

SEPTIMVS TOMVS

OPERVM DIVI AVRELII AVGVSTINI
Hipponensis episcopi, continens reliquam partem
τῶν πολεμικῶν, id est pugnas aduersus hæ-
reses Donatistarum & Pe-
lagianorum.

BASILEAE IN OFFICINA FROBENIANA
ANNO M. D. XXVIII.

CATALOGVS.

A

D· AVRELII AVGVSTINI
HIPPONENSIS EPISCOPI, CONTRA PARTEM Donati, Psalmus.

MNES qui gaudetis de pace,modo uerum iudicate. Abū dantia peccatorum solet fratres cōturbare. Propter hoc dominus noster uoluit nos præmonere, Cōparans regnum cœlorū reticulo misso in mare. Congregauit multos pisces, omne genus hinc & inde,Quos cum traxissent ad littus, tūc cœperunt se parare, Bonos in uasa miserunt,reliquos malos in mare. Quisquis recolit euangelium,recognoscat cum timore. Videt reticulum ecclesiam, uidet hoc seculum mare. Genus autem mixtū, piscis iustus est cum peccatore. Seculi finis est littus,tunc est tēpus separare. Qui modo retia ruperunt, multum dilexerunt mare. Vasa sunt sedes sanctorum,quò non possunt mali peruenire. Repetitio. Omnes qui gaudetis,ut suprà. Bonus auditor fortasse quærit, qui ruperunt rete? Homines multum superbi,qui iustos se dicunt esse. Sic fecerunt scissuram,& altare contra altare. Diabolo se tradiderunt,cum pugnant de traditione. Et crimen quod commiserunt, in alios uolunt transferre. Ipsi tradiderunt libros,& nos audent accusare. Vt peius committant scelus q̃ commiserūt & antè. Quod possent causam librorum excusare de timore. Quod Petrus Christum negauit, dū terretur de morte. Modo quo pacto excusabūt factū altare contra altare, Et pace Christi concissa spem ponunt in homine? Quod persecutor nō fecit,ipsi fecerunt in pace.

Hypopsal... singulas pa... huius psal...

Matth. 26

B Repetitio. Omnes qui gaudetis,&c. Custos noster deus magne,tu nos potes liberare A pseudoprophetis istis,qui nos quærunt deuorare. Maledictum cor lupinum contegūt ouina pelle. Nomen iusti ouina pellis,schisma est in lupino corde. Qui nouerunt scripturas,hos solent circumuenire. Audiunt enim traditores,& nesciunt quid gestum est antè. Quibus si dicam probate,non habent quid respondere. Suis se dicunt credidisse,dico ego mentitos esse. Quia & nos credimus nostris,qui eos dicunt tradidisse. Vis nosse qui dicāt falsum,qui non sunt in unitate? Olim iam causa finita est, q̄ uos non statis in pace.

Repetitio.Omnes qui gaudetis,&c. Dixerunt maiores nostri,& libros fecerunt inde. Qui tunc causam cognouerunt,quod recens possent probare. Erant quidam traditores librorum de sancta lege. Episcopi de Numidia, & non quilibet de plebe. Cum Carthaginem uenissent Episcopum ordinare, Inuenerunt Cæcilianum iam ordinatum in sua sede. Irati sunt,quia ipsi non potuerūt ordinare. Erāt Botrus & Cælestius hostes Cæciliano ualde. Impij,fures,superbi,de quibus longum est referre. Iunxerunt se simul omnes,crimen in illum conflare. Dicunt ordinatorem eius sanctos libros tradidisse. Sic pacis retia ruperunt,& errant modo per mare. Repetitio. Omnes qui gaudetis &c. Ecce q̃ bonū & iocundum fratres in unum habitare. Audite uocem prophetæ,ut sitis in unitate. Crimen nobis quis probauit antiquum de traditione? Quis obiecit in iudicio,qui sederunt iudicare? Quibus testibus conuicit, quis ausus est affirmare? Sed hoc libenter finxerunt, quod se nouerant fecisse. Quia fama iam loquebatur de librorum traditione. Sed qui fecerant latebant in illa perditione. Inde alios infamauerūt, ut seipsos possent celare. Per illos cæteri errauerunt principes ex ipsa parte. Quia non credere collegis putauerunt turpe. Iam fratres,finitur error,& simus in unitate. Repetitio. Omnes qui gaudetis,&c.

Fecerunt quod uoluerunt,tunc in illa cæcitate. Non iudices consederunt,non sacerdotes de more, Quod solent in magnis causis congregati iudicare. Non accusator & reus steterunt in quæstione. Non testes,non documentum,quo possent crimē probare. Sed furor,

dolus,tumultus,qui regnāt in falsitate. Proferantur nobis gesta,quæ in consilio solent esse. Videamus quæ res coëgit fieri altare contra altare.Si malus erat sacerdos,deponendus erat antè. Si non poterat deponi,tolerandus intra rete, Sicut modo toleratis tam multos malos aperte. Et qui fertis pro furore,ferretis unū pro pace. Repetitio.Omnes qui gaudetis,&c. Gaudiū magnū esset nobis,si tunc nolletis errare. Si tunc non uisum est uerum,uel nunc expertum uidete. Multos nunc habetis prauos qui uobis displicent ualde. Nec tamen hos separatis à uestra communione. Non dico de illis peccatis quæ potestis & negare. Fustes,ignes,mortes dico,quæ committunt uestri in luce. Et tamen suffertis illos uel errore uel timore. Quantū erat, ferrent unum patres uestri pro unitate, Si tantus erat tumultus,ut non possent degradare. Addo ꝙ innocens erat, & nihil poterant probare. Sed ne crimen quæreretur ubi se uidebant esse. Finxerūt se nimis iustos,cū totum uellent perturbare. Repetitio.Omnes qui gaudetis,&c. Honores uanos qui quærit,nō uult cum Christo regnare, Sicut princeps huius mali,de cuius uocantur parte. Nam Donatus cum uolebat Africam totam obtinere, Tunc iudices transmarinos petijt ab imperatore. Sed hæc tam iniusta petitio non erat de charitate. Hoc ipsa ueritas clamat,quā uolo modo referre. Nam consensit imperator, misit qui sederent Romæ Sacerdotes,qui tunc possent Cæcilianum cum illo audire. Dicta causa est, nihil probatū est,ausus est & appellare, Et post collegarum sedem,audire ab imperatore. Hic petitio illa probatur non esse de charitate. Deinde ubiq; uictus, cœpit Christianos rebaptizare. Repetitio. Omnes qui gaudetis,&c. Iustitiam sequi si uultis,totam causam cogitate. Quod postea fecit, factum quare non est antè? Dissentiebant sacerdotes in tota Africana parte. Sacerdotes transmarini possent inde iudicare. Quid curritis ad schisma, & altare contra altare? Vt quod postea iudicatum est,iam non possetis audire. Et à iudicibus uestris cogeremini appellare, Dum uultis erroris regnū quoquo modo confirmare. Et nunc & uos totum no scitis,sed fingitis uos nescire. Et cum uos ueritas urget,patres dicitis errasse, Quasi uos aliquis uetet iam recedere ab errore, Sed superbia uos ligauit,in cathedra pestilentiæ. Repetitio.Omnes qui gaudetis,&c. Charitatem Christi qui habet, pacem non potest odisse. Vel uos iam populi audite, & nobiscum recordate. Qui non tenetis cathedram pro qua pugnetis iniuste. Si modo Episcopi uestri ex una aliqua regione, Haberent inter se litē quam uelletis iudicare: Nisi alterarū regionum,quoniam non essent de ipsa lite, Sed cū discussissent causam,pronuntiarent pro una parte: Nunc ꝗ cōmunicaretis,qui illis nollent consentire. Nā & ipsi non consenserunt transmarinorū sentētiæ, Qui pro nobis iudicarūt, nam nobis iungūtur hodie. Si iudex Christus hoc dicat,quid habetis respondere? Repetitio.Omnes qui gaudetis,&c. Lumē cordis si est in uobis,uerū potestis uidere. Sunt preces Donati & acta,quibus quod dictum est probate. Quæ si credere non uultis, uos huc aliqua proferte,Quibus & si nos non credimus, erit rixa sine fine. Amplectamur ergo pacem Christi, quid ad nos quod gestum est antè? Obijcitis traditionem: respondemus uos fecisse. Clamatis uos de Macario: & nos de Circumcellione. Illud nostrū iam transactum, uestri non cessant usque hodie. Habeat paleas area uestra, uos hoc solum uultis esse. Vos enim non uultis pacem:illi minantur de fuste.Et utinam minarētur,& non puderet quotidie. Hos si expellunt isti, uestri nō habent per quos regnare possunt.

Repetitio.Omnes qui gaudetis,&c. Modū si excessit Macarius conscriptū in Christiana lege, Vel legē regis referebat,ut pugnaret pro unitate. Nā dico istū nihil peccasse, sed uestros peiores esse. Quis enim præcepit illis,per Africam sic sæuire? Non Christus, non imperator hæc probat permisisse. Fustes & ignes priuatos,& insania sine lege. Quia Matth.26 scriptū est,Reconde gladiū,scelus non putant in fuste. Non ut homo moriatur,sed ut conquassetur ualde, Et postea moriatur,inde iam cruciatus languore. Sed tamē si miserētur occidunt, & uno fuste. Fustes Israeles uocant, quod dixerunt cum honore. Et plus uastēt ipsum nomen ꝗ corpus quod cædūt inde. Repetitio.Omnes qui gaudetis,&c.

Nolite

A Nolite nobis iam fratres tempus Macarij imputare. Si crudeles erant illi,& nobis displicent ualde. Si aũt falsa de illis dicunt,deus potest iudicare. Nos amemus potestatem Christi,gaudeamus in unitate. Si qui mali sunt in ecclesia,nihil nobis possunt nocere. Si non possunt nobiscum esse, excludantur salua pace. Si non poterunt excludi,excludantur uel de corde. Dixit Ezechiel sanctus quosdam consignatos esse, Qui gemunt peccata fratrũ,& non se separant inde. Sic nos propter malos fratres,nõ separemur à matre. Quod tunc impij fecerunt,extra leuantes altare. Vt peiores nunc haberẽt,quàm quod se fingũt fuisse. Repetitio. Omnes qui gaudetis,&c. Omnis qui scripturas legit,nouit quod uolo aperire. Ioannes Baptista dixit tunc ad Iudæos aperte, Quod illos tanq̃ aream suam Christus posset uẽtilare. Misit in messem operarios discipulos prædicare: Per quos area collecta est,& uentilata de cruce. Tunc iusti tanq̃ frumentum ecclesias impleuerunt caste, Ezech. 9 Matth. 3 Matth. 9

Vendentes quæ possidebant,& mundo dicentes uale. Illi tanq̃ semen erant,quod toto dispersum est orbe, Vt alia surgeret messis, quæ uentilanda est in fine. Hæc crescit inter zizania,quia sunt hæreses ubiq;. Huius palea sunt iniusti,qui nõ sunt in unitate, Ex quibus si erat Macarius,nos quid uis rebaptizare? Repetitio. Omnes qui gaudetis,&c. Pone in corde areas duas,ut possis quod dico in corde uidere. Certe & priores habebãt sanctos, sicut ostendunt scripturæ. Nã & septẽ milia uirorũ deus se dixit reliquisse. Et sacerdotes & reges,multi iusti sunt in lege. Ibi habes tantos prophetas, habes multos & de plebe. 3. Reg. 19 Roma. 11

Dic mihi quis tunc iustorum separauit sibi altare? Multa scelera admittebat iniquus populus ille. Idolis sacrificatum est,occisi sunt prophetæ, Et nemo tamen iustorum recessit ab unitate. Iusti iniustos sufferebant,uenturo uentilatore. Vno templo miscebãtur,sed mixti nõ erant corde. Dicebant in illos tanta,& unũ habebant altare. Repetitio. Omnes qui gaudetis,&c. Quid uobis ad hæc uidetur, secunda messis ecclesiæ, Quæ per totũ orbem crescit, plura debet sustinere? Habet enim domini exemplum, & in Iuda traditore. Hunc inter bonos ferebat,hunc misit & prædicare. Malus seruus prædicabat,sed Christus erat in fide. Quia qui iudici credebant,non curabant de præcone. Quando dedit sanctam cœnam,nec tũc illum exclusit inde: Et posset per illum tradi,etiam si inde exisset antè. Sed nobis exemplum datum est,malos fratres tolerare. Vt quãdo non possunt excludi,solo separentur corde. Repetitio. Omnes qui gaudetis, &c. Rogo respondete nobis,quid uultis rebaptizare? Lapsos sacerdotes uestros pellitis à communione. Et nemo tamen post illos ausus est rebaptizare. Et quoscunq; baptizarunt, uobis communicãt hodie. Quid ab eis acceperũt,si non habebãt quid dare? Legite quomodo adulteri puniantur in sancta lege. Non enim dicere possunt,q; peccarunt à timore. Si sancti soli baptizant,post istos rebaptizare Quid calumniamini nobis,quia sumus in unitate? Qui nõ dum eramus nati in illa persecutione. Scriptum est,Peccata patrum ad filios nõ pertinere.

B (at "re. Hunc inter bonos")

Sed nemo dat fructũ bonũ,si præcisus est de uite. Repetitio. Omnes qui gaudetis, &c.

Scitis catholica quid sit, & quid sit præcisum à uite. Si qui sunt inter uos cauti, ueniant,uiuant in radice. Antecq; nimis arescant, iam liberentur ab igne. Ideo non rebaptizamus,q; unũ signũ est in fide. Non quia uos sanctos uidemus,sed solã formã tenere. Quia ipsam formã habet sarmentũ, quod præcisum est de uite. Sed quid illi prodest forma,si nõ uiuit de radice? Venite fratres,si uultis ut inseramini in uite. Dolor est cũ uos uidemus præcisos ita iacere. Numerate sacerdotes, uel ab ipsa Petri sede, Et in ordine illo patrũ, quis cui successit uidete. Ipsa est petra,quam non uincunt superbæ inferorũ portæ. Repetitio. Omnes qui gaudetis,&c. Talis si quis adueniat,plenus catholica fide, Quales illos sanctos uiros omnes solemus audire. Et si tibi dicat,frater,quid me uis rebaptizare?

Quid sit antè factum nescio: nunc aũt sum in Christi fide. Si me maculat quod nescio, tu qualis sis nunc ostende. Vultus tuos ecce attendo,ignoro quid sit in corde. Si me maculat quod nescio,tu me maculas fortasse. Et si credo esse sanctum,quibus communicas uide. Si maculat quod nescimus,iam non potes sanctus esse, Quem maculant tot peccata,

quæ committunt uestri occulte. Si autem quod nescis non curas, nec ego quod factum est antè. Et tamen Christianũ talẽ audes rebaptizare. Repetitio. Omnes qui gaudetis, &c. C

Væ qui pro cathedris uestris sic contẽditis iniuste, Clamatis uos solos sanctos, aliud dicitis in corde. Quia uidetis & uos multos malos abundare ubiq;. Nunquid dicere potestis, mixti sumus intra rete? Respondetur enim uobis, iam uos illud dirupisse. Neq; dicere potestis, paleas uos sustinere. Iterũ respondemus, hoc fecissetis & antè. Non enim peiores erant illo Iuda traditore. Cum quo apostoli acceperunt primum sacramentũ cœnæ.

Cum tanti sceleris reũ inter se iam scirent esse, Nec tamen hos inquinabant sordes in alieno corde. Et tamen Christianos fratres audetis rebaptizare. Repetitio. Omnes qui gaudetis, &c. Audite fratres quod dico, & mihi irasci nolite, Quia non sunt falsa quæ auditis, potestis & considerare. Quid si ipsa nũc ecclesia uos alloquatur cum pace, Et dicat, O filij mei quid querimini de matre? Quare me deseruistis, iam uolo à uobis audire? Accusatis fratres uestros, & ego laceror ualde. Quando me premebant gẽtes, multa tuli cũ dolore. Multi me deseruerunt, sed fecerunt in timore. Vos uero nullus coëgit sic contra me rebellare. Dicitis mecum uos esse, sed falsum uidetis esse. Ego catholica dicor, & uos de Donati parte. Iussit me Apostolus pro regibus mundi orare: Vos inuidetis q; reges iã sunt in Christiana fide. Si filij estis, quid inuidetis, quia auditæ sunt preces meæ. Quando enim dona remiserunt, noluistis acceptare. Et obliti estis prophetas qui illud prædixerunt antè. Et gẽtium reges magni missuri essent dona ecclesiæ, Quæ dona cum respuistis, ostẽdistis uos non esse. Et Macarium coëgistis suum dolorem uindicare. Sed ego quid uobis feci, uestra mater in toto orbe? Expello malos quos possum, quos non possum cogor ferre. Fero illos donec sanentur, aut separentur in fine. Vos me quare dimisistis, & crucior de uestra morte? Si multum malos odistis, quales habetis uidete. Si & uos toleratis malos, quare non in unitate? Vbi nemo rebaptizat, nec altare contra altare. Malos tantos toleratis, sed nulla bona mercede, Quia quod debetis pro Christo, pro Donato uultis ferre. Cantamus uobis fratres pacem, si uultis audire. Venturus est iudex noster, nos damus, exigit ille. D

FINIS.

D. AVRELII AVGVSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI, CONTRA EPISTOLAM PARMENIANI, LIBER PRIMUS.

Caput I

VLTA quidẽ & alia aduersus Donatistas pro uiribus quas deus præbet, partim scribendo, partim etiã tractãdo disserui: nunc aũt quoniam incidit in manus nostras Parmeniani quondam Episcopi eorũ quædã epistola, quæ scribitur ad Ticoniũ, hominẽ quidẽ & acri ingenio præditũ, & uberi eloquio, sed tamen Donatistã, cũ eũ arbitraretur in hoc errare, quod ille uerũ coactus est cõfiteri, placuit petentibus, immo iubentibus fratribus, ut huic eidẽ Parmeniani Epistolæ responderẽ, propter quædã maxime quæ de scripturis testimonia non sicut accipienda sunt, accipit. Ticonius enim omnibus sanctarũ paginarũ uocibus circũtusus euigilauit, & uidit ecclesiã dei toto orbe diffusam, sicut de illo tanto antè per corda & ora sanctorũ præuisum atq; prædictũ est. Quo percepto suscepit aduersus ipsos suos demonstrare & asserere, nullius hominis q̃uis sceleratũ & immane peccatũ præscribere promissis dei, nec id agere quorũlibet intra ecclesiam constitutorũ quãlibet impietatẽ, ut fides dei de ecclesia futura & diffundẽda usq; ad terminos orbis terræ, quæ in promissis patrũ retẽta & nunc exhibita est euacuaret. Hoc ergo Ticonius cũ uehemẽter copioseq; dissereret, & ora contradicẽtium multis & magnis ac manifestis sanctarũ scripturarum testimonijs

A monijs oppilaret,nõ uidit quod consequẽter uidendum fuit,illos uidelicet in Aphrica Chri-
stianos pertinere ad ecclesiam toto orbe diffusam,qui utiq; non istis ab eiusdem orbis com-
munione atque unitate seiunctis,sed ipsi orbi terrarum per communionem connecterẽtur.
Parmenianus autem cæteriq; Donatistæ uiderunt hoc esse consequens, & maluerunt susci-
pere obstinatissimum animum aduersus apertissimã ueritatem quam Ticonius asserebat,
quàm ea concessa superari ab Aphricanis ecclesijs,quæ illius unitatis quam Ticonius assere-
bat,communione gauderẽt,unde se isti separassent. Et Parmenianus quidem primò eũ per
epistolam uelut corrigendum putauit,postea uero ex concilio eorum perhibet damnatum.
Epistolæ itaq; Parmeniani quam scripsit ad Ticonium,reprehendens eum,quòd ecclesiam
prædicaret toto orbe diffusam,& admonens ne facere auderet,hoc opere statuimus respon
dere. Illud itaq; primum uideamus, quale sit,quòd Gallos & Hispanos & Italos Caput II
& eorum socios,quos utique totum orbem uult intelligi,traditoribus Aphricanis commer-
cio scelerũ & societate criminum dicit esse consimiles. Homini enim de scripturis sanctis pro
ferenti tam multa & tam ingentia documenta , ipse sine documentis loquitur , & uult nihil
probans credi sibi,inuitans eum uidelicet ad imitationem sui , quia & ipse quibusdam coë-
piscopis suis contra tot ecclesias per tantam latitudinem terrarum omnium constitutas , nõ
nisi loquentibus credidit . Qua credulitate quid magis temerarium reperire potest ? Dicit
enim legatione functos quosdam,sicut ipse asserit,fidelissimos testes ad easdem uenisse pro
uincias,deinde geminato aduentu sanctissimorum, sicut ipse dicit,domini sacerdotum,dilu
cide, plenius ac uerius publicata esse quæ obijciunt , homo putans sibi magis credi debere
quàm deo. Profert Ticonius diuini testamenti tonitrua , quod factum est in promissione
Abrahæ,Isaac & Iacob , quorum se deum testatur dicens , Ego sum deus Abraham , deus
Isaac,& deus Iacob,hoc nomen est mihi in æternum.Et iste opponit narrationes consacer- Exo.3
dotum suorum . Quid dictum est ad Abraham? In semine tuo benedicẽtur omnes gentes.
B Quid dictum est ad Isaac? In semine tuo benedicentur omnes gẽtes terræ,pro eo quòd au- Gen 12 & 22
diuit Abraham pater tuus uocem meam.Quid dictum est ad Iacob? Ego sum deus Abra- & 26 & 28
hæ patris tui,& deus Isaac,ne timeas.Terram enim supra quam dormis,tibi dabo & semini
tuo, & erit semen tuum sicut arena maris , & replebitur in mare & in Aphricum & in Aqui
lonẽ & in Orientẽ,& benedicentur in te omnes tribus terræ in semine tuo.Ne autem de Iu-
dæis dictum putẽt,quid sit semen Abrahæ,in quo dictum est, benedicendas omnes gẽtes,
exponit Apostolus,Abrahæ,inquit,dictæ sunt promissiones & semini eius,non dicit,& se- Gal.3
minibus,tanquam in multis, sed tãquam in uno, & semini tuo qui est Christus.In Christo
ergo omnes gentes benedictionem habituras,tanta autoritate promissum est,tanta exhibi
tum ueritate,& contradicunt qui se Christianos dici uolunt.Et contra hoc quid opponũt?
Legatione ait functi quidam fidelissimi testes ad easdem prouincias uenerunt, dein gemi-
nato aduentu sanctissimorum domini sacerdotum , dilucide,plenius ac uerius esse publica-
tum.Quid quæso te,quid per ipsos fideles testes quos uultis deo esse fideliores, quid publi-
catũ est? An quia p Aphros traditores semen Abrahæ,quod est Christus , non est permis-
sum peruenire usq; ad omnes gentes, & ibi exaruit qui peruenerat ? Dicite iam magis colle-
gis uestris credendum esse quàm testamento dei.Et hoc dicentes ipsum testamentum uos à
flamma conseruasse gloriamini, quod lingua delere conamini.Sed eligat quisq; quod pla-
cet,& si contra cœlestia fulgura mendacij terreni fumus aliquid præualet,dimisso cœlo eua-
nescat in uentos. Si enim Parmenianus cathedræ suæ non faueret,magis eligeret scripturæ
dei credere quàm collegis suis. Deus enim dicit ad Iacob , Non relinquam te donec faciam Gen.28
quæ locutus sum tecum.Istos autem multò est utiq; credibilius , quia iam iusto iudicio fue-
runt improbati ad sociandã cõmunionem in illis partibus, ubi iam deus cõplebat quod pro
miserat patribus,nõ esse admissos,& propterea de sanctis sacerdotibus dei,à qbus recipi nõ
meruerãt iactasse talia qbus infirmos animos deceptarũ à se plebiũ falsis rumoribus agita
rẽt,& temere credulas mẽtes superbia sui nominis irretitas,ab orbis terrarũ pace dirũperet.

Quid hac stulticia, imò uero dementia reperitur insanius? In tot gentibus orbis terrarũ & C
ex magna parte cópleuit deus & adhuc cóplet, donec ad omnes omnino ueniat, quod promisit qui dixit, Non relinquã te donec faciã quæ locutus sum tecum. Et isti iam credũt nuntiantibus nõ impleri quæ promisit deus, & ideo ex partibus terrarum, in quibus iam impletum erat perisse Abraæ semen quod est Christus, & euacuatas promissiones dei, quia ipsi non sunt admissi ad eorum cómunionem, apud quos hoc iam retinebat orbis impletum, &
Psal. 115 non eis dicitur, solus deus uerax, omnis autem homo mendax. De uestro ista dicitis, Quia
Ioan. 8 qui loquitur mendaciũ, de suo loquitur: uos autẽ sicut homines mentimini, quia sicut homines irascimini. Non eis hoc dicitur, sed insuper creditur eis, de orbe terrarum, quem possidere iam cœperat perisse Christum. Et quia hoc credunt, cum impudenter dicant Christiani
Caput III sumus, audent dicere, nos soli sumus. Dicit etiam Parmenianus, hinc probari cõscelera tum fuisse orbem terrarũ criminibus traditionis, & aliorum sacrilegiorũ: quia cum multa talia fuerint tempore persecutionis admissa, nulla propterea facta est in ipsis prouincijs separatio populorum. Quasi fieri non potuerit ut partim latuerint mali, neq; fuerint accusati, ut possint sine ulla temeritate damnari: partim etiam fuerint proditi atq; damnati. Et quia rebus manifestis nõ arguebantur, ab ecclesijs perturbandis diuidẽdisq; cessauerint: atq; ita factum sit, ut cum quidã non accusarentur, quædã uero incerta crimina pro certa pace deo dimitterẽtur: quædam aũt ita manifesta & conuicta damnarẽtur, ut nullus damnatus posset simulata innocentia decipere populos, nequaq̃ unitatis uinculum rũperetur. Neq; enim & in Africa fieret hoc tam immane præcisionis malũ, nisi magis factio falsa fingentium, q̃ ratio uera conuincentium præualeret. Legãt qui uolunt quæ narrat, & quibus documentis q̃ multa ꝑsuadeat uenerabilis memoriæ Mileuitanus episcopus catholicæ cómunionis Optatus, siue de Lucilla pecuniosissima tũc & factiosissima fœmina, quã ꝓ ecclesiæ disciplina sanctus Cæcilianus adhuc diaconus læserat: uel de cæteris factiõis eius cõsortibus, siue furibus ecclesiastici argenti, siue ad episcopatũ se nõ peruenisse dolẽtibus, & sibi prælatũ Cæcilianũ D
insidijs quibus poterant insectantibus, siue de Numidis episcopis, quos ista factio conuocauerat ad perniciem Cæciliani, ut illo deposito alter eis ordinaretur. Qui uenientes cum primate suo tunc Secundo Tigisitano, & alijs quibus traditionis cõfessa crimina Secũdus ipse donauerat, ueluti paci consulens, sicut ecclesiastica gesta testantur, absentem Cæcilianum sine ulla dilatione diligẽtioris inquisitionis nullo responsionis loco seruato, traditorẽ esse censuerunt, ut ei uidelicet obessent absenti traditionis crimina tantũmodo obiecta, cũ sibimetipsis præsentes cõfessa donauerint. Ita contra sedentẽ in cathedra, cui totus orbis Christianus in trãsmarinis & longe remotis terris, & in ipsis Africanis grauioribus, & aduersus eiusmodi fallacias robustioribus cómunicaret ecclesijs, episcopum alterũ ordinauerunt, ut possent pro suo facto cõtradicere promissiõibus dei, ne in semine Abraæ benedicerent omnes gẽtes, ut eas etiã partes orbis terrarũ à traditoribus Afris inquinatas dicerent, quæ nec Cæciliani nomen audissent. Insuper etiã contra orbem terrarũ dicẽtem, quod ciuibus tuis obijcis, nec cognoscere potui, nec damnare incognitũ debui. Aut certe quomodo se haberet eius uita: quã tamen isti de nullo crimine cõuicerunt, ille tanquã innocens audisset, proferunt te-
Rom. 1 stimoniũ Apostoli dicentis, Non solũ qui faciunt, sed etiã qui consentiunt faciẽtibus. Parũ ne eis fuit tot & tantos Christianos populos damnare inauditos, nisi etiã contra Apostolum ipsum eius quidẽ uerba, sed nõ eius intellectũ depromere auderẽt? Si enim hoc est con
2. Cor. 11 sentire male faciẽtibus, esse cũ eis in ecclesia, cõsentiebat etiã ipse falsis fratribus, inter quos se
Phil. 1 periclitari cõtestabatur, & quos non caste, sed per inuidiã sine charitate prædicantes Euangelium, prædicare tamen permittit. Si autem nihil est aliud consentire male facientibus, nisi mala facta eorum approbare atq; laudare, exẽplo Apostoli, orbis terrarum nõ consentiret criminibus Afrorum, etiam si ea cognita pro pace ecclesiæ toleraret, quem tamen ea cognouisse isti non probant, etiam si uera fuisse probare potuissent.
Caput IIII Frustra itaque dicit Parmenianus damnatos in Africa traditores in consortiũ damnationis acceptos à prouin

cijs

A cijs transmarinis. Hoc est enim quod credere non debemus, ne temeritate sacrilega totū or/
bem terrarum in Christi unitate fundatum, ex istorum falsa criminatione damnemus, po/
tius quàm ex uera dei promissione diligamus. Quid enim magis credendum est quod di/
xit deus, In semine tuo benedicentur omnes gentes: an quod isti dicunt, In semine traditorū Gen. 12 & 22
Aphrorum maledicentur omnes gentes: ut plus ualeat quod commisit iniquitas, quàm quod & 26
pollicita est ueritas? Cur ergo non potius credimus, quod illi qui recepti sunt in communionē
à prouincijs transmarinis, aut innocentes opprimi non potuerunt à calumniatoribus, quod
multis documentis probabilius persuaderi potest: aut certe cum conuinci non possent, etiā
si mali fuerunt innocentes crediti, sine ulla suscipiētium contaminatione suscepti sunt? Quid
quod etiā si per malos fratres, quales Apostolus in ecclesiæ unitate tolerauit, quales martyr Cy
prianus in epistola De lapsis gemit? Si ergo per tales fratres etiam in iudicum numero cō
stitutos, actum esset aliqua prauitate, ut traditores excludi, nec conuinci possent, & Christi/
anus orbis simulata eorum innocentia falleretur, nullo modo suam innocentiam perdidis/
set. Quod enim de Osio dicunt Cordubensi quondam catholico Episcopo, flagitandū est
ut probent non solum talem illum fuisse qualem dicunt, sed quod talis fuerit, manifestum il
lis fuisse quibus eum cōmunicasse asserunt. Hoc enim nisi probauerint, frustra dicunt se scis/
se qualis fuerit, quia nescientibus obesse non potuit, à quibus se isti innocentibus separādo,
propter ipsam separationis sacrilegam iniquitatem innocentes esse non possunt. Hoc enim
magis credibile est, si tamen Osius ab Hispanis damnatus, à Gallis est absolutus: fieri po/
tuisse ut falsis criminationibus Hispani circumuenti, & callida insidiarum fraude decepti, cō
tra innocentem ferrent sententiam, & postea pacifice in humilitate Christiana cederent sen/
tentiæ collegarum, quibus illius innocentia comprobata est, ne peruicaci & animosa peruer/
sitate priores suas sententias defendendo, in sacrilegium schismatis, quod omnia scelera su/
pergreditur, cæcitate impietatis irruerent, sicut isti miseri fecerunt, & nec sero saltem totiés
diuisi atque conscissi sentiunt quod fecerunt. Satis igitur satisque declarant unde insanabiles fa
B cti sunt, uidelicet ne sententias suas quas in absentem Cæcilianum temere protulerunt, con
demnare cogerentur, & si transmarino iudicio ubi à Cæciliano præsente superati sunt, consi/
deratione ueritatis & pacis acquiescerent, maiorem reportaturi uictoriam, si animositatem
humanam saltem post iudicium, quasi hominem in ipso iudicio superarēt. Nam illa uicto/
ria præcelsior est, & triumpho celsiore plenior, quasi non solum de homine uno uicto, sed
de uniuersa subiugata ciuitate referatur, dicente scriptura, Melior est qui uincit iram, quàm Prouer. 16
qui capit ciuitatem. Illi ergo hominem uincere cupiebant quos ira uincebat. Et quia hominē
uincere nequiuerūt, & ab homine & ira superati sunt. Ab homine, quia in iudicio uicti sunt:
ab ira, quia nec uicti quieuerūt, prauissimo corde uel audientes uel legentes Apostoli sentē
tiam dicentis, Si enim quæ destruxi hæc iterum ædifico, præuaricatorem meipsum consti/ Gal. 2
tuo. Quæ uerba scilicet si tā sinistro animo ipse Apostolus intelligeret, nec Christianus nec
apostolus fieret, nec prædicator ædificaret ecclesias, quas persecutor antè destruebat. Nusquam
itaque isti se tam aperte indicarunt, cur nec superati corrigi uoluerunt, quàm cum detestantur
Hispanos, quod post sentētias suas aliter prolatas, collegarū discussioni posteriorique iudicio ces
serunt. Quàm enim hoc factum est de mansuetudine Christiana, tam illud de contentione
diabolica: & ideo non mirum quod ista humilitate pax custodita est, & illa elatione dirupta.
Proinde illis recte redditur quod fecerunt, Docuerunt enim talia posteros suos. Nā & Ma Maximianistæ
ximianistæ nō ob aliud in trecētorum & decem collegarum suorum, à quibus Primianus,
quē primo ipsi damnauerunt, innocens iudicatus est, iudicio consedere noluerunt, nisi pro
dicta cōtumacia sententiā apostolicā imperitis opponēdo & dicēdo, Si enim quæ destruxi
hæc eadē ædifico, præuaricatorē meipsum cōstituo. Destruxerāt enim centū collegæ Primia
num, & eū propterea cū trecentis rursus ædificare noluerūt. Ita cū se cauere fingunt ne homi
nē ædificent quē destruxerant, seipsos malo schismatis sacrilegi destruxerūt. Sed tamen si ui
ueret Parmenianus, nō auderet iā reprehendere Hispanos, & eos appellare præuaricatores,
quia

quia sententia sua in collegarũ sententiã defluxit, ne ipsi offenderẽt collegas suos, qui multi C
miano iam à se damnato in melius correcti, ad trecentorum concilium trãsierunt, magis eligens contra suas proprias uenire sententias, quàm contra pacem unitatis, etiã in parte Donati, & maxime Prætexato Assuritano, & Feliciano Musticano parceret Parmenianus, qui etiam damnati à trecẽtis & decem coepiscopis suis, ad eosdem ipsos à quibus damnati fuerant, studio concordiæ redierũt, & à suis damnatoribus eodem studio sine ullo sui honoris detrimento, pro pace suscepti sunt, nec quisquam rebaptizandos putauit, qui fuerant ab eis foris in schismate baptizati. An forte quia multum displicẽt Parmeniano qui corrigunt sen
Galat. 2 tentias suas, & eos, non intelligẽs Apostolũ, præuaricatores uocat, detestaretur eos, quia intro redire quàm foris remanere maluerunt, & adiunctis sibi nõnullis similibus socijs, etiam Parmenianistas crearet, sicut iam multa frusta de isto frusto per totam Africã facta sunt. Sic sic necesse est, ut minutatim secti cõscissiq; dispereãt, qui tumorẽ animositatis suæ catholicæ pacis sanctissimo uinculo prætulerunt. Neq; enim tam timenda sunt quæ cõminatur
Caput V Parmenianus, quàm intuenda quæ confitetur. Cum enim diceret per Osium Hispanum adiutorium præstitum Cæciliano, ut ad eorum cõmunionem sanctorum & illibatorum numerus cogeretur, & huic impietati fidem seruorum dei integram restitisse, ultro passus est suos ipsos adijsse Constantinum, & arbitrio eius à iudicibus episcopis causam cognitam, quibus præfuit Meltiades Romanæ urbis episcopus. In quo iudicio sicut ecclesiastica gesta testantur quia uicti sunt isti, & inocens Cæcilianus inuentus est, eundem Meltiadẽ crimine traditionis accusant. Quod quæro quomodo cognouerint? Si enim ante iudiciũ, non sibi præiudicare debuerũt, ut apud talem iudicem causam agere inciperent, etiam ex præcepto imperatoris quem ipsi adierãt, tale subiere iudicium. Si autẽ post dictam causam prolatamq; sententiam eum traditorem didicisse perhibent, usq; adeo demẽtes sunt homines, ut post ducentos iudices apud quos uicti sunt, uictis litigatoribus credant. Et tamen in his omnibus quamuis magna temeritate Italos, Gallos & Hispanos accusant, relictis cæteris D
tam multis prouincijs atq; gẽtibus, à quibus nefando sacrilegio separati sunt, quibus utiq; obesse nõ possent crimina Italorum, Hispanorum atq; Gallorum, etiam si uera dicerẽtur: iam enim cæteras terras cæco more, uel potius furore arguunt, & eis irascuntur: quia cũ duæ partes essent in Africa, una, inquiunt traditorum, & altera innocẽtium, traditores sibi quàm innocentes adiungere maluerunt. Quæ una comminatio breuissime atq; iustissime ita refellitur, quia cum duas partes audissent esse in Africa, unam traditorum, alteram innocentiũ, eam innocentem esse crediderunt, quæ causam suam apud uicinos ecclesiasticos iudices obtinuerat. Quapropter illi semper innocentes manserunt, qui nesciẽtes quemadmodum ista in Africa gesta sint, id tamen crediderunt quòd pacifice ac religiose credere debuerunt, à qui
Caput VI bus innocentibus separatio nullo modo innocens esse potuit. Fatetur etiam Parmenianus ad Arelatẽse oppidum, & episcopos iudices & partes ex Africa cõuenisse Cæcilianum scilicet atq; Donatistas, ubi omnia suis credidit, cui nihil uicti potuerunt de iudicibus conqueri: nec tamen negat rursus eos ad Constantinum uenisse. Et quia ibi quoque ultimo iudicio superati sunt, etiam ipsum gratia corruptam esse criminatur. Quibus omnibus consideratis, qui sine studio partium iudicat, eligat quibus credat, utrum iudicibus sentẽtias proferentibus, an litigatoribus contra quos prolatæ sunt, litem finire nolẽtibus. Certe orbis terrarum iudicibus credidit. Qui autem Donatistis consentiunt, eosq; defendunt, fatẽtur se illius ecclesiæ esse, quæ causam suam qualiscunq; illa fuerit: non poterunt tamen in transmarinis tot disceptationibus obtinere, & eorum aduersus iudices murmura & crimina, credula uanitate suscipiunt. Qua in re si innocentes se dicunt, & eos quos superatos scimus: quanto innocentiores sunt qui temere aliquid mali de ipsis iudicibus credere nolunt, de quibus necesse est ut qui uicti fuerant conquerantur. Non solum enim qui bonam causam perdidit, de iniquo uel tardo uel negligenti iudice queritur, sed etiam qui iustissime uictus est, ea cæcitate de innocente iudice murmurat, qua cæcitate cum innocẽte aduersario litigabat. Qua-

propter

A propter isti nō ideo scelerati sunt, quia de omnibus uictis nolunt temere aliquid credere: sed
ideo quia se furore schismatis præciderunt ab eis innocentibus, qui multo rationabilius no/
lunt tale aliquid de ipsis iudicibus credere. Existat enim aliqua illarum partium in nomine *Apoc.3*
Christi nobilissima ecclesia, uel ex illis septē, etsi placet potissimū Philadelphia, quæ de my/
stico nomine per linguā græcā fraternā intimat charitatē. Audiamus igitur uocem eius, nec
eius palea loquatur, sed frumentū. Si ergo dicat istis, quid in me arguitis fratres, quid accusa *Prosopopœia*
tis? quanto interuallo secundū terrenū locū ab Africa remota sim, partim nosse, partim au/
dire potuistis. Quid ibi tunc siue traditores, siue traditorū uel accusatores uel damnatores, si
ue innocētium uel calumniatores uel oppressores egerint, prorsus ignoro. Sed ille dominus
noster qui emit totū mundū precio sanguinis sui, cuius sancta cōmercia Propheta tāto an/
te cecinit, dicēs, Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerūt omnia ossa mea, Ipsi *psal.21*
uero consyderauerūt & inspexerunt me, diuiserunt sibi uestimenta mea, & super uestē meā
miserūt sortē: Inter nos & uos non spacia cōstituit uacua & nuda Christianis, impleuit hæc
omnia sanctificatione nominis sui: in ipso quippe psalmo passionis, nō solū quanti, sed etiā
quantū emerit declaratū est: ibi enim paulopost dicitur, Reminiscētur & cōuertentur ad do
minum uniuersi fines terræ, & adorabunt in cōspectu eius uniuersæ familiæ gentiū, quoniā
ipsius est regnum, & ipse dominabitur gentium. De causa itaq; nostra tunc fortasse cogerer
iudicare, si uel uicina essem, uel ita remota, ut inter nos & uos non habitarent alij Christiani
eodē nomine signati, eadē unitate pacati. Multæ interiacent patriæ gentiū, simul mecū em/
ptæ illius sanguine, in cuius conspectu mecū pariter adorāt. Per illas ad me transit fama de
uobis, ipsæ de uicinitate causam uestram examinare potuerunt. Quod si non est factū, uos
neglexistis. Necq; enim neglecti à cæteris, non usq; ad nos etiā ueniretis. Si aūt aliquid iudi/
catum est, date ueniā. Non audeo uobis superatis temere credere, & iudices uestros eadem
temeritate damnare. Accedit huc aliud quod me plurimum moueat, quia si uos innocentes
B oppressi essetis, nos saltem fratres qui nihil uobis nocuimus, amaretis. Cū uero nos qui be/
ne nobis conscij sumus, causam uestram uicinis uestris recto ecclesiæ iure cōmissam fuisse di
camus, qui coram deo sciunt quemadmodū iudicauerint, lacerare tamen maledictis, & acer
bis odijs insectari, & quasi propter uos Christus apud nos hæreditatem perdiderit suam,
& rebaptizare conamini, quid boni de illa uestra causa sentire poterimus? Qui enim longe
remotissimos fratres temerarijs suspicionibus damnare minime dubitatis, quàm iuste à ui/
cinis uestris damnati fueritis, ostenditis. Cur enim non credam recte damnari potuisse à ui
cino iudice auditum, qui me fratrem tam longe absentem damnare non dubitat inauditū,
hoc mihi obijciens maximum crimen, quoniam qui præsens esse non potui, eis ad quos cau
sa perducta est, iudicibus potius quàm uictis litigatoribus credidi? Quibus iudicibus si nō
potius credidissem, etiam si illi qui uicti sunt innocētes essent, ego innocens esse nō possem.
Magno enim delicto implicaremur, si cum corda humana nō cerneremus, nec disciplinā ec
clesiasticam teneremus, cum eis nollemus iudicantibus credere, ultra quos non potuit causa
transire, & per quos potuit ad nos fama percurrere. Ab istis innocentibus impia te direptio
ne discindis, & innocentē te dicis: quod utiq; si esses, cum uideres in scripturis sanctis messem
domini dei tui ante ultimam segregationem & uentilationem, à zizanijs & palea nō posse
separari, eligeres potius fortis esse in tolerandis malis, q̄ impius in deserēdis bonis. Cur e/
nim ecclesiarū per orbē longe remotarū, non putamus esse istas & quàm iustissimas uoces,
quas in Philadelphia figuraui?

Quinetiā audet cōqueri Parmenianus, quòd *Caput VII*
eos Constantinus ad campum, id est ad supplicium duci iussit: qui uicti apud ecclesiasticos
iudices, nec apud ipsum quæ dicebant probare potuerunt, & adhuc in sanctæ ecclesiæ præci
sione sacrilego furore ferebantur: & hoc eū tanquā immaniter iussisse, Hispano Osio sugge
rente criminatur, suspicionibus uidelicet suis sicut semper, damnādo inauditos. Quasi uero
non humanius ac probabilius alius credidit, Osio tanquā episcopo suggerēte potius factū,
ut in leniorem coërtionem quamuis immanissimi sceleris, id est sacrilegi schismatis, senten/
tiam fle/

tiam flecteret imperator. Quid enim non isti iuste patiuntur, cum ex altissimo dei præsiden C
tis, & ad cauendum ignem æternum flagellis talibus admonentis iudicio patiuntur, & meri
to criminum, & ordine potestatum? Prius enim probent se non esse hæreticos uel schismati
cos, tum demum de indignis pœnis suis liuidam emittant uocem, tum demum sese audeãt
cum mali aliquid patiuntur, ueritatis martyres dicere. Alioquin si quisquis ab imperatore
uel à iudicibus ab eo missis pœnas luit, continuo martyr est: omnes carceres martyribus ple
ni sunt, omnes catenæ iudiciariæ martyres trahunt, in omnibus metallis martyres ærumno
si sunt, in omnes insulas martyres deportantur, in omnibus pœnalibus locis iuridico gladio
martyres feriuntur, ad omnes bestias martyres surriguntur, aut iussionibus iudicũ uiui igni
Roma. 13 bus cõcremantur. Si autem, sicut dicit Apostolus, non est potestas nisi à deo, & minister dei
est, uindex in irã eius qui male agit, nec sine causa gladiũ portat: Vis non timere potestatẽ?
Bonũ fac, & habebis laudẽ ex illa: bonus quicquid passus fuerit, laus illi prouenit ex pote-
state faciẽtis: malus uero qui merito patitur iniquitatis, nõ deputet sæuitiæ potestatis, Et ta-
men quid tale isti patiũtur, quale faciũt, nisi quia hominũ multitudo nõ in corde cor habet,
sed in oculis? Nã si sanguis exit de carne mortali, quisquis aspicit exhorrescit, Si pace Chri-
sti præcisæ animæ atq; separatæ in hæresis uel schismatis sacrilegio moriũtur, quia nõ uide-
tur, nõ plangitur, imò uero mors tetrior atq; luctuosior, & ut planè dixerim, uerior, iure con
suetudinis deridetur: cũ autores tantarũ mortiũ publice insultãt, & nec ueritatis manifestan
dæ causa sermonẽ nobiscũ cõferre dignantur, Et si quid tẽporalis molestiæ passi fuerint per
certissimũ atq; rectissimũ ordinẽ potestatũ, cũ ipsi priuatis furiosorũ agminibus multa gra
uiora passim atq; quotidie, nulla regia, nulla ecclesiastica lege cõmittant: nos corporũ perse-
cutores uocant, se animarũ interfectores nõ uocãt, cũ priuata licẽtia nec corporibus parcãt.
Sed quia semper per mansuetudinẽ Christianã multo seuerius oculus iudicatur euulsus in
lite, quàm animus excæcatus in schismate, & aduersum nos loquunt, & nobiscũ loquunt, &
cum eos obmutescere cõpellat ueritas, silere nõ permittit iniquitas. An forte de religione fas D
nõ est ut dicat imperator, uel quos miserit imperator? Cur ergo ad imperatorẽ uestri uene-
re legati? Cur eũ fecerũt causæ suæ iudicẽ, non secuturi quod ille iudicaret? Sed quorsum illa
dicuntur? nunquid nã etiã si obtineãt nõ pertinere ad imperatorẽ aduersus eos aliquid sta-
tuere, qui praua in religione sectãtur, & propterea si interfecerit eos, quos punierit martyres
erũt? Hoc eñ modo ista hæreticis omnibus uox patebit, in quos ex occulto imperio dei, per
manifestũ hominũ imperium multa quibus coërcerentur, seuerissime cõstituta sunt, nec so-
lum hæreticis quoquo modo saltem Christiano nomine dealbatis, sed etiam ipsis paganis.
Nam utique & ipsi falsa religione sunt impij, quorum simulacra euerti atq; confringi iussa
sunt recentibus legibus, inhiberi etiam sacrificia sub terrore capitali. Si quis ergo eorum da
mnatus in tali crimine fuerit, martyr continuo amandus est, quia pro superstitione quam
piam religionem putabat, pœnas legibus luit? Nullus certe quoquo modo Christianus au
det hoc dicere. Non ergo quisquis in aliqua religionis quæstione fuerit ab imperatore pu
Nota de martyrio. nitus, martyr efficitur. Neque enim uident qui talia sentiunt, in eum locum se progredi, ut
ipsos etiam dæmones martyrum sibi gloriam uendicare posse contendant, quia istam pa
tiuntur persecutionem per imperatores Christianos, ut penè toto orbe terrarum eorum
templa euertantur, idola comminuantur, sacrificia subtrahantur, qui eos honorant, si de-
prehensi fuerint puniantur. Quod si dementissimum est dicere, non ergo ex passione cer-
ta est iustitia, sed ex iustitia passio gloriosa est. Ideóque dominus, ne quisquam in hac re
nebulam offunderet imperitis, & in suorum damnatione meritorum laudem quæreret
martyrum, non generaliter ait, Beati qui persecutionem patiuntur, sed addidit ma-
Matth. 5 gnam differentiam, qua uere à sacrilegio pietas secernatur. Ait enim, Beati qui perse-
cutionem patiuntur propter iustitiam. Nullo modo autem propter iustitiam, qui Chri-
sti ecclesiam diuiserunt, & cum ea quasi simulata iustitia conantur ante tempus à palea
separari, ac frumenta eius falsis criminationibus insectantur, dum ipsi ab ea potius tan-
quam

A tanquam leuissima palea,uarijs rumorum flatibus separati sunt.Sed inquiunt,Nõ hæc fe/
cimus. Videãt ergo ex hac quæstione se primitus liberari debere, & tunc audire si quid mo
lestiarum siue pœnarum à Christianis imperatoribus patiuntur,uel deponere in querimo/
niam,aut assumere in gloriã.De qua re,id est,ipsius schismatis quæstione,si nihil aliud dice
rem,ea quæ superius sunt dicta sufficerent. An forte dicent,Etiã si cõuincuntur in sacrilega
dissensione,ut pro ea dementia si quid passi fuerint martyres non sint: non tamen ad impe
ratorum potestatem hæc coërcenda uel punienda pertinere debere. Qua in re quæro,quid
dicãt,An quia de religiõe uitiosa uel falsa nihil curandũ est talibus potestatibus? Sed mul/
ta iam etiam de Paganis diximus & de ipsis dæmonibus,ꝙ persecutiões ab imperatoribus
patiantur.An & hoc displicet? Cur ergo ipsi ubi possunt templa subuertunt,& per furores
Circũcellionum talia facere aut uindicare nõ cessant? An iustior est priuata uiolẽtia,quàm
regia diligentia?Sed hæc omitto,Illud quæro quod manifeste enumerat Apostolus dicẽs,
Opera carnis,quæ sunt,inquit,fornicationes,immundiciæ, contentiones, æmulationes,ani/ Gal.5
mositates, dissensiones,hæreses,inuidiæ,ebrietates, comessationes,& his similia. Quid istis
uidetur ut crimen idololatriæ putent iuste ab imperatoribus uindicari? Aut si nec hoc uo/
lunt, cur in ueneficos uigorem legum exerceri iuste fatentur:in hæreticos autẽ atq; schisma/
ticos impias dissensiones nolunt fateri,cum in ijsdem iniquitatis fructibus autoritate apo/
stolica numerentur? An forte nec talia potestates istas humanæ constitutionis permittun/
tur curare? Propter quid ergo gladiũ portat qui dictus est minister dei, uindex in iram eis Rom.13
qui male agunt,nisi forte quemadmodum nonnulli eorum sanè imperitissimi hoc intellige
re solẽt,de honoribus ecclesiasticis dictum esse, ut gladius intelligatur uindicta spiritualis,
qui excõmunicationem operatur,cum prouidentissimus Apostolus consequenti contextio
ne lectionis satis aperiat quid loquatur. Ille quippe addidit, Propter hoc enim & tributa
præstatis.Ac deinde subiunxit, Reddite omnibus debita,cui tributum,tributum:cui uecti/
B gal,uectigal:cui honorem,honorem:cui timorem,timorem.Hoc ergo iam restat,ut istis di/
sputationibus suis prohibeant Christianos tributa persoluere, cũ & dominus talia sentien
tibus pharisæis,quos imitantur isti, nummo inspecto respondeat, Reddite,inquit, Cæsari Matth.22
quod Cæsaris est,& deo quod dei est.Hi uero in utroq; inobediẽtes atq; impij, nec deo red
dunt Christianum amorem,neq; regibus humanũ timorem,ita cæci & insani,ut cum schis
maticos suos Maximinianistas ꝑ potestates à catholicis imperatoribus missas de basilicis
exclusérint,& ui magna iussionum & auxiliorum cedere sibi cõpulerint, arguant catholicã,
si pro ea catholici principes tale aliqd fieri præceperint.Ipsi uero Maximinianistæ antequã
essent Maximinianistæ,id est,cum adhuc uno simul Donatistarũ consortio tenerẽtur, quæ
ab eis rogatus ille Maurus per regem barbarum Firmum,quàm sæua & quàm acerba per/
pessus sit,recolant:& taceant,nec conqueri audeãt si quid huiusmodi uel à Primianistis pro
pter suũ schisma,uel cum Primianistis propter Donatistas,non pro religione sacra,sed pro
animositate sacrilega patiuntur.Fortassis enim dicũt, grauiora se perpessos à catholicis im
peratoribus,quàm isti fecerunt per reges barbarorum Rogatistis,uel per iudices catholico
rum imperatorum Maximinianistis,uel etiã faciunt per furorẽ Circũcellionum quibuscun
que possunt:quasi uero inde quæstio sit,utrum grauiora patiãtur quàm faciant.Quod qui
dem nullo modo concesserim,Multa enim eorum sæuissima numerãtur, imò numerari nõ
possunt,quæ si pauciora essent,uel eos in quos admittũtur minus affligerent, eoipso essent
certe grauiora,quod nõ ab ordinatis potestatibus iuberentur,sed extraordinarijs furoribus
admittuntur.Nõ enim tam multa sunt quæ aduersus Maximinianistas per iudices huma/
næ constitutionis egerunt,in eo genere actionum ponant si uolunt, quàm quæ etiã ad per/
sequendum Rogatum Maurum ab eis per Firmum barbarũ gesta sunt,& si illum licet ho/
stem immanissimum Romanorum in legitimis numerent. Sed hæc nõ tam multa sunt,q̃
multa quotidie agunt per furiosos ebriosorum iuuenũ greges,quibus principes constituũt, *Nota qui & unde*
qui primum tantummodo fustibus,nũc etiam ferro se armare cœperunt, qui Circumcellio *sunt Circumcellio-*
nes.

nū notiſſimo nomine per totā Aphricam uagantur, & ſæua contra omnem ordinē legū,po C
teſtatūq; committunt: quorū ſcelera cū ad eos deferuntur,fingunt ſe ignorare tale hominū genus, uel omnino ad ſe non pertinere contra omnes homines ore impudentiſſimo affirmant,neq; hanc ſaltem uocem totius orbis accipiunt, multo probabilius ueriuśq; dicentis, neſcire ſe quid in Aphrica geſtū ſit,ſiue à parte,ſiue cōtra partē Donati,quādo ſcilicet in ipſa Aphrica Donatiſtarū epiſcopos, Circūcellionū uel facta neſcire,uel dicta ad ſe nō pertinere pronuntiāt.Sed ut dicere cœperam, hoc non quæritur modo,utrum patiantur grauiora ꝙ faciant,ſed utrum aduerſus hæreticos & ſchiſmaticos tale aliquid fieri liceat. Si enim dicūt non licere,cur ipſi faciunt? Si autem licere fatentur,[†]etiam ſi oſtēdant,quod nullo modo poſſunt,grauiora ſe perpeti à catholicis imperatoribus, ꝙ ipſi per iudices eorum uel per regem barbarorum ſchiſmaticis ſuis fecerunt,uel per inſaniam Circumcellionum omni generi hominum faciunt.Neq; hoc mirandum eſt,ſi plus poſſunt principes ꝙ miſſi à principibus iudices,ſi plus poſſunt Romani imperatores ꝙ barbari reges. Et ſi merito grauiora legibus patitur latro,ꝙ contra leges ipſe cōmittit:unde merito conſtitutionibus iuſtis grauiora patiuntur Circumcellionum mancipes,ꝙ faciunt Circumcelliones, & tamen tanta eſt māſuetudo Chriſtianorum, ut pœnas eorum imcomparabiliter ſuperēt facinora eorum.Sed ecce damnauerunt in concilio ſuo Maximinianiſtas,trecenti decem epiſcopi Donatiſtæ,Illi autē pertinacia peruerſitatis ſuis baſilicis cedere nolebāt. Additi ſunt iudices,conſiliū eorum pro conſularibus geſtis indictum eſt. Deinde uiſum eſt, ut illi qui tanto epiſcoporum numero damnati ſunt,cederent locis,& facile ceſſerunt, nec multa paſſi ſunt: qui autem reſiſtere tentauerunt,quemadmodum afflicti ſint, quis ignorat? Sed tamen ſi tanta fuiſſet immanitas reſiſtētium,ut ad iniurias iudicum perueniret,nónne multò acerbiora Romanis legibus paterentur? Sic & tunc cū poſt terminū cauſæ,in qua ſe iſti à catholica præciderunt,conſequenter agi cœpiſſet ut baſilicas non tenerent,& tenerent imperialibus reſiſtendo iuſſionibus, ita ut uis illa notiſſima Circumcellionum præualeret, addendo inſuper etiam,ut cum donis ec- D
cleſiæ,quos miſerat imperator per Aphricam euntes turbulentiſſimis & ſæuiſſimis ſeditionibus agitarent:tales in eos leges proferuntur, ut ne ipſas quidem baſilicas quæ non erant unitatis ſed à ſeparatis atq; in ſuo ſchiſmate conſtitutis fuerant fabricatæ,retinere ſinerētur, Qua in re iā ſuas iniurias poteſtas regia uindicauit. Quid enim ualent iuſte poſſidere inimici iuſtitiæ? Nec pro eis aliquid promulgaſſe quis inuenitur niſi apoſtata Iulianus,cui pax & unitas Chriſtiana nimium diſplicebat: quandoquidem ipſa ei unde impie ceciderat religio diſplicebat.Cui quidem iſti Donatiſtæ, ſicut iudicum geſta teſtantur, quibus hi quod impetrauerant allegarunt, talibus uerbis ſupplicauerunt,ut ei fortaſſe mitius ad idolorum cultum quidam timore conſenſerit,ꝙ eum iſti furioſi laudauerunt. Dixerunt enim ꝗ apud eū ſolū iuſtitia locum haberet. Quid ergo aliud dixiſſe reperiuntur,niſi Chriſtianam ſanctitatem non eſſe iuſtitiam,quæ apud illum nullum haberet locum:aut honorem dæmonum eſſe iuſtitiam:aliorum autem imperatorum iuſtitiam legesq; uehementes aduerſus eos latæ ſunt,quis ignorat? In quibus una generalis aduerſus omnes qui Chriſtianos ſe dici uolunt, & eccleſiæ catholicæ non communicant,ſed in ſuis ſeparatim conuenticulis congregantur,id continet,ut uel ordinator clerici uel ipſe ordinatus denis libris auri mulctentur. Locus uero ipſe quò impia ſeparatio congregatur, redigatur in fiſcum.Sunt & aliæ iuſſiones generales, quibus eis uel faciendi teſtamenta uel donationes,aliquid offerendi facultas adimitur, uel ex donationibus aut teſtamentis aliquid capiendi, Nā in quadam cauſa cū homo nobilis imperatoribus ſupplicaſſet, ꝗ ſoror eius quæ de parte Donati fuerat cū defungeret, neſcio in quos communionis ſuæ,& maxime in quendam Auguſtinum epiſcopum eorum plurima contuliſſet,ex illa generali lege præceptum eſt, ut omnia fratri reſtituerentur:ubi etiā Circumcellionum mentio facta eſt ſi more ſuo uiolenter obſiſterent, quo genere auxiliorū & adminiculis repellerentur.Sic enim noti,ſic multis prælijs probati ſunt,ut de his & ſupplicatio imperatori fieret,& imperator tacere non poſſet.Quæ cū ita ſint, cum & diuinis & humanis

Sine cauſa queruntur,tale quiddam uidetur deeſſe.

Epiſcopidia

Lex imperialis cōtra ſchiſmaticos

A manis legibus ita damnentur: tãta est tamen mansuetudo Christiana, ut non solũ teneant basilicas quas iam præcisi ædificauerunt, sed nec eas omnes reddiderint unitati, quas ab exordio unitas tenuit. Et cũ ipsi Maximinianistas de basilicis ad partẽ Donati pertinentibus, per iudices à catholicis imperatoribus missos instãter excluserint, tamẽ à multis locis quos catholica antè unitas retinebat, nec ipsorum catholicorum imperatorum legibus excluduntur. Postremo si quid forte aliquando immoderatius in eos factum est, ut Christianam excederet lenitatem, displicet omnibus frumentis messis dominicæ, id est, in Christo laudabilibus Christianis, qui siue centenario, siue sexagenario, siue tricenario fructu in catholica ecclesia toto orbe succrescunt. Quapropter zizania uel paleam catholicæ segetis nobiscum copiosissime accusent, sed nobiscum ferre patientissime non recusent. Noluit enim dominus ante tempus eradicare zizania, & à frumentorum permixtione separare, Sinite, inquit, utraque crescere usque ad messem. Et cum inuolutum eiusdem similitudinis exemplum quærentibus discipulis explicaret, non ait, ager est Africa, sed ait, ager est hic mundus. Per totum ergo mũdum seges ista seminata est, per totum superseminata zizania, per totum crescit utrumque usq; ad messem. Nunquid aut Donatus fuit maior messor, aut eò tempore quo se isti à terrarum orbe separarunt, tempus messis aduenerat: cum idem dominus ne alicui liceret interpretari quod uellet, apertissime dixerit, Messis autem est finis seculi, messores autem angeli sunt. Tales enim messores errare non possunt, ut uel frumenta pro zizanijs colligant, uel pro frumentis zizania redigant. Isti autem cum quasi zizania geminata fugiunt, seipsos esse zizania demonstrarunt in manifestissimo sacrilegio contra sententiam domini prædicãtes, ut cum ille dicat, Sinite utraq; crescere usq; ad messem: isti per tam magnum agrum, id est, totum mundũ zizania crescere, frumẽta uero diminuta in sola Africa remansisse cõtendant, Christo regi & principi nostro sacrilegam facientes iniuriam. Scriptum est enim, In lata gente gloria regis, in diminutione autem populi contritio principis. *Prouerb. 14*

Matth. 13

B Sed iam tempus est quantum existimo ipsa testimonia scripturarum, quæ male interpretata decipiunt imperitos, diligenter attendere, & quantum dominus donat, secundum intellectum catholicæ ueritatis aperire.

FINIS.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI contra Parmenianum Liber Secundus.

Caput I

VAE TANDEM uis nisi cæcitas & uanitas animi cogit hominẽ clausis, ut dicitur, oculis, tãquam in alterum iacere, quod cum in eum iecerit, continuo redeat, eumq; ictu reciproco affligat, intacto illo quem uulnerare uoluerat, sicut isti Donatistæ de omnibus ferè scripturarum testimonijs faciunt? Quæ cum se aduersum nos proferre arbitrantur, uelut admonere nos uidentur quales eos ipsa scriptura conuincat esse. Quid enim facit aliud quando uel pro se, uel cõtra nos Parmenianus putat esse quod scriptũ est, Væ his qui dicunt quod nequam est bonum, & quod bonum nequam est: qui ponunt lucem tenebras, & tenebras lucem: qui ponunt id quod amarum est dulce, & dulce quod amarum? O stultissimam cæcitatem, quid enim tam bonum & tam iocundum quàm fratres habitare in unum? Quid illi nequam dicunt & amarum ponunt, qui se ab omnibus fratribus separarunt, dum uanas suspitiones suas, ne dicam factiosas calumnias, uel non excitare, uel excitatas tolerare noluerunt? Quod si ueram paleam odissent, & ipsi palea non essent: non propterea se à dominico tritico per totum agrum, id est, mundum seminato, & crescente seiungere debuissent. Exclament itaq; si possunt, Væ his qui dicũt, quod nequam est bonum, & quod bonum est nequam. Respondemus breuiter, uerũ est, & addimus aliud, Væ his qui perdiderunt sustinẽtiam, dum ponunt lucẽ tenebras & tenebras lucem. Quid enim *Esaiæ 5* *Eccli 2*

lucidius promissis dei, qui temporibus nostris exhibuit, quod ante annorum milia prænū/ C
tiauit in semine Abrahæ, quod est Christus, benedictionem omnes gentes habituras? Et
quid tenebrosius præsumptionibus hominum, qui propter temere obiecta & nūquam pro
bata crimina traditorum, quæ si uera essent, nunquam deo præiudicarent quo minus quæ
promisit impleret, perijsse dicunt Christianum nomen de tot gentibus in orbe terrarum, &
in sola Aphrica remansisse? Et hanc præsumptionem suam lucem dicunt, promissa uero dei
iam ipso effectu rerum illuminata mendaciorum tenebris operire contendunt. Insuper ad/
Esa. 5 uersum nos facta sua clamant dicentes, Væ his qui ponunt lucem tenebras & tenebras lucē.
Ita ne lux erat Optatus, cum totum orbem tenebras appellauit? An eum potius esse tene/
bras tota Aphrica sentiebat, & isti eum lucem uocabant qui ponunt lucem tenebras, & te/
nebras lucem? Sed displicebat, inquiunt, Optatus in communione nostra omnibus bonis.
Non ergo eum lucem uocabitis & tamen ei communicabitis. Eligite itaque quod uelitis, aut
non obesse in una communione tenebras luci, sed sufficere luci ut tenebras improbet, & eas
pro unitate si expellere non potest toleret, atque ita non fuisse causam ut ab innocentibus fra/
tribus quos malos certe non potuistis ostendere, si uobis cognitos etiam fuisse dicatis, tene/
broso schismatis sacrilegio disiungeremini: aut si non sufficit luci ut improbet quas expelle/
re non potest tenebras, id est, si non sufficit bonis ut improbent malos, quos excludere uel e/
mendare non possunt, facilius unus Optatus partem Donati in una Aphrica notissimus &
apertissimus maculauit, quàm quilibet Apher traditor tot gētes per orbem terrarum, & si
non dicam falsis criminibus accusatus, tamen quod impudentissime negatur, ignotus. Acci/
pientes itaque peruerso corde scripturas, non eas faciunt obesse nobis, sed sibi: quādo ad hoc
Esa. 5 putant esse scriptum, Væ his qui dicunt quod nequam est bonum, & quod bonum est neq̄,
quo paleam frumenta contra se non tolerent adusque tempus uentilationis, ut cum male in/
telligant, Væ his qui dicunt quod nequam est, bonum: & quod bonum est, nequam, comple
Eccli 2 atur in eis, Væ his qui perdiderunt sustinentiam. Si autem intelligant in eos hoc esse dictū, D
qui opinantes quod malum est bonum esse, malum committunt in eos qui talibus laudan
do atque approbādo consentiunt: quæ duo genera in uno loco scriptura commemorat, dicēs.
Psal. 9 Quoniam laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, & qui iniqua gerit benedicitur, recte
intelligent nec turbabuntur cum apud ipsos inuenientur mali, nisi quòd eos pro parte Do
nati tolerant, quos pro Christi unitate tolerare debuerunt, & per hanc obstinationem ani/
mositatis suæ coguntur miseri in schismate suo ferre, quos norunt ab orbe terrarum accusa/
23 q. 4. c. quisquis uel quod potest tos & damnatos esse. Quisquis ergo uel quod potest arguendo corrigit, uel quod corrigere
nō potest, saluo pacis uinculo excludit, uel quod saluo pacis uinculo excludere non potest,
æquitate improbat, firmitate supportat, hic est pacificus, & ab isto maledicto immunis qd'
scriptura dicit, Væ his qui dicunt quod nequam est, bonum, & quod bonum est, nequā, qui
ponunt lucem tenebras & tenebras lucem, qui ponunt quod amarum est dulce, & quod dul
Cap. 11 ce est amarum, omnino liber prorsus securus, penitus alienus. Obijciunt iterum
simile huic solita cæcitate. De uobis, inquiunt, dicit scriptura, Qui iudicat iustum iniustum,
Prouer. 17 iniustum uero iustum, execrabilis est apud deum. Cur nō execratio potius in illos cadit qui
uniuersum orbem terrarum Christianum damnare ausi sunt inauditum, in quo tam ingen/
ti hominum numero sine ulla dubitatione fuerunt & sunt ab eorum criminibus innocētes?
Hoc ergo modo quod iustum est iniustum iudicarunt, cum Optatum Gildonianum de/
cennalem totius Aphricæ gemitum, tanquam sacerdotem atque collegam honorantes in com/
munione tenuerunt. Aut si eū corde improbabant, sed pro pace tolerabant, discant nullius
pacifici patientiam malo non consentientem, ab ullis malis posse maculari, atque ita sentiāt
in qua perditione iaceant, qui propter falsa siue uera, nō enim quærunt nec crimina Aphro/
rum, unitatē spiritus in uinculo pacis non seruant, cum orbe terrarum inauditum damnāt.
Quod si dicerent, nescimus an sint per tot gētes terrarū transmarinarum boni Christiani,
impudentissime dicerent, Deus enim perhibet testimonium frumentis suis, qui per to/
tum

A tum agrum seminans, quamuis cum zizanijs à diabolo superseminatis, tamen usque ad messem crescere mādauit. Vnde & si homines ipsos minus nouimus esse bonos, tamē eos ideo nouimus, quia mentiri deum nō potuisse, fide certissima retinemus. Cum ergo sacrilega impudentia dicant, nescimus utrum sint in cætero orbe terrarum boni Christiani, uideant qua insania dicere audeant. Quotidie enim non dubitant dicere, scimus ibi non esse Christianos. Aliud est utique, nescimus an sint, aliud scimus quod non sint: utrumque & infidele & impiū est. Sed si detestādus est qui dicit, nescio an uera dixerit deus, quis est ille qui dicit, scio quòd non uera dixerit deus? Certe arbitror quòd neminem istorum offendere debeo, si Donato deum præposuero. Quantūlibet enim ament Donatū, plus timent deū. Postremo quantum ipsi ament Donatum, nos nouimus, quia solus deus uerax est, omnis autē homo mendax. Christus ergo qui super omnia deus est benedictus in secula, & qui uerissime de se ipso dixit, Ego sum uia, ueritas & uita: cum serui eius ab eo quærerent, utrum uellet eos ire & colligere zizania, Sinite, inquit, utraque crescere usque ad messem. Donatus aūt dicit zizania quidem creuisse, frumenta uero esse diminuta. Eligant isti cui credant. Christus, id est, ueritas dicit, ager est hic mundus. Donatus autem dicit, agrum dei in sola Africa remansisse. Eligant cui credant. Christus, id est, ueritas dicit, In tempore messis dicam messoribus, Colligite primum zizania, & exponit dicens, Messis est finis seculi. Donatus autem dicit per præcisionē partis suæ ante messem à frumentis zizania separari. Eligant cui credant. Christus, id est, ueritas dicit, Messores sunt angeli. Donatus autem dicit se atque collegas suos hoc fecisse ante messem, quod ille dixit, angelos in messe facturos. Eligant cui credāt. Certe Christianos se dicunt, Christum eis Donatumque præponimus. Si uerba dant Christo, cor autem Donato, quid sint considerent. Ego parco, non inuehor, non exaggero dolorem nostrum, melius premo quàm promo. Si autem dicunt se Christo dare cor suum, Christo ergo credant dicenti, quòd per totum mūdum & filij regni crescant, & filij maligni: non Donato dicenti, quod

Rom. 9 · Ioan. 14 · Matth. 13

B per mundum filij maligni tantummodo creuerunt, filij autem boni usque ad solam Africam diminuti sint. Quòd si Christo credunt, nō iam dicimus cum ecclesijs orbis terrarū, sed cum ipso Euangelio pacē habeant, quod ab igne se conseruare iactitant, quia factis nō probāt.

Caput III

Iam illud quò pertinet quod idem Parmenianus ex propheta Esaia nobis obijciendum putauit, Nunquid non ualet manus domini saluos facere, aut nō aggrauauit aurē ne exaudiat? Sed delicta uestra distinguunt inter medium uestrum & dei, & propter peccata uestra auertit faciē à uobis ne misereatur, Manus enim uestræ sanguine coinquinatæ sunt, & digiti uestri in peccatis: labia autem uestra locuta sunt iniquitatem, & lingua uestra iniustitiam meditatur. Nemo loquitur iusta, non est iudicium uerum. Confidunt in uanis, & loquuntur mala, quia parturiunt dolorem & pariunt iniquitatem. Oua aspidum eruperunt, & telas araneæ texuerunt: & qui erat de ouis illis manducaturus, conterens inuenit olidum, & in ipso basiliscū. Tela ergo eorū non erit ad uestiendū, neque se operient de operibus suis. Opera enim illorum opera iniquitatis, pedes autem eorum ad nequitiam currūt, ueloces ad effundendum sanguinem, & cogitationes eorum cogitationes insipientiū. Contritio & infelicitas in uijs eorum, & uiam pacis non cognouerunt. Quos isto loco scriptura describit, ubicunque fuerint inter bonos, non obsunt bonis, sicut non obest palea frumentis, donec ueniat dominus areæ, ferens uentilabrum in manu sua ut mundet aream suam, frumenta recōdat in horreum suū, paleas uero comburat igni inextinguibili. Sicut non obfuit bonis tāta multitudo sceleratorum, qui per Ezechielem prophetam dicti sunt, illis uidelicet qui gemebant & merebant facinora populi quæ fiebant in medio eorum. Vnde quia eos corrigere nō poterant, nec ab unitate populi dei se ullo modo separare uolebāt, pro merito innocentissimæ tolerātiæ suæ signari meruerūt, & in illorū perditorum uastatione atque interitu liberari. Veruntamen isti qui hæc catholicis obijciunt: cur non sese respiciunt, quorū cateruæ gregum furiosorum huc atque illuc armatæ ferro ac fustibus uolitant: & tam crebris ubi potuerint stragibus, nequaquam tamen tanta immanitate satiantur, ubi per busta cadauerū eorum cum fœ-

Esaiæ 59 · Ezech. 9

 minis,

minis quæ cum illis paſſim cómixtæ contra ordinẽ rerũ diuinarũ & humanarum diebus ac C
noctibus euagãtur, tanta feruet ebrietas, ut inde inſaniã quotidianã, non solũ alios inſectan
di, ſed etiã ſeipſos præcipitandi cócipiant? Horum pedes ad malũ non currunt, nec ueloces
ſunt ad effundendum ſanguinẽ? Ab iſtis non recedit iudiciũ qui ſibi ꝗꝫ iniuſtiſſimas licẽtias
inordinatæ poteſtatis uſurpant? Iſtis nõ fiunt tenebræ, dũ non ualent ſuſtinere lumẽ in ſal
1. Theſſa.5 ſo martyrio? Nónne in media nocte ambulãt etiã ꝑ diẽ: quãdoquidẽ dicit Apoſtolus, Qui
inebriãtur, nocte ſunt ebrij? Nónne iſti palpãt in meridie quaſi in media nocte? Quod qui-
dẽ omniũ hæreticorũ eſt, qui rẽ manifeſtiſſimã in lucẽ omniũ gentiũ conſtitutã uidere non
poſſunt, extra cuius unitatẽ quicquid operãtur, ꝗuis magna ſollertia & diligentia fieri uide
atur, tamen illis nihil prodeſt aduerſus irã dei, quos nec aranearũ telæ poſſunt defendere à
Eſa.59 frigore. Quid ergo de hoc prophetico capitulo ponũt, quod in ipſos retorqueri non poſſit,
niſi forte de ouis aſpidũ quorũ multò antè meminerat dictator illius ſententiæ plenarij con
cilij trecentorũ decẽ, qui cũ uniuerſis prouincijs Aphricæ cóuenerũt? Hoc certe ſi uiueret Par
menianus non diceret, nec ex Eſaia propheta poneret aduerſum nos, Oua aſpidũ eruperũt.
Reſpiceret em̃ adiunctũ collegio ſuo Felicianũ Muſticanũ & Prætexatũ Aſſuritanũ, quos
ex numero dãnatorũ quaſi bono pacis, nõ tamen Chriſti ſed Donati, uelut integros denuo
receperũt, qui & erãt oua aſpidũ & eruperãt. Sic enim eos deſcribũt trecenti decẽ plenarij có
cilij ore ueridico, ſicut eorũ etiã proconſularibus geſtis ſcripta allegata teſtantur. Hæc enim
eorũ certe uerba cócilij ſunt, Licet em̃ uiperei ſeminis noxios partus uenenati uteri aluus diu
texerit, & concepti ſceleris coagula in aſpidũ mẽbra tardo ſe calore uaporauerint, tamen có-
ceptũ uirus euaneſcente umbraculo celari non poterit, nã & ſi ſero publicũ facinus & parrici-
diũ ſuũ fota, fœtũ ſcelerũ pepererũt. Hæc oua aſpidũ eruperãt, iãꝗꝫ horribilia & male olen-
tia, cũ uenenoſis fœtibus erant ab eorũ communione proiecta. Sed erat intus Optatus baſi-
liſcus qui nutu quodã regali, quo ſerpentes excellere dicitur, etiã proiectas aſpides reuocaret.
Aut ſi hæc pro pace nõ obſunt quæ catholicis obijciũt quos cóuincere nequiuerũt, cũ ipſi re- D
ceperint quos ore proprio dãnauerant. Si hæc, inꝗꝫ, pro pace non obſunt Chriſti, obſunt ta
men pro pace Donati, cui multũ fauetur in iniuriã pacis Chriſti, pro quo ſacrilegio quicqd
corporalibus moleſtijs patiuntur, admonitio dei eſt cauendæ dãnationis æternæ, Nã ipſi
uere ſanguinẽ nõ ſolũ corporaliter per furias Circũcellionũ, ſed etiã ſpiritualiter fundũt, qui
orbẽ terrarũ ſi poſſunt rebaptizare conãtur. Aut ſi ſolus ille ſanguinẽ fundit, qui carnẽ mor
talẽ uel uulnerat uel uulneratam perimit: ille aũt non fundit qui ſeductas animas ſacrilegio
ſchiſmatis occidit, quare in ſchiſmaticos ſuos Maximinianiſtas per eandẽ plenarij cócilij ſui
Eſa.59 ſententiã talia dixerũt, Veloces pedes eorũ ad effundendũ ſanguinẽ: cũ ab eis conſtet corpo
raliter neminẽ occiſum, neminẽ uulneratũ? Inſuper eos ab iſtis multa perpeſſos, cũ de baſili
cis per iudiciarias poteſtates excluderẽtur, qualia ante ſeparationẽ Maximinianiſtarũ, cum
in unũ pariter eſſent, multa fecerunt eis, qui priora ex parte Donati ſchiſmata fecerãt. Cui
enim unꝗꝫ ſchiſmatico ſuo pepercerũt, qui ſibi ab orbe terrarũ cuius ipſi ſchiſmatici ſunt, ni-
mis impudenter parci uolunt, cum à ſola ipſa uera unitate iuſtiſſime ſchiſmata puniantur,
Cap.IIII ſi eo modo iſta punienda ſunt? Et illud quod ſcriptum eſt, Secundũ principẽ popu
Eccli 10 li, ſic & miniſtri ipſius: & qualis rector eſt ciuitatis, tales inhabitãtes. Si intelligerẽt quò perti-
net, nec nobis talia obijcerent, nec ipſi uana iactantia ſuperbirent. Nos enim ut hominũ ſpẽ
quæ in ſolo deo tuta recteꝗꝫ ſecura eſt, nõ in hominibus collocemus, quoniã ſcriptũ memini
Hie.17 mus, Maledictus qui ſpẽ ſuã ponit in homine: non intelligimus hoc loco principẽ populi &
rectorẽ ciuitatis epiſcopũ ſignificari. Non ideo quia non poſſumus innumerabiles ſanctos
in catholica fide epiſcopos intueri, ſed ne cuiuſꝗꝫ, ut dixi, ſpes hominis collocetur in homine,
& ſi forte ei cótingat in ea uiuere ciuitate ubi non ſit bonus epiſcopus, arbitretur impune ſe
malũ fieri, uſurpans ad defenſionẽ ſuã, tam peruerſe iſtã ſcripturã ꝗꝫ peruerſe ab iſtis intelli-
gitur, & dicens ideo ſe bonũ eſſe non poſſe, quia ſecundũ principẽ populi, ſic & miniſtri eius:
& qualis rector eſt ciuitatis, tales inhabitantes. Contradicitur enim huic errori, ueritatis ore
dicẽtis, Quæ dicunt facite: quæ aũt faciunt nolite facere, dicunt enim & non faciũt. Habentes
itaꝗꝫ

A itaq; plebes tales episcopos, qui bona dicunt ex cathedra Moysi, & ea quæ dicunt nō faciūt ex pestilentia sua, si illi faciunt ea bona quæ dicunt, & non faciunt ea mala quæ faciunt, sicut præcepit dominus, nónne satis indicant non intelligendū ita principē populi & rectorē ciuitatis quomodo isti intelligunt? Possunt enī esse populi boni ubi fuerint episcopi mali, sicut potuit esse populus malus, ubi fuit Moyses princeps & rector bonus. Errantes enī in uerbis sanctarū scripturarū, & sicut dicit Apostolus, Nō intelligētes neq; quæ loquūtur, neq; de quibus affirmāt, ipsi potius secundū peruersitatē intellectus sui magnas patiuntur angustias, cū eis dicitur, Ergo qualis fuit Optatus, talis fuit plebs Thamugadeñ, & si cōmunione sacramentorū, sicut dicitis cōtaminantur & illi qui facta mala improbāt, & illi qui etiā ea pro pace tolerāt unitatis: tales estis & uos omnes, qui & illi collegæ & illi plebi cōmunicastis, cū illū tota Aphrica Gildonis satellitē manifesto gemitu declamaret. Quē ꝑpterea sæpe nomino, quia ita manifestus apparuit, ut ubicūq; fuerit nominatus, nullus se ignorare respōdeat. Nā ipsi respiciant & recordentur, q̃ multos inter se similes habeāt, quorū par malitia est, sed impar notitia, & aliquādo ueniant ad uerā sententiā istorū uerborū, & intelligāt unū principē dnm nostrū Iesum Christū, cuius ministri sunt boni, & ipsum rectorē ciuitatis illius Hierusalē, quæ est mater nostra in cœlis æterna, cuius rectoris dignitati congruūt habitantes, nō ad æqualitatē, sed pro modo suo, quia dictū est eis, Sancti eritis, quoniā & ego sanctus sum: secundū quandā scilicet imaginis similitudinē, in qua transformamur de gloria in gloriā tanq̃ ad domini spiritū, munere illius qui nos facit cōformes imaginis filij sui. Est & alterius mali populi diabolus princeps, & rector eius ciuitatis quæ mystice babylonia dicitur, quē principē & rectorē tenebrarū harū, id est peccatorū, ipsum & angelos eius Apostolus appellat, & illius ministri similes ei sunt, qui transfigurāt se in ministros iustitiæ, sicut ille in angelū lucis & inhabitantes, rectori pessimo in factis similibus cōgruūt. Sed istorū populorū atq; ciuitatū tunc erit aperta separatio, cū ista messis fuerit uētilata, quod donec fiat omnia tolerat di-
B lectio frumētorū, ne dū grana paleā præꝑpere fugiūt, à cōsortibus granis impie separētur.

1. Timoth. 1

Leuit. 19

Ephe. 6

Caput V

Quid igitur iā ualet ad causam quod isti nobis obijciūt, quia de malis sacrificatoribus dominus per Esaiam prophetā dicit, Facinorosus qui sacrificat mihi uitulū quasi qui canē occidat, & qui similaginē quasi sanguinem porcinū, & qui offert thus quasi qui benedicat idolo. Hæc omnia multò congruentius de illis dicuntur, qui cōtra ecclesiā dei toto sicut promissa est orbe diffusam altare sui schismatis erexerūt, quod eos sacrilegiū omēs inuoluit, & quilibet ubilibet offert sacrificiū tale corde uel factis hæc ut audire mereatur, perniciem sibi infert, non illis bonis qui accipiūt ab eis sacramenta eadē, qui secundū prophetā Ezechielem gemunt & mœrent peccata quæ fiunt in medio eorū, q̃uis nō se inde corporaliter separent. Vnicuiq; enim deus retribuit secundū cor suū. Nā si primis tēporibus nō obfuerūt mali sacerdotes, uel collegis bonis, sicut fuit Zacharias: uel popularibus, sicut fuit Nathanael, in q̃ dolus non erat: quāto magis nihil obest in unitate Christiana episcopus malus uel coëpiscopis uel laicis bonis, cū iā ille sacerdos in æternū secundū ordinē Melchisedech & pōtifex noster, sedēs ad dexterā patris, interpellat pro nobis, qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationē nostrā. Nec illud bonis obest, sed offerētibus malis, quod uerissime dictū est, Dona iniquorū nō probat altissimus. Nō enim dixit, Dona eorū q pro pace iniquos tolerāt nō probat altissimus, cū tamen nec isti ea quæ obiecerunt probare potuerint eo tempore quo schisma fecerunt, alioquin illis exclusis, istos hæreditas Christi toto orbe diffusa in communione catholica retineret. Sacrificia, inquit, impiorum execratio est domino, Etenim non inique offerunt illa. Iam suprà responsum est, quia non est iniquus Christus qui pro nobis seipsum obtulit, & noster in cœlo mediator, quo suam ecclesiam gubernante bonis mali non oberunt, qui uel ignorantur uel pro pace tolerātur, donec ipse ueniat ac separet præmissis messoribus à messe zizania, & uentilabro paleas à frumentis, quanquam isti quod sæpe dicendum est, falsa crimina obiecerint, quæ etiam si uera essent, bonorū charitati pro unitate in unitate omnia toleranti nihil nocerent, si ea forte etiā cognita, iudicibus ecclesiasticis persuaderi non possent. Sacrificia ergo impiorum eisipsis

Esa. 66

Ezech. 9

Eccli 34

Caput VI

oberunt qui offerunt impie. Nam unum atq; idẽ sacrificiũ propter nomen domini quod in C
uocatur, & semper factum est, & tale cuique fit, quali corde ad accipiendum accesserit. Qui
1.Cor.11 enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi mãducat & bibit. Non ait alijs, sed sibi. Qui
ergo manducat digne & bibit, gratiam sibi mãducat & bibit. Illi ergo uideant, utrum digne
manducent, qui inter tã multos parentes & filios, maritos & uxores: inter tam multos, quod
est patentissimum, dei hæredes, & cohæredes Christi toto orbe diffusos, nefario schismate
diuiserunt, cum possent utiq; si boni essent, & uere malos arguerent, fructuose tolerare pro
Caput VII pace Christi, quæ pernitiose tolerant pro parte Donati. In Exodo, inquiunt, scri
Exo.19 & 30 ptum est, Sacerdotes qui accedunt ad dominum deum sanctificentur, ne forte derelinquat
eos dominus. Et iterũ, Cum ministri ad altare accedunt, nõ adducant se in delictum, ne mo-
Leuit. 21 riantur. Et illud in Leuitico, Homo qui habuerit maculam & uitium, non accedat dona of-
ferre deo. Bene quidem de ueteribus libris ista testimonia proponunt. Dicant ergo mihi, cui
sancto secundum salutem spiritualem obfuerit, uel in sacerdotibus, uel inter populum cõsti-
tuto, malus aut maculatus sacerdos? Vbi erat Moyses & Aaron, ibi murmuratores sacrile-
gi, quos deus à facie sua semper perdere minabat. Vbi erat Caiphas & cæteri tales, ibi Za-
charias, ibi Symeon & cæteri boni: ubi Saul, ibi Dauid: ubi Hieremias, ubi Esaias, ubi Da-
niel, ubi Ezechiel, ibi sacerdotes mali & populi mali: sed sarcinã suam unusquisq; portabat.
Omitto dicere q̃ scelerata superbia dicant, neminem esse inter collegas suos uel seipsos cum
aliqua macula & uitio, non membrorum, sed quod peius est morum. Quod ubi agere cũ eis
cœperimus, respondebunt, interesse qualis macula & quale uitium sit quæ sic scriptura discre
uerit quæ ait, Homo qui habuerit maculam aut uitium, non accedat dona offerre deo. Nul-
lam ne maculam habuit & uitium, non dico Optatus, sed ipse Parmenianus, aut ipse Do
natus? Sed tanto isti amore hominum cæci sunt, & corde impudico adulteros mentis suæ,
uni legitimo uiro coæquare nõ dubitant, ut quod de solo domino Iesu Christo dici potuit,
etiam in Donato perfectum fuisse contẽdant. Quis dabit oculis meis fontem lacrymarum? D
Quis cõgruus huic sceleri gemitus concusso pectore exprimetur? Sed iterum attẽdant, utrũ
saltem Optatus habuerit aliquam maculam aut aliquod uitium? Non usq; adeo cæci sunt,
ut istius uitam omnino immaculatam, & omnino uitio carentem fuisse respondeant. Cur
ergo accedebat dona offerre deo, & ab eo cæteri coniunctis manibus accipiebant, quod ma
culosus & uitiosus obtulerat? Attendant in cæteris collegis suis utrum nulla sit macula ebrie
Gal.5 tas. Sed prius legant quibus sceleratis ebriosos adiũxerit Apostolus. Vtrum auaritia nulla
sit macula, quam idem Apostolus sic detestatur, ut idolorum comparet seruituti? Qui autẽ
rectissime sapiunt, intelligunt quẽlibet hominum, quamuis iam pro consortio societatis hu
manæ non absurde dici possit iustissime uiuere, non tamen posse esse sine aliquo uitio, q̃ diu
caro cõcupiscit aduersus spiritũ, spiritus autem aduersus carnem. Et qui natus est ex deo nõ
peccat, Et si dixerimus quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, & ueritas in
Respondet tacite nobis non est. Quamuis enim inquantum ex deo nati sumus non peccemus: inest tamẽ ad-
quæstioni huc etiam q̃ ex Adam nati sumus, quia nõdum absorpta est mors in uictoria, quod etiam
in corporum resurrectione promittitur, ut omnino beati & immaculati & incorrupti simus,
qui iam secundum fidẽ filij dei sumus, sed secundum speciem nondũ apparuit quid erimus,
Nondum enim re, sed spe salui facti sumus. Spes aũt quæ uidetur non est spes: quod enim
uidet quis, non sperat, Si aũt quod non uidemus speramus, per patientiã expectamus. Quã
diu aũt expectamus per patientiã corporis nostri redemptionẽ, non audeamus dicere care-
re nos omni uitio, ne ipsa superbia sit immanissimũ uitium. Euigilemus igitur aliquãdo, atq;
uideamus in sacerdotibus illius temporis, cũ corporalia uitia uitabantur, illũ præfigurari qui
cũ esset deus, factus est propter nos homo, solus uerus agnus immaculatus & sacerdos sine
uitio. Ideoq; & tunc sacerdos solus intrabat in sanctasanctorum, populus aũt stabat foris:
sicut nunc ille sacerdos post resurrectionem suam intrauit in secreta cœlorum, ut ad dexterã
patris interpellet pro nobis. Populus autem cuius ille sacerdos est, adhuc foris gemit, Nam
cum

A cum episcopo sanus intus est populus,& orat cum illo, & quasi subscribens ad eius uerba re
spondet,amen. Vsq; adeo tuncquando sine ulla macula & sine ullo uitio,quia non poterant
animi sacerdotum,corpora quærebantur,solus ille pontifex noster præfigurabatur, non isti
superbi & impij,qui fornicantem animam non celant sponso,sed ei audent se ostentare pro
sponso. In Euangelio,inquit, scriptum est, Deus peccatores non audit,sed si quis Caput VIII
deum colit,& uoluntatem eius facit,hunc audit. Et hæc absoluta responsio est. Si enim duo Ioan. 9
simul orent,unus peccator,& alter qui deum colit & uoluntatem eius facit, nimirum illũ au-
dit,& illum non audit.Quid ergo sibi uult hoc testimonium, uel quomodo pro se arbitran-
tur esse proferendum,uel cum his uerbis maxime securi fiant inter malos boni, nec ulla cau-
sa corporalis separationis existat,ut nefario schismate homines etiam à bonis per talem di-
scordiam separentur, quandoquidem possunt & mali inter bonos exaudiri propter fidem
suam? Deus enim qui cordis inspector est,nõ errat ut alium pro alio uel exaudiat uel repel
lat.An propterea dicunt hoc, ut intelligatur malus episcopus nõ exaudiri cum pro populo
rogat? Quod & si ita esset,non ideo tamen populus si bonus atq; fidelis est, sollicitus esse de
beret.Securos enim illos facit illa scriptura quæ ait,Fratres,hoc scribo uobis ut non peccetis, 1. Ioan. 2
Et si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustũ, & ipse est
propitiatio pro peccatis nostris.Hoc q̃ ueraci & pia humilitate dictum sit audiant,si habẽt
aures unde audiant,Ioannes enim dixit,Hoc scribo uobis ut nõ peccetis.Si itaq; sequeretur,
& diceret,Et si quis peccauerit, aduocatum habetis apud patrem Iesum Christum iustũ, &
ipse est propitiatio pro peccatis uestris,seipsum à peccantibus quasi segregasse uideretur, ut
iam non ei opus esset propitiatione quæ fit per mediatorem sedẽtem ad dexteram patris.
& interpellantem pro nobis. Quod utiq; non solum superbe,sed etiam falsò diceret.Si ue-
ro ita diceret,hoc scripsi uobis ut non peccetis, & si quis peccauerit,mediatorem me habetis Roma. 8
apud patrem,ego exoro pro peccatis uestris:sicut Parmenianus quodam loco mediatorem
B posuit episcopum inter populum & deum, quis eum ferret bonorum atq; fidelium Christi
anorum? Quis sicut apostolũ Christi,& non sicut Antichristum intueretur? Et tamen lacus
detriti fumosam aquam,istorum superbiam ferunt,& spiritumsanctum continere non pos-
sunt,ut seruent unitatem spiritus in uinculo pacis,& in omnibus orationibus suis de uno me
diatore securi sint.Homines enim omnes Christiani inuicem se commendant orationibus
suis. Pro quo autẽ nullus interpellat,sed ipse pro omnibus,hic unus uerusq; mediator est,
cuius typus quoniã præfigurabatur in sacerdote ueteris testamenti, nullus illic inuenitur o-
rasse pro sacerdote.Paulus autem apostolus quanq̃ sub capite præcipuũ membrũ,sed tamẽ
quia membrum est corporis Christi,& nouerat non per figuram in interiora ueli ad sancta
sanctorum,sed per expressam & firmam ueritatem in interiora cœli ad sanctitatẽ, non ima Heb. 9
ginariam, sed æternam,pro nobis intrasse maximum & uerissimum sacerdotem ecclesiæ,se
orationibus fidelium & ipse commẽdat,Nec mediatorem se facit inter populum & deũ,sed
rogat ut pro se orent inuicẽ omnia mẽbra corporis Christi, quoniã pro inuicẽ sollicita sunt
mẽbra,& si patitur unũ membrũ, compatiuntur omnia mẽbra:& si glorificatur unum mẽ-
brum,congaudent omnia mẽbra, ac si oratio pro inuicẽ membrorũ omniũ adhuc in terra
laborantiũ, ascẽdat ad caput quod præcessit in cœlũ, in quo est propitiatio pro peccatis no-
stris. Nã si esset mediator Paulus,essent utiq; & cæteri coapostoli eius, ac sic multi mediato
res essent,nec ipsi Paulo cõstaret ratio qua dixerat, Vnus eñ deus,unus mediator dei & ho 1. Timoth. 2
minũ homo Christus Iesus, in quo nos unũ sumus, si seruemus unitatẽ spũs in uinculo pa
cis. Nec propter malos bonos deseramus,sed ꝑpter bonos malos sufferamus, ne cũ defen-
dere uolumus quod temeraria præsumptiõe relinq̃mus, incognitos cogamur maiori scelere
dãnare inauditos,cũ etiã certũ sit,q̃a peccatores deus audit,quod quidẽ inuenitur in scriptu-
ris.Balaã ꝓpheta non de populo Israel, sed alienigena cõductus ab inimico, ut populo dei Numeri 23
malediceret,cõuersus à dño ad benedicẽdũ est: cuius uerba oĩa bñ imprecãtis audiuimus &
legimus,& cũ aliud haberet in uoto,uerba tñ p̃cantis & bona sunt,& ꝓ populo exaudiunt̃ à
domino.

domino. Vnde non mirum est si uerba bona quæ pro populo dicuntur in precibus, etiam si à malis dicantur episcopis, exaudiri tamen, non pro peruersitate præpositorum, sed pro deuotione populorum. Veruntamen quod scriptum est in euangelio, Deus peccatores nō audit, sed si quis deum colit, & uoluntatem eius fecerit, ipsum exaudit: non à domino dictum est, sed ab illo qui oculos corporis iam quidem restitutos habebat, sed ei oculi cordis nondū patebant, unde ipsum dominum adhuc prophetam putabat. Nam cum postea cognitum dei filium adorauit. Ipse autem dominus cum in uno templo orarent pharisæus & publicanus, publicanum confitētem peccata sua magis iustificatum dicit, quàm pharisæum iactantem merita sua, cui similes isti sunt. Quanquam enim iustificatus destiterit esse peccator, tamen ut iustificaretur peccator orabat, & peccator confitebatur, & exauditus iustificatus est, ut desineret esse peccator. Non utiq; desineret esse peccator, nisi prius exaudiretur peccator. Quāobrem omnē non quidem peccatorē exaudiri, sed tamen non omnem peccatorem nō exaudiri ueritas testis est. C Ioan. 9

Caput IX Psal. 49 Obijciunt & quod dicitur in psalmo, Peccatori autem dixit deus, ut quid exponis iustificationes meas, & assumis testamentum meum per os tuū? Tu uero odisti disciplinam, & proiecisti sermones meos retrorsum. Si uidebas furem currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Os tuum abundauit malitia, & lingua tua concinnabat dolos. Sedens aduersus fratrem tuum loquebaris, & aduersus filium matris tuæ ponebas scandalum. Sed aperiant aliquando aures cordis, & desinant esse non intelligentes, neq; quæ loquuntur, neq; de quibus affirmant. Attendunt enim dictum peccatori, ut quid exponis iustificationes meas, & assumis testamētum per os tuum: & non intelligunt ad hoc dictum, ut sciat sibi nihil prodesse uerba quæ ore pronuntiat, si quod dicat ipse non faciat, ueruntamen alijs prodesse, quæ etiam per malos audiunt, & faciūt quod ipse dominus docet in euangelio, dicens de pharisæis, Super cathedram Moysi sedent, quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite, dicunt enim & non faciunt. Atq; utinam uellent in his uerbis quæ de psalmo meminerunt, se tanquam in speculo intueri. Quomodo nō proijciunt sermones dei retrorsum, qui populis pronuntiāt pacem, & non amant pacem? Quomodo non odio habent disciplinā qui dānare audent orbem inauditum, & pro merito imò lōge minus merito, pro tanti furoris audacia, secundum diuinæ misericordiæ disciplinam temporales molestias patiūtur, nec peccata sua puniri confitētur, sed merita coronari gloriātur? Eos sanè cū fure cucurrisse dico, quia fure peior est raptor, quod esse undiq; clamabatur† Optatus. An non cū mœchis particulam suam ponunt, qui greges ebrios sanctimonialium suarum cum gregibus ebrijs Circumcellionum, die noctuq; permixtos uagari turpiter sinunt? An non sedentes aduersus fratres suos detrahunt, qui propter quosdam quos conuincere non potuerūt, in hæreditate Christi toto terrarum orbe diffusa contendunt non esse Christianos? Atq; ita aduersus filium matris tuæ, id est paruulum adhuc in fide & sacramentorum lacte nutriendum, pernitiosissimum scandalum ponunt, dum nesciens adhuc sequi deū patrem, infirmus sequitur hominem, & simulata atq; adumbrata specie ueritatis illectus, ab unitatis compage, crudeli laceratione diuellitur. Sed si eis qui mala non faciunt, in eadē parte malefacta displiceant cæterorum, nec obesse sibi aliena scelera credant, quæ in medio sui fieri gemunt & mœrent, cur in crimine sacrilegi schismatis pernitiose tolerant, quos fructuose tolerare in unitatis integritate potuerunt? Possunt enim dicere, si tamen iam ipsis rebus expergefacti euigilant aliquando, possunt, inquam, dicere mala singulorum cæteris non obesse, qui nec approbant nec faciunt talia, non autem singulorum cæteris non obesse sacrilegium, sed ad eos omnes pertinere, qui catholicæ non communicant unitati, facillime possunt conuinci, & si difficillime confiteri. Qua enim causa in eorum communione ad alios nō pertinent crimina aliorum, ea causa schisma crimen est omnium, quia cum se inter ipsos suos aliorum sceleribus maculari non posse iam dicunt, simul fateantur necesse est non se habuisse causam cur ab unitate discederent, ubi eos non possunt aliorum scelera maculare, & propterea scelere schismatis apertissimo tāquam uno mortifero uinculo pariter colligātur. D Matth. 23 al. Donatus

At enim

A At enim prophetauit Hieremias. Quid prophetauit Hieremias? Non habere, inquit, uerum baptismum eos qui relinquunt deum. Ait enim, Expectauit cœlum super istud, & exhorruit multo uehementius dicit dominus, quoniam duo nequã fecit populus iste. Me dereliquerunt fontem aquæ uiuæ, & effoderunt sibi lacus detritos qui non possunt aquam portare. Et iterum, Facta est plebs mea mihi sicut aqua mẽdax, non habẽs fidem. Et illud quod scriptum est, Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit mortuũ, quid prodest lauatio eius? Et illud in psalmo, Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Et iterum alibi, Muscæ morituræ exterminant oleum suauitatis. Et alibi, Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictum, & auferet se à cogitationibus quæ sunt sine intellectu. Hæc omnia si eo modo intelligenda sunt, quo ab istis intelliguntur, nec nobis nec ipsis conquadrat ratio ueritatis. Si aũt alio modo docuero intelligẽda, illi soli sua prauitate turbantur. Sed ut non turbẽtur, ad catholicũ refugiant intellectum, quia nõ inuenient exitum responsionis, dum irretiũtur crimine schismatis. Habent certe etiam ipsi, non dicam tales, sed quos uel fatentur, uel insanissime negant, derelinquentes deum qui est fons aquæ uiuæ, hoc est inique uiuentes. Neq; enim pedibus, ac non corde relinquitur deus. Habent & mendaces, & non habentes fidem, aliud profitentes & aliter conuersantes: habent etiam mortuos. Si enim sexui delicatiori & infirmiori delitias non concedit Apostolus dicens, Vidua quæ in delitijs agit uiuens mortua est: quærant utrum nulli apud se uiri, & quod amplius est, præpositi uel ministri uiuant in delitijs, atq; si ita audent, renuntient se non habere mortuos, & meliores esse quàm illa ecclesia, cuius angelo in figura præpositorum uel animarum dicitur, q̃ nõ uiuat sed mortuus sit, & tamen inter septem ecclesias numeratur, & ei non diuerse à cõpage corporis Christi agenti, sed in unitate perseueranti præcepta uitæ insinuantur. Omitto quod in cõcilio suo aduersum Maximinianistas dixerunt, Aegyptiorum admodum exemplo, pereuntium funeribus plena sunt litora. De quorum numero mortuorum nunc intus est Felicianus, qui

Cap. 10 Hiere. 2 Hiere. 15 Eccli 34 Psal. 140 Ecclẽs 10 Sapien. 1 1. Timoth. 5 Exo. 14

B adhuc mortuos baptizat. Aut si iam reuixit, habet secum illos quos mortuus in schismate baptizauit. Habent certe peccatores. Nam si interrogentur quicunq; sibi in ipsis magni uidẽtur, etiam seipsos peccatores non negant. Neq; enim tundunt pectora sua, aut cum id faciunt, simulando faciunt. Quod si ita est, tunc certe infeliciter peccãt, populos suos simulata humilitate fallentes, aut non dicunt in oratione dominica, Dimitte nobis debita nostra sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Quod utiq; non de illis peccatis dicitur, quæ in baptismi regeneratiõe dimissa sunt, sed de his quæ quotidie de seculi amarissimis fructibus humanæ uitæ infirmitas contrahit, quibus curandis adhibentur medicamenta eleemosynarum, ieiuniorum & orationum, ut in oratione esse dicatur quod in eleemosynis agitur. Nã & peccatum quod in te alter admisit, dimittere, ut & tibi tuum deus dimittat, magnum opus misericordiæ est. Quod si homines ficte & non ueraciter dicunt, putãtes se non habere quod eis dimittat deus, idipsum est inexpiabile sacrilegiũ, eaipsa impia est & uæsana superbia, quod est certe immane peccatum. Nam & de morituris muscis quid dicam, quoniam in eis non morituros adhuc, sed iam mortuos multipliciter inueniri, siue fateantur, siue conuincantur ostẽdimus? Fictos uero quos fugit spiritussanctus disciplinæ, & sine intellectu perdite uiuẽtes q̃ multos inter se habeãt, secũdum ea quæ suprà dicta sunt cogitent. Nã & quicunq; ibi latent mali, quod uel eo certũ est, quia sæpe proditi conuictiq; damnantur, non de recẽtibus tantũ factis, sed etiã de ueteri cõsuetudine flagitiorũ, quia stultissima fictione diu celari non potuerunt, utiq; magis ficti sunt dum se bonos fingendo decipiunt. Si ergo sic sunt ista intelligenda ut isti intelligunt, quomodo eis ratio subsistere poterit, cur apud eos qui male uiuendo derelinquunt deum, siue lateant, siue noti sint: non fuerint lacus detriti, qui continere nõ ualent aquas? Et si in hoc loco sacramentũ baptismi intelligẽdum est, cũ mendaces & infideles eorũ ministri, non aquã ueracẽ, sed mendacẽ uel dare uel habere credãtur, quid ab illorũ mortuis qui baptizantur proficit lauatio eorum? Cur peccatores impinguant oleo capita aliena? Quid ibi muscæ morituræ uel mortuæ meruerunt, ut non exterminent oleum suauitatis?

Matth. 6

uitatis? Quo priuilegio muniuntur quicunq; ibi ficti sunt, id est qui iustitiæ pelle obtegunt lupum, ut non eos fugiat spiritussanctus disciplinæ? Aut si eos fugit spiritussanctus, quomodo per eos baptizatis datur? Hic enim dici non potest quod solent ineptissime & impudentissime dicere, tunc postea à malo baptizari quenquam, si lateat malitia baptizantis. Qui enim fictus est, tanto magis fictus est, quanto magis latet. Ab hoc ergo cum se auferat spiritussanctus, quæ spes erit baptizati, si baptizantis hominis meritum in illa dei gratia cogitandum est? Hic omnino quid respondeant non inueniunt, qui malos apertos habere se negant, in quo quidem apertissime conuincuntur. Sed quid ad nos? Satis est nobis ad necessarium articulum causæ, q̃ fictos bonos, id est occultos malos apud se esse negare non possunt. Per multos enim redarguuntur, qui cum perditis & sceleratis moribus uiuerēt, & per ipsam fictionem diu latuissent, aliquando proditi, expulsi sunt. Dicamus ergo, Si nolūt ibi adhuc esse aliquos tales, illi certe qui eiecti sunt in eadē fictione laterēt, & eos fugeret spiritussanctus, de quo scriptum est, Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictum: quomodo baptizare potuerunt? Cur non recensentur saltem qui uiuunt ut accipiāt baptismū, quem utiq; à fictis quos deseruit spiritussanctus accipere nequiuerunt? Si autem dicūt, Spiritus quidem sanctus daturis fingentibus deerat iustificandis, sed accepturis credētibus aderat abluendis per ineffabilem efficaciā potentiæ suæ, utrunq; ualens facere, illos fugere, istos fouere: illos culpare, istos mundare: quam pro se quæstionem soluant, simul cernāt solutam esse pro nobis. Quod autem intelligimus in hac sententia sanctæ scripturæ, quam certe ipsi non intelligentes, & quasi pro suis partibus proponentes, ad seipsos conuincendos ingerūt nobis, hoc penè in omnibus talibus quæstionibus intelligendum admonemus, scilicet quia omnia sacramenta cum obsint indigne tractantibus: prosunt tamen per eos digne sumentibus, sicut & uerbum dei testatur. Vnde dictum est, Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite. Nam effodere lacus detritos qui continere non ualent aquas, quis me prohibet sic intelligendum esse, conuerti ad uoluntatem terrenam, ut non possint sustinere spiritumsanctum, quem nomine aquæ in euangelio significari, quisq; modo Christianus credit? Itē aqua mendax non habens fidem, poterit intelligi, non falsum baptisma, sed populus mendax & infidelis, non annumeratus ueracibus & fidelibus, sed his solis qui mēdaces & infideles sunt, Nam populum significari aliquando uocabulo aquarum, legant Apocalypsim, & calumnientur sibi prius potius quàm nobis. Sic enim dicitur Ioanni, Aquas quas uidisti, super quas sedet meretrix illa, populi & tribus sunt, & gētes & linguæ. Et illud quod scriptum est, Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit mortuum, quid proficit lauatio eius? Vt interim differam diligentiorem istorum uerborum inquisitionem, tutissime accipio Paganorum baptismata esse denotata, qui homines & à iustitia, & ab ista uita mortuos colunt, in quorum nomine baptizant. Quamuis enim & ipsi sacerdotes per impietatem mortui dicantur: non tamen propter eos sic intelligitur, sed propter mortuos deos eorum, in quorum significatione dicitur, Dominus deus noster deus uiuus. Quapropter etsi apud Christianos sunt aliqui præpositi uel ministri, qui per impietatem & iniquitatem suam mortui sunt, uiuit tamē ille de quo dictum est in euāgelio, Hic est qui baptizat, quia sicut dicit Apostolus, Christus resurgens à mortuis, iam non moritur, mors illi ultrà non dominabitur. Oleum uero peccatoris apertissime psalmus indicat, quemadmodum intelligēdum sit. Ait enim, Emēdabit me iustus in misericordia & arguet me: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Vnde manifestum est, oleo peccatoris blanditias adulatoris esse significatas, quibus repudiatis & detestatis eligit à iusto emendari & argui, quia hoc iustus non fallaci lenitate adulationis, sed ueraci asperitate obiurgationis faciens, multo magis misericorditer facit. Vnde est & illud in Apocalypsi, Ego quos amo, arguo & castigo. Et illud apud Salomonem. Meliora sunt uulnera amici, quàm uoluntaria oscula inimici. & multa reperiuntur huiusmodi. Oleum uero suauitatis, scilicet bonum odorem, id est bonam famam Christianorum, illi exterminant qui male uicturi, & ad mortem suarum iniquitatum redituri,

magna

Marginalia: C (beside "uitatis ... lupum"); Sapien. 1 (beside "spiritussanctus, de quo scriptum est"); 1. q. 1. c. omnia, & c. per Esaiam (beside "esse pro nobis ... non intelligentes"); Matth. 25 (beside "bus, sicut & uerbum dei"); D (beside "sanctum, quem nomine aquæ"); Apoca. 17 (beside "calumnientur sibi"); Eccli 34 (beside "est, Qui baptizatur à mortuo"); Hiere. 10 (beside "tur: non tamen propter eos"); Ioan. 1 (beside "uit tamē ille"); Roma. 6 (beside "Christus resurgens"); Psal. 140 (beside "ro peccatoris"); Apoca. 3 (beside "cit. Vnde est & illud"); Prouer. 27 (beside "monem. Meliora"); Eccles 10 (beside "tur huiusmodi").

A magna multitudine irruunt, ut eis per baptismum peccata donentur, & ad ea denuo reuertantur. Nam propter numerositatem muscis arbitror esse comparatos. Sed hi exterminant oleum suauitatis, quoniam non ipsam dei gratiam, sed hominum mores intuentur. Et quoniam sicut grana inter paleas non uidentur: ita pie uiuentes inter iniquorum turbas non facile apparent, carnaliter offensi à percipienda salute sempiterna, siue trahuntur, siue omnino resiliūt. Esse autem bonum odorem in bona fama recte uiuentiū Christianorū, Apostolus docet dicēs, Christi bonus odor sumus deo in omni loco. Cōtrà illi quibus dicit, 2.Cor.2
Nomē enim dei per uos blasphemat̃ in gētibus: utiq; oleū suauitatis exterminant. Sic ergo Esa.52
habēt ista alios synceriores intellectus: quos si sequātur, etiā ipsi ab earū quæstionū expediantur angustijs. Illorum autem intellectus si à nobis non confirmetur, ipsos solos: si uero à nobis confirmetur, utrosq; nostrum implicat. Roma.2

Quid opus est iam plura discutere, Caput XI
nisi forte illud mouebit, quia cum probare Parmenianus uellet, carnales homines non posse spirituales filios procreare, addidit ex euangelio testimonium, Quod natum est de carne caro est, & quod natum est de spiritu, spiritus est? Quasi nos dicamus per seipsum quemlibet hominem spiritales filios generare, & non per euangelium: in cuius prædicatione spiritussanctus operatur, ad gignendos filios non posse sufficere, cum spiritussanctus fictum ministrū fugiat, sicut suprà diximus. Ideoq; Apostolus cum talibus filijs loqueretur, si dixisset, Ego uos genui, & non addidisset, in Christo Iesu per Euangelium: nullo modo se quisq; fidelium de illo natum religiose fateretur. Euangelium autem fur quoq; Iudas sine detrimento fidelium prædicauit. Fictos igitur eorum, id est occultos, malos, sicut ipsi quoq; concedūt, cum eos fugiat spiritussanctus, per eorum tamen ministerium gigni spiritales filios adstruunt. Sed quis ferat tantam dementiam, ut cum forte carnalem uocent hominem de cōiuge filios procreantem, spiritalem appellet adulterum? Absit ut hoc sentiam. Nam quomodo adulter latens, cum apud eos præpositus esset, spiritales potuit filios procreare, si carnales
B hoc facere non possent? An forte tunc per manus eius uel Christus uel spiritussanctus uel angelus baptizauit? Si ergo tunc homo baptizat, cum baptizator manifestus est bonus: cū uero baptizator latet malus, tunc dominus baptizat, aut angelus, & unusquisq; talis spiritu aliter nascitur qualis fuerit à quo baptizatur: optēt igitur qui desiderant baptizari, ut homines per quos baptizantur non sint manifesti boni, sed latentes mali, ut sic deo uel angelo baptizante sanctiores renasci mereantur. Hanc absurditatē sic se cogitant euitare per quēlibet hominē, ut cum quis Christi baptismate baptizatur, Christū baptizare fateantur, de quo solo dictum est, Hic est qui baptizat in spiritusancto. Nam illud ex euangelio, Sicut misit me pater, & ego mitto uos, Hoc cum dixisset, insufflauit & dixit, Accipite spiritumsanctū, si cui dimiseritis peccata dimittentur, & si cui retinueritis retinebuntur: contra nos esset, ut cogeremur fateri ab hominibus hoc, non per homines fieri, si posteaquam dixit, Et ego mitto uos, subiecisset continuo, Si cui dimiseritis peccata dimittentur, & si cui tenueritis, tenebuntur. Cum uero interpositum est, Hoc cum dixisset, insufflauit, & ait illis, Accipite spiritūsanctum: & deinde illatum, per eos uel remissionem uel retentionem fieri peccatorum: satis ostēditur, non ipsos id agere, sed per eos utiq; spiritumsanctum, sicut alio loco dicitur, Non enī uos estis qui loquimini, sed spiritussanctus qui in uobis est. Spiritus autem sanctus in ecclesiæ præposito uel ministro sic inest, ut si fictus nō est, operetur per eum spiritussanctus, & ad eius mercedem in salutem sempiternam, & eorum regenerationem uel ædificationem, qui per eum siue consecrantur siue euangelizantur. Si autem fictus est, quoniam uerissime scriptum est, Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictum, deest quidem saluti eius, ut auferat se à cogitationibus quæ sunt sine intellectu, ministerium tamen eius nō deserit, quo per eum salutem operatur aliorum. Propter quod Apostolus ait, Si enim uolens hoc facio, mercedem habeo: si autem inuitus, dispensatio mihi credita est, id est illis prodest quibus hoc dispēso, non mihi qui fictus sum. Qui enim inuitus facit propter cōmoda gaudiaq; carnalia, quæ si aliter habere posset, illud desereret, ipse utique fictus est, ideóque inuitus facit, sed

Ioan.3
1.Cor.4
Ioan.1
Ioan.20
Matth.10
Sapien.1
1.Cor 9

eis prodest erga quos facit:se autem tantum à mercede salutis alienat, non etiam illos pri
uat quibus cibaria dominicus etiã malus seruus impendit. Quia uero non erat talis Apo- C
stolus,sed talis potius ut uolens faceret, id est gratuitã gratiã pietate casti cordis erogaret,
& mercedẽ aliorũ per eũ spiritussanctus operatus est, quã sicut ipse dicit,reddet ei dominus
in illum diem iustus iudex:illos uero qui euangelium annuntiabant non caste,qui non qui-
dem aliud nisi ueritatem,id est Christum,non ueritate cordis boni,sed per occasionem com
Matth. 23 modorum suorum annuntiabant,Sinite,inquit.hos annuntiare,& gaudet nõ utiq; illis, sed
eis qui per eos salui fiebant,tenentes præceptum Christi dicentis,Quæ dicunt facite,quæ au
Philip. 1 tem faciunt,facere nolite,dicunt enim & non faciunt.De his etiam Apostolus ad Philippen
ses loquitur,Quidam quidem, inquit,per inuidiam & contentionem:quidam uero per bo-
nam uoluntatem Christum prædicant: quidam ex charitate,sciẽtes quoniam in defensione
euangelij positus sum:quidam uero & per contumaciã Christum annuntiant non caste,exi
stimantes tribulationẽ suscitari in uinculis meis. Quid enim dum omnimodo, siue occasio-
ne,siue ueritate Christus annũtietur? & in hoc gaudeo,sed & gaudebo. Nunquid permitte-
ret eos Christum prædicare, cum euangelij ueritatem nõ ueraci cordis castitate prædicarẽt?
Nunquid de talium prædicatione gauderet, nisi sciret quod illis quidem pernitiosum esset,
rem castam non caste annuntiare:illis autem salubre,qui bona & uera per eos audiẽtes pro-
Gal. 1 ficerent ad salutem? Nam ubi non Christus qui ueritas est, sed falsitas & mendacium præ
1. Timoth. 1 dicatur,apertissime prohibet ad Galatas dicẽs,Si quis uobis euãgelizauerit præter id quod
accepistis, anathema sit. Itemq; ad Timotheũ, Sicut rogaui te,inquit,ut sustineres Ephesi,
cum irem in Macedoniam, ut denuntiares quibusdam ne aliter docerent. Illos autem inui-
diosos,contentiosos,contumaces,non castos,occasionem quærentes faciendæ suæ malæ uo-
luntatis:quia sic eorum fictionem fugerat spiritussanctus, ut eorum non desereret ministe-
rium,quo per eos Christus prædicabatur,non solum non permittit ut faciãt, sed & gaudet,
quia faciunt. Hæc de scripturis sanctis documenta proferimus, ut appareat facile non esse
quicquam grauius sacrilegio schismatis: quia præcidendæ unitatis nulla est iusta necessitas, D
cum sibi nequaquam spiritaliter nocituros malos ideo tolerent boni,ne spiritaliter seiungan
tur à bonis,cum disciplinæ seueritatem consyderatio custodiendæ pacis refrenat aut differt,
quam tamen securitas exerit, cum apparet sine uulnere schismatis ad salubrem correctionẽ
posse aliquid ecclesiastico iudicio uindicari. Dicimus enim magnum nomen domini esse cũ
eis qui eum metuunt, quamuis permixti sint turbis eorum qui eum non metuunt, ut illud
2. Timoth. 2 quod Apostolus ait, Nouit dominus qui sunt eius: & recedat ab iniustitia omnis qui in-
uocat nomen domini,Si enim bono pacis ne ante tempus cum zizania colliguntur,eradice-
tur simul & triticum,necessitate cogitur quisquam esse inter iniustos, recedat ab iniustitia,&
securus inuocat nomen domini.Similiter enim & ab iniustis recedit, & ab eis exit,atq; sepa
ratur interim corde,ut etiam corpore à talibus in fine separari mereatur.

Cap. XII Et illud quod scriptum est, Non est spetiosa laus in ore peccatoris.In ore quippe fi-
Eccli 15 delium spetiosa est. Sic autem unicuiq; est os proprium,nec quisquam sine consensu cordis
sui ex ore uulneratur alieno. Cum autem prædicatio peccatoris ore procedit, quærendũ est
cuiusmodi peccatorẽ hoc loco scriptura significare uoluit, Nam & publicanus qui iustifica-
tus est magis quàm ille pharisæus, utiq; peccator erat,Si enim uera eius peccata non erant,
falsa erat confessio peccatorum: si autem uera erat confessio propter quam iustificari etiam
meruit,proculdubio uera erant peccata.Hæc etiam de oratione sancti Danielis uerissime di
Dan. 9 xerim,qui profecto ueraciter ait, Cum orarem & confiterer peccata mea & populi mei. In
cuius ergo ore peccatoris laus spetiosa non est,nisi maxime mendacis & ficti,quem spiritus-
sanctus disciplinæ fugit? Quẽ igitur fugit,cũ tamen loquitur ueritatẽ,non in eius ore speci-
osa est,quia non ei tribuitur cuius particeps non est, sicut spetiosa non erat prophetia in ore
Caiphæ pontificis sacerdotum, qui nesciuit quid dixit, sed cum esset pontifex prophetauit:
sed tamen per ipsum spetiosa laus est dei in auribus audientium,& corde credentium.

A Ea Apostoli enim sententia male usurpata uelut insultare audet Parmenianus eis quos negat habere baptismum, & propterea dicit eos dare non posse, Quid enim, inquit, habes quod non accepisti? Quod ut omittam, unde & quare dicat Apostolus, quod ipsius epistolæ cõtextione declaratur, si hoc de baptismo uult intelligi, & si ille dare non potest qui non habet: ille autem non habet quod non accepit, ut ei aliquo modo suffragetur quod scriptũ est, Quid enim habes quod non accepisti? quæro utrum non habeat quod apud ipsos accepit? Si dixerit, habet: quæro utrum amittat si ab eis recesserit? Si dicit, amittit: baptizãdus iterũ est si redierit, ut ei possit restitui quod amisit. Si autem hoc nõ fit, nec quisquã dicit esse faciendum, non ergo amiserat. Porrò si accepit, & nõ eo caruit, habet utiq; quod accepit. Et ideo nõ ei potest dici secundũ istorum intellectum, quid habes quod non accepisti? Refert nunc animum ad ipsam originem schismatis, Qualemlibet existimẽt Cæcilianum, quẽ nos credimus innocentem, proculdubio in unitate fidei baptizatus erat, Nondum enim facta erat ista diuisio, Ponamus sicut illi uolunt, quòd ab unitate ipse recesserit, non amisit utique quod acceperat. Non enim si rediret baptizaretur iterum, ut reciperet quod amiserat. Porrò si eo quod acceperat nõ caruerat, id utiq; habebat. Si ergo nec ipsi dici potuit ex istorum prauo intellectu, Quid enim habes quod non accepisti? multò minus hoc idem dici potest ei, qui per Cæcilianum à domino accepit. Cur enim non potuit homo qui non coniunctus est uobis, id quod non habebat accipere per eum qui non amisit, quando recessit à uobis? Quanto ergo imprudentius dicitur orbi terrarum, Quid enim habes quod nõ accepisti, unde ipsius sacramenti connexio in Africã uenit, qui per nullius traditoris facinus potuit amittere promissionem dei, aperta pollicitatione dicentis ad Abraam, In semine tuo benedicentur omnes gentes: etiam si isti non impij calumniatores fratrũ, sed ueri examinatores criminum fuissent. Nam illud quod quidam eorum ueritate cõuicti dicere cœperãt, baptismum quidem nõ amittit qui recedit ab ecclesia, sed ius tamen dandi amittit, multis modis appa-
B ret frustra & inaniter dici. Primò, quia nulla ostenditur causa, cur ille qui ipsum baptismum amittere non potest, ius dandi amittere possit. Vtrumq; enim sacramentũ est, & quadã consecratione utrumq; homini datur, illud cum baptizatur, istud cum ordinatur: ideoq; in catholica utrumq; non licet iterari, Nam si quãdo ex ipsa parte uenientes etiã præpositi pro bono pacis correcto schismatis errore suscepti sunt: & si uisum est opus esse, ut eadem officia gererent quæ gerebant, non sunt rursus ordinandi: sed sicut baptismus in eis, ita ordinatio mansit integra, quia in præcisione fuerat uitium, quod unitatis pace correctum est, non in sacramẽtis quæ ubicũq; sunt ipsa uera sunt. Et cum expedire hoc uideatur ecclesiæ, ut præpositi eorum uenientes ad catholicam societatem, honores suos ibi non administrent: non eis tamen ipsa ordinationis sacramenta detrahuntur, sed manent super eos. Ideoq; non eis in populo manus imponitur, ne non homini, sed ipsi sacramento fiat iniuria. Et si quando ignoranter fit, nec animose defenditur factum, sed corrigitur cognitum, uenia facilis impetratur. Deus enim noster non est dissensionis deus sed pacis: nec ecclesiæ eius sacramenta in eis qui ab ecclesia recesserunt, sed ipsi qui recesserunt inimici sunt. Sicut autem habent in baptismo quod per eos dari possit: sic in ordinatione ius dãdi, utrumq; quidem ad pernitiem suam quamdiu charitatem non habent unitatis. Sed tamen aliud est prorsus non habere, aliud pernitiose habere, aliud salubriter habere. Quicquid nõ habetur dandum est cũ opus est dari: quod uero pernitiose habetur, per correctionem depulsa pernitie agẽdum est ut salubriter habeatur: quanquam & si laicus aliqua pereũtis dederit necessitate cõpulsus, quod cum ipse acciperet, dandum esse addidicit, nescio an pie quisquam dixerit esse repetendum. Nulla enim cogente necessitate si fiat, alieni muneris usurpatio est: si autem necessitas urgeat, aut nullum, aut ueniale delictũ est. Sed & si nulla necessitate usurpetur, & à quolibet cuilibet detur, quod datum fuerit non potest dici non datum, quamuis recte dici possit illicite datum. Illicitam ergo usurpationem corrigit reminiscentis & pœnitẽtis affectus. Quod si non correxerit, manebit ad pœnam usurpatoris quod datum est, uel eius qui illicite acce-

Caput XIII
1. Corint. 4
Gen. 22
1. q. 1. ca. quod quidam. 24. q. 1. cap. miramur. 4. sen. dis. 25. cap. econtra autem.
1. Cor. 14
1. q. 1. ca. qđ quidã. 4. sen. dis. 25. cap. econtra autem.
Laicus in necessitate baptizat.

 pit:

pit,non tamen pro non dàto habebitur,Neq; ullo modo per douotum militem quod à pri
uatis usurpatum est, signum regale uiolabitur. Si enim aliqui furtim & extraordinarie,non C
in monetis publicis aurum uel argentum, sed æs percutiendo signauerint,cum fuerit depre/
hensum,nónne illis punitis , aut indulgentia liberatis,cognitum regale signum thesauris re/
galibus cogetur? Aut si quisquam est,siue desertor,siue qui nunquam omnino militauit,qui
nota militari priuatum aliquem signet,nónne ubi fuerit deprehensus ille signatus,pro deser
tore punietur,& eo grauius quo probari potuerit nunquam omnino se militasse, simul secũ
punito,si eum prodiderit audacissimo signatore? Aut si forte illum militiæ characterem in
corpore suo,non militans pauidus exhorruerit,& ad clementiam imperatoris confugerit,ac
prece fusa & impetrata iam uenia militare cœperit,nunquid homine liberato atq; correcto,
De con. dis. 4. cap. nullus autem character ille repetitur,ac non potius agnitus approbatur? An forte minus hærent sacramẽ
ta Christiana q̃ corporalis hæc nota , cum uideamus nec apostatas carere baptismate,qui/
bus utiq; per pœnitentiam redeuntibus non restituitur,& ideo amitti non posse iudicatur?
An ducenda de militia similitudo non fuit , cum & Apostolus de agonisticis certaminibus
2. Timoth. 2 clamet & aperte dicat , Nemo militans deo implicat se negocijs secularibus,ut ei placeat cui
se probauit? Et hæc quidem alia quæstio est,utrum & ab his qui nunquam fuerunt Christi/
ani possit baptismus dari,nec aliquid temere inde affirmandum est sine autoritate tanti có/
1. q. 1. c. quod quidã 4. sen. dis. 25. cap. econtra autem cilij quantum tantæ rei sufficit . De his uero qui ab ecclesiæ unitate separati sunt, nulla iam
quæstio est,quin & habeant & dare possint,& quin perniciose habeant,perniciose q; tradãt
extra uinculum pacis . Hoc enim iam in ipsa totius orbis unitate discussum , consideratum,
perfectum atq; firmatum est.Sed si nos male facimus,ipsi explicent,quomodo sacramentũ
baptizati non possit amitti,& sacramentum ordinati possit amitti:quoniam dicũt , recedẽs
ab ecclesia baptismum non amittit,ius dandi tamen amittit.Si enim utrunq; sacramentum
est,quod nemo dubitat, cur illud non amittitur,& illud amittitur? Neutri sacramento iniu/
ria facienda est.Si sancta malos fugiunt,utrunq; fugiat: si sancta in malis inuiolabiliter ma
nent,utrunq; maneat.Si dixerint, baptismus in sola uera ecclesia recte datur, Respondetur D
eis,Baptismus in sola uera ecclesia recte habetur.Cur non potest dari ubi non recte datur,
cum possit haberi ubi non recte habetur? An quia non habere aliud est,aliud nõ recte ha/
bere: Sic & non dare aliud est,aliud non recte dare.Sicut nõ recte habent qui ab unitate di
scedunt,sed tamen habent , & ideo redeunti non redditur, sic etiam non recte dat qui ab
unitate discedit,sed tamen dat. Et ideo quod ab eo accepit uenienti ad unitatem non itera/
tur:illi autem quod non recte datur,datum non esse contendunt. Quod si aliquid quod nõ
recte habetur,haberi non posse contendant,nos utrinq; reclamamus & dicimus,habere qui
dem,sed non recte habere eum qui ab unitate discesserit.Si ergo uolunt,ut audiat ille quod
1. q. 1. c. quod quidã pariter reclamamus , ipsi nos audiant reclamantes , dare quidem , sed non recte dare eum
qui ab unitate discedit. Quapropter sicut redeunti non redditur quod foris habebat,sic ue/
nienti non repetendum est,quod etiam foris accepit. Vnde consequenter intelligitur peruer
sitatem hominum esse corrigendam, sanctitatem autem sacramentorum in nullo peruerso
esse uiolandam.Constat enim eam in peruersis & sceleratis hominibus , siue in eis qui intus
sunt,siue in eis qui foris sunt, impollutam atq; inuiolabilem permanere,& quia dicuntur ea
mali polluere,quantum in ipsis est dicuntur , cum illa impolluta permaneant , sed in bonis
permanent ad præmium , in malis permanent ad iudicium. Nam & de spiritu qui nullo
1. Thess. 5 modo potest extingui,dictum est tamen,Spiritum nolite extinguere,id est,quantum in uo
bis est nolite sic agere,tanquam conemini spiritum extinguere, aut tanquam spiritum extin
ctum putetis.& nomen dei nullo modo pollui potest,& tamen dictum est,filius & pater in
trabant ad unam puellam,ut polluerent nomen dei sui.Nec ullo modo isti expedire se pos/
sunt cum eis proponitur, cur sanctitas sacramenti & haberi & dari possit ab eo quem intus
sceleratum iam deus damnauit,& tunc incipiat ab eo dari non posse cum ab hominibus dã
natus fuerit,cum tamen nec tunc ea possit amittere,Postremo cur Felicianus quem cum Ma
ximiniano

A ximiniano trecenti decem damnauerunt, qui & diu foris in sacrilegio, sicut ipsi in cõcilio suo pronuntiauerunt, schismaticus fuit, non solum ipsum baptismum, sed etiam ius dandi non amisit? In honore quippe suo sicut exierat, ita receptus est cum his omnibus quos ipse foris positus baptizauit, nullo eorum rebaptizato: quia si aliquem eorum quos foris baptizauerat, rebaptizandũ esse censerent, iudicarent eum amisisse ius dandi cum foris esset, & propterea consequens erat, ut ipsum quoque iterum ordinarent, si illos iterum rebaptizarent. Sed cum ad pacem Christi reuocantur, calumniatores sunt: cum paci Donati consulunt, dissimulatores sunt. Quid est hoc aliud, quàm quod eorũ magister Ticonius de illis ait, quod uolumus sanctum est? Vt quid ergo Parmenianus inani iactãtia exultat & dicit, nunquam diuinæ legis censura patietur, ut uiuificare quenquam mortuus possit, curare uulneratus, illuminare cæcus, uestire nudus, & mũdare pollutus? Dominus enim suscitat mortuos, dominus curat uulneratos, dominus illuminat cæcos, dominus uestit nudos, dñs mundat pollutos. Quid sibi arrogat quæ hominis non sunt? Ita ne uiui sunt apud eos qui non peccant, ut etiam uiuificare posse dicantur, cum incrementũ dare non possint? Ego, inquit Apostolus, plantaui, Apollo rigauit, sed deus incrementum dedit. Neque qui plãtat est aliquid, neq; qui rigat, sed qui incrementum dat deus. Quando dat uitam mortuo, qui incrementũ dare non potest uiuo? Sicut enim pater suscitat mortuos & uiuificat, sic & filius quos uult uiuificat. Ita ne apud illos sani sunt, ut possint etiã curare non sanos? Quid aliud isti quàm se benedicendos pro domino opponunt? Sed ab eis nullo modo seducuntur, qui nõ in homine, sed in deo sperantes cantant, Benedic anima mea domino, & noli obliuisci omnes retributiones eius, Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas. Si omnes languores ipse sanat, nullum relinquit quem Parmenianus sanare debeat. Tanta ne apud illos lumina sunt, ut illuminare etiã possint? Quod nec illi, quo in natis mulierum maior surrexit nemo, Ioanni baptistæ Ioannes Euangelista cõcedit, de quo ait, Nõ

Hemistichium. Cap. XIIII

1. Corint. 3

Ioan. 5

Psal. 102

Matth. 11

Ioan. 1

B erat ille lumen, sed ut testimonium perhiberet de lumine. Erat lumen quod illuminat omnẽ hominem uenientem in hunc mundum. Si omnem hominem illud lumen illuminat, nullũ relinquit quem Parmenianus illuminare se dicat: quia & si sancti homines, ut Ioannes, secundum quendam modum dicuntur luminaria: aliud tamen sunt lumina illuminata, aliud lumen illuminans. Quod illud est de quo idem Ioãnes baptista dicit, Nos omnes de plenitudine eius accepimus. Nudos autẽ quis uestit, nisi qui dicit, Proferte illi stolã primã: & qui corruptibile hoc induet incorruptionem, & mortatale hoc induet immortalitatem? Et hoc quisquam diuino indumento aliquem uestire dicitur, cui magnum est si uestiri ipse mereatur. Iam porrò emundare pollutum se audeat dicere, si prius audet se dicere non esse pollutum. Mundati enim sumus per gratiam dei, sed nec tunc quidem mundabimus aliquem, cũ fuerit perfecta nostra mundatio: quanto minus modo, cum corpus quod corrumpitur aggrauat animam? Quis enim castum glorietur se habere cor, aut quis glorietur mundum se esse à peccato? Mundare quippe atq; sanare in spiritualibus rebus tantundem ualet. Sicut autem spe salui facti sumus, ita spe mundati sumus in perfecta salute & in perfecta mundicia. Quomodo ergo sanare & mundare iam possumus, qui nec tunc poterimus, cum omnino salui & mundi fuerimus? Sed deus, inquit, hoc per hominem facit. Facit sanè, sed fecit & per Iudam, quem ad Euangelium prædicãdum cum cæteris misit. Fecit & per pharisæos in eis, qui bona quæ per eos audiebant ipsi faciebant, cum illi non facerent quæ dicebant. Postremo cur iniqui & scelerati eorum, siue cum latent, siue cum pro pace Donati tolerãtur, uiuificant, curant, illuminant, mundant? An ipsi non sunt mortui, uulnerati, cæci, polluti? An ideo non apud eos cæci cæcos ducentes simul in foueam cadunt, quia non ipsos, sed deum quẽ prædicãt illi audiendo & obtemperando sectantur? Ita sanè, sed tunc prædicant deũ, si cum Christo colligunt. Quicunq; uero cum illo non colligunt, spargunt: Donatum prædicando, nõ deum, cæci cæcos sequendo simul in foueam cadunt. Sed de quæstione baptismi latius aliquid domino adiuuante tractabimus, cum de omnibus testimonijs sanctarũ scripturarum

Ioan. 1

Lucæ 15

1. Corint. 15

Matth. 18

Matth. 15

Lucæ 1

De baptis. cap. 1 in princ.

ſcripturarũ quæ nobis obijcienda credidit, Parmeniano reſponderimus. Qui uere ipſe adæ C
quat proximos ſibi euerſione iniquitatis, qui eis tã malum propinauit errorem, ut non pro
pace, ſed pro diuiſione & diſceſſione nõ ſolum loquatur ipſe, ſed etiam diuinos libros loqui
Cap. XV perſuadeat. Sed inter multa miror hominẽ, cum ageret non poſſe haberi baptiſ
Ioan. 3 mum niſi acceptũ, nec poſſe accipi ſine dante, interpoſuiſſe ex euangelio teſtimoniũ, Nõ po
teſt, inquit, accipere homo quicq̃, niſi fuerit illi datũ de cœlo. Poſſet eñ aliquis eorũ uerbo
rũ inſcius, cũ cœpiſſet iſte dicere, Non poteſt homo accipere quicq̃, niſi datũ fuerit illi: anteq̃
dixiſſet de cœlo, putare illũ dicturũ à Donato fuiſſe, aut à Parmeniano, aut ab aliq̃ de par
te Donati, aut omnino ab ipſa parte Donati. Agnoſco euangeliũ, & illic ſcriptũ eſſe recẽſeo,
Nõ poteſt homo accipere quicq̃, niſi datũ fuerit illi de cœlo. Sed nunquid Donatus eſt cœ
lũ? Nunquid Parmenianus eſt cœlũ? Nũquid pars ipſa Donati? Illa uero non eſt cœlũ, nõ
al. nunquam eſt in cœlo. Qui enim ait, Nõ poteſt homo accipere quicq̃, niſi fuerit illi datum de cœlo, †nun
q̃d diceret, niſi datũ fuerit illi de ſole, aut de luna, aut de ſtellis, quæ tamẽ in cœlo ſunt? Quã
to minus diceret, niſi datũ fuerit illi de parte Donati, quæ non ſolũ non eſt cœlũ, nec eſt in cœ
lo, ſed nec in regno uult eſſe cœlorũ. Nec illud proculdubio diceret, Non poteſt homo acci
pere quicq̃, niſi datum fuerit illi de eccleſia: ipſa enim eccleſia de cœlo accipit. Si aũt diceret,
Non poteſt homo accipere quicq̃, niſi datũ fuerit ei ab homine iuſto, irruerent quidẽ iuſti
iſti frontoſi, & ſe iuſtos eſſe proclamarẽt, ut ab eis acciperet qui uellet accipere: nec nos quæ
ſtionem faceremus, utrũ iuſti eſſent an nõ, ſed inter eos eſſe uel latẽtes iniuſtos facile oſtẽde
remus ex quibuſdã proditis & excluſis, nec tamẽ eos nõ improbaremus, nec diceremus non
datũ uel nõ acceptũ, quod datũ & acceptũ eſſet à talibus. Sed & hoc falſò diceretur, Nõ po
teſt homo accipere quicq̃, niſi datũ fuerit ei ab homine iuſto. Ipſe enim iuſtus à quo alter ac
cipit, quæro à quo acceperit. Si & ipſe à iuſto homine, & de illo utiq; quæro, donec ab ipſo
capite ordinis humani ad aliquẽ perueniã, qui non ab homine acceperit: atq; ita falſum eſſe
doceã, quia non poteſt homo accipere quicq̃, niſi fuerit ei ab homine datũ. Quid aũt agunt
iſti neſcientes euangelicũ teſtimoniũ, niſi ut homines cõmoneantur ſimul ut aliquando eui D
gilent, atq; aduertant uere non homines eſſe attendendos, cum ſanctum aliquid homo acci
pere deſiderat: ſed illũ ſolum qui de cœlo dat homini, quia nõ poteſt homo accipere quicq̃,
niſi datũ fuerit ei de cœlo? Quid ſi dixerint, de cœlo quidẽ accipit, non de homine, ſed tamẽ
per hominẽ, quæro per qualẽ. Si per iuſtum tantũ: non habent illi qui apud eoſipſos per la
tentes iniquiſſimos acceperunt. Si & per iniuſtũ: quæ cauſa ergo eſt ut aliquẽ rebaptizent?
Si per iniuſtum non niſi latentẽ: non habent quos baptizauit manifeſtus ſatelles Gildonis
Optatus. Si & per iniuſtum etiam manifeſtũ, qui tamen nondum damnatus, & ab eccleſiæ
cõmunione proiectus ſit: non habent illi quos Felicianus Muſticanus, cum ab eorum cõmu
nione foris eſſet, in Maximiniani ſchiſmate baptizauit, quos tamen nunc cum illo regreſſos
nemo rebaptizabat. Poſtremo ſi homo q̃uis de cœlo, non tamen niſi per hominem poteſt
accipere quicq̃, quæro ipſe Ioannes Baptiſta, qui hæc dicebat, per quem hominem accepe
rat, quod utiq; de cœlo acceperat, & non inuenitur? Poſſe tamen hominem non interpoſito
homine diuinitus aliquid accipere, atq; ita à ſe teſtimonijs prolatis, mala cauſa conuincitur,
quia & ſi dicat filius accepiſſe ſe à patre, & ſpiritumſanctum de ſuo accipere, non quaſi gra
Ioan. 16 datim, ſed ſicut ipſe expoſuit dicens, Quia omnia quæ habet pater, mea ſunt, ideo dixi, de
meo accipiet. Exemplo ſuo Ioannes ipſe teſtatur, & tot ſancti anteq̃ dei filius homo fieret,
& poſteaquam reſurrexit & aſcendit in cœlum: centum uiginti homines qui ſimul cõgrega
ti erant, quos nullo homine in terra manum imponẽte, de cœlo ueniens ſpirituſſanctus im
pleuit, & conſtituto iam ordine eccleſiæ, Centurionem Cornelium ante ipſum baptiſmum
ante impoſitionẽ manus, cũ eis qui ſecum erant eodem ſpirituſancto repletum, Petrus ipſe
miratus eſt. Nemo ergo accipit ſine dante, ſed quod pertinet ad baptiſmi ſanctitatẽ, adeſt
deus qui det, & homo qui accipiat, ſiue per ſeipſum donãte deo, ſiue per angelũ, ſiue per ho
minẽ ſanctũ, ſicut per Petrum, ſiue per Ioãnem, ſiue per hominẽ iniquum, ſicut per tã multos
uel laten

A uel latentes uel manifestos,quos ante tempus de messe colligere serui patrisfamiliâs prohibentur, & quos uelut paleam frumenta dominica,usq; ad tempus uentilationis corde interim separati,non temeritate corporaliter deserunt,sed pietate spiritaliter ferunt.

Qui,inquit,male credidit, consequi non potest baptismi sacramentum, quia scriptum est,Peruersum non potes adornare. Quid si ergo apud eos quispiam baptizatus fuerit,uerbi gratia, qui putauerit Christum ex eo esse cœpisse, ex quo secundum carnem de uirgine Maria natus est: postea ueritatis sermone commonitus, cum comperisset ipsum esse de quo Ioannes ait , In principio erat uerbum , & uerbum erat apud deum,& deus erat uerbum , de quo consequenter ait , Verbum caro factum , & habitauit in nobis , fateretur eis suum pristinum errorem, atq; in eo se fuisse cum baptizaretur sollicitus indicaret , iuberent eum denuo baptizari? Nunquam utiq; facerent,sed hominis imperitam simplicitatem carnali opinione prius deprauatã, ueritatis ratione correctam gratularentur: aut si etiam talis peruersitas pertinaciter ei defendenda uideretur , & diu reluctatus neq; correctus, etiam de ecclesia pelleretur, & postea cognita ueritate remearet,pœnitentia itaque curandum esse censerent,non iteratione baptismatis uulnerãdum , quamuis hoc in corde se habuisse fateretur illo tempore quo apud ipsos fuerat baptizatus . Peruersum ergo non potes adornare, quia non ei ad ornatũ ualeret sacramentum quod acceperat,si in fide peruersa persisteret,sed potius ad supplicium:cum tamen ipsum sacramentum per se etiam in peruerso quem non ornabat,sed iudicabat, integrum permaneret : & ideo nullo modo esset illius sacramenti uiolanda sanctitas,etiam cum esset illius hominis corrigenda peruersitas. Caput XVI Eccẽs 1

Audet etiam Parmenianus nobis exempla diuina proponere, quibus se arbitratur ostendere quærendum esse hominem sanctum , à quo accipi debeat sacramentum, Ipse,inquit,dei filius, ipse dominus Iesus Christus, à quo principium spiritalis baptismi exortum est,cum secundum uoluntatem patris baptizandus esset , utrum ne ad pharisæos perfidos atque prophanos,an ad sanctissimum Ioannem uenisse monstratur? At si hoc exemplo inuitamur ad accipiendũ baptisma, inferiorem nobis à quo baptizemur debemus inquirere, quandoquidẽ dominus ab eo baptizatus est,qui se ab ipso domino baptizare debere prædixerat,& qui se indignum corrigiam calciamenti eius soluere testabatur. Quinimo ut intermittam inquirere diligẽtius,cur ipse saluator noster baptizari uoluerit,quia certe aliqua causa uoluit:propterea fortasse cum se posset tingere,qui etiam suum baptizatorem poterat baptizare,uoluit dominus à seruo:& ille per quem facta sunt omnia,ab illo qui factus est inter omnia baptizari, ut & doceret humilitatem & ostẽderet non interesse quis à quo baptizetur,dum eo baptismo quo baptizandus est baptizetur . Nec à pharisæis dedignaretur ille baptizari,si haberent huiusmodi baptismum pharisæi,à quo ille certi sacramenti gratia uoluit baptizari. Nam & cum circuncidendus esset, nunquid Ioannes quæsitus est? Hoc enim à Iudæis fieri iam solebat. Et cum pro illo esset offerendum legale sacrificium,nunquid deuitatum est illud templum quod ab eo uocatur spẽlunca latronum,quò certe & boni intrabãt & mali? Nec bonis oberant mali, quoniã dominus qui ait, Sancti estote,quia ego sanctus sum:ita inuiolabiliter facit sanctos suos uersari inter malos, si custodiunt eam quam accipiunt sanctitatem:quemadmodum ipse dominus Iesus nulla contagione malignitatis in Iudæorum gente pollutus est,neq; cum illa prima sacramenta secundum perfectam humilitatis uiam factus sub lege suscepit, neq; cum postea discipulis electis cũ suo traditore usq; ad extremum osculum uixit. Eius enim exemplo,non solum non facientes mala,sed etiam non consentientes ulli malitiæ, inter paleam frumenta secura sunt,quia neq; talia faciunt,neque consentiunt facientibus,etiam si in eadem segete usq; ad messem:in eadem area usq; ad uẽtilationem: intra eadem retia usq; ad separationem , quæ in litore futura est,boni tolerent malos. Sed isti sunt uere cæci duces cæcorum, qui & in numero suorum tam multos malos uident,& uiã pacis non uident,& ut se non ad sustinendũ inuicem propter unitatis uinculũ, Caput XVII B Leuit.19

sed ad diuidendū abinuicem propter schismatis sacrilegiū sequantur homines, persuadent. C
Caput XVIII At enim dictū est per prophetā regi Iosaphat, O rex Iosaphat, si peccatorē tu adiuuas
2. Para. 19 aut eū quē dominus odit tu diligis, propterea fuit super te ira domini. Quis enim uestrū di/
cit peccatorē adiuuandū, ad hoc utiq; in quo peccare uult, sicut ipse Achab quando adiuuit
Iosaphat, eundo cū illo in præliū, cū ille Micheæ prophetæ ueracia uerba contēneret? Et ta/
men nec sic obfuit innocentiæ regis Iosaphat pessimū meritū regis Achab, quia illū domi/
nus ad se clamantē à periculo bellico liberauit, illū aūt sacrilegū contēptorē in manus hostiū
uenire permisit. Et si qd Iosaphat periculi expertus est, quod ei propheta indicat ab ira dei
fuisse, nō alieno meruerat peccato sed suo, qa sicut ei dictū est, peccantē adiuuabat, sed apud
deū cætera eius bona facta præualuerunt. Sic enim dicitur ei, Peccatorē adiuuisti, & ei cōtra
dn̄m amicus es, & in hoc super te ira à facie dei, Sermones dei boni in uniuersis sunt tecum,
quoniā abstulisti lucos de terra, & parasti cor tuū ad requirendū deū. Qui aūt uersatur in ec
Philip. 2 clesia dei, ubi sunt & illi qui sua quærunt, nō quæ Iesu Christi, qui per inuidiā & contentionē
Philip. 1 Christū annuntiant, nō caste: & dicit, siue per occasionē, siue per ueritatē Christus annuntie/
tur, & in hoc gaudeo, sed & gaudebo: impollutus inter eos atq; integer permanet, quia non
eis ad sua quærēda consentit, cū hoc culpet atq; reprehēdat, nec eos ad peccandū, sed ad hoc
adiuuat, unde Christus latius prædicetur, & ab his qui audiunt & faciunt, per eos qui quod
dicunt nō faciunt, Christo credatur, in Christo speretur, Christus diligatur. Talibus em̄ præ
1. Cor. 9 cipit idē Apostolus dicēs, Nolite iungi cū infidelibus. Quæ enim participatio iustitiæ cū ini
quitate? Quæ cōmunicatio est luci ad tenebras? Quæ aūt cōuentio Christi ad Belial? Aut
quæ pars fideli cū infidelibus? Qui aūt consensus tēplo dei cū simulacris? Vos enim templū
Leuit. 26 dei uiui estis. Dicit enim, quia inhabitabo in eis, & ambulabo, & ero illorū deus, & ipsi erūt
mihi populus. Propter quod exite de medio eorū dicit dominus: & immundū ne tetigeritis:
& ego recipiā uos, & ero uobis in patrē, & uos eritis mihi in filios & filias, dicit dn̄s omnipo/
tēs. Quæ uerba isti carnaliter sentiētes, per tot diuisiones seipsos minutatim in ipsa una A/ D
phrica cōciderunt. Nō enim intelligūt neminē coniūgi cū infidelibus, nisi qui facit peccatum
Paganorū, uel talia faciētibus fauet: nec quenq; fieri participē iniquitatis, nisi qui iniqua uel
agit uel approbat. Quis aūt cōmunicat tenebris, nisi qui per tenebras cōsensionis suæ dimis/
so Christo sequitur Belial? Quis ponit cū infidelibus partē suā, nisi qui eius infidelitatis fit
particeps? Ita em̄ templū dei esse desinit, nec se aliter simulacris adiūgit. Qui aūt sunt tēplū
dei uiui, & in medio natiōis tortuosæ ac peruersæ apparēt sicut luminaria in mundo uerbū
uitæ habentes, nihil eos quod pro unitate tolerant inficit, nec angustiantur, quia in illis habi
tat & deambulat deus, & exeūt de medio malorū, atq; separantur interim corde, ne forte cū
id facere per seditionē schismatis uolunt, prius à bonis spiritualiter, q̄ à malis corporaliter
Caput XIX separentur. Quod ergo scriptū est deū dixisse, Eos qui me clarificant clarificabo,
1. Reg. 2 & qui me spernit spernetur: ipsi maxime nolunt intueri. Quomodo enim clarificant deū qui
dicūt per orbē terrarū impleri nō posse eius promissa, quæ promisit patribus nostris, Abra/
hæ, Isaac & Iacob, quæ per prophetas tanto antè prænuntians exhibuit per unicū suū, qui
factus est ei ex semine Dauid secundū carnē, ut in illo, id est in semine Abrahæ benedicerē
Matth. 13 tur oēs gentes, qui dicūt ipsum dei filiū frustra dixisse, Sinite utraq; crescere usq; ad messem:
quasi falsus fuerit, aut ipse fefellerit, cum sola zizania per mundum creuerint: frumenta uero
præter partem Donati, in toto terrarum orbe defecerint, quomodo ista sentientes glorifi/
Prouer. 14 cant deum, cum scriptum sit, In latitudine gentis gloria regis, in diminutione autem popu/
li contritio principis? Aut quādo non spernunt deum, qui baptismum eius in eis quorum
causam non audierunt, & de quibus nullo modo iudicare potuerunt, incredibili temeritate
impietatis exufflant, & sibi audent arrogare quod dei est, à se damnatos in honoribus in
tegris pro Donati pace recipiunt, & à se inauditos contra pacem domini detestantur, ba/
ptisma in illis terrarum partibus per apostolos traditum perisse contendunt, & per Felici/
anum apud Maximinianistas traditū non perisse contendunt. Iā uero quomodo catholici

non

A non clarificant deum, qui promissa eius nullis hominum sceleribus quo minus implerentur, impediri posse confidunt, qui sacramenta eius tam debita ueneratione prosequuntur, ut ea si etiam ab indignis tractata fuerint, illis sua peruersitate damnatis, illa intemerata sanctitate permanere demonstrentur. Iterum, inquiunt, scriptum est, Nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite, Quæ enim fiunt ab ipsis latenter, turpe est & dicere. Iam ipsa uerba quemadmodum intelligenda sint diximus, quia non communicare, est non consentire, quod propter ecclesiæ disciplinam parum est, nisi etiam redarguantur ut corrigi possint. Sed hæc salua pace facienda sunt, & quantum admittit officium conseruandæ unitatis, ne simul eradicetur & triticum. Iterum ad Timotheū idem apostolus, Ne, inquit, communicaueris peccatis alienis, teipsum castum custodi. Docuit ex sequenti, quemadmodum quod prius dixit intelligendum sit: qui enim seipsum castum custodit, non communicat peccatis alienis. Si enim communicat consentit, si consentit corrumpitur: si corrumpitur, castum se non seruat. Sed sanè tandem aliquando euigilauit Parmenianus, & attendit quid diceret Ticonius, sed frustra: statim quippe amo re sentētiæ suæ contra ueritatem occulum clausit. Ait enim, Nunquid frater charissime, nō polluunt alios aliena peccata? Et hoc est facinorosis non communicare, licet cum ipsis conuenias, eorū facta non facere: & tamen non totum dixit, Parum est enim eorum facta non facere nisi displiceant: parum est ut displiceant, nisi redarguantur. Aliud enim est nō facere, aliud non cōmunicare, id est, non consentire facientibus, aliud etiam redarguere. Cur ergo ubi uidere cœperat, statim se auertit, & usq; in finem noluit peruenire, & uix trientem de toto posuit? An sicut de populo fecerūt, & sententiam ueritatis præcidendam putauit? Nos dicimus q; qui non facit malum, nec facienti consentit, & facientem arguit, firmus atq; integer inter iniquos tanquam frumentum inter paleas conuersatur. Ille autem tantummodo ait, eorū facta non facere, & tertiam tamen de tota sententia particulam quemadmodum refellat uideamus.

Caput XX Ephe. 5

Caput XXI 1. Timoth. 5

B Quod cōtra legem est diuinam, inquit, nullus qui legem ueneratur, ignorat. Adhuc ista uerba communiter dici possunt. Potest enim & alius dicere, quod secūdum legem est diuinam, nullus qui legē ueneratur ignorat: sed opus est probare, non dicere. Attendamus ergo quēadmodum probet. Quid enim prodest, inquit, innocētiam custodisse, si cum reis mixtus est & obnoxijs? Sanè si ita est, innocentiam custodisse non prodest, sed innocētia custodita nō est. Mixtus enim reis & obnoxijs nisi per consciētiæ maculatā consensionem nullus recte dici potest, Qui uero implet quod scriptum est, Iusto nihil placet iniquum, ubilibet eum uersari quælibet necessitas cogat, misceri iniquitatibus non potest. Vel quomodo, inquit, incorruptus poteris permanere, si corruptis sociaris? Ita planè si sociatur quis malus, id est, si mali aliquid cum eis committit, aut committentibus fauet: si autem neutrum facit, nullo modo sociatur. Porrò si addat tertium, ut non sit in uindicando piger, sed uel corripiat iustus in misecordia & arguat, uel etiam si eam personam gerit, & ratio conseruandæ pacis admittit, corā omnibus peccantes arguat ut cæteri timeant, remoueat etiam uel ab aliquo gradu honoris, uel ab ipsa communione sacramentorum, & hæc omnia cum dilectione corrigendi, non cū odio persequendi, plenissimum officium non solum castissimæ innocentiæ, sed etiam diligētissimæ seueritatis impleuit. Vbi autem cætera impediuntur, illa duo semper retenta, incorruptū castumq; custodiunt, ut nec faciat malū, nec approbet factum. Sed tamen uideamus unde iste doceat quod affirmat, cū scriptū sit, Modicum fermentū totā massam corrupit.

23. q. 4. c. quisquis & cap. ita plane

1. Cor. 5

Caput XXII

Dixit hoc Parmenianus atq; abijt. Nec ei nunc ostendi potest in parte Donati, nō solū modicū fermēti, sed multum ueneni ex illis ouis aspidū ruptis & prævalidis iā serpentibus pro Primiano damnatis, & ad Primianū tertium reuocatis. Sed correcti sunt, inquit, Deo gratias. Si uerum est, non inuideo, atq; utinam id perfecte fiat. Si enim à Maximinianistis redire adpartem Donati nōnullis correctionis est [†] modus, quanto uerior perfectiorq; correctio est, ab ipsa parte Donati ad unitatem catholicam remeare? Et Ticonius quidē multa dixit, quæ illis temporibus, & sicut interior nouerat, q; non modico sed multo fermēto totam

al. gradus

totam suam massam nollent fateri corruptam, qui totum orbem terrarum peccatis Aphrorum fermentatum esse criminarentur. Sed ego istos miror, si adhuc eis placet hæc apostolica uerba sic intelligere, ita eos Optatum Gildonianum uelle defendere, ut nec modicum fermenti eum fuisse contendant. Quod si uel hoc concedunt, quàm magnam putant esse massam suam, ut non potuerit tota corrumpi? Aut si in eis solis tota corrupta est, quibus placet Optatus, experti discāt intelligere quod legūt, quia inest tota massa ad quos pertinet, quod dicitur totum, siue bonum siue malum, ad eos pertinet qui consentiunt: ad eos autem qui non consentiunt, omnino non pertinet, & ideo in disciplina ecclesiastica corrigendum est, ne ad multos persuadendo perueniat: quod ubi fieri permittit ratio pacis, & non fit, ipsa negligentia culpam trahit, & in periculo consentiendi est per desidiam corrigendi. C

Cap. XXIII Ex qua regula & illud intuendum est quod consequenter opponit, dicens esse scriptū, Sit uobis legittimum æternum in progenies uestras diuidere in medio sanctorum & irreligiosorum, & in medio mundorum & immundorum. Tanto enim quisq; melius hoc facit, quanto magis in ecclesia proficit. Cum enim creuisset herba & fructum fecisset, tunc apparuerunt & zizania. Et quamuis inter utrunq; iam serui patrisfamiliâs cognitione diuiderent atque distinguerent, iubentur tamen ea sinere crescere, & hoc usq; ad messem. Sed hæc hactenus. Ea enim quæ restant, aliquanto diligentius ab alio exordio consideranda atq; tractanda sunt.

Finis.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS Episcopi, contra Parmenianum, Liber tertius.

Cap. I
Ephe. 4

CVM omnis pia ratio & modus ecclesiasticæ disciplinæ unitatē spiritus in uinculo pacis maxime debeat intueri, quod Apostolus sufferendo inuicem præcipit custodiri, & quo non custodito medicinæ uindicta non tantum superflua, sed etiam pernitiosa, & propterea iam nec medicina esse conuincitur, illi filij mali qui non odio iniquitatum alienarū, sed studio contentionum suarum infirmas plebes iactantia sui nominis irretitas, uel totas trahere, uel certe diuidere affectant, superbia tumidi, peruicacia uæsani, calumnijs insidiosi, seditionibus turbulēti, ne luce ueritatis carere ostendantur, umbram rigidæ ueritatis obtendunt, & quæ in scripturis sanctis salua dilectionis synceritate & custodita pacis unitate, ad corrigēda fraterna uitia moderatiori curatione fieri præcepta sunt, ad sacrilegium schismatis, & ad occasionem præcisionis usurpant dicentes, Ecce ait Apostolus, Auferte malum ex uobisipsis. Quod malum utiq; si integris, inquiunt, non obesset, nec iuberetur auferri. Interim uideamus ne forte non frustra non dixerit Apostolus, Auferte malos à congregatione uestra, sed auferte malum ex uobisipsis, quia cū quisq; impeditur ab ecclesiæ congregatione malos homines separare, si ex seipso auferat malum, nō eis corde miscetur, atq; ita spiritualiter non solum coniungitur bonis, sed etiam separatur à malis. Sic enim in hoc loco ad Timotheum cum dixisset, Neq; communicaueris peccatis alienis, tanq; ille diceret, fieri posse ut aliquos malos ab ecclesiæ congregatione separare non posset, & ideo tolerare cogeretur, tanq; consiliū dans, quemadmodū peccatis eorum nō communicaret. Teipsum inquit, castum custodi, Nam malis malus misceri potest, bonus autem nullo modo, quis cum eis in una congregatione uersetur. Ita & hic ad Corinthios cum dixisset, Quò enim mihi de his qui foris sunt iudicare? Nónne de his qui intus sunt iudicatis? Ne forte turbarentur aliqua malorum numerositate, sic de permixtis frumentis, ut sine illorum uexatione colligi separariq; non possent, Auferte, inquit, malum ex uobis, ut si forte non possent auferre malos à cōgregatione sua, auferendo malum ex seipsis, id est, non cum eis peccando, nec eis ad peccandum consentiendo aut fauendo, integerrimi inter eos & incorruptissimi uersarentur, quia per malum suum malis quisq; consentit. Si autem ex seipso auferat malum, alieno D

1. Cor. 5
2. retr. 4. capite 17
1. Timoth. 5

malo

A malo non est unde consentiat. Quapropter quisquis etiam contempserit ecclesiæ dei discipli nam, ut malos cum quibus non peccat, & quibus nō fauet, desistat monere, corrigere, argue re: si etiam talem gerit personam, & pax ecclesiæ patitur, ut etiam à sacramentorum partici/ patione quempiam possit separare, non alieno malo peccat sed suo. Ipsa quippe in tanta re negligentia graue malum est, & ideo sicut Apostolus admonet, si auferat malum à seipso, non solum auferet audaciam committendi, aut pestilentiam consentiendi, sed etiam pigri/ tiam corrigendi, & negligentiam uindicandi, adhibita prudentia & obedientia in eo quod præcipit dominus, ne frumenta lædantur. Ea quippe intentione quisquis inter triticum & zizania tolerauerit, auferendo à seipso malū, non eis communicat, & ea distinguit, ac iudi/ cat interim ad diem, Non enim nouit quid cras futurum sit, & ideo dilectione seruata, non sine spe correctionis uindicandum est, quicquid corrigi uel uindicari necessaria seueritas po stulat. Quod ut satis appareat, totum ipsius epistolæ Apostolicæ locum diligentius tracte/ mus. Quid uultis, inquit? In uirga ueniam ad uos, an in charitate & spiritu mansuetudi/ nis? Iam hic apparet eum loqui de uindicta, ad cuius significationem uirgam nominauit. Nunquid tamen & uirga sine charitate est, quia ita contexuit, In uirga ueniam ad uos, an in charitate? Sed quod sequitur, Spiritu mansuetudinis, admonet intelligi, quia & uirga charitatem habet. Sed aliud est charitas seueritatis, aliud charitas mā suetudinis. Vna qui/ dem charitas est, sed diuersa in diuersis operatur. Omnino, inquit, auditur inter uos forni/ catio, & talis fornicatio qualis nec in gentibus, ita ut uxorem patris sui quis habeat. De tam immani facto uideamus quemadmodum eos sæuire præceperit, Et uos, inquit, inflati estis, & non potius luctum habuistis ut tolleretur de medio uestrum qui hoc opus fecit. Quare luctum potius & non iram, nisi quia si patitur unum membrum compatiūtur omnia mem bra, & non luctum quia tollebatur, sed luctum, inquit, ut tolleretur, id est, ut lugentium do lor ad deum ascenderet, & ipse tolleret hoc opus de medio eorum, sicut ipse sciret, ne for te illi per humanam imperitiam eradicarent simul & triticum? Cum ergo ad talem uindi/

B ctam necessitas cogit, humilitas lugentium debet impetrare misericordiam, quam repellit superbia, nec illius ipsius qui de medio fratrum tollitur debet negligi salus: sed ita agēdum est, ut ei talis uindicta sit utilis, & agendum uoto & precibus, si corrigi obiurgationibus nō potest. Ideoq; quod sequitur & dicit, Ego quidem absens copore, præsens autē spiritu, iam iudicaui quasi præsens eum qui sic operatus est in nomine domini nostri Iesu Christi cōgre gatis uobis & meo spiritu, cum uirtute domini nostri Iesu Christi, tradere huiusmodi sata/ næ in interitū carnis, ut spiritus saluus sit in die domini. Quid ergo agebat Apostolus, nisi ut per interitum carnis saluti spiritali consuleret, ut siue aliqua pœna uel morte corporali, sicut Ananias & uxor eius ante pedes apostoli Petri ceciderunt: siue per pœnitentiā, quoniā satanæ traditus erat, interimeret in se sceleratā carnis concupiscentiā? Quia ipse item dicit, Mortificate mēbra uestra quæ sunt super terrā: inter quæ & fornicationem cōmemorat. Et iterū, Si enim secundū carnem uixeritis moriemini, si autē spiritu facta carnis mortificaueri tis, uiuetis: non tamen supernam ab eo separat charitatē, quem de superna congregatione præcipit separari. Hoc enim apertius ad Thessalonicenses dicit, Si quis autem non obaudit uerbo nostro per epistolam, hunc notate, & non commisceamini cum illo, ut erubescat, Et non inimicum eum æstimetis, sed corripite ut fratrem. Audiant isti aliquando, & intelligāt quemadmodum satagat charitas Apostolica, ut sufferentes inuicem studeamus conserua/ re unitatem spiritus in uinculo pacis. Nam & hic cum dixisset, Et non ut inimicum eum exi/ stimetis, sed corripite ut fratrem, tanquam ostendens cur hoc dixerit, continuo subiunxit, Ipse autem deus pacis det uobis pacem semper in omni bono. Ita & de isto qui uxorem patris sui habuit, luctum potius indicit, & pacificam charitatem ubique commendat, sicut & de ipso ait, Ne iterum cum uenero ad uos, humiliet me deus, & lugeā multos ex his qui antè peccauerunt, & non egerunt pœnitentiā super immundicia, & luxuria, & fornicatione quam gesserunt. Et paulopost ait, Prædixi & prædico sicut præsens secundo, & nunc absens his

Marginal references: 1.Corint.5 — Prouerb.27 — 1.Corinth.4 — 1.Corint.5 — 1.Coriuth.12 — 1.Corinth.5 — Act.5 — Col.3 — Rom.8 — 2.Thessal.3 — Eph.4 — 2.Cor.13

his qui antè peccauerunt, & cæteris omnibus, quia si uenero iterũ, non parcã. Ideo lugẽdo in C
dicabat, ut dei misericordia sine corruptiõe uinculi pacis, ubi salus tota cõsistit, cõtereret pec-
cãtes atq; corrigeret, sicut de isto ipso qui cũ patris uxore fuerat fornicatus, fecisse intelligit.
Nam non inuenitur de quo alio significet in secunda epistola ad eosdem Corinthios cũ ait,
2. Cor. 2 Nam ex multa tribulatione & angustia cordis scripsi uobis per multas lacrymas, non ut cõ
tristemini, sed ut sciatis dilectionẽ quam habeo abundantius in uos, Si quis autem contri-
stauit, non me contristauit, sed ex parte, ut non onerem uos. Sufficit ei hæc correctio quæ fit
à multis, ita ut è contrario uos donetis & consolemini, ne quando maiori tristitia absorbea-
tur qui eiusmodi est. Propter quod obsecro uos, ut confirmetis in eum charitatem. Ad hoc
enim scripsi ut cognoscam probationem uestram, si in omnibus obaudientes estis. Si cui au
tem aliquid donaueritis, & ego, Nã & ego si cui donaui propter uos in persona Christi, ut
non possideamur à satana, Nõ enim ignoramus mentes eius. Quid moderatius, quid dili-
gentius, quid sollicitudine pia, & paterna ac materna charitate plenius fieri aut dici potest?
Sicut peccãti adhibet damnationem, sic correcto atq; contrementi atq; humiliãti in pœnitẽ
tia cor suũ, uult reddere consolationẽ, ne maiori, inquit, tristitia absorbeatur. Sed quid illud
quo conclusit istam sententiã, Vt non possideamur à satana, Non enim, inquit, ignoramus
mentes eius? Ipse est enim qui per imaginem quasi iustæ seueritatis crudelem sæuiciam per
suadet, nihil aliud appetens uenenosissima uersutia sua, nisi ut corrumpat atq; dirumpat uin
culum pacis & charitatis, quo conseruato inter Christianos, uires eius omnes inualidæ fiunt
ad nocendum, & muscipulæ insidiarum comminuuntur, & consilia euersionis euanescunt.

Caput II Sed & si de aliquo alio in secunda ad Corinthios epistola locutus est Apostolus, & ibi
tamen significauit quanta charitate in quenq; debeat ecclesiastica uindicta procedere, Hoc
est illud quod isti non intelligentes inter calumnias suas solẽt habere præcipuum, Emenda-
Psal. 140 bit me iustus in misericordia & increpabit me: oleum autem peccatoris nõ impinguet caput
meum. Quia uero isti non in misericordia emendare nouerunt, & Cæciliani innocentiam
sæuis suspitionibus insectati sunt, & Optati Gildoniani potẽtiam fallacis oleo adulationis D
unxerunt. Nam si propter uinculum pacis iniquitatem Optati gementes lugentesq; tolera-
rent, non utiq; pacem Christianam atq; catholicam in orbe terrarum, sanctamq; unitatem
dirumperent, aut certe à maioribus suis nefaria cæcitate diruptam ita dolerent, ut saltem a-
pud se experti, quàm multos malos pro pace Donati ferre cogantur, impacatas illorum ca-
lumnias pace suæ correctionis extinguerent. Sed & ad illius primæ ad Corinthios epistolæ
1. Cor. 5 consequentia redeamus. Cum dixisset Apostolus, tradere huiusmodi satanæ in interitũ car-
nis, ut spiritus saluus sit in die domini Iesu: etiam atq; etiam commendans humilitate lugẽ
tium hoc debere fieri, non superbia sæuientium, continuo subiecit, Non bona gloriatio ue-
stra, uel per exprobationem pronuntiationis. Bona gloriatio uestra, Sic enim nõnulli & ma
xime latini codices habent, tamen eadem in utroq; sententia teneatur. Non enim metuen-
dum est, ne quis intelligat laudando eum dixisse, Bona gloriatio uestra, cum & superius di-
xerit, Inflati estis, & non potius luctum habuistis. Et hic continuo subiungit, Nescitis quia
modicum fermentum totam massam corrumpit, Quid ad ipsam inanis gloriationis corru-
ptionem congruẽtius referri potest? Superbia quippe uelut ex uetustate primi hominis qui
superbia lapsus est, quasi fermẽtata & corrupta mente facit elatos in unam cõspersionẽ, qui
sibimet in eam simili iactantiæ uanitate cõsentiunt. Et gloriari quidem non de peccatis suis,
sed super alterius peccata, tanq; ex comparatione innocentiæ suæ modicum uidetur fermen
tum, quia de suis etiam iniquitatibus gloriari multum fermentum est. Sed & illud modicũ
totam massam corrumpit. Cadit enim superbus merito superbiæ suæ, & incipit etiam pecca
1. Cor. 10 ta sua defendẽdo uelle gloriari. Quod prauidẽs idẽ Apostolus ait, Quapropter q se putat
Gal. 6 stare, uideat ne cadat. Et idẽ iterũ, Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, uos q spi-
ritales estis, instruite huiusmodi in spiritu mãsuetudinis, intẽdens teipsum, ne & tu tenteris.
Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. Quid est lex Christi, nisi Mã

datum

A datum nouum do uobis ut diligatis inuicem? Quid est lex Christi, nisi, Pacem meā do uo Ioan.15
bis, pacem relinquo uobis? Quod ergo hic dixit, Inuicem onera uestra portate, & sic adim- Ioan.14
plebitis legem Christi: hoc alio loco ait, Sufferentes inuicem in dilectione, studentes serua- Eph.4
re unitatem spiritus in uinculo pacis. Nam & in illo pharisæo modicum fermentum esse ui Galat.6
debatur, quia peccatorē non solum non dolebat, sed super eius peccata de suis se meritis ex-
tollebat, Sed descendit ille confitens peccata sua, iustificatus magis q̄ ille pharisæus iactans Lucæ 18
merita sua, quoniam qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur. Sequitur er
go Apostolus & dicit, Expurgate uetus fermentū, ut sitis noua conspersio, sicut estis azymi. 1.Corint.5
Quid est, ut sitis: & quid est, sicut estis, nisi quia erant ibi tales, erant ibi non tales, quos ut ta-
les essent, exemplo talium commonebat? Tamen omnes in uno tanquam eosdem admo
net, ne illi quia tales erant desperarent: de his quia nondum tales erant, & eos ad cōpagem
sui corporis non pertinere arbitrarentur, tanquam eosdem admonet cum dicit, ut sitis sicut
estis. Nouerant enim & illi qui iam sic erant: & admonēte Apostolo magis magisq; nosse
debebant sufferre illos qui nondum sic erant, ut sufferendo inuicem in dilectione, seruarent
unitatem spiritus in uinculo pacis, & inuicem onera sua portātes, implerent utiq; legē Chri-
sti, qua dominus noster Iesus Christus ad docēdam humilitatis uiam, usq; ad mortem cru Phil.2
cis humiliari dignatus est, & tanquam medicus ægrotantes, ita cum dilectione pertulit pec
cantes, de quibus dixerat, Non est opus sanis medicus, sed ægrotantibus, Statimq; princi- Matth.9
pale proposuit exemplum dicens, Etenim pascha nostrum immolatus est Christus, ut tātæ 1.Corint.5
humilitatis exemplo discerent expurgare uetus fermentum, id est, quicquid in eis superbiæ
de ueteri homine remansisset. Itaq; inquit, diem festum celebremus, non utiq; unam diem,
sed totam uitā, non in fermento ueteri, neq; in fermento maliciæ & malignitatis, sed in azy-
mis synceritatis & ueritatis. Malicia quippe est & malignitas uelut de alieno peccato gloria
ri: quasi tunc debeat de iusticia sua quisq; gaudere, cum alium iustum esse non conspexerit.

B Synceritas autē & ueritas est, & si proficit aliquis, meminisse quid fuerit, & multò magis mi
sereri lapsorum: quandoquidem ipse erectus est à lapsu suo per Christi misericordiam, qui
sine ullo suo peccato se pro peccatoribus humiliauit. Sed ne pernitiose relinquātur, & quasi
dissimulanter negligantur aliena peccata, quod non est minoris crudelitatis quàm illud su-
perbiæ, sequitur & dicit, Scripsi uobis in epistola non conmmisceri fornicarijs: nō fornicarijs
huius mundi, aut auaris, aut raptoribus, aut idolis seruientibus, alioquin debueratis de hoc
mundo exijsse. Opus enim uestrum in hoc mundo illud est, ut peccatores Christo ad salutē
lucremini. Quod fieri non poterit, si eorum colloquia conuictumq; fugiatis. Nunc autē, in-
quit, scripsi uobis non cōmisceri. Si quis frater nominatur, & est inter uos aut fornicator, aut
idolis seruiēs, aut auarus, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum eiusmodi nec cibū qui-
dem simul sumere. Quò enim mihi de his qui foris sunt iudicare? Nónne de his qui intus
sunt uos iudicatis? De his aūt qui foris sunt deus iudicabit. Auferte malum ex uobisipsis.
Ecce quemadmodum ad hanc sententiam uenit Apostolus, cuius ultimam particulam po-
nendam credidit Parmenianus, dicens esse scriptū, Auferte malum ex uobisipsis. Quod, in-
quit, utiq; si bonis & integris non noceret, nō iuberetur auferri. Quæ autem superius dicta
sunt, unde ad hoc uentum est prætermisit, quibus utiq; ad id quod persuadere cupiebat, se-
parationem à malis fieri corporaliter oportere, poterat adiuuari, dicente Apostolo, Cū hu-
iusmodi nec cibū simul sumere. Cur ergo non cōmemorauit, quod eius intentionē maxime
adiuuare posse uidebatur? Cum enim uehementer instet ut à male uiuentibus corporalem
separationem faciendā esse persuadeat, cur non adhibet testimonium Apostoli dicentis, Si
quis frater nominatur & est fornicator, aut idolis seruiens, aut auarus, aut maledicus, aut
ebriosus, aut rapax, cum eiusmodi nec cibū simul sumere: nisi quia uidit, si hoc diceret, posse
sibi responderi, Ita ne uos & fornicatores & idolis seruientes aut non habetis, aut eos igno-
ratis? Nullum ne auarū, aut maledicum, aut ebriosum, aut rapacem inter uos uidetis & no
stis? Cur ergo cum talibus contra præceptum Apostoli, non solum cibum mensæ uestræ su

mitis, sed etiam cœnam mensæ dominicæ communicatis? Hoc ergo Parmenianus quantum arbitror euitare conatus est, ne sibi responderetur, ut id non poneret quod pro eius cau C
al. cum fugißet sa ualidissime sonare uideretur. Nam hoc epistolæ apostolicæ capitulum si † consuluisset, & ei non occurrisset, non ex eius ultima parte poneret, Auferte malum ex uobisipsis. Sed nunc quia hoc diximus, fortasse isti audebunt negare haberi inter se auaros, aut maledicos, aut ebriosos, aut rapaces, & ipsum Optatum qui uniuersæ Aphricæ notissimus fuit, quem tā diu pertulerunt q̄diu timuerunt, fortasse defendere conabūtur. Dicant ergo si possunt, meliorē se atq; purgatiorē habere nūc ecclesiā, q̄ erat ipsa unitas beatissimi Cypriani tēporibus, qui collegas suos à quibus tamē nulla corporali disiūctione separatus est, nullum eorū nominatim appellans, sed prudēter ac sobrie saluberrimæ mordacitatis inserēs medicinā, his uerbis grauiter arguit, quia esurientibus in ecclesia fratribus habere argentū largiter uellent, fundos insidiosis fraudibus raperent, usuris multiplicantibus fœnus augerēt. Et ut apertissime ostēderet de his se dicere cū quibus in unius ecclesiæ cōmunione uiuebat, consequēter annexuit, q̄d nō perpeti tales ꝓ peccatis huiusmodi mereremur? Non em̄ ait mererētur, sed mereremur. Quod nullo modo dixisset, cū talis utiq; ipse nō esset, nisi manifestare uellet eorū facta gemere, qui ei non solū in ecclesiæ unitate, sed etiam collegij consortio iungerentur, q̄uis ab eis uita, moribus, corde, proposito discreparet. Dicant ergo isti meliorem nunc esse ecclesiā suam, & nō se habere tales, quales habuit in ipsa unitate Cyprianus. Credant eis qui uolūt,
al. i simulata fuerūt & aduersus ea mala quæ de moribus eorum in faciem † simulantium fuerint, oculos daudāt, Ego eos ad illa priora unitatis tempora reuocabo, & ab eis quæram, utrum quando ille uir tantus episcopus Carthaginensis ecclesiæ Cyprianus de tam malo collegio, testimonio liberæ uocis usq; ad ea scripta, quæ posteris etiam proderentur ingemuit, erat ecclesia Christi, an non erat. Si erat, quæro quemadmodum Cyprianus & cæteri similes eius, implebant quod
1. Cor. 5 præcepit Apostolus, Si quis frater nominatur, & est aut fornicator, aut auarus, aut idolis seruiens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum eiusmodi nec cibum simul sumere: quādo cum his auaris & rapacibus, qui esurientibus in ecclesia fratribus, habere argentum largiter D uellent, fundos insidiosis fraudibus raperent, usuris multiplicantibus fœnus augerent, panē domini manducabant & calicem bibebant? An forte parua sunt ista crimina & parui æstimanda? Solent enim isti etiam hoc dicere, pensantes ea non in statera æqua diuinarum scripturarum, sed in statera dolosa consuetudinum suarum. Quicquid enim sceleris & iniquitatis inebriat multitudinem, amittit examinis ueritatem. Sed ideo sunt tanq̄ syncerissimū speculum proposita hominibus oracula cœlestium paginarum: ut ibi quisq; uideat quodlibet peccatum quantum sit, quod forte magnum est, & male uiuentium cæco more cōtemnitur. Potuit ne grauius diuinis eloquijs accusari auaricia, q̄ ut idololatriæ demonstraretur æqua
Gal. 5 lis, & eius nomine appellaretur, dicente Apostolo, Et auaricia quæ est idolorū seruitus? Potuit ne maiori pœna iudicari, q̄ ut inter illa crimina poneretur, quibus obsessi regnū dei nō
1. Cor. 6 possidebunt? Aperiantur oculi cordis, ne frustra pateāt oculi corporis, & legant prædicatorē liberū ueritatis in eadē ipsa prima ad Corinthios epistola scribentem, Nolite errare: neq; fornicarij, neq; idolis seruientes, neq; adulteri, neq; molles, neq; masculorū cōcubitores, neq; fures, neq; auari, neq; ebriosi, neq; maledici, neq; rapaces, regnū dei possidebunt. Quomodo
Cyprianus in epistola de lapsis ergo Cyprianus & alia frumēta dominica in illa tūc unitatis ecclesia cū auaris & rapacibus, cū his qui regnū dei nō possidebūt, nō laicis uel quibuscūq; clericis, sed & ipsis episcopis panē dn̄i manducabant, & calicē domini bibebāt, cū idē Apostolus præcipiat nō eis cōmisceri, & clamet cū eiusmodi nec cibum sumere? An quia non poterant ab eis corporaliter separari, ne similiter eradicarent & triticum, sufficiebat eis à talibus corde seiūgi, uita moribusq; distingui, propter cōpensationē custodiēdæ pacis & unitatis, propter salutē infirmorū & tanq̄ lactentiū frumentorū, ne mēbra corporis Christi per sacrilega schismata laniarēt? Sed ecce ego non urgeo quenquā illorum sic intelligere, ipsi explicent quemadmodum esse potuerit illa tunc ecclesia gloriosa sine macula & ruga, ubi esurientibus in ecclesia fratribus habere lar

giter

A giter argentũ uolebant, ubi fundos insidiosis fraudibus rapiebant, ubi usuris multiplicantibus fœnus augebāt, ubi tantis erant inuoluti iniquitatibus, ut per illas regnũ dei non possiderent. Quòd si gloriosa ecclesia sine macula aut ruga in eis solis cōputabatur, qui mœrebāt & gemebant illas iniquitates, quæ fiebāt in medio eorum, imò etiam secundum sancti Ezechielis prophetiam, tales proprio signo signari meruerunt, ut à uastatione & perditione iniquorum tutissimi euaderēt: desināt calumniari bonis, nō operantibus mala per morbidam cupiditatem, sed tolerātibus propter pacificā charitatem, quibus dictum est, Beati pacifici, quoniā filij dei uocabūtur. Matth. 5 Nam propterea spiritussanctus per memoratũ Ezechielem prophetam tali uerbo designauit malos quos in unitate tolerant boni, ut eos in medio bonorum diceret constitutos, quia nisi bonos diceret in medio malorũ, illi quasi extrinsecus & forinsecus esse uiderentur. Gemũt, inquit, & mœrent iniquitates populi mei, quæ fiunt in medio eorũ, Ezech. 9 ut illos iniquos non solum nō exclusos, sed etiā inclusos cogitaremus. Si uero iam tunc non erat ecclesia, quia Cyprianus & quicunq; cum eo auaros illos rapacesq; nouerant, quales ipsi non erant, quāuis eos grauissimis gemitibus & præclarissimis uocibus accusarēt, unam tamen cum eis intrātes ecclesiā, & in una congregatione paria sacramenta tractātes, per huiusmodi cōmunionem paris sortis effecti sunt, quia non obtemperauerũt Apostolo iubenti, ut cum huiusmodi nec cibũ quidem simul sumerēt: &, Auferte malũ ex uobisipsis, quid adhuc laboramus? Quid se ipsi iactant q; habeant aliquā ecclesiam, si iam illis temporibus esse destiterit? Dicant unde natus est Maiorinus aut Donatus, ut per eos nasceretur Parmenianus atq; Primianus. Quid enim eis prodest q; auaros & rapaces, cum quibus cibum sumi uetat Apostolus, modo se uel nō habere in cōgregatione sua, uel incognitos sibi esse mentiuntur: quandoquidem fuerunt tales in illa unitatis ecclesia, unde isti exortos se sic iactitant, ut eam in sua sola societate, id est, in cōmunione Donati remansisse persuadere conentur? Si enim dicunt per talium cōmunionem perire ecclesiam, cur eam non dicunt

B iam Cypriani perijsse tēporibus? ac si & per seipsos unde existerent nō inuenientes, dicere desinant apud se ecclesiā remansisse, quam totam prioribus perijsse tēporibus dicũt. Si autem in bonis quibus talia displicent semper mansit, & manet & manebit ecclesia, discant isti aliquando nō sic intelligere quod ait Apostolus, Auferte malum ex uobisipsis, ut per schismata conantes colligere zizania, eradicent simul & triticum. Quæ omnia ita disputamus, ut meminerint qui hæc legunt uel audiunt, nō eos potuisse unq; demonstrare, siue illo tēpore cum recentissima hæresis erat, siue nũc cum multo firmiore innocentiæ cōscientia sibi totus orbis in catholica ecclesia Christiana pace connectitur, Cæcilianũ uel eos qui ei concorditer inhærebant fuisse zizania. Sed ut securus unusquisq; in sanctæ ecclesiæ unitate permaneat, & eiusdē unitatis desertores ne cum eis pereat non sequatur, hoc dicimus, quia si fuissent illi zizania, tolerari potius usq; ad messem, quàm pernitie schismatis eradicatis frumentis separari debuerũt. Sed dicet aliquis, Quomodo præcipienti Apostolo poterimus obedire, qui uetat cum eiusmodi cibũ simul sumere? Si enim solam cordis separationē ab eis faciēdam esse præciperet, nō diceret, Scripsi uobis in epistola non cōmisceri fornicarijs, nō utiq; fornicarijs huius mundi, id est, eis qui Christiani nō essent, de quibus postea dicit, Quò enim mihi de his qui foris sunt iudicare? 1. Corint. 5 nónne de his qui intus sunt uos iudicatis? de his aũt qui foris sunt deus iudicabit. Cum ergo de tali separatione præcipiat, quæ non fit ab eis malis qui Christiani non sunt, sed ab eis qui Christiani sunt: cordis autem separatio ab omnibus malis facienda est: ac per hoc & ab eis & ab alijs malis qui non sunt Christiani, oportet nos corde separari: quid restat nisi ut intelligamus nobis id per Apostolũ iuberi, ut quibuslibet malis Christianis quales ipse designat, nec tali cōiunctione misceamur, quali coniunctione panis, in ipsius uitæ humanæ societate miscemur? Et ideo alio loco dicit, Si quis uos uocauerit ex infidelibus & uolueritis ire, 1. Corint. 10 omnia quæ apponũtur uobis mādúcate, nihil interrogantes: hic autē cum eiusmodi nec cibũ quidē sumere permittit cum infidelibus, id est, cum eis qui nondũ Christũ crediderunt, dicit manducandũ esse quæ apposuerint, de quibus quoniā

foris sunt deus iudicabit:cum his aũt qui intus sunt,id est,si quis frater nominatur, & est for C
nicator aut idolis seruiens,aut auarus,aut maledicus,aut ebriosus,aut rapax,uetat etiam su-
mere cibũ.Persuadet ergo ante tempus messis à frumentis zizania separari. Quod si facere
noluerimus,quoniã dominus prohibet,toleraturi ea sumus,& in sola cũ eis uolũtatis & cor
dis separatione perseueraturi:ac per hoc etiã cibum sumere cũ talibus quidẽ prohibet Apo
stolus. In hac uelut angustia quæstionis non aliquid nouũ aut insolitũ dicam,sed quod sa-
23.q.4.c.cũ quisq; nitas obseruat ecclesiæ,ut cũ quisq; fratrũ,id est Christianorum intus in ecclesiæ societate cõ
stitutorũ,in aliquo tali peccato fuerit deprehẽsus, ut anathemate dignus habeatur,fiat hoc
ubi periculũ schismatis nullũ est,atq; id cũ ea dilectione,de qua ipse alibi præcipit dicens,ut
2.Thessal.3 inimicũ non eũ existimetis,sed corripite ut fratrẽ. Non enim estis ad eradicandũ,sed ad cor
rigendũ.Quod si se nõ agnouerit,neq; pœnitendo correxerit,ipse foras exiet,& per propriã
uoluntatẽ ab ecclesiæ unitate dirimetur. Nã & ipse dominus cũ seruis uolẽtibus zizania col
Matth.13 ligere dixit,Sinite utraq; crescere usq; ad messem:præmisit causam dicens, Ne forte cum uul
tis colligere zizania,eradicetis simul & triticũ. Vbi satis ostendit,cũ metus iste nõ subest,sed
omnino de frumẽtorũ certa stabilitate certa securitas manet, id est,quãdo ita cuiusq; crimẽ
notũ est omnibus, & om̃ibus execrabile apparet,ut uel nullos ꝓrsus uel nõ tales habeat de-
fensores,ꝑ quos possit schisma cõtingere, nõ dormiat seueritas disciplinæ,in qua tãto est effi
al.conseruatio cacior emendatio prauitatis,quanto diligentior † confirmatio charitatis. Tunc autem hoc si
ne labe pacis & unitatis,& sine læsione frumentorum fieri potest, cũ congregationis ecclesiæ
multitudo ab eo crimine quo anathematizatur,aliena est. Tunc enim adiuuat præpositum
potius corripientẽ,q̃ criminosum resistentẽ. Tunc se ab eius coniunctione salubriter conti-
net,ut nec cibũ quisq; cum eo sumat,non rabie inimica,sed coërtione fraterna. Tunc etiã ille
& timore percutitur,& pudore sanatur,cũ ab uniuersa ecclesia se anathematizatũ uidens, so
ciã turbam cum qua in delicto suo gaudeat, & bonis insultet, non potest inuenire. Ad hoc
1. Cor.5 enim & ipse Apostolus ait, Si quis frater nominatur. In eo quippe q̃ ait,si quis,nihil aliud
uidetur significare uoluisse,nisi eũ posse tali modo salubriter corrigi, qui inter dissimiles pec D
cat,id est,inter eos quos peccatorũ similiũ pestilentia nõ corrũpit. In eo uero q̃d ait,nomina
tur,hoc nimirũ intelligi uoluit,parũ esse ut sit quisq; talis,nisi etiam nominetur,id est famo-
sus appareat,ut possit omnibus dignissima uideri, quæ in eum fuerit anathematis prolata
Aliud agit Beda sententia. Ita enim & salua pace corrigitur,& nõ interfectorie percutitur, & medicinaliter uri
tur. Propterea & de illo dixit quẽ tali medicina sanari uoluerat,Satis huic est correptio quæ
23.q.4.c.nõ potest fit à multis. Neq; enĩ potest esse salubris à multis correptio,nisi cũ ille corripitur qui nõ ha-
bet sociã multitudinem. Cũ uero idem morbus plurimos occupauerit, nihil aliud bonis re-
Ezech.9 stat q̃ dolor & gemitus,ut per illud signũ quod Ezechieli sancto reuelatur,illæsi euadere ab
illorũ uastatione mereantur. Ad eũ enim qui errare nõ potest clamãt, Ne perdas cũ impiis
Psal.25 deus animã meã,& cũ uiris sanguinũ uitã meã. Ne cũ uoluerint colligere zizania,eradicẽt si
mul & triticũ, nec per diligentiã segetẽ dominicã purgẽt,sed per temeritatẽ potius inter pur
gamẽta numerẽtur. Ideoq; idẽ apostolus cũ iã multos cõperisset,& immũda luxuria & for-
nicationibus inquinatos, ad eosdẽ Corinthios in secunda epistola scribẽs,nõ itidẽ præcipit
ut cũ talibus nec cibũ sumerẽt. Multi enim erãt,nec dici de his poterat, si quis frater nomina
tur fornicator, aut idolis seruiens,aut auarus,aut aliquid tale,cũ eiusmodi nec cibũ quidẽ si-
2. Cor.12 mul sumere:sed ait, Ne iterũ cũ uenero ad uos,humiliet me deus,& lugeã multos ex his qui
antè peccauerunt,& nõ egerũt pœnitentiã super immundicia & luxuria & fornicatione quã
gesserũt: per luctũ suũ potius eos diuino flagello coërcendos minãs,q̃ per illã correptionẽ,
2.Cor.13 ut cæteri ab eorũ cõiunctione se cõtineant. Consequẽter enim dicit,Ecce tertio hoc ueniã ad
Deu.17 uos,ut in ore duorũ uel triũ testium stet omne uerbũ. Prædixi & prædico sicut præsens secũ-
do,& nunc absens his qui antè peccauerunt,& cæteris omnibus:quia si uenero iterũ,nõ par-
cã, qa probationẽ quæritis eius qui in me loquit Christus, Quid aliud dixit hic,nõ parcã,ni
si quod supius ait, Et lugeã multos,ut luctus eius impetraret flagellũ à domino quo illi cor
riperentur,

A ripereentur, qui iam propter multitudinē nō poterāt ita corripi, ut ab eorum cōiunctione se cæteri cōtinerent, & eos erubescere facerent, sicut faciēdum est, si quis frater in aliquo cæteris dissimili crimine nominatur? Et reuera si cōtagio peccādi multitudinē inuaserit, diuinæ disciplinæ seuera misericordia necessaria est: nam consilia separationis & inania sunt & perniciosa atq; sacrilega, quia & impia & superba fiunt, & plus perturbāt infirmos bonos, quàm corrigant animosos malos. Sicut enim ille fidelissimus testis auariciæ collegarū, cum ea mala tribulationū quæ patiebatur illo tēpore ecclesia, censuræ diuinæ & disciplinæ tribueret, cōmemoratis quos nouerat episcoporū pessimis moribus, qui esuriētibus fratribus habere argentum largiter uellent, fundos insidiosis fraudibus raperēt, usuris multiplicantibus fœnus augerent, quid nō, inquit, perpeti tales pro peccatis huiusmodi mereremur? Et deinde adhibet testimonium de Psalmis dicēs, cum iam pridē monuerit & dixerit cēsura diuina, Si dereliquerint filij eius legē meā, & in iudicijs meis non ambulauerint: si iustitias meas prophanauerint, & mandata mea nō custodierint, Visitabo in uirga iniquitates eorū, & in uerberibus peccata eorū, Misericordiam aūt meam nō dispergam ab eis. Misericorditer igitur corripiat homo quod potest: quod autē nō potest, patiēter ferat, & cum dilectione gemat atq; lugeat, donec aut ille desuper emendet & corrigat, aut usq; ad messem differat eradicare zizania, & paleam uētilare: ut tamen securi de salute sua, bonæ spei Christiani inter desperatos, quos corripere nō ualēt in unitate uersentur, auferant malū à seipsis, id est, ut in ipsis nō inueniatur quod in moribus aliorū eis displicet. Cum enim dixisset Apostolus, Quid enim mihi de his qui foris sunt iudicare, nónne de his qui intus sunt uos iudicatis? de his autem qui foris sunt deus iudicabit: tanq̃ illi responderent, quid agimus, cum ita improborū multitudine premimur, ut iudiciū nostrū in aliqua coërtione nō possimus exercere, Auferte, inquit, malū ex uobisipsis: id est, si nō potestis auferre malos ex medio uestrū, ipsum malum auferte ex uobisipsis. Quod si quisq; uelit sic intelligere quod dictū est, Auferte malū ex uo-

B bisipsis, ut per correptionē separationis de cōgregatione fratrū malus quisq; auferēdus sit: studio tamen sanandi, nō odio perimendi esse faciendū nemo dubitauerit. Et quis adhibendus sit modus tēporaq; seruanda, ne pax ecclesiæ uioletur, in qua maxime tritico parcendū est, ne simul cum zizanijs eradicetur, quod in præsentia uisum est necessarium, disseruimus. Hoc qui diligenter cogitet, nec in cōseruatione unitatis negligit disciplinæ seueritatē, nec immoderatione coërtionis dirūpit uinculum societatis. Nam hocipsum quod ait Apostolus, Cum eiusmodi nec cibum simul sumere, q̃ multi boni Christiani faciunt de his de quibus familiarius curam gerunt, ut à quorum cōsortio se potuerint separare, quos tali correptione posse corrigi sentiūt, uel quos omnino corrigi posse desperant, ne alios colloquiorū malorū cōtagione corrūpant, nō dubitant facere. Facit hoc bene, id est, humili charitate ac benigna seueritate, qui sic præest fratribus ut eorum seruum se esse meminerit, sicut sese habēt ipsius domini & præceptū & exemplū. Tunc enim fit sine typo elationis in hominē, & cum luctu deprecationis ad deum. Sed q̃ facile de gradu clericorū quisq; ab episcopo, uel de numero pauperū quos pascit ecclesia, uel de ipsa congregatione laicorū, siue ab episcopo, siue à clero uel quocunq; præposito, cui est potestas eximitur, ita ut cum eiusmodi à cæteris quibus hoc præcipi potest, nec cibus sumatur: tam facile malorū multitudo in quolibet ordine ecclesiæ nō potest à bonorū cōmixtione separari & expelli. Nam & in domibus suis quiq; boni fideles ita disciplinam suorū moderantur & regūt, ut ibi quoq; obtemperent Apostolo præcipienti, cum eiusmodi nec cibum sumere: cum & de filijs suis & de domo pacis hoc faciunt uel fieri iubent: cū eos uident ita uiuere, ut hoc eis esse faciendū ipsa quā habēt in eos charitas suggerat. Turba aūt iniquorū cum facultas est in populis promēdi sermonem generali obiurgatione feriēda est, & maxime si occasionē atq; opportunitatē præbuerit aliquod domini flagellū desuper quo eos appareat pro suis meritis uapulare. Tunc enim aures humiles præbet emēdatis sermoni calamitas auditorū, faciliusq; in gemitū confitendi q̃ in murmura resistendi afflicta corda cōpellit, sicut tunc beatus Cyprianus de collegis suis fortasse

Margin notes: 23.q.4.cap. non potest. — Psal. 88 — 2. Retract. cap. 17 — 1. Corinth. 5 — 23.q.4.cap. non potest.

illa nō diceret, nisi eum desuper diuina seueritas adiuuaret. Eo quippe tempore illa dicebat C
tam molesto, tam calamitoso atq; luctuoso, ut illi non solum succēsere nō auderent, sed etiā
uix à succēsentibus ueniam se posse impetrare sentirēt: quanq; & si nulla calamitas tribula
tionis premat, cum facultas datur, utiliter corripitur in multitudine multitudo. Nam sicut se
parata sæuire, sic in ipsa congregatione obiurgata gemere consueuit. Quamobrem & illud
præceptū Apostoli nullo modo negligendū est, cum sine periculo uiolandæ pacis fieri po-
test: quia nec ipse aliter fieri uoluit, ut à congregatione bonorū separetur malus: & eiusdem
illud præcipue attendendū est, ut sufferentes inuicē studeamus seruare unitatem spiritus in
Matth.18 uinculo pacis. Item domino in euāgelio dicēti, in illo obtemperare debemus, ubi ait, Si neq;
Matth.13 ecclesiam audierit, sit tibi tanq; ethnicus & publicanus: & in illo ubi prohibuit colligi ziza-
Matth.5 nia, ne simul eradicetur & triticū. Potest enim utrūq; custodiri ab eis, quibus dictū est, Beati
pacifici, quoniam filij dei uocabūtur. Sed iam cætera, quæ Parmenianus posuit, testimonia
studeamus uidere. Inter omnia, quibus eorum sacrilegus tumor apparet, nullo se loco ma-
gis aperuit, quàm in eo q; ausus est etiam illud Hieremiæ prophetæ ponere, unde persuade
ret cæteris hominibus cōmunionem Donatistarū, nō solum ecclesiam ueram esse, sed etiam
talem iam hoc tempore, qualis post ultimā uentilationē ecclesia sancta futura est. Cui sacri-
legæ præsumptioni, & nefandæ elationi quid addi possit ignoro. Et cum multis quidē locis
sermonum suorū nihil aliud quàm præsumere intelligātur, aliquādo tamen uerecundātur,
cum eos ueritas urgere cœperit, quando interrogātur, utrum nō habeant, uel utrum nō sint
ipsi peccatores: uerūtamen in hoc prophetico testimonio impiā uanitatē suam, & nimiam
peruersitatem apertissime prodiderūt. Cum enim Hieremias sanctus uellet ostēdere bonis
& malis, etiā si ad tempus sit cōgregationis una societas, longe tamen disparia esse momēta
morum, finemq; meritorū: quid paleis, inquit, ad triticum? Parmenianus aūt cum uellet Ti
conium refellere dicētem, malos à bonis in unitate interim pro pace tolerādos, & in fine ul-
Hiere.23 timi iudicij separādos, posuit hoc Hieremiæ testimonium, quo peruersus atq; errās peruer- D
sos & errātes ad turbulētissimas & sceleratissimas seditiones inflāmet, ut quisq; inflāmata
mēte carnis suæ uidetur sibi aliquid esse, cum nihil sit: se ac similes sui tanq; grana purgutissi
ma existimans, ad ecclesiæ cōgregationem, in qua necesse est, ut hi qui ad uitam æternā per-
tinent, eos qui ad ignem æternū pertinent, usq; ad certū finem tanq; frumēta paleam suam
tolerēt, iam sibi accedendū esse nō putent. Nullus alius flatus de area Christi leuissimā pa-
leam ante tempus uētilationis excussit: nulla alia præsumptiōe sacrilega schismata quæcūq;
Caput III ubicūq; sunt, fecit. Admonet, inquit Hieremias sanctissimus, infructuosas & steriles pec
Hier.23 cantium turbas ab honorata fruge iustorū discerni, dicēs, Quid paleis ad triticum? O tuba
furoris, ô uox execrabilis pestilētiæ, nūquid forte sic errat genus humanū, ut non agnoscat
uentilatorem Parmenianū? An & ipse dat locum Donato, & ad purgatā per eum massam
se uenisse gloriatur? Nam ille ante se Maiorinum nescio utrum dignetur agnoscere, an isti
tres tanq; tria cornua cuiusdā uentilabri in manu domini fuerunt, per quos messis totius or
bis mūdaretur: & Aphrica electa est, ubi purgata massa cōsisteret: cæteram aūt omnem ter
ram palea separata uestiret? Vnde ergo tāti greges Circūcellionum? Vnde tātæ turbæ cō
uiuarum, ebriosorū, & innuptarum, sed nō incorruptarum, innumerabilia stupra fœmina-
rum? Vnde tanta turba raptorū, auarorum, fœneratorū? Vnde tam multi per suas quiq;
regiones notissimi, tantūdem uolentes, sed nō tantum ualētes Optati? Quid ad hæc respō-
debunt? Nō sunt ista? An & hoc triticum est? Væ impudētissimæ negatiōi, si apud se ista
non esse: uæ sceleratissimæ peruersitati, si frumenta se esse responderint. Postremo massam
purgati tritici post tātæ autoritatis trientem, id est, Maiorinum, Donatum, Parmenianum,
etiā Primianus iterum ausus est uētilare, ut Maximinianistas de sua cōmunione separaret.
An forte frumenta proiecit? Quid est ergo ipse cum suis, qui talia proiecerunt? An ita ista
frumēta purgata sunt, ut seinuicem nō agnoscant, & seinuicem dānado uentilare conentur?
Potuit ne palea baptizare frumenta? Si potuit, cur ergo dicunt, quid paleis ad triticum? Si
autem

A aũt nõ potuit, cur Felicianus cũ inter paleas Maximinianistarũ foras uolasset, quotquot ille baptizauit, cũ eo rursus ad massã illã purgatissimã redierũt, & omnes intus eos nunc habẽt, & sibi nõ dicũt quid paleis ad triticũ? Iã ergo euigilẽt aliquãdo, & intelligãt quẽadmodum propheta dixerit, Quid paleis ad triticũ? Vbi enim dicatur cõsiderẽt, si eis inest qualiscunq; sensus humanus. Nũquid in agro dici potest, quid paleis ad triticũ, quando eadẽ radice por tãtur? Nunquid in area, ubi pariter triturantur? Sed utiq; in horreo, quid paleis ad triticũ? Veniet ille paterfamiliâs ferẽs uentilabrũ in manu sua, & mũdabit areã suã, frumenta recon det in horreũ, paleã uero cõburet igne inextinguibili. Nã per aliã similitudinẽ omne triticũ ouiũ nomine, & omnis palea hædorũ nomine significatur, quæ duorũ pecorũ genera inte- rim permixta sub uno pastore pascũtur. Sed ueniet, inquit, filius hominis cũ angelis suis, & cõgregabuntur ante eũ omnes gẽtes, & separabit eos ab inuicẽ, sicut pastor separat oues ab hædis, & oues quidẽ ponet ad dexterã, hædos aũt ad sinistrã. Et dicet his qui à dextris eius erũt, Venite benedicti patris mei, percipite regnũ quod uobis paratũ est ab initio mundi, Il lis aũt qui ad sinistrã sunt dicet, Ite maledicti in ignẽ æternum, qui paratus est diabolo & an gelis eius. Tũc ergo implebitur prophetia, quid paleis ad triticũ, quãdo hædis & ouibus nõ potest pascua esse cõmunis. Si possunt pisces boni cũ piscibus malis intra illã sagenã cui di- xit dominus, Simile est regnũ cœlorũ sagenæ missæ in mare, dicere, recedite à nobis, aut rece demus à uobis, donec omnes educantur ad litus, & per angelos boni mittãtur in uasa, mali aũt proijciãtur foras: potest hoc tẽpore impleri quod dictũ est, quid paleis ad triticũ? Sed q congregationẽ suã iã frumentũ purgatũ putant à cõmixtione frumenti & paleæ tanq; pura palea uolauerũt, & qui se sub uno pastore nõ adhuc cũ hædis pascere sentiũt, luporũ insidijs de grege domini separati sunt, & qui cũ malis piscibus se congregatos esse nõ putant, nõ so- lũ mali pisces sunt, sed etiã unitatis retia diruperunt. Quod si iã hoc tẽpore intelligamus fie- ri quod Hieremias ait, quid paleis ad triticũ: nihil aliud recte intelligere possumus, nisi q in

Matth. 25

Matth. 23

B una quidẽ cõgregatione sunt, donec in fine uentilationis etiã corporaliter separẽtur. Sed tñ tritici sursũ cor est, paleæ uero deorsum. Palea qppe sua quærit, nõ quæ Iesu Christi: triticũ aũt thesaurizat thesaurũ in cœlo, quia ubi est thesaurus eius, ibi & cor eius est. Sic etiã uerba Esaiæ intelligenda sunt, quæ ille similiter non intelligẽs, ad eandẽ sui erroris sententiã detorquere conatur. Quid enim ait Esaias? Recedite recedite, exite inde, & immundũ nolite tãgere, exite de medio eius, & separamini qui fertis uasa dñi. Nunquid eadẽ totiẽs repetẽda sunt, quotiẽs fit separatio cordis à malis? Immundũ enim non tangit qui ad peccatũ nulli cõ sentit. Exit aũt inde ut salua sit eius causa apud deũ, sic etiã disciplinã corripiendi & arguẽdi salua pace non negligat. Nã qui uult corporaliter q̃si manifestos malos deserere, spiritaliter deserit latẽtes bonos, q̃s inexpertos & incognitos cogitur accusare, dũ separationẽ suã cona tur defendere. Sed isti respõdeant, Si mũdus est Felicianus, cur exijt de medio eorũ? Si uero immũdus, cur modo tãgit mundũ? Quod si tũc immũdus fuit cũ foris esset, quos illic bapti zauit immũdi sunt, quia immundũ tetigerũt. An omnes cũ illo remeãdo mũdati sunt? Pos sunt ergo isti mundati foris baptizare, quos in sua cõmunione nõ baptizauerunt? Cur ergo alios rebaptizãt? An à trecẽtis decẽ Bagaij cõsidẽtibus dãnati aliqua forte meruerũt digna- tione, & ideo de toto orbe quisq̃s ad eos uenerit rebaptizat, quia nõ meruit totus orbis istã dignationẽ ut Bagaiẽsi cõcilio dãnaret? Ergo à Maximiniano & à cæteris socijs eius ad Pri miani cõmunionẽ nõ redeuntibus quicũq; baptizati fuerint, rebaptizãtur. An parcit eis? Si rebaptizãtur, uiolatur dignatio Bagaiẽsis. In ea quippe etiã istorum baptizatores damnati sunt. Si aũt parcitur eis, rogãdi sunt isti, ut rursum ad oppidũ Bagaiense cõueniant, & si for- te ille numerus trecentorũ decẽ iã consecratus est, totidẽ cõueniant, & illic sentẽtiã cõtra totũ orbẽ proferãt, sicut aduersus Maximinianistas protulerũt, ut cũ uoluerint aliquẽ rebaptiza re ex aliqua parte orbis uenientẽ, pari priuilegio se defendãt, asserẽtes sibi ita parci oportere, sicut ei parcitur quẽ Maximinianista baptizat, quia iam non solũ Maximinianistæ, sed etiã

Caput IIII

Esaiæ 52

 totus

totus orbis meruit cõcilio Bagaiensi dãnari. Deinde seipsos à tã magna inuidia, à morte tã C
magna & tã mirabili liberabũt, ut cũ cœperint iã nõ rebaptizare in ecclesia baptizatos, quæ
per omnes terras est constituta, si quis ei mouerit quæstionẽ, cur iã non faciant quod antè fa
ciebant, respondeãt, Quando ista faciebamus, nondũ Bagaiensi concilio totũ orbẽ terrarũ
dãnaueramus: nunc aũt rogati misericorditer concessimus, ut eos tali concilio dãnaremus,
quali Maximinianistas dãnauimus, quorũ baptismũ nõ repetimus. Quid ergo magnũ est,
quid difficile præstare omnibus gentibus tantã dignationem damnationis? An iterare ba
ptismũ orbis terrarũ licet, & iterare dãnationẽ orbis terrarũ non licet? Etiam hinc securi sint,
non inueniemus quo cõcilio tot gentes prouinciasq́ dãnauerint. Quosdã paucos in Aphri
ca dãnauerunt, à quibus totius orbis iudicio superati sunt, nec ausi sunt postea damnare iu
dices apud quos superati sunt. Quid enim esset impudentius, quid insanius? Multo minus
damnare potuerunt etiã in cæteris terrarũ partibus constitutos, qui magis talibus iudicibus
ecclesiasticis credere, q̃ uictis litigatoribus maluerũt, & tamẽ Maximinianistarũ quos trecẽ
ti decẽ Donatistæ Bagaiensi concilio dãnauerunt, baptismus agnoscitur, acceptatur, admit-
titur. Orbis aũt terrarũ per quẽ hæreditas Christi sic exhibita est ut promissa est, in qua &
Ironia ipsi ante paucos annos fuerũt, quẽ nullo iure dãnare potuerũt, & nulla saltẽ concilij peruersi
tate dãnarunt, baptismus improbatur, exufflatur, iteratur. O sancta dãnatio, quã Maximi-
nianistæ meruerunt, & laboriosa innocentia gentiũ, quæ apud illos propterea Christianum
nomen amisit, quia talẽ dãnationis locũ inuenire non potuit. Si aũt illi soli à Maximiniani-
stis uenientes non rebaptizãtur, qui cũ suis baptizatoribus redeunt, sicut hi qui cũ Prætexta
to & Feliciano redierunt, primò uideatur quẽadmodũ eiusdẽ schismatis baptismũ extra eo-
rũ cõmunionẽ foris æqualiter datũ in alijs confirmẽt, in alijs exufflent, in parte honorẽt, in
parte uiolent. Ita enim ubi uiolãt, rei sunt: ubi aũt confirmãt, reatus sui testes inueniuntur. Si
enim postea sic confirmarent ut iã uiolare desinerent, non discrepatio sed correctio diceref.
Cũ aũt in quibusdã improbant quod in alijs approbãt, in his accusantur, in illis contra se te D
stimoniũ dicũt: quæro quare non baptizes eos quos Felicianus in Maximiniani schismate
baptizauit, quia Christi baptismũ acceperũt, an q̃a Feliciani? Si quia Feliciani, apud Maxi-
minianistas eũ dedit dãnatus, foris extra cõmuninẽ uestrã dedit eũ, hoc est illud baptisma
quod & Saluij Mẽbresitani & aliorũ taliũ: Si aũt quia Christi, plus apud te ualet pro baptis
mo Christi Felicianus in Musticanis, q̃ ipse Christus in omnibus terris: plus apud te ualet
pro baptismo Christi sedens ad latus tuũ & dãnatus à te, q̃ ille sedens ad dexterã patris &
crucifixus pro te. Parcitur in paucissimis baptismo Christi, ne Felicianus offendatur: & non
parcitur, ne ipse Christus in tot gentiũ milibus exuffletur? Sed incredibilis est cæcitas homi
nũ, & omnino nescio quẽadmodũ credi posset esse in hominibus tanta peruersitas, nisi expe
rimento uerborũ suorũ factorũq́ patesceret usq́ adeo se clausos habere cordis oculos, ut cõ
memorẽt sanctæ scripturæ testimonia, nec intueantur in factis prophetarũ, quẽadmodũ in
Hiere.23 telligẽda sint uerba ꝓphetarũ. Dixit Hieremias, Quid paleis ad triticũ, ut ipse recederet à
Esa.52 paleis populi sui, in quas illa tãta & uera dicebat? Dixit Esaias, Recedite, recedite, exite inde,
& immundũ nolite tãgere. Sed cur ipse in illo populo immũdiciã quã grauiter arguebat, in
una cũ eis congregatione tangebat? Legant quãta in malos populi sui, & q̃ uehemẽter ac
Psal.25 ueraciter dixerit, à quibus se tamẽ nulla corporali direptione separauerit. Dixit Dauid, Nõ
sedi cũ concilio uanitatis, & cũ facinorosis non introibo, Odio habui curiã nequissimorũ &
cũ impijs non sedebo. Legãt quales in se temporibus suis in illo populo tolerauit, qui uncti-
onis mystico sacramẽto tantũ honorẽ detulit, ut id nec in sceleratissimo Saule cõtẽneret, im-
mo tm̃ ueneraretur, ut amplius omnino nõ posset. Nõnne si eorũ uerba factis eorũ obieceri
mus, responderẽt nobis, nos plane cũ talibus nullũ habuimus in corde consortiũ, nec tange-
bamus immundũ, ubi potest coinquinari contactus: id est, cõsensione atq́ placito consciẽtiæ
recedebamus, & exibamus ab eis, qui nõ solũ talia nõ faciebamus, sed nec faciẽtibus taceba
mus. Isti autẽ seditiosi & insani, q defensiones præcisionis suæ quærũt ex oraculis propheta-
rum,

A rũ,superest ut impietate uæsana de uerbis propheticis mores arguant prophetarũ. An hoc dicturi sunt q͏ illis tẽporibus recedere iustis à malo populo nõ licebat,istis uero tẽporibus licet? Quid dici peruersius potest, illo tẽpore non potuisse bonos à malis corporaliter separari,quando multa sacramenta corporaliter obseruari uidebantur: nunc aũt necessariam esse corporalẽ separationẽ, quando iã illa spiritaliter obseruantur? Væ cæcis ducentibus & cæcis sequentibus. Ita ne non timent ista dicentes ,nec forte per tantã latitudinẽ orbis terrarũ qua fides Christi nomẽq; diffusum est anteq; se isti separarẽt in aliqua parte terrarũ ab Aphricanis regionibus remotissima,iã hoc iusti fecerint, & adhuc isti in immundiciæ quã illi fugerant,contagione uiuebant? Quis enĩ eos cauet,quis eos securos facit,si huiusmodi à malis separatio facienda est? An anteq; ab istis fieret,nunq; factã fuisse tã longe,ut Aphricã omnino nescirent,sicut in extremis illarũ partium terris pars Donati prorsus ignota est? Fortasse dicent obesse sibi nõ potuisse quod ignorabãt . Sic ergo & illis terris obesse nõ potest quod gestũ in Aphrica ignorant,etiam si uera isti dicerent, quæ de Aphrorũ criminibus mentiuntur. Si aũt dicunt latere se non potuisse si fieret , modo dicant per omnes orbis terræ partes, quod schisma factũ sit. Nimium est quod interrogo. In ipsa Aphrica dicũt Donatistæ Carthaginenses,uel quicunq; sunt in ciuitate Carthaginis,quot partes per Numidiã & Mauritaniã facti sint de ipsa parte Donati,quarũ omniũ causas utiq; nosse deberent,ne forte iusti aliqui in regionibus illis malorũ suorũ societatẽ cõgregationẽq; uitauerint, & exierint inde, ne immundũ tangerent, ne cum facinorosis introirent, ne forte isti iã ante aliquot annos in aliquo angulo Numidiæ uel Mauritaniæ separantibus se frumẽtis palea remanserint & nesciunt, Sed unde securi sunt,nisi quia certũ habent bonos esse non potuisse, qui se ab unitate cõmunionis Donati , quæ per totã Aphricã diffunditur,segregarũt? Quia si malos aliquos in sua uicinitate patiebantur,quos ostendere cæteris non ualebãt,eos tolerare potius debuerunt,q̃ diuidere se à tot innocentibus,quibus persuaderi non poterant aliena peccata,etiã si

B ea ipsi optime nossent. Cur ergo hæc innocẽtia non tribuitur orbi terrarũ in tanta multitudine gentiũ,quacunq; Christi hæreditas patet,ut certa atq; secura sit,eo quo se bonos dicũt, & se ab omnis terræ unitate seiungũt , eoipso demõstrante quales sint? Sibi enim iusti uidẽtur, & spernunt cæteros, & ideo non cantant canticũ nouũ,quia de superbia ueteris hominis extolluntur. Ab ea quippe cõmunione separãtur cui dictũ est, Cantate domino canticũ nouũ,cantate domino omnis terra. Qui si uere iusti essent, & humiles essent: Si autem humiles essent,etiam si uere malos in suæ uicinitatis congregatione paterẽtur,quos ab unitate Christi expellere non ualerent,charitate Christi tolerare diligerent . Quomodo aũt possunt de his ipsis quos in sua uicinitate malos arguunt,iustũ habere iudiciũ, cũ temeraria cæcitate tã longe à se positos ignotissimos criminantur? Vtrum enim uel ciues suos uel uicinos quos arguũt,malos esse nouerint,incertum est orbi terrarum. Quia uero ab eis quorũ uitã lõge positorũ nosse non possunt,temeraria cæcitate separantur,certũ est orbi terrarũ. Et quia cũ laude patientiæ mali tolerantur,ne ignoti boni damnentur,certũ est orbi terrarũ. Quapropter securus iudicat orbis terrarũ bonos nõ esse, qui se diuidunt ab orbe terrarũ in quacũq; parte terrarũ. Postremo si prophetæ posteros monuerũt ut se ante tempus ultimæ uentilatiõis à paleis corporaliter separarẽt, & tali separatiõe cauerẽt tãgere immundũ, & cũ facinorosis non introirent , cur hoc non fecit apostolus Paulus? An palea non erant qui non ex ueritate,sed ex inuidia Christum annuntiabãt? An immundi non erant qui non caste euangeliũ prædicabãt? Hos in illis tẽporibus ecclesia fuisse testatᷣ, cuius excellẽtissimã charitatẽ omnia tolerantẽ,etiã posteriores imitati sunt . An immundicia, an etiã auaricia? Quã Cyprianus corde non tetigit, & tamen inter auaros collegas pacatissime uixit . Non enim obsorduerat aduersus uerba psalmorum , ut sederet in conuenticulo uanitatis, & cũ facinorosis introiret: odio non haberet curiã malignorum , & cum impijs non sederet . An non erat conuenticulum uanitatis in eis,qui esuriẽtibus in ecclesia fratribus largissimo argento nitere cupiebãt? An non erant facinorosi qui fundos insidiose fratribus rapiebant? An nequissimi & impij

Psal. 59
Phil. 1

non erant, qui usuris multiplicantibus fœnus augebant? Ille uero lauabat manus suas cum innocentibus, & circūdabat altare domini. Ideo quippe tolerabat nocētes, ne desereret innocentes cū quibus manus lauabat, quia diligebat speciē domus domini, quæ species in uasis C
2.Tim.2 honorabilibus fuit. In magna aūt domo non solū uasa sunt aurea & argentea, sed & lignea & fictilia. Et illa quidem sunt in honorē, illa uero in contumeliā. Et mundabat semetipsum ab huiusmodi, ut esset etiā ipse uas in honorem sanctificatum, utile domino ad omne opus bonum paratū, nec propter uasa quæ erant in contumeliā se à magna domo separabat, sed eos in unitate illius domus arguens tolerabat, à quibus se non imitando seruabat.

Caput V
Psal. 25 Sed nouit ponere Parmenianus uerba prophetæ dicentis, Non sedi cū concilio uanitatis, & cū facinorosis non introibo, odio habui curiam malignorum. Lauabo cum innocentibus manus meas, & circundabo altare domini, Vt audiā uoces laudis, & enarrem omnia mirabilia tua. Domine dilexi speciē domus tuæ, & locū tabernaculi claritatis tuæ. Ne simul perdideris cū peccatoribus animā meā, & cū uiris sanguinum uitā meā, In quorū manibus delicta sunt, dextera eorū impleta est muneribus. Nouit hoc ponere Parmenianus, & nō curat aduertere queādmodū his uerbis sine ullo diuisionis nefariæ sacrilegio seruiatur. Species enim domus & locus tabernaculi claritatis dei in uasis est, ut dixi, nō in omnibus, quæ tamē in una domo magna sunt, sed in his quæ sunt in honore sanctificata, dño utilia, ad omne opus bonū semper parata. In his quisquis dilexerit speciē domus dei, & locū tabernaculi claritatis eius, tolerat ea quæ sunt in cōtumelia, nec propter hoc relinquit domū, ne fiat ipse nō uas in contumeliā, quod tamen in domo toleratur, sed stercus quod de domo proijcitur, & propter ipsam tēporalē cū malis in una domo congregationē orat dicēs, Ne simul perdideris cū peccatoribus animā meā, & cū uiris sanguinū uitā meam, In quorū manibus delicta sunt, dextera eorū repleta est muneribus. Hoc utiq; orat, ne simul pereat cū his cum quibus eū simul uiuere charitas omnia tolerans hortatur, cuius sacrificiū præmisit dicens, Domine dilexi speciē domus tuæ, & locū tabernaculi claritatis tuæ. Quia enim dilexi speciem domus D tuæ, & propter ipsam dilectionē tolero uasa quæ sunt in contumeliā, quia charitas omnia tolerat, ne simul cū eis perdideris animā meam. Nónne apparet in his uerbis uox illorū qui
Ezechiel. 9 per Ezechielem prophetati sunt gemere & mœrere ob iniquitates populi quæ fiebāt in medio eorum? Et quia erant uasa in honorem, proprium signum accipere meruerunt, ut cum illi omnes inciperent uastari atq; deleri, deus non perderet cum peccatoribus animas eorū. Isti autem sunt infelices, qui se ab omni malorū congregatione tanq; triticū à paleis purgatū esse præsumūt. Per istā enim uanitatē præiudicauerunt sibi, ut in populis quibus præsunt iniquissimas & flagitiosissimas turbas nō audeant corripere ut corrigantur, ne per hoc cogātur cōfiteri quia mali sunt, & dicatur eis, Certe tritico purgato loquimini, Cur per has uoces tantā cōmixturā esse fatemini? Et ideo quia iusti non sunt, non emendant & arguunt in misericordia, sed oleo adulationis impinguant capita eorum, quibus ipsi capita esse uolūt, quo niā sub uno capite quod in cœlo est in unitate corporis, quod per totā terrā est, esse nolunt,
Esa.3 ut merito plebibus eorū dicatur, Qui uos felices dicūt, in errorē uos mittūt, & cōturbāt semitas pedū uestrorū. Qui ergo nō uult sedere in cōcilio uanitatis, nō euanescat typo superbiæ, quærēs cōuenticula iustorū totius orbis unitate separata, quæ nō potest inuenire. Iusti autē sunt per uniuersam ciuitatem, quæ abscondi non potest, quia supra montem constituta est.
Dan.2 Montem illum dico Danielis, in quo lapis ille præcisus sine manibus creuit, & impleuit uniuersam terram. Per totā igitur istā ciuitatē toto orbe diffusam, iusti gemunt & mœrent ob iniquitates quæ sunt in medio eorum. Non ergo quærat quis separatos iustos, sed cū ipsis potius in malorum temporali cōmixtione concorditer gemat. Non enim sedebit in conuēti
Phil.3 culo uanitatis, quia ibi sedebit ubi cōuersatur. Audiet autē dicentem Apostolū, Nostra aūt cōuersatio in cœlis est, Ibi cū facinorosis non erit, ibi curiā nequissimorum nō patietur, ibi cū impijs non sedebit. In tali spe habitabit, ut ad rē cuius habet spem peruenire aliquando mereatur. Nō enim iā resurreximus sicut Christus, aut iam cū illo sedemus in cœlestibus, & tamen

A men quia talem spem nobis dedit,& per ipsam spem iam quodammodo ibi conuersamur,
dicit Apostolus, Si autem resurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus Col. 3
est in dextera dei sedens, quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram, Mortui enim estis,
& uita uestra abscondita est cum Christo in deo. In illa uita nostra quæ abscondita est cum
Christo in deo, nō sedemus in conuenticulo uanitatis, quia sicut dicit Apostolus, Simul nos Ephe. 2
excitauit, & simul nos sedere fecit in cœlestibus, sed in spe, nōdum in re. Spes autem quæ ui/
detur non est spes, Quod enim quis uidet, quid sperat? Si autem quod non uidemus, spera/
mus, per patientiam expectamus. Quam patientiam isti miseri perdiderunt, & festinantes
se ante tempus uelut à palea separare, seipsos leuissimam paleam uento ablatam de area de
monstrarunt. Quod ergo ait sapientia teneamus, Qui autem me audierit habitabit in spe, Prouerb. 1
& silebit sine timore ab omni malignitate. Dū ergo habitamus in spe, cogitemus, nō quod
sumus sed quod erimus, quia filij quidem dei sumus, sed nondum apparuit quod erimus:
quia cū apperuerit similes ei erimus, quoniam uidebimus eum sicuti est. In tali spe habitan/
tes, quia hæc habitatio non habet malos, nec conuenticula uanitatis, nec facinorosos, nec ini
quos, nec impios patimur, & eos tamen non in spe quæ non uidetur patimur in congregati
one catholica toto orbe diffusa donec transeat iniquitas, donec tempore messis zizania col/
ligantur, donec ultimo uentilabro à frumento palea separetur, donec pisces boni à piscibus
malis, cum quibus intra eadem retia congregati sunt in litore eligantur, donec hædi ab oui/
bus, cū quibus sub uno pastore in eisdem pascuis tamdiu pauerunt, in ultimo ad sinistram
segregentur. Nulla est igitur securitas unitatis nisi ex promissis dei ecclesia declarata, quæ su
per montem, ut dictum est, constituta abscondi non potest: & ideo necesse est ut omnibus Matth. 5
terrarum partibus nota sit. Inconcussum igitur firmumq; teneamus nullos bonos ab ea se
posse diuidere, id est, nullos bonos etiam si cognitos sibi malos patiantur, ubicūq; uersantur
propter eos se à longe positis & incognitis bonis temerario schismatis sacrilegio separare, &
B in quacunq; parte terrarum uel facta sunt ista, uel fiunt, uel futura sunt, cæteris terrarum par
tibus longe positis, & utrum facta sint, uel cur facta sint ignorantibus, & tamē cum orbe ter/
rarum in unitatis uinculo permanentibus, eaipsa sit firma securitas, non hoc potuisse facere,
nisi aut superbiæ tumore furiosos, aut inuidentiæ liuore uæsanos, aut seculari commoditate
corruptos, aut carnali tumore peruersos. Quibus omnibus causis efficitur, ut uel boni falsis
criminibus infamentur, uel temere de bonis falsa credantur, uel etiam mali qui pro unitatis
uinculo tolerati nihil obsunt bonis, dirupta bonorū pace peruersissime fugiātur, cū uexatio
ni frumentorū non parcitur, usurpantibus sibi hominibus ante messem, quod angeli in mes
se facturi sunt. Quæ cum ita sint, audēt sacrilega schismata uel hæreses impiæ, si quā Cap. VI
do in flagello ut se corrigāt admonentur, pœnas furoris sui etiam inter martyria deputare.
Quod existimans etiam Parmenianus, in fine epistolæ suæ exhortatur Ticonium, ut in par
te Donati permaneat & persecutiones perferat, dicēs non se debere uoluntate coniungi eis
quibus persecutione cogente non iuncti sunt, adhibens etiam testimonium scripturæ dicen
tis, Væ his qui perdiderunt sustinentiam, & diuerterunt in uias prauas. Et quid facient cum Eccli 2
inspicere cœperit eos dominus more suo cuncta de diuinis libris aduersus seipsos proponē
tes? Qui enim sustinentiam perdiderunt, nisi qui eos de criminibus quæ obijciebant conuin
cere nequiuerunt, quos pro pace Christi tolerare noluerunt, ut sero postea cogitantes, ipsam
partem suam non esse per multas particulas diuidēdam, etiam sibi manifestimos sacrilegos
quos ipsi dānarunt rursus receptos, pro falsa Donati parte tolerarunt? Et nunc iam tādem
aliquando cognoscant & corrigant se, qui se impie fecisse ex eo saltem quod à Maximinia/
no passi sunt didicerunt. Sed si licet erubescant manifestissimis rationibus corrigi, quia im/
peratorum iussionibus restiterunt, ne illa quæ se conqueruntur fuisse perpessos, correcti
perdidisse uideantur, quasi non melius perdunt illa quàm pereunt. Si enim habent ali/
quam umbram, quamuis falsam atque fallacem, tamen nonnullam imaginem fortitudi/
nis, iubenti non cedere imperatori, cuius uel humanæ laudis illecebra est, apertissime con/
tradicere

tradicere ueritati: cur clausis oculis tam multa de scripturis testimonia proferunt, quæ intel- C
lecta atq; prolata contra se repudiant? quæ si secundum eorum intellectum recipiantur, ni-
Eccli 4 hilominus eos de sua peruersitate conuincunt. Nónne scriptum est, Non contradicas ullo
modo ueritati? Cui autem nisi ueritati contradicitur, cum etiam regi ex ueritate aliquid iu-
benti resistitur? Sed rex homo qui minatur uel qui uindicat, ad tempus molestus est: non
Hiere. 2 sic ille rex qui etiam ueritas dicitur, qui nunc quoq; illis per prophetam clamat, Sine causa
percussi filios uestros, disciplinam non receperunt. Qui propterea per humanas potestates
al. possint de sua superbi damnatione damnari nunc misericorditer admonet, ne in fine sic uindicet ut † non se possint superbi de sua damna
tione iactare. Sub uindicta enim regum potest hominum pertinacia falso nomine uirtu-
tis uelle laudari, æternis autem ignibus concremari, nec erit, nec uocabitur fortitudo. Non
enim erunt in die illa qui caput ungãt oleo adulationis, aut uaria decepti fallacia coronatos
somnient damnatos, dicentes, euge euge: & iurantes per canos eorum, qui caput sanum non
habuerunt, & per compages eorum qui uiam pacis nõ aguouerunt. Quales turbas isti auer
tentes à Christi unitate, & ad suum nomen conuertere cupientes, interim temporalia suppli
cia schismatis sui conferre audent passionibus martyrum, ut eis pœnarum suarum natalitia
celebrentur magno conuentu hominum furiosorum, quorum è numero illi sunt, qui etiam
nullo persequente, seipsos ultro per montium abrupta præcipitant, ut malam uitam peiore
morte cõsumment. Non erũt in die illa stultæ plebes quibus dicant, nos sumus iusti qui pa
timur persecutionem, & cœcis uendatur reprobus lapis pro gemma præciosa, id est, carnalis
duricia pro spiritali patientia. Non erunt qui nomina principum furoris sui recitent ad alta
ria, uel quæ ab unitate Christi diuiserunt, uel quæ sub nomine Christi contra ecclesiam ere-
xerunt. Hæc enim sunt precia quæ isti ut accipiant, dum uolunt habere quod uendant, exci-
tant aduersum se potestatum seueritatem per animosam peruersitatem, ne illi qui ab eis se-
ducuntur, & eos propterea iustos putant, quia pœnas iniquitatis exoluunt, redeant ad cor,
& considerent quare & quæ se pati gloriantur. Quantum enim erat ut paululum aduerterẽt D
talia dicere Parmenianum Ticonio de perferendis persecutionibus & gloria tolerantiæ, qua
lia dicunt omnes hæretici, de quibus coërcendis uel puniendis, similia regum iussa proferun-
tur, qualia certe Membresitanis suis dicit etiam Saluius, cui tantas Abitinenses plagas & cõ
tumelias intulerunt, per quos isti meruerant ut de ecclesia pellerentur, ut eius ceruici etiam
mortuorũ canum cadauera colligarent, ut postremo cum illo ad turpes uoces cantationesq;
saltarent. Quem sermonem posteaquam tanta perpessus est, cum putamus habuisse cum
suis, quos miseros decepit ut alteram sibi basilicam fabricarent. Quanta dixit de iustitia pro
qua talia perpeti meruit, ideo se sanctum persuadẽs, quia passus est: ideo illos iniquissimos,
Virg. quia fecerunt. Tuscorum tyrannorum commemorat antiqua crudelitas, qui mortua uiuis,
sed humana humanis corpora coniungebant, canina uero humanis, & hæc episcopalibus
membris, nescio utrum quisq; se uel audisse unq; uel legisse cõmemorat. Notum est omni-
bus nugaces & turpes saltationes ab episcopis solere compesci. Quis unquã meminit ab ho
minibus quos in auxilium episcopi petierũt, cum episcopis esse saltatum? An forte Saluius
tunc non erat episcopus, quando damnatio eius in Bagaiensis concilij sentẽtia recitata est?
Quod si & ipse postea reconciliaretur Primiano, sicut ei reconciliatus est Felicianus, eiusdem
plenarij concilij ueridico ore damnatus, sicut ibi eorum uerba recitantur, tũc esset episcopus.
An forte iam nõ admittetur, quia quasi sacrilegiũ schismatis quẽ coinquinauerit, potest mũ
dari, sicut Felicianus: quẽ uero canes mortui collo suspensi immundũ fecerũt, nõ potest expi-
ari? Vellẽ scire quid ad hæc dicãt, tã manifesta, tã publica, tã recẽtia, qui nobis antiquas calũ
nias suas quasi crimina nostra obijciunt. Quisquis eorum arbitratur me falsa iactare, quid
magnum est, quid difficile, ut animæ suæ curam gerens pergat Membresam, quærat an fa-
cta sint ista, & defendat si potest. Si enim dicit ista recte schismatis causa fieri, quos trecenti
& decem Donatistæ episcopi dãnauerunt, non murmurent quando aliqua patiuntur, quã-
uis passi sint quos ab unitate Christi schisma fecisse, non trecentorum & decem, sed totius
orbis

A orbis autoritate cōuincimus. Si autem dicit leuia esse quæ passus est Saluius, quæro utrum si aliquē Donatistarū episcoporū saltare cogeret Imperator, & noléti facere, bestias ignesq; minaretur, nō mallet illa perpeti q̃ illud admittere: & cū passus esset, utrū non eum isti inter martyres recitarent? Grauiora ergo passus est Saluius cū quo saltatū est, q̃ si uiuus arsisset. Nam si cuiq; eorum hæc duo proponerentur, utrum mallet non ipse saltare sed saltari secū, q̃ uiuum incendi, quid eum electurum esse respōdeant? Si autē dicit nihil aliud impetrasse à proconsule Primianistas, nisi ut per Abitinenses Saluius de basilica pelleretur, illos autem sua sponte fecisse quicquid ei postea crudeliter turpiterq; fecerunt: cur non sibi dicit sic etiam posse catholicos nihil aliud ab imperatoribus petere, nisi ut isti de basilicis quas nomine sacrilego retinent excludantur? Illos autem sua sponte regia potestate & honestate seruata, in sacrilegos multò mitius q̃ Abitinēses nulla imperiali lege, nulla iudiciaria iussione, in Membresitanum Saluium uindicarunt. Quibus rebus consideratis, prius quid faciant, & postea quid patiantur aduertant, ne cum aduersus facta sua oculos claudunt, & ad pœnas oculos suos aperiunt, & hic frustra temporalia patiātur, & in ultimo iudicio dei etiam pro hocipso q frustra eos talibus molestijs ut emendaret admonuit, æterno supplicio puniantur. Nō uetera replico, ubi fallunt quos possunt: breuiter dico, præsentia ingero, digito ostendo. Damnati Maximinianistæ recipiūtur, ignotæ gētes arguūtur. Maximinianistarū baptismus acceptatur, orbis terrarum baptismus exufflatur. Ecce Assuritani, ecce Musticani, ecce non longè mortuus Prætexatus, ecce adhuc uiuus Felicianus, ecce nomina eorū inter damnatos Bagaiensi concilio gestis proconsularibus allegata, talibus recētibus & præsentibus factis, quales ab initio fuerint, satis indicāt. Si quid pro huiusmodi aduersitatibus & iniquitatibus patiuntur, si nolunt corrigi, saltem non audeant gloriari.

Contra epistolam Parmeniani libri tertij, Finis.

B DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS contra litteras Petiliani Cirthensis Episcopi Donatistæ, Liber I.

DILECTISSIMIS fratribus ad nostræ dispensationis curam pertinentibus, Augustinus in domino Salutem.

NOSTIS nos sæpe uoluisse Donatistarum hæreticorum sacrilegum errorem in notitiam manifestam, non tam ex nostro q̃ ex ipsorum opere producere atq; conuincere: Vnde factum est, ut ad nonnullos etiam primates eorum litteras daremus, non quidem cōmunicatorias, quibus se iam in præteritum indignos à catholica ecclesia dissentiendo fecerūt, nec tamen cōtumeliosas, sed pacificas, ut nobiscum quæstione discussa, quæ illos ab orbis terrarū sancta cōmunione dirupit, cōsiderata ueritate corrigi uellent: nec maiorum suorum animosam peruersitatē pertinacia stultiore defenderent, sed ad fructum charitatis radici catholicæ redderētur. Sed quoniam scriptum est, Cum his qui oderūt pacem, eram pacificus, ita illi respuerunt litteras meas, sicut ipsam pacem, cui per eas consulebatur, oderunt. Nunc uero cum essem in Ecclesia Constātiniensi, Absentio præsente & collega meo Fortunato eius Episcopo, obtulerunt mihi fratres epistolam, quam ad suos presbyteros schismatis eiusdē episcopum dedisse dicebant, sicut earūdem quoq; litterarum prætendebat inscripto. Quam cū legissem, ita miratus sum, q primis uerbis suis totā partis suæ communionem radicitus amputauit, ut nollē credere illius hominis esse litteras, quem solet fama prædicare, q inter eos doctrina atq; facundia maxime præcellat. Sed quia me legente aderant quidam qui eius sermonis cultum ornatumq; cognoscerent, mihi persuadere cœperunt omnino illud esse eius eloquium. Ego tamen cuiuslibet esset, refellendum putaui, ne quisquis ea scripsit, aliquid sibi apud imperitos aduersus catholicam scripsisse uideretur. Hoc ergo ille primum in epistola sua posuit, dicens, q eis obijciamus bis baptisma, qui sub

Cap. I

Psal. 119

nomine baptismi animas nostras reo lauacro polluimus. Quid autem prodest omnia eius C
contumeliosa uerba retexere? Nam quoniam aliud est documẽta firmare, aliud maledicta
refellendo tractare: illud potius attendamus, quo pacto demonstrare uoluerit nos baptis-
mum non habere, & ideo se non repetere quod iam erat, sed dare quod non erat. Ait enim,
Conscientia nanq; dantis attenditur, qui abluat accipientis. Quid si lateat dantis consciẽtia,
& fortasse maculosa sit? Quomodo poterit accipientis abluere conscientiam, si, quemadmo
dum dicit, conscientia dantis attenditur, qui abluat accipientis? Si enim dixerit ad accipien
tem non pertinere quicquid mali latuerit in conscientia dantis, ad hoc ualebit fortasse illa
ignorantia, ut de conscientia baptizatoris sui non possit nesciens maculari. Sufficiat ergo ut
alterius conscientia maculosa cum ignoratur nõ maculet, nunquid autẽ etiã abluere potest?

Cap.II Vnde igitur abluendus est qui accipit baptismum, cum dantis polluta conscientia est,
& hoc ille qui est accepturus ignoret, præsertim cum addat & dicat, Nam qui fidem à perfi-
do sumpserit, non fidem percipit sed reatum? Ecce stat perfidus baptizaturus, at ille qui ba
ptizandus est perfidiam eius ignorat, quid eum accepturum esse arbitraris, utrum fidem an
reatum? Si dixeris fidem, cõcedes posse fieri, ut à perfido quisq; fidem percipiat, nõ reatum:
& falsum erit illud quod dictum est, Qui fidem à perfido sumpserit, non fidem percipit sed
reatum. Inuenimus enim fieri posse, ut etiã à perfido fidem quis percipiat, si perfidiam dan-
tis ignoret. Non enim ait, Qui fidem à perfido manifesto uel cognito sumpserit, sed qui fi-
dem, inquit, à perfido sumpserit, non fidem percipit sed reatum: quod utiq; falsum est, quan
do quis à latẽte perfido baptizatur. Si autem dixerit, etiam cum baptizator perfidus latet,
non ab eo fidem percipit sed reatum: rebaptizent ergo illos quos ab eis baptizatos esse con-
stiterit, qui diu apud ipsos cum scelerati latuerunt, & postea proditi conuictiq; dãnati sunt.

Cap.III Eo quippe tempore quo latebant quoscunq; baptizauerunt, non eis potuerunt fidem
tradere sed reatum, si quisquis fidem à perfido sumpserit, non fidem percipit, sed reatum:
Ergo baptizentur à bonis ut possint fidem percipere, non reatum. Sed quomodo & de istis D
securi erunt, si conscientia dantis attenditur quæ latet oculos accepturi? Ita secundũ eorum
Psal.117 sententiam fit salus illa spiritalis incerta, dum contra scripturas sanctas, quæ dicunt, Bonum
Hiere.17 est confidere in domino, q̃ confidere in homine: Et maledictus omnis qui spem suam po-
nit in homine: spem baptizandorum auferunt à domino deo, & in homine ponendam esse
Psal.3.&59 persuadent: Vnde fit omnino ut non incerta, sed prorsus nulla sit salus, Quia domini est sa-
lus: Et uana salus hominis. Itaq; quisquis in homine spem posuerit, etiam quem iustum &
innocẽtem nouit, maledictus est. Vnde & Apostolus Paulus, eos qui dicebant se Pauli esse,
1.Cor.1 obiurgat & dicit, Nũquid Paulus pro uobis crucifixus est, aut in noie Pauli baptizati estis?

Cap.IIII Quapropter si errant illi, & nisi corrigerentur perirent, qui uolebant esse Pauli, quæ tan
dem spes eorum qui quærũt esse Donati? Id enim agunt isti, ut origo, radix & caput bapti
zati non nisi ille sit à quo baptizatur: Ita fit, ut quoniam plerunq; qualis sit baptizator, incer
tum est, incerta origine, incerta radice, incerto capite, spes etiam hominis incerta sit. Et cum
fieri possit, ita esse conscientiam dantis, ut scelerata atq; maculosa sit, & hoc ignoret acceptu
rus, consequenter fit, ut scelerata origine, scelerata radice, scelerato capite, spes quoque ba-
ptizati uana & inanis existat. Quippe cum iste in epistola sua ponat & dicat, Omnis enim
res origine & radice consistit: & si caput non habet aliquid, nihil est. Cumq; originem &
radicem & caput baptizati, hominem à quo baptizatur uelit intelligi, quid prodest misero
baptizato q; ignorat quàm malus sit baptizator eius? Ignorat enim se malum habere ca-
put, aut omnino se esse sine capite. Tamen quæ spes est illi cui siue scienti siue nescienti, ca-
put pessimum aut nullum est? Nunquid ipsa ignorantia fit ei caput cui suus baptizator uel
malum caput uel nullum est? At hoc quisquis putauerit, uere sine capite est. Nos ergo quæ-
rimus, quia dixit iste, Qui fidem à perfido sumpserit, non fidem percipit, sed reatum: sta-
timq; connexuit, dicens, Omnis enim res origine & radice consistit, & si caput non habet
aliquid, nihil est.

A Quærimus itaq; nos,cũ ille baptizator perfidus latet,& ſi tunc ille quẽ baptizat fidem percipit non reatum,ſi tunc ei non eſt baptizator eius origo & radix & caput,quis eſt à quo accipit fidem? Vbi eſt origo de qua oritur,ubi radix unde germinat,ubi caput unde incipit? An forte cum baptizantem perfidũ ille qui baptizatur ignorat, tunc Chriſtus dat fidẽ,tunc Chriſtus eſt origo & radix & caput? O humana temeritas & ſuperbia:Cur nõ ſinis potius ut ſemper Chriſtus det fidem,Chriſtianum dãdo facturus? Cur nõ ſinis ut ſemper ſit Chriſtus origo Chriſtiani, in Chriſto radicem Chriſtianus figat, Chriſtus Chriſtiani ſit caput? Neq; enim etiã cum per ſanctum & fidelem diſpenſatorem gratia ſpiritalis credentibus impertitur, diſpenſator ipſe iuſtificat, ac non ille unus de quo dictum eſt,q, iuſtificat impium. Ait uero Apoſtolus,Paulus caput eſt & origo eorũ quos plantauerat,aut Apollo radix eſt eorum quos rigauerat, ac non ille qui eis in credendo fidem dederat, cum idem dicat,Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed deus incrementum dedit? Itaq; neq; qui plantat eſt aliquid, neq; qui rigat,ſed qui incrementum dat deus. Nec radix eorum erat ipſe, ſed potius ille qui ait,Ego ſum uitis,uos eſtis ſarmẽta. Caput etiam eorum quomodo eſſe poterat,cum dicat, nos multos unum eſſe corpus in Chriſto, ipſumq; Chriſtum caput eſſe uniuerſi corporis, pluribus locis apertiſſime prædicet. Quapropter ſiue à fideli,ſiue à perfido diſpenſatore ſacramẽtum baptiſmi quiſq; percipiat, ſpes ei omnis in Chriſto ſit,ne ſit maledictus qui ſpem ſuã ponit in homine: alioquin ſi talis quiſq; in gratia ſpiritali renaſcitur,qualis eſt ille à quo baptizatur, & cum manifeſtus eſt qui baptizat homo bonus,ipſe dat fidem,ipſe origo & radix caputq; naſcentis eſt:cum autem latet perfidus baptizator, tũc quiſq; à Chriſto percipit fidem,tunc à Chriſto ducit originem,tunc in Chriſto radicatur,tunc Chriſto capite gloriatur:laborandum eſt omnibus qui baptizantur ut baptizatores perfidos habeãt & ignorẽt eos.Quamlibet tñ bonos habuerint,Chriſtus eſt utiq; incomparabiliter melior, qui tunc erit baptizati caput,ſi perfidus lateat baptizator. Quod ſi dementiſſimum eſt credere,ſemper enim Chriſtus iuſtificat impiũ,faciẽdo ex impio Chriſtianum,ſemper à Chri-
B ſto percipitur fides, ſemper eſt origo regeneratorum & caput eccleſiæ.

Cap.V Rom.4 1.Cor.3 Ioan.15 Cap.VI

Quid habent põderis illa uerba quæ uani lectores nõ attendunt quid intus habeant, ſed tantũ quemadmodũ ſonẽt? Qui autẽ non aure ſola excipit uoces,ſed & mente ſentẽtias intuetur,cum audierit,Conſciẽtia dantis attẽditur,qui abluat accipientis,reſpondebit,Sæpe mihi ignota eſt humana conſciẽtia,ſed certus ſum de Chriſti miſericordia. Cũ audierit,Qui fidem à perfido ſumpſerit,nõ fidem percipit,ſed reatum,reſpondebit,Nõ eſt perfidus Chriſtus,à quo fidem percipio,non reatum. Cũ audierit,Omnis res enim origine & radice conſiſtit, & ſi caput non habet aliquid, nihil eſt,reſpondebit:Origo mea Chriſtus eſt,radix mea Chriſtus eſt,caput meũ Chriſtus eſt.Cum audierit,Nec quicq; bene regenerat,niſi bono ſemine regeneretur,reſpõdebit,Semen quo regeneror uerbũ dei eſt, quod obaudiẽter audire ſum monitus,etiã ſi ille per quẽ audio quæ mihi dicit ipſe non facit, dicẽte dño,& me ſecurũ faciẽte,Quæ dicũt facite,quæ faciũt,facere nolite, dicũt enim & nõ faciunt. Cũ audierit,Quæ poteſt eſſe peruerſitas,ut qui ſuis criminibus reus eſt,aliũ faciat innocẽtem, reſpõdebit, Me innocentem nõ facit,niſi qui mortuus eſt propter delicta noſtra,& reſurrexit propter iuſtificationẽ noſtrã:Non enim in miniſtrũ per quẽ baptizor credo,ſed in eũ qui iuſtificat impiũ, ut detur mihi fides ad iuſtitiam. Cum audierit,Arbor bona bonos fructus facit, arbor mala malos fructus facit:Nũquid colligũt de ſpinis uuas? Et omnis bonus homo de theſauro cordis ſui profert bona,& malus homo de theſauro cordis ſui profert mala,reſpõdebit,Hoc ergo bonus fructus eſt,ut arbor bona ſim,hoc eſt bonus homo,ut præbeam fructum bonũ,hoc eſt opera bona:Hoc aũt nõ qui plãtat & qui rigat mihi dabit,ſed qui incrementũ dat deus:Nã ſi arbor bona bonus baptizator eſt,ut fructus eius bonus ſit ille quem baptizauerit:quiſqs ab homine malo etiã nõ manifeſto fuerit baptizatus,bonus eſſe nõ poterit:De mala qppe arbore exortus eſt. Aliud eſt enim arbor bona,aliud arbor occulta,ſed tamen mala. Aut ſi cum occulta eſt arbor mala, quicunq; fuerit ab illa baptizatus,nõ de illa,

Cap.VII Matth.23 Cap.VIII Matth.12 1.Cor.3

sed de Christo nascitur, sanctius iustificantur qui baptizantur ab occultis malis, q̃ qui bapti C
Cap.IX zantur à manifestis bonis. Item cũ audierit, Qui baptizatur à mortuo, nõ ei prodest
Rom.6 lauatio eius, respõdebit, Viuit Christus, iam nõ moritur, & mors ei ultrà non dominabitur:
Ioan.1 de quo dictum est, Ipse est qui baptizat in spiritusancto. Baptizãtur autẽ à mortuis qui ba
ptizãtur in idolorum templis: Nõ enim & ipsi à sacerdotibus suis se accipere arbitrantur san
ctificationẽ quã putãt, sed à dijs. Qui quoniã homines fuerunt, ita modo sunt, ut neq; super
terras, neq; in requie cœli sint, uere ipsi à mortuis baptizantur, & si q̃ alio modo ista sanctæ
scripturæ uerba ueraciter quæri, ac salubriter discuti & intelligi possunt: Nã si hoc loco mor-
tuum intellexero peccatorẽ baptizatorẽ, eadẽ illa cõsequetur absurditas, ut quisquis etiã à la
tente impio fuerit baptizatus, tanq̃ à mortuo baptizatus inaniter lotus sit: Non enim ait,
Qui baptizatur à mortuo manifesto, sed absolute dicit, à mortuo: Ac si mortuũ quemq; tũc
putant, cum eum peccatorem sciũt: uiuere autẽ, etiã si sceleratus in eorum communione astu
tissime lateat: primò execrabili superbia sibi plus arrogant q̃ deo tribuunt, ut cum eis pecca
tor notus est, mortuus appelletur: cum autẽ deo notus est, uiuus existimetur. Deinde si pec-
cator ille dicendus est mortuus qui est hominibus cognitus, de Optato quid respõsuri sunt,
quem sceleratum longo tempore sibi notum damnare timuerũt? Cur qui ab illo baptizati
sunt, non dicuntur à mortuo baptizati? An ideo uiuebat, q fides illi comes erat? Quod face
al's, Primiano re & elegãter à nescio quo† primario collega suo dictum solent etiã ipsi iactare atq; laudare,
non intelligentes exitum Goliæ superbissimi, suo sibi gladio caput auferri.

Cap.X Postremo si neq; occultũ sceleratũ neq; manifestũ, qui tamen ab eis nondũ damnatus
sit, uolunt appellare mortuum, sed & manifestum & damnatum, ut quisquis ab eo baptiza-
tur, ipse à mortuo baptizetur, & nihil ei prosit lauacrũ eius: quid dicturi sunt de his quos ple
narij cõsilij sui ore ueridico cum Maximiniano & cæteris eius ordinatoribus damnauerunt,
Felicianũ dico Musticanum, & Prætexatum Assuritanũ, de quibus interim loquor, qui nu-
merantur inter duodecim Maximiniani ordinatores, & erectores altaris contra eorũ altare D
cui Primianus assistit? Isti certe ab eis inter mortuos deputãtur. Testis est illius cõcilij, eorũ
uidelicet præclara sentẽtia, quæ quondam quãdo apud eos decernẽda recitata est, ore latissi
mo acclamauerũt: nunc autẽ si forte eis à nobis recitata fuerit, obmutescũt, cum potius debe
rent primò gaudere disertam, ne postea plangerent diffamatam. Ibi quippe de Maximinia
nistis à consortio suæ communionis exclusis ita dicunt, q ueridica unda in asperos scopulos
nonnullorum naufraga proiecta sunt membra, & Ægyptiorum admodũ exemplo pereun
tium funeribus plena sunt litora, quibus in ipsa morte maior est pœna, q post extortam
aquis ultricibus animam, nec ipsam inueniunt sepulturam: Ita quidem isti insultant schisma
ticis suis, ut eos & mortuos & insepultos uocent: sed certe optare debuerant ut sepelirentur,
ne de multitudine iacentium in litore cadauerum insepultorum Gildonianus Optatus ince
dens cũ agmine militari, tanq̃ rabidus fluctus ultrà prosiliens, Felicianum & Prætexatum
Cap.XI introrsus postea resorberet. A quibus quæro, utrum ad eorũ pelagus commean-
do reuixerunt, an adhuc ibi mortui manẽt? Si enim nihilominus cadauera sunt, nec aliquo
modo prodest eis lauacrum, qui ab istis mortuis baptizantur. Si autem reuixerunt, quomo
do prodest lauacrum illis, quos cum exanimes iacerent, foris antea baptizarent, si eo modo
quo putant intelligendum est, Qui baptizatur à mortuo, quid ei prodest lauacrum eius?
Eos enim quos Pretexatus & Felicianus, cum adhuc Maximiniano communicarent, bapti-
zauerunt, nunc secum nõ rebaptizatos cum eisdem baptizatoribus suis, hoc est Feliciano &
Prætexato intus habẽt permixtos cõmunioni suæ, cuius facti occasione, si nõ suæ ptinaciæ
forte, fouerent principatum† fauerent, sed spiritalis suæ salutis tam certum exitum cogitarẽt, euigilare utiq;
deberent, & animi sanitate recepta in pace catholica respirare, si tumore superbiæ posito, &
pertinaciæ furore superato, uellent attendere q̃ immani sacrilegio transmarinarum ecclesia-
rum, quas primæuas sitas ex sanctis libris accepimus, baptismus execretur, & Maximiniani-
starum, quos ore proprio damnauerunt, baptismus recipiatur.

Ipsi

A Ipsi uero fratres nostri memoratarum ecclesiarum filij, quid ante tot annos in Aphrica gestum sit, & tunc nescierunt & modo nesciũt, unde illos crimina quæ ab eorũ parte Aphris obiecta sunt, etiam si uera essent ignorantes, contaminare non possent: Isti autem palam separati atq; diuisi, cum Primiani ordinationi etiam interfuisse dicantur, Primianum damnauerunt, alium episcopum contra Primianũ ordinauerunt, extra Primiamum baptizauerũt, post Primiamum rebaptizauerũt. Cumq; suis foris à se baptizatis, & intus à nullo rebaptizatis, ad Primianum redierunt: si tanta Maximinianistarum coniunctio Donatistas non maculat, & quomodo Aphrorum fama potuit maculare peregrinos? Si in pacis osculo sine crimine coëunt labia quæ seinuicem damnauerũt, cur in ecclesijs ualde eorum iudicio remotissimis trans mare ab eis quisq; damnatus, non ut fidelis catholicus osculatur, sed ut paganus impius exufflatur? Quod si pacem receptis Maximinianistis pro sua unitate fecerunt, ecce non reprehẽdimus, nisi q, suo se iudicio iugulant, ut cum pro unitate concisionis suæ à se rursus concisa recolligant, ipsam concisionem suam ueræ unitati resarcire contemnant. Cap.XII

Si pro unitate partis Donati in nefario schismate baptizatos nemo rebaptizat, & rei tanti sceleris, ut eos in concilio suo antiquis illis autoribus schismatis quos uiuos terra absorbuit compararent, aut separati non puniuntur, aut damnati in integrum restituuntur, cur non pro unitate Christi, quæ toto terrarum orbe diffusa est, de quo prædictum est q, dominabitur à mari usq; ad mare, & à flumine usq; ad terminos orbis terræ, & quod prædictum est, uidetur ac probatur impleri: cur ergo non pro ista unitate uera & plenaria pax illius hæreditatis agnoscitur, quæ de cõmunibus codicibus personat, Dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ? Pro Donati unitate non coguntur reuocare quod disperserunt, sed admonentur exaudire quod clamant scripturæ: Cur non intelligunt id secum actum misericordia dei, ut quoniam catholicam ecclesiam falsis criminibus accusabant, quorum quasi contagione nimia sanctitatem suam contaminare uolebant, uera & maxima crimina plenarij consilij sui ueridico, sicut dicũt, ore dãnata rursus recipere per Optati Gildoniani regnum, & sibi sociare cogerentur. Iam tandem sentiant quemadmodum ueris suorum sceleribus impleãtur, qui in fratres suos falsa cõfingunt, quæ si etiam uera dixissent, iam tandem sentire deberent quanta sint pro pace toleranda, & pro pace Christi redire ad Ecclesiam quæ non damnauit incognita, si pro pace Donati placuit reuocare damnata. Cap.XIII Psal.71 Psal.2 B

Itaq; nobis fratres hoc unum quod de Maximinianistis apud eos factum est, ad eos admonendos corrigendosq; sufficiat, non uetera arcana discutimus, non antiqua armaria uentilamus, non ad longinquas terras nostram probationem transmittimus, sed sequestramus omnia nostrorum documenta maiorum, deferimus testimonia toto terrarum orbe clamantia. Cap.XIIII

Ecce Musticana & Assuritana ciuitates supersunt alijs adhuc in hac uita & in hac prouincia qui se disiunxerunt & à quibus disiuncti sunt, qui altare erexerunt & contra quos erexerunt, qui damnauerũt & qui damnati sunt, receperunt & qui recepti sunt, qui foris baptizati sunt, & intus rebaptizati nó sunt: si hæc pro unitate maculant, maculati comprimant uocem: si hæc pro unitate non maculant, correcti auferant litem. Cap.XV

Iam uerba epistolæ suæ ille ipse qui scripsit irrideat, qui usurpato indocte ac mẽdaciter testimonio, quo scriptum commemorat, Qui baptizatur à mortuo, quid ei prodest lauatio eius? Conatur nobis ostendere, quatenus traditor uita mortuus habeatur. Et adiũgit, dicẽs, Mortuus est ille qui baptismo uero nasci non meruit: mortuus est ille similiter, qui iuxta baptismum genitus mixtus est traditori. Si ergo Maximinianistæ mortui non sunt, cur in plenario concilio suo dicunt, q, Ægyptiorum exemplo pereuntiũ funeribus plena sunt litora? Si autem mortui sunt, unde uiuit baptisma quod dederũt? Deinde si Maximinianus mortuus non est, quare post illũ rebaptizatur? Si autẽ mortuus est, quare cum illo non est mortuus Felicianus Musticanus ordinator eius, & cũ nescio quo traditore Aphro collega mori potuit transmarinus, aut si & ipse mortuus est, unde cum illo apud te uiuunt intus non rebaptizati, qui ab illo mortuo foris sunt baptizati? Cap.XVI Eccl.34

 Deinde

Cap.XVII Deinde subiunxit, Ambo uitam baptismi non habent, & qui nunc̄q; penitus habuit, C
& qui habuit & amisit. Nūquam ergo habuit, quem Maximinianista Felicianus aut Præte
xatus foris baptizauerunt, ipsi autem quod habuerunt amiserunt. Quando ergo isti cum
suis recepti sunt, quis dedit eis quos baptizarunt quod non habebant: & quis ipsis reddidit
quod amiserant? Si autem formam baptismi secum abstulerunt, ipsam autem uirtutem ba
ptismi per malum schisma non amiserunt, cur ipsam formam quæ semper & ubiq; sancta
est exufflas in catholicis quos nō audisti, & in Maximinianistis amplecteris quos punisti?
Quicquid autem de Iuda traditore criminose sibi dicere uisus est, ad nos quid pertinet, qui
neq; ab eis probamur traditores, neq; si aliquorum ante nos in nostra communione defun
ctorum traditio probaretur, nec ipsa nos improbata & displicens nobis aliqua ex parte ma
cularet. Si enim ipsi damnatis à se criminibus & receptis non maculantur, quanto minus
nos auditis & improbatis maculari poterimus. Quātumlibet ergo in traditores inuehatur,
Cap.XVIII totidē uerbis eos & à me deputet accusari. Sed sanè distinguo, quia ille apud me
arguit eum quem iam olim defunctum mea cognitio non iudicauit, ego eius lateri cohæren
tem ostendo, quem à se damnatum uel certe sacrilego schismate separatum, sine ulla hono-
ris eius diminutione suscepit: Nequissimus, inquit, traditor nobis legem seruantibus perse-
cutor & carnifex extitisti. Si legem seruauerunt Maximinianistæ, cum à te separati sunt, sic
& tu seruator legis, cum ab Ecclesia quæ in toto orbe diffusa est separatus es. Quod si de no
stris agis, cito respondeo: si aliquid inique passi estis, non pertinere ad eos qui talia facientes
quamuis improbent, pro pace tamen unitatis laudabiliter tolerant. Quapropter non ha-
bes quod obijcias frumentis dominicis paleam usq; ad uentilationem ultimam sustinenti-
bus, à quibus tu nunc̄q; recessisses, nisi leuior palea uento tentationis, & ante aduentum uen-
tilatoris auolasses. Sed ut ab hoc uno exemplo quod ad istorum ora claudenda, & eos si sa-
piant corrigendos, si autem in peruersitate maneant, confundendos, in eorum facies refudit
dominus, non recedam: Si iustiores sunt qui patiuntur persecutionē q̄ illi qui faciunt, idem D
Maximinianistæ iustiores sunt, quorum & basilica funditus euersa est, & militari Optati co
mitatu grauiter agitati sunt, & iussiones proconsulis ad omnes eos de basilicis excluden-
dos, à Primianistis imperatæ manifeste sunt. Quapropter si imperatoribus eorum com-
munionem detestantibus ad persequendos Maximinianistas tanta sunt ausi, quid facerent
si eis per regum communionem aliquid efficere liceret? Si autem ut prauos corrigerent ista
fecerunt, & quid mirātur si catholici imperatores maiore potestate urgēdos corrigendosq;
decernunt eos qui totum orbem Christianum rebaptizare conantur, cum causam dissen-
tiendi non habeant: quādoquidem malos etiam si uera crimina obijcerent, pro pace tamen
tolerandos etiam ipsi testantur: quādo eos quos damnauerunt cum suis honoribus, & cum
foris dato baptismo, receperunt, consyderent aliquando quia digni sint pati Christianis po
testatibus orbis terrarum hostes Christianæ unitatis diffusæ toto orbe terrarum. Iam igi-
tur si correctio pigra est, saltem assit pudor, ne ijdem ipsi cum ea quæ scribunt legere cœpe-
rint, risus eos uincat, dum in se non agnoscunt quod uideri uolunt in alijs, & in se agnoscunt
Cap.XIX quod alijs obijciunt. Quid igitur sibi uult q̃ iste in epistola sua posuit dicentem
Matth.23 dominum Iudæis, Ideoq; mitto ad uos prophetas, & sapientes, & scribas, & ex illis occide
tis, & crucifigetis, & flagellabitis? Nam si seipsos intelligi uolunt sapientes & scribas & pro-
phetas, nos autem tanquam persecutores sapientium & prophetarum, quare nobiscum lo-
qui nolunt, cum ad nos missi sint? Deniq; iste qui illam scripsit epistolam, cui modo respon
demus, si urgeatur à nobis, ut ei propria manu subscribens suam esse fateatur, forte non fa-
ciat: usqueadeo timent ne ulla eorum uerba teneamus. Nam cum eiusdem epistolæ poste-
riorem partem aliquo modo uellemus accipere, quia totam describere à quibus nobis da-
ta est nequiuerunt, nullus à quo petita est eam dare uoluit, postea q̄ cognouerunt nos ei
parti ad quam peruenimus respondere. Itaq; cum legant quemadmodum dominus pro-
Esaiæ 58 phetæ dicat, Exclama uehementer, non est quod parcas, & scribe stilo meo peccata eorum:

isti

A isti prophetæ ueri qui missi sunt ad nos, nihil sic timent, sed cauent ne à nobis eorum clamor audiatur, quod utiq; si uera de nobis dicerent non timerent, non immerito sicut in psalmo scriptum est, Oppilatum est os loquentium iniqua. Si enim propterea baptismum nostrum non suscipiunt, quia nos sumus progenies uiperarum, sicut iste in epistola sua posuit: cur Maximinianensium susceperunt, de quibus cócilium eorũ sic loquitur, q uiperei seminis noxios partus uenenati uteri aluus diu texerit, & concepti sceleris uda coagula in aspidum membra tardo se calore uaporarunt. Nónne de ipsis etiam in eodẽ concilio consequẽter dictum est, q uenenum aspidum sub labijs eorum, quorum os maledictione & amaritudine plenum est, ueloces pedes eorum ad effundendum sanguinem, contritio & infelicitas in uijs eorum, & uiam pacis non cognouerunt, & tamen & ipsos in honore integro, & ab eis foris baptizatos intus nunc habent. Quapropter hæc omnia de progenie uiperarum, & de ueneno aspidum sub labijs eorum, & alia quæ dicta sunt in eos qui uiam pacis non cognouerunt, si uere isti uellent dicere, ipsi potius sunt, quando eorum baptismum in quo per concilij sententiam ista dixerunt, propter pacem Donati receperunt, & baptismum Ecclesiæ Christi toto orbe diffusæ, unde in Aphricam ipsa pax uenit, ad sacrilegam iniuriam pacis Christi repudiant. Qui ergo sunt potius pseudoprophetæ, qui ueniunt in uestimentis ouium, intus autem sunt lupi rapaces: utrum hi qui uel nesciunt in catholica malos, & eis innocenter communicant: uel eos quos de area dominica priusquam uentilator adueniat segregare non possunt, pro pace tolerant unitatis? An hi qui ea quæ in catholica reprehendunt, in schismate faciunt, & qui in unitate toleranda ea quæ incerta fugere se fingunt in sua præcisione manifesta, & à seipsis damnata recipiunt?

Psal. 62

Cap. XX

Deniq; ita dictum est, & hoc etiam ipse commemorauit, Ex fructibus eorum cognoscetis eos. Ergo fructus cósyderemus quos obijcis, traditionẽ hãc ipsam multò probabilius eis ipsis obijcimus. Et ne per multa curramus, in eadem Constantiniensi ciuitate Syluanum episcopum maiores uestri in ipso exordio sui schismatis ordinauerunt. Iste cum adhuc esset
B subdiaconus, manifestissimus traditor municipalibus gestis expressus est. Sed & uos aduersus maiores nostros aliqua documenta profertis: æqua conditio postulatur, ut aut utraque uera, aut falsa esse credamus. Si utraq; uera sunt, uos estis sine dubio schismatis rei, qui crimina nos fugere in totius orbis communione finxistis, quæ in ipsa particula nostræ concisionis habebatis. Si autem utraq; falsa sunt, uos estis sine dubio schismatis rei, qui propter falsa crimina traditorum immani separationis crimine maculamini. Quòd si à nobis aliqua & à uobis nulla, uel à nobis uera & à uobis falsa proferuntur, non est discutiendum quin penitus uestra ora claudantur. Quod si uos uera & sancta Christi ecclesia conuinceret atq; superaret, etiam si nos nulla uel falsa, uos autem aliqua & uera traditionis documenta teneretis, quid iam uobis restet, nisi ut si uultis pacem diligatis, si autem non uultis, saltem obmutescatis? Etenim quæcunq; modo proferetis, facillime & uerissime dicerem, tunc ecclesiæ plenariæ & catholicæ unitati, iam per tot gentes diffusæ atq; firmatæ uos ea firmare debuisse, ut uos intus essetis, illi autem quos conuinceretis pellerẽtur foras. Quod si conati estis facere, proculdubio probare non potuistis, & uicti uel irati uos ab innocentibus qui damnare incerta non possent, immani sacrilegio separastis. Si autem nec conati estis id agere, nimis execrabili & impia cæcitate uos à frumentis Christi quæ per totũ agrum, id est, totum mundum usq; ad finem crescunt, paucis in Aphrica zizanijs offensi concidistis.

Cap. XXI
Matth. 7

Cap. XXII

Postremo testamentũ à quibusdã persecutionis tempore flammis traditũ perhibetur, nũc undecunq; prolatum est, recitetur. Certe in exordio promissionũ testatoris id inuenitur Abraæ dictũ, In semine tuo benedicẽtur oẽs gẽtes: & hoc quid sit, uerax interptatur Apostolus, In semine, inqt tuo, quod est Christus: Nullius traditio fidẽ dei euacuauit: Cõmunicate omnibus gẽtibus, & tũc uos testamentũ à pernitie flammarũ cõseruasse gloriamini. Si aũt nõ uultis, quæ pars potius credẽda est, quod testamẽto institerit exurẽdo, nisi quæ non uult consentire prolato? Quanto enim certius sine aliqua temeritate sacrilega ille traditoribus

Cap. XXIII
Gen. 22
Gal. 3

successiue iudicatur, qui nunc lingua testamentum persequitur, quod illi flamma persecuti
perhibetur. Obijcitis persecutionẽ: respõdent uobis frumẽta dominica, aut iuste factum est, C
aut palea uestra fecit. Quid ad hæc dicitis? Obijcitis q baptismum non habeamus: respon/
dent uobis eadem frumenta dominica, formam sacramenti etiã intus quibusdam nihil pro/
desse, sicut Simoni Mago baptizato nõ proderat, multo magis nihil prodesse his qui foris
sunt: inesse illis decedentibus hinc probatur, quod redeuntibus nõ restituitur. Nunc igitur
nisi impudentissime poteris aduersus ista frumenta clamare & dicere pseudoprophetas ue/
stitos pellibus ouium, intus autem lupos rapaces: quandoquidem malos in unitate catholi/
ca uel non nouerunt, uel pro unitate tolerant quos nouerunt.

Cap. XXIIII Vestros autem fructus si consyderemus, omitto tyrannicas in ciuitatibus, & maxime
in fundis alienis dominationes, omitto furorem Circuncellionum, & præcipitatorum ultro
cadauerum cultus sacrilegos, & prophanas bacchationes ebrietatũ, & sub uno Optato Gil/
doniano decennalem totius Aphricæ gemitum: omitto ista, quia sunt in uobis quidam qui
hæc sibi displicere ac semper displicuisse proclamant, sed ea se dicunt quia comprimere non
possunt, pro pace tolerare: ubi se iudicio suo condemnant, quia si amarent pacem, nõ discin/
derent unitatem. Nam quæ tanta dementia est pacem in ipsa pace uelle relinquere, & eam
in dissensione uelle retinere? Itaq; propter eos qui mala eiusdem partis Donati quæ omnes
uident & reprehendunt, fingunt se non uidere, usqueadeo ut etiam de ipso Optato dicant,
Quid fecit? Quis eum accusauit? Quis conuicit? Ego nescio, non uidi, non audiui. Propter
hos ergo qui se manifesta ignorare confingunt, exorti sunt Maximinianistæ, in quibus eis
oculi pateant & ora claudantur, aperte se separant, aperte altare contra altare erigunt, aper/
te in concilio sacrilegi & uiperæ, & ueloces ad effundendum sanguinem, & Dathan & Abi/
ron & Chore comparandi appellantur, & asperis uerbis detestati damnantur, aperte recipi/
untur rursus in honoribus suis cum baptizatis suis. Hi sunt fructus eorum pro Donati pa/
ce ista facientium, ut pelle ouina se contegant, & Christi pacem in toto orbe terrarum recu
Cap. XXV santium, ut intus sint lupi rapaces. Nihil me prætermisisse arbitror eorum quæ iste in D
epistola sua posuit duntaxat quæ in ea parte ad quam peruenimus potui reperire: prodant
etiam reliquam partem, ne forte ibi sit aliquid quod refelli non possit. Hæc autem quæ do/
mino adiuuante respõdimus, admoneo charitatem uestram, ut non solum petẽtibus detis,
sed etiam non petentibus ingeratis. Respondeant si quid uolunt: & si nobis nolunt, saltem
ad suos litteras mittant, quæ tamen nobis occultari non iubeant. Quod si faciunt, apertissi/
me fructus suos produnt, quibus lupi rapaces induti pellibus ouium demonstrentur, qui oc
culte insidiantur ouibus nostris, & aperte pastoribus respondere formidant: Nos eis tan/
tummodo schismatis crimen obijcimus quo penitus omnes inuoluti sunt, non quorundam
eorum crimina quæ sibi quidam eorum displicere respondent. Ipsi uero si nobis aliena cri/
mina non obijciant, non habent quod obijciant, & ideo se ab scelere schismatis defendere
omnino non possunt, quia siue propter falsa & à se conficta, siue etiam propter uera, sed ta/
men paleæ crimina se ab area dominica & ab innocentia frumentorum toto orbe crescen/
Cap. XXVI tium, nefaria direptione separarunt. Nisi forte expectatis à me ut etiam de
Manichæo quæ interposuit refellantur: Qua in re nobis nõ displicet, nisi quia pestilentiosis/
simum & perniciosissimum errorem, id est, Manichæorum hæresim omnino leuissima &
prope nulla reprehensione culpauit, quem ueritas fortissimis documentis catholica expu/
gnat. Hæreditas enim Christi in omnibus gentibus constituta, aduersus omnes exhæreda/
Marci 3 tas hæreses tuta est: sed sicut ait dominus, Quomodo potest satanas satanã eijcere, ita Ma/
nichæorum errorem quomodo potest Donatistarum error euertere?
Cap. XXVII Quapropter charissimi, quanq; multis modis conuictus error iste superetur, nec ulla
qualicunq; ratione, sed sola impudentia pertinaci resistere audeat ueritati, tñ ne memoriam
uestram documẽtorum oneret multitudo, hoc unũ Maximinianistarũ factũ tenete, hoc in
forte coacervate eorum frontẽ configite, hoc eis ad comprimẽdas dolosas linguas & ora† coartate, hoc tanq;

tridenti

A tridenti telo uelut tricipitem bestiam eorum calumniam trucidate: traditionẽ obijciũt, persecutionẽ obijciunt, falsum baptisma obijciũt, de solis Maximinianistis ad omnia respondete. Quòd enim maiores eorũ tradiderũt sanctos codices flãmis, occultũ esse arbitrantur: sed cũ sacrilegio schismatis inquinatos in suis honoribus receperũt, hoc certe occultare nõ possunt. Item persecutiones uiolentissimas quas quibuslibet ubi potuerint faciunt, occultas esse arbitrantur, sed cum spiritalis persecutio persecutionem superet corporalem, Maximinianistas quos ipsi corporaliter persecuti sunt, & de quibus ipsi dixerũt, Veloces pedes eorũ ad effundendum sanguinem, in suis honoribus receperunt, hoc certe occultare non possunt. Psal. 13

Postremo baptismi quæstionẽ qua miseros fallunt, occultam esse arbitrantur, sed cum dicant baptismum non habere quotquot præter communionẽ unius Ecclesiæ baptizantur, Maximinianistas cum eis quos extra istorum communionem in schismate baptizarunt, in suis honoribus receperũt, hoc certe occultare non possunt. At hæc, inquiunt, pro pace nõ maculant, & bonum est rigorem seueritatis ad misericordiam flectere, ut denuo rami fracti inserantur. Ita ergo tota causa cõcluditur uicta in illis, inuicta pro nobis: quia si nomen pacis ad tolerandos in schismate malos in qualemcunq; umbrã defensionis assumitur, proculdubio cum horrẽdo scelere & sine ulla defensione per unitatẽ orbis terrarũ uera pax ipsa uiolatur. Cap. XXVIII

Hæc fratres cum impigra mansuetudine agenda & prædicanda retinete: diligite homines, interficite errores: sine superbia de ueritate præsumite, sine sæuitia pro ueritate certate: Orate pro eis quos redarguitis atq; conuincitis. Pro talibus enim propheta deum deprecatur, dicens, Imple facies eorum ignominia, & quærẽt nomen tuum domine. Quod quidem iam fecit dominus, ut eorum facies ignominia Maximinianistarum apertissime impleret, superest ut norint salubriter erubescere: Ita enim nomen domini quærere poterũt, à quo perniciosissime auersi sunt, dũ pro eo suũ nomen extollunt. Viuatis & perseueretis in Christo, & multiplicemini, atq; abundetis in charitate dei & in inuicẽ & in omnes dilectissimi fratres. Cap. XXIX Psal. 82

B

Diui Augustini Episcopi contra Petilianum & partem epistolæ illius primam, liber Primus finitus.

DIVI AVRELII AVGVSTINI CONTRA TOTAM epistolam ipsius Petiliani, Liber Secundus.

PRIMIS partibus epistolæ Petiliani quas tantummodo inueneramus, satis nos respondisse meminerunt, qui ea legere uel audire potuerunt. Sed quia postea tota est à fratribus inuenta atq; descripta, missaq; nobis ut uniuersæ respondeamus, non erat defugiendum hoc officium stili nostri, non quia ille nouũ aliquid dicit, cui non iam multis modis & sæpe responsum est, sed propter tardiores fratres qui ea quæ alicubi legerũt, ad omnia paria referre non possunt: ita morẽ gerã eis qui me omnino ad singula respõdere compellũt, ut quasi alternis sermonibus in præsentia disseramus, uerba ex epistola eius ponã sub eius nomine, & respõsionem reddã sub meo nomine, tanq; cũ ageremus, à notarijs excepta sint. Ita nemo erit qui me aliq̃d prætermisisse, aut propter indiscretas personas se nõ potuisse intelligere cõqueratur, simuletiã ut idẽ ipsi Donatistæ, qui coràm nobiscũ disserere nolunt, per litteras quas suis ædiderũt, ita nõ effugiãt respõdentẽ sibi ad singula ueritatẽ, tanq; nobiscũ facie ad faciẽ colloquãtur. Ab ipso exordio epistolæ suæ PETILIANUS dixit, Petilianus episcopus, dilectissimis fratribus, compresbyteris & diaconibus ministris p dioecesim nobiscũ constitutis in sancto Euangelio: Gratia uobis & pax à deo patre nostro & dño Iesu Christo. AVG. respõdit, Agnosco apostolicã salutationẽ, uideris quid dicas, unde tñ didiceris quod dicis aduerte: Sic salutat Paulus Romanos, sic Corinthios, sic Galatas, sic Ephesios, Colossenses, Philippenses, Thessalonicenses: Quæ igitur demẽtia est cũ his Ecclesijs nolle communicare pacis salutẽ, in quarũ epistolis didicisti pacificam salutationem? Cap. I

Peti-

Cap.II Petilianus dixit, Bis baptisma nobis obijciunt hi qui sub nomine baptismi animas suas reo lauacro polluerunt, quibus equidem obscœnis sordes cunctæ mundiores sunt, quos peruersa mũdicia aqua sua cõtigit inquinare. AVG. respõdit, Nec aqua nostra inquinamur, nec uestra mundamur: sed aqua baptismi, In nomine patris & filij & spiritussancti, cũ datur alicui, nec nostra nec uestra est, sed illius de quo Ioãni dictũ est, Super quẽ uideris spiritum sicut columbam descendentem & manentẽ super eum, hic est qui baptizat in spiritusancto. C

Ioan.1

Cap.III Petilianus dixit, Conscientia nanq; dantis attenditur, qui abluat accipientis. AVG. respondit, De conscientia ergo Christi securi sumus: Nam si quemlibet hominem ponas, incerta erit accipientis mundatio, quia incerta conscientia est abluentis.

Cap.IIII Petilianus dixit, Nam qui fidem à perfido sumpserit, non fidem percipit sed reatum. AVG. respondit, Non est perfidus Christus à quo fidelis homo fidẽ percipit non reatum. Credit quippe in eum qui iustificat impium, ut deputetur fides eius ad iustitiam.

Cap.V Petilianus dixit, Omnis enim res origine & radice cõsistit, & si caput nõ habet aliquid, nihil est: nec quicq; bene regenerat nisi bono semine regeneretur. AVG. respondit, Quid te pro Christo uis opponere, sub quo te non uis ponere? Ille est origo & radix caputq; nascentis, de quo non timemus sicut de homine quolibet, ne forte sit fictus & pessimus, & de origine pessima oriamur, de pessima radice surgamus, pessimo capiti conformemur. Quis enim homo de homine securus sit, cum scriptum sit, Maledictus omnis qui spem suã ponit in homine? Semen autem quo regeneramur uerbum dei est, id est Euãgelium. Vnde Apostolus dicit, In Christo enim Iesu per euangelium ego uos genui: Qui tamen etiã nõ caste annuntiantes, euangelium annũtiare permittit, & in hoc gaudet: quia & si nõ caste annuntiabant, sua quærentes, non quæ Iesu Christi, castum tamen erat quod annuntiabant. Et dixerat dominus de quibusdam talibus, Quæ dicunt facite, quæ autẽ faciunt, facere nolite: Dicũt enim & non faciunt. Si ergo caste annuntiatur quod castum est, etiã ipse annuntiator quia uerbo consociatur, credentem cõgenerat: si autẽ ipse non regeneretur, castum tñ sit quod annũtiat, nascitur credens non ex ministri sterilitate, sed ex ueritatis fœcunditate. D

Hiere.17

1.Cor.4

Matth.23

Cap.VI Petilianus dixit, Quæ cum ita sint fratres, quæ potest esse peruersitas, ut qui suis criminibus reus est, alium faciat innocentem, dicente domino Iesu Christo, Arbor bona fructus bonos facit, arbor mala malos fructus facit, nunqd colligũt de spinis uuas? Et iterũ, Omnis homo bonus de thesauro cordis sui ꝓfert bona, & omnis homo malus de thesauro cordis sui profert mala. AVG. respondit, Omnis homo etiam si non sit suis criminibus reus, alterũ non facit innocentẽ, quia non est deus: alioquin si ex innocẽtia baptizãtis expectatur ut fiat innocẽtia baptizati, tãto erit quisq; innocẽtior, quãto innocentiorẽ à q̃ baptizetur inuenerit: & tãto ipse minus erit innocẽs, quãto & ille à quo baptizatur. Et si forte cõtra aliquem tenet odiũ q baptizat, hoc & illi q baptizatur, imputabitur. Vt qd ergo miser currit ad baptismũ, ut ei dimittantur peccata sua? An ut imponantur aliena? An sicut nauis mercatoris alia ponat, alia suscipiat? Arborẽ aũt bonã & fructũ eius bonũ, & arborem malã & fructũ eius malum, homines solemus intelligere & opera eorũ, sicut cõsequenter ostẽditur in uerbis quæ tu quoq; cõmemorasti, Bonus homo de bono thesauro cordis sui ꝓfert bona, & malus homo de malo thesauro cordis sui profert mala. Cũ autẽ dei uerbũ prædicat, dei sacramentũ ministrat, nõ de suo si malus est prædicat aut ministrat, sed deputabitur in eis, de qbus dictũ est, Quæ dicũt facite, quæ aũt faciũt facere nolite: Dicũt eñ quæ dei sũt, faciũt aũt quæ sua sunt. Nã si ita est, ut dicis, id est, fructus baptizãtiũ ipi baptizato æstimãtur, magnũ malũ Aphricæ denũtiatis, si tot Optati pullulauerũt, quotq̃t baptizauit Optatus.

Matth.7

Matth.12

Cap.VII Petilianus dixit, Et iterũ qui baptizat à mortuo, nõ ei prodest lauatio eius: nõ mortuũ hominis funus porrectũ asseruit esse baptistã, sed dei nõ habẽtem spm̃ qui mortuo cõparatur, sicut alio loco discipulo manifestat euãgelio protestãte, ait discipulus eius, Dñe permitte mihi sepelire patrem meũ. At illi Iesus, Sequere me, sine mortuos ut mortuos suos sepeliant. Pater discipuli non erat baptizatus, paganum paganis addixit, nisi hoc de infidelibus dixerit,

Matth.8

A rit, mortuus mortuum non potest sepelire. Mortuus igitur quidẽ non aliqua morte, sed uita sua percussus: nam qui sic uiuit ut reus sit, uita mortua cruciatur. A mortuo igitur baptizari, hoc est mortem sumpsisse, non uitam: agendum nobis & dicendum est, quatenus traditor uita mortuus habeatur: mortuus est ille qui baptismo uero nasci nõ meruit, mortuus est ille similiter qui iuxta baptismum genitus mixtus est traditori: ambo uitã baptismi nõ habent, & qui nunq̃ penitus habuit, & qui habuit & amisit. Dicit enim dñs Iesus Christus, Adueniẽt in eum septem spiritus nequiores, & erit homo ille deterior priore. AVG. respondit. Diligentius quære quomodo dictum & quomodo intelligẽdum sit testimonium quod de scriptura posuisti: Nam quia mortui solẽt mystice appellari omnes iniqui, manifestũ est: sed Christus cuius est baptisma uerũ, quod propter hominis uitia dicitis falsum, uiuit sedẽs ad dexterã patris, & nec ipsa carnis infirmitate iam morietur, & mors ei ultrà nõ dominabitur, cuius baptismo qui baptizatur, nõ à mortuo baptizatur, & si forte ministri operarij † diaboli sua quærẽtes, nõ quæ Iesu Christi, & euangeliũ nõ caste annũtiãtes, & Christum per contentionem & inuidiam prædicantes, propter iniquitates suas mortui sunt appellandi, sacramentum tamẽ dei uiui nec in mortuo moritur. Mortuus enim erat Simon ille à Philippo in Samaria baptizatus, qui donum dei uolebat pecunia comparare, sed uiuebat ad eius pœnam baptisma quod habebat, Quàm sit aũt falsum quod dicis, ambo uitã baptismi nõ habent, & qui nunq̃ penitus habuit, & qui habuit & amisit, hinc licet aduertas: q̃ qui baptizati apostatãt, & per pœnitentiã redeũt, nõ eis redditur baptismus, quẽ si amitterẽt, redderetur. Mortui sanè uestri quomó baptizãt secũdũ sensum uestrũ? an mortui nõ sunt ut cætera taceam, & dicã quod omnibus notũ atq; quotidianũ est, ebriosi, cũ de uidua dicat Apostolus, Quæ autẽ in delitijs agit, uiuẽs mortua est. Deinde in illo cõcilio uestro quo Maximinianũ cum suis autoribus uel suis ministris damnastis, excidit tibi q̃ eloquẽter dixeritis Ægyptiorum ad modum exemplo pereuntiũ funeribus plena sunt littora, quibus in ipsa morte maior est

B pœna q̃ post extortam aquis ultricibus animam, nec ipsam inuenerunt sepulturã, & tamen unus eorum Felicianns utrũ reuixerit, uos uideritis. Secũ tamen apud uos intus habet, quos foris mortuus baptizauit. Sicut ergo à uiuo baptizatur qui uiui Christi baptismo induitur, sic à mortuo baptizatur qui mortui Saturni uel cuiuslibet alterius baptismo inuoluitur, ut interim cito dicamus quõ uerba quæ posuisti sine cuiusq; nostrũ angustia possint intelligi, nam sicut accipiuntur à nobis, nõ uos explicare, sed nos uobiscum implicare contẽditis.

Matth. 12 — al's, dolosi — 1. Timoth. 5

Petilianus dixit, Agendũ, inquam, nobis dicendũ q̃ est, quatenus perfidus traditor uita mortuus habeatur. Iudas apostolus fuit cũ traderet Christũ: Ideóq; honore Apostoli ꝑdito spiritaliter mortuus est, suo postea laqueo moriturus, sicut scriptum est, Pœnitet me, inquit, quia tradidi sanguinẽ iustũ, & abijt & laqueo se suspendit. Laqueo traditor perijt, laqueum talibus dereliquit: De quo dominus Christus clamauit ad patrem, Pater quos dedisti mihi, omnes seruaui, & ex illis nullus perijt nisi filius perditionis, ut impleretur scriptura. Olim nanq; Dauid sic in eum sententiam dixerat qui esset Christum perfidis traditurus: Episcopatum eius accipiat alter, sit uxor eius uidua, & filij eius orphani. Ecce quantus est spiritus prophetarum ut cũcta futura pro præsentibus uiderit, ut ante plurima secula nasciturus traditor dãnaretur. Deniq; ut dicta sentẽtia cõpleretur, episcopatũ eius apostoli ꝑditi sanctus Matthias accepit, nemo hinc stolidus, nemo perfidus disputet, triumphũ Matthias, nõ iniuriã retulit, qui de dñi Christi uictoria spoliũ retulit proditoris. Hoc igitur facto episcopatũ tibi quid uẽdicas hæres nequioris traditoris? Iudas Christũ carnalẽ tradidit, tu spiritalem, furens euãgelium sanctũ flammis sacrilegis tradidisti. Iudas legislatorem tradidit perfidis, tu quasi eius reliquias legem dei perdendam hominibus tradidisti, qui si legem diligeres, ut iuuenes Machabæi, pro dei legibus necareris. Si nec dici hominum potest quos moriẽdo pro domino perficit immortales, quorum unus scilicet fratrum tyranno sacrilego hac fidei uoce respondit, Tu quidem scelerate & impie de præsenti uita nos perdis: rex autem mundi qui regnat in æternum, & regni eius non erit finis, mortuos nos pro suis sanctis legibus, in æternæ

Cap. VIII — Matth. 27 — Ioan. 17 — Psal. 108 — 2. Mach. 7

in æternæ uitæ conseruationem resuscitabit. Si hominis mortui testamẽtum flammis incen C
deres, nónne falsarius punireris? Quid de te ergo futurum est qui sanctissimam legem dei iudicis incẽdisti? Iudam facti uel in morte pœnituit: te non modo nõ pœnitet, uerumetiam nequissimus traditor nobis legẽ seruantibus persecutor & carnifex existis. AVG. respõdit, Vide quid intersit inter uestras maledicas uoces & nostras ueridicas assertiones: Attende paululum. Ecce exaggerasti crimẽ traditionis, & inuidiosissimis uerbis uelut captiosus inuentor, Iudæ nos proditori comparasti. Ad hoc tibi ego tamen breuissime respondeo: Non feci quod dicis, non tradidi, falsa obijcis, nunquam id probabis: Nónne omnis iste uerborum ingentium fumus repente dilabitur? An forte probare conaberis? Hoc ergo prius faceres, & deinde in nos tanquam in cõuictos quo uelles cumulo inuectionis insurgeres. Ecce una uanitas, audi alteram. Tu ipse cũ de prædicta Iudæ damnatione loquereris, dixisti, Ecce quantus est spiritus prophetarum, ut cuncta futura pro præsentibus uiderit, ut ante plurima secula nasciturus traditor damnaretur: & non uidisti in eadem prophetia stabili & certa & incõcussa ueritate qua prædictum est quod unus discipulus traditurus esset Christum: prædictum etiam quod totus mundus esset crediturus in Christum. Cur attendisti in prophetia hominẽ qui tradidit Christum, & non ibi attendisti orbem pro quo est traditus Christus? Quis tradidit
Psal. 21 Christum? Iudas. Quibus eum tradidit? Iudæis. Quid ei fecerunt Iudæi? Foderũt, inquit, manus meas & pedes, dinumerauerunt omnia ossa mea: Ipsi uero consyderauerunt & conspexerunt me, diuiserunt sibi uestimenta mea, & super uestimentum meum miserũt sortem. Quantum sit ergo quod tanto precio emptum est, in psalmo ipso paulopost lege, Commemorabuntur & conuertentur ad dominum uniuersi fines terræ: Et adorabunt in conspectu
πατριαὶ eius uniuersæ patriæ gentium: Quoniam domini est regnum, & ipse dominabitur gẽtium. Quis autem potest ad commemorãda cætera de orbe credituro innumerabilia prophetica documenta sufficere? Sed tu laudas prophetiam, quia uides in ea hominem qui uendidit Christum: nec in ea uides possessionem, quam emit uenditus Christus: Ecce altera uanitas. D
Audi tertiam. Inter multa tuæ inuectionis uerba dixisti, Si hominis mortui testamentum flammis incẽderes, nónne falsarius punireris? Quid de te ergo futurũ est qui sanctissimam legem dei iudicis incendisti? Hæc dicens non attendisti, quod te utique mouere deberet, quomodo fieri posset ut nos testamentum incenderemus, & in ea hæreditate cõsisteremus quæ illo testamento conscripta est: uos autem mirum est testamentum seruasse, & hæreditatem
Psal. 2 perdidisse. Nónne in eo testamento scriptum est, Postula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ? Huic hæreditati communica, & obijce mihi de testamento quod uelis: Nam quæ dementia est ideo testamentum tradere te uoluisse flammis, ut contra uerba litiges testatoris? Nos autẽ cum habeamus in manibus gesta
als, legamus Ecclesiastica & municipalia in quibus[†] ligamus eos qui contra Cæcilianũ, alterũ Episcopum ordinauerunt, & potius fuisse diuinorum codicum traditores, nõ tamen insultamus, non inuehimur in uos, nec sanctarum paginarum cineres in uestris manibus plangimus, nec Machabæorũ flagrantia tormẽta sacrilegio uestri tumoris opponimus, dicentes uestra potius membra quam dei eloquia ignibus traderetis. Nolumus enim esse uani ut alienis cõmissis, quæ aut ignoratis aut improbatis, uobis inanem strepitum concitemus. Quòd autẽ uos à totius orbis communione separatos uidemus, quod scelus & maximũ & manifestum, & omnium uestrum est, si exaggerare uelim, tempus me citius quam uerba deficient. Et hoc tu si defendere uelis, ea es obiecturus orbi terrarum, quæ si obijcienda sunt, admones unde amplius accusèris: si obijcienda non sunt, non defenderis. Vt quid ergo inflaris aduersus me de traditione quæ nec mea est, nec tua? Si manet illud pactum, uobis obijcimus aliena: si autem non manet, tua potius est quam mea: quanquam & manente illo pacto arbitror me iustissime dicere, ut ille iudicetur socius eius qui tradidit Christum, qui cum toto orbe se nõ tradidit Christo. Ergo,
Gal. 3 inquit Apostolus, Abrææ semen estis secundũ promissionem hæredes. Et iterum dicit, Hæ-
Rom. 8 redes quidem dei, cohæredes autem Christi. Idemque semen Abrææ ad omnes gentes pertinere

A nere demonstrat ex illo quod Abrææ dictum est, In semine tuo benedicētur omnes gentes. Gen.22
Quapropter puto iustum esse quod postulo, ut testamētum dei quod iam olim apertū est, aliquantum aduertamus, & quem non inuenerimus traditi cohæredē, ipsum iudicemus traditoris hæredem: Ille pertineat ad Christi uenditorē, qui Christum negat orbis redemptorem. Nempe quādo se post resurrectionem discipulis demōstrauit, & palpanda membra dubitantibus præbuit, hoc illis ait, Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & Luc.24 resurgere tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorū per omnes gentes incipientibus ab Hierusalem. Ecce à qua hæreditate uos alienatis: Ecce cui hæredi resistitis. Itá ne uero parceret Christo in terra ambulanti, qui contradicit in cœlo sedēti? Adhuc non intelligitis, quoniā quicquid nobis obijcitis, sermoni eius obijcitis. Promittitur Christianus orbis, & creditur, impletur, & cōtradicitur. Cogitate obsecro quid pati pro tāta impietate debuistis, & tamen si quid passi estis nescio, non uidi, non feci: tu hodie qui nō pateris uim persecutionis meæ, redde mihi rationem separationis tuæ. Sed iterum ac sæpe dicturus es, quæ si non probas, ad neminem pertinent: si autem probas, ad me nō pertinent.

Petilianus dixit, His ergo criminibus septus, esse uerus episcopus non potes. AVG. respondit, Quibus criminibus? Quid docuisti, quid ostendisti? Et si ostendisses crimina nescio quorum, quid hoc ad semen Abrææ, in quo benedicuntur omnes gentes? Cap.IX

Petilianus dicit, Si apostoli persecuti sunt aliquem, aut aliquem tradidit Christus? Cap.X AVG. respondit, Possem quidem dicere ipsum satanam omnibus malis hominibus esse peiorem, cui tamen tradidit Apostolus hominem in interitū carnis, ut spiritus saluus sit in die domini Iesu. Itemq; alios, de quibus dicit, Quos tradidi satanæ ut discant nō blasphemare. 1.Timoth.1 Et dominus Christus flagellatos expulit de templo improbos mercatores, ubi etiam connexum est testimoniū scripturæ dicentis, Zelus domus tuæ comedit me. Ecce inuenimus Apostolum traditorem, Christum persecutorē. Possem ista dicere, & te in non paruos æstus mit- Psal.68
B tere, ut nō querelas eorum qui patiuntur, sed animum eorum qui faciunt quærere cogereris: Sed hinc noli laborare, nō ea dico, sed dico ad semen Abrææ, quod est in omnibus gētibus non pertinere, si quid non recte uobis factum est, fortasse à palea dominicæ segetis, quæ nihilominus est in omnibus gētibus: Vos ergo reddite rationē separationis uestræ: Sed prius attendite quales habeatis quos uobis obijci nō uultis, & uidete q̃ inique faciatis, cū aliena facta nobis obijcitis, & si ea quæ dicitis probaretis. Ita nulla erit ratio separationis uestræ.

Petilianus dixit, At enim aliqui dicent, Filij non sumus traditoris: Eius est aliquis filius Cap.XI cuius facta sectatur. Hi enim certissimi filij sunt, ijdemq; parētibus similes, quos nō ista caro nec sanguis, sed mores & facta parētibus consimiles genuerūt. AVG. respondit. Pauloante nihil contra nos dicebas, nunc & iam cœpisti dicere & pro nobis. Hæc enim propositio tua in eo te tenet, ut si nos hodie cum quibus agis non conuiceris traditores & homicidas, & si quid aliud criminaris, quicquid tale ostēderis in eis qui nos tempore præcesserunt, omnino nobis obesse non possit. Quorum enim dissimilia facta habemus, eorum filij esse nō possumus. Et uide quò te commiseris: si aliquem forte etiā nostræ ætatis hominem, & nobiscum uiuentem, de aliquo tali reatu forte cōuiceris, nullo modo præiudicat omnibus gētibus quæ in semine Abrææ benedicuntur, à quibus tu te separando sacrilegus inueniris: ita quod fieri non potest, nisi omnes qui ubiq; sunt noueris, omniumq; mores & facta non solum didiceris, sed etiā demonstraueris, & tam mala esse q̃ dicis, non habes cur obijcias orbi terrarum qui est in sanctis, nescio quos parētes quibus eos probas esse consimiles. Nec te aliquid adiuuabit, si etiam demonstrare potueris eos qui tales non sunt, cum eis qui tales sunt sumere sacramēta communia. Primò quia uosipsos respicere debetis, cum quibus ea celebretis, quibus detis, à quibus sumatis, & uobis eos obijci nolitis. Deinde si filij sunt Iudæ, qui diabolus inter apostolos fuit, quicunq; facta eius imitantur: cur non filios apostolorum dicamus, qui non facta sua cum talibus, sed domini sacramenta communicant. sicut apostoli dominicam cœnam cum illo traditore sumpserūt? ideo nobis longè dissimiles, q; hominibus unitatem

 seruan-

Cap.XII seruantibus,hoc obijcitis,quod conscissa unitate uos facitis? Petilianus dixit,De seipso C
Ioan.10 Iudæis dicit dominus Christus,Si non facio facta patris mei,nolite mihi credere. AVG. re-
spondit,Iam suprà respondi hoc, & uerum est, & pro nobis contra uos est.
Cap.XIII Petilianus dixit, Falsidicos & mendaces sic identidem obiurgat,Filij diaboli estis,& ab
Ioan.8 initio enim ille accusator fuit,& in ueritate non stetit. AVG.respondit,Non solemus legere,
ille accusator fuit, sed, ille homicida fuit:Quærimus autem unde fuerit diabolus homicida
ab initio,& inuenimus,ꝙ primum hominẽ occiderit,non gladium stringendo,aut aliquam
uim corporaliter infligendo, sed persuadendo peccatum, & à paradisi felicitate deijciendo.
Quod tunc paradisus,hoc nũc Ecclesia.Diaboli ergo filij sunt,qui homines ab Ecclesia sedu
cendo interficiunt. Sicut autem per uerba dei nouimus ubi sit plantatus paradisus, sic per
Luc.24 uerba Christi ubi sit Ecclesia,didicimus,Per omnes,inquit,gentes incipiens ab Hierusalem.
Ab isto uniuerso ad partem quamlibet quisquis separat hominẽ,ille diaboli filius & homi-
cida conuincitur.Sed & uerbum quod ipse posuisti,ut de diabolo diceres,Ille accusator fuit,
& in ueritate non stetit,uide in quos conueniat:Accusatis enim orbem terrarum criminibus
aliorum,quos etiam ipsos accusare potius q̃ conuincere potuistis,& in ueritate Christi non
stetistis.Ille enim dicit,Ecclesiam per omnes gentes incipientem ab Hierusalem: uos autem
Cap.XIIII in parte Donati. Petilianus dixit,Tertio quoq; similiter persecutorũ dementiam
Matth.23 hoc nomine appellat,Progenies uiperarum,quomodo fugietis iudicium gehennæ? Ideoq;
mitto ad uos prophetas,& sapiẽtes,& scribas,& ex illis occidetis & crucifigetis & flagellabi-
tis in synagogis uestris,donec ueniat super uos omnis sanguis iustus,quem effudistis in ter-
ram à sanguine Abel iusti, usq; ad sanguinem Zachariæ filij Barachiæ,quẽ occidistis inter
templum & altare.Nunquid uere carnales sunt filij uiperarum,ac non magis mente serpen-
tes & linguæ malicia,tactuq; mortifero & spiritu ueneni flagellãtes? Vere uiperæ facti sunt,
qui insontibus populis mortes morsibus uomuerunt? AVG. respondit, Hæc si dicam de
talibus esse dicta, quales uos estis,respondetis,proba,Quid enim tu probasti? Aut si eo pu D
tas probari quo dicuntur,non opus est eadẽ repetere. Recita illa ipsa tibi, & à uobis in uos:
Ecce & ego probaui,si hoc est probare,& tamen disce quid sit probare:Neq; enim extrinse-
cus quæro documenta,ut uos uiperas probem.Ecce idipsum uipereum est,nõ habere in ore
Psal.138 firmamentum ueritatis, sed uenenum maledictionis, sicut scriptum est, Venenum aspidum
sub labijs eorum. Et hoc quia passim à quolibet in quemlibet dici potest,quasi quæreretur,
quorum, continuo subiecit, Quorum os maledictione & amaritudine plenum est.Cum er-
go talia dicitis in homines per totũ mũdum dispersos, & quos omnino ignoratis,quorum
etiam multi nec Cæciliani, nec Donati nomen audierunt,nec auditis,in silentio responden-
tes:Non ad nos pertinet quicquid dicitis, non uidimus, non fecimus,quid loquamini peni-
tus ignoramus. Vos qui nihil aliud uultis q̃ dicere quod probare omnino non potestis,
quid aliud q̃ os uestrum maledictione & amaritudine plenum est? Iam uidete utrum uos
possitis ostendere non esse uiperas, nisi ostenderitis omnes Christianos omnium gentium
traditores esse,& homicidas,& non esse Christianos,Imò uero etiam si potestis singulorum
hominum per totum orbem diffusorum uitas & facta nosse & ostẽdere: tamen antequam
id faciatis,& temere ista iactatis,os uestrum uipereum est,os uestrum maledictione & ama
ritudine plenum est. Ostendite iam si potestis, quem prophetam, quem sapientem, quem
scribam occiderimus & crucifixerimus, & flagellauerimus in synagogis nostris. Attendite
quanto labore impẽso,nullo modo probastis, ꝙ Donatus & Marculus prophetæ fuerunt.
aut sapientes scribæ, quia non fuerunt. Quod &si possetis,quid faciatis ut ostẽdatis à nobis
occisos,quos nec nosipsi nouimus, quanto minus orbis terrarum,cui uenenoso ore maledi-
citis? Aut unde potestis ostendere animum nos habere cõsimilem interfectoribus eorum,
quos nec saltem ab aliquibus interfectos potestis ostendere? Attendite hæc omnia, uidete
utrum aliquid horum uel de orbe terrarum probare possitis: cui tamen maledicere non
quiescitis:In uobis uera ostenditis, quæ de illo falsa iactatis.Porrò si nos uelimus probare
uos

A uos esse interfectores prophetarum, nimis longum sit ut per loca singula colligamus, quas furiosi uestri principes Circuncellionum & ipsæ cateruæ uinolentorum atque insanorum iuuenum ædiderint ab initio schismatis uestri, sed & omnino ædere non desistant strages de proximo agro. Proferantur eloquia diuina quæ uersantur in manibus & nostris & uestris: eos teneamus interfectores prophetarum, quos cōtradictores inuenerimus linguis prophetarum. Quid doctius dici potest, quid citius ostendi potest? Mitius ageretis traijciendo ferrum per uiscera prophetarum, quàm quòd lingua interficere conamini uerba prophetarum. Dicit propheta, Commemorabuntur & conuertentur ad dominum uniuersi fines terræ. Ecce agitur, ecce impletur. Vos autem non solum contra id quod dicitur, aures incredulas clauditis, sed etiam contra id quod iam geritur, linguas furiosas exeritis. Audiuit Abraam dictum, In semine tuo benedicentur omnes gentes, & credidit, & reputatum est ad iustitiam. Vos uidetis factum, & reclamatis: & non uultis deputari uobis ad iustitiā, quod recte deputaretur, etiā si nondum factum, sed tantummodo dictum nō crederetis: Imò non solum non uultis uobis deputari ad iustitiam, sed etiam si quid pro hac impietate patimini, deputari uultis uobis ad iustitiam. Aut si non sunt istæ persecutiones prophetarum, quia non fiunt ferro, sed uerbo: quæ fuit causa, ut diuinitus diceretur, Filij hominum dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus? Sed quando colligam ex prophetis omnibus omnia testimonia Ecclesiæ toto orbe diffusæ, quæ omnia contradicendo interficere & extinguere conamini. Sed legati estis, quia in omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ uerba eorum. Veruntamen unum illud commemorabo ex ore domini, qui testis est testium. Oportebat, inquit, impleri omnia quæ scripta sunt in lege & prophetis & psalmis de me. Quæ sint hæc, ipse indicet. Tunc aperuit illis sensum, inquit, ut intelligerent scripturas, & dixit eis, Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Hierusalem. Ecce quid scriptum est in lege & prophetis & psalmis de B domino. Ecce quid de se, & de Ecclesia ipse dominus aperuit, se ostendens, illam promittens. Vos autem instanter, manifestis testimonijs resistentes, & ea quia delere non potestis, deprauare conantes: quid faceretis, si inueniretis membra prophetarum, qui sic sæuitis in eloquia prophetarum, ut nec dominum audiatis impletorem, manifestatorem, expositorem prophetarum? Nam quantum potestis, etiam ipsum cæditis, quando ipsi non creditis.

Psal.21 · Gen.22 · Rom.4 · Psal.56 · Psal.18 · Luc.24

Petilianus dixit, De uobis quoque Dauid persecutoribus hæc dicit, Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant, uenenum aspidum sub labijs eorum. Quorum os maledictione & amaritudine plenum est, ueloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. Contritio & infelicitas in uijs eorum, & uiam pacis non cognouerunt, non est timor dei ante oculos eorum. Nónne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem, qui deuorant plebem meam, sicut cibum panis? AVG. respondit, Sepulchrum patens est guttur eorum, unde mendaciorum mortes exhalant. Os enim quod mentitur, occidit animam. Si autem nihil est uerius quàm id quod dixit Christus, Ecclesiam suam per omnes gentes incipientem ab Hierusalem, nihil est mendacius quàm id quod dicitis in parte Donati. Linguæ autem dolosæ sunt eorum, qui cum facta sua nouerint, non solum iustos se dicunt esse homines, sed etiam iustificatores hominum, quod de uno dictum est, Qui iustificat impium, & quòd sit iustus & iustificans. Nam de ueneno aspidum, & oris maledictione & amaritudine pleno, satis diximus. Veloces pedes autem ad effundendum sanguinem, etiam Maximinianistas habere dixistis, testis est plenarij uestri concilij sententia, totiens gestis proconsularibus & municipalibus allegata. Illi autem neminem quantum audimus, corporaliter occiderunt. Intellexistis ergo etiam spiritali cæde animarum sanguinem fundi gladio schismatis, quod in Maximiniano damnastis? Videte ergo si non sint pedes uestri ueloces ad effundendum sanguinem, cum præciditis homines ab unitate orbis terrarum, si & hoc in Maximinianistis recte dixistis, quia præciderunt aliquos à parte

Cap. XV · Psal.13 · Sap.1 · Rom.4

 Donati.

Donati. Itá ne nos uiam pacis non cognouimus, qui studemus seruare unitatem spiritus in C
uinculo pacis? Et uos eam nostis, qui sermoni quem Christus habuit post resurrectionem
Ioan.12 cum discipulis suis, tam pacifico, ut inde inciperet dicens, Pax uobis, tamen ita resistitis, ut ni
hil aliud q̃ hoc ei dicere conuincamini: tu quod dixisti de unitate omnium gentium falsum
est: nos quod dicimus de crimine omnium gentium, uerũ est. Qui dicerent ista, si esset timor
dei ante oculos eorum? Videte itaq; si non ista quotidie dicendo plebem dei diffusam toto
Cap.XVI orbe terrarum, tanq̃ cibum panis dentibus finire conamini. Petilianus dixit, Monet
Matth.7 etiam dñs Christus, Cauete à pseudoprophetis, qui ueniunt ad uos in uestimentis ouium,
intus autem sunt lupi rapaces. Ex fructibus eorũ cognoscetis eos. AVG. respondit, Si abs te
quærã, quibus nos fructibus lupos esse rapaces cognoscatis, dicturus es crimina aliena, nec
in eis quorum esse dicũtur unquam probata. Si autẽ tu à me quæras, quibus fructibus uos
potius esse lupos rapaces cognoscamus, obijcio schismatis crimen, quod tu negabis, ego au
tem statim probabo: Neq; enim communicas omnibus gentibus, & illis ecclesijs apostolico
labore fundatis. Hic dicturus es, Non communico traditoribus & homicidis. Respondet
tibi semen Abraæ, Hæc sunt illa crimina, uel non uera, uel nõ mea. Sed hæc interim sepono,
tu ostende ecclesiam. Iam uox illa mihi sonabit quam in pseudoprophetis uitandam domi
Matth.24 nus monuit ostendentibus partes, & ab uniuerso alienare conantibus: Ecce hic est Christus,
ecce illic: sed usqueadeo putas ueras oues Christi cor non habere, quibus dictum est, Nolite
credere, ut lupum audiant dicentem, Ecce hic est Christus: & pastorem non audiant dicen-
Luc.24 tem, Per omnes gentes incipientibus ab Hierusalem? Petilianus dixit, Sic sic im-
Cap.XVII probe persecutor, quocunq; te uelamine bonitatis obtexeris, quocũq; nomine pacis bellum
osculis geras, quolibet unitatis uocabulo hominum genus illicias, qui hactenus fallis ac de-
cipis, uere diaboli filius es dũ moribus indicas patrem. AVG. respõdit, Hæc à nobis in uos
dicta esse reputa, & ut noueris in quos potius côueniant, quæ superius dixi commemora.
Cap.XVIII Petilianus dixit, Nec adeo mirum q̃ tibi nomen Episcopi illicite assumis: Hæc est uera D
diaboli consuetudo, ita demum decipere si sibimet uendicet uocabulum sanctitatis, Aposto
2.Cor.11 lo prædicante; Nec mirum est, inquit, quoniam ipse satanas transfigurat se uelut angelum
lucis, & ministros suos quasi ministros iustitiæ. Nec mirum est ergo q̃ te falsum episcopum
uocas: Nam & illi angeli perditi, amatores uirginum mundanarum, qui carnem corrumpen
do corrupti sunt, licet diuinis exuti uirtutibus angeli esse desierint, nomen tamen retinent an
gelorum, seseq; semen per angelos putãt, qui diuina soluti militia in exercitum diaboli simi-
Gen.6 les, transierunt, deo magno clamante, Non permanebit spiritus meus in hominibus istis in
Matth.25 æternum, quoniam caro sunt. Quibus reis ac uobis dicet dominus Christus, Ite in ignem
æternum, quem parauit pater meus diabolo & angelis eius. Si angeli mali nõ essent, diabo-
lus angelos non haberet, quos & sanctus Apostolus in illo iudicio resurgendi à sanctis ho-
1.Cor.6 minibus dicit esse damnandos: Nescitis quoniã angelos iudicabimus? Si ueri angeli essent,
iudicium in angelos dei homines non haberent. Sic quoq; apostoli sexaginta qui cum dño
Christo duodecim derelictis à fide apostatæ recesserunt, intantũ hominibus miseris adhuc
putantur apostoli, ut ex his Manichæus & cæteri multis diabolicis sectis multas animas im
plicent, quas ut caperent perdiderunt. Nam profecto perditus Manichæus, si tamen non in
illis sexaginta fuit, ponendus est, si nomen eius inter duodecim apostolos continetur, aut in
locũ Iudæ traditoris subrogato Mathia, uoce Christi ordinatus est tertiusdecimus Paulus,
qui sese Apostolũ nouissimum memorat, ne, quisquis esset posterior, apostolus crederetur.
1.Cor.15 Sic enim dixit, Ego enim sum minimus apostolorũ, qui nõ sum dignus uocari Apostolus,
quia persecutus sum Ecclesiã dei. Nec hic uobis blandiamini, Iudæus hæc fecerat, licet & uos
al's, geritis nobis pernitiem ut pagani faciatis, bellum nanq; illicite † gerimus, quibus nõ licet repugnare.
Vos enim cupitis uiuere nobis occisis, uobis uero uictoria est fugere uel occidi. AVG. respõ
dit, Videris quemadmodum testimonia scripturarum posueris, uel quomodo intellexeris,
nihil ad rem de qua nũc agitur, Ad hoc enim certe ista omnia dixisti, ut probares esse falsos
episcopos

A episcopos sicut falsi sunt angeli & falsi apostoli. Nouimus & nos esse falsos angelos & falsos apostolos & falsos episcopos, & sicut dicit uerus Apostolus, falsos fratres. Sed cũ ab utrisq; aduersus inuicem possint ista iactari, probare aliquid opus est, non inaniter loqui: In quos tamen cõueniat crimen fallaciæ, recole quæ suprà diximus, & inuenies, ne tædio simus legentibus eadẽ sæpius repetendo: Et tamen quid hoc ad ecclesiam toto orbe terrarum diffusam, siue quod de palea eius, quæ cum illa per totum mundum est, potueris dicere, siue quod de Manichæo dixisti, uel de cæteris diabolicis sectis. Si enim ad triticum nõ pertinet quicquid etiam de palea dicitur quæ adhuc cum illo est, quanto minus pertinent ad membra Christi toto orbe diffusa, tam olim & tam aperte separata portenta.

Petilianus dixit, Iubet nobis dominus Christus, Cum uos persecuti fuerint homines in ciuitate ista, fugite in alteram. Quòd si in ea uos persequentur, fugite in aliam: Amen dico uobis, nõ consummabitis ciuitates Israël donec ueniat filius hominis. Si de Iudæis & paganis, nobis præmonet, tu qui Christianum te memoras, dira facta gentilium nõ debes imitari. An sic deo seruitis ut uestris manibus occidamur? Erratis erratis si hoc creditis miseri: Nam nõ habet deus carnifices sacerdotes. AVG. respondit, Fugere de ciuitate in ciuitatem à facie persecutionis, nõ hæreticis uel schismaticis præceptum siue permissum est, quod estis uos, sed prædicatoribus euangelij cui resistitis uos. Quod & facile probamus: nũc certe in ciuitatibus nostris estis, & nemo uos persequitur. Prodeundum ergo uobis est & reddẽda ratio separationis uestræ: Neq; enim sicut excusatur infirmitas carnis quando cedit uiolentiæ persecutionis, sic debet & ueritas cedere falsitati. Proinde si persecutionem patimini, quare non dimittitis ciuitates in quibus estis, ut impleatis quod de euangelio commemoratis? Si autem nõ patimini persecutionem, quare nobis respondere non uultis? Aut si timetis forte ne cum responderitis persecutionem patimini, quomodo ergo imitamini eos prædicatores, quibus dictum est, Ecce mitto uos sicut oues in medio luporum? Quibus item dictum est, Cap. XIX Matth. 10 Matth. 10
B Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere. Et quomodo non facitis contra præceptum Petri apostoli, qui ait, Parati semper ad responsionem omni poscẽti uos de fide & spe uestra. Postremo quare per uiolẽtissimas turbas etiã ultro improbi estis ecclesijs catholicis, ubi poteritis aduertere quod innumerabilibus exemplis res ipsa indicat? Sed dicitis uos loca uestra defendere, & resistitis fustibus & cædibus quibuscunq; potueritis. Quare ibi non audistis uocem dñi dicentis, Ego autẽ dico uobis non resistere malo. Aut si fieri potest, ut aliquando recte per uim corporalem resistatur uiolentis, nec ideo præceptum uioletur quod audimus à dño, Ego autẽ dico uobis nõ resistere malo. Cur nõ etiam hoc fieri potest ut per ordinatas & legitimas potestates de sedibus quæ illicite usurpantur, uel ad iniuriã dei retinẽtur, pius expellat impium, & iustus iniustum? Neq; enim eo modo persecutionem passi sunt pseudoprophetæ ab Helia, quomodo ipse Helias à rege nequissimo. Aut quia flagellatus est dñs à persecutoribus, propterea passionibus eius comparandi sunt quos ipse de templo flagellatos eiecit. Restat ergo ut nihil aliud requirẽdum esse fateamini, nisi utrum iuste an impie uos separaueritis à communione orbis terrarum: Nã si hoc inuentum fuerit q; impie feceritis, non miremini si non desunt ministri deo per quos flagellamini: quia persecutionem patimini, non à nobis, sed sicut scriptũ est, ab ipsis factis uestris. 1. Pet. 3 23. q. 4. c. § peccat Matth. 5

Petilianus dixit, Clamat rursus de cœlo dñs Christus ad Paulum, Saule Saule quid me persequeris, durum est tibi contra stimulum calcitrare. Saulus tunc dictus est, ut ei postmodum baptisma componeret nomen. Vobis ergo nõ durum est Christum totiens persequi, qui in sacerdotibus suis domino ipso clamãte, Ne tetigeritis Christos meos: sanctorũ computate tot funera, & uiuacem Christum totiens occidistis. Postremo si sacrilegus nõ sis, sanctus esse non potes homicida. AVG. respondit, Defendite uosipsos à persecutione quã passi sunt à uestris, qui cum Maximiniano se à uobis separauerũt, & illic inuenietis defensionem uestram. Si enim dicitis nõ uos fecisse, gesta procõsularia & municipalia recitamus. Si dicitis recte uos illis fecisse, cur ipsi talia pati non uultis? Si dicitis, sed nos schisma nõ fecimus: Hoc Cap. XX Act. 9

ergo quæratur,& anteq̃ constet an ita sit,nemo persecutores accuset. Si etiã dicitis schisma/ C
ticos persecutionẽ pati non debuisse:quæro utrũ & de basilicis in quibus insidiantur ad sedu
cendos infirmos expelli per ordinatas potestates non debeant? Si dicitis, nec hoc debere:
reddite prius Maximinianistis basilicas,& sic nobiscum agite.Si dicitis debere quæri etiam
quid pati debeãt à potestatibus ordinatis,qui eis resistendo dei ordinationi resistũt? Vnde
Rom.13 aperte Apostolus dicit, Nõ enim sine causa gladium portat,uindex est enim in iram ei qui
male agit. Quòd si omnino diligẽter ueritate tractata hoc inuẽtum fuerit,ut nec per iudicia
publica schismatici aliquid pati debeãt, nec de locis insidiarum & fallaciarum suarum pelli,
& dixeritis uobis displicere, q Maximinianistæ à quibusdam uestris ista perpessi sunt, cur
non liberius de toto agro domini, id est, de toto mundo clamant frumenta dominica,nec
ad nos pertinet q zizania uel quod palea nostra cõmittit,quia displicet nobis.Si uobis suffi
cere ad purgationem fatemini,quoniã quicquid mali fit à uestris, displicet uobis:quare uos
ergo separastis? Hinc enim uos accusat ipsa uestra defensio. Si enim propterea uos ab ini/
quis partibus Donati non separatis, quia unusquisq; sarcinam suam portat: cur ab iniquis
orbis terrarum quos putatis aut fingitis, uos separastis? An ut sarcinam schismatis omnes
pariter portaretis?Et cum quærimus à uobis,quos uestrũ à nostris probetis occisos,nullam
quidem legem ab imperatoribus datam ut occideremini recolo.Illi autem de quibus maxi/
mam inuidiam facere soletis, Marculus & Donatus, ut moderatius dixerim, incertum est
utrum se ipsi præcipitauerint,sicut uestra doctrina non cessat quotidianis exemplis:an uero
alicuius potestatis iussu præcipitati sint. Si enim incredibile est magistros Circũcellionum
solitas mortes sibimet intulisse,quanto incredibilius potestates Romanas insolita supplicia
iubere potuisse? Itaq; de hac re quam nimis inuidiosam putatis, si uerum est quod dicitis,
quid hoc pertinet ad dominicum triticum? Palea quæ foras uolauit, paleam quæ intus re/
mansit accuset:Non enim tota poterit nisi uentilabro ultimo separari.Si autem falsum est,
quid mirum si palea tanq̃ leui flatu dissensionis ablata,etiã dominicum triticum falsis inse/ D
ctetur criminationibus? Quapropter de omnibus talibus inuidiosis criminibus hoc uobis
frumentum Christi,quod per agrũ,id est, per totum mũdum cũ zizanijs crescere iussum est,
libera & secura uoce respondet,Si non probatis quod dicitis, ad neminẽ pertinet:si aũt pro/
batis,ad me nõ pertinet.Ex quo fit ut quicunq; se ab ista unitate frumẽti propter zizaniorũ
uel paleæ crimina separauit,propter ipsum dissensionis & schismatis malũ,nec ab ipso crimi
1.Ioan.3 ne homicidij se possit defendere,dicente scriptura,Qui odit fratrem suũ homicida est.

Cap.XXI Petilianus dixit,Ergo,ut diximus,dominus Christus clamauit ad Paulum,Saule Saule,
Act.9 quid me persequeris, durum est tibi contra stimulum calcitrare. Dixit autẽ Paulus,Quis es
domine? Eiq; respõsum est, Ego Christus Nazarenus quem tu persequeris.Et ille tremens
ac stupens dixit,Domine quid me uis facere? Et dominus ad illum,Surge & intra in ciuita
tem,& dicetur tibi quid te oporteat facere. Et interpositis, Surrexit autem Saulus de terra,
apertisq; oculis nihil uidebat.O ultrix furoris cæcitas,oculorum persequentis lumen obnu/
bilas, solo baptismo recessura. Videamus ergo in ciuitate quid gessit. Introijt,inquit,Ana/
nias ad Saulum, & cum imposuisset ei manus,ait,Saule frater, dominus misit me Iesus qui
uisus est tibi in uia qua ueniebas, ut uideas & implearis spiritusancto. Cõfestim ceciderunt
ab oculis eius tanq̃ squamæ,& uisum recepit,& surgens baptizatus est. Cum igitur Paulus
à crimine persequendi baptismo liberatus,oculos sumpserit innocentes,cur non uis persecu/
tor & traditor cæcus falso baptismate ab his quos insequeris baptizari? AVG. respondit,
Nec persecutorem nec traditorem probas, quẽ uis denuo baptizare.Et si probas aliquem,
non est tamen denuo baptizandus persecutor & traditor,si iam Christi baptismo baptiza/
tus est. Paulum quippe propterea baptizari oportuit,quia nũquam tali baptismo tinctus
fuit.Itaq; nihil habet simile ad causam quam nobiscum agitis,quod de Paulo interponere
uoluisti.Sed si hoc non interposuisses, puerili declamationi locum non inuenisses,ubi dice/
res,O ultrix furoris cæcitas,solo baptismo recessura.Quanto enim fortius in uos exclaman
dum

A dum est, O ultrix furoris cæcitas: quæ non Paulo comparata sed Simoni, nec accepto baptismo recedit à uobis: Nam si persecutores ab eis quos persequuntur baptizandi sunt, Primianus à Maximinianistis baptizetur, quos instantissime persecutus est.

Petilianus dixit, At enim constanter opponitis, dixit apostolis Christus, Qui semel lotus est, non habet causam nisi pedes lauandi, sed est mundus totus. Si uerba ista plene discutias, subsequentibus obtineris: Sic nanque locutus est, dicens, Qui semel lotus est, non habet causam nisi pedes lauandi, sed est mundus totus: Et uos mundi estis, sed non omnes. Hoc autem dixit propter Iudam qui cum fuerat traditurus. Quisquis ergo traditor factus es, baptismum perdidisti. Deniq; postquam ipse damnatus est traditor Christi, apostolos undecim sic plenius cõfirmauit, Iam uos mundi estis, propter sermonem quem locutus sum uobis, manete in me & ego in uobis. Et iterum his undecim dixit, Pacem meam do uobis, pacem meam dimitto uobis. Cum hæc ergo damnato, ut diximus, traditore, apostolis undecim dicta sunt, uos quoque traditores similiter pacem & baptismum non habetis. AVG. respondit, Si ergo perdidit baptismum traditor, quisquis à uobis baptizatus postea traditor factus fuerit, si ad uos redire uoluerit, denuo baptizetur: quod si non facitis, satis uosipsi iudicatis falsum esse quod dictum est, Si quis ergo traditor factus es, baptismum perdidisti: Si enim perdidit, redeat & recipiat: si autem redit & non recipit, non perdiderat. Deinde si propterea dictum est apostolis, Iam uos mundi estis: &, Pacem meam do uobis, quia iam inde discesserat traditor: non erat ergo munda & pacifica cœna illa tanti sacramenti, quoniam priusquam ille exiret omnibus dedit. Quod si clausis oculis dicere audetis, quid faciamus nisi potius nunc exclamemus, O ultrix furoris cæcitas eorum qui uolunt esse legis doctores: sicut dicit Apostolus, Non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant? Nisi tamen pertinaciæ cæcitas impediret, non erat difficilis intellectus, ut uideres non dixisse dominum præsente Iuda, nondum mundi estis, sed iam mundi estis
B uos: addidit autem, non omnes: quia ibi erat qui mundus non erat, qui tamen si præsentia sua cæteros pollueret, non eis diceretur, Iam uos mundi estis, sed diceretur ut dixi, nondum mundi estis. Postquam uero ille discessit, dixit eis, Iam uos mundi estis, nec addidit, sed non omnes, quia iam discesserat, quo etiam præsente, sicut eis dictum est, mundi erant, sed non omnes, quia erat illic unus immundus. Quapropter his uerbis magis dominus declarauit in uno cœtu hominum eadem sacraméta sumentium, aliquorum immunditiam mundis obesse non posse. Certe si putatis apud nos esse similes Iudæ, hæc uerba nobis dicite, Mundi estis, sed non omnes: Non autem hoc dicitis, sed dicitis propter quosdam immundos immundi estis omnes. Hoc discipulis dominus Iuda præsente non dixit: & ideo qui hoc dicit, non dicit à bono magistro quod dicit.

Cap. XXII · Ioan. 13 · Ioan. 15 · Ioan. 14 · 1. Timoth. 1 · 1. q. 1. c. dominus

Petilianus dixit, Quòd si nos bis baptismum facere dicitis, imò uos facitis qui occiditis baptizatos, non quia baptizatis hoc dicimus, sed quia unumquemq; dum occiditis, sanguine suo facitis baptizari. Etenim baptismum aquæ uel spiritus extorto sanguine martyris quasi factum est geminum. Si autem ipse nanq; saluator baptizatus primitus à Ioanne baptizandum sese professus est iterum, non iam aqua nec spiritu, sed sanguinis baptismo, cruce passionis: sicut scriptum est, Accesserunt ad eum duo discipuli filij Zebedæi dicentes, Domine cum ueneris in regnum tuum, fac nos sedere unum ad dexteram tuam, & alterum ad sinistram tuam. Respondit eis Iesus, Difficilem rem petitis, Nunquid calicem quẽ ego bibiturus sum, potestis bibere: & baptismo quo ego baptizor baptizari? Dixerunt illi, Possumus. Et ait illis, Calicem quidem quem ego bibiturus sum bibere potestis, & baptismo quo ego baptizor baptizabimini &c. Si hæc duo sunt baptismata, uestra nos laudatis inuidia, profitemur: Cum enim nostra corpora occiditis, bis baptismum facimus, sed baptismo nostro & sanguine baptizamur, ut Christus. Erubescite erubescite persecutores, similes Christo martyres facitis, quos post aquam ueri baptismi sanguis baptista perfundit. AVG. respondit, Primò cito respondemus, quia non uos occidimus, sed ipsi uosmetipsos uera morte

Cap. XXIII · Marci 10

occiditis,cũ uos ab unitatis uiua radice præciditis. Deinde si omnes qui occidũtur sanguine C
suo baptizantur,omnes latrones,iniqui,impij,scelerati,qui damnati feriuntur,martyres ha/
bendi sunt,quia suo sanguine baptizãtur.Si aũt nõ baptizãtur sanguine suo nisi qui occidũ
tur propter iustitiam, quia ipsorũ est regnũ cœlorum:uidistis prius esse quærẽdum propter
quid patimini,& postea quid patiamini.Quid ergo buccæ inflantur antequã facta defendan
tur? Quid perstrepit lingua antequã probetur uita? Si schisma fecisti,impius es:si impius es,
ut sacrilegus morieris cum pro impietate puniris:si ut sacrilegus morieris,quomodo tuo san
guine baptizaris? An dicis, Non feci schisma. Hoc ergo quæramus, Quid antè clamas quã
probas? An dicis,& si sacrilegus sum,à te occidi non debeo. Alia quæstio est de atrocitate fa
cti mei quod nunquã ueraciter demõstras, alia de baptismo sanguinis tui unde te mẽdaciter
iactas.Nã neque occidi te, nec probas te ab aliquo occidi:nec si probes, ad me pertinet.Qui/
cunque te occiderit,siue secundũ potestatem legitime à domino datam iuste fecerit, siue sicut
messis dominicæ palea cupiditate aliqua mala scelus admiserit, sicut ad te nõ pertinet,qui re
centibus temporibus cum intolerabili potentatu etiã militibus ibi comitãtibus,non quia ti
mebat aliquem, sed ut ab omnibus timeretur, uiduas oppressit,pupillos euertit,aliena pa/
trimonia prodidit, aliena matrimonia separauit,res uendendas innocẽtum procurauit,uen
ditarum precia cum dominis plaudentibus diuisit.Ex me ista dicere uidear,si non tacito no
mine agnoscitur de quo dicã. Quæ si uera sunt, sicut ad uos ista nõ pertinent:ita nec quicqd
dicis,ad nos,etiã si uera diceres.Si autẽ falsa fama de illo collega uero,iusto & innocẽte men
tita est,nullo modo etiã famæ credendũ est, quæ de innocentibus tanq̃ de traditoribus codi
cum,uel tanquã de interfectoribus hominum seminata est. Huc accedit,quia ego illum com/
memoro qui uobiscum uixit,cuius natalitia tanta celebratione frequẽtabatis,cui pacis oscu/
lum inter sacramẽta copulabatis,in cuius manibus eucharistiã ponebatis,cui uicissim danti
manus porrigebatis, cuius aures inter tãtos Aphricæ gemitus surdas libera uoce offendere
timebatis,quem nescio quis uestrum, quia uel ex obliquo urbanissime tetigit,ut ei diceret quod
Comitem haberet deum,ingenti laude ferebatur:Tu autem illos nobis obijcis cum quibus D.
non uiximus,quorum faciem non uidimus,quorũ ætate uel pueri uel fortasse nondum nati
eramus.Quæ est ista tãta iniquitas aut quæ peruersitas, uelle nobis imponere sarcinas igno
Psal.49 torum,cum uos portare nolitis amicorum? Clamat scriptura diuina, Videbas furem & cur/
rebas cum eo.Si te non contaminauit quem uidisti,cur mihi obijcis uidere quem nõ potui?
An dicis non cum eo concurri,quia facta eius displicebant mihi.Sed nempe ad altare acce/
debas cum eo.Age iam ut te defendas, discerne ista, & dic aliud esse cõcurrere in peccatum,
sicut concurrerunt duo seniores castitati Susannæ insidiantes, aliud cum fure accipere do/
mini sacramentum, sicut apostoli cum Iuda etiam primum illam cœnam acceperunt. Fa/
ueo defensioni, Sed cur non attendis quanto facilius in hac tua defensione absolueris gen/
tes & terminos terræ, qua hæreditas Christi diffunditur? Si enim potuistis furem uidere,
& cum fure uiso sacramento communicare, tamen peccatum non communicare, quanto
minus potuerunt remotissimæ nationes cum Aphris traditoribus uel persecutoribus,etiam
si uera diceretis,& ostenderetis,malefacta habere communia, quamuis cum eis tenerent sa/
cramenta communia. An dicis, ego uidi illum episcopum, furem uero illum non uidi.Dic
quod uis, etiam huic faueo defensioni, & in hac absolutus est à uestris criminationibus or/
bis terrarum. Si enim uobis licuit cogniti hominis ignorare uitam,cur toti mundo ignotos
ignorare non finitur? nisi forte Donatistis licet nescire quod scire nolunt, gentibus non li/
cet scire quod scire non possunt. An dicis, aliud est furtum, aliud traditio uel persecutio.
Concedo aliud esse, nec modo laborandum est quid intersit ostendere. Attende compen/
dium,Si te ille non fecit furem, quia tibi non placet furtum:quis potest facere traditores aut
homicidas eos quibus displicet siue traditio siue homicidium? Prius igitur confitere te esse
quicquid mali fuit Optatus quem noueras: & uel sic mihi obijce quicquid mali fuerunt
quos ego non noueram, Nolo mihi dicas, illa magna sunt, ista parua.Prius enim oportet

fatearis

A fatearis ipsa parua de te, non ut ego quoq; fatear, sed ut uel sinam te dicere nescio quæ magna de me. Optatus quem noueras, fecit te furem, quia collega tuus fuit, an non fecit? Responde unum de duobus. Si dicis non fecit: quæro cur nō fecit, quia nec ipse fur fuit? an quia nescis? an quia tibi displicuit? Si quia nec ipse fuit, multo magis illos de quibus nos arguistis tales fuisse, quales dicis, credere non debemus. Si enim de Optato non est credendum quod & Christiani & Pagani & Iudæi, postremo & nostri & uestri dicunt, quanto minus credendum est quod uos de aliquo dicitis. Si quia nescis, respondent tibi omnes gentes, multo magis nos nescimus quicquid de illis obijcis nobis. Si quia tibi displicuit, eadem tibi uoce respondent, quamuis nunquam probaueris, talia tamen displicent uobis. Si autem dicis, ecce me furem fecit Optatus ille quem noueram, quia collega meus fuit, & cum illo ad altare accedere solebam cum ista committeret, sed non curo, quia leue est peccatum: te autem illi traditorem homicidamq; fecerunt: Respondeo, non me concedere ut ego quoque traditor & homicida factus sim peccatis alienis, quia tu te alieno peccato furem factum esse confessus es: neq; enim iudicio nostro, sed ore tuo fur factus es. Nos enim dicimus unūquemq; sarcinam suam portare, sicut Apostolus testis est: tu uero non, quia furtum fecisti, uel furto consensisti, sed quia id quod alius fecit ad te pertinere existimasti, sub sarcina Optati ultro tuos humeros subdidisti. Nam sicut Apostolus ait cum de cibis loqueretur, Scio & confido Rom.14 in domino Iesu, quia nihil commune per ipsum, sed ei qui existimat aliquid commune esse illi commune est. Eadem regula dici potest aliena peccata ad eos nō pertinere quibus displicent: sed si quis existimat ad se pertinere, pertinent ad eum. Quapropter tu nos non tenes traditores nec homicidas, etiam si aliquid tale probes de his qui nobiscum sacramenta communicant: te autem etiam si tibi displiceat quicquid fecit Optatus, furem tamen tenemus, non per calumniam nostram, sed per sentētiam tuam. Et ne putes hoc leue esse, Apostolum lege dicentem, Neq; fures regnum dei possidebunt. Qui autē regnum dei non possidebunt, 1.Cor.6
B non erunt utiq; ad dexteram inter illos, quibus dicetur, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod uobis paratum est ab origine mundi. Matth.25 Si ibi non erunt, ubi erunt nisi ad sinistram? Inter illos ergo quibus dicetur, Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Frustra ergo te securum facis, leue putādo peccatum quod à regno dei separat, & in ignem mittit æternum. Quanto melius ad ueram confessionem confugies, & dices, Vnusquisq; nostrum proprium onus portabit, & à tritico paleam uentilabrum ultimum separabit. Gal.6 Sed uidelicet times ne statim tibi dicatur, Cur ergo dū alijs aliena onera conamini imponere, ausi uos estis ante ultimum uentilabrum à totius mundi dominica segete separare? Itaq; nos quibus displicent facta uestrorum, dum cauetis ne uobis obijciatur schisma quod omnes fecistis, etiam peccatis uos implicatis quæ uos non fecistis: & dum timet disertus Petilianus, ne mihi liceat dicere, non me esse talem qualem fuisse putant Cæcilianum, ipse cogitur dicere esse se talem qualem fuisse nouit Optatum. An tu non es talis qualem illum fuisse Aphrica tota condamat? Nec nos ergo tales sumus quales illos quos nobis obijcitis, uel error uester suspicatur, uel furor infamat, uel ueritas probat: multo minus talia sunt per omnes gentes frumenta dominica, quæ istorum nec nomen audierunt. Nulla igitur causa est cur tanto scelere separationis & sacrilegio schismatis pereatis, & tamen si quid pro hac tanta impietate diuino iudicio patiamini, etiam baptizari uos uestro sanguine dicitis: ut parum sit q, dimissi non compungimini, nisi etiam puniti gloriemini.

Petilianus dixit, At enim in eodem perduratis: Qui semel lotus est non habet causam Cap.XXIIII nisi pedes lauandi. Ioan.13 Semel est quod habet autorem, semel est quod ueritas firmat. AVG. respondit, Baptismus in nomine patris & filij & spiritussancti Christum habet autorem, non quemlibet hominem: & Christus est ueritas, non quilibet homo.

Petilianus dixit, Nam cum reus falsa committas, bis baptisma ego non facio, quod Cap.XXV semel ipse non facis. AVG. respondit, Nec reos nos probas, & si reus baptismo falsò baptizat, non habent uerum baptismum quotquot ab eis baptizantur, qui apud uos non solum

lum manifesti sed etiam occulti iam rei sunt. Si enim rem dei dat qui baptismum dat, cum C
iam deo reus est, quomodo rem dei dat si reus uerum baptismum non dat? Sed enim ex-
pectatis ut & uobis reus sit, quasi quod daturus est uestrum sit.

Cap. XXVI Petilianus dixit, Nam si ueris falsa permisceas, hisdem sæpe uestigijs uerum falsitas
imitatur: Sic sic hominem simulat naturæ pictura uerum, quæ coloribus exprimit falsas fa-
cies ueritatis: Sic sic speculi nitor uultum rapit, ut reuocet oculos intuentis: Sic sic offert pro-
prios uenientibus uultus, ut ipsa sibimet inuicem facies uenientis occurrat: tantumq; ualet
immunda fallacia, ut ipsi se, qui præuident oculi, quasi in altero sese cognoscant: Ipsa quoq;
umbra cum steterit, imagines geminat magna ex parte, mendacio diuidens unitatem. Nun
quid ideo uerum est, quia figura mentitur? Sed aliud est hominem pingere, aliud genera-
re: Nam quis patri filios exoptanti falsos fingit infantes, aut quis picturæ mendacio ueros
hæredes expectet? Profecto dementis est animi, dimisso eo quod uerum est amare pictu-
ram. AVG. respondit, Itá ne non erubescis etiam si in homine fallacissimo fuerit, baptis-
mum Christi falsitatem uocare? Absit quidem ut dominicum frumentum quod per totum
agrum, id est, hunc mundum usque in messem, id est, in finem seculi inter zizania crescere
iussum est, uestris maledictis interijsse credatur: Veruntamen & in ipsis zizanijs quæ usq;
in finem non colligi sed tolerari præcepta sunt: & in ipsa palea quæ non nisi ultimo uentila-
bro tota separabitur: audet quisque dicere falsum esse baptisma quod in nomine patris &
filij & spiritussancti datur & sumitur? Quos testimonio grauidarum fœminarum conui-
ctos uel collegas uel presbyteros uestros ab honore deponitis (quandoquidem ista exem-
pla ubiq; non desunt) quæro antequam conuincerentur, utrum fallaces fuerint an ueraces?
Respondebis utique fallaces. Cur ergo uerum baptismum & habebant & dabant? Cur in
eis diuinam ueritatem non corrumpebat humana fallacia? Nónne uerissime scriptum est,
Sap. 1 Sanctus enim spiritus disciplinæ effugiet fictum? Fictos ergo istos cum spiritussanctus fu-
geret, cur apud eos baptismi ueritas erat, nisi quia spiritussanctus hominis fallaciam non D
ueritatem sacramenti fugiebat? Porrò si & fallaces habent baptismum uerum qui hoc ha-
bent quod ueraces habent. Vnde te oportet aduertere sermonem tuum potius esse pigmen
tis puerilibus coloratum: & ideo qui neglecto uerbo uero fucis talibus delectatur, ipse amat
Cap. XXVII pro ueritate picturam. Petilianus dixit, At enim dicit Apostolus Paulus, Vnus
Ephe. 4 deus, una fides, unum baptisma, unum nos profitemur: Nam certum est eos qui duo existi-
mant insanire. AVG. respondit, In nos ista dicitis, sed insaniendo nescitis. Illi enim dicunt
duo baptismata qui aliud existimant habere iustos, aliud iniquos, cum neque istorum
neque illorum sit, sed sit Christi in utrisq; unum, quamuis ipsi non sint unum, sed id quod
est unum isti habeant ad salutem, illi ad perniciem.

Cap. XXVIII Petilianus dixit, Verum ut aliquid comparem, solem geminum uideri furiosis, licet
nubes cerulea sæpe concurrat, eiusq; decolor facies splendore repercussa, dum radij solis ab
eadem redeunt, quasi proprios radios emittere uideatur: Sic sic in fide baptismatis aliud
est quærere imagines, aliud agnoscere ueritatem. AVG. respondit, Quid loqueris quæso,
quando nubes cerulea radios solis percussa repercutit, nunquid furiosis quasi duo soles ap-
parent, ac non omnibus qui intuentur? Cum autem furiosis ita uidetur, solis ipsis uidetur.
Sed si molestum non est quod admoneo, uide potiús ne forte talia dicere & sic loqui fu-
riosum sit. Nempe cum hoc dicere uoluisti, iustos habere ueritatem baptismi, iniustos au-
tem imaginem: si ita est, audeo dicere imaginem fuisse in illo uestro, cui non deus, sed qui-
dam Comes erat deus: ueritatem autem uel in te uel in illo qui hoc in eum eleganter emisit,
quando ei dixit, cui Comes est deus, Et discernite illos quos uterq; baptizauit, & in alijs ap-
probate baptismum uerum, ab alijs autem excludite imaginem, & introducite ueritatem.

Cap. XXIX Petilianus dixit, Sed ut hæc minora discurram: Nunquid ius dicit, Qui non est curiæ
magistratus, aut id quod dixerat ius est, cum priuati persona iura publica perturbet, an non
magis reus non modo nó prodest, sed cum eo quod cóficit falsarius obtinet? AVG. respon
dit,

A dit, Quid si iste priuatus atque falsarius legem imperatoris alicui det, nónne ille cui contulerit cum his qui hanc habent, & ipsam esse inuenerit, non attendit à quo acceperit, sed quid acceperit? Falsarius quippe quando ex sua falsitate dat aliquid, falsum est: quando autem alienum uerum ab aliquo datur, etiam si à falsario detur, quamuis ille uerax non sit, uerum est tamen quod datur. Petilianus dixit, Aut si quisque carmina sacerdotis memoriter teneat, núquid inde sacerdos est quod ore sacrilego carmen publicat sacerdotis? AVG. respondit, Ita istud dicis, quasi modo quæramus quis sit uerus sacerdos, & non quid sit uerum baptisma. Vt enim sit quisque uerus sacerdos, oportet ut non solo sacraméto, sed iustitia quoque induatur, sicut scriptum est, Sacerdotes tui induantur iustitia. Qui autem solo sacramento sacerdos est, sicut fuit pontifex Caiphas persecutor unius & uerissimi sacerdotis, quamuis ipse non sit uerax, quod dat tamen uerum est, si non det suum sed dei, sicut de ipso Caipha dictum est, Hoc autem non à se dixit, sed cum esset pontifex, prophetauit. Et tamen, ut eo quoque simili utar quod ipse posuisti, si audias ab aliquo uel prophano precem sacerdotis uerbis & mysterijs euangelicis confirmatam, nunquid ei potes dicere, non est uera, quamuis ipse non solum uerus nó sit, sed etiam nullus sacerdos sit, cum apostolus Paulus quoddam testimonium uerum esse dixerit Cretensis cuiusdam prophetæ, qui inter prophetas dei non computabatur: ait enim, Dixit quidam ex ipsis proprius eorum propheta, Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, uentres pigri, testimonium hoc uerum est. Si ergo Apostolus, nescio cuius alienigenæ testimonio, quia uerum comperit, etiam ipse attestatus est: cur nos apud quemlibet inuenerimus quod Christi est, & uerum est, etiam si ille apud quem inuenitur peruersus & fallax est, non discernimus uitium quod homo habet, & ueritatem quam non suam sed dei habet, & dicimus, sacramentum hoc uerum est: sicut ille ait, testimonium hoc uerum est? Nunquid ideo dicimus etiam, ipse homo uerax est, quia dicimus, sacramentum hoc uerum est? Sicut & Apostolus, nunquid ideo prophetam illum inter prophetas dei computauit, quia quod in eo uerum inuenit, uerum esse firmauit? Similiter idem Apostolus cum apud Athenas esset inter aras dæmonum, animaduertis aram quãdam, in qua scriptum erat, Ignoto deo. Et hoc testimonium ad illos in Christo ædificandos assumpsit, ita ut hoc commemoraret in sermone suo atque subiungeret, Quem uos ignorantes colitis, hunc uobis nos annuntiamus: Nunquid quia uel inter idolorum aras uel à sacrilegis erectam aram illam reperit, propterea quod in ea uerum erat damnauit aut respuit: aut propter uerum quod in ea legerat, etiam sacrilegia paganorum sectanda esse persuasit? Consequenter etiam cum ipsum etiam dominum illis ignotum, sibi autem notum etiã illorum notitiæ, sicut congruere iudicabat insinuare uellet, ait inter cætera, Et quidé non longè positum ab uno quoque nostrum: In illo enim uiuimus & mouemur & sumus, sicut & quidã secundũ uos dixerunt. Nũquid etiam hic, quia inuenit apud sacrilegos testimonia ueritatis, aut propter ista illos approbauit, aut propter illos ista damnauit? Vos autem necesse est ut semper erretis quamdiu propter hominum uitia dei sacramenta uiolatis, aut nos propter dei sacramenta quæ in nobis uiolare nolumus, etiam uestri schismatis sacrilegium assumere putatis.

Cap. XXX

1. q. 1. c. dominus

Psal. 131

Ioan. 11. & 18

Ad Titum 1

B

Act. 17

Petilianus dixit, Omnis enim potestas ex deo est, non in homine potestatis: sicut Pontio Pilato respondit dominus Iesus Christus, Non haberes in me potestatem, nisi esset tibi desuper data. Et iterum dicéte Ioanne, Non potest homo facere quicquam, nisi ei fuerit datum de cœlo. Doce igitur traditor simulandi mysteria quando acceperis potestatem. AVG. respondit, Tu doce potius uniuersos orbis terrarum quò diffusa est hæreditas Christi, & illa tot gentium multitudo, ubi apostoli ecclesias fundauerunt, quando baptizandi amiserit potestatem: Nunquam docebis. Non solum quia eos calumniaris, non doces traditores: sed quia etiam si docueris, non potest quorumlibet malorum scelus, siue ignotorum, siue fallacium, siue ut zizania uel palea tolerandorum euertere promissa dei, ut non in semine Abrahæ benedicantur omnes gentes, à quibus promissis uos alienos facitis, qui cum omnibus gétibus communionem unitatis habere non uultis.

Cap. XXXI

Ioan. 19

Ioan. 3

Petilianus

Cap.XXXII Petilianus dixit, Licet enim unū sit baptismum, tribus est tamen gradibus cõsecratum. C
Matth.3 Dedit aquā Ioannes sine nomine trinitatis, sicut ipse professus est, dicens, Ego uos baptizo in aqua pœnitentiæ, alius ueniet qui fortior me est, cuius non sum dignus calciamenta portare, ipse uos baptizat in spiritusancto & igne. Dedit spiritūsanctū Christus, sicut scriptum
Ioan.20 est, Sibilauit in faciem eorum, & dixit, Accipite spiritumsanctum. Ipseq; ignis paracletus crepitantibus flammis ardescens in apostolos superuenit. O uera diuinitas, quæ accēdere uisa
Act.2 est, non ardere, sicut scriptum est, Factus est subito de cœlo sonus tanq; ui magna spiritus ferretur, & repleuit totam domum ubi erant apostoli sedētes: Et uisæ sunt distributæ linguæ tanq; ignis, sedit autem super unumquemq; eorum, & repleti sunt omnes spiritusancto, & cœperunt loqui uarijs linguis, sicut spiritussanctus dabat eloquium eis. Tu uero persecutor uel aquam pœnitentiæ non habes, qui non Ioannis occisi sed occisoris Herodis retines potestatem. Tu igitur traditor spiritumsanctum Christi nō habes, &enim morti Christus est traditus, non ad mortem tradidit Christus. Tibi ignis in spiritu apud inferos uiuax est, qui ieiunis apicibus æstuans, membra tua per seculum afflare ualeat, non finire, sicut scriptū est
Esaiæ 66 de reorum in inferno supplicio, Ignis eorū non extinguetur. AVG. respondit, Tu es ille maledicus conuitiator, non ueridicus disputator. Nónne aliquando desines talia dicere, quæ si non probas, ad neminem pertinent: si autē probas, ad unitatem orbis terrarum quæ in sanctis tanq; in frumētis est, omnino non pertinent. Si placeat & uobis pro maledictis maledicta respondere, possumus & nos diserte forte cõuitiari, possumus & nos dicere crepitātibus flammis: sed nullo modo mihi sonat diserte quod dicitur inepte: Possumus & nos dicere ieiunis apicibus æstuans, sed scriptorū nostrorū apices nolumus cum ab aliquo sano legūtur, à succo grauitatis ieiunos iudicari, & spiritu in eis dum nullis sententijs utilibus pascitur, superuacaneo laborare ieiunio. Ecce dico Circuncelliones uestros, non crepitantibus sed præcipitantibus flammis furoris ardere. Si responderis, quid ad nos: cur & tu cum obieceris quos uolueris, non uicissim audies, & nos nescimus? Si responderis, non probatis: cur non tibi or- D
bis terrarum respondeat uicissim, nec uos probatis? Paciscamur ergo si placet, ut nec tu nobis malos obijcias quos putas nostros, nec uobis ego uestros: Ita uidebis hoc pacto tam iusto placito atq; firmato, nihil te habere quod obijcias semini Abraæ in omnibus gentibus, atq; tibi ego planè inuenio magnum quod obijciam, cur uos ergo impie separastis à semine Abraæ quod est in omnibus gentibus? Hoc certe quemadmodum defendas non habes. Purgamus enim nos utriq; à criminibus alienis. Hoc autem quod omnibus gentibus quæ in semine Abraæ benedicuntur non communicatis, & magnum crimen est, nō quorundam uestrum sed omnium. Et cum nosti & cõmemoras spiritumsanctum ita uenisse, ut illi quos tunc impleuerat, linguis omnibus loquerentur, quid sibi uolebat illud signum atq; prodigium? Cur non ita datur spiritussanctus, ut nemo cui datur linguis omnibus loqui possit, nisi quia omnes gentes credituras, ac sic in omnibus linguis futurum Euangelium, illud tunc
Psal.18 miraculum portendebat, quod & in psalmo tanto antè prædictum est, Non sunt loquelæ neq; sermones, quorum non audiantur uoces eorum. Hoc propter eos dictum est qui spiritusancto accepto linguis erant omnibus locuturi. Sed quia idipsum in omnibus gētibus & linguis futurum Euāgelium & corpus Christi per totum orbem terrarum linguis omnibus personaturū significabat, secutus ait, In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ uerba eorum. Hinc fit, ut Ecclesia uera neminem lateat. Vnde est illud quod in Euāge-
Matth.5 lio ipse dicit, Non potest ciuitas abscondi super montem constituta. Ideoq; in eodē psalmo connectitur, In sole posuit tabernaculum suum, in est, id manifestatione: sicut in Regnorum
2.Reg.12 libris legimus dictum, Quod tu in occulto fecisti, patieris in sole. Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo, exultauit ut gigas ad currendam uiam, à summo cœlo egressio eius: ecce habes aduentum domini in carne. Et occursus eius usque ad summum eius: ecce habes resurrectionem & ascensionem. Nec est qui se abscondat à calore eius: ecce habes aduentum spiritussancti quem in linguis igneis misit, ut feruorem charitatis ostenderet.

quam

A quam profecto non habet, qui cum ecclesia quæ in omnibus linguis est, non seruat unitatē spiritus in uinculo pacis. Iam uero quod unum quidem baptismum esse dixisti, sed tamē tribus gradibus consecratum, ipsaq; tria sic personis singulis dispertitus es, ut aquam Ioanni, spiritumsanctum domino Iesu Christo, & ignem tertiū paracleto desuper misso tribueris, quantus error sit, parumper aduerte, Eò quippe ductus es ut ita sentires, quia Ioannes ait, Ego quidem baptizo in aqua, qui autem post me uenit maior me est, ipse uos baptizabit in spiritusancto & igni. Nec cōsiderare uoluisti, non tria tribus singillatim esse coaptata, aquā Ioanni, spiritum Christo, ignē paracleto, sed tria hæc ad uos potius pertinere, unum ad Ioannem, & duo cætera ad dominum. Neq; enim dictum est, Ego quidem uos baptizo in aqua, qui autem post me uenit maior me est, cuius non sum dignus calciamenta portare, ipse uos baptizat in spiritusancto, qui autem post illum uenturus est paracletus, ipse uos baptizat in igne: sed ego quidem, inquit, in aqua, qui autē post me uenit, in spiritusancto & igni: unum sibi tribuit, illi duo. Vides ergo quemadmodum te fefellit numerus. Adhuc attende, unum dixisti baptismum tribus gradibus consecratum, aqua, spiritusancto & igni, & tres personas per singula posuisti, Ioannem ad aquam, Christum ad spiritum, paracletum ad ignem. Si ergo aqua Ioannis ad eundem pertinet, cuius unitas commendatur, non debuerunt baptizari iubente Paulo apostolo quos compererat baptizatos à Ioanne, Iam enim habebant aquam ad eundem, sicut dicis, baptismum pertinentem: restabat ut spiritum & ignem acciperent, quia defuerant Ioanni, ut compleretur baptismus tribus, ut asseris, gradibus consecratus. Cum uero autoritate apostolica iussi sunt baptizari, satis declaratum est aquam illam Ioannis non pertinere ad baptismum Christi, sed pro necessario tempore alterius dispēsationis fuisse. Postremo quid tibi uisum est cum probare uoluisses spiritumsanctum à Christo datum, & adhibuisses ex euangelio testimoniū, q̄ resurgens à mortuis, insufflauit in faciem discipulorum dicēs, Accipite spiritumsanctum, ad illum ultimnm ignem

B qui cū baptismo nominatus est in linguis igneis, quæ paracleto uenīete demonstratæ sunt, uelles ostendere? Dixisti enim, Ipseq; ignis paracletus crepitantibus flammis ardescens in Apostolos superuenit: quasi alius sit spiritussanctus quem dedit insufflando in faciem discipulorum, & alius qui post eius ascensum in Apostolos superuenit. Nunquid ergo duo sunt spiritussancti? Quis hoc nisi dementissimus dixerit? Ipse itaq; Christus eundem spiritūsanctum dedit, siue insufflādo in facies discipulorum, siue desuper eum die pentecostes citra sacramenti commendationem mittendo. Proinde non Christus spiritumsanctū dedit & ignē paracletus, ut quasi compleretur quod dictum erat in spiritusancto & igni, sed idē ipse Christus spiritumsanctum dedit, quem in terra positus suo flatu, in cœlo autem positus linguis igneis demonstrauit. Namq; ut noueris non tunc impletum esse quod dictum est, Ipse uos baptizat in spiritusancto, quando eis sufflauit in faciem, ut iam non in spiritu, sed in igne baptizandi uenturo paracleto uiderentur, Reminiscere apertissimam scripturam, & uide quid eis dixerit quando ipse dominus ascendit in cœlum, Ioannes quidem baptizauit aqua, uos autem baptizabimini spiritusancto, quem recepturi estis non post multos hos dies ad pentecosten. Quid hoc testimonio clarius? Secundum autem sensum tuum dicere debuit Christus, Ioannes quidem baptizauit aqua, uos autem baptizati estis spiritusancto quando uobis in faciem sufflaui, & deinde baptizabimini in igne, quem accepturi estis nō post multos hos dies, ut uidelicet complerentur illi tres gradus, quibus dicis unum baptismum consecratum. Ita fit, ut adhuc nescias quid sibi uelit quod dictum est, Ipse uos baptizat in spirisancto & igni, & temere uelis docere quod nescis. Petilianus dixit. Sed ut plene discutiā baptismū trinitatis, dixit apostolis suis dominus Christus, Ite baptizate gentes in nomine patris & filij & spiritussancti, docentes eas seruare omnia quæcunq; mando uobis. Quē doces traditor, quem condemnas? Quem doces traditor, quem occidis? Postremo quē doces? An quem feceris homicidam? Quomodo igitur baptizas in nomine trinitatis? Patrem deū dicere non potes, nam cum dixerit dominus Christus, Beati pacifici, quia ipsi filij dei uocabūtur,

Matth. 3 · *Ioan. 20* · *Acto. 1* · Caput XXXIII · *Matth. 28* · *Matth. 5*

buntur,tu qui pacem animi non habes, deum non habes patrem. Quomodo autem in nomine filij baptizas,qui tradis ipsum, quem filium dei non ullis passionibus nec crucibus imitaris? Quomodo autem baptizas in nomine spiritussancti,cum spiritussanctus in illos apostolos uenerit qui non fuerant traditores? Cum igitur uobis deus genitor non sit,nec aqua baptismatis uere nascimini, nemo uestrum penitus natus est, nec patrem habetis impij, nec matrem. Vos ergo huiusmodi dico non baptizare, & si ut carnem Iudæi quasi baptizāt millies uos lauetis. AVG.respondit, Certe proposueras plene discutere baptismum trinitatis,& intentos nos multū feceras,sed scilicet,quod uobis facillimum est, quàm cito te ad solita maledicta uertisti. Hoc reuera copiose facis, Proponis enim tibi quos uis,in quos inueharis quātum uis,in qua magna sermonis latitudine uno breuissimo uerbo quod dicitur,proba,in artissimas coartaris angustias, Hoc enim tibi dicit semen Abrææ, in quo cum omnes gētes benedicuntur,non curant cum à te maledicuntur. Sed tamen quia de baptismo agis,quem tūc putas esse uerum cum in homine iusto est, falsum autem cum in homine iniquo est. Ecce & ego secundum tuam regulā si discutiam baptismū trinitatis,copiosius ut arbitror potero dicere,q; non habeat deum patrem cui comes est deus, nec Christum suū credat,nisi pro quo passus est,nec spiritumsanctū habeat,qui lōge uario modo linguis igneis miserabilē Aphricam incendit: quomodo ergo habent baptismum,aut quomodo dant in nomine patris & filij & spiritussancti? Certe iam aduertis posse in homine iniquo esse,uel ab homine iniquo dari baptismum,non iniquū sed iustum & uerum,non quia illius est,sed quia dei est. Et ego tibi de isto nihil calūnior,quod tu de nesco quibus orbis terrarum facere nō cessas, & quod est intolerabilius,nec de ipsis aliquid probas. Illud uero nescio quomodo tolerari possit, q; nō solum hominibus sanctis de hominibus iniquis calumniamini, sed etiam ipsi sancto baptismati,quod in quolibet iniquo necesse est ut sanctum sit, crimen ex contagione peccatorū hominū comparatis,ut tale dicatis esse baptisma, qualis est ille à quo habetur uel datur uel sumitur. Porrò si talis fit homo qualis fuerat ille cum quo accedit ad sancta, & talia fiūt ipsa sacramenta quales fuerint homines in quibus sunt, sufficit sanctis hominibus ad solatium cum sancto baptismo cōmuniter à uobis falsum crimen audire:uos tātum uidete quēadmodum uestro ore damnemini, si & sobrij uestri ex contagione ebriosorum uestrorum ebriosi sunt,& misericordes uestri ex raptorum contagione raptores sunt, & quicquid apud uos in malis hominibus inuenitur,hoc cogūtur esse qui non sunt,& ipse baptismus in omnibus immundis uestris immundus est,& pro ipsius immundiciæ diuersitate diuersus est,si talis esse cogitur qualis est ille à quo habetur & datur. Hæc utiq; falsa sunt,& ideo nobis nihil obsunt,cum ea dicitis in nos,nec respicitis uos:uobis autem obsunt,quia cum ea falsa dicitis, in nos non cadunt,sed quia ea uera putatis,in uos recidunt. Petilianus dixit, Nā si illos apostolis licuit baptizare, quos pœnitentiæ baptismo Ioannes abluerat † in his uos baptizare sacrilegos non licebit. AVG.respondit, Vbi est ergo quod suprà dixeras,nō aliū baptismū fuisse Ioannis, aliū Christi,sed unum baptismum tribus gradibus consecratum, quorum trium graduū aquam Ioannes,spiritum Christus, ignē paracletus dedit? Cur ergo aquam repetiuerunt apostoli in eis quibus iam Ioannes aquam dederat pertinentem ad unum baptismum tribus gradibus consecratum? Cernis certe q; sit necessariū,ut sciat quisq; quod loquitur. Petilianus dixit, Neq; enim spiritussanctus in quenq; manus impositione pōtificis poterit inseri,nisi aqua puræ cōscientiæ præcesserit generatrix. AVG.respon. In his paucis uerbis tuis duo sunt errores, Et unus quidem ad quæstionem quæ inter nos discutitur,non ualde pertinet,sed te imperitiæ coarguit, Nam in centum uiginti homines sine cuiusq; manus impositione,in Cornelium uero Centurionem & eos qui cum illo erant,etiam priusq; baptizarentur spiritussanctus aduenit. Alter autem error in his uerbis tuis totā causam uestram penitus perimit, Dicis enim aquam puræ conscientiæ præcedere oportere genitricem,ut spiritussanctus consequatur. Proinde aut omnis aqua in nomine patris & filij & spiritussancti consecrata puræ conscientiæ est, non propter eos à quibus ministratur,uel à quibus

C (right margin, top) · D (right margin, mid)

Caput XXXIIII

al. mihi

Caput XXXV

A quibus accipitur, sed propter illum qui hunc baptismum immaculatus instituit, aut si aquã puræ conscientiæ non facit nisi pura cõscientia, & ministrãtis hominis, & sumentis: quid agitis de eis quos inuenitis ab eis baptizatos, qui nondũ proditi conscientiam maculosam gerebant: præsertim si inter istos baptizatos aliquis existat qui se fateatur malã cum baptizaretur habuisse conscientiam, q; per illam forte occasionem ad aliquod flagitiũ peruenire uoluisset? Cum ergo uobis fuerit manifestatũ, nec illum qui ministrauit, nec illum qui accepit baptismum purã habuisse conscientiã, denuo baptizandum esse censebitis? Nequaquam hoc dicturus, nequaquã facturus es. Baptismi ergo puritas à puritate uel immundicia conscientiæ, siue dantis siue accipientis omnino distincta est. Aude ergo iam dicere puræ conscientiæ fuisse fraudatorẽ, raptorem, pupillorũ & uiduarum oppressorem, cõiugiorum separatorem, patrimoniorũ alienorũ proditorem, uenditorem, diuisorem. Aude etiã dicere puræ conscientiæ fuisse illos quos talibus tẽporibus defuisse difficile est: si qui forte nõ propter Christum, nec propter uitam æternam, sed propter amicitias terrenas conciliandas, & cupiditates terrenas satiandas ab illo ut baptizarentur ambierũt. Porrò si hos puræ cõscientiæ fuisse non audes dicere, si quos ex eo numero repereris baptizatos, da eis quam non acceperunt aquã puræ conscientiæ: quod si non facis, desine aduersus nos iactare quod non nosti, ne cogaris aduersus nos respõdere quod nosti. Petilianus dixit. Qui utiq; spiritussanctus in uos uenire non potuit, quos non uel pœnitentiæ baptismus abluit, sed pœnitenda, quod uerũ est, aqua polluit traditoris. AVG. respondit, Traditores quidem non solum nos non probatis, sed nec patres uestri patres nostros probare potuerũt, qui nisi probati essent, nõ utiq; patres nostri essent secundũ tuam superiorem assertionẽ, quorũ non essemus facta sectati: nec tamẽ propter eos à consortio diuelleremur unitatis, & à semine Abraæ in quo benedicuntur omnes gentes. Veruntamen si alia est aqua Christi, & alia est aqua traditoris, quia nõ fuit traditor Christus: cur non alia sit aqua Christi, & alia sit aqua raptoris, Cap. XXXVI

B quia nec raptor utiq; fuit Christus? Baptiza ergo tu post raptorẽ tuum, & baptizabo ego post traditorẽ nec meum nec tuum: aut si chartis prolatis credendum est, & meum & tuum: si autem cõmunioni orbis terrarum magis q̃ parti Donati, non meum sed tuum. Meliore uero & saniore sententia, quia secundum Apostolicã uocem, unusquisq; nostrũ proprium onus portabit, nec ille raptor uester est quotquot nõ estis raptores, nec quisquam traditor aut noster aut uester est quotquot nõ sumus traditores: & ideo nos sumus catholici, qui secundum istam sententiã non deserimus unitatẽ: uos uero hæretici qui propter quorundam hominũ crimina seu uera seu falsa, non uultis tenere cum Abraæ semine charitatem. Gal. 6

Petilianus dixit, Sed ut hæc ab Apostolis facta præluceant, eorũ actibus edocemur, sicut scriptum est, Factũ est autem dum Apollo esset Corinthi, Paulus perambulatis superioribus partibus uenit Ephesum. Et cum inuenisset quosdam discipulos, dixit illis, Si spiritumsanctum accepistis credẽtes? At illi dixerũt, Sed neq; si est spiritussanctus audiuimus. Dixitq; Paulus, In quo ergo baptizati estis? Et responderunt dicentes, Ioannis baptismo. Ait autem Paulus, Ioannes baptizauit baptismo pœnitentiæ, plebi dicens in eum qui uenturus esset post ipsum ut crederent, hoc est, in Iesum Christum dominũ nostrum. Quo audito, baptizati sunt in nomine domini Iesu Christi. Et cum imposuisset illis manus Paulus, uenit spiritussanctus super illos, loquebantur autem uarijs linguis & prophetabant, Et erãt omnes uiri ferè duodecim. Si igitur illi sunt baptizati ut spiritumsanctum reciperent, cur nõ uos, si sanctum uultis spiritum sumere, post uestra mendacia ueram percipitis nouitatem? Qui si male hoc facimus, quare nos quæritis? aut certe si crimen est, Paulum primitus condemnate. Qui utique Paulus quod iam fuerat abluit, nos autem in uobis quod nondũ est baptizamus, Non enim uos ut sæpe iam diximus uero baptismate tingitis, sed inani uocabulo falsi baptismatis infamatis AVG. respondit, Paulum non accusamus qui dedit hominibus baptismum Christi, quia non habebant baptismum Christi, sed baptismum Ioannis, secundum ipsorũ responsionẽ. Qui interrogati, in quo baptizati essent, responderũt, Cap. XXXVII Acto. 19

baptismo Ioannis,qui ad baptismũ Christi nõ pertinet, nec eius pars ulla uel gradus est,ali oquin aut tũc iterabat aqua baptismi Christi, aut si baptismus Christi tũc per duas aquas pficiebatur,minus perfectus est modo,quia nõ datur illa quæ per Ioãnem dabatur, Quodlibet autem horum impium & sacrilegum est opinari.Dedit ergo Paulus baptisma Christi eis qui non baptismum Christi habebant, sed Ioannis.Cur autem illo tempore necessarius fuit baptismus Ioannis qui nunc iam necessarius nõ est, & alibi diximus,& nunc ad rẽ quæ inter nos agitur nõ pertinet, nisi tantummodo ut uideatur q Ioannis baptismus alius fuit, Christi autem alius:sicut alius fuit ille baptismus,in quo patres nostros dicit Apostolus baptizatos in nube & in mari,quãdo per Moysen rubrum mare transierunt.Lex enim & prophetæ usq; ad Ioannem baptistã sacramenta habebant prænuntiãtia rem futuram, nostri uero temporis sacramenta uenisse contestantur, quod illa uenturum esse prædicabant.Ioannes itaq; omnium præcedentium proximus Christi annuntiator fuit.Et quia omnes superiorum temporum iusti & prophetæ cupiebant uidere completum,quod reuelante spiritu futurum esse cernebant,unde & ipse dominus dicit, Quoniam multi iusti & prophetæ cupierunt uidere quæ uidetis & non uiderunt, & audire quæ auditis & non audierunt:propterea Ioannes amplius q̃ propheta dictus est,& in natis mulierum non habuisse maiorem,quia prioribus iustis prænuntiare tantum Christum concessum est: huic autem prænuntiare absentem & uidere præsentem,ut huic inueniatur patuisse quod illi cupierunt. Et ideo sacramẽtum baptismi eius adhuc ad prænuntiationem Christi pertinet,sed planè nouissimam:quoniam usq; ad illum fuerunt præuuntiationes primi aduentus domini, cuius aduentus modo annuntiationes sunt,iam non prænuntiationes.Sed dominus humilitatis uiam docens, sacramenta quæ hic inuenit,prænuntiationis suæ suscipere dignatus est, non ad suæ purgationis adiutorium,sed ad nostræ pietatis exemplum,ut scilicet ostenderet nobis quanta deuotione suscipere debemus ea quæ illum iam uenisse testantur, quando ipse suscipere non dedignatus est,quæ illum uenturum figurabant.Et Ioannes ergo quamuis proximus,& infra unum annum,coætaneus tamen cum baptizaret uenienti præibat Christo, propter hoc de illo dictum est,Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit uiam tuã. Et ipse prædicabat dicens, Venit fortior me post me. Sic ergo circuncisio octauæ diei quæ patribus data est,prænuntibat iustificationem nostram,ut expoliationem carnalium concupiscentiarum per resurrectionem domini, quæ post septimum,id est,sabbati diem, octauo die,id est,dominico facta est,qui dies tertius post sepulturam eius occurrit.Eandem tamen prænuntiantem circuncisionem carnis infans Christus accepit. Et quemadmodum pascha quod à Iudæis celebrabatur in occisione agni, prænuntiabat domini passionem & trãsitum de hoc mundo ad patrem,& ipsum tamen pascha quod erat in eadem prænuntiatione, idẽ dominus cum discipulis suis celebrauit quando ei suggesserunt dicentes, Vbi uis paremus tibi pascha? Sic & baptismũ Ioãnis qui erat in proxima eius prænuntiatione,etiam ipse suscepit.Sed sicut aliud est carnis circũcisio Iudæorum,aliud autem quod octauo die baptizatorum nos celebramus, & aliud est pascha quod adhuc illi de oue celebrãt:aliud autem quod nos in corpore & sanguine domini accipimus: sic alius fuit baptismus Ioannis, alius est baptismus Christi.Illis enim uentura ista prænuntiabantur:istis completa illa prædicantur.Et quamuis illa Christus acceperit, nobis tamen necessaria non sunt, quia ipsum qui per hæc annuntiabatur accepimus. Recenti autem aduentu domini quisquis illa accepisset, opus ei erat ut etiam his imbueretur: quisquis uero his imbutus esset,non opus erat ut retrorsus in illa cogeretur.Quapropter nolite de Ioannis baptismo caliginem facere,cuius causa & ratio siue ista sit quam exposui, siue alia melior certiorq; reddatur, illud tamen manifestum est, alium fuisse baptismum Ioannis,alium Christi: & illum Ioannis baptismum appellatum, quod & istorum quos commemorasti responsio declarat,& sermo ipsius domini,ubi ait Iudæis,Baptismus Ioannis de cœlo est an ex hominibus? Iste autem baptismus non dicitur Cæciliani nec Donati nec Augustini nec Petiliani,sed baptismus Christi.Nam si impuden tes

Margin notes: 1. Cor.10 (beside "Christi autem alius"); Matth.13 (beside "turum esse cernebant"); Malach.3 (beside "de illo dictum est"); Matth.3 (beside "Et ipse prædicabat"); Matth.26 (beside "dominus cum discipulis"); Matth.21 (beside "quod & istorum"). Section letters: C (top right), D (beside "fra unum annum").

A tes nos putas, quia post nos neminem uolumus baptizari, cum uideamus post Ioannẽ fuisse homines baptizatos, qui utiq; incõparabiliter maior est nobis, nunquid forte Ioannes & Optatus æquales sunt? Ridiculum uidetur, & tamen puto q̃ nõ eos æquales, sed maiorem credatis Optatum. Post Ioannẽ quippe Apostolus baptizauit, uos baptizare post Optatũ neminem audetis. An quia Optatus in unitate uestra fuit? Iam hoc quibus præcordijs sustineri possit ignoro: si amicus comitis cui comes erat deus in unitate dicitur fuisse, & amicus sponsi præter unitatẽ. Quòd si Ioannes maxime in unitate fuit, & nõ solũ Optato, sed omnibus nobis & omnibus uobis longe excellẽtior & maior fuit: & tamẽ post eum Paulus Apostolus baptizauit, quare uos post Optatũ nõ baptizatis, nisi forte in has angustias uos coartat cæcitas uestra, ut dicatis Optatũ dare potuisse spiritumsanctũ, Ioannẽ non potuisse? Quod si nõ dicitis, ne ab ipsis etiam insanis uestra rideatur insania, quid respõsuri estis, cur post Ioannem baptizandi fuerint homines, post Optatũ autem nemo baptizandus sit, nisi quia illi baptismo Ioannis fuerant baptizati: quicunq; autẽ Christi baptismo baptizantur, siue per Paulum baptizentur, siue per Optatũ, nihil distare inter istorũ & illorũ baptismum, cum tantũ distet inter Paulum & Optatũ. Redite ergo præuaricatores ad cor, & nolite ex hominum moribus & factis diuina sacramẽta pensare. Illa enim per eum facta sunt cuius sunt: sed digne tractata afferunt præmium, indigne autẽ tractata iudicium. Et quamuis unum nõ sint qui dat sacramentum digne & qui indigne tractauit: unum est tamen illud siue digne siue indigne tractetur, nõ ut ipsum melius uel deterius fiat, sed ad uitam mortẽmue tractantiũ. Illud sanè quod dixisti, quia in illis quos baptizauit post Ioannem Paulus quod iam fuerat abluit, profecto non diceres si aliquãtulum consyderares quid diceres. Si enim abluendus fuit baptismus Ioannis, proculdubio sordidus fuit. Quid ergo iam te urgeam, recole aut lege & uide unde hoc Ioannes acceperit, reperies in quem effuderis istã blasphemiã: quod cũ repereris, saltẽ pectus tundatur, si lingua nõ frenatur. Iam uero quod

Esa.46

Act.19

B eleganter uobis dicere uidemini, si male hoc facimus quare nos quæritis? Nónne aliquãdo recordamini, quia non quæruntur nisi qui perierunt? An & hoc uidere, ad ipsam perditionem pertinet? Posset enim & illa ouis tam absurde pastori dicere, si male facio q̃ à grege aberro, quare me quæris: nõ intelligens quare se putat non esse quærẽdam, hanc esse unam causam quare quæratur. Quis autẽ nos quærit, siue per scripturas suas, siue per linguas catholicas & pacificas, siue per flagella tẽporalium tribulationum, nisi ille qui istam misericordiam nobis dispẽsat in omnibus? Quærimus ergo uos ut inueniamus: tãtum enim uos diligimus ut uiuatis, quãtum uestrũ errorem odimus ut intereat qui uos perdit. Atq; utinam sic uos quæramus ut etiam inueniamus, & de unoquoq; uestrum gaudenter dicamus, Mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est.

Lucæ 15

Cap.XXXVIII

Petilianus dixit, Si uos tenere catholicam dicitis catholicos: illud est quod Græce dicitur unicum siue totũ, Ecce in toto non estis, quia in partẽ cessistis. AVG. respondit. Et ego quidẽ Græcæ linguæ perparum assecutus sum, & propè nihil: nõ tamen impudenter me dico nosse holon, non esse unũ sed totũ, & καθόλον secundum totum, unde catholica nomẽ accepit, dicente ipso domino, Non est uestrum scire tẽpora, quæ pater posuit in sua potestate, sed accipietis uirtutẽ spiritussancti superuenientẽ in uos, & eritis mihi testes in Hierusalem & totã Iudæam & Samariam, & usq; in totam terram. Ecce unde catholica uocatur. Sed ita clausis oculis offenditis in montẽ qui ex paruo lapide, secũdum prophetiã Danielis, creuit & impleuit uniuersam terram, ut nobis dicatis, q̃ in partem cesserimus & in toto nõ simus, quorum cõmunio uniuerso orbi diffunditur, Sed quemadmodum si mihi diceres quòd ego sim Petilianus, non inuenirem quemadmodum te refellerem, nisi ut aut iocantem riderem, aut insanientem dolerem: hoc mihi nunc faciendum esse uideo: sed quia iocari te non credo, uides quid restet.

Act.1

Daniel 2

Caput XXXIX

Petilianus dixit, Sed non est pars tenebrarum contra lucem, nec pars amaritudinis cum melle, non est pars uitæ cum morte, non est pars innocentiæ cum reatu, non est pars aquæ cum sanguine, nec amurcæ cum oleo pars, licet sit feculenta cognatio, sed cuncta reproba defluent, Ipsa est sen-

8.Ioan.2 tina uitiorum,dicente Ioanne,Ex nobis exierunt sed non sunt de nobis,Nam si essent de nobis,permansissent utique nobiscum.Non est aurum cum sordibus suis, omnia preciosa pur- C
Eccli 27 gantur.Scriptũ est nanq;, Sicut aurũ probat fornax,ita & iustos uexatio tribulationis.Nõ est pars crudelitas mansuetudinis,nec religio sacrilegij,nec pars Macarij penitus potest esse nostra,quia ritus nostri similitudinem maculat. Acies namq; inimica non pars est quæ implet nomen hostile, quæ si uere pars dicitur,sententiã congruã Salomonis incurret, Pereat pars eorum de terra. AVG.respondit,Hæc uerba iactare & nihil probare,quid est nisi delirare? Attendis zizania per mundum, & triticum non attendis, cum per totum utraq; iussa sint crescere.Attendis semen maligni quod tẽpore messis separabitur, & non attendis semẽ Abraæ in quo benedicuntur oẽs gẽtes.Quasi uero uos iam sitis massa purgata, & mel syncerum & eliquatum oleum,& aurum purum,nec ipsa species dealbati parietis. Vt enim de uitijs cæteris taceam,nunquid ebriosi partem faciunt sobriorum,aut deputantur auari in parte sapientum? Si mansueti homines lucis uocabulum tenent,furor Circumcellionum ubi nisi in tenebris deputabitur? Cur ergo per tales baptismus datus apud uos ualet,& per quoslibet in orbe terrarum idem Christi baptismus nõ ualet? Cernis nempe ad illud uos esse ab orbis terrarum cõmunione separatos,ut non quidẽ sitis omnes ebriosi,nec omnes auari,nec omnes uiolenti,sed omnes hæretici,ac per hoc oẽs impij,& omnes sacrilegi. Quod autẽ uniuersum orbem terrarũ Christiana societate gaudentẽ Macarij partẽ uocatis,quis hoc sano cerebro diceret? Sed quia uos de parte Donati esse dicimus,quæritis hominẽ de cuius parte nos esse dicatis:& in magnis angustijs nominatis nescio quẽ si forte in Aphrica cognitũ, in alijs autem orbis partibus ignotum.Quapropter ecce respondet uobis uniuersum semen Abraæ de uniuersa terra,Macarium istũ de cuius parte nos dicitis, omnino non nouimus. Respondete uicissim non uos nosse Donatũ,sed & si partem Optati uos esse dicamus,quis uestrum potest dicere,nescire se Optatum,nisi forte facie,sicut nec Donatum? Sed gaudetis uidelicet de nomine Donati,nunquid & de nomine Optati? Quid ergo uobis prodest Donatus,cum uos omnes coinquinauerit Optatus? Quid uobis prodest sobrietas Donati,cũ Circumcellionum ebrietate polluamini? Quid uobis prodest secundum uestram opinionẽ innocentia Donati,cũ Optati rapacitate maculemini? Hic enim est error uester, ut amplius putetis ualere iniquitatem hominis ad alium contaminandum, q̃ iustitiã hominis ad aliũ purificandũ.Itaq; si duo pariter diuina sacramenta cõmunicent, unus iustus, alius iniquus, sed ita ut nec iste illius iniquitatem, nec ille huius imitetur iustitiam: non dicitis ex hoc fieri ambos iustos,sed ambos iniquos, ita ut & illud sanctum quod pariter sumunt,immũdum fiat, & amittat propriã sanctitatẽ. Vbi sibi inuenit tales aduocatos iniquitas,quibus delirãtibus ita uictrix putetur? Vt quid ergo uobis plauditis de nomine Donati in tanto peruersitatis errore,ubi nõ Petilianus quidem esse meretur quod Donatus, sed ipse Donatus esse D
Psal.15 cogitur quod Optatus? Dicat autẽ domus Israël,Pars mea dominus: dicat semen Abraæ in omnibus gentibus,Dominus pars hæreditatis meæ. Nouit enim quomodo dicat in euãgelio,gloriæ beati dei, Nam & uos per sacramentum quod in uobis est, sicut Caiphas domini persecutor,nescientes prophetatis. Quod enim græce μακάριος,latine beatus est,Ita planè de parte Macarij sumus.Quid enim est Christo beatius,cuius sumus,ad quem cõmemorantur & conuertuntur uniuersi fines terræ, & in cuius conspectu adorant uniuersæ patriæ
πατριαὶ gentium? Itaq; maledictionem tuam ultimam in peruersum de Salomone usurpatum, nõ timet pars huius Macarij, id est huius beati, ne pereat de terra. Quod enim dictum est de impijs,hoc uos ad Christi hæreditatem cõuertere conamini,& hoc esse factum nefanda impietate contenditis. Cum enim de impijs ille loqueretur,ait, Pereat pars eorum de terra. Cũ autem uos dicitis illud quod scriptum est, Dabo tibi gentes hæreditatem tuam,& commemorabuntur & conuertentur ad dominum uniuersi fines terræ,iam istam promissionem perijsse de terra,in Christi hæreditatem retorquere uultis,quod de sorte prædictum est impiorum: sed manente atq; crescente Christi hæreditate, cum ista dicitis uos peritis. Non enim ubiq;

A ubiq; per sacramentũ dei prophetatis, quandoquidem his per uestram insaniã male optatis. Sed plus ualet prædictio prophetarum quàm maledictio pseudoprophetarum.

Petilianus dixit, Paulus quoq; apostolus clamat, Nolite iugũ ducere cum infidelibus, Caput XL Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate, aut quæ societas luminis cũ tenebris? Quæ 2. Cor. 6 autem conuentio Christi ad Belial, aut quæ pars fideli cum infideli? AVG. respondit, Verba Apostoli agnosco, sed quid te adiuuent omnino nõ uideo, Quis enim nostrum dicit esse participationem iustitiæ cum iniquitate, etiam si iustus & iniquus, sicut Iudas & Petrus, pariter sacramenta communicẽt? Ex una quippe re sancta Iudas sibi sumebat iudicium, Petrus salutem: sicut tu si dissimilis eras cum Optato sacramentum sumebas, & raptor sicut ille non eras. An rapina iniquitas non est? Quis ita insaniat ut hoc dicat? Quæ ergo participatio iustitiæ tuæ cum illius iniquitate, quãdo ad unum accedebatis altare? Petilianus dixit, Et iterum docuit ne schismata nascerentur, Dico autem uobis, quod unusquisq; uestrum Cap. XLI 1. Cor. 1 dicit, Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego uere Cephæ, ego autem Christi: Nunquid diuisus est Christus? Nunquid Paulus crucifixus est pro uobis, aut in nomine Pauli baptizati estis? AVG. respõdit, Mementote qui hoc legitis, Petilianus ex Apostolo ista commemorat, quando enim crederetis sic eum pro nobis cõtra se dicere? Petilianus dixit, Si rudibus, si iustis Paulus hæc dixit, ego uobis iniustis hæc dico, Nunquid diuisus est Caput XLII Christus ut uos ab ecclesia scinderetis? AVG. respõdit, Vereor ne quisq; in hoc opere nostro scriptorem arbitretur errasse & illic fecisse, Petilianus dixit, ubi debuit facere, Aug. respondit: sed uideo quid egeris, quasi præoccupare uoluisti ne nos ista diceremus, Sed quid fecisti nisi ut bis dicatur? Si ergo sic te delectat audire quæ sunt aduersus uos ut ea dicuntur, audi illa peto à me Petiliane, Nunquid diuisus est Christus ut uos ab ecclesia scinderetis?

Petilianus dixit, Nunquid pro uobis Iudas traditor laqueo suo mortuus est, aut eius Caput XLIII uos moribus tingitis, cuius facta sectantes raptis thesauris ecclesiæ nos Christi hæredes po-

B testatibus seculi uenundatis? AVG. respondit, Non pro nobis Iudas, sed Christus mortuus est. Cui dicit ecclesia toto orbe diffusa, Respondeã exprobrantibus mihi uerbum, quoniam in uerba tua supsperaui. Cum ergo audiam uerba domini dicentis, Eritis mihi testes in Hierusalem, & in totam Iudæam & Samariam, & usq; in totam terram, Et per prophetam, In Acto. 1 Psal. 18 omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ uerba eorum. Malorum commixtio corporalis me nulla perturbat, sed noui dicere, Suscipe seruum tuum in bonum, non ca Psal. 118 lumnientur me superbi. Non ergo curo uanum calumniatorem, quia idoneum teneo promissorem. Si autem de rebus uel locis ecclesiasticis quos tenebatis & non tenetis queritimini, possunt & Iudæi se iustos dicere, & iniquitatem nobis obijcere, quia locum in quo impie regnauerunt, modo Christiani possident. Quid ergo indignum si ea quæ tenebãt hæretici, secundum parem domini uoluntatem catholici tenent? Ad omnes enim similes, id est, ad omnes impios & iniquos illa uox domini ualet, Auferetur à uobis regnum dei, & dabitur gẽ Matth. 21 ti facienti iustitiam. An frustra scriptum est, Labores impiorum iusti edent? Quapropter Psal. 104 magis mirari debetis q; adhuc tenetis aliquid, q̃; q; aliquid amisistis. Sed neq; hoc miremini, paulatim enim cadit paries dealbatus. Respicite tamen Maximinianistas, quæ loca tenebant, & quibus inde agentibus & expugnantibus pulsi sint. Et si hoc pati iustitia est, & facere iniquitas, aude loqui si potes, Primò quia uos fecistis, illi passi sunt: deinde quia secundum regulam iustitiæ huius tu inferior inueniris, Illi enim per iudices à catholicis imperatoribus expulsi sunt ex locis antiquis, tu autem nec per ipsorum imperatorum iussa de basilicis expelleris unitatis. Vnde? nisi quia minoris meriti es, non solum cæteris collegis tuis, sed etiam istis ipsis quos certe ut sacrilegos plenarij concilij uestri ore damnastis.

Petilianus dixit, Nos enim ut scriptum est, baptismo nostro Christum induimus tradi Caput XLIIII tũ, uos uestro cõtagio Iudã induitis traditorẽ. AVG. respõ. Possem & ego dicere, uos uestro Gal. 3 cõtagio Optatũ induitis proditorẽ, raptorẽ, oppressorẽ, separatorem: sed absit ut cupiditas reddẽdi maledicti me prouocet ad aliquã falsitatẽ: nec uos enim illum induitis, nec nos istũ.

Itaq; si quis ad nos ueniens in nomine Optati se baptizatum esse respondeat, & baptizetur C in nomine Christi, & uos quotquot à nobis uenientes baptizastis, si in nomine traditoris se baptizatos dixerant, non reprehẽdimus quod fecistis: si autem in Christi nomine baptizati erant, nõ uidetis quanto errore arbitremini uarietate humanorũ uitiorũ diuina sacramenta uariari, aut in te cuiuscꝫ sordibus pollui.

Caput XLV Petilianus dixit, Sed si istæ sunt partes, nihil nobis præiudicant nomina cũ paucis. Duæ nanq; uiæ sunt, una angusta qua pergimus: alia est impijs qua peribunt, & tamen longe discernitur uocabuli æqualitas, ne uia iustitiæ consortio nominis maculetur. AVG. respon. Timuisti cõparatã multitudini uestræ multitudinẽ orbis terrarũ, & ad paucitatis laudẽ per angustã uiam gradientẽ te conferre uoluisti. Vtinã non ad eius laudẽ, sed ad ipsam uiã te cõtulisses, profecto conspiceres eandẽ paucitatẽ in ecclesia esse omniũ gentiũ, sed paucos dici iustos in cõparatione multorũ iniquorũ: sicut in cõparatione paleæ possunt pauca grana dici uberrimæ segetis, quæ tamen per seipsa in massam redacta implent horreũ. Nã sicut in tribulationibus amissorũ locorũ, sic etiã in paucitate, si in his putas esse iusticiã, te ipsi Maximinianistæ superabunt.

Caput XLVI Petilianus dixit, Primo psalmo Dauid beatos & impios separat, non partes scilicet faciens, sed ab omnibus impijs separans sanctitatẽ, Beatus uir qui non abijt in cõcilio impiorũ, & in uia peccatorũ non stetit. Ad uiã iustitiæ redeat qui errauerat ut periret, Et super cathedrã pestilentiæ nõ sedit, cũ ita cõmoneat, ò miseri quid sedetis? Sed in lege domini uoluntas eius, & in lege domini meditabitur die ac nocte, Et erit uelut lignũ quod plantatũ est circa decursus aquarũ, quod fructũ suũ dabit in tẽpore suo, Et foliũ eius non decidet, & omnia quæcunq; fecerit prospera procedent. Non sic impij non sic, sed tanq̃ puluis quẽ proijcit uẽtus à facie terræ, implet oculos ut excæcet. Propterea non exurgent impij in iudicio, neq; peccatores in concilio iustorũ. Quoniã scit dominus uias iustorũ, & iter impiorũ periet. AVG. respondit, Quis non in scripturis discernat hæc duo genera hominũ, sed uos maledicti paleæ crimina etiam frumentis obijcitis, & cum sola palea sitis, solũ frumentũ uos esse iactatis. D Prophetæ aũt ueridici utrũq; hoc genus ante uentilationẽ quæ in die iudicij futura est, permixtũ esse dicunt per totũ mundũ, id est, per totũ agrum domini. Veruntamẽ admoneo ut istũ primũ psalmũ græce legas, ita no audebis pro crimine obijcere orbi terrarũ partẽ Macarij, quia forte intelligeres cuius Macarij si pars in omnibus sanctis, quæ per omnes gẽtes benedicuntur in semine Abraæ. Quod enim scriptũ est latine, beatus uir, græce habet μακάριος ἀνὴρ. Ille autem Macarius qui uobis displicet, si malus fuit, nec in hac sorte est, nec huic sorti obest. Si autem bonus, opus suũ probet, ut in seipso habeat gloriã & non in altero.

Caput XLVII Petilianus dixit, Nostri aũt baptismatis laudes idẽ psalmographus decantauit, Dominus pascit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit, Super aquã refectionis educauit me, animam meam conuertit, Deduxit me super semitas iustitiæ propter nomen suum, Nam & si ambulauero in medio umbræ mortis, si me, inquit, persecutor occidat, non timebo mala, quoniã tu mecum es. Virga tua & baculus tuus, ipsa me consolata sunt, Inde uicit Goliam oleo Chrismatis loricata. Parasti in conspectu meo mensam, aduersus eos qui tribulant me, Impinguasti oleo caput meũ, & calix tuus inebrians percꝫ optimus, Et misericordia tua subsequetur me omnes dies uitæ meæ, Vt inhabitem in domo domini, in longitudine dierũ, AVG. respondit. Iste psalmus de his loquitur qui bene suscipiunt baptismum, & sancto sancte utuntur. Non enim uerba ista etiã ad Simonẽ magũ pertinent, qui tamen eundẽ sanctũ baptismũ accepit: & quia eo sancte uti noluit, nõ ideo illũ inquinauit, aut repetẽ dũ talibus docuit. Sed quia Goliæ cõmemorationẽ fecisti, attẽde illũ de ipso Golia psalmũ, & uide qa in cãtico nouo depictus est: ibi eñ dicit, Deus canticũ nouũ cantabo tibi, in psalterio decem chordarũ psallam tibi. Et uide utrũ ad hoc canticum pertineat qui orbi terrarũ cõmunicat. Alibi eñ dicitur, Cantate domino canticũ nouũ, cãtate dño omnis terra. Omnis ergo terra in cuius unitate non estis, cãtat canticum nouũ, & omnis terræ sunt quoq; uerba ista, Dominus pascit me & nihil mihi deerit, &c. Nõ sunt hæc uerba zizaniorum, quamuis

Psal. 1 — Psal. 22 — Psal. 32 — Psal. 95

usq;

A usq; ad messem in una segete tolerentur. Non sunt uerba paleæ sed tritici, quamuis eadem pluuia simulq; nutriantur, eadem area simulq; triturentur, donec ultimo uentilabro abinuicem segregentur. Quæ duo utiq; communiter unum habent baptismum, quamuis non sint unum. Sed & si pars uestra esset ecclesia dei, certe fatereris istum psalmum non ibi pertinere ad furiosas cateruas Circumcellionum. Aut si & ipsi per semitas iusticiæ deducuntur, quare negatis eos comites uestros esse cum uobis obijciuntur, quamuis plerunq; paucitate concisionis uestræ, non uirga & baculus dei, sed fustes eorum consolentur, quibus uos & aduersus leges Romanas tutos esse arbitramini: in quas incurrere quid est aliud q; ambulare in medio umbræ mortis? Sed non timet mala cum quo dominus est. Certe tamen nõ audebis dicere etiam istorum furiosorum esse uerba quæ in hoc psalmo cantantur, & tamẽ habere eos baptismum, non solũ confitemini, sed etiam profitemini. Non dicunt ergo ista nisi qui aqua sancta reficiuntur, sicut omnes iusti dei, non qui ea male utendo subuertuntur, sicut magus ille à Philippo baptizatus, & tamen ipsa in utrisq; una & sancta est. Nõ dicunt ista nisi qui ad dexteram pertinebunt, sed tamen eadem pascua sub uno pastore & oues & hirci pascuntur, donec ut debita recipiant, segregentur. Non dicunt ista nisi qui de mensa domini uitam sumunt sicut Petrus, non iudicium sicut Iudas: & tamen ipsa utriq; fuit una, sed non utrique ualuit ad unum, quia ipsi non erant unum. Non dicunt ista nisi qui oleo sancto etiam in spiritu beatificantur, sicut Dauid, non qui in solo corpore consecrantur sicut Saul: & tamen cũ ambo unum sumpsissent, non eis impar sacramentum, sed impar meritum fuit. Non dicũt ista nisi qui calicem domini in uitam æternam mutata mente suscipiunt, non qui iudicium sibi mãducant & bibunt, sicut Apostolus ait, & tamen utrisq; non unis calix ille unus est, inebrians ad capescenda cœlestia martyres, non ad funestanda præcipitia Circũcelliones. Memento ergo sacramentis dei nihil obesse mores malorum hominum, quo illa uel omnino non sint, uel minus sancta sint, sed ipsis malis hominibus ut hæc habeant ad testimonium damnationis, non ad adiutorium sanitatis. *1.q.1.c.dominus*

B Saltem quippe ipsa uerba ultima psalmi huius considerare debuisti, & propter eos qui baptismo accepto apostatant intelligere non ab omnibus qui sanctum baptisma accipiunt posse dici, Vt inhabitem in domo domini in longitudine dierum: & tamen siue permanentibus siue lapsis, cum ipsi non sint unum, baptismus unus est: & cum ipsi non utriq; sancti sint, baptismus in utrisq; sanctus est: quia & apostatæ si redeant, non quasi cum amiserint baptizantur, sed quod in se permanenti iniuriam fecerint humiliantur. *Psal.22*

Caput XLVIII Petilianus dixit, An ne uos sanctos esse dicatis, primum id assero, quia qui non fuerit innocens non habet sanctitatem. AVG. respondit, Ostende nobis tribunal ubi sedisti, ut ante te staret orbis terrarum, & quibus oculis, nõ dico conscientias omnium, sed uel actus inspexisti & discussisti, ut eum perdidisse innocentiã iudicares. Ille qui raptus est usq; in tertium cœlũ, dicit, Sed neq; ego meipsum dijudico: & tu de uniuersa terra qua hæreditas Christi dilatatur audes ferre sententiam. Deinde si satis absolutum tibi uidetur quod dixisti, Qui non fuerit innocens non habet sanctitatem. Quæro si non habebat Saul sacramenti sanctitatem, quid in eo Dauid uenerabatur? Si autem habebat innocentiam, quare innocentem persequebatur? Nam cum propter sacrosanctã unctionem & honorauit uiuũ & uindicauit occisum. Et quia uel panniculum ex eius ueste præscidit, percusso corde trepidauit. Ecce Saul non habebat innocentiam, & tamẽ habebat sanctitatem, non uitæ suæ, sed unctionis: nam hoc sine innocentia nemo potest, sed sacramenti dei quod & in malis hominibus sanctũ est. *1.Cor.4* *1.Reg.10*

Cap. XLIX Petilianus dixit, Nã si legẽ perfidi nostis (sine iniuria ipsius legis hæc dixerim) hanc & diabolus nouit, Namq; domino deo in causa Iob iusti, quasi iustus ita de lege respondit, sicut scriptũ est, Dixit dominus diabolo, Respexisti in puerũ meum Iob, quia non est similis illi in terra, homo sine malitia, uerus dei cultor, abstinens se ab omni malo, perseuerans in simplicitate, tu autem petisti ut omnẽ rem illius perderes sine causa. Et respondit diabolus & dixit domino, Corium pro corio, & omne quodcunque habuerit homo pro anima sua dabit. Ecce legaliter loquitur qui nititur *Iob.2*

contra

cõtra legem. Et iterum dominum Christum sermonibus suis sic ausus est attentare, sicut scri C
Matth. 4 ptum est, Assumpsit diabolus Iesum in sanctam ciuitatẽ, & statuit eũ super pinnam templi
Psal. 90 & dixit ei, Mitte te deorsum, Scriptum est enim, Quia angelis suis mandauit de te, ut mani
Deu. 6 bus tollant te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Ait Iesus, Iterum scriptũ est, Nõ
tentabis dominum deum tuum. Nostis, inquam, sicut diabolus legem, qui in suis conatibus
uincitur & in actibus erubescit. AVG. respondit, Possem quidẽ quærere abs te, in qua lege
scripta sunt uerba quæ diabolus dixit, cum sanctum uirum Iob apud deum criminaretur, si
hoc mihi esset propositum, demonstrare legem quã dicis diabolum nosse, teipsum non nos
se: sed quia non inde inter nos quæstio est, hoc prætermitto. Sic autem conatus es ostende-
re diabolum legisperitum, quasi nos dicamus omnes qui uerba legis nouerunt iustos esse.
Quid ergo te adiuuet quod de diabolo commemorare uoluisti, non uideo, nisi forte ut no-
bis ueniret in mentem, quomodo ipsum diabolum uos imitamini. Sicut enim ille contra la-
torem legis proferebat uerba legis, sic & uos ex uerbis legis accusatis homines quos ignora
tis, ut dei promissis quæ in ipsa lege scripta sunt resistatis. Deinde uellem mihi diceres, Cõ-
fessores illi uestri quando seipsos præcipitant, cui dicant martyriũ, utrum Christo qui talia
suggerentẽ diabolũ repulit, an potius ipsi diabolo qui talia Christo faciẽda suggessit? Duæ
sunt maxime uiles atq; usitatæ mortes eorum qui seipsos interimunt, laqueus & præcipitiũ.
23. q. 5. c. tu dixisti Tu certe dixisti in primis partibus huius epistolæ, Laqueo traditor perijt, laqueum talibus
dereliquit, hoc ad nos omnino non pertinet, Neq; enim ueneramur nomine martyrum eos
qui sibi collum ligauerunt. Quanto autem nos probabilius in uos dicimus, magister tradi-
toris diabolus præcipitium Christo suadere uoluit, & repulsus est, Quid ergo dicendi sunt
quibus hoc suasit & auditus est? Quid enim, nisi inimici Christi, amici autem diaboli, disci-
puli seductoris, condiscipuli traditoris, Spontaneas enim mortes ab uno magistro utriq;
Caput L didicerunt, ille laqueum, isti præcipitium. Petilianus dixit, Sed ut uestra singula de-
struamus, si sacerdotes uos dicitis, sic à domino deo dictum est per prophetam, Vltio domi D
ni super falsos sacerdotes. AVG. respondit, Quære potius quid uerum dicas, non unde male
Caput LI dicas, & quid doceas, non quid obijcias. Petilianus dixit, Si cathedram uobis mi-
seri uendicatis, ut superius diximus, habetis illam profecto quam Dauid propheta psalmo-
graphus pestilentiæ cathedram pronuntiauit, uobis enim iuste relicta est, quia in ea sancti
sedere non possunt. AVG. respondit, Et hæc non uides non aliqua esse documenta, sed uana
conuitia, Hoc enim est illud quod pauloante dixi, Verba legis dicitis, sed in quos dicatis nõ
attenditis, sicut diabolus uerba legis dicebat, sed cui diceret nõ agnoscebat, Ille caput nostrũ
sursum ascensurum, deorsum uolebat deijcere: uos autem corpus eiusdem capitis quod per
totam terram diffusum est, ad exiguam partẽ uultis redigere. Certe ipse pauloante dixisti,
nos legem nosse & legaliter loqui, sed in actibus erubescere. Dicis quidem ista nihil probãs,
sed & si de aliquibus probares, de his cæteris non præscriberes. Veruntamen si omnes per to
tum orbem tales essent quales uanissime criminaris, cathedra tibi quid fecit ecclesiæ Roma-
næ in qua Petrus sedit, & in qua hodie Anastasius sedet: uel ecclesiæ Hierosolymitanæ, in
qua Iacobus sedit, & in qua hodie Ioannes sedet, quibus nos in catholica unitate connecti-
mur, & à quibus uos nefario furore separastis? Quare appellas cathedram pestilentiæ cathe
dram apostolicam? Si propter homines quos putas legem loqui & non facere, nunquid
dominus Iesus Christus propter pharisæos de quibus ait, Dicunt enim & non faciunt, ca-
thedræ in qua sedebant ullam fecit iniuriam? Nonne illam cathedram Moysi commenda-
Matth. 23 uit, & illos seruato cathedræ honore redarguit? Ait enim, Cathedram Moysi sedent, quæ di
cunt facite, quæ autem faciunt facere nolite, dicunt enim & non faciunt. Hæc si cogitaretis,
nõ propter homines quos infamatis blasphemaretis cathedram apostolicam cui non com-
municatis. Sed quid est aliud q̃ nescire dicere, & tamen non posse nisi maledicere.
Cap. LII Petilianus dixit, Si sacrificia uos facere iudicatis, de uobis quippe nequissi-
Esa. 66 mis deus ipse sic dicit, Facinorosus, inquit, qui sacrificat mihi uitulum, quasi canem occi-
dat,

A dat,& qui ponit similaginem,quasi sanguinem porcinum fundat, Scitote uestrum sacrificiũ qui sanguinem humanum iam fudistis.Et iterum, Sacrificia eorũ quasi panis luctus,omnis qui manducabit ex illo inquinabitur.AVG.respondit. Nos dicimus tale cuiq; sacrificium fieri,qualis accedit ut offerat & qualis accedit ut sumat, & eos de sacrificijs talium mãducare, qui ad illa tales accedũt quales & illi sunt.Itaq; si offerat deo malus & accipiat inde bonus, tale cuiq; esse qualis quisq; fuerit, quia & illud scriptum est, Omnia munda mundis. Per hanc sententiam ueridicam & catholicam etiam uos Optati sacrificio non estis polluti,si facta eius displicebant uobis,Nam utiq; panis illius panis luctus erat,sub cuius iniquitatibus Aphrica tota lugebat:sed panem luctus omnibus uobis communem esse, omnium uestrũ malum schismaticis facit.Nam secundum concilij uestri sententiam Felicianus Musticanus humanum sanguinem fudit, Dixistis enim cum eos damnaretis, Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. Vide ergo quale sacrificium offerat,quem sacerdotem habetis cũ eum sacrilegum damnaueritis,& si hoc uobis nihil obesse arbitramini,rogo uos, uanitas calumniarum uestrarum quid oberit orbi terrarũ? Petilianus dixit,Si precẽ domino facitis aut funditis orationem, nihil uobis penitus prodest,Vestras enim debiles preces cruenta uestra conscientia uacuat,quia dominus deus puram magis conscientiam q̃ preces exaudit,domino Christo dicente,Non omnis qui dicit mihi domine domine,intrabit in regnum cœlorum,sed is qui facit uoluntatem patris mei qui in cœlis est. Volũtas dei utiq; bona est,nam ideo in sacra oratione sic petimus, Fiat uoluntas tua sicut in cœlo & in terra, ut quia bona eius uoluntas est, nobis quæ bona sunt largiatur. Vos ergo uoluntatem dei non facitis,quia mala quotidie perpetratis. AVG.respondit,Ista omnia si & nos in uos dicamus, nónne qui nos audierit,insanos potius litigatores quàm Christianos disputatores, si ipse sanus est,iudicabit? Non ergo reddimus maledictum pro maledicto,Seruum enim domini non oportet litigare,sed esse mitem ad omnes,docibilem,in modestia corripientem diuersa

B sentientes.Si ergo uobis obijcimus eos qui mala apud uos quotidie perpetrant, inepte litigamus,alios ex alijs accusantes. Si autem uos admonemus,ut sicut illa uobis non uultis obijci,sic nobis non obijciatis aliena,in modestia uos corripimus,si qui aliquando resipiscatis.

Petilianus dixit,Si uero forte,quod nescio,dæmonia pellitis, nec id uobis proderit:quia nec fidei uestræ,nec meritis cedunt ipsa dæmonia, sed in nomine domini Iesu Christi pellũtur. AVG.respondit, Gratias deo,quia tandem confessus es posse ualere inuocatum nomẽ Christi ad aliorum salutem,etiam si à peccatoribus inuocetur.Hinc ergo intellige cum Christi nomen inuocatur,non obesse aliorum saluti aliena peccata. Nos autem quomodo inuocemus nomen Christi,non tuo iudicio nobis opus est, sed ipsius qui inuocatur à nobis, Solus enim potest nosse quo corde inuocetur. Ex eius tamẽ uerbis certi sumus ab omnibus gẽtibus eum salubriter inuocari quæ benedicuntur in semine Abraæ. Petilianus dixit,Et si prorsus uirtutes & mirabilia faciatis propter uestram nequitiam, nec sic uos dominus nouit dño ipso dicente,Multi dicent mihi in die illo,Domine domine,in nomine tuo ꝓphetauimus,& in nomine tuo dæmõia eiecimus,& in tuo nomine uirtutes multas fecimus. Tũc dicã illis, quoniam non noui uos,Discedite à me oparij iniqtatis.AVG.respõ.Agnoscimus uerba domini. Hinc & Apostolus ait,Si fidẽ habeam ita ut montes transferam,charitatem autem non habeam,nihil sum. Hic ergo quærendum est quis habeat charitatem: inuenies non esse nisi eos qui diligunt unitatem.Nam de exclusione dæmonum,& de potẽtia miraculorum,quoniam pleriq; talia non faciunt, & tamẽ ad regnum dei pertinent:pleriq; autem faciunt,& nõ pertinent: nec nostri nec uestri debent gloriari, si qui forte ista possunt:quandoquidem nec apostolos qui uere ista salubriter atque utiliter poterant,uoluit dominus gaudere de talibus quando eis ait,Nolite in hoc gaudere quod dæmonia uobis subiecta sint: gaudete autem quod nomina uestra scripta sunt in cœlo. Quapropter ista quæ ex euangelio posuisti,& ego tibi possem dicere,si te uiderem signorum uirtutes operantem: & tu mihi,si me talia facientem uideres. Non ergo uobis dicamus quæ possunt & ex alia parte

[Margin notes: Osee 9 · 1.q.1.c.dominus · Tit.1 · Psal.13 · Cap. LIII · Matth. 7 · Matth. 6 · 2.Timoth.2 · Caput LIIII · Cap. LV · Matth.7 · 1.Corin.13 · Lucæ 10]

parte dici,& remotis ambagibus:quoniam ubi sit ecclesia Christi, quærimus ipsum qui eam C
Acto.1 suo sanguine redemit,audiamus dicentem, Eritis mihi testes in Hierusalem & in totam Iu/dæam & Samariam,& usq; in totam terram. Huic ecclesiæ quæ per totam terram diffunditur,quisquis non communicat cui nõ communicet uides,si cuius uerba ista sint audis. Quid est autem dementius quàm sacramentis domini communicare, & uerbis domini non com/
Lucæ 13 municare? Hi utiq; dicturi sunt,In nomine tuo manducauimus & bibimus,& audituri,Nõ noui uos,qui corpus eius & sanguinem in sacramento manducant & bibunt, & mẽbra eius toto orbe diffusa in euangelio non agnoscunt,& ideo cum eis in iudicio nõ computantur.
Cap.LVI Petilianus dixit. Quoniam & si ut ipsi putatis,domini legem pure sequimini,de ipsa le
1.Timoth.1 ge sanctissima legaliter disputemus.Dicit apostolus Paulus,Bona est lex si quis ea legitime
Exo.20 utatur.Lex ergo quid dicit? Non occides.Quod semel fecit Cain parricida, uos fratres sæ/pius occidistis. AVG. respõdit, Similes uobis esse nolumus,nã non desunt quæ dicantur,sicut & tu ista dicis:& quæ sciantur,nã ista tu nescis: & quæ ostendantur,nam tu ista non ostẽ
Caput LVII dis. Petilianus dixit,Dictum est,Non mœchaberis, unusquisq; uestrũ si carnaliter castus sit,spiritaliter mœchus est, quia adulterat sanctitatem. AVG. respondit. Possunt hæc in quosdam ueraciter dici,& nostros & uestros:qui si utrisq; nostrum displicent,nec no/stri nec uestri sunt. Sed tu quod in quosdam dicis,& nec in ipsis probas, pro eo uis accipi ac si probaueris, non in aliquibus qui degenerant à semine Abraæ, sed in omnibus genti/
Caput LVIII bus quæ benedicuntur in seminæ Abraæ. Petilianus dixit, Dictum est,Falsum
al.uestra testimonium non reddes,Cum regibus seculi uos uestra tenere mentimini,nónne †falsa confitatis? AVG.respõ. Si nõ sunt uestra quæ tenetis,nec illa erãt uestra quæ à Maximinianistis recepistis. Quod si propterea illa uestra erant,quia illi sacrilegũ schisma fecerunt, non cõmunicando parti Donati: attende quæ loca teneatis, & cuius hæreditati non communicetis, &
Psal.71 cogitate nõ regibus seculi,sed regi Christo quid respondere possitis.De illo dictum est,Do/minabitur à mari usq; ad mare,& à flumine usq; ad terminos orbis terrarum. Quo utiq; D flumine,nisi ubi baptizatus est,& ubi super eum columba descendit,magnum charitatis & unitatis indicium. Vos autem huic unitati non communicatis, & adhuc loca unitatis tene/tis,& inuidiam nobis de regibus seculi facitis,cum per iussa proconsulum de locis partis Donati schismaticos uestros expuleritis. Non sunt hæc uerba per inane uolantia, homines ui/uunt,ciuitates testantur, gesta proconsularia & municipalia recitãtur.Sileat aliquando uox calumniosa obijciens reges seculi uniuersæ terræ, per quorum proconsules non potuit par/cere concisa concisæ. Cum ergo dicimus q; nostra teneatis,non ostendimur falsum testimo/nium dicere,nisi nos ostendatis in ecclesia Christi non esse, quod quidem dicere nõ cessatis, sed ostendere nunquam ualebitis:Immo uero cum hoc dicitis,non iam nobis,sed ipsi Chri/sto falsi testimonij crimen obijcitis. Nos quippe in ecclesia sumus quæ ipsius testimonio
Acto.1 prænuntiata est, & ubi suis testibus attestatus est dicens, Eritis mihi testes in Hierusalem & in totam Iudæam & Samariam,& usq; in totam terram. Vos autem falsos testes non solum hinc ostendimus,quia huic ueritati resistitis,sed etiam in ipso iudicio quo cum Maximiniani schismate conflixistis.Si enim secundũm legem Christi agebatis,quanto congruẽtius secundum eam constituunt aliqui Christiani imperatores si possunt secundum eam iudica/
Dis.10.cap.in adiutorium re Pagani proconsules. Si autem in adiutorium etiam terreni imperij leges assumendas pu
Acto.22 tastis,non reprehendimus. Fecit hoc Paulus cum aduersus iniuriosos ciuem Romanum se esse testatus est. Sed quæro quibus terrenis legibus sit statutum, ut Maximinianistæ locis pellãtur:nullas omnino reperies,sed uidelicet legibus quæ aduersus hæreticos, atq; inter eos etiam aduersus uosipsos latæ sunt,illos expellere uoluistis,aduersus infirmos tanquam potẽtiores præualuistis, Vnde illi quia nihil potuerũt, innocentes se dicũt tanq; sub leone lupus, tamen legibus aduersus uos latis profecto aduersus alios nisi per falsum testimonium nõ utemini. Si enim ueraces sunt illæ leges,cedite etiam uos locis quos tenetis:si autem fallaces sunt,cur per eas alios exclusistis? quid quod & ueraces sunt,& uos per illas alios nisi fallaci/

ter nõ

A ter non possetis expellere? Vt enim eis seruirent iudices, hæreticos expellere uoluerunt, unde
uos priores expellere debuerunt: sed uos catholicos esse dixistis, ut uobis parcerẽt leges per
quas alios premebatis, uidetis quid uobis apud uosmetipsos uideamini, illis tamen legibus
non estis catholici: Cur ergo aut eas ueraces falso testimonio fefellistis, aut eas fallaces ad op
primendos alios usurpatis? Petilianus dixit, Dictum est, Non concupisces rem pro- Cap.LIX
ximi tui uos nostra diripitis ut pro uestris habeat s. AVG. respondit, Et quæcunq; unitas Exod.20
possidebat, non nisi nostra sunt, qui non secundũ calumnias hominum, sed secundũ uerba
Christi, in quo benedicuntur omnes gentes uniuersæ terræ, in unitate cõsistimus, nec propter
malos quos à frumentis dominicis ante iudicij uentilationem separare non possumus, uos
à societate tritici separamus. Et si qua iam cõcisi possidere cœpistis, quia uobis ablata nobis
dominus dedit, non ideo concupiscimus aliena, quia illius imperio cuius sunt omnia, facta 23.q.7.c.si de reb.
sunt nostra, & iuste nostra sunt: uos enim his utebamini ad præcisionem, nos ad unitatem.
Alioquin & primo populo dei possent illi obijcere alienæ rei concupiscentiam, qui diuina po
testate ab eorum facie, quia ea terra male utebantur expulsi sunt, & ipsi Iudæi à quibus abla
tum est regnum, secundũ uerba domini, & datum est genti facienti iustitiã: possunt obijcere Matth.21
alienæ rei concupiscentiam, quia ecclesia Christi possidet ubi persecutores Christi regnabãt.
Et post omnia cum uobisipsis dictum fuerit, res alienas cõcupiscitis, quia Maximinianistas
de basilicis eiecistis, quid respondeatis non inuenitis. Petilianus dixit, Qua igitur Cap.LX
lege uos Christianos ostenditis, cum legi contraria faciatis? AVG. respondit, Litigare uis,
non disputare. Petilianus dixit, Dicit autem dominus Christus, Qui fecerit & sic Cap.LXI
docuerit, maximus uocabitur in regno cœlorum: sic aũt uos miseros damnat, Qui resoluerit Matth.5
unum ex his mandatis, minimus uocabitur in regno cœlorum. AVG. respondit, Vbi forte
aliter dicis testimonia scripturarum q̃ sese habent, & ad rem quæ inter nos agitur nõ perti-
net, non nimis curo: ubi autẽ impediunt quod tractamus, nisi ueraciter proferantur, non te
B arbitror succensere debere, si quemadmodum scriptum sit commemoro. Ecce hoc quod mo
do posuisti, non ita scriptum est, sed ita potius, Qui soluerit unum de mandatis istis mini-
mis & docuerit sic, minimus uocabitur in regno cœlorum: Qui autem fecerit & sic docuerit,
magnus uocabitur in regno cœlorũ. Et cõtinuo secutus ait, Dico enim uobis, quia nisi abun
dauerit iustitia uestra plusq̃ scribarum & pharisæorũ, non intrabitis in regnũ cœlorũ. Alibi
enim pharisæos ostendit & arguit, quoniã dicunt & nõ faciunt: Hos ergo & hic significauit, Matth.22
cũ diceret, Qui soluerit & sic docuerit, id est docuerit uerbis quod soluerit factis. Super quos
abundare præcipit iustitiam nostrã, ut faciamus & sic doceamus, & tamen nec propter illos
pharisæos quibus nos non per prudentiã sed per maleuolentiam comparatis, præcepit dñs
deseri cathedram Moysi in qua utiq; figurabat suam, dicens quippe illos super cathedram
Moysi sedentes, dicere & non facere: monet tñ populos facere quæ dicunt, & nõ facere quæ
faciunt, ne cathedræ sanctitas deseratur, & propter pastores malos gregis unitas diuidatur.

Petilianus dixit, Et iterũ, Omne peccatũ quod peccauerit homo, extra corpus est: Qui Cap.LXII
autẽ peccauerit in spiritusancto, non ei remittetur nec in hoc seculo nec in futuro. AVG. re- 1.Cor.6
spõdit, Et hoc nõ ita scriptum est, & uide quantũ te fefellerit. Apostolus ad Corinthios scri-
bens, ait, Omne peccatũ quodcunq; fecerit homo extra corpus est, qui aũt fornicatur, in cor-
pus suũ peccat: hoc autẽ aliud est, & aliud illud quod dñs in euangelio dixit, Omne peccatũ Matth.12
& blasphemia dimittetur hominibus, qui aũt peccauerit in spiritũsanctũ, non remittetur ei
nec in hoc seculo neq; in futuro. Tu autẽ cœpisti ex Apostolo sententiã, & eam tanq̃ una sit
ex euãgelio terminasti, quod te nõ credo fraude sed errore fecisse. Neutra enim ad rem perti
net, & cur hæc dixeris, & quoquo modo dixeris omnino nõ uideo: nisi forte quia cum supe-
rius dixisses, damnatos esse à dño qui resoluerint unum ex mãdatis, consyderasti q̃ multos
habeatis, non unũ sed multa mãdata soluentes: & ne tibi obijceretur, uoluisti per transitum
subinducere differentiã peccatorũ, aliud esse soluere aliq̃d mandatũ, unde uenia facilis possit
accipi: aliud aũt peccare in spiritumsanctũ, quod nõ remittetur neq; in hoc seculo neq; in fu-

turo. Timens itaq; cōtagia peccatorum hoc tacere uoluisti,& rursus timens profunditatem C
quæstionis excedentem uires tuas, hoc rursum perstringere uoluisti, tanta trepidatione,ut
quemadmodum solent aliqua perturbatione festinantes peruerse se uestire aut calciare,no/
lueris attendere uel quid ad quod pertineat,uel ubi & quemadmodū scriptum sit. Quale sit
autem illud peccatū quod non dimittetur neq; in hoc seculo neq; in futuro,usqueadeo nesci
tis,ut cum in ipso nos esse credatis,remissionem tamen eius per uestrum nobis baptismum
promittatis. Quod unde fieri potest si tale peccatum est ut nō dimittatur,neq; in hoc seculo
Cap.LXIII neq; in futuro? Petilianus dixit, Diuina ergo mādata quibus rebus impletis dicit
Matth.5 dominus Iesus, Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cœlorum,ut uos perse
quendi malicia furoris diuitias exhalatis. AVG. respondit, Dicite ista potius Circūcellioni/
Cap.LXIIII bus uestris. Petilianus dixit, Beati mansueti, quoniā ipsi possidebunt terram: Vos
igitur immansueti cœlum & terram pariter perdidistis. AVG. respōdit, Iterum atq; iterum
Act.1 audite dominum dicentem, Eritis mihi testes in Hierusalem & in totam Iudæam & Sama/
riam,& usq; in totam terram. Cur ergo illi non perdiderunt terram & cœlum, qui ut nō com
municēt uniuersæ terræ, contemnunt uerba sedentis in cœlo? Nam de uestra māsuetudine
non tuæ uoces sed Circūcellionum fustes interrogentur. Dicturus es, Quid ad nos pertinet,
quasi nos ista dicamus, nisi ut hoc respōdeatis: Ideo enim ad uos pertinet schisma uestrum,
quia pertinere ad uos peccatum non uultis alienum: nec tamen ob aliud uos à nobis separa
Cap.LXV stis, nisi dum nobis obijcitis crimen alienum. Petilianus dixit, Beati qui lugent,
quoniā ipsi consolabuntur: uos nostri carnifices lugētes facitis, non lugetis. AVG. respondit,
Consyderate paululum ꝑ multum & quātum luctum dederint deo laudes amatorum ue/
strorum. Dicite iterum quid ad nos, & ego iterum dicā,& tu quod dicis quid ad nos, quid
ad orbem terrarum, quid ad eos qui laudant nomen domini à solis ortu usq; ad occasum:
quid ad omnem terram quæ cantat cāticum nouum, quid ad semen Abraæ, in quo benedi/
cuntur omnes gentes? Ergo ideo ad uos pertinet sacrilegium schismatis, quia ad nos non D
pertinent facta mala uestrorum: & hinc intelligitis nec ad orbem terrarum pertinere, etiam
si ea probaretis facta eorum propter quos inde uos separastis.

Cap.LXVI Petilianus dixit, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabantur: uo
bis hæc iustitia est ut nostrum sanguinem sitiatis. AVG. respondit, Quid tibi dicam tu ho
mo, nisi quia calumniosus es? Esurit quidem uos & sitit unitas Christi: quæ utinam uos ab/
Cap.LXVII sorbeat, hæretici non eritis. Petilianus dixit, Beati misericordes, quoniā ipsi miseri
cordiam consequentur: Vos quando misericordes appellemini, cū pœnas iustis ingeritis: ad
communionem nequissimam, dū animas inquinatis. AVG. respondit, Nec uos iustos pro/
batis, nec nos pœnas ingerere uel iniustis: Et tamē sicut est plerunq; crudelis fallax adulatio,
Psal.140 sic semper misericors iusta correptio. Nam unde est illud quod non intelligitis, Emendabit
me iustus in misericordia & arguet me? Hoc enim cū de asperitate misericordis correptionis
dixisset, continuo subiunxit de lenitate perniciosæ adulationis,& ait, Oleum autē peccatoris
non impinguet caput meum. Tu ergo attende quò uoceris & unde reuoceris: Nam unde no
sti quo in te animo sit quem sæuum putas, sed quomodolibet sit unusquisq; sarcinam suam
portat, & apud nos & apud uos: sed sarcinam schismatis quam omnes portatis, abijcite, ut
sarcinas uestras bonas in unitate portetis,& eos qui malas portant, si possitis misericorditer
emendetis: si non possitis, pacifice toleretis. Petilianus dixit, Beati qui puro sunt corde,
quoniā ipsi deum uidebunt: Quādo deum uidebitis qui immunda malitia cordis geritis cæ
citatem. AVG. respōdit, Quare hoc dicis? An forte nos ignorata quæ homines dicunt obij/
cimus omnibus gentibus, & manifesta intelligere nolumus quæ deus prædixit de omnibus
gentibus? Hæc est magna cæcitas cordis, & si nec ipsam in uobis agnoscitis, hæc est maior
Cap.LXVIII cæcitas cordis. Petilianus dixit, Beati pacifici, quoniam filij dei uocabuntur: Vos
pacem scelere fingitis,& bello quæritis unitatem. AVG. respondit, Non pacem scelere fingi
mus, sed pacem ex euangelio prædicamus, cum quo si pacem habueritis, & nobiscum habe
bitis.

A bitis. Dominus resurgens, & se non solum oculis intuendum, sed etiam contrectandum manibus discipulorum præbens, inde cœpit, Pax uobiscum, inquit. Et quomodo esset tenenda pax ipsa, sequētibus uerbis aperuit. Ibi enim, Aperuit eis sensum ut intelligerent scripturas, & dixit eis, Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat pati Christum, & resurgere tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitētiam & remissionem peccatorum per omnes gentes, incipiētibus ab Hierusalem. Cum his uerbis pacem habete, & à nobis non dissentietis: Nam si bello quærimus unitatem, non potuit laudari præclarius bellum nostrum, quandoquidem scriptum est, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Et iterum scriptum est, Nemo unquam carnem suam odio habuit, & tamen caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Quòd si nemo carnem suā odio habet, & tñ aduersus carnem suam cõcupiscit: ecce bello unitas quæritur, ut corpus castigatum seruituti subijciatur. Quòd autem spiritus facit aduersus carnem, non odio sed dilectione belligerans, hoc spiritales faciunt aduersus carnales, ut quod agunt erga se, agant & erga illos, quia diligunt proximos tanquam proximos, sed bellum spiritalium est illa in charitate correptio, gladius eorū sermo dei est. Ad tale bellum tuba apostolica concitantur cum magno impetu personante, Prædica uerbum, insta opportune importune, argue, hortare, increpa in omni longanimitate & doctrina. Ecce nõ agimus ferro sed uerbo, uos autem nec respondetis uera, & accusatis falsa, non corrigitis uestra, obijcitis aliena. Dicit Christus uerum testimonium de orbe terrarum, dicitis uos aduersus Christum falsum testimonium contra orbem terrarum. Nos autem si uobis potius quàm Christo crederemus, pacifici essemus, quia Christo potius quàm uobis credimus, pacē scelere fingimus. Et hæc cum dicatis atque faciatis, audetis insuper commemorare, Beati pacifici, quoniam filij dei uocabuntur.

Matth. 22
Eph. 5
2. Timoth. 4
Matth. 5

Cap. LXIX Petilianus dixit, Cum dicat Apostolus Paulus, Obsecro uos fratres ego uinctus in domino, ut digne ambuletis uocatione qua uocati estis, cū omni humilitate & mãsuetudine, cum patientia sustinentes inuicem in charitate, sollicite agentes seruare unitatem spiritus in coniunctione pacis. AVG. respondit, Hæc si non tantum diceretis, sed & audiretis, etiam cognita mala propter pacem sustineretis, non propter dissensionem incognita fingeretis: uel quia postea didicistis propter unitatē Donati sustinere mala notissima & famosissima Optati. Quæ ista dementia est? Tolerantur cogniti ne concisio iterum concidatur, & infamantur incogniti, ne in ipsa integritate maneatur.

Eph. 4
B

Cap. LXX Petilianus dixit, Vobis dixit propheta, Pax pax, & ubi est pax? AVG. respondit, Tu nobis hoc dicis nõ propheta: Tibi ergo respondemus, Si quæris ubi sit pax, aperi oculos & uide de quo dictum sit, Auferens bella usque ad finem terræ. Si quæris ubi sit pax, aperi oculos ad illam ciuitatem, quæ non potest abscondi super montem constituta: Aperi oculos & ad ipsum mõtem, & eum tibi Daniël demonstrat ex paruo lapide crescentem & implētem uniuersam terram. Tibi autē cum dixit propheta, Pax pax, & nõ est pax: quid demõstrabis, an partem Donati ignotam innumerabilibus gētibus quibus notus est Christus? Non est ipsa quæ non potest abscondi, & unde nisi quia nõ est super illum montem constituta. Ipse est enim pax nostra qui fecit utraque unum, non Donatus, qui fecit de uno duo.

Hiere. 8
Psal. 45

Cap. LXXI Petilianus dixit, Beati qui persecutionem patiūtur propter iustitiam, quoniā ipsorum est regnū cœlorum: Vos beati nõ estis, sed beatos martyres facitis, quorū scilicet animabus cœli repleti sunt, corporumque memoria terræ floruerūt. Vos ergo nõ colitis, sed facitis quos colamus. AVG. respõdit, Planè si nõ dictum esset, Beati qui persecutionē patiuntur propter iustitiam, sed dictū esset, Beati qui seipsos præcipitant, implerent cœlum martyres uestri, sanè de corporibus eorum multos terrarum flores uidemus, sed sicut solet dici, flos cinis.

Matth. 5

Cap. LXXII Petilianus dixit, Cum ergo falsando mandata beati nõ sitis, uos diuinis sentētijs Christus dñs condemnat, Væ autem uobis scribæ & pharisæi hypocritæ, quia clauditis regnum cœlorū ante homines, uos enim nõ intratis, neque introeuntes sinitis. Væ uobis scribæ & pharisæi hypocritæ, quia circuitis mare & aridam, ut faciatis unū proselytum, & cū factus fuerit, facitis eum filium gehennæ duplicius quàm uos. Væ uobis scribæ & pharisæi hypocritæ, qui de-

Matth. 23

cimatis mentham & anethum & cyminum, & relinquitis quæ grauiora sunt legis, iudicium & misericordiã & fidem. Hæc autẽ oportebat facere, & illa nõ omittere: Duces cæci liquãtes culicem, camelum autẽ glutientes. Væ uobis scribæ & pharisæi hypocritæ, quia similes estis monumentis dealbatis, quæ à foris apparent hominibus speciosa, intus autẽ plena sunt ossibus mortuorum & omni spurcitia: Sic & uos à foris quidẽ apparetis hominibus iusti, intus autem pleni estis hypocrisi & iniquitate. AVG. respondit, Dic mihi utrum aliquid dixeris quod in uos uicissim ore maledico & contumelioso similiter dici nõ possit? Sed ex superioribus quæ à me dicta sunt inueniet qui uoluerit hæc in uos nõ per uana conuitia sed per uera testimonia posse dici: Verũtamen quia ex occasione prætermittendũ nõ est: Certe antiquus populus dei, circuncisionem pro baptismo habebat: Quæro ergo si quẽ fecissent isti in quos tanta dicuntur, pharisæi proselytum, qui si eos imitaretur, sicut dictum est, filius gehennæ fuisset duplo quàm illi: utrũ si corrigeretur, & uellet imitari Symeonẽ, Zachariam, Nathanaëlem, iterum ab eis circuncidendus iudicaretur? Quod si ridiculum est dicere, quamuis more atque ore uaniloquo talibus nos comparetis, quare post nos baptizatis? Quòd si uos tales estis, quanto nos uerius & melius post uos nõ baptizamus: sicut nec illi quos nominaui, post pessimos pharisæos circuncidi debebãt. Deinde cum tales sederint super cathedram Moysi, cui dominus honorem seruauit, quare uos propter eos quos isti siue iuste siue iniuste comparatis, cathedram apostolicam blasphematis?

Cap.LXXIII Petilianus dixit, Sed nos Christianos

Matth.10 ista nõ terrent, quod enim estis malefacturi, à Christo dño habemus ante mandatũ, Mitto, inquit, uos sicut oues in medio luporũ. Lupinam rabiem uos impletis, qui nõ aliter ecclesijs insidias facitis aut paratis, quàm lupi ouilibus inhiantes, pernicie semper atque impetu, suffectis sanguine faucibus iram anhelantem suspirant. AVG. respondit, Vellem in uos dicere istam sententiam, sed nollem istis uerbis: nimis inepta uel potius insana sunt. Illud autẽ opus erat, ut certis aliquibus documentis, nõ uanissimis maledictis nos lupos esse ostẽderetis, uos autem oues: Nam cũ & ego dixero, nos sumus oues, uos autem lupi, ideó ne putes interesse aliquid, quia tu illa uerbis turgidis dicis? sed attende ut ego probẽ quod dico: Nẽpe dñs, quod

Ioan.10 uelis nolis nosti, ait in euangelio, Quæ sunt oues meæ, uocem meã audiunt, & sequũtur me. Multæ sunt de diuersis rebus uoces dñi: uerum exempli gratia, si quispiã dubitaret utrum in

Luc.24 corpore idẽ dñs resurrexerit, & recitarẽtur eius uerba dicẽtis, Palpate & uidete, quia spiritus carnem & ossa nõ habet sicut me uidetis habere: si & his auditis ad credẽdum resuscitatum corpus eius nollet acquiescere, non utique inter oues domini deputaretur, quia uocem eius auditam nõ sequebatur: Sic & nũc quoniã quæstio est inter nos, ubi sit ecclesia, cũ ex ipso euangelij loco ubi post resurrectionem suũ corpus etiã palpandum dubitantibus præbuit, disputantibus cõsequentia uerba recitamus, ubi futurã ecclesiæ latitudinem demonstrauit, dicens, Quoniã sic scriptũ est, & sic oportebat Christũ pati, & resurgere tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitẽtiam & remissionẽ peccatorũ in omnes gẽtes, incipiẽtibus ab Hierusalem: Et uos omnibus gẽtibus ubi hæc cõpleta sunt cõmunicare nõ uultis. Quomodo estis oues huius pastoris cuius auditis uocibus non solũ non obsequimini, uerumetiã repugnatis? Et oues quidẽ uos nõ esse hinc dicemus: esse autẽ lupos audite unde doceamus. Iã enim ubi sit ecclesia uerbis ipsius apparet, manifestum est ub sit ouile Christi. Ab hoc igitur ouili certissimis uerbis dñi demonstrato & expresso, quicunque, nõ dico per falsa, sed quod manifestũ est per incerta hominũ crimina oues segregãt, & ab unitatis atque charitatis uita ereptas & alienatas necant, nónne ipsi sunt lupi rapaces? At enim & ipsi dominum Christum laudant &

Matth.7 prædicãt. Hi sunt ergo de quibus ipse ait, Induti pellibus ouiũ, intus autẽ sunt lupi rapaces: Ex fructibus eorũ cognoscetis eos. Ouina pellis est in Christi laudibus, lupinus fructus in

Cap.LXXIIII maledicis dẽtibus. Petilianus dixit, O miseri traditores, impleri quidẽ scripturam sic decuit, sed in uobis hoc doleo quod partes malitiæ uos implere meruistis. AVG. respondit, Possem ego magis dicere, O miseri traditores, si mihi placeret, imò si iustitia suaderet, omnibus uobis obijcere quorundam facta uestrorũ. Quod ergo ad omnes uos pertinet, ó miseri hæretici,

A hæretici,cætera iam uerba tua ego dixerim,scriptũ est enim,Oportet & hæreses esse,ut probati manifesti fiant inter uos. Impleri ergo scripturam sic oportuit: sed in uobis hoc doleo, ꝙ partes malitiæ implere uos meruistis. Petilianus dixit, Nobis autem dominus Christus contra uestra feralia patientiam simplicem innocentiamq́ꝫ mandauit. Quid enim dicit, Mandatum nouum do uobis, ut diligatis inuicem sicut dilexi uos: In hoc enim scient omnes quia mei discipuli estis si dilectionem inuicem habueritis. AVG. respondit, Nisi hæc uerba longè à uestris moribus aliena in sermonis uestri superficiem transferretis, quomodo uos ouina pelle tegeretis? Petilianus dixit, Paulus quoque Apostolus cum persecutiones immẽsas ab omnibus gentibus pateretur, à falsis fratribus pertulit grauiores, sicut de se ipse testatur frequenter afflictus: Periculis ex gẽtibus, periculis ex genere, periculis à falsis fratribus: Quiq; iterum dicit. Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Cum igitur nos falsos fratres appellatis, Pauli magistri patiẽtiã sub nostris periculis imitamur. AVG. respõdit, Certe isti sunt falsi fratres de quibus alio loco idem Apostolus ita cõqueritur Timotheo prædicãs germanã synceritatem, Neminem, inquit, habeo unanimẽ qui germane de uobis sollicitus sit, omnes enim sua quærũt, nõ quæ Iesu Christi: Vtiq; de his loquebatur qui tunc quando illam scribebat epistolam cum illo erant: Non enim omnes qui erãt ubicunq; Christiani sua quærebant, non quæ Iesu Christi. De his ergo, ut dixi, hæc ingemuit quos eo tempore cum ista scriberet secum habebat. Quos enim uel alios tangit, cum alibi dicit, Foris pugnæ, intus timores: nisi eos quos tanto uehemẽtius, quãto interius metuebat? Si ergo uelles imitari Paulum, intus esses falsorum fratrum tolerator, nõ foris innocentium calumniator.

1.Cor.11
Cap.LXXV
Ioan.15
Cap.LXXVI
2.Cor.11
1.Cor.4
Philip.2
2.Cor.7

Petilianus dixit, Nam qualis fides in uobis est quæ non habet charitatem, Paulo ipso dicente, Si linguis hominum loquar, & angelorum scientiam habeam, charitatem autẽ non habeam, ita sum tanquam æramentum tinniens, aut cymbalum concrepans? Aut si habuero prophetiam & nouerim omnia sacramenta & omnem scientiam, & si habuero omnem fi-
B dem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Et si distribuero omnem substãtiam meã pauperibus, & si tradidero corpus meũ ut ardeam, charitatem aũt non habeam, nihil mihi prodest. AVG. respõdit, Hoc est quod pauloante dixi, pelle te ouina contegi uelle, ut si fieri potest prius te ouis mordentem sentiat ꝗ̃ præsentiat uenientem. Nónne ista est charitatis laus quæ uestrã calumniam solet lucidissima ueritate conuincere? An ideo arma ista nostra nõ erunt, quia uos ea præoccupare conamini? Prorsus hæc iacula uiua sunt, undecunq; iactentur agnoscantur quos perimant. Si à uobis missa fuerunt, in nobis hærebunt: si à nobis mittuntur, in uos retorquẽtur. His enim nos apostolicis uerbis commendantibus eminentiam charitatis uobis solemus ostendere, quomodo non prosit hominibus, quamuis in eis sint uel sacramenta uel fides ubi charitas nõ est, ut cum ad catholicam unitatem uenitis intelligatis quid uobis conferatur, & quantum sit quod minus habebatis. Charitas enim Christiana nisi in unitate ecclesiæ non potest custodiri: atq; ita uideatis sine illa nihil uos esse, & si baptismum & fidem teneatis, & per illam etiã montes transferre possitis. Quòd si hæc & uestra sententia est, non in nobis detestemur & exufflemus uel dei sacramenta, quæ nouimus uel ipsam fidem, sed teneamus charitatem sine qua & cum sacramentis & cum fide nihil sumus. Tenemus autem charitatem si amplectimur unitatem: Amplectimur autem unitatem si eam non per uerba nostra in parte confingimus, sed per uerba Christi in unitate cognoscimus. Petilianus dixit, Et iterum, Charitas enim magnanima est & benigna, charitas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt: uos autem quæritis aliena: Non iritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem ueritati: Omnia tolerat, omnia sustinet: Charitas nunquam excidit. Hoc est breuiter dicere, non persequitur charitas, nõ aduersum cæteras animas imperatores inflammat, non aliena diripit, non etiã homines quos spoliabat occidit. AVG. respondit, Quotiens tibi dicturus sum, hæc si non probatis, ad neminem pertinent: si autem probatis, ad uos non pertinent, sicut nec ad uos, quæ uestri quotidie

Cap.LXXVII
1.Cor.13
Cap.LXXVIII

committunt per scelera furiosorum, per luxurias uinolentorum, per cæcitatem præcipitatorum, per tyrannidem raptorum: quis non uideat uerum esse quod clamo? Sed nunc si esset in te charitas, congauderet ueritati. Quàm enim eleganter sub pelle ouina dicitur, charitas omnia tolerat, omnia sustinet: ubi autem uentum fuerit ad examen, lupini dentes operiri non possunt. Cum enim charitas te propter id quod dictum est, Sustinẽtes inuicem in dilectione, studentes seruare unitatem spiritus in uinculo pacis: etiam si qua mala intus nosses, cogeret non eis quidem consentire, sed tamen ea si prohibere non poteras sustinere, ne propter malos uentilabro ultimo separãdos, nunc à bonorum societate pacis uinculum abrumperes: foras uento leuitatis excussus, paleæ crimen obijcis tritico, & quæ fingis de malis per contagionem ualere, & in bonis affirmas. Et cum dominus dixerit, Ager est hic mundus, messis autem est finis seculi, cum de frumentis & zizanijs dixisset, Sinite utraq; crescere usq; ad messem: tu laboras uerbis tuis, ut frumenta iam per totũ agrum defecisse, & ad exiguam particulam uestram remansisse credantur, dum uis ut habeatur Christus mẽdax, tu autem uerax: & loqueris quidem contra consciẽtiam tuam. Neq; enim uere quisq; quoquo modo intuens euangelium, audet in animo suo dicere, per tot gentes in quibus penè respondetur una uoce amen, & cantatur alleluia, non esse Christianos: & tamen ne pars Donati quæ orbi terrarum non communicat errare uideatur, si quis tibi angelus de cœlo qui posset intueri uniuersum orbem terrarum, diceret extra communionem uestram nusq; esse innocentes & bonos, proculdubio gauderes super iniquitate generis humani & uera te dixisse anteq; cognosceres gloriareris. Quomodo est ergo in te charitas, quæ non gaudet super iniquitate? Sed noli falli: Sunt per agrum, id est, per mundum usq; ad finem seculi crescentia frumenta dominica. Christus hoc dixit, Christus est ueritas: Sit in te charitas, & congaudeat ueritati. Contra euangelium & si angelus de cœlo euangelizauerit, anathema sit.

Matth. 13 — C

Cap. LXXIX Petilianus dixit, Postremo quæ est ratio persequẽdo uos miseri interrogo, si putatis forsitan uos aliqua legis autoritate peccare? AVG. respondit, Qui peccat, non peccat legis autoritate, sed contra legis autoritatem. Quia uero interrogas quæ sit ratio persequendi, uicissim te interrogo, cuius sit uox in psalmo dicentis, Detrahentem secreto proximo suo, hunc persequebar. Quære itaq; persecutionis uel causam uel modũ, & noli tanta imperitia generaliter malorum persecutores reprehendere. D

Psal. 100

Cap. LXXX Petilianus dixit, Ego uero econtra respondeo, Iesum Christum neminem persecutum, & cum aliquæ sectæ apostolis eidem suggererent, dicunt illi apostoli, Multi in nomine tuo manus imponunt, & nobiscum non sunt. Dixit Iesus, Dimitte illos, si contra uos non sunt, pro uobis sunt. AVG. respondit, Verum dicis, multò uberius te prolaturum de tuo quæ in scripturis non inueniũtur. Si enim de scripturis sanctis uelis testimonia proferre, nunquid ea quæ non inueneris profers? uestra autem mendacia q; multa sint, in uestra potestate est. Vbi enim scriptum est quod posuisti, uel quãdo aut à domino illud suggestũ est, aut à dño illud respõsum est, Multi in nomine tuo manus imponent & nobiscum non sunt? Nunq; filio dei quisq; discipulorum dixit, unde nec illud ab eo respõderi potuit, Dimittite illos, si cõtra uos nõ sunt, pro uobis sunt: sed est quoddam simile quod reuera in euãgelio legimus de quodã suggestum esse dño qui dæmonia in eius nomine eijciebat, & cũ discipulis eum nõ sequebatur, ubi dñs ait, Nolite prohibere, Qui contra uos non est, pro uobis est. Hoc autẽ ad sectas demonstrandas quibus pepercisse dñs uideatur omnino nõ ptinet, sed si te nõnulla fefellit similitudo sentẽtiæ, nõ est mendaciũ, error humanus est. Si autẽ imperitis scripturarũ sanctarũ nebulas falsitatis iniјcere uoluisti, compungaris & confundaris & corrigaris. Est tñ quod de hoc ipso de quo dño suggestũ est nos agamus. Quomodo enim tũc præter cõmunionẽ discipulorũ ualebat tñ plurimũ sanctitas nominis Christi: sic præter ecclesiæ communionem ualet sanctitas sacramẽti. Neq; enim baptismus cõsecratur nisi in nomine patris & filij & spiritussancti: Quis aũt insanissimus dixerit, etiã præter ecclesiæ cõmunionẽ nomẽ filij ualere? Quid enim potest ualere in homine sanando,

Mar. 9

A nando,non autẽ ualere in baptismo consecrãdo? Sed planè præter ecclesiæ cõmunionem & unitatis sanctissimum uinculũ,& charitatis supereminentissimũ donũ,nec ille à quo dæmoniũ eijcitur,nec ille qui baptizatur æternã uitã consequitur:sicut nec illi qui per cõmunionem sacramentorũ intus uidẽtur,& per iniquitatẽ morum foris intelligũtur. Quòd autẽ Christus etiã corporaliter fuerit persecutus eos quos de tẽplo expulit flagellãdo, iam suprà diximus.

Petilianus dixit, Sãctus uero Apostolus Paulus hæc dicit, Quoquo aũt modo,inquit, Christus annũtietur. A V G. respondit, Cõtra te loqueris,sed tñ quia pro ueritate loqueris,si eam dilexeris,pro te sit quod loqueris. Quæro enim abs te,de quibus hoc dixerit apostolus Paulus? Recolamus hoc paululũ si placet, Quidã,inquit,per inuidiã & contẽtionẽ,quidã uero per bonã uoluntatẽ Christũ annũtiãt,quidã ex charitate,sciẽtes quia in defensione euangelij positus sum,quidã uero & per contumaciã Christũ aunũtiãt non caste,existimãtes tribulationẽ suscitari uinculis meis. Quid enim? Dum omni modo siue occasione siue ueritate Christus annũtietur,& in hoc gaudeo, sed & gaudebo. Videmus istos rẽ quidẽ sanctã & castam & uerã,non tñ caste annũtiasse,sed ꝑ inuidiã & cõtentionẽ,sine charitate,sine castitate. Certe pauloante laudes charitatis aduersus nos dicere uidebaris ex Apostoli testimonio, quia, Vbi charitas nõ est,quicquid fuerit nihil prodest: Ecce in istis charitas nõ est,& tñ erat Christi prædicatio, de qua se gaudere sic dicit Apostolus, Neq; eñ malo istorũ gaudet,sed bono nois Christi. In ipso qppe charitas erat,quæ non gaudet super iniqtate,cõgaudet aũt unitati. Inuidia porrò quæ in illis erat diabolicũ malũ est: Hæc eñ & cecidit & adiecit. Hi ergo tã mali quos sic arguit Apostolus,in qbus erat tantũ bonũ,de q̃ gaudet Apostolus,ubi erant,intus an foris? Elige q̃d uolueris. Si intus,ecce nouerat eos Paulus,& eum tñ non polluebãt:sic uos nõ polluerẽt in unitate orbis terrarũ, de quibus nescio quæ seu uera dicitis,seu falsa cõfingitis: Quare ergo uos separastis? quare sacrilegio scelerati schismatis peremistis? Si aũt foris erãt, ecce & in eis qui foris sunt utiq; ad uitã æternã,quia charitatẽ nõ habent,& B unitatẽ nõ tenẽt,ꝑtinere nõ possunt:inest tñ sanctitas nominis Christi,quorũ prædicationẽ Apostolus,ꝑpter ipsam nominis sanctitatẽ, ꝗuis illos detestetur,gaudẽdo cõfirmat. Recte ergo ipsi nomini nõ facimus iniuriã cũ ad nos ueniũt q foris erãt, sed ipsos corrigimus,illud honoramus. Vos itaq; uidete q̃ nefarie in eis quorũ facta sicut uidetur arguitis,etiã sacramentũ nominis Christi q̃d in eis sanctũ est exufflatis. Et tu quidẽ istos quos cõmemorauit Apostolus,sicut uerba tua indicant,foris ab ecclesia fuisse arbitraris: Ita cũ times à catholicis pati persecutionẽ, de qua nobis loquẽdo facis inuidiã,cõfirmasti in hæreticis Christi nomẽ, cui rebaptizãdo facis iniuriam.

Petilianus dixit, Si igitur tãta potẽtia fidei nõ est alicui. Cap. LXXXI / Philip. 1 / 1. Corinth. 13

Petilianus dixit, Si igitur tãta potẽtia fidei nõ est aliquibus aduersata,qua tu ratione persequeris,ut cogas homines inquinari? A V G. respõdit, Nec persequimur uos nisi quẽadmodum persequitur ueritas falsitatem, nec ad nos pertinet si quis uos aliter persecutus est,sicut nec ad uos quicquid nostri similiter faciũt,nec uos cogimus inquinari si suademus sanari.

Petilianus dixit, Quòd si cogi per legẽ aliquem uel ad bona licuisset, uosipsi miseri à nobis ad fidem purissimam cogi debuistis. Sed absit absit à nostra conscientia,ut ad nostram fidem aliquẽ compellamus. A V G. respondit, Ad fidem quidẽ nullus est cogẽdus inuitus, sed per seueritatẽ,imò & per misericordiã dei tribulationum flagellis solet perfidia castigari: Nunquid quia mores optimi libertate uolũtatis eliguntur,ideo mores pessimi non legis integritate puniuntur? Sed tamen male uiuẽdi ultrix disciplina præpostera est, nisi cum præcedens bene uiuendi doctrina contemnitur. Si quæ igitur aduersus uos leges constitutæ sunt, non eis benefacere cogimini sed male facere prohibemini: Nam bene facere nemo potest nisi elegerit,nisi amauerit,q̃d est in libera uoluntate: Timor autem pœnarum & si nondum habet delectationẽ bonæ consciẽtiæ,saltẽ intra claustra cogitationis coërcet malã cupiditatem. Qui tñ aduersas leges cõstituerũt quibus uestra cõprimatur audacia,nõnne hi de qbus dicit Apostolus, Quia non sine causa gladiũ portãt, ministri enim dei sunt, uindices in iram ei qui male agit. Tota igitur quæstio est,utrum uos non male agatis, quibus tãti schismatis sacrilegium obijcit orbis terrarum,cuius quæstionis

Cap. LXXXII / 23. q. 4. c. q peccat / Cap. LXXXIII / 23. q. 5. c. ad fidem / Rom. 13

discussione neglecta, superflua loquimini, & cum uiuatis ut latrones, mori uos iactatis ut C
martyres. Et quia uel ipsas leges uel inuidiam formidatis, uel ad resistendum impares estis,
non dico aduersus tot homines, sed aduersus tot gentes catholicas, etiam de mansuetudi-
ne gloriamini, quòd ad uestram partem neminem cogitis. Isto modo & miluus cum pullos
rapere territus non potuerit, columbum se nominat. Vbi enim potuistis & non fecistis? Vn
de ostenditis quòd plura faceretis si possetis. Quando Iulianus uobis, Christi inuidens paci,
basilicas reddidit unitatis, quæ strages à uobis factæ sunt, quādo uobiscum apertis templis
suis etiam dæmones exultabant? Quis commemorare sufficiat bello Firmiano quæ à uobis
Rogatus Maurus ptulerit? Ipsa Mauritania Cæsariēsis interrogetur, & tēpora Gildoniani,
quia unus collega uester familiarissimus amicus eius fuit. Viderint Maximinianistæ quæ
senserint, nam Felicianum ipsum qui modo uobiscum est, si ad iusiurandum liceret prouo-
care, utrum ad communionem uestram non inuitum Optatus redire compulerit, mouere
labia nō auderet, præsertim si eius faciem populus Musticanus intueretur, quo teste illa tūc
facta sunt. Sed isti, ut dixi, uiderint quæ passi fuerint ab eis cū quibus Rogato talia fecerant:
Ipsa catholica Ecclesia solidata principibus catholicis imperantibus terra mariq; armatis
turbis, ab Optato atrociter & hostiliter oppugnata est. Quæ res coëgit tūc primò aduersus
uos allegari apud uicarium Seranum legem illā de decem libris auri, quas uestrum nullus
adhuc pendit, & nos crudelitatis arguitis. Quid autem mansuetius sit q̄ ut coërtione dam-
norum tanta uestra scelera mulctarentur? Quis autem possit enarrare omnia illa quæ nulla
amicitia iudicum aut aliquarum potestatum, quisq; ubi potuerit, in locis uestris propria do
minatione committatis? Quis uestrum in plebibus uestris non aliquid tale uel à prioribus
comperit, uel ipse expertus est? Nónne apud Hipponem ubi ego sum, nō desunt qui memi
nerint Faustinum uestrū regni sui tempore præcepisse, quoniā catholicorū ibi paucitas erat,
ut nullus eis panē coqueret, ita ut cuiusdam diaconi nostri furnarius inquilinus domini sui
panem incoctum abiecerit, eiq; nulla exilij lege damnato, communicationē non solū in ciui D
tate Romana, sed etiā in patria sua, nec solum in patria sua, sed etiam in domo sua negaue-
rit? Quid nuper quod ipse adhuc lugeo, nónne Crispinus uester Chalamēsis cū emisset pos-
sessionem, & hoc emphyteuticam, nō dubitauit in fundo catholicorum imperatorum, quo-
rum legibus nec in ciuitatibus esse iussi estis, uno terroris impetu octoginta fermè animas
miserabili gemitu mussitantes rebaptizando submergere? Quibus autem nisi talibus factis
etiā ipsas de quibus cōquerimini leges, longè quidē infra meritum sceleris uestri, sed tamen
qualescunq; ferri coëgistis? An uero uiolentis incursibus Circūcellionum uestrorum, qui sub
uestro principatu furiosis agminibus militant, non ex agris undiq; pelleremur, nisi uos obsi
des in ciuitatibus teneremus, qui quoquo modo ipsam faciem publicam & honestorum re-
prehēsionem, & si non timore uel pudore ferre nolitis: Noli ergo dicere, absit absit à nostra
conscientia, ut ad nostram fidem aliquem compellamus: Facitis enim ubi potestis, ubi autem
non facitis, non potestis, siue legum siue inuidiæ timore, siue resistentium multitudine.

Cap. LXXXIIII Petilianus dixit, Dicit enim dn̄s Christus, Nemo uenit ad me nisi quē pater attraxerit:
Ioan. 6 Cur autē uos non liberum arbitrium unicuiq; sequi permittitis, cum ipse dn̄s deus liberum
arbitrium dederit hominibus, uiam tamen iustitiæ ostendens, ne quis forsitan nescius depe
Ecci 15 riret. Dixit enim, Posui ante te bonū & malum, posui ante te ignē & aquam, quod uolueris
elige. Ex quo uos arbitrio miseri, uobis non aquā sed ignē potius elegistis: sed tamen, inquit,
bonum elige ut uiuas: qui nō uis bonum eligere, uiuere te nolle damnasti. AVG. respondit,
Si tibi proponam quæstionem quomodo deus pater attrahat ad filiū homines quos in li-
bero dimisit arbitrio, fortassis eā difficile soluturus es. Quomodo enim attrahit, si dimittit
ut quis quod uoluerit eligat; & tamen utrunq; uerum est, sed intellectu hoc penetrare pauci
ualēt. Sicut ergo fieri potest ut quos in libero dimisit arbitrio, attrahit tn̄ ad filium pater: sic
fieri pōt uel ea quæ legū coërtionibus admonētur, nō auferāt liberū arbitriū. Quicqd enim
homo durū & molestū patitur, admonetur ut cogitet quare patiatur, ut si pro iustitia se pati
perspe-

A perspexerit idipsum bonum eligat pro iustitia talia sustinere. Si autem uiderit iniquitatem esse pro qua patitur, se infructuosissime laborare atq; cruciari consyderans, mutet in melius uolútatem, simulq; careat & molestia sterili & ipsa iniquitate. Multò itaq; grauius & perniciosius nocitura, & uos cum aliquid aduersus uos reges cõstituunt admoneri uos credite, ut cogitetis quare ista patiamini. Si propter iustitiã, reuera illi persecutores uestri sunt, uos aũt beati qui persecutionem passi propter iustitiam, possidebitis regnum cœlorum: Si autẽ propter iniquitatẽ schismatis uestri, quid illi nisi correctores uestri sunt, uos autẽ sicut cæci diuersorum scelerũ rei, qui pœnas legibus pendũt, profecto infelices & in hoc seculo & in futuro? Nemo ergo uobis aufert liberum arbitrium: sed uos diligẽter attẽdite quid potius eligatis, utrum correcti uiuere in pace, an in malicia perseuerantes, falsi martyrij nomine uera supplicia sustinere. Sic uos autem alloquor, quasi uero aliquid dignum uestra iniquitate patiamini, cum tanta indigna faciatis, & in tãta impunitate regnetis: ita furiosi, ut per dei laudes amplius q̃ buccina bellica terreatis: ita calumniosi, ut etiã spontanea uestrorum præcipitia nostris persecutionibus imputetis. Dicit etiã quasi præceptor benignissimus, qui non uis bonũ eligere, uiuere te nolle damnasti. Ita uero si criminationibus uestris crederemus, benigne uiueremus: quia dei promissionibus credimus, uiuere nos nolle damnamus: Bene, ut arbitror, meministi quid apostoli dixerint Iudæis quãdo Christum prædicare prohibebãtur: hoc ergo & nos dicimus ut respondeatis nobis, utrum deo magis obediendum sit an hominibus? Traditores, thurificatores, persecutores, uerba sunt hominũ cõtra homines. In sola dilectione Donati remãsit Christus: uerba sunt hominum extollẽtium gloriam hominis sub nomine Christi, ut gloria minuatur ipsius Christi. Scriptum est enim, In lata gente gloria regis, in diminutione autem populi contritio principis: hæc ergo uerba sunt hominum. At illa in euangelio, Quia oportebat Christũ pati, & resurgere tertia die, & prædicare in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes, incipiẽtibus ab Hierusalem: uerba sunt Christi commẽdantis gloriam quam accepit à patre in latitudine regni sui. Vtrisq; B auditis, hanc ecclesiæ communionẽ potius eligimus, & hominũ uerbis Christi uerba præponimus. Rogo quis est qui nos dicat mala elegisse, nisi qui Christum dicit mala docuisse?

25.q.5.c.ad fidem — Prouerb.14 — Luc.14

Petilianus dixit, Nunq̃d igitur cædem uel schismaticis deus iussit inferri? Qui si omnino præciperet, uos deberetis occidi ab aliquibus Scythis ac Barbaris, non tamen à Christianis. AVG. respondit, Vestri Circũcelliones quiescant, & nolo nos de Barbaris terreas. Vtrũ autem schismatici nos simus an uos, nec ego nec tu, sed Christus interrogetur ut iudicet ecclesiam suam. Lege ergo euangelium, & respondet tibi, In Hierusalem & in totam Iudæam & Samariam usq; in totam terram. Quisquis igitur in ecclesia non inuenitur, iam non interrogetur, sed aut correctus conuertatur, aut correptus non conqueratur.

Cap.LXXXV — Luc.24

Petilianus dixit, Neq; enim dominus deus humano sanguine aliquando lætatus est, cum occisorem fratris Cain in uita carnificem uoluerit permanere. AVG. respondit, Si occisori fratris deus noluit inferri mortem, sed relinqui carnifici uitam: uide ne forte hoc sit, q̃ cum regis cor in manu dei sit, unde multas ad uos commonendos & corripiendos leges ipse constituit: nulla tamen lex regia uos iussit occidĳ: fortasse propterea, ut quicunque uestrum in pertinaci sacrilegi furoris aura persistunt, Cain parricidæ supplicio & uita carnifice crucientur. Legimus enim multos à famulo dei Moyse misericorditer interfectos: Nam in eo q̃ pro eorum nefario sacrilegio sic est dominum deprecatus, ut diceret, Domine si dimittis illis peccatum, dimitte: sin autem, dele me de libro tuo: ineffabilis eius charitas & misericordia satis apparet. Nunquid ergo subito crudelis effectus est, cũ de monte descendens tot milia iuberet occidi? Consyderate itaq; ne forte maiore iracundia dei per tot leges aduersus uos latas à nullo Imperatore iussi fueritis occidi. An illi fratricidæ non uos comparãdos putatis? Audite dominũ per prophetã dicentẽ, Ab ortu solis usq; ad occasum glorificatũ est nomen meũ in nationibus, & in omni loco incensum admouebitur nomini meo & hostia pura: Magnum nomen meũ in nationibus dicit dñs omnipotẽs. Huic fraterno sacrificio super quod respi-

Cap.LXXXVI — Exod.32 — Malach.1

Psal.112 respicit dominus inuidere uos per calumnias uestras ostēditis: & si quādo audieritis, A solis C
ortu usq; ad occasum laudari nomen domini: quod est uiuum sacrificium, de quo dictū est,
Psal.49 Immola deo sacrificium laudis: ita cōcidit uultus uester ut illius homicidæ. Sed quia uniuer-
1.Ioan.3 sum orbem interimere nō potestis, odio ipso rei tenemini, dicente Ioanne, Qui odit fratrem
suum homicida est. Et utinam innocens frater in uestrorum potius Circūcellionum tela tru
Cap. LXXXVII cidandus, q̄ in uestram aquam rebaptizandus incurrat. Petilianus dixit, Mone-
mus uos ergo si libenter audiatis, & si non libēter accipitis admonemus, quia dn̄s Christus
non occidendi formam, sed moriēdi Christianis instituit: Nam si ita repugnantes diligeret,
nollet pro nobis occidi. AVG. respondit, Vtinam formā eius sequerentur martyres uestri,
non se præcipitarent, quod ille diabolo suggerente non fecit: uos autē cum maiores uestros
etiam defunctos falso testimonio persequimini, ubi accepistis hanc formam, q nos ignoto-
rum criminibus maculare conamini, cum uestrorum malefacta notissima uobis obesse no-
litis: ubi accepistis hāc formam? Sed nimium superbimus si de nobis succensemus, cum ad-
uersus ipsum dominum uos falsum testimonium dicere uideamus: Quandoquidē ipse eccle
siam suā per omnes gentes & promisit & exhibuit, & uos contradicitis. Hāc uero formā nec
ab ipsis Iudæis persecutoribus accepistis: Illi enim persecuti sunt carnem ambulātis in terra,
uos euangelium sedētis in cœlo. Quod euangeliū mitius pertulit sæuientiū regum flammas
q̄ uestras patitur linguas: nā illis incēdentibus unitas māsit, uobis loquētibus manere non
potuit. Qui uerba dn̄i exusta cupiebāt aboleri, nō credebāt posse lecta cōtemni. Nō ergo illi
in euangelio exercerēt flāmas suas, si eis cōtra euāgeliū permitteretis linguas uestras. In illa
persecutione euāgeliū Christi ab alijs sæuiētibus quærebatur, ab alijs metuētibus prodeba
tur, ab alijs sæuiētibus incēdebatur, ab alijs diligētibus abscōdebatur, nullis contradicētibus
oppugnabatur, sceleratiores uobis psecutionis partes transacta gentiū psecutione seruastis.
Qui Christi nomē persequebātur, Christo crediderūt: qui ,pter Christi nomē honorātur,
Ca. LXXXVIII Christo contradicunt. Petilianus dixit, Ecce uobis plenissimū documentū, q Chri D
stiano nō liceat in pernicie aliena uersari, disciplinæ autē huius initiū Petro est cōstitutum,
Matth.26 sicut scriptū est, Percussit Petrus auriculā serui principis Iudæorū, & abscidit eā. Dixitq; illi
Iesus, Petre reconde gladium tuū in theca: Qui enim gladio utitur gladio morietur. AVG.
respōdit, Cur ergo nō tali uoce cōpescitis arma Circūcellionū? An præter euangeliū uos loq
arbitremini, si dixeritis, Qui fuste usus fuerit, fuste morietur? Date ergo ueniā quia nec illos
à qbus Marculū præcipitatū esse querimini, potuerint prohibere maiores nostri, neq; enim
scriptū est in euangelio, Qui aliquē præcipitauerit præcipitio morieť. Atq; utinā sicut illa uel
falsa uel transacta sunt, sic istorū lingua cessaret. Quanq̄ fortasse irascimini q legionibus ue
stris, & si nō legibus, saltem uerbis subtrahimus armaturā, quia eas solis sæuire fustibus dici-
mus. Vetus quippe ista eorū malitia fuit, nūc autē nimiū profecerūt: Nā inter uinolēta con-
uiuia, & cū fœminis maritos nō habētibus, liberā comitādi, uagādi, iocādi, bibēdi, pnoctādi
licentiā, non solū fustes tornare, sed etiā ferrū uibrare & fundas circūagere didicerūt. Sed cur
eis non dicā quo animo dico, & q̄ illi accipiāt nouerit deus: Insani, gladius Petri q̄uis adhuc
carnali motu animi, tn̄ pro Christi corpore in corpus persecutoris exertus est: uestra uero ar
ma aduersus Christū diuisa sunt. Corpus uero cui ille caput est, id est ecclesia eius per omnes
gentes est. Ipse hoc dixit, & ascēdit in cœlū, quo eū furor Iudæorū sequi nō potuit, & mēbra
25.q.3.c.pro mēb. eius in corpore quod ascendens cōmendauit, furor uester oppugnat. Pro istis mēbris aduer
sus uos sæuiūt & uobis resistūt quicunq; in catholica paruæ adhuc fidei, eo animo sunt quo
tunc Petrus fuit cū ferrum pro Christi nomine strinxit: Sed multū interest inter uestrā perse
cutionē & istorū. Vos similes estis seruo sacerdotis Iudæorū, quia seruientes principibus ue
stris aduersus ecclesiā catholicā, id est, aduersus Christi corpus armamini: Isti aūt tales sunt
qualis tūc Petrus fuit, q pro Christi corpore, id est, pecclesia, etiā corporaliter pugnauit. Sed
si ipsis dicitur q quiescāt, sicut Petro tūc dictū est, quāto magis uobis dicēdū est, ut hæretico
als, furore †errore deposito ad ea membra pertineatis pro quibus illi sic dimicāt. Sed læsi à talibus etiā
nos

A nos odistis, & tanquam aures dexteras perdideritis, Christum sedentē ad patris dexteram non auditis. Sed quibus loquar, aut quādo eis loquar, quibus nec horam inuenio, uinum etiam mane ructuantibus, siue iam ebrijs, siue adhuc†. Quinimo & minantur, nō solum illi, sed de illis etiam episcopi ipsorum parati negare ad se pertinere quod fecerint. Donet nobis dominus canticum graduum, quo dicere possimus, Cum his qui oderunt pacem eram pacificus, cū loquebar illis debellabāt me gratis. Dicit enim hoc corpus Christi quod per totā terram, ab alijs hic, ab alijs alibi, & ab omnibus alijs atque alijs ubicunque sunt hæreticis oppugnatur. *Deest forte potantibus* *Psal. 119*

Petilianus dixit, Ergo, inquam, mortem pro fide subeundam constituit, quæ cuique pro communione faciēda. Christianitas enim mortibus proficit: Nā nemo fidelissimus uiueret, si mors à fidelibus timeretur. Dicit enim dñs Christus, Si granū tritici cadēs in terrā nō moriatur, solū manet: si aūt moriatur, multū fructū facit. AVG. respōdit, Vellē scire quis primò de parte uestra se præcipitauerit. Valde quippe illud granū fertile fuit, unde tāta seges præcipitatorum cadauerum pullulauit. Sanè cū uerborum dñi memineritis, quia se dixit granum moriturum, & multū fructum facturum: quare ipsi fructui quod per totū mūdum ueracissime prouenerit inuidetis, & ei zizaniorū uel paleæ crimina, uel quæ audistis uel quæ finxistis obijcitis? *Cap. LXXXIX* *Ioan. 12*

Petilianus dixit, Sed uos spinas atque zizania, non semina spargitis, cum quibus uos in summo iudicio deceat concremari. Non maledicimus, sed omnis spinosa conscientia, dei sententia sic tenetur. AVG. respōdit, Saltem cōmemoratione zizaniorum simul tibi & triticum ueniret in mētem, quia utraque per agrum iussa sunt crescere usque ad messem: uos autem oculum maleuolentiæ in zizanijs acriter figitis, & contra sententiam Christi ea sola per orbē terrarum, excepta Aphrica, creuisse cōtenditis. *Cap. XC*

Petilianus dixit, Vbi est quod dicit dominus Christus, Si acceperis alapam, præpara & aliam maxillam? Vbi est illud quod sputa à facie passus est, qui sputo suo sanctissimo cæci oculos patefecit? Vbi est quod dicit Apostolus Paulus, Si quis uos in faciem cædit? Vbi est quod iterum dicit, In plagis supra modū, in mortibus frequenter, in carceribus abundantius? Quæ pertulit memorat, non B quæ fecit: suffecerat fidei Christianæ à Iudæis hæc fieri. Cur hæc miseri perpetratis? AVG. respondit, Itá ne uero uos accepta alapa præbetis alterā maxillam? Nō istam uobis famam furiosa uestra agmina per totā Aphricam cum terribili turpitudine passim uagantia compararunt. Vtinam uobiscum paciscerentur homines, ut saltem secundū ueterem legem, oculum pro oculo, dentem pro dente peteretis, non pro auditis uerbis fustes erigeretis. *Cap. XCI* *Matth. 5* *2. Cor. 11*

Petilianus dixit, Quid autem uobis est cum regibus seculi quos nunquam Christianitas nisi inuidos sensit? Quod ut breuiter doceam Macchabeos fratres rex persecutus est. Rex quoque tres pueros, cum ipse sacrilegus esset, flammis nescius religiosis addixit. Rex quæsiuit animam pueri saluatoris. Rex iustissimum Danielem ferinis morsibus ut putabat obiecit. Ipsumque dominū Christum iudex nequissimus regis occidit. Inde est quod Apostolus clamat, Sapientiam loquimur inter perfectos: sapientiam non huius seculi, neque principum huius mundi quæ euacuatur, sed loquimur dei sapiētiam in sacramento, quæ fuit abscōdita, quam cōstituit deus ante secula in gloriam nostram, quam nemo principum huius seculi cognouit: Si enim cognouissent, nō utique dominum maiestatis crucifixissent. Sed de pristinis regibus paganis hoc dictum sit. Vos autē huius seculi imperatores quia Christiani esse desiderant, non permittitis esse Christianos, cum fuco & nebula uestri mendacij eosdem bona mente credentes, ad iniquitatem uestrā prorsus adducitis, ut armis suis cōtra hostes reipublicæ præparatis in Christianos incurrant, putentque se suasionibus uestris deo officium facere, si nos quos odistis occidant, dicente domino Christo, Veniet, inquit, tempus, ut qui uos occiderit, putet se deo officium facere. Nihil igitur interest uobis male docentibus, utrum reges orbis terrarum, pagani quod absit, an Christiani esse desiderent, cum eosdem contra Christi familiā nō cessatis armare. Nescitis aūt, aut potius nō legistis, quod crimine hominem occidētis, maius crimen est suasoris. Iezabel in mortē hominis iusti uel pauperis, maritū suū excitauerat regem, pari tñ supplicio uir & uxor ambo perierunt, Neque enim uos aliter reges impellitis, *Cap. XCII* *1. Cor. 2* *Ioan. 16*

impellitis, q; ut sæpe subtilis suadela fœminea reges impulit in reatū. Etenim per filiā uxor C
Herodis impetrauit ac meruit in disco ad mensam caput Ioannis afferri. Pontium Pilatum
Iudæi sic coëgerunt, ut Christum dominum cruci suffigeret, cuius sanguinē uindicem super
se semper ac suos manere uoluerūt. Ita uos igitur sanguine nostro peccantes obruitis: Non
enim & si iudex percutiat, non uestræ nos potius calumniæ ferierunt. Dicit enim propheta
Psal. 2 Dauid ex domini Christi persona, Quare fremuerūt gētes, & populi meditati sunt inania?
Adstiterunt reges terræ, & principes cōuenerunt in unum, aduersus dominum, & aduersus
Christum eius: Dirumpamus uincula eorum, & proijciamus à nobis iugū ipsorum. Qui ha
bitat in cœlis irridebit eos, & dominus subsannabit eos. Tūc loquetur ad eos in ira sua, & in
furore suo conturbabit eos. Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem san-
ctum eius, prædicans præceptum eius. Dominus dixit ad me, filius meus ex tu, ego hodie
genui te. Pete à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos
terræ. Reges eos in uirga ferrea, & tanq; uas figuli eos comminues. Ipsosq;, id est reges, ne
quasi ignari uel nescij persequi cuperēt Christianos, his præceptis admonuit ne perirēt, quæ
illos præcepta quia nesciunt, utinam nos doceremus: aut certe uos illis sine dubio ostēderetis
si uelletis ut uiuerent: uel certe quod tertium est, ipsos sibimet legere uestra malicia permisis-
set, primus Dauidicus psalmus illis omnino suaderet, ut Christiani uiuerent & regnarent,
quos quidem male decepistis, dum uobis sese committunt. Vos nanque illis quæ mala sunt
fingitis, & quæ bona sunt occultatis. Hoc tandem legant uel serius quod olim legere debue-
runt. Quid enim dicit, Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram: Seruite domi
no in timore, & exultate ei cum tremore: Apprehendite disciplinam nequando irascatur do
minus, & pereatis de uia iusta, Cū exarserit q; cito ira ipsius super uos: beati omnes qui con
fidunt in eo. Imperatores, inquam, suasionibus premitis ut Pilatum, quē, ut diximus, Iudæi
Matth. 27 presserunt, licet ipse clamauerit lauans publice manus, Liber sum à sanguine huius iusti: ta-
men quomodo potuit à crimine mundus esse qui fecit? Sed ut uetera taceā, in uestris exem D
plis aduertite imperatores q; plures ac iudices uestros persecutionē nobis faciendo perisse,
ut relinquam Neronem, qui primus est persecutus Christianos, Domitianum similiter Ne-
ronis maximam partem, Traianum, Varium, Decium, Valerianum, Diocletianum: perijt
etiam Maximinianus, qui dum thura prædicarent, incensis codicibus dominicis primus
Marcellinus episcopus Romanorum qui fuit, sed & Carthaginis Mensurius, & Cæcilianus
ex ipsis sacrilegis flammis, ut fauillæ uel cineres remāserunt, thuris enim conscientia omnes
implicuit qui Mensurio consensistis. Perijt Macarius, perijt Vrsacius, cunctiq; comites uestri
dei pariter uindicta perierunt. Vrsacium nanq; Barbarica pugna prostratum, sæuis ungui-
bus alites, canumq; auidi dentes morsibus discerpserunt. Nonne idem uestro impulsu per-
cussor est, qui ut rex Achab, quē diximus à muliere persuasum, iustum pauperem occidit?
Ita uos quosq; iustos & pauperes, circa opem dixerim mūdanam, nam gratia dei in uobis
non est, pauperem non desinitis iugulare. Non enim si cum manu non facitis, nō lingua car
Prouerb. 18 nifice hominē iugulatis. Scriptū est enim, Mors & uita in manibus linguæ. Omnes ergo qui
occisi sunt, tu qui suasor es occidisti. Neq; enim manus carnificis nisi lingua tua feruescit, &
ille dirus pectoris calor in alienum sanguinem uerbis tuis accenditur, sanguinem iustum sui
uindicem diffusoris. AVG. respondit, Huic loco tam copiose à te exaggerato atq; digesto,
ubi de regibus seculi aduersus nos inuidiose loquimini, si debite digneq; respondeam, ue-
reor ne me quoq; crimineris regum iracundiam in uos concitare uoluisse: Quanquam cum
more uestro uniuersaliter in omnes catholicos huius inuectiōis impetu feraris, nec me utiq;
prætermittis: Curabo tamen ostendere si potuero te potius hoc fecisse talia dicendo, q; me
talibus respondēdo. Ac primum uide quēadmodum tibi tuipse aduerseris: Ecce istū locum
sic exorsus es, Quid autē uobis est cum regibus seculi, quos nunq̄ Christianitas nisi inuidos
sensit? His uerbis prohibes utiq; nos ad reges seculi accedere. Et paulopost dicis, Ipsosq;,
id est reges, ne quasi ignari uel nescij ꝑsequi cuperēt Christianos, his præceptis admonuit ne

perirent

A perirent, quæ illos præcepta quia nesciunt, utinam nos doceremus: aut certe uos illis sine dubio ostenderetis si uelletis ut uiuerẽt. Quomodo igitur nos regum uis esse doctores? Et nostri quidem si qua eis amicitia est cum regibus Christianis, si ea bene utuntur nihil peccant: si qui uero inde extolluntur, multo leuius quàm uos peccant. Vobis enim qui sic nos arguitis, quid fuit cum rege pagano, & quod est grauius, apostata & Christiani nominis hoste Iuliano, à quo uobis basilicas quasi uestras reddi deprecantes, hoc in eius laude posuistis, quod apud eum sola iustitia locum haberet? Quibus uerbis, credo enim uos Latine intelligere, & idololatria Iuliani, & apostasia iustitia est appellata. Tenetur petitio quam uestri maiores dederunt Constantio, quam impetrauerunt gesta, ubi allegauerunt, Euigilate & attendite inimico Christi, apostatæ, aduersario Christianorum, seruo dæmoniorũ: talibus uerbis ille ille uester ille Pontius supplicauit. Ite nũc & nobis dicite, quid uobis est cum regibus seculi, ut surdi surdis populis legatis quod cum ipsis audire non uultis, Stipulã in oculo fratris tui uides, trabem in oculo tuo non uides. Quid inquies uobis est cum regibus seculi quos nunquam Christianitas nisi inuidos sensit? Hoc cũ dixisses, enumerare conatus es, quos reges iusti senserint inimicos, nec cõsyderasti quòd plures enumerari possint quos habuerint amicos. Pater Abraam à rege diuinitus admonito ne attaminaret eius uxorẽ, & amicissime habitus est & munus accepit. Isaac filius eius regem similiter amicissimum expertus est. Iacob in Ægyptum à rege honorabiliter exceptus, eum etiam benedicit. Quid loquar de filio eius Ioseph, qui post carceris tribulationem, quo uelut igne sicut aurũ castitas eius probata est, magnis ab eo sublimatus honoribus: iurabat etiam per Pharaonis salutem, non tanquam typho elatus, sed beneuolentiæ non ingratus. Regis filia Moysen adoptauit. Dauid ad alienigenam regis Israël compulsus iniquitate confugit. Helias ante currum pessimi regis, non illius imperio sed suo cucurrit obsequio. Hælisæus hospitæ mulieri si quid sibi forte à rege per eius intercessionem præstari uellet, etiam ultrò offerendum putauit. Sed ad ipsa iam

Matth. 7 · *Gen. 20* · *Gen. 26* · *Gen. 47* · *Exo. 2* · *1. Reg. 27* · *3. Reg. 18* · *4 Reg. 4*

B tempora ueniam, quando captiuus dei populus habebatur: ubi ut mitius loquar, mira tibi irrepsit obliuio, Volens enim probare quòd reges nunquã Christianitas nisi inuidos senserit, cõmemorasti tres pueros & Danielẽ, quæ passi sunt à persequẽtibus regibus, nec rebus, modo uicinis, sed planè ipsis admoneri potuisti, qualis ipse rex post innocentiũ flammarũ miraculũ, siue in deo laudando atq; prædicãdo, siue in ipsis pueris honorãdis extiterit, qualem rex habuerit Danielem, & non recusantẽ quibus muneribus exornauerit, cum ille honorem debitum reddens regiæ potestati, quod satis in uerbis eius apparet, donum dei quo præditus erat indicando, interpretando eius somnium nõ subtraxit. Vnde cum ab inuidis sancto uiro sacrilega uæsania calumniãtibus, inuitus eum rex in lacum leonũ mittere cogeretur, quanquam tristis id fecerit: præsumpsit eum tamen per auxilium domini sui saluum futurum. Itaque cum ille refrenata diuinitus leonum rabie uixisset illæsus, sollicita & amica uoce regis ipsius sibi præmissa, & ipse cum benedictione de lacu respondit, Rex in seculum uiue. Cur istas regum cum sanctis amicitias, cum sermo tuus ibidem uersaretur, cum istorum famulorum dei in quibus hæc acta sunt, tu ipse commemorares exempla, uel nõ uidisti uel uidere noluisti, uel quod nescio quemadmodũ excuses, uisa notaq; tacuisti? Quod si te sicut causæ pessimæ defensorem studium falsitatis astruere non impediret, & te nolentem uel nescientem à luce ueritatis auerteret, profecto reges quosdam bonos, quosdam autem malos, & alios sanctorum amicos, alios inimicos, sine ulla difficultate recoleres, Et miramur quòd se Circumcelliones uestri sic præcipitant. Quis post te currebat obsecro? te quis Macarius, quis miles insequebatur? Nempe in abruptum falsitatis huius nullus nostrũ te impulit, Cur ergo clausis oculis sic istic es præceps, ut cũ dixisses, quid autem uobis est cum regibus seculi? nõ adiungeres, quos sæpe Christianitas inuidos sensit, sed non dubitares dicere, quos nunquam Christianitas nisi inuidos sensit? Ita ne uero nec ipse cogitasti, nec eos qui scripta tua legerẽt, cogitaturos putasti tot regum exempla tibi reclamantia, nescit quid loquatur. An quia illi quos commemoraui, ueterum temporum fuerunt, ideo tibi eos nihil

Daniel. 3 · *Daniel 6*

aduersari arbitraris, quia non dixisti, quos nunquam iustitia nisi inuidos sensit: sed dixisti, quòd nunquam Christianitas nisi inuidos sensit: ex illo fortassis tempore uolens eos intelligi iustis inuidere, ex quo Christiani appellari cœperunt. Quid ergo tibi uolunt exépla ueterum temporũ quibus quod imprudenter dixisti, imprudentius docere uoluisti? Nũquid enim Macchabæi uel tres pueri uel Daniel, non antequam Christus in terra nasceretur, uel egerũt illa uel pertulerunt? Deinde cur, ut pauloante commemoraui, Iuliano Christianitatis inuido supplicastis? cur ab eo basilicas petistis, cur apud eum solam iustitiam locum habere dixistis? Si Christianitatis inuidus hæc audit, quid sunt à quibus hæc audit? At uero Constantinus nequaquam Christiani nominis inuidus, sed planè Christiano nomine gloriosus, memor spei quam gerebat in Christo, pro eius unitate iustissime iudicans, acceptari à uobis nec ad se appellantibus meruit, ambo iam Christianis temporibus, sed non fuerũt ambo Christiani. Quod si ambo Christianitatis inuidi, cur ad unum eorum sic appellastis, alteri eorum sic supplicastis? Si autem quod uerum est petẽtibus tum maioribus uestris episcopale iudiciũ dederat Constantinus, & apud Romam & apud Arelatũ, quorum primũ apud eum accusastis, ab altero ad eum appellastis. Si ergo quod uerum est, unus eorum in Christum crediderat, alter à Christo apostatauerat, cur Christianus cousulens unitati contemnitur, & apostata fauens diuisioni laudatur? Constantinus uobis basilicas iussit auferri, Iulianus restitui. Quid horum Christianæ paci conueniat uultis nosse? Illud fecit qui crediderat in Christum, hoc fecit qui dimiserat Christum. O quàm uelles dicere, male factum est ut Iuliano ita supplicaretur, sed hoc quid ad nos pertinet? Quod si diceres, & in his quidem uerbis tuis catholica uinceret fides, ad cuius sanctos toto orbe diffusos multo minus pertinet quicquid dicitis de quibus uultis sicut uultis, Sed non potest dicere male factum ut Iuliano ita supplicaretur, oppilat fauces, premit linguam domestica autoritas, Pontius fecit, Põtius supplicauit, Pontius apostatam iustissimum dixit, Pontius apud apostatam solam iustitiam locum habere prædicauit. His uerbis sibi Pontium supplicasse in eodem rescripto suo nominatim sine ambage ipse Iulianus expressit. Extant allegationis uestræ, non hæc incerta fama, sed publica monimenta tẽstantur. An forte quia contra unitatem Christi, petioni uestræ aliquid concessit apostata, uerum putas esse quod dictum est, apud eum solum locum habere iustitiam? Quia uero imperatores Christiani quod ualere arbitrantur ad Christi unitatem, contra uestram statuunt uoluntatem, Christianitatis inuidi appellantur? Sic desipiant hæretici omnes, & resipiant ut non sint hæretici. Et ubi, inquies, impletũ est quod dñs
Io. 16 ait, Veniet tẽpus ut qui uos occiderit, putet se deo officiũ facere? Neq; enim hoc de Paganis dici potuit, qui non propter deum, sed propter idola Christianos persequebantur. Non uidetis si hoc de his imperatoribus dictum esset qui gaudent de nomine Christiano, hoc eos utiq; præcipue esse iussuros ut occideremini, quod nunquam omnino iusserunt. Sed uestri hostili more legibus repugnando pœnas debitas luunt, & uoluntarias mortes suas dũ nobis inuidiosas putant, sibi pernitiosas non putant. Quod si de regibus nomen Christi honorantibus illud à domino dictum esse arbitrantur, quærant quid catholica in oriente perpessa sit, quando Valens imperabat Arianus. Ecce haberem quod intelligerem impletum esse, quod dominus ait, Veniet tempus ut qui uos occiderit, putet se officium deo facere: ne sibi ad famæ gloriã assumerent hæretici, si quid aduersus eorũ errorem imperatores catholici præcepissent. Veruntamen tempus illud post ascensionem domini completum esse reminiscimur: sancta scriptura huius rei testis omnibus nota est, Iudæi putabãt se officium deo facere cum Apostolos occidebant. Inter hos qui officium deo arbitrabantur se exhibere, etiã Saulus noster nõdum noster fuit: ita ut hoc inter laudes suas præteritas & obliuiscẽdas
Philip. 3 enumeret. Hebræus, inquit ex Hebræis, secundum legem pharisæus, secũdum æmulationẽ persequens ecclesiam. Ecce qui putabat officium se deo facere, cum faciebat quod mox ipse perpessus est: Nã quadraginta Iudæi coniurauerant ut interficerent eum, quando fecit hoc tribuno innotescere, ut eorum insidias armato milite septus euaderet, sed nondum erat qui ei dice-

A ei diceret, Quid tibi est, non cum regibus, sed cum tribunis armisq; regalibus? Nõ erat qui ei diceret, Audes per milites quærere tuitionẽ, cum dominus tuus per eos ductus sit ad passionem? Nondum erant ista deliramenta, sed contra hæc futura iam tunc illa parabantur exempla. Quinetiam terribiliter proponere ausus es & dicere, Sed ut cætera taceã, in uestris exemplis aduertite imperatores quàm plures ac iudices uestros persecutionem nobis faciendo periisse. Hoc in epistola tua cum legissem intentissime expectabã quid dicturus & quos enumeraturus esses, cum ecce mihi quasi relinquẽdo cœpisti commemorare Neronem, Domitianum, Traianum, Varium, Decium, Valerianum, Diocletianum, Maximianũ. Fateor plures esse, sed tu prorsus contra quos loquaris oblitus es. Nónne isti omnes pagani erant, & uniuersaliter Christianũ nomẽ pro suis idolis persecuti sunt? Euigila ergo, nam isti communionis nostræ non fuerunt, unitatem ipsam uel unde nos sicut uos putatis, uel unde nos sicut Christus docet ex istis totam persequebantur. Tu autem proposueras ostendere nostros imperatores ac iudices persecutionem uobis faciendo periisse, ac nos tu exigis ut istos computemus, quia relinquẽs eos commemorasti dicẽs, Vt relinquam Neronem: & sub ista relictione per cæteros cucurristi. Quid opus fuit ergo ut cõmemorarentur ad rem non pertinentes? Sed quid ad me? Iam istos tecum relinquo: nunc saltem procedant illi quos promisisti quàm plures. Nisi forte propterea non inueniuntur, quia eos periisse dixisti. Sequeris enim iam, & episcopos nominas, quos de traditione codicũ soletis arguere, De quibus & nos solemus respondere, aut nõ probatis, & ad neminẽ pertinet: aut probatis, & ad nos non pertinet, Suam enim sarcinam portauerunt, uel bonam uel malam. Et bonam quidem credimus, sed qualemlibet, tamen suam: sicut uestri mali, nec ipsi uestram, nec uos ipsorum, sed uestrum omnium communis pessima sarcina schisma est. Hoc sæpe iam diximus. Exhibe igitur non episcoporum nomina, sed imperatorũ ac iudicum nostrorum, qui uos persequẽdo perierũt, Hoc eñ proposueras, hoc promiseras, ad hoc nos intẽtissimos feceras. Audi, inquit, Periit Macarius, periit Vrsacius, cũctiq; comites uestri, dei pariter uindicta perie-
B runt. Duos solos cõmemorasti, quorum neuter imperator fuit. Cui hoc placeat quæso te, tibiipsi nónne displices? Promittis quàm plures imperatores ac iudices nostros te cõmemoraturum, qui uos persequendo perierunt, & tacitis imperatoribus nominas duos uel iudices uel comites. Illud enim quod adiungis, Cunctiq; comites uestri, dei pariter uindicta perierunt: ad rem non pertinet. Hoc quippe modo iamdudũ locũ istum finire potuisti, ut omnino neminem nominares. Cur ergo imperatores nostros, id est, nostræ communionis non commemorasti? An timuisti ne reus maiestatis accusareris? Vbi est Circumcellionica fortitudo? Deinde quid ais de illis quos tot superius nominasti, qui rectius tibi possunt dicere, quid nos quærebas? Causam enim tuam nihil adiuuerunt, & tamen nominati sunt. Deinde qualis es qui eos quos periisse commemoras nominare formidas? Saltem ipsos iudices uel comites quos uideris non timuisse, plures nominares. Remãsisti autem ad Macariũ & Vrsacium. Ita ne quàm plures illi, duo isti sunt? an quod pueri didicimus sapis? Si enim quæras ex me, duo quis numerus sit, singularis an pluralis: quid esse respondeam nisi pluralem? sed adhuc etiam non desit quod dicam, è duobus uideo Macariũ, Neq; enim dixisti, quomodo perierit, An forte quisquis uos ꝑsequitur, nisi in hac terra fuerit immortalis, quando mortuus fuerit, propter uos mortuus existimabitur? Quid si nõ in tam longo imperio Constantinus, & tam longa felicitate uixisset, qui primus aduersus uestrum errorem multa cõstituit: & quid si nõ Iulianus tam cito abreptus esset è uita, qui uobis basilicas dedit, quando ista garriendi finem faceretis, cum & modo tacere nolitis? Nec tamen dicimus nos ideo citò mortuum Iulianũ quia uobis basilicas dedit. Possumus enim esse in his pariter copiosi, sed nolumus esse pariter uani. Proinde ut dicere cœperã, ex illis duobus cerno Macariũ, Cum enim duos proposuisses, ipsum & Vrsacium, repetisti nomen Vrsacii, ut nobis ostenderes quam mortem meruerit, & dixisti, Vrsacium namq; barbarica pugna prostratum, sæuis unguibus alites canumq; auidi dentes morsibus discerpserunt. Vnde satis apparet cum

de Macario maiorem inuidiam facere soleatis, ita ut nos Macarianos, nō Vrsicianos appel C
letis, multò maxime te de illo fuisse dicturum, si de morte eius aliquid tale dicere potuisses.
Ex his itaq; duobus ubi pluralem numerum posuisti, seiuncto Macario, remanet Vrsacius
nomē proprium numeri singularis. Vbi est igitur quàm plurium illorum tam minax & tre-
mēda promissio? Iam illud quàm ridiculum sit, q quoquo modo loqui nouerunt, quantum
opinor intelligunt, quod cum dixisses, Perijt Macarius, perijt Vrsacius, cunctiq; comites ue-
stri, dei pariter uindicta perierunt: tāquam exigentibus ut probares, quia reuera nihil aliud
uel auditor uel lector exigeret, statim connexuisti magnum documētum, quo probares cū-
ctos comites nostros dei uindicta pariter corruisse. Vrsacium nanq; Barbarica, inquis, pu-
gna prostratum, sæuis unguibus alites, canumq; auidi dentes morsibus discerpserunt. Hoc
modo potest alius similiter nesciens quid loquatur dicere, omnes episcopos uestros dei uin-
dicta in carcere defecisse. Et cū ab eo fuerit flagitatum unde hoc probet, adiūget statim, O-
ptatus nāq; de satellitio Gildonis accusatus, tali genere mortis extinctus est. Has nugas au-
dire & discutere & refellere cogimur: tantum timemus infirmis ne tardiore intellectu in ue-
stros laqueos celeriter currāt. Istum autem Vrsacium si forte bene uixit, & uere ita mortuus
Gen. 9 est, consolabitur promissio dei dicentis, Sanguinem animarum uestrarum exquiram de ma
nibus omnium bestiarum. Quod autem nobis calumniani, dicentes, à nobis in uos ad iracū
diam reges seculi concitari, dum eos non docemus diuinam scripturam, sed potius maliciam
nostram suggerimus: nō puto uos usq; adeo surdos esse aduersus ipsa sanctorum codicum
eloquia, ut non potius timeatis ne nouerint ea, sed uelitis nolitis, intrant ecclesiam, & si nos
tacemus, lectoribus admouent aurem, atq; ut de cæteris taceam, istum ipsum plerunq; psal-
mum quem tu commemorasti, intentissime accipiunt. Dixisti enim q eos non doceamus,
Psal. 2 nec eos uolentes sinamus ut nouerint quod scriptum est, Et nunc reges intelligite, erudimini
qui iudicatis terram, Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore, Apprehendite
disciplinam ne quando irascatur dominus, &c. Credite & ista cātari, & illos audire: sed utiq; D
audiunt & illud superius in eodem psalmo, quod tu, nisi fallor, propterea præterire uoluisti
ne timuisse intelligereris. Audiunt ergo & illud, Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego
hodie genui te, Pete à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam ter
minos terræ. Quo audito utiq; mirantur esse aliquos qui huic hæreditati Christi contradi-
cunt, & eam ad exiguam partem terræ redigere conantur, mirantesq; fortasse quærunt pro
pter id quod in sequentibus audiunt, Seruite domino in timore: in quo illi seruire possint in-
quantum reges sunt. Omnes enim homines seruire deo debent, aliter communi conditione
qua homines sunt: aliter diuersis donis, quod ille aliud agit in rebus humanis, ille aliud. Nō
enim auferenda idola de terra, quod tantò antè futurum prædictum est, posset quisquam
iubere priuatus. Habēt ergo reges excepta generis humani societate eoipso quo reges sunt,
unde sic domino seruiant, quomodo non possunt qui reges non sunt. Ista ergo cum cogi-
tant, audiunt & illud quod de tribus pueris ipse commemorasti, & audiunt solennitate
mirabili, Tunc enim eadem scriptura maxime in ecclesia cantatur, quando ipsa festiuitas fer
uentiores facit, etiam eos qui cætero anno pigriores sunt. Quid ergo putatis animi habere
Christianos imperatores cū audiūt tres pueros missos in caminum ignis ardentis, quia regi
ad iniquitatem adorandi simulacra consentire noluerunt: nisi ut cogitent piam libertatē san
ctorū nec regia potestate, nec pœnæ immanitate posse superari, gaudeātq; se nō esse ex nu
mero talium regum, qui contemptores idolorum quasi sacrilegos puniebant? Porrò autem
cū in sequentibus audiunt eundem regem, non solum puerorum, sed & flammarū deo ser-
uientium tanto miraculo territum, etiam ipsum cœpisse deo seruire in timore, & exultare cū
tremore, & apprehendisse disciplinā: nónne intelligunt ideo ista esse conscripta, & tanta cele
britate recitari, ut & seruis dei ne ad sacrilegium regibus cedant, & ipsis regibus ut ad religio
nē deo credant proponūtur exēpla? Volētes ergo & isti ex ipsius admonitione psalmi quē
tu quoque inseruisti scripturis tuis, intelligere & erudiri, & seruire domino in timore, & ex-
ultare

A cultare cum tremore, & apprehendere disciplinam quam intente audiunt, quid ille rex postea dixerit. Dixit enim propositurum se decretum omnibus populis quibus imperabat, ut quicunque dixissent blasphemiam in deum Sidrac, Misaac & Abdenago, interirent, & domus eorum dispergerentur. Et si hoc eum decreuisse cognoscunt, ne blasphemaretur deus temperator ignium, & liberator trium puerorum, profecto cogitant quid decernere debeat in regno suo, ne in suis fidelibus idem ipse deus exuffletur remissor peccatorum, & liberator iam totius orbis terrarum. Vide itaque cum aduersus uos aliquid pro unitate catholica reges Christiani constituunt, ne forte in labijs uestris tanquam scripturarum diuinarum imperitos eos arguatis, in corde autem uestro satis doctos esse doleatis. Quis enim ferat istā uestram sacrilegam odiosamq; fallaciam in ipso uno Daniele regē accusare, quia in lacum leonum missus est: & regem non laudare, quia sublimiter honoratus est, cum etiam quando missus est, magis eum saluum futurum, quàm moriturum ipse rex crederet, & de illo sollicitus non cœnaret? Deinde audetis dicere Christianis, quid uobis est cum regibus seculi, quia Daniel à rege persecutionem passus est: & non respicere ipsum Danielem somnia regibus fideliter interpretantem, dominum regem appellantem, munera & honores accipientem? Itemque in eisdem tribus pueris, quòd recusantes adorare statuam in flammas missi sunt, inuidiæ flammas de regibus excitare: quòd autem à rege sic prædicati & sic honorati sunt tacere & abscondere? Ecce rex fuerat persecutor, cum obiecit leonibus Danielē: quid cum eo saluo recepto gaudens & gratulans inimicos eius dilaniandos & consumendos eisdem leonibus misit, fuit persecutor an non fuit? Volo respondeas. Si enim fuit, cur ei Daniel ipse nō restitit, cum præsertim tanta familiaritate facillime potuisset: & nobis dicitis ut reges ab hominum persecutione reuocemus? Si autem propterea persecutor non fuit, quia scelus in sanctum uirum commissum iustissime uindicauit, quomodo uindicādum est à regibus, quòd Christi sacramenta exufflantur, si prophetæ membra, quia in periculum missa sunt, sic uindicari meruerunt? Item concedo & manifestum est persecutorem fuisse regem, cum tres pueros quòd simulacrum adorare noluerūt, misit in flammam: sed quæro utrum fuerit persecutor, cum illud decretum proposuit ut interirent & domus eorum uastarentur, qui blasphemarent unum deum uerum? Si enim persecutor fuit, cur ad uerba persecutoris respondetis, amen? Si autem non fuit, cur eos persecutores dicitis qui uos à blasphemiæ furore deterrent? Si enim cogunt uos supplicare idolo, illi sunt similes impio regi, uos tribus pueris, Si autem prohibent repugnare Christo, uos estis impij, si hoc facitis. Quid sint autem illi si terribiliter hoc uetant, ego non dico: tu inueni aliud quod dicas, si pios imperatores non uis dicere. Si hæc exempla de Daniele & tribus pueris ego commemorassem, fortasse resisteres, & in hæc nostra tempora ex illis temporibus sumi non debuisse clamares. Deo gratias, quia ea ipse posuisti ad id quidem quod uolebas, sed uides ea potius ualuisse ad id quod nolebas. An non est ista uestra fallacia, sed error humanus est? Vtinam ita sit: emenda ergo, ne timeas, non inde eris minor: imò uero maioris ingenij est animositatis flāmas confitendo extinguere, quàm falsitatis nebulas intelligendo uitare.

Daniel. 3 — Daniel. 6 — Daniel. 2 — Daniel. 3 — Daniel. 6

B

Caput XCIII

Petilianus dixit, Vbi lex dei, ubi Christianitas uestra est, si cædes & mortes facitis ac iubetis? AVG. respondit, Ad hoc uide quod dicant cohæredes Christi per totum orbem terrarū, Cædes & mortes nec facimus nec iubemus, & ista facientibus multò sceleratius sæuitis, qui hæc in hominum mentibus contra uitam æternam committitis.

Caput XCIIII

Petilianus dixit, Si amicos nos uultis, quare inuitos attrahitis? Si autem inimicos fingitis, cur occiditis inimicos? AVG. respondit, Nec inuitos attrahimus, nec occidimus inimicos, sed quæcunque uobiscum agimus, quanquam uobis agamus inuitis, ex charitate tamen agimus, ut uolentes uos corrigatis, correctiq; uiuatis, nam nemo uiuit inuitus: & tamen puer ut hoc uolens discat, inuitus uapulat, & hoc plerumque ab homine charissimo. Et

† al. ad hoc haec quidem uobis reges dicerent si ferirent, † Aliter enim eorum potestas diuinitus ordinata est: sed cum & isti non feriunt, uos clamatis. C

Caput XCV Petilianus dixit, Quae autem ratio est, quae úe inconstantia uanitatis, quòd cum nos falso uocabulo dicatis haereticos communionem nostram magnopere cupiatis? AVG. respondit, Si haereticorum communionem magnopere cuperemus, corrigi uos ab haeretico errore nollemus: cum autem hoc uobiscum agamus ne sitis haeretici, quomodo haereticorum communionem magnopere cupimus? Dissensio quippe uos & diuisio facit haereticos: pax uero & unitas facit catholicos. Cum ergo inde huc uenitis, desinitis esse quod odimus, & incipitis esse quod amamus.

Caput XCVI Petilianus dixit, Eligite tandem de duobus alterum, quid dicatis? Si innocentia uobis est, cur nos ferro sectamini? aut si reos nos dicitis, quid nos quaeritis innocentes? AVG. respondit, O acutissimam complexionem, an potius ineptissimam loquacitatem. Nónne ibi proponi solet ut eligatur alterum de duobus quid respondeatur, ubi utrunque non potest eligi? Nam si mihi proponeres ut eligerem alterum de duobus, quid dicerem, utrum innocentes an nocentes simus: uel rursus ex alijs duobus, siue ex istis, non possem nisi unum eligere quod dicerem: Nunc proponis haec duo, utrum nos innocentes simus, an uos rei sitis, & uis ut unum ex his duobus eligam ut respondeam. At ego nolo unum dicere, quia utrunque dico, & nos innocentes, & uos reos. Nos esse innocentes dicimus à falsis & calumniosis criminationibus uestris, quicunque in catholica possumus salua conscientia dicere, nec sanctos codices nos tradidisse, nec idolorum supplicationibus consensisse, nec quenquam occidisse, uel si quid aliud mali soletis obijcere: nec eos qui forte, quod quidem nec de ipsis probastis, ista fecerunt, contra nos regnum coelorum, sed contra seipsos clausisse: quia unusquisque nostrum sarcinam suam portat. Ecce habes unum. Et uos omnes nocentes & sceleratos esse, non alios aliorum criminibus quae apud uos à quibusdam committũtur, & à quibusdam reprehenduntur, sed crimine schismatis, à quo immanissimo sacrilegio nemo uestrum se potest dicere immunem, quamdiu non communicat unitati omnium gentium, nisi cogatur dicere de ecclesia quae per omnes gentes diffunditur, incipiens ab Hierusalẽ, Christum fuisse mentitum. Ecce habes alterum. Ecce reddidi tibi duo, quorum tu uolebas ut unum diceremus tibi. Vtique attendere debuisti utrunque à nobis posse dici, saltem si hoc uolebas rogare nos, ut unum diceremus, cum uideres quia utrunque possemus. Sed si innocentia uobis est, inquis, cur nos ferro sectamini? Aut si reos nos, inquis, dicitis, quid nos quaeritis innocentes? Respicite paululum cateruas uestras, quae non antiquo more parentum suorum solis fustibus armantur, sed & secures & lanceas & gladios addiderunt: & agnoscite quorum potius uox esse debeat, quid nos ferro sectamini, aut si reos nos, inquis, dicitis, quid nos quaeritis innocentes? Hic breuiter respondeo, Ideo quaerimini rei ab innocentibus, ut desinatis esse rei, & incipiatis esse innocentes. Ecce utrunq; elegi nostrum, & ad uestrum utrunq; respondi: modo tu elige unum de duobus, Innocentes estis an nocentes? Neque potes utrunque dicere, sed dic utrunque si hoc placet. Certe enim non potestis in eadem causa esse innocentes in qua estis nocẽtes. Si ergo innocẽtes estis, nolite mirari quòd ad pacem quaerimini à fratribus: si autem nocentes, nolite mirari quòd ad poenam quaerimini à regibus. Sed quia horum duorum alterum uobis usurpatis, alterum à nobis auditis: usurpatis enim uobis innocentiam, à nobis autem auditis quòd impie uiuatis, accipite iterum de utroq; quid dicam, Si innocentes estis, quare Christi testimonio contradicitis? Si aũt nocẽtes, quare ad eius misericordiam non confugitis? Nam & testimonium eius est de orbis unitate, & eius misericordia in fraterna charitate.

Gal. 6 D

Caput XCVII Petilianus dixit, Postremo ut saepe iam diximus, qualis est uestra praesumptio ut de regibus praesumatis dicente Dauid, Bonum est sperare in domino quàm sperare in homine, Bonum est sperare in domino, quàm sperare in principibus? AVG. respõdit, Nos non speramus in

Psal. 117

A mus in homine, sed quantum possumus homines admonemus ut in domino sperent. Nec speramus in principibus, sed quantum possumus principes admonemus ut in domino sperent: & si aliquid à principibus pro utilitate ecclesiæ petimus, non in eis tamen speramus. Neque enim & Apostolus in illo tribuno sperauit tãquam in principe, à quo sibi egit ut deductores darentur armati: aut in ipsis armatis tanquam in hominibus, quorum multitudine septus euasit insidias perditorum. Sed nec uosipsos quòd ab Imperatore basilicæ uobis ut redderentur petistis, arguimus, tanquam in Iuliano principe speraueritis: sed arguimus q de Christi testimonio desperaueritis, à cuius unitate ipsas basilicas separastis: eas enim iubente inimico Christi accepistis, in quibus iussa Christi contemneretis, dum ualidum & uerum uobis uidetur quod Iulianus constituit, dicens hoc quoq; supplicantibus Rogatiano, Pontio, Cassiano, & cæteris episcopis, sed & clericis, accedit ad cumulum, ut abolitis quæ aduersus eos sine rescripto perperam gesta sunt, in antiquum statum cuncta reuocentur, inualidum autem & falsum quod Christus constituit dicens, Eritis mihi testes in Hierusalem & in totam Iudæam & Samariam, & usq; in totam terram. Obsecramus uos, corrigimini, redite ad hanc euidentissimam totius orbis unitatem, ut non uerbis apostatæ Iuliani, sed uerbis saluatoris Christi, in antiquum statum cũcta reuocentur. Miseremini animæ uestræ, non iã Constantinum & Iulianum comparamus, ut quàm sint impares demonstremus: non dicimus, si uos non sperastis in homine & in principe, cũ homini imperatori Pagano & Apostatæ, dixistis q apud eũ sola iusticia locũ haberet, quibus precibus & rescripto, sicut ibi scriptũ est, sicut allegationis gesta testant̃, pars Donati uniuersaliter usa est: multò minus nos criminari à uobis debemus, tanq̃ speremus in homine & in principe, si qd à Constãtino uel à cæteris Christianis imperatoribus nulla sacrilega adulatiõe petiuimus, Aut si quid ipsi nõ petentibus uobis, memores rationis quam domino reddituri sunt, sub cuius uerbis tremunt cum audiunt quæ ipse commemorasti, Et nunc reges intelligite, &c. & alia multa ultro pro
B ecclesiæ catholicæ unitate constituunt. Sed taceo de Constantino, Christum & Iulianum uobis opponimus: parum dico deum & hominem, filium dei & filium gehennæ, saluatorem animarum nostrarum, & interfectorem animæ suæ. Cur in basilicis possidendis Iuliani rescriptum tenetis, & in ecclesiæ pace amplectenda Christi euangelium non tenetis? Clamamus, & nos quæ perperam gesta sunt, in antiquum statum cuncta reuocentur. Antiquius est euangelium Christi quàm rescriptum Iuliani. Antiquior est unitas Christi quàm pars Donati. Antiquiores sunt ecclesiæ preces ad dominum pro unitate Christi, quàm Rogatiani & Pontij & Cassiani ad Iulianum pro parte Donati. An perperã geritur cum reges prohibent diuisionem, & non perperam geritur cum episcopi diuidunt unitatem? Perperam geritur cum ad defendendam ecclesiam Christi testimonio reges seruiũt, & non perperam geritur cum ad negandam ecclesiam Christi testimonio episcopi contradicunt? Obsecramus ergo ut nõ contra euangelium, sed secundum euangeliũ etiam uerba ipsius Iuliani cui sic supplicastis audiantur, & ea quæ perperam gesta sunt, in antiquum statum cuncta reuocentur.

Petilianus dixit, Vos uos miseros appello, qui persecutionum metu perterriti, dum uestras diuitias non animas quæritis, non tam fidem perfidam traditorum diligitis quàm contra ipsorum maliciam quorum uobis patrocinia comparastis: non aliter quàm ut naufragi in fluctibus fluctus subeunt ruituros, sicque in magno uitæ periculo appetunt quod timetur: uelut tyrannicus furor ut neminem metuat, uult cum suo periculo uel timeri: sic sic ad artem maliciæ confugitis, innocentium damna uel pœnas sine uestra formidine spectaturi. Si hoc est uitare periculum, fugere sub ruinam: nec non etiam damnabilis fides est, fidem latroni seruare. Postremo dementis lucri commercium est, uestras animas perdere ne diuitias amittatis. Dicit enim dominus Christus, Si omnem mundum lucrifacias, & animam tuam perdas, quam dabis commutationem

Acto. 24

Luce 24

Caput XCVIII

Matth. 16

i 4 pro

pro anima tua? AVG. respondit, Vtilis esset ista exhortatio, fateor, si ea quisquam in bona causa uteretur: Omnino bene deterruisti homines diuitias præponere animæ suæ. Sed uos qui hæc audistis, & nos paululum audite: hoc enim & nos dicimus. Sed attendite quemadmodum si uobis minantur reges auferre diuitias, quia Iudæi secundum carnem nõ estis, aut quia idola uel dæmonia non colitis, aut quia in nullas hæreses transferemini: sed in unitate catholica permanetis, eligite potius perire diuitias uestras ne ipsi pereatis, sed nec aliud quicquam, nec ipsam temporalem uitam saluti æternæ quæ in Christo est præferatis. Si autem reges uobis propterea damna uel damnationem minantur, quia estis hæretici, terrent uos illi non crudeliter sed misericorditer: uos autem non fortiter sed pertinaciter non
1. Petri 2 timetis. Audite ergo Petrum dicentem, Quæ autem gloria est si peccantes pœnas patimini, ut neque hic habeatis terrena solatia, nec in futuro seculo uitam æternam, sed & hic angustias infelicium, & ibi gehennas hæreticorum? Vides ergo tu frater cum quo mihi nunc res est, prius te debere ostendere utrum teneas ueritatem, & tunc exhortari homines, ut pro ea tenenda parati sint carere omnibus quæ temporaliter tenent: cum hoc non ostendas, quia non potes, non quia ingenium deest, sed quia mala causa est, cur festinas exhortationibus tuis facere homines & mẽdaces & imperitos & egentes & errantes & pannosos & contentiosos & famelicos & hæreticos, & in hoc seculo bona temporalia perdentes, & in Christi iudicio mala æterna inuenientes? Cautus autem filius qui timendo flagellum patris recedit à cubili serpẽtis, nec uapulat nec perit, Qui autem dolores disciplinæ pro sua perniciosa uoluntate contemnit, & uapulat & perit. Iam non intelligis uir diserte, quoniam qui pro pace Christi omnibus terrenis caruerit, deum habet: qui autem pro parte Donati uel paucos nummos perdiderit, cor non habet.

Cap. XCIX Petilianus dixit, Nos autem pauperes spiritu, non diuitias amamus, sed diuitias for-
Matth. 5 midamus. Nos nihil habentes & omnia possidentes, censum animam credimus, nostrisque D
Matth. 19 pœnis & sanguine æternas diuitias cœli mercamur, sicut idem dominus dicit, Qui perdiderit substantiam suam, centuplum recipiet eam. AVG. respondit, Et hoc ad rem pertinet commonere quemadmodum scriptum est, Nam ubi nihil impedit intentionem meam, si quid in scripturis fallis aut falleris nihil curo. Non ergo ita scriptum est, Qui perdiderit substantiam suam, sed qui perdiderit animam suam propter me. De substantia uero non scriptum est, Qui perdiderit, sed qui dimiserit: nec solum substantiam pecuniæ, sed & multa alia. Tu autem interim non perdidisti substantiam tuam: utrum uero dimiseris quòd sic de paupertate gloriaris, nescio: si forte scit hoc collega meus Fortunatus, quia in eadem ciuitate estis, nunquam mihi indicauit, quia nunquam quæsieram. Veruntamen etiam si hoc fecisti, tuipse contra te in hac ipsa tua epistola commemorasti apostolicum testimonium,
1. Cor. 13 Si distribuero omnia mea pauperibus, & tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Si enim haberetis charitatem, non objiceretis ignaro & incognito uobis orbi terrarum, nec ipsa saltem probata crimina fratrum. Si haberetis charitatem, non in uestris calumnijs fingeretis, sed in uerbis domini manifestissime expressam usque in totam terram cõgnosceretis unitatem. Si autem hoc non fecisti, quid gloriaris quasi feceris? Itá ne uero diuitias formidatis, ut nihil habentes omnia possideatis? Dic ista collegæ tuo Crispino, qui modo iuxta Hipponem nostram comparauit fundum, ubi mergeret homines in profundum: Vnde hoc & ego nimirum moui, tu forte nescis, & ideo securus clamas, diuitias formidamus. Vnde miror quòd ista uox tua ad nos perueniret, ipsum transilijt. Inter Constantinam quippe ubi tu es, & Hipponem ubi ego sum, Chalama ubi ille est uicinior quidem nobis, sed tamen interposita est. Miror ergo quomodo ille non prior excepit hanc uocem, & repercussit ne transiret ad nos, & aduersus te diuitiarum laudes multò copiosius recitauit. Non solum enim non formidat

A formidat ille diuitias, sed & amat, & certe de cætero priusquam ædas, recita illi talia: si non emendauerit, respondemus, tu autem si uerum est quòd pauper sis, ibi habes fratrem meũ Fortunatum, facilius inde placere poteris illi collegæ meo quàm huic tuo.

Petilianus dixit, Nos timore dei quo uiuimus, pœnas & mortes quas gladio facitis, non timemus, sed id solum denique fugimus, quòd communione nequissima animas iugulatis, domino ipso dicente, Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam enim occidere non possunt, sed timete potius eum qui habet potestatem corpus & animam mittere in gehennam ignis. AVG. respondit, Quod dicitis uos facitis, non gladio uisibili, sed illo de quo dictum est, Filij hominum dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Hoc enim gladio criminatore & calumniatore orbis incogniti, imperitorum animas trucidatis. Si autem communionem nequissimam accusas, ecce ore non meo sed tuo ascendas, descendas, intres, uerseris, tergiuerseris, talis es qualis Optatus. Si autem redis ad cor, & inuenies te non esse talem, non quia tecum sacramenta non communicauit, sed quia tibi displicuit: absolues orbem terrarum criminibus alienis, & inuenies uos implicatos crimine schismatis. Caput C Matth. 10 Psal. 58

Petilianus dixit, Vos ergo qui falsissimo baptismo uultis lauari quàm nasci, non solum uestra delicta non ponitis, uerum animas uestras reorum criminibus oneratis. Vt enim aqua nocentiũ à sancto spiritu uacuata est, ita planè referta est criminibus traditorum. Quicunq; igitur miser ab huiusmodi baptizaris, si mendacio carere uolueris, perfunderis falsitate: Si delicta carnis uolebas excludere, reorum accedente conscientia percipies & reatum: Si auaritiæ flammam uolebas extinguere, perfunderis fraude, perfunderis scelere, perfunderis & furore. Postremò si credis, quia accipientis & dantis est fides, ab eo qui interficit hominem, sanguine perfunderis fratris. Ita agitur, ut qui ad baptismum innocens ueneras, à baptismo redeas parricida. AVG. respõdit. Vellem cum eis sermocinari, qui uerbis istis lectis uel auditis acclamauerunt, Tales enim non habent aures in corde, sed cor in auribus. Caput CI

B Legant tamen iterum & iterum, & cogitent, & sentient ea, non quid sonent, sed quid sapiãt. Primò ut hoc ultimum excutiam, Ita ergo fit, inquis, ut qui ad baptismum innocens ueneras, à baptismo redeas parricida. Responde prius, quis ad baptismum innocens uenerat, excepto illo qui non ideo uenit baptizari ut eius ablueretur iniquitas, sed ut nobis humilitatis præberetur autoritas? Quid enim dimittetur innocenti? Aut uero ita es eloquens ut ostendas nobis quandam innocentiam peccatricem. Nónne audis dicentem scripturam, Nemo mundus à peccato in conspectu tuo, nec infans cuius est diei unius uita super terram? Nam unde ad remissionem peccatorum & cum infantibus curritur? Nónne audis aliam, Ego in iniquitate conceptus sum? Deinde si propterea redit parricida qui sine parricidio uenerat, quia eum parricida baptizat, quotquot ab Optato baptizati redierunt, Optati facti sunt. Ite nunc & nobis obijcite, quòd in uos regum iracundiam concitemus. Non metuitis ne à uobis tot Gildonis satellites inquirantur, quot homines ab Optato baptizari potuerunt? Vides ne tandem quemadmodum ista tua, non sententia sed uesica, non solum inani sono, sed etiam in capite uestro crepuerit? Iam cætera superiora quæ nũc refellẽda proposuimus, talia sunt ut omnino talis quisq; baptizatus redire dicatur, qualis fuerit à quo baptizatur. Sed absit ut q̃; delirans ista dicis, tã deliri à te redeant quos baptizas. Et q̃; bene tibi sonuit quod dixisti, Perfunderis fraude, pfunderis scelere, perfunderis & furore. Tu uero nisi furore non perfusus, sed repletus esses, ista non effunderes. Ita ne, ut alia taceam, quicunq; non auari ad auaros collegas tuos uel presbyteros uestros baptizãdi ueniunt, auari redeunt: & quicunq; sobrij ad illas uini uoragines currunt ut baptizentur, ebriosi reuertũtur? Ista sentiẽtes & ista suadentes, auditis etiam tanq̃; aduersus nos commemorare, quod pauloante posuisti superius, Bonum est sperare in domino q̃; sperare in homine, Bonum est sperare in domino q̃; sperare in principibus. Quid aliud docetis quæso q̃; non in domino sed in homine sperare, qñ talem fieri dicitis baptizatũ, qualis fuerit baptizator? Et qa istũ uobis baptizãdi assumitis principatũ, credãt uobis homines: & q erãt in dño speraturi, sperẽt in principibus. Iob. 25 Psal. 50

Immo

Immo uero non audiant uos, sed illa potius testimonia quæ posuisti contra nos, & aliquid C
Hiere.17 etiam terribilius, quia non solum bonū est sperare in domino quàm sperare in homine, sed
Cap.CII etiam maledictus omnis qui spem suam ponit in homine. Petilianus dixit, Imitamini saltem prophetas, qui suas animas sacras falso baptismate decipi timuerūt. Dixit nāq;
Hiere.15 Hieremias, apud impios homines aquam esse mendacem. Aqua, inquit, mendax non habet fidem. AVG. respondit, Qui scripturarum ignarus hæc audit, nec te credit aut sic errantem ut nescias quid loquaris, aut sic fallentem ut quem fefelleris nesciat quid loquatur, putat Hieremiam prophetam cum baptizari uellet præcauisse ne ab hominibus impijs baptizaretur, & sic ista dixisse. Quò enim pertinet quòd antequā hoc testimoniū poneres dixisti, Imitamini saltem prophetas, qui suas animas sacras faso baptismate decipi timuerunt, quasi Hieremiæ temporibus quisquam sacramento baptismi ablueretur, nisi quòd seipsos illis lauacris quæ dominus redarguit pharisæi penè per omnia momenta tingebant, & lectos &
Matth.23 calices & paropsides, sicut in euangelio legitur, Quomodo ergo potuit Hieremias tāquam baptismum desiderans & ab impijs baptizari deuitans, ita dixisse? Hoc ergo dixit cum de populo infideli quereretur, cuius pessimis moribus tribulabatur, non se commiscens factis eorum, qui tamen corporaliter non se ab illo populo segregauit, nec alia sacramenta quæsiuit, quàm ille populus secundum legis ordinem illi tempori congrua sumebat. Hunc ergo populum male uiuentem dixit plagam, qua cor iusti grauiter cædebat, siue hoc de seipso di-
Hiere.15 ceret, siue in seipso figuraret quæ futura cernebat. Sic enim ait, Domine memor esto mei & uisita me, & innocentem me fac ab insectantibus me, non in longanimitate, scito quomodo acceperim de te improperium ab his qui spernunt sermones tuos. Consumma illos, & erit uerbum tuum mihi in iocunditatem & gaudium cordis mei, quoniam uocatum est nomen
al. ludentium tuum in me, domine omnipotens, Non sedi in concilio eorum † laudantium, sed timebam à facie manus tuæ: singulariter sedebam, quoniā amaritudine repletus sum, Ut quid qui me cō- D
tristant? Præualent in me. Plaga mea ualida est, unde sanabor? Facta est mihi ut aqua mēdax, quæ non habet fidem. In his omnibus uidetur quid propheta intelligi uoluerit, sed uidetur ab eis qui non ad causam suam peruersam uolunt peruertere quod legunt. Plagam enim suam dixit Hieremias factam sibi aquam mendacem quæ non habet fidem: eos autē uoluit intelligi plagam suam, qui eum contristabant male uiuendo, Unde dicit & Aposto-
2. Cor.7 lus, Foris pugnæ, intus timores. Et iterum, Quis infirmatur & ego non infirmor? & quis scan-
2. Cor.11 dalizatur & ego non uror? Et quia desperabat eos posse corrigi, propterea dixit, Unde sanabor? tanq̄ semper habiturus dolorem quamdiu illi tales essent inter quos uiuere cogeretur.
Apocal.17 Populum autē nomine aquæ solere significari in Apocalypsi manifestatur, ubi aquas multas populos multos, non coniectura uestra, sed illic enodata interpretatione cognoscimus. Noli ergo per prauum intellectum uel potius errorem blasphemare sacramētum baptismi,
Acto.8 etiam si in homine perditissimo fuerit, quia nec in Simone mendace aqua mendax erat baptisma quod acceperat, Nec tot mendaces uestri aquam mendacem dant cum baptizant in nomine trinitatis, Neq; enim tunc incipiunt esse mendaces, quando proditi atq; conuicti facinora sua confitentur, sed tunc potius erant mendaces, quando cum essent adulteri & scele-
Caput CIII rati, castos & innocentes se esse fingebant. Petilianus dixit, Dixit quoq; Da-
Psal.140 uid, Oleum peccatoris nō unget caput meum, Quem igitur asserit peccatorem? Me qui tua scelera patior, an te qui persequeris innocentem? AVG. respon. Ex persona corporis Christi quæ est ecclesia dei uiui, columna & firmamentum ueritatis, toto orbe terrarum diffusa pro-
Col.1 pter euāgelium quod prædicatur, sicut dicit Apostolus, In omni creatura quæ sub cœlo est:
Psal.92 Ex persona orbis terræ, de quo idē Dauid, cuius uerba nō intelligitis, dicit, Cōfirmauit orbē terræ qui nō cōmmouebitur: quem tu peccatis alienis nō cōmotum esse, sed omnino perijsse contendis. Ex illius ergo persona respondeo ego, non persequor innocentē. Dauid aūt oleū peccatoris dixit, non dixit traditoris, non thurificatoris, non persecutoris, sed peccatoris. Quid ergo facturus es secundū intellectū tuum? Vide primū, utrum non sis ipse peccator,

Nolo

A Nolo mihi dicas, non sum traditor, non sum thurificator, non sum persecutor, Nec ego qui-
dem, si domino placet, aliquid horum sum, nec orbis terræ qui non commouebitur. Sed dic
si audes, nō sum peccator. Ille quippe ait, oleum peccatoris. Quicquid enim in te uel leuis pec
cati fuerit inuentum, unde non ostēdis pertinere ad id quod dictum est, oleum peccatoris?
Quæro enim, utrum ores oratione dominica? Si enim non oras ea oratiōe quam dominus
orare discipulos docuit, unde aliam didicisti pro maioribus meritis tuis excedentem merita
apostolorum? Si autem sic oras, ut ille magister docere dignatus est, quomodo dicis, Dimit Matth. 6
te nobis debita nostra sicut & nos dimittimus debitoribus nostris? Neq; enim de his pecca
tis hoc petimus quæ nobis in baptismo iam dimissa sunt. Ergo ista uerba orationis aut te
non permittunt esse dei deprecatorem, aut aperiunt peccatorem. Eant nunc & osculentur ti
bi caput qui abs te baptizati sunt, quorum capita oleo tuo perierunt: sed tu uide quid sis, uel
quid de te sentias. Itá ne uero Optatus quem Pagani, Iudæi, Christiani, nostri, uestri per A-
phricam totam, furem, raptorem, proditorem, oppressorem, separatorem: & illius quem qui
dam uestrum eius dixit comitem deum, non amicum, non clientem, non satellitem clamát,
non fuit uel qualiscunq; peccator? Quid ergo facient quibus unxit capita reus criminis capi-
talis? Nónne & ipsi uobis capita osculantur, de quorum capitibus per hunc intellectum ma
le iudicatis? Saltem prodite illos & admonete ut sanentur. An uobis potius caput sanandū
est ita delirantibus? Quid ergo, inquies, dixit Dauid? Quid me interrogas? Ipsum interro-
ga, Superiori uersu tibi respondet, Emēdabit, inquit, me iustus in misericordia, & arguet me, Psal. 140
oleum autem peccatoris nō impinguabit caput meum. Quid planius? Quid apertius? Ma-
lim, inquit, me misericordi obiurgatione sanari, quàm blanda adulatione tanquam mihi ca
put ungatur, decipi atq; peruerti. Sub alijs uerbis ipsa sententia est alibi scripturarum, Meli Prouer. 27
ora sunt uulnera amici, ꝗ uoluntaria oscula inimici. Petilianus dixit, Vnguen- Caput CIIII
tum uero concordiæ sic in fratribus laudat, Ecce ꝗ bonum & ꝗ iocundum habitare fratres Psal. 132
B in unū. Tanꝗ unguentū in capite, quod descēdit in barbam barbā Aaron, Quod descendit
in oram uestimenti eius sicut ros Hermō, qui descendit in montem Sion, Quoniam ibi mā
dauit dominus benedictionem, & uitam usq; in seculum. Sic, inquit, ungitur unitas, sicut un
cti sunt sacerdotes. AVG. respondit, Verum dicis. Nam illud sacerdotium in figura corporis
Christi habebat unctionem, quod unitatis compage fit saluum, Nam & ipse Christus à
chrismate appellatur, id est, ab unctione. Hunc Hebræi dicunt Messiam, quod uerbum Pu Punica lingua affinis Hebrææ
nicæ linguæ consonū est, sicut alia Hebræa permulta & penè omnia. Quid est ergo in illo
sacerdotio caput, quid barba, quid ora uestimēti? Quantum donat dominus ut intelligam,
Caput est ipse saluator corporis, de quo Apostolus ait, Et ipse est caput corporis ecclesiæ. Col. 1
Per barbam non incōgrue fortitudo intelligitur, Ergo ad eos qui sunt fortes in ecclesia eius,
& adhærent oræ eius, ut sine timore prædicēt ueritatem, ab ipso Christo tanquam à capite
sanctum descendit unguentum, id est, sanctificatio spiritalis. Ora uestimenti hæc datur intel
ligi quæ in capite uestimenti est, qua uestientis caput ingreditur: per hanc significantur perfe
cti fideles in ecclesia. In ora nanq; perfectio est, et utiq; meminisse esse dictum cuidā diuiti, Matth. 19
Si uis esse perfectus, uade uende omnia quæ possides, & da pauperibus, & habebis thesau-
rum in cœlis, & ueni sequere me. Tristis quidem ille discessit, neglector perfectiōis, & elector
defectonis. Sed nunquid ideo defuerunt in quos unitatis unguentum tali rerum terrenarū
dimissione perfectos, tanꝗ in orā uestimenti à capite descenderet? Nā exceptis apostolis, &
qui cū eis erant præpositis atq; doctoribus, quos eminētiores & fortiores in barba intelligi-
mus, lege in actibus Apostolorum, & uide qui rerum suarum uenditarum precia ad pedes Acto. 4
Apostolorū ponebāt, & nemo dicebat aliqd propriū, sed erāt eis omnia cōmunia, & distri-
buebatur unicuiq; sicut cuiq; opus erat, & erat illis anima una & cor unū in deū. Nempe ita
scriptū esse cognoscis, Agnosce ergo bonū & iocundū, fratres habitantes in unum, Agnosce
barbam Aaron, Agnosce oram uestimenti spiritalis, Interroga ipsam scripturam ubi cœpe-
runt ista fieri, inuenies in Hierusalem. De hac ora uestis per omnes gentes unitas to-
ta cō-

ta contexitur. Hac intrauit caput in uestem, ut indueretur Christus uarietate orbis terrarũ, C quia in hac ora uestimenti apparuit uarietas ipsa linguarum. Cur ergo ipsi capiti unde illud unitatis descendit unguentum, id est, amoris fragrantia spiritalis, cur, inquam, ipsi capiti resi-
Lucæ 24 stitis testanti & dicenti, Prædicabitur in nomine eius pœnitẽtia & remissio peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Hierusalẽ? Et in hoc unguento sacramẽtum chrismatis uult interpretari, quod quidem in genere uisibilium signaculorum sacrosanctum est sicut ipse baptismus, sed potest esse & in hominibus pessimis, in operibus carnis uitã consumentibus, & regnum cœlorum non possessuris, & ideo nec ad barbam Aaron, nec ad oram uestimenti eius, nec ad ullam contextionẽ uestis sacerdotalis pertinẽtibus. Vbi enim positurus es quæ
Gal. 5 Apostolus enumerat manifesta opera carnis, quæ sunt, inquit, fornicationes, immundiciæ, luxuriæ, idolorũ seruitus, ueneficia, inimicitiæ, cõtentiões, æmulationes, animositates, dissensiones, hæreses, inuidiæ, ebrietates, comessatiões, & his similia: quæ prædico uobis sicut prædixi, quoniã qui talia agunt, regnũ dei non possidebũt? Sequestro fornicationes quæ latẽter admittuntur: immundicias interpretare ut uolueris, sequestro & ipsas: illic ponamus & ueneficia, quia nemo est palàm confector datorq; uenenorũ: sequestro & hæreses, quia & hoc uultis: idolorum seruitutem nescio utrum debeam sequestrare, quandoquidem Apostolus ibi ponit auariciam, quæ publice insanit. His ergo sequestratis, nulli ne apud uos luxuriosi, nulli auari, nulli pertinaciter inimicitias exercentes, nulli contentiosi, æmuli, animosi, dissensionibus studẽtes, inuidi, ebriosi, comessationibus uacãtes? Nulli ne apud uos tales ungũtur, & in his intus noti manifestiq; moriuntur? Si nullos dicis, quoniam studio contentionis aperte mentiris, uide ne de talibus ipse sis. Si autem ab huiusmodi remotus es, non corporis separatione, sed uitæ dissimilitudine, & tales turbas circum altaria uestra gemens conspicis, quid dicemus quia oleo sancto uncti sunt, & sicut Apostolus liquida ueritate confirmat, regnum dei non possidebunt: nunquid barbæ Aaron & oræ uestimenti eius sacrilega iniuria facienda est, ut ibi eos ponendos arbitremur? Absit. Discerne ergo uisibile sanctum sacra- D mentum quod esse & in bonis & in malis potest, Illis ad præmium, illis ad iudicium, ab inuisibili unctione charitatis, quæ propria bonorum est. Discerne ista, discerne, discernat te deus à parte Donati, & in catholicam reuocet, unde te illi catechumenũ abreptum mortiferi honoris uinculo ligauerunt. Iam ros hermon super montes Sion quomodolibet abs te accipiatur, non estis in montibus Sion, quia non estis in ciuitate super montem constituta, quæ certum signum hoc habet, quod abscondi non potest, Nota est ergo omnibus gentibus, pars autem Donati ignota est pluribus gentibus, non est ergo ipsa.

Caput CV Petilianus dixit, Væ igitur uobis qui uiolando quod sanctum est rescinditis unitatẽ,
1. Reg. 2 propheta dicente, Si peccauerit populus, orabit pro eo sacerdos: si autẽ peccauerit sacerdos, qd orabit pro eo? AVG. respõdit, Et uidebar pauloante cũ de oleo peccatoris disputaremus ungere tibi frontem, ut diceres si auderes, utrum ipse peccator non esses, Ecce dixisti illud, ò
al. agit scelus, ò monstrum. Quia enim te sacerdotem asseris, quid † aliud q̃ hoc propheticum testimoniũ, nisi te omnino sine peccato esse dixisti? Nã si habes peccatũ, quis pro te orabit secundum intellectum tuum? Ita enim uos miseris plebibus uenditatis commemorantes ex propheta, Si peccauerit populus, orabit pro eo sacerdos: si autem sacerdos peccauerit, quis orabit pro eo? ut uos sine peccato esse credant, & peccata sua uestris orationibus purganda committant. Magni homines uos, excelsi, cœlestes, diuini, non iam homines sed angeli, qui pro plebibus oratis, & pro uobis plebes orare non uultis. Tu ne iustior Paulo, tu perfectior
Col. 4 tanto Apostolo, qui eorum quos docebat orationibus se commendabat, Orationi, inquit, instate, uigilantes in illa, in gratiarũactione, orãtes simul & pro nobis, ut deus aperiat nobis ostium uerbi ad loquendum mysterium Christi, propter quod & uinctus sum ut manifestem illud, ita ut oportet me loqui. Ecce oratur pro Paulo apostolo, quod fieri non uis pro episcopo. Vides ne q̃ sit ista diabolica superbia? Oratur pro Apostolo ut manifestet mysterium Christi sicut oportet loqui. Proinde si pias plebes haberetis, hortari debuisti ut pro te

orarent

A orarent ne loquereris sicut non oportet. Tu iustior Ioanne Euangelista, qui ait, Si dixeri/ 1.Ioan.1
mus quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus, & ueritas in nobis non est? Tu po/
stremo iustior Daniele? quē tuipse in hac tua epistola ita cōmemorasti ut diceres, Rex iu/
stissimum Danielem ferinis morsibus ut putabat obiecit: quod ille non putauerat, quando
quidem amicissimo animo, sicut lectionis circūstantia probat, dixit ipsi Danieli, Deus tuus Daniel 6
cui deseruis assidue, ipse eripiet te. Sed hinc iam multa diximus: nunc quod agitur, Nempe
iustissimus erat Daniel: non testimonio tuo, quanquam hoc mihi ad causam quam tecum
ago sufficiat, sed testimonio spiritus dei loquentis etiā per Ezechielem, ubi tres eminentissi/
mæ iustitiæ nominauit, Noë, Danielem & Iob, quos dixit solos à quadam uehemētissima Ezech.14
ira dei, quæ cæteris impenderet posse liberari. Vir ergo iustissimus, unus ex tribus memo/
rabilibus orat & dicit, Cum orarem & confiterer peccata mea & peccata populi mei in con/ Daniel.9
spectu domini dei mei, Et tu te dicis esse sine peccato, quia uidelicet sacerdos es, & si peccaue
rit populus, oras pro eo: si autē tu peccas, quis pro te orabit? Vere quia impietate tantæ ar
rogantiæ indignū te præbes, pro quo sacerdos ille interpellet, quē propheta his uerbis quæ
non intelligis uoluit intelligi. Iam enim ne quis inquirat cur hoc dictum sit, quantum domi
nus donat expediam. Præparabat deus animas hominum per prophetā, ut talem deside/
rarent sacerdotem pro quo nullus posset orare, Ipse figurabatur temporibus primi populi
& primi templi, ubi omnia figuræ nostræ fuerunt, Ideo solus summus sacerdos intrabat in Leuit.16
sancta sanctorum ut oraret pro populo, qui cum sacerdote in ipsa interiora sancta non in/ Heb.9
troibat, sicut ille sacerdos intrauit in secreta cœlorum in illa ueriora sancta sanctorū, adhuc
nobis hic positis pro quibus interpellat: Ideo dixit propheta, Si peccauerit populus, orabit 1.Reg.2
pro eo sacerdos: si autem sacerdos peccauerit, quis orabit pro eo? Quasi diceret talem desi/
derate sacerdotem qui pecare nō possit, ne indigeat orari pro se. Et ideo pro Apostolis ora
tur à populis: pro illo autem sacerdote Apostolorum magistro & domino non oratur. Au
B di hoc Ioannē fatentem & dicētē, Fratres, inquit, hæc scribo uobis ut non peccetis: & si quis 1.Ioan.2
peccauerit, aduocatū habemus apud patrem Iesum Christū iustum, ipse exoratio est pro
peccatis nostris. Habemus dixit, peccatis nostris dixit. Disce humilitatem ne cadas, imò ut
aliquando surgas, Neq; enim ista dixisses nisi cecidisses. Petilianus dixit, At ne se uin/ Caput CVI
dicet à delicto qui laicus est, hoc interdicto tenetur, Ne cōmunices peccatis alienis. AVG. 1.Timoth.5
respondit, Erras, ut dicitur, toto cœlo per superbiam, dum non uis communicare orbi terræ Prouerbium.
per humilitatem, Nam neq; hoc laico dictum est, & nescis quemadmodum dictum sit. Ad
Timotheum Apostolus cum scriberet, hoc monebat eundem ipsum Timotheum, cui alio
loco dicit, Noli contemnere gratiam quæ in te est, quæ tibi data est per impositionem ma/ 1.Tim.4
nuum presbyteri. Et multis alijs documētis ostenditur quòd non erat laicus. Quod autem
ait, Ne cōmunices peccatis alienis, consensu & placito intelligi uoluit. Vnde statim subijciēs
quomodo id agat, Teipsum, inquit, castū custodi. Neq; enim & ipse Paulus cōmunicabat 1.Tim.5
peccatis alienis, quia falsos fratres de quibus gemit, in unitate corporali tolerabat: aut com/
municauerunt furto & sceleri Iudæ prædecessores eius Apostoli, quia cum eo iam domini
uenditore & à domino demonstrato, sacrosanctam cœnam communicauerunt?

Petilianus dixit, Hac iterum sententia ipse Apostolus cōparat conscientiæ malæ con Caput CVII
sortes, Et qui faciunt ea, inquit, & qui consentiunt talia faciētibus, digni sunt morte. AVG. Rom.1
respondit, Qomodolibet ea dixeris non curo, uera sunt hæc: & hoc est quod catholica do/
cet, multum interesse inter consentientes quibus hæc placent, & tolerantes quibus hæc displi
cent. Illi enim palea fiunt dum paleæ sequuntur sterilitatem, illi triticum dum expectant ut
segregentur per Christum uentilatorem. Petilianus dixit, Venite ergo ad ecclesiā po/ Caput CVIII
puli, & aufugite traditores, si cum hisdem perire nō uultis, Nam ut facile cognoscatis, quòd
cum ipsi sint rei de fide nostra, optime iudicēt: ego illorum infectos baptizo, illi meos, quod
absit, recipiunt baptizatos, quæ omnino non facerent si in baptismo nostro culpas aliquas
agnouissent. Videte ergo quod damus, quàm sit sanctum, quod destruere metuit sacrile/

gus inimicus. AVG. respondit, Contra istum quidem errorem multa iam diximus, & in hoc C
opere & alibi, Sed quia ita magnum firmamentum uanitatis uestræ in hac sententia esse arbitramini, ut ad hoc tibi terminandam putares epistolam, quo quasi recentius in animis legentium remaneret, breuiter respondeo, Sic approbamus in hæreticis baptismum, non hæreticorum sed Christi, sicut in fornicatoribus, immundis, luxuriosis, idololatris, ueneficis, inimicitiarum retentoribus, cōtentiosis, æmulis, animosis, dissensionum studiosis, inuidis, ebriosis, comessatoribus, & his similibus, approbamus baptismū, nō eorum, sed Christi. Omnes enim isti inter quos & hæretici positi sunt, sicut dicit Apostolus, regnum dei nō possidebūt,
Id negant hodie & ideo ad sinistram partem cum diabolo pertinebunt. Nec ideo putādi sunt esse in Christi corpore quod est ecclesia, quia sacramētorum eius corporaliter participes fiunt. Illa enim & in talibus sancta sunt, & eis indigne tractantibus & sumentibus ad maius iudicium ualebunt. Ipsi autem non sunt in illa ecclesiæ Christi compage, quæ in membris Christi per connexum & contactum crescit in incrementum dei. Illa quippe ecclesia in petra est, sicut domi-
Matth. 16 nus dicit, Super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Illi autem in arena ædificant, sicut
Matth. 7 idem dominus dicit, Qui audit uerba mea & non facit ea, similabo eum uiro stulto qui ædificat domum suam super arenam. Sed ne putes ecclesiam quæ in petra est, in una parte esse terrarum, & non diffundi usq; ad fines terræ, audi eius uocem de psalmo gementis inter ma-
Psal. 60 la peregrinationis suæ. Ait enim, A finibus terræ ad te clamaui, dum angeretur cor meum in petra exaltasti me, Deduxisti me quia factus es spes mea, turris fortitudinis à facie inimici. Videte quemadmodum à finibus terræ clamat. Nō est ergo in sola Aphrica, uel solis Aphris episcopum Romam paucis Montensibus, & in Hispaniam domui unius mulieris ex Aphrica mittentibus. Videte quemadmodum in petra exaltetur, Non ergo in ea deputandi sunt omnes qui ædificant in arena, id est, qui audiunt uerba Christi & non faciunt, qui tamen & apud nos & apud uos habent & tradunt baptismi sacramentum. Videte quemad-
modum spes eius deus sit pater & filius & spiritussanctus, non Petrus, non Paulus, quanto D
minus Donatus aut Petilianus. Non ergo uestrum est quod destruere metuimus, sed Christi: quod & in sacrilegis per se sanctum est. Nam uenientes à uobis recipere non possumus, nisi quod uestrum est destruamus, destruimus enim perfidiam desertoris, non destruimus characterem imperatoris. Proinde tuipse consydera & destrue quod dixisti, Ego, inquis, infectos illorum baptizo, illi meos, quod absit, recipiunt baptizatos, Tu enim non infectos baptizas, sed ut tui erroris fraude inficias rebaptizas, Nos autem non tuos recipimus baptizatos, sed destruimus errorem tuum unde sunt tui, & suscipimus Christi baptismū unde sunt baptizati. Itaq; opportune in medio abs te positum est, quod absit. Dixisti enim, illi meos, quod absit, recipiunt baptizatos, Nam cum tu uelles intelligi quod absit recipiunt, timens ne tuos recipiamus, ego nescientem dixisse accipio meos, quod absit. Reuera enim absit ut tui sint qui iam ad catholicam transeunt, nec sic transeunt ut baptizati nostri sint, sed ut socij nostri sint: baptizati autem Christi nobiscum sint.

LIBRI SECVNDI FINIS.

DIVI AVRELII AVGVSTINI CONTRA CVNCTA ipsius Petiliani scripta peruersa, Liber Tertius.

LEGI PETILIANE litteras tuas quando legere potui, quibus te satis indicasti aduersus catholicam ecclesiam pro parte Donati, nec aliquid ualuisse dicere idoneum, nec tacere permissum. Quos æstus passus es, quanta cordis tempestate fluctuasti, cum legisses ea quibus parti epistolæ tuæ quæ in manus meas tunc uenerat, quāta potui breuitate ac perspicuitate respondi. Vidisti enim tanta firmitate roboratam, tāta luce illustratam, quā tenemus & defendimus ueritatē, ut quid contra eā dicendū esset quo cōuicta refelleretur inuenire

A inuenire non posses. Attendisti etiam multorũ qui ea legerant expectationem in te esse conuersam, scire cupientium quid diceres, quid ageres, quà euaderes, quò ex tantis angustijs quibus te dei uerbum circumuallarat erumperes. Hic tu qui debueras contempta opinione uanorum pergere in ueram sanamq; sententiam, fecisti quod de talibus scriptura prædixit, Dilexisti malitiam super benignitatem, iniquitatem magis q̃ loqui æquitatem. Proinde si Psal. 51 & ego tibi uellem pro maledictis maledicta repẽdere, quid aliud q̃ duo maledici essemus, ut hi qui nos legerẽt, alij detestatos abijcerent sana grauitate, alij suauiter haurirent maleuola uoluntate? Ego quando cuiq; uel dicendo uel scribendo respondeo, etiam contumeliosis criminationibus lacessitus, quantum mihi dominus donat, frenatis atq; coërcitis uanæ indignationis aculeis, auditori lectoriue consulens, non ago ut efficiar homini conuitiando superior, sed errorem conuincendo salubrior. Si enim qualecunq; cor habent qui ea quæ scripsisti consyderant, quid tibi profuit ad causam quæ inter nos de cõmunione catholica, uel de parte Donati agitur, q relicto negotio quodammodo publico, priuata quadam simultate hominis unius uitam, maledicis opprobrijs insectatus es, quasi homo ille sit causa quæ inquiritur? Tam male existimasti, non dicam de Christianis, sed de ipso humano genere, ut nõ crederes posse tua scripta in manus aliquorum uenire prudentium, qui se à personis nostris tollerent, & quæstionem potius quæ inter nos uertitur inquirerent, nec qui uel quales essemus, sed quid pro ueritate uel cõtra errorem diceremus attenderent? Et horum iudicium tibi reuerendum fuit, quorum reprehensio præcauenda, ne te arbitrarentur nihil inuenisse quod diceres, nisi tu proponeres cui quoquo modo malediceres: Sed uidelicet quorũdam leuitate atq; uanitate qui libenter audiunt lites nugantiũ disertorum, ut cum attendunt q̃ eloquenter conuitieris, simul non intueantur q̃ ueraciter conuincaris. Simul & illud opinor egisti, ut occupatus in ea defensione susceptam causam etiam ipse desererem, atq; ita hominibus non ad disputantium, sed ad litigantium uerba conuersis obscuraretur ueritas quam dilucescere atq; innotescere formidatis. Ego itaq; cõtra tale consilium quid agam? nisi mea potius

B defensione neglecta rem teneam, de qua intentionem meam nullus meus criminator excutiat, domum dei mei, cuius decorẽ dilexi, præconio seruientis uocis extollam, me uero humiliabo & abijciã, Elegi enim abiectus esse in domo dei mei, magis q̃ habitare in tabernaculis Psal. 83 hæreticorum. A te ergo Petiliane sermonem parumper auertam, & ad eos conuertam quos à me maledictis tuis es conatus auertere, quasi hoc ego moliar ut homines ad me cõuertantur, & nõ potius mecum ad deum. Audite ergo quicunq; maledicta legistis, quæ Cap. II in me iratior q̃ consyderatior Petilianus euomuit: Prius uos apostolicis uerbis alloquor, quæ certe qualiscunq; ipse sim uera sunt: Sic nos existimet homo quasi ministros Christi, & 1. Cor. 4 dispensatores mysteriorum dei. Hic iam quæritur inter dispensatores ut fidelis quis inueniatur. Mihi aũt minimum est ut à uobis dijudicer aut ab humano die, sed neq; ego meipsum iudico. Iam quod sequitur, & si mihi non audeo coaptare, ut dicam, Nihil enim mihi conscius sum: fideliter tamen in conspectu dei dico, nihil eorum quibus Petilianus tempus uitæ meæ posteaquam in Christo baptizatus sum criminatus est, mihi conscius sum, nec tamen in hoc iustificatus sum: Qui aũt dijudicat me, dominus est. Itaq; nolite ante tempus quemq̃ iudicare, donec ueniat dominus, & illuminet abscondita tenebrarum, & manifestabit cogitationes cordis, & tunc laus erit unicuiq; à deo. Hæc autem fratres transfiguraui in me, ne Iac. 1 supra q̃ scriptum est, unus pro altero infletur aduersus alterum. Itaq; nemo glorietur in homine, Omnia enim uestra sunt, uos autem Christi, Christus uero dei. Iterum repeto, Nemo 1. Cor. 3 glorietur in homine: si quid in nobis laudabile aduertitis, ad illius laudem referte, à quo est omne datum optimum, & omne donum perfectum, desursum est enim descendens à patre luminum, apud quem non est immutatio, nec momenti obumbratio. Quid enim habemus quod non accepimus? Si autem accepimus, nõ gloriemur quasi non acceperimus. Et in his omnibus quæcunq; in nobis bona nostis, imitatores nostri estote, sicut nos Christi: si autẽ aliqua mala in nobis suspicamini uel creditis uel uidetis, retinete illud dominicũ quo securi

Matth.23 eius ecclesiam, non propter mala hominum deseratis, Quæ dicimus facite, quæ autem mala C
nos facere putatis aut nostis, nolite facere. Non enim tempus est purgandi me uobis, cum
mea causa neglecta rem uobis salubrem commendare susceperim, ut nemo glorietur in ho/
Hierc.17 mine, Maledictus enim omnis qui spem suam ponit in homine. Hoc præcepto dominico
& apostolico retento atq; seruato, etiam me in mea causa sicut inimicus existimari cupit, de/
ficiente & oppresso, uictrix erit causa cui seruio. Si enim firmissime tenueritis quod exhor/
tor, & satago maledictum esse omnem qui spem suam ponit in homine, ut nemo glorietur
in homine, aream dominicam propter paleam quæ nunc uel uento superbiæ percussa uo/
lat, uel ultima uẽtilatione separabitur, nullo modo deseretis, nec domum magnam propter
uasa facta in contumeliam refugietis, nec propter malos pisces in litore separandos per di/
rupta retia exibitis, nec propter hædos pastore diuisuro ad sinistram ponendos bona uni/
tatis pascua relinquetis, nec propter commixta zizania uos à tritici societate, cui caput est
granum illud mortificatum & multiplicatum, & quæ per mundum simul usque ad messem
crescit, nefaria decisione separabitis. Ager est enim mundus, non Aphrica: Messis finis seculi,
Cap.III non tempus Donati. Has certe similitudines euangelicas recognoscitis ad quid
aliud datas nisi ut nemo glorietur in homine, & ne quis pro altero inflatus aduersus alte/
1.Cor.1 rum diuidatur, dicens, Ego sum Pauli, cum utiq; non Paulus crucifixus sit pro uobis, nec in
nomine Pauli, quanto minus in nomine Cæciliani uel cuiusquam nostrum baptizati sitis,
ut discatis quamdiu palea cum frumento trituratur, quamdiu pisces mali cum bonis intra
retia dominica natant, ante tempus uẽtilationis tolerare potius propter bonos commixtio/
nem malorum, q̃ uiolare propter malos charitatẽ bonorum. Hæc quippe commixtio non
æterna sed temporalis, nec spiritalis sed corporalis est: In qua non errabunt angeli quando
colligent malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis ardentis. Nouit enim
2.Timoth.2 dominus qui sunt eius: Et si ab iniquis ad tempus corporaliter non potest, recedat tamen
ab ipsa iniquitate omnis qui nominat nomen domini: Licet enim à malis interim, uita, mo D
ribus, corde ac uoluntate separari atq; discedere, quæ separatio semper oportet custodiatur:
Corporalis autem separatio ad seculi finem, fidenter, patienter, fortiter expectetur, propter
Psal.26 quam expectationem dictum est, Sustine dominum, uiriliter age, confortetur cor tuum, &
sustine dominum. Maxima quippe palma tolerãtiæ est inter subintroductos falsos fratres,
sua quærentes non quæ Iesu Christi, dilectionem non sua quærẽtium, sed quæ Iesu Christi,
nulla turbulenta & temeraria dissensione turbare, nec unitatem sagenæ dominicæ ex omni
genere piscium cõgregantis, dum ad litus, id est, ad finem seculi ducitur superbe nefaria con
tentione dirumpere, cum se putat quisq; aliquid esse cum nihil sit, atq; ita seipsum seducit, &
sufficere uult ad populorum Christianorum separationem, suum uel eorum iudicium, qui
malos quosdam communione sacramentorum Christianæ religionis indignos se apertissi/
me nosse dicunt, de quibus tamen quicquid nosse se dicunt uniuersæ ecclesiæ quæ per omnes
gentes sicut est prædicta diffunditur, persuadere non possunt. Et cum istorum quasi quos
nouerunt, refugiunt communionem, illius deserunt unitatem, cum potius deberent si esset
in eis charitas omnia sufferens, ne se à bonis diuiderent quos in omnibus gentibus aliena
mala docere non poterant, ipsi in una gente tolerare quod nouerant: Vnde etiam non di/
scussa causa in qua documentis grauissimis conuincuntur calumniati innocentibus proba/
bilius creduntur traditionis crimina falsa finxisse, qui non dubitauerunt longè sceleratius
crimen nefariæ diuisionis admittere. Quia & si uerũ esset quicquid de traditione iactauerũt,
tamen consortium Christianorũ quos usq; ad extrema terræ diuina scriptura commendat,
propter hoc quod ipsi scierunt, illi autẽ nescierunt, relinquere nullo modo debuerunt.
Cap.IIII Neq; hoc ideo dixerim ut negligatur ecclesiastica disciplina, & permittatur quisq; fa/
cere quod uelit sine ulla correptione, & quadam medicinali uindicta, & terribili lenitate, &
1.Thessal.5 charitatis seueritate: Nam ubi erit illud Apostoli, Corripite inquietos, consolamini pusilla/
nimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes: Videte ne quis malum pro malo red/
dat

A dat alicui? Satis ostendit non esse mali pro malo redditionem corripere inquietos, quamuis pro culpa inquietudinis reddatur pœna correptionis. Non ergo malum est correptionis pœna, cum sit malum culpa, Neque enim ferrum est inimici uulnerantis, sed medici secātis. Fiūt ista in ecclesia, & ille spiritus interioris lenitatis ardet zelo dei, ne uirgo casta uni uiro desponsata Christo, in aliquibus membris, sicut Eua seducta serpentis astutia, corrumpatur à castitate quæ est in Christo. Veruntamen absit à seruis patrisfamiliâs, ut immemores sint præcepti domini sui: & sic aduersus zizaniorum multitudinem flagrātia sanctæ indignationis ignescant, ut cum ea uolunt ante tempus colligere, simul eradicetur & triticum. Cuius peccati isti rei tenentur, etiam si uera crimina traditoribus quos insimulabant se obiecisse monstrarent, quoniam simul non solū ab iniquis quorum societatem uelut euitabāt, sed etiam à bonis fidelibus in omnibus gentibus constitutis, quibus ea quæ se nosse dicebant, probare non poterāt, impia præsumptione separati sunt, secumq; multos apud quos aliqua autoritate præualebant, & qui minus intelligere poterant, unitatem ecclesiæ toto orbe diffusæ, pro alienis peccatis nullo modo esse deserendam, traxerunt in eandem perniciē: ut etiam si ipsi scirent uera crimina quibusdam se obiicere, eo modo periret infirmus in eorū scientia, propter quem Christus mortuus est, dum offensus malis alienis, interimebat in se bonum pacis quod habebat cum fratribus bonis, qui partim talia non audierant, partim non discussa & non probata temere credere formidauerant, partim iudicibus ecclesiasticis ad quos trans mare tota causa perducta est, quantacunq; illa essent pacifica humilitate reliquerant. 2.Cor.11 Matth.13

Caput V

Vos ergo sancta germina unicæ matris catholicæ, huiusmodi sceleris & erroris exemplum, subditi domino, quanta potestis uigilantia præcauete, quantalibet doctrinæ ac famæ luce præfulgeat, lapidemq; se esse iactet preciosum, quisquis uos trahere uoluerit post seipsum, mementote quòd illa mulier fortis & una uni amabilis uiro suo, quā in ultimo Prouerbiorum sancta scriptura describit, preciosior est lapidibus preciosis. Nemo dicat, illum sequar, quoniam ipse me Christianum fecit, aut illum sequar, quoniam me baptizauit. Neque qui plantat est aliquid, neq; qui rigat, sed qui incrementum dat deus. Et deus charitas est, & qui manet in charitate in deo manet, & deus in illo manet. Nullus etiā prædicans nomen Christi, & gestans ac ministrans sacramētum Christi, sequendus est contra unitatem Christi. Opus suum probet unusquisq;: & tūc in seipso tantum gloriam habebit & non in altero. Vnusquisq; enim proprium onus portabit, onus uidelicet reddendæ rationis, quia unusquisq; nostrum pro se rationem reddet, Non utique amplius inuicem iudicemus. Nam quantum attinet ad onera mutuæ charitatis, inuicem onera uestra portate, & sic adimplebitis legē Christi. Qui enim putat se esse aliquid cum nihil sit, seipsum seducit. Sufferamus ergo inuicem in dilectione, satagentes seruare unitatem spiritus in uinculo pacis, extra quam quisquis colligit, non cum Christo colligit, quisquis autē nō cum Christo colligit, spargit. B 1.Cor.3 1.Ioan.4 Gal.6 Roma.14 Gal.6 Eph.4

Caput VI

Proinde siue de Christo, siue de eius ecclesia, siue de quacunq; alia re quæ pertinet ad fidem uitamq; nostram, non dicam nos, nequaquam comparandi ei qui dixit, Licet si nos, sed omnino quod secutus adiecit, Si angelus de cœlo uobis annuntiauerit præterquàm quod in scripturis legalibus & Euangelicis accepistis, anathema sit. Hæc uobiscum & cum omnibus quos Christo lucrari cupimus actitantes, atque inter cætera sanctam ecclesiam, quam in dei literis promissam legimus: & sicut promissa est in omnibus gentibus reddi cernimus, prædicantes ab his quos ad eius pacificum gremiū attrahi cupimus, pro actione gratiarū flammas meruimus odiorū, quasi nos eos in ea parte ligauerimus, pro qua nō inueniunt quid loquantur, aut nos mandauerimus tanto ante prophetis & Apostolis, ut in libris suis nulla testimonia ponerent, quibus pars Donati ecclesia Christi esse doceatur. Et nos quidem charissimi, cum falsa crimina audimus ab eis quos offendimus, prædicādo eloquia ueritatis, & erroris uaniloquia conuincendo, habemus sicut nostis abundantissimam consolationem, Nam si in eis quibus me criminantur, testimoniū conscientiæ meæ non stat contra me in conspectu dei, quo nullus oculus mortalis intenditur, nō solum contristari nō Gal.1

debeo,uerũetiam gaudere & exultare,quia merces mea multa est in cœlis, Neq; enim intuẽ C
dũ est q̃ sit amarum,sed q̃ falsum quod audio,& q̃ uerax pro cuius nomine hæc audio,&
Cant.1 cui dicitur, Vnguentũ effusum est nomen tuũ. Et merito fragrat in omnibus gẽtibus, cuius odorẽ isti qui nobis maledicunt, in una Aphricæ particula conãtur includere. Cur itaq; fera mus indigne quòd nos infamant,qui gloriæ Christi sic detrahũt,quorũ parti contentioniq; inimicum est,quod de illius ad cœlos ascẽsione,& de nominis eius tanquam unguenti effu/ sione, tanto ante prædictũ est, Exaltare super cœlos deus,& super omnẽ terram gloria tua.

Caput VII Hæc & talia testimonia diuina nos aduersus humana uaniloquia proferentes, ab ini/ micis gloriæ Christi acerba opprobria sustinemus. Dicant quod uolũt,dũ ille nos exhortet
Matth. 5 dicẽs,Beati qui persecutionẽ patiũtur propter iustitiã, qa ipsorũ est regnũ cœlorũ. Beati eri/ tis cũ uos psecuti fuerint homines,& maledixerint uobis,& dixerint omne malũ aduersum uos mẽtientes propter me. Quod ait supius,propter iustitiã,hoc repetiuit,quod ait postea,
1.Cor.1 propter me,quia factus est nobis sapiẽtia & iustitia & sanctificatio & redẽptio,ut queãdmo
Hiere. 9 dũ scriptũ est,Qui gloriatur in dño glorietur. Qui cũ dicat,Gaudete & exultate,merces eñ
Matth.5 uestra multa est in cœlis,si quod dictũ est,propter iustitiã & propter me, in bona consciẽtia teneo,quisquis uolens detrahit famæ meæ,nolẽs addit mercedi meæ. Neq; enim me ille suo uerbo tantũmodo docuit,nõ etiã suo firmauit exẽplo. Sequere sanctarũ scripturarũ fidẽ,in/ uenies Christũ resurrexisse à mortuis,ascẽdisse in cœlũ,sedere ad dexterã patris. Sequere cri minatiões inimicorũ,iã putabis eũ de sepulchro furatũ esse à discipulis. Quid ergo nos quã tũ ipse donat,defendentes donũ eius,ab inimicis eius aliud sperare debemus? Si patrẽfami liãs Beelzebub uocauerunt: quãto magis domesticos eius? Si ergo toleramus,& cõregnabi/ mus. Si aũt non aurẽ solã percutit iracundia criminãtis, uerũetiam conscientiã mordet ueri/ tas criminis,quid mihi prodest si me continuis laudibus totus mundus attollat? Ita nec ma/ lã conscientiã sanat præconiũ laudantis,nec bonam uulnerat cõuitiantis opprobriũ. Nec sic tamen decipitur spes uestra quæ in domino est, etiam si forte in occulto tales simus, quales D nos putari cupit inimicus,quia nõ eã posuistis in nobis,nec unq̃ hoc audistis à nobis. Secu/
Psal.25 ri ergo estis qualescunq; nos simus, qui dicere didicistis, In domino sperans nõ infirmabor,
Psal.117 Et in domino sperabo nõ timebo quid faciat mihi homo. Et eis qui uos ad hominũ super/
Psal.10 borũ terrenas altitudines seducere moliũtur, respõdere nostis, In domino cõfido quomodo dicitis animæ meæ,transmigra in montẽ sicut passer.

Caput VIII Nec tantum uos quibus in nobis ipsa Christi ueritas placet, quantũcunq; per nos & ubicunq; prædicatur,& quia eam quãtulocũq; nostræ linguæ ministerio libẽter auditis,etiã de nobis bene benigneq; sentitis, securi estis qualescũq; nos simus, qa in illo spes uestra est,quẽ uobis ex illius super uos mise ricordia prædicamus,uerũetiam quicunq; nostra dispensatione etiam sacramentũ sancti ba ptismi percepistis: eadem securitate gaudete,quoniã non in nobis,sed in Christo baptizati estis. Non itaq; nos,sed Christũ induistis, nec uos interrogaui,utrũ ad me conuerteremini, sed ad deũ uiuũ,nec utrum in me crederitis,sed in patrẽ & filiũ & spiritũsanctum. Quod si ueraci animo respondistis,saluos uos fecit,non carnis depositio sordiũ,sed conscientiæ bo næ interrogatio,non cõseruus sed dominus,non preco sed iudex. Neq; enimuero sicut Peti lianus inconsyderate dixit, Conscientia dantis,uel quod addidit, cõscientia sancte dantis at tenditur,quæ abluat accipientis. Cũ enim hoc datur quod dei est sanctum,dat etiã non san cta conscientia, Quæ certe siue sit sancta siue non sancta,ab accipiente inspici nõ potest, sed planè illud quod datur potest,quod cognitũ ei qui semper est sanctus,per quemlibet mini/ strũ accipiatur,securissime accipitur. Nisi enim sancta uerba essent ex cathedra Moysi, non diceret ueritas, Quæ dicunt facite. Si aũt ipsi qui uera sancta dabant sancti essent,non dice/ ret, Quæ faciunt facere nolite,dicunt enim & non faciunt. Nullo quippe modo legĩt uua de spinis,quia nunq̃ de spinarum radicibus oritur, sed cum se spinosis sepibus palmes uitis im plicuit,non ideo fructus qui illic pendet horretur,sed spina cauetur,uua decerpitur.

Caput IX Itaq; ut sæpe dixi & uehementer inculco, qualescunq; nos simus,securi estis qui deum patrem

A patrē & eius ecclesiā matrē habetis, Quāuis enim simul hædi cū ouibus pascātur, nō stabūt ad dexterā, Quāuis simul palea cū tritico trituretur, non intrabit in horreū, Quāuis simul pisces mali cū bonis intra retia dominica natant, nō mittuntur in uascula. Nemo glorietur nec in homine bono, nemo bona dei fugiat nec in homine malo. Hæc uobis Christiani catholici fratres mei charissimi pro negocio præsenti suffecerint, Quæ si catholica dilectione retinetis, cum sitis unus grex de uno pastore securus, non nimis curo quod mihi uel congregali uestro uel certe cani uestro conuitiatur quilibet inimicus, dūmodo me magis pro uestra quam pro mea defensione latrare cōpellat, qua tamen si opus esset ad causam, breuissima facillimaque uterer, totum scilicet uitæ meæ tempus antequam perciperē baptismū Christi quantum ad meas cupiditates erroresque attinet, cū omnibus improbās & detestans, ne in eius tēporis defensione meā gloriam quærere uiderer, non illius qui me per gratiā suam & à meipso liberauit. Vnde illā uitā meā cū uituperari audio, quolibet animo id faciat qui hoc facit, nō usque adeo sum ingratus ut doleā quantūcunque ille accusat uitiū meum, tantum ego laudo medicū meum. Quid ergo iā de illis præteritis atque abolitis malis meis defendendis laborem, de quibus Petilianus multa quidē falsa dixit, sed plura uera non dixit. De tēpore aūt uitæ meæ quod est post baptismum, uobis quicunque me nostis, superfluo loquor ex his quæ nota esse hominibus possunt: Hi uero qui me non nouerunt, non ita iniqui esse debent in me, ut magis de me credant Petiliano quam uobis. Nā si laudanti amico credendū non est, nec inimico detrahenti, restant ea quæ occulta sunt hominis, ubi sola conscientia talis est, quæ testis esse apud homines nō potest. In his me Petilianus Manichæū esse dicit, loquens de aliena conscientia, hoc ego me non esse dico loquens de mea conscientia, Eligite cui credatis. Veruntamen quoniā nec ista breui ac facili mea defensione opus est, ubi quæstio non de qualiscūque unius hominis merito, sed de sanctæ ecclesiæ unitate uersatur, ad uos etiā mihi plura dicēda sunt, quicūque in parte Donati, Petiliani quæ in me scripsit maledicta legistis, quæ ab illo nō B audirem, si uestrā perditionē contēnerem, si charitatis Christianæ uiscera non haberem. Caput X

Quid ergo mirum, si cum grana de area dominica excussa, simul cum terra & palea introrsum traho, iniuriam resilientis pulueris suffero? Vel cum domini mei oues perditas diligenter inquiro, spinosarum linguarum uepribus laceror? Obsecro uos deponite paululum studia partium, atque inter me & Petilianum cum aliqua æquitate iudicate. Ego ecclesiæ causam uolo, ut noueritis, ille ut meā. Ad quid aliud, nisi quia testibus meis quos in causa ecclesiæ constanter adhibeo, nō audet dicere ne credatis, Prophetæ sunt enim & apostoli, & ipse prophetarum ac apostolorum dominus Christus, de me autem quicquid dicere libuerit homini aduersus hominem, & uestro aduersus alienum, facile creditis? Et si quos uitæ meæ testes adhibuero, quid magnum est ut dicat, non eis esse credendum? Et hoc uobis cito persuadeat, præsertim quando quisquis pro me ullum uerbum fecerit, inimicus parti Donati, ac per hoc uester, continuo deputabitur. Regnat itaque Petilianus, quando in me quælibet conuitia iaculatur, ei omnes acclamatis & plauditis. Hanc igitur sibi inuenit uincibilem causam, sed iudicibus uobis nec testem nec argumentum requiret, cui hoc solum probare est quod dicit, quia ei quem maxime odistis, copiosissime maledicit. Nam quoniam diuinæ scripturæ testimonia, cum pro ecclesia catholica tam densa & tam clara recitantur uobis dolentibus, remanet mutus, elegit materiam ubi uobis fauentibus loquatur, & uictus uerum simulans statum, talia uel etiam sceleratiora dicat in me, Mihi sat est ad rem quam nūc ago, quòd qualiscūque in ea sim, tamen ecclesia pro qua loquor inuicta est. Homo sum enim de area Christi, palea si malus, granum si bonus. Nō est huius areæ uentilabrū lingua Petiliani, ac per hoc quicquid in eius paleam mali etiā uere dixerit, nullo modo frumentis eius præiudicat, Quicquid aūt in ipsa frumenta maledictorū, calumniarumque iactauerit, fides eorum exercetur in terris, merces augetur in cœlis. Sanctis enim dei seruis sanctæque deo militantibus, nō aduersus Petilianum, atque huiusmodi carnē & sanguinē, sed aduersus principatus & potestates rectores taliū tenebrarū, quales sunt omnes aduersarij ueritatis, quibus Caput XI Caput XII

Ephe.5 utinam dicamus, Fuistis aliquãdo tenebræ, nũc autem lux in domino. Hãc ergo militiã mili C tantibus seruis dei quæcunq; ab inimicis conuitia criminosa dicũtur, quæ apud Maleuolos & temere credulos famam malam faciant, arma sinistra sunt. Etiam diabolus his expugnatur. Cum enim per bonam famam probamur utrum nos in superbiam non extollamus, & per malam famam probamur utrum inimicos eosipsos à quibus nobis confingitur, diligamus per arma iustitiæ, à dextera & à sinistra diabolum uincimus. Quæ cum Apostolus cõmemorasset dicens,
2.Cor.6 Per arma iustitiæ à dextera & à sinistra, continuo tanq; exponens quid dixerit, Per gloriam, inquit, & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam, & cætera talia, gloriam scilicet & bonam famam numerans in armis dextris: in sinistris autem ignobilitatem & infamiam.

Caput XIII Si ergo sum dei seruus & miles non reprobus, quamlibet disertus conuitiator in me Petilianus existat, nunquid moleste ferre debeo, q̃ mihi armorum sinistrorum faber sollertissimus paratus est? Opus est ut his in adiutorio domini mei peritissime dimicem, & eis illum feriam contra quem inuisibiliter pugno, qui peruersissima & antiquissima astutia callide intendit & agit, ut propter hæc Petilianum oderim, ac sic præceptũ
Luce 6 Christi quod ait, Diligite inimicos uestros, implere non possim, quod à me auertat eius misericordia qui me dilexit, & tradidit semetipsum pro me, ut pendens in cruce, diceret, Pater
Luce 23 ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt, mecq; de Petiliano & talibus inimicis meis dicere doceret, Domine ignosce illis, quia nesciunt quid loquuntur.

Caput XIIII Proinde si impetrauero à uobis sicut intendi, ut remoto ab animis uestris omni studio partium, inter me & Petilianum æqui iudices sitis, ostendam uobis non eum respõdisse scriptis meis, ut intelligatis quia ueritatis inopia coactus sit causam relinquere, & in hominem qui eam sic egit ut respõdere ille non posset, quæ potuit maledicta iactare. Quanquam tanta manifestatione clarẽt quæ dicturus sum, ut etiam si studio partium & odio mei uestræ mentes à me alienentur, tãtummodo si utraq; legatis, certe apud uosmetipsos in cordibus uestris uerum me dixisse fateamini. Ego enim respondens primæ parti scriptorum eius, quæ tunc in manus meas uenerat, prætermisso conuitioso & sacrilego multiloquio, ubi ait, Bis baptisma nobis obijciũt hi D qui sub nomine baptismi animas suas reo lauacro polluerunt, quibus equidem obscenis sordes cunctæ mundiores sunt, quos peruersa mũdicia aqua sua contigit inquinari, illud quod sequitur tenui discutiendum, & refellendum quod ait, Conscientia nanq; dantis attenditur, quæ abluat accipientis. Et quæsiui, unde abluendus sit qui accipit baptismum, cum dãtis polluta conscientia est, & hoc ille qui est accepturus ignorat?

Caput XV Legite nunc eius copiosissima maledicta quæ in me inflatus & iratus effudit, & uidete utrum quærenti mihi respõderit, unde sit abluendus qui accipit baptismum, cum dantis polluta conscientia est, & hoc ignorat accipiens. Obsecro uos quærite attente, omnes excutite paginas, omnes dinumerate uersiculos, omnia uerba uersate, omnes syllabas enucleate, & dicite mihi si inueneritis, ubi responderit, cũ dantis cõscientia polluta est, unde sit eius abluenda, qui hoc accepturus ignorat? Quid enim ad rem pertinet, quia uerbum addidit quod à me diceret fuisse subtractum, atq; ita se scripsisse contendit, Conscientia nanq; sancte dantis attenditur, quæ abluat accipientis. Nam ut noueritis à me non fuisse subtractum, nihil inquisitionem meam impedit additum, nihil eius subleuat defectionem. Ad ipsa enim uerba rursus interrogo, & utrum responderit quæro, Si conscientia sancte dantis attenditur, quæ abluat accipientis: unde abluitur accipientis conscientia, quando dãtis maculosa conscientia est, & hoc accepturus ignorat? Ad hoc respõdere flagitate, neminem relicta causa conuitiose alienari permittite, si conscientia sancte dantis attenditur, uidete quia non dixi, conscientia dantis, sed addidi, sancte dantis. Si conscientia, inquam, sancte dantis attenditur, quæ abluat accipientis, unde igitur abluendus est qui accipit baptismum cum dantis polluta conscientia est, & hoc ille qui est accepturus ignorat?

Caput XVI Eat nũc & anhelis pulmonibus ac turgidis faucibus me tanq̃ dialecticũ criminet, immo nõ me, sed ipsam dialecticam uelut mẽtiendi artificẽ in populare iudiciũ reã deuocet, & in eã q̃libet fragosissimo strepitu aduocati forẽsis ora distẽdat, dicat quicquid

A quicquid uult apud imperitos, unde stomachentur docti, illudantur indocti, me propter rhetoricam Tertulli oratoris, à quo accusatus est Paulus, uocabulo denotet sibi propter aduocationem in qua potentiam quondã suam iactat, paracleti nomen imponat, atq; ob hoc se cognominalem spiritussancti non esse sed fuisse deliret, Manichæorũ immundicias libentissime exaggeret, easq; in me latrando detorquere conetur: Ignotorum mihi & notorum gesta recitet damnatorum, & quod ibi amicus quõdam meus magis ad defensionem suam me nominauit, absentem in calumniam præiudicati criminis, nescio quo nouo & suo iure conuertit, titulos epistolarũ mearum à se uel à suis sicut eis placuit inscriptos legat, & tanq; me in eis comprehendisse se gestiat confitẽtem eulogias panis simpliciter & hilariter datas, ridiculo nomine & uenenosæ turpitudinis ac furoris infamet, & de nostro corde tam male sentiat, ut amatoria maleficia data mulieri, marito non solum conscio, uerumetiam† credi sibi posse præsumat, quod de me adhuc presbytero scripsit iratus, ordinator futurus episcopatus mei uelit ualere aduersus me: quod autem à sancto concilio de hoc quod in nos ita peccauit, ueniam petiuit & meruit, nolit ualere pro me ita Christianæ mãsuetudinis, & præcepti euangelici uel nescius uel oblitus, ut etiam quod fratri ut sibi ignosceretur humiliter postulanti clementer ignotum est criminetur.

†Fauente, simile uerbũ uidetur deesse

Cap. XVII

Pergat etiam sermone multiloquo, sed planè uaniloquo in ea quæ prorsus ignorat, uel in quibus potius abutitur ignorantia plurimorum, & ex confessione cuiusdam fœminæ, q; catechumenam se dixerit Manichæorum, quæ sanctimonialis in catholica fuerit, quod ei placet de illorum baptismo dicat, & scribat nesciẽs, aut nescire se fingẽs, non illicite appellari catechumenos, tanq; eis baptismus quandoq; deleatur, sed eos hoc uocari qui etiam auditores uocantur, q; uidelicet tanquam meliora & maiora præcepta obseruare non possint, quæ obseruantur ab eis quos electorum nomine discernendos & honorandos putant. Me etiam presbyterum fuisse Manichæorum, uel falsus uel fallens mirabili temeritate contendat: uerba tertij libri confessionum mearum,

B quæ perseipsa & de multis ante & postea dictis manifestissima sunt legentibus, sub quo ei uidetur intellectu proponat atq; arguat: Furem me denique uerborum suorum quod duo subtraxerim tanquam eis repositis uictor exultet.

Cap. XVIII

In his certe omnibus, sicut legendo cognoscere poteritis, impetum quidem linguæ suæ quo libuit ambitu iactationis exercuit: Nusquam tamen dixit, unde abluatur accipientis conscientia, cum maculosam dantis ignorat. At ego inter strepitum eius grandem uel post strepitũ & nimis ut putat ipse terribilẽ, lente, ut dicitur, &† bene hocipsum repeto, & ut respõdeatis exposco: Si conscientia sancte dantis attenditur, quæ abluat accipiẽtis, unde est abluendus qui maculosam consciẽtiam dantis ignorat, & per totam eius epistolam ad hoc non inuenio aliquid dictum.

†al's, leniter

Cap. XIX

Nam fortasse dicet mihi aliquis uestrum: Hæc omnia quæ dixit in te, ad hoc ualere uoluit ut te deformaret, ac per te illos quibus communicas ne ulterius alicuius momenti esse te existiment, uel ipsi uel hi quos ad uestram communionem traducere niteris. Cæterum ex loco quo proposuit uerba epistolæ tuæ, ex illo consyderãdum est, utrum nihil ad illa responderis. Ita ergo faciamus, Ex ipso prorsus loco scripta eius consyderemus, Excepto ergo procemio quo uoluit animũ præparare lectoris, & pauca eius uerba praua contumeliosa magis ad quàm rem pertinẽtia præterire, ait inquam, Conscientia nanq; dantis attenditur, quæ abluat accipientis. Quid si lateat dantis conscientia, & fortasse maculosa sit, quomodo poterit accipientis abluere conscientiam, si quemadmodum dicit, conscientia dantis attenditur, quæ abluat accipientis? Si enim dixerit ad accipientem non pertinere quicquid mali latuerit in conscientia dantis, ad hoc ualebit fortasse illa ignorantia, ut de conscientia baptizatoris sui non possit nesciens maculari. Sufficiat ergo, ut alterius conscientia maculosa cum ignoratur non maculet: Nunquid autem etiam abluere potest? Vnde igitur abluendus est qui accipit baptismum, cum dantis polluta consciẽtia est, & hoc ille qui est accepturus ignorat, præsertim cum addat & dicat, Nam qui fidẽ à perfido sumpserit, non fidem percipit sed reatum.

Hæc

Cap. XX Hæc omnia uerba Petilianus ex litteris meis refellẽda proposuit: Videamus ergo utrum C
refellerit, utrum omnino responderit: Addo enim uerba quæ me subtraxisse calumniatur, & eadem ipsa sic repeto, ut etiam breuius. Addẽdo enim hæc duo uerba etiam ad breuitatem propositionis huius me plurimum adiuuit. Si conscientia sancte dantis attẽditur, quæ abluat accipientis, & qui fidem sciens à perfido sumpserit, non fidem percipit sed reatum, unde abluitur accipientis conscientia cum maculosam dantis ignorat, & cum fidem nesciens sumit à perfido, rogo unde abluitur? Dicat nobis, non eat in aliud, non obtendat nebulas imperitis? Postremo saltem multis & anfractuosis circuitibus interpositis & peractis, tandem aliquando dicat nobis, unde abluitur accipientis conscientia quando maculosa perfidi baptizantis occulta est, si conscientia sancte dantis attenditur, quæ abluat accipiẽtis: Et qui fidem sciens à perfido sumpserit, non fidem percipit sed reatum? Nesciens enim sumit à perfido non habente conscientiam sancte dantis, sed maculosam & occultam: unde ergo abluitur, unde ergo percipit fidem? Si enim nec tunc abluitur, nec tunc percipit fidem, cũ baptizator perfidus & maculosus & occultus est: cur eo postea prodito atq; damnato, non denuo baptizatur, ut abluatur fidemq́; percipiat? Si autẽ illo perfido, maculoso & occulto iste abluitur & percipit fidẽ, unde abluitur, unde percipit ubi nõ est conscientia sancte dantis, quæ abluat accipientis? Hoc dicat, ad hoc respondeat, unde abluitur, unde percipit si conscientia sancte dantis attenditur, quæ abluat accipientis? Et hoc ibi non est quãdo baptizator maculosus & perfidus latuit: Nihil ad hoc respondendum est omnino.

Cap. XXI Sed ecce angustiatus in causa, rursum in me impetum facit nebulosum atq; uentosum, ut ueritatis serenitas obscuretur, & fit summa inopia copiosus, non uera dicendo, sed maledicta inania non emendando. Tenete sanè intentissime atq; fortissime quid debeatis respondere, id est, unde abluatur accipientis conscientia, cum maculosa dantis occulta est, ne forte hoc uobis è manibus eius flatus excutiat, uosq́; ipsi sermonis turbidi caliginosa tempestate rapiamini, ut uel discessum uel quà redeũdum sit omnino nesciatis. Et uidete hominem uagari qua potest, dum pro negotio quod suscepit, stare nõ potest. Videte q̃ multa dicat non habendo quod dicat. Dicit me labi lubricum, sed teneri: nec destruere, nec confirmare quod obijcio, incerta pro certis excogitare, nõ permittere legentes quæ uera sunt credere, sed facere ut altius dubia suspicentur: dicit me Academici damnabile ingenium habere Carneadis: conatur etiam insinuare quid Academici sentiãt de falsitate uel fallacia sensus humani, etiam in his omnino quid loquatur ignorans. Dici ab eis asserit nigras niues esse cum albæ sint, nigrum argentum, turrem rotundam uel trementem uideri cum longa sit, remum in aqua fractum cum sit integer. Et hoc totum propterea, quoniam cum dixisset, conscientia dantis uel sancte dantis attenditur, quæ abluat accipientis: contrà ego dixi, quid si lateat dantis conscientia, & fortasse maculosa sit? Istæ sunt niues nigræ, & argentum nigrum, & turris rotunda pro lõga, & remus in aqua fractus: perinde quasi ego rem dixerim quæ putari possit & esse non possit, ut lateat dantis conscientia, & fortasse maculosa sit. Et sequitur se & clamat, Quid est, quid sit: quid est, fortassis? nisi incerta & inconstans hæsitatio dubitantis, de qua ille tunc ait, Quid si nunc redeo ad illos qui aiunt, Quid si nunc cœlum ruat: hoccine est quod dixi, Quid si lateat dantis conscientia, & fortassis maculosa sit: tale est ac si dixerim, Quid si nunc cœlum ruat, dictũ est utiq;, quid si, quia fieri potest ut lateat, fieri potest ut non lateat? Nam quando ignoratur quid cogitet aut quid admiserit, latet utiq; accipiẽtem dantis consciẽtia, quando autem peccatum eius manifestatur, non latet. Dictum est, & fortasse maculosa sit, quia fieri potest ut lateat & munda sit, & rursus fieri potest ut lateat & maculosa sit. Ideo qd si, ideo fortasse, nunquid huic simile est, Quid si nunc cœlum ruat? O quotiens & conuicti & confessi sunt homines se maculosas & adulterinas habuisse conscientias, cum ab eis baptizarentur ignari, posteaq́; manifestato scelere degradati sunt, & tamen cœlum nõ ruit. Quid
ἄθεος facit Pilus & Furius, qui contra iustitiam iniustitiã defenderunt? Quid hic facit atheus Diagoras, qui esse deum negauit, ut de illo uideatur prædixisse propheta, Dixit stultus in corde suo,

A suo,nō est deus? Quid hic isti faciunt? ut quid nominati sunt,nisi ut interuenirent pro homine non habente quid dicat,ut dum de his saltē aliquid sine causa dicitur,agi causa uideatur, & ad quod non responsum est,responsum esse credatur. Postremo si duo uel tria uerba ista,quid si & fortasse, usq; adeo sunt intolerabilia,ut propter illa excitarentur olim dormiētes Academici,& Carneades,& Pilus,& Furius,& Diagoras,& niues nigræ,& ruina cœli,& cætera similiter insana & absurda,remoueātur de medio, Neq; enim reuera sine his nō potest dici quod uolumus? Ecce sufficit quod paulopost ita positum est,& ab ipso ex meis litteris interpositū,Vnde igitur abluendus est qui accipit baptismum,cum dātis polluta cōscientia est,& hoc ille qui est accepturus ignorat? Nēpe hic non est,quid si & fortasse,Respōdeatur ergo,attendite ne forte in eo quod sequitur ad hoc respondeat. Sed ego te,inquit,cauillantem ad fidē credendi constringo ne ulterius euageris, Quid argumentis stultitiæ auertis erroribus uitam? Quid fidei rationē de rebus irrationabilibus turbas? Hoc uno uerbo te teneo & cōuinco,Hæc Petilianus dixit, nō ego. Ista ex epistola Petiliani sunt,sed tm̄ uerba iā duo illa quæ me abstulisse insimulat addidi,& nihilominus ostēdi inquisitionis meæ, cui nō respondet,multo breuius & enodatius fixam stare sententiā. Certe hæc illa duo sunt sancte & sciens,ut non sit uidelicet conscientia dantis,sed consciētia sancte dantis,& nō sit,qui fidē à perfido sumpserit,sed qui fidē sciens à perfido sumpserit. Quæ quidē uerba non subtraxeram,sed in codice qui mihi datus erat non inueneram,Fieri autem potest ut mēdosus fuerit.Neq; enim & hoc incredibile est,ut etiā hinc mihi academica excitet̄ inuidia,& tale asseratur esse quod dixi,codicē fuisse mendosum,quale si dicerem niues nigras. Vt quid enim ei rependo temerariam suspitionē,ut dicā ꝙ ipse post addiderat qui me subtraxisse confinxit, cū possit istā mēdositatis notā sine mea maledica temeritate codex qui nō irascit̄ sustinere?

Et illud quidē primum,id est, sancte dantis omnino non impedit inquisitionē meam, qua ille uehemēter urgetur,utrum ita dicā,si conscientia dantis attenditur: an uero ita,si conscientia sancte dantis attenditur quæ abluat accipientis, Vnde igitur abluendus est qui accipit baptismum si dantis polluta est conscientia,& hoc ille qui accepturus est ignorat? Illud aūt alterū quod additur,sciens, ut non dicatur,qui fidem à perfido sumpserit,sed qui fidem sciēs à perfido sumpserit,non fidē percipit sed reatum, fateor tanq; deesset me nonnulla dixisse, quorū iacturā facile patior, quoniā magis morā meæ facilitati afferebant quam adiutoriū facultati.Quanto em̄ expeditius,quanto planius & breuius sic interrogo, Si cōscientia sancte dantis attēditur,quæ abluat accipiētis,& qui fidē sciens à perfido sumpserit,non fidē percipit sed reatū,unde abluitur quē latet non sancte dantis maculosa conscientia, & unde ueram percipit fidem qui nescius baptizatur à perfido? Dicatur unde,& ibi omnis causa baptismi patebit,ibi totū quod quæritur elucebit, sed si dicatur,non si tempus maledicendo finiatur. Quicquid ergo de duobus istis uerbis uel detractis calūniatur,uel additis gloriatur,nihil interrogationē meā impedire perspicitis, cui quid respōdeat ille non inueniens,ne tamen taceat irruit identidem in personam meam , dicerē recedēs à causa, si omnino accessisset ad causam . Quippe quasi de me agat̄,& nō de ecclesia uel baptismi ueritate,ideo me dicit subtractis illis duobus uerbis argumentatū , ut quasi conscientiæ meæ non obsit ꝙ inquinatoris , ut dicit,mei sacrilegā ignoraui cōscientiā.Quod si ita esset, uerbum illud quod positū est,sciens ,additū mihi potius prodesset, & obesset ablatum . Si enim me ita defendi potius uoluissem ut baptizatoris mei putarer ignorasse conscientiā, pro me locutū acciperē Petilianum:quando non utcunq; ait:Qui fidem à perfido sumpserit,sed qui fidē sciēs à perfido sumpserit,non fidē percipit sed reatū,ut hinc ego non me reatū sed fidem percepisse iactarem,quando dicerem,non ego sciens à perfido accepi,sed homo conscientiam dantis hominis ignoraui . Videte itaq; & numerate si potestis, quanta superflua loquatur ad unum. Ignorauit quod me proponit dixisse,cum hoc omnino non dixerim,quia nec de me agebatur ut dicerem, nec aliquid criminis in eo qui me baptizauit apparuit , ut eius me ignorasse conscientiam, pro mea defensione cogerer dicere.

Et tamen

Caput XXII
Caput XXIII
Caput XXIIII

Caput XXV Et tamen iste ne respondeat ad ea quæ dixi, proponit sibi quod non dixi,& auocat ho- C mines ab intentione debiti sui,ne id quod responsum est exigatur, interponit sæpe,ignoraui,inquam:& respondet,sed si eum ignorares,& quasi conuincit:ne mihi liceat dicere,ignoraui. Commemorat Mensurium Cæcilianum,Macarium,Taurinum,Romanum,& eos cótra ecclesiã dei fecisse affirmat,quæ ignorare nõ possem,eo q; Apher sim,& ætate penè iã senex, cum sicut audio, Mensurius in communionis unitate defunctus sit, antequam se scinderet pars Donati: causam uero Cæciliani legerim,quòd ad Constantinum ipsi detulerint, & ab episcopis quos ille imperator iudices dederat,& semel & iterum ab ipso rege illic ad eum appellantibus,etiam tertio fuit absolutus. Macarius uero & Taurinus & Romanus, quicquid uel iudiciaria uel executoria potestate aduersus eorum obstinatum furorem pro unitate fecerunt, secũdum leges eos fecisse constat : quas ijdem ipsi causam Cæciliani ad imperatoris iudicium deferendo,contra se ferri exeriq; coëgerunt. Inter multa etiam prorsus ad rem nõ pertinentia dicunt,Messiani proconsulis sententia me fuisse percussum ut ex Aphrica fugerem,& propter hoc falsum,quod si non ipse confinxit,certe maleuolis fingentibus maleuole

Lib.6 confes. ca. 6 credidit. Quàm multa alia falsa consequenter non utcunq; dicere, sed etiam inscribere mira temeritate non timuit,cum ego Mediolanum ante Bautonem Consulem uenerim,eiq; consuli calendis Ianuarijs laudem in tanto conuentu conspectuq; hominum pro mea tunc rhetorica professione recitauerim, & ex illa peregrinatione iam post Maximi tyranni mortem Aphricã repetiuerim,Manichæos aũt Messianus proconsul audierit,post consulatũ Bautonis,sicut dies gestorũ ab eodẽ Petiliano incertus ostenditur. Quæ si dubitãtibus uel cõtradicẽtibus probare necesse esset, multos possem claros in seculo uiros testes locupletissimos adhibere,totius illius tẽporis uitæ meæ.

Caput XXVI Sed quid ista requirimus? quid & patimur superfluas moras & facimus? Nunquid hinc inuenturi sumus unde sit accipientis abluenda conscientia,qui maculosam dantis ignorat: fideq; unde percipiat ,qui nesciens baptizatur à perfido? Quod si Petilianus cum ex epistola mea tanq; ad respondendum proposuisset quicquid uoluit: aliud locutus est quàm id quod causa poscebat. Quotiès dixit,si ignorares, quasi ego dixerim quod nunquam dixi mei baptizatoris me ignorasse conscientiam. Et aliud nihil egisse uisus est ore maledico, quàm ut malitia eorum apud quos baptizatus,& quorum communioni sociatus sum,non ignorasse , conuincere uideretur , satis utiq; intelligens quia ignorantia me non faceret reum. Ecce ergo si ignorarem,sicut totiens repetiuit,proculdubio ab eis omnibus malis innocens essem, Vnde ergo abluerer,qui conscientiam non sancte dãtis ignorans criminibus eius impediri minime possem? Vnde perciperem fidem qui nesciẽs à perfido baptizarer? Non enim frustra, si ignorares,totiens repetiuit,nisi ut me putari sineret innocentem , proculdubio iudicans q; nullius innocentia uiolatur si nesciẽs fidem sumat à perfido,& maculosam conscientiam non sancte dantis ignorat. Dicat ergo unde tales abluantur,unde fidem percipiant non reatum? Sed non uos fallat, Dicat,non multa dicendo nil dicat, aut nil dicendo potius multa dicat. Deinde , quod in mentem uenit & prætereundum non est,si ego propterea reus sum,quia non ignoraui,ut secundum ipsum loquar,ideo autem nõ ignoraui,quia & Apher sum, & ætate penè iam senex,saltem pueri cæterarum toto orbe terrarum non sunt rei,qui nec gente nec ætate ista nostra obiecta, seu uera seu falsa nosse potuerunt,qui tamen si in uos inciderint,sine ullo respectu rebaptizantur.

Caput XXVII Sed nunc ista non quærimus, illud potius respondeat quod ne respondere cogatur copiosissime altercatur, Vnde abluatur accipientis conscientia, qui maculosam dantis ignorat, si conscientia sancte dantis attenditur , quæ abluat accipiẽtis? Et unde percipit fidẽ qui nesciens baptizatur à perfido , si quisquis fidem sciens à perfido, sumpserit, non fidem percipit sed reatum? Omissis ergo eius maledictis quæ in me sine ulla sana consyderatione iactauit, adhuc attendamus ne forte hoc quod exposcimus in consequentibus dicat. Libet autem intueri quàm garrulus ea proposuerit quasi facillime conuulsurus & euersurus . Sed ad illud, inquit,tui phantasmatis est argumentum quo quemcunq; baptizas uerbis tibi pingere uisus es, D

A sus es, redeamus, Imaginari enim te uerisimilia decuit, qui non uides ueritatem. Hæc uerba sua prolocutus est Petilianus, uerba mea propositurus. Deinde subiunxit, Ecce inquis stat perfidus baptizaturus, at ille qui baptizandus est perfidiam eius ignorat: Non totam dixit propositionem atq; interrogationem meam, & mox ipse interrogare me cœpit, dicẽs, Quis est iste, aut unde prosiliuit quem proponis? Cur tibi uideris uidere quem simulas, ne uideas eum quem uidere ac discutere diligentissime debeas & probare? Sed quia intelligo te ignorare ordinem sacramenti, hoc tibi breuiter dico, & tu baptistam discutere, & ab eo discuti debuisti. AVG. Quid est quod expectabamus? Vt diceret, unde abluatur accipiẽtis consciẽtia, qui maculosam nõ sancte dantis ignorat, & unde fidem nõ reatũ percipiat, qui baptismum nesciens à perfido sumpserit. Ecce audiuimus baptistam debere diligentissime discuti ab eo qui uult fidem percipere non reatum, ut inueniat conscientiam sancte dantis qui abluat accipientis: Nam qui non discusserit, & nesciens à perfido acceperit, eoipso q; non discussit, maculosamq; dantis ignorauit conscientiam, non fuit unde fidem perciperet sed reatum. Quid ergo adiuuit quod pro magno addidit, sciens, quod me subtraxisse calumniatus est? Cũ enim uoluit ita dici, Qui fidem à perfido sumpserit, non fidẽ percipit sed reatum, uidetur aliquam spem reliquisse nescienti. Nunc uero cum interrogatur unde percipiat fidem qui nesciens baptizatur à perfido, respondit eum discutere debuisse baptistam: proculdubio miserum, nec ignorare permittit, nõ inueniendo unde fidem posset accipere, nisi spem suam in homine baptizando posuerit. Hoc est quod exhorremus in uobis, hoc est, quod diuina dãnat sententia, ueracissime & manifestissime clamans, Maledictus omnis qui spem suam ponit in homine. Hoc est quod apertissime prohibet sancta humilitas & charitas apostolica clamante Paulo, Nemo glorietur in homine, hoc est q; in nos inanium calumniarum & acerrimorũ maledictorũ crebrescit impetus, ut quasi euerso homine nulla spes remaneat eorum quibus uerbum dei & sacramẽtum pro dispẽsatione nobis credita ministramus. Respondemus eis, Quousq; hoc apponitis super hominem? Respondet eis catholica ueneranda societas. Nónne deo subijcietur anima mea, ab ipso enim salutare meũ. Etenim ipse est deus meus, susceptor meus, non emigrabo. Nam quæ alia causa fuit istis emigrandi de domo dei, nisi quia uasa facta in contumeliam, sine quibus illa usq; ad diem iudicij non erit, finxerunt se ferre non posse, cum tamen hoc magis ipsi fuisse & alijs calumniose obiecisse gestis atq; conscriptis tunc rebus appareãt: de quibus in contumeliam factis ne propter illa de domo dei magna quæ magno patrifamiliâs una est perturbatus, emigret: dicit dei seruus & bonus fidelis, uel fidem in baptismo percepturus, quod paulo ante commemoraui, Nónne deo subijcietur anima mea? Deo utique non homini, ab ipso enim salutare meum non ab homine. Iste autem non saltem tunc deo daret abluendum mundandumq; hominem, quando maculosa conscientia non sancte dantis occulta est, & fidem nesciens quisquis sumit à perfido. Hoc, inquit, tibi breuiter dico, & tu baptistam discutere, & ab eo discuti debuisti.

Cap. XXVIII — Hiere. 17 — 1. Cor. 3 — B — Psal. 61

Obsecro uos hic aduertite, ego quæro, unde abluatur accipientis conscientia, cum maculosam non sancte dantis ignorat, si cõscientia sancte dantis attẽditur quæ abluat accipientis, & unde accipiat fidem qui nesciens à perfido baptizatur, si quisquis fidem sciens à perfido sumpserit, non fidem percipit sed reatum: & ille mihi respondet, discutiendum esse & baptizatorem & baptizandum. Et ad hoc probandum, unde quæstio nulla est, adhibet exemplum Ioannis, q; cum discusserint qui ab eo quæsierunt quem se esse diceret, q; ipse quoque discusserit eos quibus ait, Generatio uiperarum quis uobis ostendit fugere ab ira uentura? Quid hoc ad rem, & quid hoc ad causam? Deus Ioanni perhibuerat testimonium excellentissimæ sanctitatis prophetia præclarissima præcedente, & quando conceptus & quando natus est. Quærebant autẽ illi iam credẽtes esse sanctum, quem nam se diceret esse sanctorum, uel utrum ipse esset sanctus sanctorum, quod est Christus Iesus. Tanta quippe gratia illi habebatur, ut continuo crederetur quicquid de se ipse dixisset. Si autẽ hoc exẽplo asseritur quilibet nunc discutiẽdus esse baptista, quicquid de se quisq; dixerit credendus erit. Quis est au-

Cap. XXIX — Matth. 3

Sap.1 tem fictus quē fugit utiq;, sicut scriptum est, Spiritussanctus qui de se optime credi uelit atq; C id agat quibus uerbis potuerit? Iam ergo cum fuerit interrogatus, quisnam sit, & respōderit se esse dei fidelem dispensatorē, nec cuiusq; criminis macula pollutā habere consciētiam, hæc erit tota discussio, an etiā mores eius & uita diligentius intuenda est: Ita sanè. Non hoc scriptum est fecisse illos qui Ioannem in deserto Iordanis interrogauerunt quis esset.

Cap.XXX Vnde hoc exemplū ad rem de qua agitur omnino non pertinet, magis apostolica illa 1.Timoth.3 sententia satis hanc incutit curam ubi ait, Probētur primum, & sic ministrent nullum crimen habētes. Quod cum sollicite ac de more utrobiq; penè ab omnibus fiat, unde tam multi reprobi post tempus gestæ dispensationis huius inuenti sunt, nisi quia & humana diligentia plerunq; fallitur, & nonnulli primum boni in deterius commutantur? Quæ cuncta crebro accidunt, ut dissimulare ac obliuisci neminem sinant, quid est quod cōtumeliose nos docet Petilianus breuiter à baptizando discutiendum esse baptistam, quoniam quærimus, unde sit accipientis abluenda conscientia, cum maculosa non sancte dantis occulta est, si consciētia sancte dantis attēditur qui abluat accipientis. Quia intelligo te, inquit, ignorare ordinem sacramenti, hoc tibi breuiter dico, & tu baptistam discutere, & ab eo discuti debuisti. O mihi responde, circunstat enim in tam multis locis tanta hominum multitudo quæ baptizata est ab eis, qui cum prius iusti & casti uiderentur: postea nudatis criminibus conuicti atq; deiecti sunt, & se putat euadere huius interrogationis uiolentiam, qua quærimus, unde abluatur accipientis conscientia, quando maculosam non sancte dantis ignorat, si cōscientia sancte dantis attenditur quæ abluat accipientis, quia breuiter discutiēdus esset baptista. Nihil infelicius q̄ non consentire ueritati, qua ita quisq; concluditur, ut exitum inuenire non possit. Quærimus à quo accipiat fidem qui nesciens à perfido baptizatur? Respondetur, discutere debuit baptizatorem suū. Ergo quia non discutit, eum & fidem nesciens sumit à perfido, non fidem percipit sed reatum? Cur itaq; non denuo baptizantur, quos à proditis atq; conuictis cum

Cap.XXXI adhuc laterent baptizatos esse constiterit? Et ubi est, inquit, quod addidi, sciens, D ut non dicerem, qui fidem à perfido sumpserit, sed qui fidem sciens à perfido sumpserit, non fidem percipit sed reatum? Percipit ergo fidem non reatum, qui nesciens sumpsit à perfido, & ideo quæro unde perceperit. Vbi coartatus, respondet, Discutere debuit, Esto, debuit, non fecit aut non ualuit: Quid de illo censetis? Ablutus est an non? Si ablutus est, quæro unde? Non enim eum maculosa, non sancte dantis consciētia quam nesciuit abluere potuit. Si autem non est ablutus, iubete ut abluatur. Non iubetis, ergo ablutus est. Dicite unde? dicite saltem uos quod ille non dixit. Eadem quippe uerba propono, quibus respondere non potuit. Ecce stat perfidus baptizaturus, at ille qui baptizādus est perfidiam eius ignorat, quid eum accepturum esse arbitramini, utrum fidem an reatum? Sufficiunt adhuc proposita, respondete aut quærite diligenter quid ille responderit: Inuenietis etiam conuicta conuitia. Culpat enim me quasi deridens q; uerisimilia proponam, qui non uideam ueritatem. Repetitis etiam uerbis meis & dimidiata sententia, dicit, inquit, Ecce stat perfidus baptizaturus, at ille qui baptizandus est perfidiam eius ignorat. Deinde subiungit, Quis est iste aut unde prosiliuit? Quasi unus sit aut duo, & nō talibus utrobiq; plena sint omnia. Quid ex me quærit quisnam sit iste, aut unde prosiliat, ac non potius circumspicit & uidet raras esse Ecclesias uel in urbibus uel in ruribus, quæ nō habeant in criminibus detectos, & à clericatu deiectos homines cum laterent, bonosq; se uideri uellent cum mali essent, & castos putari cum essent adulteri. Nempe ficti erāt, nempe spiritussanctus eos sicut scriptum est fugiebat. Ex istorum ergo adhuc latitantium turba prosiliuit ille perfidus quem proposui, quid ex me quærit unde prosiliuerit, claudens oculos aduersus tantam turbam, unde si soli consyderentur qui con

Cap.XXXII uinci deiiciq; potuerunt, sonitus eorum sufficit cæcis. Quid quod etiam ipse posuit in epistola sua, quod uult de duobus adulterijs apud nos conuictum & abiectum à nostris esse susceptum? Quid ergo sine huius præiudicio dixerim qui causam suam bonam uel probauit uel persuasit? Tales apud uos nondum detecti cum baptizāt, quid ab eis accipitur, fides

A des an reatus? Non utiq; fides, quia non habent conscientiam sancte dantis, quæ abluat accipientis. Sed nec reatus propter illud additũ uerbum: Nam qui fidem sciens à perfido sumpserit, non fidẽ percipit sed reatum. Ab istis autẽ cum baptizarẽtur homines, quales fuissent utiq; nescierunt. Proinde non ab eis accipiendo fidem, quia nõ habebant conscientiam sancte dantis, non accipiendo etiam reatum, quia non scientes sed nescientes eorum crimina, baptizati sunt, sine fide & sine reatu remanserunt. Non sunt ergo in numero talium flagitiosorum, sed nec in numero possunt esse fideliũ: Quia sicut nec reatũ. ita nec fidẽ ab eis accipere potuerũt. At eos in numero fideliũ à uobis cernimus deputari, nec censere quemq; uestrum ut baptizentur, sed reatum habere q baptizati sunt. Acceperunt itaq; fidem, nec tamen ab eis acceperunt qui non habent conscientiam sancte dantis quæ ablueret accipientis: Vnde ergo acceperunt? Hinc satago, hoc urgenter interrogo, hoc ut respondeatur uehementissime flagito. Inspicite nunc Petilianum ne hoc respõdeat, uel ne hoc respondere non potuisse deprehensus appareat, per nostras contumelias inaniter euagari criminãtem & nihil probantem, & ubi forte conatur pro causa quasi pugnaciter resistere, ubiq; facillime superari, Ad hoc tamen unũ omnino nihil respondere quod quærimus, si conscientia sancte dantis attẽditur quæ abluat accipientis, unde abluendus sit qui accipiebat baptismum, cũ dantis polluta consciẽtia est, & hoc ille qui est accepturus ignorat. His enim uerbis ex epistola mea commemoratis, proposuit me interrogantem, & se ostendit nihil respõdentem. Cum enim dixisset ea quæ iam recolui, & in quibus eũ ostendi ad id quod interrogaui non respondisse: cumq; magnis angustijs coartatus, coactus esset dicere, discutiẽdum esse baptistam à baptizando, baptizandum à baptista, cumq; id exemplo Ioannis si forte inueniret negligentissimos uel imperitissimos auditores astruere tẽtauisset, adhibuit alia testimonia de scripturis ad rem nõ pertinẽtia, q Philippo dixerit Eunuchus, Ecce aqua, quis prohibet me baptizari? quia sciebat, inquit, perditos prohiberi, & q ideo Philippus eum baptizari non uetuit, quia eum legẽtem probauerat quomodo crederet Christum: Quasi prohibuerit Simonem Magum, & q prophetæ falsò baptismate decipi timuerũt: Et ideo dixerit Esaias, Aqua mẽdax non habet fidem, uelut ostendens apud perfidos homines aquam esse mendacem, cum hoc non Esaias sed Hieremias de hominibus mendacibus dixerit, figurate aquam populum appellans, quod in Apocalypsi manifestissime demonstratur: Et quod Dauid dixerit, Oleum peccatoris nõ ungat caput meum, cum ille hoc dixerit de adulatione assentatoris fallaci laude decipientis, unde laudati caput in superbiam crescat. Quem intellectum aperiunt uerba in eodem psalmo præmissa superius: Sic enim ait, Emẽdauit me iustus in misericordia & arguet me, oleum autẽ peccatoris non impinguet caput meũ. Quid hac sententia clarius, quid euidentius? Mauult enim se aspera emendatione iusti argui misericorditer ut sanetur, q; lenibus blandicijs ungi ut infletur.

Cap. XXXIII — Act. 8 — B — Hiere. 15 — Psal. 140

Commemorat Petilianus & apostolũ Ioannem monuisse, ne omni spiritui credatur, sed probentur spiritus si ex deo sunt, quasi ad hoc adhibeatur ista diligentia, ut nunc ante tempus frumentum à palea separetur, ac non potius ne frumentum à palea decipiatur, Aut uero etiam spiritus mendax si aliquid uere dixerit, ideo negandũ est, quia hoc detestãdus spiritus dixit. Quod quisquis arbitratur tam demens est, ut forte contendat Petrum non debuisse dicere, Tu es Christus filius dei uiui, quia tale iam aliquid dæmones dixerant. Cum ergo baptismus Christi siue per iniquum siue per iustum ministratus, nihil aliud sit, q; baptismus Christi, ab homine cauto bono fideli iniquitas hominis est uitanda, non dei sacramenta damnanda. In his certe omnibus non respondet Petilianus: Si conscientia sancte dantis attẽditur, quæ abluat accipientis, unde sit abluẽdus qui accipit baptismum, cum dantis polluta conscientia est, & hoc ille qui est accepturus ignorat? Collega eius à Thubur Sicubure quidã Cyprianus cum turpissima fœmina in lupanari deprehẽsus, & Primiano Carthagine oblatus atq; dãnatus est: Iste quanq; baptizabat, anteq detectus & abiectus esset, nõ utiq; habebat consciẽtiã sancte dãtis, quæ ablueret accipiẽtis, unde igitur abluti sunt qui hodie illo damnato nõ utiq; rursus abluuntur? Nõ erat necesse

Cap. XXXIIII — Matth. 16

ut hominem nominarem, nisi Petilianus iterũ diceret, Quis est iste aut unde prosiliuit? Cur C istũ baptistã nostri nõ discusserunt, sicut Ioannes Petiliano ita sentiẽte discussus est? An & discusserũt quantũ homines hominẽ potuerũt, sed astuta fictione latitantẽ diu nõ inuenerũt.

Cap. XXXV Huius ne aqua nõ erat mẽdax, aut oleũ fornicatoris est oleũ peccatoris, an q̃d catholica dicit & uerũ est, & illa aqua & illud oleũ non eius erat à quo ministrabatur, sed cuius ibi nomen inuocabatur? Cur illi q ab isto ficto & occulto baptizabãtur, nõ probabãt spiritũ quia

Sap. 1 ex deo nõ erat? Spiritus enim sanctus disciplinæ fictũ fugiebat. An & illũ fugiebat & sua sacramenta, quamuis per eũ ministrata nõ deserebat? Postremo quoniã illos nõ negatis ablutos, quos illo damnato nõ curatis abluẽdos, uidete si tot nebulis multipliciter offusis, ullo loco Petilianus respondet, unde isti abluti sint, si consciẽtia sanctẽ dantis attẽditur, quæ abluat accipientis, quam latẽs immundus habere nõ potuit? Nihil ergo ad hoc respondens quod ab eo tã instanter inquiritur. Deinceps etiã sibi loquẽdi latitudinẽ comparãs, cũ hæc, inquit, & prophetæ & Apostolus caute timuerint, qua frõte tu dicis q, bene credẽtibus sanctum est baptisma peccatoris, quasi ego uel quisq; catholicus peccatorũ baptisma esse dicat, quod peccatore ministrante traditur uel accipitur, & non illius in cuius credens nomine baptizatur. Inde etiã excurrit in Iudam traditorem, & dicit in eum quicquid potest, adhibẽs testimonia prophetica quæ de illo tãto ante præmissa sunt, tanq̃ Ecclesiam Christi toto orbe diffusam, cuius causa in hac quæstione uersatur, Iudæ traditoris impietate perfundat, nõ consyderans q; uel hinc debuit admoneri, tam non esse dubitandum illam esse ecclesiam Christi quæ in omnibus gẽtibus dilatatur, quoniã hoc tãto ante ueraciter prophetatum est, q̃; nõ est dubitandũ ab uno ex discipulis tradi oportuisse Christũ, quoniã & hoc similiter prophetatũ est.

Cap. XXXVI Sed plane post hæc Petilianus ubi ad nostrum illud uenit obiectum, q, Maximianistarum baptismum quos dãnauerat susceperũt, quamuis in huius quæstione propositionis suis uerbis q̃; meis uti maluerit. Neq; enim nos dicimus prodesse nobis debere baptismum peccatorum quẽ non solum peccatorũ, sed nullorũ omnino hominũ dicimus, qui eũ Christi D esse cognoscimus. Ita quippe proposuit, At enim pertinaciter asseueras, inquit, quia debet uobis prodesse baptismum peccatorũ, propterea quia & nos ut dixisti, reorũ quos iuste damnauimus baptismũ conseruamus. Vbi ad hanc quæstionẽ ueni ut dixi, omnis etiã simulata pugna defecit: Quò iret, quà exiret, quo aditu perscrutato aut molito uel clanculo euaderet uel ui erumperet nõ inuenit, licet hoc, inquit, secundo libro demõstrem quantũ inter nostros intersit & uestros quos dicis innocentes, tamen interim uos prius à collegarũ uestrorũ criminibus quæ nostis eripite, & sic de his quos obijcimus exquirite rationẽ. AVG. Sic respondeat quisq; hominũ, sic respõdeat, nisi qui ueritati aduersatur, contra quẽ non inuenit quid respõdeat? Si ergo nos eadẽ uerba dicamus, interim uos prius à collegarum uestrorũ criminibus quæ nostis eripite, & sic nobis de his quos putatis apud nos malos ullũ crimen obijcite, utriq; uicimus, an uicti sumus? Imò uero ille uicit pro ecclesia sua & in ecclesia sua qui nos

1. Cor. 1 docuit in scriptura sua, ut nemo glorietur in homine, & ut qui gloriatur in dñ̃o glorietur. Ecce enim nos qui cũ ueritatis eloquia dicimus, nõ iustificari credẽtem ab homine à quo bapti-

Rom. 4 zatur, sed ab illo de quo scriptũ est, Credenti in eũ qui iustificat impiũ, deputatur fides ad iustitiam, quoniã nõ gloriamur in homine, nitimurq; donante ipso cũ gloriamur in domino gloriari, quoniã securi sumus quicquid de quibusdã nostræ cõmunionis hominibus erroris aut criminis probare potuerit. Apud nos enim qcunq; mali uel penitus latent, uel quibusdã noti propter bonos quibus ignoti sunt, & apud quos conuinci nõ possunt, propter unitatis & pacis uinculũ tolerantur, ne cũ zizanijs eradicetur & triticũ, ita malitiæ suæ sarcinam portant, ut eam cũ eis nemo cõmunicet, nisi quibus eorũ iniquitas placet. Neq; enim metuimus ne quos baptizant iustificari nõ possint, cum illi in eũ credãt qui iustificat impios, ut deputetur fides eorũ ad iustitiam.

Cap. XXXVII Proinde apud nos nec ille quẽ dixit à uobis propter sodomitarum crimen abiectum, & in locũ eius constitutũ alterum, & rursus ipsi nostro collegio redditũ, nesciens quid loquatur, nec ille quẽ apud nos pœnitentẽ fuisse cõmemorat, quocunq;

A cunque modo eorũ causæ defendi siue possint siue nõ possint aliquid præiudicãt Ecclesiæ dei quæ per omnes gẽtes diffunditur,& crescit in mũdo usque ad messem,in qua si uere mali sunt quos accusatis,nõ iam in illa,sed in paleis eius sunt.Si uero boni sunt,cũ eos iniquis criminationibus infamatis,ipsi uelut aurũ probantur uobis in paleæ similitudinẽ ardẽtibus, alienis tamen peccatis nõ maculatur ecclesia, quæ secũdũ fidelissimas prophetias toto terrarũ orbe dilatata finẽ seculi tanquam litus expectat, quo perducta careat piscibus malis,cũ quibus intra eadẽ dominica retia,quandiu separari ab eis impatiẽter nõ debuit,naturæ incommoditas ferri potuit innocẽter.Nec propterea tamen ecclesiastica disciplina negligitur à cõstantibus & diligẽtibus & prudẽtibus dispẽsatoribus Christi,ubi crimina ita manifestãtur,ut nulla possint probabili ratione defendi. Extãt innumerabilia documẽta in eis qui uel episcopi uel alterius huiuscemodi gradus clerici fuerũt, & tũc degradati uel pudore in alias terras abierũt, uel ad uosipsos aut ad alias hæreses trãsierunt,uel in suis regionibus noti sunt,quorũ tanta est multitudo dispersa per terras, ut si eã Petilianus refrenata paululũ maledicendi temeritate cogitaret,nequaquam caderet in tã aperte falsam uanamque sententiam qua dicendũ nobis putaret: Nemo uestrũ est innocẽs,ubi reus nemo damnatur. Vt enim alios omittam diuersis terris habitãtes,uix enim alicubi deest hoc genus hominũ quo appareat iniquos præpositos ac ministros,& in catholica Ecclesia solere damnari, Mileuitanũ Honoriũ de proximo potuit intueri.De Splẽdonio uero quẽ diaconũ in catholica damnatũ,& à se rebaptizatum presbyterũ fecit,cuius in Gallia damnationẽ ad nos à fratribus missam collega noster Fortunatus ibidẽ apud Constantinam publice legendã proposuit,& quẽ postea idẽ Petilianus horrẽdas eius insidias expertus abiecit.De hoc ergo Splẽdonio quãdo nõ potuit cõmoueri quẽadmodũ mali & in catholica degradentur,miror in quo temeritatis præcipitio cor habebat cũ ista dictaret,ubi ausus est dicere,Nemo uestrũ est innocẽs,ubi reus nemo damnatur. Quamobrẽ permixti corporaliter,separati spiritaliter in catholica mali,& quando humana cõditione ignorãtur,& quando disciplinæ cõsyderatione dãnãtur,suas sarcinas portãt: Ac per hoc illi securi sunt,si eorũ peccatis imitatione & cõsensione non cõmunicãt quicunque per eos Christi baptismo baptizãtur,quia & si per optimos baptizarẽtur,nõ nisi ab illo qui iustificat impiũ iustificarentur. Credẽtibus quippe in eũ qui iustificat impium,deputatur fides ad iustitiam. Cap.XXXVIII

B

Vos autẽ cum obijciũtur uobis Maximianistæ trecentorum & decem cõcilij sententia damnati,eodẽ concilio tot procõsulibus & tot gestis municipalibus allegato oppugnati de basilicis quas tenebant per iussa iudicũ & ciuitatum auxilia perturbati, rursus à uobis cũ eis quos extra cõmunionẽ uestrã baptizauerant,sine ulla baptismi quæstione suscepti & honorati,quid respõdeatis nõ inuenitis.Sentẽtia quippe uincimini,nõ uera sed uestra,qua contenditis in eadẽ cõmunione sacramẽtorum, alios aliorũ perire criminibus, & talẽ quemque esse, qualis est homo à quo fuerit baptizatus,si nocẽs nocẽtem,si innocẽs innocentẽ. Quæ si uera sunt,ut alios innumerabiles omittam,Maximianistarum certe quorũ scelus usque ad illorum similitudinẽ quos uiuos terra sorbuit, in tam numeroso cõcilio uestri exaggerarũt,uos crimina perdiderũt.Si autẽ Maximianistarum crimina uos nõ perdiderũt, falsa sunt quæ ita sentis,& multo minus nescio quæ nõ probata crimina Aphrorũ, orbem terrarũ perdere potuerunt: Ac per hoc sicut scribit Apostolus, Vnusquisque sarcinã suã portat, & nullius est baptismus Christi nisi Christi, & frustra promittit Petilianus ex hoc quod de Maximianistis intendimus,in secũdo libro esse dicturum,nimis male sentiẽs de cordibus humanis,quasi nõ intelligant eum nõ habere quid dicat. Nam si baptismus quẽ Prætexatus & Felicianus in Maximiani communionẽ ministrauerũt,illorũ fuit,cur à uobis in eis quos baptizauerũt, tanquam Christi susceptus est? Si aũt uere Christi est sicuti est,nec eis prodesse posset,qui eum cum scelere schismatis habuissent,quid uos potuisse dicitis præstitisse illis quos cum eodẽ baptismo suscepistis, nisi ut per uinculũ pacis deleto crimine sceleratæ diuisionis, nõ cogerẽtur sancti lauacri sacramentũ accipere quasi nõ haberẽt, sed sicut erat antea pernitiosum,ita illis iam utile esse inciperet quod haberẽt, Aut si hoc eis in uestra cõmunione præstitum nõ est, Cap.XXXIX Gal.6 Cap.XL

quia nec præstari schismaticis apud schismaticos posset, hoc tamen uobis in catholica communione præstatur, non ut baptismum accipiatis quasi desit uobis, sed ut ipse quem accepistis prosit uobis. Omnia quippe sacramenta Christi non ad salutem sed ad iudicium habentur sine charitate unitatis Christi. Sed quia non uera sed uestra sententia est, nescio per quorum baptismum traditorum perijsse Christi baptismum de orbe terrarum, merito non inuenitis quid respondeatis de recepto baptismo Maximianistarum. Videte itaque & uigilantissime mementote quemadmodum Petilianus nec ad eaipsa responderit quæ sibi ita proponit, unde aliquid loqui uideatur. Illud autem olim dimisit omnino, nec uobis dicere uoluit, quia utique non potuit, nec usq; ad finem uoluminis sui aliquando dicturus est quod ex primis partibus epistolæ meæ, quasi refellendum commemorauit. Additis quippe etiam duobus uerbis quæ me subtraxisse quasi fortissima sua munimenta iactauit, nihilominus imminutus iacens, non inueniens quid respondeat cum quæritur, si conscientia sancte dantis attenditur, quæ abluat accipientis, unde sit eius abluenda conscientia, qui pollutã conscientiã non sancte dantis ignorat, & si quis fidem sciens à perfido sumpserit non fidem percipit sed reatum, unde fidem accepturus sit nõ reatum, qui nesciẽs baptizatur à perfido? Ad hoc enim iã diu ex quo loquitur, nihil respondisse manifestum est. Deinceps perrexit ore maledico in uituperationẽ monasteriorum & monachorum, arguẽs etiã me quod hoc genus uitæ à me fuerit institutum: Quod genus uitæ omnino quale sit nescit, uel potius toto orbe notissimum, nescire se fingit, inde asserens me dixisse Christum esse baptistam. Subiecit etiam quædam uerba ex epistola mea quasi hoc ex mea sentẽtia dixerim, quod ex uestra & ipsius dixi, & copiosissima atrocitate inuectus est, quasi in me qui hoc dixerim cum illa quam reprehendit non sit mea sed ipsius & uestra sententia, quod paulopost dilucide quantum ualuero demõstrabo. Deinde conatus est nos docere multis & superfluis uerbis, quod non Christus baptizet, sed in eius nomine baptizetur, simul & patris & filij & spiritussancti, de qua ipsa trinitate dixit uel quod uoluit uel quod potuit, Christum esse medium trinitatis. Inde de nomine Simonis & Variæ magorum ingessit nobis quas ei libuit cõtumelias. Inde Optati Camigadẽsis causam pedetentim suspendens, ne illius perfunderetur inuidia, non se nec suos de illo iudicare potuisse, & in eoipso nos insimulans, quod ille meis suggestionibus pressus sit. Postremo conclusit epistolam suos exhortans & monens ne decipiãtur à nobis, & nostros dolens quod eos peiores quã fuerant fecerimus.

Cap. XLI His igitur diligenter consyderatis atq; discussis, quod ex ea ipsa epistola quam scripsit, satis dilucide apparet: Petilianus non respondit omnino ad hoc quod in epistola mea primitus posui, si quẽadmodum dicit, consciẽtia dantis, uel potius ut addam quod magnũ firmamẽtum putat, si consciẽtia sancte dantis attẽditur, quæ abluat accipiẽtis, unde abluẽdus sit qui accipit baptismum, cũ si dantis conscientia polluta est, accepturus ignorat. Vnde nõ mirãdum est hominẽ pro falsitate resistentem pressum, cõtra ueniẽtis ueritatis angustias insana potius anhelasse conuitia, quã cum illa quæ uinci nõ potest ambulare uoluisse. Nunc iam obsecro paucis animũ intẽdite, ut uobis quid timuerit ut ad hoc nõ respõderet euidẽter ostẽdam, & quod obscurare conatus est, in lucem proferã. Poterat utiq; nobis quærẽtibus unde abluẽdus sit qui accipit baptismum cum dãtis polluta conscientia est, & hoc ille qui est accepturus ignorat, facillime respondere, à domino deo, & omnino fidentissime dicere, prorsus deus abluit accipientis conscientiam, quando maculosam non sancte dantis ignorat, sed homo qui iam sectæ uestræ intentione coactus fuerat mundationem accipientis in conscientia dantis ponere, quippe qui dixerat, Conscientia nanq; dantis uel sancte dantis attenditur quæ abluat accipientis, timuit ne melius homo baptizari uideretur ab occulto homine malo quã à manifesto homine bono: Tũc enim non à consciẽtia sancte dantis hominis, sed ab ipsa excellentissima dei sanctitate esset abluendus. Hoc ergo metuens, ne tanta eum sequeretur absurditas uel potius dementia, ut quã fugeret nesciret, noluit dicere unde sit accipientis abluenda conscientia, quando maculosam conscientiam non sancte dantis ignorat, & litigioso strepitu cuncta perturbans occultare

A occultare maluit quid ab eo quæreretur quam hoc respondere quærenti unde statim soffocaretur, nunquam tamen putans ab hominibus bene cordatis legi posse litteras nostras, aut ab eis legi suas qui legissent & meas, quibus respondere se finxit.

Nam hoc quod modo dixi in illa ipsa epistola mea contra quam scribendo nihil dixit, euidentissime positum est, & quid ibi egerit quæso parumper aduertite, & quamuis illi faueatis nosque oderitis, si potestis æquo animo tolerate. Quia enim prior epistola sua cuius primis partibus quæ solæ in manus nostras tunc uenerant primo responderam, ita spem baptizandi hominis in homine baptizante posuerit, ut diceret, Omnis res enim origine & radice consistit, & si caput non habet aliquid nihil est. Quia ergo hoc Petilianus dixerat, non aliud uolẽs intelligi originem & radicem & caput baptizandi hominis, nisi hominem à quo baptizaretur, subieci ego & dixi. Quærimus itaque nos cum ille baptizator perfidus latet, si tunc ille quem baptizat fidem percipit non reatum, si tunc ei non est baptizator eius origo & radix & caput, quis est à quo accipit fidem? ubi est origo de qua oritur, ubi radix unde germinat, ubi caput unde incipit? An forte cum baptizantem perfidum ille qui baptizatur ignorat, tunc Christus dat fidẽ, tunc Christus est origo & radix & caput? Hoc ergo & nunc dico & exclamo, sicut etiam illic exclamaui, O humana temeritas & superbia, cur non sinis potius ut semper Christus det fidem, Christianum dando facturus? Cur non sinis ut semper sit Christus origo Christiani, in Christo radicem Christianus infigat, Christus Christiani sit caput? Neque enim etiam cum per sanctum & fidelem dispensatorem gratia spiritalis credentibus impartitur, dispensator ipse iustificat, ac non ille unus de quo dictum est, quod iustificat impium. Aut uero apostolus Paulus erat caput & origo eorum quos plantauerat, aut Apollo radix eorum quos rigauerat, ac nõ ille qui eis incrementum dederat, cum idem dicat, Ego plantaui, Apollo rigauit, sed deus incrementum dedit, Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat deus? Nec radix eorum erat ipse, sed ille potius qui ait, Ego sum uitis, uos estis sarmenta. Caput etiam eorum quomodo esse poterat, B cum dicat nos multos unum esse corpus in Christo, ipsumque Christum caput esse uniuersi corporis, pluribusque locis apertissime prædicet. Quapropter siue à fideli siue à perfido dispẽsatore sacramentũ baptismi quisque percipiat, spes ei omnis in Christo sit, ne sit maledictus omnis qui spem suam ponit in homine. Hoc ego in epistola priore cum Petiliano respõderẽ, puto quia & dilucide & ueraciter posui. Hoc etiã nunc cõmemoraui, illud insinuans atque commendans, ut omnino spes nostra nõ sit in homine, deumque Christum mundatorẽ, iustificatorẽ hominum esse credamus, credentiũ in eum qui iustificat impiũ, ut deputetur fides eorũ ad iustitiã, siue ille homo sit sanctus qui ministrat baptismum, siue impius & fictus quẽ fugiat spiritussanctus. Tunc deinde subdidi, si aliter esset, quãta consequeretur absurditas, & dixi quod & nunc dico. Alioquin si talis quisque in gratia spiritali renascitur, qualis est ille à quo baptizatur, & cum manifestus est qui baptizat homo bonus, ipse dat fidem, ipse origo & radix caputque nascẽtis est. Cum autẽ latet perfidus baptizator, tũc quisque à Christo percipit fidem, tunc à Christo ducit originem, tunc in Christo radicatur, tũc Christo capite gloriatur, optandum est ab omnibus qui baptizantur, ut baptizatores perfidos habeant & ignorent eos: Quamlibet enim bonos habuerint, Christus est utique incomparabiliter melior, qui tunc erit baptizati caput si perfidus lateat baptizator. Quod si dementissimum est credere, semper enim Christus iustificat impium, faciẽdo ex impio Christianum, semper à Christo percipitur fides, semper Christus est origo regeneratorũ & caput ecclesiæ, quid habent ponderis illa uerba quæ uani lectores non attendunt quid intus habeant, sed tantum quemadmodum sonent? Hæc tunc dixi, hæc in illa mea epistola scripta sunt.

Deinde paulo post quoniam ille dixerat, Quæ cum ita sint fratres quæ potest esse peruersitas, ut qui suis criminibus reus est, alium faciat innocentem, dicente domino Iesu Christo, Arbor bona bonos fructus facit, arbor mala malos fructus facit: Nunquid colligunt de spinis uuas? Et iterum, Omnis homo bonus de bono thesauro cordis sui profert bona,

Cap. XLII
Supra lib. 1. cap. 4 & lib. 2. cap. 5
Supra lib. 1. cap. 5
1. Cor. 3
Ioan. 15
Cap. XLIII
Supra. lib. 1. cap. 6
Cap. XLIIII
Supra lib. 1. cap. 7 & 8
Matth. 7
Matth. 12

& omnis homo malus de thesauro cordis sui profert mala. Quibus uerbis Petilianus satis C apertissime ostendit tanquam arborem accipiendum eum hominem qui baptizat, & tanquam fructum eum qui baptizatur. Ad hæc ego responderam, Si arbor bona bonus baptizator est, ut fructus eius bonus sit ille quem baptizauerit, quisquis ab homine malo etiam nō manifesto fuerit baptizatus, bonus esse non poterit, de mala quippe arbore exortus est. Aliud est enim arbor bona, aliud arbor occulta, sed tamen mala. Quid aliud his uerbis intelligi uolui, nisi quod paulo superius posueram arborem & fructum eius, non eum qui baptizat & eum qui baptizatur, sed hominem arborem, fructum uero eius opus & uitam eius accipi debere, quam semper habet bonam bonus, & malam malus, ne illa sequatur absurditas, ut malus sit homo etiam ab occulto malo homine baptizatus tanquam fructus arboris, quamuis occultæ, sed tamen malæ: Contra quod ille nihil omnino respondit.

Cap. XLV Sed ne diceret, siue ille siue aliquis uestrum, cum quis occultus malus est qui baptizat, tunc non esse fructū eius illum quē baptizat, sed fructum Christi, continuo subieci, quamuis uesanus error etiam istam sententiam consequatur, & repetiui illud, licet alijs uerbis, quod

Supra lib. 2. cap. 8. in fine

pauloante dixeram, Si cum occulta est arbor mala, quicunque ab illa fuerit baptizatus, nō de illa sed de Christo nascitur, sanctius iustificantur qui baptizantur ab occultis malis, quam qui baptizantur à manifestis bonis. Petilianus ergo his tam uehemētibus coartatus angustijs, tacuit superiora ex quibus ista pendebant, & hæc absurda quæ illius consequūtur errorem, ita commemorauit in responsione sua, quasi hæc ego ex mea sententia dixerim, quæ ideo dicta sunt ut attenderet quantum mali sequeretur eius sententiam, & eam mutare cogeretur. Hanc ergo fraudem audientibus uel legētibus faciens, & omnino desperans legi posse quæ scripsimus, cœpit in me grauiter & petulanter inuehi, tanquam ego sensissem optādum esse

Supra lib. 2. cap. 6

omnibus qui baptizātur, baptizatores perfidos habeant & ignorent eos, quoniam quamlibet bonos habuerint, Christus est incomparabiliter melior, qui tunc erit baptizati caput, si perfidus lateat baptizator. Itē tanquam ego sensissem, sanctius iustificari eos qui baptizantur ab occultis malis, quam qui baptizātur à manifestis bonis, D cum hæc mirabilis insania ideo à me commemorata sit, quia illos necessario sequitur qui cum Petiliano sentiūt, sic esse hominem baptizatum ad baptizatorem suum, quemadmodum est fructus ad arborem de qua nascitur, bonus de bona, malus de mala, quibus cum dixerimus ut respondeant cuius arbitrentur fructum esse hominem baptizatum quādo ab occulto malo baptizatur, quoniam non audent eum rebaptizare, coguntur respondere, tunc eum non esse fructum occulti illius mali, sed esse fructum Christi, ac per hoc sequitur eos quod uolunt, & quod sentire demētis est, quia si homo tunc est fructus hominis baptizatoris sui, quando à manifesto bono baptizatur, cū uero baptizatur ab occulto homine malo, tunc non ipsius fructus sed Christi est, sanctius iustificantur qui baptizantur ab occultis malis, quam qui baptizātur à manifestis bonis.

Cap. XLVI Quod cum mihi Petilianus tribuens tanquam hoc ego senserim, satis in me grauiter ac uehementer inuehitur, ipse utique demonstrat eaipsa grauissima inuectione sua, quantum nefas sit ista sentire, ac per hoc quicquid propter istam sententiam in me dixisse uideri uoluit, in seipsum dixisse inuenitur, quia talia sentire conuincitur. Ibi enim ostendit quanta ui ueritatis superatus sit, ubi alium exitum non inuenit, nisi ut me sensisse fingeret, quod ipse

1. Cor. 15

sentit, quemadmodum si illi quos Apostolus arguit, quia dicebant non esse resurrectionem mortuorum, eundem Apostolum accusare uellent, quoniam dixit, Neque Christus resurrexit, & inanem esse prædicationem apostolorum, inanem etiam fidem credentium, falsosque inueniri testes aduersus deum, qui dixissent quod suscitauerit Christum. Hoc mihi Petilianus facere uoluit, desperans legi posse quæ scripsi, quibus respondere non potuit, & putari se respondisse magnopere concupiuit. Sed quemadmodum si quispiam illud fecisset Apostolo recitato uniuerso ipso loco ex eius epistola, redditisque superioribus uerbis ex quibus ista pendere quisquis legit intelligit, omnis illa calumniosa reprehensio in frontem reprehendentium relideretur: Sic redditis ex epistola mea superioribus, dum me Petilianus

A tilianus accusat in eius faciem, unde illa conatus est remouere, maiore impetu retorquentur. Apostolus enim redarguens eos qui negabant resurrectionem mortuorum, ista absurditate corrigit quæ inuitos sequitur talia sentientes, ut dum exhorrent quod nefas est dicere, corrigant quod ausi sunt credere. Proinde ita dicit, Si resurrectio mortuorum non est, neque Christus resurrexit, si autem Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, uana est & fides uestra: Inuenimur autem & falsi testes dei, quoniam testimonium diximus aduersus deum, quia suscitauit Christum quem non suscitauit, ut dum timeant dicere Christum non resurrexisse, & cætera mala ac nefaria quæ sequuntur corrigant, quod stulte infideliterque dixerunt non esse resurrectionem mortuorum. Si ergo tollas quod in capite ratiotinationis huius est positum: Si resurrectio mortuorum non est, male cætera dicta sunt & Apostolo tribuenda, Si autem reddas unde pendent & in exordio cōstituas: Resurrectio mortuorum non est, recte consequentur, Neque Christus resurrexit, & inanis est prædicatio nostra, inanis est & fides uestra, & cætera quæ cōnexa sunt: Et hæc omnia ab Apostolo bene & prudenter dicta sunt, quoniam quicquid mali habent, illis imputandum est qui negabant resurrectionem mortuorum. Sic etiam in epistola mea, tolle quod positum est: Si talis quisque in gratia spiritali renascitur, qualis est ille à quo baptizatur, & cum manifestus est qui baptizat homo bonus, ipse dat fidem, ipse origo & radix caputque nascentis est. Cum autem latet perfidus baptizator, tunc quisque à Christo percipit fidem, tūc à Christo ducit originem, tunc in Christo radicatur, tunc Christo capite gloriatur, tolle ista unde pendet quod sequitur, & ualde pessime dictum mihique tribuendum est: Optandum est omnibus qui baptizantur ut baptizatores perfidos habeant & ignorent eos: Quamlibet enim bonos habuerint, Christus est utique incomparabiliter melior, qui tunc erit baptizati caput, si perfidus lateat baptizator. Reddantur autem illa quæ uos dicitis, tunc iam hoc quod inde pendet & religatum sequitur, non à me sentiri inuenitur, & quicquid mali habent in uestram sententiam retorquetur. 1.Cor.15 Supra lib. 1. cap. Supra lib. 1. cap.

B Item tolle quod positum est, Si arbor bona bonus baptizator est, ut fructus eius bonus sit ille quem baptizauerit, & si cum occulta est arbor mala, quicunque ab illa fuerit baptizatus, non de illa sed de Christo nascitur, tolle ista quæ cogimini, & ex uestra secta & ex Petiliani epistola cōfiteri, & meum erit ac mihi imputandum illud insanum quod sequitur, Sanctius iustificantur qui baptizātur ab occultis malis quam qui baptizantur à manifestis bonis. Redde autē illa ex quibus hoc pendet, cōtinuo uidebis & me hoc ad eos corrigēdos recte posuisse, & totum quod uobis in hac sententia merito displicet, in uestram faciem recidisse.

Cap. XLVII 1.Co.15 Proinde quemadmodum illi qui resurrectionem mortuorum negabāt, nullo modo se defenderent à tantis malis quæ ad eos redarguendos connexuit Apostolus, dicens, Neque Christus resurrexit, & nefanda similiter cætera nisi mutarent sententiam, & faterentur esse resurrectionem mortuorum: sic etiam uos si nō uultis uobis imputari quod ad uos conuincendos & corrigendos dicimus: Sanctius iustificari eos qui baptizantur ab occultis malis, quam qui baptizantur à manifeste bonis, mutate sententiam, & eorum spem qui baptizantur, nolite in hominem ponere: Nam si ponitis, uidete quid dicam, ne hoc aliquis iterum supprimat, & dicat me sensisse quod ad uos redarguendos corrigendosque commemoro. Videte quid dicam unde pendeat quod dicturus sum: Si eorum spem qui baptizandi sunt in homine à quo baptizantur ponitis: Si baptizatorem hominem sicut scripsit Petilianus, originem & radicem & caput eius qui baptizatur constituitis: Si arborem bonam bonum hominem baptizātem, fructum autem eius bonum eum qui fuerit ab ipso baptizatus accipitis, admonetis ut quæramus à uobis, qua origine oriatur, qua radice pullulet, cui capiti subnectatur, de qua arbore nascatur quem malus baptizat occultus. Ad hanc quippe inquisitionem pertinet etiam illud, cui non respondisse Petilianum sæpissime commēdaui: Vnde abluatur qui accipit baptismum cum maculosam consciētiam non sancte dantis ignorat, hanc etiam conscientiam dantis uel sancte dantis uult esse originem radicem, caput, semen, arborem: unde existat, unde ꝓpagetur, unde incipiat, unde germinet, unde nascatur sanctificatio baptizati.

Cum

Cap.XLVIII Cum ergo quærimus unde ablutus ſit quem in ueſtra communione non rebaptizatis, C
etiam cum eum conſtiterit ab aliquo baptizatum qui propter occultam nequitiam iam ſan
cte dantis conſcientiã non habebat, quid reſponſuri eſtis niſi à Chriſto aut à deo, quamuis
& Chriſtus deus ſuper omnia ſit benedictus in ſecula, aut à ſpirituſancto, cũ & ipſe ſit deus,
Act.5 quia hæc trinitas unus deus. Vnde Petrus cum dixiſſet homini, Auſus es mentiri ſpirituiſan
cto: continuo ſecutus adiunxit quid eſſet ſpirituſſanctus, & ait, Non es mẽtitus hominibus
ſed deo. Poſtremo etiã ſi dicatis eum ab angelo ablui atq; mundari, quando pollutam con/
ſcientiam non ſancte dantis ignorat, uidete quia ſancti homines cum in æternam uitam re
ſurrexerint, tunc de illis dictum eſt, ꝙ erunt æquales angelis dei. Quiſquis ergo & ab angelo
abluitur, ſanctius abluitur ꝗ̃ ſi abluatur ab hominis qualicunq; conſcientia: Cur ergo non
uultis ut dicatur uobis, ſi tunc abluit homo quando manifeſtus bonus eſt, cum autem occul
tus homo malus eſt, quoniam non habet conſcientiam ſancte dantis, nõ iam ipſe, ſed deus
aut angelus abluit, ſanctius iuſtificantur qui baptizantur ab occultis malis, ꝗ̃ qui baptizan
tur à manifeſtis bonis. Quæ ſententia ſi uobis diſplicet, quoniam reuera omnibus diſplicere
debet, illa tollite unde naſcitur, illa corrigite unde religatur: Illa enim non præcedant, & iſta
Cap.XLIX non ſequitur. Nolite itaq; dicere, conſcientia ſancte dantis attenditur, quæ abluat
accipientis, ne dicatur uobis, quando latet dantis conſcientia polluta, quis abluit accipientis
conſcientiam? Et cum reſponderitis, uel deus uel angelus, quoniam quid reſpõdeatis aliud
non habetis, ſequatur uos unde confundamini: Sanctius iuſtificãtur qui baptizantur ab oc
cultis malis, ut uel à deo uel ab angelo abluãtur, ꝗ̃ qui baptizantur à manifeſtis bonis, qui
deo uel angelis non cõparantur, Sed dicite quod dicit ueritas & catholica Eccleſia, quia non
ſolum cum malus eſt miniſter baptiſmi, uerumetiam cum ſanctus & bonus eſt, nõ eſt in ho
mine ſpes ponenda, ſed in illo qui iuſtificat impium, in quem credentibus fides ad iuſtitiam
Rom.4 deputatur. Cum enim dicimus, Chriſtus baptizat, non uiſibili miniſterio dicimus, ſicut pu/
tat uel putari cupit nos dicere Petilianus, ſed occulta gratia, occulta potẽtia in ſpirituſancto: D
Ioan.1 ſicut dictum eſt de illo à Ioanne Baptiſta, Hic eſt qui baptizat in ſpirituſancto. Nec ſicut
Petilianus dicit, iam baptizare ceſſauit, ſed adhuc id agit non miniſterio corporis ſed inuiſi/
bili opere maieſtatis. Quòd enim dicimus, ipſe baptizat, non dicimus ipſe tenet & in aqua
Eph.5 corpus credentis tingit, ſed ipſe inuiſibiliter mundat, & hoc uniuerſam prorſus Eccleſiam.
Neq; enim Apoſtolo Paulo non eſt credendum, qui de illo dixit, Viri diligite uxores ue/
ſtras ſicut Chriſtus eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, ut eam ſanctificaret, mundans eam
lauacro aquæ in uerbo uitæ: Ecce quia Chriſtus ſanctificat, ecce quia Chriſtus ipſo lauacro
Hiere.12 aquæ in uerbo ubi miniſter uidetur corporaliter operari, ipſe abluit, ipſe mundat. Nemo er/
Pſal.39 go ſibi arroget quod dei eſt, ſi certa ſpes hominum cum illo figitur qui fallere non poteſt,
quoniam maledictus omnis qui ſpem ſuam ponit in homine: &, Beatus cuius eſt dominus
deus ſpes ipſius: Nam diſpẽſator fidelis mercedem accipiet uitã æternam, diſpẽſator autem
infidelis cum cibaria dominica diſtribuit conſeruis, abſit ut per ſuã infidelitatem cibaria inu
tilia faciat: Quoniam quæ dicunt, inquit, facite, quæ autem faciunt facere nolite. Quod ideo
contra malos diſpenſatores præceptum eſt, ut bona dei per ipſos accipiantur, mala autem
Cap.L ipſorum uita ex diſſimilitudine caueatur. Si autem ad iſta prima uerba epiſtolæ
meæ Petilianũ non reſpondiſſe manifeſtum eſt, & ubi reſpondere conatus eſt, magis oſten
dit ꝙ nõ potuerit reſpondere, quid de illis partibus meorum ſcriptorum loquar, quibus nec
reſpondere tentauit quæ omnino non attigit, quæ tamen qualia ſunt ſi recenſere quiſq; uo/
luerit, qui & mea & ipſius habet ſcripta, puto ꝙ intelligat quanta firmitate roborata ſint.
Quod ut uobis breuiter oſtendam, ipſa teſtimonia de ſcripturis ſanctis prolata, recolite
uel legendo recenſete, quæ poſuit uelut aduerſus nos, & in mea reſpõſione quæ poſui etiam
ego aduerſus uos, & uidete quemadmodum ego illa quæ ipſe poſuit, oſtendi non nobis, ſed
potius uobis eſſe contraria, ipſe autẽ illa quæ poſui maxime neceſſaria, omnino non attigit,
& in illo uno Apoſtoli quod tanquam pro ſe pertractare conatus eſt, uidebitis ꝗ̃ nullum
exitum

A exitum inuenerit. Pars quippe epistolæ quã scripsit ad suos à capite usq; ad eum locum ubi dicit, Hoc nobis dominus imperat, Cum uos persecuti fuerint homines in ciuitate ista, fugite in aliam, q; si & in ea uos persequuntur fugite in aliam: Primum uenit in manus nostras, huic respondimus, quæ nostra responsio cum etiam in illius uenisset manus, scripsit hanc contra, quam nunc refellimus, & eum nostræ non respondisse monstramus. In illa ergo prima parte scriptorum eius quibus primum respondimus, hæc sunt testimonia scripturarum quæ nobis putauit aduersa: Arbor bona bonos fructus facit, & arbor mala malos fructus facit: Nunquid colligunt de spinis uuas? Et iterum, Omnis homo bonus de bono thesauro cordis sui profert bona, & omnis homo malus de thesauro cordis sui profert mala. Et iterũ, Qui baptizatur à mortuo, non ei prodest lauatio eius. His testimonijs uolens ostendere talem fieri eum qui baptizatur, qualis fuerit à quo baptizatur. Ego contrà quemadmodum accipienda essent hæc testimonia, & q; eius intentionem nihil adiuuarẽt ostendi. Cætera uero quæ posuit dicta, in malos & sceleratos homines, non esse aduersus frumenta dominica, sicut prædicta & promissa sunt toto orbe diffusa, & potius à nobis contra uos posse dici satis edocui: Recensete & inuenietis. At uero ego quæ posui pro Ecclesiæ catholicæ assertione ista sunt, q; ad baptismum attinet, ne id q; gratia dei regeneramur, mundamur, iustificamur danti homini tribuatur. Bonum est confidere in domino, q̃ confidere in homine. Et, Maledictus omnis qui spem suam ponit in homine: Et quia Domini est salus: Et, Vana salus hominis: Et quia neq; qui plantat est aliquid, neq; qui rigat, sed qui incrementum dat deus: Et quia ille in quem creditur iustificat impium, ut deputetur fides eius ad iustitiam. Propter ipsius uero Ecclesiæ unitatem quæ in omnibus gẽtibus dilatatur, cui uos nõ communicatis, hæc testimonia posui de Christo esse prædicta, Qui dominabitur à mari usq; ad mare, & à flumine usq; ad terminos orbis terrarum: Et, Dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Et quòd testamentum dei factum ad Abraam pro nostra, hoc est, catholica communione recitetur, ubi scriptum est, In semine tuo benedicẽtur omnes gentes. Quod semen interpretatur Apostolus dicens, Et semini tuo quod est Christus. Vnde apparet in Christo, non solum Aphros aut Aphricam, sed omnes gentes habituras benedictionem per quas catholica dilatatur Ecclesia tanto ante promissa: Et q; palea cum frumẽtis sit usq; ad ultimam uentilationem, ne quisq; per calumnias criminum alienorum sacrilegium suæ separationis excuset, q; reliquerit uel deseruerit omnium gentium communionẽ: Et ne propter malos dispẽsatores, hoc est præpositos, societas Christiana diuidatur, etiam illud testimonium posui, Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt facere nolite, dicunt enim & nõ faciunt. Hæc ille testimonia de scripturis sanctis à me posita nec ostendit, quemadmodum aliter accipi deberent, ut non ea pro nobis, neque contra nos esse ostenderet, nec omnino attingere uoluit, imò id egit tumultu conuitiorum suorum, ut si fieri posset, hæc à me dicta nulli omnino ueniret in mentem, qui post epistolam meam lectam etiam ipsius legere uoluisset.

Matth.10 · Matth.7 · Matth.12 · Ecci 34 · Psal.117 · Hierc.17 · Psal.3. & 59 · Rom.4 · Psal.71 · Psal.2 · Gen.22 · B · Gal.3 · Matth.23

Cap. LI

Quod uero ex apostoli Pauli scriptis à me positum pro se tractare conatus est, quale sit parumper attendite, Dixisti enim, inquit apostolus Paulus eos qui dicebant se apostoli esse Pauli, obiurgat & dicit, Nunquid Paulus pro uobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? Quapropter si errabant illi, & nisi corrigerentur perirent, qui uolebant esse Pauli, quæ tandem spes eorum est qui uoluerunt esse Donati? Id enim agunt isti ut origo & caput & radix baptizati, non nisi ille sit à quo baptizatur. Hæc uerba & hoc Apostoli testimonium, ex epistola mea commemorauit, & sibi proposuit refellendum. Proinde uidete si ad propositum respondit. Ait enim, Inane hoc dictum est, inflatum & puerile & insipiens, & q; longè sit penitus à fidei nostræ ratione: Tunc enim recte hoc diceres, si nos diceremus, in nomine Donati baptizati sumus, aut Donatus crucifixus est pro nobis, aut in nostro nomine baptizati sumus. At cũ hæc à nobis nec dicta sunt nec dicantur, quia formam diuinæ sequimur trinitatis, & qui nobis talia obijcis, certum est te insanire. Aut si putas quia in Donati uel in nostro nomine baptizati sumus, falleris perdite, simulq;

1. Cor. 1

simulq; de nobis sacrilege confiteris, quia uos in nomine Cæciliani miseros inquinatis. C
Hæc Petilianus contra illa mea respōdit, non intēdens, uel potius ne ab aliquo intendatur, obstrepens omnino nihil se respondisse, quod ad rem de qua agitur pertineret. Quis enim non uideat ideo magis à nobis recte positum hoc Apostoli testimonium, quia non uos dicitis in Donati nomine baptizatos, neq; Donatum crucifixum esse pro uobis, & tamen propter partem Donati uos ab Ecclesiæ catholicæ communione separatis: sicut etiam illi quos Paulus arguebat, non utiq; dicebant in nomine Pauli se fuisse baptizatos, aut Paulum pro se esse crucifixum, & tamen de Pauli nomine schisma faciebant. Sicut ergo illis pro quibus Christus non Paulus crucifixus est, & qui in nomine Christi, non in nomine Pauli fuerūt baptizati, & tamen dicebant, Ego sum Pauli, propter hoc rectius dicitur, Nūquid Paulus pro uobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis, ut hæreāt ei qui pro ipsis crucifixus est, & in cuius nomine baptizati sunt, & non ad nomen Pauli diuidātur: Sic & uobis multo magis, quia nō dicitis, in nomine Donati baptizati sumus, & tamen uultis esse de parte Donati, congruēter dicitur, Nunquid Donatus pro uobis crucifixus est, aut in nomine Donati baptizati estis? Scitis enim Christum pro uobis esse crucifixum, & in nomine Christi uos baptizatos, & tamen propter nomen & partem Donati unitati Christi qui pro uobis crucifixus est, & in cuius nomine baptizati estis, tanta pertinacia repugnatis.

Cap. LII Quia uero id egit Petilianus scriptis suis, ut origo & radix & caput baptizati non nisi ille sit à quo baptizatur, & hoc à me nō inaniter nec pueriliter nec insipienter dictum est, primordia epistolæ ipsius quibus tunc respondi, recensete & uidebitis, imò uero me commemorante diligenter aduertite. Conscientia, inquit, sancte dantis attenditur, quæ abluat accipientis: Nam qui fidem sciens à perfido sumpserit, non fidem percipit sed reatum. Et tanq; diceretur ei, unde hoc probas? Omnis res enim origine, inquit, & radice consistit, & si caput non habet aliquid, nihil est, nec quicq; bene regenerat nisi bono semine regeneretur. Quæ cū ita sint fratres, quæ potest esse peruersitas ut qui suis criminibus reus est, aliū faciat innocentem, D
Matth. 7 dicēte domino Iesu Christo, Arbor bona bonos fructus facit: Nunquid colligunt de spinis
Matth. 12 uuas? Et iterum, Omnis homo bonus de thesauro cordis sui profert bona, & omnis homo
Ecci 34 malus de thesauro cordis sui profert mala. Et iterū, Qui baptizatur à morruo, nō ei prodest lauatio eius. Hæc omnia quo pertineāt uidetis, ut scilicet sancte dantis conscientia, ne quisq; fidem sumens à perfido, non fidem percipiat sed reatum, ipsa sit origo & radix & caput & semen baptizati. Volens enim probare conscientiam sancte dantis attendi quæ abluat accipientis, & non fidem percipere sed reatum, qui fidem sciens sumit à perfido, continuo subiecit, Omnis res enim origine & radice consistit, & si caput non habet aliquid, nihil est, nec quicq; bene regenerat nisi bono semine regeneretur. Et ne quisq; tam tardus esset, ut adhuc non intelligeret de illo eū dicere à quo quisq; baptizatur, explanat hoc subsequenter & dicit, Quæ cum ita sint fratres, quæ potest esse peruersitas, ut qui suis criminibus est reus, alium faciat innocentem, dicente domino Iesu Christo, Arbor bona bonos fructus facit: Nunquid colligunt de spinis uuas? Et ne adhuc incredibili obtusitate cordis cæcus auditor uel lector non uideat de homine baptizante dicere: adiūgit aliud, ubi & hominem nominat. Et iterum, inquit, Omnis homo bonus de thesauro cordis sui profert bona, & omnis homo malus de thesauro cordis sui profert mala. Et iterum, Qui baptizatur à mortuo, nō ei prodest lauatio eius. Certe iam manifestum est, certe iam nō indiget interprete nec disputatore aut demonstratore id agere istos ut origo & radix & caput baptizati, non nisi ille sit à quo baptizatur, & tamen ui ueritatis oppressus, & quasi quæ dixit oblitus, concedit mihi postea Petilianus, ut Christus sit origo & radix regeneratorū & caput Ecclesiæ, non quisq; homo dispensator ministerq; baptismatis. Cum enim dixisset, quia in nomine Christi baptizabant apostoli, ut Christum fundamentum ponebant ut facerent Christianos, & hoc scripturarum farcta rum testimonijs & exemplis, tanq; nos hoc negaremus probaret: Vbi est nunc, inquit, illa uox qua minutis & crebris quæstiunculis crepitans, multa inuoluta de Christo & pro Christo

A ſto & in Chriſto,cōtra humanam temeritatem & ſuperbiam inuidioſe & elate dixiſti?Ecce
Chriſtus eſt origo Chriſtiani,Chriſtus eſt radix,Chriſtus eſt caput.His ergo auditis quid
niſi Chriſto gratias agam,qui coëgit hominem confiteri?Falſa ergo ſunt illa quæ in epiſto
læ ſuæ dixit exordio,cum uellet perſuadere conſcientiā ſancte dantis attēdi quæ abluat ac-
cipientis,& cum quis ſciens fidem à perfido ſumpſerit,non fidem percipiat,ſed reatum.Hoc
enim uolens uelut oſtendere,quantum ſit in homine baptizante,tanquā magna documen-
ta ſubiecerat dicens,Omnis enim res origine & radice conſiſtit:& ſi caput nō habet aliquid,
nihil eſt.Poſtea uero cū dicit quod & nos dicimus,Ecce Chriſtus eſt origo chriſtiani,Chri-
ſtus eſt caput, Chriſtus eſt radix,dolet quod antea dixerat,quia conſcientia ſancte dantis
eſt origo & radix & caput accipientis. Vicit ergo ueritas, ut homo qui baptiſmum Chriſti
deſiderat,nō in homine miniſtro ſpem ponat,ſed ad ipſum Chriſtū tanq; ad originē quæ
non mutatur,ad radicem quæ non euellitur,ad caput quod non deijcitur ſecurus accedat.

Iam illud quis nō aduertat,de qua inflata uena ueniat,quòd cum Apoſtoli ſentētiam Caput LIII
uelut exponeret,ait,qui dixit,Ego plantaui,Apollo rigauit,ſed deus incrementū dedit,quid 1.Cor.3
aliud dixit,niſi ego hominem in Chriſto catechumenū feci, Apollo baptizauit, deus quod
fecimus confirmauit? Quare ergo non addidit Petilianus quod Apoſtolus addidit,& ego
maxime commēdaui,ut etiam hoc nobis exponeret,Neq; qui plantat eſt aliquid,neq; qui 1.Cor.3
rigat,ſed qui incrementum dat deus.Quòd ſi uelit exponere ſecūdum ea quæ ſupra poſuit,
ſine dubio ſequitur,ut neque qui baptizat aliquid ſit,ſed deus qui incrementum dat. Quid
enim ad rem nunc pertinet quomodo dictum ſit,Ego plantaui,Apollo rigauit,utrum reue
ra ita accipiendum ſit tanquā dixerit,Ego catechumenū feci,Apollo baptizauit:an ſit alius
uerior & congruentior intellectus? Ecce interim ſecundum ipſius expoſitionem,neq; qui ca
techumenū facit,neq; qui baptizat eſt aliquid, ſed qui incremētum dat deus.Multum autē
intereſt inter confirmare quod alius facit,& facere. Qui enim dat incrementum,non arbo-
B rem uel uitem confirmat,ſed creat.Illo quippe incremento fit,ut etiam lignum plantatū ra-
dicem producat & figat,Illo incremento fit ut ſemen iactū germen emittat. Sed quid hinc
diutius diſſeramus? Sufficit quòd ſecundum ipſum nec qui catechumenum facit, neq; qui
baptizat aliquid eſt,ſed qui incrementum dat deus.Quando autem hoc diceret Petilianus
ut eum dicere intelligeremus,neq; Donatus Carthagine eſt aliquid,neq; Ianuarius, neque
Petilianus,quādo hoc tumor ille pateretur,quo ſe putat homo aliquid eſſe cum nihil ſit,&
ſeipſum ſeducit. Deniq; etiam paulopoſt cum inſtitueret & intenderet tanquam ea uer Caput LIIII
ba Apoſtoli,quæ nos obieceramus iterū retractare, noluit hæc ponere quæ dixeram ego,
ſed alia in quibus poſſet utcunq; humana inflatio reſpirare.Nam ut eius,inquit, Apoſtoli
dicta quæ nobis obieceras,iterū replicemus,dixit, Quid eſt enim Apollo, quidúe Paulus?
Miniſtri eius cui credidiſtis,Quid aliud,uerbi gratia,dicit omnib9 noſtris,niſi quid eſt Do Ibidem.
natus Carthaginis, quid Ianuarius, quid Petilianus niſi miniſtri eius cui credidiſtis? Hoc
ego Apoſtoli teſtimonium non poſui,ſed illud quod cōmemorare noluit,poſui, Neq; qui
plantat eſt aliquid,neq; qui rigat,ſed qui incrementum dat deus.Iſte autem ea uerba Apo
ſtoli inſerere uoluit,ubi interrogat quid ſit Paulus, uel quid ſit Apollo,Et reſpondet, Mini-
ſtri eius cui crediditis, hoc aliquo modo ferre potuit torus ceruicis hæreticæ:illud autem
ubi non interrogauit,& reſpondit quid eſſet,ſed dixit non eſſe aliquid,ferre omnino nō po
tuit.Sed iam uolo quærere,utrum nō ſit aliquid miniſter Chriſti? Quis hoc dixerit? Quo-
modo ergo uerum eſt,Neq; qui plantat eſt aliquid,neq; qui rigat, ſed qui incrementū dat
deus,niſi quia ad aliud aliquid eſt,ad aliud non eſt aliquid? Ad miniſtrandum & diſpen-
ſandum uerbum ac ſacramentum aliquid eſt: ad mundandum autem & iuſtificādum non
eſt aliquid,quia hoc non operatur in interiore homine niſi per quē creatus eſt totus homo,
& qui deus manens factus eſt homo,ille ſcilicet de quo dictum eſt,Fide mūdans corda eo- Act.15
rum,& credenti in eum qui iuſtificat impiū. Quod teſtimonium in uerbis meis Petilianus Rom.4
ponere noluit,in ſuis autem nec tractauit,nec attigit. Miniſter ergo,id eſt,diſpenſator Caput LV

uerbi & sacramenti euangelici, si bonus est consocius fit euangelij: si autẽ malus est, non ideo C
dispensator non est euangelij. Si enim bonus est, uolẽs hoc facit, si autem malus, hoc est sua
quærens non quæ Iesu Christi, inuitus hoc facit propter alia quæ requirit. Vide tamen quid
1.Cor. 9 idem Apostolus dixerit, Si ergo uolens hoc facio, inquit, mercedem habeo: si autem inuitus,
dispensatio mihi credita est, tanquam diceret, si bonus bonum annuntio, etiam ipse perue-
nio: si autem malus bonum annuntio, Nunquid enim dixit, si inuitus facio dispensator non
ero? Annuntiauit Petrus & cæteri boni, inuitus Iudas, tamen cum ipsis missus annuntia-
uit. Illi mercedem habent, huic dispensatio credita est. Qui autem omnibus illis annũtian-
tibus euangelium perceperunt, non à plantatore uel rigatore, sed ab eo qui incrementũ dat,
mundari & iustificari potuerunt. Neq; enim dicturi sumus Iudam nõ baptizasse, cũ adhuc
1. Ioan. 4 inter discipulos fuerit, quando fiebat quod scriptum est, Ipse non baptizabat sed discipuli
eius. An quia nondum Christum tradiderat qui loculos habebat, & ea quæ mittebantur au
ferebat, qui pecuniæ custos innocens esse non potuit, dispensator tamen gratiæ sine accipien
tium damno fuit? Aut si non baptizauit, certe fatemini quia euangelizauit. Quod si hoc mi-
1.Cor. 1 nimum & leue dicitis, uidete quid de ipso Paulo apostolo sentiatis, qui dixit, Non enim mi
sit me Christus baptizare sed euãgelizare. Huc accedit, quia incipit esse potior Appollo, qui
baptizando rigauit, quàm Paulus qui euangelizando plantauit, cum sibi officium patris er
ga Corinthios ob hoc uendicet, nec eis qui post illum ad eos uenerant, hoc nomen cõcedat.
1.Cor. 4 Ait enim, Si decem milia pædagogos habeatis in Christo, sed non multos patres, in Chri-
sto enim Iesu per euangelium ego uos genui. Eis dicit, Ego uos genui, quibus alio loco dicit,
1.Cor. 1 Gratias deo ꝙ neminem uestrum baptizaui nisi Crispum & Gaium & Stephanæ domũ.
Genuerat itaq; illos, nõ per se sed per euangelium. Qui etiam si sua quæreret non quæ Iesu
Christi, & inuitus hoc faceret, sine sua mercede tamen pecuniam dominicã dispensaret, quã-
Caput LVI libet malus, non malam nec inutilẽ bene accipientibus faceret. Et si hoc de euan-
gelio recte dicitur, quanto magis de baptismo dicendum est, quod ita pertinet ad euange- D
lium, ut sine illo quidem ad regnum cœlorum nemo perueniat, sed si accedat sacramento iu-
Ioan. 3 stitia, Qui enim dixit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non intrabit in regnum cœ
Matth. 5 lorum. Idem ipse dixit, Nisi abundauerit iustitia uestra plus quàm scribarum & pharisæo-
rum, non intrabitis in regnum cœlorum. Forma sacramenti datur per baptismum, forma iu
stitiæ per euangelium. Alterum sine altero non perducit ad regnum cœlorum, Veruntã-
men perfecte baptizare etiam minus docti possunt, perfecte etiam euãgelizare multo diffi
cilioris & rarioris esse operis, Ideo doctor gentium plurimis excellentior euangelizare mis-
sus est, non baptizare: quoniã hoc per multos fieri poterat, illud per paucos, inter quos emi-
2.Timot. 2 nebat. Et cũ legimus eum aliquibus locis dixisse, euangelium meũ, baptismum autem meũ
nunc̃q; dixit, sed nec cuiusc̃q; per quẽ ministratus est, Nam solus ille baptismus quẽ dedit Io
Acto. 19 annes, dictus est baptismus Ioannis, Hoc præcipuũ uir ille dispẽsationis suæ munus accepit,
ut lauacri præcursorium sacramentũ etiam illius diceretur per quẽ dispensabatur: baptismus
autem quem ministrauerunt discipuli Christi, nullius eorum dictus est ut illius esse intellige
Ephe. 5 retur, de quo dictum est, Christus dilexit ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea ut eam sancti
ficaret mundans eam lauacro aquæ in uerbo. Si ergo euangelium quod ita Christi est, ut
possit & minister propter munus dispensationis dicere suum, potest homo etiam per malũ
dispensatorem sine periculo accipere faciens quod dicit, quod autem facit non faciens, quan
to magis baptismũ Christi quem nemo Apostolorũ ita ministrauit ut auderet dicere suũ,
potest quisq; sine cõtagione mali ministri percipere, qui bona fide accedit ad Christum.
Caput LVII Proinde si Petilianus cum ego quæ posuit de scripturis testimonia c̃q; contra nos non
essent, non prætermiserim demonstrare ipse quæ posui, partim omnino non attigerit, par
tim quæ tractare uoluit, nihil aliud se quàm exire inde nõ potuisse mõstrauerit, nõ diu hor
tandi estis uel admonendi, ut uideatis quid tenere quid cauere debeatis. Sed forte in sancta
rum scripturarum testimonijs talis apparuit, in his uero documentis quæ inter homines de
ipso

A ipso schismate gesta sunt aliquid ualuit, imò uero & in his quanquam post diuina testimo
nia superfluo requirantur, quid commemorauit aut quid probauit? Qui cum fuisset graui
ter in traditores inuectus, & multa in eos etiam de sanctis libris testimonia proclamasset,
nihil tamen dixit unde eos ostenderet traditores, Ego autem commemoraui Siluanum Cũ
tensem, cui quibusdam interpositis etiam ipse successit, cum adhuc esset subdiaconus, gestis
municipalibus expressum esse traditorem, Contra hoc ille mutire nil ausus est. Et profectò
uidetis, quanta eum necessitudo compellebat ad respondendum, ut uidelicet prædecessorẽ
suum, & non solum consocium suum, sed ut ita dicam etiam concathedraneum innocẽtem
à crimine traditionis ostenderet, præsertim cum totam causam uestram ibi constituatis, ut
traditores appelletis eos quos traditoribus communionis tramite successisse uel fingitis uel
putatis. Qui ergo ipsius causæ uestræ necessitate etiam Rufiadiensem uel Calamensem, uel
cuiuslibet alterius ciuitatis aliquem de parte uestra gestis municipalibus demonstratũ, di-
cerem traditorem, omnimode eum defendere cogeretur, de suo prædecessore conticuit. Vn
de nisi quia hic non inuenit quam caliginem offunderet, unde saltem homines mente tar-
dissimos & somnolentissimos falleret. Quid enim diceret nisi falsa de Siluano ista iactari?
Sed recitamus gesta, & quando factum sit, & quando etiam Zenophilo consulari allegatũ
sit. Quibus quomodo ille resisteret septus undiq; optima causa catholicæ, uestra autem pes
sima? Vnde ista uerba cõmemoro ex illa epistola mea, cui per hanc quam nunc refello, ui-
deri uoluit respondisse? Vtiq; ut uideatis quàm inuicte positum sit, contra quod ille nihil
tutius inuenire potuit q̃ silentium. Cum enim ex Euangelio uelut cõtra nos testimo- Caput LVIII
nium posuisset ubi dominus ait, Veniẽt ad uos in uestitu ouium, intrinsecus autem sunt lu- Matth. 7
pi rapaces, Ex fructibus eorum cognoscetis eos, ego respondi & dixi, Ergo fructus conside-
remus, tamen continuo subieci & adiunxi, Obijcitis traditionem hanc ipsam, multo proba-
bilius nos uobis obijcimus. Et ne per multa curramus, in eadem Cõstantiniensi ciuitate Sil
B uanũ episcopũ maiores uestri in ipso exordio schismatis sui ordinauerunt. Iste cum adhuc
esset subdiaconus, manifestimus traditor municipalibus gestis expressus est. Sed & uos ad-
uersus maiores nostros aliqua documenta profertis, æqua conditio postulatur, ut utraq; ue
ra uel utraq; falsa credamus. Si utraq; uera sunt, uos estis sine dubio schismatis rei, qui cri-
mina uos fugere in totius orbis communione finxistis, quæ in ipsa particula uestræ cõcisio-
nis habebatis. Sin autẽ utraq; falsa sunt, uos estis sine dubio schismatis rei, qui propter fal-
sa crimina traditorum immani separationis crimine maculamini. Quòd si à nobis aliqua &
à uobis nulla, uel à nobis uera & à uobis falsa proferuntur, non est discutiendum quoniam
penitus uestra ora † claudũtur, Quid si uos uera & sancta ecclesia Christi cõuinceret atq; su- al. quin clau
peraret; etiam si nos nulla uel falsa, uos autem aliqua & uera traditionis documenta tenere dantur.
tis, quid iam uobis restet, nisi ut si uultis pacem diligatis: si autem non uultis, saltem obmu-
tescatis? Etenim quæcunq; modo proferetis, facillime & uerissime dicerem tunc ecclesiæ ple
nariæ & catholicæ unitati iam per tot gẽtes diffusæ atq; firmatæ uos ea probare debuisse,
ut uos intus essetis: illi autem quos conuinceretis, pellerentur foras. Quod si conati estis face
re, proculdubio probare non potuistis, & uicti uel irati, uos ab innocẽtibus qui damnare in-
certa non possent, immani sacrilegio separastis. Si autẽ nec conati estis id agere nimis exe-
crabili & impia cæcitate uos à frumentis Christi, quæ per totum agrum, id est, mundũ usq;
ad finem crescunt paucis in Africa zizanijs offensi præcidistis. Ad hæc quæ ex illa mea prio
re epistola cõmemoraui, Petilianus nihil respondit omnino. Et utiq; uidetis his paucis uer
bis totam causam quæ inter nos agitur contineri. Quid enim dicere conaretur, ubi quicquid
eligeret uinceretur? Cum enim de traditoribus & à nobis contra uestros, & à uobis contra
nostros documenta proferuntur: si tamen & à nobis aliqua proferuntur, quæ usq; ad hunc
diem omnino nescimus: neq; enim ea Petilianus suis literis inserere prætermitteret, qui tam
diligenter contra me partes gestorum, quæ ad causam pertinent commemorandas inseren
dasq; curauit, Veruntamen ut iam dicere cœperam, si & à nobis & à uobis talia proferun-

tur, quæ usq; ad hunc diem omnino nescimus, profecto aut utraq; uera sunt, aut utraq; falsa, aut nostra uera & uestra falsa, aut nostra falsa & uestra uera, plus quid dicatur, non inuenitur. C

Caput LIX At in omnibus his quatuor sententijs ueritas pro communione catholicæ est, quia si utraq; uera sunt propter homines, quales & uos habebatis communionẽ orbis terrarũ, deserere minime debebatis. Si utraq; falsa sunt, propter nulla crimina traditionis cauendũ erat crimẽ atrocissimũ diuisionis. Si nostra uera & uestra falsa sunt, olim quid diceretis non habetis. Si uestra uera & nostra falsa sunt, falli potuimus cũ orbe terrarum de hominum iniquitate, non fidei ueritate. Non enim debuit attendere semen Abraæ in omni gente diffusum, quod uos nosse diceretis, sed quid iudicibus probaretis. Vnde scimus quid egerint, quos uestri maiores accusauerunt, etiam si uera eis obijciebãtur, uel ut cognitoribus causæ uel certæ ecclesiæ ubiq; diffusæ, quæ non nisi cognitorum sententias debebat attendere, nõ illa uera sed falsa putarentur? Nõ ideo deus absoluit si quid hominũ sceleris ut homines nosse non possint. Neminem tamen recte iudicari puto nocentẽ, qui hominẽ non cõuictũ crediderit innocentẽ. Vnde ergo nocens orbis terrarũ si nosse non potuit, etiam uerũ fortasse crimen Aphrorũ, & hoc aut ideo nosse non potuit, quia nemo ad eum detulit, aut ideo quia in eo quod delatũ est cognitoribus potius iudicantibus, q̃ uictis murmurantibus credidit. Hinc ergo laudandus est Petilianus, cum hoc omnino inuictissimũ cerneret, silentio prætermisit. Non planè laudandus q; cætera similiter inuicta, quæ tamẽ putauit posse obscurari, uerborũ nebulis operire conatus est, & q; me fecit causam cum defecisset in causa. De me quoq; ipse nihil dicens, nisi q; aut omnino falsum esset, aut culpandũ non esset, aut ad me iã non pertineret. Sed interea uos quos inter me & illũ iudices posui, sapitis ne aliquid inter uerũ falsum úe discernere? inter inflatum & solidũ, inter turbidum & tranquillũ, inter tumidũ & sanũ, inter diuina prædicta & humana præsumpta, inter probationes & criminationes, inter documenta, & figmenta, inter causæ actionem & causæ auersionem? Si sapitis bene & recte: si autẽ non sapitis, nos uestri curã gessisse non pœnitebit, quia & si cor uestrum ad pacẽ nõ conuertitur, pax nostra tamen ad nos reuertetur. D

LIBRI TERTII FINIS.

D. AVRELII AVGVSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI, CONTRA CRESCONIUM Grammaticum, Liber Primus.

Eloquentia quatenus utilis, Caput I

QVANDO AD te Cresconi mea scripta peruenire possent ignorãs, peruentura tamen minime desperaui, quia ad me tua q̃uis longe postea q̃ scripsisti, tamen quãdoq; peruenire potuerunt, quæ tibi uisum est aduersus ea scribere debere, quæ Petiliano Cirthensi episcopo uestro iterationẽ baptismi astruere molienti, & cõmunionem nostram non documentorũ pondere urgenti, sed maledictorũ leuitate criminanti, ut potui breuiter pro parte respondi. Non enim tota eius epistola in manus meas tunc uenerat, sed parua pars prior. Quod cur acciderit, quid opus est quærere, quãdoquidem cum ad nos postea uniuersa peruenit, uniuersæ respondere nõ piguit. His ergo litteris tuis quas ad me dedisti, si non rescriberem, fortasse contumeliosum putares. Quod aũt rescribo, rursus uereor ne contentiosum putes. Sed si tu inuentis litteris meis, non ad te datis tantum quæ episcopum partis Donati, uel ipsam partẽ Donati redarguere uidebantur, ad officium tuũ pertinere arbitratus es, cũ tibi esses alicuius conscius facultatis, suscipere atq; exercere contradictionẽ, quia eius cõmunionis es: q̃uis nulla functione clericatui astrictus, quanto minus mihi licuit pro munere sarcinæ meæ, uel cõtra Petilianũ uel cõtra teipsum tacere, cũ ille oppugnaret

A ret ecclesiam pro qua milito: tu autem in simili opere etiam nominatim ad me institueres,
promeres, conscriberesq; sermonem, in cuius primis partibus laborasti, ut suspecta homini
bus eloquentia uideretur, Nam uelut laudans genus dicendi meum, & rursus uelut timens
ne hoc genere te uel quenquā falsa persuadendo deciperē, in accusationem totius ipsius elo
quentiæ perrexisti, adhibens etiam testimoniū aduersus eam de scripturis sanctis, ubi dictū
putas, Ex multa eloquentia non effugies peccatum: cum dictum non sit, ex multa eloquen/ Prouerb. 10
tia, sed ex multiloquio. Multiloquium autem est superflua locutio, uitium scilicet loquendi
amore contractum, Plerumq; autē loqui amāt, etiam qui nesciunt quid loquantur uel quo/
modo loquantur, siue ad sanitatem sententiarum, siue ad ipsum qui arte Grammatica disci
tur, integrum sonum ordinemq; uerborū. Eloquentia uero facultas dicendi est, congruenter
explicans quæ sentimus, qua tunc utendum est, cum recta sentimus. Hoc modo ea non usi
sunt hæretici, Nam utiq; si recta sensissent, non solum nihil mali, uerū & boni aliquid esset,
quod eloquēter explicare potuissent. Frustra igitur istorum exemplorum cōmemoratione
accusasti eloquentiam. Neq; enim propterea pro patria non est miles armandus, quia con/
tra patriam nonnulli arma sumpserunt, Aut ideo uti non debent boni doctiq; medici ferra
mentis medicinalibus ad salutem, quia his ad perniciem etiā indocti pessimiq; abutuntur.
Quis enim nescit, sicuti utilia uel inutilia fuerint ea quæ quæruntur: ita eloquentiam, hoc est,
peritiam facultatémq; dicēdi sic esse utilem uel inutilem, ut fuerint utilia uel inutilia quæ di
cuntur, Quod nec te arbitror ignorare. Sed credo cum me uideres à nonnullis putari Caput II
eloquentē, ut à me lectoris auditorisue studium detereres, accusandā existimasti eloquen/
tiam, ut iam quid dicerem non attenderet, quisquis abs te perterritus tanquam eloquenter
me dicentē, eoipso iam cauēdum fugiendúmq; censeret. Vide ergo ne hoc quod fecisti sit ar
tis illius malæ, quā sicut de Platone cōmemorasti, nonnulli recte iudicauerunt de ciuitate ac
de humani generis societate pellendam. Hæc non est eloquentia, quæ utinā mihi ad expli/
B canda ea quæ sentio pro desiderio prouenisset, sed sophistica & maligna professio, quæ si/
bi proponit, non ex animo sed ex contentione uel cōmodo pro omnibus, & contra omnia
dicere. De hac ait sancta scriptura, Qui sophistice loquitur odibilis est. Ab hac mihi uidetur Eccli 37
Paulus Apostolus iuuentutē Timothei prohibere, ubi ait, Noli uerbis contendere: ad nihil 2. Tim. 2
enim utile nisi ad subuersionē audientium. Et ne à facultate recte dicendi eum prohibuisse
putaretur, continuo subiecit, Satis age teipsum probabilem operariū exhibendo, nō erube/
scentem, uerbum ueritatis recte tractantem. Nimirum ita tibi hæc animi subrepsit affectio,
quod cōtradicendi studio, non quo ita sentires, sed quo à nobis intentionē discere uolētium
auerteres, perhibuisti nos eloquentes, & uituperasti eloquētiam, Nam quomodo te hoc ex
animo fecisse credam, cum sciam quemadmodum prædicare soleatis eloquentiam Donati,
Parmeniani aliorumq; uestrorū, qua quid esset utilius si tam largo flumine pro pace Chri/
sti, pro unitate, ueritate, charitate proflueret. Sed quid de alijs loquar, tu de teipso nónne cō
peristi, quàm nō ex animo sed ex contentione uituperator fueris eloquentiæ: cum & cætera
quæ scripsisti per eloquentiā, eloquenter accusare conatus es. Nam quod te dicis & ar/ Caput III
te dicendi imparē nobis, & exemplis legis Christianæ penitus nō instructum, quo pertinet
obsecro? Nūquid nam te cōpuli contra mea scripta rescribere? Et ideo recusantis & excu/
santis hæc uox est. Si ergo penitus non instructus es, cur nō potius taces, aut ita loqueris ut
instrui te desideres? Instare me dicis & prouocare semper, ut ad dignoscendā ueri quæstio
nem mecū uestri disceptent, sed uestros prudentius ac patientius facere, qui in ecclesia tantū
quæ in lege mandata sunt populos docent, nec nobis respondere curāt, sciētes quia si lex di
uina, & tot documenta legalium scripturarū nobis quid sit melius, quid uerius suadere non
possunt, nunquā humana queat autoritas nō discussis erroribus ad ueritatis regulam reuo
care. Quid tibi ergo uisum est, ut aduersus nos illis tacentibus tu loquaris? Nam si bene fa
ciunt, cur non imitararis? si male, cur laudas? Dicis q intoleranda arrogantia credam me
solum terminare posse, quod alius uelut inexplicabile uisum, atq; ideo iudici deo dimissum

est,cum paulo superius dixeris,hoc me uelle finiri post tot annos,post tot iudices atq; arbitros,quod apud principes tot disceptantibus litteratis ab utriusq; partis episcopis finiri non potuit. Certe solus hinc satago,certe solus quæstionē istam finiri disceptando desidero. Puto enī si solos nostros id conatos culpare uoluisses, non etiā uestros in eo conatos fuisse fatereris. Quia ergo illū conatū,illam uoluntatē & instantiā saltē propter uestros reprehendere iā non potes,nolo esse à tā bono opere alienus. Quid arguis? quid reprehendis? An inuides?

Caput IIII Nō hoc de te temere credendū est. Restat ergo ut studio contentionis hoc in me culpes,quod etiam in uestris laudare cōpelleris. At enim quod inter tot ac tales finitū nō est,intolerabilis arrogantia est per se solū finiri posse præsumere. Ne quæso mihi soli hoc tribuendū putes,plurimi sumus qui hoc ut finiatur,immo iā ut finitum esse innotescat,instamus. Illi enim dixerunt nō esse finitū qui eidem fini consentire noluerunt, eūq; nobis occultauerunt, ut etiā uos eorū autoritate decepti finitū nō esse credatis. Nostri aūt ex quo finitū est,nullo prorsus tempore ut ipse finis innotesceret cessauerūt,quomodo id publice priuatimq; agere potuerūt,ne quisq; in pernitiosissimo errore persistens de segnitia circa se ministrorū dei in ultimo iudico quereret. Non ergo nos olim finitā causam de integro uoluimus retractare, sed quemadmodū finita sit demonstrare, propter eos maxime qui hoc nesciunt,ut cū defensores conuincūtur erroris,aut etiā ipsi correcti liberentur: aut certe ipsis confutatis,& in apta pertinacia remanētibus,hi qui cupidiores sunt ueritatis q̄ contētionis, uideāt quid sequant.

Semper prædicanda ueritas, Cap. V Neq; hoc fit sine fructu ut existimas. Nā si posses uidere q̄ longe lateq; Aphricam error iste peruaserit,& q̄ pauca eius remanserint quæ nondū in pacē catholicā correcta transierunt,nullo modo assertorū Christianæ pacis & unitatis infructuosam & inanem arbitraris instantiam:q̄quis etiā si cui diligentia medicinæ huius impēsa non prodest, sufficit ad rationem deo reddendā quod nō cessauit impendi. Sicut enim malignus suasor peccati,etiā si non persuaserit,merito pœnā deceptoris incurrit,ita fidelis iustitiæ prædicator etiā si ab hominibus respuatur:absit ut apud deū sui officij mercede fraudetur. Res enim certa fit ad incertū. Incertum aūt dico,nō præmium facientis,sed animū audientis. Incertum enim est nobis utrū assensurus sit cui ueritas prædicatur, sed certum est etiam talibus ueritatē prædicari oportere,& certū est fideliter eā prædicantes retributionē manere,siue suscipiantur,siue spernantur,siue etiam propterea quælibet tēporaliter aduersa patiantur. Dominus dicit in euāgelio, Cum ingressi fueritis dicite. Pax huic domui,si digni fuerint qui ibi sunt,requiescet super eos pax uestra:si quo minus,ad uos reuertet. Nunqd eos certos fecit quod essent eorū pacem suscepturi quibus eā prædicarent? Certos tamen fecit ut eam sine cunctotione prædicarent. Apostolus etiam Paulus, Seruū,inquit, domini litigare nō oportet,sed esse mitem ad omnes,docibilē,patientem, in modestia corripientē diuersa sentientes,ne forte det illis deus pœnitentiā ad cognoscendā ueritatē,& resipiscant de diaboli laqueis captiuati ab ipso in ipsius uoluntate. Intēde quomodo quē noluit litigare,uoluit tamen in modestia corripere diuersa sentientes,ne dei seruus prohibitionē petulantiæ, occasionē putaret esse pigritiæ. Verū quia multi & ipsam correptionē quæ modeste fit uel peccatis suis fauentes, uel quid respondeant non inuenientes, nec tamen ueritati acquiescentes, onerose ac moleste ferunt eos qui secum sedulo agunt, nec ab eorū conuincendo errore dissimulant, litigiosos & contentiosos uocāt. Falsitas enim quæ nudari,& redargui metuit, eorū uitiorū nomine quæ ueritas dānat,diligentiā ueritatis accusat. Nunquid ideo tamē ab hac instantia desistēdum est? Vide queadmodum Timotheū idem astringat apostolus,ne propter homines quibus insuauis est prædicatio ueritatis, aliqua ei segnitia prædicandi subreperet, Testificor,inquit, coram deo & Christo Iesu,qui iudicaturus est uiuos & mortuos & per manifestationem & regnum eius,prædica uerbū,insta opportune importune,argue, hortare,increpa in omni lōnimitate & doctrina. Quis hæc audiens si deo fideliter seruit,si dolosus operarius nō est,ab hac diligentia & instantia conquiescat? Quis sub tanta testificatione segnis esse audeat? Nō itaq; nobis obstrepat in hac causa facundia tua, prædicamus omnino in adiutorio domini dei

Matth.10 (margin)

Caput VI (margin) 2.Timot.2 (margin) ne, dubitantis (margin)

C (margin) D (margin)

A dei nostri Christianæ unitatis utilitatē, sanctitatē, pietatem: prædicamus uolentibus opportune, renitentibus importune, & quātis ualemus uiribus istā inter nos parteꝗ; Donati quæstionē, & quod possumus, olim finitā esse monstramus. Agnoscant in se contētiosæ animositatis nomen & crimen, qui uel peruicaci astutia præbent patrociniū falsitati, uel inuidia iactātia ministrant preconiū ueritati. Vtrunq; hoc contētiosorū genus Apostolus Paulus expressit. Illud primū in Alexandro de quo ait, Alexander Aerarius multa mala mihi ostendit, reddet illi dominus secundum opera eius, quē & tu deuita, ualde enim restitit nostris sermonibus, Hoc uerò alterum in eis de quibus ait, Quidā quidem ex inuidia & contētentione Christū annuntiant, non caste, existimātes tribulationē suscitari uinculis meis. Nā illi proculdubio idipsum annuntiabant quod Paulus, non tamen eo animo, non ea uoluntate, non ex charitate, sed ex inuidia, sicut dixit, & ex contentione, uolentes superbo sensu in eadem ipsa annuntiatione præcellere, & Apostolo Paulo anteponi. Quod ille non moleste ferens, immo etiam gaudens ꝙ ab eis illud uidebat prædicari, quod latius innotescere cupiebat, quid enim, inquit, dum omni modo, siue occasione, siue ueritate Christus annuntietur? Neq; enim cordis sui ueritate, quia non syncera intentione, sed æmula contentione, ueritatē tamen annuntiabant. Tu igitur cū Iudex interiorum cordis nostri esse non possis, tantūmodo utrum ueritati resistamus, an eos qui ueritati resistunt reuincere cupiamus aduerte, Nā proculdubio si ueritatē suademus, errorēmq; refellimus, etiam si nō ueritate propriæ intentinis, sed emolumentum seculi huius, humanāq; gloriā quærentes id agamus, gaudere debēt dilectores ueritatis, quia & hac occasione ueritas annuntiatur, sicut Apostolus qui dicit, & in hoc gaudebo. Si aūt quod deo maxime notū est, & quod tibi etiā ipsi quantū est facultatis humanæ si nobiscū uiueres, notū esse potuisset, qua sollicitudine charitatis in huius discussionis labore uersamur, puto nequaꝗ; iuste reprehendi ministerium nostrum, si cōtra quoslibet aduersarios ueritatis feruenti spiritu pro ueritate certemus. Nam si contentiosus

Qui recta docet syncere, Cap. V

2. Timoth. 2

Philip. 1

Et nō audituris prædicandum. Caput VIII

B habetur à uobis uel animosus paratorꝗ; rixatū, quisq; cuiꝗ; sermonis altercationē uel inferre uel referre curauerit, uidete quid de ipso domino Iesu Christo eiusq; seruis prophetis & apostolis sentiatis, Nēpe enim dn̄s ipse filius dei, nūquid cū solis discipulis uel turbis qui in eū crediderūt, an nō etiā cū inimicis tentantibus, obtrectantibus, maledicentibus habuit de ueritate sermonē? Nunquid eū etiā cū una muliere de quæstione orationis cōtra opinionē uel hæresim Samaritanorū piguit disputare? Sed illā, inquis, crediturā esse præsciebat, Quid totiēs aduersus Iudæos, Pharisæos, Sadducæos, nō solū minime credituros, uerūetiā maxime cōtradicturos & persecuturos in os eorū ꝗ multa locutus est? Nónne ab eis ultro cū uoluit quod uoluit inquisiuit, ut eorū illos responsione cōuinceret? Nónne illis dolose tētando quærentibus, cū redarguti obmutescerent, sine ulla ambiguitate respondit? Quod cū faceret, nullus ex his legitur ad eū sequendū fuisse cōuersus, Et utiq; nouerat, qa præscius erat, nihil ad eorū salutē cū hæc ad eos uel in eos, uel aduersus eos diceret profuturū, Sed nos forttasse suo firmauit exemplo, qui futurā fidem perfidiamúe hominū prænoscere nō ualemus, ne si quando nimiū nimiūq; peruersis sine fructu salutis eorū locuti fuerimus, deficiamus & desistamus ab instantia prædicandi, cū inaniter piguerit laborare, Quid ꝙ etiā ipsum diabolū, quem iam non solum deus, sed ne homines quidem dubitare possunt, nullo modo ad instātiam conuersum iri, filius dei tamen insidiose tentantem, & de scripturis sanctis quæstionū laqueos opponentem, de scripturis sanctis respōdendo conuicit, nec iudicauit indignum cū satana Christus de diuinis eloquijs habere colloquiū? Quid utiq; præuidens, nisi quod Iudæis & diabolo nihil proderat, credituris gentibus profuturum? Prophetas etiam legimus missos ad homines tā inobediētes, ut deus ipse qui prophetas mittebat de his ad quos mittebat prædiceret, q̄d uerbis eorum obtemperaturi non essent. Omitto quod prophetico spū quo futura cernebant etiā hoc utiq; nosse potuissent, ꝙ eorū uerba contēpturi fuerant, quibus ea tamen uehementi instantia nō tacebant. Apertissime dominus ad Ezechielē prophetā dicit. Vade & intra in domū Israel, & loquere uerba mea ad ipsos, quia non ad populum

Ezech. 3

 ignotæ

ignotæ linguæ tu mitteris ad domum Israël, nec ad multos diuersis aut grauibus linguis lo- C
quentes, quorum uerba nō possis audire, & si ad tales misissem te, forsitan audissent, domus
autem Israel non audient te, quia nolunt audire me. Omnis enim domus Israël inquieto &
duro corde est, Ego aūt dedi faciem tuā fortem aduersus faciem eorum, & certamē tuum cō
fortabo aduersus certamen eorum, Ecce mittitur dei seruus, & eis loqui iubetur, qui eum nō
erant audituri, eoipso domino qui mittebat & loqui iubebat prædicente q̄ non erant audi-
turi. Qua causa, cui bono, quo fructu quoúe effectu mittitur ad certamen prædicandæ ueri-
tatis aduersus certaturos & nō obedituros? Num quisq̃ dicere audebit sanctos dei prophe-
tas incidisse in opprobrium abs te mihi obiectum, cū diceres, Si tu scis rem de qua agitur à
te finiri nō posse, cur incassum laborem sumis? cur inanem impendis operā? cur superuacue
ac sine fructu contendis? An non magnus error est, uelle quod non ualeas explicare, cum &
Eccli 3 lex moneat dicens, Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris? Et iterū, Homo
Prouer.29 animosus parat lites, & uir iracundus exaggerat peccatum. Ezechieli certe ista nō diceres, qui
Act.5 cum uerbo dei mittitur inferre certamen hominibus non obedituris, contrasensuris, contra-
dicturis, Nam si diceres, responderet tibi fortasse, quod eisdem Iudæis Apostoli responde-
runt, Cui obedire oportet, deo magis an hominibus? Hoc tibi etiam ipse responderim.

Episcopi officium, Caput IX

Hic si tu flagitaueris, ut ostēdam ubi etiā mihi deus præceperit id agere quod tu pro-
hibes, memento apostolicas epistolas, non eis tantum scriptas qui tempore illo quo scribe-
2.Cor.13 bantur audiebāt, sed etiam nobis, nō enim ob aliud in ecclesia recitantur. Attende etiā illud
2.Timoth.4 quod Apostolus ait, Vuultis experimenttū eius accipere qui in me loquitur Christus? & re-
Titum 1 cole iā non quid Paulus, sed quid per eum Christus locutus sit, quod pauloante cōmemo-
raui, prædica uerbum, insta opportune importune, &c. Attēde etiam quemadmodū ad Ti-
tum cū explicaret qualis esse episcopus debeat, etiā perseuerantem dixit esse oportere iuxta
doctrinam fidelis uerbi, ut potens sit, inquit, & exhortari in doctrina sana, & contradicentes
redarguere. Sunt enim multi, non subditi, uaniloqui, & mētis seductores, maxime qui ex cir- D
cuncisione sunt quos oportet refelli. Non ergo solos qui ex circūcisione sunt, sed eos maxime
tales esse ait, oportere tamen in doctrina sana redargui refelliq; ab episcopo uaniloquos &
mentis seductores indubitata præceptione firmauit. Vnde hoc etiā mihi iussum esse cogno
sco: hoc pro uiribus ago, huic operi quantū ipse qui iussit adiuuat, perseuerāter insisto. Quid
obstas, quid obstrepis, cur prohibes, cur reprehendis? Tibi ne obedire oportet an deo?

Obiectio, Cap. X

Nisi forte ista quæ à me de scripturis sanctis documenta prolata sunt, sic accipienda ar-
bitraris, ut quod uestros factitare laudasti, in ecclesia tantū quæ in lege mādata sunt populi
doceantur. Ibi enim forsitan putas corripiendos & conuincendos esse diuersa sentientes, ut
unusquisq; doctor suorū tantūmodo disputando & prædicando emendet errorē. Si quid
aūt tale cū eis qui foris sunt agere institerit, tunc animosus, tunc contētiosus uel litigiosus ha-
bendus sit, quia & ipse Ezechiel, inquis, & alij prophetæ cum uerbis dei ad suū populū mit-
tebantur, Israëlitæ scilicet ad Israëlitas.

Solutio, Cap. XI

Ad hæc quoq; tibi respondeo. Iam quidē
supra cōmemoraui, dominū ipsum Iesum qui se imitandū discipulis præbuit non solum Iu-
dæis, uerūetiam Pharisæis & Sadducæis & Samaritanis, & ipsi diabolo principi omniū fal-
Act.18 laciarū & errorū asserere ueritatē & de lege respondere nō dedignatū. Sed ne hoc domino li-
cuisse, seruis aūt eius existimes nō licere, accipe quid in Actibus Apostolorū legatur, Iudæus
aūt quidam Appollo nomine, Alexandrinus genere, deuenit Ephesum potens in scripturis,
hic catechizatus erat, uiā domini, & feruens spiritu loquebatur & docebat uerissime quæ iu-
xta Iesum, sciens solū baptismū Ioannis. Hic etiā cœpit fiducialiter agere in synagoga. Quē
cū audissent Aquila & Priscilla, assumpserunt eū, & certius illi exposuerunt uiā domini. Vo-
lēte aūt illo ire in Achaiā, exhortati fratres scripserūt discipulis ut eū reciperēt. Qui cū uenis-
set, multū cōtulit his qui ibi crediderūt, uehemēter enim Iudæos reuincebat, publice ostēdēs
p̄ scripturas esse Iesum Christū. Quid de isto dicis, qd sentis? Nōne fortasse eū contētiosum
& animosum cōcitatorēq; rixarū criminaremini, nisi tāta libri sancti autoritate p̄meremini.

An quia

A An quia Iudæus in Christum crediderat, propterea Iudæos Christianæ fidei resistentes, & Iesum negantes esse Christum, publice reuincere debebat: nos aūt quia partis Donati nunq̃ fuimus, propterea partem Donati resistentem Christianæ unitati reuincere non debemus? Nunquid Paulus apostolus aliquando fuit cultor idolorum, aut aliquando fuit in hæresi Epicureorum uel Stoicorū, cum quibus tamen eū nec puduit nec piguit de quæstiōe dei uiui & ueri habere sermonē? Accipe quid de hac re in eodē libro scriptū sit, Paulus autē cum illos Athenis expectaret, irritabatur spiritusancto intra se uidens circa idola esse ciuitatē. Disputabat igitur cum Iudæis in synagoga, & gētibus & colentibus, & in foro per omnē diem ad eos qui aderant. Quidā uero Epicureorum & Stoicorū philosophorū conferebant cū illo, & quidam dixerunt, Quid nā uelit seminator uerborum hic dicere? Alij uero, peregrinorū dæmoniorū uidet' annūtiator esse. Ecce apostolus Paulus Stoicos & Epicureos diuersos, non solū ab illo uerumetiā inter se, aduersasq̃ hæreses secum conferre non respuit, non tantū extra ecclesiā, sed etiam extra synagogā disputans cū eis, nec eorū conuitijs exterritus uelut lites contētionesq̃ declinās à prædicāda Christiana ueritate cessauit. Nā uide quid cōsequenter sancta scriptura testatur, Apprehensumq̃ eū, inquit, in ariopagū duxerunt dicentes, Possumus scire quæ sint hæc quæ à te dicuntur, Insueta enim quædam affers in aures nostras, uolumus ergo scire q̄d nā uelint hæc esse. Athenienses aūt & aduenæ hospites ad nihil aliud uacabāt, q̃ dicere noui aliq̄d & audire. Stās uero Paulus in medio ariopago dixit, Viri Atheniēses, per omnia supstitiosos uos uideo, perābulans enim & cōsyderās simulacra uestra, inueni etiā aram in qua erat scriptū, ignoto deo. Quē ergo ignorātes colitis: hūc ego annūtio uobis, & cætera quæ cōmemorare omnia longū est, q̊d tamē ad quæstionē quā nunc discutimus sufficit, attēde obsecro te, hebræū ex hebræis Apostolū Christi stantē ac sermocinantem, non in synagoga Iudæorū, neq̃ in ecclesia Christianorū, sed in ariopago Atheniensium, hoc est, contētiosorū maxime, impiorūq̃ Græcorū, Ibi enim loquacissime philosophorū hæreses extiterunt, quarum nōnullæ, sicut ipsi qui hic cōmemorati sunt Stoici, magis
B de uerborū q̃ de rerum aduersitate confligunt, quod Apostolus prohibuit Timotheū, dicens, ad nihil esse utile nisi ad subuersionem audientium. Nam de his, ut nosti, Tullius ait, Verbi enim controuersia iam diu torquet homines græculos, contentionis cupidiores q̃ ueritatis, Hos tamen Paulus noster alloquendos corrigendosq̃ suscepit, nec ipsius loci nomine exterritus quod ex Marte inditum resonat, quem deū dicunt esse bellorū, ibi pacifica creditur is intrepidus loquebatur, ibi spiritalibus accinctus armis perniciosos expugnabat errores, nec contentiosos tanq̃ mitissimus, nec dialecticos tanq̃ simplicissimus formidabat.

Etiā alienis ingerēda ueritas, Ca. XII

Acto. 17

2. Timot. 2

ἄρης

Nosti enim q̃ maxime apud Stoicos uiguisse dialecticā, q̃uis & ipsi Epicurei quos imperitia liberaliū disciplinarū, non solū non pudebat, uerumetiā delectabat, quasdā disputandi regulas q̄bus quisq̃ usus minime falleret', se potius & tenere & docere iactabāt. Quid est enim aliud dialectica q̄ peritia disputādi? quod ideo aperiendū putaui, quia etiā ipsam mihi obijcere uoluisti, quasi Christianæ non cōgruat ueritati, & ideo me doctores uestri uelut hominem dialecticum, merito fugiendū potius & cauendum q̃ refellendum, reuincendūq̃ censuerūt. Quod cū tibi nō psuaserint, nā te aduersus nos etiā scribēdo disputare nō piguit, tu tamē in me dialecticā criminatus es, quo falleres impitos, illosq̃ laudares q disputando mecū congredi noluerāt. Sed tu uidelicet nō dialectica uteris cū contra nos scribis, ut quid te ergo in tantū disputandi periculū proiecisti, cū disputare nō noueris, Aut si nosti, cur dialecticus dialecticā criminaris, ita uel temerarius uel ingratus, ut aut imperitiā qua uinceris nō refrenes, aut doctrinā qua iuuaris accuses? Inspicio sermonē tuū, istū ipsum quē ad me scripsisti, uideo te quædā copiose ornateq̃ explicare, hoc est eloquēter, quædā uero subtiliter arguteq̃ disserere, hoc est dialectice, & tamen eloquentiam dialecticamq̃ reprehēdere. Si noxia sunt, quare hoc facis? si non sunt, cur arguis? Sed ne etiā nos uerbi cōtrouersia torqueat, cū res ipsa intelligatur minus laborandū est, quid hominibus eā uocare placuerit. Proinde si eloquens ille appellandus est qui nō solum copiose & ornate, sed etiā ueraciter dicit, Itemq̃ si diale-

Dialectica & eloquētia, Cap. XIII

si dialecticus ille appellandus est, qui nõ solum subtiliter sed ueraciter etiam disserit, nec elo C quens es nec dialecticus, nõ quia ieiuna & inordinata est dictio tua, nec quia obtusa & crassa est disputatio tua, sed quia ipsa facundia atq; sollertia ad defensionem abuteris falsitatis. Si aũt non in sola ueritate, sed etiã cum mala causa disseritur uel uerbose agitur recte potest eloquentia uel dialectica nominari; & eloquens es & dialecticus, quia & facunde dicis uana, & acute disputas falsa, sed de te uidero.

Paulus dialecticus, Cap. XIIII

Stoici certe maxime dialectici fuerũt, Cur Apostolus Paulus ne conferrent cum illo, non eos cautissime deuitauit, & uestros episcopos laudas q; nobiscum uelut cũ dialecticis nolint habere sermonem? Aut si Paulus dialecticus erat, & ideo conferre cum Stoicis nõ timebat, quia non solũ acute disputabat sicut & illi, sed etiam ueraciter, quod non illi, iam caue ne cuiq; dialecticam pro crimine obieceris, qua usos Apostolos confiteris. Neq; enim cũ hoc mihi obijcis, imperitia te falli puto, sed fallere astutia. Nomen quippe græcũ est dialectica, quæ si usus admitteret, fortasse latine disputatoria uocaretur, sicut grammaticã græce, litteraturã latine, uiri doctissimi appellauerũt. Sicut eñ à litteris denominata est grammatica, quoniã græce grammata litteræ dicuntur, sic à disputatione dialectica nomen accepit, quoniã disputatio græce dialoge uel dialexis appellatur. Sicut aũt grammaticus à ueteribus latine dictus est litteratus: ita græce dialecticus multo usitatius & tolerabilius latine dicitur disputator. Puto iam q; Apostolũ disputatorẽ non neges, etiam si dialecticũ neges. Improbare ergo in uocabulo græco quod approbare cogeris in latino, quid est aliud q̃ indoctis prætẽtare fallaciã, doctis facere iniuriã? Aut si & disputatorem Apostolum negas, qui tam assidue, tam egregie disputabat, nec græce nosti nec latine, uel quod est credibilius & in uerbo græco fallis eos qui græce nesciunt, & in latino qui nec latine sciunt. Quid enim est, non dico imperitius, neq; enim tu ista nõ nosti, sed omnino fallacius, quoniã cũ audias & legas tã multos multiplicesq; sermones Apostoli asserentes ueritatem, conuincentes falsitatem negare quod soleat disputare, cũ hoc fieri nisi disputando nõ possit? Quod si hoc ab alio factitatum fateris, quia fateri eius litteris cogeris, non tamẽ has D disputationes, sed sermones uel epistolas appellandas esse contendis. Quid ergo tecum sic diutius agam, ut qui hæc ignorant, quẽ uolunt uestrũ approbent uel improbent, de ipsis diuinis litteris quibus necesse est cedas, hoc doceo, ipsa prorsus uerba, ipsa rerum uocabula,
Act.17 profero. Habes in hoc eodem testimonio quod de actibus Apostolorum cõmemoraui de ipso Paulo ita positum, Disputabat igitur cum Iudæis in synagoga & gentibus & colenti-
Act.20 bus in foro. Habes in alio loco, quamuis cum populo Christiano ageret cõgregatis in ecclesia fratribus ita scriptum, Sedens uero quidam adolescens nomine Eutychus in fenestra deductus somno graui disputãte Paulo. Habes etiã in libro psalmorũ, Suauis sit ei disputatio mea. Habes & apud Esaiã prophetã, Venite disputemus dicit dominus. Et multis alijs diuinarũ scripturarũ locis lege ubi inueneris hoc uerbũ, & inspice codices græcos in eisdem testimonijs sanctarũ scripturarũ, & uidebis unde sit appellata dialectica, ne quod omnes iusti etiam cũ deo faciunt, quibus dictũ est, uenite disputemus dicit dominus, nõ imiteris sapiẽti pietate, sed insulsa temeritate crimineris.

Disputare quid Caput XV

Qui enim disputat, uerũ discernit à falso. Quod qui non possunt, & tamen dialectici uideri uolunt, per insidiosas interrogationes captant incautorum assensiones, ut ex eorũ responsionibus concludãt unde illos uel in aperta falsitate deceptos rideant uel occultã falsitatem deceptis persuadeãt, quam plerunq; etiã ipsi existimant ueritatẽ. Qui aũt uerus disputator est, id est, ueritatis à falsitate discretor est, primo id apud seipsum agit, ne nõ recte discernẽs ipse fallat, quod nisi diuinitus adiutus pagere nõ potest, deinde cũ id quod apud se egit ad alios docẽdos profert, intuet primitus qd iã certi nouerint, ut ex his eos adducat ad ea quæ nõ nouerãt uel credere nolebant, ostendẽs ea consequentia his quæ uel sciẽtia uel fide retinebant, ut per ea uera de quibus se perspiciũt consentire, cogant alia uera quæ negauerãt approbare, & sic uerũ quod falsum antea putabatur discernatur à falso, cũ inuenitur consentaneũ illi uero quod iã antea tenebat falsum.

Rhetor et dialectici quid differunt, Caput XVI

Hoc ille uerus disputator si late diffuseq; faciat eloquẽter facit, alioq; tũc censet agetq;

uocabulo,

A uocabulo,ut dictor potius quàm disputator uocetur, sicut illum locum Apostolus copiose dilatat atq; diffundit, In omnibus,inquit,commendantes nosmetipsos ut dei ministros, in multa patientia,in tribulationibus,in angustijs, in plagis,in carceribus,in seditionibus,in laboribus,in uigilijs,in ieiunijs,in castitate:in scientia,in longanimitate, in bonitate,in benignitate,in spiritusancto, in charitate nõ ficta,in uerbo ueritatis,in uirtute dei per arma iustitiæ dextra & sinistra, per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famã,ut seductores & ueraces,ut qui ignoramur & cognoscimur, quasi morientes & ecce uiuimus,ut coërciti & non mortificati,ut tristes semper autem gaudentes,sicut egeni multos autem ditantes,tãquam nihil habentes & omnia possidentes. Quid enim hoc stilo apostolico uberius & ornatius,id est,eloquentius inueneris? Si autem præcise atq; constricte,magis eum disputatorem quàm dictorem appellare consuerunt, qualiter ait idem Apostolus de circuncisione & præputio patris Abraam,uel distinctione legis & gratiæ, Quod quidam non intelligẽtes, immo uero calumniantes,criminati sunt eum dicere, Faciamus mala ut ueniant bona. Siue autẽ sit dictor siue disputator,nec dictio sine disputatione est,cum & in ipsa eloquentiæ latitudine ueritas à falsitate discernitur, nec disputatio potest esse sine dictione,quando utique uerbis & lingua ipsa constrictio sermonis exprimitur, siue illo utatur perpetuo siue interrogando eum cum quo agit, cogat respõdere quod uerum est,& ex hoc ad aliud uerum quod quærebatur adducat,ubi maxime regnare dialectica dicitur. Cum enim quisq; suis responsionibus uincitur, & si male respondit, non habet quod imputet disputatori sed sibi, & si bene respondit,erubescit ulterius resistere,nõ iam disputatori sed sibi. In quo genere dominus cum aduersus Iudæos crebro ageret,eosq; illorum respõsione captos conclusosq; cõuinceret,non uos audierant,nec à uobis conuitiari didicerant, Nam libentius & inuidiosius & fortasse dialecticum q̃ samaritanum appellarent. Quomodo enim putes eos contortos atq; confusos,cum uolentes eum capere in uerbo,priores interrogauerunt, utrum liceret tri-
B butũ reddere Cæsari, bicipiti uidelicet cõplexione insidiantes,ut quodlibet eligens caperetur? Si licere responderet,tanq; reus esset aduersus populum dei, si autem diceret non licere, tanquam Cæsaris aduersarius perimeretur. Vbi ille nummũ sibi poposcit ostendi, & interrogauit cuius haberet imaginem & inscriptionem,At illi cum respondissent Cæsaris,aperta enim ueritas hoc eos respondere cogebat,continuo dominus eorum responsione colligatos ac captos trahẽs,Reddite,inquit,Cæsari quæ Cæsaris sunt & deo quæ dei sunt. Obsecro te, illi ne fuerũt dialectici qui prætensis interrogationis insidijs decipiẽdo superare moliti sunt? An ille potius qui ex hocipso quod interrogauerunt uerã eorũ responsionẽ prudentia interrogationis eliciens, illud uerum quod ab eo putabant periculose dici, ipsos cõpulit cõfiteri?

2. Cor.

Roma. 3

Christus dialecticus, Cap. XVII

Si illos dixeris fuisse dialecticos,quia dolose,quia calũniose:quia malitiose interrogando in uerbo capere cupiebãt,tales enim etiã nos uultis uideri,cur eis tamen dominus respondit,cur eos usq; ad ueritatis confessionem reddita ratione perduxit? Cur eis dixit, Quid me tentatis hypocritæ,& non addidit dialectici? Cur sibi nummum demonstrari flagitauit,ut sententiam suam ueracem exprimeret etiam de ore fallacium, ac non potius ait, Abscedite, neq; enim loquendum est uobiscum qui captiosas interrogationes proponitis, qui dialectice mecum agere uultis? Nihil tale dixit, nec aduersus captiosos interrogitores, & uerborum uestrorum callidos captatores exemplum tale nobis proposuit, sed ut eos potius etiam ueritatis inimicos uigilãti interrogatione & inuicta ratione testimonium ueritati perhibere cogamus. Hoc nobis faciãt uestri, si nos maliciosi & dialectici sumus. An se timere indicant,ne hoc eis nos potius faciamus? Si autem Christum dixeris dialecticum,laudabis dialecticam quam mihi pro crimine obieceras. Quod ne facias,uideo quòd fortasse dicturus sis, nec illos nec illum in ea sermocinatione aliquid egisse dialectice. Si ergo nec illi qui captiose atque insidiose sermocinantur ut in uerbo decipiant eos cum quibus agunt, nec illi qui tales eorum responsione conuincunt dialectice agunt, dic nobis tandem quid sit dialectica, & quantum mali habeat, quantum noceat, quàm fugienda sit doce. Cuius

Dolosa dialectica, Caput XVIII

Dialecticus quis Cap. XIX

Cuius nomen inuidiose subijcis ignorantibus, crimen ostende quærentibus. Non uis fateri C
quòd dialectice agat, qui homines auersos à uero perite recteq; interrogans, respõsionibus eorum adducit ad uerum, ne dialectice cum Iudæis etiam Christum egisse fatearis. Item nõ uis illos agere dialectice qui captiosis interrogationibus insidiantes respondentem decipere moliuntur, ne & ibi ostendatur ita cum Christo egisse Iudæos, quos tamen ille non declinauit tacendo, sed potius loquendo superauit, ac sic cogaris fateri non recte episcopos uestros, quos doctos atq; sapientes putas, etiam cum dialecticis nolle habere sermonem, quo inuictam doceant ueritatem. Video, magnos æstus pateris quomodo definias dialecticũ, ut nec peritus disputator sit, ne quod uituperasti laudare cogaris, nec insidiosus uerborum captator, ne tibi dicatur, sicut egit cum talibus Christus, sic agat cum Christianis. Proinde si placet ista cura liberari, eum defini esse dialecticum, cum quo legisperiti de parte Donati nolũt habere colloquium. Quid enim tibi aliud suggerendum est homini obijcienti nobis dialecticã, & ideo prædicanti episcopos suos quòd nobiscum nolint habere sermonẽ. Sed de Iudæis fortasse inuenis quid dicas, quamuis callide atq; uersute dolos interrogationum prætenderunt non eos fuisse dialecticos. De Stoicis certe dici potest nihil, qui non solum dialectici fuerunt, sed etiam cæteras philosophorum sectas in hac uel arte uel facultate uicerunt. Stoicus quippe, ut mecum recolis, fuit ille Chrysippus, de quo Academicus Carneades hãc habebat sententiam, ut quando cum illo sibi esset disputandum, elleboro purgandum cor esse censeret: cæteros autem uel pransus facile superaret. Si ergo nos libri Stoicorum dialectice disputare docuerunt, doctrinam Pauli contra nos proferant episcopi uestri, secum tamen nos cõferre patiantur, sicut ipsos tunc Stoicos scilicet Paulus ille non repulit.

Vsus dialectice Caput XX

Hanc enim artem quam dialecticam uocant, quæ nihil aliud docet quàm consequentia demonstrare, seu uera ueris uel falsa falsis, nunquam doctrina Christiana formidat, sicut eã in Stoicis non formidabat Apostolus, quos secum uolentes conferre nõ respuit. Et ipsa enim fatetur & uerum est, neminem à disputando ad conclusionem falsam consequenter impelli, nisi prius cõ- D
senserit falsis, quibus eadem conclusio uelit nolit efficitur, ac per hoc qui cauet ne se loquente consequantur falsa quæ non uult, uolens falsa caueat quæ præcedunt. Si autem præcedentibus ueris inhæserit, quæcunq; consequentia perspexerit quæ falsa existimabat, uel de quibus dubitabat, admonitus amplectatur, si ueritati es pacatissime amicior, quàm contentiosissime uanitati.

Exẽplũ, Ca. XXI

Parum egerim nisi hoc quod dico in hac eadem quæ inter nos uertitur nostra sermocinatione monstrauero. Ecce in ea ipsa quæstione de baptismo tu proposuisti à me requirens, ubi te baptizari conueniat, utrum apud nos an in parte Donati. Et quia intentio tua est in parte Donati hominem potius baptizari oportere, hanc intentionẽ hinc probare conatus es, quòd etiam nos esse illic baptismũ non negamus. Vides certe id te agere uoluisse, ut ex eo quod concedimus, ad id quod non concedebamus attrahamur, id est, ut quia concedimus esse illic baptismum, etiam illic esse hominem baptizandum concedere cõpellamur.

Collectio uitiosa, Caput XXII

Consydera diligenter si est hoc consequens, & tibi ipse responde. Puto em̃ iam hoc ante oculos constituto, cernis pro ingenij tui uiuacitate, quàm non consequentia pro consequentibus colligas. Nam reuera dicimus baptismum & illic esse, sed non dicimus & prodesse, immo uero dicimus & obesse. Cum autem quæritur ubi quisq; debeat baptizari, credo propter illud quæri quod dominus ait, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non intrabit in regnum cœlorum. *Ioan. 3* Quia ergo propter hãc utilitatem accipiendus est baptismus, cum quæritur ubi accipiendus sit, non quæritur ubi sit, sed ubi ad regnum cœlorũ adipiscendum utilis sit. Sequeretur autem etiam illic accipiẽdum esse ubicunq; eũ constat esse, si omnes qui habent aliquid boni, etiam bono suo habere docerentur. Cum uero tam multi tam multa bona habeant malo suo, quis non uideat cum quæritur ubi aliquid accipiendũ sit, non quæri ubi sit, sed ubi prosit? Quomodo enim si mihi concederes bonum esse aurum, concederes etiã latrones quoq; habere aurum, non opinor uelles ut ex his duobus concessis concluderem, eum qui habere aurum uelit in latronum societate esse oportere, ita cũ & ego concedo

A concedo bonum esse baptismum,concedo etiam Donatistas quoq; habere baptismũ,non debet ex his duobus concessis quasi sequatur concludere,eum qui habere baptismum uelit in societate Donatistarum esse debere. Iam ex hoc etiam tibiipsi occurrere multa nõ dubito,quæ quamuis bona sint & ad utile aliquid instituta, non omnibus tamen habentibus sint utilia,sed tantũmodo bene utentibus. Nam cum eadem luce & sani oculi perfunduntur & saucij,istis adiumentum est,illis tormẽtum. Idem cibus alias ualitudines alit, alias lædit. Idem medicamentũ hos curat,illos debilitat. Eadem arma alios muniunt,alios impediunt. Eadem uestis alijs tegimento est,alijs implicamento. Sic & baptismus alijs ualet ad regnum,alijs ad iudicium. Hic uideo quid te possit mouere. Fortasse enim dicis quòd in his omnibus nihil sacramenti cõmemorauerim : baptismus autem sanctum sacramentum est,& ideo non esse consequens,ut si de auro,de luce,de alimentis, armamentis,indumentis probari potuit,quòd alijs habentibus apta sint,alijs inconuenientia,quamuis sint bona & ad utile aliquid instituta, continuo etiam baptismus alijs prosit, alijs obsit habentibus. Restat ergo adhuc requirere utrum etiam illa bona quæ ad legem dei pertinent,omnia omnibus habentibus prosint. Hac quæstione proposita, intentio nostra est, quòd nec ipsa omnia omnibus habentibus prosint. Hanc intentionẽ nostram uide quemadmodum probemus ex concessionibus uestris. Conceditis enim in omnibus credendum esse Apostolo Paulo. Teneo unum. Conceditis etiam eundem Apostolum dixisse, Bona est lex. His duobus conficitur,bonam esse legem,sed legitime utentibus. Si ergo non legitime usus quis fuerit,non ipsa erit mala,sed certe oberit malis. Fortasse dices,neminem posse & in lege esse,& lege male uti. Hoc ipso enim quòd contra legem uiuit, non esse in lege monstratur. Contra ego dico fieri posse,ut quis & in lege sit, & non legitime utatur. Quod item uestris concessionibus probo. Conceditis enim memoratum Apostolum testimonium posuisse de psalmis aduersus eos qui gloriabantur in lege, & uiuebant contra legem,
B Sicut scriptum est,inquit,quia non est iustus quisquam,non est intelligens,non est inquirens deum,omnes declinauerunt simul inutiles facti sunt,nõ est qui faciat bonum, non est usq; ad unum,sepulchrum patens est guttur eorũ,linguis suis dolose agebant,uenenum aspidum sub labijs eorum,quorum os maledictiõe & amaritudine plenum est, ueloces pedes eorum ad effundendum sanguinem,contritio & infelicitas in uijs eorum, & uiam pacis non cognouerunt, non est timor dei ante oculos eorum. Et ne putaret hæc in eos dicta qui non erant in lege,continuo subiecit,Scimus autem,quoniam quæcũq; lex dicit, his qui in lege sunt loquitur,ut omne os obstruatur,& reus fiat omnis mũdus deo. Item alio loco dicit,Quid ergo dicemus? Lex peccatum est? Absit, sed peccatum non cognoui nisi per legem,Nam concupiscentiam nesciebam,nisi lex diceret,Non concupisces. Occasione autem accepta peccatum per mandatum operatũ est in me omnem concupiscentiam. Item paulo post,Peccatum,inquit accepta occasione per mãdatum fefellit me,& per illud occidit. Itaq; lex quidem sancta, & mandatũ sanctum & iustum & bonum. Quod ergo bonũ est mihi factum est mors? Absit,Sed peccatum ut appareat peccatum per bonum mihi operatum est mortem. Attendis quemadmodum lege laudata,eos qui in lege sunt arguit, q; ea male utendo per bonum habebat malum. Item ipse Apostolus sciẽtiam quandam ex lege quã & se habere dicebat & alios,sine charitate tamen inutilem dicit & noxiam. De sacrificijs,inquit,idolorum scimus quia omnes scientiam habemus, Scientia inflat,charitas uero ædificat. Proinde & ista scientia quãuis ad legem dei pertineat, si in aliquo sine charitate fuerit, inflat & nocet. Quid de ipso corpore & sanguine domini unico sacrificio pro salute nostra, quãuis ipse dominus dicat, Nisi quis manducauerit carnẽ meam & biberit sanguinẽ meũ, non habebit in se uitam? Nõne idem Apostolus docet etiam hoc perniciosum male utentibus fieri,ait enim, Quicũq; manducauerit panem & biberit calicem domini indigne,reus erit corporis & sanguinis domini? Ecce quẽadmodum obsunt diuina & sancta male utentibus,cur non hoc modo & baptismus? Cur non ita in bono baptismo nõ sunt

Non eadem omnibus prosunt. Ca. XXIII

Nec sacramenta prosunt semper habentibus. Ca. XXIIII

1. Tim. 1

Eucharistia lædit Caput XXV

Rom. 3
Psal. 13

Rom. 7
Exod. 20

1. Cor. 8

Ioan. 6
1. Cor. 11

Baptismũ nõ oibus prodesse. XXVI.

boni hæretici, quomodo in bona lege non sunt boni Iudæi? Iam certe probaui conceden- C tibus uobis, quandoquidem Paulo uos credere, & testimonia quæ de scripturis posui Paulum dixisse conceditis. Iã ergo probaui concessionibus uestris quædam etiã bona legitima obesse, tamen non legitime habentibus & utentibus. Cur non ita & baptismus quãuis bonus & legitimus, non tamen omnibus habentibus prodest? Tu tanquam certissimũ & cõsequentissimum concludebas in parte Donati esse hominem baptizãdum, quia nos etiam ibi esse cõcedimus baptismũ, nec attendebas posse nos dicere esse ibi quidẽ baptimũ Christi iustũ, sanctum & bonum, sed pœnalem cõtrarium, perniciosum inimicis corporis Christi quod est ecclesia, quæ secundum promissa diuina in omnibus gentibus dilatatur.

Falsitas falsitatem trahit. ca. XXVII

Nunquid hic quid dicas inuenies, nisi non in eis bonis ad legem dei pertinentibus de putandum esse baptismum, quæ possunt homines & habere & mali esse & boni non esse, sed ipsam quidem legem & scientiam & sacrificiũ corporis & sanguinis Christi talia bona esse quæ possunt homines & habere & mali esse: baptismũ uero tale bonũ esse, quod quisquis habuerit necessario bonus sit? Quod si dicere uolueritis, falsum dicetis, & ideo quid aliud falsum consequatur attende. Quod nõ ideo cõmemorabo ut ex illo tuo falso ad alia falsa te adducam, sed ut hoc consequens cum falsum esse cognoueris, ab hoc te liberes, illud quod præcedit emẽdes. Quid ergo præcedit? ex uobis omnes qui habent bonũ baptismũ bonos esse, quod est falsum euidens. Quid consequitur? bonos fuisse scilicet illos qui schismata faciebãt dicentes, Ego quidem sum Pauli, ego autem Cephæ, ego aũt Christi. Quos arguens Apostolus ait, Diuisus est Christus? Nunquid Paulus pro uobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? Sed falsum est quòd isti boni erãt, exceptis eis qui dicebant, ego autẽ Christi, & tamen baptizati erant baptismo Christi. Hoc itaq; falsum quare secutum est? Quia falsum præcessit, omnes habentes bonum baptismum bonos esse. Vtrunq; ergo respuatur, utraq; sententia corrigatur, ut quoniam manifestum est istos qui schismata faciebant bonos nõ fuisse, & tamen bono baptismo baptizatos fuisse, illud etiã D manifestum sit, non omnes qui bonum habent baptismũ bonos esse, ac per hoc non ideo tenemus ut in parte Donati baptizãdum esse aliquẽ concedamus, quia & partem Donati quã malam dicimus, bonum baptismũ habere concedamus.

1. Cor. 1

Inconsequens. Ca. XXVIII

Rursus ut ex ea consensione me ad id quod consentio detineres, posuisti scriptũ esse: Vnus deus, una fides, unũ baptisma, una incorrupta & uera catholica ecclesia. Quæ omnia concedo, & si aliquãto aliter scripta sunt. Sed quid ad rem, cum omnia sicut dixi ista cõcedam? Verum quod ex his conaris efficere nõ efficitur, uidelicet ut qui non sunt in una ecclesia, nõ possint habere unũ baptismũ, quod omnino falsissimũ est, & melius, quia & ipse posuisti unde te possum commemorare quod uolo. Certe enim ista proposuisti in cõcessionibus meis ex quibus me adducas ad intentionem tuam, unũ deum esse, unam fidem, unum baptismũ, unam incorruptam & catholicam ecclesiam: Quæ cum inter nos conueniant, putas ex his illud quod non conuenit posse monstrari, apud eos qui nõ sunt in hac una ecclesia, hoc unũ baptisma esse nõn posse. Ego aũt dico posse si non mutatur, si hoc idem obseruatur: nec ideo fieri ut non sit unum baptisma, quia est apud illos qui in una non sunt ecclesia. Hoc autẽ probo ex his quæ in eadem sententia posuisti de uno deo & una fide. Inuenimus enim eũdem deum extra ecclesiam ab ignorantibus coli, & nec ideo fieri ut nõ ipse sit deus, & fidem qua creditur Christum esse filium dei uiui: inuenimus etiã eos qui nõ pertinent ad mẽbra ecclesiæ confiteri, nec ideo fieri ut non sit una fides. Sic etiam cum inuenimus eundẽ baptismum ab eis qui sunt contra ecclesiam in baptizandis hominibus obseruari, non ideo nõ esse ipsum baptismum existimare debemus.

Ephes. 4

Nõ alius baptism9 sed idẽ huic utilis illi inutilis. Caput XXIX

Fortasse ad hoc dicas, fieri non posse ut extra ecclesiam idem ipse unus deus colatur, aut eadem fides qua confitemur Christum filium dei, unde Petrus beatus est appellatus, etiã in eis qui non sunt in ecclesia, reperiatur. Hoc ergo restat ut probem. Habes in hoc ipso beati Pauli sermone quẽ supra ex Actibus Apostolorum cõmemoraui, cũ de deo loqueretur, quia inscriptũ in ara inuenerat, ignoto deo, quem

A uos, inquit, ignorantes colitis, hunc ego annuntio uobis. Quid eis prædicare cupiebat, nisi eundem deum quem præter ecclesiam ignorãter atq; inutiliter colebãt, in ecclesia sapienter & salubriter colerent? Ita uobis & nos dicimus, quem baptismũ uos ignorãtes obseruatis, eius potestatẽ uobis nos annũtiamus, non ut cũ ad nos ueneritis alterũ accipiatis, sed ut eũ qui iam apud uos erat utiliter habeatis. De fide etiã Iacobus apostolus cũ loqueret aduersus eos qui sibi quod crediderant sufficere arbitrabantur, & bene operari nolebant, Tu credis, inquit, quoniã unus deus est, bene facis, & dæmones credũt & contremiscũt. Nempe in unitate ecclesiæ dæmones non sunt, nec ideo tamẽ possumus dicere aliud esse quod credũt, cum & dño Iesu Christo dixerint, quid nobis & tibi est fili dei? Vnde Paulus Aplš, Si habeam, inquit, oẽm fidem ita ut montes transferã, charitatẽ non habeã, nihil sum. Non aũt existimo quenq; ita desipere ut credat ad ecclesiæ pertinere unitatẽ eum, qui nõ habet charitatem. Sicut ergo deus unus colitur ignorãter etiã extra ecclesiam, nec ideo non est ipse, & fides una habetur sine charitate etiã extra ecclesiam, nec ideo nõ est ipsa. Vnus enim deus, una fides, unũ baptisma, una incorrupta catholica ecclesia, non in qua sola unus deus colit, sed in qua sola unus deus pie colitur: nec in qua sola una fides retinetur, sed in qua sola una fides cũ charitate retinet. Nec in qua sola unus baptismus habet, sed in qua sola unus baptismus salubriter habetur.

Iacobi 2 *Mar. 1* *1. Cor. 13* *Ephes. 4*

Argumentũ retortum in aduersariũ. Caput XXX

Proinde unũ deum, unã fidem, unũ baptisma, unam incorruptã & catholicã ecclesiam nobis consentientibus tu proposuisti, sed non solũ ex his id quod uolebas nõ effecisti, uerumetiã ut ex his quod uolebamus te admoneremus, nos multũ adiuuisti. Vide ergo nos q̃ probabilem rationẽ sequamur q̃ ea quæ schismatici uel hæretici corruperunt, cũ ad nos inde ueniũt corrigimus: quæ uero sicut acceperũt tenuerũt, agnoscimus & probamus, ne cõmoti humanis uitijs ultra iustitiã faciamus ullã diuinis rebus iniuriã, cum Apostolũ uideamus etiã in ara gentilium à quibus idola colebãtur, dei nomen inuentũ confirmasse potius q̃ negasse. Neq; enim propterea immutãdus uel improbandus est regius character in homine, si erroris sui ueniã & militandi ordinẽ à rege impetrauerit, quia eundẽ characterẽ quo sibi satellites cõgregaret, desertor infixit, aut propterea signa mutanda sunt ouibus cũ dominico gregi sociantur, quia eis dominicũ signum fugitiuus seruus impressit.

Character

B

Ex aliorũ exẽplis. Caput XXXI

Quod si hæc tanq; decipientia formidatis, quia nõ sunt ecclesiastica exẽpla, quanq; & de ouibus & de militibus datas esse in scripturis similitudines noueritis propheticarũ scripturarũ, quæ dicuntur ueteris testamẽti libris, nec à nobis nec à uobis rei huius inuenit exemplũ, circuncisionẽ certe præputij in figura futuri baptismi Christi ab antiquis obseruatã esse negare, ut arbitror, nõ audetis. Nunqd apud Samaritanos circuncisus, si fieri tũc uellet Iudæus posset iterũ circuncidi? Nõne illius hominis error corrigeretur, signaculum aũt fidei agnitũ probaretur? Et nunc sunt quidã hæretici qui se Nazarenos uocãt, à nonnullis aũt Symmachiani appellantur, & circuncisionẽ habent Iudæorũ & baptismũ Christianorũ: ac per hoc quemadmodũ si quis eorũ ad Iudæos uenerit, non potest iterum circũcidi, sic cum ad nos uenerit, non debet iterũ baptizari. Adhuc dicturi estis, aliud est circũcisio Iudæorũ, aliud baptismus Christianorũ, sed cũ illa umbra fuerint huius ueritatis, cur illa circũcisio & apud hæreticos Iudæorum esse potuit: iste autem baptismus apud hæreticos Christianorũ non potest esse? Profer certe aliquẽ de scripturis canonicis, quarũ nobis est cõmunis autoritas, ab hæreticis uenientẽ denuo baptizatũ. Nam q; iusserunt apostoli quosdã post Ioãnis baptismũ in Christo baptizari, lõge alia causa est. Neq; enim Ioannes hæreticus fuit, amicus ille sponsi, quo nemo surrexit maior in natis mulierũ. Longe ergo alia causa est, alioquin si Paulus post Ioannẽ baptizauit, cũ ambo in unitate Christi fuerint, quãto magis debẽt episcopi uestri qui se in unitate Christi esse dicũt baptizare post collegas suos, in quibus collegis mores aliquos recte reprehendunt, cũ hoc fecerit Paulus, q nihil potuit in Ioanne reprehẽdere. Ergo illa alia causa est, alia ratio, de qua nunc disserere longũ est, & in alijs opusculis nostris hinc multa iã diximus. Ab hæreticis ergo uenientem probate in scripturis canonicis denuo baptizatũ. Nã & nos proferimus Petro di-

ctum: Qui lotus est semel non opus habet iterũ lauari. Sed etiã uos dicitis, Petrus non fue rat apud hæreticos baptizatus. Proinde quia nec uos potestis proferre de scripturis, quarũ nobis est comunis autoritas, ab hæreticis uenientẽ denuo baptizatũ: nec nos ita susceptũ, quantũ ad hãc rem attinet, par nobis causa est.

Caput XXXII Verũ nos multa ostendimus etiã ad legẽ dei pertinentia esse apud eos qui non sunt in ecclesia, quæ nemo uestrũ audet nega re: sed cur tale aliquid nolitis esse & baptismũ, omnino non uideo, nec posse demonstrari confido. Sequimur sanè nos in hac re etiã canonicarũ autoritatẽ certissimã scripturarum. Neq; enim parui momẽti quod inter episcopos anterioris ætatis q̃ esse inciperet pars Do nati, ista quæstio fluctuaret, & uarias haberet inter se collegarũ salua unitate sentẽtias, hoc per uniuersam catholicã quæ toto orbi diffunditur obseruari placuit quod tenemus, Nam & uos profertis conciliũ Cypriani, quod aut non est factũ, aut à cæteris unitatis mẽbris à quibus ille non diuisus est, merito superatũ. Neq; enim propterea sumus episcopo Cypria no meliores, si tum censuit hæreticos denuo baptizari, quia nos hoc recte nõ facimus, sicut nec Petro apostolo meliores sumus, quia non cogimus gentes Iudaizare, quod ille fecisse Gal. 2 Paulo apostolo attestante & corrigente mostratur, cũ similiter inter Apostolos de circũci sione quæstio, sicut postea de baptismo inter episcopos nõ parua difficultate nutaret.

Ecclesiæ autoritas Cap. XXXIII

Proinde quãuis huius rei certe de scripturis canonicis nõ proferatur exemplũ, earundẽ tamen scripturarum etiã in hac re à nobis tenetur ueritas, cũ hoc facimus quod uniuersæ iã placuit ecclesiæ, quã ipsarum scripturarũ cõmendat autoritas, ut q̃m sancta scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit, huius obscuritate quæstionis eandẽ ecclesiã de illa cõsulat, quã sine ulla ambiguitate sancta scriptura demonstrat. Si aũt dubitas q; ecclesiã quæ p oẽs gẽtes numerositate copiosissima dilatat̃ hæc sancta scriptura cõmendat, neq; eñ si nõ du bitares, adhuc esses in parte Donati, multis & manifestissimis testimonijs ex eadẽ autori tate prolatis onerabo, ut ex tuis cõcessionibus si nimiũ puicax esse nolueris, ad hoc etiã per ducaris, cũ prius ostendero etiã epistolæ meæ, cui respõdere à cõtrario uoluisti, nihil te qd' ad ueritatẽ pertineat respõdere potuisse. D

Epilogus Ca. XXXIIII

Hoc interim satis sit qd' propter nimiã obsti nationẽ hominũ multa dicẽda arbitratus sum, aduersus eos q cum habeant principalẽ cau sam malã, ab ea p̃scriptione uolũt auertere iudices, cũ dicũt nullo modo sibi loquendũ esse nobiscũ. Probaui eñ & de scripturis sanctis, & qua potui rõne pspicua, nec eloquentiã quã tãlibet, nec dialecticã qualẽlibet metuendã esse assertoribus ueritatis, quo minus assertores falsitatis disputãdo cũ eis, & eos refellendo conuincãt. Vbi etiã demõstraui & illud quo te p̃ter epistolã meã dixi pmotum, q̃ non sit consequens, ut si concedimus esse baptismũ in parte Donati, simul etiã cõcedamus in eadẽ societate quenq̃ baptizari oportere, quia sicut bonã legẽ potuit habere reprobus populus Iudæorũ: sic bonũ sacramentũ potest habere reproba societas hæreticorũ. Quid aũt proprie det̃ in ecclesia q̃d præter illã omnino nõ da tur, suo loco sine difficultate monstrabit̃. Neq; eñ recte ageremus cũ hæreticis q̃s habere baptismũ cõfitemur, ut omni modo ad ecclesiã catholicã ueniãt, nisi ueniendo acciperẽt ali quid qd' nec alibi possint accipe: & q̃d nisi acceperint, frustra & pniciose habeant quæcunq; alia, q̃uis bona & ad legẽ dei ptinentia ubilibet accipe potuerũt. Hoc eñ quicqd est quod secundũ scripturas certissimãq; rõnem inueniri potuerit, non nisi in sancta ecclesia uel dari uel accipi posse, hoc ptinebit ad fontẽ signatũ puteum aquæ uiuæ, paradisum cũ fructu po morũ, cuius ut potuisti mentionẽ fecisti. Sed quid illud sit nõ te intellexisse ostẽdisti, q̃nqui dem hoc de uisibili baptismo dictũ est arbitraris, qd' licet sanctũ sit, neq; ullo mõ p̃termit tendũ, q̃m sacratissima significatione p̃pollet, q̃ multi eum tñ accipiãt, non solũ boni qui se cundũ propositũ uocati sunt cõformes imaginis filij dei: sed etiã hi q regnũ dei nõ posside 1. Cor. 6 bũt, in quibus sicut dicit Apl's, & ebriosi & auari numerant̃: puto q; si pertinatia deposita co gitaueris uerũ me dicere, tibi ipse facile respõdebis, ut nõ quæras fontẽ signatũ & puteum aquæ uiuæ, nisi quo hi q displicent deo diuinitus nõ pmittuntur accedere. Cõtuli, lege.

Libri primi finis.

Diui

A

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI, contra Cresconium Grammaticum, Liber Secundus.

Repetit ante dissertã. Caput I

SVPERIORIS uoluminis tã prolixo sermone puto ꝙ tandem aliquãdo persuasimus, non esse in hoc laudandos uestros episcopos neq; approbandos, ꝙ de causa dissensionis quæ nostrã cõmunionem dirimit, nolunt nobiscum habere colloquium. Hac enim quasi præscriptione se in causa pessima putant acutissimos, quam, nisi fallor, & ueris certisq; rationibus, & maxime diuinarum scripturarũ exemplis penitus amputaui, quibus dilucidissime docui, à sanctis prædicatoribus atq; assertoribus ueritatis, etiã contra præsentes eius aduersarios, nec tantum qui ex eodem populo quo & illi fuerũt, uerumetiã contra alienigenas, †formidines minatis imperitis, contra eos qui dialecticã maxime profiterentur, habitũ fuisse sermonem, ne contentiosissimus habeatur diligentissimus prædicator: & ne litigator putetur impiger disputator, instãs secundũ pceptum Apostoli opportune importune, ut doctrina sana cõtradicentes redarguantur, uaniloqui refellantur, inquieti corripiantur, pusillanimes cõsolentur, infirmi suscipiantur, dum aduersus oẽs resistentes, uerbũ salutis euangelicæ cum patientia defenditur, sine diffidentia pdicatur. Ostendi etiã quàm nõ debeatis ideo putare apud uos esse hominem baptizandum, quia & nos consentimus, ꝙ & haberi à uobis baptismus possit & dari, cũ & illud dicamus pnitiose haberi & pernitiose dari, quoniã illa sancta quibus utiq; mali uti possunt, quanto sanctiora sunt, tãto ab eis inutilius pœnaliusq; tractantur. Vnde cum ad ecclesiã sanctam ueniunt, ipsi corrigendi sunt: non à nobis illa uiolanda, quæ nec à malis mutata sunt. Audi ergo Cresconi, dum breuiter & hoc demonstro, nihil te dixisse per totã epistolam tuã quo refelleres meã, nisi forte ꝙ me nomina deriuare uel decli-

B

nare docuisti, ut à Donato Donatianos potius quàm Donatistas dicere, quã tamẽ græcã saltẽ declinationẽ esse concedis, uidelicet ꝙ ita Donatistæ à Donato, ut euangelistæ ab euangelio nominẽtur, quo te delectari dicis, ut uestris euangelium pdicantibus, à simili mutata sit uocabuli declinatio. Vide ergo ne forte ipsi priores hoc uoluerint appellari, quia Donatũ habentes pro euãgelio: nã sic isti à Donato, quomodo sancti oẽs nolũt ab euangelijs societate discedere, & ideo delectant̃ uocari Donatistæ, sicut euãgelistæ: tuq; potius eis facias iniuriã cum scribis in latino sermone, non nisi latinam regulã probans, Donatianos à Donato, sicut ab Arrio & Nouato, Arrianos & Nouatianos uelles uocari. Nãq; ego cum scriberem, iã à nescio quibus propagatum sonabat hoc nomen, neq; id mutare curaui, cum & hoc ad distinctionem quã uolebam satis sufficere existimarem. Si eñ Demosthenes clarissimus oratorum, cui uerborum tãta fuit cura, quanta rerum autoribus nostris, cum tñ ei nonnullã locutionis insolentiã obiecisset Æschines, negauit ille in eo positas esse fortunas græciæ, illo ne an illo uerbo usus fuerit, & an huc an illuc manum porrexerit, quanto minus nos laborare debemus de regulis deriuãdorum nominum, qñ siue hoc siue illud dicamus, intelligitur sine ambiguitate quod dicimus, quorũ non in expolitione sermonis, sed in demonstratione ueritatis est maior intentio. Si aũt quisq; nostrorũ primus flexit hoc nomen nullo modo mihi uidetur illud simile intuitus, ꝙ euãgelistæ ab euangelio nuncupãtur: sed quia per Donatum non tantum Carthaginis, quia hãc hæresim maxime roborasse perhibetur: sed etiam maiorem Donatum à casis nigris, qui altare contra altare in eadem ciuitate primus erexit, magnum scandalum factum est: ita fortassis à Donato Donatistas, ut ab scandalo scandalistas uoluit appellare.

Demosthenes

Irridet Cresconiũ. Caput II

Sed ego ea in re in qua nihil causæ nostræ minuitur, me facillimum præbeo, & quando tecum ago, iam Donatianos uoco: quan aũt cum alijs, consuetudinem potius sequor quæ his sonis iure dominatur. Tu tantum memento me, cui tantã tribuisti eloquentiã, nondum nosse nomina declinare, & nuntia uestris securitatem, ne iam timeant tanq; dialecticum, cui uides adhuc necessarium esse grammaticam.

† forte legendum, formãdi enthymematis imperitis.

2. Tim. 4

1. Thes. 5

cam.Quod si disciplinā disputandi siue dialecticā uelis appellare, siue qd aliud:satis tamen C
sobrie docet cum de re constat,non esse de nomine laborandū.Sicut non curo utrū eaipsa
dialectica uocetur.curo tamen quantum ualeo nosse ac posse disputare,hoc est, ueritatem
à falsitate in loquendo discernere : quia hoc nisi curauero, pernitiose errabo : ita non curo
utrum Donatistæ an Donatiani peritius & litteratius declinemini: utrum postremo à Do
nato,uel qui primus extra ecclesiam sanctificauit,uel qui hanc dissensionem maxime robo
rauit:an à Maiorino qui primus contra Cæcilianum uestræ partis episcopus ordinatus est
dicatis uobis,quando loquimur distinctionis causa indi uocabulum, quod autem hæreti/
ci sitis,quòd ideo ne decipiatis,cautissime deuitandi.nisi diligenter demonstrare curauero,

Hæresis et schisma Caput III

non paruam negligentiæ culpam pro mei officij sarcina incurram. Quanquam
id quod inter nos accidit,schisma potius quàm hæresim censes appellari oportere.& quod
raro audere dialectici solent,etiam diffinitionibus ista discernis , ubi quantum nos adiu/
ues,satis demonstrare non potero,nisi ex epistola tua inseram uerba tua,Quid sibi uult,in
quis,quòd ais hæreticorum sacrilegum errorē? Nam hæreses non nisi inter diuersa sequen
tes fieri solent:nec hæreticus nisi contrarie uel aliter interpretatæ religiōis est cultor, ut sunt
Manichæi,Ariani,Martionitæ, Nouatiani , cæteriq; quorum inter se contra fidem Chri/
stianam diuersa sententia stat. Inter nos quibus idem Christus natus, mortuus, & resur/
gens,una religio, eadem sacramenta, nihil in Christiana obseruatione diuersum, schisma
factum,non hæresis dicitur. Siquidem hæresis est diuersa sequentium secta: schisma uero
eadem sequentium separatio. Quare & in hoc studio criminandi quem tu incurris non ui/
des errorem,cum quod schisma est hæresim uocas. Hæc nempe uerba tua sunt quæ posui
in epistola tua.

Donatianos pro/bat & hæreticos & schismaticos. Caput IIII

Iam nunc attende si pertinax non sis,quàm facili compendio id
quod inter nos agebatur,ipse finieris.Si enim & nobis & uobis idem Christus natus,mor
tuus ac resurgens,una religio,eadem sacramenta, nihil in Christiana obseruatione diuer/
sum est,nónne rebaptizare peruersum est? Tria nāq; posuisti, quorum si unum posuisses, D
satis superq; sufficeret.Sed quasi contra Donatianos fideliter ageres, ne quisquam uel ni/
mis acutus,id quod semel breuiterq; dixisses interpretari aliter conaretur,etiam obtusis au
ribus & cordibus tuam curasti immergere atq; inculcare sentētiam. Vna, inquis, religio,ea
dem sacramenta,nihil in Christiana obseruatione diuersum,& adhuc aduersus inuicem la
boramus.Iam tandem aliquando cohibete dissensionem, finite lites,amate pacem. Quid
reprobatis? Quid exufflatis? Quare rebaptizatis? Vna religio est,eadē sacramenta: nihil
in Christiana obseruatione diuersum.Nam si uobis & nobis nō est unus baptismus,quo/
modo est una religio? Ergo & unus baptismus,quomodo sunt eadem sacramenta.Sed tu
dixisti eadem sacramenta,idem ergo & baptismus. Item si nobis & uobis diuersus est ba/
ptismus , quomodo nihil est in christiana obseruatione diuersum ? Sed tu dixisti nihil in
christiana obseruatione diuersum, non ergo diuersus est baptismus. Quod cum ita fuerit,
nos recte quod unum atq; idem neq; diuersum est,nec improbamus,nec exufflamus,susci
pimus & acceptamus. Vos uero impie quod unum atq; idem neq; diuersum est,dissimula
tis agnoscere,suscipere recusatis,acceptare non uultis,sed eligitis improbare,audetis exuffla
re,non metuitis iterare.Et cū in hocipso quòd ea quæ inter nos mutata nō sunt, nos suscipi
mus,uos refellitis nos:si à uobis data sunt,data iudicamus: uos si à nobis data sunt, tanq;
non data repetitis. Cū diuersa sequamini, appellari uos hæreticos dedignamini. Attende
dilige̅ter quid dicas,& quid dicam. Tu certe diffinisti & dixisti, Hæresis est diuersa sequen
tium secta:schisma uero eadē sequentiū separatio,Itē tu dixisti,nobis & uobis unā esse reli
gionē,eadē sacramenta,nihil in christiana obseruatione diuersum.Quare ergo rebaptizas
Christianū,ego aūt nō rebaptizo? Diuersa utiq; sequimur. Quare te dici nō uis hæreticū?
puto quòd non paruo signo agnoscamus hæreticos, qui cum sibi & nobis unam religio/
nem, eadem sacramenta,nihil in Christiana obseruatione diuersum esse fateantur, nolunt
nos agnoscere baptizatos . An tanta obstinatione contenditis , tanta dissensione ueritati
resistitis,

A resistitis,ut à religione,à sacramẽtis,à Christiana obseruatione baptismũ separetis? Quod
si facitis,in eo estis hæretici quod ad religionẽ, ad sacramenta, ad obseruationẽ Christianã
baptismũ pertinere non uultis. Si autem nõ facitis,in eo estis hæretici, ꝙ eos qui nobiscum
habẽt unã religionẽ,eadẽ sacramenta,nihil in Christiana obseruatione diuersum, cũ & ba
ptismũ ad religionẽ,ad sacramenta,ad Christianã obseruationẽ pertinere fateamini,tamẽ
rebaptizatis. Attende enim diligenter definitionem tuam in qua dixisti, Hæresis est diuer/
sa sequentium secta, & uide utrum non diuersum sequamini, aut separando baptismum à
religiosa obseruatione Christianorum sacramentorum,quibus eum nos inter magna con/
iungimus,aut eos cum quibus in una religiosa obseruatione Christianorum sacramento/
rum etiam baptismus unus est, tamen rebaptizando, quod nos detestamur.

Quoniam uellem si possem,cum aliquem deceptum ex nostris fidelibus,uestris nefan *Vrget uerba Cre/sconij. Caput V*
dis interimendum insidijs excipiunt,cum apud nos iam baptizatum,nec cœpisse dicunt es/
se Christianum,cum tanquam paganum exufflant,cum catechumenum faciunt ut præpa/
rent,deinde retingendum uel potius extinguendum,repente aliunde existere,cum hac epi/
stola tua,& hunc ipsum eius locum in medijs eorum ausibus recitando porrigere & excla/
mare, Quid facitis? Ecce audite,uidete,legite,una est nobis uobiscꝫ religio, eadẽ sacramen/
ta,nihil in Christiana obseruatione diuersum, in cuius nomine iste baptizatus sit prius in/
terrogate: & tunc si alium meliorem in uestro baptismo nominatis, date. Tunc illi fortasse
si non ipsa rerum euidentia contremiscerent, continuo consilium suum magnum uidelicet
atque acutum proferrent & dicerent, Quis iste è nobis est cuius epistolam geris? Laicus
noster est,nobis uinceret,uincitur sibi. Tamen ego si adessem,conuersus ad te dicerem,Tu
saltem obsecro dic nobis quid isti faciunt? Ecce apud nos baptizatum rebaptizare dispo/
nunt. Certe ergo nobis & uobis una religio, eadem sacramenta, nihil in Christiana obser/
uatione diuersum. An responderes,sed Christi baptismus non est religio,nõ est sacramen
B tum,non est obseruatio Christiana? Auerterit deus hanc à tua mente dementiam. Quid
igitur mihi responderes urgenti ac dicenti, Vna nobis uobiscꝫ religio est:quibus autem ba
ptismus unus non est,non est una religio, Ergo nobis uobiscꝫ unus est baptismus, eadem
nobis & uobis sacramenta sunt, Quibus autem baptismus idem non est,non sunt eadem
sacramenta,Ergo idem nobis & uobis est baptismus,nihil est nobis & uobisin Christiana
diuersum obseruatione.Quibus autem diuersus est baptismus,non utique nihil estin Chri/
stiana obseruatione diuersum. Non ergo nobis & uobis diuersus est baptismus,Cur quod
unum est improbatur,cur quod idem est exufflatur,cur quod diuersum non est iteratur?

Me sic agente in præsentia,sic instante,ad quas tergiuersationes confugeretis? Videli/ *Caput VI*
cet contemnerent in epistola tua illi Grammaticos,tu accusares in nostra dialecticos,sed ue
ritas ex utraqꝫ superaret hæreticos, hoc solum in eis ostendens à nobis esse diuersum,quod
constat esse peruersum,quia nos sacramenta nostra cognoscimus,errorem alienũ emenda/
mus:uos autem eadẽ sacramenta fatemini,quæ tanqꝫ nulla sint iteratis,magna diuersitate
reprobãtes quod diuersum non esse conceditis. Proinde quamuis inter schisma & hæ *Quid proprie schis/ma. Cap. VII*
resim magis eam distinctionem approbem,qua dicitur schisma esse recens congregationis
ex aliqua sententiarũ diuersitate dissensio,Necꝫ enim scissio uel schisma fieri potest nisi di
uersum aliquid sequantur qui faciunt:hæresis autem schisma inueteratum,tamen quid hinc
opus est ad laborem,cum me tantũ adiuuẽt definitiones tuæ,ut si mihi & per alios uestros
concederetur,schismaticos uos libẽtius quàm hæreticos dicerẽ. Si enim schisma faciunt qui/
bus cum eis à quibus se diuidunt una religio est,eadem sacramenta,nihil in Christiana ob/
seruatione diuersum,hinc est uestra rebaptizatio damnabilior,quia in una religiõe eisdem
sacramentis nihilo in Christiana obseruatione diuerso alius est,diuersus esse non potest ba
ptismus. Sed quoniam nec nullum est nec aliquid paruum,quod diuersum sequimini cum
ab unitatis uinculo separati, etiam de repetitione baptismi dissentitis à nobis, fit ut secun/
dum istam ipsam distinitionem tuam qua dixisti,Hæresis est autem diuersa sequẽtium se/

cta,& hæretici sitis & uicti appareatis. Hæretici quidem quòd nõ tantum diuisi, uerum & C
in rebaptizando diuersum sequimini. Victi autẽ, quia datum per nos baptismũ tanquam
non ipsum, sed tanquam nullum sit iteratis, quod unum atq; idem, nec diuersum esse fate/
mini. Tua quippe uerba sunt quod nobis uobiscq; sit una religio, eadem sacramenta, nihil
in Christiana obseruatione diuersum.

Donatistæ mutati transeunt. Ca. VIII

Quapropter si litteris tuis pars Donati
subscriberet, ac inde ista quæ à me atq; à te dicta sunt, sine insana pertinacia uel impuden/
tia cogitaret, nihil ulterius aduersus nos sentiret & diceret. Sed quoniam tu es cui respon/
deo, iam puto quòd & ipse uideas, iam non studio criminandi, sed pernitiosam redarguen
di fallaciam dixerim Donatistarum hæreticorum sacrilegum errorem. In quibus quatuor
uerbis siue nominibus, quia hoc uel tibi uel arti grammaticæ placet, primũ quod positum
est Donatistarum corrigo & muto & Donatianorum dico, cætera uero tria quoniam ue/
rissima dicta esse, iam ut puto sentis, uos corrigite, uos mutate. Mutate inquam & corrigite
Donatianorum uel quodlibet aliud uocandi sitis, tamẽ hæreticorum sacrilegum errorem,
nam & hæretici estis, uel quòd in schismate inueterato remansistis, uel ex tua diffinitione
quòd de ecclesia quæ corpus est Christi, uel de iteratione Christiani baptismi diuersum se/
quimini. Et sacrilegus error est non solum à Christiana unitate separatio, uerumetiam sa/
cramentorum quæ secundum tuam confessionem uel concessionem una atq; eadem sunt
uiolatio atq; rescissio. Quod si corrigitis & mutatis, quomodo tales uos suscipimus quales
eratis? Vnde inaniter tam multa locutus es, & cum sis ingenio tam acuto, consuetudine au
diendæ uanitatis obtunderis, ut uideatur tibi quòd cum ad nos à uobis transeũt, tales eos
quales erant suscipimus, quia in eis traditionem Christianorum, quam nec alienati aliena/
uerant, nec peruersi peruerterant approbamus, quæ sacramenta etiam tu, quamuis non ta
lis quales nos sumus, non potuisti, tamen nisi talia, nec sic talia quasi alia similia, sed omni/
no eadem confiteri.

De eodẽ. Cap. IX

Obsecro te dic mihi, quomodo talis est qualis fuit qui uene/
ratur ecclesiam quam blasphemabat, qui tenet unitatem quam nõ tenebat, qui habet cha
ritatem quam non habebat, qui accipit pacem quam respuebat, qui approbat sacramen/ D
tum quod exufflabat? An uero ita sunt omnia falsis uera præposterata, ut non dicantur
mutati, in quibus ea quæ diuersa fuerant ueritate corrigũtur, & mutati dicantur, in quibus
ea quæ similia una eadẽq; fuerant, uanitate iterantur? Noli ergo ulterius in hac re, non tan
tum carnaliter, uerumetiam pueriliter sapere, ut tales quales erant uestros à nobis suscipi
existimes, qui conuersione uoluntatis ab errore ad ueritatem, à diuisione ad unitatem, à
dissensione ad pacem, ab inimicitijs ad charitatem, ab humana præsumptione ad diuina/
rum scripturarum autoritatem, non ante incipiunt esse nostri quàm esse destiterint uestri.
Mat. 9 Hæc conuersio uoluntatis repente mutauit, nõ solum in telonæo peccatorem, uerumetiam
Lucæ 23 in cruce latronem. Nisi putas quòd Christus in paradiso secum esse uoluisset cruentum sce
leratumq; hominem, si non cordis illa conuersio continuo faceret innocentem, ut eo die, ex
eo loco, ex eo ligno transiret ad immortale fidei præmium, in quo exceperat mortis pro ini
quitate supplicium. Siue enim ad malum siue ad bonum paruo momẽto animus commu
tatur, sed non ideo paruum est quod meretur. In ipsis corporalibus & temporalibus pœ/
nis & beneficijs diu nutritam quamlibet ætatem unus ictus interimit, & decem & octo an
norum ægritudinem mox ut dominus dignatus est, iubere sanauit. Crede certe rebus, non
uerbis inanibus. Mutati ad nos uestri transeunt, absit ut ipsi sint qui fuerũt. Quod utinam
& tu facias, & quàm uerum sit in te tibi credas.

Sacramẽta communia orthodoxis & hæreticis. Cap. X

Magnum aliquid tibi dicere uisus
es nominãdo Candidũ Villaregiensem, & Donatũ Macomadiensem, qui ex uestris episco
pis etiã apud nos episcopi fuerũt, & probata uita ad honorabilis senilis ætatis meritũ per/
uenerũt, quasi sacramẽta & inuocatio nominis dei quæ fit apud uos ipsa inimica sit nobis,
cum & in eis qui extra ecclesiã sunt, nõ sit omnino nisi ecclesiæ. In qua quæstione si meis uer
bis laborarem, tuis adiuuarer. Nam si extra ecclesiam nihil ecclesiasticũ posse esse sentires,
non ipse dixisses, nobis & uobis unam esse religionẽ, eadem sacramenta, nihil in Christia/

na

A na obseruatione diuersum. Quibus uerbis tuis non in totum consentio, Christiana quippe ecclesia caretis, Christianam charitatem non habetis, Christiana sanè in uobis sacramenta cognosco, & in his illud quoque diuersum improbo ac respuo, quod cum eadem etiam in schismate habeatis, eadem in catholicis exufflatis. Prorsus agnoscit in uobis ecclesia cuncta quæ sua sunt, nec ideo non sunt eius quia & apud uos inueniuntur, Apud uos quippe aliena sunt, sed cum uos correctos recipit, cuius sunt: fiunt etiam salubriter uestra quæ pernitiose habebatis aliena. Discordia uos possidet sub titulo pacis, Ergo discordia pellatur, pax introducatur. Quid causæ est ut titulus deponatur? Episcopus est, inquis, episcopum recipis, presbyter presbyterū. Posses mihi & hoc dicere, homo est, hominē recipis. Tam quippe in illo sacramēta Christiana quàm membra humana cognosco, nec curo per quem fuerint seminata sed à quo creata, Quibus si male uti uoluerit, eoipso malus fit quòd creatorem de bonis eius offendit, Si aūt bene uti uoluerit, se corriget, non illa mutabit. Et de episcopis quidem uel clericis recipiēdis alia quæstio est. Quāuis enim cum apud uos ordinantur, non super eos inuocetur nomē Donati sed dei: tamen ita suscipiuntur ut uidetur paci & utilitati ecclesiæ cōuenire. Neq; enim episcopi propter nos sumus, sed propter eos quibus uerbum & sacramentū dominicū ministramus: ac per hoc ut eorū sine scandalo gubernandorum sese necessitas tulerit, ita uel esse uel nō esse debemus, quod nō propter nos sed propter alios sumus. Deniq; nōnulli sancta humilitate prædìti uiri, propter quædā in se offendicula, quibus pie religioseq; mouebantur episcopatus officiū, non solum sine culpa, uerumetiā cū laude posuerunt, Nunquid sic etiā Christianū nomē & fidē laudabiliter, ac nō potius damnabiliter ponerēt? Sicut in accipiēdis his rebus possunt esse iustæ causæ cur excuset quisq; fieri episcopus: nec tamen similiter potest ulla causa esse iusta cur quis excuset fieri Christianus. Quid ista nisi quia sine episcopatu uel clericatu salui esse possumus, sine Christiana uero religiōe nō possumus? Proinde uestri episcopi seu quilibet clerici quantū ad ipsa ec

Recipiuntur episcopi. Caput XI

B clesiastica officia pertinet, sic in catholicā suscepti sunt unitatē, queēadmodum expedire uidebatur his quorū saluti per eorū consulebat officium uel exercendū uel omittendū. Veruntamen etiā de ipsis qui & apud nos eosdē administrauerūt honores: nunquid sicut dicere potuisti: episcopus est, episcopū recipis, ita poteris dicere: hæreticus est, hæreticum recipis: aut schismaticus est, schismaticū recipis: aut Donatianus est, Donatianū recipis? His em̄ nominibus nō gradus honoris à plæbeia dignitate, sed crimē erroris à catholica ueritate distinguit. Proinde illa tanq; ecclesiastica munera etiā in alienis inuēta, qui uos relinquēdo & ad nos transeūdo nostri fiunt, pro utilitate populorū quibus hac dispensatione seruimus suscipiuntur: illa uero uitiosa & proprie uestra, sanantur, corrigunt, mutantur, dum tamen ea sacramenta sine quibus homo non potest fieri Christianus, etiā in hæreticis sic tractentur, ut cum ad ecclesiam ueniūt, quod defuerit addatur, quod agnitū fuerit approbetur: ne dum nimis offendimur eis malis quæ contra ecclesiam peperūt, persequamur etiā bona quæ de ecclesia discedendo traxerunt. Nam etiam sic ramus fractus, si rursus, sicut ait Apostolus inserendus sit, radix ei redditur, non forma mutatur. At enim nostros, inquis, hæreticos & sacrilegos uocas, quod nefarium & inexpiabile crimen est: nunquid talibus sine aliqua expiatione ignosci debet aut potest? Cur ergo, inquis, non emaculas uenientem? cur non primo abluis & emundas, & sic tibi cōmunicet? Quid q; ex his uerbis tuis multo conuenientius alius dixerit: talibus tamen ignosci nec debere nec posse, teq; tibiipsi cōtraria locutum esse monstrauerit, ut ideo diceres cum aliqua expiatiōe talibus ignoscendū, quia id quod obijcit inexpiabile, Quomodo ergo expiatur quod inexpiabile est? Quomodo sperē te auditurū esse quod dico, qui tam in proximo nō audis ipse quod dicis, cū tibi cōtinuo cōtradicis cēsendo expiandū quod inexpiabile dixeris? Nos autē ita uestrū dicimus hæreticū & sacrilegum errorem, ut tamē inexpiabilem nō dicamus, Alioquin frustra uobiscum ut eo relicto correcti ad ecclesiam catholicā transeatis, quibus modis possumus agendū esse cēsuimus, nec nostro sicut scribis uerbo te uti arbitreris, quasi hoc malum sine uenia, & sine medico esse dicamus, quod

Quomodo purgantur hæretici resipiscentes. Caput XII

Rom. 11

quod omnino non dicimus, quia & ueniam merentur quos huius mali pœnituerit, & om
Ezech. 18 nipotens est medicus qui per prophetam dicit, Si conuersus fueris & ingemueris, tunc salvus eris. C
Quapropter si in aliquem forte incidisti uel minus in his rebus instructum, uel minus quid loqueretur intuentem, quamuis esse cõmunionis catholicæ uideretur qui hoc tibi diceret, ipse potius huius inconsyderati uerbi ueniam mereatur, sicut tu qui cũ sis tam liberaliter eruditus, & in arte uerborum non mediocriter doctus, minus tamen quid loquaris attendens expiandũ censes quod inexpiabile dixeris, & quod est monstrosius ideo expiandum quia inexpiabile. Non est catholicum eos hortari, ut errore correcto salui fiant, quos inexpiabiliter atq; insanabiliter asserimus errare. Sed ideo uobis nõ uidentur mundari, cũ ad nos à uobis transeunt, quia non denuo baptizantur, quasi solo baptismo quẽ repeti nõ oportet, cum idem atq; unus est, homines ab errore mundentur. Mundantur & uerbo ue
Ioan. 15 ritatis ab illo qui ait, Iam uos mundi estis, propter uerbum quod locutus sum uobis. Mun
Psal. 50 dantur & sacrificio contriti cordis ab illo de quo dictum est: Sacrificium deo spiritus cõtribulatus, cor contritum & humiliatum deus non spernit. Mundãtur & eleemosynis ab illo
Lucæ 11 qui ait: Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt uobis. Mundantur ipsa quæ super
1. Petri. 4 eminet omnibus charitate ab illo qui per apostolum Petrum dixit: Charitas cooperit multitudinem peccatorum, quæ una si assit, omnia illa recta fiunt: si aut desit illa, omnia frustra
Rom. 5 fiunt. Hæc uero unde sit, audi docentem Apostolum: Charitas, inquit, dei diffusa est in cordibus nostris per spiritũsanctum qui datus est nobis. Vnde merito creduntur qui extra ecclesiam baptismũ ecclesiæ perceperunt, nõ habere spiritumsanctum, nisi cum ipsi ecclesiæ in uinculo pacis per cõnexionem charitatis adhærescunt.

Quid extra ecclesiã haberi non possit. Caput XIII

Iam enĩ locus est ut ostendam quod in primo libro distuleramus, quid in ecclesia quæ sanctũ corpus est Christi pro
1. Cor. 2 prie possit accipi, quod præter illam non potest accipi. De his enim qui schismata faciebãt, idem Apostolus dicit: Animalis aũt homo nõ percipit quæ sunt spiritus dei: primã ad Corinthios epistolam lege, & inuenies. Baptismus igitur sacramentũ est nouæ uitæ ac salutis æternæ, quem multi habent non ad uitam æternam, sed ad pœnam æternã, non bene utentes tãto bono. Charitatem uero sanctam quæ est uinculum perfectionis, nemo potest habere non bonus, nemo qui habet potest esse uel schismaticus uel hæreticus. Cũ ergo quisq; ad ecclesiæ ueniens unitatem cũ eius membris ueraciter copulatur, accipiat spiritũsanctum, per quem diffunditur charitas in cordibus nostris, eademq; charitas cooperiat multitudinem peccatorũ, ut baptismũ quem primum habebat ad iudiciũ, habere iam mereatur ad præmium. Quomodo enim mundari negas, nisi quia omnino quæ sit mundatio spiritalis ignoras? Non igitur sicut conuitiaris, tanq; in asylum Romuli uestros nocẽtes recipimus, quos ciuitas dei recipiẽdo efficit innocẽtes, cũ ad eandẽ ueraci corde transierũt, de qua eius D
Mat. 5 conditor dicit, Non potest ciuitas abscondi super montem constituta, non enim eam condidit qui fratrem superbe occidit iratus, sed qui fratres humiliter redemit occisus. Hanc spi
Ioan. 7 ritusancto mundãte lætificat de quo clamabat dicens, Si quis sitit ueniat & bibat, nõ aquã uisibilem cõmendans, quæ baptismatis sacramento quam & boni & mali habere possunt, quãuis sine illa boni salui fieri non possunt. Quæ q̃uis ecclesiæ sit, tamen etiã foras profluit, cũ & apud illos inuenitur q ex nobis exierũt, sed nõ erant ex nobis, sicut aqua in aliquo ex illis memorabilibus quatuor fluminibus negari nõ potest q. sit aqua paradisi, q̃uis non sit in solo paradiso, quæ etiã extra inde manauit.

Spũssanctus fons Caput XIIII

Non ergo hãc aquam, sed aquæ nomine inuisibile dei donũ sanctũ spiritũ cõmendabat dicẽs: Si quis sitit ueniat & bibat, sicut euidenter euãgelista testat᷑ adiungẽs: Hoc aũt dicebat de spũ quẽ accepturi erant credẽtes in eum. Spũs enim nondũ erat datus, quia Iesus nondũ fuerat clarificatus. Et utiq; quantũ ad sacramentũ attinet lauacri uisibilis anteq; esset resurgendo clarificatus, iã baptizauerat
Ioan. 4 plures q; Ioannes, sicut ipsum loquitur euangeliũ. Vnde dicit discipulis suis: Ioannes qui
Act. 1 dem baptizauit aqua, uos autem baptizabimini spiritu sancto, quem & accepturi estis nõ post multos dies hos usq; ad pentecosten. Hic spiritus sanctus ueniens in eos, tale signum

primitus

A primitus dedit,ut qui eum acceperant,linguis omniũ gentiũ loquerentur, quia portẽdebat
ecclesiam per omnes gẽtes futurã, nec quenquam accepturum spiritusanctum, nisi qui eius
unitati copularetur. Huius fontis largo atq; inuisibili flumine lætificat deus ciuitatem suã,
de qua propheta prædixit,Fluminis impetus lætificat ciuitatem dei. Adhuc enim fontẽ nul *Psal.45*
lus extraneus,quia nullus nisi uita æterna dignus accedit.Hic est proprius ecclesiæ Christi,
cui tanto ante prophetatũ est,Fons aquæ tuæ sit tibi proprius, & nemo alienus cõmunicet *Prouerb.5*
tibi.De hac enim ecclesia & de isto fonte dicitur & in cantico canticorum,Hortus conclusus, *Cant.4*
fons signatus,puteus aquæ uiuæ. Hoc uestri de uisibilis baptismatis sacramento acci *De eodem.Caput XV*
pientes,tantum errant ut res absurdissimas fateri cogantur inuiti,quod ad illum scilicet fon
tem uiuum qui proprius est unicæ columbæ,de quo dictũ est,Nemo alienus cõmunicet ti *Prouerb.5*
bi:ad hortũ conclusum puteumq; signatũ,potuerit accedere Simon magus,quem legimus *Acto.8*
à Philippo baptizatum:potuerint accedere tot ficti,de quibus gemẽs loquitur Cyprianus, *Cyprianus in epist. de lapsis.*
Seculo uerbis solis & nõ factis renuntiãtes:tot etiam episcopi auari de quibus idem ipse te/
statur,Fundos insidiosis fraudibus rapientes,usuris multiplicantibus fœnus augentes. Ista
quippe in baptizatis & baptizantibus uisibili baptismo reperiuntur, Ad illum tamen fontẽ
proprium cui nemo cõmunicat alienus:ad illum fontem signatum,hoc est,ad spiritussancti
donum,quo charitas dei diffunditur in cordibus nostris,nullus istorum nisi mutatus acce/
dit,ita omnino mundandus,nõ ut non sit, sed sit cœlestis particeps pacis,sanctæ socius uni
tatis, plenus indiuiduæ charitatis, ciuis angelicæ ciuitatis . Ad hanc itaque ciuitatem quis/
quis hæresis uel schismatis deposito errore,correctis moribus,pia mente conuertitur,si iam
sacramenta gestabat, quæ foras etiam ad indignos profluere potuerunt, hæc honorantur
in eo,quia & in alienis non uidentur aliena,sed iam illo proprio cui nemo communicat alie
nus,illo signato spiritussancti fonte mundatur, à quo apud uos etiam quisquis cæteris mo
ribus laudabilis fuerit,solo schismatis uel hæresis crimine separatur. Cum ergo *Aliter hæretici aliter pagani recipiuntur.Cap.XVI*
B ueniunt ad nos uestri,desistentes esse uestri,incipientes esse nostri,accipiunt quod non ha
bebant , & salubriter habere incipiunt, quod tanto pernitiosius, quanto indignius habe/
bant. Accipiunt enim primitus ipsam ecclesiam,& in ea pacem,charitatem & unitatem per
fontem eius proprium atque inuisibilem spiritumsanctum, sine quibus utique nullo dubi/
tante interijssent, quicquid alid apud uos quod de ecclesia foras trahi potuit habuissent:
faciliore autem uenia quod nondum habuerunt accipiunt, quàm si habuissent & tamẽ de/
seruissent. Et hoc discernitur apud nos,ut aliter recipiantur qui catholicam reliquerunt, ali/
ter qui ad illam primitus ueniunt. Illos enim amplius grauat crimen desertionis:hos autem
non à se diruptum,sed cognitum & retentum uinculum releuat unitatis . Vnde fieri potest
ut quos seductos rebaptizauerunt,ipsi pro eis pœnitentibus dominum deprecẽtur, si prius
isti conciliati quàm illi reconciliati ecclesiæ fuerint. Sicut fieri potest,ut etiam cultores idolo/
rum si quos forte Christianos ad idola seductos apostatas fecerint:si priores seductores fa
cti fuerint Christiani,& magnum aliquod meritũ in ecclesia consecuti,per ipsos illi quos de/
ceperant redeant,per ipsos cõmendentur & reconcilientur domino per quos dimiserant do
minum.Quod enim ualet ad mundanda sacrilegia gentilium recte perceptũ sacramentum
baptismatis,hoc ualet ad mundanda sacrilegia schismaticorũ & hæreticorum ueraciter ap/
prehensa charitas unitatis. Quamobrem sicut seductores fidelium Christianorũ uenientes
ad Christum seductis redeuntibus præponũtur,unde isti & episcopi fieri possunt:ita mira/
ri nõ debent decepti ab hæreticis quando ad catholicam ueniũt. Isti namq; excusabilius pe
tunt quæ sibi defuerũt,illi humilius repetunt quod fuerũt. Istos honorabilius ubi nondum
steterant aduocamus,illos suspectius unde lapsi fuerant reuocamus . Proinde iam ut opi/
nor non frustra me dixisse Donatistarum,uel ut tu mauis Donatianorũ hæreticorũ sacrile
gum errorem,si & ab ecclesia catholica dissentitis,& quæ una atque eadem fatemini sacra/
menta rescinditis: nec tamen sine uenia uel insanabiles estis misericordiæ dei, quia discor/
dioso errore deposito,ad catholicam ueritatem pacemque conuersi, per donum eius pro/
prium,

prium,hoc est sanctũ eius spiritũ, per quem diffunditur charitas in cordibus nostris,mun- C
dari sanariq; poteritis,non ut destruantur in uobis ecclesiæ sacramenta, quæ aliena perni
ciose foris habebatis,sed ut eaipsa intus iam uestra salubriter habeatis.

Conscientia dantis Caput. XVII

Nunc uideamus quemadmodum ostendas recte dixisse Petilianum uel quemlibet
alium. Conscientia sancte dantis attenditur,quæ abluat accipientis,ubi ego dixi,Quid si la
teat dantis conscientia, & fortasse maculosa sit, quomodo poterit accipientis abluere con-
scientiam? Tu contra,nõ quid à te homine acuto,sed quid à uestris dicatur diu locutus es,
quod totum breuiter ita dici potest:Conscientia dantis attenditur,non secundum eius sin-
ceritatem,quæ in illa uideri non potest,sed secundum famam quæ de illa seu uera seu falsa
est,quia uidelicet eius est hominis,qui & si sceleratus occultus sit,sufficit accipienti quòd bo
næ sit existimationis,nondum cognitus, nondum iudicatus, nõdum ab ecclesia separatus.
Vide,osecro te,in quod præcipitium compulerit homines angustia nõ inueniendi qua exi
rent, Itáne dantis maculosa conscientia,conscientiam potest accipientis abluere, si habeat
famam bonam,& tantum ad abluendum poterit,quantum bona,si bonam famam fallen
do contraxerit? Attendis quid dicatur, & uis iam prætereamus hunc locum, an hoc idem
adhuc uersabo,ut diligentius cogaris attendere? Petilianus dixit,Conscientia sancte dan-
tis attenditur,quæ abluat accipientis.Ego dixi,Quid si lateat dantis conscientia, & fortas-
se maculosa sit,quomodo poterit accipientis abluere conscientiam? Tu uel potius uestri di
xerunt, Nam tu uir talis quando ista dixisses, quamuis habeat conscientiam maculosam,
mihi tamen qui ab eo baptizor,quia latet & nescio,sufficit quòd ab eo accipio, cuius inno-
centem,quia in ecclesia est conscientiam puto.Nam ideo,inquis conscientiam dantis atten
do, non ut quod fieri non potest de latentibus iudicem,sed ut si quid de illo in publica fa-
ma uel conscientia est,non ignorem.Propter hoc enim ab omnipotente deo dictũ est,quæ
nota sunt uobis,quæ occulta mihi? Semper igitur attẽdo conscientiã dantis,& quia ipsam
non uideo,quid de ea in publico notum est quæro: nec ad rem pertinet si aliud sit in secre-
ta conscientia,aliud in publica fama. Sufficit enim scisse, quia necdum eius à quo accipio D

De eodem Ca. XVIII

damnata conscientia est. Ecce ipsa uerba tua posui quibus te dicere ostenderem,
quod meis uerbis breuiter aperteq; complexus sum,quòd ad hoc attẽdatur abluentis con
scientia , ut quæ de illo fama sit cognoscatur . Non ergo ipsa attenditur homo bone, non
ipsa attenditur quæ uideri non potest,sed fama attenditur,quæ etiã falsa esse potest, quod
ipse confiteris atq; concedis,Nam & tu uidisti maculosam conscientiam non ualere ad ab-
luendum.Non ergo conscientia sancte dantis attenditur,quæ abluat accipientis,sed fama
qua putatur sancte dare,etiam qui sancte non dat,& putatur abluere qui non abluit. Ab-
luit ergo accipientem mali hominis fama bona ,non ipsius dantis polluta conscientia.Cur
ergo dictum est,Conscientia sancte dantis attenditur,quæ abluat accipientis,nisi quia non
abluit accipientis,si non est conscientia sancte dantis? Si maculosa & immũda est, quid er
go tunc attenditur? Ipsa,inquis,attenditur,cum fama eius attenditur. Et si bona est fama,
nihil interest ad abluendum accipientem, etiam cum est mala conscientia, sed abluit bona
eius fama.Dic rogo te,cum mala conscientia est,uera est bona fama eius an falsa? Procul-
dubio utiq; falsa. Proinde cum bona non est & occulta dantis conscientia, quomodolibet
eam tibi uidearis attendere,secundum hanc sententiam, non abluit accipientem, nisi dan-
tis aut fama falsa aut polluta conscientia est. Vtrunq; insanum est, si te talia delectant, tu
elige quid sit insanius.Porrò quia ueritas non admittit ut accipientis conscientiam uel falsa
fama dantis abluat uel polluta conscientia:restat ut abs te etiam unde abluatur accipiens,
quando latet dantis maculosa conscientia requiramus, quod & ibi quæsiuimus, quoniam
sicut dicit Petilianus uel quilibet alius, consentientibus uobis cum sancte dantis cõscientia
est,id est,cum bona & munda conscientia est,abluit accipientis conscientiã.Puto enim iam
non te repetiturum atq; dicturum, quòd impleat in abluendo uicem cõscientiæ bonæ eius
falsa bona fama: sufficit quòd hoc uestros non te dicere asseruisti . Illorum te pudeat, non
etiam

A etiam tui: Restat ergo ut tunc uel deus uel quisq; sanctus angelus abluat. Quod si dixeritis, illa horrenda consequetur absurditas, quam in illa epistola mea commemoratam, non dico uidere noluisti, quia prorsus non attigisti, sed tanto attentius acutiusq; uidisti, quanto magis attingere timuisti. Si enim hoc dicitis, q cum sanctus homo baptizat, sancta eius conscientia diluit accipientis conscientiam, cum uero conscientia dantis latenter immunda est, tunc deus angelusue abluit, cauete ne qui uobis hæc dicentibus credunt, occultos malos optent inuenire à quibus baptizētur, ut multo sanctius ab ipso deo uel angelo eius abluātur. Hanc absurditatem uel deridendam uel detestandam cum in uerbis præcedentibus Petiliani perspiceres, consequenter & à me in epistola mea commemoratam, caute tu quidem quasi nihil horum dixerim, rem tantā silendam putasti, sed confugisti, ad nescio quid absurdius, ut cum maculosa conscientia dantis occulta est, & ideo non potest accipientis abluere, tunc falsa fama eius accipiētis abluatur, & in eo ueritatem falsitas operetur. Nunc i & accusa calumniose dialecticos quod fugienda uersutia sermonis efficiant, ut si falsum est uerum sit, si uerum est falsum sit. Ecce tale aliquid ipse in sacramēta Christianæ regenerationis immitis, imò peius magisq; fugiendum. Illi enim non in sua fraude nec in rerum ueritate, sed in perplexitate locutionis humanæ quædam uerba dicūt, tunc uideri uera cum falsa sunt, tunc falsa cum uera sunt, quæ cum in disputationem inciderint animo discerni, etiam si dissolui sermone nō possunt. Tu uero non uerbo quodlibet, nec rem quamlibet, sed ipsam qua in æternam uitam renascamur mundationem conscientiæ ueram fieri posse dicis in homine per famam falsam alienæ conscientiæ. Et ne tibi hoc tribuatur quia dialecticam didicisti, uestrorum dicis hanc esse sententiam, quibus nō ut dialecticus, sed plane ut hæreticus consensisti. Per te igitur aut per uestros hæc est magnifica inuenta uel demonstrata doctrina, si sancte dantis bona conscietia est, tunc ab ea fit bonus qui baptizatur, tunc arbor bona bonum fructum parit, cum uero conscientia dantis mala & occulta est, tunc eius quæ falsa est bona fama consulitur, ut

B tunc à fallente accipiat homo baptismum uerum, cum de illo crediderit falsum, atq; ita non desit quæ fructum pariat hæretici erroris, fit mater falsitas ueritatis. Hoc ideo totū tam execrabile, tā mirabiliter peruersum & insanum† ne quod dei est dei esse dicatur, ut quod à deo sumitur, hominibus tribuatur, ne qui dixit, Consciētia sancte dantis attenditur, quæ abluat accipientis, errasse uideatur. *Desēditur, aut tale qddā deesse uidetur*

Cap. XIX Nostri hoc inquies de scripturis probant, quoniam Iudas traditor antecq; damnaretur omnia sicut Apostolus gessit. Quid hoc ad Petiliani sententiam fixam atq; diffinitam: Consciētia sancte dantis attenditur, quæ abluat accipientis, nisi q & Iudas iste nimium contra uos est, cui uerbis alienis inconsyderate prolatis patrocinium præbere conamini, Cum enim Iudas sicut Apostolus baptizaret, quandoquidem malus erat, quia fur erat, & ea quæ mittebantur in commissos sibi loculos auferebat, non utiq; conscientia eius attendebatur, sed deus & Christus in quem credebatur. Neq; enim & ipsius mali hominis falsò bona fama credentes & accipientes abluebat, nec generabat in homine gratiam diuinæ ueritatis falsitas humanæ opinionis. Et illud testimonium quod de scripturis posuisti, quæ manifesta sunt uobis, quæ occulta sunt domino deo nostro, ista uerba redarguit atq; conuincit. Si enim quæ occulta sunt domino deo relinquenda sunt, quomodo conscientia dantis non solum mala, uerumetiam bona cum occulta est non attenditur, quid tunc accipiens iubetis attendat unde conscientia eius abluatur?

Expergiscimini aliquādo, nunc saltem dicite, attendat deum, qui timetis ne humiliemini, si non in homine sed in domino gloriemini. Est, inquis, quod timeam, si enim cum latet dantis conscientia dixero, ut accipiens attendat deum, & ab illo tunc eius ablui consciētiam confessus fuero, illa me horrenda consequitur absurditas, sanctius ablui homines cum baptizatores habent occultos malos q̃ cum manifestos bonos, si homo abluit quādo dantis conscientia bona est & manifesta, deus autem quando mala & occulta, dic ergo quod dicimus, quia hoc est uerum, hoc est sanum, hoc est catholicum, q Christus mundat accipiētium conscientias, siue per bonos ministros baptismi sui siue per malos, quoniam de illo scripum est, *Deus abluit nō homo. Cap.* XX

Eph.5 Christus dilexit Ecclesiam & seipsum tradidit pro ea, ut eam sanctificaret, mundans eam la C
uacro aquæ in uerbo. Tu, inquis, responde quomodo baptizent quos damnauit Ecclesia?
Contra Petilianū lib.1.cap.1 Iam ergo receditur à uerbis Petiliani, quoniam illo dicente, Conscientia sancte dantis atten
ditur, quæ abluat accipientis, cum quærerem, quis abluat accipientis conscientiam, quando
polluta dantis occulta est, non mihi poterat respondere, tam enim contra ueritatem dicitur
ꝙ falsa eius fama possit abluere, q̃ si hoc ipsa mala conscientia posse diceretur.

Sacramēta dantur & à malis. Cap.XXI Si autē quæras, quomodo baptizāt quos damnauit Ecclesia? Respondeo sic eos bapti
zare quomodo baptizāt quos damnauit deus anteq̃ de illis quicq̃ iudicaret Ecclesia. Qui
enim mēte peruersa uideretur intus esse cum foris sit, ab ipso Christo iam iudicatus est. Ipse
Ioan.3 quippe ait, Qui nō credit iam iudicatus est. Paulus autē apostolus dicit, Ecclesia subdita est
Eph.5 Christo: Non igitur debet Ecclesia se Christo præponere, ut putet baptizare posse ab illo
iudicatos, à se autē iudicatos baptizare non posse, cū ille semper ueraciter iudicet, ecclesiastici
autem iudices sicut homines plerunq; fallantur. Baptizant ergo quātum attinet ad uisibile
ministerium & boni & mali, inuisibiliter autē per eos baptizat, cuius est & uisibile baptisma
& inuisibilis gratia. Tingere ergo possunt & boni & mali, abluere autē consciētiam non nisi
ille qui semper est bonus. Ac per hoc etiā nesciente Ecclesia propter malam pollutamq; con
scientiam damnati à Christo, iam in corpore Christi nō sunt quod est Ecclesia, quoniā non
potest Christus habere membra damnata: proinde & ipsi extra Ecclesiā baptizant. Omnia
quippe ista monstra absit omnino ut in membris illius columbæ unicæ computentur: Absit
ut intrare possint limites horti conclusi, cuius ille custos est qui non potest falli. Qui tamen si
confitentur & corriguntur, tunc intrant, tunc mundantur, tunc in arboribus horti conclusi,
tunc in membris unicæ columbæ numerantur, nec tamen denuo baptizantur. Ita & cum ab
hæreticis ueniunt cum ipso baptismate, quod & foris habuerunt, sed non & cum ipsa mun-
datione quā intus accipiūt, ut quod defuit præstetur, quod autē nō mutatū est approbetur.

Persequutio iusta. Cap.XXII Vestra, inquis, per uestros maiores traditionis & thurificationis & per uos persecu- D
tionis crimine damnata cōscientia est. De traditoribus quidem & thurificatoribus qui fue
rint qui hoc nefas admiserunt, non scripturis sanctis sed famæ hominum credidistis. Quæ si
potest esse falsa bona de malis, cur non possit etiam mala de bonis? De persecutione autem
hoc tibi breuiter iterumq; responderim, quod cū respōdissem Petiliano, refellere minime ua
luistis. In scriptura quippe sancta quæ neminē fallit, area dicta est Ecclesia dei, dominumq̃
ipsum cum uentilabro esse uēturum & mundaturū aream suā, ut frumenta recondat in hor-
reo, paleam uero comburat igni inextinguibili. Aut ergo recte passi estis persecutionē, aut si
modus Christianus excessus est, palea uestra fecit, propter quam non fuerit area dominica
deserenda, ne quisquis ante tempus uentilationis ab area, paleam refugeret, à frumēto sepa
ratus palea fieret. Tu autem cum hoc nō meum, sed sanctæ scripturæ testimonium refellere
conareris, nullam persecutionem iustam esse posse dixisti, ubi ignoscendum tibi est nescienti
Psal.100 scripturas, unde tibi uenire posset in mentem q̃ iusta uoce sit dictum, Detrahentem proxi-
mo suo occulte, hunc persequebar. Et ab ipso dño Iesu Christo in excellētissima prophetia,
Psal.17 Persequar inimicos meos & comprehendam illos, & non conuertar donec deficiant: Et alia
multa diuina testimonia quæ persequi longū est, si tñ mihi propter hoc uerbū calumniaris,
ut quoniā dixi, persequi longum est, persecutorē me diuinorū testimoniorū esse crimineris.

Aqua mendax. Cap.XXIII Psal.140 Opponis mihi uerba scripturarum totiēs demōstrata, quamuis nihil adiuuēt, Oleum
peccatoris non impinguet caput meum: cum & apud uos esse saltem occultos peccatores, ne
gare non possis, qui tamen ne baptizent in his uerbis excepti sunt. Non enim ait, Oleū ma-
nifesti peccatoris, sed absolute, oleum peccatoris. Et facti sunt mihi uelut aqua mēdax simu
latoris occulti, cuius & falsa fama nō habet finem. Vbi miror prudentiam tuam quomodo
tibi nō uideatur aqua mendax simulatoris occulti, cuius & falsam famam mundādæ alienæ
conscientiæ prodesse aliquid credidisti, nisi quia illud nō dialecticum, sed planè sophisticum
quod in me frustra quasi in dialectico reprehendisti, subuenire tibi arbitratus es si mentiris.
uerum

A uerum dicis. Quid enim aliud conaris asserere, cum homini tribuens baptismum, quem dei esse non uis agnoscere, ideo dicis adulterum dare posse uerū baptismum, quia seipsum occultando castum esse mētitur. Itaq; tunc uerū dicit in baptismo cum mentitur in flagitio, & nō est aqua eius mēdax quā esse uultis in Ecclesia secundū promissionem tot prophetiarum toto terrarum orbe diffusam, cum aquam mēdacem non baptismum dixerit Hieremias, sed mendaces homines secundū intellectū qui manifestatus est in Apocalypsi, ubi interrogāte Ioanne quid essent aquæ illæ in uisione monstratæ, populos esse responsum est.

Hiere.15
Apoca.17
Oleum peccatoris. Cap. XXIIII
Ecci 34

De illo uero testimonio quod scriptū est, Qui baptizatur à mortuo, quid proficit lauatio eius, q̃ non intellexeris quod ego in illa epistola posui, quantumq; me uerbis tuis adiuueris, paululum attēde. Cum enim putasses à me mortuum hoc loco intelligi cultorem idolorum, quasi eos solos exceperim, qui baptizare non possint, elegisti quantum potuisti, repetito illo de oleo testimonio q nullum peccatorem baptizare uoluerit, qui dixit, Oleum peccatoris non impinguabit caput meū, non excipiēdo aliquē peccatorem, unde magis uos urgemini, sicut paulo ante monstraui. Si enim nullus peccator exceptus est, proinde baptizatos ab occultis malis cum cōuicti fuerint denuo baptizare. Hic iam conaberis occultum excipere peccatorem, quē sancta scriptura non excepit. Totus igitur iste uester intellectus falsus à ueritate conuincitur, cum & uestræ intentioni similiter repugnare monstretur. Neq; enim hoc reuera de baptismo in psalmo positum est, ac non de assentatoris adulatione, quod superiora uerba satis indicant: Nam tota sentētia ita cōnectitur, Emēdabit me iustus in misericordia & arguet me, oleum autem peccatoris non impinguabit caput meum. Maluit ergo contundi caput suū ab arguente ueraciter, q̃ ungi à blandiente fallaciter, translatis uerbis, oleo & unctione lenitudinem significās adulantis.

Psal.140
Psal.140
Et pagani dijs suis tribuūt purificationem. Cap. XXV

Quid autē ego in illa epistola de hoc testimonio senserim, ubi dictū est, Qui baptizatur à mortuo, ipsis ex repetitis uerbis satis quantum opinor ostendam. Cum enim dissererem quid respondere debeat ad ista ca-

B tholicus Christianus, cum audierit, inquam, Qui baptizatur à mortuo, non ei prodest lauatio eius: Respondebit, Viuit Christus, & iam nō moritur, & mors ei ultra non dominabitur: de quo dictum est, Ipse est qui baptizat in spiritusancto. Baptizantur autem à mortuis qui baptizātur in idolorum templis. Non enim & ipsi à sacerdotibus suis se accipere arbitrātur sanctificationem quam putant, sed à dijs suis. Qui quoniam homines fuerunt, & ita mortui sunt ut neq; super terras neq; in requie sanctorum uiuant, uere ipsi à mortuis baptizantur. Hucusq; ex epistola mea uerba ipsa transcripsi, in quibus iam perspicis, ut opinor, si nunc saltem diligēter attendis, nō me ipsos cultores mortuos appellasse, quamuis alio modo etiam ipsi mortui sint, sed deos falsos quos colunt, quia homines fuerunt, & sicut homines de corpore exierunt, nec resurrexerunt, nec uitæ ullum meritū quæ post hāc uitam promittitur habuerunt. Ab ipsis ergo dijs qui baptizātur, sicut dixi, uere à mortuis baptizātur, id est, qui in eorum nomine baptizantur, quia & ipsi non in nomine sacerdotum suorum, sed deorum de quibus uana opinātur, se sanctificari putāt: Christus autē resurrexit & uiuit: Proinde qui ab illo baptizatur, non solum per bonum, uerumetiā per malum ministrum perditis moribus mortuum, non à mortuo baptizatur. Ab illo enim baptizatur qui uiuit in æternū, & de quo dictum est in euāgelio, quod etiā ibi cōmemoraui, Ipse est qui baptizat in spiritusancto.

Ecci 34
Rom.6
Ioan.1
Baptizatus à mortuo. Cap. XXVI

Hoc tu in epistola mea quantum indicant uerba tua non intellexisti, nolo enim dicere parum intelligens fraudare uoluisti. Miror autē q uerba illic mea consequentia non aduerteris, aut ab eis dissimulādum putaueris. Paulopost quippe subieci & dixi, Nam si hoc loco mortuum intellexero peccatorem baptizatorem, eadem illa cōsequetur absurditas, ut quisquis etiam à latente impio fuerit baptizatus, tanq̃ à mortuo baptizatus inaniter lotus sit: Non enim ait, Qui baptizatur à mortuo manifesto, sed absolute dicit, à mortuo. Hæc manifestatio uerborū illic meorum quem de somno uel potius de ipsa morte non excitaret, & tamen te non excitauit? Et insuper quod ego contra Petilianum dixeram, quasi contra me dicens uehementius etiā confirmasti, sicut solent homines iniectam sagittam nesciendo exclu-

 dere,

dere, altius etiam penitusq; defigere. Asseruisti enim mortuum non intelligendum nisi pec- C
catorem baptistam, & nullum peccatorem excipiẽdum, & ideo quod ego dicebam, contra te
cõcluditur, nec occultum excipi posse, ubi nullus excipitur. Rebaptizate igitur eos quos ab
occultis peccatoribus baptizatos esse constiterit, quibus potest uiuentibus & scientibus sub-
ueniri, ut eis solis non obsint, qui uel ignoráter uel ante defuncti sunt, ut manifestatis postea
malis baptizatoribus suis iam baptizari non possint. Baptizate, inquam, prodito adultero
atq; damnato, quos ab eo cum lateret, baptizatos esse cõstiterit: à mortuo quippe baptizari
sunt, omnem peccatorem sine ulla exceptione intelligendum esse dixisti, qui baptizare non
possit adiungẽdo testimonium de oleo peccatoris. Tu dixisti, tu scripsisti, teipsum audi, lege
teipsum. Si omnis peccator tanq; mortuus non potest baptizare, nec occultus potest. Non
enim quia occultus ideo uiuus est, cũ multo profundius etiam mendacio simulationis absor-
ptus sit. Minus enim mortuus diceretur si saltem confiteretur. Sed fit in illo quod alio loco
scriptum est, A mortuo uelut qui non sit perit confessio. Ab isto mortuo in tãta mortis pro-
funditate demerso quos baptizatos esse claruerit, non rebaptizatis, & ab eis baptizatos qui
in ultimis terris nec Ceciliani, nec Maiorini, nec Donati nomẽ audierunt rebaptizare si pos-
Eccĩ 34 sitis minime dubitatis, obijcientes eis, Qui baptizatur à mortuo, quid prodest lauatio eius?
mortuos dicentes ad quos Aphrorum cadauerum quorumlibet illa fuerũt, nec aura potuit
peruenire, & mortuum nõ putantes qui proprium potest occultare flagitium, cum scriptura
Eccĩ 17 clamet, A mortuo uelut qui nõ sit perit confessio. Itá ne quia fictus est, mortuus nõ est? cum
magis propter ipsam fictionem carendo spiritu uitæ penitus expirauerit, iterum dicẽte scri-
Sap. 1 ptura, Sanctus enim spiritus disciplinæ fugiet fictum. Adhuc defendite istos mortuos & ui-
uere dicite, ut & uos peius ipsa falsa defensione moriamini. Mortui sunt, inquis, Sed quid fa-
ceret qui baptizãdus ad eos ignarus accessit? Nunc ergo faciat quãdo illo prodito se agno-
uit à mortuo baptizatum. Si enim conscientia propterea lædi non potuit, quia nesciuit, nunc
incipit lædi quia sciuit, uelut si tunica de latrocinio nesciens uestiretur, ex illo fit iniquitatis D
uestis illa ex quo cognouerit, & ipse iniquus, nisi abiecerit: & qui nesciẽs uxorem duxerit alie-
nam, ex illo fit adulter ex quo didicerit, nisi discesserit. Abijciat ergo & ipse baptismũ quem
se à mortuo percepisse cognouit. Habet enim quod faciat adhuc, baptizari iterum potest.
Postremo scierit nescierit à mortuo baptizatus, quid ei prodest lauatio eius, stricta sentẽtia
est, sicut & tu ipse clamas, neminem excepit, A mortuo, inquam, baptizatus est, nihil ei pro-
dest lauatio eius. Mundate hominem baptizando qui uiuitis, aut uosipsos potius ab hoc
errore mundate, ne talia sentiendo pereatis. Contendis enim uelut aduersus, ut nullum ex-
ceptum dicas in eo quod scriptum est, Oleum peccatoris: & qui baptizantur à mortuo: nec
te sentis nodum quo ligatus es renitendo constringere, hoc enim ago, hoc insto, hinc uos ad
mutandam uanam peruersamq; sentẽtiam urgenter impingo, ut in oleo peccatoris & mor-
tui baptismo, nullus mortuus, nullus peccator exceptus sit, sicut tu pro me uelut cõtra me lo-
queris: Ita enim nec occultus excipitur, quo euertitur omne quod loqueris, ac sic rebaptizare
Nullus homo non est peccator. coguntur qui te talia docuerunt, omnes quosquos ab occultis malis baptizatos in hac uita
Cap. XXVII reperire potuerint. Quid agis, quo te conuertis, uerba tua tibi recitantur: Non so-
lum enim ea cum dicerem non refellisti, sed nesciens quid meum elegeris alijs uerbis tanq;
tuum, hoc idem ipse dixisti, & ut diligentius audiri & consyderari posset, scripsisti ut tibi
quotiens libuerit recitetur. Audi ergo uerba tua, nempe ista sunt, Quod si idoli cultorem,
inquis, tantum tibi placet excipere, quid illud de quo dicitur, Nolo oleum peccatoris ungat
caput meum, uerúm ne & hic peccator ille solus est, qui id oleum colit, an quisquis quod non
licet committit? Quòd si & peccatorem tantum cultorem idoli putas, Christianus ergo si
quid contra legem gesserit peccasse non dicitur: Quod si nihil dici stultius nec absurdius po-
test, aperte prædictum est, ut non solus idoli cultor, sed quisquis peccator inter omnes homi-
nes fuerit, ius sibi baptismatis non usurpet. Hæc certe quæ inserui uerba tua sunt, Ego culto-
rem idoli non excepi, sed ipsos deos eorum mortuos esse dixi, quorum à nullo baptizari ali-
quid

A quid prodest,ab ipsis enim dijs sibi baptizari uidentur,in quorum nomine se mundari arbi
trantur,tu auté nullum peccatorem excepisti. Quòd si hoc loco peccator & mortalis homo
qui baptizat intelligẽdus est, nullum peccatorem excipiens, proculdubio nec occultum exce
pisti. Aperte,inquis,prædictũ est,ut non solus idoli cultor,sed quisquis peccator inter omnes
homines fuerit, ius sibi baptismatis non usurpet. Audi ergo teipsum,quisquis peccator di/
xisti,nec manifestum nec occultum excepisti. Proinde qua fronte cogunt baptizari post ma
nifestum, qui nolunt post occultum, ubi asserunt neminem exceptum? Fuge ergo frater ab
insano intellectu ad sanum,ut in hoc testimonio de oleo peccatoris,sicut superiora eiusdem
psalmi uerba præscribunt,blandam lenitudinem fallaciam adulatoris intelligas:Ita enim &
nullus erit exceptus, & nõ impinguet in angustias insuperabiles malus baptizator occultus.
Sic & in alio testimonio, ubi dictum est, Qui baptizatur à mortuo,quid ei prodest lauatio *Ecci 34*
eius:aut inspice diligenter codices antiquos,& maxime græcos, ne forte ipsa uerba aliter con
scripta,ex præcedenti & consequenti contextione sermonis alium sensum intiment:Aut cer/
te mortuos intelligamus, sicut dixi,in quorum nomine baptizãtur idolorum cultores,ut ab
illo quemq; intelligas baptizatum,in cuius nomine se credit esse mũdatum. Ita enim & illic
nullus excipitur, nullus quippe mortuus deus paganorum mundare potest credentes in se.
Si autem hoc loco omnem hominem peccatorem intellexeris mortuum,tanta quæ non uis
te sequentur,ut ipse quemadmodum uiuas inuenire nõ possis,dicente Ioanne,Si dixerimus *1.Ioan.1*
quia peccatum non habemus, nosipsos decipimus & ueritas in nobis non est, ut omnino
non inuenias hominem à quo baptizeris, si omnem peccatorem deuitare uolueris.

Quanq; si prorsus mortuum nõ intelligeres nisi hæreticum uel schismaticum,ut quisquis *Peccator hæreti/cus.Cap.XXVIII*
apud eos baptizatur à mortuo quid ei prodest lauatio eius, quod uides, q̃ præcipiti præ/
sumptione sic accipiatur, ac si dictum sit, qui baptizatur ab hæretico uel schismatico, nec sic
contra nos esset qui fatemur nihil prodesse homini baptismum Christi si apud hæreticos
B uel schismaticos baptizetur,eis ipsis tribuens baptismũ quo baptizatur,sed tunc ei prodesse
incipere cum transit ad corpus Christi, quod est ecclesia dei uiui. Tunc enim sub eodem ba/
ptismo quod & foris Christi erat, sed foris posito nihil proderat mundato, proderit ab eo
cuius membris insertus est. Nec illam tuam nimium seueram sententiam formidabo,qua
dixisti,Quisquis peccator inter omnes homines fuerit, ius sibi baptismatis non usurpet,nisi
quia non inuenis quis ueraciter dicat in oratione dominica, Dimitte nobis debita nostra si/ *Matth.6*
cut & nos dimittimus debitoribus nostris:nisi peccatorem se esse fateatur. Vellem singulos
interrogare qui baptizant apud uos, utrum peccatores omnino non sint:Potest enim quili/
bet eorum mihi respondere,Non sum traditor,non sum thurificator,non sum adulter,non
homicida,non idolorum cultor, non postremo hæreticus,non schismaticus,non autem pec/
cator:nescio utrum quisq; uel hæretica superbia reperiri possit qui audeat dicere,audeat co/
gitare:nescio utrum quisq; tanto arrogantiæ tumore cæcetur,ut nõ dicam uoce profiteatur,
sed uel apud seipsum tacitus arbitretur,non sibi esse necessariam deprecationem,in qua dici
mus deo,Dimitte nobis debita nostra. Neq; enim de eis debitis dimittendis rogamus quæ
semel in baptismo dimissa esse confidimus, sed pro eis utiq; sine quibus humana fragilitas
non est, quantumcunq; in obseruandis præceptis dominicis uigilemus. Postremo suscipiat
qui uoluerit huius impudentiæ frontẽ & dicat, Non sum peccator, ex quo mihi in baptismo
cuncta dimissa sunt, nullum in me peccatum poterit inueniri. Magis ego Ioanni credo,&
multo fidentius respondeo:Teipsum decipis, & ueritas in te nõ est. Neq; hoc agit præceps
& fallax ista professio,ut in te peccata non inueniantur, sed ut quæ inueniuntur non dimit/
tantur. Si ergo iam baptizatus es, uellem scire quem reppereris qui contra Ioannem apo/
stolum diceret,peccatum non habeo. Si enim talem quemq; reperire potuisti,quomodo ba
ptizatus es ab eo qui seipsum decipiebat, & in quo ueritas non erat? Si autem qualiscunq;
non immemor peccatorem se esse dicebat, quomodo sibi secundũ tuam sententiam ius ba/
ptismatis usurpabat? Tu enim dixisti, tu etiã minime scribere timuisti,ut quisquis peccator

inter omnes homines fuerit, ius sibi baptismatis nõ usurpet. Si autem nondum baptizatus es, aut hanc uanissimam sentẽtiam corrige, aut à quibus baptizeris angelos quære. Sed subarbitremur te cõuictum correxisse, quisquis eo crimine quod nostri obijciunt, peccator inter omnes homines fuerit, ius sibi baptismatis non usurpet. Neque hoc contra nos est, quia si etiam talis usurpauerit & dederit, non eum sibi usurpare debuisse dico, non autem dedisse non dico. Ille uero qui accipit, si homo bonus ab homine malo, si fidelis à perfido, si pius ab impio, pernitiosum erit danti, non accipienti. Illud quippe sanctum male utentem iudicat, bene accipientem sanctificat. Si autem & ille, qui accipit inique acceperit, nec sic rescissum sed agnitum, quod per se oberat, correcto proderit sacramentum.

Sacramentum dãti nocet accipiẽti prodest. Cap. XXIX

Sic enim te putabo dixisse, non iam quisquis peccator, quia, nisi fallor, iam cernis q̃ temere dictum sit, sed peccator qualem nostri describunt, quisquis inter omnes homines fuerit, ius sibi baptismatis non usurpet, quẽadmodum scriptum est, Peccatori autem dicit deus, ut quid tu enarras iustificationes meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Et ut ostenderet quali peccatori hoc diceret, ne omnes homines à prædicando uerbo eius sese abstinerent, qui nec sentire audent, nec dicere se peccatores non esse, sequitur, eumq; describit, Tu uero odisti disciplinam, & abiecisti sermones meos post te: Os tuum abũdauit malitia, & lingua tua amplexa est dolositatem: Si uidebas furem concurrebas ei, & cum adulteris portionem tuam ponebas: Sedens aduersus fratrem tuum detrahebas, & aduersus filium matris tuæ ponebas scandalum. Tali ergo peccatori dicit, Vt quid tu enarras iustificationes meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Tanq; diceret, Frustra hoc facis quantum ad te attinet, non tibi prodest, hoc tibi ad iudicium damnationis, non ad meritum salutis ualebit. Veruntamen si etiam tali peccatore narrante iustificationes dei, assumente testamentum eius per os suum, illi qui ex eius ore audiunt, credant, faciant, proficiant: nónne illo reprobato laudabuntur, illo culpato iustificabuntur, illo damnato coronabuntur, quoniam curauerunt obedire domino dicenti, Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim & nõ faciunt. Sicut ergo iste peccator, si ius sibi prædicãdi testamenti diuini usurpauerit, sibi nihil prodest, audientibus autẽ & facientibus, non ipse, sed quod prædicat prodest: ita & ille qui ius baptismatis sibi usurpare non debuit, sibi nocet qui bonum male usurpauit, non ei qui bonum bene percepit.

Psal. 49

Matth. 23

Sacramentum non rescinditur. Cap. XXX

Vides non solum te non potuisse refellere quod ego contra Petilianum dixi, sed quanta luce ueritatis modis omnibus refellatur quod contra me ipse dixisti, & adhuc pergis & dicis, q causam nostram non probam faciamus, & quodãmodo peccatores nos esse fateamur, quẽadmodum nobis obijcitur ius baptismatis, qua nobis licentia uendicemus, non de merito actuum, non de innocentia uitæ tractamus, sed cuicunq; licere dicimus. Attende certe ex his quæ dicta sunt, nõ cuicunq; licere nos dicere, sed ei pœnam esse qui sanctum tractat illicite, & eum esse corrigendum, non sanctum quod illicite tractat illicite rescindendum, sicut homines nõ legitime lege utentes corrigi uolumus, non ipsam legem irritam ducimus: sicut dei testamẽtum illicite per os suum assumentem reprehendimus, non ipsum testamẽtum negamus aut scindimus, nec ideo nos peccauisse confitemur, quia & in peccatore quod est ipsius improbamus, quod autem dei est honoramus, quia in deum credentem non ex occultis hominum pendere uolumus, sed in domino gloriari de quo certus est, admonemus. Neq; enim & Apostolus male suæ cõsciẽtiæ diffidebat, sed spem credẽtis poni nolebat in homine, & in deo stabiliter collocabat, cum diceret, Neq; qui plantat est aliquid neq; qui rigat, sed qui incrementum dat deus. Non itaq; nos dicentes, quod scriptum est, Non nobis domine non nobis, sed nomini tuo da gloriam: accusamus nostram conscientiam, sed uos in hominum moribus eorum spem qui baptizantur ponni uolentes, non agnoscitis uestram superbiam.

1. Cor. 3

Psal. 113

Cyprianum allegant Donatistæ. Cap. XXXI

Quid q etiã beati Cypriani mentionem facere audetis, uelut ille autor sit uestræ diuisionis, tãtus defensor catholicæ unitatis & pacis? Primo esto in Ecclesia, quam constat tenuisse ac prædicasse Cyprianum, & tunc aude uelut autorem sententiæ tuæ nominare Cyprianum. Primo imitare pietatem humilitatemq;

A temq; Cypriani, & tunc profer consilium Cypriani. Nos enim nullam Cypriano facimus iniuriam, cum eius quaslibet litteras, à canonica diuinarum scripturarum autoritate distinguimus. Neq; enim sine causa tam saluber uigilantiæ canon ecclesiasticus constitutus est, ad quem certi prophetarum & apostolorum libri pertineant, quos omnino iudicare non audeamus, & secundũ quos de cæteris litteris uel fideliũ uel infidelium libere iudicemus. Proinde cum dicat Apostolus, cuius epistolæ in autoritate canonica uigent, Quotquot ergo perfecti hoc sapiamus, & si quid aliter sapitis, id quoq; uobis deus reuelauit, quamdiu aliter sapuit Cyprianus si scripta eius esse constat quæ pro uobis proferenda arbitramini, quamdiu ergo de hac re aliter sapuit q; ueritas diligentius consyderata patefecit, donec ei deus id quoque reuelaret, ineffabili laude charitatis unitatem pacemq; catholicam etiam cum collegis suis à quibus aliter sapuit non reliquit. Philip. 3

Verba eius ex epistola ad Iubaianum inseruisti litteris tuis, quibus ei placuisse monstrares baptizandos esse in ecclesia catholica qui fuerint in hæresi uel schismate baptizati. Ego huius epistolæ autoritate non teneor, quia litteras Cypriani non ut canonicas habeo, sed eas ex canonicis consydero, & quod in eis diuinarum scripturarum autoritati congruit, cum laude eius accipio, quod autem non congruit, cum pace eius respuo. Ac per hoc si ea quæ commemorasti ab illo ad Iubaianum scripta de aliquo apostolorum uel prophetarum canonico recitares, quod omnino contradicerem non haberem: Nunc uero quoniam canonicum non est quod recitas, ea libertate ad quam nos uocauit dominus, eius uiri cuius laudem consequi non ualeo, cuius multis litteris mea scripta non comparo, cuius ingenium diligo, cuius ore delector, cuius charitatem miror, cuius martyrium ueneror, hoc quod aliter sapuit non accipio. Non accipio, inquam, quod de baptizandis hæreticis & schismaticis beatus Cyprianus sensit, quia hoc ecclesia non accipit, pro qua beatus Cyprianus sanguinem fudit. Sed quia dicitis eum pro hac sententia legalia documenta firmasse, quanquam non ille documenta legalia firmare potuit, sed eius

Quõ tam sancti Cypriani dicta q̃ aliorũ doctorum accipienda sint. Cap. XXXII

B potius quæcunq; recte sensit ille firmauit. Relinque ergo scripta Cypriani, & ea ipsa legalia documenta quibus eum dicis usum esse commemora: Si ea non demonstrauero, nostram causam nihil adiuuare, uicisti. Quapropter ita hoc Cypriani non accipio, quamuis inferior incomparabiliter Cypriano, sicut illud apostoli Petri q; gẽtes Iudaizare cogebat, nec accipio nec facio, quamuis inferior incomparabiliter Petro. Vos autem qui scripta Cypriani nobis tanq; firmamenta canonicæ autoritatis opponitis, quicquid de Cypriano contra uos proferre potuerimus, necesse est cedatis, & iustum est ut uicti taceatis, ac uos aliquãdo ab errore perniciosissimæ dissensionis ad unitatem catholicam conuertatis.

Vnde ne longum faciam ex hac ipsa epistola ad Iubaianum, attende quid ingeram quod uestrum euertat & absumat errorem. Cum enim persuadere conaretur uel sanctus Cyprianus, uel quicunque illam scripsit epistolam, hæreticos ad ecclesiam uenientes baptizari oportere, q; uidelicet baptismus nullus deputandus esset quem foris apud hæreticos accepissent, opposuit sibi quæstionem & ait, Sed dicet aliquis, quid ergo fiet de his qui in præteritum de hæresi ad ecclesiam uenientes sine baptismo admissi sunt? Potest dominus misericordia sua indulgentiam dare, & eos qui ad ecclesiam simpliciter admissi in ecclesia dormierunt, ab ecclesiæ suæ muneribus non separare. Ista nobis simplicitas sufficit, cui testimonium perhibet ipse Cyprianus, tantum bonum intelligens esse unitatem corporis Christi, ut in eam simpliciter admissos etiam illos quos esse sine baptismo arbitrabatur de diuina misericordia mereri indulgentiam, & ab ecclesiæ muneribus non separari pia cogitatione præsumeret. Hæc consuetudo ecclesiæ fuit ante concilium Cypriani, hæc superari & auferri non potuit nec concilio Cypriani, ut ex hæresi uenientes non quidem sine baptismo sicut dicit, quia idem baptismus etiã foris eis inerat, sed non proderat, ueruntamen simpliciter sicut item dicit admissi de dei misericordia indulgentiam mererẽtur, & à muneribus nõ separarẽtur ecclesiæ. Hæc simplicitas magis q; duplicitas ecclesiæ placuit uniuersæ toto terrarum orbe diffusæ. Cui Cyprianus ipse quale testimonium perhibeat, audi ex epistola quam de

Cyprianũ excusat Cap. XXXIII

unitate conscripsit, Auelle, inquit, radium solis à corpore, diuisionem lucis unitas non capit: C
Ab arbore frange ramum, fractus germinare non poterit: A fonte præcide riuum, præcisus
arescit. In his Cypriani uerbis non intelligimus lucem non capere diuisionem nisi in sanctis
regno dei prædestinatis, qui diuidi ab Ecclesia nullo modo possunt, & non germinare ramū
fractum salutis æternæ germine accipimus, ariditatem uero riui à fonte præcisi, in eo q̃ san-
cto spiritu uacuantur qui ab unitate separantur agnoscimus, non in sacramento baptismi
quod & boni & mali habere possunt, ita foris aperte quēadmodum intus occulte ab ecclesiæ
sanctitate separati: Sed inde nemo dubitat. Quid uero de ipsius Ecclesiæ fœcunditate toto
terrarum orbe diffusæ senserit Cyprianus, attēde in his quæ subiungit, Sic, inquit, & ecclesia
domini luce perfusa, per orbem totū radios suos porrigit, unū tamen lumen est quod ubiq;
diffunditur, nec unitas corporis separatur: Ramos suos in uniuersam terrā copia ubertatis
extendit, profluētes largiter riuos latius expandit, unū tamen caput est & origo una, & una
mater fœcūditatis successibus copiosa. Hanc ecclesiā Cyprianus in scripturis sanctis promis-
sam, in uniuerso mundo redditam, dilexit, tenuit, commēdauit, quam perditi schismatici uel
hæretici uelut à malis se discernere ac separare cupiētes, seditionibus impijs reliquerunt. Qui
ne suos exitus impios uanis excusationibus abluere conarētur, sancta scriptura prædixit, Fi-
lius malus ipse se iustū dicit, exitum aūt suum nō abluit, quia nec propter malos qui uidētur
esse intus deserēdi sunt boni qui uere sunt intus.

Ob paleas nō recedendū ab ecclesia. Cap. XXXIIII

Hinc beatus Cyprianus quod sen-
serit accipe ex epistola quā scripsit ad præsbyterū Maximum, & cæteros quibus de schisma-
tico & hæretico errore ad ecclesiā redeūtibus gratulatur. Nam & si uidētur, inquit, in ecclesia
esse zizania, non tamen impediri debet aut fides aut charitas nostra, ut quoniā zizania esse
in ecclesia cernimus, ipsi de ecclesia recedamus. Nobis tantūmodo laborandū est, frumētum
esse possumus, ut cū cœperit frumētum dominicis horreis condi, fructum pro opere nostro
2. Timoth. 2 & labore capiamus. Apostolus in epistola sua dicit, In domo autē magna nō solū uasa sunt
aurea & argētea, sed & lignea & fictilia, & quædā quidē honorata, quædā inhonorata. Nos D
operam demus, & quantū possumus laboremus, ut uas aureū & argēteum simus. Cæterum
Ioan. 13 fictilia uasa cōfringere dño soli cōcessum est, cui uirga ferrea data est. Esse non potest maior
dño suo seruus, nec quisq; sibi quod soli filio pater tribuit uēdicare, ut se putet aut ad aream
uentilandam & purgādam paleam uentilabrum iam ferre posse, aut à frumento uniuersam
zizaniam humano iudicio separare. Superba est ista obstinatio & sacrilega præsumptio,
quam sibi furor prauus assumit. Et dum sibi semper quidam plus q̃ mitis iustitia deposcit
assumunt, de ecclesia pereunt, & dum se insolenter extollunt, ipso suo tumore cæcati ueritatis
lumen amittunt. Vides frater secundū scripturas diuinas hoc præcepisse Cyprianum, etiam
propter malos. Qui cū sint à bonis uita moribusq; spiritaliter separati, corporaliter tamen
eis in ecclesia uidentur esse permixti usq; in diem iudicij, quo etiam corporaliter debitas se-
parabuntur ad pœnas. Non est ecclesia deserenda tanquam frumenta propter paleam uel
zizania, sicut nec domus magna propter uasa inhonorata. Vides, audis, sentis, capis, intelli-
gis, quanto scelere propter eos qui uobis siue recte siue cum fallimini displicent, separemini
ab ecclesia quæ toto orbe diffunditur, cui secundū scripturas diuinas, tam magnum, tam fir-
mum, tam clarum atq; luculentum testimonium perhibet Cyprianus.

Ex palea frumētū. Cap. XXXV

Quamobrem attende diligenter de tota quæstione breuem ratiocinationem meam.
Si recte in ecclesiam recipiuntur ex hæreticis uenientes, ut in eis error prius corrigatur, diui-
num autem sacramentum non rescindatur, bene illis uiuentibus tanq; frumentis dominicis
gratulamur. Si autem sicut putatis, & Cyprianum uobis in hac sentētia fauere iactatis, non
habēt baptismum, certe admissi simpliciter ad ecclesiā, secundū eundē Cyprianum, propter
meritum tamen ipsius unitatis indulgentiam dei merentur, ne ab ecclesiæ muneribus sepa-
rentur. Et quicunq; illos secundū morem anteriorem, de quo non tacuit Cyprianus, simpli-
citer admittunt, & recte ac pacifici uiuunt, inter eadem frumenta horreo destinata deputan-
tur. Qui autem uel scientes contra ueritatem in eis recipiendis contentiose dimicant, uel

prauis

A prauis atq; peruersis moribus uiuunt, in zizanijs & palea flammis debita tolerātur, propter eos tamen ecclesiam quæ per totum orbem terrarum copiosis successibus dilatatur, hoc est, frumenta dominica, quæ usq; ad messem pariter crescunt, uel usq; ad uentilationem pariter triturantur, nō esse deserendam, imperat deus, testis est Cyprianus. Ac per hoc si in communione sacramentorum mali maculant bonos, quādo temporibus Cypriani uel ante Cyprianum sine baptismo, sicut putatis hæretici suscipiebātur, ecclesiam perijsse, dicite, & uos unde nati fueritis ostendite. Si autem quod ueritas etiam per Cyprianum docet, cum pro ecclesiæ pace etiam cognita zizania tolerantur, frumenta non maculant, filius malus & ipse seipsum iustum dicit, exitum autē suum non abluit, quia de ecclesia propter malos exire non debuit.

De eodem. Cap. XXXVI

Iterum dico, Ecce ab hac inuictissima ratione dissimulare non sino. Si non communicantes peccatis malorum, propter ipsam tantam communionem sacramentorum mali perdunt bonos, quando in præteritum ex hæresi ad ecclesiam uenientes, sine baptismo admissi sunt, contagione sua bonos utique perdiderunt: Iam tunc ergo non erat ecclesia quam Cyprianus teneret, prædicaret, nec unde postea Donatus exiret. Si autem bonos contagio illa non perdidit, nec eorum quos accusatis contagio, Christianum orbem perdere potuit, nolite calumniari separati, & ad ecclesiam redite correcti. Cæcilianum & socios eius contra quos tunc secundus Tigisitanus contraxit, condiditq; concilium, necesse tibi est accusare, mihi non est necesse defendere. Accusa eos quantis uiribus potes. Si innocentes fuerint, nihil eis tanq; frumentis oberit uentositas tua. Si nocētes fuerunt, non debuerunt propter illam zizaniam frumenta deseri, quibus nihil obfuerunt. Accusa quantum potes, uinco si non probas, uinco si probas, uinco, inquam, si non probas iudice teipso, uinco si probas teste Cypriano. Quid eos uis fuisse? Si innocentes, cur frumentis dominicis cum sitis zizania calumniamini? Si nocentes, cur à frumentis dominicis propter zizania separamini? Existat ecclesia cunctis clara atq; conspicua. Quippe ciuitas quæ abscondi non potest super montem constituta, per
B quam dominatur Christus à mari usq; ad mare, & à flumine usq; ad terminos orbis terræ, tanquam semen Abraæ multiplicatum, sicut stellæ cœli & sicut arena maris, in quo benedicuntur omnes gentes. Hanc etiam beatus Cyprianus ita commendat, ut eam dicat domini luce perfusam, radios suos per orbem terrarū porrigere, ramos suos per uniuersam terram copia ubertatis extēdere. Hæc ut in frumentis suis non accusaretur, aut propter zizania non desereretur, unum horum uobis etiam uosipsi respondete, alterum Cypriani monitis dicite. Ipsius enim uerba sunt attestantis & dicentis: Nam & si uidentur in ecclesia esse zizania, non tamen impediri debet aut fides aut charitas nostra, ut qm̄ zizania esse in ecclesia cernimus, ipsi de Ecclesia recedamus.

Probat malos non obesse bonis. Cap. XXXVII

Vos contagione malorum Aphrorum perijsse dicitis de orbe terrarum, & in parte Donati eius reliquias remansisse tanq; in frumentis à zizanijs & palea separatis, contra Cyprianum apertissime sentientes, qui dicit, nec malorum permixtione bonos perire in Ecclesia, nec eosdem malos posse ante tempus iudicij diuini à bonorum permixtione separari. Vos itaque secundum uestrum errorem, uel potius furorem accusare cogimini, non solum Cæcilianum & ordinatores eius, uerumetiam illas ecclesias quas in scripturis apostolicis & canonicis pariter legimus, non solum Romanorum, quò ex Aphrica ordinare paucis uestris soletis episcopum, uerumetiam Corinthiorum, Galatarum, Ephesiorum, Thessalonicensium, Colossensium, Philippensium, ad quas apertissime scribit Apostolus Paulus, Hierosolymitanam quam primus apostolus Iacobus episcopatu suo rexit: Antiochensem, ubi primo appellati sunt discipuli Christiani, Smyrnensem, Thiatirensem, Sardensem, Pergamensem, Philadelphensem, Laodicensem, ad quas est Apocalypsis apostoli Ioannis: Tot alias ecclesias Ponti, Cappadociæ, Asiæ, Bithyniæ, ad quas scribit apostolus Petrus, & quicquid aliâs se Paulus ab Hierusalem usq; ad Illyricum Euangelio repleuisse testatur, ut taceam de alijs tam latis atq; uniuersis terrarum partibus, in quas ex his apostolicis laboribus & plantationibus porrecta creuit & crescit Ecclesia. Istas certe Ecclesias quas ex litteris diuinis atq; canonicis nominaui, tam longe ab Aphrica

Aphrica cõstitutas, tanq̃ perierint ex peccatis Aphricorum, accusare cogimini, nec corrigitis C errorem qui uos ad tantum scelus nefaria dissensione compellit. Nos aũt errorem uestrum facilius conuincamus, nec ipsos Aphros quorum falsò crimen in cæteras etiã gentes perfundere audetis, nec ipsos, inquam, defendere cogimur. Habent etiam cum illis transmarinis ecclesijs societatem regni si innocentes fuerint, si autem nocentes, tanq̃ zizania à fruměto, nec in Aphrica obesse potuerunt eis qui se propter illos etiam cognitos ab unitate ecclesiæ separare noluerunt. Vt enim omittam q̃ multi eos crediderũt innocẽtes, quibus facinus eorum etiam si aliquod fuit, tamen demonstrari non potuit, & utiq; istos nec uos potestis dicere peccatis alienis incognitis potuisse maculari. Sed ut hos, inquam, omittam, ipsi qui eos nocentes uel nouerant uel putabant, quamuis in Aphricanis ecclesijs constituti, cum uiderent eos apud ecclesias transmarinas non potuisse conuinci, nec crimina eorum longè lateq; diffusis membris ecclesiæ demonstrari, si se uellent propter illos quos malos nouerant à communione tot gentium quibus eos ostendere non ualebant, uelut pestiferæ contagionis timore separare, tenerent eos, non ego, non tu, non Donatus, non Cæcilianus, sed ipse quem nominare ausus es Cyprianus, & diceret ea uerba quæ scripsit ad Maximum.

Cypriani sentẽtia. Cap. XXXVIII

Si uidentur, inquit, in ecclesia esse zizania, non tamen impediri debet aut fides aut charitas nostra, ut quoniam zizania esse in ecclesia cernimus, ipsi de ecclesia recedamus: Nobis tantummodo laborandum est, ut frumentum esse possimus, ut cum cœperit frumentum dominicis horreis condi, fructum pro opere nostro & labore capiamus. Apostolus in epistola (*2. Timoth. 2*) sua dicit, In domo autem magna, non solum uasa sunt aurea & argentea, sed & lignea & fictilia, & quædam quidẽ honorata, quædam inhonorata: Nos operam demus, & quantum possumus laboremus, ut uas aureum & argenteum simus. (*Ioan. 13*) Cæterum fictilia uasa cõfringere domino soli concessum est, cui uirga ferrea data est. Esse non potest maior domino suo seruus: Nec quisq̃ sibi quod soli filio pater tribuit, uendicare, ut se putet aut ad aream uentilandam & purgandam paleam uentilabrum iam ferre posse, aut à frumento uniuersam ziza D niam humano iudicio separare. Superba est ista obstinatio & sacrilega præsumptio, quam sibi furor prauus assumit: Et dum sibi semper quidã plus q̃ mitis iustitia deposcit, assumũt, de ecclesia pereunt, & dũ se insolenter extollunt, ipso suo tumore cæcati, ueritatis lumen amittunt. His Cypriani uerbis deũ timentes in ecclesia tenerentur, qui uellent ab ea separari propter cognitos malos, quibus uerbis uos damnamini qui separati accusatis & bonos. His uerbis Cyprianus & nos tenet in domo dei, cuius decorem dilexit, & iam si quod nunquam facere potuistis, à uobis accusatos & demonstratos traditores, & quoslibet alios malos nosse possemus, ne illam propter uasa facta in contumeliam deseramus. His uerbis etiam uos in catholicam pacẽ correctos pacificus introducat, ne quibuslibet peccatis alienis, seu ueris seu falsis offensi, contra ecclesiam Christi in toto mũdo scripturis fructificãtem atq; crescentem mala tanta iactetis, ne propter zizania triticum accusetis, ne propter uasa inhonorata extra domum magnam remaneatis, ne propter paleam frumenta deseratis. Ecce quantũ nos abs te cõmemoratus Beatus Cyprianus adiuuit, cui de baptismo repetẽdo si quid aliter sapuit, pro tantis meritis flagrantissimæ charitatis corrigendum proculdubio dominus reuelauit, quia in ea uite permansit tanquam sarmẽtum tanto fructu pacis & dilectionis opulentum, ut etiam si quid in eo purgãdum reperiretur, si nulla re alia, certe falce martyrij purgaretur. Quanq̃ itaq; ad errorem uestrum cõuincendũ, & si uolueritis corrigẽdum, satis superq; potuerint ista sufficere, tamen ne quisq̃ arbitretur aliquid te in epistola posuisse quod refellere non ualerem, aut in quo te nostris contra Petilianum litteris nihil idoneum respondisse, demonstrare non possem, sequenti uolumine cætera uideamus.

LIBRI SECVNDI FINIS.

A DIVI AVRELII AVGVSTINI CONTRA

Cresconium grammaticum, Liber Tertius.

I TARDORVM mihi ingenia curãda nõ essent qui intelligere nequeũt, me duobus uoluminibus superioribus ad causam totam, quæ tua frater Cresconi epistola cõtinetur, multis modis ita respondisse, ut etiam illa quæ ibi restant, iam soluta atq; frustrata sint, iam debuit à me huic operi finis apponi. Sed quia multi sunt quibus seruire nos cõuenit, qui omnia depulsa esse non putant, nisi locis suis etiã singula pertractẽtur, residua sermonis tui breuiter ex ordine refellenda percurrã. Quicquid de Cypriani uenerabilis martyris, & de quorundã orientaliũ litteris inserẽdum putasti, q̃d eis placuerit apud hæreticos & schismaticos datum improbare baptismi sacramẽtũ, nihil impedit causam nostrã, si eam Ecclesiã retineamus quam nõ deseruit Cyprianus, etiã cum multi eius collegæ in hãc sententiam consentire noluissent: Nam & in ipso concilio dixit, Neminem iudicantes, nec à iure communionis aliquem si diuersum senserit amouentes. Et eandem epistolam ad Iubaianum ita conclusit.

Cap. I

Cyprianus in cõcilio Aphricano apud Carthaginẽ.

Hæc tibi charissime pro nostra mediocritate respõdimus, nemini præscribẽtes aut præiudicãtes, quo minus unusquisq; episcoporũ quod putat faciat, habens arbitrij sui liberam potestatẽ &c. In his ergo nos interim deputato, quibus illud nõ potuit persuadere Cyprianus, à quibus tñ etiã in hac re diuersa sentientibus, cõmunionem suã minime separauit. Maiores autẽ uestri q̃bus tale testimoniũ perhibuistis, ꝙ ab oriẽtaliũ propterea cõmunione discreti sunt, qui illi suũ iudiciũ resciderunt, quo eis placuerat de ista baptismi quæstione Cypriano, atq; illi Aphricano cõcilio cõsentire oportere, cõtra Cyprianũ fecerũt: Debuerũt enim cũ collegis suis etiã in hac quæstione diuersa sentiẽtibus tenere cõmunionis unitatẽ, quod in suis litteris fecisse legimus Cyprianũ: Respõdetis ideo eũ sic loqui uoluisse, ne fortasse excõmuni-

Cypriani de baptismo sententia. Cap. II

B cationis timore deterriti, nõ auderẽt libere dicere quod sentirẽt, nõ quia cũ eis esset in cõmunione mãsurus si diuersa sensissent, ubi aperte dicitis Cyprianũ esse mẽtitũ. Si enim dicebat, Neminẽ iudicãtes, nec à iure cõmuniõis aliquẽ si diuersa senserit amouẽres, quod eũ dixisse cõscripta iudicãt gesta cõcilij, & tñ si quisq; eorũ quibus ea dicebat diuersum sentire se ostenderet, quomodo cũ eo fuerat sacramẽta Christi cõmunicaturus? Proculdubio mentiebatur qui talia dolose, nõ ueraciter promittebat. Quod est in eodẽ mẽdacio deterius, simplicitatẽ fratrum duplici corde fallebat, cũ præsertim & scriberẽtur quæ dicebãtur: Nam quicunq; ab illo cõcilio diuersum sensisset, quomodo posset ab eius ore damnari uel excõmunicari, cum eiusdẽ concilij se principiũ recitaret? Quis ergo de Cypriano tolerabilius sentit, utrũ nos qui cũ dicimus in obscura de baptismo quæstione hominẽ falli potuisse, an uos qui cũ dicitis in promittẽda Christiana cõmunione episcopũ fallere uoluisse, non unum aliquẽ fratrum, sed uniuersam episcopalẽ societatẽ. Quod si & uobis de illo credere nefas est, uestri maiores con tra eius sentẽtiã fecerũt, q se ab oriẽtaliũ cõmunione, q̃d de hac re diuersa senserint diuiserũt.

Proinde si omnino iã credendũ sit quinquaginta episcopis Orientalium id esse uisum quod septuaginta Aphris uel aliquãto etiã pluribus cõtra tot milia episcoporũ quibus hic error in toto orbe displicuit, cur nõ potius etiã ipsos paucos Oriẽtales suũ iudiciũ correxisse dicamus, non ut tu loqueris rescidisse? Sicut enim laudabile est à uera sententia nõ moueri, ita culpabile persistere in falsa, quam nunq; tenere prima laus est, secunda mutare, ut aut ex initio uera permaneat, aut mutata falsa, uera succedat. Neq; nunc ad nostram pertinet quæ stionem, quale si ꝙ pars Christiani orbis maxime cũ Oriẽtalibus sensit. Si enim hoc uerum, si hoc tenendũ atq; seruãdum est quod de baptismo tenemus atq; seruamus, duo mala ue stra uobis obijcimus. Vnũ ꝙ erratis in baptismi quæstione: Alterũ ꝙ uos ab eis qui de hac re uerũ sentiunt separatis. Si autẽ ut secundũ uos loquar, hoc est, in ea quæstione uerũ quod ipsi sentitis, illo certe crimine maculamini ꝙ ab Ecclesia recessistis, propter cuius pacem sicut Cyprianus & fecit & monuit, etiam diuersa sentientes ferre debuistis.

Sententia Orientalium. Cap. III

Nunc

Sacramētum commune. Cap. IIII

Nunc exclama quod ego dixerim, nihil inter fideles perfidosq; discernas, idem tibi pius atq; impius uideatur, quod ego nō dixi. Sed planè illud dixi, unde tu quasi hoc dicerem, exclamare uoluisti, & dicere quod non dixi. Siue, inquam, à fideli siue à perfido dispēsatore sacramentū quisq; percipiat: In qua sententia non nihil inter fidelem perfidumq; discreui, nec iussi ut idem cuiq; pius atq; impius uideatur, sed idem sacramentum pium & impium posse habere, quod nec tu negas, qui saltem post impios occultos baptizandum nō esse concedis. Proinde sine causa coniungis & dicis, Nihil prodest bonis moribus uiuere, quia quicquid iusto licet, potest & iniustus implere: Quia & falsum est, à me dictum nō est. Boni quippe mores uitam bonorū malorumq; discernunt, & ad diuersa perducunt. Nec quicquid iusto licet, potest & iniustus implere, quia iustus implet legē Christi per dilectionē Christi, unde iniustus alienus est, potest tamē aliquid quod & iustus implere, ut & ipse baptizet si nihil aliud certe eum latet, sicut etiam illi possunt dei mādata prædicare sicut iusti, sed nō secundū ea uiuere sicut iusti, de qualibus dictum est, Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt facere nolite. C

Matth. 23

Christus mūdator. Cap. V

Sed fac iniustum non latentem & nonnullis cognitum bonis per aliquam seditiosam factionē de Ecclesia non posse separari. Audi Cyprianum, Tolera zizania, esto frumentum. Quàm tibi bene sonare uisa sunt, quæ in una re uarie repetisti. Quid hoc præcepto, inquis, dici iniquius potest, ut purificet aliū maculosus, abluat sordidus, emundet immundus, det infidelis fidem, criminosus faciat innocentē? Breuiter respondeo, Nec maculosus, nec sordidus, nec immundus, nec infidelis, nec criminosus est Christus, qui dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, mundās eam lauacro aquæ in uerbo, faciens nos certos de bonis suis, ne malis uitiaremur alienis. Nam ecce cum minister iniquus occultus est, à quo tamen datum baptismum non rescindis, nónne omnia tibi uerba tua ista replicari possunt, quia & purificat maculosus, & abluit sordidus, & emundat immūdus, & dat infidelis fidem, & criminosus efficit innocentem? Non, inquis, ipse sed fama eius bona, quamuis inanis & falsa. Hinc non uis ut ego exclamem, O scelus, ô portentum, non ut ait quidam, in ultimas terras deportandum, D sed potius extra omne cœlum & omnes terras si fieri posit abigendum. Non teipsum dico quem correctum uolo, sed hunc errorem à quo te corrigi cupio. Itá ne ad mundandum hominem quando boni ministri falsa sufficit fama, quæ hoc efficiat quod efficeret bona uita, ut ad hominem sanctificandum quando ministri latet iniquitas, deo militet falsitas? Hoc totum ideo ne dicatis quod dicimus, Siue à fideli siue à perfido dispensatore sacramentum quisq; percipiat, nō sanctificat nisi deus. Deinde commemoras uerba mea q̃ dixerim, Semper Christus det fidē, Christus sit origo Christiani, in Christo radicem Christianus infigat, Christus Christiani sit caput. Dixi planè & dico, nec tu omnino respondere potuisti, uideris enim quasi succubuisse tanto pondere ueritatis cum subiecisti, hoc & nos suademus, hoc uolumus.

Cōtra Petilianum lib. 1. cap. 5

Per malū ministrū opatur æque deus. Cap. VI

als, non

Deinde rursus supponis hominem in quo spem cōstituat accepturus: Sed quærimus, inquis, per quem hoc melius fiat? Et quia sine ministro† nos dicimus posse hominem baptizari, quæris à me, utrúm ne melius iniustus sit minister an iustus? Vbi respōdeo ad hoc esse melius, ut sit iustus minister, quod infirmitas hominis cui sine exemplo laboriosum est & difficile quod imperat deus, imitatione boni ministri ad uitā bonam facilius erigatur. Vnde dicit apostolus Paulus, Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Ad hominem uero baptizādum & sanctificādum, si tanta est melius quod accipitur, quāto est melior per quem traditur, tanta est in accipientibus baptismorum uarietas, quanta in ministris diuersitas meritorum. Si enim quod sine controuersia creditur, melior erat Paulus q̃ Apollo, meliorem baptismum profecto dedit, secundū istam uestram uanam peruersamq; sententiam: Et si meliorem baptismum dedit, profecto eis quos à se non baptizatos gratulatur inuidit. Porrò si inter bonos ministros, cum sit alius alio melior, non est melior baptismus qui per meliorem datur, nullo modo est malus qui etiam per malum datur, quando idem baptismus datur. Et ideo per ministros dispares dei munus æquale est, quia non illorum sed eius est.

1. Cor. 4

A Non ergo sicut inaniter inueheris, nihil inter fidelem perfidumq; discernimus, sed discernimus humana merita, nō sacramēta diuina, quæ tu quoq; ui ueritatis adductus & hæreticæ intentionis oblitus, nobis & uobis nō alia, sed una eadē esse dixisti. Quomodo dicis, hoc & nos suademus & uolumus, ut semper Christus det fidē, Christus sit origo Christiani in Christo radicē Christianus infigat, Christus Christiani sit caput, cum defendas litteras Petiliani, ubi apertissime cum baptizantis meritū cōmendaret, quantumq; ad dandum baptismū ualeret humana iustitia pro suscepta causa conaretur ostendere, Conscientia, inquit, sancte dantis attenditur, quæ abluat accipiētis, Nam qui fidē sciens à perfido sumpserit, non fidē percipit sed reatū. Et tanquam ei diceretur, unde hoc probas? secutus adiunxit, Omnis enim res origine & radice consistit, & si caput nō habeat aliquid nihil est. Quid obsecro quia incidisti in defensionē temerariæ falsitatis, nebulas manifestis rebus moliris offundere. Aperte dicit homo, originem, radicē, caputq; hominis regenerandi per baptismū non esse posse, nisi cuius ministerio baptizatur: & tu dicis, hoc & nos uolumus, q; Christus sit origo & radix caputq; Christiani, Sed quærimus per quē hoc melius fiat, hoc aliud est quod dicis, aliud quod dixit Petilianus: hoc quod dicis etiam si uerum sit, non hoc est quod ille dixit. Proinde si hoc & tu uis, ut Christus sit origo & radix & caput Christiani, Petiliano resiste, nō mihi, quoniā neq; qui plantat est aliquid, neq; qui rigat, sed qui incrementum dat deus. Quod ego ex Apostolo cum in eis litteris posuissem, ita tu respondere uoluisti ut diceres, Dei quidē dare est incremētum, sed sicut qui plantat & rigat, non nisi colonus fidelis & diligens quæritur: sic etiā in sacramento baptismatis non nisi fidelis & iustissimus operarius adhibetur. Quasi uero quod infidelis colonus plantauerit, propter eius infidelitatem non germinet uis seminis & fœcunditas terræ cœliq; temperies hanc efficaciam diuinitus non acceperint, ut ad propagandos fructus plantatorem uel rigatorem operarium tantummodo expectent, qua mente operetur, qua laboret intentione non curent, utrum domi

B num agri fideliter diligat, an sua non illius lucra cōquirat. Adiungis etiam testimoniū propheticum dicens, Dabo uobis pastores secundum cor meum, & pascent uos, pascentes cum disciplina. Scio completum est, Tales Apostoli fuerunt, tales etiā nunc, & si pro ecclesiæ latitudine perpauci, non tamen desunt. Sed quid etiā per Ezechielem prophetā dicatur aduersus pastores malos, debuisti quærere, legere, cogitare, Ibi enim dicit, Ego pascā, nō pastores. Proinde & per pastores bonos & pastores malos cum uerbū suum sacramētumq; dispensat, ipse pascit, quia de ipso ait, ut sit unus grex & unus pastor. Bonū est enim confidere in dominum quàm cōfidere in hominem. Et maledictus qui spem suam ponit in homine. Quod à me in illa epistola cōmemoratum, sic te intelligere ostendis, ut ideo magis te dicas iustum & fidelem, per quem hoc sacramentum celebretur inquirere, quia spem & fiduciam dei non hominis habes: dei esse autem fidē atq; iustitiam, quā semper in ministris eius attendis, hoc uerum dicis, quia bonorum omniū nihil habemus quod non accipimus, & ideo fides & iustitia nobis à deo est. Sed cum dicis hanc tibi deū dare non posse nisi habeas eam per quem baptizaris, spem profecto in homine ponis, qui utrū sit iustitiæ particeps nescis. Et si non est, tunc famam eius attendis, & cum famam bonam de malo latente repereris, ad sanctificationem tibi sufficere credis. Obsecro te si fiduciam dei non hominis habes, & ideo magis ut iustus & bonus & fidelis sit, per quem hoc sacramētum celebratur, inquiris qui dei est fides atq; iustitia, nunquid dei est etiam falsitas famæ, quam si habeat bonam minister malus, hanc tibi dicis in tua sanctificatione sufficere? Iam mallem in hominem confideres, unde te uehemētissime prohibebam, quàm in famæ ipsius falsitatē, Homo enim qualiscunque sit, quantumcunq; ad id quod homo est attinet, dei creatura est: nulla uero falsitas dei creatura est. Porrò si maledictus qui spem suam ponit in homine, quanto magis qui spem suam ponit in falsitate opinionis humanæ, & in illud aliud incidat quod scriptū est, Qui fidit in falsis, hic pascit uentos, id est, fit esca spiritibus malis. Si datū, inquis, à quocunq; & quomodocunq; baptisma rescindi non debet, cur post Ioannē Apostoli baptizauerūt,

Cōtra Petilianū. Caput VII
Contra Petilianum lib. 1 ca. 1 & 2
Contra Petilianum lib. 1 cap. 4.
Caput VIII
1. Cor. 3
Hier. 3
Ezech. 34
De bona fama. Caput IX
psal. 117
Hier. 17
1. Cor. 4
Prouerb. 10
De baptismo Ioannis. Caput X
Act. 2

quanto uehementius ita proponitur, si post Ioannem Apostoli baptizauerunt, cur nō etiā C
post quemlibet sanctum baptizat uel melior uel æqualis, ut uel hinc intelligere cogaris ad
istam quæstionem non pertinere baptismū Ioannis. Et Iudæis, inquis, à Moyse baptizatis
Acto. 2 Petrus dixit, Pœnitemini & baptizetur unusquisq; uestrum in nomine Iesu Christi, Si pro
Exo. 14 pterea iam baptizati erant Iudæi, quia Moyses per mare rubrum ante tam lōgum tempus
parentes eorum baptizauerat, qui de Christianis baptizatis nascuntur, sine causa hodie ba-
ptizantur, & tamen dicis ista & scribis ista, audiris & legeris & putaris respondere litteris no
Christi est baptismus, Cap. XI stris, quasi hoc sit respondere potuisse quod est tacere noluisse. Nec illud quod præte-
reundū putasti, refellisti principio huius epistolæ, sicut tibi uideris quod à me dictū est. Si er
rabant illi qui uolebant esse Pauli, quæ tandem spes eorū est qui uolunt esse Donati? Quis
enim non uideat hinc esse istam diuisionem factam, hinc hodieq; in hac peste persistere, dū
in hominis iustitia spes ponitur, ut tunc sit acceptabilior baptismus Christi, si ab homine iu
sto quis tingatur. Contra quem errorem aduersus eos qui iā schismata propter diuersa me-
1. Cor. 1 rita hominum facere cœperant, clamat ipse Paulus, Gratias ago deo meo quod neminē ue-
strum baptizaui, ne quis dicat quod in nomine meo baptizaui, Quid aliud insinuās nisi ba-
ptisma Christi non esse nisi eius cuius nomine datur, & ideo non fieri melius cum per melio
rem datur, nec deterius per deteriorem. Frustra itaq; deinceps exultas & dicis, Sequitur ut
omnia illa quæ à sancto Petiliano seu cuiuslibet sermone scripta sunt, recte dicta conclu-
dam. Ipsa enim uerba quæ uelut recte dicta concludis, non se recte dicta conuincunt, quia
nec conscientia sancte dantis attenditur, quæ abluat accipientis, cum maculosa dantis occul-
ta est, Ibi uictus cum ueritati acquiescere debuisses, ad falsam eius famam tanquam ad dece
ptū mendacio infelicem iudicem prouocasti, quia neq; attenditur conscientia quando fama
eius attenditur, & tam non potest falsa cuiusq; fama, q̄ nec mala uita quisq; mundari, & ne
mo fidem Christianam sumit ab homine, nec perfido nec fideli, sed ab illo de quo scriptum
Acto. 15 est, Fide mundans corda eorum. Qui se per fidelem audit quid credendum sit, eum quidem D
imitatur, non tamen ab eo iustificatur, Nam si minister iustificat impium, consequens est ut
Rom. 4 etiā in ministrū recte credat. Apostolica quippe clara & certa sentētia est, Credenti in eū qui
iustificat impiū, deputatur fides eius ad iustitiā. Proinde si minister nō audet dicere, Crede in
Cōtra Petilianum lib. 1. cap. 4 me, nō audeat dicere, iustificaris à me. Iā uero quod sequitur, Omnis res origine & radice cō
sistit, & si caput nō habeat aliquid, nihil est, si origo & radix & caput baptizati, baptizās mi
nister est: Christus nō est, si Christus est, ille non est. Deniq; cum minister occultus est ma-
lus, quæ origo, quæ radix, quod caput est baptizati? Iam falsa eius fama. Hoc quidem Cre-
sconius dicit, sed ueritas contradicit. Ergo si tūc origo & radix & caput Christus est, Ipse est
enim quando minister est bonus, ne quod absurdissimum est, melior sit conditio baptizati
Cōtra Petilianum lib. 1. cap. 7 per occultum malum quando Christus est caput, q̄ baptizati per manifestū bonum, si huic
minister est caput, hoc & de bono semine dixerim. Sequitur enim, Nec quicq; bene regene-
rat nisi bono semine regeneretur. Quæ uero sequuntur ex epistola Petiliani abs te posita ubi
ait, Quæ cum ita sint fratres, quæ potest esse peruersitas ut qui suis criminibus reus est, aliū
Matth. 7 faciat innocentem, cum scriptum sit, Arbor bona bonos fructus facit, & arbor mala malos
Matth. 12 fructus facit, Nunquid colligunt de spinis uuas? Et iterum, Omnis homo bonus de thesau-
ro cordis sui producit bona, & malus homo de thesauro cordis sui profert mala, satis aperte
quę conuincunt Petilianum hæc omnia nō retulisse nisi ad hominem per quem baptismus
ministratur, ut ipse intelligatur si innocens est facere innocentem quem baptizat, ipse sit bo
na arbor, cuius fructus sit qui baptizatur, ipse bonus homo de cuius cordis thesauro proce-
dit sanctificatio baptizati. Ac per hoc cū iste occultus est malus, dic mihi à quo fit ille inno-
cens, dic mihi cuius erit arboris fructus, dic mihi de cuius cordis thesauro sanctificabitur ba-
ptizatus, aut si tunc effectorem innocentiæ suæ, tunc arborem de qua fructus bonus nasci-
tur, non hominem ministrum baptismi meretur habere, sed Christum, Felicius incidit in mi
nistrum latentem malum q̄ si incidisset in manifestum bonum. Quod si absurdissime atq;
insanissime

A insanissime dicitur, Christi fructus est qui eius baptismo sanctificat᷑, cuiuslibet ministri opere baptizetur. Nisi fore ad cõsilium tuum recursurus est, quãdo incurrit in ministri conscientiam maculosam & occultam, ut ei de qua nascatur arborem ostẽdas falso bonam mali hominis famã, cuius radicem si quæsieris, inuenies fallentis astutiam, de qua si potest nasci fructus bonus, quod absit, mentitus est Christus qui dixit, Non potest arbor mala fructus bonos facere. Sed quia uerum dixit Christus, habeat homo bonus tanquam bona arbor bonum fructum opus bonum, sicut homo malus tanquam mala arbor malum fructum opus malum. Qui autem baptizatur non de cuiusquã hominis, sed de spiritu Christi nascatur si uult esse fructus qui uento non corrumpatur, & arbor quæ non eradicetur. Quæ cum ita sint, cum tu dixeris, Ergo sequitur ut omnia quæ à sancto Petiliano seu cuiuslibet sermone scripta sunt, recte dicta concludam. Puto quia ego potius illa omnia non recte dicta cõcludo. Iam nunc uideamus quod deinde in epistola tua cõtexuisti, quomodo te Optati causam & Maximinianistarũ, quinimmo ut abs te doctior fiam, Maximinianensiũ, uestri docuerunt. Et de Optato quidem de quo nihil inscriptum ualeo recitare, quidlibet sentias facile cedo. Vnum illud scio, si uera sunt quæ de illo, ut non dicam ostendebantur, certe tamẽ dicebantur, nec ipse erat bonus, nec famam habebat bonam, unde quicunq; per eum baptizati sunt: nec conscientia eius secundum Petilianum, nec fama eius secundum te ablui potuerunt. Si autem falsa, mala eius sicut sæpe assolet† nuda fama iactauit. Vide quàm recte non facile credamus, quod nunq; nobis de traditoribus quos accusatis probare potuistis, quia solet etiam de bonis mala fama mentiri. Si ergo non illorum innocentia, non idemq; quod uerum atq; firmum est dei gratia & non nostra conscientia ratum nobis baptismum facit, faciat saltem sententia tua. Tu enim cum de Optato loquereris dixisti, Ego quidem Optatum nec absoluo nec damno. Si hoc ego, imò nõ tantum ego, sed omnis Africana catholica ecclesia, quãto magis etiam transmarina tam longe lateq; diffusa, Cæciliano & eius B ordinatoribus dicat, Ego illos nec absoluo nec damno. Parum ne putas esse illis quos hi baptizauerunt, quorũ nemo unquam Cæcilianum uidit, quod de Optato sufficere credis esse, quos ille etiam suis manibus baptizauit? An quia de Cæciliano parentum uestrorum concilium recitatis, de Optato autem nullum recitatur à nobis: ideo putas nulli nostrum licere dicere, Ego Cæcilianum nec absoluo nec damno, quod tibi licuit de Optato? Sed factũ est pro Cæciliano posterius iudicium transmarinis uestris apud Constantinum imperatorem ut fieret instantibus, Aut si ecclesiastica iudicia quæ prius sacra fuerint iam cõuelli non possunt, quid de Primiano facturi estis uestro episcopo Carthaginensi, contra quẽ primo centum plures utiq; quàm de Cæciliano iudicauerunt, eiq; abrogato episcopatu Maximinianum pro illo constituerunt? Nõnne Primianus posteriore iudicio nititur, quod pro illo factum est in oppido Bagaiensi, secundũ quòd iudicium nõ uult de se dubitare, sed ab omnibus uobis se extorquet absolui? Vnde & nos secundum de Cæciliano iudiciũ prorsus eum incunctãter absoluimus, Sufficit tamẽ ad causam si hoc de illo dicamus, quod tu de Optato dixisti, nos Cæcilianũ nec absoluimus nec damnamus. Viderint illi seu uestri seu nostri, quemadmodum de illo iudicauerint. Ipsi suarum sentẽtiarum rationem reddant, ipsi portent seu mali seu boni sui operis sarcinam, nobis de alienis saltem factis dubitare permittite, ne cogamur in nobis ea sacramenta damnare, de quibus non licet dubitare. Sed iam dixi, senti de Optato quod uis, Neq; enim est unde conuincamus eum qui non apud acta cõmisit, Quæ tamen ita commisit, ut inter Gildonis satellites præcipuus haberetur, teneretur, moreretur. Nunquid etiã de Feliciano & Pretexato socijs Maximiniani, quos trecẽti & decem episcopi uestri cũ cæteris similiter nominatim expressis, una eademq; sententia Bagaitani concilij damnauerunt, eosdemq; non post paruũ tempus cum omnibus quos damnati baptizauerunt, sicut fuerunt episcopos susceperunt quod libet uobis garrire permittitur.

Quocirca quæcunq; in nos siue in nostros quasi parcendo & prætereundo dixistis, sine nominibus, sine testibus, sine ullis omnino documentis, partim culpando quæ culpanda

De Optato. Cap. XII

al. inuida.

Caput XIII

Donatistarum mendacia. Cap. XIIII

non sunt,non probando,superuacaneum est uelle purgare istos. Iterum attēde, Felicianum Musticanum & Prætexatum Assuritanum aliquanto diligentius intuere, quorum totam causam suo loco ita si dominus permiserit,explicabo, ut etiam si nimius hostis ueritatis esse uolueris,uestrorum mendacium defendere uel negare non possis, si nunc interim secūdum hoc mihi placet agere quod tibi dixerunt, nondum discutio quàm uerum dixerint, nōdum ostendo quàm mira impudentiæ cæcitate mentiti sint. Certe cum de his quos Maximinianistas appellatis & damnatis uestrorum concilio, & receptis in epistola mea perlegeres, sicut scribis ualde permotus es, quippe cum adhuc, uerbis enim tuis utor,quid haberet ueritas ignorares. Denique statim sicut narras ex uestris episcopis diligētius inquisisti,atq; ipsis docentibus & decretum concilij & sententiam in eos qui damnati sunt dictam, & rei totius ordinem cognouisti. Et quia & me quid gestum sit ignorare credebas,quid ueritas haberet hortatus ut dicerem, ita deinceps cuncta narrasti,uide quia in hac causa uerba ipsa tua pono ex epistola tua. Sunt enim mihi pernecessaria.

Ex epistola Cresconij, Caput XV

Cum quamplurimos, inquis,episcopos error sibi Maximiniani sociare contenderet, contracto à nostris concilio in eos omnes qui in eius schismate perstitissent, prolata sententia est,quam tu quoq; te legisse testaris. Quæ sententia cum consensu omnium firmaretur, placuit tamen,inquis,decreto cōcilij dilationem temporis dari,intra quod si quis corrigi uoluisset,innocens haberetur. Sic factum est, inquis, ut non solum duo illi quos memoraui,sed etiam multi alij purgati atq; innocentes se ecclesiæ reddidissent, Quorum ideo baptisma rescindi non debuit, quia intra diem præstitutum restituti peremptoria sentētia non tenerentur, nec cum baptizarent fuerūt ab ecclesia separati. Quippe necdū transacti temporis definita meta disiūcti. Hi autem qui etiam post prædictum diem cum Maximiniano pertinaciter perstiterunt,sententia damnationis retenti,simul & baptisma & ecclesiam perdiderunt. Hæc uerba tua certe mi Cresconi cognoscis ex epistolæ tuæ contexione expressa.

Refutat, Ca, XVI

Proinde quæro abs te. Si nondum fuerant ab ecclesia separati, quomodo in eos omnes qui in Maximiniani schismate perstitissent, prolata sententia est, quæ cum consensu omnium firmaretur, placuit tamen decreto concilij dilationem temporis dari, intra quod si corrigi uoluisset, innocens haberetur? Quibus uerbis ostendis eorum qui in Maximiniani schismate perstitissent, si quis intra dilationem temporis corrigi uoluisset, innocens haberetur, corrigeretur. Ergo si quis corrigi uoluisset ab illo schismate in quo cum Maximiniano perstiterat,proinde antequam corrigeretur,in schismate erat in quo perstiterat,quamuis in eo quia intra placitum tempus correctus est,non pertinaciter perstitisset. Nam & posterioribus uerbis paulopost ita distinguis,Hi autem qui etiam post prædictum diem cum Maximiniano pertinaciter pestiterūt, sententia damnationis retenti,simul & baptisma & ecclesiam perdiderunt, dicens,utiq; pertinaciter perstiterunt. Ostendis etiam illos qui correcti sunt perstitisse, sed non pertinaciter. In quos simul ab omnibus prolata est sententia illa quæ consensu omnium confirmata est, placuisse tamen dicis decreto concilij dilationem illam temporis dari. Quomodo igitur in ecclesia erant, qui antequam corrigerentur in schismate cum Maximiniano perstabant. Quod si in ecclesia non erant, quia in schismate erant,quomodo baptizabant? Deinde quomodo factum est sicut dicis, ut non solum illi quos memoraui, sed etiam multi alij purgati atque innocentes se ecclesiæ reddidissent,si ab ecclesia non erant separati? Cui se reddiderūt, unde non recesserunt? Aut si recesserunt, dic quæso antequam se ecclesiæ reddidissent, quo iure baptizauerunt? Quorum ideo, inquis, baptisma rescindi non debuit,quia intra diem præstitutum restituti,peremptoria sententia non tenerentur. Restituti, quo? Euigila obsecro dic nobis quo restituti? Profecto dicturus es in ecclesiam, cui se illos reddidisse dixisti. Quisquam ne restituatur in ecclesiam qui non fuerit ab ecclesia separatus? Quisquam ne ab ecclesia non separatur,quamlibet paucos dies persistit in schismate? Quisquam ne ab ecclesia non separatur, si post tempus quamlibet parum redditur ecclesiæ?

Caput XVII

Arbitror te charissime, non solum uerba tua non consyderasse conscribenda, sed nec legisse

A legisse conscripta, Verumtamẽ quid faceres cui necessitas in hoc opere ingerebatur in Maximinianum ac socios eius, nõ propriam dicere, sed ab alijs dictam quoquo modo posses defensare sententiam. Nametsi tu nõ utereris his uerbis, idemipsum decretũ concilij Bagaiensis recitarem ubi scriptum est, Eos autẽ quos sacrilegi surculi non polluere plantaria, hoc est qui à Maximiniani capite proprias manus uerecũdo fidei pudore retraxerunt ad matrem ecclesiam redire permisimus. Proinde & si uerba tua alia non reperirem, hic certe dicerem, hic pro ueritate clamarem, Quomodo ad matrem ecclesiam redire permittuntur, qui ab ecclesia matre non recesserunt? Aut si recesserunt, quo iure antequam redirent baptizare potuerunt, nisi quia in causa resartiẽdi huius schismatis obliti estis propriæ uanitatis, qua post episcopos ab ipsis Apostolorum sedibus inconcussam seriem usq; in hæc tẽpora producentes, non unum hominem, non unam domum, non unam ciuitatem, non unam gentem, sed orbem terrarum baptizandum esse censetis, aut certe quia huius facti horror semper etiam facientium corda cõcussit, tot populis ad uestram communionem à Maximiniani communione redeuntibus tam multos quidem libuit separare, sed puduit tam multos rebaptizare: quod tamen quibuslibet detestantibus & exhorrentibus propter salutem hominum faceretis, quæ quanto plurium fuerat, tãto minus utiq; contẽnenda erat, si hoc unquã contuitu ueritatis, & non præiudicio faceretis erroris. Vides certe in hoc Maximinianensiũ ad uestram cõmunionem reditu patefactum, uera esse quæ de baptismo dicuntur à nobis, Nam si ullus est in hominibus intellectus, uel dicendi aliquid uel audiendi, qui antequã redeat ad ecclesiam baptizat:* & tamẽ rescindendus baptismus non est, sicut nec in illis rescissus à uobis est. Quo non mutato, nec in suo, nec in cuiusquam alterius, sed in patris & filij & spiritus sancti nomine quisq; baptizat. Deinde præter baptismi sacramẽtum quod uel ad pœnam peruersi uel ad salutem recti siue correcti integrum perseuerat, de ipsa correctorũ expiatione uel mundatione uolo aliquid dicere. Meministi enim quæ aduersus nos dixeris,

B quòd uenientes ad nos à uobis ex hæreticorum sacrilego errore, sine ulla expiatione susceptos habeamus, Tu nobis dic modo de schismate Maximiniani redeuntes ad uos, cum in suis etiam susciperentur honoribus, qua tandẽ quæso expiatione mundati sunt? In illo tanto scelere participato, non erant tam nefaria societate maculati. Attende quid insonet, quid increpet, quid in illo præclaro concilio fateatur ueriloquum os illud episcoporum tuorum. Maximinianum, inquit, fidei æmulum, ueritatis adulterum, ecclesiæ matris inimicum, Dathan, Chore & Abiron ministrum, de pacis gremio sententiæ fulmen excussit, & quod adhuc eum dehiscens terra nõ sorbuit, ad maius suppliciũ superis reseruauit, Raptus enim pœnam compendio lucrauerat, funeris usuras nunc grauiores colligit fœnoris, cũ mortuus interest uiuis. Ita ne tandem in huius schismate, sicut ipse dixisti persistentes, antequam intra tempus dilationis, sicut tu idem dixisti, si se uestræ ecclesiæ reddidissent, nullam uel paruam de huius societate traxerant maculam? Sed audi deinde quid sequatur, Audi, inquã, dictator uel dictor illius sententiæ quid connectat, Nec hunc solum, inquit, sceleris sui mors iusta condemnat, trahit etiam ad consortium criminis plurimos catena sacrilegij, de quibus scriptum est, Venenum aspidum sub labijs eorum, quorum os maledictione & amaritudine plenum est, ueloces pedes eorum ad effundendum sanguinem, Cõtritio & infelicitas in uijs eorum, & uiam pacis non cognouerunt. Nollemus quidem tanquam è proprij corporis iunctura præscindi, sed quoniam tabescẽtis uulneris putredo pestifera plus habet in abscisione solaminis, quàm in remissione medicaminis, inuenta est causa salubrior, ne per cuncta membra pestilens irrepat uirus, ut compendioso dolore natum decidat uulnus. Famosi ergo criminis reos Victorianum Carchabinensem, Martianum Sullectinum, Beianum Beianensem, Saluium Ausaphensem, Theodorum Vsulensem, Donatum Sabratensem, Migginum Belephantariensem, Prætexatum Assurritanum, Saluium Membresitanũ, Valerium Melzitanum, Felicianum Musticanũ, & Marcialem Pertusensem, qui funesto opere

Marginal notes: Caput XVIII (beside "ecclesiam redire permisimus"); baptizat. Videtur deesse, (beside "deat ad ecclesiam baptizat:*"); Caput XIX (beside "to scelere participato"); Numeri 16 (beside "Dathan, Chore & Abiron"); Psal. 13 (beside "scriptum est, Venenum aspidum")

perditionis uas sordidum collecta fæculentia glutinarunt, sed & clericos aliquando ecclesiæ C
Carthaginis,qui dum facinori intersunt,illicito incestui lenocinium præbuerunt, dei præsidentis arbitrio uniuersalis concilij ore ueredico damnatos esse cognoscite. Quæ grauiora in illos dicere potuistis? Quæ grauiora in uosipsos dicere soletis? Sed ab hoc,inquis, tam magno malo intra dilatiõis tempus correcti sunt, uidero utrum correcti sint,quia reuera correcti essent,si ad ueram ecclesiam remeassent. Sed si uestra uera est,quomodo expiati sint à tã immani scelere dicite. Si enim non sunt expiati,omnes uos estis secundum uestram sententiam eorum scelere maculati. Si autem expiati sunt,solo ipso reditu charitatem quæ cooperit multitudinem peccatorum expiari potuisse conceditis, & uos de uestris cum correcti ad nos ueniunt,inanibus calumnijs accusatis,nisi forte iam quidam sicut concilij uerba indicát, schismatis sacrilegium perpetrauerant, sed ante diem concessæ dilationis eodem sacrilegio
Cap. XX nondum fuerant inquinati,& ideo non putati sunt expiandi. Hoc si ita est, quis uos non audiat, qui tam mirabilem potestatem in homines accepistis, peccant quãdo uolunt,& inquinantur quando uultis,non obscurum aliquid recitamus, minusue notum atque uulgatum. Illa sententia est quæ tantæ facundiæ merito in manus omnium,in omniũ ore uersatur.qui legendorum talium studiosi sunt, de qua nunc saltem certis quàm uere dixerint,quod non eam deberent gaudere disertam,ne postea plangerent diffamatam. Atté-
Cap. XXI de quid habeat,audi quid perstrepat Maximinianum,inquit fidei æmulum, ueritatis adulterum,ecclesiæ matris inimicum,Datham,Chore & Abiron ministrum,de pacis gremio sententiæ fulmen excussit. Cum hoc igitur si quis sacramẽtum altaris uno die sciens communicasset, secundum iactantissimam illam sæueritatem uestram,non de tãto malo sic pollueretur,ut par eius fieret. Quid ergo fuerunt,uel quid ex illo facti sunt qui non solum ad altaria cum eo accesserunt, uerumetiam ipsi eum ordinatum episcopum contra Primianum uestrum erectis altaribus admouerũt? Sed quid ego de istis interrogem, Ipsa sententia loquatur cuius uerba sic fulgent,ut si eam uolueritis abscondere,quarumlibet latebra- D
rum tenebras suo nimio splendore perrumpat. Videamus in socios Maximiniani,quanto
Cap. XXII sonitu damnationis insurgat. Nec solum hunc,inquit,sceleris sui mors iusta condemnat, trahit etiam ad consortium criminis plurimos catena sacrilegij, de quibus scri-
Psal. 13 ptum est, Venenum aspidum sub labijs eorum, quorum os maledictione & amaritudine plenum est, ueloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. Contritio & infelicitas in uijs eorum, & uiam pacis non cognouerunt. Deinde paulopost cum omnes ordinatores Maximiniani nominatim enumerasset, inter quos etiam isti de quibus ago, Felicianus & Prætexatus leguntur,quid fecerunt ut tanta in eos digne dicenda essent, ita subiungit, Qui funesto,inquit, opere perditionis uas sordidum collecta fæculentia glutinarunt, sic intelligi uolens quod ipsi affuerint, ipsi Maximinianum impositis manibus ordinauerint. Addens etiam de Carthaginis clericis, Sed & clericos,inquit, Carthaginis ecclesiæ,qui dum facinori
De Feliciano, Caput XXIII intersunt,illicito incestui lenocinium præbuerunt. Rogo te Cresconi, nunquid ullis meis uerbis hoc crimen exaggero? Quod si uoluissem, fortasse mihi & si non talia, tamen qualitercunque sufficientia non defuissent. Quæro igitur abs te antequam isti duo de quibus interim ago ad uestræ communionis concordiam remeassent, in illa catena sacrilegij constituti sunt, sub quorum labijs erat uenenum aspidum, cum ore pleno maledictionis & amaritudine,cum pedibus uelocibus ad effundendum sanguinem,quomodo baptizant? Nunquid in his erat conscientia sancte dantium, quæ ablueret accipientium? Nũquid eos saltem fama bona uel falsissima commendabat,quæ tibi in illis angustijs non quæ euaderes,sed qua te præcipitares exitum præbuit,cum eos tam insigne concilium clamet famosi criminis reos? Redeuntes deinde sicut falsa narrantibus uestris episcopis credidisti, ante

A ante dilationis diem quomodo suscipiuntur in honoribus suis, cum eis quos extra ecclesiam cum Maximiniano constituti in catena sacrilegi schismatis baptizauerant, unde à sacrilegio tanto expiantur, à catena illa unde soluuntur, labia eorum, os eorum uenenum aspidum, à maledictione & amaritudine unde mundantur, unde pedes ab effusione spiritalis sanguinis abluuntur quo uelociter cucurrerunt, unde manus funesto opere perditionis emaculantur, unde ab illicito incestu nō membra corporis, sed animæ purgantur affectus?

Nempe istam causam ut defendatis, uelitis nolitis ad patrocinium ueritatis uenire cogemini, quæ dicit baptismum Christi, non solum per occultos, sed etiam per manifestos malos, nec solum à conuersis, uerumetiam à peruersis datum, habere inconcussam sui roboris firmitatem, & eis posse quidem inesse, sed nisi correctis non posse prodesse. Correctos autem etiam fraternis orationibus expiari per charitatem cooperientem multitudinem peccatorum. Ecce antequam ostendam quàm impudenter tibi uestri episcopi de Maximinianensium susceptione mentiti sint, secundum ipsum mendacium & narrationem tuam, quàm tota causa uestra subuersa sit, puto quod non iam quærere debeas sed agnoscere, nec parare contradictionem, sed correctionem potius cogitare. Vides enim nunc saltem quàm ueraciter à me illa dicta sint, quibus frustra mendaciter respondere conatus es, quàm recte dixerim si pro unitate partis Donati in nefario schismate baptizatos nemo rebaptizat, cur pro unitate Christi uera & plenaria lex illius hæreditatis agnoscitur, cum ipse fatearis eos qui in Maximiniani schismate perstitissent, meruisse sententiam qua non tenerentur si intra diem dilationis se ecclesiæ reddidissent? Vnde constat antequam se reddidissent, eos in schismate in quo perstiterant baptizasse, cum quibus in uestram communionem recepti sunt. Vides quemadmodum mortui baptizauerunt, quia de illis qui in Maximiniani schismate perstitissent, antequam ad uos redirent, dictum erat sententia concilij Bagaiensis, Aegyptiorum ad modum exemplo pereuntium funeribus plena sunt litora. Caput XXIIII

B Quod uero dixi, quando apud eos decernenda recitata est, ore latissimo acclamauerunt, Nunc autem cum à nobis recitata fuerit, obmutescant, quibus pœnis ecce iam multo melius obmutescerent q̃ cum talia loquuntur, implicarentur, Vides quàm uerum sit quod à me dictum est, iam tandem sentire debent, quanta sint pro pace toleranda, & pro pace Christi redire ad ecclesiam, quæ non damnauit incognita, si pro pace Donati placuit reuocare damnata, multo magis enim hoc secundum tuam narrationem uerum est, qui dixisti etiam illos dilatione concessa reuocatos, de quibus nominatim expressis dictum fuerat, dei præsidentis arbitrio uniuersalis concilij ore ueredico damnatos esse cognoscite. Cum enim post hæc uerba illa est dilatio constituta, quomodo non placuit reuocare damnata, aut quomodo nobis tanto post natis, uel ipsi etiam Christiano orbi terrarum incognita esse non possint, quæ probari non potuerunt de Cæciliano, in eo quòd postea factum est iudicio transmarino, quando quæ de Maximinianensibus gesta sunt, & in Aphrica & tēporibus nostris, tu cum sis Apher sicut dicis, post tot annos adhuc usque non noueras? Sicut autem nos docere poterimus, adhuc usque non nosti, quia episcopis uestris mentientibus credidisti. Quod autem me de traditione in uestros maiores dicis, quasi per anticathegoriam, quod à nostris maioribus factum est, retorquere uoluisse, culpans quod hoc fecerim, quasi in schola de causæ generibus uel quæstionibus ageretur, non in ecclesia ueritas quæreretur. Nunquid hoc Heliæ prophetæ diceres, qui cum sibi à rege iniquissimo esset obiectum, quod ipse euerteret Israël, respōdit, Ego non euerto, sed euertis tu & domus patris tui. Quid enim ad nos pertinet hoc retortæ rhetoricæ obiectionis genus, quo nomine à Græcis appellatur in arte rhetorica, cum hoc inueniamus in autoritate prophetica? Cum ergo quisque dicit, Non ego feci, sed tu fecisti, uerum dicere opus est,

Quod multa sint pro pace toleranda Caput XXV

Caput XXVI

3. Reg. 18

non dicere metuendum est. Et tu quomodo ostendas non fecisse maiores uestros, quod sui is confessionibus lectis fecisse monstrantur, debes si quid uales uigilantissime cogitare non uerbo Græco imperitos ne nos audiant deterrere, Et maiores quidem nostros fuisse traditores non docuisti. Neque enim quia dixisti esse multas litteras quibus hoc posset ostendi, ideo iam ostendisse putandus es. De uestris autem maioribus extat Secundi Tigisitani concilium cum paucissimis quidem factum apud Cirtham post persecutionem codicum tradendorum, ut illic in locum defuncti ordinaretur episcopus. C

Caput XXVII Ibi quæ gesta sint accipe, Nam quæ necessaria fuerunt, infra scribere curaui. Diocletiano octies, & Maximiniano septies consulibus, quarto nonas Martij Cirthæ, cum Secũdus episcopus Tigisitanus primæ cathedræ cõsedisset, in domo Vrbani Donatiq́;, idem dixit, Probemus nos primo, & sic poterimus hic ordinare episcopum Secundum, Donato Masculitano dixit, Dicitur te tradidisse. Donatus respondit, Scis quantum me quæsiuit Florus ut thurificarem, & non tradidit me deus in manus eius frater, sed quia deus mihi dimisit, ergo & tu serua me deo. Secũdus dixit, Quid ergo facturi sumus de martyribus, quia non tradiderunt, ideo & coronati sunt? Donatus dixit, Mitte me ad deum, ibi reddam rationem. Secũdus dixit, Accede una parte. Secundus Marino ab aquis tibilitatus dixit, Dicitur & te tradidisse. Marinus respondit, Dedi Pollo chartulas,† nõ codices mei salui sunt. Secundus dixit, Transi una parte. Secundus Donato Calamensi dixit, Dicitur te tradidisse. Donatus respondit, Dedi codices medicinales. Secundus dixit, Transi una parte. Et alio loco Secundus Victori à Rusiccate dixit, Dicitur te tradidisse quatuor euangelia. Victor respondit, Valentianus curator fuit, ipse me coëgit ut mitterem illa in ignem, Sciebam illa delicta fuisse, hoc delictum indulge mihi, & indulgebit mihi deus. Secundus dixit, Transi una parte. Et alio loco Secundus Purpureo à Limatad, Dicitur te necasse filios sororis tuæ duos Milei. Purpurius respondit, Putas me terreri à te sicut & alteri? Tu quid egisti qui tentus es à curatore & ordine ut scripturas dares, quomodo te liberasti ab ipsis, nisi quia dedisti aut iussisti dari quodcunq́;, Nam non te dimittebant passim, nam ego occidi & occido eos qui contra me faciũt, Ideo noli me prouocare ut plus dicam, Scis me de nemine tractare. Secũdus minor patruo suo Secundo dixit, Audis quid dicat in te, paratus es recedere & schisma facere, non tantum ipse sed & omnes quos arguis, quos scio quia dimittere te habent, & dare in te sententiam, & remanebis solus hæreticus, ideo quid ad te pertinet, quis quid egit, deo habet reddere rationem. Secundus Felici à Rotaria Centurioni & Victori Agarbe dixit, Quid uobis uidetur? Responderunt. Habent deum cui reddant rationem. Secũdus dixit. Vos scitis & deus, Sedete. Et omnes responderunt. Deo gratias. Hos tu traditores qui cum alijs apud Carthaginem in Cæcilianum & socios eius dixerunt sententias, inter quos & Siluanus Cirthensis fuit, de cuius traditione gesta mox inserã, præclara uidelicet ratione defendis: hoc enim de his iam pluribus utiq́; dicturus es, quod de uno Siluano tanquam magnum aliquid dictãdum putasti. Hinc te arbitratus manifeste falsum crimẽ quod ei traditionis obijcitur, demõstrare, quia interposuisti sententiam eius quam in concilio inter cæteros episcopos contra Cæcilianum & alios communionis eius participes dixit, tanquam fieri non posset ut traditores traditor condemnaret. Prudentius enim tu uides ista quàm Paulus apostolus, Nam ille quibusdã res obijciebat absurdas, nec cõsyderabat nõ posse fieri quod dicebat, Qui prædicas non furandũ furaris, qui dicis nõ adulterãdum adulteras, qui abominaris idola sacrilegiũ facis? Et illud præcipue, In quo enim alterũ iudicas teipsum cõdẽnas, Eadẽ enim agis quæ iudicas. Hos ergo traditores qbus cõfessis territus Secũdus ignouit, secũ abluit in Carthaginẽsi concilio, & in absentes non cõfessos dixerũt sentẽtias, qui præsentes de sua nõ sunt confessione dãnati. Hoc conciliũ non maneret nec in posteritatis memoria perduraret, nisi describeretur ab alijs cũ seruaretur ab eis, qui eo se defendere præparabãt, si quis eis eadem crimina postea quæ illic relaxata sunt obiecisset.

Caput XXVIII Intererat etiam Secundi ipsius ut appa-

Margin notes: al. nam (beside "cede una parte … Marinus"); Roma. 2 (beside "ille quibusdã res obijciebat"); D (right margin, beside "ne ut scripturas dares")

A ut appararet eum ne schisma fieret, quod solent præ cæteris pacifici præcauere, illa omnia
diuino iudicio dimisisse, quod multo magis facere deberet in concilio Carthaginensi, ubi
contra absentes nulli constiterat, nisi lucilla tunc præpotens & pecuniosissima fœmina odijs
accensa furialibus uehementer instaret, ut contra Cæcilianum ueluti damnatum alter ordi/
naretur episcopus. Quod in Zenophili consularis iudicio postea commemoratum est per
quendam nundinarium Siluani Cirthensis tunc uestri episcopi diaconum, qui cum comme
morato episcopo suo quem perpessus fuerat inimicum, sicut uolebat concordare non po/
tuit. Egerat sanè hoc apud collegas eius magis terribiliter, ne omnia proderet, quàm suppli/
citer ut ueniam mereretur. Ex illius iudicij gestis hæc pauca interposui, Con/ Caput XXIX
stantio Maximo Augusto & Constantino iuniore nobilissimo Cæsare consulibus, idus de/
cembris ex tota Mociacensi inducto & applicito, Victore grammatico, astante etiã Nundi
nario diacono, Zenophilus cõsularis dixit, Quis uocaris? Respondit, Victor. Et paulopost
alio loco respondit Nundinarius, Legantur acta. Zenophilus consularis dixit, Legantur.
Et legit Nundinarius, exceptor, dixit, Diocletiano octies & Maximiniano septies consuli/
bus, quartodecimo calendas Iunij exacti Simmacij Felicis flaminis perpetui curatoris Co/
loniæ Cirthensis, cum uentum esset ad domum in qua Christiani conueniebant, Felix fla/
men perpetuus curator Paulo episcopo dixit, Proferte scripturas legis, & si quid aliud hic ha
betis ut & præcepto & iussioni parere possitis. Paulus episcopus dixit, Scripturas lectores
habent, sed nos quod hic habemus, damus. Felix flamen perpetuus curator dixit Paulo,
Ostende lectores aut mitte ad illos. Paulus episcopus dixit, Omnes cognoscitis. Felix fla/
men perpetuus curator dixit, Manente ratione de lectoribus quos monstrauit, officium &
uos quod hic habetis date. Sedente Paulo episcopo & Montano & uictore de castello, me/
mor presbyter astante Marte cum Aelio, & Marte diacono proferente Marcuclio fructuo/
so Miggene Saturnino Victore Sansurico, & cæteris fossoribus, cõtrascribẽte Victore Au
B fidij in breue sic, Calices duo aurei. Itẽ calices sex argentei, &c. Et alio loco, Postea quàm aper
tum est in bibliothecam, inuenta sunt ibi armaria inania, ibi protulit Siluanus capitulatam
argenteam & lucernam argẽteam, quod diceret se post arcam inuenisse. Victor Aufidij Sil/
uano dixit, Mortuus fueras, si non illas inuenisses. Felix flamen perpetuus curator pro Sil/
uano dixit, Inquire diligentius ne quid hic remanserit. Siluanus dixit, Nihil hic remansit, to/
tum hoc eijcimus, &c. Et alio loco, exemi libelli traditi episcopis à Nundinario diacono, Te/
stis est Christus & angeli eius, quoniam traditoribus communicastis, id est, Siluanus à Cir/
tha traditor est & fur rerum pauperũ, quod omnes uos episcopi, presbyteri & diacones & se
niores scitis, & de quadringentis follibus lucillæ clarissimæ fœminæ pro quo uobis coniura/
stis ut fieret Maiorinus episcopus, & inde factum est schisma. Nã & Victor follo uestri præ
sentia & populi dedit folles uiginti, ut factus esset presbyter, quod scit Christus & angeli
eius, &c. Et alio loco, Quibus lectis Zenophilus cõsularis dixit, Et actis & litteris quæ recita
tæ sunt, traditorem cõstat esse Siluanũ. Item alio loco Zenophilus cõsularis dixit, Quis ad
ministrabat? Tunc Siluanus in clericatu respondit, Sub Paulo episcopo orta persecutio est,
& Siluanus subdiaconus fuit. Habes ne frater Cresconi ad ista quod dicas? Putas ne Exactis,
usq; adeo frontem perijsse de rebus humanis, ut ad purgationẽ Siluani adhuc putes senten Cap. XXX
tiam recitãdam quam dixit in ecclesia? Nunc & collegas eius quasi traditores, ne magis ad/ †
moneas dicere ex epistola Apostoli simile aliquid, ut pauloãte cõmemoraui, Qui prædicas Roma.2.
non tradendũ, tradis, & in quo alium iudicas, temetipsum condẽnas, eadem enim agis quæ
iudicas. Sed posteaq; Vrsatio & Zenophilo persequentibus communicare noluisset, actus
est in exilium, Immo qui iam traditor fuit, permanere etiam hæreticus uoluit, ut falsum ho
norem in ipsa parte Donati haberet, qui habere in catholica nullum posset tam manifestis
traditionis suæ gestis, publico iudicio reseratis. Hæc tu profecto falsa esse dicturus es, & pro
uestris maioribus, ut plurimũ possis, cõtra nostros alia prolaturus. Quod quidẽ forsitan nõ
ualebis, nõ inueniẽdo quid ꝓferas, sed fac te inuenisse, fac protulisse. Tãta ne furis impudẽtia
ut abs

ut abs te prolatis magis contēdas credi oportere, quàm eis quæ proferuntur à nobis? Aut enim & hic & illic fuerunt traditores, si & tu aliqua recitas de confessione nostrorum, aut si aliquid putas contra uestros à nostris esse confictum, cur non à uestris contra nostros hoc idem nobis putare conceditis? Ergo pro humanis factis, aut & hinc & inde manifestis, aut ex utroq; latere incertis, ne qui in unum deum credimus litigemus, quod certum & diuinum munus est, in Christi gratia cōcordemus. Cum enim gesta maiorum nostrorum atq; uestrorum hinc atq; inde contraria recitantur nobis tanto post natis: si nec saltem dubitare permittitur quid iniquius, si autem permittitur, quid sufficientius? Neq; enim sicut incertū est à quibus extiterit traditionis malum, sic incertum est à quo iubeatur reddi turbatæ pacis bonum.

Cypriani sentētia, Caput XXXI

Ac per hoc qui pro incerto alieno malo pacem Christi respuit, certissime malus est: quandoquidem Cyprianus nec pro certa permixtorum malitia zizaniorum pacem deseruit frumentorum, qui scribens ad Maximum dixit, Et si uidentur in ecclesia esse zizania, nō tamen impediri debet fides aut charitas nostra, ut quoniam zizania esse in ecclesia cernimus, de ecclesia recedamus. Non dixit suspicamur, opinamur, arbitramur, conijcimus, credimus, sed cernimus dixit. O uerbum quo cuncta dubitatio tolleretur, ut corpus Christi non diuideretur, Si sola frumenta desideras, geme in labore agri, gaude in spe horrei, tolera malos in communione sacramentorum Christi, ne ante litoris tempus retia dirumpēdo, fias quod tolerare noluisti. Ita dicerem si de traditoribus quos accusatis aliquid probassetis, Immo hoc uero tempore nec ista iam dicerem, non enim iubeor tolerare, cum quibus iam non cogor uiuere. Quod si mihi etiam nunc traditor demonstraretur, qua conscientia desero tot Christianas gentes quibus non demonstratur? Deinde egoipse si nunc disco quod pauloante nesciebam, cur in me rescinditis quod sciebam, baptismum quippe Christi me accepisse sciebam, uos etiam ipsi alienum scelus quod ignoratum nemini obesse conceditis?

Caput XXXII

Cur ergo heri baptizatum hodie rebaptizatis, cū alienum scelus quod heri nesciebam, hodie doceatis? Nesciens à quali acceperit, baptismi accepti nō erat reus. Modo abs te hic didicit, baptismi rescissi quare sit reus? Nam siue consenserit documentis tuis siue non consenserit qui Christi baptismum ministerio traditoris accepit, nisi probaueris eum scisse à quo acceperit, nec secundum uos recte poteris baptizare. Iam nunc auerte ab studio partium mentem tuam, & considera quàm innumerabilis multitudo Christianorum in Aphrica ipsa nesciat qui fuerint traditores: quanto magis in cætero orbe terrarum, quantam multitudinem, nisi cum baptizaretur scisse conuiceris, aut baptizandam dicere non audebis, aut iudicare de occultis cordis audebis. Et ubi est quod tibi placet, quæ abs te interposita est diuina sententia, quæ manifesta sunt uobis, quæ autem occulta sunt domino deo uestro? Crede orbi Christiano dicēti tibi, baptismum Christi, scio, qui fuerint traditores in Aphrica, uel ubilibet, ignoro. Quid in me occulta humana iudicas, ut manifesta in me diuina rescindas? Fac te scelus alienū modo mihi probare, quod dicis, hoc, cum baptismū acciperē, nesciebam,† Si propter eos quos nūc mihi prodis, baptizare eos qui nescientes ab adulteris acceperunt, quos nunc prodis. Quid ad hæc dicis, nisi non est sanctum, non est mundum, nisi quod uoluero? In hac re testis est, inquis, totius orbis penè conscientia. Respondetur tibi.

Vide nū ita legendū, Si propter eos quos nūc mihi prodis baptizatis eos qui nescientes ab adulteris acceperunt, quur nunc prodis?

Caput XXXIII

In hac re totius orbis nulla est omnino conscientia. Hoc, inquis, maiores nostri à suis parentibus acceperunt. Respondetur, Sed errantes ab errantibus aut calumniātibus, Nam & maiores Iudæorum corpus Christi de sepulchro furatum à suis maioribus acceperunt. Nam olim defuncti sunt, inquis, qui traditionis huius facinus per quos & quibus locis admissum sit cognouerunt. Respondetur, Hoc & pro suis partibus dicunt. Extāt, inquis, etiam libri quibus ordo rerum gestarum fideliter ac diligenter ascriptus est, sunt acta, sunt litteræ, multorum quoque tenetur manifesta confessio. Respondetur tibi, Hæc & nostris pro suis partibus non deesse. Aut ergo illis credamus qui potuerūt causam suam illis ecclesijs persuadere, quas scriptas in libris diuinis & canonicis legimus, aut quod tu dixisti de Optato, nec absoluamus dubia, nec dānemus

& pacem

A & pacem Christi cuius bonum dubium non est, fraterna dilectione teneamus.

Sed orientales quos modo nostros esse concedis, non latuisse hoc facinus dicis. Atq; ut hoc probes, inseris principium epistolæ concilij Serdicensis, ubi Donati Carthaginis episcopi uestri nomen inuenitur ascriptum. Quod ideo factum putas & affirmas, quod uidelicet orientalibus qui de concilio suo hæc scripta miserunt, facinus displicuerit traditorum, & ab eorum communione retraxerint, & propterea Donato uestro communicabant. Disce ergo quod nescis, Serdicense concilium Arrianorum fuit, quod totum iã diu est, ut habemus in manibus maxime contra Athanasium episcopum Alexandrinum catholicum, qui eorũ errorem ex ipsa ciuitate ortum, præ cæteris acriter arguebat & refellebat. Non igitur mirum si illi hæretici Donatum sibi asciscere tentauerunt, quos per totum orbem catholica damnabat ecclesia, quanq; nos sine ciuitatum nominibus episcopos ad q̃s hæ litteræ datæ sunt habeamus. Aut ergo aliquis Donatus fuit nõ in Aphrica episcopus, cui nomini Carthago à uestris est addita, aut ut dixi, Aphricanam hæresim, orientalis hæresis sibi tentauit adiungere. Quod hinc maxime credibile est, quod ad Carthaginis episcopum Romano prætermisso, nunq̃ oriẽtalis catholica scriberet, ubi saltem uester scribi debuit, quem soletis Romã paucis uestris mittere ex Aphrica. Sed deo gratias, quod nec ualuit, si tamen cepta est illa conspiratio hæreticorum oriẽtalium cum Aphris hæreticis præualere. Tu Arrianos iam inter hæreticos & nobis & uobis detestandos in tua epistola posuisti, unde mihi tecum nulla necessitas est, etiam de hac quæstione confligere, Nam quod tibi proposuisti quæstionem tanq; à nobis obiectam, si hæc ita sunt, à communione uestrorum, quemadmodũ oriẽtales postea segregati sunt, & respondisti quod in recipiendis iterum nostris, damnatæ causæ non potuerint seruare cõscientiam, nunquid mirandum est de tam longinquis terris episcopos tuos tibi narrare impune quod uolunt? Quod si omnino ita esset, tot populi quid fecerunt, qui cum ista nescirent, tamẽ à uobis rebaptizandi cẽsentur? At non est credibile quod hæc B populi ignorare potuerint, cũ tu harum rerum aliquantum studiosior, quid cum Maximinianensibus egerint uestri Aphri in Aphrica, si litteris meis uelles respondere nõ quæreres. *Ariani cũ Donato* *Caput XXXIIII*

Illud uero quod dixi, neq; si aliquorum in nostra communione defunctorum traditio probaretur, quæ à nobis improbatur & displicet, nos ex aliqua parte macularet, q̃ ridiculose putasti ridiculum & minus conueniẽs prudentiæ meæ. Proinde iam cupio nosse quomodo id refellerit prudentia tua, An quia dicis te nõ uidere quomodo à nobis improbetur, uel quatenus displiceat, quod nunq; cognito errore damnauimus, in eorum schismate positi? Vide potius q̃ breuiter ad ista respondeã, Ego in ecclesia sum cuius mẽbra sunt illæ omnes ecclesiæ, quas ex laboribus Apostolorum natas atq; firmatas simul in litteris canonicis nouimus, earum communionem, quantum me adiuuat dominus, siue in Aphrica siue ubicunq; non deseram. In hac communione si fuerunt, quos nescio traditores, cum eos demonstraueris, & carne & corde mortuos detestabor, nequaq; tamen à uiuis in eiusdem ecclesiæ sancta unitate manentibus, propter mortuos alienabor. Neq; enim episcopi hanc ecclesiam condiderunt, sed in ea si boni frumentum, si autem mali palea fuerunt. Vos autem quos tam manifeste ecclesiæ zizania uel palea maculare non posset, quæ causa fuit uestræ diuisionis, nisi appetitus sacrilegi schismatis? Si tibi, inquis, displicet improba, fuge, & relinque ecclesiã traditorum, Noli errantium maiorum tuorum sequi uestigia. Ad hoc respondeo, Si nec illi fuerunt traditores, maiores mei sunt, Si fuerunt quod ego non sum, non sunt maiores mei, ecclesiam teneo plenam tritico & palea. Non dico si alios qui suam sarcinam portant, sed si meipsum in ea mihi ostenderes traditorem, ubi mihi licet in melius commutari, non mihi opus est inde separari. Si quos tales sacramentorum eius communione cognouero, uerbo & disciplina domini emendo, quos possum, tolero quos emendare non possum. Fugio paleam, ne hoc sim, non aream, ne nihil sim. *Cap. XXXV*

Proinde noli frustra in hanc sententiã uentilari, Magis enim me admonet, quomodo id agã præceptũ Apostolicũ quod ipse posuisti, Ne cõmunices peccatis alienis, teipsum castũ serua. *Caput XXXVI* *1. Tim. 5*

serua, Nam ut ostenderet quemadmodum quisq; non cõmunicaret peccatis alienis,ad hoc C
addidit,teipsum castum serua. Non enim qui se castum seruat, cõmunicat peccatis alienis:
quamuis non eorum peccata,sed illa quæ ad iudicium sibi sumunt, dei sacramenta commu-
Cyprianus in epistola de lapsis nicet cum eis,à quibus se castum seruando fecit alienum, Alioquin etiam Cyprianus quod absit,peccatis raptorum & fœneratorum collegarum communicabat, cum quibus tamen in communione diuinorum sacramẽtorum manebat, de quibus dicunt episcopi plurimi,quos & ornamento esse oportebat cæteris & exemplo, diuina procuratione neglecta, procuratores rerum secularium fieri,derelicta cathedra,plebe deserta per alienas prouincias oberrantes,negociationis questuosæ nundinas aucupari,Esurientibus in ecclesia fratribus habere argentum largiter uelle fundos insidiosis fraudibus parare, usuris multiplicantibus fœnus augere,Nunquid talium ille communicabat peccatis? Nũquid eorum sectam sequebatur? Et tamen cum eis in eorundem sacramentorum communione persistebat, quia illa sacramẽta non ipsi instituerant moribus suis,sed ad pœnam sibi ualere faciebant moribus malis.

Cap. XXXVII Quid est autem quod dicis, ꝙ ex persona mea tibi proposuisses, quod ego nunquam diuinum tradiderim testamentum? Adiungis enim,Sed ille qui tradidit,te creauit. Deinde contexis quæ tibi bene sonare uidebantur,Fonte deducitur riuus,sed caput membra sequũtur. Sano capite omne sanum est corpus, & si quid in hoc morbi uel uitij est, omnia mẽbra debilitat. Originem suam respicit quicquid in stirpe processit, Et post hæc quasi in extremo concludis,Non potest innocens esse qui sectã non sequitur innocentis. In his omnibus uerbis tuis creatorem meum, caput meum, non fecisti nisi traditorem, quem quidem accusare tantum,non conuincere potuisti, Ego autem nec eius innocẽtia mihi creatricem uel fontem caputúe constituo, sed tu ad illud redis in quo Petilianus errauit cũ cuiusq; in sanctificatione baptismatis Christus sit origo caputq; nascentis, & non uis uenire in maledictũ,de quo
Hiere.17 scriptum est,Maledictus omnis qui spem suam ponit in homine, cum te aliunde non in-
Cap. XXXVIII uoluis,ne cum resilieris,in aliud recidas. Sed & testimonio me admones de scri- D
pturis,quid tibi adhuc ad ista respondeam. Dicis enim propter hoc scriptum esse,in legalibus patrum uestrorum ne ambulaueritis, Nec aduertis dictũ esse Iudæis,ut mala facta patrum suorum non imitarentur,non ut ab illo dei populo scinderẽtur. Si ergo licuit regi Dauid,Samueli,Esaiæ,Hieremiæ,Zachariæ, cæterisq; sanctis ac prophetis dei inter contẽptores legis dei mandata seruare,atq; in illos ipsos mandati trãsgressores multa digna & uera uerba iaculari,patrum quoq; illa peccata quibus sub Moyse ita offenderunt deum,ut nemo eorum dignus esset terram promissionis intrare, non imitari,non sectari,sed detestari ac fugere,& illos qui ea committerent, similitudine talium patrũ increpare,nec tamen sibi alterũ populum quasi purgatum & liquatum separatione sacrilega constituere, quomodo nobis
Col.1 non liceat nec facta,nescio quorum,quæ magis obijcitis quàm probatis, imitari:nec tamen ab ea quæ in uniuerso mundo,sicut Apostolus dicit,fructificat & crescit,sancta ecclesia separari? Nunquid aliqua sacramenta instituerunt traditores in quibus baptizarer? Nunquid aliquos libros de facienda uel imitanda traditione posteris condiderũt, & eorum tenemus, sequimurq; doctrinam? Quod si fecissent, nec sibi communicare paterentur,nisi eos qui illa legerent,approbarent,ipsi ab ecclesiæ se unitate diuiderent. In quorum diuisione me si uideres,tunc me dicere deberes esse in ecclesia traditorum. Quod si sua pessima de facienda traditione præcepta conscriberent, nec tamen extra ecclesiam sua propria congregatione col-
Caput XXXIX ligerentur,zizania propterea cõputarentur, quorum causa frumenta non recte desererẽtur.

Ecce dico iterum,quæ me ulterius uetas dicere. Arguis apud me eos quos iam olim defunctos mea cognitio non iudicasset. Dicis tu contra,licet tibi & hodie iudicare,& iudicium nõ tantũ de uiuis, sed etiam de mortuis haberi potest. Licet enim sit mortuus qui peccauit, nunquã illud morietur quod admisit. Quid si cum uiueret se correxit,deumq; placauit? Nõne mortuũ & deletum est quod admisit? sicut Felicianus & Prætexatus Maximiniani ordinatores,data sicut dicis dilatione,se tanto scelere correxerunt,Mirũ est autem si propria peccata

A cata non obsunt hominibus qui & facta correxerint, & alijs obsunt qui ea omnino non fecerint. Quod si de nobis agitur, adde, qui nec facta cognouerunt. Sed dicis licere mihi etiam hodie iudicare, quia iudicium nō tātum de uiuis, sed etiā de mortuis fieri potest. Ecce uolo iudicare, sed uos causam ipsam nō uultis agere, imò uero tunc actam, tunc etiā sine dubio terminatam, nobis demonstrantibus non uultis agnoscere. Sed faciamus uos potius habere quod docere possitis, quos nondum docuistis, quare iam rebaptizandos esse contenditis, quandoquidem traditoribus quos ignorauerant baptizatos, nec cum docueritis baptizare debeatis, sicut eos qui nescientes ab adulteris baptizati sunt, & illis proditis atq; conuictis non baptizatis? Hic forte dicas, sed de Cæciliano iam iudicatum est. Respōdetur tibi, Iam iudicatum erat & de Primiano à centum episcopis uestris quibus eū iniquissimum Maximinianus persuaserat, anteq; Bagaiense cōcilium faceretis. Sed in primo iudicio damnatus est absens, in secundo absolutus est præsens. Si post primum quos baptizauit rebaptizari non possunt, quāto potius post secundū? Ita & Cæcilianus primo apud Carthaginem iudicio Secūdi Tigisitani damnatus est absens, secundo Milicio iudicio Miliciadis Romani absolutus est præsens, adhuc uos de illo certos esse non uultis, saltem dubitare permittite, uincit enim uos nō solum qui Cæcilianum scit innocentem, uerumetiā qui nescit nocentem. Vos autem utrosq; rebaptizādos esse censetis, & qui dicunt, nouimus, & qui dicunt, non nouimus, qualis fuerit Cæcilianus. Non sunt baptizandi quos baptizauit Primianus post primum iudicium quo damnatus est absens, & baptizandi sunt quos baptizauit Cæcilianus post secundū iudicium quo absolutus est præsens? Illum damnatum damnare nō licuit, de isto absoluto saltem liceat dubitare: Cuius crimina etiam si certa nobis essent in ecclesia constitutis, quam spiritussanctus uelut aream cum palea prænuntiauit, nequaq; nos aliena peccata non imitata macularent: Et tamen etiā si nobis incerta esse dicuntur, non solū rei constituimur, uerumetiā baptizādi iudicamur. Itá ne agitis? Siccine cuncta peruertitis? Tātum ne B reuera uobis licere arbitramini, ut quod uultis sit sanctum, quod uultis immundum. Cohibete uos, non proficiatis in malis, ne pereatis à bonis. Nam illud quod dixi, q; si de persecutionibus agitis, cito respōdeo, si aliquid inique passi estis nō pertinere ad eos qui talia quamuis improbe facientes, pro pace tamen unitatis laudabiliter tolerant, q; fallaciter refellere uoluisti, prorsus non cogitans litteras tuas sani capitis habituras esse lectorem. Ita enim respōdes quasi dixerim, persecutionem uobis pro pace unitatis fieri debere. Quod illo quidem loco non dixi, sed dixi, si aliquid inique passi estis, nō pertinere ad eos à quibus laudabiliter pro unitatis pace tolerantur, qui talia in uos quamuis improbe faciūt. Quod cum apertissime dictum sit, saltem expositum attēdant quos fallere uoluisti. Neq; enim te quod tam apertum est, non intellexisse arbitror, sed breuitatem sententiæ meæ facile putasti posse in caliginem mitti, ubi quodlibet aliud diceres, ei respondisse uidereris. Cur autem dixerim malos communionis nostræ, hoc est areæ dominicæ paleam, cum in uos inique agunt, à bonis nostris laudabiliter pro pace tolerari, quid opus est ut ipse ostēdam, ipse defendam, cum pro me beatus Cyprianus apertissime & candidissime dicat, etiam cum cernuntur in ecclesia mali, non propter eos ecclesiam deserēdam, hoc est, quod dixi eos pro unitatis pace tolerandos: Neq; enim uos amplius q; nos persequuntur, qui uos inique persequentes dant uobis ad decipiēdos imperitos, licet falsam similitudinē gloriæ, nobis autē uulnus grāde tristiciæ.

Cap. XL

Cap. XLI

Deinde commemorans etiam nescio quos mortuos, quos à nostris dicis occisos, tanq; in campo facūdiæ sepositus latissime exaggerans locum in quo uobis uidemini similes martyrum, cum quotidie uestrorum incredibilia patiamur facta clericorum & circuncellionum, multo peiora q; quorumlibet latronum atq; prædonum: Nanq; horrendis armati cuiusq; generis telis, terribiliter uagando, non dico ecclesiasticam, sed ipsam humanam quietem pacem q; perturbant, nocturnis aggressionibus clericorum catholicorum, inuasas domos nudas atq; inanes derelinquunt. Ipsos etiam raptos & fustibus tusos, ferro q; concisos, semiuiuos abijciunt: Insuper nouo & ante hac inaudito sceleris genere, oculis eorum calcem aceto

Circuncellionū scelera. Cap. XLII

q permixto

permixto infundentes & infertientes, quos euellere compēdio poterant, excruciare amplius C
eligunt q̃ citius excæcare: Nam primo tantum calce ad hoc facinus utebantur, sed posteaq̃
illos quibus hoc fecerant, cito salutem reparasse didicerant, acetum addiderunt.

De eodem Cap. XLIII

Omitto ante quanta commiserunt, quibus easdem leges aduersus errorem uestrum constitui coëgerunt, magis Christiana mansuetudine temperatas, q̃ in tam magna scelera congruo uigore exertas. Episcopus catholicus à Thubursuccubure Seruus nomine, cum inuasum à uestris locum repeteret, & utriusq; partis procuratores proconsulare præstolarentur examen, repente sibi in oppido memorato uestris armatis irruētibus uix uiuus aufugit. A qbus pater eius presbyter, ætate & moribus grauis, ea cæde qua uehemēter afflictus est, post dies paucos excessit è uita. Maximinianus episcopus catholicus, Bagaiensis, dicta inter partes iudiciaria sentētia, basilicam fundi Calmanensis euicerat, quam uestri illicite aliquando usurpauerant. Hanc cum iure perspicuo retineret in eaipsa sub altari quo confugerat, eodem supra se fracto, eiusq; lignis alijsq; fustibus, ferro etiā crudeliter cæsus, totum illum locum sanguine oppleuit. Acceperat autem & grande uulnus in inguine, unde cruore largius effluente, continuo moreretur, nisi maior eorum crudelitas per occultam dei misericordiam profuisset. Nam cum membris ex ea parte nudatis semiuiuus insuper pronusq; traheretur, exundātes uenas latenter puluis obstruxit. Inde nostrorum manibus cum ferretur, rursus illis irruentibus uiolenter extortus est, grauiusq; mulctatus, & de excelsa turri noctu præcipitatus, subter cinerem stercoris molliter iacebat, post sensum amissum, uix extremum spiritum tenens. Ibi eum transiens quidam pauper inuenit, cum uentris exonerandi causa ad eum diuertisset locum. Agnouit autem, tum pauidus suam coniugem accersijt, quam procul uerecundia dimouerat lucernam ferentem. Tunc eum ambo peruexerunt domum, uel miserando uel aliquid etiam lucelli sperando, cum siue uiuus siue mortuus, collectus tamen nostris ostenderetur. Quid plura? Mirabili curatione sanatus est, uiuit, plures in eius corpore cicatrices q̃ mēbra numerātur. Hunc ad trāsmarinas terras occisum à uestris fama D
nuntiauerat, & eius facinoris immanitas, grauisq; indignitas, quaqua uersum audiri potuit, dolore horrendo cuncta commouerat. Quo posteaq̃ ipse secutus est recentissime cicatrices eius, famæ illud mendacium defenderunt. Nam quem tui inspicientes uix crederent uiuum, non temere illa iactasse uidebatur occisum. Hic cum illic inuenisset collegam, Thubursuccensem, quem pauloante commemoraui, & alios nonnullos similia uel non multo inferiora perpessos, nec eis ad propria reuertendi ulla facultas patere uideretur, & quia Circuncellionum uestrorum furor nobis horrendum præbens uestris clericis satellitium usquequaque odiosissime innotuit, ingens in uos conflagrauit inuidia, atq; inde factum est, ut & præteritæ omnes contra uos leges excitarentur, & istæ conderentur nouæ. Quarum tamen uniuersarum sæueritas, si uestrorum inordinatæ ac sine ulla lege grassanti seuiciæ compareretur, mitra lenitas appellanda est. His enim magis tanta potestate commendatur, q̃ hæretica immanitas plectitur, imò uero in nos, cædes, rapinas, incendia. accepta mansuetudo catholica cæcitates, excogitando, minando, exercendo, audacius & insanius debacchatur.

Cap. XLIIII

Hæc enim ego commemorare uolui, per quæ factum est ut his nostris temporibus aduersus uos ita imperialia statuta ferrentur, imò aduersus errorem uestrum: Nam quid iam si sapiatis potest esse probabilius? Cæterum omnia quæ uel anteriorum litteris didici uel ipse cognoui, sæue facta uestrorum quibus ab initio diuisionis uestræ usque ad hoc tempus Ecclesiam catholicam persecuti sunt, si uelim retexere, quæ lingua, quis stilus, quantum tempus ociumq; sufficiat?

Concilium uitatū. Cap. XLV

De Optato cum agerem, tuq; hoc magis excusare uoluisses q̃ purgare dixisti reos hinc uestros esse non posse, quod eos ad iudicandum nemo pertulerit. Tot protestationes nostrorum de furiosissimis uestrorum uiolentijs, arciua publica citius impleuerunt, q̃ ullam apud uos uindictam illa facta meruerunt. Sed forte & hic dicatur protestationes quidem depositas, sed ad ipsos uindicandos nullam perlatam. Audi ergo quædam quæ ipse sum expertus. Cum receptorum à nostris Maximinianēsium quos damnauerant

A nauerant causam cognouissemus, eam quaqua uersum poteramus ferventi diffamauimus
instantia, illi rebus tam recentibus & tanta manifestatione clarentibus, quid respondere
possent non inuenientes, solito crebrius & audacius Circuncellionum uiolentijs, turbisq; fu
rentibus nos à prædicāda catholica ueritate, suaq; fallacia conuincēda deterrere cœperunt.
Et quia multi errores eorum laqueis implicati, cum quibus ut inde liberarentur agebamus,
respondebant nobis hoc nos cum Episcopis suis agere debere, collationemq; nostram se
uehementer optare, ubi possent uidere quibus asserentibus superaret ueritas falsitatem,
in Carthaginensi totius Aphricæ concilio nobis placuit, ut adhibita etiam publicorum te/
stificatione gestorum, quò possemus eis qui hoc flagitabant probare, desiderio eorum nos
minime defuisse, uestri pacifice conuenirentur episcopi, quisq; ab eo nostrum qui eodem
loco in quo ille consisteret, ut per collationem nostram errore sublato, Christiana & fra/
terna societate, unitate, charitate, pace frueremur, id intuentes, quia si fieri uellet, adiu/
uante misericordia dei facillime poterat, quicquid in causa nostrà esset agnosci. Si autem
recusarent, saltem desidentia eorum non frustra illis qui hoc à nobis poposcerant appa/
reret. Factum est, conuenti sunt, recusarunt, quibus uerbis, quo dolo, maledictione, ama/
ritudine plenis, nunc longum est demonstrare.

Interea Crispinus Calamensis uester episcopus, à Possidio collega meo in eadem ci/ *Crispini immani/ tas. Cap. XLVI*
uitate, apud acta conuentus ad concilium uestrum primo distulerat, pollicens cum collegis
suis ibi se uisurum quid respondere deberet. Deinde post non paruum tempus repetita con
uentione, rursus apud acta respondit, Verba uiri peccatoris ne timueris. Et iterum, In au
res imprudentis caue ne quicquam dixeris, ne cum audierit, irrideat sensatos sermones tu/
os. Postremo hanc responsionem meam patriarchali sermone definio: Recedant à me im/
pij, uias eorum nosse nolo. Hanc eius responsionem cum docti indoctiq; riderent, quippe
hominis dicentis uerba uiri peccatoris se non timere, cui respondere minime auderet, & in
B aures imprudentis nolle se aliquid dicere, quasi aliquod secretum fuerat imprudentis auri/
bus temere commissurus, cum ea quæ diceret multi possent prudentes audire, qualium cau
sa & dominus Christus tanta pharisæis quamuis imprudentibus loquebatur, & nolle se
nosse uias impiorum, quasi uias suas eum docere uellent quos impios putabat, ac non po/
tius ipse si teneret uias dei, etiam impios docere deberet, sicut scriptum est, Doceam ini/ *Psal. 50*
quos uias tuas, & impij ad te conuertentur. Cum ergo ista responsio à multis intelligere/
tur, multis etiam demonstraretur, quantum inanis esset, quantum attinebat ad causam, q;
uero amara & maledica, quod non pertinebat ad causam, atque ita eius sicut apud uos ui/
detur, habetur doctissima annositas, hesterno contra stante tyrone nihil aduersum ueri/ *Hesternum dixit iuuenem*
tatem posse uideretur: subito post paucos dies iter agenti Possidio, alius Crispinus eius
presbyter, & ut perhibetur propinquus, tetendit insidias armatorum, in quas pene iam
noster inciderat, nisi eis prospectis atque nuntiatis, ad quendam fundum fugiens diuertis/
set, ubi ille nihil auderet uel non præualeret, uel si quid etiam fecisset, negare non posset.
Quo comperto, continuo consecutus est tanta cæcus insania, ut iam latere turpe arbitrare/
tur. Tunc domum in qua cum suis se Possidius incluserat, sepire armatis, lapidibus circum/
tundere, ambire flammis, aditum ex omni parte moliri. Quæ uero aderat incolentium mul/
titudo, memor periculi sui si in eo loco aggressum tantum facinus impleretur, partim illum
deprecabatur ut parceret, quem resistendo nō audebat offendere, partim uero ignes suppo
sitos extinguebat. Cum ille nihilo segnius cæptis feruidus atq; inexoratus instaret, cessit ali/
quādo ictibus ianua, ingressi sunt, sauciatisq; cæde iumentis quæ in inferiore domus parte
compererant, de superioribus episcopum deposuerunt, afficientes plagis & cōtumelijs. Vbi
ne grauius sæuirent, intercessit ipse Crispinus uelut alijs rogātibus flexus, quorum non tam
uidebatur in ira sua curare deprecationem, quàm in facinore testimonium formidare.

Hæc posteaq; nota facta sunt in oppido Calamensi, expectabatur Crispinus episcopus *Theodosij lex. Cap. XLVII*
uester, quemadmodum in suum presbyterum uindicaret. Accessit etiā protestatio in munici

palibus gestis expressa, cuius uel timore uel pudore cogeretur exercere ecclesiasticam uindictam. Quod cum omnino cótemneret, tantusq; fieret uestrorum tumultus, ut quia ueritati prædicandæ respondere non poterant, itinera clausuri putarentur: Imò uero iam etiam cernerentur leges quæ nó deerant, sed quasi deessent in nostris manibus quiescebant, aduersus Crispinum episcopum uestrũ commotæ sunt, magis ut nostra mansuetudo demóstraretur, q; ut illorum puniretur audacia. Neq; enim aliter innotesceret, quid adiutorio Christi ecclesia catholica in suos inimicos posset & nollet, non secundum hæreticam præsumptionem priuato furore Circuncellionibus sæuientibus, sed secundũ propheticam ueritatem, iugo domini dei subditis regibus. Exhibitus igitur Crispinus, & quod se esse proconsuli quærenti negauerat, facillime cóuictus hæreticus, decem tamen libras auri quam mulctam in omnes hæreticos Imperator maior Theodosius constituerat, intercedente Possidio non est compulsus exoluere. Qua mitissima sentẽtia non contentus, nescio quo cósilio quod displicuisse uestris omnibus dicebatur, ad eiusdem Theodosij filios prouocandum putauit. Acceptum est, rescriptum est. Quid aliud nisi q; pars Donati iam sciret se ad illam pœnam aurariam cum cæteris hæreticis pertinere, cum quibus propter communionem talis persecutionis, aut communem se deputet habere iustitiam, aut si non deputat, non se ideo iactet iustam, quia ea pœna coercetur, qua coerceri & eas hæreses uidet quas concedit iniustas, & tandem intelligat, q; Christi martyrem non facit pœna sed causa: Nos autem usqueadeo sæuos persecutores esse arguat, ut nec post imperiale rescriptum aurum illud fisco Crispinus expenderit, indulgentiam illi catholicis episcopis impetrantibus, & nunc inter ipsas etiam recentissimas leges proscriptionem uestris episcopis comminantes iure proprio securus sedeat, & catholici clerici inter manus Circuncellionum clericorumq; uestrorum, domos, uictum, salutem ac lumen corporis pendant.

Crudelitas in presbyterum. Cap. XLVIII

Hæc qui faciunt, quid ego dicam latronibus, piratis, truculento alicui generi Barbarorum, quando nec ipsi omnium crudelitatum magistro diabolo comparandi sunt? Ille sanctum uirum Iob omnibus eius rebus ablatis, grauissimo uulnere à capite usq; ad pedes percussit, & tamen fuit illic integris integer luminibus locus, nec oculos eius extinxit, cuius totum in potestatem corpus accepit. Verum hæc uidelicet non proferuntur ad uestros, cum Crispinus maluerit Carthaginem pergere, propria pertinacia superari, mansuetudinis episcopalis intercessione mitissimam in se prolatam recusare sentẽtiam, appellare ad eius filios. Se irretitum uidebat, ut excitaret uniuersæ parti Donati, quod solus perpeti nec uolebat nec cogebatur, q; unius sui presbyteri audacissimum & inuidiosissimum facinus sola degradatione punire. Restitutus quidam in regione Hipponensi uester presbyter fuit, qui cum ad catholicam pacem anteq; istis imperialibus legibus iuberetur, ueritatis ratione permotus, manifesta uoluntate transisset, de domo sua raptus est à clericis & Circuncellionibus uestris, luce palam in castellum proximum ductus, & multitudine expectante, nihilq; resistere audente, ad furentum arbitrium fustibus cæsus, in lacuna lutulenta uolutatus, amictu iunceo dehonestatus. Posteaq; satis excruciauit oculos dolentium ridentiumq; satiauit, inde ductus ad alium locũ quo nemo uestrorum audebat accedere, duodecimo die uix dimissus est. Hoc episcopo uestro in Hipponensi Proculiano ipse sum questus, gestis sanè municipalibus ne si quid agere esset necesse, hoc ad se negaret fuisse prælatum. Quid responderit quemadmodum ab inquirenda causa dissimulauerit, nostramq; intentionem dolosius eludẽdam, post etiam nũ respondendo putauerit, satis eadem gesta testantur. Nunc uero qui ad nos à uobis clerici transierunt, quãta patiãtur à uestris quãdo narrare sufficimus? Deniq; nó quicunq; ad nos inde ueniunt, ueritatem persecutione derelinquunt, sed multi ad nos inde nó ueniunt, quia persecutionẽ à uestris pro ueritate perpeti metuunt.

Mortes spontaneæ Cap. XLIX

Aufer itaq; de medio superuacuas inuidias molestiarum, quas regalibus iussis pro uestro errore patimini, perparuas & prope nullas pro magno furore uestrorum, imputantes etiam nobis quæ ab ipsis terrenis potestatibus ut uestrorum impetus à sua salute depellãt, necessitate fiunt non uoluntate. Neq; si quadraginta illi qui Paulum apostolum interficere coniu-

A coniurauerāt, in armatos à quibus deducebatur irruissent pœnasq; sumpsissent, Paulo ista fuerant imputanda. Omitto q etiam uoluntarias mortes quas ipsi sibi ingerunt, in nos mentiendo transfertis: Nam de Marculo q se ipse præcipitauerit audiui, Quod profecto est credibilius, q̄ꝫ hoc aliquam potestatem Romanam iubere potuisse, Romanis legibus nimis insolitum, cum hoc malum inter tot hæreses sub Christiano uocabulo errantes, pro/ prium sit hæresis uestræ. Vnde quid prodest q conciliјs suis hoc uestri episcopi prohibuisse & damnasse se iactent, sicut ipse commemorasti, cum tot rupes & abrupta saxorum ex Mar culiano illo magisterio quotidie funestentur? Dixi ergo quid de Marculo audierim, & un/ de hoc credibilibus possit uideri, quid autem uerum sit deus nouerit. De alijs autem tribus quorum mortes pariter obiecisti, quid uel quomodo factum sit, ab eis quos nosse existimo, fateor non quæsiui. Nullis tamen bonis in catholica hoc placet, si usque ad mor/ Cap.L

tem in quenquam, licet hæreticum, sæuiatur. Neque uero si longe à morte cuiuslibet mole/ stijs libido ulciscendi malum pro malo retribuat, approbamus, multo amplius detestantes, si ex hac occasione uelut pro unitate conandi cōcupita, quis auferat aliena, non illa quæ sub nomine Ecclesiæ non debent ab hæreticis possideri, sed quorumcunq; priuata. Hæc omnia displicent bonis, & ea prohibent & cohibent quantum possunt, quantum autem non pos/ sunt ferunt: & sicut dixi pro pace laudabiliter tolerant, non ea laudabilia sed damnabilia iudicantes, nec propter zizania segetem Christi, nec propter paleas aream Christi, nec pro/ pter uasa inhonorata domum magnam Christi, nec propter pisces malos retia Christi derelinquunt. Reges cum in errore sunt, pro ipso errore leges contra ueritatem Principum leges Cap.LI

ferunt, cum in ueritate sunt, similiter contra errorem pro ipsa ueritate decernunt: Ita & legi/ bus malis probantur boni, & legibus bonis emendantur mali. Rex Nabuchudonosor per/ uersus legem sæuam dedit, ut simulacrum adoraretur, idem correctus ueram, ne deus ue/ rus blasphemaretur. In hoc enim reges sicut eis diuinitus præcipitur deo seruiunt inquan

B tum reges sunt, si in suo regno bona iubeant, mala prohibeant, non solum quæ pertinent ad humanam societatem, uerumetiam quæ ad diuinam religionem. Frustra dicis, relin/ quar libero arbitrio. Cur enim non in homicidijs & in stupris, & in quibusq; alijs facinori/ bus & flagitijs libero te arbitrio dimittendum esse proclamas? Quæ tamen omnia iustis legibus comprimi, utilissimum ac saluberrimum est. Dedit quidem deus homini liberam uoluntatem, sed nec bonam infructuosam, nec malam esse uoluit impunitam. Quisquis 23.q.4.c, quisquis

Christianum, inquis, persequitur, Christi est inimicus. Verum dicis, sed hoc in illo persequi/ tur quod Christo est inimicum. Neq; enim dominus in seruo, pater in filio, maritus in con/ iuge, cum sint utriq; Christiani, non debent persequi uitia Christianæ contraria ueritati. An uero si non persequantur, non rei negligentiæ merito tenebuntur? Sed in omnibus tenen dus est modus aptus humanitati, congruus charitati, ut nec totum quod potestatis est ex/ eratur, & in eo quod exeritur dilectio non amittatur, in eo autem quod non exeritur, man/ suetudo monstretur. Vbi uero nulla ex diuinis humanisue legibus potestas conceditur, ni/ hil improbe atq; imprudēter audeatur. Audi iam de Maximinianensibus quod Cap.LII

pauloante distuleram, ut & tuos episcopos noueris tibi esse mentitos, & non solum quod pertinet ad baptismi quæstionem uel ad aliorum peccatorum in Ecclesia sine propria con/ taminatione tolerantiam, uerumetiam quod ad persecutionis inuidiam, in qua quidam ue/ stri in nos omnia Romana iura & præsidia superarunt, in hac una Maximinianensium cau sam noueris terminari. Nam si concilij Bagaiensis episcoporum uestrorum trecentorum & decem, memorabilem illam, de qua superius quod satis esse uidebatur inserui, non te piguit legere sententiam, cum illa uerba damnatos cum Maximiniano duodecim, quorum præsen tium manibus ordinatus est, apertissime ostendant, dilationem autem redeundi ad commu nionem uestram illi esse concessam, qui cum essent in communione Maximiniani Primia/ numq; damnassent, tamen quando Maximinianus ordinatus est, non interfuerunt, neque

 enim

enim omnes interesse potuerunt, aut ex more debuerunt, plurimum miror quomodo te falli nescio quo mentiente permiseris, cuius uerba ipsa quæ obscura non sunt, nec acutum ingenium quo discutiantur, sed tantum animum quo aduertantur exposcunt, ne ab eo falleteris recitare potuisti. Sed quia fieri potest, ut non eam legeris, & simplici affectu tanquam episcopo uel episcopis aliud tibi in schismatibus facile credideris, accipe eam & lege, & quàm tibi à me uerum dicatur attende. Neque enim possunt eam tegendi mendacij sui causa ut libitum fuerit emendare, imò falsare, quam iudicio publico apud proconsulem allegauerunt, quam totiens gestis municipalibus inserendam, pro suæ causæ necessitate curarunt, quando agebant aduersus eos ut de basilicis pellerentur. C

Sententia concilij Bagaiensis. *Cap.LIII* Sic certe incipit ea sententia, Cum omnipotentis dei & Christi eius uoluntate in ecclesia Bagaiensi concilium gereremus, Gamalius, Primianus, Pontius, Secundianus, Ianuarius, Saturninus, Felix, Pegasius, Rufinus, Fortunius, Crispinus, Florentius, Optatus, Donatus, Donatianus: & cæteri numero trecenti & decem, placuit spiritui sancto qui in nobis est, pacem firmare perpetuam, & schismata resecare sacrilega. Deinde cum multa in eos horrenda uomuissent, paulopost ait, Maximinianum fidei æmulum, ueritatis adulterum, Ecclesiæ matris inimicum, Dathan, Chore, & Abiron ministrum, de pacis gremio sententiæ fulmen excussit. Vides, ut arbitror, Maximinianum sine ulla dubitatione damnatum. Deinde post pauca, sed plane grauissima quæ in eum libuit declamare, adiungens ordinatores eius, & cum eo sine dilatione damnans. Nec solum hunc, inquit, sceleris sui mors iusta condemnat, trahit etiam ad consortium criminis plurimos catena sacrilegij. Deinde cum etiam in ipsorum exaggerandum scelus quæ putauit declamanda, fudisset, nominauit eos ita, conclusitq; damnatos. Famosi ergo, inquit, criminis reos, Victorianum Carcabianensem, Marcianum Sullectinum, Beianum Baianensem, Saluium, Auaphensem, Theodorum Vsulensem, Donatum Sabratensem, Migginum Belephantariensem, Prætexatum Assuritanum, Saluium Membresitanum, Valeriũ Melzitanum, Felicianum Musticanum, & Marcialem Pertusensem: qui funesto opere perditionis uas sordidum collecta fœculentia glutinarunt: Sed & clericos aliquando Ecclesiæ Carthaginis, qui dum facinori intersunt, illicito incestui lenocinium præbuerunt, dei præsidentis arbitrio uniuersalis concilij ore ueridico damnatos esse cognoscite. D

Supra eodẽ cap.19

Cap.LIIII Quid planius, quid manifestius, quid expressius dici potest? Audi iam quibus dilatio temporis impertita sit, ut uideas eos esse qui non interfuerunt, quando Maximiniano cum ordinaretur manus impositæ sunt. Eos autem, inquit, quos sacrilegi Surculi non polluere plãtaria, id est qui à Maximiniani capite proprias manus uerecundo pudore fidei retraxerunt, ad matrem Ecclesiam redire permisimus. Hoc cernis quemadmodum non dicant esse damnatos, sed tunc eadem damnationis sententia retinendos, si transacta die constituto redire noluerint. Quem diem ita constituunt, ac ne angustum, inquit, redeuntibus tempus spem salutis artatæ diei pressura subducat, agnoscentibus quibus licet manentibus præcedentibus statutis uniuersis, usque in diem octauum calendarum Ianuariarum proxime futurarum agnitionis pandimus ianuam, ut integri honoris ac fide regressi habeant fundamenta; quam si quisquam ingredi nequiuerit pigra segnitia sciat sibi ad omnes ueniales aditus sua uoluntate uiã esse subductam. Manebit enim circa eos dicta sententia, & post præstitutum diem redeuntibus fixa pœnitentia.

Cap.LV Certe iam perspicis uir disertissime, in illos te potius à quibus mendacium audisti, omnia retorquere debere, quæ in nos tanquam mentiti de hac re fuerimus, dicenda arbitratus es. Certe perspicis illos duos de quibus agimus, ex eorum esse numero qui cum Maximiniano duodecim sine dilatione damnati sunt, non ex eorum quibus redeundi tempus indultum est. Certe liquet, claret & cernitur obscurari, obtegi nullo modo potest, quanta eloquentia is à quo sententia illa dicta est, discreuit, illustrauit, expressit. Cur uerba adhuc dantur? cur contra lucidissimam ueritatem pro manifesto errore contenditur? cur

homines

A homines seipsos decipiunt? Si laqueos diaboli quos resoluere atque abrumpere deberent, constrictius implicant & obuoluunt, adhuc accipe unde uehemētius, & utinam cum aliquo fructu correctionis erubescant. In memorato concilio Bagaiensi dies & consul Cap. LVI
ascriptus est, non solum quo decretum concilij conditum est, uerumetiam ipsius dilationis. Ergo à die octauo calendarum Maiarum, post consulatum Theodosij Augusti, ter consulatu Augustorum, Archadij ter, & Honorij iterum ter, qui dies est concilij Bagaiensis, usque ad octauum calendarum Ianuariarum, qui dies est dilationis, octo menses fermè numerantur. Inuenitur autem postulatio apud Herodem proconsulem: Inde aliquanto post dicta aduersus Felicianum & Prætexatum de Musticanis & Assuritanis locis excludendos, cuius pauca subiunxi. Post consulatum dominorum Arcadij ter, & Honorij iterum ter, Augustorum, sexto nonas Martias, Carthagine in secretario prætorij Thicianus dixit, Peregrinus presbyter & seniores ecclesiæ Musticanæ regionis tale desiderium prosequuntur, Cum ecclesiæ Catholicæ sanctitatem uir memoriæ uenerabilis ab errore perfidiæ Donatus assereret, in eius nomen & cultum mundi penè totius obseruantia nutrita coaluit: Sed cum eius religionis laudandum mirandumq; propositum Maximiniani cuiusdam uenena pollucrent, multorum cœtus antistitum in unum deo conspirante collectus, hominem uel potius pestem, quæ supernæ displicuit maiestati, etiam puræ mentis propria coërtione damnauit. Eos quoque quos alienæ præsumptionis error traxerat, portu primo proposito pœnitendi, si reuerti cuperent intra tempus ad religionis tramitem destitutum, pari uigoris admonitione compescuit: Sed suis institutis iniquitas delectatur, & semetipsam non deserit, cum semel præcipitata corruerit. Idem nanque Maximinianus cœptam nutrit audaciam, & alios sibimet consociat ad furorem. Inter quos etiam Felicianus quidam, qui primo recta sectatus, deprauationis huius attaminatione fuscatus, in Musticana positus ciuitate, deo omnipotenti parietes consecratos, & Ecclesiam uenerandam quasi quadam obsidione credidit retinendam. Hunc etiam Prætexatus in Assuritanis partibus imitatur.
B Sed cum æquitatis tuæ innotesceret potestati, consortium sacerdotum iussisti, ut gesta testantur, exploso omni traditionis affectu, sacratissimis sacerdotibus à prophanis mentibus Ecclesias uendicatas oportere restitui. Vides nempe usque ad huius postulationis diem ab illo præstitutæ dilationis, quod trium ferè mensium tempus effluxerit: Producitur autem iste conflictus quantum ex gestis proconsularibus & municipalibus indagare potuimus, usque ad Theodorum proconsulem, hoc est, usque anni alterius diem, undecimo calendas Ianuarij. Quo die clerici seniores agentes surrogato episcopo, qui in locū damnati Prætexati Assuritani fuerat surrogatus, allegauerunt memorati proconsulis iussionem, cum à foris erāt à communione uestra, & eiusdē communionis uestræ inimici in iudicijs publicis arguebantur, & expellendi de locis deo summo consecratis tanquam sacrilegi petebantur.

Ex quolibet ergo numero fuerunt, quanquam satis appareat ex quo fuerint, qui intra constitutum dilationis diem communioni se uestræ non reddiderunt, quomodo cum his quos extra communionem uestram baptizauerunt, non expiatis alio baptismate, redierunt? In quo facto non uos reprehendimus, quod baptismum Christi nequaquam sacrilegum etiam in schismate sacrilego cognouistis, quod hominum peruersitate correcta illud quod etiam in peruersis rectum fuerat approbastis, q; dona Ecclesiæ quæ præter Ecclesiam quoque haberi & dari ad habentium & accipientium supplicium, potuerunt, nec in damnatis damnanda, nec in receptis mutanda censuistis. Nec illud reprehendimus q; eosdem ipsos famosi criminis reos & post sententiam damnationis ipsorum & post dilationis diem alijs cōstitutum, tamen propter populos infirmos qui eis adhæserunt, recordantes credo patrisfamilias sollicitudinem, ne simul cum zizanijs eradicaretur & triticum, sine aliqua detractione colligendos, & ipsa abundantia charitatis expiandos esse credidistis. Nec illud reprehendimus, q; eos cum adhuc famosi schismatis sacrilegio tenerentur, etiam

Cap. LVII

Cap. LVIII

per terrenas potestates persecuti estis. Fiebat enim hoc quantum res ipsa consecuta indicauit, corrigendi studio non nocendi, ut illis molestijs agitati, suum scelus cogitare cogerentur,& repressis animositatis furijs emendare. Sed quia ista non reprehendimus, ideo uestri schismatis crimen uitæ culpamus, merito detestamur, omni ratione conuincimus, quo uos à nobis, imò ab orbis terrarum catholica communione separatis, talia nobis obijciendo qualia uos in causa Maximinianensium fecisse negare, ut arbitror, non potestis. Si enim baptismus Christi est, & ideo nullo modo destruendus, qui datus est per Felicianum, & Prætexatum cum separati à uobis Maximiniano coniungerentur, cum illo à uobis pro nefarij schismatis crimine condemnati, quomodo non est baptismus Christi, uel quomodo destruendus est qui datur in ecclesia quæ ramos suos (ut uerbis Cypriani utar) per uniuersam terram copia ubertatis extendit, qui postremo datur in illis Ecclesijs, quas nunquam in litteris apostolicis recitare cessastis, nunquam damnastis. Si damnatos in integrum restituere placuit pro resartianda parte Donati, quid uos offendit toto orbe diffusa unitas Christi, quæ uel damnare non potuit inauditos, uel omnino nec damnauit nec absoluit incognitos, uel innocentes credidit quos didicit absolutos? Si discissos à uobis Maxinianenses per iussa iudicum persequendo sedibus expulistis, quid uos per Imperatores qui eosdem
Psal.71 iudices mittunt, indigna pati querimini, qui uos ab Ecclesia, de quo scriptum est, q. adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient illi, & q. dominabitur à mari usque ad mare, & à flumine usque ad terminos orbis terræ, nefario schismate discidistis.

Persequutio. Cap. LIX Ecce iam non dico, si persecutionem facere non licet, fecit Optatus, ne adhuc dicas non pertinere ad nostros, quicquid Optatus eis ignorantibus fecit, cum ipsi dicere non permittant, terras ab Aphrica remotissimas qui traditores in Aphrica fuerint, quid mali Aphri episcopi fecerint ignoramus: Sed planè dico, si persecutionem facere non licet, uestri Maximinianensibus, ita ut non possitis negare, fecerunt: Si persecutionem patiuntur qui innocentes sunt, passi sunt Maximinianenses: Nunquid & nunc dicturus es basilicam uel speluncam Maximiniani populus nullo nostrorum autore destruxit? Quanquam si cuius communionis turba illa fuerit inquiratur, non à uestris, credantur immissi, ipsi reperientur forsitan uestri, aut certe uestris adiuuando permixti. Sed quid ad nos: Respondes enim, Non fecimus, non immisimus, qui nam illi fuerunt ignoramus, persecutionem tamen à quibuscunq; passum eum quem feceris iniustum, quoniam clara res est, ea quæ patimini uos iustos demonstrare non possunt, sed à quibus etiam Maximinianenses persecutionem passi sunt, proconsularia gesta testantur. Instructi sunt aduocati ad ista iudicia, & tanquam in hæreticos excitata, illi sibi tuitionem possidentibus postulabant. Allegabant uestri Bagaiense concilium & damnatos flagitabant, in Bagaiensi sacris ædibus pelli instabatur, dicta causa est. Cum eo præsente Saluium Membresitanum hæreticum ostendistis, uicistis, expulistis: persecutionem igitur illos passos esse, uos fecisse uideo. Iustos quæro, uos esse perhibetis, ego concludo: Non ergo qui eam patitur consequenter iustus,
Cap. LX nec qui eam facit consequenter iniustus est. Tu rursus artes dialecticas accusabis, me tamen uerum dicere saltem tacitus approbabis, & eliges tuam sententiam potius corrigere, qua nullam iustam persecutionem esse dixisti, quàm Maximinianensium persecutores dicere iniustos, quos uestros esse tandem gestis proconsularibus agnouisti. Non sanè sine fructu schismaticorum uestrorum persecuti estis errorem: Nam Felicianum & Prætexatum eodem conflictu & molestijs correxistis, & Optatum quidem Gildonianum grauiora exitia comminantem, Musticani & Assuritani, sicut ab eis quoque præsens audiui, timuisse dicuntur, & suos episcopos coëgisse, ut ad Primiani communionem reuerterentur. Sed cum hoc Optatus nullis gestis publicis exegerit, ut quid agam talibus aduersus uos paratos negare quicquid negare potueritis? Acta extant proconsularia & municipalia, quibus recitatis ostendimus, quanta ui memorati à uestris ut locis cederent gerebatur.

A gerebatur. Non culpamus, non inuidemus, non frustra laborastis, non incassum terruistis, non inaniter agitastis, displicuit eis afflictis animositas sua: Fracti sunt, emendati sunt, correcti ac recepti sunt, post suam damnationem, post aliorum dilationem, post uestram persecutionem. Recepti sunt autem sicut fuerant honorati, nulla pœnitentia grauiore, sed humiliatione uel expiati uel degradati, nec ipsi nec illi cum quibus recepti sunt quos secum separauerunt: contra uos baptizauerant extra uos, quos rebaptizauerant fortasse post uos.

Nihil habetis iam, unde caliginosa mendacia hominibus ignaris de rebus longe præteritis ingeratis. Quòd uestri apud Constãtinum tunc Imperatorem accusauerunt Cæcilianum, publica monimenta proclamãt, dictã esse causam, & ad debitum finem esse perductã usq; ad purgationem Felicis Aptuginensis ordinatoris Cæciliani, quem in concilio Carthaginensi malorum omnium fontem dixerunt, & apud eundem Constantinum (sicut scriptis suis ipse indicat) assiduis interpellationibus accusarunt, proconsularia testantur arciua. Restitis, reclamatis, repugnatis apertissimæ ueritati. Dicitis etiam transmarinos iudices à Cæciliano esse corruptos, ipsum Imperatorem nescio qua gratia deprauatum. Eo quippe est impudentior uictus accusator, quò fit etiam iudicis calumniator. Veruntamen inter omnia illa uestra mendacia, quibus Transmarinis iudicibus calumniamini, saltem hoc obtinemus, ꝙ primi maiores nostri ad Imperatorem causam istã detulerunt, primi apud Imperatorem Cæcilianum & eius socios persecuti sunt: Vnde nobis sicut uobis uidetur, grauissimam concitatis inuidiã, quia uicti patimini quod uictores utiq; faceretis, uelut si Danielem criminari uellent, quia illo innocente liberato, ipsos ab eis leonibus eum calumniantes consumi uoluerunt, Obtinemus etiam quod libet de iudicibus, præsens iudicio transmarino absolutus est Cæcilianus quodlibet de ipso apud quem maiores uestri Cæcilianum accusauerũt, cuius postremo iudicium episcopali prælatum iudicio delegerunt, Constantino Imperatore tanq; corrupto gratia, siue sentiatis siue fingatis, omnes tamen qui tũc erant uel in propinquis uel in remotis terris tam longe lateq; diffusi catholici Christiani, ad quos fama de Cæciliano &
B collegis eius potuit peruenire, nõ debuisse accusatoribus uictis, sed ecclesiasticis iudicibus credere, ubi enim iudices omnes esse non possumus, melius his qui esse potuerunt iudicibus credimus, q̃ credendo litigatoribus uictis, quorum esse iudices non potuimus, de ipsis iudicare iudicibus audeamus.

Cap. LXI

Proinde quoniã illi quibus accusantibus præsens absolutus est nõ solum nos, uerumetiam omnes Christianos in quibuslibet gentibus constitutos, qui uel illam dissensionem Aphrorum penitus nescierunt, uel in ea iudicibus sicut eis uisum est, suo periculo pronuntiãtibus, q̃ uictis accusatoribus credere maluerũt, Cæciliani criminibus uel fictis uel certe non probatis, perfundere audacissima improbitate conati sunt, & omnes negare esse Christianos. Missa est uobis tãdem aliquando Maximinianẽsium causa in qua ipsi damnarẽt, ipsi damnatos persequerẽtur, ipsi persecutos in eodem honore reciperent, ipsi baptismum damnatorum acceptarent, & qui innocentes ausi sunt accusare, innocentes cogerentur absoluere, non quos innocẽtes esse crediderant, sed quos, ut dicunt, dei præsidentis arbitrio ueridico plenarij concilij sui ore damnauerant. Quis cuiq; dixit aliquando, quoniam iudici absoluenti potius q̃ mihi accusanti credidisti, reus es cũ ipsis quos accusaui: Et hoc tamen orbi Christiano dicitur, quod si uni homini diceretur, non dico iniquissimũ, sed insanissimum uideretur. O rem mirabiliter indignam. Accusarunt Aphri Aphros crimine traditionis, accusatos Transmarini iudices absoluerunt, & traditores facti sunt populi gẽtium, quia iudicibus absoluentibus potius q̃ accusatoribus criminantibus crediderunt.

Cap. LXII

Merito tibi est pars Donati, Maximinianensium causa propinata: Bibe calicem de manu domini corripientis & admonentis. Si intelligis & acquiescis, misericordia est ista emendantis, ne incidas in iudicium punientis. Tibi dicitur, Superba & dura ceruice, reconciliare Christianis usquequaq; populis à te inique accusatis, saltem iam tuis reconciliare damnatis. Quid rescindis baptisma Christi in illis uel ex illis ecclesijs quas apostoli fundauerũt: Iam baptisma recepisti, quod tui damnati antequam tibi reconciliarentur dederunt. Quid de

Cap. LXIII

de persecutione quam pateris gloriaris? Si iustitiæ signũ est, iustior est pars Maximiniani: C
Psal.31 Nam & à te passa est & patitur, & cum eo audite psalmum diuinum, Nolite esse sicut equus & mulus non habentes intellectum. Persecutores enim uestros nos dicitis, cum uos saluos fieri cupientes, uestraq́ꝫ sanari uolentes uulnera, medicinaliter persequamur: unde à clericis & Circuncellionibus tanquam dentibus & calcibus uestris grauiter dum uos curamus, affligimur. Nolite esse ingrati tali medicinæ quã estis imitati. Et uos Felicianum & Prætexatum persecutionibus correxistis, atq; utinam totum corrigeretis, & sicut illi ad uos, ita illi & uos ad matrem catholicam rediretis. Contra quam frater Cresconi tanta es elatus audacia, ut à me commemorata etiam illa diuina testimonia refellere conareris & obstrepere dei uocibus. Hoc enim posui in illa epistola contra quam loqueris, quod in sancto libro est de se-
Gen.22 mine Abraæ, ad illum patrem nostrum, in deo dicente, In semine tuo benedicentur omnes
Gal.3 gentes: Quod testamentum appellat Apostolus, dicens, Fratres, secundum hominem dico, tamen hominis confirmatum testamẽtum nemo irritum facit aut superordinat. Abraæ dictæ sunt promissiones & semini eius. Non dicit, & seminibus tanquam in multis sed tanquam in uno, & semini tuo quod est Christus. Huius seminis fœcunditas tam copiosa promissa est, ut diceretur ei, Sic erit semen tuum sicut stellæ cœli & sicut arena maris quæ non potest dinumerari. Huic tu multiplicationi atque libertati ecclesiæ quæ toto orbe dilatatur, quæ prophetata sic creditur, sic omnium etiam infidelium oculis exhibetur, ut claudat etiam ora paganorum, qui aduersus eam paucissimi remanserunt, partem Donati audes præponere, dicens, q; & præter Aphricam nescio quos habeatis, quibus tamen non apparentibus, ex Aphrica uos soli remittere episcopos non negatis, unum aut duos, aut ut multum tres, & argumentaris inaniter contra euidentissimam ueritatem, quod ideo nobis non totus orbis communicet, quia uel adhuc multi sunt gẽtium Barbararum qui in Christum nondum crediderunt, uel sub nomine Christi hæreses multæ, à communione nostræ societatis alienæ.

Cap.LXIIII Nec attendis, nec saltem ab scientibus quæris, q̃ multi ipsarum Barbararum gentium D quas commemorasti, Christi iam nomini mancipati sint, & quẽadmodum in cæteras euangelium crescendo fructificare non cesset, donec in omnibus cum fuerit prædicatum ueniat fi-
Matth.24 nis. Sic enim dominus ait, Et prædicabitur hoc euãgelium in uniuerso orbe, in testimonium omnibus gẽtibus, & tunc ueniet finis. Nisi forte etiã intantũ uos præcipitat insana superbia, ut hoc quod prædictum est de parte Donati putetis incipiendum, non ex illis ecclesijs quas apostoli plantauerunt, quibus non cõmunicat pars Donati. An & ipsas ut mundũ impleat rebaptizare conabitur, cum catholica per cuncta crescẽte, illa & in ipsa Aphrica quotidie minuatur? O uesana peruersitas hominum, laudari te credis de Christo credendo quod non uides, & damnari te nõ credis de ecclesia negãdo quod uides, cum illud caput in cœlo sit, hoc
Psal.107 corpus in terra. Agnoscis Christum in eo quod scriptũ est, Exaltare super cœlos deus, & nõ agnoscis ecclesiã in eo quod sequitur, Et super omnem terrã gloria tua. Agnoscis Christum
Psal.21 in eo quod scriptum est, Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerũt omnia ossa mea: Ipsi uero consyderauerunt & cõspexerunt me, diuiserunt sibi uestimenta mea, & super uestem meã miserunt sortem: & nõ agnoscis ecclesiam in eo quod paulopost sequitur, Commemorabuntur & cõuertẽtur ad dominũ, uniuersi fines terræ: Et adorabũt in cõspectu eius,
πατριαὶ uniuersæ patriæ gentium. Agnoscis Christum in eo quod scriptũ est, Deus iudicium tuum
Psal.701 regi da, & iustitiam tuã filio regis: & nõ agnoscis ecclesiam in eo quod psalmus ipse testatur, Dominabitur à mari usq; ad mare, & à flumine usq; ad terminos orbis terræ: Coram illo decident Æthiopes, & inimici eius terram lingent. Reges Tharsis & insulæ munera offerẽt, reges Arabum & Saba dona adducẽt. Et adorabũt eum omnes reges terræ, omnes gentes
Malach.1. seruient ei. Agnoscis Christũ, ubi dicitur ad Iudæos, Non est mihi uoluntas in uobis dicit dominus omnipotens, nec accipiam sacrificia de manibus uestris, quia utiq; Christi aduentus abstulit illa omnia sacrificia Iudæorum, & non agnoscis Ecclesiam in eo quod sequitur, Quoniam ab ortu solis usq; ad occasum, glorificatum est nomen meum in gentibus, dicit

dominus

A dominus omnipotens. Agnoscis Christum in eo quod dicit propheta, Sicut ouis ad immo Esa.53
landum ductus est, & cætera quæ ibi de illo tanq̃ in euangelio leguntur, & non agnoscis ec
clesiam in eo quod paulopost dicit, Lætare sterilis quæ non paris, erumpe & clama quæ non Esa.54
parturis, quoniam multi filij desertæ magis quam eius quæ habet uirum. Dixit enim domi/
nus, Dilata locum tabernaculi tui & aulas tuas confige, nõ est quod parcas, porrige longius
funiculos, palos ualidos confirma, etiam atq; etiam in dexteram atq; sinistram extendens:
Semen enim tuum hæreditabit gentes, & ciuitates quæ desertæ erant inhabitabis. Non est
quod metuas, præualebis enim nec erubescas quod detestabilis fueris, Confusionẽ enim in
perpetuum obliuisceris, ignominiæ & uiduitatis tuæ non eris memor, quoniam ego sum do
minus qui facio te, dñs nomen ei, & qui eruit te, ipse deus Israël uniuersæ terræ uocabitur.

In his certe litteris sanctis ecclesiam didicit Cyprianus ut diceret sic, Ecclesia domini luce Cap.LXV
perfusa, per orbem totum radios porrexit, ramos suos per uniuersam terram copia uberta/
tis extẽdit. Huic Cresconi tantæ manifestationi diuinorum eloquiorum calumniaris, intuen
do residua gentium quæ nondum occupauit ecclesia, quanta occupauerit: unde ad residua
tenenda quotidie diffunditur, non attendis. Quomodo enim prophetiarum istarum futu/
turam perfectionem non negas, qui tantum prouectum cui debetur ipsa perfectio, negare
non dubitas: non dico aduersus uoces diuinas, sed iam & aduersus tuas? Nam & de te ui
magna ipsius ueritatis expressum est ut diceres nesciens, uel nõ attendens quid dixeris, q̃ in
Christianum nomen totus quotidie uertitur mũdus. Cur ergo huic ecclesiæ quæ toto mun/
do crescendo dilatatur, non cõmunicat pars Donati? Videlicet ne à peccatoribus polluatur.
Et ubi est q̃ non istam uestram quæ in Aphrica remanens orbi terrarum calumniatur, aut
ex Aphrica in paucis latentibus peregrinatur, sed illam quæ ramos suos per uniuersam ter/
ram copia ubertatis extendit, noluit deseri Cyprianus, etiam si in eius communione nõ tan/
tum sint, uerum appareant peccatores, dicens, Nam & si uidẽtur in ecclesia esse zizania, non
B tamen impediri debet uel fides uel charitas nostra, ut quoniam zizania esse in ecclesia cerni
mus, ipsi de ecclesia recedamus. Hic & tu respõde si tibi placet ueri aliquid respon/ Cap.LXVI
dere, & quomodo implebitur quod scriptũ est, Filius malus ipse se iustũ dicit, exitum autem
suum nõ abluit? Da ergo filiũ malum, Maximinianenses damnet & persequatur, damnatis
& persecutis reconcilietur, uel si cõmunicetur uel si confundatur uel si corrigatur. Quomodo
inquis, totus orbis communione nostra plenus est, ubi tam multæ sunt hæreses quarum uo
bis nulla communicat: Imò non tãtum hæreticis, uerumetiam cæteris hominibus malis ple/
nus est orbis, quia & sanctis ac fidelibus dei seruis plenus est orbis, quia & mare plenum est
amaris fluctibus, plenum est & dulcibus piscibus. In paucis, inquis, frequenter est ueritas, Infra lib. 4. ca. 73
errare multorum est. Et ne uerbis tuis tãtæ illius sterilis fœcunditati cõtradicere uidereris cui
dictum est, Multi filij desertæ magis q̃ eius quæ habet uirum, adhibuisti ex euãgelio testi/ Esa.54
monium, Quoniã pauci sunt qui saluantur. Solue ergo quæstionẽ quomodo ipse dominus Matth.22
dicat, Quàm arta & angusta est uia quæ ducit ad uitam, & pauci sunt qui inueniunt eam. Et Matth.7
idem ipse alibi dicat, Multi ab oriente & occidẽte uenient & recumbent cũ Abraam & Isaac Matth.8
& Iacob in regno cœlorum, Quomodo etiã in Apocalypsi demonstretur eorum multitudo Apoc.7
quã numerare nemo poterat ex omni gente & tribu & lingua, habentium stolas albas pal/
masq̃ ferẽtium qui præssuras propter fidem Christi sustinuerant, quomodo idẽ sint pauci
qui multi? Neq; enim alterũ horum est uerũ, alterum falsum, cũ sit utrunq; diuina ueritate
prolatum, nisi quia idem ipsi boni ueriq̃ Christiani qui per seipsos multi sunt, in compara/
tione malorũ falsorumq̃ itidẽ pauci sunt. Sic multa grana quibus horrea magna complen/
tur, pauca dicimus in cõparatione palearum. Sic etiã ut de ipso dei testamento dicã quod fa
ctum est ad Abraam de semine eius quod est Christus, multæ sunt stellæ quas numerare
non possumus, q̃bus tã grãde cœlũ undiq; circũfulget, paucas dicimus in cõparatione arenæ
maris. Forte stellæ signauerunt spiritales Christianos, maris autẽ arena carnales, per quos &
ex quibus etiã hæreses & schismata fiunt, utroq; tamen genere plenus est mũdus, quia idem
dominus

Matth.13 dñs dicit, Ager hic mũdus,& tu ipse tibi ueritate extorquẽte dixisti, In nomen Christianum C
totus quotidie uertitur mũdus: Per totũ igitur agrũ, hoc est per totũ mundũ frummẽta, per
totũ zizania, quia de utroq; dixit, qui falli nõ potest, Sinite utraq; crescere usq; ad messem.

Cap.LXVII Cohibeant itaq; se frumentorum per totum mundum tãta ubertate crescẽtium impij desertores,& nõ audeant de quorundã zizaniorum separatorum paucitate gloriari. Quod si gloriãtur, etiã in hoc ipso procedunt aduersus eos ijdem illi Maximinianẽses, in iudicio diuino ad eos in omnibus confundẽdos,& si sapiant, corrigẽdos appositi, quos multo pauciores præfidentia multitudinis suæ persecuti sunt,& persequẽdo ad suã communionẽ aliquos eorum denuo cõuerterunt, ac si cæteros iustissimos quos paucissimos reliquerũt. Nõ, inquis, cõmunicat oriens Aphricæ, nec Aphrica orienti, non sane, sed in paleis hæreticis ab area dominica separatis, in frumẽtis autẽ catholicis & interioribus paleis omnino cõmunicat oriens Aphricæ,& Aphrica oriẽti. Alij quippe hic, alij uero alibi, atq; alibi hæretici, diffusa ubiq; catholica unitate cõfligũt: Vbiq; est enim illa de qua exierũt, qui esse ubiq; minime potuerũt,
Matth.24 dicẽtes secundũ id quod de illis prædictũ est, Ecce hic est Christus, ecce illic, alij hoc loco, alij alias uariarũ præsumptionũ, uel potius amputationũ proprias particulas ostendentes, atq; impia sup̃bia radicẽ unde fracti sunt abnegãtes. Huic ergo ecclesiæ quæ copiosis successibus, cũ dilatatur toto orbe terrarũ ex omni gẽte tribu & lingua, parit multitudinẽ cãdidatorum
Apoc.7 & palmatorũ, sicut in Apocalypsi scriptũ est, quã nemo numerare potest, Huic, inquam, ecclesiæ cui partẽ Donati nõ cõmunicare manifestũ est, maiores uestri p̃bare debuerũt, quæcũq; uera documenta de traditoribus habuerũt. Quod si fecissent, ipsi in illa essent, extra illã uero illi quos accusassent: Nunc autẽ cum accusatos in illa permãsisse uideamus, quid boni de ac-
Contra Petilianum lib.1.ca.21 & li.3 contra Petilianum cap.58. & contra Cresconium lib.4 cap.57 cusatoribus sentire debemus quos extra illã uidemus? Ac per hoc in illa quadripertita distributione, ubi dixi cum de traditoribus proferũtur ex utraq; parte documẽta, aut utraq; uera esse, aut utraq; falsa, aut nostra uera & uestra falsa, aut nostra falsa & uestra uera cũ uideres in superioribus tribus uos facillime superari, frustra tibi hoc extremũ quasi quà euaderes elegisti. Quamuis enim q̃ impudenter dicatur aduertas, tñ eaipsa uera uestra si qua essent humana documenta, illi ecclesiæ probari debuerunt quã probant documẽta diuina. Dic ergo obsecro te, sed noli offundere nebulas imperitis, ut quoniam traditores accusatos non uales D
Cap.LXVIII cõuincere, identidẽ uelis artes dialecticas accusare. Dic ergo rogo, causa ista uestra cum ueris documentis uestris perducta est ad iudicium Transmarinarum ecclesiarũ labore apostolico fundatarum, an non est perducta? Si perducta est, uicistis in eo iudicio, an uicti estis? Si uicisse uos dicitis, cur eis ecclesijs in quarũ iudicio uicistis non cõmunicatis? Si autẽ, quod satis ipsa indicat ab eis alienata uestra cõmunio, uicti estis, quid nobiscũ uel mala uel bona causa p̃dita litigatis, id habẽtes maximũ crimen, q; crimine traditorũ quod in iudicio
εἰρωνία Transmarinarũ ecclesiarũ etiã uera documenta proferẽtes cõuincere minime potuistis, orbẽ Christianũ perfunditis, quia in ea causa in qua interesse non potuit, elegit iudicibus credere, non accusatoribus uictis? Nõ itaq; ideo rei estis, quia bonã causam, ut secundũ uos loquar, in transmarino iudicio perdidistis, sed quia crimẽ reorũ, atq; ut nimium uobis cedatur,& iudicium, tot innocẽtibus populis Christianis per tot gẽtes longe lateq; diffusis, obijcere minime dubitatis. Quorum communioni tanq̃ frumẽtis dominicis cohærẽdo,& illos uiros, sicut dicitis, traditores & illos malos sicut arbitramini iudices, secũdũ euangelicas litteras, etiã monente Cypriano ad tẽpus uẽtilationis, tanq̃ paleam tolerare debuistis, ne aream deserẽdo periretis. Si autem causa illa uestra cum ueris, quod tibi elegisti, documẽtis suis ad iudicium Transmarinarũ ecclesiarũ non est perducta, quomodo ab eis potuerunt tot episcopi in suis plebibus cõstituti causa incognita & ad se omnino nõ delata iure dãnari? Aut quõ debuerũt Aphri Christiani, nõ dico illi qui eos putauerãt innocẽtes, uerũetiã illi qui eos nouerant traditores, propter zizaniã quã in ecclesia esse cernebãt, à frumẽtorũ tam lõge lateq; crescentiũ & hos ignorãtiũ, tã manifesta innocẽtia separari, ut propter crimen alienũ quo pro unitate tolerato nõ macularẽtur, uiolato ipsius unitatis crimine damnarẽtur?

Quid

Quid tibi ergo ad causam prodest, hoc ex illis quatuor propositis elegisse, ut uestra Ca. LXIX
A documenta sint uera, cōtra uestros autē quæ proferimus, falsa esse deputentur. Ecce & hinc
uinceris, quoniam ueris quæ putas documentis tuis, non potuerunt ubi debuerunt conuin
ci traditores, siue à uestris eadem documenta occulta sint, siue ipsi traditores qualibet astu/
tia se iudicibus occultarint, siue ab ipsis prauis iudicibus occultati non sint, semen Abraæ re
spice quod in testamento dei per omnes gentes crescit sicut stellæ cœli, & sicut arena maris,
& utrū propter occulta quibuslibet causis nescio, qua aphricana zizania tā copiosa messis
per agrum mundum perire potuerit: aude dicere, aude credere, aut si ut ullus in te dei timor
est, cogitare. Exaggeras persecutiones quas uos pati dicitis, quibus in tam sacrilega & ma/
nifesta obstinatione aduersus pacem sanctæ ecclesiæ rebellantibus mirabili mansuetudine
parcitur: & dicis in primis partibus epistolæ tuæ, quòd imperatore Constantino Cæciliani
crimen cum fieret manifestum, ipse quoq; eum ut Brixe in exilio degeret, sua sententia con
demnauit. In quo te quis dubitet uel falli uel fallere, quando & Felicem Aptunensem com/
memorasti in iudicio proconsulis à Vincentio nescio quo, de traditione conuictum.

Ecce ego insero sententiam Æliani procōsulis, qua purgatus atq; absolutus est Felix. Acta. Ca. LXX
Si tota gesta uis legere, ex Arciuo proconsulis accipe. Ælianus procōsul dixit: Ex professio/
ne Cæciliani qui acta falsa esse dicit, atq; epistolæ plurimæ additæ, manifestum est qua uo
luntate hæc gesserit Ingētius, & ideo recipietur in carcerem. Est enim arctiori interrogatio
ni necessarius. Felicem autem religiosum episcopum liberum esse ab exustione instrumen
torum deificorum manifestum est, cum nemo in eum aliquid probare potuerit, quòd reli/
giosas scripturas tradiderit uel exusserit. Omnium enim interrogatio suprascripta manife
sta est, nullas scripturas deificas uel inuentas uel corruptas uel incensas fuisse, hoc actis con
tinetur quòd Felix episcopus religiosus illis temporibus nec præsens fuerit, neq; conscien/
tiam commodauerit, neq; tale aliquid fieri iusserit. Insero etiam rescriptum imperatoris
Constantini ad Probeianum idipsum attestantis, & quàm molesti apud eum maiores ue
B stri accusatores innocentium fuerint, ostendentes. Imperatores cæsares, Flauius Cōstan
tinus, & Maximianus & Valerius, Lucianus Licunius ad Probeianum proconsulē Aphri/
cæ. Ælianus prædecessor tuus merito cum de perfectissimis uiris uicarius perfectorum tūc
per Aphricam nostra incommoda ualetudine teneretur, eisdem partibus functus inter
cætera etiam ad negocium uel inuidiam quæ de Cæciliano episcopo & ecclesia catholica ui
detur esse commota ad examen suum atq; iussionem credidit esse reuocandā. Etenim cum
iam Superium centurionem & Cæcilianum magistratum Abtugnitanorum, & Saturni/
num excuratorem & Calibium iuniorem eiusdem ciuitatis curatorem, atq; Solum seruum
publicum suprascriptæ ciuitatis præsentes esse fecisset, audientiam præbuit competentem,
adeo ut cum Cæciliano fuisset obiectū quod clare liquet, & idem episcopus uideretur esse
delatus, cum diuinarum scripturarum perditio atq; exustio uideretur obiecta, innocentem
de eo Felicem fuisse constiterit. Deniq; cum Maximus Ingentium decurionem Ziquentiū
ciuitatis epistolam Cæciliani ex diuini iuris falsasse cōtenderet, eundem ipsum Ingentium
suspensum, actis quæ suberant prouidimus, & ideo minime tortum, quòd se decurionem
Ziquentium ciuitatis esse asseuerauerit: unde uolumus eundem ipsum Ingentium sub ido
nea persecutione ad comitatum meum Constantini Augusti mittas, ut illis qui in præsen
tiarum agunt, atq; diurnis diebus interpellare non desinunt, audientibus & coràm assisten
tibus apparere & intimari possit, frustra eos Cæciliano episcopo inuidiam cōparare, atq;
aduersus eum uiolenter insurgere uoluisse. Ita enim fiet, ut omissis, sicuti oportet eiusmodi
contentionibus populus sine dissensione aliqua, religioni proprie cum debita ueneratione
deseruiat. Insero adhuc & uerba Constantini ex litteris eius ad alium uicarium, Sententia Constantini Augusti p Cæciliano. Caput LXXI
ubi se inter partes cognouisse, & innocentem Cæcilianum comperisse testatur. Cum enim
narrasset in his quæ supra locutus est quemadmodum ad iudicium eius post episcopalia
iudicia partes perductæ fuerint, in quo peruidi, inquit, Cæcilianum uirum omni innocen/

tia præditum, ac debita religionis suæ officia seruātem, eiq́; ita ut oportuit seruientem, nec C
ullum in eo crimē reperire potuisse, eidem apparuit, sicut absenti fuerat aduersariorum suorum simulatione compositum. Tu quare non inseruisti sententiam Constantini qua eum dicis esse dānatum, & Brixæ in exilio constitutū, uir disertissime: quanto congruentius hāc inseruisses, q̄ nescio quod de Sardicensi cōcilio, quod nec ad uos nec ad causam quæ inter nos est & uos, omnino ptinere monstratur? Cur enim fuerit Brixæ Cæcilianus, quod uos calumniosissime appellatis exilium, cum suā præsentiā maluit ecclesiæ deesse quàm pacem: quid à me opus est dicier, cū interim damnātis imperatoris sententiam nullam recitas, & damnatū ab imperatore Cæcilianū tam temere, nō dico audiendū uel dicendū, sed etiā scribendū putas? Verūtamen secūdum uerba tua, ecce in exilio uideo Cæcilianum imperatore damnante, saltem responde quo accusante: & modo me interroga quod in epistola tua post multa similiter inaniter posuisti, quis prolato testamento minus cōsentit, qui persecutionem patitur, an qui facit? Hæc certe uerba tua sunt. Aspice ergo Cæcilianum persecutionem passum, & sicut ipse dixisti in exilio cōstitutum, Aspice etiam uestros, sicut suis uerbis imperator ipse testatur, aduersus Cæcilianum diurnis diebus interpellare non desistentes, & eisdem ipsis uerbis tuis interroganti mihi responde. Quis minus testamēto prolato consentit, qui persecutionem patitur, an qui facit? Diligenter autem perlectis omnibus, inuenies Cæcilianum à uestris etiam apud imperatorem persecutionem passum: sed non inuenies ab imperatore damnatum, immo etiam inuenies absolutum.

Caput. LXXII Porrò si quod tibi pro magno elegisti, ut de criminibus traditorum quæ uos profertis, documenta uera sint, quæ autem nos proferimus falsa sint: etiam in eos uos ueritas dei superat, quæ sicut prædixit, ita reddit ecclesiam in uniuerso mundo fructificantem atq; crescentem, quia nihil ei præiudicant alienorum crimina, licet uera documenta quæ propinquioribus episcopis transmarinis, per quos in longinquiores partes, siue transit talium rerum fama siue non transit: aut non sunt demonstrata sicut debuerunt: aut non sunt credita quibus demonstrari potuerunt, aut credita & occulta nequaquam ad alios peruenerunt, D
nec quisquam uel unus homo, quanto minus tantus Christianorum numerus in tot gentibus cōstitutus reus potest esse participati sceleris alieni: siue uel nulla eius uera documenta cognouerit, uel eum simulata innocentia falsis documentis quis refellerit. Si ergo ut dicere cœperam in hoc quod tibi pro magno elegisti, ut quæ uos de traditoribus testimonia profertis uera sint: quæ autem proferuntur cōtra uos falsa sint, nihil ualetis aduersus ecclesiam catholicam toto terrarū orbe diffusam, & aduersus prouidentiam dei, qua in christianum nomen (ut tuis uerbis utar) totus quotidie uertit mūdus, quanto magis deficientes in accusationibus uestris, cum hanc ipsam traditionem cuius nomen uelut horrentes qui hic schismata fecerunt, à Christi corpore separatos, seipsos diabolo tradiderunt: multo probabilius sicut in illis litteris dixi, & nunc dico: nos uobis obijcimus, quibus nomina & crimina traditorum dicere tātummodo audimus, nos autem & gesta ecclesiastica quibus de se ipsi confessi sunt, & gesta municipalia quibus hoc fecisse leguntur ostendimus.

Comparatiuum Cap. LXXIII Tu uero callidus examinator appensorq́; uerborum, doces nos quid ualeat comparatiuus gradus, ut tanquam uictor exultas, quòd non possum dicere, traditionem probabilius nos uobis obijcimus, nisi uos nobis eam probabiliter obijcere confiterer. Si enim uos, inquis, probabilius, nos ergo probabiliter. Et hoc doces, quia sic est probabilius, ut si dicas uere & uerius: & quia gradus iste quod ante positum est auget, non quod ante dictum est improbat. Adiungis alia uerba quibus hoc euidētius intelligamus, ac dicis: Sic est, bene & melius, male & peius, horribiliter & horribilius, sic esse ostendens probabiliter & probabilius. Vnde colligi putas, quia si ego probabilius quod falsum est obijcio, supest ut uos probabiliter quod uerum est obiecisse confirmes. Hic ego nunquid dico quod in quæstione uel disputatione ecclesiastica nos artificiali grammatica docere conaris, quid ualeat comparatiuus gradus, quia id quod ante positum est auget, nō quod ante dictum est improbat?

Video

Video enim quàm hoc inepte tibi obijciã quod tu uidere noluisti, quãdo mihi anticatego ἀντικατηγορία
A riam uelut ex arte rhetorica obijciendã putasti:quod genus quæstionis ubi dicitur,nõ ego
feci sed tu fecisti,etiam in autoritate prophetica demõstraui. Consydera tamen *Comparatiuum nõ*
diligentius,ne forte inuenias in latinæ locutionis autoribus quibus grãmaticorum artificia *semper auget.*
lia seruiunt,non semper istum gradũ quod ante positũ est augere,sed aliquando contrario Cap. LXXIIII
superferri. Cuius locutionis exemplũ interim mihi ex apostoli epistola occurrit quã scripsit
ad Hebræos. Cum enim loqueretur de beneditione terræ quæ accepta pluuia fructum red
dit,deinde subiecit:Proferens aũt spinas & tribulos, reproba & maledictioni proxima est, *Heb.6*
cuius finis in exustionem. Quod ne illis quibus loquebatur optasse uideretur. Confidimus
autem,inquit,de uobis fratres charissimi,meliora & hærentia saluti. Attendis certe quomo
do hic dixerit,meliora:non quia bona erant ut illis deuitatis meliora eligerent & optarét,
hoc est,bona tantis malis contraria. Sed forte apostolũ sic audiendũ esse arbitraris,quem/
admodum de se ipse dicit,tanquam hominem:& si imperitũ sermone,sed non scientia,& ideo 2.Cor.11
non uerborum in eo,sed rerum atque sententiarum autoritatem putas esse sectãdam, bona
poni debuisse contendens,ubi posuit ipse meliora. Quod si & ego iam his litteris assuefa
ctus,& illas quas puer didici oblitus,sic dixi,obijcitis traditionem hanc , ipsi multo proba/
bilius nos uobis obijcimus,tanquam dicerem probabiliter comparatiuũ pro positiuo ponens,
non quia uos probabiliter, sed magis quia improbabiliter, sicut ille meliora, non quia illa
erant bona,sed magis quia mala,tu quare tã temere concludis, ex hoc confirmasse me,uos
probabiliter,quia dixi nos probabilius? Quanquam nec secundum grãmaticos in Caput LXXV
uerbo me errasse reprehenderes,si saltem uerborum suorum autores uel attendere, uel me
moriter recolere uoluisses. Pueriles enim habent litteræ,sed non à puero imperito dictum,
Dij meliora pijs errore mque hostibus illum
Discissos nudis laniabant dentibus artus.
B Quomodo ergo meliora pijs,quasi bona essent istis,ac nõ potius magna mala, qui discis/
sos nudis laniabant dentibus artus? Iam uides certe quia sicut iste pijs potuit optare me/
liora,quãuis illa in quorum comparatione optabat nõ essent bona:sic & ego potui dicere,
traditionem probabilius uobis obijcimus, quãuis eam uos nobis non probabiliter obijce
retis. Omittam quia & probabile quando dicitur,non consequenter est uerum,cũ ea dicun
tur quæ fieri possunt ac solent,& ideo probantur,hoc est, approbantur & creduntur,etiam
si facta non sint:quod autem uerum est,cum ostéditur necessario probabile est,& illo utique Cap.LXXVI
probabilius. Recole libros ubi uerba didicisti,quod te nõ fallã,profecto reperies: unde si
uestros probabiliter nostris traditioné obiecisse contenderé, nõ ideo uerũ obiecisse conten
derẽ, & recte nos dicerẽ probabilius hanc obijcere, quandoquidẽ à uobis nominari tantũ
traditores solemus audire,nullis aũt gestis uel ecclesiasticis uel publicis recitari demõstrarique
confessos,à nobis aũt proferri & gesta publica ubi uestri tradiderũt:& ecclesiastica,ubi con *Retorquet in ad/*
fessi deo iudici derelicti sunt. Sed non omitto tã manifestũ adiutoriũ tuũ,quo nobis *uersarium.*
etiam nesciens plurimũ faues,docendo regulas comparatiui gradus,quia id quod ante po Cap.LXXVII
situm est auget,non quod ante dictum est improbat. Secundum enim hãc regulam tuam,
secundum quædam uerba tua in epistola tua, sine ulla difficultate obtinuimus causam no
stram. Tu enim dixisti in primis partibus litterarum tuarum, uelut nostram pertinaciam
criminando,tot documenta legalia,quod melius & uerius nobis est persuadere non posse.
Vbi ego concludo secundum artificialia tua,iam nos uerum & bonum tenere, si quod ue/
rius & melius est,nobis persuaderi non potest. Cum ergo nos non rescindamus, ut secun/
dum te loquar,uerius & melius baptisma uestrum, quare uos rescinditis uerum & bonum
nostrũ? Item cũ dixisses,hoc & nos uolumus ut Christus sit origo & radix caputque Chri/
stiani continuo subiecisti. Sed quærimus per quem hoc melius fiat? Quod dicendo utique
concessisti & per malum ministrum bene fieri, sed melius per bonum. Cum itaque nos non
rescindimus baptismum,quem per nostrum tanquam per bonum ministrum dari dicitis,

quare uos rescinditis baptismum, quem per nostrum tanquam per malum ministrũ datum esse contẽditis? Tu enim dixisti, quærimus per quẽ melius fiat. Et tua regula est, quia gradus iste quod ante positum est auget. Vnde si per uestrum, sicut putas, melius fit, ergo & per nostrum bene fit. Ac per hoc quando per nos baptizatum rebaptizatis, id quod ex ista tua regula benefactum esse conceditis, sacrilega præsumptione rescinditis. C

Ad calumnias ineptas. LXXVIII Vereor ne nimis urgeam uerecundiam tuam, si ostendam quàm leuiter & scurriliter quædam etiam uerba mea quæ translate posui, frontẽ pro pudore, os pro sermone, tridens telum pro tripartita oratione, tricipitem bestiam pro errore, tribus calumnijs aduersus tot populorum innocentiam sæuiente, quasi urbanus & dicax exagitanda putaueris. Serua potius puerilia pueris. Neq; enim me mouet quod Neptunium telum propter tridentem dicis episcopum non decere, cum sit & piscatorum, ac per hoc apostolicum, quos suos apostolos dominus piscatores hominum fecit. Nam & deum nostrum scriptura dicit & alas habere & sagittas, nec tamen Cupidinem colimus. Quinetiam me promissam in exordio leuitatem non seruasse reprehendis, eo quòd Manichæorum facta mẽtione permotus dixerim, sicut non potest quod dominus ait, satanas satanam excludere: ita non potest error Manichæorum Donatistarum errorem uertere, quasi Petilianum satanæ comparauerim: ac non errorem, cuius eum cupio laqueis expediri. Bene, quòd Apostolus nos aduersus tales calumnias communiuit eoipso loco ubi nos mites patientes & modestos esse admonet, quãdo aliquem dissentiẽtem corripimus. Cum enim dixisset: Seruum autem domini litigare non oportet, sed esse mitem ad omnes, docibilem, patientem, in modestia corripientem diuersa sentientes: continuo subiunxit: Ne forte det illis deus pœnitẽtiam ad agnoscendam ueritatem, & resipiscant de diaboli laqueis captiuati ab ipso secundum ipsius uoluntatẽ. Ecce apostolica mansuetudo, cum quibus placide, patienter modesteq; agi præcepit, eosipsos dicit à diabolo captiuatos, nec tamen quam commendabat amisit, quia eam quam docebat, tacere noluit ueritatem.

Matth. 12

2. Tim. 2

Caput. LXXIX Sed ipse uideris cuius partes agas, qui mea uerba uelut conuitiosa & sæua criminando, eos quos ad disputandum conuenire non uis, ad litigandũ niteris excitare. Nolo enim dicere, quia & te litigare delectat. Parcius quippe ac uerecundius, sed quasi ex obliquo mihi obijcis quæ ad me omnino nõ pertinẽt. Quid enim † iudicem de Manichæorum pestilentissima & Christianis omnibus anathemanda unitate, †si non tantum dicere solerem, ac non etiam conscriptis libris multis multiplicibusq; testarer, ne sic quidem esset aduersus me ullus calumniæ uestræ locus. Neq; enim me catholica falso à uobis argui miraretur, à quibus totus christianus orbis cum tot ecclesijs etiam illis primis apostolico labore propagatis, falsis criminibus accusatur. Cũ uero contra Manichæos qui me adolescentulum aliquando deceperant, mea tanta scripta qui uoluerit legere possit, non usq; adeo desipit ut de me credat potius uestris uerbis, quàm oculis & sensibus meis. D

als iudicer

als nisi

Cap. LXXX Sed epistolã, inquis, principis uestri qua nescio quid de te scripsit cũ te ordinari nollẽt, tenent nõ pauci nostrorum. Illam uero minime curarem, nec si eius à quo scripta dicitur, nõ perspicua pro nobis sententia legeretur: illam calumniam falsitatemq; condemnans, quanto minus eam curat catholica ecclesia, cuius causam contra uos agimus, cui tot diuinis testimonijs præsidenti, nulla humana de quoquam homine testimonia seu uera seu falsa, quæ gaudet auferũt ueritatem, Desine talibus, unus homo sum, ecclesiæ inter nos agitur causa, non mea. Ecclesiæ, inquam, quæ in nullo homine spem ponere à suo didicit redemptore. Quanquam nec de meipso uobis, etiam si meam conuersationem nossetis, recte crederetur inimicis mihi. Ad existimationem hominum magna testium qui me nouerũt suppetit copia, ad dei uero conspectum sola conscientia, quam cõtra uestras criminationes, cum intrepidam geram, non me tamen sub oculis omnipotẽtis iustificare audeo, magisq; ab illo effluentẽ misericordiæ largitatem, quàm iudicij summã examen expecto, cogitãs quod scriptum est, Cum rex iustus sederit in throno, quis gloriabitur castum se habere cor, aut quis gloriabitur mundum se esse à peccato?

Prouer. 20

Cap. LXXXI Sed quid ad rem cuius inter nos uertitur quæstio

quæstio qualis ipse sim, cū in area dominica sim stipula, si malus: granum, si bonus: uos ta-
A men si grana essetis, paleā cōmixtam, sicut admonet etiā ipse Cyprianus, ante tēpus uētila-
tionis non refugeretis. Proinde nos si quē reperimus in uobis notū hominē malū, recte uo
bis obijcimus. Ibi enim tota defensio uestra consistit, quia propterea uos separastis, ne alio
rum peccatorū contagione periretis: unde nouū genus areæ uos fecisse gloriamini, aut quæ
solum triticū habeat, aut in qua solū triticum appareat, cui nō sit necessarius uentilator, sed
perscrutator. Nā & Parmenianus uester præclarā uestram mundiciā uelut immundiciæ no
stræ à contrario comparās, ausus est interponere sententiam prophetæ Hieremiæ ubi ait, *Hiere.23*
Quid palea cum tritico? Quod ille dixit, ut ipsa indicat lectio aduersus eos qui diuinis ora
culis sua somnia coæquabāt. Arrogantia tamen uestra & horrenda superbia Parmeniani
litteris declaratur, ubi uos cōtra scripturas diuinas, & contra monita Cypriani ante ultimā
uentilationem quā mundus expectat, tanq̃ purgatum à palea triticum prædicauit. Quid
ergo dignius aduersus hanc fallacissimā elationem, q̃ causa Maximinianensium uobis po
tuit procurari? Quodcūq; in nos dicere tanq̃ in traditores soletis, in Maximinianēses quos
recepistis dānatos, quando damnati sunt grauiora dixistis. De imperatoribus nobis *Epilogus Cap. LXXXII*
tanq̃ persecutoribus facitis inuidiā, uos apud iudices quos ipsi imperatores miserunt, Ma
ximinianensibus persecutionē fecistis, baptismū ecclesiæ dari extra ecclesiā non posse cōten
ditis uos, baptimū in crimine schismatis Maximinianenses dederunt, in receptis eis quibus
dederūt non rescinditis. Si hæc pro pace unitatis fieri debuerūt, unde nos accusetis nisi uos
ipsos damnaueritis? Nolo te per multa distendas, nā & ego possem breuiter ea quæ cōtra
te dicta sunt in memoriam reuocare: sed hic solum cogito Maximinianensium causam tibi
ante oculos ponere, si de hac nobis respondere potueris, aggredere cætera: si autem non po
tueris, melius quiescas, quàm calces aduersus stimulum iacias.

Libri Tertij finis.

B

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI, contra Cresconium Grammaticum, Liber Quartus.

Caput I

QVAMVIS iam tribus nec paruis uoluminibus epistolæ tuæ Cresconi dili-
genter satisq; responderim, qua Petiliani litteras contra mea scripta qui-
bus refellebantur defendendas putasti, tamen etiam hoc breuiori opere
institui de sola causa Maximinianensium tecū agere, & ex hac una osten
dere omnia quæ in illa epistola posuisti, q̃ frustra q̃ inaniter dixeris.
Neq; enim contemnendū est beneficium dei quod ad nostræ dispensa-
tionis compendium, & ad uestræ correctionis si sapiatis adiutorium præstare dignatus est,
qui nescientibus uobis neq; id agentibus nobis, ita uestrorū episcoporum mentibus domi
natus est, ut qui orbē Christianū per cōmunionem sacramentorū maculatū peccatis crimi-
nabantur alienis, quāuis etiā ipsis falsis & non probatis in Maximiniani causa cogerentur
fateri eorum quos damnauerunt peccatis nō fuisse maculatos, in una sacramentorū cōmu
nione constitutos, eos quibus tanq̃ innocentibus ad reuertendum dilationē dederunt, & si
non ordinatoribus Maximiniani, tamen in eius parte constitutis damnatoribus Primiani
& qui baptismū Christi nolebant agnoscere, ne in eis ecclesijs datū quas apostolorū labor
propagauit atq; fundauit, contendentes extra unā ecclesiā baptismū dari non posse, nosq;
culpantes q̃ per eos datum baptismū non rescinderemus, quos esse in uera ecclesia negare
mus, susciperent in Maximiniani sacrilego schismate baptizatos, & in eis baptismū rescin-
dere non auderent, & qui de legibus Christianorū imperatorum, quibus eorū peruersitas
corrigenda præcipitur, nos tanq̃ crimine persecutionis accusant, adirent iudices ab ipsis im
peratoribus missos, & Maximinianū ac socios eius apud eos grauiter accusarēt, & consiliū
quo eos damnauerunt gestis proconsularibus allegarent, ac iussiones quibus illis sedibus

 pelleren-

pellerentur, efficacissimas impetraret. His omnibus à se gestis, adhuc nebulas imperitis conantur offundere: non solum scripturis sanctis & priorum rerum gestarum quando se ab unitate separauerunt multis certisq; documentis, uerumetiam recentissimis suis factis & exemplis euidentissime superati.

Caput II Hinc ergo tantum agam, hinc ad omnes epistolæ tuæ partes, quantum dominus me adiuuat, sine ulla difficultate, immo cum magna facilitate respondeam. Ac primo illud quod tibi ipse contrarius eloquenter eloquentiam uituperare uoluisti, tanquam esset ueritatis inimica & patrona potius falsitatis, ut eo modo me quasi eloquentem cauendum atq; fugiendum ostenderes imperitis, si reuera tanta esset eloquentia mea quantam mihi, quamuis accusatorie tribuis, nonne recitato decreto conci- *Supra lib. 3. ca. 19 & 53* lij Bagaiensis quo sicut ibi scriptum est, Maximinianum fidei æmulum, ueritatis adulterum, ecclesiæ matris inimicum, Dathan, Chore & Abiron ministrum, de pacis gremio sententiæ fulmen excussit, laudare eloquentiam cogereris? Porrò si mihi materies illa proponeretur quādo possem dicere, licet uiperei seminis noxios partus uenenati uteri alueus diu texerit, & concepti sceleris uda coagula in aspidum membra tardo se calore uaporauerint, tamen conceptum uirus euanescentum umbraculo occultari non potuit, tametsi sero publicum facinus & parricidium suum, fœta scelerum uota pepererunt. Quando in hæc uerba exquirenda coarctarer, quando in exprimenda prouoluerer, quando tanto impetu, tanto sonitu † modo noxiorum lectoris uel auditoris animum concitarem? *forte homœoseon* Num ideo hæc in quos dicta sunt minus ueraciter dicta sunt? Num hac eloquentia tanti concilij fides minuitur uel labefactatur autoritas? Nempe illud quo uisum est eloquentius eo potissimum electum est, quòd omnes esse suum uellent, quo uno trecētorum & decem ora tacentia personarent. Ecce eloquentia quam uituperasti, quam uelut seditiosam, & græco etiam nomine maliciose artificiosam detestandam uitandamq; monuisti, tantum permulsit tot episcopos tuos, ut in plenario concilio suo nollet suam quisq; proferre sentētiā, sed unam quæ ab uno dici disertius ornatiusque potuit, eam cuncti facerent suam. Licet igitur nobis sine inuidia non usquequaq; impolite contra errores hominum disputare, si licuit tot ac tantis episcopis uestris ipsos homines tam diserte ornateq; damnare.

Collatio plus proficit. Caput III Illud etiam quod studium pro ueritate certandi, quia sæpe uoluimus cum uestris conferre, ut errore sublato, fraterna charitas pacis uinculo necteretur, contentionis & animositatis uitioso nomine reprehendis: nonne melius, obsecro te, causa ueritatis & unitatis pacificis uerbis & capacioribus locis inter episcopos ageretur, quàm in foro ab episcopis per aduocatos litigaretur? Quid à partibus Primiani Carthaginensis episcopi uestri aduersus Maximinianum & aduersus eos qui cū illo Bagaiensi concilio damnati sunt apud legatū Carthaginis, uel apud quatuor uel amplius proconsules factū est certe in collatione disputationis, hoc cauendum est ne prorūpatur in litem, & caueri à modestis ac mitibus, & potest & solet. Cum uero aduocatis utrinq; luctantibus in foro controuersia uertitur, iam proculdubio litigatur. Neq; hoc in uestris reprehendo, si ad hoc non amore litigandi, sed consulēdi necessitate compulsi sunt: uerūtamen admoneo te bono ingenio præditū uirum, ut aduertas ut sentias, ut intelligas eos qui forensem strepitum & iudiciaria iurgia, quibus accusatos conuincerent & expellerent quos in cōcilio iam dānauerant nō declinauerunt, sed susceperunt & exercuerunt, multo nobiscum facilius pacifice conferre potuissent, nisi mallent causam malam cooperire excusatione, q; disputatione finire.

Caput. IIII Iam uero quòd anteq; uenias ad sermonem meum quo reprehendi Petilianū, à me interim quæris à quo te baptizari cōueniat, utrū ab eo potius quē & ego baptismū habere cōfirmo, an ab eo quem tuus hoc nō habere contendit. Hæc etiā quæstio per Maximiniani causam de uana imperitorum loquacitate sublata est, quantū quidem ad nos attinet. Nā apud Maximinianenses adhuc manet, uestri enim damnato propter sacrilegium schismatis Maximiniano, quē diaconum suū Primianus damnauerat, & per quem conspirantibus aduersum se plurimis collegis dānatus fuerat, continuo cum eo duodecim ordinatores eiusdem Maximiniani eadem sententia damnauerūt?

Ex

A Ex quibus duos Pretexatũ Assuritanũ & Felicianum cum eos in iudicio pro consulari accusassent, cum Bagaiensi concilio damnatos allegata per aduocatos eadem sententia demonstrassent, cũ iubente proconsule locis quos tenebant pellere conati minime ualuissent, sic postea susceperunt, ut cum eis in honoribus eorũ integris cõmunicarent: & simul in pacem redactis populis eorum ex his quos in schismate baptizauerãt nullũ rebaptizarent. Extat decretum Bagaiensis cõcilij apud proconsulem aduocatum prosequente Nummasio, cũ ageret in Primiani cõmunione Membresitana ecclesia traderetur expulso Saluio qui eam tenebat antiquitus, ubi episcopatũ meruerat in parte Donati. Sed pellendus propterea† petebatur, quia eum damnatũ Bagaiensi cõcilio recitabat inter duodecim Maximiniani ordinatores, quos idẽ Nũmasius in numero errans undecim dicit. Hãc Nũmasij postulationẽ recitauit postea Ticianus expresse ac nominatim agẽs apud eundẽ proconsulẽ aduersus Pretexatum & Felicianũ, cuius aduocati uerba ista sunt, Sed suis, inquit, institutis iniquitas delectatur, & semetipsam nõ deserit, cũ semel præcipitata corruerit. Idẽ nãq; Maximinianus cœptã nutrit audaciã, & alios sibimet cõsociat ad furorẽ. Inter quos etiã Felicianus quidam qui primo recta sectatus, deprauationis huius attaminatione fuscat' in Musticana positus ciuitate, deo omnipotenti parietes cõsecratos, ecclesiã uenerandã quasi quadã obsidione credidit retinendã. Hunc Pretexatus etiã in Assuritanis partibus imitatur. Sed cũ æquitatis tuæ innotesceret potestati consortiũ sacerdotũ, iussisti ut gesta testãtur, exploso omni cõtradictionis affectu sacratissimis sacerdotibus à prophanis mẽtibus uindicatas oportere restitui. Deinde paulopost ut diẽ aduocatus ostẽdit, quid iussum sit recitat, Nummasij postulationem quã supra memoraui, in qua proconsule Nũmasio cum exisset lege episcopali iudiciũ illud Bagaiense recitatũ est, in quo Maximinianus dãnatur his uerbis, Maximinianũ fidei æmulum, ueritatis adulterũ, ecclesiæ matris inimicũ, Dathã, Chore & Abiron ministrũ, de pacis gremio sententiæ fulmẽ excussit, & q; adhuc eundẽ dehiscens terra nõ sorbuit ad maius sup-
B plicium superis reseruauit, Raptus enim pœnã suã cõpendio lucrauerat funeris, usuras nunc grauiores colligit fœnoris, cũ mortuus interest uiuis. Deinde in illos duodecim ordinatores eius ita profertur Bagaitana sententia. Nec solũ hunc, inquiunt, sceleris sui mors iusta cõdemnat, trahit etiã ad cõsortium criminis plurimos catena sacrilegij, de quibus scriptũ est, Venenum aspidũ sub labijs eorũ, quorũ os maledictione & amaritudine plenũ est, ueloces pedes eorũ ad effundendum sanguinẽ, Cõtritio & calamitas in uijs eorum, & uiã pacis non cognouerũt, nõ est timor dei ante oculos eorũ. Nollemus quidẽ tanq; è proprij corporis iunctura præcidi, sed quoniã tabescẽtis uulneris putredo pestifera plus habet in abscisione solaminis q̃ in remissione medicaminis, inuẽta est causa salubrior, ne per cuncta mẽbra pestilens irrepat uirus, ut cõpendioso dolore natũ decidat uulnus. Famosi ergo criminis reos, Victorianũ Carcabianẽsem, Marcianũ Sullectinũ, Beianũ Beianensem, Saluiũ Auaphẽsem, Theodorũ Vsulensem, Donatũ Sabratẽsem, Migginũ Belephantariẽsem, Pretexatũ Assuritanũ, Saluiũ Membresitanũ, Valeriũ Melzitanũ, Felicianũ Musticanũ, & Martialẽ Pertusensem, qui funesto opere perditionis uas sordidũ collecta fæculentia glutinarũt. Sed & clericos aliquãdo ecclesiæ Carthaginis, qui dum facinori intersunt illicito incestui lenocinium præbuerũt, dei præsidentis arbitrio uniuersalis cõcilij ore ueridico dãnatos esse cognoscite. Post istorũ damnationẽ in quibus leguntur Pretexatus assuritanus & Felicianus Musticanus, cũ quibus ut ante dixi, procõsulares aduersus eos impetrate iussiones cõcordauerũt cæteris in eodẽ Maximiniani schismate cõstitutis, Primiani etiã damnatoribus tantũ quia nõ interfuerãt Maximiniani ordinationi, dilationẽ dederũt in eodẽ Bagaiẽsi cõcilio certo diei termino definitã, quæ cõtinetur his uerbis, Eos aũt, inquiũt, quos sacrilegi surculi nõ polluere plãtaria, hoc est qui à Maximiniani capite proprias manus uerecũdo fidei pudore retraxerũt, ad matrẽ ecclesiã redire permisimus. Quantũ enim de reorũ morte purgamur, tanto de innocentiũ reditu gratulamur, ac ne angustũ redeuntibus tẽpus spem salutis artatæ diei pressura subducat, agnoscentibus quibus licet longe manentibus præcedẽtibus statutis uni-

al. putabatur

Psal. 13

uersis usque ad diem octauũ calendarum Ianuarij proxime futurarũ agnitionis pandimus C
ianuã, ut integri honoris ac fidei regressi habeant fundamẽta: quã si quisque ingredi nequi-
uerit pigra segnitia, sciat sibi ad oẽs ueniales aditus sua uoluntate uiã esse subductã. Manc
bit enim circa eos dicta sententia, & post præstitutũ diem redeuntibus fixa pœnitẽtia.

Caput V

Ex his igitur omnibus quoniam redijsse aliquos ad communionem uestram nec uos negatis, & in tam recenti memoria adhuc etiam uiuentibus hominibus de quibus celeberrima & clara noticia est, cum & illi quibus dilatio data est, quandoquidem sicut uerba concilij eiusdem satis indicant, dum eos ad matrem ecclesiam redire inuitant, & eorum tanquã de innocentum reditu gratulantur, & illi quos cum Maximiniano nulla interposita dilatione damnauerũt, extra uestrã ecclesiam toto illo tempore baptizauerunt, siue usque ad diem dilationis quando cum Maximiniano cõmunicabant, & in eius erant schismate constituti, siue etiam transacto dilationis die, quando Ticianus aduocatus nominatim Pretexatum & Felicianum pelli de Basilicis postulabat, cũ quibus in honore integro Primianus postea cõcordauit, quomodo audetis iam dicere unũ baptisma, nisi in una ecclesia dari nõ posse, cum ab istis datum in sacrilego schismate baptismũ sine ulla controuersia cognoueritis, susceperitis, rescindere nõ ausi fueritis? Nec iam potestis dicere nihil uos præstitisse illis quos in eodem baptismo suscepistis. Si ergo quærã quid præstiteritis, proculdubio respondebitis ne ipso sacrilegio schismatis perirent, ne baptismũ Christi non ad præmiũ, sed ad iudicium: non ad salutem, sed ad perniciem: sic est militiæ character in desertoribus haberent, præstitimus pacem, præstitimus unitatẽ, præstitimus ecclesiæ societatẽ, ut eũ per quem charitas diffunditur in cordibus nostris, spiritũ sanctum accipere mererentur, sine quo nemo peruenit ad regnum cœlorum, etiã si sacramẽtis omnibus legitimis imbuatur. Hæc responderetis ueraciter si uerã ecclesiam teneretis. Veruntamen ad admonitionem uestrã sufficit, ut hoc uos accepturos intelligatis in uera ecclesia, quod eos quos in Maximiniani sacrilego baptismate baptizarunt qui cum eis ad uos inde redierũt, in uestra communione accepisse D
credidistis, atque ita uos etiã accepto baptimo Christi esse puniendos, si unitatem catholicæ ecclesiæ nõ tenueritis, sicut in Maximiniani schismate baptizatos proculdubio puniendos non dubitaretis, si uestræ cõmunioni non copularentur, in quibus ad uos inde uenientibus nõ rescindendũ baptismũ iudicastis. Vides itaque etiã hoc quod te mouebat de baptismi sa-

Caput VI

cramento in causa Maximinianensiũ iam solutum. Iam nunc illa uideamus quibus epistolam meã te refellere credidisti. Ac primũ quod interrogas, quare uestros Donatistas appellem, adiungens quòd Donatus non autor & institutor ecclesiæ quæ ante non fuerat, sed à Christo deductæ, & antiquæ unus ex episcopis fuerit: nõne attendis hoc de seipso & Maximinianum dicere, ex cuius tamẽ nomine uniuersam eius cõmunionem appellatis? Neque schisma quod fecit, ullo uocabulo à uobis uel ab alijs sectis discernitis, nisi aut Maximinianistas aut Maximinianẽses aut quodlibet aliud quod à Maximiniani nomine deriuetur, aut certe simplicius & sine timore grãmaticarum ferularũ partẽ Maximiniani nominetis, nũquid hoc dicturus es Maximinianũ à uestra cõmunione schisma fecisse, hoc aũt à cõmunione catholica nõ fecisse Donatũ? Sed Maximinianus nõ hoc dicit, qui Primianũ potius & uos oẽs affirmat à parte Donati in qua ipse ꝑmansit schisma fecisse, & recitat decreta cõciliorum. Primũ quod apud Carthaginẽ à quadraginta & tribus factũ est, quo prædãnatus est Primianus. Alterum quod Cebarsussi centũ uel amplius uestri tunc episcopi cõcluserũt, quo ꝑfecte pleniusque dãnatus est. Cui talia documẽta ꝓferenti, quid respõdebis, nisi maioris autoritatis esse Bagaiẽse conciliũ, in quo .310. eundẽ Maximinianũ & eius socios dãnauerunt, quãdo Primianus nõ apud eos tanquam purgãdus dicebat causam, sed cũ eis tanquam iudex innocentissimus cõsyderabat, proferebat sententiã cõtra Maximinianũ & duodecim socios eius, quibus præsentibus ordinatus est, & data dilatione tanquam innocẽtes ad pacẽ propriam reuocabat tot cæteros à quibus ipse dãnatus est. In hac uestra cõflictione quid uultis ut uos medij iudicemus, quandoquidẽ nec Maximiniani nec uestra cõmunione detinemur?

Caput VII

A Quid, inquam, hinc uultis iudices, nisi contra duo concilia quibus dãnatus est Primianus, unũ Bagaiense posterius pro illo ualere debere quo damnatus est Maximinianus, eo uidelicet firmius id esse arbitrantes, quo posterius potuit de prioribus iudicare. Ecce in hoc fauemus uobis, Aliena nobis est cum Maximinianensibus causa, si ausi fuerint succẽsere. Fauemus, inquã, iudicio tertio Bagaiensi, factũ est pro Primiano cõtra Maximinianũ eiusq́ collegas, quo posteriore merito potuerũt priora deleri, quanq́ à duobus prioribns iudicijs ad tertium nullã Primiani uocem prouocationis uel legimus uel audimus, nisi q absens primo predãnatus secundoq́ damnatus est. Sed etiam in Maximinianũ & socios eius absentes prolata est disertissima illa Bagaitana sentẽtia: & hoc illi quadraginta & tres apud Carthaginem modestius, cautius, diligentiusq́ se gessisse testati sunt, q ad eundẽ Primianum nõ semel, sed iterum ac tertio legatos miserũt, ut si ad eos ipse uenire nollet, ipsos ad se uenire permitteret. Quo utrumq́ recusante sicut scribunt, & eos qui missi sunt, iniuriosa repulsione tractante, necessitatẽ incubuisse asserunt, ut iam ecclesiæ prouiderent: & sic nondũ audentes ultimum præcipitare iudicium, sed quodã præiudicio cõsulentes ei: ut si causæ fideret, sequenti celebriori concilio respondendi seq́ purgandi relinqueretur locus. Quo cum uenire noluisset, iam necessario putauerunt esse damnandum sine ulla suspensione sentẽtiæ. At uero in decreto Bagaiensis concilij, nõ solum legatos ullos à Maximiniano male tractatos nõ legimus, sed nec missos legimus ut ueniret, uidemus tamen leuatũ altare contra altare, & ordinatum episcopum cõtra eum episcopũ, qui in cathedra ubi fuerat ordinatus ita sedebat, ut cõuentu sui populi nõ desereretur, nec à cæteris pluribus episcopis cõmunio eius dirimeretur, tantã cõmouisse indignationem sacrilego schismate perpetrato, ut nec ipsius Maximiniani nec ordinatorũ eius iam esset ulterius differẽda damnatio. Hæc cum ita sint: non uos tamẽ pro Cæciliano talia permouent, cõtra quẽ manentẽ & populo præsidentẽ, erecto altari cõtra altare, ordinatus est Maiorinus. Contra quẽ non à uobis duo, sicut cõtra Primianũ

B à Maximinianensibus, sed unũ profertur iudiciũ horrendæ temeritatis festinatione accelera tum. Qui nõ sicut Primianus noluit ad se uenire collegas, sed inuitauit potius ut uenirẽt, q nec ipsi in sui concilij decreto quod cõtra eum cõdiderunt, tacere potuerũt, pro quo nõ unũ sicut pro Primiano, sed quatuor posteriora iudicia recitãtur. Eius nõ absentes sicut Primiani, sed præsentes sunt aduersarij cõfutati, apud eos iudices, in quos iudicaturos cõsenserunt apud ipsum etiã inmperatorẽ Constantinũ, apud quẽ primũ Cæcilianũ accusauerũt, apud quẽ postea de iudicibus episcopis à quibus ille ipsam causam uoluit audiri, tanq́ non recte iudicãtibus quæsti sunt, ad quẽ rursus alterũ episcopale iudiciũ prouocauerunt, ut ipso etiã post unũ & alterũ episcopale iudiciũ inter partes cognoscẽte superaretur, quorũ non defuit etiam quarta cõiunctio, Nam cũ in Cæciliano proprijs criminibus calũniatores inuẽti fuissent, & ei Aptugnenses ordinatores eius de traditione quæstionẽ intulissent, Felix etiã ipse purgatus est proconsulari iudicio, eodẽ ipso Cõstantino, ut causa eius discuteretur iubente. Hæc Maximinianẽses aduersus Primianum quẽ illi assiduis interpellationibus fatigabant. Hæc Maximinianẽses aduersus Primianum nõ exercuerũt mala, nec totiens uicti sunt, nec præsente uicti sunt, nec apud eos quos ipsi, elegerũt iudices uicti sunt: & tamẽ quod manifestũ ẽst ipsa uestra cõmunione schisma fecerũt, & hoc uestros à catholica cõmunione fecisse nõ uultis aduertere, qua impudẽtia uanissime animositatis prorsus ignoro. Si eñ omnia q̃ dicitis de Cæciliano & Felice ordinatore eius ideo uera esse uultis, quia septuaginta fermè episcopi de hac re iudicauerũt, cur nõ uultis uera esse quæ dicũtur de Primiano, cum & inde primo quadraginta tres, postea centũ episcopi iudicauerint, & prius præiudiciũ posteriori iudicio cõfirmauerint. Si aũt propter illa crimina Primiani falsa esse censetis, quia pro illo posterius cõtra inimicos eius Bagaiẽse conciliũ recitat, cur nõ uultis crimina quæ obiecta sunt Cæciliano falsissima cõfiteri, pro quo posteriora tot iudicia recitant? Si Cæcilianus cõtra quẽ semel fuerat ab illis septuaginta iudicatũ, nõ debuit iam locũ purgationis ab alijs iudicibus inuenire, nec Primianus debuit, quẽ tãto plures iam q́ septuaginta prima, cõfirmantes secũda cognitiõe dãnauerant. Si aũt bis damnato

damnato, tertium quod iam pro illo factum est iudiciũ sufficientissime suffragatur: cur semel damnato non sufficere ad absolutionem secundum, tertium, quartum, quintumq; iudicium, nescio qua fronte ferrea contenditis? Quod si uos forte numerus mouet, ut ideo contra centum à quibus damnatus est Primianus ualere arbitremini Bagaiense conciliũ, quia in eo trecenti & decem fuerunt: cur in maiori numero episcoporum orbi terrarum consentire non uultis? C

Peccatũ in spiritũ sanctum. Ca. VIII

Quod autem obijcis Cæciliano peccatum illud inexpiabile in spiritum sanctum, de quo dominus ait: Non remittetur neq; hic neq; in futuro sæculo, & nos possemus dicere Feliciano Musticano, quem hodie cũ Primiano habetis episcopum unum ex ordinatoribus Maximiniani, damnatoribusq; ipsius Primiani, quos etiam in sacrilego schismate baptizatos non rebaptizatis: peccatum uos obiecisse quod fit in spiritum sanctum, cui sacrilegum schisma obijcitis, sicut in Bagaiensis concilij sententia declamatũ est. Sicut enim eos ideo putatis illo irremissibili reatu peccasse in spiritum sanctum quos accusatis diuinas scripturas exurendas persecutoribus tradidisse quòd easdem scripturas spiritu sancto acti locuti sunt homines dei: ita etiam nos non solum uestris potius traditoribus quos gesta conuincunt: hoc enim possemus obijcere, sed & Feliciano, ut dixi, hoc uos obiecisse in crimine sacrilegi schismatis docemus, quia in spiritu sancto seruatur unitas dilectionis & pacis, dicente Apostolo: Sustinentes inuicem in dilectione, studentes seruare unitatem spiritus in uinculo pacis. Quam profecto uiolat qui schisma cõmittit. Sed hunc reatum insolubilis æterniq; peccati quod in spiritum sanctum cõmittitur: nec uobis obijcimus quos correctos cum uiuitis sanari posse nõ desperamus: nec uestris qui sanctos codices cremandos ignibus tradiderunt, nisi quòd usq; in finem uitæ huius ab unitate disiuncti, cor impœnitens habuerunt. Nec Feliciano & Pretexato hoc uos obiecisse ostenditis, cum quibus postea communicastis, qui in cathena sacrilegij cum Maximiniano ad consortium criminis tracti, plenarij concilij uestri ore ueridico leguntur esse damnati: & post diem dilationis non quidem illis iam damnatis, sed illis tanquam innocentibus prærogatum, probantur esse suscepti.

Matth. 12

Ephes. 4

Caput IX

Quod autem non tibi placet deriuatio nominis, ut à Donato Donatistæ appellentur, & censes latinæ regula locutionis potius declinandum, non aspernor admonitionem tuam, uerũtamen quære grãmaticos iudices, apud quos cum Maximinianensibus de arte confligas, eosq; cõuincas, Iam enim nec ipsos uolo Maximinianistas uocare, ne offendam tam eruditas aures tuas, qui certe, quantũ existimo, nõ ut ego, tibi facile cessuri, ut Claudianenses, uel quid aliud appellent quos Claudianistas appellauerunt, cum eos Primiano in cõmunionem recepto, inter alia quibus eum & prædãnauerunt & damnauerunt crimina posuerunt. Et simul recognosce hanc declinationis regulam, non mihi soli sicut reprehendis placuisse: sed fortasse me solum tibi in hac re quæ ad causam non pertinet, tanta facilitate cessisse. D

Caput X

Quod uero me putasti uehemẽtius arguendũ, quòd cum dixerim, Donatistarũ hæreticorũ sacrilegum errorem, hæresim appellans, quod tu schisma potius uis putari: eos tamen à sacrilegio non expiatos in cõmunionem recipiamus, tu qui nos in hac causa tam grauiter arguis, responde quomodo expiauerũt uestri sacrilegiũ Feliciani & Prætexati, cum quibus postea cõmunicauerunt episcopi, eos sibi sicut ante fuerant copulantes atq; reddentes, nec quenq; eorũ quos illi in sacrilegio schismatis baptizauerãt denuo baptizantes. An forte nõ erant sacrilegio maculati, sicut quidã uestrũ desipiũt dicentes: nõ eos in deũ sed in hominẽ peccauisse? Sacrilegiũ uero tãto est grauius peccatũ, quãto cõmitti nõ potest nisi in deũ: unde me disputatiõe tua nõ ob aliud urgendũ arbitratus es, q sic suscipiamus eos q à uobis ad nos trãseunt, nisi quia uestrũ dixi sacrilegũ errorẽ. Lege ergo Bagaiense conciliũ. Nẽpe ista illic prima uerba sunt: Cum omnipotẽtis dei & Christi eius saluatoris nostri uolũtate ex uniuersis ꝓuincijs Aphricæ uenientes in ecclesia sancta Bagaiensi conciliũ gereremus, Gamalius, Primianus, Põtius, Secũdianus, Ianuarius, Saturninus, Felix, Pegasius, Rufinus, Fortuinus, Crispinus, Florẽtius, Optatus, Donatus, Donatianus, & cæteri numero. 310. placuit spũi sancto q in nobis est, pacẽ firmare ꝑpetuã, & schismata rese-

ta resecare sacrilega. Audis,aduertis,attẽdis? Schismata,inquiũt,resecare sacrilega,Ergo nõ
A in hominẽ sed in deũ scelerata puersitate in eo schismate solus Maximinianus sacrilegij cri
mine tenebat͛,cũ ista sentẽtia diceret͛. Lege paulopost qd dicãt de socijs ei⁹,inter quos isto
rũ nomina de qbus agit͛ scripta sunt, Nec solũ hũc,inquiũt,sceleris sui mors iusta condem
nat,trahit etiã ad consortiũ criminis plurimos catena sacrilegij. Quid est uir disertissi Caput XI
me? quid habes quod dicas mihi? Lege sequentia,uideo inter plurimos quos trahit ad con
sortium criminis catena illius sacrilegij, Pretexatum & Felicianum legatos sacrilegos uideo
episcopos,Quid agis si non probaueris expiatos? Nempe urgeris cedere ueritati,qua dici/
mus expiari uestros cum ad nos ueniunt,ipso uinculo fraternæ pacis & charitatis cooperiri
peccata eorum,sicut scriptum est,Charitas cooperit multitudinẽ peccatorum. Quid de illis 1.Petri 4.
quos à uestra communione separati, & cum Maximiniano in sacrilegæ illius catenæ socie/
tate deuincti baptizauerant, quos cũ eis in eodẽ baptismo in pacẽ atq; cõcordiam suscepi/
stis? Respõdebis ne aliquid nisi eadẽ sacramenta recte uos approbasse in eis, quæ nos q̃q;
approbamus in uobis? Magis enim tibi cõstabis si ista responderis,& uerbis epistolæ tuæ
nõ reluctaberis. In qua cum conareris ostẽdere,nõ hæresim inter nos & uos sed schisma po
tius cõmissum esse,ipse dixisti nobis & uestris unã esse religionem,eadẽ sacramenta,nihil in
Christiana obseruatione diuersum. Neq; enim grauius q̃ͅ his uerbis repetitionẽ baptisma
tis accusare potuisti,quando seducti à nobis rebaptizãtur à uestris,in quibus eadem sacra/
menta esse & sentis & dicis & scribis. Qua igitur sceleris impudẽtia nõ seruatur in eis, quos
in sancta unitate baptizat orbis Christianus,quod seruatũ est in eis quos in sacrilego schis
mate baptizarũt Pretexatus & Felicianus? Causam itaq; nostrã quã uobiscum habemus,
uestro iam iudicio terminastis cũ eos qui à uobis damnatione percussi sunt,qui populos ne
ad uos accederẽt instantissime monuerũt: qui post etiam baptizandũ esse censuerunt cum
eis quos extra uestrã cõmunionem in sacrilegio schismatis cõstituti baptizauerunt,sine ulla
degradatione,sine baptismi iteratione in altaris concordiã suscepistis,& nulla re ab illo scele
B re sacrilegij,nisi sancto igne charitatis expiatos esse credidistis,Quod uere fieret,si uos ean/
dem charitatẽ in uera unitate fidei teneretis. Sed tamen uideamus etiã de uerbis epi Caput XII
stolæ Petiliani,quã contra me defendere uoluisti,quomodo te exuas in hac causa Maximi
nianensiũ,de qua nũc sola statui agere aduersum literas tuas. Posuit certe ille ista uerba sua,
Conscientia,ait,sancte dantis attenditur,quæ abluat accipientis. Cui ego, Quid si,inquam, Contra Petilianum lib.1 cap.1
lateat dantis cõscientia,& forte maculosa sit,quomodo poterit accipientis abluere conscien/
tiam? Hanc tu ineuitabilẽ quæstionẽ,quia in uerbis Petiliani omnino nõ soluitur,tuis sol/
uere aggressus es,& dixisti,non cõtra me,sed cõtra illum quẽ defendere uoluisti. Ille quippe
ait,Conscientia dantis attẽditur,quæ abluat accipientis,tu uero fassus, cuius latentẽ cõscien
tiam uidere nõ posse dicis,sic eam dixisti attendi ut nõ uideatur ipsa,sed quod de illa notũ
sit in publica fama,Vnde colligitur uerũ iam non esse,q conscientia dantis abluat accipiẽtis
conscientiã,sed fama eius abluit secundũ te,quæ utiq; fallit intuentẽ cũ de pessimo loquitur
bona,de adultero casta,de sacrilego religiosa,Tũc enim abluit quãdo mentitur,Nam si de
occulto scelerato fama uerũ loquatur,tunc nõ abluit, sed maculat eum qui ab illo acceperit
baptismũ,Ac per hoc fama ista quã patronã tam malæ causæ adhibere uoluisti,uide qualis
sit, quæ mẽdax abluit & uerax polluit, ut scilicet mirifica tua disputatione,tunc apud te nõ
sit aqua mendax quando ipsa sit mendax. Sed quid hinc opus est diutius loqui cum Caput XIII
Felicianus hodie sedeat inter episcopos uestros,qui cum ab eis disiunctus esset,& Maximi/
niano in catena sacrilegij cohæreret,quoscunque baptizauit nemo post eum rebaptizauit,
Quæro à Petiliano cuiusmodi habuerit tunc ille conscientiam? Ei lego decretum Bagaien/
sis concilij ubi scriptum est,Nec solum hunc sceleris sui mors iusta condemnat,trahit etiam
ad consortium criminis plurimos catena sacrilegij, de quibus scriptum est, Venenũ aspidũ Psal.13
sub labijs eorũ,quorũ os maledictione & amaritudine plenum est. Inter hos plurimos etiã
Felicianus annumeratur,qui talibus labijs & tali ore baptizauit. Horum aliquem nõ respui
stis,

stis non rescidistis, non destruxistis. Et quia uerbis Euangelicis, in nomine patris & filij & spiritus sancti per qualemlibet linguam atque conscientiam cõsecrata est aqua, non mendacem sed ueracem agnouistis atque recepistis. A te autem quæso de isto Feliciano, cuius tam mala cum in catena sacrilegij baptizaret, fuerat conscientia: quid erat tũc in publica fama? Atque ipsum concilium identidem recitato, ubi scriptum est: Famosi ergo criminis reos Victorianum Carbabianensem, & inter cæteros quos repetere piget, Prætexatum Assuritanum, & Felicianum musticanum, qui funesto opere perditionis uas sordidum collecta fœculentia glutinarunt: paulo post plenarij cõcilij ore ueridico damnatos esse cognoscite. C

Cap. XIIII Quid ad ista respondes: Si non baptizat à uestra communione separatus, lego baptizasse cum Maximiniano ad consortiũ criminis tractos. Si non baptizat qui peccat in deũ: lego baptizasse cathena sacrilegij colligatos. Si conscientia sanctæ dãtis attenditur, quæ abluat accipientis: lego baptizasse morsibus aspidum uenenosos. Si conscientia dãtis ut posset abluere publica fama eius attenditur: lego baptizasse famosi criminis reos. Manet adhuc in corpore Felicianus, cum illo sunt omnes ab illo in sacrilegio schismatis baptizati, in communionem autem uestram recepti, nec ab ullo rebaptizati. Contra Petilianum baptizauit sacrilega conscientia maculosus: contra te baptizauit famosi criminis reus. Qua ratione uos quæso defenditis, nisi ut quod & nos dicimus, uestris factis conuicti aliquando dicatis, quòd nec conscientia nec fama dantis abluat accipientis conscientiam, sed fides accipientis ipsius, dantis autem dei gratia non hominis. Quòd & si conscientiæ bonæ interrogatio in accipiente nõ fuerit, fidesque ipsa uel tota uel ex parte aliqua uacillauerit, mores hominum esse corrigendos, non sacramenta destruenda, quæ non alia uel similia, sed tu omnino cadere confiteris, sicut eorum quos Felicianus & Prætexatus in sacrilego schismate baptizauerunt, uitam & uoluntatem corrigẽdam existimastis, ne in illo scismate sacrilego permanerent, nec uiolandum baptismum licet indignissimis per indignissimos ministratum.

Caput XV Frustra igitur ore maledico cõscientiam nostram tanquam publicatam atque damnatam crimine thurificationis, traditionis, persecutionis accusare uoluisti, ut ex hoc uelut probares nos baptismum dare non posse, cum & falsa iactetis: & quomodocunque se illud habeat, certe Maximinianensiũ sacrilegij crimine damnata conscientia dare potuit baptismũ quem rescindere timuistis, & quem dari etiam à persecutoribus posse per uos quoque ipsos docetur, qui eosdẽ Maximinianenses acerrime persecutos, non solum baptizatis, sed uos D
Psal. 140 solos baptizare debere cõtenditis. Dicis in lege scriptum, Oleum peccatoris nolo ungat caput meum. Quod neque ita scriptum est, nec sicut putas intelligendum: sed nunquid non est
Eccli. 34 oleum peccatoris oleum sacrilegorum Pretexati & Feliciani? Dicis item scriptum esse: Qui baptizatur à mortuo, quid ei prodest lauatio eius. Quod nec diligenter attẽdis, nec ex ipsa circumstantia lectionis quid sit intelligis. Veruntamen intende quid sonet disertissima illa Bagaitana sententia. Optata quidem, inquit, pacis & cõcordiæ est iuncta germanitas, sicut
Psal. 84 scriptum est: Iustitia & pax osculatæ sunt inuicẽ, sed ueridica unda in asperos scopulos non nullorum naufraga proiecta sunt membra, Ægyptiorum ad modũ exemplo pereuntium funeribus plena sunt litora. Quibus in ipsa morte maior est pœna, quòd post extortam aquis ultricibus animam nec ipsam inueniunt sepulturam. Isti ergo non solum mortui, uerumetiam quod est grauius, insepulti: quomodo baptizare potuerunt? quomodo profuit lauatio eius, qui ab his mortuis baptizati sunt. quos in eodem lauacro susceptos denuo nõ lauistis, sicut putas illud intelligendum esse?

Acriter inuehit in Donatianos in causa Maximinianistarũ. Caput XVI

Nam quòd in epistola mea, cui respondere tibi uideris, putas quòd idoli cultorem tanquam grauissimi peccati reum tantum modo exceperim: & instas uehementer, ut probes nullum excipi peccatorem in eo quòd scriptum esse dicis: Oleum peccatoris nolo ungat caput meum, Felicianum & Pretexatum respice, utrũ peccatores non fuerũt, quando sacrilegij cathena cum Maximiniano pertrahi tam magno concilio dicebantur. Aude asserere, aude contendere, aude saltem dicere peccatores quidẽ fuisse, sed occultos: quos ibi lego famosi criminis reos, quanquã & si leuiter peccauissent

A cauissent & si latuissent, tu hoc testimonio quod ponis de oleo peccatoris, in ista suggestio-
ne extorquere conaris excipi peccatorem. Vbi eritis si ita est, quo fugietis, in quibus uos late
bris cum uestris sacrilegis, cum uestris famosi criminis reis, cum uestris cadaueribus insepul
tis abscondere poteritis? Dicis cum obijcitur, qua nobis licentia ius baptismi uendicemus,
sed quod cuicunqꝫ licere dicamus, & quasi præiudicatis criminibus rei, dum & peccatoribus
inesse baptizandi facultatem uolumus ostendere, nos aperte peccasse fateamur, quasi pro-
pter merita nostra contra deum nobis loquendum sit, ut quàm iusti sumus tam iustum ba
ptismum esse faciamus, cum & nulli hominũ de sua iustitia præsumendum sit: & hinc maxi
me baptismum Christi probemus esse, non hominum, quia non fit uarius humanorum ua
rietate meritorum. Vnde uberius disputarem nisi à uobis dato compendio magis uterer.
Suscepto enim baptismo neqꝫ destructo quem Maximinianenses dederunt, aspides, uipe-
ræ, parricidæ, cadauera Ægyptia, & quicquid aliud in eos Bagaiensis concilij ut uestra cau-
sa facillima fieret, ore grandiloquo declamatum est, satis & ipsi iudicastis, non eorum meri-
tis à quibus ministratur, nec eorum quibus ministratur constare baptismũ, sed propria san
ctitate atqꝫ ueritate propter eum à quo institutus est, male utentibus ad pernitiẽ, bene uten
tibus ad salutem. Miror autem quomodo etiam tibi persuaderi potuit, ut in tua di- Caput XVII
sputatione mentionem faceres Cypriani, cuius litteris etiam ipsis quas eius esse dicit de ba-
ptismo destruẽdo, qui apud hæreticos uel schismaticos datur, tota causa uestra subuertitur.
Sed hoc aduersus Maximinianenses uel alios qui baptismum siue apud nos siue apud uos
datum non suscipiunt, agere debemus: uos autem iam causam istam mira facilitate finistis,
iam baptismum in sacrilego schismate Maximiniani datum cum Pretexato & Feliciano in
eorum populis suscepistis, iam cõtra Cypriani quas dicitis litteras, & quibuscunqꝫ alijs hoc
uisum est, sine ulla dubitatione fecistis. Nam quod dicis orientales ideo uestrorum commu
nione discretos, quia postea nobis cõsentiendo, iudicium suum quod habebãt de baptismo
B rescindere maluerunt, Si hoc ab aliquibus paucis orientalibus factum est, quod quidem in-
terest utrum possit ostendi, profecto suum iudiciũ correxerũt & uos suscepto baptismo, qui
datus est in schismate Maximiniani antequam uestrã sententiam rescidistis: tamen uobiscũ
estis, & cum orientalibus esse non uultis. Sed uidelicet inuenisse tibi uideris ubi tuam Caput XVIII
eloquentiam dilatares, cum ad id quod ego in epistola mea posui, Siue à fideli siue à perfi-
do dispensatore sacramentum baptismi quisqꝫ percipiat, spes ei omnis in Christo sit, excla-
mas & dicis, O præclarum sacerdotis imperium, ô laudabilia boni patris præcepta iusticiæ,
Nihil, inquit, inter fidelem perfidumqꝫ discernas, idem tibi pius atqꝫ impius uideatur, Ni-
hil prodest bonis moribus uiuere, quia quicquid iusto licet, potest & iniustus implere. Quid
hoc præcepto dici iniquius potest? purificet alium maculosus, abluat sordidus, emundet im
mundus, det infidelis fidem, criminosus faciat innocentẽ? Hæc certe uerba tua sunt quibus
sententiam meam reprehendis, cum hoc ego omnino non senserim neqꝫ scripserim, quoniã
& inter fidelem perfidumqꝫ plurimum distat, non ad sacramentum, si hoc uterqꝫ habet, sed
ad meritum, quia hoc alter ad salutem habet, alter ad pœnam. Nec quicquid iusto licet, po
test & iniustus implere, quia & si potest iniustus baptizare, non tamen potest in regnum cœ
lorum iniustus intrare. Nec purificat uel abluit uel emundat, nec innocentem facit quenquã
qui ei ministrat baptismum, sed dantis dei gratia, & percipiẽtis bona cõscientia. Sed tu aspi
ce utrum nihil inter Primianum Felicianumqꝫ distaret, cum Primianus inter trecentos de-
cem sederet, à quibus illi dicebatur, quòd uenenum aspidum esset sub labijs eius, & ueloces Psal. 13
haberet pedes ad effundendum sanguinẽ, & contribulatio & infelicitas in uijs eius, & uiam
pacis non cognosceret, nec esset timor dei ante oculos eius, utrum tunc non esset maculosus,
immundus, sordidus, qui uas sordidum collecta fæculentia glutinauit, non infidelis, uenenũ
aspidum sub labijs habens, non criminosus, famosi criminis reus: & tamen & ipse cum Pri-
miano nunc uester episcopus sedet: quos tũc baptizauit, nusquam postea lotos uobiscum
nunc habet. Et adhuc pugnatis aduersus ueritatem, nec conceditis ut Christus semper Caput XIX

det fidem, Christus sit origo Christiani, in Christo radicē Christianus figat, Christus Christiani sit caput. Quibus uerbis meis in illa epistola cōtra Petilianū positis, tua uerba subiūgis & dicis, Hoc & nos suademus, hoc uolumus, sed quærimus per quē hoc melius fiat, Nec attendis hoc non suadere Petilianū, cui tunc respondi, & cuius epistolā aduersus responsionē meam defendere atq; affirmare conaris. Ille quippe dixit aperte, Conscientia sancte dantis attenditur, quæ abluat accipientis, Nā qui fidē à perfido sumpserit, non fidē percipit sed reatū. Dic mihi quē locū Christo reliquerit ad abluendū conscientiā baptizati, aut à quo fidē percipiat baptizatus, quando conscientiā dantis dicis attēdi quæ abluat, & non fidē percipere sed reatū qui fidem sumit à perfido? Tu quidē succūbere uideris tanto ponderi ueritatis, & dicis hoc te suadere, & hoc te uelle ut Christus det fidem, adq; ineundam uitā nouā Christus abluat Christianū, quæris aūt, per quem melius fiat quod sine ministro fieri non oportet. Petilianus tamen non dixit, conscientia ministrantis attenditur, per quā Christus abluat accipientis, aut per quā Christus det fidē, sed ipsa consciētia dantis, inquit, accipiētis abluit conscientiā. Nec dixit, quisquis fidē per Christū sumpserit, non fidē percipit sed reatū, ut à Christo ꝗ̄quis per aliū sumere uideretur, sed omnino dixit, à perfido sumpserit. Atq; ad hoc quasi probaret adiunxit, Omnis enim res origine & radice consistit, & si caput non habeat aliquid, nihil est, ipsum scilicet ministrū cuius conscientiā dixit attendi, non per quā Christus abluat, sed quæ abluat accipientis, ipsum prorsus ministrū originē, radicē caputq; faciens baptizati.

Caput XX

Proinde hoc loco, non Petiliano, cuius uerba non defendisti, sed tibi respondeo, qui pro tua sententia nescio quid aliud, non quod ille dixisti. Tu enim sicut scribis, hoc uis, hoc suades, ut non sicut dixit, cōscientia sancte dantis attēditur quæ abluat accipientē, uel accipienti det fidē, neq; ut ipse sit origo & radix caputq; credentis, sed per ipsum Christus abluat, per ipsum Christus det fidem, per ipsum Christus sit origo Christiani, per ipsum in Christo radicē Christianus figat, ꝑ ipsum Christus Christiani sit caput. Ideo enī quæris, per quē melius fiat quod à Christo fieri concedis, ubi & tu quantū uideo, nō negas hoc fieri posse per ministrū malū, sed dicis melius posse si per bonum. Quid est enim aliud quod dicis, hoc & nos suademus, hoc uolumus: sed quærimus per quem melius fiat, Ac per hoc abluit Christus, & per maculosā non sancte dantis, sed melius per mundā sancte dātis cōscientiam, dat fidē Christus, & per ministrū malū, sed melius per bonū, fit Christus origo Christiani, & per dispensatorē infidelē, sed melius per fidelem, Christianus radicē in Christo figit per colonū reprobū, sed melius per probū, potest Christus esse caput Christiani, & per Felicianū, sed melius existimas ꝑ Primianū. Parua itaq; inter nos in hac re, aut fortasse nulla dissensio est, Nā & ego dico, melius ꝑ bonū ministrū ꝗ̄ per malū dispēsari sacramēta diuina, uerū hoc ꝓpter ipsum ministrū melius est, ut eis rebus quas ministrat, uita & moribus congruat, non propter illum qui etiā si incurrerit in ministrū malum dispensantē ueritatē, securitatē accipit à domino suo monente ac dicente, Quæ dicunt facite, quæ aūt faciūt, facere nolite, dicūt enim & non faciūt. Addo etiā ad hoc esse melius, ut ille cui ministratᷣ, ministri boni probitatē ac sanctitatē diligēdo facilius imitetur, sed nō ideo ueriora & sanctiora sunt quæ ministrantᷣ quia per meliorē ministrātur. Illa nāq; per seipsa uera & sancta sunt ꝓpter deū uerum & sanctū cuius sunt, & ideo fieri potest ut accedens ad societatē populi dei, aliū inueniat à quo facile baptizetur, aliū eligat quem salubriter imitetur. Certus est enī sanctū esse sacramentū Christi, etiā si per minus sanctū uel non sanctū hominē ministratū est, se aūt eiusdē ipsius sacramenti sanctitate puniri si indigne acceperit, si male usus fuerit, si ei nō conueniēter & congrue uixerit.

Matth. 23

Caput XXI

Nā quæro abs te, Si forte quē Primianus in uestra cōmunione baptizauit pessime uiuat, quē uero Felicianus in Maximiniani schismate baptizauit, optime uiuat, cui nā eorū patere existimas regnū dei, utrū ei quē baptizauit secūdum te bonus malū: an ei qui baptizauit secundū Bagaiēse cōciliū sacrilegus religiosum? Sed forte dicis & uerū dicis, Nō potest esse religiosus in schismate cōstitutus, Assentio, ueruntamē potest esse in uestra cōmunione sacrilegus uel occultus à Primiano quem religiosū creditis baptizatus.

A baptizatus. Porrò si ille quẽ Felicianus in catena sacrilegij baptizauit, relicto schismatis sa/
crilegio ecclesiastica cõmunione corrigeretur, nunquid audes dicere ꝙ melior in illo baptis/
mus fieret, quamuis negare non audeas ipsum hominem fieri potuisse meliorẽ ? Hoc enim
& in ipso facto iudicastis, quandoquidem illos omnes quos Felicianus & Pretexatus in da/
mnato & detestato à uobis schismatis sacrilegio baptizauerunt, cũ illis ad uos redeuntibus
sine ulla destructione uel repetitione baptismi suscepistis. Si autem quod dixisti, sed quæri/
mus per quẽ melius fiat, cõparatiuum gradum pro positiuo posuisti, sic dicens, Quærimus
per quem melius fiat: ac si diceres, quærimus per quem bene fiat, uolẽs intelligi per malum
ministrum male fieri, nõ te uerbo urgeo, sed admoneo potius te dicere debuisse, quærimus
per quẽ fiat, quàm quærimus per quẽ bene fiat, quasi posset fieri ut nõ bene Christus det fi
dem, nõ bene sit Christus origo caputq; Christiani, non bene radix figatur in Christo: aut
enim non fit, aut si fit, proculdubio bene fit, Veruntamen ista tractamus, ne propter malos
dispẽsatores: nõ tamen suorũ sed dominicorum sacramentorũ, quos necesse est usq; ad tem
pus uentilationis areæ dominicæ cõmisceri, deseratur ipsa unitas frumẽtorum. Schisma au/
tem facere ab unitate Christi, aut in schismate esse, profecto malum est, & magnũ malum,
nec omnino fieri potest ut Christus det schismatico, nõ fidem sed sacrilegũ errorem, aut in
Christo radicem schismaticus fixerit, aut schismatico Christus sit origo & caput: & tamẽ ba
ptismum Christi si dederit, datum erit: si acceperit, acceptum erit, nõ ad uitam æternam, sed
ad pœnam æternã, si in eo sacrilegio perseuerauerit, non in malum cõuertendo bonũ quod
habet, sed malo suo bonum habendo quãdiu malus habet. Quæris forte ut hoc pro/ Caput XXII
bem, Quid aliud tibi dicam, nisi quod hoc opere institui, Bagaiense decretum lege, Felicia/
num & Pretexatum intuere, schismatici dederunt, uterq; à uobis recepti & collecti sunt, nec
illi degradati, nec illi rebaptizati. Iam certe non quæris utrum fiat melius per iustũ ministrũ
an per iniustũ, quoniã nõ ideo est baptismus melior quẽ dedit Primianus secũdum uos iu/
B stus, ꝙ ille quem dedit Felicianus iniustus. Certe iam intelligere cogeris quomodo Aposto
lus, dixerit, Neq; qui plantat est aliquid neq; qui rigat, sed qui incremẽtum dat deus, Teq; 1.Cor.3
frustra dixisse recolis, sicut qui plantat & rigat, nõ nisi colonus diligens & fidelis quæritur: sic
etiã in sacramẽto baptismatis nõ nisi iustissimus operarius approbatur. Ecce nec diligẽs nec
fidelis nec iustissimus, sed potius salutis suæ negligens & infidelis & iniustissimus Felicianus
fuit, quãdo Maximiniano sociatus, & sicut trecenti & decẽ uestri unius ore disertissime per/
sonant, in catena sacrilegij cõstitutus, baptismum quẽ non ausi estis rescindere ministrauit.
Certe ad hanc causam cernis non pertinere testimoniũ quod ex propheta posuisti, Dabo Hier.3
uobis pastores secundum cor meũ, & pascent uos pascentes cum disciplina. Felicianus enim
nec secundũ cor dei sacrilegus erat, nec oues eius in sacrilego schismate pascebat cũ discipli/
na, & tamen baptizabat eos, in quibus receptis cognouistis, nõ ipsius sed dei fuisse quod da
bat. Certe perspicis quomodo à me de scriptura sancta cõmemoratum est, Bonũ esse confi Psal.117
dere in domino quàm cõfidere in hominẽ, teq; inaniter quantum ad hanc causam pertinet
respondisse, ꝙ in eo magis ut iustus & si fidelis sit per quẽ hoc sacramentũ celebretur inqui/
ras, quia spem & fiduciã dei, non hominis habes: dei esse autẽ fidem atq; iustitiã, quam sem
per in eius ministris attendis. Ecce in Feliciano quando fuit famosi criminis reus, nec iustitia
nec fides erat, & tamen baptismus erat, & quibus ab eo datus est, cũ à uobis collecti sunt eis
accessisse iustitiã dicis, baptismum desiuisse non dicis. Proinde quòd deinceps à me Caput XXIII
quæris, Si à quocunq; & quomodocunq; datum baptismũ rescindi nõ debet, cur post Ioan
nem Apostoli baptizauerint, cur post Felicianum quos in sacrilego schismate baptizauerat
uestri nõ baptizauerint ? Et hinc saltem disce quicquid illud est quod de Ioannis baptismo
uel legitur uel disseritur, ab hac causa esse penitus alienũ. Quid autem tibi uisum sit nescio,
ut Iudæos quibus ait Petrus, Baptizetur autem unusquisq; uestrum in nomine domini Ie/ Acto.2
su Christi, iam fuisse à Moyse diceres baptizatos, qui post tot generationes nati fuerunt,
quàm ille dei famulus maiores eorum per rubrum mare transiecit, Aut si propterea Moysi Exo.14

baptiſmũ habebãt,quia ex illis propagati ſunt,quos in Moyſe baptizatos dicit Apoſtolus, C
aude dicere omnes qui naſcuntur ex fidelibus Chriſtianis, Chriſtianũ iã habere baptiſmũ,
Quod uides ut arbitror quanta uanitate dicat̃.Sed quomodo ſe habeat illud etiam ſi poſt
1.Cor.10 Moyſen dei famulũ Apoſtoli non baptizaſſent, te urgerem reddere rationem,cur poſt Fe
licianum Maximinianenſem ſacrilegũ ueſtri non baptizaſſent.Iam illud quod poſui, Si er
1.Cor.1 rabant illi qui uolebant eſſe Pauli,quæ tandem ſpes eorũ eſt , qui uolunt eſſe Donati? Pri
oribus partibus epiſtolæ tuæ non te defendiſſe puto,quod etiã ipſe conſyderas in his quæ
ſuperius ſatis diximus . Non ergo ſicut tibi uideris, & quaſi certus exultas,illa omnia quæ à
Petiliano uel quolibet alio dicta ſunt,recte dicta cõcludis.Ipſo quippe ordine quo à te bre
uiter illud recolẽdo reminiſcẽdo decurſa ſunt,ego potius in hac cauſa Maximinianenſiũ,nõ
ea recte dicta cõcludo,quia nec cõſcientia ſancte dantis erat in Feliciano,quãdo Maximini
ano cohærẽs catena ſacrilegij trahebat̃ , & à tã famoſi criminis reo, ac per hoc à manifeſto
pfido baptizabant̃,qui ab illo baptizabant̃ nec origo & radix & caput ad ſalutem illis erat
homo ſacrilegus: nec arbor bona erat ĩ ſacrilegij ſchiſmatis ſocietate dãnatus,& adhuc in eo
dẽ ſacrilegio cõſtitutus,nec bonus erat q de bono theſauro cordis ſui proferret bona,quãdo
Pſal.13 de illo & de alijs eius ſocijs dicebat̃ , quorũ os maledictione & amaritudine plenũ eſt,& ta
men quando cum illo ueſtri concordauerunt , baptiſmũ quem talis dederat,non ipſius eſſe
Cap. XXIIII ſed Chriſti aliquando ui ueritatis cognouerunt. Age iam,uideamus ſuo loco in epiſto
la,tu de Maximinianenſium cauſa quomodo te exuas. Omnes enim qui has litteras legũt,
expectãt proculdubio uel quid hinc à te dictũ ſit , ubi dictum ſit,uel à me quid reſponſum.
Ideo de Optato Gildoniano quod obiectis meis reſpondiſti,nolo diſcutere,nolo in homi
nis cauſa de cuius à ueſtris damnatione nil ago, diutius immorari,Facio certe iacturam hu
ius obiecti , & hoc fortaſſe apud poſteros cum illius fuerit obliterata memoria , nunc uero
q̃diu ſunt homines qui uitam illius moresq̃ nouerunt,parum me de illo dixiſſe q̃ falſum
potius conquerentur,Neq; enim ſic legunt litteras noſtras,ut tu qui ex me quæris,ille quem D
tanq̃ rapidum fluctũ appellauerim, quid abſorbuerit,cum illic habeas Prætexatũ & Felici
anum. Nam uerba mea illic ſic ſe habent, Ita quidem,inquam,iſti inſultant ſchiſmaticis ſuis
ut eos & mortuos & inſepultos uocent,ſed certe optare debuerunt ut ſepelirẽtur,ne de mul
titudine iacentium in litore cadauerum inſepultorum , Gildonianus Optatus incedẽs cum
agmine militari tanq̃ rapidus fluctus ultra proſiliẽs,Felicianum & Prætexatum poſtea re
ſorberet. Hæc uerba mea cum ibi legeris,cur non omnia poſuiſti? Cur me ueluti arguis,non
dixiſſe quid rapidus fluctus ille ſorbuerit,cum ibi ſcriptum uideas Felicianum & Prætexa
Cap. XXV tũ introrſus poſtea reſorberet? Quid enim aliud uelut ad magnam defenſionem ſuã
reſpõderi ueſtri ſolent,cum eis obijcitur Prætexati & Feliciani talis receptio damnatorum,
niſi Optatus hoc uoluit,Optatus hoc fecit? Quod & ipſæ ciuitates Muſticana & Aſſurita
na teſtantur,quæ ſe dicunt ex Optati comminatione Gildonianum militem formidãtes co
egiſſe epiſcopos ſuos ad cõmunionem redire Primiani. Verum tu quia hoc ab illo factum,
impudẽter negari poſſe uidiſti,hoc à me ſcriptũ negaſti,magis fortaſſis exiſtimans litteras
meas q̃ illam rẽ poſſe neſcire. Sed licuerit epiſcopis ueſtris neſcio quo Donatiano uel Numi
dico priuilegio de ſuo ignorare collega qcquid tota Aphrica cõclamabat, cũ Aphris ab A
phris obiecta crimina nunq̃ probata,totiẽs abſoluta oriẽtalibus & occidẽtalibus terræ fini
bus ignota eſſe nõ ſinant,ualeat apud uos baptiſmus ab Optato datus,quem ſic damnare
noluiſti,ut tamen nõ fueris auſus abſoluere,& non ualeat datus baptiſmus in eccleſijs Apo
ſtolico labore fundatis,Corinthiorũ,Galatarũ,Epheſiorum, Coloſſenſium,Philippenſium
Theſſalonicenſiũ , cæterarũq; in ſanctis litteris, quas & uos legiſtis conſcriptarũ, ubi Cæci
liani,non dico falſum illud crimen, ſed forte nec uerum nomen auditum eſt,habuerit conſci
entiam ſancte dantis Optatus in illa uita , quam tu ſicut ſcripta tua indicãt,etiam ſi propter
nos damnare erubuiſti, tamen propter deum abſoluere timuiſti,in illa etiam publica fama
ubi latentẽ tibi uiſum eſt attendi poſſe conſcientiã , & accuſetur conſcientia tot tantarumq;
gentium

A gentium Christianarũ,quia remotissimas lites ignorauit Aphrorũ. Nunquid etiã crimina istorũ, Feliciani scilicet & Prætexati,quos trecenti & decem plenario concilio damnauerũt, similiter ignorare potuerũt? Et adhuc obijcis unitati catholicæ nescio quæ facta nostrorũ,quæ aut falsa sunt,aut peccata nõ sunt,aut etiã si uera atq; peccata sint, bonorũ societatẽ maculare nõ possunt. Neq; enim boni cõmunicant peccatis alienis, quibus utiq; faciendis non cõsentiunt,quãuis cũ ipsis qui ea faciunt,donec de area dominica sicut palea uẽtilabro ultimo separentur,nõ eorũ peccata,sed dei sacramenta cõmunicent,& intra eandem sagenam uelut pisces boni cum malis usq; ad separationem quæ in litore,hoc est,in fine seculi tanquã in fine maris futura est,nõ ab eis,corporum segregatione, sed uitæ ac morũ diuersitate disiuncti sunt,Sicut nec undecim Apostoli furtis Iudæ cõmunicabant, & tamen cũ illo eidẽ domino uisibiliter cohærebant,eundem magistrũ audiebant,ab eodem creditũ Euangelium percipiebant,eadem sacramenta sumebãt,corporali cum illo congregatione permixti,spiritali dissimilitudine separati.Sicut Apostolus Paulus non cõmunicabat cõtumaciæ & inuidiæ,hoc est diabolicis uitijs eorũ qui non caste Christũ annuntiabant,& tamen cum eis eundem Christũ prædicabat,eiusdem Christi sacramẽta participabat:& de his dicebat, Siue occasione,siue ueritate Christus annuntietur.Nam hos martyr Cyprianus amantissimus unitatis,non aliquo schismate uel hæresi separatos,sed fratribus corporali cõgregatione fuisse cõmixtos,& intellexit & scripsit:sicut idem etiã ipse Cyprianus auariciæ,rapinis,fœnori collegarum non cõmunicabat,quos dicebat esurientibus in ecclesia fratribus habere argentũ largiter uelle fundos insidiosis fraudibus rapere, usuris multiplicãtibus fœnus augere,quod malũ etiã idololatriæ cõparauit,quorũ tamẽ corporalẽ congregationẽ nõ refugiebat, ad eadẽ altaria cõsistebat, eundẽ sacratissimũ cibũ potũq; sumebat.Illi enim nõ alijs, sed sibi iudiciũ manducabant & bibebant.Ille autẽ cum talibus non eorum peccata sed mysteria Christi cõmunicabat,cõiunctissimus cœtibus,disiũctissimus moribus. Ad hoc enim
B & illæ similitudines in scripturis,&illa exempla præmissa sunt,ut disceremus frumentũ esse, nec aream dominicã propter paleæ cõmixtionem deserere, pisces boni esse, nec propter cõmixtionem malorũ diruptis rætibus foras ire,uasa esse misericordiæ in honore facta atque mundata,nec propter uasa perditionis & cõtumeliæ de domo magna fugere . Nulla enim causa in utrorumq; tẽporali congregatione atq; permixtione laudabiliter tolerantur mali, nisi ne damnabiliter deserantur boni.Quod cum & uos in uestris tam multis & tam manifestis malis eadẽ necessitate faciatis:potes facile si uelis,aduertere, q; non nisi animositate sacrilega uos à Christianis tot ac tantis gentibus separatis. Itaq; non solũ Optatus in illa Gildoniana societate notissimus,sed quilibet obscurus apud uos si te sciẽte mali aliquid fecerit,cum eum nõ potueris à uestra cõmunione separare,quia uel tibi nõ creditur accusanti,uel accusare nõ audes,ne nõ ualeas cõprobare,aut deserenda tibi est pars Donati,aut talis eris qualis ille cuius peccatũ nõ ignoras,quãuis dissimiliter uiuas, Hoc nõ secundũ uerã sed secundũ uestrã sententiã uobis rectissime dicit, Quis enim nescit te alienũ esse ab illius malo,si cõsensione peccato eius nõ cõmunicas,sed hinc agnoscere cogeris, quãta impietate obijciatis orbi Christiano, uel falsa uel certe ignota crimina Aphrorũ, cũ tibi obijci nolis q̃d de altero scis,quia hoc eis nõ potes ꝑsuadere à quorum nõ uis societate discedere,Ita ne deseras quos putas bonos,ferre cogeris quos nosti malos,Ac per hoc omnes cõuincit ueritas,malos,q ꝓpter aliena crimina seu uera seu falsa,cæteris tamẽ incognita:sibi aũt nõ offutura,dirupta unitate tot gentiũ deseruerunt bonos.Hoc tam magnũ nefas partis Donati ne aliquo modo excusare possetis,causa uobis Maximinianensiũ procurata est, in quo uelut speculo uestrã prauitatẽ cõspectam si uolueritis corrigatis, si aũt nolueritis nolo quicq; grauius dicere,quando scio te cor habere. Quid enim cõtra ista dicturus es? Bene,quia ipse scribis, cũ de Maximinianẽsibus dãnatis & receptis legisses totũ quod inserui litteris meis, ualde te fuisse permotum .Credo prorsus uides causam,quæ ualde debuerat permouere.

Videamus ergo, tua ista permotio qua nam reddita ratiõe sedata est. Statim te dicis à uestris episcopis diligentius inquisisse,atq; ipsis docentibus,& decretum concilij & sententiam

Marginal notes: Quod boni peccatis alienis non contaminãtur si nõ cõsentiãt.ca. XXVI — Matth.3 — Matth.13 — Ioan.12 & 13 — Phil.1 — 1.Cor.11 — Matth.3 — Matth.13 — 2.Timo.2 — Caput XXVII — Caput XXVIII

tiam in eos qui damnati sunt dictam, & rei totius ordinem cognouisse, deinde etiã me cre- C
dens adhuc ignorare quid gestum sit, atq; admonẽs, ut quid habeat ueritas dicerem, narra-
sti planè non quid ueritas habeat, sed quid incautis & negligentibus uestri pro ueritate sup
ponãt. Dicis enim, Cum q̃plurimos episcopos error sibi Maximiniani sociare cõtenderet,
contracto à uestris concilio in eos omnes qui in eius schismate perstitissent, prolatã esse sen
tentiam, quam me quoq; legisse commemoras. Quæ cum sententia consensu omniũ firma-
retur, placuisse tamen decreto cõcilij dilationem temporis dari, intra quod si quis corrigi uo
luisset, innocẽs haberetur. Sic esse factum, ut non solum illi duo quos memoro, sed etiã mul
ti alij purgati atq; innocentes ecclesiæ redderentur. Quorum ideo putas baptisma nõ debu-
isse rescindi, quia intra diem præstitutum restituti peremptoria sententia non tenerẽtur, nec
cum baptizarent fuissent ab ecclesia separati, needum scilicet transacti temporis meta diffini
ta disiuncti. Hic ergo in ea ipsa falsitate narrationis tuæ, quandoquidem non solum senten
tias, uerum & ipsa uerba tua posui, miror ingenium tuum, miror animum ingenio reluctã-
tem. Nunq̃ uspiã sic apparuit quantum ualeat præiudicium præsumptionis humanæ, uel
ad non intuendam manifestissimam ueritatem, uel ad affirmandam impudentissimam fal
sitatem. Itane te tam aperte repugnantia posuisse non sentis, ut uix credibile sit quod unus
homo dicere utraq; potuerit? Tu nempe dicis in eos omnes qui in Maximiniani schismate
perstitissent, prolatam esse sententiam, & placuisse dilationem temporis dari, intra quod si
quis corrigi uoluisset, innocens haberetur. Quomodo ergo tu idem dicis, non eos extra eccle
siam baptizasse, anteq̃ se ab illo schismate correxissent, si quãdo cum Maximiniano erant
non erãt extra ecclesiam? Aduertis ne quid dicas? Inuenis qua exeas, quo confugias, ubi te
Caput XXIX abscõdas? Vides certe dum manifestos errores defendere conaris alienos, nihil te age-
re, nisi subiungere manifestiores tuos. Ecce lege uerba tua, sic à me prorsus commemorãtur
ut à te scripta sunt. Cum q̃plurimos, inquis, episcopos error sibi Maximiniani sociare contẽ
deret cõtracto à nostris concilio in eos omnes qui in eius schismate perstitissent, prolata sen D
tentia est, quam tu quoq; te legisse testaris. Quæ cum sententia consensu omnium firmare-
tur, placuit tamen decreto concilij dilationem tẽporis dari, intra quod si quis corrigi uoluis-
set, innocens haberetur. Hæc dicens siccine contra teipsum sensum claudis, ut non aduertas
q; hi omnes qui propterea contra se ferri sententiam concilij meruerunt quia Maximiniano
sociebantur, anteq̃ se intra dilationis tempus corrigerent in eodem schismate consistebant.
Ibi ergo baptizabant? Obsecro te quid inanem caliginem perspicuis rebus aspergis, quam
rursus tuorum uerborum nõ minore perspicuitate dispergis? Dico enim Prætexatum & Fe
licianum Maximiniani ordinatores in eo quod commiserunt, in sacrilego schismate bapti-
zasse, & ab eis baptizatos cum eis esse susceptos, non rescisso baptismate quod in schismate
dederant quod sacrilege ministrauerant, quod ore maledictione pleno, quod labijs cum ue
neno aspidum consecrauerant. Talia quippe in eos dicuntur, eam quippe sententiam in eos
Cap. XXX omnes prolatam esse non negas, Hic tu respondes, quod non solum duo isti quos me-
moro, sed etiam multi alij purgati atq; innocentes intra diem dilationis se ecclesiæ reddide-
runt. Quo uerbo me adiuuas, quo uerbo mecum asseris ueritatem, caliginemq; illã quam co
nabaris offundere discutis. Cũ enim dicis eos se ecclesiæ reddidisse, proculdubio fateris eos
extra ecclesiam fuisse, Vbi ergo anteq̃ se ecclesiæ redderẽt fuerunt? Vbi baptizauerũt, ergo
extra ecclesiam baptisma fuit quod dederunt. Ab hoc inexplicabili implicamento dũ te co-
naris euoluere, rursus inuolueris. Dicis enim ideo eorum baptisma nõ debuisse rescindi, q̃a
intra diem præstitutum restituti, peremptoria sententia non tenerẽtur. Quõ ergo dicis ante
diẽ restitutionis nõ fuisse ab ecclesia separatos, quos ante diẽ dilatiõis cõfiteris ecclesiæ resti-
tutos? Si homines sumus, si qualẽcunq; rationẽ, si sensum habemus humanũ, si non pecora
pecorib. si nõ ligna & lapides lignis & lapidibus loq̃mur, non meis tm̃, sed etiã ipsis tuis uer
bis eminet, apparet, elucet in Maximiniani schismate baptismũ datũ uestros ausos non fuis
se rescindere, qui homines baptizatos in ecclesijs quas in gratia dñi proprio labore Aposto
li propagauerint, nõ dubitãt Christianos negare, exufflare, rebaptizare. Tu dicis, tu scribis,
ecce

A ecce teipsum audi, lege teipsum. Tu, inq̄, dicis, tu scribis in eos oēs qui in Maximiniani schis
mate perstitissent, cõtracto à uestris cõcilio prolatã esse sententiã. Tu dicis, tu scribis, hac sen
tentia consensu omniũ confirmata, placuisse tamen dilationẽ temporis dari, intra quod si qs
corrigi uoluisset, innocens haberetur. Tu dicis, tu scribis, non solũ duos inde quos memoro,
sed multos alios purgatos atq; innocentes se uestræ ecclesiæ reddidisse. Tu dicis, tu scribis,
ideo eorũ baptisma non debuisse rescindi, quia intra diem præstitutum, perẽptoria sentẽtia Caput XXXI
non tenerentur. Quid tantũ præualet ingenio tã bono causa tam mala homo cordate,
homo litterate? Isti in quos propterea est illa prolata sententia, quia sicut ipse dicis, in Maxi
miniani schismate persistebant, anteq̃ sicut dicis restituerent, ubi erant, ibi sacramenta cele-
brabãt, ibi baptizabant. Et ut uerbis illius plenarij cõcilij magis utar, Ibi uiperei seminis no-
xios partus tardo calore uaporabant, ibi publici facinoris & parricidij sui fœta scelerũ uota
gignebant, Ibi parturiebant iniustitiã, concipiebant laborẽ, & pariebãt iniquitatẽ, Ibi iã nõ
confusa criminũ silua nomina eorũ designabat ad pœnam, Ibi eis indulgentiæ funis dũ cle-
mentiæ dimitteretur linea, iã causa quos puniret inuenerat, Illuc eorũ tanq̃ in asperos sco-
pulos ueridica unda naufraga membra proiecerat, Eorum pereuntiũ ibi erant litora Aegy-
ptiorũ exẽplo funeribus plena, nec ipsam inuenientia sepulturã, Ibi nõ solũ Maximinianũ,
fidei æmulũ, ueritatis adulterũ, ecclesiæ matris inimicũ, Dathã, Chore & Abiron ministrum
de pacis gremio sentẽtiæ fulmẽ excusserat, nec solum mors iusta sui sceleris condẽnabat, sed
etiã trahebat ad consortiũ criminis plurimos catena sacrilegij, Ibi erat uenenũ aspidũ sub la
bijs eorũ, Ibi eorum os maledictione & amaritudine plenũ, Ibi ueloces eorũ pedes ad effũ
dendũ sanguinem, Ibi contritio & infelicitas in uijs eorum, & uiam pacis non cognoscebãt,
nec erat timor dei ante oculos eorum, Ibi iacebant mẽbra abscisa quæ pestifera putredo ita
corruperat, ut plus haberet in abscisione solaminis, q̃ in remissione medicaminis. Ibi erant
famosi criminis rei Victorianus Carcabianẽsis, & cæteri cum isto duodecim, inter quos Præ
B texatus Assuritanus & Felicianus Musticanus, de q̃bus receptis agimus, qui eundem Max
iminianũ præsentes ordinauerant, hoc est funesto opere perditionis uas sordidũ collecta fæ
culẽtia glutinauerant, Ibi tanto facinori tanq̃ illicito incestui clerici Carthaginis lenociniũ
præbuerũt. Tales ministri sacramentorũ, nondũ correcti, nondum uobis redditi ac restitu-
ti in schismate Maximiniani baptizauerant, & post tales ministros sacramẽtorũ correctos,
redditos restitutos uestri non rebaptizauerũt. Quid sola in uobis præualet animosi-
tas? Aliquando attendatur, aliquando audiatur & ueritas, Quid innitũtur insanissimæ ne-
bulæ dilationis datæ? Non ipsis data est dilatio, de quibus dictũ est, damnatos esse cogno
scite, de quibus etiã prædictũ est quales fuerint, quid fecerint, cur eos oportuerit iã sine dila-
tiõe dãnari, q; scilicet Maximinianũ impositis manibus præsentes ordinauerũt. Hoc est ẽm
quid significarunt, dicẽdo q; funesto opere perditionis uas sordidũ collecta fæculentia gluti
nauerint. Illis aũt data est dilatio qui ordinationi Maximiniani non interfuerunt, q̃uis in
eius societate atq; schismate cõstituti, tantũ quia manus ei q; absentes fuerant nõ imposue-
rũt, à dãnatis eadẽ concilij sentẽtia distinguit, Nã cũ dixissent illos quorũ & nomina cõscri
pserunt, dãnatos esse cognoscite, eos aũt, inquiũt, quos sacrilegi surculi nõ polluere plãtaria,
hoc est qui à Maximiniani capite proprias manus uerecũdo fidei pudore retraxerũt, ad ma
trẽ ecclesiã redire permisimus. Quid planius, quid distinctius, qd apertius? Illos dicũt famo
si criminis reos qui funesto opere perditionis uas sordidũ collecta fæculẽtia glutinarũt, dã-
natos esse cognoscite. Hos aũt dicũt quos sacrilegi surculi nõ polluere plãtaria, hoc est quia
à Maximiniani capite proprias manus uerecũdo fidei pudore retraxerũt, ad matrẽ ecclesiæ
permisimus redire, & quia ex illis dãnatis duo postea saluo honore suscepti sunt, nõ inuenit
hoc queadmodũ defendat, nisi ut omnibus dicat, dilatio fuisse cõcessa. Sed concessa Cap. XXXIII
sit omnibus, nẽpe quotquot ad uos ab illo schismate redierũt, anteq̃ redirent, illic fuerunt
illic baptizauerũt, Inde ad uos sine destructione sui honoris & baptismi redeuntes, si frons
assit, ora uestra clauserunt. Cum enim quærimus antequam se sicut ipse dixisti, ecclesiæ red-
didissent, & ante diem præstitutum restituti fuissent, ubi erant? quid aliud uos res ipsa re-

Quod decreto Bagaiensis cõcilij qui proprijs manibus Maximinianũ non ordinauerãt, innocẽtes decernũtur. Caput XXXII

spõdere cõpellit, nisi in schismate Maximiniani, propter quod illa in omnes est prolata sen C
tia? Ibi ergo baptizauerunt eos in quibus ad uos simul inde uenientibus baptismũ Christi
nõ ausi estis rescindere, quia coacti estis agnoscere. Vnde ipso facto uestro, opere uestro, iu/
dicio uestro aduersus uos merito recteq; concluditur agnoscendũ esse baptismum Christi,
etiã si extra ecclesiam datus fuerit, & ideo uos hoc pie cognoscere in uestris, uos impie rescin
dere in nostris. Sed forte pœnitet talia te uerba posuisse, quæ hanc ueritatem nimis urgent,
quoniam dixisti factũ est, ut si se ecclesiæ reddidissent & ante diem præstitutũ restituti, perẽ
ptoria sententia non tenerẽtur, ut responderetur tibi, Quomodo se ecclesiæ reddiderũt, quo/
modo eidẽ restituti sunt, si ab ea nõ erãt separati, aut si separati erãt, quomodo baptizabãt?

Caput XXXIIII Sed quid aliud diceres nisi quod ab eis audieras quos consuluisti, cum ex hac causa lit/
teris meis permouereris, & tamen fortassis te arguant, te reprehendãt q; talia uerba incaute
posueris. Est quod te aduersus eos maxime muniat, ac tuã tristitiã cõsoletur. Nam & ipsi in
eiusdem concilij decreto talia posuerunt, unde si nobis lecto isto opusculo nostro ita respon
dere uoluerint q; eis non præiudicẽt, uerba laici sui, uerba ipsorum cõtinuo recitabimus. Eos
aũt, inquiunt, quos sacrilegi surculi non polluere plãtaria, hoc est qui à Maximiniani capite
proprias manus uerecũdo fidei pudore retraxerũt, ad matrẽ ecclesiã redire permisimus. Cũ
enim eis dicitur. isti quos ad matrẽ ecclesiam redire permisistis, anteq; redirent ubi erant? si/
militer urgentur ut tu pauloante uerbis à te positis urgebaris, Vbi enim eos fuisse responde
bunt, nisi in schismate Maximiniani? Sed ubi uelint eos fuisse cõtendant, certe qui ad eccle/
siam redire permissi sunt, in ecclesia non fuerunt, Ergo extra ecclesiã baptizauerunt, & simul
baptizatores & baptizati ad ecclesiam redeuntes, nec illi honores quos extra gesserãt, nec illi
baptisma quod extra acceperant amiserunt. Et tu quidẽ quãtum potuisti in causa mala cau
te locutus es ut diceres, Placuit tamen decreto concilij dilationẽ temporis dari, intra quod si
quis corrigi uoluisset, innocens haberetur. Illi aũt nec corrigendos eos fuisse dixerũt, quibus
data est illa dilatio, sed tanq; omnino impolluti atq; innocentes in Maximiniani societate D

Caput XXXV fuerunt, sic de illis loquuntur cũ ipsam prorogant dilationẽ. Quid est enim aliud quod
dicunt, Eos autem quos sacrilegi surculi non polluere plantaria, ad matrem ecclesiã redire p
misimus. Ac ne parũ sit, uide quid adiungat. Quantũ enim de reorũ, inquiũt, morte purga/
mur, tanto de innocentiũ reditu gratulamur. Cur itaq; tu dicis, placuisse dilationẽ temporis
dari, intra quod si quis corrigi uellet innocẽs haberetur, cũ eam uideas impollutis atq; inno
cẽtibus datã? Sed uidelicet tu timuisti ne tibi diceretur, quare dabatur dilatio eis quos non
polluerat Maximinianus, ideo dilatione illa corrigendos esse censuisti, illi timuerunt ne sibi
diceretur, quare in suis honoribus pollutos suscipe uoluistis, ideo se impollutis dilationẽ de

Caput XXXVI disse dixerunt Proinde singula timuistis, sed alterutrũ oppugnatur ex altero, Nã tibi
dicitur, Quomodo existimas corrigendos quos tui prædicant impollutos? Illis aũt dicitur,
Quomodo asseritis impollutos, & si non manũ imponẽdo capiti Maximiniani, tamen schis
matis eius cõmunione maculatos? Cuius aũt animus, cuius uires, cuius lingua sufficiat pro/
loqui tã intolerandũ dolorem, ut pars Donati discissa resarciatur, ne socios Aphros in A/
phrica polluat Maximinianus, nec ad ipsam radicẽ unitatis rami fracti regredi permittat? :
Tot remotissimas gentes polluit ex Aphrica Cæcilianus ex die concilij Bagaiensis, hoc est
ab octauo calendis Maij usq; ad diem dilationis datæ illius, hoc est octauo calendarum Ia

Caput XXXVII nuarij. Octo mẽses numerãtur in hoc tã longi tẽporis interuallo. Illi quibus dilatio da
ta est, maculabantur societate damnati Maximiniani, an non maculabantur? Si maculabã/
tur, quomodo dicitur, Eos aũt quos sacrilegi surculi nõ polluere plantaria, ad matrem eccle/
siã redire permisimus? Si non maculabantur, quõ nos atq; omnesquæ ubiq; sunt Christi/
anas gẽtes potuit ignotorũ, nõ dicã falsorũ maculare certe alienorũ cõtagio peccatorũ? Sed
ideo, inquis, dilatio data est, quæ si trãsissent, illis nõ redeũtibus tũc macularẽtur, & in pœnã
dãnationis incurrerent. Nõ ergo eos peccatũ illius societatis, sed dei constitutio maculabat.
Si ergo nullus dies cõstitueret, immaculati utiq; permanerẽt. Quid de uobis male meruit
orbis terrarũ? Cur eñ maculatũ p̃hibetis peccatis alienis, cui nullũ tẽpus dilationis cõstitu/
istis.

A ſtis,cũ tanta ſit ueſtra potentia,ut homines quãdo uolueritis peccatoribus ſocientur,& quã/
do uolueritis inquinentur innocentes? Et iã polluti erant quibus in parte Maximiniani da/
batur dilatio,intra cuius diem ſi remearent ad uos,haberent integri honoris ac fidei funda/
menta. Si aũt ille dies eis non redeuntibus præteriret, tunc polluti,tunc ſcelerati,tunc perdi/
ti ſuppliciũ dãnationis incurrerent, tunc humiliarentur per pœnitentiã degradatione mira
prædicentiũ hominũ. Nõ iã ut uetus ꝓuerbiũ fert,quod uolumus ſanctũ eſt,ſed etiã quã/
do uolumus & q̃diu uolumus. Cõtingat alicui ueſtrũ orare in naui nobiſcũ,iã pollutus iam
traditor appellat. Cõmunicãt altaria dãnatores Primiani cũ Maximiniano, ueritatis adul
tero,eccleſiæ matris inimico,Dathan,Chore & Abirõ miniſtro,& per octo mẽſes innocẽtes
impollutiq; perſiſtũt. Proinde ſi q ex his quinto Calẽdis Ianuarij,ſe ueſtræ cõmunioni red
diderũt,de innocẽtiũ eſtis reditu gratulati,eorũ ſcilicet, quos ſacrilegi ſurculi nõ polluere plã
taria. Quid uos promeruerũt tot dies octo mẽſium, à die octauo calendarũ Maiarũ,uſq;
ad diem octauũ calendarũ Ianuarij,quos ita ſanctificaſtis,ut per eos quicũq; cõmunioni ſa
crilegæ atq; damnati Maximiniani cohærerent,nõ polluerentur nec efficerẽtur nocentes. Et
quid uos offendit tã ſanctus dies natalis ipſius domini noſtri, ut ſolus aduentu & tranſitu
ſuo pollueret innocẽtes,atq; in eis qui in illo ſchiſmate baptizarũt, per omnes illos dies ſan
ctus maneret baptiſmus Christi & immundus fieret per natalẽ Christi? Quid nõ au
deat humana temeritas, cũ in ſententiã nefandi præcipitatur erroris, quã relinquere ꝓpter
ueritatem pudet, & defendere contra ueritatẽ non pudet? Sed quid hinc plura,ubi quilibet
obſtinatiſſimus qui contra omnes uoces rationis obduruit,neceſſe eſt fateatur de quibus di
citur,Si ſe eccleſiæ reddidiſſent, & ante diẽ præſtitutum reſtituti eſſent,quæ uerba ipſe poſui
iſti,eos deniq; de quibus dicitur,ad matrem eccleſiam redire permiſimus, de innocẽtium re/
ditu gratulamur, ac ne anguſtum redeuntibus tẽpus,ſpem ſalutis artatæ diei preſſura ſub/
ducat,uſq; in illum diem agnitionis pandimus ianuã,ut integri honoris ac fidei regreſſi ha/
B beant fundamenta,quã quiſq; ſi ingredi nequiuerit pigra ſegnitia, ſciat ſibi ad omnes ueni
ales aditus uiã eſſe ſubductã,& poſt præſtitutũ diẽ redeuntibus fixa pœnitẽtia, quæ uerba
trecenti & decẽ in ſententia ſua totiens inculcarunt. Neceſſe eſt,inq̃,quilibet aduerſarius fate
atur eos de quibus iſta dicuntur,antequã ſe uobis redderent,antequã uobis reſtituerentur,an/
teq; ad uos redirent, antequã regreſſi ianuã dilationis ingrederentur, non fuiſſe uobiſcum,
extra ueſtram communionem in eo ſchiſmate quo ſe à uobis ſeparauerant baptizaſſe, inde
uobis redditi ac reſtituti ubi à uobis alienati erant, inde ad uos redeuntes & regredientes
quo à uobis foris erant & tenuerant, non diminutos honores ſuos,& ſecum introduxerunt
non rebaptizandos baptizatos ſuos. Quid adhuc peſſimæ cauſæ patrocinium perti/
tinaciſſimum prebes? Acquieſce tandem non mihi, ſed ipſi qua conuincimini ueritati. Vide
quanq; uerum dixerim,quod fruſtra labefactare conatus es, quanta fuit pro pace toleran/
da. Atq; ut eiſdem identidẽ uerbis utar,quibus in illis litteris uſus ſum, pro pace Christi re/
dite ad eccleſiã, quæ non damnauit incognita,ſi pro pace Donati placuit reuocare damna/
ta. Si enim ex his duodecim quos cũ Maximiniano ſine dilatione damnauerant, Felicianũ
& Prætexatũ, poſtea receperũt, quomodo falſum eſt eos reuocaſſe dãnata? Si aũt & ipſis
dilatio data eſt,quos dixerunt,damnatos eſſe cognoſcite, etiam ſi nullus eorũ poſtea reme/
aret,placuit tñ reuocare dãnata,quandò poſt ſententiã qua dictũ eſt,dãnatos eſſe cognoſci
te,data eſt dilatio qua eis liceret euacuata dãnatione remeare. Hæc dicta ſufficerent, etiam
ſi uerũ eſſet quod te dicis cum hac cauſa Maximinianenſiũ, ualde permotus eſſes à tuis epi
ſcopis cognouiſſe. Quid aũt agis quia & falſum eſt? Quære aut ſi habes inſpice diẽ geſtorũ
proconſulariũ,quo poſtulatio dicta eſt à Ticiano aduerſus Felicianũ & Prætexatũ, ut pelle
rent locis,& inde quantũ poſt diem dilationis illius hoc factũ eſt, Nã dies eſt cõcilij Bagaiẽ
ſis conſulatu Auguſtorũ Archadij ter,& Honorij iterũ octauo calendis Maij, dies aũt dila
tionis hinc uſq; ad octauũ calendis Ianuarij. Poſtulatio uero iſta Ticiani dicta eſt poſt iſtũ
conſulatum die ſexto nonas Martij. Proinde apparet tertium ferme agi menſem, cũ
à procon/

Arguit contra Donatiſtas ex eorũ dictis, Caput XXXVIII

Caput XXXIX

Caput XL

à proconsule petitur ut Felicianus & Prætexatus sedibus propulsentur, tanq͂ collegæ Maximiniani q̄s sibi cõsociauerat ad furorē, Nam cũ memoratus aduocatus de Maximiniano quod sufficere uidebatur, in eadē postulatiõe dixisset, Eos quoq;, inq̄t, quos alienæ præsumptionis error attraxerat, portu primo proposito pœnitēdi, si reuerti cuperent, intra tēpus ad religiõis tramitē destitutũ, pari uigoris admonitione cõpescuit, sed suis institutis, inquit, iniquitas delectatur, & semetipsam nõ deserit, cũ semel p̄cipitata corruerit. Idē nanq; Maximianus cœptã nutrit audaciã, & alios sibimet cõsociat ad furorē, Inter quos etiã Felicianus q̄dã, qui primo recta sectatus deprauationis huius attaminatione fuscatur in Musticana positus ciuitate, deo omnipotēti parietes consecratos, ecclesiã uenerandã quasi quadã obsessiõe credidit retinendã. Hunc etiã Prætexatus in Assuritanis partibus imitatur. Audis ne aduocati uerba clarissima & manifestissima, quibus dicit istos de quibus agimus, quia portu proposito pœnitendi, dũ suis institutis iniquitas delectatur, cũ semel præcipitata corruerit, contempserũt locis ecclesiasticis expellēdos, ubi si dies posset latere gestorũ, cuiuis obtusissimo satis eluceret, q͂ contra eos nõ ita proconsularis potestas adiretur, sicut illic magis apparet sine ulla imptita dilatione dãnati, aut intra diē dilationis qui omnibus datus est uobis, restitui noluissent. Cũ uero etiã dies gestorũ cuiuslibet obstinatione oculos auresq; sic feriat usq; adeo illos etiã post transactũ dilationis diē in uestra cõmunione non fuisse, & Maximiniano cohæsisse, ut ob hoc aduersus eos tã terribilis iudiciariæ iussionis impetraretur autoritas, Quid ad hæc dicitur? Quid adhuc cõtra tã perspicuã ueritatē mira impudētiæ cæcitate cõtenditur? Quid adhuc ab eis qui cũ unitate partis Donati etiã concordiã sacrilegorũ damnatorũ tenere uoluerunt, cõtra unitatē Christi tanta insania rebellatur? Quid adhuc baptismus Christi etiã in sacrilego schismate ueneratione debita cognitus, in tot catholicis gentibus impia præsumptione respuitur, sacrilega repetitione uiolatur?

Caput XLI Nolo quærere quanto post huius postulationis diē qua Felicianus & prætexatus Ticiani aduocati uerbis tã grauiter accusantur, in uestrã communionem recepti sunt. Sufficit q͂ eadē postulatio tanto post finē præstitutæ illius dilationis eos à uestra cõmunione separatos, in Maximiniani schismate fuisse conuincit, quos postea recepistis, quorũ honores nulla ex parte minuistis, à quibus datũ, quis in sacrilego schismate baptismũ, sicut reuera timendũ fuit, rescindere timuistis. Nunquid iã in hac causa se contra nos lingua cuiuslibet pertinacissimi commoueret, si se moueri in hominis ore, sub hominis fronte sentiret? Erraui planè fateor, eo q͂ in illis litteris posui de illa Bagaiēsis concilij sententia, quoniã dixi cum apud eos decernēda recitata est, ore lætissimo acclamauerunt, Nunc autem cum à nobis recitata fuerint obmutescunt. Verum quod dixisti, Ecce non obmutescunt uerecundia quippe in rebus tam manifestis uel etiã ipsa impudentia obmutescere potest, insania non potest. Neq; hoc dictum de te accipias qui tuis episcopis mētientibus credidisti, nec de illis omnibus, neq; enim omnes de hac re permotus cõsulere potuisti, sed de his qui cũ se scirent quanta & quando cõtra Prætexatũ & Felicianum apud iudices gesta sunt, quod tuis inseruisti litteris, tibi ausi sunt dicere quòd ante diem præstitutæ dilationis, Felicianus & Prætexatus uestræ cõmunionis restituti peremptoria sentētia nõ tenerentur obstricti. Aut si & ipsi forte ista nescierũt, nunc saltē cum hæc legitis taceat uerecundia, taceat & ipsa qualiscunq; hominis impudētia, sola certe quæ contra tã euidentē ueritatem clamat insania relinquatur, & illa erit fortassis sanabilis si compescatur à sanis.

Caput XLII Nunc uide quemadmodũ de me dixeris, Testis mendax nõ erit impunitus, cum putares me in hac Maximinianensium causa fuisse mentitũ. Ego tibi hoc non repono, quippe forte locutus es quod incauta amicitia credidisti, non quod fallaci corde † fuisti. Homines sumus, Qua tandem uigilantia efficere possumus, ne uel putando uel loquendo in aliquo labamur?

Prouer.19

al. finxisti

Caput XLIII Sed contra medicinã correctionis obsurdescere non debemus. Nunc attende quantã mihi etiã in cæteris partibus epistolæ tuæ causa ista Maximinianensiũ præbeat respondendi facilitatem. Quicq̄d de traditoribus uelut nostris dicendũ putasti, quanq͂ uestri potius hoc fecisse doceantur, q̄d & in illo triũ uoluminũ ope satis superq; monstraui, uide tamen & responde

A & responde si potes,utrū hoc crimen quorūlibet fuerit, polluere potuerit in unitate tot gen
tiū Christianos, uel longe remotissimos uel longe posteros,si crimen sacrilegi surculi in Ma
ximiniani maculare non potuit uel socios Aphros quibus dantes dilationē trecenti & decē
episcopi uestri dixerūt, quos sacrilegi surculi non polluere plantaria, uel uosipsos qui non so
lū istos quos innocentes dixistis,uerūetiam in illo sacrilegio iā damnatos , tanta concordia
suscepistis,dicis oriētalibus nota fuisse crimina traditorū,quādo tibi Aphro Maximinianē
siū schisma in Aphricæ capite cōmissum,anteq̄ meas litteras legeres ualde permotus cōsu/
leres episcopos uestros,incognitū fuit,& cū consuluisses uerum ab eis audire minime potui/
sti.Quos certe si defendis,ne dicas mentitos,concedis ignaros,& tamen nec nos nec orientis
nec occidentis tot tantosq̄ populos saltē nescire permittis causam Cæciliani, cum isti nesci/
ant Prætexati & Feliciani,quos trecēti & decē,hoc est aut omnes aut propè omnes episcopi
partis Donati Aphri Aphros i Aphrica dānauerūt,Aphri Aphros in Aphrica suscepunt. Caput XLIIII

Inseris principiū Sardicensis concilij,unde probare conaris q̄ oriētales episcopi cogni
to crimine traditorū, parti Donati cōmunicauerint , hoc uno magno scilicet documento q̄
inter episcopos quibus scribunt Donati nomē inuentū est. Nec tamē ibi aliquid legit̄ eis de
Aphris traditoribus cognouisse. Quod quidē conciliū ne te lateat Arrianorū est,quos iam
tu inter alios hæreticos nominasti,nec additis ciuitatū nominibus legi solet,qa nec ipse mos
est ecclesiasticus,qn̄ episcopi episcopis scribunt epistolā. Vnde nescio quis iste Donatus,mi/
ror si nō in uestris litteris Carthaginēsis factus est,quanq̄ potuerint illi tā longinquis terris
ab Aphrica separati,eoipso tēpore quo scribere uolebāt,reqrere quisnā episcopus esset Car
thaginis.Omitto em̄ dicere q̄ fortasse oriētales hæreticis aliquo modo se sociare tētauerint.
Sed tu homo prudēs cū uelles soluere quæstionē,cū tibi dici posset,si hæc ita sunt,oriētales
scriberēt ad Donatū uestrū,quēadmodū à cōmunione uestrorū oriētales postea degrada/
ti sunt,respōdisti & dixisti , Quia in recipiēdis iterū uestris dānatæ causæ non potuerūt ser/
B uare constantiā.Et scriptū est,Qui iūgitur fornicariæ,unū corpus est,ubi uestros nunc atro/ 1.Cor.6
citer accusasti si in causa Maximinianensiū non potuerunt seruare constantiā , execrabiliter
dānando sacrilegos,honorabiliter suscipiendo dānatos. Illud enim de oriētalibus omnino
non probas,hoc de uestris audisse legis,& cernis & iudicas. Iubes me relinquere ecclesiā Caput XLV
traditorū,quos nec uos nec apud nos, nec maiores uestri apud maiores nostros conuincere
ac demonstrare potuerūt.Quos nunc si demonstrasses,eorū facinus crimenq̄ dānarem , nō
propter eos tot gentium quibus ignoti sunt catholicam societatem desererem.Sed uide qua
consyderatione nolis in cōmunione nostra eorum mortuorū memoriā fieri,quorū facta nō
nouimus,quorū etiā bona inter suos famā posteritatis successione didicimus,cū in uestra cō
muniōe sine ulla degradatione uiuāt,quorū mala sensistis , quorum sacrilegia condēnastis.
Audes ne dicere homo prudēs,ille qui tradidit & creauit se, nesciens illū esse creatorē nostrū
in eo quod Christiani sumus,qui est creator noster in eo quod homines sumus, q̄uis nec il
lū quē putas creatorē meum de traditione conuiceris. Ego aūt non rependo tibi hanc iniu/
riā,nec tuum nec filiorū uel nepotū aut pronepotū tuorū,si in parte Donati fuerint,Felicia/
num dico creatorem. Tantum quia permittis,admoneo ne creator tuus post nomen homi
nis impia uanitate currentis te inueniat desertorē.Deinde plausibiliter tibi uideris adiunge/
re,A fonte deducitur riuus , & caput membra sequuntur,sano capite omne sanū est corpus,
& si qd in hoc morbi uel uitij est,omnia mēbra debilitātur,originē suā respicit,quicquid in
stirpe processit, nō potest innocēs esse qui sectam non sequitur innocentis, cū præsertim scri
ptū sit,In legalibus patrū uestrorum ne ambulaueritis. In his omnibus uerbis tuis omitto,
quia non est simile quod de humano corpore comparasti,Fieri enim potest ut & pes dole/
at capite sano,& pede sano caput.Omitto etiam quod tibi exciderit, quod pauloante dixe/
ris . Hoc & nos uolumus , hoc suademus , ut Christus Christiani sit caput , qui nunc nescio
quem traditorem caput uis esse ignotarum gentium Christianarum, ubi datū & acceptum
Christi baptismum non uultis agnoscere tanquā baptizati , non nisi ab illo traditore creati
sint.

sint, Omitto etiam illud, quantum me adiuuet, quod de scriptura testimonium ipse posui- C
3. Reg. 19 sti, dictum esse Iudæis, In legalibus patrum uestrorum ne ambulaueritis, cũ hoc utiq; præceptum quicunq; tunc obseruare uoluerunt, sicut prophetæ sancti & septẽ milia uirorum, qui non curuauerunt genua ante Baal, à populo tamen suo & à cõmunibus sacramentis nõ se diuiserunt. Hoc dico uel nolis repetẽdo, quamlibet tibi uidear molestus inculco. Noli Cæcilianum totiẽs absolutum caput facere posteris nostris, cum ego & Primianũ à Feliciano, & Felicianum à Primiano damnatum, non tamen faciam caput posteris uestris.

Caput XLVI Iam uero de persecutionis inuidia, quam à terrenis potestatibus uos pro parte Donati perpeti gloriamini, q̃uis in illo trium librorũ opere satis tibi abundeq; respõderim, neq; nũc tibi tacebo, quod ex hac causa Maximinianensiũ breuiter responderi potest. Neq; si ꝓpterea uos imperitis atq; imprudentibus populis uos cõmendatis, Sic enim se Maximinianus ipse, sic eius socij, qui nec persecutionibus uestrorum, ut ad eorũ cõmunionẽ redirent, cedere potuerunt, uanis imperitisq; cõmendant, sed qui sobrie cogitant eorũ qui aliquã molestiã patiuntur, non pœnas consyderari oportere, sed causas, intelligunt eos pro crimine sacrilegi schismatis, in quo à uobis merito iusteq; damnati sunt, commotiones etiam iudiciorũ secularium merito iusteq; perpessos. Neq; enim commemoro quod in tua epistola posuisti, quod Maximiniani non basilicam sed speluncam, non Optatus sed populus euertit, Quanq; etiam illic etsi incertum est uestro fecisse, certũ est tamẽ illum passum fuisse persecutionem, nec tamen iustum esse sed impiũ. Vnde iã cogeris confiteri, non debere quid quisq; patiatur, sed quare patiatur attendi. Sed mihi parum est hoc Maximiniani exẽplo interim demonstrare, non continuo iustum esse, qui obtento atq; adumbrato nomine Christi patitur persecutionem, quãdo & Maximinianus sacrilegus passus est, nisi te cogam fateri, quod & religiosi sacrilegos, & iusti impios persequũtur, non sanè nocẽdi studio, sed necessitate potius consulendi. Nec de ueteri testamento profero exempla, quamuis te etiam propheticis exemplis docere illa dixisti. Illa, inquam, nimis antiqua non profero, fuerunt enim alterius D dispensationis & temporis, Iam post reuelatam & opportuno tempore cõmendatam mãsuetudinem, episcopi uestri, quod quidem nos nõ dicimus iustũ, sed q̃diu ibi es, & talẽ causam defendis, tu dicere cogeris, episcopi, inquã, uestri uestros schismaticos persecuti sunt.

Caput XLVII Iam itaq; non dico, persecutionem passus est Maximinianus, fecit Optatus, quoniam uos hoc ignorare respõdes, & ita fecit ut hinc nulla possim gesta recitare, quãquam in tam recenti memoria ciuitates ipsæ si interrogentur, negare non possunt, Hoc ergo non dico, sed dico persecutionem passus est Maximinianus, fecit Primianus, Et recito gesta quibus ostẽdam domũ quam Maximinianus propriam defendebat, Primianum procuratione mãdata exorcisterij ecclesiastici nomine fauente sibi sacerdote legato, quod ipsa gesta indicant abstulisse. Sed iustitiæ nõ gratiæ fuerit iudex, nõ abnuo, nõ refello. Cur ergo Primianus apud acta magistratus Carthaginensis inter alia quæ de nobis contumeliose prosequenda mãdauit, Illi, inquit, auferunt aliena, nos intermittimus ablata, cum ipse abstulisset aliena si Maximiniani erat domus. Si autẽ Maximinianus eam potius usurpauerat, non intermisisset ablata. Sed si neq; hoc ad persecutionẽ uis pertinere, dico episcopos uestros & clericos uestros Maximinianensibus in eis sedibus manentibus in quibus antiquitus fuerant ordinati, fecisse persecutiones, apud proconsules accusasse, impetrasse iussiones, eisdemq; iussionibus exequendis officiorum instantiam, & ciuitatum auxilia meruisse, ut illi qui iam fuerant Bagaiensis sententiæ seueritate damnati, & à uestræ communionis corpore, ne per cuncta mẽbra pestilens uirus irreperet cõpendioso dolore præcisi, & nullã iã uobis facientes suæ cõmunionis morbida contagione periculũ, cũ præcisis pariter plebibus suis propria conuenticula frequentabant, & loca & basilicas quas nõ inuaserãt cum populis sibi cohærentibus perpetua possessione retinebãt, terrerẽtur, perturbarẽtur, expellerẽtur, retinẽtes exhiberentur.

Caput XLVIII Lege quæ de illis uel in illos aduocatis prosequẽtibus dicta sunt, quæ obiecta crimina sacrilegij, quo impetu accusationis concitatæ sunt potestates, quære quæ statuta sint Saluio

Membre-

A Membresitano,quia ei nõ potuit illius persecutionis exagitationibus extorqueri,ut rediret ad consortium criminis, maluitq; cõmittere examini & persecutoribus suis in procõsulari iudicio respondere,ea credo fiducia quòd sciret aduersarios suos legibus contra hæreticos promulgatis uti non posse apud iudicem, nisi etiam seipsos pariter ei irretirent, sed fefellit eum ista cogitatio. Apud Seranũ enim tunc proconsulem uel gratia plus ualuit, uel magis forte Bagaiense concilium,quod illic etiam cõtra eundem Saluium recitatum est, quadam sana interlocutione quid per se ageretur ostẽdit,id est,ut Saluium aut choro episcoporum cõmunionis Primiani redderet,aut fugaret à sedibus:ut Restitutus quem contra eum Primianus ordinauerat,loca omnia quæ à Saluio tenebantur,sine aduersario possideret,& tamen in eadem interlocutione quòd persecutionem Saluius pateretur expressit. Sic enim in eisdem gestis legitur: Seranus proconsul dixit, Lis episcoporum secũdum legem ab episcopis audienda est, Episcopi iudicauerunt. Quare non aut sub satisfactione ad chorum reuerteris uetustatis,aut,ut habes scriptum,terga persecutoribus prodis? Quid hic tibi uidetur? Placet ne istum Saluium appellare iustum,cui procõsul apud quem à Restituto episcopo uestro contrastante accusabatur,etiam de sancta scriptura dat cõsilium ut terga persecutoribus prodat,quoniam scriptum est in euangelio: Si uos persecuti fuerint fugite. Vides certe quam speciem Saluius apud suos uel martyris uel confessoris ostendit, qui persequente Restituto hæc meruit à proconsule audire,& tamen non solum secũdum nos,uerumetiam secundum uos impius & sacrilegus iudicatur.

Mat. 10

De Saluio sene qui mortuorum canũ alligatiõe punitur. Cap. XLIX

Iam uero posteaq; sententia proconsulis Abitinensibus allegata est,per quam ciuitatem uicinam iudicatam implere uestri meruerant, eo quòd penè omnes Membresitani Saluium diligebant, quæ fecerunt idem Abitinenses homini ætate grauissimo, piget dicere, quia eum non apud acta fecerunt, sed tam recenti memoria,cum omnibus documentis sit clarior ipsa testificatio ciuitatum breuiter attingam,quid illic cum iter agerem comperi. Nam quia eis pro defendendis ex quantacunq; parte sedibus suis etiam post proconsulis iudicatum turbæ sibi fauentis fiducia Saluius repugnare tentauerat,uictus aliquando comprehensus est, non iam ducendus ad iudicium ubi in partes fuerat prolata sententia,sed pompa miserabili triumphandus. Capto enim seni,mortuos canes alligauerunt in collo, & sic cum illo quantum libuit saltauerunt. Hoc si uellem exaggerarem dicendo: Nõnne fortasse hanc pœnam uix tormentis regum Etruscorum quibus mortua uiuis corpora iungebant, comparandam esse monstrarem? Nõne homo senex & qui haberi uolebat episcopus,omnium iudicio de societate uiuorum atq; mortuorum exterminandus esset, si duobus sibi supplicijs unde unum subeundum esset propositis,non potius hæreret cadaueribus humanis,q; saltare eligeret cũ caninis?

B

Caput L

Nunc aspice illa mea uerba,quæ te refellisse arbitratus es,immo iam non ipsa, sed pro ipsis ista quæ dicam: Ecce enim non dico: Si persecutionem qui patitur habendus est innocens,Maximinianus est passus,sed dico: Si persecutionem facere non licet,fecit Restitutus. Nec dico: Si persecutionem qui patitur habendus est innocẽs,passus est Saluius. Gesta recito,uerba quæ non uis repeto: Fecit Restitutus,passus est Saluius. Quem mihi ex his duobus Christianum nisi Restitutum: quem sacrilegum, nisi Saluium respondebis? Iaceat ergo oportet improbatumq;,& quod dixisti nullam esse iustam persecutionem: & quod dixisti,quis non uult testamento consentire prolato,qui persecutionem patitur,an qui facit? quia & iusta persecutio est quam pertulit Saluius,& Restitutus fecit: passus est Saluius,& tibi Restitutus est laudabilis,damnabilis Saluius. Neq; enim occulte factum esse dicturus es. Aut posset hoc latere Primianum quod in ea ciuitate factum est,ubi ipse episcopus præsidebat,& in tanta ciuitate apud tãtum iudicem,ut ex hoc alijs etiam ciuitatibus occultum esse non posset. Aut si & hoc inter occulta deputandum est: cur non uis ignorare orbem terræ si quid mali fecit: quod quidem absit,ut fecerit persecutionũ tempore Cæcilianus, si persecutionem quam passus est Saluius ab illo quem ipse contra eum ordinauit,& in ea ciuitate ubi super collegas principatũ gerit,potuit nescire Primianus? Fateberis ergo uelis nolis,

ne Restitutum, ne Primianum, ne partem Donati damnare cogaris, nõ solum iniustos pati, uerum & iustos facere posse persecutionem. Aut si eam quæ iuste fit, non esse appellandam persecutionem putas: nec uos à nobis, nec uestros à nostris persecutionẽ poteris probare perpessos, magisq́ꝫ nos demonstrabimus eam nos perpeti à clericis & circumcellionibus uestris, qui corde duro & insulso, nec intelligentes nec ferentes quod eis consulimus ad salutem, tanto in nos furore sæuiunt, ut ea quæ nobis faciunt, nec numerare nec commemorare, nec digne uerbis explicare sufficiam. C

Caput LI Proinde cum phreneticus medicum uexet, & medicus phreneticum liget, aut ambo inuicem persequuntur, aut si persecutio quæ malo fit, non est, non utiq́ꝫ persequitur medicus phreneticum, sed phreneticus medicum. Sæuitia igitur uestra & uiolentissima audacia per Circumcelliones uestros clericorum uestrorum satellites omnibus nota, comprimenda fuit legibus, quæ contra uos latæ sunt, & quodammodo colliganda, simul & in quo essetis errore & in quo sacrilegio contra unitatem pacemq́ꝫ Christi uideremini saltem ipso terrore commoniti cogitare atq́ꝫ emendare uelletis, sicut erroribus uestris per potestatum secularium iussiones exagitati, Felicianus & Pretexatus corde nimium duro & peruersissimo, schisma quod à uobis fecerant, correxerunt, & ad uestram communionem societatemq́ꝫ redierunt. Totum autem corrigeretur si ad radicem catholicam à uobis omnibus rediretur. Quicquid uero factum est aduersus uos, quod temperamentum Christianæ dilectionis excederet, tam non est imputandum catholicæ ecclesiæ, quàm nec illud quod Saluio fecerunt Abitinenses, Primiano uel Restituto imputauerim.

Caput LII Quod uero post exaggeratas persecutiones quas partem Donati perpessam fuisse dixisti, & totum tacens quod præcessit à uestris, & multa dicens quæ non probantur in nostris, de psalmis testimonium dixisti & subiecisti, Nónne de his qui

Psal. 13 talia faciunt dictum est, Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem: & uiam pacis non cognouerunt? Hæc ipsa & alia multo longeq́ꝫ grauiora, illo Bagaiensi concilio episcopi uestri in Felicianum Pretexatumq́ꝫ dixerunt. Et certe illi nullius carnis sanguinem fuderant, nullum in uos uiolentiæ corporalis impetum fecerant. Sed qui hæc in eos dicebant, multo sceleratius eos sacrilegio schismatis sanguinem spiritalem fundere iudicabant. Vnde si cum illis post tam grauia quæ in eos dicta sunt, pacem sine honoris eorum decoloratione, sine baptismi rescissione fecistis: non desperandum est quin & nobiscum concordare possitis. Multo enim uos magis delectare debet ad pacem faciendã totus orbis Christianus, quàm Pretexatus & Felicianus. Qui si non uos inquinauerunt quos tanta criminatiõis atrocitate damnastis, multo minus uos inquinat unitas tot gentium Christianarum, cui nescio quorum Aphrorum crimina demonstrastis, & multum uos inquinat scelus quo uestram societatem ab eius ecclesiæ pro qua tot ac tanta diuina testimonia recitantur societate separastis, quibus diuinis testimonijs humana temeritate ausus es cõtradicere, cum & tuipse nescio quomodo eadem in ueritate fateri coactus sis, quòd in Christianum nomen totus quotidie uertitur mundus. D

Caput LIII Ausus es, inquam, testamento dei reluctari, cum dicat Apostolus, Hominis testamentum confirmatum nemo irritum facit, aut superordinat, Abrææ dictæ sunt promissiones & semini eius. Hoc testamentum irritum facere, huic testamento partem Donati superordinare minime timuisti, ut cum quis in eodem testamento dicat ad Abraam: Sic erit semen tuum sicut stellæ cœli, & sicut arena maris. Hoc tu irritum faciens, & partem Donati pro qua nullum testimonium recitas superordinans, In paucis, inquis, frequenter est ueritas, errare multorum est, non intelligens quomodo à domino dictum sit, Paucos intrare per angustam portam, cum & multos dixerit ab oriente & occidente recubituros cum Abraam, Isaac & Iacob. Sed & in Apocalypsi demonstrentur ex omni gente & tribu & lingua milia candidatorum, quæ nemo numerare possit. Qui profecto & multi sunt per seipsos, & idem ipsi pauci sunt in comparatione longe plurium qui cum diabolo puniendi sunt. Quæ tamen frumenta diuinis in æternum horreis destinata, per totum mundum dilectionis unitate sociata: uel ab scandalis & uiolentijs hæretico

Gal. 3 · Gen. 22 · Matth. 7 · Matth. 8 · Apoca. 7

hæreticorum siue ab interiore tanquam palea sua multis non recte uiuentibus, æstus & tri/
A turam huius seculi tolerant, ultima uentilatione purganda. Sed tibi ad omnia nihil facilius
quàm Maximinianensium causa respondet. Si enim in paucis frequenter est ueritas, & er/
rare multorum est, permitte ut Maximinianenses quanto uobis sunt impares paucitate,
tanto uos superent ueritate. Non facis. Noli ergo in comparatione multitudinis gentium
catholicarum de uestra paucitate gloriari, sicut non uis ut Maximinianenses in compara/
tione multitudinis uestræ de sua paucitate glorientur. Quod autem de Aphris Caput. LIIII
traditoribus narras, ita nescis qualiscunq; hominis corde, non sentis in conflictu quo ueri/
tas quæritur cum probatio non sequitur, quàm sit uana & inepta narratio, in qua refellen/
da operam non sumerem, nec si non haberem in causa Maximinianensium tam facile sine
ulla ambage compendium. Sacræ sunt litteræ: Deus deorum dominus locutus est, & uoca Psal.49
uit terram: A solis ortu usq; ad occasum, ex Sion species decoris eius. Huic prophetico te/
stimonio concinit euangelium, ubi de seipso idem dominus dicit: Oportebat Christum pa Luc.24
ti & resurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissio/
nem peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Hierusalem. Quod enim illic dictum
est, Vocauit terram, à solis ortu usq; ad occasum, hoc dictum est hic, per omnes gentes. Et
quod ibi dictum est: Ex Sion species decoris eius, hoc dictum est hic: incipientibus ab Hie
rusalem. Non enim tãtummodo ibi passus est Christus, sed etiam ibi resurrexit, inde ascen
dit in cœlum, ibi centum uiginti homines congregatos die pentecostes misso de cœlo spi/
ritu sancto impleuit: ibi uno die tria, alio quinq; milia credentium in suum corpus conuer/
sa suscepit, inde in totam Iudæam & Samariam, & in orbis terrarum cæteras gentes se fru
ctificando diffudit & diffundit ecclesia, Quod discipulis prædicens iam ascensurus in cœ/
lum: Eritis, inquit, mihi testes in Hierusalem & totam Iudæam & Samariam, & usq; in fi/ Act.1
nes terræ. Hæc igitur ecclesia incipiens ab Hierusalem, seq; per omnes gentes tam euidenti
B fæcunditate diffundens, ut teipsum confiteri cogat, quòd in Christianum nomen proui/
dentia dei quotidie totus uertitur mundus. Hæc, inquam, ecclesia quæ domino deo deo/
rum loquente, à solis ortu usq; ad occasum uocatur, nullatenus ab Aphris traditoribus pol
lui potuit, quos omnino nesciuit, si Maximiniani sacrilegi surculi non polluere plantaria,
tot collegas eius tantum, quia ordinando manus ei non imposuerunt, quamuis eum à Pri
miano damnatum laudauerint, Primianumq; damnauerint in eius schismate constituti:
dilationem qua reuerterentur acceperint, qui nec etiam quia dixi, traditionem multo pro/
babilius nos uobis obijcimus. Respondes me hoc homo fuisse confessum, quòd Caput LV
eam uos nobis probabiliter obijcitis, docens etiam regulam locutionis qua comparatiuus
gradus quod ante positum est auget, non quod ante factum est improbat: & adiungens,
Sicut bene & melius, male & peius, horribiliter & horribilius, ita esse probabiliter & proba
bilius. Vnde tibi colligere uideris & dicis: Hinc ego in illo prolixiore trium librorum ope/
re suo loco tibi satis aut plusquam satis fortasse respondi & ostendi, Ex illis litteris didici/
mus uera quomodo compatiuus gradus non semper augeat quod compararat, aliquan/
do improbet cui comparatur. Inde est: Virg.in Geor.
Dij meliora pijs erroremq; hostibus illum,
Discissos nudis laniabant dentibus artus.
Inde est: melioribus opto auspicijs. Lege diligenter, plura ipse reperies. Sed nónne mira
ris obsecro te in hac causa Maximinianensium, ex qua tibi ad omnia nunc statui respon/
dere, nec huius mihi defuisse locutionis exemplum? In illa quippe luculentissima & facun/
dissima sententia Bagaiensis concilij: Inuenta est, inquiunt, causa salubrior, ne per cuncta
membra pestilens irrepat uirus, ut compendioso dolore natum decidat uulnus. Certe se/
cundum regulam tuam salubris, non salubrior dicere debuerunt. Neque enim illud salu/
bre, sed pernitiosum erat, ut per cuncta membra pestilens uirus irreperet. Salubrior ergo
erat causa, ut compendioso dolore natum decideret uulnus, quamuis non esset salubris,

 sed

ſed contra exitiabilis,ut per cuncta membra peſtilens irreperet uirus. Sic traditionem pro C babilius nos uobis obijcimus, quamuis eam uos nobis non probabiliter obijciatis.

Cap.LVII Iam illud quod in Siluanum Cirthenſem epiſcopum ueſtrũ dixi fuiſſe traditorem,municipalia geſta teſtantur ibidem apud Cirtham à curatore reipublicæ Numacio Felice confecta. Nam ſicut ibi ſcriptum legimus,poſteaquàm peruentum eſt ad bibliothecam,inuenta ſunt ibi armaria inania, ibi protulit Siluanus capſulam argenteam & lucernam argenteam, quo diceret ſe poſt arcam inueniſſe eas. Cui uictor Aufidij dixit: Mortuus fueras ſi non eas inueniſſes. Felix autem curator cum ei dixiſſet: Inquire diligentius ne quid hic remanſerit. Siluanus dixit: Nihil hic remanſit, totum hoc eiecimus. Quæ geſta cum apud acta Zenopili conſularis recitarentur, eisq; insererentur, inter alia teſtium multa documenta,queſiuit conſularis qui adminiſtrabat. Tunc Siluanus in clericatu uictor reſpondit: Sub Paulo epiſcopo orta perſecutio eſt, Siluanus ſubdiaconus fuit. Hinc tu publicorum geſtorum euidentiſſimo documento, quo minus credatur, magnum aliquid tibi uideris opponere, quia cum commemoras ſententiam quam dixit in Cæcilianum uelut puniens traditores, ac argumentaris fieri non potuiſſe, ut traditor fuerit, qui traditionis tam ſeuerus ultor extiterat,quaſi aliquid ſeuerius uidebatur illis nequiſſimis ſenioribus, quando in occidendam Suſannam tanta inſtantia ſæuiebant, cum eorum conſcientia ipſo flagitio ſorderetur, quòd ſe in illam punire uelle fingebant. Sed omittamus talia, Felicianus nunquid non cum Primiano nunc damnat,quod cum Maximiniano ipſe commiſit? ſed planè meliore ſententia correctior non impudentior. Quod Felicianus ſi facere uoluiſſet,non in Cæciliano falſam, ſed in ſeipſo ueram traditionem ſalubri emendatione damnaſſet, & ad Cæciliani innocentiam, etiam ſi non epiſcopus, tamen correcta prauitate tranſiſſet, ſicut Felicianus ad Primianum,quem ſimiliter ut ille Cæcilianum damnauerat innocentem, potuit tamen ſine macula Primiani uel ſua,cum epiſcopali etiam honore tranſire. Nec illud quod dixi,neſcio quos traditores,quos ueſtri maiores arguebant ſi ueraciter arguebant debuiſſe D conuincere: ſic acceperis tanquam hoc apud ſeipſos facere debuerint. Sic enim reſpondes quod fecerint, & ideo noſtros perdidiſſe baptiſmum iudicauerint. Lege prius diligenter contra quod ſcribis, & aut intellige quæ dicuntur, aut noli quod intelligis uertere in aliud. Ego dixi non apud ueſtros, ſed apud eccleſias tranſmarinas quibus innocentes illi uidebantur qui arguebantur, à ueſtris eos debuiſſe conuinci. Nam & Maximinianenſes conuictum ſibi uidentur damnaſſe Primianum,ſed non apud eos qui longius poſiti,& à gratia uel inuidia remotiores, tale de illo poſſent ferre iudicium, quod uniuerſæ parti Donati facile probaretur. Nunc uero damnauerunt eum centum & amplius quàm trecentis abſoluendum reliquerunt,apud quos ipſi periculum damnationis incurrerent. Eis quippe & pluribus ſuam debuerunt perſuadere ſententiam,ubi ipſi cum eis intus eſſent, Primianus autem foris,ſi damnatus pœnitentiam reſpuiſſet. Si autem in hoc,tamen maiori numero collegarum, & tot ſuæ communionis eccleſijs per totam Aphricam diffuſis perſuadere non poſſent,aut ſententiam ſuam conſilio ſaniore reſcinderent,in qua falli ſicut homines de homine potuerunt, aut ſi uera eius crimina ſine ulla dubitatione didicerant, quæ tamen perſuadere tanto pluribus cæteris non ualebant, nocentem ſcientes tolerarent prudẽtius & patientius, quàm ſe à tot innocentibus qui iſta neſcirent, impio ſchiſmate ſepararent. Tenerent enim illam beati Cypriani pleniſſimam charitatis pietatiſque ſententiam qua dicit: Nam & ſi uidentur eſſe in eccleſia zizania, non tamen impediri debet fides aut charitas noſtra,ut quoniam zizania eſſe in eccleſia cernimus,ipſi de eccleſia recedamus. Quod quidem illis tunc prodeſſet,ſi in eccleſiæ catholicæ purgamentis purgamenta tolerarent, quæ ante tempus ſeparare non poſſent: ſed quòd eos dicimus in hac erroris ueſtri ſocietate, quam ueram eccleſiam eſſe arbitramini facere debuiſſe, hoc maiores ueſtri in illa perſpicue uera in cuius unitate fuerunt,ne ab illa ſepararentur,facere debuerunt. Sicut enim quilibet partis ueſtræ homo cauſam Primiani prorſus ignorans: tamen quamuis à centum Maximi-

nianenſibus

nianensibus damnatum simpliciter innocentem credit eum qui tanto pluribus se probauit, ita etiam in communione catholica, quem causa Cæciliani latet, non immerito sibi innocentem fuisse persuadet eum qui non solum per Aphricam, uerũetiam per tot gentium Christianarum terras, tanto pluribus episcopis cæteris uel innotescere innocens potuit, uel occultari nocens, apud quos aut ab agnoscente meruit absolui, aut non meruit ab ignorante damnari, aut corrupto iudice contra quem meruerat absolutus, non potuit alijs qui non iudicauerant demonstrari. Vos igitur sacrilega separatione ab unitate populorum innocentium tot tantorumq́ꝫ separamini, qui cum in hac causa iudices esse non possent, aut nullos hinc fuisse iudices, aut utrum hinc aliquid uel quid iudicatum sit nescierunt, aut electis iudicibus potius q̃ꝫ uictis litigatoribus crediderunt.

Caput.LVII

His docetur in eo etiam quod ex illa mea quadripartita distributione ultimũ tibi, neqꝫ enim aliud poteras, elegisti, quàm facile superemini. Dixi enim quòd si documenta criminum traditionis fuerint ex utraque parte prolata, aut utraqꝫ sunt uera, aut utraqꝫ falsa: aut nostra uera & uestra falsa, aut nostra falsa & uestra uera. Et cum in tribus superioribus facillimam nostram uictoriam demonstrassem, in quarto quoqꝫ uos uinci, aut minus intellexisti, aut quod magis credo, ne ab alijs intelligeretur, nescio quibus umbraculis id conatus obtegere de argumentationis genere disputandum putasti, Vnde & cum alijs, si opus fuerit, fortasse tractabimus, ne tempus rebus non necessarijs insumamus.

Caput LVIII

Proinde attende, utrum ualeam in illo perspicuo speculo uestro, hoc est in causa Maximinianensium etiam hoc demonstrare. Náqꝫ mortuis omnibus & apud quos hæc gesta sunt, fieri aliquando poterit, ut inter uestros & illorum posteros quæstio cõmunionis agitetur: dicturi sunt illi à maioribus suis fermè centum uel amplius episcopis damnatum esse Primianum, & illam primo quæ apud Carthaginem, deinde aliam quæ apud Cebarsussi contra eum scripta est sententiam prolaturi contra uestri concilium Bagaiense recitabunt. Flagitabunt illi, ut diluta esse doceantur crimina Primiani, quæ suorum maiorum sententia continentur. Nónne multo iustius dicent uestri: Hæc crimina quæ obijcitis etiam mortuis si uera sint, hoc probate, quod ad maiores nostros ea detuleritis, quòd eis hæc uera ostenderitis esse? Quod si facere conati estis, nec implere potuistis, maiores ipsos nostros inquinare non poterant aliena crimina, quamuis uera, quæ illis non fuerant demonstrata hominibus, si eam nec conati estis ostendere. Vnde igitur ad nos causa illius reatus transire potuit, qui nec ipsos qui cum Primiano tunc uiuebant ignoratus & non probatus inuoluit? Vos itaque schismatis reos perspicua ueritate conuincimus, quos à nobis fratribus uestris propter aliena crimina quæ tunc maioribus nostris demonstrata non sunt, quando fuerant demonstranda, separatos uidemus, si hoc iustissime dicturæ sunt plebes, & clerici eorum locorum ex quibus erant trecenti & decem, qui contra Maximinianenses Bagaiense concilium condiderunt. Si hoc, inquam, recte dicturi sũt Aphri Aphris, Numidæ Numidis, Mauris Mauri, quàm plurimi paucis Bizaceonis & prouincialibus: quãto iustius & criminibus etiam si uera essent nescio quorum in Aphrica traditorum. Hæc dicit Aphris orbis terrarum, cum præsertim & in Aphrica ipsa ecclesia catholica tanto sit cæteris gentibus unitatis uinculo sociata. Quæ nihilominus eam & documenta etiam criminum alienorum quæ mihi nunc conaris ostendere, non faciunt reos populos gentium: quibus quando debuerunt non demonstrata sunt, uel quia non curastis à quibus populis in hac causa innocẽtibus, si me dissociauero, pro criminibus alienis innocens esse non potero à sacrilego crimine schismatis. Proinde & plurimum ualeatis, & nunc mihi hæc uera esse doceatis. Damnamus mortuos traditores, uiuos nõ deserimus innocentes. Cum ergo dixeris: sed si qua uera essent uestra documenta ecclesiæ, hoc est catholicæ, uos ea probare debuisse & uos intus essetis: illi autem quos conuinceretis, pellerentur foras: propulsi uestri autem in ecclesia plenaria & catholica remanserũt: hoc si totidem uerbis uobis Maximinianenses dicant, quid respondebis, nisi nec refelli dignos: sed tantum rideri qui ecclesiam plenariam cum episcopis iam minus q̃ꝫ centum contra tantam numero-

sitatem ac multitudinem, cui amplius quàm treceti præsident audeant, cum per eas Africæ C
regiones ubi Maximinianēses sunt, non desit etiam communio Primiani, per alias autem multo plures latioresque Africæ partes unum Maximinianensem nemo reperiat, nisi uix forte peregrinantem. Quo igitur ore contra ecclesiam à solis ortu usque ad occasum promissam uoce ueritatis & redditam audes ecclesiam plenariam dicere partē Donati, cum ipsa non sit nisi Africæ: illa uero cum tot gentibus, sit & Africæ: sed uidelicet ista illam misit foras. Ne quæso tu istam uocem mittas foras, in facie est frons hominis non sub humero. Ergo ne ista illam misit foras? Non uides si illa mittitur foras de qua dicit dominus ad A-
Gen. 22 braam, In semine tuo benedicentur omnes gentes. De qua prædictum legitur, quòd erit
Esaiæ 2 in nouissimis diebus manifestus mōs domini, & uenient ad eum uniuersæ gentes. De qua
Psal. 21 prædictum canitur, Commemorabuntur & conuertentur ad dominum uniuersi fines terræ, & adorabunt in conspectu eius, uniuersæ patriæ gentium. De qua prædicatur quòd in
Luc. 24 toto mundo fructificet & crescat, quam ipse dominus dicit dilatari per omnes gentes incipientibus ab Hierusalem. Non, inquam, uides si hæc mittitur foras, eam cum lege dei, cum prophetis, cum psalmis, cum apostolis, cum ipso euangelio, cum toto denique testamento &
Caput LIX cum ipso hærede mitti foras? Quod nefas si attendis, si perhorrescis, si contremiscis. Vide ubi sitis, & redite intro, quoniam non missi estis, sed uos potius existis foras. Vide quid faciat animosa cæcitas. Dicitur quòd Maximinianus Primianum miserit foras, & ridetur. Dicitur quòd pars Donati labores apostolorum per uniuersum mundum fructificantes & crescentes misit foras, & non exhorretur. Ne quid sanè fallaris aut fallas, quoniam id quod tam crebro commemoraui, non aduertens uel te aduertisse dissimulans, dixisse me affirmas non esse frumenta dominica, quam ego ecclesiam catholicam sic asserui, quomodo eam asserit scriptura diuina frumenta sola in horrea recondentur: nūc ecclesia tanquam area cum palea trituratur: hoc est quod uos urget ac premit, & nisi corrigamini extinguit,
quia huius areæ paleam quod uos esse demonstrastis, purgatum frumentum impudenter D
uos esse finxistis: ac sic ex ipsa area uanis calumnijs turbulentis, tanquam leuissimus trituræ puluis perinane sublatus, ante nouissimum uentilationis tempus existis, Vox denique arro-
Hier. 23 gantissima atque falsissima uestra est illa, non nostra: Quid paleæ cum frumento, quod de
Contra Parmenianum lib. 3. cap. 2 in fine, & 3 somnijs uanorum & reuelationibus prophetarum Hieremias ait: & tanquam de nobis & uobis dictum sit, Parmenianus hoc scribit. Quære quoque à Maximiniano, nihil aliud de se dicit, Non est enim alius impius superbiæ tumor apud omnes qui se à Christi unitate discindunt, quàm se solos Christianos esse iactare & damnare cæteros, non solum quibus eorum lis nota est, uerumetiam quibus eorum nec nomen auditum est.

Caput LX Nam illud quàm eleganter tibi uisus es dicere, quòd cum ego de testamento dei dixissem, nunc undecūque prolatum est recitetur, Respondendum putasti quòd iam hoc confessionem criminis habeat, & ideo dixerim: à quocunque prolatum est recitetur, quia apud me constat, & à nostris exustum, & à uobis seruatum atque prolatum. Ita uero si ueritate confisus, à Maximiniano uelis proferre codicem legis: unde recites Dathan, Chore, & Abiron, qui uiui terra dehiscente submersi sunt: quibus istum Bagaiensis sententia comparauit: non eo firmius contra illum recitabitur, quia in eius codice reperitur. Quod ergo dixi: testamentum undecunque prolatum est recitetur, non est confessio criminis sed fiducia ueritatis. Quid enim commodius, quid præclarius, quàm si fieri potest, aduersus te legatur, à te proferatur, Non quia ego non habeo pro me, sed facilior est certiórque conuictio, ut tu habeas contra te quod pro te si corrigaris fiat. Contra uniuersitatem uero ecclesiæ quia te inania repetere libuit, etiam hic tibi respondeo: Sicut in Africa pars Donati uos estis, à quibus apparet partem Maximiniani schisma fecisse, quoniam non est per Africam in qua uos estis: uos autem & in regionibus in quibus illa est non deestis, nam & alia schismata facta sunt ex uobis, sicut Rogatenses in Mauritania Cæsariensi: Vrbanenses in quadam Numidiæ particula, & alia nonnulla: sed ubi præcisa sunt ibi remanserunt; & hinc enim

A enim & eos à uobis exijsse, non uos ab ipsis, quia uos etiam in his terris estis ubi ipsi sunt: il-
li autem quaqua uersus uos estis, nõ nisi forte peregrinantes inueniũtur, Sic ecclesia catholi-
ca, quæ sicut ait Cyprianus, ramos suos per uniuersam terrã copia ubertatis extendit, ubiq;
sustinet scandala eorũ qui ab illa uitio maxime superbiæ præcidũtur, aliorum hic, aliorum
alibi atq; alibi, qui partes suas ostẽtantes dicunt, Ecce hic est Christus ecce illic, quibus ne cre Matth.24
datur ipse præmonuit, Non enim ostẽdunt uiam de qua prophetatum est in Psalmis, Vt Psal.66
cognoscamus in terra uiam tuã, in omnibus gentibus salutare tuum, sed suæ communionis
quisque regiones, ecce hic, ecce illic. Vbi enim cadunt ibi remanent, & ubi separantur ibi are
scunt, unde ipsa de qua præciduntur, etiam in eas terras extenditur ubi iacent illa quæq; in
sua regione fragmenta in illa uero singula quacunque ipsa distenditur non sunt, quãuis ali-
quando uix rarissima folia ex eorum ariditate uentus elationis in peregrina dispergat.

Hæc igitur ecclesia quæ ut eiusdem identidem uerbis utar, ramos suos per uniuersam Caput LXI
terram copia ubertatis extendit, ad multas etiam barbaras gentes extra orbem Romanum
crescendo peruentura est. Quod te inquisisse & comperisse arbitror ut diceres, Omitto gen-
tium barbararum proprias regiones, ipsarum ritus, sydera Chaldæorum, Ægyptiorum su-
perstitiones, deos Magorum, ut omnia ista sint, quia prouidẽtia dei in Christianum nomẽ
totus quotidie uertitur mundus. Hæc tu uera dixisti: & sic impletur promissio quæ dicta est
Abraam, In semine tuo benedicentur omnes gentes. Omnes, inquit gentes, nõ dixit omni- Gen.22
um gentium omnes homines. Vnde necesse est non solum fœcunditate crescentis ecclesiæ,
uerumetiam permixta multitudine inimicorum eius, per quos pietas eius exerceri & proba
ri possit usque in finem iudiciariæ separationis totus orbis impleatur. Sic commemoratum
est hoc testamẽtum & ad filium eius Isaac, domino dicente, Et statuam iuramẽtum meum Gen.26
quod iuraui Abraam patri tuo, & amplificabo semen tuum tanquam stellas cœli, & dabo
tibi & semini tuo omnem terram, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ. Sic &
B ad nepotẽ eius Iacob, Et erit semẽ tuum sicut arena terræ, & illabitur supra mare & in Afri Gen.28
cum, & in Aquilonem, & ad orientem, & benedicentur in te omnes tribus terræ. Supra ma-
re autem plerumque scriptura cum dicit, occidentalem partem solere significari, nouit qui le-
git. Huic tu testamento si prolato consentire uoluisses, non in sola Africa remansisses. Non
ergo nobis communicant sicut dicis, Nouatiani, Arriani, Patripassiani, Valentiniani, Patri
ciani, Appellitæ, Marcionitæ, Ophitæ, cæteráque ut uerbis tuis utar, nefariarũ pestium, non
sacrilega nomina sectarum, Veruntamen ubicunq; sunt isti, illic catholica sicut in Africa ubi
& uos: non autem ubicunque catholica est, aut uos estis, aut hæresis quælibet illarum. Vn
de apparet quæ sit arbor ramos suos per uniuersam terram copia ubertatis extendens, &
qui sint rami fracti non habentes uitam radicis, atque in suis quiq; latentes & crescentes lo-
cis: sed si non permanserint in infidelitate, sicut de Israëlitis dicit Apostolus, inserentur, Po Roma.11
tens est enim deus iterum inserere illos, non ut iterum accipiant sacramentum baptisma-
tis, quod iam tractum ex arbore non mutarunt, sed ut reuiuiscant ex radice charitatis &
unitatis, à qua separati sterilitate animositatis arescunt: sicut rursus inserendos putastis
Prætexatum & Felicianum, quos tecum præciderat Maximinianus, nec præcisorum ba-
ptismum reprobastis. Quibus uero aliquid præstaretis, si non eos frumento uestro, sed &
uos & illos radici catholicæ redderetis.

Iam uero ad illud quid respondeam, Caput LXII
quod tibi uisus sum dixisse, pro uobis, quoniam dixi non prodesse baptismum eis qui ab
unitate discedunt, inesse illis tamen: hinc probari, quòd redeuntibus non restituitur. Fir-
mastis enim & uos hoc dicere, quòd maioribus nostris ad ecclesiam redeuntibus, baptis-
mus quem ibi acceperant non profuerit. Hoc si diceretis, nihil inter nos aliud quæretur,
nisi quæ sit ecclesia ubi baptismus prosit. Sed uos non dicitis in nobis baptismum esse,
ac non prodesse, sed dicitis omnino non esse, quod ab eis acceperimus, qui eum disce-
dendo perdiderant, unde nec potuisti respondere, nec poteris ad illud quod à me po-

 situm

situm est, inesse baptismum discedentibus hinc probari, quia redeuntibus non restitui-tur. Si enim baptismum Felicianus à uobis recedendo perdiderat, cur non denuo rediens baptizatus est, ut ei quod perdiderat redderetur? Ipse denique Maximinianus si ad uos redeat non baptizatus, quod deberet utiq; si perdiderat baptismũ. Tua quippe uerba sunt, quòd in eius schismate sententia damnationis retenti, simul & baptisma & ecclesiam perdiderunt, Sicut ergo eis redeuntibus redditur ecclesia, reddatur baptismus. Baptizentur inquam redeuntes, si baptismũ amiserunt abscedentes. Hoc quia non facitis, etiam uos fatemini ab ecclesia redeuntibus inesse baptismum, nec prodesse: dant ergo sicut habent, id est, ut & ipsis qui ab eis extra ecclesiam sumunt, insit baptismus, nec tamen prosit. Vnde sicut illis redeuntibus non redditur quod amiserunt: ita & illis non dandum est quod acceperant, sed agendum cum eis, ut per ecclesiam prosit utrisq; quod extra ecclesiam inesset non prodesset. Ac per hoc nec pro uestro errore aliquid dixi, & ei quod dixi nõ respondisti.

Cap. LXIII Adiungis etiã de horto concluso & fonte signato: quod omnino unde dictum sit non intelligis. Si conclusus est, inquis, hortus & fons signatus, quomodo qui foris est positus, & ab horto, id est, ecclesia & fonte eius, id est, baptismate separatus, potest dare quod non habet? Interroga Felicianum, utrum in horto cõcluso fuerat, quando illi reditus quasi ad eundem hortum conclusum dilationis ianua pandebatur? An forte exinde furatus est fontem ubi laicos suos in Maximiniani schismate baptizaret? Quod si ita est, ubi tunc uestri uos abluebant? An eos pariter illa dilatione distulerunt, donec fures illi ad hortum cum fonte remearent? Tunc non erant isti pseudoprophetæ, quando Primiani criminibus mentiendo deceptos, ad suum sacrilegium traducebant lupi rapaces, quãdo seductos de grege Primiani, ad suæ concisionis particulas pertrahebant? Negas eas quas dixi tyrannicas uestrorum in fundis alienis dominationes & bacchationes ebrietatum? Nega quãtum potes, nõ uereor, ne propterea nobiscum uos pigeat concordare. Non in uos tale aliquid dixi, qualia Maximinianenses damnati à uobis audire meruerunt. Negas furorem Circumcellionum, & præcipitatorum ultro cadauerum cultus sacrilegos & prophanos, non tamen negas cum Ægyptiorũ ad modũ exẽplo pereuntiũ funeribus plena essent littora: quibus in ipsa morte maior est pœna, q; nec ipsam inuenerunt in sepulturam. His uos insepultis cadaueribus inhæsistis, ibi enim iacebant Prætexatus & Felicianus. Aut si apud uos reuixerunt, quid de

Caput LXIIII baptismo agitis quem tunc mortui tradiderunt? Dicis me non seruasse pacem ac lenitatem, quam principio litterarum mearum promiseram, quòd satanam Petilianum appellauerim: Ego non Petilianum nec quenquam hominem in parte Donati, sed ipsum errorem partis Donati satanæ comparaui: ex cuius laqueis homines quos diligo cupio liberari. Nam lege consyderatius, inuenies, quanquam & si aliquid durius dixi, lege quæ ipsi in errorem Maximinianensium, sed in ipsos dixeritis. Felicianum ergo Petilianus imitetur, & mihi pacem desideranti non irascantur. Tibi certe ipse non succenseo quòd mihi ex obliquo Manichæos obijciendos putaueris propter errorem adolescẽtiæ meæ. Vnde non tam doleo confidens de perpetua gloria liberatoris mei, quàm si placeat admoneo, ut quæras & legas quæ & quanta & quomodo aduersus Manichæorum pestilentissimam hæresim scripserim. Ibi uidebis qua fide contra eos Christianam defenderim ueritatem, eorumq; fallacias quanta perspicuitate destruxerim, & noli esse aduersus me incredulus, cum Felicianum credas Primiano fideliter inhæsisse, qui pro Maximiniano tanta crimina in eum sententia damnatoria dixerit. Contra eundem uero Maximinianum & ab eo dissociatus aliquid forsitan scripserit, in quem non sicut ego in illo adolescens, laicus, catechumenus inciderat, sed senex senem ei cui nunc adiunctus est, aduersarium episcopus episcopum fecerat. Vnde cum ego epistolam primatis nostri, quia fecisset sub eadem urbana obliquitate mentionem, quã de me iste scripsit iratus, cum in episcoporũ concilio probare quod intenderat urgeretur, eius ipsius sententia se corrigentis, & de hac re ueniam postulãtis, legã esse damnatam, tu quære utrum possis legere, ubi correctus damnauerit Felicianus, quæ non

accusans

A accusans sed damnans dixit in Primianũ, uel saltem ipse Primianus euacuauerit, quæ damnans dixit in Felicianum. Quod si inueneris, nec sic par erit causa, quia ille accusationem instituerat quã falsam esse peruidens: cum ueniæ postulatione damnauit, nõ aspernans emendationis humilitatem dignitate primatus, sed potius recolens prudens quod scriptum est, Quanto magnus es, tanto humilia te in omnibus, & coram deo inuenies gratiam, Isti autẽ non inuicem apud alios accusauerant, sed aduersus inuicem iudices sederant, proinde inuicem damnauerant, damnati concordauerunt. Non inuidemus in parte Donati pacem damnatorum, si & Christi pacem non respuant in orbem terrarum. Cernis iam ut arbitror, quàm inaniter dixeris, quòd uidearis tibi ad omnia respõdisse quæ in ea epistola cõtinentur. Si enim propterea respondisti, quia tacere noluisti, non quidem ad omnia, sed tamen respondisti. Si autem ad hoc respondisti ut ea quæ à me dicta sunt euacuares, uideo te quidẽ ad multa respondisse, sed nihil uideo refellisse. Consyderatis autem omnibus quæ à me dicta sunt, puto quòd facillime intelligas non deuitandæ contentionis causa, quæ nulla est cum ueritas uel quæritur, uel non pro uana gloria litigatur, sed causæ malæ diffidentia uos nobiscum nolle conferre. Vt enim hanc solam Maximinianẽsium causam in mediũ proferamus, nihil cõtradicere te isti posse, nunc saltem fortasse iam agnoscis, Vnde non mihi arrogans sicut credis, aut calumniaris, uelut inuictam eloquentiam sic eam uolui cõmendare, sed magis ut intuerentur qui legerent talem esse causam, pro qua asserenda uel potius demonstranda nullius sit facundiæ patrociniũ requirendum. Ecce iam non dico tricipitem bestiam, errorem uestrum, quasi suauissimas uerborum emẽdationes, sed dico calumniam tripartitam. Nec dico nos ei tanquam tridenti telo ex hac Maximinianensium causa deberè resistere, sed dico tripertita defensione. Nec dico in eorum frontem figite, aut in ora coarctate, sed dico eorum impudentiam cohibete sermonemq́ reprimite. Nunquid quoniã uerba mutata sunt, & ex translatis facta sunt propria, ideo Maximinianensium causa mutata

B est, cuius cõpendio sic superamini ut nihil uobis restet si aliquando sapiatis, nisi finita peruicaci animositate pacari. Si de cõmunione agitur, nõ peccatorum alienorum, sed diuinorum sacramẽtorum communicatum est cum damnatis, & dictum est de alijs sacrilegis, qui cum damnato Maximiniano communicabant, quòd eos sacrilegi surculi non polluere plãtaria. Si de persecutione agitur, damnatos persecuti estis, animosos persecutionibus correxistis. Si de baptismo agitur, in sacrilego schismate datum baptismum suscepistis. Quid adhuc inaniter ne ueritas cognoscatur, errorq́ fugiatur, diuina non intellecta testimonia proferuntur? Scriptum est, Si quis putat se contentiosum esse, nos talem consuetudinem non habemus. Sed nec Restitutus qui cũ Saluio Membresitano propter cellulas & agellos, ut eũ locis expelleret forensi strepitu controuersiáque † confluxit, contentiosus habitus est à uobis: quanto minus debet contentiosus putari, qui non pro usurpanda uel auferẽda, sed pro communicanda hæreditate cœlestium cum eis qui aliter sapiunt fideliter disputat. Scriptũ est inquis, In aures imprudentis noli quicquam dicere, ne irrideat sensatos sermones tuos, Nolite nobis in aures quasi secreta dicere, si non prudentes putatis, sicut nec Christus in aures pharisæorum dicebat, quod tamen ad eos refellendos ipsis audientibus proferebat, Palàm nobis ostendite, ut si non corrigimur conuincamur. Quomodo uos si ad unitatem ueneritis, maculat orbis Christianus, quos damnatos non maculat Felicianus? Est scriptum, Noli respondere imprudenti secundum imprudentiam eius, ne similis fias illi. Nónne ibi sequitur, Sed responde illi contra imprudentiam eius, ne sibi sapiens uideatur? Hoc & uos facite, Nolite responsione uestra nostræ quam putatis imprudentiæ, consentire, sed unde possit respondete. Respondete, inquã, quomodo baptismum quod Maximinianẽses in sacrilego schismate ministrarunt, sine aliqua destructione susceperitis, & in ecclesijs quas Christus per apostolos propagauit datũ baptismũ destruatis? Proinde quod in fine epistolæ tuæ omnia quæ supra latius abs te dicta sunt, breuiter percurrẽda abitratus es, quo lectoris memoriã recreares, eodẽ ordine accipe q̃ nec alios fallere debeas, Nã & arrogãtiæ non

Eccli 3

Caput LXV

1. Cor. 11

al. conflixit.

Prouerb. 13

Prouerb. 26

non est, uel quærere uel asserere ueritatem. Et quod nunquam putas potuisse definiri, non solum à prudentibus & deum timentibus definitum est, sed etiam uos totum sine fine putabatis, Maximinianenses suscipiendo finistis, & uos non ad contentionem, sed ad collationem uocamus, qui Maximinianenses etiam forensibus litibus pertulistis: sed in eis qui in Maximiniani schismate baptizati sunt, quamuis nequaquam illic baptizari debuerint, tamen Christi baptismum cognouistis, & ecclesiæ fontem aliter debere intelligi, ad quem nisi bonus nullus accedit accepto baptismo, quem sacrilegi extra dederunt, declarastis: & maiores nostros uel sanctam ecclesiam quam tenemus, alienis criminibus thurificationis & traditionis, quamuis à uobis nunquam probata sint, tamen pollui non potuisse cogemini confiteri, qui dixistis quòd socios Maximiniani quibus ad redeundum dilationem dabatis, eiusdem Maximiniani sacrilegi surculi non polluere plantaria. Vnde nos tanto post nati, multo minus possumus ad eorundem traditorum & thurificatorum originem pertinere, si tunc pariter uiuentium societatem maiorum uestrorum maculare non potuit, & persecutiones quamuis contra ueritatem sæuissimas nobis facere soleatis, tamen ex aliqua parte Maximinianenses persecutionibus correxistis, & eos quamuis non ipsis iam damnatis data fuerit, tamen post illius dilationis terminum suscepistis, & baptismum quem foris à uestra communione dederant, quibus dilatione redeundi ianuam pandebatis, etiam post eandem dilationem cognitum & approbatum non rescidistis. Quare cum uideas nihil à te dici potuisse quod non una Maximinianensium causa refellat atque conuincat, da ueniam si quo fortasse uerbo durius emisso te offendi: & si Apher in Aphrica tam magnã Maximinianensium causam in capite Aphricæ exortam, meis admonitus litteris tam sero requisisti, nec requisitam falsa narrantibus uestris, sicut iam cernis, inuenire potuisti. Timete deum, Tot Christianas gentes tam late per mundum Christiana unitate porrectas, ignotorum Aphrorum ignotisq́ue criminibus nolite perfundere, & pro pace Christi redite ad ecclesiam, quæ non dãnauit incognitos, si pro pace Donati placuit reuocare damnatos. C D

Libri Quarti finis.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI, CONTRA Primam Gaudentij Donatistarum episcopi epistolam, Liber Primus

Caput I

GAVDENTIVS Donatistarum Tamugadẽsis episcopus, cum seipsum in ecclesia quibusdam sibi adiunctis perditis, incendere minaretur: uiro spectabili tribuno & notario Dulcitio, cui pijssimus imperator leges suas exequendas cura perficiendæ unitatis iniunxit, agenti ut oportebat, cum furentibus mansuete, & prius ad eundem Gaudentium litteras pacificas danti, duas rescripsit epistolas, unam breuiorem, & perlatoribus sicut indicat festinantibus festinatam: alteram prolixiorem, in qua secũdum scripturas se respondisse diligentius arbitratur. Ita ergo scripta eius opitulante domino institui refutare, ut etiam qui sunt ingenio tardiores, ad omnia me respondisse non dubitent. Nam prius uerba eius ponam, deinde nostra subiungam: non sic quemadmodum feci cum Petiliani litteris responderem, Ibi enim per loca singula quando uerba ipsius inseruntur, positum est, Petilianus dixit. Quando mea redduntur, Augustinus respondit, Vnde mihi tanquam mentitus fuerim, calumniatus est, dicens, quòd nunquam mecum cominus disputauerit, quasi propterea non dixerit quod scripsit,

scripsit,quia hoc non in uerbis eius audiui, sed in litteris legi, aut ego ideo non responde-
A. rim,quia non eo præsente locutus sum, sed scriptis eius uicissim scribendo respondi, Quid faciamus hominibus qui tale cor habent,aut eos quibus sua scripta innotescere cupiunt, tale cor habere opinantur? Sed etiam talibus hic satisfaciamus: & quando ponimus uerba Gaudentij,non dicamus, Gaudentius dixit, sed uerba epistolæ: & quando respondemus, nō dicamus, Augustinus respondit,sed ad hæc respōsio.Sic ergo incipiamus refellere Gaudentij epistolam priorem ac breuiorem. VERBA EPIST. Honorabili ac nimium nobis,si sic uolueris,desiderādo Dulcitio tribuno & notario,Gaudentius episcopus. Caput II
AD HAEC RESPON. Non debemus etiam ista discutere,ne propemodum in superfluis immoremur, cum sint loca necessaria, quæ nos aliquanto diutius cogant. VERBA EPIST. Religionis tuæ scripta percepi per eos quos & moribus & instituto suo, cunctis charos esse manifestum est. AD HAEC RESPON. Neque hoc discutiam quomodo dixeris,religionis tuæ homini,quē potius irreligiosum putas.Reddidisti quippe honorificentiam,sicut reddendam existimasti, quia ille te honorificentius tractauit in litteris quas ad te dedit,quam catholicus hæreticum debuit,putans tuam mētem tali fieri sermocinatione sanabilem. VERBA EPISTOLAE. In quibus tam multa,inquit,à tua dignatione dicta sunt,quæ nunc interim conticesco,sed quoniam ingenij tui acumē minus aduertit,quòd nos in eodem scripto nec innocētes plenè,nec reos asserere potuisti. AD HAEC RESPON. Quomodo nō asseruit reos,quos dixit male congregatos? Quomodo non asseruit reum quum dixerit, quòd te duce miserorum animæ nefando exitu perituræ sint, adijciens te in te intelligere debere,quanta te & in hoc mundo inuidia,& in illo ultimo iudicio desperatio poterit manere? Quomodo non asseruit reum, quem sicut potuit exhortatus est,ut imitādum aliorum secutus exemplum,dimisso errore prioris hæreseos,te ad unā & ueram dei conferas fidem? Veruntamen nō tribuni uerba defendere,sed hæretici refutare suscepimus.Si quid ergo iste noster tanquam laicus militaris dixit incautius, quis ei non Caput III
B. ignoscat? Quis ecclesiæ catholicæ de uerbis eius præiudicandum esse contendat? Tu perpensius consydera quid loquaris, quem pars Donati in nostra collatione quæ apud Carthaginem facta est, sex alijs adiunctum,etiam defensorem suæ diuisionis ædidit.

VERBA EPIST. Quòd si criminosos,inquit existimas, fugienda nobis damnanda societas. AD HAEC RESPON. Planè fugienda est societas criminosorum,sed nō est respuenda correctorum. Illud ergo salubriter ita deuitamus,ut hoc misericorditer uelimus,optemus,instemus. VERBA EPIST. Si uero innocentes nos putas,inquit, quod etiam ipse dixisti, persecutores in fide Christi constituti sustinere gaudemus. AD HAEC RESPON. Consyderaui litteras tribuni ad te datas,& nusquam in eis legi quòd te dixerit innocentem, sed ab alijs audisse, uel cognouisse prudentem. Sic autem in scripturis sanctis,non solum boni,uerumetiam mali uocari solent,Nam hoc ibi nomen etiam serpens hominis deceptor accepit.Quod enim quidam interpretati sunt,sapientissimū omniū bestiarum, prudentissimum potius Græci codices habent, unde in Latinam linguam scriptura illa translata est. Sed si eos putandum est innocentes à tribuno esse dictos,quos à te ad exitium teneri dixit inuitos,quid mirum si & illic fieri credidit,quod in alijs locis factum esse cognouit? Non est ergo unde gaudeas te pati persecutionem, cum inuenire nō possis quomodo te asseras innocentē.Absit autē ut ista persecutio dicenda sit hominū,cum sit potius pro hominibus liberandis persecutio uitiorū,qualē facit ægris etiam diligentia medicorum.Quāuis & si essetis innocentes,hinc efficeremini nocentes,quia occidere cupitis innocentes,Qui enim se innocentes conantur asserere: & tamen uitæ suæ nolunt parcere,quid aliud q̄ innocētes cōuincuntur occidere? VERBA EPIST. In hac aūt ecclesia,inquit,in qua nomen dei & Christi eius ut etiā ipse dixisti, in†ueritate est frequentatum,nos aut ueri quādiu deo placuerit permanemus,aut ut dignū est, dei familia intra dominica castra uitæ exitū terminabimus,sub ea scilicet cōditione, quia si uis fuerit opata, tūc id poterit euenire. Caput IIII Caput V Gen.3 φρονιμώτατος Caput VI al.unitate.

Nemo

Nemo enim tam demens est, ut nullo impellẽte festinet ad mortem. AD HAEC RESPONSIO. Neq; hoc in tribuni litteris legitur à te inuocatum in ueritate nomen dei, quamuis dixerit inuocatũ, quanquam etiam si dixisset, posset hoc intelligi, nõ ad uestram gloriam sed ad pœnam. Nam & de gentibus impijs Apostolus dixit, Qui ueritatem in iniquitate detinẽt, ut uos facitis, qui ueritatem baptismi diuini in iniquitate detinetis erroris humani. Vnde nos cum uestram corrigimus iniquitatem, non utiq; debemus illius sacramenti rescindere ueritatem. Profiteris sane innocens homo alijs quidem uerbis, cum ecclesia te ac tuos interituros. Cum enim dicis in ecclesia, quid aliud uis intelligi, nisi cũ ecclesia: quandoquidem id agere ignibus paras? Hæc est innocentia partis Donati, ut hoc faciatis adiunctis mortibus uestris, quod etiam apud Carthaginem in inuidiam nostram de Basilicis quæ uestræ fuerunt, sicut potuistis, & cum quibus potuistis fecisse assueueramini sine mortibus uestris. Quis enim uos non credat †uelando fecisse, quod facere etiam moriendo disponitis? Si autem illud uos non fecistis, hoc certe furiosius est q̃d uos facere paratis. Sed dixisti: si uis fuerit operata. Et adiunxisti: Nemo est tã demens, qui nullo impellente festinet ad mortem. Quanto est ergo dementior, qui cum impellatur ad uitam, festinet ad mortem?

Rom. 1 — als uolendo — Caput. VII

VERBA EPISTOLAE Eos autem qui nobiscum sunt, inquit, testem deum facio, eiusq; omnia sacramenta, quòd exhortatus sum & impensissime persuasi, ut qui haberet uolũtatem egredi, securus publice fateretur: nec nos enim inuitos retinere possumus, qui dicimus ad dei fidem nullum esse cogendum. AD HAEC RESP. Cur autem non te etiam, si non inuitorum retentorem, tamen ad bonum opus exhortatorem apertissime fateris, si quod facturus es, bonum est? An forte quàm malum sit & ipse intelligis, atq; id facturum te magis ut terreas quàm ut impleas comminaris, aut mentiendo infidelis, aut uerum dicendo crudelis?

Caput VIII

VERBA EPIST. Et alia manu opto te incolumem in reipublicæ actibus florentem, & à Christianorum inquietudine recedentem. AD HAEC RESPON. Possumus eum & nos optare incolumem & in reipublicæ actibus florentem, sed non ab hæreticorum correctione quiescentem.

Libri Primi finis.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI contra secundam Gaudentij Donatistarum episcopi epistolam, Liber Secundus.

Verba Epistolæ Caput I

HONORABILI & omni affectu desiderando Dulcitio Gaudentius episcopus. AD HAEC RESPONSIO. Si omni affectu desideras hominem, quare cum illo tenere Christi respuis unitatem? An reddendo malum quasi pro malo quem tuũ persecutorẽ putas, rebaptizare desideras?

Caput. II

VERBA EPISTO. Solent igitur, inquit, sola fama noti cupere, aut incerto inuicem aspectu uerba miscere, aut incogniti saltem non horrere præsentiam, tua uero censura quòd absentem me inueneris gratulatum: quòd autem redierim, contristatum litteris insinuasti. AD HAEC RESPON. Non omnes qui sibi sola fama noti sunt, uidere inuicem uolunt, sed quos bene ipsa fama cõmendat. Mirum est autem reuera quod tibi accidit, ut tu eum desiderandum dicas, à quo te persecutionem perpeti quereris. Ille autem qui te persequitur, absentem te malit esse, nolit eum quem persequitur inuenire. Sed hoc unde? nisi quia te potius eorum persecutorem uoluit intelligi, quorũ in Christo salutem, tua præsentia credidit impediri.

Caput III

VERBA EPIST. Sed quoniam præterita die, inquit, ne in epistolari responso siluissem propter moram portantium, certa quæq; strictim atq; breuiter insinuaui: nunc mihi dignationis tuæ scriptis sacrosanctæ legis diuinæ uerbis est respondendum. Dominus dixit: Innocentem & iustum non occides, purgatione non purgabis reum. Certum est igitur in dei iudicio pari crimine, pariq; reatu

Exo. 25

A reatu esse deuinctum, qui reum absoluerit, & qui occiderit innocētem. Si ante cōmunionem rei erat à te nominatus Gabinus, uel cæteri fidefragi in malo illi lapsu cōsortes secundū dei uoces absolui minime debuerunt. Si autem tanq̄ innocentes uel sancti recepti sunt, quare in ea fide permanētes unde uelut sanctos accipitis, occiditis innocētes? AD HAEC RESP. Inuidiose mendaciter loqueris. Ille quippe ad quem loqueris, nō tale præceptum accepit ut occidamini, sed ut corrigamini. Quod si nolueritis, ne correctionem impediatis aliorum, in exilium mittemini. Quod si à iustis fieri nō debet, cur etiā falso uoluistis de Cæciliani exilio in uestra collatione gloriari, quo eum missum uestris maioribus instantibus à Constantino Imperatore dixistis? Iste autem Tribunus ad quem scribis, cui legum promulgatarum cura mandata est, usqueadeo uult ut uiuas, ut timeat ne ipse te occidas. Ecce cōstitui tibi ante oculos ipsum, & teipsum. Ipse te in Christi pace uult uiuere, tu in parte Donati te quæris occidere: Quis uestrum sit tuus persecutor, agnosce. Gabinus autē iam noster, qui fuit Cap.IIII aliquādo uester, & alij quamplurimi, qui ex uobis ad nos cōsyderata catholica ueritate transierunt, non ideo tibi uideantur à uestra contagione non fuisse purgati, quia non sunt à nobis rebaptizati. Hi enim qui nōdum baptizati sunt à peccatis omnibus in catholica ecclesia lauacro regenerationis abluuntur: In eis autem qui hoc sacramentum, non ad auxilium sed ad iudicium foris accipiunt, quia nec in desertore uiolamus characterē regium, fit illud quod scriptum est, Charitas cooperit multitudinem peccatorum. Ecce quemadmodum possunt 1.Pet.4 quos nō oportet baptizari, ipsa catholicæ unitatis charitate mundari, ut nō incipiat eis intus inesse quod & foris inerat, sed incipiat eis prodesse intus q̄d foris oberat. Non itaq; à uobis accipimus uelut sanctos, ad nos enim transeundo sanctificātur, qui manendo apud uos sancti esse omnino nō possunt: Nec uos innocētes occidimus, quos etiam reos uiuere uolumus.

Sed tu qui testimonium diuinæ uocis bene recolis, & nobis obijcis deum dixisse, Inno- Cap.V centem & iustum non occides, si innocens es & iustus, quare te occidis? Non te innocentem Exo.23 B & iustum dicimus, & tamen nolumus ut occidaris, tu te innocentem & iustum arbitraris, & innocenti & iusto non parcis. Certum est igitur, ut ipse dixisti, in dei iudicio pari crimine, pariq; reatu esse deuinctum, qui reum absoluerit, & qui iustū occiderit: Quare ergo absoluisti Felicianum Maximinianistam reum? Quare innocentem occidis & teipsum? Nos autem nec reum absoluimus, sed ut mereatur absolui, prius corrigi cupimus, nec te innocētem, siue tibi parcas, siue te occidas, si in parte Donati remanseris, iudicamus: Nam de quantalibet innocentia glorieris, teipsum innocentem occidendo, innocens esse non poteris, nisi forte mihi respondeas & dicas, Cum me occido, non innocentem utiq; occido, quia ipsa uoluntate qua me occidere statuo, reus efficior animo, priusq̄ corpus occidero. Hoc si dicis, uerū dicis, & miris modis te accusando defendis. Cum enim te ostendis in te occidendo prius ipso proposito fieri nocentem, proculdubio facinore perpetrato, nemo te conuincet q̄ occideris innocentem. Hac itaq; ratione colligitur, q̄ cum multi innocētes ab alijs occidantur, à seipso innocens nullus occidatur. Ea quippe cogitatione qua occidere seipsum molitur, innocentia prius spoliatur, ut cum se occidit non innocens moriatur. Hoc tibi contingeret, si anteq̄ te occidere præparares ut innocens esses. Nunc uero quia & antea iam hæreticus innocens non eras, non erit si te occideris tuæ iniquitatis initium, sed augmentum.

VERBA EPISTOLAE, Nam de sancto Emerito, inquit, Cæsariensi falsa ad nos Cap.VI pro certo fama peruenit: Quod si esset apud Apostolum dicētem, Si exciderunt à fide qui- Rom.3 dam illorū, nunquid infidelitas illorū fidem dei euacuauit? Absit. AD HAEC RESPON. Dicendum est de Emerito Cæsariensi, quod tu dicere timuisti. Falsa quidem de illo fama iactata est, q̄ catholicus factus sit, sed quemadmodum hoc audistis, ita totum quod factū est, nosse potuistis. Cur ergo laudes coepiscopi tui, cuius tibi pro exemplo nomē obiectum est, tacere uoluisti? Profecto si fecit aliquid laude dignum, in tanto articulo nō abs te fuit utiq; reticendum. Sed quia eius laudibus non uis ut te inuidere potuisse credamus, quare ergo tacuisti, nisi quia de illo erubescere timuisti? Venit ergo Emeritus Cæsareā, illic positis & præ-

sentibus nobis: Venit autem non apprehensus cuiusque sagacitate, non adductus alterius potestate, sed excitatus propria uoluntate, uidere nos noluit. Vidimus eum, ad ecclesiam catholicam pariter uenimus, affuit maxima multitudo, nihil pro sua, seu pro uestra defensione dicere potuit, communicare noluit, dilatus perseuerauit, conuictus obmutuit, illæsus abscessit. Quid fieri pro nostra mansuetudine lenius, quid pro ueritate catholica inuictius, quid pro uestra, si sapitis correctione potuit salubrius? Cum enim sponte ad nos nisi pro uobis cõtra nos dicturus aliquid nõ uenisset, profecto dixisset, si quod diceret, inuenisset. Quæcunque enim ut ueniret præparauerat dicere, adiuuante misericordia domini, ante sunt nostra præuentione refutata, quàm illius circunuẽtione prolata. Et certe si putas eum potuisse, sed noluisse respondere, lege quod cum illo actum est, & responde, Si in pacem catholicam transisset Emeritus, diceretis eum non diuina miseratione consensisse lumini ueritatis, sed ponderi persecutionis humana infirmitate cessisse. Si denique captus adduceretur inuitus, non inopia respondendi, sed euadendi consilio tacuisse pro uestro arbitrio iactaretis. Nunc uero quandoquidẽ ultro uenit, profecto quòd tacuit, non lingua, sed causa defecit. Quòd autẽ transire in unitatem catholicam noluit, animam superbam confusio pertinacissimam fecit: Sed hoc quãtum ad ipsius exitium atque supplicium, tantum ad aliorum confirmationem salutemque profecit. Si enim uiderent Emeritum nobis communicantem, suspicarentur hominem formidantem: Cum autem uiderent & in parte Donati permanentem, & tamen aduersus catholicam reticentem, magis illis apparuit contra suos silendo clamare. An uero cum uoce atque ore sano & libero staret, nõ erat pro uestra causa cõtra nos testis idoneus Emeritus ille, ille Emeritus, inquam,

Cap. VII & inimicus, & mutus? Sed bene tibi uisus es uestros autoritate uidelicet apostolica consolari: Non propter Emeritum qui non potuit plus facere pro uobis, quàm quòd nõ inueniens quid loqueretur pro uobis, non tamen abscessit à uobis, sed propter alios qui uestro errore derelicto in societatem catholicam mutati, in melius aggregãtur, commemorasti propterea

Rom. 3 dixisse Apostolum, Si quidam illorum exciderunt à fide, nũquid infidelitas illorum fidem dei euacuauit? Absit. Reuera hoc restat, ut excidisse dicantur à fide, qui deo crediderunt, &

Gen. 2 fidem tenere, qui hominibus credunt. In semine tuo benedicẽtur omnes gentes, dixit deus. Ecce cui credũt qui ex uobis ad nos trãseunt. Cæciliani peccato perijsse transmarinas gentes homines dixerunt: Ecce quibus credũt qui in uestra societate persistunt, & dicis eos excidisse à fide qui fidẽ dei secuti sunt, & eos fidem habere dei, qui in uerbis hominum remanserunt.

Rom. 3 Vbi est ergo quod huic sententiæ abs te commemoratæ cõtinuo subiungit Apostolus, Est autem deus uerax, omnis autem homo mendax, si à fide exciderũt qui credunt, quod dixit uerax, & in fide persistunt qui credunt quod dixit homo mendax?

Cap. VIII VERBA EPISTOLAE, Fugam mihi, inquit, quasi ex lege persuades, sed factor le-

Rom. 2 gis tantum debet audiri, quia Paulus Apostolus dicit, Non auditores legis iusti sunt apud

Ioan. 10 deum, sed factores legis iustificabuntur: Nam audiet dominum dicentem, Quia bonus pastor animam suam ponit pro ouibus suis: Mercennarius autẽ cuius non sunt oues propriæ, uidet lupum uenientem, & fugit: Et lupus rapit eas & dispergit. AD HAEC RESPON. Ecce quomodo intelligit euangelium pars Donati: Itá ne Apostolus non pastor sed mercennarius erat, quando per murum in sporta summissus, fugit manus eius qui eum comprehendere cupiebat, & tu es pastor, qui eos quos dominicas† oues, ut errore in animo pereant, furore corpus interimant, etiam tecum uis perdere, tecum quæris occidere, nec audis pastorem pastorum, dicentem, Fur non uenit nisi ut occidat & perdat: Ad hoc uenisti qui abscesseras, ad hoc redisti qui fugeras? Hoc opus furis est & latronis, non pastoris atque custodis. Veruntamen etiam nobis non te cogentibus, uide, quia omnes collegas tuos qui fugerunt, non pastores sed mercennarios intelligi uoluisti. Sed si essent apud te dominicæ oues, aut tecum uenirent, ut etiam te correctum possent habere pastorem, aut te dimisso fugerent ad pastorem. Mercennarius autem quem significat dominus uiso lupo, nõ corpore sed animo fugit, quando deserit timore iustitiam. Sicut fugit Secundus uester Tigisitanus, quãdo Pur

† fateris, aut simile uerbum deest

purum

A. pureum Limatensem de homicidio confessum magisq; terribilem, ne Primatum perderet uel episcopatum, timuit. Corpore autem etiam boni illi pastores apostoli in persecutione fugerunt, nec ideo tamen oues Christi cura & animo reliquerūt. Si ergo & tu pastor esses, prior in lupi parte, non esses, deinde imperium domini tui, qui seruos suos fugere in persecutionibus iussit per os cuiuslibet etiam peccatoris obediēter audisses, nec cōtra dominum tuum argumentareris & diceres, Factor legis tantum debet audiri, quia Paulus Apostolus dicit, Non auditores legis iusti sunt apud deum, sed factores legis iustificabuntur. Rom.2

Quid in aliam sententiam uerba manifesta conuertitis? Auditores legis & nō factores Cap.IX apud deum iustos negauit, ab hominibus quando uerum dicunt audiri non prohibuit, ne sicut tu loqueretur contra dominum suum dicentem de quibusdam, Quæ dicunt facite, quæ Matth.23 autem faciunt, nolite facere: Dicunt enim & non faciunt. Vides quemadmodum Christus & per homines auditores & prædicatores legis & non factores, alios eam tamen audire præcepit & esse factores: & tu dicis, factor legis tantum debet audiri, & uolens redarguere quasi persecutorem tuum, loqueris aduersus creatorem tuum. Peccatori quidē dicit deus, Vt quid Psal.49 tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Sed ideo illi nihil prodest qui dicit, & quod dicit non facit: Prodest autem illi qui per malum bonum audit, & quod audit facit: Nō est quidē speciosa laus in ore peccatoris, sed speciosa in uita moribusq; Ecci 15 factoris, etiā si hanc audierit ex ore peccatoris. Quantumlibet ergo existima Tribunum esse peccatorem, & legis non esse factorem, obedienter tamen audi, non istum, sed illum etiā per istum qui dicit, Si uos persecuti fuerint in una ciuitate, fugite in aliam. Quid statis? audite & Matth.10 fugite, Christus hoc imperat, non Tribunus: Nisi forte respondes & dicis, Ait quidem Christus, Si uos persecuti fuerint in ista ciuitate, fugite in aliā: sed quare de ista ciuitate discedam, quando nec iste meus est persecutor, nec ego Christi sum auditor: Ac per hoc si manseris, lupus es sæuiens, si fugeris, lupus es timens: Et quoniam spōsus dicit, Nisi cognoueris temet Cant.1 B. ipsam ô pulchra in mulieribus, exi tu in uestigijs gregum tuorum, & pasce hædos tuos in tabernaculis pastorum. Etiā si te pastorem esse gloriaris, tamen quia de ouili dominico existi, hædos tuos pascis, nō oues Christi. VERBA EPISTOLAE, Deinde, inquit, Cap.X Quæ loca erunt quæ in hac persecutionis procella undiq; perturbata tranquillitate seruandos tanquam in portum recipiant sacerdotes, quando dominus dixerit, Cum uos persequi Matth.10 cœperint in hac ciuitate, fugite in aliam? Tute tunc fugiebant apostoli, quia neminem pro eis proscribi iusserat Imperator: Nūc uero Christianorū receptores proscriptionibus† tracti, al's, territi pericula formidantes, non solum non recipiunt, uerumetiam uidere timent, quos tacite uenerantur. AD HAEC RESPON. Hoc planè laudo q; agnoscitis uos, sed q; non corrigitis, doleo. Quid enim hac tua professione manifestius, qua declaras satis nō uos ad eorum pertinere cōsortium, quibus dominus ait, Si uos persecuti fuerint in una ciuitate, fugite in aliā? Nempe, hoc est, quod pauloante dixi, posse te mihi uerissime respondere si dicas, Nec iste meus est p̄secutor, nec ego auditor sum Christi: Ecce hoc apertissime dicis, Quomodo enim es auditor Christi, cum ille suis auditoribus, hoc est sectatoribus promittat, usq; in finem seculi non defuturas ad quascunq; confugiant ciuitates, quandocunq; persecutionem passi fuerint, dicens, Cum autem persequentur uos in ciuitate ista, fugite in aliam: Amen dico uobis, non consummabitis ciuitates Israël donec ueniat filius hominis? Tu autem in hac persecutione quam uos querimini perpeti, iam deesse uobis dicis loca quò fugere, & ubi tanq; in portu possitis ab hac tempestate requiescere, loquens contra promissionem Christi, qui dicit, non defuturas ciuitates quo fugiant sui qui persecutionem patiuntur, donec ueniat, id est, usq; ad consummationem seculi. Quia ergo ille hoc promisit suis quod uos non inuenitis, profecto ille mentitur si uos eius estis, sed quia ille nō mentitur, uos eius non estis: Ac per hoc nec Tribunus cui rescribis, persecutor est uester, sed persecutor persecutoris uestri, hoc est erroris uestri, quo compulsi talia facitis, ut de illorum genere sitis de quibus scriptum est, q; persecutionē passi sint ab ipsis factis suis. Proinde si intelligatis quid in uobis qui uos

diligunt persequuntur, ipsa sine dubio à quibus persecutionem patimini facta mala uestra C fugietis, & cóiungemini eis, qui ut liberent, persequuntur uestros persecutores, non enim nisi
Cap. XI uestros persequuntur errores. VERBA EPISTOLAE, Per opificem, inquit, rerum omniũ dominum Christum omnipotẽs deus fabricatum hominem ut deo similem,
Eccl 15 libero dimisit arbitrio. Scriptũ est enim, Fecit deus hominẽ, & dimisit eum in manu arbitrij sui. Quid mihi nunc humano imperio eripitur, quod largitus est deus? Aduerte uir summe, quanta in deum sacrilegia perpetrẽtur, ut quod ille tribuit, auferat humana præsumptio, & pro deo se inaniter iactet magna dei iniuria, si ab hominibus defendatur. Quid de deo æstimat qui eum uiolentia uult defendere, nisi quia non ualet suas ipse iniurias uindicare? AD HAEC RESPON. Secundũ istas uestras fallacissimas uanissimasq; rationes, habenis laxatis atq; dimissis, humanæ licentiæ impunita peccata omnia relinquentur, nullis oppositis repagulis, legũ nocendi audacia, & lasciuiẽdi libido bacchetur, nõ rex suum regnum, nõ dux militem, nõ prouincialem iudex, non dñs seruum, nõ maritus uxorem, nec pater filiũ à libertate & suauitate peccãdi minis ullis pœnisue compescat. Auferte quod sana doctrina pro sanitate orbis terrarum sapiẽter per Apostolum dicit, & ut cõfirmetis in arbitrio tãto peiore,
Rom. 13 quãto liberiore filios perditionis, delete quod ait uas electionis, Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: Non est enim potestas nisi à deo. Quæ autẽ à deo sunt, ordinata sunt. Quapropter qui resistit potestati, dei ordinationi resistit. Qui autẽ resistũt, ipsi sibi iudicium acquirũt. Principes enim nõ sunt timori boni operis, sed mali, Vis autẽ non timere potestatem? bonũ fac, & habebis laudẽ ex illa: Dei enim minister est uindex in irã ei qui male agit. Delete ista si potestis, aut ista sicut facitis si nõ potestis delere, cõtemnite. Habete de his omnibus pessimũ arbitrium, ne perdatis liberũ arbitrium. Aut certe quia sicut homines hominibus erubescitis, clamate si audetis, puniãtur homicidia, puniantur adulteria, puniantur cætera quãtalibet sceleris siue libidinis facinora, seu flagitia, seu sacrilegia uolumus à regnantium legibus impunita. An uero aliud dicitis, cũ dicitis, magna dei iniuria si ab hominibus D defendatur: Quid de deo æstimat qui eũ uiolẽtia uult defendere, nisi quia nõ ualet suas ipse iniurias uindicare? Hæc dicẽtes, qd aliud dicitis, nisi nulla hominis potestas contradicat atq; obstrepat nostro libero arbitrio, quãdo iniuriã facimus deo? O dolor, fraudata sunt tali magisterio tẽpora antiqua, quoniã nondũ eras natus, quando sanctus Moyses iniurias suas leuissime pertulit, dei uero seuerissime uindicauit. Tu aũt doctor hæretica præsumptione inuidiosissime clamas, Fecit deus hominem, & dimisit eum in manu arbitrij sui: Quid mihi nũc humano imperio eripitur quod largitus est deus? Hoc uidelicet flagitãs, ut ad faciẽdas iniurias deo, qui cũ libero arbitrio fecit hominẽ, liberũ arbitriũ tibi relinquatur ab homine. Sed illi etiã qui decreto Nabuchodonosor regis, proposita pœna interitus sui, & dispersionis domorum suarum à blasphemãdo deo Sidrach, Misac & Abdenago terribiliter prohibebantur, & acriter si cõtemnerẽt, plecterẽtur, dicere potuerũt quod ipse dixisti, Magna dei iniuria, si ab hominibus defensatur: Quid de deo æstimat qui eum uiolẽtia uult defendere, nisi quia non ualet suas ipse iniurias uindicare? Hæc uerba tua prorsus etiã illi dicere potuerũt, & fortasse dixerunt, & si non eadem libertate, nõ dissimili uanitate. Datũ est ergo homini quãdo creatus est liberũ arbitriũ, sed ut si esset malefaciẽs, fieret patiens. Deniq; illi primi homines cum peccassent, morte damnati sunt, & priusq; mors eis extrema etiã corporis suppleretur, in exiliũ de paradiso missi sunt. Mitiora in uos cõstituit Imperator, propter mãsuetudinem Christianam: Exiliũ uobis uoluit inferre, nõ mortem, sed uos homines docti consyderantes quid debeatur merito, & quid minus sit in supplicio, non de iudicio illius, sed de uestro additis mortẽ. Nolite perire in æternum, dũ uobis hoc tempore ad offerẽdum deum concedi ab hominibus uult liberũ arbitriũ. Audi Apostolum, & habebis magnũ compendiũ, quo tibi
Rom. 13 regia potestas nocere nõ possit, Bonũ fac, & habebis laudem ex illa. Ex illa & ante nos iusti habuerunt laudẽ, nõ solum, qui regibus religiosis fideliter paruerũt, uerumetiã qui reges impios pro dei ueritate aduersarios pertulerũt, illi laudẽ obauditionis, utriq; tamen ex illa, sed bonum

A bonum faciẽdo,non poteſtatibus reſiſtẽdo. Quod autẽ uos facitis,nõ ſolum bonum nõ eſt,
ſed grande malũ eſt,unitatẽ Chriſti pacemq́ꝫ cõſcindere,cõtra promiſſa euãgelica rebellare,
& aduerſus eũ de quo dictũ eſt, Dominabitur à mari uſqꝫ ad mare,à flumine uſqꝫ ad termi Pſal.71
nos orbis terræ,hoc eſt aduerſus uerũ & ſummũ regem Chriſtianorũ tanq̃ ciuili bello Chri
ſtiana ſigna portare. Sufficiat ergo uobis ad occaſionẽ correctionis q̃ pro tã magnis malis
ueſtris lõgè mitiora & minora recepiſtis, ſi nõ uobis ultro quod nõ Imperator cõſtituit inge
ratis,& nolite ad impunitatẽ licẽtioſam liberum arbitrium,ab hominibus uelle cõcedi,ne in
ipſius dei manus infelicius incidatis: Nã & maiores ueſtri iudicauerũt in huiuſmodi iniurijs
dei,liberũ hominis arbitriũ non relinquendũ à regibus impunitũ,quia licet haberẽt cauſam
malã,Cæcilianũ tñ epiſcopũ perſequẽdũ,uſqꝫ ad imperatoris Cõſtãtini iudiciũ perduxerũt.

VERBA EPISTOLAE, Noſtrã uero fidẽ, inquit, quam dñs Chriſtus apoſtolis Cap.XII
dereliquit,ſolæ nobis iſtæ perſecutiones grauiſſimã reddũt. Felices,inquit,eritis,cũ uos perſe- Matth.5
cuti fuerint homines,& maledixerint,& dixerint aduerſum uos omne nequam propter filiũ
hominis: Gaudete & exultate,quia merces ueſtra multa eſt in cœlis. Sic enim perſecuti ſunt
& prophetas,qui ante uos fuerũt patres eorũ. Si tantũ ſolis apoſtolis dictũ eſt,uſqꝫ ad ipſos
fides habuit præmia,Et q̃d prodeſſet poſtea credituris? Vnde cõſtat omnibus dictũ. Dein-
de dicit apoſtolus Paulus, Qui uolũt in Chriſto ſancte uiuere,perſecutionẽ patiãtur neceſſe 2.Timoth.3
eſt. Hoc autẽ in Euãgelio dominus dixit, Veniet hora ut omnis qui interficit uos,putet ſe ui
ctimam dare deo: Sed hæc faciẽt,quia nõ cognouerunt patrẽ neqꝫ me. AD HAEC RESP.
Recte iſta dicerentur à uobis quærẽtibus martyrum gloriam,ſi haberetis martyrũ cauſam.
Non enim felices ait dñs qui mala iſta patiũtur, ſed qui propter filiũ hominis patiũtur, qui
eſt Chriſtus Ieſus: Vos aũt non propter ipſum patimini, ſed cõtra ipſum. Patimini quippe
ideo,quia nõ ei creditis,& toleratis ideo,ne credatis. Quomodo ergo uos eam fidẽ tenere ia
ctatis,quã dñs Chriſtus apoſtolis dereliquit? An uſqueadeo cæcos & ſurdos uultis eſſe ho-
B mines,ut nõ legant,nõ audiant Euangeliũ,ubi nouerint quã fidem de ſua eccleſia dñs Chri
ſtus apoſtolis dereliquit, ex qua diuiſi atqꝫ ſeparati, nihil aliud facitis q̃ꝫ cõtra uerba capitis
& corporis rebellatis,& tamen propter filiũ hominis ac fidẽ quã reliquit apoſtolis,uos perſe
cutionẽ ſuſtinere iactatis? Omittamus alia, & nouiſſima uerba eius in terris audiamus,ubi
uideamus quã fidẽ de Eccleſia reliquit apoſtolis, quale teſtamentũ quodãmodo fecerit,non
uitã finiturus,ſed ſine fine uicturus,non mittendus in ſepulchrum,ſed aſcẽſurus in cœlũ. Sur
gẽs enim à mortuis poſteaq̃ apparuit diſcipulis ſuis intuẽdus oculis manibusq́ꝫ tractãdus:
Oportebat,inquit, impleri quæ ſcripta ſunt in lege & prophetis & pſalmis de me. Tunc ape Luc.24
ruit illis ſenſum ut intelligerẽt ſcripturas,& dixit eis, Quoniã ſic ſcriptum eſt,& ſic oportebat
pati Chriſtum,& reſurgere tertio die, & prædicari in nomine eius pœnitẽtiã & remiſſionem
peccatorum per omnes gentes,incipiẽtibus ab Hieruſalem. Itemq́ꝫ in mõte Oliueti,poſtq́ꝫ
nihil ulterius in terris poſitus dixit, ſed quod maxime fuerat neceſſariũ,hoc commẽdauit ex
tremum. Multi quippe erãt futuri per uniuerſas partes terræ,uendicaturi ſibi nomẽ eccleſiæ,
& cõtra uniuerſam domũ quæ per uniuerſam terrã cantat cãticum nouũ,de quo ſcriptũ eſt,
Cantate dño canticum nouũ,cantate dño omnis terra: de ſuarũ quiſqꝫ ruinarum angulis la Pſal.95
traturi. Aliud nanqꝫ apoſtoli audire cupiebãt,& quod illis maxime fuerat neceſſarium,non
quærebãt: Dic nobis inquiũt, Si in tẽpore hoc præſentaberis, & quãdo regnũ Iſraël? At ille, Act.1
Non eſt,inquit,ueſtrum noſſe tẽpora uel momẽta,quæ pater poſuit in ſua poteſtate,ſed ac-
cipietis uirtutem ſuperueniẽtis ſpiritusſancti in uos, & eritis mihi teſtes in Hieruſalem,& in
totam Iudæã & Samariam,& uſqꝫ ad terminos terræ. His dictis nubes ſuſcepit eum. Nihil
ulterius uerbis addidit: Hoc tãto tenacius, quãto poſterius audientium mẽtibus fixit. Hanc
ſponſam ſuis amicis ſponſus abiens commẽdauit: Hanc ergo de ſancta eccleſia diſcipulis de
reliquit: Huic fidei Donatiſtæ reſiſtitis,& pro fide quã dñs Chriſtus reliquit apoſtolis,uos
perſecutionem ferre contenditis: Huic hominis filio eccleſiã ſuã incipientẽ ab Hieruſalem,&
per omnes gentes fructificantem atqꝫ creſcentem,tanta diligentia commendauit,mira cæci-

tatis impudentia contradicitis, & propter filium hominis uos mala sustinere clamatis. An C
hoc fortassis ideo dicitis, quia uobis alium filium hominis inuenistis, cuius nomine uocitemi
ni, de cuius parte dicamini? Erratis, non est ipse quando propter filium hominis pati perse/
cutionem felicitatis esse dicebat, seipsum ille sponsus, non adulterum prædicabat: Et nos con
Matth.5 fitemur, ut dicitis, non solis apostolis esse dictum, Beati eritis cum uos persecuti fuerint ho/
mines. Ad omnes enim hoc pertinet, nõ qui post illos quamlibet persecutionem passi sunt,
siue patiuntur, siue qui passuri sunt, sed qui propter iustitiam, sicut & ipsi: Nam hoc paulo su
perius dixerat, Beati qui persecutionem patiũtur propter iustitiam, quia ipsorũ est regnum
cœlorum. Deinde ista subiũxit, quæ commemorare & frustra uobis usurpare uoluistis. Fru
stra enim beatitudinem istam pertinere ad uos putatis, quando in uobis iustitiam cui pri/
mi debeatis, non demonstratis, quinimmo ecõtrario etiã pro iniquitate patimini, minus ab
alijs, plus à uobis, ut ante dei iudicium quod futurum est, etiam ipsi uobis quod meremini,
ex aliqua parte reddatis. Vnde quia tuipse dixisti, non hoc solis apostolis sed omnibus di/
ctum, ne usq; ad illos fides præmia habuisse uideretur. Sicut hoc ergo non solis apostolis,
sed omnibus dictũ est, qui etiã post illos propter iustitiã fuerant mala quæcunq; passuri, sic
Matth.10 etiã omnibus illud dictum est, Si uos persecuti fuerint in ista ciuitate, fugite in aliã. Quare
hoc non facitis, si ad eorum societatem quibus hæc dicta sunt pertinetis? Quod quidẽ & si
feceritis, nõ ideo pertinebitis, quia & latrones hoc facere possunt, quos inquiri leges publicæ
iusserunt. Veruntamen quia hoc facere non uultis, de compendio uos ad istos quibus hæc
dicta sunt, nõ pertinere mõstratis. Et ut uos multo manifestius ipsa excusatio uestra ab illo
numero uirorũ Christianorum ostẽdat alienos, loca quo confugiatis, quæ ille usq; in finem
seculi non defutura promisit, uobis deesse iã dicitis, nullo modo illum ꝙ falsa promiserit con
uincẽtes, sed uos ad eorum cõsortium quibus hoc promisit nõ pertinere mõstrantes, & ideo
non ueraces martyres, sed hæreticos uos esse fallaces. Quid uobis ulterius dicamus, quando
Cap.XIII lingua uestra uos uincit? Nam & illud quod addidisti dixisse Apostolũ, Omnes D
2.Timoth.3 qui in Christo pie uiuere uolunt, persecutiones patiantur, necesse est, non quidem ille dixit,
necesse est, sed omnes ait qui uolũt in Christo pie uiuere, persecutionem patientur. Sed uos
ad istos nõ pertinere quis dubitat? Si enim & uos estis, de qbus hoc dixit Apostolus, quare
nõ facitis quod ipse fecit Apostolus? Nã si portæ aduersus uos clauderentur, per murũ sub/
mitti debuistis, ut manus persequentium fugeretis. Patent portæ & exire non uultis: Quam
persecutionem patimini, nisi à uobis? Diligit uos persecutor uester, & persequitur uos furor
uester. Ille ut fugiatis cupit, iste ut pereatis impellit. Sic autẽ intelligitis, quod ait Apostolus,
Omnes qui uolunt in Christo pie uiuere, persecutionẽ patiãtur, ut maiores uestros sub apo
stata imperatore Iuliano nõ pie uixisse uobis necesse sit confiteri: Nã quisquis illo tempore
Donatista factus est, donec aduersus uestrũ rursus errorẽ pia Christianorũ Imperatorum
cura consurgeret, si ante defunctus est, non pie uixit, quia non est passus persecutionem. Si
Iob.7 autẽ hoc propterea dixit Apostolus, quia sicut alibi scriptum est, Tentatio est uita hominis
super terrã, nec cessat pios uerosq; Christianos non solum aduersitatis infestatione, uerum/
etiam prosperitatis seductione tentare, ut animus humanus aut afflictione succumbat, aut
elatione uanescat, profecto quamdiu hic uiuitur, omnes qui uolunt in Christo pie uiuere,
persecutionem patientur, ut aut uicti comprehendantur à diabolo, aut probati diabolum
uincant: Quos autẽ comprehensos captiuosq; iam possidet, non ut obtineat persequitur, sed
quia obtinet utitur. Porrò si persequi tantummodo ille dicẽdus est, qui dolore aliquo excru
ciat, qui se uult tenere ut excruciet, non tibi uideatur excruciator cordis leuior esse ꝙ̃ corpo/
Psal.118 ris. Et consydera qualem persecutionem patiebatur, qui dicebat in psalmo, Vidi insensatos
& tabescebam. Hanc persecutionem Loth iustus patiebatur in Sodomis, etiam priusquam
in domo eius angeli hospites eius, cum homines putarentur, à Sodomitis appeterentur ad
stuprum. Iustus enim eos tam publice turpes, & ante suæ domus iniuriam sine magno cor/
dis cruciatu uidere non poterat.

Vnde

A Vnde inter suas persecutiones etiã talia commemorat Apostolus Paulus, dicens, Quis infirmatur & ego non infirmor? Quis scãdalizatur & ego non uror? Proinde quãto maior est in nobis charitas Christi, tãto maiore cum dolore animi uos uidemus habere sacramẽta Christi, & separari à membris Christi, & rebellare contra pacẽ Christi. Sed quamdiu in hoc corpore uiuitis, spes nobis aliqua de uobis datur: Cũ uero iam in illa dissensione morimini, multo amarius uos dolemus. Iam porrò quando uosipsos necatis, uel irruendo armis alienis uel præcipitijs, & submersionibus & ignibus uestris, satis dici nõ potest, quanto nos mœrore crucietis. Plus quippe impius Absalon patrem sanctum Dauid extinctus, quàm rebellis afflixit: Viuum nanque cum comprehendi cupiebat, ut qui malicia grassabatur, pœnitentia sanaretur: Erat ergo ille persecutor patris, nõ solum populum dei diuidendo, nec solum contra dei legem, & contra legitimum patris regnum arma portando atque bellando, sed multo amplius persecutus est cor paternum, in illa impietate moriendo. Denique illum pater optimus pessimum filium, quem nõ desperando nõ defleuerat uiuum, spe finita fleuit occisum. Discite ergo quid sit quod Apostolus ait, Omnes qui uolunt in Christo pie uiuere, persecutionem patientur: Si catholicorum domus Donatistæ nõ diripuissent, si catholicas ecclesias non incendissent, si catholicorum codices sanctos in ipsa incendia non misissent, si catholicorum corpora non immanissimis cædibus afflixissent, si catholicorum membra non præcidissent, si oculos non extinxissent, si denique catholicos nõ crudeliter occidissent: Hanc solam nos à uobis grauissimam persecutionem perpeti uerissime diceremus, quia uidemus uos insensatos, & tabescimus, quia infirmatos, & infirmamur, quia scandalizatos, & urimur, quia perditos, & lugemus. Hæc mala uestra quæ uos in æternum interitum mittũt, amarius nos persequuntur quàm illa quæ à uobis nostris corporibus, uel rebus, uel domibus aut basilicis inferuntur: Minus persequimini cum in nos sæuitis, quàm cum uos peritis. Denique in illa persecutione qua in nos sæuitis, cum laude gaudemus, in hac autẽ qua uos peritis, si gauisi fuerimus, uobiscum perimus. Sed quamdiu in hac carne uiuitis de uobis desperare non possumus:

B Cum uero in hac impietate morimini, maxime cum uosipsos horrenda cæcitate furoris occiditis, amarissimam tristitiam nostram illud tantummodo consolatur quod consolatum est sanctum Dauid in unitate, scilicet dei populus congregatus, qui fuit scelerati filij tyrannide diuisus. Tolerabilius enim longè pauciores pertinacissimi uestri suis præcipitijs uel submersionibus uel ignibus pereunt, quàm innumerabiles populi illis eorum salutem impedientibus, incendio cum illis æterni ignis ardebunt. Nunquam igitur ecclesia Christi defuit aut deerit. Vnde secundum Apostolum, Qui uolunt in Christo pie uiuere, persecutionem patientur, aut impiorum maliciam sustinendo, cum innoxie uiuunt, aut eos dolendo cum pereunt.

Nolite itaque falli quod uobis dictum est, Veniet hora quando qui uos occiderint, putent se officium facere deo: Aut sicut tu hic testimonium posuisti, putent se uictimam dare deo. Non quidem hoc esse dictum de persecutionibus quas gentes Ecclesiæ fecerũt, manifestum est. Dijs enim suis plurimis, qui utique non sunt, deputauerũt se gentiles officium facere, cum hoc facerent uni deo. Vnde hoc idem quod dominus prædixit suis, aut per Iudæos impletum est, qui sanctum Stephanum & multos alios occiderunt, dum putabant se officium deo facere, quoniam unum uerum deum colere uidebantur, aut etiam nobis, id est, catholicis dictum est de diuersis hæreticis usquequaque furentibus, qui ubi possunt, & quando possunt, & quomodo possunt occidendo catholicos, putant se officium deo facere, maximeque de uobis, qui præcipuum uobis nomen fecistis in Africa de talibus uictimis. Nam si uobis dictum est, & non utique uosipsi occideretis, sed expectaretis à nobis potius occidi, qui putamus nos, ut dicitis, cum id facimus, officium deo facere. Nunc uero cum festinatis ad mortem, ne à nostris teneamini, uiuere metuitis, nõ occidi, quia erubescitis corrigi, aut de† uestro conuinci. An forte uos estis ad quos utrunque pertineat, quia cum occidimur & nos à uobis, putatis uos officiũ deo facere, & has ei uictimas de nobis dare? Ad uos ergo pertinet quod sequitur, atque abs te cõmemoratum est, mox enim dominus adiunxit & ait, Sed hæc facient

Cap. XIIII
2. Cor. 11
2. Timoth. 3
2. Timoth. 3
Cap. XV
Ioan. 1
al's, uitio
Ioan. 16

uobis, quia non cognouerunt patrem neq; me. Cum itaq; uosipsos occiditis, putantes uos C officium deo facere, nec patrem cognouistis, quem non audistis, dicentem, Fugite.

Cap. XVI VERBA EPISTOLAE, Sed belliferæ, inquit, pacis cruentæq; unitatis se incolas ia/
Ioan. 14 ctant: Audiant dominum dicētem, Pacem meam do uobis, pacem relinquo uobis: Nō sicut seculū dat, ego do uobis. Seculi enim pax inter animos gentiū dissidētes armis & belli exitu fœderatur, dñi Christi pax salubri lenitate trāquilla, uolētes inuitat, non cogit inuitos. AD HAEC RESPON. Vos quidē belliferam pacē & cruentam unitatē facere cupitis, aut uio/lentis mortibus nostris, aut uolūtarijs mortibus uestris, nō imputātes nobis quod facitis no bis, & imputātes nobis quod facitis uobis: Sed nos & quod facitis nobis cogimur sustinere, & quod uobis facitis, nihil possumus q̃ dolere dum tñ fiat pax & unitas Christi propter sa lutē multorū, sicut fit in plurimis, etiā si propter furorē paucorū nō fit in omnibus: Nā si non inuido, sed fideli oculo uelletis attēdere, uideretis q̃ uera pace atq; unitate Christi gaudeāt qui ex uobis ad nos uenerūt, tot tātorumq; populorū agmina, in quibus etiā si adhuc sunt nonnulli ipsa nouitate turbati, & ipsi paulatim ab hac infirmitate sanantur: Et si ficti aliqui perseuerant, non utiq; propter ipsos non fuerant colligendi quos uidemus ueraces, quorum quidā in regionibus nostris, etiā quibusdam uestris nostri maiores apparuerunt, quādo uo bis illa perditionis libertate cōcessa, ad uos redire noluerūt. Debebamus ergo ne pderemus istos, colligere & fictos, quia in Euangelio legitur, seruos ad nuptias domini sui congregasse conuiuas bonos & malos, maxime quia uos de area dominica superbiæ spiritus tanq̃ im/probus uentus, ante tempus uentilationis excussit, unde uos ad illā quantū opitulante deo possumus, reuocare conamur. Et utiq; nostis quemadmodum scopis diligentiæ frumentum

Cap. XVII simul etiam cum terra trahitur, quādo in aream reuocatur. Quod autem uobis ui/detur, inuitos ad ueritatē non esse cogendos, erratis nescientes scripturas, neq; uirtutem dei, qui eos uolentes facit dū coguntur inuiti. Nunquid enim pœnitētiam Niniuitæ inuiti æge/runt, quia hoc rege suo compellēte fecerunt? Iam enim propheta iram dei uniuersæ ciuitati D eam triduo perambulās prænuntiauerat. Quid igitur opus erat regis imperio, ut humiliter supplicaretur deo, qui nō intuetur ora, sed corda, nisi quia erāt in eis quidā qui nec curarent, nec crederēt prædicta diuina nisi territi potestate terrena? Ista igitur iussione regiæ potesta tis, contra quam uoluntarius fit uester occasus, multis ad salutem qui in Christo præstatur occasio, qui & si uiolenter adducuntur ad cœnā tanti patrisfamilias, sed compellūtur intrare, intus tamen inueniunt unde se lætentur intrasse: Vtrunq; enim futurum dominus ipse præ dixit, & utrunq; compleuit: Nam reprobatis quibusdam, qui utiq; intelliguntur Iudæi, quia ipsi per prophetas antea fuerant inuitati, & ad horam excusare maluerunt. Ait dominus ser

Luc. 14 uo suo: Exi in plateas & uicos ciuitatis, & pauperes ac debiles & cæcos & claudos introduc huc. Et ait seruus domino, Factum est ut imperasti, & adhuc locus est. Et ait dominus seruo, Exi in uias & sepes, & compelle intrare, ut impleatur domus mea. Intelligimus uias, hæreses, schismata, sepes. Viæ quippe hoc loco significant diuersas opiniones, sepes autem peruersas opiniones. Quid ergo miramini si non corporalis cibi, sed spiritalis fame moritur, quisquis ad istam cœnam nec libenter introductus, nec uiolenter impulsus ingreditur?

Cap. XVIII VERBA EPISTOLAE, Odio, inquit, seculi gaudemus, in eis pressuris non
Ioan. 15 succumbimus, sed lætamur. Mundus hic non potest seruos Christi diligere, qui Christum cognoscitur non amasse, domino ipso dicente, Si seculum uos odit, scitote quia me pri/mum odio habuit quàm uos: Si me persecuti sunt, & uos persequentur. AD HAEC RE/SPONSIO, Quomodo gaudentes odio seculi, pressuris eius non succumbitis, sed læta/mini cum uosipsos uelitis occidere, ne molestias qualescunq; patiamini, & mori eligitis, non ab alijs occisi pro ueritate Christi, sed à uobisipsis pro parte Donati? Ista Circuncellionum est insania, non martyrum gloria. Cum itaque appareant facta uestra, quid uobis uerba usurpatis aliena? Mundus iste, inquit, non potest seruos Christi diligere, qui Christum co/gnoscitur non amasse: Non ergo ad mundum istum pertinemus nos, quia diligimus uos.

Sed

A Sed serui Christi uos nō estis qui malum pro bono retribuētes, & maliciam uestrā quando in nos exercere non potestis, in uos retorquentes, nec nos diligitis, & uos occiditis. Dominus autem quando dixit, Si seculum uos odit, scitote quia me priorem uobis odio habuit, si me persecuti sunt, & uos persequentur, non uobis, sed illis dixit quibus præcepit, ut si eos persequerentur in ista ciuitate, fugerent in aliam, quod uos non facitis. Illis dixit ad quas ciuitates confugerent usq; in finem seculi non defuturas, quas uos querimini uobis iam & deesse, & uultis fateri eos quibus hæc dicta sunt nos non esse. Ioan.15 Matth.10

VERBA EPISTOLAE, Sed & si persecutio conquiescat, inquit, unde martyrum numerus adimpletur, Ioanne dicente, Vidi, inquit, animas occisorum sub ara dei exclamātium & dicentium, Quamdiu domine non iudicas & uindicas sanguinem nostrum de his qui habitant super terram? Et acceperunt singuli stolas albas, & dictum est eis, ut requiescerent adhuc paucum tempus, donec impleatur numerus fratrum uestrorum, qui incipiēt interfici sicut & ipsi. AD HAEC RESPON. Si sub ara Christi martyres esse uelletis, non uosipsos incendendos sacrificium diabolo faceretis. Quis enim gaudet de isto furore uestro, nisi diabolus, qui eum uobis inspirat, & qui sunt ex parte illius? Ipse est qui & illum puerū de quo in euangelio legimus, mittebat aliquando in aquam, aliquando in ignem: Et ipse illum gregem porcorum præcipitem fluctibus mersit. Ipse ut se de pinna templi præcipitaret, etiā ipsi domino audacissima tentatione suggessit. Ad diabolum sine dubio pertinetis, cum tria genera mortis, aquam, ignem, præcipitium in uestris mortibus frequētatis. Si enim mētes non dæmentia perderetis, ista ipsa uerba quæ de sancto libro posuisti, ab isto interitu quē uobis ingeritis, uos reuocare deberent. Quid enim animæ martyrū sub ara dei dicunt? Quamdiu domine nō iudicas, & uindicas sanguinem nostrum de his qui habitant super terram? Vindicari poscunt sanguinem suum in eis utiq; à quibus fusus est. Nunquid in alijs? Ac per hoc uindicabitur uester in uobis. Quid est autē stultius q̄ꝫ q̄ putatis prophetiam istam de martyribus, qui futuri prædicti sunt, non nisi in Donatistis esse completam, quasi posteaquam hoc scripsit beatus Ioannes, nulli martyres sint occisi, quousq; exurgeret pars Donati, nisi quando alios nō possunt, seipsos occidunt, qui faciunt opera latronum & dæmonum, & gloriam sibi uendicant martyrum? Quòd si tanto temporis interuallo, id est, à Ioanne usq; ad istos nulli occisi essent martyres ueri, ut nihil aliud, uel temporibus Antichristi diceremus futuros, in quibus ille martyrum numerus compleretur, nec tamē istos uel alieni uel sui sanguinis reos accrescere numero uerorum martyrū crederemus, quibus dictū est, ut requiescerent paruum tempus, donec impleretur numerus fratrum ipsorum, qui inciperēt interfici, sicut & ipsi, ab alijs utiq; nō à seipsis sicut isti, & ideo isti nō sicut ipsi, possemus etiā uerissime dicere ipsos quoq; Donatistarum temporibus catholicos quos occidūt, ad supplemētum illius numeri pertinere: Sed cū post apostolum Ioannem, qui futura illa cōscripsit, tanta strages martyrum interficiētibus impijs usquequaq; in tam multis gētibus facta sit, quid sibi uolūt isti suarum animarū extortores, & alienarū tortores, ut quod de martyribus sanctis legunt esse prædictum, de se iactēt esse completū? Præparate uos potius, ut uester sanguis nō in eis qui uos uel comprehēdere uel fugere cupiunt ut uiuatis, sed in uobis potius uindicetur. An forte ne hoc fiat, ideo non cū funditis, sed aut præcipitio colliditis, aut unda suffocatis, aut in cinerem cōuertitis? Sed erratis, uindicabitur in uobis quocunq; modo perimatur à uobis. In uobis enim uindicaretur, si nō in ecclesia Christi, sed in parte Donati, ab alijs funderetur. Itá ne uos clamabitis ad deum, ut uindicet sanguinē uestrum & exaudiet uos, nisi dānauerit nos? Quomodo enim uindicetur, nisi qui eum ausus es trucidare dānetur? In hac ergo uoce non estis nisi accusatores uestri, quia uos estis rei sanguinis uestri: Nec deus nisi uos damnabit, quando à uobis uel collisum, uel suffocatum, uel exustum, uel quocunq; pacto trucidatum. uel si hoc elegeritis, effusum sanguinem uestrum uindicabit. Cap.XIX Apoc.6 Matth.17 B

VERBA EPISTOLAE, An ista, inquit, persecutio est, quæ tot millia innocētum martyrum artauit ad mortem? Christiani enim secundū euangelium spiritu prompti, sed carne infirmi. Cap.XX

infirmi, à sacrilega contaminatione caminorum reperto compẽdio suas animas rapuerunt, imitati presbyteri Raziæ in Machabæorum libris exemplum, nec frustra timẽtes. Quisquis enim eorum manus inciderit, non euasit. Sed quantum uelint faciant, quod certum est, dei esse non possunt, qui faciunt contra deum. AD HAEC RESPON. Apertissime omnino quam persecutionem patiamini & uerissime cõfiteris. Ipsa enim de qua iam dixi, quæ in sanctis scripturis de quibusdam impijs satis euidenter expressa est, de quibus dictum est, quia persecutionem patiuntur ab ipsis factis suis, quod quidem dici de uobis cõuenientissime potest, etiam si uos aliorum manus propter uestra sacrilegia trucidarent: Nam & latrones & quilibet homines rei criminum capitalium, cum iustis legibus puniuntur, non dicendi sunt persecutionem pati, nisi ab ipsis factis suis. Sed nunc planè cum parcente uobis mansuetudine Christiana, ita in uos sæuit uestra demẽtia, ut quemadmodum dicis, caminorum reperto compendio, uestras animas rapiatis, omni modo uos à uobisipsis pati persecutionem, nimia est impudentia si negatis, quando uos utrunq; completis, & unde iuste pereatis, & q; peritis. Sic autem dicis tot hominum milia esse qui hoc faciunt, quasi non etiam ista non sint parua causa, cur ab huiusmodi magisterio uestro Africa liberetur. Eorum est enim hominum genus cui hoc malum persuadere potuistis, qui solent hæc & antea facere, maxime cum idololatriæ licentia usquequaq; ferueret, quãdo isti paganorũ armis festa sua frequentantibus irruebant. Vouebant autem pagani iuuenes idolis suis quis quod occideret: At isti gregatim hinc atq; inde cõfluentes, tanq̃ in amphitheatro à uenatoribus more immanium bestiarum uenabulis se oppositis inserebant, furentes moriebantur, putrescentes sepeliebantur, decipientes colebantur. Præter hæc sunt saxa immania, & montium horrẽda prærupta, uoluntariorum creberrimis mortibus nobilitata uestrorum, aquis & ignibus rarius id agebant præcipitijs greges consumebantur ingentes. Ætatis nostræ hominibus res notissimas loquor: Quis enim nescit hoc genus hominum in horrendis facinoribus inquietum, ab utilibus operibus ociosum, crudelissimũ in mortibus alienis, uilissimũ in suis, maxime in agris territans, ab aquis uacans, & uictus sui causa cellas circumiens rusticanas, unde & Circuncellionum nomen accepit, uniuerso mũdo penè famosissimum Africani erroris opprobrium?

Circuncelliones

Cap. XXI

Ex hoc igitur genere, quis ignorat q̃ multi antea per diuersas mortes ibant & peribãt, & nunc in illorum comparatione q̃ pauci suis ignibus ardeant? Sed si putas moueri nos oportere, quia isto modo tot milia moriuntur, quantum existimas nos habere cõsolationis, q; à tanta dæmentia partis Donati, ubi non solum nefariæ diuisionis error, uerumetiam furor iste lex facta est, longe atq; incomparabiliter plura milia liberantur? Neq; enim isti qui pereunt illorum salute numero æquantur, qui ex ipso genere nunc iam tenentur ordine disciplinæ, colendisq; agris amisso Circuncellionum, & opere & nomine inseruiunt, seruant castitatem, tenent unitatem, quãto minus coëquantur isti perditi numero utriusque sexus, non solum puerorum & puellarum, iuuenum & uirginum, uerumetiam coniugatorum & senum, quorum innumerabilia ex Donatistarum nefaria dissensione, in pacem Christi ueram & catholicam transeunt. Isti quippe qui se incendunt, nec tot homines sunt quot loca sunt populis plena, quæ ab exitiali peste erroris illius & furoris, per hanc instantiam perficiendæ unitatis eruuntur: Nunquid non obsecro sanum misericordiæ potest esse consilium, ut simul cum illis isti omnes æternis gehennarum supplicijs eruantur, ne illi in istorum comparatione perpauci suorum caminorum ignibus exurantur? Vt enim omnes cum Christo uiuant, magnis conatibus & uotis agendum est. Sed si hoc per quorundam furorem fieri non potest, saltem ut non omnes cum diabolo pereant, laborandum est.

Cap. XXII

Sanè de scripturis sanctis sagacissime inquirens, si quid proferre posses, †pro ista spontaneæ mortis sententia insana, inuenisse te aliquid putas, quia scriptum est in euangelio, Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma: tanquam ideo se quisq; occidere debeat quia infirmus est. Ad passiones inter manus persequentium sustinendas non potuisti citius dicere falsos martyres uestros ex illorum esse numero, de quibus scriptum est, Væ his qui perdiderunt

† Proferres aut simile aliquid uidetur deesse

Math. 26

Ecc. 2

A perdiderunt sustinentiam: Et ad illos prorsus non pertinere quibus dominus dicit, In uestra patiētia possidebitis animas uestras. De quibus autem legitur, Spiritus promptus est, caro autem infirma: somno non uoluntario premebantur, non interitu uoluntario necabantur. Diligenter lege, & quid loquaris attende. Vbi est quod Apostolus ait, Fidelis deus qui non permittet uos tentari super id quod potestis, sed faciet cum tentatione etiam exitum ut possitis sustinere. Itá ne credendum non est huic apostolicæ ueritati, & inimicos debemus nosipsos habere, quia inimicos non possumus alios sustinere? Absit hoc à cordibus Christianis. Planè fideli Apostolo, imò ipsi fideli deo, qui non sinit suos tentari supra quàm ferre possunt, sed facit cum tentatione etiam exitum, ut possint sustinere, credant catholici, non credant Donatistæ, & ne semper ista non credant, non sint Donatistæ. Quādo enim desperatur in quibuscunque passionibus, à domino impetranda sapientia: Et ideo quæritur compendium caminorum, ubi se isti nō quidem feris, ut ait beatissimus Cyprianus, sed tamen flammis obijciunt quos nemo damnauit. Non est hoc consilium sed furor, non est sapientia, sed amentia. Habeant isti incendia sua, qui non dicunt de adiutorio domini, quoniam ab ipso patientia mea. Certe sanctus Iob quando à capite usque ad pedes intolerabili uulnere putrescebat, & doloribus excruciabatur immanibus, hoc uestrum compendium habebat in promptu, quo se ab huiusmodi uita horrendis calamitatibus plena, in qua proculdubio manebat, nolebat eripere: Potestas utique aderat, sed iustitia non deserebat. Secundum hoc enim dicit, Atque utinam possem me occidere, aut rogare alium ut faceret mihi. Hoc negauit se posse iustus, quod per iustitiam fieri non poterat. Eo loquendi modo & Apostolus ad Galatas dicit, Testimonium uobis perhibeo, quia si fieri posset oculos eruissetis & dedissetis mihi. Cur enim & hoc fieri non posset, nisi quia iuste fieri nullo modo posset? Sic & dominus cum per angelos suos iustum Loth de Sodomis exeuntem urgeret ut properaret in Segor, Non enim, inquit, potero facere rem, donec tu illo introëas: Non posse se dixit, quod sine dubio poterat per potentiam, sed non poterat per iustitiam. Posset enim patientissimus Iob, ut nihil aliud, uel cibum uel potum non sumere, atque ita illam uitam erumnosam horrendamque consumere: Sed hoc iuste facere non posset, quoniam nulli fas est, seipsum occidere, maxime quum ut possit uiuere, possit fugere. An hoc aliquis dubitauerit, quod ille uir sanctus qui tam multa in suis doloribus loquebatur, rogare ut hoc sibi fieret aliquem posset? Neque enim non, dolenti & putrescenti manus defuit ad perimendum, & lingua defuit ad rogandum. Certe uel ipsam coniugem suam poterat hoc rogare, quæ tamen ut hoc fieret nec ipsa suggessit, quæ illum mori per eius blasphemiam deo irascente cupiebat, ideoque aliquid in deum consilio nefando, tamen ut ipse se occideret, ei dicere non audebat. Plus iuris in uos diabolus habet, qui uobis tam facile persuadet, quod insipienti mulieri persuadere non potuerat, quam sibi ministram ad decipiendum uirum, suis illi ablatis omnibus, reseruauit. Dixit itaque se iustus ille non posse aliquem rogare ut eum interficeret, etiam id ostendens utique non licere. Quod enim non potest iuste, non potest iustus, quoniam hoc decernendo prius amittit iustitiam, ut quod nō potest iustus, possit iniustus. Sic ergo dixit, Atque utinam possem meipsum interficere, tanquam diceret, atque utinam iustum esset: Tunc enim à iusto fieri posset. Neque enim ut hoc posset, quod non potest nisi iniustus, iniustitiam sibi optaret: Sed si fieri posset, hanc uellet esse iustitiam, quod fieri quia non potuit, ut hæc esset iustitia, non potuit iustus quod sola faceret iniustitia. Ac per hoc non est iniustum homini iusto optare mortem quando amarissima est uita: Sed si deus optatam non dederit, non erit iustum nisi tolerare eam amarissimam uitam. Sicut à iusto nec illud alienum est ut optet uitam, quando amara mors imminet, sed cum se uidet eam impetrare nō posse, dicit quod nos in se transfigurans dominus ait, Verum non quod ego uolo, sed quod tu uis pater. Hæc autem illis dicenda sunt, quos ad mala gerenda quærunt qui persequūtur, non quos ad bona participāda qui diligunt. Eis, inquam, dicēda sunt ista, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, nō qui eam sibi faciunt propter iniustitiam.

Luc.21
Matth.26
1.Cor.10
Gal.4
Gen.19
Matth.26

B

Proinde

An fas sibi mortē consciscere. Cap. XXIII

Proinde etiā senior ille Razias, quem sibi isti exemplis sui sceleris destituti, de Machabæorum libris tanq̄ imitandum se inuenisse gloriantur, hoc facere debuit quod in eisdem litteris leguntur septem illi fratres etiam exhortante matre fecisse, ut comprehēsus, & à lege domini sui nō auersus, omne quod ei applicitum esset acciperet, & in dolore sustineret, & in humilitate sua patientiam haberet, quod circa humilitatem inter manus inimicorum non ualens ferre, non plane sapientiæ, sed insipientiæ dedit exemplum, non Christi martyribus, sed Donati Circuncellionibus imitandū. Verūtamen si diligentius consyderemus, & ab isto apparetis alieni. Iste quippe cum iam comprehenderetur ab hostibus, non habuit liberam fugā, ideo se gladio percussit, & cum perimere nō potuisset, de muro se præcipitauit. Deinde abruptam petram, cum iam uiuere non posset, adhuc tamen spirans, & corpus impetu mouens currendo, licet exanguis, obtinuit ibi utraq; manu producta sua intestina, discerpsit, dispersit, occubuit: Turba itaq; circundatus ut euadere non posset, & si uiuere non posset. Vos igitur qui nec deum auditis, dicentem, fugite, nec imitamini Raziam, qui uoluit, nec potuit fugere: profecto quia non habetis illum in præcepto, nec habetis istum in exemplo: Quid, q̄ iste Razias secundū uestram rationem sine dubitatione culpandus est? Dixisti enim propter euangelicam sententiam, ubi dominus ait, Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma: uos ad caminorum fugisse compēdium, quia uidelicet infirmi estis perferre manus inimicorum, si ab eis comprehensi fueritis. Ergo illius qui se gladio grauiter uulnerauit, qui uulneratus murum petijt, qui se inde in ceruicem præcipitem dedit, qui & postea potuit ad petram currere, in petra stare, intestina educere, carpere, spargere, nūquid dici potest spiritus promptus, caro autem infirma, cuius nō solum spiritus tam promptus apparuit, sed etiam caro tam firma, ut uix credibile sit eū facere uoluisse ac ualuisse quæ fecit? Itaq; uobis oportet iste displiceat, qui rationem uestræ infirmitatis sua firmitate perturbat. Porrò si fugere ualens, nec uolens, in domum suam ligna congessisset, atq; irruentibus inimicis ut eum comprehenderent ignem supposuisset, seq; cum suis ædibus concremasset, uobis quidem præbuisset exemplum, sed sibi acquisisset grande tormentum. Nunc enim quoniam fugere non ualuit, aliquanto minus est fortasse sui sanguinis reus, q̄ sibi intulit mortem, quā comprehenso inimicus iam fuerat illaturus. Atenim sanctarum scripturarum autoritate laudatus est Razias. Quomodo laudatus? Quia fuit amator ciuitatis. Hoc potuit & carnaliter, ciuitatis uidelicet illius terrenæ Hierusalem, quæ seruit cum filijs suis, non autē illius quæ sursum liberæ matris nostræ. Laudatus est quia continentiam seruauit in Iudaismo, & hæc sibi in comparatione iustitiæ Christianæ damna & stercora fuisse dicit Apostolus, Laudatus est, quia pater Iudæorum appellabatur, hoc magis est, unde illi tanq̄ homini subrepsit humilitatis impatientia, ut prius mori uellet q̄ hostibus subijci. Dictū est q̄ elegerit nobiliter mori, melius uellet humiliter, sic enim utiliter. Illis autem uerbis historia gentium laudare consueuit, sed uiros fortes huius seculi, non martyres Christi. Dictum est q̄ se uiriliter de muro præcipitauit in turbas, nec nos dicimus eum hoc fecisse muliebriter, quanq̄ uos qui multum exemplo isto profecistis, etiā fœminas uestras hoc facere docuistis. Sed fatemur hoc etiam ipsas non facere muliebriter sed uiriliter, non tamen salubriter, quia non fideliter. Ad extremum q̄ inuocasse dictus est dominatorem uitæ ac spiritus, ut hæc illi iterum redderet, id est uitam & spiritum, nec tunc aliquid poposcit, quo boni discernuntur à malis. Reddet enim hæc deus & his qui male egerunt, nō in resurrectione uitæ æternæ, sed in resurrectione iudicij æterni. Laudatus est itaque iste Razias amator ciuitatis, ut ualde bene audiens, id est bonæ famæ, quia pater Iudæorum appellatus est, & q̄ continentiam tenuerit in Iudaismo. Istam uero eius mortem mirabiliorem q̄ prudentiorem narrauit quēadmodum facta esset, non tanq̄ facienda esset scriptura laudauit: Nostrum est autem sicut Apostolus admonet, omnia probare, quæ bona sunt tenere, ab omni specie mala nos abstinere. Et hanc quidem scripturam quæ appellatur Machabæorum, non habent Iudæi sicut legem & prophetas & psalmos, quibus dominus testimoniū perhibet tanq̄ testibus suis, dicens, Oportebat impleri omnia quæ

Matth. 26 *Philip. 3* *1. Thessal. 5* *Lucæ 24*

A quæ scripta sunt in lege & prophetis & psalmis de me: sed recepta est ab ecclesia non inutiliter, si sobrie legatur uel audiatur, maxime propter illos Machabæos qui pro dei lege sicut ueri martyres à persecutoribus tam indigna atq; horrenda perpessi sunt, ut etiam hinc populus Christianus aduerteret, quoniam non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis, pro quibus passus est Christus, si tanta patiẽtissime pertulerunt pro lege quam dedit deus per famulum hominibus illis pro quibus nondũ tradiderat filium. Quanq; & iste Razias habeat quod legentibus prosit, non solum ut mens exerceatur recte iudicando quod legit, uerũetiam ut animus humanus, immo animus Christianus aduerteret, quanta ferẽda sint ab inimicis ardore charitatis, cũ à seipso iste timore humilitatis tanta pertulerit. Sed ardor charitatis de sublimitate descendit gratiæ diuinæ: timor autem humilitatis ex amore accidit laudis humanæ, & ideo ille certat per patientiam, hic autem peccat per impatientiam. Non itaq; debemus quicquid in scripturis, etiam dei testimonio laudatos homines fecisse legerimus, consentiẽdo approbare, sed consyderando discernere, adhibentes iudicium nõ sanè nostræ autoritatis, sed scripturarum diuinarum atq; sanctarum, quæ nos nec illorum hominum quibus illic bonum atq; præclarum testimoniũ perhibetur, omnia uel imitari uel laudare facta permittit, si quæ nõ recte ab eis facta sunt, uel huic iam tempori non conueniunt. Sed de his quæ tunc fuerant recta, nunc non sunt, qd opus est aliquid in hac quæstione discutere, cum hoc unde agitur ut sibi quis inferat mortẽ, maxime cui conceditur, uel potius qui compellitur uiuere, in eis sit factis, quæ nec poterant unq; recta esse, nec potuerunt, sicut satis iam demonstrauimus? Proinde quomodolibet accipiatur à uobis huius Raziæ uita laudata, nõ habet mors eius laudatricem sapientiã, quia non habet dignam dei famulis patientiam, potiusq; huic uox illa sapientiæ, quæ nõ laudis sed detestationis est, competit, Væ his qui perdiderunt sustinentiam. Nam si laudatorum facta omnia creditis imitanda, nũquid melior est iste Razias quàm Dauid? Cur ergo eius Eccl. 2

B factum de aliena uxore appetenda, eiusq; occidẽdo marito nullus bonus sibi proponit, sed potius cauendum atq; uitandum? Nunquid melior est Razias quàm Salomon? Placet ne ergo uobis, ut eius erga mulieres lasciuiæ, quarum seductionibus usq; ad templa idolis fabricanda perductus est, imitandum proponamus exemplum? Nunquid melior Razias q; Petrus apostolus, qui ubi dixit, Tu es Christus filius dei uiui, tam beatus à domino appellatus est, ut claues regni cœlorum accipere mereretur, nec tamen ideo creditur imitãdus, ubi mox eodem momento reprehensus audiuit, Vade post me satanas, nõ enim sapis quæ dei sunt, sed quæ hominum? Atq; ut hæc taceam quæ uoce apertissima sancta ecclesiæ scriptura culpauit, & ea dicam quæ tantummodo ibi narrata atq; conscripta sunt, nec de his est in alteram partem laudis aut reprehensionis lata sententia, sed quæ nobis iudicanda permissa sunt, nunquid melior Razias quàm Noe? Quis autem illum uirum quòd iacuit ebrius, laudauerit sobrius? Nunquid melior est Razias quàm Iudas patriarcha? Quis tamen eum approbet cui placeat quem non rectissime offendat in illa fornicatione, quandoquidem ad suam nurum quia hoc ignorauit, uerumetiam ad eã quam meretricem putauit, ingressus est? Nunquid melior est Razias quàm Samson? Audete itaq; dicere si potestis, illud quod in crinibus habuit uirtutis magnum diuinumq; secretum, blandienti mulierculæ fuisse prodẽdum. Nam illud quòd cum inimicos occidit & seipsum, quãdo super se atq; illos deiecit domum, mortem quam mox ab eis fuerat perpessurus, communem uoluit cum illis habere, quia non posset euadere. Quod quidem non sua sponte fecit, sed hoc spiritui dei tribuendũ est, qui usus est eo ut faceret, quando illi affuit, quod facere non poterat quando idem spiritus defuit. Sicut Abraæ factũ quãdo filiũ uoluit immolare, quod deo iubẽte fuit obediẽtia, deo nõ iubente quid fuit nisi demẽtia? His sacris litteris eruditus beatus Cyprianus, in cõfessione sua dixit, disciplinã prohibere ne quis se offerat. Videte quãtum mali faciatis cũ uos ultis occidere, q estis indisciplinati, etiã si uos alijs hoc uobis facere cupiẽtibus uelletis offerre. Fugã præcipit quẽ uocatis saluatorẽ, fugam permittit persecutor. Quid ergo sequimini ut Matth. 16

uestris ignibus pereatis, nisi uestrũ furorẽ? Et tamen dicis, An nõ est ista persecutio, quæ tot millia innocentũ artauit ad mortẽ? Ostendite quomodo sitis innocentes, quia Christũ diuiditis & uos occiditis. Ostẽdite quomodo arctemini ad mortẽ, qbus fuga, & diuinitus iubetur, & humanitus relaxat. Ostendite quemadmodũ caminorum cõpendio animas uestras à cõtaminatione rapiatis, quas potius caminorũ sacrilegio tanq; diabolico sacrificio contaminatissimas facitis. Interrogate Christum, iubet uos fugere, interrogate Tribunũ, permittit uos fugere. Si & ipsum Raziam interrogare possetis, responderet uobis, ego non potui fugere. Vos ergo nec Christum saluatorẽ, nec Tribunum persecutorem, nec Raziam autorem habetis. Quod autem dixisti, ut seipsos uestri occiderent, non eos frustra timuisse, quoniam quisquis nostras uel nostrorum manus incidit, non euasit, Quid euaserit, quæro? Si mortem, cur eam uobis infertis manibus uestris, si hanc timetis à nostris? Sed manifestum est non de morte uos dicere, Nam quantum cupiamus uos uiuere, etiam ipsi scitis, ideo nos de uestra morte terretis.

Caput XXIIII

Proinde si communionem nostram dicis, neminem uestrum qui manus nostras incidit euasisse, utinam uerum diceres. Valde quippe feliciter non euaderent communionem quæ offertur à catholicis, ut euaderẽt damnationem quæ paratur hæreticis. Sed falsum esse quod dicis uel ex uestro Emerito cogitare potuisti, qui cũ uenisset ad nos, facilius est ueritate conuictus quàm communicare compulsus. Sunt & alij fama quidem minores, sed stultitia pares. Quisquis enim fuit similis uanitatis, ut contra manifestissimam ueritatem peruersissima uerecundia fieret pertinax, cum putari erubescit inconstans, expers à nobis catholicæ communionis abscessit. Sed ideo dixisti, quisquis in eorum manus incidit, non euasit, quoniam paucissimos apertissimæ ueritati perseueranter, resistentes & discedẽtes latere arbitratus es. Sed Emerito fecisti secundum uos grauissimam iniuriam, qui perdidit apud te duriciæ suæ laudem, tanquam frustra esse uoluerit inter paucos ueritati nõ consentientes, quia deputari meruit inter latentes. Quis nostrum non te credat inuidere collegæ? aut si non inuides, imitare. Veni ad nos, & tu sicut ipse, audi quod dicimus, sicut ipse, responde si potes, quod non potuit ipse. Si autem nec respondere nec communicare uolueris, discede, sicut ipse. Ecce ille de nostris manibus illæsus abscessit, Tu quare dicis, quisqs eorum manus incidit, non euasit? Ecce ille non sibi credidit loca defutura ubi posset latere, Tu quare disponis ardere? Ita ne nondum uides uos esse potius qui non pertinetis ad deũ, & qui facitis contra deum, non solum peste communi qua Christi unitati resistitis, sed etiã uos præcipue qui huic tanto sceleri uestro, etiam uestras mortes addere festinatis?

Gabinus resipiscẽs
Caput XXV

VERBA EPISTOLAE, Sed quoniam prudentiam tuam, inquit, executoris officium non decebat, quæso paucis aduerte. Alia est, ut reor, solida ueritas, alia effigies ueritatis, quoniam ueritas robore suo firmato consistit, idolum siue simulacrum est, quod in iniuriam ueri simile fecerit humana præsumptio, nunquam tamen potest præiudicare ueritati fallacia. Simulacrorum cultores dico, qui non tenent ueritatem, sub alieno uocabulo gentilem existimo, qui facit sibi quod colat. Vnde publicum apertumq; est quod minis siue terrore & persecutionibus crebris Gabinum similesq; de naturæ libertate sublatos, ipsi sibi quos uenerarentur, perfidos fabricasse noscuntur, ad quorum cultũ coguntur inuiti.

Esa. 54

AD HAEC RESPON. Adhuc addis furori uestro uerba blasphemiæ, & audes dicere ecclesiam catholicam humanum esse figmentum, cui dicit deus, Ego enim sum dominus qui facio te, dominus nomen ei. Et ut sciamus ipsam eam catholicam uniuerso terrarum orbe diffusam, sequitur & adiungit, Et qui erui te, ipse deus Israël, uniuersæ terræ uocabitur. Hoc euidentissimum dei opus, humanum dicitis esse figmẽtum, nec uos respicitis quod ab ista ecclesia quã se promisit deus in uniuersa terra esse facturam, nullo modo separaremini, nisi hominem sequeremini. Nos eum sequimur qui dixit Abrahæ, In semine tuo benedicentur omnes gentes. Eum sequimur qui dixit ipsi ecclesiæ suæ, quod modo cõmemoraui, Ego sum dominus qui facio te, dominus nomen ei, & qui eruit te ipse deus Israël uniuersæ terræ uocabitur. Propterea tenentes ecclesiã quæ dilatatur & crescit per omnes gentes, & per uniuersam

Gen. 22

A uersam terram,non utiq; figmentum sequimur humanum, sed promissum factumq; diui/
num. Vos qui sequimini, ut ab huius diuinæ promissionis & diuini operis communione
diuisi,uelitis esse de parte Donati, peccato Cæciliani perisse de orbe terrarum promissiones
dei,& remansisse in parte Donati,homo uobis dixit an deus? Si deus,legite hoc nobis ex le
ge,prophetis,psalmis, Apostolicis & Euangelicis litteris. Legite si potestis,quod in collatio/ Psal.63
ne uestra minime potuistis. Si autem homines ista dixerunt, de quibus dictum est,Firma/
uerunt sibi sermonem malignum,Ecce humanum figmentum, ecce quod colitis,ecce cui ser
uitis,ecce propter quod rebellatis,insanitis,ardetis. Gabinus uero & cæteri,qui hanc ecclesiā
cognouerunt,elegerunt,tenuerunt,non humanum figmentum,sed diuinū promissum præ/
dictum & impletum,cum fidelibus habere cupientes, ulterius pro humano figmento ipsas
humanas molestias perpeti noluerunt. Qui enim pro ueritate & unitate Christi non dico
res suas,sed istam etiam uitam suam alijs duntaxat auferentibus atq; interficientibus ami/
serit,uere fidem habet,uere spem habet,uere charitatem habet,uere deum habet. Quisquis
autem pro parte Donati uel fimbriam uestimenti perdiderit,cor non habet. Quid ergo mi
rum si homines sapientes cum uiderent contra obduratæ consuetudinis pertinacissimā ue/
tustatem,proposita sibi esse damna & exilia,consyderauerunt utrum pro parte Donati cō/
tra ecclesiam catholicam, hoc est pro figmento humano contra opus diuinum perpeti ista
deberent,& se utiq; non debere uiderunt,atq; istam quam uocatis persecutionem,cognoue/ Prouer.9
runt sibi esse correctionis occasionem,& fecerunt quod scriptum est, Da sapienti occasionē,
& sapiētior erit? Vides itaq; quàm inaniter dixeris homini, qui ex præcepto piissimi impe
ratoris sui uestram correctionem requirit, quod huius prudentiam executoris officium nō
decebat. Quid enim magis religiosum militantem decet, quàm ut in ea causa in qua pepen/
dit, quibusdam uos uultis esse deceptio,multis ipse fiat corrigendis saluatio? Hæretici quatenus p principes cober/cendi, Ca. XXVI

VERBA EPISTOLAE. Ad docendum, inquit, populum Israël omnipotens de/
B us prophetis præconium dedit,non regibus imperauit. Saluator animarum dominus Chri
stus ad insinuandam fidem,piscatores, non milites misit. AD HAEC RESPONSIO.
Audite ergo prophetas sanctos,& sanctos piscatores, & molestos non patiemini religiosis
simos reges. Iam enim & superius ostendi ad curam pertinuisse regis ut Niniuitæ deū pla/
carent,cuius iram propheta annūtiauerat. Quādiu ergo uos nō tenetis ecclesiam quam præ
nuntiauerunt piscatores, Apostoli plantauerunt, tamdiu reges qui eam tenent,rectissime
ad suam curam iudicant pertinere,ne uos aduersus eam rebelletis impune, Nam deus & re
ges habuit inter prophetas. Dauid quippe sanctus, quod non potestis ignorare,rex fuit,
Audite itaq; prophetantem regem, & nullum religiosum regem formidabitis irascentem, Psal. 71
Audite,inquam,prophetam regem dicētem de Christo, Dominabitur à mari usq; ad ma/
re,& à flumine usque ad terminos orbis terræ.& non timebitis Christianum regem,succen/
sentem uobis hanc ecclesiam blasphemantibus, quæ sicut à rege prophetata est, exhibetur
usque ad terminos orbis terræ. Quia & rex Nabuchodonosor,quamuis propheta non fue
rit,eos tamen qui blasphemarent deum Sidrach, Misac & Abdenago, religiosa sæueritate
coërcuit. VERBA EPIST. Mundanæ,inquit, militiæ nunquam deus expectauit auxi
lium, qui solus potest de uiuis & mortuis iudicare. AD HAEC RESP. Non munda/
næ militiæ deus expectat auxilium, quando regibus largitur potius beneficium,qui eis in/ Psal.2
spirat,ut in regno suo curent fieri domini sui præceptum, Quibus enim dictum est,Et nunc
reges intelligite,erudimini qui iudicatis terram. Seruite domino in timore,sentiūt suam po
testatem ita domino seruire debere,ut ea potestate plectantur,qui nolunt eius uolūtati ser/
uire. Quod autem de militibus facis inuidiam, si utiq; ista cura, sicut iam docuimus in scri/
pturis sanctis pertinere demōstratur,per quos id acturi sunt reges aduersus rebelles Circū/
celliones,& insanos eorum siue participes siue principes, nisi per subditos milites? Iustorum constantia, Cap. XXVII

VERBA EPIST. Sed hoc non sciunt, inquit alienarum rerum incubatores, qui
nec deum audiunt dicentem,Non concupiscas rem proximi tui. Nec per Salomonem spiri/

tum sanctum dicentem, Tunc stabunt iusti in magna constantia, aduersus eos qui se angustiauerunt, C & qui abstulerunt labores eorum, Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione insperatæ salutis, dicentes inter se pœnitentiam habentes, & per angustiam spiritus gementes. Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinẽ improperij, Nos insensati uitam illorum existimabamus insaniã, & finem illorum sine honore, Quomodo computati sunt inter filios dei, & inter sanctos sors illorum est? Ergo errauimus à uia ueritatis, & iustitiæ lumen non illuxit nobis, Lassati sumus in iniquitatis & perditionis uia, & ambulauimus solitudines difficiles, uiã aũt domini ignorauimus. Quid nobis profuit superbia, aut quid diuitiarum iactantia contulit nobis? Transierunt omnia tanquam umbra. Hæc igitur fides nos hortatur, ut libenter pro deo in ista persecutione moriamur. AD HAEC RESPON. Agnoscite scelus uestrum, & nolite uobis usurpare nomen alienum. Scriptura dixit, Tunc stabunt iusti in magna constantia aduersus eos qui se angustiauerunt, & qui abstulerunt labores eorum, Non dixit, stabunt omnes qui mala passi sunt, sed stabunt iusti, Sicut & dominus cum dixisset, Beati qui persecutionem patiuntur, *Matth. 5* nisi addidisset, propter iustitiam, non solos significaret qui pro sua in domino patientia coronantur, sed etiam illos qui iustis legibus puniuntur. Quapropter si ad uos putatis hæc iustorum uerba quæ scripta sunt pertinere, prius an iusti sitis ostendite. Habetis enim res magnas quas inter uestras iustitias uentiletis, diuisionem Christi, rescissionem sacramentorum Christi, desertionem pacis Christi, bellum contra membra Christi, criminationes in coniugem Christi, negationem promissorum Christi. Hæ sunt iustitiæ uestræ, propter quas uidelicet stabitis in magna constantia aduersus eos qui uos angustiauerunt, & abstulerunt labores uestros. Iam uero cum inter iustitias uestras iactare cœperitis, quod uosipsos necatis, quis uobis iustus æquabitur? Tunc enim maxime apparebitis uindicandi, Sed uidete de quibus? de his utiq; qui uos occiderunt, Ergo ut uindicemini, puniemini, & stabitis aduersus uosipsos? Maxime stabitis, qui caminis clausis uos in crudeles angustias coartatis, ut & D qui uoluerit subuenire non possit intrare, & qui uoluerit euadere, non possit exire. Absit absit ut stent cum magna constantia, cum stabunt cum tam mala conscientia. Nisi forte arbitramini propterea uobis deum tunc posse parcere pro sceleribus uestris, quia ipsi uobis modo non parcitis, unde se etiam quædam sanctæmoniales uestræ, per saxa demiserunt, & dissilientibus uteris homicidiorum scelere, & stuprorũ scelera prodiderunt, existimantes si hoc modo in se uindicassent, nullo iam modo deum uindicaturum, sicut & uos putatis qui sacrilegio schismatis & hæresis, uel deprædando, detruncando, excæcando, occidendo: postremo etiam rebaptizãdo catholicos, quælibet alia potuerũt à uobis nefanda cõmitti, isto modo posse q uos occiditis expiari, Sed erratis. Hoc putauit & Iudas. An hoc etiã uultis addere documentum, quo certius nouerimus maiores uestros potius fuisse traditores, quia mortem imitamini traditoris.

Leuis uiolentia, Caput XXVIII

Ergo quod in collatione contentiose negare uoluistis, etiam hinc uera esse gesta firmatis, In quibus confessis traditoribus qui tunc primæ sedis episcopus in Numidia fuit, Secundus Tigisitanus agnouit, & quibus crimina traditionis manifesta atque confessa apud Cirtham præsentibus relaxauit, cum his apud Carthaginem tanquam traditores non conuictos absentesq; puniuit, A quo crimine etiam Secundus ipse obijciẽte Purpurio Limatensi se purgari non potuit, quando ei dixit idem Purpurius, Tu quid egisti quando tentus es à curatore & ordine, ut scripturas dares? Quomodo te liberasti ab ipsis, nisi quia dedisti, aut iussisti dari quodcunq;? Nam non te dimittebant passim. Hoc autem Secũdus etiam in litteris suis ad Mensurium datis, quas uosipsi protulistis atque recitastis, sine ambiguitate confessus est, quòd non tradiderit, sed quod ad eum peruenerint à curatore & ordine missi persecutores, quos ei Purpurius Limatensis obiecit, ut scripturas traderet, quas cum ab illo peterent, se respondisse, Christianus sum episcopus, non traditor, eiq; nihil omnino tradere uoluisse. Quod ei uultis ut credamus, cum & uosipsi quàm sit incredibile uideatis, feruente illa persecutione retentum episcopum siue conuẽtum

ut scriptu

A ut scripturas dominicas traderet, nullisq; traditis fuisse dimissum. Nempe contendebatis
non potuisse Episcopos ad ordinandum Episcopum ad ciuitatem Cirthensem persecutio-
nis tempore cōuenire. Quomodo ergo persecutio illa feruebat, si potuit Episcopus propter
scripturas tradendas teneri, nullisq; traditis impune dimitti? Et tamen clamabatis immani
tatem persecutionis illius temporis describentes, nec duodecim Episcopos ad ordinandum
Episcopum potuisse in concilium congregari, qui gesta illa conficerent: nisi crimina traditio
nis inuicem donauerint, próq; pace ecclesiæ iudicanda domino reliquerint: cum uos hoc
tempore talem persecutionem uos perpeti dixistis, qualis nūquam fuit: id est, ut loca uobis
desint, quò confugere, atq; ubi latere possitis: cum concilia faciatis, Episcopos ordinetis, etiā
in eorum locum, qui suis ignibus perierunt, iterum tales, qui suis ignibus perire parati sunt.
In concilium autem tantæ ut putatis atque iactatis persecutionis tempore, amplius etiam
quàm triginta conuenire potuistis, ubi & Petilianus fuit, qui persecutionis tempore nec duo
decim conuenire potuisse clamabat. Porrò in ipso cōcilio statuistis, ut qui nobis inuiti com
municauerunt, uel Episcopi uel presbyteri, tantum si sacrificium non obtulerint, aut in po-
pulo non tractauerint, ad ueniam pertineant, in suis honoribus recipiantur: ac sic totas ca-
lumniarum uestrarū uires, etiam ipsi hoc decreto uestro penitus amputastis. Vbi est enim
quod uestro uaniloquio etiam eos, qui non fuerunt, dicitis per communionem nostram fie
ri traditores: quia scilicet sicut calumniamini, illi nos impugnauerunt, qui orientibus tunc
impijs potestatibus libros ecclesiasticos tradiderunt? Cur ergo nunc à crimine absoluitis,
quos nobis communicasse cognoueritis inuitos, si sacrificium non obtulerint, neque sermo
nem in populo fecerint: quasi illi tunc primi traditores sub terrore & horrore immanium
suppliciorum, qualia modo uobis omnino nullus ingessit, codices sanctos non inuiti tradi-
derint, aut sacrificium illic obtulerint, aut in populo sermonem fecerint? Videtis ergo quòd
sicut uos estis, quos uanissime criminamini, communione nostra fieri traditores, si quid in-
B uiti fecerint, potuistis agnoscere: ita etiam maiores uestri in necessitate multo arctiore tra-
dentibus traditorijs ueris, in eadem regula ignoscere potuerūt. Sed ut damnarent alios ab
sentes & inauditos inimicorum Ceciliani factione compulsi sunt facientibus, quòd de tali-
bus Apostolus dicit, In quo enim alium iudicas, teipsum cōdemnas: eadem enim agis quæ Rom. 2
iudicas. Quapropter quoniam Donatistæ semetipsos occidere semper amauerūt, & ipsi ab
initio traditores fuerunt: quid mirum si traditoris mortem etiam suos posteros amare do-
cuerunt? Sed uitandæ huius similitudinis causa, uel nunquam, uel difficillime se laqueo ne-
cauerunt. Frustra omnino, nam ille Iudam traditorem id facere compulit, qui & illum pue-
rum, quem sanauit dominus, in aquam & ignem sæpe deiecit, & gregem porcorum in mare
præcipitauit, & ipsi domino præcipitium de pinna templi audaci præsumptione suggessit.
Quamuis itaq; diuersis modis uoluntariam uos præcipitetis in mortem, tamen eiusdem di
aboli instinctu uosipsos necando imitamini traditorem. Quod & si uos non estis, eorum ta-
men qui fuerunt, & schisma fecerunt, in quo libenter estis, etiam hoc in uobis facere, quod in
se traditor fecit, nefando magisterio didicistis. Ecce cum qua iustitia stabitis aduersus eos,
qui uos angustiauerunt: ut si uestræ mortes uindicabuntur, non nisi uobis iustissime uindi-
centur. Qui sunt autem labores uestri, quos à uobis iactatis auferri? An ne iniustum est, ut
ecclesiæ quæ fuerunt uestræ, cum in pacem catholicam transeunt, cum suis rebus transeant?
His enim ad nos transeuntibus, si res eorum uultis tenere, uos proculdubio res alienas uul-
tis auferre. Mater autem catholica uobis dicit, quod quibusdam beatus Apostolus dixit,
Non enim quæro quæ uestra sunt, sed uos. Veruntamen quomodo uobis non estis ipsi cō 2.Cor.12
trarij, quando utrumq; nobis obijcitis, & quòd res uestras possidere cupiamus, & quòd uio
lentos uos nobiscum esse cogamus? Hæc duo quàm sint inter se contraria, non uidetis: si
enim ad communionem nostram uos inuitos quærimus & tenemus, quomodo res uestras
desideramus, quas utiq; uobis communicantibus habere non possumus? Si autem illas cu
pimus obtinere, quomodo uos quærimus, ut eas uobis communicantibus amittamus? Sed

confitemur uobis, cupiditas nostra charitas uocatur, Hæc uos quærit in nobis: hæc uos inuenire, corrigere, atque in unitatem Christi sociare desiderat, ne uestris caminis uos ardere timeamus. Huius igne feruemus, hæc nos accendit, ut non solum non concupiscamus res uestras, sed nobiscum optemus possideatis & nostras. Agnoscite & uenite, & perire nolite, aut si ultrò uenire erubescitis, seruimus infirmitati ne quid pereat charitati. Ecce uolumus uos tenere, quid festinatis ardere? Ad uitam tenemus, ad salutem tenemus, ad Christi unitatem, ueritatem, suauitatem tenemus, Ad cœnam tanti patrisfamiliâs si sponte non uultis intrare compellimus. C

Caput XXIX De correctione Donatistarum, ca. 24

De iustitia certamen est, non de pœnitentia. Cauete ergo ne forte dum putatis ad uos pertinere quod scriptum est, Tunc stabunt iusti in magna constantia aduersus eos qui se angustiauerunt, & abstulerunt labores eorum, non hoc uobis contingat de laboribus uestris, & potius illud quod alibi scriptum est, Labores impiorum iusti edent. Neq; enim stabunt contra uos Maximinianistæ, quorum quando potuistis basilicas abstulistis. Aut stabunt cõtra uos Pagani, quorum certe ubi potuistis templa euertistis & basilicas cõstruxistis, quod & nos fecimus, Aut stabũt aduersus uos symphoniaci Dæmoniorum quorum tibias & scabella fregistis, quod & nos fecimus, Sic nec uos stabitis aduersus nos. In talibus quippe omnibus factis, non rapina concupiscitur, sed error euertitur. Sicut ergo non stabunt Chananæi aduersus Israëlitas, quamuis Israëlitæ abstulerunt labores eorum, sed stabit Naboth aduersus Achab, quia delictum factum est, nõ præceptum, ut labores iusti auferret iniustus, Sic hæretici non stabunt aduersus catholicos, cum in rebus hæreticorum Christiani imperij iussa complentur, nec res eorum à catholicis auferuntur, sed potius inquiruntur, eisq; multa quantum fieri potest correctis reddenda seruantur, sed stabunt catholici non solum aduersus gentiles, à quibus martyres ueri expoliati sunt, uerumetiam aduersus Circumcelliones Donatistarum, quia & ipsi abstulerunt labores eorum. Verum de his pecuniarijs laboribus facilior causa est. Ecce quotidie si quis ad nos transitum facit, cum etiam illi quorum erant ad pacem catholicam transeunt, reddimus pecuniam, uestem, fructus, uasa, rura, tecta uestrorum, Vos quomodo nobis reddituri estis membra nostrorum? Nempe aliquando expergiscimini & cernite nec uos esse de quibus dicatur, Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, cum potius uos habeamus in fletum. Nec uos computamini inter filios dei, nisi recedentes à parte Donati, hanc tenueritis ecclesiam, quam sicut prædixit, exhibet filius dei, nec inter sanctos sors uestra, sed inter hæreticos, Nam quid alios de uobis dicturos putatis? Nos insensati uitam illorum existimabamus insaniam? Miror quòd tam insensati estis ut ipsi uobis talia non dicatis. Sanctis quidem ueris ac fidelibus, immundi & infideles tunc ista dicturi sunt, eis utiq; quos nunc existimant insanire, quia luxurijs quas uident frui nolunt, dum quod non uident credunt. Sed uos si non uitam uestram, certe istam quam uobis uultis facere mortem uestram, si non existimatis insaniam, desperatius insanitis. Verba uero illa, Ergo errauimus à uia ueritatis, &c. non erunt quidem tantum nostra, sed maxime uestra. Erratis enim quod manifestum est, à uia ueritatis, & iustitiæ lumen non lucet uobis, lassamini in iniquitatis uia & perditionis, & ambulatis solitudines difficiles, uiam ueram domini ignoratis. Quæ autem sequuntur, Quid nobis profuit superbia, aut quid diuitiarum iactantia contulit nobis? Transierunt omnia illa tanquam umbra, nescio utrum quisquam inter cæteros diceret aptius & conuenientius quàm tuus decessor Optatus. Nolite ergo putare uos esse quales nõ estis, & perire talia, quoniam non uos hæc fides, sed uester malus error hortatur, ut non libenter pro deo, sicut dicis, in ista persecutione moriamini, sed nequiter pro Donato factis uestris persecutionem patiamini.

Sapien. 5

Sapien. 10

D

Sapien. 5

Caput XXX

VERBA EPISTOLAE. Et alia manu opto te, inquit, incolumem ueritate perspecta animum lenire, & ab innocentum exitibus temperare. AD HAEC RESPON. Vos potius ueritate perspecta lenite animum uestrum, ne sic sæuiat ut nec uobis parcat. Nam quid isto cui quidem scripsisti, facile potest lenius inueniri, qui uos & inuitauit

A tauit ad uitam, & si eam nobiscum nolletis, relaxauit ad fugam? Vos in uos estis asperi,
nos mites, uos sine ulla immanitatis consyderatione crudeles, qui hoc in uobis facitis,
quod immites facere consueuerunt, errorum dilectores. Quid autem optas ut ab innocen/
tum exitibus temperetur? Vos quidem innocentes non estis, tamen ille uobis dedit exi/
tum, sed ipsi uobis dare uultis exitium. Puto enim quòd uerbi ignorantia te fefellit, ut uo/
lens intelligi exitia, exitus diceres. Cum ergo hortaris optando, ut se ab innocentum exi/
tijs imperialium legum temperaret executor, id agis ut deceptoribus parcat, & innocentes
decipi impune permittat. Quid ergo aliud, nisi ut ille cui te bene arbitraris optare, nec deo,
nec imperatori suo seruet fidem, quia scilicet per iniustitiam, non ueram sed uestram, ad im
peratorum curam pertinere causæ huiusmodi non deberent, calumniosa diuisio sanaretur,
deberent autem, ut quando facta firmaretur? Si doctrina ista quam non de scripturis san
ctis, & nescio unde didicistis, iusta uobis uidetur ut hæc ad imperialem non pertineat po/
testatem, tunc maioribus uestris uenisset in mentem, quando Cæciliani causam ad impe/ Daniel. 6
ratoris iudicium Constantini accusando miserunt. Nunc uero, quia leones Danielem pro/
pter innocentiam non læserunt, uultis ut illis parcat qui eum calumniando leonibus obiece Prouer. 21
runt? Sed non ut homo, iudicat deus, in cuius manu cor regis est, & quo uoluerit inclinat il/
lud. Cor autem regis cum est infidele, aut exercetur, aut probantur boni, Cum uero est fi/
dele, aut corriguntur, aut plectuntur mali, Horum duorum quid in uestra causa sit, satis
iam diximus, satisque litteris tuis nullius loci prætermissione respondimus, quod utinam
& tibi, aliquibus ex uobis profuturum esse deo miserante confidimus. Ad hæc autem si re/
spondere aliquid præparas, lege etiam illa quæ cum Emerito acta sunt, quibus ille respon/
dere non potuit, ne forte tu possis, sicut iam superius ut experireris admonui. De causa
etiam Maximinianistarum cum illo egimus, de qua nobis in collatione totiens uobis obie/
cta nihil respondistis, quoniam de re manifestissima & recentissima nihil quod respondere
B tis inuenire potuistis, quomodo Maximinianus quem multo grauiore quàm Cæcilianum
sententia percussistis, ita ut diceretis eum Dathan, Chore, & Abiron ministrum, quos
pro scelere schismatis uiuos terra deglutiuit, non polluerit consortes schismatis sui, quibus
ut ad uestram communionem redirent, dilationem dedistis, non polluerit Afer Afros, ui/
uus uiuos, notus notos, particeps socios, & Cæciliani polluerant transmarinos, polluerunt
longe positos, polluerunt ignotos, polluerunt nondum natos. Inueni si potes quid dicas.
quomodo susceperitis honorem Feliciani Musticani, & Prætexati Assuritani, quos cũ Ma
ximiniano & alijs decem sine ulla dilatione damnastis, contra quos ut eos de basilicis pelle forte duces
retis, apud †duos, uel nisi fallor, apud proconsules litigastis, & cum iam in locum Prætexati
alium ordinassetis, post tam longum tempus eos in suis honoribus recepistis. Qua iustitia
qua ratione, qua fronte in honore suscipitur Maximinianista damnatus, & damnatur or/
bis terrarum catholicus inauditus? Qua iustitia, qua ratione, qua fronte cauendum esse di
citis, ne uos inquinet Cæcilianus olim defunctus, uobisque prorsus incognitus, uestris maio/
ribus iudicantibus semel damnatus, uestris maioribus ter absolutus, & cauendum non pu
tastis, ne uos inquinaret Felicianus, uniuersalis consilij uestri ore damnatus, & ab uniuer/
sis uobis, præcipue tui prædecessoris fauore susceptus? Qua iustitia, qua ratione, qua fron
te rescinditis baptismum quem dant ecclesiæ, quas laboribus suis Apostoli plantaue/
runt, cum susceperitis baptismum quem Felicianus & Prætexatus per tam longum tem/
pus, quando contra eos damnatos litigabatis, foris à uestra ecclesia tradiderint? Si e/
nim ut soletis male intelligere, & nobis obijcere, sic est intelligendum quod scriptum est, Eccli. 34
Qui baptizatur à mortuo, quid proficit in lauacro suo, Inter illos isti tacebant quando
baptizabant, de quibus uestra uacuata sententia tanto strepitu insonuit, Aegyptiorum
admodum exemplo pereuntium funeribus plena sunt litora, quibus in ipsa morte ma/
ior est pœna, quod post extortam aquis ultricibus animam, nec ipsam inueniunt

sepulturam. Quid ad hæc dicturi estis? Ecce mortui baptizant eos quos suscipitis, nec mori- C
mini, & nobis tanquam mortuis calumniamini, ut catholicæ unitati communicare uolen-
tes, uestris ignibus uere moriamini. Responde ad ista: uacat tibi cogitare quid dicas: Sal-
tem in hoc aliquod tibi beneficium conferamus, ut dum cogitas quomodo respondeas, mi-
nime cogites quomodo ardeas. Sed nolumus ut inopia respondendi lassum illud & quas-
sum, quod dicere consuestis, adhuc tibi existimes dicendum. Si tales sumus, quare nos quæ-
ritis? Respondemus enim. Magis uos catholica ecclesia debet quærere quia peristis, si uos
Maximinianistas perditi perditos inquisistis, de corde em̄ uestro nobis dicitis: Quare quæ-
1. Petri 4 ritis tot tantorumq́ reos criminum? Sed de libro dei uobis respondemus, quia charitas co-
operit multitudinem peccatorum.

Libri secundi finis.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI, DE BAPTISMO CONTRA DONATISTAS, LIBER PRIMUS.

Sacramēta & per impios dari, Cap. I

Cōtra epistolā Parmeniāi li. 2, ca. 14

In eis libris quos aduersus epistolam Parmeniani, quam dedit ad Ticonium scripsimus: promisimus nos diligentius quæstionem baptismi tractaturos, Quod etiamsi non ibi promitteremus, debitum tamen à nobis flagitantibus fratribus meminimus & agnoscimus. Quapropter in hoc opere adiuuante domino suscepimus non solum ea refellere quæ de hac re nobis Donatistæ obiectare consuerunt, sed etiam de beatissimi martyris Cypriani autoritate, unde suam peruersitatem ne ueritatis impetu cadant, fulcire conantur, quæ dominus donauerit dicere, ut intelligant omnes qui nō studio partium cæcati iudicant, non solum eos non adiuuari autoritate Cypriani, sed per ipsam maxime conuinci atq́ subuerti. Iam quidem in supramemoratis libris dictum est ita posse extra catholicam communionem dari baptismum, quemadmodum & extra eam potest haberi. Nullus autem illorum negat habere baptismum, etiā apostatas, quibus utiq́ redeuntibus & per pœnitentiam conuersis, dum non redditur, amitti non posse iudicatur. Sic & illi qui per sacrilegium schismatis ab ecclesiæ communione discedunt, habent utiq́ baptismum, quem priusquam discederent acceperunt. Nam & ipsi si redeant, non eis iterum datur. unde ostenditur illud quod acceperant in unitate positi, non potuisse amittere ab unitate separatos. Quod si haberi foris potest, etiam dari cur non potest? Si dicis, non recte foris datur, respondemus, sicut non recte foris habetur, & tamen habetur, sic non recte foris datur, sed tamen datur. Sicut autem per unitatis recōciliationem incipit utiliter haberi quod extra unitatem inutiliter habebatur, sic per eandem reconciliationem incipit utile esse, quod extra eam inutiliter datum est. Non tamen dici fas est, non datum esse quod datum est, aut ut nō hoc dedisse quisquam calumnietur, cum hoc eū dedisse quod acceperat confitetur. Sacramentū enim baptismi est quod habet qui baptizat. Et sacramentū dandi baptismi est, quod habet qui ordinat. Sicut aūt baptizatus si ab unitate recesserit, sacramentū baptismi non amittit, sic etiā ordinatus, si ab unitate recesserit, sacramētū dandi baptismi non amittit, Nulli enim sacramento iniuria facienda est, si discedit à malis utrunq́ discedit, si permanet in malis utrūq́ permanet. Sicut ergo acceptatur baptismus quem non potuit amittere qui ab unitate discesserat, sic acceptandus est baptismus quem dedit

De conse. dis. 4 cap. nullus autē

De conse. dis. 4 cap. ostenditur

D

A dedit ille qui sacramentum dandi cum discederet non amiserat. Nam sicut redeuntes qui priusquam recederent baptizati sunt,non rebaptizantur,ita redeuntes qui priusquam recederent ordinati sunt, non utiq; rursus ordinantur, sed aut administrant quod administrabant,si hoc ecclesiæ utilitas postulat,aut si non administrant,sacramẽtum ordinationis suæ tamen gerunt,& ideo eis manus inter laicos non imponitur,Nam neque sacramentum baptismi,neque sacramentum dandi baptismi,quando ab eis cum Maximiniano discessit,Felicianus,amisit.Nunc enim eum secum habent cum eisipsis,quos cum foris esset,in Maximiniani schismate baptizauit. Quapropter potuerunt ab eis accipere cæteri, cum ad nostrum consortium non accessissent, quod illi non amiserant, cum à nostro consortio recessissent.

De conse.dist.4 ca.ostenditur.

Quibus rebus ostenditur & ipsos impie facere,qui rebaptizare conantur orbis unitatem, & nos recte facere qui dei sacramenta improbare nec in ipso schismate audemus. In quo enim nobiscum sentiunt, in eo etiam nobiscum sunt,In eo autem à nobis recesserũt, in quo à nobis dissentiunt.Nõ enim accessus iste atq; discessus corporalibus motibus,sed spiritualibus est metiendus. Sicut enim coniunctio corporum fit per continuationem locorum, sic animorum quidam contactus est consensio uoluntatum. Si ergo qui recessit ab unitate aliquid aliud agere uoluerit,ꝗ quod in unitate percepit,in eo recedit atq; disiungitur. Quod autem ita uult agere sicut in unitate agitur,ubi hoc accepit & didicit,in eo manet atque coniungitur.

Baptismus extra ecclesiã acceptus. Caput II

Itaq; isti in quibusdam rebus nobiscum sunt,in quibusdam uero à nobis exierunt. Proinde illa in quibus nobiscum sunt,eos agere non uetamus, In quibus autem nobiscum non sunt,ut ueniendo accipiant,uel redeundo recipiant,adhortamur,& quibus modis possumus uti diligant emendati atq; correcti,cum charitate flagitamus. Non eis itaq; dicimus,nolite dare, sed nolite in schismate dare. Nec eis quos uidentur baptizaturi dicimus,nolite accipere, sed nolite in schismate accipere.

24.q.1.c.si quem forte,

Nam si quem forte coẽgerit extrema necessitas,ubi catholicum per quem accipiat non inuenerit, & in animo pacem catholicam custodiat,ut per aliquem extra unitatem catholicam positum acceperit,quod erat in ipsa ca
B tholica unitate accepturus, si statim etiam de hac uita migrauerit,non eum nisi catholicum deputamus.Si autem fuerit à corporali morte liberatus cum se catholicæ congregationi etiam corporali præsentia reddiderit,unde nunquam corde discesserat,non solum non improbamus quod fecit,sed etiam securissime uerissimeq; laudamus,quia præsentem deum credidit cordi suo ubi unitatem seruabat, & sine sancti baptismi sacramento,quod ubicunq; inuenit,non hominum sed dei esse cognouit, noluit ex hac uita migrare. Si quis autem cum possit in ipsa catholica accipere per aliquam mentis peruersitatem eligit in schismate baptizari,etiam si postea uenire ad catholicam cogitat,quia certus est ibi prodesse sacramentum quod alibi accipi quidem potest,prodesse autem non potest, proculdubio peruersus & iniquus est, & tanto pernitiosius quanto scientius. Ita enim non dubitat recte illic accipi,sicut non dubitat illic prodesse etiam quod alibi acceperit.

Tutius in ecclesiã accipere sacramẽta,Caput III

Duo enim sunt quæ dicimus, & esse in ecclesia baptismum, & illic tantum recte recipi, utrunq; horum Donatistæ negant. Item alia duo dicimus esse apud Donatistas, baptismum,non autem illic recte accipi. Horum duorum illi unum magnopere affirmant, id est esse ibi baptismum, nõ autem illic recte accipi,nolunt fateri. Harum quatuor sentẽtiarum tres nostræ tantũ sunt, unã uero utriq; dicimus,Nã esse in catholica baptismũ, & recte illic accipi,& apud Donatistas non recte accipi nos tantũ dicimus, esse uero baptismũ & apud Donatistas & illi asserunt & nos concedimus. Quisquis ergo uult baptizari,& certus est iã sibi nostrã ecclesiã ad Christianã salutẽ esse diligendã, & in ea sola illi prodesse baptismum Christi,etiã si alibi acceptũ fuerit, sed ideo in parte Donati uult baptizari, quia esse ibi baptismũ non illi soli neq; nos soli,sed utriq; dicimus,attendat alia tria. Si enim nos eligit sequi in his quæ illi nõ dicunt,ea uero quæ utriq; dicimus,præponit his quæ nos soli dicimus, satis est nobis ꝙ ea quæ illi non dicunt, & nos soli dicimus,præponit eis quæ illi soli dicũt. Esse autem in catholica baptismum nos dicimus, illi non dicunt. Recte accipi in catholica

baptismũ

baptismum nos dicimus,illi non dicunt.Non recte accipi in parte Donati baptismum nos C dicimus,illi non dicunt . Sicut ergo id potius credit quod nos soli dicimus esse credendū,ita hoc potius faciat quod nos soli dicimus esse faciendum. Quod autem utriq; esse credendū dicimus,hoc si ita putat robustius credat, quam id quod à solis nobis dicitur.Robustius enim crediturus est esse baptismum Christi in parte Donati,quod ab utrisq; nostrum dicitur,quàm esse baptismum in catholica,quod à catholicis tantummodo dicitur. Sed rursus magis crediturus est esse baptismū Christi etiam apud nos: quod nos soli dicimus, quàm non esse apud nos quod illi soli dicunt.Iā enim decreuit & certus est,in quibus dissentimus, nos illis esse præponendos.Ita ergo quod nos soli dicimus,recte apud nos accipi magis crediturus est, quàm non recte apud nos accipi,quia hoc illi soli dicunt. Eadem regula quod nos soli dicimus,non recte apud illos accipi magis crediturus est, quàm id quod illi soli dicūt,id est,recte apud illos accipi.Frustra itaq; sibi uidetur securus ibi accipere,quod esse quidem ibi utriq; dicimus,sed ibi esse accipiendum non utriq; dicimus.Eligat autem ipse in eo quod non utriq; dicimus,nobis potius inhærere.Hic ergo securus accipiat,ubi & esse & accipere recte certus est,illic autem non accipiat, quod esse quidem ibi dicunt, sed ibi accipiendum esse non dicunt,quorum sententiam decreuit eligere, quanquam etiam si dubium haberet nō illic recte accipi quod in catholica recte accipi certum haberet, grauiter peccaret in rebus ad salutem animæ pertinentibus, uel eo solo quòd certis incerta præponeret. Recte quippe hominem in ecclesia catholica baptizari eoipso certus est,quod etiam alibi baptizatus huc transire decreuit. Non recte autem apud Donatistas hominem non baptizari ad salutem incertum habet, cum hoc illi dicant quorum sententiā Donatistis anteponendam esse certum habet, & incertis certa præponendo hic baptizetur, ubi propterea certus est recte fieri,quia & cum alibi aliter facere cogitabat huc transeundum esse decreuerat.

Qui sciens à Schismaticis accipit sacramentū, Ca. IIII Cōtra epistolā Parmeniani li. 2. ca. 13

Iam uero si quis non intelligit quomodo fieri possit, ut quod ibi esse confitemur,non ibi recte dari dicamus, illud attendat, quia nec recte ibi esse dicimus quod & illi dicunt in D his qui ab eorum communione discedunt. Intueantur etiam similitudinem notæ militaris,quia extra militiam à desertoribus & haberi & accipi potest, sed tamen extra militiam nec habenda nec accipienda est, & reducto uel perducto ad militiam,nec mutanda nec iteranda est. Veruntamen & alia causa est eorum qui in istos hæreticos imprudenter incurrunt,ipsam esse Christi ecclesiam existimantes, alia eorum qui nouerunt non esse catholicā ecclesiam, nisi eam quæ sicut promissa est, toto terrarum orbe diffunditur & extenditur usque ad fines terræ, quæ crescens inter zizania & in tædio scandalorum requiem futuram desiderans,dicit in psalmis, A finibus terræ ad te clamaui dum tæderet anima mea, in petra exaltasti me. *Psal. 60* Petra aūt erat Christus,In quo nos iam resuscitatos & in cœlo considentes,dicit Apostolus,nondū in re sed in spe. *Ephe. 2* Ideoq; sequitur psalmus & dicit,Deduxisti me qa factus es spes mea,turris fortitudinis à facie inimici.Ex illis quippe promissionibus tanq̄ telis & iaculis in turri munitissima cōstitutis,nō solū cauetur,sed etiā expugnat' inimicus. *Matth. 7 & 24* Induentes lupos suos pellibus ouiū dicunt,Ecce hic est Christus,ecce illic, & ab uniuersitate ciuitatis super montē constitutæ,ad particulas insidiarū suarū multos separant,& iugulatos absumunt.Et cū hoc nouerint,eligunt extra cōmunionem unitatis corporis Christi accipere baptismum Christi, ad eandē communionem cū eo quod alibi acceperint postea migraturi. Scientes enim habituri sunt aduersus ecclesiam baptismum Christi,uel eoipso die quo accipiunt.Quod si sceleratum est,quis est qui dicat,permittatur mihi uno die scelus admittere? Si enim transiturus est ad catholicā,quæro causam,Quid aliud respōsurus est, nisi quia malū est esse in parte Donati,& nō esse in catholica unitate? Hoc igitur malū quot diebus feceris,tot dierū malū facturus es,& dici potest maius malum fieri pluriū dierū,minus aūt paucorū,nullū aūt malū fieri dici non potest. Quid aūt opus est hoc tam execrabile malum,uel uno die, uel una hora committere? Hoc enim qui sibi concedi uult,potest ab ecclesia uel ab ipso deo petere, ut sibi uel uno die apostatare concedat. Nam cur unius diei esse apostata timeat,

A ta timeat,& unius diei esse schismaticus hæreticusúe non timeat, nulla causa est.
Illic,inquit,accipere malui,ubi baptismum Christi esse utriq; consentiunt. Sed illic nō *Caput V*
recte accipi illi ad quos migraturus es dicunt, Recte uero illic accipi illi à quibus migratu/
rus es dicunt. Illud itaq; quod hi dicunt,quos postponis,contradicentibus illis quos ipse an
teponis,aut falsum est,aut ut mitius dicatur,incertū. Vera ergo falsis,aut incertis certa præ/
ponis. Illic enim quo migraturus es cum alibi acceperis, recte posse accipi quod desideras,
non illi tantum ad quos transiturus es, sed tuipse qui transiturus es confiteris. Si enim utrū
recte illic posse accipi dubitares, etiam illuc transeundum esse dubitares. Accipere itaq; in
parte Donati,si incertum est esse peccatum, quis dubitet certum esse peccatum,non ibi po/
tius accipere,ubi certum est non esse peccatum? Illi uero qui per ignorantiam ibi baptizan/
tur,arbitrantes ipsam esse ecclesiam Christi, in istorum quidem comparatione minus pec/
cant, Sacrilegio tamen schismatis uulnerantur, non ideo non grauiter quod alij grauius.
Cum enim dictum est quibusdam, Tolerabilius erit Sodomis in die iudicij quàm uobis, *Matth. 10*
non ideo dictum est, quia Sodomitæ non torquebuntur,sed quia illi grauius torquebun/
tur,quanquam hoc fuerat fortasse occultum aliquando & incertum. Vnde autem sanantur
hi qui aduertunt & corrigunt, inde grauantur hi qui cum iā ignorare non permittuntur, in
pernitiem suam pertinaciter sæuiunt. Damnatio quippe Maximinianistarum & receptio
damnatorum,cum his quos extra eorum communionem in sacrilegio, sicut concilium eo/
rum clamat, in schismate baptizarunt, totam istam soluit quæstionem,totam contentionē
abstulit. Nihil omnino inter nos & eos Donatistas qui Primiano communicāt dereliquit,
unde dubitetur non solum haberi, sed etiam dari posse baptismum Christi ab eis qui ab
ecclesia separantur. Sicut enim ipsi eos quos Felicianus in schismate baptizauit,uerum ba/
ptismum accepisse fateri coguntur, quia eos secum nunc habent in ipso baptismo quem in
schismate perceperunt, sic nos dicimus baptismum Christi esse etiam extra communionē
B catholicam,quem dant illi qui ab eadem communione præcisi sunt,quia eum cum præcide/
rentur non amiserunt,& quod ipsi se putant contulisse illis,quos Felicianus in schismate ba/
ptizauit,cum eos sibi reconciliauerunt, id est,non ut acciperent quod habebant,sed ut pro/
desset eis quod inutiliter in schismate acceperant & habebant. Hoc uere confert & præstat *Videtur aliquid deesse.*
deus per communionem catholicam illis qui ueniunt ab aliqua hæresi uel schismate, ubi ba
ptismum Christi acceperunt,id est,non ut baptismatis sacramētum incipiant habere quod
non habebāt. Quapropter inter nos & ipsos quodammodo Cardinales Donatistas, *Caput VI*
quorum episcopus apud Carthaginem Primianus est,iam de hac re nulla est controuersia.
Voluit enim deus per Maximinianistas eam finiri,ut quod charitate suadente nolebant,ex
emplo suo cogente fateantur. Sed adhuc propterea inde disputamus,ne illi sibi uideantur
aliquid dicere,qui nec istis communicant,qui apud se potius,quanto pauciores,tanto synce
riores Donatistas remansisse contēdunt. Qui si Maximinianistæ soli essent, nec ipsorum sa/
lutem contemnere deberemus. Quanto ergo magis quia eadem pars Donati in multa mi/
nutissima frusta conscissa est, quæ omnes minutæ particulæ hanc unam multo grandiorē,
in qua Primianus est,de recepto Maximinianistarum baptismo reprehendunt, & singulæ
conantur asserere apud se tantummodo uerum baptismum remansisse,nec omnino esse ali
bi,neq; in toto orbe terrarum quo ecclesia catholica expanditur,nec in ipsa grandiore parte
Donati,nec in cæteris præter se unam ex minutissimis partibus. Quæ omnes particulæ si ad
uertere uoluerint uocē non hominis sed ipsius manifestissimæ ueritatis, & animosum spm̄
suæ peruersitatis domare,non utiq; ad partē Donati maiorē, de qua præcisa præcisæ sunt,
sed ad ipsam uiriditatem radicis catholicæ de ariditate propria reuertuntur. Omnes quip/
pe isti ubi contra nos non sunt, pro nobis sunt, ubi autem nobiscum non colligunt spar/ *Scripturæ concor/ dia, Caput VII*
gunt. Iam enim ne uidear humanis argumentis id agere, quoniam quæstionis
huius obscuritas prioribus ecclesiæ temporibus ante schisma Donati magnos uiros & ma
gna charitate præditos, patres episcopos ita inter se compulit, salua pace disceptare atque
fluctu

fluctuare, ut diu conciliorum in suis quibusq; regionibus diuersa statuta nutauerint, donec C plenario totius orbis concilio quod saluberrime sentiebatur, etiam remotis dubitationibus firmaretur, ex Euãgelio profero certa documenta, quibus domino adiuuante demonstro, quàm recte placuerit & uere secundum deum, ut hoc in quoque schismatico uel hæretico ecclesiastica medicina curaret, in quo uulnere separabatur: illud autem quod sanum maneret, agnitum potius approbaretur, quàm improbatum uulneraretur. Certe dominus in Euãge

Matth. 12 lio dicit, Qui non est mecum, aduersum me est, & qui mecum non colligit spargit. Tamen cum ad eum discipuli retulissent, uidisse se quendã in eius nomine pellentem dæmonia &

Lucæ 9 Marci 9 prohibuisse, quia cum illis eum non sequebatur, Nolite, inquit, prohibere, Qui contra uos non est, pro uobis est, Non potest enim quisquam in meo nomine facere aliquid, & male loqui de me. Si nihil in illo corrigendum erat, securus ergo sit quisquis extra communionem ecclesiæ constitutus colligit in Christi nomine, dissociatus à Christiana societate, atq; ita falsum erit illud, Qui non est mecum aduersum me est, & qui non colligit mecum spargit. Si autem quod discipuli domini per ignorantiam facere uoluerunt, id in eo corrigendum est quod dixit dominus, Nolite prohibere, cur hoc ipse prohiberi prohibuit? Et quomodo erit uerum quod ibi ait, Qui contra uos non est pro uobis est? In hoc enim facto nõ contra eos sed pro eis erat, ubi per nomen Christi sanitates operabatur, Vt ergo utraq; sententia uera sit, sicuti uera est, & illa ubi ait, Qui non est mecum aduersum me est, & qui mecum non colligit, spargit, & illa ubi ait, Nolite prohibere, qui enim cõtra uos non est, pro uobis est, quid restat intelligendum, nisi quia ille in tanti nominis ueneratione confirmandus fuit, ubi non erat contra ecclesiam, sed pro ecclesia, & in illa tamen separatione culpandus, ubi si colligeret spargeret, & si forte ueniret ad ecclesiam, nõ illud quod habebat ibi acciperet, sed in quo aberrauerat emendaret?

Sana curanda non sunt sed agnoscenda. Caput VIII

Neq; enim & Cornelij gentilis hominis orationes non sunt exauditæ, aut eleemosynæ non sunt acceptæ, immo & angelum ad se mitti, & missum meruit

Acto. 10 intueri, per quem posset utiq; sine hominis alicuius accessu cũcta necessaria discere. Sed quo D niam quicquid boni in orationibus & eleemosynis habebat, prodesse illi non poterat nisi per uinculum Christianæ societatis & pacis incorporaretur ecclesiæ, iubetur mittere ad Petrum, & per illum discit Christum, per illum etiam baptizatus, Christiano populo cõsortio quoq; communionis adiungitur, cui sola bonorum operum similitudine iungebatur, Perniciose quippe contemneret bonum quod nondum habebat, superbiens ex illo quod habebat. Sic etiam qui seipsos societate cæterorum separantes, charitate uiolata, unitatis uinculũ rumpunt, si nihil faciunt eorum quæ in illa societate acceperunt, in omnibus separati sunt, & ideo quem sibi sociauerint, si uenire ad ecclesiam uoluerit, debet omnia quæ non accepit accipere. Si uero nonnulla eadem faciunt, non se in eis separauerunt, & ex ea parte in texturæ compage detinentur, in cætera scissi sunt. Proinde si quem sociauerint sibi, ex ea parte nectitur ecclesiæ, in qua nec illi separati sunt. Et ideo si ad ecclesiam uenire uoluerit, in eo sanatur ubi laniatus errabat. Vbi uero sanus connectebatur, non curatur sed agnoscitur, ne cum sana curare uolumus, potius uulneremus. Itaq; illi quos baptizant, sanant uulnere idololatriæ

1. Cor. 10 uel infidelitatis, sed grauius feriunt uulnere schismatis. Idololatras enim in populo dei gladius interemit, schismaticos aũt terræ hiatus absorbuit. Et Apostolus, Si habeã omnẽ, inqt, fidẽ ita ut montes transferã, charitatem aũt non habeã, nihil sum. Si quis adducat ad medicũ in aliqua necessaria parte corporis graui uulnere sauciatus, si dixerit medicus, morit inde nisi curetur, non opinor illi qui adduxerunt eũ, ita desipiunt ut consyderatis atq; numeratis cæteris mẽbris eius sanis, respondeant medico & dicant, Ergo ne ista sana tot membra non ualent ad eius uitam, & illud unum uulneratum ualet ad eius mortem? Non utique hoc dicunt, sed curandum offerunt, nec ideo tamen quia curandũ offerunt, medicũ rogant, ut etiã illa quæ sana sunt curet, sed illi uno loco medicinam instanter adhibeat, unde mors etiam saluis cæteris imminet, & nisi sanetur adueniet. Quid ergo prodest homini uel sana fides, uel sanum fortasse solum fidei sacramentum, ubi lætali uulnere schismatis perempta est sanitas

nitas charitatis, per cuius solius peremptionem etiā illa integra trahuntur ad mortē? Quod
A ne fiat, non cessat misericordia dei per unitatem sanctæ ecclesiæ suæ, ut ueniant & curentur
per medicamentum reconciliationis per uinculum pacis. Nec ideo se putent sanos esse, quia
dicimus eos habere aliquid sanum, nec rursus putent ideo curandum esse quod sanum est,
quia ostendimus aliquid uulneratum. Itaq; in sacramenti sanitate, quia contra nos nō sunt
pro nobis sunt: in schismatis autē uulnere quicquid cū Christo non colligunt spargunt. Nō
extollantur ex his quæ habent, Quid tantū per ea quæ sana sunt superbos oculos ducūt?
Et uulnus suum dignentur humiliter intueri, nec solū quid assit, sed etiā quid desit attendāt.

Videant quàm multa & quàm magna nihil prosint, si unum quidē defuerit, & uideāt *Sine charitate nihil prodest. Caput XI*
quid sit ipsum unū. Nec me in hoc audiāt, sed Apostolū, Si linguis, inquit, hominū loquar *1. Cor. 13*
& angelorum, charitatem autē non habeam, factus sum uelut æramētum sonans aut cym
balum tinniens. Et si habuero prophetiam, & secreta omnia sciuero & omnem scientiam: &
si habuero omnem fidem ut montes transferam, charitatem autem nō habeam, nihil sum.
Quid ergo eis prodest si & linguam in sacris mysterijs habeant angelicam, & prophetiam
quemadmodum Caiphas & Saul, & aliquando prophetent, quos fuisse damnabiles san/ *Ioan. 11*
cta scriptura testatur, Si sacramenta non tantum sciant, sed & habeant, sicut habuit Simon *1 Reg. 18* *Acto. 8*
magus, Si fidem, sicut dæmonia confessa sunt Christum, neq; enim non credebant cum di/ *Marci 1*
cerent, Quid nobis est & tibi filij dei, scimus qui sis, Si dispertiant ipsi etiam substantiā suā
pauperibus, sicut multi, non solum in catholica, sed in diuersis hæresibus faciūt, Si aliqua in
gruente persecutione tradant ad flammas nobiscum corpus suum pro fide quā pariter con
fitentur: tamen quia separati hæc agunt, non sufferentes inuicem in dilectione, neq; studen *Eph. 4*
tes seruare unitatem spiritus in uinculo pacis, charitatem utiq; nō habendo etiam cum illis
omnibus quæ nihil eis prosunt ad æternam salutem peruenire non possunt.

Sed uidētur sibi argutissime quærere, utrum generet filios baptismus Christi in parte *Nō satis nasci ab ecclesia. Cap. X*
B Donati, an nō generet: ut si cōsenserimus quòd generet, suam esse asseuerent ecclesiam ma/
trem, quæ filios potuit de Christi baptismate generare, & quia unā oportet esse ecclesiā, ex
hoc iam nostram non esse ecclesiam criminantur. Si autem dixerimus, nō generat, cur ergo
aiunt apud uos non renascuntur per baptismum, qui transeunt à nobis ad uos, cum apud
nos fuerint baptizati, si nondum nati sunt? Quasi uero ex hoc generet unde separata est, &
nō ex hoc unde coniuncta est. Separata est enim à uinculo charitatis & pacis, sed iuncta est
in uno baptismate. Itaq; una est ecclesia, quæ sola catholica nominatur, & quicquid suū ha/
bet in communionibus diuersorum à sua unitate separatis, per hoc quòd suū in eis habet,
ipsa utiq; generat, non ille. Neq; enim separatio eorum generat, sed quod secum de ista te/
nuerunt: quòd si & hoc dimittant, omnino nō generant. Hæc itaq; in omnibus generat, cu/
ius sacramenta retinentur, unde possit tale aliquid ubicunq; generari, quamuis non omnes
quos generat ad eius pertineant unitatē, quæ usq; in finem perseuerantes saluat. Neq; enim
hi soli ad eam non pertinēt, qui separationis aperto sacrilegio manifesti sunt, sed etiam illi
qui in eius unitate corporaliter mixti per uitam pessimam separātur. Etenim Simonem ma *Act. 8*
gum per baptisma ipsa pepererat: cui tamen dictum est, q nō haberet partem in hæredita/
te Christi, Nunquid ei baptismus, nunquid Euangelium, nunquid sacramenta defuerunt?
Sed quia charitas defuit, frustra natus est, & ei expediebat fortasse non nasci. Nunquid nō
erant nati quibus Apostolus dicit, Tanquam paruulis in Christo lac uobis potum dedi, nō *1. Cor. 3*
escam: eos tamen à sacrilegio schismatis reuocat, in quod ideo irruebāt, quia carnales erant,
Quasi paruulus, inquit, in Christo, lac uobis potum dedi, non escam. Nondum enim pote/ *1. Cor. 3*
ratis, sed nec adhuc quidem potestis, carnales enim estis adhuc. Cū enim sint inter uos æmu
latio & contentio, nónne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? Cum enim quis
dicat, Ego quidem sum Pauli, alius autem, ego Apollo, nónne homines estis? De his enim *1. Cor. 1*
supra dicit, Obsecro autem uos fratres per nomē domini nostri Iesu Christi, ut idipsum di
catis omnes: & nō sint in uobis schismata, Sitis autem perfecti in eodem sensu & in eadem

sentẽtia. Nunciatum est enim mihi de uobis fratres mei ab his qui sunt Chloes, quia cõtentiones sunt in uobis. Hoc autem dico, quia unusquisq; uestrum dicit, Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego uero Cephæ, ego autem Christi, Diuisus est Christus? Nunquid Paulus crucifixus est pro uobis, aut in nomine Pauli baptizati estis? Isti ergo si in hac obstinatione & peruersitate remanerent, certe quidem nati erant, nec tamẽ ad ipsam ecclesiam de qua nati erant, per pacis atq; unitatis uinculum pertinerent. Ergo ipsa generat, & per uterum suum, & per uteros ancillarum ex eisdem sacramentis, tanquam ex uiri sui semine. Nó enim frustra dicit Apostolus, Omnia illa in figura esse gesta. Sed qui superbiũt & legitimæ matri non adiungũtur, similes sunt Hismaeli, de quo dictum est, Ejce ancillam & filiũ eius, Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac. Qui autem pacifice diligũt legitimã patris sui cõiugem, cuius legitimo iure generati sunt, similes sunt filijs Iacob, quamuis de ancillis natis, sed tamen eandem hæreditatem sumentibus. Qui autem de utero ipsius matris intus in unitate nati, negligũt gratiam quam acceperunt: similes sunt Esau filio Isaac, qui reprobatus est, deo attestante & dicente, Iacob dilexi, Esau autem odio habui, cum ambo ex uno concubitu concepti, ex uno utero nati sint.

1. Cor. 10
Gen. 21
Gal. 4
Gen. 30
Gen. 25
Malach. 1

An semper peccata remittãtur in baptismo, Caput XI

Quærunt etiam, utrum peccata dimittantur per baptismum in parte Donati, ut si dixerimus dimitti, respondeãt, ergo est illic spiritus sanctus, quia cum insufflante domino datus esset discipulis, tunc secutus est & ait, Baptizate gentes in nomine patris & filij & spiritus sancti: si cui dimiseritis peccata dimittũtur ei, si cui tenueritis, tenebuntur. Et si ita est, inquiũt, communio nostra est ecclesia Christi, Nó enim præter ecclesiam, dimissionem peccatorum spiritus sanctus operatur. Et si nostra communio est ecclesia Christi, nó est ecclesia Christi uestra cõmunio, Vna est enim quæcunque illa sit, de qua dictum est, Vna est columba mea, una est matri suæ, Nec possunt ecclesiæ tot esse quot schismata. Si autem dixerimus nó ibi dimitti peccata, ergo inquiunt, nó est illic uerus baptismus: & propterea quos à nobis suscipitis, uos baptizare debetis, quod quia nó facitis, in ecclesia Christi uos non esse fatemini. His ita resistimus, secundum scripturas, eos interrogantes, ut quod à nobis quærunt, ipsi sibi respondeant. Quæro enim ut dicant, utrũ dimittantur peccata ubi charitas non est: peccata enim tenebræ animarũ sunt. Audimus quippe Ioannem dicentem, Qui odit fratrem suum, in tenebris est adhuc, Nulli autem schismata facerent, si fraterno odio non excæcarentur. Si ergo dicimus, nó ibi dimitti peccata, quomodo renascitur qui apud eos baptizatur? Quid est enim renasci per baptismum, nisi à uetustate renouari? Quomodo autem renouatur à uetustate, cui peccata præterita nó dimittuntur? Quòd si renatus non est, nec Christũ induit, ex quo conficitur ut denuo baptizandus uideatur, Quia dicit Apostolus, Quotquot enim in Christo baptizati estis, Christum induistis, quẽ ille si non induit nec in Christo baptizatus habendus est. Porrò quia in Christo dicimus baptizatum, fatemur eum Christum induisse, Et si hoc fatemur, regeneratũ fatemur. Quod si ita est, & peccata dimissa sunt. Quomodo ergo dicit Ioannes, Qui odit fratrem suum, in tenebris manet usq; adhuc: si iam facta est remissio peccatorum? An non est in schismate odium fraternum? Quis hoc dixerit, cum & origo & pertinacia schismatis nulla sit alia nisi odium fraternum? Hanc illi quæstionẽ soluere sibi uidentur cum dicunt, Nó est ergo in schismate remissio peccatorum, & ideo nec regeneratio noui hominis, & propterea nec baptismus Christi. Nos autẽ quia fatemur ibi esse baptismũ Christi, hanc eis quæstionem soluendam proponimus, Magus ille Simon, utrum uero Christi baptismate tinctus sit? Respondebunt ita, quia sanctæ scripturæ autoritate cogũtur. Quæro ergo, utrum fateantur ei dimissa peccata? Profecto fatebũtur. Item quæro, cur ei dixerit Petrus, nó eum habere partem in sorte sanctorum? Quia, inquiunt, postea peccauit, pecunia uolens emere donum dei, cuius uenditores esse Apostolos credidit.

Matth. 28
Ioan. 20
Cant. 6
1. Ioan. 2
Gal. 3
1. Ioan. 2
Acti. 8

Qui sine charitate baptizatur quatenus accipiat remissionem peccatorũ. Caput XII
De conse. dis. 4 ca. ostenditur.

Quid si ad ipsum baptismum fictus accessit? Dimissa sunt ei peccata, an non sunt dimissa? Eligant quod uolunt, utrumlibet elegerint, sufficiet nobis. Si dimissa dixerint, quomodo ergo spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum, si in isto ficto remissionem operatus est peccatorum? Si dixerint nó esse dimissa,

A dimissa, quæro, si postea fictionem suam corde concusso & uero dolore fateretur, denuo baptizandus iudicaretur? Quod si dementissimum est dicere, fateantur uero baptismo Christi baptizari posse hominem: & tamen cor eius in malicia uel sacrilegio perseuerans, peccatorum abolitionem non sinere fieri, atque ita intelligant in communionibus ab ecclesia separatis posse homines baptizari, ubi Christi baptismus eadem sacramenti celebratione datur & sumitur: qui tamen tunc prosit ad remissionem peccatorum, cum quis reconciliatus unitati, sacrilegio dissensionis exuitur, quo eius peccata tenebantur, & dimitti non sinebantur. Sicut enim in illo qui fictus accesserat, fit ut non denuo baptizetur, sed ipsa pia correctione & uera confessione purgetur, quod non posset sine baptismo, sed ut quod ante datum est, tunc ualere incipiat ad salutem, cum illa fictio ueraci confessione recesserit, Sic etiã iste qui baptisma Christi, quod non amiserunt qui se separauerunt, inimicus charitatis & pacis Christi, in aliqua hæresi aut schismate accepit, quo sacrilego scelere peccata eius non dimittebantur, cum se correxerit, & ad ecclesiæ societatem unitatemque uenerit, non iterum baptizandus est, quia ipsa reconciliatione ac pace præstatur, ut ad remissionem peccatorũ eius, in unitate iam prodesse incipiat sacramentum, quod acceptum in schismate prodesse non poterat. Si autem dixerint in illo qui fictus accessit per sanctam uim tanti sacramenti, dimissa quidem illi esse peccata in ipso tẽporis puncto, sed per fictionem ipsius rediisse continuo, ut spiritus sanctus & affuerit baptizato, ut peccata recederent, & perseuerantiam fictionis fugerit ut redirent, ut & illud uerum sit, Quotquot in Christo baptizati estis Christum induistis, Et illud, Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictum, id est, ut & induat eum Christo sanctitas baptismi, & exuat eum Christo pernicies fictionis, sicut fit cũ quisque à tenebris per lucem trãsit ad tenebras, oculi quidem eius in tenebras perpetuo diriguntur, sed non potest lux nisi perfundere transeuntem. Qui ergo hoc dixerint, hoc etiam in eis intelligant fieri, qui extra ecclesiæ communionem, sed tamen baptismate ecclesiæ baptizan-

B tur, quod ubicunque fuerit, sanctum est per seipsum: & ideo non est eorum qui se separant, sed eius unde se separant: ualet tamen apud eos hactenus, ut per eius lucem transeát ad dissensionis suæ tenebras cõtinuo redeuntibus peccatis, quæ baptismatis sanctitas in illo temporis puncto dimiserat, tanquam redeunte obscuritate quã lux in transitu excusserat. Nam redire dimissa peccata ubi fraterna charitas non est apertissime dominus docet in Euangelio de illo seruo, quem cum inuenisset debitorẽ decem milium talentorum, deprecãti omnia dimisit, Ille autem conseruum suum qui ei debebat centum denarios, cum miseratus non fuisset, iussit eum dominus reddere quæ ei dimiserat. Tempus ergo quo accipitur indulgentia per baptismum, tanquam tempus est reddendæ rationis, ut omnia debita quæ inuenta fuerint dimittantur. Non tamen ille seruus postea dedit conseruo suo mutuam pecuniam, quam cum ille non posset reddere, non eius misertus est, sed iam ei debebat conseruus eius, cum ipse rationem domino suo reddens, tanti numeri debito solueretur, nec dimiserat conseruo suo quod ei debebat: & sic accesserat ut ei dimitteret dominus. Hoc indicát uerba cõserui dicentis, Patiẽtiam habe in me & omnia reddam tibi, Alioquin diceret, iam mihi hoc dimiseras, cur iterum repetis? Hoc & ipsius domini uerba manifestius aperiunt. Ait enim, Egressus autem seruus ille, inuenit unum de conseruis suis qui debebat ei centum denarios, Non dixit, cui iam debitum centum denariorum dimiserat, Si enim dimiserat, non ei debebat. Quia ergo dixit, debebat ei, manifestum est quòd nõ dimiserat. Et melius quidem fuerat, atque hoc potius congruebat tanto debitori reddituro rationem, & expectanti misericordiam domini sui, ut prior ipse conseruo dimitteret quod ei debebatur: & sic ad rationem reddendã, ubi misericordia domini imploranda erat accederet. Nec tamen illud quod nondum conseruo dimiserat, impediuit dominum eius, quo minus in illo tempore accipiendæ rationis dimitteret ei omnia quæ debebat. Sed quid profuit quando quidem in caput eius propter odiorum perseuerantiam rursus omnia continuo replicata sunt? Sic non impedi-

De conse. dis. 4 ca. tunc ualere. 4. sen. dis. 4 ca. qui uero.

Euasio Donatistarum.

De conse. dis. 4 cap. quomodo deus in fine. 4. sen. dis. 4 ca. qui uero.

Confutatio.

Nota peccata semel dimissa redire.

Matth. 18

De conse. dis. 4 quomodo deus. 4. sen. dis. 4 ca. qui uero.

Matth. 18

De conse. dis. 4 ca. quomodo deus. 4. sen. dis. 4 cap. qui uero.

tur baptismi gratia quo minus omnia peccata dimittat, etiam si odium fraternũ in eius cui C
dimittuntur animo perseuerat, Soluitur enim hesternus dies, & quicquid superest soluitur ipsa hora momentumq; ante baptismum & in baptismo. Deinceps autem reus esse continuo incipit, non solum consequentium, sed etiam præteritorum dierum, horarum, momentorum redeuntibus omnibus quæ dimissa sunt peccatis: & hæc sæpe contingunt in ecclesia.

Non iterandus baptismus. Cap. XIII

Nam plerumque fit ut homo habeat inimicum quem iniquissime oderit, quanquam etiam iniquos inimicos diligere iubeamur & orare pro eis. Subito autem periculo mortis incipit perturbari, & poscit baptismum, quem tanta festinatione accipit, ut necessariam interrogationem paucorum uerborum uix periculi tempus admittat, quanto minus sermonem longissimum, ut illud odium pellatur corde, etiam si baptizāti sit cognitum. Certe ista non solum apud nos, sed etiam apud illos euenire non cessant. Quid ergo dicimus? Dimittuntur peccata huic homini, an non dimittuntur? Prorsus quod uolunt eligant. Si enim dimittuntur, continuo redeunt, Euangelium loquitur, ueritas clamat. Siue ergo dimittantur siue non dimittantur, necessaria est medicina postea: neque tamen si uixerit atque id corrigendum esse didicerit atq; correxerit, denuo baptizatur, siue apud illos, siue apud nos, Sic & illa quæ schismatici uel hæretici si non aliter habent, nec aliter agunt quàm uera ecclesia, cum ad nos ueniunt, non emendamus sed potius approbamus, In quibus enim non dissentiunt à nobis, in eis nō disiunguntur à nobis. Sed tamen quia eis nihil prosunt quamdiu hæretici uel schismatici sunt, propter alia in quibus à ueritate dissentiunt, & propter ipsum separationis immanissimum scelus, siue permanserint in eis peccata, siue continuo dimissa redierint, ut ad salutem pacis atq; charitatis ueniant adhortamur, non solum ut aliquid habeant quod non habebant, sed ut eis etiam illud prodesse incipiat quod habebant.

Charitas deest schismaticis. Ca. XIIII

Frustra ergo nobis dicunt, si baptismum nostrum acceptatis, quid minus habemus ut nobis de uestra communione consulendum putetis? Respondemus enim, Non baptismũ uestrum acceptamus, quia non est baptismus ille hæreticorum uel schismaticorum, sed dei D
& ecclesiæ ubicunq; fuerit inuentus & quocunq; translatus. Vestrum autē non est nisi quod praue sentitis & sacrilege agitis & impie separamini, Nam si cætera omnia uera uel sentiatis uel habeatis, & in eadem separatione tamen duretis aduersus uinculum fraternæ pacis, aduersus unitatem omnium fratrum, qui toto orbe terrarum sicut promissi sunt, ita exhibiti, quorum omnium causas & corda nullo modo unquam nosse aut discutere potuistis, ut merito damnaretis, qui non possunt propterea rei esse, quia iudicibus ecclesiasticis potius q̃ litigatoribus crediderunt: hoc solum minus habetis, quod minus habet qui charitatem nō habet, Iam quid opus est ut nos retexamus? Vosipsi in Apostolo inspicite quantum sit quod minus habetis. Quid autē interest qui charitatem non habet, utrum foras auolet aliquo uento tentationis ablatus, an intus de messe dominica nō recedat in ultima uentilatione separandus? Et tamen tales etiam si iam semel per baptismum nati sunt, iterum eos nasci non oportet.

Nasci nihil prodest si desit charitas. Caput XV

Ecclesia quippe omnes per baptismum parit, siue apud se, id est, ex utero suo, siue extra se de semine uiri sui, siue de se, siue de ancilla. Sed & Esau de uxore natus, propter fraternam discordiam separatus est à populo dei, Et Aser per uxoris quidē potestatem, sed ex ancilla natus, propter fraternam concordiam terram repromissionis accepit. Vnde & Hismaëli ut separaretur à populo dei non obfuit mater ancilla, sed obfuit fraterna discordia, non profuit potestas uxoris cuius magis filius erat, quia per ipsius iura coniugalia, & in ancilla seminatus erat, & ex ancilla susceptus, Sicut apud istos ecclesiæ iure q̃d est in baptismo nascuntur quicunque nascuntur: sed si concordant cum fratribus, per unitatem pacis ad terram ueniunt repromissionis, non de materno utero rursus eijciendi, sed in paterno semine agnoscendi. Si autē in discordia perseuerent, ad Hismaëlis funiculum pertinebunt. Prior autem fuit Hismaël, & postea Isaac, & prior Esau, posterior autem Iacob, Non quia prior peperit hæresis quàm ecclesia, aut ecclesia ipsa prius carnales uel animales & postea

Gen. 25 & 28
Gen. 30
Gen. 16
Dis. 56 ca. Hismaël
Gen. 16 & 25

& postea spirituales, sed quia in ipsa sorte mortalitatis nostræ ex quo de Adam nascimur,
A non est prius quod spiritale sed quod animale postea spiritale. Ex ipso autem animali sen- 1.Cor.15
su, quia homo animalis non percipit quæ sunt spiritus dei, omnes dissensiones & schismata 1.Cor.2
generantur. In quo sensu perseuerátes, Apostolus dicit ad uetus testamentum pertinere, id Gal.4
est, ad terrenorum promissorum cupiditatem, in quibus quidem spiritalia figurantur, Sed 1.Cor.2
animalis homo non percipit quæ sunt spiritus dei. Quocunque ergo tempore tales homi-
nes esse cœperint in hac uita, iam diuinis pro seculorum distributione sacramentis imbuti:
si adhuc tamen carnaliter sapiant & carnalia de deo, siue in hac uita, siue post hanc uitam
sperent atque desiderent, animales sunt. Ecclesia uero quod est populus dei, etiam in istius
uitæ peregrinatione antiqua res est, in alijs hominibus habens animalem portionẽ, in alijs
autem spiritalem. Ad animales pertinet uetus testamentum, ad spiritales nouum. Sed pri-
mis temporibus utrumq; occultum fuit ab Adam usque ad Moysen. A Moyse autem ma-
nifestum est uetus, & in eoipso occultabatur nouum, quia occulte significabatur. Postea ue-
ro quàm in carne dominus uenit, reuelatum est nouum: ueteris autem sacramenta cessarũt,
sed concupiscentiæ tales non cessauerunt. In illis enim sunt quos Apostolus iam per sacra-
mentum noui testamenti natos, adhuc tamen dicit, animales non posse percipere quæ sunt
spiritus dei. Sicut enim in sacramentis ueteris testamenti uiuebant quidam spiritales, ad no De conse. dis.4 ca. sicut in sacramẽtis.
uum scilicet testamentum quod tunc occultabatur occulte pertinentes: sic & nunc in sacra-
mento noui testamenti quod iam reuelatum est, plerique uiuunt animales, Qui proficere si
nolunt ad percipienda quæ sunt spiritus dei, quo eos hortatur sermo Apostolicus, ad uetus
testamentum pertinebunt. Si autem proficiunt & antequam capiant, ipso profectu & acces-
su ad nouum pertinent. Et si prius quàm spiritales fiant, ex hac uita rapiuntur, custoditi per
sacramenti sanctitatem in terra uiuentium computantur, ubi est spes nostra & portio do-
minus. Nec inuenio quid uerius intelligatur in eo quod scriptum est, Imperfectum meum Psal.138
uiderunt oculi tui, quandoquidem sequitur, & in libro tuo omnes scribentur.

B Quæ autẽ peperit Abel & Enoch & Noë & Abraam, ipsa peperit Moysen & prophe- Qui legitimi ecclesiæ filij. Cap. XVI
tas tempore posteriores ante aduentum domini, & quæ istos, ipsa & Apostolos & Marty- Gen. 4 & 5 & 11
res nostros & omnes bonos Christianos. Omnes enim quidem diuersis temporibus nati Exo.2
apparuerunt, sed societate unius populi continentur, & eiusdem ciuitatis ciues labores hu-
ius peregrinationis experti sunt, & quidam eorum nunc experiuntur, & usq; in finem cæteri
experientur. Item quæ peperit Cain & Cham & Hismaëlem & Esau, eadem ipsa peperit & Gen. 4 & 5 & 16 & 25
Dathan & alios in eodem populo similes: & quæ istos, eadem ipsa & Iudam pseudo Apo- Numeri 16
stolum, & Simonem magum, & cæteros usq; ad hæc tempora pseudo Christianos in affe- Lucæ 6 Act.8
ctione animali pertinaciter obduratos, siue in unitate permixti sint, siue aperta præcisione
dissentiant. Sed cum tales à spiritalibus euangelizantur, & sacramentis imbuuntur, tanq;
per seipsam Rebecca eos parit, sicut Esau, Cum autẽ per illos qui nõ caste annutiant Euan- Gen.25
gelium, tales in dei populo generãtur, Sara quidẽ, sed per Agar. Item boni spiritales, quan- Gen.16
do euangelizantibus uel baptizantibus carnalibus generantur, Lia quidem uel Rachel iure Phil.1
coniugali eos, sed per ancillarum uterum parit. Cum uero per spiritales in Euangelio gene- Gen.30
rantur boni fideles, qui uel euadunt in spiritalis ætatis affectũ, uel eo tendere non desistũt,
uel ideo non faciunt quia non possunt, sicut ex utero Saræ Isaac, uel Rebeccæ Iacob, in no-
uam uitam & nouum testamentum nascuntur. Itaq; siue intus uersari uideantur, Boni ubiq; boni. Caput XVII
siue aperte foris sint, quod caro est, caro est, siue in area sua sterilitate perseueret, siue occasio-
ne tentationis tanquam uento extollatur, quod palea est, palea est, & semper ab illius eccle-
siæ quæ sine macula & ruga est, unitate diuisus est, etiam qui congregatione sanctorum in 2.Retract.ca.18 Eph.5
carnali obduratione miscetur. De nullo tamen desperandum est, siue qui intus tales appa-
rent, siue qui foris manifestius aduersatur. Spiritales autẽ siue ad hocipsum pio studio profi-
cientes, non eunt foras: quia & cum aliqua uel peruersitate uel necessitate hominum uiden-
tur expelli, ibi magis probantur, quàm si intus permaneant, cum aduersus ecclesiam nulla-

tenus eriguntur, sed in solida unitatis petra fortissimo charitatis robore radicantur. Ad hoc C
Gen.15 enim pertinet quod in illo Abrahæ sacrificio dicitur. Aues autem non diuisit.

Cyprianus excusatur. Cap. XVIII

De baptismi ergo quæstione inquantũ arbitror, satis disserui, & quia hoc manifestum schisma est quod Donatistarum nomine nuncupatur, restat ut hoc de baptismo pie credamus, quod uniuersa ecclesia à sacrilegio schismatis remota custodit. In qua tamen si aliud alij, & aliud alij adhuc de ista quæstione salua pace sentirent, donec uniuersali concilio unũ aliquid eliquatũ syncerumq; placuisset, humanæ infirmitatis errorẽ cooperiret charitas uni-
1.Petri 4 tatis, sicut scriptũ est, quia charitas cooperit multitudinẽ peccatorũ. Qua eñ absente cætera inaniter habẽtur, eadẽ præsente quædam uenialiter nõ habẽtur. Extant beati martyris Cypriani in eius litteris magna documẽta, ut ad illũ iam ueniã, de cuius sibi autoritate isti carnaliter blandiũtur, cum eius charitate spiritaliter perimantur. Nam illis tẽporibus anteq; plenarij cõcilij sententia quid in hac re sentiendũ esset, totius ecclesiæ consensio cõfirmaret, uisum est ei cum fermè octoginta coëpiscopis suis Africanarum ecclesiarũ, omnẽ hominem qui extra ecclesiæ catholicæ cõmunionem baptizatus fuisset, oportere ad ecclesiã uenientem denuo baptizari. Quod non recte fieri tanto uiro nimirum propterea dominus non aperuit, ut eius pia & humilitas & charitas in custodienda salubriter ecclesiæ pace patesceret, & non solum illius temporis Christianis, sed etiam posteris ad medicinalem, ut ita dicam noticiam signaretur. Cum enim tanti meriti, tantæ ecclesiæ, tanti pectoris, tanti oris, tantæ uirtutis episcopus, aliud de baptismo arbitraretur, quàm erat inquisita diligentius ueritas firmatura, multiq; eius collegæ, quamuis liquido nondum manifestatum: id tamen tenerent quod & præteritæ ecclesiæ consuetudo, & postea totus catholicus orbis amplexus est: non se ille tamen à cæteris diuersa sentientibus separata communione disiunxit, & hoc etiam cæ-
Eph. 4 teris persuadere non destitit, ut sufferrent inuicem in dilectione, studentes seruare unitatem spiritus in uinculo pacis. Ita enim corporis manente compage, si quid in quibusdam membris infirmabatur, ex eorum sanitate conualesceret potius quàm præcisione mortificatum diligentiam nullius curationis admitteret. Et si se ille separasset, quàm multi sequerentur, quantum sibi nomen inter homines faceret, quanto latius Cyprianistæ quàm Donati-
Psal.27 stæ uocarentur? Sed non erat filius perditionis, de qualibus dictum est, Deiecisti eos dum extollerentur, sed erat filius pacis ecclesiæ, qui tanta cordis illuminatione præditus, propte-
1.Cor.12 & 13 rea non uidit aliquid, ut per eum aliud supereminentius uideretur. Et adhuc, inquit Apostolus, Supereminentiorem uiam uobis demonstro, Si linguis hominum loquar, & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum uelut æramentum sonans aut cymbalum tinniens. Minus ergo ille penetrauit, ut cerneret secretum abditum sacramenti: sed si sciret omnia sacramenta, charitatem autem non haberet, nihil esset. Cum autem minus illud perspiciens, hanc tamen humiliter, fideliter, fortiter custodiuit, ad martyrij coronam meruit peruenire: ut si qua in eius lucidam mentem ex humana conditione nebula irrepserat, glo-
Ioan.15 riosa serenitate fulgentis sanguinis fugaretur. Non enim frustra ipse dominus Iesus Christus, cum seipsum diceret uitem: suos autem tanquam in uite sarmenta, præcidi eos dixit, & de uite auferri tanquam inutilia sarmenta, quæ fructum nõ darent. Quis est autem fructus
Ioan.13 nisi nouus ille fœtus, de quo item dicit, Mandatum nouum do uobis ut diligatis inuicem?
1.Cor.13 Ipsa est illa charitas, sine qua cætera nihil prosunt. Dicit & Apostolus, Fructus autem spiri-
Gal.5 tus est, charitas, gaudium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia, Quæ omnia incipiunt à charitate, & per cæteram iuncturam quasi botrum mirabi-
Ioan.15 lem faciunt. Nec tamen frustra idem dominus addidit, Quæ autem sarmenta in me dant fructum, purgat illa pater meus, ut maiorem fructum afferant, nisi quia & ipsi qui fructu præualent charitatis, possunt tamen aliquid habere purgandum, quod incultum agricola non relinquit. Quod ergo ille uir sanctus de baptismo aliter sentiens quàm se res habebat, quæ postea pertractata, & diligentissima consyderatione firmata est, in catholica unitate permansit, & charitatis ubertate compensatum est, & passionis falce purgatum est.

Sed

A Sed ne uidear deuitandæ probationis causa ista in laudē beatissimi martyris dicere, quæ quidē nō eius sed illius est, cuius gratia talis extitit, iam de litteris eius documēta profe ramus, quibus maxime Donatistarum ora clauduntur. Huius enim autoritatem imperi/ tis obijciunt, ut se quasi recta facere ostendant, quòd ad se uenientes fideles denuo bapti/ zent, nimirum miseri, & nisi se corrigant à semetipsis omnino damnati, qui hoc in tanto ui ro eligunt imitari. Quod illi propterea non obfuit, quia in ea pace unde isti aberrauerunt, qui uiam pacis non cognouerūt, perseuerantissimis usq; in finem gressibus ambulauit. Est quidem Christi baptisma quod ubique sanctum est, & quamuis apud hæreticos uel schis/ maticos, ipsius tamen hæresis uel schismatis non est, & ideo nec ad ipsam catholicam inde uenientes, oportet denuo baptizari. Sed tamen hoc aliud est, aliud à catholica pace deuian tes, & in nefariam præcisionis foueam præcipitatos, rebaptizandos insuper iudicare, Nam illum neuum in candore sanctæ animæ, charitatis ubera contegebant: hanc autem fuliginē in istorum tartarea fœditate, uultus impacatus ostentat. Sed ad ea quæ deinceps, quod ad beati Cypriani autoritatem attinet, tractaturi sumus, ab alio sumemus exordio.

Ostendit quomodo aliter Cyprianus, aliter Donatistæ, di xerūt baptisma ite randū. Ca. XIX

Psal. 13

Libri primi finis.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI, de Baptismo contra Donatistas Liber secundus.

VANTVM PRO nobis, hoc est pro pace catholica faciant ea quæ tanquā ex autoritate beati Cypriani aduersus nos à parte Donati pro/ feruntur, & quantum sint aduersus eos à quibus proferuntur, adiuuan te domino demonstrare proposui. Si qua ergo me respondendi ne/ cessitas ea quæ iam in libris alijs proposui, rursus commemorare coëge/ rit, quanquam id modice faciam, his qui iam illa legerunt & tenent, one

B rosum esse non debet, quia & ea quæ instructioni sunt necessaria, sæpius oportet insinua/ re tardioribus: & cum eadem multipliciter uarieq; uersantur atque tractantur, ipsos quo/ que capaciore intelligentia præditos adiuuant, & ad facilitatem sciendi, & ad copiam disse rendi. Noui etiam quemadmodum soleat contristare lectorem, cum ab eo libro quem ge rit in manibus, quando in aliquem nodum quæstionis inciderit, in alium mittitur ubi eius solutionem requirat, quem forte non habet, quapropter quæcunque in alijs libris iam di/ ximus: si necessitas præsentium quæstionum breuiter iterare compulerit, ignoscant scien/ tes, ne offendantur nescientes: satius est enim offerre habenti, quàm differre non habentē. Quid ergo isti dicunt cum ueritatis uiribus præfocantur, cui consentire nolunt? Cyprianus, inquiunt, cuius tantū meritum nouimus tantamq; doctrinam, cum multis coëpiscopis suis sentētias proprias conferentibus, in cōcilio statuit hæreticos uel schismaticos, id est, omnes qui extra unius ecclesiæ cōmunionem sunt, baptismū non habere, & ideo quisquis ab eis ba ptizatus ad ecclesiā uenerit esse baptizandū. Non me terret autoritas Cypriani, quia reficit humilitas Cypriani. Magnū quidem meritū nouimus Cypriani episcopi & martyris, sed nunquid maius quàm Petri Apostoli & martyris? De quo idem Cyprianus in epistola ad Quintū ita loquitur, Nam nec Petrus, inquit, quē primū dominus elegit, & super quē ædifi/ cauit ecclesiam suam, cum secum Paulus de circūcisione disceptaret, postmodum uēdicauit sibi aliquid insolenter, aut arroganter assumpsit, ut diceret se primatum tenere, & obtem/ perari à nouellis & posteris sibi potius debere. Nec despexit Paulum, quòd ecclesiæ prius persecutor fuisset, sed consilium ueritatis admisit, & rationi legitimæ quam Paulus uen/ dicabat facile consensit, documentum scilicet nobis & concordiæ & patientiæ tribuens, ut non pertinaciter nostra amemus, sed quæ aliquando à fratribus collegis nostris utiliter & salubriter suggeruntur, si sint uera & legitima, ipsa potius nostra ducamus. Ecce ubi com/ memorat Cyprianus, quod etiam nos in scripturis sanctis dicimus, Apostolum Petrū in

Cypriani autoritā ti quātum deferen/ dum. Caput I

Opinio Cy/ priani.

Cyprianus in epi/ stola ad Quintum.

Matth. 16

Galat. 2

quo primatus Apostolorũ tam excellenti gratia præminet, aliter quàm ueritas postulabat
Gal.2 de circũcisione agere solitum, à posteriore Apostolo Paulo esse correctum. Si ergo potuit
Petrus non recte in aliquo ingredi ad ueritatem Euangelij, ita ut gentes cogeret iudaizare,
Gal.1 quod Paulus in ea scribit epistola, in qua deum non se mentiri testatus est. Ait enim, Quæ
autem scribo uobis, ecce coram deo quia non mentior. Et post hanc tam sanctam atq; terribilem attestationem dei, narrauit hæc omnia, in quibus cum uidissem quia non recte ingre
Gal.2 diuntur ad ueritatem Euangelij, dixi Petro coram omnibus, Si tu cum Iudæus sis, gẽtiliter
& non Iudaice uiuis, quemadmodũ cogis gentes iudaizare? Si potuit, inquam, Petrus contra ueritatis regulam, quam postea ecclesia tenuit, cogere gentes Iudaizare, cur non potuit
Cyprianus contra regulam ueritatis, quam postea tota ecclesia tenuit, cogere hæreticos uel
2.q.7 cap.puto schismaticos denuo baptizari? Puto quòd sine ulla sui cõtumelia Cyprianus episcopus Petro Apostolo comparatur, quantum attinet ad martyrij coronam. Cæterum magis uereri
debeo, ne in Petrum cõtumeliosus existam, Quis enim nescit illum Apostolatus principatum cuilibet episcopatui præferendum? Sed & si distat cathedrarum gratia, una est tamen
martyrum gloria. Et si forte se in aliquo inuicem præcedunt corda confitentium: ac pro uera fide in unitate charitatis morientium, dominus nouerit, cuius occulta & mirabili dispen
Lucæ 23 satione gratiarum latro in cruce pendens, semel eum cõfitetur, & die ipso in paradisum mit
Matth.26 titur, petrus dominum sequẽs ter negat eum, & corona differtur, Nobis hinc iudicare temerarium est. Veruntamen si quisquam nunc cogat circũcidi aliquem more Iudaico, & sic baptizari, multo amplius detestatur hoc genus humanum, quàm si aliquis cogatur rebaptiza
2.q.7 cap.puto. ri. Quapropter cum Petrus illud faciens, à Paulo posteriore corrigitur, & pacis atque unitatis uinculo custoditus, ad martyrium prouehitur, quãto facilius & fortius quod per uniuersæ ecclesiæ statuta firmatum est, uel unius episcopi autoritati, uel unius prouinciæ concilio
præferendum est, Cum idem ipse Cyprianus ita dixerit, quid ei uideretur, ut in pace unitatis esse uoluerit, etiã cum eis qui de hac re diuersa sentirent, quod indicat ipsius primus sermo in eiusdem concilij, quod ab istis profertur exordio, Nam ita se habet.

Acta in concilio Carthaginen. Caput II

Cum in unum Carthaginẽ cõuenissent calendis septembris, episcopi plurimi, ex prouincia Africa, Numidia, Mauritania, cũ præsbyteris & diaconis, etiã præsente plebis maxima parte, & lectæ essent litteræ Iubaiani ad Cyprianũ factæ, item Cypriani ad Iubaianũ rescriptæ de hæreticis baptizandis, quidq; postmodum Cypriano Iubaianus idem rescripserit, Cyprianus dixit, Audistis collegæ dilectissimi quid mihi Iubaianus coëpiscopus noster rescripserit, consulens mediocritatem nostram de illicito & prophano hæreticorum baptismo, quidq; ego rescripserim ei, censens scilicet quod semel atque iterum & sæpe censuimus, hæreticos ad ecclesiam uenientes, ecclesiæ baptismo baptizari & sanctificari oportere. Item lectæ sunt uobis & aliæ Iubaiani litteræ, quibus pro sua syncera & religiosa deuotione, ad epistolam nostram rescribens: non tantum consensit, sed & instructum se esse gratias egit. Superest ut de hac ipsa re quid singuli sentiamus, proferamus: neminem iudicantes, aut à iure communionis aliquem, si diuersum senserit amouẽtes, Neq; enim quisq; nostrũ episcopũ se esse episcoporum constituit, aut tyrannico terrore ad obsequendi necessitatem collegas suos adigit, quando habet omnis episcopus pro licentia libertatis & potestatis suæ arbitrium proprium, tanquam iudicari ab alio non possit, quomodo nec ipse potest alterum iudicare, sed expectemus uniuersi iudicium domini nostri Iesu Christi, qui unus est solus habens potestatem & præponendi nos in ecclesiæ suæ gubernatione, & de actu nostro iudicandi.

Episcoporum litteræ, & conciliorum prouincialiũ decreta, cedunt maioribus concilijs. Canonica scriptura nulli cedit. Caput III

Nunc se si audent superbe & tumide ceruices hæreticorum aduersus sanctam humilitatem huius sermonis extollant insani Donatistæ, quos ad pacem atque unitatem sanctæ ecclesiæ remeare, atque in ea sanari cupimus & optamus, Quid ad hæc dicitis uos? Certe nobis obijcere soletis Cypriani litteras, Cypriani sententiam, Cypriani concilium. Cur autoritatem Cypriani pro uestro schismate assumitis, & eius exemplum pro ecclesiæ pace respuitis? Quis autẽ nesciat sanctam scripturam canonicã, tam ueteris q̃ noui testamenti

A testamenti certis suis terminis contineri, eamq́ omnibus posterioribus episcoporum litte/
ris ita præponi, ut de illa omnino dubitari & disceptari non possit, utrum uerum uel utrum
rectum sit, quicquid in ea scriptum esse constiterit, Episcoporum autem litteras quæ post
confirmatum canonem uel scriptæ sunt uel scribuntur, & per sermonem forte sapientiorem
cuiuslibet in ea re peritioris & per aliorum episcoporum grauiorem autoritatem, docto/
rumq́ prudentiam, & per concilia licere reprehendi, si quid in eis forte à ueritate deuiatum
est, Et ipsa concilia quæ per singulas regiones uel prouincias fiunt, plenariorum cõciliorum
autoritati quæ fiunt ex uniuerso orbe Christiano, sine ullis ambagibus cedere, ipsaq́ ple/
naria sæpe priora posterioribus emendari, cum aliquo experimento rerum aperitur quod
clausum erat, & cognoscitur quod latebat, sine ullo typho sacrilegæ superbiæ, sine ulla in/
flata ceruice arrogantiæ, sine ulla cõtentione liuidæ inuidiæ, cum sancta humilitate, cum pa
ce catholica, cum charitate Christiana. Quapropter sanctus Cyprianus, tanto excel
sior, quanto humilior, qui documentum Petri sic amauit ut diceret, documentum scilicet no
bis & concordiæ & patientiæ tribuens, ut nõ pertinaciter nostra amemus, sed quæ aliquan/
do à fratribus & collegis nostris utiliter & salubriter suggerũtur, si sint uera & legitima, ipsa
potius nostra ducamus, Satis ostendit facillime se correcturum fuisse sententiam suam, si
quis ei demonstraret baptismum Christi sic dari posse ab eis qui foras exierunt, quemad/
modum amitti non potuit cum foras exirent, unde multa iam diximus, nec nosipsi tale ali
quid auderemus asserere, nisi uniuersæ ecclesiæ concordissima autoritate firmati, cui & ipse
sine dubio cederet, si iam illo tẽpore quæstionis huius ueritas eliquata & declarata per ple/
narium concilium solidaretur. Si enim Petrum laudat & prædicat, ab uno posteriore col/
lega patienter concorditérque correctum, quanto citius ipse cum concilio prouinciæ suæ uni
uersi orbis autoritate patefacta ueritate cessisset, qui profecto & uni uerum dicenti & de/
monstranti posset facillime consentire tam sancta anima, tam pacata, & fortasse factum
B est, sed nescimus. Neq; enim omnia quæ illo tẽpore inter episcopos gesta sunt, memoriæ lit/
terisq́ mandari potuerunt, aut omnia quæ mandata sunt nouimus. Quomodo enim po/
tuit ista res tantis altercationum nebulis inuoluta, ad plenarij concilij luculentam illustratio
nem cõfirmationemq́ perduci, nisi primo diutius per orbis terrarum regiones, multis hinc
atque hinc disputationibus & collationibus episcoporum pertractata constaret? Hoc au/
tem facit sanitas pacis, ut cum diutius aliqua obscuriora quæruntur, & propter inueniendi
difficultatem, diuersas pariunt in fraterna disceptatione sententias, donec ad uerum liqui/
dum perueniatur, uinculum permaneat unitatis, ne in parte præcisa remaneat insanabile
uulnus erroris. Et ideo plerumq; doctioribus, minus aliquid reuelatur, ut eorum
patiens & humilis charitas, in qua fructus maior est comprobetur, uel quomodo teneant
unitatem cum in rebus obscurioribus diuersa sentiunt, uel quomodo accipiant ueritatem,
cum contra id quod sentiebant, declaratum esse cognoscunt, Quorum duorum manifesta/
tum tenemus unum in beato Cypriano, id est, quomodo tenuerit unitatem cum eis à qui/
bus diuersum sentiebat. Ait enim, Neminem iudicãtes, aut à iure communionis aliquem
si diuersum senserit amouentes. Alterum autem, id est, quomodo accipere potuerit uerita/
tem contra id quod sentiebat inuentam: & si litteræ tacent merita clamant, si epistola non
inuenitur, corona testatur: si concilium non indicat episcoporum, consortium indicat an/
gelorum. Non enim paruum documentum est pacatissimæ animæ in ea unitate marty/
rium meruisse, unde se diuersum sentiens noluit separare. Homines enim sumus, Vnde ali
quid aliter sapere quàm se res habet, humana tentatio est. Nimis autem amando senten/
tiam suam, uel inuidendo melioribus usque ad præcidendæ cõmunionis & condendi schis/
matis uel hæresis sacrilegium peruenire, diabolica præsumptio est, In nullo autẽ aliter sape
re q̃ res se habet, angelica perfectio est. Quia itaque homines sumus, sed spe angeli sumus,
quibus æquales in resurrectione futuri sumus, quãdiu perfectionem angeli non habemus,
præsum/

Dum dubia discu/tiuntur, non rũpenda unanimitas. Caput IIII

Cyprianus epist. 19 ad Quintum.

Veritas non reuelatur discordibus. Caput V

Matth. 22.

1.Cor.10 præsumptionem diaboli non habeamus. Ideo dicit Apostolus, Tentatio uos non apprehendat nisi humana. Humanũ est ergo aliquid aliter quàm se res habet sapere. Propterea C
Phil.3 dicit alio loco, Quotquot ergo perfecti hoc sapiamus: & si quid aliter sapitis, hoc quoque uobis deus reuelabit. Quibus autem reuelat cum uoluerit, siue in hac uita siue post hanc ui
Psal.13 tam, nisi ambulantibus in uia pacis, & in nullam præcisionem deuiantibus? Nõ quales isti sunt qui uiam pacis non agnouerunt, nec propter aliud unitatis uinculum diruperunt. Ideo
Eph.4 Apostolus cum dixisset, Et si quid aliter sapitis, hoc quoque uobis deus reuelabit, ne putarent præter uiam pacis quod aliter sapiebant sibi posse reuelari, continuo addidit, Verumtamen in quod peruenimus, in eo ambulemus. In quo ambulans Cyprianus, perseueran
1.Cor.13 tissima tolerantia, non fuso sanguine, sed in unitate fuso: quia si traderet corpus suum ut arderet, & non haberet charitatem, nihil ei prodesset, per martyrij confessionem peruenit ad angelicam lucem, ut si non antea, ibi certe reuelatum agnoscet, quod cum aliter saperet, sententiam diuersæ opinionis, uinculo non proposuit unitatis.

Schismatis crimen grauissimũ. Ca. VI

Vos itaque Donatistæ quid ad hæc dicitis? Si nostra sententia de baptismo uera est, omnes qui aliter sapiebant Cypriani temporibus, non sunt ab ecclesiæ unitate separati, donec illud quod aliter saperent deus illis reuelaret, Vos ergo quare separatione sacrilega pacis uinculum dirumpitis? Si autem uestra sententia de baptismo uera est, Cyprianus & cæteri cum quibus eum tale concilium celebrasse perhibetis, cum eis qui aliter sapiebãt in unitate permanserunt, quare uos pacis uinculum dirupistis? Quodlibet horum elegeritis, contra uestram præcisionem sententiam ferre cogemini. Respondete, quare uos separastis? Quare contra orbem terrarum altare erexistis? Quare non communicatis ecclesijs, quibus epistolas Apostolicas missas tenetis & legitis, & secundum ipsas uos uiuere dicitis? Respondete, quare uos separastis? Propterea certe, ne malorum communione periretis. Quomodo ergo non perierunt Cyprianus & tot collegæ ipsius? Qui cũ crederent hæreticos & schismaticos baptismum non habere: sine baptismo tamen receptis, cum peccata eorum tam im D
mania tamq̃ sacrilega superesse crederent: eis tamen communicare, quàm separari ab uni

Cyprianus in cõcilio Carthaginensi.

tate maluerunt, dicente Cypriano, Neminem iudicantes, aut à iure communionis aliquem si diuersum senserit amouentes. Si ergo tali communione malorum pereunt iusti, iam ecclesia tẽporibus Cypriani perierat. Vnde igitur extitit origo Donati, ubi catechizatus est, ubi baptizatus, ubi ordinatus, quando iam ecclesiam contagio cõmunionis extinxerat? Si autẽ erat ecclesia, nihil obesse mali bonis in una communione potuerunt, Quare uos separastis? Ecce in unitate uideo Cyprianum, & alios collegas eius, qui facto concilio censerunt omnes qui extra ecclesiæ cõmunionem fuerint baptizati, baptismum non habere, & ideo eis dandum esse cum ueniunt. Sed ecce rursus in eadẽ unitate uideo quosdã de hac re aliter sentire,
Gal.6 & eos qui ab hæreticis uel schismaticis uenerint, agnito in eis baptismo Christi non audere
Eph. 4 iterũ baptizare. Hos omnes catholica unitas materno sinu cõplectitur, inuicẽ onera sua por
Phil.3 tantes, & studentes seruare unitatem spiritus in uinculo pacis, donec alteris eorũ si quid aliter sapiebant, dominus reuelaret. Si uera isti sentiebãt, ab illis nõ contaminabantur, an contaminabantur? Quod uolueritis eligite. Si cõtaminabantur, iam tunc non erat ecclesia. Respondete, unde huc existis? Si autẽ permanebat ecclesia, nullo modo boni à malis tali communione contaminantur. Respondete, quare uinculum dirupistis? An forte schismatici sine baptismo recepti non cõtaminant, & traditores sanctorum librorũ contaminant? Vestros quidem fuisse traditores manifestissima rerũ gesta testantur. Et si tunc in illos quos arguebatis uera diceretis, causam uestram unitati orbis terrarũ persuasissetis, ut uobis retentis illi excluderentur. Quod si conati estis facere & nõ obtinuistis, innocens orbis terrarum, qui iudicibus ecclesiasticis potius q̃ uictis litigatoribus credidit. Si autem noluistis agere causam uestrã, innocens est orbis terrarũ, qui damnare nõ potuit inauditos. Quare ergo uos ab innocẽtibus separastis? Sacrilegium schismatis uestri defendere nõ ualetis. Sed hæc omitto, hoc

A hoc dico, si uos possent contaminare traditores, qui non sunt à uobis conuicti, & à quibus uos estis uicti, multo magis possent sacrilegia schismaticorũ & hæreticorum sine baptismo secundum uestram sententiam recepta, contaminare Cyprianum. Non se tamen ille separauit. Et quia permanebat in ecclesia, manifestum est quòd contaminari non potuit, Quare ergo uos, non dico ab innocentibus, quod probatur, sed ab ipsis quod nõ probatur traditoribus separastis? An ut dicere cœperam, grauiora sunt crimina traditorum quàm schismaticorum? Non afferamus statheras dolosas ubi appendamus quod uolumus, & quomodo uolumus pro arbitrio nostro, dicẽtes: hoc graue, hoc leue est, sed afferamus diuinam statheram de scripturis sanctis tanquam de thesauris dominicis, & in illa quid sit grauius appendamus: imò non appendamus, sed à domino appensa recognoscamus, tẽpore illo quo dominus priora delicta recentibus pœnarum exemplis cauenda monstrauit, & idolum fabricatum atq; adoratum est, & propheticus liber ira regis contẽptoris incensus, & schisma tentatũ & idololatria gladio punita est, exustio libri bellica cæde & peregrina captiuitate, schisma hiatu terræ, sepultis autoribus uiuis, & cæteris cœlesti igne consumptis: quis iam dubitauerit hoc esse sceleratius commissum, quod est grauius uindicatum? A talibus sacrilegijs uenientes, sine baptismo ut dicitis Cyprianum non contaminabant, Quomodo uos contaminare poterant nõ cõuicti, sed conuicti traditores? Qui si non libros incẽdendos tradidissent, sed eos ipsi manibus suis incẽdissent, minoris utiq; fuissent sceleris, q̃ si schisma cõmitterent, quia illud mitius, illud grauius uindicatũ est, nõ humano arbitrio sed diuino iudicio.

24.q.1.cap.non afferamus.

Exo.32

Hier.36

Numeri 16

Quare uos ergo separastis? Si ullus sensus in uobis est, uidetis uos certe quid responderi possit non inuenire. Non usqueadeo, inquiunt, omnia defecerunt, ut non possimus respõdere si uolumus. Tu quis es qui iudicas alienũ seruũ? Suo domino stat aut cadit. Quod eis dictum intelligunt, qui uolebant non de factis manifestis, sed de cordibus alienis iudicare, Nam quomodo ipse tam multa de sceleribus schismatũ & hæresum loquitur? Aut quomodo canitur in Psalmis, Si uere iustitiam diligitis, recte iudicate filij hominum? Cur au-

Cypriani errorem imitantur, charitatem nõ imitantur.

Caput VII

Rom.14

Psal.57

B tem ipse dominus dicit, Nolite personaliter iudicare, sed rectũ iudicium iudicate: si nõ licet de aliquo iudicare? Postremo ipsi de illis traditoribus quibus falsa iudicauerunt, cur omnino iudicauerunt de seruis alienis? Suo domino stabant aut cadebant. Cur denique de recentibus Maximinianistis plenarij concilij sicut dicunt ore ueridico non dubitauerunt tale proferre iudicium, ut eos primis illis schismaticis, quos terra uiuos absorbuit compararẽt? Quorum quosdam tamen quod negare non possunt, aut innocentes damnauerunt, aut nocentes iterum receperunt. Sed cum uerum dicitur cui responderi non possunt, rodunt mura salebrosa. Sic uolumus, Tu quis es qui iudices alienum seruũ? Suo domino stat aut cadit. Cum autem infirma ouis in solitudine aspicitur, ubi pastor qui reclamet absens uidetur, dentes exeruntur, frangitur guttur inualidum, Bonus homo, si non esses traditor. Consule animæ tuæ, esto Christianus. O improbam rabiem, Cum Christiano dicitur, esto Christianus, quid aliud docetur nisi se negare Christianum? Nũquid erat aliud quod docere cupiebant Christianorum persecutores? Quibus qui restiterunt, facti sunt martyres. An leuius putatur quod gladio minante, quàm quod lingua insidiante committitur? Ad ista respondete lupi rapaces, qui pellibus ouinis indui cupientes, beati Cypriani litteras pro uobis esse arbitramini. Contaminabat Cyprianus sacrilegium schismaticorum aut nõ contaminabat? Si contaminabat, iam tunc perijt ecclesia, non erat unde propagaremini. Si autem non contaminabat, quomodo scelere alieno possunt in unitate cõtaminari innocẽtes? Si schismatis sacrilegio nõ possunt, quare ergo uos separastis? Quare cũ leuiora quæ fingitis fugitis, ipsum sacrilegiũ schismatis, quod est grauius omnibus cõmisistis? An forte iam placet fateri non fuisse iam illos uel schismaticos uel hæreticos, qui extra cõmunionem ecclesiæ, uel in schismate aliquo uel in hæresi fuerant baptizati, quia transeundo ad ecclesiã, & errores suos pristinos anathematizãdo, destiterãt esse quod erant? Quomodo ergo sine baptismo non super eos remanserant scelera eorum? An ille baptismus Christi erat, sed eis extra

Matth.7 Nõ est in Euangelio.

Roma.14

Matth.7

extra ecclesiæ communionem prodesse non poterat:cum autem uenerunt.& anathematiza C
to præterito errore,in ecclesiæ pacem per manus impositionem recepti sunt, tunc in charita/
Eph.3 te radicatis atq; fundatis,sine qua infructuosa sunt cætera, cœpit prodesse ad remissionem
peccatorum,& ad sanctificationem uitæ, quod sine fructu extra portabāt. Nolite ergo no
bis autoritatem obijcere Cypriani ad baptismi repetitionem,sed tenete nobiscum exemplū
Cypriani ad unitatis conseruationem. Nondum enim erat diligenter illa baptismi quæstio
pertractata,sed tamē saluberrimam consuetudinem tenebat ecclesia,in ipsis quoq; schisma
ticis & hæreticis corrigere quod prauum est,non iterare quod datum est, sanare quod uul/
neratū est,nō curare quod sanum est. Quā consuetudinē credo ex Apostolica traditione ue
nientē,sicut multa nō inueniuntur in litteris eorū neq; in concilijs posterorū: & tamen quia
custodiuntur per uniuersam ecclesiā,non nisi ab ipsis tradita & cōmendata credūtur. Hanc
ergo saluberrimam consuetudinem per Agrippinum prædecessorem suū dicit sanctus Cy/
prianus quasi cœpisse corrigi. Sed sicut diligentius inquisita ueritas docuit, quæ post ma/
gnos dubitationis fluctus ad plenarij concilij confirmationem perducta est,uerius creditur
per Agrippinum corrumpi cœpisse non corrigi. Irruente itaq; tam magna quæstione,cum
de remissione peccatorum & de spiritali hominis regeneratione,utrum posset apud hæreti/
cos uel apud schismaticos fieri, difficile ratio redderetur, & præcederet autoritas Agrippi
ni,& nonnullorum qui ei consenserant hominum in hac quæstione deficiētium,qui malue/
runt aliquid nouum moliri quàm tenere consuetudinē,cuius defensionem non intelligebāt,
Eleuat errorē Cypriani. Caput VIII irruerunt in oculos animæ uerisimiles rationes, & intercluserūt iter peruestigandæ ueritatis.

Nec arbitror beatum Cyprianum propter aliud contra cōsuetudinem quid sentiret li/
berius exprompsisse,prioremq; dixisse,nisi ut alium si forte existeret,cui esset melius reuela
tum,gratissime acciperet,& ostenderet imitandam,non solum docendi diligētiam, sed etiā
discendi modestiam. Si autem nullus existeret qui tale aliquid afferret,unde ille omnes ue/
risimiles rationes quibus mouebatur refellerentur,in eadem sententia permaneret sibi bene D
conscius,& nō occultatæ quæ putabatur ueritatis,& retentæ quæ amabatur unitatis. Nam
1. Cor.14 & illud sic intellexit quod ait Apostolus, Prophetæ autem duo uel tres loquantur,& cæteri
Verba Cypriani. examinent, Si alij sedēti reuelatū fuerit,ille prior taceat. Qua in parte,inquit docuit,& osten
dit multa singulis in melius reuelari,& debere unumquēq; non pro eo quod semel imbibe
rat & tenebat pertinaciter congredi:sed si quid melius & utilius extiterit libenter amplecti.
His utiq; uerbis non solum eos admonuit sibi consentire, qui melius aliquid non uidebāt,
sed etiam eos hortatus est,si qui possent afferre aliquid quo prior consuetudo seruanda po
tius firmaretur,ut si tale esset quod refelli non posset,etiā ipse ostenderet quàm ueraciter di
xerit,debere unumquēq; non pro eo quod semel imbiberat & tenebat pertinaciter congre/
di,sed si quid melius & utilius extiterit,libenter amplecti. Sed quia tunc non extiterant,ni/
si qui ei consuetudinem opponerent:defensiones autem ipsius consuetudinis nō tales affer/
rent quibus illa talis anima moueretur,noluit uir grauissimus rationes suas,& si non ueras,
quod eum latebat,sed tamen non uictas,ueraci quidem,sed tamen nondum assertæ cōsue/
tudini cedere, Quam tamen cōsuetudinem nisi prior ante Agrippinus,& nonnulli per Afri
cam coëpiscopi eius etiam per cōcilij sententias disserere tentauissent, nō auderet iste saltem
ratiocinari aduersus eam,sed in tam obscura quæstione turbatus,& ubiq; intuens uniuersa
lem robustamq; cōsuetudinem coartaret se potius & prece & intentione mentis ad deum,
ut quod postea plenario concilio uisum est,id uerum esse perspiceret & doceret. Sed cum fa
tigatum præcedētis concilij quod per Agrippinum factum est excepisset autoritas, maluit
prædecessorum suorum tanquam inuentum defendere,quàm inquirendo amplius labora
Cōcilia minora cedunt maioribus. Caput IX re, Nam in fine epistolæ ad Quintum ita ostendit, in quo tanquā lectulo autoritatis, quasi
fessus acquieuerit. Quod quidem,inquit,& Agrippinus bonæ memoriæ uir, cum cæ
teris coëpiscopis suis,qui illo tempore in prouincia Africa & Numidia ecclesiā domini gu/
bernabant,statuit,& librata concilij cōmunis examinatione firmauit,quorū sententiam reli
giosam

A giosam & legitimam, salutarem fidei, & ecclesiæ catholicæ congruentem, nos etiam secuti su/
mus. Hac attestatione satis ostendit multo magis se fuisse cōmemoraturum, si quod de hac
re transmarinum uel uniuersale concilium factum esset. Nondum autem factum erat, quia
consuetudinis robore tenebatur orbis terrarum, & hæc sola opponebatur inducere uolenti/
bus nouitatem, quia non poterant apprehendere ueritatem. Postea tamen dū inter multos
ex utraq; parte tractatur & quæritur, non solum inuenta est, sed etiam ad plenarij concilij
autoritatem roburq; perducta, post Cypriani quidem passionem, sed anteq̃ nos nati esse/
mus. Hanc autem fuisse cōsuetudinem ecclesiæ quæ postea multis discussis ambagibus per/
specta ueritate plenario concilio confirmata est, satis ostenditur ex ipsius beati Cypriani
uerbis in eadem ad Iubaianum epistola, quæ in concilio lecta cōmemoratur. Ait enim, Sed *Verba Cypriani in*
dicit aliquis, Quid ergo fiet de his qui in præteritum de hæresi ad ecclesiam ueniētes, sine ba *epl'a ad Iubaianum*
ptismo admissi sunt? Vbi certe quid fieri soleret, & si non fieri uellet, satis ostendit, & eoipso
quod concilium Agrippini commemorat, aperte indicat fuisse aliam consuetudinē ecclesiæ.
Neq; enim opus erat hoc concilio uelle statuere si cōsuetudine tenebatur, & in ipso concilio
nonnullæ sententiæ omnino declarant eos contra ecclesiæ consuetudinem decreuisse, quod
decernendum esse arbitrati sunt. Quapropter illud unum isti consyderent quod omnibus
patet, Si autoritas Cypriani sequenda est, magis eam sequendam esse in unitate seruanda,
q̃ in ecclesiæ consuetudine commutanda. Si autem concilium eius attēditur, huic est uniuer
sæ ecclesiæ posterius concilium præponendum, cuius se esse membrum gaudebat, & ut se in
totius corporis compage retinenda, cæteri imitarentur sæpius admonebat: Nam & concilia
posteriora prioribus apud posteros præponuntur, & uniuersum partibus semper iure opti
mo præponitur. Quid autem agunt isti, cum docetur sanctus Cyprianus etiam si *Ex scelere laus.*
non admisit in hæresi uel in schismate baptizatos, tamen cōmunicasse admittentibus, quod *Cap. X*
apertissime declarauit, dicens, Neminem iudicantes, aut iure cōmunionis aliquē si diuersum *Verba Cypriani*
B senserit amouentes. Si talium communione maculatus est, cur in tractādo baptismo eius au
toritate sectantur? Si autem talium communione maculatus non est, cur in unitate retinen/
da exemplum eius non imitantur? Nunquid hinc restat nisi ut dicant, sic uolumus? Quid
aliud sermoni ueritatis iustitiæq; respondent omnes flagitiosi & facinorosi homines, luxu/
riosi, ebriosi, adulteri, & modis omnibus impudici, fures, raptores, homicidæ, latrones, malefi
ci, idololatræ, quid aliud respondent cum eos ueritas arguit, nisi hoc uolo, hoc me delectat?
Et si Christiano tincti sunt nomine, dicunt etiam, Tu quis es qui iudices alienum seruum? *Rom. 14*
Veruntamen eo isti sunt modestiores, quia cum legibus diuinis & humanis aliquid pœna/
rum pro suis perditis moribus factisq; patiuntur, non se martyres dicunt, isti autem simul
habere uolunt & sacrilegorum uitam & innocentium famam, & in sceleratis factis nullam
pœnam, & in pœnis iustis martyrum gloriam, quasi non tanto sit erga illos maior misericor
dia & patientia dei, quanto magis eos partibus corripiens dat locum pœnitentiæ, & in hac
uita flagella ingeminare non cessat, ut consyderantes quæ patiantur & quare patiantur, ali/
quando resipiscant. Et quia iam pro unitate Donati Maximinianistarum baptismum rece/
perunt, pro pace Christi orbis terrarum baptismum potius amplectātur, reddantur radici,
reconcilientur unitati, uideant nihil sibi remansisse quod dicant, sed tamen remansisse quod
faciant, ut pro factis eorum præteritis sacrificium dilectionis offeratur placabili deo, cuius
unitatem nefario scelere diruperunt, cuius sacramētis tam diuturnas iniurias irrogauerunt.
Misericors est enim & miserator dominus, longanimis & multum misericors & uerax. Am *Psal. 10*
plectantur in præsenti uita misericordem & longanimem, & timeāt in futura ueracem. Non
uult enim mortem impij quantum ut reuertatur & uiuat, quia sentētiam inflectit aduersus *Quid obstet quo*
iniurias irrogatas. Hæc est enim nostra exhortatio. Propter hoc eos inimicos ha/ *minus resipiscant.*
bemus, quia uerba dicimus, quia tacere metuimus, quia cessare ab instantia quanta possu/ *Cap. XI*
mus formidamus, quia obtemperamus Apostolo dicēti, Prædica uerbum, insta opportune *2. Timoth. 4*
importune, argue, increpa, hortare, sed sicut Euāgelium loquitur, Diligunt gloriā hominum *Ioan. 12*
z magis

magis q̃ dei, & dum reprehēdi ad tempus timēt, damnari in perpetuũ non timent. Vident etiã ipsi quid mali faciant, uident non esse quid omnino respondeant, sed nebulas imperitis effundunt, cum ipsi uiui sorbeantur, id est, scientes & agnoscētes intereant. Viderunt horrere homines & grauiter detestari, quod etiam se ipsi in multa schismata diuiserunt, & maxime in capite Africæ & notissima ciuitate Carthagine, conati sunt resarcire dedecus pannorum suorum, & putantes q̧ possent Maximinianistas auferre, magno conatu per Optatum Gildonianum fortiter institerunt, multa illis mala & persecutiones sæuissimas intulerunt, receperunt inde aliquos, putantes q̧ possent omnes eodem terrore conuerti. His autem quos receperunt, noluerunt facere iniuriam, ut ab eis in schismate baptizatos denuo rebaptizarent, uel potius ab hisipsis rebaptizari eos facerent intus, à quibus baptizati erant foris, atq; hoc modo suæ nefariæ consuetudini præscripserunt. Sentiunt q̃ scelerate iam faciant recepto baptismo Maximinianistarum, uiolare baptismum orbis terrarum. Sed timent rebaptizatos suos, ne forte non eis parcant, si ipsi pepercerint cæteris, ne de illis exigant animas suas, si animas aliorũ trucidare cessauerint.

Pertinacia deplorata, Cap. XII

Quid de receptis Maximinianistis respondeant non inueniunt. Si dixerint, innocentes recepimus, respondetur eis, Ergo innocētes damnaueratis. Si dixerint, nesciebamus, ergo temere iudicastis. Sic etiam de traditoribus sententiam temerariam protulistis, falsumq́; dixistis, Plenarij cōcilij ore ueridico damnatos esse cognoscite. Neq; enim ore ueridico innocētes dãnari potuerunt, Si dixerint, non eos damnamus, recitatur concilium, recitãtur nomina & episcoporum & ciuitatum. Si dixerint, nõ est ipsum concilium nostrum, recitantur gesta proconsularia, ubi non semel idem concilium allegauerunt, ut eosdem Maximinianistas de basilicis excluderent, & iudiciorum strepitu atq; auxiliorum impetu perturbarent. Si dixerint, Felicianum Musticanum, & Prætexatum Assuritanum, quos postea receperunt, cum Maximiniano non fuisse, recitantur gesta quibus eos de basilicis excludendos ex cōcilio suo quod aduersus Maximinianistas fecerunt, de iudicijs publicis postularunt. Si dixerint, pro pace recepti sunt, respōdetur, cur ergo ueram & plenam non agnoscitis pacem? Quis uos impulit? quis coëgit pro pace Donati schismaticum recipere damnatum, & contra pacem Christi orbem damnare inauditum? Vrget eos undiq; ueritas, uident se nõ habere quid respōdeant, & putant se habere quid faciant, quid loquantur non inueniunt, tacere non permittuntur: Malunt peruersis uocibus ueritati reluctari, q̃ confessis erroribus paci restitui.

Cap. XIII

Quis autem non intelligat quid in corde suo possint dicere? Quid ergo facimus, inquiunt, de his quos iam rebaptizauimus? Respondetur, Redite cum eis ad ecclesiam, medicamēto pacis offerte curandos quos uulnerastis, uitæ charitatis offerte suscitandos quos occidistis. Multum ualet ad propitiandum deum fraterna concordia. Si duobus ex uobis, ait dominus, cōuenerit in terra, quicquid petieritis fiet uobis: *Matth. 18* Si duobus hominibus, quanto magis duobus populis: Simul nos domino prosternamus, participamini nobiscum unitate, participemur uobiscum dolore, & charitas cooperiat multitudinem peccatorum. Ab ipso beato Cypriano consilium quærite, attendite quãtum de unitatis bono præsumpserit, unde se non dirupit diuersa sentientibus, & cũ arbitraretur eos qui extra ecclesiæ communionem baptizarentur baptismum non habere, credidit eos tamen in ecclesiam simpliciter admissos propter ipsius unitatis uinculum posse ad ueniam peruenire. Sic enim soluit quæstionem quam sibi ipse proposuit, ad Iubaianum, ita scribens, Sed dicet aliquis, Quid ergo fiet de his qui in præteritum de hæresi ad ecclesiã uenietes, sine baptismo admissi sunt? Potens est dominus misericordia sua indulgentiam dare, & eos qui ad ecclesiam simpliciter admissi in ecclesia dormierunt, ab ecclesiæ suæ muneribus non separare. *Cyprianus ad Iubaianum*

Quæstio Cap. XIIII

Quid sit autem pernitiosius, utrum omnino non baptizari, an rebaptizari, iudicare difficile est. Video quidem quid amplius homines detestentur atq; horreãt, ueruntamen recurrens ad illam statheram dominicam, ubi non ex humano sensu, sed ex autoritate diuina rerum momēta pensantur, inuenio de utraq; re domini sententiam. Nam & Petro dixit, Qui lotus est, non habet necessitatem iterum lauandi. Et Nicodemo, Nisi quis renatus fuerit ex aqua *Ioan. 13* *Ioan. 3*

A aqua & spiritu, non intrabit in regnum cœlorum. Quid habeat secretior dijudicatio dei, ho
minibus quales nos sumus, difficile est fortasse cognoscere, quantum tamen ad ipsa uerba
attinet, cuilibet homini manifestum est quantum distet inter, nō habet necessitatem lauan/
di, & non intrabit in regnum cœlorum. Ipsa deniq; ecclesia sic traditum tenet, ut hominem
sine baptismo ad altare prorsus non possit admittere, rebaptizatum autem cum post pœni
tentiam liceat admitti, quid aliud ostenditur nisi eum baptismo non carere? Si ergo Cypria
nus quos esse sine baptismo arbitrabatur, tamen propter unitatis uinculum ad ueniam per/
tinere præsumebat, potens est dominus per ipsum unitatis uinculum & pacis etiam rebapti
zatis placari, & eis à quibus rebaptizati sunt, ex ipsa pacis recompensatione mitescere, &
omnia quæ in errore commiserant delicta donare, offerentibus sacrificium charitatis, quæ
cooperit multitudinem peccatorum, ut non attendat q̄ multi eorum discessu uulnerati sint,
sed q̄ plures eorum reditu liberati. In quo enim uinculo pacis credidit Cyprianus posse per
misericordiam dei ab ecclesiæ muneribus non separari eos quos in ecclesiam sine baptismo
existimabat admissos, in eodem uinculo pacis credimus per eādem misericordiam dei me/
reri ueniam posse rebaptizatos. Ecclesia quippe catholica & temporibus beati
Cypriani & ante ipsum præterito tempore, aut rebaptizatos, aut baptismum nō habentes,
unitatis gremio continebat, aut illi aut illi salutem non nisi unitatis ipsius merito consecuti
sunt. Si enim nō habebant baptismum qui ab hæreticis ueniebant, sicut asserit Cyprianus,
non recte admittebantur; & tamen eisdem ipse indulgentiam de domini misericordia pro/
pter unitatem eccesiæ non desperauit. Ita ergo si habebant baptismum, non recte baptiza/
bantur: Quid itaq; illos nisi eadem unitatis charitas adiuuabat, ut quod in sacramento tra/
ctando latebat humanam infirmitatem, diuina misericordia non reputaret amantibus pa/
cem? Cur ergo cum uestros rebaptizatos timetis, & illis & uobis salutis aditus inuidetis?
Fuit aliquando de baptismo dubitatio. Qui diuersa senserunt, in unitate non manserunt.
B Ea dubitatio præcedente tempore, perspecta ueritate sublata est, quæstio quæ nondum fi/
nita Cyprianum non deterruit ut recederet, uos finita ut redeatis inuitat. Venite ad catholi/
cam concordantem, quam Cyprianus non deseruit fluctuantem, aut si uobis exemplum
Cypriani iam displicet, qui communicauit eis qui baptismate hæreticorum recipiebantur,
aperte dicens, Neminem iudicātes, aut iure communionis aliquem si diuersum senserit amo
uentes: Quo istis miseri? Quid agitis? Et uosipsos fugite, quia inde processistis, ubi ille per/
mansit. Si uero ei propter abundantiam charitatis & amorem fraternitatis, & uinculum pa
cis, nec sua peccata nec aliena obesse potuerunt, huc redite, ubi & nobis & uobis multo mi/
nus oberunt quæ uestri finxerunt.

Quòd in unitate charitatis sint salui in ecclesia baptizati, & Donatistis suadet reuerti ad unitatē. Cap. XV

Exhortatio ad Donatistas ut ad ecclesiæ unitatē redeāt.

LIBRI SECVNDI FINIS.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI, de baptismo contra Donatistas, liber Tertius.

Cap. I

ARBITROR iam manifestum esse omnibus posse autoritatem beati Cy
priani ad retinendum uinculum pacis, nullo modo uiolandam unitatis
ecclesiæ saluberrimam charitatem, magis pro nobis q̄ pro Donatistis esse
proponendam. Si enim Cypriani exemplo uti uoluerint ad rebaptizatos
catholicos, quia ille censuit in catholica baptizandos hæreticos, nos potius
eius exemplo utimur, quo apertissime statuit à catholica communione,
id est, à Christianis toto orbe terrarum diffusis, etiam malis & sacrilegis admissis, nullo mo
do per separationem communionis esse recedendum, quandoquidem nec eos qui ut eidem
uidebatur non baptizatos sacrilegos in catholicam communionem recipiebant, à iure com
munionis uoluit amouere, dicens, Neminem iudicantes, aut à iure communionis aliquem
si diuersum senserit amouentes.

Quantum absit ab exemplo Cypriani Don. Cap. II

Video tamen quid adhuc à me possit inquiri, uidelicet, ut respondeam uerisimilibus illis rationibus, quibus uel ante Agrippinus, uel ipse Cyprianus, uel illi qui eis in Africa consenserunt, uel si forte aliqui ex transmarinis terris longeq; discretis, nullo quidem siue plenario siue saltem regionali concilio, sed epistolari colloquio commoti sunt, ut hoc esse faciendum putarent, quod & consuetudo ecclesiæ pristina non habebat, & postea catholicus orbis terrarum robustissima firmitate consensionis exclusit, ut quod per disputationes eiusmodi in aliquorũ mentes irrepere cœperat, de salute ueniens unitatis potentior ueritas & uniuersalis medicina sanaret. Hunc itaq; sermonem uideant q̃ securus aggrediar, si assequi & ostẽdere non potuero, quomodo refellantur ea quæ de cõcilio Cypriani uel epistolis eius affirmant, Christi baptismum per hæreticos dari non posse, in ecclesia manebo securus, in cuius communione cũ eis qui sibi non consenserant, mansit ipse Cyprianus. Quòd si dicunt, propterea tunc illam catholicam ecclesiam fuisse, quia erant ibi pauci, uel si hoc putant, etiam multi qui baptismum datum apud hæreticos improbabant, & baptizabant eos qui inde ueniebant. Quid ergo? Ante Agrippinum à quo ista cœpit quasi noua ratio aduersus consuetudinem dimicans, nunquid non erat ecclesia? Quid deniq; post Agrippinum nisi ad pristinam consuetudinem reditum esset, alterum concilium necesse esset Cypriano? Nunquid non erat ecclesia, quia talis per omnia consuetudo tenebatur, ut baptismus Christi, non nisi Christi baptismus haberetur, etiam si apud hæreticos uel schismaticos datus fuisse probaretur? Quòd si erat etiã tunc ecclesia, & hæreditas non interrupta perierat, sed per omnes gentes augmenta capiens permanebat, tutissima ratio est in eadem consuetudine permanere, quæ tunc bonos & malos in una complexione portabat. Si autem tunc non erat ecclesia, quia sacrilegi hæretici sine baptismo recipiebantur, & hoc uniuersali consuetudine tenebatur: unde Donatus apparuit? de qua terra germinauit? de quo mari emersit? de quo cœlo cecidit? Nos itaq; ut dicere cœperam, in ecclesiæ communione secuti sumus, per cuius uniuersitatem id nũc agitur, quod & ante Agrippinum, & inter Agrippinum & Cyprianum per eius uniuersitatem similiter agebatur, & cuius uniuersitatem neq; Agrippinus deseruit, neq; Cyprianus neq; illi qui eis consenserant, quamuis aliter q̃ cæteri saperent, sed cum eisipsis à quibus diuersa senserunt, in eadem unitatis communione mãserunt. Ipsi autem consyderent ubi sint, qui neq; unde propagati sunt possunt dicere, si iam tunc in ecclesiam recepti sine baptismo hæretici & schismatici communionis contagione perdiderunt, neq; ipsi Cypriano consentiunt: Ille enim cum receptoribus hæreticorum & schismaticorum, ac per hoc cum etiam ipsis receptis manere se in communione professus est, isti autẽ propter nomen traditorum quos in Africa infamauerunt, & in transmarino iudicio non conuicerunt, se ab orbis terrarum communione separarunt, cum etiam si uera crimina obijcerent, multo sint maiora scelera hæresum & schismatum, unde sine baptismo, sicut ipse sensit uenientes, & in catholicam communionem non per baptismum recepti, non potuerunt maculare Cyprianum. Neq; in eoipso in quo se dicunt imitari Cyprianum, inueniunt quid respõdeant de recepto baptismo Maximinianistarum, cum eis quos ex eorum numero quos concilio suo plenario damnatos, etiã terrenarum potestatum iudicio sunt persecuti, in suam communionem, in eodem ipso episcopatu in quo damnauerant reuocauerũt. Quapropter si temporibus Cypriani perdidit ecclesiam malorum communio, non habent isti suæ communionis originem. Si autem non perdidit, non habẽt præcisionis aliquã defensionẽ, insuper nec exemplũ Cypriani sectantur, quia unitatis uinculum diruperũt, nec ipsum conciliũ, quia Maximinianistarũ baptismum cœperũt.

Cap. III

Nunc ergo nos manentes in exemplo Cypriani, consyderemus etiam exemplum Cypriani: Quid ait Cyprianus? Audistis, inquit, collegæ dilectissimi, quid mihi Iubaianus coepiscopus noster rescripserit, cõsulens mediocritatem nostram de illicito & prophano hæreticorum baptismo, quidq; ego rescripserim ei, censens scilicet, quod semel atq; iterum & sæpe censuimus, hæreticos ad ecclesiam uenientes, ecclesiæ baptismo baptizari & sanctificari oportere. Item lectæ sunt uobis & aliæ Iubaiani litteræ, quibus pro sua sincera & religiosa deuotione

A tione ad epistolam nostrā rescribens, non tantum consensit, sed & instructum se esse gratias
ægit. His uerbis beati Cypriani, accepimus eum à Iubaiano esse consultum, & quid respon/
derit consulenti, & q̄ ille instructum se esse gratias ægit. Nunquid iam pertinaces existimari
debemus, si consyderare uoluerimus eandē ipsam epistolam, qua hoc Iubaiano persuasum
est? Donec enim persuadeatur & hoc, si uobis persuaderi ueris rationibus potest, securos
nos de iure catholicæ communionis facit ipse Cyprianus. Sequitur enim & dicit, Superest
ut de hac ipsa re quid singuli sentiamus proferamus, neminem iudicantes, aut à iure com/
munionis aliquem si diuersum senserit amouētes. Non solum ergo mihi saluo iure commu
nionis adhuc uerum quærere, sed etiam diuersum sentire concedit. Neq; enim quisquam no
strum, inquit, episcopum se episcoporum constituit, aut tyrannico terrore ad obsequendi ne
cessitatem collegas suos adegit. Quid mansuetius? quid humilius? Nulla nos certe deterret
autoritas à quærendo quid uerum sit: Quando habeat, inquit, omnis episcopus pro licentia
libertatis & potestatis suæ arbitrium proprium, tanq̄ iudicari ab alio non possit, quomodo
nec ipse potest alterum iudicare, Opinor utiq; in his quæstionibus, quæ nondum eliquatis/
sima perspectione discussæ sunt: Nouerat enim quanta sacramēti profunditate tunc omnis
ecclesia uaria disputatione uersabat, liberumq; faciebat quærendi arbitrium, ut examinata
ueritas panderetur. Neque enim mentiebatur, & simpliciores collegas suos in uerbo capere
cogitabat, ut cum se diuersum sentire prodidissent, tunc contra quam promiserat, excommu
nicandos esse censeret. Absit ab anima tam sancta ista scelerata perfidia, qui hoc de tali
uiro quasi cum eius laude sentiunt, nihil aliud q̄ seipsos tales esse profitentur. Ego Cypria/
num catholicum episcopum, catholicum martyrem, & quanto magis magnus erat in omni
bus se humiliātem, ut coram deo inueniret gratiam, nullo prorsus modo crediderim in san/
cto concilio, præsertim collegarum, aliud ore protulisse q̄ corde gestabat, præsertim cum
addat, & dicat, Sed expectemus uniuersi iudicium domini nostri Iesu Christi, qui unus &
B solus habet potestatem, & præponendi nos in ecclesiæ suæ gubernatione, & de actu nostro
iudicandi. Sub tanti ergo commemoratione iudicij, uerum expectās audire à collegis, prior
eis mentiendi præberet exemplum? Auertat deus hanc dæmentiam à quolibet Christiano,
quanto magis à Cypriano. Habemus ergo quærendi liberum arbitrium ipsius Cypriani,
nobis mitissimo & ueracissimo sermone concessum. Iam quidem incipiunt eius *Excutit epistolam Cypriani. Ca. IIII*
collegæ proprias proferre sententias, sed ad Iubaianum datas litteras audierunt. Recitatæ
sunt enim, sicut in exordio commemoratum est. Et nobis ergo recitentur, ut nos quoq; inde
quid sentire oporteat, quantū dominus adiuuat indagemus. Dicit forsitan quispiam, Quid
ergo tu modo dicis, quid ad Iubaianum scripserit Cyprianus? Iam legi fateor, & profecto
issem in eandem sententiam, nisi me ad diligentiorem consyderationem reuocaret tanta au
toritas aliorum, quos uel pares gratia doctrinæ, uel etiam fortasse doctiores per tot gentes
latinas, græcas, barbaras, & ipsam Hebræam, ecclesia toto orbe diffusa parĕre potuit, quæ
ipsum quoq; pepererat, qui mihi quoq; nullo modo uideri potuerunt frustra noluisse istam
sententiam, non quia fieri non potuit, ut in obscurissima quæstione uerius pluribus unus
pauciúe sentirent, sed quia non facile pro uno uel pro paucis aduersus innumerabiles eius/
dem religionis & unitatis uiros, & magno ingenio & uberi doctrina præditos, nisi pertra/
ctatis pro uiribus atque perspectis rebus ferenda sententia est. Itaque sollicitius inquirenti,
quanta mihi etiam ipsius Cypriani litteræ suggesserint, pro hac sententia quam nunc eccle/
sia catholica tenet, ut Christi baptismus non ex merito eorum per quos datur, sed ex ipsius
de quo dictum est, Hic est qui baptizat, agnoscendus & approbandus sit, in progressu ser/ *Ioan. 1*
monis nostri res ipsa indicabit. Arbitremur itaq; iam illam epistolam quæ ad Iubaianum
ab eodem data est, recitatam nobis, sicut in concilio recitata est. Legat eam primo qui lectu/
rus est hæc quæ dicturus sum, ne quid forte necessarium me subtraxisse arbitretur. Nimis
enim longum est, nec ad explicationem susceptæ rei pertinet, ut omnia uerba huius episto/
læ nunc commemorarentur à nobis. Si quis autem quærit, quid interim teneam dum ista

pertractabo, Respondeo, primum mihi Cypriani litteras suggessisse quod teneam, donec perspiciam quale sit quod postea cœpit disputari. Ait quippe ipse Cyprianus, Sed dicit aliquis, Quid ergo fiet de his qui in præteritum de hæresi ueniẽtes, ad ecclesiam sine baptismo admissi sint? Vtrum reuera sine baptismo isti fuerint, an ideo sint admissi, quia illi qui admittebant eos habere baptismum intelligebat, mox consyderabimus. Veruntamen quæ solerет esse ecclesiæ sanctæ consuetudo, satis idem Cyprianus ostendit, qui ait, in præteritum de hæresi ad ecclesiam uenientes sine baptismo admissos.

Sententia Casti. Cap. V Dist. 8. c. q cõtẽpta Infra lib. 6. ca. 35 Dicit etiam in ipso concilio Castus Siccensis, Qui contempta ueritate præsumit consuetudinẽ sequi, aut circa fratres inuidus est & malignus quibus ueritas reuelatur, aut circa deum ingratus est, cuius inspiratione ecclesia eius instruitur. Augustinus Vtrum ueritas reuelata sit, mox quæremus, tamen aliam fuisse ecclesiæ consuetudinem etiam iste confessus est.

Cap. VI Ioan. 14 Dicit & Libosus Vagensis, In Euangelio dominus, Ego sum, inquit, ueritas, non dixit, ego sum consuetudo. Itaq; ueritate manifestata, cedat consuetudo ueritati. Augustinus Dis. 8. c. q cõtẽpta, & cap. ueritate Plane respon. Quis dubitet ueritati manifestatæ debere consuetudinem cedere? Sed de manifestata ueritate mox uidebimus, nunc tamen & iste aliam consuetudinem fuisse manifestat.

Cap. VII Augustinus Dis. 8. c. q cõtẽpta, Idem habet infra lib. 7. cap. 20 Item Zozimus à Tarassa dixit, Reuelatione facta ueritatis, cedat error ueritati, quia & Petrus qui prius circũcidebat, cessit Paulo ueritatem prædicanti. Respon. Noluit quidem iste dicere consuetudinem sed errorem. Veruntamen cum dicit, Quia & Petrus qui prius circuncidebat, cessit Paulo ueritatem prædicanti, satis indicat, q aliud etiam de baptismo fieri solebat. Simul etiam monet nos, non fuisse impossibile ut de baptismo Cyprianus aliquid aliter saperet q̃ ueritas postulabat, quæ ab ecclesia & ante illum & post illum retenta est, sicut potuit aliquid etiam Petrus aliter sapere quod ueritas non habebat, q̃ Paulo Apostolo doctore didicimus.

Cap. VIII Dis. 8. c. a. ueritate, & c. qui contẽpta, Idem infra lib. 7. cap. 27 Item Felix à Buslacenis dixit, In hæreticis sine ecclesiæ baptismo admittendis, nemo consuetudinem rationi & ueritati præponat, quia consuetudinem ratio & ueritas semper excludit. Augustinus Respon. Si ratio ueritatis, optime. Sed hoc mox uidebimus, interim fuisse aliam consuetudinem etiam uerbis huius apparet.

Cap. IX Augustinus Dis. 8. c. q cõtẽpta, Idẽ infra lib. 7. cap. 41 Item Honoratus Actuca dixit, Cum Christus ueritas sit, magis ueritatem q̃ consuetudinem sequi debemus. Respon. His omnibus sententijs declaratur nõ extra ecclesiæ communionem nos esse constitutos, donec ueritas quam dicunt, huic consuetudini esse præponendam liquide eluxerit. Si autem ueritas id aperuerit esse retinendum, quod illa consuetudo præscripserat, manifestum erit, nec illam frustra fuisse institutam atq; roboratam. Et uigilantius etiam post istas disputationes, tanti sacramenti saluberrimam obseruationem, in ecclesia catholica non potuisse mutari, sed conciliorum etiam maiori robore confirmatam, religiosissime custodiri.

Cap. X Cyprianus ad Iubaianum. Scribit ergo ad Iubaianum Cyprianus de hæreticorum baptismo, qui uidentur ei foras positi, & extra ecclesiam constituti uendicare sibi rem, nec iuris sui nec potestatis, quod nos, inquit, nec ratum possumus nec legitimum putare, quando hoc apud eos constat esse illicitum. Augustinus Nec nos abnuimus eum qui apud hæreticos uel in aliquo schismate extra communionem ecclesiæ baptizatur, non ei prodesse inquantum hæreticorum & schismaticorum peruersitati consentit, nec illos qui baptizant, quamuis & ipsum & uerum dent baptismi sacramentum, recte tamen facere, extra ecclesiam colligere, & contra ecclesiam sentire. Sed aliud est non habere aliquid, aliud non iure habere, uel illicite usurpare. Non itaque ideo non sunt sacramenta Christi & ecclesiæ, quia eis illicite utuntur, non hæretici solum, sed etiam omnes iniqui & impij: Sed tamen illi corrigendi aut puniendi, illa uero agnoscenda & ueneranda sunt. Cyprianus Dicit sanè de hac re, non unum, sed duo uel amplius facta esse concilia, sed tamen Africana. Nam & in quodam septuaginta & unum episcopos esse commemorat, quorum omnium autoritati, uniuersæ ecclesiæ, cum longe pluribus episcopis toto orbe diffusæ autoritatem, nõ dubitamus cum ipsius Cypriani pace præponere, cuius uniuersæ ecclesiæ ineuulsibile membrum se esse gaudebat. De conse. dis. 4 cap. nõ est aqua Non est autem aqua prophana & adultera, super quam nomen dei inuocatur, etiam si à prophanis & adulteris inuocetur,

A cetur, quia nec ipsa creatura, nec ipsum nomen adulterum est. Baptismus uero Christi uer/
bis euangelicis consecratus, & per adulteros & in adulteris sanctus est, quamuis illi sint im/
pudici & immundi, quia ipsa eius sanctitas pollui non potest, & in sacramento suo diuina
uirtus assistit, siue ad salutem bene utentium, siue ad pernitiem male utẽtium. An uero solis
uel etiã lucernæ lux, cum per cœnosa diffunditur, nihil inde sordium contrahit, & baptismus
Christi potest cuiusquam sceleribus inquinari? Si enim ad ipsas res uisibiles quibus sacra/
menta tractantur, animum conferamus, quis nesciat eas esse corruptibiles? Si autem ad id
quod per illas agitur, quis non uideat non posse corrumpi, quamuis homines per quos agi/
tur, pro suis moribus uel præmia percipiant, uel pœnas luant? Recte autem non mouit
Cyprianum quod scripsit Iubaianus Nouatianensis, rebaptizare eos qui ad se ex catholica
uenirent. Neq; enim quicquid hæretici peruerse fuerint imitati, propterea facien/ *Anabaptismus quare uitatur. Cap. XI*
dum à catholicis non est, quia illi similiter faciunt. Sed aliud est cur hæretici rebaptizare
non debeant, aliud cur catholici. Hæretici enim nec si in catholica faciendum esset, facere
deberent, quia in catholicis hoc non esse dicunt, quod ipsi cum ibi essent acceperunt, & cum
discederent abstulerunt: Catholica uero propterea nõ debet iterare baptismum, quia apud
hæreticos datus est, ne iudicare uideatur ipsorum esse quod Christi est, aut eos non habere,
quod intus cum acciperent, amittere utique foras exeundo non possent. Hoc enim ipse Cy
prianus etiam cum cæteris statuit, ut si ab hæresibus redirent ad ecclesiam, quicunque fue/
rant in ea baptizati, non iam per baptismum sed per pœnitentiam reciperentur, unde con/
stat eos non posse amittere recedentes, quod non recipiunt remeantes. Non autem sicut *De conse. dist. 4. cap. nunc autem*
hæresis ipsorum est, sicut error ipsorũ est, sicut sacrilegium dissensionis ipsorum est, sic etiam
baptismus qui CHRISTI est, dici debet ipsorum. Itaq; cum illa mala ipsorum quando re/
deunt corriguntur, in eo quod ipsorum non est, ille agnoscendus est cuius est.
Ideo autem non se nouam aut repentinam rem statuisse beatus Cyprianus osten/ *Cyprianus nõ fuit autor sententiæ. Cap. XII*
B dit, quia sub Agrippino iam cœperat fieri. Anni sunt, inquit, multi & longa ætas, ex quo
sub Agrippino bonæ memoriæ uiro, conuenientes episcopi plurimi hoc statuerunt: Pro/
inde ab ipso Agrippino res noua facta est. Quomodo autem dicat, atque exinde in ho/
diernum tot milia hæreticorum in prouincijs nostris ad ecclesiam conuersi, non aspernati
sunt neque cunctati, imò & rationabiliter & libenter amplexi sunt, ut lauacri uitalis & sa/
lutaris baptismi gratiam consequerentur, non uideo, nisi forte hoc dicat exinde in hodier/
num, quia nulla de illis ex quo in ecclesia per Agrippini concilium baptizati sunt, quæstio
alicuius excommunicationis exorta est. Cæterum si permanebat ab Agrippino usq; ad Cy
prianum consuetudo baptizandi ab hæreticis uenientes, ut quid facta sunt à Cypriano
de hac re concilia? Vt quid eidem Iubaiano dicit, nõ se rem nouam facere aut repentinam,
sed ab Agrippino institutam? Cur enim Iubaianus de nouitate turbaretur, ut eum pro
autoritate Agrippini sanari oporteret, si ab Agrippino usque ad Cyprianum hoc tenebat
ecclesia? Cur denique tot eius collegæ in concilio dixerunt rationem & ueritatem consuetu/
dini præponendam, ac non potius dixerunt eos qui aliud facere uellent, & contra ueritatem
& contra consuetudinem facere? De remissione autem peccatorum, utrum per ba/ *Cap. XIII*
ptismum apud hæreticos fiat, quid mihi uideatur, in alio iam uolumine scripsi: Sed etiam
hic breuiter commemoro. Si fit illic remissio debitorum per baptismi sanctitatem, rursus
debita redeunt per hæresis aut schismatis obstinationem, & ideo necessarium habent hu/
iusmodi homines uenire ad catholicam pacem, ut hæretici & schismatici esse iam desinant,
& eorum quæ in illos redierant, peccatorum purgationem in unitatis uinculo charitate ope
rante mereantur. Si autem quamuis apud hæreticos uel schismaticos idem sit baptismus
Christi, non tamen ibi operatur remissionem peccatorum propter eandem discordiæ fœdi/
tatem & dissensionis iniquitatem. Tunc incipit ualere idem baptismus ad dimittenda pec
cata, cum ad ecclesiæ pacem uenerint, ut uere dimissa non retineantur, neque ut ille ba/
ptismus quasi alienus aut alius improbetur, aut alter tradatur, sed ut idem ipse qui propter

discordiam foris operabatur mortem, propter pacem intus operetur salutem. Idem quippe odor erat de quo dicit Apostolus, Christi bonus odor sumus deo in omni loco, & tamen in his qui salui fiunt, inquit, & in his qui pereunt: Alijs quidem odor uitæ in uitam, alijs autem odor mortis in mortem. Quod & si de alia re dixit, ad hoc ego posui, ut intelligatur aliquod bonum, non solum uitam posse operari bene utentibus, sed etiam mortem male utentibus.

2. Cor. 2

Cap. XIIII De cōse. dist. 4. c. sicut in sacramentis

Nec interest cum de sacramēti integritate & sanctitate tractatur, quid credat, & quali fide imbutus sit ille qui accepit sacramentum: Interest quidem plurimum ad salutis uiam, sed ad sacramenti quæstionem nihil interest. Fieri enim potest ut homo integrum habeat sacramentum & peruersam fidem, sicut fieri potest, ut integra teneat uerba symboli, & tamen non recte credat, siue de ipsa trinitate, siue de resurrectione, uel aliquid aliud. Neque enim parua res est in ipsa intus catholica tenere integram fidem, ita ut omnino non de aliqua creatura, sed de ipso deo nihil aliud credat quàm ueritas habet. Nunquid nam ergo si in ipsa catholica baptizatus, postea legendo, audiendo, & pacifice disserendo, ipso domino reuelante cognouerit aliter se ante credidisse quàm debuit, denuo baptizandus est? Quis autem carnalis & animalis homo, non per phantasmata cordis sui euagetur, & constituat sibi deum qualis ei pro suo sensu carnali placuerit, atque ita credat tantum longè aliter quàm deus est, quantum à ueritate uanitas differt? Verissimam quippe sententiam dixit Apostolus, plenus lumine ueritatis, Animalis, inquit, homo non percipit quæ sunt spiritus dei: Et tamen de his hoc dicebat, quos iam fuisse baptizatos ipse manifestat. Eis enim dicit, Nunquid Paulus crucifixus est pro uobis, aut in nomine Pauli baptizati estis? Habebant ergo isti baptismi sacramentum, & tamen carnaliter sapiendo, quid poterant de deo credere nisi secundum sensum carnis suæ, ubi animalis homo non percipit quæ sunt spiritus dei? Talibus dicit, Non potui uobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus, quasi paruulis in Christo lac uobis potum dedi, non escam: Nondum enim poteratis, sed nec adhuc quidem potestis: Adhuc enim estis carnales. Tales etiam circunferuntur omni uento doctrinæ, de qualibus dicit, Vt ultra non simus paruuli, iactati & circumlati omni uento doctrinæ. Nunquid ergo isti si profecerint usque ad spiritalem hominis interioris ætatem, & intelligentiæ synceritate cognouerint, quàm longè aliter per fallaciam suorum phantasmatum de deo crediderint quàm ueritas postulabat, iterum baptizandi sunt? Sic etiam fieri potest, ut in alicuius hæretici librum catholicus catechumenus incidat, & à ueritate nesciens discernere errorem, credat aliquid contra catholicam fidem, cui tamen errori uerba symboli non repugnant. Sub eisdem quippe uerbis innumerabiles hæreticorum errores exorti sunt. Putans ergo iste catholici alicuius magni atque docti esse illum librum, si talia credens in catholica baptizetur, & posteriore diligentia cognoscat quemadmodum credere debeat, atque arrepta fide catholica illud ex animo respuat, nunquid si hoc confessus fuerit, denuo baptizandus est? Aut si antequam discat, & confiteatur, hoc sentire inueniatur, & quid abijcere debeat, quidùe credere doceatur, manifestumque fiat in ea falsitate fidei baptizatum fuisse, nunquid denuo baptizandus est? Quid itaque illa sanctitas sacramenti uerbis euangelicis consecrata super eum integra non permanebat, sicut eam traditam acceperat, quamuis ipse in carnalis mentis uanitate constitutus, aliud cum baptizaretur crederet quàm credere debuisset? Quapropter manifestum est fieri posse, ut fide non integra integrum in quoquam maneat baptismi sacramentum, & ideo illa quæ de diuersorum hæreticorum uarietate dicuntur, ad istam quæstionem non pertinent. Illud enim in quoque corrigendum est, quod ille per quem corrigitur prauum esse perspexerit. Illud sanandum est quod ægrotat, illud dandum est quod non habetur & maxime charitas pacis, sine qua cætera prodesse non possunt. Sed tamen cum assunt, non quasi desint tradenda sunt, sed ut fructuose & non pernitiose habeantur, per ipsum uinculum pacis & eminentiam charitatis agendum est.

1. Cor. 2

1. Cor. 1

1. Cor. 3

Ephes. 4

Quamobrem

A Quamobrem si euangelicis uerbis, in nomine patris & filij & spiritussancti, Marcion ba- *Marcionis baptis-*
ptismum consecrabat, integrum erat sacramētum, quamuis eius fides sub eisdē uerbis aliud *mus. Cap. XV*
opinantis ꝗ catholica ueritas docet non esset integra, sed fabulosis falsitatibus inquinata.
Nam sub eisdem uerbis, id est, in nomine patris & filij & spiritussancti, nō solum Marcion
aut Valentinus, aut Arrius, aut Eunomius, sed ipsi carnales paruuli ecclesiæ, quibus dicebat
Apostolus, Non potui loqui uobis quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus: Si possent singuli *1. Cor. 3*
diligenter interrogari, tot diuersitates opinionum fortassis, quot homines numerarentur: *De cōse. dist. 4. ca.*
Animalis enim homo non percipit ea quæ sunt spiritus dei: Nunquid tamen ideo non inte- *sicut in sacramētis*
grum sacramētum accipiunt? Aut nunquid ideo si profecerint, & opinionum carnalium ua-
nitatem emēdauerint, denuo quod acceperāt repetendum est? Accipit quisq; secundū fidem
suam, sed quantum capit gubernāte illa misericordia dei, de qua præsumens idem Aposto-
lus dicit, Si quid aliter sapitis, id quoq; uobis deus reuelauit. Laquei tamen hæreticorum & *Philip. 3*
schismaticorum propterea carnalibus nimium pernitiosi sunt, quia ipse profectus eorum
intercluditur, confirmata sententia uanitatis aduersus catholicam ueritatem, & confirmata
animositate dissensionis aduersus catholicam pacem. Sacramenta tamen si eadē sunt, ubiq;
integra sunt, etiam si praue intelliguntur, & discordiose tractātur, sicut scriptura ipsius Euan-
gelij si eadem ipsa est, ubiq; integra est, etiam si innumerabili falsorum opinionum uarieta-
te asseratur. Nam quod ait Hieremias, Vt quid qui contristant me præualent, plaga mea *Hiere. 15*
solida est, unde sanabor dum fit, facta est mihi sicut aqua mendax non habens fidem. Si fi-
gurata atq; allegorica locutione prophetiæ nusquam poneretur aqua nisi quæ baptismum
significaret, laboraremus quærere quid sibi uelint hæc uerba prophetiæ: Nunc autem cum
apertissime in Apocalypsi exponantur aquæ pro populis positæ, cur nō intelligam aquam *Apoc. 17*
mendacem, & sine fide populum mendacem ac perfidum nescio?
Spiritus autē sanctus quia in sola catholica per manus impositionem dari dicitur, nimi- *Sola charitas non*
rum hoc intelligi maiores nostri uoluerūt, quod Apostolus ait, Quoniā charitas dei diffusa *datur extra catho-*
B est in cordibus nostris per spiritūsanctum qui datus est nobis. Ipsa est enim charitas quam *licam. Cap. XVI*
non habēt qui ab ecclesiæ catholicæ cōmunione præcisi sunt, ac per hoc etiā si linguis homi- *Rom. 5*
num loquantur & angelorū, si sciant omnia sacramēta & omnem scientiā, & omnem habeāt
prophetiā, & omnem fidē, ita ut montes transferant, & distribuāt omnia sua pauperibus, &
tradant corpus suū ut ardeant, nihil eis prodest. Non autē habet dei charitatem qui ecclesiæ
nō diligit unitatē, ac per hoc recte intelligitur dici nō accipi nisi in catholica spiritussanctus.
Neq; enim temporalibus & sensibilibus miraculis attestantibus per manus impositionem
modo datur spiritussanctus, sicut antea dabatur ad commēdationem rudis fidei, & ecclesiæ
primordia dilatanda. Quis enim nunc hoc expectat, ut hi quibus manus ad accipiēdum spi-
ritumsanctum imponitur, repente incipiant linguis loqui? Sed inuisibiliter & latenter intel-
ligitur per uinculum pacis eorum cordibus diuina charitas inspirari, ut possint dicere, Quo-
niam charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritumsanctum qui datus est nobis.
Multæ autem operationes sunt spiritussancti, quas idem Apostolus cum quodā loco quan-
tum sufficere arbitratus est commemorasset, ita conclusit, Omnia autem hæc operatur unus *1. Cor. 12*
atq; idem spiritus, diuidens singulis prout uult. Cum ergo sit aliud sacramentum quod ha-
bere etiam Simon Magus potuit, aliud operatio spiritus, quæ in malis hominibus etiam
fieri solet: sicut Saul habuit prophetiam, aliud operatio eiusdem spiritus, quam nisi boni ha-
bere non possunt, sicut est finis præcepti charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide
non ficta, quodlibet hæretici & schismatici accipiant, charitas quæ cooperit multitudinem
peccatorum, proprium donum est catholicæ unitatis & pacis, nec eius in omnibus, quia nec
eius sunt omnes, sicut suo loco uidebimus: Præter ipsam tamen esse illa charitas non po-
test, sine qua cætera etiam si agnosci & approbari possunt, prodesse tamen & liberare non
possunt. Manus autem impositio non sicut baptismus repeti non potest: Quid est enim *1. q. 1. cap. manus*
aliud nisi oratio super hominem?

Nam

Cap. XVII

Nam q; in typo unitatis Petro dominus dedit potestatem ut id solueretur in terris quod ille soluisset, manifestum est q; illa unitas etiam una columba perfecta sit dicta: Nunquid ergo ad eandem columbam pertinent omnes auari, de quibus in eadem catholica grauiter idem Cyprianus ingemuit? Nam, ut opinor, raptores non columbæ sed accipitres dici possunt. Quomodo ergo baptizant qui fundos insidiosis fraudibus rapiebant, & usuris multiplicantibus fœnus augebant, si sola illa columba, id est, illa unitas quæ nisi in bonis intelligi non potest, simplex & casta & perfecta baptizat? An forte per orationes sanctorum spiritalium qui sunt in ecclesia tanq; per columbæ creberrimum gemitum magnum geritur sacramentum, & occulta dispensatio misericordiæ dei, ut eorum etiam peccata soluantur, qui non per columbam sed per accipitrem baptizantur, si ad illud sacramentum cum pace catholicæ unitatis accedunt? Quod si ita est, cur non ergo per eorum orationes cum quisq; ab hæresi aut schismate ad pacem catholicam uenit, eius peccata soluuntur? Sacramenti autem integritas ubiq; cognoscitur, sed ad peccatorum illam irreuocabilem remissionem extra unitatem ecclesiæ non ualebit, nec in hæresi aut schismate constituto, sed nec sanctorum orationes, id est, illius unicæ columbæ gemitus poterunt adiuuare, sicut nec intus positum possunt, si aduersum se per uitam pessimam teneat debita peccatorum, non solum si per accipitrem, sed etiam per ipsius columbæ pium ministerium baptizetur.

Petra ecclesia

Cap. XVIII

Sicut misit me, inquit, pater, & ego mitto uos. Hoc cum dixisset, inspirauit, & ait illis, Accipite spiritum sanctum, si cuius remiseritis, peccata remittuntur, si cuius retinueritis, tenebuntur illi. Ergo si personam gerebant ecclesiæ, & sic eis hoc dictum est, tanquam ipsi ecclesiæ diceretur, pax ecclesiæ dimittit peccata, & ab ecclesiæ pace alienatio tenet peccata, non secundum arbitrium hominum, sed secundum arbitrium dei & orationes sanctorum spiritalium, qui omnia dijudicant, ipsi autem à nemine iudicantur. Petra enim tenet, petra dimittit, columba tenet, columba dimittit, unitas tenet, unitas dimittit. Pax autem huius unitatis in solis bonis est, uel iam spiritalibus, uel ad spiritalia concordi obedientia proficientibus: In malis autem non est, siue foris tumultuentur, siue intus cum gemitu tolerentur, & baptizent & baptizentur. Sicut autem isti qui intus cum gemitu tolerantur, quamuis ad eandem columbæ unitatem, & illam gloriosam ecclesiam non habentem maculam aut rugam aut aliquid eiusmodi nō pertineant, tamen si corrigātur, & se pessimos ad baptismum accessisse fateantur, non rebaptizantur, sed incipiunt ad columbam pertinere, per cuius eis gemitus peccata soluuntur, à cuius pace alienatis tenebantur: Sic & qui apertius foris sunt, si eadem sacramenta sumpserunt, cum correcti ad ecclesiæ ueniunt unitatem, non iterato baptismo, sed eadem charitatis lege & unitatis uinculo liberantur. Nam si non nisi in ecclesia præpositis, & euangelica lege ac dominica oratione fundatis licet baptizare, nunquid tales erant qui fundos insidiosis fraudibus rapiebant, & usuris multiplicātibus fœnus augebant? Arbitror enim quia illi dominica oratione fundati sunt, quibus cum formam daret Apostolus, ait, Non auarum, non turpis lucri cupidum. Tales tamen ipsius Cypriani temporibus baptizabant, quos coëpiscopos suos cum magno fuisse gemitu confitetur, & cum magna tolerantiæ mercede perpetitur: Remissam tamen peccatorum non dabant, quæ per orationes sanctorum, id est, per columbæ gemitus datur quicunq; baptizat, si ad eius pacem illi pertinent quibus datur. Non enim raptoribus, & fœneratoribus diceret dominus, Si cui dimiseritis peccata remittuntur illi, si cui tenueritis tenebuntur. Foris quidem nec ligari aliquid potest nec solui, ubi non sit qui aut ligare possit aut soluere, sed soluitur qui cum columba fecerit pacem, & ligatur qui cum columba nō habet pacem, siue aperte foris sit, siue intus esse uideatur. Dathan uero & Abiron qui sibi licentiam sacrificandi usurpare conati sunt cōtra unitatem populi dei, & filij Aaron qui alienum ignem altari imposuerunt, nouimus q; impune nō fecerint. Nec nos alia scelera dicimus impunita remanere, nisi se tales correxerint, si patientia dei ad pœnitentiam adducens tempus corrigendi largitur.

Margin notes: 2. Retract. cap. 18 — Ad Titum 1 — 1. q. 1. c. remißionē — Legite caute

Illi

A Illi sanè qui propterea dicunt non esse iterādum baptismum, quia manus tantūmodo Cap. XIX
imposita est eis quos Philippus diaconus baptizauerat, nihil ad rem pertinēs dicūt, & absit
ut cum uerum quærimus, talibus argumentis utamur. Quapropter magis hæreticis non ce-
dimus, sed quod habent de Christi ecclesia, non esse dicamus ipsorum, nec propter scelera
desertorum imperatoris nostri signa nolumus agnoscere, magis quia dominus deus noster
deus zelans est, quicquid eius apud aliquē agnoscimus, nullo modo ei cōcedamus ut suum
proprium esse arbitretur. Ipse certe deus zelans fornicanti à se fœminæ in figura præuarica-
tricis plebis exprobrat & dicit, q ea quæ ipsius essent dabat amatoribus suis, & rursus ab eis
accipiebat quæ non illorum sed ipsius erant. Inter adulteram fœminam & adulteros amato
res dona sua tamen deus tanq zelans iratus agnoscit, & nos hæreticorum esse baptismum
dicimus uerbis euāgelicis consecratum, commoti factis eorum etiā quæ dei sunt eis tribuere
nolumus, quasi ea cōtaminare potuerint, aut propterea sua facere quæ dei sunt, quia ipsi dei Osee 2
esse noluerūt. Quæ est illa mulier adultera quā Osee propheta designat, quæ dixit, Ibo post
amatores meos, qui mihi dāt panes meos & aquam meā uestes meas & linteamina mea, &
uniuersa quæ mihi cōdecent. Licet quidē hoc & de præuaricatrice Iudæorū gente intelligere,
sed tamē quos alios imitātur pseudochristiani, hoc enim sunt omnes hæretici & schismatici,
nisi pseudoisraëlitas? Erant enim & ueri Israëlitæ, sicut ipse dominus Nathanaeli perhibet
testimonium, dicens, Ecce uere Israëlita in quo dolus non est. Qui sunt autē ueri Christiani, Ioan. 1
nisi de quibus idem dominus dicit, Qui diligit me mandata mea custodit. Quid est autem Ioan. 14
custodire mandata eius, nisi in dilectione persistere? Vnde etiam dicit, Mandatum nouum Ioan. 13
do uobis ut uos inuicē diligatis. Et iterum, In hoc scient omnes quia mei discipuli estis, si uos
inuicem dilexeritis. Quis autem dubitet, nō eis solis dictum qui tunc per eius carnem uerba
præsentis audiebāt, sed & eis qui nunc per Euangelium sedentis in cœlo uerba cognoscunt? Matth. 5
Ille enim uenit nō legem soluere, sed implere. Plenitudo autem legis charitas. Qua multum Rom. 13
B uiguit Cyprianus, ut aliud de baptismo sentiens, nō tamen desereret unitatē, & esset in uite
dominica radicatum sarmentum fructuosum, quod etiam ferro passionis purgaret cœlestis
agricola, ut maiorem fructum daret. Huius autē fraternæ charitatis, inimici siue aperte foris
sint, siue intus esse uideātur pseudochristiani sunt & antichristi. Inuentis enim occasionibus
foras exeunt, sicut scriptum est, Occasiones quærit qui uult discedere ab amicis. Sed etiam si Prouerb. 18
occasiones desint, cū intus uidentur, ab illa inuisibili charitatis compage separati sunt. Vnde
Ioannes dicit, Ex nobis exierunt, sed nō erant ex nobis: Nam si fuissent ex nobis, mansissent 1. Ioan. 4
utiq; nobiscum. Nō ait q exeundo alieni facti sunt, sed q alieni erāt, propter hoc eos exijsse
declarauit. Dicit & apostolus Paulus de quibusdā qui circa ueritatem aberrauerāt, & fidem
quorundam subuerterent, quorum sermo ut cancer serpebat, quos cum euitandos esse dice-
ret, in una tamen domo magna eos fuisse significat, sed tanq uasa in cōtumeliam. Credo q
nondum foras exierant. Aut si iam exierant, quomodo eos dicit in eadē magna domo cum
uasis honorabilibus, nisi forte propter ipsa sacramenta, quæ separatis etiā hæreticorum con
uenticulis non mutata sunt, ad unā magnam domum dicit omnes, sed diuersis meritis per-
tinere, alios in honorem, alios in contumeliam. Sic enim loquitur ad Timotheum scribens,
Prophanas autē uerborum nouitates euita, Multum enim proficiūt ad impietatē, & sermo 2. Timoth. 2
eorum sicut cancer serpit: Ex quibus est Hymeneus & Philetus, qui circa ueritatem aberra-
uerunt, dicentes resurrectionem iam factam esse, & fidem quorundam subuertunt. Firmum
autem fundamentum dei stat, habens signaculum hoc, Nouit dominus qui sunt eius, & re-
cedat ab iniusticia, omnis qui nominat nomen domini. In magna autem domo, non solum
aurea uasa sunt uel argentea, sed & lignea & fictilia, alia quidem in honorem, alia uero in
contumeliam. Si quis ergo emundauerit semetipsum ab istiusmodi, erit uas in honorem san
ctificatum, utile domino ad omne opus bonum paratum. Quid est autem mundare se-
metipsum à talibus, nisi quod paulo ante dixit, Recedat ab iniusticia omnis qui nominat
nomē domini? Et ne quisq putaret tanq in una domo magna perire se posse cum talibus.

uigilan-

uigilantissime prædixit, Nouit dominus qui sunt eius, eos uidelicet qui recedendo ab iniqui C tate se mundant à uasis factis in contumeliam, ne cum ipsis pereant quos in domo magna tolerare coguntur. Mali ergo & facinorosi, carnales, animales, diabolici, à seductoribus suis sibi dari arbitrātur, quæ non nisi munera dei sunt, siue sacramenta, siue spiritales aliquas operationes, circa præsentem salutem. Non autem habent isti charitatem in deum, sed circa eos occupati sunt, quorum superbia seducuntur, & cōparantur mulieri fornicanti, quā propheta

Osee 2 commemorat dicentē, Ibo post amatores meos, qui mihi dant panes meos, & aquā meam, uestes meas, & linteamina mea, & oleum meum, & uniuersa quæ mihi condecent. Sic enim fiunt hæreses & schismata, cum dicit plebs carnalis quæ in charitate dei fundata nō est, Ibo post amatores meos, cū quibus utiq; siue per fidei corruptionē, siue per elationem superbiæ turpiter fornicatur, sed propter eos qui passi difficultates & angustias & interclusiones in uarijs ratiocinationibus eorum à quibus seducuntur, compunguntur timoribus, & redeunt ad uiam pacis, ad quærendum sinceriter deum. Ideo sequitur & dicit, Propterea ecce ego sepio sudibus uiam illius, & ædificabo in uia ipsius spinas, & tramitem suum non inueniet, & persequetur amatores suos, nec illos apprehendet, & requiret eos, nec inueniet eos, & dicet, Ibo & reuertar ad uirum meum pristinum, quia bene tunc mihi fuit q̄ꝫ nunc. Deinde ne putētur illa quæ seductores habent integra, & de ueritatis doctrina uenientia, per quæ seducunt ad falsitates dogmatum & dissensionum suarum: Ne illa ergo quæ habēt integra ipsorum putentur, addidit continuo, Et hæc non cognouit q; ego ei dederim frumentum & uinum & oleum, & pecuniam multiplicaui illi, ipsa uero fecit uasa aurea & argētea Baal. Dixerat enim superius, Ibo post amatores meos, qui mihi dant panes meos &c. non utiq; intelligens hæc dei esse non hominum, quæcunq; etiam seductores integra & legitima tenent, nec ea etiam sibiipsi arrogarent, & quasi propria uendicarēt, nisi à plebibus subductis uicissim seducerentur, cum eis creditur, & tales honores deferuntur, ut per eos habeant potestatem talia dicendi, & sibi talia uendicandi, ut error eorum ueritas appelletur, & scelus eorum iustitia putetur D propter sacramenta & scripturas quas tenent ad speciem, nō ad salutem. Ideoq; & per Eze

Ezech. 16 chielem eidem fornicariæ dicitur, Et protulisti de uasis gloriæ tuæ de auro meo, & de argēto meo ex quibus dedi tibi, & fecisti tibi imagines masculinas, & fornicata es in eis, & accepisti uestem meam uersicoloriam, & cooperuisti idola tua, & oleum meum & incensum meum imposuisti ante faciē idolorum tuorum, & panes meos quos dedi tibi, & similagine & melle & oleo cibaui te, & posuisti hæc ante faciem idolorum tuorum & in odorem bene olentem, & perfecisti hæc. Ad imagines enim phantasmatum suorum, cum quibus uolutari carnalis anima delectatur, conuertit omnia sacramenta & uerba sanctorum librorum. Nec tamen quia illæ imagines falsæ sunt, & doctrinæ dæmoniorū sunt, in hypocrisi mendaciloquorum, propterea & illa sacramenta & diuina eloquia sic exhonoranda sunt ut illorum esse putentur, cum dominus dicat, de auro meo & de argento meo & ueste mea uersicoloria, & oleo meo & incenso & panibus meis &c. An quia illi errantes eorum esse ista putant à quibus seducuntur, propterea non debemus agnoscere cuius sint, cum ipse dicat, Et hæc non cognouit q; ego ei dederim frumentum, uinum & oleum, & pecuniam multiplicaui illi? Non enim dixi eam non habuisse ista, quia fornicaria erat, sed & habuisse dicitur, & non sua nec amatorum suorū, sed dei, cuius unius ista sunt. Quamuis ergo habuerit fornicationē suam, illa tamen quibus fornicationem suam ornabat, uel seducta uel seducens, non erant eius sed dei. Sed hæc de Iudæa gente figurabantur, ubi scribæ & pharisæi reijciebant mādatum dei, ut traditiones suas constituerent, ut cum plebe deum relinquente sic quodammodo fornicarentur, nec tamen talis illius temporis in populo fornicatio quam dominus arguendo prodebat, effecit ut eorum essent sacramenta, quæ non erant eorum sed dei, qui loquens ad fornicariam, dicit illa omnia sua esse, unde ipse dominus etiā quos mandauit à lepra, ad eadem sacramenta misit, ut offerrent pro se sacrificium sacerdotibus, quia nondum eis successerat sacrificium, quod ipse post in ecclesia uoluit celebrari pro illis omnibus, quia illis omnibus ipse

prænun

praenuntiabatur, quanto magis nos sacramenta noui testamenti, apud quoslibet hæreticos
A uel schismaticos inuenientes, non debemus eis tribuere, nec quasi non agnita reprobare, sed
quamuis apud fornicariam mulierem dona uiri legitimi agnoscere, & uerbo ueritatis illam
fornicationē emendare, quæ propria est impudice mulieris, non illa dona culpare, quæ pro/
pria domini miserantis. Harum & talium rerum consyderatione patres nostri, non solum
ante Cyprianum uel Agrippinum, sed etiam postea saluberrimam consuetudinem tenue/
runt, ut quicquid diuinum atque legitimum in aliqua hæresi uel schismate integrum reperi
rent, approbarēt potius quàm negarent: quicquid autem alienum, & erroris illius uel dissen
sionis proprium ueraciter arguerent & sanarent. Sed ea quæ ex epistola illa quæ ad Iubaia/
num scripta est, consyderanda remanent, propter huius uoluminis modum ab alio quan/
tum opinor exordio suscipienda atq; tractanda sunt.

Libri tertij finis.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPICOPI, de baptismo contra Donatistas Liber quartus.

ECCLESIA paradiso comparata, indicat nobis posse quidem eius ba/ *Fons paradisi. Ca. I*
ptismū homines etiam foris accipere, sed salutē beatitudinis extra eam *De conse. dis. 4*
neminē uel percipere uel tenere, Nam & flumina de fonte paradisi sicut *cap. ecclesia pa*
scriptura testatur, etiam foras largiter manauerūt. Nominatim, quippe *radiso.*
cōmemorantur, & per quas terras fluant, & qùia extra paradisum cōsti/ *Gen. 2*
tuta sunt omnibus notum est: nec tamen in Mesopotamia uel in Ægy/
pto quo illa flumina peruenerunt est felicitas uitæ, quæ in paradiso commoratur, Ita fit, ut
cum paradisi aqua sit extra paradisum: beatitudo tamen non sit nisi intra paradisum, Sic er
B go baptismus eccesiæ potest esse extra ecclesiam, munus autē beatæ uitæ non nisi intra eccle
siam reperitur, quæ super petram etiam fundata est, quæ ligandi uel soluēdi claues accepit. *Math. 16*
Hæc est una quæ tenet & possidet omnem sui sponsi & domini potestatem, per quā coniu
galem potestatē etiam de ancillis filios parere potest: qui si nō superbiant, in sortē hæredita
tis uocantur: si autem superbiant, extra remanebunt. Magis ergo quia pro ecclesiæ *Baptismus non cor*
honore atq; unitate pugnamus, non tribuamus hæreticis quicquid apud eos eius agnosci/ *rumpitur. Cap. II*
mus, sed eos arguentes doceamus quod ex unitate habent non ualere ad salutē, nisi ad eam
dem uenerint unitatē, Aqua enim ecclesiæ fidelis & salutaris & sancta est bene utētibus, Ea
uero bene uti extra ecclesiam nemo potest: male autem utentibus & foris & intus, ad suppli
cium geritur, nō ad præmium suffragatur, & ideo baptismus corrumpi & adulterari nō po/
test, & si à corruptis & adulteris habeatur: sicut & ipsa ecclesia incorrupta & casta & pudica
est, & ideo non ad eam pertinent, auari, raptores, fœneratores: quos nō tantū foris, sed etiā
intus esse multis litterarum suarū locis Cyprianus ipse testatur: & tamen nō mutato corde
baptizantur & baptizant. Nam & hoc in quadam epistola sua dicit ad clericos de precan/ *Cyprianus in*
do deo, transfigurans in se ut sanctus Daniel peccata populi sui. Nā inter multa mala quæ *epistola.*
cōmemorat etiam hoc ait, Seculo solis uerbis & non factis renuntiātes, sicut de quibusdam
dicit Apostolus, Confitentur enim nosse se deum, factis autē negant. Hos ergo beatus Cy *Ad Titum 1*
prianus in ipsa intus ecclesia uersari arguit, qui corde in melius nō mutato baptizant, quan
do utiq; seculo uerbis non factis renuntiant, cū dicat Apostolus Petrus, Quod & uos simili *1. Petri 3*
forma saluos fecit baptisma, nō carnis depositio sordiū, sed cōscientiæ bonæ interrogatio,
quam utiq; non habebant, de quibus dicitur, Seculo solis uerbis & non factis renūtiantes:
& tamen id agit increpans & arguens eos, ut aliquādo ambulent in uia Christi, & eius ami/
ci malint esse q̄ seculi. Cui si obtemperassent, & recte iam uiuere nō ut pseudochri *Mali non sunt mem*
stiani, sed ut uere Christiani cœpissent, nunquid eos iuberet denuo baptizari? Nō utiq;, sed *bra colūbæ. Ca. III*
hoc eius præstaret uera † conuersatio, ut sacramentū quod nō mutatis ualebat ad pernitiē, *al. conuersio.*

mutatis ualere inciperet ad salutem, quia nec isti ecclesiæ deuoti sunt, qui uidẽtur esse intus, C
& contra Christum uiuunt, id est, contra Christi mandata faciunt, nec omnino ad illam ec-
Eph. 5 clesiam pertinere iudicãdi sunt, quam sic ipse mundat lauacro aquæ in uerbo, ut exhibeat si
2. Retrac. 18 bi gloriosam ecclesiam non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi. Quòd
si in ista ecclesia non sunt, ad cuius membra non pertinent, non sunt in ecclesia de qua dici-
Cant. 6 tur, Vna est columba mea, una est matri suæ: ipsa est enim sine macula & ruga, aut asserat
qui potest, huius columbæ membra esse qui seculo uerbis, non factis renuntiãt. Interim ad
quod uidemus unde dictũ arbitror, qui sapit diem domino sapit: deus enim iudicat omnẽ
Rom. 14 & 8 diem. Secundum autem præscientiam qui nouit quos prædestinauerit ante mundi consti-
tutionem conformes fieri imaginis filij sui, multi etiam qui aperte foris sunt & hæretici ap-
pellãtur, multis & bonis catholicis meliores sunt. Quid enim sint hodie uidemus, quid cras
futuri sunt ignoramus, Et ideo quidem apud quem sunt præsentia quæ uentura sunt, etiam
quod futuri sunt iam sunt, Nos autem secundũ id quod in præsenti est cuiq; hominũ quæ-
Can. 6 rimus utrum in illis ecclesiæ mẽbris, quæ una columba dicta est, & spõsa Christi sine macu-
Eph. 5 *2. Retract. ca. 18* la & ruga, hodie deputandi sint, de quibus dicit Cyprianus in epistola quam cõmemoraui,
quòd uiam domini nõ tenerent, nec data sibi ad salutẽ cœlestia mandata reseruarent, quod
non facerent domini uoluntatem, patrimonij lucro studentes, superbiam sectantes, æmula-
tioni & dissentioni uacantes, simplicitatis & fidei negligentes, seculo solis uerbis & nõ factis
renuntiantes, unusquisq; sibi placentes, & omnibus displicentes. Quòd si eos in suis mẽbris
nec illa columba cognoscit: & talibus si in eadẽ peruersitate permanserint dicturus est deus,
Matth. 7 Non noui uos, discedite à me qui operamini iniquitatem, uidentur esse in ecclesia sed non
sunt, imò & contra ecclesiam faciunt. Quomodo ergo baptismo ecclesiæ baptizare possunt,
al. cõuersatione. quod nec ipsis prodest nec accipientibus, nisi intrinsecus uera† cõuersione mutent, ut ipsum
sacramentum quod eis accipientibus non proderat, quando seculo uerbis non factis renun
tiabant, prodesse incipiat, cum & factis cœperint renuntiare: ita & illi quorum est aperta se- D
Baptismus ubique paratio, quia in membris illius columbæ, nec hi nec illi sunt hodie, sed aliqui eorum fortasse
Christi est, Ca. IIII futuri sunt. Non itaq; hæreticorum baptisma acceptamus, quando post eos nõ ba
ptizamus, sed quod Christi esse cognoscimus etiã in malis hominibus, siue aperte foris, siue
intus occulte separatis, illis in ea re in qua deuiabãt correctis, debita ueneratiõe suscipimus.
Sicut autẽ urgeri uideor cum mihi dicitur, ergo hæreticus dimittit peccata: sic & ego urgeo
cum dico, ergo qui cœlestia mãdata nõ seruat, auarus, raptor, fœnerator, inuidus, uerbis nõ
factis seculo renũtians dimittit peccata. Si per uim sacramẽti dei, sicut & ille ita & ille. Si per
meritũ suum, nec ille nec ille. Illud enim sacramentum & in malis hominibus Christi esse co
gnoscitur: in corpore autem unicæ columbæ, incorruptæ, sanctæ, pudicæ, non habentis ma-
Eph. 5 culam aut rugam, nec ille nec ille inuenitur. Et quomodo accipienti non prodest baptismus,
2. Retrac. 18 ei qui seculo uerbis non factis renuntiat: sic non prodest ei qui in hæresi uel schismate bapti
zatur, utriq; autem correcto prodesse incipit, quod ante non proderat, sed tamen inerat. Ba
ptizatus ergo in hæresi non fit templum dei: nũquid tamen ideo pro baptizato non haben
dus est? Nam nec auarus intus baptizatus fit templum dei, si auaricia non recesserit. Qui
1. Cor. 6 enim fiunt templum dei, possident utique regnum dei. Apostolus autem dicit inter multa,
Cyprianus in epist. Neq; auari neq; rapaces regnum dei possidebunt. Auariciã quippe idolorum seruituti alio
65 ad Antonianũ. loco idem Apostolus comparat, Et auaricia, inquit, quæ est idolorum seruitus. Quem sen-
sum idem Cyprianus sic exaggerauit in epistola ad Antonianũ, ut eorum peccata qui tem-
pore persecutionis propter libellos se purificaturos professi erant, auaris computare nõ du
bitaret, Si ergo in hæresi baptizatus in nomine sanctæ trinitatis, tamen non fit templũ dei
si ab hæresi non recesserit, quomodo in auaricia in eodem nomine baptizatus fit templum
2. Cor. 6 dei si ab auaricia non recedat, quæ est idolorum seruitus? Nam & hoc idem Apostolus di
cit, Quæ compositio templo dei cum idolis? Non ergo de nobis quæratur cuius templum
fiat, quem dicimus templum dei non fieri. Nec tamen ideo non baptizatur, nec eius error
immundus

A immundus efficit,ut non sit sanctum sacramentum quod accepit uerbis Euangelicis conse
cratum:sicut nec illius auaricia,quæ est idolorum seruitus & magna immundicia potest effi
cere,ut non sit sanctum baptisma quod accepit:etiam si ab alio auaro similiter per eadē uer/
ba Euangelica baptizetur. Proinde,inquit,frustra quidam qui ratione uincuntur, *Comparatio hære/sis & auariciæ. Caput V*
consuetudinem nobis obijciunt,quasi consuetudo maior sit ueritate:aut nō id sit in spiritali *Dist.8 cap.frustra.*
bus sequendum,quod in melius fuerit à spiritu sancto reuelatum.Hoc planè uerū est, quia
ratio & ueritas consuetudini præponenda est. Sed cum consuetudini ueritas suffragatur,ni *Dis.8 cap. consuetudo.*
hil oportet firmius retineri. Deinde sequitur & dicit, Ignosci enim,inquit,potest simpliciter
errāti,sicut de seipso dicit Apostolus Paulus, Qui prius fui blasphemus & persecutor & in/ *1.Tim.1*
iuriosus,sed misericordiam merui,quia ignorans feci.Post inspirationē uero & reuelationē
factā qui in eo q̄ errauerat perseuerat, prudēs & sciens sine uenia ignorātiæ peccat.Præsum
ptione enim atque obstinatione quadam nititur,cum ratione superetur. Hoc uerissimū est,
longe grauius esse peccatum eius qui sciens, quàm eius qui nesciens peccauerit. Et ideo uir
sanctus Cyprianus, non solum doctus, sed etiam docilis,quod in laude episcopi quem de/ *Ad Titum 1*
signat Apostolus sic intellexit ipse, ut diceret etiam hoc in episcopo esse diligendum,non so
lum ut scienter doceat, sed etiam patienter discat:non dubito quòd si istam quæstionem in
ecclesia diu multumq́ue uersatam cum uiris sanctissimis doctissimisque tractaret, per quos
postea factum est, ut antiqua illa consuetudo etiam plenario concilio firmaretur, sine dubi
tatione demonstraret,non solum quàm doctus esset in his quæ firmissima ueritate percepe
rat,uerumetiam quàm docilis in his quæ minus aduerterat. Et tamen cum manifestissimū
sit, multo grauius peccare scientem quàm nescientem,uellem mihi aliquis diceret, si quis in
hæresim incurrat,nesciens quantum malum sit,& alius ab auaricia non recedat,sciens quan
tum malum sit, quis eorum sit peior? Possum etiam ita proponere, si alius nesciens in hæ/
resim irruat,& sciens alius ab idololatria non recedat,quia & Apostolus dicit,Auaricia quæ *Col.3*
B est idolorum seruitus, & ipse Cyprianus eandem sententiam non aliter intellexit, sicut di/ *Cyprianus in epist. ad Antonianū.*
xit ad Antonianum scribens, ubi ait,Nec sibi noui in hoc hæretici blandiantur,quòd se di
cant idololatris non communicare:quando sint & apud illos adulteri,& fraudatores qui te *Eph.5*
neantur idololatriæ crimine. Hoc enim scitote intelligentes, quia omnis fornicator,aut im/
mundus,aut fraudator quod est idololatria,nō habet hæreditatem in regno Christi & dei.
Et iterum,Mortificate itaque membra uestra quæ sunt super terram, fornicationē,immun/ *Col.3*
diciam & concupiscentiam malam, & auariciam, quæ est idolorum seruitus, Quæro ergo
quis peccet grauius,qui nesciens in hæresim incurrerit, an qui sciēs ab auaricia,id est,ab ido
lolatria non recesserit? Secundum quidem illam regulam qua peccata scientium peccatis
ignorantiæ præponuntur, auarus cum scientia uincit in scelere. Sed ne forte hoc fiat,facit in
hæresi sceleris ipsius magnitudo, quod facit in auaricia scientis admissio, ut hæreticus ne/
sciens auaro scienti coæquetur, qnāquam non hoc uideatur ostendere testimonium,quod
ipse ex Apostolo posuit. Quid enim in hæreticis nisi blasphemias detestamur? Volens au *Cyprianus in epist. ad Iubaianum.*
tem demonstrare ad facilitatem ueniæ ignorantium peccata, posuit ex Apostolo ubi ait,
Qui prius fui blasphemus & persecutor & iniuriosus, sed misericordiam dei cōsecutus sum, *1.Timot.1*
quia ignorans feci. Sed si possunt,ut dixi, amborum peccata æqualiter appendantur,igno
rantis blasphemia & scientis idololatria, & eadem sententia iudicentur, ille qui Christum
quærendo in uerisimilem sermonē falsitatis incurrit,& ille qui sciens Christo resistit loquen
ti per Apostolum, Qoniam omnis fornicator aut immundus aut auarus, quod est idolo/ *Eph.5*
rum seruitus,non habet hæreditatē in regno Christi & dei,cur in illo baptismus & Euange
lica uerba improbantur, in isto autem approbantur,cum ab illius columbæ membris uter/
que inueniatur alienus? An quia ille foris apertus litigator est,ne intromittatur,iste uero in/
tus callidus assentator,ne foras proijciatur. Quod autem ait, Nec quisquam di/ *Cōsuetudo cedit ueritati discussæ. Caput VI*
cat quod accepimus ab Apostolis, hoc sequimur, quando Apostoli non nisi unam ecclesiā
tradiderunt, & baptisma unum,quod non nisi in eadem ecclesia sit cōstitutum: non me tan

tum mouet ut baptiſmum Chriſti etiam apud hæreticos inuentũ audeam reprobare: ſicut etiam ipſum Euangelium cum apud eos inuenio, neceſſe eſt ut approbem quamuis eorum deteſter errorem. Quantum me mouet fuiſſe quoſdam etiam ſancti Cypriani temporibus, qui conſuetudinem illam contra quam fiebant Africana concilia, de qua & ipſe paulo ante dixit, Fruſtra quidam quia ratione uincuntur, conſuetudinem nobis opponunt, diceret ab Apoſtolis traditam. Nec inuenio cur iſtam conſuetudinem improbent, quæ poſt Cyprianum etiam plenario totius orbis concilio confirmata eſt, tam robuſtam, & ante idem Cyprianus inuenerit, ut cum eius mutandæ cauſa autoritatem quam ſequeretur uir tanta ſcientia præditus quæreret, non niſi in Africa ſola factum paucis ante ſe annis Agrippini concilium reperiret. Quod cum ſibi aduerſus totius orbis morem non ſufficere cerneret, has rationes arripuit, quas modo nos antiquitate ipſius conſuetudinis, & plenarij poſtea concilij autoritate firmati, diligentius cõſyderantes, ueri potius ſimiles quàm ueras eſſe inuenimus, quæ illi ueræ uiſæ ſunt in obſcuriſſima quæſtione laborãti, & de remiſſione peccatorum fluctuanti, utrum in baptiſmo Chriſti poſſit non fieri, & utrum poſſit apud hæreticos fieri, ubi ſi minus ei aliquid reuelatum eſt, ut magnitudo charitatis eius qua unitatem non deſeruit probaretur, nõ ideo quiſquam tantis eius firmamentis meritiſq; uirtutum, & tantæ copiæ gratiarum debet ſe audere præponere, quia uniuerſalis concilij admonitus firmitate, uidet aliquid quod ille non uidet, quia plenarium de hac re concilium nondum habebat eccleſia, Sicut nec Petri Apoſtoli meritis quiſquam tam inſanus eſt ut ſe præponat, quia Pauli Apoſtoli edoctus litteris, & ipſius iam eccleſiæ conſuetudine roboratus, non cogit gentes iudaizare, quod Petrus aliquando coegerat. Non ergo inuenimus ab Apoſtolis aliquem, cum apud hæreticos baptizatus eſſet, in eodem baptiſmo admiſſum eſſe & communicaſſe. Sed neq; hoc inuenimus, ab hæreticis aliquem uenientem, qui apud illos fuerit baptizatus, ab Apoſtolis denuo baptizatum. Sed illa conſuetudo quam etiã tunc homines ſurſum uerſus reſpicientes non uidebant à poſterioribus inſtitutam recte ab Apoſtolis tradita creditur. Et alia multa ſunt quæ longum eſt repetere.

Diſ. 8 cap. fruſtra.

Gal. 2

Mali intus & mali foris. Caput VII

Cyprianus in epiſt. ad Iubaianum.

Quapropter ſi nonnihil dicebant quibus id quod ei uiſum eſt, uolens perſuadere Cyprianus ait, Nec quiſquam dicat quod accepimus ab Apoſtolis, hoc ſequimur, quanto robuſtius nunc dicimus, quod eccleſiæ conſuetudo ſemper tenuit, quod hæc diſputatio diſſuadere non potuit, & quod plenarium concilium confirmauit, hoc ſequimur. Huc accedit, quia bene perſpectis ex utroq; latere diſputationis rationibus & ſcripturarum teſtimonijs, poteſt etiam dici, quod ueritas declarauit, hoc ſequimur. Nam reuera illud quod quidã Cypriani diſputationibus opponebãt quod Apoſtolus ait, Veruntamen omnimodo, ſiue per occaſionem, ſiue per ueritatem Chriſtus annuntietur, recte Cyprianus refellit, oſtendens ad cauſam hæreticorũ non pertinere, quoniam de his dicebat Apoſtolus, qui cum maleuola inuidia, ſua quærentes interius uerſabantur, Chriſtum quidem annũtiabant, ſicut ſe habet ueritas qua Chriſto credimus, ſed nõ eo animo quo à bonis Euangeliſtis illius columbæ filijs annuntiabatur. Neque enim de hæreticis, inquit, aut de eorũ baptiſmo loquebatur in epiſtola ſua Paulus, aut aliquid quod ad hãc rem pertinere potuiſſet loquebatur. Loquebatur de fratribus ſiue inordinate & contra eccleſiæ diſciplinam ambulantibus, ſiue Euangelicam ueritatem de dei timore ſeruantibus, & quoſdam ex eis poſuit uerbum dei conſtanter atque intrepide locutos, quoſdam uero in inuidia & diſſenſione uerſatos, quoſdam ſeruaſſe circa ſe beneuolam charitatem, alios uero habuiſſe maleuolam diſſenſionem: ſe tamen omnia patienter ſuſtinere, dummodo ſiue in ueritate, ſiue per occaſionem nomen Chriſti quod Paulus prædicabat, ad plurimorum noticiam perueniret, & noua adhuc ac rudis ſermonis ſeminatio loquentium prædicatiõe crebreſceret. Porrò aliud eſt eos qui intus in eccleſia ſunt in nomine Chriſti loqui, aliud eos qui foris ſunt & contra eccleſiam faciunt, in nomine Chriſti baptizare. Hæc uerba Cypriani admonere nos uidentur, ut diſtinguamus inter eos qui mali foris ſunt, & eos qui intus mali ſunt, & illos de quibus dicit Apoſtolus, quòd Euangelium non caſte & per inuidiam

Phil. 1

diam annuntiarent,intus fuisse dicit,& uerum dicit.Hoc tamen puto me non temere dicere,
A si foris nemo potest habere aliquid quod Christi est,nec intus quisquam potest aliquid ha
bere quod diaboli est. Si enim hortus ille clausus potuit habere spinas diaboli, cur non &
extra hortum potuit manere fons Christi? Si autem non potuit,unde in his qui intus erāt
etiā ipsius apostoli Pauli tēporibus tantum malū inuidiæ & maleuolæ dissensionis? Hæc
enim uerba Cypriani sunt. An forte inuidia & maleuola dissensio paruum malum est?
Quomodo ergo isti erant in unitate, qui non erant in pace? Vox enim non mea aut ali-
cuius hominis sed ipsius domini, nec per homines sonuit, sed per angelos nato Christo,
Gloria in excelsis deo,& in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Quod utiq; nato in ter- *Lucæ 2*
ris Christo nō sonaret ore angelico,nisi deus hoc uellet intelligi,eos esse in unitate corporis
Christi,qui sunt in pace Christi. Eos autem esse in pace Christi qui sunt bonæ uoluntatis.
Porrò sicut in beneuolentia bona uoluntas, sic in maleuolentia mala uoluntas est.

Iam uero ipsa inuidia quæ non potest esse nisi maleuola, quantū malum est, nō quæ- *Inuidiæ malum. Caput VIII*
ramus alios testes, sufficit nobis ipse Cyprianus,per quē tam multa de zelo & liuore domi
nus ueracissima intonuit,& salubria præcepit.Legamus ergo epistolā Cypriani de zelo & li
uore, & uideamus quantū malum sit inuidere melioribus,cuius mali originem ab ipso dia-
bolo extitisse memoriter docet. Zelari,inquit, quod bonum uideas, & inuidere meliori- *Cyprianus epist. 18 de zelo & liuore.*
bus,leue apud quosdam & modicum crimē uidetur fratres dilectissimi.Deinde paulopost,
cum eius mali caput atq; originem quæreret, Hinc diabolus,inquit,inter initia statim mun
di, & periit primus & perdidit. Et paulopost,Quale malum est, inquit, fratres dilectissimi,
quo angelus cecidit,quo circumueniri & subuerti alta illa & præclara sublimitas potuit,quo
deceptus est ipse qui decepit? Exinde inuidia grassatur in terris, dum liuore periturus ma
gistro perditionis obsequitur, dum † diabolum qui zelat imitatur, sicut scriptum est, Inui- *al. zabulum.*
dia autem diaboli mors intrauit in orbem terrarum, Imitantur ergo illum qui sunt ex par- *Sap. 2*
te eius. Hæc uerba Cypriani in epistola populis nota, quàm uera,quàm fortia sint reco-
B gnoscimus. Vere decuit Cyprianum de zelo & liuore, & arguere grauiter & monere,à quo
tam mortifero malo cor eius penitus alienatum, tanta charitatis abundantia comproba-
uit,qua uigilantissime custodita, cum collegis suis non maleuole de baptismo diuersa sen-
tientibus,nec ipse maleuola contentione,sed humana tentatione aliter sapiens, quod ut illi
deus in charitate perseueranti cum uellet postea reuelaret,in communionis unitate perman *Phil. 5*
sit, aperte dicens.Neminem iudicantes,neque à iure communionis aliquem si diuersum sen *Cyprianus in concilio Carthaginensi.*
serit amouentes, Neque enim quisquam nostrum episcopum se esse episcoporum consti-
tuit, aut tyrannico terrore ad obsequendi necessitatem collegas suos adegit.

Et in fine huius capituli. Hæc tibi breuibus,inquit, pro nostra mediocritate rescripsi- *Zizania toleranda. Caput IX*
mus frater charissime, nemini præscribentes aut præiudicantes, quo minus unusquisq; epi-
scoporum quod putat faciat,habens arbitrii sui liberam potestatem,nos quantum in nobis
est,propter hæreticos cum collegis & coëpiscopis nostris non contendimus, cum quibus di
uinam concordiam & dominicam pacem tenemus, maxime cum & Apostolus dicat, Si *1. Cor. 11*
quis autem putauerit contentiosus esse,nos talem consuetudinem non habemus,neque ec-
clesia dei, Seruatur à nobis patienter & leniter charitas animi, collegii honor, uinculum fi
dei,concordia sacerdotii.Propter hoc etiam libellum hunc de bono patientiæ quantum ua
luit nostra mediocritas, permittente & inspirante domino perscripsimus, quem ad te pro
mutua dilectione transmisimus. Hac ille charitatis patientia tolerauit,non solum in obscu-
ra quæstione bonos collegas non maleuole aliud sentientes, sicut & ipse toleratus est, do-
nec processu temporis saluberrima consuetudo, quando deus uoluit etiam declarata uerita
te plenario concilio firmaretur,sed etiam malos manifestos sibiq; notissimos, qui non ob-
scuritate quæstionis aliter sapiebant, sed perditæ uitæ moribus contra quam prædicabant,
sicut dicit de illis Apostolus, Qui prædicas non furandum furaris: de talibus enim & iste *Rom. 2*

sui temporis episcopis suis collegis & secum in communione manentibus in epistola sua dicit, Esurientibus in ecclesia fratribus habere argentum largiter uelle, fundos insidiosis fraudibus rapere, usuris multiplicantibus fœnus augere. Hic enim nulla est quæstionis obscuritas, aperte scriptura clamat, Neque auari neque rapaces regnum dei possidebunt, Et qui pecuniam suam non dedit ad usuram, Et omnis fornicator & immundus & auarus, quod est idolorum seruitus, non habet hæreditatem in regno Christi & dei. Tales ergo auaros ille, ut non solum sua cupiditate thesaurizarent, sed & aliena fraudulenter eriperent, tales idololatras sicut & ipse intelligit atque conuincit, non utiq; argueret nisi nosset. Neque enim aduersus coëpiscopos suos falsum testimonium diceret: & tamen eos propter Christum qui pro infirmis mortuus est, ne ante tempus eradicatis zizanijs simul eradicaretur & triticum, paternæ & maternæ charitatis uisceribus tolerauit, imitatus utique Paulum Apostolum, qui maleuolos & inuidos sibi, eadem circa ecclesiam charitate sustinuit. Sed tamen quia inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum, & imitantur illum qui sunt ex parte illius, non per illud quod à deo creati sunt, sed per illud quod à seipsis peruersi sunt, sicut commemorat ipse Cyprianus, quia & diabolus antequam esset diabolus, angelus fuit & bonus fuit, unde sunt in unitate Christi qui sunt ex parte diaboli? Proculdubio, sicut ipse dominus ait, Inimicus homo hoc fecit qui superseminauit zizania. Sicut ergo intus quod diaboli est arguendum est, sic & foris quod Christi est agnoscendum est. An extra unitatem ecclesiæ Christus non habet sua, & in unitate ecclesiæ habet sua diabolus? Hoc fortasse de hominibus dici potest, ut sic extra communionem ecclesiæ non habeat deus aliquem suorum, sicut inter angelos sanctos non habet diabolus aliquem suorum. Ecclesiæ uero huic quæ adhuc carnis mortalitatem portat, quamdiu peregrinatur à domino, licuerit diabolo miscere zizania, hoc est malos homines, & hoc permissus sit propter ipsius ecclesiæ peregrinationem, ut requies illius patriæ qua sancti angeli perfruuntur desideraretur ardentius, de sacramentis autē dici non potest hoc, Sicut enim ea possunt habere atque tractare, non ad salutem, sed ad pernitiem suam, in qua igni destinata sunt interiora zizania: sic & exteriora zizania quæ ab interioribus recedentibus acceperunt, quia recedentia non amiserunt. Quod sine dubio manifestatur cum redeuntibus nō restituitur, quando forte aliquis ex eis ipsis qui recesserant reuertuntur. Nec quisquam dixerit, Quid enim frumenti habent zizania? Si enim hoc ita est, & intus & foris ad hoc duntaxat par conditio est. Neque enim in zizanijs exterioribus non inueniuntur, grana frumenti, & in interioribus inueniuntur. De sacramentis autem cum quæritur, non utrum habeant aliquid frumenti zizania quæritur, sed utrum habeāt aliquid zeli: & exterioribus enim & interioribus zizanijs cum ipso tritico est pluuia communis, quæ cœlestis & dulcis est ipsa, etiam si ex ea zizania steriliter crescunt, Sic & euangelicum Christi sacramentum diuinum & suaue est, neque propter eorum sterilitatem quos etiam foris compluit improbandum.

Cyprianus in epistola de lapsis. 1. Cor. 6 Psal. 14 Eph. 5 Matth. 13 Phil. 1 Sap. 2 Matth. 13 2. Cor. 5

Quod rectū est nō tollitur, nec intus nec foris. Caput X

Dixerit aliquis, interiora zizania facilius in frumentum cōuerti, Concedo ita esse, Sed quid hoc pertinet ad baptismum iterandum? Nunquid si forte aliquis ab hæreticis conuersus, conuersionis suæ tempore ac facilitate præuenerit eum, qui tardius intus à malicia corrigitur & mutatur, ei non est iterandum baptisma, & illi qui præuentus est ab eo qui ex hæreticis uenit, quia tardius correctus est iterandum est? Nihil ergo ad rem pertinet de qua nunc quæstio est, quis serius se tardiusue conuertat à propria peruersitate, ad rectitudinem fidei, uel spei uel charitatis. Etsi enim interiores mali facilius possunt boni fieri: aliquando tamen & de numero exteriorum quidam quosdam interiores conuersatione præueniunt, & illis in sterilitate manentibus unitati reconciliati, fructum afferunt cum tolerantia siue tricenum, siue sexagenum, siue centenum. Aut si zizania sola dicenda sunt, quæ usq; in finem in maligno errore perdurant, & foris multa frumenta sunt, & intus multa zizania, At enim peiores sunt exteriores quàm interiores mali. Magna quidem quæstio est, utrum peior fuerit

A rit Nicolaus exterior iam, q̄ Simon adhuc interior, quia ille hæreticus, iste magus. Quod *Act.6 & 8*
si ipsa diuisio, quia uiolatæ charitatis certissimum indicium est, grauius habetur malum,
concedo ita esse. Sed multi amissa charitate propterea non exeunt foras, quia secularibus *Phil.2*
emolumentis tenentur, & sua quærentes, non quæ Iesu Christi, non à Christi unitate, sed à
suis commodis nolunt recedere. Vnde dictum est in laude charitatis, non quærit quæ sua *1.Cor.13*
sunt. Nunc ergo quæritur, quomodo poterant homines ex parte diaboli pertinere ad eccle *Eph.5*
siam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid eiusmodi, de qua etiam dictum est, *2.Retrac.18*
una est columba mea. Quod si non possunt, manifestum est eam inter alienos gemere, & *Cant.6*
intrinsecus insidiantes, & extrinsecus oblatrantes. Tales tamen etiam intus & accipiunt ba-
ptismum & habent, & tradunt sanctum per seipsum, nec ulla ex parte illorum malignita-
te uiolatur, in qua in finem usque perdurant. Quocirca nos idem beatus Cyprianus docet
per seipsum considerandum esse baptismum uerbis Euangelicis, sicut accepit ecclesia con-
secratum, non adiuncta neque permixta ulla peruersitate atque malicia, siue accipientium
siue tradentium, quando quidem utrunque nos ipse admonet, & intus fuisse quosdam non
seruantes beneuolam charitatem, sed in inuidia & maleuola dissensione uersatos. De qui- *Cyprianus in epist.*
bus Paulus Apostolus locutus est, & ex parte diaboli esse inuidos, sicut in epistola quā de *de zelo & liuore.*
zelo & liuore scripsit apertissima uoce testatur. Quamobrem cum manifestum sit fieri pos-
se, ut in eis qui sunt ex parte diaboli: sanctum tamen sit sacramentum Christi, non ad salu-
tem sed ad iudicium eorum, non solum si post acceptum baptismum peruertantur, sed etiā
si tales accipiant, sicut idem Cyprianus ostendit, seculo solis uerbis & non factis renuntian
tes: nec ideo si correcti postea fuerint, illud quod peruersi acceperant, iterandum est. Quan
tum arbitror iam claret, & liquet in ista quæstione de baptismo non esse cogitandum quis
det sed quid det, aut quis accipiat sed quid accipiat, aut quis habeat sed quid habeat. Si em̄
homines ex parte diaboli, & ideo nequaquam ad columbam unicam pertinentes, possunt
B tamen accipere & habere & dare baptismi sanctitatem, nullo modo sua peruersitate uiola-
tam, sicut ex ipsius Cypriani litteris admonemur, ut quid tribuimus hæreticis aliena, ut q̄d
dicimus eorum esse quod Christi est, ac nō potius in eis & imperatoris nostri signa cogno-
scimus, & desertorum facta emendamus? Quapropter aliud est quidem, sicut dicit sanctus
Cyprianus, eos qui intus in ecclesia sunt in nomine Christi loqui, aliud eos qui foris sunt, &
contra ecclesiam faciunt, in nomine Christi baptizari. Sed & multi qui intus sunt cōtra eccle
siam faciunt male uiuendo, & in suā uitam infirmas animas traducēdo, & nōnulli qui foris
sunt in Christi nomine loquuntur, nec operari quæ Christi sunt, sed foris esse prohibentur,
quando eos ut sanentur uel corripimus uel arguimus uel hortamur, Nam & ille foris erat *Lucæ 9*
qui cum discipulis non sequebatur, & in nomine Christi expellebat dæmonia, quod domi *Marci 9*
nus ne prohiberetur admonuit, quamuis utique in quo saucius erat curandus esset, illis uer- *Matth.12*
bis domini ubi ait, Qui nō est mecum aduersum me est, & qui mecum non colligit spargit.
Et foris ergo fiunt aliqua in nomine Christi, non contra ecclesiam, & intus ex parte diaboli *Caput XI*
contra ecclesiam. Quid quod etiam mirum est, quod accidere posse inuenit qui *Gal.2*
diligenter aduertit, quosdam salua charitate docere aliquid inutile, sicut Petrus gentes coge
bat Iudaizare, sicut ipse Cyprianus hæreticos denuo baptizari. Vnde talibus bonis mem *Phil.3*
bris in chariate radicatis, & in aliquo non recte ingredientibus dicit Apostolus, Si quid
aliter sapitis, id quoque uobis deus reuelabit, Et quosdam rursus sine charitate docere ali- *Matth.23*
quid salubre, de qualibus dominus dicit, Cathedram Moysi sedent, quæ dicunt facite,
quæ autem faciunt nolite facere, dicunt & non faciunt. Vnde & Apostolus de illis inuidis *Phil.1*
& maleuolis, Christianam tamen salutem annuntiantibus, Siue occasione, inquit, siue ue-
ritate Christus annuntietur, Quapropter & intus & foris peruersitas hominum corri-
genda est, diuina uero sacramenta & eloquia non hominibus tribuenda. Non itaq; pa-
trocinatur hæreticis qui non eis tribuit, quod & si apud eos, non tamen ipsorum esse co-

gnoscit. Non nos concedimus hæretico baptismum, sed illius baptismum de quo dictum est, Hic est qui baptizat, ubicunque inuenerimus agnoscimus. Perfidus autem & blasphemus si in perfidia & blasphemia permanserit, nec extra ecclesiam nec intra ecclesiam remissionem accipit peccatorum: aut si propter uim sacramenti ad punctum temporis accipit, & foris & intus eadem uis operatur, sicut uis nominis Christi expulsionem dæmonum foris etiam operabatur. At enim inuenimus Apostolos in omnibus epistolis suis execrari & detestari hæreticorum sacrilegam prauitatem: ita ut dicant sermonem eorum sicut cancer serpere. Quid enim & illos qui dicebant, Manducemus & bibamus, cras enim moriemur? nónne corruptores morum bonorum per mala colloquia Paulus esse manifestat, continuo subiungens, Corrumpunt mores bonos colloquia mala: & tamen eos intus fuisse significauit cum ait, Quomodo dicūt quidam in uobis quia resurrectio mortuorum non est? Auaros autem ubi non detestatur? An uero quicquam dici potuit uehementius, quàm ut idolorum seruitus auaricia diceretur, sicut idem Apostolus posuit, Nec Cyprianus aliter intellexit, & litteris suis ubi opus erat inseruit: qui tamen confitetur suis temporibus in ecclesia fuisse non qualescunque auaros, sed raptores & fœneratores, nec quoslibet homines sed episcopos.

Ioan.1
De conse. dis 4 ca. nullus aūt.
2 Timot.2
Esaiæ 22
1. Cor.15
Col.3
Cyprianus in epist. de lapsis.

Baptismus & male datus & male acceptus p se bonus est. Caput XII

Quanquam & istos de quibus ait Apostolus, Sermo eorum sicut cancer serpit, uellem intelligere foris fuisse, sed Cyprianus ipse me non sinit. Cum enim ad Antonianum scribens ostenderet ante tempus ultimæ separationis iustorum & iniquorum, nullo modo esse propter commixtionem malorum ab ecclesiæ unitate recedendum, ubi declarat quàm sit sanctus, & illa quam meruit martyrij claritate dignissimus, ait, Quantus arrogantiæ tumor est, quāta humilitatis & lenitatis obliuio, & arrogantiæ suæ quanta iactatio, ut quis audeat aut facere se posse credat, quod nec Apostolis concessit dominus, ut zizania à frumento putet se posse discernere, aut quasi ipsi palàm facere, & aream purgare concessum sit, paleas conetur à tritico separare, cumq; Apostolus dicat, In domo autem magna, non solum sunt uasa aurea & argentea, sed & lignea & fictilia, contemnere & abijcere & damnare, quando non nisi in die domini uasa lignea diuini ardoris incendio concrementur, & fictilia ab eo cui data est ferrea uirga frangantur? Sic igitur arguens Cyprianus eos qui tanquam malorum consortium deuitantes, se ab unitate diruperant, ostendit magnam domum quam dixit Apostolus, ubi essent non solum uasa aurea & argentea, sed etiam lignea & fictilia, non se intellexisse nisi ecclesiam, ubi essent boni & mali, donec in fine sicut area uentilata purgetur. Quod si ita est in ipsa ecclesia, id est, in ipsa domo magna erant uasa in contumeliam, quorum sermo ut cancer serpebat. Nam cum de illis Apostolus loqueretur, hoc docuit, Et sermo, inquit, eorum ut cancer serpit, ex quibus Hymeneus & Phyletus, qui circa ueritatem errauerunt, dicentes resurrectionem iam factam esse, & fidem quorundam subuertunt, sed firmum fundamentum dei stat habens signaculum hoc, Nouit dominus qui sunt eius, & recedat ab iniquitate omnis qui nominat nomeń domini. In magna autē domo, nō solum uasa aurea sunt & argentea, sed & lignea & fictilia. Si ergo & isti quorum sermo ut cancer serpebat, tanquā uasa in contumeliam in domo magna erant, quam domū magnam ecclesiæ ipsius unitatē Cyprianus intelligit, nunquid istorū cancer baptismū Christi uiolabat? Ita ergo nec foris sicut nec intus quisquam qui ex parte diaboli est, potest uel in se uel in quoquā maculare sacramentum quod Christi est. Non itaq; dat remissam peccatorum sermo qui ut cancer serpit ad aures audientiū, sed cum baptisma uerbis Euangelicis datur, qualibet ea peruersitate intelligat ille per quē datur, uel ille cui datur, ipsum per se sanctum est propter illum cuius est. Et si quis per hominem peruersum id accipiens: non accipit tamen ministri peruersitatem, sed solam mysterij sanctitatem in bona fide & spe & charitate, unitati compaginatus ecclesiæ remissionē accipit peccatorū, nō per uerba sicut cancer serpentia, sed per Euangelica sacramenta de cœlesti fonte manātia. Si autem ipse qui accipit peruersus est, nec peruerso ad salutē prodest quod datur, & sanctum tamen in eo permanet quod

2. Timot.2
23. q. 4 ca. quātus.
Matth.13
Matth.3
2. Timot.2

C
D

A quod accipitur, nec ei si correctus fuerit iteratur Nulla itaq; participatio est iustitiæ Mali etiam noti to
& iniquitati, non solum quæ foris, sed etiam quæ intus sunt. Nouit enim dominus qui sunt lerātur. Cap. XIII
eius, & recedat ab iniquitate omnis qui inuocat nomē domini. Nulla etiam communio est 2. Cor. 6
luci & tenebris, nō solum quæ foris, sed etiam quæ intus sunt. Qui enim odit fratrem suum, 2. Timot. 2
ait Apostolus Ioannes, in tenebris est usque adhuc, Et utiq; illi oderant Paulum, qui inui- 1. Ioan. 2
diæ maleuolentia & dissensione Christum annūtiantes, arbitrabātur se tribulationem ex- Phil. 1
citare uinculis eius: quos tamen intus fuisse idem Cyprianus intelligit. Cum ergo non pos-
sint tenebræ illuminare, aut iniquitas iustificare, sicut idem dicit, quæro quemadmodū po
terant isti in ipsa intus ecclesia baptizare? Quæro quemadmodum uasa illa quæ non in ho
norem, sed in contumeliā domus magna continet, intra ipsam domum magnam possint
sanctificandis hominibus ministrare quod sanctum est, nisi quia illa sanctitas sacramen-
ti nec ab immundis pollui potest, siue cum per eos datur, siue cum ab eis qui corde & uita
in melius non commutantur accipitur? De quibus intus positis, ipse dicit, Seculo solis uer Cyprianus in
bis & non factis renuntiantes. Sunt ergo & intus hostes dei, quorum pectora obsedit spi- epistola.
ritus antichristi: & tamen gerunt spiritalia & diuina, quæ nec ipsis possunt quamdiu tales
sunt ad salutem prodesse, nec ipsi ea possunt sua immundicia maculare. Quod itaque di-
cit, nihil eis ad gratiam ecclesiasticam & ad salutem licere, qui spernentes & impugnantes
ecclesiam Christi, à Christo ipso aduersarij, ab Apostolis eius antichristi nominētur: sic ac-
cipiendum est, quia & foris & intus inueniuntur tales: separationem tamen eorum qui in-
tus sunt, ab illius columbæ perfectione atque unitate, non solum deus nouit in quibusdā,
sed etiam homines in quibusdam, quorum in manifesto pessimam uitam confirmatamq;
nequitiam intuentes, & eam præceptorum diuinorum regulis cōparantes, intelligunt quàm
multis zizanijs & paleis siue foris siue intus positis: sed tamen in fine apertissime separādis
dicturus est dominus, Recedite à me qui operamini iniquitatem, & ite in ignem æternum Matth. 7 & 25
B qui paratus est diabolo & angelis eius. De conuersione autem nullius desperan- Caput XIIII
dum est siue foris siue intus constituti, quamdiu patientia dei ad pœnitentiā adducit & ui- Rom. 2
sitat in uirga facinora eorum, & in flagellis peccata eorum. Hoc enim modo misericordiam Psal. 88
suam non dispergit ab eis, si & ipsi aliquando misereantur animæ suæ placentes deo. Sicut Eccli. 30
cum bonus qui perseuerauerit in finem hic saluus erit: sic malus siue foris siue intus, qui per- Matth. 10
seuerauerit usque in finem saluus non erit. Neque nos dicimus quòd ubicunque & quo-
modocunq; baptizati gratiam baptismi consequūntur, si gratia baptismi in ipsa salute in-
telligitur, quæ per celebrationem sacramenti confertur, sed hanc salutem multi nec intus cō
sequuntur, quamuis sacramentum quod per se sanctum est, eos habere manifestum sit. Re
cte itaque dominus nos admonet in Euangelio, ne consentiamus male suadentibus, & sub Matth. 24
Christi nomine ambulantibus, sed hi & intus & foris inueniuntur, quia nec foris exeunt ni-
si prius intus mali fuerint, & utique de uasis in domo magna positis dicebat Apostolus, Si 2. Timot. 2
quis aūt mundauerit semetipsum ab istiusmodi, erit uas in honore sanctificatū utile domi
no ad omne opus bonum semper paratum. Quomodo autem se quisque ab istiusmodi
mundare debeat, paulo superius ostendit dicens, Recedat ab iniquitate omnis qui nomi-
nat nomen domini, ne audeat in fine cum palea, siue quæ ante de area uolauit, siue quæ in
ultimo separanda est, Recedite à me qui operamini iniquitatem. Vnde apparet quidem si- Matth. 7
cut dicit sanctus Cyprianus, non ea statim recipienda & assumenda quæ iactantur in Chri
sti nomine, sed quæ geruntur in Christi ueritate. Sed non utiq; in Christi ueritate geritur,
fundos insidiosis fraudibus rapere, usuris multiplicantibus fœnus augere, seculo solis uer-
bis renūtiare, quæ omnia etiam intus geri, satis idoneus testis ipse declarat.

Iam uero quod multis uerbis prosequitur, non posse in Christo baptizari eos qui pa- De profectu eorū
trem Christi blasphemant, cum eos errore blasphemare manifestum sit, Non enim qui ac- qui infantes bapti-
cedit ad baptismum Christi aperte blasphemat patrem Christi, sed aliud q̄ ueritas docet zantur. Cap. XV
de patre Christi sentiendo blasphemare cōuincitur, iam satis ostendimus ad baptismum,
qui

qui uerbis Euangelicis consecratur, non pertinere cuiusquam uel dantis uel accipientis errorem, siue de patre, siue de filio, siue de spiritu sancto aliter sentiat, quàm cœlestis doctrina insinuat. Multi enim carnales & animales etiã intus baptizantur, cum aperte dicat Apostolus, Animalis autem homo non percipit ea quæ sunt spiritus dei, & percepto iam baptismo dicit eos adhuc animales esse. Secundum sensum autem carnalem non potest nisi de deo carnaliter sapere anima corporeis sensibus dedita. Vnde multi post baptismum proficientes, & maxime qui infantes uel pueri baptizati sunt, quanto magis intellectus eorum serenatur & illuminatur, dum interior homo renouatur de die in diem, priores suas opiniones, quas de deo habebant cum suis phantasmatibus ludificarentur, irrident, & detestantes atq; confitentes abijciunt. Nec tamen ideo non accepisse baptismum existimantur, aut talem baptismum accepisse dicuntur qualis fuit error ipsorum, sed in eis & sacramenti integritas honoratur, & mentis uanitas emendatur: etiam si confirmata, & fortasse multis contentionibus defensa coaluerat. Quapropter & hæreticus qui perspicue foris est, si baptismum illic Euangelicũ accepit, & non talem utique baptismũ accepit quali errore cæcatur, & propterea si respiciens uiderit relinquendum esse quod male tenuerat: non simul ei relinquendum est bonum quod acceperat, nec quia error illius improbandus est, propterea baptismus Christi in illo exufflandus est. Iam enim ex his quos intus contigit de deo falsa opinantes baptizari, satis elucet discernendam esse sacramenti ueritatem à male credentis errore, quamuis utrunque in homine uno ualeat inueniri, & ideo cum etiam foris in errore aliquo constitutus, uero tamen sacramento foris baptizatus ecclesiæ redditur unitati, sicut falsæ fidei uera succedit, non sic potest etiam uero baptismo uerus baptismus succedere, quia idem ipse sibi succedere nõ potest, quia nec decedere potest. Ad hoc ergo hæretici ad catholicam ueniunt, ut quod eorum malum est corrigatur, non quod bonum dei est repetatur.

2.Cor.2

2.Cor.4

C

Comparatio malorum. Caput XVI

Dicit aliquis, Nihil ne ergo interest, si duo in errore pari atq; malicia cõstituti sint nec uita & corde mutato, alius eorũ foris alius intus baptizetur? Fateor interesse. Ille enim peior est qui etiam foris baptizatur, nõ eo quòd baptizatur, sed eo quòd foris est. Est enim etiam ipsius diuisionis nec nullum nec paruum malum: si tamen ille qui intus baptizatur, nõ propter aliquod terrenum aut temporale commodum intus esse uoluit, sed quòd unitatem ecclesiæ toto orbe diffusæ, schismatũ cõcisionibus prætulit, Alioquin etiam ipse inter illos qui foris sunt deputandus est. Constituamus ergo duos aliquos isto modo, unum eorũ, uerbi gratia, id sentire de Christo quod Photinus opinatus est, & in eius hæresi baptizari extra ecclesiæ catholicæ cõmunionem, alium uero hoc idem sentire, sed in catholica baptizari, existimantẽ ipsam esse catholicã fidem. Istum nondũ hæreticũ dico, nisi manifesta sibi doctrina catholicæ fidei resistere maluerit, & illud quod tenebat elegerit, quod antequã fiat, manifestum est illum qui foris baptizatus est esse peiorem. Itaq; in hoc sola falsa opinio, in illo autem etiam ipsa diuisio corrigenda est, sed in neutro ipsorũ sacramenti ueritas repetenda. Quòd si quisquã idem sentiat quod illi, & esse nouerit hæresim ab unitate catholica separatam, ubi hoc docetur & discitur, sed alicuius secularis emolimenti causa in catholica unitate baptizari uoluerit, uel in ea baptizatus propter hoc exire inde noluerit, non solum separandus habẽdus est, uerumetiã tanto sceleratius quãto magis errori hæresis & diuisioni unitatis fallaciam simulationis adiungit. Quamobrem cuiusq; hominis prauitas, quanto periculosior & tortuosior est, tanto instantius & operosius corrigenda est. Nec ideo tamen si quid habet integrum, præsertim nõ suum sed dei propter prauitatem eius, uel nullum putandum est, uel eo modo uituperandum, uel eius prauitati tribuendum, ac non illius largitati, qui etiam fornicanti à se animæ, & eunti post amatores suos dedit panem suum, & uinum suum & oleum suum, & alia uel alimenta uel ornamenta, quæ nec à seipsa nec ab eius amatoribus ei sunt, sed ab illo qui eam miserans ubique uoluit ad quem redeat admonere.

D

Martyrium extra ecclesiã. Ca. XVII

Nunquid potest, inquit, uis baptismi maior esse aut potior q̃ confessio, quàm passio, ut quis coram hominibus Christũ confiteatur & sanguine suo baptizetur? Et tamẽ, inquit,

A neq; hoc baptisma hæretico prodest, si quamuis Christum confessus extra ecclesiã fuerit occisus, quia charitatem non habuisse conuincitur, de qua Apostolus dicit, Et si tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Quòd si propter hoc quia charitas deest, passio nihil prodest, nec illis prodest quos inuidia intus & maleuolẽtia sine charitate uiuere Paulus dicit, Cyprianus exponit: & tamẽ uerũ baptisma possunt & accipere & tradere, Salus, inquit, extra ecclesiã nõ est, quis negat? Et ideo quæcunq; ipsius ecclesiæ habentur, extra ecclesiam non ualẽt ad salutem. Sed aliud est non habere, aliud nõ utiliter habere. Qui non habet, est baptizandus ut habeat: qui autem non utiliter habet, ut utiliter habeat corrigendus. Nec adultera est aqua in baptismo hæreticorum, quia nec ipsa creatura quã deus condidit mala est, nec uerba Euangelica in quibuslibet errantibus reprehendenda sunt, sed error in quo adultera est anima, & si à legitimo uiro sacramẽti habeat ornamentũ. Potest igitur nobis & hæreticis baptisma esse commune, cum quibus potest & Euangelium esse commune, quamuis à fide nostra error distet illorum, siue aliud de patre uel de filio uel de spiritu sancto sentiant quàm ueritas habet, siue ab unitate præcisi non colligant cum Christo sed spargant, quia potest nobis si frumenta dominica sumus, etiam intus cum auaris, cum raptoribus, cum ebriosis, & cæteris eiusmodi pestibus, de quibus dicitur, regnum dei non possidebunt, & baptismatis sacramentum esse commune: & tamen uitia quibus à regno dei separantur non esse communia.

1. Cor. 13

Augustinus.

Altera cõparatio. Caput XVIII

Gal. 5

Neq; enim de solis hæresibus dicit Apostolus, Quoniam qui talia agunt, regnum dei non possidebunt. Sed non pigeat paululũ aduertere quæ simul enumerauerit, Manifesta, inquit, sunt opera carnis, quæ sunt, fornicationes, immundiciæ, luxuriæ, idolorum seruitus, ueneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, hæreses, inuidiæ, ebrietates, comessatiões, & his similia, quæ prædico uobis sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum dei non possidebunt. Constituamus ergo aliquem castum, continentem, non auarum, non idolis seruientem, hospitalitatem indigentibus ministrantem, non cuiusquam inimicũ, non cõtentiosum,
B patientẽ, quietũ, nullum æmulantem, nulli inuidentem, sobrium, frugalem, sed hæreticũ, nulli utique dubium est propter hoc solum quòd hæreticus est, regnum dei non possessurum. Cõstituamus alium fornicatorem, immũdum, luxuriosum, auarum, uel etiam apertius idolis deditum, ueneficum, discordiosum, contentiosum, æmulum, animosum, seditiosum, inuidum, ebriosum, comessatorem sed catholicum, nunquid propter hoc solum quòd catholicus est, regnum dei possidebit, agens talia de quibus sic concludit Apostolus, quæ prædico uobis sicut prædixi, quoniam qui talia agunt regnũ dei non possidebunt? Si hoc dicimus, nosipsos seducimus, Nam sermo dei non nos seducit, qui nec tacet nec parcit, nec ulla adulatione nos decipit. Ideo quippe & alibi dicit, Hoc aũt scitote cognoscentes, quoniã omnis fornicator aut immundus, aut auarus, quod est idolorũ seruitus, nõ habet hæreditatẽ in regno Christi & dei, Nemo uos seducat inanibus uerbis. Non est ergo quod de sermone dei conqueratur, Dicit omnino, & aperte ac libere dicit, eos qui male uiuũt, ad regnũ dei nõ ptinere.

Eph. 5

Vnũ etiam crimen excludit à regno dei. Caput XIX

1. Cor. 6

His igitur omnibus uitijs circumseptum catholicum non adulemur, nec ei quia Christianus catholicus est, impunitatẽ quam scriptura diuina non promittit, promittere audeamus. Nec si aliquid unũ habeat ex his quæ dicta sunt, debemus ei societatem supernæ illius patriæ polliceri. Ad Corinthios enim singula enumerat, in quibus singulis subauditur, q; regnum dei nõ possidebunt, Nolite, inquit, errare, neq; fornicatores, neq; idolis seruiẽtes, neq; adulteri, neq; molles, neq; masculorũ concubitores, neq; fures, neq; auari, neq; ebriosi, neque maledici, neq; rapaces regnum dei possidebunt. Non ait, qui hæc omnia uitia simul habuerint, regnum dei non possidebunt, sed neq; illi neq; illi, ut singulis hoc subaudias, quòd nulli eorum regnum dei possidebunt. Sicut ergo hæretici regnum dei non possidebunt: sic auari regnum dei non possidebunt. Nec dubitandum est quidem ipsas pœnas quibus cruciabuntur qui regnum dei non possidebũt pro diuersitate criminum esse diuersas, & alias alijs acriores, ut in ipso igne æterno pro disparibus põderibus peccatorum sint disparia tormenta pœna-

Matth.11 ta pœnarum. Neq; enim frustra ipse dominus dicit, Tolerabilius erit Sodomis quàm uobis in die iudicij. Sed tamen ad non possidendum regnum dei, tantundem ualet ex uitijs illis quod elegeris mitius, quantum uel plura uel unum quod perspexeris grauius. Et quia illi possessuri sunt regnum dei, quos ad dexteram constituet ille iudex, nec eis qui ad dexteram constitui non merebuntur, aliquid aliud quam ad sinistrã esse remanebit, nulla reliqua uox Matth.25 est, quam sicut hœdi audiant ex ore pastoris, nisi, Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius, licet ex illo igne sicut dixi, diuersa possint distribui pro criminum diuersitate supplicia. C

Baptismus nec in pessimo deterior est. Caput XX

Vtrum autem catholicum pessimis moribus, alicui hæretico in cuius uita præter id quòd hæreticus est, non inueniunt homines quod reprehendant, præponere debeamus, non audeo præcipitare sententiam. Si autem quis dicat, quia hæreticus est, non potest hoc solum esse quin & alia consequantur, Carnalis est enim & animalis, ac per hoc & æmulus sit necesse est, & animosus & inuidus & inimicus ipsi ueritati ab eaq; dissentiens, intelligat & de illis malis, quod unum mitius elegerit, solum in quoquam esse nõ posse, ea scilicet causa, quoniam carnalis & animalis est, uelut ebriositas, quam non solum sine horrore nominare, sed etiam cum hilaritate populi prædicare iam consueuerunt, nunquid in quo fuerit, sola esse poterit? Quis enim ebriosus non & cõtentiosus & animosus & inuidus, & à præceptorum sanitate dissentiens, & arguẽtibus se grauiter inimicus? Iam uero ut & fornicator & adulter non sit, difficile est, Sed non consequitur, Potest enim ebriosus esse, & non esse hæreticus: sicut potest hæreticus esse & non esse ebriosus, nec adulter aut fornicator, nec luxuriosus aut amator pecuniæ, aut ueneficus, & simul hæc omnia potest non esse. Neq; enim unum aliquod uitiũ, omnia cætera consequuntur. Propositis itaq; duobus, uno catholico cum his omnibus uitijs, alio hæretico sine his quæ possunt non esse in hæretico, quãuis contra fidem uterq; disputet, & tamen contra fidem uterq; uiuat, & spe uana uterq; fallatur, & à charitate spiritali uterq; dissentiat, & ob hoc uterq; ab illius unicæ colũbæ corpore alienus sit, cur in uno eorum sacramentum Christi agnoscimus, in alio nolumus, quasi aut huius aut huius sit, cum in utroq; idem sit, & non nisi dei sit, & quãuis in pessimis, bonũ sit? Et si hominum qui hoc habent, alius est alio deterior, nõ ideo illud quod habent deterius est in illo quàm in isto, quia nec in duobus catholicis malis, si unus sit alio deterior, deteriorem baptismum gerit: nec si unus eorum sit bonus, alius malus, in malo malus est baptismus, & in bono bonus, sed in utroq; bonus, sicut lumen solis uel etiam lucernæ nõ utiq; deterius est in oculis deterioribus q̃ in melioribus, sed idẽ in utrisq;, quãuis eos diuerse pro illorũ diuersitate uel lætificet uel excrutiet. D

Martyriũ sine baptismo, Cap. XXI

Illud sanè quod de catechumenis obijciebatur Cypriano, q in martyrio deprehensi, & pro nomine Christi occisi, etiã sine baptismo coronarentur, quid ad rem pertineat, non satis intelligo, nisi quia forte dicebant multo magis hæreticos cum baptismo Christi posse ad regnum eius admitti, quàm catechumeni admitterentur, cum ipse dixerit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non intrabit in regnum cœlorum. Qua in re nec ego dubito catechumenum catholicum diuina charitate flagrantẽ, hæretico baptizato anteponere, sed etiam in ipsa intus catholica bonum catechumenũ malo baptizato anteponimus: nec ideo tamen sacramento baptismatis quo iste nondum, ille iam imbutus est, facimus iniuriam, aut catechumenum sacramento baptismi præferendum putamus, cum aliquem catechumenum aliquo baptizato fideliorem melioremq; cognoscimus, Melior enim centurio Cornelius nondum baptizatus Simone baptizato, Iste enim & ante baptismum sancto spiritu repletus est, ille & post baptismum immundo spiritu inflatus est. Veruntamen Cornelius si etiam spiritu sancto iam accepto baptizari noluisset, contempti tanti sacramenti reus fieret, Cum autẽ baptizatus est, non utiq; melius sacramentum quàm Simon accepit, sed diuersa hominum merita sub eiusdem sacramẽti pari sanctitate distincta sunt: ita non auget aut minuit baptismatis sanctitatem, uel bonũ uel malum hominis meritum. Sicut autẽ bono catechumeno baptismus deest ad capessendum regnũ cœlorũ, sic malo baptizato uera conuersio. Qui enim dixit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu

Ioan.3
De conse. dis.4 cap. nõ dubito.
Act.10 & 8
Ioan.3

A & ſpiritu,non intrabit in regnum cœlorum,ipſe etiam dixit, Niſi abũdauerit iuſtitia ueſtra Matth.5
pluſquam ſcribarum & phariſæorum,non intrabitis in regnum cœlorum. Nãq; ne ſecura
eſſet iuſtitia Catechumeni,dictum eſt,Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu,non intra-
bit in regnum cœlorum.Rurſus ne percepto baptiſmo ſecura eſſet iniquitas baptizatorum,
dictum eſt, Niſi abundauerit iuſtitia ueſtra pluſquam ſcribarum & phariſæorum,non in-
trabitis in regnum cœlorum.Alterum ſine altero parum eſt,utrunq; perficit illius poſſeſſio-
nis hæredem. Sicut ergo non debemus improbare iuſtitiam hominis quæ prius eſſe cœpit
q̃ coniungeretur eccleſiæ, ſicut eſſe cœperat iuſtitia Cornelij priuſquam ipſe eſſet in plebe Acto.10
Chriſtiana,quæ neq; ſi improbaretur dixiſſet ei angelus, Acceptæ ſunt eleemoſynæ tuæ,&
exauditæ ſunt orationes tuæ:neq; ſi ſufficeret ad capeſcendum regnum cælorum,ut ad Pe-
trum mitteret moneretur, ſic non eſt improbandum euangelicum baptiſmi ſacramentum,
& ſi extra eccleſiam fuerit acceptum,quod tamen non proficit ad ſalutem,niſi ille qui habet
integritatem baptiſmi,ſua quoq; prauitate correpta,incorporetur eccleſiæ,Sic hæreticorum
corrigamus errorem, ut quod in eis non eorum ſed Chriſti eſt agnoſcamus.

Baptiſmi ſanè uicem aliquando implere paſſionem, de latrone illo cui non baptizato Vbi baptiſmus nõ neceſſarius, XXII De con. diſ. 4 cap. baptiſmi uicem,
dictum eſt,Hodie mecum eris in paradiſo,non leue documentum idem beatus Cyprianus
aſſumit,quod etiam atq; etiam conſyderans, inuenio non tantum paſſionem pro nomine Lucæ 3
Chriſti id quod ex baptiſmo deerat poſſe ſupplere, ſed etiam fidem conuerſionemq; cor-
dis,ſi forte ad celebrandum myſterium baptiſmi in anguſtijs temporum ſuccurri non po-
teſt.Neq; enim latro ille pro nomine Chriſti crucifixus eſt, ſed pro meritis facinorum ſuo-
rum,nec quia credidit paſſus eſt,ſed dum patitur credidit. Quantum itaq; ualeat etiam ſi-
ne uiſibili ſacramento baptiſmi,quod ait Apoſtolus,Corde creditur ad iuſtitiam, ore autē Roma.10
confeſſio fit ad ſalutem,in illo latrone declaratum eſt,ſed tunc impletur inuiſibiliter,cũ my-
ſteriũ baptiſmi non contemptus religionis, ſed articulus neceſſitatis excludit, Nam multo
B magis in Cornelio & in amicis eis, quàm in illo latrone poſſet uideri ſuperfluum, ut aqua
etiam tingerētur,in quibus iam donum ſpiritusſancti, quod non niſi baptizatos alios acce-
piſſe ſancta ſcriptura teſtatur, certo quoq; indicio quod illis temporibus congruebat,cum
linguis loquerentur,enumerat,Baptizati ſunt tamen, & in hoc facto apoſtolica extat auto-
ritas. Vſq;adeo nemo debet in quolibet ꝓuectu interioris hominis,ſi forte ante baptiſmũ
uſq; ad ſpiritalem intellectum pio corde profecerit, contemnere ſacramentum quod mini-
ſtrorum opere corporaliter adhibetur, ſed per hoc deus hominis conſecrationem ſpiritali-
ter operatur.Nec ob aliud exiſtimo munus baptizandi Ioanni fuiſſe attributum, ita ut Io-
annis baptiſmus diceretur,niſi ut dominus ipſe qui dederat,cum ſerui baptiſmum non ſpre-
uiſſet accipere,dedicaret humilitatis uiam, & quanti pendendum eſſet ſuum baptiſma qđ
ipſe baptizaturus erat,tali facto apertiſſime declararet. Videbat enim tanquā peritiſſimus
medicus ſalutis æternæ,quorundam non defuturum tumorem, qui cum intellectu ueritatis
& probabilibus moribus ita profeciſſent,ut multis baptizatis uita atq; doctrina,ſe præpo-
nere minime dubitarent,ſuperuacaneum ſibi eſſe crederent baptizari, quando ad illum mē-
tis ſe habitum perueniſſe crederent, ad quem multi baptizati adhuc aſcendere conarentur.

Quid autem ualeat & quid agat in homine corporaliter adhibita ſanctificatio ſacra- Baptiſmus nõ omittendus, Ca. XXIII
menti,ſine qua tamen ille latro non fuit, quia non eius accipiendæ uoluntas defuit,ſed non
accipiendæ neceſſitas affuit, difficile eſt dicere. Niſi tamen plurimum ualeret,non ſerui ba- Matth. 3
ptiſmum dominus accepiſſet, Verum quia per ſe ipſa conſyderanda eſt,excepta ſalute ho-
minis cui perficiendæ adhibetur,ſatis indicat quod & in malis & in eis qui ſeculo uerbis nõ De con. diſ. 4 cap. baptiſmi uicem.
factis renuntiant ipſa integra eſt, cum illi niſi corrigantur,ſalutem habere non poſſunt. Si-
cut autem in latrone quia per neceſſitatem corporaliter baptiſmus defuit,perfecta ſalus eſt,
quia per pietatē ſpiritaliter affuit,ſic & cum ipſa præſto eſt,ſi per neceſſitatem deſit quod la-
troni affuit,perficitur ſalus, Quod traditũ tenet uniuerſitas eccleſiæ,cũ paruuli infantes ba-
ptizantur, qui certe nondum poſſunt corde credere ad iuſtitiam, & ore confiteri ad ſalutē,

quod latro potuit, quinetiã flendo & uagiendo cũ in eis mysterium celebratur, ipsis mysti- C
cis uocibus obstrepunt, & tamen nullus Christianorum dixerit eos inaniter baptizari.

Vbi dei benignitas supplet quæ desunt baptismo, Cap. XXIIII

Et si quisquam in hac re autoritatem diuinam quærat, quanquam quod uniuersa tenet ecclesia, nec conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi autoritate apostolica traditum rectissime creditur, tamen ueraciter conijcere possumus, quid ualeat in paruulis baptismi sacramentum, ex circuncisione carnis quam prior populus accepit, quam priusquã acciperet iustificatus est Abraam, Sicut Cornelius etiam dono spiritussancti priusquam baptizaretur ditatus est. Dicit tamen Apostolus de ipso Abraam, Signum accepit circuncisionis, signaculum fidei iustitiæ, qui iam corde crediderat ei, deputatum illi erat ad iustitiã; Cur ergo ei præceptum est, ut omnem deinceps infantem masculũ octauo die circunciderer, qui nondum poterat corde credere ut ei deputaretur ad iustitiam, nisi quia & ipsum per seipsũ sacramẽtum multum ualebat? Quod in filio Moysi per angelum manifestatum est, qui cũ adhuc incircuncisus à matre ferretur, præsenti & euidenti periculo ut circunciderëtur exactũ est, & cum factum esset, depulsa est pernities. Sicut ergo in Abraã præcessit fidei iustitia, & accessit circuncisio signaculum iustitiæ fidei, ita in Cornelio præcessit sanctificatio spiritalis in dono spiritussancti, & accessit sacramentum regenerationis in lauacro baptismi. Et sicut in Isaac, qui octauo suæ natiuitatis die circuncisus est, præcessit signaculum iustitiæ fidei, Et quoniam patris fidem imitatus est, secuta est increscẽte ipsa iustitia, cuius signaculũ in infante præcesserat, ita & in baptizatis infantibus præcedit regenerationis sacramentũ, & si Christianam tenuerint pietatem, sequitur etiam in corde cõuersio, cuius mysterium præcessit in corpore. Et sicut in illo latrone quod ex baptismi sacramento defuerat, cõpleuit omnipotẽtis benignitas, quia non superbia uel contemptu, sed necessitate defuerat, sic in infantibus qui baptizati moriuntur, eadem gratia omnipotentis implere credenda est, quod non ex impia uoluntate, sed ex ætatis indigentia, Nec corde credere ad iustitiam possunt, nec ore confiteri ad salutem, Ideo cum alij pro eis respondent, ut impleatur erga eos celebratio sacramenti, ualet utique ad eorum consecrationem, quia ipsi respondere non possunt. At si pro eo qui respondere potest alius respondeat, non itidem ualet. Ex qua regula illud in Euãgelio dictum est, quod omnes cũ legitur, naturaliter mouet, ætatem habet, ipse pro se loquatur. D

Roma. 4

De con. dis. 4. cap. baptismi uicem

De conse. dis. 4 ca. cũ pro paruulis

Ioan. 9

Baptismus, & pietas, Caput XXV

De conse. dis. 4 ca. baptismi uicem

Quibus rebus omnibus ostenditur aliud esse sacramẽtum baptismi, aliud cõuersionẽ cordis, sed salutem hominis ex utroque compleri, nec si unũ horum defuerit, ido putare debemus consequens esse, ut & alterum desit, quia & illud sine isto potest esse in infante, & hoc sine illo potuit esse in latrone, complente deo siue in illo, siue in isto, quod non ex uolũtate defuisset. Cum uero ex uoluntate alterum horum defuerit, reatu hominem inuolui, & baptismus quidem potest inesse ubi conuersio cordis defuerit, Conuersio autẽ cordis potest quidẽ inesse nõ percepto baptismo, sed contemptu baptismo non potest. Neque enim ullo modo dicenda est conuersio cordis ad deum, cũ dei sacramentum contemnitur. Iuste igitur reprehendimus, anathematizamus, detestamur, abominamur, peruersitatem cordis hæreticorum, sacramentum tamen euangelicũ non ideo non habent, quia per quod utile est non habent. Quapropter cum ad fidem & ueritatem ueniunt, & agẽtes pœnitentiã remitti sibi peccata deposcunt, non eos decipimus neque fallimus, cum correctos à nobis ac reformatos in eo quo deprauati atque peruersi sunt ad regnum cœlorũ, sic disciplinis cœlestibus erudimus, ut quod in eis integrum est, nullo modo uiolemus, nec propter hominis uitium, si quid in homine dei est, uel nullum, uel uitiosum esse dicamus.

Cap. XXVI

Iam pauca restant ex epistola ad Iubaianum, sed quia in eis & de præterita ecclesiæ consuetudine dicitur, & de baptismo Ioannis, quod solet non paruam mouere quæstionem hominibus rem manifestã parum attendentibus, quia iussi sunt ab Apostolo in Christo baptizari qui baptismum Ioannis acceperant, non negligenter tractanda sunt, sed in uolumen aliud differenda, ne huius modus immoderatus sit.

Libri quarti finis.

Diui

A DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI,

de baptismo contra Donatistas, Liber quintus.

Ex Cypriani uerbis pugnat aduersus Donatistas. Caput I

ECCLESIAE catholicæ consuetudinem pristinam nunc teneri, cum ab hæreticis uel schismaticis uenientes, si Euangelicis uerbis consecratum baptismum perceperũt, denuo non baptizantur, beato Cypriano teste utimur. Ipse quippe sibi quæstionem proposuit ex ore utiq; fratrum, siue quærentium ueritatem, siue pro ueritate certantium, inter disputationes enim suas quibus uolebat ostendere denuo baptizandos hæreticos, de quibus satis pro tempore libris superioribus disseruimus, ait, Sed dicit aliquis, Quid ergo fit de his qui in præteritum de hæresi ad ecclesiam uenientes, sine baptismo admissi sunt? Hic tota causa Donatistarum cum quibus nobis de hac quæstione conflictus est, penitus naufragauit. Si enim uerum baptismum non habebant, qui uenientes ab hæreticis ita suscipiebãtur, & super eos erant peccata eorum, cum communicatum est talibus, siue ab eis qui fuerãt ante Cyprianũ, siue ab ipso Cypriano, necesse est ut unum dicatur ex duobus, aut perijsse iam tunc ecclesiam talium communione maculatam, aut non obesse cuiquam in unitate permanenti, aliena etiam nota peccata. Illud autem quia dicere non possunt perijsse tunc ecclesiã, etiam contagione communionis eorum, qui sine baptismo ad eam, sicut dicit Cyprianus, admissi sunt, alioquin nec originem suam poterunt asserere, si tunc perijt ecclesia, quoniam plusquam quadraginta anni sunt inter Cypriani passionem & diuinorum codicum exustionem, unde isti calumniarum suarum fumos iactantes, occasionem faciendi schismatis inuenerunt, sicut consulum ordo declarat, Restat ut fateantur nulla malorum etiam cognitorũ tali communione maculari unitatem Christi. Quod cum falsi fuerint, non inueniẽt causam

Verba Cypriani in epist. ad Iubaianũ.

Augustinus.

B cur se ab ecclesijs orbis terrarum quas per Apostolos institutas pariter legimus, se separari debuisse contendant, quia neq; illi quorumlibet malorum commixtione perire potuerunt, & isti qui non perirent si cum illis in unitate mansissent, separando se ab eis, & rumpendo uinculum pacis, utiq; in schismate perierunt. Apertissimum enim sacrilegium eminet schismatis, si nulla fuit causa separationis. Nullã uero causam fuisse separationis apparet, si mali etiam cogniti bonos in unitate non maculant. Non autem maculari in unitate bonos, etiam à cognitis malis docemus, teste Cypriano qui dicit, in præteritum de hæresi ad ecclesiã uenientes sine baptismo admissos, quorum tamen nefaria sacrilegia quæ super eos erant, quia baptismo dimissa nõ erant, si polluere & perdere non potuerant ecclesiæ sanctitatem, nulla malorum potest contagione perire. Quapropter si Cyprianum uerum dixisse consentiunt, eo teste conuincuntur esse in crimine schismatis, si Cyprianum falsum dixisse contendunt, eo teste non utantur in quæstione baptismatis.

Quantum ualeat unitas. Cap. II

Verba Cypriani in epist. ad Iubaianũ

Sed nunc quod cum beato Cypriano homine pacifico sermocinari instituimus peragamus. Qui cum sibi opposuisset, quod dici à fratribus nouerat, quid ergo, inquit fiet de his qui in præteritum ad ecclesiam de hæresi uenientes, sine baptismo admissi sunt? Potens est inquit, dominus misericordia sua indulgentiam dare, & eis qui ad ecclesiam simpliciter admissi in ecclesia dormierunt, ab ecclesiæ suæ muneribus nõ separare. Bene quidem præsumpsit, quòd charitas unitatis posset cooperire multitudinem peccatorum. Quod si habebant baptismum, & ab his non recte sentiebatur qui eos denuo baptizandos esse censebant, id erratum cooperiebat unitatis charitas, quamdiu inerat ista non diabolica dissensio sed humana tentatio, donec eis, sicut dicit Apostolus, si quid aliter sapiebant dominus reuelaret. Et ideo uæ istis qui per sacrilegam præcisionem ab unitate dirupti, & si apud nos & apud illos est baptismus rebaptizant, si autem in catholica sola est, nec baptizabant, Siue ergo rebaptizent siue non baptizent, non sunt in uinculo pacis, Vnde cuilibet istorum uul

Augustinus.

Philip. 3

neri adhibeant medicinā. Nos autem si ad ecclesiā sine baptismo admittimus, in eo numero C sumus quibus Cyprianus propter unitatis custodiam ignosci posse præsumpsit. Si autē sicut iam, ut arbitror, ex his quæ in superioribus libris diximus, manifestum est quòd etiam in hæreticorum peruersitate potest esse Christiani baptismi integritas, si qui temporibus illis rebaptizauerunt, nec tamen ab unitatis compagine recesserunt, eadem dilectione pacis potuerunt ad ueniam pertinere, qua Cyprianus etiam sine baptismo admissos ab ecclesiæ muneribus non separari potuisse testatur. Porrò si uerum est apud hæreticos & schismaticos non esse baptismum Christi, quanto minus obessent in unitate positis aliena peccata, si ad unitatem uenientibus, & sine baptismo admissis soluerētur & propria, Nam si teste Cypriano, unitatis uinculum tantum ualet, quomodo possent lædi alienis peccatis, qui nollent ab unitate recedere, si etiam non baptizati peccatis proprijs non perirent, qui ad eam uellent ex hæresi accedere?

Fingit rem esse dubiam, Caput III

Cyprianus i epist. ad Iubaianum.

Augustinus.

Quod autem adiungit Cyprianus & dicit, Non tamen quia aliquando erratum est, ideo semper errandum est, cum magis sapientibus & deū timentibus congruat patefactæ & perspectæ ueritati libenter atq; incunctanter obsequi, q̄ pertinaciter atq; obstinate cōtra fratres & consacerdotes pro hæreticis reluctari, Verissime dicit, nec alteri potius quàm sibi aduersatur, qui resistit apertissimæ ueritati, Sed per illa quæ tam multa iam diximus, quantum arbitror liquido apparet certumq; est baptismum Christi nec hæreticorum peruersitate, cum apud eos datur & sumitur, posse uiolari, Sed ut certū non sit, saltem adhuc esse dubium quisquis ea quæ dicta sunt, etiam renitens cogitauerit, cōfitetur. Non ergo apertissimæ ueritati resistimus, sed aut pro manifesta ueritate certamus, sicut ego existimo, aut certe sicut possunt putare qui nondum istam quæstionem solutam esse arbitrātur, adhuc quærimus ueritatem. Et ideo si aliter se res habet quàm nos dicimus, eadem simplicitate suscipimus ab hæreticis baptizatos, qua suscipiebātur illi, quos propter unitatem Cyprianus ad ueniam pertinere præsumpsit. Si autem baptismus Christi sicut ea quæ iam multa dicta sunt indicant, & non integra, uel uita uel fide, siue eorum qui uiden- D tur esse intus, nec tamen ad unicæ illius colūbæ membra pertinent, siue eorum qui sic ad eā non pertinent, ut etiam aperte foris sint, potest esse integer, qui tamen illis temporibus repetebant eandem ueniam propter charitatem unitatis merebantur, quam meruisse propter eiusmodi charitatem credidit Cyprianus eos, quos sine baptismo admissos esse arbitratus est. Isti ergo qui nulla existente causa, quandoquidem sicut idem Cyprianus ostendit, mali bonis in unitate obesse non possunt, se ab eiusdem unitatis charitate præciderunt, locum omnis ueniæ perdiderunt, & si ipso scelere schismatis interirent, etiam si post catholicam nō rebaptizarent, quanto supplicio digni sunt, qui uel quod eos non habere Cyprianus affirmat, habentibus catholicis dare conantur, uel sicut ipsa res manifestat, quod & ipsi habent, non habere catholicam criminantur.

Colligit excusans Cyprianū. Ca. IIII

Sed quia nunc ut dicere cœperam, cum Cypriani litteris sermocinari instituimus, non ut arbitror etiam illi si adesset, uiderer pertinaciter atq; obstinatæ contra fratres & consacerdotes pro hæreticis reluctari, cum acciperet tanta ista quæ nos mouent, cur etiam apud hæreticos in suo maligno errore peruersos, baptismum tamen Christi per seipsum reuerentissimum atq; sanctissimum esse, posse credamus. Cumq; & ipse testetur cuius nobis testimonium ponderis magni est, sic eos admitti in præteritū solitos, quisquis eius sermone commotus, hæreticos deno baptizandos esse non dubitat, eos quibus hoc propter tanta quæ contradicuntur, nondum persuasum est tales esse deputet, quales in præteritum fuerūt, qui baptizatos in hæresi solo proprio errore correcto simpliciter admiserunt, & cum eis per unitatis uinculum salui esse potuerunt. Quisquis autē & præterita ecclesiæ consuetudine, & posteriore robore plenarij concilij, & tot tantisq; sanctarum scripturarum testimonijs, & ipsius Cypriani multis documentis, & perspicuis rationibus ueritatis, intelligit Christi baptismum uerbis euangelicis consecratum, non fieri cuiuslibet hominis peruersitate peruersum, eodem unitatis uinculo intelligat saluos esse potuisse

A isse,quibus aliud salua charitate tunc uisum est, ac per hoc simul oportet intelligatur, eos
quos nulla zizania,nulla palea,si ipsi frumenra esse uoluissent,in societate ecclesiæ toto or/
be diffusæ poterant maculare,& ideo nulla existête causa diuortij se ab eodem unitatis uin/
culo diruperunt,quodlibet illorum duorum uerum sit,siue quod Cyprianus tunc sensit,siue
quod catholicæ uniuersitas unde ille non recessit obtinuit, foris apertissime constitutos in
manifesto sacrilegio schismatis saluos esse non posse,& omnia quæ habent de diuinis sacra
mētis,& liberalitate unius legitimi uiri,quamdiu tales sunt, ad eorum confusionem potius
quàm ad salutem ualere.

Natura exhorret iterationem baptismi. Caput V

Quocirca etiam si uere propterea uellent hæretici corre/
cto errore uenire ad ecclesiam,quia putarent se baptismum non habere nisi in catholica ac/
ciperent,nec sic eis deberemus ad iterationem baptismi consentire,sed potius docēdi essent,
nec integritatem baptismi prodesse peruersitati eorum si corrigi nollent: nec eorum peruer
sitate uiolatum fuisse integrum baptisma, quamdiu corrigi noluerunt,nec quia corrigi uo/
lunt melius in eis baptisma fieri,sed ipsos à malignitate discedere:illud autem prodesse iam
incipere ad salutem,quod prius inerat ad pernitiem.Hæc enim discētes & salutem in catho/
lica unitate desiderabunt, & suum esse quod Christi est non æstimabunt,& ueritatis sacra/
mentum quamuis in se positum,cum errore proprio non miscebūt.Huc accedit, quia sic ho
mines occulta nescio qua inspiratione dei detestantur, si quis iterum baptisma accipiat quē
ubicūq; iam acceperat, ut cum idem ipsi hæretici inde disputant,frontem confricent, & pro
pe omnes eorum laici qui apud eos inueterauerunt, & animosam pertinaciam aduersus ca/
tholicam conceperunt,hoc solum illic sibi displicere fateantur,& multi qui propter adipiscē/
da aliqua commoda secularia, uel incommoda deuitanda transire ad eos uolunt,occultis
conatibus ambiant,ut hoc eis quasi peculiari & domestico beneficio præstetur, ne rebapti/
zentur,& nonnulli cæteris eorum uanis erroribus & falsis criminationibus aduersus catho/
licam ecclesiam credentes,hoc uno reuocentur,ut eis sociari nolint,ne rebaptizari cogantur.
B Quem sensum hominum omnia penitus corda occupantem ista Donatistæ metuentes,ma
luere recipere baptismum, qui apud Maximinianistas quos damnauerunt datus est,& eo
modo sibi linguas præcidere,& ora oppilare, quàm denuo baptizare tot homines Musti/
canæ & Assuritanæ & aliarum plebium, quas cum Feliciano & Prætexato & cæteris à se dā
natis,& ad se redeuntibus exceperunt.

Cap. VI

Cum enim hoc raro fit in singulis, inter
multa spacia locorum & temporum horror facti non ita sentitur,si autem repente conueni/
rentur quos per tam longum tempus siue urgentibus periculis mortis,siue per solennitates
paschales memorati Maximinianistæ baptizauerant,& eis diceretur ut iterum baptizaren/
tur,quoniā id quod in sacrilegio schismatis acceperāt nihil esset, id quidē dicerent quod eos
pertinacia sui erroris dicere cogeret, ut possent qualicunq; falsa umbra cōstātiæ contra ca
lorem ueritatis,suæ duriciæ rigorem glaciemq; contegere. Sed quia hoc illi ferre non pos/
sent, & quod in tam multis hominibus fieret, nec ipsi possent tolerare qui facerent,præser/
tim quia ijdem ipsi eos in parte Primiani rebaptizarēt, qui eos in parte Maximiniani iam
baptizauerant,receptus est baptismus illorum, & interceptus typhus istorum.Quod nullo
modo eligerent fieri,nisi amplius sibi aduersari arbitrarentur horrorem hominum de itera
ta tinctione, quàm considerationem de perdita defensione. Quod non ideo dixerim quia
humano sensu deterreri debuimus, si ab hæreticis uenientes denuo baptizari ueritas coge/
ret,sed quia sanctus Cyprianus ait, hoc ipso magis hæreticos ad necessitatem ueniendi adi
gi potuisse,si rursus in catholica baptizarentur: propterea commemorare uolui quātum pe
nè in omnium mentibus huius facti horror insideat, quem diuinitus infusum esse credide/
rim,ut aduersus quaslibet disputationes quas infirmi discutere nequeūt, horrore ipso eccle
sia muniretur.

Legitimum non legitime habere. Caput VII

Verba Cypriani in epist. ad Iubaianū.

Sanè uerba ipsa Cypriani cum intueor,admoneor quædam mul/
tum necessaria dicere dirimendæ huiusmodi quæstioni, Nam si uiderint,inquit, iudicio &
sententia nostra id decerni & statui,ubi baptisma iustum & legitimum computetur, q; illic

baptizentur, putabunt se ecclesiam quoq; & cætera munera ecclesiæ iuste & legitime possidere. Non ait putabunt se munera ecclesiæ possidere, sed iuste & legitime possidere, Nos autem baptismum eos non iuste & legitime possidere concedimus, non possidere autem non possumus dicere, cum sacramentum domini cum euangelicis uerbis cognoscimus. Baptismum ergo legitimum habent, sed non legitime habent. Quisquis enim eũ & in unitate catholica & eo digne uiuens habet, & legitimũ & legitime habet, Quisquis aũt uel in ipsa catholica sicut palea cõmixta frumẽto, uel extra sicut palea uẽto sublata habet, hũc baptismũ quidẽ legitimũ habet, sed nõ legitime. Ita enim habet queadmodũ eo utitur, non aũt legitime utitur qui eo cõtra legẽ utitur. Quod facit oĩs qui baptizatus pdite uiuit, siue intus siue foris. C

Caput VIII Quapropter sicut de lege dicit Apostolus, Bona est lex si quis ea legitime utatur, ita

1. Timoth. 1 de baptismo recte dicere possumus, Bonus est baptismus si quis eo legitime utatur. Et sicut non faciebant tunc ut lex bona non esset, aut omnino nulla esset, qui ea non legitime utebãtur, sic nullo modo facit ut baptismus bonus non sit: aut ut omnino baptismus non sit, quisquis eo siue qa in hæresi, siue quia in pessimis moribus uiuit, nõ legitime utitur. Et ideo cũ uel ad unitatem catholicam, uel ad uitam tanto sacramento dignam conuertitur, non aliud baptisma incipit habere legitimum, sed illud ipsum incipit habere legitime, nec remissio irreuocabilium peccatorum consequitur baptisma, nisi non solum legitimum, sed etiam legitime habeatur, nec tamen si legitime non habebitur, & peccata uel non remittentur, uel remissa replicabuntur, propterea uel malũ uel nullũ erit in baptizato baptismi sacramentũ. Sicut enim Iudas, cui bucellã tradidit dominus, non malũ accipiendo sed male accipiendo locũ in se diabolo præbuit, sic indigne quisq; sumens dominicum sacramentum non efficit, ut quia ipse malus est malum sit, aut quia nõ ad salutem accipit, nihil acceperit, Corpus enim domini & sanguis domini nihilominus erat etiam illis quibus dicebat Apostolus, Qui manducat indigne iudicium sibi manducat & bibit. Non ergo quærant in catholica hæretici quod habent, sed quod non habent, id est, finem præcepti charitatem, sine quo multa sancta haberi possunt, sed prodesse non possunt. Finis autem præcepti est charitas de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta. Lauacri uero sacramentum non ut habeant si iam eodem ipso, quamuis in hæresi tincti sunt, sed ut salubriter habeant, ad catholicam unitatẽ ueritatemq; festinent. D

De con. dis. 2. cap. sicut iudas. 4. sen. dis. 9. cap. hec uerba.

1. Cor. 11

1. Timoth. 1

Baptismus Ioannis & Christi. Ca. IX Iam nunc de baptismo Ioannis uidendum est quid dicatur, Baptizatos enim à Paulo eos qui iam baptismo Ioannis baptizati fuissent, legimus in actibus Apostolorum, non ob aliud nisi quia Ioannis baptismus non fuerit Christi baptismus, sed Ioanni à Christo concessus, qui Ioannis proprie diceretur, sicut idem Ioannes dicit, Non potest homo accipere quicquam, nisi datum fuerit ei de cœlo. Et ne forsitan hoc sic à deo patre accepisse uideretur ut à filio non acciperet, de ipso Christo identidem loquẽs ait, Nos omnes de plenitudine eius accepimus. Accepit autem hoc Ioannes certæ dispensationis gratia, non diu mansurum, sed quantum satis esset ad parandam uiam domino, cuius eum esse præcursorem oportebat. O quàm ille humiliter ingressurus, & se humiliter sequentes ad excellentiam deducturus, sicut seruis pedes lauit, ita serui baptismo tingi uoluit. Sicut enim se subiecit pedibus eorum quos ipse dirigebat, sic Ioannis muneri quod ipse donauerat, ut intelligerent omnes quanto superbiæ sacrilegio quisque contemneret baptisma quod à domino deberet accipere, quando ipse dominus accepisset, quod seruo ut proprium dare possit, ipse præstiterat, Et cum Ioannes quo nemo exurrexit maior in natis mulierum, tantum testimonium Christo perhiberet, ut soluendæ corrigiæ calciamenti eius se fateretur indignum, Christus & baptismum eius accipiendo, humilimus inter homines inueniretur, & baptismo eius locum offerendo, deus altissimus crederetur, idem humilitatis doctor & celsitudinis dator. Nulli enim prophetarũ, nulli prorsus hominũ in scripturis diuinis legimus cõcessum esse, baptizare in aqua pœnitentiæ in remissionẽ peccatorũ, quod Ioanni concessum est, qua mirabili gratia suspendens in se corda populorum, uiam præpararet in

Acto. 19

Ioan. 3

Ioan. 1

A ret in eis, illi quem se tanto prædicaret esse maiorem. Sed dominus Iesus Christus tali bapti
sino mundat ecclesiam, quo accepto nullum alterum requiratur, Ioannes autem tali bapti/
smo prætingebat, quo accepto esset baptisma etiam dominicum necessarium, non ut illud
repetatur, sed ut eis qui baptismum Ioannis acceperant, etiam Christi baptismus cui uiam
præparabat ille, traderetur. Si enim Christi humilitas commendanda non esset, nec bapti/ Acto.19
smo Ioannis opus esset. Rursum si in Ioanne finis esset, post Ioannis baptisma Christi ba
ptismate opus nõ esset, Sed quia finis legis Christus ad iustitiã omni credẽti, ab illo demõ Roma.
stratũ est ad quem pergeretur, ad hunc cum peruẽtum fuerit permanetur. Idem igitur Ioan
nes & celsitudinem domini prædicauit, cum eum sibi longe præposuit, & humilitatem, cum
eum tanquam infirmum baptizauit. Sed si Ioannes Christum solum baptizasset, melioris
baptismi Ioannes dispensator fuisse putaretur, quo ipse Christus solus tinctus esset, quàm
Christi est, quo Christiani tinguntur. Et rursus si omnes prius baptismo Ioannis, & dein/
de Christi baptizari oporteret, minus plenus minusq́ perfectus Christi baptismus merito
uideretur, qui non sufficeret ad salutem, Quocirca & baptismo Ioãnis baptizatus est domi/
nus, ut superbas hominum ceruices ad salutare suum baptisma flecteret, & non solus ipse
baptismate tinctus est, ne hoc ipso superius ostenderet, quòd eo solo ipse baptizari meruis/
set, & ultra illud perseuerare non finit, ne hoc unum quo ipse baptizat, indigere præcedente Baptisma Ioannis
alio uideretur. Quæro itaq;, si baptismo Ioannis peccata dimittebantur, quid nõ dedit peccatorũ
amplius præstari uoluit per baptismũ Christi, eis quos Apostolus Paulus post baptismũ remissionem nisi in
Ioannis, Christi baptismo uoluit baptizari? Si autem Ioannis baptismo non dimitteban/ spe. Caput X
tur peccata, utrum nam meliores erant Ioanne Cypriani temporibus de quibus ipse dicit, Cyprianus in epi/
quòd fundos insidiosis fraudibus rapiebant, & usuris multiplicantibus fœnus augebãt, qui/ stola de lapsis.
bus tamen baptizantibus fiebat remissio peccatorum? An quia eos unitas ecclesiæ tenebat?
Quid ergo? Ioannes non erat in unitate, amicus ille sponsi, uiæ dominicæ præparator, & Imo dementissimus
B ipsius domini baptizator? Quis hoc dementissimus dixerit? Quapropter quanq; ita credã hoc dixerit.
baptizasse Ioannem in aqua pœnitentiæ in remissionem peccatorum, ut ab eo baptizatis
in spe remitterentur peccata, re ipsa uero in domini baptismo id fieret, sicut resurrectio quæ
expectatur in finem spe in nobis facta est, sicut dicit idem Apostolus, quia simul nos excita Ephe.2
uit, & simul sedere fecit in cœlestibus. Et idem dicit, Spe enim salui facti sumus, nam & ipse Roma.8
Ioannes cum dicat, Ego quidem baptizo uos in aqua pœnitentiæ in remissionem peccato/ Matth.3
rum, dominum uidens ait, Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi, tamen ne quisq; Ioan.1
contendat etiam in baptismo Ioannis dimissa esse peccata secundum aliquam ampliorem
sanctificationem eis quos iussit Paulus Apostolus denuo baptizari, per baptismum Chri Quare post bapti/
sti esse collatã, non ago pugnaciter. Illud enim quod ad rem præsentem ma/ smum Ioannis ba/
xime pertinet, maxime intuendum est quomodo se habeat baptisma Ioannis, cum eum ad ptizauit Paulus.
unitatem Christi pertinere manifestum sit, quæ causa fecerit, ut post Ioannem sanctum ba/ Caput XI
ptizari homines oportuerit, & post episcopos auaros non oportuerit. Nemo enim negat q;
in agro dominico Ioannes triticum erat, & si amplius non potest, in ueritate centenum. Itẽ
nemo dubitat auariciam, quæ est idolorũ seruitus, in messe dominica inter paleas numera/
ri, Cur ergo post triticũ baptizatur, & post paleam non baptizatur? Si propterea Paulus
post Ioannem baptizauit, quia Ioanne melior erat: cur non & Cyprianus post fœnerato/
res suos collegas baptizauit, quibus ultra comparationem melior erat? Si propterea post
tales collegas Cyprianus non baptizauit, quia in unitate cum illo erant, nec post Ioannem
debuit Paulus, qui eadem unitate continebantur. An forte fraudatores & rapaces ad colũ/
bæ illius unicæ membra pertinent, & ille non pertinet cui potestas ipsa domini nostri Iesu
Christi per columbæ speciẽ spiritusancto descẽdente monstrata est? Immo uero ille intime
pertinet: isti uero uel occasione alicuius scandali, uel ultima uentilatione à tritico separandi

nequaquam pertinent,& tamen post illum baptizatum est,post istos nõ baptizatur. Quæ C igitur causa est,nisi quia baptisma quod illos iussit Paulus accipere, non hoc erat quod per Ioãnem dabatur ? & ideo in eadem ipsa unitate ecclesiæ,baptismus Christi si baptizãte fœneratore tradatur,repeti non potest, baptismum autem Ioannis etiam ab ipso Ioanne accipientes,postea Christi baptismo baptizari oportebat.

Nec Ioanni baptismus iterabatur, Caput XII Matth.11

Proinde possum & ego uerbis utens ipsius Cypriani ad cuiusdam miraculi cõsyderationem audientium corda conuertere si dicam, Ille Ioannes maior inter prophetas habitus,ille diuina gratia in utero matris impletus, ille Heliæ spiritu & uirtute subnixus,qui non aduersarius domini,sed præcursor ac prædicator fuit , qui dominũ non tantum uerbis prænuntiauit,sed & oculis ostendit, qui ipsum Christũ per quẽ baptizantur cæteri baptizauit , sic baptizare nõ meruit ut post eum non baptizarentur qui ab eo fuerãt baptizati,& post auaros,fraudatores,rapaces,fœneratores,nemo quenquam in ecclesia baptizandum putabit ? Nónne cum hæc inuidiose clamauero,respondetur mihi , Quid hoc indignum putas,quasi aut Ioannes exhonoratus sit , aut auarus honoratus ? Sed illius baptismum nõ oportuit iterari,de quo idem Ioannes ait,Hic est qui baptizat in spiritusancto. (Ioan.1) Per quemlibet enim ministrum detur,illius est baptismus de quo dictum est,hic est qui baptizat.Sed neq; ipsius Ioannis baptismus iteratus est, cũ ab eo baptizatos baptizari in Christo Paulus Apostolus iussit,Quod enim ab amico spõsi non acceperant, hoc ab ipso sponso accipere debuerunt, de quo ille amicus dixerat, Hic est qui baptizat in spiritusancto.

Solius Christi baptismus est. Caput XIII Ioan.15

Poterat enim si uoluisset dominus Iesus baptismi sui potestatem dare alicui uel aliquibus præcipuis seruis suis , quos iam fecisset amicos suos,qualibus ait, Iam non uos dicam seruos sed amicos, Vt quemadmodum per uirgam florentem demonstratus est Aaron sacerdos , ita in eius ecclesia ubi plura & maiora miracula facta sunt,per aliquod signum demonstrarentur excellẽtioris sanctitatis ministri & dispensatores ministeriorũ,qui soli baptizare deberent.Sed si hoc fieret,quamuis eis à domino attributus,tamẽ ipsorum iã baptismus diceretur sicut baptismus Ioannis fuit, ideo Paulus gratias agit deo,quod neminem ipsorum baptizauerat,qui tanquam obliti in cuius nomine baptizati essent , per hominum se nomina diuidebant . D (De con. dis.4 cap. cum tantum.) Cum enim tantum ualet baptismus per hominem contemptibilem quantum per Apostolum datus, ita nec illius,sed Christi esse cognoscitur,quod in ipso domino Ioannes per ipsam columbæ speciem se didicisse testatur, (Ioan.1 Matth.3) Nam secundum quid aliud dixerit.Et ego nesciebam eum,non plane uideo,Si enim eum omnino nesciret,non uenienti ad baptismum suum diceret , Ego à te debeo baptizari. Quid est ergo quod ait,Quoniam uidi spiritum sicut columbam descendentem de cœlo, & mansit super eum,& ego nesciebam eum , Sed qui me misit baptizare in aqua,ipse mihi dixit,Super quem uideris spiritum descendentem de cœlo,& manẽtem super eum,hic est qui baptizat.Columba utiq; super baptizatum descenderat.Adhuc autem uenienti ut baptizaretur dixerat,Ego à te debeo baptizari,Iam ergo sciebat eum.Quid sibi itaq; uult,ego nesciebam eũ, sed qui me misit baptizare in aqua,ipse mihi dixit,Super quẽ uideris spiritum descendentẽ de cœlo,& manentẽ super eũ,ipse est qui baptizat in spũsancto , cũ hoc posteaquam baptizatus est factũ sit,nisi quia secundũ aliquid eũ sciebat,secundũ aliqd adhuc nesciebat? (ὄνας.) Sciebat uidelicet sponsum filiũ dei,de cuius plenitudine oẽs acciperent, Sed quia ex eius plenitudine ipse sic acceperat baptizandi potestatẽ , ut Ioannis baptismus diceretur, nesciebat utrum sic esset daturus & cæteris, an uero proprium baptismũ sit habiturus, ut per quemlibet daretur , siue excellentioris gratiæ ministrum , siue inferioris , siue per centeni fructus hominem , siue saxageni, siue triceni, siue per frumentum , siue per paleam , non nisi illius unius esse cognosceretur, & hoc per spiritum didicit,uelut columbam descendentem & manentem super eum.

Caput XIIII 1.Thess.2 Roma.11

Itaq; inuenimus dictum ab Apostolo,Et gloriam meam,quamuis utiq; in domino , & ministerium meum , & prudentiam meam, & euangelium meum, quamuis utiq; à domino impertitum atq; donatum: baptismus autem meus nemo dixit eorũ omnino,

A omnino, Neq; enim omnium æqualis est gloria, nec ministrant omnes æqualiter, nec æqua
li prudentia sunt omnes prædití, & in Euangelizando alius alio melius operatur, & ideo
dici potest alius alio doctior in ipsa doctrina salutari: alius autem alio maius minusúe ba/
ptizatus dici non potest, siue ab inferiore, siue à maiore baptizetur. Proinde cum manifesta Gal. 5
sint opera carnis, quæ sunt fornicationes, immundiciæ, luxuriæ, idolorum seruitus, uenefi/
cia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, hæreses, inuidiæ, ebri
etates, comessationes, & his similia, si mirabiliter dicitur, post Ioannem baptizati sunt ho/
mines, & post hæreticos non baptizantur, cur non mirabiliter dicitur, post Ioannem bapti/
zati sunt homines, & post inuidos non baptizantur, cum ex parte diaboli esse inuidos ipse
Cyprianus in epistola de zelo & liuore testetur, & in ecclesia Christi esse inuidos Christi
annuntiatores ipsis Apostolicis temporibus ipse Cyprianus ex Apostolo Paulo sicut iam Caput XV
docuimus manifestet? Quia ergo Ioannis baptismus non erat idem qui ba
ptismus Christi, satis arbitror esse declaratum, & propterea nihil documenti ex illo affer/
ri potest, cur propterea post hæreticos baptizandum sit, quia baptizatum est post Ioãnem,
cum Ioannes hæreticus non fuerit, & potuerit habere baptismum, quamuis à Christo con/
cessum, non tamen Christi proprium, cum Christi habuerit charitatem, & possit hæreticus
habere baptismum Christi & peruersitatem diaboli, sicut intus aliquis potest habere bapti
smum Christi & inuidiam diaboli. At enim multo magis post hæreticum baptizãdum est,
quia Ioannes hæreticus non erat, & tamen post eum baptizatum est. Sic dicit aliquis, mul/
to magis post ebriosum baptizandum est, quia Ioannes sobrius erat, & post eum baptiza/
tum est, & quid respondeamus ei, non habebimus nisi baptizatis à Ioanne baptismũ Chri
sti non habentibus esse traditum, in quibus autem est baptismus Christi, quibuslibet eorũ
peruersitatibus nullo modo potest fieri, ut non sit in eis baptismus Christi. Non itaq; idcir
co hæreticus ius baptismi obtinere potuit, quia prior baptizauit, sed quia nõ suo baptismo
B baptizauit, & si ius baptizandi non habuit, tamen Christi est quod dedit, & illud Christi
est quod accepit. Multa enim contra ius dantur, nec tamen ideo uel nulla uel non data di/
cuntur. Neque enim & ille qui seculo solis uerbis & non factis renuntiat, iure accipit bapti/
smum & tamen accipit, Nam tales in ecclesia & Cyprianus suis temporibus fuisse comme/
morat, & nos experimur, & gemimus. Mirum autem est quomodo dicatur separari à se &
diuidi omnino non posse, baptismum & ecclesiam. Si enim baptisma in baptizato insepara
biliter manet, quomodo baptizatus separari ab ecclesia potest, & baptisma non potest? In
baptizato autem inseparabiliter baptisma permanere manifestum est, quia in quodlibet
profundum malorum & in quamlibet horribilem uoraginem peccatorum irruat baptiza/
tus usq; ad apostaticam ruinam non caret baptismo, & ideo per pœnitentiam redeunti nõ
redditur, quia eo non potuisse carere iudicatur. Baptizatum autem posse separari ab eccle/
sia quis dubitauerit? Inde quippe omnes hæreses exierunt, quæ uocabulo Christiano de/
cipiunt. Quamobrem quia manifestum est in baptizato esse baptismum, An mali teneant
cum baptizatus ab ecclesia separatur, baptismus qui in illo est, cum illo utique separatur, & primatũ in eccle/
ideo non omnes qui tenent baptismum, tenent ecclesiam, sicut non omnes qui tenent eccle sia. Caput XVI
siam, tenent & uitam æternam. Aut si ecclesiam tenere non dicimus, nisi eos qui diuina
mandata custodiunt, multos iam esse concedimus baptismum tenentes, & ecclesiam non
tenentes. Quamobrem non præoccupat hæreticus baptismum, cum eum ab ecclesia sum/
pserit, Nec potuit amittere cum recederet, quem iam non habere ecclesiam dicimus, & ta/
men habere baptismum concedimus, Nec primatum quisquam sibi derogat & hæretico
tribuit, quia eum dicit secum abstulisse, quod non legitime daret, sed tamen legitimum
daret, nec iam legitime haberet, sed legitimum haberet. Primatus autem non est nisi in
sancta conuersatione & uita bona, quo pertinet omnes, ex quibus tanquam membris cõ 2. retra. cap. 18
stat illa sponsa non habens maculam neque rugam, Et illa columba inter multorum cor/
uorum

uorum improbitatem gemens, Nisi forte cum Esau propter lenticulæ concupiscentiam primatum perdiderit, tenere primatum arbitrandi sunt, fraudatores, raptores, fœneratores inuidi, ebriosi, & cæteri huiusmodi, quales in ecclesia sui temporis etiam per litteras Cyprianus ingemuit. Quapropter aut quod est tenere ecclesiam, non hoc est in diuinis tenere primatum, aut si omnis qui tenet ecclesiam etiam primatum tenet, omnes illi iniqui ecclesiam non tenent, qui tamen intus uidentur & baptismum dare & habere à nullo nostrum negantur, Nam eos primatum in diuinis habere quis dicat, nisi qui nihil diuinum sapit?

Encomium Cypriani. Cap. XVII

Sed iam ad illa eloquia pacifica Cypriani, hoc est ad epistolæ finem omnibus consyderatis pertractatisq; peruentū est, quæ me legentem & sæpe repetentem non satiant, tanta ex eis iocunditas fraterni amoris exhalat, tanta dulcedo charitatis exuberat. Hæc tibi, inquit, breuiter pro nostra mediocritate rescripsimus frater charissime, nemini præscribentes aut præiudicantes, quo minus unusquisq; episcoporum quod putat faciat, habens arbitrij sui liberam potestatem, Nos quantum in nobis est, propter hæreticos cum collegis & coepiscopis nostris non contēdimus, cum quibus concordiam & dominicam pacem tenemus, maxime cum & Apostolus dicat, Si quis autem putauerit contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neq; ecclesia dei, seruatur à nobis patienter & leniter charitas animi, collegij honor, uinculum fidei, concordia sacerdotij. Propter hoc etiam libello de bono patientiæ, quantū ualuit nostra mediocritas, permittente & inspirante domino conscripsimus, quem ad te pro mutua dilectione transmisimus. In his uerbis multa consyderanda sunt, quibus in hoc uiro qui dilexit decorem domus domini, & locum tabernaculi habitationis eius, Christianæ charitatis fulgor elucet, Primo quia id quod sensit non tacuit: deinde quia tam mansuete & pacifice protulit, quia cum his qui aliud sentiebant, ecclesiasticam pacem tenuit, quia in unitatis uinculo tantam salubritatem esse intellexit, qui eam tantum dilexit, & sobrie custodiuit, quia uidit & sensit etiam diuersa sentientes posse salua charitate sentire, Neq; enim cum malis tenere se diceret diuinam concordiam & dominicam pacem. Bonus quippe habere erga malos pacem potest, tenere autem cum eis pacem non potest, quam ipsi non tenent. Postremo quia nemini præscribens neq; præiudicans, quo minus unusquisq; episcoporum quod putat faciat, habens arbitrij sui liberam potestatem, etiam nobis qualibuscunque locum dedit, pacifice secum ista tractandi. Præsens est enim, non solum per litteras suas, sed etiam per ipsam quæ in illo maxime uiguit, & mori nunquam potuit, charitatem. Huic ergo inhærere & conglutinari desiderans, si non impediar inconuenientia peccatorum meorum, orationibus eius adiutus, discam si potero per litteras eius quanta pace per eum ecclesiam suam dominus, & quanto solatio gubernauerit, & per eius sermonis affectum uisceribus humilitatis indutus, si quid uerius sentio, cum orbe terrarum, non ei præponam cor meum, nec in eo ipso quod aliter sentiens, non tamen diruptus est ab orbe terrarum, Maius quippe in eo robur uirtutis eminuit, cum ista quæstio nondum discussa nutaret, quod aliter sentiens quàm multi collegæ, & tantam moderationem obtinuit, ut ecclesiæ dei sanctam societatem nulla schismatis labe truncaret, quam si omnia non solum ueraciter, sed etiā pariter sine ista uirtute sentiret. Neq; enim ei placeo, si eius ingenium facultatéq; sermonis, & doctrinæ ubertatem, sancto concilio cunctarū gentium, cui profecto interfuit per spiritus unitatē, præponere affectē, præsertim iam eo in tali ueritatis luce posito, ubi certissime cernit, quod hic pacatissime requirebat. Ex illa enim ubertate hæc nostra quæ uidētur eloquia, tanq; infantilia rudimēta deridet, ibi uidet qua regula pietatis hic egerit, ut nihil esset ei in ecclesia charius unitate, ibi etiā ineffabili delectatione contuetur q̄ prouida & misericordissima dispēsatione deus infirma mūdi elegit, ut tumores nostros curaret, stulta mundi elegit ut cōfunderet sapientes, atq; in ordinibus membrorum ecclesiæ suæ tam salubriter omnia collocaret, ne de ingenio uel litteris suis quas adhuc ignorarēt cuius munere haberēt electos se ad adiutoriū euangelicū homines dicerēt, atq; inde pestifera inflarentur superbia.

Verba Cypriani in epistola ad Iubaianum in fine.

1. Cor. 11

A superbia. O quàm gaudet Cyprianus, quanto serenius in illa luce contuetur, pro quãta salute humani generis factũ sit, ut inueniatur aliquid quod merito reprehendi possit, quamuis in Christianis & pijs litteris oratorum, & non inueniatur in litteris piscatorum. De hoc ergo gaudeo sanctæ illius animæ omnino securus, neq; ullo modo meas litteras ab omni errato liberas audeo uel putare uel dicere, neque illius huic sententiæ, in qua ei uisum est aliter suscipiendos ab hæreticis uenientes, quàm uel in præteritum suscipiebantur, sicut ipse testatur, uel nunc suscipiuntur sicut totius orbis Christiani plenario concilio rationabilis consuetudo firmata est, in eam propono sententiam, sed ecclesiæ sanctæ catholicæ quam sic ille dilexit & diligit, in qua tam uberem cum tolerantia fructum attulit, cuius uniuersitas ipse non fuit, sed in eius uniuersitate permansit, cuius radicem nunquam deseruit, sed in cuius radice fæcundus ut esset fæcundior ab agricola cœlesti purgatus est. Pro cuius pace ac salute ne simul cum zizanijs eradicetur & triticum, tanta mala hominum secum constitutorum in humilitate & ueritatis libertate redarguit, & charitatis uirtute sustinuit.

Intus mortui, Caput XVIII

Vnde nos idem ipse copiosissime admonet multos in delictis suis & peccatis mortuos, quamuis ad Christi societatem, & ad illius columbæ unicæ innocentis & simplicis membra non pertinentes, quæ si sola baptizaret, illi utiq; non baptizarent, specie tamen intus uideri & baptizari & baptizare. Et in eis quamuis mortuis, illius tamen baptismum uiuere, qui non moritur, & mors illi ultra non dominabitur. Cum ergo & intus sint mortui, neq; latentes, nam nõ de illis tanta diceret Cyprianus, qui uel non pertineant, & foris sint mortui, qui manifestius ad eam uel non pertineant uel nondum pertineant, uerumq; sit non posse ab eo uiuificari alterum, qui ipse non uiuit, manifestum est eos qui intus à talibus baptizantur, si uera conuersione cordis accedũt, ab eo uiuificari cuius est baptismus. Si autem seculo uerbis solis & nõ factis renuntiant, quales Cyprianus & intus esse testatur, nec ipsos uiuificari nisi conuertantur, & tamen uerum habere baptismum, etiam si non conuertantur, unde B & exteriores mortuos quamuis neq; uiuant neq; uiuificent, habere tamen baptismum uiuum qui eis tunc prosit ad uitam, si conuertantur ad pacem, similiter manifestum est.

Deus & per malos sãctificat, C.XIX

Quapropter qui tunc ab hæresibus uenientes in eodem Christi baptismo, quem foris acceperant suscipiebant, & dicebant se ueterem consuetudinem sequi, sicut etiam nunc suscipit ecclesia, frustra contra eos apud ueteres dicebatur hæreses & schismata, prima adhuc fuisse initia, ut hi illic essent qui de ecclesia recedebant, & hic baptizati prius fuerant, quos tunc ad ecclesiam reuertentes & pœnitentiam agentes, necesse non erat baptizari. Statim enim unaquæq; hæresis ut existebat, & à congregatione catholicæ communionis exibat, non dico alio die, sed ipso die poterat irruentes in se aliquos baptizare, Et ideo si uetus hæc erat consuetudo ut sic susciperentur, quod nec ipsi qui contra disserebant negare potuerunt, nulli paulo attentius aduertenti potest esse dubium, etiam eos sic esse susceptos, qui foris in hæresibus baptizati sunt. Illud autem quid habeat rationis non uideo, ut nondum dicatur ouis errans, cui quærenti salutem Christianam in hæreticorum incidere errorem, & apud eos contingit baptizari, & ouis iam facta dicatur in ipsa intus catholica, qui seculo uerbis solis & non factis renuntiauit, & in ea cordis falsitate baptismum accipit, Aut si & talis non sit ouis, nisi cum se ad deum ueraci corde conuerterit, sicut iste non quando fit ouis baptizatur, si iam baptizatus erat, sed ouis nondum erat, sic & ille qui uenit ab hæreticis ut ouis fiat, non tunc baptizandus est, si apud eos iam eodem baptismo baptizatus erat, quamuis adhuc ouis non erat. Quapropter cum omnes etiam intus mali, auari, inuidi, ebriosi & contra disciplinam Christianam uiuentes, merito dici possint & mendaces & tenebrosi & mortui & antichristi, nunquid tamen propterea non baptizant, quia nihil potest esse commune mendacio, & ueritati, tenebris & luci, morti & immortalitati, antichristo & Christo? Non itaque de sola consuetudine, sed etiam de ueritatis ratione præsumit, qui nullorum hominum peruersitate peruersum fieri dicit dei sacramentum, quod etiam in peruersis esse declaratur. Certe Ioannes Apostolus apertissime dicit, Qui odit fratrem suum, in tenebris

1Ioan.2

1.Ioan.3 bris est usq; adhuc. Et iterum, Qui odit fratrem suum, homicida est. Cur ergo intus tales baptizant, quos in maleuola anima fuisse Cyprianus ipse commemorat? Quomodo autem aqua mundat & sanctificat homicidam? Quomodo benedicunt oleum tenebræ? Si autem deus adest sacramentis & uerbis suis per qualeslibet administrentur, & sacraméta dei ubiq; recta sunt, & mali homines quibus nihil prosunt, ubiq; peruersi sunt.

Caput XX

Illud quale est ut ideo putetur hæreticus non habere baptismum, quia non habet ecclesiam? Et utiq; cum baptizatur, etiam de sancta ecclesia interrogatur, Quasi uero ille qui non factis intus, sed uerbis seculo renuntiat, non hoc in baptismo interrogetur. Sicut ergo huius falsa responsio non efficit ut baptismus non sit quem percipit, sic & illius de ecclesia sancta falsa responsio, non efficit ut baptismus non sit quem percipit. Et sicut ille si postea quod fallaciter responderat ueraciter impleat, nõ ei baptismus repetitur, sed uita corrigitur, sic & ille si postea ueniat ad ecclesiam, de qua interrogatus falsum responderat, quia eam se habere dum non haberet putabat, ipsa quam non habebat ei datur, non quod acceperat iteratur. Cur autem ad uerba quæ procedunt ex ore homicidæ, possit tamen deus oleum sanctificare, & in altari quod hæretici posuerunt non possit nescio nisi forte cor hominis quem fallaciter cõuersum intus non impedit, lignum fallaciter positum impedit foris, quo minus sacramentis suis adesse dignetur, & nullis hominum falsitatibus impeditus. Si ergo ad hoc ualet quod dictum

Ioan.9 est in Euangelio, Deus peccatorem non audit, ut per peccatorem sacramenta non celebren-

De con. dis. 4. cap. quomodo deus tur, quomodo exaudit homicidam deprecantem, uel super aquam baptismi, uel super oleum, uel super eucharistiam, uel super capita eorum quibus manus imponitur? Quæ omnia tamen & fiunt & ualent etiam per homicidas, id est, per eos qui oderunt fratres, etiã in ipsa intus ecclesia, Cum dare nemo possit quod non habet: quomodo dat homicida spiritumsanctum? Et tamen ipse intus etiam baptizat. Deus ergo dat etiam ipso baptizante, spiritumsanctum.

Caput XXI

Cypria, in epist.12 Quod uero ait, baptizandus & innouandus est qui ad ecclesiam uenit, ut intus per sanctos sanctificetur, quid faciet si & intus in non sanctos incurrerit? An forte sanctus est homicida? Et si propterea baptizatur in ecclesia, ut hoc ipsum deponatur, quod homo ad deum ueniens dũ sacerdotẽ quærit, in sacrilegũ fraude erroris incurrit, ubi postea depositurus est, si forte in ipsa intus ecclesia dũ hominem dei quærit, in homicidam fraude erroris incurrit? Si non potest in homine aliquid inane esse & aliquid præualere, quare potest in homicida sacramentum sanctum esse, & cor sanctum non esse? Si quisquis sanctumspiritum dare non potest, nec baptizare potest, cur intus baptizat homicida? Aut quomodo spiritum sanctum habet homicida, cum omnis qui spiritumsanctum habet illuminatus sit: qui autem odit fratrem in tenebris sit usq; adhuc? Si quia unus est baptismus & unus spiritus, ideo non possunt habere unum baptisma, qui non habent unum spiritum, cur intus innocens & homicida baptisma unum habent, & eundem spiritum non habent? Ita ergo potest hæreticus & catholicus baptisma unum habere, & unam ecclesiam non habere, sicut possunt in catholica innocens & homicida unum habere baptisma, & unum spiritum non habere, quia sicut unum est baptisma, sic unus est spiritus & una ecclesia, Ita fit ut hoc quoq; agnoscendum sit quod habet, hoc ei dandum quod non habet. Si nihil potest ratũ & firmum esse apud deum quod illi faciunt, quos dominus hostes & aduersarios suos esse dicit, cur firmus est baptismus quem tradunt homicidæ? An hostes & aduersarios domini

1.Ioan.3 non dicimus homicidas? Qui autem odit fratrem suum homicida est, Quomodo ergo baptizabant qui oderant Paulum seruũ Christi Iesu, ac per hoc oderant & Iesum, qui & Sau-

Acto.9 lo dixit ipse, Quid me persequeris, quando eius seruos persequebatur, & in fine ipse dictu-

Matth.25 rus est, Cum uni ex minimis meis non fecistis, nec mihi fecistis. Quamobrem omnes qui ex nobis exeunt, non sunt ex nobis, sed non omnes qui nobiscum sunt ex nobis sunt, sicut area cum trituratur, quicquid inde uolat non est triticum, sed non quicquid ibi est triticum est.

1.Ioan.2 Ideoq; & Ioannes, Ex nobis, inquit, exierunt, sed non erãt ex nobis, Si enim fuissent ex nobis, permansissent utiq; nobiscum. Quapropter sacramentum gratiæ dat deus per malos: ipsam

A ipsam uero gratiam nõ nisi per seipsum uel per sanctos suos,& ideo remissionẽ peccatorum De conse, dist. 4. cap. quõ deus
uel per seipsum facit uel per illius columbæ membra,quibus ait, Si cui dimiseritis dimitten/
tur,si cui tenueritis tenebuntur.Baptismum uero quod est sacramentum remissionis pecca/ Ioan. 20
torum,quia nulli dubium est habere etiã homicidas posse, qui in tenebris sunt usq; adhuc,
quia de cordibus eorum fraternum odium non exclusum est, siue nulla eis peccata dimissa
sint,si non in melius mutato corde baptizati sunt, siue continuo dimissa redierint, & per se/
ipsum,quia dei est,sanctum esse cognoscimus,& siue tradatur siue accipiatur à talibus,nulla
eorum peruersitate uiolari,siue intus siue foris. Proinde consentimus Cypriano, Cap. XXII
hæreticos remissionem dare non posse, baptismum autem dare posse, quod quidem illis & Cyprianu in epi/stola 12
dantibus & accipientibus ualeat ad pernitiem,tanq; tanto munere dei male utentibus,sicut
etiam maligni & inuidi, quos & intus esse ipse testatur, remissionem peccatorum dare non
possunt,cum eos baptismum dare posse omnes fateamur.Si enim de his qui in nos pecca/
uerant,dictum est, Si nõ dimiseritis peccata hominibus,nec pater uester dimittet uobis pec Matth. 6
cata uestra,quanto magis fieri non potest ut eis peccata dimittantur,qui fratres à quibus di
liguntur oderunt,& in ipso odio baptizantur,quibus tamen postea correctis,non rursus ba
ptismus datur,sed ipsa uenia quam tunc accipere non meruerunt,in uera conuersatione præ
statur . Ideoq; etiam illa quæ ad Quintum scribit Cyprianus , & illa quæ cum collegis suis
Liberali Caldonio Iunio,& cæteris ad Saturninũ & Maximum,& alios bene consyderata,
nullo modo præferẽda sunt,aduersus totius ecclesiæ catholicæ consensionẽ,cuius se illi mem
bra esse gaudebãt,& unde se neq; ipsi præciderunt , neq; diuersa sentiẽtes præcidi passi sunt,
donec aliquãdo in domini uoluntate per plenarium cõcilium,licet post multos annos quid
esset rectius eluceret,non aliqua nouitate instituta,sed antiquitate roborata.

Ad Pompeium etiã scribit Cyprianus de hac eadem re,ubi aperte indicat Stephanum, Cap. XXIII Cyprianus in ep̃la ad Pompeium
quem Romanæ ecclesiæ episcopum tunc fuisse didicimus,non solum sibi ad ista non consen
B sisse,uerumetiam contra scripsisse atq; præcepisse: Qui utiq; Stephanus non propterea com
municauit hæreticis,quia baptisma Christi quod in eorum peruersitate integrum mansisse
cognouit, improbare non ausus est. Nam si non habent baptismum qui de deo praua sen/
tiunt,hoc posse & intus accidere,iam satis,ut arbitror,disputatum est. Apostoli autem nihil
quidem exinde præceperunt,sed cõsuetudo illa quæ apponebatur Cypriano,ab eorum tra/
ditione exordium sumpsisse credenda est , sicut sunt multa quæ uniuersa tenet ecclesia,& ob
hoc ab apostolis præcepta bene creduntur, quanq; scripta nõ reperiãtur. At enim scriptũ est
de hæreticis,q à semetipsis damnati sunt. Quid ergo? Et illi non à semetipsis damnati sunt, Tit. 3
de quibus dictum est, In quo enim alterum iudicas temetipsum condemnas? His autẽ dicit Rom. 2
Apostolus,Qui prædicas non furandum furaris &c.Et tales profecto erant illi,qui cũ essent Cyprianus in epi/stola de lapsis
episcopi & cum ipso Cypriano in unitate catholica constituti,fundos insidiosis fraudibus ra
piebant, prædicãtes utiq; Apostoli uerba dicentis, Neq; rapaces regnum dei possidebunt. 1. Cor. 6
Quapropter ipsius etiã epistolæ quæ ad Pompeium scripta est,cæteras sentẽtias ex eisdem
regulis breuiter percurrere non morabor: Contra mandatum dei esse, q uenientes ab hære/
ticis si iam illic baptismum Christi acceperunt,baptizãtur,quia scripturarum sanctarum te/
stimonijs non solum ostenditur, sed planè ostenditur multos pseudochristianos, quamuis
non habeant eandem charitatem cum sanctis, sine qua nihil prosunt quæcunq; sancta ha/
bere potuerint,baptismum tamen cõmune habere cum sanctis. Quod iam satis atq; uber Augustinus
rime demonstratum est,ecclesiam & spiritum & baptisma dixit,abinuicem non posse sepa/
rari, & ideo qui ab ecclesia separati sunt & ab spiritusancto, etiam à baptismo uult intelligi
separatos . Quod si ita est,cum quisq; in ecclesia catholica baptismũ acceperit,tamdiu in eo
manet quamdiu in ecclesia & ipse manet: Si autẽ inde discesserit, discessit à baptismo,quod
non ita est: Nam ideo redeunti non redditur, quia cum discederet non amisit. Quemadmo
dum autem spiritumsanctum sicut habent filij dilecti,non habent filij maligni,& tamen ba
ptismum habent,sic & ecclesiã sicut habẽt catholici,nõ habẽt hæretici, & tamen baptismum

Sap.1 habent. Nam spiritussanctus disciplinæ fugiet fictum, nec tamen eum effugiet baptismus. C
Itaq; sicut potest baptisma esse, & unde se aufert spiritussanctus, ita potest esse baptisma ubi
De conse. dist.4 c. quomodo deus non est ecclesia. Manus autem impositio si non adhiberetur ab hæresi uenienti, tanq; extra omnem culpam esse iudicaretur, propter charitatis autē copulationē, quod est maximum donum spiritussancti, sine quo non ualent ad salutem quæcunq; alia sancta in homine fuerint, manus hæreticis correctis imponitur.

Cap. XXIIII Iam de templo dei & quomodo accipiendum sit, quotquot in Christo baptizati estis, Christū induistis, satis disseruisse me memini. (2. Cor. 6) Neq; enim auari templum dei sunt, cum scriptum sit, Quæ societas templo dei cum idolis? Et auaritiam idololatriam esse, testimonium Pauli Cyprianus assumpsit. (De conse. dist.4 ca. quō deus; 4. sen. dist.4 cap. quæritur ergo) Induunt autē homines Christum aliquando usq; ad sacramēti perceptionem, aliquando & usq; ad uitæ sanctificationem, atq; illud primum & bonis & malis potest esse commune, hoc autē alterum proprium est bonorum & piorum: Quapropter si baptisma esse sine spiritu non potest, habent & spiritū hæretici, sed ad pernitiem, nō ad salutem, sicut habuit Saul. (1. Reg. 18) Nam per nomen Christi in spiritusancto eijciuntur dæmonia, quod & ille poterat qui erat extra ecclesiam, de quo discipuli domino suggesserunt, sicut habent auari, qui tamen non sunt templum dei: Quoniam quæ societas templo dei cum idolis? Si autem non habent auari spiritum dei, & tamen habent baptisma, potest esse sine spiritu baptisma. Si propterea filios dei generare non potest hæresis per Christum, quia Christi sponsa non est, nec turba illa malorum intus constitutorum potest, quia & ipsa Christi sponsa non est. Designatur enim Christi sponsa sine macula & ruga: (2. Retract. ca. 18) Ergo aut non omnes baptizati filij sunt dei, aut potest & non sponsa generare filios dei. Sicut autem quæritur, utrum spiritaliter natus sit qui baptismum Christi apud hæreticos accepit, ita quæri potest utrum spiritaliter natus sit, qui baptismum Christi non ad deū ueraci corde cōuersus in catholica accepit, nec tamē ideo baptismum nō accepit.

Cap. XXV Cyprianus ad Pompeium Iam illa quæ in Stephanum iritatus effudit, retractare nolo, quia & non opus est. Eadem quippe ipsa dicuntur quæ iam satis discussa sunt, & ea præterire melius est, quæ periculum pernitiosæ dissensionis habuerunt. D Stephanus autem & abstinendos putauerat, qui de suscipiendis hæreticis priscam consuetudinem conuellere conarentur. Iste autem quæstionis ipsius difficultate permotus, & sanctis charitatis uisceribus largissime præditus, in unitate cum eis manendum qui diuersa sentirent: Ita quamuis commotius, sed tamen fraterne indignetur, uicit tamen pax Christi in cordibus eorum, ut in tali disceptatione nullum inter eos malum schismatis oriretur. Non autem hinc uberius excreuerunt hæreses & schismata, quia id quod in eis Christi est approbatur, quod autem ipsorum est improbatur. Magis enim qui hanc legem rebaptizandi tenuerunt, in plura frusta concisi sunt.

Cap. XXVI Iam uero cum dicit episcopum docibilem esse debere, & adiungit, docibilis autē ille est qui est ad discendi patientiam lenis & mitis, oportet enim episcopos nō tantum docere, sed & discere, quia & ille melius docet qui quotidie crescit & proficit discendo meliora. His utiq; uerbis satis indicat uir sanctus & pia charitate præditus, non esse metuendum sic eius epistolas legere, ut si quid postea pluribus & diuturnioribus inquisitionibus cōpertum ecclesiam confirmauit, nō ambigamus, quia sicut multa erant quæ doctus Cyprianus doceret, sic erat & aliquid quod Cyprianus docibilis disceret. Quòd autem nos admonet, ut ad fontem recurramus, id est, ad apostolicā traditionem, & inde canalem in nostra tempora dirigamus, optimum est, & sine dubitatione faciendum. (Eph. 4) Traditum est ergo nobis, sicut ipse commemorat ab apostolis, q; sit unus deus & unus Christus, & una spes, & una fides, & una ecclesia, & baptisma unum. Cum ergo apostolorum temporibus inueniamus fuisse quosdam quibus una spes non erat & unum baptisma erat, sic ex ipso fonte ita in nos ducitur ueritas, ut appareat nobis sic fieri posse, ut cum sit una ecclesia sicut spes una, & baptisma unum, habent tamen unum baptisma qui non habent unam ecclesiam, sicut illis etiam temporibus fieri potuit ut baptisma unum haberent, qui unam spem nō haberent. (1. Cor. 15) Quomodo enim habebant unam spem cum sanctis & iustis illi qui dicebant, Manducemus & bibamus, cras enim moriemur,

A riemur,dicentes ꝙ non esset resurrectio mortuorum,& tamen in ipsis erant quibus idē dicit
Apostolus,Nunquid Paulus pro uobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? 1.Cor.1
Ad eos enim apertissime scribit,dicēs,Quomodo quidā in uobis dicūt,quia resurrectio mor 1.Cor.15
tuorum non est? Et quod in Cantico Canticorū ecclesia sic describitur,Hortus con Cap.XXVII
clusus,soror mea sponsa,fons signatus,puteus aquæ uiuæ,paradisus cū fructu pomorū,hoc Cant.4
intelligere non audeo nisi in sanctis & iustis , nō in auaris & fraudatoribus,& raptoribus &
fœneratoribus & ebriosis & inuidis,quos tamen cum iustis baptismum habuisse commune
cum quibus communem nō habebāt utiq; charitatem, ex ipsius Cypriani litteris sicut sæpe
commemoraui,uberius discimus & docemus. Nam dicat mihi aliquis,quomodo irrepserint
in hortum conclusum & fontem signatum, quos seculo solis uerbis & nō factis renuntiasse
Cyprianus,& tamen intus fuisse testatur? Si enim & ipsi ibi sunt,& ipsi spōsa Christi sunt,
ita ne uero talis est illa sine macula & ruga , & illa speciosa columba tali membrorum parte
turpatur? An istæ sunt spinæ,in quarum medio est illa sicut lilium,quod in eodem cātico di/ 2.Retract.18
citur? Inquantum ergo lilium,intantum & hortus conclusus & fons signatus,in illis uidelicet Cant.2
iustis,qui in occulto Iudæi sunt circuncisione cordis . Omnis enim pulchritudo filiæ regum Psal.44
intrinsecus,in quibus est numerus certus sanctorum prædestinatus ante mundi constitutio/
nem.Illa uero multitudo spinarum,siue occultis siue apertis separationibus, forinsecus adia/
cet super numerum. Annuntiaui,inquit,& locutus sum,multiplicati sunt super numerū. Nu/ Psal.39
merus ergo ille iustorum,qui secundum propositum uocati sunt,de quibus dictum est, No/ Rom.8
uit dominus qui sunt eius,ipse est hortus conclusus,fons signatus,puteus aquæ uiuæ, paradi
sus cum fructu pomorum . Ex hoc numero quidam spiritaliter uiuunt , & supereminentem
uiam charitatis ingrediuntur,& cum præoccupatum hominem in aliquo delicto instruunt
in spiritu lenitatis,intendunt ne & ipsi tententur,& cum forte & ipsi præoccupantur, reprimi
tur in eis aliquantulum,non autem extinguitur charitatis affectus: rursusq; resurgens & in/
B ardescens,pristino cursui restituitur. Norunt enim dicere, Dormitauit anima mea præ tedio, Psal.118
confirma me in uerbis tuis. Cum autem aliquid aliter sapiunt,id quoq; illis in charitatis fla/
grantia permanētibus,nec rumpētibus uinculum pacis,deus reuelabit. Quidam uero adhuc
carnales & animales prouectus suos instāter exercent,& ut cibo spiritalium fiant idonei,san/
ctorum mysteriorum lacte nutriūtur, ea quæ in prauis moribus populari etiam iudicio ma
nifesta sunt, in dei timore deuitant, & ut minus minusq; in rebus terrenis & temporalibus
delectentur,uigilātissime satagunt, regulam fidei diligēter inquisitam firmissime tenent,& si
quid ab ea deuiāt , cito autoritate catholica corrigūtur,quamuis in eius uerbis pro sensu car
nali,uarijs adhuc phātasmatum cōcursibus fluctuent . Sunt etiā quidam ex eo numero qui
adhuc nequiter uiuāt, aut etiā in hæresibus, uel in gētilium superstitionibus iaceāt,& tamen
etiam illic nouit dominus qui sunt eius. Nanq; in illa ineffabili præsciētia dei,multi qui foris
uidentur intus sunt, & multi qui intus uidentur foris sunt. Ex illis ergo omnibus,qui,ut ita
dicam,intrinsecus & in occulto intus sunt,constat ille hortus conclusus,fons signatus,puteus
aquæ uiuæ,paradisus cū fructu pomorum. Horum munera concessa diuinitus,partim sunt
propria,sicut in hoc tēpore infatigabilis charitas,& in futuro uita æterna, partim uero cum
malis peruersisq; cōmunia, sicut in omnia cætera in quibus sunt & sacrosancta mysteria.

Hinc itaque iam facilior & expeditior nobis arcæ illius cuius Noë fabricator & guber/ Qualiter per arcā
nator extitit consyderatio proponitur. Ait enim Petrus, In arca Noë pauci,id est octo ani/ Noë ecclesia figu/
mæ hominum saluæ factæ sunt per aquam, quod & uos simili forma baptisma saluos fecit, retur. Cap.XVIII
non carnis depositio sordium,sed consciētiæ bonæ interrogatio. Quapropter sicut apparet 1.Pet.3
homines in unitate catholica baptizati, qui seculo solis uerbis non factis renuntiāt,quomo/
do pertinent ad huius arcæ mysteriū,in quibus non est conscientiæ bonæ interrogatio? Aut
quomodo salui fiunt per aquā,qui sancto baptismate male utētes,cum uideantur esse intus
usq; in finem uitæ in flagitiosis & perditis moribus perseuerant? Aut quomodo nō sunt per
aquam saluati,quos in præteritum cū eo baptismate quod in hæresi acceperant,in ecclesiam

 simpliciter

simpliciter admissos Cyprianus ipse commemorat: Eadem quippe arcæ unitas eos saluos fecit, in qua nemo nisi per aquã saluatus est. Ipse enim dicit, Potens est dñs misericordia sua indulgentiã dare, & eos qui ad ecclesiã simpliciter admissi, in ecclesia dormierunt, ab ecclesiæ suæ muneribus nõ separare. Si nõ per aquã, quomodo in arca: Si nõ in arca quomodo in ecclesia: Si autẽ in ecclesia, utiq; in arca, & si in arca, utiq; per aquã. Potest ergo fieri ut & quidã foris baptizati, per dei præsciẽtiam uerius intus baptizati deputentur, quia illic eis aqua incipit prodesse ad salutem: Neq; enim aliter dici possunt salui facti in arca nisi per aquam: Et rursus quidã qui uidebãtur intus baptizati, per eandẽ præsciẽtiam dei foris baptizati uerius deputẽtur. Male quippe utentes baptismo per aquã moriuntur, quod nulli tunc accidit, nisi qui præter arcã fuit. Certe manifestũ est id quod dicitur in ecclesia intus & foris, in corde nõ in corpore cogitãdum, quãdoquidẽ omnes qui corde sunt intus in arcæ unitate per eandem aquã salui fiunt, per quã omnes qui corde sunt foris, siue etiã corpore foris sint, siue non sint, tanq; unitatis aduersarij moriũtur. Sicut ergo nõ alia, sed eadem aqua & in arca positos saluos facit, & extra arcam positos interimit, sic nõ alio, sed eodem baptismo, & boni catholici salui fiunt, & mali catholici uel hæretici pereũt. Quid autẽ beatissimus Cyprianus de catholica sentiat, & quomodo eius autoritate penitus obterãtur hæretici, quanq; multa dixerim, seorsum tñ si dño placuerit, aliquãto uberius atq; manifestius dicere statui, cũ prius de concilio eius dixero quæ deberi à me puto, quod in dei uolũtate sequẽti uolumine aggrediar.

Cyprianus in ep̄la ad Iubaianum C

LIBRI QVINTI FINIS.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI, de baptismo contra Donatistas, liber Sextus.

De ijs qui præpostere imitãtur Cyprianum. Cap. I

3. q. 1. c. etiã corde

De conse. dist. 4 ca. quõ deus

POTERAT iam fortasse sufficere, q̃ totiens repetitis rationibus & multipliciter disputãdo uersatis atq; tractatis, adiunctis etiã diuinarũ scripturarum documentis, & ipsius Cypriani tot testimonijs suffragãtibus, iam etiã corde tardiores, quãtum existimo intelligunt, baptismũ Christi nulla peruersitate hominis, siue dãtis siue accipiẽtis posse uiolari. Nec ob aliud illis tẽporibus quando ista quæstio cõtra utilem consuetudinẽ disputationibus salua charitate atq; unitate altercãtibus discutiebatur, uisum est quibusdam etiã egregijs uiris antistitibus Christi, inter quos præcipue beatus Cyprianus eminebat, nõ esse posse apud hæreticos uel schismaticos baptismum Christi, nisi quia nõ distinguebatur sacramẽtum ab effectu uel usu sacramenti: Et quia eius effectus atq; usus in liberatione à peccatis & cordis rectitudine apud hæreticos non inueniebatur, ipsum quoq; sacramẽtum nõ illic esse putabatur: Sed cõuertẽtibus oculos ad interioris paleæ multitudinẽ, cum & hi qui in ipsa unitate peruersi sunt & perdite uiuũt, appareant remissionẽ nec dare posse nec habere, quia nõ malignis sed bonis filijs dictũ est, Si cui dimiseritis peccata dimittuntur ei, si cui tenueritis tenebũtur, habere tamen & dare & accipere baptismi sacramẽtum, satis eluxit pastoribus ecclesiæ catholicæ toto orbe diffusæ, per quos postea plenarij cõcilij autoritate originalis cõsuetudo firmata est, & ouem quæ foris errabat, & dominicũ characterẽ à fallacibus deprædatoribus suis foris acceperat, uenientem ad Christianæ unitatis salutẽ, ab errore corrigi, à captiuitate liberari, à uulnere sanari, characterẽ tamen dominicũ in ea agnosci potius q̃ improbari, quãdoquidẽ ipsum characterem multi & lupi & lupis infigunt, qui uidẽtur quidem intus esse, ueruntamen ad illã ouem, quæ etiã ex multis una est nõ pertinere, morum suorũ fructibus cõuincuntur, in quibus in finem usq; perdurant: Quia secundũ præsciẽtiam dei, sicut multæ oues errãt exterius, sic multi lupi insidiãtur interius: Inter quos tamen nouit dñs qui sunt eius, qui non audiunt uocem nisi pastoris, etiã cum clamat per similes pharisæorum, de quibus dictũ est, Quæ dicũt facite. Sicut enim homo spiritalis habẽs finẽ præcepti, id est, charitatẽ de corde puro, & cõscientia bona, & fide nõ ficta, potest aliquid ex corpore quod adhuc corrũpitur & aggrauat animam, minus liquide cernere & aliter sapere quod in eadẽ charitate permanẽti deus cũ uoluerit reuelabit,

Ioan. 20 D

Matth. 23

A labit, sic in homine carnali atq; peruerso potest aliquod bonũ & utile reperiri, quod aliunde sit non ex ipso: Nam ut in palmite fructuoso inuenitur aliquid quod purgandum sit, ut maiorem fructũ ferat, ita & in arundine sterili atq; arida uel alligata solet uua pendere: Et ideo sicut stultũ est fructiferi palmitis purgamẽta diligere, commode autẽ facit qui poma suauia ubicunq; suspẽsa nõ respuit, ita quisquis ab unitate præcisus propterea rebaptizat, quia Cypriano uisum est ab hæreticis uenientes denuo baptizari oportere, laudãda in tãto uiro auersatur, & emẽdanda sectatur, nec ea ipsa quæ sectatur assequitur: Ille enim dum zelo dei grauiter detestatur, eos qui se ab unitate separauerunt etiã ab ipso baptismate separatos esse arbitratus est, isti autem parum sceleris putãtes, q; ipsi à Christi unitate separati sunt, etiam baptismum eius illic nõ esse & secũ exijsse contendunt. Iam ergo longe sunt à fœcunditate Cypriani, ut nec purgamẽtis eius æquentur.

Item quisquis nõ habens charitatem, & perditas uias morum ingrediẽs pessimorum, intus uidetur esse cum foris sit, & baptismum Christi nec in hæreticis repetit, nihil eius adiuuat sterilitatem, quod nõ fœcundatur suo, sed fructu oneratur alieno. Fieri autẽ potest ut aliquis uigeat in radice charitatis, & in quo Cyprianus aliter sapuit recte sapiat, & tamẽ in Cypriano, q̃ in isto plura fœcũda sint, & in isto q̃ in Cypriano plura purgãda sint: Non solũ itaq; malos catholicos nullo modo comparamus, sed nec bonos facile coëquamus beato Cypriano, quẽ inter raros & paucos excellẽtissimæ gratiæ uiros numerat pia mater ecclesia, quamuis isti & apud hæreticos cognoscant baptismum Christi, illi autẽ aliter uisum sit, ut per eũ minus aliquid uidentem, & in unitate firmissime permanẽtem, manifestius demõstraretur hæreticis, q̃ sacrilego scelere rumperetur uinculũ pacis. Neq; enim pharisæi cæci, quamuis dicẽtes aliquãdo quod fieri debeat, comparandi erãt apostolo Petro, quamuis dicẽti aliquãdo quod fieri nõ debeat: Non solũ autem istorũ ariditas illius uiriditati cõferenda nõ est, sed nec aliorũ fructus illius ubertati adequandus est. Gẽtes enim nemo iudaizare nũc cogit, nec ideo tñ quisq; nũc in ecclesia quantũlibet

Hæc in Petro imitanda omnia, Cap. II

B profecerit, Petri apostolatui cõferẽdus est. Quapropter reddẽs debitã reuerentiã dignumq; honorem quantum ualeo persoluẽs pacifico episcopo & glorioso martyri Cypriano, audeo tamen dicere eũ aliter sensisse de schismaticis uel hæreticis baptizãdis, q̃ postea ueritas prodidit, nõ ex mea, sed ex uniuersæ ecclesiæ sentẽtia, plenarij cõcilij autoritate roborata atq; firmata, sicut uenerãs pro sui merito Petrum primũ apostolorũ & eminẽtissimum martyrem, audeo tamen dicere, non eũ recte fecisse ut gẽtes iudaizare cogeret, etiã hoc enim dico, non ex mea, sed ex apostoli Pauli salutari doctrina, per ecclesiam uniuersam retẽta atq; seruata. Disputãs enim de sentẽtia Cypriani, multũ infra merita positus Cypriani, dico sacramẽtum baptismi & bonos & malos posse habere, posse dare, posse accipere, & bonos quidẽ utiliter ac salubriter, malos autẽ pernitiose ac pœnaliter, cum illud tamen in utrisq; sit æqualiter integrũ, atq; nihil interesse ad eius æqualẽ in omnibus integritatẽ, quanto peior id habeat inter malos, sicut nihil interest quãto melior id habeat inter bonos: Ac per hoc etiã nihil interest quãto peior det, sicut nihil interest quãto melior det: Atq; ita nihil aliud interest quanto peior id accipiat, sicut nihil interest quãto melior accipiat. Illud autem per seipsum & in eis qui non æqualiter iniqui sunt, æqualiter sanctũ est.

Cap. III

Habere autẽ baptismum, & tradere & accipere malos nequaq̃; in melius commutatos, & de scripturis canonicis & de ipsius Cypriani litteris, satis, ut arbitror, demonstrauimus, quos nõ pertinere ad sanctam ecclesiã dei, quamuis intus esse uideãtur, ex hoc apertissime apparet, quia isti sunt auari, raptores, fœneratores, inuidi, maleuoli, & cætera eiusmodi: Illa autẽ columba unica, pudica & casta, sponsa sine macula & ruga, hortus conclusus, fons signatus, paradisus cũ fructu pomorum &c. quæ de illa similiter dicta sunt, quod nõ intelligitur nisi in bonis & sanctis & iustis, id est, non tantum secundũ operationes munerũ dei bonis malisq; communes, sed etiã secundũ intimam & supereminẽtem spiritussancti gratiã habẽtibus, quibus dñs dicit, Si cui dimiseritis peccata dimittũtur ei, & si cui tenueritis tenebũtur.

2. Retract. cap. 18

Ioan. 20

Per malũ ministrũ piorũ societas condonat pctã. IIII

Ac per hoc nihil idoneum dici, cur non possit malus etiam tradere baptismum, qui potest habere, & sicut pernitiose habet, ita etiam

De cõse.dist.4 cap.quõ deus

pernitiose tradere,nõ quia tale aliquid tradit,nec quia talis tradit,sed quia tali tradit. Nam C cum malus tradit bono,id est in unitatis uinculo,ueraci cõuersione mutato,inter bonũ sacramẽtũ quod traditur,& bonũ fidelẽ cui traditur, tradẽtis malicia separatur:Et cũ illi ueraciter ad deum cõuerso peccata dimittũtur,ab eis dimittũtur,quibus ipsa ueraci cõuersione cõiungitur:Idem quippe spiritussanctus ea dimittit, qui datus est omnibus sanctis sibi charitate cohærẽtibus,siue se nouerint corporaliter siue non nouerint:Similiter cũ alicuius peccata tenentur,ab eis utiq; tenẽtur,à qbus se ille cui tenẽtur,uitæ dissimilitudine & praui cordis auersione disiũgit,siue illũ corporaliter nouerint siue nõ nouerint.

Ecclesia occulta

Baptismũ & malus dat malo,Cap.V

Quapropter omnes mali spiritaliter à bonis seiuncti sunt,si autẽ etiã corporaliter aperta dissensione separentur, peiores fiunt.Sed ut dictum est,nihil interest ad baptismi sanctitatem,quanto quisq; peior id habeat,& quãto peiori tradat,potest tñ tradere separatus, sicut potest habere separatus, sed pernitiose tradere,ille autẽ cui tradit potest salubriter accipere,si ipse nõ separatus accipiat,sicut plerisq; accidit ut catholico animo & corde ab unitate pacis non alienato,aliqua necessitate mortis urgẽtis, in aliquẽ hæreticum irruerẽt,& ab eo Christi baptismum sine illius peruersitate perciperent,& siue defuncti siue liberati nequaq; apud eos remanerẽt, ad quos nunq; corde trãsierant.Si aũt etiã & ipse separatus acceperit, tãto pernitiosius accipit,quãto maius bonũ est quod nõ bene accipit,& tãto magis ualet ad exitium separato,quãto magis posset ad salutẽ ualere cõiuncto.Et ideo si ab illa peruersitate correctus & à separatione conuersus uenerit ad catholicam pacẽ, sub eodẽ baptismate quod acceperat,eius peccata dimittentur propter uinculũ charitatis,sub quo baptismate peccata eius tenebãtur propter sacrilegium diuisionis,quia illud & in homine iusto & in homine iniusto semper sanctũ est,quod neq; æquitate alicuius augetur, neq; alicuius iniquitate minuitur.Quæ cũ ita sint,quid huic perspicuæ ueritati obfuit,quod multi coëpiscopi Cypriano in illam sententiam cõsenserunt, suasq; in idẽ cõueniẽtes proprias protulerũt,nisi ut magis magisq; illius uiri erga unitatem Christi charitas innotescat? Si enim solus ista sentiẽs nullo cõsentiẽte remaneret, uideretur D propterea refriguisse ab scelere schismatis,quia socios nõ inueniebat erroris. Tam multis autem sibi cõsentiẽtibus quod cũ cæteris diuersa sentiẽtibus in unitate permãsit,catholicæ uniuersitatis sanctissimũ uinculũ,non timore solitudinis,sed pacis amore seruauit. Quapropter posset quidẽ iam uideri superfluum cæterorum etiã illius cõcilij episcoporum,singulas retractare sentẽtias.Sed quoniã corde tardiores non putantes esse respõsum,si alicui loco cuiusq; sermonis nõ ibi sed alibi respõdeatur,quod illuc etiã possit adhiberi,melius multum legẽdo atteruntur ut acuantur,q̃ parum intelligendo conquiruntur ut redarguantur.

Augꝰ excutit acta concilij Cap.VI

Verba Cypriani in concilio Carthaginensi

Primum ergo ipsius Cypriani consultationem, qua indicatur anima pacifica & exundans ubere charitatis,unde conciliũ ipsum incipit, iterum consyderãdam commemoremus. Audistis,inquit,collegæ dilectissimi, quid mihi Iubaianus coëpiscopus noster scripserit, consulens mediocritatem nostrã de illicito & prophano hæreticorũ baptismo,& quid ego ei rescripserim,censens scilicet quod semel atq; iterũ & sæpe censuimus,hæreticos ad ecclesiam uenientes, ecclesiæ baptismo baptizari & sanctificari oportere. Item lectæ sunt uobis & aliæ Iubaiani litteræ,quibus pro sua syncera & religiosa deuotione ad epistolã nostrã rescribens, non tantũ consensit, sed & instructum se esse gratias egit. Superest ut de hac ipsa re singuli quid sentiamus proferamus:Neminem iudicãtes, aut à iure communionis aliquem si diuersum senserit amouẽtes.Neq; enim quisq; nostrum episcopũ se esse episcoporum constituit, aut tyrannico errore ad obsequendi necessitatem collegas suos adegit,quum habeat omnis episcopus pro licentia libertatis & potestatis suæ arbitrium proprium , tanquam iudicari ab alio nõ possit, quum nec ipse potest alterum iudicare, sed expectemus uniuersi iudicium dñi nostri Iesu Christi,qui unus & solus habet potestatẽ & præponendi nos in ecclesiæ suæ gubernatione, & de actu nostro iudicãdi.

Dissẽsurus à concilio,præfatur libertatem à Cypriano concessam. Cap.VII

Iam satis quantum arbitror non solum ad epistolã quã Iubaiano scripsit , sed etiã ad illam quã ad Quintum dedit & ad illã quam cum quibusdã collegis ad quosdã collegas & ad illã quam ad Pompeiũ quãtum potuimus pro-

pro

A pro uniuersitate catholicæ consensionis atq; concilij, in cuius unitate isti tanq̃ pia membra manserũt, libris superioribus disputauimus. Quapropter iã opportunũ uidetur, quid etiam cæteri singillatim censuerint cõsyderare ea libertate quam nobis etiã ipse non abrogauit, dicens, Neminẽ iudicãtes, aut à iure cõmunionis aliquẽ si diuersum senserit amouentes. Quod eum nõ puto propterea dixisse ut cogitationes tacitas collegarũ, tanq̃ de abdito erutas tali securitate captaret, sed q̃ reuera pacem unitatemq; diligeret, ex alijs similibus uidere facillimum est, ubi ad singulos scribit sicut ad ipsum Iubaianum. Hæc tibi, inquit, breuissime pro nostra mediocritate rescripsimus frater charissime, nemini præscribentes aut præiudicantes quo minus unusquisq; episcoporũ quod putat faciat, habens arbitrij sui liberã potestatem. Et ne quisq̃ si hac eadem libera potestate diuersa sentiret, pellendus à cæterorum consortio uideretur, sequitur & dicit, Nos quantũ in nobis est propter hæreticos cũ collegis & coëpiscopis nostris nõ contendimus, cũ quibus diuinam cõcordiam & dominicam pacem tenemus. Et paulo post, Seruatur, inquit, à nobis patiẽter & leniter charitas animi, collegij honor, uinculum fidei, concordia sacerdotij. Sic & in epistola quã scripsit ad Magnum, cũ de baptismo tinctorum & perfusorum quæreretur, utrum aliquid interesset: Qua in parte, inquit, nemini uerecundia & modestia uestra præiudicat, quo minus unusquisq; quod putauerit sentiat, & quod senserit faciat. Quibus eius sermonibus satis apparet illo tempore ab eis ista esse tractata, quo nondum declarata sine ambagine hauriebantur, sed adhuc clausa magno molimine quærebantur. Nos ergo iam de baptismi simplicitate ubiq; ad cognoscendam consuetudinem uniuersæ ecclesiæ, etiam concilijs uniuersalibus roboratam tenentes, accepta quoq; ex uerbis Cypriani maiore fiducia, per quæ mihi etiam tunc liceret saluo iure communionis diuersa sentire, unitate quidem prælata atq; laudata, qualem beatus Cyprianus & eius collegæ qui cum eo concilium illud fecerunt, cum diuersa sentientibus tenuerunt, hæreticorum & schismaticorum seditiosas calumnias perturbantes atque euertentes in nomine domini nostri Iesu Christi, qui per Apostolum suum loquens, ait, Sufferẽtes inuicem in dilectione, studentes seruare unitatem spiritus in uinculo pacis, per quem etiã ait, Si quid aliter sapitis, id quoq; uobis deus reuelabit, sanctorum episcoporum sententias, saluo cum eis uinculo unitatis & pacis, in quo retinẽdo eos quantum ipse dominus adiuuat imitamur, cõsyderandas & pertractandas aggredimur.

Cyprianus in ep[istola] ad Iubaianum

Cyprianus ad Magnum epistola 7

Ephe. 4

B *Philip. 3*

Cap. VIII

Cecilius à Bilta dixit, Ego unum baptismum in ecclesia sola scio, & extra ecclesiam nullum. Hoc erit unum ubi spes uera est & fides certa. Sic enim scriptum est, Vna fides, una spes, unum baptisma, non apud hæreticos ubi spes nulla est & fides falsa, ubi omnia per mendacium aguntur, ubi exorcizat dæmoniacus, sacramentum interrogat, cuius os & uerba cancer emittunt, fidem dat infidelis, ueniam delictorum tribuit sceleratus, & in nomine Christi tingit antichristus, benedicit à deo maledictus, uitam pollicetur mortuus, pacem dat impacificus, deum inuocat blasphemus, sacerdotium administrat prophanus, ponit altare sacrilegus. Ad hæc omnia accedit & illud malũ, ut antistes diaboli audeat eucharistiam facere, aut qui illis assistunt, dicunt hæc omnia falsa esse de hæreticis. Ecce ad qualia cogitur ecclesia cõsentire, & sine baptismo & uenia delictorum communicare compellitur. Quam rem fratres fugere ac uitare debemus, & à tanto scelere nos separare, & unum baptisma tenere, quod soli ecclesiæ à deo concessum est. Ad hæc respondeo, quoniã talis est quisquis etiam intus confitetur se deum nosse, factis autẽ negat, quales sunt auari & inuidi, & qui propter fraternum odiũ, non meo sed sancti Ioannis apostoli testimonio dicuntur homicidæ, & spem nõ habent, quia malam consciẽtiam gerunt, & perfidi sunt, quia non id agunt quod deo uouerunt, & mendaces, quia falsa profitentur, & dæmoniaci, quia diabolo & angelis eius in suo corde locum præbent & uerba eorum putredinem operantur, cum corrumpunt bonos mores per colloquia mala, & infideles sunt, quia quod deus talibus minatur, irridẽt, & scelerati, quia nefarie uiuũt, & antichristi, quia mores eorum Christo aduersantur, & à deo maledicti, quia ubiq; tales sancta scriptura execratur, & mortui, quia carent uita iustitiæ, & impacati, quia cõtrarijs factis cum dei sermone confligunt, &

Ephe. 4

Augustinus

1. Ioan. 3

blasphemi, quia per eorum perditos actus nomini christiano derogatur, & prophani, quia ab illo dei sanctuario spiritaliter interiore seclusi sunt, & sacrilegi, quia in seipsis templum dei male uiuendo corrumpunt, & antistites diaboli, quia fraudi & auariciæ quæ est idololatria seruiunt. Tales autem nonnullos, imò plurimos, & apostolus Paulus & episcopus Cyprianus etiã intus esse testantur: Cur ergo isti baptizant? Cur etiam quidam qui seculo uerbis & non factis renuntiantes, ab huiusmodi moribus non mutati baptizantur, & quando mutantur non rebaptizãtur? Iam uero quod indignatur & dicit, Ecce ad qualia ecclesia cogitur consentire, & sine baptismo & uenia delictorum communicare compellitur, nisi essent cæteri episcopi qui alios ad ista compellerent, non utiq; dicerent. Vnde etiam ostenditur illos tunc ueriora sensisse, qui non recesserunt à pristina consuetudine, quæ postea concilij uniuersitate firmata est. Quid est autem quod adiũgit & dicit, Quam rem fratres fugere ac uitare debemus, & à tanto scelere nos separare? Si enim hoc ita dicit, ut ista nõ faciat nec approbet, alia res est: Si autem ut diuersa sentientes damnet & segreget, prioribus resistit uerbis Cypriani, quibus ait, Neminem iudicãtes, aut à iure cõmunionis aliquẽ si diuersum senserit amouẽtes.

Cap. IX Primus Felix à Migirpa dixit, Censeo omnem hominem ab hæresi uenientem baptizandum. Frustra enim illic putat se esse baptizatum, quum non sit baptisma nisi in ecclesia unum & uerum, quia & dominus unus & fides una est in qua stat unum baptisma & sanctitas & cætera. Nam quæ foris exercentur, nullum habent salutis effectum.

Augustinus Ad ea quæ Felix à Migirpa dixit, hæc dicimus, Si non esset baptisma unum & uerum nisi in ecclesia, non utiq; esset in eis qui ab unitate discedunt. Est autem in eis, nam non id recipiunt redeuntes, non ob aliud nisi quia non amiserant recedentes. Quod autem ait, nam quæ foris exercentur, nullum habent salutis effectum, consentio, & omnino uerum esse credo. Aliud est enim non ibi esse, aliud nullum habere salutis effectum. Venientibus enim ad catholicam pacem, prodesse incipiunt quæ foris inerant, sed foris non proderant.

Cap. X Polycarpo autem Hadrumentino, quoniã dixit, Qui hæreticorum baptismũ probant, D
Als, hæreticis communicant †nostrum euacuant. Respondemus, Si hæreticorum est baptismus qui per hæreticos datur,
Augustinus auarorum & homicidarum est qui intus à talibus datur. Si autem hoc istorum non est, nec
Cap. XI illud illorũ est, ac per hoc apud quoscunq; sit Christi est. Nouatus à Thamugade dixit, Licet sciamus omnem scripturam testimonium reddere de salutari baptismo, debemus tamen fidem nostram exprimere. Hæreticos & schismaticos ad ecclesiamueniẽtes qui pseudobaptizati uidentur, debere eos in fonte perenni baptizare. Et ideo secundũ testimonium scripturarum, & secundũ decretum collegarum nostrorum sanctissimorum uirorum, omnes schismaticos & hæreticos qui ad ecclesiam conuersi sunt baptizari, sed & quicunq; ordinati

Augustinus uidebantur inter laicos recipi. Nouatus à Thamugade quid fecerit dixit, non autem aliquid attulit unde se ostenderet facere debuisse quod fecit: Nominauit autem testimonium scripturarũ & decretũ collegarum, sed non inde aliquid protulit quod cõsyderare possemus.

Exponit quid sit renasci ex aqua & spiritusancto. Cap. XII Nemesianus à Tubunis dixit, Baptisma quod dant hæretici & schismatici nõ esse uerũ, ubiq; in scripturis sanctis declaratum est. Quoniã ipsi præpositi eorum falsi Christi sunt, & falsi prophetæ, dicente domino per Salomonem, Qui fidens est in falsis hic pascit uentos, idem autẽ ipse sequitur aues uolãtes. Derelinqt autẽ uias uineæ suæ, & à semitis agri sui errauit. Ingreditur autẽ per auia loca atq; arida, & terrã destinat à messe, colligit autẽ manibus sterilitatem. Et iterum, Ab aqua aliena abstine te, & de fonte alieno ne biberis, ut lõgum uiuas tempus, adijciãtur etiã tibi anni uitæ. Et in Euãgelio sua uoce dñs noster Iesus Christus

Ioan. 3 locutus est, dicens, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritusancto, nõ potest introire in regnum dei. Hic est spiritus qui ab initio ferebatur super aquã, Neq; enim spiritus sine aqua operari potest, neq; aqua sine spiritu. Male ergo sibi quidam interpretantur, ut dicant, quod per manus impositionem spiritumsanctum accipiãt, & sic recipiantur, quum manifestum sit utroq; sacramẽto debere eos renasci in ecclesia catholica. Tunc quippe poterunt filij dei esse,

Eph. 4 dicente Apostolo, Curantes seruare unitatem spiritus in coniunctione pacis, unum corpus & unus

A & unus spiritus, sicut uocati estis in una spe uocationis uestræ, unus dn̄s, una fides, unum ba
ptisma, unus deus. Et hæc omnia ecclesia catholica loquitur: & iterū in Euāgelio dicit, Quod *Ioan. 3*
natum est de carne, caro est, & quod natum est de spiritu, spiritus est, quoniam spiritus deus
est, & de deo natus est. Ergo omnes hæretici & schismatici omnia quæcunq; faciunt carnalia
sunt, dicente Apostolo, Manifesta enim sunt opera carnis, quæ sunt, fornicationes, immūdi- *Gal. 5*
ciæ, incestus, idololatriæ, ueneficia, inimicitiæ, certamina, zelus, ira, diuisiones, hæreses & his
similia, de quibus prædixi uobis sicut prædico, quoniam quicunq; hæc faciunt, regnum dei
non hæreditabunt. Cōdemnat æque Apostolus cum omnibus malis & eos qui diuisionem
faciūt, hoc est schismaticos & hæreticos. Nisi ergo acceperint baptisma salutare in ecclesia ca
tholica quæ una est, salui esse non possunt, sed cū carnalibus in iudicio dn̄i damnabuntur.

Nemesianus autē à Tubunis multa posuit testimonia scripturarum, sed pro sentētia ca *Augustinus*
tholicæ quā declarandā & commēdandā suscepimus, multa locutus est: Nisi forte putādum
est quia nō fidit in falsis qui fidit in spe rerum temporaliū, sicut omnes auari atq; rapaces, &
qui seculo nō factis sed uerbis renuntiāt, quales tñ intus & baptizare & baptizari etiam Cy
prianus est testis. Ipsi sequūtur etiā aues uolātes, quia nō apprehēdūt quæ cōcupiscūt. Dese
rit autē uias uitæ suæ, & à semita angeli sui errat & ingreditur per auia loca atq; arida & ter
ram destinatā siti. Cōsequitur autē manibus infructuosa, nō hæreticus tantū, sed omnis qui
male uiuit, quia omnis iustitia fructuosa est, & omnis iniquitas infructuosa. Qui uero aquā
alienam de fonte extraneo bibūt, nō hæretici tantū sunt, sed omnes qui nō uiuūt secundū ea
quæ docet deus, & uiuūt secundū ea quæ docet diabolus: Nā si de baptismo diceret, nō dice
ret, ne de fonte extraneo biberis, sed de fonte extraneo nō te ablueris. Iā uero quod dn̄s ait,
Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, nō potest introire in regnum dei, quid eū adiuuet *Ioan. 3*
ad id quod putat, omnino nō uideo. Aliud est enim omnis qui intrabit in regnū cœlorum
prius nascitur ex aqua & spiritu, quia nisi renatus fuerit ex aqua & spiritu, non intrabit in re-
gnum cœlorū, quod dn̄s dixit & uerū est, Aliud autē, omnis qui nascitur ex aqua & spiritu
B intrabit in regnū cœlorū, quod utiq; falsum est. Nā & Simon ille Magus natus erat ex aqua
& spiritu, & tñ non intrauit in regnū cœlorū: Sic fieri potest ut hæreticis etiā contingat. Aut
si nō nascitur ex spiritu nisi q ueraci cōuersione mutatur, omnes qui seculo uerbis & nō factis
renuntiāt, non utiq; de spiritu, sed ex aqua sola nascūtur, qui tñ & intus teste Cypriano sunt.
Necesse est enim ut unū de duobus cōcedatur, aut illi qui fallaciter seculo renuntiāt, nascūtur
de spiritu, q̄uis ad pernitiē, nō ad salutē, atq; ita possunt & hæretici, aut si illud quod scriptū
est, Sāctus enim spiritus disciplinæ effugiet fictū, etiā ad hoc ualet ut fallaciter seculo renun- *Sap. 1*
tiantes, nō nascātur de spiritu: Potest quis baptizari aqua, & nō nasci de spū: Et frustra Ne-
mesianus ait, Neq; spūs sine aqua operari potest, nec aqua sine spū. Iam uero & alibi sæpe di
ctum est, quomō fieri possit, ut habeāt cōmuniter unū baptisma, qui ecclesiā nō habēt unā,
sicut fieri potest in ipsa intus ecclesia, ut nō habeāt unū spiritū sancti per iustitiā, & immūdi
per auariciā, & tñ habeāt unum baptisma: Sic enim dictū est, unū corpus, id est ecclesia, sicut
unus spūs & unū baptisma. Iā cætera quæ dixit, nostræ potius assertioni suffragātur: Posuit
enim ex Euangelio testimoniū, Quod natū est de carne caro est, & quod natū est de spiritu, *Ioan. 3*
spūs est, quia deus spūs est, & ex deo natus est, & intulit: Ergo omnes hæretici & schismatici,
omnia quæcunq; faciūt carnalia sunt, dicēte Apostolo, Manifesta enim sunt opa carnis, quæ *Gal. 5*
sunt, fornicationes, immūdiciæ, & cætera quæ ibi dicit Apostolus, ubi & hæreses cōmemora
uit, iste executus est, qm̄ quicunq; hæc faciūt, regnum dei nō hæreditabūt. Deinde adiecit &
dixit: Condēnat itaq; Apostolus cū omnibus malis, & qui diuisionē faciūt, hoc est schisma-
ticos & hæreticos, bene quidē enumerās opera carnis, inter quæ & hæreses sunt, inuenit & di
xit, simul omnia damnātem Apostolū. Interroget ergo ipse Cyprianum sanctum, & audiat
ab eo q̄ multi etiā intus secundū opera mala carnis uiuunt, quæ cū hæresibus damnat Apo
stolus, & tamen baptizāt & baptizātur: Cur ergo soli hæretici dicuntur baptismum habere
non posse, quem habent socij damnationis ipsorum?

Ianuarius

Cap.XIII Ianuarius à Lambese dixit, Secundum scripturarum sanctarum autoritatem decerno C omnes hæreticos baptizandos, & sic in ecclesiam sanctam admittendos. Huic respondetur,
Augustinus secundū scripturarum sanctarum autoritatem decreuit conciliū catholicum orbis terrarum, etiam in hæreticis inuentum Christi baptismum non esse improbandum. Si autē poneret testimonia scripturarum aut contra nos non esse, aut etiā pro nobis esse demonstraremus,
Cap.XIIII sicut ecce qui eum sequitur, Lucius à Castragalba dixit, Cum dominus in Euāgelio suo
Matth.5 dixerit, Vos estis sal terræ. Si autem sal infatuatum fuerit, id quod salietur ex eo, ad nihilum ualebit, nisi ut proijciatur foras, & conculcetur ab hominibus: & iterum post resurrectionem
Matth.28 suam mittens apostolos suos mandauerit, dicens, Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra: ite ergo & docete omnes gētes baptizantes eas in nomine patris & filij & spiritussancti. Quum ergo manifestum sit hæreticos, id est hostes, non integram sacramenti confessionem habere: Item schismaticos nō posse cōdire sapiētia spirituali, quum ipsi ab ecclesia, quæ una est, recedendo infatuati contrarij facti sint: fiat sicut scriptum est, Domus contrariorum legis debent emundationem, & consequens sit eos qui à contrarijs baptizati inquinati sunt
Augustinus primo purgari, & tum demum baptizari. Lucius à Castragalba ex Euangelio posuit
Matth.5 testimonium, dicente domino, Vos estis sal terræ, si autem sal infatuatum fuerit, id quod salietur ex eo ad nihil ualebit nisi ut proijciatur foras & cōculcetur ab hominibus: quasi nos dicamus homines ipsos foras proiectos aliquid ualere, uel ad suam uel ad aliorum salutem: Sed & qui tales uidētur intus, nō solū spiritaliter foris sunt, sed etiā corporaliter in fine separabūtur: Omnes enim tales ad nihil ualēt, nec ideo tamen sacramentū baptismatis quod in eis est nihil est: Nam & in ipsis qui proijciuntur foras, si resipiscant & redeant, salus eis quæ
Matth.28 recesserat redit, baptisma uero quia non recesserat non redit. Et illud quod ait dominus,
Ioan.20 Ite ergo docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritussancti, non permisit baptizare nisi bonos, quia malis nō diceret, Si cui dimiseritis peccata dimittētur ei, si cui tenueritis tenebuntur: Quomodo ergo intus baptizāt mali, qui dimittere peccata non D
Ioan.2 possunt? Quomodo etiam baptizant malos non mutatos, quorum peccata adhuc super eos sunt, sicut Ioannes dicit, Qui odit fratrem suum, in tenebris est usq; adhuc. Si autē tunc dimittūtur, cum se bonis & iustis per charitatis uinculum coniunxerint per quos in ecclesia peccata dimittuntur, quamuis à malis baptizati sint, intima charitate coniungunt, sic & illis qui forinsecus ueniunt, & ad eandem compaginem corporis Christi, interno uinculo pacis accedunt, baptismus tamen Christi in utrisq; agnoscendus, & in nullis improbādus est, siue antequam conuertantur, quamuis eis nihil prosit, siue cum conuertuntur ut prosit: Cum ipsi ab ecclesia quæ una est, inquit, recedendo infatuati contrarij facti sunt, fiat sicut scriptū est, Domus contrariorum legis debent emundationem, consequens est, inquit, eos qui à contrarijs baptizati, inquinati sunt primo purgari, & tūc demum baptizari. Quid ergo raptores & ho
Exodi 20 micidæ? non sunt contrarij legis dicentis, Non occides, non furaberis? Debēt ergo emundationem, quis hoc negauerit? Et tamen non solum quicunq; à talibus uitijs baptizantur, sed etiā qui tales non mutati baptizantur, quamuis adhuc purgationem debeant ut mutentur, non tamen amplius cum mutati fuerint baptizantur. Tanta uis est in sacramento simplicis
Cap.XV baptismi, ut cum fateamur aliquem baptizatum, & adhuc male uiuentem debere mundari, uetemus tamen ulterius baptizari. Crescens à Cirta dixit, In tanto cœtu sanctissimorum sacerdotum lectis litteris Cypriani dilectissimi nostri ad Iubaianum, itemq; ad Stephanum, quætātum in se sanctissimorum ex scripturis deificis testimoniorum continent, ut merito omnes per dei gratiam adunati consentire debeamus, censeo ego omnes hæreticos siue schismaticos, qui ad catholicā ecclesiam uenire uoluerint, nō ante ingredi nisi exorzizati
Augustinus & baptizati fuerint, exceptis his sanè qui in ecclesia catholica fuerant ante baptizati, ita tamen ut per manus impositionem in pœnitentiam ecclesiæ reconciliētur. Respon. Hic admonemur iterum quærere, cur dixerit exceptis his sanè qui in ecclesia catholica fuerant ante baptizati? An quia nō amiserāt quod intus acceperāt, ergo quod habere foris poterāt, cur non

& tra

A & tradere poterāt? An illicite foris traditur? Sed neq; licite foris habetur, & tamen habetur:
Sic illicite foris datur, sed tamen datur. Quod autē præstatur redeunti qui intus acceperat,
hoc præstatur uenienti, qui foris acceperat, id est, ut licite intus habeat, quod illicite foris ha-
bebat. Sed aliquis forsitan quærat, quid de hac re beati Cypriani epistola ad Stephanum
dixerit, cuius in hac sententia commemoratio facta est, cum in exordio concilij non sit com-
memorata, credo quia non sit putatum necessarium: Nam & ipsam in isto cœtu consacerdo
tum lectam esse dixit, quod factum omnino non dubito, quantum arbitror, ut fieri solet,
quo possent iam congregati episcopi etiam de illa causa simul aliquid cognoscere, quæ in illa
epistola continetur. Nam prorsus ad quæstionem præsentem non pertinet, & magis miror
cur eam iste commemorare uoluerit, q̄ cur in exordio concilij commemoratio eius præter-
missa sit. Quod si quisq; arbitratur me aliquid noluisse in medium proferre, quod in ea posi
tum est præsenti causæ necessarium, legat eam & sciat uerum esse quod dico: Aut si aliud in-
uenerit redarguat. Prorsus enim illa epistola de baptismo apud hæreticos uel schismaticos
dato, unde nunc agimus nihil habet. Nicomedes à Segermis dixit, Mea sentētia Cap.XVI
hæc est, ut hæretici ad ecclesiam uenientes baptizentur, eo q̄ nullam foris apud peccatores
remissionem peccatorum consequantur. Cui respōdetur, Vniuersæ ecclesiæ catholicæ senten Augustinus
tia, hæc est, ut hæretici quamuis in hæresi iam Christi baptismo baptizati ad ecclesiam ue-
nientes non baptizentur. Si enim nulla est apud hæreticos remissio peccatorum, nec intus
peccatores peccata dimittunt, & tamen ab eis baptizati non rebaptizantur.

Monnulus à Girpa dixit, Ecclesiæ catholicæ matris nostræ ueritas apud nos fratres Cap.XVII
semper mansit & manet, uel maxime in baptismi trinitate, domino nostro dicente, Ite bapti Matth.28
zate gentes in nomine patris & filij & spiritussancti. Cum ergo manifeste, inquit, Sciamus
hæreticos non habere patrem, non filium, non spiritumsanctum, debent uenientes ad ec-
clesiam matrem nostram uere renasci & baptizari, ut cancer quod habebāt & damnationis
B iræ & erroris offocatum per sanctum & cœleste lauacrum sanctificetur. Huic respondemus, Augustinus
patrem & filium & spiritumsanctum in sacramēto duntaxat habere omnes qui baptismo
uerbis euangelicis consecrato baptizantur, in corde autē & in uita nec illos habere, qui intus
perdite & execrabiliter uiuunt. Secundinus à Chezas dixit, Cum dominus noster Cap.XVIII
Iesus dicat, Qui mecum non est, aduersum me est: & Ioannes apostolus eos qui ab ecclesia Matth.12
exeunt antichristos dicat, indubitanter hostes Christi, quiq; antichristi nominati sunt, gra-
tiam baptismi salutaris ministrare non possunt, & ideo censeo eos qui de hæreticorum insi-
dijs confugiunt ad ecclesiam, baptizandos esse à nobis, qui amici appellati sumus de eius
dignatione. Cui respondetur, Christi aduersarios omnes esse, quibus dicētibus, Domine in Augustinus
nomine tuo uirtutes multas fecimus, & alia quæ ibi dicuntur in fine dicturus est, Non noui Matth.7
uos, discedite à me omnes operarij iniquitatis, quæ tota palea si usq; in finem in malicia per-
seuerauerit, siue ante uentilationē eius aliquid foras uolet, siue intus esse uideatur, igni desti-
nata est. Si ergo propterea baptizandi sunt ad ecclesiam uenientes hæretici ut ab amicis dei
baptizentur, nunquid illi auari, raptores, homicidæ, amici dei sunt, aut quos baptizauerint
denuo baptizādi sunt? Felix à Bigai dixit, Sicut cæcus cæcum ducens ambo in fo Cap.XIX
ueam cadunt, ita hæreticus hæreticum baptizans simul in mortem cadunt. Hoc uerum est, Matth.15
sed non propterea uerum est quod adiungit, Et ideo, inquit, hæreticus baptizandus est & ui Augustinus
uificandus, ne nos uiui mortuis cōmunicemus. Nónne mortui erant qui dicebant, Mandu 1.Cor.15
cemus & bibamus, cras enim moriemur? Non enim credebant resurrectionē mortuorum.
Qui ergo istorū colloquijs malis corrumpebantur & eos sequebātur, nónne pariter cū eis in
foueā cadebant? Et in eis tamen erāt isti quibus scribebat Apostolus iam baptizatis, nec ta
men ideo si corrigerētur denuo baptizarētur. Nónne idē Apostolus ait, Sapere secundū car Rom.8
nem mors est? Et utiq; secundū carnem sapiebāt auari, fraudatores, raptores, inter quos ge
mebat ipse Cyprianus. Quid ergo illi in unitate inuenti oberant mortui? Aut quis dicat ba
ptismum Christi quod tales haberent uel darent, eorum iniquitatibus fuisse uiolatum?

Pollianus

Cap. XX Pollianus à Milen dixit, Iustum est hæreticũ in ecclesia Christi baptizari. Respondetur,
Augustinus Nihil quidem breuius dici potuit. Sed puto & hoc breue est, Iustum est baptismũ Christi
Cap. XXI non exufflari in ecclesia Christi. Theogenes ab Hippone regio dixit, Secundum sacramẽtum gratiæ cœlestis quod accepimus, unum baptismum quod est in ecclesia sancta
Augustinus credimus. Respondetur, Potest & mea esse sentẽtia, Sic enim librata est, ut nihil habeat contra ueritatem: Nam & nos unũ baptismum quod est in ecclesia sancta credimus. Si autem dixisset, quod est in sola ecclesia sancta credimus, respondendũ erat sicut cæteris. Nunc uero quia sic dictum est, unum baptisma quod est in ecclesia sancta credimus, ut esse quidem in ecclesia sancta diceretur, sed & alibi esse non negaretur, quodlibet ille senserit cõtra hæc uerba disputare, non opus est. Si enim de me singula quærerentur, utrum esset unum baptisma, responderem unũ esse. Deinde si interrogarer, utrum hoc esset in ecclesia sancta, responderem hoc esse. Tertio si quæreretur, utrum hoc baptisma crederem, responderem ita me credere, ac per hoc unum baptisma quod est in ecclesia sancta me credere respõderem. Si autem quæreretur, utrum in sola sancta esset ecclesia, & apud hæreticos uel schismaticos non esset, non me ita credere cum tota ecclesia responderem. Sed quia hoc ille in sententia sua non posuit, puto esse improbum ut ego illi addam uerba contra quæ disputem, quæ ibi non inueni. Ita enim si diceret, una est aqua Euphrate fluminis quæ est in paradiso, uerũ utiq; diceret. Sed si interrogaretur, utrum in solo paradiso esset ista aqua, & ita esse diceret, falsum diceret: Est enim & præter paradisum in his terris, in quas ab illo fonte permanat. Sed quis est tã temerarius qui dicat hoc eum responsurum esse quod falsum est, cum posset fortasse hoc respondere quod uerum est? Quapropter uerba huius sententiæ non debent habere contradictio-
Cap. XXII nem, quia nihil impediunt ueritatem. Datiuus à Badis dixit, Nos quãtum in nobis est, hæretico non communicamus, nisi baptizatus in ecclesia fuerit, & remissionem pecca-
Augustinus torum acceperit. Respondetur, Si propterea uis eũ baptizari, quia non accepit remissionem peccatorum, si intus aliquem inueneris qui tenẽs odium aduersus fratrem sic baptizatus sit,
Matth. 6 cum dominus mentiri nõ possit, qui ait, Si non dimiseritis, nec uobis dimittetur: iubebo correctum denuo baptizari? Non utiq;. Sic ergo nec hæreticũ. Sanè iste cur nõ breuiter dixerit, Nos hæretico non communicamus, sed addidit, quantũ in nobis est, non est prætereũdum. Vidit enim plures huic sententiæ consentire, à quorum tamen cõsortio ne uiolaretur unitas, se isti separare non possent, & addidit, quantum in nobis est, utiq; demonstrans non uoluntate se communicare his quos arbitrabatur baptismum nõ habere, sed tamen omnia bono pacis & unitatis esse toleranda, quod & illi faciebant qui istos non recte facere sentiebant, & illud tenebant quod postea melius declarata ueritas docuit, & antiquior cõsuetudo concilio posteriore firmata robustius persuasit, inuicem se tamen cũ salua charitate diuersa sentirent, sollicita pietate tolerauerunt, studentes seruare unitatẽ spiritus in uinculo pacis, donec alteris eorum si quid aliter saperent, id quoq; illis deus reuelaret. Hoc isti audiant à quibus per hoc concilium unitas oppugnatur, per quod concilium quantum amanda sit unitas declaratur.
Cap. XXIII Successus à Birgermaniciana dixit, Hæreticis aut nihil licet, aut totum licet. Si possunt baptizare, possunt & spiritumsanctum dare: Si autem spiritumsanctum dare non possunt, quia non habent spiritumsanctum, nec baptizare spiritualiter possunt: Propterea cẽsuimus hæreticos baptizandos esse. Huic prope totidẽ uerbis ita responderi potest, Homicidis aut nihil licet, aut totum licet. Si possunt baptizare, possunt & spiritumsanctum dare: Si autem spiritumsanctum dare non possunt, quia non habent spiritumsanctum, nec baptizare spiritaliter possunt. Propterea cẽsemus ab homicidis baptizatos, uel homicidas baptizatos atq;
1. Ioan. 3 in melius non mutatos, cum se correxerint baptizari. At hoc non est uerum. Qui enim odit fratrem suum homicida est: Et tales nouerat intus Cyprianus, qui utiq; baptizabãt. Frustra
Cap. XXIIII ergo talia de baptizandis hæreticis dicta sunt. Fortunatus à Thuccabori dixit, Iesus Christus dominus & deus natus dei patris, & creatoris filius, super petram ædificauit ecclesiam suam, non super hæresim, & potestatem episcopis dedit, non hæreticis: Quare?

Quia

A Quia extra ecclesiam sunt & contra Christum stantes, oues eius & gregem spargunt, bapti
zare foris nō possunt. Respondemus, Ad hoc addidit, foris, ut ei iam breuiter respōderi nō *Augustinus.*
possit, Nam & huic totidem penè uerbis ita respōderetur, Iesus Christus dominus & deus
natus dei patris & creatoris filius, super petram ædificauit ecclesiam suam, nō super iniquita
tem, & potestatem baptizandi episcopis dedit, non iniquis. Quare? Quia nō pertinent ad
petram super quam ædificauit qui uerba dei audiunt & faciunt, sed contra Christum uiuen
tes audiendo uerba eius & non faciendo: ac per hoc qui super arenam ædificāt, oues eius, &
gregem perditorum morum exemplo corrumpunt, baptizare non possunt, Nunquid non
possit hoc uerisimiliter dici? & tamen falsum est, Baptizant quippe iniqui, quoniam iniqui
sunt illi raptores, quos in unitate secum positos Cyprianus arguebat, Sed ideo, inquit, addi
dit foris, Cur ergo isti foris baptizare non possunt? An quia peiores sunt eo ipso quo fo-
ris sunt? Sed nihil interest ad integritatem baptismi, quanto peior id tradat, Neque enim *De conse. dis 4 ca.*
tantum interest inter malum & peiorem, quantum interest inter bonum & malum: & tamē *quomodo deus.*
cum baptizat malus, nō aliud dat ꝙ bonus, Ergo & cum baptizat peior, non aliud dat ꝙ
ille qui minus est malus. An forte non ad hominis meritum, sed ad ipsius baptismi sacra-
mentum pertinet, ut foris dare non possit? Si hoc ita esset, nec haberi foris posset, & totiēs
necesse est baptizari, quotiens recedens quisque ab ecclesia rursus ad ecclesiā remeasset. Iam
uero diligentius quæramus quid sit foris, maxime quia ipse commemorationem fecit pe-
træ super quam ædificatur ecclesia, nōnne illi sunt in ecclesia qui sunt in petra? Qui autem in
petra non sunt, nec in ecclesia sunt. Iam ergo uideamus utrum super petram ædificium suū
constituant, qui audiunt Christi uerba & non faciunt. Contradicit eis ipse dominus dicens,
Qui audit uerba mea hæc & facit ea, similabo illum uiro prudenti, qui ædificat domum suā *Matth.7*
super petram. Et paulopost, Qui audit uerba mea hæc & non facit ea, similabo eum uiro
stulto, qui ædificat domum suam super arenam. Si ergo in petra est ecclesia, illi super are-
B nam sunt, quia extra petram sunt, profecto extra ecclesiam sunt. Recordemur itaq; quàm
multos commemoret Cyprianus uelut intus positos qui ædificant super arenam, id est, au-
diunt uerba Christi & non faciunt. Et ideo quia super arenam sunt, extra petram esse cōuin
cuntur, quod est extra ecclesiam, Tamen quamdiu ita sunt, & nondum uel nunquam in me-
lius commutantur, baptizant & baptizantur, & baptismus quem habent, illis ad damna-
tionem † destinatis integra manet. Neq; hoc loco dici potest, quis enim facit omnia uerba *al. de istis natis.*
domini, quæ in ipso sermone euangelico conscripta sunt, quem concludens, ait ædificare su-
per petram, qui eadem uerba audirent & facerent: super arenam autem, qui audirent & nō
facerent, quia & si à quibusdam non implentur omnia, in eodem tamē sermone posuit me-
dicinam dicens, Dimittite & dimittetur uobis. Et post orationem dominicam in eodē ipso *Lucæ 6*
sermone commemoratam atq; conscriptam, Dico enim uobis, inquit, si dimiseritis peccata *Matth.6*
hominibus, dimittet & uobis pater uester peccata uestra, Si autem non dimiseritis homini-
bus, neque pater uester dimittet uobis. Hinc & Petrus ait, quia charitas cooperit multitu- *1.Petri 4.*
dinem peccatorum, quam utique non habebant illi, ac per hoc super arenam ædificabant.
Deniq; idem Cyprianus dicit, quòd intus in maleuola inuidia etiam temporibus apostoli-
cis sine charitate conuersabantur, & ideo intus quidem esse uidebantur, sed foris erant, quia
in illa petra per quam significatur ecclesia non erant. Sedatus à Tuborbo dixit, *Caput XXV*
Inquantum aqua sacerdotis prece in ecclesia sanctificata abluit delicta, intantum hæretico
sermone uelut cancere infecta cumulat peccata, Quare omnibus pacificis quidem uiribus
nitendum est, ne quis hæretico errore infectus & tinctus, singulare & uerum baptisma de-
tractet accipere, quo quisq; non fuerit baptizatus à regno cœlorū fiat alienus. Huic respon *Augustinus.*
detur, Quia si non sanctificatur aqua cum aliqua erroris uerba per imperitiam precator ef- *De cōse. dis. 4 ca. si*
fundit, multi nō solum mali, sed etiam boni fratres in ipsa ecclesia non sanctificant aquam. *nō sanctificatur.*
Multorum enim preces emēdantur quotidie, si doctioribus fuerint recitatæ, & multa in eis
reperiuntur cōtra catholicam fidem, Nunquid si manifestetur aliquos baptizatos, cum illæ

preces dictæ super aquam fuissent, iubebuntur denuo baptizari? Quid ita? Quia plerunq; C
precis uitiũ superat precãtis affectus. Et quia certa illa euangelica uerba, sine quibus nõ potest baptismus consecrari, tantum ualent, ut per illa sic euacuentur quæcunq; in prece uitiosa contra regulam fidei dicuntur, quemadmodum dæmonium Christi nomine excluditur. Nam utique hæreticus si afferat precem uitiosam, nec habeat bonum charitatis affectum, quo possit illa imperitia superari, & ideo similis est ei quicunque in ipsa catholica inuidus & maleuolus, quales illic arguit Cyprianus, afferat etiam (ut fieri solet) aliquam precẽ, in qua loquatur contra regulam fidei. Multi quippe irruunt in preces, non solum ab imperitis loquacibus, sed etiã ab hæreticis compositas, & per ignorantiæ simplicitatẽ, non eas ualentes discernere, utuntur eis arbitrantes q; bonæ sint: nec tamẽ quod in eis peruersum est euacuat illa quæ ibi recta sunt, sed ab eis potius euacuatʳ, sicut in ipso homine bonæ spei & probabilis fidei, sed tamen homine, si quid aliter sapit nõ inde euacuantur quæ recte sapit donec ei deus reuelet, & quod aliter sapit. Si aũt ipse malus est atq; peruersus, si precẽ integrã dicat,
Phil.3 & nulla ex parte fidei catholicæ aduersam, nõ ideo ipse rectus est quia illa recta est: & si in aliquibus peruersam precẽ afferat, deus adest uerbis euãgelicis suis, sine quibus baptismus Christi cõsecrari non potest, & ipse sanctificat sacramentũ suũ, ut homini siue antequã baptizetur, siue cum baptizatur, siue postea quandoq; ad se ueraciter cõuerso, idipsum ualeat ad salutem, quod ad pernitiem nisi conuerteretur ualeret. Cæterum quis nesciet non esse baptismum Christi, si uerba euangelica quibus symbolum constat illic defuerint? Sed facilius inueniuntur hæretici qui omnino non baptizant, quàm qui illis uerbis non baptizant. Ideoq; dicimus non omne baptismum, nam in multis idolorum sacrilegis sacris baptizari homines perhibentur, sed baptismum Christi, id est, uerbis euangelicis consecratum, ubiq; eundem esse, nec hominum quorumlibet & qualibet peruersitate uiolari. Sanè in ista quoque sententia non negligenter omittendum est, quod hic interposuit & ait, Quare omnibus pacificis quidem uiribus nitendum est, ne quis hæretico errore infectus, & cætera. Respexit D
enim uerba illa beati Cypriani dicentis, Neminem iudicantes, aut à iure communionis aliquem si diuersum senserit amouentes. Ecce quantum ualeat in bonis ecclesiæ filijs amor unitatis & pacis, ut quos dicebant sacrilegos & prophanos, sine baptismo arbitrabantur admissos, si eos quantum putabant corrigere non ualerent, eligerent potius tolerare, quàm
Matth.13 propter eos sanctum illud uinculum rumpere, ne propter zizania eradicetur & triticũ, per-
3.Reg.3 mittentes quantum in ipsis erat, sicut in illo nobilissimo iudicio Salomonis, infantile corpus à falsa matre nutriri potius, quàm concidi. Hoc autem & illi faciebant qui de baptismi sa-
Phil.3 cramento uerius sentiebant, & isti quibus pro merito tantæ charitatis deus erat reuelaturus, si quid aliter sapiebant.

Caput XXVI Priuatianus à Suficula dixit, Qui hæreticos potestatem baptizandi habere dicit, dicat prius quis hæresim cõdiderit, Si enim hæresis à deo est, habere indulgentiam diuinam potest: si uero à deo non est, quomodo gratiam dei aut ha-
Augustinus. bere aut conferre alicui potest? Huic totidem uerbis ita responderi potest, Qui maleuolos & inuidos potestatem baptizãdi habere dicit, dicat prius quis maleuolentiam inuidiamq; condiderit. Si enim maleuolentia & inuidia à deo est, habere & indulgentiam diuinam potest. Si uero non est, quomodo aut gratiam dei habere aut conferre alicui potest? Sed sicut ista eodem modo dicta manifestissime falsa sunt, sic etiam illa quæ ut conuincerentur hæc dicta sunt. Baptizant enim maleuoli & inuidi, sicut concedit ipse Cyprianus, quia eos etiam intus esse testatur. Sic ergo possunt etiam hæretici baptizare, quia baptismus Christi sacramentum est, Inuidia uero & hæresis opera diaboli, quæ quisquis habuerit, nõ hinc efficit, ut si habet sacramentum Christi, etiam ipsum numeretur inter opera diaboli.

Caput XXVII Priuatus à Sufibus dixit, Qui hæreticorum baptismum probant, quid aliud quàm
August. hæreticis communicant? Huic Respondetur, Nõ est baptismus hæreticorum, quem in hæreticis probamus: sicut non est baptismus auarorum, inuidorum, quem probamus in eis, Omnes quippe isti iniqui sunt, sed iustus est Christus, cuius in se sacramentum quod ad ipsum

A ipsum attinet, sua iniquitate non uiolant, alioquin possit alius dicere, qui iniquorum baptis-
mum probant, quid aliud quàm iniquis communicant? Quod ipsi catholice si quis obijce-
ret, responderetur ei quod huic modo responsum est. Hortensianus à Laribus di Caput XXVIII
xit, Quot sint baptismi, uiderint præsumptores aut[†] fraudatores hæreticorum, Nos unum al. fautores.
baptisma quod non nisi in ecclesia nouimus, ecclesiæ uendicamus, Aut quomodo possunt
nomine Christi aliquem baptizare, quos ipse Christus dicit aduersarios suos esse? Huic si-
mili tenore uerborum ita respondemus, Viderint aut præsumptores aut fraudatores hæ- August.
reticorum, Nos unum baptisma nouimus, quod non nisi in ecclesia nouimus, quod ubicun
que inuentum quando possumus ad ecclesiam reuocamus, Aut quomodo possunt in nomi
ne Christi aliquē baptizare, quos ipse Christus dicit aduersarios suos esse? Omnibus quip
pe iniquis dicit, Non noui uos, recedite à me qui operamini iniquitatem: & tamen cum ba- Matth. 7
ptizant non ipsi baptizant, sed ille de quo Ioannes dicit, Ipse est qui baptizat. Ioan. 1

Cassius à Macomadibus dixit, Cum baptismata duo esse non possint, qui hæreticis Caput XXIX
baptismum concedit, sibi tollit. Censeo itaq; flebiles & tabidos hæreticos baptizandos esse al. Cassianus.
cum ad ecclesiam uenire cœperint, & sacra & diuina lauatione lotos, & lumine uitæ illumi-
natos, non hostes sed pacificos, non alienos, sed fidei domini domesticos, nō adulteros sed
dei filios, non erroris sed salutis effectos, in ecclesiam recipi, absque his qui de ecclesia fide-
les supplantati, ad hæresis tenebras transierunt, sed eos per manus impositionem restituen
dos. Respon. posset alius dicere, Cum Christi baptismata duo esse non possint, qui iniquis August.
baptismū concedit, sibi tollit. Sed nobiscum etiam isti resisterent & dicerent, Concedimus
iniquis baptismum, qui non ab ipsis in ipsis est, sicut iniquitas, sed à Christo cuius est æqui
tas, & cuius sacramentum etiam apud iniquos non est iniquum. Quod ergo nobiscum de
iniquis dicerent, hoc sibi de hæreticis dicant, & ideo quod sequitur, potius erat dicendum,
Censeo itaque flebiles & tabidos hæreticos non baptizandos esse cum ad ecclesiam uenire
B cœperint si habent iam baptismum Christi, sed à sua peruersitate corrigendos. Nam etiam
de iniquis dici potest, quorum portio sunt hæretici, Censeo itaque flebiles & tabidos ini-
quos, si iam baptizati sunt, non baptizandos esse cum ad ecclesiam, id est, ad illam petram
extra quam sunt omnes qui audiunt uerba Christi & non faciunt, uenire cœperint, sed sa-
cra & diuina lauatione iam lotos: tunc autem & lumine uitæ illuminatos, non hostes sed
pacificos, nam iniqui non habent pacem: non alienos, sed fidei domini domesticos, nam
iniquis dictum est, Quomodo conuersa es in amaritudinem uitis aliena? Non adulteros Hier. 2
sed dei filios, nam iniqui sunt filij diaboli: non erroris sed salutis effectos, nam non saluat
iniquitas: in ecclesiam recipi, id est, in illam petram, in illam columbam, in illum hortum cō
clusum & fontem signatum, qui non nisi in tritico, non autem in paleis agnoscitur, siue lon
ge à uento separentur, siue usque ad ultimam uentilationem frumento commixti uidean-
tur. Frustra ergo Cassius addidit, Absque his qui in ecclesia fideles supplantati, ad hæresis
tenebras transierant. Si enim & ipsi ab ecclesia recedēdo baptismum amiserant, etiam ipsis
reddatur: si autem non amiserant, quod per eos datum est agnoscatur.

Alius Ianuarius à uico Cæsaris dixit, Si non obtemperat error ueritati, multo magis Caput XXX
ueritas non consentit errori, & ideo nos ecclesiæ assistimus in qua præsidemus, ut baptismū
eius ipsi soli uendicantes, eos quos ecclesia nō baptizauit, baptizemus. Respondetur, Quos August.
ecclesia baptizat, utique petra illa baptizat, extra quā sunt omnes qui audiunt uerba Chri-
sti & non faciunt. Baptizentur ergo quicunque à talibus baptizati sunt. Quod si non fit, si-
cut in istis, ita in hæreticis baptismus Christi, eorum iniquitate & peruersitate damnata si-
ue correcta, agnoscendus & approbandus est. Alius Secundinus à Carpis dixit, Caput XXXI
Hæretici Christiani sunt an non? Si Christiani sunt, cur in ecclesia dei non sunt? Si Chri-
stiani non sunt, fiant. Aut quò pertinebit sermo domini dicentis, Qui non est mecum ad- Matth. 12
uersum me est, & qui non colligit mecum spargit, Vnde constat super filios alienos & sobo
les antichristi spiritum sanctum per manus impositionem tantummodo non posse descen

Augustinus. dere, cum manifestum sit hæreticos baptisma non habere. Huic respondetur, Iniqui Christiani sunt an non? Si Christiani sunt, cur in illa petra non sunt in qua ædificatur ecclesia? C
Matth. 23 Audiunt enim uerba Christi & non faciunt. Si Christiani non sunt, fiant, Aut quò pertinebit sermo domini dicentis, Qui non est mecum aduersum me est, & qui mecum non colligit spargit. Spargunt enim oues eius, qui eas ad morum suorum labem praua imitatione perducunt. Vnde constat super filios alienos quòd omnes iniqui appellantur & sobo les antichristi, quòd sunt omnes iniqui qui Christo aduersantur, spiritum sanctum per manus impositionem tantummodo non posse descendere, si cordis non assit uera † cōuersatio, cum manifestum sit iniquos quamdiu iniqui sunt, baptisma quidem posse habere, sed salutem cuius sacramentum baptisma est, habere non posse. Videamus enim si hæretici describuntur in Psalmo illo, ubi de filijs alienis ita dicitur, Domine libera me de manu filiorū alienorum, quorū os locutum est uanitatē, & dextera eorum dextera iniquitatis, quorum filij uelut nouellæ constabilitæ, filiæ eorum ornatæ sicut similitudo templi, Cellaria eorum plena, eructantia ex hoc in hoc, Oues eorū fœcundæ multiplicantes in exitibus suis, boues eorum crassæ, Non est ruina maceriæ neque exitus, neque clamor in plateis eorum, Beatū dixerunt populum cui hæc sunt, beatus populus cuius est dominus deus ipsius. Si ergo isti sunt filij alieni, qui in rebus temporalibus & abundātia terrenæ felicitatis beatitudinem ponunt, & diuina præcepta cōtemnunt, uideamus si nō ijdem ipsi sunt de quibus Cyprianus ita dicit, in se quoque transfigurans eos, ut de his se dicere ostendat, cum quibus sacramenta communicabat. Dum uiam domini, inquit, non tenemus, nec data nobis ad salutem cœlestia mandata seruamus, Fecit dominus natus uoluntatem patris, & nos non facimus domini uoluntatem, patrimonio & lucro studentes, superbiam sectātes, & cætera. At si isti baptismum & habere & tradere poterant, cur negatur esse posse in filijs alienis, quos tamē hortatur ut cœlestia mandata seruando, missa sibi per unicum filium, fratres eius & filij dei esse mereantur?

Matth. 12 (margin)
al. conuersio (margin)
Psal. 143 (margin)

Caput XXXII Victoricus à Thabraca dixit, Si licet hæreticis baptizare, & remissam D
Augustinus. peccatorum dare, quid illos infamamus ut hæreticos appellemus? Respondetur, Quid si alius diceret, Si licet iniquis baptizare, & remissam peccatorum dare, quid illos infamamus, ut iniquos illos appellemus? Quod huic respondetur de iniquis, hoc & illi respondeatur de hæreticis, id est, neque eorum esse baptismū quo baptizant, & non esse consequens ut quisquis habet baptismum Christi, etiam de peccatorum remissione securus sit: si hoc in sacramento tantū habet, nec ueraci cordis conuersione conuersus est, ut dimittenti dimitteretur.

Caput XXXIII Alius Felix ab Vtina dixit, Nemini dubium est sanctissimi cōsacerdotes non tantū posse humanam præsumptionem, quantum domini nostri Iesu Christi adorandam & uenerabilem maiestatem. Memores ergo periculi, hoc quoque non tantum obseruare debemus, uerumetiam ab omnibus nobis confirmare, ut omnes hæretici qui ad sinum matris ecclesiæ accurrunt baptizentur, ut mens hæretica quæ diuturna tabe polluta est, sanctificatio
Augustinus. ne lauacri purgata in melius reformetur. Fortassis iste qui in diuturna tabe purgandi causam posuit, cur deberent hæretici baptizari, parceret eis qui in aliquam hæresim irruentes exiguo illic tempore fuissent, & cito correcti ad catholicam inde migrassent. Deinde & ipse parum aduertit ita dici posse, ut iniqui omnes qui ad illam petram in qua ecclesia significatur accurrunt, baptizentur, ut mens iniqua quæ extra petram in arena ædificabatur, audiendo uerba Christi & nō faciendo sanctificatione lauacri purgata in melius reformetur: & tamen non fit si iam baptizati sunt, etiam si probentur tales fuisse cum baptizarentur, id est,
Caput XXXIIII ut seculo uerbis & non factis renuntiarent. Quietus à Buruc dixit, Qui fide uiui
al. sedula. mus, obsequi his quæ instruendis nobis ante prædicta sunt, † credula obseruatione debe
Eccli. 34 mus, Nam scriptū est apud Salomonem, Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit mortuum, quid proficit lauatio eius? Quod utique de his qui ab hæreticis tinguntur, & de tingentibus loquitur. Si enim qui apud illos baptizantur per remissionem peccatorum uitam æternam consequuntur, cur ad ecclesiam ueniunt? Si uero à mortuo nihil salutis accipitur, ac pro

A ac propterea cognito errore pristino, ad ueritatem cum pœnitentia reuertuntur, uno uitali
baptismate quod in ecclesia catholica est sanctificari debebūt. Respondetur, Quid sit à mor *Augustinus.*
tuo baptizari, sine præiudicio diligentioris eiusdem scripturæ consyderationis, alibi iam di/
ximus. Quæro autem cur hæreticos solos uelint intelligi mortuos, cū Paulus apostolus ge/
neraliter de peccato dixerit, Stipendium peccati mors. Et iterum, Sapere autem secundum *Rom.6 & 8*
carnem mors est. Et cum mortuam dicat uiduam quæ in delitijs uiuit, quomodo non sunt *1.Timot.5*
mortui, qui seculo uerbis & non factis renuntiant? Quid ergo proficit lauatio eius qui ab
istis baptizatur, nisi quia & ipse si talis est, lauacrum quidem habet, sed nō ei proficit ad sa/
lutem? Si autem ille à quo baptizatur talis est, iste uero non falso corde ad deum conuer/
titur, non ab illo mortuo baptizatur, sed ab illo uiuo de quo dictum est, Ipse est qui bapti/ *Ioan.1*
zat, quolibet corporaliter hoc operante baptizet. Quod autē ait de hæreticis, Si enim qui
apud illos baptizantur, per remissionem peccatorum uitam æternam consequuntur, cur ad
ecclesiam ueniunt? Respondetur, Ideo ueniunt, quia etiam si Christi baptismum usque ad
sacramenti celebrationem perceperunt: tamen uitam æternam nisi per unitatis charitatem
non consequuntur, Sicut nec illi maleuoli & inuidi quibus non dimitterentur peccata, nec si
aduersus eos odium tenerent à quibus paterentur iniuriam, quia ueritas dixit, Si non dimi/ *Matth.6*
seritis, nec pater uester dimittet uobis, quanto magis cum eos oderant, quibus retribuebāt *Psal.34*
mala pro bonis, Nec tamen isti seculo uerbis solis & non factis renuntiantes, si postea cor
rigantur rursus baptizarentur, sed uno uitali baptismate sanctificarentur, Quod quidem in *Matth.7*
catholica est, sed non in sola, sicut nec in sanctis solis, qui ædificati sunt super petram, & ex *Cant.6*
quibus unica illa columba perficitur. Castus à Sicca dixit, Qui contempta uerita *Caput XXXV*
te præsumit consuetudinem sequi, aut circa fratres inuidus est & malignus quibus ueritas *Dis.8 c.q contēpta*
reuelatur, aut circa deum ingratus est, cuius inspiratione ecclesia eius instruitur. Responde/ *August.*
tur, Iste si conuinceret eos qui diuersa sentiebant & hoc tenebant, quod etiam totus orbis
B postea Christiano concilio confirmatus obtinuit, ita consuetudinem sequi, ut contemnerēt
ueritatem, hæc uerba formidare deberemus. Cum uero illa consuetudo & à ueritate pro/
pagata & ueritate roborata reperiatur, nihil in hac sententia pertimescimus: & tamen si illi
circa fratres inuidi erant & maligni, aut circa deum ingrati, ecce qualibus communicant, ec
ce quales diuersa sentientes, sicut Cyprianus prædixit, à iure communionis non amouebāt,
ecce à quibus non polluebantur in conuersatione unitatis, ecce quantum amandum sit uin/
culum pacis, ecce quid consyderāt qui nobis de prædecessorum episcoporum concilio calu/
mniantur, quorum charitatem imitantur, & quorum exemplo consyderato iure damnan/
tur, si consuetudo erat sicut hæc sententia testis est, ut hæretici uenientes ad ecclesiam cum
baptismate quod habebant susciperentur, aut hoc recte fiebat, aut mali bonos in unitate
non maculant: si recte fiebat, cur orbem terrarum quia sic recipiuntur accusant? Si autem
mali bonos in unitate non maculāt, quomodo se à crimine sacrilegæ separationis excusant?

Eucratius à Thenis dixit, Fidem nostram & baptismatis gratiam, & legis ecclesiasticæ *Caput XXXVI*
regulam deus & dominus noster Iesus Christus suo ore apostolos docens, impleuit dicēs, *Matth.28*
Ite docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Falsum
ergo hæreticorum baptisma & iniquum à nobis pellendum est, & omni cōtestatione refu/
tandum, de quorum ore uirus, non uita nec gratia cœlestis, sed blasphemia trinitatis expri/
mitur, Et ideo uenientes ad ecclesiam hæreticos integro & catholico baptismate baptizari
debere manifestum est, ut à blasphemia suæ præsumptionis purificati, possint spiritus san/
cti gratia reformari. Respondetur, Planè si nō est baptismus patris & filij & spiritus sancti *August.*
nomine consecratus, hæreticorum deputetur, & iniquus à nobis omni contestatione refute/
tur, Si autē hoc in eo nomen agnoscimus, melius uerba euangelica ab hæreticorum errore
distinguimus, & quod in eis probum est approbamus, quod mendosum est emendamus.

Libosus ab Agra dixit, In euangelio dominus, Ego sum, inquit, ueritas, non dixit, ego *Caput XXXVII*
sum consuetudo. Itaq; ueritate manifestata cedat consuetudo ueritati: ut & si in præteritū *Ioan.14*

Augustinus. quis in ecclesia hæreticus non baptizabat, nunc baptizare incipiat. Respondetur, Hic nihil conatus est ostendere quomodo sit ueritas manifestata, cui debere dicit consuetudinem cedere, Plus tamen adiuuat nos aduersus istos qui se ab unitate diuiserunt, quòd illam cõsuetudinem fuisse confitetur, quàm quòd eam ueritati quam non ostendit, cedere oportere arbitratur. Illa est enim consuetudo, quæ si sacrilegos ad altare Christi sine baptismi purgatione admittebat, & nullum bonorum in unitate polluebat, quicunque se ab eadem unitate, in qua nullorum malorum contagione pollui poterant, frustra separauerunt, manifestum sacrilegium schismatis admiserunt. Si autem per illam consuetudinem omnes polluti perierunt, de qua cauerna isti sine originali ueritate & cum calumniæ calliditate procedunt. Si uero recta fuerat consuetudo qua sic suscipiebantur hæretici, relinquant furorem, fateantur errorem, ueniant ad catholicam, non ut retingantur sacramento baptismatis, sed ut curentur à plaga concisionis.

Cap. XXXVIII Leutius à Thabeste dixit, Hæreticos, blasphemos atque iniquos uerbis uarijs decerpentes sancta & adorabilia scripturarum uerba, execrandos censeo, & ideo exorcizandos & baptizandos esse. Augustinus. Respondetur, Et ego execrandos censeo, sed non ideo exorcizandos & baptizandos, Ipsorum est enim figmentum quod execror, Christi autem sacramentum quod ueneror.

Caput XXXIX Eugenius ab Ammeclera dixit, Et hoc ego idem censeo hæreticos baptizandos esse. August. Huic respondetur, Sed non hoc censet ecclesia, cui deus iam plenario etiam concilio reuelauit, quod tunc adhuc aliter quidem sapiebatis, & quia in uobis charitas salua erat, in unitate permanebatis. Phil. 3

Caput LX Item alius Felix ab Accura dixit, Et ipse secutus diuinarum scripturarum autoritatem, hæreticos baptizandos esse censeo, sed & eos qui se apud schismaticos baptizatos esse contendunt. Si enim secundum cautum Christi priuatus fons noster est, intelligant cuncti ecclesiæ nostræ aduersarij, quia alienis esse non potest, nec duobus populis salutarem aquam tribuere potest ille qui unius gregis pastor est, Et ideo manifestũ est nec hæreticos nec schismaticos aliquid cœleste suscipere, qui à peccantibus hominibus & ab ecclesia extraneis audent accipere, quando danti locus non est, utiq; nec accipienti prodest. D Augustinus. Huic respondetur, Scripturas diuinas nusquam præcepisse ut hæretici apud hæreticos baptizati denuo baptizentur: sed multis locis ostendisse alienos esse ab ecclesia, omnes qui non sunt in petra, nec ad columbæ illius membra pertinent, & tamen baptizare & baptizari, & habere sine salute sacramentum salutis. Fons autem noster qui similis est fonti paradisi, quòd etiam sicut ille extra paradisum profluat, iam satis dictum est, Et quòd duobus populis, id est, suo & extraneo salutarem aquam tribuere non potest ille qui unius gregis pastor est, concedo atq; cõsentio, Sed nunquid quia salutaris non est extraneis, ideo ipse non est? Aqua enim diluuij constitutis intra arcam salutaris fuit, extra arcam uero mortifera fuit, eadem tamẽ fuit, Et multi extranei, id est, inuidi, quos ex parte diaboli esse Cyprianus dicit & de scripturis ostendit, uelut intus uidentur, & tamen nisi essent extra arcam non morerentur per aquã. Talis enim baptismus 2. Cor. 2 cum eo male utuntur, necat, sicut illis de quibus ait Apostolus, Bonus odor Christi erat in mortem. Cur ergo nõ suscipiunt aliquid cœleste uel schismatici uel hæretici, sicut spinæ siue zizania pluuiam, sicut ipsi qui extra arcam fuerunt, aquam de cataractis cœli uenientem susceperunt quidem ad pernitiem non ad salutẽ, Ideoq; illud quod in ultimo posuit, Quando danti locus nõ est, utiq; nec accipienti prodest: non laboro refellere, quia & nos dicimus accipientibus non prodesse cum in hæresi accipiunt consentientes hæreticis, & ideo ueniunt ad catholicam pacem atq; unitatem non ut baptismum accipiant, sed ut eis prodesse incipiat quod acceperant.

Caput LXI Item alius Ianuarius Muzulensis dixit, Miror q cum omnes confiteantur unum esse baptismum, non omnes intelligãt eiusdem baptismi unitatem, Ecclesia enim & hæresis duæ & diuersæ res sunt. Si hæretici baptisma habent, nos non habemus: si aũt nos habemus, hæretici habere nõ possunt. Dubium autem nõ est ecclesiã solam baptismum Christi possidere, quæ sola possideat & gratiam Christi & ueritatem. Augustinus. Respon. Posset alius similiter dicere, & similiter non uerũ dicere, Miror q cum omnes confiteantur unũ esse

baptis-

A baptismum,non omnes intelligant eiusdē baptismi unitatē, Iustitia enim & iniquitas duæ & diuersæ res sunt,si iniqui habent baptisma,iusti non habent:si autem iusti habent,iniqui habere non possunt.Dubium autem non est iustos solos baptismum Christi possidere,qui soli possideant & gratiam & ueritatem Christi . Hoc certe falsum est,illis quoq; fatentibus. Et illi quippe inuidi qui sunt ex parte diaboli intus positi,sicut dicit Cyprianus,atq; apostolo Paulo notissimi baptismum habebant, nec ad membra illius columbæ quæ in petra tuta est pertinebant. Adelphus à Tasbalte dixit,Sine causa quidem falso & inuidioso *Caput XLII* uerbo impugnant ueritatem, ut rebaptizare nos dicant quando ecclesia hæreticos non rebaptizet sed baptizet . Respondetur, Imò uero modo non rebaptizat,quia nisi eos qui ba *August.* ptizati non sunt non baptizat, quam consuetudinem anteriorem perspecta diligentius ueritate etiam concilio posteriore firmauit. Demetrius Aleptuninus dixit, Vnū ba *Caput XLIII* ptisma nos custodimus,quia ecclesiæ catholicæ soli rem suam uendicamus . Qui autem dicunt quia hæretici uere & legitime baptizant,ipsi sunt qui nō duo sed multa baptismata faciunt,nam cum hæreses multæ sint,pro earum numero & baptismata computabūtur.Huic respondetur, Si ita est,tot ergo numerentur baptismata quot sunt opera carnis, de quibus *August.* ait Apostolus,Quoniam qui talia agunt regnum dei non possidebūt,Inter quæ numeran/ *Gal. 5* tur & hæreses,& tam multa ipsorū opera intus tanquam in palea tolerantur, & tamen unū baptisma omnibus est,quod nullo iniquitatis opere uiolatur. Vincentius à Tibari *Caput XLIIII* dixit Hæreticos scimus esse peiores quàm ethnicos,Si ergo conuersi ad deum uenire uolue rint,† habent utique regulam ueritatis,quam dominus præcepto diuino mandauit aposto/ *al. habemus.* lis dicens,Ite,in nomine meo manum imponite, dæmonia expellite . Et alio loco, Ite & do/ *Marci 16* cete gentes, tingentes eas in nomine patris & filij & spiritus sancti . Ergo primo per manus *Matth. 28* impositionem in exorcismo,secundo per baptismi regeneratione possunt ad Christi pollicitationem uenire , aliâs autem fieri censeo non debere . Respondetur , Ex qua regula dicat *Augustinus.*

B hæreticos peiores esse quàm ethnicos nescio,cum dominus dicat, Si neque ecclesiam audie/ *Matth.18* rit, sit tibi tanquam ethnicus & publicanus , An etiam tali hæreticus peior est,nihil resisto: non tamen propterea quia ipse homo peior est ethnico, id est, gentili atque pagano,sacramētum etiam Christi si quod habet,uitijs eius moribusq; miscetur,& eadem permixtione corruptum perit,Nam & illi qui recedunt de ecclesia,& fiunt hæresum non tantum sectatores sed etiam cōditores: si iam baptizati recedūt,cum secundum istam regulam peiores sint ethnicis,habent tamen baptisma,nam si correcti redeant non accipiunt, quod si amisissent, utiq; acciperent.Potest ergo fieri ut aliquis peior sit ethnico:& tamē in eo Christi sacramentum non solū sit, sed etiā nō sit peius,q̄ in homine sancto & iusto.Et si enim quantū in illo homine est,nō ipsum seruauit,sed animo & uoluntate uiolauit:tamen quantū ad ipsum attinet sacramentū, & cum cōtemptore & repudiatore suo integrum inuiolatumq; permāsit. *1.q.1.ca.nónne.* Nónne Sodomitæ ethnici erant,id est,gentiles ? Peiores ergo erant Iudæi,quibus domi/ *Matth.11* nus dicit,Tolerabilius erit Sodomis in die iudicij quàm uobis,Et quibus propheta dicit,Iu *Ezech.16* stificatis Sodomam,id est,in comparatione uestra Sodoma iustificata est, Nunquid tamē *Lucæ 17* ideo sacramenta diuina quæ apud Iudæos erant,talia erant quales ipsi erāt, quæ dominus *Lucæ 1* quoq; ipse suscepit,& ad ea celebrāda leprosos quos mundauerat misit, & ea Zachariæ ministranti angelus astitit,cumq; in templo sacrificantem exauditum esse nuntiauit ? Hæc eadem sacramenta & in bonis hominibus illius tēporis erant,& in malis peioribus q̄ sint ethnici, quandoquidem Sodomitis in malicia prælati sunt, & tamen illa sacramenta erant in utrisq; integra & diuina, Nam & ipsi gentiles si quid diuinum & rectum in doctrinis suis habere potuerunt,non improbauerunt sancti nostri,quamuis illi per suas superstitiones & idololatriā & superbiā,cæterosq; perditos mores detestandi essent,& nisi corrigerētur diuino iudicio puniēdi.Nam & Paulus apostolus apud Athenienses cū de deo quædā diceret, *Act.17* perhibuit testimoniū quod quidā eorū tale aliquid dixerint,q̄d utiq; si ad Christū uenirēt, agnosceret in eis,non improbaret.Et sanctus Cyprianus talibus aduersus eosdē ethnicos

utitur testibus, Nam cum de magis loqueretur, quorum tamen,inquit, præcipuus Ostanes,& formam ueri dei negat conspici posse,& angelos ueros sedi eius dicit assistere,In quo & Plato pari ratione consentit,& unum deum seruans,cæteros angelos uel dæmones dicit. Hermes quoq; trimegistus unum deum loquitur, & eum incomprehensibilem atq; inæstimabilem confitetur,Si ergo isti uenissent ad percipiendam Christianam salutem,non utiq; eis diceretur, hoc malum habetis, uel falsum habetis, sed planè merito diceretur,hoc uobis quamuis integrum & uerum,nihil tamen prodesset nisi ad Christi gratiam ueniretis. Si ergo in ipsis ethnicis potest aliquid diuinum inueniri recteq; approbari, quãuis eis salus adhuc à Christo præstanda sit,nõ oportet nos ita moueri etiã si peiores sint hæretici, ut quod in eis malum ipsorũ est uelimus corrigere,& quod in eis bonũ est Christi,nolimus agnoscere.Sed iam cæteras huius concilij sententias pertractandas,ab alio suscipiemus exordio. C

Libri Sexti finis.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI, de Baptismo contra Donatistas Liber Septimus.

Confirmat superiora, respondens & aliorum sententijs. Caput I

ON SIMVS molesti legentibus, si eadem uarie ac sæpe disserimus. Quanquam enim ecclesia catholica sancta in omnibus gentibus aduersus ea quæ in ista quæstione de baptismo,utrum & apud hæreticos uel schismaticos idem possit esse qui est in catholica, nonnullam caliginem offundunt,priscæ consuetudinis & plenarij cõcilij autoritate munita sit, tamen quia non contemnendis uiris,& maxime Cypriano in ipsa unitate aliquãdo aliter uisum est,eius uti aduersum nos autoritate conãtur,qui longe ab eius charitate remoti sunt,propterea cogimur ex opportunitate tractandi & consyderandi omnia, quæ in eius concilio de hac re litterisq; comperimus, hanc eandem quæstionem aliquanto diutius tanquam in manibus uersare,& ostendere quanto uerius uniuersitati ecclesiæ catholicæ placuerit,ut hæretici uel schismatici qui iam Christi baptismum illic unde ueniunt acceperunt,in catholicã comunionem cum illo admittãtur ab errore suo correcti,in charitate radicati atq; fundati,ut quod attinet ad baptismi sacramentũ,nõ adsit quod deerat,sed prosit quod inerat. Et beatus Cyprianus quidẽ iam corpore quod corrumpitur nõ aggrauante animam, nec deprimente terrena inhabitatione sensum multa cogitantem,serenius perspicit ueritatem, quam meruit adipisci per charitatem. Adiuuet itaq; nos orationibus suis in istius carnis mortalitate, tanquam in caliginosa nube laborantes, ut donante domino quantum possumus bona eius imitemur. Si quid autem aliter sensit, & quibusdam fratribus collegisq; persuasit,quod nunc eo quem dilexit reuelante iam cernit,nos longe impares meritis suis:ecclesiæ tamen catholicæ autoritatem,cuius ipse egregium & clarissimum membrum est,pro nostra infirmitate sectantes, aduersus hæreticos uel schismaticos enodemus, quos præcisos tanquam ab unitate quam tenuit, & arescentes à charitate qua uiguit,& elapsos ab humilitate qua stetit, tanto amplius improbat atque condemnat, quanto magis nouit eos ad insidiandum perscrutari uelle quod scripsit,& ad pacificandum imitari nolle quod fecit, Sicut illi qui se Christianos Nazarenos uocant, & more Iudaico carnalia præputia circuncidunt, hæretici nati ex illo errore in quem Petrus deuians à Paulo reuocatus est, in hoc usque persistunt. Sicut ergo illi Petro in primatu apostolorum martyrij gloria coronato, in sua peruersitate præcisi ab ecclesia remanserunt,sic isti Cypriano per abundantiam charitatis in sorte sanctorum passionis charitate suscepto, seipsos exules unitatis agnoscunt, & contra unitatis patriam pro suis calumnijs ciuem unitatis opponunt.Iam itaque cæteras illius concilij sententias eadem ratione uideamus. D

Eph.3 Sapi.9 Gal.2

Caput II

Marcus à Mactari dicit,Mirandũ nõ est si hæretici hostes atq; impugnatores ueritatis sibi rem uendicant potestatis & dignationis alienæ, illud mirandum est q; quidã nostri præuaricatores ueritatis hæreticis suffragantur & Christianis aduersantur, propterea decernimus

A nimus hæreticos baptizandos. Huic respondemus, Imò magis mirādum est,& magna lau/ *Augustinus.*
de prædicandum, quòd tantum isti dilexerint unitatē ut quos præuaricatores ueritatis ar/
bitrabantur, cū eis in unitate perseuerantes, ab eis pollui non timerent. Nam cum iste dixis/
set, Illud mirandū est, quòd quidam nostri præuaricatores ueritatis hæreticis suffragātur &
Christianis aduersantur, uidebatur esse dicturus propterea decernimus eis nō esse comuni
candum, Non hoc dixit, sed ait, propterea decernimus hæreticos baptizandos esse, seruans
quod pacificus Cyprianus ante præstruxerat dicens, Neminem iudicantes, aut à iure cōmu
nionis aliquem si diuersum senserit amouentes. Cum ergo Donatistæ nobis calumniātur,
& nos dicūt traditores, si quis existat uel Iudæus uel Paganus qui lecto isto concilio & nos
& ipsos secundū eorum regulas unitatis appellat præuaricatores, uelim scire & hoc tam gra
ue crimen refutandum atq; diluendum, quomodo nobis agenda sit causa cōmunionis. Isti
eos dicunt traditores, quos neq; illo tempore conuincere potuerunt, neq; nūc possunt osten
dere, & in eodem crimine ipsi esse potius ostenduntur, Sed quid ad nos? De istis certe præ/
uaricatoribus quid dicemus? Si enim nos quāuis falsò propterea dicimur traditores, quia
traditoribus nos in eadem cōmunione successisse criminantur, præuaricatoribus illis omnes
successimus, quia nondum se ab unitate diuiserat pars Donati beati Cypriani temporibus.
Post passionem quippe eius quadraginta, & quod excurrit annis peractis, traditio codicū
facta est, unde cœperunt nos appellare traditores. Si ergo propterea nos traditores, quia
ex traditoribus sicut opinantur uel cōfingunt exorti sumus, ab illis præuaricatoribus utriq;
originem ducimus, Non est enim quod dicatur non eis communicasse istos, quando suos
illos uocant, quod concilium loquitur, quod ipsi maxime præferunt. Quidam nostri, inquit,
præuaricatores ueritatis hæreticis suffragantur, Accedit & testimonium Cypriani satis de/
monstrantis, quòd in eorum communione permanserit, dicendo, neminem iudicantes, aut
à iure communionis aliquem si diuersum senserit amouentes, Ipsi enim erant qui diuersum
B sentiebant, quos iste præuaricatores uocat, quia scilicet hæreticis suffragabantur, sine baptis
mo eos in ecclesiam recipiendo. Eamq; fuisse consuetudinem ut sic reciperentur, & ipse Cy
prianus multis locis, & aliqui episcopi in hoc concilio manifestant. Vnde apparet si hæreti/
ci non habēt baptismum, ecclesiam Christi temporum illorum præuaricatoribus fuisse ple/
nam, qui eis suffragantes sic eos recipiebant. Agatur ergo causa communis aduersus crimē
præuaricationis quod negare non possunt, & ibi agatur nostra causa aduersus crimen tra/
ditionis, quod conuincere non potuerunt. Sed sic agamus quasi conuicerint. Quod utiq; re
sponderimus eis qui nobis obijciunt, maiorum nostrorū præuaricationem, hoc nos istis re/
spondebimus qui nobis obijciunt maiorū nostrorū traditionē. Sicut enim per maiorū no
strorum traditionē unde se isti diuiserūt, nos mortui sumus, ita per maiorum præuaricatio
nem, qui & nostri & ipsorū parētes fuerunt, & nos & ipsi mortui sumus. Sed quia se uiuere
dicunt, credunt q; ad eos nō pertineat illa præuaricatio, Ergo nec ad nos illa traditio. Et illa
quidem præuaricatio secundū ipsos certa est: secundū nos autem nec anterior præuaricatio
uera est, quia & hæreticos dicimus posse habere baptismum Christi, nec posterior traditio
quia in ea causa ipsi sunt superati. Non habent ergo isti cur à nobis nefario scelere schis/
matis separentur, quia nostri maiores si traditores non fuerunt, sicut nos dicimus, non est
quod ad nos omnino pertineat. Si aūt traditores fuerunt, sicut ipsi dicūt, sic ad nos nō per/
tinet, quemadmodū nec ad nos nec ad ipsos illi præuaricatores, Ac per hoc quoniam ex
maiorum nostrorum iniquitate nullum est crimen nostrum, ex proprio schismate certum *Caput III*
est crimen illorum. Satius à Sicilippa dixit, Si hæreticis in baptismo sua peccata do/
nantur, sine causa ad ecclesiam ueniunt, Nam cum in die iudicij peccata sint quæ puniūtur,
nihil est quod timere possint hæretici de iudicio Christi, si sunt peccatorum remissionem *Augustinus.*
consecuti. Respondetur, Et hæc poterat etiam nostra esse sententia, uiderit autem autor
eius quo animo dicta sit, Verbis autem ita modificata est, ut non me pigeat eo animo con
sentire atque subscribere, quo & ego sentio baptismum quidem Christi hæreticos posse ha
bere,

bere, sed remissionem peccatorum non habere. Non autem ait, Si hæretici baptizant & baptizantur: sed si hæreticis, inquit, in baptismo sua peccata donantur, sine causa ad ecclesiam ueniunt, Nanque si pro hæreticis ponamus illos quos in ecclesia nouerat Cyprianus, seculo solis uerbis & non factis renuntiantes, totidem uerbis possumus hanc sententiam etiam nos uerissime dicere, Si fallaciter cõuersis in baptismo suo peccata donantur, sine causa ad ueram conuersionem postea perducuntur, Nam cum in die iudicij peccata sint quæ puniuntur, nihil est quod timere possint, qui seculo uerbis solis & non factis renuntiarunt, de iudicio Christi, si sunt remissionem peccatorum consecuti. Sed ista ratiocinatio tali connexione perficitur, ut adiungamus dicentes, Debent autem timere Christi iudicium, & ueraci corde aliquando conuerti. Quod cum fecerint, non eos utique necesse est iterum baptizari. Potuerunt igitur accipere baptismum, & remissionem non accipere peccatorum, aut remissis peccatis, continuo rursus onerari, Sic ergo & hæretici. C

Caput IIII Victor à Gor dixit, Cum peccata non nisi in ecclesiæ baptismo remittantur, qui hæreticum sine baptismo ad communicationem admittit, utrunque contra rationem facit, nec hæreticos purgat & Christianos inquinat. Augustinus. Huic respondemus, ecclesiæ baptismum esse & apud hæreticos, quamuis ipsi non sint in ecclesia, sicut aquam paradisi in terra Ægypti, quamuis ipsa non sit in paradiso. Non itaque hæreticos sine baptismo ad communionem admittimus, sed quia correcti à sua peruersitate ueniunt, non eorum peccata, sed Christi sacramenta suscipimus: de remissione autem peccatorum quod superius hoc & hic dicimus. Illud sanè quod in ultimo posuit dicens, utrunque contra rationem facit, nec hæreticos purgat & Christianos inquinat, respuit primitus ac maxime Cyprianus ipse cum sibi cõsentientibus collegis suis: neque enim inquinari se credidit, quando talibus propter uinculum pacis communicandum esse decreuit dicens, Neminem iudicantes, aut à iure communionis aliquem si diuersum senserit amouentes. Aut si inquinant hæretici ad communionem, si nõ baptizantur admissi, inquinata est tota ecclesia per illam consuetudinem quæ totiens hic commemoratur, Et sicut nos isti appellant traditores propter maiores nostros, in quibus nihil tale quando obierunt, probare potuerunt: si hoc fit quisq; quod est ille cui communicauerit, omnes tunc hæretici facti sunt. Quod si quisquis dicit, insanit, falsum est quod iste ait, qui hæreticum sine baptismo ad communionẽ admittit, nec hæreticos purgat & Christianos inquinat. Aut si hoc uerum est, non sine baptismo admittebantur, sed habebant baptismum Christi, quamuis apud hæreticos datum & acceptum, qui secundum illam consuetudinem de qua isti confitentur sic admittebãtur, ac per hoc recte etiam nunc sic admittũtur. D

Caput V 1 Timot. 5 Aurelius ab Vtica dixit, Cum dicat Apostolus, non communicãdum peccatis alienis, quid aliud quàm peccatis alienis communicat, qui sine baptismo ecclesiæ hæreticis communicat? Et ideo censeo baptizandos esse hæreticos ut accipiant remissam peccatorũ, & sic illis communicetur. Augustinus. Respondetur. Communicauit ergo Cyprianus & isti omnes peccatis alienis, quia cum talibus in communione manserunt, quando neminem qui diuersum sensit, à iure communionis amouerunt. Vbi est ergo ecclesia? Deinde uti de hæreticis taceam, cum uerba huius sentẽtiæ etiã de alijs peccatoribus dici possint, quales in ecclesia beatus Cyprianus secum uidebat, gemebat, arguebat, ferebat, ubi est ecclesia quæ secũdum hæc uerba iam tunc perijsse existimatur cõtagione peccatorum? Si autẽ sicut se habet firmissima ueritas, ecclesia permansit & permanet, non nisi in consensione intelligenda est cõmunio peccatorũ, quã uetat Apostolus. Baptizentur aũt iterũ hæretici, ut accipiant remissam peccatorũ, si baptizantur iterũ peruersi & inuidi, qui cum seculo uerbis & nõ factis renuntiarent baptismũ quidẽ accipere potuerunt, sed remissionẽ peccatorũ nõ obtinere potuerunt, dicẽte domino, si non dimiseritis neq; pater uester dimittet uobis. Matth. 6

Caput VI Iambus à Germaniciana dixit, Qui hæreticorũ baptismũ probant, nostrũ improbãt, ut extra ecclesiã non dicam lotos sed sordidatos, negẽt in ecclesia baptizari oportere. Augustinus. Huic respondetur neminẽ nostrũ baptismum hæreticorũ ꝓbare sed Christi, quãuis in hæreticis uel paleis exterioribus, sicut in alijs iniquis

A iniquis uel paleis interioribus, Nam si extra ecclesiã qui baptizantur, non lauantur sed sordi
dantur, profecto extra petram in qua ædificatur ecclesia, qui baptizantur, non lauantur sed
sordidantur. Omnes autem extra eandem petram sunt, qui audiunt uerba Christi & non
faciunt, Aut si baptismo lauantur quidem, sed iniquitatibus suis à quibus in melius mutari
noluerunt, sordidi remanent, sic & hæretici. Lucianus à Rucumma dixit, Scriptum Cpaut VII
est, Et uidit deus lucem quia bona est, & diuisit inter lucem & tenebras, Si potest luci & tene Gen.1
bris conuenire, potest nobis & hæreticis aliquid esse commune, Propterea censeo hæreticos
baptizandos esse. Huic respondetur, Si potest luci & tenebris cõuenire, potest iustis & iniu Augustinus.
stis aliquid esse cõmune. Censeat ergo illos iniustos denuo baptizari, quos in ipsa ecclesia
arguebat Cyprianus: aut si non sint iniusti qui seculo uerbis & non factis renuntiant, dicat
qui potest. Pelagianus à Lupertiana dixit, Scriptum est, Aut deus deus est, aut Caput VIII
Baal deus est, Ita & nunc aut ecclesia ecclesia est, aut hæresis ecclesia est. Porrò si hæresis ec- 3 Reg.18
clesia non est, quomodo esse apud hæreticos baptisma ecclesiæ potest? Huic ita possũ
mus respondere, aut paradisus paradisus, aut Ægyptus paradisus, Porrò si Ægyptus pa- August.
radisus non est, quomodo esse in Ægypto aqua paradisi potest? Sed dicetur nobis, etiam
illuc exeũdo peruenit, sic ergo ad hæreticos baptismus. Item dicimus, aut petra ecclesia, aut
arena ecclesia, Porrò quia non est arena ecclesia, quomodo apud eos qui super arenam ædi
ficant, audiendo uerba Christi & non faciendo esse baptismus potest? & tamen est, Sic er
go apud hæreticos. Iader à Midila dixit, Scimus non esse nisi unum baptismum Caput IX
in ecclesia catholica, & ideo non debemus admittere hæreticum nisi baptizatus fuerit apud
nos, ne se putet extra ecclesiam catholicam baptizatum esse. Huic respondetur, Quia si hoc August.
de iniquis illis qui extra petram sunt diceretur, falsò utiq; diceretur, Sic ergo & de hæreticis.

Item alius Felix à Mazrazana dixit, Vna fides, unum baptisma, sed ecclesiæ catholicæ Caput X
cui soli licet baptizare. Huic respondetur, Quid si alius ita diceret, una fides, unum baptis- Eph.4 August.
B ma, sed iustorum tantum, quibus solis licet baptizare? Sicut hæc uerba refellerentur, ita &
ista sententia refellatur. An & iniusti in ipso baptismo mutati, dum seculo solis uerbis &
non factis renuntiant, ad membra ecclesiæ pertinent? Videant si ipsa est illa petra, si ipsa
est columba, si ipsa est sponsa sine macula & ruga. Paulus ab Obba dixit, Me nõ Caput XI
mouet si aliquis ecclesiæ fidem & ueritatem non uendicat, quando Apostolus dicat, Quid Rom.3
enim? Si exciderunt à fide quidam illorum, Nunquid infidelitas illorum fidem dei euacua
bit? Absit, Est enim deus uerax, omnis autem homo mendax. Si autem deus uerax est,
quomodo apud hæreticos baptismi ueritas esse potest apud quos deus non est? Huic re- August.
spondetur, Quid? Apud auaros nunquid est deus? & tamen est baptismus, Ita & apud
hæreticos. Apud quos enim deus est, templum dei sunt. Quæ autem compositio templo
dei cum idolis? Porrò auariciam, idololatriam Paulus sentit, Cyprianus consentit, & idem 2.Cor.6
ipse inter collegas raptores, tamen baptizatores, cum magna tolerantiæ mercede uersatur.

Pomponius à Iosiniana dixit, Manifestum est hæreticos non posse baptizare, & re- Caput XII
missionem peccatorum dare, qui potestatem non habent, ut aut soluere aut ligare aliquid Matth.18
in terris possint. Respondemus, Hanc potestatem nec homicidæ habent, id est, qui ode- August.
runt fratres, Non enim talibus dictum est, Si cui dimiseritis peccata dimittentur ei, & si cui Ioan.20
tenueritis tenebuntur: & tamen baptizant, & eos in eadem baptismi communione & Pau-
lus tolerat, & Cyprianus agnoscit. Venantius à Tinisa dixit, Si maritus pe- Caput XIII
regre proficiscens, amico suo commendasset uxorem suam custodiendam, commendatam
sibi ille quanta posset diligentia conseruaret, ne ab aliquo castitas eius & sanctitas adul-
teraretur. Christus dominus & deus noster ad patrem proficiscens, sponsam suam no-
bis commendauit, utrum ne eam incorruptam & inuiolatam custodimus, an integrita-
tem eius & castitatem mœchis & corruptoribus prodemus? Qui enim baptisma ecclesiæ August.
commune cum hæreticis facit, sponsam Christi adulteris prodit. Respondemus, Quid il-
li qui cum baptizantur labijs non corde conuertuntur ad dominum, nónne adulterinam
mentem

mentem gerunt? Nónne ipsi sunt seculi dilectores, qui non factis sed uerbis renuntiaue- C
1.Cor.15 runt, & ideo corrumpunt mores bonos per colloquia mala dicentes, Manducemus & bibamus, cras enim moriemur? Nónne etiam cõtra istos uigilauit sermo Apostolicus ubi di
2.Cor.11 cit, Timeo autẽ ne sicut serpens Euam seduxit astutia sua, sic & uestræ mentes corrũpuntur à castitate quæ est in Christo? Cum ergo Christi baptisma Cyprianus habebat cõmune cum talibus, nũquid ideo sponsam Christi prodebat adulteris, ac nõ potius monile sponsi
Caput XIIII etiã in adultera cognoscebat? Aymnius ab Ausuagiga dixit, Nos unum baptisma accepimus, & ipsum tenemus & exercemus, Qui autem dicit quia & hæreticis licet baptizare,
Augustinus. ipse duos baptismos facit. Huic respondetur, Cur non etiam ille duos baptismos facit, qui dicit quia & iniqui baptizant? Cum enim iusti & iniqui sibi contrarij sint, baptismus quem dant iusti qualis erat Paulus, uel etiam qualis erat Cyprianus, non est contrarius baptismo quem dabãt iniqui illi qui oderãt Paulũ, quos non hæreticos sed malos catholicos Cypria nus intelligit, Et cum contrariæ sibi sint semper, continentia quæ fuit in Cypriano, & auaricia quæ fuit in collegis Cypriani: baptismus tamen quem Cyprianus dabat, non erat con-
Ioan.1 trarius baptismo, quem illi dabant, sed unus & idem, quia ille baptizat de quo dictum est,
Caput XV Ipse est qui baptizat. Saturninus à Victoriana dixit, Si licet hæreticis baptizare, excusati sunt & defensi illicita facientes, Nec uideo quare eos aut Christus aduersarios suos,
Augustinus. aut Apostolus antichristos eos appellauerit. Huic respondetur, Sic dicimus non licere hæreticis baptizare, quomodo dicimus non licere fraudatoribus baptizare. Non enim hæretico
Psal.49 tantum, sed peccatori, inquit, dicit deus, Ut quid enarras iustificationes meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Huic utiq; dixit, Si uidebas furem concurrebas cum eo. Quanto ergo illi peiores sunt, qui non cum furibus concurrebant, sed ipsi fundos insidiosis fraudibus rapiebãt, sed nõ eis concurrebat Cyprianus, quãuis eos in catholica segete tolera ret, ne simul eradicaretur & triticũ, Et tamen etiã ipsi quẽ dabant idem ipse baptismus erat, quia non ipsorum sed Christi erat. Sicut ergo isti quãuis in eis Christi baptismus agnosca- D
Matth.7 tur: nõ sunt tamẽ excusati & defensi illicita facientes, & recte illos Christus aduersarios suos apellat, quia in talibus perseuerãtes audituri sunt, Recedite à me qui operamini iniquitatẽ, unde & antichristi appellantur, quia Christo contrarij sunt, dum contra quod præcepit ui-
Caput XVI uunt, Ita & hæretici. Alius Saturninus à Tucca dixit, Gentiles quamuis idola, tamẽ summum deum patrem creatorẽ cognoscunt & cõfitentur. In hunc Marcion blasphemat, & quidam non erubescunt Marcionis baptismum probare. Quomodo tales sacerdotes sa cerdotium dei aut seruant aut uendicant, qui hostes dei non baptizant, & sic illis communi-
Augustinus. cant? Respondetur, Nimirũ cum talia dicuntur, exceditur modus, nec consyderatur, quia & ipsi talibus cõmunicabant, neminem iudicãtes, aut à iure communionis aliquem si diuersum senserit amouentes, sed habet iste in hac ipsa sentẽtia sua unde admoneri posset, si aduerteret id in se quoq; corrigẽdum esse quod prauum est, quod autẽ rectum est approbandum. Quandoquidem ait, Gentiles quamuis idola colant: tamen summum deum patrem creatorem cognoscunt & confitentur. Si quis ergo ad deũ talis gentilis ueniret, nunquid uellet in eo corrigere atq; mutare, quòd deum patrem creatorem cõfitebatur? Non puto, sed emendaret in eo idololatriam quod malũ habebat, & traderet sacramẽta Christiana quæ non habebat: & si quid rectum nosset in eo approbaret, si quid inueniret peruersum emendaret, si quid defuisset daret, Sic & in Marcionista hæretico agnosceret baptismi integrita-
Caput XVII tem, corrigeret eius peruersitatem, doceret catholicam ueritatem. Marcellus à Zama dixit, Cum peccata non nisi in baptismo ecclesiæ remittantur, qui hæreticum non baptizat,
Augustinus. peccatori communicat. Respon. Quid ille qui hoc facienti communicat? Nónne peccatori cõmunicat? Quid autem aliud faciebant omnes iudicantes neminem, aut à iure commu
Matth.13 nionis amouentes diuersa sentientem? Ubi est ergo ecclesia? An patientibus, & ne triticũ eradicetur, zizania tolerantibus ista non obsunt? Dicant ergo isti qui se ab orbe terrarum frustra separando sacrilegium schismatis admiserunt, ut quid habent in ore sententiam Cy priani.

A priani,qui non habent in corde Cypriani patientiam? Huic autem Marcello respondetur
ex his quæ de baptismo & remissione peccatorum suprà dicta sunt, quomodo possit esse
baptismus in homine,quamuis non sit in eo remissio peccatorum. Irenæus ab Vlu *Caput XVIII*
lis dixit,Si ideo ecclesia hæreticum non baptizat quòd dicatur iam baptizatus esse, hæresis
maior est. Respon. Hoc modo dici potest,si ideo auarum ecclesia non baptizat, quòd dica *Augustinus.*
tur iam baptizatus esse,auaricia maior est, hoc autem falsum est, ita ergo & illud.

Donatus à Cibaliana dixit,Ego unam ecclesiam & unum baptismum eius noui,Si est *Caput XIX*
qui dicat esse apud hæreticos baptismi gratiam,ante est ut ostendat & probet esse illic eccle-
siam.Huic respódetur.Si baptismi gratiam hoc esse dicis quod est baptismus, est apud hæ- *Augustinus.*
reticos,Si autem baptismus sacramentum est gratiæ, ipsa uero gratia abolitio peccatorum
est,non est apud hæreticos baptismi gratia.Sic est autem unum baptismum & una ecclesia,
quemadmodum est una spes.Sicut ergo boni & mali qui non habent unam spem,possunt
habere unum baptisma,ita quibus non est cómunis ecclesia , potest baptisma esse cómune.

Zosimus ad Tharassa dixit,Reuelatione facta ueritatis cedat error ueritati,quia & Pe *Caput XX*
trus qui prius circuncidebat,cessit Paulo ueritatem prædicāti.Respon . Potest etiam nostra *Dis.8,ca.q cōtēpta* *Gal.2*
esse sententia ista,& ita factum est in hac de baptismo quæstione , Nam ueritate postea li- *Augustinus.*
quidius reuelata cessit error ueritati,cum illa saluberrima consuetudo etiam plenarij concilij
autoritate firmata est,Bene tamē quòd quotiens meminerint etiam primum Apostolorū
Petrum potuisse aliter sapere quàm ueritas postulabat , quod accidisse etiam Cypriano si-
ne ulla eius contumelia credimus quicunq; diligimus Cyprianum,quia non eum fas est dili
gi maiori charitate q̄ Petrum, Iulianus à Telepte dixit,Scriptum est,Nemo *Caput XXI*
potest accipere aliquid,nisi datum fuerit ei de cœlo , Si hæresis de cœlo est,potest baptisma *Ioan.3*
dare.Respon.Audiat & alium dicentem,Si auaricia de cœlo est,potest baptisma dare & ta *Augustinus.*
men dant auari,sic ergo & hæretici. Faustus à Timida regia dixit,Non sibi blan- *Caput XXII*
B diantur qui hæreticis patrocinātur.Qui pro hæreticis ecclesiastico baptismo intercedit, illos
Christianos & nos hæreticos facit.Huic respondetur,Si quisquam dicat eum qui cum bapti *Augustinus.*
smum acciperet,quia odium fraternum tenebat in corde,non acceperat remissionem pecca
torum,non eum iterum baptizandum,quando illud odium de corde dimittit,nunquid ec-
clesiastico baptismo intercedit pro homicidis,aut illos iustos & nos homicidas facit? Hoc er
go & de hæreticis intelligat. Geminus à Furnis dixit,Quidā de collegis hæreticos *Caput XXIII*
præponere sibi possunt,nobis non possunt , & ideo quod decreuimus semel tenemus,ut ab
hæreticis uenientes baptizemus.Respon. Et hic confitetur apertissime quosdam de collegis *Augustinus.*
suis diuersa sensisse , unde etiā atq; etiam confirmatur amor unitatis, quòd ab inuicem nul
lo schismate separati sunt,donec alteris eorum si quid aliter saperent deus reuelaret.Huic re
spondetur,collegas eius non sibi hæreticos proposuisse,sed baptismum Christi,sed sicut co-
gnoscitur in auaris,in fraudatoribus,in raptoribus,homicidis,sic etiam in hæreticis cogno- *Caput XXIIII*
uisse. Rogatianus à Noua dixit, Ecclesiam Christus instituit,hæresim diabolus,
quomodo potest habere baptismum Christi synagoga satanæ? Huic respondetur, Nun- *Augustinus.*
quid quia pios Christus instituit, & inuidos diabolus,ideo non potest habere baptismum
Christi,quæ in inuidis conuincitur esse pars diaboli. Therapius à Bulla dixit,Qui *Caput XXV*
hæreticis baptismum ecclesiæ concedit & prodit,quid aliud quàm sponsæ Christi,Iudas exi *Augustinus.*
stit? Respon . O magna conuictio schismaticorum qui se ab hæreditate Christi toto orbe
diffusa nefario sacrilegio separarunt, si Cyprianus talibus cōmunicabat, qualis Iudas tradi
tor fuit,& tamen ab eis non maculabatur, aut si maculabatur, tunc Iudæ facti sunt omnes,
ergo & modo Iudæ sunt omnes,aut si non sunt,non ergo pertinēt ad posteros facinora pri
orum,quamuis ex eadem communione propagatos. Cur ergo nobis traditores obijciunt,
quos non conuicerunt,& sibi Iudam non obijciunt , cui Cyprianus & collegæ eius commu-
nicauerunt? Ecce concilium de quo solent isti gloriari. Nos quidem dicimus,quia sic nō pro
dit hæreticis ecclesiæ baptismum , qui baptismum Christi & in hæreticis probat , sicut non

prodit homicidis ecclesiæ baptismum, qui baptismum Christi & in homicidis probat. Sed quia isti ex hoc concilio nobis præscribere quid sentire debemus affectant, ipsi priores ei cõsentiant. Ecce Iudæ traditori sunt comparati, qui dicebant hæreticos quamuis in hæresi baptizatos non debere iterum baptizari, Talibus autem Cyprianus communicabat, qui dixit, neminem iudicantes, aut à iure communionis aliquem si diuersum senserit amouentes, Tales etiam antea fuisse in ecclesia per illam sententiam manifestantur, ubi ait, Sed dicit aliquis, Quid ergo fiet de his qui in præteritum in ecclesiam sine baptismo admissi sunt? Talẽ fuisse ecclesiæ consuetudinem ipsi qui hoc concilium faciunt sæpe commemorant. Si ergo nihil aliud quicunq; hoc facit quàm sponsæ Christi Iudas existit, sicut ista sententia pronuntiata est, Iudas autem sicut docet Euangelium, traditor fuit, traditoribus autem communicauerunt omnes qui tunc etiam ista dicebant, & antequam ista dicerent traditores facti erãt omnes per illam consuetudinem quam tũc ecclesia retinebat. Omnes ergo, id est, nos & ipsi qui ex illa unitate propagati sumus, traditores sumus. Sed nos duobus modis defendimur, quia & huic concilio ubi hoc pronuntiatum est non cõsentimus, saluo iure unitatis, sicut ipse Cyprianus prædixit, & bonis malos in unitate catholica, donec in fine à tritico palea separetur, nihil obesse arbitramur. Isti autem quia & hoc concilium tanquàm pro se proferunt, & malorum communione quasi contagione bonos perire contendunt, non inueniunt quomodo dicant aut priores Christianos unde isti propagantur, non fuisse traditores, quia isto concilio conuincuntur, aut ad se non pertinere facinora priorum, quia nobis maiores nostros obijciunt.

Cap. XXVI Ioan. 9 Augustinus. Item alius Lucius à Membressa dixit, Scriptum est, Deus peccatorem nõ audit, Qui peccator est, quomodo audiri in baptismo potest? Respõdemus, Quomodo auditur auarus & raptor & fœnerator & homicida? an isti non sunt peccatores, quos tamen Cyprianus in catholica obiurgat & tolerat?

Caput XXVII Dis. 8. ca. qui contẽpta. et. c. ueritate Augustinus. Item alius Felix ab Vslaccenis dixit, In hæreticis sine baptismo ecclesiæ admittẽdis, nemo consuetudinem rationi & ueritati præponat, quia consuetudinem ratio & ueritas semper excludit. Huic respondetur, Veritatem non ostendis, de consuetudine confiteris. Recte igitur consuetudinem tenemus plenario cõcilio posteriore firmatam, etiam si ueritas adhuc lateret, quã credimus iam esse manifestã.

Caput XXVIII Augustinus Alius Saturninus ab Itinis dixit, Si potest antichristus dare alicui gratiã Christi, possunt & hæretici baptizare, qui appellati sunt antichristi. Respon. Quid si alius diceret, si potest homicida dare alicui gratiam Christi, possunt & qui fratres oderunt baptizare, qui appellati sunt homicidæ, Nempe quasi uerum dicere uideretur, & tamen possunt, Sic ergo & hæretici.

Caput XXIX Augustinus. Quintus ab Aggiua dixit, Ille potest dare aliquid qui aliquid habet, hæretici autem quid possunt dare, quos constat nihil habere? Huic respõdetur, Si ergo potest dare aliquid qui aliquid habet, manifestum est posse dare hæreticos baptismum, quia cum ab ecclesia recedunt, habent lauacri sacramentum quod ibi acceperant, Nam redeuntes non recipiunt, quia non amiserant cum recesserunt.

Caput XXX Matth. 6 Augustinus. Alius Iulianus à Marcellina dixit, Si potest homo duobus dominis seruire, deo & mammone, potest & baptisma duobus seruire, Christiano & hæretico. Respon. Immo si potest continentia & auaro & sobrio & ebrioso & pio & homicidæ seruire, cur non etiam Christiano & hæretico baptismus quidem nõ seruit, sed ministratur & illis uel ab illis ad salutem bene utẽtibus, & ad iudicium male utẽtibus?

Caput XXXI Augustinus. Tenax ab Horreiscelię dixit, Baptisma unum est, sed ecclesiæ, ubi ecclesia non est, baptisma illic esse non potest. Huic respondemus, Quare ergo potest ubi petra nõ est, sed arena est, cum ecclesia in petra non in arena sit?

Caput XXXII Ephe. 4 al. spiritus Augustinus. Alius Victor ab Assuris dixit, Scriptum est, quia deus unus est, &† Christus unus est, ecclesia una & baptismũ unũ, Quomodo ergo illic baptizari aliquis potest ubi deus & Christus & ecclesia non est? Respon. Quomodo potest & in arena illa ubi nec ecclesia est, quia in petra est, nec deus & Christus, quia non est ibi templum dei & Christi.

Caput XXXIII Augustinus. Donatulus à Capse dixit, Et ego semper hoc sensi, ut hæretici qui nihil foris cõsecuti sunt, quando ad ecclesiam conuertũtur, baptizentur. Ad hoc respondetur. Nihil quidem consecuti sunt, sed ad salutem, nõ ad sacramentum.

A mentum. Salus enim propria est bonis, sacramenta uero communia bonis & malis.
Verulus à Rusiccade dixit, Homo hæreticus dare non potest quod non habet, multo Caput XXXIIII
magis schismaticus quicquid habuit amisit. Respon. Iam ostendimus eos habere quia non Augustinus.
amittunt cum recedunt, Non enim recipiunt cum redeunt. Quapropter si propterea uide-
bantur dare non posse quia putabantur non habere, intelligatur iam dare posse, quia intel-
liguntur & habere. Pudentianus à Cuiculi dixit, Nouitas episcopatus effecit fra- Caput XXXV
tres dilectissimi ut sustinerem quid maiores iudicarent, nam hæreses nihil habere nec posse
manifestum est, atq; ita si quis ex eis uenerit baptizari æquissime statutum est. Respon. Si- Augustinus.
cut ergo superioribus responsum est quos hic sustinebat quid iudicarent, sic & huic ipsi re-
sponsum esse intelligatur. Petrus ab Hippone Zarito dixit, Cum unum bapti- Caput XXXVI
sma sit in catholica ecclesia, manifestum est non posse extra ecclesiā baptizari, & ideo in hæ-
resi tinctos siue in schismate uenientes ad ecclesiam, censeo baptizari oportere. Respon. Sic Augustinus.
est unum baptisma in ecclesia catholica, ut cū exinde aliqui exierint, in his qui exeunt nō si-
ant duo, sed idem unum maneat. Quod ergo in redeuntibus agnoscitur, hoc & in eis qui à
recedentibus acceperunt, quod illi cum recederent non amiserunt. Item alius Lu- Caput XXXVII
cius ab Auasafa dixit, Secundum autem motum animi mei & spiritussancti, cum sit unus Ephe. 4
deus pater domini nostri Iesu Christi, & unus Christus & una spes, unus spiritus, una eccle-
sia, unum debet & esse baptisma, & ideo dico ut si quid apud hæreticos motum aut factū
fuerit, rescindi debere, & eos qui exinde ueniunt in ecclesia baptizandos esse. Respon. Rescin- Augustinus.
datur ergo quod baptizant, qui audiunt uerba dei & non faciunt, cum ab iniquitate ad iusti-
tiam, hoc est ab arena ad petram migrare cœperint, Quod si non fit, quia & in ipsis quod
Christi erat, eorum iniquitatibus non uiolabatur, hoc etiam de hæreticis intelligatur, nā nec
eadem spes illis est q̄ꝫ diu in arena sunt quæ illis qui super petram sunt, tamen idem bapti- Cap. XXXVIII
sma est in utrisq;, q̄ꝫuis sicut spes una, ita unum baptisma dictū sit. Felix à Gur-
B gitibus dixit. Ego censeo ut secundum sanctarum scripturarum præcepta baptizatos illicite
ab hæreticis extra ecclesiam, si ad ecclesiam confugere uoluerint, gratiam baptismi ubi licite
datur consequantur. Respon. Immo licite incipiant habere ad salutē, quod illicite habebant Augustinus.
ad pernitiem, quia sub eodem baptismo iustificatur, cum se quisq; ad deum ueraci corde cō-
uerterit, sub quo iudicabatur quando id accipiens seculo solis uerbis & non factis renuntia-
uerat. Pusillus à Lamasba dixit, Ego credo baptisma salutare non esse nisi in eccle- Caput XXXIX
sia catholica, quicquid absq; catholica fuerit, simulatio est. Respon. Hoc quidem uerum est, Augustinus.
q; baptisma salutare non nisi in ecclesia catholica est, Potest enim ipsum esse & extra catho-
licam, sed salutare non est ibi, quia non ibi operatur salutem, sicut ille bonus odor Chri-
sti non est utiq; salutaris in his qui pereunt, non suo uitio sed illorum. Simulatio est autem
quicquid extra catholicam fuerit, sed inquātum non est catholicum. Potest autem aliquid
catholicum esse extra catholicam, sicut potuit nomē Christi esse extra congregationē Chri-
sti, in quo nomine pellebat dæmonia ille qui cum discipulis non sequebatur. Nam simula-
tio etiam in catholica esse potest, in his utiq; qui seculo uerbis solis & non factis renuntiāt:
nec tamen est catholica simulatio. Sicut ergo est in catholica quod non est catholicū, sic po- Caput XL
test extra catholicam aliquid esse catholicum. Saluianus à Gazaufala dixit, Hæ-
reticos nihil habere constat, & ideo ad nos ueniunt ut possint accipere quod non habebāt.
Respondemus, Non sunt ergo hæretici ipsi qui hæreses condiderunt, qui ab ecclesia recesse- Augustinus.
runt, & utiq; habebant quod ibi acceperunt. Quod si absurdum est dicere q; illi non sint hæ-
retici per quos cæteri fiunt hæretici, potest fieri ut hæreticus habeat quod male utendo dis-
pereat Honoratus à Tucca dixit, Cum Christus ueritas sit, magis ueritatem q̄ꝫ Caput XLI
consuetudinem sequi debemus, ut hæreticos qui ideo ad nos ueniunt, quia foris nihil acci- Dis. 8. ca. q cōtēpta
pere potuerunt, ecclesiæ baptismo sanctificemus. Respondemus. Et iste attestator est cōsue- Augustinus.
tudinis ubi nos plurimum adiuuat quicquid aliud contra nos dicere uideatur, non autem
ideo ad nos ueniunt hæretici quia foris nihil acceperunt, sed ut eis utile esse incipiat quod

Cap. XLII acceperunt, hoc enim foris nullo modo potest. Victor ab Octauo dixit, Quod & ipsi scitis, non olim constitutus sum episcopus, & ideo expectabam prædecessorum consiliũ. Hoc itaq; existimo, ut quicunq; ex hæresi uenerint, sine dubio baptizentur. Respon. Quod ergo illis quos expectabat responsum est, huic quoq; responsum accipiatur. C

Augustinus. Caput XLIII Clarus à Mascula dixit, Manifesta est sententia domini nostri Iesu Christi apostolos suos mittentis, & ipsis solis potestatem à patre sibi datam permittentis, quibus nos successimus eadem potestate ecclesiam domini gubernantes, & credentium fidem baptizantes, & ideo hæretici qui nec potestatẽ foris, nec ecclesiam Christi habẽt, neminem baptizare baptismo eius possunt. Respon. Nunquid & impij homicidæ apostolis successerũt? Cur ergo baptizant? An quia non sunt foris? Sed à petra foris sunt, cui claues dominus dedit, ubi se ædificaturũ ecclesiam dixit.

Augustinus. Caput XLIIII Secundianus à Tabeis dixit, Nõ debemus hæreticos nostra præsumptione decipere, ut in ecclesia domini nostri Iesu Christi nõ baptizati, ac per hoc remissionẽ peccatorũ non consecuti, cum iudicij dies uenerit, nobis imputent q; per nos nõ sint baptizati, & indulgentiã diuinæ gratiæ consecuti, Propter quod cũ sit una ecclesia & unũ baptisma, quando ad nos conuertuntur simul cũ ecclesia & ecclesiæ baptismũ consequãtur. Respon. Immo translati ad petram, & columbæ sociati accipiant remissionẽ peccatorum, quã habere non poterant extra petrã & extra columbã, siue aperte foris, sicut hæretici, siue tanq; intus, sicut perditi catholici: quos tamen baptismũ sine remissione peccatorum & habere & dare manifestũ est, cum & ab ipsis tales accipiunt, qui nõ in melius commutati deum labijs honorant, cor autem eorũ longe est ab eo, Tamen sic est unũ baptisma, quomodo est una colũba, cum possint qui nõ sunt in columba cõmuniter, baptisma tamẽ habere cõmuniter.

Ephe. 4

Augustinus

Esaiæ 29

Matth. 15

Caput XLV Item alius Aurelius Acillani dixit, Ioannes apostolus in epistola sua posuit, Si quis ad uos uenit, & doctrinam Christi nõ habet, nolite eum admittere in domum uestram, & aue illi ne dixeritis, Qui enim dixerit illi aue, cõmunicat factis eius malis. Quomodo tales admitti temere in domum dei possunt, qui in domum nostram priuatã admitti prohibẽtur? Aut quomodo cum eis sine ecclesiæ baptismo communicare possumus, quibus si aue dixerimus tantum, factis eorum malis communicamus? Respon. De hoc testimonio Ioannis non est diutius differendũ, quandoquidem ad quæstionem baptismi quam modo tractauimus omnino non pertinet. Ait enim, Si quis ad uos uenerit, & doctrinam Christi nõ habet, Hæretici autem relinquentes doctrinam erroris sui, ad Christi doctrinam conuertuntur ut incorporentur ecclesiæ, & ad illam columbam incipiant pertinere, cuius sacramentum habebant, & ideo quod eius non habebant eis datur, id est, pax & charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Quod autem eius habebant agnoscitur, & sine ulla contumelia suscipitur, sicut in adultera deus agnoscit dona sua, etiã cum illa sequitur amatores suos, quia fornicatione corrupta cum ad castitatem conuertitur, non dona illa culpãtur, sed ipsa emendatur. Sicut se autem posset defendere Cyprianus, si hoc ei Ioannis testimoniũ obijceretur quando talibus communicabat, ita se defendant contra quos dicitur, Nam ad istam quæstionẽ, ut dixi, omnino non pertinet. Ioannes enim dicit, alienæ doctrinæ hominibus aue non esse dicendum, Paulus autem uehementius dicit, Si quis frater nominatur inter uos, aut auarus, aut ebriosus, &c. cum eiusmodi nec cibum quidem simul sumere, & tamen cum collegis fœneratoribus, insidiosis, fraudatoribus, raptoribus non priuatam mensam sed dei altare habebat commune Cyprianus. Quomodo autem hoc defendatur, iam in alijs libris satis dictum est. D

2. Ioan. 1

Augustinus.

2. Ioan. 1

1. Cor. 15

Caput XLVI Licteus à Gemellis dixit. Cæcus cæcum si ducat, ambo in foueam cadunt. Cum ergo hæreticos constet non posse illuminare quenq;, utpote cæcos, baptisma eorum non ualet. Respon. Nec nos dicimus ualere ad salutem quamdiu hæretici sunt, sicut & illis homicidis quamdiu fratres oderunt, nam & ipsi in tenebris sunt, & si quis eos sequitur, simul in foueam cadunt, Nec ideo tamen baptismum uel non habent uel non tradunt.

Matth. 15

Augustinus.

Caput XLVII Nalis à Boëa dixit, Tam ego præsens q; Pompeius Sabratensis, quàm etiam Dioga Leptimagnensis, qui mihi mandauerunt, corpore quidem absentes, spiritu

A ritu præsentes: censemus quod & collegæ nostri, quòd hæretici communicationem habere
nobiscum non possunt, nisi ecclesiastico baptismo baptizati fuerint. Respon. Communica/ *Augustinus.*
tionem credo eam dicit, quæ pertinet ad columbæ societatem, nam in participatione sacra/
mentorum proculdubio communicabãt eis, neminem iudicantes aut à iure communionis
aliquem si diuersum senserit amouentes, sed quolibet modo dixerit, non magnopere uerba
hæc refellenda sunt. Certe enim non communicet hæreticus, nisi ecclesiastico baptismo ba/
ptizatus, Constat autem ecclesiasticum esse baptismum etiam apud hæreticos uerbis euan/
gelicis consecratum, sicut ipsum Euangelium ecclesiasticum est, nec ad eorum pertinet per/
uersitatem, sed utiq; suam retinet sanctitatem. Iunius à Neapoli dixit, Ab eo quod *Cap. XLVIII*
semel censuimus non recedo, ut hæreticos uenientes ad ecclesiam baptizemus. Respon. Hic *Augustinus.*
quia nullam rationem uel testimonium scripturarum attulit, diu nos tenere non debet.

Cyprianus à Carthagine dixit, Meam sententiam plenissime exprimit epistola quæ *Caput XLIX*
ad Iubaianum collegam nostrum scripta est, hæreticos secundum euangelicam & apostoli/ *Cyprianus in epi/stola ad Iubaianũ.*
cam contestationem aduersarios Christi & antichristos appellatos, quãdo ad ecclesiam ue/
nerint unico baptismo ecclesiæ baptizandos esse, ut possint fieri de aduersarijs amici, & de
antichristis Christiani. Respon. Quid aliud hic disputandum est, quando ipsam cuius men *Augustinus.*
tionem fecit epistolam ad Iubaianum datam, quanta potuimus diligẽtia pertractauimus?
Et quod hic dixi, meminerimus dici posse de omnibus iniq;s, quos & in catholica esse ipse te
statur, & baptismum habere & dare, nemo nostrum ambigit. Illi enim ueniunt ad ecclesiam
qui de parte diaboli ad Christum transeunt, & ædificant super petram, & incorporantur co
lũbæ, & in horto concluso & fonte signato muniuntur, ubi non sunt omnes qui cõtra Chri/
sti præcepta uiuunt, ubilibet esse uideantur. Nam in epistola quam scripsit ad Magnum, *Cyprianus in epi/stola ad Magnum.*
cum de hac ipsa re ageret, satis apertecq; ipse nos commonuit, in qualibet societate oporte/
at intelligi ecclesiam, Ait enim de quodam loquens, alienus fiat & prophanus dominicæ pa
B cis, ac dominicæ unitatis inimicus, nõ habitans in domo dei, id est, in ecclesia Christi, in qua
non nisi concordes atq; unanimes habitant. Quod ergo hic dicimus paululum aduertant,
qui nobis de Cypriano uolunt præscribere. Si enim in ecclesia Christi non nisi concordes
atq; unanimes habitant, proculdubio non habitabant in ecclesia Christi, quãuis intus esse
uiderentur illi qui per inuidiam & contentionem sine charitate Christum annuntiabant,
quos ipse intelligit non hæreticos uel schismaticos à Paulo apostolo commemoratos, sed
falsos fratres cum illo interius conuersantes, qui certe baptizare non debebant, quia in eccle/
sia non habitabant, in qua ipse dicit non habitare nisi concordes & unanimes, nisi forte quis
quam sic abhorret à uero, ut dicat concordes & unanimes fuisse inuidos & maleuolos, & si/
ne charitate & contentiosos, & tamen baptizabant, Nec eorum ista detestanda peruersitas
sacramentum Christi quod pertractabatur & dispensabatur, aliqua ex parte minuebat at/ *Caput L*
que uiolabat. Totum sanè ipsum locum in eadem ad Magnum epistola posi/
tum operæprecium est pertractare, quem ita contexuit, Non habitans, inquit, in domo dei,
id est in ecclesia Christi, in qua nisi concordes atq; unanimes habitant, loquente in psalmis *Psal. 67*
spiritusancto & dicente, Deus qui inhabitare facit unanimes in domo. Deniq; unanimita/
te Christianos firma sibi atq; inseparabili charitate connexos, etiam ipsa dominica sacrifi/ *Ioan. 6*
cia declarant, Nam quando dominus corpus suum panem uocat, de multorum granorum
adunatione congestum, populum nostrum quem portat indicat adunatum, & quando san
guinem suum uinũ appellat, de botris atq; acinis multis expressum, atq; in unum coactũ,
gregem item nostrum significat commixtione adunatæ multitudinis copulatum. Hæc uer/
ba beati Cypriani indicant eum etiam intellexisse decorem domus dei, quam domum ex
unanimis & concordibus constare affirmauit & docuit testimonio prophetico & significa/
tione sacramentorum, In qua utiq; domo nõ erant illi inuidi, & sine charitate maleuoli, qui
tamen baptizabant. Ex quo apparet & in eis esse posse atq; ab eis dari posse sacramentum
Christi qui non sunt in ecclesia Christi, in qua non nisi unanimes & concordes habitare Cy

prianus ipse testatur. Neque enim saltem hoc dici potest, tunc baptizare posse cum latet, quoniam illi Paulum Apostolum non latebant, quos in epistola sua ueracissimus testis notat, & gaudere se dicit, quoniã & ipsi Christũ annuntiabant. De his quippe ait, Siue occasione siue ueritate Christus annuntietur, & in hoc gaudeo, sed & gaudebo. Quibus omnibus cõsyderatis, puto me nõ temere dicere alios ita esse in domo dei, ut ipsi etiam sint eadẽ domus dei, quæ dicitur ædificari super petram, quæ unica columba appellatur, quæ sponsa pulchra sine macula & ruga, & hortus cõclusus, fons signatus, puteus aquæ uiuæ, paradisus cum fructu pomorum, Quæ domus etiam claues accepit, ac potestatem soluendi & ligandi. Hanc domum si quis corripientem corrigentemque contempserit, sit tibi, inquit, tanquam ethnicus & publicanus, De hac domo dicitur, Domine dilexi decorem domus tuæ, & locũ habitationis gloriæ tuæ. Et qui habitare facit unanimes in domo. Et iocundatus sum in his quæ dixerunt mihi, in domum domini ibimus, Et beati qui habitãt in domo tua domine in secula seculorum laudabunt te, & innumerabilia talia. Hæc domus etiam triticum dicitur, siue tricenum, siue sexagenum, siue centenũ fructum afferens cum tolerãtia. Hæc domus est in uasis aureis & argenteis, & lapidibus preciosis, & lignis imputribilibus. Huic domui dicitur, Sufferentes inuicem in dilectione, studentes seruare unitatem spiritus in uinculo pacis. Et templum enim dei sanctum est quod estis uos. Hæc quippe in bonis fidelibus est, & sanctis dei seruis ubique dispersis, & spiritali unitate deuinctis eadem communione sacramentorum, siue se facie nouerint, siue non nouerint. Alios autem ita dici cõstat esse in domo, ut nõ pertineant ad compagem domus, nec ad societatem fructiferæ pacificæque iustitiæ, sed sicut esse palea dicitur in frumentis, nam & istos esse in domo negare non possumus, Paulo apostolo dicente, In magna autem domo non solum aurea uasa sunt uel argentea, sed & lignea & fictilia, & alia quidem sunt in honorem, alia uero in contumeliam. Ex hoc numero innumerabili, non solum turba intus premens cor paucorum in tantæ multitudinis comparatione sanctorum, sed etiam diruptis retibus hæreses & schismata existũt, in eis qui iam magis ex domo quàm in domo esse dicendi sunt, de quibus dicitur, Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis, separatiores enim sunt iam etiam corporaliter segregati, quàm illi qui in terris carnaliter & animaliter uiuunt, & spiritaliter separati sunt. Horum autem omnium generum illi primi, qui sic sunt in domo dei ut ipsi sint domus dei, siue iam spiritales sint, siue adhuc paruuli lacte nutriantur, sed tamen ad spiritalem habitum intento corde proficiant, nemo dubitat quod baptismum & utiliter habeant, & se imitãtibus utiliter tradant: fictis autẽ quos spiritussanctus fugit, & si ipsi quantum in eis est utiliter tradunt, illi tamen inutiliter accipiunt, non amantes eos per quos accipiunt. Illi uero qui sic sunt in magna domo tanquam uasa in contumeliam, & inutiliter habent baptismum, & se imitantibus inutiliter tradũt, illi porrò ab eis utiliter accipiunt, qui non ipsis corde atque moribus sed sanctæ domui copulãtur. Qui autem separatiores non magis in domo quàm ex domo sunt, neque omnino nõ habẽt, neque ab eis utiliter accipitur, nisi forte accipiendi necessitas urgeat, & accipientis animus ab unitatis uinculo non recedat, tamen & habent, quanquam inutiliter habeant, & accipitur ab eis etiam cum inutile est accipientibus, quod ut fiat utile habere, à schismate recedendum est, & illi domui cohærendum, quod non solum hæretici & schismatici, sed etiam illi facere debẽt, qui sic sunt in domo per communionem sacramentorum, ut extra domum sint per diuersitatem morum, sic enim ipsis utile incipit esse sacramentum quod aliter inutile est.

Solet etiam quæri, utrum approbandum sit baptisma quod ab eo qui non accepit accipitur, si forte hoc curiositate aliqua didicit quemadmodum dandum sit, & utrum nihil intersit quo animo accipiat ille cui datur, cum simulatione, an sine simulatione: si cum simulatione, utrum fallens sicut in ecclesia uel in ea quæ putatur ecclesia: an iocans sicut in Mimo, & quid sit sceleratius in ecclesia fallaciter accipere, an in hæresi uel schismate sine fallacia, id est, animo non simulato, & utrum in hæresi fallaciter, an in mimo cum fide, si quisque inter agendum repentina pietate moueatur, quanquam talem si etiam illi cõferamus, qui in ipsa catholica fallaciter

Philip. 1 | Caput LI | 24. q. 1. c. omnibus consyderatis. | Matt. 16. & 18 | Psal. 25. 67. 121 & 83 | Ephe. 4 | 1. Cor. 3 | 2. Timoth. 2 | 2. retract. c. 18 | 1. Ioan. 2 | Caput LII | An nõ baptizatus baptizet. Ca. LIII | De con. dis. 4 cap. Solet.

A fallaciter accipit,mirum si dubitatur quis cui præferendus sit. Quid enim prosit animus uera
citer dantis fallaciter accipienti non uideo, sed arbitremu[r] etiam fallaciter aliquem dantem,
cum & tradens & accipiens fallaciter agant in ipsa unitate catholica, utrum hoc magis ba-
ptisma sit acceptandum,an illud quod in mimo datur,si quis existat fideliter,subito accipi-
ens commotus,an quantum ad ipsos quidem attinet homines,plurimum distat inter credē
tem in mimo,& irridentem in ecclesia, ad ipsius autem sacramenti integritatem nihil inter-
sit.Si enim nihil interest ad integritatem sacramenti in ipsa catholica, utrum id aliqui falla-
citer an ueraciter agant,cum tamē hoc idem utriq; agant,cum extra intersit,non uideo quā σκληρόμ
do ille qui accipit non simulatione palliatus,sed religione mutatus est,an plus ualent ad cō-
firmandū sacramentū illi ueraces inter quos agitur,quàm ad frustrandum illi fallaces à qui-
bus agitur & in quibus agitur, & tamen si postea prodatur nemo repetit,sed aut excommu
nicando punitur illa simulatio,aut pœnitendo sanatur. Sed nobis tutum est in ea non pro-
gredi aliqua temeritate sententiæ quæ nullo in catholico regionali concilio cœpta,nullo ple-
nario concilio terminata sunt, id aūt sit cura securæ uocis asserere,quod in gubernatione do
mini dei nostri & saluatoris Iesu Christi,uniuersalis ecclesiæ consensione roboratum est. Ve De con.dis.4. cap. solet.
runtamen si quis forte me in eo concilio constitutum,ubi talium rerum quæstio uersaretur,
non præcedentibus talibus quorum sententias sequi mallem urgeret, ut dicerem quid ipse
sentirem,si eo modo affectus essem,quo eram cum ista dictarem,nequaq; dubitarem habe
re eos baptismum,qui ubicunq; & quibuscunq; illud uerbis euāgelicis consecratum,sine sua
simulatione & cum aliqua fide accepissent, quanq; eis ad salutem spiritalem non prodesset
si charitate caruissent,qua catholicæ insererentur ecclesiæ. Si enim habeam,inquit,fidē ut mō 1. Cor 13
tes transferam,charitatem autem non habeam,nihil sum,sicut iam præteritis maiorum sta
tutis,non dubito etiam illos habere baptismum, qui quamuis fallaciter id accipiant in eccle
sia,tamen accipiunt,uel ubi putatur esse ecclesia ab eis in quorum societate id accipitur, de 1.Ioan.2
B quibus dictum est,ex nobis exierunt. Vbi autem neq; societas ulla esset ita credentium,ne-
que ille qui ibi acciperet ita crederet,sed totum ludicre & mimice & ioculariter ageretur,utrū
approbandus esset baptismus qui sic daretur,diuinum iudiciū per alicuius reuelationis ora
culum,concordi oratione,& impensis supplici deuotione gemitibus implorandum esse cen-
serem,ita sanè ut post me dicturos sentētias,ne quid iam exploratum & cognitum afferrēt,
humiliter expectarem:quanto magis ergo nunc sine præiudicio diligentioris inquisitionis
uel maioris autoritatis istud dixisse accipiendus sum. Sed iam ut existimo tēpus Concludit Donatistas & hæreticos sicut et malos Christianos dare & acipere posse sacramētū baptismatis. Caput LIIII
est hos etiam libros de quæstione baptismi debito fine concludere,ubi nobis ostendit do-
minus deus noster per pacificum episcopum Cyprianū,& illos qui ei consenserunt,quātum
sit catholica unitas diligenda, ut in eo quod aliter sapiebāt, donec id quoq; deus reuelaret,
tolerarent potius diuersa sentientes,quàm se ab eis nefario schismate separarent, ubi Dona
tistarum prorsus ora clauduntur,etiam si de Maximinianistis nihil dicamus. Si enim mali
bonos in unitate contaminant,nullam iam ecclesiam cui sociaretur uel ipse Cyprianus inue
nit.Si autem mali bonos in unitate non maculant, nullam causam separationis sacrilegus
Donatista proponit, Baptismum autem si habent & tradunt alij tam multi qui operantur Gal.5
opera carnis,qualia qui agunt regnum dei nō possidebunt,habent ac tradūt & heretici qui
inter illa opera numerati sunt, quod quia recedendo non amiserunt, & tradere manendo
potuerunt,sed tam infructuose atq; inutiliter tales talibus,quàm & illi cæteri pares eorum,
in eo q; regnum dei non possidebunt. Et quemadmodum illis correctis baptisma nō incipit
adesse quod deerat,sed prodesse quod inerat,sic & hæreticis. Vnde Cyprianus & qui cum
eo senserunt,catholicæ ecclesiæ quam noluerunt præcidere,non potuerūt præscribere. Quod
uero aliter sapuerunt,non expauescimus, quia cum eis ueneramur & Petrum:quòd autem
ab unitate non recesserunt, gaudemus,quia cum eis ædificamur in petra.

Libri septimi finis.

 C

AD LECTOREM.

IN superioribus libris subinde durius tractat Petrum Apostolum, cui tribuit hæreticam sententiam, quod uoluerit gentibus imponere onus legis, Absit tantus error ab apostolorum principe. Hoc nec legitur apud Paulum, nec quisquam Græcorum interpretatus est.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI, de unico baptismo contra Petilianum, Liber.

Prodẽda quæ dũ latent nocent. Cap. I

RESPONDERE diuersa sentientibus & à regula ueritatis errantibus, Constantine frater, sæpissime cogimur, etiam de his rebus quas alijs sermonibus frequentauimus. Quod utiliter existimo fieri, & propter eorũ ingenia tardiora, qui putant aliud dici cum aliquid legitur, & propter ipsam disputationum copiam, ut non solum ad diligentiores res rara perueniat, sed quolibet modo ex multis in manus etiam negligentiores incurrat. Proinde sermonem de unico baptismo ab his cõpositum à quibus baptismus iteratur, quẽ mihi cũ in rure simul essemus, à nescio quo Donatistarũ presbytero acceptũ dedisti, atq; ut ei responderẽ multũ petisti, nõ nisi uerborũ strepitu inflatum, & calũniosis criminationibus asperatũ. Vide adiuuante domino quanta facilitate confutẽ. Prima illic inuidia est, ꝙ uentilatur in publico res secreta. Taceant ergo qui hoc fieri debere nõ putant. Aut si ad loquendũ cogi se dicunt ut respõdeant cõtra sentientibus, hæc etiam nostra causa est, ut respondeamus, non solum contra sentientibus, uerũetiam contraria facientibus, Debet enim palàm redargui quod in occulto nocet, quia & palàm defenditur, cum suadetur in occulto quod noceat cũ perficitur. Nã quis corã prophanis quencꝙ baptizat? Et tamen baptizari Christianos nullus prophanus ignorat, qui audit in publico, quod si credit, percipit in secreto.

Caput II Videamus ergo de baptismatis iteratione quid dicant, qui uerecundãtur hoc in aperto dicere, quod utinã in aperto timerẽt admittere. Vbi sit, inquit, uerũ baptisma quæritur. Deinde subiungit, Vsq; adeo meũ est, ut quod à me unicũ datũ est, nec ab ipsis sacrilegis iteretur. Cui respondemus. Sacrilegus non est, qui unicũ baptismũ, non quod tuũ sed qđ Christi est iterare nõ audet. Christi est eñ unica hominis in baptismate cõsecratio, tua est aũt unici baptismatis iteratio. Corrigo in te quod tuũ est, agnosco quod Christi est. Hoc eñ iustũ est, ut cũ mala hominũ reprobamus, quæcũq; in illis bona dei reperimus, approbemus. D

Quod uitiatum est sanatur tãtũ. C. III Hoc, incꝙ, iustum est, ut etiã in sacrilego non uiolẽ quod uerũ inuenio sacramentũ, nec sic emendem sacrilegũ, ut in eo perpetrẽ sacrilegiũ. Nã sic sunt isti mali in baptismo bono, quẽadmodum sunt Iudæi mali in lege bona. Itaq; ut illi per ipsam legẽ iudicabũtur, quã malicia sua malã non fecerunt, ita & isti per ipsum baptismũ iudicabuntur, quẽ bonũ mali tenuerũt. Ergo quẽadmodum Iudæus cũ ad nos uenerit ut Christianus fiat, non in eo destruimus bona dei sed mala ipsius, Nã quod errat nõ credendo ꝙ Christus iã uenerit, natusq; & passus sit, & resurrexerit, hoc emẽdamus eaq; infidelitate destructa, fidẽ q̃ hæc credũtur astruimus, Item ꝙ errat umbris ueterũ sacramentorũ inhærẽdo, dissuademus, iãq; uenisse tempus quo hæc auferenda atq; mutanda prophetæ prædixerant demonstramus, Quod uero unũ deũ colendum credit qui fecit cœlũ & terrã, ꝙ omnia idola & sacrilegia gẽtiũ detestatur, ꝙ futurũ expectat iudiciũ, ꝙ uitã sperat æternã, ꝙ de carnis resurrectione nõ dubitat, laudamus, approbamus, agnoscimus, sicut credebat credẽda, sic tenebat tenenda, firmamus, Ita etiã cũ ad nos uenerit schismaticus uel hæreticus ut catholicus fiat, schisma eius & hæresim dissuadendo & destruẽdo rescindimus, sacramenta uero Christiana si eadẽ in illo inuenimus, & quicquid aliud ueri tenetur, absit ut uiolemus, absit ut si semel danda nouimus iteremus, ne dũ uitia humana curamus, diuina medicamẽta dãnemus, aut quærẽdo sanare q̃d uulneratũ est, hominẽ saucium, & ubi sanus est uulneremus. Proinde si de aliqua re ad fidẽ Christianã & catholicã pertinẽte, si deniq; de ipsa trinitatis unitate dissentientẽ hæreticũ inuenio, & tamẽ euangelica & ecclesiastica regula baptizatũ, intellectũ hominis corrigo, nõ dei uiolo sacramentũ. Loquor de Iudæis & schismaticis uel hæreticis sub Christi utcunq; nomine errantibus.

De

A De ipsis gentilibus idolorumq́ cultoribus multa utq; à nobis diuersitate distanti-
bus,nihil aliud nobis demonstrat Apostolus,nisi ut in ipsis quoq; ita quicquid prauum est
corrigamus,ut quod forte rectũ est approbemus. Nã utiq; idololatras,& quod est grauius
nõ tantũ cultores,sed etiã institutores simulacrorum redarguebat,ubi ait, Qui cognoscẽtes
deũ non sicut deũ glorificauerunt aut gratias egerunt,sed euanuerũt in cogitationibus suis,
& obscuratũ est insipiens cor eorũ,Dicẽtes enim se esse sapiẽtes,stulti facti sunt.Et immuta-
uerunt gloriã incorruptibilis dei,in similitudinẽ imaginis corruptibilis hominis & uolucrũ
& quadrupedũ & serpentiũ.Talia quippe nouimus fuisse simulacra Ægyptiorũ,ubi & insti
tuta esse multiplicior multoq; ignominiosior idololatria perhibetur.Nunquid tamẽ cogni-
tionẽ dei denegauit illis fuisse,ac nõ potius confirmauit dicens,Cognoscentes deũ,nõ ut de
um glorificauerunt? Si ergo istã cognitionẽ tanq̃ mendaciũ repellere & destruere conaret',
ꝙ eam in sacrilegis inuenisset, nónne quod absit, ueritatis inimicus existeret? Ideoq; id qđ
mutauerunt in mendaciũ suũ,Nã & hic dixit,Immutauerunt gloriã dei in similitudinẽ ima
ginis corruptibilis hominis,talẽ scilicet fingẽtes deũ, qualis nõ est deus,& nõ sicut eũ cogno
uerũt tradentes hominibus . Et paulopost de talibus dicit, Qui immutauerunt ueritatẽ dei
in mendaciũ,& coluerunt & seruierũt creaturæ potius q̃ creatori, qui est benedictus in secu
la.Veritas quippe creaturæ à deo est,nõ deus,quã illi in mendaciũ conuerterũt, tanq̃ deos
colentes solẽ & lunã & quæcunq; cœlestia atq; terrestria.Quod ergo mutauerunt in menda
ciũ suũ,culpat,detestatur,euertit,Quod aũt uerũ in doctrina q̃uis multis falsitatibus ꝑmi-
xta cõfusaq; seruarunt,approbat,testatur,affirmat. Nã & hinc eundẽ locũ ita cœpit ut dice
ret,Reuelatur enim ira dei de cœlo super omnẽ impietatẽ & iniustitiã hominũ, eorũ qui ue
ritatẽ in iniquitate detinẽt , non abnegás ueritatẽ,q̃uis in iniquitate detentã.Et in Actibus
apostolorũ,cũ de deo uno & uero Athenienses doceret ; ꝙ in illo uiuimus, mouemur,& su-
mus,cõtinuo subiunxit,Sicut quidã secundũ uos dixerũt. Hoc igitur ꝙ in deo uiuimus,mo
B uemur & sumus,ex illa ueritate est quã & illi impij simulacrorũ cultores in iniquitate deti-
nẽt,qui cognoscẽtes deũ,nõ sicut deũ glorificauerũt. Hãc tamẽ ueritatẽ sicut uidemus apud
impios & sacrilegos inuentã,nõ destruit,sed cõfirmat Apostolus,eiusq; utit' testimonio ad
docẽdos eos q ista nesciebant. Huius regulæ apostolicæ sectator ep̃us Cyprianus, de uno
uero deo aduersus multorũ deorũ falsorũq; cultores disputãs multa profert testimonia de
libris eorũ quos præclaros autores habẽt, hoc est ex illa ueritate quã in iniquitate detinent.
Multo aũt mirabilius est quod fecit Apostolus , ut eorũ phana circuiens,arã quandã inter
aras dæmonũ inuentã,in qua scriptũ esset,Ignoto deo,neq; hoc negãdo & refellẽdo destru
xerit,sed potius confirmando , Hinc etiã reperit opportunissimũ suæ disputationis exordiũ
dicẽs,Quem uos ignorãtes colitis,hunc ego annuntio uobis.

Hãc itaq; & nos per
maiores nostros traditã nobis sequentes apostolicam regulã , si quid recti etiam in peruer-
sis inuenerimus , eorum peruersitate correcta , illud quod rectũ est minime uiolamus, ut in
uno homine ex his qui uera tenet,etiam falsa emendentur, non ex falsis conuictis etiã uera
destruãtur. Tẽporibus apostolorũ qui dicebant,Ego quidẽ sum Pauli,ego aũt Apollo, ego
aũt Cephæ, q̃uis nõ per impiorũ,sed sanctorũ nomina,ipsi tamẽ impia schismata faciebãt,
hoc ipsorũ erat detestabile uitiũ . Quod uero sciebãt Christũ ꝓ se esse crucifixũ,& se in eius
nomine baptizatos , nõ erroris eorũ,sed diuini apud eos muneris erat. Hanc dei ueritatẽ in
iniquitate suorũ schismatũ detinebant.Hanc apprehẽdens beatissimus Paulus,non per illa
uitia destructa etiam istam destruit , sed per hanc confirmatam illa emendanda conuincit.
Nunquid Paulus pro uobis , inquit,crucifixus est , aut in nomine Pauli baptizati estis? ut
per uerum dei quod tenebant,de suo falso erubescerẽt quod agebant. Sicut ergo dicitur Iu
dæo , tene fidem resurrectionis mortuorum sicut tenebas , sed crede iam Christum resur
rexisse àmortuis,quod non credebas, Veritatem quippe dei de mortuis resurrecturis in tua
iniquitate detines,quia Christum resurrexisse non credis, Sicut idolorum cultori dicitur,te-
ne ab uno uero deo mundum conditum esse , quod tenebas,sed noli credere deos esse ligna
& lapi-

Idololatræ habent aliquid quod probatur. Caput IIII

Roma. 1

Acto. 17

Caput V

1. Cor 1

& lapides & ipsius mūdi quaslibet particulas quas colebas, Dei enim ueritatem qua credis ab ipso mundum conditum in tua detines iniquitate, qua deorum cultor uis esse falsorum, Sic etiam hæretico dicitur qui sacramenta Christiana sicut in ecclesia catholica traduntur nulla sua falsitate mutauit, Tene Christianum baptismum in nomine patris & filij & spiritussancti sicut tenebas, sed agnosce Christi ecclesiam toto sicut prophetatum est orbe crescētem, cui sacrilega uoce maledicebas. Dei enim ueritatem de unitate baptismatis in iniquitate detines tuæ diuisionis. Corrige iniquitatem hæretici figmenti, ne perdat te, & noli superbire de ueritate Christiani sacramenti, quæ ibi est ut iudicet te. Ego autem, absit ut sic detester iniquitatem tuam, ut Christi abnegem ueritatem, quam in te inuenio ad damnationem tuam. Absit ut sic te corrigam, ut illud unde te corrigo destruam, nisi forte destruere debeo uerum quod inuenio in anima hæreticorum, cum Apostolus non destruxerit uerum quod inuenit in lapide Paganorum. Plus est unus deus quàm unus baptismus. Neq; enim baptismus deus est, sed ideo magnum aliquid est, quia sacramentum est dei, Et tamen ipse unus deus etiam extra ecclesiam ab ignorantibus colebatur. Sic ergo & unus baptismus etiam extra ecclesiam ab ignorantibus datur. Qui dicit fieri nō potuisse ut deus unus & uerus ab ignorantibus extra ecclesiam coleretur, uideat non quid mihi sed quid ipsi apostolo ualeat respondere dicenti, Quem uos ignorantes colitis, hunc ego annuntio uobis. *Acto.17*

Caput VI

Quamobrem sicut nihil eis proderat ad salutem, qui uerum deum ignorantes eum tamen colebant, immo & oberat ad pernitiem, quòd falsos deos simul colentes eidem uero deo sacrilegam iniuriam faciebant, sic nihil prodest hæreticis ad salutem quòd extra ecclesiam uerum baptismum per ignorantiam & tradunt & tenent, immo & obest ad damnationem, quod in sacrilega iniquitate erroris humani, etiam diuini sacramenti, non per quam mundentur, sed per quam seuerius iudicentur detinent ueritatem. Et sicut Apostolus quando illos sacrilegos corrigebat, deum tamen uerum qui extra ecclesiam ab eis ignorantibus colebatur, agnoscebat potius quàm negabat, Sic etiam nos quando hæreticorum sacrilega separatione errores corrigimus, baptismum tamen uerum quem per ignorantiam extra ecclesiam tradunt uti q; agnoscere non negare debemus.

Ioannis baptismus. *Caput VII* *Acto.19*

Sed Paulus, inquiunt, cum inuenisset in Epheso quosdam qui se dicebant Ioannis baptismate baptizatos, baptizari iussit in Christo. Quisquis hoc exemplo schismaticos & hæreticos baptizandos putat, audeat dicere si potest hæreticum uel schismaticum Ioannem fuisse. Hoc si nefas est dicere, profecto illis hominibus quod deerat, datum est, non quod inerat improbatum, siue mentiti fuerint se habere baptismum Ioannis, sicut nonnulli arbitrantur, siue quia baptismus Ioannis non erat baptismus Christi, sed tamen militans Christo, sicut legis uetera sacramēta præcursorio quodam & præfiguratorio fungebātur officio. Si post Ioannem amicum spōsi baptizatum est, inquiunt: quanto magis post hæreticum baptizandum est. Potest alius uelut iusta similiter indignatione cōmotus dicere, Si post Ioannē baptizatū est, qui uinū penitus nō bibebat, quanto post ebriosum iustius baptizandū est? Hoc ergo isti faciāt si possunt, Baptizēt post ebriosos suos, si post Ioannē sobriū apostoli baptizauerūt. Quid hinc respōdent, nisi propterea se post istos nō baptizare, quia per eos q baptizati sunt non eorū sed Christi baptismum perceperunt. Credunt esse ergo propterea post Ioannem baptizatum, quia uel nullum illi baptismum habebant, uel Christi baptismum nōdum habebant. Hoc quidem etiam ipse sibi cui respondemus opposuit, oppositum q; non soluit. Ait enim, Dicit forsitan aliquis, sed hi quos Paulus iterum baptizauit, baptismo Ioannis abluti fuerunt, non baptismo Iesu Christi, Vnde rebaptizare dico non oportere, quos constat esse à traditoribus tamen in Christi nomine baptizatos. Hoc sibi cum ipse proposuisset, attende quemadmodum frustra respondere conatus sit. Huic, inquit rei dominus Iesus Christus respondit his uerbis, Qui mecum non colligit, dispergit. Et iterum, Non omnis qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnum cœlorum. Multi enim dicēt mihi in illa die, domine domine, nónne in nomine tuo ꝓphetauimus & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in tuo nomine

Matth.12 *Matth.7*

A nomine uirtutes multas fecimus? Et tunc dicam illis, Non noui uos, Recedite à me operarij
iniquitatis. Perdidisse igitur falsum opus non dubium est, qui tametsi in nomine Iesu Chri
sti sacrilegi tamen ausi sunt operari. Velint nolint, proinde traditores sacrilegis sacramentis
Christum magis offendunt. Qui si & dicere audeant, in nomine tuo prophetauimus, dicet
illis ut cæteris, recedite à me operarij iniquitatis, nõ noui uos. Recte illis hoc dicet, quoniam
quidem in indignis non dissimiles causæ sunt, baptizare, dæmonia pellere, cæterasq; mira-
biles facere uirtutes. Vide q̃ multa dixit, & quod sibi ex aduerso proposuit, soluere omnino
non potuit, nec solum, sed etiam nosipsos quæ aduersus eos dicere deberemus admonuit.
Neq; enim tantum nihil eum adiuuãt hæc euangelica testimonia, sed etiam causæ nostræ
plurimum suffragantur. De baptismo Ioannis agebatur, à quo baptizatos quosdam si ba-
ptizauit Apostolus, non utiq; Ioannis baptismum habentibus iterũ Ioannis baptismũ de-
dit, sed Christi baptismum non habentes baptizari iussit in Christo, ac per hoc neutrũ de-
struxit, sed utrumq; distinxit. Hoc etiam iste cõtra quẽ disseruimus uidit, qui cum sibi uelut
ex aduersarijs partibus obiecisset, quia & hi quos traditores uocant baptismo Christi non
Ioannis baptizant & baptizãtur, & ideo post eos baptismum nec rescindi, nec iterare opor
tere, huic quæstioni dicit respondisse Christum cũ ait: Qui mecum non colligit, spargit, qua
si dixerit Christus, in eis qui mecum non colligunt, etiam quod uerum & quod meum in-
uentum fuerit, negetur, exuffletur, destruatur. Ait etiam quibusdam dicẽtibus, Domine do-
mine, in nomine tuo ꝓphetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo
uirtutes multas fecimus, eum responsurũ, Non noui uos, Recedite à me operarij iniquitatis.
Nunquid etiam hic dixit, Propter iniquitatẽ uestram negabo etiam ueritatem meam in ue
stra iniquitate detentam? Neq; enim in regnum suum recepturus est omnes in quibus inue
nerit aliquã ueritatem, sed in quibus inuenerit ueritati congruã charitatem, Quæ si defuerit,
iniquitas erit. In qua tamen detenta ueritas neganda non est, sed ipsa iniquitas non destru 1.Cor.13
B cta ueritate damnanda est. Vnde & Apostolus dicit, Et si sciero omnia sacramẽta & omnẽ
scientiam, & si habuero omnem prophetiam & omnem fidem, ita ut montes transferam,
charitatem autem non habuero, nihil sum, Se dixit nihil esse, si charitatem non habeat,
non sacramenta & scientiam & prophetiã & fidem, Illa enim magna sunt, etiam si ille nihil
sit, qui ea sine charitate habuerit, & eorum ueritatem in sua iniquitate tenuerit. Hoc & nos
istis hæreticis dicimus, Nõ destruimus ueritatem baptismatis, quam in uestra iniquitate de
tinetis, sed cum uos corrigimus, illam destruimus & euertimus, hanc autem agnoscimus &
tenemus, Nihil itaq; istum adiuuant plura euangelica testimonia. Quemadmodũ autem
nobis etiam plurimum suffragẽtur, aduerte. Ecce ipsa uerba eius attende. Perdidisse, inquit,
falsum opus non dubium est, qui tametsi in nomine Iesu Christi sacrilegi tamen ausi sunt
operari. Hoc omnino uerum est, quoniã qui sacrilegi in nomine Iesu Christi ausi sunt ope
rari, falsum opus proprium perdiderunt. Nunquid ideo tamen nomen ipsum Iesu Christi
sacrilegium est, etiam cum per illum sacrilegi aliquid operantur? Quis hoc audet uel demẽ
tissimus dicere? Quis iam isto tempore uel Paganus audeat affirmare? Vnde & ipse Iesus Matth.12
Christus cũ uerissime dixerit, Qui mecũ non colligit spargit, tamen cũ ei discipuli dixissent
quendam se inuenisse, qui in nomine eius dæmonia eiecisset & prohibuisse, quia cũ eis do- Marci 9
minum non sequebatur, ad hoc respondit, Nolite prohibere, Nemo enim uirtutes facit in
nomine meo, & potest male loqui de me. In hoc utiq; propria iniquitas erat, quia non cum
domino colligebat, nec in eis gregis unitate pastorẽ cum discipulis sequebatur, in qua iniq-
tate sua, ueritatẽ detinebat alienam, ꝙ in nomine Iesu Christi ejiciebat dæmonia, & de illo
male non loquebatur. Huius itaq; iniquitatẽ illis uerbis dominus damnat ubi ait, Qui me-
cũ non colligit, spargit, ueritatem suam tamen in illo non negat nec improbat cũ dicit, No-
lite prohibere, Nemo enim uirtutes facit in nomine meo, & potest mala loq de me. Hoc do
minicũ exemplum sequentes etiã nos pro uiribus nostris, baptismi ueritatem, & quicquid
aliud uerum hæretici tenent, negare non possumus, improbare ac destruere non audemus,
ipsorũ

ipsorum autem iniquitatem qua cum Christo non colligunt sed spargunt, merito detesta- C mur,& inuiolata quæ in eis est ueritate damnamus,uel quantum sinimur emendamus.

Caput VIII Respiciat ergo iste quo errore dixerit quod secutus adiunxit, Velint, nolint, proinde traditores sacrilegis sacramentis Christum magis offendūt, Alia est quippe temeritas & utcunq; tolerabilis,quòd traditores dicit homines,quos esse non probat, Illud autem quis ferat q sacrilega dicit sacramenta Christi,etiam si uere sicut calumniatur, à traditoribus haberentur,quæ in nomine patris & filij & spiritussancti ritu Euangelico celebrantur? Hic fortasse dicat,iam non esse Christi sacramentum quod à sacrilegis datur. Cur nō ergo dicit nō esse etiam nomen Christi,quod à sacrilegis dicitur? Quod omnino nō ausus est dicere. Ait enim,Perdidisse igitur falsum opus non dubium est, qui tametsi in nomine Iesu Christi sacrilegi tamen ausi sunt operari. Tam &si,inquit,in nomine Iesu Christi, nunquid dixit non esse nomen Iesu Christi? Sic ergo nihil prodest sacrilegis quod operantur in nomine Iesu Christi,sic nihil prodest hæreticis quòd baptizant uel baptizantur in baptismo Iesu Christi.Sed tamen sicut illud nomen est Iesu Christi,ita & iste baptismus Iesu Christi.Et utrunque agnoscendum,& approbandum, non negandum & destruendum est, ne tantis donis dei fiat iniuria,cum sacrilegorum eisdem bonis male utentium corrigatur uita. Ille dicit sacri-

Matth.7 legis dicturū dominum, Recedite à me omnes qui operamini iniquitatem, qui extra ecclesiam baptizant,uel dæmonia eijciunt, uel aliquas uirtutes in nomine Iesu Christi operantur,Nos autem dicimus,immo ipsa ueritas dicit,omnibus hoc deum esse dicturum, qui intra ipsa unitatis rætia mali pisces cū bonis usq; ad littus natāt. Quid enim eis aliud dicetur cum in uasa collectis bonis, illi mali separati proijcientur, nisi, recedite à me qui operamini iniquitatem? Nec tamen in eis Christi sacramenta destruimus cū uel tales baptizantes, uel tales baptizatos intra eadem unitatis rætia agnoscimus. Ipsos quoq; non arbitror tam esse impudentes,ut audeant dicere tam multis malis & sceleratis qui in eorum parte sunt, manifestis flagitijs & facinoribus perditi & inquinati,hoc est auaris atq; raptoribus,siue truculē- D tis fœneratoribus, siue cruentis Circūcellionibus dominum non esse dicturum, Recedite à me qui operamini iniquitatem, & tamen sciunt, uident, tenēt,multos tales baptizare, multos à talibus baptizari,nec in eis Christi uiolant sacramentum,etiam illi quibus displicēt scelera eorum.Non solum itaq; nihil contra nos dixit,cum hæc Euangelica testimonia protu-

Caput IX lit,uerumetiam nos quid contra eos diceremus admonuit. Proinde quod sequitur, exultans dicit,Solui breuiter questionem. Vere soluit eam,sed pro nobis,quandoquidē dicendo in indignis non esse dissimiles causas,baptizare, dæmonia pellere,cæterasq; nō dis-

Matth.7 similes fecisse uirtutes,quibus dicentibus,In nomine tuo ista fecimus,Dicturus est,Non no-

Lucæ 13 ui uos,recedite à me operarij iniquitatis, manifestauit tam uerum esse quòd baptizant baptismo Iesu Christi,etiam qui separati sunt ab ecclesia,quàm uerū est, quod dæmonia pellunt in nomine Iesu Christi. Sed eos utrunq; nec ad uitam æternam perducere,nec ab æternis supplicijs uindicare potest. Ac per hoc quemadmodum si ueniret ad ecclesiam quisquā eorum à quibus expulit dæmonia,ille quem uiderunt discipuli separatū à grege Iesu Christi pellere dæmonia in nomine Iesu Christi, nequaquam uirtus quæ in illo facta fuerat negaretur,sed ei quod deerat adderetur,Ita quisquis extra ecclesiam fuerit ab hæreticis uel schismaticis, tamen Christi baptismate consecratus,cum ad ecclesiam uenerit,non est negandū sacramentum ueritatis quo imbutus est,sed adijcienda est pietas unitatis à qua separatus est,& sine qua illud inesse illi possit, prodesse non possit. Hoc facimus,hoc à maioribus traditum accepimus,hoc in catholica ecclesia,quæ toto orbe diffunditur,contra omnes falsitatis nebulas custodimus. Quid ergo hinc à nobis amplius disputandum est,quādo ipse breuiter soluit quæstionem,commemorando Euangelica testimonia,quibus profecto si contētiosus esse nollet,& suum damnaret errorem, & baptismi cognosceret ueritatē? Quid itaq; opus est omnia eius uerba retexere, quibus argute sibi uidetur dicere,& multa loquacitate uersare,ideo apud se esse uerum baptismum,quia & à nobis agnoscitur, non negatur? Nā

quisquis

A quisquis firmū & inconcussum tenuerit quod uerissima & inuiolabilis regula ueritatis ostendit, id in uno quoq; improbandum uel emendandum quod falsum atq; uitiosum est, agnoscendum autem & acceptandum quod uerum atq; rectum est, simul uidet, & quid in Donatistarum hæresi detestemur, & quid uiolare minime debeamus. Cū enim in suæ separationis iniquitate detinent baptismi ueritatem, iniquitas eorum à nobis culpatur, ueritas autem baptismi ubiq; agnoscitur & probatur.

Cap. X

Qui enim dicit destruendū esse baptismum Christi, quando illo hæretici baptizant, consequens est, ut dicat negandum esse etiam ipsum Christum, quando eum dæmones confitentur. Hinc laudatus est Petrus, quando dixit, Tu es Christus filius dei uiui: expulsi sunt dæmones, hoc ipsum dicentes, Scimus qui sis, filius dei. (Matth. 16; Marci 1) Ergo ista confessio Petro fructuosa, dæmonibus pernitiosa, in utrisq; tamen non falsa sed uera, non neganda sed agnoscenda, non detestanda sed approbāda est. Sic & baptismi ueritas datur à rectis catholicis tanq; à Petro illa confessio, datur à peruersis hæreticis tanq̃ à dæmonibus. Eadem ipsa confessio illos adiuuat, hos condemnat, in utrisq; tamen agnoscendo approbanda, in neutris negādo uiolanda. Vnde & apostolus Iacobus cū quosdam redargueret qui sufficere dicebant homini solā fidem, nec ei charitatis opera coniungebant, eos ex ista dæmonum comparatione conuicit, ne ideo se ad deum pertinere existimarent, q; uerum de deo crederent, & si bona opera adiungere fidei nō curarent: Tu credis, inquit, quoniam unus est deus, bene facis, & dæmones credunt & contremiscunt. (Iac. 2) Eos igitur qui de deo uerum credunt & male uiuunt, dæmonibus comparauit, non tamen illud ipsum uerū quod de deo dæmones credunt, propter odium dæmonum negādo destruxit. Quamobrem cum iste ipse contra quem disputauimus proposuerit Apostolum dicere, Vnus deus, una fides, unum baptisma: (Ephe. 4) Ecce inuenimus eundem deum extra ecclesiam ab ignorantibus coli: Ecce inuenimus eandem de uno deo fidem extra ecclesiam, nō solum quosdam homines, uerum etiam dæmones confiteri, sed utraq; ab apostolis confirmata est potius q̃ negata: Cur non B similiter unum baptisma, in quibus extra ecclesiam constitutis inuenerimus confirmamus, potius q̃ negamus, ut non ex eo quod in illis prauum est, etiam quod rectum est deprauemus, sed ex eo quod rectum tenent, etiam illud in quo praui sunt, corrigamus.

Cap. XI

Quid est ergo quod dicit, illic esse uerum baptisma, ubi est uera fides? Prorsus fieri potest ut aliqui uerum habeant baptismum & non habeant ueram fidem, sicut fieri potest, ut habeant uerum euangelium, quod nō recte intelligendo, falsi aliquid credant de deo. Nunquid propter ipsam fidei falsitatem etiam euangelium quod uerum apud eos inuenitur, detestandum aut emendādum putabimus? Nec illos Corinthios arbitror, quos in schismata dissiluisse redarguit, ueram fidem habuisse, in eo quod dicebant, Ego sum Pauli, hoc etenim falsum erat. (1. Cor. 1) Veruntamen baptismum habebant, ex cuius ueritate ut istam corrigerent falsitatem, ab eo ipso audiunt, Nunquid Paulus pro uobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? Erant illic etiam qui mortuos resurrecturos non credebant, & in eo utique non ueram tenebant neq; habebant fidem: Ex eo tamen ueram habebant, quoniam credebant Christum resurrexisse in quo fuerant baptizati. Dat operam Apostolus etiā illud curare, in quo eis fides sana non erat, dicens, Si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit, (1. Cor. 15) ut quomodo Christum resurrexisse crediderant, & hoc in eis sanum erat, illud etiā sanaretur, q; resurgere mortuos errore pernitiosissimo nō credebāt. Quamobrem cū in scripturis sanctis canonicis nec illi inueniant hæreticos ad ecclesiam catholicam ueniētes denuo baptizatos, nec nos inueniamus in eodem baptismo, quem in hæresi acceperant, fuisse susceptos: in hac re duntaxat par nobis causa est, quia nec illi quod faciunt, ut hæreticos uel quos hæreticos putant denuo baptizent, nec nos quod facimus ut etiam apud hæreticos datum suscipiamus baptismum Christi, ullo temporum apostolicorum expresse cōfirmatur exemplo. Sed nos reperientes apostolos in quibuslibet errantibus, uel qualibet impietate sacrilegis, si quid ueri cognouerunt confirmasse potius q̃ negasse, hominum autem errorem & impietatem, saluo quod in eis uerum inuētum est, emendasse siue damnasse, hanc regulam etiam

in baptismi ueritate sectamur, ut apud quos eam inuenerimus ita retentam atq; seruatam sicut in ecclesia catholica retinetur atq; seruatur, nõ eã negemus neq; destruamus, sed ea manẽte quod uitiosum est, quod prauũ, quod falsum in uno quoq; fuerit, curemus, corrigamus, emendemus, aut si non possumus, detestatum, damnatumq; uitemus. Proinde cum eos suscipimus, nõ suscipimus iniquitatem eorum, qua se ab ecclesia Christi diremptione sacrilega diuiserunt, qua orbem Christianum, cui deus per legem, per prophetas, per Euãgelium, per psalmos, per apostolos tam multa testimonia perhibet, calumniosis & maledicis criminationibus insectantur, nec eum ipsorum errorem suscipimus, quo baptismum Christi etiã apud hæreticos regula ecclesiastica custoditum nolunt agnoscere, audent destruere, non dubitant iterare, quinetiam si quos inuenerint, non solum laicos, sed & clericos, nec quoslibet clericos, uerum & presbyteros & episcopos, & si in illis ecclesijs baptizati sunt quas Apostoli labore proprio fundauerũt, quos aliquo modo seductos ad se transferre potuerint, catechumenos faciunt. Hæc eorum detestabilia mala nequaq̃; suscipimus, quandoquidem nisi eis correctis ad nos transire nõ possunt.

Cap. XII Nec illud sine distinctione præterimus, ut humiliorem agant pœnitentiam qui iam fideles ecclesiam catholicam deseruerunt, q̃; qui in illa nondum fuerunt. Nec ad clericatum admittuntur siue ab hæreticis rebaptizati sint, siue prius suscepti ad illos redierint, siue apud illos clerici uel laici fuerint. Et qui hæc nostrorũ negligẽter agunt, & eos forte clericos in catholica faciunt, uel esse permittũt, quamuis à diligẽtioribus fraterno iure culpentur, tamen nec ipsi eis clericatum deferẽdum putant, nisi quos ab illis malis uel nouerunt emendatos esse uel credunt. Ac per hoc frustra calumniantur ecclesiæ catholicæ, quicunq; ab eius unitate nefario scelere separantur. Vt enim uerbis Apostoli magis utar, Reuelatur ira dei de cœlo super omnẽ impietatem & iniustitiam hominum, qui ueritatem in iniquitate detinent. Hæc ira si non se correxerint, etiam istos inueniet qui ueritatem Christiani baptismatis in iniquitate detinẽt suæ sacrilegæ separationis.

Rom. 1

Cap. XIII Ecclesia uero catholica quæ sicut de illa prædictum est, per omnes gentes copiosa fœcunditate diffunditur, nullius sic emendat iniquitatẽ ut in eo non ipsius, sed sui domini destruat ueritatem. Quid ergo iste quasi licenter ac fidenter exclamat? Baptizaui securus, quem tu sacrilegus inquinasti. Baptizaui inq̃;, feci quod fecit Paulus apostolus. Legat ubi hoc fecerit apostolus Paulus. Quod si de illis apud Ephesum uult intelligi, audeat ergo dicere, q; eos Ioannes sacrilegus inquinauerit. Quod si non audet dicere, quoniam apertissimum nefas est, desinat tandẽ de re multum dissimili falsæ similitudinis nebulas excitare. Nam illud quod adiungit de episcopo Carthaginensi Agripino, de indyto martyre Cypriano, de Septuaginta præcessoribus Cypriani, quia hoc fecerunt & fieri præceperunt, ô quam detestãdus est error hominum, qui clarorum uirorum quædam nõ recte facta laudabiliter se imitari putant, à quorum uirtutibus alieni sunt. Sic enim & nonnulli Petro apostolo comparari se uolunt si Christum negauerint, si uero etiam gẽtes iudaizare coëgerint, uocitari germani eius affectant apostolica gratia ut continuo declarentur, cũ nec ei non dico præferri, sed saltem possit æquari, aut de proximo comparari, quisquis nostrorum temporum Christianus, aut etiam episcopus qui nec Christum negauerit, nec gentes iudaizare compulerit. Sic etiam in martyre gloriosissimo Cypriano, si apud hæreticos uel schismaticos datum Christi baptismum nolebat agnoscere, dum eos nimium detestaretur, quos à catholica unitate, quam multum dilexit, separatos dolebat, tanta eius merita usq; ad triumphũ martyrij cõsecuta sunt, ut & charitatis qua excellebat luce, illa obumbratio fugaretur, & ut sarmentum fructuosum fieret fructuosius, si quid habebat purgandum, si nulla re alia certe passionis falce ultima tolleretur. Nec nos qui baptismi ueritatem etiam in hæreticorum iniquitate agnoscimus potiusq̃; negamus, ideo meliores Cypriano sumus, sicut nec Petro, quia gentes iudaizare non cogimus. Hoc de Agripino alijsq̃; episcopis, qui illa concilia fecisse perhibentur responderim, qui sic diuersa senserunt, ut cũ eis contra quos de hac quæstione sentiebant in unitate persisterent, ubi charitas cooperit multitudinem peccatorum. Sic nanq; ambulantibus in ecclesiæ[†] ueritate in quam peruenerant, potuit

[†] al's unitate

A potuit deus, sicut Apostolus dicit, id illis reuelare quod aliter sapiebant. Noua enim tunc Philip.3
quæstio fuit, quemadmodum suscipiendi essent hæretici, qui nonnullos fratres hæreticam perniciem uehementer merito detestantes, ipsa nouitate turbauit, ut crederent hoc etiam in eis esse improbandum quod malo suo tenebant bonum. Ego autẽ ut quod de hac re sentio breuiter dicam, rebaptizare hæreticos quod illi fecisse dicũtur, tunc fuit humani erroris, rebaptizare autem catholicos quod adhuc isti faciunt, semper est diabolicæ præsumptionis.

Sed uolo soluat mihi iste quæstionem, quãdoquidem Romanæ ecclesiæ per ordinem Cap.XIIII
commemorãs episcopos, inter eos commemorauit & Stephanum, quos episcopatum illibatum gessisse confessus est. Cum ergo Stephanus non solum non rebaptizaret hæreticos, uerumetiam hoc facientes uel ut fieret decernentes excommunicandos esse censeret, sicut aliorum episcoporum & ipsius Cypriani litteræ ostẽdunt, tamen cum eo Cyprianus in unitatis pace permansit. Quid hinc dicturi sunt? Excutiant ingenia sua quantum possunt, & utrum ualeant respondere consyderent. Ecce duo erant uno tempore, ut de alijs taceam, qui diuersa sentiebant. Duo erant eminẽtissimarum ecclesiarum, Romanæ scilicet & Carthaginensis episcopi, Stephanus & Cyprianus, ambo in unitate catholica constituti. Quorum Stephanus baptismum Christi in nullo iterãdum esse censebat, & hoc facientibus grauiter succensebat. Cyprianus autem in hæresi uel schismate baptizatos, tanquam non habentes baptismum Christi, baptizandos in ecclesia catholica existimabat. Multi cum illo, quidã cum isto etiam sentiebant, utrique cum eis in unitate consistentes. Si ergo uerum est quod isti dicunt, & unde causam suæ separationis asserere uel excusare conantur, quod in una communione sacramentorum mali maculant bonos, & ideo corporali disiunctione à malorum contagione recedendum est, ne omnes pariter pereant, iam nunc Stephani & Cypriani temporibus constat perisse ecclesiam nec posteris derelictam, ubi Donatus ipse spiritaliter nasceretur. Quod si dicere nefarium iudicant, quia reuera nefarium est, sicut mãsit ecclesia ex illis temporibus usque

B ad tempora Cæciliani & Maiorini siue Donati, nec eam maculando perdere potuerunt, quicunque in eam secundũ ipsos sine baptismo admissi sunt, pleni omnibus peccatis & criminibus suis, nec ulla facta est à Cypriano & eis qui pariter de baptismo sapiebãt, ab illorum communione diuisio, quoniam non se arbitrabantur in unitate & communione sacramentorum Christi, alienis malis posse maculari. Sic potuit & deinceps ecclesia permanere, quam toto, sicut de illa prædictum est, terrarum orbe crescentem nullo modo poterant quorumlibet traditorum ac facinorosorum aliena crimina maculare, sicut in una area usque ad tempus †triturationis, maculari paleis frumenta non possunt, sicut intra eadem retia usque ad tempus al's uentilationis
litoris mali pisces bonos simul natando non perdunt. Nulla igitur ratio fuit, sed maximus furor, quo isti uelut malorum communionem cauentes se ab unitate Christi quæ toto orbe diffunditur separarunt: Nisi forte à criminibus crimina mirabili arte discernunt, non de scripturis sed de cordibus suis distinctionum regulas proferentes, atque dicentes, in unitate communionis sacramẽtorum aliqua crimina aliena sine contaminatione tolerari, traditionis autem crimine omnes qui cum talibus sacramenta cõmunicauerunt detineri. Sed hinc diutius disputare superfluum est, præsertim quia & hoc rarissime audent dicere, ipsi quoque uerecundantes & sentiẽtes uana se loqui, & cum ea dicunt, nullo diuino testimonio fulcire nituntur. Magis enim solent in ore habere quãdo peccatis aliorum alios criminãtur, ad excusandum Psal.49
nefas separationis suæ, Videbas furem, & concurrebas cum eo: Et ne communicaueris pecca Esaiæ 52
tis alienis, Et recedite & exite inde, immundum ne tetigeritis, & qui tetigerit pollutum, pollu 1.Cor.5
tus est: Et modicum fermẽtum, totam massam corrumpit: Et alia huiuscemodi, quibus non traditionis crimen ab alijs criminibus aliqua proprietate discernitur, sed omnis peccati consociatio prohibetur. Quæ tamen diuina testimonia uel præcepta si eo modo quo isti, intelligeret Cyprianus, profecto se ab Stephano separaret, nec cum illo in catholicæ unitatis communione persisteret. Ille quippe secundũ sentẽtiam quã de baptismo isti tenendam putant, hæreticos & schismaticos sicut opinantur, baptismum Christi non habentes, admittendo in

 ecclesiam

ecclesiam communicabat peccatis alienis, quia uidelicet peccata eorum qui baptismo uero C abluti non erant, in eis utiq; permanebant. Debuit ergo Cyprianus ab huiusmodi communione discedere, ne cum fure concurreret, ne peccatis communicaret alienis, ne contagione inquinaretur immundi, ne pollutus fieret tangendo pollutum, ne fermento corrumperetur aliorum. Hoc ergo quoniam non fecit, sed cum eis in unitate permansit, tota ipsius unitatis tunc massa corrupta est, nec perseuerauit ecclesia, quæ postea sanctos istorum Maiorinum pareret ac Donatum. Hoc quia dicere nullo modo audent, restat ut fateantur bonos cum malis in sacramẽtorum Christianorum communione sine ulla sua labe mansisse, & usq; ad tempus Cæciliani perseuerasse ecclesiã Christi, non sine ullis hominibus malis, tanq; in horreo iam recõditam, sed adhuc cõmixta palea, tanq; in area constitutam. Sic ergo & deinceps potuit permanere, sicut & permanet, donec ultimo iudicij die uentilata mundetur.

Cap. XV Quid igitur sibi uult tantus furor separationis istorum ab unitate corporis Christi, quæ sicut prophetari legitur, impleri quoq; iam cernitur toto orbe terrarũ, atq; in omnibus gentibus dilatatur. Hinc certe sicut scriptum est, Malus filius ipse se iustum dicit, exitum autem suum non abluit, hoc est non excusat, non diluit, non defendit, q; furore schismatico in hæreticam pestẽ de domo dei exire properauit, quia si uere iustus esset, sicut apostolus Paulus cum fratribus falsis de quibus in suis epistolis ingemisceret. Et sicut Cyprianus cum eis quos sine baptismo suis peccatis præteritis plenos existimabat, & admitti ad ecclesiam ab Stephano sciebat, ita in ecclesia Christi, cum eis quos iniustos uel nouerat uel putabat, sine ulla contaminatione persisteret, nec bonos propter malos desereret, sed malos propter bonos potius toleraret, tanquam granum cum palea pondere charitatis trituram ferens, non tanquam leuissimus puluis ante uẽtilationem flatibus cedens. Eo quippe modo etiam cum iniquis, quos necesse est usq; ad litus retia ista contineant, in unitate catholica perseuerans, non tamen cum fure cõcurreret, nec peccatis communicaret alienis, nec cuiusq; immunditiæ contrectatione macularetur, nec pollueretur tangendo pollutum, nec cuiusq; fermento cor- D rumperetur. Hæc enim fiunt consensione peccatorum, qua per fœminam serpens hominem primum etiam in paradisi felicitate decepit, non communione sacramentorum, in qua condiscipulos Iudas mundos immundus contaminare non potuit. A malis autem cum quibus sacramenta dei communicant etiam nunc in area nondum in horreo, iam tamen boni discedunt, & separantur morum dissimilitudine, non corporum segregatione, aliter uiuendo, non ad alia conuenticula ueniendo, sic nec cum malis unum fiunt, nec ab ecclesiæ unitate discedunt. Quid ergo nobis nescio quorum traditorum crimen exaggerant, quos tamen nec ipsos unquam conuincere potuerunt, sed si eos contra istorum calumnias defendamus, quorundam hominum causam uidebimur agere non ecclesiæ. Prorsus quicunq; & ubicunq; traditores fuerunt, & non tantum traditorum peccatum, sed ipsorum etiam qui tradere compellebãt, & omnium omnino facinorosorum, flagitiosorum, sacrilegorũ admittebat Stephanus in ecclesiam secundum istos, qui si baptismum non habebant, omnia peccata quæcunq; grauia & horrenda commiserant in eis erant, & reos illos sine ulla remissione retinebant. Tales admittebat Stephanus, cum talibus erat in unitate catholica Cyprianus, nec tamen perijt, sed perseuerauit ecclesia. Non igitur quenquam in eius unitate maculant aliena peccata: Frustra filius malus à familia patris exire properauit, frustra se iustum dicit, exitum autem suum non abluit. An forte dicturi sunt, eos quos Stephanus admittebat, ipsius unitatis participatione mundatos, quoniam charitas cooperit multitudinem peccatorum? Vtinam dicant, Hoc enim & nos dicimus, quando eos ad unitatem uel urgemus ut redeant, uel monemus. Hoc autem pacto iam etiam nulla inter nos baptismi quæstio remanebit. Si enim apud hæreticos baptizati cum ad ecclesiam ueniunt unitatis ipsius charitate mundantur, profecto sine causa rebaptizantur.

1. Pet. 4

Cap. XVI Vides itaq; in hoc sermone cui me respondere uoluisti, quàm multa dixerit ille pro nobis. Quid ergo iam opus est, ut episcoporum Romanæ ecclesiæ, quos incredibilibus calumnijs insectatus est, obiecta ab eo crimina diluamus?

A diluamus? Marcellinus & presbyteri eius Melchiades, Marcellus, & Syluester traditionis codicum diuinorum & thurificationis ab eo crimine arguuntur, sed nũquid ideo etiam conuincuntur, aut conuicti aliqua documentorum firmitate monstrantur? Ipse sceleratos & sacrilegos fuisse dicit, ego innocentes fuisse respondeo. Quid laborem probare defensionem meam, cum ille nec tenuiter probare conatus sit accusationem suam? Si est ulla humanitas in rebus humanis, puto nos iustius posse reprehendi si ignotos homines quos criminantur inimici, nec eorum crimen ulla testificatione demonstrant, nocentes potius quàm innocentes crediderimus: Quia si forte se aliter ueritas habet, ipsi certe humanitati debitum redditur, cum homo de homine nihil mali temere suspicatur, nec cuiquam criminanti facile credit, quando sine teste ac sine ullo documento crimen obijciens, maledicus potius conuitiator quàm ueridicus accusator extiterit. Huc accedit, quia Melchiade tunc episcopo Romanæ ecclesiæ præsidente, ex præcepto Constantini Imperatoris, ad quem totam illam causam accusatores episcopi Carthaginensis ecclesiæ Cæciliani per Amillinum proconsulem detulerunt, idem Cæcilianus innocens pronuntiatus est. De quo iudicio cum maiores istorum importunissima peruicacia memorato Imperatori quererentur, ꝙ non plene nec recte fuerit examinatum atq; depromptum, nihil de Melchiadis traditione uel thurificatione dixerunt. Ad cuius audientiam nec uenire utique debuerunt, hoc potius aut suggerentes Imperatori, aut ut suggereretur instantes, ꝙ apud traditorem codicum diuinorum & idolorum sacrificijs inquinatum, causam suam agere non deberent. Cum hoc ergo nec ante suggesserint, nec posteaquam contra eos pro Cæciliano iudicatum est, saltem uicti & irati obijciendum putarunt: Quid nunc inanes tam sero connectunt calumnias, quasi & innocentia Cæciliani, Melchiadis iudicis decoloratione suffuscetur, & ipsa Romana ecclesia, ubi nec damnare quenq; suo qualicunq; iudicio potuerunt, nec aliquem suorum uelut in locum surrogare damnati, contra quam paucissimis Afris partis suæ primo interuentores aduenticios furtim longeq;
B mittebant, quos istum nominatim commemorare non puduit, donec deceptæ plebeculæ quasi proprios episcopos ordinarēt? Nempe episcopum Abtugnensium Felicem post Cæciliani purgationem apud Imperatorem accusauerunt, ꝙ ipse esset manifestissimus traditor, & ideo Cæcilianus episcopus esse non posset, ꝙ ab illo traditore fuerit ordinatus. Tunc 2. Retract. 34
Constantinus nec huic eorum accusationi negauit locum, quamuis eos in Cæciliani fictis criminibus calũniosos fuisset expertus, & ideo præcepit ut causa Felicis discuteretur: In Africa discussa est à proconsule Heliano, Felix quoq; innocens declaratus est. Extant gesta proconsularia, qui uoluerit sumat & legat. Hoc autem non solum ad innocentiæ Cæciliani demonstrandæ cumulum pertinet, ipsiusq; Felicis euidentissimam purgationem atq; illorum calumnias declarãdas, qui eum fontem omnium malorum in concilio suo dixerant, uerumetiam ad cogitandam Melchiadis ab eorum criminationibus purissimam uitam. Nisi forte quisquam tam sit insipiens ut credat eos cum Felici non pepercerint, à quo Cæcilianus fuerat ordinatus, Melchiadi parcere potuisse, à quo fuerat absolutus, si illius episcopi uitam quamuis nullum uulnus conscientiæ peremisset, saltem qualiscunq; fama culpasset. An uero quod de foro Abtugnensium factum fuerat ab istis accusaretur, & quod in capitolio Romanorum factum fuerat taceretur? De Mensurio autem quod respondeam, cum ab eius tempore usque ad obitum plebs unitatis nulla conscissa est, ipsæq; litteræ Secundi Tigisitani, quibus reprehensus asseritur, eos ad se inuicem pacifice scripsisse confirmant, atq; in collegij societate mansisse? Iam uero quod de Zertensi ecclesia dicere uoluit, & episcopos ibi catholicos maledictis insectatus est quibus uoluit, quid aliud egit nisi ut uituperando sanctos etiam nostrorum temporum uiros nobiscq; optime cognitos satis ostenderet, quid etiam de ignotis, quibus similiter maledicit sentire debeamus? Proinde si Profuturus ante paucissimos annos defunctus, & Fortunatus qui in corpore adhuc est atque illi successit episcopo, quomodo Manichæi fuerunt, sic fuerunt & illi traditores, quos longè à nostris temporibus ignotissimos accusare non cessant, etiam illorum nobis cura ab istorum oppro-

briis uita notissima est. Non sanè parua est parumq; gloriosa consolatio cuiuscunque nostrum, si ab inimicis ecclesiæ cum ipsa ecclesia criminamur, eius tamen defensio non in eorum hominum defensione consistit, quos isti nominatim falsis criminationibus appetunt, prorsus qualescunq; fuerint Marcellinus, Marcellus, Syluester, Melchiades, Mensurius, Cæcilianus, atque alij quibus obijciunt pro sua dissensione quod uolunt, nihil præiudicat ecclesiæ catholicæ toto terrarum orbe diffusæ, nullo modo eorum innocentia coronamur, nullo modo eorum iniquitate damnamur. Si boni fuerunt in areæ catholicæ tritura tanquam grana mundati sunt, si mali fuerunt in areæ catholicæ tritura tanquam stipulæ comminuti sunt. Intra istam aream boni & mali esse possunt, extra eam boni esse non possunt. Quisquis ab hac unitate uento superbiæ tanquam sola palea separatur, areæ dominicæ propter commixtam paleam quid calumniatur?

Cap. XVII Nos quoque dicimus, nec tantum dicimus, uerumetiam litterarum monimentis ecclesiasticis & publicis comprobamus, Secundū Tigisitanum, cuius congregato concilio Cæcilianum dicunt esse damnatum confessis traditoribus, nec ne schisma fieret pacem dedisse, cum & eidem ipsi à Purpurio Limatensi crimen traditionis fuisset obiectum: Dicimus Victorem Rusicariensem, Donatum Calamensem, Donatum Masculitanum, † Marinum ad aquas Tibilitanas, Syluanum Coriensem fuisse traditores, eosdemq; quasi traditorum seuerissimos damnatores. Hoc probamus & ecclesiasticis & municipalibus & iudicialibus gestis. Sed nec ideo traditores sunt omnes in parte Donati, quia in ea isti fuerunt, nec ideo est innocens pars Donati si isti innocentes à traditionis iniquitate monstrentur. Melius enim audimus sanctam scripturam, quàm uel cuiquam calumniamur de peccatis alienis, uel cuiusquam similem calumniam formidamus. Anima enim quæ peccat ipsa morietur, Et, unusquisq; proprium onus portabit, Et, qui manducat & bibit indigne, non alteri, sed sibi iudicium manducat & bibit, Et, sinuntur utraque crescere usque ad messem, ne cum ante tempus colliguntur zizania eradicetur simul & triticum, & commixti optimis pascuis hædi agniq; pascuntur donec à pastore qui errare non potest segregentur, & ex omni genere piscium retia complentur unitatis, donec ad iudicium littoris perducantur, nisi quòd isti sua peruersa falsaq; sententia sibi præiudicant, qui propter aliena peccata iuste se dicunt ab orbis Christiani communione separatos. Per hanc enim absurdam insanamq; opinionem ipsi faciunt, ut eis quorundam suorum peccata omnibus imputentur. Quod si iustum esse arbitrantur, rei sunt omnes cuiuslibet apud se in uno homine inuenti manifestissimi criminis, si autem hoc sicut iustum est, iniustum esse cognoscunt, rei sunt omnes iniquissimæ separationis.

† *al's Maurinum*

Ezech. 18, *Gal. 6*, *1. Cor. 11*, *Matth. 13*

Conclusio totius disputationis. Cap. XVIII Iam uero quoniam in hoc sermone de unico magis baptismo quæstio est, ut unde cœpta est nostra disputatio concludatur, sicut in ipsa unitate dominicæ areæ, nec propter bonos laudandi sunt mali, nec propter malos non defendendi boni, ut in uno homine nec propter illud quod in eo integrum est, eius est accipienda peruersitas, nec propter id quod in eo peruersum est, negari debet eius integritas, quia & in Iudæorum iniquitate detinetur ueritas resurrectionis mortuorum, & in gentilium iniquitate detinetur ueritas unius dei qui condidit mundum, & in eorum iniquitate qui cum Christo quia non colligunt spargunt, detinetur ueritas, quia in eius nomine pellunt spiritum immundum, & in templorum sacrilegorum iniquitate inuenta est ueritas, qua colebant ignotum deum, & in dæmonum iniquitate inuenta est ueritas, qua confessi sunt Christum, sic & in hæreticorum iniquitate inuenta ueritas non neganda est qua detinetur baptismi sacramentum.

SANCTI AVGVSTINI EPISCOPI LIbri de unico baptismo, Finis.

A

D. AVRELII AVGVSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI, LIBER SIVE EPISTOLA contra Petiliani Donatistæ epistolam.

VGVSTINVS episcopus, dilectissimis fratribus ad nostræ dispensa-
tionis curam pertinentibus, Salus quæ in Christo est & pax unitatis &
charitatis eius sit uobiscum, & integer spiritus uester & anima & corpus
in diẽ domini nostri Iesu Christi seruetur. Meministis fratres Petiliani
Donatistarum Constãtinensis episcopi, perparuam epistolæ partem in
manus nostras aliquando uenisse, eiq; particulæ quod responderimus
scripsisse me ad dilectionem uestram. Sed cũ postea tota & plena nobis
à fratribus, qui ibi sunt mitteretur, placuit ei ab exordio respondere, tanquam præsentes age
remus: Quemadmodum semper scitis nos cum eis agere uoluisse, ut sine studio contentio-
nis, quid uel ab ipsis, uel à nobis dicatur, collata disputatione omnibus appareret. In multo-
rum enim manibus illam epistolam esse didicimus, qui etiã multa ex illa memoriter tenent,
aliquid uerũ aduersus nos eum dixisse arbitrantes. Sed nunc si legere uoluerint quæ respon
dimus, profecto intelligent quid sibi abijciendum, & quid tenendum sit. Neq; enim illa no-
stra sunt, sicut ipsi possunt considerare, si uelint sine studio partium iudicare. Nam de scriptu
ris sanctis ita sunt omnia prolata & probata, ut ea negare non possit, nisi qui illarum scriptu
rarum se inimicum esse profitetur. Sed de illo opere nostro uideo quid possint dicere illius
tam malæ causæ pertinacissimi defensores, me uidelicet absentis epistolæ respondisse, ubi
uerba mea ille non audiret, quibus continuo responderet. Defendat ergo uerba epistolæ
suæ, & si potest ostendat responsionibus meis nõ ea fuisse refutata atq; conuicta. Aut si hoc
B non uult, faciat & ipse huic epistolæ meæ, quod ego illi ipsius, cui iam respõdi. Illam quippe
scripsit ad suos, sicut ego hanc ad uos. Cui si uelit etiam ipse respondeat.

Quæstio certe inter nos uersatur, ubi sit ecclesia, utrũ apud nos, an apud illos. Quæ utiq; Cap. II
una est, quam maiores nostri catholicã nominarunt, ut ex ipso nomine ostẽderent, quia per
totum est. Secundũ totum enim καθόλου græce dicitur. Hæc autẽ ecclesia corpus Christi est, Col. 1
sicut Apostolus dicit, pro corpore eius, quæ est ecclesia. Vnde utiq; manifestũ est eũ qui non
est in membris Christi, Christianam salutẽ habere nõ posse. Membra uero Christi per uni-
tatis charitatẽ sibi copulãtur, & per eandẽ capiti suo cohærẽt, quod est Christus Iesus. Totũ
igitur quod annũciatur de Christo, caput & corpus est. Caput est ipse unigenitus Iesus Chri
stus filius dei uiui, ipse saluator corporis, qui mortuus est propter delicta nostra, & resurrexit
propter iustificationem nostrã. Corpus eius ecclesia, de qua dicitur, Vt exhiberet sibi glorio Ephe. 5
sam ecclesiam, nõ habentẽ maculã, aut rugam, aut aliquid huiusmodi. Inter nos autẽ & Do
natistas, quæstio est ubi sit ecclesia. Quid ergo facturi sumus, in uerbis nostris eã quæsituri,
an in uerbis capitis sui, dñi nostri Iesu Christi? Puto q; in illius potius uerbis eã quærere de-
bemus, qui ueritas est, & optime nouit corpus suũ. Nouit enim dñs qui sunt eius. Quæ sint
autẽ uerba nostra, in quibus eam quæri nõ oportet aduertite, & uidete etiã ibi quid intersit
inter nostra uerba & illorũ: Et tamen in uerbis nostris ecclesiã quæri nolumus. Quicquid no
bis inuicẽ obijcimus, de traditione codicũ diuinorum, de thurificatione, de persecutionibus,
uerba nostra sunt. Et in talibus quidẽ nos hunc tenemus modum, ut uel utraq; uera esse de-
putẽt, siue quæ à nobis, siue quæ ab ipsis dicũtur, uel utraq; falsa, uel nostra uera & sua falsa,
uel nostra falsa & sua uera: Et in his omnibus nullum crimen esse orbis Christiani, cui nos
communicauimus ostendimus. Si enim uera sunt crimina & quæ à nobis in illos & quæ ab
ipsis in nos dicũtur, faciamus quod ait Apostolus, Donantes nobismetipsis, sicut & deus in Ephes. 4
Christo donauit nobis, ut maligni homines, nec illi qui forte fuerunt uel sunt apud nos, nec

Hæc epla tractat totã causam Donatistarũ, instruẽs suæ cõionis episcopos, aduersus nefariæ hæreseos argumenta. Cap. I

qui uel fuerunt uel sunt apud illos impediant concordiam nostram & uinculum pacis, uno C corũ scelere correcto, quod se frustra separauerũt ab unitate orbis terrarũ, cum tales haberẽt. Si autẽ utraque falsa sunt, siue quæ nos illis, siue quæ illi nobis obijciunt, uel de traditione, uel de psecutione innocentiũ, nullã uideo litis causam nisi quia est causa, ut illi se corrigãt qui se sine causa separauerũt. Quòd si nos uera dicimus, quoniam gesta quæ proferimus, & litteris Imperatoris ad quẽ tunc & primo scripserũt & postmodũ appellauerũt, & totius orbis cõmunione firmamus. Quæ autẽ illi dicũt ideo falsa esse cõuincuntur, quia ipsis tẽporibus cũ eadẽ quæstio uersaretur obtinere causam suã minime potuerũt: Maior in eis apparet sacrilegæ animositatis furor & animarũ innocẽtiũ persecutio, quàm si solo schismatis crimine tenerẽtur. Et illa quidẽ tribuant, nõ omnibus, sed quibus uoluerint suorũ: Schisma tamen crimen est omniũ. Porrò si crimina traditionis & psecutionis uera uolũt esse, quæ obijciũt, & falsa quæ obijciũtur à nobis, nec sic purgãtur à crimine schismatis: Ad quosdã quippe illa pertinere possunt, nõ ad uniuersum orbẽ Christianũ. Quẽ si cõtagione perisse arbitrãtur, omitto dicere quàm multi bono pacis etiã cognita mala in hominũ congregatione tolerauerint, illud dico, isti ostendãt, quomodo eorum cõtagione nõ perierint, quos sacrilegos incestatores cõsecratæ pudicitiæ fœminarum inter se latere, uel latuisse, uel modo nesciũt, uel aliquãdo nescierũt. Profecto dicturi sunt, hoc ipso se nõ contaminatos quod nescierũt. Quomodo ergo contaminatus est orbis qui nescit adhuc, an uera sint ista quæ dicuntur? Putemus nobis modo probata, modo demonstrata, quid agimus de tot gentibus? Deserũt nescientes, ergo deserũtur innocentes? Et cum illud sit nullũ crimen illorum, hoc esse incipit sceleratissimũ nostrum? An currere debemus, & eos docere quod scimus? Vt quid hoc? Sicut innocentes sunt, innocẽtes sunt, etiam dum nesciunt. Non enim mala facta hominum cognoscẽdo, sed cognitis nõ consentiẽdo, de incognitis autem non temere iudicãdo innocentiam custodimus. Ac per hoc, ut dixi, innocẽs est orbis terrarum, qui crimina quæ ab istis in quosdam dicuntur, etiã si uera dicũtur, ignorat. Ab his autem innocẽtibus qui seipsos separauerunt, eodẽ ipso crimine separationis & schismatis innocentiã perdiderunt, & modo nos docẽt, uera se dicere in quosdam, ut ab eis nos separarent in D quos nõ habẽt uera quæ dicũt. Hoc enim eis dicit orbis terrarum, quod quidẽ sermone breuissimũ est, sed robustissimũ ueritate. Afri nempe inter se episcopi confligebãt. Si finire inter se obortam dissensionem non poterant, ut siue per concordiam compositis, siue degradatis qui male contenderẽt, hi qui bonã causam habebãt in communione orbis terrarũ per unitatis uinculum permanerent, restabat utique ut episcopi transmarini, quà pars maxima diffundebatur ecclesiæ catholicæ, de Afrorũ collegarũ dissensionibus iudicarẽt, illis uidelicet, instantibus qui crimen malæ ordinationis alijs obijciebant. Hoc si factum nõ est, culpa eorũ est à quibus fieri debuit, non orbis terrarum, qui non ad se perlata nesciuit. Si autem factum est, quid peccauerunt ecclesiastici iudices, qui crimina etiã si uera & ad se delata, sibi tamen non probata, damnare nullo modo debebant? Nunquid eos mali polluere poterãt, qui eis manifestari non poterant? Si autem manifestati sunt eis, & aliqua uel segnitia, uel cohibentia tales à communione remouere noluerunt, & peruerso iudicio pro eis etiam dixerunt sententias, quid peccauit orbis terrarum, qui causam illam malos iudices habuisse nesciuit, & eos male iudicasse non credidit de quibus iudicare non potuit? Sicut enim reorum scelus si iudices latuit, non eos utique contaminauit, sic & iudicum scelus si aliquod fuit, quia orbem terrarum latuit, eũ profecto contaminare non potuit. His igitur innocentibus innocenter communicabimus, hodieque nescientes quæ tunc acta sint. Quapropter etiam si uera esse quæ in quosdam dicunt hodie didicerimus, nulla causa est cur ab innocentibus qui hæc nesciũt recedamus, & trãseamus ad eos, qui propterea crimine schismatis omnes implicati sunt, quia id fecerunt quod nos facere suadent, ut non exemplo apostolorum toleremus malos, sed exemplo hæreticorum deseramus bonos. Sed faciamus orbẽ terrarum quod fieri non potest, hodie nobiscum ad liquidum posse cognoscere uera esse quorundam scelera, quos isti criminantur, nunquid ex hoc innocẽtior fieri poterit quàm erat antequàm nosset? Sicut enim eos maculare non

A non poterant incogniti mali, etiã si adhuc in hac uita essent, ita qui iam ex hac uita emigrarunt, etiam cogniti maculare non possunt. Si ergo talis est causa nostra in uerbis nostris de quorundam criminibus, quæ alternis nobis obijcimus, ut tam inuicta sit, etiam si falsa esse quæ in quosdam illorum dicimus, & uera esse quæ in quosdam nostrum dicunt, hodie cognoscamus, quid habent quod respondeant? Siue illa potius uera sint quæ nos dicimus & falsa quæ dicunt, siue utraq; falsa sint, siue utraque uera sint, quandoquidem & ipsi uincuntur ibi, quòd solum uotis omnibus sibi ut credatur exoptant.

Sed ut dicere cœperam, non audiamus, hæc dico, hæc dicis, sed audiamus, Hæc dicit dominus, Sunt certe libri dominici, quorum autoritati utriq; consentimus, utrique credimus, utriq; seruimus: Ibi quæramus ecclesiam, ibi discutiamus causam nostram. Hic forte dicturi sunt, Quid quæris in libris quos ignibus tradidisti? Ad hoc respondeo, Quid times ne legantur libri, si eos ab ignibus custodisti? Eos certe ille tradidisse credatur, qui eis lectis non consentire conuincitur. Aut si forte isti libri ita designant traditorem suum, sicut designauit dominus Iudam, legant in eis nominatim & expresse uel Cæcilianum uel ordinatores eius, eorundem librorum futuros fuisse traditores, & si non eos anathematizauero, ipse cum eis iudicer tradidisse. Sed neq; nos in eis libris inuenimus Maiorini ordinatores designatos esse traditores, quamuis hæc aliunde recitemus. Auferantur ergo illa de medio, quæ aduersus nos inuicem, nõ ex diuinis canonicis libris, sed aliunde recitamus. Quòd si nolint ut auferantur, uideant, quia & si utraq; uera sunt, nulla fuit causa separationis illorum ut eos fugerent quos habebant, & si utraq; falsa sunt, nulla fuit causa separationis illorum ut eos fugerent, quos in nullo crimine reperiebant. Et si nostra uera, illorum autem falsa sunt, nulla fuit causa separationis illorum, quia potius se corrigere, atq; in unitate permanere debebant. Et si nostra falsa sunt, & illorum uera sunt, nulla fuit causa separationis illorum, quia innocentem orbem terrarum cui hæc demonstrare uel noluerunt uel non potuerunt, deserere non debe-

B bant. Quærat fortasse aliquis, & dicat mihi, Cur ergo ista uis auferri de medio, quando communio tua, etiam si proferantur, inuicta est? Quia nolo humanis documentis, sed diuinis oraculis sanctam ecclesiam demonstrari. Si enim sanctæ scripturæ in Africa sola designauerunt ecclesiam & in paucis Romæ Rupitanis uel Montensibus, & in domo uel patrimonio unius Hispanæ mulieris, quicquid de chartis alijs aliquid proferatur non tenent ecclesiam nisi Donatistæ. Si in paucis Mauris prouinciæ Cæsariensis eam sancta scriptura determinat, ad Rogatistas transeundum est. Si in paucis Tripolitanis & Byzacenis & prouincialibus, Maximinianistæ ad eam peruenerunt. Si in solis Orientalibus, inter Arrianos & Macedonianos & Eunomianos, & si qui illic alij sunt, requirenda est. Quis autẽ possit singulas quasi hæreses enumerare gentium singularum? Si autem Christi ecclesia canonicarum scripturarum diuinis & certissimis testimonijs in omnibus gẽtibus designata est, quicquid attulerint & undecunque recitauerint, qui dicunt, Ecce hic Christus, ecce illic, audiamus potius, si oues eius sumus, uocem pastoris nostri dicentis, Nolite credere. Illæ quippe singulæ in multis gentibus, ubi ista est, non inueniuntur, hæc autem, quæ ubique est, etiam ubi illæ sunt inuenitur: Ergo in scripturis sanctis canonicis eam requiramus.

Cap. III — *Matth. 24* — *Ecclesia ubi.* — *Cap. IIII*

Totus Christus caput & corpus est. Caput unigenitus dei filius, & corpus eius ecclesia, sponsus & sponsa, duo in carne una. Quicunque de ipso capite ab scripturis sanctis dissentiunt, etiam si in omnibus locis inueniantur in quibus ecclesia designata est, non sunt in ecclesia. Et rursus quicunq; de ipso capite scripturis sanctis consentiunt, & unitati ecclesiæ nõ communicant, non sunt in ecclesia, quia de Christi corpore, quod est ecclesia, ab ipsius Christi testificatione dissentiunt. Verbi gratia, Qui non credunt Christum in carne uenisse de uirgine Maria ex semine Dauid, quod apertissime scriptura dei loquitur, aut nõ in corpore ipso resurrexisse in quo crucifixus & sepultus est, etiam si per omnes terras inueniantur per quas est ecclesia, non utiq; sunt in ecclesia, quia ipsum caput ecclesiæ nõ tenent, quod est Christus Iesus. Nec in aliqua diuinarum scripturarum obscuritate fallũtur, sed notissimis & apertissimis

Ephes. 5

mis earum testimonijs contradicunt. Item quicunq; credunt quidem q Christus Iesus, ita ut C dictum est, in carne uenerit, & in eadē carne in qua natus & passus est resurrexerit, & ipse sit filius dei, deus apud deum & cum patre unum, & incommutabile uerbum patris, per quod facta sunt omnia, sed tamen ab eius corpore, quod est ecclesia, ita dissentiunt, ut eorum communio non sit cum toto quacunq; diffunditur, sed in aliqua parte separata inueniatur, manifestum est eos nō esse in catholica ecclesia. Quapropter quia cum Donatistis quæstio nobis est, non de capite, sed de corpore, id est, nō de ipso saluatore Iesu Christo, sed de eius ecclesia, ipsum caput de quo consentimus, ostendat nobis corpus suum, de quo dissentimus, ut per eius uerba iam dissentire desinamus. Ille est autem unigenitus filius & uerbum dei, & ideo nec prophetæ sancti uera loqui potuissent, nisi ab ipsa ueritate, quod est uerbum dei manifestaretur eis quod dicerent, & iuberetur ut dicerent. Proinde prioribus temporibus per pro-
Ioan.1 phetas sonuit uerbum dei. Deinde per seipsum, cum uerbum caro factum est, & habitauit in nobis: Deinde per apostolos quos misit ad se prædicandum, ut esset salus usq; ad fines
Cap.V terræ. In his igitur omnibus quærenda est ecclesia. Sed quoniam multa in alios, uel ob aliud dicta in quos uolunt, & ad quos uolunt maledici plerunq; conuertunt, multa etiam propter exercendas rationales mētes figurate atq; obscure posita per ænigmatis imagines uel ambiguitatis ancipitem sensum, fallaci aliquādo interpretationi consonare & conuenire credūtur, hoc etiam prædico atq; propono ut quæq; aperta & manifesta deligamus: Quæ si in sanctis scripturis non inuenirentur, nullo modo esset unde aperirentur clausa & illustrarentur obscura. Verbi enim gratia, Videte q̃ facile sit uel nobis in eos dicere, uel illis
Matth.23 in nos quod ait dominus pharisæis, Similes estis monumentis dealbatis quæ à foris apparent hominibus speciosa, intus uero plena sunt ossibus mortuorum & omni spurcitia, sic & uos à foris quidem apparetis hominibus iusti, intus autem pleni estis hypocrisi & iniquitate. Hæc siue in illos à nobis, siue ab eis in nos dicantur, nisi prius probetur manifestissimis documentis qui sint, qui cum sint iniusti, iustos seipsos confingant, conuitiante magis D leuitate quàm conuincente ueritate dici, quis mediocriter sanus ignoret? Aliter quippe illa dominus in pharisæos dicebat tanquam dominus, id est, cognitor cordis & humanorum omnium secretorum & testis & iudex: Nos autē prius debemus inuenire & ostendere quid arguamus, ne ipsi potius grauissimo crimine insanæ temeritatis arguamur. Sanè, si ante docuerint nos tales esse, nequaquam recusare debemus talibus sanctarum scripturarum uerbis nos reprehendi atq; contundi. Ita si nos eos tales esse docuerimus, erit similiter in potestate nostra, quibus dominicis increpationibus iam demonstratos conuictosq; feriamus. Sic & illa interim seponenda sunt, quæ obscure sunt posita & figurarum uelaminibus inuoluta, & secundum nos, & secundum illos possunt interpretari. Est quidem acutorum hominum dijudicare atque discernere, quis ea probabilius interpretetur, sed nolumus in has ingeniorum cōtentiones in ea causa, quam populus tenet, nostram disputationem committere. Nulli nostrum dubium est per arcam Noë salua rerum gestarū fide, ut deletis peccatoribus domus iusti à diluuio liberaretur, etiam ecclesiam fuisse figuratam. Quæ forte humani ingenij coniectura uideretur, nisi hoc Petrus apostolus in epistola sua diceret. Sed quod ille ibi non dixit, si quis nostrum dicat, propterea cuncta animalium genera ibi fuisse, quia in omnibus gētibus futura prænuntiabatur ecclesia, fortasse Donatistis aliud uideatur, & aliter hoc interpretari uelint. Similiter & ipsi aliquid obscure & ambigue positum, si pro sua sententia interpretentur, si nobis pateat aliud inde dicere quod pro nobis sonat, quis erit finis? Nam quidam eorum episcopus cum hic apud Hipponem, sicut audiuimus, sermonem in populo faceret, dixit eandem arcam Noë ideo bituminatam intrinsecus, ne aquam emitteret suam, ideo etiam extrinsecus, ne admitteret alienam: Ad hoc utiq; ualere uoluit hāc interpretationem, ne baptismus uel extra ecclesiam posse exire credatur, uel qui extra datus fuerit, acceptetur. Visus est aliquid dicere, & acclamatum est ab eis qui libenter audiebāt, nec diligenter de his quæ audierant cogitabant, ut quod erat facile, aduerterent fieri non posse, ut extrinsecus admittat

A admittat aquam compago lignorum, si nō emittit intrinsecus: Si autē ab ea parte quæ intus
est, emittit, consequens esse ut ab ea etiam quæ est foris admittat. Sed & si hoc de compacto
ligno uerum esset quod ille dixit, quis me prohiberet de arca ex utraq; parte bituminata, si
possem aliquid aliud dicere, ut incertum esset, quid horum, uel quid fortasse aliud tertiū res
illa significaret? Neq; enim absurde dicitur, aut non etiam multo probabilius per bitumen,
quia uiolentum gluten & res feruentissima est, significatam esse charitatem: Vnde enim dici
tur in psalmo, Agglutinata est anima mea post te, nisi flagrantissima charitate? Quæ quo- Psal.62
niam præceptum est, ut sit nobis inuicē & in omnes, ideo & intus & foris arca bituminata.
Aut certe quia scriptum est, Charitas omnia tolerat, uis ipsa tolerantiæ tenax unitatis per 1.Cor.13
bitumen significata est, quo ideo intus & foris arca illita est, quia intus & foris mali toleran-
di sunt, ne pacis compago soluatur. In hac ergo disputatione nostra parcamus talibus in-
terpretationibus, & apertū aliquid quo manifestetur ecclesia requiramus. Nempe scriptum
est in libro Iudicum, Et dixit Gedeon ad dominum, Quoniā tu saluum facies Israël in ma- Iudicū 6
nu mea, quemadmodum locutus es, Ecce ego pono uellus lanæ in area, & si factus fuerit ros
in uellere, in omnem uero terram siccitas, sciam quoniā saluum facis in manu mea Israël sicut
locutus es. Et factum est sic. Et diluculo uigilauit Gedeon in crastinum, & expressit uellus: Et
decurrit ros de uellere plena peluis aquæ. Et dixit Gedeon ad dominum, Nō irascatur furor
tuus in me domine, & loquar adhuc semel, & tentabo adhuc semel in uellere. Fiat siccitas in
uellere tantum, in omnem autem terram fiat ros. Et fecit deus sic in nocte illa, & facta est
siccitas in uellere tātum, super omnem autē terram ros. Non uideo quid hic aliud figuratum
& prænuntiatum sit, nisi ut aream intelligamus orbem terrarum, locum autem uelleris po-
pulum Israël. Nouimus enim illam quondā gentem diuini sacramenti gratia tanq; cœlesti
rore perfusam, cuius muneris per omnes in circuitu gentes, quia eo carebant, tanq; siccitas
erat. Erat autem apud illum populum hoc munus in uellere, id est, in uelamine & quasi in
B nube secreti, quia nondum fuerat reuelatum: Nunc autem uidemus orbem terrarum iam re
uelato rore saginari per Euangelium domini nostri Iesu Christi, quod tunc in illo tegmine
figurabatur: Illā uero gentē amisso sacerdotio quod habebat, quia in scripturis nō intelligit
Christum, tanq; in sicco uellere remāsisse. Nec tamen in talibus rerum figuris, quamuis non
uideam quid hic aliud possit intelligi, nolo quæramus ecclesiā. Prorsus quæ alicuius uel talis
interpretationis indigent, interim seponamus, non quia falsa sint, quæ hoc modo de talibus
tanq; inuolucris interpretādo soluūtur, sed quia uel interpretem quærunt, nolo in eis nostra
ingenia comparentur, sed aperta ueritas clamet & luceat, in obturatas aures irrumpat, dissi-
mulantium oculos feriat, Nemo in eis latebris quærat falsæ suæ sentētiæ locum, omnem co
natum cōtradicēdi confundat, omnē frontem impudētis elidat. O Donatistæ Ge Cap.VI
nesim legite, Per memetipsum iuraui dicit dn̄s, Propter quod fecisti uerbū hoc, & nō peper- Gen.22
cisti filio tuo amātissimo propter me, nisi benedicēs benedicā te, & implēdo implebo semen
tuum tanq; stellas cœli, & tanq; arenam quæ secus oram maris est, & hæreditate possidebit
semen tuum ciuitates aduersariorum tuorum, & benedicentur in semine tuo omnes gentes
terræ, quia obaudisti uocem meam. Quid ad hæc dicitis? An Iudæorum nobiscum peruer-
sitate contēditis, ut dicatis in solo populo nato ex carne Abraæ intelligēdum semen Abraæ?
Sed Iudæi Paulum apostolum non legunt in synagogis suis, quem uos legitis in conuenti-
culis uestris. Quid ergo dicat Apostolus, audiamus, Quærimus enim iam quemadmodum
intelligendum sit semen Abraæ, Fratres, inquit, secundū hominem dico, tamen hominis con Gal.3
firmatum testamentum nemo irritū facit, aut superordinat. Abraæ dictæ sunt promissiones
& semini eius. Non dicit, & seminibus, quasi in multis, sed tanq; in uno, & semini tuo quod
est Christus. Ecce in quo semine benedicentur omnes gentes. Ecce testamentum dei, aperite
aures, Hominis, inquit, cōfirmatum testamētum nemo irritū facit, aut superordinat: Quare
uos irritum facitis testamentū dei, dicendo nec in omnibus gētibus esse completū, & perijsse
iam de gentibus in quibus erat semen Abraæ? Quare superordinatis dicēdo, in nullis terris
hæredem

hæredem permanere Christum, nisi ubi potuerit cohæredem habere Donatum? Non inui C
demus alicui: Legite nobis hoc de lege, de prophetis, de psalmis, de ipso Euangelio, de apo
stolicis litteris: Legite & credimus, sicut nos uobis legimus & de Genesi & de Apostolo,
Gen. 22 Quia in semine Abraæ quod est Christus benedicuntur omnes gentes. Audite hoc idem
Gen. 26 testamentum ad Isaac etiam filium Abraæ, Facta est autem fames super terram, præter fa
mem quæ ante facta est in tempore Abraæ. Abijt autem Isaac ad Abimelech regem Pale
stinorum in Gerara, & apparuit ei dominus & dixit, Noli descendere in Ægyptum, habita
autem in terra quã tibi dixero, & habita in terra hac, & ero tecũ & benedicam te: Tibi enim
& semini tuo dabo omnẽ terram hanc: Et statuam iusiurãdum tecum quod iuraui Abraam
patri tuo, & ampliabo semen tuum tanq; stellas cœli & dabo tibi & semini tuo omnem ter
ram hanc, & benedicẽtur in semine tuo omnes gẽtes terræ, pro his quæ obaudiuit Abraam
pater tuus uocem meã, & seruauit præcepta mea, & iustitias meas, & legitima mea. Respon
dete ad ista. Semen quippe Abraam, hoc idem semen est & Isaac, quod est Christus, Quo
modo enim uenerit Christus ex tribu Iuda in carne per uirginem, quis quoquo modo Chri
Gen. 28 stianus ignorat? Audite hoc idem testamentum ad Iacob. Exijt Iacob à puteo iurationis,
& profectus est in Charram, & deuenit in locum, & dormiuit in loco illo, quoniam solis oc
casus erat. Et sumpsit lapidem ex lapidibus loci, & posuit ad caput suum, & dormiuit in loco
illo, & uisum uidit: Et ecce scala stabilita super terram, cuius caput pertingebat ad cœlum, &
angeli dei ascendebant & descendebant per illam, & dominus incumbebat super illam & di
xit, Ego sum dominus deus Abraam patris tui, & deus Isaac: Noli timere, terram in qua dor
mis super eam, tibi dabo & semini tuo: Et erit semen tuum sicut arena terræ, & multiplicabi
tur supra mare, & in Africum & in Aquilonem & ad Orientem: Et benedicẽtur in te omnes
tribus terræ, & in semine tuo: Et ecce ego sum tecum custodiẽs te in omni uia quacunq; ibis,
& reducam te in terram hanc, quia nõ te derelinquam donec faciam omnia quæ tecum locu
tus sum. Ecce cui promissioni resistitis, ecce q; firmum testamentũ irritum facitis, Dicit deus, D
Non te derelinquam donec faciam omnia quæ tecum locutus sum: & uos cõtradicitis dicen
tes, ut uobis potius credamus quicquid criminis obijcitis ignoto & ignaro orbi terrarũ, deo
autem dicenti, non relinquam donec faciam, non credamus. Legite nobis de scripturis cano
nicis eos tradidisse diuinos codices quos nominatim accusatis. Legite tã aperta q; sunt ista
quæ uobis de Genesi legimus. Non à uobis quærimus quid lapis ille significet, quem Iacob
sibi ad caput posuit cum dormiret, quid scala stabilita super terram, cuius caput pertingebat
ad cœlum, quid angeli dei descendentes & ascendentes per illam: Requirant ista prudentio
res atq; doctiores, & in populo pacato eloquantur, ubi nõ obstrepat improba cõtradictio,
de obscuritate sacramenti & ænigmate lectionis armans impudentiam suam, Non desunt
corda fidelium, quæ commemorat dominus ex Euangelio, ubi ait cum uidisset Israëlitam in
Gen. 32 quo dolus non erat, quia Iacob qui has uidit scalas, ipse dictus est Israël. Non desunt ergo
Ioan. 1 quos inde commemoret dominus, ibi quippe ait, Videbitis cœlum apertum, & angelos dei
ascendentes & descendentes super filium hominis, id est, super semen Abraam, in quo bene
dicuntur omnes gentes. Sed hoc non inculco recusantibus. Ecce quod audite, Erit semen tuũ
sicut arena terræ, & multiplicabitur supra mare, & in Africum, & in Aquilonem, & in Orien
tem: Et benedicẽtur in te omnes tribus terræ, & in semine tuo. Date mihi hanc ecclesiam si
apud uos est, ostendite uos communicare omnibus gentibus, quas iam uidemus in hoc se
mine benedici. Date hanc, aut furore deposito accipite, non à me, sed ab illo ipso in quo be
nedicuntur omnes gentes. Hæc de primo libro legis commemorasse suffecerit: Plura innote
scent sine impia contentione, & cum pia dilectione legentibus.

Ex prophetis. Cap. VII

Quid in prophetis, q; multa & q; manifesta sunt testimonia ecclesiæ per omnes gentes
toto orbe terrarum diffusæ, unde pauca commemorabo, plura relinquens ocio diligentiæ
cum dei timore legentibus. Accipiamus per os Esaiæ sancti diuina responsa, & eius ora tanq̃
dei oracula sciscitemur. Sileant humanarum contẽtionum animosa & pernitiosa certamina,
inclinemus

A inclinemus aurem uerbo dei. Dicat Esaias ubi ecclesiam sanctam deo reuelante præuiderit,
ut in uerbis futura dicentis iam nũc præsentia uideamus, Repleta est, inquit, uniuersa terra *Esaiæ 11*
ut cognoscat dominũ, ut aqua multa operiat mare. Et erit in illa die radix Iesse, & qui exur/
get principium habere in nationes, & in eum gentes sperabunt. Radicem Iesse Christũ esse
ex semine Dauid secundum carnem natum, nullus quoquo modo Christianus ignorat, Et *Roma. 1 & 15*
si contentiosus est, cum Apostolo contendat, qui hoc testimonio in litteris suis utitur. Item
dicit, Germinabit & florescet Israël, & replebitur orbis terrarũ fructu eius. Israël nempe fuit *Esaiæ 27*
filius Isaac, nepos Abraam, cui promissum est quòd in semine eius benedicerentur omnes *Gen. 22*
gẽtes, quod semẽ Christũ interpretatur Apostolus, Venit autẽ Christus ex semine Abraã
per Isaac & per Israël, & deinceps, sicut generationes ad ortum Christi pertinẽtes Euangeli/ *Matth. 1*
sta contexit. Qui ergo uult contra disputare, cõtradicat Euãgelio, neget ex semine Israël ue
nisse Christum, ut possit negare quod Esaias dicit, Germinabit & florescet Israël, & replebi *Esaiæ 27*
tur orbis terrarũ fructu eius. Item dicit, Ego deus primus, & in his quæ aduenient ego sum. *Esaiæ 41*
Viderunt gentes, & timuerunt fines terræ. Hoc est quod alibi dicit scriptura, Primus & no/ *Apoc. 22*
uissimus, ut sit alpha & o, quæ sunt litteræ in signo Christi omnibus notæ. Pro eo enim ꝙ
ibi est nouissimus, hic positum est, & in his quæ aduenient ego sum. Huic ergo manifestatio/
ni contradicunt qui nolunt credere, imò qui nolunt iam uidere compleri quod sequitur, Vi
derunt gentes, & timuerunt fines terræ. Item paulopost, Iacob puer meus suscipiam illum, *Esaiæ 42*
Israël electus, suscepit eum anima mea. Dedi spiritum meum in illum, iudicium gentibus
proferet, non clamabit neque cessabit, neq; audietur foris uox eius. Arundinem quassatam
non confringet, & linum fumigans non extinguet, sed cum ueritate proferet iudicium, Re/
fulgebit & non confundetur, donec ponat in terra iudicium, Et in nomine eius gentes spe/
rabunt. Hoc testimonium de Christo intelligendum, & in Euangelio positum est, Qui au *Matth. 12*
det contradicat, qui autem non audet, speret in eum cum gentibus, & ab unitate gentium
in eum sperantium non recedat, aut si recesserat, redeat ne pereat. Item dicit Esaias, Et nũc *Esaiæ 49*
B sic dicit dominus, Qui finxit me in utero seruum sibi, ut congregem Iacob & Israël ad eum,
appropinquabo illum, & honorabor coram domino, & deus meus erit mihi uirtus, & di/
xit mihi, Maximum tibi erit hoc, uocari te puerum meum, ut constituas tribus Iacob, &
prolem Israël conuertas, Et posui te in testamentum generis in lucem gentium, ut sis salus
usque ad fines terræ. Et paulopost, Sic dicit, inquit, dominus Israël, Tempore aptissimo ex/ *Ibidem.*
audiui te, & in die salutis audiuui te. Certe ista uerba cum commemorasset apostolus Pau
lus, non nisi in Christianis ostendit impleri. Connexuit enim dicens, Ecce nunc tempus ac/ *2. Cor. 6*
ceptabile, ecce nunc dies salutis. Audiamus ergo quid Esaias adiungat, Et dedi te, inquit, in
testamentum gentium, ut incolas terram, & possideas hæreditatem deserti. Et interpositis
deinde connectit & dicit, Ecce isti à longinquo uenient: hi aũt ab Aquilone & mari, alij aũt
ex terra Persarum. Exulta cœlum, & in lætitia esto terra, emittant montes iocunditatẽ, quo/
niam misertus est deus populi sui, & humiles populi sui allocutus est. Dixit autem Sion,
Dereliquit me dominus, & deus oblitus est mei. Nunquid capiet obliuio mulierem filij sui,
uel potest fieri ut non misereatur fœtus uteri sui? Nunc ecce & si illam obliuio habebit: me
tamen tui nullo modo obliuio capiet, dicit dominus. Ecce super manus meas descripsi tuos
muros, in conspectu etiam meo es in perpetuum, & in breui ædificaberis ab his à quibus
euersa es. Cum igitur per apostolicam uocem non sinamur hoc de populo Iudæorum, sed
de Christianorum intelligere, quid intellecturi sumus in eo quod hoc loco ait Esaias, Et bre
ui ædificaberis ab his à quibus euersa es, nisi reges terræ qui primo persequebãtur ecclesiã,
post adiuturos eam tanto ante prædictum? Sed quia multi corũ in suis iniquitatibus mo
rituri erant, adiungit & dicit, Et qui desolauerunt te, discedent à te. Deinde quia omnes gen
tes adiungerẽtur ecclesiæ, sequitur & dicit, Circumspice ubique oculis tuis & uide uniuersos,
Viuo ego dicit dominus, omnes hos indues te, & dispones eos ut ornamentum nouæ nu/
ptæ, quoniam quæ desertæ fuerunt in te, & corrupta & delapsa, nunc in maxima arctura

erunt per eos qui commorantur. Isti elonge à te efficiantur, qui te trãsuorabunt. Dicet enim C
in aures tuas filij tui quos amiseras, Angustia nobis est in isto loco, facito itaque nobis etiã
nunc locum in quo commoremur. Tu uero dices in corde tuo, Quis generauit mihi istos,
cum sciam esse me sine filijs & uiduam? Quis ergo istos educauit mihi? Ego enim derelicta
fui sola, hi autem mihi ubi erant? Sic dicit dominus, Ecce tollam in nationes manus meas,
& in insulas signum meum, & adducam filios tuos in sinu, filias etiam tuas super humeros
portabunt, & erunt reges educatores uestri, quæ autem principales sunt nutrices uestræ, su-
per terram declinãtes faciem deprecabuntur te, & uestigia pedum tuorum elingent, & scies
Esaiæ 51 quoniam ego dominus, nec erubesces. Et paulopost adiungit & dicit, Audite me, audite po
pulus meus, reges quoque intendite mihi, quoniam lex à me prodiet, & iudicium meum in
lucem gentibus. Appropinquat mature iustitia mea, & salutare meum proficiscetur, & in
brachio meo gentes saluantur. De hoc autem brachio scripturas apostolicas consulamus.
Quando enim apostolus Paulus de Iudæorum infidelitate eiusdem prophetæ testimoniũ
Rom. 10 posuisset, quòd eis Christus non fuisset reuelatus, hoc posuit, Quis credidit auditui nostro,
Esaiæ 53 & brachium domini cui reuelatum est? Deinde in consequentibus adiungit Esaias & dicit,
Esaiæ 52 Erumpat lætitia simul deserta Hierusalem, quoniam misertus est eius, & eruit Hierusalem,
& patefaciet dominus brachium suum sanctum in conspectu uniuersarum gentium, & ui-
debunt omnes nationes usq; ad ultima terræ salutem quæ à deo est. Quis tam surdus, quis
tam demens, quis tam mente cæcus ut his tam euidẽtibus testimonijs obloquatur, nisi qui
nescit quid loquatur? Sed ad manifestiora ueniamus. Certe sacratissimas nuptias in scriptu
ris nouimus, sponsum & sponsam, Christum & ecclesiam. Vtrumque descripsit Esaias, ne
forte in eorũ aliquo erremus, quod cui acciderit, utrumq; amittit. Quia de hoc coniugio in
Eph. 5 sacramento dictum est, sicut testatur Apostolus, Erunt duo in carne una. Sic ergo prior
ipse describitur post multa, quæ de illo ita dicit Esaias, ut & ipsi obmutescant Iudæi, Ne lon D
Esaiæ 53 gum sit omnia memorare, hoc paululum aduertite, Et peccata, inquit, eorũ ipse portabit,
ideo hæreditate possidebit multos, & fortium partietur spolia, propter quos tradita est in
mortẽ anima eius, & inter iniquos deputatus est, & ipse peccata multorũ sustinuit, & pro-
pter iniquitates nostras traditus est. Hæc de domino nostro Iesu Christo tanto ante præ-
dicta & prophetata fatemur. Hic ergo sponsus ut quid traditus est ad mortem, ut quid
inter iniquos deputatus est tanta humilitate celsitudinis suæ? Quid egit, quid acquisiuit?
Quis ita surdus est ut hæc non audiat? Quis ita obtusus ut non intelligat? Quis ita cæcus
ut non uideat? Ideo, inquit, ipse hæreditate possidebit multos, & fortium partietur spolia,
propter quos tradita est in mortẽ anima eius, & inter iniquos deputatus est. Quid est hæ
retici quod de paucitate gloriamini, si propterea dominus noster Iesus Christus traditus
est ad mortem ut hæreditate multos possideret? Et qui sint hi multi, uel quàm late occupẽt
terram, quæ sequuntur audiamus, Prænuntiato sponso & expresso, procedat & sponsa. In
uerbis Esaiæ legamus eam, in ueritate paginarum sanctarum, & agnoscamus in orbe terra-
rum. Hoc testimonium de sancta ecclesia prædictum etiam Paulus apostolus posuit. Non
Esaiæ 54 est quò fugiat contentiosa tergiuersatio hæreticorum, Lætare, inquit, sterilis quæ non paris,
erumpe & exclama, quoniam multi filij desertæ magis quàm eius quæ habet uirum. Vbi
est, inquam, quod de paucitate gloriamini? Nõnne isti sunt multi de quibus pauloante di-
ctum est, Ideo ipse hæreditate possidebit multos? Nam quæ est hæreditas eius, nisi eccle-
sia eius? Multi, inquit, filij desertæ magis, quàm eius quæ habet uirum, Synagogam scilicet
Iudæorum uolens intelligi uirum habentem, quoniã acceperat legẽ. Hinc iam potest diiudi-
cari quod dicimus. Cõparent isti multitudinem suam in Africa constitutã, cum multitudi-
ne Iudæorum per omnes terras quacunq; dispersi sunt, & uideant quàm sint in illorum cõ-
paratione paucissimi. Quomodo ergo de se dictum assignabunt, Multi filij desertæ magis
quàm eius quæ habet uirum? Rursus comparent multitudinem Christianorũ per omnes
gentes quibus non communicant, & uideant quàm pauci sint in cõparatione omnes Iudæi,
& tan-

A & tandem aliquando intelligant in ecclesia catholica toto orbe diffusa, istam prophetiã esse completam, Multi filij desertæ magis quàm eius quæ habet uirum. Sed cui habenti uirum hæc deserta prælata fuerit in multitudine filiorum, sit obscurum, sit in ænigmate, Hanc tamen esse ecclesiam Christi, de qua dictum est, Multi filij desertæ, quisquis contradicit, nõ mihi, sed Apostolo contradicit. Vnde autem multos filios esset habitura, consequenter adiungit & ait, Dixit enim dominus, Dilata locum tabernaculi tui & aularum tuarum fige, *Esaiæ 54.* noli parcere, longos fac funiculos tuos, & clauos tuos confirma. Adhuc in dextram & sinistram extende, & semen tuum gentes possidebit, & ciuitates desertas inhabitabis. Ne timeas, quoniam præualebis, neque uerearis quòd detestabilis fueris. Confusionem æternam obliuisceris, ignominiæ uiduitatis tuæ non eris memor, quoniam ego dominus qui facio te, dominus nomen illi, & qui liberauit te, dominus Israël uniuersæ terræ uocabitur. Ecce quousq; iussa est extendere funiculos, donec deus eius Israël uniuersæ terræ uocetur. De *Esaiæ 62* illa quippe & ei dicitur alio loco per eundem prophetam, Propter Sion non tacebo, & propter Hierusalem non quiescam, donec prodeat sicut lux iustitia mea, saluatio autem mea sicut facula ardebit, & uidebũt omnes gentes iustitiam tuam, & reges honorem tuum, & uocabit te nomine tuo nouo quod dominus uocauit illud, & eris corona pulchritudinis in cõspectu domini, & diadema regni in manu dei tui, & iam nõ uocaberis derelicta, & terra tua non uocabitur deserta, Tu enim uocaberis uoluntas mea, & terra tua orbis terrarum. Quid dici adhuc manifestius exigendum est? Ecce ex uno propheta quàm multa, quàm clara: & tamen resistitur & contradicitur, non cuiquam homini, sed spiritui dei, & euidentissimæ ueritati, Et tamen ab eis qui nomine Christiano gloriari uolunt, gloriæ Christi ipsius inuidetur, ne ista quæ tanto ante de illo prænuntiata sunt, credantur impleri, cum iam nõ prænuntiantur, sed ostenduntur, uidentur, tenentur. Iam uero si de omnibus prophetis ecclesiæ signatæ, quã sicut legimus, cernimus, testimonia colligere in hanc epistolam uelim: uereor ne

B ipse uidear iudicare pauca esse quæ tam multa sunt, ut ex isto solo Esaia si omnia congregare uellem, modum debiti sermonis excederem. *Ex Psalterio. Caput VIII*

Iam ergo pauca de Psalmis audiamus, tanto ante cantata, & nunc iam compleri cum magno gaudio uideamus. Et prius illud ipsum quod Petilianus in epistola sua, quo ore posuerit nescio, audiant & iudicent, Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. *Psal. 2* Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatẽ tuam, & possessionem tuam fines terræ. Quis enim Christianus unquam dubitauit hoc de Christo esse prædictum, aut hanc hæreditatem aliud quàm ecclesiam esse intellexit? Et quia bonos & malos intra eadem retia sacramentorum erat habitura, Reges eos, inquit, in uirga ferrea, tanquam uas figuli cõteres eos. Eadem quippe firma & inflexibili iustitia boni reguntur, mali conteruntur. Quis tam deuius & absurdus est à diuinis eloquijs, *Psal. 21* qui non ipsum Euangelium recognoscat, cum cantatur ille Psalmus ubi scriptum est, Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea, Ipsi uero consyderauerunt & conspexerunt me, diuiserunt sibi uestimenta mea, & super uestimentum meum miserunt sortem? *Matth. 27* *Ioan. 19* Quando etiam cum hoc factum Euangelista narraret, huius testimonij memor fuit. Quid aũt huius crucis precio, quid tãtæ celsitudinis tãta humilitate, quid illo innocentissimo & diuino sanguine comparatum est, nisi quod illic in consequentibus dicitur, Cõmemorabuntur & conuertentur ad dominum uniuersi fines terræ, Et adorabunt in conspectu eius, uniuersæ patriæ gentium, Quoniam domini est regnum, & ipse dominabitur gentium? Nónne Apostolus de prædicatoribus noui testamenti dictum exposuit quod scriptum est, *Rom. 10* *Psal. 18* In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ uerba eorum? De quo alio nisi de Christo intelligitur, Deus deorum dominus locutus est, & uocauit terram, *Psal. 49* À solis ortu usq; ad occasum, ex Sion species decoris eius? Cuius, nisi Christi uox est, Dormiui conturbatus? *Psal. 56* Et unde conturbatus, sequitur & dicit, Filij hominum dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum machæra acuta. Quorum, nisi eorum qui clamauerunt, Crucifige, crucifige? *Lucæ 23* Vt quid hoc totum, cui bono, cui lucro? Audi quid sequatur, Exaltare su- *Psal. 56*

per cœlos deus, & super omnem terram gloria tua. Ecce habes Christum in passione dormisse, & resurrectione super cœlos ascendisse. Et unde gloria eius super omnem terram, nisi quia ecclesia eius per omnem terram? In his duabus sententijs breuissimis, uos hæretici totum quod inter nos agitur interrogo. Exaltare, inquit, super cœlos deus, & super omnem terram gloria tua. Cur dominum Christum exaltatum super cœlos prædicatis, & eius gloriæ super omnem terram non communicatis? Psalmus septuagesimus primus in Salomonem titulatur, Sed quia ita dicta sunt quæ in illum regem temporalem, & postea grauiter peccantem conuenire non possunt, etiam contra ipsos Iudæos de Christo esse prædicta inuictissime defendunt. Nullus autem hoc Christianus negat. Talia enim dicta sunt, de quibus dubitari nō possit, quòd ad Christum pertineant. Ibi enim dicuntur hæc, ubi agno-
Psal.71 scatur ecclesia toto orbe diffusa, omnibus etiam regibus Christo subiugatis, Et dominabitur, inquit, à mari usq; ad mare, & à flumine usq; ad terminos orbis terræ. A flumine utiq; ubi eum spiritus sanctus in columbæ specie, & uox de cœlo manifestauit. Deinde sequitur, Coram illo decident Æthiopes, & inimici eius terrā lingent. Reges Tharsis & insulæ munera offerent, reges Arabum & Saba dona adducent, Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient ei. Et paulopost, Et benedicentur in eo omnes tribus terræ, omnes gentes magnificabunt eum. Benedictus dominus deus Israël, qui fecit mirabilia solus. Et benedictum nomen gloriæ eius in æternum & in seculum seculi. Et replebitur gloria eius omnis terra, fiat fiat. Ite nunc Donatistæ & clamate, non fiat, non fiat. Vicit uos uerbum dei dicens, fiat fiat. Ecce manifesta est in Psalmis ecclesia toto orbe diffusa, super quā requiescit gloria regis eius. Vnde & ipsa regina est spōsa eius, de qua ei dicitur in quadragesimo quar-
Psal.44 to Psalmo, Astitit regina à dextris tuis, in uestitu deaurato, circumamicta uarietate. Et ad eam ipsam exhortandam continuo diuinus sermo dirigitur, Audi filia & uide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum & domum patris tui, quoniam concupiuit rex speciem tuam, quia ipse est deus tuus. Attendite unde cœperit alloqui sponsam Christi diuina prophetia, Audi, inquit, filia & uide. Vos autem nec audire uultis hæc prædicta, nec uidere completa, & tamen & audistis & uidistis inuiti. Audite ergo quid paulopost ei dicitur, Audite hoc ex pagina diuina quomodo prænuntietur, & uidete in omni terra quomodo compleatur. Pro patribus tuis, inquit, nati sunt tibi filij, constitues eos principes super omnem terram. Quàm multa prætermeam de hac re testimonia scripturarum, norunt qui legunt, & ego noui, sed onerare epistolam nolo, cui responderi flagito.

Ex Euangelio. Caput IX

Quid ad hæc dicturi sunt quæ commemoraui ex lege & prophetis & psalmis de Christi ecclesia, quæ toto orbe diffunditur, cui malunt repugnare peruersi, quàm communicare correcti? Quid, inquam dicturi sunt, utrum hæc falsa esse, an obscura? Sed falsa esse non audent dicere, Premuntur enim mole tantæ autoritatis. Hæc ergo cum uera esse fateantur, impleri non posse contendunt, quasi aliud sit prophetiam crimine falsitatis arguere, quàm dicere quæ prænuntiauit non posse compleri. Hoc est enim dicere, non esse prophetiam, sed potius pseudoprophetiam. Et cum quæsieris ab eis, cur hoc impleri non possint? Respondent, quia homines nolunt, Cum arbitrio quippe, inquiunt, libero homo creatus est, & si uult credit in Christum: si non uult, non credit. Si uult, perseuerat in eo quod credit: si non uult, non perseuerat: & ideo cum cœpisset per orbem terrarum crescere ecclesia, noluerunt homines perseuerare, & defecit ex omnibus gentibus Christiana religio, excepta parte Donati. Quasi uero nescierit spiritus dei futuras hominum uoluntates. Quis hoc insanissimus dixerit? Cur ergo non hoc potius prænūtiauit, quod de uoluntatibus hominum sciebat futurum? Hoc enim modo quo isti putant hæc esse prædicta, quisquis uoluerit potest esse propheta, ut cum ea quæ prædixerit impleta non fuerint, respondeat, homines noluerunt, Libero enim arbitrio Christiani sunt. Hoc modo poterat aliquis prophetare Christum nō in cruce passurum, sed gladio moriturum, ut cum aliter factum esset, responderet, Quid ego feci? Homines in libero arbitrio constituti noluerunt ei facere quod ego prædixeram,

A xeram, & hoc fecerunt quod ipsi uoluerunt, Iam cui non occurrat, quàm multa isto modo
poterant prophetari, uel etiam possunt à quibuslibet hominibus? Quis enim dubitaue/
rit, quòd Iudas Christum si uoluisset, non utique tradidisset, & Petrus si uoluisset, ter do/
minum nō negasset? Sed ideo fuit de istis certa prædictio, quia & deus etiam futuras præ/
uidet uoluntates. Veruntamen quanquam hæc & tardis cordibus pateant, audiamus hinc
& ipsius uerbi uocē ore propriæ carnis expressam. Certe cum post resurrectionem præbe/
ret se etiam contrectandum atq; palpandum manibus dubitantium discipulorum, & cum Lucæ 24
accepisset coram illis & manducasset quod ei porrexerant, dixit eis, Isti sunt sermones quos
locutus sum ad uos, cum adhuc essem uobiscum, quia oportebat adimpleri omnia scripta
in lege Moysi, & prophetis & psalmis de me. De quo autem, nisi de illo scripta sunt, quæ
nos quoque commemorauimus ex lege & prophetis & psalmis, sicut per singula demon/
straui? Cum ergo ipse dicat qui ueritas est, Oportebat adimpleri omnia, quomodo isti ne/ Ioan. 14
gant, nisi quia ueritatis inimici sunt? Si autem obscura esse adhuc dicunt, & hinc ipsum ca Lucæ 24
put audiamus uerissimum demonstratorem corporis sui. Cum enim dixisset, quia oporte
bat adimpleri omnia scripta in lege & prophetis & psalmis de me, tanq; quæreremus utrū
in eo quod dixit de me, illic intelligenda esset ecclesia, propter id quod scriptum est, Erunt Gen. 2
duo in carne una, ut non solum de capite, uerumetiam de corpore certa diuina oracula te/
neremus, sequitur Euangelista & dicit, Tunc aperuit illis sensum ut intelligerent scripturas, Lucæ 24
& dixit illis, Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere à mor/
tuis tertia die. Hic ipsum caput ostenditur, quod etiam se manibus discipulorum præbuit
contrectandum. Vide quemadmodum de corpore adiungat, quod est ecclesia, ut nos nec
in sponso nec in sponsa errare permittat. Et prædicari, inquit, in nomine eius pœnitentiam
& remissionem peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Hierusalem. Quid hac uo
ce ueracius, quid diuinius, quid manifestius? Me piget eam commendare uerbis meis, &
B hæreticos non pudet eam oppugnare uerbis suis. Dicant ea testimonia quæ posui de lege
& prophetis & psalmis obscura esse & figurate dicta, etiam aliter posse intelligi, quanquam Obiectio.
& in eis egerim quantum potui, ut nec audeant dicere. Sed ecce dicant, Nunquid & obscu
re dictum, aut ænigmatis uelamento adumbratum est, quod ipse Christus dixit, Quia sic
scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere tertia die, & prædicari in nomine
eius pœnitentiam & remissionem peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Hieru/ Solutio.
salem? Si obscurum est, Dormiui conturbatus, nunquid obscurum est, quia oportebat Psal. 56
Christum pati? Si obscurum est, Exaltare super cœlos deus, nunquid obscurum est, & re/ Psal. 107
surgere tertia die? Si obscurum est, Super omnem terram gloria tua, nunquid obscurum Psal. 56
est, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum per omnes gen/
tes? Si obscurum est, Deus deorum dominus locutus est, & uocauit terram, à solis ortu us/ Psal. 49
que ad occasum, nunquid obscurum est, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remis
sionem peccatorum per omnes gentes? Sic enim terra uocata est à solis ortu usque ad occa
sum, quemadmodum ipse ait, Non ueni uocare iustos, sed peccatores in pœnitentiam. Si Matth. 9
obscurum est, Ex Sion species decoris eius, nunquid obscurum est incipientibus ab Hieru/ Psal. 49
salem? Ipsa est enim Sion quæ Hierusalē. Sed quid ad me? Dicant ea quæ posui de lege
& prophetis & psalmis, nō pertinere ad hæc uerba domini, quæ in Euangelio legūtur. Nō
curo, non resisto. Certe tamen nisi in lege & prophetis & psalmis hoc prædictum esset, si/
ue in eis testimonijs quæ ipse adhibui, siue in alijs, nequaquam dixisset dominus, Oportet Lucæ 24
impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi, & prophetis & psalmis de me, Ac deinde
aperto eorum sensu ut intelligerent scripturas, doceret ea ipsa quæ de illo scripta sunt in le/
ge & prophetis & psalmis, eo modo ut diceret, Quoniam sic scriptum est, Et sic oportebat
Christum pati & resurgere tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissio/
nem peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Hierusalem. Non ego potuerim in le
ge & prophetis & psalmis hæc scripta cognoscere, Ibi tamen hoc esse scriptū ille dicit qui ue

ritas est. Sed & si hæc ibi scripta esse non diceret, proculdubio sufficeret Christianis quod C
Christus ipse dixisset, oportere prædicari in nomine suo pœnitentiam & remissionem pec-
catorum per omnes gentes, incipientibus ab Hierusalem. Sed dubitantes discipulos suos
quamuis conspecto & contrectato eius corpore, maiori documento scripturarum uoluit
confirmare, quàm quòd se ipse uisibilem atque palpabilem mortaliũ sensibus admouebat.

Ex Actis apostolicis. Caput X

Teneamus ergo ecclesiam ex ore domini designatam, unde cœptura, & quousque per-
uentura esset, cœptura scilicet ab Hierusalem, & peruentura in omnes gentes. Hic iam quis-
quis dixerit, Hierusalem non illam uisibilem ciuitatem intelligendam, sed figurate posi-
tam, ut spiritaliter accipiatur tota ecclesia æterna in cœlis, & ex parte in terris peregrina, po-
Lucæ 24 test dicere etiam illud figurate dictum, Quia oportebat Christum pati, & resurgere tertia
die. Quod quisquis dixerit, nec quoquo modo Christianus habendus est. Sicut ergo illud
proprie positum est, ita & quod adiunctum est de omnium gentium ecclesia incipiente ab
Hierusalem. Exposuit enim dominus hæc de se dicta esse in lege & prophetis & psalmis,
& utique ipsa expositio non potuit esse figurata, alioquin non esset expositio. Deinde cum
Hierusalem figurate posita & spiritaliter intellecta, uniuersam ecclesiam significet, quomo-
do uniuersa ecclesia incipit ab uniuersa ecclesia, tanquam Hierusalem incipiat ab Hierusa-
lem? Manifestum est ergo proprie positum de illa ciuitate, unde etiam cœpisse proba-
tur ecclesia, etiam atque etiam ipso manifestante, & nullam insidiarum latebram callidita-
ti hæreticæ relinquente. Sic enim sequitur & dicit, Et uos horum testes, & ego mittam pro-
missionem meam super uos, Vos autem sedete in ciuitate quoadusque induamini uirtu-
te ex alto. In qua utique ciuitate sedere eos iussit quoadusque induerentur uirtute ex alto,
id est, spiritu sancto, quem se missurum esse promiserat, ab ea cœpturam prædixit eccle-
siam. Si autem non eam putant esse Hierusalem, audiant quod sequitur, Perduxit autem
illos usque Bethaniam, & leuauit manus suas, & benedixit illos. Et factum est cum bene- D
dixisset illos, discessit ab eis, Et ipsi reuersi sunt cum gaudio magno in Hierusalem, & sede-
runt semper in templo laudantes deum. Ecce ubi ostenditur illa ciuitas in qua eos sede-
re iussit, donec induerentur uirtute ex alto. Et hic quidem quot diebus cum eis fuerit, post-
quàm se uiuum post passionem suam oculis eorum & manibus eorum demonstrauit, præ-
termissum est, Non autem tacetur in Actibus apostolorum, ubi rursus eadem manifesta-
tione uerborum dominicorum futura per orbem terrarum prænuntiatur ecclesia, Vbi nul-
lus omnino dubitare permittatur, nisi qui de sanctarum scripturarum fide dubitat, illam
esse Hierusalem uisibilem ciuitatem, unde cœpit ecclesia post domini nostri Iesu Christi re-
surrectionem & ascensionem. Nec aliud eum uoluisse ostendere, nisi huius terræ loca un-
de illi daret initium, & quomodo eam per cuncta inde diffunderet. Sic enim scriptum est
Act. 1 in Actibus apostolorum, Primum quidem sermonem feci de omnibus ô Theophile, quæ
cœpit Iesus facere & docere usque in diem quo apostolos elegit per spiritum sanctum, man-
dans eis prædicare Euangelium, quibus & manifestauit seipsum post passionem suam in
multis signis, per dies quadraginta apparens eis, & disputans de regno dei. Et cum con-
uersaretur cum eis, præcepit eis ne discederent ab Hierosolymis, sed expectarent promis-
sionem eius, quam audistis, inquit, ex ore meo, Quia Ioannes quidem baptizauit aqua,
uos autem baptizabimini spiritu sancto, quem & accepturi estis non post multos hos di-
es. At illi conuenientes interrogabant eum, dicentes, Domine, si in tempore hoc restitues
regnum Israël? Quibus respondens dixit, Non est uestrum scire tempora uel momenta,
quæ pater posuit in sua potestate, sed accipietis uirtutem spiritus sancti superuenientem in
uos, Et eritis mihi testes in Hierusalem, & in tota Iudæa & Samaria, & usque in totam ter-
ram. Ecce & hic manifestatum est unde cœptura, & quousque esset peruẽtura ecclesia. Quid
ad hæc dicunt qui Christianos se superbissime dicunt, & Christo apertissime contradicunt?
Nos hanc ecclesiam tenemus, contra istas diuinas uoces nullas humanas criminationes
admittimus, Mouet enim nos plurimum, quod dominus noster ait, cui non credere, sacri-
legum

A legum & impium est, nouissimis uerbis suis quæ habuit in terra, hæc primitiuæ ecclesiæ
documenta salubria & nouissima dereliquit. His enim dictis mox ascendit in cœlum, præ-
munire uoluit aures nostras aduersus eos quos procedentibus temporibus exurrecturos
esse prædixerat, & dicturos, Ecce hic Christus, ecce illic. Quibus ne crederemus admo- Matth.24
nuit. Nec ulla nobis excusatio est si crediderimus contra uocem pastoris nostri, tam cla-
ram, tam apertam, tam manifestam, ut nemo uel obtusus & tardus corde posset dicere,
non intellexi. Quis enim non intelligat, Sic oportebat Christum pati, & resurgere ter- Lucæ 14.
tia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum in omnes gen
tes, incipientibus ab Hierusalem? Quis non intelligat, Eritis mihi testes in Hierusalem, Act.1
& in tota Iudæa & Samaria, & usque in totam terram? His dictis, eleuatus est, & nubes
suscepit eum, & uiderunt eum euntem in cœlum. Quid hoc est rogo? cum uerba nouissi-
ma hominis morientis audiuntur ituri ad inferos, nemo eum dicit esse mentitum, & im-
pius iudicatur hæres qui forte illa contempserit. Quomodo ergo effugiemus iram dei si
uel non credentes uel contemnentes repulerimus uerba nouissima, & unici filij dei, & do-
mini nostri ac saluatoris, & ituri in cœlum, & inde prospecturi, quis ea negligat, quis ob-
seruet: & inde uenturi, ut de omnibus iudicet? Habeo manifestissimam uocem pastoris
mei commendantis mihi, & sine ullis ambagibus exprimentis ecclesiam, mihi imputabo
si ab eius grege, quod est ipsa ecclesia per uerba hominum seduci atque aberrare uolue-
ro, cum me præsertim admonuerit dicens, Quæ sunt oues meæ, uocem meam audiunt & Ioan.10
sequuntur me. Ecce uox eius clara & aperta, ac audita. Qui eum non sequitur, quomodo se
ouem eius dicere audebit? Nemo mihi dicat, O quid dixit Donatus, aut quid dixit Par-
menianus, aut Pontius, aut quilibet illorum, Quia nec catholicis episcopis consentiendum
est, sicubi forte falluntur, ut contra canonicas dei scripturas aliquid sentiant. Sed si custo-
dito unitatis & charitatis uinculo in hoc incidunt, fiet in eis quod Apostolus ait, Et si quid Phil.3
B aliter sapitis, hoc quoque deus uobis reuelabit. Iam uero istæ diuinæ uoces de uniuersa
ecclesia, ita manifestæ sunt, ut contra eas nisi hæretici animosa peruersitate & cæco fu-
rore latrare non possint. Sed prædictam demonstrauimus ecclesiam in uerbo dei sponso
eius, siue per legem & prophetas & psalmos, siue per os proprium ab Hierusalem cœptu-
ram, & peruenturam usque ad terminos orbis terræ. Quomodo autem cœperit ab Hie-
rusalem & in omnes gentes inde diffusa fructificet, in eodem uerbo dei etiam per aposto-
los demonstratur, sicut scriptum est in Actibus apostolorum, quod iam commemoraui di-
xisse dominum, Eritis mihi testes in Hierusalem & in tota Iudæa & Samaria, & usque in Act.1
totam terram. Deinde sequitur, Hæc cum dixisset, uidentibus illis eleuatus est, & nubes su-
scepit eum ab oculis eorum. Et cum intuerentur in cœlum euntem illum, ecce duo uiri asti-
terunt illis in ueste candida, qui & dixerunt, Viri Galilæi quid statis aspicientes in cœlum?
Iste Iesus qui assumptus est à uobis in cœlum, sic ueniet quemadmodum uidistis eum eun
tem in cœlum. Tunc reuersi sunt in Hierusalē à monte qui uocatur Elæon, qui est iuxta Hie
rosolymam sabbati habens iter. Et cum introissent, ascenderūt in superiora, ubi erant inha-
bitantes, Petrus & Ioannes, Iacobus & Andreas, Philippus & Thomas, Bartholomeus &
Matthæus, Iacobus Alphæi & Simon Zelotes & Iudas Iacobi. Hi omnes erant asseruien
tes unanimes orationi cū mulieribus & Maria, quæ fuit mater Iesu & fratribus eius. In his
autem diebus surgens Petrus in medio discipulorum, dixit, Erat autē turba hominum circi
ter centumuiginti. Deinde narratur Petro faciente sermonem, quemadmodū Matthias in
locum Iudæ traditoris domini subrogatus sit. Et post eius ordinationem sequitur scriptu-
ra dicens. Et cum complerentur dies pentecostes, erant omnes simul in eodem loco, & fa- Act.2
ctus est repente de cœlo sonus, uelut decurrentis spiritus uehementis, & repleuit totam do-
mum ubi erant sedentes, & uisæ sunt illis distributæ linguæ uelut ignis: consedit autē super
unumquemq; eorum & repleti sunt omnes spiritu sancto, & cœperunt loqui uarijs linguis

 prout

prout spiritus sanctus dabat pronuntiare illis. Erant autem inhabitantes Hierusalem uiri religiosi Iudæi, ex omni gente quæ est sub cœlo. Cumq; facta esset hæc uox, conuenit multitudo ac mente confusa est, quia audiebat unusquisque eorum, sua lingua loquentes eos. Stupebant autem & mirabantur adinuicem dicẽtes, Nónne omnes isti qui loquuntur Galilæi sunt? Et quomodo nos audiuimus unusquisq; propriam linguam in qua nati sumus? Parthi & Medi & Elamitæ, & qui inhabitant Mesopotamiam Iudæi & Cappadociam, Pontum & Asiam, Phrygiam & Pamphiliam, Ægyptum & partes Lybiæ, quæ sunt ad Cyrenen,& qui aduenerant Romani, Iudæi quoque & aduenæ Cretenses & Arabes audiebant loquentes illos suis linguis magnalia dei. Stupebant autem & hæsitabant adinuicem dicentes, Quid nam uult hoc esse? Alij uero irridebant eos dicentes,quia musto pleni sunt isti. Stans uero Petrus cum undecim discipulis,eleuauit uocem suam & locutus est dicens, Viri Iudæi & uniuersi qui habitatis Hierusalem,Hoc uobis notum sit,& cætera quibus eos
Act. 2 exhortabatur ad fidem. Quæ cum terminasset, sequitur scriptura ita narrans,His igitur auditis, compuncti sunt corde, dicentes ad Petrum & ad apostolos, Quid faciemus uiri fratres? Ostẽdite nobis.Petrus autem dixit ad eos,Pœnitentiã agite,& baptizetur unusquisque uestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum, & accipietis gratiam spiritus sancti. Vobis est enim promissio & filijs uestris, & omnibus qui longe sunt,quoscunque aduocauerit dominus deus noster. Et alijs quidem uerbis plurimis testificabatur eis dicens,Saluamini à generatione praua hac. Illi uero recepto uerbo hoc,crediderunt & baptizati sunt,Et adiectæ sunt in illa die animæ circiter tria milia. Ecce queadmodum cœpta est ab Hierusalem,inde itura ecclesia per omnes linguas,quod etiam præsignatũ est in eis,qui ibidem constituti accepto spiritu sancto linguis omnibus sunt locuti. Iam per alias gentes quemadmodum ierit,quod etiam ipse Petrus prædixerat,ubi ait, Vobis est promissio & filijs uestris, & omnibus qui longe sunt quoscunque aduocauerit dominus deus noster,deinceps uideamus. Narrantur enim consequenter ea quæ tunc gesta sunt Hierosolymis usque ad passionem Stephani diaconi, Vbi etiam Saulus commemoratur consentiens occisio-
Act. 8 ni eius. Qua completa,ita deinde narratur, Facta est autem in illa die persecutio magna in ecclesia quæ erat Hierosolymis, omnesque dispersi sunt in regionibus Iudææ & Samariæ, exceptis apostolis, qui remanserunt Hierosolymis. Videte quemadmodum deinceps im-
Act. 1 pleatur, quod per ordinem dominus dixerat, Eritis mihi testes in Hierusalem & in tota Iudæa & Samaria, & usque in totam terram. Iam in Hierusalem factum erat,sequebatur in Iudæa & Samaria,propter quod illi dispersi sunt in regionibus Iudææ & Samariæ.Hoc enim de illis mox dicitur, At illi qui dispersi erant transeuntes per ciuitates & castella,euangelizabant uerbum domini.Quia uero ierant & apostoli, audito quod recepisset Samaria uerbum dei, quando per impositionem manus eorum acceperunt spiritumsanctum,ita di-
Act. 8 citur de Petro & Ioanne,Petrus autem & Ioannes testificati uerbum domini,redibant Hierosolymam, multisque uiris Samaritanorum euangelizabant transeuntes. Deinde narratur de illo eunucho qui rediens ab Hierosolymis, à Philippo baptizatus est, & de ipso Philippo dicitur, Angelus autem domini rapuit Philippum ab eo, & amplius non uidit eum eunuchus, Ibat autem uia sua gaudens. Philippus autem inuentus est uenisse in Azotum. Vnde reuertens euangelizabat per omnes ciuitates usquedum ueniret in Cæsaream. Sic ergo inuenitur & per Iudææ & per Samariæ ciuitates prædicatum Euangelium,Restabat ergo ut prædicaretur ex ordine etiam per omnes gentes, sicut dominus dixerat, usque
Act. 9 in totam terram. Vocatur ergo Saulus de cœlo,fit ex persecutore prædicator, & dicit de illo dominus ad Ananiam, Vade,quoniam uas electionis est mihi,ut portet nomen meum coram gentibus & regibus & filijs Israël magnificari.Ego enim monstrabo ei quanta patietur propter nomen meum. Iam itaque tenemus ecclesiam in Hierusalem, & per totam Iudæam & Samariã. Vnde apertissime paulopost dicitur, Ecclesiæ quidem per totã Iudæam & Gali-

A & Galilæam & Samariam habebant pacem, instructæ & confirmatæ in timore domini,
& consolatione spiritus sancti replebantur. Deinde paucis interpositis, uenitur ad eum lo Act.10
cum ubi Cornelius centurio credidit, & baptizatus est cum suis, qui omnes gentiles erant
incircuncisi. Quod antequam fieret, Petrus uidit in assumptione mentis cum oraret, cœlum
apertum, & quatuor initijs ligatum uas quoddam tanquam linteum limpidum, in quo
erat omne genus quadrupedum ac ferarum & uolucrum cœli. Et facta est uox, Petre sur-
ge, occide & manduca. Ait autem Petrus, Domine nunquam manducaui omne commu
ne & immundum. Et uox rursus ad eum, Quæ deus mundauit, tu communia ne dixeris.
Quòd autem per hoc uisum gentes crediture significatæ sint, non est opus ut conijciamus:
Ipse quippe Apostolus hoc exponit in illo uase sibi demonstratum. Cum enim ingressus
esset domum ubi erat Cornelius, & multi conuenissent, dixit ad eos, Vos melius scitis
quomodo abominandum sit uiro Iudæo iungi, aut accedere ad alienigenam, sed mihi
ostendit deus nullum communem aut inquinatum dicere hominem. Ita exposuit illam
uocem quam de animalibus in illo linteo demonstratis audierat, Quæ deus mundauit,
tu ne communia dixeris. Iam cui non appareat illo uase significatum orbem terrarum, cum
omnibus gētibus? Vnde etiam quatuor initijs erat alligatum, propter notissimas quatuor
partes, orientem, occidentem, austrum & aquilonem, quas sæpissime scriptura commendat.
Iam uero Paulus missus ad gentes, quæ loca circumierit disseminans uerbum dei, & natas
confirmans ecclesias, longum est commemorare. Cui Iudæi cum restitissent Antiochiæ, ipse
& Barnabas dixerunt ad eos, Vobis oportebat primū loqui uerbum dei, sed quoniam re- Act.13
pulistis illud & indignos uos iudicastis uita æterna, ecce conuertimur ad gentes. Sic enim
præcepit nobis dominus, Posui te lumen gētibus, ut sis in salutem usque ad extremum ter- Esaiæ 46
ræ. Et sequitur dicens, Audientes autem gentes, perceperunt uerbum dei, & crediderunt
quotquot erant destinati ad uitam æternam. Ecce & hic commemoratum est testimonium
B ex propheta Esaia, quod & nos posuimus, ut sit salus usque ad extremū terræ. Vt ergo non
commemorem gentes, quæ post apostolorum tempora crediderunt, & accesserunt eccle-
siæ: illæ ipsæ solæ quas in sanctis litteris in Actibus & epistolis apostolorum & in Apoca-
lypsi Ioannis inuenimus, quas utrique amplectimur, & quibus utrique subdimur, dicant
isti nobis quemadmodum Africana seditione perierint. Has enim accepimus non ex conci
lijs contendentiū episcoporum, non ex disputationibus nouitijs, non ex forensibus, uel mu
nicipalibus gestis, sed ex litteris sanctis canonicis. Antiochena ecclesia ubi primum apella- Act.11
ti sunt discipuli Christiani, quomodo potuit Afrorum perire criminibus? Quis tam uehe-
mens Africus tam longe potuit ablatam spargere pestilentiam, ubi nec nomina eorum per
quos ortum est, uel de quibus ortum est hoc malum, nota esse potuerunt Athenis, Iconio,
Listris? Quis deleuit ecclesias apostolico labore fundatas? In extremis epistolæ ad Ro- Rom.15
manos dicit idem Apostolus doctor gentiū, Audacius autem scripsi uobis ex parte, tanq̃
cōmemorans uos, reducens propter gratiā quæ data est mihi à deo, ut minister sim Christi
Iesu in gentibus, consecrans Euangeliū dei, ut fiat oblatio gentiū acceptabilis, sanctificata in
spiritu sancto. Habeo ergo gloriam in Christo Iesu ad deum. Nō enim audeo quicquā eo-
rum loqui quorū non perfecerit Christus per me in obedientiā gentium uerbo & opere in
potestate signorū & prodigiorum, in uirtute spiritus sancti, ita ut ego ab Hierusalem & in
circuitu usq; in Illyricū repleuerim Euangeliū Christi. Quærite Donatistæ, si nescitis, quæri-
te ab Hierusalem per terrena itinera in circuitu usq; in Illyricū quot mansiones sint, si tot ec
clesias cōputemus? Dicite quemadmodum per Africanas cōtentiones perire potuerunt, ad
Corinthios, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Thessalonicenses, ad Collossenses. Vos solas
Apostoli epistolas in lectione, nos autē epistolas in lectione ac fide & ipsas ecclesias in cō-
munione retinemus. Iam uero Galatia non una ecclesia est, sed in ea regiones innumera- 2.Cor.1
biles. Corinthios autem uidete quemadmodum salutauerit, Paulus apostolus Iesu Christi
per uoluntatē dei, & Timotheus frater ecclesiæ dei, quæ est Corinthi cum sanctis omnibus
qui

qui sunt in uniuersa Achaia. Quot putatis esse ecclesias in uniuersa Achaia? Fortasse ubi Achaia sit, nescitis, & de tam incognita prouincia tãta cæcitate iudicatis, ut eam criminibus Afrorum perisse dicatis, Nónne plena sunt florẽtissimis ecclesijs omnia loca quæ Petrus no

Petri. 1 minauit, Põtus, Galatia, Cappadocia, Asia, Bithynia? Quid Ioannes quibus scripsit Smyr

Apoc. 1 næ, Pergami, Sardis, Tiathyræ, Philadelphiæ, Laodiciæ, quæ sunt ecclesiæ? Iam em̃ Ephe sum commemorauimus. Dicat mihi aliquis uestrum, ubi sint, quantum ab inuicẽ distent? Fortasse modo id quæritis uel legendo uel audiendo cognoscere.

Caput XI Cognoscite ergo etiam quàm lõge ab Africa remotæ sint, & dicite nobis cur eas omni no uobis incognitas, & in apostolicis litteris manifestas tam sacrilega temeritate accusetis, & tanta dementia criminibus Afrorum perisse dicatis? Postremo quid de illis in sanctis ca nonicis libris scriptum sit scio, quid de illis uos dicatis, nescio. Certe sicut nos eas legimus ecclesias Christi ex codicibus quos & uos ueneramini: sic & uos ex codicibus quos & nos ue neramur quemadmodum perierint legite nobis. An placet uobis, ut contra ecclesias quæ membra sunt unius ecclesiæ toto orbe diffusæ, quas nobis spiritus sanctus per scripturas suas commendauit & tradidit undelibet prolata quælibet hominum maledicta credamus? Hoc quidem uobis placet, sed nobis non placet. Quibus autem iustius placeat, & uos uide tis, sed uicti animositate non uultis uinci ueritate. Ecce sunt scripturæ dei. Ecce sunt in ec clesia ecclesiæ, & uniuersali totius orbis nomine & nominatim designatæ & expressæ. Quid maiores uestri collegis suis obiecerint, nescierunt, quales ea causa iudices habuerit, nescie runt, quomodo ergo perierunt? Ecce sunt scripturæ quibus credo, Ecce sunt ecclesiæ quibus communico. Vbi tibi lego nomina earum, ibi mihi lege crimina earum. Si autem aliud de clamas uel recitas, nos post uocem pastoris nostri per ora prophetarum, per os proprium, per ora Euãgelistarum nobis apertissime declaratam, uoces uestras non admittimus, non

Ioan. 10 credimus, non accipimus. Quæ sunt oues meæ, inquit, pastor cœlestis, uocem meam audi unt & sequuntur me. Vox eius de ecclesia non est obscura, Quisquis ab eius grege errare nõ uult: hunc audiat, hunc sequatur. Fidelissimus dispensator eius doctor gentium in fide & ue ritate, quia ipse in eo loquebatur, hæc dicit. Miror quod sic tam cito transferimini ab eo qui

Gal. 1 uos uocauit in gratiam Christi in aliud Euangelium, quod non est aliud, nisi aliqui sunt cõ turbantes uos, & uolentes cõuertere Euangelium Christi. Sed licet si nos aut angelus de cœ lo uobis euangelizauerit, præterquàm quod euangelizauimus uobis anathema sit. Sicut prædiximus, & nunc iterũ dico, Si quis uobis euangelizauerit præterq̃ quod accepistis, ana

Lucæ 24 thema sit. Euangelizata est nobis ecclesia per totu orbem terrarũ futura, Hoc in lege & pro phetis & psalmis esse pronuntiatũ ipse dominus testificatus est, qui eam cœpturã ab Hie

Act. 1 rusalem & per omnes gentes permansuram esse prædixit, testes sibi futuros in Hierusalẽ & in tota Iudæa & Samaria, & usq; in totam terrã cum iam in cœlũ ascenderet prænũtiauit. Hæc uerba, facta secuta sunt, Quomodo cœptũ sit ab Hierusalem, & deinde processum in Iudæam & Samariam, & in totam terrã, ubi adhuc crescit ecclesia donec usq; in finem etiã reliquas gentes ubi adhuc non est obtineat, scripturis sanctis testibus cõsequenter ostendi tur, quisquis aliud euangelizauerit anathema sit.

Refelluntur argumenta Donatistarũ Caput XII Aliud autẽ euangelizat qui perisse dicit de cætero mundo ecclesiam, & in parte Donati in sola Africa remãsisse dicit, Ergo ana thema sit. Aut legat mihi hoc in scripturis sanctis, & non sit anathema. Lego, inquit, Nam Enoch unus inter omnes homines placuit deo, & translatus est. Postea toto mundo aqua

Gen. 5 rum inundatione deleto, solus Noë cum coniuge & filijs & nuribus suis in arca meruit li

Gen. 7 berari. Adiungunt etiam de Loth, quòd solus cum filiabus de Sodomis liberatus sit. De

Gen. 19 ipso quoque Abraam & Isaac & Iacob, quòd pauci fuerint deo placentes, cæteri idolis de

3 Reg. 11 & 12 diti & dæmonibus. Postremo iam multiplicato populo Israël, iam temporibus regum in terra promissionis, quæ futura omnibus duodecim tribubus distributa commemorat, de cem tribus diuisas & traditas seruo Salomonis, Duas autem remansisse filio Salomonis ad regnum, quod erat Hierusalem. Sic & nunc, inquiunt, totus mundus apostatauit, nos au tem

A tem tanquam duæ illæ tribus in templo dei, hoc est, in ecclesia permásimus. Dominũ etiam
Iesum Christum cum plurimi sequerentur, septuaginta duobus apostatantibus, soli cum il
lo duodecim remanserunt. His atq; huiusmodi exemplis hæretici suam paucitatem cõmen
dare conantur, & in sanctis ecclesiæ multitudinem toto orbe diffusam, blasphemare nõ ces
sant. Sed quæro ab eis, quod absit: si nollem credere uera esse ista quæ ab eis commemoran
tur exempla, unde me conuincerent? Nónne de scripturis sanctis ubi leguntur tanta mani
festatione, ut quisquis illas litteras in fidem recepit, non possit nisi & ista uerissima confiteri?
Porrò si hæc exempla ideo cogerer credere uera esse, quia ibi scripta sunt ubi non possum
dicere falsa esse quæ scripta sunt, cur non & ipsi de ecclesia toto orbe diffusa eisdem scriptu
ris credunt? Ecce nos omnia illa credimus, credát & ipsi quod ait dominus, prædicari in no Lucæ 24.
mine suo pœnitentiam & remissionem peccatorum per omnes gentes, incipiẽtibus ab Hie
rusalem. Credant q; ascensurus in cœlum nouissime dixit, Eritis mihi testes in Hierusalem, Acto.1
& in in tota Iudæa & Samaria, & usq; in totam terram, Et illa & ista uera esse credantur, &
nulla inter nos contentio remanebit, quia nec illis ueris ista, nec istis ueris illa impediuntur.
Et ista, inquiunt, credimus & completa esse confitemur, sed postea orbis terrarum aposta
tauit, & sola remansit Donati communio. Hoc nobis legant, sicut legunt de Enoch, de Noë
& de Abraam, Isaac & Iacob, & de illis duabus tribubus, quæ decem separatis reliquæ fa
ctæ sunt, & de duodecim apostolis qui cæteris apostatantibus remanserunt, & hoc simi
liter legant, & nihil resistimus. Si autem non ea de scripturis sanctis legunt, sed suis conten
tionibus persuadere conantur, credo illa quæ in scripturis sanctis leguntur, non credo ista
quæ ab hæreticis uanis dicũtur. Sed quia se duabus illis tribubus, quæ cũ Salomonis filio
remanserunt comparandos putant, legant, & eos hoc legisse pœnitebit. Sic enim comme
morantur in scripturis ipsi duo populi, Pars quæ erat ad Hierusalem, Iuda nominatur, il
la uero alia quæ cum seruo Salomonis in ampliore numero segregata est, Israël uocatur.
Legant quæ dicant prophetæ de utrisque, quemadmodũ peiorem dicant Iudam q̃ Israël, Ezech.16
B Ita ut iustificatã dicant auersatricem Israël peccatis præuaricatricis Iuda, id est, tam grauia
esse peccata huius, ut in eius comparatione illa iusta dicenda sit. Nec huius tamen nec illius
peccata obfuerũt aliquid iustis, qui & hic & illic fuisse inueniuntur. Nam & in illa parte, quã
pro exemplo perditionis ponunt, id est, in Israël, fuerunt sancti prophetæ. Ibi erat ille me
morabilis Helias, ut de alijs taceam, cui etiam dictum est, Reliqui mihi septem milia uiro 3.Reg.19
rum qui non curuauerunt genua ante Baal. Ideo nequaquam pars illa populi, tanquam
hæresis fuisset deputanda est. Deus enim easdem tribus iusserat separari, non ut religio, sed
ut regnum diuideretur, & hoc modo uindicaretur in regnum Iuda. Deus autem nunquam
iubet schisma uel hæresim fieri. Neque enim quia & in orbem terrarum plerumque regna
diuiduntur, ideo & Christiana unitas diuiditur, cum in utraque parte catholica inuenia
tur ecclesia. Hoc ideo de Iuda & Israël commemorandum arbitratus sum, maxime ut ad
moneantur isti, non obesse iustis in medio impiorum constitutis, quicquid in ipsos popu
los propter impiorum multitudinem dicitur, ut desinant colligere testimonia quæcunque,
siue per prophetas, siue per os domini, siue per euangelistas in zizaniam uel paleam orbis
terrarum dicta inueniuntur. Plerumque enim sermo diuinus impias turbas ecclesiæ, quæ
nec in ecclesia deputantur, tamẽ propter sacramenta quæ cum sanctis communiter habent, 2.Timot.3
quia in eis est quædam forma pietatis, cuius uirtutem negant, sicut ait Apostolus, Haben
tes formam pietatis, uirtutem autem eius abnegantes, sic redarguit tanquam omnes tales
sint, & nullus bonus omnino remanserit. Inde quippe admonemur in suo quodã numero
eos dici omnes, id est, omnes filios gehẽnæ, quò eos deus p̃tinere præsciuit. Isti ergo uel im
perite, uel fallaciter agẽtes, colligunt de scripturis talia, quæ uel in malos bonis usq; in finẽ
permixtos, uel de uastatione prioris populi Iudæorũ dicta reperiuntur, & uolunt ea detor
quere in ecclesiã dei, ut tãquam defecisse ac perisse de toto orbe uideatur. Desinãt ergo talia
proferre, si respõdere huic epistolæ uolunt. Neq; enim nos ita dicimus per totũ orbẽ diffun
di eccle

di ecclesiã, ut in sacramẽtis eius solos bonos esse dicamus, ac nõ etiam malos, & eos etiã multo plures, ut in eorum cõparatione pauci sint, cum per seipsos ingentem numerum faciant.

Reijcit alia Donatistarũ argumenta. Caput XIII

Habemus innumerabilia testimonia, & de commixtione malorum cum bonis in eadẽ communione sacramẽti, sicut Iudas ab initio malus inter bonos undecim cõuersatus est, & de bonorum paucitate, propter malorum plurimam comparationem, & rursus de bonorũ multitudine per seipsam cõsyderata. Ex quibus ne longum faciam, pauca commemorabo. Est in Cãticis canticorum, quod de sancta ecclesia dictum omnis Christianus agnoscit, Sicut lilium in medio spinarum, ita proxima mea in medio filiarum. Vnde appellat spinas, nisi propter malignitatem morum? Et easdem unde filias, nisi propter communionem sacramentorum? Videt etiam Ezechiel signatos quosdam, ne cum malis interirẽt, de quibus ei dicitur, Qui gemunt & mœrent peccata & iniquitates populi mei, quæ fiunt in medio eorũ. Populum suum nõ diceret, quem solis illis illæsis perire mox iubet, nisi eum populũ qui eius sacramẽta gestabat. Dicit & dominus de superseminatis zizanijs, Sinite utraq; crescere usq; ad messem, id est, triticũ & zizania. Et ipse interpretatur messem, finẽ esse seculi, Agrum uero ubi utrumq; seminatum est, mundum esse. Oportet itaq; usq; in finẽ seculi crescere utrũque per mundum. Vnde iam non permittuntur isti suspicari, aut disserere quod dicunt omnes bonos defecisse de mũdo, ut in sola parte Donati remanerent. Conantur enim contra apertissimam sententiam domini dicentis, Ager est hic mũdus, Et, Sinite utraq; crescere usq; ad messem, & messis est finis seculi. Est alia similitudo apertissima de commixtione malorum & bonorum intra eandem sacramentorum cõmunionem & cõnexionem, quam dominus ipse & ponit & exponit. Simile est, inquit, regnum cœlorum sagenæ missæ in mari, quæ congregat omnia genera piscium. Cum autem esset impleta, eduxerunt eam ad litus, & sedentes elegerunt optimos in uasa sua, malos autem foras miserunt, Sic erit in cõsummatione seculi, Exibunt angeli & separabũt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminũ ignis, ibi erit fletus & stridor dentium. Nulla ergo malorum cõmixtio terret bonos, ut propterea uelint tanquam rætia rumpere, & à congregatione unitatis exire, ne homines nõ pertinẽtes ad regnum cœlorum in sacramentorum consortio patiantur. Quãdoquidem cum ad litus, id est, ad finem seculi uentum fuerit, fiet debita separatio, non humana temeritate, sed diuino iudicio. De paucitate autem bonorum ipse dominus apertissime dicit, Intrate per angustam portã, Quoniã lata & spaciosa uia quæ ducit ad interitum, & multi sunt qui pergunt per illam. Quàm angusta porta, & arcta uia quæ ducit ad uitã, & pauci sunt qui ingrediuntur per illam. Istos paucos Donatistæ se putãt esse, & ideo dicunt perisse orbem terrarum: se autem in hac paucitate quam laudauit dominus, remansisse, Qui quando comparantur cum eis, longe pauciores Rogatistas aut Maximinianistas obijcimus, qui se ab eis separauerunt, si existimant sibi de paucitate esse gloriandum. Veruntamen hanc paucitatem in comparatione multitudinis malorum, esse à domino cõmendatam: multitudinem autẽ bonorum cum per seipsam consyderatur non tacuisse scripturas, legant & uideant quàm plura testimonia reperiãtur. Vnde enim ipsum semẽ Abrææ, sicut stellæ cœli & sicut arena maris promittitur, nisi propter innumeram multitudinem? Cum dicat Apostolus ideo dictũ esse, In Isaac uocabitur tibi semen, quia non filij carnis, sed filij promissionis deputãtur in semine? Vnde multi filij desertæ, magis quàm eius quæ habet uirum? Vnde multi ab oriente & occidente uenient, & recumbent cum Abraam & Isaac & Iacob in regno cœlorum, filij aũt regni ibũt in tenebras exteriores, hoc est, impij Iudæi? Vnde dicit Apostolus, Vt mundaret, inquit, nos sibi populum abundãtem, æmulatorem bonorum operum? Vnde Apocalypsis, milia milium dicit esse sanctorum ecclesiæ filiorum? Ecce ipsi dicuntur multi, qui dicuntur & pauci. Quare, nisi multi per seipsos consyderati: pauci autem, in comparatione iniquorum? De nobis, inquiunt dictum est, Erunt primi, qui erant nouissimi. Ad Africã enim postmodum Euãgelium uenit, & ideo nusquã litterarum apostolicarum scriptum est, Africam credisse. De orientalibus autem & cæteris gentibus, quæ in sanctis libris cõmemorantur

Cant. 2 — Ezech. 9 — Matth. 13 — Matth. 13 — Matth. 7 — Gen. 15 — Roma. 9 — Esaiæ 5 — Matth. 8 — Ad Titum 3 περιούσιον. — Apocal. 5 — Matth. 20

A tur fidem recepisse Christianam, dictum est, Erunt nouissimi qui erant primi, quia recessuri erant à fide. Nónne ista est hæreticorum cauenda calliditas, uolentium cóuertere uerba dei à ueritate, propter quam dicta sunt ad peruersitatem in qua ipsi sunt? Cur enim hoc nó potius de Iudæis intelligimus, qui nouissimi facti sunt cum fuissent primi, & de Christianis ex gentibus, qui primi facti sunt cum fuissent nouissimi? Quem intellectum si aliquo certiore documento probare non possem, sufficere debuit bene iudicanti auditori, q̃ inuenerim exitum in his uerbis, unde istos appareat nihil pro se attulisse tãquàm certum, ut dubitari nó possit, quia etsi non essent Iudæi & Gentes de quibus hoc dictũ intelligerem, nonnullæ etiã barbaræ nationes post Africam crediderunt. Vnde certum sit Africam in ordine credendi non esse nouissimã. Huc accedit quòd ipse dominus de quibus hoc dixisset exposuit, & ora calumniatorum oppilauit. Loquens enim Iudæis qui ei dicturi sunt, In plateis nostris docuisti. Cum uideritis, inquit, Abraham, Isaac, & Iacob & omnes prophetas in regno dei, uos Lucæ 13 autem expelli foras, & uenient ab oriente & occidente & aquilone & austro, & accumbent in regno dei, & ecce sunt nouissimi qui erant primi, & sunt primi qui erant nouissimi. Hic certe quid contradicatur non inuenitur. Item dicunt de apostasia orbis terrarum dictum esse Lucæ 18 quod ait dominus, Filius hominis ueniens putas inueniet fidem in terra? Quod nos intelligimus dictum uel propter ipsam fidei perfectionem, quæ ita difficilis est in hominibus, ut in ipsis quoq; admirabilibus sanctis, sicut in ipso Moyse inueniatur aliquid ubi trepidauerint uel trepidare potuerint, uel propter illam iniquorum abundantiam & paucitatem bonorum, de qua satis diximus. Propterea enim tãquam dubitans hoc dominus dixit. Neq; enim ait, ueniens filius hominis non inueniet fidem in terra, sed putas inueniet fidem in terra? Cui utiq; cuncta scienti & præscienti de aliqua re dubitare non conuenit, sed illius dubitatio nostram dubitationem figurauit, quia propter multa scandala circa finem seculi pul- Psal. 118 lulãtia, hoc quoq; erat quãdoq; infirmitas humana dictura. Vnde in psalmis dicitur, Dormitauit anima mea præ tædio, confirma me in uerbis tuis. Quare dormitauit præ tædio, ni Matth. 24

B si propter illud quod dominus ait, Quoniam abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum? Et quare, cófirma me in uerbis tuis, nisi propter id quod sequitur, Qui autem perseuerauerit usq; in finem, hic saluus erit? Sunt ergo per totum mũdum, in quibus quoniam abundat iniquitas, refrigescet charitas multorum. Et sunt rursus per totum mundũ qui per- Matth. 13 seuerando usq; in finẽ salui erunt, quia, Sinite, inquit, utraq; crescere usq; ad messem, & messis est finis seculi, ager autem mundus. Cuius humanæ infirmitatis est etiam uox illa, Sal- Psal. 11 uum me fac domine, quoniam defecit sanctus quoniam diminutæ sunt ueritates à filijs hominum. Et inter hos tamen est unum cor & una in deum anima fidelium clamans, Saluũ me fac domine. Quia enim sic unus est iste homo qui dicit, saluum me fac domine, ut ex multis constet, paulopost in eodem psalmo dicitur, Propter miseriam inopum & gemitum pauperum, nunc exurgam dicit dominus, Et rursus post paululum plurali numero dicitur, Tu uero seruabis nos, & custodies nos à generatione hac in æternum. Qua generatione, nisi de qua superius dictum est, Defecit sanctus, & diminutæ sunt ueritates à filijs hominũ? Sed utrunq; hoc genus per totum mũdum usq; in finem, quia sinite, inquit, utraq; crescere Gen. 5. 19 & 7. usq; ad messem, & ager est mundus, messis finis seculi. Ipse enim unus homo quod est corpus Christi ex multis constans, tanq̃ Enoch deo placens transferetur, & tanq̃ Loth de sodomis, & tanq̃ Noe de diluuio liberabitur. In ipso est miseria inopum & gemitus paupe- Psal. 118 rum, quia eius anima dormitat à tædio, cum se petit confirmari in uerbis dei. In eo autem psalmo dicit unde sit ipsum tædium. Tædium, inquit, detinuit me à peccatoribus relinquentibus legem tuam. Ipse item clamat, cũ eodem tædio cor eius angitur, sed uideant unde clamat, A finibus terræ, inquit, ad te clamaui, dum angeretur cor meum. Ipse persecutionẽ uere pro iustitia patitur, non solum si tormentis corporalibus patiatur, hoc enim non semper, sed quod semper quamdiu transeat iniquitas, patitur cruciatus uidelicet cordis cum eum tædium detinet à peccatoribus relinquentibus legem dei. Neq; enim nullam persecutionem

Loth in Sodomis patiebatur, ubi tamē ei habitanti nullus per corporales pœnas molestus C fuit, sed aspectu & auditu iustus inhabitans animam iustam iniquis aliorum factionibus cruciabat. De hoc dicit Apostolus, Sed & omnes qui uolunt pie uiuere in Christo, persecuti-

2. Timoth. 3 onem patientur. De illis autem qui relinquunt legem dei, de quibus dicit idem ipsum cor-

Psal. 118 pus Christi, Vidi insensatos, & tabescebam. Mali, inquit, & facinorosi proficiēt in peius, ipsi errantes & alios in errorem mittentes. Sed utrunq; hoc genus per totum mundum usq; in

Matth. 13 finem, quia sinite, inquit, utraq; crescere usq; ad messem, ager autem est mundus, messis finis seculi. Veruntamen istos miror non attendere quid dicant, cum uelut pro se commemo-

Lucæ 18 rant quod ait dominus, Filius hominis ueniens putas inueniet fidem in terra? quasi Africa non sit terra. Si enim hoc ita dixit, tanquam omnino in nullis inuenturus fidem, aut de quadam terra dixit, & incertum est de qua dixerit, & non inueniunt quomodo de Africa nō dixerit, sanè uideant ne forte consequentibus uerbis tales tetigerit quales isti sunt. Cum enim dixisset filius hominis putas inueniet fidem in terra, credo quia poterat quibusdam superbis hæreticis qui in aliqua parte terrarum se ab orbis unitate separauerant, ascendere in cor uana & inflata cogitatio, q; ipsi essēt iusti, deficiētibus & pereūtibus à fide cæteris gentibus, per quas ecclesiæ cōmunio dilatatur, cōtinuo sequitur Euāgelista, Dixit aūt, inquit, ad quosdā qui sibi iusti uidebātur, & spernebāt cæteros similitudinē istā, Et sequitur de illis duobus in tēplo orātibus, pharisæo & publicano, in quibus duobus figuratur superba gloriatio bonorū operū, & humilis confessio peccatorū. Desinant ergo isti si respōdere huic epistolæ parāt, ea testimonia cōmemorare quæ nos cū ipsis cōmemoramus, uel in perditionem eorū, uel in zizania, siue paleā, siue malos pisces totius mūdi. Et sicut nos manifestissimis testimonijs asseruimus ecclesiā toto orbe diffusam, sic & ipsi manifestū aliquid proferāt, unde ostendāt esse prædictū cæteris gentibus à fide Christi pereūtibus, solā Africā remansurā, & quo-

Cant. 1 cūq; episcopi ex Africa mitterentur. Scriptum est, inquiūt, in Canticis canticorū spon-

Rursus alia deliramenta refellit. Caput XIIII

sa, id est, ecclesia dicēte ad sponsum, Annūtia mihi quem dilexit anima mea, ubi pascis, ubi D cubas in meridie? Hoc est unicum testimonium quod pro se isti resonare arbitrantur, eo q; Africa in meridiana orbis parte sit constituta. Vnde primum quæro, quomodo Christum interrogat ecclesia ut annuntiet ei ubi sit ecclesia, neq; enim duæ, sed una est? Aut isti ostendant, quoniam non negant hæc uerba ecclesiam Christo dicere, quæ sit ecclesia quæ interrogat, & quæ sit ecclesia de qua interrogat. Quærit enim quo ueniat ad sponsum suum, & dicit

Cant. 1 ei, Annuntia mihi quem diligit anima mea, ubi pascis, ubi cubas in meridie? Iam ista ecclesia est quæ loquitur & quærit, ubi sit ecclesia in meridie. Neq; enim interrogat ubi pascis, ubi cubas, & ei respondetur in meridie, tanquam sponsus respondeat, in meridie pasco, in meridie cubo, sed omnia ista uerba ad interrogationem pertinent, ubi pascis, ubi cubas in meridie? Adhuc enim ipsa dicit, Ne forte fiam sicut operta super greges sodalium tuorum. Iam uero ille respondet, Nisi cognoueris temetipsam, ô decora inter mulieres, & cætera. Non ergo his uerbis ostenditur in sola parte meridiana esse ecclesiā, sed in alijs mundi partibus cōstitutā, Interrogat fortasse quid ad eius communionē pertineat in meridie, id est, ubi sponsus eius pascat & cubet in meridie, quia suos pascit & in suis cubat. Veniunt enim quædam membra eius, id est, boni fideles ex partibus transmarinis in Africam, & cum audierint hic esse partem Donati, timentes ne incidant in manus alicuius rebaptizatoris, inuocāt Christum orantes & dicentes, Annuntia mihi quem dilexit anima mea, ubi pascis, ubi cubas in meridie? Id est, qui sint meridies ubi tu pascis & cubas, id est, qui habent charitatem & non diuidunt unitatem. Et uide quid adiungat, Ne forte fiam uelut operta super greges sodaliū tuorum, id est, uelut latens & incognita & non reuelata. Hoc est enim operta fiam, non super gregem tuum, sed super greges sodalium tuorum, qui cum primo tecum essent, extra

Matth. 12 colligere uoluerunt, non tuum gregem, sed suos greges, nec audierunt te dicentem, Qui me-

Ioan. 21 cum non colligit spargit, nec quod Petro dixisti, Pasce oues meas, non tuas. Non est autem

Matth. 5 ista operta, quia non est sub modio, sed super cādelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt.

A sunt.Et de illa dictum est , Non potest ciuitas abscondi super montem constituta.Sed Do/
natistis uelut operta est , quia audiunt tã lucida & manifesta testimonia quæ illam toto or/
be esse demonstrant, & malunt clausis oculis offendere in montem,quàm in eum ascẽdere,
qui cum esset lapis præcisus de monte sine manibus,creuit & factus est mons ingens,& im/
pleuit uniuersam terrã.Potest & alio modo intelligi,ubi pascis, ubi cubas in meridie? Ipsius
enim uox est in psalmis ex persona Moysi famuli dei , Dexteram tuam notam fac mihi,& Psal. 89
eruditos corde in sapientia . In illis enim meridies dicitur, propter ingentem sapientiæ lucẽ,
& ingẽtem charitatis ardorem. Vnde quẽdam cum exhortaretur spiritus dei ad bona ope Esaiæ 58
ra per Prophetam,hoc illi etiam promittit , Et tenebræ tuæ sicut meridies erunt. Sed si ali/
quis mundi locus intelligendus esset,quod dictum est in meridie,tamen ipsa uerba sicut di/
xi,quæ omnia unam faciunt interrogationem , nullo modo permitterent quenq; ad suum
sensum istam detorquere sententiam . Et si tanquam quærenti, ubi pasceret, & ubi cubaret,
de terreno loco responderetur,in meridie,non continuo Africam accipere deberemus. Afri/
ca enim in parte quidem meridiana mundi est, sed ad Africum , non ad Austrum,ubi uere
meridies est,Ibi enim sol facit mediũ diem sub qua cœli plaga potius Ægyptus inuenitur.
Si ergo sponsus ab sponsa tanquam de loco familiarius dilecto & cubili quodam suo secre/
to interrogatus,responderet esse in meridie, multo probabilius ecclesia catholica in his mẽ/
bris suis hoc agnosceret,quæ sunt in Aegypto in milibus seruorum dei , qui per eremũ san/
cta societate uiuunt, perfectionem præcepti euangelici studentes tenere quod dictum est,
Vis esse perfectus , uade,uende omnia quæ habes,& da pauperibus & habebis thesaurum Matth. 19
in cœlis & ueni sequere me . Quanto enim melius ibi secretius pascere & accubare,id est,re/
quiescere filius dei dici potest,quàm in turbis inquietis furiosorum Circumcellionum,quod
malum Africæ proprium est. Nam de Aegypto ita Esaias prophetat,Illo die erit altare do Esa. 19
mini in regione Aegyptiorum , & titulus ad fines eorũ domino, & erit in signum in æternũ
B domino in regione Aegyptiorum , Quoniam clamabunt ad dominum aduersus eos qui
eis pressuram faciebant,& mittet eis dominus hominem qui saluos eos faciet, iudicans ser/
uabit eos.Et cognitus erit dominus Aegyptijs , & timebunt Aegyptij dominum illo die,&
facient sacrificia,& uota promittẽt domino , & reddent . Et feriet dominus Aegyptios pla/
ga & sanabit eos sua misericordia , & conuertentur ad dominum & exaudiet eos. Quid ad
hæc dicit? Quare non communicant ecclesiæ quæ prædicta est, Aegyptiorum? Aut si præfi
guratione prophetica Aegyptus mundum significat, quare non communicant ecclesiæ or/
bis terrarum? Proinde perscrutentur scripturas,& cõtra tam multa testimonia,quibus ostẽ
ditur ecclesia Christi toto orbe terrarum diffundi,uel unum proferant tam certum & tã ma
nifestum quàm illa sunt , quo demonstrent ecclesiam Christi perisse de cæteris gentibus,
& in sola Africa remansisse , tanquam ab alio initio , non ab Hierusalem,sed à Carthagine
ubi primo episcopum contra episcopum leuauerunt , Si autem uoluerimus intelligere Do/
natum principem Tyri, quia Tyrus Carthago cognominata est, quæ in eum per Ezechie/
lem prophetantur,ubi eum maxime designat,quòd ei dicitur, Ostẽdam tibi,quia homo es Ezech. 28
& non deus.Isti enim de huius magis quàm de dei nomine gloriantur.Et cum solus deus si
ne peccato sit,& sacerdos ille qui interpellat pro nobis,quia & de ipso dictum est,Qui est su Roma. 9
per omnia deus benedictus in secula, isti Donati imitatores ita sine peccato se uolunt uide/
ri,ut etiam iustificatores hominum se asserant,& suum oleum quod non sit oleum peccato/ Psal. 140
ris:merito dicitur principi Tyri , Dixisti, deus sum,es autem homo & non deus. Cui etiam
dicitur , Nunquid tu melior quàm Daniel? Confitetur enim Daniel peccata sua & peccata Daniel. 9
populi sui,Isti autem pertinentes ad principem Tyri, ideo se dicunt orantes audiri pro pec/
catis populi,quia ipsi sine peccato sunt. Merito dicitur principi Tyri, Nunquid tu melior es
q; Daniel? Ecce nos possumus inuenire aliquid proprium, & hoc malum maximum à capi
te Africæ,id est, Carthagine exortum . Norunt enim homines q; congruenter Tyrus pro
Carthagine accipitur , & tamen non agimus talibus. Fortassis enim aliquid aliud significet

Tyrus,quãto magis meridies cũ & ipsa uerba ad aliũ cogãt intellectũ. Sed q̃uis nõ permit/ C
tantur saltẽ quærere aliquid quod probent esse prædictũ,deficientibus à fide Christiana cæ
teris gẽtibus,in sola Africa ecclesiã remansurã,attẽdãt illud quod sæpe cõmemoraui, Sinite
Matth. 13 utraq; crescere usq; ad messem,& agrũ esse mundũ,messem finẽ seculi, nõ nobis,sed ipso do
mino interpretante parabolã suã. Est aliud euidentissimũ,quod eis omnino auferat laborẽ
quærẽdi,unde probẽt ecclesiã mũdo perdito ad solos Afros redactã. Potest eñ aliquid esse
& nõ inueniri,nõ esse aũt & inueniri nõ potest. Desinãt ergo quærere quod inuenire nõ po/
terũt,nõ quia occultũ est,sed quia nõ est, Sunt enim adhuc nõnullæ gẽtes,in quibus nondũ
est Euangeliũ prædicatũ, necesse est aũt impleri omnia quæ de Christo & ecclesia prædicta
Caput XV sunt,Oportet ergo & in eis prædicari,Quod cũ impletũ fuerit,tũc erit finis. Quõ ergo
Lucæ 24 isti dicũt iã esse completũ quod dñs ait,ꝑdicari in nomine eius pœnitentiã & remissionẽ pec
catorũ in oẽs gentes, incipiẽtibus ab Hierusalẽ,sed postea cæteris deficiẽtibus, solã Christo
Africã remãsisse,cũ adhuc illud implendũ sit,nondũ impletũ? Cũ aũt impletũ fuerit,ueniet
Matth. 24 finis. Sic enim dñs ait, Et prædicabitur hoc Euangeliũ regni in uniuerso orbe in testimoniũ
omnibus gẽtibus,& tũc ueniet finis. Quõ ergo cũ adimpleta esset fides omniũ gentiũ,tunc
perditio gentiũ,excepta Africa cõsecuta est? Quãdoquidẽ ipsa fides omniũ gentiũ nõdum
impleta est. Nisi forte hoc restat hominũ insaniæ, ut dicãt non ex illis ecclesijs,quæ fundatæ
sunt per apostolorũ labores, adimpleri prædicationẽ Euãgelij in omnibus gẽtibus, sed illis
pereũtibus & earũ reparationẽ ex Africa futurã per partem Donati & residuarũ gentium
acquisitionẽ. Puto q; ipsi etiã rideant cũ hoc audiunt, & tamẽ nisi hoc dicãt,quod erubescũt
si dicãt,nõ habent omnino q̃d dicãt. Sed quid ad nos? Nemini inuidemus,legãt nobis hoc
de scripturis sanctis & credimus. Hoc,inq̃,nobis ex canone diuinorũ librorũ legant,tot ciui
tates quæ usq; ad hodiernũ diẽ baptismũ per apostolos sibi consignatũ tenuerunt,propter
Afrorũ sibi incognita crimina perisse à fide Christi, & denuo baptizãdos esse à parte Dona D
ti,atq; inde cæteris gẽtibus, quæ nondũ audierũt,prædicandũ Euangeliũ. Hoc nobis legãt.
Quid morãtur? Quid tergiuersantur? Quid impediũt salutẽ gentiũ? Legant hoc,& cũ ipsa
lectione nouos Apostolos mittant ad tot gẽtes rebaptizandas,& ad residuas baptizãdas.
Sed planè uideãt,cũ ad Colossenses uenerint,quõ ibi uel legãt uel audiãt ad eos epistolã da
Col. 1 tã,ubi eis dicit Apostolus,Gratias agimus deo patri dñi nostri Iesu Christi,semper pro uo
bis deprecãtes,audiẽtes fidẽ uestrã in Christo Iesu & dilectionẽ quã habetis in oẽs sanctos
ꝓpter spẽ quæ reposita est uobis in cœlis,quã ante audistis in uerbo ueritatis Euãgelij, q̃d
ꝑuenit in uos,sicut in omni mũdo est fructificãs & crescẽs, sicut & in uobis ex qua die audi/
stis & cognouistis gratiã dei in ueritate. Hæc enim uerba cõueniunt cũ Euangelio ubi dictũ
Matth. 13 est,Simile est regnũ cœlorũ homini seminãti bonũ semen in agro suo. Postea exponit,ager
esse hic mũdus. Sicut enim hic ex quo seminatũ crescere prædictũ est usq; ad messem, ita &
Apostolus dicit,In omni mundo fructificãs & crescens, sicut & in uobis ex qua die audistis,
Crescit aũt usq; ad finẽ,quia usq; ad messem. Messis eñ est finis seculi. Dicent ergo nõ solũ
Colossenses,ad quos data est,sed etiã cæteri omnes apud quos legitur hæc epistola,ubi per
apostolicas litteras cõstat bonũ semẽ esse seminatũ, etiã tunc crescere & fructificare cœpisse.
Quid nobis affertis noui? Nunq̃d iterũ seminãdũ est bonũ semẽ,q̃ñ ex quo seminatũ est,
crescit usq; ad messem? Si dicitis ꝑisse in illis locis q̃d erat per Apostolos seminatũ, & ideo
esse rursus ex Africa seminandũ,Respõdet, Legite nobis hoc ex diuinis oraculis,quod ꝑfe
cto legere nõ potestis,nisi prius ostẽderitis falsum esse quod scriptũ est,semẽ illic ante semi
natũ,crescere usq; ad messẽ. Et quia nullo pacto sibi diuina eloquia cõtradicũt,nullo modo
in eis inuenietis,q̃d cõtra hoc tã manifestũ recitare possitis. Restat ergo ut nõ ex diuinis li/
Gal. 1 bris,sed ex uobis ista dicatis. Proinde dignissime respondebitur, anathema sitis. Tenẽt eñ
ecclesiæ apostolico labore fundatæ cũ quãta cura sibi prædictũ sit, Si quis uobis euãgeliza/
Caput XVI uerit præterq̃ quod accepistis,anathema sit. Quoniam igitur in scripturis sanctis eccle
sia manifeste cognoscitur,incipiens ab Hierusalem,& per alias gentes crescens donec oẽs oc
cupet

A cupet usq; ad finem seculi, non aũt sola frumenta, sed & purgamẽta eius cõmemorãtur, pri/
us correcti cõmunicate frumẽtis, & tunc uidebitis quid in eis zizania uel paleã dicere debea
tis, alioquin & malos bonorũ laudibus exornare, & bonos malorũ criminibus accusare dete
stando errore cogimini. Nempe in manibus documẽta gestamus quibus probemus maio/
res uestros quorũ schisma sectamini & in municipalibus gestis sanctos libros ignibus tra/
didisse, & ecclesias non polluisse, eosdemq; inter iudices fuisse illos, qui apud Carthaginem
contra Cæcilianũ & collegas eius absentes sententias contulerũt. Nempe ijdẽ leguntur ge/
stis & municipalibus & ecclesiasticis traditores, qui postea proferuntur à uobis tanq; tradi/
torum absentiũ damnatores. Nempe Nundinarius illius temporis diaconus uester, apud
Zenophilum consularẽ omnes Lucillæ nundinas patefecit, quæ damnationem Cæciliani
emit ab episcopis, qui ei factus fuerat inimicus, uerum prædicãs. Nempe ipsi postea litteras
ad imperatorem Constantinum dederunt, datisq; ab eo, sicut petiuerant, disceptatoribus
episcopis non consenserunt, eosdemq; postmodum apud illum tanquam iniquos iudices
accusauerunt & ab alijs sibi ad Arelatũ datis, ad ipsum imperatorẽ appellauerunt, eodẽq;
inter partes audiente, calumniatores inuenti atq; damnati, in eadem furoris pertinacia per/
manserunt. Nempe uosipsi qui propterea dicitis Christianam sanctitatem de tot gentibus
in quibus apostoli eam fundatissimam reliquerunt, penitus esse deletam, quia communica
uerunt eis, quos uestri maiores septuaginta episcoporum concilio Carthaginensi damnaue
rant. Nõnne illis quos trecenti decem Vagaiensi concilio cum Maximiniano dãnastis mo
do communitatis? Nõnne Prætextatus Assuritanus in ipso cõcilio damnatus legitur, & ge/
stis proconsularibus à uobis accusatus & oppugnatus, & tamen in quo dãnatus erat hono
re susceptus, & in uestra cõmunione defunctus est? Nõnne Felicianus Musticanus eodem
modo in eadem causa, eodẽ concilio damnatus ab episcopis, accusatus apud iudices, postea
receptus à uobis, nũc uobiscũ episcopus uiuit? Nõne alij qui ab istis dãnatis baptizati sunt,
B in eodem baptismo uobis modo communicãt? Sed uidelicet tot ecclesiæ transmarinæ apo/
stolico labore fundatæ, si communicauerint sacramenta cũ eis, quos nec apud se accusatos
ipsi dãnauerunt, alijs postea purgatos & absolutos audierũt, amittunt salutem religionẽq;
Christianam, pars aũt Donati & damnat quos uoluerit, & in ipsa dãnatione sacrilegia schi Numeri 16
smatis eorũ sic exaggerat, ut illis quos uiuos terra sorbuit comparare non dubitet, & eis rur
sus cum uoluerit in eodẽ honore susceptis communicat, & sancta atq; integra perseuerat,
O regula iuris Numidici, ô priuilegia Vagaitana, & baptismus Christi exufflat in eis qui
eũ in ecclesijs apostolicis acceperunt, in eis aũt quos dãnati sacrilegi, sicut in Vagaitano con
cilio scriptũ est, Prætextatus & Felicianus baptizauerunt, parcitur baptismo Christi, nõ quia
baptismus Christi est, sed quia per eos datus est qui à suis damnatoribus episcopi recedere
& ad suos damnatores episcopi redire meruerũt. Nempe hæc omnia quæ iam diu comme
moro, regalibus litteris & ecclesiasticis & municipalibus & proconsularibus gestis facta reci
tamus, tñ ô Donatistæ, si uos teneretis ecclesiam toto orbe diffusam, quæ manifestissimis ca
nonicarum scripturarũ testimonijs designata & expressa est, nihil aduersum uos omnia ista
ualere deberent, quia neq; uobis paleæ crimina præiudicarent, si uos in ea triticum essetis,
nec si uos essetis palea & uestra essent crimina, tritico dominicæ segetis aliquid præiudicare,
tis, quod ita in agro domini seminatum est, ut crescat usq; ad messem, id est quod ita in mũ
do seminatũ est, ut crescat usq; in finẽ seculi. Eo ergo modo, si forte quod adhuc nobis nũq;
probastis aduersus paleam nostrã talia documẽta gereretis, nos aũt aduersus uos tãta ista
quæ cõmemoraui non haberemus, etiã si nihil frumentis nostris toto orbe diffusis omnino
præiudicaret quicquid in eorum paleam q̃uis uerissimũ, q̃uis manifestissimũ, q̃uis proba/
tissimũ diceretis. Proinde remoueãtur omnes moratoriæ tergiuersationes, quicquid de pec/
catis hominũ falsum obijcitur, conueniatur cõscientia, & nõ obijciatur. Quicquid de peccatis
hominũ etiã uerũ obijcitur, uel probari non potest, uel cũ debuit probari non potuit, non
obijciatur. Quicquid de peccatis hominũ & uerũ & probatũ obijcitur, nec tamẽ ad frumẽta

quæ inter paleã latent, sed ad ipsam paleã quæ in fine separabitur pertinet, non obijciatur. C
Hæc enim & nos multo copiosius & probabilius obijcere possumus, non ea inanitate qua illi, ut in eis causam nostrã constituamus, sed ut eis ostendamus, non ideo nos nolle talibus fidere, quia nõ inuenimus talia quæ dicamus, sed ne tempus rebus necessarijs utile, in rebus non necessarijs conteramus. Quod propterea illi faciunt, quia robusta & firma ueritate subnixa documenta, quibus causam suam tueantur inuenire non possunt, & uolunt uideri aliquid dicere, dum tacere erubescunt, & inania loqui non erubescunt. Remotis ergo omnibus talibus, ecclesiam suam demonstrent si possunt, nõ in sermonibus & rumoribus Afrorũ, nõ in concilijs episcoporum suorum, non in litteris quorumlibet disputatorum, non in signis & prodigijs fallacibus, quia etiam contra ista uerbo domini præparati & cauti redditi sumus, sed in præscripto legis, in prophetarum prædictis, in psalmorum cantibus, in ipsius pastoris uocibus, in euangelistarum prædicationibus & laboribus, hoc est in omnibus canonicis sanctorum librorum autoritatibus. Nec ita, ut ea colligant & commemorent, quæ obscure uel ambigue uel figurate dicta sunt, quæ quisq; sicut uoluerit interpretet secundũ sensum suũ. Talia enim recte intelligi exponiq; non possunt, nisi prius ea quæ apertissime dicta sunt, firma fide teneantur. Quisquis ergo huic epistolæ respondere se præparat, ante denuntiationẽ mihi dicat, Illi codices dominicos ignibus tradiderũt, illi simulacris gentium sacrificauerũt, illi nobis iniquissimam persecutionem fecerunt, & uos eis in omnibus consensistis. Breuiter enim respondeo quod sæpe respondi, aut falsa dicitis, aut si uera sunt, non ad frumẽta Christi, sed ad eorum paleam pertinent ista quæ dicitis, Non inde perit ecclesia, quæ optimo iudicio uentilata, istorum omnium separatione purgabitur. Ego ipsam ecclesiam requiro, ubi sit, Quæ audiendo uerba Christi & faciendo ædificat super petram, & audiendo & faciẽdo tolerat eos, qui audiendo & non faciendo ædificant super arenam. Vbi sit triticum quod inter zizania crescit usq; ad messem, nõ quid fecerint uel faciant ipsa zizania, Vbi sit proxima Christi in medio filiarum malarum sicut lilium in medio spinarum, non quid fecerint uel faciant ipsæ spinæ. Vbi sint pisces boni, qui donec ad litus perueniant, tolerant pisces malos pariter irretitos, non quid fecerint uel faciant ipsi pisces mali. Omissis ergo istis morarũ tendiculis, ostendat ecclesiam uel in sola Africa perditis tot gentibus retinendam, uel ex Africa in omnibus gentibus reparandã atq; adimplẽdam, & sic ostendat ut non dicat, uerum est quia hoc ego dico, aut quia hoc dixit ille collega meus, aut illi collegæ mei, aut illi episcopi uel clerici uel laici nostri, aut ideo uerum est, quia illa & illa mirabilia fecit Donatus uel Pontius, uel quilibet alius, aut quia homines ad memorias mortuorum nostrorum orant & exaudiuntur, aut quia illa & illa ibi contingunt, aut quia ille frater noster, aut illa soror nostra tale uisum uigilans uidit, uel tale uisum dormiens somniauit. Remoueantur ista uel figmẽta mendacium hominum, uel portenta fallacium spirituum, aut enim non sunt uera quæ dicuntur, aut si hæreticorum aliqua mira facta sunt, magis cauere debemus. Quod cum dixisset dominus quosdã futuros esse fallaces qui nonnulla signa faciendo, etiam electos si fieri posset fallerent, adiecit uehemẽter cõmendãs & ait, Ecce prædixi uobis. Vnde & Apostolus admonens, Spiritus aũt manifeste dicit, quia in nouissimis tẽporibus recedent quidã à fide intendẽtes spiritibus seductoribus, & doctrinis dæmoniorũ. Porrò si aliquis in hæreticorũ memorijs orans exauditur, nõ pro merito loci, sed pro merito desiderij sui recipit siue malũ siue bonũ. Spũs aũt domini, sicut scriptũ est, repleuit orbẽ terrarũ, Et, Auris zeli audit oĩa, & multi deo irato exaudiunt. De qualibus dicit Apostolus, Tradidit illos deus in concupiscentias cordis illorũ. Et multis propitius deus non tribuit quod uolũt, ut quod utile est tribuat. Vnde idẽ Apostolus ait de stimulo carnis suæ angelo satanæ, quem sibi datũ dicit, à quo colaphizaret, ne magnitudine reuelationũ extolleretur, Propter quod ter dominũ rogaui, ut auferret eũ à me, Et dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea, Nã uirtus in infirmitate perficitur. Nónne legimus ab ipso domino deo nõnullos exauditos in excelsis montiũ Iudææ, quæ tamẽ excelsa ita displicebant deo, ut reges qui ea nõ euerterent culparent, & qui euerterent laudarẽtur? Vnde intelligitur magis ualere petentis affectum q; petitionis locũ. De uisis

Marginal notes: Matth. 13 (at "tolerat eos"); Can. 2 (at "Christi in medio filiarum"); Miracula. (at "tius, uel quilibet"); Matth. 24 (at "posset fallerent"); 1. Timoth. 4 (at "admonens"); Sapien. 1 (at "memorijs orans"); Roma. 1 (at "scentias cordis"); 2. Cor. 12 (at "quo colaphizaret"). D (right margin at "Christi in medio filiarum").

A sis aūt fallacibus legant quæ scripta sunt, & quia ipse satanas transfigurat se tanq̄ angelū lu 2.Cor.11
cis, & quia multos seduxerūt somnia sua. Audiant etiā quæ narrent Pagani de tēplis & dijs
suis mirabiliter uel facta uel uisa, & tamē dij gentiū dæmonia, dn̄s autē cœlos fecit. Exaudi- Psal.95
untur ergo multi & multis modis, nō solū Christiani catholici, sed & Pagani & Iudæi & hæ
retici, uarijs erroribus & sup̄stitionibus dediti. Exaudiūtur aūt uel ab sp̄ūbus seductoribus
qui tamē nihil faciūt, nisi permittant̄ deo sublimiter atq; ineffabiliter iudicāte quid cuiq; tri
buendū sit, siue ab ipso deo, uel ad pœnā maliciæ, uel ad solatiū miseriæ, uel admonitionē q̄
rendæ salutis æternæ. Ad ipsam uero salutē ac uitā æternā nemo peruenit, nisi qui habet ca-
put Christū, Habere aūt caput Christū nemo poterit, nisi q in eius corpore fuerit, quod est Col.1
ecclesia, quā sicut ipsum caput in scripturis sanctis canonicis debemus agnoscere, nō in uarijs
hominū rumoribus & opinionibus, & factis & dictis & uisis inquirere. Nemo mihi hæc op
ponat qui mihi respōdere paratus est, qa nec ego dico ideo mihi esse credendū, cōmunionē
Donati nō esse ecclesiā Christi, quia quidā qui apud eos episcopi fuerūt diuina instrumēta
ignibus tradidisse gestis ecclesiasticis & municipalibus & iudicialibus cōuincunt̄, aut quia in
iudicio episcoporū, quod ab Impatore petiuerāt, causam suā non obtinuerūt, aut qa prouo
cātes ad ipsum Imperatorē, etiā ab ipso contrariā sibi sententiā meruerūt, aut qa tales sunt
apud eos Circūcellionū principes, aut quia tāta mala cōmittūt Circūcelliones, aut quia sunt
apud eos qui se p abrupta præcipitēt, uel concremandos ignibus inferāt, quos ipsi sibimet
accēderūt, aut trucidationē suā etiā inuitis hominibus terrēdo extorqueāt, & tot spōtaneas
& furiosas mortes, ut colant̄ ab hominibus appetāt, aut q̄ ad eorū sepulchra ebriosi greges
uagorū & uagarū pmixta neqtia die noctuq; se uino sepeliāt, flagitijsq; corrūpāt. Sit ista
omnis turba palea eorum, nec frumētis præiudicet si ipsi ecclesiam tenēt. Sed utrū ipsi eccle-
siā teneāt, nō nisi diuinarū scripturarū canonicis libris ostēdant, quia nec nos propterea dici
mus nobis credere oportere q̄ in ecclesia Christi sumus, qa ipsam quā tenemus cōmēdauit
B Mileuitanus Optatus, uel Mediolanēsis Ambrosius, uel alij innumerabiles nostræ cōmuni
onis episcopi, aut qa nostrorū collegarū cōcilijs ipsa p̄dicata est, aut quia per totū orbē in lo
cis sanctis, quæ frequētat nostra cōmunio, tāta mirabilia uel exauditionū uel sanitatū fiunt,
ita ut latentia per tot annos corpora martyrū (quod possunt à multis interrogātes audire) Lucæ 24
Ambrosio fuerint reuelata, & ad ipsa corpora cæcus multorū annorū ciuitati Mediolanensi
notissimus oculos lumēq; receperit, aut quia ille somniū uidit, & ille spū assumptus audiuit,
siue ne iniret in partē Donati, siue ut recederet à parte Donati, Quæcunq; talia in catholica
fiūt, ideo sunt approbāda, qa in catholica fiūt: nō ideo ipsa manifestat̄ catholica, quia hæc
in ea fiūt. Ipse dn̄s Iesus cū resurrexisset à mortuis & discipulorū oculis uidēdū manibusq;
tangendū corpus suū offerret, ne quid tn̄ fallaciæ se pati arbitrarētur, magis eos testimonijs
legis & prophetarū & psalmorū confirmādos esse iudicauit, ostendēs ea de se impleta, quæ
fuerāt tanto ante prædicta. Sic & ecclesiā suā cōmendauit dicens; prædicari in nomine suo
pœnitentiā & remissionē peccatorū per oēs gētes, incipiētibus ab Hierusalē. Hoc in lege &
p̄phetis & psalmis esse scriptū ipse testatus est, hoc eius ore cōmendatū tenemus. Hæc sunt Acto.17
causæ nostræ documēta, hæc fūdamēta, hæc firmamēta. Legimus i Actibus apostolorū di
ctū de qbusdā credētibus, q̄ q̄tidie scrutarētur scripturas, an hæc ita se haberēt. Quas utiq;
scripturas, nisi canonicas legis & prophetarū? Huc accesserunt euangelia, apostolicæ episto-
læ, actus apostolorū, Apocalypsis Ioannis. Scrutamini hæc omnia, & eruite aliquid mani-
festū quo demōstretis ecclesiam, uel in sola Africa remāsisse, uel ex Africa futurā esse, ut im- Matth.24
pleatur quod dominus dicit, Prædicabitur hoc Euāgeliū regni in uniuerso orbe in testimo
nium omnibus gentibus, & tūc ueniet finis. Sed aliquid proferte quod nō egeat interprete,
nec unde cōuincamini, quod de alia re dictū sit, & uos illud ad uestrū sensum detorquere co Can.1
nemini. Videtis eñ unicū illud qd̄ proferre cōsuestis, Vbi pascis, ubi cubas in meridie, quē
admodū excussis omnibus eiusdē loci uerbis, longe aliud indicat q̄ uos putatis. Et si hoc so
naret quod uultis, Maximinianistæ uos in eo uincerēt. Magis eñ meridies prouincia Byzā
tiū tripolis, ubi illi sunt quicunq; sunt, q̄ Numidia ubi uos præpolletis. Ita ergo ipsi germa

nius & distinctius possunt de meridie gloriari, ut eos excludere ab hac sentētia nō possitis, C
nisi in illis uerbis uerum sensum & catholicū teneatis, ostendentes ei secundum quatuor an-
gulos orbis terrarū ab Austro magis q̄ ab Africa esse meridiem, secundum figuratas autē
scripturarum locutiones, perfectā mentis illuminationē feruoremq́ maximū charitatis, uo-
Esaiæ 58 cari meridiem. Vnde scriptū est, Et tenebræ tuæ tanq̄ meridies erunt. Aliquid ergo profer-
te quod non cōtra uos uerius interpretetur, sed quod interprete omnino nō egeat, Sicut nō
Gen. 22 eget interprete, In semine tuo benedicentur omnes gentes, quia semen Abraæ Christū, non
Gal. 3 ego, sed Apostolus interpretatur. Sicut non eget interprete, Tu enim uocaberis uoluntas
Esaiæ 62 mea in ea, & terra tua orbis terrarū, quia ei dicitur quē nemo Christianus, nisi ecclesiā Chri-
Psal. 21 sti intelligit. Sicut non eget interprete, Commemorabuntur & conuertentur ad dominum
uniuersi fines terræ, Et adorabunt in cōspectu eius uniuersæ patriæ gentiū, quoniā ipsius est
regnū, & ipse dominabitur gentiū, quia in eo psalmo dicitur ubi passio domini etiam teste
Lucæ 24 Euangelio declarat͂. Sicut non eget interprete, Quia oportebat Christum pati & resurgere
tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum per omnes
Acto. 1 gentes, incipientibus ab Hierusalem. Sicut non eget interprete, Eritis mihi testes in Hierusa-
lē & in tota Iudæa & Samaria & usq́ in totā terrā. Cœpisse eñ ecclesiā ab Hierusalē atq́
inde isse circū Iudæam & Samariā & cæteras gentes, consequētia gesta testantur canonicis
Matth. 24 firmata documentis. Sicut non eget interprete. Et prædicabitur hoc Euangeliū regni in uni-
uerso orbe in testimoniū omnibus gētibus, & tūc ueniet finis. Interrogatus eñ dominus de
fine huius seculi, cū quædā initia parturitionū dixisset, ait, Sed nondū statim finis. Finē aūt
futurū p̄dixit post p̄dicationē Euāgelij in uniuerso orbe in oībus gētibus. Sicut nō eget
Matth. 13 interprete, Sinite utraq́ crescere usq́ ad messem, quia cum egeret interprete, ipse dn̄s inter-
pretatus est, & ipse exposuit cui nemo cōtradicere potest, maxime in ea parabola quæ ab il-
lo prolata est, & ipse ait, bonum semen esse filios regni, agrū mundū, messem finē seculi. Ta-
le aliquid proferte uel unū quo aptissime Africa declaret͂, uel in reliq̄s sola derelicta, uel ad D
principiū renouādi & implēdi orbis sola seruata, Neq́ enim tot testimonijs cōmendaret͂
q̄d erat cito peritură, & sic taceret͂, aut quod solum esset relinquēdum, aut ex quo solo totū
esset reparandum & implendū. Si aūt nō potestis quod tam iuste à uobis flagitamus ostē-
dere, credite ueritati, conticescite, obdormiscite, à furore expergiscimini in salutē. An adhuc
dicitis, Si apud uos est ecclesia, ut quid nos ad eius pacem persequendo compellitis, aut si
mali sumus quid nos quæritis? Et si zizania sumus, sinite nos crescere usq́ ad messem, quasi
nos quibus modis possumus aliud agamus, nisi ne triticum simul eradicetur dum ante tem-
pus zizania separantur. Quicunq́ enim boni in æternū futuri sunt, & si ad tēpus mali sunt,
nō zizania, sed triticum sunt in præscientia dei. Sic aūt nos accusatis, quare uos quæramus
si mali estis, quasi non eo perieritis quo mali estis, & ideo sitis quærendi, quia peristis, ut per-
diti quæramini, quæsiti inueniamini, inuēti reuocemini, sicut illa ouis à pastore, sicut illa dra-
chma à muliere, sicut ille filius, qui mortuus erat, reuixit, perierat & inuentus est. Ille uos eñ
De persecutione. Caput XVII quærit qui in sanctis habitat, & imperat ut quæramini. De persecutione aūt
Psal. 110 uestra querela sedabitur, si cogitetis & intelligatis prius non omnem persecutionē esse cul-
pabilem, alioquin non laudabiliter diceretur, Detrahentem secreto proximo suo, hūc perse-
quebar. Nā quotidie uidemus & filiū de patre tanq̄ de persecutore suo cōqueri, & coniugē
de marito, & seruū de domino, & colonū de possessore, & reū de iudice, & militē uel p̄uincia-
lē de duce uel rege, cū illi plerunq́ ordinatissima potestate sibi homines subditos per terro-
res leuiorū pœnarū à grauioribus malis prohibeant atq́ cōpescant, plærūq́ aūt à bona ui-
ta & à bonis factis minādo & sæuiēdo deterreāt, Sed cū à malo & illicito prohibent, corre-
ctores & cōsultores sunt, cū aūt à bono & licito persecutores & oppressores sunt. Culpantur
etiā qui prohibent à malo, si modū peccati modus coërtionis excedat. Itē iure culpādi sunt,
qui turbide atq́ inordinate in eos coërcendos insiliunt, qui nulla sibi lege subiecti sunt. Pro-
inde Circūcellionū uestrorū inordinatas licētias & superbas insanias iuste reprehendimus,
etiam

A etiam cum aliquibus pessimis uiolenti sunt, quia illicita illicite uindicare, & ab illicitis illicite
deterrere, non est bonum. Cum uero & innocentes uel causa incognita uel iniquissimis ini/
micitijs persequuntur, quis eorum latrocinia non perhorrescit? At uero quòd Maximiniani
starum furorem legibus publicis coërcendum putastis, ut eos per iussa iudicum & executi/
onem officiorum, & auxilia ciuitatum pulsos de basilicis quas tenebant, ad consyderationē
sui sceleris argueretis, non reprehendimus, nisi quia hoc in eis insectati estis quod ipsi feci/
stis, immo multo leuius quàm fecistis. Illi enim aduersus partem Donati, uos autem ad/ Lucæ 24
uersus orbem terrarum, & aduersus eius uerba, qui ecclesiam suam incipientem ab Hierusa/
lem per omnes gentes commendauit, sacrilegæ dissensionis altare erexistis. Porrò si Maxi/
minianistæ iussionibus iudicum aduersum se impetratis illicite & furiose resistere auderent, Roma. 13
nónne ipsi sibi iudiciū acquirerent? Dicente Apostolo, Qui enim resistit potestati, dei ordi/
nationi resistit, Qui autem resistunt, ipsi sibi iudicium acquirunt, Principes enim non sunt
timori bono operi, sed malo. Cum ergo eorum malum opus existeret, quod uos per ordi/
natas potestates cohibere conabamini, si uellent illi pro ipso malo opere suo peiore opere le
gibus aduersari, nunquid à uobis & non à seipsis quicquid eis mali accideret paterentur? Daniel. 3
Quemadmodum quicunq; uoluisset dicere blasphemiam in deum Sidrach Misach & Ab
denago, & secundum edictum regis cum domo sua disperderetur, nunquid hoc ab istis tri
bus uiris, quibus de igne liberatis rex commotus illud edixerat, aut uero etiam ab ipso re Acto. 23
ge, ac non potius à seipsis illa digna mala paterentur? Si etiam quadraginta illi Iudæi, qui
Paulum interficere coniurauerant, in armatos à quibus ordinata tuitione idem Paulus de/
ducebatur irruissent, nunquid eos Paulus ac non seipsi potestatibus resistēdo peremissent?
Quapropter & uos sine tumultu animi, sine turbulenta contentione, sine amaritudine odio
rum consyderate diligenter ea quæ contra uos reges nostræ communionis cōstituunt, qua
causa patiamini. Et si uos in ecclesia Christi esse inueneritis, gaudete & exultate, quia merces Matth. 5
B uestra multa est in cœlis. Vos enim tanquam martyres coronamini, illi autem tanq; perse/
cutores martyrum iudicantur. Si autem uos cōtra ecclesiam Christi altare erexisse, & à Chri
stiana unitate, quæ toto orbe diffundit' sacrilego schismate separatos esse, & corpore Chri
sti quod est ecclesia toto orbe diffusa, & rebaptizando, & blasphemando, & quantum pote
stis oppugnando aduersari sancta & canonica scriptura conuincit, uos impij atq; sacrilegi,
illi autem qui uos pro tanto scelere tam leniter damnorum admonitionibus uel locorum,
uel honorum uel pecuniæ priuatione deterrendos coërcendosq; decernunt, ut cogitantes
quare ista patiamini, sacrilegium uestrum cognitum fugiatis, & ab æterna damnatione libe
remini, & rectores diligentissimi & cultores pijssimi deputantur. Hanc uobis dilectionem
debēt Christiani Catholici imperatores, ut sacrilegia uestra & propter Christianā mansue
tudinem, non pro merito punienda decernant, & propter Christianam sollicitudinem non
omnino impunita dimittant. Hoc in eis deus operatur, cuius misericordiam etiam in his
molestijs, de quibus conquerimini non uultis agnoscere. Nos autem quantū in nobis est,
quantum dominus donat atque permittit, nec ipsas leges lenissimæ coërtionis aduersus uos
mouemus, nisi ut ecclesia catholica propter infirmorum fragilitatem, ut eis liceat sine timore
eligere quid teneant uel sequantur, à uestris terroribus libera præstetur, ut si aliquid uestri
in nostros uiolenter fecerint, tunc uos quos tanq; obsides in fundis & in ciuitatibus habe/
mus, non qualia uestri faciunt patiamini, sed per ordinata iudicia subiecti legibus damno
pecuniario uapuletis. Quod si uobis graue uidetur, uestri nobis parcant & quiescant. Si au
tem in nos non quiescendo illi sæuiunt, qui uel sub uobis, uel uobiscum sunt, quod de
nobis conqueramini non habetis, qui in uestra, uel uestrorum potestate posuimus, ut eti/
am sectantes hæresim uestram, nulla damna patiamini, si nullas catholica, siue à uobis si/
ue à uestris uiolentias patiatur. Quòd si aliquæ factæ fuerint uobis inuitis & cōpescere non
ualentibus, misericorditer ipsis damnis & iuste admonemini, quales habeatis à quibus cōta
minari

minari non putatis, atq; hinc intelligere cogamini, quàm inanes calumnias ecclesiæ Christi toto orbe diffusæ faciatis. Neq; iam nobis obijciatis, quòd persequimur uos, sed uestris potius, si & nos suis uiolentijs infestari, & uos publicis legibus malunt conteri quàm se à solito furore sedari. Si quid sanè à nostris Christianæ charitatis modū uotūq; non custodientibus, odiose & pernitiose patimini, nō esse illos nostros cito dixerim, sed aut futuros, si se correxerint, aut in fine separandos, si in malicia perdurarint. Nos tamen nec propter pisces malos retia rumpimus, nec propter uasa in contumeliam facta domum magnam deserimus. Quod si uos quoq; illos à quibus talia catholica patitur, non esse uestros eadem regula dicitis, probate animum uestrum, corrigite errorem, amplectimini unitatem spiritus in uinculo pacis. Nam si nec uos illi contaminant, nec nos isti, non nobis inuicem alienis criminibus calumniemur. In una charitate frumenta crescamus simul, usq; ad uentilabrum paleam toleremus. Quamobrem si nullo interprete indigent Canonicarum scripturarum testimonia, quæ commendant ecclesiam in totius orbis communione consistere, & separationi uestræ in Africa constitutæ, ex eisdem libris nulla talia potestis inuenire suffragia, nec iuste de persecutionibus conquerimini quas grauiores ipsa ꝑpetitur, quo latius diffundit͛, fide ac spe & charitate omnia tolerat, non tantū talia, qualia uestri Circumcelliones & eorum similes ubi possunt mēbris infligunt, sed omnia uariarū iniquitatū scandala per uniuersum mundū scatentia, de quibus dominus exclamauit, Væ mūdo ab scandalis. Grauius enim persequitur filius patrem male uiuendo, quàm pater filium castigādo. Et grauius ancilla Saram persecuta est per iniquā superbiam, quàm eam Sara per debitam disciplinam. Et grauius dominū persequebatur, propter quos dictū est, Zelus domus tuæ comedit me, quàm eos ipse cum eorum mensas euertit, & eos flagello de templo expulit.

Matth. 18 · Gen. 16 · Psal. 68 · Ioan. 2

Caput XVIII

Quid habetis amplius quod dicatis? An illud ultimum uestrum iam placet, in medium proferamus? Ecce, inquiunt, uos tenetis ecclesiam, Quomodo nos suscipitis si ad uos transire uoluerimus? Breuiter respondeo. Sic uos suscipimus quomodo suscepit ecclesia, quam in sanctis libris canonicis inuenimus. Deposita quippe animositate contradicendi, qua tument omnes qui ueritate dei uinci nolunt & sua peruersitate uincuntur, facile potestis intelligere & in bonis esse & in malis sacramenta diuina, sed in illis ad salutem, in illis ad damnationem. Et cum tantum distet inter eos qui hæc digne indigneq; tractauerint, ipsa tamen eadem sunt, illis ad præmium ualentia, illis ad iudicium. Quapropter quando plures quàm Ioannes dominus baptizabat, sicut in Euangelio scriptum est, ubi subiecit Euangelista: quamuis ipse non baptizabat, sed discipuli eius, cum tantum distaret inter Petrū & Iudam, nihil tamen distabat inter baptismum, qui dabatur per Petrum, & qui dabatur per Iudam. Illud enim quod per eos dabatur, unū erat, cum ipsi nō essent unum. Et illud Christi erat, illorum autem, unus ad membra Christi, alter ad partem diaboli pertinebat. Cum uero Ioannes baptista & Paulus apostolus unum essent, quia uterque sponsi amicus erat, tamē quia nō erat unus baptismus qui dabatur à Ioanne, & qui dabat͛ à Paulo, iussit Paulus Christi baptismo baptizari eos, qui baptismo Ioānis fuerant baptizati. Itaq; ille baptismus Ioānis dictus est, qui aūt per Paulū datus est, nō est dictus baptismus Pauli, sed iussit eos, inquit, baptizari in Christo. Ecce unum sunt Ioannes & Paulus, & non unum dant. Ecce non sunt unum Petrus & Iudas, & unum dant. At uero Petrus & Paulus, & unum sunt, & unum dant. Abraam & Cornelius ex fide iustificati unum sunt, & non unū sacramentū acceperunt. Ideóq; Cornelius & Simon magus non sunt unū, & unum sacramentum acceperunt. At uero Cornelius, & ille spado, quem Philippus in itinere baptizauit, & unum sunt & unum sacramentum acceperunt. Cum ergo unum est sacramentum, nec diuersi datores, nec diuersi perceptores, faciunt ut non sit unum quod unum est. Isti autem cum uolunt hominum esse quod Christi est, res falsissimas & absurdissimas persuadere conantur, ut propè tot sint baptismi, quot homines per quos dantur. Itaq; illud quod dominus ait de homine & opere hominis, Arbor bona bonos fructus facit, arbor mala fructus malos facit, isti adhuc detorquere conantur, ut à bono baptizatus bonus sit, & à

Ioan. 4 · Acto. 19 · Acto. 8 · Matth. 7

A & à malo baptizatus malus sit: Tum sequitur eos etiam si nolunt, ut à meliore baptizatus
melior sit,& ab inferiore baptizatus, inferior sit. Ex quo fit, ut illi quos ante domini passionē
non ipse Iesus baptizabat, sed discipuli eius, multo sanctius nascerētur si ab ipso baptizaren
tur. Quis enim uel cogitare possit, quātum intererat inter ipsum, & discipulos eius à quibus
baptizabantur? Ergo inuidit eis sanctiorem generationē, quos à discipulis suis se hic consti
tuto maluit baptizari? Quod utiq; quisquis credit insanus est. Quid ergo dominus eo ipso
demonstrare dignatus est, nisi suum esse quod daretur per quemlibet daretur,& se baptiza- *Ioan.3*
re, de quo amicus ille sponsi dixerat, Hic est qui baptizat, per cuiuslibet manus ministri ba-
ptizaretur qui credidisset in eum. Dicit etiam Paulus, Gratias deo q; neminem uestrum ba- *1.Cor.1*
ptizaui, nisi Crispum & Gaium, ne quis dicat q; in nomine meo baptizaui. Et iste ergo creda
tur inuidisse hominibus meliorem sanctificationem, si quanto melior erat tanto melius po-
terant baptizari, qui ab illo baptizarentur: Imò uero ad hoc ipsum uigilauit cautissimi &
fidelissimi dispensatoris intentio, ne quisq; ideo sanctius se baptizatum putaret, q; à mini-
stro sanctiore baptizaretur, & quod domini erat seruo tribueret. Cum igitur boni & mali
dent & accipiāt baptismi sacramētum, nec regenerati spiritaliter in corpus & mēbra Christi *Cant.2*
coædificētur nisi boni, profecto in bonis est illa ecclesia, cui dicitur, Sicut lilium in medio spi
narum, ita proxima mea in medio filiarum. In his est enim qui ædificant supra petrā, id est, *Matth.16*
qui audiunt uerba Christi & faciunt, quia & Petro confitenti se Christum filium dei, sic ait,
Et super hāc petram ædificabo ecclesiam meam. Non est ergo in eis qui ædificant super are *Matth.7*
nam, id est, qui audiunt uerba Christi & non faciunt. Ipse enim dixit, Qui audit uerba mea
& facit ea, similabo eum uiro sapiēti qui ædificat domum suā super petram. Et ibidē paulo
post, Qui audit, inquit, uerba mea,& non facit ea, similabo eum uiro stulto qui ædificat do-
mum suam super arenam. Qui ergo compage charitatis incorporati sunt, ædificio super pe-
tram constituto & lilio inter spinas candenti, ipsi utiq; possidebunt regnum dei. Qui autem
B super arenā ædificant, uel in spinis deputantur, quis dubitauerit, q; regnum dei non posside
bunt? Nihil utiq; prodest talibus baptismi sacramentū, nec tamen propter eorum instabile
fundamētum sterilemq; maliciam sacramēto quod habēt ulla iniuria facienda est. Proinde
in loco illo ex epistola Pauli apostoli quam scripsit ad Galatas, sine studio contētionis ad-
uertite, q; recte fiat, ut hæreticum corrigentes errorem si sacramentum hoc habent quod ha
bere debuerūt, illud accipiāt quod eis deerat, nō improbetur & blasphemetur quod inerat, *Gal.5*
Manifesta, inquit, sunt opera carnis, quæ sunt, fornicationes, immūdiciæ, luxuriæ, idolorum
seruitus, ueneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, hæreses,
inuidiæ, ebrietates, comessationes,& his similia, quæ prædico uobis sicut prædixi, quoniam *Hæretici quomodo recipiantur.*
qui talia agunt, regnum dei non possidebunt. Omnes itaq; isti non sunt in lilio, *Cap. XIX*
nec super petram, inter hos autem & hæretici positi sunt. Cur ergo uos, ut omittam cætera,
non baptizatis post ebriosos, luxuriosos, inuidos, qui regnum dei non possidebunt,& ideo
in petra non sunt? Et quia in petra non sunt, proculdubio in ecclesia non deputantur, quia
super hanc petram, inquit, ædificabo ecclesiam meam: Et uos uultis ut baptizemus post hæ-
reticos, qui inter easdem spinas regnum dei non possessuras enumerati sunt,& quibus simi-
liter sacramenta insunt quando eadem sunt, sed non prosunt, quia cum illa recta sint ipsi per
uersi sunt. Hæc sine pertinacia considerantes atq; cogitantes, facile potestis intelligere, id in
quoq; corrigendum esse quod prauum est, quod autē rectum est approbādum,& hoc dan
dum esse quod deerit, quod autē inerit agnoscēdū. Veniēs itaq; hæreticus ut catholicus fiat,
errorē corrigat proprium, nō Christi uiolet sacramentū. Accipiat uinculū pacis quod nō ha
bebat, sine quo illi prodesse non poterat baptisma quod habebat: Vtrunq; enim necessariū
est ad regnū dei adipiscēdū,& baptismus,& iustitia. Et in cōtēptore quidē baptismi Christi
nō potest esse iustitia. Baptismus aūt & in eo qui iustitiā nō habēt, potest esse, sed nō potest *Ioan.3*
pdesse. Sicut enī ueritas dixit, Si quis nō renatus fuerit ex aqua & spū, nō intrabit in regnū *Matth.5*
cœlorū, ita eadē ueritas dixit, Nisi abūdauerit iustitia uestra sup scribarū & pharisæorū, nō in
trabitis

trabitis in regnum cœlorum,ut non baptismus solus, sed etiam iustitia perducat ad regnū. C
Cui autem uel utrunq; uel unum defuerit,illuc peruenire non possit. Quapropter cum dicatur hæreticis,Iustitia uobis deest, quā sine charitate ac uinculo pacis habere nullus potest, cumq; & ipsi fateantur multos baptismum habere & iustitiam non habere,& si non fateantur,eos conuincat scriptura diuina, miror quomodo putent,cum eos habentes non suū,sed Christi baptismum,iterum nolumus baptizare, ita nos agere,ac si eis iam nihil deesse iudicemus,& quia baptismus eis in catholica non datur, quem habere inueniuntur,nihil se illic accipere arbitrantur, ubi hoc accipiunt,sine quo illud quod habent eis ad perniciem ualeat, non ad salutem.Quod si nolunt intelligere,sufficit nobis,quòd eam tenemus ecclesiam quæ manifestissimis sanctarum & canonicarum scripturarum testimonijs demonstratur.Dicat mihi nunc hæreticus, Quomodo me suscipis? Cito respondeo, Sicut suscipit ecclesia cui Christus perhibet testimonium. Nunquid tu melius potes nosse quomodo suscipiēdus sis, quàm saluator noster medicus uulneris tui? Hic forte dicis,Lege ergo mihi quemadmodū Christus suscipi iusserit eos qui ab hæreticis transire ad ecclesiam uolunt. Hoc aperte atque euidenter,nec ego lego,nec tu. Si enim hæreticus esset Ioannes,& in nomine patris & filij & spiritussancti baptizaret,post cuius baptismum iussit Paulus homines baptizari,tu obtineres quod dicis,ita,ut cōtra quid dicerē,non haberē.Rursus si Petrus in nomine patris & filij
Ioan.13 & spiritussancti ab hæreticis baptizatus fuisset,cui dominus ait,Qui lotus est semel,non habet necessitatem iterum lauandi, ego obtinerem quod dico, ita ut tu contra quid diceres,nō haberes.Nunc uero cum in scripturis non inueniamus aliquos ad ecclesiam transisse ab hæreticis,& sicut ego dico,aut sicut tu dicis, esse susceptos,puto si aliquis sapiēs extitisset,cui dominus Iesus Christus testimonium perhibet,& de hac quæstione consuleretur à nobis, nullo modo dubitare deberemus id facere quod ille dixisset,ne non tam ipsi quàm domino Iesu Christo,cuius testimonio commendabatur, repugnare iudicaremur. Perhibet autem te- D
Lucæ 24 stimonium Christus ecclesiæ suæ.Ecce Euāgelium,lege ubi ait,Oportet Christum pati & resurgere tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes, incipiētibus ab Hierusalem. Quomodo ergo suscipit ista ecclesia per omnes gentes incipientibus ab Hierusalem remotis omnibus ambagibus & tergiuersationibus, sic suscipiendus es. Quod si non uis, non mihi,aut cuicq; homini,qui uult ita suscipere,sed ipsi saluatori contra salutem tuam perniciosissime reluctaris, qui te sic suscipiendum esse non uis credere,quemadmodum suscipit illa ecclesia,quam testimonio suo commendat ille cui fa
Hiere.15 teris nefarium esse non credere. At enim dixit Hieremias, Facta est mihi ut aqua mendax, non habens fidem.Non de hac aqua dixit quam putas.Lege diligenter,Ipsam enim homi
Apocal.17 num mendacium multitudinem dixit aquam mendacem, more prophetico, sicut figurate loqui solent,sicut in Apocalypsi, populos aquarum nomine nouimus appellatos. Nam sic ait Hieremias,Vt quid qui contristant me præualent? Plaga mea ualida est,unde sanabor? Facta est mihi ut aqua mendax non habens fidem. Plagā suam sibi dixit factam ut aquā mendacem:eandem uero plagam suam eos appellauit qui se cōtristabant. Quod enim ait, qui contristant me,hoc dixit postea plaga mea, & quod supra dixit,præualent, hoc postea
Prouer.5 dixit,ualida est,Sic & illic facitis ubi scriptum est,Ab aqua aliena abstine te,& de fonte alieno ne biberis. Putatis enim de baptismo dictum, qui est apud hæreticos,ut ideo sit aqua aliena, quia hæretici regnū dei non possidebunt, quasi non ita sit & apud ebriosos & apud
1. Cor.6 inuidos,& cæteros huiusmodi,de quibus pariter dictum est, Regnum dei non possidebūt,
Gal.5 & tamē in omnibus talibus si secundum Euāgelium baptizati sunt, Christi est baptismus, non ipsorum. Vnde aqua illa non est aliena, cum ipsi alieni sint,quibus dicturus est. Non
Matth.7 noui uos. Cur nō ergo potius intelligam aquam alienam & fontem alienum, doctrinā esse maligni spiritus qua decipiuntur & seducuntur alienati à deo per ignorantiam,quæ est in
1.Timoth.4 illis propter cæcitatem cordis eorum? Hoc expressius commendante Apostolo,Spiritus autem manifeste dicit,quia in nouissimis temporibus recedent quidam à fide attendentes spiritibus

A ritibus erroris & doctrinis dæmoniorum? Hæc est aqua aliena & fons alienus. Si enim aqua
in bono intelligitur & spiritussanctus, cur nõ aqua in malo intelligatur & spiritus malignus?
Non enim semper, ubi aquam nominat scriptura, hoc uisibile baptismi sacramentum uult
intelligi, sed aliquando ipsum, aliquando aliud. Iam enim hoc uisibili baptismo etiam alios
discipuli domini baptizauerant, anteq̃ ueniret in eos secundũ eius promissionẽ spiritussan
ctus. De quo tamen idem Iesus dicit, Si quis sitit, ueniat & bibat: qui credit in me, sicut dicit Ioan.7
scriptura, flumina aquæ uiuæ fluent de uentre eius. Et sequitur Euãgelista, & exponit unde
sit dictum, Hoc autem, inquit, dicebat de spiritu, quem accepturi erãt hi qui in eum erant cre
dituri: Spiritus enim nondum erat datus, quia Iesus nõdum fuerat clarificatus. Ecce aquam
dicit spiritum, qui nondum erat datus, cum iam aqua illa baptismi multis fuisset data. Vnde
& illud quod similiter non intelligitis, quod scriptum est, Bibe aquam de tuis uasis & de pu- Prouerb.5
teorum tuorum fontibus, & fons aquæ tuæ sit tibi proprius, & nemo alienus communicet
tibi, & non superfluant tibi aquæ foras, & in plateis tuis discurrãt aquæ tuæ: Non uisibilem
baptismum quem possunt habere & alieni, id est, qui regnum dei non possidebunt, sed hoc
donum commendat spiritussancti, quod proprium est eorum tantum, qui regnabunt cum
Christo in æternum, Quoniam charitas dei sicut dicit Apostolus, diffusa est in cordibus no Rom.5
stris per spiritumsanctum qui datus est nobis. Ipsa enim latitudo cordis, quã charitas facit,
unde illam diffusam dicit, & unde ad Corinthios, ita loquitur, Os nostrum patet ad uos ô 2.Cor.6
Corinthij, cor nostrum dilatatum est, platearum nomine significata est. Quod ergo aperte
audimus, Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex deo sint, hoc figurate au- 1.Ioan.4
dimus: Ab aqua aliena abstinete, & de fonte alieno ne biberitis. Et quod aperte audimus,
Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritumsanctum qui datus est nobis, hoc fi
gurate audimus, Fons aquæ tuæ sit tibi proprius, & nemo alienus communicet tibi. Multa
enim munera dei possunt habere & alieni, nõ solum ista communia cum lapidibus & arbo-
B ribus, sicuti est esse & uigere, nec solum cõmunia cũ pecoribus, sicuti spirare, sentire, sed etiam
maiora iam hominũ propria, sicut est ratio, locutio, artes utiles, innumerabiles & alia multa.
Ipsa etiam quæ domui dei data sunt, nonnulla ex eis habent alieni, id est, non possessuri re-
gnum dei, quibus in fine dicetur, Non noui uos, etiam cum dixerint, in nomine tuo prophe Matth.25
tauimus & uirtutes multas fecimus: quia etsi habeam, inquit, prophetiam, & sciam omnia sa 1.Cor.13
cramenta & omnem scientiam, & si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, cha-
ritatem autem nõ habeam, nihil sum. Hoc est ergo donum spiritussancti proprium sancto-
rum, unde nemo communicat alienus. Hoc deest omnibus malignis & gehẽnæ filijs, etiam
si Christi baptismo baptizentur, sicut Simon fuerat baptizatus. Hoc deest etiam hæreticis:
Hoc accipiunt cum correcti ueniunt & unitatis uinculum synceriter amplectuntur. Quod si
non acciperent, etiam habentes baptismum Christi, non erant possessuri regnum Christi,
quia non introierant ad fontem illum proprium aquarum discurrentium in plateis sancto-
rum & foras non excurrentium, quo fonte charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spi
ritumsanctum qui datus est nobis. Desinite itaq; illa testimonia cõmemorare, quæ aut non
intelligitis, aut pro nobis contra uos esse intelligitis. Quod si ambigue posita, & pro nobis,
& pro uobis possent interpretari, nihil utiq; adiuuarent causam uestrã, quia & nos si talibus
uti uellemus, innumerabilibus uteremur quæ causam nostrã nihil similiter adiuuarent: Sed
planè talia malam causam uel moras faciendo sustentãt. Ecce inquiunt de corpore dñi aqua
profluxit. Et quid te hoc adiuuat ô hæretice? Multum, inquit, Baptisma enim significat non
esse, nisi in corpore domini, id est, in ecclesia. Melius diceres de corpore domini, hoc est, de ec
clesia, etiã si iam constet, quod adhuc forte diligẽtius requirendum est, aqua illa baptismum
esse significatum. Nam & nos baptismum quem habetis, de corpore domini esse dicimus,
hoc est de ecclesia, quamuis in ea ipsi non sitis, sicut omnes qui non ædificant super petram,
sed super arenam. Quare tamen nõ attendis aquam illam, qua baptismum significatum di-
cis, non tãtum in corpore dñi fuisse, sed etiam de corpore eius foras exisse, & hoc per uulnus

persecutoris? Neq; enim & hæretici & omnes mali secum foras sacramēta traxissent, si uni- C
tatis integritatem in corpore domini custodissent. Sed etiam hoc uidetis q; profundum sit,
& quāta mysterij altitudine occultum. Iam sufficiat: Desinite talibus agere. Omnia quæ hu-
iusmodi protuleritis aut pro nobis sunt, aut ut multum causæ nostræ minuam, incertum est
pro quibus sint. Sed libēter in opertis immoramini, ne fateri aperta cogamini. Ecce ecclesia,
rogo quid patimini? Ecce ecclesia tot manifestissimis sanctarum scripturarum testimonijs
commendata & expressa, prædicta & demonstrata: Sicut audiuimus, ita & uidimus. Quid
tergiuersaris quomodo suscipiaris? Cur detractas sic suscipi quomodo illa suscipit, cui testi-
monium perhibet qui mentiri non potuit? Doce scripturas canonicas aperte dixisse, bapti-
zādum esse in ecclesia catholica, qui apud hæreticos in nomine patris & filij & spiritussancti
fuerit baptizatus. Quòd si hoc docere non potes, illud doce huic cōmunioni tuæ, id est parti
Donati, ubi hoc didicisti, apertum aliquod & manifestū testimonium à scripturis canonicis
perhiberi, & fateor ad te esse transeundum, nec aliter esse suscipiendos hæreticos q; sicut susci
pit ecclesia in qua es, quia tali testimonio declarata est. Quid æstuas? quid perturbaris? Non
Cant.1 inuenis in scripturis canonicis quod à te iustissime exigimus? Nam quod dicere soletis, Vbi
pascis, ubi cubas in meridie: uides quale sit, & q; pro te non sit. Noli ergo talia quærere, quia
& si in partibus Aquilonis esset pars Donati, quæ contrariæ sunt partibus meridianis, dice-
ret de se esse dictum, Montes Sion, latera Aquilonis, ciuitas regis magni. Nam utiq; ciuitas
regis magni non est nisi ecclesia, & hoc potius indubitanter sonat ecclesiam, q; illud, Vbi pa-
scis, ubi cubas in meridie. Sed fortasse illo testimonio Marcion hæreticus uteretur, qui dici-
tur Ponticus fuisse, quæ partes ad Aquilonē sunt. Rursus si in Occidente esset pars Donati,
Psal.67 diceret de se esse dictum, Iter facite ei qui ascēdit super occasum, dominus nomen est illi. For
tassis enim sublimius esse diceret, ascendit super occasum, q;, cubat in meridie. Hæc mystica
sunt, operta sunt, figurata sunt, aliquid manifestum quod interprete non egeat flagitamus.
Ego itaq; sic te suscipio, quemadmodum suscipit semen Abraæ, in quo benedicūtur omnes D
Gal.3 gentes, hoc forte obscurum esset, nisi Paulus aperuisset semen Abraæ quod est Christus. Sic
te suscipio, quemadmodum suscepit illa sterilis, cuius multi filij magis q; eius quæ habet ui-
rum. Quod obscurum esset, nisi Paulus dixisset ipsam esse ecclesiam matrem nostram, cui di
Gal.4 ctum est, Dominus qui eruit te, ipse deus uniuersæ terræ uocabitur, cui dictū est, Terra tua
Esa.54 orbis terrarū. Sicut suscipit regina illa, de qua in psalmis dicitur, Astitit regina à dextris tuis:
Psal.44 & cui dicitur, Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, cōstitues eos principes super omnē terram.
Postremo ne multa commemorem, Sic te suscipio, sicut suscipit ecclesia per omnes gētes inci
piens ab Hierusalem, sicut suscipit ecclesia quæ testis est Christo in Hierusalem & in tota Iu
dæa & Samaria & usq; in totā terrā. Ille enim te suscipit, qui hoc de illa dixit, qui in talibus
eam uerbis ne quisq; de illa dubitaret ostendit. Sic te suscipio quemadmodum suscipit triti-
cum seminatum in agro, quod cum zizanijs crescit usq; ad messem. Hi sunt enim filij regni.
ager autem est mundus, messis est finis seculi: Dominus exposuit, Euangelium est, uerba do
mini sunt, manifesta sunt. Possem tibi dicere, sic te suscipio, quēadmodum & uos suscepistis
quos Prætexatus & Felicianus à uobis damnati, extra uestram communionem baptizaue-
runt. Cui rei quid contradicas omnino non habes. Sed hoc potius dicam, quod & aduersus
ipsos Maximinianistas inuictissime ualeat, qui uos in duobus præcipue testimonijs, quibus
imperitissime, tamen crebertime uti soletis, omnino uicerunt, & de paucitate, & de meridie.
Hoc ergo dicam quod uos omnes tanq; pariter contra nos insurgatis, extinguat. Sic uos su
scipimus si corrigi uultis, quemadmodum suscipit ecclesia, quam dn̄s Iesus dixit ab Hierusa-
lem cœpturam: & in actibus apostolorū legimus inde cœpisse, & per omnes gentes ituram.
Et in actibus apostolorum legimus per multas isse anteq; ueniret in Africam, & per omnes
Matth.24 gentes ituram anteq; ueniat finis, quia ipse dominus ait, Prædicabitur hoc Euangelium in
omnibus gentibus, & tunc ueniet finis. Ecce purgamenta eius, Quoniā abundabit iniquitas,
refrigescet charitas multorum. Ecce frumenta eius, Qui autem perseuerauerit usq; in finem,
hic

A hic saluus erit. Vbi hic Africa nominata est in parte Donati? Ecce iterum frumenta eius, Vt scias, inquit Apostolus, quẽadmodũ te oporteat in domo dei conuersari, quæ est ecclesia dei uiui, columna & firmamẽtum ueritatis. Et sine dubio magnũ est pietatis sacramẽtum, quod manifestatum est in carne, & iustificatũ est in spiritu, apparuit angelis, prædicatũ est in gen/tibus, creditũ est in mũdo, assumptũ est in gloria. Ecce purgamẽta eius, Spiritus autẽ, inquit, manifeste dicit, quia in nouissimis tẽporibus recedent quidam à fide, attendentes spiritibus seductoribus doctrinisq; dæmoniorũ &c. Vbi hic Africa in parte Donati nominata est, ut in ea remãserit colũna & firmamentũ ueritatis aut pietatis sacramentũ, de quo usq; in finem ita cucurrit, ut diceret, Prædicatũ est in gẽtibus, creditũ est in mũdo, assumptũ est in gloria? Quid ergo pluribus teneã? Qui respondere cogitat huic epistolæ, scrutetur scripturas, & aut manifestũ de Africa, uel in qua sola, uel ex qua sola est pars Donati, proferat testimonium: Quod ideo proferre nõ potest, quia illis tã manifestis quæ à nobis prolata sunt repugnare scriptura nõ põt, aut si suarũ suspitionũ uel criminationũ uel calumniarũ sectatores credulos quærit, & uult traducere in aliud Euangeliũ quod nõ est aliud, atq; annũtiare nobis præterq̃ quod accepimus, & si angelus de cœlo esset, anathema esset, quoniã & diabolus qui ꝓpterea de cœlo cecidit, quia in ueritate non stetit, si anathema fuisset homini, quando ei præterq̃ quod à dño deo acceperat annuntiauit, primi parẽtes carnis nostræ nec in pœnã mortis inci dissent, nec de loco felicitatis exijssent.

1. Timoth. 3

1. Timoth. 4

Conclusio libri in Donatistarum periculi narratione, & fideliũ cõsolatione consistens. Cap. XX

Quapropter uos charissimi quibus hanc epistolam scribo, præceptũ pastoris qui animam suã posuit pro ouibus suis, & nũc glorificatus & exaltatus sedet ad dexterã dei patris, corde fidelissimo & firmissimo retinete dicẽtis, Quæ sunt oues meæ, uocem meã audiunt & sequũtur me. Audistis eius uocẽ manifestissimã, non solum per legem & prophetas & psalmos, sed etiã per os proprium commẽdantis ecclesiam suam futuram. Et ea quæ prædixit quẽadmodũ ex ordine cõsecuta sint, in actibus & litteris apostolorũ, quæ diuinarũ scripturarũ canonem complẽt, legẽdo perspicitis. Nõ est obscura

B quæstio in qua uos fallãt, quos ipse dñs prædixit futuros atq; dicturos, Ecce hic est Christus, ecce illic, ecce in deserto, quasi ubi nõ est frequẽtia multitudinis, ecce in cubiculis, quasi in secretis traditionibus atq; doctrinis. Habetis ecclesiã ubiq; diffundi, & crescere usq; ad messem. Habetis ciuitatẽ de qua ipse qui eã cõdidit, ait, Non potest ciuitas abscõdi super montẽ constituta. Ipsa est ergo quæ non in aliqua parte terrarũ, sed ubiq; notissima est. Hæc tẽporales aliquãdo etiã in suis frumẽtis patitur tempestates, ut in quibusdã locis nõ cognoscantur, sed tamen illic latẽt. Neq; enim falli potest diuina sentẽtia, qm̃ crescũt usq; ad messem. Itaq; & in alijs gẽtibus sæpe nõnulla membra ecclesiæ præualẽtibus hæresum & schismatũ seditio/nibus, pressa atq; obũbrata sunt, & tamen quia inerãt, paulopost nullo dubitãte claruerunt, & in ipsa Africa post illud Secũdi Tigisitani apud Carthaginem seditiosum turbulẽtumq; cõcilium, ubi & à fœmina nobili Lucilla operata corruptio, postea iudicialibus gestis cõme/morata est, cũ inde litteræ penè per totã Africã, qua ecclesiæ Christi iã germinauerant, missæ fuissent, creditũ est litteris cõcilij, neq; enim aliter oportebat, & quasi uisa sunt per aliquã partem agri frumẽta dominica defecisse: Nullo modo autem defecerãt quæ uere frumẽta erant prædestinata atq; seminata, & alta radice ueraciter germinãtia. Salua enim cõsciẽtia litteris concilij crediderãt, neq; enim ab hominibus de alijs hominibus aliqd incredibile dicebatur, aut eis cõtra Euangeliũ credebatur: Sed posteaq̃ illi furiosa pertinacia usq; ad dissensionem sacrilegã cõtra totum orbẽ Christianũ contentione obstinatissima perdurarũt, atq; innotuit bonis fidelibus quos à Cæciliano alienauerat falsa criminatio, uiderũt se, si in illa cõmunione persisterẽt, nõ iã de quodã homine, uel de quibusdã hominibus, sed de ecclesia terrarũ orbe diffusa prauũ habere iudiciũ, & maluerũt Christi Euangelio, q̃ collegarum cõsilio credere. Itaq; illis relictis, mox ad catholicam pacem multi & episcopi & clerici & populi redierũt, q & anteq̃ facerẽt, in tritico deputabãtur. Tũc enim nõ faciebãt cũ aduersus homines male si/bi à collegis insinuatos, nõ aduersus ecclesiã dei, quæ in cunctis gẽtibus crescit, illa eorum contrãdictio tenebatur. Itaq; & in Africa triticũ quod filius hominis seminauerat, triticũ mãsit:

Matth. 24

Matth. 5

Ex illo usque adhuc creuit, & crescit, & deinceps usque ad messem fructificabit & crescet, sicut in omni mũdo, Nonnulli etiã bonæ uolũtatis per carnalẽ caliginẽ, etiã post confirmatũ contra ecclesiã dei malignorũ furorem, in illa dissensione diutius errauerunt, tanquam si adhuc mollia cõculcarẽtur frumẽta, & radice uiua herbæ uigor attereretur, etiã ipsa tamen frumẽta sua no uerat deus, quibus ut† reuiuiscerent arguẽda & increpãda. Nõ enim eo modo dictũ est Petro, Redi post me satana: quomodo dictum est de Iuda, Vnus ex uobis diabolus est. Quidam quoque & aptissimæ ueritati malo studio cõtradixerunt: Illi uero eradicati uel præcisi erãt, sed nõ permanẽtes in infidelitate, sicut de quibusdã ramis fractis Apostolus dicit, manu diuina replãtati, aut iterũ inserti sunt, Tũc enim quisque infructuosus & nondũ à radice præcisus est, cũ mala cupiditate agit quidẽ illa opera, de quibus dictũ est, Quoniã qui talia agũt, regnũ dei non possidebũt: sed cũ pro ipsis operibus etiã ueritati apertissimæ qua redarguitur, resistere cœperit, tũc præciditur. Et multi tales sunt in sacramẽtorum cõmunione cũ ecclesia, & tamen iam nõ sunt in ecclesia: Alioquin si tũc quisque præciditur cum uisibiliter excõmunicatur, consequens erit ut tũc rursus inseratur, cũ uisibiliter cõmunioni restituitur. Quid si ergo fictus accedat, atque aduersus ueritatẽ & ecclesiã cor inimicissimũ gerat, quamuis peragatur in eo illa solennitas, nũquid recõciliatur, nũquid inseritur? Absit. Sicut ergo iã denuo cõmunicãs nondũ insertus est, sic & antequam uisibiliter excõmunicatur quisque cõtra ueritatẽ qua cõuincitur & arguitur, inimicũ gestat animũ, iã præcisus est. Ita fit, ut & semẽ bonum & semen malũ utraque per agrũ crescãt usque ad messem, id est, & filij regni & filij maligni utrique per mundũ crescant in finẽ seculi, illis fructũ ferẽtibus cũ tolerantia, illis cũ sterilitate amaricãtibus. Vos autẽ innitentes tot euidẽtissimis testimonijs legis, prophetarũ, psalmorũ, ipsius dñi, & apostolorũ, de sancta ecclesia toto terrarũ orbe diffusa, exigite ab istis ut ostendant ex Africa, quod attinet ad partẽ Donati, aliqua manifesta de canonicis libris testimonia. Neque enim, sicut iã dixi, ullo modo fieri posset, ut ecclesia sicut dicũt, & quod absit, tam cito ex tot gẽtibus peritura, tot testimonijs tã sublimiter, & tam indubitãter prædicaretur, & de ista quã uolũt, sua, quæ usque in finẽ sicut contẽdunt permãsura fuerat, taceretur. Memẽtote enim quid illi diuiti dictũ sit, cũ apud inferos torqueretur, & ad fratres suos aliquem ex mortuis mitti uellet: Habent illic, inquit, Moysen & prophetas. Et cũ ille diceret, nõ eos crediturros, nisi ad eos isset aliquis mortuorũ: Si Moysen, inquit, & prophetas nõ audiũt, nec si quis ex mortuis resurrexerit, credẽt.

Marginalia: †al's reuirescerent; Matth. 16; Ioan. 6; Gal. 5; Luc. 16; C; D

Epistolæ de unitate Ecclesiæ Finis.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI, operis Breuiculi collationum Præfatio.

VM catholici episcopi & partis Donati, iussu Imperatoris disputando inter se gestis apud Tribunũ & Notarium Marcellinum cognitorẽ habitis contulissent, multũ prolixa eorundẽ gestorũ est facta conscriptio, quamuis posset totum multo breuius agi. Sed qui causam bonam non se habere sciebãt, id egerunt primũ quantũ potuerũt, ut ne ipsa collatio fieret, & ut prorsus causa ipsa non ageretur. Sed quia hoc obtinere minime potuerũt, id effecerũt multiplicitate gestorum, ut quod actũ est, nõ facile legeretur. Vnde uisum est isto breuiario cũcta complecti, ut ad signa numerorum quæ & in isto breuiculo & in ipsis gestis annotantur sine difficultate
I quisque inueniat quod uoluerit. Ingressis itaque utrisque partibus, primo loco recitatũ est
II rescriptũ Imperatoris, quo iussit collationẽ inter memoratos episcopos fieri, ut superstitionẽ manifesta ratio cõfutaret. Secũdo loco recitatũ est edictũ ipsius cognitoris, quod per prouinciã misit ut cõuenirẽtur utriusque partis episcopi, & intra diẽ calẽdarum Iuniarum cõferẽdi causa, cõgregarẽtur Carthagine. In eo edicto basilicas sine iussione Imperatoris reddidit Donatistis, qui se pollicerẽtur esse uẽturos, ut eo modo eos ad conferendũ etiã beneficijs inuitaret. In eodem etiã edicto obtulit eis, ut alium quẽ uellent cũ illo iudicem cõstituerent, iurauitque se hoc iudicaturum quod ueritas suasisset, & cætera quæ ad exhortationem cõgregationis illorum eodem continentur edicto.

A Tertio loco recitatum est alterum cognitoris edictum,quod proposuit iam præsentibus III
apud Carthaginē utriusq; partis episcopis,qui locus & qui modus collationis futurus esset,
supradicto die itidem commemorato & cõstituto,& admonuit ut ei pars utraq; rescriberet,
utrum placerēt quas comprehēdit edicto. Quarto loco cū partis Donati episcopi IIII
exigerent proponi sibi ab aduersarijs qua causa fuissent cōgregati, cognitor distulit,ut ex or
dine prius omnia recitarētur quæ ante diem collationis acta fuerant. Et recitata est notaria
Donatistarū,in qua dixerunt, non sibi placere quod in edicto suo posuit,ut hi soli ex episco
pis cõuenirent ad collationis locum, quos ad ipsam causam peragendam cæteri delegissent,
qui omnes trigintasex complebātur,decē & octo hinc,& decē & octo inde,id est,septem qui
inter se disputarēt,& alij septē qui cõcilio si opus esset adhiberētur,& alij quaterni qui gestis
custodiēdis & cõscribendis præessent,sed petiuerūt se omnes potius qui uenerant adesse de-
bere,ut eorum numerus appareret, dicētes q eos aduersarij paucos esse mētiti sint,Ibi dixe-
xerūt ita se omnes uenisse usq; ad grauissimos senes,ut hi soli deessent,quos aduersa ualetu
do corporis impedisset,& cætera quæ ipsa notaria cõtinētur. Quinto loco,recitatæ V
sunt litteræ catholicorum, quas rescripserunt cognitori sicut edicto cõmonuerat,insinuantes
consentire se ad omnia,quæ illo edicto fuerāt ordinata . In eisdē litteris etiā se obstrinxerūt,
& polliciti sunt,q si in parte Donati ueritas eis demõstraretur ecclesiæ,non se illic episcopalē
honorē quæsituros,sed conciliū eorum secuturos pro salute Christiana,si autē in sua cõmu-
nione potius ueritas ostenderetur ecclesiæ,honores episcopales eis nõ se negaturos,& hoc à
se fieri bono pacis,ut intelligerēt hi quibus hoc præstaretur,q in eis catholici nõ Christianā
consecrationem,sed humanū detestarētur errorē.Quòd si plebes duos in una ecclesia episco
pos ferre nõ possent,utrisq; de medio recedētibus, singuli cõstituerentur episcopi,ab eis epi-
scopis ordinādi,qui in suis plebibus singuli inuenirētur. In eisdē litteris cõmemorata est etiā
causa Maximinianistarū, ex quibus à se dānatis propter pacē partis Donati quosdā in ho-
B noribus integris susceperūt,& ab eis datū in sacrilego schismate baptismum nõ resciderunt,
& cætera quæ in memoratis litteris cõtinētur. Sexto loco recitatū est etiā edictum VI
ipsius cognitoris,quod proposuerat cū supradicta notaria Donatistarū,& supradictis litte-
ris catholicorū insinuās populo,quæ illi pars utraq; rescripserit. Septimo loco reci VII
tatæ sunt litteræ catholicorū ad cognitorē datæ. Quibus Donatistarū notariæ respõderūt,
concedētes eis quod petierāt,ut uniuersi qui uenerant præsentes essent in eo loco ubi erat fu
tura collatio, cū tamen illic ex catholicis episcopis illi soli adessent quos edicto suo cognitor
definierat,ut si aliquis tumultus existeret,quod catholici ualde metuebant,nõ illis imputare
tur qui paucissimi adessent, sed eis potius qui multitudinem suā præsentē esse uoluissent.In
eisdē litteris etiā tota ipsa causa comprehēsa est,ut ostēderetur ecclesia catholica nõ esse pars
Donati,sed illa potius quæ per totū mundū fructificaret & cresceret,incipiēs ab Hierusalem
secundū sacram scripturā, sed quia nihil ei præiudicarēt quicunq; in ea mali fuissent, diuino
in fine iudicio separādi,& quia nec in ipsum Cæcilianū maiores eorū aliquid probare potue
runt,qui iudicijs ecclesiasticis & maxime Imperatoris apud quē ab eis fuerat accusatus,inno
cens inuētus & pronūtiatus est, & quia de iussionibus Imperatorū quæ pro catholica consti
tuuntur,solēt facere inuidiā,commemoratū est etiā de sancta scriptura,reges decreuisse in re
gno suo grauissimas pœnas eis,qui blasphemassent deum. Cõmemorata est etiā causa Ma
ximinianistarū, quos & iudicijs ipsi publicis insectati sunt,& ex quibus damnatis quosdā in
honoribus integris susceperūt, nec ab eis in schismate datum baptismum destruxerūt,q eis
quibus dilationē dederunt Maximiniano communicātibus,dixerūt illius cõtagio nõ fuisse
pollutos,& cætera quæ eisdē litteris cõtinentur . Hæc aūt omnia ideo ibi cõmemorata sunt,
ne forte si secum cogitassent Donatistæ , & uiderent q; malā causam haberet pars Donati,
ad hoc uoluissent omnes qui uenerāt ingredi locum collationis,ut pax atq; unitas fieret. VIII
Octauo loco cū cognitor inquisisset,utrū sicut à catholicis uidebat,ita etiā à parte Do-
nati electi iam essent qui susceptā causam peragerent, Respõsum est à parte Donati,q iam

esset acta à catholicis causa anteꝗ̃ esset confligentium statuta persona, propter illas catholi C
corũ litteras quæ totã causam breuiter cõtinebãt. Deinde instare cœperunt, ut prius ageretur de tẽpore, de mãdato, de persona, de causa, tunc ad negocij merita ueniretur. Et cũ cognitor interlocutus esset, nihil de causa esse mutilatum, & rursus inquisisset, utrũ de constituẽdo numero disputãtium edicto eius paritum fuerit, quia per hoc oporteret agi omnia quæ agẽda essent, cœperunt Donatistæ agere de tẽpore, qm̃ causa ipsa agi nõ posset quin dies præterisset: Quartodecimo enim calẽdarũ Iuniarũ die, completi fuerãt quatuor mẽses ex die edicti cognitoris quod ad prouinciã miserat, sicut interrogatũ respondit officium. Et quoniã inter quatuor mẽses agi causam præceperat Imperator, ideo diem iam trãsisse dicebãt, & petebãt ut tanq̃ in cõtumaces catholicos sentẽtia proferretur, quasi catholici absentes essent, aut Donatistæ aliquãdo ad agẽdam causam illis absentibus intrauissent, aut admoniti catholici uel euocati defuissent. Ista ergo calumniose & tergiuersatorie, quæ nec in foro iure agerentur, dicebãt, nolẽtes ut aliquid ageretur. Sed ad hoc eis respõdit ipse cognitor, ꝙ in calẽdas Iunias pars utraq; consenserit, quamuis etiã si quælibet pars adhuc usq; non occurrisset, duos alios menses superesse potuisse, quos Imperator adiunxit trinis edictis fuisse seruandos.

IX Nono loco, quẽ cognitor superius dixerat de tẽpore præscribere, ut causa nõ ageretur, non esse episcopalis, sed forensis potius esse obiectionis, inuenit occasionẽ pars Donati, qua diceret, nihil ergo secũ agi publico iure debere, sed tantũ diuinis scripturis. Vnde cũ quæsisset cognitor, quid utriq; parti de hac re placeret, respõsum est à catholicis, ut iuberet mandatum catholici concilij recitari, ubi electis disputatoribus agẽdi modus iniũctus est, ibi posse melius apparere, ꝙ nõ forẽsibus tergiuersationibus, sed magis diuinis testimonijs ageretur. Et aliquãdiu cõflictio producta est, cũ catholici instarẽt recitari mandatũ, illi autẽ recusarẽt. Sed postea remotis omnibus moratorijs contentionibus, recitari mãdatum cognitor iussit.

X Decimo loco mãdatũ catholici cõcilij recitatũ est, quo electis ad disputandũ episcopis, catholicæ ecclesiæ est iniũcta defensio aduersus criminationes Donatistarum. Hoc mãdato D
iterum sicut in superioribus litteris breuiter tota causa cõprehensa est prius, ut causa ecclesiæ quæ toto sicut promissa est terrarum orbe diffunditur, à causa Cæciliani qualiscunq; illa fuisset sic distingueretur, ut ostẽderetur malos in ecclesia q uel ignorãter uel pro unitate pacis tolerantur à bonis nõ eis ad mala consentiẽtibus, obesse nõ posse, similitudinibus euãgelicis & exẽplo prophetarũ & ipsius dñi Christi & apostolorũ & episcoporũ & iudicio ipsorum etiã Donatistarũ propter Maximinianistas. Deinde ipsius Cæciliani causa non mala fuisse certis documẽtis demõstraretur, quibus & ipse & ordinator eius Felix Aptuginensis, quẽ in cõcilio suo criminosius accusauerũt probaretur esse purgatus. Et cætera quæ mãdato eodem continẽtur, siue de baptismo, siue de persecutione quæ solet catholicis obijcere pars Donati. Nam commemorata ibi est iterum sicut in superioribus litteris causa Maximinianistarum, qua demõstrarentur Donatistæ suo iudicio cũcta diluisse, quæ obijcere catholicis, uel de baptismo, uel de persecutione, uel de cõmunionis cõtagione consueuerũt. Adiectum est etiã, ut si qua etiam nunc episcopis catholicis morarum interponẽdarum gratia uoluissent crimina obijcere, ꝓpter finiẽdã quæ prius urgeret causam, audiẽda & discutiẽda postea differrentur, hoc autẽ, id est, ut tota causa & superioribus litteris & isto mandato cõprehenderetur, eo consilio à catholicis factũ est, ne forte sicut fama iactabat aliquas moratorias præscriptiones Donatistæ ingerere conarẽtur, & forsitan non permissi ab ipsa collatione resilirent, acta licet breuiter ecclesiæ catholicæ causa, in conscriptione gestorum legẽda remanerent quã timuisse intelligerẽtur, & ideo noluisse conferre.

XI Vndecimo loco cum cognitor interlocutus esset in mandato catholicorum, magis diuina testimonia ꝗ̃ forensia uincula esse prolata, & iussisset etiã subscriptiones omnium recitari, conflictus exortus est, & aliquandiu productus est, cum Donatistæ exigerẽt eorum præsentiam qui mãdato subscripserãt, obijcientes, ꝙ eis suppositis qui episcopi non fuerint, potuissent fallere cognitorem, quo præsente subscripsisse legebantur, & ꝙ antiquis cathedris alios episcopos addiderint, ut numerus augeretur. Catholici

A tholici autem ne sui præsentarentur resistebant, uerentes, ne illi tumultum aliquem præpa/
rarent per quē prorsus abrumperetur ipsa collatio, quam fieri Donatistæ nolle omnino ui/
debātur, maxime quando de tēpore quasi iā causa lapsa esset & audiri nō posset præscribere
uoluerūt. Quē tumultū ideo putabātur nōdum fecisse, quia si fieret, uidebant nō posse impu
tari catholicis qui paucissimi aderāt, sed sibi potius, quorum præsens fuerat multitudo. Sed
uolūtati eorū cedētibus catholicis, ut omnes qui subscripserāt ingrederētur, apparuit postea
hoc ideo uoluisse Donatistas, quia existimabāt non conuenisse Carthaginē tot catholicos,
quot subscriptiones ostēdebātur. Hoc autē propterea credidisse putati sunt, quia catholici
nō ea pompa qua illi Carthaginē fuerāt ingressi, & ob hoc eos paucos uenisse suspicabātur.
Duodecimo loco ingressis episcopis catholicis, quorum præsentia petebatur, omnes XII
singillatim recitati & in medium procedētes à Donatistis recogniti sunt, uel uicinis suis, uel cū
quibus in uno loco erant, & quicunq; recitabantur catholici episcopi ex his locis, ubi nō erat
pars Donati, satis & ipsis Donatistis notū erat se ibi non habere collegas, uel cōmunionem
suā, & esse illic catholicos, uel quos nouerāt, uel de quibus audierāt in suæ uicinitate regionis.
Ita factum est, ut omnino nullius catholici recitaretur subscriptio de cuius præsentia dubita
rēt. Sane cū uentum esset ad nomen Victoriani Musticani catholici episcopi & in medium
procedens, respōdisset se habere cōtrarios duos, Felicianū in ciuitate Musticana, & Donatū
in loco Turrensi, exegerūt catholici ut actis constaret Felicianū in cōmunione esse Primiani,
ipsum enim inter alios cū Maximiniano dānauerant, damnatorē Primiani & ordinatorem
ipsius Maximiniani, quē postea in integro honore receperāt, nec destruxerāt baptismum in
eis quos in Maximiniani schismate baptizauerat, sed ad interrogationē catholicorū respon
dere noluerūt, dicētes nō debere hoc ab eis exigi. Et cū iterū pressius exigeretur, dixerūt iam
internæ actionis hoc esse, & secūdū eos interlocutus est cognitor, ut hoc quod cœptū fuerat
ageretur, & illud si opus esset postea quæreretur. In ipsa autē diocesi Musticana apparuit &
B ipsos episcopū aliū antiquæ cathedræ addidisse, q̄d inani inuidia catholicis obiecerāt, hoc &
in alijs locis eos fecisse postea declaratū est. Tertiodecimo loco, recessitis & recognitis XIII
præsentibus catholicis qui subscripserant, cognitor obtulit petēs, ut cōsidentes potius agerēt
q̄ stantes. Donatistæ autem recusauerūt, gratias tamen agētes q; talibus senibus obtulisset
cōsessum, & in ea recusatione multa dicētes in laudem suā, & in laudē ipsius cognitoris, quæ
legat qui uoluerit in cōscriptione gestorū, pertinet enim ad rē, quomodo quē sic laudauerūt,
ut dicerēt, honorificū, iustum, reuerētem, benignū, causam tamen propter cuius actionē tam
multi cōuenerant, apud eum agi nolebant. Quartodecimo hoc mandatum etiam XIIII
Donatistarum prolatū & recitatum est, breuiter factum, ut hi quos elegerant agerent uelut
aduersus traditores & persecutores suos. Recitata sunt etiā eorum nomina, cū hoc catholici
fieri petissent, ut constaret utrum apud Carthaginem præsentes subscripserant. Sed Dona/
tistæ multo instantius hoc ut fieret cognitori extorserunt, ut eorum quoq; numerus appare
ret, quod se magna intentione uelle monstrabant. In ea sane recitatione inuēti sunt quidam
pro quibus absentibus alij subscripserunt. Inuētus est etiā unus qui cū suo nomine recitato
nō respōderet, dixerunt eum in itinere esse defunctum. Et cū quærerent catholici, quomodo
potuerit apud Carthaginē subscribere qui fuerat in itinere defunctus, illi diu fluctuauerunt
perturbati, & nescientes quid respōderent. Nā primo dixerunt, nō de ipso, sed de alio fuisse
suggestum. Et cū catholici putassent de alio, id est, de clerico eos dicere, qui pro mortuo sub/
scribere potuit, quæsitum est, utrum clericus suo nomine, an illius pro mortuo subscripserit,
sed potius respōderunt ipsum quidem subscripsisse præsentem, cum octauo calēdas Iunias
mādatū fieret, sed quoniā æger subscripserat, remeātem ad propria in itinere defecisse. Quo
audito, catholici petierūt superiora eorū uerba recitari, ut ipsa uarietas deprehēsa claresceret.
Quod cum factum fuisset & appareret, quæsiuit cognitor, utrū saltem sub dei testificatione
firmarent eum fuisse Carthagini, quādo præsentes præsentibus mādauerit ut subscriberent.
Vbi uehementius perturbati respōderunt, Quid si & alius pro eodē apposuit? Hanc eorrm

falsitatem deprehēsam iudicio dei relinquens, iussit cætera nomina recitari. Quibus recitatis, C quæsiuit de numero episcoporū partis utriusq;. Respōdit officium, nomina Donatistarum episcoporum esse ducenta septuagintanouem, annumeratis etiā illis pro quibus absentibus alij subscripserāt, computato & illo defuncto. Catholicorum autē omnium præsentium nomina esse constitit ducenta octogintasex: Viginti enim nō subscripserāt, qui tamen suā exhibentes præsentiā & in mediū procedentes, nisi quos infirmitas corporis illic apud Carthaginem tenuit, præsentibus gestis se mādare & cōsentire professi sunt. In loco ergo collationis, hoc est in thermis Gergilionis, quia ipse postea locus placuerat, ex his catholicis qui mādato subscripserāt & qui præsentes gestis mādauerant hi soli defuerūt qui illic apud Carthaginē incōmoda ualetudine tenebātur. Ex his aūt quorū nomina Donatistarū subscriptio cōtinebat, nō solum illi deerāt quos apud Carthaginē ægrotare respōderant, sed etiā illi pro qbus absentibus, idest, apud Carthaginē nō constitutis alij subscripserāt. Quoniā itaq; se Donatistæ de numerositate iactabāt, excepto eo q catholicos plures uenisse Carthaginē constitit, dictū est à catholicis alios episcopos centūuiginti nō uenisse Carthaginem, q quidā eorum senectute, quidā infirmitate, quidā diuersis necessitatibus impediti. Quod cū audissent Donatistæ respōderunt etiā suos multo plures nō uenisse Carthaginem, & multas esse apud se cathedras uiduatas episcopis, cū in sua notaria quā cognitori dederāt, apertissime dixerint usqueadeo se omnes uenisse Carthaginē, ut nec grauissimos senes ætas & labor potuerit deterrere, eosq; solos nō uenisse quos aduersa ualetudo in suis sedibus, uel in itinere tenuisset. Sanè propter cathedras quas episcopis uacuas apud se esse dixerūt, respōsum est etiam à catholicis, sexaginta esse quibus successores episcopi nondū fuerant ordinati, ac per hoc in istis utriusq; partis subscriptionibus & falsitates in Donatistis cōstitit fuisse deprehēsas, & eorū numerū episcoporū minorem, quādoquidē soli ægroti nō uenerāt Carthaginē, pro quibus tamen in itinere ægrotantibus alij subscripserant, & omniū nomina cū ipsis etiā pro quibus alij subscripserant, ducēta septuagintanouē subscriptio cōtinebat. Neq; ullo modo credibile D sit, multo plures q̄ centūuiginti, hoc est, tertiā partem omniū eorū in suis sedibus ægrotasse potuisse, & ideo nō uenisse Carthaginē.

XV Quintodecimo loco egressis omnibus qui iā supfluò præsentes erāt, & remanētibus eis in quos necessarios utriq; delegerāt in perēdinū diem collatio dilata est utrorumq; cōsensu, quoniā dies præsens iam uidebatur emensus.

Collationis primi diei finis.

SECVNDI DIEI COLLATIO.

I PRIMO loco cū die intermisso ad memoratum locū sicut placuerat & cōstitutum fuerat cōueniretur, obtulit consessum iterum cognitor, deprecans ut fieret. Et mox catholici cōsederunt, Donatistæ autē recusauerūt. In qua recusatione, inter cætera id quoq; dixerunt, q scriptum sibi esset cum talibus nō sedere. Ad hoc catholici ne moræ fierent, tunc nō responderunt, sed opportuniore loco in tertij diei collatione. Tunc ergo etiam

II ipse cognitor stando se cogniturum esse respondit. Secundo loco recitata est notaria quam pridie dederant, petentes, ut si mandatum catholicorum æderetur, quo consyderato possent in diem constitutum instructi adesse, eo q exceptores cum conscriptione gestorum occurrere non ualerent, & responsio cognitorum in eadem notaria, qua iussit fieri

III quod petebant. Tertio loco cum quæsisset cognitor, quid etiā de subscriptionibus responderent, id est, utrum eis placeret q edicto proposuerat, ut prosecutionibus suis quisq; subscriberet, & respōdissent catholici, iam se in hoc consensum suum litteris expressisse, illi se multum moueri dixerunt, q hoc consuetudo non haberet. Et cum cognitor interrogasset, utrum eis sufficeret q dati fuerant gestorum conscribendorum ex utraq; parte custodes, dilationem petere cœperunt, ut sibi cōscripta gesta æderētur, & tunc responderēt. Hic ortus est diuturnus conflictus cum eis, cum consensus eorum, quo placuerat ut illo die res ageretur, sæpe recitaretur ex tabulis. Et cum se notas ignorare dicerent, petētes ut prius eis æderentur gesta

A gesta conscripta,cognitor iussit,ut quod eorũ notarij exceperãt perlatis codicibus qui signati
custodiebãtur,eis recitarẽtur,ne contra suũ consensum uenirẽt. Cumq́ꝫ & ipsi sæpe de gesto-
rum æditione causarẽtur,ꝙ exceptores nõ occurrissent gesta conscribere,etiã hoc eis respon-
sum est, ꝙ notaria sua ideo se petisse dixerãt ædi sibi catholicorũ mandatũ,ut ad præsentem
diem instructi occurrerẽt,quia exceptores occurrere cũ gestorum æditione non possent. Vbi
non inueniẽtes quod dicerẽt, uoluerunt iterũ præscriptionem diei refricare,de qua fuerat eis
satis superq́ꝫ respõsum,& inde iam fuerat primo die trãsitum.Sed tũc eis catholici etiam ad
hoc respõderunt, ꝙ nõ solum in edicto cognitoris calendarũ Iuniarum dies cõstitutus lege
retur,sed etiã ipsi octauo calẽdas Iunias suũ mandatum cõscripsissent.Cũ iam trãsisset dies,
quo dicebãt agi debuisse causam, id est,quartodecimo calendas Iunias, dictũ est etiã ipsum
Primianũ ad calẽdas Iunias se pollicitũ occurrere. Quæ omnia ideo à catholicis dicta sunt,
ꝙ audierant eos etiã in populo suo de hac re inuidiose locutos,& tamen inter hæc omnia illi
in petẽda dilatiõe uehemẽtissime perstiterũt.Quod cũ uidissent catholici ad hoc eos diu nu
gari,ut gesta multis uerbis onerarẽtur,petierũt cognitorẽ,ut eis quã petebãt dilationẽ conce
deret.Et concessa est sex dierũ dilatio, respõdentibus exceptoribus,qñ æditio gestorũ posset
occurrere,& illis promittẽtibus cũ gesta ædita fuerint se suis prosecutionibus subscripturos.

Collationis secundi diei finis.

COLLATIO TERTII DIEI.

TERTIO die collationis, id est, sexto idus Iunias, ingressis partibus: Primo loco, I
utrum ædita eis gesta fuerint cognitor inquisiuit. Respõdit officium se ante diem
q̃ promiserat ædidisse,quod ex utriusq́ꝫ partis cautionibus probaretur.Et recitatæ
sunt cautiones q̃bus cõstitit catholicos accepisse gesta octauo idus Iunias hora diei quinta,
Donatistas autẽ eodem die,tertia. Secundo loco cum cognitor iussisset principale II
B negociũ iã proponi, dictũ est, à catholicis olim se agere uelle principale negociũ, & hoc esse
ut crimina,quæ solent Donatistæ dicere in ecclesiã toto orbe diffusam,si possent probarent.
Respõsum est à Donatistis ut prius quæreretur qui essent qui agerẽt,ut moræ fierent de di
scussione personarum. De qua re cum diu cõfligeretur,catholicis recusantibus,& ut remotis
superfluarum morarum tergiuersationibus ad causam ueniretur uehementer instantibus,
contrà Donatistæ obnixissime contendebãt,ut personæ discuterẽtur,& flagitabãt,ut expri-
merentur qui petissent ab Imperatore istam fieri collationem: Volebant enim ut constaret
catholicos esse petitores,ut ex forensi iure possent discutere personas petitorum,cum iam in
actione prima recitatum fuisset catholicorum mandatum, ubi se ostendebant nõ petitores
esse sed defensores aduersus crimina, quæ illi eorũ communioni obijcere solẽt,cum ipsi prius
exegerint,ut ecclesiæ causa nõ forensibus formulis,sed magis diuinarum scripturarũ testimo
nijs ageretur,cõfessiq́ꝫ fuerint lecto catholicorum mãdato,scripturis sanctis eos ecclesiæ cau
sam firmare uoluisse, seq́ꝫ ex eadẽ diuinæ legis autoritate uicissim acturos esse promiserint:
Tunc ergo quasi obliti quid exegerint,& quid etiã ipsi polliciti fuerint, cum de ecclesiæ crimi
natione & purgatione catholici proposuissent agi oportere,cœperant personas quærere pe-
titorum,ut eas possent ex forensi iure discutere.Contrà ergo catholici resistebant,& propter
præscindendas moras quas eos & præparare audierant & innectere iam uidebant,perseue
ranter instabant,ut ecclesiæ causa potius ageretur in conflictu.Peruẽtum est,ut Imperatoris
præceptum quo collationem iussisset fieri legeretur,ut eo modo petitorũ persona constaret.
Videbatur enim & cognitori, ne quid Donatistis etiam de ipso iure forensi ueluti iusta po-
scentibus negaretur,prius petitorum constituendas esse personas. Præcepto ergo imperiali
recitato,collationẽ petisse catholicos declaratum est, eamq́ꝫ esse cõcessam. Tunc Donatistæ
etiã preces quibus ab eis illa collatio petita est , postulare cœperunt.Hic cũ eis ipse cognitor
respõderet,in pragmatico rescripto preces inseri nõ solere,ad id se cõuerterunt,ut mãdatum
catholicorũ,quo mãdauerãt peti ab Imperatore collationẽ,eosdemq́ꝫ legatos quos ad hoc
impe

impetrandum miserāt, sibi æderent atq; proderēt, afferētes discutere se debere quæ mādata sunt, atq; ibi inuenire posse mandata catholicorum quæ de illis Imperatori locuti sunt. Hoc cum intelligerēt catholici, ad hoc inquiri ut inuenirentur occasiones quibus prolixi temporis moræ ac dilationes ingererentur, afferebant omnino quod peterēt ad causam nō pertinere, quandoquidē collationē ab eis petitā ipse Imperator apertissime ostēderet cui cognitorem dederat, ut supstitionē manifesta ratio cōfutaret. Et uehemēter urgebātur, ut remotis omnibus morarū interpositionibus, & aliarū interponēdarum inquisitionibus, id potius ageretur quod ea collatione agi ab Imperatore præceptū est, quam & petitā ab illo & concessam esse cōstabat. Inter hæc etiā de catholico nomine apud quos potius esset, pauca ab utraq; parte inuicē dicta & obiecta sunt, & iussum est principali causæ potius reseruari. Et post aliquanta identidem cū catholici nominis facta mētione, dicerēt Donatistæ apud se potius esse catholicam, interlocutus est cognitor, se interim sine cuiusq; præiudicio non posse aliter appellare catholicos q̄ eos appellauit Imperator, à quo cognitor datus est, illos aūt quanto magis se esse catholicos dicerēt, tanto magis iam causam ipsam remotis morarum interpositionibus agere debere, in qua probare possent se potius esse catholicos. Hic Donatistæ post tātas moras & tot interlocutiones cognitoris contra eos prolatas, exigentis ut causa potius ageretur, atq; testantis de legatorū personis, uel à mādato quod eis iniunctū est, nec ad causam aliqd pertinere, nec sibi aliquid ut hinc requireret fuisse præceptū, dixerunt ut si in legatis, uel mandato quod eis datū est manifestādo falsum, noluissent catholici obtēperare iudicatis, saltem hoc responderent, utrū loco petitorū consisterēt, multum mirātibus catholicis, cur eos Donatistæ dixerūt in ædēdo legatorum mādato nō parere iudicatis, cum potius cōtra ipsos tam multis interlocutionibus cognitor pronūtiauerat. Interrogauerūt ergo catholici quibus iudicatis nō paruerint. Et Donatistis ad hoc nō respōdētibus, interlocutus est cognitor, ad illud quod de loco petitoris Donatistæ quæsierant, catholici responderent. Et responderūt se hoc proponere, ut crimina quæ solēt Donatistæ cōmunioni eorū obijcere uel probētur, uel diluantur, ut possit Donatistarū separatio, uel defendi, uel corrigi. Tūc cognitor cū respōsionem à Donatistis exigeret, respōdit Afros qui se catholicos dicerent, alienā causam uelle defendere, hoc est, totius orbis ecclesiā de qua sibi nihil debere præiudicari, cū inter Afros hoc negocium uentiletur, & expectare potius ecclesiam transmarinam, ut qui uicerint, ipsi ad eā pertinere uideātur, & ipsi habeāt catholicum nomen, Sed in fine prosecutionis suæ rursus de persona petitoris ut sibi respōderetur, postulauerūt. Hic catholici ad utrunq; breuiter responderunt. Et quia de personis iam primo & secūdo iudicio quæstio fuerit terminata, & quia ecclesiæ toto orbe diffusæ, cui testimoniū p̄hibet scriptura diuina, ipsi nō Donatistæ cōmunicāt, unde catholici merito & sunt & uocātur. Donatistæ autē responderūt, nō catholicū nomen ex uniuersitate gentiū, sed ex plenitudine sacramētorum institutum, & petiuerunt, ut probarent catholici sibi cōmunicare omnes gentes. Quod catholici cū gratissime acciperēt, & peterent, ut hoc probare permitterentur, rursus illi de mādato illo quod legatis iniunctū est, ædi sibi petiuerāt, quæstionē refricare cœperūt, & à causa ecclesiæ, quæ iam in mediū discutienda peruenerat, iterū resilire, modo mādatum supradictū petēdo, modo de petitoris persona ut constaret instādo, modo ut de his ipsis quæ petierāt iudicaret cognitor, exigēdo, de quibus iam totiēs fuerat interlocutus, & eos illa frustra petere pronūtiauerat. Sed cognitor, quanq; uiderētur nō recte petere, ædi sibi mādatum quod legatis iniunctū est, quia id quod sufficiebat ad causam, collationē petitā cōcessamq; cōstabat, nō ei tamen uidebatur iniuste illos petere ut petitoris persona cōstaret. Catholici autē uidētes, quod iā sibi fuerat antea nūtiatum, & hoc eorū intētione satis intelligebāt, non ob aliud Donatistas personas quærere petitorū nisi ut liceret eis personarū discussione lōgissimas temporū & dilationū moras inserere, qm̄ uehemēter nolebāt, ut perueniretur ad causam in qua se nihil habere quod dicerēt, sicut res ipsa ut sero postea patefecit, plenissime sciebant. Hoc ergo uidētes catholici noluerunt personam suscipere petitorum, asserentes nō se obijcere crimina, sed obiecta defendere, quæ cum defen-

A defendissent & falsa esse demõstrassent, consequenter eos apparere qui sint & quanta iniqui
tate se ab unitate diuiserunt. Hic Donatistæ asserebant, quocunq; modo etiam de ipsis cri-
minibus quæ uellent diluere,ultro catholici cogerent sibi aduersarios respondere,petitorum
eos habere personam. Sed catholici respondebant ad hoc se petisse collationem, non ubi
obijcienda diluenda,sed ubi obiecta diluerent, quoniã & mandatum Donatistarum aduer
sus traditores & persecutores factum erat, & uerba Primiani, quando prius à catholicis de
collatione conuentus est, crimen eis eum obijcere testabãtur,ubi dixerat,indignum est ut in
unum conueniant filij martyrum & progenies traditorum, & quamuis tunc conferre nolu-
issent, postea tamen in iudicio præfectorum se audiri & discuti uelle dixerat. Quẽ eorum de
collatione consensum tenentes catholici, hoc ut fieret ab Imperatore petiuerant. Tunc iussit
eos cognitor obiecta à se crimina iam probare, nec de petita collatione personam petitoris
ostendi,si etiam utriq; petisse probarẽtur. Hic Donatistæ identidem petere cœperunt,ut de
persona pronũtiaret. Et pronuntiauit cognitor,dicens, Si collationem pars utraq; petiuisset
eum esse petitorem,qui crimina obijceret. Et exegerunt Donatistæ,ut probaretur à catholi-
cis utrum collationem utriq; petiuerint. Vbi cognitor cum dixisset,hoc catholici probare de
bebunt, ortus est iterum moratorius conflictus de catholico nomine & Donatistarum, &
Cæcilianistarum. Deinde obtulerũt catholici gesta habita in iudicio præfecturæ,qbus pro-
barent etiã Donatistas collationẽ petisse. Quæ cũ iussisset cognitor recitari,rursus illi ad præ
terita redierunt,& de his ut pronuntiaret cognitor flagitare cœperũt,de quibus totiens pro-
nuntiauerat,id est,de persona & de mãdato legatorũ,quod sibi ut æderetur totiẽs superfluo
postulauerant. Hoc autẽ agebant,quantũ intelligebatur,timẽtes ne gesta præfectoria lege-
rentur,ubi suã causam,quibusdã inconsyderatis & temerarijs responsionibus uulnerauerãt.
Diu itaq; cõflictatum est ab eis,& maxime cũ ipso cognitore,cum ipsi peterẽt ædi sibi man-
datum legatis iniunctum, aut pronũtiaret eos hoc superfluò petiuisse,ille autem & pronun
B tiasse se diceret,& pronũtiaret hoc omnino ad præsens nõ pertinere iudiciũ,ubi declararetur
imperialibus litteris quid petitũ esset quidúe cõcessum. Et tandẽ aliquando ad iussum eius
cœperant gesta præfectoria recitari. Quorũ gestorum cum dies & consules fuissent recitati,
continuo rursus Donatistæ interruperunt, & eadẽ illa præterita poscere cœperunt. Sed cum
cognitor interloqueretur,debere gesta recitari, ut de petitoris persona cõstaret,illi contrà ab
initio cœperunt dicere esse gesta priora,quæ deberent potius recitari. Contrà à catholicis di
ctum est,ideo illos nolle ut gesta præfectoria legerẽtur,ꝙ in eis prosecutiones proprias for-
midarẽt. Obtulerũt ergo Donatistæ gesta procõsularia, & uicariæ præfecturæ,ubi catholici
petierãt eos actis municipalibus cõueniri,ut collatione utrorumq; facta error de medio tolle
retur, longe anteꝗ ipsam collationẽ ab Imperatore petiuissent,& his gestis catholicos uole
bant ostendere,loco assistere petitorũ,quia illic eos dixerãt hæreticos multa cõtra diuinas le
ges,humanasq; cõmittere. Cõtra hoc catholici dicebãt, ideo se etiã tũc flagitasse collationẽ,
ut cõtra eorũ crimina pro ecclesia responderẽt. Itaq; petiuerũt sæpius,ut si ea gesta recitãda
essent,quæ priora esse constaret,illa potius legerẽtur, ubi Donatistæ primitus causam Cæci als Mereillinum
liani ad ĩpatorẽ Cõstantinũ per†Amillinũ procõsulẽ accusando miserũt, recitatisq; gestis
quæ ipsi ꝓferebãt nõ sunt recitata illa quæ apud præfectos habita iã cœperãt recitari,& cœ-
pit esse cõflictus,ut si ꝓpterea gesta quæ Donatistæ protulerãt prælata sunt gestis quæ à ca
tholicis prolata fuerãt,quia priora repta sunt,ut ipsa potius recitarẽtur,saltẽ post ipsorũ reci
tationẽ recitarentur etiã illa longe priora,ubi eos appareret in hac tota causa quæ agebatur,
primitus accusatores extitisse ꝑ procõsulẽ apud Imparatorẽ. Ista ergo ne recitarẽtur,uehemen
ter Donatistæ obluctabãtur,multis & multiplicibus,ꝓsecutionibus resistẽtes,sicut obluctati
fuerant & extorserãt ne illa præfectoria legerẽtur. In hac autẽ obluctatione sæpe repetebãt
illud iam detritum & tot interlocutionibus cognitoris repulsum,de mãdato legatorum sibi
ædẽdo. Repetebãt etiã quæstionẽ quæ fuerat iam ante transacta. Vtrum testimonijs legis,
an publicis gestis catholici agere mallent: Et dicebant,ut si testimonia diuinæ legis eligerẽt,
facerent

facerent omnium legum publicarum gestorumq; iacturam, si autē publicis legibus & gestis C agere potius uellent, omitterent diuina documenta. Et tamen si hoc eligerent catholici, ut publicorum gestorum documētis potius agerent, dicebant se Donatistæ nec hoc permissuros, ut ea quæ catholicis offerebantur gesta legerentur, eo q, haberent ualidam temporis præscriptionem, illam scilicet, de qua eis fuerat sufficiēter & à catholicis & ab ipso cognitore responsum, quia ipsam causam lapsam & agi iam non posse dicebant, quia dies transierat quo menses quatuor complerentur. Vehementer enim eos timere apparebat, ne gesta legerentur, quibus doceretur à maioribus eorum Cæcilianum apud Imperatorem primitus accusatum, & deinde iudicijs & ecclesiasticis & imperialibus absolutum atq; purgatum: Hoc est, ne ipsa causa omnino propter quam uentum fuerat, ageretur, ubi se euidētissime superari posse sentiebant. Sic autem nolebant & timebant, ut hoc etiam confiteri cogerentur, dicētes quod sensim, id est, paulatim inducerentur in causam, & ad causæ interna deducerentur, ut, quod utiq; optare deberent, si nō de inanibus & moratorijs præscriptionibus, sed de ipsius causæ ueritate confiderēt. Contrà ergo catholici cum uehementer conarentur ut ad causam perueniretur, quò eos prorsus nolle peruenire cernebant, respondebant tamen iterum atq; iterum eisdem ipsis quæ illi totiens iam transacta repetebant. Et quoniā duo erant quæ in medium uenerant, unum de æditione mandati quod legatis iniunctum est, alterum utrum diuinis testimonijs, an gestis publicis catholici agere mallent. De mandati illius æditione & catholici responderunt, nō ad eos, neq; ad præsentem causam omnino pertinere. Ipse cognitor, quod sæpius pronuntiauerat, iterum pronuntiauit, legatorum personam & mādatum quod susceperunt omnino se non posse discutere, & ab eo quod sibi iniunctū est non debere discedere, quandoquidem satis apparebat imperialibus litteris, quibus iudex huic causæ fuerat constitutus, collationem ab Imperatore concessam. De illo autem altero, ubi quærebant quid eligerent catholici, utrum diuina documenta, an gesta publica, sæpius catholici responderunt, D si Donatistæ hominum crimina non obijcerent, quæ uelut traditoribus obijcere consueuerunt, sed tantūmodo id quæreretur, quæ, uel ubi esset ecclesia, nihil se acturos publicis gestis, sed scripturarum diuinarum tantummodo testimonijs: si autem in illa hominum accusatione & criminatione persisterent, quia & ipsi ista nisi talibus gestis demonstrare non possent, sine dubio & catholicos huiusmodi crimina gestis publicis defensuros: Aliter enim ista nec accusari poterant, nec defendi. Hæc eis sæpius & à catholicis & ab ipso cognitore repetita & inculcata sunt, multis & uarijs modis multarum persecutionum, illis ad eadem redeuntibus & eadem repetentibus ne ageretur causa & ne gesta legerentur quæ iam in manibus esse cernebant. Sed aliquando euicit cognitor tam longas obstinationes, & iussit recitari quæ à catholicis data sunt, & cœpit tādem agi causa propter quam tot episcopi partis utriusq; conuenerāt. Quod mirabiliter factū est, ut cum Donatistæ propterea quærerent petitoris personam ne perueniretur ad causam, ipsa inquisitio petitoris subito in mediū mitteret causam.

III Tertio ergo loco hæc acta sunt. Lecta est relatio† Mercellini proconsulis ad Imperatorem Constantinum, quam quærentibus Donatistis unde prolata sit, catholici respōderunt, in Archiuo proconsulis si dubitarēt, esse quærēdum. In qua relatione euidentissime continetur ipsos primitus ad imperatorem Constantinum per memoratum proconsulem ea quæ Cæciliano crimina obijciebant, accusando misisse. Qua perlecta, Donatistæ quærere cœperunt quem sibi catholici dicerent patrem. Quibus cum ab eis esset responsum secundū Euangelium, ubi scriptum est, Ne uobis dicatis patrem in terra, unus est enim pater uester deus, etiam hoc audito nihilominus quærere cœperūt, utrum eis Cæcilianus pater esset, an mater. Cum iam dictum fuisset à catholicis, nec patrem sibi eum esse nec matrem, sed fratrem, siue bonum, si bonus esset, siue malum, si malus esset, quia & malus propter sacramenta communia frater esset. Hinc aliquanto diutius conflixerunt, Donatistis eadem repetentibus, & catholicis eadem respōdentibus. Nam & hoc obiecerunt Donatistæ, quomodo diceret Apostolus, Et si multos pædagogos habetis in Christo, sed non multos patres: In Christo enim Iesu

† al's Amillini

Matth. 23

1. Cor. 4

A Iesu per Euangeliũ ego uos genui. Et responsum est à catholicis, hoc honorificẽtiæ causa dictum propter euangelicum ministerium quod dispensabat Apostolus, Nam patrem ad fidem salutemq́ æternam non esse nisi deum. Neq; enim posset cõtrarium Christo Apostolus loqui, ut cum ille diceret, Ne uobis dicatis patrem in terra, unus enim pater uester deus: contrà Apostolus tanquam resistẽs uerbis Christi patrem se diceret eorum quibus annunciauerat Euangelium, nisi esset utiq; distinguendum, quid diuinæ gratiæ, quid humanæ honorificentiæ causa diceretur. Quæsierũt etiam quis ordinauerit Augustinum, nescio quas sicut iactabatur, calumnias præparãtes, Vbi cum eis intrepide responderet à Megallio se ordinatũ, qui tũc fuerit primatus episcoporũ in Numidia ecclesiæ catholicæ, & urgeret instanter, ut iam proferrent quæ præparauerunt, ut ibi etiam calumniosi demõstrarentur, illi intentionem in aliud detorserunt, redeuntes ad Cæciliani personam, quam dicebant catholicæ ecclesiæ non obesse, etiam si uera eius crimina monstrarentur: & tamen etiã ipsa non posse uera monstrari. Tunc itaq; Donatistæ protulerũt litteras, quas ab uniuerso cõcilio suo se accepisse dicebant, quibus responderetur mandato catholicorum, quod primo die actionis fuerat allegatum, & die sequenti antequã ad secundam actionem die tertio ueniretur, data notoria Donatistæ ædi sibi poposcerãt, ut instructi possent ad cognitionem uenire. Et fortasse propter has litteras diligenter scribendas etiam ipsa secunda actione dilationem petiuerũt, quæ illis sex dierum cõcessa est. Quarto itaq; loco hæc acta sunt, lectæ sunt supradictæ litteræ Donatistarum, quibus conati sunt respondere mandato catholicorum, quod gestis primæ actionis insertum est. Cui mandato nõ eos potuisse respondere inueni, & qui utraq; legere & considerare uoluerit, cõperiet, quia testimonia ex lege & prophetis & psalmis & apostolicis atq; euangelicis litteris deprõpta, quibus ostẽditur ecclesia catholica per totum mũdum diffundi incipiens ab Hierusalem, unde in propinqua & longinqua crescendo etiam in Africam uenit, & in alia loca & ciuitates per quas primitus dilata est, in quibus multæ ecclesiæ ad ipsam unicã pertinentes, apostolico labore fundatæ sunt, quibus Donatistas non cõmunicare manifestum est, non solũ non pertractare, sed omnino nec attingere uoluerunt, nec aliquod testimonium in tam prolixa epistola sua proferre ausi sunt de scripturis sanctis, quòd assererent ecclesiã partis Donati esse prædictam & prænũtiatam, sicut tam multi catholici protulerũt pro ecclesia cui cõmunicant, quæ incipiens ab Hierusalem toto orbe diffunditur. Has ergo partes testimoniorum tantorũ cum omnino non attigissent, sed tanquã in illo mandato catholicorũ, cui respondere uidebantur, dicta non fuerint, prætermisissent: illud ostendere tentauerũt prolatis multis testimonijs diuinarum scripturarum, quod ecclesia dei non cum malorum hominum commixtione futura prædicta sit: & tamẽ postea cum ad euangelicam similitudinem uenissent, quã catholici in mãdato suo posuerant de retibus in mare missis, quibus cõgregari dixit dominus, omnia genera pisciũ & bonos à malis in litore, hoc est, in fine seculi separari, etiã ipsi fassi sunt in ecclesia esse permixtos saltẽ occultos malos. Zizania uero inter triticum non in ecclesia, sed in ipso mundo permixta dixerunt, quoniam dominus ait, Ager est hic mundus. De area sanè cui paleam catholici dixerant usq; ad tempus uentilationis admixtam, tãquam omnino in Euangelio nihil tale scriptum sit, exponere similitudinẽ istam nec conati quidem sunt, sed quasi hoc à seipsis catholici dixerint, eam tantũmodo reprehenderũt, uelut ex testimonio Hieremiæ prophetæ qui ait, Quid paleis ad triticum? non attendentes unde hoc ille dixisset, Nõ enim aiebat de ecclesia, sed de diuinis prophetarum uisionibus & humanis somnijs, ne ullo modo compararentur. Illam quoq; similitudinẽ de ouibus & hœdis qui simul pascuntur, & in seculi fine segregabuntur, quã inter alias catholici ex Euangelio posuerant, omnino attingere noluerũt. Neq; enim poterant illic dicere etiã hœdos à pastoribus in communibus pascuis ignorari, sicut dixerãt inter retia pisces malos in mari à piscatoribus nõ uideri. Item cum catholici in mandato suo uolentes ostendere toleratos à bonis in ecclesia malos, nec bonos malorũ contagione pollutos, cõmemorassent exempla prophetarũ & ipsius domini Christi & apostolorum

IIII (margin, at "Quarto itaq; loco")

Lucæ 24 (margin, at "totum mũdum")

B (margin, at "multæ ecclesiæ")

Matth. 13 (margin, at "cum ad euangelicam")

Hier. 23 (margin, at "ait, Quid paleis")

Matth. 25 (margin, at "rentur. Illam")

lorum,& post hæc etiã bonorũ episcoporũ, & iudicio ipsorũ quoq; Donatistarũ,qui quos C
dam suorum in Maximiniani schismate positos negauerunt Maximiniani contagione pol
lutos,Illi in suis litteris ad hæc respondere conati de prophetis & de dño Christo & aposto
lis,quodcunq; dixerũt,de episcopis aũt & Maximinianistis siluerũt. In episcopis enim pre/
mebantur autoritate Cypriani,cuius uerba ex epistola eius prolata catholici in suo manda
to posuerũt,quibus manifestissime ostẽdebatur,& præcepisse ut pro unitate in ecclesia mali
tolerarẽtur,nec propter ipsos ecclesia relinqueret᷑,& quosdã collegas suos etiã ipsum à quo/
rum malis moribus longe abhorrebat,& de quorũ factis pessimis nõ tacebat, in ecclesia to
lerasse. Huius ergo autoritate oppressi Donatistæ, cũ de prophetis & domino Christo &
apostolis aliquid dixissent,ad hoc tamẽ nõ tolerãdos in ecclesia permixtos malos de episco
Ioan. 6 pis omnino nihil dicere uoluerũt.Et tamen etiã de Iuda traditore,& de his quos Paulus to
Phil. 1 lerauit per inuidiam Christũ annuntiantes,ipse Cyprianus sic intellexit,sic scripsit, quemad
modum ea catholici in suo mandato posuerũt, q; & dominus Iudã ad exemplum malorũ
in ecclesia tolerandorũ pertulerit,& Paulus eos de quibus talia dixit,non extra sed intra ec/
clesiam sustinuerit.De Maximinianistis aũt quid responderẽt cũ adhuc homines uiuerent,
de quibus possent apertissime facillimeq; cõuinci.Proinde ad illud quod in mãdato suo ca
tholici dixerãt,eosdem Maximinianistas à Donatistis per iudicia publica basilicis pulsos,
utcumq; respondere conati sunt,non se criminaliter accusasse,aut ad cõmunionem suã inui
tum aliquẽ coẽgisse,sed res suas uel suorũ ciuiliter repetisse,obliti quod Primianus aliquan/
do dicendũ apud acta mandauit,Illi auferũt aliena,nos intermittimus ablata. Ad illa uero
quæ de Maximinianistis in catholicorũ mandato dicta sunt,q; à se dãnatos in integro ho
nore susceperint,q; Maximiniani socios ab illo pollutos esse negauerint,quòd baptismũ ab
eis in schismate datum approbare potius,q̃ rescindere atq; iterare maluerint, nec leuiter re
spondere tentauerũt:sed illa omnia miro quodam silentio tanquã dicta non fuerint,transie
Roma. 1 runt.De ipso etiã baptismo,q; in illo mãdato à catholicis dictũ est Apostolũ de quibusdã D
dixisse, Veritatẽ in iniquitate detinent,ut ostẽderetur fieri posse,ut nõ destruẽda ueritas in
destruẽda iniquitate teneatur,aut nõ intellexerunt,aut id quod ipsi intellexerãt,ne ab alijs
intelligeretur,uerbis suis obscurare uoluerunt,dicentes,hoc Apostolũ de gẽtilium errore di
xisse,quasi ad rem pertineat, de quorũ errore dixerit:cum tamẽ ostenderit posse ueritatem
in iniquitate detineri, ut hæc duo cũ in uno homine inuẽta fuerint, & approbetur ueritas &
iniquitas corrigatur:sicut catholica facit,cũ agnoscit in Donatistis & amplectitur sacramen
ti ueritatem:detestatur aũt in eis & corrigit hæreticã iniquitatem.Et illud quod à catholicis
in mandato dictum est,non ideo destruendũ baptismum Christi,quia eum etiam hæretici
tradunt,sicut non ideo negandus est Christus, quia eum etiã dæmones cõfitentur:similiter
aut nõ intellexerunt,aut obscurare uoluerunt,dicentes catholicos contra martyres locutos,
non tamẽ exprimentes quos martyres dicerẽt. Dicentes etiam eos dæmonijs uelle cõmuni
care,quasi hæreticis cõmunicetur quando eorũ anathematizatur iniquitas, quãuis in eorũ
consecratione inuẽtus baptismus nõ destruatur:sicut anathematizatur iniquitas dæmonũ,
quamuis in eorũ confessione auditũ nomen domini nõ negetur. De persecutionibus etiam
quas perpeti se querũtur, multa in suis litteris posuerunt: nec tamẽ respondere ausi sunt ad
illud quod mandato catholicorũ dictum est,quòd ipsi primitus apud Constantinum Im
peratorem accusauerunt Cæcilianũ,qui de Imperatorum legibus cõqueruntur inuidiam ca
tholicorum exaggerantes,siue mortes,quas eorum Circũcelliones sibimetipsis inferunt,siue
omnia quæ nõ pro cõmunione Donati,sed pro sceleribus quibus uiolẽter sæuiũt,nefarieq;
uiuunt per leges publicas disciplinasq; patiuntur:sicut etiã de opido Vagaitano cõmemo/
rasse ausi sunt,ubi manifestatũ est, quanta mala cõmiserint, & q̃ minora perpessi sunt. Ad
illud quoq; in catholicorũ mãdato,quod dictũ est de purgatione & absolutione Cæciliani
& Felicis Aptuginensis,de quorum criminibus apud imperitos solebãt catholicis magnam
inuidiam concitare;cum illic tota causa propter quam uenerant uersaretur,nihil omnino re
spondere

A spondere in tam prolixis litteris uoluerũt, quia & in eo quod dicebãt & diuinis testimonijs uelut astruebãt, non esse malos in ecclesia tolerandos, sed ab eis recedendum propter contagium peccatorũ, ita se dicere demonstrabant, ut tamẽ ignoratis peccatis alienis neminẽ macular posse faterentur. Hoc enim & de malis piscibus dixerant, q̃ sicut illos latẽtes in fluctibus, quãuis iam inter retia nõ uident piscatores, sic latentes malos in ecclesia nesciũt sacerdotes, & ab eis ideo minime polluuntur. Nec tamen uel leuiter uel tenuiter in tam prolixis & tanta dilatione accepta cõscriptis litteris probare conati sunt, quod maxime in mandato catholicorum cõmemoratum est, ut probarẽt nõ solum uera esse crimina Cæciliani, nam hoc parum est, sed etiam ecclesiæ, quæ per omnes gẽtes usq; ad terræ terminos dilatatur, ea probari & innotescere potuisse, ut consequenter saltẽ secundũ ipsos posset cognitorum peccatorum contagione maculari. Cum itaq; litteræ Donatistarũ recitatæ fuissent, uoluit cognitor, ut etiã quæ catholici recitanda dederant legerẽtur. Sed Donatistæ ad ea quæ scripserant ut responderetur flagitare cœperunt. Quod & catholici magis uolebãt, ne illæ litteræ sic manerent quasi eis nõ potuerit responderi. Incipiẽtibus ergo catholicis respõdere, Donatistæ interrumpere & obstrepere cœperũt, ne perpetuus respondẽtis sermo decurreret, sicut eorum litteræ nullo interpellante fuerãt recitatæ. Volẽtibus ergo catholicis diuina testimonia quæ ipsi posuerant, & ea quæ illic cõmemorauerant ostendere quemadmodũ essent accipienda, ne inter se deprehenderẽtur esse cõtraria, cum essent utraq; diuina, & utiq; cõsona non dissona esse deberent, primitus de areæ similitudine cœperunt dicere. Tunc Donatistæ interrumpentes dixerũt, quòd de area nõ legeretur in Euangelio scriptũ. Cumq́; expressius à catholicis locus Euangelij cõmemoraretur, rursus irrumpendo dixerũt occultos malos dictos esse paleam postea uẽtilandam. Inde inter strepitus & interruptores eorũ de zizanijs & tritico dissentio nata est propter mundi nomẽ, quod Donatistæ nolebant intelligi ecclesiam, quia scriptum est, Ager est hic mundus. Et multa testimonia protulerunt, quibus sancta scriptu- *Matth. 13*
B ra mundũ non nisi malos cõmemorasset, sicuti est, Qui dilexerit mundum non est charitas *1. Ioan. 2* patris in illo, & cætera talia, ut quasi ex hoc ostenderẽt mundi nomine ecclesiã significari minime potuisse. Contrà catholici alia testimonia proferebãt, quibus in bono mundi nomine esse positũ ostenderetur, sicuti est, Deus erat in Christo mundũ reconcilians sibi, & cætera *2. Cor. 5* huiusmodi ubi ostenderetur ecclesia, quoniã ipsa utiq; per Christũ recõciliatur deo. Et hæc agebantur, catholicis sermonẽ suum prosequendo perpetuare conantibus: illis aũt ne id fieret perstrepentibus, cum suam responsionẽ nõ reseruarent, sicut catholici fecerant cum eorũ epistola legeretur, sed crebras contradictiones interponendo, ne catholicorũ prosecutio inperturbata procurreret, impedirent. Flagitantibus itaq; patientiã eorũ catholicis, & per multas cognitoris interlocutiones uix impetrantibus, responderũt litteris eorũ, ostẽdentes multis sanctarũ scripturarum testimonijs & exemplis malos in ecclesia sic nõ esse permixtos, ut quãuis debeat uigilare ecclesiastica disciplina, ad eos nõ solum uerbis sed etiã excommunicationibus & degradationibus corripiendos: tamen non solũ in ea latẽtes nesciantur, sed plerumq; propter pacem unitatis etiã cogniti tolerentur, sic ostẽdentes diuina testimonia consonare, ut & illa quibus cõmendaretur ecclesia cum malorum cõmixtione, hoc tẽpus eius significarent, qualis est in præsenti seculo, & illa testimonia quibus cõmendatur non habere cõmixtos malos, illud eius tẽpus significarent, qualis uenturo seculo in æternũ futura est, sicut nũc mortalis est, id est, ex mortalibus hominibus cõstat: tunc autẽ immortalis erit, quando in ea nemo morietur, sicut ipse Christus isto tempore fuit pro illa mortalis, post resurre- *Rom. 6* ctionem autẽ iam non moritur, & mors illi ultra nõ dominabitur, quod etiã ecclesiæ suæ in fine seculi præstiturus est. Hæc duo tempora ecclesiæ, quæ nunc est, & qualis tunc erit, significata esse etiã duabus piscationibus. Vnũ ante resurrectionẽ Christi, quãdo mitti iussit re- *Lucæ 5* tia, nec sinistrã, nec dexterã nominans partem, ut nec solos malos, nec solos bonos, sed commixtos bonis malos intra retia suorum sacramentorũ futuros doceret, Post resurrectionẽ autem quãdo iussit retia mitti in dexterã partem, ut post resurrectionẽ nostrã bonos solos *Ioan. 21*

in ecclesia futuros intelligeremus, ubi ulterius hæreses & schismata non erunt, quibus modo C
Lucæ 5 retia dirũpuntur. Nam & Euangeliũ nõ tacuit in prima piscatione cõmemorare retia esse di
Ioan. 21 rupta, & in nouissima dictũ, Et cũ tam magni essent pisces retia nõ sunt dirupta. De tali ec
clesia dictũ esse, quod per illã nõ erat transiturus incircũcisus & immũdus, Ad immũdos enim
pertinere schismaticas separationes, quia tunc nõ erunt, quia retia nõ sunt dirupta. Hoc etiã
Gen. 9 significasse, quod coruus auis immũda exierit de arca, & nõ redierit. Quæ tamẽ arca exeunte cor
uo nõ utiq; omnibus immũdis animalibus caruit, sed in ea fuerũt & mũda & immũda usq;
ad diluuiũ, sicut in ecclesia boni & mali usq; ad seculi finẽ. Sed sicut nõ de immundis sed de
mũdis animalibus Noë obtulit sacrificiũ, ita non hi qui mali sunt in ecclesia, sed hi qui boni
sunt perueniunt ad eũ. De prophetis etiã, quia dixerant Donatistæ in litteris suis nõ eos cõ
municare illis in quos mala tanta dixerũt, Responderũt catholici, quod unũ templũ fuerit quo
uniuersi utebãtur, nec quemquã prophetarũ qui tãta dixerũt in malos, constituisse sibi aliud
templũ, sacrificia, sacerdotes. Et quod Donatistæ in litteris suis posuerãt testimonia scripturarũ,
quibus ostenderẽt ad peccata parentũ etiã filios ptinere, cũ hoc utiq; nunquã recte intellectũ
sit, nisi de his filijs qui parentũ iniquitates imitarẽtur, Responderũt catholici, Cũ tantũ in il
lum populũ & acerba dicta sint diuinis eloquijs, quæ etiam ipsi in suis litteris cõmemoraue
runt, ut quasi nullus illic remansisse uideret bonus, nõ solum ibi fuerũt ijdem ipsi prophetæ
sancti, uerumetiã ex ipso populo exorti erãt, quos ipse dñs in suæ carnis aduentu laudabiles
Lucæ 1 & 2 reperit, sicut fuerunt Zacharias & Helizabet, & sicut Ioãnes filius eorũ, sicut Simeon senex
& Anna uidua. Vnde apparet quã impie, quã calũniose obijcerentur catholicis toto orbe diffu
sis crimina Cæciliani, cũ Simeoni & Annæ & cæteris talibus obijci nõ possent crimina illius
populi in quo nati fuerãt, sacramẽtis eiusdẽ populi consecrati, quæ crimina eidẽ populo nõ
Ezech. 9 humana opinio, sed sermo diuinus obiecerat. Cõmemoratum est etiã testimoniũ propheti
cum, ubi signati sunt, ne cũ malis perirent, qui gemebãt facinora, quæ fiebãt in medio eorũ:
nec tamen corporaliter separati sunt. Deinde ubi cõmemoratum est qualis separatio bonis D
hoc tẽpore ab impijs & malis fieri debeat, nec cõmunicetur peccatis alienis corde uidelicet &
Esaiæ 52 uitæ moruũq; dissimilitudine, nec aliter intelligi debere quod scriptũ est, Exite de medio eo
rum, recedite inde, & immundũ ne tetigeritis, id est, discernamini aliter uiuẽdo & immundi
ciæ nõ cõsenseritis, ibi etiã opportunissimo loco respõsum est Donatistis ad illud quod di
xerant, cũ eos peteret cognitor ut sederẽt, scriptũ sibi esse, ut cũ talibus nõ sederẽt. Dictũ est
enim à catholicis cũ eorũ litteris responderẽt, non sic intelligendã esse separationẽ à malis
hoc tẽpore, quemadmodũ illi intellexerãt, qui secũ tanquã cũ impijs non sederũt, quia scriptũ
Psal. 25 est, Non sedi in cõsilio impiorũ, cum utiq; si impios putarẽt nec illud quod in eodẽ psalmo
consequenter prohibet, facere debuerũt, Nam ibi sequitur, Et cũ iniqua gerẽtibus non in
troibo. Cum ergo illi intrassent cum eis quos impios putarẽt quare non etiã sederunt, ut in
utroq; nõ corporalem sed spiritalẽ cõsessum & ingressum deuitasse uiderent, Ibi cõmemo
rata est etiã causa Maximinianistarum totiẽs iam illis obiecta, ubi & se & illos quibus dila
tionem dederunt in Maximiniani schismate positos eiusdem in damnatione Primiani so
cios, tamen illius cõtagio dixerũt non esse pollutos, qui Cæciliani criminibus orbẽ Christia
num usq; ad terminos terræ perisse contenderent. Ad hæc Donatistæ cum ualidissimis scri
pturarũ documẽtis & exẽplo suo de Maximinianistis respõdere nõ possent, ad illud quod
iam peractũ fuerat redierũt, dicentes mundum non bene intelligi ecclesiam, in qua simul &
triticum & zizania iussa sunt crescere, cũ catholici & tot testimonia diuina iam cõmemoras
sent, quibus ostẽderetur mũdus etiam in bona significatione positus, & in ea non nisi eccle
sia posset intelligi, & quomodolibet acciperetur mundus, quando utrumq; semen per mun
dum cresceret, non debere propter zizania totius mũdi triticum deseri. Cum ergo hæc iam
αυτὰ δὶ ἀυτῶν dicta fuissent, & quæstio ipsa iam terminata uideretur, ad eam rursus summa inopia redie
runt eadẽ per eadem replicãtes, quærẽtes quomodo potuerit diabolus in ecclesia seminare
zizania, Deinde calumniãtes quòd duas ecclesias catholici dixerint, unã quæ nõ habet per
mixtos

A mixtos malos, aliã quæ post resurrectionẽ eos nõ esset habitura, ueluti nõ ijdẽ futuri essent sancti cũ Christo regnaturi, qui nũc pro eius nomine cũ iuste uiuũt tolerãt malos. Ad hæc catholici responderunt, etiã ipsos iam fuisse cõfessos esse in ecclesia uel occultos malos, & uicissim quæsierũt, quomodo eos in ecclesia diabolus seminauerit, quod illi quasi fieri nõ posset de zizanijs requirebãt. Repetierunt etiã catholici testimoniũ Cypriani, qui eãdem euangelicam similitudinẽ nõ aliter intellexit, q̃ ut in ecclesia diceret esse zizania, nec latere sed cerni. Cõtra quod testimoniũ illi omnino nihil ausi fuerãt respondere, cũ autoritatẽ Cypriani tanti habeãt, ut per illã conentur defendere, quod male de iterãdo baptismo sentiunt & faciũt. De duabus etiã ecclesijs calumniã eorũ catholici refutarunt identidẽ, expressius ostendentes quid dixerint, id est, nõ eam ecclesiã, quæ nũc habet permixtos malos alienam se dixisse à regno dei, ubi non erunt mali commixti, sed eandem ipsam unam & sanctam ecclesiam nunc esse aliter, tunc autem aliter futuram, nũc habere malos mixtos, tunc nõ habituram, sicut nũc mortalem quod ex mortalibus constaret hominibus: tunc autem immortalem, q̃ in ea nullus esset uel corpore moriturus, sicut non ideo duo Christi, quia prior mortuus postea nõ moriturus. Dictum est etiã de homine exteriore & interiore: quæ cum sint diuersa, non tamen dici duos homines, quãto minus dici duas ecclesias, cum ijdem ipsi qui nunc boni tolerant permixtos malos & resurrecturi moriũtur, tunc nec mixtos malos habituri sint, nec omnino morituri. De ipso quoq; numero, quoniam Donatistæ scripturarũ testimonio unam ecclesiam cõmendauerunt, uelut contra duas quas catholicos affirmasse iactabãt, responsum est à catholicis, etiam multas ecclesias in scripturis inueniri dictas, & septem ad quas Ioannes scribit, quæ tamẽ multæ illius unicæ membra esse intelligerentur, ut hinc appareret, multo minus sibi debere obijci duas, cum eandẽ ipsam unam dixerint, nõ talẽ nũc esse qualis in resurrectione futura esset, quandoquidẽ apostolicis litteris non obijciãtur multæ, ex quibus ipsa una cõstaret. Ad hæc Donatistæ rursus, eandẽ replicare nõ destiterunt, insuper adijcientes & inuidiose iactãtes, q̃ ecclesiã mortalẽ catholici dixerint, & ideo negantes eam mortalẽ esse, quia trinitas immortalis est, cuius gratia consecratur ecclesia. Et quia Christus ideo pro ea mortuus sit, ut eam faceret immortalem, quasi catholici dixerint, nõ eam fieri immortalẽ gratia dei, & effuso pro ea sanguine saluatoris, sed tempora esse discernẽda dixerũt, præsens uidelicet quo moriũtur omnes sancti, sicut mortuus est ipse Christus: & futurũ, quo resurgẽt & nullo morituro uiuẽt cũ illo, qui iam resurrexit. Hæc inter eos cũ agerẽtur & quãuis manifesta atq; dilucida Donatistis certantibus superflua replicarentur, promisit cognitor de his se quæ satis audisset extrema sentẽtia iudicaturum, & iussit illud agi potius unde extiterit prima causa dissidij. Tunc Donatistæ urgere cœperunt, ut de his quæ audisset primitus iudicaret. Quod cum etiam catholici exigerẽt, & ille in eo quod dixerat permaneret, iuberetq; illud agi potius, ut causa primi dissidij monstraretur, petierunt catholici, ut quæ offerebant recitarẽtur. Quod cũ fieri præcepisset, obnixius Donatistæ resistere cœperũt, & cogere ut iam de cognitis iudicaret, eadem quæ trãsacta fuerant repetentes, & addentes, quòd omnino iudicare de illa causa nõ deberet, quam uolebat agi recitatione eorũ, quæ à catholicis oblata fuerant recitanda, dicentes huius causæ Christum iudicem esse debere, & inuidiam faciẽtes catholicis, quòd hominẽ petiuerãt iudicẽ, dicentes etiam solita de persecutionibus quas perpeti uiderentur. Ad hoc catholici responderunt, Nec de homine iudice postulato eos debere facere inuidiam, qui & de causa Maximinianistarũ iudicauerũt, nec eam Christo iudici seruauerunt, & ipsam Cæciliani causam primitus ad hominẽ, hoc est, ad Imperatorẽ Constantinũ accusantes miserunt. Nec de persecutionibus, quòd aliquid ab Imperatoribus pro ecclesia catholici peterent, cum eorum Circũcelliones ducibus clericis tam horrenda mala committerent. Vbi frustra responderunt, nihil hoc ad sacerdotes pertinere, cum clericis ducibus illi talia fecisse asserebant. Ibi etiam cum dictũ esset, quòd calce & aceto humanos oculos persecuti sint, in quo scelere diabolum crudelitate peruicerũt, qui hoc in sancti uiri carne nõ fecit, quam in potestatem acceperat affligẽdam, hic Donati-

Apocal. 1

B

Iob. 2

stæ quæsiuerunt, utrum qui faciũt filij essent diaboli, an qui patiuntur, quasi catholici aliud quàm passiones suas dixerint immanissimas à clericis & Circuncellionibus eorum. Verum tamen etiam hic non prætermiserunt catholici occasione oblata eis Maximinianistas obijcere, & dixerunt secundum eorum sententiam meliores esse Maximinianistas, quos apud tres uel eo amplius proconsules persecuti sunt, Illi enim si passi sunt, uicti fecerunt. Et urgebant catholici, ut responderent utrum ex ipsis quos damnauerant & persecuti sunt, non susceperint Felicianum, & utrum non eum habeant in collegio suo. Ad quod illi obiectum sicut semper omnino obmutescentes in aliud ierunt, obijciendo catholicis, quòd diabolum defendissent, quia dixerant eum sancti Iob oculis pepercisse, unde illum isti crudelitate uicissent. Et susceperũt accusare diabolum uelut defensum à catholicis, dicentes eum magis crudeliter in carne Iob oculis pepercisse, ut manerent ad spectaculum uulneris, quod uniuerso corpori inflixerat. Quod multum mirum est quare hoc pro magno dicere uoluerint, nisi forte ut intelligerentur pie fecisse, qui oculos in hominibus persecuti sunt, ne cruciarentur uidendo uulnera sua, quæ ab eis per totum corpus acceperant. Sed cum iterum Donatistæ persecutiones quas patiuntur exaggerantes, suorum quasdam mortes commemorarẽt in opido Baiagensi, Responsum est à catholicis eos hoc passos esse, dum eorum uiolentiæ resisteretur, quam & iudici inferre conati sunt. In illo opido commemorauerũt catholici ab eis horrenda esse commissa, ita ut etiam basilica esset incensa, & in ignem missi codices sancti. Mortes autem illorum magis esse ex consuetudine quam habent, ut se ipsi præcipitent. Cumq; his Donatistis respondentes exaggerarẽt identidem uelut persecutiones, quas paterentur, tanquam ex his fructibus suos aduersarios malam esse arborem iactitantes, & petentes identidem ut de agro & zizanijs & de una & immortali ecclesia iudicaretur: cõtrà autem catholici fructus eorum commemorarẽt schismata & rebaptizationes, & quòd ipsi primitus maiores suos apud Imperatorem accusassent, atque in huiusmodi mutuis obiectis diu conflictio uersaretur, maluit cognitor hæc omnia cohibere, promittẽs de his iudicium posteriore sententia. Et recitari iussit quod à catholicis oblatum iam legi cœperat & fuerat interruptum. Sic peracta est causa ecclesiæ, quam magnopere catholici curauerant à Cæciliani causa distinguere, quoniam ei non posset cuiuslibet præiudicari criminibus, quæ contra omnes humanas criminationes tot testimonia diuina meruisset. Ex hoc iam cœpit agi etiam causa Cæciliani.

V Quinto ergo loco hæc acta sunt. Recitatæ sunt duæ relationes Amillini proconsulis ad Constantinum Imperatorẽ. Vna quæ iam superius erat recitata, quæ ostendit maiores Donatistarum, id est, de parte maiorum dedisse sibi chartas criminum Cæciliani, & postulasse Constantino mittendas, seq; illas memorato Imperatori misisse. Altera autem qua ostendit, ex eiusdem Imperatoris iussione denos ex utraq; parte, ad agendam causam ut mitterent eos se conuenisse, atque illos promisisse facturos. Tum deinde lectæ sunt etiam litteræ supradicti Imperatoris ad episcopos datæ, ubi eis causam Cæciliani iniunxit audiẽdam. Atq; inde ex ordine legi cœpit etiam episcopale iudiciũ Melchiadis Romani episcopi & aliorum, cum illo Gallorũ & Italorum episcoporum in eadem urbe Romæ factum, cuius iudicij prima parte, id est, gestis primi diei recitatis, ubi accusatores Cæciliani qui missi fuerant, negauerunt se habere quod in eum dicerent, ubi etiã Donatus à casis nigris in præsenti conuictus est, adhuc diacono Cæciliano schisma fecisse Carthagine. De Carthaginis enim schismate exorta est aduersus ecclesiam catholicã pars Donati, ubi etiam se promiserunt ijdem aduersarij Cæciliani alio die se representaturos, quos causæ necessarios subtraxisse arguebantur, & hoc mentiti, ulterius ad iudicium accedere noluerunt. Hac ergo iudicij parte recitata, cum cœpisset recitari, quod alio die gestum sit, interruperunt Donatistæ, & petere instantissime cœperunt, ut prius ea quæ offerebant recitarentur, asserentes nõ esse ordinis, ut prius absolutio Cæciliani, quem nondum accusauerant legeretur, & de hoc aliquanto diutius cõflixerunt, cũ catholici dicerent non debere interrumpi, quod legi iam cœperat donec eiusdem iudicij omnia gesta terminarentur: illi autem è diuerso

A uerso assererent, ea quæ interrumpebantur, nec incipi debuisse ut legerentur, quoniã nõ competeret prius defendi hominem quàm accusari. Ad hoc catholici respondebant. Cum causa schismatis à cognitore quæreretur, petisse ut illa legerentur, quæ oblata fuerant ad legendum cum ageretur de persona petitoris. Duas itaq; ob res illas uoluisse recitari, ut appareret eos primitus in hac causa hominem iudicem postulasse, qui faciebant catholicis inuidiã, quòd in hac collatione homo cognitor residebat, & ut petitori constaret, quoniã legi cœpta fuerant, non debere interrumpi, sed usq; ad finem recitãdo perduci. Inter hæc cognitor cum hoc primo uoluisset, quod à catholicis petebatur, ut ea quæ recitari cœperant finirentur: postea tamen ei Donatistæ extorserunt, ut ea quæ ipsi offerebant dilatis illis legi permitterentur. Tunc Donatistæ aliquantũ prælocuti sunt, quòd Mẽsurius qui fuerat ante Cæcilianum ecclesiæ Carthaginẽ. episcopus, tẽpore persecutionis tradiderit persecutoribus sanctas scripturas. Et hoc ut probarent, legerunt eius epistolam ad Secũdum Tigisitanum datam, qui tũc habebat primatũ episcoporũ Numidiæ. In qua epistola uidebatur Mensurius uelut de suo crimine confiteri, qui tamen non scripserat se sanctos codices tradidisse, sed potius ne à persecutoribus inuenirẽtur abstulisse atq; seruasse: dimisisse autem in basilica nouorũ quæcunq; reproba scripta hæreticorũ, quæ cum inuenissent persecutores & abstulissent, nihil ab illo amplius postulasse, Veruntamẽ quosdam Carthaginensis ordinis uiros postea suggessisse proconsuli, quòd illusi fuerant qui missi erant ad Christianorũ scripturas offerẽdas & incendendas, quia non inuenerãt nisi nescio quæ ad eos non pertinentia, ipsas autem in domo episcopi custodiri unde deberent proferri & incendi, proconsulem uero ad hoc eis consentire noluisse. In eisdem etiam litteris lectũ est, eos qui se offerrent persecutionibus non cõprehẽsi, & ultra dicerent se habere scripturas, quas non traderẽt à quibus hoc nemo quæsierat, displicuisse Mẽsurio, & ab eis honorãdis eum prohibuisse Christianos. Quidam etiam in eadem epistola facinorosi arguebãtur fisci debitores, qui occasione persecutionis uel carere

B uellent onerosa multis debitis uita, uel purgare se putarent, & quasi abluere facinora sua, uel certe acquirere pecuniam, & in custodia delitijs perfrui de obsequio Christianorum. Crimen tamen Donatistæ non ingerebant Mensurio, nisi de codicibus traditis, mẽtitum eum quippe dicebant, quòd illi nõ fuerint codices sancti, & peccatum suũ tegere uoluisse, quamuis & ipsam fictionem criminarẽtur. Recitarunt etiam rescripta Secundi Tigisitani ad eundem Mensuriũ pacifice data, ubi & ipse narrauit, in Numidia persecutores quæ egerint. Et qui comprehẽsi & scripturas sanctas tradere nolẽtes, & multa mala passi & grauissimis supplicijs excruciati & occisi sunt, eosq; honorandos pro martyrij sui merito commẽdauit, laudans eos non tradidisse scripturas sanctas, illius mulieris exẽplo, quæ duos exploratores in Hiericho, in quibus figurarentur duo testamẽta uetus & nouum, tradere persecutoribus noluit. *Iosue 2* Quod quidem exemplum si sub hac figura est intelligendum, Mensurium potius adiuuabat, In suis enim litteris Mensurius reprehendebat eos, qui scripturas sanctas, quãuis eas non traderent, se tamen habere faterentur, quod mulier illa non fecit, Neq; enim eos exploratores, qui quærebantur apud se esse confessa est, sed negauit. Scripsit etiam Secundus & ad seipsum missos à curatore & ordine centurionem & beneficiarium, qui peterent diuinos codices exurendos, eisq; respondisse, Christianus sum & episcopus, non traditor. Et cum *2. Machab. 6* ab eo uellent aliqua ecbola, aut quodcunque accipere, neque hoc eis dedisse, exemplo Eleazari Machabæi, qui nec fingere uoluit suillam carnem se manducare, ne alijs præberet præuaricationis exemplum. Hæ litteræ Mensurij & Secundi donec legendo terminarentur, catholici patienter audierunt, quamuis testati fuerint eas esse familiares, nec ad causam ecclesiæ pertinere. Cognitor ergo commonens Donatistas, ut patientiæ uicem redderent, iussit perlegi quæ oblata à catholicis iam ex parte fuerãt recitata. Hic Donatistæ poposcerunt ut prius etiam legeretur, quod de causa Cæciliani offerebãt. Hoc quoq; sine ulla difficultate catholicis permittentibus & commendantibus, quàm patienter hoc permitterent, ut hoc eis & illi rependerẽt, iussit quod offerebatur cognitor recitari. Et recitatum est à Donatistis concilium

cilium fermè septuaginta episcoporum contra Cæcilianũ apud Carthaginem factum, ubi C
eum absentẽ damnauerũt, ꝙ ad eos uenire noluerit tanꝗ̃ à traditoribus ordinatus, & quia cum esset diaconus, uinctũ afferri martyribus in custodia cõstitutis, prohibuisse dicebatur. Nominati sunt etiã quidã collegæ Cæciliani, q traditores asserebãtur publicis gestis, quæ tamen gesta nõ legebãtur. Inter hos aũt maxime Felix Abtugnẽsis acerbius accusatus est, ita ut fons malorũ omniũ diceretur. Deinde sententiæ à singulis dictæ sunt, Primitus à Secundo Tigisitano qui eorũ princeps fuit, Deinde à cæteris quibus expresserunt se Cæciliano & collegis eius nõ communicare. Hoc itaq; concilio recitato, catholici responderũt illas litteras Mensurij & Secũdi adinuicẽ datas, satis demonstrasse pacatos, nihil postea criminis de facto Mensurij uel accusatũ uel iudicatũ, cõcilium uero quod contra Cæcilianũ factũ legerãt, nõ quidem habere consulem & diẽ, sed hinc se in illũ crimen obijcere, quod magis negligentiæ, ꝗ̃ fraudis esse potuerit. Sed obtulerunt ijdem catholici aliud conciliũ sub eodẽ Tigisitano habitũ in ciuitate Zertensi, cuius consul & dies cum legeretur, Donatistæ dixerunt, nec consulẽ, nec diẽ talia solere habere decreta. Hic catholici responderũt, illorũ esse istũ forsitan morem, qui concilia sua nollent in aliqua falsitate cõuinci, catholicorum aũt cõcilia consules & dies semper habuisse. Deinde cœpit identidem conciliũ, quod catholici attulerãt recitari, ubi Secundus quosdã de quorũ traditione audierat & singillatim interrogabat, & eos confessos à cõsessu remouebat. Quod eo modo recitabatur, ut cũ ex Zertensi cõcilio lecta esset confessio traditorũ, legeretur etiã de concilio Carthaginensi nomen eius uelut traditoris in Cæciliani causa damnati. Deinde uentũ est ad ipsius Secundi Tigisitani à Purpurio Limatensi crimẽ obiectũ, cui Purpurio idem Secũdus occisos ab eo in carcere Milei filios sororis eius obiecerat, Vbi ille uicissim ei crimẽ traditionis obiecit, dicẽs detentũ eum fuisse à curatore & ordine ut scripturas daret, nec eum potuisse dimitti nisi aliquid tradidisset. Hoc autẽ quod ei obiecit Purpurius, detentũ eum fuisse à curatore & ordine, ut scripturas daret, idem Secundus in litteris quas Mẽsurio rescripserat penè cõfessus est, ubi ait missum ad se fuisse D
ἐκβολα à curatore & ordine centurionẽ & beneficiarium, & à se scripturas petitas, uel quælibet ecbola quæ quidẽ se non tradidisse dixit. Sed cũ ipse illic cõmemorauerit tot martyres qui eum tradere noluissent, excruciati & occisi sunt, quo ipse detentus & conuictus & nolens aliquid tradere, nihil pati & dimitti potuerit, nec Mẽsurio scripsit, nec Purpurio respõdit. Nõ enim cẽturioni & beneficiario dixit se scripturas non habere, sed respondit se omnino nõ tradere. Quod illi auditũ quomodo illo dimisso renuntiare potuerint, sine suo exitio non apparet, præsertim quia idem Secũdus nõ quoslibet infirmos, sed etiã patresfamiliâs, cũ hoc ijdem persecutoribus respondissent, crudelissimis mortibus dixit occisos. Sed de hac re catholici nullũ Secũdo crimen obiecerũt, sed tantũmodo quid ei Purpurius obiecit, & propter quod pacem ne schisma fieret omnia illa deo dimittens, cum traditoribus fecit recitari, uoluerunt ut quales homines in absentem Cæcilianũ sententias dixerint appareret. Hoc autẽ recitato, petierunt catholici ut etiam illa quæ dilata fuerant legerentur de concilio Carthaginensi, in quo lectum fuerat absentẽ Cæcilianũ à multis episcopis fuisse damnatũ. Hoc illud consiliũ, quia catholici recitauerant, relationes Amillini proconsulis quibus appareret chartas criminum Cæciliani Constantino Imperatori esse transmissas. Quod utiq; agentes confirmauerunt à maioribus suis Cæcilianũ apud Imperatorẽ accusatum. Responsum est aũt à catholicis, illud Carthaginense conciliũ sic nõ præiudicare absenti Cæciliano, quemadmodũ non præiudicauit absenti Primiano consiliũ eorũ, à quibus in Maximiniani causa dãnatus est, quoniã magis tenuit pars Donati, quod actũ est postea pro Primiano, ꝗ̃ illius cõcilij autoritatẽ quo fuerat ante dãnatus: sic ergo & in Cæciliani causa debere attẽdi quod postea gestũ est. Hic Donatistæ de Maximiniani causa coarctati dixerũt, nec causam causæ, nec personã præiudicare personæ. Quã sententiã in ore habere solent omnes catholici, cũ Donatistæ aliorũ crimina alijs obijcientes suã separationẽ defenderẽt, & orbem Christianũ nescio quibus Afrorũ criminibus accusarent. Nam & ista collatione totũ quod egerãt catholici, ut ecclesiæ

A ecclesiæ causam à causa Cæciliani distinguerẽt, asserẽtes in ecclesia permixtos malos nõ obesse bonis nec eos suis maculare peccatis, hoc utiq; egerãt, ut nec causa causæ præiudicaret, nec persona personæ. Quod ab aduersarijs dum aliud agerẽt, uoce apertissima confirmatũ est. Sed cognitor cum quæsisset quid de Carthaginensi cõcilio catholici responderent, iterũ responderũt nõ esse contemnendã similitudinẽ causæ Primiani, quia & dñs Christus Iudæos de factis eorũ cõuincens perducebat ad uerũ. Deinde Donatistæ lõga prosecutione agebant, ut ex illius autoritate Carthaginensis cõcilij cõfirmaretur Cæciliani dãnatio, q̃ ad tot sacerdotes uenire noluerit, quasi nõ & Primianus ad eos à quibus dãnatus est, cum eorũ factionẽ cognosceret, simili uolũtate nõ uenerit, & q̃ nõ expectauerit Cæcilianus, ut princeps à principe ordinaretur, cũ aliud habeat ecclesiæ catholicæ cõsuetudo, ut non Numidiæ, sed propinquiores episcopi episcopũ ecclesiæ Carthaginis ordinent, sicut nec Romanæ ecclesiæ ordinat aliquis episcopus Metropolitanus, sed de proximo Ostiensis episcopus. Hoc aũt dicentes de sua consuetudine, quã nescio quãdo instituerũt, ecclesiæ catholicæ prædicare conabantur, quæ cõsuetudo si antiqua esset, hoc ipsum obiecissent Cæciliano, quãdo eum absentem dãnauerunt. Dixerunt etiã scripsisse Optatum, q̃ Cæcilianus dixerit, Si traditores sunt qui me ordinauerũt, ipsi ueniant & ordinẽt me. Quod quidẽ sic dictum est, ideo dici potuit ad illos irridentes, quibus hoc mãdasse perhibetur, quoniã certus erat ordinatores suos nõ esse traditores. Non enim ait, quia traditores sunt, sed si traditores sunt, ut innocẽtia eorum probanda restaret, ubi probari recte potuissent. Ad hæc si qua alia prolixa prosecutione dixerũt, breuiter responderũt catholici nõ sufficere ad causam Cæciliani Carthaginẽse concilium, ipsos etiã iudicasse qui eam ad Imperatorẽ accusando miserunt: & sic demonstrarunt hoc potius esse expectandũ, quo res peruenerit usq; ad Imperatoris sententiã, cui eandẽ causam mittendã dixerũt. Hoc enim catholici instabãt, ut omnibus morarũ umbraculis amputatis illa potius legerent, quibus lectis olim causa finita & Cæciliani innocẽtia manifestata

B luce clarius appareret. Quæ Donatistæ ut legerẽtur, omnino nolẽtes, quidlibet aliud interponendo impediebant. Nam cũ cognitor quæsisset, utrũ prius esset factum Carthaginense cõcilium, & postea missa fuerit ad Imperatorẽ causa Cæciliani dixerunt catholici, quoniam consulẽ & diem illud conciliũ nõ haberet, ad utrũq; se respondere, quia si prius causa ad Imperatorem missa est, quo exitu terminata sit expectari oportere, Si aũt postea, nihilominus nõ istorũ, sed illius iudiciũ esse quærendũ, quò eam post iudiciũ suum mittendam putarũt. Sed cũ multa Donatistæ insererẽt de consule & die, cur in suorũ maiorũ concilio non legeretur, ne hinc falsitatis arguerẽtur, & assererent hanc esse ecclesiasticã cõsuetudinem, ne dies & consules decretis episcoporũ conscriberẽtur, legi uolentes etiã conciliũ Cypriani, ut hoc probarent, quia nihil aliud nisi moræ quærebãtur: neq; enim catholici in eo causam suam constituerant quando ad utrũq; responderãt, siue prius, siue posterius esset illud conciliũ, quod contra Cæcilianũ apud Carthaginem fecerant, iussit cognitor catholicis instantibus, ut ista potius quæ dilata fuerant legerẽtur. Tunc Donatistæ aliam quæstionẽ interposuerunt morarum plenissimã, sed re uera in qua pro se laborare uoluerũt, si possent ostendere quod uolebant, illud scilicet Zertense cõcilium falsum esse, ubi lectæ fuerant cõfessiones traditorum inuicem sibi ignoscentium ne schisma fieret, quia ipsi legebantur inter cæteros contra Cæcilianum absentem sententias protulisse. Hoc ergo falsum demõstrare conantes multa dixerunt, sed alia leuia esse ipsi iudicantes, duo quædam in ea quæstione multum commendauerunt, & in eis multũ immorati sunt. Vnum, quia cõtra ecclesiasticam consuetudinẽ ipsum Zertense concilium diẽ & consulem haberet. Alterum autem quòd persecutionis tempore non posset conciliũ congregari. Exigebant ergo Donatistæ à catholicis, ut uel alia concilia proferrẽt antiqua episcoporũ, ubi ostẽderent consules & dies etiam conscriptos, uel de ipsis sanctis scripturis tale aliquid recitarent. Vbi catholici cum uiderent de re inanissima moras mirabiles & inexplicabiles interponi: quis enim eos hinc falsitatem crederet obiecturos, ubi ad maiorem diligentiam temporum attestatio prænotata legeretur, ne forte per hanc esset

Romanus episcopus quomodo ordinabatur.

esset aliquando necessaria indagatio ueritatis? quis ergo eos crederet hoc obiecturos ut præpararet antiqua cócilia, quibus hanc consuetudinem demóstraret? aut quis tunc iret & uetusta ecclesiastica archiua reuolueret? Cum hoc uiderent catholici & in Melchiadis cócilio diem & consulem demonstrabát, & de ipsis sanctis scripturis cómemorauerunt prophetas, indicia antiquissimorũ temporum suis litteris prænotasse, quoto anno, cuiusq; mése anni, quoto die mensis factum esset super eos uerbũ domini. Cognitor aũt illud de die & cósule obiectum contemnendũ & remouendũ existimans, iussit gesta apud Melchiadem habita cætera recitari, & recitata sunt, Quibus apparuit omnium qui tunc consederant episcoporum sententijs & ipsius Melchiadis, Cæcilianum absolutũ atq; purgatũ, Donatum uero damnatum, qui præsens in prima fuerat actione conuictus, ille scilicet Donatus à casis nigris, què præsentem fuisse tunc constitit. Sed hoc recitato, cum quæreretur à Donatistis, quid responderent ad illud Zertense consilium, eò redierunt conátes falsum esse móstrare. Tum dixerunt tépore persecutionis congregare non potuisse conciliũ. Quod cognitor non contempsit, & ualidũ existimans, à catholicis responsionem poposcit, atq; inter hæc quæsiuit, unde probaretur tépus fuisse persecutionis. Tunc Donatistæ protulerũt martyrũ gesta, ubi auditi & pro cófessione passi sunt. Iussit etiã cognitor cóputare officiũ, & renuntiare cósyderatis utrisq; consulibus & diebus, & qui de concilio Zertensi, & qui de gestis martyrũ legebátur, quia dictũ fuerat à catholicis, post illorum martyrũ passioné, unde persecutionis tépus probabatur, propè annũ consecutũ fuisse usq; ad consulé & diem concilij Zertensis. Responsio aũt cóputantis officij mésem interfuisse suggesserat. Voluerũt ergo catholici de tabulis tolli quod dixerant, ut hoc solũ gesta retinerét quod officiũ responderat, hoc enim uerius esse crediderant: Sed Donatistæ quod à catholicis dictum erat, noluerunt de tabulis tolli, unde catholici nó contenderũt, ut eorũ in hoc calumniosus animus appareret. Porrò autem illud erat uerius quod catholici dixerát. Officiũ auté in cóputando errans falsum renuntiauerat, quod postea conscripta & diligétius consyderata gesta docuerunt, sicut potest probare, qué libuerit legere & non piguerit computare. Nam gesta martyrũ quibus ostendebatur tempus persecutionis, cósulibus facta sunt Diocletiano nonies, & Maximiniano octies, pridie idus Februarias: gesta aũt episcopalia decreti Zertensis post eorũdem consulatũ, tertio nonas Martias, ac per hoc tredecim menses interesse inueniũtur, plures utiq; q̃ undecim, quos prius catholici minus diligenter computando responderát, sed officiũ ut falleretur & mensem interesse responderet eundé consulatum putauit, post consulatũ autem nó aduertit ubi annus iam alius agebatur. Proinde catholici tanquã ex uera officij responsione cogebátur ostédere tempore persecutionis illos undecim uel duodecim episcopos in domũ priuatam conuenire potuisse, Donatistis instantibus, ut hoc ex alijs concilijs ostéderent, si aliquo tempore persecutionis facta, episcoporũ cócilia reperire potuissent. Quod catholici quoniã tũc inquirere & ad horam ueteres chartas in archiuis ecclesiasticis discutere nó poterant, respondebant multo facilius duodecim homines in domum conuenire potuisse eo tempore, quo etiam congregationes plebium fieri solebant, quamuis persecutione feruente, sicut ipsis gestis martyrũ monstrabatur, qui confitebantur in passionibus suis se collectã & dominicum egisse. Hoc autem catholici dixerant, & anteq̃ supputaret & responderet officium, dictum est etiam à catholicis, episcopalia gesta illa Zertensia quæ diligentia maiorum usq; ad hæc tempora seruari & inueniri potuerint, sic habenda, queadmodum illæ epistolæ Mensurij & Secũdi, quas Donatistæ recitauerũt. Concilium quippe Carthaginense, ubi absentem Cæcilianum septuaginta damnauerũt, cómemoratum est etiã à Melchiade habitum, ubi Cæcilianus est absolutus. Litteræ uero illæ Mensurij & Secundi nusquã alibi cómemoratæ dicebantur, unde nullo alio testimonio ueritas earũ asserebatur, nec tamé ideo dicebát catholici falsas esse. Dictum est etiam hoc à catholicis, ut probarét Donatistæ si possent tempore persecutionis sic ad se inuicé scripsisse episcopos, queadmodum Mésurium & Secundũ scripsisse proferebant. Quod non ideo dicebant catholici, ut hinc illas Mensurij & Secundi literas

A teras falsas esse monstrarēt,quæ seu ueræ seu falsæ essent causæ nihil officerēt, sed ut hinc in
telligerent Donatistæ,q̄ꝫ uana tergiuersatione catholicos cogerēt alia proferre cōcilia perse
cutionis tēpore congregata,quia si eis simili obstinatione diceretur,proferte & uos alias epi
stolas persecutionis tēpore sic scriptas & missas,quæ si aliquo modo deprehēderentur,& co
dices occultati exigi possent,& ordo & curator & cēturio & beneficiarius ad discrimē capitis
peruenire,qui Secundū tradere nolentē impunitū dimisisse prodebātur,nullo modo ad ho
ram reperirent alias epistolas tēpore persecutionis ab episcopis ad episcopos in tam longin
qua terrarum similiter datas. Cum ergo hinc diuturna conflictatio fieret,sæpe repetentibus
Donatistis nō potuisse tēpore persecutionis conciliū congregari ad episcopū ordinandum,
quia in apostasia erat mūdus,nec erant quibus ordinaretur,& cætera talia:catholicis aūt re-
spondentibus, ꝙ & episcopi facile congregarentur tam pauci, ut nec concilium dici debeat
quando plebes congregabantur,sicut gesta martyrū testarentur,& erant sine dubio quibus
ordinarentur episcopi,ipsæ utiqꝫ plebes quas tunc solitas cōgregari gesta martyrum loque
bantur.Hæc cū assidue multis & uarijs modis dicerētur & respōderent,nam & domū priua
tam Christianis congregandis præstitam cōstitit tēpore persecutionis, sicut in quibusdam
gestis martyrū loquebatur,quia Donatistæ dixerunt fieri nō potuisse,ut illo tēpore domū
suam quisqꝫ præberet,& cōmemoratum est usqꝫadeo nō esse incredibile,ꝙ in priuatam do
mum pauci illi episcopi persecutionis tēpore cōuenerunt,ut feruente persecutione etiā in car
cere doceantur baptizari martyres & illic à Christianis celebrata sacramēta, ubi Christiani
propter eadem sacramenta tenebantur inclusi. Inter hæc ergo tandē aliquando,sæpe etiam
cognitor interlocutus,fieri potuisse illū conuentū ab episcopis,quando & plebes cōgregatæ
probabātur,cōpulit Donatistas,ut contra conciliū iudiciumqꝫ Melchiadis,quo Cæcilianus
purgatus atqꝫ absolutus legebatur,si haberent aliquid dicerent,quoniā illic potius quàm in
illo Zertensi concilio causam consisteret. Tunc Donatistæ ipsum Melchiadem cœperūt cri-
B mine traditionis arguere,& dicere maiores suos propterea illius iudicium refugisse, ꝙ tradi
tor fuisset,quasi nō iam iudicio eius assisterent,& responderant se in Cæcilianū non habere
quod dicerent. Sed tamen facto iudice intento,utrū de traditionis crimine Melchiadis ali-
quod iudiciū uel publicum,uel ecclesiasticum proferretur,ipsisqꝫ catholicis id ut probaretur
expectantibus & exigētibus,legerunt Donatistæ gesta quædā prolixissima apud præfectū
ubi nec præfectus ipse cuiusmodi esset apparebat,nec locus legebat᷑,ubi hæc agebant᷑,Sed
gesta ipsa multos multa ecclesiastica tradentes longissima recitatione sonuerūt,ubi nomen
Melchiadis omnino nō sonuit.Quibus peractis cum cognitor miraretur aliud promissum
& aliud recitatū,illi adhuc eius patientiā deposcentes,gesta alia recitarunt,in quibus legeba
tur Melchiades misisse diaconos cum litteris Maxentij Imperatoris & litteris præfecti præ-
torij ad præfectū urbis,ut ea reciperent quæ tēpore persecutionis ablata memoratus Impe
rator Christianis iusserat reddi.Et cum his quoqꝫ gestis nullū Melchiadis crimē & cognito
ri & catholicis defensoribus appareret,dixerūt Donatistæ,Stratonem diaconum,quē cum
alijs Melchiades ad recipienda loca ecclesiastica miserat,superioribus gestis recitatū esse tra
ditorem,& ideo uolebāt etiā Melchiadem crimine traditionis aspergere,ꝙ diacono illo nō
degradato uteretur. In prosecutione autem sua dixerūt Melchiadem tertiū episcopū fuisse
ab illo,qui tūc erat cum traditio illa facta esset. Hic cognitor requisiuit,utrū saltē in illis tra
ditionis gestis esset expressum, ꝙ Straton diaconus fuerit. Et recitatum est eum hortatorē
uanissimæ superstitionis appellatum,quod nō solū ipse sed etiā cæteri qui tradebāt appel-
labantur.Sed Donatistæ respondebāt à gētibus persecutoribus in contumeliā religionis &
diaconos & presbyteros ita uocitatos.Ergo catholici responderunt. Cum mirū nō esset,es-
setqꝫ in rebus humanis usitatissimum,ut non duo tantum,uerumetiā plures homines uno
nomine uocarentur:fieri quidem potuisse ut ille traditor Straton presbyter fuerit,iste autē
alius Strato diaconus,quoniā Donatistæ dixerant & diaconos & presbyteros hortatores
uanissimæ superstitionis à gentilibus appellari, quāquam omnes clericos isto cōtumelioso
nomine

nomine gentiles appellare potuerint,& multo esset incertius cuius gradus clericus ille tradi/
tor fuerit:uerūtamen etiā si eum diaconū fuisse posset ostendi, neq; hoc esse incredibile aut G
mirū,cum ante paruū tēpus in ipsa urbe Roma duo Petri diaconi fuerunt. Illud quoq; ad/
ditū est à catholicis,quia & si demōstraretur,quod omnino nō demōstrabatur,eundē Stra/
tonem diaconū tradidisse,quē postea Melchiades ad recipiēda loca ecclesiastica cū aliis dia
conis misit, nō cōtinuo Melchiadem isto crimine aspergi,quē potuit persecutio longe facere
absentem,ut hoc omnino nesciret,eumq; innocētem putaret,quem nemo reum accusando
αυτὰ δὶ αυτῶν monstrarat. Contrà hic frustra Donatistæ eadem per eadem diutissime clamauerunt. Post
collationem sanè etiam de Cassiano Melchiadi calumniati sunt,quia etiam hoc nomē & in
diaconis inuenitur,quos ad præfectum misit Melchiades,& in illis gestis ubi facta traditio
recitata est. Quod si in collatione dicerent facile potuit à catholicis responderi,in tanta tur/
ba Romanorum clericorum nihil mirum fuisse si duo uel plures non solum Stratones, sed
etiam Cassiani reperirentur,cum in duodecim apostolis non solum duo Iudæ,sed etiā duo
Iacobi legerentur,nisi forte ipsis licuisset Cassiensem à Donato Carthaginensi distinguere,
cum timerent,ne maior autor ipsorum Donatus Carthaginensis damnatus in Melchiadis
iudicio putaretur, & catholicis non liceret in tanta multitudine clericorum Romanorū ha/
bere plures similibus nominibus appellatos . Falsum enim erat quod Donatistæ dixerant,
conuenire personas,cōuenire loca,conuenire regiones:quādo nec loca,nec regiones,nec ipsæ
expressæ personarum dignitates de utrisq; gestis,sed sola nominum cōuenientia legebatur,
quam in diuersis personis generis humani cōsuetudo frequētare non cessat. Spernens itaq;
cognitor incertissimas suspitiones,iussit aliquid manifestum cōtra illa gesta proferri,aut cer
te Constantini iudicium, cuius mentio iam facta fuerat recitari. Et recitatum est iudiciū Cō
stantini,quēadmodum se inter partes causam Cæciliani cognouisse, & ad Eumelium uica/
rium Africæ scripsisset, quòd remotis omnibus arbitris Cæcilianum innocentem,illos calu/
mniosissimos cognouisse testatus est,cōmemorans etiam in Arelatensi opido pro Cæcilia/
no factum episcopale iudicium,cui iudicio iam plurimi ex dissensione consenserant,reliquis D
adhuc resilientibus & discordantibus:unde ipse de re tota inter partes coactus est iudicare.
Post harum imperialium litterarum recitationem,quæsiuit cognitor à Donatistis quid con
tradicerent. Ibi Donatistæ rursus ad Melchiadis calumniosam criminationem redire cona
ti sunt: unde cum essent cognitoris interlocutione depulsi,& ab eis esset flagitatum,ut cōtra
iudicium Melchiadis, uel imperialem sententiā si haberent aliquid recitarent, responderūt
etiam imperatorias aures prauis suggestionibus inflatas. Ibi eis cognitor respōdit, quod at
tentissime aduerterat inter partes fuisse iudicatum. At illi exigere cœperūt,ut hoc legeretur,
utrum inter partes iudicauerit Imperator. Quod cum fuisset cognitore iubente recitatum,
nihil inuenientes quod dicerent,cœperunt de consule memoratis imperialibus litteris calu
mniari,quòd sine consule fuerant recitatæ. Hinc exorto conflictu,cum Donatistæ inuidiose
dicerent episcopale concilium cum consule fuisse recitatum, & Imperatoris litteras cōsulem
non habere,& catholici responderent,non ibi causam cōsistere,cognitor etiam interlocutus
est euidentissimis legibus definitum imperialia constituta, etiam si consules non legerētur,
in dubium non uocari. Deinde catholici urgebant ut aperte dicerēt falsum esse quod lectū
est,possent enim archiua cōquiri. Sed hinc repulsi,uelut aliquid ualidissimum prolaturi,pe/
tierunt Optatum legi, quod & ante petiuerant,unde se probaturos dicebant Cæcilianū ab
Imperatore damnatum,& promissum eis fuerat sed dilatum. Prius ergo uolebat cognitor
ut exprimerent,utrum litteras imperatorias arguere falsitatis auderent . Quod quidem illi
minime audebant:tamen nihilominus consulem deesse inuidiosissime causabātur,Optatū
uero legi multo instantius flagitabant. Hæc cum diutius agerentur,in alia charta illarū im/
perialium litterarum inuentus est consul. Quod cum esset suggestum,Donatistæ dixerunt,
Certe consulem habere non debuit, quasi hoc aliquādo dictum esset quòd habere non de/
buerit,ac non etiam si consul defuisset non impediri imperialis constituti ueritatem. Quod
cum

A cum eis cognitor identidem respondisset,recitatus est & Optatus. Recitantibus Donatistis ubi ait,Eodem tempore idem Donatus petit ut ei reuerti licuisset & ad Carthaginem accederet,tunc à Philomeno suggestore eius Imperatori suggestum est,ut bono pacis Cæcilianus Brixæ teneretur, & factum est. In quibus uerbis Optati,cum omnino nulla Cæciliani damnatio,sicut illi demonstraturos se esse promiserant,reperiri potuisset,iussit cognitor totam paginam recitari, ut de superioribus & inferioribus uerbis uoluntas eius qui scripserat nosceretur,& ex officio recitatum est, Cæcilianus omnium supra memoratorum innocens est pronuntiatus. Quod cum recitaretur, Donatistæ dixerunt hoc se non petisse recitari,stomachantes aduersus eos,qui risum tenere non poterant,cum audissent quàm apertam contra semetipsos paginam protulisset. Deinde cum illis uerbis quæ ipsi recitauerãt, extenuasse dicerent Optatum damnationem Cæciliani & exprimere noluisse, flagitatum est ab eis ut aliunde manifestum legerent quod ab illo dicerent extenuatum. Quod cum minime potuissent,etiam inde post aliquantas morarũ inanium perplexitates,cum & de Donati nomine contendissent quòd non Carthaginensis, sed Casensis Donatus in iudicio Melchiadis aduersus Cæcilianum astitisset,quod & catholici concedebant, aliquando transitum est. Deinde qui à Constantini litteris, quibus eum inter partes cognouisse, & pro Cæciliano cõtra illos iudicasse constabat,cognitor eos si quid haberent respondere cogebat,petiuerunt suũ libellum esse recitandum, quem dicebant datum Constantino à maioribus suis. In quo libello satis aperte q; monstrarũt quàm falsum dixerint de damnatione Cæciliani apud Brixam. Idem quippe libellus ostendit quemadmodum contra eos senserit Constantinus. Nã ibi dicunt nullo modo se communicaturos antistiti ipsius nebuloni,paratosq; esse perpeti quicquid eis facere uoluisset, Quem Constantini antistitem nebulonem utiq; Cæcilianũ intelligi uolebant. Quomodo ergo eum Constantini antistitem dicebant,cui se cõtra Constãtinum loquentes non communicare confirmabant,si eum apud Constantinum supera-

B uerant,ita ut ab illo Brixæ scirent esse damnatum. Cum ergo catholici dixissẽt hoc eos contra seipsos recitasse, hoc idem ipse etiã cognitor esset interlocutus, addiderũt etiam illi suæ falsitati conuincendæ magnum aliud firmamentum, recitantes ipsius Constantini litteras scribentis ad Verinum uicarium,ut libero eos dimittat arbitrio,se iussisse insinuãs ut de exilio remearent. In quibus litteris Cõstantinus sic eos detestatur,ut nihil illa indulgentia possit deformius inueniri. Quos utiq; nõ ita culpasset sed magis laudasset, si ab eis Cæcilianus apud illum uictus ab eoq; damnatus Brixæ relegaretur, Ac per hoc ita contra seipsos proferentes atq; recitantes,& à Cæciliano se superatos memorati Imperatoris iudicio manifestissime monstrauerunt,& suam falsitatem,qua eum dicebant esse damnatum apertissime conuicerunt. Et quia catholicos persecutionem facere, se autem pati gloriabantur, Cæcilianum tamen per suas accusationes ab Imperatore damnatum etiam falsò gloriari uoluerunt. His itaq; recitatis cum catholici dicerent & cognitorem breuiter admonerent, quod etiam ipse cernebat pro se illa, hoc est pro innocentia Cæciliani contra illos fuisse recitata, & hoc idem etiam ipse fuisset interlocutus, Donatistæ responderunt dicentes, De libero arbitrio nihil dicit potestas tua,hoc enim putantes secundum Constantini litteras sibi posse à præsente cognitore concedi,eas etiam contra se pro Cæciliani causa recitandas existimauerunt. Hic cũ eis cognitor respondisset, aliud sibi esse à præsentis tẽporis Imperatore præceptum,ierunt in aliud quod contra se identidem multo mirabilius protulerunt. Recitauerunt etiam alias litteras eiusdem Constãtini Imperatoris ad Probianum proconsulem datas,quæ quidem consules non habebant,sed nihil quasi de obiectione mutua catholici agere uoluerunt, q; uis & hinc seipsos Donatistæ conuincerent quàm calumniose catholicis id obiecerint,cum prior chartula ex qua recitatum est iudicium Constantini,quo absolutus est Cæcilianus,cõsules non haberet,qui tamen mox in alia chartula inuenti sunt. Istæ itaq; litteræ ad Probianum proconsulem datæ, continent imperatoris iussionem, qua præcepit ut ad se Vigerius mitteretur, cuius confessione in proconsulis Heliani iudicio Felix Abtugnensis ordinator

 Cæci-

Cæciliani à crimine traditionis fuerat absolutus. Hoc autem imperiale præceptum ideo C Donatistæ se recitare dicebant, ut quasi ostenderent Cæciliani causam adhuc fuisse suspensam, etiam post illud iudicium quo se Constantinus inter partes omnia terminasse iam scripserat, cum, & in ipsis litteris quas ad Probianum proconsulem datas recitauerint, quibus quasi ostenderent adhuc pendere iudicium, quoniam ad se mitti iusserat Imperator Vigentium, tanta contra se legerunt, ut omnino mirum sit quibus illa oculis aspicere, uel quo ore pronuntiare potuerint. Ibi enim Constantinus dixit ab Heliano proconsule audientiam præstitam competentem, Fœlicemq; innocentem ab exustione codicum diuinorum constitisse, illos autem esse in præsentia confutãdos qui diuturnis diebus eum interpellare nõ quiescerent, ut eis liquido appareret frustra eos Cæciliano inuidiam comparare, & aduersus eũ uiolenter insurgere uoluisse, Hic ergo per illas litteras nõ solum Cæcilianum, sed etiam Fœlicem purgatum seq; innocentium persecutores atq; Imperatorem extitisse docuerunt. Hac autem accepta opportunitate catholici recitandã protulerunt, & ipsius Heliani tunc proconsulis relationem de hac re ad Constantinum datam, ubi se causam Fœlicis audisse & finisse commemorat, & ipsa gesta proconsularia quibus absolutus est Fœlix, & omnium necessariarum personarum testimonio à traditionis crimine innocens comprobatus. Quibus recitatis quid cõtradici posset cognitor inquisiuit. Tunc Donatistæ quod & ante dicere cœperãt, identidem repetierunt, quærentes utrum ex præcepto Imperatoris directus ad comitatum fuisset Vigentius, & quid postea gestum est, ut ostenderetur à catholicis exigentes & gesta proconsularia, quibus possent uerbis refellere conantes, quibus absolutus est Fœlix, obijciẽtes gratiam iudicis, uel suppositas fuisse personas, & cætera quæ solent homines contra gesta quibus uincuntur suspiciosa querimonia iactitare, Dicebãt etiam non recte Fœlicẽ absentem fuisse absolutum, Ad ista responsum est à catholicis, omnia quæ lecta sunt ad absolutionem Cæciliani & Fœlicis apertissime pertinere, si quid autem Donatistæ arbitrarentur misso ad comitatum Vigentio pro se fuisse iudicatum, & mutatum esse iudiciũ, quo Cõ D stantinus inter partes cognoscens purgato Cæciliano illos calumniosissimos iudicauerat, ipsos debere proferre. Quando autem hoc catholici dicebant, in illa temporis breuitate nõ poterant consyderari consules, quorum ordinem in ipsis gestis qui uoluerit consyderans, inueniet posterius ab Imperatore Constantino absolutũ esse Cæcilianum, q; Fœlicis causam ab Heliano proconsule discussam atq; purgatam. Post aliquot etiam annos Constantinũ scripsisse ad Verinum uicariũ, quas litteras ipsi recitauerunt, ubi sibi asserebant liberum arbitriũ ab illo Imperatore cõcessum, in quibus litteris eos tanq; pessimos & Christianæ pacis inimicos ostendit, Quod utiq; non fecisset, si aliquid pro illis contra Cæcilianum iudicasset cum ad comitatum missus esset Vigentius. Cognitor ergo interlocutus est, non posse gesta, quæ tanta roborauit antiquitas remoueri, nisi alijs posterioribus gestis econtrario recitatis. Dictum est etiam à catholicis magis ad declarandam Fœlicis innocentiam profuisse quòd absens fuerat absolutus. quia gratiæ suspicio si præsens esset potius oriretur. Vrgere deinde cognitor cœpit, ut si qua posteriora gesta Donatistæ haberent contra absolutionem Cæciliani uel Fœlicis, iamiamq; proferrrent. Hic illi ad ea quæ iam totiens dixerant & catholicis totiens ad omnia respondentibus transacta iam fuerant, rursus quasi à capite redire & ea replicare conati sunt, Vbi cum interlocutus esset cognitor, admonens ut eos iam pigeret eadem repetere quæ peracta & transacta iam fuerant, & identidem proferre compelleret si quid recitandum haberent aduersus Cæciliani & Fœlicis sic euidentissimas absolutiones, & illi nihil omnino aduersus illa proferentes, eadem repetere non cessarent, ut de illis quæ dixerant iudicaretur, & contrà cognitor illud potius flagitaret, ut legerent si haberent quod legi posset aduersus imperiale & procõsulare iudicium, ut posset de omnibus pronuntiari, quoniam legibus prohibetur semiplenam proferre sententiã. Instarẽt etiam catholici ut rebus omnibus cognitori manifestatis, & Donatistis quid respõdeant nõ inueniẽtibus, eadẽ repetẽtibus tandẽ aliquãdo causa finiret, in ultimo cognitor dixit, Si cõtrà nihil est

A est quod legatis, exire dignamini ut possit plena de omnibus scribi sententia. Et utrisque exeuntibus, sententiam scripsit, quam rursus intromissis partibus recitauit, qua complexus est omnia quæ de prolixa trium dierum actione potuit recordari. In quibus quædam non eo ordine quo gesta sunt commemorauit, omnia tamen ueraciter posuit, confutatos à catholicis Donatistas omnium documentorum manifestatione pronuntians.

Collationis tertij diei Finis.

AD LECTOREM.

Hoc loco sequebatur epistola nomine cōcilij Zertēsis ad Donatistas, scripta post collationē, quam ipse Augustinus negat esse inter epistolas suas. Certe nos inter epistolas comperimus, eoq; non uisum est hic repetere. Est autem inter epistolas 152. pag. 447

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI, liber contra Donatistas post collationem.

QVID ADHVC Donatistæ seducimini ab episcopis uestris, quorū fallaces tenebræ clara luce discussæ sunt, quorū apparuit error, quorum pertinacia superata est? Quid adhuc uobis iactāt uana mēdacia? Quid adhuc creditis hominibus uictis, cum uobis dicūt iudicem præmio fuisse corruptum? Quod nouum faciunt? Quid aliud omnes uicti facere consueuerunt, qui ueritati consentire nolunt, nisi ut de iudicis iniquitate mentiātur? Quærite ab eis, & ad hoc primum uobis respondeant, quare ausi sunt uenire Carthaginem & in unū locum nobiscum collationis gratia conuenire? Iam ante aliquot annos conueneramus eos publice, ut nobis conferentibus ueritas appareret, & dissensio quæ nos diuidit de medio tol-B leretur. Sed ipsam ueritatem refugientes, actis responderunt, Indignum est ut in unum conueniant filij martyrum, & progenies traditorum. Quare ergo modo nobiscum cōuenire uoluerunt? Puto quod non facerent quod eis uidebatur indignum, nisi cognoscerent non esse nos progeniem traditorum. Aut certe ipsi uobis respondeant, quare dixerunt indignum esse ut in unum conueniant filij martyrum & progenies traditorum, & in unum postea nobiscum conuenerint. Quæ res eos cogit facere quod indignum est? Non enim ligati adducti sunt, sed omnino liberi cōuenerūt. Si dixerint, quia iusserat Imperator, ergo tūc faciūt quod indignum est quando iusserit Imperator? Quid ergo irascuntur nescio quibus traditoribus ad causam nostram non pertinentibus? Codices enim dominicos persecutoribus dare, utique indignum est. Quod cum fecit traditor, nō habet crimen, quia iusserat Imperator. Hoc dicimus non secundum ueritatem, sed secundum ipsorum peruersitatem, Ipsi enim dixerūt, publica gesta proclamant, apud acta dixerunt. Non quilibet ignotus, sed Carthaginensis episcopus eorum Primianus hoc dixit. Primianus hoc scriptū magistratui Carthaginis dedit, & à diacono dicendum apud acta mandauit, Indignum est, ut in unum conueniant filij martyrum & progenies traditorum. Ecce conuenimus in unum, quid ad ista respondent? Si dicunt non est indignum, quare mentiti sunt, quando indignum esse dixerunt? Si dicūt, indignum est, quod indignum est, quare fecerunt? Vno modo se poterunt asserere quod indignum est non fecisse, & nullis Primiani uerbis fuisse mentitos, si dicant, indignum est ut in unum conueniant filij martyrum & progenies traditorum, sed nos ideo uobiscum in unum conuenimus quia cognouimus nos non esse progeniem traditorum. Quod si ita est, quare nobis iam conuenientes in unum, ipsas calumnias obiecerunt, nisi forte ut etiam nos eos cognosceremus non esse filios martyrum? Martyres enim testes dicuntur, testes autem Christi, ueri testes sunt. Isti autem falsi testes inuenti sunt, qui traditionis crimina & aliena alijs obiecerunt, & nec ipsa probare potuerunt. Quid adhuc attenditis humana mēdacia, & diuina testimonia non attenditis? Quid adhuc uictis hominibus creditis, & ueritati

Caput I

Caput II quæ nunquàm est uicta non creditis? Veritas enim dei, sicut in ipsa etiam collati- C
one probauimus, perhibuit testimonium ecclesiæ suæ per multa documenta scripturarum
sanctarum, per propheticas & euãgelicas litteras, & locus designatus est, unde Christi eccle-
Lucæ 24 sia fuerat inceptura, & finis terræ quousq; peruẽtura. Per omnes gentes futuram ecclesiá suá
dominus dicit, incipientem ab Hierusalem. Diuina lectio recitatur, quemadmodum cœpe-
Acto.2 rit ab Hierusalem, ubi primum congregatis fidelibus missus est de cœlo spiritussanctus. Di-
uinæ lectiones recitantur quemadmodum se ab Hierusalem per uicina & longinqua diffu-
derit. Expressa sunt nomina locorum, manifesta sunt nomina ciuitatum, in quibus ecclesia
Christi apostolico labore fundata est. Quæ loca & ciuitates etiam epistolas ab apostolis ac-
cipere meruerunt. Quas epistolas & ipsi in uestris congregationibus legunt, & tamen non
communicant eorum locorum & ciuitatum ecclesijs, quæ ipsas epistolas accipere meruerũt,
obijcientes eis, nescio quæ crimina Afrorum, quòd eorum contagione perierunt, cum ipsi di-
xerint in hac ipsa collatione, quam modo Carthagini habuimus, quòd nec causæ causa, nec
Caput III personæ persona præiudicet. Tunc autem hoc dixerunt, quando eis diximus, Cõ-
cilium quod contra Cæcilianum profertis, sic non obest absenti Cæciliano, quemadmodũ
concilium, quod in causa Maximiniani factum est, ubi damnatus est Primianus, nõ obest
absenti Primiano. Protulerunt enim ibi septuaginta & quod excurrit, episcopos qui absen-
tem damnauerunt Cæcilianum, cum proferantur non minus centum episcopi partis ipso-
rum qui damnauerant absentem Primianum. Quia ergo diximus eis, sicut illud non obesse
Cæciliano, quemadmodum hoc non obest Primiano, quoniam contra absentes facta sunt
ambo concilia, continuo non inuenientes quid responderent, & horribiles angustias passi,
dixerunt nec causam causæ, nec personam præiudicare personæ, quod aduersus omnes hu-
manas calumnias in ore habet uniuersa catholica ecclesia, nunc auté multo fortius multoq;
liberius quando id semper ueritas tenuit, etiam inimicorum confessio confirmauit. Quis er-
go hæc sine tristitia perferat graui? Quis gemitũ cohibeat? Quis nõ in lachrymas & in uo- D
cem doloris erumpat, qui hoc digne consyderauerit? Ecce ut ab episcopis partis Donati dã-
natus Primianus non amittat episcopatũ, aut ut Primianus damnatus non inquietet parté
Donati, nec causæ causa, nec personæ persona præiudicat, ut autem Cæcilianus, quem absen-
tem inimici similiter dãnauerunt, non deputetur episcopus & contaminet omnes Christia-
nas gentes usq; ad terminos terræ, & causæ causa, & personæ persona præiudicat? Sed uo-
ce ipsius unitatis clament ecclesiæ Pontifices, Bithyniæ, Asiæ, Cappadotiæ, cæterarumq; ori-
entalium regionum, ad quas beatus Petrus apostolus scripsit, O pars Donati, non noui-
mus quid dicatis, quare nobis nõ communicatis? Si Cæcilianus mali aliquid fecit, quod no-
bis non probatum est nec demonstratum, tamen si mali aliquid fecit, quare nobis præiudi-
cat? Si nos audire non uultis, uosipsos audite dicentes, nec causæ causa, nec personæ persona
præiudicat. An usq; adeo potest uestra peruersitas, ut hæc uerba ualeant ne uobis præiudi-
cet Primianus, & hæc uerba non ualeant, ut nobis præiudicet Cæcilianus?

Caput IIII Clament etiam similiter ecclesiæ septem orientales ad quas scribit apostolus Ioannes,
Apocal.1 Ephesi, Smyrnæ, Thyatyre, Sardis, Philadelphiæ, Laodiciæ, Pergami, & dicant, Quid uo-
bis fecimus fratres, qui potius Donati quàm nostræ communionis esse uoluistis? Si Cæcili-
anus peccauit, quamuis & ipsius crimẽ non potuissetis ostendere, quia sicut Primianus ue-
ster, sic etiam absens iste damnatus est, Veruntamen qualiscunq; ille fuerit, nos uobis quid
fecimus? Quare Christiani cum Christianis pacem habere non uultis? Quare in nobis cõ-
munia sacramenta rescinditis? Quid uobis fecimus? Quare Primiani causa non præiudicat
parti Donati, nisi quia uerum est quod dixistis, nec causæ causa, nec personæ persona præ-
iudicat? Quare ergo causa Cæciliani præiudicat hæreditati Christi in qua sumus aposto-
Apoca.3 lorum labore plantati? Ad unã nostrum scribit apostolus Ioãnes, quod habeat pauca no-
mina in sardis, eorum, qui non inquinauerunt uestimenta sua, nec tamen ab eis qui in ipsa
ecclesia immundi fuerunt, illorum paucorum uestimenta polluta sunt, quoniam uerum est
quod

A quod dixiſtis,nec cauſam cauſæ, nec perſonam præiudicare perſonæ, Quomodo ergo poteſt cauſa & perſona Cæciliani præiudicare nobis? Aut ſi non præiudicat,quare ſeparamini à nobis? Dicant etiam eccleſiæ ad quas Paulus apoſtolus ſcribit, Romanorum,Corinthiorum,Philippenſium,Coloſſenſium,Theſſalonicenſium,nam de Galatia & Epheſo iam ſuprà dictum eſt.Dicant ergo & iſti,litteras ad nos datas fratres quotidie legitis,qui uultis adhuc eſſe de parte Donati.In ipſis epiſtolis per nomen pacis nos Apoſtolus ſalutauit,dicẽs, Gratia uobis & pax à deo patre & domino noſtro Ieſu Chriſto, Quare pacem in noſtris epiſtolis legendo didiciſtis, & eam nobiſcum tenere noluiſtis? In tam longinquis terris trãs mare poſitis Afrum nobis obijcitis Cæcilianũ.Certe uerum eſt quod dixiſtis, nec cauſæ cauſa præiudicat,nec perſonæ perſona. Quæ eſt iſta priuata & peculiaris ſanctificatio,qua uobis licet ut Afræ parti Donati cauſa non præiudicet Afri Primiani,nec perſonæ Primiani Carthaginenſis præiudicet Muſticani Fœliciani, & ad nos Africana præiudicia tam longe præmittãtur,ut nobis præiudicet cauſa Cæciliani? Dicat etiam catholica eccleſia in ipſa Africa conſtituta,& per pacem atq; unitatem Chriſti illis omnibus communione copulata, Dicat etiam ipſa, Nec mihi Cæciliani cauſa præiudicat, contra quem abſentem ſeptuaginta epiſcoporum eſt prolata ſententia,quia non præiudicat eccleſiæ quæ toto orbe diffunditur, in cuius communione permaneo:aut certe præiudicet parti Donati cauſa Primiani, quẽ ſui collegæ ſimiliter abſentẽ in numeroſiore concilio damnarunt. Si autem ideo non præiudicat,quia nec cauſa cauſæ,nec perſona perſonæ,multo magis ſeruanda eſt iſta iuſtitia erga unitatem catholicam Chriſti,ſi eam ſeruari erga ſe poſtulat pars Donati. Hoc eccleſia catholica in Africa cõſtituta proclamat,O pars Donati,tu iſta uerba dixiſti,tu iſta uerba tua recognouiſti,tu iſtis uerbis etiam ſubſcripſiſti,nec cauſa cauſæ,nec perſona perſonæ præiudicat, Ego inter ſpiritus olim requieſcentium recito Cæcilianum, tu adhuc uides & tecum habes in corpore Fœlicianum,à quo damnatus eſt Primianus,In ipſa Primiani cauſa damna

B ti,& poſtea ſicut erat epiſcopi tibicq; ſociati, ſi tantum ualet quòd nec cauſa cauſæ præiudicat,nec perſona perſonæ,ut tibi non præiudicet hodie tecum uiuẽtis communio Fœliciani, mihi quomodo præiudicat olim defuncti memoria Cæciliani? Quid ad iſta reſpondent, qui nobis adhuc iactant inania,& ſuæ ſaluti ſi non ſe correxerint,nocitura mẽdacia? Quid adhuc dicunt nos iudicem corrupiſſe,ut pro nobis ſententia proferretur? Nunquid & tanti apud nos meriti epiſcopum præclariſſimum defenſorem corrupimus,ut pro nobis talia loqueretur? Hoc enim agebamus omnibus uiribus, hoc inſtabamus,ut Cæciliani cauſa atq; perſona qualiſcunq; fuerit, ad cauſam & perſonam eccleſiæ,quam deus ſuis teſtimonijs roborauit,non pertinere mõſtraretur. Hoc agebamus ſimilitudinibus euangelicis,ut cauſa & perſona zizaniorum non præiudicaret cauſæ & perſonæ tritici,quamuis in eodem agro eadem pluuia ſimul creſcerent uſq; ad meſſem, quando ſeparari oporteret, Vt cauſa & perſona paleæ non præiudicaret perſonæ frumenti, quamuis in eadem area ſimul triturarentur donec nouiſſima uentilatione ſepararentur: ut cauſa & perſona hædorum non præiudicaret cauſæ & perſonæ ouium,quamuis communibus paſcuis utraq; pecora permixta ſeruentur,donec à paſtore ſummo,in iudicio nouiſſimo,alij ad ſiniſtram,alij ad dexteram ſegregẽtur, Vt cauſa & perſona piſcium malorum non præiudicet cauſæ & perſonæ piſcium bonorum,quamuis intra eadem retia tenerentur in extremo litore ſeparanda, hoc eſt in fine maris,quod ſignificat finem ſeculi. Quibus parabolis & figuris eccleſia prænuntiata eſt uſq; in finem ſeculi bonos & malos ſimul habitura,ita ut nec mali bonis obeſſe poſſint,cũ uel ignorantur,uel pro pace & tranquillitate eccleſiæ tolerantur, ſi eos prodi aut accuſari non oportuerit,aut alijs bonis non potuerint demonſtrari, ita ſanè ut nec emendationis uigilantia quieſcat, corripiendo, degradando, excommunicando, cæteriscq; coërtionibus licitis atque conceſſis,quæ ſalua unitatis pace in eccleſia quotidie fiunt ſecundum præceptum apoſtoli cum charitate ſeruata qui dixit, Si quis autem nõ obaudit uerbo noſtro,per epiſtolã hunc notate,& nolite commiſceri cũ eo ut erubeſcat,& non ut inimicum exiſtimetis, ſed corripite

Matth. 25

Matth. 13

2. Theſſa. 3

 ut fratrem.

ut fratrem. Sicut enim & disciplina seruat patientiam, & patientia temperat disciplinam, & C
utrunque refertur ad charitatem, ne forte aut indisciplinata patientia foueat iniquitatem, aut impatiens disciplina dissipet unitatem.

Caput V Ista cum fiunt à bonis, non inquinantur à malis, quia nec eorũ peccatis consentiendo communicãt, & ab eis & si non corporali segregatione, tamen spiritali uitæ dissimilitudine & morum diuersitate discedunt, eo modo obedientes præcepto dominico quo ait, Discedite inde, & immundum ne tetigeritis. Nam qui hoc non spiritaliter obseruandum putant, arrogantia uanitatis in illud incidunt quod per eundem prophetam dominus detestatur dicens, Qui dicunt, noli me tangere, quoniam immundus sum, hi fumus indignationis meæ. Hoc episcopi uestri faciendum putauerunt, quã do utrisque nostrum à iudice oblato consessu, nobiscum sedere noluerunt, dicentes sibi scriptum esse, ne cum talibus sedeant: illud utique non spiritaliter, sed carnaliter intelligentes qđ in psalmis positum est, Et cum impijs non sedebo, & tamen fecerunt quod in eodem ipso loco psalmi pariter prohibetur, Nam ibi dicit propheta, Et cum iniqua gerentibus non introibo. Si ergo nos, quia iniquos uel nouerant uel putabant, ideo nobiscum sedere noluerunt, quare quod similiter prohibetur nobiscum introierunt, ex parte sancti, ex parte polluti, nisi quia scripturas sanctas non intelligendo & carnaliter sapiendo ipsam unitatem dissipauerunt? Non itaque polluunt mali bonos in eodem agro, in eadem area, in eisdem pascuis, in eisdem retibus constituti, quia non eis communicant boni, sed altari & sacramentis dei. Communicant autem malis, qui consentiunt malorum factis. Scriptum est enim, Non solum qui faciunt ea, uerumetiam qui consentiunt facientibus.

Caput VI Cum uero mali pacis conseruandæ necessitate tolerantur, non iniquitatis communicandæ societate appetuntur, ut cum zizanijs triticum suauem pluuiam pariter bibat, seruet tamen ubertatem suam, nec conuertatur in zizaniorum sterilitatem, sed utrunque simul usque ad messem crescat, ne forte cum colliguntur, zizania eradicetur simul & triticum, nullam cum bonis habent mali participationem salutis uel perditionis, Quæ enim participatio iustitiæ ad iniquitatem? D
Nullam habent cum bonis mali societatem regni, aut ignis æterni, Quæ enim societas luci ad tenebras? Non habent mali cum bonis consonantiam uitæ ac uoluntatis, Quæ enim cõsonantia Christi ad Belial? Non habent boni cum malis partem, nec in pœna criminis nec in præmio pietatis, Quæ enim pars fideli cũ infideli? Et cum intra eadem retia donec ad litus perueniant, pariter diuina sacramenta percipiant, isti sociantur, illi dissociantur, isti consonant, illi dissonant, isti habẽt partem cũ misericordia, illi cum iudicio, quoniam misericordiam & iudicium cantat ecclesia domino, & qui manducat indigne, iudicium sibi manducat non alteri. De ipso quippe pane, & de ipsa dominica manu, & Iudas partem, & Petrus accepit, & tamen quæ societas, quæ consonantia, quæ pars Petro cum Iuda? quoniam nec causa causæ præiudicat, nec persona personæ. Siue ergo exeant, de quibus scriptum est, Ex nobis exierunt, sed non erãt ex nobis, siue intus iudicantur esse de quibus beatus Cyprianus apertissime loquitur dicens, Nam & si uidentur in ecclesia esse zizania, non tamen impediri debet aut fides aut charitas nostra, ut quoniam zizania esse in ecclesia cernimus, ipsi de ecclesia recedamus. Quibus uerbis episcopi uestri nihil omnino ausi sunt respondere, quamuis diu frustra contenderint, quòd non in ecclesia prædicta sint futura zizania quia dixit dominus, Ager est hic mundus, nec dixit ager est ecclesia. Nos autem mundum pro ecclesia significatione positũ dicebamus, sicut etiã Cyprianus intellexit, quia per totũ mũdum futura præfigurabatur ecclesia. Vnde illi dicebant, mũdum semper in malam significationẽ positum, & testimonia de scripturis dabant, quia scriptum est, Si quis dilexerit mundum, non est charitas patris in illo, & cætera talia. Nos uero non solum in malam, sed etiam in bonam significationem mundum in scripturis positum, respondebamus & commemorabamus etiam illud quod scriptum est, Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, qui utique non sibi reconciliat nisi ecclesiam.

Caput VII Siue ergo exeant mali, siue intus uel ignorẽ

Esaiæ 52 · Esaiæ 65 · Psal. 2 · Roma. 1 · 2. Cor. 6 · Psal. 110 · 1. Cor. 11 · 1. Ioan. 2 · Matth. 13 · 1. Ioan. 2 · 2. Cor. 5

A ignorentur, uel uideantur, hoc agit misericordia & iustitia dei, ut sibi ad mala non consen
tientibus bonis, mali non obsint, sed utrique propriam sarcinam portãt, ut nec filius acci-
piat peccata patris, nisi cum fuerit in malis imitatus, sed anima quæ peccauerit ipsa morie-
tur. Cum ergo malis consentit ad malum, iam unam causam habet cum eis, & totius socie Ezech. 18
tatis malorum fit una persona, ac per hoc cum simul pereunt simulq; damnantur, causa sua
& persona sua cuique præiudicat, non aliena. Cum uero boni & mali idem uerbum dei si-
mul audiunt & simul dei sacramenta percipiunt, & tamen dissimiles habent actuum suo-
rum causas, & dissimiles gerunt uoluntatis diuersitate personas, eundem cibũ sanctum, a-
lijs manducantibus digne, alijs indigne, nec causa causæ præiudicat, nec persona personæ,
ac per hoc quæcunque testimonia diuinarum scripturarum episcopi nostri commemorare
potuerunt, quibus ab omni malorum hominum permixtione pura prænuntiabatur eccle-
sia, non qualis nunc est illis testimonijs prænuntiabatur, sed qualis post istam mortalitatẽ
in uita æterna futura est. Et quæcunq; testimonia scripturarum posuerunt de Caput VIII
filijs, quos merito parentum imitando maliciam, unam cum eis causam habere noluerunt,
quod non intelligentes, diuina testimonia secum pugnare cogebant, nec utrasq; uoces dei
pro diuersitate temporum, causarum, personarumq; distinguentes in concordiam redige-
bant, sed sicut contra nos ipsi, etiam uolebant inter se ipsa diuina documenta pugnare. Nec
mirum si pacem scripturæ dei non intelligebant, qui pacem cum eius ecclesia non habe-
bant. Nos autem utraq; accipientes testimonia, demonstrabamus utrorũq; concordiam. Esaiæ 52
Nam & illud accipiebamus, quod in suis litteris commemorauerunt ecclesiæ dictum esse,
Nec adijciet ultra per te transire incircuncisus & immundus, & illud quod scriptum est, Sini Matth. 13
te utraque crescere usq; ad messem, sed hoc esse in agro, illud futurum in horreo. Deniq; &
ipsi qui diu contenderunt, dicentes zizania quæ cum tritico simul crescere usq; ad messem
permissa sunt non in ecclesia, sed in mundo esse, contra intellectum martyris Cypriani qui
B dixit, Et si uidentur in ecclesia esse zizania, non tamen impediri debet aut fides, aut chari-
tas nostra, ut quoniam zizania in ecclesia esse cernimus, ipsi de ecclesia recedamus. Et no- 2. Cor. 5
lentes consentire mundi nomine ecclesiã posse significari, contra uerba Apostoli q dixit, De Ioan. 3. & 12
us erat in Christo mundum reconcilians sibi, & contra ipsius uerba domini qui dixit, Non
uenit filius hominis ut iudicet mundum, sed ut saluetur mundus per ipsum. Neque enim
reconciliari deo & saluari per ipsum mundus potest, nisi mundi nomine intelligatur eccle-
sia, quæ sola per eum deo recõciliata saluatur, tamen in illa similitudine quam ex Euange- Matth. 13
lio commemorauimus, quòd & boni & mali pisces quousq; in litore, hoc est in fine seculi se
parentur, intra eadem permixti retia continẽtur, uicti euidentia ueritatis, malos in ecclesia
usque in finem seculi permixtos esse confessi sunt, sed occultos eos esse dixerunt, quoniam
sic à sacerdotibus ignorantur, quemadmodum pisces intra retia cum adhuc in mari sunt à
piscatoribus non uidentur. Quomodo ergo testimonium propheticum quod in sua respõ Esa. 52
sione posuerunt quod ecclesiæ dictum est, Non adijciet ultra per te transire incircuncisus &
immundus, ad hoc tempus pertinere intelligitur, quando ecclesiæ retibus comparata est,
quibus in mari adhuc positis pisces malos bonis permixtos uel occultos esse confessi sunt?
Vnde manifestum est non nisi de futuro seculo post iudiciũ nullum incircũcisum & immũ
dum per ecclesiã trãsiturum uiolentia ueritatis, quæ suos nõ in carne sed in corde torquet ini
micos, ut etiã confiteantur inuiti. Ecce manifestum est quod dicebatur à nobis, di- Caput IX
stinguenda esse tẽpora ecclesiæ, non iam nũc esse talem, qualis post resurrectionẽ futura est,
nunc malos habere permixtos, tũc omnino nõ habiturã, ad illam eius puritatẽ nõ ad huius
tẽporis permixtionẽ illa diuina testimonia pertinere, quibus eã dominus prædixit ab omni
malorũ permixtione penitus alienã. Ecce etiã ipsi ueritate euãgelica nõ aliud coacti sunt cõ-
fiteri, q malos occultos nunc ei permixtos esse. Sed dixerunt, Ecce nunc transit per illã licet
occultus immundus, nõ est ergo tempus quod prædictũ est dicẽte propheta, Nõ adijciet ul

tra per te transire immundus & incircuncisus, nunc ergo transeunt uel occulti. Nam & hoc C ipsum quod ait, non adijciet ultra, ostendit eos prius solere transire, sed ultra non transituros. Et à nobis inuidiose requirebant, quomodo potuerit in ecclesia Christi diabolus seminare zizania, cum ipsi faterentur in ecclesia malos saltem occultos esse permixtos, nec uellēt attendere à diabolo utiq; seminatos. Hoc etiam ipsum quod sibi acutum inuenisse uidebātur, contra se potius proferebant.

Caput X Si enim propterea retibus bonos & malos congregantibus ecclesiam comparauit, quia malos in ecclesia non manifestos sed latētes intelligi uoluit, quos ita nesciūt sacerdotes, quemadmodum sub fluctibus quid acceperint retia nesciunt piscatores, Propterea ergo & areæ comparata est, ut etiam manifesti mali cū bonis in ea prænuntiarent̄ futuri. Neq; enim palea quæ in area est permixta frumentis, etiam ipsa sub fluctibus latet, quæ sic omnium oculis est conspicua, ut potius occulta sint in ea frumenta cum sit ipsa manifesta. De hac autem areæ similitudine, quia & ipsam intra cæteras ex Euangelio posueramus, nihil in litteris suis contra nos scribere potuerunt, nisi Hieremiā
Hiere. 23 prophetam dixisse, Quid paleis ad triticum? Quod ideo dixit, quia similia nō sunt, nō quia permixta esse nō possunt, quia in horreo non simul erunt, non quia in area pariter non triturantur, quanquàm Hieremias cum hoc diceret non agebat de populo dei, sed de somnijs hominum & uisionibus prophetarum quia hæc duo nulla similitudine comparanda sunt, sicut plenitudini tritici, inanitas paleæ non potest comparari. Tentauerunt sanè episcopi uestri negare in Euāgelio scriptum, quòd areæ sit ecclesia comparata, sed mox euangelicorum uerborum commemoratione conuicti, ad idem se conuerterunt, ut etiam ibi dicerent occul-
Matth. 3 tos malos significatos, non manifestos de quibus scriptum est, Veniet ferens uentilabrum in manu sua, & mundabit aream suam, frumenta recondet in horreo, paleas autem comburet igni inextinguibili. Vos autem iudicate, aperite oculos, aures intendite ueritati, si propterea sicut ipsi dixerunt, dominus ecclesiam retibus comparauit, quia non manifestos sed latentes in eo uoluit intelligi, quos ita non uident sacerdotes, quemadmodum pisces intra retia sub fluctibus non uident piscatores, nunquid & area sub aqua uel sub terra trituratur? D Aut certe nocturnis horis, non in sole conteritur, aut in ea rusticus cæcus operatur? Quanto ergo melius seipsos corrigunt quàm euangelia sancta peruertunt, & ad uanum suæ mentis errorem eloquia dominica detorquere conantur. Aut enim illa piscium similitudo non propter occultos, sed tantum propter mixtos in ecclesia malos, quòd sicut ille ante litus, sic isti ante uentilabrum bonis in ecclesia misceantur. Ipsi enim nos admonēt ut in areæ palea, manifestos in ecclesia malos intelligamus, qui pisces intra natantia retia propter occultos malos intelligi uolunt, quia sicut illos nesciunt piscatores, sic istos nesciunt sacerdotes. Cur enim non dicamus, sic ergo & palea manifesti sunt mali, quia in aperto eā uidēt trituratores? Sed sicut illi non possunt ante litoris exitum separari, sic nec illa potest ante finem debitum uentilari. Custodit autem deus innocentiam sanctorum & fidelium suorum, sicut piscium bonorum, sicut pinguium frumentorum, ut intra ista retia non eis noceāt permixta genera reprobanda, & in ista area non eis noceant permixta palea uentilanda, quia sicut ipsi dixerunt, relegerunt, subscripserunt, nec causa causæ, nec personæ poterit præiudicare persona.

Caput XI Hæc uerba negarent se forte dixisse, nisi sua possent subscriptione conuinci, Ecce quàm diligenter actum est pro salute nostra, ut uerbis nostris subscriberemus, quod fieri omnino nolebāt, Et ut facerēt tandē aliquando pudore cōpulsi sunt. Nam extant uerba eorum ubi hoc facere recusarunt. Rursus alia uerba ubi hoc facere consenserunt, quod primo negauerant. Omnia scripta sunt, omnibus subscriptum est. Ideo enim uidebantur nolle subscribere, ut negare se possent dixisse quod dixerant, & de gestis corrupti iudicis calumniari. Quod modo quia non possunt, dicunt ipsum esse corruptum. Quod ut contra illos iudicaret, non nisi ipsi fecerunt, qui contra seipsos pro nobis tanta dixerunt. Quæ ut negare non possent, etiam si coacti & inuiti, suis tamen prosecutionibus subscripserunt. Ideo ergo nolebant

A nolebant subscribere, ut liceret eis per calumniam corruptorum gestorum negare quod di-
xerant,& ideo postea instante iudice consenserũt, quia sentiebant omnibus apparere,nihil
sibi adiudicari nolendo subscribere,nisi se uerba sua ut sibi legerentur timere, Maluerunt e-
nim prosecutiones suas quibuscũq; nebulis postea defendere,quàm eas tam cito damnare.
Sed uidete,rogamus uos,quemadmodum ipsa sua defensione se prius implicent,& agant
causam nostram & omnino perimant suam. Nam post collationem posteaquam uicti ap-
pellare uoluerunt,obiecta sunt eis hæc uerba,& ea conantur peiore sua implicatione defen-
dere,quando ab eis quid egerint quæritis. Ita enim uos putant non habere cor,ut non intel
ligatis eos omnino esse superatos, quando uobis ea dicunt quæ omnino non dicerent si ali-
quid utile quod dicerẽt inuenirẽt. Quis ẽm ferat uictos homines conqueri q͏̃ nocte cõ Caput XII
tra eos est prolata sentẽtia, quasi non sæpe iudices audiẽdi necessitas teneat,ut usq; ad mul
tã partem noctis sedere cogantur? Aut ideo non est uerum quod dicitur, quia per noctem Psal. 41
dicitur? Nec audiunt scripturam clamantem, Per diem mandauit dominus misericor- Psal. 91
diam, &nocte declarauit. Et iterum, Ad annuntiandum mane misericordiam tuam,& ue-
ritatem tuam per noctem. At quod dixerunt, nocte uenisse ad dominum tenendum perse-
cutores,non attendentes quoniam ipsis nocturnis horis etiam dominus ueritatem suis di- Acto. 20
scipulis prædicauit. Nec aduertere uolunt, quod scriptum est,apostolum Paulum usque
ad medium noctis produxisse sermonem. Si haberent uerum quod dicerent,nox eos impe
dire non posset,sed sanè tenebrosissimam noctem in suis mentibus patiebantur, quando
contra seipsos tanta proferebant, nec ad ueritatis lucẽ peruersum animum corrigebant. Et
adhuc utiq; dies erat, quando nobis forensi more de tempore præscribebant,dicentes cau-
sam lapsam esse,& agi iam omnino non posse,nec intelligẽtes nihil se hominibus ostẽdisse,
nisi quantum timuerunt ne ageretur, ubi eorum peruersitas,& catholica ueritas monstrare-
tur. Adhuc dies erat, quãdo uolẽtes destruere iudicium Romani episcopi Melchiadis, quo
B purgatus & absolutus est Cæcilianus,& iam ipsum Melchiadem traditorẽ fuisse dixerunt. Caput XIII

Cuius criminationis cum ab eis esset exacta probatio, gesta prolixissima recitarunt,
ubi Melchiadis nomen quod aliquid tradiderit non fuit. Et recitauerunt etiam alia gesta,
ubi Melchiadem legebatur misisse diaconos cum litteris Maxentij Imperatoris & præfecti
prætorij ad præfectũ urbis,ut reciperent loca quæ fuerãt à Christianis tẽpore persecutionis
ablata. Vbi cũ Melchiadis crimẽ nullũ appareret,dixerũt superioribus traditiõis gestis tra
ditorem Stratonem fuisse recitatum, quòd uocabatur unus etiã ex diaconis quos ad recipi
enda loca miserat Melchiades,eundem ipsum esse contendentes & non ostendentes, Neq;
enim Stratonem qui tradiderat,saltem diaconum fuisse mõstrabant. Quod etiam si esset,
respondimus eis ante paruum tempus, in eodem clero ecclesiæ Romanæ, duos Petros dia
conos fuisse. Ita mente cæci,tenebrosas calũnias innectebant,addẽtes etiam manifestissimã
falsitatem, quòd non solum nomen, sed etiam loca & regiones & personæ conuenirent,qui
bus non alius sed ipse esse Straton ostenderetur,cũ in illis gestis omnino nihil conueniens,
præter similitudinem nominis legeretur, qua plena est consuetudo generis humani,ut non
solum duos, sed etiam plures uno nomine uocitent. Nam ipsi quoque Donatum suum
Carthaginensem, ne in iudicio Melchiadis ipse damnatus putaretur, quem multi pro
magno habent, à Donato Casensi distinguendum esse clamauerunt, quia Donatus Car-
thaginensis contra Cæcilianum missus fuerat ad Melchiadis episcopale iudiciũ, Tam cras-
sam noctem in corde gestantes, ut Donatum infamari nollent similitudine nominis sui, &
Melchiadem maculari uellent similitudine nominis alieni. Nũc autem Stratoni etiã Cassia
ni nomẽ addere dicuntur,quod in collatione tacuerũt,quasi Straton solus cognomẽ tale ha
bere potuisset,& Cassianus non potuerit. Nec attẽdere potuerũt interna sua nocte impedi
ti,nõ solũ duos Ioannes,unũ baptistam,alterũ euangelistã,sed etiam duos Simones,unum
Petrũ,alterum magũ,in ipso deniq; tã paruo numero Apostolorũ, nõ solũ duos Iacobos,
unum Alphæi,alterũ Zebedæi, sed etiam duos Iudas,unũ sanctũ,alterũ diabolũ,cui tamẽ
Iudæ

Iudæ apostolo sancto quisquis similiter mēte cæcus de crimine Iudæ traditoris calumniaretur, non nisi istos imitaretur. Non enim mirum est si tales istos calūniatores post tam longum tēpus patitur existimatio Melchiadis de duobus Cassianis, uel de duobus Stratonibus, qualis euāgelica ueritas patitur de duobus Herodibus. Nam quia nō est expressum quis Herodes pro Christo occisis infantibus cōtinuo mortuus fuerit, & quis Herodes cum Pilato dominum persecutus sit, putantes unum fuisse, obijciūt Euangelio crimen falsitatis. Sic isti putantes unum fuisse Stratonem uel Cassianum, obijciunt Melchiadi maculam traditionis, & tamen illi tolerabilius errant, quum non solum nomen, uerumetiam dignitas cōsonat, uterq; enim legitur rex Herodes: isti autem dignitatem consonare mentiti sunt, quia

Caput XIIII utrosq; diaconos fuisse nullo modo legere potuerunt. Adhuc dies erat quando Zertense concilium, si tamen cōcilium dicendum est, in quo uix undecim uel duodecim episcopi fuerunt, ubi recitauimus traditores fuisse quosdam, qui cum Secundo Tigisitano contra Cæcilianum sententias protulerunt, falsum uolentes ostendere, dixerunt persecutionis tempore non potuisse in aliquam domum illos undecim uel duodecim episcopos congregari, & ut probarent tempus fuisse persecutionis, protulerunt martyrum gesta, ut diebus & consulibus consyderatis, quod tempus fuerit appareret. Quæ martyrum gesta, cōtra seipsos protulisse conuicti sunt. In eis quippe gestis, manifestum est illo tempore persecutionis Christianas plebes solitas congregari. Vnde constitit non esse incredibile, q etiā illi episcopi in priuatam domum similiter conuenisse legebantur, ut plebi quæ poterat, sicut gestis martyrum continebatur, etiam persecutionis tempore cōgregari, occulte ordinaretur episcopus, qui posset sibi etiam ipsi occulte clericos ordinare in tāta necessitate, ubi anterior episcopus cum clero lapsus, per epistolam ipsius Secundi, quæ ab istis allegata est, monstrabatur. Ex his martyrum gestis quæ ipsi proferebant, admoniti sumus & in alia gesta martyrum intendere, & inuenimus, & diximus, feruente tempore persecutionis, & priuatam domum, quòd illi fieri potuisse negauerant, congregationi Christianorum fuisse concessam, & in carcere fuisse baptizatos, ut uiderent quàm non esset incredibile tempore persecutionis in priuatā domum paucos episcopos congregari, quando & in ipso carcere celebrabātur sacramenta Christi, in quo inclusi homines tenebantur pro fide Christi. Quantum nos ergo

Caput XV adiuuerint gesta martyrum proferendo, quis non uideat qui non similem noctem habet in corde, qualem illi habebant qui hoc non uidebant? Qui etiam hinc gestis ipsis Zertensibus calumniabantur, quia ibi dies & consules legebantur, & exigebant à nobis, ut aliqua ecclesiastica concilia proferremus, ubi dies recitarentur & consules. Ipsi enim Carthaginense concilium factum sine die & consule proferebant. Dicebant enim etiam concilium Cypriani consules non habere, ubi tamen legitur dies, in illo autem ipsorum Carthaginensi nec dies. Nos autem, quod in manibus erat, Romanum concilium Melchiadis sicut illud Zertense & diem habere demonstrabamus & consules, neq; enim tunc ad horam antiqua archiua ecclesiastica discutiēda nobis fuerunt, unde ista consuetudo etiam ueterum fuisse doceretur. Nec tamen inanes eis etiam nos calumnias mouere uoluimus, quare in Cypriani concilio dies inueniretur, in ipsorum autem non inueniretur, quia illi uanas moras uolebant innectere. Nam etiam hoc exigebant ut de scripturis sanctis ostenderemus alicubi dies & consules esse conscriptos, quasi episcoporum concilia scripturis canonicis aliquando fuerint comparata, aut possint etiam ipsi de scripturis sanctis proferre conciliū, ubi apostoli iudices sederint, & accusatum aliquem uel damnauerint, uel absoluerint. Et tamen respondimus eis, etiam prophetas libros suos prænotatis & definitis commendasse temporibus, quo anno, cuius regis, quoto mēse anni, quoto die mensis factum fuerit super eos uerbum domini, ut ostenderemus q inaniter & calumniose de diebus & consulibus episcopalium conciliorum quæstiones uanissimas excitarent. Fieri autem potest ut in codicibus sit uarietas, dum alij etiam dies & consules diligentia maiore describunt, alij superfluum prætermittunt. Sicut etiam codex de quo primum legimus iudicium Constantini, quo inter partes

A partes Cæcilianum innocentem, illos autem calũniosissimos pronuntiauit, diem & consu-
lem non habebat. Quo etiam illi inuidiosissime proclamauerunt quòd Imperatoris litte-
ras sine die & consule recitauimus, & tamen etiam ipsi alias eiusdem Imperatoris litteras
in causa Fœlicis ordinatoris Cæciliani, quas mirabili cæcitate contra seipsos protulerunt, si-
ne die & consule recitarunt, nec eis inde aliquid obiecimus, ne similiter ut ipsi tempora ne-
cessaria superfluis uerbis occuparemus. Hæc autem modo dicimus, ut uobis saltem oculos
aperiamus, & tenebrosa nocte careatis, quam uestri episcopi corde gestabant, qui noctur-
nam sententiam cogitationi iudicis obiecerunt, & ipsi per diem interioribus tenebris inuo-
luti, mirabili cæcitate contra seipsos tanta dixerunt. Leguntur in actis apud Car Caput XVI
thaginis magistratum expressa uerba Primiani, ubi dicit, quòd parentes eorum, nostri
maiores uarijs exilijs uexauerunt, Et in collatione probare conantur accusantibus maiori-
bus suis, ab Imperatore Cæcilianum exilio esse damnatum. Dicunt in litteris suis commu-
nionem suam esse ecclesiam ueritatis, quæ persecutionem patitur, non quæ facit, & conan-
tur ostendere Cæcilianum damnatum iudicio Imperatoris persequẽtibus maioribus suis.
Et hoc dicunt factum non per Donatum Casensem, sed per eum quem præ cæteris præ-
dicant Donatum Carthaginensem. Hoc enim scriptis suis per suos modo iactare dicun-
tur, Vbi uicti iudicem accusant, quia noctem corde ipsorum nocturna ueritas confutauit,
Donatum illum, illum, inquam, Donatum quem dixerunt ecclesiæ Carthaginensis orna-
mentum & martyrialis gloriæ uirum, sic commendare uoluerunt ut dicerẽt, quòd apud
Imperatoris Constantini cognitionem, ipse reum & asseruerit & conuicerit Cæcilianum. Il-
lum ergo uirum gloriæ martyrialis apud Imperatoris cognitionem, Cæciliani damnatio
consecuta est. Illo uiro gloriæ martyrialis accusante & instante, Cæcilianus ab Imperatore
damnatus est. Quod quidem nos falsum esse conuincimus, qui eiusdem Imperatoris litte-
ras quibus se inter partes audisse & iudicasse testatur, ubi Cæciliano absoluto atq; purga-
B to illorum calũnias detestatus est, prolatas archiuo publico recitauimus. Cõtra quas omni
no quid responderent nihil inuenire potuerunt, ad eas confirmandas cõtra seipsos alia pro
tulerunt. Proinde à maioribus eorũ apud Imperatorem accusatum constitit Cæcilianum,
damnatum autem non constitit, immo etiam constitit absolutum. Sed tamen uel uos uide
te quantum adiuuerint causam nostram episcopi uestri, qui de illa uoluerunt etiam falsita-
te gloriari. Si enim Donatus ille uir gloriæ martyrialis apud Imperatoris cognitionem re-
um asseruit Cæcilianum, & illo uiro gloriæ martyrialis accusante & instãte, Cæcilianus ab
Imperatore damnatus est, respondeant uobis quando hæc agebantur, quis erat martyr, u-
trum Donatus qui hominem apud Imperatorem persequebatur, an Cæcilianus, qui illo
persequente ab Imperatore damnatus est? Vbi est nunc illa diffinitiua regula ipsorum
communionis, Donati esse ecclesiam ueritatis, quæ persecutionem patitur, non quæ fa-
cit? Ecce patitur Cæcilianus, Donatus facit. Quis eorum est uir gloriæ martyrialis? At-
tendite, aduertite, nolite in errorem perniciosum adhuc usque seduci. Veritatem quæ uo-
bis occultabatur, deus aperire dignatus est: falsitatem quæ nobis ostendebatur, deus con-
futare dignatus est, Tanto eius beneficio, quare adhuc estis ingrati? Hoc est nempe
quod uobis sæpe dicebant, unde cordis uestri oculos astuta fallacia caligabant. Caput XVII

Et adhuc etiam conuicti inde se iactant, inde nos lacerant, quia nos facimus perse
cutionem, ipsi patiuntur. Hoc eis remansit omni ex parte superatis, unde adhuc nebulas
faciant imperitis, hinc se quasi ostendentes ecclesiam ueritatis, quæ persecutionem pati-
tur, non quæ facit. Non uos ergo adhuc fallant, hoc eis facimus, quod maiores suos, &
ipsum quem prædicant uelut martyrialis gloriæ uirum Cæciliano fecisse gloriantur. Hoc
ille egit apud Imperatorem, ut conuictus Cæcilianus illius iudicio damnaretur. Hoc &
nos egimus, ut isti conuicti similia paterentur. Si male fecit, quare hoc ille Donatus fa-
ciebat? Si autem recte fecit, quare hoc catholica ecclesia parti Donati non faciat? Immo
recte

recte fieri nec illi dubitant, qui hoc maiores suos quos multum laudant fecisse gloriātur, nec nos dubitamus qui hoc esse faciendum negare non possumus, ut sine effusione sanguinis, qui uerbis non emendantur, aliqua mitissima pœna legum corripiantur inquieti. Et si forte Imperator permotus mente, sacrilegam pertinaciam grauiore supplicio statuit esse plectendam, mitius agant iudices quibus semper licuit lenire atq; emollire sententiam, quamuis nō possit ostendi Cæcilianum ab Imperatore Constantino esse damnatum. A uobis tamē error ille sublatus est, quo putabatis eam esse ueram ecclesiam quæ persecutionem patitur nō quæ facit: fecit enim Donatus, passus est Cæcilianus. Et si persecutionem patitur pars Donati, patitur cum illa etiam pars Maximiniani, quam & ipsi Christi ecclesiam non esse cōfirmant. Ac per hoc & facere persecutionem non est iniquitatis indicium, quia & boni faciunt malis, & mali bonis, & pati persecutionem non est iustitiæ documentum, quia eam non soli boni pro pietate, sed mali pro iniquitate patiūtur. Cum enim dixisset dominus, Beati qui persecutionem patiuntur, ne inde se iactent hæretici, addidit, propter iustitiam, Nam quanta mala nostris fecerint furiosissimi clerici & Circūcelliones partis Donati, nostis & uos. Incensæ sunt ecclesiæ, missi in flammas codices sancti, incensæ etiam priuatæ domus, rapti homines de sedibus suis, & omnibus quæ inerant ablatis aut perditis, ipsi etiam laniati & excæcati. Nec ab homicidio potuit temperari, quamuis sit mitius huic luci mori, quàm istā lucem auferre uiuenti. Ventū est ad homines, non ut retenti aliquò ducerentur, sed tamen ut ista paterentur. Nec tamen nostros ideo iustificamus, quia ista perpessi sunt, sed quia pro Christiana ueritate, pro Christi pace, pro ecclesiæ unitate perpessi sunt. Illi autem sub tam multis, sub tam seueris legibus, & sub tanta ecclesiæ catholicæ quam dominus ei tribuit potestate quid tale patiuntur? Si quando enim morte mulctantur, aut ipsi se occidunt, aut eorum cruentæ uiolentiæ dum resistitur occiduntur, non pro communione partis Donati, nec pro errore sacrilegi schismatis, sed pro aptissimis facinoribus suis & sceleribus suis, quæ more latronum ruentes furore & crudelitate committunt. Pro parte autem Donati uix aliquid tale patiuntur, quale Cæcilianum Donato instante passum esse dixerūt. Aut ergo persecutio non omnis iniusta est, aut non est persecutio dicenda cum iusta est, Quapropter aut persecutionem pars Donati patitur iustam, aut persecutionem non patitur, quia patitur iuste. Non autem iuste passus est Cæcilianus, quia innocens probatus & absolutus est. Quod quidem illi negauerunt, & potius ab Imperatore damnatum esse dixerunt, & ideo maiores suos maximeq; Donatum, à se tanta prædicatione laudatum, Cæciliano persecutionem fecisse confessi sunt. Illum autem conuictum atq; damnatum probare minime potuerunt, immo etiam, quòd nos dicebamus eum esse absolutum atq; purgatum, ipsi quoq; multa contra seipsos legēdo firmarunt, & tamen liberum arbitrium sibi ab Imperatore concessum esse iactant. Victi itaq; & confusi, id sibi etiā nunc flagitabant debere concedi, quod maiores eorum Cæciliano non concedebant, quē sic apud imperatorem accusarunt, quem illis accusationibus ab Imperatore damnatum isti etiā mentiri uoluerūt. Si uolūtas libera unicuiq; tribuenda est, Cæciliano prius tribueretur. Si hæc non homini iudici permittenda, sed deo potius dimittenda sunt, Cæcilianus prius apud Imperatorem non accusaretur.

Matth. 5

Caput XVIII

Expergiscimini aliquando, non uos tartareus obliget somnus, non in profundum sacrilegi erroris adhuc impia cōsuetudo demergat, iā consonate paci, cohærete unitati, acquiescite charitati, cedite ueritati, ecclesiam catholicā incipientē ab Hierusalem cognoscite usq;quaq; diffundi, nō cōmunicat pars Donati, cui causa præiudicat Cæciliani. Totiēs enim purgatus, totiens absolutus, etiā si non esset innocēs, nec causa causæ præiudicat nec persona personæ. Hæc uerba per orbē terræ uniuersa personat ecclesia, clamat etiā membrum illius in Africa, Testimoniū dei noui, negocium Cæciliani non noui. Credo innocentē à uestris maioribus insectatū, quem lego totiens absolutum, sed qualiscūq; sit causa eius, causæ meæ nihil præiudicat, qualiscūq; sit persona eius, personæ meæ nihil præiudicat. Vos hoc dixistis, uos ad hoc subscripsistis, nec causa causæ præiudicat, nec ꝑsona personæ. Ecce dn̄s dicit per omnes

Luce 24

gentes

A gentes incipientibus ab Hierusalem, diuinam ueritatem in una ecclesia teneamus, & huma nas lites aliquãdo finiamus, Nunquid enim uerba ista ubi dixerunt, nec causam causæ, nec personam præiudicare personæ, ullo modo post istam collationem defendere potuerunt, ac non potius se multo perplexius implicarunt? Sic nanq; in quibusdã scriptis suis locuti sunt, causam causæ & personam nõ præiudicare personæ. A uobis, inquiunt, dictũ esse, Cap.XIX memoriter recesitum est, sed alloquimur nobis nõ præiudicari ab his qui à nobis uel reiecti sunt, uel damnati, hi autem qui ex Cæciliani ordinatione descendunt quos de prædecessore origo numerat ad reatum, quẽadmodum non possunt ordinatoris sui criminibus obligari, cum per seriem protensus peccatorum funis quoscunq; cõmunionis uinxerit uinculo, necesse est ut consortes faciat esse peccati. O mira defensio, tã densum & arctũ est ubi eis adhæserũt pedes, ut eum euellere conãtes, frustra & manus & caput figant, & in eodem luto hæsitantes arctius inuoluãtur. Ex eis enim quos uel reiecisse se, uel damnasse commemorant, hoc est ex Maximinianistis, secum habent Felicianum & damnatorem Primiani, & à se damnatum in causa Primiani. Quid est q; funem tam longum à Cæciliano usq; ad hæc tempora catholicæ ecclesiæ implicare contendunt, & catenam suam in proximo non attendunt? Præclara quippe illa Bagaitana sentẽtia de Maximiniano & socijs eius, Trahit, inquit, ad cõsortiũ cri minis plurimos catena sacrilegij. Felicianus ergo ista catena trahebatur. Sed illis nõ præiudi cat Felicianus, quare nobis Cæcilianus: An forte ubi uolunt præiudicat, ubi autem nolunt, causæ non præiudicat causa, & pro libidine ipsorũ fortior est funis antiquus q; noua catena? Non præiudicat Maximinianus Feliciano à quo damnatus est, nõ præiudicat Maximinia nus & Felicianus Primiano à quo damnatus est, nõ præiudicat Maximinianus eis qui dilationem acceperunt, quibus in uno schismate sociatus est, nõ præiudicat Felicianus parti Donati, à qua in eodem honore susceptus est, nec baptismus quem in sacrilego schismate dedit, ibi destructus est, & præiudicat Cæcilianus tot Christianis gẽtibus, qui semel damnatus est

B absens? Quomodo Primianus ter absolutus est præsens, quomodo nõ Primianus? Præiu dicat nobis olim defunctus ignotus, & istis nõ præiudicat uiuus, à quibus legitur paulò ante damnatus, & quibus cernitur modo sociatus? Nobis inuoluitur funis Cæciliani à quibus ignoratur, & illis nõ inuoluitur catena Feliciani quorum in eum sententia recitatur ubi ipsa catena damnatur? Illis licet dicere, suscepimus quos dãnauimus pro pace Donati, quia nec causa causæ præiudicat, nec persona personæ, & nobis nõ licet dicere propter eos quos dam nastis, nõ deserimus pacem Christi, quia nec causa causæ præiudicat nec persona personæ? O ferream frontem, ò furoris tenebras, nocturnam sentẽtiam iudici obijciẽtes, & uisu cordis nocte palpãtes, offendentes, cadẽtes, cõtra nos rabide litigãtes, & pro nobis tanta dicentes. Cap.XX

Insuper adhuc etiam modo cõmemorare audet prophetica & apostolica testimonia, quibus nos uniuersaliter in illa collatione respõdimus, ostẽdentes ipsos prophetas sanctos cum iniquis in uno templo, sub eisdem sacerdotibus, inter eadem sacramenta uersatos, nec tamen à malis fuisse pollutos, quia nouerant inter sanctum & immundum, non sicut isti sen tiunt corporaliter populum diuidẽdo, sed bene iudicãdo & bene uiuendo discernere. Et hoc sine intermissione faciebant, ut in illa domo magna, sicut dicit Apostolus, alia uasa in hono 2.Timot.2 rem, alia in contumeliam, seipsos à talibus morum diuersitate mundarent, & essent uasa in honorem utilia domino ad omne opus bonum parata. Sed bene quod ipsi ex multis testimonijs, quæ in litteris suis nõ intelligentes inseruerunt, quas in collatione protulerunt & legerunt, tanq; præcipuum de Aggeo propheta testimonium modo post collationem uicti commemorarunt. In isto ergo propheta multo euidentius quod uolumus demonstramus, quia nõ corporalis sed spiritalis cõtactus, qui fit per cõsensionem, ipse polluit homines, quorum causam unam facit ipsa cõsensio. Nam quando impios dominus etiam uisibili pœna perdere uoluit, ipse ab eis iustos admonitione separauit: Sicut Noë cum domo sua ab eis quos diluuio fuerat perditurus: Sicut Loth ab eis quos igne fuerat cõsumpturus: Sicut populum suum à synagoga Abiron quam fuerat extincturus. Ideo & illum qui non habebat

uestem nuptialem, non illi qui inuitauerunt, sed ipse dominus cuius erat conuiuium ligari C
iussit & proijci. Neq; enim & ipse sicut piscis sub fluctibus erat, & sic ab inuitatoribus quo/
modo piscis à piscatoribus uideri nō poterat. Proinde ne putaretur, sicut isti putant ꝙ uelut
unus in turba latēter subrepsisset ignaris, cōtinuo dominus in eodem ipso uno, quem ligatis
manibus & pedibus in tenebras exteriores ex illo conuiuio proijci iussit, multam societatem
malorum esse intelligendam, inter quos pauciores boni in cōuiuio dominico uiuunt, signifi/
Matth. 22 care nō distulit, Nam posteaq; dixit, Ligate illi manus & pedes & proijcite eum in tenebras
exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium: continuo subiecit, Multi enim sunt uocati, pauci
uero electi. Quomodo hoc uerū est, cum potius unus è multis fuisset proiectus in tenebras
exteriores, nisi quia in illo uno grande corpus figurabatur omnium malorum ante domini
iudicium conuiuio dominico permixtorum? A quibus se boni corde interim ac moribus se/
parant, simul manducantes & bibentes corpus & sanguinem domini, sed cum magna distin
ctione, quia isti in honore sponsi induti sunt ueste nuptiali, non sua quærentes, sed quæ Iesu
Christi: illi autem nō habent uestem nuptialem, hoc est, fidelissimam sponsi charitatem, sua
quærentes nō quæ Iesu Christi: Ac per hoc etiam etsi in uno eodemq; cōuiuio, isti misericor
diam manducant, illi iudicium, quia ipsius cōuiuij canticum est, quod & supra cōmemoraui,
Psal. 100 Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine: nec ideo tamen dormit ecclesiastica discipli
na, ut corripiat inquietos: Neq; enim à populo dei separamus, quos uel degradando uel ex/
communicando ad humiliorē pœnitendo locum redigimus. Et ubi hoc facere pacis & tran
quillitatis ecclesiæ gratia nō permittimur, nō tamen ideo ecclesiā negligimus, sed toleramus
quæ nolumus, ut perueniamus quò uolumus, utentes cautela præcepti dominici, ne cum uo
luerimus ante tempus colligere zizania, simul eradicemus & triticum: Vtentes etiam exem/
plo & præcepto beati Cypriani, qui collegas suos fœneratores, fraudatores, raptores, pacis
contemplatione pertulit tales, nec eorum cōtagione factus est talis. Vnde & nos si triticum
sumus, eiusdē beati martyris uerba fidentissime dicimus, quia etsi uidentur in ecclesia esse zi D
zania, non tamen impediri debet aut fides, aut charitas nostra, ut quoniā zizania in ecclesia
cernimus, ipsi de ecclesia recedamus. Hæc uerba iustissime ac pijssime dicerēt maiores nostri,
etiā si Cæcilianum & aliquos episcopos eius malos uiderēt, quos tamen ab ecclesia separare
non possent propter illos quibus mali demōstrari nō poterant, & eos bonos & innocentes
putabāt: Hæc uerba omnino dicerent, hoc omnino sentirent, ne cū uellent temere zizaniam
3. Reg. 13 separare, simul & triticū eradicarent. Quòd ergo iussus est quidā propheta nec panem man
ducare nec aquam bibere in Samaria, quò missus fuerat ut corriperet eos, qui uaccas consti
tuerant adorandas more idolorum Ægyptiorum, hoc omnino facere debuit quod præcepe
rat dn̄s, cui tunc eo modo illos corripere placuit, ut nihil ibi alimētorum tangeret propheta
quem miserat. Nunquid enim in ecclesia nō fit quotidie, quādo eos quos acrius corripimus,
etiam si in eorum possessione sumus, nihil ibi apud eos contingimus, ut sentiant quantum
eorum peccata doleamus. Nunquid tamen ideo etiam plebis discessio facienda est, ut sicut
mollis herba indiscrete eradicētur infirmi, qui de pectoribus hominū & ignotis factis, etiā si
nobis sint cognita, iudicare non possunt? Nam in ipsa Samaria & Helias & Heliseus erant,
etsi ipsi in solitudine, nō tamen deuitāda sacramētorum causa, sed quia persecutionē ab im/
pijs regibus patiebātur: Nam illic erant non utiq; in solitudine separata, quæ ipse ignorabat
Helias, septē milia uirorū, qui nō curuauerunt genu ante Baal. Deniq; inter præcipuos san/
ctos habitus Samuel & grauiter Saulem corripuit, & cū eo tamen ad offerendū deo sacrifi/
cium sine excusatione perrexit, nec peccatorū eius contagione pollutus est, sed omnino mun
dus meritorū suorum cōseruatione permāsit. Sed istā nobis quæstionem quamuis euidēter
Aggei 1 & in collatione & modo soluta sit, euidētius tamen soluit Aggeus, cuius testimoniū præ cæ
teris elegerūt, ut solū adhuc præ omnibus iactent. Arguit dn̄s per Aggeum prophetam, po
pulū ex Babylonia residuū ubi captiuus tenebatur, ꝙ domū dei negligerent, & suas domos
extollerēt, & dicit propterea se plaga sterilitatis eorū percussisse regionē. Tunc Zorobabel
filius

A filius Salathiel,& Iesus filius Iosedech sacerdos magnus, & omnis ille populus diuinitus in/
spiratus operari cœpit in domo domini dei sui. Sicut enim eadẽ scriptura dicit,Et suscitauit Aggei 1
dominus spiritum Zorobabel filij Salathiel ex tribu Iuda,& spiritum Iesu filij Iosedech sa
cerdotis magni, & spiritum residuorum omnis populi, & introierunt & faciebant opera in
domo domini omnipotentis dei sui quarta & uicesima die mensis sexti, secundo anno sub
Dario rege.Ecce & dies & mensis & annus definitus est, quando intrauerunt ad operãdum
in domo domini. Credo ꝗ illi uiri,& ille populus operãs in domo domini immundus,præ/
sertim quia dixerat ei dominus, Ego uobiscum? Deniq; uidete quid sequitur,cõtexuit enim
eadẽ scriptura & dicit,Septimo mense una & uicesima die mẽsis,locutus est dominus in ma
nu Aggei prophetæ dicẽs ad Zorobabel filium Salathiel ex tribu Iuda, & ad Iesum filium
Iosedech sacerdotem magnum & ad omnẽ populum residuum,dicens,Quis ex uobis uidit Aggei 2
domum hanc in claritate pristina? Et quomodo uidetis eam modo, cum nõ sit in cõspectu
uestro? Et nunc præuale Zorobabel dicit dominus, & præuale Iesu fili Iosedech sacerdos
magne,& præualesce omnis populus terræ,dicit dñs omnipotens,& spiritus meus præest in
medio uestrum. Bono animo estote, quoniã hæc dicit dominus omnipotens,Adhuc semel
& commouebo cœlum & terrã,mare & aridam,& cõcutiam omnes gentes,& uenient omnia
electa gentiũ,& implebo domũ hanc,dicit dñs omnipotẽs & cetera quæ addidit,etiã futura
prophetãs quæ domini nostri Iesu Christi rectius intelligi solẽt, cuius populus uerissimum
& sanctissimũ est templum dei,non etiã in eis qui permixti tolerãtur,sed etiã in eis qui nunc
interim à talibus bene uiuendo spiritaliter separantur,post uero etiã corporaliter separandi
sunt. Veruntamen illum populum cui prophetia ista prænũtiata est,& qui tunc operabatur
in domo dei,ubi erãt & illi duo,Zorobabel filius Salathiel, & Iesus filius Iosedech,quomo
do sit exhortatus & cõmendatus à dño,satis in promptu est uidere in his uerbis prophetiæ
quæ sicut dicta sunt inseruimus. Nunquid nã ergo istum populũ immundum possumus di
B cere,ad quem si quis accesserit inquinabitur,cui populo dicitur,Et nunc præuale Zorobabel
dicit dñs,& præuale Iesu fili Iosedech sacerdos magne, & præualesce omnis populus terræ,
dicit dñs omnipotẽs,& spiritus meus præest in medio uestrum? Quis demẽtissimus dixerit
istum esse populũ ad quẽ si quis accesserit inquinabitur? Nũc ergo attẽdite quid post illam
prophetiam,quæ huic populo de Christi temporibus annũtiata est,consequenter scriptura
contexit,Quarta & uicesima noni mẽsis anno secũdo sub Dario rege,factũ est uerbum dñi
ad Aggeum prophetã,dicens,Hæc dicit dñs omnipotens.Interrogo sacerdotes legem dñi, Ibidem
dicẽs,Si sumpserit homo carnẽ sanctificatam in summo uestimẽti sui, & attigerit summum
uestimẽti sui,panẽ aut pulmentum aut uinum,aut omnẽ escam,si sanctificabitur? Et respon
derunt sacerdotes & dixerunt,non. Et dixit Aggeus,Si tetigerit inquinatus in anima aliqua
horũ,si inquinabitur? Et respõderũt sacerdotes & dixerũt,inqnabitur.Et respõdit Aggeus,
& dixit,Sic populus hic & gens hæc in cõspectu meo dicit dñs,& sicut opera manuũ ipsorũ,
& quicunq; accesserit ad illũ inquinabitur propter præsumptiones eorum matutinas à facie
labiorum suorũ,& odio habebatis in portis arguẽtes.Quis est iste populus tam immũdus,
ut quisquis ad illos accesserit,inquinetur? Nũquid ille cui dictũ est,Præualesce,& spũs meus
in medio uestrũ? Absit,ut ille sit. Duo igitur erunt, Vnus immũdus, & alter qui ad immun/
dum prohibetur accedere,qui exhortabatur præualescere,quia spũs dei erat in medio eorũ.
Si ergo duo erãt,ostẽdãtur & duo tẽpla,unum quo iste,alterũ quo ille ingrediebatur.Osten
dantur & duo altaria,unum quo iste,alterũ in quo ille uictimas offerebat.Ostendantur & sa
cerdotes, huius alij, & illius alij, qui pro suo quisq; populo separatim sacrificabãt.Si autem
quisquis hoc affirmare conatur,insanit,sic erãt isti duo populi in uno populo,sub uno sacer/
dote magno,unũ templum intrãtes, sicut erãt etiã sub uno Moyse quidã deum offendẽtes,
quidã deo placẽtes,de quibus Apostolus dicit,Non in omnibus illis beneplacitum est deo: 1.Cor.10
Neq; enim ait, in omnibus illis beneplacitũ nõ est deo, tanꝗ omnes displicerẽt deo,sed ait.
nõ in omnibus illis beneplacitum est deo,ergo in quibusdã,non de omnibus.Et omnes sub

eisdem sacerdotibus erant in uno eodemq́ue tabernaculo, in uno eodemq́ue altari hostias offe C rebāt, & tamē distinguebātur factis, nō locis, animo, nō templo, moribus, nō altaribus. Sicut alij ad alios nō accedebant, ne ab eis inquinarētur, hoc est, eorum malis factis non consentie bant ne simul damnarentur. Non enim & illos malos Moyses tantus propheta nesciebat, quorum impia murmura & horrēdas amaritudines quotidie sufferebat. Sed istum nescisse faciamus. Nunquid & Samuel Saulem nesciebat, quem per os eius æterna sententia damnarat deus? Veruntamen & ipsum & sanctum Dauid unum dei tabernaculum intrantes inter eadem sacrificia uidebat, sed distincte utiq; uidebat, quia distinctos uidebat, & unum eorum in æternum amabat, alium pro tempore tolerabat. Sicut & Aggeus nouerat in uno populo duos populos, unū templum intrātes, sub uno magno sacerdote uiuētes, & alterum ostendebat immundum, alterum ad immūdum accedere prohibebat, & tamen nec illos nec seipsum ab eodem templo & ab eisdē altaribus separabat. Ergo spiritalem prohibebat accessum cōsensionemq́ue factorū, quod & ipsa uerba clamant, si aures assint quas animositas
Aggei 2 furiosa nō claudat, aut strepitus uariæ contētionis nō impediat. Ait enim propheta, Omnis qui accesserit illò, inquinabitur. Vitium notat quò accedi prohibuit, non homines ab hominibus corporali disiunctione seclusit. Acceditur autē ad uitium corruptionis, uitio consensionis. Ac ne quisq́ue diceret illum populum, cui primo dictum est, Præualesce, quoniā spiritus meus præest in medio uestrum, paucis interpositis diebus in deterius cōmutatum, ut audire mereretur, Sic populus iste & gens ista, omnis qui accesserit illò, inquinabitur, dies enim ferme nonaginta computātur inter uerba illa quæ bona in populum dicta sunt, & ista quibus eius immūdicia uitāda præcipitur, ne quis ergo hoc putaret, bonum illū populum, quamuis hoc paruo temporis interuallo tam pessimum effectum, uidete quod sequitur, attēdite quid dicatur eo ipso die, hoc est, uicesima & quarta noni mensis, quo die dictum est, Si populus iste & gens ista, omnis qui accesserit illò, inquinabitur, cum enim hoc dixisset & mala eorum
Ibidem cōmemorasset, quorū merito demōstrarētur immūdi, addens etiā & dicēs, Odio habebatis D in portis arguentes, cōtinuo subiunxit, Et nunc ponite in cordibus uestris à die hoc, & suprà, priusq́ue ponatur lapis super lapidem in templo domini, qui eratis cum mittebatis in capsella uiginti sata hordei, & fiebant decem sata, & intrabatis in torculari exhaurire quinquaginta amphoras, & fiebant uiginti. Percussi uos infœcunditate, & uenti corruptione & grandine omnia opera uestra, & nō estis cōuersi ad me dicit dominus. Cōstituite igitur corda uestra à die hoc & deinceps à quarta & uicesima noni mensis, & à die qua fundatum est templum domini, ponite in cordibus uestris, si adhuc cognoscetur in area, aut si uitis, aut malum, aut ficus, aut malogranatum, & ligna oleæ quæ nō fecerunt fructum à die hoc benedicam. Ecce ipso die etiam benedici meruerunt. Benedictio ergo hæc puto quod non pertineat ad illos ad quorum immundiciam prohibet accedi, sed ad illos bonos qui prohibentur accedere. In uno ergo fuerūt & permixti & separati, permixti quippe corporali tactu, separati autem uoluntatis abscessu. Sed more suo scriptura loquitur, quæ sic arguit malos, tanq́ue omnes in eo populo mali sint, & sic consolatur bonos, tanq́ue omnes ibi tales sint. Pro nobis ergo episcopi uestri, etiā in eo quod post collationem uicti subscripsisse dicuntur, Aggei prophetiam posuerunt, unde cōmemorant euidētius probari quod dicimus, quia in uno populo, in uno templo, sub eisdem sacerdotibus inter eadem sacramenta, hominibus dissimili uoluntate in mentibus & diuersis moribus separantibus, nec causa causæ nec personæ potest præiudicare persona. Id etiam quod ex Apostoli epistola, scriptis suis etiam modo cōmemorāt, ubi ait,
2. Cor. 6 Nolite iugum ducere cum infidelibus, quæ enim participatio luci ad tenebras &c. quæ supra cōmemorauimus, & quomodo recte intelligeretur ostendimus, quid aliud agunt, nisi ut nos commemorēt quibus hoc Apostolus scripserit? In eo quippe populo Corinthiorum quod dicimus demōstramus, ne forte arbitrentur prophetarum tantummodo moris fuisse, & nō ad noui testamenti, sed ad ueteris consummationem pertinere, sic arguere reprehensibiles, quasi omnes in eo populo arguātur, & sic alloqui laudabiles, quasi omnes ibi laudētur. Ecce & ad

A & ad Corinthios,sic Apostolus loquitur,Paulus uocatus apostolus Iesu Christi per uolũta tẽ dei,& Sosthenes frater,ecclesiæ quæ est Corinthi,sanctificatis in Christo Iesu uocatis san ctis,cũ omnibus qui inuocant nomen dñi nostri Iesu Christi in omni loco ipsorũ & nostro: Gratia uobis & pax à deo patre nostro & domino Iesu Christo. Gratias ago deo meo sem per pro uobis, in gratia dei quæ data est uobis in Christo Iesu, quia in omnibus diuites fa cti estis in illo,in omni uerbo & in omni scientia, sicut testimonium Christi cõfirmatum est uobis,ita ut nihil uobis desit in ulla gratia. Quis hæc audiens credat in ecclesia Corinthiorũ esse aliquos reprobos,qñquidẽ uerba ista sic sonãt,uelut ad omnes directa sit ista laudatio? Et tamen paulopost dicit,Obsecro autẽ fratres ut idipsum dicatis omnes,& non sint in uo bis schismata. Rursus tanquam in hoc horrendo uitio uelut omnes arguens atque increpãs,dicit, Diuisus est Christus? Nunquid Paulus crucifixus est pro uobis,aut in nomine Pauli bapti zati estis? Puto autẽ eos qui in eo populo dicebãt,Ego sum Christi, nõ duxisse iugum cum eis qui dicebãt,Ego sum Pauli,ego aũt Apollo,ego uero Cephe, & tamen omnes ad unum altare accedebant & eadẽ sacramenta cõmunicabant, qui eadem uitia nõ communicabant. His enim Corinthijs, etiam illud dictum est, Qui manducat & bibit indigne,iudicium sibi mãducat & bibit. Quid enim aliud Apostolus nisi istos uaniloquos cogitabat,ut ei nõ suffi ceret dicere, iudicium manducat & bibit,nisi adderet, sibi,ne hoc etiã ad illos pertineret,qui pariter quidem sed nõ iudicium manducabant? In ipsis etiã Corinthijs ibi erant qui nõ cre debant resurrectionẽ mortuorum, quæ singularis fides est Christianorũ. Quod eis ita dicit Apostolus,Si autẽ Christus prædicatur quod resurrexerit à mortuis,quomodo quidã dicũt in uobis,quia resurrectio mortuorum non est? Nõ dixit in hac terra uel in hoc mundo,sed in uobis,inquit, Neque posset de Christi resurrectione præscribere,nisi iam utique Christianis, quibus de ipsa resurrectione Christi,dicit,Sic prædicamus,& sic credidistis. Nũc attẽdamus uerba illa quibus Corinthiorũ ecclesiã in epistolæ principio sic laudat, ut dicat, Gratias ago

1.Cor.1

1.Cor.11

1.Cor.15

B deo meo semper pro uobis in gratia dei quæ data est uobis in Christo Iesu,quia in omni bus diuites facti estis in illo, in omni uerbo & in omni scientia, sicut testimonium Christi confirmatum est in uobis, ita ut nihil uobis desit in ulla gratia. Ecce sic erãt ditati in Christo in omni uerbo & in omni scientia,ita ut eis nihil deesset in ulla gratia,ut in illis essent qui re surrectionem mortuorum adhucusque nõ crederent. Puto autẽ quod isti quibus nihil deerat in ulla gratia, non ducebant iugum cum eis qui resurrecturos mortuos non credebant. Ecce quomodo nõ ducũt iugum cũ infidelibus, quamuis eidem populo misceãtur,& sub eisdem sacerdotibus,eisdem sacramentis imbuãtur. Denique ipse Apostolus ne huic infidelitati con sentiret,quorum iam fides tenebat resurrectio mortuorum,nõ eis præcepit corporalem sepa rationem,multi quippe erant,non sicut ille unus,qui uxorem patris sui habuit quẽ liberiore correptione & excommunione iudicat dignum: Longe aliter iste,aliter uitiosa curanda & sa nanda est multitudo,ne forte si plebe separetur,per schismatis nefas etiã triticum eradicetur. Eos ergo qui iam credebant resurrectionem mortuorum, ab his qui eam in eodem populo nõ credebant,nõ corporaliter separat sed spiritaliter separare nõ cessat,dicens,Nolite seduci, Corrumpunt mores bonos colloquia mala: Non eorum cõgressum, sed cõsensum timet,ne malis colloquijs accõmodent fidem,quæ corrumpunt bonos mores. Moribus ergo eos non altaribus admonet separari. Postremo antequam eis hæc Apostolus scriberet,in eadem ecclesia erant qui resurrectionem nõ credebant,in qua erant quibus nihil deerat in ulla gratia,& illi istos infidelitate sua non inquinabant, quia isti illis ad eandem infidelitatem non consentie bãt. Ecce quomodo illò nõ acceditur, ne quisquis accesserit inquinetur: Ecce quomodo nulla participatio est lumini ad tenebras: Ecce quomodo quamuis intra eadem retia,natẽt pisces utrique,nec causa causæ præiudicat nec persona personæ. Quod cũ ita sit,quæ tã cruda stultitia, quis tam ferreus cordis somnus posset nõ aliquãdo sentire Cæciliani causam catholico orbi terrarũ,cui non cõmunicat pars Donati,præiudicare nõ posse,si nõ præiudicat parti Donati causa Maximiniani, uel potius causa Feliciani & Primiani modo coniunctorum,pauloante

damnatorum? Sufficit certe ut secundũ ipsos loquamur, q̃ pisces mali sub fluctibus latitantes ignaros nõ polluunt piscatores, quamuis nõ sit de piscatoribus quæstio, quos fortasse in illa similitudine dominus angelos intelligi uoluit. Magis enim attendendum est intra ipsa retia pisces bonos à malis nõ posse maculari. Neq; enim & ipsi nõ uident inuicem simul natantes, sicut à piscatoribus intra aquam positi non uidentur, sed ut dixi, sufficit causæ, noscere q̃ mali nõ polluunt, quorũ malefacta nesciũtur.

Cap. XXI Fuerũt quidẽ tempore Cæciliani beati pacifici, qui eum etiã si innocens nõ esset, scientes pro catholica unitate tolerarent, cum eum uiderent tot ignotis gentibus per quas ipsa unitas dilatatur, sacramẽtorum participandorum cõmunione cohærere, eisq; talem nõ posse monstrari, qualem ipsi eum esse cognoscerent, ipsiq; se cõtra istas calumnias defenderẽt uerbis beati & pacifici Cypriani, clamarentq; fideliter & dicerent, Ideo propter Cæcilianum nõ deserimus unitatem, quia etsi uidentur in ecclesia esse zizania, nõ tamẽ impediri debet aut fides aut charitas nostra, ut quoniã zizania esse in ecclesia cernimus, ipsi de ecclesia recedamus. Istorũ pacificæ patiẽtiæ cõueniret præclarissima laus illa qua laudatur angelus ecclesiæ Ephesi: Eum nemo recte intelligens dubitat ipsius ecclesiæ gestare personã, cui dicit in Apocalypsi, Scio opera tua & laborem & patientiam, & quia nõ potes sustinere malos, & tentasti eos qui se dicũt apostolos esse & nõ sunt, & inuenisti eos mẽdaces, & patientiam habes & sustinuisti eos propter nomen meũ, & non defecisti. Sicut illi laudantur qui in ista uita Cæciliani tempore fuerunt, qui propter nomen domini, quod sicut unguẽtum effusum per innumerabiles gentes toto iam orbe fragrabat, non deficerent patiẽtissime sustinendo etiã quem malum nossent, si malus ille esset, qui eorum iudicio alijs mõstrari & ab eis uelle separari non posset: Nostra alia causa est, arrogare nobis laudẽ huius patiẽtiæ non debemus: Nõ enim possumus dicere nos pro pace tolerasse quod ad nostrã cognitionem prorsus nõ potuit peruenire.

Apoc. 2

Cap. XXII Nobis Cæciliani causa sub fluctibus fuit, uox nostra talis est qualis Christianarum gentium cæterarũ, contra quas isti nõ inuenerunt omnino quod dicerent. Verũtamen ignotam Cæciliani causam recte credimus bonam, quem semel inimicorum factione damnatum, ipsis autẽ accusantibus tertio legimus absolutum. Aut credant isti centum ferme episcopis partis Donati de criminibus Primiani, & tunc cogant nos credere septuaginta maioribus suis de criminibus Cæciliani. Quòd autẽ dicunt Cæcilianum obiecta sibi nullo cõcilio crimina cum absens fuerit tacendo firmasse, firmauit ergo & Primianus crimina, quæ centum episcopis sibi obiecta nec postea saltẽ ostẽditur diluisse. Sed uidelicet nec causa causæ præiudicat, nec p̃sona personæ, ne pars Donati minuatur, præiudicat autẽ, ut Christi hæreditas diuidatur. An uero Cæciliani causa non præiudicat unitati catholicæ quã tenemus, & cuius societate gaudemus, cũ fuerit Cæcilianus Carthaginẽsis episcopus, & præiudicat ei causa Nouelli Tyricensis, Faustini Tuturbitani, quos nec accusandos postea sicut Cæcilianum Felicemq; putauerũt, quorum nomina, imò uero ipsarũ in quibus fuerunt ciuitatum nec uniuersæ Africæ nota sunt, aut fortasse nec uniuersæ proconsulari prouinciæ? Ecce quorũ pisciculorum, etiã si mali fuerunt tam in profundo latentium causam uolunt præiudicare causæ tantæ piscationis, cuius plena retia toto orbe diffusa sunt, quæ piscibus iuxta natantibus uix noti esse potuerunt. Cur autem nõ credamus etiã istos innocentes fuisse, quando nec accusari ab eis, sicut dixi, postea meruerunt, & ille purgari potuit quem maiores eorum malorum omnium fontem in concilio illius inimica conspiratione dixerunt?

Cap. XXIII Sed qualescunq; isti fuerint, quid pertinet ad nos? Neq; enim uere non nobis concedunt, ut istorum nescio quorũ causa atq; persona non præiudicet causæ atq; personæ ecclesiæ catholicæ, uel si nec causa causæ præiudicat, nec persona personæ: & tamen obijciunt nobis ut adhuc uos seducant, quod aurum iudici dederimus, ut pro nobis contra illos sententiam diceret, uos dicite si potestis, quantũ dare debuerimus electis defensoribus episcopis uestris, ut tanta contra se pro nobis uel dicerent uel proferrent, ut sic agerent causam nostram, sic perimerent suam? Quanti emere debuimus, ut post uerba Primiani, quibus dixerat, Indignum est ut in unum conueniant filij martyrum & progenies

A nies traditorum,uenirent tamen,& in unũ nobiscum,quod indignum dixerant conuenirent?
Quanti emere debuimus,ut more forẽsium aduocatorũ de temporibus & diebus,de per/
sonis etiam nobis præscribere conarentur, & sic omnibus hominibus etiam illis qui nostras
disputationes intelligere non possent , satis apparere monstrarent q; malam causam habe/
rent,quam proferre & agere sic timebãt apud eum iudicem, cuius erga se benignitatem atq;
iustitiam tanto præconio laudauerant,& cuius motũ aduersum se nullum adhuc senserant?
Quanti emere debuimus , ut ipsi deinde exigerent non secum agi debere forensibus formu/
lis,sed diuinis potius testimonijs, & de scripturis sanctis similiter se responsuros esse promit/
terent, & cum mandatum concilij catholici , quod obtuleramus,recitatum esset,atque in eo
ipsis etiã confitentibus claruisset,nos ecclesiæ catholicæ testimonijs sanctarum scripturarum
agere uoluisse,rursus tanq; obliti quid sibi placere dixissent,ad easdem forenses præscriptio
nes perplexis & odiosis contentionibus remearent? Quanti emere debuimus,ut subscriptio
num nostrarum quæ in eodem mandato demonstrabantur numerositate commoti,exige/
rent totius concilij nostri præsentiam, ex quo concilio non nisi decem & octo secundum edi
ctum cognitoris aderamus, & quæstionem falsitatis inferrent q; alijs subscribere non potue
runt? Sic enim peruentum est , ut eorum quoq; numerus recenseretur, & ipsi in ea falsitate
deprehenderentur cuius in nos suspicionem intendere uoluerunt, ita ut non solum quidam
in eorum mandato legerentur subscripsisse pro absentibus,qui nec Carthaginem uenerant,
uerumetiam quendam recitatum & non respondentẽ cum in itinere defecisse dixissent,quæ/
situmq; ab eis esset , quomodo apud Carthaginem subscribere potuerit qui in itinere iam
defecerat,post magnas angustias perturbationis atq; incõstantis & uariæ responsionis suæ,
non uenientem , sed posteaq; subscripsit ad propria remeantem in itinere defecisse asseue/
rarent. Deniq; sub diuina testificatione interrogati,utrum eum constaret fuisse Carthagini,
uehementius perturbati dicerent,quid si & alius se pro eodem apposuit? atq; ita uerbis suis
B falsitatem quã nobis obiecerant,in suo mandato apparuisse,& conuictã claruisse firmarunt. Cap.XXIIII

Quanti emere debuimus , ut cum uellent de numerositate gloriari, etiam in hoc men/
dacia sua prodiderunt? Nã cum aliquãto amplior nostrorum numerus affuisset,dictumq;
à nobis esset , alios centum fermè episcopos catholicos , partim senectute , partim ualetu/
dine , partim diuersis necessitatibus impeditos non uenisse Carthaginem , illi hoc audito,
multo plures suos non uenisse dixerunt: Sicut etiam nunc plusquam quadringentos per to/
tam Africam se esse iactantes , obliti sunt q; in sua notaria posuerunt, usqueadeo se omnes
uenisse Carthaginem , ut eis solis exceptis quos uel in proprijs sedibus , uel in itinere te/
nuit corporis ægritudo , nec grauissimos senes annositas & labor prolixi itineris potuerit
impedire . Et lectæ sunt in mandato eorum subscriptiones, sicut facta supputatione respon
dit officium , ducenti septuagintatres,annumeratis etiam his in quibus falsitas deprehensa
est,& qui pro absentibus subscripserant , q; ægritudine detenti non potuerunt uenire Car/
thaginem . Quomodo ergo uerum est plures quadringentis eos esse , quando illos solos
Carthaginem non uenisse dixerunt , quos ualetudo corporis impediuit , cum & pro ipsis
quibusdam alij subscripserint, ut non dicamus hoc pro omnibus ægrotãtibus esse factum?
An forte sic eos inuaserat pestilentia , ut eorum tertiam partem repente prosterneret? Sic
autem à primatu suo per tractoriam fuerunt euocati cum illis prætermissis properarent con
uenire Carthaginem , ut scirent se decepisse quod haberent optimum in causa , ut ingens
eorum numerus appareret , quasi tanto plus prosit ad aliquid facilius inueniendum quan/
to maior fuerit quærentium multitudo eorum? Quanti emere debuimus,ut in diem peren
dinum utrisq; nostrum consentientibus cognitione dilata , pridie per notarium peterent,
ut sibi nostrum mandatum ab officio ederetur , quo instructi adesse possent, causantes q;
conscribendis gestis tam angusto tempore occurrere non posset officium? Sic enim factum
est ut sequenti die cognitionis , quamuis iniuste petentes , acciperent dilationem. Qui con/
syderata causa quæ mandato nostro tota continebatur, magnas patiebantur angustias

cum uincerentur, tamen contra suos uenere consensus. Quid enim iustius quàm petere dilationem tanta ueritatis firmitate conturbatos? Quid his utinam profuisset, ut consyderato mandato nostro cui respondere minime potuerunt, corrigere potius prauitatem quàm in deterius augere maluissent? Iuste itaque dilationem petebant: Sed pridie non debuerant in notaria sua dicere, ideo sibi nostrum ædi debere mandatum, ut parati ad diem constitutum uenirent, quia exceptores occurrere cum gestorum conscriptione non possent: Nam istud quanti emendum fuit ut ipsam peterent dilationem & acciperent sex dierum, ut nemo possit eos dicere angustia temporis impeditos, non potuisse nostro respondere mandato dato? Ipso uero tertio nostræ collationis die quanti emendum fuit, ut inanissimis & superuacuis morarum interpositionibus se omnino peruenire ad causam nolle monstrarent? Et quàm malam causam haberent ipso suo timore clamabant, quanquam eorum timor etiam in testimonium manifestissimæ uocis erupit, quando dixerunt, Sensim inducimur in causam. Et alio loco, Prouidet, inquiunt, potestas tua sensim nos in causæ interna deduci. O uiolentia ueritatis, quolibet aculeo, quibuslibet ungulis fortior ad exprimendam confessionem.

Cap. XXV Congregantur ex uniuersa Africa episcopi, ingrediuntur Carthaginem, cum tãta speciosi agminis pompa, ut tam magnæ ciuitatis oculos in se intẽtionemque conuertant. Qui loquantur pro omnibus, eliguntur ab omnibus. Locus etiam re tanta dignus in urbe media procuratur. Vtrique conueniunt, iudex præsto est, tabulæ patent, suspensa omnium corda, exitum tantæ collationis expectant. Tunc à lectissimis & disertissimis uiris, quantis uiribus agi debuit aliquid, tantis agitur ut agatur nihil. Quærunt personas forensi more discutere, in qua quæstione annosa etiam tempora litigatores conterere consuerunt. Ista quippe actione catholicos mandatum suum diuinis potius testimonijs quàm forensibus formulis confessi sunt, & similiter se de scripturis responsuros esse promiserunt. Et quoniam mirifica opitulatione deus uoluit, ut cum quærunt personam petitoris, ne ueniretur ad causam, ipsa inquisitio petitoris in medium subito mitteret causam, clamant præclari uiri ad quid agendum uidebantur electi, ac se potius ad non agendum electos esse testantur, & inuidiose iudici conqueruntur, sensim se in causæ interna deduci, quasi aliquid aliud prætermissis omnibus agi debuerit quàm illud quod tanto post, uel sero agi uolebant, quia nunquam prorsus agi uolebant ubi uinci metuebant. Huius timoris apertissimam uocem, quis de illorum clauso pectore excuteret, & non dico si eos donis largissimis ditaret, sed si eos pœnis crudelissimis torqueret? Cum enim personam petitoris forensi tritura conquirerent, & uolentes ostendere nos esse petitores, ut personas nostras permitterentur iure discutere, & moras annosissimas inuenire, legerunt libellum nostrum aliquando proconsuli datum, quo eos petimus conuenire ut ipsa inter nos tunc collatio fieret, quodammodo ab Imperatore ut fieret impetrauimus, & eo libello nos quasi petitores esse monstrarent, responsum est à nobis, ideo nos semper uoluisse fieri collationem, non ubi eis crimina obijceremus, sed ubi ea quæ solent obijcere purgaremus, propter hoc hæretici & ab ecclesiæ unitate separati, quia crimina obijciunt quæ probare non possunt. Deinde quia uidebatur cognitor secutus ordinem temporum, ut gestis quæ protuleramus, ubi & ipsi apud præfectos collationem protulerant, ideo præferret libellum nostrum ab ipsis prolatum, quia gesta illa præfectiora tempore præcedebant, facillime nos atque nos iustissime hac occasione oblata à cognitore impetrauimus, ut si ea præferret quæ tempore priora esse constaret, illud iuberet potius recitari, ubi ipsum apud Imperatorem Constantinum per Amillinum proconsulem accusarunt Cæcilianum, cuius crimina nostræ communioni obijciunt, quæ uolebamus illa collatione purgare. Proinde posteaquam legi cœpit, quoniam illic apertissime in omnibus uincebantur, clamare cœperunt, Sensim inducimur in causam. Et iterum, Prouidet potestas tua sensim nos in causæ interiora deduci. O magna, sed non miranda confusio: Quando enim dæmon sic exorcistam timeret quomodo timuerunt ne illa legerentur, ubi apparebat

A rebat Cæcilianus & ab eorum prædecessoribus apud Imperatorem accusatus,& tot iudicijs non solum episcopalibus sed etiam imperialibus absolutus? Vel quanto precio emere possemus, ꝙ ipso timore turbati,redire ausi sunt etiam ad illius temporis præscriptionem , ubi dixerant,lapsam iam esse causam,& quatuor mensibus euolutis agi iam omnino nō posse? Quid est hoc? Quis tā idoneus iudex inueniri potest animi eorū,q̄ timor iste sic expressus, sic apertus,ut cum timor soleat adimere libertatē,isti tam libere timuerint,ut iudicium suum de mala sua causa nec silētio texerint,sed uerbis apertissimis prodiderint? O uehemētem trepidationem ad extorquendam confessionem.Tam fortis ex ore prosiluit timor, ut eius impetu de fronte fugerit pudor. Sed cum legerentur ea quibus ostendebatur Cæcilianus accusatus atq; purgatus, petitores propter agēdam causam inquirebantur,personæ discutiebantur.Et quamuis morarum tēdiculæ,ne ad ipsam causam perueniretur,tergiuersatione necterentur, tamen propter agendam causam etiam ista postulari ueluti iure uidebantur.Postq̄ causa optima Cæciliani recitāda prolata est , reuocatur explosa & cōuicta præscriptio,diem causæ agendæ iam transisse clamatur.

Cap. XXVI

Quid adhuc expectatis , quid pro nobis pronuntiauerit cognitor,cum uideatis quid contra seipsos episcoporum uestrorum pronuntiauerit timor? Dederat certe ipse cognitor potestatem,ut alium cum ipso quem uellent iudicem constituerent. Quod illi recusarunt, quoniam si aliquem delegissent,mentiri uobis non possent etiam à nobis ipsum fuisse corruptum . Sed fecerunt quod recusauerunt,constituerunt prorsus cum illo alium iudicem,nō quemlibet extraneum, sed intimum suum.Ecce ipse timor eorū alius iudex fuit,certe ipse à nobis nihil accepit & pro nobis libere iudicauit.Non gratificatus est eorum personæ quibus internus hærebat, de quorum secreto cubiculo procedebat:Et anteq̄ causa diceretur,prior iudicauit, quia eam prior in ipsorum corde cognouit. Deniq; processit ille ut causam nosset, processit iste qui nouerat . Ille iudicauit stando,audiendo, loquendo, iste tantummodo in medium procedendo, puto quòd melius dicerent,ut B causa iam non ageretur . Quanto enim citius eam finiuit litigatoris timor q̄ cognitoris labor? Ille quærebat quid ex eorum chartulis legeretur, iste indicauit quid in eorum cordibus ageretur.

Cap.XXVII

Quomodo autem ad hoc uenerant territi eis quæ prolata fuerant recitanda, ut dicerent iam lapsam causam esse temporibus & agi non posse? Proposuerunt nobis quod iam fuerat ante transactum , ut si de scripturis sanctis ageremus,illa minime legerentur:Si autem illa recitāda legeremus,habere se ualidam præscriptionem,ut lapsam temporibus causam omnino agi non sinerent,cum ipsi nō seruauerint , quod ante promiserant se mandato nostro, ubi nos ecclesiæ causam† scripturarum testimonijs responsuros, qui petitorum discutiendas esse personas , non more disputantium, sed more litigantium contendebant. Respōdimus ergo eis,ut si nihil aliud agi mallent nisi ut quæreretur quæ uel ubi sit catholica ecclesia , causam eius nos nō nisi diuinis quibus prænuntiata est,testimonijs ageremus:Si autem hominibus aliqua crimina obijcerent , quoniam nec ipsi possent ea testimonijs diuinis, sed aliquibus alijs talibus documentis ostendere,etiam nos ea documentis talibus purgaturos.Sic illis assidue sua inania repetentibus,hæc à nobis perseuerantissime repetita sunt,sic eos ueritas uicit,ut ad illa quæ protuleramus audienda,confutatos,superatosq; constrinxerit. Videbant enim, si nulla crimina Cæciliani obijcerent communioni nostræ,nihil sibi remanere unde suam ab unitate separationem quoquo modo excusarent : Si autem obiecerint crimina Cæciliani , nec à se nisi talibus documentis posse asseri,nec à nobis posse aliter defendi.Iam uero inter hos eorum contentiosissimos strepitus quanti emendum fuit, ꝙ cum diceremus hoc nos proponere , ut crimina quæ solent obijcere nostræ communioni, quæ per omnes gentes dilatatur,probarent si possent, ut hinc eorum separatio,utrum iusta fuerit nosceretur,responderunt alienam causam nos agere uelle,hoc est,transmarinarum ecclesiarum quibus hæc non obijcerēt,quoniam inter Afros esset ista contentio,illas uero ecclesias potius expectare debere , ut eos sibi copulent qui in hac collatione uicerint , & ipsi cum eis habeant catholicum nomen.

† *agimus, aut simile uerbum deest*

Quid

Cap. XXVIII Quid ergo adhuc quæritis, quidúe dubitatis, quam ecclesiã tenere debeatis? Ecce habetis eam, contra quam ipsi episcopi causam se nõ habere confessi sunt, cui communio nostra coniuncta est, unde ipsorum communio separata est. Si enim modo eam expectare debere dixerunt, ut qui nostrum uicerint ipsi ei copulentur, & cum illa teneant catholicum nomen, iam utiq; maiores nostri, maiores eorum ante uicerunt, ideo illi ecclesiæ copulati catholicum nomen in eius unitate tenuerunt: Isti autem si à maioribus nostris iam in suis maioribus uicti sunt, quare nobiscum adhuc usq; contendunt? Si autem uicti non sunt, quare non communicant illi ecclesiæ quam negare catholicam non ualentes, nullam causam contra eam se habere confessi sunt? Ecce ecclesia catholica transmarina in tot gentibus dilatata, quam debere expectare dixerunt, ut eos sibi qui uicerint copulet, quomodo expectare debet eos sibi copulare qui uicerint, nisi ab eis criminibus de quibus inter nos agitur aliena sit? Porrò si ab his criminibus sicut fatentur aliena est, alieni & nos sumus qui eidem communioni cohæremus. Nam si propter communionem nos contaminat crimen alienum, & ipsam cui communicamus crimen contaminat nostrum. Sed ipsam professi sunt nõ pollutã crimine Afrorum, quamuis ei sacramentorum communione socientur. Ibi ergo conuicti sunt nec nos pollui potuisse crimine eorum, quibus sacramentorum communione sociamur, quia nullo nexu consensionis inuoluimur, quanq; & ipsius Cæciliani uictrix causa eisdem uerbis istorum facillime demõstratur. Si enim confligentibus nobis expectare debet ecclesia transmarina ab istis criminibus aliena, ut eos qui uicerint sibi & catholico nomini adiũgat, tunc expectabat quando maiores istorum cum Cæciliano acriter confligebant. Ille ergo uicit quem sibi post conflictum, illa quæ hoc expectauerat copulauit. Aut si potuit & pollutum sibi in sacramentorum communione copulare, & sicut iam confessi sunt ab his criminibus impolluta persistere, multo magis euincimus ostendentes proprium onus quemq; portare, & nec causam

Cap. XXIX causæ, nec personam præiudicare personæ. Iam uero ut mandato nostro ubi uniuersam causam complexi fueramus, nec repentinis uerbis sed conscriptis litteris respondendum putarent, quanti emendum fuit? Sic enim constitit eos respondere non potuisse his omnibus quæ in nostro mandato posita, nec attingere uoluerunt. Neq; enim potest aliquis dicere persecutionem nostram memoriter eos non potuisse retinere, & propterea rebus necessarijs, nõ omnibus respondere uoluisse. Æditum est eis mandatũ nostrum per notarium postulantibus, & hocipsum allegantibus, ut instructi possent ad omnia respondere. Et cum iam septem essent electi à cæteris qui omnia pro omnibus agerent, litteras tamen ipsas quibus nostro mandato respondere conati sunt, totius cõcilij sui nomine protulerunt, tanq; epistolam ab omnibus illis ad cognitorem datam. Quam si nollemus admittere, iure optimo faceremus, neq; enim ordinis erat ut post iniũctam septem hominibus causam, iam quicq; nisi per illos qui delecti fuerant ageretur. Sed ne litteris nostris, litteras eorum timuisse uideremur, sine ulla hæsitatione ut legerentur, admisimus. Optandum enim, & ut dixi, emẽdum fuit; ut post tot dierum dilationem quam eis petentibus concesseramus, afferrent elucubratum laborem, in eo, mandato nostro non respondisse, satis utrasq; litteras legentibus appareret, & nos eisdem litteris ipsis sine ulla dilatione mox respondisse constaret. Si enim homines tam tardo ingenio sunt, ut eos arbitrentur aliquid dixisse in quibus locis mandati nostri tacere noluerunt, neminem puto esse tam stolidum qui etiam in his locis aliquid eos respondisse existimet in quibus omnino tacuerunt. Non enim parua uel quasi contemnenda sunt, cum in his potius omnis causa consistat: Nam testimonia scripturarum quibus asseruimus ecclesiam cui cõmunicamus ab Hierusalẽ cœptam, in toto terrarum orbe diffundi, tanq̃ omnino dicta nõ fuerint, præterierũt magna mole diuinæ autoritatis oppressi. Itẽ quod in nostro mandato positum est de beato Cypriano, qui tolerãdos potius in ecclesia malos q̃ propter eos ecclesiã deserẽdam, & præcepto admonuit, & suo cõfirmauit exemplo, attingere omnino ausi nõ sunt. Cæterum intelligẽtes q; Cypriani autoritatem si in aliquo scripto eius labefactare tentarent, faterentur etiam recte nos autoritati eius non obedire, in eo quod de

A de iterando baptismo solēt proferre, quā nec ipsam de baptismo Cypriani sententiā aperte
commemorare uoluerunt, sciētes etiā illic si facerent se offensuros esse naufragium, quoniam
Cyprianus nō reliquit unitatem, & cū eis in illa permāsit, qui de hac re diuersa senserūt, unde
aut tunc ecclesia perisse dicēda est, & nō iam ex qua nasceretur Donatus illorum, aut si quod
uerū est permāsit ecclesia, nō in ea cōtamināt mali bonos, sicut etiā Cyprianus iudicauit, qui
cum diuersa sentiētibus in eadem diuersitate permāsit, ac per hoc isti se detestādo sacrilegio
schismatis induerūt, qui propter nescio quorū crimina non probata etiā si uera essent, nullo
modo se ab unitate toto orbe diffusa separare debuerunt. Hoc illi quantū intelligitur praeui
dentes, illud testimoniū Cypriani quod in nostro mādato commemoratū est, toto silentio
transierūt. Illud etiā quod in causa Maximinianistarum ipsi quoq; suo iudicio declararunt,
nō propter malos unitatem deserēdam, qui Maximiniani socios à Maximiniano dixerunt
non fuisse pollutos, & eos quos damnauerunt in honore integro susceperūt, & baptismum
Christi licet foris ab ecclesia datum, agnoscendū potius q̃ destruendum esse monstrarunt,
cum à Feliciano in schismate baptizatos, & cum illo postea receptos iterum baptizare non
ausi sunt, hoc ergo cum in nostro mandato legerent, tacendum potius & praetermittendum,
q̃ ulla contradictione refutādum esse censuerunt. Causam etiam Caeciliani à causa ecclesiae
distinctam, & tamen etiam ipsam ex omni parte defensam, respondendo prorsus non atti-
gerunt. Quis ergo eos illi mandato nostro respondisse arbitretur, quādo contra haec omnia
nullum uerbum facere, nec saltē qualiscunq; responsionis obumbratione conati sunt? Quod
autem nisi sunt respondere, legat qui uoluerit & iudicet, eidem ipsi mandato nostro confe-
rens litteras eorum praeter responsionem, quam continuo reddidimus, qua omnia uanitatis
eorum machinamenta subuersa sunt. Iam illud si montes aureos daremus, quan- Cap. XXX
to emere possemus ꝙ obiecta sibi Maximiniani causa, ut intelligerent eo modo non obfu-
isse Caeciliano concilium, quo in eum absentem septuaginta episcopi quod uoluerunt pro-
B nuntiauerunt, quomodo non obfuit Primiano cum similiter absentem pro Maximiniano
centum ferme episcopi damnauerunt, uehementissime perturbati, & in horrendas contrusi
angustias respōderunt, nec causam causae, nec personam praeiudicare personae? His paucissi
mis uerbis totam nostram causam, de qua cum eis superius confligebamus, omnino inui-
ctam esse firmātes. Quid enim aliud agebamus tot testimonijs sanctorū eloquiorum, tanta
autoritate prophetarum, apostolorum, episcoporū, ipsorumq; aduersariorum, demonstran
tes bonos à malis sacramentorum communione non pollui, si corde, uoluntate, moribus,
operibus diuersas habeant causas gerantq; personas? Quid enim aliud laborabamus, nisi
ut appareret, nec causam causae, nec personam praeiudicare personae? Hoc ipsi breuiter com-
pulsi summa necessitate dixerunt, quia cum à nobis diu diceretur, ueritati cedere noluerunt.

Illud etiam quibus thesauris, quibus opibus, quibus preciosorum lapidum aggeribus Cap. XXXI
emendum fuit, ꝙ maiores suos Imperatorem Constantinum persecutos Caecilianum non
confiteri tantum, uerumetiam profiteri atq; gloriari minime dubitarunt, eumq; ab Impera
tore damnatum etiam mentiendo asseuerare conati sunt? Vbi est illa uox, qua uos decipere
consueuerunt, nobis inuidiam concitantes, ꝙ apud Imperatorem causam agamus ecclesiae?
Vbi sunt uerba Primiani apud acta magistratus Carthaginensis expressa? Illi portant
multorum Imperatorum sacra, nos sola portamus Euangelia. Vbi est illa praeclara lauda-
tio, qua extollunt separationem suā, dicentes eam esse ecclesiam ueritatis, quae persecutionem
patitur, non quae facit? Nempe elisa est, nempe prostrata, leguntur persecutiones eorum, ne-
gare non possunt, quia leguntur subscriptiones eorum. Tenemus eos confitentes, profitētes,
gloriātes maiores suos Caecilianum apud Imperatorem grauiter persecutos: Tenemus etiā
Caecilianū eis persequētibus ab Imperatore damnatum. Nō ergo iam clament segregatio-
nem suam ideo esse ecclesiam ueritatis, quia persecutionem nō facit sed patitur, aut fateātur
non eam fuisse ecclesiam ueritatis, quādo à maioribus eorū Caecilianus patiebatur. Si enim
continuo boni sunt qui persecutionē patiūtur, bonus erat Caecilianus qn̄ patiebatur. Si autē
potest

potest quidem fieri ut & mali persecutionē patiantur, sed boni non possunt esse qui faciunt, C non erant boni maiores eorum quando Cæcilianum persequebantur. Porrò si fieri potest ut & boni faciāt, & mali patiātur, non ideo nos culpandi sumus, nec ideo isti laudandi, quia tale aliquid patiuntur, quale Cæcilianum maioribus suis faciētibus passum esse gloriantur, & tamen Cæcilianum ab Imperatore damnatum omnino non constitit, sed in eius absolutione atque purgatione, quæ iudicij episcopalis & imperialis recitatione cōstiterat, nihil postea probari potuit immutatum: Ita factū est ut remota Cæciliani damnatione, de qua ipsi mentiti sunt, remanserit persecutio, quam maiores suos fecisse confessi sunt. Parum fuit ut Cæcilianum ab Imperatore damnatum, & mentiendo gloriari auderent, & asserendo probare non possent, insuper etiā probauerunt, & nostra in eam rem documenta fortius adiuuerūt, Cæciliani absolutionem mansisse firmissimam, non sicut mentiti fuerant Imperatoris posteriore iudicio in cōtrarium commutato. Nam primo Mileuitanæ ecclesiæ catholicum episcopum Optatum recitandum putauerunt, pollicentes inde se probaturos Cæcilianum ab Imperatore damnatum. Quæ lectio cum magis contra eos recitaretur, nemo risum potuit continere. Qui tamen risus non utique conscriptioni gestorum potuisset adiungi, & omnino latuisset, nisi & ipsum latere non sinerent dicentes, audiant qui riserunt, hoc sanè scriptum est, & subscriptum. Quod enim pro se legi uoluerūt, ambiguum fuit. Vnde cum rectissime cognitor iussisset paulò superius recitari, ut inde si possent uerba illa clarescerent, hoc recitatum est quod nolebant, id est, Cæcilianum fuisse purgatum quem prius legendū dederant, non sicut iactabant damnatum, sed Brixiæ bono pacis retētum. Hoc cum dixissent, illis uerbis Optatum damnationem Cæciliani extenuare uoluisse, dictum est eis, ut euidentē Cæciliani damnationem, aliunde recitarent, ut ab Optato eam extenuatam posset ostendi, qui apertissime scripserat Cæcilianum fuisse purgatum. Hoc enim cum facere omnino nō possent interiectis atque consummatis omnium morarum superfluis ambagibus, apertissime nos adiuuare cœperunt. Tanquam enim à nobis essent instructi, uel tanquam nobiscum ad innocentiam Cæciliani D defendendam declarandamque, cum quæreretur ab eis ut si possent ostenderent quod dicebant, posteriore iudicio Cæcilianum ab Imperatore damnatum, cuius Imperatoris litteras legeramus, quæ illum ostenderant absolutum, protulerunt libellum maiorum suorum ad eundem Constantinum Imperatorem datum, quo apertissime demonstrarēt illius iudicio se potius fuisse damnatos. Cōtigit enim eis apud imperatoriam potestatem, quòd inimicis sancti Danielis, qui hoc ab eisdem leonibus passi sunt. Hic cum breuiter admonuissemus illum libellum pro nobis contra se potius recitasse, alias addiderunt eiusdem Imperatatoris litteras ad Verinum uicarium datas, ubi eos grauiter detestatur, & domini iudicio qui iam in eos cœperat uindicare dimittens ignominiosissima indulgētia de exilio relaxauit. Ita manifestissime constitit, non solum nullam Cæciliani damnationem fuisse postea consecutam, uerumetiam eius absolutionem atque purgationem, & pœnam illorum & detestabilem indulgentiam fuisse firmatam. Hæc tam excellentia documenta, quod fatendum est, nō habebamus in manibus, sed forsitan si alicubi esse audiremus unde nobis gratis dari non possent, per quælibet præmia perueniremus ut nobis scribenda permitterentur. Quantum autem daremus, si uenale proponeretur, ut pro nobis etiam ab ipsis aduersarijs legerentur?

Cap. XXXII

Quid uidetur addi iam posse ut nos cumulatius adiuuarent? Et tamen addiderunt. Commemorauerunt enim causam Felicis Aptugnensis à quo Cæcilianus fuerat ordinatus, cui Felici traditionis crimen intenderant. Absoluto autem Cæciliano cum perficiendæ instaretur unitati, quæstionem de isto Felice commouerant, eo modo arbitrantes posse Cæcilianum iam purgatum alienis criminibus irretiri. Causa ergo hæc Felicis discussa est proconsulari iudicio, ubi liquidissime de innocentia Felicis falsum se fecisse confessus est, nec puniri facile debuit ubi causa episcopi uertebatur, nec facile à procōsule dimitti potuit tanti criminis reus, nisi Imperatore consulto, quo instante illa omnia gerebantur, retulit inde proconsul, & rescripsit Imperator, ut ad eius comitatū idem Vigētius mitteretur, uolens maiores istorum à quibus

A à quibus quotidie interpellabatur in præsentia cõfutari, Nihil tamen dubitans de purgatione, imò eam uerborũ quoq; suorũ manifestatione confirmans sicut rescriptũ eius ostendit, Hæc nos omnia documēta causa Felicis in manibus habebamus, & disposueramus tradere recitanda. In quo ipsi nos præuenerunt, & easdē Imperatoris litteras de Vigentio ad se mittendo priores protulerũt & recitauerũt, iam fortasse nobis ea recitaturis, quia sufficere putabamus etiam causam Cæciliani ita peractã esse ut nihil amplius exigi uideretur. Sed aduersarijs nostris id agentibus, ut prosecutio quæ per maiores eorũ apud Imperatores nostros maioribus nostris acta est, & eorum calumnia superata cumulatius apparuerit: quid faceremus, nisi oblata libēter accipere, & gratias dño in omnibus agere? Cõstantini ergo litteras ipsi protulerunt, ipsi recitauerũt. Incredibile uidetur esse quod dico, sed gesta testãtur. Cõscriptæ sunt eorũ prosecutiones, tenētur subscriptæ. Ipsi, inquã, recitauerunt Cõstantinum subscripsisse, q̧ Heliano proconsuli in causa Felicis audientiã præbuerit cõpetentem, & q̧ à criminibus traditionis innocentē Felicē fuisse constiterit. Sed Vigētium ad comitatum suum propterea mitti uoluisse, ut his, inquit, qui in præsentiarũ agunt, & diuturnis diebus interpellare nõ desinunt, præsentibus & coram assistentibus apparere & intimare posset, frustra eos Cæciliano inuidiã cõparasse, & aduersus eum uiolenter insurgere uoluisse. Ipsi recitauerũt, quis nostrũ hoc nõ audire optaret, ut quos iniquitas fecerit nostros impugnatores, æquitas nostros faceret defensores? Sicut & illũ Balaã quem tēporibus antiquis ad maledicendum dei populũ conduxit iniquitas, benedicere cõpulit ueritas. Sicut autem ordo cõsulum ostendit, quē tunc cõsyderare angustia temporum nõ sinebat, neq; enim præsto erant libelli qui cõsulares uocantur, aut quisq; eos rem tam inanem crederet obiecturos, ut respondere nos uellent, quid misso Vigentio gestũ fuerit, uel utrũ omnino sit missus Vigentius, cum & innocentiã Felicis procõsularis sentētia declarauerit, & eandē sententiã respõsio Imperatoris ab ipsis prolata & recitata firmauerit. Quod magis utiq; ipsi protulissent, si quid misso Vigentio pro se gestũ fuisse cõfiderent. *Numeri 23*

Caput XXXIII

B Sicut ergo consulũ ordo declarat, primo Cæcilianus episcopali iudicio Melchiadis est absolutus, deinde nõ post longum tēpus Felicem proconsulis iudicio cõstitit innocentem, ac sic postea Cæcilianus etiã ab Imperatore inter partes cognoscente purgatus est. Deinde post annũ aduersarij eius ignominiosa illa indulgētia relaxati sunt. Nam Melchiades iudicauit Cõstantino tertiũ & Luciano iterũ cõsulibus nonis Octobris, Helianus procõsul causam Felicis audiuit Volusiano & Aniano consulibus quintodecimo calendas Martias, id est, post menses fermè quatuor. Cõstantinus ad Romalium uicariũ de purgatione Cæciliani scripsit, Sabino & Rufino cõsulibus, quarto Idus Nouembris, id est, post biennium & menses propè octo. Et idem Imperator ad Valeriũ uicariũ de illorum exilio soluto, & eorum furore deo uindici remittēdo, litteras dederit Crispo & Constantino iterũ cõsulibus tertio nonas Maias, id est, post quartũ annum & mensem fermè sextum. Vnde sine ullis ambagibus liquidissime cõstat siue misso ad comitatũ siue nõ misso, nihil postea contra Cæcilianũ fuisse iudicatum, imò eum iudicijs quoq; Imperatorijs uictorem aduersariorum, & persecutorũ suorũ postea declaratum.

Caput XXXIIII

Eat nunc pars Donati totiens mendax, totiens cõfutata, totiens modis omnibus superata atq; cõfusa, adhuc iactet iudicem à nobis fuisse corruptũ, quasi nõ uox illa uictis esse consueuerit. Prorsus iudex corrumpendus fuit, ut quod ille bene egerat, illius infirmaret autoritas. Sed nec male illos egisse dixerim, Imò uero optime egerunt, qui contra suos errores pro ueritate tanta dixerunt. Nam si causa eorũ cõsyderetur, re uera contra ipsos, si aũt prosecutiones eorum legantur, magis secundũ ipsos iudicauit. An uero in ea causa, ille qui medius erat aduersaretur nobis, in qua illi qui ex aduerso stabãt dixerunt, protulerũt, recitauerũt tanta pro nobis? Quid emere ab iudice deberemus, quãdo ab aduersarijs illa nõ emimus quæ iudicē coēgerũt, etiã si ab ipsis accepisset pecuniã pro nobis ferre sententiã? Quanq; si nõ eum nossemus deum timentē & iustitiæ dilectorem, & ab omnibus huiusmodi sordibus alienũ, nos nullã talem suspicionem diligere deberemus, qui nimia patiētia cum eos uideret premi ueritate, nec eis

uideri uellet aduersus, nimiũ patienter pertulit homines per inania uagantes, & tam multa superflua dicentes, & ad eadem totiens cõficta redeuntes, ut gesta tantis uoluminibus onerata penè omnes pigeret euoluere, & quemadmodũ acta sit causa legẽdo cognoscere, quod illi utrum magis inopia ueritatis, an industria calliditatis egerint nescio. Hinc tamen suam causam tam pessimam, utcunq; adiuuare potius, quàm deserere putauerunt. Deniq; si in illos qui egerunt intendant cæteri accusationẽ, eosq; potius asserãt à nobis fuisse corruptos, ut tot prosecutionibus, uel à se prolatis lectionibus sic adiuuarent causam nostram, sic perimerent suam, nescio quemadmodum se possent defendere, & ab ista suspicione purgare, nisi forte dicant, Si corrupti essemus, causam tam malam & per nos & per illos cõuictam, cito etiã finiremus, nunc uero uel inde credite nos ex animo affuisse & aliquid prodesse uoluisse, quod multum loquendo egimus ne quod actum est facile gereretur, & nos esse uictos cito cognosceretur. Si hoc ab eis non fieret, nec ipsis nec nobis iurantibus forsitan crederentur illa quæ pro nobis contra se & tam multa dixerunt, & tam multa legerunt, gratis eos nobis omnia præstitisse. Nec tamen ipsis sed deo potius hinc agimus gratias. Vt enim illa omnia uel loquendo uel legendo pro causa nostra promerent atque propalarent, ueritas eos torsit, non charitas inuitauit.

Caput XXXV

Quapropter fratres, si tamen non irascimini quia fratres uocamus, Illi enim cum hoc à nobis audirent, iniuriam sibi fieri apud acta dixerunt, nec mandato nostro admoniti, ubi hoc ex propheta testimonium positum est, recolere potuerunt deum præcepisse, Dicite fratres nostri estis, qui uos oderũt & qui uos detestantur, ut nomẽ domini honorifice appareat illis in iocunditate, ipsi autem erubescebant. Ergo iam fratres appareat uobis nomen domini in iocunditate, quod super nos inuocatum est, & cuius utrique sacramenta portantes, non immerito dicimur fratres: iam pacem amate, cõsuetudinem calumniosam & litigiosam iam saltem conuictam confusamq; relinquite, nec eos oderitis quando ad nos correcti transeunt, sed quãdo in errore nefario permanẽtes, uos adhuc usq; seducũt, nec ipsi sibi magni uideantur, quòd eis honorem in unitate deferimus quẽ possidebant liberandi: hunc enim habentes extra unitatem magis sunt inde dãnandi. Signa quippe militaria perniciosius ab usurpatoribus habentur, quàm si omnino non haberentur: nec tamen eis correctis & in castra Imperatoris redactis illa franguntur aut abolentur, sed eos quos ante prodebant atq; puniebant, iam ornare incipiunt & munire. Quid adhuc attenditis ad eorum insanas querelas, & uana mendacia? Nocte causa finita est, sed ut nox finiretur erroris. Nocte dicta sententia est, sed fulgens lumine ueritatis. Inclusos & tanquam in carcere se fuisse conquesti sunt, ibi & nos eramus. Aut utrisque facta est iniuria, aut utrisque adhibita diligentia. Sed quomodo dicamus iniuriam, quando in tam spacioso & lucido & refrigeranti loco nos fuisse recolimus? Aut quomodo erat carcer ubi erat & iudex? Postremo clausos fuisse nos nesciebamus: sed qui fugere fortasse uoluerunt. Ista inania & ridenda potius, quàm refellenda de tali cognitore non dicerẽt, si pro sua causa possent ualidum aliquid inuenire quod dicerent. Scimus quàm multi uestrum & forte omnes aut penè omnes dicere soleatis, O si in unum locum conuenirent, ô si aliquando conferrent, atque illis disputantibus ueritas appareret. Ecce factum est, ecce conuicta est falsitas, ecce apparuit ueritas. Quid adhuc contemnitur charitas? Quid nobis est per hominum nomina diuidi? Qui nos creauit unus est Christus, qui nos sociare debet unus est Christus. Iam nomen domini honoretur, & appareat uobis in iocunditate, ut cognoscatis fratres uestros in ipsius unitate. Iam in prosecutionibus episcoporum uestrorũ, error qui nos separabat est uictus, aliquando in cordibus uestris uincatur & diabolus, & gregi suo collecto atque pacato sit propitius qui hoc præcepit Christus.

Libri contra Donatistas post Collationem finis.

A. DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI, super gestis cum Emerito Sermo.

ALACRITATEM uestræ charitatis quāto gaudio suscipiamus,agno scitis.Exultamus eñ in domino deo nostro,de quo Apostolus ait, Ipse est enim pax nostra,qui fecit utraq; unū. Agimus ergo eidem domino & saluatori nostro Iesu Christo gratias,Hic præstitit nobis ut antequā habeamus fratris nostri Emeriti uoluntatem,iam cognouimus,quantū diligit unitatem.Quæ tamen principia deus uoluerit,ut de ore ipsius au diremus,accipite. Mox ut ingressus est istam ecclesiā,illo loco stans ubi primum cœpimus cum eo colloquium, inspirante domino qui & cor instruit,& linguam regit,ait nobis, Non possum nolle quod uultis,sed possum uelle quod uolo. Videte quid promiserit,qui se dixit, non posse nolle quod uolumus. Si enim nō potest nolle quod uolumus,scit quid uelimus. Hoc enim uolumus quod & uos uultis:hoc omnes uolumus,quod uult dominus.Quid aūt uelit dominus,occultum nō est. Legitur enim testamentū eius qui nos sibi fecit cohæredes, in eo recitatur,Pacē meam do uobis,pacem meam relinquo uobis.Siue ergo cito,siue sero, non potest nolle quod uolumus.Moras autē aliquas nobis facit secunda sentētia, Possum uelle quod uolo,sic enim dixit,Nō possum nolle quod uultis, sed possum uelle quod uolo. Potest uelle quod uult, sed non potest nolle quod uolumus.Illud enim quod se dicit posse, uidemus,Nam uult modo quod uult,ipsum autē quod nō uult,non uult deus. Quid enim modo uult esse in dissensione à catholica ecclesia, esse adhuc in cōmunione partis Donati, esse adhuc in schismate, esse adhuc inter illos qui dicunt, Ego sum Pauli,ego uero Apollo, ego uero Cephæ? Sed hoc non uult deus,dum increpat Apostolus,Diuisus est Christus? Potest ergo uelle quod uult,sed ad tēpus,sed ad horā,sed ad uerecundiæ,non ad rationē sa pietiæ potest uelle quod uult.Nam modo hoc est quod uult,& potest uelle quod uult.Sed quia nō potest nolle quod uolumus,nolit deus quod uult,& faciat quod uolumus.Nō uos ergo permoueat fratres aliqua morula dum quod uult,uult,sed orate ut faciat quod promi sit,ut non possit nolle quod uolumus. Et ab omnibus acclamatū est,aut hic,aut nusq̃.Qui corda uestra declarastis uocibus,adiuuate nos & orationibus. Potēs est dominus qui præ/cipit unitatē,mutare in melius uoluntatē. Quod aūt acclamauit charitas uestra, aut hic aut nusquā,uocē in illum uestræ charitatis agnouimus & amamus.Hoc etiam nos nō nunc pri mū,sed semper cogitamus,semper optamus.Idē est & animus,quod præcipue necessarium est, fratris & coëpiscopi nostri, episcopi uestri Deuterij, Olim nobis notus est animus eius, Nobiscū preces de hac re domino fudit,cum cōsilio ubi hoc illis qui foris sunt promisimus & obtulimus.Iam de hac re subscriptiones nostræ retinentur.Nunquā enim nos ita hono/rem nostrum fouemus,ut unitati inuideamus.Minores sumus honore,cum simus maiores dilectione.Nouimus quemadmodū inuitāda sit infirmitas, ut perficiatur unitas. Nec ideo dicimus hæc fratres, quasi illi qui sub schismate remanserint,aliquā spem habeant ad domi num.Multi enim disputant parū intelligentes quid loquantur,& dicūt, Si schismatici sunt, si hæretici sunt,quare sic illos suscipiunt? Audite fratres mei,Si eos susciperemus,iam istum susciperemus fratrē nostrum Emeritum,siue bonum,siue malum,tamen fratrē. Quod ideo dico,quia & ipse nouit per prophetā nobis dictū esse,quod illis etiā in collatione diximus, Dicite,fratres nostri estis,his qui uos oderunt. Oderūt nos,credimus finiendum esse quod odiunt. Tamen & quamdiu odit frater,audit,donec finiatur odium,erit nomen in testimo/nium. Non ergo sic illos suscipimus ut sunt,Absit à nobis,Nam hæretici sunt. Suscipimus autem catholicos. Mutantur,suscipiuntur. Sed propter malū quod habent,nō in eis possu mus persequi bona quæ agnoscimus.Malum enim dissensionis schismatis,hæresis,malum suum habent.Bona uero quæ in illis agnoscimus, nō sunt sua,domini nostri habent bona, ecclesiæ habent bona.Baptismus non est ipsorum,sed Christi. Inuocatio nominis dei super

Marginalia: Eph. 2; Ioan. 14; 1. Cor. 1; B

caput ipsorũ quando ordinantur episcopi, inuocatio illa dei est, non Donati. Nõ eum su- C
scipio episcopum, si quando est ordinatus, super caput eius Donatus est inuocatus. In erran
te & deserente milite, crimen est desertoris, character autẽ non est desertoris, sed Imperato-
ris. Sed frater noster nõ deseruit, ubi adhuc nunquam fuit. Siquidem in illo desertoris error
est natus, quando est à desertore signatus. Qui primo schisma fecit, qui se ab ecclesia catholi
ca separauit, cum his quos secum traxit, desertor fuit. Cæteri à desertoribus signati sunt, non
tamen signo desertoris, sed signo Imperatoris, Non enim desertor characterem suum fixit.
Quid est quod dico, desertor characterẽ suũ non fixit? Donatus nõ baptizauit in nomine
Donati. Nam si Donatus quando schisma fecit, in nomine Donati baptizaret, desertoris
characterem infigeret, ego quando uocarem ad unitatem si inuenirem desertoris characte-
rem, exterminarem, delerem, abolerem, abijcerem, nõ approbarem, respuerem, anathemati-
zarẽ, damnarem, Nunc uero ipse desertor characterem fixit Imperatoris sui. Deus & domi
nus noster Iesus Christus quærit desertorem, delet erroris crimen, sed nõ exterminat suum
characterem. Ego quando uenio ad fratrem meum, & colligo errantẽ fratrem meum, atten
do fidẽ in nomine patris & filij & spiritus sancti. Iste est character Imperatoris mei. De isto
Matth. 28 charactere militibus suis, uel potius comitibus suis, ut hunc imprimerent eis quos cõgrega-
bant castris eius, præcepit dicẽs, Ite baptizate gentes in nomine patris & filij & spiritus san-
cti. Istum characterem à domino dictum omnibus credẽtibus imprimendũ, quia nouerat
1. Cor. 1 Paulus, expauescit ad eos qui uolebãt esse Pauli, & dicit eis, Nũquid Paulus pro uobis cru-
cifixus est? Quid uultis esse mei, & non magis domini mei? Quid uultis esse mei, & nõ po
tius cuius ego sum? Agnoscite, aduertite characterem uestrum. Nunquid in nomine Pauli
baptizati estis? Sic ergo eos colligimus, ut non sibi blandiantur illi quos nõ colligimus. Et
ipsi colligantur, nõ inflentur: ueniãt, suscipiãtur. Nõ in eis odimus quod dei est: nõ odimus
& ipsos, quia dei sunt, Et quod habent, dei est: dei sunt, quia homines sunt. Et omnis homo
creatura dei est: dei est quod habet nomen patris & filij & spiritus sancti. Baptismus trinita D
tis, dei est, dei est Euangeliũ quod habẽt, dei est fides quam habent. Et quid non habent ait
mihi aliquis, qui hæc habent? Tu dicis, Habent baptismum Christi. Dico, Tu dicis, habẽt
fidem Christi. Dico, Si ergo hæc habent, quid non habent? Quid est baptismum? Sacra-
1. Cor. 13 mentum. Audi Apostolum, Si sciero omnia sacramenta. Multum est, scire omnia dei sacra
menta. Quantacunq; sciamus sacramẽta, quis nouit dei omnia sacramẽta? Quid ait Apo-
stolus? Si sciero omnia sacramẽta, si habeam omnem prophetiam. Adde adhuc, Et omnẽ
scientiam. Sed de fide dixeras. Audi adhuc, Si habeam omnem fidem. Difficile est habere
omnem fidẽ, quomodo difficile est nosse omnia sacramenta. Et quid est quod dicit, omnẽ?
Ita ut mõtes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Intendite fratres, inten
dite obsecro uos Apostoli uocẽ, & uidete quare cum tantis laboribus & periculis fratres no
stros quæramus. Charitas eos quærit de cordibus nostris. Propter fratres meos, & propin-
Psal. 121 quos meos dicit Psalmus, loquebar pacem de te, ad sanctam Hierusalem loquens, Vide-
te ergo fratres mei quid dixit Apostolus, Si habuero omnia sacramenta, omnem scientiã,
prophetiam, fidem. Qualem fidem? Ita ut montes transferam, charitatem autem non ha
beam, nihil sum. Non dixit illa omnia, nihil sunt, sed si charitatem non habeam nihil sum.
Quis enim demens diceret, nihil sunt dei sacramenta? Quis demens diceret, nihil est pro-
phetia, nihil scientia, nihil fides? Nõ illa nihil sunt, sed cum illa magna sint, ego magna ha-
bens si charitatem non habeam, nihil sum. Magna illa sunt, & magna habeo, & nihil sum si
charitatem non habeo, per quam mihi prosint quæ magna sunt. Si enim non habeo chari-
tatem, illa inesse possunt, prodesse nõ possunt. Attende ergo frater, attende obsecro te. Dicis
mihi, Quid me quæris? Respondeo, Quia frater meus es. Respõdes mihi & dicis, Si perij,
quid me quæris? Et ego respondeo, Si nõ perisses, nõ quærerem. Quid me quæris dicis mi
hi, si perij, quid me quæris? Cũ ego respondeam, quæro quia peristi. Et quare quæro? Quo
Luce 15 fructu quæro? Vt aliquando dicatur mihi, Frater tuus mortuus erat, & reuixit, perierat &
inuentus

A inuentus eſt. Reſpondes & dicis mihi. Sed habeo ſacramentum. Habes, agnoſco. Propter
hoc te quæro. Magnam cauſam addidiſti, quare te diligentius quærã, Ouis es enim de gre-
ge domini mei, cum ſigno errasti. Ideo quæro magis, quia ipſum ſignum habes. Quare unã
eccleſiam non poſſidemus? Vnum ſignũ habemus, quare in uno ouili nõ ſumus? Ideo te
quæro, ut hoc ſacramentũ ſit tibi in ſalutis adiutorium, non in damnationis teſtimoniũ. Ne
ſcis quia deſertor de charactere damnatur, de quo militans honoratur? Ideo te quæro ut
nõ pereas cum ſigno. Salutis enim ſignum eſt, ſi habeas ſalutem, ſi habeas charitatem, hoc
enim ſignũ ſalutis extra tibi ineſſe poteſt, prodeſſe nõ poteſt. Veni ut proſit tibi quod habe
bas, non ut accipias quod habebas, ſed ut prodeſſe tibi incipiat quod habebas, & accipias
quod nõ habebas, Habebas enim ſignũ pacis, ipſam pacem non habebas. In domo illa, id
eſt, in te diſcordia habitabat, & in limine titulos pacis figebat. Agnoſco titulos, ſed quæro
habitantẽ. Lego titulum pacis, baptiſmũ in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti, Titulus
pacis eſt, lego. Quis habitat quæro, fratrẽ meum attendo, titulum pacis agnoſco. Ipſum &
ego habeo, intrare uolo. Quid eſt intrare uolo? Fratrem me accipe, ut ſimul oremus patrẽ.
Nõ tecum oro. Tituli pacis ſunt, & mihi diſcordia contradicit? Planè laborabo adiuuante
domino, eijcere diſcordiã male poſſidentẽ, & introducere pacem tanquã legitimũ poſſeſſo-
rem. Cum ergo diſcordiã excludo, pacẽ introduco, titulos pacis quare depono? Dico planè
domino meo. O Chriſte qui es pax noſtra, qui feciſti utraq; unũ, fac nos unũ ut recte cante Eph. 2
mus, Ecce quã bonum & quã iocundũ habitare fratres in unũ. Introduc concordiã, pelle diſcor Pſal. 132
diam introduc teipſum in titulos tuos. Tu mane, Nõ alter poſſideat, & de tuis titulis fallat.
Tu muta iſtũ contradictorẽ, qui una hora in cruce mutaſti latronẽ. Et certe uideamus quid Lucæ 23
habes. Habeo, inquit, ſacramentũ, habeo baptiſmũ. Si dicam tibi proba, oſtẽdis mihi quid
acceperis, dicis quid cõfeſſus fueris, dicis quid teneas. Agnoſco, nõ muto, non exufflo. Abſit
ut cum quæro ſalutem deſertoris, faciam iniuriam imperatori. Ergo probaſti mihi quod ha
B beas ſacramentũ, exponẽdo ſacramentũ. Probaſti mihi te habere fidem, proba mihi quòd
habeas charitatem. Tene unitatem, nolo mihi dicas, habeo charitatem. Proba, unum patrẽ
habemus, ſimul oremus. Quid tu dicis quando oras, rogo te? Pater noſter qui es in cœlis, Matth. 6
Deo gratias. Secundum magiſteriũ domini noſtri addidiſti, qui es in cœlis. Singulos enim
patres habebamus in terris, unũ inuenimus ſimul in cœlis. Pater noſter q es in cœlis, ipſum
inuocas patrem. Pater noſter unam coniugem uoluit habere. Qui ergo adoramus unũ pa-
trem, quare nõ agnoſcimus unam matrẽ? Si natum te dicis de alia & de ſinu alieno, ipſa te
peperit. Quod dixi, non omnes intelligere potuiſtis. Nouimus per legitimas cõiuges factũ
eſſe, ut etiam qui non de legitimis cõiugibus naſcerentur, in eadem hæreditate ſociarentur,
hoc uoluntas coniugis fecit. Nam Hiſmaël exhæredatus eſt, Ipſum Sara pepererat, & ſi de
utero alieno. Sara pepererat utero alieno, uoto ſuo. Ipſa eñ dixit, Volo enim de iſta mihi Gen. 16
filios facias. Et ideo fecit Abraam. Vxor enim nõ habet poteſtatem corporis ſui, ſed uir: Si 1. Cor. 7
militer uir non habet poteſtatem corporis ſui, ſed mulier. Nam filius eſſet, ſi nõ ſuperbiſſet.
Superbus eſt exhæredatus Hiſmaël. Erexit enim ancilla ceruicem, ut diceret, Eijce ancillã & Gen. 21
filium eius, non enim hæres erit filius ancillæ, cũ filio meo Iſaac. Nam uis noſſe quid ualeat
pax, quid ualeat concordia, quid ualeat humilitas, & quid impediat ſuperbia? Hiſmaëlem
exhæredauit. Filios autem ancillarum de Iacob, quia & illi ut naſcerentur coniugia iuſta uo
luerunt, filios ergo ancillarum de Iacob nouimus in unam hæreditatẽ aduocatos. Simul nu
merati ſunt omnes patriarchæ duodecim, Nullum ab altero uteri diuerſitas ſeparauit, quia
omnes charitas ſociauit. Quid intereſt ergo ubi baptiſmũ acceperis? Baptiſmus meus eſt,
dicit tibi Sara, Baptiſmus meus eſt, dicit tibi Rachel. Noli ſuperbire, ueni ad hæreditatem,
Maxime quia ipſa hæreditas non eſt illa terra, quæ data eſt filijs Iacob. Filijs Iſraël data eſt
terra. Quanto à pluribus poſſidebatur, tanto plus anguſtabatur. Hæreditas noſtra pax uo
catur. Teſtamentum lego, Pacem meam do uobis, pacem meam relinquo uobis. Simul te- Ioan. 14
neamus, quod diuidi non poteſt. Non eam anguſtat numeroſus poſſeſſor quanticunq; ue

 nerint.

Gen.22 nerint, sicut promissum est. Sic erit semē tuum tanq̃ stellæ cœli, & sicut arena quæ est ad labium maris, In semine tuo benedicētur omnes gentes. Et uidi, inquit, in Apocalypsi, multos in stolis albis, & habentes palmas, quos numerare nemo potest. Veniētes ex omnibus gentibus ueniant, pacem teneant. Angusta non sit nostra possessio. Angustias non facit, nisi sola dissensio. Ecce fratres mei, ut angustias adhuc patiamur, dissensio facit fratris nostri. Consentiat in pace, & facta est latitudo. Sed quid faciamus, nisi fraternam infirmitatē feramus & non deficiamus? Sudor iste meus, credimus quod erit fructuosus. Dominus deus noster qui uoluit ut ueniremus ad uos, qui iussit ut eum quæreremus, qui fecit ut eū interim facietenus inueniremus, adiutos orationibus uestris faciet nos inuenire cor eius, lætari de concordia eius, gratias agere deo de salute eius, quam non potest habere nisi in ecclesia catholica. Extra ecclesiam catholicam totum potest præter salutem. Potest habere honorē, potest habere sacramentū, potest cantare, alleluia, potest respōdere, amē, potest Euangeliū tenere, potest in nomine patris & filij & spiritus sancti fidē & habere & prædicare, sed nusq̃ nisi in ecclesia catholica salutē poterit inuenire, Transeunt enim omnia ista fratres mei. Modo putat quia magnus erit apud suos si nō consenserit, & dictus fuerit martyr partis Donati. Absit, tollatur in nomine domini de corde eius iste typhus. Nouit & ipse, legit & ipse, si tradidero

1.Cor.13 corpus meū ut ardeam, charitatē autem nō habeam, nihil mihi prodest. Ego non dico, si aliquas iniurias quasi iactet se passum esse pro parte Donati, aut aliqua damna terrena, nihil ei prodest. Ego plus dico, si patiatur foris inimicū Christi, nō catholicū fratrē suum quærentem salutē eius, sed inimicum Christi si foris patiatur, & dicat ei foras ab ecclesia Christi, inimicus Christi, Pone thus idolis, adora deos meos, & nō adorās occidatur ab inimico Christi, sanguinē fundere potest, coronam accipere non potest. Ipsi nouerunt quando in collatione nostra fuerunt, quā Carthagine habuimus, quomodo confessi sunt, quia parētes eorum fecerunt persecutionem Cæciliano episcopo. Tunc à catholico discordantes, schisma fecerūt, persecuti sunt illum parentes ipsorum, id est, primi qui fecerunt partē Donati, persecuti sunt D Cæcilianum, perduxerunt illum persequendo usq̃ ad iudiciū Imperatoris. Miserunt crimina ipsius Imperatori, quæ uera non existebant. Iussit audire causam Imperator. Audita est apud episcopos, falsa illa crimina inuēta sunt, absolutus est Cæcilianus. Nec illi à persequendo destiterunt, sed Imperatorem sepe interpellarūt, ubi postea iudicem causæ constituerūt. Et ipse inter partes audiuit & cognouit. Cognouit Imperator, innocentem Cæcilianum iudicauit. Et cum hoc obijceremus, cōtenderunt nobiscum & dixerunt, quia Cæcilianū damnarit Imperator in exiliū. Quod falsum est. Sed tamen uidete quid dixerunt. Quia persequentibus maioribus suis adductus est ad Imperatorē Cæcilianus & missus in exiliū. Gesta legimus, prosecutiones ipsius sunt, manus ipsius tenentur subscribentis uerbis suis, intendite obsecro uos, dijudicate modo causam nostrā. Certe persecuti sunt maiores sui Cæcilianum, certe ad Imperatorem perduxerunt, certe ut damnaretur fecerunt. Nolo dicere, quia nō est damnatus, nolo dicere, quia innocens est pronuntiatus. Sed hoc sit quod dicunt. Quando eum persequebantur, quando damnari fecerūt, tunc quid erat Cæcilianus? Quando persecutionē patiebatur à maioribus istorum, quid erat? Dicatur mihi, quid erat? Christianus erat? catholicus? aut quid erat? Nō dicunt, non erat catholicus, sed criminosus. Possunt ergo pati persecutionem à sanctis homines criminosi? Prorsus hoc accipiamus. Criminosus erat Cæcilianus, qui persecutionē patiebatur, Sic enim non dico mentiebantur, sed fallebantur, ut & nos illis consentiamus. Criminosus erat. Quid faciebant, quid erant? Quod uis elige, Si iniqui erant, desere iniquos, ueni ad nos. Si autem sancti erant, potest ergo fieri, ut sancti persequātur iniustum? Noli nobis irasci, si persequimur, noli dicere, iniusti estis qui persequimini. Iam enim ostendistis, quia fieri potest, ut & iusti persequantur iniustum. Fieri potest, aut non potest? Vnum de duobus dicatur mihi. Si fieri non potest, quare uestri persecuti sunt Cæcilianum? Si autem fieri potest, quid miraris? Quid laudas pœnam, & non

Matth.5 ostendis causam? Beati, ait dominus, qui persecutionem patiuntur, Adde, propter iustitiā.

Et

A Et separasti latrones, separasti maleficos, separasti adulteros, separasti impios, separasti sacrilegos, separasti hæreticos. Tales persecutionem patiuntur, sed nõ propter iustitiam. Et tamen qualem persecutionem patitur frater noster qui adductus est ad nos? Ipsa est persecutio gloriosior. De illa prorsus profiteor. Reprehendat qui uult, talem persecutionem profiteor. Psalmum lego, Detrahentem proximo suo occulte, hunc persequebar. Si recte persequor occulte proximo detrahentẽ, nõ rectius persequor dei ecclesiam publice blasphemantem, quando dicit, nõ est ipsa: quando dicit, nostra est quæ in parte est: quando dicit, illa meretrix est? Ergo blasphemantẽ ecclesiã non persequar? Persequar planè, quia membrũ sum ecclesiæ: persequar planè, quia filius sum ecclesiæ. Ipsius uoce ecclesiæ utor, ipsa ecclesia per me dicit in Psalmo, Persequar inimicos meos & cõprehendam illos, & non cõuertar donec deficiãt. Deficiant in malo, proficiãt in bonũ. Fratres, ne putetis aliquid nouũ factũ esse fratri nostro. Pars Donati quando præualebat Cõstantiæ laicum nostrũ catechumenũ, natũ de parentibus catholicis, Petilianus tenuit, uim fecit nolenti, scrutatus est fugientem, inuenit latentem, extraxit pauentem, baptizauit tremẽtem, ordinauit nolentem. Ecce qualem uiolentiam fecit in nostro. Rapuit ille ad mortẽ, nos non trahimus ad salutem? Hæc locutus sum charitati uestræ, propter illud quod dixistis, aut hic, aut nusquã. Hoc enim & nos uolumus, ut hic hic, sed in unitate in pace, hic hic, sed in charitatis societate, Tũc bene hic. Nam melius nusquam quàm hic. Sed præstet dominus, ut hic potius, quàm nusquam. Si non hic, absit ut non alibi: absit hic, aut alibi. Audistis, audiuit, Quid in eius animo deus egerit, ipse nouit. Nos enim aurem forinsecus percutimus, ille nouit intus loqui, ille intus prædicat pacẽ, nec cessat prædicare si audiatur. Aderit misericordia eius, adiuuãtibus orationibus uestris, ut sit fructuosus labor noster. Tamen si hodie communicare noluerit, quamuis fatigari non debeamus, sed instare quantum possumus debeamus, nec sic tamen fatigari debemus. Differri possumus, auferre instantiam nostram nec possumus nec debemus. Aderit ille qui huc illum ad nos perduxit, ut nos faciat cum illo in unitate uobiscũ & in sua pace gaudere.

Psal. 100

Psal. 17

B

Concionis Augustini super gestis cum Emerito Donatist. episcopo finis.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI, de gestis cum Emerito Donatistarum episcopo Liber unus.

GLORIOSISSIMIS Imperatoribus, Honorio duodecimo, & Theodosio octauo cõsulibus, duodecimo calẽdas Octobris Cæsariæ in ecclesia maiori, cum Deuterius episcopus Metropolitanus Cæsariensis, unà cum Alipio Tagastensi, Augustino Hipponensi, Possidio Calamensi, Rustico Cartenitano, Palladio Tigabitano, & cæteris episcopis, in Exedram processissent, præsentibus presbyteris & diaconibus, & uniuerso clero, ac frequentissima plebe, adesset etiam Emeritus partis Donati episcopus, Augustinus episcopus ecclesiæ catholicæ dixit, Fratres charissimi, qui ab initio catholici fuistis, & qui cunq; ad catholicã ex Donatistarũ errore uenistis, & pacem huius sanctæ ecclesiæ catholicæ cognouistis & ueraci corde tenuistis, & qui adhuc forte de catholicæ unitatis ueritate dubitatis, audite nos sollicitos pura dilectione pro uobis. Quãdo uenit ad hanc ciuitatẽ die nudiustertiana frater noster Emeritus, Donatistarũ adhuc episcopus, perlatũ est ad nos subito eũ esse præsentẽ. Et quoniã charitate, quã deus uidet, desiderabamus eius præsentiã, ad eum uidendũ cõtinuo cõuolauimus, inuenimus eum stantẽ in platea. Facta inuicẽ salutatione, admonuimus, q; durũ esset ac turpe eum in platea remanere, ut ad ecclesiam nobiscũ ueniret. At ille nobis sine ulla recusatione cõsensit, ubi nos putauimus eũ ita cõmunionem catholicã nõ recusaturũ, quẽadmodum uel spontaneũ obtulit aduentũ, uel ad ecclesiã uenire minime dubitauit. Illo autẽ in peruersitate hæretica quãuis intra ecclesiam catholicã diutius remorãte, allocutus sum dilectionem uestram, sicut meminisse dignamini, Multa dixi quæ

 audistis,

audistis,& quæ sine dubio quantũ potestis etiam meministis. Multa de pace, multa de charitate, multa de sanctæ ecclesiæ catholicæ, quam deus promisit & præstitit, unitate. In quo meo sermone & uos alloquebar,& illum exhortabar,& quantũ in me poterant uiscera charitatis, omnes in periculo animæ suæ constitutos in illo meo sermone parturiebam & parere domino cupiebã, Hoc enim & beatus Paulus apostolus dixit quibusdã, Filioli mei, quos iterum parturio donec Christus formetur in uobis. Sed etiam post sermonem nostrũ cum adhuc in illa sua perduraret pertinacia, nec sic desperandũ putauimus, sed nec de quoquam quamdiu uiuit in hoc corpore homine desperãdum putamus. Neq; enim sic dixi nudiustertius me non desperasse, ut hodie audeã desperare. Sed ad hunc articulũ causa perducta est, ut quoniã uenit,& quantũ cognouimus, sponte uenit, non sit huic ecclesiæ infructuosus eius aduentus. Aut enim quod magis optamus & cupimus etiã de illius salute uobiscũ in catholica pace gaudebimus, aut si, quod abominamur & detestamur, ipse in illa pertinacia perdurauerit, debetis uos eius præsentia melius nosse quid intersit inter catholicam pacẽ & hæreticam dissensionem, Partis enim Donati episcopus est, sed à Donatistis huius ciuitatis ordinatus. Quos Donatistas in nomine Christi in gremiũ catholicum iam magna ex parte suscepimus, ita ut penè omnes cõmunioni catholicæ sociatos esse gaudeamus. Sed quoniã & qui iam communicauerunt non quidem uniuersi, sed quidam uidentur de ipsa, ut paulo ante dixi, catholica ueritate dubitare, quidã uero non saltem dubitãt, sed adhuc corde positi in parte Donati, præsentiam nobis exhibẽt corporalẽ, siue uiri siue fœminæ, carne intus, spiritu foris, bonum esse æstimamus episcopum ipsorũ interrogare, ut si habet aliquid quod pro ipsa parte adhuc dicat, post factam apud Carthaginem omnibus notam collationẽ, si habet aliquid quod adhuc dicat, dicat sine præiudicio partis Donati, quod tamen prodesse existimet uobis, in quorũ ciuitate pro uestra in Christo salute se existimat ordinatũ,& nos respõdebimus sine præiudicio catholicæ, quoniã modo nullus partes defensionis imposuit: quod tamẽ, sicut existimamus & uolumus, prodesse uobis possit præsentibus cõtra præsentem, ut si seductus est, non seducat: si autẽ nos seducebamus, ipso præsente qui foris fortasse multa iactitat arguamur, refellamur, cõuincamur, doceamur. Hoc propterea dixi, ne ideo loqui nolit, quia potest dicere, nullas mihi modo pars mea partes defensionis imposuit. Non enim post ipsam collationem nõ loquebatur, aut post illam collationem non ad istã ciuitatem uenit, aut de ista prouincia aliquãdo discessit, aut credimus eum omnino post illã collationem nulli homini uerbum pro parte Donati fecisse. Noui quæ uobis dicebantur, eos alloquor, qui ex ipsa parte uenistis, noui quid dicebatur uobis, nos cognitoris emisse sententiam. Noui dictum esse uobis, quòd ille fuerit cõmunionis nostræ,& propterea istos loqui omnia quæ uellẽt minime permisit,& eos potestate potius oppressit, quàm probitate, quod loquebantur non accepit. Ista omnia iactata sunt post collationem, siue ab ipso, siue ab hominibus cõmunionis illius. Quid interest à quo uos perturbemini, quos uolumus in catholica pace esse tranquillos? Si absens esset, dicerem de illo uobis, Qui autem conturbat uos, portabit iudicium, quicunq; est ille, Hæc enim quæ dixi, beati Pauli uerba sunt aduersus absentes, à quibus simplices turbabantur. Nunc autem præsens est, modo nobis dignetur dicere quare aduenerit. Frater Emerite, præsens es, collationibus interfuisti, si uictus es, quare uenisti? Si autem te uictum esse non putas, loquere unde tibi uictor esse uidearis? Tunc enim uictus es, si ueritate uictus es. Si autẽ uideris uictus potestate,& uicisti ueritate, non est hic potestas, qua uictus uideris. Audiant ciues tui, unde te uictorẽ præsumis esse. At si nosti aduersus te uictricẽ fuisse ueritatẽ, qd adhuc respuis unitatẽ? Emeritus episcopus partis Donati, dixit, Gesta indicãt, si uictus sum, aut uici. Si ueritate uictus sum, aut potestate oppressus sum. Augustinus episcopus ecclesiæ catholicæ dixit, Quare ergo uenisti? Emeritus episcopus partis Donati dixit, Vt hoc dicerẽ quod requiris. Augustinus episcopus ecclesiæ catholicæ dixit, Requiro quare ueneris, hoc non quærerẽ si nõ uenisses. Emeritus episcopus partis Donati dixit notario qui excipiebat, Fac. Cumq; reticeret. Augustinus episcopus ecclesiæ

Gal. 4

Gal. 5

A clesiæ catholicæ dixit, Si ergo sub ueritate tacuisti, nō sine causa uenisti, nisi quia istos decipe
te uoluisti. Cumq; diu reticeret, Augustinus episcopus ecclesiæ catholicæ dixit, Videtis fra-
tres diu tacentem, moneo ut optetis resipiscentem, obsecro ne sequamini pereūtem. Verun-
tamē quoniam cum gesta communionis nostræ commemorauit, ubi apparere posse dixit,
utrum ueritate sit uictus, an potestate oppressus, multa sunt quidem, ubi superfluis & mora
torijs prosecutionibus gesta cumularunt, nihil aliud magnis uiribus agētes, nisi ut nihil age
retur. Sed domino præsidente, & causam suam agente, uentū est quò noluerunt. Dicta cau
sa atq; definita est. Sed si omnia gesta uobis legere uelimus, quanq; præsentibus uobis fra
trem & coëpiscopū meum Deuterium obstringo, ut quemadmodum fit apud Carthaginē,
apud Tagastem, apud Constantinā, apud Hipponem, apud omnes diligentes ecclesias, sic
etiam deinceps facere nō pigrescat. Vt annis omnibus per ieiuniorū dies, id est, quadragesi
ma ante pascha, quando uobis maxime ieiunantibus plus uacat audire, eadem gesta colla-
tionis per annos singulos, uniuersa à capite in finē ex ordine recitentur. Tamen ut dicere cœ
peram, quia nō omnia uobis modo legere possumus, dignamini prius audire ante collatio
nem, quas litteras dederimus ad cognitorē, ubi promisimus, uel quemadmodū suscipi uelle-
mus si uicti fuissemus, uel quemadmodum eos susciperemus si uinceremus, ut uideretur nō
in contentione, sed in humilitate esse uictoria. Alipius episcopus ecclesiæ catholicæ episto-
lam recitauit, Honorabili ac dilectissimo filio uiro clarissimo & spectabili, tribuno & nota
rio Marcellino, Aurelius Siluanus, & uniuersi episcopi catholici. Dicto spectabilitatis tuæ.
quo nostræ collationis tranquillitati quietiq; seruandæ, & ueritati manifestādæ ac munien-
dæ consultum est, in omnibus nos consentire, sicut admonere dignatus es, per has intima-
mus, illa etiam ueritate cōfisi, nos uinculo cōditionis obstringimus, ut si nobis hoc cum qui-
bus agimus demonstrare potuerint, cum secundum dei promissa populi Christiani usque-
quaq; crescendo, iam magnam partem orbis implessent, & in cæteram dilatarentur implen
B dam, subito ecclesiam Christi nescio quorum, quos isti accusant peccatorum perisse cōtagio
ne, & in sola remansisse parte Donati, Si hoc ut dictum est demonstrare potuerint, nullos
apud eos honores episcopatus requiremus, sed eorum sequemur pro sola salute consilium,
quibus tanti gratiam beneficij pro cognita ueritate debebimus. Si autem nos potius ualue
rimus ostendere, ecclesiam Christi omnium, nō solum Africanarum, uerumetiam transma-
rinarum prouinciarum, multarū gētium spacia, feracissima populorum copia iam tenentē,
& sicut scriptum est, toto mundo fructificantē atq; crescentem, nullorum hominum sibi cō-
mixtorum peccatis perire potuisse. Si deniq; ipsorum, qui tunc accusare uoluerūt potius, q̃
conuincere ualuerunt quæstionem definitam, quamuis nō in eis ecclesia cōsistat, & Cæcilia-
num innocentē, illos autē uiolentos & calumniosos esse iudicatos ab eo Imperatore, ad cu
ius examen criminationes suas ultrò accusando miserūt, Postremo si quid de peccatis quo-
rumlibet hominum dixerint, uel humanis documentis, uel diuinis probauerimus, aut eorū
innocentiam falsis criminibus appetitam, aut Christi ecclesiā, cuius cōmunioni cohæremus,
nullis eorū delictis esse destructam, sic eius nobiscum teneant unitatem, ut non solum uiam
salutis inueniant, sed nec honorem episcopatus amittāt. Neq; enim in eis diuinæ sacramen
ta ueritatis, sed cōmenta humani detestamur erroris. Quibus sublatis, fraternū pectus com
plectemur Christiana nobis charitate coniunctum, quod nunc dolemus dissensione diabo
lica separatum. Poterit quippe unusquisq; nostrum honoris sibi socio copulato uicissim se-
dere eminentius, sicut peregrino episcopo iuxta considentem collegam hoc cum alternis ba
silicis utrumque conceditur, utroq; alterum cum honore mutuo præueniente, quia ubi præ-
ceptio charitatis dilatauerit corda, possessio pacis non fit angusta, ut uno eorum defuncto,
deinceps iam singulis singuli pristino more succedant. Nec nouum aliquid fiet, Nam hoc
ex ipsius separationis exordio in eis, qui damnato nefariæ discissionis errore unitatis dulce-
dinem uel sero sapuerunt, catholica dilectio custodiuit. Aut si forte populi Christiani singu
lis delectantur episcopis, & duorum consortium inusitata rerum facie tolerare nō possunt,
utriq;

utrinque de medio discedamus, & ecclesijs singulis damnata schismatis causa in unitate pacifi- C
ca cōstitutis, ab his singulis in ecclesijs singulis annuētibus unitati factæ, per loca necessaria singuli cōstituantur episcopi. Et cū legeret, Augustinus episcopus dixit, Dicā charitati ue- stræ & cōmemorem rem dulcissimā & suauissimā, quam domino adiuuāte sumus experti. Cū ante ipsam collationem inter nos aliqui fratres de hac re colloqueremur, quia pro pace Christi episcopi debēt esse, aut debēt nō esse, quod uobis fatendū est, circūspicientes omnes fratres & coëpiscopos nostros, non facile nobis occurrebant, qui hoc uellent suscipere, & de hac humilitate domino sacrificare, dicebamus ut fieri solet: ille potest, ille non potest: ille con sentit hoc, ille non tolerat, loquentes magis pro suspicionibus nostris, qui corda illorum ui- dere minime poteramus. Quādo autem uentum est ut hoc palàm fieret, in concilio uniuer sorum tam frequēti penè trecentorū episcoporū, sic placuit omnibus, sic exarserunt omnes, ut parati essent episcopatum pro Christi unitate deponere, & nō perdere, sed deo tutius cō- mendare. Duo ibi uix inuenti sunt, quibus displiceret. Vnus annosus senex, qui hoc etiam dicere liberius ausus est, alter uoluntatem suam tacito uultu significauit. Sed posteaquàm il- lum senem liberius hoc dicētem obruit omnium fraterna correptio, illo mutante sententiā, uultum etiam ille mutauit. Audite ergo quibus modis etiam ipsa exhortatio facta est, pro-
Lucæ 14 pter illum qui ait, Qui se humiliat exaltabitur. Item legit, Quid enim dubitemus redem- ptori nostro sacrificium istius humilitatis offerre? An uero ille de cœlis in humana mem- bra descendit, ut membra eius essemus, & nos ne ipsa eius membra crudeli diuisione lanien tur, de cathedris descendere formidamus? Propter nos nihil sufficientius, quàm Christiani fideles & obedientes simus. Hoc ergo semper sumus. Episcopi autem propter Christianos populos ordinamur. Quod ergo Christianis populis ad Christianam pacem prodest, hoc de nostro episcopatu faciamus. Augustinus episcopus dixit, Propter uos hoc debemus esse quod uos. Quid debes esse tu, cuicunque loquor uestrum? Christianus fidelis, obedi- ens hoc tu propter te, hoc & ego propter me. Ergo quod tu propter te, & ego propter me, D
semper esse debemus. Quod aūt sum propter te, sim, si tibi prodest, nō sim si tibi obest. Ecce quod dictū est, attēdite. Item legit, Si serui utiles sumus, cur domini æternis lucris pro no stris temporalibus sublimitatibus inuidemus? Episcopalis dignitas fructuosior nobis erit, si gregem Christi deposita magis collegerit, quàm retēta disperserit. Cumque recitaret, Augusti nus episcopus dixit, Fratres mei, si dominū cogitamus, locus iste altior specula uinitoris est, nō fastigium superbientis. Si cum uolo retinere episcopatū meum, dispergo gregem Chri- sti, quomodo est damnum gregis, honor pastoris? Item legit, Nam qua fronte in futuro seculo promissum à Christo sperabimus honorē, si Christianā in hoc seculo noster honor impedit unitatem? Hæc propterea præstantiæ tuæ scribēda curauimus, & ut per te innote scant omnibus postulamus, ut in adiutorio domini dei nostri, quo admonente ista promit timus, & quo adiuuante nos implere posse confidimus, etiā ante collationem si fieri potest corda hominum uel infirma, uel dura, pia charitas, aut sanet, aut edomet: ac sic iam pacificis mētibus nō resistamus manifestissimæ ueritati, & disputationē nostrā, uel præcedamus con cordia, uel sequamur. Neque enim desperare debemus, si recolunt esse pacificos beatos, quo- niam ipsi filij dei uocabūtur, multo dignius & facilius eos uelle, ut pars Donati uniuerso or bi Christiano reconcilietur, quàm uniuersus orbis Christianus à parte Donati rebaptizetur, cū præsertim de Maximiniani sacrilego & damnato schismate uenientes, quos etiam terrena tum potestatū iussionibus insectando emendare curarunt, tanta diligētia quæsierūt, ut nec baptismum ab eis datum rescindere auderent, & quosdam eorum damnatos sine ulla ho- noris diminutione susciperent, quosdam uero in illius discissionis societate impollutos esse censerent. Quorū inter se concordiæ nō inuidemus, Sed eos oportet aduertere quàm pie ramū à se fractum tanto studio radix catholica inquirit, si ramus ipse similiter à se paruū fragmen incisum sic colligere laborauit. Et alia manu. Optamus te fili in domino bene ualere. Quo recitato Augustinus episcopus dixit, Audite qui nescitis, audite obsecro uos. Deo gratias, quia

A quia ipso præsente loquor. Causam istam Maximinianistarū, quā uolo modo uobis expo/
nere, ubi omnium calumniarum suarum tanquā malarum mercium nauem fregerunt. Cau
sam ergo istam Maximinianistarū cum totiens obiecissemus in nostra collatione, nihil ad/
uersus eam dicere potuerunt, id est, aduersus obiectionem nostram totiens insertam, totiēs
repetitam, totiens eorum frontibus illisam, nihil omnino respondere potuerunt, quia quod
responderent non inuenerunt. Audite ergo illam diligēter. Ecce hic est, audit me, si mentior
redarguat, probare me compellat, Gesta quidem ipsa hic nō sunt, sed ibi sit causa. Feramus
quaslibet dilationes, ut ad documenta necessaria ueniamus, si probauero quod dico. Si ta/
men inde dubitat, aut quod absit dubitare se fingit (quod pace eius dixerim) nō cōmunicet,
si non probauero. Si autem scit iam me uerum dicere, & nouit propterea respondere noluis
se, quia quod responderet nō potuit inuenire, rogo uos ut ipsi iudicetis, quid sit tolerabilius
in honore suo suscipere à se damnatum, an fratrem agnoscere non aliquando à se conuictū.
Intēdite obsecro, audite narrationem. Maximinianus quidam diaconus fuit Carthaginen/
sis, in parte Donati, siue merito superbiæ suæ, siue ut ipsi putant merito iustitiæ suæ, offen/
dit episcopum suum, id est, Primianum Carthaginēsem, siue inique, si superbus meliorem,
siue iuste, si probus improbiorem. Excommunicatus est à Primiano, perrexit ad episcopos
uicinos, concitauit inuidiam Primiano, accusauit eum apud illos. Ventum est ad Carthagi
nem. Voluerunt qui uenerunt multi episcopi Donatistæ, ad se uenire Primianum, sicut uo
luerunt maiores istorum ad se uenire Cæcilianum. Factione cognita, noluit ad istos uenire
Primianus, sicut ad illos noluit uenire Cæcilianus. Dānatus est ab istis absens Primianus,
sicut ab illis damnatus est absens Cæcilianus. Qualem imaginem rerum uoluit deus ante
oculos nostros recenti tempore ponere, quoniam nimis antiqua iam delebat obliuio. Da/
mnatus est absens. Ab aliis episcopis partis Donati, Primianus communioni est restitu/
tus, imò quia eum non deposuerunt, in sua sede firmatus est. Damnati sunt Maximinia/
B nistæ, sicut à peregrinis episcopis & transmarinis absoluto Cæciliano meruit damnari Do
natus. Damnatus est Maximinianus cum duodecim ordinatoribus suis. Factio quidē ipsa
plurimos continebat, centum erāt fortassis episcopi. Sed ne maior præcisio fieret, isti nolue/
runt paucis deiectis, multis imponere disciplinam. Damnarunt solos qui affuerunt ordina
tioni Maximiniani, quando cōtra episcopū suū illicite est eleuatus episcopus. Cæteri in ipsa
factione constituti, si redire ad ecclesiam uellent, in suis permitterentur honoribus. Verbis
quidem suis ostendebant, eos foris esse ab ecclesia. Quem enim hortaris ut intret, foris est.
Constituto ergo die, intra quem diem si redirent nihil eis obessent quæ aduersus Primianū
dicebantur, decreto Bagaiensi firmarūt. Damnatus est Maximinianus cum duodecim. Cœ
pit agi, ut damnati de basilicis pellerentur. Interpellantur iudices, interpellantur proconsu/
les, in iudiciū allegatur episcopale Bagaiense concilium. Dicuntur hæretici, demonstrantur
damnati, impetrantur iussiones, auxilia congregantur, uenitur ad eiiciendos de basilicis ho
mines damnatos, & in sua pertinacia constitutos. Illis condemnatis, populi qui fauebant re
stiterunt. Vbi non potuerunt, uicti sunt. In locum eorum qui uicti sunt & expulsi, alii ordi
nati sunt. Ex quibus duos nouimus, ut de cæteris taceamus, unum Felicianū, alterum Præ/
texatum Assuritanum. Quos post annos duos aut tres, per Optatum Gildonianum post
multas illis illatas persecutiones, iudiciariis persecutionibus & tota acrimonia potestatum,
in suis honoribus susceperunt. Post damnationem suam, post eiectionem, post persecutio/
nes susceperunt illos in honoribus suis, adiunxerunt sibi socios atque collegas. Nam in lo/
co unius ipsorum Prætexati Assuritani, alium iam ordinauerūt nomine Rogatum, qui mo
do catholicus est, cui exercitus istorum, id est, agmen Circumcellionum, linguam & ma/
num præcidit. Illi autem qui per ipsum tempus quo illi damnati foris erant, fermè per trien
nium baptizati sunt à damnatis, baptizati sunt foris ab ecclesia istorum, sic sunt suscepti.
Nemo dixit, non habes baptismum, quia foris es baptizatus. Et rebaptizatur qui uenit de

Epheso,

Epheso, de Smyrna, de Thessalonica, de cæteris ecclesijs quas suo labore apostoli plantauerunt, & ad quas legimus missas apostolorum epistolas, quas audimus in ecclesia recitari. C
Sententia tenetur, & quantum audiuimus ab ipso fratre nostro, quem deus faciat pacatum fratrem nostrum, ab isto Emerito est dictata sententia ubi illi damnati sunt. Legatur ipsa sententia ubi illi damnati sunt, & legatur sententia ubi Cæcilianum damnauerunt maiores istorum, & uideamus qui rei peiores facti sunt, qui grauiore sententia puniti, qui strepitu maiore damnati. Ibi dixit. Licet enim uiperei seminis noxios partus uenenati uteri aluecus diu texerit, & concepti sceleris, ut aqualiculus in aspidum membra, tardo se calore euaporauerit, tamen conceptum uirus euanescente umbraculo occultari non potuit. Nam & si sero, publicum tamen parricidium, facinus suum fœta scelerum uota pepererunt. Quod ante prædictum est, Parturijt iniustitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatem. Sed quoniam serenum iam fulget è nubilo, nec est confusa criminum sylua cum ad pœnam designata sunt nomina: indulgentiæ enim ante hac fuerat, dum clæmentiæ dimittimus lineam, inuenit causa quos puniat. Et inter cætera, Loquamur charissimi fratres, schismatis causas, quia iam non possumus tacere personas. Maximinianum fidei æmulum, ueritatis adulterum, ecclesiæ matris inimicum, Dathan, Chore & Abiron ministrum. Hæc uerba sunt partis Donati in Maximinianistas, isto ut audiuimus dictante prolata. Scitis aūt qui sint Dathan Chore & Abiron, Ipsi primo schisma fecerunt, quibus pœna usitata non suffecit, uiuos aperta terra deuorauit Dathe Chore & Abiron ministrum. Verba ipsius sunt. De pacis gremio sententiæ fulmen excussit. Audite adhuc, Et quòd adhuc eum, inquit, dehiscens terra non absorbuit, ad maius iudicium superis reseruauit. Raptus enim sui compendio lucrauerat funeris usuras, nunc grauioris colligit fœnoris cum mortuus interest uiuis. Verba sunt ipsius Maximinianum damnātis uel potius ut ipse dicit, ore ueridico fulminantis, Et tamē collecti sunt aspides uiperæ, parricidæ, nec exufflatur baptismus quem dedit aspis, uipera, parricida. Audistis quantus ignis exarserit eloquentiæ, quando inuenit fœnum quod posset incēdere. Frater Emerite amplexus es fratrem tuum Felicianum, tui oris fulmine condemnatum, agnosce fratrem Deuteriū. tibi etiam genere sociatū. Quotiēscunq; fratres mei causam istam Maximinianistarū, quā sicut potui uobis exposui, eis cum in collatione ageremus obiecimus, plus inde tacuit, quàm modo in omnibus tacet. Nō se occultent tergiuersatoria, non defensione, sed fuga. Dicunt enim quod dilationē illis dederint, & intra dilationem illos susceperint. Hoc falsum est. Duodecim enim cum Maximiniano dānati sunt, cætteri autem nō aderant ordinationi eius, quādo ei manus imposita est. Illis dilationē dederūt, D
Nā uerba ipsius ista sunt, Nec solū hunc, inquit, sceleris sui mors iusta cōdemnat, trahit etiā ad consortium criminis plurimos catena sacrilegij, de quibus scriptū est, Venenū aspidum sub labijs eorum, quorū os maledictione & amaritudine plenū est, ueloces pedes eorū ad effundendū sanguinē, Contritio & infelicitas in uijs eorum, & uiam pacis non cognouerūt. Non est timor dei ante oculos eorū. Nollemus quidē tanq; proprij corporis secare iuncturam, sed quoniā tabescētis uulneris putredo pestifera plus habet in abscisione solaminis, q; in remissione medicaminis, inuēta est causa salubris, ne per cuncta mēbra pestilēs irreperet uirus, ut cōpendioso dolore natum decidat uulnus. Famosi ergo criminis reos esse nominat duodecim, inter quos & Felicianum & Prætexatū, Sed nomina omniū mihi nō occurrunt. Et infert sic, Qui funesto opere perditionis uas sordidum collecta feculentia † sordidarunt, Sed & clericos aliquando ecclesiæ Carthaginis, qui dum facinori intersunt, illicito incestui præbuerunt lenocinium, dei præsidentis arbitrio uniuersalis concilij ore ueridico damnatos esse cognoscite. Eos autem quos sacrilegi surculi non polluere plantaria, hoc est, qui à Maximiniani capite proprias manus uerecūdo fidei pudore retraxerūt, ad matrē ecclesiæ rediré permisimus, Volebāt pumicare faciē suā qua sacrilegis ignoscebāt, & aperte schismaticis uiā redeūdi cōcedebāt. Quid est hoc? Rogo modo mihi dignent' exponere, quomodo eos sacrilegi

Contra Cresconium li. 4. ca. 2
Psal. 7
Contra Cresconiū lib. 3. cap. 19 & 53
Numeri 16
Vbi supra.
Psal. 90
al. glutinarunt.

A sacrilegi surculi non polluere plantaria? Quare illis dilationem das, si nullam partẽ in Ma/
ximiniani schismate habere potuerunt? Si autem socij sunt factionis, quamuis non fuerint
præsentes ordinationi, quomodo illos non inquinat Maximinianus, & totum orbem terra
rum semel absens damnatus, tertio præsens absolutus inquinat Cæcilianus? Non inquinat
Afer Afros, uiuus uiuos, notus notos, particeps socios, & Cæcilianus inquinat trãsmarinos,
inquinat longe positos, inquinat non damnatos? Tecum sedit à te damnatus, & non te in/
quinat Fœlicianus. Ego illum non uidi, tu istum nosti, Ego illum innocentem credo, tu istũ
nocentem damnasti. Aut si fateris innocentis te fuisse receptorem, fateris te innocentis fu/
isse damnatorem. Et tamen fratres mei non inuidemus concordiæ ipsorum, inter se suscita/
ta odia diabolica finierunt, quomodo putant, in pacem redierunt. Sed hoc dico, Si ramus
fractus quæsiuit uirgultum à se fractum, qua diligentia debet arbor ipsa quærere ramum
ex se fractũ? Ideo sudamus, ideo laboramus, ideo inter eorum arma & cruentas furias Cir
cumcellionum periclitati sumus, & adhuc reliquias eorum qualicunq; donata à deo patien/
tia toleramus, dum arbor quærit ramum, dum grex ex ouili Christi, ouem perditam quæ/
rit. Si pastoralibus uisceribus præditi sumus, p sepes & spinas nos coarctare debemus. Mẽ
bris laceratis ouẽ quæramus, & pastori principiq; omnium cum lætitia reportemus. Multa
diximus etiam fatigati, & tamen frater noster, propter quem ista dicimus uobis, & cui pa/
riter dicimus, & pro quo tãta agimus, adhuc pertinax cõsistit. Cõstantẽ se putat. Fortitudo 1.Cor.12
crudelis. Non adhuc de uana & falsa fortitudine glorietur, Audiat Apostolũ dicẽtem, Vir Prouer.19
tus in infirmitate perficitur, Oremus pro illo, Vnde scimus quid uelit deus? Multæ cogitati
ones sicut scriptum est in corde uiri, consilium autem domini manet inæternum.

AD LECTOREM.

HVic loco congruebat liber ad Bonifacium comitem de correctione Donatistarum. Cuius
B Augustinus meminit in retractatiõibus, sed is excusus est inter epistolas, numero quinqua
gesima: satis uoluminum est, etiam si non iteretur eadem, quemadmodum factum est in æditione
proxima.

Finis.

HVius libelli non meminit Augustinus in Catalogo suo. Multa tamen insunt, quæ congruũt
cum illius phrasi, quædam discrepant. Videtur alicubi mutilus.

D. AVRELII AVGVSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI, CONTRA FVLGENTIVM Donatistam Liber.

LIBELLVM, quem mihi religio tua frater Fulgenti direxit, non as
pernatus accepi, quem utrum ipse dictaueris, an aliunde quæsieris
non satis admiror. Est enim & hoc nostræ religionis officium, non
personas intendere, sed ueritatem in omnibus quærere, inuentam
agnoscere, & agnitam custodire. Sic enim apostolus Paulus dicit, 1.Thessa.5
Omnia probate, quod bonũ est tenete, Ab omni specie mala uos
abstinete. Breuiter igitur dicam quod ingeniosius litteris dilata/
sti. Dixisti unũ esse baptisma, quod Samaritanus, id est, hæreticus
habere non meruit. Vnum hortum conclusum, qui est ecclesia, fontem habere signatum,
de quo nullus alienus attingit. Vnum oleum quod est chrisma sanctissimum, quod moritu
ræ muscæ corrumpunt, & peccatores omnino non dabunt. Cõtra hæc mihi in adiutorio do
mini paranda responsio est, nec aliunde sumenda, nisi ex lectione diuina. Verbi ergo princi Ioan.8
pium iam sumamus, imò ipsum uerbum principium Iesum dominũ, ducem ac principem

O cœle/

cœlestis militiæ teneamus, bella geramus, & eius manu sacrata tuba petamus muros ualidis- C
simos ciuitatis nefariæ Hiericho, id est altitudinem mūdanæ sapientiæ testamentis domini-
cis circundemus, ueritatis & libertatis uocibus concrepemus, aduersarios in domo Raab,
id est ecclesiæ quæ nuncios eius suscipit, propter mundi excidium confugere compellamus:
pertinaces anathemate condemnemus, ut hactenus uictores esse possimus. Hæc ergo ex le-
ge aduersus legem, ex dei testamento aduersus dei testamētum, ex ueritatis fonte aduersus
ueritatis fontem tam obice forti prima fronte sumpsisti, quasi possit ueritas à semetipsa de-
1 uinci, aut gloria luminis sua luce fuscari. Donatista dixit, Dn̄s & saluator noster Iesus
Christus unici baptismi doctor & custos ne sitientes animas per aridos lacus mentis error
abduceret, perennes haustus sibi esse proclamans, in Euangelio suo ita testatus est, dicens,
Ioan.7 Qui sitit, ueniat & bibat, q̄ credit in me, sicut Esaias dicit. Cath. respon, Nō habet, sicut di-
cit Esaias, sed, sicut dicit scriptura. Sed ista uelut impedimenta despiciam, ne longo sermone
2 utilitatē legentis excludā. Donatista dixit, Qui credit in me, sicut dicit Esaias flumina de
uentre eius fluēt aquæ uiuæ, & ne passim & ubiqꝫ uiui posse diceretur, merita aquarum ipse
Ioan.4 discreuit, dum Samariæ apostasiæ originē in proprio fonte damnauit, Qui biberit, inquit,
ex hac aqua, sitiet iterum, qui biberit ex aqua quam ego dedero, nō sitiet in æternum, sed fiet
in eo fons aquæ salientis in uitam æternā. Ca. respōdit, Hæc utiqꝫ ideo posuisti, ut nos ca-
tholicos quasi Samaritanos & sine baptismo demōstrares: Iam ergo Donatistas in Sama-
ritanis incipe speculari, Samaritanorum dogma Regnorum libro docēte tale fuit, Deum ti-
mebant, & simul figmenta colebant, diuinā legem seruabant, & patrum errores minime de-
serebant, circuncisionis signū habebant, & Israëlitarum collegium non tenebant. Hoc & uos
facitis, Deum metuitis, & figmentum luteum Donatum pariter colitis: Et hic enim ex terræ
puluere figuratus est. Diuinam legem seruatis, & parentum errorē non relinquitis. Baptismi
habetis sacramentum, & catholicorum non uultis habere cōsortium. Ecce uos eis per omnia
similatis. Sicut ergo tunc Samaritanorum circūcisio secundo dari non poterat, ita nunc Do- D
Ioan.13 natistarum baptisma iterari non debet, domino Christo dicente, Qui semel lotus est, nō ha-
bet necessitatem iterum lauandi. Circūcisio enim Samaritanorum baptisma significat Do-
Col.2 natistarum, dicente Apostolo, Circuncisi estis circuncisione non manu facta in expoliatione
corporis carnis, sed in circūcisione Christi, cōsepulti ei in baptismo. Quòd aūt ait dominus,
Qui biberit ex hac aqua sitiet iterum, non de baptismate, sed de terreno locutus est elemen-
to: Nam si baptisma hic uellet ostēdere, nullo modo à Samaritana muliere postulasset. De-
niqꝫ puteus ille non Samariæ dictus est sed Iacob, & utiqꝫ Iacob nō fuit hæreticus, sed deo
3 dilectus, semp̄ charus, & ipse ex eo bibit, & filij eius & pecora eius. Donatista dixit, Nunq̄
ergo ecclesiæ spiritus patitur iugi quod ore diuino meruit diffamari, legis præconio præmo-
Ecci 33 nente, Duo contra duo, unū contra unū. Et dominus in Euangelio, Tunc, inquit, duo erunt
Matth.24 in agro, unus assumetur, & unus relinquetur, duæ molentes in molendino, una assumetur &
una relinquetur. Vides ergo duo genera esse baptismatū & duo præmia meritorum, dum
unum letalis ingenij ardor exurit, & bibulæ sitis perennes haustus excoquit, alterum quod
semel potādarum meatibus sitium uitæ perennitatē sanciuit, utiqꝫ in effossis gurgitibus per-
petuas ariditates ostendit, & dum eius pie meritum clausit, mortis aditum patefecit, dicente
Hiere.2 Hieremia, Duo mala fecit populus iste: Me dereliquerunt, & effoderunt sibi lacus detritos,
Hiere.17 qui copiam nō possunt portare. Et iterum, Omnes qui derelinquūt te, confundentur, rece-
dentes à te, scribentur in libro mortis, quoniā dereliquerunt te fontem uitæ. Ca. respōdit,
Tu unum contra unū, ego multa baptismata assero contra unū: Etenim paganus baptizat,
& Iudæus baptizat, & Saducæus baptizat, & multi extra regulā datæ legis baptizare non
cessant, sed illud est unū quod uerū, illud uerum quod Christi, illud Christi quod patris &
filij & spiritussancti, hoc est uerū, hoc salubre, huic nullū est comparandum. Hoc qui nō acci-
4 pit, ipse sibi & uitæ meritū clausit, & mortis aditum patefecit. Do. dixit. Quòd sicut asseris
una fides in utroqꝫ cōsistit, cur inter fidelem aquam & perfidam iusta separatione discreuit,
testante

A testante domino per Esaiam,Quis nuntiauit uobis quia ignis ardet? Quis nuntiauit uobis Esaiæ 33
locũ illum æternum? Ambulans in iustitia,prædicans uiam rectam,odio habens facinus &
iniustitiam,& manus abstinens à muneribus , & grauans aurẽ ut non audiat iudicium san/
guinis,& cõprimens oculos suos ne uideãt iniquitatem,hic inhabitabit in alta spe fortis,pa/
nis illi dabitur,& aqua eius fidelis . A cuius fide perfidiam separãs,Hieremia testante,sic po
suit,Vt quid iniuriantes me præualent? plaga mea solida facta est,unde sanabo? facta est Hiere.15
mihi sicut aqua mendax nõ habens fidẽ.Cath. respondit. Hæretici omnes licet in sua si
bi disputatione discordent , in baptismi tamen traditione solenni uerbo concordant, Sicut
circuncisio una,sed fide uaria in Iudæis & Samaritanis ueteribus consistebat, Necesse est er
go sicut tunc ita & nunc fieri oportere conuersis,ut quod disputatione sola petatur,sola ite-
rum disputatione soluatur,ut audire de domino possint,Iam mundi estis propter sermonẽ Ioan.15
quem locutus sum uobis, Manete in me, & ego in uobis . Omnia enim in figura continge/ 1.Cor.10
bant illis,scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines seculorum deuenerũt.
Do. dixit. Ezechiel quoq; sic dixit, Et uidebunt, quia plures sunt qui auerterunt aquam 5
antiquæ piscinæ,& non aspexerunt ad eum qui fecit eam ab initio , & eum qui illam condi/
dit non uiderunt. Inaudita demẽtia perfidorum, nec diuinis uelle uocibus credere,nec Apo
stoli simplicem doctrinam erroris sui faucibus uelle seruare . Ca.respondit. Absit,absit ut
aquam antiquæ piscinæ, sicut uos in partem ducamus, aut diuinis eloquijs non credamus,
quod legimus credimus: & quod credimus, prædicamus. Audi quæ sit origo nostra,& ubi
eius aqua diffusa. In Zacharia sic habes,Exibunt aquæ uiuæ de Hierusalem, medium earũ Zacha.14
ad mare orientale,& medium earum ad mare nouissimum , hoc est ab Hierusalem usq; ad
fines terræ:æstate & hyeme erunt,id est,omni tẽpore erunt.Et erit dominus rex super omnẽ
terrã,hoc est,omni terræ Christus dominabitur,non Donatus.Hæc est possessio,hæc hære
ditas Christi,quæ à sanctis colitur,& perenni fonte rigatur,de qua ei dictum est,Dabo tibi Psal.2
B gentes hæreditatem tuam,& possessionem tuam terminos terræ.Qui in ipsa est,hæres ascri
ptus est,qui in ipsa nõ est,iam dãnatus & morti destinatus est,scriptura dicente, Qui egres/
sus fuerit fores domus tuæ,ipse sibi reus erit. Do.dixit, Hinc sibi deus unicum baptisma 6
esse proclamat:hinc Apostolus unum cunctis dixisse confirmat , deo per Salomonem pro/ Cant.4
bante,Hortus cõclusus,soror mea,sponsa mea , fons signatus,puteus aquæ uiuæ,paradisus
cum fructu pomorum. Ca.respondit. Recordare, lege omnia, aduerte diligenter,& ui/
de q; ex hoc paradiso,ex hoc horto concluso , ex hoc fonte signato,etiam foris salutis unda
decurrat, quæ uadit cõtra Assyrios,cõtra uos uidelicet Donatistas,Ex Assyrijs enim Sama
ritani illi nascuntur qui uobis sunt cõparati,Ipse est,inquit,scriptura fluuius qui uadit cõtra Gen.2
Assyrios,contra inimicã dei populo gentem,non pro illis uadit,sed contra.Quibusdam enĩ 2.Cor.2
est odor mortis in mortem,quibusdam uero odor uitæ in uitam.Sicut enim qui manducat 1.Cor.11
& bibit sanguinem domini indigne,iudicium sibi manducat & bibit. Sic & qui accipit indi/
gne baptisma,iudicium accipit,nõ salutem . Nã & Iudas proditor bonum corpus,& Simõ
magus bonum baptisma Christi percepit, sed quia bono bene non usi sunt,mali male uten
do deleti sunt. Bonũ est baptisma, bonũ est Christi sanguis & corpus, bona est & lex,sed si 1.Timoth.1
quis ea legitime utat̃ . Neq; enim & quia foris est,diuina nõ est,aut quia ab alienis habet̃,
aliena putabit̃, aut quia à malis iniuste tractatur,à nobis iuste damnabitur. Aqua paradi/
si,aqua trinitatis est,hanc ubi agnoscimus,paradisi nõ negamus, hanc ubi nõ perspicimus,
paradisi omnino non dicimus , quæcunq; foris nata est , paradisi nullo modo dicenda est.
Vt puta Manicheus,quia nunquam fuit in paradiso,nec sicut uos de ecclesia foras egressus
est,aqua paradisi potandus est,quia foris exortus est . Hic opus habet ut uiuat,ne inæternũ
moriatur,sed ut legitime uiuat,in ipsa uiuat ne iudicium manducet & bibat. Do . dixit. 7
Econtra Apostolus dixisse testatur, Vnus deus,una fides,unum baptisma, Nulla in doctri Ephe.4
na diuina uarietas,per omnia dominũ sequit̃ seruus, in nullo differt à magistro discipulus,
quẽ sequeris,quem imitaris,quẽ huius flagitij arbitraris autorẽ? Ca.respõdit. Da mihi

aliquem sanctorum post trinitatem rebaptizare, quod facis. Lege mihi non illas scripturas C
quarum autoritate non teneor, sed noui & ueteris testamenti quibus utrique subijcimur, Si
unum est baptisma, cur duplicas unum? Non enim aliud iteras quàm quod inuenis uerũ. Quo
niam ergo quæ destruxistis, ea iterũ reædificatis, præuaricatores uos esse monstratis. Do.
dixit, Aut si unũ putas cum reis aliqua permixtione cõiunctum sacramẽtum baptismi,
audi prophetas quibus sit recte dispensum, dicente Salomone, Fons uitæ in manibus iusti.
Cath. respondit. Bene de uobis dominus dixit, qui errorem uestrum ante præuidit, Vos
estis qui iustificatis uos coram hominibus, dominus autem nouit corda uestra, quia quod
altum est hominibus, abominabile est apud deũ. Si iustus es, & fons uitæ in manu tua est,
nõ homo, sed deus es, Ad te confugiatur, tibi credatur, in te spes omnis uitæ ponatur, ipsum
baptisma in nomine tuo detur, & de dño taceatur. Vis scire ubi hũc fontem uitæ requiras?
Psal. 35 in psalmo habes, Apud te est fons uitæ, & in lumine tuo uidebimus lumen. Non legisti, Fi-
lius malus superbos oculos habet, filius malus ipse se iustum dicit, exitus autem suos nõ ab-
luet? Nisi te ut hominem reum esse cognoueris, nisi te peccatorem ueraci corde clamaueris,
Esaiæ 43 iustificari omnino non poteris, dicente Propheta, Dic prior iniquitates tuas ut iustificeris.
1. Ioan. 1 Et Ioannes apostolus, Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos decipimus, &
9 ueritas in nobis non est. Do. dixit. Et Dauid dicit, Oleum autem peccatoris non impin
Psal. 140 guet caput meũ. Ca. respondit. Dic ergo mihi aliquem tuorum quem probes non esse
Ecclés 7 peccatorem, ut oleum uestrum non possit esse peccatoris, cum scriptum sit, Nullus est homi
nũ qui nõ peccet. Interpretes malo desuper. Lege, ut sensum possis accipere, sic ait, Corripiet
me iustus in misericordia, & increpabit me, oleum autem peccatoris non ungat caput meũ,
Prouer. 27 hoc est, Melior est misericors increpatio quàm lenis adulatio, sicut & illud, Meliora sunt uulne-
Psal. 54 ra amici quàm uoluntaria oscula inimici. Oleum peccatoris blandimentum est adulatoris, de
quo alibi dicit, Molliti sunt sermones eius super oleum, & ipsi sunt iacula. Oleum iusti spiri-
Acto. 10 tus est dei, dicente Petro, Iesum à Nazareth, quẽ unxit deus spiritusancto. Desine itaque spi- D
10 ritumsanctum oleum dicere peccatoris, ne deum incipias asserere peccatorẽ. Do. dixit.
Aperta confessio perfidorum isto loco monstratur, quæ inimica præsumptione à facinoro-
Esaiæ 66 so sacerdote coniuncta polluitur, cuius sacrificium uelut oleum uoce diuina respuitur. Faci-
norosus, inquit, qui sacrificat mihi uelut qui canem occidat, & qui offert similaginem, quasi
sanguinem porcinũ, & qui offert thus in memoria, quasi blasphemus. Ca. respondit.
Certum est, quod sacerdotis & plebis execretur deus ac despiciat holocausta, si bona non affue
rit conscientia, Aut si de sacerdotibus solũ dictum cupis intelligi, quomodo apud uos faci-
norosorũ non polluitur confectio sacerdotũ? Dicis, quãdiu mali latent inquinare non pos-
sunt. Propter quod scriptum est, Quæ occulta sunt mihi, quæ manifestata sunt uobis? Si er-
go quàmdiu mali latent inquinare non possunt, cur longe positas nationes, quibus nomẽ Do-
nati & Cæciliani habetur incognitũ, rebaptizare nõ times? Quis uestrum aliquorum mala
11 in eorum pertulit aliquando notitiam? Et si pertulisset & nõ probasset, in nullo prorsus ob-
Abac. 3 esset, iuxta illud, Quæ occulta sunt mihi, quæ manifestata sunt uobis? Do. dixit. Adhuc
Oseæ 6 eius aquas turbidas propheta spiritu manifestat, Imposuisti, inquit, in mari equos tuos tur
bãtes aquas multas, Me contẽpsit Galaad ciuitas, quæ operatur stulta, turbas aquas, & for-
titudo tua sicut hominis piratæ. Ca. respondit. Agnosce in te tua tela cõuerti, sicut scri-
Psal. 36 ptum est, Gladius eorum intret in corda ipsorum, & arcus eorum confringatur, Fortitudo
tua Donatista, sicut hominis piratæ, qui uiribus rebaptizas, uiribus in aqua pugnas, uiribus
in aqua necas, Ista gerens, pirata captus occideris, nisi conuersus pœnitueris, & regi Christo
12 in catholica militaueris. Do. dixit. Si ergo unico fonte ecclesia gloriatur, utique traditorũ
spelunca est, quæ in aquarũ multitudine extollitur, & baptismi sui ebrietate confusa, cum re
Apoc. 17 gibus fornicatur, dicente Ioanne, Veni ostendam tibi damnationem meretricis magnæ se-
dentis super aquas multas, & inebriati sunt omnes inhabitantes terram à uino fornicatiõis
eius. Rogo quæ sunt aquæ multæ, nisi plura baptismata? quæ mulier fornicaria, nisi tradito
rum

A torũ ſpelunca, quæ regũ uoluptatibus ſeruit obnoxia, à quibus pſecutionibus poculũ bibẽs,
ebria cæcitate populis miſcet, & in amentia quos rigauerit ducit. Cuius acceſſu ſapiẽtiſſimus
Salomõ interdixit, Ab aqua, inquit, aliena abſtine te, & de fonte alieno ne biberis, ut longo Prouer. 5
uiuas tẽpore, & adijcientur tibi anni uitæ tuæ, Fons aquæ tuæ priuatus ſit tibi, Ne quiſcp ex/
traneus cõmunicet tibi. Solus ergo priuatũ nõ habet fontẽ, qui ui meretricis aquarũ poſſidet
multitudinẽ, Ioannes quocp apoſtolus aquarũ multitudinẽ improbat dicens, Et dixit mihi
angelus, Aquas quas uidiſti, ſuper quas ſedet fornicaria illa, populi turbæ & nationes ſunt. Apoca. 17
Cath. reſpondit. Et uideo ubicũcp aqua nominata eſt male, bene baptiſma credidiſti, Sed
in bono tibi, in malo mihi illã tribuere uoluiſti, ut de uobis impleretur q̃d Paulus apoſtolus 1. Timoth. 1
dixit, Neſciẽtes necp quæ loquunt, necp de quibus affirmãt. Quẽadmodũ eñ Iannes & Mã 2. Timoth. 3
bres reſtiterũt Moyſi, ita hi reſiſtunt ueritati. Angelus dicit, Aquas quas uidiſti, populi, tur/
bæ, & nationes ſunt, Et tu angelo exponẽti reſiſtis & dicis, Rogo quæ ſunt aquæ multæ, niſi
plura baptiſmata: quæ mulier fornicaria, niſi traditorum ſpelunca: Si & traditorum uoca/
bula cupis addiſcere, habes ueſtros, Syluanum Circenſem, Fœlici curatori ſacramenta tradẽ
tẽ: Habes Marianũ ab aqs Tibilitanis, Romão curatori tres codices offerẽtẽ: Habes Victo
rẽ Ruſiccazienſem quatuor euãgelia ueluti deletitia cõburentẽ, qui Cæcilianũ abſentem dã/
nare auſi ſunt innocentẽ. Hæc eſt ſpelunca latronũ, hæc progenies traditorũ, hæc mulier for Prouer. 7
nicaria, quæ relicto Chriſto, Donato proſtituit lupanaria, cuius domũ iuxta Salomonem ſe
ceſſus eſt mortis, cuius uiæ ſunt inferorũ, quæ ſe mundã uocat, cũ ſit ſordibus plena: quæ ſe in
nocentẽ clamat, cũ ſit ſceleribus irretita: quæ pudenda cõmittit, & facta ſua in alteram dicit,
ne prior audiat quæ cõmiſit. De factis enim ueſtris catholicos infamatis, ut populos à domi
no ſeparetis. Proinde q quaſi tuos ut ab aqua noſtra ſe abſtineãt, hortaris & dicis, Ab aqua
aliena abſtine te, & de fonte alieno ne biberis, fons aquæ tuæ priuatus ſit tibi, ne quiſq̃ extra
neus communicet tibi: quis non uideat prophetã coniugibus pudicitiã commendaſſe, & te à
B ueritate procul erraſſe: Aut ſi fonti tuo cõmunicare nullus debeat extraneus, cur extraneos 15
quæris, cur catholicos rebaptizas: Dona. dixit. Claret ergo apud traditores eſſe multitu
dinẽ aquarũ, ubi diuerſa ſchiſmatũ ſemina, ubi hæreticorum multimodas peſtes, ubi Mani
chæorum deteſtanda ſordiũ fæculenta, uel in abruptũ cœnoſi gurgitis lacum in æterna mor
te abrepto, charybdis uidit, & exterminij oleum flãmis edacibus animauit. Cath. reſpõdit.
O probare, ò errare, ò delirare. Claret ergo apud traditores eſſe multitudinẽ aquarũ, ubi
diuerſa ſchiſmatũ ſemina, ubi hæreticorũ multimodas peſtes, ubi Manichæorũ deteſtanda
ſordiũ fæculenta, quõ probas nobiſcum eſſe ſchiſmaticorũ multimodas peſtes: Si nobiſcum 14
eſſent, nõ hæretici, ſed catholici eſſent. Donat. dixit. Audi dicente Salomone. Muſcæ Ecclẽs 10
morituræ exterminant confectionem ſuauitatis, Olei eſt ergo genuina ſuauitas, quæ ſi tactu
improbo fuerit uiolata, fit ingrata confectione polluta. Et recte ſpiritũ ſanctũ immundis ali/
tibus traditores æquatis, q in aliena menſa improbi corruãt, & olei ſuauitatẽ immũdis tacti/
bus fœdent, Cath. reſpondit. Quis tactu improbo uiolat, q̃ quod inuenit ſeruat, an qui
confectũ impudenter exterminat: Quando oleũ ueſtrũ tetigimus, quando ſpũmſanctũ iniu
riãdo fugauimus: Docete aliquẽ noſtrũ in diuinitatis oleũ improbe cecidiſſe, aut trinitatis
baptiſma, ſicut uos illicite uiolaſſe. Muſcæ morituræ Donatiſtæ circũuolant per totius corpo
ris mẽbra, ſicubi reperiant uulnerata, ſana pungũt, ægra lãbunt, & eorum ulceribus peccato/
rũ uermes fundunt, quæ conſcientiã mordeant, quæ animam finiãt, quæ putredinẽ nutriãt,
quæ nec ipſis mortuis cadaueribus parcant. Muſcæ morituræ cũ oleum exterminant, oleo pe 15
rimuntur, necp enim uiuitis qui ſpiritũſanctũ efflatis. Dona. dixit. Hoc proprie Dauid
ſanctiſſimus, noſtræ fidei regulã ſubminiſtrans, edocet idẽ peccatoris oleum, nec ſalutẽ affer/
re, nec cuiuſcp caput debere contingere. Oleũ, inquit, peccatoris non ungat caput meũ. Ergo Pſal. 140
diligenti examine peccatoris requirenda perſona eſt, ſi nõ de ſacerdote ſacrilego, ut propha/
ni aſſerunt, dñs dixit. Cath. reſpondit. Cũ ſis peccati conſcius, audes dicere, peccatoris Roma. 3
requirenda perſona eſt. Audi quæ ſit peccatoris iſta perſona. Apoſtolus dixit, Omnes enim Ecclẽs 7
peccauerunt, & egent gloria dei. Et Salomon, Nullus eſt hominũ qui non peccet. Et Iob, In Iob 4

angelis suis reperit prauitaté: quanto magis in filijs hominũ, qui terrenum habent domicilium. Hæc est persona peccatoris, id est, omnis homo peccator, Si sacerdos es, homo es, & si homo es peccator es, Quẽ teipsum facis? Dixisti te solum esse sanctũ, solum iustũ, solũ sine peccato, solũ sine macula. Dixisti tuũ esse baptisma, tuũ oleum sanctũ, tuam mẽsam dominicã, tua illa omnia quæ fidelibus diuinitus tribuunt? Quid restat, nisi ut scelerate & impie deũ
Esaiæ 14 te esse pronũties? Sed audi quid caput superbiæ audire meruit, Quomodo cecidisti de cœlo lucifer qui mane oriebaris, qui uulnerabas gẽtes, qui dicebas in corde tuo, Super cœlũ ascendã, & super astra dei exaltabo sedẽ meã, sedebo in monte testamẽti in lateribus aquilonis, & ero similis altissimo? Veruntamen in infernũ descendes, & in profundũ laci. Nisi ergo pœnitueris, nisi cõuersus fueris, nisi deposita superbia peccatorũ ueniã postulaueris, audies qđ &
16 ille, quia cũ sis homo, facis teipsum deũ. Don. dixit. Similiter dñs per Aggeũ prophetã, immũdos tactus, inquinamẽta cõferre, nec pollutũ quenq̃ posse sancire, si illicita præsumptione conet̃ attingere quod sanctũ uideat contineri, salubri expositione mõstrauit, dũ pro no-
Aggei 2 bis Prophetã cautum exhibuit, Interroga, inquit, dñs sacerdotes dicens. Si alligauerit homo carnem sanctã in summo uestimento, & tetigerit summitas uestimẽti aliquã creaturã panis aut uini aut olei, si sanctificat̃? Et responderũt sacerdotes & dixerunt, Non, Et dixit dñs, Si tetigerit inquinatus in animã horum aliquid, si inquinabit̃? Et dixerunt sacerdotes, inquinabitur. Et dixit dominus, Sic & populus hic, & sic gens ista, Omnis q̃ illuc accesserit, inquinabit̃. Cath. respon. Hoc aduersum te usus es testimonio, qui donũ dei in tuo ponis arbitrio. Si eñ tactus sancti, immũdi inquinamẽta nõ tollit, uanũ est quod gerit̃, quod cõficitis, quod lauatis. Si tetigerit, inquit, quod sanctũ est, creaturã panis aut uini uel olei, sanctificabit̃? Et respõderunt sacerdotes & dixerũt, Non. Vbi est q̃ uos extollitis, q̃ sanctitatẽ uestrã mũdiciã cõferre iactatis? Aut si illud mouet quod ait, Sic populus hic, & sic gens ista, Omnis qui illuc accesserit inquinabit̃, docete Aggeũ qui ista dicebat, de medio eiusdẽ plebis exijsse, ne inter eos etiã & ipse pollutus uiueret, Tactus ille opera significat. Si sanctus, inquit tetigerit immũdũ non sanctificabitur: Si immũdus tetigerit sanctũ, inquinabit̃, id est, facilius sanctus qui iũctus fuerit genti huic pessimæ pessimatur, q̃ gens ista in melius cõmutetur, quia ꝓcliuius ad imitationẽ malorũ curritur q̃ ad uirtutes bonorũ animus excitatur: sicut melli plurimo parũ absinthij iniectũ, uelocem amaritudinẽ trahit, mellis uero etiã si duplũ inijciatur, nõ poterit eius obtineri dulcedo. Exeundũ ergo nobis est è medio malorũ mente, nõ carne, opibus,
Ephe. 5 nõ corporibus. Nolite, inq̃t, Apostolus communicare operibus infructuosis, tenebrarũ ope-
Esaiæ 65 ribus ait, nõ altaribus. Scriptũ est enim in Esaia, Qui dicũt, recede à me, nõ appropinques mihi, quia immũdus es, isti fumus erũt in ira mea, ignis ardens tota die. Si te hominũ dicta nõ
17 terrent, saltẽ dei minantis ira cõuertat. Don. dixit. Nunq̃ latro in lucẽ protulit prædã, semper operarij noctis, gratã bonis omnibus lucẽ sæpius horruerũt, solus traditor nec dei minis frangit̃, & in aliena ueste improbus gloriatur. Contra quẽ per Sophoniam dñs proclamat.
Soph. 1 nec audit̃. Erit, inq̃t, in die sacrificij domini, & uindicabo in principibus, & in omnes uestitos ueste aliena. Cath. dixit. Tua nõ timeo crimina, quia mea munita est cõsciẽtia. Quẽ dicis tradidisse, nomẽ locũq̃ traditoris ostẽde, nunq̃ id ualebis ostẽdere, sicut nec antea ualuisti,
Ezech. 18 Sed & si aliquẽ protuleris, mihi obesse nõ poterit, dicẽte domino, Anima patris mea est, anima filij mea est, anima quæ peccauerit, sola moriet̃. Ego tamẽ nõ in aliena ueste cõgaudeo, qui in catholica fide semꝑ exulto. Illa est quã habeo, q̃ me in die redẽptionis misericors & be-
Lucæ 15 nignus pater in decore uestiuit. Afferte, inq̃t, stolã illã primã & induite illũ, quia hic filius meus mortuus erat & reuixit, perierat & inuẽtus est, Illã nimirũ de qua Paulus apostolus dixit,
Gal. 3 Quotq̃t in Christo baptizati estis, Christũ induistis. Hãc habeo, in hac gaudeo, in hac semꝑ
18 gloriosior apparebo. Hæc est quã uos aut ut latrones abstulistis, aut miseri sordidatis. Do. dix. Inquãtum eñ imꝓbitas deuios errores alienis bonis cupit astruere, & falsa catholica mẽdacij nebulas conat̃ obtegere, per colles tortuosos incedit. Cui per Hieremiã dñs cõtradictor obuiauit, Nolite, inq̃t, fidere in uobis in uerbis falsis, q̃a per oĩa non proderũt uobis, dicẽ-
Hiere. 7 tes, templũ domini, tẽplum dñi est. Et dominus in deuteronomio, Attẽde tibi ne offeras holocaustomata in omni loco quẽcunq̃ uideris, sed in loco quẽ elegerit dñs deus tuus in tribu

A tua,in hac offeres holocaustomata, & ibi facies oīa quæcūq; p̄cipio tibi hodie. Ca.respō.
Optime,& saluti tuæ multū cōueniēs testimoniū posuisti, Attēde tibi ne offeras holocausto
mata in om̄i loco quēcunq; uideris, sed in loco quē elegerit dn̄s deus tuus in tribu tua,in hac
offeras holocaustomata & ibi facies omnia q̄cunq; p̄cipiet tibi. Audi ergo q sit locus electus,
& quæ tribus dn̄i prædicata,in psalmo CXXXI habes,Quoniā elegit dn̄s Siō,elegit eā in ha Psal. 131
bitationē sibi . Hæc reqes mea in seculū seculi ,hic habitabo qm̄ præelegi eā. Item in psalmo
CXXI ,Stantes erāt pedes nostri in atrijs tuis Hierusalē.Hierusalē quæ ædificat' ut ciuitas, Il/ Psal. 121
luc em̄ ascenderūt tribus,tribus dn̄i testimoniū Israël.Hic est locus electus,hic mōs sanctifi/
catus,hæc ciuitas super montē posita , ita ut abscōdi nō possit, hæc radix catholica,hæc uitis Eccli 24
fructifera lōge lateq; diffusa,q̄ in ecclesiastico clamat & dicit,In Sion fundata sum,& in Hie Luce 24
rusalē potestas mea.Etem̄ oportuit pati Christū, & resurgere à mortuis tertia die,& p̄dicari
in nomine eius pœnitentiā & remissionē peccatorū per oēs gentes,incipiētibus ab Hierusalē.
Recte me argueres si in hac hæreditate maneres.At cum in hac dei patris hæreditate nō ma
neas,in hac Christi regis tribu nō milites, cur desertor corripis militē,cur reus increpas inno/
centē? Et ego tibi dico,Attēde tibi ne offeras in omni loco,hoc est,in omni hæresi,& dicas,&
hic deus,& ibi deus est,sed in loco quem elegerit dn̄s deus tuus in tribu tua ,hoc est, in tribu
eius:ibi offeres holocaustomata tua,& ibi facies oīa q̄cunq; p̄cepta sunt tibi,hoc fac & uiues.
Do.dixit. Baptisma utiq; dici nō potest q̊d aquarū turba dispersit, quod ab ecclesiæ fonte
malitia supauit,quod sterilis unda siccauit,q̊d nec angelū uidit,nec prophetā,q se mederi pos
set inuenit, sicut in libro Regnorū quarto lætales aq̄s Helisæus sāctissimus discussa morte sa 19
nauit,& maritāte sermone in fœtus uberes meare pmisit.Et dixerūt uiri ciuitatis ad Helisæū, 4.Reg. 2
Ecce cōmmoratio ciuitatis bona , sicut & tu dn̄e uides,sed aquæ multæ & steriles sunt.Hic &
dixit Helisæus,Accipite mihi unū uas fictile,& immittite in illud sal . Et acceperūt illud,& ue
nit ad exitus aquarū,& proiecit sal & dixit, Hæc dicit dn̄s,sanaui aquas istas,& nō erit mors
B in eis neq; sterilitas,Et sanatæ sunt aquæ usq; in hunc diē. Ca.respon. Gratias deo patri,q
quod futurū ostēdit,in nobis fidelis impleuit.Gratias, inq̄,deo patri, qui nobis nō angelos
solū,nō ,pphetas, sicut prius in Hiericho nostrā,id est, in hūc mūdū,sed propriū filiū destina
uit,dn̄m uidelicet angelorū & principē prophetarū, Qui aquarū sterilitatē,hoc est,gentiū in
fœcūditatē discussa morte sanaret. Accepit uas fictile,hoc est, corpus fragilitatis humanæ,sal
misit,id est,sapiētia diuina repleuit, In aquā ,piecit,hoc est,in Iordanē descēdit,aq̄s suo descē
su sanauit,id est,gētes suo aduētu redemit,& maritāte sermone , ecclesiā ex gētibus cōgrega/
uit,& in fœtus uberes lōge lateq; diffudit.Hoc in nobis impletū qui nō uidet,cæcus,q nō cre
dit,insanus est.Attēde uberes fœtus,dic ubi hæc nō sit ecclesia,dic ubi tua,præterq̄ in angulo
Africæ inueniat' male collecta, tanq̄ sarmentū inutile , ex hac ubi p̄cisa est,ibi remāsit, ultra
extendi nō potuit,quia de radice præcisa statim exaruit. Do.dixit. Accepit una ciuitas sal
uatoris aquæ substātiam, accepit & olei dona una cum liberis uidua,nec beneficiū diuinum
passim propheta cōmisit,nisi ei quā unū uas olei habere cognouit , regnorū ueritate probā/ 4.Reg. 4
te,Et mulier una ex mulieribus prophetarū clamabat post Hælisæū, dicens, Seruus tuus,uir
meus mortuus est,Et tu scis quomodo seruus tuus erat timēs dn̄m, Et ecce quibus debeo,ue
nerūt accipere duos filios meos in seruos.Et dixit Helisæus,Quid faciā? Indica mihi,quid est
tibi in domo tua ? At illa dixit, Non est mihi ancillæ tuæ aliquid in domo nisi uas unū olei.
Et dixit Helisæus, Vade,pete tibi uasa de foris ab omnibus cōmorātibus tecū uasa copiosa,
& introibis,& claudes ostium ad te & ad filios tuos, & implebis uasa oleo,& reddes debitū.
Helisæus enim per ueri baptismi liniamenta operatus est , Nā quia tuū non cōprobo,ideo
tuos fideles exufflo. Cath.respondit. Omnes enim hoc faciunt, quod & tu,omnes fideles
exufflant,dū unicū baptismi sibi uendicant sacramentū. Talē cū inueneris ,nō capies,nō tene
bis,non isto uinculo colligabis,sed agnito signo piratico,ut tecū artē peragat,securū abire p/
mittis. Fulgen.dixit. Absit ut abire permittā,quoniā deus dixit:Cōpelle omnes introire Luce 14
ut impleatur domus mea. Qui, omnes,dixit,nullum excepit. Aug.respondit Quid ergo
facies? Fulgen.dixit. Docebo illum ecclesiam meam esse certissimam. Aug . respondit.
 In quo?

In quo? Nunquid Christum qui à patre omnes gentes accepit, ad Africanam particulã tantum remansisse monstrabis? Fulgen. dixit. Dicam ꝙ in paucis constet. Aug. respõdit. Quid si & eius paucos habebit? Omnes em̃ in cõparatione catholicæ paucos habent. Ful. dixit. Ostendam quoniam hæc est uera quæ persecutionem patitur, nõ quæ facit, Aug. respondit: Quid si & eius persecutionem omnino non fecit? Fulgen. dixit. Insinuabo secundum Apostolum, ꝙ ecclesia mea rugas & maculas sola non habeat. Aug. respondit.

Ephe.5

Continuo probabitur habere. Scriptum est enim, Nemo mundus à sorde, nec si unius diei fuerit uita eius super terram. Sed quid pluribus? quolibet ingenio capies & tenebis, quomodo suscipis qui fideles tuos forte retinxit, qui spiritumsanctũ in corde credentis extinxit? Fulgẽ. dixit. Distringo illum, exufflo, & in remissione peccatorum uera aqua baptizo. Aug. respondit Quomodo eius peccata dimittis, cũ scriptum sit, blasphemiam spiritussancti in seculũ dimitti non posse? Sed hunc omittamus, alterum uideamus. Dic & Maximinianistæ æmulo tuo, quod & mihi dixisti, quomodo alter habere potest, si mihi soli concessum est? Aut si iuri tuo asseris traditum, quare cõprobas alienum? Respondebit & iste Maximinianista, Quomodo alter habere non potest, cũ & mihi sicut tibi tu probaueris esse concessum? Christianos enim meos & clericos extra ecclesiam tuã baptizatos uel ordinatos absq; ulla demutatione baptismi uel honoris in integro recepisti, quod ubi Marcellini gestis obiectũ est, refellere nullatenus ualuisti. Item Augustinus respondit, Si iustus es, cur sentẽtia tua diuersa est? Cur Maximinianistas suscipis, & meos fideles exufflas? Fulgen. dixit. Quia ille meus erat. Aug. respondit. Et tu meus eras, cur in schismatico tuo pius, in catholico impius & implacabilis perseueras? Fulgen. dixit Plus peccasti, & ideo in te aliter uindicatur. Aug. respõdit. Quid ergo? baptisma pro uindicta ponis, & quod ad salutẽ promittitur, à te pro pœna tribuit? Si in baptismo nõ delicta donas, sed peccata castigas, si in aqua non liberas, sed flagellas, piratã te esse aperte demõstras: & tamen quid plus peccaui, quid feci? Fulgen. dixit. Codices tradidisti, & idolis immolasti, Aug respondit. Doce, nõ feci, facta tua mihi supponis. Fulgen. dixit. Pater tuus fecit. Aug. respondit. Ego patrẽ nescio nisi deũ. Scriptum est enim, Nolite uobis patrẽ uocare super terram, unus est enim pater uester cœlestis. Fulgen. dixit. Patrẽ tuũ dico Cæcilianũ, ipse tradidit, ipse thurificauit, ipse omnia mala cõmisit. Aug. respondit Lege quis illũ accusauit, quis cõuicit, quis corã positũ condẽnauit? Esto, fecit quod nõ fecit, nunquid filius pro patre dãnabitur, cum scriptũ sit, Anima patris mea est & anima filij mea est, Anima quæ peccauerit, sola morietᷣ? Fulgẽ. dixit. Tu filius eius non quidẽ tradidisti, sed nobis persecutionẽ fecisti. Aug. respõdit. Equidẽ non feci, credo tamen ꝙ mei facere potuerint. Quære causam quare, quid si merebamini? Nõ em̃ malos persequi peccatũ est, nã & sanctos & sanctũ sanctorũ dñm malos legimus ꝑsecutos dæmones, nãq; persecutionẽ dñi nõ ferẽtes, clamabãt, Quid nobis, & tibi Iesu fili dei, uenisti perdere nos? Et Paulus Elimam magum ultus est cæcitate, & blasphemũ hominem tradidit satanæ. Et Petrus Ananiam & Saphiram eius uxorem mendaces occidit, Et Simonẽ magũ tã diu persecutus est donec morte perimeret. Sed & Dauid in persona Christi clamat & dicit, Pesequar inimicos meos, & comprehendam illos, & non conuertar donec deficiant, Affligam illos, nec poterũt stare: Non igitur omnis qui persecutionem passus est, iustus cõtinuo putandus est: sed qui propter iustitiam passus est, ille profecto beatus est, dicẽte Petro, Quæ enim gloria est si peccantes colaphizati suffertis, sed si bene faciẽtes patimini, & patienter sustinetis, hæc est gratia apud deũ. Fulgen. dixit. Sancti quos memoras edicta iudicũ secularium non meruerunt quod uestri fecerunt. Aug. respondit. Licet? an nõ licet. Si licet de licito murmurare non decet: Si non licet, tuum crimen emenda dũ licet: Maximinianistas enim schismaticos tuos, sicut gesta declarãt, & autoritatibus iudicũ seculariũ, & adminiculis ordinũ uirorũ, & executione militũ diuersorũ institutis defensoribus ecclesiæ persecutus es, ut eos à suis basilicis depulisses. Qui me increpas, cur nõ teipsum primũ emẽdas? Ful. di. Ideo schismaticis nostris basilicas tulimus, ut ueræ ecclesiæ redderemus. Aug. respõ. Hoc & nostri fecerũt uobis, suis schismaticis tulerũt, & matri catholicæ reddiderũt, qđ uestri

Iob.14
Matth.12
Matth.23
Ezech.18
Marci.1
Acto.13. & 5. et 2
Acto.8
Psal.17
1. Petri.2

A uestri fecerunt pro pace Donati,hoc nostri fecerunt pro pace corporis Christi. Fulgen.di/
xit. Vos estis schismatici,qui & thurificatis & codices tradidistis. Aug.respon. Efficia
mur infirmis infirmi,ut infirmos lucrifaciamus. Video quod fieri non potest,pars Donati,
totũ Christi corpus deuicit.Angulus Africanus, orbem terrarum exclusit,Gẽs una,uniuer/
sas gentes adduxit,sarmentum de uite præcidit,& ramusculos arborum amputauit,saltem
priorum tuorum circa nos constitutas seruares leges , nõ rebaptizares, sed per pœnitẽtiam
errantium ut æstimas,animas liberares:relege decisa patrum tuorum,& uide quid de tradi/
toribus thurificatis & schismaticis quum aduersus Cæcilianum Carthaginem conspirati ue
nissent,fieri oportere decreuerint , Marcianus uester inter cæteros talem sententiam protu/
lit dicens,quam utiq; septuaginta qui aderant non improbabant . Eam probans in Euan/
gelio suo,inquit,dominus ait,Ego sum uitis uera & pater meus agricola:omnem palmitem Ioan. 15
in me non afferentem fructum,excidet & proijciet, & omnem manentem in me & fructũ fe
rẽtem purgat illum . Sic ergo palmites infructuosi amputati proijciuntur,ita thurificati tra
ditores abhorrentes deo, manere in ecclesia dei nõ possunt,nisi cognito ululatu suo per pœ
nitentiam reconcilientur . Vnde Cæciliano in schismate à traditoribus ordinato non com/
municare oportet.Hæc est patrũ tuorũ fixa sentẽtia.Ecce, quod absit, nostra dedimus , nos
thurificauimus,nos schismata cõmisimus , quur transgredimini mãdatũ seniorũ ut uestras
traditiões statuatis? Sicut palmites,inquit,infructuosi amputati proijciũtur , ita thurificati
traditores & qui in schismate à traditoribus ordinãtur,manere in ecclesia dei nõ possint nisi
cognito ululatu suo per pœnitentiã reconcilient̃,per pœnitentiã,nõ per tinctionẽ. Si digna
tis,uel tui te principes uincãt,aut illorũ confirma decreta & tua depone figmenta,Aut si tua
nõ uis ualere statuta,illos errasse ꝓnũtia.Apud nos ueritas regnat , quur traditio uestra di
scordat? Saluator in Euãgelio sic ait , Omne regnũ in seipsũ diuisũ nõ stabit,sed desolabit̃. Matth. 12

Libri contra Fulgentium Donatistam finis.

B

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI, de peccatorum meritis & remissione , & de baptismo paruulo rũ ad Marcellinũ , Liber primus.

Caput I

VAMVIS in medijs & magnis curarũ æstibus atq; tædiorũ , quæ nos
detinẽt à peccatoribus derelinquẽtibus legẽ dei , licet ea q̃q; ipsa nostro
rum etiam peccatorũ meritis imputemus ,studio tamẽ tuo Marcelline
charissime , quo nobis es gratior atq; iocũdior , diutius esse debitor no/
lui,atq; ut uerũ dicã,non potui.Sic em̃ me cõpulit uel ipsa charitas,qua
uno incõmutabili unũ sumus in melius cõmutandi , uel timor, ne in te
offenderẽ deũ,qui tibi desyderiũ tale donauit,cui seruiendo illi seruiã,qui donauit,Sic,inq̃,
me compulit, sic duxit & traxit ad dissoluendas pro tantillis uiribus quæstiones,quas mihi
scribẽdo indixisti, ut ea causa in animo meo paulisper uinceret alias, donec aliquid efficerẽ
quo me bonæ tuæ uoluntati & eorũ quibus hæc curæ sunt, &si nõ sufficienter,tamẽ obediẽ/
ter deseruisse cõstaret. Qui dicunt Adã sic creatũ,ut etiã sine peccati merito moreretur,
non pœna culpæ sed necessitate naturæ,profecto illud quod in lege dictũ est,Qua die ede/
ritis,morte moriemini,non ad mortẽ corporis,sed ad mortem animæ quæ in peccato sit, re
ferre conantur.Qua morte mortuos significauit dominus infideles de quibus ait. Sine mor
tuos sepelire mortuos suos. Quid ergo respondebunt, cum legitur hoc deum primo homi
ni etiam post peccatum increpando & damnando dixisse,Terra es, & in terram ibis. Neq;
enim secundum animam,sed quod manifestum est secũdum corpus terra erat , & morte e/
iusdẽ corporis erat iturus in terram. Quamuis enim secundum corpus terra esset,& corpus
in quo creatus est animale gestaret, tamen si non peccasset in corpus fuerat spiritale mutan
dus , & in illam incorruptionem quæ fidelibus ac sanctis promittitur , sine mortis pericu/
lo transitutus. Cuius rei desyderium nos habere non solum ipsi sentimus in nobis , uerum
etiã

An Adã si nõ pec/cásset fuisset moriẽdum. Caput II
Gen. 2
Matth. 8
Lucæ 9
Gen. 3

2.Cor.5 etiã admonẽte Apostolo cognoscimus, ubi ait, Etenim in hoc ingemiscimus habitaculũ no C strũ, quod de cœlo est, superindui cupiẽtes, si tamẽ induti nudi nõ inueniamur. Etẽ qui su mus in hac habitatione ingemiscimus grauati, in quo nolumus expoliari sed superuestiri, ut absorbeatur mortale à uita. Proinde si non peccasset Adam, non erat expoliãdus corpo re, sed superuestiendus immortalitate, & incorruptione, ut absorberetur mortale à uita, id est, ab animali in spiritale transiret. Neq; enim metuendum fuit, ne dum for te diutius hic uiueret in corpore animali senectute grauaretur, & paulatim ueterascẽdo per ueniret ad mortem. Si enim deus Israëlitarum uestimẽtis & calciamẽtis præstitit quòd per tot annos non sunt obtrita, quid mirum si obediẽti homini eiusdem potentia præstaretur, ut animale ac mortale habens corpus, haberet in eo quendam statum quo sine defectu es set annosum, tempore quo deus uellet à mortalitate ad immortalitatem, sine media mor te uẽturus. Sicut enim hæc ipsa caro quã nunc habemus, nõ ideo non est uulnerabilis quia non est necesse ut uulneretur, sic illa non ideo non fuit mortalis, quia non erat necesse ut mo reretur. Talem puto habitudinem adhuc in corpore animali atq; mortali, etiam illis qui si ne morte hinc translati sunt fuisse concessam. Neq; enim Enoch & Helias per tam longam ætatem senectute marcuerunt, nec tamen credo eos iam in illam spiritalem qualitatem cor poris commutatos, qualis in resurrectione promittitur, quæ in domino prima præcessit, nisi quia isti fortasse nec his cibis egent qui sui consumptione reficiunt, sed ex quo trãslati sunt, ita uiuunt ut similem habeant satietatem illis quadraginta diebus, quibus Helias ex calice aquæ & ex collyride panis sine cibo uixit, aut si & his substentaculis opus est, ita fortasse in paradiso pascũtur, sicut Adam priusq; propter peccatum exinde exire meruisset. Habebat enim quantum existimo & de lignorum fructibus refectionem contra defectionem, & de ligno uitæ stabilitatem contra uetustatem, Propter hoc autem quod puniẽs deus dixit, Ter ra es & in terram ibis, quod nisi de morte corporis, quomodo intelligi possit, ignoro.

Aliud est esse mortalem, aliud morti obnoxium. Cap. III — *Deut. 29* — *Gen. 5* — *4. Reg. 2* — *Gen. 3*

Sunt & alia testimonia quibus euidentissime appareat, non tantum spiritus, sed etiam D corporis mortem propter peccatum meruisse genus humanum. Ad Romanos Apostolus dicit, Si autem Christus in uobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatũ, spiritus autem uita est propter iustitiam. Si ergo spiritus eius qui suscitauit Iesum à mortuis habitat in uobis, qui suscitauit Christũ Iesum à mortuis uiuificabit, & mortalia corpora uestra, per inhabitantem spiritum eius in uobis. Puto quòd nõ expositorem, sed tantum lectorẽ opus habet tã clara & aperta sentẽtia. Corpus, inquit, mortuum est, non propter fragilitatem ter renam, quia de terræ puluere factum est, sed propter peccatum, quid amplius quærimus? Et uigilantissime non ait mortale, sed mortuum. Namq; antequàm mutetur in illam incorruptionem quæ in sanctorum resurrectione promittitur, poterat esse mortale, quamuis non moriturum, sicut hoc nostrum potest, ut ita dicam, esse ægrotabile, quamuis non ægrotaturum. Cuius enim caro est quæ non ægrotare possit, etiã si aliquo casu priusq; ægrotet occumbat? Sic & illud corpus iam erat mortale, quam mortalitatem fuerat absum ptura mutatio in æternam incorruptionem, si in homine iustitia, id est, obedientia perma neret, sed ipsum mortale non est factum mortuum nisi propter peccatum. Quia uero illa in resurrectione futura mutatio, non solum nullam mortem quæ facta est propter peccatum, sed nec mortalitatẽ habitura est, quam corpus animale habuit ante peccatum, non ait, Qui suscitauit Christum Iesum à mortuis, uiuificabit & mortua corpora uestra, cum supra di xisset, corpus mortuum, sed uiuificabit, inquit, & mortalia corpora uestra, ut scilicet iam non solũ nõ sint mortua, sed nec mortalia, cũ animale resurget in spiritale, & mortale hoc induet immortalitatẽ, & absorbebit mortale à uita. Mirũ si aliquid quærit hac manifestatio ne liquidius, nisi forte audiendum est, quod huic perspicuitati contradicitur, ut mortuũ cor pus secundum illum modũ hic intelligamus quo dictũ est, Mortificate membra uestra quæ sunt super terram. Sed hoc modo corpus propter iustitiã mortificatur, nõ propter peccatũ. Vt enim operemur iustitiã mortificamus mẽbra nostra quæ sunt super terrã. Aut si putant ideo

Mors corporis etiam ex peccato. Caput IIII — *Roma. 8* — *Mortale & mortuũ ac moriturum. Caput V* — *Quõ corpus mortuum ob peccatum Caput VI* — *Col. 3*

A ideo additum proper peccatum, ut non intelligamus quia peccatum factum est, sed ut pec/
catum non fiat, tanquam diceret, corpus quidem mortuum est, propter non faciendum pecca/
tũ. Quid sibi ergo uult quod cum adiũxisset, Spiritus aũt uita est, addidit, propter iustitiã? Roma. 8
Sufficeret enim si adiungeret, uita spũs, ut etiam hic subaudiretur propter non faciendũ pec
catũ, ut sic utrunque propter unam rẽ intelligeremus, & mortuũ esse corpus, & uitam esse spi/
ritum propter non faciendũ peccatũ. Ita quippe etiã si tantũmodo uellet dicere, propter iu/
stitiam, hoc est propter faciendã iustitiã, ad utrũque posset hoc referri, & mortuũ esse corpus,
& uitam esse spiritũ propter faciendã iustitiam, Nunc uero & mortuũ dixit esse corpus pro/
pter peccatũ, & spiritum uitam esse propter iustitiã, diuersa merita diuersis tribuens rebus,
morti quidem corporis, meritũ peccati, uitæ aũt spiritus, meritum iustitiæ. Quocirca si ut du/
bitari non poterit, spiritus uita est propter iustitiam, hoc est merito iustitiæ, profecto corpus
mortuũ propter peccatũ, quid aliud quam merito peccati intelligere debemus aut possumus, si
apertissimum scripturæ sensum non pro arbitrio peruertere ac detorquere conamur? Huc
etiam uerbornm consequentium lumen accedit, Cum enim præsentis temporis gratiam de
terminans diceret, mortuum quidem esse corpus propter peccatum, quia in eo nondum per
resurrectionem renouato, peccati meritum manet, hoc est necessitas mortis: spiritum autem
uitã esse propter iustitiam, quia licet adhuc corpore mortis huius oneremur, iam secundũ in
teriorem hominem cœpta renouatione in fidei iustitiam respiramus, Tamen ne humana
ignorantia de resurrectione corporis nihil speraret, etiam ipsum quod propter meritum
peccati in præsenti seculo dixerat mortuum, in futuro propter meritum iustitiæ dicit uiuifi
candum, nec sicut tantum ex mortuo uiuum fiat, uerumetiam ex mortali immortale.

Quanquàm itaque uerear ne res manifesta exponendo potius obscuretur, apostolicæ Initium uitæ per fidem, Caput VII
tamen sententiæ lumen attende. Si autem Christus, inquit, in uobis est, corpus quidem
mortuum est propter peccatum, spiritus autem uita est propter iustitiam. Hoc dictum est,
B ne ideo putarent homines uel nullum, uel paruum se habere beneficium de gratia Christi,
quia necessario morituri sunt corpore. Attendere quippe debent corpus quidem adhuc pec
cati meritum gerere, quod conditioni mortis obstrictum est, sed iam spiritu cœpisse uiuere
propter iustitiã fidei, qui & ipse in homine fuerat quadã morte infidelitatis extinctus. Non
igit, inquit, uobis parũ muneris putetis esse collatũ, per id quod Christus in uobis est, quod in/
corpore propter peccatum mortuo, iã propter iustitiã uester spiritus uiuit, nec ideo de uita
quoque ipsius corporis desperetis. Si enim spiritus eius qui suscitauit Christũ à mortuis habi
tat in uobis, qui suscitauit Christum Iesum à mortuis, uiuificabit & mortalia corpora uestra
per inhabitantẽ spiritũ eius in uobis, Quid adhuc tantæ luci fumus contẽtionis offunditur?
Clamat apostolus, Corpus quidẽ mortuũ est in uobis propter peccatũ, sed uiuificabũtur etiã
mortalia corpora uestra propter iustitiã propter quã nũc spũs iam uita est, quod totũ perfici
etur per gratiã Christi, hoc est, per inhabitantẽ spm̃ eius in uobis, & adhuc reclamat? Dicit
etiã quẽadmodũ fiat, ut uitã in se mortẽ mortificando cõuertat. Ergo fratres, inquit, debito/
res sumus non carni, ut secundũ carnẽ uiuamus, Si enim secundũ carnẽ uixeritis moriemini,
Si aũt spiritu facta carnis mortificaueritis, uiuetis. Quid est aliud, quam hoc si secundũ mortẽ
uixeritis, totum morietur, si aũt secundũ uitã uiuendo mortẽ mortificaueritis, totum uiuet. Mori corpori. Caput VIII

Item quod ait, Per hominẽ mors, & per hominẽ resurrectio mortuorũ, quid aliud quam 1. Cor. 15
de morte corporis intelligi potest, quando ut hoc diceret de resurrectione corporis loqueba
tur, eaque instantissima & acerrima intentione suadebat? Quid est ergo quod hic ait ad Co
rinthios, Per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Sicut enim in A/
dam omnes moriuntur, sic & in Christo omnes uiuificabuntur, nisi quod ait etiam ad Ro/ Roma. 5
manos, Per unum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors? Hanc
illi mortem non corporis, sed animæ intelligi uolunt, quasi aliud dictum sit ad Corinthi/
os, Per hominem mors, ubi omnino animæ mortem accipere non sinuntur, quia de resurre
ctione corporis agebatur, quæ morti corporis est contraria. Ideo etiã sola mors ibi, per ho/
minem

minem facta commemorata est,non etiam peccatū, quia non agebatur de iustitia quæ con C
trariatur peccato,sed de corporis resurrectione, quæ contraria est corporis morti.

Peccatum propagatione non imitatione tantum transisse in omnes. Caput IX

Hoc autem apostolicum testimonium in quo ait, Per unum hominem intrauit peccatum in mundum,& per peccatum mors, conari eos quidem in aliam nouā detorquere opinionem tuis litteris intimasti, sed quid nam illud sit,quod in his uerbis opinentur tacuisti. Quantum autem ex alijs comperi, hoc ibi sentiūt, ꝙ & mors ista quæ illic cōmemorata est,
Roma.5 non sit corporis,quam nolūt Adam peccando meruisse,sed animæ quæ in ipso peccato sit, & ipsum peccatū non propagatione in alios homines ex primo homine, sed imitatiōe trāsisse.Hinc enim etiā in paruulis nolunt credere per baptismū solui originale peccatum,ꝙ in nascentibus nullū esse omnino contēdunt,Sed si Apostolus peccatū illud cōmemorare uoluisset,quod in hūc mundū non propagatione sed imitatione intrauerit,eius principē non
1.Ioan.3 Adā,sed diabolū diceret, de quo scriptū est,Ab initio diabolus peccat. De quo etiam legit
Sapien.2 in libro sapientiæ,Inuidia aūt diaboli mors intrauit in orbē terrarū. Nā quoniam mors,sic à diabolo uenit in homines,nō ꝙ ab illo fuerint propagati,sed ꝙ eū fuerint imitati,cōtinuo subiunxit, Imitātur aūt eum qui sunt ex parte eius.Proinde Apostolus cum illud peccatū ac mortem commemoraret,quæ ab uno in omnes propagatione transisset,eum principem posuit,à quo propagatio generis humani sumpsit exordium.Imitantur quidem Adā quotquot per inobedientiam transgrediuntur mādatum dei. Sed aliud est quod exemplum est uoluntate peccantibus, aliud quod origo est cum peccato nascentibus, Nam & Christum imitantur sancti eius ad sequendam iustitiam. Vnde & idem Apostolus dixit, Imitatores
1.Cor.4 mei estote sicut & ego Christi. Sed præter hanc imitationem gratiæ eius, illuminationem iustificationemq́ꝫ nostram etiam intrinsecus operatur illo opere de quo idem prædicator
1.Cor.3 eius dicit, Neqꝫ qui plantat est aliquid neqꝫ qui rigat, sed qui incrementum dat deus.Hæc enim gratia baptizatos quoqꝫ paruulos suo inserit corpori,qui certe imitari aliquem nondum ualent.Sicut ergo ille in quo omnes uiuificabūtur, præterquàm quòd se ad iustitiam D exemplum imitantibus præbuit,dat etiam sui spiritus occultissimam sui fidelibus gratiam, quam latenter infundit & paruulis, Sic & ille in quo omnes moriuntur,præterquàm ꝙ eis qui præceptum domini uoluntate transgrediūtur, imitationis exemplum est,occulta etiam tabe carnalis concupiscentiæ suæ tabificauit in se omnes de sua stirpe uenientes. Hinc omnino nec aliunde Apostolus dixit, Per unum hominem peccatum intrauit in mundum, &
Roma.5 per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiuit,in quo omnes peccauerunt.Hoc si ego dicerem, resisterent isti, mequé non recte dicere, non recte sentire clamarent. Nullam quippe in his uerbis intelligerent sententiam cuiuslibet hominis qui diceret hæc, nisi istam quam in Apostolo intelligere nolunt, Sed quia eius uerba sunt, cuius autoritati doctrinæqúe succumbunt, nobis obijciunt intelligendi tarditatem, cum ea quæ tam perspicue dicta sunt, in nescio quid aliud detorquere conantur,Per unum, inquit, hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, hoc propagationis est,non imitationis, nam per diabolum diceret, quod autem nemo ambigit,istum primum hominem dicit,qui est appellatus Adam,& ita inquit,in omnes homines pertransijt.

In solo Christo iustificamur. Caput X

Deinde quod sequitur,In quo omnes peccauerunt, cꝫ circumspecte,quàm proprie,cꝫ sine ambiguitate dictum est, Si enim peccatum intellexeris quod per unum hominem intrauit in mundum, in quo omnes peccauerunt, certum manifestumqúe est, alia esse propria cuique peccata, in quibus hi tantum peccant, quorum peccata sunt, aliud hoc unum, in quo omnes peccauerunt, quando omnes ille unus homo fuerunt.Si autem non peccatū, sed ille unus homo intelligitur,in quo uno homine omnes peccauerunt,quid etiam ista manifestatione manifestius? Nempe legimus iustificari in Christo qui credunt in eum,propter occultum communicationē & inspirationem gratiæ spiritalis, qua quisquis hæret domino unus spiritus est, quamuis eum & imitētur sancti eius. Legatur mihi tale aliquid de his,qui sanctos eius imitati sunt, utrum quisqꝫ dictus sit iustificatus in Paulo aut in Petro,aut in quolibet

A quolibet horum, quorũ in populo dei magna excellit autoritas, nisi ꝙ in Abraam dicimur benedici, sicut ei dictum est, Benedicentur in te omnes gentes propter Christum qui semen eius est secundũ carnem, quod manifestius dicitur, cum hoc idem ita dicitur, Benedicentur in semine tuo omnes gentes. Dictũ autem quemq; diuinis eloquijs peccasse, uel peccare in diabolo, cum eum iniqui & impij omnes imitentur, nescio utrum quisq; reperiat, quod tamen cum Apostolus de primo homine dixerit, in quo omnes peccauerũt, adhuc de peccati propagine disceptatur, & nescio quæ nebula imitationis opponitur: Attende etiam quæ sequuntur. Cum enim dixisset, In quo omnes peccauerunt, secutus adiũxit, Vsq; ad legem enim peccatum fuit in mundo, hoc est, quia nec lex potuit auferre peccatum, quæ subintrauit ut magis abundaret peccatum, siue naturalis lex in qua quisq; iam ratione utens, incipit peccato originali addere & propria, siue ipsa quæ scripta per Moysen populo data est. Si enim data lex esset quæ posset uiuificare, omnino ex lege esset iustitia: Sed cõclusit scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credẽtibus. Peccatum autẽ non deputabatur, cum lex non esset. Quid est, nõ deputabatur nisi ignorabatur, & peccatum esse non putabatur? Neq; enim ab ipso domino deo tanq; non esset habebatur, cum scriptũ sit, Quicunq; sine lege peccauerũt, sine lege peribunt. Sed regnauit, inquit, mors ab Adam usq; ad Moysen, id est, à primo homine usq; ad ipsam etiam legem quæ diuinitus promulgata est, quia nec ipsa potuit regnum mortis auferre. Regnum enim mortis uult intelligi, quãdo ita dominatur in hominibus reatus peccati, ut eos ad uitam æternam, quæ uera uita est uenire nõ sinat, sed ad secũdam etiam, quæ pœnaliter æterna est, mortem trahat. Hoc regnum mortis sola in quolibet homine gratia destruit saluatoris, quæ operata est etiam in antiquis sanctis, quicunq; anteq; in carne Christus ueniret, ad eius tamen adiuuantem gratiam, non ad legis litteram quæ iubere tantum, nõ adiuuare poterat, pertinebant. Hoc namq; occultabatur in uetere testamento pro temporum dispẽsatione iustissima, quod nunc reuelatur in

Gal. 3 | Rom. 5 | Gal. 3 | Rom. 2 | Regnũ mortis destruit Christi gratia. Cap. XI

B nouo. Ergo in omnibus regnauit mors ab Adam usq; ad Moysen, qui Christi gratia non adiuti sunt, ut in eis regnum mortis destrueretur. Ergo & in eis qui non peccauerunt in similitudine præuaricationis Adæ, id est, qui nondum sua & propria uoluntate sicut ille peccauerunt, sed ab illo peccatum originale traxerunt, qui est forma futuri, quia in illo constituta est forma condemnationis futuris posteris qui eius propagine crearentur, ut ex uno omnes in condemnatiouem nascerentur, ex qua non liberat nisi gratia saluatoris. Scio quidẽ plerosq; latinos codices sic habere: Regnauit mors ab Adam usq; ad Moysen in eos qui peccauerũt in similitudinem præuaricationis Adæ, quod etiam ipsum qui ita legunt ad eundem referunt intellectum, ut in similitudinem præuaricationis Adæ peccasse accipiant, qui in illo peccauerũt, ut ei similes crearentur, sicut ex homine homines, ita ex peccatore peccatores, ex morituro morituri, damnato q; damnati. Græci autem codices, unde in latinam linguam interpretatio facta est, aut omnes aut penè omnes, id quod à me primo positum est habent. Sed non, inquit, sicut delictũ, ita & donatio. Si enim ob unius delictũ multi mortui sunt, multo magis gratia dei & donum in gratia unius hominis Iesu Christi in multos abundauit, non magis multos, id est multo plures homines, neq; enim plures iustificãtur q; condemnãtur, sed multo magis abũdauit: Adam quippe ex uno delicto suo reos genuit. Christus autem etiam quæ homines delicta propriæ uoluntatis ad originale in quo nati sunt addiderunt, gratia sua soluit atq; donauit, quod euidentius in consequentibus dicit.

Verum illud diligẽtius intuere, quod ait, ob unius delictum multos mortuos. Cur enim ob unius illius, & nõ potius ob delicta sua propria, si hoc loco intelligenda est imitatio, non propagatio? Sed attende quod sequitur, Et non sicut per unum peccantẽ, ita est & donum. Nam iudicium quidem ex uno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Nunc dicant, ubi locũ habeat in his uerbis illa imitatio: Ex uno, inquit, in condemnationẽ, quo uno nisi delicto? Hoc enim explanat, cum adiũgit, Gratia autẽ ex multis delictis in iustificationem. Cur ergo iudicium ex uno delicto in cõdemnationem, gratia uero ex

Vnũ peccatũ etiã infantibus cõmune Cap. XII

ro ex multis delictis in iustificationem? Nónne si nullum est originale delictum, nō solum C
ad iustificationem gratia, sed etiam iudicium ad condemnationem ex multis delictis homines ducit? Neq; enim gratia multa delicta donat, & nō etiam iudicium multa delicta condemnat. Aut si propterea ex uno delicto in cōdemnationem ducuntur, quia omnia delicta quæ condemnantur, ex illius unius imitatione commissa sunt, eadem causa est, cur ex uno delicto etiam ad iustificationem duci intelligātur, quia omnia delicta quæ iustificatis remittuntur, ex illius unius imitatione commissa sunt. Sed hoc uidelicet non intelligebat Apostolus, cum dicebat, Iudicium quidem ex uno delicto in condemnationem, gratia uero ex multis delictis in iustificationem? Imò uero nos intelligamus Apostolum, & uideamus ideo dictum iudicium ex uno delicto in condemnationem, quia sufficeret ad condemnationem, etiam si non esset in hominibus nisi originale peccatum. Quamuis enim condemnatio grauior sit eorum, qui originali delicto etiam propria coniunxerunt, & tanto singulis grauior, quanto grauius quisq; peccauit, tamen etiā illud solum quod originaliter tractum est, non tantum à regno dei separat, quò paruulos sine accepta Christi gratia defunctos intrare nō posse illi ipsi etiam confitentur uerum, & à salute ac uita æterna facit alienos, quæ nulla esse alia potest præter regnum dei, quò sola Christi societas introducit.

περαίνεται Cap. XIII Ac per hoc ab Adam in quo omnes peccauimus non omnia nostra peccata, sed tantum originale traduximus: à Christo uero in quo omnes iustificamur, non illius tantum originalis, sed etiam cæterorum quæ ipsi addidimus peccatorum remissionem consequimur. Ideo non sicut per unū, peccatum, ita est & donum: Nam iudicium quidem ex uno delicto si non remittitur, id est originali, in condemnationem iam potest ducere: gratia uero ex multis delictis remissis, hoc est, non solum illo originali, uerumetiā omnibus cæteris ad iustificationem perducit. Si enim ob unius delictū mors regnauit per unum, multo magis qui abundātiam gratiæ & iustitiæ accipiunt, in uita regnabunt per unum Iesum Christum. Cur ob unius delictum mors regnauit per unū, nisi quia mortis uinculo tenebātur in illo uno in quo omnes D
peccauerunt, etiam si propria peccata non adderent: Alioquin nō solum ob unius delictum mors per unum regnauit, sed ob delicta multa multorū per unumquenq; peccantem. Nam si propterea cæteri ob alterius hominis delictum mortui sunt, quia illum in delinquēdo præcedentē, subsequentes imitati sunt, ille quoq; & multo magis ob alterius delictum mortuus est, quem diabolus delinquēdo ita præcesserat, ut ei delictum etiā ipse suaderet: Adam uero nihil suasit imitatoribus suis, & multi qui eius imitatores dicuntur, eum fuisse & tale aliquid commisisse uel non audierunt, uel omnino nō credunt. Quanto ergo rectius, sicut iam dixi, diabolum principem cōstituisset Apostolus, à quo uno peccatū & mortem per omnes transisse diceret, si hoc loco non propagationem, sed imitationem dicere uoluisset. Multo enim rationabilius Adam dicitur imitator diaboli quem suasorem habuit peccati, si potest quisq; imitari etiam illum qui nihil ei tale suasit uel omnino quem nescit. Quid est autem ꝙ abundantiam gratiæ & iustitiæ accipiunt, nisi ꝙ non ei tantū peccato in quo omnes peccauerunt, sed eis etiam quæ addiderunt, gratia remissionis datur, eisq; hominibus tanta iustitia donatur, ut cum Adam consenserit ad peccatum suadenti, non cedant isti etiam cogenti. Et quid est, multo magis in uita regnabunt, cum mortis regnum multo plures in æternam pœnam trahat, nisi intelligamus eos ipsos in utroq; dici qui trāseunt ab Adam ad Christum, id est, à morte ad uitam, quia in uita æterna sine fine regnabūt, magis ꝗ̄ in eis mors temporaliter & cum fine regnauit. Itaq; sicut per unius delictū in omnes homines ad condemnationem, ita & per unius iustificationem in omnes homines ad iustificationem uitæ. Hoc unius delictum, si imitationem attendamus, non erit nisi diaboli, sed quia manifestum est de Adam non de diabolo dici, restat intelligenda non imitatio, sed propagatio peccati.

Christus unus iustificat. Cap. XIIII Nam & quod ait de Christo, Per unius iustificationem, magis hoc expressit, ꝗ̄ si per unius iustitiam diceret. Eam quippe iustificationem dicit, qua Christus iustificat impium, quam non imitādam proposuit, sed solus hoc potest. Nam potuit Apostolus recte dicere,
Imitatores

A Imitatores mei estote sicut & ego Christi: nunq; autē diceret, iustificamini à me, sicut & ego sum iustificatus à Christo, quoniam possunt esse, & sunt, & fuerunt multi iusti homines & imitandi, iustus autem & iustificans nemo nisi Christus. Vnde dicitur, Credenti in eum qui iustificat impium, deputatur fides ad iustitiam. Quisquis ergo ausus fuerit dicere, iustifico te, consequēs est, ut dicat etiam, crede in me. Quod nemo sanctorum recte dicere potuit, nisi sanctus sanctorum. Credite in deum & in me credite, ut quia ipse iustificat impium, credenti in eum qui iustificat impium, deputetur fides ad iustitiam. Nam si sola imitatio facit peccatores per Adam, cur non etiam per Christum sola imitatio iustos facit? Sicut enim, inquit, per unius delictum in omnes homines ad condemnationem, sic & per unius iustificationem in omnes homines ad iustificationem uitæ. Proinde isti, unus & unus, non Adam & Christus, sed Adam & Abel constitui debuerunt: Quoniam cum multi nos in huius uitæ tempore præcesserint peccatores, eosq; imitati fuerint qui posteriore tempore peccauerunt, ideo tamen uolunt isti non nisi Adam dictum, in quo omnes imitatione peccauerunt, quia primus hominū ipse peccauit. Ac per hoc Abel dici debuit, in quo uno similiter omnes imitatione iustificentur, quia ipse primus hominum iuste uixit. Aut si propter quendam articulum temporis ad noui testamenti exordium pertinentem, Christus est positus propter imitationem caput iustorum, Iudas eius traditor, caput poni debuit peccatorum. Porrò si propterea Christus unus est in quo omnes iustificentur, quia non sola eius imitatio iustos facit, sed per spiritum regenerans gratia, propterea & Adam unus est in quo omnes peccauerunt, quia non sola eius imitatio peccatores facit, sed per carnem generans pœna. Ob hoc etiam dictum est, omnes, & omnes, neq; enim qui generantur per Adam ijdem ipsi omnes per Christum regenerantur, sed hoc recte dictum est, quia sicut nullius carnalis generatio nisi per Adam, sic spiritalis nullius nisi per Christum. Nam si aliqui possent carne generari nō per Adam, & aliqui regenerari spiritu non per Christum, nō liquide omnes, siue hic, siue ibi

B diceretur. Eosdem autem omnes postea multos dicit: Possunt quippe in aliqua re omnes esse qui pauci sunt. Sed multos habet generatio carnalis, multos & spiritalis, quamuis non tam multos hæc spiritalis q; illa carnalis. Veruntamen quemadmodum illa omnes habet homines, sic ista omnes iustos homines: Quia sicut nemo præter illam homo, sic nemo præter istam iustus homo, & in utraq; multi. Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita per obedientiam unius hominis iusti constituentur multi. Lex autem subintrauit, ut abundaret delictum. Hoc ad originale homines addiderunt uoluntate iam propria, non per Adam, sed hoc quoq; soluitur sanaturq; per Christum, quia ubi abundauit peccatum, superabundauit & gratia, ut quemadmodum regnauit peccatum in mortem etiam quod non ex Adam traxerunt homines, sed sua uoluntate addiderunt, sic & gratia regnet per iustitiam in uitam æternam: Non tamen aliqua iustitia præter Christum, sicut aliqua peccata præter Adam: Ideo cum dixisset, quemadmodum regnauit peccatum in mortem, hic non addidit per unum, aut per Adam, quia supra dixerat etiam de peccato illo quod subintrante lege abundauit, & hoc utiq; non est originis, sed iam propriæ uoluntatis. Cum autem dixisset, sic & gratia regnet per iustitiam in uitam æternam, addidit, per Iesum Christum dominum nostrum: Quia generante carne illud tantummodo trahitur, quod est originale peccatum. Regenerante autem spiritu, nō solum originalis, sed etiam uoluntariorum fit remissio peccatorum. Potest proinde recte dici paruulos sine baptismo de corpore exeuntes in damnatione omnium mitissima futuros. Multum autem fallit & fallitur, qui eos in damnatione prædicat non futuros, dicente Apostolo, Iudicium ex uno delicto in condemnationem. Et paulopost, Per unius delictum in omnes homines ad condemnationem. Quando ergo peccauit Adam nō obediens deo, tunc eius corpus quamuis esset animale atq; mortale gratiam perdidit, qua eius animæ omni ex parte obediebat. Tunc ille extitit bestialis motus pudendus hominibus, quem in sua erubuit nuditate. Tunc etiam morbo quodam ex repentina & pestifera corruptione concepto factum est in illis, ut

1.Cor.4

Rom.4

Confirmat ex propagatione peccatū esse, quēadmodum & iustitiā ex regeneratiōe. Ca.XV

Infantes non baptizati lenißime quidem, sed tamē damnātur. Cap.XVI

illa in qua creati sunt stabilitate ætatis amissa, per mutabilitates ætatum irent in mortem. C
Quamuis ergo annos multos postea uixerint, illo tamen die mori cœperunt, quo mortis legem, qua in senium ueterascerent, acceperunt. Nõ enim stat uel temporis puncto, sed sine intermissione labitur, quicquid continua mutatione sensim currit in finem, non perficientem
Gen. 2 sed consumentem. Sic itaq; impletum est, quod dixerat deus, Qua die ederitis, morte mo/riemini. Ex hac igitur inobedientia carnis, ex hac lege peccati & mortis, quisquis carnaliter generatur, regenerari spiritaliter opus habet, ut non solum ad regnum dei perducatur, ue/rumetiam à peccati damnatione liberetur. Simul itaq; peccato & morti primi hominis ob/noxij nascuntur in carne, & simul iustitiæ uitæq; æternæ secũdi hominis sociati renascuntur
Eccĩ 25 in baptismo. Sic & in Ecclesiastico scriptum est, A muliere initium factum est peccati, & per illam omnes moriuntur. Siue autem à muliere, siue ab Adam dicatur, utrunq; ad primũ hominem pertinet, quoniam sicut nouimus, mulier ex uiro est, & utriusq; caro una est. Vnde & illud quod scriptum est, Et erunt duo in carne una. Igitur iam non duo, inquit dominus, sed una caro.

Quidã infantibus peccatũ personale tribuebant, de quo alicubi dubitat Augustinus, quum hic uelut absurdissimũ explodat. Cap. XVII

Quapropter qui dicunt paruulos ideo baptizari, ut hoc eis remittatur quod in hac uita proprium contraxerunt, non quod ex Adam traduxerunt, nõ magno molimine refellendi sunt. Quando enim secum ipsi paululum sine certandi studio cogitauerint q̃ sit absurdum nec dignum disputatione quod dicunt, continuo sentẽtiam commutabunt. Quod si noluerint, non usqueadeo de humanis sensibus desperandum est, ut metuamus ne hoc cuipiam persuadeant. Ipsi quippe ut hoc dicerent alicuius alterius sentẽtiæ præiudicio, nisi fallor, impulsi sunt, ac propterea cum remitti baptizato peccata necessario faterentur, nec fateri uellent ex Adam ductũ esse peccatum, quod remitti fatebantur infantibus, ipsam infantiam coacti sunt accusare, quasi accusator infantiæ hoc securior fieret, quo accusatus ei respondere non posset. Sed istos, ut dixi, omittamus, neque enim sermone uel documento opus est, quibus innocentia probetur infantium, quantum ad eorum pertinet uitam, quam recenti ortu in seipsis agunt, si eam non agnoscit sensus humanus, nullis adminiculis cu/iusquam disputationis adiutus. D

Frustra paruuli baptizantur, si peccato uacant. Cap. XVIII

Sed illi mouent, & aliquid consideratione ac di/scussione dignum uidetur afferre, qui dicunt paruulos recẽti uita æditos uisceribus matrum, non propter remittẽdum peccatum percipere baptismum, sed ut spiritalem procreationem habentes creentur in Christo, & ipsius regni cœlorum participes fiant, eo modo filij & hære/des dei, cohæredes autem Christi. A quibus tamen cum quæritur, utrum non baptizati & non effecti cohæredes Christi, regniq; cœlorum participes habeant saltem beneficium salutis æternæ in resurrectione mortuorum, laborant uehementer, nec exitum inueniunt. Quis enim Christianorum ferat, cum dicitur ad æternam salutem posse quemquam peruenire si non renascatur in Christo, quod per baptismum fieri uoluit, eo iam tempore quo tale sa/cramentum cõstituendum fuit regenerãdis in spem salutis æternæ? Vnde dicit Apostolus,
Ad Titum 3 Non ex operibus iustitiæ quæ nos fecimus, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis. Quam tamen salutem in spe dicit esse, cum hic uiuimus,
Rom. 8 ubi ait, Spe enim salui facti sumus: Spes autem quæ uidetur non est spes: Quod enim uidet quis quid sperat? Si autem quod non uidemus speramus, per patientiam expectamus. Sine ista ergo regeneratione saluos in æternum posse paruulos fieri, quis audeat affirmare, tanquam non pro eis mortuus sit Christus? Etenim Christus pro impijs mortuus est. Isti autem qui, ut manifestum est, nihil in sua propria uita impie commiserunt, si nec origina/liter ullo impietatis uinculo detinentur, quomodo pro eis mortuus est qui pro impijs mor/tuus est? Si nulla originalis peccati ægritudine sauciati sunt, quomodo ad medicum Christum, hoc est, ad percipiendum sacramentum salutis æternæ suorum currentium pio ti/
Luce 5 more portantur, & non eis in ecclesia dicitur, Auferte hinc innocentes istos, non est opus sanis medicus, sed male habentibus: Non uenit Christus uocare iustos, sed peccatores? Nunquam dictum est, nunquam dicitur, nunquam omnino dicetur in ecclesia Christi ta/le commentum.

Infantes ut credũt ita pœnitent. Cap. XIX

Matth. 19

A Ac ne quis existimet ideo paruulos ad baptismum afferri oportere, quia sicut peccatores non sunt, ita nec iusti sunt, quomodo ergo quidam meritum huius ætatis à domino laudatum esse commemorant, quando ait, Sinite paruulos uenire ad me, talium est enim regnum cœlorum. Si enim hoc non propter humilitatis similitudinem, ꝙ humilitas paruulos faciat, sed propter puerorum uitam laudabilem dictum est, profecto & iusti sunt. Non enim recte aliter dici potuit, talium est regnum cœlorum, cum esse non possit nisi iustorum. Sed forte quidem hoc nõ congruenter dicitur, ꝙ paruulorum uitam laudauerit dñs dicens, talium esse regnum cœlorum, cum uerax sit ille intellectus, ꝙ humilitatis similitudinem in parua ætate posuerit. Veruntamen forsitan hoc tenendum est, ꝙ dixi propterea paruulos baptizari debere, quia sicut peccatores non sunt, ita nec iusti sunt, sed cum dicit, Non ueni uocare iustos, quasi ei responderetur, quos ergo uocare uenisti? continuo subiunxit, sed peccatores ad pœnitentiam. Ac per hoc quomodo si iusti sunt, ita etiam si peccatores non sunt, non eos uenit uocare, qui dixit, Non ueni uocare iustos, sed peccatores. Et ideo baptismo eius qui eos non uocat, non tantum frustra, uerumetiam improbe uidentur irruere, quod absit ut sentiamus. Vocat eos igitur medicus, qui non est opus sanis, sed ægrotantibus, nec uenit uocare iustos sed peccatores in pœnitentiam. Et ideo quia suæ uitæ propriæ peccatis nullis adhuc tenentur obnoxij, originalis in eis ægritudo sanatur in eius gratia qui saluos facit per lauacrum regenerationis. Dicet aliquis, Quomodo ergo & ipsi uocantur in pœnitentiam? Nunquid tantillus potest aliquid pœnitere? Huic respondetur, Si propterea pœnitentes dicendi non sunt, quia sensum pœnitendi nondum habent, nec fideles dicendi sunt, quia similiter sensum credendi nondum habent. Si autem propterea recte fideles uocantur, quoniam fidem per uerba gestantium quodam modo profitentur, cur non prius etiam pœnitentes habentur, cum per eorundem uerba gestantium diabolo & huic seculo renuntiare monstrantur? Totum hoc in spe fit ui sacramẽti & diuinæ gratiæ, quam dominus donauit Ecclesiæ.

Eucharistia etiam infantibus necessaria ut baptismus. Cap. XX

B Cæterum quis ignorat, ꝙ baptizatus paruulus si ad rationales annos ueniens non crediderit, nec se ab illicitis concupiscentijs abstinuerit, nihil ei proderit, quod paruus accepit. Veruntamen si percepto baptismate de hac uita emigrauerit, soluto reatu cui originaliter erat obnoxius, perficietur in illo lumine ueritatis, quod incommutabiliter manens in æternum, iustificatos præsentia creatoris illuminat. Peccata enim sola separant inter homines & deum, quæ soluuntur Christi gratia, per quem mediatorem reconciliamur cum iustificat impium. Terrentur autem isti sententia domini dicentis, Nisi quis natus fuerit denuo, non uidebit regnum dei. Quod cum exponeret, ait, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu non intrabit in regnum cœlorum, & propterea conantur paruulis non baptizatis innocentiæ merito salutem ac uitam æternam tribuere, sed quia baptizati non sunt, eos à regno cœlorum facere alienos, noua quadam & mirabili præsumptione, quasi salus æternæ uitæ, æterna possit esse præter Christi hæreditatem, præter regnum cœlorum. Habent enim uidelicet quò confugiant, atq; ubi delitescant, quia non ait dominus, Si quis non renatus fuerit ex aqua & spiritu, non habebit uitam, sed ait, non intrabit in regnum dei. Nam si illud dixisset, nulla hinc dubitatio posset oboriri. Auferatur ergo iam dubitatio, dominum audiamus, non suspiciones coniecturasq; mortalium: Dominum audiamus, inquam, non quidem hoc de sacramento lauacri dicentem, sed de sacramento sanctæ mensæ suæ, quò nemo rite nisi baptizatus accedit, Nisi manducaueritis carnem meam & biberitis sanguinem meum, non habebitis uitam in uobis. Quid ultra quærimus? Quid ad hoc respondere poterunt, nisi pertinacia pugnaces neruos aduersus constantiam perspicuæ ueritatis intendat? An uero quisquam etiam hoc dicere audebit, quòd ad paruulos hæc sententia non pertineat, possintq; sine participatione corporis huius & sanguinis in se habere uitam, quia non ait, qui non manducauerit, sicut de baptismo, qui non renatus fuerit, sed ait, si non manducaueritis, uelut eos alloquens qui audire & intelligere poterant, quod utique non ualent paruuli? Sed qui hoc dicit, non attendit, quia nisi

Ioan. 3

Ioan. 6

Nunc paruulis non datur eucharistia

omnes ista sententia teneat, ut sine corpore & sanguine filij hominis uitam habere non possint, frustra etiam ætas maior id curat. Potest enim si non uoluntatem, sed uerba loquentis attendas, eis solis uideri dictum, quibus tunc dominus loquebatur, quia non ait, qui non manducauerit, sed si non manducaueritis. Et ubi est quod eodem loco de hac ipsa re ait, Panis quem ego dedero caro mea est pro mundi uita? Secundum hoc enim etiam ad nos pertinere illud sacramentum intelligimus, qui tunc nondum fuimus quando ista dicebat, quia non possumus dicere ad seculum nos non pertinere, pro cuius uita Christus suam carnem dedit. Quis autem ambigat seculi nomine homines significasse, qui nascendo in hoc seculum ueniunt? Nam sicut alibi ait, Filij seculi huius generant & generantur. Ac per hoc etiam pro paruulorum uita caro data est, quæ data est pro seculi uita, etsi non manducauerint carnem filij hominis, nec ipsi habebunt uitam. Hinc est etiam illud, Pater diligit filium, & omnia dedit in manus eius. Qui credit in filium habet uitam æternam, qui autem incredulus est filio, non habebit uitam, sed ira dei manet super eum. In quo igitur horum genere ponemus infantes, in eorum qui credunt in filium, an in eorum qui sunt increduli filio? In neutro ait aliquis, quia cum adhuc credere non possunt, nec increduli deputandi sunt. Non hoc indicat ecclesiastica regula, quæ baptizatos infantes fidelium numero adiungit. Porrò si isti qui baptizantur propter uirtutẽ celebrationemq; tãti sacramenti, quamuis suo corde atq; ore non agant quod ad credendum confitendumq; pertineat, tamen in numero credentium computantur, profecto illi quibus sacramentum defuerit, in eis habendi sunt qui non credunt filio, atq; ideo si huius inanes gratiæ de corpore exierint, sequetur eos quod dictum est, non uidebunt uitam, sed ira dei manet super eos. Et unde hoc, quando eos clarum est peccata propria non habere, si nec originali peccato tenentur obnoxij? Bene autem non ait, ira dei ueniet super eum, sed manet super eum. Ab hac quippe ira, qua omnes sub peccato sunt, de qua dicit Apostolus, Fuimus & nos aliquando naturaliter filij iræ sicut & cæteri, nulla res liberat nisi gratia dei, per Iesum Christum dominum nostrum. Hæc gratia cur ad illum ueniat, ad illum non ueniat, occulta esse causa potest, iniusta nõ potest. Nunquid enim iniquitas apud deum? absit. Sed prius sanctarum scripturarum autoritatibus colla subdẽda sunt, ut ad intellectum per fidem quisq; perueniat. Neq; enim frustra dictum est, Iudicia tua sicut abyssus multa. Cuius abyssi altitudinem ueluti expauescens, exclamat Apostolus, O altitudo diuitiarum sapiẽtiæ & scientiæ dei, præmiserat quippe sententiam miræ profunditatis, dicens, Cõclusit enim deus omnes in incredulitate, ut omnium misereatur. Cuius profunditatis ueluti horrore percussus, O altitudo, inquit, diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei, q̃ inscrutabilia sunt iudicia eius & inuestigabiles uiæ eius. Quis enim cognouit sensum domini, aut quis consiliarius illius fuit, aut quis prior dedit illi & retribuetur ei? Quoniam ex ipso & per ipsum & in ipso sunt omnia, ipsi gloria in secula seculorum amen. Valde ergo paruum sensum habemus ad discutiendam iustitiam iudiciorum dei, ad discutiendam gratiam gratuitam nullis meritis præcedentibus, non inquam, quæ non tam mouet cum præstatur indignis, q̃ cum æque indignis alijs denegatur. Nam & hi quibus uidetur iniustum, ut paruuli sine gratia Christi de corpore exeuntes, nõ solum regno dei, quò & ipsi fatentur, nisi per baptismum renatos intrare non posse, uerumetiam uita æterna & salute priuentur, quærentes quomodo iustum sit ut alius ab originali impietate soluatur, alius non soluatur, cum eadem sit utriusq; conditio, ipsi respondeant secundum suam sententiam quomodo identidem iustum sit, ut huic præstetur baptismus, quo intret in regnum dei, illi non præstetur, cum sit utriusq; par causa. Si enim mouet, cur ex his duobus cum ex æquo ambo sint originaliter peccatores, alius ab hoc uinculo soluitur, cui conceditur baptismus, alius non soluitur, cui talis gratia non conceditur, cur non pariter mouet, q ex duobus originaliter innocentibus, alius accipit baptismum, quo in regnum dei possit intrare, alius non accipit, ne ad regnum dei possit accedere? Nempe in utraq; causa ad illam exclamationem reditur, O altitudo diuitiarum. Ex ipsis deinde baptizatis paruulis dicatur mihi, cur alius rapitur,

[Margin notes: Ioan.6 — Lucæ 20 — Ioan.3 — Inscrutabile, quur infantes alij discedant frustrati baptismo, alij non. Cap. XXI — Psal.35 — Rom.11 — C — D]

A pitur, ne malicia mutet intellectum eius, & alius uiuit impius futurus? Nónne si ambo ra/ perentur, ambo in regnum cœlorum ingrederentur? Et tamen nō est iniquitas apud deum. Quid illud? quem non moueat, quem non in tanta altitudine exclamare compellat, quod alij paruuli spiritu immundo uexantur, alij nihil tale patiuntur, alij etiam in uteris matrum, sicut Hieremias sanctificantur, cum omnes si est originale peccatum, pariter rei sint: si nō est, pariter innocentes sint? Vnde ista tanta diuersitas, nisi quia inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles uiæ eius. An forte illud iam explosum repudiatumq́ꝫ sentien/ dum est, quòd animæ prius in cœlesti habitatione peccantes, gradatim atque paulatim ad suorum meritorum corpora ueniant, ac pro ante gesta uita magis minusue corporeis pe stibus affligantur? Cui opinioni quamuis sancta scriptura apertissime contradicat, quæ cum gratiam commendaret, Nondum, inquit natis, nec qui aliud egerint boni aut mali ut secundum electionem propositum dei maneret, non ex operibus, sed ex uocante di/ ctum est, quòd maior seruiet minori, nec ipsi tamen qui hoc sentiunt, euadunt huius quæ/ stionis angustias, sed in eis coarctati & hærentes similiter, O altitudo exclamare cogun/ tur. Vnde enim fit ut homo ab ineunti pueritia modestior, ingeniosior, temperantior, ex magna parte libidinum uictor, qui oderit auaritiam, luxuriam detestetur, atque ad uir/ tutes cæteras prouectior aptiorq́ꝫ consurgat, & tamen eo loco sit ubi ei prædicari gratia Christiana non possit? Quomodo enim inuocabunt in quem non crediderunt, aut quo/ modo credent quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante? Alius au tem tardus ingenio, libidinibus deditus, flagitijs & facinoribus coopertus ita guberne/ tur ut audiat, credat, baptizetur, rapiatur, aut si detentus hic fuerit laudabiliter uiuat? Vbi duo isti tam diuersa merita contraxerunt, non dico ut iste credat, ille non credat, quod est propriæ uoluntatis, sed ut iste audiat quod credat, ille non audiat: Hoc enim non est in hominis potestate: Vbi, inquam, hæc tam diuersa merita contraxerunt, si in cœlo ege/
B runt aliquam uitam, ut pro suis actibus propellerentur, uel laberentur in terras, congru/ isq́ꝫ suæ anteactæ uitæ corporeis receptaculis tenerentur? Ille utique melius ante hoc mor/ tale corpus uixisse credendus est, qui eo non multum meruit prægrauari, ut & bonum ha beret ingenium, & concupiscentijs eius mitioribus urgeretur, quas posset facile superare, & tamen eam sibi gratiam prædicari non meruit, qua sola posset à secundæ mortis per/ nicie liberari: Ille autem pro meritis deterioribus sicut putant grauiori corpori implicitus & ob hoc cordis obtusi, cum carnis illecebris ardentissima cupidine uinceretur, & per ne/ quissimam uitam peccatis pristinis quibus ad hoc uenire meruerat adderet peiora terre/ na, aut in cruce tamen audiuit, Hodie mecum eris in paradiso, aut alicui cohæsit Apo/ stolo, cuius prædicatione mutatus & per lauacrum regenerationis saluus effectus est, ut ubi abundauit peccatum superabundaret & gratia. Quid huic respondeant, omnino non uideo, qui uolentes humanis coniecturis iustitiam dei defendere, & ignorantes al/ titudinem gratiæ, fabulas improbabiles texuerunt. Multa enim dici possunt de miris uoca tionibus hominum, siue quas legimus, siue quas experti sumus, quibus eorum opinio subuertatur, qui credunt ante ista corpora sua, quasdam proprias uitas gessisse animas hominum, quibus ad hæc uenirent pro diuersitate meritorum, diuersa hic experturæ uel bo na uel mala, sed terminandi huius operis cura non finit in his diutius immorari. Vnum tamen quod inter multa mirabile comperi non tacebo. Quis non secundum istos, qui ex meritis prioris uitæ ante hoc corpus in cœlestibus gestæ animas terrenis corporibus magis minusue grauari opinantur, affirmet eos ante istam uitam sceleratius immaniusq́ꝫ pec/ casse, qui mentis lumen sic amittere meruerunt, ut sensu uicino pecoribus nascerentur, non dico tardissimi ingenio, nam hoc de alijs dici solet, sed ita excordes, ut etiam curati ad mo/ uendum risum, exhibeant cordatis delitias fatuitatis, quorum nomen ex græco deriuatum moriones uulgus appellat. Talium tamen quidam fuit Christianus, ut cum esset omnium iniuriarum suarum mira fatuitate patientissimus, iniuriam tamen Christi nominis uel in

Refellit eos qui iuxta Platonē putāt animas ob delicta alibi commissa, in corpora detrudi. Cap. XXII

Lucæ 23

seipso religionis reuerentia, qua imbutus erat, sic ferre non posset, ut blasphemantes uideli- C
cet cordatos, à quibus hæc ut prouocaretur audiebat, insectari lapidibus non desisteret, nec in ea causa uel dominis parceret. Tales ergo prædestinari & creari arbitror, ut qui possunt intelligant dei gratiam, & spiritum, qui ubi uult spirat. Ob hoc omne ingenij genus in filijs misericordiæ non præterire, itemque omne ingenij genus in gehennæ filijs præterire, ut qui gloriatur in domino glorietur. Illi autem qui pro uitæ meritis superioris accipere quasque animas diuersa terrena corpora affirmant, quibus aliæ magis, aliæ minus grauentur, & pro eisdem meritis humana ingenia uariari, ut acutiora sint quædam, & alia obtusiora, proque ipsius uitæ superioris meritis diuinam quoque gratiam liberandis hominibus dispensari, quid de isto poterunt respondere? Quomodo ei tribuent teterrimam uitam superiorem, ut ex hoc fatuus nasceretur, & tam bene meritam, ut ex hoc in Christi gratia multis acutissimis præferretur? Cedamus igitur & consentiamus autoritati sanctæ scripturæ, quæ nescit falli nec fallere, & sicut nondum natos ad discernenda merita eorum aliquid boni uel mali egisse non credimus, ita omnes sub peccato esse, quod per unum hominem intrauit in mundum, & per omnes homines pertransijt, à quo non liberat nisi gratia dei per dominum nostrum Iesum Christum nasci minime dubitemus.

Ex gratia salus, nō ex libero arbitrio. Cap. XXIII

Cuius medicinalis aduentus non est opus sanis, sed ægrotantibus, quia non uenit uocare iustos, sed peccatores, in cuius regnum non intrabit nisi qui renatus fuerit ex aqua & spiritu, nec præter regnum eius salutem ac uitam possidebit æternam: Quoniam qui non manducauerit carnem eius: Et qui incredulus fuerit filio non habebit uitam, sed ira dei manet super eum. Ab hoc peccato, ab hac ægritudine, ab hac ira dei, cuius naturaliter filij sunt, qui etiam si per ætatem non habent proprium, trahunt tamen originale peccatum, non liberat nisi agnus dei qui tollit peccata mundi, non nisi medicus qui non uenit propter sanos sed propter ægrotos, non nisi
Lucæ 2 saluator, de quo dictum est generi humano, Natus est uobis hodie saluator, non nisi redemptor, cuius sanguine deletur debitum nostrum. Nam quis audeat dicere, non esse Christum infantum saluatorem nec redemptorem? Vnde autem saluos facit, si nulla in eis est originalis ægritudo peccati: unde redimit, si non sunt per originem primi hominis uenundati sub peccato? Nulla igitur ex nostro arbitrio præter baptismum Christi, salus æterna promittatur infantibus, quam non promittit scriptura diuina, humanis omnibus ingenijs præferenda. D

Baptismus omnibus necessarius. Cap. XXIIII

Optime Punici Christiani baptismum ipsum nihil aliud quàm salutem, & sacramentum corporis Christi nihil aliud quàm uitam uocant: Vnde nisi ex antiqua ut existimo, & apostolica traditione, qua ecclesiæ Christi insitum tenent, præter baptismum & participationem dominicæ mensæ, non solum non ad regnum dei, sed nec ad salutem & uitam æternam posse quemque hominū peruenire? Hoc enim & scriptura testatur, secundū ea quæ supra diximus. Nam quid aliud tenent, qui baptismum nomine salutis appellāt, nisi
Ad Titum 3 quod dictū est, Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis: & quod Petrus ait, Sic & uos
1. Petri 3 simili forma baptisma saluos facit. Quid aliud etiā qui sacramētum mēsæ dominicæ uitam
Ioan. 6 uocant, nisi quod dictum est, Ego sum panis uitæ qui de cœlo descendi, & panis quem ego dedero, caro mea est pro seculi uita: &, Si nō manducaueritis carnem filij hominis & sanguinem biberitis, non habebitis uitam in uobis. Si ergo ut tot & tanta diuina testimonia concinunt, nec salus nec uita æterna sine baptismo & corpore & sanguine domini cuique speranda est, frustra sine his promittitur paruulis. Porrò si à salute ac uita æterna hominē nisi peccata non separant, per hæc sacramenta non nisi peccati reatus in paruulis soluitur, de quo
Iob 25 reatu scriptum est, neminem esse mundum, nec si unius diei fuerit uita eius. Vnde est & illud
Psal. 50 in psalmis, Ego enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis mater mea me in utero aluit. Aut enim ex persona generali ipsius hominis dicitur, aut si proprie de se Dauid hoc dicit, non utique de fornicatione, sed de legitimo connubio natus fuit. Non itaque dubitemus etiam pro infantibus baptizatis sanguinem fusum, qui priusquam funderetur, sic in sacramento datus & commendatus est, ut diceretur, Hic est sanguis meus, qui pro multis

effundetur

A effundetur in remissionem peccatorum. Negant enim illos liberari, qui sub peccato esse no/ Ioan.12
lunt fateri. Nam unde liberatur, si nulla seruitute peccati tenentur obstricti? Ego, inquit, lux
in seculum ueni, ut omnis qui crediderit in me, nō maneat in tenebris. Hoc dicto, quid osten
dit, nisi in tenebris esse omnem qui non credit in eum, & credendo efficere ne maneat in tene
bris? Has tenebras, quid nisi peccata intelligimus? Sed quodlibet aliud intelligantur hæ te/
nebræ, profecto qui non credit in Christum manebit in eis, & utiq; pœnales sunt, non quasi
nocturnæ ad quietem animantium necessariæ. Proinde paruuli si per sacramen/ Paruuli quomodo illuminentur. Cap. XXV
tum quod ad hoc diuinitus institutum est, in credentium numerum non transeant, profecto
in his tenebris remanebunt. Quamuis eos nonnulli mox natos illuminari credant, sic intelli/
gentes quod scriptum est, Erat lumen uerum, quod illuminat omnem hominem uenientem Ioan.1
in hunc mundum. Quod si ita est, multum mirandum est, quomodo illuminati ab unico fi/
lio, quod erat in principio uerbū deus apud deum, non admittantur ad regnum dei, nec sint
hæredes dei, cohæredes autem Christi. Hoc enim eis nō nisi per baptismum præstari, etiam
qui hoc sentiunt confitentur. Deinde iam illuminati, si ad consequēdum regnū dei nondum
sunt idonei, saltem ipsum baptismum, quo ad hoc idonei fiunt, læti suscipere debuerunt, cui
tamen eos uidemus cum magnis fletibus reluctari, eamq; ignorātiam in illa ætate contem
nimus, ut sacramenta quæ illis prodesse nouimus, in eis etiam reluctantibus compleamus.
Cur enim & Apostolus dicit, Nolite pueri esse mentibus, si iam illo lumine uero quod uer/ 1.Cor.14
bum dei est, illuminatæ sunt eorum mētes? Itaq; illud quod in Euangelio positum est, Erat
lumen uerum quod illuminat omnem hominem uenietem in hunc mundum: ideo dictum
est, quia nullus hominum illuminatur nisi illo lumine ueritatis, quod deus est, ne quisq; pu/
taret ab eo se illuminari à quo aliquid audit ut discat, non dico si quemq; magnum homi/
nem, sed nec si angelum ei contingat habere doctorem. Adhibetur enim sermo ueritatis ex/
trinsecus uocis ministerio corporalis, ueruntamen neq; qui plātat est aliquid, neq; qui rigat,
B sed qui incrementum dat deus. Audit quippe homo dicentem uel hominem uel angelum,
sed ut sentiat & cognoscat uerum esse quod dicitur, illo lumine intus mens eius aspergitur,
quod æternum manet, quod etiam in tenebris lucet. Sed sicut sol iste à cæcis non uidetur,
quamuis eos suis radijs quodammodo uestiat, sic ab stultitiæ tenebris nō comprehenditur.
Cur autē cum dixisset, quod illuminat omnē hominem, addiderit, uenientem in hunc mun/
dum: unde hæc opinio nata est, quod in exortu corporali ab utero matris recētissimo illumi
net mentes nascentium paruulorum, quamuis in græco ita sit positum, ut possit etiā intelligi ἐρχόμενον
lumen ipsum ueniēs in hunc mūdum: tamen si hominē uenientem in hunc mūdum, necesse
est accipi, aut simpliciter dictum arbitror, sicut multa in scripturis reperiuntur, quibus etiam
detractis nihil sententiæ minuatur, aut si propter aliquam distinctionem additum esse cre/
dendum est, fortasse hoc dictum est, ad discernēdam spiritalem illuminationem ab ista cor/
porali, quæ siue per cœli luminaria, siue qbuscunq; ignibus illuminat oculos carnis, ut homi
nem interiorem dixerit uenietem in hunc mūdum, quia exterior corporeus est, sicut hic mun
dus: Tanq; diceret, illuminat omnem hominem uenietem in corpus, secundū illud quod scri Sap.8
ptum est, Sortitus sum animam bonam, & ueni in corpus incoinquinatum. Aut ergo sic di/
ctum est, si distinctionis alicuius gratia dictū est, Illuminat omnē hominē uenietem in hūc
mundum, tanq; dictū esset, Illuminat omnē hominem interiorem, quia homo interior cum
ueraciter fit sapiens, nō nisi ab illo illuminatur qui est lumen uerū. Aut si rationē ipsam qua
humana anima rationalis appellatur, quæ ratio adhuc uelut quieta & quasi sopita, tn̄ insita
& quodāmodo inseminata in paruulis latet, illuminationē uoluit appellare, tanq; interioris
oculi creationē, non resistendum est, tunc eam fieri cum anima creatur. Et nō absurde de hoc
intelligi, cum homo uenit in mūdum, uerūtamen etiam ipse quamuis iam creatus oculus, ne
cesse est ut in tenebris maneat, si nō credat in eū, qui dixit, Ego lux in seculum ueni, ut omnis
qui credit in me non maneat in tenebris, quod per sacramētum baptismatis in paruulis fieri
nō dubitat mater ecclesia, quæ cor maternum eis præstat, ut sacris mysterijs imbuātur, quia
nondum

nondum possunt corde proprio credere ad iustitiam, nec ore proprio confiteri ad salutem. C
Nec ideo tamen eos quisq; fidelium fideles appellare cunctatur, quod à credendo utiq; nomen est, quamuis hoc non ipsi, sed alij pro eis inter sacramenta responderint.

Concludit, peccato originis oēs obnoxios. Cap. XXVI

Nimis longum fiet si ad singula testimonia similiter disputemus. Vnde cōmodius esse arbitror aceruatim cogere, quæ occurrere potuerint, uel quæ sufficere uidebuntur, quibus appareat dominum Iesum Christum nō aliam ob causam in carne uenisse, ac forma serui accepta factum obedientem usq; ad mortem crucis, nisi ut hac dispensatione misericordissimæ gratiæ omnes, quibus tanq; membris in corpore cōstitutis caput est, ad capessendū regnum cœlorum uiuificaret, saluos faceret, liberaret, redimeret, illuminaret, qui prius fuissent in peccatorum morte, languoribus, seruitute, captiuitate, tenebris constituti, sub potestate diaboli principis peccatorum, ac sic fieret mediator dei & hominum, per quem post inimicitias impietatis nostræ, illius gratiæ pace finitas, reconciliaremur deo in æternam uitam, ab æterna morte quæ talibus impendebat erepti. Hoc enim cum abundantius apparuerit, consequens erit ut ad istā Christi dispēsationem quæ per eius humilitatē facta est, pertinere nō possint, qui uita, salute, liberatione, redēptione, illuminatione nō indigent. Et quoniā ad hāc pertinet per baptismum quo Christo cōsepeliuntur, ut incorporētur illi membra eius, hoc est fideles eius, profecto nec baptismus est necessarius eis, qui illo remissionis & reconciliationis beneficio quod fit per mediatorem, non opus habēt. Porrò quia paruulos baptizādos esse concedunt, qui contra autoritatē uniuersæ ecclesiæ proculdubio per dominū & apostolos traditā uenire nō possunt, cōcedant oportet eos egere illis beneficijs mediatoris, ut oblati per sacramentum charitatemq; fideliū, ac sic incorporati Christi corpori, quod est ecclesia, reconcilientur deo, ut in illo uiui, ut salui, ut liberati, ut redempti, ut illuminati fiant. Vnde, nisi à morte, uitijs, reatu, subiectione, tenebris peccatorum? quæ quoniā nulla in ea ætate per suam uitam propriā commiserūt, restat originale peccatum.

Congerit testimonia scripturarum Cap. XXVII

Lucæ 19

Hæc ratiocinatio tūc erit fortior, cum ea quæ promisi testimonia multa cōgessero. Iā supra posuimus, Nō ueni uocare iustos, D sed peccatores. Item cū ad Zachæū esset ingressus, Hodie, inquit, salus domui huic facta est, quoniā & iste filius est Abraæ: Venit enim filius hominis quærere & saluare quod perierat. Hoc & de oue perdita & relictis nonagintanouē quæsita & inuēta, hoc & de drachma quæ perierat ex decem. Vnde oportebat, ut dicit, prædicari in nomine eius pœnitētiam & remissionem peccatorum in omnes gētes, incipiētibus ab Hierusalem. Marcus etiam in fine Euangelij sui dominū dixisse testatur, Euntes in mūdum uniuersum prædicate Euangeliū omni creaturæ: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: qui uero nō crediderit, cōdēnabitur. Quis autem nesciat credere esse infantibus baptizari, non credere autem, non baptizari? Ex Ioannis autē Euangelio quamuis iam nonnulla posuerimus, attēde etiam ista, Ioannes Baptista, inquit, de illo, Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi. Et ipse de seipso, Qui de ouibus meis sunt, uocem meā audiunt, & ego noui illas, & sequuntur me. Ego uitā æternam do illis, & nō peribunt in æternum. Quoniā ergo de ouibus eius esse nō incipiūt paruuli nisi per baptismum, profecto si hoc nō accipiunt, peribunt: Vitam enim æternam quā suis dabit ouibus nō habebūt. Item alio loco, Ego sum uia ueritas & uita: Nemo uenit ad patrem nisi per me. Hanc doctrinam suscipientes apostoli, uide quanta contestatione declarent. Petrus in prima epistola, Benedictus, inquit, deus & pater domini nostri Iesu Christi secundū multitudinem misericordiæ suæ, qui regenerauit nos in spem uitæ æternæ per resurrectionē Iesu Christi in hæreditatē immortalem & incontaminatam, florentem, seruatam in cœlis, uobis qui in uirtute dei conseruamini per fidem, in salutē paratam palam fieri in tempore nouissimo. Et paulopost, Inueniamini, inquit, in laudem & honorem Iesu Christi, quem ignorabatis, in quem modo nō uidentes creditis, quem cum uideritis, gaudebitis gaudio inenarrabili, & honorato gaudio, percipiētes testamenti fidei salutem animarū uestrarum. Itē alio loco, Vos autē, inquit, genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus in adoptione ut uirtutes enuntietis eius, qui uos de tenebris uocauit in admirabile lumen suum. Et iterum,

Marci 16 — *Ioan. 1* — *Ioan. 10* — *Ioan. 14* — *1. Petri 1* — *1. Petri 2*

Christus

A Christus,inquit,pro peccatis nostris passus est iustus pro iniustis,ut nos adducat ad deum. 1.Petri 3
Item cómemorasset in arca Noë, octo homines saluos factos,sic & uos,inquit,simili forma
baptisma saluos facit. Ab hac ergo salute & lumine alieni sunt paruuli & in perditione ac te-
nebris remanebũt,nisi per adoptionem populo dei fuerint sociati,tenentes Christũ passum,
iustum pro iniustis,ut eos adducat ad deum. Ex epistola etiã Ioannis hæc mihi occurrerunt
quæ huic quæstioni necessaria uisa sunt. Quòd si in lumine,inquit,ambulauerimus , sicut & 1.Ioan.1
ipse est in lumine, societatẽ habemus inuicẽ , & sanguis Iesu filij eius purgabit nos ab omni
delicto . Item alio loco,Si testimonium,inquit,hominum accipimus,testimonium dei ma-
ius est,quia hoc est testimonium dei quod maius est, quia testificatus est de filio,Qui credi- 1.Ioan.5
derit in filium dei,habet testimonium in semetipso : Qui non crediderit deo,mendacem fa-
cit eum,quia non credit in testimonium quod testificatus est de filio suo. Et hoc est testimo-
nium, quia uitam æternam dedit nobis deus, & hæc uita in filio eius est. Qui habet filium,
habet uitam, qui non habet filium non habet uitam. Non solum igitur regnum cœlorum,
sed nec uitam paruuli habebunt si filium non habebunt,quem nisi per baptismum eius ha-
bere non possunt. Item alio loco, In hoc, inquit, manifestus est filius dei,ut dissoluat opera 1.Ioan.3
diaboli. Non ergo pertinebunt paruuli ad gratiam manifestationis filij dei,si non in eis sol-
uat opera diaboli. Iam nunc attẽde ad hanc rem Pauli apostoli testimonia tanto utiq; plu-
ra,quanto plures epistolas scripsit , & quanto diligentius curauit commendare gratiam dei
aduersus eos qui de operibus gloriabantur, atq; ignorantes dei iustitiam,& suam iustitiam
uolentes cõstituere,iustitiæ dei non erant subiecti. In epistola ad Romanos,Iustitia,inquit, Rom.3
dei in omnes qui credunt:Non enim est distinctio,omnes enim peccauerunt & egent gratia
dei . Iustificati gratis per gratiam ipsius , per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem
proposuit deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius , ad ostensionem iustitiæ eius
propter remissionem præcedentium peccatorum in dei patientia,ad ostendẽdam iustitiam
B ipsius in hoc tempore,ut sit iustus & iustificãs eum qui ex fide est Iesu. Item alio loco,Ei qui Rom.4
operatur,inquit,merces non imputatur secundũ gratiam, sed secundũ debitum. Ei uero qui
non operatur, credit autem in eum qui iustificat impium,deputatur fides ad iustitiam:sicut
& Dauid dicit beatitudinem hominis , cui deus accepto fert iustitiam sine operibus : Beati Psal.31
quorum remissæ sunt iniquitates,& quorum tecta sunt peccata. Beatus uir cui non imputa-
uit dominus peccatum. Item paulopost,Non est autem scriptum,inquit,propter illum tan-
tum,quia deputatum est illi ad iustitiam,sed & propter nos quibus deputabitur credẽtibus
in eum,qui excitauit Iesum Christum dominũ nostrum à mortuis, qui traditus est propter
delicta nostra , & resurrexit propter iustificationem nostram. Et paulopost,Si enim Chri- Rom.5
stus,inquit, cum infirmi essemus adhuc iuxta tempus, pro impijs mortuus est. Et alibi,Sci-
mus,inquit, quia lex spiritalis est , ego autem carnalis sum, uenundatus sub peccato:Quod Rom.7
enim operor , ignoro , non enim quod uolo hoc ago , sed quod odi illud facio . Si autem
quod nolo hoc facio , consentio legi quoniam bona est. Nunc autem iam non ego operor
illud , sed id quod in me habitat peccatum. Scio enim quia non habitat in me,id est,in car-
ne mea bonum,nam bonum uelle adiacet mihi,perficere autem bonum non inuenio. Non
enim quod uolo facio bonum,sed quod nolo malum hoc ago. Si autẽ quod nolo, ego hoc
facio,iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Inuenio igitur legem mi-
hi uolenti facere bonum, quoniam mihi malum adiacet,condelector enim legi dei secũdum
interiorem hominem. Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi men-
tis meæ,& captiuantem me in lege peccati,quæ est in membris. Miser ego homo,quis me li-
berabit de corpore mortis huius ? Gratia dei , per Iesum Christum dominum nostrum.
Dicant qui possunt , homines non nasci in corpore mortis huius , ut possint etiam dicere,
non eis necessariam gratiam dei per Iesum Christum,qua liberentur de corpore mortis hu-
ius , Item paulo post , Quod enim impossibile erat legi in quo infirmabatur per carnem, Rom.8
deus filium suum misit in similitudine carnis peccati , & de peccato damnauit peccatum
in carne.

in carne. Dicant qui audent oportuisse nasci Christum in similitudine carnis peccati, nisi nos C
1.Cor.15 nati essemus in carne peccati. Itē ad Corinthios, Tradidi enim uobis in primis, inquit, quod & accepi, quia Christus mortuus est pro peccatis nostris secūdū scripturas. Item ad eosdem
2.Cor.5 Corinthios in secunda, Charitas enim Christi compellit nos, iudicantes hoc, quoniā si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt: Et pro omnibus unus mortuus est, ut & qui uiuunt, iam nō sibi uiuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est & resurrexit. Itaq; nos amodo neminē nouimus secundū carnē, etsi noueramus secundū carnem Christum, sed nūc iam nō nouimus. Si qua igitur in Christo noua creatura, uetera transierūt, ecce facta sunt omnia noua. Omnia autem ex deo, qui reconciliauit nos sibi per Christum, & dedit nobis ministerium reconciliationis: quemadmodum? quia deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta eorum, & ponens in nobis uerbum recōciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur, tanq; deo exhortante per nos, Obsecramus pro Christo reconciliari deo: Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos simus iustitia dei
2.Cor.6 in illo. Cooperantes autē rogamus, ne inuacuum gratiā dei suscipiatis. Dicit enim, Tempore acceptabili exaudiui te, & in die salutis adiuui te: Ecce nūc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Ad hanc reconciliationem & salutem, si non pertinent paruuli, quis eos quærit ad baptismum Christi? Si autē pertinent, inter homines mortui sunt pro quibus ille mortuus est, nec ab eo recōciliari & saluari possunt, nisi remissa deputet delicta eorum. Item ad Galatas,
Gal.1 Gratia uobis & pax à deo patre, & domino Iesu Christo, qui dedit semetipsum pro pecca-
Gal.3 tis nostris, ut eximeret nos de præsenti seculo maligno. Et alio loco, Lex transgressionis gratia posita est, donec ueniret semē cui promissum est, disposita per angelos in manu mediatoris. Mediator autē unius nō est, deus uero unus est. Lex ergo aduersus promissa dei? Absit. Si enim data esset lex quæ posset uiuificare, omnino ex lege esset iustitia. Sed cōclusit scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Ad Ephesios
Ephe.2 etiam, Et uos cum essetis mortui delictis & peccatis uestris in quibus aliquando ambulastis D secundū seculum mūdi huius, secundū principem potestatis aëris, spiritus eius qui nunc operatur in filijs diffidentiæ, in quibus & nos omnes aliquando conuersati sumus in desyderijs carnis nostræ, faciētes uoluntatem carnis, & affectionum, & eramus naturaliter filij iræ sicut & cæteri. Deus autē qui diues est in misericordia propter multam dilectionem qua dilexit nos, & cū essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos Christo, cuius gratia salui facti sumus. Et paulopost, Gratia, inquit, salui facti estis per fidem, & hoc non ex uobis, sed dei donū est. Non ex operibus, ne forte quis extollatur: Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit deus ut in illis ambulemus. Et paulopost, Qui eratis, inquit, in illo tempore sine Christo, alienati à societate Israël, & peregrini testamētorum & promissionis, spem non habentes, & sine deo in hoc mundo, nunc autem in Christo Iesu, qui aliquādo eratis longè, facti autem estis prope in sangiune Christi. Ipse est enim pax nostra qui fecit utraq; unum, & medium parietem maceriæ soluens inimicitias, in carne sua legem mandatorum decretis euacuans, ut duos conderet in se unum hominē nouum, faciens pacem, & commutaret utrosq; in uno corpore deo, per crucem interficiens inimicitias in semetipso. Et ueniens euāgelizauit pacem uobis qui eratis longè, & pacem his qui prope, quia
Ephe.4 per ipsum habemus accessum ambo in uno spiritu ad patrem. Item alibi, Sicut ueritas est in Iesu, deponere uos secundū priorem cōuersationem ueterem hominem, eum qui corrumpitur secundū concupiscentias deceptionis. Renouamini autem spiritu mentis uestræ, & induite nouum hominem, qui cum secundū deum creatus est in iustitia & sanctitate ueritatis. Et alibi, Nolite contristare spiritumsanctum dei, in quo signati estis in diem redemptionis.
Col.1 Ad Collossenses etiam ita loquitur, Gratias agentes patri idoneos faciēti nos in parem sortem sanctorum in lumine, qui eripuit nos de potestate tenebrarum & transtulit in regnum filij charitatis suæ, in quo habemus redemptionem in remissione peccatorum. Et alio loco,
Col.2 Et estis, inquit, in illo repleti, qui est caput omnis principatus & potestatis: In quo etiam circuncisi

A cuncisi estis circuncisione non manu facta, in expoliatione corporis carnis, sed in circuncisio-
ne Christi, consepulti ei in baptismo, in quo & consurrexistis per fidem operationis dei, qui
suscitauit illum à mortuis. Et uos cum essetis mortui delictis & præputio carnis uestræ, con
uiuificauit cum illo donans nobis omnia delicta, delens quod aduersus nos erat chirogra-
phum decreti, quod erat contrarium nobis, tollens illud de medio, & affigens illud cruci,
exuens se carnem, principatus & potestates exemplauit fiducialiter triũphans eos in semet-
ipso. Et ad Timotheum, Humanus, inquit, sermo & omni acceptiõe dignus, quia Christus 1.Tim.1
Iesus uenit in mundum peccatores saluos facere, quorum primus ego sum. Sed ideo miseri
cordiam consecutus sum, ut in me ostenderet primo Christus Iesus omnem longanimita-
tem ad informationem eorum, qui credituri sunt illi in uitam æternã. Item dicit, Vnus enim 1.Timot.2
deus unus & mediator dei & hominũ homo Christus Iesus, qui dedit semetipsum redem-
ptionem pro omnibus. In secunda etiam ad eundem, Noli ergo, inquit, erubescere testimo 2.Tim.1
nium domini nostri neque me uinctum eius, sed collabora Euangelio secundum uirtutẽ dei
saluos nos facientis, & uocantis uocatione sua sancta, non secũdum opera nostra, sed secun
dum propositum suum & gratiam, quæ data est nobis in Christo Iesu ante secula æterna,
manifestata autem nunc per aduentum domini nostri Iesu Christi, euacuãtis quidem mor
tem, illuminantis autem uitam & incorruptionem per Euangelium. Ad Titum etiam, Ex- Ad Titum 2
pectantes, inquit, beatam spem & manifestationẽ gloriæ magni dei, & saluatoris nostri do-
mini nostri Iesu Christi, qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniqui-
tate, & mundaret sibi nos populum abundantem, æmulatorem bonorum operum. Et alio
loco, Cum autem benignitas & humanitas illuxit saluatoris dei nostri, non ex operibus iu Ad Titum 3
stitiæ, quæ nos fecimus, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrũ rege
nerationis & renouationis spiritus sancti, quẽ ditissime effudit super nos per Iesum Christũ
saluatorem nostrũ, ut iustificati ipsius gratia hæredes efficiamur secundum spem uitæ æter
B næ. Ad Hebræos quoq; epistola, quanq; nonnullis incerta sit, tamen quoniã legi quosdam
huic nostræ de baptismo paruulorum sentẽtiæ cõtraria sentientes, etiam ipsa quibusdã opi-
nionibus suis testem adhibere uoluisse, magisq; me mouet autoritas ecclesiarũ oriẽtalium,
quæ hanc etiam in canonicis habent, quanta pro nobis testimonia contineat aduertendum
est. In ipso eius exordio legitur, Multis partibus & multis modis olim deus locutus patri- Heb.1
bus in prophetis, postremo in his diebus locutus est nobis in filio suo, quem constituit hæ-
redem uniuersorum, per quẽ fecit & secula. Qui cum sit splendor gloriæ & figura substãtiæ
eius, gerens quoq; omnia uerbo uirtutis suæ purgatione peccatorũ à se facta, sedet ad dexte
ram maiestatis in excelsis. Et post pauca, Si enim qui per angelos dictus est, sermo factus Heb.2
est firmus, & omnis præuaricatio & inobediẽtia iustã accepit mercedis retributionem, quo-
modo nos effugiemus si tantam neglexerimus salutẽ? Et alio loco, Propterea ergo pueri Heb.2
cõmunicauerunt sanguini & carni, & ipse propemodum eorũ participauit, ut per mortem
euacuaret eum, qui potestatem habebat mortis, id est, diabolum, & liberaret eos qui timo-
re mortis per totam uitam rei erant seruitutis. Et paulopost, Vnde debuit, inquit, secũdum
omnia fratribus similis esse, ut misericors esset, & fidelis princeps sacerdotum eorum, quæ
sunt ad deum propitiandum pro delictis populi. Et alibi, Teneamus, inquit, confessionem, Heb.4
non habemus enim sacerdotem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, Etenim ex-
pertus est omnia secundum similitudinem sine peccato. Et alio loco, Intransgressibile, in- Heb.7
quit, habet sacerdotiũ, unde & saluos potest perficere eos qui adueniunt, per ipsum ad deũ,
semper uiuens ad interpellandum pro ipsis. Talem enim decebat habere nos principem sa-
cerdotum iustum, sine malicia, incõtaminatum, separatum à peccatoribus, altiorem cœlis fa
ctum, nõ habentem quotidianam necessitatem sicut principes sacerdotum primũ pro suis
peccatis sacrificium offerre, de hinc pro populo, Hoc enim semel fecit offerens se. Et alio lo- Heb.9
co, Non enim in manu fabricata sancta introiuit Christus, quæ sunt similia uerorum, sed in
ipsum cœlum apparere ante faciem dei pro nobis, non ut sæpius offerat semetipsum, sicut

princeps sacerdotum intrat in sancta, in anno semel cum sanguine alieno. Cæterum oportebat eum sæpius pati à mundi constitutione, nunc autem semel in extremitate seculorum ad remissionē peccatorum per sacrificium suum manifestatus est. Et sicut cōstitutum est hominibus semel tantum mori, & post hoc iudicium: sic & Christus semel oblatus est ut multorum peccata portaret, secundo sine peccatis apparebit eis, qui eum sustinēt ad salutem. Apocalypsis etiam Ioannis has laudes Christo per canticum nouum testatur offerri, Dignus es accipere librum & aperire signacula eius, quoniam occisus es & redemisti nos deo in sanguine tuo, de omni gente & lingua & populo & natione. Item in Actibus apostolorum, inceptorem uitæ Petrus apostolus dixit esse dominum Iesum, increpans Iudæos quòd occidissent eum, ita loquens, Vos autem sanctum & iustum onerastis & negastis, & postulastis hominem homicidam uiuere & donari uobis, Nam inceptorem uitæ occidistis. Et alio loco, Hic est lapis reprobatus à uobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli. Nō est enim aliud nomen sub cœlo datum hominibus in quo oportet nos saluos fieri. Et alibi, Deus patrum suscitauit Iesum, quem uos interfecistis suspendentes in ligno. Hunc deus principem & saluatorem exaltauit gloria sua, dare pœnitētiam Israël & remissionem peccatorum in illo. Item alio loco, Huic omnes prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per manum illius omnem credentem in eum. Item in eodem libro apostolus Paulus, Notum ergo uobis sit, inquit, uiri fratres, quoniam per hūc uobis remissio peccatorum annuntiatur ab omnibus, quibus non potuistis in lege Moysi iustificari, in hoc omnis credens iustificatur. Hoc tāto aggere testimoniorum, cuius aduersus ueritatem dei elatio non prematur? Et multa quidem alia reperiri possunt, sed & finiendi huius operis cura nō negligenter habenda est. De libris quoque ueteris testamenti multas contestationes diuinorum eloquiorum adhibere in hanc sententiam superuacaneum putaui, quādoquidem illic quod occultatur sub uelamento uelut terrenarum promissionum, hoc in noui testamenti prædicatione reuelatur. Et ipse dominus librorum ueterum utilitatem breuiter demonstrauit & definiuit dicēs, Oportuisse impleri quæ de illo scripta essent in lege & prophetis & psalmis, & hæc ipsa esse, quòd oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitētiam & remissionem peccatorum per omnes gentes, incipiētibus ab Hierosolymis. Et Petrus dicit, quod pauloante commemoraui, Huic omnes prophetæ testimonium perhibere, remissionem peccatorum accipere per manum eius omnem credentem in eum. Veruntamen cōmodius est etiam ex ipso uetere testamento testimonia pauca depromere, quæ uel ad supplemētum, uel potius ad cumulum ualere debebūt. Ipse dominus per prophetam in Psalmo loquens ait, Sanctis qui sunt in terra eius, mirificauit omnes uoluntates meas in illis. Non merita eorum, sed uoluntates meas, Nam illorū quid, nisi quod sequitur? Multiplicatæ sunt infirmitates eorum supra id quòd infirmi erant. Ad hoc & lex subintrauit ut abundaret delictum. Sed quod adiūgit, Postea accelerauerunt, multiplicatis infirmitatibus, hoc est, abundante delicto, alacrius medicum quæsierunt, ut ubi abundauit peccatum, superabundaret gratia. Deniq; non congregabo, inquit, conuenticula eorum de sanguinibus, quoniā multis sacrificiorū sanguinibus, cum primū in tabernaculū uel in templum congregarentur, conuincebantur potius peccatores, quàm mundabantur. Non ergo iam, inquit, de sanguinibus congregabo conuenticula eorum, Vnus enim sanguis pro multis datus est, quo ueraciter mundarentur. Deniq; sequitur, Nec memor ero nominum illorū per labia mea, tanquā innouatorum, Nam nomina eorū erāt prius filij carnis, filij seculi, filij iræ, filij diaboli, immundi, peccatores, impij, postea uero filij dei, homini nouo nomē nouū, canticum nouū cantāti nouum, per testamentū nouum. Non sint ingrati homines gratiæ dei, pusilli cum magnis, à minore usq; ad maiorem. Totius ecclesiæ uox est, Erraui sicut ouis perdita: Omniū membrorum Christi uox est, Omnes ut oues errauimus, & ipse traditus est pro peccatis nostris. Qui totus prophetiæ locus apud Esaiam quoq; per Philippum sibi exposito, spado ille Candacis reginæ in eum credidit. Vide quotiens hocipsum cōmendet, & tanquam

Marginalia (in order): C; Apoc. 5; ἀρχηγόν; Acto. 3; Act. 4; Act. 10; Ibidem.; Act. 13; D; Lucæ 24; Act. 10; Psal. 15; Rom. 5; Rom. 5; Psal. 15; Psal. 118; Esaiæ 53; Act. 8

A & tanquam superbis nescio quibus,uel cõtentiosis identidem inculcet, Homo,inquit,in pla *Esaiæ 53*
ga,& qui sciat ferre infirmitates, propter quod & auertit se facies eius, iniuriata est,nec ma-
gni æstimata est. Hic infirmitates nostras portat,& pro nobis in doloribus est,& nos exi-
stimauimus illum in doloribus esse & in plaga & in pœna,ipse autem uulneratus est pro-
pter peccata nostra, infirmatus est propter iniquitates nostras. Eruditio pacis nostræ su-
per eum, in liuore eius sanati sumus, omnes ut oues errauimus, & dominus tradidit illum
pro peccatis nostris, & ipse quoniam male tractatus est non aperit os,ut ouis ad immolan
dum ductus est,& ut agnus ante eum qui se tonderet fuit sine uoce, sic nõ aperuit os suum.
In humilitate sublatum est iudicium eius,generationem eius quis enarrabit? quoniam,tol
letur de terra uita eius, ab iniquitatibus populi mei ductus est ad mortem.Dabo ergo ma
los pro sepultura eius,& diuites propter mortem eius, ob hoc quòd iniquitatem nõ fecerit,
nec dolum ore suo,dominus uult purgare illum de plaga.Si dederitis uos ob delicta uestra
animam uestrã, uidebitis semẽ longæ uitæ uestræ,& uult dominus auferre à doloribus ani
mam eius,ostẽdere illi lucem,& figurare per sensum,iustificare iustum bene seruientem plu-
ribus,& peccata illorũ ipse sustinebit,propterea ipse hæreditabit quàmplures,& fortiũ par *μερίεῖ*
tietur spolia,propter quod,tradita est anima eius ad mortẽ, & inter iniquos æstimatus est,
& ipse peccata multorum sustinuit, & propter iniquitates eorum traditus est. Attende etiã
illud eiusdem prophetæ, quod de se completum, lectoris etiam functus officio in synago-
ga ipse recitauit.Spiritus domini super me,propter quod unxit me euãgelizare humilibus, *Esaiæ 61*
misit me ut refrigerentur,qui in pressura cordis sunt,prædicare captiuis indulgentiã,& cæcis
uisum. Omnes ergo agnoscamus nec ullus exceptus sit eorũ,qui uolumus corpori eius ad-
hærere per eum in ouile eius intrare ad uitam & salutem,quam suis promisit perpetuã per-
uenire. Omnes,inquam,agnoscamus eum,qui peccatum non fecit, & peccata nostra pertu *1.Petri 2*
lit corpore suo super lignum, ut à peccatis separati cum iustitia uiuamus, cuius cicatricibus
B sanati sumus infirmi cum essemus tanquã pecora errantia. Quæ cum ita sint, ne- *Colligit omnes ege*
minem unquam eorum qui ad Christum accesserunt per baptismum,sana fides & sana do *re morte Christi.*
ctrina putauit exceptum à gratia remissionis peccatorum,nec esse posse alicui præter regnũ *Caput XXVIII*
eius,æternam salutem. Hæc enim parata est reuelari in tempore nouissimo, hoc est, in re-
surrectione mortuorum pertinentium non ad mortem æternam, quæ secunda mors appel
latur,sed ad uitam æternam,quam promisit non mendax deus sanctis & fidelibus suis,cu-
ius uitæ participes omnes non uiuificabũtur nisi in Christo,sicut in Adam omnes moriun *1.Cor.15*
tur: Quemadmodum enim omnes omnino pertinentes ad generationem uoluntatis car-
nis non moriuntur,nisi in Adam in quo omnes peccauerunt,sic ex his omnes omnino per-
tinentes ad regeneratione͂ uoluntatis spiritus,nõ uiuificantur nisi in Christo,in quo omnes
iustificantur,Quia sicut per unum omnes ad cõdemnationem,sic per unum omnes ad iusti *Rom.5*
ficationem. Nec est ullus ulli medius locus ut possit esse nisi cum diabolo, qui non est cum
Christo.Hinc & ipse dominus uolens auferre de cordibus male credentiũ istam nescio quã
medietatem,quam conantur quidam paruulis non baptizatis tribuere, ut quasi merito in-
nocentiæ sint in uita æterna,sed quia nõ sunt baptizati,non sint cum Christo in regno eius,
definitiuam protulit ad hæc ora obstruenda sententiam,ubi ait,Qui mecum non est,aduer *Matth.12*
sum me est.Cõstitue igitur quemlibet paruulum,Si iam cum Christo est,ut quid baptiza-
tur? Si autem,quod habet ueritas,ideo baptizatur ut sit cum Christo,profecto non bapti
zatus non est cum Christo. Et quia non est cum Christo aduersus Christum est:neq; enim
eius tam manifestam debemus aut possumus infirmare,uel immutare sententiam. Vnde
igitur aduersus Christum, nisi ex peccato? neq; enim ex corpore & anima,quæ utraq; dei
creatura est.Porrò si ex peccato,quod in illa ætate nisi originale & antiquum. Vna est quip-
pe caro peccati, in quo omnes ad damnationem nascuntur, & una est caro in similitudine
carnis peccati, per quam omnes à damnatione liberantur. Nec ita dictum est omnes, ue-
lut quicunque nascuntur in carne peccati,ijdem ipsi omnes mũdari intelligãtur per carnem

2. Thessal. 3 similem carni peccati, Non enim omnium est fides, sed omnes pertinentes ad generationem connubij carnalis, non nascuntur nisi in carne peccati, & omnes pertinentes ad generationem connubij spiritalis, non mundantur nisi per carnem similem carni peccati, Hoc est, illi per Adam ad condemnationem, isti per Christum ad iustificationem. Tanquam si dicamus, uerbi gratia, una est obstetrix in hac ciuitate, quæ omnes excipit, & unus est hic litterarumque magister, qui omnes docet, neque ibi intelligi possunt omnes, nisi qui nascuntur, neque hic omnes, nisi qui discunt: non tamen omnes qui nascuntur litteras discunt, sed cuius claret ingenium, quod & illic recte dictum est, omnes excipit, præter cuius manus nemo nascitur, & hic recte dictum est, omnes docet, præter cuius magisterium nemo discit. Consyderatis autem omnibus diuinis testimonijs quæ cõmemoraui, siue singillatim de unoquoque disputans, siue aceruatim multa congestans, uel quæcunque similia non commemoraui, nihil inuenitur nisi quod uniuersa ecclesia tenet, quæ aduersus omnes prophanas nouitates uigilare debet, omnem hominem separari à deo, nisi qui per mediatorem Christum reconciliatur deo, nec separari quenquam nisi peccatis intercludentibus posse. Non ergo recõciliari nisi peccatorum remissione per unam gratiam misericordissimi saluatoris, per unã uictimam uerissimi sacerdotis: ac sic omnes filios mulieris, quæ serpenti credidit, ut libidine corrumperetur, non liberari à corpore mortis huius, nisi per filium uirginis, quæ angelo credidit ut sine libidine fœtaretur:

Gen. 3

Lucæ 1

Bonũ cõiugij quid. Caput XXIX

Bonum ergo coniugij non est feruor concupiscentiæ, sed quidam licitus & honestus illo feruore utendi modus, propagandæ proli, non explendæ libidini accommodatus. Voluntas ista non uoluptas illa nuptialis est. Quod igitur in membris corporis mortis huius inobedienter mouetur, totumque animum in se deiectum conatur attrahere, & neque cum mens uoluerit exurgit, neque cum mens noluerit conquiescit, hoc est, malum peccati, in quo nascitur omnis homo. Cum autem ab illicitis corruptionibus refrenatur, & ad sola generis humani suppleméta ordinate propaganda permittitur, hoc est, bonum coniugij, per quod ordinata societate nascitur homo, Sed nemo renascitur in Christi corpore, nisi prius nascatur in peccati corpore. Sicut autem bono uti male, malum est: sic malo bene uti, bonum est. Duo igitur hæc, bonũ & malum, & alia duo, usus bonus & usus malus sibimet adiuncta quatuor differentias faciunt. Bene utitur bono, continentiam dedicans deo. Male utitur bono, continentiam dedicans idolo. Male utitur malo, concupiscentiam relaxans adulterio. Bene utitur malo, concupiscentiam restringens connubio. Sicut ergo melius est bene uti bono, quàm bene uti malo, cum sit utrumque bonum, ita qui dat uirginem suam nuptui, bene facit, & qui non dat, melius facit. De qua quæstione multo uberius & multo sufficientius in duobus libris, uno de bono coniugali, altero de sancta uirginitate, quantum dominus dedit pro mearum uirium exiguitate disserui. Non itaque per nuptiarum bonum defendant concupiscentiæ malum, qui carnem & sanguinem præuaricatoris, aduersus carnem & sanguinem redemptoris extollunt, non erigantur in superbiam erroris alieni, de quorum paruula ætate nobis dedit dominus humilitatis exemplum, solus sine peccato natus est, quem sine uirili complexu non concupiscentia carnis, sed obedientia mentis uirgo concepit. Sola nostro uulneri medicinam parere potuit, quæ non ex peccati uulnere germẽ piæ prolis emisit.

1. Cor. 7

Luc. 1

Quid sit nasci denuo. Caput XXX

Ioan. 3

Iam nunc scrutemur diligentius quantum adiuuat dominus, etiam ipsum Euãgelij capitulum ubi ait, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non intrabit in regnũ dei. Qua isti sentẽtia nisi mouerentur, omnino paruulos nec baptizandos esse censerẽt. Sed quia nõ ait, inquiunt, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non habebit salutem uel uitam æternam: tantummodo autem dixit, non intrabit in regnum dei, ad hoc paruuli baptizandi sunt, ut sint etiam cum Christo in regno dei, ubi non erunt si baptizati non fuerint, quamuis & sine baptismo si paruuli moriantur, salutem uitamque æternam habituri sint, quoniam nullius peccati uinculo obstricti sunt. Hæc dicentes, primo nunquam explicant isti, quia per iustitiã nullum peccatum habens, imago dei separatur à regno dei. Deinde uideamus utrum dominus Iesus unus solus magister bonus in

A in hac ipsa euangelica lectione nō significauerit & ostenderit, non nisi per remissionem pec
catorum fieri, ut ad regnum dei perueniant baptizati, quamuis recte intelligentibus suffice-
re debuerit, quod dictum est, Nisi quis natus fuerit denuo, non potest uidere regnum dei.
Et nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest introire in regnum dei. Cur enim
nascatur denuo, nisi renouandus? unde renouandus, nisi à uetustate? qua uetustate, nisi
in qua uetus homo noster simul crucifixus est cū illo, ut euacuetur corpus peccati? Aut un- *Rom.6*
de imago dei non intrat in regnum dei, nisi impedimento prohibente peccati? Verunta-
men ut proposuimus, totam ipsam circūstantiam euangelicæ lectionis ad rem de qua agi-
tur pertinentem, intente quantum possumus diligenterq; uideamus. Erat autem homo, in- *Ioan.3*
quit, ex pharisæis Nicodemus nomine, princeps Iudæorū, hic uenit ad eum nocte, & dixit
ei, Rabbi scimus, quia à deo uenisti magister, Nemo enim potest hæc signa facere quæ tu
facis, nisi fuerit deus cum eo. Respondit Iesus & dixit ei, Amen amen dico tibi, Nisi quis
natus fuerit denuo, non potest uidere regnum dei. Dicit ad eum Nicodemus, Quomodo
potest homo nasci cum sit senex? Nunquid potest in uterum matris suæ iterum introire &
nasci? Respondit Iesus, Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu san
cto, non potest introire in regnum dei. Quod natum est de carne, caro est, & quod natum
est de spiritu, spiritus est. Non mireris quia dixi tibi, oportet uos nasci denuo. Spiritus ubi
uult spirat, & uocem eius audis, sed nescis unde ueniat aut quò uadat, Sic est omnis qui na-
tus est ex spiritu. Respondit Nicodemus, & dixit ei, Quomodo possunt hæc fieri? Respon
dit Iesus & dixit ei, Tu es magister in Israël & hæc ignoras? Amen amen dico tibi quia
quod scimus loquimur, & quod uidimus testamur, & testimonium nostrum non accipitis,
Si terrena dixi uobis & non credidistis, quomodo si dixero uobis cœlestia credetis? Ne-
mo ascendit in cœlum nisi qui de cœlo descēdit, filius hominis qui in cœlo est. Et sicut Moy *Numeri 21*
ses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis qui credit
B in eum non pereat, sed habeat uitam æternam. Sic enim dilexit deus mundum ut filium
suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum nō pereat, sed habeat uitam æternam.
Non enim misit deus filium suum in mundum ut iudicet mundum, sed ut saluetur mun-
dus per ipsum. Qui credit in eum, non iudicatur. Qui autem non credit iam iudicatus est,
quia nō credit in nomine unigeniti filij dei. Hoc est autem iudicium, quia lux uenit in mun-
dum, & dilexerunt homines magis tenebras, quàm lucem. Erant enim eorum mala opera.
Omnis enim qui male agit odit lucem, & non uenit ad lucem, ne arguantur opera eius: qui
autem facit ueritatem uenit ad lucem, ut manifestentur eius opera, quia in deo sunt facta.
Hucusq; est ad rem de qua quærimus pertinēs totus sermo ille contextus, deinceps in aliud *Deus homo, eccle-*
narrator accedit. Cum ergo Nicodemus quæ dicebantur non intelligeret, quæsi *sia, unus Christus.*
uit à domino quomodo possent ista fieri. Videamus quid dominus ad hoc respondeat. *Caput XXXI*
Profecto enim si ad interrogata respondere dignabitur quomodo possunt ista fieri, hoc di-
cturus est, quomodo possit fieri regeneratio spiritalis uenientis hominis ex generatione car
nali. Notata itaq; paululū eius imperitia, qui se cæteris de magisterio præferebat, & omni-
um talium incredulitate reprehensa, quòd testimonium non acciperent ueritatis, addidit
etiā se illis terrena dixisse nec eos credidisse, quærens uel admirans quomodo essent cœle-
stia credituri. Sequitur tamen & respondet, quòd alij credent, si illi non credunt, ad illud
quod interrogatus erat, quomodo possunt ista fieri? Nemo, inquit, ascendit in cœlum, ni-
si qui de cœlo descendit filius hominis qui est in cœlo. Sic, inquit, fiet generatio spiritalis, ut
sint cœlestes homines ex terrenis, quod adipisci non poterunt nisi membra mea efficiātur,
ut ipse ascendat qui descendit, quia nemo ascendit nisi qui descendit. Nisi ergo in unitatem
Christi omnes mutandi lauandiq; concurrant, ut Christus qui descendit ipse ascendat, nō
aliud deputans corpus suum, id est, ecclesiam suam, quàm seipsum, quia de Christo & eccle- *Gen.2*
sia uerius intelligitur, Erunt duo in carne una, de qua re ipse dixit, Itaque iam non duo, sed *Marci 10*

una caro, ascendere omnino non poterunt, quia nemo ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit filius hominis qui est in cœlo. Quamuis enim in terra factus sit filius hominis, diuinitatem tamen suam, qua in cœlo manens descendit ad terram, non indignam censuit nomine filij hominis, sicut carnē suam dignatus est nomine filij dei, ne quasi duo Christi accipiantur, unus deus, & alter homo, sed unus atque idem deus & homo: deus, quia in principio erat uerbum, & deus erat uerbum: homo, quia uerbum caro factum est & habitauit in nobis. Ac per hoc per distantiam diuinitatis & infirmitatis filius dei manebat in cœlo, filius hominis ambulabat in terra, per unitatem uero personæ, qua utraque substantia unus Christus est & filius dei, ambulabat in terra, & idem ipse filius hominis manebat in cœlo. Fit ergo credibilior fides ex incredibilioribus creditis. Si enim diuina substantia longe distantior atque incomparabili diuersitate sublimior, potuit propter nos ita suscipere humanam substantiam, ut una persona fieret, ac sic filius hominis qui erat in terra per carnis infirmitatem, idem ipse esset in cœlo per participatam carni diuinitatem, quanto credibilius alij homines sancti & fideles eius fiunt cum homine Christo unus Christus, ut omnibus per eius hanc gratiam societatémque ascendentibus, ipse unus Christus ascendat in cœlum, qui de cœlo descendit. Sic & Apostolus ait, Sicut in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra corporis cum sint multa unum est corpus, ita & Christus, non dixit, ita & Christi, id est, corpus Christi, uel membra Christi: sed ita & Christus, unum Christum appellans caput & corpus.

Ioan. 1 — 1. Cor. 12

Serpentis aspectu egent & paruuli.

Caput XXXII — Numeri 21

Magna hæc & mira dignatio, quæ quoniam fieri non potest nisi per remissionem peccatorum, sequitur & dicit, Et sicut Moyses exaltauit serpētem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis qui crediderit in eum non pereat, sed habeat uitam æternam. Quid tunc in deserto factum sit nouimus, serpentum morsibus multi moriebantur, tunc populus peccata sua confitens, per Moysen deprecatus est deum, ut hoc ab eis uirus auferret, Ac sic Moyses ex præcepto domini exaltauit in deserto æneum serpentem admonuitq; populum, ut illum exaltatū quisquis à serpente morderetur attenderet, hoc facientes sanabantur continuo. Quid est exaltatus serpens nisi mors Christi, eo significandi modo quo per efficientem id quod efficitur significatur? A serpente quippe mors uenit, qui peccatum quo mori mereretur homini persuasit. Dominus autem in carnem suam non peccatum transtulit tanquam uenenum serpentis, sed tamen transtulit mortem ut esset in similitudine carnis peccati pœna sine culpa, unde in carne peccati, & culpa solueretur & pœna. Sicut ergo tunc qui conspiciebat exaltatum serpentem & à ueneno sanabatur & à morte liberabatur, sic nunc qui cōfomatur similitudini mortis Christi per fidem baptismumq; eius, & à peccato per iustificationem, & à morte per resurrectionem liberatur. Hoc est enim quod ait, Vt omnis qui credit in eum nō pereat, sed habeat uitam æternam. Quid igitur opus est ut Christi morti per baptismum conformetur paruulus, si morsu serpentis non est omnino uenenatus?

Gen. 3 — Ioan. 3

Caput XXXIII

Deinde si quod consequenter dicit, Deus sic dilexit mundū ut filium suum unigenitū daret, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat uitam æternam, periturus erat paruulus, nec habiturus uitam æternam si per sacramentum baptismi non crederet unigenitum filium dei, dum interim sic uenit ut non iudicet mundum, sed ut saluetur mundus per ipsum, præsertim quia sequitur & dicit, Qui credit in eum non iudicatur, qui autem non credit, iam iudicatus est, quia non credidit in nomine unigeniti filij dei. Vbi ergo paruulos ponimus baptizatos, nisi inter fideles? sicut uniuersæ ubique ecclesiæ clamat autoritas, ergo inter eos qui crediderunt: hoc enim eis acquiritur per uirtutem sacramenti & offerentium responsionem, Ac per hoc eos qui baptizati non sunt, inter eos qui non crediderunt. Porrò si illi qui baptizati sunt non iudicantur, isti quia carent baptismo, iudicantur. Quod uero adiungit, Hoc est autem iudicium, quia lux uenit in mūdum, & dilexerunt homines

A mines tenebras magis quàm lucem, Vnde lux uenit in mundum, nisi de suo dicit aduentu, sine cuius aduentus sacramento quomodo paruuli esse dicuntur in luce? Aut quomodo nō & hoc in dilectione tenebrarum habent, qui quemadmodum ipsi non credunt, sic nec baptizandos suos paruulos arbitrantur, quando eis mortem corporis timent? In deo autem dicit facta opera eius, qui uenit ad lucem, quia intelligit iustificationem suam, non ad sua merita, sed ad dei gratiam pertinere. Deus est enim, inquit, Apostolus qui operatur in nobis & uelle & operari pro bona uoluntate. Hoc modo ergo fit omnium ex carnali generatione ad Christum uenientium regeneratio spiritalis. Ipse hoc aperuit, ipse monstrauit cum ab eo quæreretur, quomodo possent ista fieri, nemini humanam argumētationem in hac causa liberam fecit, ut non alienentur paruuli à gratia remissionis peccatorum. Non aliter transitur ad Christum, nemo aliter potest deo reconciliari & ad deum uenire nisi per Christum. Quid de ipsa forma sacramenti loquar? uellem aliquis istorum qui contraria sapiunt, mihi baptizandū paruulum afferret. Quid in illo agit exorcismus meus, si in familia diaboli non tenetur? Ipse certe mihi fuerat responsurus pro eodem paruulo quem gestaret, quia ille pro se respondere non posset, quomodo ergo dicturus erat eum renuntiare diabolo cuius in eo nihil esset? Quomodo conuerti ad deum, à quo non esset auersus, credere inter cætera in remissionem peccatorum, quæ illi nulla tribueretur? Ego quidem si contra hæc eum sentire existimarem, nec ad sacramenta cum paruulo intrare permitterem, ipse autem in hoc qua fronte ad homines, qua mente ad deum se ferret ignoro, nec uolo aliquid grauius dicere. Falsam igitur uel fallacem paruulis tradi baptismatis formam in qua sonaret quod utique agi uideretur, & tamen nulla fieret remissio peccatorum, uiderunt aliqui eorum nihil execrabilius ac detestabilius dici posse atque sentiri. Proinde quod attinet ad baptismum paruulorum ut eis sit necessarius, redemptionem etiam ipsis opus esse concedunt, sicut cuiusdam eorum libello breuissimo continetur: qui tamen ibi remissio-

B nem alicuius peccati apertius exprimere nolunt. Sicut autem mihi ipse litteris intimasti, fatentur iam ut dicis etiam in paruulis per baptismum remissionem fieri peccatorū. Nec mirum, nō enim redemptio alio modo posset intelligi, Non tamen originaliter, inquiunt, sed in uita iam propria posteaquam nati sunt, peccatum habere cœperunt. Quamobrē uides iam quantū distet inter eos cōtra quos in hoc opere diu iam multumq; disserui, quorum etiā unius legi librum ea continentem, quæ ut potui refutaui. Inter istos ergo ut dicere cœperam, qui omnino paruulos ab omni peccato & originali & proprio puros & liberos esse defendunt, & istos qui eos iam natos propria putant contraxisse peccata, à quibus eos credunt per baptismum oportere purgari, quantum intersit uides. Proinde isti posteriores intuendo scripturas & autoritatem totius ecclesiæ, & formam ipsius sacramenti, bene uiderunt per baptismum in paruulis peccatorum fieri remissionem, sed ut originale esset quicquid illud in eis est, uel nolunt dicere, uel uidere non possunt: illi autem priores in ipsa natura humana, quæ ab omnibus ut considereretur in promptu est, bene uiderunt quòd facile fuit ætatem illam in sua iam uita propria nihil peccati potuisse contrahere, sed ne peccatum originale fateantur, nullum esse omnino peccatum in paruulis dicunt. In his ergo quæ singula uera dicunt, prius inter se ipsi consentiant, & cōsequenter fiet ut à nobis nulla ex parte dissentiant, Nam si paruulis baptizatis remissionem fieri peccatorum concedant illi istis, paruulos autem, ut ipsa natura in tacitis infantibus clamat, suæ uitæ propriæ nullum adhuc contraxisse peccatum concedant isti illis, concedent utrique nobis, nullum nisi originale restare, quod per baptismum soluatur in paruulis. An uero & hoc quæsituri, & de hoc disputaturi, & tempus ad hoc impensuri sumus, ut probemus atque doceamus quomodo per propriam uoluntatem, sine qua nullum uitæ propriæ potest esse peccatum, nihil mali commiserint infantes, qui propter hoc uocantur ab omnibus innocentes?

Phil. 2.

Duplex de paruulis error. Caput XXXIIII

In paruulis non esse peccatum uitæ. Caput XXXV

Nónne tanta infirmitas animi & corporis, tanta rerum ignorantia, tam nulla omnino præcepti capacitas, nullus uel naturalis uel conscriptæ legis sensus aut motus, nullus in alterutram partem rationis usus, hoc multo testatiore silentio, quàm sermo noster proclamat atque indicat? Valeat aliquid ad seipsam persuadendam ipsa euidentia, nam nusquam sic non inuenio quid dicam, quàm ubi res de qua dicitur manifestior est, quàm omne quod dicitur. Vellem tamen quisquis hoc sapit diceret, quod peccatum uiderit uel putarit infantis recentis ab utero, cui redimendo fatetur iam baptismum necessarium, quid mali in hac propria sua uita per animum proprium corpusue commiserit. Si forte quòd plorat tædióque est maioribus, mirum si hoc iniquitati, non infelicitati potius deputandum est? An quòd ab ipso fletu nulla sua ratione, nulla cuiusquam prohibitione compescitur? At hoc ignorantiæ est, in qua profundissima iacet, qua etiam matrem cum post exiguum tempus ualuerit, percutit iratus, & sæpe ipsas etiam mammas, quas dum esurit, exugit. Hæc non modo feruntur, uerumetiam diliguntur in paruulis, & hoc quo affectu nisi carnali, quo etiam risus iocusq; delectat, acutorum quoque hominum ipsa quasi absurditate conditus, qui si eo modo sentiretur, ut dicitur, non iam illi tanquam faceti, sed tanquam fatui riderentur? al. cirratos. Ipsos quoque † fatuos uidemus, quos uulgo moriones uocant, ad cordatorum delitias adhiberi, & in mancipiorum æstimatione præciosiores esse cordatis, tantum ualet carnalis affectus etiam minime fatuorum in delectatione alieni mali. Nam cum homini iocunda sit aliena fatuitas, nec ipse tamen talis esse uoluisset, & si suum paruulum filium, à quo garriente talia pater lætus expectat & prouocat, talem præsciret futurum esse cum creuerit, nullo modo dubitaret miserabilius lugendum esse quàm mortuum. Sed dum spes subest incrementorum, & ingenij lumen accessurum creditur ætatis accessu, fit ut conuitia paruulorum etiam in parentes, non solum iniuriosa non sint, uerumetiam grata atque iocunda sint. Quod quidem prudentium nemo probauerit, ut à dictis uel factis huiusmodi nō tantum non prohibeantur, cum prohiberi iam possunt, uerum in hæc etiam concitentur studio ridendi & uanitate maiorum. Nam plerumque illa ætas iam patrem matrémque agnoscēs, neutri eorum audet maledicere, nisi ab altero eorum, aut ab utroque uel permissa uel iussa. Verum hæc eorum sunt paruulorum, qui iam in uerba prorumpunt, & animi sui motus qualibuscunque linguæ signis promptitare iam possunt. Illam potius recentium natorum profundissimam ignorantiam uideamus, ex qua ad istam non permansuram balbutientem fatuitatem, tanquam ad scientiam locutionemq; tendentes, proficiendo uenerunt. D

Vnde ignorãtia in animis hominum. Caput XXXVI

Illas, inquam, consyderemus tenebras mentis utiq; rationalis, in quibus & deum prorsus ignorant, cuius sacramentis etiã cum baptizantur obsistunt. In has quæro unde & quando submersi sint, ita ne uero eas hic contraxerũt, & in hac uita sua iam propria per nimiam negligentiã obliti sunt deũ, prudentes uero & religiosi uixerunt uel in uteris matrũ? Dicant ista qui ausi fuerint, audiant qui uoluerint, credãt qui potuerint. Ego autem puto, q; omnes quorũ mentes non obnubilat defendendæ suæ sententiæ peruicacia, hæc sentire nō possunt. Psal. 24 An nullum est ignorantiæ malum, & ideo nec purgandũ? Et quid agit illa uox, Delicta iuuentutis & ignorantiæ meæ ne memineris? Etsi enim damnabiliora peccata sunt, quæ à scientibus committuntur, tamen si ignorantiæ peccata nulla essent, hoc non legeremus quod cõmemoraui, Delicta iuuentutis & ignorantiæ meæ ne memineris. In illas igitur ignorantiæ densissimas tenebras, ubi anima infantis recentis ab utero utiq; anima hominis, utique anima rationalis, non solum indocta, uerumetiam indocilis iacet, quare, aut quando, aut unde contrusa est si naturæ est hominis sic incipere, & non iam uitiosa est ista natura? Cur non talis creatus est Adam? Cur ille capax præcepti & ualens uxori & omnibus animali- Gen. 2 bus nomina imponere? Nam & de illa dixit, Hæc uocabitur mulier, & quodcunque uocauit Adam animam uiuam, hoc est, nomen eius. Iste autem nesciens ubi sit, quid sit, à quo creatus, à quibus genitus sit, iam reus delicti, necdũ capax præcepti, tãm profunda ignorantiæ

A tiæ caligine inuolutus & pressus, ut neque tanquam de somno excitari possit ut hæc saltem demonstrata cognoscat, sed expectetur tempus quo hanc nescio quam uelut ebrietatem, non per unam noctem, sicut quælibet grauissima solet, sed per aliquot menses atq; annos paulatim digerat, quod donec fiat tam multa, quæ in maioribus punimus, toleramus in paruulis, ut numerari omnino non possint, hoc tam magnum ignorantiæ atque infirmitatis malum, si in hac uita iam nati paruuli contraxerunt, ubi, quando, quomodo magna aliqua impietate commissa, repente tantis tenebris inuoluti sunt? Dicet aliquis, Si hæc natura pura non est, sed uitiosa primordia quia talis non est creatus Adam, cur Christus longe excellentior & certe sine ullo peccato natus ex uirgine, in hac tamen infirmitate atque ætate procreatus apparuit? Huic propositioni respondemus. Adam propterea non talem creatum, quia nullius parentis præcedente peccato est creatus in carne peccati. Nos ideo tales, quia illius præcedente peccato, nati sumus in carne peccati. Christus ideo talis, quia ut de peccato condemnaret peccatũ, natus est in similitudine carnis peccati. Nõ enim hic agitur de Adam quod pertinet ad corporis quantitatem, quia non paruulus factus est, sed perfecta mole membrorum, Potest enim dici etiam pecora sic creata, nec tamen eorum peccato factum esse, ut ex eis pulli paruuli nascerentur, quod quale sit nunc non quærimus, sed agitur de illius mentis quadã ualentia usuq; rationis, quo præceptum dei legemq; mandati & docilis Adam caperet, & facile posset custodire si uellet. Nunc autem homo sic nascitur ut omnino non possit propter horrendam ignorantiam atque infirmitatem, nõ carnis sed mentis, cum omnes fateamur in paruulo non alterius sed eiusdem substantiæ cuius in primo homine fuit, hoc est, rationalem animam degere, quanquam etiam ipsa tanta carnis infirmitas, nescio quid, quantum arbitror, pœnale demonstrat. Mouet enim si primi illi homines non peccassent, utrum tales essent filios habituri, qui nec lingua nec manibus nec pedibus uterentur. Nam propter uteri capacitatem fortasse necesse fuerit paruulos na-
B sci, quamuis cum exigua sit pars corporis costa, non tamen propter hoc deus paruulam uiro coniugem fecit, quam ædificauit in mulierem, unde & eius filios poterat omnipotentia creatoris mox æditos grandes protinus facere. Sed ut hoc omittam, poterat certe quod multis etiam pecoribus præstitit, quorum pulli quamuis sint paruuli, neque accedentibus corporis incrementis etiam mente proficiant, quoniam rationalem animam non habent, tamen etiam minutissimi & currunt & matres agnoscunt, nec sugendis uberibus cura & ope admouentur aliena, sed ea ipsi in maternis corporibus loco abdito posita mirabili facilitate nouerunt. Contrà homini nato nec ad incessum pedes idonei, nec manus saltem ad scalpendum habiles, & nisi opere nutrientis immotis labris papilla uberis ingeratur, nec ubi sint sentiunt, & iuxta se iacentibus mammis magis possint esuriẽtes flere, quàm sugere. Proinde infirmitati mentis congruit hæc omnino infirmitas corporis, nec fuisset caro Christi in similitudine carnis peccati, nisi caro esset ista peccati, cuius pondere rationalis anima sic grauatur, siue & ipsa ex parentibus tracta sit, siue ibidem creata, siue desuper inspirata, quod nunc quærere differo. In paruulis certe gratia dei per baptismũ eius, qui uenit in similitudine carnis peccati, id agitur ut euacuetur caro peccati. Euacuatur autẽ nõ ut in ipsa uiuente carne concupiscentia conspersa & innata repente absumatur & non sit, sed ne obsit mortuo, quæ inerat nato. Nam si post baptismum uixerit, atque ad ætatem capacem præcepti peruenire potuerit, ibi habet cum qua pugnet eamq; adiuuante deo superet, si non in uacuum gratiam eius susceperit, si reprobatus esse noluerit. Nam nec grãdibus hoc præstatur in baptismo, nisi forte miraculo ineffabili omnipotẽtissimi creatoris, ut lex peccati quæ inest in membris repugnans legi mentis penitus extinguatur & non sit, sed ut quicquid mali ab homine factum, dictũ, cogitatum est, cum eidẽ cõcupiscentiæ subiecta mente seruiret, totum aboleatur ac uelut factũ non fuerit habeatur, Ipsa uero soluto reatus uinculo quo illam diabolus animam retinebat, & interclusione destructa, quæ hominem à suo creatore separabat, maneat in certamine, quo corpus nostrũ castigamus & seruituti subijcimus, uel ad

Quur Christus infans natus est secus atq; Adam. Caput XXXVII

Rom. 8

Ignorãtia infantis Cap. XXXVIII

Roma. 8

Sap. 9

Quomodo euacuetur peccatũ per baptismum in paruulis, similiter & in adultis, & quid inde cõsequantur utilitatis. Caput XXXIX

Rom. 7

1. Cor. 9

ad usus licitos & necessarios relaxanda, uel continentia cohibenda. Sed quoniam diuino C
spiritu qui multo melius quàm nos omnia generis humani nouit, uel præterita uel præsen-
Psal. 142 tia, uel futura, talis uita humana præcognita atq; prædicta est, ut non iustificetur in conspe-
ctu dei omnis uiuēs, fit ut per ignorantiā uel infirmitatem nō exertis aduersus eam totis ui-
ribus uoluntatis, eidem ad illicita etiam nonnulla cedamus, tanto magis & crebrius quan-
to deteriores, tanto minus & rarius quanto meliores sumus. Sed quoniam de hac quæstio-
ne in qua quæritur, utrum possit uel utrum sit, fuerit futurusue sit homo sine peccato in hac
Ioan. 14 uita excepto illo qui dixit, Ecce uenit princeps mundi & in me nihil inueniet, aliquanto dili-
gentius disserēdum est, iste sit huius uoluminis modus ut illud ab alio quæramus exordio.

Libri primi finis.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI, de peccatorum meritis & remissione, & de baptismo paruulorum ad Marcellinum Liber secundus.

Caput I

DE BAPTISMO paruulorum Marcelline charissime, quod nō solum eis ad regnum dei, uerumetiam ad salutem uitamq; æternam adipiscendam detur, quā sine dei regno, & sine Christi saluatoris societate, in quā nos suo sanguine redemit, habere nullus potest, priore libro satis, ut arbitror, disputauimus. In hoc autē uiuátne aliquis in hoc seculo, uel uixerit, uicturusue sit sine ullo omnino peccato, excepto uno mediatore dei
1. Timot. 2 & hominū homine Christo Iesu, q dedit semetipsum redēptionē pro omnibus, quanta ipse
donat diligentia uel facultate, disserendū enodandūq; suscepi, cui disputationi si se identidē D
aliqua necessitate uel opportunitate inseruerit quæstio de baptismo uel peccato paruulorū,
mirandum non erit, nec defugiēdum ut eis locis ad omnia, quæ responsionem nostram fla-
gitant, sicut ualemus respondeamus.

Libero arbit. quidā nimium tribuunt. Caput II

Huius autem quæstionis solutio de hominis uita sine ulla subreptione uel præoccupatione peccati, propter quotidianas etiā nostras orationes maxime necessaria est. Sunt enim quidam tantam præsumentes de libero humanæ uoluntatis arbitrio, ut ad non peccandum nec adiuuandos nos diuinitus opinentur, semel ipsi naturæ nostræ concesso liberæ uoluntatis arbitrio. Vnde fit consequens, ut nec orare debeamus ne intremus in tentationē, hoc est, ne tentatione uincamur, uel cum fallit & præoccupat nescientes, uel cum premit atque urget infirmos. Quàm sit autem noxium & saluti nostræ, quæ in Christo est perniciosum atque contrarium, ipsiq; religioni qua imbuti sumus, & pietati qua deū colimus, quàm uehementer aduersum, ut pro adipiscendo beneficio deū non rogemus, atque in ipsa oratione dominica, ne nos inferas in tentationem, frustra posi-
Matth. 6 tum existimemus, uerbis explicare non possumus.

Nemo peccat nisi uolens. Cap. III

Acute autem sibi uidentur dicere, quasi nostrum hoc ullus ignoret, quòd si nolumus nō peccamus, nec præciperet deus homini quod esset humanæ impossibile uoluntati. Sed hoc non uident, quòd ad nonnulla superanda uel quæ male cupiuntur, uel quæ male metuuntur, magnis aliquando & totis uiribus opus est uoluntatis, quas nos non perfecte in omnibus adhibituros præuidit, qui per
Psal. 142 prophetam ueridice dici uoluit, Non iustificabitur in cōspectu tuo omnis uiuens. Tales ita-
que nos dominus futuros præuidens, quædam salubria remedia contra reatum & uincula
peccatorum etiam post baptismum dare ac ualere dignatus est, opera scilicet misericordiæ,
Lucæ 6 cum ait, Dimittite & dimittetur uobis, date & dabitur uobis. Quis enim cū aliqua spe adi-
Iacobi 2 piscendæ salutis æternæ de hac uita migraret, manente illa sententia, q quicunq; totam legē
. al. sequeretur. seruauerit, offendat autem in uno, factus est omnium reus, nisi post paululum † loqueretur,
Sic loquimini, & sic facite tāquam per legem libertatis incipientes iudicari? Iudicium enim

sine

A sine misericordia, illi qui non facit misericordiam, Superexultat autem misericordia iudicio.
Concupiscentia igitur tanquã lex peccati, manens in membris corporis mortis huius, *Peccati semen quatenus in nobis. Caput IIII.*
cum paruulis nascitur, in paruulis baptizatis à reatu soluitur, ad agonem relinquitur, ante
agonem mortuos nulla damnatione persequitur, Paruulos non baptizatos reos innectit,
& tanquam iræ filios etiam si paruuli moriantur ad cõdemnationem trahit. In grandibus
autem baptizatis, in quibus iam ratione utẽtibus quicquid eidem concupiscentiæ mens ad
peccandum consentit, propriæ uoluntatis est, deletis peccatis omnibus, soluto etiam reatu,
quo uinctos originaliter detinebat, ad agonem interim manet, non sibi ad illicita cõsentien
tibus nihil omnino nocitura, donec absorbeatur mors in uictoria, & pace perfecta nihil
quod uincatur existat. Consentientes autem sibi ad illicita reos tenet, & nisi per medicinam
pœnitentiæ & opera misericordiæ per cœlestem sacerdotem pro nobis interpellãtem sanen
tur, ad secũdam mortem damnationemq́; perducit. Propter hoc & dominus orare nos do-
cens, inter cætera monuit ut dicamus, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus *Matth. 6*
debitoribus nostris, & ne nos inferas in tẽtationem, sed libera nos à malo, Manet enim ma
lum in carne nostra, non natura, in qua diuinitus creatus est homo, sed uitio quò uoluntate
prolapsus est, ubi amissis uiribus, nõ ea, qua uulneratus est, uoluntatis facilitate sanatur. De
hoc malo dicit Apostolus, Scio quoniam non habitat in carne mea bonum. Cui malo nos *Rom. 7*
non obedire præcipit cum dicit, Non ergo regnet peccatum in uestro mortali corpore ad *Roma. 6*
obediendũ desiderijs eius. Si ergo his desyderijs concupiscentiæ carnis illicita uolũtatis in-
clinatione cõsenserimus, ad hoc sanandum dicimus, Dimitte nobis debita nostra, adhiben *Matth. 6*
tes remedium ex opere misericordiæ, in eo quod addimus, Sicut & nos dimittimus debito-
ribus nostris. Vt autem non ei consentiamus, deprecamur adiutorium dicentes, Et ne nos
inferas in tentationem, uel sicut nonnulli codices habent, ne nos inducas in tentationem.
Non quod ipse deus tali tentatione aliquem tentet, nam deus intentator malorum est, Ipse *Iacob. 1*
B enim neminem tentat, sed ut si forte tentari cœperimus à concupiscentia nostra, adiutorio
eius non deseramur, ut in eo possimus uincere, ne abstrahamur illecti. Deinde addimus
quod perficietur in fine, cum absorbebitur mortale à uita, Sed libera nos à malo. Tũc enim
nulla erit talis cõcupiscentia cum qua certare, & cui non consentire iubeamur. Sic ergo totũ
hoc in tribus beneficijs positũ breuiter peti potest, Ignosce nobis ea in quibus sumus abstra
cti à concupiscentia, adiuua ne abstrahamur à concupiscentia, aufer à nobis concupiscentiã.
Ad peccandum nanq; non adiuuamur à deo, iusta autem agere uel iusticiæ præceptũ *Voluntas hominis eget ope dei. Caput V*
omni ex parte implere nõ possumus, nisi adiuuemur à deo. Sicut enim corporis oculus nõ
adiuuatur à luce, ut ab eadem luce clausus auersusue discedat, ut autẽ uideat adiuuatur ab
ea, neque hoc omnino nisi illa adiuuerit, potest: ita deus qui lux est hominis interioris adiu-
uat nostræ mentis obtutum, ut non secundum nostram, sed secundum eius iustitiã boni ali
quid operemur. Si autem ab illo auertimur, nostrum est, & tunc secũdum carnem sapimus,
tunc concupiscentiæ carnis ad illicita cõsentimus. Cõuersos ergo deus adiuuat, auersos dese-
rit. Sed etiam ut conuertamur, ipse adiuuat, quod certe oculis corporis lux ista non præstat.
Cũ ergo nobis iubet dicens, Cõuertimini ad me & conuertar ad uos, nosq́; illi dicimus, Cõ *Zach. 1*
uerte nos deus sanitatum nostrarum, & deus uirtutum conuerte nos, quid aliud dicimus, *Psal. 79*
quàm da quod iubes? Cum iubet dicendo, Intelligite ergo qui insipiẽtes estis in populo, & *Psal. 93*
nos illi dicimus, Da mihi intellectum ut discam mandata tua, quid aliud dicimus, quàm da *Psal. 118*
quod iubes? Cum iubet dicendo, Post concupiscentias tuas non eas, nos quoque dicimus, *Eccli. 18*
Scimus quia nemo esse potest continens, nisi deus det, quid aliud dicimus, quàm da quod *Sapi. 8*
iubes? Cum iubet dicendo, Facite iustitiam, nosque dicimus, Doce me iustificationes tuas, *Psal. 118*
quid aliud dicimus quàm da quod iubes? Itémque dicit, Beati qui esuriunt & sitiunt iusti-
tiam, quoniam ipsi saturabuntur: A quo debemus petere cibum potumque iustitiæ, nisi ab *Matth. 5*
illo qui esurientibus eam & sitientibus promittit eius saturitatem? Repellamus itaque ab
auribus & mentibus nostris eos qui dicunt accepto semel liberæ uoluntatis arbitrio, nec

orare

orare nos debere, ut deus nos adiuuet ne peccemus. Talibus enim tenebris nec pharisæus C
ille cæcabatur, qui quamuis in hoc erraret, quod sibi addendum ad iustitiam nihil puta-
Lucæ 18 bat, seq; arbitrabatur eius plenitudine saturatum, deo tamen gratias agebat, quod non
esset sicut cæteri homines, iniusti, raptores, adulteri, sicut ille publicanus, quòd bis in sab-
bato ieiunaret, quòd omnium quæ possidebat decimas daret, nihil sibi addi ad iustitiam
iam petebat: sed tamen ex his quæ habebat gratias deo agendo, ab illo se accepisse omnia
fatebatur, & tamen improbatus est, & quia ueluti saturatus nihil de alimentis iustitiæ iam
rogabat accipere, & quòd eam publicano esurienti ac sitienti se uelut insultans præferre ge-
stiebat. Quid ergo illis fiet, qui & si fateantur se non habere, uel non plenam habere iustitiã,
tamen à seipsis habẽdam, non à suo creatore ubi horreum eius & fons eius est, deprecandã
esse præsumunt? Nec ideo tamen de hac re solis uotis agẽdum est, ut non subinferatur ad
bene uiuendum etiã nostræ efficacia uoluntatis. Adiutor enim noster deus dicitur, Nec ad-
iuuari potest, nisi qui aliquid sponte conatur, quia non sicut in lapidibus insensatis, aut sicut
in eis in quorum natura rationem uoluntatemq; nõ condidit, salutem nostram deus opera
tur in nobis. Cur autem illum adiuuet, illum non adiuuet: illum tantũ, illum autem non tan
tum: istum illo, illum isto modo, penes ipsum est & æquitatis tam secretæ ratio & excellen
tia potestatis.

Homo potest absq; peccato uiuere ope diuina. Cap. VI

Nam qui dicunt esse posse in hac uita hominem sine peccato, nõ est
eis continuo incauta temeritate obsistendum. Si enim esse posse negauerimus, & hominis
libero arbitrio, qui hoc uolendo appetit, & dei uirtuti uel misericordiæ, qui hoc adiuuando
efficit, derogabimus. Sed alia quæstio est, utrum esse possit, alia utrum sit, alia si nõ est cum
possit esse, cur non sit, alia utrum qui omnino nunquã ullum peccatum habuerit, nõ solum
quisq; sit, uerumetiã poterit aliquãdo esse uel possit. In hac quadripartita propositiõe quæ-
stionũ si à me quæratur, utrũ homo sine peccato possit esse in hac uita, cõfitebor posse per
dei gratiam & liberum eius arbitrium, ipsum quoq; liberum arbitrium ad dei gratiã, hoc
est, ad dei dona pertinere nõ ambigens, nec tantũ ut sit, uerumetiam ut bonum sit, id est ad D
facienda mandata domini conuertatur, atq; ita dei gratia non solum ostendat quid facien-
1. Cor. 4 dum sit, sed adiuuet etiam ut possit fieri quod ostenderit. Quid enim habemus quòd non
Hier. 10 accepimus? Vnde & Hieremias dicit, Scio domine, quia non est in homine uia eius, nec ui
Psal. 18 ri est ut ambulet & dirigat gressus suos. Hinc & in Psalmis, cũ quidã dixisset deo, Tu præ-
cepisti mandata tua custodiri nimis, continuo non de se præsumpsit, sed optauit ut faceret,
Vtinã, inquit, dirigantur uiæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas, tunc nõ cõfundar,
dum inspicio in omnia mãdata tua. Quis autem optat quod in potestate sic habet, ut ad fa
ciendum nullo indigeat adiumento? A quo autem id optet, quia non à fortuna, uel à fato,
uel à quolibet alio præter deum, in consequentibus satis ostendens, Itinera mea, inquit, diri
ge secundum uerbum tuum, & non dominetur mihi omnis iniquitas. Ab huius execrandæ
Ioan. 1 dominationis seruitute liberantur, quibus dominus Iesus eum recipientibus dedit potesta-
Ioan. 8 tem filios dei fieri. Ab ista horrenda dominatione liberandi fuerant quibus dicit, Si uos fi-
lius liberauit, tũc uere liberi eritis. His atq; huiusmodi alijs innumerabilibus testimonijs du
bitare non possum, nec deum aliquid impossibile homini præcepisse, nec deo ad opitulan-
dum & adiuuandum, quo fiat quod iubet impossibile aliquid esse, ac per hoc potest homo
si uelit, esse sine peccato, adiutus à deo.

A baptismo initiũ renouationis. Caput VII

Si autem quod secũdo loco posueram, quæ-
ratur utrũ sit, esse non credo. Magis enim credo scripturæ dicenti, Ne intres in iudiciũ cum
Psal. 142 seruo tuo, quoniã non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuẽs. Et ideo misericordia dei
opus est, quæ superexultat iudicio, quæ illi nõ erit qui non facit misericordiam. Et q; prophe
Psal. 31 ta cum diceret dixi, Pronuntiabo aduersus me delictum meum domino, & tu dimisisti im-
pietatem cordis mei, cõtinuo subiunxit, Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore op
1. Ioan. 1 portuno. Non ergo omnis peccator, sed omnis sanctus: uox enim sanctorum est. Si dixeri-
mus quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus, & ueritas in nobis nõ est. Vnde in
Apocal. 14 eiusdem Apostoli Apocalypsi, illa centum quadraginta & quatuor milia sanctorum qui se
cum

A cum mulieribus non coinquinauerunt, uirgines enim permanserunt, & non est inuentum in ore eorum mendacium, quia irreprehensibiles sunt:profecto ideo irreprehensibiles sunt, quia seipsos ueraciter reprehenderunt. Et ideo non est inuentum in ore eorum mẽdacium, quia si dicerent se peccatum non habere,seipsos deciperẽt, & ueritas in eis non esset, & utiq; mendacium esset ubi ueritas non esset, quoniam iustus cum in sermonis exordio accusator sui est,non utiq; mentitur,Ac per hoc in eo quod scriptum est,Qui natus est ex deo nõ pec/ 1.Ioan.3
cat,& non potest peccare, quia semen eius in ipso manet,& si quid aliud eo modo dictum est,multum falluntur minus consyderando scripturas. Non enim aduertunt eo quosq; fie/ri filios dei,quo esse incipiunt in nouitate spiritus, & renouari in interiorem hominem secũ/dum imaginem eius qui creauit eos: Nõ enim ex qua hora quisq; baptizatur omnis uetus infirmitas eius absumitur,sed renouatio incipit à remissione omniũ peccatorum·Et inquan tum quisq; spiritalia sapit,qui iam sapit,intãtum renouatur. Cætera uero in spe facta sunt, donec etiam in re fiant usq; ad ipsius corporis renouationem in meliorem statum immor/talitatis & incorruptionis,qua induemur in resurrectione mortuorum. Nam & ipsam do/minus regeneratione uocat, nõ utiq; talem qualis fit per baptismũ,sed in qua etiam in cor pore perficietur quod nũc spiritu inchoatur. In regeneratione, inquit, cũ sederit filius homi Matth.19
nis in sede maiestatis suæ, sedebitis & uos sup duodecim sedes iudicantes duodecim tribus Israël. Nam in baptismo quamuis tota & plena fiat remissio peccatorum,tamen si cõtinuo tota & plena etiam hominis in æternam nouitatem mutatio fieret, non dico & in corpore, quod certe manifestum est adhuc in ueterem corruptionem atq; in mortem tendere,in fine postea renouãdum quando uere tota nouitas erit:sed excepto corpore,si in ipso animo qui est homo interior,perfecta in baptismo nouitas fieret, non diceret Apostolus,Et si exterior 2. Cor. 4
homo noster corrumpitur,sed interior renouatur de die in diem. Profecto enim qui de die in diem adhuc renouatur,nondum totus est renouatus:& inquantum nondum est renoua
B tus,intãtum adhuc in uetustate est. Proinde ex hoc quod adhuc in uetustate sunt,quamuis iam baptizati, ex hoc etiam adhuc sunt filij seculi. Ex hoc autem quòd in nouitate sunt, hoc est,ex plena & perfecta remissione peccatorum, & quantumcunq; illud est quod spiri/taliter sapiunt, eis; congruos mores agunt,filij dei sunt, Intrinsecus enim exuimus ueterem hominem & induimus nouum:quoniam ibi deponimus mendacium & loquimur ueritatẽ, & cætera quibus Apostolus explicat quid sit exui ueterem hominem,& indui nouo qui se/cundum deum creatus est in iustitia & sanctitate ueritatis. Et hoc ut faciant,iam baptiza/ Ephe. 4
tos fidelesq; adhortatur, quod adhuc monendi non essent si hoc in baptismo iam perfecte factum esset,& tamen factum est,sicut & salui facti sumus. Saluos enim nos fecit per laua/crũ regenerationis.Sed alio loco dicit,quemadmodum hoc sit factum.Non solum,inquit, Roma. 8
sed etiam nosipsi primitias habentes spiritus & ipsi in nobismetipsis ingemiscimus,adopti/onem expectantes,redemptionem corporis nostri.Spe enim salui facti sumus.Spes autem quæ uidetur,non est spes.Quod enim uidet quis,quid sperat? Si autem quod non uidemus speramus,per patientiam expectamus. Adoptio erga plena filiorum in re/ Perfectio quando Caput VIII
demptione fiet,etiam corporis nostri. Primitias itaq; spiritus nunc habemus unde iam filij dei re ipsa facti sumus, in cæteris uero spe sicut salui,sicut innouati, ita & filij dei:re autẽ ipsa quia nondum salui,ideo nondum plene innouati, nõdum etiam filij dei, sed filij seculi.Pro ficimus ergo in renouationem iustamq; uitam per quod filij dei sumus, & per hoc peccare omnino non possumus, donec totum in hoc transmutetur,etiam illud per quod adhuc filij 1.Ioan.3
seculi sumus,per hoc enim & peccare adhuc possumus. Ita fit ut & qui natus est ex deo, nõ peccet.Et si dixerimus quia peccatum non habemus,nosipsos seducimus,& ueritas in nobis non est.Consumetur ergo quod filij carnis & seculi sumus,& perficietur quod filij dei & spi ritu renouati sumus. Vnde idem Ioannes,Dilectissimi, inquit,filij dei sumus,& nõdum ap/ 1.Ioan. 2
paruit quod erimus.Quid est hoc,sumus & erimus,nisi quia sumus in spe,erimus in re? Nã sequitur & dicit,Scimus quia cum apparuerit,similes ei erimus,quoniam uidebimus eum si/

cuti est. Nunc ergo ei & similes esse iã cœpimus primitias habentes spũs, & adhuc dissimiles C sumus, per reliquias uetustatis. Proinde inquantũ similes, intantũ regenerãte spiritu filij dei, inquantũ aũt dissimiles, intantum filij carnis & seculi. Illinc ergo peccare nõ possumus: hinc uero si dixerimus quia peccatũ non habemus, nosipsos decipimus donec totũ trãseat in adoptionẽ, & non sit peccator, & quæras locũ eius & non inuenias.

Quare iustus non gignit iustũ. C. IX

Frustra itaq; nõnulli etiã illud argumẽtant' ut dicãt, Si peccator genuit peccatorẽ, ut paruulo eius reatus originalis peccati in baptismi acceptione soluat', etiã iustus iustũ gignere debuit, quasi ex hoc quisq; carnaliter gignat q iustus est, & nõ ex hoc potius, quo in mẽbris eius cõcupiscẽtialiter mouetur, & ad usum propagãdi lex peccati mẽtis lege conuertit', Ex hoc ergo gignit q̊d adhuc uetustũ trahit inter filios seculi, nõ ex hoc q̊d in nouitatẽ promouit inter filios dei. Filij em̃ seculi huius generãt & generãtur. Inde & quod nascit' tale est, quia & quod nascit' de carne, caro est. Iusti aũt non sunt nisi filij dei. Inquantũ aũt sunt filij dei, carne non gignũt, quia spũ ipsi, nõ carne nati sunt. Sed ex hoc carne gignũt quicũq; eorũ gignũt, ex quo nondũ in noui tatẽ perfectã totas uetustatis reliquias cõmutarũt. Vnde quisq; filius de hac parte nascit' uetusta & infirma, necesse est ut etiã ipse uetustus sit & infirmus, Idcirco oportet etiã ut ipse in aliam generationẽ per remissionẽ peccati spiritu renouetur, quod si in eo nõ fit, nihil ei proderit pater iustus: spiritu enim iustus est quo eũ non genuit, si aũt fit, nihil ei oberit etiã pater iniustus. Iste enim gratia spiritali in spẽ nouitatis æternæ transitũ fecit: ille aũt mente carnali totus in uetustate permãsit.

Confert scripturas. Caput X

Non igitur contrariũ testimoniũ est illud quod dictũ est, qui natus est ex deo non peccat, ei testimonio quo iã natus ex deo dicitur, Si dixerimus quia peccatũ nõ habemus nosipsos decipimus & ueritas in nobis non est. Quãdiu enim homo q̃uis totus spe iã, & iã in re ex parte in regeneratione spiritali renouatus, adhuc tamen portat corpus quod corrũpitur & aggrauat animã, quid quò pertineat & quid unde dicat' etiã in uno homine distinguendũ est, Nam ut ego arbitror non facile cuiq; scriptura dei tã magnũ iustitiæ perhibet testimoniũ, q̃ tribus famulis eius, Noë, Daniel, & Iob, quos in D Ezechiel propheta dicit ab imminente quadam iracundia dei solos posse liberari. In tribus utiq; illis uiris tria quædã hominum liberanda genera præfigurans, In Noë, quantũ arbitror, iustos plebiũ præpositos, propter arcæ tanq; ecclesiæ gubernationẽ, In Daniele iustos continentes, In Iob iustos cõiugatos, & si quis est forte alius intellectus, de quo nunc nõ est necesse disquirere: ueruntamen quanta isti iustitia præminuerint, & hoc prophetico & alijs diuinis testimonijs, satis apparet. Nec ideo quisquã sobrius dixerit ebrietatem nõ esse peccatum, quæ tamẽ subrepsit tanto uiro: nam Noë, sicut legimus, fuit aliquando ebrius, quãuis absit ut fuerit ebriosus. Daniel uero post orationẽ, quam fudit deo, de seipso dicit, Cum orarem, & cõfiterer peccata mea, & peccata populi mei domino deo meo. Propterea nisi fallor per supra memoratũ Ezechielem, cuidã superbissimo dicitur, Nũquid tu sapientior quàm Daniel? Neq; hic dici potest, quod quidã cõtra orationem dominicã argumẽtantur: quia & si orabant eam, inquiunt, sancti & perfecti iam apostoli, nullũ omnino habẽtes peccatũ, nõ tamen pro seipsis, sed pro imperfectis, & adhuc peccatoribus dicebãt, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, Vt per hoc, inquiunt, quòd dicerẽt nostra, in uno esse corpore demõstrarent: & illos adhuc habẽtes peccata, & seipsos, qui iam carebãt omni ex parte peccato. In Daniele certe hoc nõ potest dici, qui, ut credo, tanquã propheta præuidens hanc aliquãdo præsumptionem futurã, cum in oratione sæpe dixisset, peccauimus: non ita nobis exposuit, cur hoc dixerit, ut ab illo audiremus, Cum orarem, & cõfiterer peccata mea, & populi mei domino deo meo, nec adhuc distinctiõe cõfusa, ut esset incertũ propter unius corporis societatem si diceret, cum peccata nostra cõfiterer domino deo meo: sed omnino tam distincte, tanquã de ipsa distinctione satagens, eamq; maxime uehementerq; cõmendans, peccata, inquit, mea, & peccata populi mei: Quis huic euidẽtiæ cõtradicit, nisi quem plus delectat defensare quod sentit, quàm quid sentiẽdum sit inuenire? Iob aũt post tam magnũ de illo iustitiæ testimonium dei quid dicat ipse uideamus, In ueritate inquit,

1. Ioan. 3
1. Ioan. 1
Ezechiel 14
Gen. 9
Daniel. 9
Ezech. 28
Matth. 6

A inquit,scio quia ita est,quemadmodũ iustus erit homo ante deum:si aũt uelit contendere cũ Iob 9
eo,non poterit obedire ei.Et paulopost,inquit,Quis iudicio eius aduersabitur? Quod si fue
ro iustus,os meũ impie loquetur.Iterũ paulopost,Scio,inquit,quia impunitũ me non dimit
tit,quia sum impius,quare non sum mortuus? Quod si purificatus niue & mundatus fuero
mundis manibus ,sufficienter in sordibus me tinxisti.Item in alio suo sermone,Quia conscri Iob.13
psisti,inquit,aduersus me mala,& induisti me iuuẽtutis meæ peccata,& posuisti pedẽ meum
in prohibitionẽ,seruasti omnia opera mea & in radices pedũ meorum conspexisti, qui uete-
rascunt sicut uter,uel sicut uestimentũ à tinea comestum.Homo enim natus ex muliere parui Iob.14
est temporis,& plenus iracundia,& sicut flos cũ floruerit & decidit,discessit sicut umbra,non
manet.Nónne & huius curam fecisti uenire in iudiciũ tuum? Quis enim erit mundus à sor-
dibus? Nemo,nec si unius diei fuerit uita eius.Et paulopost,Dinumerasti,inquit,necessitudi
nes meas,& nihil te latuit de peccatis meis. Signasti peccata mea in folliculo, & annotasti si
quid inuitus cõmisi.Ecce & Iob confitetur peccata sua,& in ueritate dicit se scire,quia non est
iustus quisq; ante deũ.Et ideo iste hoc in ueritate scit,quia si nos dixerimus non habere pec-
catum,ipsa ueritas in nobis non est, Proinde secundum modum cõuersationis humanæ,per 1.Ioan.1
hibet ei deus tam magnum iustitiæ testimoniũ,Ipse autem se metiens ex regula illa iustitiæ,
quã sicut potest conspicit apud deũ,in ueritate scit quia ita est,Et adiũgit , Quemadmodum
enim iustus erit homo ante deum,Si enim uelit contendere cum eo , non poterit obedire ei,
id est,si iudicandus ostendere uoluerit,non in se inueniri posse quod damnet,nõ poterit obe
dire ei:amittit enim etiam illã obedientiam qua obedire possit præcipienti confitenda esse
peccata. Vnde quosdam increpat dicens,Quid uultis mecum iudicio contendere? Quod ille Hiere.2
præcauens,Ne intres,inquit,in iudicium cũ seruo tuo, quoniam non iustificabitur in conspe- Psal.142
ctu tuo omnis uiuẽs.Ideo etiam dixit Iob,Quis enim iudicio eius aduersabitur? Quod si fu-
ero iustus,os meum impie loquetur,hoc est enim,si me iustum dixero contra iudicium eius,
B ubi perfecta illa iustitiæ regula me cõuincit iniustum,profecto impie loquetur os meũ, quia
contra dei ueritatẽ loquetur , Fragilitatẽ quoq; ipsam uel potius damnationẽ carnalis gene-
rationis ostendens ex originalis transgressione peccati cũ de peccatis suis ageret, uel ut corũ
causas reddẽs dixit,hominẽ natũ ex muliere parui esse tẽporis,& plenũ iracundia,qua iracũ Iob.14
dia nisi qua sunt omẽs, sicut dicit Apostolus , naturaliter hoc est originaliter iræ filij,qm̃ filij Ephe.2
sunt cõcupiscẽtiæ carnis & seculi.Ad ipsam irã pertinere etiã mortẽ hominis cõsequẽter ostẽ Iob 9
dens,Cũ enim dixisset,parui est temporis,& plenus iracundia addit etiã, Et sicut flos cũ flo-
ruit & decidit,discessit sicut umbra,non manet. Cum aũt subiungit, Nónne & huius curã fe-
cisti uenire in iudicium tuũ? Quis em̃ erit mundus à sordibus? Nemo,nec si unius diei fuerit
uita eius,hoc utiq; dicit , Curã hominis breuis uitæ fecisti uenire in iudiciũ tuũ,Quantũlibet
enim breuis fuerit uita eius,etiã si unius diei esset,mundus à sordibus esse non potest,& ideo
iustissime in iudiciũ tuũ ueniet.Illud uero quod ait , Dinumerasti omnes necessitudines me-
as,& nihil te latuit de peccatis meis,signasti peccata mea in folliculo, & annotasti si quid in-
uitus cõmisi:nónne satis apparuit etiam illa peccata iuste imputari,quæ nõ delectationis il-
lecebra cõmittuntur,sed causa deuitandæ molestiæ alicuius,aut doloris,aut mortis? Nam &
hæc dicuntur quadã necessitate cõmitti,cum omnia superanda sint amore & delectatione iu
stitiæ.Potest etiam quod dixit,Et annotasti si quid inuitus cõmisi,ad illam uocem uideri per Roma.7
tinere qua dictũ est,Non enim quod uolo ago, sed quod odi hoc facio.Quid quod ipse do- Iob.1
minus qui ei perhibuerat testimoniũ,cum etiã scriptura,hoc est,dei spiritus dixerit , In omni-
bus quæ contigerunt ei non eum peccasse labijs suis ante deũ.Postea tamen cum ei loqueret̃
increpãs locutus est,sicut ipse Iob testis est dicens,Quid adhuc ego iudicor monitus,& incre
pationes domini audiens? Nemo aũt iuste increpatur, nisi in quo est aliquid quod increpati Solus Christus ue-
one sit dignum. Et ipsa increpatio qualis est,quæ ex domini Christi persona intelligi- re iustus. Cap. XI
tur,enumerat illi diuina opera potestatis suæ sub hac sententia increpans,ut eũ dicere appa-
reat,Nunquid potes hæc tanta quæ possum? Quomodo aũt pertinet,nisi ut intelligat Iob,

etiam hoc ei diuinitus credimus inspiratū, ut præsciret Christū ad passionem esse uenturū? C
Intelligat ergo q̄ debeat æquo animo tolerare quæ pertulit, si Christus in quo peccatū, cum propter nos homo factus esset, omnino nullū fuit, & in quo deo tāta potentia est, nequaq̄ tamen passionis obedientiā recusauit, q̄ puriore cordis intentione Iob intelligens responsioni
Iob. 42 suæ addidit, Auris auditu audiebā te prius, & nūc oculus meus uidet te, ideo uituperaui meipsum & distabui, & æstimaui meipsum terrā & cinerē. Quare sibi ita in hoc tam magno intellectu displicuit? Neq; enim opus dei quo erat homo, recte illi poterat displicere cum etiā
Psal. 137 ipsi deo dicatur, Opera manuū tuarū ne despexeris, Sed profecto secundū illam iustitiā qua se nouerat iustū, se uituperauit atq; distabuit, æstimauitq; se terrā & cinerē, mēte conspiciens Christi iustitiā: in cuius non tantū diuinitate, sed nec in anima nec in carne ullum potuit esse
Philip. 3 peccatū, Secundum quā iustitiam quæ ex deo est, etiam Paulus apostolus illud suū quod secundū iustitiā quæ ex lege est, fuit sine querela, non solū dāna, uerūetiā stercora existimauit.

Nemo iustus in omnibus. caput XII

Non igitur præclarum illud testimoniū dei quo laudatus est Iob, cōtrarium est ei testi-
Psal. 142 monio quo dictum est, Non iustificabitur in cōspectu tuo om̄is uiuēs, quia non id persuadet prorsus in illo nihil fuisse quod uel ab ipso ueraciter, uel à domino deo recte reprehēderet, q̄uis iam iustus & uerax dei cultor & ab omni opere malo se abstinens, nō mendaciter diceretur. Hæc enim de illo uerba sunt dei, An non aduertisti in puerū meum Iob, nō enim est illi homo similis super terrā, sine querela, iustus, uerus dei cultor, abstinēs ab omni opere malo. Primis uerbis ex hominū qui sunt in terra cōparatione laudatur. Proinde omnibus qui tūc in terra iusti esse poterāt excellebat. Nō ergo ipse propterea nullū peccatum omnino habebat, quia in profectu iustitiæ cæteros anteibat. Deinde adiūgitur, sine querela, de cuius uita nemo iuste quereretur. Iustus qui tanta morū probitate profecerat ut nullus ei esset æquādus. Verus dei cultor, quippe etiā suorū peccatorum uerax humilisq; confessor, abstinens se ab omni opere malo, mirū si ab omni etiā uerbo & cogitatu malo. Quātus quidē Iob fuerit D ignoramus, sed nouimus iustum, nouimus etiam in perferendis horrendis tribulationū tentationibus magnū: nouimus nō propter peccata sed propter eius demonstrandā iustitiā illa omnia fuisse perpessum. Verunt̄n hæc uerba quibus à dn̄o laudatur, possunt etiā de illo dici qui condelectat̄ legi dei secundū interiorem hominē: uidit aūt aliā legē in mēbris suis repu-
Roma. 7 gnantē legi mentis suæ, præsertim quia dicit, Non q̊d uolo facio bonū, sed quod odi malum hoc ago, Si aūt quod odi malū hoc facio, iā nō ego operor illud, sed quod habitat in me peccatū. Ecce & iste secundū interiorē hominē alienus est ab omni opere malo, q̄a illud nō operatur ipse, sed quod in carne eius habitat malū, & tamē cum illud ipsum quo cōdelectatur legi dei nō habeat nisi ex gratia dei, adhuc liberationis indigēs clamat, Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominū nostrum.

Perfecta iustitia humana, imperfecta est. Cap. XIII

Sunt ergo in terra iusti, sunt magni, fortes, prudentes, continentes, patientes, pij, misericordes, tēporalia mala omnia propter iustitiā æquo animo tolerantes, Sed si uerū est, imò
1. Ioan. 1 quia & uerū est, si dixerimus quia peccatū non habemus, nosipsos decipimus, & nō iustificabitur in cōspectu tuo omnis uiuens, non sunt sine peccato: nec quisq; eorum tā arroganter insanit, ut non sibi pro suis qualibuscunq; peccatis dominica operatione opus esse arbitretur. Nam de Zacharia & Helisabet, qui nobis sæpe in huius quæstionis disputationibus obijci-
Lucæ 1 untur, quid dicamus, nisi quod euidenter scriptura testatur, eminenti iustitia fuisse Zachariā in principibus sacerdotū ad offerenda ueteris testamenti sacrificia pertinentia. Legimus aūt in epistola quæ ad Hebræos inscribitur, quod testimoniū in libro priore iā posui, solū Chri-
Heb. 7 stum esse principem sacerdotū, qui non haberet necessitatē sicut illi qui sacerdotū principes
ἄκακος dicebantur, sacrificiū pro suis primū offerre peccatis quotidie, deinde pro populo. Talē enim decebat, inquit, habere nos principē sacerdotū, iustum, sine malitia, incōtaminatū, separatum à peccatoribus, altiorē à cœlis factū, non habentē quotidianam necessitatē sicut principes sacerdotū, primū pro suis peccatis sacrificiū offerre. In hoc sacerdotum numero Zacharias, in hoc Phinees, in hoc ipse Aaron, à quo iste ordo exorsus est, fuit, & quicūq; alij in illo sacerdotio

A tio laudabiliter iusteq; uixerunt, qui tamen habebant necessitatē sacrificiū primitus pro suis
offerre peccatis, solo Christo existente, cuius uenturi figurā gerebant, qui hanc necessitatē sa/
cerdos incōtaminabilis non haberet. Quid aūt de Zacharia & Helizabet laudabile dictum
est, quod non in eo cōprehendatur quod de se Apostolus cū in Christum nondū credidisset
professus est? Dixit enim se secūdum iustitiā quæ in lege est, fuisse sine querela: hoc & de illis Philip.3
ita legitur, Erant aūt ambo iusti ante deū incedentes in omnibus mandatis & iustificationi/ Lucæ 1
bus domini sine querela. Quia ergo quicquid in eis erat iustitiæ, non erat ad homines simu/
latū, ideo dictū est ante deum. Quod aūt de Zacharia & eius cōiuge scriptū est, In omnibus
mandatis & iustificationibus domini, hoc ille breuiter dixit in lege. Non enim alia lex illis,
alia istis fuit ante Euangeliū, sed una atq; eadē quā legimus per Moysen datā patribus eo/
rum, secundū quam etiā sacerdos erat Zacharias & uice sua sacrificabat. Et tamē Apostolus
qui simili tunc iustitia præditus fuit, sequit & dicit, Quæ mihi lucra fuerūt, hæc propter Chri
stū damna esse, non solū duxi, uerumetiā & arbitror omnia damnū esse propter eminētem
scientiā domini nostri Iesu Christi, propter quē omnia nō solū detrimēta credidi, uerūetiam
ut stercora æstimaui esse, ut Christū lucrifaciā, & inueniar in illo nō habens meam iustitiam
quæ ex lege est, sed eā quæ est per fidē Christi, quæ est ex deo iustitia in fide ad cognoscendū
eū & uirtutem resurrectionis eius & cōmunicationē passionis eius, cōformatus morti ipsius
si quo modo occurrā in resurrectione mortuorū. Tantū ergo lōge est, ut ꝓpter illa uerba Za
chariā & Elizabet sine ullo peccato credamus pfectā habuisse iustitiā, ut nec ipsum Aposto
lū ad eiusdē regulæ summitatē arbitremur fuisse perfectū, non solū in illa legis iustitia, quā si
milē istis habuit, quā inter damna & stercora deputat in cōparatione eminētissimæ iustitiæ,
quæ in fide Christi est, uerūetiam in ipso q̄q; Euangelio ubi & tāti apostolatus meruit prin
cipatū, quod dicere nō auderē, nisi ei nō credere nefas ducerē. Vbi etiā sequit & adiungit, Nō
q iā acceperim, aut iā perfectus sim, sequor aūt si quo modo cōprehendā, in quo & apprehē/
B sus sum in Christo Iesu. Fratres ego meipsum nō arbitror apprehēdisse: unū aūt, quæ retro
oblitus, in ea quæ antea sunt, extēsus secundū intētionem sequor, ad palmā supernæ uocatio
nis dei, in Christo Iesu: Ipse se cōfitetur nondū accepisse nondū esse perfectū in plenitudine
iustitiæ quā adipisci dilexit in Christo, sed adhuc secundū intentionē sequi, & præterita obli/
uiscentē in ea quæ ante sunt extēdi, ut nouerimus etiā ad ipsum pertinere illud quod ait, Etsi 2.Cor.4
exterior homo noster corrūpitur, sed interior renouat de die in diē, quāuis iā esset perfectus
uiator, & si nondū erat ipsius itineris perfectione peruentor. Deniq; tales uult secū in isto cur
su comites rapere, quibus cōtinuo subiungit & dicit, Quotquot ergo perfecti hoc sapiamus,
& si quid aliter sapitis, hoc quoq; deus uobis reuelabit, ueruntamen in quod peruenimus in
eo ambulemus. Ambulatio ista, nō corporis pedibus sed mentis affectibus & uitæ moribus
geritur, ut possint esse perfecti iustitiæ possessores, qui de recto itinere fidei de die in diē sua
renouatione proficiētes, iā perfecti facti sunt eiusdem iustitiæ uiatores. Sic itaq; omnes, An sit aliquis sine peccato. Ca.XIIII
quicunq; in hac uita diuinarū scripturarū testimonijs in bona uolūtate atq; actibus iustitiæ
prædicati sunt, & quicunq; tales uel post eos fuerunt, quāuis non eisdē testimonijs prædicati
atq; laudati, uel nunc usq; etiā sunt, uel postea quoq; futuri sunt, omnes magni, omnes iusti,
omnes ueraciter laudabiles sunt, sed sine peccato aliquo nō sunt, quoniā scripturarū testimo/
nijs quibus de illorū laudibus credimus, hoc etiā credimu, s nō iustificari in cōspectu dei oēm
uiuentē, Et ideo rogari, ne intret in iudiciū cum seruis suis, & nō tantū uniuersaliter fidelibus Psal.142
omnibus, uerūetiam singulis esse orationē dominicā necessariā, quā tradidit discipulis suis.
At enim dominus ait, Estote perfecti sicut pater uester cœlestis perfectus est, quod nō præci Matth.5
peret, inquiūt, si sciret fieri nō posse quod præcipit. Non nunc quæritur utrū fieri possit: si istā
perfectionē ad hoc accipiunt, ut sine ullo sit quisq; peccato cū hanc agit uitā, iam em̄ supra re
spondimus posse fieri, sed utrū aliquis fiat, hoc nunc quærimus. Neminem aūt esse qui tantū
uelit, quantū res exigit, ante præcognitū est, sicut scripturarū, quæ supra cōmemoraui testimo
nia tanta declarant. Et tamen cū dicitur, Cuiusq; perfectio qua in re dicatur uidendū Perfectus secundū quiddam. Ca.XV
est, Nā ex Apostolo testimoniū pauloante posui, ubi se fatetur in acceptione iustitiæ quā de

R 3 syderat,

ſyderat,nondũ eſſe perfectũ,& tamen cõtinuo dicit,Quotquot ergo perfecti hoc ſapiamus, C
quod utrũq; non diceret niſi in alia re perfectus eſſet,in alia non eſſet. Velut ſi iã ſit quiſq; ſa
1. Cor.3.& 2 piẽtiæ perfectus auditor,quod nondũ erãt illi quibus dicebat, Lac uobis potũ dedi nõ eſcã,
nondũ enim poteratis,ſed nec adhuc quidẽ poteſtis.Eis quippe & illud ait, Sapientiã loqui/
mur inter perfectos,utiq; perfectiores auditores uolẽs intelligi. Poteſt ergo fieri ſicut dixi,ut
iã ſit aliquis ſapiẽtiæ perfectus auditor,cuius nondũ ſit perfectus & doctor,poteſt perfectus
eſſe iuſtitiæ cognitor,nondũ perfectus effector, poteſt perfectus eſſe ut diligat inimicos,qui
nondũ eſt perfectus ut ſufferat. Et qui perfectus eſt in eo q; omnes homines diligit,quippe
qui etiã ad inimicorũ dilectionem peuenerit, quæritur utrũ iam ſit in ipſa quoq; dilectione
perfectus,id eſt, utrũ quos diligit,tantũ diligat, quantũ illa incommutabilis regula ueritatis
diligẽdos eſſe præſcripſit.Cũ ergo legitur in ſcripturis, cuiuſq; perfectio qua in re dicatur nõ
negligẽter intuendũ eſt, quoniã non ideo quiſq; prorſus ſine peccato eſſe intelligitur,quia in
aliqua re dicitur eſſe perfectus,quanq; & in hoc poſſe ita dici,ut non quia iã non eſt,quò pro
ficiat,ſed quia ex maxima parte profecit,hoc nomine dignus habeatur. Sicut in doctrina le/
Philip. 3 gis dici poteſt quiſq; perfectus, etiam ſi eũ aliquid adhuc latet,ſicut perfectos dicebat Apo/
ſtolus,quibus tamen ait,Et ſi quid aliter ſapitis,id quoq; uobis deus reuelabit, ueruntamen
Quur deus præci/ in quod peruenimus in eo ambulemus. Neq; negandũ eſt hoc deum iubere, ita nos
pit quod ſcit non ob in facienda iuſtitia eſſe debere perfectos,ut nullũ habeamus omnino peccatũ,nam neq; pec/
ſeruãdũ. Ca.XVI catum erit ſi quid erit,ſi non diuinitus iubeatur ut non ſit. Cur ergo iubet,inquiunt,quod ſcit
nullum hominũ eſſe futurum? Hoc modo etiam dici poteſt,cur primis illis hominibus iuſſe
rit,qui duo ſoli erant,quod ſciebat eos nõ eſſe facturos? Neq; enim dicendũ eſt,ideo iuſſiſſe,
ut noſtrũ aliquis id faceret,ſi illi non facerent,hoc enim,ne de illa ſcilicet arbore cibũ ſumerẽt,
non niſi illis ſolis deus iuſſit, quia ſicut ſciebat quid iuſtitiæ facturi non erãt,ita etiam ſciebat
quid iuſtitiæ de illis ipſe erat facturus:Eo modo ergo iubet omnibus hominibus ut non fa/
ciãt ullũ peccatũ, quamuis ſit præſcius neminẽ hoc impleturũ ut quicũq; impie ac damnabi/ D
liter eius præcepta contẽpſerint, ipſe faciat eorũ damnatione quod iuſtũ eſt:quicunq; aũt in
eius præceptis obedienter & pie proficientes,nec tamen omnia quæ præcepit implentes,ſicut
ſibi dimitti uolũt,ſic alijs peccata dimiſerint, ipſe faciat in eorũ mundatione quod bonũ eſt.
Quomodo enim dimittenti dimittitur per dei miſericordiã,ſi peccatũ non eſt:aut quomodo
2.Timot.4 nõ uetatur per dei iuſtitiam ſi peccatũ eſt? Sed ecce,inquiunt, Apoſtolus dicit, Bonũ certa/
mẽ certaui,curſum cõſummaui, fidẽ ſeruaui,ſupereſt mihi corona iuſtitiæ,quod non diceret
ſi haberet ullũ peccatũ. Imò uere reſpondeant quomodo potuit hæc dicere, cui adhuc reſta/
bat ipſius paſſionis,quã ſibi iã impendere dixerat, tã magna conflictio,tã moleſtũ & grãde
certamẽ? An ad eius cõſummandũ curſum parũ adhuc deerat, quãdo illud deerat ubi erat
futurus acrior & crudelior inimicus? Quod ſi ideo talibus uerbis certus ſecuruſq; gaudebat,
qa de uictoria futuri tãti certaminis certũ eum ſecurũq; iã fecerat, qui eãdem paſſionẽ iã illi
reuelauerat imminere,nõ re pleniſſima, ſed ſpe firmiſſima hæc dixit,& quod futurũ eſſe præ
ſumpſit tanq; factũ fuerit indicauit. Si ergo his uerbis etiã hoc adderet ut diceret,nullũ ha/
beo iam peccatũ, hoc quoq; illũ intelligeremus nõ de rei factæ ſed de rei futuræ perfectione
dixiſſe,Sic enim ad ipſius curſus conſummationẽ pertinebat nullũ habere peccatũ,quod iſti
putant cũ hæc diceret iã in illo fuiſſe completũ, quemadmodũ ad ipſius curſus conſummati
onẽ pertinebat etiã in certamine paſſionis aduerſariũ ſuperare, quod etiã ipſi neceſſe eſt,fate
antur cũ hæc diceret, adhuc in illo fuiſſe complendũ,hoc ergo totũ nos dicimus tũc fuiſſe ad
huc perficiendum, quando iam de dei promiſſione totũ ita dicebat tanq; fuiſſet effectum.
Ad ipſius quippe curſus conſummationem pertinebat etiam,q; ipſe peccata dimittebat debi
σκληρὸμ toribus ſuis,atq; ita ſibi ut dimitterẽtur orabat, qua domini pollicitatione certiſſimus erat in
illo fine,quẽ adhuc futurũ iã fidẽdo dicebat impletũ,nullũ ſe habiturũ eſſe peccatũ. Nam ut
alia omittam, miror ſi cũ uerba illa dicebat per quæ iſtis uiſus eſt nullũ habuiſſe peccatum,
iam fuerat ab illo ablatus ille ſtimulus carnis, de quo à ſe auferendo dominũ ter rogauerat,
2.Cor. 12 reſponſumq; acceperat, Sufficit tibi gratia mea,uirtus in infirmitate perficitur. Huic tanto
uiro

A uiro perficiendo necessariū fuit ut ab illo angelus satanæ non auferretur, à quo propterea co
laphizabatur,ne magnitudine reuelationū extolleret:& audet quisq̄ quenq̄ uel putare uel
dicere positū sub onere huius uitæ ab omni omnino mundū esse peccato : sint licet homines
tanta excellentes iustitia , ut ad eos de colūna nubis loquatur deus, qualis Moyses & Aarō *Psal.98*
in sacerdotibus eius,& Samuel in his qui inuocant nomen eius,cuius magnæ laudes pietatis
& innocentiæ scriptura ueridica prædicantur , ab ineunte pueritia ex quo eū mater uotū sol/
uens in tēplo dei constituit & seruū domino dedicauit , etiā de talibus tamen scriptū est, Tu
propitius eras illis & uindicans in omnes affectiones eorū. In filios quippe dānationis uindi
cat iratus:in filios aūt gratiæ uindicat propitius,dū quem diligit corripit & flagellat omnem
filiū quem recipit. Nulla aūt uindicta, nulla correptio,nullum dei flagellū debetur nisi pecca/
to,excepto illo qui in flagello paratus est, ut experiretur omnia secundū similitudinem sine
peccato,ut esset sanctussanctoū sacerdos interpellans etiam pro sanctis, qui non mendaciter
etiam,quiq; de se dicūt,Dimitte nobis debita nostra,sicut & nos dimittimus debitoribus no *Matth.6*
stris. Vnde & ipsi qui contra hæc disputant,cū sint casta uita,moribusq̄ laudabiles,nec dubi *Laudat Pelagiū.*
tent facere,quod illi diuiti pro consequenda uita æterna consiliū requirenti,cum se respondis/
set iam omnia legis impleuisse mandata, præcepit dominus,si uellet esse perfectus uenderet *Matth.19*
omnia quæ haberet & daret pauperibus,thesaurumq̄ transferret in cœlū,nemo tamen eorū
audet dicere se esse sine peccato . Quod sicut credimus non fallaci animo dicunt , si aūt men/ *Vnde in nobis iu/*
tiuntur eoipso incipiunt uel augere uel habere peccatum. Iam ergo quod tertio loco *stitia. Cap. XVII*
posui uideamus,Cum uoluntate humana,gratia adiuuante diuina, sine peccato in hac uita
possit homo esse, cur non sit,possem facillime ac ueracissime respondere quia homines no/
lunt,Sed si ex me quæritur, quare nolint,imus in longum, Verūtamen etiam hoc sine præiu
dicio diligentioris inquisitionis breuiter dicam : Nolunt homines facere quod iustum est,si/
ue quia latet an iustū sit,siue quia non delectat, Tanto enim quidq̄ uehementius uolumus,
B quanto certius quàm bonum sit nouimus eoq̄ delectamur ardentius . Ignorantia igitur &
infirmitas uitia sunt quæ impediunt uoluntatem,ne moueatur ad faciendum opus bonum,
uel ab opere malo abstinendum. Vt autem innotescat quod latebat & suaue fiat quod non
delectabat,gratiæ dei est,quæ hominum adiuuat uoluntates,qua ut non adiuuentur in ipsis
itidem causa est non in deo ,siue damnandi prædestinati sint propter iniquitatem superbiæ:
siue contra ipsam suam superbiam iudicandi & erudiendi si filij sint misericordiæ. Vnde Hie
remias cum dixisset,Scio domine quia non est in homine uia eius , nec uiri est ut ambulet & *Hiere.10*
dirigat gressus suos,continuo subiunxit,Corripe me domine,ueruntamen in iudicio & nō in
furore tuo, Tanquam diceret, scio ad correptionem meam pertinere,quod minus abs te ad/
iuuor,ut perfecte dirigātur gressus mei,ueruntamen hoc ipsum noli mecū sic agere tanquam
in furore quo iniquos dānare statuisti,sed tanquàm in iudicio, quo doces tuos non superbi *Psal.118*
re, Vnde alibi dicitur ,Et iudicia tua adiuuabūt me . Nullius proinde culpæ humanæ in deū
referas causam. Vitiorū nanq; omnium humanorū causa, superbia est. Ad hāc conuincendā
atq; auferendā talis medicina cœlitus uenit , ad elatū hominem per superbiā deus humilis
descendit per misericordiā ,gratiam clarā manifestamq̄ commendans in ipso homine, quē
tanta præ participibus suis charitate suscepit . Neq; enim & ipse ita uerbo dei coniunctus ut
ipsa coiūctione unus filius dei, & idem ipse unus filius hominis fieret,præcedentibus suæ uo
lūtatis meritis fecit. Vnum quippe illum esse oportebat. Essent autem & duo & tres & plures
si hoc fieri posset, non per dei propriū donum , sed per hominis liberū arbitrium . Hoc ergo
præcipue cōmendatur,hoc in sapientiæ atq; scientiæ thesauris in Christo absconditis,quan/
tū existimare audeo,præcipue docetur & discitur, Ideo quisq; nostrum bonū opus suscipere
agere,implere,nūc scit,nūc nescit, nunc delectatur, nūc nō delectatur,ut nouerit nō suæ facul/
tatis,sed diuini muneris esse uel quod scit, uel quod delectatur, ac sic ab elationis uanitate sa/
netur,& sciat q̄ uere nō de terra ista,sed spiritaliter dictū sit,Dominus dabit suauitatē & ter *Psal.84*
ra nostra dabit fructū suum. Tanto aūt magis delectat opus bonū, quanto magis diligitur

deus summũ atq; incommutabile bonum, & auctor qualiũcunq; bonorũ omnium. Vt aũt C diligatur deus, charitas eius diffusa est in cordibus nostris, nõ per nos, sed per spiritũ sanctũ qui datus est nobis. Sed laborant homines inuenire in nostra uoluntate quid boni sit nostrũ, quod nobis non sit ex deo, & quomodo inueniri possit ignoro. Excepto enim quod Apostolus ait, cum de bonis hominũ loqueretur, Quid enim habes quod non accepisti? Si aũt & accepisti, quid gloriaris quasi nõ acceperis? Ipsa etiã ratio, quæ de his rebus à talibus quales sumus, iniri potest, quemlibet nostrũ quærentem uehementer angustat, ne sic defendamus gratiã, ut liberũ arbitriũ auferre uideamur: rursus ne liberum sic asseramus arbitriũ, ut superba impietate ingrati dei gratiæ iudicemur. Namq; illud Apostoli quod cómemoraui, sic defendere quidam uoluerunt ut dicerent ideo quicquid etiã bonæ uoluntatis habet homo, deo tribuendũ esse, quia & hoc in illo esse non posset, si homo ipse non esset, cum uero ut sit aliquid atq; ut homo sit, non habeat nisi à deo, cur nõ autori deo tribuatur etiam quicquid in illo est bonæ uoluntatis, quod non esset, nisi esset in quo esset? Sed hoc modo etiam illud dici potest, malam quoq; uoluntatem deo autori esse tribuẽdam, quia nec ipsa esse posset in homine, nisi homo esset in quo esset, ut aũt homo sit, deus autor est: ita & eius malæ uoluntatis, quæ nisi hominem haberet in quo esset, esse omnino non posset, ad autorem deum esse referendũ, quod nefas est dicere. Quapropter nisi obtineamus non solum uolũtatis arbitrium quod huc atq; illuc liberum flectitur, atq; in eis naturalibus bonis est, quibus & male uti malus potest, sed etiã uoluntatẽ bonam quæ iam in eis bonis est quorũ esse usus non potest malus, nisi ex deo nobis esse nõ posse, nescio quemadmodũ defendamus quod dictum est, Quid enim habes quod non accepisti? Nam si nobis libera quædam uolũtas ex deo est, quæ adhuc potest esse uel bona uel mala: bona uero uolũtas ex nobis est, melius est id quod à nobis quàm quod ab illo est. Quod si absurdissime dicitur, oportet fateantur etiã bonã uoluntatem nos diuinitus adipisci, quanq; uoluntas mirum si potest in medio quodam ita cósistere, ut nec bona uel mala sit. Aut enim iustitiam diligimus & bona est, & si magis diligimus magis bona: si minus, minus bona est, aut si omnino nõ diligimus, non est bona. Quis D uero dubitet dicere uolũtatem nullo modo iustitiã diligẽtem, nõ modo esse malã, sed etiam pessimam uoluntatẽ? Si ergo uoluntas aut bona est aut mala, & utiq; malam non habemus ex deo, restat ut bonam uoluntatem habeamus ex deo, alioquin nescio cum ab eo iustificamur, quo alio munere ipsius gaudere debeamus. Et hinc scriptum arbitror, Paratur uolũtas à domino. Et in psalmis, A domino gressus hominis dirigentur & uiam eius uolet. Et quod Apostolus ait, Deus est enim qui operatur in uobis & uelle & operari pro bona uoluntate. Quocirca quoniã q; à deo nos auertimus, nostrũ est, & hæc est uolũtas mala: q; uero ad deũ nos conuertimus, nisi ipso excitante atq; adiuuãte non possumus, & hæc est uoluntas bona. Quid habemus quod non accepimus? Si autem accepimus quid gloriamur quasi non acceperimus? Ac per hoc ut qui gloriatur, in domino glorietur. Quibus hoc dominus donare uoluerit, eius misericordiæ est, non meriti illorum: quibus aũt noluerit ueritatis est. Iusta namq; peccatoribus pœna debetur, quoniã misericordiã & ueritatẽ diligit dominus deus, & misericordia & ueritas occurrerũt sibi, & uniuersæ uiæ domini misericordia & ueritas, Et quis explicet, q; crebro hæc duo coniuncta diuina scriptura cõmemoret? Aliquãdo etiam mutatis nominibus ut gratia pro misericordia ponatur. Vnde est, Et uidimus gloriã eius gloriã tanq; unigeniti à patre plenum gratia & ueritate. Aliquando pro ueritate iudiciũ, sicut est, Misericordiam & iudiciũ cantabo tibi domine. Quare aũt illos uelit conuertere, illos pro auersione punire, quanq; & in beneficio tribuẽdo nemo iuste reprehẽdat misericordem, & in uindicta exercenda, nemo iuste reprehendat ueracem, sicut in illis euangelicis operarijs, alijs placitam mercedem reddẽtem, alijs etiam non placitam largientem, nullus iuste culpauerit, consiliũ tamen occultioris iustitiæ penes ipsum est. Nos autem quantum concessum est sapiamus & intelligamus, si possumus, dominum deum bonum ideo etiam sanctis suis alicuius operis iustitiam aliquando non tribuere, uel certam scientiam, uel uictricem delectationem, ut cognoscant non à seipsis sed ab illo sibi esse lucem, qua illuminentur tenebræ eorum, & suaui

Voluntas bona à deo. Caput XVIII — *1. Cor. 4* — Ἀντίθεσις. — *Psal. 36* — *Philip. 2* — *Ioan. 1* — *Psal. 100* — *Nihil boni ex nobis, ne extollamur. Caput XIX*

A suauitatē qua det fructū suum terra eorum. Cum aūt ab illo illius adiutoriū deprecamur ad
faciendā perficiendāq; iustitiā, quid aliud deprecamur, q̄ ut aperiat quod latebat,& suaue
faciat quod nō delectabat,quia & hoc ab illo esse deprecādū,eius gratia didicimus,dū antea
lateret:eius gratia dileximus,dū antea non delectaret,ut qui gloriatur non in se,sed in domi
no glorietur.Extolli quippe in superbiā,propriæ uoluntatis est hominū, non operis dei,neq;
enim ad hoc eos cōpellit aut adiuuat deus.Præcedit ergo in uolūtate hominis appetitus qui
dā propriæ potestatis,ut fiat inobediens per superbiā.Hic aūt appetitus etiam si nō esset,ni/
hil molestū esset,& cū hoc uoluit homo sine difficultate noluisset, secutū est aūt ex debita iu
sta pœna tale uitiū,ut iam molestū esset obedire iustitiæ. Quod uitiū nisi adiuuante gratia
superetur,ad iustitiā nemo conuertitur: nisi operante gratia sanetur,iustitiæ pace nemo per/
fruitur.Cuius aūt gratia uincitur & sanatur, nisi illius cui dicitur,Conuerte nos deus sanitatū Psal. 84. & 102
nostrarū,& auerte irā tuam à nobis? Quod & si facit,misericordia facit,ut dicatur,Non secun
dū peccata nostra fecit nobis,nec secundū inquitates nostras retribuit nobis.Et quibus nō fa/
cit,iudicio nō facit.Et quis dicet illi quid fecisti,cui misericordia & iudiciū pia sanctorū mente
cantatur? Idcirco etiā sanctos & fideles suos in aliquibus uitijs tardius sanat, ut in his eos,mi
nus q̄ implēdæ ex omni parte iustitiæ sufficit,delectet bonū,siue cū latet,siue cum etiā mani
festum est,ut quantū pertinet ad integerrimā regulam ueritatis eius, non iustificetur in cōspe
ctu eius omnis uiuēs. Nec in eoipso uult nos dānabiles esse,sed humiles,commēdans nobis
eandem gratiā suam , ne facilitatem in omnibus assecuti,nostrū putemus esse quod eius est.
Qui error multū est religioni pietatiq; contrarius. Nec ideo tamen in eisdē uitijs nobis per/
manendū esse existimemus,sed aduersus ipsam,maxime superbiā,propter quā in eis humili
amur,& nos uigilanter conemur,& ipsum deprecemur ardenter, simul intelligentes & q̄d sic
conamur, & q; sic deprecamur dono illius nos habere,ut in om̄ibus non ad nos respicientes,
sed sursum cor habentes, dn̄o deo nostro gratias agamus,& cū gloriamur,in illo gloriemur.

B Quartum iā illud restat,quo explicato quantū adiuuat dominus,sermo quoq; iste tam Aggreditur deter
prolixus tandē terminū sumat,Vtrū qui omnino nunq̄ ullum peccatū habuerit , habiturus minationē quartæ
ue sit,non solū quisq; natorum hominū sit,uerumetiā potuerit aliquādo esse uel possit. Hūc quæstionis, utrum
prorsus præter unū mediatorē dei & hominū hominē Christum Iesum nullū uel esse uel fu fuerit aliquādo ali
isse uel futurū esse certissimū est, Vnde iā multa diximus de baptismo paruulorū , qui si nul/ quis uel esse possit
lū peccatum habent,nō solum sunt homines innumerabiles sine peccato, uerumetiā fuerunt qui nullū habuerit
& erunt. Porrò si ueraciter illud constitit,unde secūdo loco egimus,neminē esse sine peccato, peccatū . Ca. XX
profecto nec paruuli sine peccato sunt:Ex quo conficitur & si quisq; in hac uita esse potuisset,
qui uirtute ita perficeretur,ut ad tātam plenitudinē iustitiæ perueniret, qua nullum haberet
omnino peccatum, fuisse tamē eum antea peccatorē unde in istam nouitatē uitæ conuertere
tur,non esse dubitandū.Etenim in secundo illo loco , aliud quærebatur , aliud in hoc quarto
propositū est. Nā in illo,utrum aliquis in hac uita ad perfectā,quæ prorsus sine ullo peccato
est, uitā perueniret per gratiā dei studio uolūtatis hoc requirebatur:in hoc aūt quarto , utrū
esset in filijs hominū,uel esse potuisset, aut posset qui nō ex peccato ad iustitiā perfectissimā
perueniret,sed nullo omnino unq̄ peccato esset obstrictus,hoc quærit̄,Ideo si illa uera sunt
quæ tā multa de paruulis diximus , nec est in filijs hominum quisq;,nec fuit,nec erit,excepto
uno mediatore,in quo nobis propitiatio & iustificatio posita est,per quam finitis inimicitijs
peccatorū recōciliamur deo.Nō itaq; ab re est quantū præsenti causæ sufficere uidet̄,ab ipso
exordio generis humani pauca repetere,quibus aduersus quædā,quæ mouere possent legen
tis animus informetur,Posteaq; illi primi homines uir unus Adam, & ex illo Eua uxor eius
accepto dei præcepto seruare obedientiā noluerūt, iusta eos pœna ac debita cōsecuta est,Sic
enim comminatus fuerat dominus, q; ea die qua uetitum cibum ederent morte morerentur.

Proinde quia utendi ad escam omni ligno quod in paradiso erat acceperāt potestatē, Lignū uetitum. Cap. XXI
in quo etiam lignum uitæ plantauerat deus:ab illo autem solo eos prohibuerat,quod appel Gen. 2
lauit sciētiæ boni & mali,quo nomine significaret̄ experiētiæ cōsequentia, & quid boni custo
dita

dita & quid mali essent transgressa prohibitione sensuri: ecce profecto intelliguntur ante malignã diaboli persuasionem abstinuisse cibo uetito, atque usi fuisse concessis, ac per hoc & cæteris, & præcipue ligno uitæ. Quid enim absurdius quàm ut credantur ex alijs arboribus alimẽta sumpsisse, nõ aũt etiã ex illo quod & similiter permissum fuerat, & utilitate præcipua per ætatum labem mutari, quibus animalia corpora in mortem ueterascere non sinebat, tribuens hoc corpori humano de suo corpore beneficiũ, & mystica significatione demonstrãs, quid per sapientiã, cuius figurã gestabat, conferretur animæ rationali, ut alimento eius uiuificata nequaquàm in labẽ mortemque nequitiæ uerteretur? Merito enim de illa dicitur, Lignũ uitæ est amplectentibus eã, Sicut hæc arbor in corporali, sic illa in spiritali paradiso: ista exterioris, illa interioris hominis sensibus præbens uigorẽ sine ulla in deterius tẽporis cõmutatione uitalẽ. Seruiebant igitur deo uehemẽter sibi cõmendata pietate obediẽtiæ, qua, una colitur deus. Quæ per seipsa quanta sit, quãque sola sufficiat ad tuendã rationalem sub creatore creaturã, non potuit excellentius intimari, quàm ut à ligno prohiberentur non malo. Absit enim ut bonorũ creator qui fecit omnia & ecce bona ualde, mali aliquid in melius etiã corporalis paradisi fertilitate plantaret. Sed ut ostẽderetur homini, cui esset sub tali domino utilissima seruitus, quantũ esset solius obedientiæ bonũ, quam solã de famulo exegerat, cui obedire non propter ipsius dominatũ, sed propter seruientis utilitatẽ potius expediret, ab eo ligno sunt prohibiti, quo si uterentur nõ prohibiti, nihil mali omnino paterentur, ut quod illo post prohibitionẽ utẽtes passi sunt, satis ostenderetur quod eis hoc non intulerit arbor cibo noxio perniciosa, sed tantũ obedientia uiolata.

Rebellio carnis unde. Cap. XXII

Hanc ergo priusquàm uiolassent placebãt deo & placebat eis deus, & quãuis corpus animale gestarent, nihil inobediens in illo aduersum se moueri sentiebant, Faciebat quippe hoc ordo iustitiæ, ut quia eorũ anima famulũ corpus à dño acceperat, sicut ipsa eidẽ domino suo, ita illi corpus eius obediret atque exhiberet uitæ illi congruũ sine ulla resistentia famulatũ, Hinc & nudi erãt & non confundebãtur. Animã quippe rationalẽ naturali uerecundia nunc pudet, quod in carne, in cuius seruitutẽ ius porestatis accepit, nescio qua infirmitate efficere non potest, ut se nolente non moueantur membra, & se uolente moueantur. Quæ propter hoc in quouis casto, merito appellãtur pudenda, quod aduersus dominã mẽtem quasi suæ sint potestatis sicut libitũ est excitantur, Idque solũ iuris in his habent frena uirtutis, ut ad immũdas & illicitas corruptiones ea peruenire nõ sinant. Hæc igitur carnis inobediẽtia, quæ in ipso motu est etiã si habere nõ permittatur effectũ, non erat in illis tũc primis hominibus quando nudi erãt & non confundebantur, Nondũ quippe anima rationalis domina carnis, inobediẽs extiterat domino suo, ut pœna reciproca inobedientẽ experiretur carnem famulã suam cũ sensu quodam confusionis & molestiæ suæ, quẽ sensum certe ipsa per inobedientiam suã non intulit deo. Neque enim deo pudendũ est aut molestũ si nos ei nõ obedimus, cuius in nos summã potestatẽ nullo modo minuere ualemus, sed nobis pudẽdũ est quod impio nostro caro nõ seruit, quia hoc fit per infirmitatem quã peccando meruimus, uocaturque peccatũ habitans in mẽbris nostris, Sic est aũt hoc peccatũ ut sit pœna peccati. Denique posteaquàm est illa facta transgressio, & anima inobediens, à lege sui dñi auersa est, habere cœpit cõtra eã seruus eius, hoc est corpus eius legẽ inobediẽtiæ, & puduit illos homines nuditatis suæ, animaduerso in se motu, quẽ ante non senserãt, quæ animaduersio apertio dicta est oculorũ, neque enim oculis clausis inter illas arbores oberrabant, Sic & de Agar scriptũ est, Aperti sunt oculi eius & uidit puteũ. Tunc illi homines pudenda texerunt, quæ deus illis mẽbra, ipsi uero pudenda fecerũt.

Prouer. 3 · *Roma. 7* · *Gen. 16. & 3*

Nasci ex deo quid. Caput XXIII

De hac lege peccati nascitur caro peccati expianda per illius sacramentũ, qui uenit in similitudine carnis peccati, ut euacuetur corpus peccati, quod & corpus mortis huius appellat, unde miserũ hominẽ non liberat nisi gratia dei per Iesum Christum dñm nostrũ. Sic eñi ab eis transitũ fecit in posteros ista lex initiũ mortis, quẽadmodum labor quo cuncti homines laborãt in terra, quẽadmodũ in fœminas parturitio cũ doloribus. Hæc eñi cũ de peccato arguerentur dei sentẽtia meruerũt, quæ nõ in eis solis, sed etiã in successoribus eorũ, in alijs magis, in alijs minus, tñ in oĩbus uidemus impleri: Cũ itaque primorũ illorũ hominũ fuerit prima

A prima iustitia obedire deo, & hanc in mẽbris aduersus legẽ mentis suæ, legẽ concupiscentiæ
non haberent, nec post eorũ peccatum nata ex eis nostra carne peccati pro magno obtinetᷓ
ab his, qui obediunt deo desiderijs eiusdẽ concupiscẽtiæ non obedire, & crucifigere in se car/
nem cũ passionibus & concupiscẽtijs, ut sint Iesu Christi, q hoc in sua cruce figurauit, quibus
per gratiã suam dedit potestatem filios dei fieri, Non enim omnibus hominibus dedit, sed
quotquot receperunt eũ, ut deo renascerẽtur spiritu, qui seculo nati erãt carne, Sic eñ de his
dictũ est, Quotquot aũt receperunt eum, dedit eis potestatẽ filios dei fieri, qui non ex carne, Ioan. 1
non ex sanguine, non ex uoluntate uiri, nec ex uoluntate carnis, sed ex deo nati sunt.

Secutus aũt addidit, Et uerbum caro factũ est & habitauit in nobis, tanq̃ dicens, ma/ *Aliter Christus ali ter nos nascimur. Caput XXIIII*
gnũ quidẽ hoc in his factũ est, ut deo nascerentur ex deo, qui prius nati fuerant ex carne se/
culo, q̃uis creati ab ipso deo, sed longe mirabilius factũ est, ꝙ cum istis naturæ fuerit nasci
de carne, beneficij uero nasci ex deo, propter hoc impertiendũ beneficium: ille qui de deo na
turaliter natus est, nasci etiã misericorditer de carne dignatus est, hoc est enim, & uerbum ca
ro factũ est & habitauit in nobis. Per hoc, inquit, factũ est ut nati de carne caro, postea na/
scendo de spiritu spiritus essemus & habitaremus in deo, quia & deus natus est de deo, po/
stea de carne nascendo caro factus est & habitauit in nobis, uerbum enim quod caro factũ
est, in principio erat, & apud deũ deus erat. Verũtamen ipsa participatio illius in inferiora
nostra, ut nostra esset in superiora illius, tenuit quandã & in carnis natiuitatis medietatẽ, ut
nos quidẽ nati essemus in carne peccati: ille aũt in similitudinẽ carnis peccati, nos non solũ
ex carne & sanguine, uerũetiam ex uoluntate uiri & uoluntate carnis: ille aũt tantum ex car/
ne & sanguine & non ex uolũtate uiri, neq; ex uoluntate carnis, sed ex deo natus est. Et ideo
nos in mortẽ propter peccata: ille propter nos in mortẽ sine peccato. Sicut autem inferiora
eius quibus ad nos descendit nõ omnimodo coæquata sunt inferioribus nostris in quibus
nos hic inuenit, sic & superiora nostra quibus ad eũ ascendimus nõ coæquabuntur superio/
B ribus eius in quibus eũ illic inuenturi sumus, Nos enim ipsius gratia facti erimus filij dei, ille
semper natura erat filius dei. Nos aliquando cõuersi adhærebimus impares deo: ille nunq̃
auersus manet æqualis deo, Nos participes uitæ æternæ, ille uita æterna. Solus ergo ille etiã
homo factus manẽs deus, peccatũ nullũ habuit unq̃, nec sumpsit carnẽ peccati q̃uis de na *Quare è sanctis na ti baptizantur. Caput XXV*
tura carnis peccati. Quod eñ carnis inde suscepit, id profecto aut suscipiendũ mũda
uit, aut suscipiendo mũdauit. Ideo uirginẽ matrẽ nõ lege carnis peccati, id est, nõ cõcupiscen
tiæ carnalis motu cõcipiẽtem, sed pia fide sanctũ germẽ inse fieri promerentẽ, quã elegerat
creauit, de qua crearetᷓ elegit. Quanto magis ergo caro peccati baptizãda est propter euadẽ
dũ iudiciũ, si baptizata est caro sine peccato propter imitationis exemplũ. Quod aũt supra
respõdimus aduersus eos q dicũt, si peccator genuit peccatorẽ, iustus q̃q; iustũ gignere de/
buit, hoc etiã his respõdemus, q dicũt de homine baptizato natũ, iã uelut baptizatũ haberi
debuisse, Cur eñ nõ, inquiũt, in lũbis patris sui potuit baptizari, si secundũ epistolã quæ ad
Hebræos scripta est, In lumbis Abraæ Leui potuit decimari? Hoc qui dicũt, attendãt non Heb. 7
propterea Leui postea nõ fuisse decimatum, quia iam fuerat decimatus in lũbis Abraæ, sed
qa sic ordinatus est honore sacerdotij ut accipet decimas, nõ præberet, alioqn nec cæteri fra/
tres eius q ei præbebãt, decimarentᷓ, quia & ipsi in lũbis Abraæ à Melchisedech iã fuerãt de
cimati. Sed ne quis dicat ꝑpterea recte potuisse Abraæ filios decimari, q̃uis iã fuissent in lũ/
bis patris sui decimati, quia decimatio talis res erat quæ in unoq̃q; homine sæpe fuerat faciẽ
da, sicut Israëlitæ annis omnibus, imò ex fructibus omnibus decimas tota uita sua crebras
solent præbere Leuitis, baptismũ aũt tale sacramentũ esse quod semel datur, Etsi iã hoc acce
perat quisq; cũ in patre suo esset, nõ nisi baptizatũ fuisse deputandũ, cum de illo qui bapti
zatus fuerat gigneretᷓ. Qui hoc dicit: ne diu disputẽ, circuncisionẽ respiciat, quæ semel fiebat
& tamẽ in singulis singillatim fiebat. Sicut ergo tẽpore illius sacramenti de circũciso qui na/
sceretur circuncidẽdus fuit: sic nunc de baptizato qui natus fuerit baptizandus est. At eñ ait
Apostolus, Filij uestri immũdi essent, nũc aũt sancti sunt, & ideo inqunt, fideliũ filij iã bapti 1. Cor. 7
zari

zari minime debuerunt. Miror hoc dicere qui negant peccatũ ex Adã originaliter trahi. Si C
enim hanc Apostoli sententiam sic accipiunt, ut credãt de fidelibus sanctificatos filios nasci,
cur eos etiã ipsi baptizari oportere non dubitant? Cur deniq; nolũt fateri de parente pecca
tore aliquod peccatũ originaliter trahi, si de sancto aliqua sanctitas trahitur? Et contra no/
strã quidẽ nõ est assertionem, etiam si ex fidelibus sancti propagãtur, ꝗ eos dicimus si non
baptizãtur, pergere in damnationem, quibus & ipsi regnum cœlorũ intercludunt, q̃uis eos
dicant non habere ullum uel proprium, uel originale peccatum. Aut si eis indignum uide/
tur ut sancti damnentur: quomodo erit dignum ut à regno dei sancti separentur? Et illud
potius attendant, quomodo non de peccatoribus parentibus trahatur aliquod peccatum, si
de sanctis aliqua sanctitas trahitur & non immundicia de immundis? Vtrunq; enim di/
xit qui dixit, Alioquin filij uestri immundi essent, nunc autem sancti sunt. Explicent etiam
quomodo iustum sit ut sancti ex fidelibus & immundi ex infidelibus nati, pariter tamen si
baptizati non fuerint regnum dei non permittantur intrare. Quid ergo illis ista sanctitas
prodest? Nam si damnari faterentur immundos ex infidelibus natos: sanctos autem filios
fidelium in dei quidem regnum intrare non posse, nisi fuerint baptizati, non tamen dam/
nari quia sancti sunt, esset qualiscunq; distinctio. Nunc uero natos & de sanctis sanctos, &
de immundis immundos æqualiter dicunt, & quia peccatum non habent, non damnari, &
quia baptismum non habent, à dei regno separari. Hanc absurditatem talia ingenia non ui
Roma. 5 dere quis credat? Nostræ autem, imò ipsius Apostoli sententiæ, qui dixit, Ex uno omnes
ad condemnationem, & ex uno omnes ad iustificationem uitæ, quàm non sit contrariũ hoc
quod ait, cum de alia re ageret, Alioquin filij uestri immundi essent, nũc autem sancti sunt,
Sanctificatio multiplex. Cap. XXVI paulum attende. Non unius modi est sanctificatio, Nam & catechume/
nos secundum quendam modum suum per signum Christi & orationem manus impositio
nis puto sanctificari, & quod accipiunt quamuis non sit corpus Christi, sanctum est tamen, D
& sanctius, quàm cibi quibus alimur quoniam sacramentum est, uerum & ipsos cibos qui/
1. Timoth. 4 bus ad necessitatem sustentandæ uitæ huius alimur, sanctificari idem Apostolus dixit, per
uerbum dei & oratione qua oramus utiq; nostra corpuscula refecturi. Sicut autem ista ci/
borum sanctificatio non efficit, ut quod in os intrauerit non in uentrem uadat & in seces/
sum emittatur per corruptionem, qua omnia terrena soluuntur, unde ad aliam escam quæ
non corrumpitur nos dominus exhortatur: ita sanctificatio catechumeni, si non fuerit ba/
ptizatus, non ei ualet ad intrandum regnum cœlorum aut ad peccatorum remissionem.
Ac per hoc & illa sanctificatio cuiuscunq; modi sit, quam in filijs fidelium esse dixit Aposto
lus, ad istam de baptismo & de peccati origine, uel remissione quæstionem omnino nõ per
1. Cor. 7 tinet, Nam & coniuges infideles in coniugibus fidelibus sanctificari dicit eo ipso loco ita lo
quẽs, Sanctificatur enim uir infidelis in uxore, & sanctificatur mulier infidelis in fratre, Alio/
quin filij uestri immundi essent, nunc autem sancti sunt, Non opinor quisquam tam infi/
deliter intelligit, quodlibet in his uerbis intelligat, ut ob hoc existimet etiam maritum non
Christianum, quia Christiana fuerit uxor eius, neq; iam baptizari oportere, & ad peccato/
rum remissionem peruenisse, & in regnum cœlorum esse intraturum, quia sanctificatus di/
Caput XXVII ctus est in uxore. Quisquis uero adhuc mouetur, quare baptizentur qui iam
de baptizatis nascuntur, hoc breuiter accipiat, Sicut generatio carnis peccati per unum Adã
in cõdemnationem trahit omnes qui eo modo generãtur, sic regeneratio spiritus gratiæ per
unum Iesum Christum ad iustificationem uitæ æternæ ducit omnes qui eo modo præde/
stinati regenerantur. Sacramẽtum aũt baptismi profecto sacramentum regenerationis est:
Quocirca sicut homo qui non uixerit, mori non potest, & qui mortuus non fuerit resurge/
re non potest: ita qui natus non fuerit renasci nõ potest. Ex quo conficitur, neminem in suo
parente renasci potuisse non natum. Oportet autem ut si natus fuerit renascatur, quia nisi
ἄνωθεν quis natus fuerit denuo, non potest uidere regnum dei. Oportet igitur ut sacramento rege/
nerationis, ne sine illo male de hac uita exeat, etiam paruulus imbuatur. Quod non sit nisi
in

A in remissione peccatorum, quod etiam ipso loco Christus ostēdit, cum interrogatus quomo
do possent ista fieri, commemorauit quid Moyses fecerit in exaltatione serpētis. Cum itaq;
per baptismi sacramētum morti Christi conformantur infantes, eos à serpentis morsu faten
dum est liberari, si à Christianæ fidei regula nolumus aberrare. Quem tamen morsum non
in sua uita propria, sed in illo cui primitus inflictus est acceperunt. Neq; illud fallat, q̃ si nec
parenti post cõuersionem obsunt propria peccata, quanto magis, inquiunt, filio eius obesse
non possunt. Sed qui hoc sentiunt, non attendunt, quia sicut parenti per hoc q̃ spiritu rena/
tus est propria peccata non obsunt, ita qui de illo natus est, nisi eo modo renascatur, quæ à
parente tracta sunt, oberunt. Quia & innouati parentes non ex primitijs nouitatis, sed ex re
liquijs uetustatis carnaliter gignunt, & filij ex parentum reliqua uetustate toti uetusti, in pec
cati carne propagati, damnationem ueteri homini debitam sacramento spiritalis regenera/
tionis & renouationis euadunt. Illud nanq; præcipue propter quæstiones, quæ de hac re mo
tæ sunt, uel moueri adhuc possunt, attendere ac meminisse debemus, tantummodo peccato/
rum omnium plenam perfectamq; remissionem baptismo fieri, hominis uero ipsius quali/
tatem non totam cõtinuo commutari, sed spiritales primitias in bene proficientibus de die
in diem nouitate crescēte cõmutare in se quod carnaliter uetus est, donec totũ ita renouetur,
ut animalis etiã infirmitas corporis, ad firmitatem spiritalem incorruptionemq; perueniat.

Hæc autem lex peccati, quod etiam peccatum appellat Apostolus, cum dicit, Nõ ergo *Lex peccati in nobis quid.*
regnet peccatum in uestro mortali corpore ad obediēdum desyderijs eius, non sic manet in *Cap. XXVIII*
membris eorũ qui ex aqua & spiritu renati sunt, tanq; non sit eius facta remissio, ubi omni/
no plena & perfecta fit remissio peccatorum, omnibus inimicitijs interfectis quibus separa/
bamur à deo, sed manet in uetustate carnis tanq; superatum & peremptum, si non illicitis
consensionibus quodammodo reuiuiscat, & in regnum proprium dominationemq; reuoce
tur. Ab hac autem uetustate carnis, in qua est lex ista peccati uel peccatum iam remissum,
B usqueadeo spiritus uita discernitur, in cuius nouitate baptizati per dei gratiam renascuntur,
ut parum fuerit Apostolo dicere, tales nõ esse in peccato, nisi etiam diceret in ipsa carne non *Rom. 8*
esse anteq; ex hac mortali uita migrarent: Qui enim in carne, inquit sunt, deo placere non
possunt, uos autem non estis in carne, sed in spiritu, si tamen spiritus dei habitat in uobis.
Veruntamen sicut ipsa carne quamuis corruptibili bene utũtur qui membra eius ad opera
bona conuertunt, in qua carne non sunt, quia non secundũ eam sapiunt neq; uiuunt, sicut de
niq; etiam morte, quæ primi peccati pœna est, bene utuntur qui eam pro fratribus, pro fide,
pro quacunq; uera & sancta iusticia fortiter & patienter impendunt: sic illa etiam lege pec/
cati, quod iam remissum in uetustate carnis manet bene utuntur coniugati fideles, qui ex eo
q̃ sunt in Christi nouitate, dominari sibi libidinem minime patiũtur, ex eo autem q̃ adhuc
trahunt ad uetustatem, regenerãdos immortaliter filios mortaliter generant cum ea proga/
gine peccati, qua illi qui renati sunt obnoxij non tenentur, & qua illi qui nascuntur renascen/
do soluuntur. Quamdiu ergo manet lex concupiscentialis in membris, manente ipsa reatus
eius soluitur, sed ei soluitur qui sacramentum regenerationis accepit renouariq; iam cœpit.
Ex illa autẽ manente cõcupiscentiæ uetustate quod nascitur renasci indiget ut sanetur: Quia
parẽtes fideles & nati carnaliter & renati spiritaliter, filios carnaliter genuerunt, filij uero an/
teq; nascerẽtur, renasci quomodo potuerunt? Nec mireris, quod dixi, manẽte cõcupiscẽtiali
lege peccati reatum eius solui per gratiam sacramenti: Sicut enim facta & dicta & cogitata
iniqua quantum ad ipsos motus animi & corporis pertinet, iam prætererũt & non sunt, eis
tñ præteritis & nõ iam existẽtibus reatus eorũ manet, nisi peccatorũ remissione soluatur: sic
cõtrà in hac nõ iam præterita, sed adhuc manẽte lege cõcupiscẽtiæ reatus eius soluitur & nõ
erit, cũ fit in baptismo plena remissio peccatorũ. Deniq; si continuo consequatur ab hac uita
migratio, nõ erit omnino quod obnoxiũ hominẽ teneat, solutis omnibus quæ tenebãt. Sic
ut ergo nõ mirũ præteritorũ factorũ atq; dictorũ reatũ manere ante peccatorũ remissionẽ:
sic cõtrà nõ debet esse mirũ manẽtis cõcupiscẽtiæ reatũ præterire post peccatorũ remissionẽ.

Christi infantia caruit ignorantia. Cap. XXIX

Vbi Mariæ

Quæ cum ita sint, ex quo per unum hominem peccatum intrauit in hunc mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransijt usq; in finem carnalis huius generationis & corruptibilis seculi, cuius filij generant & generãtur, nullo existente homine de quo in hac uita constituto ueraciter dici possit, q̃ nullum habeat omnino peccatum, excepto uno mediatore, qui nos creatori nostro reconciliat per remissionem peccatorum, id est, ipse dominus noster hanc suam medelam nullis generis humani temporibus ante ultimum futurum adhuc iudicium denegauit eis, quos per certissimam præscientiam & iustissimam beneficentiam secum regnaturos in uitam prædestinauit æternam. Namq; ante natiuitatem carnis, infirmitatemq; passionis & uirtutẽ resurrectionis suæ, earum rerum futurarum fide eos qui tunc fuerant, informabat ad hæreditatem salutis æternæ, quarum rerum præsentium fide informauit eos, qui cum gererentur aderant atq; impleri prædicta cernebant, quarum etiam præteritarum rerum qui postea fuerũt, & nosipsos, & qui deinde futuri sunt informare non cessat. Vna ergo fides est quæ omnes saluos facit, qui ex carnali generatione in spiritalem renascendo saluantur, terminata in eo, qui uenit pro nobis iudicari & mori iudex uiuorum & mortuorum. Sed huius unius fidei pro significationis opportunitate per uaria tempora sacramenta uariata sunt. Idem ipse itaq; saluator est paruulorum atq; maiorum, de quo dixerunt angeli, Natus est uobis hodie saluator, & de quo dictum est ad uirginem Mariam, Vocabis nomen eius Iesum, ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum, ubi aperte demõstratum est eum hoc nomine quo appellatur Iesus, propter salutem quã nobis tribuit nominari: Iesus quippe latine saluator est. Quis est igitur qui audeat dicere dominũ Christum tantum maioribus non etiã paruulis esse Iesum, qui uenit in similitudine carnis peccati, ut euacuaret corpus peccati, in quo infirmissimo nulli usui congruis uel idoneis infantilibus membris anima rationalis miserabili ignorãtia prægrauatur. Quam plane ignorantiam nullo modo crediderim fuisse in infante illo, in quo uerbum caro factum est, ut inhabitaret in nobis, nec illã ipsius animi infirmitatẽ in Christo paruulo fuerim suspicatus, quam uidemus in paruulis. Per hanc enim etiam cum motibus irrationabilibus perturbãtur nulla ratione, nullo imperio, sed dolore aliquãdo uel doloris terrore cohibẽtur, ut omnino uideas illius inobedientiæ filios, quæ mouetur in membris repugnans legi mentis, nec cũ uult ratio, conquiescit. Verum & ipsa sæpe uel dolore corporis, tanq̃ uapulãdo compescitur, uel pauescendo, uel tali aliquo animi motu nõ tamen uoluntate præcipiente comprimitur. Sed quia in eo erat similitudo carnis peccati, mutationes ætatum perpeti uoluit ab ipsa exorsus infantia, ut ad mortem uideatur etiam senescendo illa caro peruenire potuisse, nisi iuuenis fuisset occisus. Quæ tamen mors in carne peccati inobedientiæ debita redditur, in similitudine autem carnis peccati obediẽtiæ uoluntate suscepta est. Ad eam quippe iturus eamq; passurus, hoc ait, Ecce uenit princeps mũdi huius & in me nihil inueniet, sed ut sciant omnes quia uoluntatem patris mei facio: Surgite eamus hinc. His dictis perrexit ad indebitam mortem, factus obediens usq; ad mortem.

Lucæ 2

Matth. 1

Ioan. 14

Cap. XXX

Quapropter illi qui dicunt, si primi hominis peccato factum est ut moreremur, Christi aduentu fieret, ut credentes in eum non moreremur. Et addunt quasi rationem dicẽtes, neq; enim præuaricatoris transgressio plus nobis nocuit, q̃ incarnatio uel redemptio profuit saluatoris. Cur non potius hoc attendunt, hoc audiunt, hoc sine dubitatione credũt, quod Apostolus sine ambiguitate locutus est, Quia per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum: Sicut enim in Adam omnes moriuntur, sic & in Christo omnes uiuificabuntur: neq; enim aliunde q̃ de corporis resurrectione dicebat? Omnium ergo corporis mortem factam per unum hominem dixit, & omnium corporis resurrectionem in uitã æternam per unum Christum futuram esse promisit. Quomodo ergo plus nobis nocuit ille peccando, q̃ iste profuit redimendo, cum per illius peccatum temporaliter moriamur, per istius autem redemptionem non ad temporalem uitam, sed ad perpetuam resurgamus? Nostrum ergo corpus mortuum est, & propter peccatum. Christi autem corpus solum mortuum, & sine peccato, ut fuso sanguine sine culpa omnium culpa-

1. Cor. 15

A culparum chirographa delentur, quibus debitores qui in eum credunt à diabolo antea te/ nebantur. Et ideo ait, Hic est sanguis meus qui pro multis effundetur in remissionem pec/ catorum. *Matth.26*

Quare moriuntur & iusti. Cap. XXI

Poterat autem etiam hoc donare credentibus, ut nec istius experirentur corporis mortem, sed si hoc fecisset, carni quædã felicitas adderetur, minueretur autem fidei fortitudo: Sic enim homines mortem istã timerent, ut nõ ob aliud felices dicerent esse Chri stianos, nisi ꝙ mori omnino non possent. Ac per hoc nemo propter illam uitam, quæ post istam mortem beata futura est, per uirtutem etiam contemnendæ ipsius mortis ad Christi gratiam festinaret, sed propter remouẽdam mortis molestiam delicatius crederetur in Chri stum. Plus ergo gratiæ præstitit, plus fidelibus suis sine dubitatiõe donauit. Quid enim ma/ gnum erat uidendo non mori eos qui crederent, credere se non moriturum? Quanto est ma ius, quanto fortius, quãto laudabilius ita credere, ut se speret moriturus, sine fine uicturum? *2.Retract.cap.33* Deniq; hoc quibusdam in fine largietur, ut mortem istam repentina commutatione nõ sen tiant, sed simul cum resurgentibus rapiantur in nubibus obuiam Christo in aëra, & sic sem/ per cum domino uiuant. Et recte illis, quia non erunt iam posteri qui propter hoc credant non sperando quod non uident, sed amando quod uident. Quæ fides est eneruis & debilis, *Heb.11* nec fides omnino dicenda, quandoquidem fides ita definita est, Fides est sperantium sub/ stantia & conuictio rerum quæ non uidentur. Vnde etiam in eadem ubi & hoc scriptum est ad Hebræos epistola, cum consequenter enumerasset quosdam, qui deo fide placuerunt, se/ cundum fidem, inquit, mortui sunt, hi omnes cum non accepissent promissiones, sed longe eas uidentes & salutãtes & confitentes, quia hospites & peregrini sunt super terram. Et pau lopost eandem fidei laudem ita cõclusit, Et omnes, inquit, testimonium consecuti per fidem, non tulerunt promissiones dei, pro nobis enim meliora prouiderunt, ne sine nobis perfecti perficerentur. Hæc laus fidei non esset, nec omnino, ut iam dixi, fides esset, si homines in cre/ dendo præmia uisibilia sequerentur, hoc est, si fidelibus merces immortalitatis in hoc seculo B redderetur. Hinc & ipse dominus mori uoluit, ut quemadmodum de illo scriptum est, per mortem euacuaret eum, qui potestatẽ habebat mortis, id est diabolum, & liberaret eos, qui timore mortis per totam uitam rei erant seruitutis. Hoc testimonio satis etiam illud mon/ stratur & mortem istam corporis principe atq; autore diabolo, hoc est, ex peccato accidisse, quod ille persuasit, neq; enim ob aliud potestatem habere mortis uerissime diceretur: Vnde ille qui sine ullo peccato uel originali uel proprio moriebatur dixit, quod pauloante comme *Ioan.14* moraui, Ecce ueniet princeps mundi, id est diabolus, qui potestatem habet mortis & in me nihil inueniet, id est peccati, propter quod homines mori fecit. Et quasi diceretur ei, quare er/ go moreris? Sed ut sciant omnes, inquit, quia uoluntatem patris mei facio: Surgite eamus hinc, id est, ut moriar non habens mortis causam de peccato sub autore peccati, sed de obe/ dientia & iustitia factus obediens usque ad mortem. Et hoc ergo illo testimonio demon/ stratum est, & ꝙ timorem mortis fideles uincunt, ad agonem ipsius fidei pertinere, qui pro/ fecto defuisset, si mox esset credentes immortalitas consecuta.

Quur solus Christus resurrexit. Cap.XXXII

Quamuis itaq; multa dominus uisibilia miracula fecerit, unde ipsa fides uelut quibus/ dam primordijs lactentibus germinaret, & in suum robur ex illa teneritudine coalesceret, tanto est enim fortior, quanto magis iam ista non quærit, tamen illud quod promissum speramus inuisibiliter uoluit expectari, ut iustus ex fide uiueret, intantum ut nec ipse qui die tertio resurrexit inter homines esse uoluerit, sed eis demonstrato in sua carne resurrectio/ nis exemplo, quos huius rei testes habere dignatus est, in cœlum ascenderit, illorum quoq; se oculis auferens nihilq; tale cuiusquam eorum carni iam tribuens, quale in carne propria demonstrauerat, ut & ipsi ex fide uiuerent eiusq; iustitiæ, in qua ex fide uiuitur præmium quod postea erit uisibile, nunc interim per patientiam inuisibiliter expectarent. Ad hunc intellectum credo etiam illud esse referendum, quod ait de spiritusancto, Non potest ipse *Ioan.16* uenire nisi ego abiero, hoc enim erat dicere, non poteritis iuste uiuere ex fide, quod de meo dono, id est, de spiritusancto habebitis, nisi à uestris oculis hoc quod intuemini abstulero

ut spiritaliter cor uestrum inuisibilia credendo proficiat. Hanc ex fide iustitiam identidem C loquens de spiritusancto, ita commēdat, Ille, inquit, arguet mundum de peccato, de iustitia & de iudicio. De peccato quidem, quia non crediderunt in me: de iustitia, quia ad patrem uado, & iam non uidebitis me. Quæ est ista iustitia qua eum non uiderent, nisi ut iustus ex fide uiueret, & non respicientes quæ uidentur, sed quæ non uidentur, spiritu ex fide spem iustitiæ expectaremus? Qui autem dicunt, Si peccato mors ista corporis accidisset,

Cap. XXXIII non utiq; post remissionem peccatorum quam redemptor nobis tribuit moreremur, non intelligunt quomodo res, quarum reatum ne post hāc uitam obsint, deus soluit, tamen eas ad certamen fidei sinit manere, ut per illas erudiantur & exerceantur, proficientes in agone iustitiæ. Posset enim & alius hoc non intelligens dicere, Si propter peccatum dixit deus ho-

Gen. 3 mini, In sudore uultus tui edes panem tuum, & spinas & tribulos pariet tibi terra: quare & post remissionem peccatorum labor hic permanet, & hæc dura & aspera parit etiam terra fidelium? Item si propter peccatum dictum est mulieri, In gemitu paries: cur etiam post peccatorum remissionem fœminæ fideles eosdem dolores in parturiendo patiuntur? Et tamen constat propter peccatum quod admiserant, illos à deo primos homines hæc audisse atque meruisse, nec resistit his uerbis diuini libri quæ posui de labore hominis & de parturitione mulieris, nisi qui prorsus alienus à fide catholica eisdem litteris aduersatur.

Qur remisso peccato, pœna exigitur. Ca. XXXIIII Verum quia & tales non desunt quemadmodum eis hac quæstione proposita respondemus dicentes, ante remissionē esse illa supplicia peccatorum, post remissionem autem certamina exercitationesq; iustorum: ita & illis quos de morte corporis similiter mouet respondere debemus, ut eam & peccata accidisse fateamur, & post peccatorum remissionem, ut magnus timor eius à proficientibus superetur, ad certamen nobis relictā esse non dedignemur. Si enim parua uirtus esset fidei, quæ per dilectionem operatur, mortis metum uincere, non

Ioan. 15 esset tanta martyrum gloria, nec dominus diceret, Maiorem hac charitatem nemo habet

1. Ioan. 3 q; ut animam suam ponat pro amicis suis. Quod in epistola sua Ioannes, ita dicit, Sicut ille D animam suam pro nobis posuit, sic & nos debemus animas pro fratribus ponere: Nequaq; igitur in morte pro iustitia subeunda uel cōtemnēda laudaretur præcipua patiētia, si mortis non esset magna multumq; dura molestia. Cuius timorem qui uincit ex fide, magnā ipsius fidei comparat gloriam iustamq; mercedem. Vnde mirandum non est, & mortem corporis non fuisse euenturam homini, nisi præcessisset peccatum, cuius etiā talis pœna consequeretur, & post remissionem peccatorum eam fidelibus euenire, ut in eius timore uincēdo exerceatur fortitudo iustitiæ. Caro enim quæ primo facta est, nō erat caro peccati, in qua noluit homo inter delitias paradisi seruare iustitiam. Vnde statuit deus, ut post eius peccatum propagata caro peccati ad recipiendam iustitiam, laboribus & molestijs niteretur. Propter hoc etiam de paradiso eiectus Adam, contra eden habitauit, id est, contra sedem delitiarum, ut significaret q; in laboribus qui sunt delitijs contrarij, erudienda esset caro peccati, quæ in delitijs obedientiam non seruauit antequam esset caro peccati. Sicut ergo illi primi homines postea iuste uiuendo, unde merito creduntur per domini sanguinem ab extremo supplicio liberati, non tamen in illa uita meruerunt ad paradisum reuocari: sic & caro peccati etiam si remissis peccatis homo in ea iuste uixerit, non continuo meretur eam mortem non perpeti quam traxit de propagine peccati. Tale aliquid nobis insinuatum est de patriarcha Dauid in libro Regnorum, ad quem propheta cum missus esset, eiq; propter peccatum quod commiserat euentura mala ex iracundia dei comminaretur, confessione peccati ueniam meruit, respondente propheta, q; illud ei flagitium facinusq; remissum sit, & tamen consecuta sunt quæ deus fuerat comminatus, ut sic humiliaretur à filio. Quare & hic nō dicitur, si deus propter peccatum illud fuerat comminatus, cur dimisso peccato quod erat minatus impleuit, nisi quia rectissime si sic dictum fuerit, respondebitur remissionem illam peccati factam, ne homo à percipienda uita impediretur æterna, subsecutum uero illius comminationis effectum, ut pietas hominis in illa humilitate exerceretur atque probaretur. Sic & mortem corporis

A poris propter peccatum deus homini inflixit,& post peccatorum remissionem propter exer
cendam iustitiam non ademit. Teneamus ergo indeclinabilé fidei confessionem. *Quid sit incedere uia media.*
Solus unus est qui sine peccato natus est, in similitudine carnis peccati, sine peccato uixit in/ *Cap. XXXV*
ter aliena peccata, sine peccato mortuus est propter nostra peccata, nō declinemus in dexte/
ram aut in sinistram. In dexteram enim declinare, est seipsum decipere dicendo se esse sine
peccato. In sinistram autem per nescio quam peruersam atq; prauam securitatem se tanq̄
impune dare peccatis. Vias enim quæ à dextris sunt nouit dominus, q̄ solus sine peccato est
& nostra potest delere peccata, peruersæ auté sunt quæ à sinistris sunt amicitiæ cum peccatis.
Talis etiam illi uiginti annorum adolescentuli figuram noui populi præmiserunt, qui in ter/
ram promissionis intrarunt, qui nec in dexteram nec in sinistram dicti sunt declinasse: Non
enim ea uiginti annorum ætas comparanda est innocētiæ paruulorum, sed, ni fallor, hic nu/
merus mysticum aliquid adumbrat & resonat. Vetus enim testamentum in quinq; Moysi
libris excellit, nouum autem quatuor euangeliorum autoritate præfulget, qui numeri per se
multiplicati ad uicenarium perueniunt, quater enim quini, uel quinquies quaterni uiginti
sunt. Talis populus, ut prædixi, eruditus in regno cœlorum per duo testamenta uetus & no/
uum, non declinans in dexteram superba præsumptione iustitiæ, neque in sinistram secura
delectatione peccati, in terram illius promissionis intrabit, ubi iam peccata ulterius nec no/
bis donāda optemus, nec in nobis punienda timeamus, ab illo redemptore liberati qui non
uenundatus sub peccato, redemit Israël ab omnibus iniquitatibus eius, siue propria cuiusq;
uita commissis, siue originaliter tractis. Non enim parum diuinarum scripturarum autori/ *Cap. XXXVI*
tati ueritatiq; cesserunt. Qui etsi noluerunt litteris suis aperte exprimere, paruulis
remissionem necessariam peccatorum, redemptionem tamen eis necesse esse confessi sunt.
Alio quippe uerbo, etiam ipso de Christiana eruditione deprompto nihil aliud omnino
dixerunt: Nec dubitandum esse his qui diuinas scripturas fideliter legunt, fideliter audiunt,
B fideliter tenēt, q; ab illa carne quæ prius uoluptate peccati facta est caro peccati, deinceps per
successionem transeūte in omnes proscriptione iniquitatis & mortis, caro sit propagata pec/
cati, excepta una similitudine carnis peccati, quæ tamen non esset, nisi esset caro peccati. De
anima uero utrum & ipsa eodem modo propagata, reatu qui ei dimittatur obstricta sit,
neq; enim possumus dicere, solam carnem paruuli, non etiam animam indigere saluatoris
& redemptoris auxilio, alienamq; ab ea esse gratiarumactione quæ in psalmis est, ubi legi/ *Psal. 102*
mus & dicimus, Benedic anima mea dominum, & noli obliuisci omnes retributiones eius,
qui propitius fuit omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes languores tuos, qui redemit
de corruptione uitam tuam, an etiam non propagata, eo ipso quo carni peccati aggrauan
da miscetur, iam ipsius peccati remissione & sua redemptione opus habeat, deo per† sum/ *al's, suam*
mam præscientiam iudicante, qui paruulorum ab isto reatu non mereantur absolui, etiam
qui nondum nati nihil alicubi propria sua uita peregerunt uel boni uel mali, & quomodo
deus etiā si non de traduce animas creat, non sit tamen autor reatus eiusdem, propter quem
redemptio sacramenti necessaria est animæ paruuli, magna quæstio est, aliamq; disputatio/
nem desiderat, eo tamen quantum arbitror moderamine temperatam, ut magis inquisitio
cauta laudetur, q̄ præcipitata reprehendatur assertio. Vbi enim de re obscurissima disputa
tur, non adiuuantibus diuinarum scripturarum certis clarisq; documentis, cohibere se debet
humana præsumptio, nihil faciens in partem alteram declinando. Etsi enim quodlibet ho/
rum, quemadmodum demonstrari & explicari possit, ignorem, illud tamen credo, q; etiam
hinc diuinorum eloquiorū clarissima autoritas esset, si homo illud sine dispendio promissæ
salutis ignorare non posset. Habes elaboratum, utinam tam commodum quàm prolixum
pro meis uiribus opus, cuius prolixitatem fortasse defenderem, nisi illud uererer facere de/
fendendo prolixius.

LIBRI SECVNDI FINIS.

D. AVRELII AVGVSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI, DE PECCATORVM MERITIS & remissione, & de baptismo paruulorum ad Marcellinum epistola, seu liber Tertius.

Cap. I HARISSIMO filio Marcellino, Augustinus episcopus seruus Christi, seruorumq; Christi in domino salutem. De quæstionibus quas mihi proposueras ut ad te aliquid scriberem aduersus eos, qui dicunt Adam etiam si non peccasset fuisse moriturum, nec ex eius peccato quicquam ad eius posteros propagando transisse, maxime propter baptismum paruulorum quem more piissimo atq; materno uniuersa frequentat ecclesia, & quid in hac uita sint, fuerint, futuriq; sint filij hominum nullum habentes omnino peccatum, iam duos prolixos absolueram libros, quibus mihi uisus sum non quidem omnibus omnium occurrisse in hac causa motibus animorum, quod uel à me uel à quoquam utrum fieri possit, ignoro, imò fieri non posse non dubito, sed tamen egisse aliquid, quo de his rebus à maioribus traditæ fidei defensores contra nouitates eorum qui aliter sentiunt non inermes usquequaq; consisterent. Verum post paucissimos dies legi Pelagij quædam scripta, uiri ut audio sancti, & non paruo profectu Christiani, quæ in Pauli apostoli epistolas expositiones breuissimas continerent, atque ibi comperi cum ad illum uenisset locum, ubi dicit Apostolus, Per unum hominem peccatum intrasse in mundum & per peccatum mortem, atque ita in omnes homines pertransisse, quandam eorum argumentationem qui negant paruulos peccatum originale gestare, quam fateor in illis tam longis uoluminibus meis non refelli, quia in mentem mihi omnino non uenerat quemq; posse talia cogitare, uel dicere: Quapropter quoniam illi operi, quod iam certo fine concluseram, nihil addere uolui, & ipsam eisdem uerbis quibus eam legi, & quid mihi contra uideatur, huic epistolæ inserendum putaui.

Rom. 5 (in margin)

Refellit Pelagium.

Cap. II Sic ergo illa argumentatio posita est, Hi autem, inquit, qui contra traducem peccati sunt, ita illam impugnare nituntur: Si Adæ, inquiunt, peccatum etiam non peccantibus nocuit, ergo & Christi iustitia etiam non credentibus prodest, quia similiter, imò & magis dicit per unum saluari, quàm per unum ante perierunt. Huic ergo, ut dixi, argumento in illis duobus libris quos ad te scripsi nihil respondi, neque id mihi prorsus redarguendum proposui. Nunc ergo prius illud attende, quemadmodum cum dicunt, Si Adæ peccatum etiam non peccantibus nocet, ergo & Christi iustitia etiam non credentibus prodest, absurdissimum utique & falsissimum iudicant, ut Christi iustitia etiam non credentibus prosit, unde putant confici, nec primi hominis peccatum paruulis non peccantibus nocere potuisse, sicut & Christi iustitia prodesse illis non credentibus non potest. Dicant itaq; Christi iustitia quid baptizatis paruulis prosit. Dicant omnino quod uolunt: Profecto enim si se Christianos esse meminerunt, aliquid prodesse non ambigunt. Quodlibet igitur prosit, prodesse sicut etiam ipsi asserunt non credentibus non potest. Vnde coguntur paruulos baptizatos in credentium numero deputare & autoritati sanctæ ubique ecclesiæ consentire, quæ fidelium nomine eos censet indignos, quibus iustitia Christi etiam secundum istos prodesse non nisi credentibus posset. Sicut ergo eorum per quos renascuntur, iustitiæ spiritus responsione sua traijcit in eos fidem, quam uoluntate propria nondum habere potuerunt: sic eorum per quos nascuntur caro peccati traijcit in eos noxam quam nondum uita propria contraxerunt, Et sicut eos uitæ spiritus in Christo regenerat fideles, sic eos corpus mortis in Adam generat peccatores: Illa enim carnalis generatio est, hæc spiritalis, illa facit filios carnis, hæc filios spiritus, illa filios mortis, hæc filios resurrectionis, illa filios seculi, hæc filios

A filios dei, illa filios iræ, hæc filios misericordiæ, ac per hoc illa peccato originali obligatos,
ista omnis peccati uinculo liberatos. Postremo ad id quod intellectu perspicacissimo asse/
qui non ualemus, autoritate diuina consentire cogamur, bene quòd ipsi nos admonent, iu
stitiam Christi nisi credentibus prodesse non posse, & prodesse aliquid paruulis confiten/
tur, unde, ut diximus, necesse est eos baptizatos in credentium numero sine ulla tergiuersa
tione constituant. Consequenter igitur si non baptizentur, inter eos qui non credunt erunt,
ac per hoc nec uitam habebunt sed ira dei manet super eos: Quoniam qui non credit filio Ioan.5
non habebit uitam, sed ira dei manet super eum. Et iudicati sunt, quoniam qui non credit
iam iudicatus est. Et condemnabuntur, quoniam qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus Marci 16
erit, qui autem non crediderit, condemnabitur. Iam nunc uideant isti, qua iustitia tentent
uel conentur asserere, non ad uitam æternam, sed ad iram dei pertinere & diuinitus iudi/
cari atque damnari homines qui sine peccato sunt, si quemadmodum proprium, ita nullum
in eis est etiam originale peccatum. Iam cæteris quæ Pelagius insinuat eos dicere, qui con/
tra originale peccatum disputant, in illis duobus prolixi mei operis libris satis quantum ar/
bitror dilucideq; respondi. Quod & si quibusdam uel parum uel obscurum uidebitur, dent
ueniam, & componant cum eis, qui fortasse illud non quia parum est, sed quia nimium
reprehendunt, & qui ea quæ pro natura quæstionum dilucide dicta existimo adhuc non
intelligunt, non mihi calumnientur pro negligentia uel pro meæ facultatis indigentia, sed
deum potius pro accipienda intelligentia deprecentur.

Veruntamen nos non negligenter oportet aduertere istum, sicut eum qui nouerunt, lo Argumēta Pelagianorum. Cap. III
quuntur bonum ac prædicandum uirum, hanc argumentationem contra peccati propagi/
nem, non ex propria intulisse persona, sed quid illi dicant qui eam non approbant intimas/
se, nec solum hoc quod modo proposui eiq; respondi, uerumetiam cætera quibus me in il/
lis libris iam respondisse recolui. Nam cum dixisset, Si Adæ, inquiunt, peccatum etiam non
B peccantibus nocuit, ergo & Christi iustitia etiam non credentibus prodest, quod in his quæ
respondi cernis, quàm non solum non expugnet quod dicimus, sed etiam nos admoneat
quid dicamus, secutus adiunxit: Deinde aiunt, Si baptismus mundat antiquum illud deli/
ctum qui de duobus baptizatis nati fuerint, debent hoc carere peccato, non enim potue/
runt ad posteros transmittere, quod ipsi minime habuerunt: Illud quoque accedit, inquit,
quia si anima non est ex traduce, sed sola caro, ipsa tantum habet traducem peccati, & ipsa
sola pœnam meretur, iniustum esse dicentes, ut hodie nata anima non ex massa Adæ, tam
antiquum peccatum portet alienum. Dicunt etiam, inquit, nulla ratione concedi, ut deus
qui propria peccata remittit, imputet aliena. Vides ne obsecro quemadmodum hoc totum
Pelagius, non ex sua, sed ex aliorum persona indiderit scriptis suis, usqueadeo sciens hanc
nescio quam esse nouitatem, quæ contra antiquam ecclesiæ insitam opinionem sonare nunc
cœperit, ut eam ipse confiteri aut uerecundatus aut ueritus fuerit. Et forte hoc ipse non sen
tit quòd sine peccato nascatur homo, cui fatetur necessarium esse baptismum, in quo fit re/
missio peccatorum, & quòd sine baptismo damnetur homo, quem necesse est non bapti/
zatum in non credentibus deputari, quia utique scriptura euangelica fallere non potest, in
qua apertissime legitur, Qui non crediderit condemnabitur. Postremo quòd sine baptismo Mar.16
imago dei non admittatur ad regnum dei, quoniam, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spi/
ritu non potest introire in regnum dei, atque ita uel in æternam mortem sine peccato præ/
cipitetur, uel quod est absurdius extra regnum dei habeat uitam æternam, cum dominus
prædicens quid suis in fine dicturus sit, Venite benedicti patris mei percipite regnum, quod Matth.25
uobis paratum est ab initio mundi, manifestauerit etiam quid sit ipsum regnum quod di/
cebat, ita concludens, Sic ibunt illi in ambustionem æternam, iusti autem in uitam æter/
nam. Hæc ergo & alia quæ hunc sequuntur errorem, nimium peruersa & Christianæ repu/
gnantia ueritati, credo quòd uir ille tam egregie Christianus omnino non sentiat. Sed fie/ Pelagij laus

 ri potest,

ri potest, ut etiam istorum argumentis, qui contra peccati traducem sentiunt, adhuc fortasse ita moueatur ut audire uel nosse quid contra eos dicatur, expectet, & ideo quid illi dicant qui contra peccati traducem sentiunt, nec tacere uoluit, ut quæstio discutienda insinuaretur, & à persona sua remouit, ne hoc etiam ipse sentire iudicaretur. C

Iesus etiam infantium Iesus est. Cap. IIII

Ego autem & si refellere istorum argumenta non ualeam, uideo tamen inhærendum esse his quæ in scripturis sunt apertissima, ut ex his reuelentur obscura, aut si mens nondum est idonea, quæ possit ea uel demonstrata cernere, uel abstrusa inuestigare, sine ulla hæsitatione credantur. Quid autem apertius tot tantisque testimonijs diuinorum eloquiorum, quibus dilucidissime apparet, nec præter Christi societatem ad uitam salutemque æternam posse quemquam hominum peruenire, nec diuino iudicio posse aliquem iniuste damnari, hoc est, ab illa uita ac salute separari. Vnde fit consequens, ut quoniam nihil agitur aliud cum paruuli baptizantur, nisi ut incorporentur ecclesiæ, id est, Christi corpori membrisque socientur, manifestum sit eós ad damnationem nisi hoc eis collatum fuerit pertinere, non autem damnari possent si peccatum utique non haberent. Hoc quia illa ætas nullum in uita propria contrahere potuit, restat intelligere, uel si hoc nondum possumus, saltem credere, trahere paruulos originale peccatum. Ac per hoc si ambigui aliquid habent uerba apostolica, quibus dicit, Per unum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransijt, possuntque in aliam duci transferrique sententiam: nunquid & illud ambiguum est, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu non potest introire in regnum dei? Nunquid & illud, Vocabis nomen eius Iesum, ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum? Nunquid etiam illud, Quia non est opus sanis medicus, sed ægrotantibus, hoc est, quia non est necessarius Iesus eis qui non habent peccatum, sed eis qui saluandi sunt à peccato? Nunquid etiam illud, Quia nisi manducauerint homines carnem eius, hoc est, participes facti fuerint corporis eius, non habebunt uitam? His atque huiusmodi alijs quæ nunc prætereo, testimonijs diuina luce clarissimis, diuina autoritate certissimis, nónne ueritas sine ulla ambiguitate proclamat, non solum in regnum dei non baptizatos paruulos intrare non posse, sed nec uitam æternam posse habere præter Christi corpus, cui ut incorporentur sacramento baptismatis imbuuntur? Nónne ueritas sine ulla dubitatione testatur, eos non ob aliud ad Iesum, hoc est, ad saluatorem & ad medicum Christum pijs gestantium manibus ferri, nisi ut per medicinam sacramentorum eius possint à peccati peste sanari? D

Rom. 5 *Ioan. 3* *Matth. 1* *Matth. 9* *Ioan. 6*

Baptismus paruulorum. Cap. V

Quid ergo cunctamur Apostoli uerba de quibus forte dubitabamus, etiam ipsa sic intelligere, ut his congruant testimonijs, de quibus dubitare non possumus? Quanquam toto ipso loco, ubi per unius peccatum multorum condemnationem, & per unius iustitiam multorum iustificationem Apostolus loquitur, nihil mihi uideatur ambigui, nisi quòd ait, Adam formam futuri. Hoc enim reuera non solum huic sententiæ conuenit, qua intelligitur futuros eius posteros, & eadem forma cum peccato esse generatos, sed etiam in alios & alios intellectus possunt hæc uerba deduci: Nam & nos aliud inde aliquando diximus, & aliud fortasse dicemus, quod tamen huic intellectui non sit aduersum, & ipse Pelagius non uno modo id exposuit. Cætera uero quæ ibi dicuntur si diligenter aduertantur, atque tractentur, sicut in primo duorum illorum libro utcunque conatus sum, etiam si subobscurum pariunt rerum ipsarum necessitate sermonem, non tamen poterunt alium sensum habere, nisi per quem factum est, ut antiquitus uniuersa ecclesia † pertineret, fideles paruulos originalis peccati remissionem per Christi baptismum consecutos. Vnde non immerito beatus Cyprianus satis ostendit quàm hoc ab initio creditum & intellectum seruet ecclesia, qui cum paruulos à materno utero recentissimos iam idoneos ad percipiendum Christi baptismum assereret, quoniam consultus fuerat, utrum hoc ante octauum diem fieri deberet, quantum potuit conatus est eos demonstrare perfectos, ne quis quasi pro numero

† pertinere, pro constanter tenere.

A mero dierum, quia octauo antea circuncidebantur infantes, eos adhuc perficiendos existi
maret. Sed cum magnum eis defensionis patrocinium præstitisset, ab originali tamen pec/
cato eos non immunes esse confessus est, quia si hoc negaret, ipsius baptismi causam pro/
pter quem percipiẽdum eos defendebat, auferret. Potes ipsam epistolam memorati marty
ris de baptizandis paruulis legere si uolueris, neq; enim potest deesse Carthagini. Verum in
hanc etiam nostram, quantum præsentium quæstioni satis uisum est, pauca inde transferen
da arbitratus sum, quæ prudenter attende. Quantum uero, inquit, ad causam infantium *Cyprianus in epi/stola de baptizãdis paruulis*
pertinet, quos dixisti intra secundum uel tertium diem quo nati sunt constitutos, baptizari
non oportere, & considerandam esse legem circuncisionis antiquæ, ut intra octauum diem
eum qui natus est baptizandum & sanctificandum non putares, longe aliud in concilio
†nostro omnibus uisum est. In hoc enim quod tu putabas esse faciendum, nemo consensit, *al's, sancto*
sed uniuersi potius iudicauimus, nulli hominum nato misericordiam dei & gratiam dene/
gandam: Nam cum dominus in Euangelio dicat, Filius hominis non uenit animas homi/ *Lucæ 19*
num perdere, sed saluare, quantum in nobis est, si fieri potuerit, nulla anima perdenda est.
Aduertis ne quid dicat, quemadmodum sentiat, non tantum carni sed animæ quoq; infan/
tis exitiabile esse atque mortiferum sine illo salutari sacramento exire de hac uita? Vnde si
iam nihil aliud diceret, intelligere nostrum fuit sine peccato animam perire non posse. Sed
uide paulopost defendens innocentiam paruulorum, quid tandem de illis apertissime fatea
tur: Cæterum si homines, inquit, impedire aliquid ad consecutionem gratiæ posset, magis
adultos & prouectos & maiores natu possent impedire peccata grauiora: Porrò autem si
etiam grauissimis delictoribus & in deum multum ante peccantibus, cum postea credide/
rint, remissa peccatorum datur, & à baptismo atq; gratia nemo prohibetur, quanto magis
prohiberi non debet infans qui recens natus nihil peccauit, nisi q; secundum Adam carnali/
ter natus contagium mortis antiquæ prima natiuitate contraxit, qui ad remissam peccato/
B rum accipiendam in hoc ipso facilius accedit, q; illi remittuntur, non propria, sed aliena pec/
cata. Vides quanta fiducia ex antiqua & indubitata fidei regula uir tantus ista loquatur?
Quia hæc documẽta certissima ideo protulit, ut illud quod erat incertum, unde consuluerat
ille cui rescribit, & unde concilij decretum constitutum esse commemorat, ut scilicet etiam an/
te octauum diem ex quo die natus esset infans, eum si afferretur, baptizare nemo dubita/
ret, per hæc firmamenta probaretur. Neque enim hoc tunc quasi nouum aut quasi aliqua
cuiusquam contradictione pulsatum concilio statuebatur seu firmabatur, quòd obstricti
originali peccato tenerentur infantes, sed cum illic illa consultatio uersaretur, & disceptaretur
propter legem carnalis circuncisionis, utrum eos & ante octauum diem baptizari oporte/
ret, ideo ei qui hoc negabat, nemo consensit, quia iam nõ consulendum nec disceptandum,
sed firmum certumq; habebatur, animam saluti æternæ perituram, si hanc uitam sine illius
sacramenti consecutione finiret, quamuis ab utero recentissimi paruuli solo reatu essent pec/
cati originalis obstricti: Quare illis etsi multo facilior quòd alienorum, sed tamen etiam
necessaria remissio peccatorum. His certis, illa incerta de octauo die quæstio dissoluta est,
atque in concilio iudicatum, homini nato ne in æternum pereat, omni die licere succurrere,
cum etiam de ipsa carnali circuncisione ratio redderetur, quòd umbra esset futuri, non quòd
intelligeremus etiam baptismum octauo ex quo natus est homo die dari oportere, sed
nos in Christi resurrectione spiritaliter circuncidi, qui tertio quidem post diem passionis,
in diebus tamen hebdomadarum, quibus tempora prouoluuntur, octauo, hoc est, post
sabbatum primo die à mortuis resurrexit. Et nunc nescio cuius nouæ dispu/ *De paruulis, uete/res nihil dubitarũt* *Cap. VII*
tationis audacia quidam nobis facere conantur incertum, quod maiores nostri ad dissol/
uenda quædam, quæ nonnullis uidebantur incerta, tanquam certissimum proferebant.
Quãdo enim primitus hoc disputari cœperit, nescio: Illud tamen scio, quòd sanctus Hiero/
nymus, qui hodieq; in litteris ecclesiasticis tam excellẽtis doctrinæ fama ac labore uersatur,
ad quasdam soluendas in suis libris quæstiones, etiam hoc certissimum adhibet sine ulla
discepta/

disceptatione documentum: Nam in eo quod in Ionam prophetam scripsit, cum ad eum C
Hiero. sup Ionam uenisset locum, ubi commemorantur etiam paruuli ieiunio castigati, Maior, inquit, ætas inci
Iob.25 pit & usq; ad minorem peruenit. Nullius enim absq; peccato nec si unius quidem diei fuerit uita eius & innumerabiles anni uitæ illius. Si enim stellæ mundæ non sunt in conspectu dei, quanto magis uermis & putredo, & hi qui peccato offendentis Adam tenentur obnoxij? Hunc doctissimum uirum si facile interrogare possemus, quàm multos utriusq; linguæ diuinarum scripturarum tractatores & Christianarum disputationum scriptores commemoraret, qui non aliud ex quo Christi ecclesia est constituta, senserunt, non aliud à maioribus acceperunt, non aliud posteris tradiderunt. Ego quidem quamuis longe pauciora legerim, nó memini me aliud audisse à Christianis qui utrunq; accipiunt testamentum, non solum in catholica ecclesia, uerumetiam in qualibet hæresi uel schismate constitutis, non memini me aliud legisse apud eos, quos de his rebus aliquid scribentes legere potui, qui scripturas canonicas sequerentur, uel sequi se crederent crediue uoluissent. Vnde nobis hoc negotium repente emerserit nescio. Nam ante paruum tempus à quibusdam transitorie colloquentibus cursim mihi aures perstrictæ sunt, cum illic apud Carthaginem essemus, non ideo paruulos baptizari, ut remissionem accipiant peccatorum, sed ut sanctificentur in Christo. Qua nouitate permotus & quia opportunum non fuit, ut contrà aliquid dicerem, & non tales homines erant de quorum essem autoritate sollicitus, facile hoc in transactis atq; abolitis habui. Et ecce contra ecclesiam iam studio flammante defenditur, ecce scribēdo etiam memoriæ commendatur, ecce res in hoc discriminis adducitur, ut hinc etiam à fratribus consulamur, ecce
Cap. VII contrà disputare atq; scribere cogimur. Ante paucos annos Romæ quidam exti-
Iouiniani error tit Iouinianus nomine, qui sanctimonialibus etiam ætate prouectioribus nuptias persuasisse dicitur, non illiciendo quo earum aliquam duceret uellet uxorem, sed disputádo uirgines sanctimoniæ dicatas, nihil amplius fidelibus coniugatis apud deum habere meritorum: Nunquam tamen ei hoc commentum uenit in mentem, ut asserere conaretur sine originali D
peccato nasci hominum filios. Et utiq; si hoc astrueret, multo procliuius uellent fœminæ nubere, fœtus mundissimos pariture. Huius sanè scripta, nam & scribere ausus est, cum fratres ad Hieronymum refellenda misissent, non solum in eis nihil tale comperit, uerumetiam ad quædam eius uana refutanda hoc tanquam certissimum de hominis originali peccato unum utique, quod nec ipsum dubitare credebat, inter multa sua documenta deprompsit.
1.Ioan.2 Id agentis hæc uerba sunt, Qui dicit se, inquit, in Christo manere, debet sicut ille ambulauit & ipse ambulare. Eligat aduersarius è duobus quod uult, optionem ei damus, manet in Christo, an non manet? Si manet, ita ergo ambulet ut Christus: Si autem temerarium est similitudinem uirtutum domini polliceri, non manet in Christo, quia non ingreditur ut Christus. Ille peccatum non fecit, neque inuentus est dolus in ore eius, qui cum malediceretur non remaledixit, & tanquam agnus coram tondente, sic non aperuit os suum, ad quem uenit princeps mundi istius & inuenit in eo nihil, qui cum peccatum non fe
Iacobi 3 cisset, pro nobis peccatum eum fecit deus: Nos autem iuxta epistolam Iacobi, Multa peccamus omnes, & nemo mundus à peccatis, nec si unius quidem diei fuerit uita eius. Quis enim gloriabitur castum se habere cor, aut quis confidet mundum se esse à peccatis? Te
Psal.50 nemurq; rei in similitudine præuaricationis Adam, Vnde & Dauid, Ecce, inquit, in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis concepit me mater mea. Hæc non ideo commemoraui, ꝙ disputatorum quorumlibet sententijs tanquam canonica autoritate nitamur, sed ut appareat ab initio usque ad præsens tempus quo ista nouitas orta est, hoc de originali peccato apud Ecclesiæ fidem tanta constantia custoditum, ut ab eis qui dominica tractarent eloquia, magis certissimum proferretur ad alia falsa refutanda, quàm id tanquam falsum refutari ab aliquo tentaretur. Cæterum in sanctis canonicis libris uiget huius sen
Rom.5 tentiæ clarissima & plenissima autoritas, clamat Apostolus, Per unum hominem peccatum intrauit in mūdum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransijt, in quo omnes

A omnes peccauerunt. Vnde nec illud liquide dici potest, quòd peccatum Adæ etiam non peccan
tibus nocuit, cum scriptura dicat, in quo omnes peccauerunt. Nec sic dicuntur ista aliena pec-
cata, tanquam omnino ad paruulos non pertineant, siquidem in Adam omnes tunc pecca-
uerunt, quando in eius natura illa insita, in qua eos gignere poterat, adhuc omnes ille unus
fuerunt, sed dicuntur aliena, quia nondum ipsi agebant uitas proprias, sed quicquid erat in
futura propagine, uita unius hominis continebat. Nulla, inquiunt, ratione conce- *Interrogant multi quæ ipsi nō possūt explicare.*
ditur, ut deus qui propria peccata remittit, imputet aliena. Remittit, sed spiritu regeneratis,
non carne generatis. Imputat uero nō iam aliena, sed propria: Aliena quippe erant quando *Cap. VIII*
hi qui ea propagata portarent nōdum erant, nunc uero carnali generatione iam eorum sunt
quibus nondum spiritali regeneratione dimissa sunt. Sed si baptismus, inquiunt, mundat
antiquum illud delictum, qui de duobus baptizatis nati fuerint, debent hoc carere peccato:
Non enim potuerūt ad posteros transmittere, quod ipsi minime habuerunt. Ecce unde ple-
runque conualescit error, cum homines idonei sunt his rebus interrogandis, quibus intelligen
dis non sunt idonei. Cui enim auditori, uel quibus explicem uerbis, quomodo mortalia ui-
tiosa primordia non obsint eis, qui alijs primordijs immortalibus inchoati sunt, & tamen
obsint eis, quos ijdem ipsi, quibus iam non obsunt, ex eisdem uitiosis primordijs generaue-
rint, quomodo id intelligat homo cuius tardiusculam mentem impedit, & suæ sentētiæ præ
iudicium, & peruicaciæ grauissimæ uinculum? Veruntamen si aduersus eos mihi esset causa
ista suscepta, qui omnino paruulos baptizari prohiberent, aut superfluò baptizari conten-
derent, dicentes eos ex fidelibus natos, parentum meritum necessario consequi, tunc debe-
rem ad hanc opinionem conuincendam laboriosius fortassis & operosius excitari. Tunc si
mihi apud obtusos & contentiosos propter rerum naturæ obscuritatem difficultas refellen
di falsa, & persuadendi uera resisteret, ad hæc forte quæ in usu atque in promptu essent exem-
pla confugerem, uicissimque interrogarem, ut quia eos moueret, quomodo peccatum quod
B mundatur per baptismum, maneat in eis quos genuerint baptizati, ipsi explicarent, quo-
modo præputium quod per circuncisionem aufertur, maneat in eis quos genuerint circūcisi,
quomodo etiam palea quæ opere humano tanta diligētia separatur, maneat in fructu qui
de purgato tritico nascitur. His & talibus forsitan utcunque conarer exemplis per- *Vt ex circūciso nascitur incircūcisus, ita ex baptizato baptizandus.*
suadere hominibus, qui mundationis sacramenta superfluò filijs mundatorum crederent
adhiberi, quàm recto consilio baptizatorum paruuli baptizarentur, quanquam fieri possit *Cap. IX*
ut homini habenti utrunque semen, & mortis in carne, & immortalitatis in spiritu, non obsit
regeneratio per spiritum, quod obest eius filio generato per carnem, sitque in isto remissio-
ne mundatum, quod sit etiam in illo simili remissione, uel ut circuncisione, uel ut trituratio-
ne ac uentilatione mundandum. Nunc uero, quandoquidem cum eis agimus, qui confiten
tur baptizatorum filios baptizandos, quanto melius sic agimus ut dicamus uos, qui asseri-
tis de hominibus à peccati labe mundatis sine peccato nasci filios debuisse, cur non atten-
ditis eo modo uobis posse dici de Christianis parentibus Christianos nasci filios debuisse?
Cur ergo eos Christianos fieri debere censetis? Nunquid in eorum parentibus corpus *1. Cor. 6*
Christianum non erat, quibus dictum est, Nescitis quia corpora uestra membra sunt Chri
sti? An forte corpus quidem Christianum de Christianis parentibus natum est, sed non
Christianam animam accepit? Hoc uero multo est mirabilius, namque utrumlibet de anima
sentiatis, quia profecto cum Apostolo nō eam creditis antequam nasceretur aliquid egisse
boni aut mali, aut de traduce attracta est, & similiter ut corpus de Christianis Christianum,
sic anima etiam Christiana esse debuit, aut à Christo creata, uel in Christiano corpore, uel
propter Christianum corpus Christiana debuit seu creari seu mitti: Nisi forte dicetis Chri-
stianos homines Christianum corpus gignere potuisse, & ipsum Christum animam Chri-
stianā non potuisse procreare. Cedite itaque ueritati, & uidete sicut fieri potuit quod & uos fa
temini, ut de Christianis nō Christianus, de membris Christi non membrū Christi, atque ut
occurramus etiam omnibus, qui licet falso, tamen quocunque religionis nomine detinentur,
de

de consecratis non consecratus, ita etiam fieri ut de mundatis nō mundatus nascatur. Quid C respondebitis, quare de Christianis non Christianus nascatur, nisi quia non facit generatio, sed regeneratio Christianos? Hanc igitur uobis reddite rationem, quia similiter à peccatis nemo nascendo, sed omnes renascendo mundantur. Ac per hoc de hominibus ideo mundatis, quoniam renatis, homo qui nascitur renascatur, ut etiam ipse mūdetur: Potuerunt enim parentes ad posteros transmittere, quod ipsi minime habuerunt. Non solum sicut frumenta paleam, & præputium circuncisus, sed etiam quod & uos dicitis, fideles infidelitatem in posteros traijciunt, quod non est iam illorum per spiritum regeneratorum, sed quo in carne generati sunt, mortalis seminis uitium. Nam utiq; quos paruulos per sacramētum fidelium fideles faciendos esse iudicatis, infideles natos ex parentibus fidelibus non negatis.

Anima num ex traduce. Cap. X

At enim si anima non est ex traduce, sed sola caro ipsa tātum habet traducem peccati, & ipsa solam pœnam meretur, hoc enim sentiunt iniustum esse dicentes, ut hodie nata anima non ex massa Adæ tam antiquum peccatum portet alienum, attende obsecro te quemadmodū circunspectus uir Pelagius, nā ex eius libro hæc quæ modo posui uerba transcripsi, sentit q̄ in difficili de anima quæstione uersetur: Non enim ait, quia anima nō est ex traduce, sed si anima nō est ex traduce, rectissime faciens de re tā obscura, de qua nulla in scripturis sanctis certa & aperta testimonia possumus inuenire, aut difficillime possumus, cunctanter loqui potius q̄ fidenter. Quapropter ego quoq; huic propositioni non præcipiti assertione respondeo. Si anima nō est ex traduce, ergo quæ ista iustitia est, ut recens creata & ab omni delicto prorsus immunis, ab omni peccati contagione penitus libera, passiones carnis diuersosq; cruciatus, & quod est horribilius etiam dæmonum incursus in paruulis sustinere cogatur? Neq; enim aliquid horum caro sic patitur, ut non ibi anima potius quæ uiuit ac sentit pœnas luat. Hoc enim si iustum ostenditur, sic etiā ostēdi potest qua iusticia in carne quoq; peccati subeat originale peccatum, baptismatis sacramento & gratiæ miseratione mundandum. Si autem illud ostendi non potest, neque hoc posse arbitror. Aut ergo utrunq; occultum feramus, & nos homines esse meminerimus, aut aliâs aliud de anima opus si necesse uidebitur cautela sobria disputando moliamur. D

Pelagium laudat

Aculeus mortis qd Cap. XI

Rom. 5

Nunc tamen illud quod ait Apostolus, Per unum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt, sic accipiamus, ne tot tantisq; apertissimis diuinarum scripturarum testimonijs, quibus docemur præter Christi societatē quæ in illo & cum illo fit, cum sacramentis eius imbuimur & eius membris incorporamur, uitam salutemq; æternam adipisci neminem posse, nimis insipienter atq; infeliciter repugnare iudicemur. Neq; enim alio sensu dictum est ad Romanos, Per unum hominē peccatū intrauit in mundum, & per peccatum mors, atq; ita in omnes homines pertransijt, q̄ alio loco quo dictum est ad Corinthios, Per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum: Sicut enim in Adā omnes moriuntur, sic & in Christo omnes uiuificabūtur. Nemo quippe ambigit hoc ibi de corporis morte dictum, quoniā de resurrectione corporis magna Apostoli intentione quæstio uersabatur, & ideo uidetur ibi de peccato tacuisse, quia nō erat quæstio de iusticia. Hic autem ad Romanos utrunq; posuit, & utrunq; diutissime commendauit, peccatum in Adam, iusticiam in Christo, & mortem in Adam, uitam in Christo, quæ omnia uerba sermonis apostolici quantum potui satisq; uisum est in primo, ut iam dixi, duorum illorum libro perscrutatus aperui. Quanq; ibi etiā ad Corinthios locum ipsum de resurrectione domini tractatum sic in fine concluserit, ut nos dubitare non sineret, mortem quoq; corporis merito accidisse peccati, cū enim dixisset, Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem: Cum autē corruptibile hoc indutum fuerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet, inquit, sermo qui scriptus est, Absorpta est mors in uictoria, ubi est mors aculeus tuus? Deinde subiecit, Aculeus autē mortis est peccatum, uirtus uero peccati lex. Quia ergo sicut apostoli apertissima uerba declarant, eo absorbebitur mors in uictoria, quo corruptibile

1. Cor. 15

Osee 13

A ptibile & mortale hoc induet incorruptionē & immortalitatē, id est, quo uiuificabit deus & Rom.8
mortalia corpora nostra, propter habitātem spiritū eius in nobis, manifestum est & huius
mortis corporis, quæ resurrectioni carnis cōtraria est, aculeū fuisse peccatū: aculeū autē quo
mors facta est, non quē mors fecit: peccato enim morimur, nō morte peccamus, Sic itaq; di
ctum est, aculeus mortis, quomodo lignū uitæ, nō quod hominis uita faceret, sed quo uita
hominis fieret: & quomodo lignū sciētiæ, per quod scientia fieret hominis, nō quod per suā
scientiā fecerit homo: Sic ergo & aculeus mortis, quo mors facta est, nō quē mors fecerit, Sic
enim dicimus & poculum mortis, quo aliquis mortuus sit uel mori possit, non quod moriēs
mortuusue confecerit. Aculeus itaq; mortis peccatum est, peccati punctu mortificatū est ge
nus humanum. Quid adhuc quærimus cuius mortis, utrum animæ an corporis? Vtrū pri
mæ qua nunc omnes morimur, an secundæ qua tunc impij morientur? Nulla causa est ex-
agitandi quæstionem, nullus tergiuersandi locus, Apostoli uerba quibus id agebat, interro
gata respondent, Cum mortale hoc, inquit, induerit immortalitatem, tūc fiet sermo qui scri-
ptus est, Absorpta est mors in uictoria, ubi est mors uictoria tua? ubi est mors aculeus tu-
us? Aculeus autem mortis peccatum, uirtus uero peccati lex. De resurrectione corporis age
bat, qua absorbebitur mors in uictoria cum mortale hoc induerit immortalitatē. Tunc ipsi
morti insultabitur, quæ in uictoria, resurrectionis corporis absorbebitur. Tūc ei dicetur, ubi
est mors uictoria tua? ubi est mors aculeus tuus? Morti ergo corporis hoc dicetur? Hanc
enim absorbebit uictoriosa immortalitas, cum mortale hoc immortalitate induetur, Mor-
ti, inquam, corporis tunc dicetur, ubi est mors uictoria tua, qua hic omnes sic uiceras, ut etiā
dei filius tecum confligeret, teq; non uitando sed suscipiendo superaret? Vicisti in morien-
tibus, uicta es in resurgentibus. Victoria tua qua absorbueras corpora morientium, tempo
ralis fuit: uictoria nostra qua in corporibus absorpta es resurgētium, æterna constabit. Vbi
est aculeus tuus, hoc est peccatum, quo puncti & uenenati sumus, ut etiam in nostris corpo-
B ribus fieres, & ea tam longo tempore possideres? Aculeus autem mortis est peccatum, uir- 1.Cor.15
tus uero peccati lex. Peccauimus in uno omnes, ut moreremur in uno omnes, accepimus le
gem non ut emendatione finiremus peccatum, sed ut transgressione augeremus. Lex enim Roma.5
subintrauit ut abundaret peccatum, & conclusit scriptura omnia sub peccato. Sed deo gra- Gal.3
tias qui dedit nobis uictoriam per dominum nostrum Iesum Christum, ut ubi abundauit 1.Cor.15
peccatum, superabundaret & gratia, atq; ut promissio ex fide Iesu Christi daretur credenti
bus, & uinceremus mortem per immortalem resurrectionem, & aculeum eius peccatum per
gratuitam iustificationem. Nemo itaq; de hac re fallatur & fallat. Omnes adi- Ad salutem sacramenta sola sanctificant. Caput XII
mit atq; aufert iste sanctæ scripturæ sensus manifestus ambages. Quemadmodum ab ori
gine trahitur mors in corpore mortis huius, sic ab origine tractum est & peccatū in hac car
ne peccati, propter quod sanandum, & propagine attractum & uoluntate auctum, atq; ad
ipsam carnem resuscitandam, medicus uenit in similitudine carnis peccati, qui non est opus
sanis sed ægrotantibus, nec uenit uocare iustos, sed peccatores. Proinde quod ait Apostolus Marci 2
cum fideles moneret ut se ab infidelibus coniugibus non disiungerent, Sanctificatus est 1.Cor.7
enim uir infidelis in uxore, & sanctificata est mulier infidelis in fratre, alioquin filij uestri im
mundi essent, nunc autem sancti sunt: aut sic est accipiendum, quemadmodum & nos alibi,
& Pelagius cum eandē ad Corinthios epistolam tractaret exposuit, quòd exēpla iam præ-
cesserant & uirorum quos uxores, & fœminarum quas mariti lucrifecerant Christo, & par-
uulorum, ad quos faciendos Christianos uoluntas Christiana etiam unius parētis euicerat:
aut si, quod magis uerba Apostoli uidentur sonare & quodammodo cogere, aliqua illic in-
telligēda est sanctificatio, qua sanctificabātur uir uel mulier infidelis in cōiuge fideli, & qua
sancti nascebantur filij fidelium, siue quia in menstruo cruore mulieris, à concubitu contine
bat, quicunque uir uel fœmina id in lege didicerat, nam hoc Ezechiel inter illa præcepta po
nit quæ non figurate accipienda sunt, siue propter aliam quamlibet, quæ ibi aperte proposi
ta non est, ex ipsa necessitudine coniugiorum atq; filiorum sanctitatis asperginem, illud ta-

men sine dubitatione tenendũ est, quæcunq; illa sanctificatio sit, non ualere ad Christianos C faciendos, atq; ad dimittẽda peccata, nisi Christiana & ecclesiastica institutione & sacramentis efficiãtur fideles, Nam nec cõiuges infideles quãlibet sanctis & iustis cõiugibus hæreãt, ab iniquitate mũdant, quæ à regno dei separatos in damnationẽ uenire cõpellit, nec paruuli de qbuslibet sanctis iustisq; procreati, originalis peccati reatu absoluunt, nisi in Christo fuerint baptizati, pro quibus tãto impẽsius loqui debemus, quãto ꝓ se ipsi minus possunt.

Epilogus. Caput XIII Id enim agit illa disputatio, contra cuius nouitatem antiqua ueritate nitendum est, ut infantes omnino superfluò baptizari uideantur. Sed aperte hoc non dicitur, ne tam firmata salubriter ecclesiæ consuetudo uiolatores suos ferre non possit. Sed si pupillis opem ferre præcipimur, quanto magis pro istis laborare debemus, qui destitutiores & miseriores pupillis etiam sub parentibus remanebunt, si eis Christi gratia denegabitur, quam per se ipsi flagitare non possunt. Illud autem quod dicunt, sine ullo peccato aliquos homines iam ratione propriæ uoluntatis utentes, in hoc seculo uixisse uel uiuere, optandum est ut fiat, conandum est ut fiat, supplicandum est ut fiat, non tamen quasi factum fuerit confidendum est: hoc enim optantibus & conantibus & digna supplicatione deprecantibus quicquid remanserit peccatorum, per hoc quotidie soluitur, quod ueraciter in illa oratione dicimus, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. *Matth. 6* Quam orationem quisquis cuilibet etiam homini sancto & dei uoluntatem scienti atq; facienti, præter unum sanctum sanctorum dicit in hac uita necessariam nõ fuisse, multum errat, nec potest omnino illi ipsi placere quem laudat, si autem seipsum talem putat, ipse se decipit & ueritas in eo non est, non ob aliud, nisi quia falsum putat. *Ioan. 1* Nouit ergo ille medicus qui nõ est opus sanis, sed ægrotantibus, quemadmodũ nos curando perficiat in æternam salutem, qui & ipsam mortem, quamuis peccati merito inflicta sit, non aufert in hoc seculo eis, quibus peccata dimittit, ut etiam cum eius timore superando suscipiant pro fidei synceritate certamen, & in quibusdam etiam iustos suos quoniam adhuc extolli possunt, nõ adiuuat ad perficiendam iu- D stitiam, ut dum non iustificatur in conspectu eius omnis uiuens, actionem gratiarum semper indulgentiæ ipsius debeamus, & sic ab illa prima causa omnium uitiorum, hoc est, à tumore superbiæ sancta humilitate sanemur. *Psal. 142* Hanc epistolam dum disputatio magna breué parturit, liber prolixus est natus, utinam tam perfectus quàm tandem aliquando finitus.

Libri tertij finis.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI, liber de natura & gratia ad Timasium & Iacobum cõtra Pelagianos.

Iustitia dei quæ. Caput I

IBRVM quẽ misistis charissimi filij Timasi & Iacobe, intermissis paululum quæ in manibus erant, cursim quidem, sed nõ mediocri intentione perlegi, & uidi hominem zelo ardentissimo accensum, aduersus eos, qui cum in suis peccatis humanam uoluntatem debeant accusare, naturam potius accusantes hominum, per illam se excusare conantur, nimis exarsit aduersus hanc pestilentiam, quam etiam litterarum secularium autores grauiter arguerunt exclamantes, Falsò quæritur de natura sua genus humanum. *Salustius in prologo Iugurtini belli.* Hanc etiam prorsus iste sententiam quantis potuit ingenij uiribus aggerauit. Veruntamen timeo ne illis potius suffragetur qui zelum dei habent, sed non secundum scientiam, Ignorantes enim dei iustitiam & suam uolentes constituere, iustitiæ dei non sunt subiecti. *Rom. 10* Quæ sit autẽ iustitia dei de qua hic loquitur, consequenter aperit adiũgens, Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti. *Gal. 3* Hanc itaq; iustitiam dei, non in præcepto legis, quo timor incutitur, sed in adiutorio gratiæ Christi, ad quã solam utiliter legis uelut pædagogi timor ducit, constitutam esse, qui intelligit ipse intelligit quare sit Christianus. *Gal. 2* Nam si per legem iustitia,

A iustitia,ergo gratis Christus mortuus est,si autem non gratis mortuus est,in illo solo iustifi
catur impius,cui credēti in eum qui iustificat impium,deputatur fides ad iustitiam.Omnes Rom.4
enim peccauerunt & egent gloria dei,Iustificati gratis per sanguinem ipsius. Quicunq; au- Rom.3
tem non putantur pertinere ad hos omnes,qui peccauerūt & egent gloria dei,profecto nul
lam necessitatem habent ut Christiani fiant,quia non est opus sanis medicus, sed ægrotan Matth.9
tibus,unde non uenit ille uocare iustos sed peccatores. Ac per hoc natura humani *Nec per legem nec*
generis ex illius unius præuaricatoris carne procreata, si potest sibi sufficere ad implendam *per naturam iusti-*
legem,perficiendamq; iustitiam, de præmio debet esse secura,hoc est,de uita æterna, etiam *tia.Caput II*
si in aliqua gente aut aliquo superiore tempore fides etiā latuit sanguinis Christi. Nō enim
iniustus deus qui iustos fraudet mercede iustitiæ,si eis non est annūtiatum sacramentū di-
uinitatis & humanitatis Christi,quod manifestatum est in carne,Quomodo enim crederēt 1.Timot.3
quod non audierunt, aut quomodo audirent sine prædicante? Fides enim ex auditu,sicut Rom.10
scriptum est, auditus autem per uerbum Christi.Sed dico,inquit,Nunquid non audierūt?
In omnem terram exiuit sonus eorum,& in fines orbis terræ uerba eorum. Sed antequàm Psal.18
hoc inciperet fieri, anteq; deniq; usq; ad fines totius orbis terræ prædicatio ipsa perueniat,
quoniam non desunt ad hoc ultimæ gētes,licet ut perhibetur paucissimæ,quibus hoc non-
dum fuerit prædicatum, quid faciet humana natura,uel quid fecit,quæ uel ante non audie- *Dissentit Am-*
rat hoc futurum,uel adhuc non comperit factum,nisi credendo in deum, qui fecit cœlum & *brosius*
terram,à quo & se factam naturaliter sentit,& recte uiuendo eius impleat uoluntatem nul-
la fide passionis Christi , & resurrectionis imbuta? Quod si fieri potuit, aut potest, hoc &
ego dico quod de lege dixit Apostolus,Ergo Christus gratis mortuus est. Si enim hoc ille Gal.2
dixit de lege,quam accepit gens una Iudæorum,quāto iustius dicitur de lege naturæ,quam
accepit uniuersum genus humanum . Si per naturam iustitia, ergo Christus mortuus est
gratis . Si autem nō gratis Christus mortuus est,ergo omnis humana natura iustificari &
B redimi ab ira dei iustissima,hoc est uindicta,nullo modo potest,nisi per fidem & sacramen *Natura condita &*
tum sanguinis Christi. Natura quippe hominis primitus inculpata,& sine ullo ui *corrupta.Cap.III*
tio creata est,Natura uero ista hominis qua unusquisq; ex Adam nascitur,iam medico in-
diget, quia sana nō est. Omnia quidem bona quæ habet in formatione,uita,sensibus,men
te,à summo deo habet creatore & artifice suo, Vitium uero, quod ista naturalia bona con-
tenebrat & infirmat, ut illuminatione & curatione opus habeat, non ab inculpabili artifi-
ce contractum est,sed ex originali peccato,quod commissum est libero arbitrio,Ac per hoc
natura pœnalis ad uindictā iustissimam pertinet.Si enim iam simus in Christo noua crea- 2.Cor.5
tura,tamen eramus natura filij iræ sicut & cæteri,Deus autem qui diues est in misericordia, Eph. 2
propter multam dilectionem qua dilexit nos, & cum essemus mortui delictis, conuiuifica-
uit nos Christo,cuius gratia sumus salui facti. Hæc igitur Christi gratia,sine qua *Nemo iustus ex se.*
nec infantes,nec ætate grandes salui fieri possunt,nō meritis redditur, sed gratis datur,pro- *Caput IIII*
pter quod gratia nominatur. Iustificati,inquit,gratis per sanguinem ipsius. Vnde hi qui nō *Rom.11 & 3*
per illam liberantur,siue qui audire nondū potuerunt,siue quia obedire noluerunt,siue etiā
cum per ætatem audire non possent, lauacrum regenerationis quod accipere possent , per
quod salui fierent non acceperunt, iuste utique damnantur, quia sine peccato non sunt,uel
quod originaliter traxerunt, uel quod malis moribus addiderunt, Omnes enim peccaue-
runt, siue in Adam, siue in semetipsis & egent gloria dei. Vniuersa igitur massa *Iustitiæ erat dānari omnes. Cap.V*
pœnas debet,& si omnibus debitum damnationis supplicium redderetur, non iniuste pro-
culdubio redderetur . Qui ergo inde per gratiam liberantur, non uasa meritorum suorum,
sed uasa misericordiæ nominantur. Cuius misericordiæ, nisi illius qui Christum Iesum mi-
sit in hunc mundum peccatores saluos facere, quos præsciuit & prædestinauit & uocauit &
iustificauit & glorificauit? Quis igitur usq;adeo dementissime insaniat,ut non agat ineffa
biles gratias misericordiæ, quos uoluit liberantis, qui recte nullo modo possent culpare iu-
stitiam,uniuersos omnino damnantis? Hoc si secundum scripturam sapiamus, *Caput VI*

non cogimur contra Christianam gratiam disputare, & ea dicere quibus demonstrare conemur naturam humanã, neq; in paruulis medico indigere quia sana est, & in maioribus sibi ipsam ad iustitiã si uelit posse sufficere. Acute quippe uidentur hæc dici, sed in sapientia uerbi, qua euacuatur crux Christi. Non est ista desursum sapientia descendens. Nolo quod sequitur dicere, ne amicis nostris, quorum fortissima & celerrima ingenia non in peruersum, sed in directum currere uolumus, facere existimemur iniuriam.

1.Cor.1 Iacob.3

Argumenta Pelagij. Caput VII

Quãto igitur zelo accensus est libri huius, quem misistis cõditor, aduersus eos qui peccatis suis patrocinium de naturæ humanæ infirmitate perquirunt, tanto & multo ardentiore zelo nos oportet accendi, ne euacuetur crux Christi. Euacuatur autem, si aliquo modo præter illius sacramentũ ad iustitiam uitamq; æternam perueniri posse dicatur. Quod in libro isto agitur, nolo dicere ab sciente, ne illum qui eum scripsit, ne Christianum quidem habendum iudicem, sed quod magis credo à nesciente, magnis sanè uiribus, sed eas sanas uolo, non quales phrenetici habere cõsuerunt. Nam prius distinguit, aliud esse quærere, an possit aliquid esse, quod ad solam possibilitatem pertinet: aliud, utrum ne sit. Hanc distinctionem ueram esse nemo ambigit, consequens enim est, ut quod est, esse potuerit: non est autem consequens, ut quod esse potest, etiam sit. Quia enim dominus Lazarum suscitauit, sine dubio potuit: quia uero Iudam non suscitauit, nunquid dicendum est non potuit? Potuit ergo, sed noluit. Nam si uoluisset, eadem etiam hoc potestate fecisset, quia & filius quos uult uiuificat. Sed hac distinctione uera atque manifesta, quò tendat, & quid efficere conetur aduertite. Nos, inquit, de sola possibilitate tractamus, de qua nisi quid certum constiterit, transgredi ad aliud grauissimum esse, atque extra ordinem ducimus. Hoc uersat multis modis & sermone diuturno, ne quis eum aliud, quàm de non peccandi possibilitate quærere existimet. Vnde inter multa quibus id agit, etiam hoc dicit, Idem iterum repeto, Ego dico posse esse hominem sine peccato, tu quid dicis? non posse esse hominem sine peccato? Neque ego dico, inquit, hominem esse sine peccato, neque tu dicis non esse hominem sine peccato, De posse & non posse, nõ de esse & non esse contendimus. Deinde nõnulla eorum, quæ aduersus eos de scripturis proferri solent, ad istam quæstionem non pertinere, in qua quæritur, possit ne an nõ possit homo esse sine peccato, ita commemorat, Nam nullus, inquit, mundus est à sorde, & non est homo qui non peccet, & non est iustus in terra, & non est qui faciat bonum, & cætera his similia, inquit, ad non esse, non ad non posse proficiunt, Huiusmodi enim exemplis ostenditur, quales homines quidam tempore aliquo fuerint, non quòd aliud esse non potuerint, unde & iure inueniuntur esse culpabiles. Nam si idcirco tales fuerunt, quia aliud esse non potuerunt, culpa carẽt, Videte quid dixerit.

Ioan.11 1.Sen. dis.43 cap. ultimo. Ioan.5 Iob.25 3.Reg.8

Dãnantur & ij qui iustificari non potuerunt. Cap. VIII

Ego autem dico, paruulum natum in eo loco ubi ei nõ potuit per Christi baptismum subueniri, morte præuentum, idcirco talem fuisse, id est, sine lauacro regenerationis exisse, quia esse aliud nõ potuit. Absoluat ergo eum, & aperiat ei contra sententiam domini regnum cœlorum. Sed non eum absoluit Apostolus qui ait, Per unum hominem peccatum intrauit in mundũ, & per peccatũ mors, & ita in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt. Recte ergo ea damnatione, quæ per uniuersam massam currit, non admittitur in regnum cœlorum, quamuis Christianus non solum non fuerit, sed nec esse potuerit.

Ioan.3 Roma.5

Caput IX

Sed non damnatur, inquiũt, quia in Adam peccasse omnes, non propter peccatum nascendi origine attractum, sed propter imitationem dictum est. Si ergo ideo dicitur Adam autor omnium, qui subsecuti sunt peccatorum, quia primus peccator in hominibus fuit, cur non potius Abel, quàm Christus ponitur caput omnium iustorum, quia primus in hominibus iustus fuit? Sed de infante nõ loquor. Iuuenis uel senex in ea regione defunctus est, ubi non potuit Christi nomen audire, potuit fieri iustus per naturam & liberum arbitrium, an nõ potuit? Si potuisse dicũt, Ecce quod est, crucem Christi euacuare sine illa quenquam per naturalem legem & uoluntatis arbitrium iustificari posse cõtendere, dicamus & hic, ergo Christus gratis mortuus est: hoc enim omnes possent, etiam si mortuus ille non esset, & si iniusti essent, quia uellent essent, non

Gen.4 Heb.11 Gal.2

A non quia iusti,esse non possent.Si autem sine Christi gratia iustificari omnino non potuit,
etiam istum si audet absoluat secundũ uerba sua,quia idcirco talis fuit,q̃ aliud esse non po
tuit,culpa caruit. Sed obijcit sibi quasi ab alio dictum,& ait,Potest quidem esse,sed Citat uerba aduersarij. Caput X
per gratiam dei,inquis.Deinde uelut respondendo subiũgit, Ago humanitati tuæ gratias,
quòd assertionem meam quam dudum oppugnabas,non modo non oppugnare,aut nõ
confiteri solum cõtentus non es,uerumetiam non refugis comprobare. Nam dicere,potest
quidem, sed per illud aut illud,quid aliud est, quàm non solum consentire quod possit esse,
uerumetiam quomodo uel qualiter possit, ostẽdere.Nullus itaq; magis alicuius rei possibi
litatem probat,quàm qui eius etiam qualitatem fatetur,quia neq; absq; re esse qualitas po
test.His dictis iterum sibi obijcit, Sed tu,inquies hoc in loco dei gratiã, quandoquidẽ eam
non commemoras,uideris abnuere.Deinde respondet,Ego ne abnuo, qui rem confitendo
confitear necesse est,& per quod res effici potest:an tu qui rem negãdo & quicquid illud est
per quod res efficitur, proculdubio negas? Oblitus est iam se illi respondere, qui rem non
negat,Cuius obiectionem pauloante proposuerat dicentis,Potest quidem esse,sed per gra
tiam dei. Quomodo ergo illam pro qua iste multum laborat possibilitatem negat,qui etiã
dicit,potest esse,sed per dei gratiam? Veruntamen quia isto dimisso qui rem iam confite-
tur,agit adhuc aduersus eos,qui negant esse possibile hominem esse sine peccato . Quid ad
nos? Contra quos uult agat,dum tamen hoc confiteatur,quod impietate sceleratissima ne-
gatur, sine gratia dei,hominem sine peccato esse non posse.Dicit ergo,Siue per gratiam,si-
ue per adiutorium,siue per misericordiam,& quicquid illud est per quod esse homo absque
peccato potest,cõfitetur quisquis rem ipsam fatetur. Fateor dilectioni uestræ cum Caput XI
ista legerem,lætitia repente perfusus sum,quòd dei gratiam nõ negaret,per quam solã ho-
mo iustificari potest,hoc enim in disputationibus talium maxime detestor & horreo . Sed
pergens legere cætera,primo ex datis similitudinibus cœpi habere suspectũ.Ait enim, Nũc
B si dixero,homo disputare potest,auis uolare,lepus currere,& non etiam per quæ hæc effici
possunt commemorauero,id est,linguam,alas,pedes,num ego officiorum qualitates nega-
ui,qui officia ipsa confessus sum? Videtur certe hæc eum commemorasse, quæ natura ua-
lent,creata sunt enim hæc membra huiusmodi naturis lingua,alæ,pedes,nõ tale aliquid po
suit,quale de gratia intelligi uolumus,sine qua homo nõ iustificatur,ubi de sanandis,nõ de
instituendis naturis agitur.Hinc iam ergo sollicitus cœpi legere cætera & me non falsò com
peri suspicatum. Quò priusquàm ueniam,uidete quid dixerit, cum tractaret quæ- Caput XII
stionem de differentia peccatorum,& obijceret sibi,quòd quidam dicunt leuia quædã pec
cata ipsa multitudine, quod sæpe irruant non posse cũcta uitari,negauit debere argui ne le
uia quidem correptione,si uitari omnino non possunt. Scripturas utiq; non aduertens no-
ui testamenti,ubi dicimus hanc esse intentionem legis arguentis,ut propter illa quæ perpe-
ram fiunt,confugiatur ad gratiam domini miserantis, uelut pædagogo concludente in ea-
dem fide,quæ postea reuelata est,ubi & remittãtur quæ male fiunt,& eadem gratia iuuan-
te non fiant,Proficientium est enim uia,quamuis bene proficientes dicantur perfecti uiato
res,Illa est autẽ summa perfectio cui nihil addatur,cum id quò tenditur,cœperit possideri.
Iam uero illud quod eis dicitur,Ipse tu sine peccato es? re uera nõ pertinet ad eam rem Caput XIII
de qua uertitur quæstio.Sed quod dicit negligentiæ suæ potius imputari, quòd nõ est sine
peccato,bene quidem dicit,sed dignetur inde & orare deũ,ne illi hæc iniqua negligentia do
minetur. Quàm rogabat quidam quãdo dicebat, Itinera mea dirige secundũ uerbum tuũ, Psal.118
& non dominetur mihi omnis iniquitas, ne dum suæ diligentiæ quasi proprijs uiribus fi-
dit,neque hic ad ueram iustitiam,neque illic,ubi sine dubio perfecta desyderanda est & spe
randa,perueniat. Et illud quod eis à quibusdam dicitur, nusquam esse scriptum his Caput XIIII
omnino uerbis,posse esse hominem sine peccato,facile refellit,quia non est ibi quæstio,qui-
bus uerbis dicatur quæq; sententia . Non tamen fortasse sine causa,cum aliquotiens in scri
pturis inueniatur homines dictos esse sine querela,nõ inuenitur qui sit dictus sine peccato, Sap.18

2.Cor.5 nisi unus solus de quo aperte dictum est, Eum qui non nouerat peccatum, Et eo loco ubi de C
sacerdotibus agebatur, Etenim expertus est omnia, secundũ similitudinem absq; peccato, in
illa scilicet carne, quæ habebat similitudinẽ carnis peccati, quãuis nõ esset caro peccati. Quã
tamen similitudinem non haberet, nisi cætera omnis esset caro peccati. Iam illud quomodo
1.Ioan.3 accipiendum sit, Omnis qui natus est ex deo, non peccat, & non potest peccare, quia semen
eius in ipso manet, cum ipse apostolus Ioannes quasi non sit natus ex deo, aut eis loque-
1.Ioan.1 tur, qui nondum nati essent ex deo, aperte posuerit, Si dixerimus quoniam peccatũ non ha
bemus, nosmetipsos seducimus, & ueritas in nobis non est: in libris quos de hac re ad Mar
cellinum scripsi, sicut potui explicare curaui. Et illud quod dictum est, non potest peccare,
pro eo dictum esse, ac si diceretur, non debet peccare, non improbanda mihi uidetur huius
assertio. Quis enim insanus dicat debere peccari, cum ideo sit peccatũ quia non debet fieri?

Caput XV

Iacob.3 Sanè quod apostolus Iacobus ait, Linguam autem nullus hominũ domare potest, non mihi uidetur ita intelligendum, quod exponere uoluit, quasi per exprobrationem di-ctum, tanquam diceretur, ergo ne linguam nullus hominum domare potest? tanquã ob-iurgans & dicens, Domare feras potestis, linguam non potestis, quasi facilius sit linguã do-mare, quàm feras. Non puto quòd iste sit sensus hoc loco. Si enim hoc sentire uellet, de fa-cilitate domandæ linguæ, cætera sequerentur in bestiarum comparatione. Nunc uero sequi-
Sap.1 tur, Inquietum malum, plena ueneno mortifero, utiq; nocentiore, quàm bestiarum est atq; serpentum, Nam illud carnem interficit, hoc uero animam, Os enim quod mẽtitur, occidit animam. Non ergo quasi id esset facilius, quàm mansuefactio bestiarum, sanctus Iacobus illam sententiam pronuntiauit, aut ea uoce uoluit pronuntiari, sed potius ostendens quan-tum sit in homine linguæ malum, ut à nullo homine domari possit, cum ab hominibus do-mentur & bestiæ. Neque hoc ideo dixit, ut huius in nos mali dominationem per negligen-tiam permanere patiamur, sed ut ad domãdam linguã diuinæ gratiæ poscamus auxilium. D
Non enim ait, linguã nullus domare potest, sed nullus hominũ, ut cum domatur, dei miseri
Matth.10 cordia, dei adiutorio, dei gratia fieri fateamur. Conetur ergo anima domare linguã, & dum conatur, poscat auxiliũ, & oret lingua, ut dometur lingua domãte illo qui dixit ad suos, Nõ enim uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri qui loquitur in uobis. Itaq; præcepto facere cõmonemur, quod conãtes & nostris uiribus nõ ualẽtes, adiutoriũ diuinũ precemur.

Caput XVI

Iacob.3 Proinde & ipse cum exaggerasset linguæ malum inter hæc dicens, Non oportet fra-tres mei hæc ita fieri, continuo monuit, consummatis his quæ hinc dicebat, quo adiutorio ista non fierent, quæ dixit fieri non oportere, Quis enim sapiens & disciplinatus inter uos? Ostendat ex bona conuersatione operationem suam in mansuetudine sapientiæ. Quod si zelum amarum habetis & contentiones in cordibus uestris, nolite gloriari & mendaces esse aduersus ueritatẽ, Non est ista sapientia desursum descendens, sed terrena, animalis, diabo-lica. Vbi enim zelus & cõtentio, ibi inconstantia & omne opus prauũ, Quæ autẽ desursum est sapientia, primũ quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, plena misericor-diæ & fructibus bonis, inæstimabilis, sine simulatione. Hæc est sapiẽtia quæ linguã domat, desursum descẽdẽs, nõ ab humano corde prosiliens. An & istã quisq; abrogare audet gra-tia dei, & eam superbissima uanitate ponit in hominis potestate? Cur ergo oratur ut acci-piatur, si ab homine est ut habeatur? An & huic orationi contradicitur, ne fiat iniuria libe-
Iacob.1 ro arbitrio, quod sibi sufficit possibilitate naturæ ad implẽda omnia præcepta iustitiæ? Cõ-tradicatur ergo eidem ipsi apostolo Iacobo admonenti & dicẽti, Si quis autem uestrum in-diget sapientia, postulet à deo, qui dat omnibus affluẽter, & non improperat, & dabitur ei,
Iacob.3 postulet autem in fide nihil hæsitans. Hæc est fides ad quam præcepta compellunt, ut lex imperet & fides impetret, Per linguam enim quam nullus hominum domare potest, sed sa-pientia desursum descendens, in multis offendimus omnes. Non enim & hoc iste Aposto-lus alio modo pronũtiauit, sicut illud quod ait, Linguam nullus hominum domare potest.

Caput XVII

Nec illud quisquam istis pro impossibilitate non peccandi similiter obiecerit, quod di-ctum

A ctum est, Sapientia carnis inimica est in deũ, legi enim dei nõ est subiecta, nec enim potest. Roma.8
Qui autem in carne sunt, deo placere non possunt, Sapientiam quippe carnis dixit, non sa-
pientiam desursum descendentẽ, & in carne esse non eos, qui nondum de corpore exierunt,
sed eos qui secundũ carnem uiuũt, significatos esse manifestũ est. Nõ autem ibi est quæstio
quæ uersatur. Illud est quod expecto ab isto audire, si possim, eos qui secundũ spiritũ uiuũt,
& ob hoc etiã adhuc uiuentes iam quodãmodo in carne non sunt, utrũ gratia dei uiuant se
cundum spiritũ, an sibi sufficiãt, iam data cum creantur possibilitate naturæ, & sua propria
uoluntate, cum plenitudo legis, nõ sit nisi charitas, & charitas dei diffusa sit in cordibus no-
stris non per nosipsos, sed per spiritum sanctũ, qui datus est nobis? Tractat etiam de pecca
tis ignorantiæ, & dicit hominem præuigilare debere ne ignoret, ideoq; esse culpandã igno-
rantiam, quia id homo nescit negligẽtia sua, quod adhibita diligẽtia scire debuisset, dum ta
men potius disputet, q̃ ut oret & dicat, Da mihi intellectũ ut discam mãdata tua. Aliud est Psal.118
enim non curasse scire, quæ negligentiæ peccata etiã per sacrificia quædam legis uidebantur 2.sen.dis.22.cap.
expiari, Aliud intelligere uelle, nec posse, & facere contra legem, non intelligendo quid fie- est autem.
ri uelit. Vnde admonemur à deo petere sapientiam, qui dat omnibus affluenter, utique his
omnibus qui sic petunt, & tantum petunt quomodo & quantum res tanta petenda est.

Diuinitus tamen esse expianda peccata commissa, & pro eis dominum exorandum Caput XVIII
esse fatetur, propter ueniam scilicet promerendam, quia id quod factum est, facere infectũ
multum ab isto laudata potentia naturæ & uoluntas hominis etiam ipso fatente, non po-
test, quare hac necessitate restat ut oret ignosci: ut autem adiuuetur ne peccet, nusquam di-
xit, non hic†legi. Mirum de hac re omnino silentium cum oratio dominica utrumque pe- al. dictũ hic legi.
tendũ esse cõmoneat, & ut dimittantur nobis debita nostra, & ut non inferamur in tentatio
nem, illud ut præterita expientur, hoc ut futura uitent. Quod licet nõ fiat, nisi uolũtas assit,
tamẽ ut fiat uolũtas sola nõ sufficit, ideo pro hac re nec superflua, nec impudẽs domino im
B molatur oratio, Nam quid stultius, quàm orare ut facias, quod in potestate habeas?

Iam nunc uidete quod ad rem maxime pertinet, quomodo humanam naturam tan- Caput XIX
quam omnino sine ullo uitio sit, conetur ostendere, & contra apertissimas scripturas dei†de- forte digladiatur
letur sapientia uerbi, qua euacuetur crux Christi. Sed planè illa nõ euacuabitur, ista potius
sapientia subuertetur. Nam cum hoc ostenderimus, aderit fortasse misericordia dei, ut &
ipsum hæc dixisse pœniteat. Primo, inquit, de eo disputandum est, quòd per peccatum de-
bilitata dicitur & immutata natura. Vnde ante omnia quærendũ puto, inquit, quid sit pec
catum, substantia aliqua, an omnino substantia carens nomẽ, quo nõ res, non existentia, nõ
corpus aliquod, sed perperam facti actus exprimitur. Deinde adiungit, Credo ita est, Et
si ita est, inquit, quomodo potuit humanam debilitare uel mutare naturam, quod substan
tia caret. Videte quæso quomodo nesciens nitatur euertere medicinalium eloquiorum uo- Psal.40
ces saluberrimas. Ego dixi, domine miserere mei, sana animã meam, quia peccaui tibi. Quid
sanatur si nihil est uulneratum, nihil sauciatum, nihil debilitatum atque uitiatum? Por-
rò si est quod sanetur, unde uitiatum est? Audis confitentem, quid desyderas disputantẽ?
Sana, inquit, animam meam. Ab illo quære, unde uitiatum sit, quod sanari rogat, & audi
quod sequitur, Quoniam peccaui tibi. Hunc iste interroget, ab isto quærat quod quæren-
dum putat, & dicat, O tu qui clamas, sana animam meam quoniam peccaui tibi, quid est
peccatum? Substantia aliqua, an omnino substantia carens nomen, quo non res, non exi-
stentia, non corpus aliquod, sed tantum perperam facti actus exprimitur? Respondet il-
le, ita est ut dicis, Non est peccatum aliqua substantia, sed tantum hoc nomine perperam
facti actus exprimitur. Et contrà iste, Quid ergo clamas, Sana animam meam quoniam
peccaui tibi? Quomodo potuit uitiare animam tuam, quod substantia caret? Nonne ille
mœrore confectus uulneris sui, ne disputatione ab oratione auerteret, breuiter responderet
& diceret, Recede à me obsecro, cum illo potius disputa si potes, qui dixit, Non est opus Matth.9
sanis medicus, sed ægrotantibus, Non ueni uocare iustos, sed peccatores, ubi iustos utique

Caput XX sanos, peccatores autem appellauit ægros? Cernitis ne quò tendat, & quò manus C
Matth. 1 porrigat hæc disputatio, ut omnino frustra dictum putetur, Vocabis nomen eius Iesum, ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum? Quomodo enim saluum faciet, ubi nulla est ægritudo? Peccata quippe, à quibus dicit Euangelium saluum faciendum populum Christi, substantiæ non sunt, & secundum istum uitiare non possunt. O frater bonũ est, ut memineris te esse Christianum, Credere ista fortasse sufficeret, sed tamen quia disputare uis, nec obest, imò etiã prodest, si firmissima præcedat fides, nec existimemus peccato naturam humanam non posse uitiari, sed diuinis credentes scripturis peccato eam esse uitiatam, quomodo id fieri potuerit inquiramus, quoniam peccatũ iam didicimus non esse substantiam. Nónne attenditur, ut alia omittam, etiam non manducare, non esse substãtiam? A substantia quippe receditur, quoniam cibus substantia est. Sed abstinere à cibo non est substantia, & tamen substantia corporis si omnino abstinetur à cibo, ita languescit, ita ualetudinis inæqualitate corrumpitur, ita exhauritur uiribus, ita lassitudine debilitatur & frangitur, ut si aliquo modo perduret in uita, uix possit ad eum cibum reuocari unde abstinendo uitiata est. Sic non est substantia peccatum, sed substantia est deus, summaq́ue substantia, & solus uerus rationalis creaturæ cibus, à quo per inobedientiam recedendo, & per infirmitatem non ualendo capere quod debuit & gaudere, audis quemadmodum dicat, Per-
Psal. 101 cussus sum sicut fœnum & aruit cor meum, quoniam oblitus sum comedere panem meũ?

Caput XXI Attendite autem quomodo adhuc se urgeat uerisimilibus rationibus cõtra scripturæ
Matth. 1 sanctæ ueritatem. Dominus Iesus dicit, qui propterea Iesus uocatur, quia ipse saluum fecit
Matth. 9 populum suum à peccatis eorum, Dicit ergo dominus Iesus, Non est opus sanis medicus,
1. Tim. 1 sed ægrotantibus, Non ueni uocare iustos sed peccatores. Vnde dicit & Apostolus, Fidelis sermo & omni acceptione dignus, quia Iesus Christus uenit in hunc mundũ peccatores saluos facere, Et iste contra fidelem sermonem & omni acceptione dignum, dicit non debuisse hanc ægritudinem contrahi peccatis, nec ad hoc esset ista pœna peccati, ut committerentur D plura peccata. Quæritur ergo, paruulis tantus medicus opitulatur? Et iste dicit, Quid quæritis etiam? Sani sunt propter quos medicũ quæritis. Nec ipse primus homo ideo morte damnatus est, nam postea nõ peccauit, quasi aliquid postea de perfectione iustitiæ eius audierit, nisi quod cõmendat ecclesia & ipsum domini Christi misericordia liberatũ. Eius quoq́ue posteros iste dicit, nõ solum illo non esse infirmiores, sed etiam plura impleuisse præcepta, cum ille unum implere neglexerit, Quos posteros uidet ita nasci, quomodo certe iste factus non est, non solum præcepti incapaces, quod omnino non sentiunt, sed uix capaces papillæ cum esuriunt, eos tamen in matris ecclesiæ gremio cum saluos gratia sua facere uelit, qui saluum facit populum suum à peccatis eorũ, contradicunt homines, & quasi creaturã, quæ per illum cõdita est, melius illo inspicere nouerint, uoce non sana sanos esse pronuntiant.

Idem peccatum & pœna peccati. Caput XXII Materiam peccati dicit esse uindictam, si ad hoc peccator infirmatus est, ut plura peccaret. Nec cogitat præuaricatorem legis, quàm digna lux deserat ueritatis, Qua desertus utique fit cæcus, & plus necesse est offendat, & cadẽdo uexetur, uexatusq́ue non surgat, ut ideo tantum audiat uocem legis, quo admoneatur implorare gratiam saluatoris. An nulla pœ-
Rom. 1 na est eorum de quibus dicit Apostolus, Quia cum cognouissent deum, non sicut deum glorificauerunt aut gratias egerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum? Vtique ista obscuratio uindicta & pœna iam fuit: & tamen per hanc pœnam, id est, per cordis cæcitatem, quæ fit deserente luce sapientiæ, in plura & grauia peccata collapsi sunt. Dicentes enim se esse sapientes stulti facti sunt. Grauis hæc pœna est, si quis intelligat, & ex hac pœna uide quò ierunt, Et immutauerunt, inquit, gloriam incorruptibilis dei in similitudinẽ imaginis corruptibilis hominis, & uolucrum, & quadrupedũ, & serpentium. Ista fecerunt ex peccati pœna, qua obscuratum est insipiens cor eorũ, Et propter hæc tamen, quia licet pœnalia etiã ipsa peccata sunt, adiungit & dicit, Propterea tradidit illos deus in desyderia cordis illorum in immũdiciam, Ecce quemadmodũ deus grauius condemna-

A condemnauit, tradens illos in desyderia cordis illorũ in immũdiciam. Videte etiam ex hac pœna quid faciãt, ut cõtumelijs, inquit, afficiant corpora sua in semetipsis. Et quia pœna est ista iniquitatis, cum sit & iniquitas, euidentius cõmendat dicens, Qui transmutauerunt ueritatem dei in mendacium, & coluerunt & seruierunt creaturæ potius q̃ creatori, qui est benedictus in secula amen. Propter hoc, inquit, tradidit deus illos in passiones ignominiæ. Ecce quotiẽs uindicat deus, & ex eadẽ uindicta plura & grauiora peccata cõsurgunt, Nam fœminæ eorũ, inquit, mutauerunt naturalẽ usum in eũ usum qui est cõtra naturã: similiter autẽ & masculi relicto naturali usu fœminæ, exarserũt in appetitũ suum in inuicẽ, masculi in masculos deformitatem operantes. Atq; ut ostenderet sic esse ista peccata, ut etiam pœnæ sint peccatorum, etiam his adiũxit, Et mercedem mutuã quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes. Videte quotiẽs uindicet, eademq́; uindicta, quæ pariat pulluletq́; peccata adhuc attendite, Et sicut non probauerunt, inquit, deum habere in noticia, tradidit illos deus in reprobam mentem, ut faciant quæ non conueniunt, repletos omni iniquitate cum circumuentione, malitia, auaricia, plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones, detractores, deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inuentores malorum, parentibus non obedientes, insipientes, incompositos, sine affectu, sine misericordia. Hic nunc iste dicat, non debuit sic uindicari peccatum, ut peccator per uindictam plura committeret.

Fortasse respondeat, deum ad ista non cogere, sed dignos deseri tantum deserere. Si *Caput XXIII* hoc dicit, uerissime dicit, deserti quippe ut dixit luce iustitiæ, & per hoc cõtenebrati quid pariant aliud, quàm hæc omnia, quæ commemoraui opera tenebrarũ, donec dicatur eis, si dicto obaudiãt, Surge qui dormis & exurge à mortuis & illuminabit te Christus. Mortuos *Eph.5* ueritas dicit, unde est & illud, Sine mortuos sepelire mortuos suos. Mortuos ergo ueritas di *Matth.8* cit, quos iste dicit lædi & uitiari non potuisse peccato, quia uidelicet didicit peccatum nõ esse substantiam. Nemo ei dicit, sic hominem factum, ut de iustitia quidem posset in peccatum
B ire, & de peccato ad iustitiam redire non posset, sed ut in peccatum iret, sufficit ei liberum arbitrium, quo se ipse uitiauit: ut autem redeat ad iustitiam, opus habet medico quoniam sanus non est, opus habet uiuificatore, quia mortuus est. De qua gratia omnino nihil iste dicit, quasi sola sua uoluntate se possit sanare, quia eum potuit sola uitiare. Non enim dicimus mortem corporis ad peccatum ualere, ubi sola uindicta est. Nemo autem peccat corpore moriendo, sed ad peccatum ualet mors animæ, quam deseruit uita sua, hoc est, deus eius, quæ necesse est mortua opera faciat, donec Christi gratia reuiuiscat. Famem & sitim & cæteras molestias corporales, absit ut dicamus necessitatem habere peccandi, quibus molestijs exercitata uita iustorum splendidius enituit, & eas per patientiam superãdo maiorem gloriam comparauit, sed adiuta gratia dei, adiuta spiritu dei, adiuta misericordia dei, non superba uoluntate se extollens, sed humili confessione fortitudinem promerens, Nouerat enim deo dicere, Quoniam tu es patientia mea. De qua gratia & adiutorio & misericor- *Psal.70* dia, sine qua bene non possumus uiuere, nescio quare iste omnino nihil dicit, imò etiã uelut sibi ad iustitiã sufficientem si uoluntas sola assit, defendendo naturã, gratiæ Christi, qua iustificamur apertissime contradicit. Cur autem soluto per gratiã peccati reatu ad exercitationem fidei mors corporis maneat, quamuis uenerit de peccato, iam & hoc in illis ad sanctæ memoriæ Marcellinum libris ut ualui disserui.

Quod uero dominum dicit sine pec *Liberum arbit. sibi non sufficit. Caput XXIIII* cato mori potuisse, illi etiam nasci, potestas misericordiæ, non cõditio naturæ fuit, Sic etiam mortuus est potestate, & hoc est precium nostrũ, qua nos à morte redimeret, Et hoc istorũ disputatio euacuare cõtendit, cum ab eis ita natura humana defenditur, ut possit liberum arbitriũ isto precio nõ egere, ut à potestate tenebrarũ & præpositi mortis in regnũ Christi *Ioan.14* domini transferãtur, Et tamẽ quãdo dñs ad passionẽ perrexit, Ecce, inquit, ueniet princeps huius mundi, & in me nihil inueniet, & utiq; nihil peccati, unde præpositus mortis iure suo ageret, ut perimeret, Sed ut sciãt omnes, inquit, quia uoluntatẽ patris mei facio, Surgite eamus hinc, id est, quia nõ morior necessitate peccati, sed obediẽtiæ uolũtate. Dicit nullũ malũ

boni

ni alicuius esse causam, quasi pœna bonum sit, qua tamen multi emendati sunt. Sunt ergo C
mala quæ prosunt mirabili misericordia dei. Nũquid ille boni aliquid passus est, qui dixit,
Psal. 29 Auertisti faciem tuam à me & factus sum conturbatus? Non utiq;, & tamen hæc ei cõturbatio contra superbiam fuit medicinalis quodammodo. Dixerat enim, in abundantia mea non mouebor in æternum, & sibi tribuebat quod à domino habebat, Quid enim habebat
1. Cor. 4 quod non acceperat. Quare ostendẽdum ei fuerat unde haberet ut reciperet humilis, quod
Psal. 29 superbus amiserat. Ideo, domine, inquit, in uoluntate tua præstitisti decori meo uirtutẽ, In qua ego abundantia mea dicebam, non mouebor, cum hoc mihi esset abs te, non à me, Deniq; auertisti faciem tuam & factus sum turbatus.

Vbi miseria, ibi opus misericordia. Caput XXV

Hoc superbus animus omnino nõ sapit, sed magnus est dominus, qui persuadeat quomodo ipse nouit. Nam procliuiores sumus quærere potius quid cõtra ea respondeamus, quæ nostro obijciũtur errori, quàm intendere, quàm sint salubria, ut careamus errore. Vnde cum istis nõ tam disputationibus, q̃ pro eis sicut pro nobis orationibus est agendũ. Nõ enim hoc eis dicimus quod sibi iste opposuit, ut esset causa misericordiæ dei necessarium fuisse peccatum, Vtinam non fuisset miseria, ne ista esset misericordia necessaria. Sed iniquitatem peccati tanto grauiorem, quanto facilius homo nõ peccaret, quẽ nulla adhuc tenebat infirmitas, pœna iustissima subsecuta est, ut mercedem mutuam peccati sui in semetipso reciperet, amittens sub se positam sui corporis quodammodo obediẽtiam, quam præcipuam sub domino suo ipse contempserat. Et q̃ nunc cum eadẽ lege peccati nascimur, quæ in membris nostris repugnat legi mentis, neque aduersus deum murmurare, neq; contra rem manifestissimam disputare, sed pro pœna nostra illius misericordiam quærere & orare debemus.

Etiam iustificatis opus est gratia. Cap. XXVI

Attẽdite sanè uigilanter quomodo dixerit, Adhibet quidem huic etiam parti, si quando necessarium fuerit, misericordiã suam deus, quia homini post peccatum ita subueniri necesse est, non quia deus causam huiuscemodi necessitatis optauerit. Videtis ne quemadmodum non dicat necessariam misericordiam dei ut non peccemus, sed quia peccauimus? Deinde subiungit, Sed & medicus ad D
curandum iam paratus esse uulneratum debet, non debet autem ut sanus uulneretur optare, Si ista similitudo rebus de quibus agimus cõgruit, certe uulnerari non potest natura humana peccato, quoniã peccatum nulla substantia est. Sicut ergo uulnere, uerbi gratia, claudicans ideo curatur, ut sanato malo præterito, futurus dirigatur incessus: sic mala nostra non ad hoc solum supernus medicus sanat, ut illa iam non sint, sed ut de cætero recte ambulare possimus, quod quidem etiam sani non nisi illo adiuuãte poterimus. Nam medicus homo cum sanauerit hominem, iam de cætero sustentandum elementis & alimentis corporalibus, ut eadem sanitas apto subsidio conualescat atq; persistat, deo dimittit, qui præbet ista in carne uiuentibus, cuius erant etiam illa, quæ dum curaret, adhibebat, Non enim quemq̃
1. Timot. 2 medicus ex his rebus, quas ipse creauerit sanat, sed ex illius operibus, qui creat omnia necessaria sanis atq; uitiosis. Ipse autẽ deus cum per mediatorem dei & hominũ, hominẽ Iesum Christum spiritaliter sanat ægrum uel uiuificat mortuũ, id est, iustificat impium, & cum ad perfectam sanitatem, hoc est, ad perfectam uitam iustitiamq; perduxerit, non deserit si nõ deseratur, ut pie semper iusteq; uiuatur. Sicut enim oculus corporis etiã plenissime sanus, nisi candore lucis adiutus non potest cernere: sic homo etiã perfectissime iustificatus, nisi æterna luce iustitiæ diuinitus adiuuetur, recte nõ potest uiuere. Sanat ergo deus, nõ solũ ut deleat quod peccauimus, sed ut præstet etiã ne peccemus.

Peccatum peccato tollitur. Caput XXVII

Acute sanè tractat & uersat, & quantũ sibi uidetur redarguit atq; cõuincit quod eis dicitur, etiam necessarium fuisse homini ad auferendã superbiæ uel gloriæ occasionẽ, ut absq; peccato esse nõ posset. Absurdissimum quippe & stultissimum putat peccatũ fuisse ne peccatũ esset, quoniã & ipsa superbia utiq; peccatũ est, quasi nõ & ulcus in dolore sit, & sectio dolorem operetur, ut dolor dolore tollatur. Hoc si experti nõ essemus, & in aliquibus terris ubi ista nunq̃ contigerant, audiremus, sine dubio utiq; deridentes, fortassis etiã uerbis huius uteremur & diceremus, Absurdissimum est dolorem necessarium fuisse, ne ulceris dolor esset. Sed reus, inquiunt, potest omnia

A omnia sanare. Hoc utique agit ut sanet omnia, sed agit iudicio suo, nec ordinem sanãdi ac
cipit ab ægroto. Proculdubio firmissimum Apostolum uolebat efficere, cui tamen dixit, 2.Cor.12
Virtus in infirmitate perficitur, & nõ ei totiens oranti aufert nescio quem stimulum carnis,
quem sibi dicit datum, ne magnitudine reuelationum extolleretur. Cætera enim uitia tan-
tum in malefactis ualent, sola autem superbia etiam in recte factis cauenda est. Vnde ad-
monentur illi, ne dona dei suæ potestati tribuendo seseq; extollendo grauius pereãt, quàm
si nil operarẽtur boni, quibus dicitur, Cum timore & tremore uestram ipsorum salutẽ ope- Phil.2
ramini, Deus enim est qui operatur in uobis & uelle & operari pro bona uoluntate. Quare
ergo cum timore & tremore, & non potius cũ securitate, si deus operatur, nisi quia propter
uoluntatem nostram sine qua bene non possumus operari, cito potest subrepere animo hu
mano, ut quod bene operatur, suum tantummodo existimet, & dicat in abundantia sua, nõ
mouebor in æternum? Ideo qui in uoluntate sua præstiterat decori eius uirtutem, auertit Psal.29
paululum faciem suam, ut qui hoc dixerat fieret conturbatus, quoniam ipse est ille tumor sa
nandus doloribus. Non itaq; dicitur homini, Necesse est peccare ne pecces, sed di Caput XXVIII
citur homini, deserit aliquãtum deus, unde superbis, ut scias nõ tuum, sed eius esse, & discas
superbus non esse. Nam illud etiam Apostoli quale est, nónne ita mirabile, ut nisi quia ipse
dicit, cui uera dicenti contradicere nefas est, non sit credibile, Quis enim nesciat fidelium à sa
tana uenisse primam peccati suasionem, & quòd ille primus autor sit omnium peccatorũ? Gen.3
Et tamen quidam traduntur satanæ ut discant nõ blasphemare. Quomodo igitur opus sa- 1.Tim.1
tanæ excluditur opere satanæ? Hæc atque huiusmodi intueatur, ne uideantur ei nimis acu-
ta, quæ acutule sonant, & discussa inueniuntur obtusa, Quid quod etiam similitudines ad-
hibet quibus magis admoneat quid ei debeat responderi? Quid amplius dicam, inquit, ni
si quia potest credi, quod ignes ignibus extinguũtur, sic credi potest quòd peccatis peccata
curẽtur? Quid si ignes extinguere quisquam non potest ignibus, sed tamen possunt, ut do
B cui, dolores curari doloribus, possunt etiã si quærat & discat uenenis uenena depelli? Nam
si & aduertit aliquando calores febrium quibusdam caloribus medicinalibus frangi, etiam
ignes ignibus fortasse cõcedet extingui. Quo nam modo, inquit, superbiã ipsam Non omne peccatũ superbia est. Caput XXIX
à peccato separabimus? Quid enim hoc urget, cum manifestum sit etiam ipsam esse pecca
tum? Tam peccare, inquit, superbire est, quàm superbire peccare. Nam quære quid sit quod
cunq; peccatũ, & uide si inuenies aliquid sine superbiæ appellatione peccatũ. Hãc autem sen
tentiam sic exequitur, & sic probare conatur. Omne, inquit, peccatum, nisi fallor, dei con-
temptus est, & omnis dei contemptus superbia est. Quid enim tam superbum, quàm deum
contemnere? Omne ergo peccatum & superbia est, etiam scriptura dicente, Initium omnis
peccati superbia est, Quærat diligenter, & inueniet in lege multum discretum esse à cæte-
ris peccatis, peccatum superbiæ. Multa enim peccata per superbiam committuntur, sed
neque omnia superbe fiunt, quæ perperam fiunt, certe à nescientibus, certe ab infirmis, cer-
te plærumque à flentibus & gementibus. Et quidem superbia cum magnum sit ipsa pec-
catum, ita sine alijs per se ipsa est, ut etiam plærumque, ut dixi, non in peccatis, sed in ipsis
recte factis pede celeriore superueniat & obrepat. Sed ideo uerissime dictum est, quod
iste aliter intellexit, Initium omnis peccati superbia, quoniam diabolum à quo extitit ori-
go peccati, ipsa deiecit, & subsequente inuidentia, hominem stantem unde ipse ceccidit, in-
de subuertit. Nam utique iactantiæ ianuam, qua intraret serpens ille quæsiuit, quando Gen.3
ait, Eritis sicut dij. Ideo dictum est, Initium omnis peccati superbia, & initium superbiæ Eccli.10
hominis apostatare à deo. Quid autem sibi uult quod dicit, Deinde quo- Caput XXX
modo deo pro illius peccati reatu subditus esse poterit, quod suum non esse cognouerit?
Suum enim non est, inquit, si necessarium est. Aut si suum est, uoluntarium est, & si uolun-
tarium est uitari potest. Nos respondemus, suum est omnino, Sed uitium quo committi-
tur, nondum omni ex parte sanatum est, quod quidem ut inolesceret de non recte usa sani-
tate descẽdit, Ex quo uitio iam male ualens, uel infirmitate, uel cæcitate, plura cõmittit. Pro
quo

quo supplicãdum est ut sanetur,& deinceps in perpetua sanitate uiuatur,non superbiendũ, C
Caput XXXI quasi homo eadem potestate sanetur,qua potestate uitiatus est. Et hæc quidem ita dixerimus,ut altius dei consilium me fatear ignorare. Cur etiam ipsam superbiã, quæ & in recte factis animo insidiatur humano,non cito deus sanet,pro qua sananda illi piæ animæ cum lacrymis & magnis gemitibus supplicant,ut ad eam superandã & quodammodo calcandam & obterendam,dexteram conantibus porrigat. Vbi enim lætatus homo fuerit in aliquo bono opere,se etiã superasse superbiam ex ipsa lætitia caput erigit & dicit, Ecce ego uiuo,quid triumphas,& ideo uiuo,quia triumphas:ante tempus enim fortasse de illa quasi uicta triumphare delectat,cum extrema eius umbra illo meridie,quãtum arbitror,absorbe
Psal.36 bitur. Qui meridies scriptura dicente promittitur,Et educet sicut lumen iustitiam tuam,& iudiciũ tuũ sicut meridiem,si fiat quod supra scriptũ est,Reuela domino uiam tuam & spera/
Caput XXXII in eo,& ipse faciet,non sicut quidam putãt quòd ipsi faciant. Nullos enim uidetur at
Psal. 36 tendisse cũ dixit,& ipse faciet,nisi eos qui dicũt nos facimus,id est, nosipsi nosipsos iustifica/
Psal.58 mus. Vbi quidẽ operamur & nos,sed illo operãte cooperamur,quia misericordia eius præuenit nos. Præuenit autẽ ut sanemur,subsequetur ut glorificemur,præuenit ut pie uiuamus,
Ioan.15 subsequetur ut cum illo semper uiuamus,quia sine illo nihil possumus facere. Vtrũq; enim
Psal.58 scriptum est,& deus meus misericordia eius præueniet me,& misericordia tua subsequetur me per omnes dies uitæ meæ. Reuelemus ergo ad eum uiam nostrã confessione,non defensione laudemus. Si enim nõ est ipsius uia,sed nostra,proculdubio nõ est recta. Reuelemus
Psal.91 eam confitendo,quia non eum latet etiã si operire conemur. Bonũ est aũt cõfiteri domino.

Gratia cooperans. Caput XXXIII Ita enim quod ei placet dabit nobis, si quod ei displicet in nobis,displiceat & nobis. Auertet,sicut scriptum est, semitas nostras à uia sua,& nostrã faciet esse quæ sua est,quoniã ab ipso præbetur credentibus in eum,& sperantibus in eo,ut ipse faciat. Ipsa est enim uia iu
Rom.10 sta,quam ignorantes qui cœlum dei habent,sed non secundum scientiam,& suam uolentes
Ioan.14 constituere iustitiam, iustitiæ dei non sunt subiecti. Finis enim legis Christus ad iustitiam D
Phil.2 omni credenti,qui dixit,Ego sum uia. In qua iam ambulantes tamen terruit uox diuina,ne quasi de proprijs in ea uiribus extollantur. Nam quibus propter hoc,ait Apostolus, Cum timore & tremore uestram ipsorum operamini salutem, Deus enim est qui operatur in uo
Psal.2 bis & uelle,& operari pro bona uoluntate:eis propter hoc ipsum dicit etiã Psalmus, Seruite domino in timore,& exultate ei cum tremore. Apprehẽdite disciplinã,ne quando irascatur dominus & pereatis de uia iusta,cũ exarserit in breui ira eius super uos. Non ait, ne quando irascatur dominus,& non uobis ostendat uiam iustam,aut non uos introducat in uiam iustam,sed iam illic ambulantes sic terrere potuit,ut diceret,ne pereatis de uia iusta. Vnde? nisi quia superbia,quod totiens dixi & sæpe dicendum est,etiam in ipsis recte factis cauenda est,id est,in ipsa uia iusta, ne homo dum quod dei est deputat suũ, amittat quod dei est
Psal.84 & redeat ad suum? Ideo quo Psalmus iste concluditur,faciamus,Beati omnes qui confidũt in eo,utiq; ut ipse faciat, ipse ostendat uiam suam,cui dicitur, Ostende nobis domine mise
Psal.85 ricordiam tuam,& ipse det salutẽ,ut ambulare possimus,cui dicitur,Et salutare tuum domi
Psal.138 ne da nobis. Ipse in eadem uia deducat,cui dicitur, Deduc me domine in uia tua,& ambulabo in ueritate tua. Ipse ad illa quò uia ducit promissa perducat,cui dicitur,Etenim illuc ma
Lucæ 12 nus tua deducet me,& perducet me dextera tua. Ipse ibi pascat recumbentes cum Abraam, Isaac & Iacob, de quo dictum est,Faciet eos recumbere & transibit & ministrabit eis. Non enim cum ista cõmemoramus,arbitrium uolũtatis tollimus, sed dei gratiam prædicamus.
Nec modestiæ causa mentiendum. Caput XXXIIII Cui enim prosunt ista nisi uolenti,sed humiliter uolenti,non se de uoluntatis uiribus,tanq̃ ad perfectionem iustitiæ sola sufficiat,extollenti.

Absit autem ut ei dicamus, quod à quibusdam cõtra se dici ait,comparari hominem deo,si absq; peccato esse asseratur,quasi uero angelus quia absq; peccato est, cõparetur deo. Ego quidẽ hoc sentio, quia etiam cum fuerit in nobis tanta iustitia,ut ei addi omnino nihil possit,nõ æquabitur creatura creatori. Si autem aliqui putant tantum nostrum futurum esse profectum, ut in dei substãtiam conuertamur,

A uertamur,& hoc efficiamur prorsus quod ille est, uiderint quemadmodum astruant senten
tiam suam,mihi hoc fateor non esse persuasum. Iam sanè hoc multum faueo libri huius au
tori q᷑ aduersus eos qui dicunt,rationabile quidē uideatur esse quod asseris,sed superbū est
dici hominem absq; peccato esse posse , ita respondet, ut omnino si uerum est,nullo modo
superbum esse dicendum sit. Ait enim acutissime atq; uerissime, In qua magis parte humili/
tas collocanda est,sine dubio falsitatis, si in ea quæ ueritatis probatur esse , superbia est . Ac
per hoc placet illi,& recte placet,in parte ueritatis non ut in parte falsitatis magis humilitas
collocetur. Ex quo est consequēs ut ille qui dixit,Si dixerimus quia peccatum nō habemus, 1. Ioan. 1
nosipsos decipimus & ueritas in nobis non est, uerum dixisse minime dubitetur, nec causa
humilitatis hoc falsum dixisse uideatur. Propterea enim addidit, & ueritas in nobis nō est,
cum forte sufficeret dicere, nosipsos decipimus,nisi attēderet quosdam putare dictum,nos/
ipsos decipimus,quia etiam de uero bono qui se laudat extollitur, Addendo itaq;,Et ueri/
tas in nobis non est,manifeste ostendit,sicut etiam huic rectissime placet, hoc omnino uerū
non esse,si dixerimus quia peccatum non habemus , ne humilitas constituta in parte falsita
tis,perdat præmium ueritatis . Porrò autem quod dei causam sibi agere uidetur, defenden/
do naturam , non attendit q᷑ eandem naturam sanam esse dicendo, medici repellit miseri/
cordiam. Ipse est autem creator eius qui saluator eius . Non ergo debemus sic laudare crea/
torem,ut cogamur dicere , imò uere conuincamur dicere superfluum saluatorem , Naturā
itaq; hominis dignis laudibus honoremus, easq; laudes ad creatoris gloriam referamus.
Sed quia nos creauit,ita simus grati, ut nō simus quia sanat ingrati. Vitia sanè nostra quæ
sanat,non diuino operi, sed humanæ uolūtati iustæq; illius uindictæ tribuamus. Sed ut in
nostra potestate fuisse ne acciderent confitemur,ita ut sanentur in illius magis esse misericor
dia quàm in nostra potestate fateamur . Hanc iste misericordiam & medicinale saluatoris
auxilium tantum in hoc ponit,ut ignoscat commissa præterita, non ut adiuuet ad futura ui/
B tāda,Hic perniciosissime fallitur,hic & si nesciens prohibet nos uigilare & orare ne intremus
in tentationem,cum hoc ne nobis accidat,in nostra tantum potestate esse contendit.

Quorundam sanè exempla quos peccasse legimus, non ideo scripta dicit,qui sanum sa Caput XXXV
pit,ut ad desperationem non peccandi ualeant, & securitatem peccandi nobis quodammo/
do præbere uideant,sed ut disceremus, uel pœnitendi humilitatem , uel etiam in talibus la/
psibus non desperandam salutem. Quidam enim in peccata prolapsi desperatione plus pe/
reunt,nec solum pœnitendi negligunt medicinam,sed ad explenda inhonesta & nefaria de
syderia serui libidinum & sceleratarū cupiditatum fiunt, quasi perdant si non fecerint quod
instigat libido, cum eos iā maneat certa damnatio. Aduersus hunc morbum nimium peri/
culosum & exitiabilem, ualet commemoratio peccatorum, etiam in quæ iusti sanctiq; pro/
lapsi sunt. Sed acute uidetur interrogare,quo modo istos sanctos de hac uita abijsse creden
dum sit,cum peccato,an sine peccato ? Vt si responsum fuerit,cum peccato,putetur eos secu/
ta damnatio,quod nefas est credere . Si aūt sine peccato dictum fuerit eos exisse de hac ui/
ta,probet hominem saltem propinquante morte fuisse sine peccato in hac uita. Vbi parum
attendit,cum sit acutissimus,non frustra etiam iustos in oratione dicere , Dimitte nobis de/ Matth. 6
bita nostra , sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, dominumq; Christū cum eādem
orationem docendo explicuisset,ueracissime subdidisse, Si enim dimiseritis peccata homini
bus,dimittet uobis pater uester peccata uestra. Per hoc enim quotidianū spiritale quodam
modo incensum,quod ante deum in altari cordis quod sursum habere admonemur,infer/
tur,etiam si non hic uiuatur sine peccato,licet mori sine peccato,dum subinde uenia deletur,
quod subinde ignorantia uel infirmitate committitur. Deinde commemorat Nullus sanctorum absq; peccato. Caput XXXVI
eos qui non modo non peccasse,uerumetiam iuste uixisse referuntur, Abel,Enoch,Melchi/
sedech,Abraam,Isaac,Iacob,Ioseph,Iesus Naue , Phinees,Samuel,Nathan,Helias,Heli/
sæus,Micheas,Daniel,Ananias,Azarias,Misaël,Ezechiel, Mardocheus,Simeō,Ioseph cui
desponsata erat uirgo Maria,Ioannes . Adiungit etiam fœminas, Delboram,Annam Sa

mulieris matrem, Iudith, Hester, alteram Annam filiam Phanuel, Elizabet, ipsam etiam domini ac saluatoris nostri matrem, quam dicit sine peccato confiteri necesse esse pietati. Excepta itaq; sancta uirgine Maria, de qua propter honorem domini nullam prorsus cum de peccatis agitur, habere uolo quæstionem, Vnde enim scimus, q; ei plus gratiæ collocatũ fuerit ad uincendum omni ex parte peccatũ, quæ concipere ac parere meruit, quem constat nullum habuisse peccatum: Hac ergo uirgine excepta, si omnes illos sanctos & sanctas cum hic uiuerent, congregare possemus, & interrogare utrum essent sine peccato, quid fuisse responsuros putamus: utrum hoc quod iste dicit, an quod Ioannes apostolus? Rogo uos quantalibet fuerint in hoc corpore excellentia sanctitatis, si hoc interrogari potuissent, una uoce clamassent, Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus, & ueritas in nobis non est. An illud humilius responderent fortasse quàm uerius? Sed huic iam placet & recte placet laudem humilitatis in parte non ponere falsitatis. Itaq; hoc si uerum dicerent, haberent peccatum, quod humiliter faterentur, quia ueritas in eis esset. Si autem hoc mẽtirentur, nihilominus haberent peccatum, quia ueritas in eis non esset.

Maria sine peccato.

1. Ioan. 1

Caput XXXVII

Dicent forsitan, inquit, Nunquid omnium potuit scriptura cõmemorare peccata? Et uerum eis dicent quicunq; dicent, nec eum contra hoc aliquid ualidum uideo respõdisse, quamuis uideam tacere noluisse. Quid enim dixerit quæso attendite, Hoc, inquit, recte potest dici de his quorũ neq; bonorum, neq; malorum scriptura sit memor. De illis uero quorum iustitiæ meminit, & peccatorum sine dubio meminisse, si qua eos peccasse sensisset, Dicat ergo nõ pertinuisse ad iustitiam tãtam illorum fidem, qui magna multitudine præcedentes & consequẽtes cum laudibus domini asellũ etiã inter frementes quare hoc facerent inimicos, clamabãt dicentes, Osanna fili Dauid, benedictus qui uenit in nomine domini. Audeat ergo dicere iste si potest, neminem fuisse in tanta illa multitudine qui ullum haberet omnino peccatum. Quod si absurdissimum est dicere, cur nulla peccata eorum scriptura commemorauit, quæ tantum bonum fidei ipsorum commemorare curauit? Sed hoc etiam forsitan ipse uidit & ideo subiecit atq; ait, Sed esto alijs temporibus turbæ numerositate omnium dissimulauerit peccata contexere, in ipso statim mundi primordio, ubi non nisi quatuor homines erant, quid, inquit, dicimus, cur non omnium uoluerit delicta commemorare? Vtrum ne ingentis multitudinis causa, quæ nondũ erat, an quia illorum tantum qui commiserant meminit, illius uero qui nulla commiserat, meminisse non potuit? Ad hæc adiungit uerba, quibus ista sententia uberius & planius astruatur, Certe, inquit, primo in tempore Adam & Eua, ex quibus Cain & Abel nati sunt, quatuor tantum homines fuisse referuntur, Peccauit Eua, scriptura hoc prodidit, Adam quoq; deliquit, eadem scriptura non tacuit. Sed & Cain peccasse, ipsa æque scriptura testata est. Quorum non modo peccata, uerumetiam peccatorum indicat qualitatem. Quòd si & Abel peccasset, & hoc sine dubio scriptura dixisset, sed non dixit, ergo nec ille peccauit, quinetiã iustum ostendit. Credamus igitur quod legimus, & quod non legimus nefas credamus astruere.

Matth. 21

Gen. 3. & 4

Et peccator esse potest homo & iustus
Cap. XXXVIII

Hæc dicens, parum attendit quod paulo ante ipse dixerat, Iam exorta multitudine generis humani, turbæ numerositate potuisse scripturam dissimulare omnium peccata contexere. Hoc enim si satis attendisset, uideret etiam in uno homine turbam & multitudinem peccatorum leuium, uel non potuisse, uel si etiam potuit, non debuisse conscribi. Ea quippe scripta sunt quibus & modus adhibendus fuit, & paucis exemplis ad multa necessaria lector instruendus. Nam cum ipsos tunc homines, licet adhuc paucos, quot uel qui fuerint, id est, Adam & Eua, quot filios & filias procreauerãt & quæ illis nomina imposuerint scriptura commemorare uoluerit, inde nõnulli parum considerantes q̃ multa scriptura tacite prætereat, ipsum Cain cum matre cõcubuissem putauerunt, unde prolem quæ commemorata est procrearet, putantes illis filijs Adam sorores nõ fuisse, quia eas scriptura tunc tacuit, postea recapitulãdo inferens quod prætermiserat, Adã filios & filias procreasse, nec tempus quo nati sunt, nec numerum, nec uocabula ostendens: ita nec cõmemorandum fuit, si Abel, quamuis merito iustus appellatus est, paulo immoderatius

A ratius aliquãdo risit, uel animi remissione iocatus est, uel uidit aliquid ad cõcupiscẽdum, uel
aliquãdo immoderatius poma decerpsit, uel plusculo cibo crudior fuit, uel cũ oraret cogita-
uit aliquid, unde eius in aliud auocaret intentio, & quotiẽs illi ista ac similia multa surrepse
rint. An forte peccata non sunt, de quibus generaliter cauẽdis atq; cohibẽdis admonemur
præcepto apostolico, ubi dicit, Nõ ergo regnet peccatũ in uestro mortali corpore ad obediẽ Roma. 6
dum desyderijs eius? His quippe ne obediamus ad ea quæ nõ licent, uel minus decent, quo-
tidiana & perpetua conflictatione certandũ est. Nam utiq; ex hoc uitio mittitur, uel dimit-
titur oculus, quò non oportet, Quod uitiũ si conualuerit & præualuerit, etiã adulterium per
petrat in corpore, quod in corde tanto fit citius, quanto est cogitatio celerior, & nullũ impe-
dimentũ morarum. Hoc peccatum, id est, hunc uitiosæ affectionis appetitũ qui magna ex
parte frenarunt, ut non obedirent desyderijs eius, nec exhiberẽt ei membra sua arma iniqui
tatis, etiam iusti appellari meruerunt, & hoc adiutorio gratiæ dei. Verũ quia sæpe in leuissi-
mis & aliquando incautis obrepit peccatũ, & iusti fuerunt, & sine peccato non fuerũt. Postre
mo si in Abel iusto charitas dei qua una uere iustus est quicunq; iustus est, adhuc erat, quo
posset & deberet augeri, quicquid minus erat, ex uitio erat, & cui non minus sit donec ad illã
eius fortitudinem ueniatur, ubi tota hominis absorbeatur infirmitas. Magna pla Cap. XXXIX
nè sententia conclusit hunc locum, cũ ait, Credamus igitur quod legimus, & quod non legi-
mus nefas credamus astruere, quod de cunctis etiam dixisse sufficiat. Contrà ego dico, nec 1. Thessa. 5
omne quod legimus credere nos debere, propter illud quod Apostolus ait, Omnia legite,
quæ bona sunt tenete, & astruere aliquid etiam quod non legimus nefas nõ esse, Possumus
enim aliquid bona fide testibus astruere quod experti sumus, etiã si forte non legimus. Hic
fortasse respõdet, Ego cũ hoc dicerẽ de scripturis sanctis agebam. O utinam nõ dicat aliud
quàm in illius litteris legi: uerum cõtra id quod legit, nihil uellet astruere, fideliter & obedienter
audiret quod scriptũ est, Per unum hominẽ peccatum intrauit in mundum, & per peccatum Roma. 5
B mors, & ita in omnes homines pertrãsijt, in quo omnes peccauerunt, & non infirmaret tan
ti medici gratiam, dũ fateri nõ uult naturam humanã esse uitiatam. O utinam sicut Christi-
anus legeret, præter Iesum Christũ nullum esse nomen sub cœlo, in quo oporteat saluos fie
ri nos, & non possibilitatẽ naturæ humanæ ita defenderet, ut homo per liberũ arbitriũ etiã Non satis est scire
sine isto nomine saluus esse posse credatur. Sed putat fortasse ideo necessariũ esse quid agendum.
Christi nomen, ut per eius Euangeliũ discamus quemadmodũ uiuere debeamus, nõ etiam Caput XL
ut eius adiuuemur gratia qua bene uiuamus, uel hinc saltem confiteatur esse miserabiles te-
nebras in animo humano, qui scit quemadmodũ debeat leonem domare, & nescit quem-
admodũ uiuere. An & hoc ut sciat sufficit ei liberum arbitriũ lexq; naturalis? Hæc est sapi- Abdie 1
enti a uerbi, qua euacuatur crux Christi. Sed qui dixit, perdã sapientiam sapiẽtum, quia ista 1. Cor. 1
crux non potest euacuari, profecto istam sapientiã per stultitiam prædicationis qua creden
tes sanantur euertit. Si enim possibilitas naturalis per liberum arbitriũ, & ad cognoscendũ
quomodo uiuere debeat, & ad bene uiuendũ sufficit, sibi ergo Christus gratis mortuus est,
ergo euacuatũ est scandalũ crucis. Cur non etiã ego hoc exclamem, imò exclamabo & istis
increpitabo dolore Christiano, Euacuati estis à Christo, qui in natura iustificamini, à gratia
excidistis, ignorantes enim dei iustititiam, & uestrã uolentes cõstituere, iustitiæ dei nõ estis
subiecti. Sicut enim finis legis, ita etiã naturæ humanæ uitiosæ saluator Christus est, ad iu Quomodo accipiẽ
stitiam omni credenti, Quod aũt sibi opposuit ab eis dici contra quos loquitur, dũ omnes. ca. XLI
Omnes enim peccauerũt, manifestũ est q; de his dicebat Apostolus qui tunc erant, hoc est, Roma. 5
de Iudæis & Gentibus. Sed planè illud quod cõmemoraui, Per unũ hominem peccatũ in- Roma. 8
trauit in mundũ, & per peccatũ mors, & ita in omnes homines pertrãsijt, in quo omnes pec-
cauerunt, & antiquos & recentiores, & nos & posteros nostros sententia ista complectitur.
Ponit etiam illud testimoniũ unde probet cum dicuntur omnes, non semper omnes omni-
no nullo prætermisso intelligi oportere. Sicut per unius, inquit, delictum in omnes homines Roma. 6
in condemnationẽ, sic & per unius iustitiã in omnes homines in iustificationẽ uitæ. Cũ per

Christi,inquit,iustitiam,nõ omnes, sed eos tantũ qui illi obedire uoluerũt, & baptismi eius ablutione purgati sunt,sanctificatos esse non dubiũ sit, Non planè isto testimonio probat quod uult.Nam sicut dictũ est, Sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationẽ,ut nullus prætermitteretur, sic & in eo quod dictũ est, per unius iustitiã in omnes homines in iustificationem uitæ,nullus prætermissus est,nõ quia omnes in eũ credunt & baptismo eius abluuntur,sed quia nemo iustificatur nisi in eũ credat & baptismo eius abluat. Itaq; omnes dictũ,ne aliquo modo alio præter ipsum quisq; saluus fieri posse credatur. Sicut enim uno litterarũ magistro in ciuitate cõstituto, rectissime dicimus,omnes iste hic litteras docet,non quia omnes ciues litteras discunt,sed quia nemo discit nisi quem ille docuerit, Sic nemo iustificatur nisi quem iustificauerit Christus. C

Potest homo sine peccato esse,sed auxiliante gratia. Caput XLII

Sed esto,inquit,consentiã, quia omnes peccatores fuisse testatur, Dicit enim quid fuerint non quod aliud esse non potuerint. Quamobrem & si omnes homines peccatores, inquit, possent probari, definitioni tamen nostræ nequaq; id obesset,qui non tam quid homines sint, q̃ quid possint esse defendimus. Hic rectè facit aliquãdo consentire, quia nõ iustificabitur in conspectu dei omnis uiuens,Non tamen ibi esse quæstionem,sed in ipsa non peccandi possibilitate contendit,in qua nec nos aduersus eũ certare opus est, Nam neq; illud nimis curo,utrum fuerint hic aliqui uel sint,uel esse possint qui perfectam, cui nihil addendũ esset, habuerint,uel habeãt,uel habituri sint charitatẽ dei,Ipsa est enim uerissima, plenissima,perfectissimaq; iustitia,quoniam id q; uoluntate hominis adiuta per dei gratiã fieri posse confiteor & defendo, quãdo uel ubi,uel in quo fiat nimiũ certare non debeo. Neq; de ipsa possibilitate contendo,cum sanata & adiuta hominis uoluntate, possibilitas ipsa simul cũ effectu in sanctis proueniat,dũ charitas dei quantũ plenissime natura nostra sana atq; purgata capere potest, diffunditur in cordibus nostris per spiritum sanctum,qui datus est nobis.Melius itaq; dei causa agitur, quã se iste agendo dicit defensare naturã,cũ & creator & saluator agnoscitur, q̃ cum defensa uelut sana uiribusq; integris creatura,opitulatio saluatoris inanitur,

Per se lapsus homo non potest erigi. Caput XLIII

Verum est aũt quod ait,q; deus tam bonus q̃ iustus talem hominẽ fecerit,cui peccati malo carere sufficeret, sed si uoluisset. Quis enim eũ nescit sanum & inculpabilem factũ, & libero arbitrio atq; ad iuste uiuendũ potestate libera cõstitutum? Sed nunc de illo agitur,quem semiuiuũ latrones in uia reliquerũt,qui grauibus saucijs confossusq; uulneribus,non ita potest ad iustitiæ culmen ascendere,sicut potuit inde descendere. Qui etiam si iam in stabulo est,adhuc curatur. Non igitur deus impossibilia iubet, sed iubendo admonet, & facere quod possis, & petere quod non possis.Iã nunc uideamus unde possit, unde nõ possit. Iste dicit, uoluntate nõ est, quod natura potest.Ego dico,uolũtate quidẽ non est homo iustus si natura potest, sed medicina poterit quod uitio non potest. D

Caput XLIIII

Quid ergo iam opus est in pluribus immorari,ueniamus interius ad causam,quã in hac dũtaxat quæstione uel solã, uel penè solam cum istis habemus. Sicut enim ipse dicit ad quod nunc agit non pertinere ut quæratur,utrum fuerint uel sint aliqui homines in hac uita sine peccato,sed utrũ esse potuerint siue possint, Ita ego etiã si fuisse,uel esse consentiam,nullo modo tamen potuisse uel posse cõfirmo,nisi iustificati gratia dei per Iesum Christũ dominum nostrũ & hunc crucifixum,Ea quippe fides iustos sanauit antiquos,quæ sanat & nos,id est,mediatoris dei & hominũ hominis Iesu Christi, fides sanguinis eius,fides crucis eius, fides mortis & resurrectionis eius. Habentes ergo eũdem spiritũ fidei,& nos credimus propter quod & loquimur. Iste uero obiecta sibi quæstione,in qua reuera intolerabilis uidetur cordibus Christianis, quid respõdeat attẽdamus. Ait enim,Sed hoc est quod multos mouet,inquies, q; nõ per dei gratiam homines sine peccato esse posse defendis. Prorsus hoc est quod mouet, hoc est quod obijcimus. Rem ipsam dicit,hoc omnino ægerrime sustinemus:hinc à Christianis talia disputari,ea quã in alios & in ipsos habemus dilectione,nõ ferimus. Audiamus igitur quomodo se ab obiectione quæstionis huius expediat. O ignorantiæ cæcitas,inquit,ò imperitæ mentis ignauia, quæ id sine dei gratia defensari existimat,quod deo tantũ audiat debere reputari. Si nesciremus quæ sequantur,

A quantur, his tantūmodo auditis, falsa nos de illis iactante fama, & quibusdā fratribus ido/
neis testibus asseuerātibus credidisse putaremus. Quid enim dici breuius potuit & uerius q̃
possibilitatem nō peccandi quantacūq; est uel erit in homine, nō nisi deo debere reputari? Caput XLV
Hoc & nos dicimus, iungamus dexteras. An audiēda sunt cætera? Audienda planè,
& corrigenda utiq; uel cauenda. Nam cū dicitur, inquit, ipsum posse, arbitrij humani omni/
no non esse, sed autoris naturæ dei scilicet, & qui fieri potest, ut absq; dei gratia intelligatur
quod ad deū proprie pertinere censetur? Iam cœpit apparere quid dicat. Sed ne forte falla/
mur, latius id explanat & clarius. Sed ut hoc manifestius, inquit, fiat, paulo latius disputan/
dū est. Dicimus enim cuiusq; rei possibilitatē, nō tam in arbitrij humani potestate, q̃ in na/
turæ necessitate consistere. Exemplis etiā uel similitudinibus quid dicat, illustrat, Vtputa, in/
quit, loqui possum, Quòd loqui possum, meū non est, ꝙ loquor, meū est, id est propriæ uo/
luntatis, & quia ꝙ loquor meū est, utrunq; facere possum, id est, & loqui & non loqui. Quia
uero ꝙ loqui possum, meū non est, id est, arbitrij mei atq; uoluntatis, necesse est me semper
loqui posse. Et si uoluero non posse loqui, non possum tamen nō posse loqui, nisi forte mem
brum illud adimam, quo loquendi impleri officium potest. Multa quidem dici AVG.
possent, quibus si uelit, homo adimat sibi possibilitatē loquendi, non adempto illo mēbro
quo loquimur. Velut si aliquid fiat unde uox ipsa tollatur, loqui nemo poterit manentibus
membris, Nō enim uox hominis membrū est, uexato sanè aliquo interiore mēbro, fieri po
test, non adēpto, Sed ne uerbo premere uidear, mihiq; cōtentiose dicatur, etiam uexare adi
mere est, possumus quidem id efficere & ore aliquibus uinculis sic clauso atq; obserato, ut id
aperire minime ualeamus, neq; ut aperiatur in nostra sit potestate, cū in potestate fuerit, ut
clauderetur manente integritate & sanitate membrorū. Sed quid ad nos? uideamus Caput XLVI
quid inde contexat, Volūtatis enim arbitrio, inquit, ac deliberatione priuatur quicquid na/
turali necessitate constringitur. Et hic nōnulla quæstio est. Perq̃ enim absurdū est ut ideo
B dicamus non pertinere ad uoluntatē nostram ꝙ beati esse uolumus, quia id omnino nolle
non possumus, nescio qua & bona constrictione naturæ, nec dicere audemus, ideo deū non
uoluntatem, sed necessitatem habere iustitiæ, quia non potest uelle peccare. Attēdite Caput XLVII
etiā quæ sequuntur, Hoc, inquit, & de auditu, odoratu, uel uisu sentire possibile est, ꝙ audire,
odorari, uidere, potestatis nostræ sit, posse uero audire uel odorari uel uidere potestatis no
stræ non sit, sed in naturali necessitate consistat. Aut ego non intelligo quid dicat, aut ipse.
Quomodo em̄ in potestate nostra non est uidēdi possibilitas, si in potestate nostra est non
uidēdi necessitas, qa in potestate est cæcitas qua idipsum uidere posse, nobis si uolumus, adi
mamus? Quomodo aūt in potestate nostra est uidere si uelimus, cū etiam salua integritate
naturæ, corporis, oculorūq; nostrorū, nec uolentes uidere possimus, siue per noctem lumini
bus quæ forinsecus adhibētur adēptis, siue nos quisq̃ in tenebroso loco aliquo includat? Itē
si ꝙ audire possumus, uel nō possumus, in nostra potestate nō est, sed in naturæ constrictio
ne, ꝙ uero audimus uel nō audimus, hoc est propriæ uolūtatis, cur nō attendit, quāta audi
amus inuiti quæ penetrant in sensum nostrū etiam auribus obturatis, sicuti est de proximo
serræ stridor, uel grūnitus suis? Quanq̃ obturatio auriū ostendit, non in potestate nostra
esse, apertis auribus non audire, facit etiā fortasse talis obturatio, quæ ipsum sensum nostrū
adimat, ut in nostra potestate sit etiam audire nō posse. De odoratu aūt quod dicit, nónne
parū attendit non esse in nostra potestate posse odorari uel nō posse, sed in nostra potesta
te esse, hoc est in libera uoluntate odorari uel nō odorari, cum inter odores graues & mole/
stos quando constituti fuerimus, si quis nos illic manibus ligatis constituat, seruata pror/
sus integritate ac salute membrorū uelimus non odorari, nec omnino possimus, quia cū spi Caput XLVIII
ritū ducere cogimur, simul & odorē quē nolumus trahimus? Sicut ergo istæ similitudi
nes falsæ sunt, ita & illud propter qđ eas uoluit adhibere. Sequitur em̄ & dicit, Simili ergo
modo de non peccandi possibilitate intelligendū est. Quod non peccare nostrū sit, posse ue
ro nō peccare, nō nostrum. Si de integra & sana hominis natura loqueretur, quā modo nō

 habemus,

habemus, Spe enim salui facti sumus, Spes autẽ quæ uidetur nõ est spes, Si aũt quod non C uidemus speramus, per patientiã expectamus, nec sic recte diceret, q. non peccare nostrũ tantummodo sit, quãuis peccare nostrũ esset, nam & ibi esset adiutoriũ dei, & tanq̃ lumen sanis oculis, quo adiuti uideant se præbere uolẽtibus. Quia uero de hac uita disputat, ubi corpus
Sapien. 9 quod corrũpitur, aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem, miror quo corde etiam sine adiutorio medicinæ saluatoris nostri, nostrũ putet esse nõ peccare, posse uero non peccare naturæ esse contendat, quam sic apparet esse uitiatã, ut hoc
Caput XLIX maioris uitij sit non uidere. Quia non peccare, inquit, nostrũ est, possumus peccare & non peccare. Quid si alius dicat, quia nolle infelicitatem, nostrũ est, possumus eam & nolle & uelle, & tamen eam uelle omnino nõ possumus? Quis enim ullo modo uelle esse possit infelix, etiam si aliud uult ubi eum & nolẽtem infelicitas consequatur? Deinde, quia dei multo magis est nõ peccare, num audebimus eũ dicere & peccare posse & nõ peccare? Absit à nobis ut deũ peccare posse dicamus, Non enim ut stulti putant, ideo non erit omnipotens, quia nec mori potest, & negare seipsum nõ potest. Quid est ergo quod loquitur, & quibus locutionũ regulis conatur persuadere, quod nõ uult consyderare? Adhuc addit & dicit, Quia uero posse non peccare, nostrũ non est, & si uoluerimus non posse non peccare, non possumus nõ posse non peccare. Intorte hoc dixit, & ideo subobscure. Sed ita posset dici plenius, quia posse non peccare nostrũ non est, seu uelimus, seu nolimus possumus nõ peccare. Non enim ait, seu uelimus, seu nolimus, nõ peccamus: sine dubio eñ peccamus si uolumus, sed tamen uelimus nolimus, habere nos asserit non peccandi possibilitatem, quam naturæ insitam dicit. Sed de homine sanis pedibus tolerabiliter dici potest, uelit nolit, habet ambu-
Eccli. 20 landi possibilitatem, Confractis uero, & si uelit non habet. Vitiata est natura de qua loqui-
Psal. 40 tur, Quid superbit terra & cinis? Vitiata est, medicũ implorat, Saluum me fac domine clamat, Sana animã meam clamat. Quid intercludit has uoces, ut defendendo quasi præsentẽ
Caput L possibilitatem, futuram impediat sanitatem? Et uidete quid adiungat unde illud cõ D firmare existimat, quia nulla, inquit, adimere uoluntas potest, quod inseparabiliter insitum
Gal. 5 probatur esse naturæ. Vnde ergo illa uox, Vt nõ quæ uultis illa faciatis, Vnde etiã illa, Nõ
Roma. 7 enim quod uolo facio bonũ, sed quod odi malum hoc ago? Vbi est possibilitas, quæ inseparabiliter insita probatur esse naturæ? Ecce homines non ea quæ uolunt faciunt, & de nõ peccando utiq; agebat, non de uolando, quia homines non alites erant. Ecce homo quod uult bonũ non agit, sed quod non uult malũ hoc agit, uelle illi adiacet, perficere aũt bonum non adiacet. Vbi est possibilitas, quæ inseparabiliter insita probatur esse naturæ? Quemlibet enim in se transfiguret, si de seipso ista nõ dicit Apostolus, hominem certe in se transfigurat. Ab isto aũt ipsa humana natura inseparabilem nihil peccandi possibilitatem habere defenditur. Sed his uerbis id agitur, etiam à nesciente qui loquitur, non aũt nesciente illo qui hæc
Caput LI loquenda incautis, etiam deũ timentibus suggerit, ut euacuetur Christi gratia, humana sibi ad iustitiã suam quasi sufficiente natura. Vt aũt declinetur inuidia qua Christiani etiam pro salute sua clamant & dicũt, quare sine adiutorio gratiæ dei dicis hominẽ posse nõ peccare? Ipsa, inquit, non peccãdi possibilitas non tã in arbitrij potestate, q̃ in naturæ necessitate est, Quicquid in naturæ necessitate positũ est, ad naturæ pertinere non dubitatur autorem utiq; deũ. Quomodo ergo, inquit, absq; dei gratia dici existimatur, quod ad deum proprie pertinere mõstratur? Expressa est sentẽtia quæ latebat, Non est queãdmodum possit abscondi, Ideo dei gratiæ tribuit non peccãdi possibilitatẽ, quia eius naturæ deus autor est, cui possibilitatẽ non peccãdi inseparabiliter insitã dicit. Cũ uult ergo faciat, quia nõ uult nõ facit. Vbi enim est inseparabilis possibilitas, ei accidere non potest uoluntatis infirmitas, uel potius uoluntatis adiacentia, & perfectionis indigẽtia. Si ergo ita est, unde uenit, Velle adiacet, perficere aũt bonũ non adiacet? Si enim iste qui hũc librum scripsit, de illa hominis natura loqueretur, quæ primo inculpata & salua condita est, utcunq; acceptaretur hoc dictum, quanq̃ inseparabilem habere possibilitatẽ, id est, ut ita dicã inamissibilem, nõ debuit illa natura

A tura dici quæ uitiari posset, & medicū quærere, qui cæci oculos sanaret, & uidēdi possibilitatē
restitueret, quæ fuerat amissa per cæcitatē, quoniā cæcus puto ꝙ uelit uidere, sed nō potest, si
aūt uult & non potest inest uolūtas, sed amissa est possibilitas. Adhuc uidete quas mo- Caput LII
les conetur qua suā sententiā dicat irrūpere si ualeret, Obijcit enim sibi quæstionē dicēs, Sed
caro nobis secundū Apostolū cōtraria est, inquiēs. Deinde respōdet. Quō fieri potest, ut cui- Gal. 5
cunq; baptizato sit caro contraria, cū secūdum eundē Apostolū in carne nō esse intelligatur?
ita enim ait, Vos aūt in carne non estis. Bene quod baptizatis dicit carnē contrariā esse non Roma. 8
posse, quod utrū uerum sit, post uidebimus. Nunc uero quia non potuit penitus se obliuisci
esse Christianū, sed id licet tenuiter recordatus est, recessit à defensione naturæ. Vbi est ergo
inseparabilitas possibilitatis? An forte nondū baptizati in natura hominum non sunt? Hic
prorsus, hic posset uigilare, & si aduertat potest. Qui fieri potest, inquit, ut cuicunq; baptiza
to sit caro contraria? ergo non baptizatis potest caro esse cōtraria, Exponat quemadmodū
cū sit etiā in ipsis illa ab eo multū defensa natura, certe uel in eis concedit esse uitiatam, si iā
in baptizatis ille saucius, sanus de stabulo egressus est, aut sanus in stabulo est, quò eū curan
dū misericors Samaritanus aduexit. Porrò si uel istis cōcedit carnē esse contrariā, dicat quid
cōtigerit cū sit utrūq;, hoc est, & caro & spūs creatura unius eiusdēq; creatoris proculdubio
bona, quia boni, nisi quia, hoc est uitiū, quod propria inflictū est uolūtate, & hoc ut in natu
ra sanetur, eo ipso opus est saluatore, q̄ instituta est natura creatore: hoc saluatore eaq; illius
medicina, quia uerbū caro factū est ut habitet in nobis, si opus esse fateamur paruis & ma
gnis, id est, à uagitibus infantū usq; canos senū, tota quæ inter nos est, huius quæstionis cō Caput LIII
trouersia dissoluta est. Nunc iam uideamus, utrū etiā baptizatis legatur caro esse con
traria, Vbi quæro, quibus dicebat Apostolus, Caro concupiscit aduersus spūm, & spiritus Gal. 5. & 3
aduersus carnē? Hæc enim inuicem aduersantur, ut nō ea quæ uultis faciatis. Ad Galathas
ut opinor, id scripsit quibus dicit, Qui ergo tribuit uobis spiritū, & uirtutes operatur in uo-
B bis, ex operibus legis an ex auditu fidei? Vnde apparet eū Christianis loq, & quibus deus
tribuerat spiritum, ergo etiam baptizatis. Ecce & baptizatis caro inuenitur esse contraria, &
nō adesse possibilitas illa, quam inseparabiliter insitam dicit esse naturæ. Vbi est quod ait,
Qui fieri potest, ut cuicunq; baptizato sit caro contraria? Quomodolibet intelligat carnem,
quia reuera non natura eius quæ bona est, sed uitia carnalia carnis hoc nomine nuncupan-
tur. Ecce tamen etiam baptizatis caro contraria est, & quomodo contraria, ut non quod uo-
lunt faciant? Ecce adest uoluntas in homine, ubi est possibilitas illa naturæ? Fateamur gra-
tiam, necessariam clamemus. Miser ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Roma. 7
Et respondetur nobis, Gratia dei per Iesum Christū dominū nostrū. Quando enim istis re
ctissime dicitur, Quare sine adiutorio gratia dei dicitis hominē posse esse sine peccato? non
tunc de illa gratia quæstio est, qua est homo conditus, sed de ista qua fit saluus per Iesum
Christū dominū nostrū. Fideles enim orantes dicūt, Ne nos inferas in tentationē, sed libera Matth. 6
nos à malo. Si adest possibilitas, ut quid orant? Aut à quo malo se liberari orant, nisi maxi-
me de corpore mortis huius, unde nō liberat nisi gratia dei per Iesum Christū dominū no-
strum? Non utiq; de substantia corporis quæ bona est, sed de uitijs carnalibus, unde nō li-
beratur homo sine gratia saluatoris, ne quando per mortem corporis discedit à corpore, &
hoc ut diceret Apostolus quod suprà dixerat, Video aliā legē in mēbris meis repugnātem
legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati quæ est in membris meis. Ecce
quod uitiū naturæ humanæ inobedientia uolūtatis inflixit. Orare sinatur, ut sanetur. Quid
tantū de naturæ possibilitate præsumitur? uulnerata, sauciata, uexata, perdita est, uera con-
fessione non falsa defensione opus habet. Gratia ergo dei non qua instituatur, sed qua resti
tuatur, quæratur, quæ ab isto sola clamatur non esse necessaria, cum tacetur. Qui si omnino
nihil de gratia dei diceret, nec eā quæstionē soluendā sibi proponeret, ut à se de hac re inui-
diam remoueret, posset putari hoc quidē sentire, quod ueritas habet, sed nō dixisse, quia nō
ubiq; omnia dicenda sunt. Proposuit de gratia quæstionem, id respondet quod habebat

 in corde,

in corde definita quæstio est, non quam uolebamus, sed ubi quid sentiret dubitabamus. C

Caput LIIII Deinde multis uerbis Apostoli conatur ostendere, unde nõ est cõtrouersia, q̃ caro ab illo ita sæpe nominetur, ut uelit intelligi non substantiã, sed opera carnis. Quid hoc ad rem? Vitia carnis contraria sunt uoluntati hominis, nõ natura accusatur, sed uitijs medicus quæritur. Quid est quod interrogat, quis fecit homini spiritũ? & respõdet sibi, sine dubio deus. Et item interrogat, carnẽ quis creauit? Itẽq; respondet, idem credo deus, Interrogat tertio, Bonus est qui utrũq; creauit deus? respondet, nulli dubiũ est, Adhuc interrogat, Et utrunq; quod bonus autor creauit bonũ est? & ad hoc respõdet, confitendũ est. Deinde cõcludit, Si igitur & spiritus bonus, & caro bona, ut à bono autore cõdita, qui fieri potest, ut duo bona possint sibi esse contraria? Omitto dicere, quia tota huius ratiocinatio turbaretur, si quis ab eo quæreret, æstus & frigus quis fecit? respõderet enim sine dubio, deus, Non ego multa interrogo, ipse concludat, utrũ aut ista possint dici bona, aut non appareant inter se esse cõtraria. Hic forte dicit, qualitates sunt istæ substantiarũ, non substãtiæ, Ita est, uerũ est, sed qualitates naturales & ad dei creaturã sine dubio pertinentes, Substãtiæ quippe non per seipsas, sed per suas qualitates, sicut aqua & ignis dicũtur sibi esse contrariæ. Quid si ita sunt caro & spiritus? quod quidẽ non affirmamus, sed ut ratiocinationẽ eius non necessaria illatione cõclusam ostenderemus, hoc diximus, Possunt enim & contraria non inuicẽ aduersari, sed ex alterutro tẽperari & bonã ualetudinẽ reddere, sicut in corpore siccitas & humiditas, frigus, calor, quorũ omniũ temperatione bona corporalis ualetudo cõsistit. Sed q̃ contraria est caro spiritui, ut non ea quæ uolumus faciamus, uitiũ est, non natura, gratia medicinalis quæratur, & controuersia finiatur. Duo quippe ista bona, à bono deo cõdita, quomodo cõtra huius ratiocinationẽ in non baptizatis hominibus possint sibi esse cõtraria? An & hoc cum dixisse pœnitebit, quod affectu aliquo fidei Christianæ locutus est? Cũ enim dixit, Qui fieri potest ut cuicunq; iã baptizato sit caro cõtraria, significauit non baptizatis carnẽ posse esse contrariã. Nã cur addidit, iam baptizato, cũ posset etiam hoc nõ addito dicere, Qui fieri potest, ut cuicunq; sit caro contraria, atq; ad hoc probandũ subijcere illã ratiocinationẽ suam, quia utrunq; bonũ est à bono conditũ, & ideo non potest inter se esse contrarium? Si ergo non baptizati, quibus certe fatetur carnem esse contrariã, suis illum interrogationibus urgeant & dicãt, Quis fecit homini spiritũ? Iste respõdebit deus. Itemq; illi, Carnẽ quis creauit? respondet iste, idẽ credo deus. Illi tertio, Bonus est qui utrunq; creauit deus, & iste, nulli dubiũ est, Atq; illi unũ quod restat ingrant, Et utrũq; quod bonus autor creauit bonũ est? iste fatebitur, Tunc illi eũ suo gladio iugulabunt inferẽtes conclusionẽ eius & dicentes, Si igitur spiritus bonus & caro bona, ut à bono autore condita, qui fieri potest, ut duo bona sibi possint esse contraria? Hic forte ille respondebit, Date ueniam, quia nõ debui dicere cuicũq; baptizato carnẽ non posse esse contrariam, ut hoc modo uobis non baptizatis contrariã confiterer, sed sine ulla exceptione dicere debui carnem nulli esse contrariã. Ecce quò seipse cõpin-

Roma. 7 git, ecce quæ loquitur qui non uult clamare cũ Apostolo, Quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominũ nostrũ. Sed cur, inquit, clamẽ iam baptizatus in Christo, illi hoc clamẽt qui nondũ tale beneficiũ perceperunt, quorum in se uoces figurabat Apostolus, si tamen uel hoc dicunt. Sed naturæ ista defensio, nec illos hac uoce exclamare permittit. Neq; enim in baptizatis natura est, & in non baptizatis natura non est, Aut si uel in illis uitiata esse conceditur, ut non sine causa clament, Infelix homo, quis me liberabit de corpore mortis huius, eisq; subueniatur in eo quod sequitur, Gratia dei per Iesum Christum dominũ nostrũ, concedatur iam tandem aliquando humanã medico Christo indigere naturã.

Corpus mortis uitium est, nõ substantia. Caput LV Quæro aũt, ubi natura istam perdiderit libertatem quam sibi dari exoptat cum dicit, Quis me liberabit de corpore mortis huius? Nõ enim & ille substãtiã carnis accusat, cũ dicit liberari se cupere de corpore mortis huius, cũ etiam corporis sicut animæ natura deo bono autori tribuenda sit. Sed utiq; de uitijs corporis dicit, Nam de corpore mors corporis separat, sed contracta ex illo uitia cohærent, quibus iusta pœna debetur, D

A betur,quam etiam in inferno ille diues inuenit. Hinc se non poterat utiq; liberare qui dicit, Lucæ 10
Quis me liberabit de corpore mortis huius? Vbicunq; aũt istam perdiderit libertatẽ, certe
inseparabilis est possibilitas illa naturæ,habet posse per naturale subsidium,habet uelle per
liberũ arbitrium,cur quærit baptismatis sacramentũ? An propter commissa præterita,ut ea
tantum ignoscãtur quæ fieri infecta nõ possunt? Dimitte hominẽ,clamet quod clamabat.
Non enim tantũ desyderat, ut per indulgentiam sit de præteritis impunitus, sed etiã ut sit
de cætero ad non peccandũ fortis & ualidus. Condelectatur enim legi dei secundũ interio/
rem hominẽ,uidet;aũt aliam legem in membris suis repugnantem legi mẽtis suæ,uidet esse,
non recolit fuisse,præsentibus urgetur,nõ præterita reminiscitur. Nec tantũ repugnantẽ ui/
det,uerumetiã captiuantem se in lege peccati,quæ est in mẽbris eius, non quæ fuit,Hinc est
quod clamat,Infœlix homo,quis me liberabit de corpore mortis huius? Sinatur orare,sina
tur adiutoriũ medici potentissimi flagitare. Quid contradicitur? quid obstrepitur? quid mi
ser misericordiã Christi petere prohibetur,& hoc à Christianis? Nã & illi cũ Christo ambu
labant,qui cæcos lumen clamãdo petere prohibebant,sed etiam inter tumultũ contradicen
tium audit ille clamantẽ,unde huic respõsum est, Gratia dei per Iesum Christum dominũ
nostrũ.Porrò si ab istis uel hoc impetramus, ut nondũ baptizati implorent auxiliũ gratiæ
saluatoris,non est hoc quidẽ parum aduersus illam falsam defensionem tanq; sibi sufficien
tis naturæ & potestatis liberi arbitrij. Neq; enim sibi sufficit qui dicit,Infelix ego homo quis
me liberabit,aut plenã libertatem habere dicendus est,qui se adhuc postulat liberari.

Veruntamen etiam illud uideamus, utrũ illi qui baptizati sunt faciant bona quæ uo/ Caput LVI
lunt,nulla carnis concupiscentia repugnante. Sed quid hinc dicamus, ipse cõmemorat, ubi
concludens hunc locũ,ut diximus, inquit, illud quo continetur, Caro concupiscit aduersus Gal. 5
spiritũ,non de carnis substantia,sed de operibus substãtiæ sentire necesse est. Hoc & nos di/
cimus,nõ de carnis substantia, sed de operibus dictũ quæ ueniũt de carnis concupiscentia, Roma. 6
B de peccato scilicet de quo præcepit, ut non regnet in nostro mortali corpore ad obediendũ
desyderijs eius. Nec attendit etiam ipse iã baptizatis fuisse dictum, Caro concupiscit Caput LVII
aduersum spiritũ,& spiritus aduersus carnem,ut non ea quæ uultis faciatis,Et ne ab ipsa pu
gna desides faceret, & per hanc sententiã laxamentũ peccandi dedisse uideretur adiungit,
Quòd si spiritu ducimini, non adhuc estis sub lege. Sub lege est enim,qui timore suplicij
quod lex minatur non amore iustitiæ se sentit abstinere ab opere peccati, nondũ liber nec
alienus à uoluntate peccandi,in ipsa enim uoluntate reus est,qua mallet si fieri posset, non
esse quod timeat,ut libere faciat quod occulte desyderat. Ergo si spiritu, inquit,ducimini,nõ
adhuc estis sub lege,utiq; lege quæ timorem incutit, non tribuit charitatẽ, quæ charitas dei
diffusa est in cordibus nostris,non per legis litterã, sed per spiritumsanctũ qui datus est no
bis.Hæc est lex libertatis, nõ seruitutis, quia charitas utiq;,non timoris,De qua & Iacobus
apostolus ait, Qui aũt perspexerit in legem perfectã libertatis. Vnde & ille non quidẽ iam Iacobi 1
lege dei terrebatur ut seruus,sed cõdelectabatur ei secundũ interiorem hominem. Videt ta
men adhuc aliã legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ. Ita & hic, Si spiritu,
inquit,ducimini non adhuc estis sub lege. Inquantum quisq; spiritu ducitur,non est sub le/
ge,quia inquantum cõdelectatur legi dei,non est sub legis timore, quia timor tormentum
habet non delectationem. Proinde si recte sentimus, sicut pro membris sanatis gra/ Caput LVIII
tias agere, ita pro sanandis orare debemus, ut absolutissima cui nihil addi possit sanitate,
perfecta dei suauitate,plena libertate perfruamur. Non enim abnuimus humanã naturam
posse esse sine peccato, aut ullo modo negare debemus perfici posse, quam proficere nõ ne
gamus,sed gratia dei per Iesum Christum dominũ nostrũ, eo adiuuãte fieri dicimus,ut iu/
sta & beata sit,à quo creata est ut sit. Facile itaq; refellitur quod à quibusdã sibi dicit oppo/
ni,Diabolus nobis aduersatur. Prorsus huic obiectioni eadẽ uerba respõdemus,quæ ipse re
spondit. Resistamus illi & fugiet. Resistite,inquit beatus Apostolus,diabolo & fugiet à uo/ Iacobi 4
bis. Vnde animaduertendum est quid possit his nocere quos fugit, uel quam uirtutem ha/
bere

bere intelligendus sit,qui solis præualere non resistẽtibus potest: Hæc & mea uerba sunt,ue- C
rius enim dici non potest.Sed hoc interest inter nos & istos, ꝗ nos etiam cũ diabolo resisti-
stimus,poscendum dei adiutorium, non solũ non negamus, uerũetiam prædicamus:isti aũt
tantam tribuunt potestatẽ uoluntati,ut pietati auferant orationem. Nam utiq; ut diabolo
Matth.6 resistamus & fugiat à nobis,ideo precantes dicimus, Ne nos inferas in tentationem,ideo &
Marci 14 admoniti sumus tanq; ab Impatore milites exhortãte & dicente, Vigilate & orate ne intre
Caput LIX tis in tentationem. Quod uero contra eos disputat qui dicunt,Et quis nolit sine pec-
cato esse,si hoc in hominis esset positum potestate? Recte quidem disputat,hoc ipso eos cõ-
fiteri nõ esse impossibile,quia hoc uel multi,uel omnes uolunt, sed hoc unde sit possibile cõ-
fiteatur, & pax est. Ipsa est ẽm gratia dei per Iesum Christũ dominũ nostrũ,qua omnino
iste nos orantes adiuuari ut non peccemus, nusq; dicere uoluit. Quod si forte latẽter sentit,
ignoscat aliter suspicantibus.Ipse enim hoc facit,qui cum tãta de hac re patiatur inuidiam,
sentire id uult & confiteri non uult. Quod erat magnum ut hoc diceret,cum præsertim sibi
hoc tanq; ex persona aduersariorum oppositũ tractare & aperire susceperit? cur illic solam
naturam defendere uoluit,& quia homo ita creatus est,ut nõ peccare posset, sic peccare no-
luisset asseruit,ac per hoc ꝗ ita creatus est eam possibilitatem ad gratiã dei pertinere defini-
uit, qua possibilitate si noluerit peccare,non peccat,& noluerit aliquid dicere de eo, ꝗ ipsa
natura gratia dei per Iesum Christum dominũ nostrũ uel sanatur quia uitiata est,uel quia
Caput LX sibi nõ sufficit adiuuatur? Vtrum enim in hoc seculo fuerit,uel sit,uel possit esse aliquis
ita iuste uiuens,ut nullũ habeat omnino peccatum, potest esse aliqua quæstio inter ueros
piosq; Christianos,posse tamen esse certe post hanc uitam quisquis ambigit, desipit. Sed
Psal.142 ego nec de ista uita uolo cõtendere, Quanq; enim mihi non uideatur aliter intelligendum
quod scriptũ est, Non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens,& si qua similia, ut ta-
men possit ostendi,uel hæc testimonia melius intelligi posse, uel perfectam plenãq; iustitiã
cui prorsus nihil addendũ sit,& uel heri fuisse in aliquo,dum in isto corpore uiueret, & ho- D
die esse,& cras futuram, dum tamen longe plures sint, qui cum sibi usq; ad ultimum uitæ
huius diem necessarium esse non dubitent,ut ueraciter dicãt, Dimitte nobis debita nostra,
sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, spem suam tamen in Christo atq; in eius pro-
missionibus ueram, certam,firmam esse cõfidant, nullo tamen modo nisi adiuuante gratia
saluatoris Christi crucifixi, & dono spiritus eius,uel quoslibet ad plenissimam perfectionẽ,
uel quenq; ad qualecũq; profectũ ueræ piæq; iustitiæ peruenire,qui negauerint,nescio utrũ
Testimonia humana.Caput LXI recte possint in qualiumcũq; Christianorũ numero deputari. Ac per hoc & ea te-
stimonia, quæ non quidẽ de scripturis canonicis,sed de quibusdam catholicorum tractato-
rũ opusculis posuit,uolens occurrere his qui eum solum dicerent ista defendere,ita sunt me-
dia,ut neq; contra nostrã sententiã sint,neq; cõtra ipsius. In quibus etiam non nihil de libris
meis interponere uoluit, me quoq; aliquem deputans,qui cũ illis commemorari dignus ui-
derer, Vnde ingratus esse non debeo,& familiariore affectu nolo ut erret,qui hunc mihi de-
tulit honorem. Prima enim quæ posuit,quia nomen eius qui ea dixit,non ibi legi, siue quia
al.ille † illa non scripsit,siue quia codex quem misistis,id aliqua forte mendositate non habuit,per-
tractare quid opus est? Maxime quoniã me in huiusmodi quorũlibet hominũ scriptis libe-
rũ,quia solis canonicis debeo sine ulla recusatione cõsensum: nonnihil mouet quod de illius
scriptis cuius nomẽ nõ ibi inueni,ille posuit. Oportuit magistrũ doctorẽq; uirtutũ homini
simillimũ fieri,ut uincẽdo peccatũ doceat hominẽ uincere posse peccatũ. Quõ enim dictũ sit
autor huius sentẽtiæ uiderit,qualiter possit exponere, dũ tamẽ nos minime dubitemus pec-
catũ Christũ in se nõ habuisse ꝗd uinceret, qui natus est in similitudine carnis peccati,nõ in
carne peccati. Aliud eiusdẽ ita posuit,& iterũ ut desyderijs carnis edomitis, doceret nõ neces-
sitatis esse peccare, sed propriæ uoluntatis. Ego desyderia carnis,illicitã concupiscentiam hic
dictam accipio, sicuti est fames,sitis,refectio lassitudinis, & si quid huiusmodi est, Per hoc
ẽm quidam quamuis ea sint inculpabilia, in culpas decidunt,quod ab illo saluatore abfuit,
etiam

A etiam si hoc in eo fuisse propter similitudinem carnis peccati, Euangelio teste uideamus.
Beatus uero Hilarius cuius uerba hæc posuit, Non enim nisi spiritu perfecti & immor Caput LXII
talitate mutati, quod solis mūdis corde dispositū est, hoc quod in deo immortale cernemus,
quid dixerit cōtra id quod dicimus, uel quid istū adiuuet uere nescio, nisi quia posse esse ho-
minem mundo corde testatus est. Quod quis negat? Sed gratia dei per Iesum Christū do-
minū nostrum, non sola arbitrij libertate. Item quod eū dixisse commemorat. Quas Iob lit-
teras legeret, ut abstineret se ab omni re maligna, quia deum sola mente uitijs non admixta
uenerabatur, deum aūt colere iustitiæ proprium officiū est. Quid fecisset Iob dixit, nō quod
in hoc seculo perfecisset, aut sine gratia saluatoris, quem etiā prophetauit, uel fecisset uel per
fecisset? Abstinet enim se ab omni re mala, etiam qui habet peccatū, quod in se regnare non
sinit, cui surrepit improbanda cogitatio, quam peruenire ad finem operis nō permittit. Sed
aliud est non habere peccatum: aliud non obedire desyderijs eius. Aliud est implere quod
præceptum est. Non concupisces, Et aliud est per quendā abstinentiæ conatum saltē id age Exo. 20
re quod item scriptum est, Post concupiscentias tuas non eas: nihil horum tamen scire se re- Eccli 18
cte posse, sine gratia saluatoris. Facere est ergo iustitiā, in uero dei cultu cum interno concu-
piscentiæ malo interna conflictatione pugnare, Perficere autē, omnino aduersarium nō ha
bere: Nam qui pugnat, & adhuc periclitatur, & aliquando percutitur etiam si non sternitur:
Qui aūt nō habet aduersarium, plena pace lætatur, Et ipse sine peccato uerissime dicitur, in
quo nullū habitat peccatū, non qui per abstinentiam mali operis dicit, Iam non ego operor Roma. 7
illud, sed id quod in me habitat peccatū. Nam & ipse Iob de peccatis suis non tacet, & utiq;
huic amico uestro merito placet humilitatē & nullo modo in falsitatis parte ponēdam. Vn Hilarius.
de id quod Iob cōfitetur, quia uerax dei cultor est, pculdubio ueraciter cōfitetur, Et ipse Hi Psal. 118
larius cū locum psalmi exponeret ubi scriptum est, Spreuisti omnes discedentes à † iudicijs al. iustificatiõibus.
tuis, ait, Si enim deus peccatores sperneret, omnes utiq; sperneret, quia sine peccato nemo
B est, Sed spernit discedentes à se, quos apostatas uocant. Videtis quemadmodū nō dixerit,
quia sine peccato nemo fuerit, tanq; de præteritis loquens, sed q; sine peccato nemo sit, unde
quidem ut dixi non contendo. Quisquis enim non cedit Ioanni apostolo qui nec ipse ait, Si 1. Ioan. 1
dixerimus quia peccatum nō habuimus, sed nō habemus, episcopo Hilario quomodo ces-
surus est? Pro gratia Christi clamo, sine qua nemo iustificatur tanq; sufficiente naturæ libe Ioan. 15
ro arbitrio, Imò ipse pro ea clamat, ei cedatur dicenti, Sine me nihil potestis facere.
Sanctus aūt Ambrosius reuera in eo loco quem iste cōmemorat, illis restitit qui dicūt Caput LXIII
hominē non esse posse sine peccato in hac uita. Vt enim ea diceret accepit occasionē de Za Ambrosius super Lucam.
charia & Elizabet, q; in Euāgelio cōmemorati sunt ambulasse in omnibus iustificationibus Lucæ 1
legis sine querela, Nunquid tamen negat gratia dei fieri per Iesum Christum dominum no
strū? Ex qua fide etiā ante eius passionē iustos uixisse non dubiū est, qui præstat spiritum
sanctū, qui datus est nobis, per quem diffunditur charitas in cordibus nostris, qua una iusti
sunt quicunq; iusti sunt, Quem spiritū memoratus episcopus etiam precibus impetrandum
admonet. Ita illi uoluntas diuinitus non adiuta nō sufficit, ubi in hymno suo dicit, Votisq;
præstat sedulis, sanctū mereri spiritū. Cōmemorabo & ego de hocipso ope sancti Ambro-
sij aliquid ex quo iste cōmemorauit quod cōmemorandū putauit. Visum est, inquit, mihi.
Potest nō soli uisum esse quod uisum sibi esse declarat, Non enim uoluntate tantū humana
uisum est, sed sicut placuit ei qui in me, inquit, loquitur Christus, q ut id quod bonū est, no- al. quem enim
bis quoq; bonū uideri possit operat.† Qui enim miseretur & uocat. Et ideo qui Christū se- miseratur.
quit, potest interrogatus cur esse uoluerit Christianus, respōdere, uisum est mihi. Quod cū
dicit, nō negat deo uisum, A deo em̄ præparatur uoluntas hominū, ut em̄ deus honorificet
à sancto, dei gratia est. Ecce qd iste sapiat, Si uerbis Ambrosij delectatur, q; à deo præparat
uolūtas hominū, & nulla, uel nō magna quæstio est, qs uel quādo perficiatur, dū tamē sine
gratia Christi idipsum fieri posse minime dubitet: deinde quantū erat ut attēderet iste unū
uersum de Ambrosij uerbis quæ posuit, cū em̄ ille dixisset, Nā cū ecclesia ex gētibus, hoc est,
peccato-

peccatoribus congregata sit, quomodo ex maculatis immaculata potest esse, nisi primo per C Christi gratiam abluta delicto sit? Deinde quòd per qualitatem non peccandi abstineat à delictis, ille addit, quod iste apparet cur addere noluerit. Ait nãq; ille, Nec ab initio immaculata, humanæ enim hoc impossibile naturæ, sed per dei gratiã & qualitatem sui, quia iam non peccat, fit ut immaculata uideatur. Hæc uerba iste, cur non addiderit, quis non intelligat? Hoc agitur utiq; nũc in hoc seculo, ut ad istam quã omnes sancti cupiunt immaculatissimam puritatem ecclesia sancta perueniat, quæ in futuro seculo neq; aliquo malorum hominum sibi permixto, neq; aliqua in se lege peccati resistente legi mentis ducat mundissimã uitam in æternitate diuina. Tamen attendat iste quid secundum scripturas Ambrosius episcopus scripserit, Nec ab initio immaculata, humanæ enim hoc impossibile naturæ. Vtiq; enim ab initio dicit quo ex Adam nascimur. Nam & ipse Adam immaculatus proculdubio factus est. Sed in eis qui sunt natura filij iræ, ducentes ex illo quod uitiatum est, in illo ab initio esse immaculatos, humanæ naturæ impossibile definiuit.

Caput LXIIII Item Ioannes Constantinopolitanus episcopus, cuius posuit sententiam, dicit peccatũ non esse substantiam, sed actum malignum, quis hoc negat? Et quia non est naturale, ideo contra illud legem datam, & quòd de arbitrij libertate descẽdit, etiam hoc quis negat? Sed non id agitur de humana natura quæ in hac uita est, sed agitur de gratia dei qua sanatur per medicum Christum, quo non indigeret si sana esset, quæ ab isto tanquàm sana uel tanquàm sibi sufficiente uoluntatis arbitrio posse non peccare defenditur. (2. retract. ca. 42) Quis item Christianus ignorat, quod beatissimum Sixtum Romanæ ecclesiæ episcopũ & domini martyrem dixisse commemorat, quia libertatem arbitrij sui permisit hominibus deus, ut pure & sine peccato uiuentes similes fiant deo. Sed ad ipsum arbitrium pertinet uocantem audire & credere, & ab eo in quem credit non peccãdi adiutorium postulare. Nam utiq; cum dicit, similes fiant deo, per charitatem dei futuri sunt similes deo, quæ diffusa est in cordibus nostris, D non naturæ possibilitate, nec libero arbitrio quod est in nobis, sed per spiritũ sanctum qui datus est nobis. Et quod dicit idem martyr, Templum sanctum est deo mens pura, & altare optimum est ei cor mundum & sine peccato, quis nescit ad istam perfectionem perducendum cor mundum, dum interior homo renouatur de die in diem, nõ tamen sine gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum, Item quod ait ipse, Vir castus & sine peccato potestatem accepit à deo esse filius dei, utiq; admonuit, ne cum quisquam factus fuerit ita castus & sine peccato, quod ubi & quãdo in eo perficiatur nonnulla quæstio est, sed inter pios bene quæritur, inter quos tamen constat fieri posse, & sine mediatore dei & hominum homine Christo Iesu fieri non posse, Tamẽ ut dicere cœperã, prudenter Sixtus admonuit, ne cum fuerit quisquam talis factus, & per hoc recte inter filios dei deputatus, putetur ipsius fuisse potestatis, quam per gratiam accepit à deo, cum eam non haberet in natura iam uitiata atq; deprauata, sicut in Euangelio legitur, (Ioan. 1) Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios dei fieri, quod utiq; nõ erant per naturam, nec omnino essent, nisi eum recipiendo accepissent per eius gratiam huiusmodi potestatẽ, Hæc est potestas quam sibi uendicat fortitudo charitatis, quæ nõ est in nobis, nisi per spiritũsanctum qui datus est nobis.

Caput LXV Hieronymus. Quod uero presbyter uenerabilis Hieronymus dixit, in his quæ illũ dixisse cõmemorat, cum exponeret quod scriptum est, Beati mundo corde, quoniam ipsi deum uidebunt, quos non arguit conscientia ulla peccati, & adiecit, Mundus mundo corde conspicitur, templum dei non potest esse pollutum, hoc utiq; agitur in nobis conando, laborando, orãdo, impetrando, ut ad illam perfectionem in qua possimus deum cõspicere mundo corde, eius gratia perducamur per Iesum Christum dominum nostrum. (Ioan. 1) Item quod ait à memorato dictum esse presbytero, liberi arbitrij nos condidit deus, nec ad uirtutem, nec ad uitia necessitate trahimur, alioquin ubi necessitas, nec corona est, quis nõ agnoscat? quis non toto corde suscipiat? Quis aliter conditam humanam neget esse naturam? Sed in recte faciendo, ideo nullum est uinculum necessitatis, quia libertas est charitas.

Redi

A Redi ergo ad apostolicam sententiam, Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per Cap.LXVI
spiritumsanctum qui datus est nobis. A quo nisi ab illo, qui ascendit in altum, captiuauit ca
ptiuitatem, dedit dona hominibus? Quòd autem ex uitijs naturæ, non ex conditione natu
ræ sit quædam peccandi necessitas, audiat homo, atq; ut eadem necessitas nō sit, discat deo
dicere: De necessitatibus meis educ me, quia & in huiusmodi oratione certamen est aduer/
sus tentatorem de ipsa contra nos necessitate pugnantem, ac per hoc opitulante gratia per
Iesum Christū dominū nostrū, & mala necessitas remouebitur, & libertas plena tribuetur.

Veniamus ad nos, Item, inquit, Augustinus episcopus in libris de libero arbitrio, Quæ/ Cap.LXVII
cunq; ista causa est uoluntatis, si non potest ei resisti, sine peccato ei ceditur: si autem potest,
non ei cedatur & non peccabitur. An forte fallit incautum, ergo caueat ne fallatur, an tanta
fallacia est ut caueri omnino non possit, si ita est, nulla ergo peccata sunt. Quis enim peccat 2.sen.dist.28.
in eo quod caueri nullo modo potest? Peccatur autem, caueri igitur potest. Agnosco, uerba cap.q; uero
mea sunt, sed etiā ipse dignetur agnoscere superius cuncta quæ dicta sunt. De gratia quippe
dei agitur, quæ nobis per mediatorem medicina opitulatur, non de impossibilitate iustitiæ.
Potest ergo ei causa quæcunq; illa est, resisti, potest planè. Nam in hoc adiutorium postula/
mus, dicentes, Ne nos inferas in tētationem, quod adiutorium nō posceremus, si resisti nullo Matth.6
modo posse crederemus. Potest peccatum caueri, sed opitulāte illo, qui nō potest falli: Nam
& hoc ipsum ad cauēdum peccatum pertinet, si ueraciter dicimus, Dimitte nobis debita no/
stra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Duobus enim modis etiam in corpore ca/
uetur morbi malum, & ut non accidat, & ut si acciderit, cito sanetur. Vt nō accidat, caueamus
dicendo, Ne nos inferas in tentationem. Vt cito sanetur, caueamus dicendo, Dimitte nobis
debita nostra. Siue ergo immineat, siue insit, caueri igitur potest. Sed ut non tantum illi, ue/
rumetiam his qui eosdem libros meos, quos iste legit de libero arbitrio nō legerunt, atq; illis
non lectis, hunc forsitan legunt, de hac re sententiam meā, satis appareat ex ipsis libris com/
B memorare me oportet, quod iste si sentiret atq; in suis litteris poneret, nulla inter nos de hac
re controuersia remaneret. Cōtinuo quippe post uerba mea quæ iste commemorauit, quod
occurrere poterat ipse subieci, & quātum potui pertractaui, dicens, Et tamen etiam per igno
rantiam facta quædam improbantur & corrigēda iudicantur, sicut in diuinis autoritatibus Lib.3. de libero ar bitrio cap.18
legimus, Atq; hinc adhibitis exēplis, etiā de infirmitate locutus sum, dicens, Sunt etiā necessi
tate facta improbanda, ubi uult homo recte facere & nō potest. Nā unde sunt illæ uoces, nō 2.sen.dist.38.cap.
enim quod uolo facio bonū, sed quod odi malum, hoc ago? Atq; alijs istic in hāc sentētiam q; autē.& ca.illud
commemoratis testimonijs diuinorum eloquiorum: Sed hæc, inquam, omnia hominum aūt.& cap.ad qd'
sunt uoces ex illa mortis damnatione uenientium: Nam si nō est ista pœna hominis, sed na
tura, nulla ista peccata sunt. Deinde paulopost, Relinquitur ergo, inquā, ut hæc pœna iusta
de damnatione hominis ueniat. Nec mirandū est, q; uel ignorando, nō habet liberum arbi/
trium uoluntatis ad eligendum quid recte faciat, uel resistēdo carnali consuetudini, quæ uio
lentia mortalis successionis quodāmodo naturaliter inoleuit. Videat quid recte faciendum
sit & uelit, nec possit implere. Illa est enim peccati pœna iustissima ut amittat quisq; quo be/
ne uti noluit, cum sine ulla posset difficultate uti si uellet. Id est autem, ut qui sciens recte non
facit, amittat scire quod rectum sit, & qui rectum facere cū posset noluit, amittat posse cum
uelit. Nam sunt reuera omni peccanti animæ duo ista pœnalia, ignorantia, & difficultas. Ex
ignorātia dehonestat error, ex difficultate cruciatus affligit. Sed approbare falsa pro ueris, 3.sen.di.15.ca.tra
ut erret inuitus, & resistēte atq; torquēte dolore carnalis uinculi non posse à libidinosis ope/ dit autoritas
ribus temperare, nō est natura instituti hominis, sed pœna damnati. Cum autem de libera
uoluntate recte faciēdi loquimur, de illa scilicet, in qua homo factus est loquimur. Hinc iam
hominibus de ipsius ignorātiæ difficultatisq; in prolem primi hominis traiectis intus, atq;
transfusis uelut iustam querelā deponentibus ita responsum est. Quibus breuiter, inquam, Lib.3. de libero ar
respondetur, ut quiescant & aduersus deum murmurare desistant. Recte enim fortasse que/ bitrio cap.19
rerētur, si erroris & libidinis nullus hominum uictor existeret. Cum uero ubiq; sit præsens,

qui multis modis per creaturam sibi domino seruientem, auersum uocet, doceat credentem, C
consoletur sperãtem, diligentẽ adhortetur, conantẽ adiuuet, exaudiat deprecantem: Nõ tibi deputatur ad culpã quod inuitus ignoras, sed quod negligis quærere quod ignoras. Neq; illud q; uulnerata mẽbra non colligis, sed q; uolentẽ sanare cõtemnis. Ita & exhortatus sum quantũ potui ad recte uiuendũ, & gratiã dei nõ euacuaui, sine qua natura humana iã contenebrata atq; uitiata illuminari non potest & sanari. De qua re cũ istis tota uertitur quæstio, ne gratiam dei quæ est in Christo Iesu dño nostro, peruersa naturæ defensione frustremur. De qua natura itẽ paulopost dixi, etiã ipsam naturã aliter dicimus, cũ proprie loquimur naturam hominis in qua primũ in suo genere inculpabilis factus est, aliter istã in qua ex illius

Ephe. 2 dãnati pœna, & ignari & carni subditi nascimur, iuxta quẽ modum dicit Apostolus, Fuimus

Fides reddit dociles. Cap. LXVIII enim & nos naturaliter filij iræ sicut & cæteri, Si ergo uolumus animos ad recte uiuendũ frigidos & pigros, Christianis exhortationibus excitare & accendere, primitus exhortemur ad fidẽ qua Christiani fiant, & eius nomini subijciãtur, sine quo salui esse nõ possunt. Si autẽ iam Christiani sunt, & recte uiuere negligũt, uerberẽtur terroribus, & præmiorũ laudibus erigãtur, ita sanè, ut nõ solum ad bonas actiones, uerumetiã ad pias orationes eos exhortari meminerimus, atq; hac instruere sanitate doctrinæ, ut & illi gratias agant cum instituerint bene uiuere, q; aliquid sine difficultate fecerint, & ubi difficultatẽ aliquam sentiunt, fidelissimis & perseuerãtissimis precibus & misericordiæ promptis operibus facilitatẽ à dño impetrare persistãt. Sic aũt proficiẽtes, ubi & quãdo plenissima iustitia perficiãtur, nõ nimis curo. Vbicunq; autẽ & quãdocunq; perfecti fuerint, non nisi gratia dei per Iesum Christum dñm nostrũ perfici posse cõfirmo. Sanè quando liq̃do cognouerint nullũ peccatũ se habere, non se dicãt non habere peccatũ, ne ueritas in eis nõ sit, sicut in eis ueritas non est, qui cũ ha-

Charitas leue facit iugũ. Cap. LXIX beant, nõ habere se dicunt. Valde autẽ bona sunt præcepta si legitime his utamur. Eo q̃ppe ipso quo firmissime creditur deũ iustũ & bonũ, impossibilia nõ potuisse præcipere, D
hinc admonemur, & in facilibus q̃d agamus, & in difficilibus quid petamus. Omnia quippe fiunt facilia charitati, cui uni Christi sarcina leuis est, aut ea una est sarcina ipsa quæ leuis est,

1. Ioan. 5 secundũ hoc dictũ est, Et præcepta eius grauia nõ sunt, ut cui grauia sunt, cõsyderet non potuisse diuinitus dici, grauia nõ sunt, nisi quia potest esse cordis affectus cui grauia nõ sunt, & petat quo destituitur, ut impleat quod iubetur: Et quod dicitur ad Israël in Deuteronomio,

Deut. 30 si pie si sancte, si spiritaliter intelligatur hoc idẽ significat, quia utiq; cũ hoc testimoniũ com-

Rom. 10 memorasset Apostolus, Prope est uerbũ in ore tuo, & in corde tuo, quod hic habet in manibus tuis, in corde enim sunt spiritales manus, hoc est, inquit, uerbũ fidei quod prædicamus. Conuersus ergo quisq; sicut ibi præcipitur ad dñm deũ suũ ex toto corde suo, & ex tota ani-

Ioan. 13 ma sua, mãdatũ dei nõ habeat graue: Quomodo est enim graue cũ sit dilectionis mãdatũ? Aut enim quisq; nõ diligit, & ideo graue est, aut diligit, & graue esse nõ potest. Diligit autẽ, si quod illic admonetur Israël, cõuersus fuerit ad dñm deum suũ ex toto corde suo, & ex tota anima sua, Mandatũ, inquit, nouũ do uobis, ut uos inuicẽ diligatis. Et qui diligit proximum legem impleuit, & plenitudo legis charitas. Secundũ hoc & illud dictum est, Si ambularent

Psal. 16 semitas bonas, inuenissent utiq; semitas iustitiæ leues: Quomõ ergo dicitur, Propter uerba labiorũ tuorũ ego custodiui uias duras, nisi quia utrunq; uerũ est? Duræ sunt timori,

Cap. LXX leues amori. Charitas ergo inchoata, inchoata iustitia est, charitas prouecta, prouecta iustitia est, charitas magna, magna iustitia est, charitas p̃fecta, p̃fecta iustitia est, sed charitas de corde puro & cõscientia bona, & fide nõ ficta, quæ tunc maxima est in hac uita quando pro illa ipsa cõtẽnitur uita. Sed miror si nõ habet quo crescat cũ de mortali excesserit uita: Vbicunq; autẽ & q̃ñcunq; ita plena fit, ut ei non sit quod adijciatur, non tñ diffunditur in cordibus nostris, uel naturæ, uel uolũtatis opibus quæ sunt in nobis, sed p̃ spiritũsanctũ qui datus est nobis, q & infirmitati nostræ opitulatur, & sanitati cooperatur: Ipsa est enim gratia dei per Iesum Christũ dñm nostrũ, cui est cũ patre & spũsancto æternitas, bonitas, in secula seculorũ.

LIBRI DE NATVRA ET GRATIA FINIS.

A

D. AVRELII AVGVSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI, CONTRA PELAGIVM ET Celestium de gratia Christi liber Primus.

QVANTVM de uestra corporali & maxime spiritali salute gaudea mus syncerissimi fratres, dilecti à deo Albine, Piniane, & Melania, quia effari non possumus, uobis cogitandum credendumque com/ mittimus, ut ea de quibus nos consuluistis, potius iam loquamur: Festinante enim perlatore inter occupationes nostras, multo apud Carthaginem quàm ubicunque alibi densiores, quantum deus do/ nare dignatus est, ut potuimus, ista dictauimus. Cap. I

Scripsistis mihi cum Pelagio uos egisse, ut quæcunque aduersus Professio Pelagij
eum dicerentur scripto damnaret, eumque dixisse audientibus uobis, Anathemo qui uel sen/ suspecta. Cap. II
tit uel dicit, gratiam dei qua Christus uenit in hunc mundum peccatores saluos facere, non
solum per singulas horas, aut per singula momenta, sed etiã per singulos actus nostros non
esse necessariã: Et qui hanc conantur auferre, pœnas sortiuntur æternas. Quisquis hæc audit
& sensum eius ignorat, quem in libris suis satis euidẽter expressit, non illis quos dicit inemen
datos sibi fuisse surreptos aut omnino suos negat, sed in illis quos litteris suis quas Romam
misit commemorat, omnino eum putat hoc sentire quod ueritas habet. Quisquis autem
quid in eis apertius dicat aduertit, debet habere etiã ista uerba suspecta: Quia etsi gratiam
dei, qua Christus uenit in mundũ peccatores saluos facere, in sola remissione peccatorũ con/
stituat, potest huic sensui ista uerba coaptare, dicens, Ideo eã per singulas horas, per singula
momenta, & per actus singulos necessariam, ut semper in memoria retinẽtes & reminiscẽtes
B dimissa nobis esse peccata, non peccemus ulterius, adiuti non aliqua subministratione uir
tutis, sed uiribus propriæ uoluntatis, quid sibi remissione peccatorum præstitum fuerit per
actus singulos recordantes. Item quoniam solent dicere nobis in eo Christum ad non pec/
candum præbuisse adiutorium, quia iuste ipse uiuẽdo iusteque dicendo reliquit exemplum,
possunt etiã ad hoc ista uerba coaptare, ut dicant, per singula momenta, per singulos actus
necessariam nobis esse huiusmodi gratiam, id est, ut in omni conuersatione nostra intuea/
mur dominicæ conuersationis exemplum. Peruidet autem fides uestra à cõfessione gratiæ,
de qua quæstio est, quàm sit distinguenda ista confessio, & tamen obtegi potest istorum ambi/
guitate uerborum. Sed quid mirum? Quandoquidẽ ipse Pelagius cum episcopa Cap. III
libus gestis sine ulla recusatione damnauerit eos, qui dicunt gratiam dei & adiutorium non
ad singulos actus dari, sed in libero arbitrio esse, uel in lege atque doctrina, ubi putabamus
eius de hac re omnes tergiuersationes esse consumptas. Damnauerit etiam eos, qui docent
gratiã dei secundũ merita nostra dari, tamen in libris quos ædidit pro libero arbitrio, quo/
rum mentionem facit in epistola quam Romam misit, nihil aliud sentire monstratur, quàm id
quod damnasse uidebatur: Nam gratiam dei & adiutorium, quo adiuuamur ad nõ peccan
dum, aut in natura & libero ponit arbitrio, aut in lege atque doctrina, ut uidelicet cũ adiuuat
deus hominem, ut declinet à malo & faciat bonum, reuelando & ostendendo quid fieri de/
beat, adiuuare credatur, non etiam cooperando & dilectionem inspirãdo, ut id quod facien
dum esse cognouerit, faciat. Nam cũ tria constituat atque distinguat, quibus diuina mandata
dicit impleri, possibilitatem, uoluntatem, & actionem: possibilitatem scilicet qua potest ho/
mo esse iustus, uoluntatẽ, qua uult esse iustus, actionem, qua iustus est, horum triũ primum,
id est possibilitatem datam cõfitetur à creatore naturæ, nec esse in nostra potestate, sed eam
nos habere etiã si nolimus, duo uero reliqua, id est, uoluntatem & actionem, nostra esse asse
rit, atque ita nobis tribuit ut non nisi à nobis esse contendat. Denique gratia dei non ista duo,
quæ nostra omnino uult esse, id est, uoluntatem & actionem, sed illam quæ in potestate no/

ſtra non eſt,& nobis ex deo eſt,id eſt,poſſibilitatem perhibet adiuuari,tanꝗ illa quæ noſtra C
ſunt,hoc eſt uoluntas & actio, tam ſint ualentia ad declinandum à malo, & faciendum bo-
num,ut diuino adiutorio nõ indigeant,illud uero quod nobis ex deo eſt,hoc ſit inualidum,
Cap.IIII id eſt poſſibilitas, ut ſemper gratiæ adiuuetur auxilio. Sed ne quis forſitan dicat
nos uel non recte intelligere quæ loquitur, uel maleuolo animo in alium ſenſum quæ nõ ita
Verba Pelagij dicta ſunt uertere, ipſa iam eius uerba accipite, Nos, inquit, ſic tria iſta diſtinguimus & cer-
tum uelut in ordinẽ digeſta partimur:Primo loco poſſe ſtatuimus,ſecundo uelle,tertio eſſe.
Poſſe in natura,uelle in arbitrio,eſſe in effectu locamus. Primum illud,id eſt poſſe,ad deum
proprie pertinet,qui illud creaturæ ſuæ contulit:duo uero reliqua, hoc eſt uelle & eſſe,ad ho-
minem referenda ſunt, quia de arbitrij fonte deſcendunt. Ergo in uoluntate & opere bono
laus hominis eſt,imò & hominis & dei,qui ipſius uoluntatis & operis poſſibilitatem dedit,
quiq; ipſam poſſibilitatẽ gratiæ ſuæ adiuuat ſemper auxilio:Quòd uero homo poteſt uelle
bonum atq; perficere,ſolius dei eſt. Poteſt itaq; illud unum eſſe,etiam ſi duo iſta nõ fuerint,
iſta uero ſine illo eſſe non poſſunt. Itaq; liberum mihi eſt,nec uoluntatem bonam habere,
nec actionem,nullo autem modo poſſum non habere poſſibilitatem boni,ineſt mihi etiam
ſi noluero,nec otium ſui aliquando in illo natura recipit. Quẽ nobis ſenſum exempla aliqua
faciant clariorem. Quòd poſſumus uidere oculis, noſtrum non eſt, ꝙ uero bene aut male
uidemus, hoc noſtrũ eſt. Et ut generaliter uniuerſa complectar, ꝙ poſſumus omne bonum
facere,dicere,cogitare,illius eſt qui hoc poſſe donauit,qui hoc poſſe adiuuat. Quòd uero be-
ne uel agimus,uel loquimur, uel cogitamus,noſtrum eſt,quia hæc omnia uertere etiã in ma-
lum poſſumus. Vnde quod propter calumniam noſtram ſæpe repetẽdum eſt,cum dicimus
hominem poſſe eſſe ſine peccato, & confeſſione poſſibilitatis acceptæ laudamus deum,qui
nobis hoc poſſe largitus eſt. Nec eſt ibi ulla laudandi hominis occaſio,ubi ſolius dei cauſa
tractatur:Non enim de uelle,nec de eſſe,ſed tãtummodo de eo quod poteſt eſſe, diſſeritur.
Cap.V Ecce eſt totum dogma Pelagij in libro eius tertio pro libero arbitrio, his omnino uer- D
bis diligenter expreſſum,quo tria iſta,unum quod eſt poſſe, alterum quod eſt uelle,tertium
quod eſt eſſe,id eſt poſſibilitatem,uolũtatem,actionem tãta ſubtilitate curauit diſtinguere,
ut quandocunq; legimus uel audimus diuinæ gratiæ adiutorium confiteri,ut à malo decli-
nemus bonumq; faciamus, ſiue in lege atq; doctrina, ſiue ubilibet conſtituat,ſciamus quid
loquitur, Nec erremus, aliter eum intelligendo ꝗ̃ ſentit. Scire quippe debemus,ꝙ nec uolun-
tatem noſtram, nec actionem diuino adiuuari credit auxilio,ſed ſolã poſſibilitatem uolun-
tatis atq; operis,quam ſolã in his tribus nos habere affirmat ex deo,tanꝗ hoc ſit infirmum
quod ipſe deus poſuit in natura,cætera uero duo quæ noſtra eſſe uelit,ita ſint firma & fortia
& ſibi ſufficientia,ut nullo indigeant eius auxilio. Et ideo non adiuuet ut uelimus,non adiu-
uet ut agamus, ſed tantummodo adiuuet ut uelle & agere ualeamus. Contrà autem Apo-
Philip.2 ſtolus, Cum timore, inquit,& tremore ueſtrã ipſorum operamini ſalutem. Et ut ſcirent,quia
non tantũ in eo quod operari poſſint, hoc enim & in natura & in doctrina iam acceperant,
ſed etiam in eo quod operantur diuinitus adiuuentur,non ait,deus eſt enim qui operatur in
uobis poſſe,tanq; ipſi iam uelle & operari per ſeipſos habeant,nec in his duobus adiutorio
eius indigeant, ſed ait, Deus enim eſt qui operatur in uobis & uelle & perficere, uel ſicut in
τὸ ἐνεργεῖν alijs & maxime græcis codicibus legitur, & uelle & operari. Videte ſi non Apoſtolus gratiæ
dei futuros aduerſarios ſanctoſpiritu tanto antè præuidit, & hæc duo,id eſt & uelle & ope-
rari,quæ iſte ita noſtra eſſe uoluit,tanꝗ ipſa diuinæ gratiæ nõ adiuuentur auxilio,deũ in no-
Cap.VI bis dicit operari. Neq; Pelagius hinc incautos fallat & ſimplices, uel etiã ſeipſum,
quoniam cum dixiſſet, Ergo in uolũtate & opere bono laus hominis eſt,uelut correxit atq;
addidit,imò & hominis & dei. Non enim hoc propterea dixit, quia ſecundũ ſanam doctri-
nã intelligi uoluit,ꝙ & uelle & operari deus operetur in nobis,ſed cur hoc dixit,ſatis euiden-
ter oſtendit cõtinuo ſubiungẽdo. Qui ipſius uoluntatis & operis poſſibilitatem dedit. Hanc
autẽ poſſibilitatẽ in natura eũ ponere,de uerbis eius ſuperioribus clarũ eſt. Sed ne nihil de

gratia

In tenui labor est

A gratia dixisse uideretur, adiunxit, Quicq; ipsam possibilitatem gratiæ suæ adiuuat semper au
xilio, non ait, ipsam uoluntatem, uel ipsam operationem, quod si diceret, non abhorrere à
doctrina apostolica uideretur. Sed ait, ipsam possibilitatem, illud uidelicet ex tribus quod
in natura locauit, gratiæ suæ adiuuat semper auxilio, ut scilicet in uoluntate & actione, non
ideo laus sit & dei & hominis, quia si sic uult homo, ut tamen eius uoluntati deus ardorem
dilectionis inspiret, & sic operatur homo, ut tamen deus cooperetur sine eius adiutorio, quis
est homo? Sed ideo ad hanc laudem adiũxit & deum, quia nisi natura esset, in qua nos con
didit, qua uelle & agere possemus, nec uellemus nec ageremus. Hanc autem naturalem possi
bilitatem quòd adiuuari dei gratia confitetur, non est hic apertum, uel quam dicat gratiam,
uel quatenus ea naturam sentiat adiuuari, sed sicut alijs locis in quibus euidentius loquitur
intelligi potest, non uult aliud accipi quàm legem atq; doctrinam, qua naturalis possibili-
tas adiuuetur. Nam quodam loco ait, Hic nos imperitissimi hominum putãt iniu Cap. VII
riam diuinæ gratiæ facere, quia dicimus eam sine uoluntate nostra nequaq; in nobis perfi-
cere sanctitatem, quasi deus gratiæ suæ aliquid imperauerit, & non illis quibus imperauit,
etiam gratiæ suæ auxilium subministret, ut quod per liberum homines facere iubentur arbi
trium, facilius possent implere per gratiam. Et tanq; explicaturus quam dicat gratiam, secu-
tus adiunxit, dicens, Quam nos non, ut tu putas, in lege tantummodo, sed & in dei esse adiu
torio confitemur. Quis nõ hic desyderet, ut ostendat, quam uelit intelligi gratiam? Propter
hoc enim maxime de illo expectare debemus, ut dicat hoc quod dicit, non in lege tantum-
modo se gratiam confiteri. Sed nobis hac expectatione suspẽsis, quid addiderit intuemini,
Adiuuat enim nos, inquit, deus per doctrinam & reuelationem suã, dum cordis nostri ocu-
los aperit, dum nobis ne præsentibus occupemur, futura demonstrat, dum diaboli pandit
insidias, dum nos multiformi & ineffabili dono gratiæ cœlestis illuminat. Deinde sentẽtiam
suam quadam uelut absolutione concludens, Qui hoc dicit, inquit, gratiam tibi uidetur ne-
B gare? An & liberum hominis arbitrium & dei gratiam confitetur? In his omnibus non re-
cessit à commendatione legis atq; doctrinæ, hanc esse adiuuantem gratiam diligenter incul
cans, & hoc exequens quod proposuerat, cum diceret, Sed in dei esse adiutorio confitemur.
Deniq; dei adiutorium multipliciter insinuandum putauit, commemorando doctrinam &
reuelationem, & oculorum cordis adapertionem, & demonstrationem futurorum, & aper-
tionem diabolicarum insidiarum, & multiformem & ineffabilem dono gratiæ cœlestis illu
minationem, ad hoc utiq; ut diuina præcepta & promissa discamus: Hoc est, ergo gratiam
dei ponere in lege atq; doctrina. Hic itaq; apparet hanc eum gratiam confiteri, *Legis reuelatio nõ est gratia iustificãs* Cap. VIII
qua demonstrat & reuelat deus quid agere debeamus, non qua donat atq; adiuuat ut aga-
mus, cum ad hoc potius ualeat legis agnitio, si gratiæ desit opitulatio, ut fiat mandati præua Rom. 4
ricatio. Vbi enim non est lex, ait Apostolus, nec præuaricatio. Et concupiscẽtiam nesciebam, Rom. 7
nisi lex diceret, Non concupisces. Ac per hoc usqueadeo aliud est lex, aliud est gratia, ut lex Exo. 20
non solum nihil prosit, uerumetiam plurimum obsit, nisi adiuuet gratia, & hæc ostendatur
legis utilitas, quoniam quos facit præuaricationis reos, cogit confugere ad gratiam liberan-
dos, & ut concupiscentias malas superent adiuuandos: Iubet enim magis quàm iuuat, do-
cet morbum non esse, sanat, imò ab ea potius quòd non sanatur augetur, ut attentius & 2.Cor.3
sollicitius gratiæ medicina quæratur, Quia littera occidit, spiritus autem uiuificat. Si enim Gal.3
data esset lex quæ posset iustificare, omnino ex lege esset iustitia. Inquantum tamen lex ad-
iuuet, adiungit & dicit, Sed conclusit scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Iesu
Christi daretur credentibus. Itaq; lex, inquit, pedagogus noster fuit in Christo Iesu. Hoc
ipsum ergo superbis est utile, sub peccato arctius manifestiusq; concludi, ne ad faciẽdam iu
stitiam de liberi arbitrij quasi proprijs uiribus præsumatur, sed omne os obstruatur, & reus
fiat omnis mundus deo, quia non iustificabitur ex lege omnis caro coram illo: Per legem
enim cognitio peccati, nunc autem sine lege iustitia dei manifestata est, testificata per legem

& prophetas. Quomodo ergo sine lege manifestata, si per legem testificata? Non ita sine lege manifestata, sed sine lege iustitia, quia iustitia dei est, id est, quæ nobis non ex lege sit, sed ex deo, non quæ illo imperante cognoscendo timeatur, sed quæ illo donante diligendo teneatur, ut & qui gloriatur in domino glorietur. Quid ergo est, quod iste legem atque doctrinam deputat gratiam, qua iuuamur ad operandam iustitiam, quæ ut multum adiuuet, ad hoc adiuuat ut gratia requiratur? Nemo enim potest legem implere per legem, Plenitudo enim legis charitas: Charitas autem dei non per legem diffusa est in cordibus nostris, sed per spiritumsanctum qui datus est nobis. Proinde per legem gratia demonstratur, ut lex per gratiam compleatur. Quid enim iuuat Pelagium, quia diuersis uerbis eandem rem dicit, ut non intelligatur in lege atque doctrina gratiam constituere, qua possibilitatem naturæ asserit adiuuari? Quantum autem existimo, ideo ueretur intelligi, quia damnauit eos, qui dicunt gratiam dei & adiutorium non ad singulos actus dari, sed in libero arbitrio esse, uel in lege atque doctrina, & tamen latere se putat, cum alijs atque alijs locutionibus uersat significationem legis atque doctrinæ. Et alio quippe loco, cum diu asseruisset, non adiutorio dei, sed ex nobisipsis in nobis effici uoluntatem bonam, opposuit sibi ex Apostoli epistola quæstionem, atque ait, Et quomodo, inquit, stabit illud Apostoli, Deus est enim qui operatur in nobis & uelle & perficere? Deinde ut hanc oppositionem ueluti solueret, quam uidebat dogmati suo uehementer esse contrariam, secutus adiunxit, Operatur in nobis uelle quod bonum est, uelle quod sanctum est, dum nos terrenis cupiditatibus deditos, mutorum more animalium tantummodo præsentia diligentes, futuræ gloriæ magnitudine & præmiorum pollicitatione succendit, dum reuelatione sapientiæ, in desyderium dei stupentem suscitat uoluntatem, dum nobis quod tu alibi negare non metuis, suadet omne quod bonum est: Quid manifestius, nihil aliud eum dicere gratiam, qua deus in nobis operatur uelle quod bonum est, quàm legem atque doctrinam? In lege nanque & doctrina sanctarum scripturarum futuræ gloriæ atque præmiorum promittitur magnitudo. Ad doctrinam pertinet etiam quod sapientia reuelatur, ad doctrinam pertinet cum suadetur omne quod bonum est: Et si inter docere, & suadere, uel potius exhortari, distare aliquid uidetur, etiam hoc tamen doctrinæ generalitate concluditur, quæ quibuscunque sermonibus uel litteris continetur: Nam & sanctæ scripturæ & docent & exhortantur, & potest esse in docendo & exhortando etiam hominis operatio. Sed nos eam gratiam nolumus. Istam aliquando fateatur, qua futuræ gloriæ magnitudo non solum promittitur, uerumetiam creditur & speratur, nec solum reuelatur sapientia, uerumetiam & amatur, nec suadetur solum omne quod bonum est, uerum & persuadetur, Non enim omnium est fides, qui audiunt per scripturas dominum regnum cœlorum pollicentem, aut omnibus persuadetur quibuscunque suadetur, ut ueniant ad eum, qui dicit, Venite ad me omnes qui laboratis. Quorum autem sit fides, & quibus persuadetur, ut ad eum ueniant, satis ipse demonstrauit, ubi ait, Nemo uenit ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum. Et paulopost cum de non credentibus, loqueretur, Dixi, inquit uobis, quia nemo potest uenire ad me, nisi fuerit ei datum à patre meo. Hanc debet Pelagius gratiam confiteri, si uult non solum uocari, uerumetiam esse Christianus. Quid autem dicam de reuelatione sapientiæ? Neque enim facile quisquam sperauerit in hac uita posse peruenire ad magnitudinem reuelationum apostoli Pauli. Et utique in eis quid aliud credendum est ei reuelari solere, nisi quod ad sapientiam pertineret? Et cum dicit, In magnitudine reuelationum mearum ne extollar, datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus satanæ qui me colaphizet: Propter quod ter dominũ rogaui, ut auferret eum à me: Et dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea: Nam uirtus in infirmitate perficitur. Proculdubio si iam summa & cui nihil esset addendum, charitas in Apostolo tunc fuisset, quæ omnino non posset inflari, nunquid necessarius esset angelus satanæ, quo colaphizante reprimeretur elatio, quæ in magnitudine reuelationũ posset existere? Quid est autem aliud

Marginalia: Cap. IX; Gratia proprie iustificans quæ. Cap. X; Philip. 2; Matth. 11; Ioan. 6; Sapiẽtia perfecta. Cap. XI; 2. Cor. 12; C; D

A aliud elatio quàm inflatio? Et utiq; de charitate uerissime dictum est, Charitas non æmu/ 1. Cor. 13
latur, non inflatur. Hæc itaq; charitas adhuc etiam in tanto Apostolo de die in diem profe
cto augebatur, quamdiu homo eius interior de die in diem renouabatur, perficienda sine
dubio ubi iam non posset inflari. Tunc autem mens eius adhuc erat ubi inflaretur magni/
tudine reuelationis, donec impleretur solido ædificio charitatis. Nondum enim peruenien/
do apprehenderat, quò proficiendo currebat. Ideoq; nolenti perpeti molestiam Stimulus satanæ. Cap. XII
qua eius cohiberetur elatio, antequam esset in eo charitatis ultima & summa perfectio, re/
ctissime dicitur, Sufficit tibi gratia mea: Nam uirtus in infirmitate perficitur, in infirmitate
scilicet, non ut ille putat carnis tantum, sed & carnis & animi, quia & animus erat in compa/
ratione summæ illius perfectionis infirmus, quando extolleretur. Proinde stimulus carnis
angelus satanæ intelligebatur datus, quamuis esset in carnalium uel animalium, nondum
percipientium quæ sunt spiritus dei, comparatione firmissimus: Quocirca si uirtus in infirmi
tate perficitur, quisquis se nõ fatetur infirmum, non perficitur. Hæc autem gratia qua uirtus
in infirmitate perficitur, prædestinatos & secundũ propositum uocatos, ad summam perfe
ctionem glorificationemq; perducit: Qua gratia agitur non solum ut facienda nouerimus,
uerumetiam ut cognita faciamus, nec solum ut diligenda credamus, uerumetiam ut credita
diligamus. Hæc gratia si doctrina dicenda est, certe sic dicatur, ut altius & interius Quomodo doctri/
eam deus cum ineffabili suauitate credatur infundere, non solum per eos qui plantant & ri/ na possit dici gra/
gant extrinsecus, sed etiam per seipsum qui incrementum suum ministrat occultus, ita ut tia. Cap. XIII
non ostendat tantummodo ueritatem, uerumetiam impertiat charitatem. Sic enim docet
eos qui secundum propositum uocati sunt, simul donans & quid agant scire, & quod sciunt
agere. Vnde ad Thessalonicenses sic Apostolus loquitur, De charitate autem fraternitatis 1. Thessal. 4
non opus habetis uobis scribi: Nã ipsi uos à deo didicistis ut diligatis inuicem. Atq; ut pro/
baret eos à deo didicisse, subiunxit, Etenim facitis illud in omnes fratres, in uniuersa Mace/
B donia: Tanq̃ hoc sit certissimum indicium q̃ à deo didiceritis, si id quod didiceritis, feceritis.
Isto modo sunt omnes secundũ propositum uocati, sicut scriptũ est in prophetis, Docibiles Esa. 54
dei. Qui autem nouit quidem quid fieri debeat, & non facit, nondum à deo didicit secundũ
gratiã, sed secundũ legem, nõ secundũ spiritum, sed secundũ litteram. Quamuis multi, quod
imperat lex facere uideãtur timore pœnæ, nõ amore iustitiæ, quã dicit Apostolus iustitiam
suam quæ ex lege est, tanq̃ sit imperata, nõ data. Si autẽ data est, nõ dicitur iustitia nostra,
sed dei, quia sic fit nostra, ut sit nobis ex deo: Dicit enim, Vt inueniar in illo nõ habẽs meam Philip. 3
iustitiam, quæ ex lege est, sed eam quæ ex fide est Iesu, iustitiã ex deo. Tantum igitur inter le
gem distat & gratiã, ut cum lex esse nõ dubitetur ex deo, iustitia tamen quæ ex lege est nõ sit
ex deo, sed iustitia quæ per gratiã consummatur ex deo: Quia ex lege iustitia dicitur, quæ fit
propter legis mãdatum, iustitia ex deo dicitur, quæ datur per gratiæ beneficiũ, ut nõ sit terri
bile, sed suaue mandatũ, sicut oratur in psalmo, Suauis es dñe, & in tua suauitate doce me iu Psal. 118
stitiam tuam, id est, ut nõ formidine pœnæ seruiliter cogar esse sub lege, sed libera charitate
delecter esse cũ lege. Præceptũ quippe liber facit, qui libẽs facit. Et hoc modo quisquis discit
agit omnino, quicquid agendũ didicerit. De isto docẽdi modo, etiã dominus ait, Gratia efficit. Cap. XIIII
Omnis qui audiuit à patre meo & didicit, uenit ad me. Qui ergo nõ uenerit, nõ de illo recte
dicitur, audiuit quidẽ & didicit sibi esse ueniendum, sed facere nõ uult quod didicit. Prorsus
non recte dicitur de isto docendi modo, quo per gratiã docet deus. Si enim sicut ueritas lo/
quitur, Omnis qui didicit, uenit, quisquis non uenit, profecto nec didicit. Quis autem non ui
deat & uenire quemq; & non uenire arbitrio uolũtatis? Sed hoc arbitriũ potest esse solum
si nõ uenit, non autẽ potest nisi adiutum esse si uenit. Et sic adiutum ut nõ solum quid facien
dum sit sciat, sed quod scierit etiam faciat. Ac per hoc quando deus docet, non per legis litte
ram, sed per spiritus gratiam, ita docet, ut quod quisq; didicerit, non tantum cognoscendo
uideat, sed etiam uolendo appetat, agendoq; perficiat. Et isto diuino docendi modo etiam
ipsa uoluntas & ipsa operatio, nõ sola uolendi & operandi naturalis possibilitas adiuuatur.

Si enim solum posse nostrum hac gratia iuuaretur, ita diceret dominus, Omnis qui audiuit C
Ioan. 6 à patre & didicit, potest uenire ad me. Nõ autem ita dixit, Sed omnis, inquit, qui audiuit à patre & didicit, uenit ad me. Venire posse in natura ponit Pelagius, uel etiam ut modo dicere cœpit in gratia, qualemlibet eam sentiat, qua ipsa, ut dicit, possibilitas adiuuatur, uenire autem iam in uoluntate & opere est. Non est autem consequens ut qui potest uenire, etiam ueniat, nisi id uoluerit atque fecerit. Sed omnis qui didicit à patre, non solum potest uenire, sed uenit, ubi iam & possibilitatis profectus & uoluntatis affectus & actionis effectus est.

Cap. XV Quid ergo sibi uolunt exempla, nisi quia reuera nobis eius sensum fecerunt sicut pollicitus est clariorem, non ut ea sentire debeamus, sed ut id quod ipse sensit manifestius apertiusq; noscamus? Quòd possumus, inquit, uidere oculis, nostrum non est, quòd uero bene aut male uidemus hoc nostrum est. Respondeat illi psalmus, ubi de eo dicitur,
Psal. 118 Auerte oculos meos, ne uideāt uanitatem. Quod & si de oculis mentis dictum est, inde utiq; procedit in hos oculos carnis, uel bene uidere, uel male, non quemadmodum dicuntur bene uidere sanis oculis intuentes, & male, lippientes, sed bene uidere ad subueniendum, male uidere ad concupiscendum. Quamuis enim per hos exteriores oculos uideatur & pauper cui subuenitur, & mulier quæ concupiscitur, tamen ex interioribus ad male uel bene uidendum misericordia uel libido procedit. Cur ergo dicitur deo, Auerte oculos meos ne uideant uanitatem? Cur petitur quod ad nostrā pertinet potestatem, si deus non adiuuat uoluntatem?

Cap. XVI Quòd loqui possumus, inquit, dei est, quòd uero bene uel male loquimur, nostrum est:
Matth. 10 Non hoc docet ille, qui loquitur bene, Non enim uos estis, inquit, qui loquimini, sed spiritus patris uestri qui loquitur in uobis. Et ut generaliter, inquit, uniuersa complectar, quòd possumus omne bonum facere, dicere, cogitare, illius est, qui hoc posse donauit, qui hoc posse adiuuat. Ecce etiam hic superiorem repetit sensum, quòd illorum trium, id est possibilitatis, uoluntatis, actionis non nisi possibilitas adiuuatur. Denique adiungens ut impleat quod intendit: Quòd uero bene, inquit, uel agimus uel loquimur, uel cogitamus, nostrum est. D
Oblitus est quod superius quasi correxerat, ubi cum dixisset, Ergo in uoluntate & opere bono laus hominis est, adiunxit atq; ait, imò & hominis & dei, qui ipsius uoluntatis & operis possibilitatem dedit. Cur etiam in his exemplis hoc non recordatus est, ut saltem in eorum fine diceret, quod possumus omne bonum facere, dicere, cogitare, illius est qui hoc posse donauit qui hoc posse adiuuat, quòd uero bene uel agimus uel loquimur, uel cogitamus, & nostrum est & illius. Non hoc dixit, sed, nisi fallor, uideor mihi uidere quid timuit.

Cap. XVII Cum enim uellet ostendere quare nostrum sit, Quia hæc, inquit, omnia uertere etiam in malum possumus. Illud ergo timuit, ut non diceret, & nostrum est & dei, ne sibi responderetur, si quòd bene agimus, loquimur, cogitamus, ideo est & nostrum & dei, quia ille hoc posse nobis donauit, ergo & quòd malum agimus, loquimur, cogitamus, & nostrum est & dei, quia illud posse ad utrunque donauit, atque ita quod absit, quemadmodum cum deo laudamur in operibus bonis, sic cum illo culpamur in malis. Possibilitas quippe illa, quam dedit, tam nos facit bona posse quàm mala.

Cap. XVIII De qua possibilitate Pelagius in libro primo pro libero arbitrio, ita loquitur, Habemus autem, inquit, possibilitatem utriusq; partis à deo insitam, uelut quandam, ut ita dicam, radicem fructiferam atq; fœcundam, quæ ex uoluntate hominis diuersa gignat & pariat, & quæ possit ad proprij cultoris arbitrium, uel nitere flore uirtutum, uel sentibus horrere uitiorum. Vbi non intuens quid loquatur, unam eandemq; radicem constituit bonorum & malorum, contra euangelicam ueritatem, doctrinamq; apostolicam. Nam & dominus nec arborem bonam dicit posse facere fructus malos, nec malam bonos. Et apostolus Paulus cum dicit radicem malorum omnium esse cupiditatem, admonet utiq; intelligi radicem bonorum omnium charitatem. Vnde si duæ arbores bona & mala duo sunt homines, bonus & malus, quid est bonus homo, nisi uolūtatis bonæ, hoc est arbor radicis bonæ? Et quid est homo malus nisi uolūtatis malæ, hoc est arbor radicis malæ? Fructus autē harū radicū atq; arborum

A arborum, facta sunt, dicta sunt, cogitata sunt, quæ bona de bona uoluntate procedunt, & mala de mala. Cap. XIX Facit autem homo arborem bonam quando dei accipit gratiam: Non enim se ex malo bonum per seipsum facit, sed ex illo & per illum & in illo qui semper est bonus, nec tantum ut arbor sit bona, sed etiam ut faciat fructus bonos, eadem gratia necessarium est, ut adiuuetur, sine qua boni aliquid facere non potest. Ipse quippe in bonis arboribus cooperatur fructum, qui & forinsecus rigat atque excolit per quemlibet ministrum, & per se dat intrinsecus incrementum. Malam uero arborem homo facit, quando seipsum malum facit, quando à bono incommutabili deficit, ab eo quippe defectus est origo uoluntatis malæ: Qui defectus, non aliam naturam malam initiat, sed eam quæ bona est condita uitiat. Sanato autem uitio, nullum malum remanet, quia uitium naturæ quidem inerat, sed uitium natura nó erat. Cap. XX Illa ergo possibilitas, nó ut iste opinatur, una eademq; radix est bonorum & malorũ. Aliud enim est, charitas radix est bonorum, aliud cupiditas radix malorum, tantumq; inter se differunt, quantum uirtus & uitium. Sed planè illa possibilitas utriusq; radicis est capax, quia non solum potest homo habere charitatem, qua sit arbor bona, sed potest etiam cupiditatem, qua sit arbor mala. Sed cupiditas hominis quæ uitium est, hominem habet autorem, uel hominis deceptorẽ, non hominis creatorem. Ipsa est enim concupiscentia carnis, & concupiscentia oculorum, & ambitio seculi, quæ non est ex patre, sed ex mundo est. Quis aũt nesciat mundi nomine solere appellare scripturam, à quibus habitatur hic mundus? Cap. XXI Charitas autem quæ uirtus est, ex deo nobis est, non ex nobis, scriptura teste, quæ dicit, Charitas ex deo est, & omnis qui diligit, ex deo natus est, & cognouit deum, quia deus charitas est. 1. Ioan. 4 Secundum istam charitatem, melius intelligitur dictum, Qui natus est ex deo, non peccat, & quia non potest peccare, quia charitas secundum quam natus ex deo est, nó agit perperam, nec cogitat malum. 1. Ioan. 3 Cum ergo peccat homo, non secundum charitatem, sed secundum cupiditatem peccat, secundum quam non est natus ex

B deo, quoniam illa possibilitas, ut dictum est, utriusq; radicis est capax. Cum ergo dicat scriptura, Charitas ex deo est, uel quod est amplius, Deus charitas est, cum apertissime clamet Ioannes apostolus, ecce qualem charitatem dedit nobis pater, ut filij dei uocemur & simus: Iste audiens, Deus charitas est, quare adhucusq; contendit, q; ex illis tribus tantummodo possibilitatem habeamus ex deo, bonam uero uoluntatem, bonamq; actionem habeamus ex nobis? Quasi uero aliud sit bona uoluntas q; charitas, quã scriptura nobis esse clamat ex deo, & à patre datam, ut filij eius essemus. Cap. XXII Sed forte ut daretur nobis, præcedẽtia merita nostra fecerunt: Sicut iste de gratia dei sentit in eo libro, quem ad sacram uirginẽ scripsit, cuius etiã cõmemorationẽ fecit in litteris, quas Romã misit. Ibi enim interposito Iacobi apostoli testimonio, quo ait, Subditi estote deo, resistite aũt diabolo & fugiet à uobis, subiũgit & dicit, Ostẽdit quomodo resistere debeamus diabolo, si utiq; subditi simus deo, eiusq; faciendo uoluntatem, diuinam mereamur gratiam, & facilius nequam spiritui auxilio sancti spiritus resistamus. Iacobi 4 Ecce quàm ueraci corde damnauit in Ecclesiastico iudicio palæstino eos, qui dicunt gratiam dei secundum merita nostra dari. An adhuc eum id sentire & apertissime prædicare dubitamus? Quomodo ergo uerax fuit in episcopali examine illa confessio? An forte iam istum scripserat librum, ubi apertissime dicit gratiam secundum merita nostra dari, quod in orientali synodo sine ulla recusatione damnauit? Confiteretur ergo sic se aliquando tenuisse, sed iam non tenere ut de correctione eius apertissime gauderemus. Nunc uero cum illi inter cætera & hoc fuisset obiectum, respondit, Hæc utrum Celestij sint, ipsi uiderint qui dicunt ea Celestij esse. Ego uero nunquam sic tenui, sed anathematizo qui sic tenent. Quomodo nunquam sic tenuit, si hunc ante condiderat librum? Aut quomodo anathematizat eos qui sic tenent, si hunc librum postea condidit? Sed ne forte respondeat ita se hic dixisse, Dei faciendo uoluntatem, diuinam mereamur gratiam, sicut fidelibus & pie uiuentibus additur gratia, qua resistant fortiter tentatori, cum tamen gratiam etiam primitus accepissent, ut dei facerent uoluntatem. Ne forte ergo ita respondeat,

alia

alia de hac re uerba eius accipite. Qui currit, inquit, ad deum, & à deo se regi cupit, id est, uo C luntatem suam ex eius uoluntate suspendit, qui ei adhærendo iugiter, unus, secundum Apostolum, cum eo fit spiritus, non hoc nisi de arbitrij efficit libertate. Videte quantam rem dixerit non effici nisi arbitrij libertate, ac per hoc sine adiutorio dei nos deo existimat adhærere, hoc est enim nō nisi de arbitrij libertate, ut cum adhæserimus deo non adiuuante, tunc iam quoniam adhæsimus, etiam adiuuari mereamur. Sequitur enim & dicit, Qua qui

Caput XXIII bene utitur, id est arbitrij libertate qui bene utitur, ita se, inquit, totum tradit deo, omnemq́ suam mortificat uoluntatem, ut cum Apostolo possit dicere, Viuo autem iam nō ego, uiuit

Gal. 2 autē in me Christus, ponitq́ cor suum in manu dei, ut illud quò uoluerit deus, ipse declinet. Sed hoc tam magnū adiutorium sicut iste desipit, tūc meremur cum sine ullo adiutorio non nisi de arbitrij libertate ad dominum currimus, ab eo nos regi cupimus, uolūtatem nostram ex eius uoluntate suspendimus, eiq́ adhærēdo iugiter, unus cum illo efficimur spiritus. Hæc scilicet tam ingentia bona, non nisi de arbitrij secundū istum efficimus libertate, ut his præcedentibus meritis sic eius gratiam consequamur, ut cor nostrum quò uoluerit ipse decli-net. Quomodo est ergo gratia, si non gratis datur? Quomodo est gratia, si ex debito red-

Ephe. 2 ditur? Quomodo uerum dicit Apostolus, Non ex nobis, sed dei donum est, non ex operi-

Rom. 11 bus, ne forte quis extollatur? Et iterum, Si autē gratia, inquit, iam nō ex operibus, alioquin gratia, iam non est gratia. Quomodo, inquam, hoc uerum est, si opera tanta præcedūt quæ nobis adipiscendæ gratiæ meritum satiant, quo nobis non donetur gratuita, sed reddatur ex debito? Ergó ne ut perueniatur ad adiutorium dei, ad deum curritur sine adiutorio dei? Et ut deo adhærentes adiuuemur à deo, non adiuti adhærebimus deo? Quid homini maius, quidúe tale poterit gratia ipsa præstare, si iam sine illa unus cum domino spiritus effici

Cap. XXIIII potuit, non nisi de arbitrij libertate? Sed uellem ut iste diceret, utrum rex ille Assyrius cuius Hester sancta mulier execrabatur cubile, quando considebat in throno regni sui, & omni stola illustrationis suæ indutus erat, totus auro uariatus lapidibusq́ preciosis, & D erat formidolosus ualde, & eleuata facie sua inflammata in charitate intuitus est eam, tanq́ taurus impetu indignationis suæ, & timuit regina & conuersus est color eius per dissolutionem, & inclinauit se super caput delicatæ suæ, quæ præcedebat eam, Vellem ergo diceret iste nobis, utrum rex ille ad deum iam cucurrerat, & ab eo se regi cupiuerat, suamq́ uoluntatem ex eius uoluntate suspenderat, & ei iugiter inhærēdo unus cum illo spiritus factus erat, non nisi de arbitrij libertate? utrum se totum deo tradiderat, omnemq́ suam mortificauerat uoluntatem & cor suum in manu dei posuerat? Puto non desipere, sed insanire hominem, quisquis de illo rege qualis tunc erat hoc senserit, & tamen conuertit deus & transtulit indignationem eius in lenitatem. Quis autem non uideat multo maius esse indignationem à contrario in lenitatem cōuertere atq́ transferre, quàm cor neutra affectione præoccupatum sed inter utrunq́ medium in aliquid declinare? Legant ergo & intelligant, intueantur atq́ fateantur, non lege atq́ doctrina insonante forinsecus, sed interna atq́ occulta mirabili ac ineffabili potestate operari deum in cordibus hominum, non solum ueras reuelationes, sed

Cap. XXV etiam bonas uoluntates. Desinat itaque iam Pelagius & seipsum & alios fallere, contra dei gratiam disputando: Non propter illorum trium unum, id est, propter possibilitatem bonæ uoluntatis atq́ operis, sed etiam propter uoluntatem & operationem bonam erga nos gratia dei prædicanda est. Nam illam possibilitatem ad utrunq́ ualere definit, & tamen nō ideo tribuenda sunt deo, etiā nostra peccata, sicut & propter eandē possibilitatem uult tribuere bona opera nostra. Non ideo tantū adiutorium diuinæ gratiæ commēdetur, quia possibilitatē adiuuat naturalem: Desinat dicere, q́ possumus omne bonū facere, dicere, cogitare, illius est qui hoc posse donauit, q́ uero bene uel agimus uel loquimur uel cogitamus, nostrum est: Desinat, inquam, ista dicere. Non solum enim deus posse nostrū donauit atq́ adiuuat, sed etiā uelle & operari operatur in nobis: Non quia nos nō uolumus, aut non nō agimus, sed quia sine ipsius adiutorio nec uolumus aliqd boni, nec agimus. Quomodo enim

A enim dicitur, ꝙ possumus bene agere, dei est, ꝙ autem agimus, nostrum est, cum dicat Apo
stolus orare se ad deum pro eis ad quos scribebat ne quid mali faciant, & ut quod bonum
est, faciant? Non enim ait, oramus ut possitis nihil mali facere, sed ne quid faciatis mali, nec
ut possitis bonum facere, sed bonum faciatis. Quoniam de quibus scriptum est, Quotquot Rom.8
enim spiritu dei aguntur, hi filij sunt dei, profecto ut agant quod bonum est, ab illo aguntur
qui bonus est: Quomodo dicit Pelagius, ꝙ bene loqui possumus dei est, ꝙ bene loquimur,
nostrum est, cum dicat dominus, Spiritus patris uestri est qui loquitur in uobis? Neq; enim Matth.10
ait, non uos estis qui dedistis uobis bene posse loqui, sed ait, nō uos estis qui loquimini. Nec
ait, spiritus patris uestri est qui uobis dat, uel dedit posse bene loqui, sed ait, qui loquitur in
uobis, nō significans possibilitatis profectum, sed exprimens cooperationis effectum: Quo-
modo dicit liberi arbitrij elatus assertor, ꝙ possumus bene cogitare, dei est, ꝙ autem bene co
gitamus, nostrum est? Cui respondit humilis gratiæ prædicator, Non quia idonei sumus 2.Cor.3
cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex deo est. Non enim
ait, posse cogitare, sed cogitare. Istam dei gratiam in diuinis eloquijs mani- Cap.XXVI
festam etiam Pelagius manifeste fateatur, seq; tamdiu contrà sensisse non operiat impuden
tissimo pudore, sed dolore saluberrimo aperiat, ut sancta ecclesia nō turbetur pertinaci eius
obstinatione, sed ueraci correctione lætetur. Cogitationem & electionem sicut sunt discer-
nenda, discernat, quia scientia inflat, charitas ædificat. Et tunc scientia nō inflat quando cha-
ritas ædificat. Et cum sit utrunq; donum dei, sed unum minus, alterum maius, non hic iusti-
tiam nostram super laudem iustificatoris nostri extollat, ut horum duorum quod minus
est, diuino tribuat adiutorio, quod autem maius est, humano usurpet arbitrio. Et si consen-
serit nos gratia dei accipere charitatem, non sic sentiat tanquam ulla merita bona nostra
præcesserint. Nam quæ merita bona tunc habere poteramus, quando deum non diligeba-
mus? Vt enim acciperemus dilectionem qua diligeremus, dilecti sumus cum eam nondum
B haberemus. Hoc Ioannes apostolus apertissime dicit, Non ꝙ nos dilexerimus deum, sed 1.Ioan.4
quia ipse prior dilexit nos. Et alibi, Nos diligamus, inquit, quia ipse prior dilexit nos. Opti-
me omnino atq; uerissime. Non enim haberemus unde illum diligeremus, nisi hoc ab illo
cum prior nos diligeret, sumeremus. Quid autē boni faceremus, nisi diligeremus? Aut quo-
modo bonum non facimus, si diligamus? Et si enim dei mandatum uidetur, aliquādo non
à diligentibus, sed à timentibus fieri, tamen ubi non est dilectio, nullum bonum opus impu
tatur, nec recte bonum opus uocatur, quia omne quod non ex fide est, peccatum est: Et fi-
des per dilectionem operatur. Ac per hoc gratiam dei, qua charitas dei diffunditur in cor-
dibus nostris per spiritumsanctum, qui datus est nobis sic confiteatur, qui uult ueraciter con
fiteri, ut omnino nihil boni sine illa, quod ad pietatem pertinet ueramq; iustitiam, fieri pos
se non dubitet: Non quomodo iste, qui cum dicit, propterea dari gratiam, ut quod à deo
præcipitur facilius impleatur, quid de illa sentiat satis ostendit, scilicet ꝙ etiam sine illa etsi
minus facile, fieri tamen quod diuinitus præcipitur, potest. In libro quippe ad uir Cap.XXVII
ginem sacram, quod & supra commemoraui, cum dicit, Diuinam mereamur gratiam & fa-
cilius nequam spiritui sanctispiritus auxilio resistamus, significat profecto quid sapiat. Vt
quid enim hoc uerbū interposuit, id est facilius? An uero nō erat integer sensus, ut nequam
spiritui sanctispiritus auxilio resistamus? Sed quantum detrimentum hoc additamento
fecerit, quis non intelligat? Volens utique credi tantas esse naturæ uires, quas extollendo
præcipitat, ut etiā sine auxilio spiritussancti, etsi minus facile tamen aliquo modo nequam
spiritui resistatur. Item in primo libro pro libero arbitrio, Cum autem tam forte, Cap.XXVIII
inquit, tam firmum ad non peccandum liberum in nobis habeamus arbitrium, quod gene
raliter naturæ humanæ creator inseruit, rursus pro eius inæstimabili benignitate, quotidia-
no ipsius munimur auxilio. Quid opus est hoc auxilio, si tam forte, tam firmum est ad non
peccandum liberum arbitrium? Sed etiam hic uult intelligi ad hoc esse auxilium, ut facilius
fiat per gratiam, quod etsi minus facile, tamen putat fieri præter gratiam.

Item

Cap. XXIX Item in eodem libro alio loco, Vt quod per liberum, inquit, homines facere iubentur C arbitrium, facilius possint implere per gratiã. Tolle, facilius, & nõ solum plenus, uerumetiam sanus est sensus, si ita dicatur, ut quod per liberũ facere iubentur homines arbitrium, possint implere per gratiam. Cum autem, facilius, additur, adimpletio boni operis etiã sine dei gra-tia posse fieri tacita significatione suggeritur. Quẽ sensum redarguit, qui dicit, Sine me nihil potestis facere. Ioan. 15

Cap. XXX Emendet hæc omnia, ne si in rerum magnarum profunditate humana errauit infirmitas, etiam diabolica huic accedat errori uel fallacia uel animositas, siue negando quod sensit, siue defendendo quod perperam sentit, cum id se non debuisse sentire cõmemorata perspicua ueritate cognouerit. Istã quippe gratiã qua iustificamur, id est, qua charitas dei diffunditur in cordibus nostris per spiritũsanctũ qui datus est nobis, in Pelagij & Celestij scriptis quæcunq; legere potui, nusq; eos inueni quemadmodum confitenda est, confiteri. Prorsus nunq; eos aduerti sicut agnoscendi sunt, agnoscere filios promissionis, de quibus dicit Apostolus, Non hi qui filij carnis, hi filij dei, sed filij promissionis deputantur in semine. Quod enim promittit deus, non facimus nos per arbitrium seu per naturam, sed facit ipse per gratiam. Nam ut de Celestij opusculis interim taceam uel libellis eius, quos iudicijs ecclesiasticis allegauit, quæ nobis omnia cum alijs quas necessarias existimauimus litteris mittenda curauimus, quibus omnibus diligenter inspectis, potui aduertere, non eum ponere dei gratiam qua iuuamur, uel ad declinandum à malo, uel ad faciendum bonum, præter naturale arbitrium uoluntatis, nisi in lege atq; doctrina, ita ut ipsas quoq; orationes ad hoc asserat necessarias, ut ostẽdatur homini quid concupiscat & diligat. Vt ergo hæc interim omittam, nempe ipse Pelagius & litteras nuper & libellum Romam fidei suæ misit, scribens ad beatæ memoriæ papam Innocentium, quem defunctum esse nesciebat. In his ergo litteris dicit esse de quibus eum homines infamare conantur: Vnum q; neget paruulis baptismi sacramẽtum, & absq; redemptione Christi aliquibus regna cœlorũ promittat: Aliud, q; ita dicat posse hominẽ uitare peccatum, ut dei excludat auxilium, & intantum libero confidat arbitrio, ut gratiæ repudiet adiutorium. Sed de baptismo paruulorum, quamuis eis dandum esse concedat, q; peruerse cõtra fidem Christianam & catholicã sentiat ueritatem, non hic locus est ut diligẽtius disseramus, nunc enim de adiutorio gratiæ, quod instituimus peragẽdum est. Vnde ad id quod proposuit quid etiam hinc respõdeat uideamus. Vt enim omittamus eius inuidiosas de suis inimicis querelas, ubi ad rem uentum est, ita locutus est. Rom. 9 D

Pelagij defensio. Cap. XXXI Ecce, inquit, apud beatitudinem tuam epistola ista me purget, in qua pure atq; simpliciter ad peccãdum, & ad non peccandum integrum liberum arbitrium habere nos dicimus, quod in omnibus bonis operibus diuino semper adiuuatur auxilio. Cernitis itaq; pro intellectu, quem uobis dominus dedit, hæc eius uerba soluendæ non sufficere quæstioni: Quærimus enim adhuc, quo auxilio liberum adiuuari dicat arbitrium, ne forte sicut solet, uelit intelligi legem atq; doctrinam: Si enim quæras cur dixerit, semper poterit respondere, quia dictum est, Et in lege eius meditabitur die ac nocte. Deinde cum de hominis conditione, & ad peccandum atq; non peccandum naturali eius possibilitate quædã interposuisset, adiunxit dicens, Quam liberi arbitrij potestatem dicimus in omnibus esse generaliter, in Christianis, Iudæis atq; gentilibus. In omnibus est liberum arbitrium æqualiter per naturam, sed in solis Christianis iuuatur gratia. Iterum quærimus qua gratia? Et adhuc poterit respõdere, lege atq; doctrina Christiana. Deinde quamlibet sentiat gratiam ipsis Christianis secundũ merita dari dicit, cum eos qui hæc dicunt iam in palestina sicut supra commemoraui sua illa præclara purgatione damnauerit: Nã uerba eius ista sunt, In illis, inquit, nudũ & inerme est conditionis bonum, in eis dicit qui Christiani non sunt. Deinde cætera contexens, In his uero, inquit, qui ad Christum pertinent, Christi muniuntur auxilio. Videtis adhuc incertum esse quo auxilio, secundũ ea quæ supra diximus. Sed adhuc sequitur de illis qui Christiani non sunt, & dicit, Illi ideo iudicãdi atq; damnandi sunt, quia cũ habeant liberum arbitrium per quod ad fidem uenire possent, & dei gratiam promereri, male utuntur libertate cõcessa: Psal. 1

A Hi uero remunerandi sunt, qui bene libero utentes arbitrio merentur domini gratiã, & eius mandata custodiũt. Nempe manifestũ est eum dicere gratiam secundũ merita dari, quamlibet eam, uel qualemlibet significet, quã tamen aperte non exprimit. Nam cum eos remunerãdos dicit, qui bene utũtur libero arbitrio, & ideo mereri domini gratiã, debitum eis reddi fatetur, Vbi est ergo illud Apostoli, Iustificati gratis per gratiã ipsius? Vbi est & illud, Gratia salui facti estis? Et ne putarent per opera, addidit, per fidẽ. Rursus ne ipsam fidem sine dei gratia sibi putarẽt esse tribuendã, Et hoc, inquit, non ex uobis, sed dei donũ est. Nempe ergo illud unde incipit omne, quod merito accipere dicimur, sine merito accipimus, id est, ipsam fidem. Aut si negatur dari, quid est q; dictũ est, Sicut unicuiq; deus partitus est mensuram fidei? Si autẽ sic dicitur dari, ut reddatur meritis, non donetur: quid est hoc quod iterum dicit, Vobis donatum est pro Christo, nõ solum ut credatis in eum, uerumetiam ut patiamini pro eo? Vtrũq; enim donatũ esse testatus est, & q; credit in Christũ, & quòd patitur quisq; pro Christo. Isti aũt libero arbitrio sic applicãt fidẽ, ut fidei uidelicet reddi uideatur nõ gratuita, sed debita gratia, Ac per hoc iam nec gratia, quia nisi gratuita, nõ est gratia. Rom. 3 Eph. 2 Rom. 12 Phil. 1

Sed ab his litteris Pelagius ad fidei suæ librum uult transire lectorẽ, cuius nobis cõmemorationem fecit, in quo ea de quibus nõ interrogabatur multa disseruit. Sed nos de quibus agimus cum illis ipsa uideamus. Cum enim ab unitate trinitatis usq; ad resurrectionẽ carnis, quod ab illo nemo quærebat, disputationẽ quantã uoluit terminasset, Et baptisma, inquit, unum tenemus, quod ijsdem sacramenti uerbis in infantibus, quibus etiam in maioribus dicimus esse celebrandum. Hoc certe uos & à præsente audisse dixistis. Sed quid prodest q; eisdem uerbis in paruulis, quibus & in maioribus celebrari dicit baptismi sacramentum, cum res à nobis, nõ sola uerba quærãtur? Plus est quod uobis ore proprio interrogantibus respõdit, ubi scribitis, infantes in remissionẽ peccatorũ percipere baptismũ. Nõ enim & hic dicit in uerbis remissionis peccatorum, sed eos baptizari in ipsam remissionem, confessus est, Et tamen si ab eo quæreretis, quid peccati eis credatur remitti, non eos aliquid habere contenderet. Caput XXXII

B Quis crederet sub hac quasi manifesta cõfessione sensum latere cõtrarium, nisi eum Celestius aperuisset? Qui in libello suo, quẽ Romæ gestis ecclesiasticis allegauit, paruulos & baptizari in remissionem peccatorũ cõfessus est, & negauit ullum habere originale peccatum. Sed nunc non de baptismate paruulorũ, sed de adiutorio gratiæ potius etiã in libello fidei suæ, quẽ Romam misit, quid Pelagius senserit attendamus. Liberũ, inquit, sic cõfitemur arbitrium, ut dicamus nos indigere dei semper auxilio. Ecce iterũ quærimus, quo auxilio nos indigere fateatur, & iterum inuenimus ambiguũ, quoniã potest respondere legẽ se dicere doctrinámue Christianam, qua naturalis illa possibilitas adiuuetur. Nos autẽ illã gratiã in eorũ confessione requirimus, de qua dicit Apostolus, Nõ enim dedit nobis deus spiritũ timoris, sed uirtutis, & charitatis & cõtinentiæ, Nõ est aũt cõsequens, ut qui habet donum sciẽtiæ, quo nouerit quid agere debeat, habeat etiã charitatis, ut agat. Caput XXXIII

Illos etiam quos in eisdẽ litteris, quas misit ad sanctæ memoriæ papam Innocentiũ, libros suos uel scripta cõmemorat, legi, præter unam epistolã, quam se breuẽ misisse ad sanctum Constantium episcopũ dicit, nec alicubi potui reperire hanc eam gratiã confiteri, quæ nõ solum possibilitas naturalis uoluntatis & actionis, quã dicit nos habere etiam si nec uolumus nec agimus bonum, sed ipsa etiam uoluntas & actio subministratione sancti spiritus adiuuatur. Caput XXXIIII

Legant, inquit, illam epistolam, quam ad sanctũ uirum Paulinũ episcopum ante duodecim ferè annos scripsimus, quæ trecẽtis forte uersibus nihil aliud, q̃ dei gratiam & auxiliũ confitetur, nosq; nihil omnino boni facere posse sine deo. Hanc ergo epistolam legi, & inueni eum penè per totã non immorari, nisi in facultate & possibilitate naturæ, & penè ibi tantũ dei gratiã cõstituere, Christianã uero gratiã tanta breuitate sola nominis cõmemoratione perstringit, ut nihil aliud uideatur, q̃ eam tacere timuisse. Vtrum tamẽ eam in remissionem peccatorum uelit intelligi, an etiam in doctrina Christi, ubi est & eius cõuersationis exemplum, quod aliquot locis suorum opusculorum facit, an credat aliquod Caput XXXV

 adiutoriũ

adiutorium bene agendi adiunctum naturæ atq; doctrinæ per inspirationem flagrantissimæ & luminosissimæ charitatis,non apparet omnino. Legant etiam,inquit,ad sanctum Constantium episcopum,ubi breuiter quidem,sed planè libero hominis arbitrio dei gratiam auxiliumq; coniunxi.Hanc epistolam,ut superius dixi,non legi,sed si non est dissimilis cæteris,quæ mihi nota commemorat,non habet etiam ipsa quod quærimus. C

Caput XXXVI

Epistola ad Demetriadem. Caput XXXVII

Legant etiam,inquit,quã ad sacram Christi uirginem Demetriadẽ in oriente cõscripsimus,Et inueniẽt nos ita hominis laudare naturam,ut dei semper gratiæ addamus auxiliũ. Istam sanè legi, mihiq; penè persuaserat hanc illam gratiam,de qua quæstio est confiteri, quãuis in multis eius opusculi locis sibijpsi cõtradicere uideretur. Sed cum in manus meas & alia uenissent,quæ posterius latiusq; cõscripsit, uidi quemadmodum potuerit etiam illic gratiã nominare,sub ambigua generalitate quid sentiret abscondens,gratiæ tamẽ uocabulo frangẽs inuidiam,offensionemq; declinãs.Nam in ipsius principio ubi ait,Proposito insudemus operi,nec mediocritati diffidamus ingenij,q credimus fide matris & merito uirginis adiuuari,gratiã qua adiuuamur ad aliquid agendum,mihi uisus fuerat confiteri,nec attenderam hanc eum ponere potuisse in sola reuelatione doctrinæ.Itẽ in eodem opere alio loco,Quòd si etiam sine deo,inquit,homines ostendunt, quales à deo facti sunt, uide quid Christiani facere possunt, quorũ in melius per Christũ instaurata natura est,& qui diuinæ quoq; gratiæ iuuantur auxilio.Naturã in melius instauratã,remissionem uult intelligi peccatorum. Quod alio loco in hoc ipso libro satis demõstrauit,ubi ait,Etiam illud qui longo peccandi usu quodãmodo obduruere,instaurare per pœnitentiã possunt,Auxilium uero diuinæ gratiæ potest & hic ponere in reuelatione doctrinæ. Item alibi in eadem epistola,Nam & si ante legẽ,inquit,ut diximus, ac multo ante domini nostri & saluatoris aduentum, iuste quidẽ & sancte uixisse referuntur, quanto magis post illustrationẽ aduentus eius instauratos id posse credendũ est,nos qui per Christi gratiã & in meliorem hominẽ renati sumus,qui sanguine eius expiati atq; mundati,ipsiusq; exemplo ad perfectionẽ incitati iustitiæ,meliores illis esse debemus,qui ante legẽ fuere. Videte quemadmodũ & hic alijs quidẽ uerbis,sed tamen in remissione peccatorũ,& in exemplo Christi,adiutoriũ gratiæ cõstituerit.Deinde subiũgit & dicit,Meliores etiã quàm fuere sub lege,dicente Apostolo, Peccatum uobis nõ dominabitur,Nõ enim sub lege estis,sed sub gratia. Et quoniam hinc,inquit,sufficienter,ut puto diximus, nunc perfectã instituimus uirginẽ,quæ ex utroq; semper accensa,& naturæ simul & gratiæ bonũ,morum sanctitate testetur. Et in his uerbis debetis aduertere, ideo illũ quod dicebat,sic uoluisse cõcludere,ut naturæ bonũ intelligamus,quod cum crearemur accepimus:gratiæ autẽ,cum Christi imitamur exemplum, tanq ideo peccatum non indultũ fuerit eis,qui sub lege fuerunt uel sunt,quia exemplũ Christi siue non habuerunt siue nõ credunt. D

Caput XXXVIII

Rom. 6

Caput XXXIX

Hoc autem istum sapere & alia eius uerba ostendunt,non in hoc libro, sed in tertio pro libero arbitrio,ubi ad eum loquens contra quẽ disputat,quoniam ille posuerat uerba Apostoli dicẽtis,Non quod uolo ago.Et,uideo aliã legẽ in membris meis repugnantẽ legi mẽtis meæ,& cætera quæ ibi dicũtur,iste respondit atq; ait, Hoc enim quod tu de Apostolo intelligere cupis,omnes ecclesiastici uiri in peccatoris & sub lege adhuc positi asserũt eum dixisse persona,qui nimia uitiorũ cõsuetudine uelut quadam teneretur necessitate peccandi,& quãuis bonũ appeteret uoluntate,usu tamẽ præcipitaretur in malum.In persona autẽ,inquit,hominis unius,designat populũ sub uetere adhuc lege peccantẽ,quẽ ab hoc consuetudinis malo dicit liberandũ esse per Christum,qui credentibus sibi primo omnia per baptismũ peccata dimittit, deinde imitatione sui ad perfectam incitat sanctitatẽ,& uitiorũ consuetudinẽ uirtutum uincit exẽplo.Ecce quomodo uult intelligi,adiuuari eos qui sub lege peccãt,ut per gratiã Christi iustificati liberẽtur,tanq eis nõ sufficiat sola lex propter nimiã peccandi cõsuetudinem, nisi Christi accedat nõ inspiratio charitatis per spiritũ sanctũ,sed intuendũ & imitandũ in doctrina Euangelica uirtutis eius exemplũ. Et certe maxima hic erat causa exprimendi,quã diceret gratiã,ubi locum ipsum de quo respondetur

Rom. 7

A ſpondetur,ſic cõcluſit Apoſtolus ut diceret,Infelix ego homo,quis me liberabit de corpore
mortis huius? Gratia dei per Ieſum Chriſtũ dominũ noſtrũ.Hanc iſte cum conſtituat,non
in uirtutis eius auxilio,ſed imitationis exemplo,quid amplius de illo ſperare debemus,ubi-
cunq; gratiæ nomẽ ſub ambigua generalitate cõmemorat? Item in eodẽ libro ad uir *Caput XL*
ginem ſacrã,unde iam etiã ſupra diſſeruimus,ubi ait, Subditi ſimus deo,eiuſq; faciẽdo uo-
luntatẽ,diuinã mereamur gratiã,& facilius nequã ſpiritui ſpiritus ſancti auxilio reſiſtamus.
In quibus eius uerbis certe manifeſtũ eſt, ita eum uelle nos adiuuari gratia ſpiritus ſancti,
nõ quia ſine illo etiã per ſolam naturæ poſſibilitatẽ non poſſumus reſiſtere tentatori, ſed ut
facilius reſiſtamus. Quod tamẽ qualecũq; & quantulũcunq; adiutoriũ,cum credibile eſt in
hoc cõſtituere, q nobis additur ſcientia,reuelãte ſpiritu per doctrinã,quã uel nõ poſſumus
uel difficile habere poſſumus per naturã. Iſta ſunt quæ in libro quẽ ſcripſit ad uirginẽ *Caput XLI*
Chriſti,aduertere potui,ubi uidet' gratiã cõfiteri,quæ profecto qualia ſint utiq; cernitis. Le-
gant,inquit,etiã recens meũ opuſculũ,quod pro libero nuper arbitrio ædere cõpulſi ſumus,
& agnoſcent q̃ inique nos negatione gratiæ infamare geſtierint,qui per totũ penè ipſius te
xtum operis perfecte atq; integre & liberũ arbitriũ confitemur & gratiã. Quatuor ſunt libri
operis huius & hos legi,& ex illis ſumpſi,quæ tractanda & diſcutiẽda propoſui,& ut potui
pertractaui, antequã ad eius has litteras,quæ Romã miſſæ ſunt,ueniremus. Sed in his etiã
quatuor libris, quæcunq; pro gratia uidetur dicere,qua iuuamur,ut declinemus à malo bo
numq; faciamus,ita dicit,ut nullo modo à uerborũ ambiguitate diſcedat, quã diſcipulis ſic
poſſit exponere,ut nullũ auxiliũ gratiæ credant,qua naturæ poſſibilitas adiuuetur,niſi in le
ge atque doctrina,ita ut ipſas quoq; orationes,ut in ſcriptis ſuis apertiſſime affirmat,ad ni
hil aliud adhibẽdas opinet',niſi ut nobis doctrina etiã diuina reuelatione aperiatur,non ut
adiuuetur mens hominis,ut id quod faciendũ eſſe didicerit,etiã dilectione & actione perfi
ciat. Ab illo enim ſuo manifeſtiſſimo dogmate nõ recedit omnino,ubi tria illa cõſtituit,poſ
B ſibilitatem, uoluntatẽ,actionem,& ſolam poſſibitatẽ dicit diuino ſemper adiuuari auxilio:
uolũtatem autem & actionem,nullo dei adiutorio exiſtimat indigere. Ipſum uero auxiliũ
quo poſſibilitatem naturalẽ perhibet adiuuari, in legẽ cõſtituit atq; doctrina,quam nobis
fatetur etiã ſancto ſpiritu reuelari,propter quod & orandum eſſe concedit. Sed hoc adiuto-
rium legis atq; doctrinæ etiam propheticis fuiſſe temporibus,adiutoriũ autem gratiæ,quæ
proprie gratia nuncupatur, in Chriſti eſſe arbitratur exemplo. Quod nihilominus ad do-
ctrinam pertinere perſpicitis,quæ nobis euangelica prædicatur,ut uidelicet tãquam uia de-
monſtrata,qua ambulare debeamus,iam uiribus liberi arbitrij,adiutorio nullo alterius in-
digẽtes,ſufficiamus nobis,ne deficiamus in uia,quamuis & ipſam uiam cõtendat etiam ſo- *Caput XLII*
la inueniri poſſe natura,ſed facilius ſi adiuuet gratia. Hæc ergo pro meo captu intel
ligere potui in Pelagij ſcriptis,quãdo nominauit gratiã. Videtis aũt q qui iſta ſentiũt,igno
rantes dei iuſtitiã,ſuã uolũt cõſtituere,& longe ab illa ſunt,quæ nobis ex deo eſt,non ex no
bis,quã in ſcripturis etiã ſanctis maxime canonicis aduertere atq; agnoſcere debuerũt. Sed
quia eas ſecundũ ſuũ ſenſum legunt,profecto in illis nec aperte cõtuentur. Vtinã ergo ſaltẽ
in catholicorũ uirorũ ſcriptis,à quibus eas recte intellectas eſſe nõ dubitant,quid ſit de adiu
torio diuinæ gratiæ ſentiendũ,nõ negligẽter attenderẽt,nec ſuæ ſentẽtiæ amore nimio præ-
terirent. Nã iſte ipſe Pelagius in illo ipſo recẽti opuſculo ſuo,cuius ſe cõmemoratione defen
dit,id eſt,in tertio libro pro libero arbitrio ſanctũ Ambroſiũ quẽadmodũ laudet,accipite. *Caput XLIII*
Beatus,inquit,Ambroſius epiſcopus,in cuius præcipue libris Romana elucet fides,qui
ſcriptorũ inter Latinos flos quidã ſpecioſus enituit,cuius fidẽ & puriſſimũ in ſcripturis ſen-
ſum,ne inimicus quidẽ auſus eſt reprehendere. Ecce qualibus & quantis prædicat laudibus,
quãlibet ſanctũ & doctũ uirũ,nequaq̃ tamen autoritati ſcripturæ canonicæ cõparandum.
Quẽ propterea ſic iſte cõmendat, quia uidetur ſibi in quodã loco librorũ eius teſte uti,quo *Caput XLIIII*
probet hominẽ poſſe eſſe ſine peccato. Vnde nunc non agitur,ſed agitur de auxilio gratiæ, *Ambroſius ſuper Lucã lib. 2 ca. 12*
quo ad nõ peccandũ adiuuamur iuſteq; uiuendũ. Audiat ergo illũ uenerabilem anti-

stitem dicentē & docentem in secūdo libro expositionis Euangelij secundū Lucā cooperari C
dominū etiā uoluntatibus nostris. Vides utiq;, inquit, quia ubiq; domini uirtus studijs cooperatur humanis, ut nemo possit ædificare sine domino, nemo custodire sine domino, nemo quicq̄ incipere sine domino. Et ideo iuxta Apostolū, Siue mādúcatis, siue bibitis, omnia in dei gloriā facite. Videtis quemadmodū sanctus Ambrosius etiā illud quod solent homines dicere, nos incipimus, & deus perficit. His uerbis abstulit dicens, neminē quicq̄ uel incipere sine deo. Itē in sexto libro eiusdē operis, cum de duobus illis fœneratoris unius debitoribus ageret, Secundū hominē, inquit, plus fortasse offendit, qui plus debuerat, sed per misericordiā domini causa mutatur, ut amplius diligat, qui amplius debuit, si tamen gratiā cōsequatur. Ecce apertissime prædicat catholicus doctor etiā ipsam dilectionē, qua quisq; amplius diligit, ad beneficiū gratiæ pertinere. Ipsam deniq; pœnitentiā, quā proculdubio uoluntas agit, domini misericordia & adiutorio fieri ut agatur, in decimo eiusdē operis libro beatus dicit Ambrosius ita loquēs, Bonæ lacrymæ quæ culpā lauāt. Deniq; quos Iesus respicit, plorāt delictū. Negauit primo Petrus & nō fleuit, quia nō respexerat dominus, negauit secundo & nō fleuit, quia adhuc nō respexerat dominus, negauit & tertio, respexit Iesus, & ille amarissime fleuit. Legāt isti Euangeliū, & uideant dominū Iesum tunc intus fuisse, cū à sacerdotū principibus audiretur, apostolū uero Petrū foris & deorsum in atrio cum seruis ad focū nunc sedentē, nunc stantē, sicut ueracissima & cōcordissima euangelistarū narratione mōstratur. Vnde nō potest dici, q̄ corporalibus oculis eū dominus uisibiliter admonendo respexerit. Et ideo quod ibi scriptū est, Respexit eum dominus, intus actum est, in mēte actū est, in uoluntate actū est. Misericordia dominus latēter subuenit, cor tetigit, memoriā reuocauit, interiore gratia sua uisitauit Petrum, interioris hominis usq; ad exteriores lacrymas mouit & produxit affectū. Ecce quemadmodū deus adiuuando adest uolūtatibus & actionibus nostris. Ecce quēadmodum & uelle & operari operatur in nobis. Itē in eodem libro idem sanctus Ambrosius, Nam si Petrus, inquit, lapsus est, qui dixit, Et si alij scādalizati fuerint, ego nō scādalizabor, quis alius iure de se præsumat? Deniq; Dauid, quia dixerat, D
Ego dixi in mea abūdantia nō mouebor in æternū, suā sibi iactantiā obfuisse profitetur dicēs, Auertisti faciē tuā, & factus sum cōturbatus. Audiat iste tantū uirū docentē, imitet credentē, cuius fidē doctrinámq; laudauit. Audiat humiliter, imitet fideliter, nō de se pertinaciter præsumat ne pereat. Quid in eo pelago uult mergi Pelagius, unde per petrā liberatus est Petrus? Audiat eundē antistitem dei in sexto libro eiusdē operis dicentē, Cur autē nō receperint eum, Euāgelista ipse memorauit dicēs, quia facies eius erat euntis in Hierusalē, discipuli aūt recipi intra Samariā gestiebāt. Sed deus quos dignatur uocat, & quē uult religiosum facit. O sensum hominis dei, ex ipso haustū fonte gratiæ dei. Deus, inquit, quos dignatur uocat, & quē uult religiosum facit. Videte si nō propheticū illud est, Miserebor cuius misertus ero, & misericordiā præstabo, cui misericors fuero. Et illud Apostolicum, Non uolētis neq; currētis, sed miserētis est dei. Quia ut dicit etiam nostrorū tēporum homo eius, quē dignatur uocat, & quē uult religiosum facit. Nūquid aliquis dicere audebit, nondū esse religiosum, qui currit ad deum, ab eo se regi cupit, & uoluntatē suam ex eius uoluntate suspēdit, & qui ei adhærendo iugiter, unus secundū Apostolū, cum eo fit spiritus? At hoc totū tam magnū religiosi hominis opus, Pelagius nō dicit effici nisi arbitrij libertate. Cōtrà autē beatus Ambrosius ipsius tam excellēti ore laudatus, Dominus deus, inquit, quē dignatur uocat, & quē uult religiosum facit. Ergo ut currat ad dominū, & ab eo se regi cupiat, suamq́; uoluntatem ex eius uoluntate suspendat, eiq; adhærendo iugiter, unus secundū Apostolū cum eo fiat spiritus, deus quē uult religiosum facit. Et hoc totū homo nisi religiosus non facit. Quapropter nisi à deo fiat ut hoc faciat, quis hoc facit? Sed quia ista quæstio, ubi de arbitrio uolūtatis & dei gratia disputatur, ita est ad discernendū difficilis, ut quādo defenditur liberū arbitriū, negari dei gratia uideatur, quādo aūt asseritur dei gratia, liberū arbitriū putetur auferri, potest Pelagius ita se latebris obscuritatis inuoluere, ut etiā his quæ à sancto
Ambrosio

Marginalia: 1. Cor. 10 — Ambrosius super Lucā lib. 6 ca. 31 — Caput XLV — Ambrosius super Lucā lib. 10 c. 96 — Matth. 29 — Vbi supra. — Psal. 29 — Caput XLVI — Lucæ 9 — Exo. 33 — Rom. 9 — Caput XLVII

A Ambrosio cōscripta posuimus, cōsentire se dicat, Et ea se quoq; sentire proclamet, semperq; sensisse, atq; ita singula conetur exponere, ut etiā eius sentētiæ cōuenire credantur. Quapropter quātum attinet ad istā, de diuina gratia & adiutorio quæstionē, tria ista quæ apertissime distinxit attēdite, posse, uelle, esse, id est, possibilitatē, uoluntatē, actionē. Si ergo cōsenserit nobis nō solā possibilitatē in homine, etiā si nec uelit, nec agat bene, sed ipsam quoq; uoluntatē & actionē, id est, ut bene uelimus, & bene agamus, quæ nō sunt in homine, nisi quādo bene uult & bene agit, Si ut dixi, cōsenserit etiā ipsam uoluntatē & actionē diuinitus adiuuari, ut sine illo adiutorio nihil bene uelimus & agamus, eamq; esse gratiā dei per Iesum Christū dominū nostrū, in qua nos sua, nō nostra iustitia iustos facit, ut ea sit uera nostra iustitia, quæ nobis ab illo est, nihil de adiutorio gratiæ dei, quantū arbitror, inter nos controuersiæ relinquetur. Illud aūt propter quod sic laudauit sanctū Ambrosiū, quia scilicet in scriptis eius inuenit ex laudibus Zachariæ & Helisabet, posse hominem in hac uita esse sine peccato. Quanq; negandū nō sit, si hoc uelit deus, apud quē sunt omnia possibilia, cōsyderet tamen diligētius quemadmodū dictū sit. Dictū enim est, quantū mihi uidetur, secundum quandā inter homines conuersationē probabilē atq; laudabilē, quā nullus hominum iuste posset in accusationis & criminationis querelā uocare. Quā propterea in dei cōspectu Zacharias & eius uxor habuisse referuntur, quia in ea homines nulla dissimulatione fallebant, sed ut apparebāt hominibus, ita noti erāt oculis dei. Nō aūt dictū est, hoc secundū illā perfectionē iustitiæ, in qua uere atq; omnino immaculati perfectiq; uiuemus, nam & apostolus Paulus dixit, secundū iustitiā, quæ ex lege est, se fuisse sine querela, in qua lege etiā Zacharias sine querela cōuersabatur. Sed hanc Apostolus iustitiā in stercoribus & detrimentis deputauit, in cōparatione iustitiæ quā speramus, & quam nūc esurire ac sitire debemus, ut ea quandoq; saturemur in specie, quæ nunc est in fide, quādiu iustus ex fide uiuit.

[Margin: ἄμεμπτοι qui dicātur. Ca. XLVIII]

[Margin: Phil. 3]

[Margin: Caput XLIX]

Audiat deniq; ipsum uenerabilē antistitem, cū exponeret Esaiā prophetā dicentē, neminē in hoc mundo esse posse sine peccato, ubi nemo potest dicere, in hoc mūdo eum dixisse, uelut in dilectione huius mūdi. De Apostolo etenim loquebat', qui dicit, Cōuersatio nostra in cœlis est. Hunc ergo sensum memoratus episcopus explicās, Perfectos, inquit, secum multos, ait Apostolus, in hoc adhuc mūdo sitos, qui si ad perfectionē uerā respicias, perfecti esse nō poterant. Quia ipse dixit, Videmus nūc per speculū in ænigmate, tūc aūt facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte, tunc aūt cognoscā sicut & cognitus sum. Ita & immaculati sunt in hoc mūdo, & immaculati erūt in regno dei, cū utiq; si minutius excutias, immaculatus esse nemo possit, quia nemo sine peccato. Illud ergo sancti Ambrosij testimonium, quo pro sua sentētia Pelagius utitur, aut secundū quendā modū dictū est, probabilē quidē, sed nō minutius excussum, aut certe si ille uir sanctus atq; humilis Zachariā & Helisabet summæ atq; omnino perfectæ iustitiæ, cui nihil addi iam posset, fuisse existimauit, profecto sententiam suā minutius excutiendo correxit. Attendat sanè iste in eodē ipso loco unde hoc Ambrosianū testimoniū, quod ei placebat, assumpsit: etiā illud eum dixisse, q ab initio esse immaculatū humanæ impossibile sit naturæ, ubi omnino illā naturalem possibilitatē, quā Pelagius nō uult fideliter respicere, peccato esse uitiatā, & ideo iactāter extollit eneruē, infirmamq; testatur uenerādus Ambrosius, proculdubio cōtra istius uoluntatē, sed nō contra Apostolicā ueritatē, ubi legitur, Fuimus & nos aliquando natura filij iræ sicut & cæteri. Ipsa est enim p peccatū primi hominis, quod ex libero eius uenit arbitrio, uitiata & dānata natura. Cui sola per mediatorē dei & hominū & omnipotentē medicū diuina subuenit gratia, de cuius adiutorio, ad iustificationem nostrā, quo deū diligētibus eum omnia cooperantur in bonū, quos prior dilexit donans eis ut diligeretur ab eis, quia iam diu est ut disseruimus, deinceps incipiamus, quantū dominus adiuuerit etiā de peccato, quod per unū hominem cū morte intrauit in mundū, atq; ita in omnes homines pertransijt, aduersus istos, qui in errorem huic contrariū ueritati, apertius eruperunt, quæ satis esse uidebuntur exprimere.

[Margin: B]

[Margin: Phil. 3]

[Margin: 1. Cor. 13]

[Margin: Caput L]

[Margin: Eph. 2]

Libri primi finis.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI, C

contra Pelagium & Celestium de peccato originali, Liber secundus.

Caput I

IAM NVNC diligenter aduertite de baptismate paruulorū, quàm caute debeatis audire homines eiusmodi, qui neque aperte illi ætati lauacrum regenerationis & peccatorum remissionis audent negare, ne hoc Christianæ aures ferre non possint, & tamen opinionem suam, qua putant peccato primi hominis carnalem generationem obnoxiam non teneri, tueri & defensare persistunt, quamuis eis baptismum uideantur in remissionem peccatorum concedere. Nempe uosipsi à Pelagio præsente scripsistis audisse recitante uobis de libello suo, quem etiam Romam se misisse asserebat, quòd ijsdem sacramenti uerbis dicant debere baptizari infantes, quibus & maiores. Quis post ista uerba putaret eis, de hac re ullam mouendam esse quæstionem, †aut eis faceret? Cui uero calumniosissimi uiderentur, si non eorum manifesta uerba legerentur, ubi negant paruulos trahere originale peccatum omnes, qui sine ullo uitio natos esse contendunt?

al. aut si faceret, cui non calumniosissimus uideretur.

Caput II

Et Celestius quidem in hoc extitit errore liberior, usqꝫadeo, ut neque in episcopali iudicio apud Carthaginem damnari uoluerit eos, qui dicunt quòd peccatum Adæ ipsum solum læserit, & non genus humanum, & quòd infantes qui nascuntur, in eo statu sint, in quo Adam fuit ante præuaricationem. Et in urbe Roma in libello suo, quem beatissimo papæ Zosimo dedit, id asseuerauit expressius, quòd paruulorum neminem obstringat originale peccatum. De gestis enim ecclesiasticis Carthaginensibus hæc eius uerba descripsimus.

Caput III

Aurelius episcopus dixit, Sequentia recitentur, Et recitatum est, quòd peccatum Adæ ipsi soli obfuerit, & non generi humano. Et cum recitatum esset, Celestius dixit, De traduce peccati me dubium esse, ita tamen ut cui donauit deus gratiam peritiæ consentiam, quia diuersa ab eis audiui, qui utique in ecclesia catholica constituti sunt presbyteri. D Paulinus diaconus dixit, Dic nobis nomina ipsorum. Celestius dixit, Sanctus presbyter Rufinus Romæ qui mansit cum sancto Pammachio. Ego audiui illum dicentem, quia tradux peccati non sit. Paulinus diaconus dixit, Est aliquis alius? Celestius dicit, Audiui & plures dicere. Paulinus diaconus dixit, Dic nomina ipsorum. Celestius dixit, Non tibi sufficit unus sacerdos? Et post aliqua alio loco, Aurelius episcopus dixit, Reliqua libelli legantur. Et recitatum est, quòd infantes qui nascuntur, in eo statu sint, in quo fuit Adam ante transgressionem, usqꝫ in finem libelli minoris superius inserti.

Caput IIII

Aurelius episcopus dixit, Docuisti Celesti aliquando, ut dixit diaconus Paulinus, quòd infantes qui nascuntur, in eo statu sint, in quo fuit Adam ante transgressionem. Celestius dixit, Exponat quid dixit ante transgressionem. Paulinus diaconus dixit, Tu nega hoc te docuisse. Vnum est ex duobus, aut neget se docuisse, aut iam dānet istud. Celestius dixit, Iam dixi, exponat quomodo dixit, ante transgressionem. Paulinus diaconus dixit, Nega te illa docuisse. Aurelius episcopus dixit, Rogo, quid collegerim ego ex huiusmodi obiectione, dico Adam cōstitutus in paradiso, quod ante dicatur inexterminabilis factus, postea per transgressionem præcepti factus sit corruptibilis, Hoc dicis frater Pauline? Paulinus diaconus dixit, Hoc domine. Aurelius episcopus dixit, Status certe infantium hodie baptizandorum, utrū talis sit qualis fuit ante transgressionem Adæ, an certe de eadem origine peccati, de qua nascitur, transgressionis culpam trahat? Hoc uult diaconus Paulinus audire. Paulinus diaconus dixit, Vtrum docuit hoc, an non? neget. Celestius dixit, Iam de traduce peccati, quia intra catholicam cōstitutos plures audiui destruere, nec non & alios astruere, licet quæstionis res sit ista, non hæresis, Infantes semper dixi egere baptismo, ac debere baptizari. Quid quærit aliud? Nempe cernitis, sic Celestium cōcessisse paruulis baptismum, ut in eos transire primi hominis peccatum, quod lauacro regenerationis abluitur, noluerit cōfiteri, quamuis

A uis & negare non ausus sit. Et propter hanc dubitationem suam non damnauerit eos qui dicunt, quòd peccatum Adæ ipsum solum læserit, & non genus humanum, & quòd infantes qui nascuntur in eo statu sint, in quo Adam fuit ante præuaricationem.

Caput V

In libello autē quem Romæ ædidit, qui gestis ibi ecclesiasticis allegatus est, ita de hac re loquitur, ut hoc se credere ostendat, unde hic dubitare se dixerat. Nam uerba eius ista sunt, Infantes autem, inquit, debere baptizari in remissionem peccatorum secundum regulam uniuersalis ecclesiæ, & secundum Euangelij sententiam confitemur, quia dominus statuit regnum cœlorum nō nisi baptizatis posse conferri, quod quia uires naturæ non habēt, conferre necesse est per gratiæ libertatem. Si nihil de hac re deinceps diceret, quis non eum crederet cōfiteri, etiam infantibus in baptismo originalia peccata dimitti, dicendo eos in remissionem peccatorum baptizari oportere? Hinc ergo est & illud quod scripsistis, sic uobis respondisse Pelagium, quòd eisdem quibus & maiores sacramenti uerbis baptizētur infantes, uosq; lætatos fuisse, id quod cupiebatis audisse, & tamen adhuc de uerbis eius nos maluisse consulere.

Caput VI

Attendite itaque quid Celestius apertissime dixerit, & ibi uidebitis quid uobis Pelagius occultauerit. Celestius quippe adiungit & dicit, In remissionem autem peccatorum baptizandos infantes, non idcirco diximus, ut peccatum ex traduce firmare uideamur, quod longe à catholico sensu alienum est, quia peccatum non cum homine nascitur, quod postmodum exercetur ab homine, quia non naturæ delictum, sed uoluntatis esse demonstratur. Et illud ergo confiteri congruum, ne diuersa baptismatis genera facere uideamur, & hoc præmunire necessarium est, ne per mysterij occasionem, ad creatoris iniuriam malum antequam fiat ab homine, tradi dicatur homini per naturam. Hunc sensum suum uobis aperire Pelagius, uel timuit, uel erubuit, quē discipulus eius palàm sine ullius obscuritatis ambagibus apud sedem apostolicam profiteri nō timuit, nec erubuit. Sed multum misericors memoratæ sedis antistes, ubi eum uidit ferri tanta præsumptione præ-

B cipitem, tanquā furētem, donec si posset fieri, resipisceret, maluit eum sensim suis interrogationibus & illius responsionibus colligare, quàm districtam ferendo sentētiam, in illud abruptum, quò iam pendere uidebatur, impellere. Ideo autē nō dixi aperte ceciderat, sed pendere uidebatur, quia superius in eodem libello suo de huiusmodi quæstionibus locuturus ante prædixerat. Si forte ut hominibus quispiam ignorantiæ error obrepserit, uestra sententia corrigatur.

De sententia Pontificis in Celestium. Caput VII

Hanc eius prælocutionem uenerabilis papa Zosimus tenens, egit cum homine, quē falsæ doctrinæ uentus inflauerat, ut ea quæ illi à diacono Paulino fuerant obiecta damnaret, atque ut sedis apostolicæ litteris, quæ à sanctæ memoriæ suo præcessore manauerant, præberet assensum. At ille noluit quidem diaconi obiecta damnare, sed beati papæ Innocentij litteris non est ausus obsistere, immo se omnia, quæ sedes illa damnaret, damnaturum se esse promisit, atque ita uelut phreneticus, ut requiesceret tanquam leniter fotus, à uinculis tamen excommunicationis nondum est creditus esse soluendus, Sed interposito duorum mensium tempore, donec rescriberetur ex Africa, resipiscendi ei locus sub quadam medicinali sententiæ lenitate concessus est, Quoniam re uera si deposita peruicaciæ uanitate, quid promiserat uellet attendere, & easdem litteras, quibus se consensurum esse responderat, diligenter legeret, sanaretur. Sed postea quàm ex Africano episcoporum consilio rescripta directa sunt, quid fuerit consecutum, ut iustissime in eum sententia proferretur, cuncta legite, quia cuncta transmisimus.

De pelagij calliditate Caput VIII

Vnde etiam Pelagius si seipsum & sua scripta sine dolo cogitat, non recte dicit eadem sententia se non debuisse teneri, Fefellit enim iudicium Palæstinum, propterea ibi uidetur esse purgatus, Romanam uero ecclesiam, ubi cum esse notissimum scitis fallere usquequaque non potuit, quamuis & hoc fuerit utrumque conatus, sed ut dixi, minime ualuit. Recoluit enim beatissimus papa Zosimus, quid imitandus præcessor eius de ipsis senserit gestis. Attendit etiam quid de illo sentiret prædicanda in domino Romanorum fides, quorum aduersus eius errorem pro ueritate catholica, studia cōsonantia concorditer

flagrare cernebat, Inter quos ille diu uixerat, & quos eius dogmata latere non poterant, Qui Celestium eius esse discipulum sic nouerãt, ut fidelissimum & firmissimum possent de hac re testimoniũ perhibere. Quid ergo de Palæstinæ synodi gestis, quibus se Pelagius absolutum esse gloriatur, sanctus papa Innocentius iudicauerit, quãuis & in litteris eius, quas nobis rescripsit, legere possitis, & commemoratum eum uenerabili papæ Zosimo synodus Africana respondit, quod uestræ charitati cum cæteris instructionibus misimus, tamen nec in hoc opere prætereundum uidetur.

Ex epistola Innocentij. Caput IX

Cum enim nos in epistola, quam ei quinq; episcopi scripsimus, eorundẽ gestorum Palæstinorum, quorum ad nos iam fama peruenerat, commemorationem fecissemus, dicentes in oriente ubi degit, gesta ecclesiastica facta esse, quibus putatur esse purgatus, atque ad hoc inter cætera ille rescriberet, Cum sint, inquit, aliqua in ipsis posita gestis, quæ obiecta, partim ille uitando suppressit, partim multa in se uerba retorquendo tota obscuritate confudit, aliqua magis falsa, quàm uera ratione, ut ad tempus poterat uideri purgauit, negando alia, alia falsa interpretatione uertendo. Sed utinam, quod optandum magis est, iam se ille ad ueram catholicæ fidei uiam ab illo suo errore conuertat, & cupiat uelitq; purgari, considerans quotidianam dei gratiam, adiutoriumque cognoscens, ut uideatur uere & approbetur ab omnibus, manifesta ratione correctus, non gestorum iudicio, sed ad catholicam fidem corde conuerso. Vnde non possumus illorum, nec approbare, nec culpare iudicium, cum nesciamus utrum uera sint gesta, aut si uera sint, constet magis subterfugisse, q̃ se tota ueritate purgasse. Videtis certe in his uerbis, quemadmodum papa beatissimus Innocentius non tanquam de incognito loqui uideatur. Videtis qualem tulerit de illius purgatione sententiam. Videtis quid successor eius sanctus papa Zosimus recolere debuerit, sicut recoluit, ut in eo sui præcessoris iudiciũ, remota cunctatione firmaret.

Caput X

Iam nunc diligenter attendite, unde monstretur quòd Palæstinos Pelagius fefellerit iudices. Vt alia taceam, in hac ipsa quæstione de baptismate paruulorum, ne forte cuipiam in eo quòd diximus, eum sensum, in quo liberior Celestius fuit, nobis occultasse Pelagium, cum & ipse non aliter sentiat, calumniari potius uel suspicari, quàm certum aliquid comprehendisse uideamur. Nempe iam superius satis claruit, propterea Celestium uoluisse damnare, quòd dicit Adæ peccatum ipsi soli obfuisse, non generi humano, & infantes qui nascuntur in eo statu esse, in quo Adam fuit ante præuaricationem, quia uidebat si ista damnaret, confirmare se in infantibus peccati ex Adam transitum. Hæc autem cum fuissent obiecta Pelagio, quòd ea cum Celestio etiam ipse sentiret, sine ulla retractione damnauit. Quod licet uos legisse sciam, tamen quia non solis uobis hoc scribitur, ne pigeat lectorem ad ipsa gesta recurrere, uel si ea non habet, etiã cum labore perquirere, ipsa inde uerba transcribimus, quæ infra scripta sunt.

Quomodo conuictus sit Pelagius. Caput XI

Synodus dixit, Nũc quoniã anathematizauerit Pelagius incertum stultiloquiũ, recte respondens, hominẽ cum adiutorio dei & gratia posse esse, ἀναμάρτητον, idest, sine peccato respondeat & ad alia capitula, Aliud capitulum in doctrina Celestij discipuli Pelagij, ex eis quæ Carthagine à sancto Aurelio Carthaginensi episcopo cum alijs episcopis audita sunt & cõmemorata. Adam mortalem factũ, qui siue peccaret, siue non peccaret, moriturus esset, Quoniam peccatũ Adæ ipsum solum læserit, & non genus humanum. Quoniam lex sic mittat ad regnum, quemadmodũ & Euãgelium. Quoniam ante aduentum Christi fuerint homines sine peccato. Quoniã infantes nuper nati in eo statu sint, in quo Adam fuit ante præuaricationem. Quoniam neq; per mortem uel præuaricationẽ Adæ omne genus humanũ resurgat. Quoniã sanctus episcopus Augustinus aduersus discipulos eius in Sicilia respondit Hilario ad subiecta capitula, scribens librum in quo ista continentur, Posse hominem sine peccato esse, si uelit, Infantes & si non baptizentur habere uitam æternam, Diuites baptizatos nisi omnibus abrenuntient, si quid boni uisi fuerint facere, non reputari illis, neque regnum dei posse eos habere. Pelagius dixit, De posse quidẽ hominẽ sine peccato esse dictum est superius. De eo autem q fuerint homines ante aduentum domini sine peccato, dicimus & nos

A & nos, quoniam ante aduentum Christi uixerunt quidam sancte & iuste, secundum scri/
pturarum sanctarum traditionem. Reliqua uero & secundum ipsorum testimonium, quia
ista non sunt pro quibus ego satisfacere debeam, sed tamen ad satisfactionem sanctæ sy/
nodi, anathematizo eos, qui sic tenent, aut aliquando tenuerunt. Ecce ut alia omit *Pelagius & Cele/stius. Caput XII*
tam, uidetis anathematizasse Pelagium eos, qui tenent quòd Adæ peccatum ipsum solum
læserit & non genus humanũ, & quòd infantes qui nascuntur in eo statu sint, in quo Adam
fuit ante præuaricationem. Quid ergo hic aliud episcopi iudices intelligere potuerunt, nisi
eum confiteri, quòd peccatum ex Adam in paruulos transeat? Quod ne confiteretur Cele/
stius, hæc damnare noluit, quæ iste damnauit. Proinde si ostẽdero, etiam ipsum nihil aliud
sentire de paruulis, nisi quòd sine ulla cuiusquam uitij contagione nascuntur, quid inter istũ
& Celestium in hac quæstione distabit, nisi quòd ille apertior, iste occultior fuit: ille perti/
nacior, iste mendacior: uel certe ille liberior, hic astutior. Ille enim nec in ecclesia Carthagi/
nensi damnare uoluit, quod in Romana postea se tenere confessus est, & corrigi paratum
se esse professus est, si ei tanquam homini error obrepsit. Iste autem & illud dogma damna
uerit tanquam contrarium ueritati, ne ipse à catholicis iudicibus damnaretur, & id sibi de/
fendendum postea reseruauit, aut mendaciter damnans, aut callide interpretans.

Sed uideo de me iam iustissime postulari, ut quod promisi, utrum & ipse hoc sentiat *Pelagius damnauit ficte quod sensit. Caput XIII*
quod Celestius, demonstrare non differam. In primo libro recentioris operis sui, quod scri
psit pro libero arbitrio, cuius operis in litteris, quas Romam misit, commemorationem fe/
cit, Omne, inquit, bonum ac malum, quo laudabiles uel uituperabiles sumus, non nobiscũ
oritur, sed agitur à nobis, capaces enim utriusq; rei non pleni nascimur, & ut sine uirtute, ita
& sine uitio procreamur. Atq; ante actionem propriæ uoluntatis, id solum in homine est,
quod deus condidit. Nempe cernitis in his Pelagij uerbis, quod dogma cõtineatur ambo/
rum, de paruulis sine ullius uitij ex Adam contagione nascentibus. Non itaq; mirum est, q;
B eos, qui dicunt Adæ peccatum ipsi soli obfuisse & nõ generi humano, & infantes qui nascun
tur, in eo statu esse, in quo fuit Adam ante præuaricationem, Celestius damnare noluit, sed
multum mirum est, qua fronte Pelagius ista damnauerit. Si enim sicut dicit malũ nõ nobi
scum oritur, & sine uitio procreamur, atq; ante actionem propriæ uolũtatis id solum in ho/
mine est quod deus condidit, profecto peccatum Adæ, ipsi soli obfuit, quia nullũ in prolem
transitum fecit. Non enim peccatum non est malum, aut peccatum nõ est uitium, aut pecca
tum deus condidit. Dicit autem iste, malum non nobiscũ oritur, & sine uitio procreamur, &
hoc solum est in nascẽtibus, quod deus condidit. Ac per hoc cum peccatũ Adæ ipsi soli ob/
fuisse, non generi humano, secundum istam sententiam, uerissimũ putet, cur hoc damnauit
Pelagius, nisi ut iudices catholici fallerẽtur? Similiter & illud dici potest. Si malum non no
biscum oritur, & sine uitio procreamur, idq; solum est in homine nascente, quod deus con/
didit, proculdubio qui nascuntur infantes, in eo statu sunt, in quo Adam fuit ante præua/
ricationem, cui nullum malum uitiumq; inerat, atque id solum in illo erat, quod deus condi
derat. Et tamen anathematizauit Pelagius, qui tenent aut aliquando tenuerunt, in eo sta/
tu esse recentes ab ortu paruulos, in quo Adam fuit ante præuaricationem, id est, sine ullo
malo, sine ullo uitio, id solum habentes, quod deus cõdidit. Vt quid ergo & hoc damnauit
Pelagius, nisi ut catholica synodus falleretur, ne nouus hæreticus damnaretur? *Caput XIIII*

Quod autem scitis, & quod in eo etiam libro posui, quem de gestis Palæstinis ad ue/
nerabilem senem nostrum Aurelium scripsi, Illa ergo responsione Pelagij totã istam quæ/
stionẽ, consumptam esse gaudebam, cõfessusq; mihi apertissime uidebatur, esse in paruulis
originale peccatum, anathema dicendo eis, qui peccato Adæ ipsum solum, non etiam genus
humanum crederent læsum, & in eo statu opinarentur esse paruulos, in quo ille homo pri/
mus ante præuaricationẽ fuit. Sed postea cum legissem quatuor eius libros, de quorũ pri/
mo libro pauloante cõmemorata uerba descripsi, & inuenissem hominẽ adhuc cõtra catho
licam fidem de paruulis sentientẽ, prius mirari cœpi tam impudens in ecclesiastico iudicio,
& de

& de tanta quæstione mendacium. Si enim eosdem libros ante iam scripserat, quomodo se dixit eos anathematizare, qui sic aliquando tenuerunt? Si autem postea illud opus pollicitus est, quomodo anathematizauit, qui sic tenent? Nisi ridicule forte dicturus est, eos se damnasse qui sic aliquando tenuerunt & qui sic tenent, de tempore autem futuro, id est, eis qui sic fuerant retenturi, nec sibi, nec alijs præiudicare potuisse, & ideo non fuisse mentitum, quia postea deprehensus est sic tenere. Sed non hoc dicit, non solum quia ridiculum est, sed quia uerum esse non potest. In eisdem quippe libris, & cõtra peccati ex Adam in paruulos transitum loquitur, & de gestis Palæstinæ synodi gloriatur, ubi eos qui sic tenẽt, ueraciter dãnasse putatus est, & absolutionem suam fallẽdo furatus est. C

Mira Pelagij tergiuersatio. Cap XV

Quid enim ad rem de qua nunc agimus pertinet, quod discipulis suis respondet, Ideo se illa obiecta damnasse, quia & ipse dicit, non tantum primo homini, sed etiam humano generi primum illud obfuisse peccatum, nõ propagine, sed exemplo, id est, non quòd ex illo traxerint aliquod uitium, qui ex illo propagati sunt, sed quòd eum primum peccantẽ imitati sunt omnes, qui postea peccauerunt, Aut quia dicit ideo infantes nõ in eo statu esse, in quo fuit Adam ante præuaricationem, quia isti præceptum capere nondum possunt, ille autem potuit, nondum utuntur rationalis uoluntatis arbitrio, quo ille nisi uteretur, nõ ei præceptũ daretur. Quid hoc ad rem pertinet, quia uerba sibi obiecta sic exponendo recte se putat damnasse, quòd dicitur peccatum Adæ ipsi soli obfuisse & non generi humano, & infantes qui nascuntur in eo statu esse, in quo Adam fuit ante peccatũ, & tamẽ his damnatis non mendaciter tenere, quod in eius postea conscriptis opusculis inuenitur, sine ullo malo, sine ullo uitio paruulos nasci, & hoc solum in eis esse quod deus condidit, non uulnus quod inimicus inflixit?

Caput XVI

Nunquid hæc dicendo uerba propter aliud obiecta, aliter exponendo, id agit, ut se iudices non fefellisse demonstret? Prorsus non id efficit, Tanto enim iudices fefellit occultius, quanto exponit ista uersutius. Episcopi quippe catholici, quãdo audiebant hominem anathematizantem eos, qui dicunt Adæ peccatum ipsi soli obfuisse, non generi humano, nihil aliud eum sapere existimabant, quàm id quod catholica ecclesia prædicare consueuit. Vnde ueraciter paruulos in peccatorum remissionem baptizat, non quæ imitãdo fecerunt, propter primi peccatoris exemplum, sed quæ nascendo traxerunt, propter originis uitium. Et quando audiebant anathematizantem eos, qui dicunt infantes qui nascũtur in eo statu esse, in quo Adam fuit ante præuaricationẽ, nihil eum aliud dicere credebant, nisi eos qui paruulos putant nullum ex Adam traxisse peccatum, & secundum hoc in eo statu esse, in quo fuit ille ante peccatum. Etenim hoc illi obijceretur, nõ aliud, unde quæstio uersabatur. Proinde cum hoc iste sic exponit, ut dicat infantes ideo non in eo statu esse, in quo Adam fuit ante peccatum, quia nondum sunt in eadem firmitate mentis aut corporis, nõ quòd in eos transierit ulla culpa propaginis, respondeatur ei, Quando tibi illa dãnanda obijciebãtur, nõ ea catholici episcopi sic intelligebãt, ideo cum illa damnares, catholicũ te esse credebãt. Propterea ergo quod te illi sapere existimabant, absoluendum fuit, quod uero tu sapiebas, damnandũ fuit. Nõ ergo tu absolutus es, qui damnanda tenuisti, sed illud absolutũ est, quod tenere debuisti. Vt autẽ tu absolutus putareris, creditus es sentire laudanda, cum te iudices nõ intelligerent occultare damnanda. Recte Celestij socius iudicatus es, cuius manifestas te esse participem. Et si in iudicio tuos cooperuisti libros, tamen post iudicium eos ædidisti. D

Caput XVII

Quæ cum ita sint, profecto sentitis in tam nefandi erroris autores, episcopalia cõcilia & apostolicã sedem, uniuersamq; Romanã ecclesiã, Romanumq; imperiũ, quod deo propitio Christianũ est, rectissime fuisse cõmotum, donec resipiscant de diaboli laqueis. Quis enim scit, ne forte det illis deus pœnitentiam ad cognoscendam & confitendã, & prædicandam etiam ueritatem, damnandamq; ueraciter damnabilem falsitatem? Quoquo modo autem se habere isti uelint, multis tamen misericordia domini esse consultũ, qui eos propterea sectabantur, quia catholicæ communioni uidebant esse sociatos, dubitare nõ possumus. Quomodo autem Pelagius tentauerit obrepere ad fallendum etiã apostolicæ sedis episcopale

A pale iudicium in hac ipsa quæstione de baptismate paruulorum, diligenter attendite. In lit/
teris enim, quas Romam misit ad beatæ memoriæ papam Innocentium, quoniam eum in
corpore non inuenerunt, & sancto papæ Zosimo datæ sunt, atque ad nos inde directæ, di
cit se ab hominibus infamari, quòd neget paruulis baptismi sacramentum, & absque redem
ptione Christi aliquibus cœlorum regna promittat. Sed non sic illis hæc obijciuntur ut po/
suit, Nam neq; paruulis negant baptismi sacramētum, neq; absq; redemptione Christi ali/
quibus cœlorum regna promittunt. Itaq; unde se queritur infamari, eo modo proposuit, ut Caput XVIII
facile posset crimini obiecto saluo suo dogmate respondere. Obijcitur autem illis,
quòd non baptizatos paruulos nolunt damnationi primi hominis obnoxios cōfiteri, & in
eos transisse originale peccatum regeneratione purgandum, quoniam propter accipiēdum
regnum cœlorum tantummodo eos baptizandos esse contendunt, quasi præter regnū cœ/
lorum habere nisi æternam mortē possint, qui sine participatione corporis & sanguinis do/
mini æternam uitam habere non possunt. Ecce quod eis obijcitur de baptismo paruulorū,
non q ipse ita proposuit, ut possit suæ propositioni quasi aduersantis obiectioni, secūdum
sua dogmata respondere. Deniq; quomodo respondeat aduertite, & uidete latebras ambi/
guitatis falsitati præparare refugia, offundendo caliginem ueritati, ita ut etiam nos cum pri
mum ea legimus, recta uel correcta propemodum gauderemus. Sed latiores disputatiōes
eius in libris ubi se quantumlibet operiat, plærumq; aperire cōpellitur, fecerunt nobis & ista
suspecta, ut attentius intuentes inueniremus ambigua. Cum enim dixisset, nunquam se uel
impiū aliquē hæreticū audisse, qui hoc quod proposuit de paruulis diceret, deinde subiecit
atq; ait, Quis enim ita euangelicæ lectionis ignarus est, qui hoc non modo affirmare cone
tur, sed qui uel leuiter dicere, aut etiam sentire possit? Deinde quis tam impius, qui paruu/
los exortes regni cœlorum esse uelit, dum eos baptizari & in Christo renasci putat? Caput XIX

Frustra ista dicit, Nō inde se purgat, In regnum cœlorum sine baptismo paruulos in/
B trare nō posse, nec ipsi aliquando negauerūt. Sed non inde quæstio est. De purgatione ori/
ginalis peccati in paruulis quæstio est. Inde se purget, qui non uult fateri lauacrum regene/
rationis in paruulis habere, quod purget. Et ideo cætera, quæ dicturus est attēdamus. Post
interpositum enim ex Euangelio testimonium, quòd nisi renatus ex aqua & spiritu sancto,
regnum cœlorū nullus possit intrare, unde illis, ut diximus, nulla fit quæstio, secutus adiun/
xit dicens, Quis ille tam impius est, qui cuiuslibet ætatis paruulo interdicat communem hu
mani generis redemptionem? Et hoc ambiguum est, qualem dicat redemptionem, Vtrum
ex malo ad bonum, an ex bono ad melius. Nam & Celestius apud Carthaginem in libel/
lo suo confessus est redemptionem paruulorum, & tamen noluit confiteri ex Adam in eos Caput XX
transisse peccatū. Sed quid deinde iste subiungat aduertite, Et in perpetuā, inquit, cer
tamq; uitam renasci uetet eum, qui natus sit ad incertam, id est, quis tam impius est, ut ue/
tet renasci ad perpetuam, certamq; uitam eum, qui natus sit ad incertam? Hæc uerba quan
do primitus legimus, credidimus eum incertā uitam istā uoluisse dicere temporalē, quam/
uis nobis uideretur magis eam mortalē dicere debuisse, q̄ incertam, eo q certa morte finia
tur, Tamen quādiu ducitur, quoniā momētis omnibus esse nō dubitatur incerta, nihil aliud
eum putauimus, quàm istam mortalem uitam maluisse dicere incertam, Ac per hoc quam/
uis æternam mortē paruulorum sine baptismatis sacramento ex hac uita migrantiū aper/
te noluerit confiteri: tamen de illo sollicitudinē nostram quasi certa ratiocinatio solabatur.
Dicebamus enim, Si perpetua uita sicut cōfiteri uidetur, nisi eorum, qui baptizati sunt non
potest esse, profecto eos qui non baptizati moriuntur, mors perpetua consequetur, Quod
nulla iustitia potest accidere his, à quibus in hac uita nulla peccata commissa sunt, nisi ori/ Caput XXI
ginale peccatum. Sed postea non defuerunt fratres qui nos admonerent,
hoc ideo dicere Pelagium potuisse, quia de ista quæstione ita perhibetur solitus responde/
re quærentibus, ut diceret, Sine baptismo paruuli morientes, quò non eant, scio, quò eant,
nescio, id est, non ire in regnum cœlorum scio, quò uero eant se nescire dicebat: aut dicit,
quia

quia dicere non audebat, in mortem illos ire perpetuam, quos & hic nihil mali commisisse C
sentiebat, & originale traxisse peccatum non consentiebat. Itaq; & ista eius uerba Romam pro magna eius purgatione trāsmissa, tam sunt ambigua, ut possint eorum dogmati præbere latibula, unde ad insidiandum prosiliat hæreticus sensus, quando nullo existēte qui ualeat respondere, tanquā in solitudine aliquis inuenitur infirmus. Iam uero in libro fidei suæ, quem Romam cum ipsis litteris misit ad eūdem Papam Innocentium, ad quem etiam epistolam scripserat, multo euidentius seipsum tegendo nudauit, dicens, Baptisma unum tenemus, quod hisdem sacramenti uerbis in infantibus, quibus etiam in maioribus dicimus esse celebrandum. Non saltem dixit eodem sacramēto, quod quidem si dixisset, adhuc esset ambiguum, sed hisdem, inquit, sacramenti uerbis, tanquam infantibus remissio peccatorū uerborum sonitu diceretur, non rerum ageretur effectu. Visus est tamen ad tempus aliquid dicere, quod fidei catholicæ conueniret, sed illā sedem usq; in finem fallere nō præualuit. Post rescripta quippe Africani cōcilij, in quam prouinciam quidem doctrina illa pestifera serpendo peruenerat, sed eam non tam late occupauerat altéq; peruaserat, alia quoq; ipsius in urbe Roma, ubi diutissime uixerat, atq; in his fuerat prius sermonibus cōtentionibusq; uersatus, cura fidelium fratrum prolata patuerunt, quæ litteris suis quas conscripsit per orbem catholicū perferendas, Papa Zosimus execranda sicut legere potestis, attexuit. Vbi Pelagius epistolam Pauli apostoli ad Romanos uelut exponēs argumentatur & dicit, Si Adæ peccatum etiā non peccantibus nocuit, ergo & Christi iustitia etiam non credentibus prodest. Et cætera huiusmodi, quæ omnia domino adiuuāte in libris, quos scripsimus de baptismo paruulorū, refutata & dissoluta sunt. Et ea quidem in ipsis quasi expositionibus non ex sua persona est ausus obijcere, sed ibi hoc dicebat, ubi multis notissimus erat, & quid sentiret ac diceret, latere non poterat. Quod in libris illis, de quorum primo quiddam supra cōmemoraui, non dissimulanter, sed apertissime quantis potest disputandi uiribus agit, ut natura humana in paruulis nullo modo ex propagine uitiata credatur, cui arrogando salutem inuidet saluatori.

Caput XXII

Hæc cum ita sint, cumq; iam constet dogma extitisse pestiferū & hæreticum errorem, quem domino adiuuante apertius iam deuitat ecclesia, duobus istis Pelagio scilicet & Celestio, aut in locum pœnitentiæ redactis, aut si id recusauerint omnino damnatis, qui huius peruersitatis autores, uel perhibentur, uel etiam probantur, uel certe si autores non sunt, sed hoc ab alijs didicerunt, assertores tamē atq; doctores, per quos id latius reptaret & cresceret, & uerbis & litteris suis, & cōpetentibus indicijs & fama, ex his omnibus surgente & crebrescente iactantur, quid restat, nisi ut quisq; catholicus pro uiribus, quas sumit à domino, redarguat istam pestem, eiq; uigilanter obsistat, ut cum respondendi necessitate sine studio contentionis pro ueritate certatur, instruantur indocti, atq; ita in ecclesiæ cōuertatur utilitatem, quod est inimicus in perniciem machinatus, iuxta illud Apostoli, Oportet & hæreses esse, ut probati manifesti fiant inter uos? Quapropter post multa quæ aduersus istum errorem inimicum gratiæ dei, quam per Iesum Christum dominum nostrum pusillis magnisq; largitur, scribēdo disputare potuimus, nunc illud oportet excutere, quòd uolentes hæreseos astute inuidiam declinare, asserūt istam præter fidei periculum esse quæstionem, ut uidelicet si in ea fuerint exorbitasse conuicti, non criminaliter, sed quasi ciuiliter errasse uideantur. Sic enim Celestius apud Carthaginem gestis ecclesiasticis est locutus, Iam, inquit, de traduce peccati dixi, quia intra catholicam constitutos plures audiui destruere, nec non & alios astruere, licet quæstionis res sit ista, non hæresis. Infantes semper dixi egere baptismo, ac debere baptizari. Quid quærit aliud? Ita hoc dixit, tanquam significare uoluerit tunc fuisse hæresim iudicandam, si baptizari debere negaret infantes, Nūc uero quoniā baptizandos fatetur, etiā si causam baptismatis eorū non eam dicat, quam ueritas habet, sed quæ ad fidem non pertinet, non se arbitratur errare, & ideo non esse hæreticum iudicandū.

1. Cor. 11

D

Quæstiones fidei quæ propriæ. Caput XXIII

Item in libello quem Romæ dedit, cum fidem suam à trinitate unius deitatis usq; ad resurrectionem qualis futura est mortuorū, de quibus cum nullus interrogauerat, & unde illi

A illi nulla quæstio mouebatur, quantum dicere libuit explicasset, ubi ad id quod agebatur
eius sermo peruenit, Si quæ uero, inquit, præter fidem quæstionis natæ sunt, de quibus esset
inter plærosq; contentio, nō ego quasi autor alicuius dogmatis definita hoc autoritate sta/
tui, sed ea quæ de prophetarum & apostolorum fonte suscepi, uestri apostolatus offerimus
probanda esse iudicio, ut si forte ut hominibus quispiam ignorātiæ error obrepserit, nostra
sciētia corrigatur. Nempe perspicitis id eum egisse hac prælocutione præmissa, ut si quid in
illo apparuisset erroris, non in fide, sed in quæstionibus quæ sunt præter fidem uideretur er
rasse, ubi & si corrigendus est error, non tamen tāquàm hæresis corrigatur, & qui correptus
fuerit, ita dicatur errare, ut non tamen hæreticus iudicetur. Sed multū eum ista fallit opinio.
Longe aliter se habent quæstiones istæ, quas esse præter fidem arbitratur, quàm sunt illæ in
quibus salua fide, qua Christiani sumus, aut ignoratur quid uerū sit, & sententia definitiua
suspenditur, aut aliter quàm est, humana & infirma suspicione conijcitur. Veluti cum quæri/
tur, qualis, uel ubi sit paradisus, ubi constituit deus hominem quē formauit ex puluere, cum
tamen esse illum paradisum fides Christiana non dubitet. Vel cum quæritur, ubi sit nunc
Helias uel Enoch, an ibi, an alicubi alibi, quos tamen nō dubitamus in quibus nati sunt, cor
poribus uiuere. Vel cum quæritur, utrum in corpore an extra corpus in tertium cœlum sit
raptus Apostolus, quāquàm sit ista impudens inquisitio id scire uolentium, quod se ille cui
hoc præstitū est, salua utiq; fide nescire testatur. Vel quot sint cœli, in quorum tertium se ra
ptum esse commemorat. Vel utrum elementa mundi huius cōspicabilis quatuor, an plura
sint. Quid faciat solem lunamúe deficere, his defectibus quos prædicere Astrologi certa tē/
porum dinumeratione cōsuerunt. Cur antiqui homines tamdiu uixerint, quàm sancta scri/
ptura testatur, & utrum proportione lōgioris ætatis filios sera pubertate gignere cœperint.
Vbi potuerit Matusalem uiuere, qui in arca non fuit, qui sicut in plærisq; codicibus & græ/
B cis & latinis numerantur anni, reperitur superuixisse diluuio, uel utrum paucioribus, qui ra/
rissimi inueniuntur, potius credendum sit, in quibus ita est numerus conscriptus annorum,
ut ante diluuium defunctus fuisse monstretur. Quis enim non sentiat in his atq; huiusmo/
di uarijs & innumerabilibus quæstionibus, siue ad obscurissima opera dei, siue ad scriptura
rum abditissimas latebras pertinētibus, quas certo aliquo genere complecti ac definire dif/
ficile est, & multa ignorari salua Christiana fide, & alicubi errari sine aliquo hæretici do/
gmatis crimine.

Caput XXIIII

Sed in causa duorum hominum, quorum per unum uenundati
sumus sub peccato, per alterum redimimur à peccatis, per unum præcipitati sumus in mor/
tem, per alterum liberamur ad uitam, quoniam ille nos in se perdidit faciendo uoluntatem
suam, non eius à quo factus est, iste nos in se saluos fecit, non faciendo uolūtatem suam sed
eius à quo missus est, In horum ergo duorum hominum causa, proprie fides Christiana cō
sistit. Vnus est enim deus, & unus mediator dei & hominum homo Christus Iesus, Quo/
niam non est aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri, &
in illo definiuit deus fidem omnibus, suscitans illum à mortuis. Itaq; sine ista fide, hoc est si/
ne fide unius mediatoris dei & hominum hominis Christi Iesu, sine fide, inquam, resurrecti
onis eius, quam deus hominibus definiuit, quæ utiq; sine incarnatione eius ac morte nō po
test ueraciter credi: sine fide ergo incarnationis & mortis & resurrectionis Christi, nec anti/
quos iustos, ut iusti essent à peccatis, potuisse mundari, & dei gratia iustificari, ueritas Chri/
stiana non dubitat: siue in eis iustis quos sancta scriptura commemorat, siue in eis iustis
quos quidem illa non commemorat, sed tamen fuisse credendi sunt, uel ante diluuium, uel
inde usq; ad datam legem, uel ipsius legis tempore, non solum in filijs Israël, sicut fuerunt
prophetæ, sed etiam extra eundem populum, sicut fuit Iob. Et ipsorum enim corda eadem
mundabantur mediatoris fide, & diffundebatur in eis charitas per spiritūsanctum, qui ubi
uult spirat, non merita sequens, sed etiam ipsa merita faciens. Non enim dei gratia erit ullo
modo, nisi gratuita fuerit omni modo. Quāuis ergo mors regnauerit ab Adā usq; ad Moy
sen, quia non eā potuit uincere, nec lex data per Moysen, non enim data est quæ posset uiui

ficare, sed quæ mortuos quibus uiuificandis esset gratia necessaria, nō solum peccati propa- C
gatione & dominatione prostratos, uerū etiam ipsius legis addita præuaricatione couictos
deberet ostendere, nō ut periret quisquis hoc in dei misericordia etiam tunc intelligeret, sed
ut per regnum mortis ad suppliciū destinatus, etiam sibiipsi per præuaricationē legis ma-
nifestatus, dei quæreret adiutorium, ut ubi abundauit peccatum, superabūdaret gratia, quæ
Caput XXV sola liberat à corpore mortis huius. Quamuis ergo nec lex per Moysen data po-
tuerit à quoquàm homine regnum mortis auferre, erant tamen & legis tempore homines
dei, non sub lege terrente, conuincente, puniente, sed sub gratia delectante, sanante, liberan-
Psal. 50. & 37 te. Erant qui dicerent, Ego in iniquitatibus cōceptus sum, & in peccatis mater mea me in ute
ro aluit. Et, Non est pax in ossibus meis à facie peccatorum meorum. Et, Cor mundū crea
in me deus, & spiritum rectum innoua in uisceribus meis. Et, Spiritu principali cōfirma me,
Psal. 115 & spiritumsanctum tuum ne auferas à me. Erant qui dicerent, Credidi propter quod locu-
tus sum. Eadem quippe & ipsi mundabantur fide, qua & nos. Vnde & Apostolus dicit, Ha
2. Cor. 4 bentes autem eundem spiritum fidei, secundum quod scriptum est, Credidi propter quod
& locutus sum, & nos credimus, propter quod & loquimur. Ex ipsa fide dicebatur, Ecce uir-
Esaie 7 go in utero accipiet, & pariet filium, & uocabitur nomen eius emanuel, quod est interpreta
tum nobiscum deus. Ex ipsa fide de ipso dicebatur, Et ipse tanquàm sponsus procedens de
Psal. 18 thalamo suo, exultauit ut gigas ad currendam uiam, à summo cœlo egressio eius, & occur
sus eius usq; ad summum cœli, & non est qui se abscondit à calore eius. Ex fide ipsa ipsi dice
Psal. 44 batur, Thronus tuus deus in seculum seculi, uirga directionis uirga regni tui, Dilexisti iusti
tiam & odisti iniquitatem, propterea unxit te deus deus tuus oleo exultationis præ partici-
pibus tuis. Eodem spiritu fidei ab illis hæc futura uidebantur, quo à nobis facta creduntur.
Neq; enim qui nobis ista fideli dilectione prophetare potuerunt, eorum ipsi participes nō
Acto. 15 fuerunt. Et unde est quod dicit apostolus Petrus, Quid tentatis deū, imponere iugum su-
pra collum discipulorum, quod neq; patres nostri, neq; nos potuimus portare, sed per gra- D
tiam domini Iesu credimus salui fieri quemadmodum & illi: nisi quia & illi per gratiam do-
mini Iesu Christi salui facti sunt, non per legem Moysi, per quam non sanatio, sed cognitio
est facta peccati? Nunc autem sine lege iustitia dei manifestata est, testificata per legem &
prophetas. Si ergo nunc manifestata est, etiam tunc erat, sed occulta. Cuius occultationem
significabat templi uelum, quod est ad eius significandam reuelationem Christo moriente
concissum. Et tunc ergo ista gratia unius mediatoris dei & hominum hominis Christi Iesu,
erat in populo dei, sed tanquàm in uellere pluuia, quam non debitam, sed uoluntariam se-
gregat deus hæreditati suæ inerat latens: nunc autem uelut siccato illo uellere, hoc est Iuda-
ico populo reprobato in omnibus gentibus, tanquam in area cernitur patens.

Caput XXVI Non igitur sicut Pelagius & eius discipuli tempora diuidamus, dicētes primum uixisse
iustos homines ex natura, deinde sub lege, tertio sub gratia. Ex natura scilicet ab Adam tā
longa ætate, qua lex nondum erat data, Tunc enim aiunt, duce ratione cognoscebatur crea
tor, & quemadmodum esset uiuendum, scriptum gerebatur in cordibus, nō lege litteræ, sed
naturæ. Verum uitiatis moribus, inquiunt, ubi cœpit non sufficere natura iam decolor, lex
ei addita est, qua uelut luna fulgore pristino, detrita rubigine uideretur. Sed posteaquàm
nimia sicut disputant, peccandi consuetudo præualuit, cui sanandæ lex parum ualet, Chri-
stus aduenit, & tanquàm morbo desperatissimo, non per discipulos, sed per seipsum medi
cus ipse subuenit. Hæc disputantes, à gratia mediatoris iustos excludere conantur anti-
quos, tanquam dei & illorum hominum non fuerit mediator homo Christus Iesus, quia
nondum ex utero uirginis carne suscepta, homo nondum fuit, quando illi iusti fuerunt.
1. Cor. 15 Quod si ita esset, nequaquàm Apostolus diceret, Per hominem mors, & per hominem re-
surrectio mortuorum, Sicut enim in Adam omnes moriuntur, sic & in Christo omnes uiui-
ficabuntur, quandoquidem illi antiqui iusti, secundum istorum uaniloquia sibi sufficiente
natura, nec mediatore homine Christo indiguerunt, per quem reconciliarentur deo, nec in
eo uiui

A in eo uiuificabuntur, ad cuius corpus & mēbra, secundum id quod propter homines homo
factus est, non pertinere monstrantur. Si autem quemadmodum per apostolos suos ueri/
tas loquitur, Sicut in Adam omnes moriuntur, sic & in Christo omnes uiuificabuntur, quia
per illum hominem mors, & per istum hominem resurrectio mortuorum, quis audeat du/
bitare Christianus, etiam illos iustos, qui recētioribus generis humani temporibus deo pla/
cuerunt, ideo in resurrectionem uitæ æternæ, non mortis æternæ esse uenturos, quia in Chri
sto uiuificabuntur, Ideo autem uiuificari in Christo, quoniam ad corpus pertinent Christi, 1. Cor. 15
& ideo pertinere ad corpus Christi, quia & ipsis caput est Christus? Ideo & ipsis caput esse
Christum, quia unus mediator est dei & hominum, homo Christus Iesus, Quod eis non
fuisset, nisi in eius resurrectionem, per eius gratiam credidissent. Et hoc quomodo fieret, si
eum in carne uenturum esse nescissent, neq; ex hac fide iuste pieq; uixissent? Nam si propte
rea illis non profuit incarnatio Christi, quia nondum facta erat, nec nobis prodest iudicium
Christi de uiuis & mortuis, quia nondum factum est. Si autem nos per huius nondum fa/
cti, sed futuri iudicij fidem stabimus ad dexteram Christi, profecto illi per incarnationis
eius tunc nondum factæ, sed futuræ fidem membra sunt Christi. Neque enim putandum
est, quòd antiquis iustis sola quæ semper erat, diuinitas Christi, nō etiam quæ nōdum erat, Caput XXVII
eius humanitas reuelata profuerit. Illud enim quod ait dominus Iesus, Abra/ Ioan. 8
am concupiuit diem meum uidere, & uidit & gauisus est, si diem suum uoluit suum tempus
intelligi, testimonium profecto perhibuit Abraā, q; fide fuerit incarnationis eius imbutus.
Secundum hunc enim habet tempus, diuinitas uero eius omne tempus excedit, quia per il/
lum uniuersa facta sunt tempora. Quod etsi quisquam de die sempiterno accipiendum pu/
tauerit, qui nullo finitur crastino, nullo præuenitur hesterno, hoc est de ipsa æternitate, in
qua coæternus est patri, quomodo id uere concupisceret Abraam, nisi eius nosset futuram
mortalitatem, cuius quæsiuit æternitatem? Aut si ad hoc aliquis horum uerborum sensum
B coarctat, ut dicat nihil intelligendum in eo quod ait dominus, quæsiuit diem meū, nisi quæ/
siuit me, qui sum dies permanens, hoc est lumen indeficiens, uelut cum dicimus, uitam filij
de qua loquitur Euangelium dicens, Sic dedit & filio uitam habere in semetipso, non aliud Ioan. 1. & 14
ipsum, aliud eius uitam, sed eūdem ipsum filium intelligimus uitam, qui dixit, Ego sum uia
ueritas & uita, Et de quo dictum est, Ipse est uerus deus & uita æterna, ut hanc eius æqua/
lem patri diuinitatem uidere cupiuerit Abraam, nequaquam incarnationis eius præcogni/
ta, sicut eum nonnulli etiam philosophi quæsiuerunt, qui nihil de illius carne didicerunt.
Nunquid & illud, quòd iubet Abraam ponere manum, seruum suum sub femore suo, & iu/ Cap. XXVIII
rare per deum cœli aliter quisquam recte intellecturus est, nisi Abraam scisse, in qua uentu/
rus esset deus cœli, carnem de illo femore propagari? Cuius carnis & san/
guinis, quando ipsum Abraam benedixit, Melchisedech etiam testimonium Christianis
fidelibus notissimum protulit, ut tanto post Christo diceretur in psalmis, quod nondum fa Psal. 109
ctum est, sed adhuc futurum: eadem tamen ipsa & patrum quæ nostra est, fides una canta/
bat, Tu es sacerdos inæternum, secundum ordinem Melchisedech. In Adam quippe inueni
entibus mortem, per hoc prodest Christus, quia est mediator ad uitam, non autem per
hoc mediator est, quòd æqualis est patri, per hoc enim quantum pater, tātum & ipse distat
à nobis. Et quomodo erit medietas, ubi eadem ipsa distantia est? Ideo Apostolus non ait,
unus mediator dei & hominum Christus, sed homo Christus Iesus. Per hoc ergo media/
tor, per quod homo inferior patre, per quod nobis propinquior: superior nobis, per quod
patri propinquior. Quod apertius ita dicitur, Inferior patre, quia in forma serui: superior no
bis, quia sine labe peccati. Quapropter quisquis humanam contendit in Caput XXIX
qualibet ætate naturam, non indigere medico secundo Adam, quia non est uitiata in pri
mo Adam nō in aliqua quæstione, in qua dubitari uel errari salua fide potest, sed in ipsa re
gula fidei qua Christiani sumus, gratiæ dei conuincitur inimicus. Quale est autem quòd ab
istis illa quæ ante fuit, uelut adhuc minus malis moribus uitiata, hominū laudatur natura,

neq; respiciũt tãtis tãq; intolerabilibus peccatis homines tunc fuisse submersos, ut excepto uno homine dei & eius cõiuge, tribusq; filijs & totidem nuribus, iusto iudicio dei, sicut igne postea terra exigua Sodomorum, ita totus mundus diluuio deleretur? Ex quo tempore igitur per unum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt, profecto uniuersa massa perditionis facta est possessio perditorum. Nemo itaq;, nemo prorsus inde liberatus est, aut liberatur, aut liberabitur, nisi gratia redemptoris. G

Circuncisio paruulorũ. Cap. XXX

Et ante Abraam quidem utrum aliquo corporali & uisibili sacramento iusti, uel eorum paruuli signarentur, scriptura non exprimit. Ipse tamen Abraam signum accepit circuncisionis, signaculum iustitiæ fidei. Et sic accepit, ut deinceps etiam omnes paruulos domus suæ circuncidere iuberetur, recentissimos à uisceribus matrum, octauo die natiuitatis eorum, ut etiam hi, qui corde ad iustitiam credere nondum possent, iustitiæ tamen fidei signaculum sumerent. Quod sub terrore tanto est imperatum, ut diceret deus animam illam de suo populo perituram, cuius octauo die præputij circuncisio facta non fuisset. Huius tam horribilis pœnæ iustitia si quæratur, nónne istorum omnis de libero arbitrio & laudabili sanitate, & puritate naturæ, quantumlibet arguta sit argumentatio, repercussa & confracta dissiliet? Quid enim mali quæso paruulus propria uoluntate commisit, ut alio negligente & eum non circuncidente, ipse damnetur, dãnatione tam sæuera, ut pereat anima illa de populo suo? Neq; enim temporalis mortis terror incussus est, cum de iustis quando moriebantur, tunc potius diceretur, Et appositus est ad populum suum, uel appositus est ad patres suos, quoniam deinceps homini nulla tentatio formidatur, quæ illum separet à populo suo, si populus eius, ipse est populus dei.

Gen. 17

Caput XXXI

Quid sibi ergo uult, pro nullo propriæ uoluntatis admisso, tanta damnatio? Neq; enim sicut nonnulli secundum Platonicos opinantur, hoc uniuscuiusq; infantis animæ redditur, quod ante istam uitam sua uoluntate commisit, quum haberet ante hoc corpus, uel bene, uel male liberum uiuendi arbitrium, cum Paulus Apostolus apertissime dicat, nondum natos nihil egisse boni uel mali. Vnde ergo recte infans illa perditione punitur, nisi quia pertinet ad massam perditionis, & iuste intelligitur ex Adam natus, antiqui debiti obligatione damnatus, nisi inde fuerit non secundum debitum, sed secundum gratiam liberatus? Quam gratiam, nisi gratiam dei, per Iesum Christum dominum nostrum? Quem profecto inter cætera ueterum sacramenta, etiam ipsa præputij circuncisio prophetauit. Dies eñ octauus est in hebdomodarũ recursibus dies dominicus, quo resurrexit dominus, Et petra erat Christus, unde circuncisionis cultellus petrinus, & caro præputij, corpus peccati. D

Opinio platonicorum.

Caput XXXII

Mutatis proinde sacramentis, posteaquam uenit, qui eis significabatur esse uenturus, non tamen mutato mediatoris auxilio, qui etiam priusquam uenisset in carne, antiqua sua membra liberabat suæ incarnationis fide, & nos cum essemus mortui delictis & præputio carnis nostræ, conuiuificati sumus Christo, in quo circuncisi sumus circuncisione non manufacta, quam figurabat circuncisio manufacta, ut euacuaretur corpus peccati, cum quo sumus ex Adam nati: damnatæ originis propagatio nos damnat, nisi mundemur similitudine carnis peccati, in qua missus est sine peccato, qui tamen de peccato damnauit peccatum, factus pro nobis peccatum. Vnde dicit Apostolus, Obsecramus pro Christo, reconciliamini deo. Eum qui nõ nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos simus iustitia dei in ipso. Deus ergo, cui reconciliamur, fecit eum pro nobis peccatũ, id est sacrificium, per quod dimitterentur nostra peccata, quoniam peccata uocantur sacrificia pro peccatis. Et uti q; ipse pro peccatis nostris immolatus est, nullum habens uitium, solus in hominibus, quale quærebatur tũc in pecoribus, quo significabatur unus sine uitio ad uitia sananda uenturus. Quocunq; igitur die suæ natiuitatis infans baptizetur in Christo, tanquam in octauo circunciditur die: quoniam in illo circũciditur, qui tertio quidem ex quo crucifixus est, sed octauo in hebdomadibus resurrexit die. Circunciditur autem in expoliationem corporis carnis, id est ut debitum, quod contagio carnalis generationis attraxit, gratia spiri

2. Cor. 5

A tia spiritalis regenerationis absoluat, Nullus enim mundus est à sorde. Qua obsecro sorde,
nisi peccati? Nec infans, cuius est unius diei uita super terram. Sic autem argumē *Coniugium bonū. Caput XXXIII*
tantur dicentes, Ergo malum sunt nuptiæ, & non est opus dei homo quē generant nuptiæ?
Quasi nuptiarum bonum sit morbus concupiscentiæ, in quo uxores diligunt, qui ignorant
deum, quod Apostolus prohibet, ac nō potius pudicitia coniugalis, qua in bonos usus or-
dinate filios procreandi redigitur libido carnalis, aut uero possit esse homo nisi opus dei, nō
solum qui de coniugio, uerumetiam qui de fornicatione, uel de adulterio procreatur. Sed in
hac quæstione ubi quæritur, nō cui rei creator, sed cui saluator sit necessarius, non intuendū
est quid boni sit in procreatione naturæ, sed quid in peccato mali, quo certū est uitiatam es
se naturam, simul autem utrumq; propagatur, & natura, & naturæ uitium, quorum unum
est bonum, & alterum malum. Illud de conditoris largitate sumitur, hoc de originis damna
tione attrahitur. Illi est causa bona uoluntas dei summi, huic mala uoluntas hominis primi.
Illud indicat deum creaturæ institutorem, hoc indicat deum inobedientiæ punitorem. De-
niq; idem ipse Christus propter illud creādum factor est hominis, propter hoc sanandum
factus est homo. Bonum ergo sunt nuptiæ in omnibus, quæ sunt propria nuptia *Tria coniugij bona. Ca. XXXIIII*
rum. Hæc autem sunt tria, generandi ordinatio, fides pudicitiæ, cōnubij sacramentum. Pro- *1. Timoth. 5*
pter ordinationem generandi scriptum est, Volo iuniores nubere, filios procreare, matres-
familiâs esse. Propter fidem pudicitiæ, Vxor nō habet potestatem sui corporis, sed uir, simi-
liter & uir non habet potestatem sui corporis, sed mulier. Propter connubij sacramentum,
Quod deus coniunxit, homo nō separet. De quibus in alijs opusculis nostris, quæ uobis nō
sunt incognita, quantum domino adiuuante potuimus, satis nos disseruisse meminimus.
Propter hæc omnia honorabiles nuptiæ, in omnibus & thorus immaculatus, Inquantum
enim nuptiæ bonæ sunt, in tantum faciunt plurimum boni, etiam de libidinis malo, quoniā
libidine non bene utitur libido, sed ratio. Libido est autem in illa, quam uocat Apostolus *Roma. 7*
B repugnantem legi mentis in obedientium lege membrorum. Ratio uero bene utens libidi-
ne, ipsa est in lege nuptiarum, Nam si nullum de malo bonū fieri posset, nec deus ex adul-
terino concubitu hominem cōderet. Sicut ergo adulterij damnabile malum, quando & in-
de homo nascitur, nō imputatur deo, qui certe in opere malo facit ipse opus bonū, Ita quic-
quid est pudendum in membrorum illa inobedientia, de qua erubuerunt, qui post pecca-
tum folijs ficulneis eadem membra texerunt, non nuptijs imputatur, propter quas concu-
bitus coniugalis non solum licitus, uerūetiam utilis & honestus, Sed imputatur peccato ino-
bedientiæ, cuius hæc pœna est cōsecuta, ut homo inobediēs deo, sua quoq; sibi inobediētia,
membra sentiret, de quibus erubescens q; non ad arbitrium uoluntatis eius, sed ad libidinis
incentiuum uelut arbitrio proprio mouerentur, quæ pudenda iudicauit, operiēda curauit.
Non enim confundi debuit homo de opere dei, aut ullo modo fuerant creato erubescenda,
quæ instituēda uisa sunt creatori. Itaq; nec deo nec homini illa simplex nuditas displicebat,
quando nihil erat pudendum, quia nihil præcesserat puniendum. Essent aūt *Nuptiæ & ante lapsum Ca. XXXV*
proculdubio nuptiæ etiam non præcedente peccato, quia neq; ob aliam causam uiro adiu-
torium, non alius uir, sed fœmina facta est. Et illa dei uerba, Crescite & multiplicamini, non
est damnādorum, prædictio peccatorū, sed fœcundatarum benedictio nuptiarū. His enim
deus ineffabilibus suis uerbis, id est, diuinis rationibus in suæ sapiētiæ, per quam facta sunt
omnia, ueritate uiuentibus uim seminis indidit primis hominibus, Si autem peccato non
fuisset dehonestata natura, absit ut opinemur tales futuras fuisse nuptias in paradiso, ut in
eis ad prolē seminandā nō natura uolūtatis, sicut pes ad ambulandū, manus ad operandū,
lingua ad loquendum, sed æstu libidinis mēbra genitalia mouerentur, nec sicut nunc fit, uir
ginitatis integritas ad cōcipiendos fœtus, ui turbidi uitiaretur ardoris, sed obsequeretur im-
perio trāquillissimæ charitatis. Et eo modo nō esset dolor & cruor uirginis cōcumbentis, quo
modo non esset etiā matris gemitus parientis. Hæc ideo non creduntur, quia in ista morta-
litatis cōditione inexperta sunt. In deterius quippe uitio mutato natura, non inuenit primæ
illius puritatis exemplū. Sed fidelibus loquimur, qui nouerūt credere diuinis eloquijs, etiam

 nullis

nullis adhibitis ex parte ueritatis exẽplis. Quomodo enim nũc ostendã sine ullis parẽtibus de puluere hominẽ factum, eiq́ʒ de suo latere coniugẽ? Et tamen quod oculus iã non inuenit, fides credit. Sic ergo & primatũ nuptiarũ sine libidinis passione tranquillitas & motus genitaliũ sicut aliorum membrorũ, non ad effrenati caloris incitamentũ, sed ad uolũtatis arbitriũ, quales nuptiæ perseuerassent, si peccati nõ interuenisset opprobriũ, nũc ostendi non potest, sed ex his quæ diuina autoritate cõscripta sunt, nõ immerito credi potest. Sic enim modo nõ inuenio sine pruriente libidine concũbentem, sicut non inuenio sine dolore & gemitu parturientẽ, sine futura morte nascentẽ: & tamẽ secundũ scripturarũ sanctarũ ueritatẽ gemitus parturientis, & mors hominis non fuisset, si peccatũ non præcessisset. Sic nec illud unde erubuerũt, qui mẽbra illa texerunt, quia & hoc in eisdẽ sanctis litteris præcedente peccato scriptũ est consecutũ. Mẽbra quippe illa nisi indecens motus oculis eorũ, non utiq́ʒ clausis, sed in hoc nõ apertis, hoc est nõ attentis, animaduertẽda nuntiasset, nihil in suo corpore, quod utiq́ʒ totũ deus laudabile fecerat, pudendũ uelandũq́ʒ sensisset, quia nisi præisset facinus, quod inobedientia est ausa cõmittere, non sequeretur dedecus, quod uerecundia uellet abscondere.

Libido et labor parturiẽdi ex peccato Ca. XXXVI

Cap. XXXVII

Clarũ est igitur, hoc non esse nuptijs imputandũ, quod etsi nõ esset, nuptiæ tamẽ essent, quarũ bonũ non aufertur isto malo, sed ab eis hoc malũ in usum uertitur bonũ. Verũ quia iã ista conditione mortaliũ, nũc simul aguntur concubitus & libido, eò fit, ut cũ libido reprehenditur, etiã nuptialis cõcubitus licitus & honestus reprehẽdi putetur ab eis, qui nolunt discernere ista uel nesciunt. Nec attendũt illud esse nuptiarũ bonũ, unde gloriantur nuptiæ, id est, proles, pudicitia, sacramentũ: illud aũt non esse nuptiarũ, sed carnalis concupiscentiæ malũ, de quo erubescunt & nuptiæ. Sed quia sine illo malo fieri non potest nuptiarũ bonũ, hoc est propagatio filiorũ, ubi ad huiusmodi opus uenit᷑, secreta quærũtur, arbitri remouentur, filiorũ quoq́ʒ ipsorũ si iã inde aliqui nati sunt, cũ per ætatem sentire ista iã cœperint, præsentia deuitatur. Atq́ʒ ita nuptiæ sinũtur exercere quod licet, ut nõ negligãt occultare, quod dedecet. Hinc est ꝙ infantes etiã qui peccare non possunt, non tamẽ sine peccati contagione nascuntur, nõ ex hoc quod licet, sed ex eo quod dedecet. Nã ex hoc quod licet, natura nascitur, ex illo quod dedecet, uitiũ. Naturæ nascentis est autor deus, qui hominẽ condidit, & qui uirũ ac fœminã nuptiali iure cõiunxit: uitij uero autor est diaboli decipientis calliditas, & hominis cõsentientis uoluntas.

Coitus honestus. Caput XXXVIII

Vbi nihil deus fecit, nisi ꝙ hominem uolũtate peccantẽ, iusto iudicio cũ stirpe dãnauit, & ideo ibi quicquid etiã nondũ erat natũ merito est in præuaricatrice radice damnatũ, in qua stirpe dãnata tenet hominẽ generatio carnalis, unde sola liberat regeneratio spiritalis, ideo regeneratis parẽtibus, si tamẽ in eadẽ gratia perseuerauerint, pculdubio ista propter remissionẽ peccatorũ, quæ in eis facta est, nõ nocebit, nisi cũ ea male utũtur, nõ solũ in omnibus illicitis corruptelis, uerumetiã in ipsis coniugibus, quãdo non propagãdi uoluntate operã creandis filijs impendunt, sed lasciuiẽdi uoluptate exaturãdæ cupidini inseruiũt. Quod propter uitãdas fornicationes maritis & uxoribus, ne fraudent inuicẽ, nisi ex consensu ad tẽpus, ut orationibus uacent, secundũ ueniã, non secundũ imperiũ concedit Apostolus. Euidenter quippe dũ tribuit ueniã, denotat culpã. Nuptialis aũt cõcubitus, quẽ matrimoniales quoq́ʒ indicãt tabulæ, causa procreandorũ fieri filiorũ, per seipsum prorsus, nõ in cõparatione fornicationis est bonus, qui tametsi propter corpus mortis, quod nondũ est resurrectione renouatũ, sine quodã bestiali motu de quo natura erubescit humana, nõ potest fieri, tamẽ ipse concubitus nõ est peccatũ, ubi ratio libidine utitur ad bonũ, nõ superatur ad malũ.

1. Cor. 7

Caput XXXIX

Obesset ista carnis concupiscẽtia etiã tantũmodo ꝙ inesset, nisi peccatorũ remissio sic prodesset, ut quæ in eis est, & nato, & renato, nato quidẽ & inesse & obesse, renato aũt inesse quidẽ, sed nõ obesse possit. Intantũ enim obest natis, ut nisi renascantur, nihil possit prodesse, si nati sunt de renatis. Manet quippe in prole, ita ut reatũ faciat originis uitiũ, etiã si in parente reatus eiusdẽ uitij remissione ablutus est peccatorũ, donec omne uitiũ cui consentiendo peccatur, regeneratione nouissima cõsumatur, id est, ipsius etiã renouatione carnis, quæ in eius resurrectione futura promittitur, ubi nõ solũ nulla peccata faciamus, sed nec habeamus ulla desyderia uitiosa, quibus consentiẽdo peccemus.

A Ad quã beatã perfectionẽ huius, quo d nũc datur, sancti lauacri gratia peruenit. Quia em̃
regeneratiõe spũs modo fit, ut peccata omnia præterita remittant, eius merito fiet etiã rege
neratio carnis in æternã uitã, qua in ipsa carne incorruptibiliter resurgẽte, peccatorũ omniũ
incitamenta sanentur. Sed ea salus adhuc in spe facta est, nõ tenetur in re, necq; possidet per
præsentiã, sed expectatur per patientiã. Ac per hoc non solũ peccata omnia, quorũ Caput XL.
nunc remissio fit in baptismo, quæ reos faciũt, dũ desyderijs uitiosis consentit atq; peccatur,
uerumetiã ipsa desyderia uitiosa, quibus si nõ consentitur, nullus peccati reatus contrahitur,
quæ non in ista, sed in alia uita nulla erunt, eodẽ lauacro baptismatis uniuersa purgãtur. Re
atus itaq; uitij huius de quo loquimur, in regeneratorũ prole carnali tãdiu manebit, donec
& illic lauacro regenerationis abluat. Regeneratus quippe nõ regenerat filios carnis, sed ge
nerat, ac per hoc in eos non q regeneratus, sed q generatus est traijcit, Sic igitur, siue reus in
fidelis, siue absolutus fidelis non regenerat absolutos uterq;, sed reos, quomodo nõ solum
oleastri, sed etiam oleæ semina, nõ oleas generãt, sed oleastros. Sic itaq; in dãnatione homi
nẽ prima natiuitas tenet, unde nisi secunda non liberat. Tenet ergo diabolus, liberat Chri/
stus, tenet deceptor Euæ, liberat filius mariæ, tenet qui per cõiugem uenit ad uirum, liberat
qui de coniuge natus est, quæ non pertulit uirum, tenet qui causam libidinis intulit fœminæ,
liberat qui sine libidine est conceptus in fœmina, Omnes ille prorsus per unum tenere po/
tuit, nec ab eius dominatione liberat nisi unus, quem tenere non potuit. Deniq; ipsa ecclesiæ
sacramenta, quæ tã priscæ traditionis autoritate cõcelebrat, ut ea isti quãuis in paruulis exi
stiment simulatorie potius q̃ ueraciter fieri, non tamen audeant aperta improbatione re/
spuere. Ipsa, inquam, sanctæ ecclesiæ sacramenta satis indicãt paruulos à partu etiam recen/
tissimos, per gratiam Christi de diaboli seruitio liberari. Excepto enim quòd in peccatorum
remissionem non fallaci, sed fideli mysterio baptizantur, etiam prius exorcizatur in eis & ex
ufflatur potestas contraria, cui etiam uerbis eorum à quibus portantur, se se renũtiare respõ/
B dent, Quibus omnibus rerum occultarum sacratis & euidentibus signis à captiuatore pessi/
mo, ad optimum redemptorem transire monstrantur, qui pro nobis infirmitate suscepta,
alligauit fortem ut uasa eius eriperet, quia infirmum dei non solum est hominibus, uerum
& angelis fortius. Liberans itaque deus pusillos cum magnis in utrisq;, ostendit quod lo/
cuta est per Apostolũ ueritas. Nõ enim solos ætate maiores, sed etiã pusillos eruit à potesta
te tenebrarũ, ut transferat in regnũ filij claritatis suæ. Nec quisq̃ miretur & dicat, Cur hoc cre
at bonitas dei, quod possideat malignitas diaboli? Hoc enim suæ creaturæ seminibus ex illa
bonitate largitur, qua etiã facit solẽ suũ oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & in
iustos. Hac quippe bonitate etiã ipsa semina benedixit, uel benedicendo cõstituit. Quã bene
dictionẽ naturæ laudabili culpa dãnabilis non ademit. Quæ licet per dei puniẽtis iustitiam
ualuerit, ut homines cũ peccati originalis uitio nascerentur, nõ tamen ualuit, ut homines nõ
nascerẽtur, Sicut in ipsis ætate maioribus quælibet uitia peccatorũ non ex homine hominẽ
tollunt, sed permanet dei opus bonũ, in quantiscunq; malis operibus impiorũ. Nã & si ho/
mo in honore positus, & nõ intelligens cõparatur pecoribus, eisq; similis sit, non tamen usq;
adeo similis fit, ut pecus sit, Comparatur nanq; per uitiũ, non per naturã, non pecoris uitio,
sed naturæ. Tantæ nanq; excellentiæ est in cõparatione pecoris homo, ut uitiũ hominis na
tura sit pecoris, nec tamen ideo natura hominis in naturã uertitur pecoris. Ac per hoc deus
hominẽ damnet propter uitiũ, quo natura dehonestatur, non propter naturã quæ uitio nõ
aufertur. Bestias uero absit ut opinemur pœnæ dãnationis obnoxias, quas iustum est, ut mi
seriæ sint expertes, quæ nec beatitudinis possunt esse participes. Quid ergo mirũ est uel ini/
quũ, ut immundo spiritui subdatur homo, non propter naturam, sed propter immunditiã
suã, quã non ex opere diuino, sed ex humana uoluntate uenientẽ in originis labe contraxit,
cũ & ipse spiritus immundus, bonũ sit, q spiritus: malum, q immundus? Illud quippe est ex
dei opere, hoc ex propria uolũtate. Natura itaq; fortior, id est, angelica, inferiorẽ naturam,
id est, humanam, uitij societate subditam tenet. Ideo mediator angelis fortior, infirmus pro
pter homines factus est: sic supbia captiuatoris, redẽptoris humilitate destruit, ut qui super

filios hominis angelica fortitudine gloriat, à filio dei suscepta humana infirmitate uincat. C
Sed iam etiã istum cõclusuri librum, oportere arbitramur, ut Ambrosiũ antistitẽ dei, cuius inter latinæ linguæ scriptores ecclesiasticos præcipue Pelagius, integerrimã fidem prædicat, sicut de gratia fecimus, ita & de peccato originali, in quo delendo ipsa gratia euidentius cõmẽdatur, calumniosæ istorum loquacitati respõdere faciamus. In eo opere quod scripsit de
Cap. 2 resurrectione sanctus Ambrosius, Lapsus sum, inquit, in Adã de paradiso, eiectus sum in Adã, mortuus sum in Adã, quẽ reuocaret nisi me in Adam inuenerit, ut in illo culpæ obnoxiũ, morti debitum, ita in Christo iustificatum? Item scribẽs cõtra Nouatianos, ait, Omnes homines sub peccato nascuntur, quorum ipse ortus in uitio est, sicut habes lectum dicente
Psal. 50 Dauid, Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea. Ideo Pauli caro corpus mortis erat, sicut ipse ait, quis me liberabit de corpore mortis huius? Christi
Roma. 7 autem caro damnauit peccatum, quod nascendo non sensit, quod moriendo crucifixit, ut in carne nostra esset iustificatio per gratiam, ubi erat ante colluuio per culpam. Item idem ipse cum exponeret Esaiam prophetam loquẽs de Christo, Ideo, inquit, & quasi homo per uniuersa tentatus est, & in similitudine hominum cuncta sustinuit, sed quasi de spiritusancto
Psal. 115 natus abstinuit à peccato, Omnis enim homo mẽdax, & nemo sine peccato, nisi unus deus. Seruatum est igitur, ut ex uiro & muliere, id est, per illã corporum commixtionem, nemo uideatur expers esse delicti. Qui autem expers delicti, expers est etiam huiusmodi conceptionis. Item cum exponeret Euangelium secundum Lucam, Non enim uirilis coitus, inquit, uuluæ uirginalis secreta reserauit, sed immaculatum semẽ inuiolabili utero spiritussanctus infudit. Solus enim per omnia ex natis de fœmina sanctus dominus Iesus, qui terrenæ cõtagia corruptelæ, immaculati partus nouitate nõ senserit, & cœlesti maiestate depulerit.

Caput XLI His tamen uerbis hominis dei, quẽ tanto preconio ipse laudauit Pelagius, cõtradicit, & dicit, sicut sine uirtute, ita nos sine uitio procreari. Quid igitur restat, nisi aut istum Pelagius suum damnet errorem, aut eum sic Ambrosium laudasse pœniteat? Sed quia ista secun- D dum catholicã fidẽ beatus Ambrosius, ut episcopus catholicus est locutus, sequit ut ab hac uia fidei deuius merito Pelagius, cũ Celestio discipulo suo catholicæ ecclesiæ sit auctoritate dãnatus, nisi eũ non Ambrosium laudasse, sed contra Ambrosiũ sensisse pœniteat. Scio uos ea quæ ad ædificationẽ uel cõfirmationem fidei cõscribũtur, insatiabiliter legere. Verũ tamen hic liber quantumlibet sit ad hoc utilis, iam tandem aliquando finiendus est.

Operis huius finis.

AD VALERIVM COMITEM PRAEFANS IN Librum sequentem.

DOMINO Illustri & merito præstãtissimo, atq; in Christi dilectione charissimo filio Valerio, Augustinus in domino salutẽ. Cum diu moleste haberem q; aliquotiẽs scripserim, & nulla tuæ sublimitatis rescripta meruerim, repẽte epistolas tres tuæ benignitatis accepi, Vnam non ad me solum datam, per coëpiscopum meum Vindemialem, & non longe post per compresbyterum Firmum duas, qui uir sanctus nobiscq; ut ab illo scire potuisses, familiarissima charitate coniunctus, multa nobiscum de tua excellentia colloquendo, & ueraciter insinuando, qualem te in Christi uisceribus nouerit, non solum eas quas memoratus episcopus, uel quas ipse attulit, sed etiam illas quas non accepisse nos querebamur, litteras uicit. Et ideo de te narratio eius suauior nobis erat, quia ea dicebat, quæ ipse non posses, ne quidem me inquirente rescribere, ne tuarum laudum, quod sancta scriptura prohibet, fieres prædicator, quanquàm & ego uerear hoc ad te scribere, ne suspicionem adulantis incurram, domine illustris & merito præstantissime, atq; in Christi dilectione charissime fili. Laudes itaq; tuas, siue in Christo siue magis in te laudes Christi, uide quid mihi delectationis & lætitiæ fuit audire ab illo, qui nec fallere me posset propter fidem suam, & eas ignorare non posset, propter amicitiam tuam, Sed alia & ab alijs, & si nõ tam multa uel certa, ueruntamen audiuimus, fides tua quàm sit sana & catholica, quàm pia expectatio futurorum, quæ dei fratrumcq; dilectio, quàm non superbe sapias

A be sapias in excelsis honoribus, nec speres in incerto diuitiarum, sed in deo uiuo, & diues sis in operibus bonis, quàm sit domus tua requies, solatiumq; sanctorum, & terror impiorum, quanta tibi curæ sit, ne quis insidietur membris Christi, coopertus uelamine nominis Christi, siue in ueteribus eius, siue in recentioribus inimicis, quanquam sis eorundem inimicorum prouidus saluti, infestus errori. Hæc atq; huiusmodi, ut dixi, & ab alijs solemus audire, sed nunc ea per supradictum fratrem plura & testatiora cognouimus. Porro autem de pudicitia coniugali, ut eam quoq; in te laudare, & amare possimus, nūquid audiremus, nisi ab aliquo interiore familiari tuo, qui uitam tuā, non in superficie, sed penitus nosset? De hoc itaq; tuo bono, dei dono, me quoq; delectat familiarius, & aliquanto diutius loqui tecū. Scio me non esse oneri tibi, si aliquid prolixum mitto, quòd legendo diutius sis nobiscum. Nam & hoc comperi, quòd inter tuas multas magnasq; curas, facile ac libēter legas, nostrisq; opusculis, etiam quæ ad alios conscripsimus, si qua in manus tuas uenire potuerunt, admodum delecteris: quanto magis quod ad te scribitur, ubi tanquam præsenti loquar, & aduertere dignaberis attentius, & accipere gratius. Ab hac ergo epistola perge ad librum, quem simul misi, qui tuæ reuerentiæ & cur conscriptus sit, & cur ad te potissimum missus, ipse suo principio commodius intimabit.

D. AVRELII AVGVSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI, AD VALERIVM COMITEM de nuptijs & concupiscentia, liber Primus.

Caput I

AERETICI NOVI dilectissime fili Valeri, qui medicinā Christi qua peccata sanantur, carnaliter natis paruulis necessariā non esse contendunt, damnatores nos esse nuptiarū operisq; diuini, B quo ex maribus & fœminis deus homines creat, inuidiosissime clamitant, quoniam dicimus eos, qui de tali cōmixtione nascuntur, trahere originale peccatum, de quo Apostolus ait, Per unum hominem peccatū intrauit in mūdum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertrāsijt, in quo omnes peccauerūt, eosq; de parentibus qualibuscunq; nascantur, nō negamus adhuc esse sub diabolo, nisi renascantur in Christo, & per eius gratiam de potestate eruti tenebrarum, in regnum illius, qui ex eadem sexus utriusq; commixtione nasci noluit, transferantur. Hoc ergo, quia dicimus quod in antiquissima atq; firmissima catholicæ fidei regula continetur, isti nouelli & peruersi dogmatis assertores, qui nihil peccati in paruulis esse dicunt, quod lauacro regenerationis abluatur, tanq; dānemus nuptias & tanq; opus dei, hoc est hominem qui ex illis nascitur, opus diaboli esse dicamus, infideliter uel imperite calumniātur. Nec aduertunt q; ita nuptiarum bonū malo originali, quod inde trahitur, non potest accusari, sicut adulteriorum & fornicationum malū bono naturali, quod inde nascitur, non potest excusari. Nam sicut peccatum, siue hinc, siue inde à paruulis trahatur, opus est diaboli, sic homo, siue hinc, siue inde nascatur, opus est dei. Intentio igitur huius libri hæc est, ut quantū nos dominus adiuuare dignatur, carnalis concupiscentiæ malum, propter quod homo, qui per illā nascitur, trahit originale peccatū, discernamus à bonitate nuptiarū. Hæc enim quæ ab impudentibus impudenter laudatur, pudenda concupiscentia nulla esset, nisi homo ante peccasset, nuptiæ uero essent, etiam si nemo peccasset, fieret quippe sine isto morbo seminatio filiorum in corpore uitæ illius, sine quo nunc fieri non potest in corpore mortis huius. Roma. 5

Caput II

Cur aūt ad te potissimū de hac re scribere uoluerim, tres maximæ causæ sunt, quas breuiter intimabo. Vna est, quia donāte Christo, magna tibi est obseruātia pudicitiæ coniugalis. Altera, quia prophanis istis nouitatibus, quibus hic disputādo resistimus, tu potestate curādo & instando efficaciter restitisti. Tertia quoniā quiddā litterarū ab eis cōscriptū in tuas manus

manus ueniſſe cognoui, quod licet fide robuſtiſſima irriſeris, bonum eſt tamen, ut etiam nõ C
1. Petri 3 uerimus defendendo adiuuare, quod credimus. Apoſtolus enim Petrus, paratos nos eſſe præcipit ad ſatiſfactionem omni poſcenti nos rationem de fide & ſpe noſtra. Et Apoſtolus
Col. 4 Paulus, Sermo, inquit, ueſter in gratia cõditus ſit ſale, ut ſciatis quomodo oporteat uos unicuique reſpondere. Iſta ſunt quæ me præcipue compulerũt, ut in hoc uolumine tecum haberem qualẽ dominus dignaretur donare, ſermonem. Nam mihi nunquam placuit cuiquam illuſtri uiro, & tanta quanta es, ipſa ſublimitate conſpicuo, præſertim non ocioſa dignitate iam fruẽti, ſed adhuc actibus publicis eiſdemq́ militaribus occupato, aliquid meorum opuſculorum legendum non à me petenti, non tam diligenter quàm impudenter impingere. Si quid ergo tale nunc feci propter eas quas commemoraui cauſas, dignanter ignoſce, & beneuolum animum ad ea quæ ſequuntur intende.

Pudicitia coniugalis. Caput III

1. Cor. 7 Donum dei eſſe etiam pudicitiã coniugalem beatiſſimus Paulus oſtendit, ubi de hac re loquens ait, Volo aũt omnes homines eſſe ſicut meipſum, Sed unuſquiſq́ proprium donum habet à deo, alius quidem ſic, alius uero ſic. Ecce & hoc donum eſſe dixit à deo, & ſi inferius quàm illa continentia, in qua omnes uolebat eſſe ſicut ſeipſum, tamẽ donum à deo. Vnde intelligimus cum hæc præcipiuntur ut fiant, nihil aliud oſtendi, quàm ineſſe nobis oportere ad hæc accipienda & habenda, etiam propriam uoluntatem. Cum uero dei dona eſſe monſtrantur, à quo petenda ſint diſcitur, ſi non habentur, & cui ſint agendæ gratiæ ſi habentur, noſtraſq́ uoluntates ad hæc expetenda, ſumenda, retinenda parum ualere, niſi diuinitus adiuuentur. Quid ergo dicimus, quando & in quibuſdam impijs inuenitur pudicitia coniugalis, utrum eò peccare dicendi ſint, quòd dono dei male utantur, non id referentes ad cultum eius à quo acceperunt,
Roma. 14 an forte nec dona dei putanda ſunt iſta, quando hæc infideles agunt, ſecundum Apoſtoli ſententiã dicentis, Omne quod nõ eſt ex fide peccatum eſt? Quis autem audeat dicere donum dei eſſe peccatum? Anima enim & corpus & quæcunq́ bona animæ & corporis naturaliter inſita, etiam in peccatoribus dona dei ſunt, quoniam deus, non ipſi iſta fecerunt, De D
his aũt quæ faciunt dictum eſt, Omne quod non eſt ex fide peccatum eſt. Cũ igitur faciunt hæc homines ſine fide, quæ uidẽtur ad coniugalẽ pudicitiã pertinere, ſiue hominibus placere quærentes, uel ſibi uel alijs, ſiue in his rebus quas uitioſe cõcupiſcunt, humanas moleſtias deuitantes, ſiue dæmonibus ſeruientes, non peccata coërcentur, ſed alijs peccatis alia peccata uincuntur. Abſit ergo pudicum ueraciter dici, qui non propter deum uerum, fidem cõnubij ſeruat uxori.

Pudicitia nõ eſt niſi in pijs. Cap. IIII

Copulatio itaque maris & fœminæ generandi cauſa bonum eſt naturale nuptiarum, ſed iſto bono male utitur, qui beſtialiter utitur, ut ſit eius intentio in uoluptate libidinis, non in uoluntate propaginis. Quanquam in nonnullis animalibus rationis expertibus, ſicut in pleriſq́ alitibus, & coniugiorũ quaſi quædam confœderatio cuſtoditur, & ſocialis nidificandi ſolertia, uiciſſimq́ ouorum diſpertita tempora fouendorũ, & nutriendorum opera alterna pullorum, magis eas uideri faciunt agere cum coëunt, negocium ſubſtituendi generis, quàm explendæ libidinis, Quorum duorum illud eſt in pecore ſimile hominis, hoc in homine ſimile pecoris. Verum quod dixi ad naturam pertinere nuptiarum, ut mas & fœmina generandi ſocietate iungãtur, & ita inuicẽ non fraudent, ſicut omnis ſocietas † fraudulentiam ſociorum naturaliter non uult, hoc tam euidens bonum cum infideles habent, quia infideliter utuntur, in malum peccatũq́ conuertunt. Eo modo ergo & illam concupiſcentiã carnis, qua caro concupiſcit aduerſus ſpiritũ, in uſum iuſtitiæ conuertũt fideliũ nuptiæ. Habent quippe intentionẽ generandi regenerãdos, ut qui ex eis ſeculi filij naſcuntur, in dei filios renaſcantur, Quapropter qui nõ hac intentione, hac uoluntate, hoc fine generãt filios, ut eos ex mẽbris hominis primi, in mẽbra transferant Chriſti, ſed infideles parentes de infideli prole glorientur, etiam ſi tanta ſit obſeruantia, ut ſecundum matrimoniales tabulas non niſi liberorum procreãdorum cauſa concũbant, non eſt in eis uera pudicitia cõiugalis. Cũ enim uirtus ſit pudicitia, cui uitiũ cõtrarium eſt impudicitia, omneſq́ uirtutes etiã quæ per corpus operant, in animo habitẽt, quõ uera ratione pudicũ corpus aſſerit, quãdo à

† al. fraudulentum ſocium.

A do à uero deo ipse animus fornicatur? Quam fornicationem sanctus ille psalmus accusat *Psal. 72*
ubi dicit, Ecce enim qui longe se faciunt à te peribunt, perdidisti omnem, qui fornicatur abs
te. Vera igitur pudicitia siue coniugalis, siue uidualis, siue uirginalis dicenda nõ est, nisi quæ
ueræ fidei mancipatur. Cũ enim recto iudicio præferatur nuptijs sacrata uirginitas, quis nõ *Roma. 14*
sobria mente Christianus etiam non uni uiro Christianas catholicas nuptas, non solum *Heb. 11*
uestalibus, sed etiam hæreticis uirginibus anteponat? Tãtum ualet fides de qua dicit Apo/ *Pudor unde. Ca. V*
stolus, Omne quod non ex fide peccatum est, Et de qua item scriptum est ad Hebræos, Si/
ne fide impossibile est placere deo. Quæ cum ita sint, profecto errant, qui cum *Gen. 1*
uituperatur libido carnalis, damnari nuptias opinantur, quasi morbus iste de connubio sit,
non de peccato. Nónne illi coniuges primi quorum nuptias benedixit deus dicens, Crescite
& multiplicamini, nudi erant & non confundebantur? Quur ergo ex illis mẽbris confusio
post peccatum, nisi quia extitit illic indecens motus? quem, nisi homines peccassent, procul/
dubio nuptiæ non haberẽt. An forte sicut quidam existimant, quia id quod legunt parum
diligenter aduertunt, cæci creati erant prius homines sicut canes, & quod est absurdius, non
sicut canes crescendo, sed peccando adepti sunt uisum? Absit hoc credere. Sed unde mouen/
tur qui hoc putant, illud est quod legitur, Sumens de fructu eius, edit, & dedit uiro suo se/ *Gen. 3. & 21*
cum, & ederunt, & aperti sunt oculi amborum, & agnouerũt quia nudi erant. Hinc est quòd
parum intelligentes, opinantur antea fuisse illis oculos clausos, quòd eos tunc apertos diui/
na scriptura testatur. Sed nunquid & Agar ancilla Saræ quando sitiente & plorante filio
aperuit oculos suos & uidit puteũ, clausos prius oculos habuit? Aut illi duo discipuli post
resurrectionem domini in uia cum illo clausis oculis ambulabant, de quibus Euangelium *Lucæ 24*
loquitur, quòd in fractione panis aperti sunt oculi eorum, & agnouerunt eum? Quod ergo
scriptum est de hominibus primis, Aperti sunt oculi amborum, intelligere debemus, atten/
tos factos ad intuendum & agnoscendum, quod nouum in eorum corpore acciderat, quod
B utiq; corpus patentibus eorum oculis & nudum quotidie subiacebat, & notum, Alioquin
quomodo ad se adductis animalibus terrestribus & uolatilibus omnibus, Adam clausis
oculis nomina posset imponere, quod nisi discernendo non faceret, discernere autem nisi ui/ *Gen. 2. & 3*
dendo non posset? Quomodo deniq; ipsa mulier ei demonstrata est, quando ait, Hoc nũc
os ex ossibus meis, & caro de carne mea? Postremo si usq; adeo quisquam fuerit contentio/
sus, ut hæc eum dicat non cernendo, sed palpando potuisse cognoscere, quid dicturus est
quod ibi legitur, mulier lignum de quo fuerat cibum sumptura, prohibitum uidisse quàm
esset speciosum oculis ad uidendum? Erant itaque nudi, & non confundebantur, non quia
non uidebant, sed quia nihil unde confunderentur, in membris senserant, quæ uidebant.
Non enim dictum est, erant ambo nudi & ignorabant, sed nõ confundebãtur. Quia enim
nihil præcesserat quod non liceret, nihil secutum fuerat quod puderet. *Pudor in pudendis*
Ibi enim homo primitus dei lege transgressa, aliam legem repugnantem suæ mẽti ha/ *proprie. Cap. VI*
bere cœpit in membris, & inobedientiæ suæ malum sensit, quando sibi retributam dignissi/
me inobedientiam suæ carnis inuenit, Talem quippe etiam serpens oculorum apertionem
seducendo promiserat, ad aliquid uidelicet sciendum, quod melius nesciretur. Tũc in se quip
pe sensit homo quod fecit, tunc à bono malum, non carendo sed perpetiendo discreuit. Iniu
stum enim erat ut obtemperaretur à seruo suo, id est, à corpore suo ei, qui nõ obtemperaue/
rat domino suo. Nam quid est quòd oculi, labia, lingua, manus, pedes, inflexiones dorsi, cer
uicis & laterum ut ad opera sibi congrua moueantur, positum in potestate est, quando ab
impedimentis corpus liberum habeamus & sanum: ubi autem uentum fuerit ut filij semi/
nentur, ad uoluntatis nutum membra in hoc opus creata, non seruiũt, sed expectatur ut ea
uelut sui iuris libido commoueat, & aliquando non facit animo uolente, cum aliquando fa/
ciat & nolente? Hinc, ne nõ erubesceret humani libertas arbitrij, quòd contemnendo imperantẽ
deum, etiã in mẽbra propria propriũ perdidisset imperium. Vbi aũt conueniẽtibus mõstra
ret inobediẽtiæ merito deprauatã esse humanã naturã, quàm in his nõ obediẽtibus locis unde

per

per successionẽ subsistit ipsa natura? Nam ideo proprie istæ corporis partes, naturæ nomine nuncupantur. Hunc itaq; motum ideo indecentem quia inobedientem, cum illi primi homines in sua carne sensissent, & in sua nuditate erubuissent, folijs ficulneis eadem membra texerunt, ut saltem arbitrio uerecundantium uelaretur, quod non arbitrio uolentium mouebatur, & quoniam pudebat, quod indecenter libebat, operiendo fieret quod decebat. C

Libido excusata p̃ nuptias. Cap. VII

Quia ergo nec isto adiuncto malo perire potuit nuptiarum bonum, putant imprudẽtes hoc non esse malum, sed pertinere ad illud bonum. Discernitur autem non solum ratione subtili, uerumetiã uulgatissimo iudicio naturali, quod & in illis apparuit hominibus primis, hodieq; tenetur ab hominibus cõiugatis. Quod enim illi postea propagatione fecerũt, hoc est connubij bonũ, quod uero prius confusione texerunt, hoc est concupiscentiæ malũ, quod uitat ubiq; conspectum, & quærit pudendo secretum. Proinde nuptiæ quia etiam de illo malo aliquid boni faciunt, gloriantur, quia sine illo fieri non potest: erubescunt, tanq; si quispiam pede uitiato, ad aliquod bonum etiam claudicando perueniat, nec propter claudicationis malum, mala est illa peruentio, nec propter illius peruentionis bonum, bona est claudicatio. Ita nec propter libidinis malum, nuptias condemnare, nec propter nuptiarum bonum, libidinem laudare debemus.

Libidini uti non uinci. Cap. VIII

1. Thess. 4

Iste quippe est morbus de quo Apostolus etiam coniugatis fidelibus loquens ait, Hæc est enim uoluntas dei, sanctificatio uestra, abstinere uos à fornicatione, ut sciat unusquisq; uestrum suum uas possidere in sanctificatione & honore, non in morbo desyderij, sicut & gentes quæ ignorant deum. Non solum igitur coniugatus fidelis uase non utatur alieno, quod faciunt à quibus uxores alienæ appetuntur, sed nec ipsum proprium in concupiscentiæ carnalis morbo possidendũ sciat. Quod non sic accipiendum est, tanq; prohibuerit Apostolus coniugalem, hoc est licitum honestumq; concubitũ, sed ut iste concubitus, qui nihil morbidæ libidinis haberet adiunctum, si nõ præcedente peccato in eo perisset libertatis arbitrium, quod nunc id habet adiunctum, non sit uoluntatis sed necessitatis, sine qua tamen in procreandis filijs ad fructũ peruenire non potest ipsius uoluntatis, quæ uoluntas in connubijs fidelium non eo fine determinatur, ut trãsituri filij nascantur in seculo isto, sed ut permansuri renascantur in Christo. Quod si prouenerit, merces erit de coniugio plenæ felicitatis: si autem non prouenerit, pax erit coniugibus bonæ uoluntatis. Hac intentione cordis qui suum uas possidet, id est coniugem suam, proculdubio non possidet in morbo desyderij, sicut gentes quæ ignorant deum, sed in sanctificatione & honore, sicut fideles, qui sperant in deum. Illo quippe concupiscentiæ malo utitur homo, non uincitur, quando eam inordinatis atq; indecoris motibus æstuantem frenat & cohibet, neq; nisi propagationi consulens, relaxat atq; adhibet, ut spiritaliter regenerandos carnaliter gignat, nõ ut spiritum carni sordida seruitute subijciat. Sic patres sanctos ex Abraam & ante Abraam, quibus deus quòd ei placuerint perhibet testimonium, usos fuisse coniugibus, neminem oportet dubitare Christianum, quando quibusdam etiam singulis plures habere concessum est, ubi ratio fuit prolis multiplicandæ, nõ uariandæ appetitio uoluptatis. D

Vnius uxores multæ. Caput IX

Nam si deo patrum nostrorum, qui etiam noster est, illa numerositas coniugum propterea non displicuisset, ut copiosius se libido iactaret, ita etiam sanctæ fœminæ seruissent pluribus singulæ, quod si aliqua faceret, quid eam nisi concupiscentiæ turpitudo compelleret, ut plures uiros haberet, quando ista licentia plures filios non haberet? Veruntamen magis pertinere ad nuptiarum bonum, nõ unum & multas, sed unum & unã satis indicat ipsa prima diuinitus facta cõiugum copula, ut inde cõnubia sumerent initium, ubi honestius attenderetur exemplum. Progrediente autem genere humano, iunctæ sunt quibusdam bonis uiris bonæ fœminæ, singulis plures. Vnde apparet & illud dignitatis magis appetisse modestiam, & hoc fœcunditatis permisisse naturam. Nam & principatus magis naturaliter unius in multos, quàm in unum potest esse multorum. Nec dubitari potest naturali ordine uiros potius fœminis, quàm uiris fœminas principari. Quod seruans Apostolus ait, Caput mulieris uir, & mulieres subditæ estote uiris uestris. Et apostolus Petrus, Quo

1. Cor. 11

A Quomodo Sara, inquit, obsequebatur Abrae, dominum illum uocās. Quod licet ita sese ha 1.Pet.3
beat, ut natura principiorum amet singularitatem, facilius autem pluralitatem uideamus in
subditis, tamen plures fœminæ uni uiro nunquam licite iungerētur, nisi ex hoc plures filij nasce
rentur, Vnde si una concumbat cū pluribus, quia non est ei hinc multiplicatio prolis, sed fre
quentatio libidinis, coniunx nō potest esse, sed meretrix. Quoniā sanè nō tantum Coniugium insolubile. caput X
fœcunditas, cuius fructus in prole est, nec tantum pudicitia, cuius uinculum est fides, uerum-
etiam quoddam sacramentum nuptiarum commendatur fidelibus coniugatis. Vnde dicit
Apostolus, Viri diligite uxores uestras, sicut & Christus dilexit ecclesiā: huius proculdubio Col.3
sacramenti res est, ut mas & fœmina cōnubio copulati, quamdiu uiuunt inseparabiliter per-
seuerent, nec liceat excepta causa fornicationis, à coniuge coniugem dirimi. Hoc enim custo-
ditur in Christo & ecclesia, ut uiuens cū uiuente in æternum nullo diuortio separetur. Cuius
sacramenti tanta obseruatio est in ciuitate dei nostri, in monte sancto eius, hoc est, in ecclesia
Christi, quibusque fidelibus cōiugatis, qui sine dubio membra sunt Christi, ut cum filiorum
procreandorum causa uel nubant fœminæ, uel ducantur uxores, nec sterilem coniugem fas
sit relinquere, ut alia fœcunda ducatur. Quod si quisquam fecerit, non lege huius seculi, ubi
interueniente repudio, sine crimine conceditur cum alijs alia copulare connubia, quod etiam
sanctum Moysen dominus propter duriciam cordis illorū, Israëlitis permisisse testatur, sed
lege Euangelij reus est adulterij, sicut etiam illa si alteri nupserit. Et usqueadeo manent inter
uiuētes semel inita iura nuptiarum, ut potius sint inter se coniuges, qui ab alterutro separati
sunt, quam cum his, quibus alijs adhæserunt. Cum alijs quippe adulteri non essent, nisi ad alter
utrum coniuges permanerent. Denique mortuo uiro cum quo uerum connubium fuit, fieri
uerum cōnubium non potest, cū quo prius adulteriū fuit: Ita inter uiuētes manet quoddam
uinculum coniugale, quod nec separatio, nec cum altero copulatio possit auferre. Manet au-
tem ad noxam criminis, non ad uinculum fœderis: sicut apostatæ anima uelut de coniugio
B Christi recedens, etiam fide perdita, sacramentum fidei non amittit, quod lauacro regenera
tionis accepit: Redderetur enim proculdubio redeunti, si amisisset abscedens. Habet autem
hoc qui recesserit ad cumulum supplicij, nō ad meritum præmij. Quibus uero pla Coniugium perfectum inter Ioseph & Mariā. Cap. XI
cuit ex consensu, ab usu carnalis concupiscentiæ in perpetuū continere, absit ut inter illos uin
culum cōiugale rumpatur, imò firmius erit, quo magis ea pacta secum inierint, quæ charius
concordiusque seruanda sunt, non uoluptarijs corporum nexibus, sed uoluntarijs affectibus
animorum. Neque enim fallaciter ab angelo dictum est ad Ioseph, Noli timere, accipere Ma Matth.1
riam coniugem tuam. Coniunx uocatur ex prima fide desponsationis, quam concubitu nec
cognouerat, nec fuerat cogniturus: nec perierat, nec mendax manserat coniugis appellatio,
ubi nec fuerat nec futura erat ulla carnis commixtio. Erat quippe illa uirgo, ideo & sanctius
& mirabilius iocunda suo uiro, quia etiam fœcunda sine uiro, prole dispar, fide compar. Pro
pter quod fidele coniugium parentes Christi uocari ambo meruerunt, & nō solum illa ma-
ter, uerumetiam ille pater eius, sicut coniunx matris eius, utrunque mente, non carne. Siue ta-
men ille pater sola mente, siue illa mater & carne, parētes tamen ambo humilitatis eius, non
sublimitatis, infirmitatis, non diuinitatis. Neque enim mentitur Euangelium, ubi legitur, Et Lucæ 2
erant pater eius & mater mirantes super his quæ dicebantur de illo. Et alio loco, Et ibant pa
rentes eius per omnes annos in Hierusalem. Item paulopost, Et dixit mater eius ad illum,
Fili quid fecisti nobis sic? Ecce pater tuus & ego, dolentes quærebamus te. At ille ut ostende
ret habere se præter illos patrē, qui eum genuit præter matrem, respōdit eis, Quid est quod
me quærebatis? nesciebatis quia in his quæ patris mei sunt oportet me esse? Et rursum, ne
hoc dicto parētes illos negasse putaretur, Euangelista secutus adiunxit, Et ipsi non intellexe-
runt uerbum quod locutus est ad illos, & descēdit cū eis & uenit Nazareth, & erat subditus
illis. Quibus subditus, nisi parētibus? Quis autē subditus, nisi Iesus Christus, qui cum in for-
ma dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis deo? Cur ergo illis subditus, qui longe
infra formam dei erant, nisi quia semetipsum exinaniuit formam serui accipiēs, cuius formæ

parentes erant. Sed cum illo nõ seminante illa peperisset, profecto nec ipsius formæ serui parentes ambo essent, nisi inter se etiã sine carnis cõmixtione coniuges essent. Vnde & series generationum cum parẽtes Christi cõnexione successionis commemorãtur, usq; ad Ioseph potius sicut factũ est, fuerat perducẽda, ne in illo cõiugio, uirili sexui utiq; potiori fieret iniuria, cum ueritati nihil periret, quia ex semine Dauid, ex quo uẽturus prædictus est Christus, & Ioseph erat & Maria. Omne itaq; nuptiarũ bonum impletum est in illis parẽtibus Christi, proles, fides, sacramentũ. Prolem cognoscimus ipsum dominum Iesum: fidem, quia nullum

Cap. XII adulterium: sacramentum, quia nullum diuortium. Solus ibi nuptialis cõcubitus non fuit, quia in carne peccati fieri non poterat sine illa carnis concupiscentia, quæ accidit ex peccato, sine qua concipi uoluit, qui futurus erat sine peccato, non in carne peccati, sed in similitudine carnis peccati, ut hinc etiã doceret omnem quæ de cõcubitu nascitur, carnem esse peccati, quandoquidẽ sola quæ nõ inde nata est, nõ fuit caro peccati: Quamuis coniugalis cõcubitus qui fit intentione generandi, non sit ipse peccatum, quia bona uoluntas animi, sequentem ducit, non ducentem sequitur corporis uoluptatem, nec humanum arbitrium trahitur subiugante peccato, cũ iuste redigitur in usum generãdi plaga peccati. Huius plagæ quidam pruritus in adulteriorum & fornicationum & quorumlibet stuprorum atq; immũdiciarum fœditatibus regnat, in connubiorum uero necessitudinibus seruit. Ibi de domino tali turpitudo damnatur, hic de pedissequo tali honestas uerecundatur. Non est igitur hæc libido nuptiarum bonum, sed obscœnitas peccantium, necessitas generantium, lasciuiarum ardor, nuptiarum pudor. Cur ergo non coniuges maneant qui ex consensu concumbere desinunt, si manserunt coniuges Ioseph & Maria, quæ concumbere nec cœperunt?

Continentiæ tẽpus nunc. Cap. XIII Hæc enim propagatio filiorum, quæ in sanctis patribus propter generãdum & conseruandum populum dei, in quo prophetiam Christi præcedere oportuit, officiosissima fuit, nunc iam nõ habet illam necessitatem. Patet quippe iam ex omnibus gẽtibus, spiritaliter gignẽdorum undecunq; carnaliter nati fuerint, copia filiorum. Et quod scriptum est, Tempus

Eccl 3 amplectendi, & tempus continendi ab amplexu, super illud atq; hoc tẽpus agnoscitur distributum. Illud quippe fuit amplectendi, hoc autẽ continẽdi ab amplexu. Itaq; & Apostolus

1. Cor. 7 cum hinc loqueretur, ait, Hoc autẽ dico fratres, tempus breue est, reliquũ est, ut & qui habent uxores tanq̃ non habẽtes sint, & qui flent tanq̃ non flentes, & qui gaudent tanq̃ non gaudentes, & qui emunt tanq̃ non possidentes, & qui utuntur hoc mundo tanq̃ non utantur. Præterit enim figura huius mũdi, uolo uos sine sollicitudine esse. Hæc omnia ut exponẽdo aliquid hinc breuiter dicam, sic existimo intelligenda. Hoc, inquit, dico fratres, tempus breue est, nõ adhuc populus dei propagãdus est generatione carnaliter, sed iam regeneratione spiritaliter colligendus. Reliquum est ergo, ut & hi qui habẽt uxores non carnali concupiscẽtiæ subiugentur, & qui flent tristitia præsentis mali, gaudeãt spe futuri boni, & qui gaudẽt propter tẽporale aliquod cõmodum, timeãt æternum iudiciũ, & qui emũt sic habẽdo possideãt, ut amãdo non hæreãt, & qui utũtur hoc mũdo, transire se cogitẽt, nõ manere. Præterit enim figura huius mũdi. Volo uos, inqt, sine sollicitudine esse, hoc est, uolo sursum cor in his quæ nõ prætereũt, uos habere, Deus subiũgit & dicit, Qui sine uxore est, cogitat ea quæ sunt dñi, quomodo placeat dño: Qui autẽ matrimonio cõiunctus est, cogitat quæ sunt mundi quomodo placeat uxori. Atq; ita quodãmodo exponit quod supra dixerat, Qui habẽt uxores, tanq̃ non habẽtes sint. Qui enim sic habẽt uxores, ut cogitẽt ea quæ sunt dñi, quomodo placeant dño, nec in his quæ sunt mũdi cogitẽt, placere uxoribus, tanq̃ nõ habẽtes sint. Quod ea felicitate fit, quando & uxores tales sunt, ut eis mariti nõ ideo placeãt, quia diuites, quia sublimes, quia genere nobiles, quia carne amabiles, sed quia fideles, quia religiosi, quia pudici,

Intemperantia uenialis. Cap. XIIII quia uiri boni sunt. Verum in cõiugatis, ut hæc optãda atq; laudanda, sic alia tolerãda sunt, ne in damnabilia flagitia, id est in fornicationes, uel adulteria corruatur. Propter quod uitãdum malum, etiã illi cõcubitus coniugũ, qui non fiunt causa generãdi, sed uictrici concupiscẽtiæ seruiũt, in quibus iubẽtur nõ defraudare inuicẽ, ne tentet eos satanas propter

intem-

A intemperantiam suā,non quidem secundū imperium præcipiuntur,tamen secundū ueniam 1.Cor.7
concedūtur. Sic enim scriptū est, Vxori uir debitū reddat,similiter autē & uxor uiro: Mulier
sui corporis potestatē non habet,sed uir. Similiter autē & uir sui corporis potestatem nō ha
bet,sed mulier. Nolite inuicē fraudare,nisi ex consensu ad tēpus,ut uacetis orationi. Et iterū,
Ad idipm estote,ne tentet uos satanas propter intēperātiam uestrā. Hoc autē dico secundū
ueniam,nō secundū imperiū. Vbi ergo uenia danda est,aliquid esse culpæ nulla ratione ne-
gabitur. Cū igitur culpabilis nō sit generādi intentione cōcubitus,qui proprie nuptijs impu-
tandus est,quid secundū ueniam cōcedit Apostolus,nisi q̃ cōiuges dum se nō continēt,debi
tum ab alterutro carnis exposcūt,non uolūtate propaginis,sed libidinis uoluptate? Quæ ta
men uoluptas non propter nuptias cadit in culpā,sed propter nuptias accipit ueniam. Quo
circa etiā hinc sunt laudabiles nuptiæ,quia & illud quod nō pertinet ad se,ignosci faciūt pro-
pter se. Neq; enim etiā iste concubitus quo seruitur cōcupiscētiæ sic agitur,ut impediatur fœ
tus, quē postulant nuptiæ. Sed tamen aliud est nō concumbere,nisi sola uolūtate *Expositio & procuratus abortus. Cap.XV*
generandi, quod non habet culpā,aliud carnis cōcumbendo appetere uoluptatem, sed non
præter coniugem, quod uenialem habet culpā, Quia etsi non causa propagandæ prolis con
cūbitur,non tamen huius libidinis causa propagationi prolis obsistitur,siue uoto malo, siue
opere malo. Nam qui hoc faciunt, quamuis uocentur coniuges,non sunt,nec ullam nuptia-
rum retinent ueritatē,sed honestū nomē uelādæ turpitudini obtendūt. Produntur autē quan
do eo usq; progrediuntur,ut exponant filios,qui nascūtur inuitis. Oderunt enim nutrire uel
habere,quos gignere metuebant. Itaq; cū in suos sæuit quos nolens genuit tenebrosa iniqui
tas,clara iniquitate in lucē promitur, & occulta turpitudo manifesta crudelitate conuincitur.
Aliquando eo usq; peruenit hæc libidinosa crudelitas,uel libido crudelis , ut etiā sterilitatis
uenena procuret,& si nihil ualuerit,conceptos fœtus aliquādo intra uiscera extinguat ac fun
dat,uolēdo suā prolem prius interire q̃ uiuere,aut si in utero iā uiuebat,occidit antequā na- *Negat esse coniuges, q̃ sunt indigni hoc nomine.*
B scatur. Prorsus si ambo tales sunt,coniuges nō sunt. Et si ab initio tales fuerūt,nō sibi per cō-
nubium,sed per stuprū potius cōuenerunt. Si autē non ambo sunt tales, audeo dicere,aut *Coniugium incontinentiæ asylum. Cap.XVI*
illa est quodāmodo meretrix mariti, aut ille adulter uxoris. Quia igitur tales nu-
ptiæ esse nō possunt quales primorū hominum,si peccatū non præcessisset esse potuerūt,sint
tales quales sanctorū patrū fuerunt,ut pudēda carnis cōcupiscētia,quæ in paradiso nec ante
peccatū fuit,nec post peccatū esse permissa est,quia necesse est in corpore mortis huius ut sic
non ei seruiatur,sed ipsa potius nō nisi ad propagandā prolē seruire cogatur. Aut quia hoc
tempus,quod iā esse diximus continēdi ab amplexu,nō habet huius officij necessitatē,adia-
cente undiq; in omnibus gētibus tāta fertilitate gignēdorum spiritaliter filiorū, illud potius
excellentis continentiæ bonū,qui potest capere capiat. Qui uero id capere nō potest,etsi acce
perit uxorē nō peccat, & fœmina si se nō cōtinet, nubat, Bonū est enim homini mulierē non
tangere. Verum quia non omnes capiūt uerbum hoc, sed quibus datū est,restat ut propter
fornicationē unusquisq; suā uxorem habeat, & unaquæq; uirū suū habeat: Ac sic infirmitas
incontinentiæ,ne cadat in ruinā flagitiorum,excipiatur honestate nuptiarū. Quod enim ait *1.Timoth.5*
Apostolus de fœminis, Volo igitur iuniores nubere, hoc & de maribus dici potest, uolo iu-
niores uxores ducere,ut ad utrunq; sexū pertineat,filios procreare,patres & matres familiâs *Spūalis amor coniugū. Cap.XVII*
esse,nullā occasionem dare aduersario maledicti. In nuptijs tamen bona nuptialia
diligātur,proles,fides,sacramentū: Sed proles nō ut nascatur tantū,uerumetiā ut renascatur:
Nascitur nanq; ad pœnā,nisi renascatur ad uitam. Fides autē nō qualem habēt inter se etiā
infideles zelātes carnem: Quis enim uir quamlibet impius uult adulterā uxorem? Aut quæ
mulier quālibet impia uult adulterū uirum? Hoc in cōnubio bonum naturale est quidē,car-
nale tamen: Sed membrum Christi cōiugis adulterium coniugi debet timere,non sibi,sed à
Christo separare fidei præmiū quā exhibet coniugi. Sacramentū uero,quod nec separati &
adulterati amittūt cōiuges , qui cōcorditer casteq; custodiūt. Solū est enim quod etiā sterile
coniugium tenet iure pietatis, iam fœcūditatis spe amissa,propter quā fuerat copulatū. Hæc

bona nuptialia laudet in nuptijs, qui laudare uult nuptias. Carnis autem concupiscentia C
non est nuptijs imputanda, sed toleranda. Non est enim ex naturali connubio ueniens bo-
Quare è sancto cōiugio nascātur filij iræ. Cap. XVIII
num, sed ex antiquo peccato accidens malum. Propter hāc ergo fit ut etiā de iustis & legitimis nuptijs filiorum dei, nō filij dei, sed filij seculi generētur, quia & hi qui generant, si iam generati sunt, nō ex hoc generāt q filij dei sunt, sed ex hoc q adhuc filij seculi. Domi-
Lucæ 20
nica quippe sentētia est, Filij seculi huius generāt & generātur. Ex quo itaq; sumus adhuc filij seculi huius, exterior homo noster corrumpitur, ex hoc & filij huius seculi generātur, nec fiūt dei nisi regenerētur fiūt, sed ex quo sumus filij dei, interior de die in diē renouatur, quamuis & ipse exterior per lauacrum regenerationis sanctificatus sit, & spem futuræ incorruptionis
1. Cor. 6
acceperit, propter quod & templum dei merito dicitur, Corpora uestra, inquit Apostolus, templum in uobis spiritussancti est, quem habetis à deo, & nō estis uestri: Empti enim estis precio magno, glorificate ergo & portate deū in corpore uestro. Hoc totum non solum propter præsentem sanctificationem, sed maxime propter illam spem dictum est, de qua idem alio loco dicit, Sed & nosipsi primitias spiritus habentes, & ipsi in nobismetipsis ingemiscimus adoptionem filiorum dei expectātes, redemptionē corporis nostri. Si ergo redemptio corporis nostri secundū Apostolū expectatur, profecto quod expectatur, adhuc speratur,
Rom. 8
nondum tenetur: Vnde adiunxit & dixit, Spe enim salui facti sumus: Spes aūt quæ uidetur non est spes. Quod enim uidet quis, quid sperat? Si autē quod non uidemus speramus, per patientiam expectamus, sed per hoc quod toleramus, carnales filij propagantur. Absit ergo
Col. 3
ut fidelis homo, cum audit ab Apostolo, Diligite uxores uestras, concupiscētiam carnis dili-
1. Ioan. 2
gat in uxore, quam nec in seipso debet diligere. Audies alterum Apostolum, Nolite diligere mundum nec ea quæ in mūdo sunt, quisquis dilexerit mūdum nō est charitas patris in illo, quia omnia quæ in mundo sunt, cōcupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & ambitio seculi, quæ nō est à patre, sed ex mūdo est. Et mundus transibit & concupiscentia eius:
Ex olea, nascitur oleaster. Ca. XIX
Qui autē fecerit uoluntatem dei, manet in æternum. Ex hac igitur concupiscentia D carnis quod nascitur, utiq; mūdo nō deo nascitur. Deo autem nascitur, cum ex aqua & spiritusancto nascitur. Huius concupiscentiæ reatum regeneratio sola dimittit, quē generatio trahit. Ergo quod generatum est, regeneretur, quia nō potest effici aliter, ut quod tractum est, remittatur. Vt enim quod dimissum est in parēte trahatur in prolem, miris quidē modis fit, sed tamen fit. Hæc inuisibilia & infidelibus incredibilia, sed tamen uera, ut haberēt aliquod uisibile exemplum, hoc in quibusdā arbustis diuina prouidentia procurauit. Cur enim non credamus propter hoc esse institutum, ut ex oliua nascatur oleaster? An credendum nō est in aliqua re quæ creata est ad usus hominum, creatorem prouidisse & instituisse, quod ad generis humani ualeret exemplum? Mirum est ergo quemadmodū à peccati uinculo per gratiam liberati, gignant tamen eodem uinculo obstrictos, quos eodē modo oporteat liberari: Fatemur, mirum est. Sed quod latent fœtus oleastrorum etiā in seminibus olearum, quando & hoc crederetur, nisi experientia probaretur? Proinde sicut gignitur ex oleastri semine oleaster, & ex oleæ semine nō nisi oleaster, cum inter oleastrum & oleam plurimum distet: ita gignitur & de carne peccatoris, & de carne iusti utrinq; peccator, quamuis inter peccatorem & iustū plurimum distet. Gignitur autē peccator actu adhuc nullus, & ortu nouus, sed reatu uetus homo à creatore, captiuus à deceptore, indigēs redemptore. Sed quæritur quomodo trahi posset captiuitas prolis etiā de parentibus iam redemptis: Et quia non facili ratione indagatur, nec sermone explicatur, ab infidelibus non creditur, quasi & illud quod de oleastro & de olea diximus, ut generis dissimilis sit fœtus similis, facile aliqua inueniat ratio uel explicet sermo. Sed hoc ab eo qui experiri uoluerit, cerni potest. Sit ergo in exemplo,
Etiā infantes non baptizatos, esse in potestate diaboli. Cap. XX
unde & illud credatur, quod cerni non potest. Non enim fides dubitat Christiana, quam hæretici oppugnare cœperūt, & eos qui lauacro regenerationis abluuntur, redimi de potestate diaboli, & eos qui nondum tali regeneratione redempti sunt, etiam paruulos filios redemptorum sub eiusdē diaboli esse potestate captiuos, nisi & ipsi Christi gratia redimantur.

A mantur. Ad omnes nanq; pertinere nõ dubitamus ætates, illud de quo Apostolus loquitur
beneficium dei, Qui eruit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnũ filij charitatis Col. 1
suæ. Ab hac igitur potestate tenebrarum, quarum est diabolus princeps, id est, à potestate
diaboli & angelorum eius quisquis erui cũ baptizãtur negauerit paruulos, ipsorum ecclesiæ
sacramentorum ueritate conuincitur, quæ nulla hæretica nouitas in ecclesia Christi auferre
uel mutare permittitur, regente atq; adiuuante capite totũ corpus suum, pusillos cũ magnis.
In ueritate itaq; non in falsitate potestas diabolica exorcizatur in paruulis, eiq; renuntiant,
quia per sua non possunt, per corda & ora gestantium, ut eruti à potestate tenebrarum in
regnum sui domini transferantur. Quid ergo in eis est per quod in potestate diaboli tene/
antur, donec eruantur inde per sacramentum baptismatis Christi, quid est nisi peccatum?
Non enim aliud inuenit diabolus, unde possit humanã suo iuri mancipare naturam, quam
bonam bonus autor instituit. Nullum autẽ peccatum paruuli in sua uita commiserunt pro/
prium: Remanet igitur originale peccatum, per quod sub diaboli potestate captiui sunt, nisi
inde lauacro regenerationis & Christi sanguine redimantur, & transeant in regnum redem/
ptoris suif, rustrata potestate captiuatoris sui, & data potestate qua fiãt ex filijs huius seculi Bona coniugij non sunt ex peccato. Caput XXI
filij dei. Iam nunc si quodammodo interrogemus bona illa nuptialia, unde ab eis
potuerit peccatum in paruulos propagari, respondebit nobis operatio propagandæ prolis:
Ego in paradiso magis felix essem, si peccatum nõ fuisset admissum. Ad me nanq; pertinet Gen. 1.
illa benedictio dei, Crescite & multiplicamini. Ad hoc opus bonum diuersi sexus diuersa
membra sunt cõdita, quæ quidem ante peccatum iam erant, sed pudenda nõ erant. Respon
debit pudicitiæ fides, Si peccatum nõ fuisset quid me in paradiso securius esse potuisset, ubi
nec stimularet mea, nec alterius me libido tentaret. Respõdebit etiã connubij sacramẽtum, Gen. 2.
De me ante peccatum dictum est in paradiso, Relinquet homo patrem & matrem & adhæ
rebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Quod magnum sacramẽtum dicit Apostolus in
B Christo & in ecclesia. Quod ergo est in Christo & in ecclesia magnum, hoc in singulis qui/
busq; uiris atq; uxoribus minimũ, sed tamen cõiunctionis inseparabile sacramentũ. Quid
horum est in nuptijs unde peccati uinculum trãsiret in posteros? Nempe nihil. Et certe his
tribus bonis pfecte se haberet bonitas nuptiarũ, quibus bonis etiã nũc bonæ sunt nuptiæ. Libido & pudor ex peccato. Cap. XXII
Porrò autem si interrogetur illa carnis concupiscentia, quare pudenda facta sunt quæ
prius pudenda non fuerant, nónne respondebit se in membris hominis esse post peccatum
cœpisse? Et ideo legem peccati uerbis apostolicis nuncupatam, q; hominem sibi subditum
fecerit, quia deo suo subditus esse noluit, seq; esse de qua & primi coniugati tunc erubuerũt,
quando pudenda texerunt, & nunc omnes erubescunt, quando ad concumbendum secreta
conquirunt, neq; huius operis testes audent habere uel filios, quos inde genuerunt. Cui ue
recundiæ naturali Cynicorum error philosophorum mirabili impudentia reluctatus est,
quandoquidem hoc quoniam licitum esset honestumq;, cum coniuge palàm faciendũ esse
censebant. Vnde merito immunditia huius impudentiæ caninum nomen accepit: Ex hoc
quippe Cynici nuncupati sunt. Hæc omnino concupiscentia, hæc lex peccati habi/ Concupiscentia ex peccato est, non ipsa peccatum. Cap. XXIII
tans in membris, cui lex iustitiæ uetat obedire, dicente Apostolo, Nõ ergo regnet peccatum
in uestro mortali corpore ad obediẽdum desyderijs eius, neq; exhibeatis membra uestra ar
ma iniquitatis peccato. Hæc, inquam cõcupiscentia, quæ solo sacramento regenerationis ex/
piatur, profecto peccati uinculum generatione traijcit in posteros, nisi ab illo & ipsi regene
ratione soluãtur. Nam ipsa quidẽ concupiscentia iam nõ est peccatũ in regeneratis, quando
illi ad illicita opera nõ consentitur, atq; ut ea perpetrent, à regina mente mẽbra non dantur, Exo. 20
ut si nõ fit quod scriptum est, Non concupiscas, fiat saltẽ quod alibi legitur, Post cõcupiscen/ Ecci 18
tias tuas non eas. Sed quia modo quodam loquẽdi peccatum uocatur, quod peccato facta
est, & peccatum si uicerit facit reum, reatus eius ualet in generato: Quem reatum Christi gra
tia per remissionem omnium peccatorũ in regenerato, si ad mala opera ei quodammodo
iubenti non obediat, ualere non sinit. Sic autem uocatur peccatum, quia peccato facta est,

cum iam in regeneratis nõ sit ipsa peccatum,sicut uocatur lingua locutio,quam facit lingua, C & manus uocatur scriptura,quam facit manus. Itemq́ sic uocatur peccatum,quia peccatum si uincit facit, sicut uocatur frigus pigrum,nõ quod à pigris fiat, sed quod pigros faciat. Hoc generi humano inflictũ uulnus de diabolo, quicquid per illud nascitur, cogitur esse sub diabolo, tanq̃ à suo frutice fructum iure decerpat,non q̃ ab illo sit natura humana,quæ nõ est nisi ex deo,sed uitium quod non est ex deo. Non enim propter seipsam quæ laudabilis est, quia opus dei est, sed propter damnabile uitium quo uitiata est, natura humana dãnatur. Et propter quod damnatur,propter hoc & damnabili diabolo subiugatur,quia & ipse diabolus spiritus immũdus est,& utiq́ bonum quod spiritus, malum quod immũdus, quoniã spiritus est natura,immũdus est uitio. Quorum duorũ illud à deo est,hoc ab ipso. Nõ itaq́ tenet homines siue maioris, siue infantilis ætatis propter quod homines sunt, sed propter quod immũdi sunt. Qui ergo miratur quia creatura dei subditur diabolo,nõ miretur,subditur enim creatura dei creaturæ dei,minor maiori,quia homo angelo,nec tamen propter naturam,sed propter uitiũ,quia immũdus immundo. Hic est fructus eius ex antiqua immunditiæ stirpe,quam plantauit in homine,maiores quidẽ pœnas ultimo iudicio,quanto est immundior ipse passurus, uerũtamen & quibus in illa damnatione tolerabilius erit, huic sunt subditi uelut principi autoriq́ peccati,quia nulla erit dãnationis causa,nisi peccatum.

Tradux libidinis. Cap. XXIIII

Quapropter natos non ex bono quo bonæ sunt nuptiæ, sed ex malo concupiscentiæ, quo bene quidem utuntur nuptiæ, de quo tamen erubescunt & nuptiæ, reos diabolus paruulos tenet. Quia cum sint ipsæ honorabiles in omnibus ad eas proprie pertinẽtibus bonis, etiam si torum habeant immaculatum, non solum à fornicationibus & adulterijs,quæ sunt flagitia damnabilia, uerumetiam ab illis excessibus concumbendi,qui nõ fiunt causa prolis à uoluntate dominãte,sed causa uoluptatis uincẽte libidine,quæ sunt in coniugibus peccata uenialia,tamen cum uentum fuerit ad opus generãdi, ipse ille licitus honestusq́ cõcubitus, nõ potest esse sine ardore libidinis, ut peragi possit quod rationis est nõ libidinis. Qui certe D ardor siue sequatur,siue præueniat uoluntatẽ, non tamen nisi ipse quodã quasi suo imperio mouet membra,quæ moueri sola uoluntate nõ possunt: Atq́ ita se indicat nõ imperantis famulũ,sed inobediẽtis supplicium uoluntatis, nec libero arbitrio,sed illecebroso aliquo stimulo commouendum, & ideo pudẽdum: Ex hac concupiscentia carnis, quæ licet in regeneratis iam non deputetur in peccatum,tamen naturæ non accidit nisi de peccato. Ex hac,inquam, concupiscentia carnis tanq̃ filia peccati,& quãdo illi ad turpia cõsentitur,etiã peccatorũ matre multorum,quæcunq́ nascitur proles,originali est obligata peccato,nisi in illo renascatur, quẽ sine ista concupiscentia uirgo cõcepit. Propterea quãdo nasci est in carne dignatus,sine peccato solus est natus.

Concupiscẽtiæ uis decrescit. Cap. XXV

Si autẽ quæritur, quomodo ista cõcupiscentia carnis maneat in regenerato, in quo uniuersorũ facta est remissio peccatorũ,quandoquidẽ per ipsam seminatur, & cũ ipsa carnalis gignitur proles parẽtis etiã baptizati,aut certe si in parente baptizato potest & esse & peccatum nõ esse, cur eadẽ ipsa in prole peccatum sit: ad hæc respondetur,dimitti concupiscentiam carnis in baptismo,nõ ut nõ sit,sed ut in peccatum nõ imputetur. Quãuis autẽ reatu suo iã soluto,manet tamen donec sanetur omnis infirmitas nostra, proficiente renouatione interioris hominis de die in diẽ,cũ exterior induerit incorruptionẽ, nõ enim substãtialiter manet sicut aliquod corpus, aut spiritus,sed affectio est quædã malæ qualitatis sicut lãguor. Nõ ergo aliquid remanet quod nõ remittatur,cũ fit,sicut scriptũ est,

Psal. 102

Propitius dñs omnibus iniqtatibus nostris,sed donec fiat,& quod seqtur, Qui sanat omnes languores tuos,qui redimet de corruptione uitã tuã,manet in corpore mortis huius carnalis concupiscẽtia. Cuius uitiosis desyderijs ad illicita perpetrãda nõ obedire præcipimur,ne regnet peccatũ in nostro mortali corpore. Quæ tamen cõcupiscentia quotidie minuitur in proficiẽtibus & continẽtibus,accedẽte etiã senectute multo maxime. Qui uero ei neqter seruiũt, tantas in eis uires accipit,ut plerunq́ iã ætate deficientibus mẽbris,eisdemq́ partibus corporis ad illud opus iam moueri minus ualẽtibus, turpius & procacius insanire non desinat.

A In eis ergo, qui regenerantur in Christo, cum remissionem accipiunt prorsus omnium *Reatus peccati. Cap. XXVI*
peccatorum, utiq; necesse est, ut reatus etiã huius licet adhuc manentis concupiscentiæ remit-
tatur, ut in peccatum, sicut dixi, nõ imputetur. Nam sicut eorũ peccatorum quæ manere non
possunt, quoniam cum fiunt prætereunt, reatus tamen manet, & nisi remittatur in æternum
manebit, sic illius quãdo remittitur reatus aufertur. Hoc est enim, nõ habere peccatum, reum
non esse peccati. Nam si quisq;, uerbi gratia, fecerit adulterium etiã si nunq; deinceps faciat,
reus est adulterij, donec reatus ipsius indulgẽtia remittatur. Habet ergo peccatum, quamuis
illud quod admisit iam nõ sit, quia cũ tempore quo factum est præterijt. Nam si à peccãdo
desistere hoc esset nõ habere peccatum, sufficeret ut hoc nos moneret scriptura, Fili peccasti,
non adijcias iterum: Non autẽ sufficit, sed addidit, Et de pristinis deprecare, ut tibi remittan *Eccli 21*
tur. Manent ergo, nisi remittantur. Sed quomodo manẽt si præterita sunt, nisi quia præterie-
runt actu, manent reatu. Sic itaq; fieri ecõtrario potest, ut etiã illud maneat actu, *Concupiscẽtia sine reatu. Ca. XXVII*
prætereat reatu. Agit enim aliquid concupiscentia carnis, & quando nõ exhibetur ei uel cor-
dis assensus ubi regnet, uel mẽbra uelut arma quibus impleatur quod iubet, agit autẽ quid,
nisi ipsa desyderia mala & turpia? Non enim si bona & licita essent, eis obedire prohiberet
Apostolus, dicens, Non regnet peccatũ in uestro mortali corpore ad obediendũ desyderijs *Rom. 6*
eius. Nõ enim ait, ad habẽda desyderia eius, sed ad obediẽdum desyderijs eius, ut quoniam
sunt in alijs maiora, in alijs minora, prout quisq; in hominis interioris nouitate profecerit,
in hoc agonem iustitiæ pudicitiæq; seruemus, ne illis obediamus, ut tamen nec ipsa sint de-
syderia, uelle debemus, etiã si in corpore mortis huius id obtinere nõ possumus. Hinc enim
& alio loco idem Apostolus loquens uelut ex suæ personæ introductione nos instituit, di-
cens, Non enim quod uolo hoc ago, sed quod odi illud facio, id est concupisco, quia & hoc *Rom. 7*
nollet facere, ut esset omni ex parte perfectus. Si autẽ quod nolo, inquit, hoc facio, consentio
legi quoniã bona est, quia hoc & illa non uult quod & ego nolo. Non uult enim ut concupi-
B scam, quæ dicit, Non cõcupisces, & ego nolo cõcupiscere. In hoc itaq; consentiũt, uoluntas le- *Exo. 20*
gis, & mea. Verũ quia concupiscere nolebat, & tamen concupiscebat, sed eidẽ concupiscentiæ
nequaq; consentiẽdo seruiebat, adiunxit atq; ait, Nunc autẽ iam non ego operor illud, sed
id quod inhabitat in me peccatum. Multum autẽ fallitur homo qui consentiens *Non facit, qui non cõsentit cõcupiscentiæ. Cap. XXVIII*
concupiscẽtiæ carnis suæ, & quod illa desyderat decernẽs facere, & statuens putat sibi adhuc
esse dicendum, non ego operor illud, etiã si oderit, quia consentit. Simul enim est utrunq;, &
ipse odit, quia malum esse nouit, & ipse facit, quia facere statuit. Iam uero si & illud addat
quod scriptura prohibet, dicens, Neq; exhibueritis membra uestra arma iniquitatis pecca- *Rom. 6*
to, ut quod facere statuit in corde etiã corpore compleat, & ideo dicat, Nõ ego operor illud, *Rom. 7*
sed quod habitat in me peccatum, quia cum id decernit & facit, displicet sibi, tãtum errat, ut
nec seipsum agnoscat, quãdo cũ ex toto ipse sit & corde statuente & corpore implẽte, adhuc
seipsum esse non putat. Qui ergo dicit, Iam non ego operor illud, sed quod habi- *Cap. XXIX*
tat in me peccatum, si tãtummodo concupiscit, uerũ dicit, non si cordis consensione decernit,
aut etiã corporis ministerio perficit. Deinde adiungit Apostolus, Scio enim quia non habi-
tat in me, hoc est, in carne mea bonum, uelle enim adiacet mihi, perficere autẽ bonum non
inuenio, hoc ideo dictũ est, quia tunc perficitur bonum, quando desyderia mala nulla sunt,
sicut tunc perficitur malum, qñ malis desyderijs obeditur. Quando autẽ sunt desyderia, sed
non eis obeditur, nec malũ perficitur, quia non eis obeditur, nec bonũ quia sunt, sed fit ex ali
qua parte bonũ, quia concupiscẽtiæ malæ nõ consentitur, & ex aliqua parte remanet malũ,
quia uel cõcupiscitur, ideo ergo Apostolus nõ ait facere bonũ sibi nõ adiacere, sed perficere.
Multũ enim boni facit, qui facit q̃d scriptũ est, Post concupiscẽtias tuas nõ eas, sed nõ pficit, *Ecclesiastici 18*
quia nõ implet quod scriptũ est, Nõ concupiscas. Ad hoc ergo dixit lex, Nõ concupisces, ut *Exo. 20*
nos in hoc morbo iacere inueniẽtes, medicinam gratiæ quæreremus, & in eo præcepto scire-
mus, & quo debeamus in hac mortalitate proficiendo conari, & quo possit à nobis in illa
immortalitate beatissima pueniri, nisi enim quãdoq; perficiendũ esset, nunq̃ iubendũ esset.

Cap. XXX Deinde repetens Apostolus ut amplius commendet sententiam superiorem: Nõ enim C
Rom. 7 quod uolo, inquit, facio bonum, sed quod nolo malum hoc ago. Si autẽ quod nolo ego hoc facio, iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Et sequitur, Inuenio ergo legem mihi uolenti facere bonum, quoniã malum mihi adiacet, hoc est, inuenio mihi legem esse bonum uolẽti facere quod lex uult, quoniam non ipsi legi quæ dicit, Non cõcupisces, sed mihi adiacet malũ quod nolo, quia & nolens cõcupisco. Condelector enim legi dei secundũ interiorem hominẽ, uideo autẽ aliam legem in membris meis repugnãtem legi mẽtis meæ, & captiuantem me sub lege peccati, quæ est in membris meis. Ista condelectatio legi dei secundũ interiorẽ hominẽ, de magna nobis uenit gratia dei. In ea qppe interior homo noster renouatur de die in diẽ, cũ in ea proficit perseuerãter. Nõ enim timor est torquẽs, sed amor libens: Ibi sumus ueraciter liberi, ubi nõ delectamur inuiti. Verum illud quod ait, Video autem aliã legem in membris meis, repugnantẽ legi mẽtis meæ, ipsa ista est de qua loquimur concupiscentia, lex peccati in carne peccati. Quod autẽ dixit, & captiuantem me sub lege peccati, hoc est, sub seipsa quæ est in membris meis. Aut captiuantẽ dixit, captiuare conantem, id est, ad consentiẽdum implendumq́ꝫ cogentẽ, aut potius, quod nõ habet cõtrouersiam, captiuantem secundũ carnem, quã nisi teneret carnalis cõcupiscentia, quã legem peccati uocat, non utiqꝫ in ea ullũ illicitum desyderium, cui mẽs obedire nõ debeat, commoueretur. Quod autẽ non ait, captiuãtem carnem meã, sed captiuantem me, hinc factũ est, ut sensus hic alius quæreretur, & acciperemus captiuantẽ uelut dixisset, captiuare conãtem. Sed cur nõ diceret, captiuantẽ me, ubi uellet intelligere carnẽ suam? an non dictum est de dño Iesu cũ in monu
Ioan. 20 mento non fuisset inuẽta caro eius? Tulerunt dominum meũ & nescio ubi posuerunt eum? Num ideo non recte dictũ est, quia non dictũ est, carnẽ uel corpus dñi mei, sed dñm meũ?

Caro carnalis affectus. Cap. XXXI Quanqꝫ paulo superius, & ipse apostolus Paulus quomodo recte potuerit de carne sua dicere, captiuantẽ me, satis euidẽter apparuit. Cũ enim dixisset, Scio enim quia non habitat in me, idipsum exponens adiunxit, & ait, hoc est in carne mea bonum, hæc ergo captiuatur D sub lege peccati, in qua nõ habitat bonũ, hoc est caro. Carnem autẽ nunc appellauit, ubi est morbidus quidã carnis affectus, non ipsam corporis conformationẽ, cuius mẽbra, nõ adhibẽda sunt arma peccato, id est eidẽ ipsi concupiscẽtiæ, quæ hoc carnale nostrũ captiuũ tenet. Nam quãtum attinet ad ipsam corporalẽ substantiã atqꝫ naturã in uiris fidelibus, siue coniugatis, siue continẽtibus, iã templũ dei est, attamen si omnino nihil carnis nostræ captiuum teneretur, non quidẽ sub diabolo, quia & ibi facta est peccati remissio, ut peccatũ non imputetur, quod proprie lex peccati uocatur, tñ sub ipsa lege peccati, hoc est sub concupiscẽtia sua nisi aliquãtum teneretur caro nostra captiua, quomodo esset uerũ quod ait idẽ Apostolus,
Rom. 8 Adoptionẽ expectãtes, redemptionẽ corporis nostri? Intantũ igitur adhuc expectatur redẽptio corporis nostri, inquantũ adhuc ex aliqua parte captiuum est sub lege peccati. Vnde &
Rom. 7 hic exclamãs ait, Infelix ego homo qs me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dñm nostrũ. Vbi qd intellecturi sumus, nisi quia corpus q̃d corrũpitur, aggrauat animã? Cum ergo id ipsum corpus iã incorruptibile recipietur, plena erit liberatio à corpore mortis huius, à quo nõ liberãtur q sunt ad pœnã resurrecturi. Ad corpus ergo mortis huius intelligitur ptinere, ut alia lex in mẽbris repugnet quidẽ legi mẽtis, dũ caro cõcupiscit aduersus spiritũ, & si mentẽ non subiuget, quia & spũs cõcupiscit aduersus carnẽ, atqꝫ ita quamuis lex ipsa peccati captiuũ teneat aliqd carnis, unde resistat legi mẽtis, nõ tamẽ regnat in nostro licet mortali corpore, si nõ obeditur desyderijs eius. Solẽt enim & hostes aduersus quos dimicatur, & inferiores esse in certamine & uicti aliquid tenere captiuũ, quod in nostra carne quãuis sub peccati lege teneatur, tñ in spe redẽptionis est, quia ipsa uitiosa concupiscentia nulla omnino remanebit, caro autẽ nostra ab ea peste morboqꝫ sanata, & tota immortalitate uestita, in æterna beatitudine permanebit. Subiũgit aũt Apostolus & dicit, Igitur ego ipse mente seruio legi dei, carne autẽ legi peccati. Quod sic intelligendũ est, mente seruio legi dei, nõ consentiẽdo legi peccati, carne aũt seruio legi peccati, habẽdo desyderia peccati, qbus & si nõ consentio, nondũ tamen penitus careo.

A Deniq; qd post hæc intulerit attẽdamus: Nulla ergo, inqt, condẽnatio est nũc his, qui sunt *Lex peccati in par*
in Christo Iesu, etiã nũc, inquit, quãdo lex in mẽbris repugnat legi mẽtis, & captiuũ aliquid *uulis.* Ca. XXXII
tenet in corpore mortis huius, nulla cõdẽnatio est his qui sunt in Christo Iesu: Audi quare, *Rom. 8*
Lex enim spũs uitæ in Christo Iesu liberauit me à lege peccati & mortis. Liberauit, quomõ?
nisi quia eius reatũ, peccatorũ omniũ remissione dissoluit, ut quãuis adhuc maneat, & de die
in diẽ, magis magisq; minuatur, in peccatũ tñ non imputetur. Hæc itaq; remissio peccatorũ
quãdiu nõ fit in prole, sic ibi est lex ista peccati, ut etiã in peccatũ imputetur, id est, ut etiã rea
tus eius cũ illo sit, qui eũ teneat æterni supplicij debitorẽ. Hoc enim traijcit parẽs in prolẽ car
nalẽ, quod & ipse carnaliter natus, nõ quod spiritaliter est renatus, quia idipm q̊d carnaliter
natus est, quãuis reatu soluto non impediat fructũ eius, tñ tanq; in semine oliuæ latet, etiã si
propter remissionẽ peccatorũ nihil oleo noceat ei scilicet uitæ, qua secundũ Christũ, q est ap
pellatus ab oleo, id est chrismate, iustus ex fide uiuit. Hoc autẽ quod in parente regenerato
tanq̃ in oleæ semine sine ullo reatu, quia remissum est, tegitur, profecto in prole nõdũ regene
rato uelut in oleastro cũ reatu habet', donec illic etiã eadẽ gratia remittatur. Ex q̊ enim Adã
ex olea tali in qua nec semen erat eiusmodi, unde amaritudo nasceret' oleastri, in oleastrũ pec
cãdo cõuersus est, quia tã magnũ peccatũ fuit ubi magna in deterius fieret mutatio naturæ,
totũ genus humanũ fecit oleastrũ, ita ut queãdmodũ nũc in ipsis uidemus arboribus, si qd
inde in oleã gratia diuina cõuertit, ibi uitiũ primæ natiuitatis, q̊d erat originale peccatum de
carnali cõcupiscẽtia traductũ & attractũ remittatur, tegatur, nõ imputetur: Vnde tñ oleaster *Non est remißio*
nascatur, nisi & ipse in oleã eadẽ gratia renascatur. Beata itaq; olea cuius remissæ sunt *sine baptismo.*
iniqtates, & cuius tecta sunt peccata. Beata cui nõ imputauit dñs peccatũ, sed illud q̊d remis Cap. XXXIII
sum & tectũ est & non imputatur, donec fiat in æternã immortalitatẽ plena mutatio, habet
uim quandã occultã, unde seminetur amarus oleaster, nisi & illic eadẽ dei agricultura remit
tatur, tegatur, nõ imputetur. Nõ erit autẽ omnino aliquid uel in carnali semine uitiosum, cũ
B eadẽ regeneratione quæ nũc fit per sacrũ lauacrũ, usq; in finẽ cuncta mala hõis purgãte atq;
sanãte, eadẽ caro per quã facta est anima carnalis, fiat etiã ipsa spiritalis, nullã legi mẽtis resi
stentẽ concupiscẽtiã carnis habitura, nihil carnalis seminis emissura. Sic enim accipiendũ est *Ephe. 6*
q̊d ait idẽ Apostolus, Christus dilexit ecclesiã, & seipsum tradidit pro ea, ut eã sanctificaret,
mundãs eã lauacro aquæ in uerbo, ut exhiberet sibi ipse gloriosam ecclesiã nõ habentẽ ma
culã aut rugã, aut aliqd eiusmodi. Sic, inquã, accipiẽdũ est, ut eodẽ lauacro regenerationis &
uerbo sanctificationis omnia prorsus mala hominũ regeneratorũ mũdẽtur atq; sanẽtur, nõ
solũ peccata, quæ omnia nunc remittũtur in baptismo, sed etiã quæ posterius humana igno
rãtia uel infirmitate contrahũtur, nõ ut baptismo quotiẽs peccatur, totiẽs repetatur, sed quia
ipso q̊d semel datũ sit, ut non solũ antea, uerũetiã postea quorũlibet peccatorũ uenia fideli
bus impetretur. Quid enim ꝓdesset uel ante baptismũ pœnitẽtia, nisi baptismus sequeretur,
uel postea, nisi præcederet? In ipsa quoq; dñica oratione quæ q̊tidiana est nostra mũdatio, *Matth. 6*
quo fructu, quo effectu diceretur, Dimitte nobis debita nostra, nisi ab eis qui baptizati sunt
diceretur? Itemq; eleemosynarũ largitate & beneficẽtia quãtalibet cui tandẽ ad dimittenda
sua peccata prodesset, si baptizatus nõ esset? Postremo regni cœlorũ ipsa felicitas, ubi nõ ha
bebit ecclesia maculã aut rugã, aut aliqd eiusmodi, ubi nihil reprehẽsionis, nihil simulationis
erit, ubi nõ solum reatus sed nec cõcupiscẽtia erit ulla peccati, quorũ erit, nisi baptizatorum? *Ecclesia nondũ ca*
Ac per hoc nõ solũ omnia peccata, sed omnia prorsus hominũ mala, Christiani lauacri *ret omni macula.*
sanctitate tollũtur, quo mũdat ecclesiã suã Christus, ut exhibeat eã sibi, nõ in isto seculo, sed Cap. XXXIIII
in futuro nõ habẽtẽ maculã aut rugã, aut aliqd eiusmodi. Nã qui modo eã talẽ esse dicũt, &
tñ in illa sunt, qm̃ & ipsi fatẽtur se habere peccata si uerũ dicũt, profecto qm̃ mũdi nõ sunt à
peccatis, habet in eis ecclesia maculã. Si autẽ falsum dicũt, quia corde duplici loquũtur, habet
in eis ecclesia rugã. Si autẽ se dicũt habere ista, nõ ipsam, ergo se nõ esse mẽbra eius, nec se ad Cap. XXXV
corpus eius ꝑtinere fateãtur, ut etiã sua cõfessione damnẽtur. De hac autẽ cõcupiscẽtia
carnis quã curauimus à nuptialibus bonis tã prolixa disputatione distinguere, ꝓpter nouos
hæreticos

hæreticos q cũ hæc reprehẽditur, calũniãtur, quasi nuptiæ reprehẽdãtur, ut scilicet eam tanq̃ C
bonũ naturale laudãdo, suũ pestiferũ dogma cõfirmẽt, quo asserũt prolẽ quæ p illã nascitur, nullũ trahere originale peccatũ. De hac ergo carnis cõcupiscẽtia, beatus Ambrosius Mediolanẽsis eps, cuius sacerdotali ministerio lauacrũ regeneratiõis accepi, sic breuiter est locutus, cũ exponens Esaiã prophetã, carnalẽ Christi natiuitatẽ insinuaret, Ideo, inq̃t, & quasi homo per uniuersa tẽtatus est, & in similitudine hominũ cuncta sustinuit, sed quasi de spiritu natus abstinuit à peccato: Omnis em̃ homo mẽdax, & nemo sine peccato nisi unus deus. Seruatũ est igitur ut ex uiro & muliere, id est, per illã corporũ commixtionẽ nemo uideatur expers delicti esse. Qui autẽ expers delicti, expers est etiã huiusmodi cõceptionis. Nunq̃d nã & sanctus Ambrosius nuptiarũ bonitatẽ, ac nõ potius istorũ hæreticorũ quamuis tunc nondum apparentiũ uanitatẽ huius suæ sentẽtiæ ueritate dãnauit? Quod ideo cõmemorãdũ putaui, quia Pelagius sic laudat Ambrosium, ut dicat, Beatus Ambrosius episcopus, in cuius præcipue libris Romana lucet fides, qui scriptorũ inter latinos flos quidã speciosus enituit, cuius fidem & purissimũ in scripturis sensum ne inimicus quidẽ ausus est reprehendere. Pœniteat ergo eũ quod sensit aduersus Ambrosiũ, ne pœniteat eũ quod sic laudauit Ambrosiũ. Habes librũ & molestia lõgitudinis, & difficultate quæstionis, q̃ mihi fuit ad dictãdum, tã tibi ad legendũ negotiosum, q̃bus particulis temporũ te inuenire potuit aut potuerit otiosum. Quẽ profecto quantum me dñs adiuuare dignatus est elaboratũ, inter ecclesiasticas curas meas, nõ tibi ingererem inter publicas tuas, nisi ab homine dei qui te familiarius nouit audissem, q̃ tam libẽter legas, ut etiã nocturnas aliquas horas lectioni uigilãter impendas.

HVIVS LIBRI FINIS.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI, ad Valerium comitem de nuptijs & concupiscentia liber Secundus.

Cap. I D

INTER militiæ tuæ curas & illustris personæ quam pro meritis gestas, actusq̃ rei publicæ necessarios, fili dilectissime & honorãde Valeri, tanto studio te aduersus hæreticos in eloq̃a diuina flagrare satis dici non potest, quanta mẽtis iocunditate delectet. Itaq̃ posteaq̃ legi litteras sublimitatis tuæ, quibus de libro quẽ ad te scripsi gratias agis, sed admones ut per fratrem & coëpiscopum meũ Alipium audiã, quid de quibusdã locis eiusdem libri hæretici disputationis assumant, ad hoc scribendum excitatus sum. Et quia nõ tantum relatu memorati fratris mei id didici, uerũ etiã prolatas ab eo chartulas legi, quas post eius de Rauenna profectionẽ Romam mittere ipse curasti, ubi aduersariorũ potui uaniloquia reperire, ad ea respõdere adiuuante dño quanta possum ueritate & scripturarũ diuinarũ autoritate proposui.

Articuli obiecti Augustino. Cap. II

Chartula cui nũc respondeo hoc titulo prænotatur, Capitula de libro Augustini quẽ scripsit, cõtra quæ de libris pauca decerpsi. Hic uideo eũ qui tuæ præstãtiæ ista scripta direxit, de nescio q̃bus ea libris, causa quantũ existimo celerioris responsionis, ne tuã differret instãtiam, uoluisse decerpere. Qui autẽ sint isti libri cũ cogitarem, eos esse arbitratus sum, quorũ mẽtionem Iulianus facit in epistola quã Romã misit, cuius exemplum simul ad me usq̃ peruenit. Ibi quippe ait, Dicunt etiã istas quæ modo agũtur, nuptias à deo institutas non fuisse, quod in libro Augustini legitur. Contra quem ego modo quatuor libellis respõdi, credo ex his libellis ista decerpta sunt, unde melius fortasse fuerat ut uniuerso ipsi operi eius quod quatuor uoluminibus explicauit, redarguẽdo & refellendo nostra laboraret intẽtio, nisi & ego responsionẽ differre noluissem, sicut nec tu trãsmissionẽ scriptorum, quibus respõdendũ est, distulisti. Verba ergo de libro meo tibi à me misso tibiq̃ notissimo ista posuit quæ refutare conatus est, damnatores nos esse nuptiarũ operisq̃ diuini, quo ex maribus & fœminis deus homines creat, inuidiosissime clamitat, quoniã dicimus eos qui de tali cõmixtione nascũtur, trahere originale peccatum, eosq̃ qui de parẽtibus qualibuscunq̃ nascantur, nõ negamus adhuc esse sub diabolo, nisi renascãtur in Christo. In his uerbis meis testimo/

A testimoniũ Apostoli quod interposui, prætermisit, cuius se opprimi magna mole sentiebat. Ego enim cũ dixissem homines natos trahere originale peccatũ, mox hoc intuli quod Apostolus ait, Per unũ hominẽ peccatũ intrauit in mũdum, & per peccatũ mors, & ita in omnes Rom.5 homines pertrãsijt, in quo omnes peccauerũt, quo testimonio, ut diximus, prætermisso cætera ille cõtexuit, quæ supra memorata sunt. Nouit enim quẽadmodum soleãt hæc uerba apostolica quæ prætermisit, accipere catholicorum corda fideliũ, quæ uerba tã recta & tãta luce fulgẽtia tenebrosis & tortuosis interpretationibus noui hæretici obscurare & deprauare moliũtur. Deinde alia uerba mea subtexuit, ubi dixi, Nec aduertũt ꝙ ita nuptiarũ bonũ, malo originali, quod inde trahitur nõ potest accusari, sicut adulteriorũ & fornicationũ malum, bono naturali, quod inde nascitur nõ potest excusari. Nam sicut peccatũ siue hinc siue inde trahatur, opus est diaboli, sic homo siue hinc siue inde nascatur opus est dei. Etiã hic ea prætermisit, in quibus aures catholicas timuit. Nã ut ad hæc uerba ueniretur, supra dictũ erat à nobis. Hoc ergo quia dicimus, q̊d antiq̃ssima atq; firmissima catholicæ fidei regula continetur, isti nouelli & puersi dogmatis assertores, q̃ nihil peccati esse in paruulis dicunt, quod lauacro regenerationis abluatur, tanq̃ damnemus nuptias & tanq; opus dei, hoc est hominẽ, qui ex illis nascitur opus diaboli esse dicamus, infideliter uel impertite calũniãtur. His ergo nostris prætermissis, sequũtur illa nostra quæ posuit, sicut supra dictũ est. In his itaq; quæ prætermisit hoc timuit, quia cũctæ ecclesiæ catholicæ pectori cõuenit, fidemq; ipsam antiq̃tus traditã atq; fundatam, clara quodãmodo uoce cõpellat, & aduersus eos uehementissime permouet quod diximus, quia nihil peccati esse in paruulis dicũt, quod lauacro regenerationis abluat̃. Omnes enim ad ecclesiã nõ propter aliud cũ paruulis currũt, nisi ut eis originale peccatũ generatione primæ natiuitatis attractũ, regeneratione secũdæ natiuitatis expietur. Deinde ad nostra supiora uerba reuertitur, quæ nescio cur repetat. Eos autẽ q̃ de tali cõmixtione nascũtur, dicimus trahere originale peccatũ, eosq; qui de parẽtibus q̃buscunq; nascũtur, nõ nega-

B mus adhuc esse sub diabolo, nisi renascãtur in Christo. Hæc uerba nostra, & pauloante iam dixerat. Deinde subiungit, quod de Christo diximus, qui de eadẽ sexus utriusq; cõmixtione nasci noluit. Sed etiã hic prætermisit quod ego posui, ut per eius gratiã de potestate tenebrarum eruti, in regnũ illius, qui ex eadẽ sexus utriusq; commixtione nasci noluit, transferantur. Vide obsecro te, quæ nostra uerba uitauit tanq; inimicus omnino gratiæ dei, quæ uenit per Iesum Christum dominũ nostrũ. Scit enim ab illa Apostoli sententia, qua dixit de deo patre qui eruit nos de potestate tenebrarũ, & trãstulit in regnũ filij claritatis suæ, improbissime & impijssime paruulos separari, ideo proculdubio uerba ista prætermittere q̃; ponere maluit. Post hæc illud nostrũ posuit, ubi diximus, Hæc enim quæ ab impudẽtibus impudenter laudatur pudẽda cõcupiscẽtia, nulla esset, nisi homo ante peccasset, nuptiæ uero essent etiam si nemo peccasset, fieret quippe sine morbo seminatio filiorum. Huc usq; uerba mea ille posuit, Timuit enim quod adiũxi, in corpore uitæ illius, sine quo nunc fieri nõ potest in corpore mortis huius. Et hic ut meam sententiam non finiret, sed eam quodammodo detruncaret, Rom.7 illud Apostoli testimonium formidauit, ubi ait, Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christũ dominũ nostrum: Non enim erat corpus mortis huius in paradiso ante peccatũ, propter quod diximus, in corpore uitæ illius, quæ ibi erat, sine isto morbo seminationẽ fieri potuisse filiorũ, sine quo in corpore mortis huius fieri non potest. Vt autẽ ad istam commemorationẽ humanæ miseriæ & diuinæ gratiæ ueniret Apostolus, supra dixerat, Video aliã legẽ in mẽbris meis, repugnãtem legi mẽtis meæ, & captiuãtẽ me in lege peccati, quæ est in mẽbris meis. Post hæc aũt uerba exclamauit, Miser ego homo q̃s me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christũ dñm nostrũ. In corpore igitur mortis huius, quale in paradiso ante peccatũ fuit, profecto nõ erat alia lex in mẽbris nostris repugnãs legi mẽtis nostræ, quia & quãdo nolumus, & quãdo nõ consentimus, nec ei mẽbra nostra ut impleat quod appetit, exhibemus, habitat tñ in eis, & mentẽ resistentem repugnantemq; sollicitat, ut ipse cõflictus etiã si nõ sit damnabilis, quia nõ perficit

iniquitatem

iniquitatem, sit tamen miserabilis, quia nõ habet pacem. Satis igitur admonuerim, sic istum C uerba mea uelut refellẽda sibi proponere uoluisse, ut alicubi medijs detractis, sentẽtias interrumperet, alicubi extremis non additis decurtaret, & cur hoc fecerit, sufficienter ostenderim.

Respondet primæ calumniæ. Cap. III

Nũc ad ea quæ sicut uoluit, nostra proposuit, quæ sua opposuerit, uideamus. Sequũtur enim iam uerba eius, & sicut iste insinuauit, qui tibi chartulam misit, prius aliquid de præfatione cõscripsit proculdubio librorum illorum, de quibus pauca decerpsit. Id autem ita sese habet, Doctores, inquit, nostri temporis frater beatissime, & nefariæ quæ adhuc feruet, seditionis autores, ad hominum quorum sanctis studijs uruntur, contumelias & exitium decreuerunt per ruinam totius ecclesiæ peruenire, non intelligentes quãtum his contulerint honoris, quorum ostenderunt gloriam, nisi cum catholica religione non potuisse conuelli. Nam si quis aut liberum in hominibus arbitrium, aut deum esse nascentium conditorem dixerit, Celestianus & Pelagianus uocatur. Ne igitur uocentur hæretici, fiunt Manichæi, & dum falsam uerentur infamiam, uerum crimen incurrunt instar ferarum, quæ circundãtur pinnis, ut cogantur in retia. Quibus quoniã deest ratio, in uerũ exitium uana formidine contrudũtur.

Augustinus

Non est ita ut loqueris, quicunq; ista dixisti, non est ita, multum falleris uel fallere meditaris, nõ liberum negamus arbitrium, sed, Si uos filius liberauerit, ait ueritas, tunc uere liberi eritis. Hunc uos inuidetis liberatorem, quibus captiuis uanam tribuitis libertatem: A quo enim quis deuictus est, sicut dicit scriptura, huic seruus addictus est, nec quisq; nisi per gratiã liberatoris isto soluitur uinculo seruitutis, à quo est hominum nullus immunis. Per unum quippe hominem peccatum intrauit in mũdum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransijt, in quo omnes homines peccauerũt. Sic est ergo deus nascẽtium conditor, ut omnes ex uno eant in condemnationem, quorum non fuerit renascentium liberator. Ipse quippe dictus est figulus, ex eadem massa faciens aliud uas in honorem secundũ misericordiam, aliud in contumeliam secundũ iudicium, cui cantat ecclesia, Misericordiã & iudicium. Non itaq; sicut te atque alios fallens loqueris, si quis aut liberum in hominibus arbitrium, D aut deum esse nascẽtium cõditorem dixerit, Celestianus & Pelagianus uocatur, ista quippe catholica fides dicit. Sed si quis ad colẽdum recte deum, sine ipsius adiutorio dicit esse in hominibus liberum arbitrium, & quisquis ita dicit deum nascẽtium cõditorem, ut paruulorum neget à potestate diaboli redemptorem, ipse Celestianus & Pelagianus uocatur. Liberum itaq; in hominibus esse arbitrium, & deum esse nascentium conditorem utriq; dicimus, non hinc estis Celestiani & Pelagiani: liberum autẽ quemq; esse ad agendum bonum, sine adiutorio dei, & non erui paruulos à potestate tenebrarum, & sic transferri in regnũ dei, hoc uos dicitis, hinc estis Celestiani & Pelagiani. Quid obtendis ad fallẽdum communis dogmatis tegmen, ut operias propriũ crimen, unde uobis inditum est nomẽ, atq; ut nefario uocabulo terreas imperitos, dicis, Ne igitur uocẽtur hæretici, fiũt Manichæi? Audi ergo breuiter quid in ista quæstione uersetur. Catholici dicunt humanam naturam à creatore deo bono conditam bonam, sed peccato uitiatam Christo medico indigere. Manichæi dicũt humanam naturam nõ à deo conditam bonam peccatoq; uitiatam, sed ab æternarum principe tenebrarum de commixtione duarum naturarum, quæ semper fuerunt, una bona & una mala, hominem creatum. Pelagiani & Celestiani dicunt naturam humanam à bono deo conditam bonam, sed ita esse in nascentibus paruulis sanam, ut Christi nõ habeant necessariam in illa ætate medicinam. Agnosce igitur in tuo dogmate nomen tuum, & catholicis à quibus confutaris, desine obijcere & dogma, & nomen alienum. Nam ueritas utrosq; redarguit, & Manichæos & uos. Manichæis enim dicit, Non legistis quia qui ab initio fecit hominem, masculum & fœminam fecit eos? Et dixit, Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una, itaq; iam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo deus coniunxit, homo non separet. Ita quippe ostendit & hominum conditorem, & coniugum copulatorem deum aduersus Manichæos, qui utrunq; horum negant. Vobis autem dicit, Venit filius hominis quærere & saluũ facere quo perierat. Sed uos egregij Christiani respondete

Ioan. 8
2. Pet. 2
Rom. 5
Psal. 100
Matth. 19
Luc. 19

A respondete Christo, Si quid perierat quærere & saluare uenisti, ad paruulos nō uenisti, Isti nec perierant & salui nati sunt, uade ad maiores, de uerbis tuis tibi præscribimus, Non est opus sanis medicus, sed male habentibus. *Matth. 9* Ita fit, ut Manichæus qui homini commixtam dicit esse naturam malam, uelit inde saltem saluari à Christo animam bonā, Tu uero in paruulis cum salui sint corpore, nihil à Christo saluandū esse cōtendis, Ac per hoc Manichæus quidem naturam humanā detestabiliter uituperat, sed tu crudeliter laudas. Quicunque enim tibi crediderint laudatori, infantes suos non offerent saluatori. Tam scelerata sentienti quid tibi prodest non metuere? Quin tibi fit ut salubriter metuas, & te hominem facis esse non bestiam, quæ circundatur pinnis ut cogatur in retia? Opus erat ut ueritatem teneres, eiusque studio non timeres, nunc uero ita non times, ut si timeres, euaderes potius retia maligna, quæ incurreres. Mater catholica ideo te terret, quia & tibi & alijs à te timet, & si per filios suos in aliqua potestate positos agit ut timeas, non id agit crudelitate, sed charitate. Tu autem uir fortissimus timere homines ignauum putas, deum ergo time, & noli antiqua fidei catholicæ fundamenta conari tanta obstinatione subuertere, quanquam iste tuus animus animosus utinam saltem in hac causa homines timeret, utinam, inquam, saltē paueret ignauia potius, quàm periret audacia. Videamus & cætera quæ connectit. Sed quid faciam, utrum singula eius proponam, quibus respondeam, an eis prætermissis, quæ catholica fides continet, ea sola pertractem atque confutem, in quibus à tramite ueritatis exorbitat, & hæresim Pelagianam tāquam uenenosa uirgulta, fructibus catholicis conatur inserere. *Recēset omnia aduersarij & respondet singulis. ca. IIII* Hoc quidem certe breuius est, sed perspiciendum arbitror, ne quisquam libro meo lecto, & nō lectis omnibus, quæ ab illo dicta sunt, existimet ea me ꝓponere noluisse, ex quibus ista eius pendent, & ex quibus quasi consequenter uera esse monstrantur, quæ falsa redarguo. Nō itaque pigeat utraque huic opusculo nostro indita, & ea scilicet quæ ille dixit, & ea quæ ipse respondeo, uniuersa attendere & considerare lectorē. Quæ sequūtur ergo ita prænotauit, qui tuæ dilectioni chartulam misit, Contra eos, inquit, qui nuptias damnant, & fructus earum diabolo assignāt.

B Nō igitur contra nos qui neque nuptias damnamus, quas etiam in ordine suo debita prædicatione laudamus, nec earum fructus diabolo assignamus, *Calumniatoris uerba recitat & cōfutat.* nuptiarū quippe fructus homines sunt, qui ordinate inde generantur, nō peccata cū quibus nascūtur, Nec ideo sunt homines sub diabolo, quia homines sunt, ubi sunt fructus nuptiarū, sed quia peccatores sunt, ubi est propago uitiorum, Diabolus enim culpæ autor est, non naturæ. Attende cætera quibus se existimat aduersus nos hoc præmisso titulo consonare. Deus, inquit, qui Adam ex limo fuerat fabricatus, Euam construxit è costa & dixit, Hæc uocabitur uita, quoniam mater est omnium uiuentium. *Gen. 2* Non quidem ita scriptum est, sed quid ad nos, Solet enim accidere ut memoria fallat in uerbis, dum tamen sententia teneatur, nec Euæ nomen ut appellaretur uita, deus imposuit, sed maritus. Sic enim legitur, Et uocauit Adā nomen uxoris suæ uita, quoniam ipsa est mater omnium uiuentium. Sed hoc fortassis ita intellexerit, ut deus per Adam nomē illud Euæ imposuisse credatur tanquam per prophetiā, Nam in hoc quòd appellatur uita materque uiuentium, magnum est ecclesiæ sacramentum, quod nunc disserere longum est, & suscepto operi non necessarium. Nam & illud quòd dixit Apostolus, Sacramentū hoc magnum est, Ego autem dico in Christo & in ecclesia, *Eph. 5* ipse Adam dixit, Propter hoc relinquet homo matrē & patrem & adhærebit uxori suæ, & erūt duo in carne una. *Matth. 19* Quod tamen dominus Iesus in Euāgelio deum dixisse cōmemorat, quia deus utique per hominē dixit, quod homo prophetando prædixit. Ergo quæ sequūtur intuere, Prima, inquit, appellatiōe cui operi parata esset, ostēdit & dixit, Crescite & multiplicamini & replete terrā. *Gen. 1* Quis enim nostrū negat ad opus pariēdi à domino deo creatore omniū bonorum bono præparatam fuisse mulierem? Adhuc uide quid adiūgat, Deus igitur inquit, maris creator & fœminæ cōuenientia generationibus mēbra formauit, & gigni corpora de corporibus ordinauit, quorum tamen efficientiæ potentia dei operationis interuenit, omne quod est ea administrans uirtute qua condidit, Etiam hoc esse catholicum confi-

temur, Et quod deinde subiunxit, Si igitur, inquit, non nisi per sexum fœtus, non nisi per corpus sexus, non nisi per deum corpus, quis ambigat fœcunditatem deo iure reputari? Post hæc quæ ueraciter & catholice dicta sunt, imò in diuinis libris ueraciter scripta, non autē ab isto catholice dicta sunt, quia nō intētione catholici pectoris dicta sunt, iam propter quod ea dixit, Pelagiana & Celestiana hæresis incipit introduci. Namq; attende quod sequitur,

Tu uero, inquit, qui dicis eos, qui parentibus qualibuscunq; nascuntur, nō negamus esse sub diabolo, nisi renascantur in Christo, Ostēde ergo nunc quid suum diabolus cognoscat in sexibus, per quod fructum eorum, ut dicis, iure possideat, Diuersitatem sexuum? sed hæc in corporibus est, quæ deus facit, Commixtionem? sed non minus benedictionis, quàm in-

Gen. 2 stitutionis priuilegio uendicatur. Vox enim dei est, Relinquet homo patrem & matrem & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Vox dei est, Crescite & multiplicamini & replete terram. An forte ipsam fœcunditatem? Sed ipsa est instituti causa coniugij.

Caput V Vides igitur quemadmodum nos interroget, quid suum diabolus cognoscat in sexibus, per quod sub illo sint, qui de parentibus qualibuscunq; nascūtur, nisi renascātur in Christo, utrum diuersitatem sexuū dicamus ad diabolum pertinere, an commixtionē, an ipsam fœcunditatem. Respondemus itaq; nihil horum, quia & diuersitas sexuum pertinet ad uasa gignentium, & utriusq; commixtio ad seminationem pertinet filiorum, & ipsa fœcunditas ad benedictionem pertinet nuptiarum. Hæc autem omnia ex deo, sed iste in his omnibus noluit nominare concupiscentiam carnis, quæ non est à patre, sed ex mundo est, cuius mundi princeps dictus est diabolus, qui eam in domino non inuenit, quia dominus homo

Ioan. 14 non per ipsam ad homines uenit, unde dicit etiam ipse, Ecce uenit princeps huius mundi, & in me nihil inueniet, nihil utique peccati, nec quod à nascente trahitur, nec quod à uiuente additur. Hanc iste noluit nominare in his omnibus, quæ commemorauit naturalibus bonis, de qua etiam nuptiæ confunduntur, quæ de his bonis omnibus gloriantur. Nam quare illud opus coniugatorum subtrahitur & absconditur etiam oculis filiorum, nisi quia non possunt esse in laudanda commixtione, pudenda sine libidine? De hac erubuerunt etiam qui primi pudenda texerunt, quæ prius pudenda non fuerunt, sed tanquam dei opera prædicanda atque glorianda. Tunc ergo texerunt quando erubuerunt, tunc autem erubuerūt, quando post inobedientiam suam, inobedientia membra senserunt. De hac erubuit etiam iste laudator, Commemorauit enim sexuum diuersitatem, commemorauit commixtionē, commemorauit fœcunditatem, illam uero commemorare uerecundatus est, Nec mirum si pudet laudantes, quod uidemus ipsos pudere generantes. Sed adiungit & dicit, Per quid igitur sub diabolo sunt, quos deus fecit? Sibiq; ueluti ex nostra uoce respondet, Per peccatum, inquit, non per naturam. Deinde nostræ responsioni suam referens. Sed ut non po-

Rom. 5 test, inquit, sine sexibus fœtus, ita nec sine uoluntate esse delictum. Ita uero, ita est. Sicut enim per unum hominem peccatū intrauit in mūdum, & per peccatū mors, & ita in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt, Per unius illius uolūtatem malam omnes in eo peccauerunt, quando omnes illi unus fuerunt, de quo propterea singuli peccatum originale traxerunt. Dicis enim, inquit, ideo illos esse sub diabolo, quia de sexus utriusque commixtione nascūtur? Dico planè propter delictum eos esse sub diabolo, ideo autem expertes non esse delicti, quia de illa commixtione sunt nati, quæ sine pudenda libidine nō potest etiam quod honestum est operari. Dixit hoc etiam beatissimæ memoriæ Ambrosius ecclesiæ Mediolanensis episcopus, cum Christi carnalem natiuitatem ideo diceret expertem esse delicti, quia conceptus eius utriusq; sexus, commixtionis est expers, nullum autem hominū esse sine delicto, qui de illa commixtione conceptus est, Nam eius uerba ista sunt,

Ambrosius. Ideo, inquit, & quasi homo per uniuersa tentatus est, & in similitudine hominum cuncta sustinuit, sed quia de spiritu natus, abstinuit à peccato. Omnis enim homo mendax, & nemo sine peccato, nisi unus deus. Seruatum est igitur, inquit, ut ex uiro & muliere, id est, per illam corporum commixtionem, nemo uideatur expers esse delicti, Qui autem expers est delicti

A delicti, expers est etiam huiusmodi conceptionis, Nunquid etiam istum ô Pelagiani & Celestiani audebitis dicere Manichæum, quod eum dicebat esse Iouinianus hæreticus, contra cuius impietatem uir iste sanctus etiam post partũ permanentem uirginitatem sanctæ Mariæ defendebat? Si ergo illum Manichæum dicere non audetis, nos cum in eadem causa, eadem sententia fidem catholicam defendamus, cur dicitis Manichæos? Aut si & illum fidelissimum uirum hoc secundum Manichæos sapuisse iactatis, iactate, iactate, ut mensuram Iouiniani perfectius impleatis, nos cum illo homine dei, patienter uestra maledicta & conuitia sustinemus, & tamen hæresiarches uester Pelagius fidem & purissimum in scripturis sensum sic laudat Ambrosij, ut dicat ne inimicum quidem eum ausum esse reprehendere. Quò ergo progressi fueritis attendite, & nos ab ausibus Iouiniani tandem aliquãdo cohibete, quamuis ille nimis laudando nuptias, sanctæ illas uirginitati adæquauit, & tamen nuptiarum fructibus ab utero etiam recentibus Christum saluatorem, & de potestate diaboli redemptorem non negauit necessarium, quod uos negatis. Et quia uobis pro eorum salute, qui nondum pro se loqui possunt, & pro fidei catholicæ fundamentis resistimus, Manichæos nos esse iactatis. Sed iam sequentia uideamus.

Caput VI

Rursus quippe interrogans dicit, Quem igitur paruulorum confiteris autorem? Deum uerum? Respondeo, deum uerum. Deinde ille subiungit. Sed malum ille non fecit. Ac rursus interrogat, utrum diabolum paruulorum confiteamur autorem. Rursusque respondet, sed naturam hominis ipse non condidit. Deinde quasi concludit atque infert, Si mala commixtio deformis, & conditio corporum, & ideo corpora quoque malo à te deputantur autori. Cui respondeo, malo autori non deputo corpora, sed delicta, quorum causa factum est, ut cum in corporibus, hoc est, in dei operibus totum placeret, acciderit tamen masculo & fœminæ quod puderet, ut non esset commixtio qualis esse potuit in corpore uitæ illius, sed qualem uidemus erubescentes in corpore mortis huius. Deus uero, inquit, diuisit in sexu, quod in operatione coniungeret. B Ab ipso igitur commixtio corporum, à quo est origo corporum. Iam supra respondimus hoc ex deo esse, sed non delictum, non membrorum inobedientia per carnis concupiscentiam, quæ non est à patre. Deinde dicit, Tot ergo rerum bonarum, id est, corporum, sexuum, coniunctionum malos fructus esse nõ posse, nec homines ob hoc à deo fieri ut à diabolo, sicut dicis, inquit, legitimo iure teneantur. Iam dictũ est non eos ideo teneri, quia homines sunt, quod naturæ nomen est, cuius autor diabolus non est, sed quia peccatores sunt, quod culpæ nomen est, cuius diabolus autor est.

Vbi non est peccatum ibi nõ intercessit cõcupiscentia. Caput VII

Sed inter tot nomina bonarum rerum, id est, corporum, sexuum, coniunctionũ, libidinem uel concupiscẽtiam carnis iste non nominat. Tacet, quia pudet, & mira si dici potest pudoris impudẽtia, quod nominare pudet, laudare non pudet. Denique uide quemadmodum magis eam circũloquendo maluerit significare, quàm dicere. Postquam autem uir, inquit, naturali appetitu cognouit uxorem, ecce iterum dicere noluit, carnis concupiscentia cognouit uxorem, sed naturali, inquit appetitu, ubi adhuc possumus intelligere ipsam uoluntatem iustam & honestã, qua uoluit filios procreare, non illã libidinẽ, de qua iste sic erubescit, ut ambigue nobis loqui maluit, quàm perspicue quod sentit exprimere. Quid est naturali appetitu? An non & uelle esse saluum, & uelle ipsos suscipere, nutrire, erudire filios, naturalis est appetitus, idemq; rationis est, non libidinis? Sed quia huius nouimus intentionem, ideo non eum putamus his uerbis, nisi libidinem membrorum genitalium significare uoluisse, nónne tibi uidentur hæc uerba folia esse ficulneæ, sub quibus latet quid aliud, quàm id quod pudet? Ita quippe iste sibi circumlocutionis huius obstacula, sicut illi succinctoria consuerunt, contexat & dicat. Postquam autem uir naturali appetitu cognouit uxorem, dicit scriptura diuina, Concepit Eua & peperit filium, & uocauit nomen eius Cain. *Gen. 4* Sed quid, inquit, dicit Adam, audiamus, Acquisiui hominem per deum, Vnde constat opus dei esse, quẽ per deum acquisitum scriptura diuina testatur. Quis hinc dubitat? quis hoc neget, maxime catholicus Christianus? opus dei est homo, Sed carnis cócupiscentia, sine qua, si peccatũ non præcessisset tranquillæ

 uoluntati

uoluntati obedientibus, sicuti cætera membra genitalibus seminaretur homo, non est à patre, sed ex mundo est. Verum nunc obsecro te paulo attentius intuere, quod nomen inuenerit quo rursus operiret, quod erubescit aperire. Genuerat enim eum, inquit, Adam potentia membrorum, non diuersitate meritorum. Quid dixerit, diuersitate meritorum, fateor nó intelligo, sed potentiam membrorum credo illud uoluit dicere, quod pudet euidenter dicere, Maluit enim dicere membrorum potentiam, quàm carnis concupiscentiam. Planè etiam si non cogitauit, significauit aliquid quod ad rem pertinere uideatur. Quid enim potentius membris hominis, quando non seruiunt uoluntati hominis? Quæ tametsi frenetur temperantia uel continentia usus eorum aliquantum, motus tamen eorum nō est in hominis potestate. Genuit ergo Adam filios hac, ut iste dicit, membrorum suorum potentia, de qua priusquàm illos gigneret, erubuit post peccatum. Si autem non peccasset, non eos genuisset membrorum potentia, sed membrorum obedientia. Ipse quippe esset potens, ut eis subiectis uoluntate imperaret, si potentiori & ipse subiectus eadem uoluntate seruiret.

Caput VIII Post aliquanta iterum dicit scriptura diuina. inquit, Cognouit Adam Euam uxorem

Gen. 4 suam, & concepit & peperit filium, uocauitq; nomen eius Seth, dicens, Suscitauit mihi dominus semen aliud pro Abel, quem occidit Cain. Deinde addit & dicit, ad documētum instituti coitus, ipsum semen diuinitas dicitur excitasse. Non intellexit homo iste quod scriptum est, putauit enim ad hoc esse dictum, Suscitauit mihi dominus semē aliud pro Abel, ut crederetur deus illi excitasse libidinem coëundi, cuius motu excitaretur semen, ut gremio fœminæ possit infundi. Nescit non esse ob aliud dictum, excitauit mihi semen, nisi dedit mihi filium. Denique hoc Adam non dixit post coitum suum, quo semen emisit, sed post coniugis partum, quo filium deo donante suscepit. Nam quæ gratulatio est, nisi forte libidi-

1. Thessal. 4 nosorum & suum uas in morbo concupiscentiæ, quod uetat Apostolus, possidentium, si semen extra coëundi uoluntatem fundatur, nec sequatur cóceptus aut partus, ubi nuptiarum uerus est fructus? Neque hoc ideo dixerim, quòd alius putandus sit præter summum & uerum deum uel humani seminis, uel ipsius hominis creator existere, sed hoc tranquilla de homine obedientia membrorum ad nutum uoluntatis exisset, si peccatum non præcessisset. Neque nunc agitur de natura hominis, sed de uitio. Illa quippe habet autorem deum, ex isto autem trahitur originale peccatum. Nam si semen ipsum nullum habet uitium, quid

Sap. 12 est quod scriptum est in libro Sapientiæ, Non ignorans quoniam nequam est natio illorum & naturalis malicia ipsorum, & quoniam nō poterat mutari cogitatio illorum in perpetuum, semen enim illorum erat maledictum ab initio? Nempe de quibuscunque dicat ista, de hominibus dicit, Quomodo est ergo cuiuslibet hominis malicia naturalis & semē maledictum ab initio, nisi ad illud respiciatur, quòd per unum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt? Cuius autem hominis mala cogitatio non potest in perpetuum mutari, nisi quia per seipsam non potest, sed si gratia diuina subueniat, qua non subueniente quid sunt

2. Petri 2 homines, nisi quod, ait apostolus Petrus, uelut muta animalia procreata naturaliter in captiuitatem & interitum. Vnde uno loco Paulus apostolus utrumque commemorans, &

Eph. 2 iram dei cum qua nascimur, & gratiam qua liberamur, Et nos omnes, inquit, aliquando cóuersati sumus in desyderijs carnis nostræ, faciētes uoluntatem carnis & affectionum, & eramus natura filij iræ sicut & cæteri, Deus autem qui diues est in misericordia propter multam dilectionem qua dilexit nos, & cum essemus mortui peccatis conuiuificauit nos Christo, cuius gratia sumus salui facti. Quid est ergo malicia naturalis hominis, & semen maledictum ab initio, & procreati naturaliter in captiuitatem & interitum, & natura filij iræ?

Caput IX Nunquid in Adam natura ista sic condita est? Absit, Sed quia in illo uitiata sic per omnes iam naturaliter cucurrit & currit, ut ab hac perditione non liberet, nisi gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum, Quid est ergo quod iste adiungit, & dicit de Noë &

Gen. 9 filijs eius, quòd similiter benedicti sint ut Adam & Eua, dicente deo, Crescite & multiplicamini

A mini & replete terram & dominamini eius, quibus dei uerbis addit suã dicens, Voluptas ergo ista, quam tu diabolicam uis uideri, iam in supra dictis cõiugibus habebatur, quæ ut institutione bona, ita etiam benedictione permansit? Non enim dubitatur de hac ad Noë & ad filios eius corporum cõmixtione dictum, cuius iam usus inoleuerat, Crescite & multiplicamini & replete terram. Non opus est eadem multis uerbis repetere. De uitio hic agitur, quo est deprauata natura bona, cuius uitij autor est diabolus, non de naturæ ipsius bonitate, cuius autor est deus, qui neque ab ipsa uitiata deprauataq́ natura, suam abstinuit bonitatem, ut auferret hominum fœcunditatem, uiuacitatem, sanitatem, ipsamq́ substãtiam animi & corporis, sensus atque rationem, alimenta, nutrimenta, incrementa, qui etiam facit oriri solem suum super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos, & quicquid boni est naturæ humanæ à deo bono etiã in illis hominibus est, qui non liberabũtur à malo. Voluptatem tamen iste & hic dixit, quia potest uoluptas & honesta esse, non dixit carnis concupiscentiam uel libidinem quæ pudenda est, sed in consequentibus aperuit uerecundiam suam, nec dissimulare potuit ab eo, quod uiolenter ipsa natura præscripsit. Et illud, inquit, Gen. 2
Propter hoc relinquet homo patrem & matrem & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Et post hæc uerba dei, sua ipse subiungẽs, ut exprimeret, inquit, fidem operum, propheta propè periculum pudoris accessit. O aperta prorsus & ui ueritatis extorta confessio, propheta ergo ut exprimeret fidem operum propè periculum pudoris accessit, quia dixit, Erunt, duo in carne una, ubi commixtionem maris & fœminæ intelligi uoluit. Dicatur causa, cur in exprimendis operibus dei, propheta propè periculum pudoris accesserit. Itáne uero humana opera pudenda esse non debent, sed planè glorianda, & diuina pudenda sunt? Itáne uero in eloquendis & exprimendis operibus dei, non honoratur prophetæ uel amor uel labor, sed periclitatur pudor? Quid enim potuit deus facere, quod eius prædicatorem pudeat dicere? Et quod est grauius, pudeat hominem alicuius operis quod non homo,
B sed deus fecit in homine, cum omnes opifices quanto possunt labore & industria id agant, ne de suis operibus erubescant? Sed profecto illud nos pudet, quod puduit primos illos homines quando pudenda texerunt. Illa est pœna peccati, illa plaga uestigiumque peccati, illecebra fomesq́ peccati, illa lex in membris repugnans legi mentis, illa ex nobisipsis aduersus nosipsos inobedientia iustissimo reciprocatu inobedientibus reddita, huius nos pudet, & merito pudet, Nam si hoc non esset, quid nobis esset ingratius, quid irreligiosius si in membris nostris, non de uitio uel de pœna nostra, sed de dei confunderemur operibus?

Dicit etiam iste multa frustra de Abraam & Sara, quomodo ex repromissione acce- Caput X.
perint filium, & tandem concupiscentiam nominat, non tamen addit carnis, quia ipsa pudenda est. In concupiscentiæ autem nomine aliquando gloriandum est, quia est & concu- Gal. 5
piscentia spiritus aduersus carnem, est & concupiscentia sapientiæ, Ait ergo, Certe hanc concupiscentiam sine qua nulla fœcunditas est, malam naturaliter definisti, unde ergo per donum cœleste in senibus excitatur? Astrue iam hoc si potes ad opus diaboli pertinere, quod deum uides conferre pro munere. Ita hoc dicit, quasi concupiscentia carnis ante defuerit illis, & hanc eis donauerit deus, quæ proculdubio inerat in corpore mortis huius, sed fœcunditas defuit, cuius autor est deus, & ipsa donata est quando uoluit deus. Absit autem ut dicamus quod nos putauit esse dicturos, Isaac sine concubitus calore generatum.

Sed ipse iam dicat, quare interiret anima eius de genere suo, si circuncisus die non esset Circũcisio loco baptismi. Caput XI
octaua, quid ipse peccasset, & quid offendisset deum, ut de aliena in se negligentia tam seuera sententia puniretur, si nullum esset originale peccatum? De circuncidendis enim deus sic Gen. 17
mandauit infantibus, Masculus qui non circuncidetur carne præputij sui octauo die, disperiet anima eius de genere suo, quia testamentum meum dissipauit. Dicat iste si potest quomodo puer iste testamentum dei dissipauit octo dierum, quantum ad ipsum propriè attinet innocens infans, & tamen nullo modo deus uel scriptura sancta id mendaciter diceret.

Tunc ergo dissipauit testamentum dei, non hoc de imperata circūcisione, sed illud de ligni c prohibitione, quādo per unum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt, & hoc in illo significabatur expiari circuncisione octaui diei, hoc est, sacramento mediatoris in carne uenturi, quia per eandem fidem uēturi in carne Christi, & morituri pro nobis, & tertio die, qui post septimum sabbati fuerat futurus octauus, resurrecturi, etiam iusti saluabātur antiqui. Traditus est enim propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Ex quo enim instituta est circuncisio in populo dei, quod erat tunc signaculum iustitiæ fidei, ad significationē purgationis ualebat & paruulis originalis ueterisq; peccati, sicut & baptismus ex illo ualere cœpit ad innouationem hominis, ex quo est institutus.

Caput XII Non quòd ante circuncisionem iustitia fidei nulla erat, Nam cum adhuc esset in præputio, ex fide iustificatus est ipse Abraam pater gentium, quæ fidem ipsius fuerant secturæ. Sed superioribus temporibus omnimodo latuit sacramentum iustificationis ex fide, eadem tamen fides mediatoris saluos iustos faciebat antiquos pusillos cum magnis, nō uetus testamentum quod in seruitutem generat, non lex quæ non sic est data, quæ posset uiuificare, sed gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Quia sicut credimus nos Christum in carne uenisse, sic illi uenturum. Sicut nos mortuum, ita illi moriturum. Sicut nos resurrexisse, ita illi resurrecturum. Et nos uero & illi ad iudiciū mortuorum uiuorumq; uenturum. Nō ergo iste humanam male defendendo impedit à salute naturam, quia omnes sub peccato nascimur, & per unum solū, qui sine peccato natus est liberamur. Ista, inquit, corporū cōmixtio cum calore, cum uoluptate, cum semine à deo facta, & pro suo modo laudabilis approbatur, quæ aliquando etiam amplū efficitur munus piorū, Dixit cum calore, dixit cum uoluptate, dixit cum semine, non tamen dicere ausus est cum libidine. Quare, nisi quia nominare erubescit: laudare nō erubescit? Munus autē piorū propagatio est fœcunda filiorum, non commotio pudenda membrorum, quam non haberet in generandis filijs na D tura sana, nunc autem habet eam natura uitiata. Ac per hoc & qui inde nascitur indiget renasci, ut sit membrum Christi, & de quo nascitur si iam renatus est, indiget liberari ab ea, quæ in corpore mortis huius est lege peccati. Quæ cum ita sint, quomodo adiungit & dicit,

Confitearis ergo necesse est, originale quod finxeras, interisse peccatum. Non ergo finxi originale peccatum, quod catholica fides credidit antiquitus, sed tu, qui hoc negas, sine dubio es nouus hæreticus. Sub diabolo autem sunt iudicio dei omnes cum peccato generati, si non fuerint in Christo regenerati.

Caput XIII Sed quia de Abraam loquebatur & Sara, subiunxit atque ait, Quod si dixeris, usus in eis uigebat, & fœtus non erat. Respondebo, quem conditor promisit, conditor dedit, non concubitus, sed dei opus est qui nascitur. Qui enim primum hominem fecit ex puluere, omnes fabricatur ex semine. Sicut ergo tunc limus, qui assumptus est materia, non autor fuit hominis, ita nunc uis illa uoluptatis confectrix, commixtrixq; seminum, non explet operationis uicem, sed de thesauris naturæ offert deo, unde ille hominem dignetur operari. Hæc omnia quæ dixit, excepto quod ait, à uoluptate semina confici atque misceri, recte diceret si in eis catholicum sensum defendere niteretur, Quia uero scimus quid ex his moliatur efficere, profecto dicit etiam recta peruerse. Illud itaque quo excepto cætera uera esse non abnuo, ideo non est uerum, quia uoluptas illa concupiscentiæ carnalis non conficit semina, sed ea quæ iam sunt in corporibus à uero deo condita, à quo ipso conduntur & corpora, non fiunt uoluptate, sed excitantur & emittuntur cum uoluptate. Vtrum autem utriusq; sexus semina in muliebri utero cum uoluptate misceantur, uiderint fœminæ quid in secretis uisceribus sentiant, nos nō decet inaniter usque ad ista esse curiosos. Libido tamen illa erubescenda, unde pudenda ipsa appellata sunt membra, non fuit in corpore uitæ illius, quæ in paradiso fuit ante peccatum, sed cœpit esse in corpore mortis huius retributa inobedientia, inobedientiæ post peccatum. Sine

qua

A qua libidine poterat opus fieri coniugum in generatione filiorum, sicut multa opera fiunt obedientia cæterorum sine illo ardore membrorũ, quæ uoluntatis nutu mouentur, nõ æstu libidinis concitantur. Attende cætera. Hoc etiam, inquit Apostoli cõfirmat autoritas. Cum enim beatus Paulus de resurrectione mortuorum loqueretur ait, Insipiens tu, quod semi/ 1. Cor. 15
nas non uiuificatur. Et infra, Deus autem illi dat corpus prout uult, & unicuiq; seminũ pro/prium corpus. Si ergo deus, inquit, humano semini, quod nemo negat uel prudentũ uel pio/rum, sicut omnibus rebus corpus attribuit, unde quẽquam reum natum probabis? Tandẽ oro respicias, quibus laqueis peccati naturalis suffocetur assertio. Verũ age, inquit tecũ, pre/cor, mitius, Mihi crede etiam te deus fecit, sed quod fatendum est, grauis error infecit. Quid enim potest prophanius dici, quàm q; deus hominẽ aut nõ fecerit, aut ut dicis diabolo fece/rit, aut certe diabolus dei sit imaginem, hoc est, hominẽ fabricatus, quod nõ minus stultum dignoscitur esse, quàm impium? Ergo tam inops, inquit, tam inuerecundus deus est, ut nõ habuerit, quod in præmiũ sanctis hominibus daret, nisi quod deceptis diabolus infudit† in al. initio
uitio. Vis aũt scire quod etiam in his, qui sancti non sunt, hanc generationũ potentiã deus tribuisse probetur. Eo igitur tẽpore cum Abraã metu percussus gentis barbaræ, Sarã quæ uxor erat, sororẽ suã dixit, refertur Abimelech rex illius prouinciæ abduxisse eam in noctis usum. Sed deus cui cura erat honor sanctæ mulieris, in somnis Abimelech ueniens regiam frenauit audaciam, cõminatus interitum, si pergeret uiolare coniugiũ. Tunc Abimelech ait, Nunquid domine gentẽ ignorantem & iustam perdes? Nõnne ipsi dixerunt se germani/tate coniunctos? Surrexit ergo mane Abimelech & accepit mille didrachmas argenti, & oues, & uitulos, & pueros, & ancillas & dedit Abraæ, atque à se mulierem remisit intactam. Orauit uero deum Abraam pro Abimelech, & sanauit deus Abimelech, & uxorem eius & ancillas eius. Cur autem hæc tanta prolixitate narrauerit, accipe breuiter in his quæ se/cutus adiunxit, Deus, inquit, orante Abraam curauit potentia dispensationis secreta, quæ
B amota est uerendis uilium fœminarum, quia clauserat deus à foris omnem uuluam in do/mo Abimelech. Vide ergo, inquit, utrum naturaliter malum dici debet, quod interdum aufert exasperatus deus, redditq; placatus? Ipse, inquit, facit & piorũ filios & impiorũ, quo/niam quòd fiunt parẽtes, ad naturam pertinet, quæ deo gaudet autori, quòd autem impij sunt, ad studiorum prauitatem, quæ unicuique de libera uoluntate contingit. His omni/ August.
bus quæ tam multa dixit, respondemus nihil de diuinis testimonijs, quæ interposuit esse dictum de pudenda libidine, quam dicimus non fuisse in corpore beatorum, quando nudi erant & non confundebantur.

Caput XIIII

Nam primum illud Apostoli de seminibus di/ctum est frumentorum, quæ prius moriuntur, ut uiuificentur. Quam sententiã scilicet Apo/ 1. Cor. 15
stolicam, quo consilio nescio uoluit iste complere, nam eam hucusque commemorauit, In/sipiens tu, quod seminas non uiuificatur. Apostolus autem addidit, nisi prius moriatur. Sed iste quantum existimo, quod de frumẽtis dictum est, de humano semine accipi uoluit ab eis qui hæc legunt, & scripturas sanctas, uel nesciũt, uel non recordantur. Denique non so/lum istam sententiam decurtauit, ut non adderet nisi prius moriatur, uerumetiam sequen/tia prætermisit, ubi aperuit Apostolus de quibus seminibus loqueretur. Ait enim Aposto/lus, Et quod seminas, non corpus quod futurũ est seminas, sed nudum granũ ferè tritici, aut alicuius cæterorum. His prætermissis iste contexuit, quod deinde dicit Apostolus, Deus au/tem illi dat corpus prout uult, & unicuiq; seminum proprium corpus, tanquã de cõcumben/te homine dixerit Apostolus, Insipiens tu, quod seminas non uiuificatur, ut intelligeremus non ab homine concubitu filios seminante, sed à deo uiuificari semen humanum. Sic enim fuerat prælocutus, quia uoluptas illa non explet operationis uicem, sed de thesauris naturæ offert deo, unde ille hominem dignetur operari. Et subiunxit testimonium, quasi hoc di/xerit Apostolus, Insipiens tu, quod seminas non uiuificatur, hoc est, à te non uiuificatur, sed deus hominem de tuo semine operatur, tanquam ab Apostolo media illa quæ prætermi/

sit iste, non dicta sint, atque ita se habeat eius sententia uelut de humano semine loqueretur, Insipiens tu, quod seminas non uiuificatur, deus autem illi dat corpus prout uult, & unicuique seminum proprium corpus. Denique post hæc apostoli uerba sic infert sua, Si ergo deus, inquit, humano semini, quod nemo negat uel prudentium uel piorum propriũ sicut omnibus rebus corpus attribuit, quasi Apostolus de humano semine in illo testimonio sit locutus. De qua fraude quid adiuuaretur eius intentio cum aliquanto attentius cogitarem, nihil potui reperire, nisi quia testem uoluit adhibere Apostolum quo probaret deum, quod & nos dicimus, de humanis seminibus hominem operari, Et cum ei testimonium nullum occurreret, isto abusus est fraudulenter, timẽs utiq; ne forte si appareret Apostolum non de humanis seminibus, sed de frumentis illa dixisse, hinc admoneremur unde refutaretur, non religiosæ uoluntatis, sed libidinosæ uoluptatis pudens nominator & impudens prædicator. De ipsis quippe seminibus, quæ in agris agricolæ seminant, potest iste redargui. Cur enim non credamus deum potuisse in paradiso concedere homini beato de suo semine, quod concessum uidemus agricolis de tritici semine, ut eo modo sereretur illud sine ulla pudenda libidine ad uoluntatis nutum, membris obsequentibus genitalibus, sicut hoc seritur sine ulla pudenda libidine, ad uoluntatis nutum agricolarum obsequentibus manibus, honestiore in parentibus gignendorum desyderio filiorum, quàm est in arantibus implendorum horreorum: ac deinde creator omnipotens incommutabili ubique præsentia & creatrice potentia de seminibus hominum prout uellet, quod & nunc facit, operaretur in fœmina, sicut de seminibus frumentorum prout uult operatur in terra, beatis matribus sine libidinosa uoluptate concipientibus, sine erumnoso gemitu parientibus, quandoquidem in illa felicitate & in corpore nondum mortis huius, sed uitæ illius non esset fœminis in excipiendis seminibus quod puderet, sicut non esset in ædendis fœtibus, quod doleret? Quisquis autem non credit, uel credi non uult, hominibus ante omne peccatum in illa paradisi felicitate uersantibus hoc potuisse dei uoluntate & benignitate concedi, non optandæ fœcunditatis laudator, sed pudendæ uoluptatis amator est.

Vuluam concludere quid. Cap. XV

Item aliud ex libro diuino testimonium, quod posuit de Abimelech, Et deo uolente clausa omni uulua in domo eius, ne mulieres eius parerent, atque aperta rursus ut parerent, quid ad rem pertinet? quid habet de illa pudenda libidine, de qua nunc quæstio est? Nun quid ipsam deus detraxit illis fœminis, reddiditq; cum uoluit? Sed pœna fuit ut parere non possent, beneficium uero ut parere possent more huius corruptibilis carnis. Non enim tale beneficium deus conferret corpori mortis huius, quale non haberet, nisi corpus uitæ illius in paradiso ante peccatum, ut & conceptus proueniret sine libidine pruriente, & partus sine dolore cruciante. Cur autem non intelligamus, quandoquidem dicit scriptura, à foris omnem uuluam fuisse conclusam, aliquo dolore factum esse, ut nõ possent fœminæ concubitum perpeti, qui dolor deo succensente fuisset inflictus, miserante detractus? Nam si ad impedimentũ serendæ prolis esset libido detrahenda, uiris esset detrahenda, non fœminis, Fœmina enim posset uoluntate concũbere etiam desistente libidine, qua stimularetur si uiro non deesset, qua excitaretur. Nisi forte quia scriptum est, & ipsum Abimelech fuisse sanatum, uirilem dicturus est ei libidinem redditam. Quam profecto si amiserat, quid opus fuit eum diuinitus admoneri, ut Abraæ nõ misceretur uxori? Sed sanatũ dicit, quia domus eius ab illa peste sanata est.

Deus gignit malos, sed in bonum suũ. Caput XVI

Iam nunc illa tria uideamus, quorũ trium quodlibet dixerimus, nihil ait dici posse prophanius, q; hominẽ deus aut nõ fecerit, aut diabolo fecerit, aut certe diabolus dei sit imaginẽ, hoc est hominẽ fabricatus. Horũ trium p rimũ & nouissimum, nõ dici à nobis etiã ipse si non sit excors, aut nimiũ peruicax, cõfitetur. De illa quæstio est quod secundo medioq; loco posuit, ubi sic fallitur, ut à nobis hoc existimet dici, q; diabolo deus hominẽ fecerit, tanquã in hominibus quos deus ex hominibus parẽtibus creat, hoc intẽdat, hoc curet, hoc sui operis ratione prouideat, ut habeat diabolus seruos, quos ipse sibi facere

A facere nō potest. Absit ut hoc qualiscunq; uel puerilis pietas suspicetur. Bonitate sua deus fe
cit homines, & primos sine peccato, & cæteros sub peccato, in usus profundarū cogitationū
suarū. Sicut enim de ipsius diaboli malicia nouit ille quid agat, & quod agit iustū est & bo-
num, quamuis sit de quo agit iniustus & malus, nec eum propterea creare noluit, quia ma-
lum futurum esse præsciuit, ita de uniuerso genere humano, quamuis nullus hominum sine
peccati sorde nascatur, bonum ille, qui summe bonus est operatur, alios faciens tanquam
uasa misericordiæ, quos gratia discernat ab eis, qui uasa sunt iræ: alios tanquam uasa iræ,
ut notas faciat diuitias gloriæ suæ in uasa misericordiæ. Eat iste nunc & aduersus Aposto-
lum cuius ista sentētia est argumentetur, imò aduersus ipsum figulum, cui respondere pro-
hibet Apostolus dicens, O homo tu quis es qui respondeas deo? Nunquid dicit figmen
tum ei, qui se finxit, quare sic me fecisti? An non habet potestatem figulus luti ex eadem
massa facere, aliud uas in honorem, aliud in contumeliam? Nunquid ergo iste negat uasa
iræ esse sub diabolo? Aut quia sub diabolo sunt, alius ea quàm ille facit, qui uasa misericor
diæ facit? Aut aliunde & non ex eadem massa facit? Hic itaque dicat, Ergo deus uasa dia
bolo facit, quasi nesciat deus sic eis uti ad opera sua iusta & bona, sicut ipso utitur diabolo. *Caput XVII*

An uero filios perditionis hœdos sinistræ partis diabolo pascit, & diabolo nutrit & ue
stit, qui facit solem suum oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos? Sic
itaque creat malos quomodo pascit & nutrit malos, quia quod eis creando tribuit, ad na-
turæ pertinet bonitatem, & quod eis pascendo & nutriendo dat incremētum, non utiq; ma-
liciæ eorum, sed eidem bonæ naturæ, quam creauit bonus, bonum tribuit adiumentum. In-
quantum enim homines sunt, bonum est naturæ, cuius autor est deus: inquātum autē cum
peccato nascuntur perituri, qui non renascantur, ad semen pertinent maledictum ab initio
illius antiquæ inobedientiæ uitio, Quo tamen bene utitur factor etiam uasorū iræ, ut notas
faciat diuitias gloriæ suæ in uasa misericordiæ, ne meritis suis tribuat, si ad eandem massam
B quisque pertinens gratia liberetur, sed qui gloriatur in domino glorietur. Ab hac fide apo-
stolica atq; catholica ueracissima atq; fundatissima, cum Pelagianis iste discedens, non uult
nascentes esse sub diabolo, ne paruuli portentur ad Christum, ut eruantur à potestate tene- *Caput XVIII*
brarum, & in regnum ipsius transferantur. Ac sic accusat ecclesiam toto orbe dif-
fusam, in qua ubique omnes baptizandi infantuli non ob aliud exufflantur, nisi ut ab eis
princeps mundi mittatur foras, à quo necesse est uasa iræ possideantur, cum ex Adam na-
scuntur si in Christo non renascantur, & in eius regnum per gratiam facta uasa misericor-
diæ transferantur. Contra istam fundatissimam ueniens ueritatem, ne uniuersam Christi
ecclesiam oppugnare uideatur, quasi me unum alloquitur, & uelut corripiens atque admo-
nens dicit, Etiam te deus fecit, sed quod est fatendum, grauis error infecit. Sanè quod deus
me fecerit agnosco & gratias ago, qui tamen cum iræ uasis perissem, si tantum ex Adam
me fecisset, & in Christo non refecisset. Quod cum possessus Pelagiana impietate non cre-
dit, si in tanto malo in finem usque perdurat, non ipsi sed catholici uideant qualis & quan- *Argumenta aduersarij. Cap. XIX*
tus eum error non infecerit, sed planè interfecerit. Attende sequentia, Quod au- *Rom. I*
tem, inquit, filij ex coniugio suscepti naturaliter boni sunt, Apostolo dicente discamus, qui
ait, de improbis, Relicto naturali usu fœminæ exarserunt in desyderia sua in inuicem ma-
sculi in masculos turpitudinem operantes. Ostendit ergo, inquit, usum fœminæ & natura-
lem esse, & pro suo modo laudabilem: flagitium autem ex uoluntate propria exerceri con-
tra institutionis pudorem. Merito itaque, inquit, & in bene utentibus genus concupiscentiæ
modusque laudatur, & in turpibus excessus eius punitur. Denique eodem tempore deus
Abraæ & Saræ marcētia æuo mēbra uegetauit, quo in Sodomis ipse igneo imbre puniuit.
Si igitur putas, inquit, accusandum membrorum uigorem, quoniam per ipsum Sodomitæ
flagitijs obligati sunt, accusabis etiam creaturam panis & uini, quoniam hinc quoq; eos pec
casse scriptura diuina significauit. Dicit enim dominus per Ezechielem prophetam, Verun-

tamen

Ezech.16 tamen hæ iniquitates Sodomæ sororis tuæ, Superbia in saturitate panum & abundantia uini fluebant, ipse & filij eius,& manum pauperis & egentis nō adiuuabant, Elige iam, inquit,utrum mauis, aut reputa diuino operi commixtionem corporum, aut creaturam panis & uini similiter malam esse defini. Quod si feceris, aperte Manichæus esse conuinceris. Concupiscentiæ autem naturalis, qui modum tenet,bene utitur bono, qui modum non tenet,bono male utitur. Quid dicis ergo,inquit,Ita nuptiarum bonum malo originali,quod inde trahitur,non potest accusari, sicut adulteriorum malum bono naturali,quod inde nascitur,non potest excusari ? His sermonibus,inquit, quod negaueras concessisti,quod concesseras sustulisti, & nihil magis laboras, quàm ut parum intelligaris. Ostende sine commixtione nuptias corporales, aut unum aliquid huic operi nomen imponito, & uel bonum, uel malum coniugium nuncupato. Spopondisti utique bona te definire coniugia. Si coniugium bonum,si homo fructus coniugij bonus,si hic fructus opus dei malus esse non potest, qui per bonum ex bono nascitur, ubi igitur originale malum,quod tot præiudicijs interemptum est ?

Respōsio.Ca.XX Ad hæc respondeo, non solum filios ex coniugio,uerumetiam ex adulterio bonum aliquod esse,secundum opus dei quo creati sunt.Secundum autem originale peccatum, in damnationem nasci ex Adam primo, non solum si de adulterio, uerumetiam si de coniugio generentur, nisi in Adam secundo qui est Christus regenerentur.

Rom.1 Quod autem,ait,Apostolus de improbis, Relicto naturali usu fœminæ exarserunt in desyderia sua,in inuicem masculi in masculos turpitudinem operantes,non dixit usum coniugalem, sed naturalem, eum uolens intelligi, qui sit in membris ad hoc creatis,ut per ea possit ad generandum sexus uterque misceri, Ac per hoc cum eisdem membris etiam meretrici quisque miscetur,naturalis est usus,nec tamen laudabilis,sed culpabilis.Ab ea uero parte corporis,quæ nō ad generandum est instituta, si & coniuge quisque utatur,cōtra naturam est & flagitiosum. Denique prius idem Apostolus de fœminis dixit, nam fœminæ eorum immutauerunt naturalem usum in eum,qui est contra naturam. Deinde masculis in masculos turpitudinem operantibus relicto usu fœmineo naturali, non ergo isto nomine, id est,usu naturali, coniugalis est laudata commixtio, sed immundiora & sceleratiora flagitia denotata sunt, quàm si illicite & fœminis,sed tamen naturaliter uterentur. D

Caput XXI Panem uero & uinum sic non reprehendimus propter luxuriosos & ebriosos,quomodo nec aurum propter cupidos & auaros.Quo circa commixtionem quoq; honestam coniugum non reprehendimus propter pudendam corporum libidinem, Illa enim posset esse nulla præcedente perpetratione peccati,de qua non erubescerent coniugati, hæc autem

Gen.3 exorta est post peccatum,quam coacti sunt uelare confusi. Vnde remansit posterioribus coniugatis, quamuis hoc malo bene & licite utentibus,in eiusmodi opere humanum uitare cōspectum, atque ita confiteri quod pudendum est, cum debeat neminem pudere quod bonum est.Sic insinuantur hæc duo,& bonum laudandæ coniunctionis,unde filij generētur, & malū pudendæ libidinis unde qui generantur regenerandi sunt,ne damnentur. Proinde pudenda libidine,qui licite concumbit, malo bene utitur, qui autem illicite,malo male uti-

Rom.7 tur. Rectius enim accepit nomen mali, quàm boni, quod erubescunt & mali & boni. Meliusq; credimus ei qui dicit, Scio quia non habitat in me,hoc est,in carne mea bonū,quàm huic qui dicit hoc bonum, unde si confunditur, confitetur malum, si autem non confunditur,addit impudentiam peius malum. Recte igitur diximus, Ita nuptiarum bonum malo originali quod inde trahitur non potest accusari, sicut adulteriorum malum bono naturali,quod inde nascitur,non potest excusari,quoniam natura humana quæ nascitur,uel de cōiugio,uel de adulterio,dei opus est. Quæ si malum esset, non esset generanda,si malum nō haberet,non esset regenerāda.Atq; ut ad unum,uerbū utrumq; concludā, natura humana si malū esset,saluanda non esset,si ei mali nihil inesset,saluanda nō esset. Qui ergo dicit eam bonum non esse,bonum negat conditæ creatorem. Qui uero negat ei malum inesse,misericordem

A ticordem uitiatæ inuidet saluatorem. Quapropter in hominibus nascentibus neque excu/ sanda sunt adulteria per bonum, quod inde à conditore bono creatum est, nec accusanda coniugia per malum, quod ibi à misericorde saluatore sanandum est. Ostende, in/ Caput XXII quit, sine commixtione nuptias corporales. Non ostendo ego nuptias corporales sine com mixtione, sed nec ipse ostendit eandem commixtionem sine confusione. In paradiso autem si peccatum non præcessisset, non esset quidem sine utriusq; sexus commixtione generatio, sed esset sine confusione commixtio. Esset quippe in coëundo tranquilla membrorum obe/ dientia, non pudenda carnis concupiscentia. Proinde coniugium bonum est, unde ordina te seminatus nascitur homo, & fructus coniugij bonus est, quod est ipse qui ita nascitur ho mo, sed peccatum malum est, cum quo nascitur omnis homo. Deus quippe fecit, & facit ho/ minem, sed per unum hominem peccatum intrauit in mūdum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt. Nouo, inquit, genere dis/ Caput XXIII serendi & catholicum te profiteris, & Manichæo patrocinaris, dicēdo nuptias, & magnum bonum & magnum malū. Prorsus quid loquatur ignorat, siue ignorare se simulat. Aut enim non intelligit, aut non uult intelligi quid dicamus. Sed si non intelligit, præoccupatio/ ne impeditur erroris. Aut si non uult quid dicamus intelligi, peruicaciæ uitium est, quo suū defendit errorem. Et Iouinianus qui paucos ante annos nouellam conatus est hæresim con dere, Manichæis patrocinari dicebat catholicos, quòd aduersus eum sanctam uirginitatem nuptijs præferebant. Sed responsurus est iste, non se quod Iouinianus de indifferentia nu/ ptiarum uirginumq; sentire. Nec ego id dico quod illi hoc sentiant, ueruntamen per Ioui/ nianum catholicis Manichæos obijcientē non esse hoc nouum, noui hæretici recognoscant. Nos itaque nuptias bonum dicimus esse, non malum. Sed sicuti Ariani Sabellianos nos esse criminantur, quamuis non dicamus unum eundemq; esse patrem & filium & spiritum sanctum, quod Sabelliani dicūt, sed dicamus unā eandemq; esse naturā patris & filij & spi B ritus sancti, quod catholici dicunt, ita Pelagiani nobis Manichæos obijciunt, quamuis nō dicamus malum esse nuptias quod dicunt Manichæi, sed dicamus malum primum homi/ num primis coniugibus accidisse, & inde in omnes homines pertrāsisse, quod dicunt catho/ lici. Sed sicut Ariani dum Sabellianos fugiunt, in peius aliquid inciderunt, quia trinitatis ausi sunt non personas discernere, sed naturas, ita Pelagiani dum Manichæorum pestem in peruersūm uitare conantur, de nuptiarum fructu, ipsis Manichæis conuincuntur perni/ ciosiora sentire, credendo paruulos Christo medico non egere. Definis, inquit, Caput XXIIII Iulianus. hominem si de fornicatione nascatur reum non esse, si de coniugio, innocentem non esse. Huc enim peruenit quod dixisti, bonum naturale de adulterijs posse subsistere, malum ori Augustinus. ginale etiam de coniugio trahi. Frustra omnino conatur apud intelligentem lectorem, quæ sunt recta peruertere, Absit enim ut dicamus hominem si de fornicatione nascatur re/ um non esse, Sed dicimus hominem, siue de coniugio, siue de fornicatione nascatur bonum aliquod esse, propter autorem naturæ deum, malum aliquod trahere, propter originale peccatum. Quod ergo dicimus bonum naturale etiam de adulterijs posse subsistere, ma/ lum autem originale etiam de coniugio trahi, non huc peruenit quod ille conatur adduce/ re, non nasci reum de adulterijs, nec innocentem de nuptijs, sed ex utroque reum genera/ tione factum, propter originale delictum, & utrumque regeneratione absoluendum, pro/ pter naturæ bonum. Vnum ex his, inquit, uerum est, alterum falsum. Huic eadem Caput XXV breuitate respondeo. Imò utrumque uerum est, neutrum falsum. Verum est, inquit, quod adulterorum culpam homo qui inde nascitur, non potest excusare, quia quod adulteri fece runt, ad uitium pertinet uoluntatis, quòd autem genuerunt, ad laudē spectat fœcunditatis, quia si quis furtiuū triticū serat, non nascitur messis obnoxia. Vitupero itaq;, inquit furē, sed 1. Cor. 15 laudo segetem, Innocentē pronūtio, qui nascitur ex generositate seminū dicente Apostolo, Deus illi dat corpus prout uult, & unicuiq; seminum proprium corpus, condemno uero fla Caput XXVI gitiosum, qui ex propositi peruersitate peccauit. Ad hæc adiungit & dicit, Prorsus au tem

tem si malum de nuptijs trahitur, accusari possunt, excusari non possunt. Et in diaboli iure opus earum fructumq; cōstitutis, quia omnis causa mali, expers boni est. Homo autem in- C quit, qui de nuptijs nascitur, non criminibus, sed seminibus imputatur. Seminum uero cau- sa in conditione corporum est, quibus corporibus qui male utitur boni meritum nō genus sauciat, Liquido igitur, inquit, claret bonum non esse causam mali. Si ergo, inquit, trahitur & de nuptijs originale malum, causa mali est conuentio nuptiarum, Et necesse est malum
Matth.7 esse per quod & ex quo malus fructus apparuit, dicēte domino in Euangelio, Ex fructibus suis arbor cognoscitur. Quomodo, inquit, tu audiendus putaris, qui dicis bonum esse con-
al. rea iugium, de quo nihil aliud, quàm malum prodire definis? Constat igitur † mala esse coniu gia si peccatum inde originale deducitur, nec posse defendi, nisi fructus eorum innocens ap probetur. Defenduntur autem & bona pronuntiantur, fructus ergo approbatur innocuus.
August. Ad hæc responsurus, prius uolo esse intentum lectorem, nihil agere istos nisi ut salua- tor non sit paruulis necessarius, quos peccata prorsus à quibus saluentur negant habere.
Lucæ 19 Hæc tanta peruersitas & tantæ inimica gratiæ dei, quæ data est per Iesum Christum do- minum nostrū, qui uenit quærere & saluare quod perierat, insinuare se nititur cordibus pa- rum intelligentium, laude operum diuinorū, hoc est, laude naturæ humanæ, laude seminis, laude nuptiarum, laude utriusque sexus commixtionis, laude fœcunditatis, quæ omnia bo- na sunt. Nolo enim dicere laude libidinis, quia eam & ipse nominare confunditur, ut aliud aliquid, non ipsam laudare uideatur, Ac per hoc mala quæ acciderunt naturæ, non discer- nendo ab ipsius bonitate naturæ, non eam quia falsum est, ostendit sanā, sed sanari nō per- mittit ægrotam. Et ideo illud quod diximus, quòd adulteriorū culpam, bonum quod inde nascitur, id est, homo non potest excusare, uerum esse concedit, & hoc unde nulla inter nos quæstio est, etiam similitudine furis furtiuum triticum seminantis, de quo utiq; bona messis nascitur, astruit & confirmat ut potest. Illud autem alterū quod diximus, nuptiarum bonū malo originali quod inde trahitur, non potest accusari, non uult consentire quod uerum sit, D quia si consenserit, nō Pelagianus hæreticus, sed Christianus catholicus erit. Prorsus, inquit, si malum de nuptijs trahitur, accusari possunt, excusari non possunt, & in diaboli iure opus earum fructumq; constitutis, quia omnis causa mali, expers boni est. Et adhuc cætera atte xit, ut probat causam mali bonam esse nō posse, & ideo nuptias quia bonum sunt, causam mali nō esse, ac per hoc de illis peccatorem, qui necessarium habeat saluatorem, nasci omni- no non posse, quasi nos nuptias causam dicamus esse peccati, quamuis homo qui ex illis na scitur, non nascatur sine peccato. Nuptiæ quidem institutæ sunt causa generandi, nō peccan-
Gen.1 di, propter quod illa à domino est benedictio nuptiarum, Crescite & multiplicamini & re- plete terram. Peccatum autem quod à nascentibus trahitur, non ad nuptias pertinet, sed ad malum quod accidit hominibus, quorum coniunctione sunt nuptiæ. Nam malum puden- dæ libidinis, & potest esse sine nuptijs, & potuerūt esse nuptiæ sine illo, ad conditionem au- tem corporis pertinet, non uitæ illius sed mortis huius, ut nunc nuptiæ non possint esse sine illo, quamuis ipsum possit esse sine illis. Nam utiq; sine nuptijs est pudenda carnis concupi scentia, quando adulteria & quæq; stupra atq; immunda committit, longe contraria pudi- citiæ nuptiarum, aut quando nulla ista committit, quia homo nulla consensione permittit, & tamen surgit & mouetur & mouet, & plerumq; in somnis ad ipsius operis similitudinem & suæ motionis peruenit finem. Hoc ergo malum nec in ipsis nuptijs malum est nuptiarū, sed habent illud in corpore mortis huius paratum etiam si nolint, sine quo non possunt im plere quod uolunt. Nō igitur ab eorum institutione, quæ benedicta est ad eas uenit, sed ab eo q; ex uno homine peccatum intrauit in mundū, & per peccatū mors, & ita in omnes ho mines pertrāsijt, in quo omnes peccauerūt. Quid est ergo quod ait, Et fructibus suis arbor cognoscitur, quia hoc in Euangelio dixisse dominū legimus, nūquid inde dominus loque- batur, & nō potius de duabus uoluntatibus hominum bona scilicet & mala, istam bonā, il- lam malam arborem dicēs, quia de bona uoluntate bona opera nascūtur, & mala de mala, nec

A nec possunt bona de mala, & mala de bona? Quod si nuptias tanquàm arborem bonam se
cundum istam quam commemorauit euangelicam similitudinem posuerimus, profecto ex
cōtrario fornicationem posituri sumus arborem malam. Quamobrem si homo ita dicitur
fructus nuptiarum, tanquàm bonus ex arbore bona, proculdubio nasci homo de fornicati
one non debuit, Mala quippe arbor bonos fructus non facit. Porrò si dixerit, non illic arbo
ris loco ponendum esse adulterium, sed naturam potius humanam, de qua nascitur homo,
ita etiam hic non erit arbor connubium, sed natura humana, de qua nascitur homo. Nihil
proinde ualet ad istam quæstionem similitudo illa euangelica, quia non sunt nuptiæ causa
peccati, quod trahitur à nascente, & expiatur in renascente, sed uoluntariū peccatum homi
nis primi, originalis est causa peccati. Dicis iterum, inquit, Nam sicut peccatū, siue hinc, siue
inde à paruulis trahatur, opus est diaboli, sic homo siue hinc, siue inde nascatur, opus dei
est. Et dixi hoc, & uerissime dixi, Et si non Pelagianus sed catholicus esset, nihil aliud & ipse Caput XXVII
in catholica diceret. Quid est ergo quod quærit à nobis, per quid peccatum inueniatur
in paruulo, utrum per uoluntatem, an per nuptias, an per parētes? Sic enim loquitur & tan
quàm ad omnia ista respondet, & à peccato quasi cuncta illa purgando, nihil uult remane Iulianus.
re, unde peccatum inueniatur in paruulo. Verba deniq; iam ipsa eius attende. Per quid igi
tur, inquit, peccatum inuenitur in paruulo? Per uoluntatem? Nulla in eo fuit. Per nuptias?
Sed hæc pertinent ad opus parentum, quos in hoc actu non peccasse præmiseras, sed quan
tum ex consequentibus apparet, non hoc uere concesseras. Ipsæ sunt igitur execrandæ nu
ptiæ, inquit, quæ causam fecerunt mali, sed illæ solæ opus indicant personarum. Parentes
igitur qui conuentu suo causam fecere peccato, iure damnabiles sunt. Ambigi ergo, inquit,
iam non potest, si tuam sequamur sententiam, coniuges æterno supplicio mancipari, quorū
labore actum est, ut ad dominatum exercēdum in homines diabolus perueniret. Et ubi est
quod pauloante hominem opus dixeras dei, quia si per originem malū in hominibus, per
B malum ius diaboli in homines, diabolum dicis autorem esse hominum à quo est origo na
scentium? Si autem credis à deo hominē fieri & esse coniuges innocentes, uide quàm stare AVG.
nō possit trahi ex his originale peccatū. Ad omnia ista huic respōdit Apostolus, qui
neq; uoluntatem arguit paruuli, quæ propria nondū est in illo ad peccandum, neq; nuptias
inquantum nuptiæ sunt, quæ habent à deo non solum institutionem, uerumetiam benedi
ctionem, neq; parentes, inquantum parentes sunt, inuicem licite atq; legittime ad procrean Roma. 5
dos filios coniugati, Sed per unum hominem, inquit, peccatum in hunc mundum intrauit,
& per peccatū mors, & ita in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt. Quod
isti si catholicis auribus mentibusq; perciperent, aduersus fidem gratiamq; Christi rebelles
animos non haberent, neq; conarentur inaniter ad suum proprium & hæreticum sensum,
hæc apostolica uerba tam dilucida, & tam manifesta conuertere, asserentes hoc ideo dictū
esse, q; Adam peccauerit primum, in quo de cætero quisquis peccare uoluerit, peccandi inue
nit exemplum, ut peccatum scilicet non generatione ab illo uno in omnes homines, sed illi
us unius imitatione transiret, Cum profecto si Apostolus imitationem hic intelligi uoluis
set, non per unum hominem, sed per diabolum potius in hunc mūdum peccatum intrasse, Sapi. 2
& per omnes homines pertransisse dixisset, De diabolo quippe scriptum est, Imitantur aūt
eum, qui sunt ex parte ipsius. Sed ideo per unum hominem dixit, à quo generatio utiq; ho
minum cœpit, ut per generationem doceret isse per omnes originale peccatū. Quid autem
aliud indicant etiam sequentia uerba apostolica? Cū enim hoc dixisset adiunxit, Vsq; enim
ad legem peccatū in mundo fuit, id est, quia nec lex potuit auferre peccatum. Peccatum autē
inquit, non deputabatur cum lex non esset. Erat ergo, sed non deputabatur, quia non osten
debatur quod deputaretur. Sicut enim alibi dicit, per legem cognitio peccati, sed regnauit
inquit, mors ab Adam usq; ad Moysem, hoc est quod suprà dixerat, usq; ad legem, non ut
à Moyse deinceps non esset peccatum, sed quia nec per Moysen lex data regnum potuit
mortis auferre, quæ non regnat utiq; nisi per peccatum. Regnum porrò eius est, ut homi

nem mortalem in secundam etiam quæ sempiterna est præcipitet mortem. Regnauit autem, In quibus? In his, inquit, qui non peccauerunt in similitudinem præuaricationis Adæ, qui est forma futuri. Cuius futuri, nisi Christi? Et qualis forma, nisi à contrario? Quod etiam alibi breuiter dicit, Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes uiuificabuntur. Sicut in illo illud, ita & in isto istud. Ipse est forma, sed hæc forma non omni ex parte conformis est, unde hic Apostolus secutus adiunxit. Sed nunc sicut delictum, ita est & donatio. Si enim ob unius delictum multi mortui sunt, multo magis gratia dei, & donum in gratia unius hominis Iesu Christi, in multos abundauit. Quid est, multo magis abundauit, nisi quia omnes qui per Christum liberantur, temporaliter propter Adam moriuntur: propter ipsum autem Christum sine fine uicturi sunt? Et non, inquit, sicut per unum hominem peccantem, ita est & donum. Nam iudicium quidem ex uno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Ex uno ergo quid, nisi delicto? quia sequitur, gratia autem ex multis delictis. Dicant isti quomodo ex uno delicto in condemnationem, nisi quia sufficit ad condemnationem etiam unum originale peccatum, quod in omnes homines pertransijt? Gratia uero ideo ex multis delictis in iustificationem, quia non solũ illud unum soluit, quod originaliter trahitur, sed etiam cætera, quæ in unoquoq; homine motu propriæ uoluntatis adduntur. Si enim ob unius delictum mors regnauit per unum, multo magis qui abundãtiam gratiæ & iustitiæ accipiunt, in uita regnabunt per unũ Iesum Christum. Itaq; sicut per unius delictum in omnes homines ad condemnationem, ita & per unius iustificationem in omnes homines ad iustificationem uitæ. Adhuc permaneant in uanitate mentis suæ, & dicant unum hominem non propaginem traiecisse, sed exemplum præbuisse peccati. Quomodo ergo per unius delictum in omnes homines ad condemnationẽ, & non potius per multa sua cuiusq; delicta, nisi quia etiam si illud unũ sit tantum, idoneum est perducere ad condemnationem, etiam nullis additis cæteris, sicut perducit paruulos morientes qui ex Adam nascuntur, nisi in Christo renascantur? Quid ergo à nobis quærit iste, qui non uult ab Apostolo audire, per quid peccatum inueniatur in paruulo, utrum per uoluntatem, an per nuptias, an per parentes? Ecce audiat per quid, audiat & taceat, per quid peccatum inueniatur in paruulo, Per unius delictum, inquit Apostolus, in omnes homines ad condemnationem. Omnes autem dixit ad condemnationem per Adam, & omnes ad iustificationem per Christum, cum utiq; non omnes eos, qui moriuntur in Adam, transferat Christus ad uitã, sed omnes dixit atq; omnes, quia sicut sine Adam nullus ad mortem, ita sine Christo nullus ad uitam. Sicut dicimus de litterarũ magistro, si in ciuitate solus est, omnes iste hic litteras docet, non quia omnes discunt, sed quia nemo nisi ab ipso. Denique autem quos omnes dixerat, multos postea dixit, eosdem ipsos tamen omnes multosq; significans. Sicut enim, inquit, per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita & per unius obedientiã iusti constituẽtur multi. Adhuc quærat per quid peccatũ inueniatur in paruulo. Respondeant ei paginæ sanctæ. Per unum hominem peccatũ in hũc mundum intrauit, & post peccatũ mors, & ita in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt. Ob unius delictum multi mortui sunt, iudicium ex uno in condemnationem, ob unius delictum mors regnauit per unum, & per unius delictum in omnes homines in condemnationem, per unius inobedientiam peccatores constituti sunt multi. Ecce per quid delictum inuenitur in paruulo. Iam credat originale peccatum, sinat uenire paruulos ut saluentur, ad Christum.

1. Cor. 15 — *Roma. 5* — *De natura & gratia contra Pelagianos. cap. 41*

Caput XXVIII *Iulianus.* Quid est quod dicit, Non peccat iste qui nascitur, nõ peccat ille qui genuit, non peccat iste qui condidit, per quas rimas inter tot præsidia innocentiæ, peccatum fingis ingressum?

AVG. Quid quærit latentem rimam, cum habeat apertissimam ianuam? Per unum hominem ait Apostolus, per unius delictum ait Apostolus, per inobedientiã unius hominis ait Apostolus, Quid quærit amplius? Quid quærit apertius? qd quærit inculcatius. Si peccatum, inquit, ex uoluntate est, mala uolũtas quæ peccatum facit, si ex natura, mala natura. Cito respondeo, Ex uoluntate peccatum est, Quærit forte, utrum & originale

A nale peccatum. Respondeo prorsus & originale peccatū, quia & hoc ex uoluntate primi hominis seminatum est, ut & in illo esset, & in omnes transiret. Sed quod secutus adiūxit, Si ex natura, mala natura, quæro ab illo ut si potest respondeat, Sicut manifestum est, ex uoluntate mala tanquam ex arbore mala, fructus eius fieri omnia opera mala, sic ipsam uoluntatem malam, id est, fructū malorum, arborem malam unde dicat exortā. Si ex angelo, quid erat ipse angelus, nisi bonū opus dei? Si ex homine, quid erat ipse homo, nisi bonum opus dei? Imò quia uoluntas mala angeli ex angelo, ex homine homini orta est, quid erant hæc duo antequam in eis ista mala orirentur, nisi bonum opus dei, & bona atque laudanda natura? Ecce ergo ex bona oritur malum, nec fuit omnino unde oriri posset, nisi ex bono, ipsam dicā uoluntatem malam, quam nullum præcessit malum, non opera mala, quæ non sunt nisi ex uoluntate mala, tanquam ex arbore mala, nec ideo tamen potuit ex bono oriri uolūtas mala, quia bonum factum est à deo bono, sed quia de nihilo factum est, nō de deo. Quid ergo est quod dicit, si natura opus est dei, per opus dei opus diaboli transire non sinitur? Nónne opus diaboli, quando primum in angelo, qui diabolus factus est, ortum est, in opere dei ortum est? Quapropter si malum quod omnino nusquam erat, in dei opere oriri potuit, cur malum quod alicubi iam erat per opus dei, transire non potuit, præsertim cum ipso uerbo utatur Apostolus dicens, Et ita in omnes homines pertransijt? Nunquid homines nō sunt opus dei? Pertransijt ergo peccatum per homines, hoc est opus diaboli per opus dei, Atque ut alio modo idipsum dicā, quia diaboli opus, id est, peccatum per ipsum diabolum exortū, quia factura uel opus est dei, per aliud opus dei, id est, hominem pertrāsijt opus operis dei per opus dei. Et ideo deus est solus immutabilis & potētissimæ bonitatis, qui & antequam esset ullum malū, bona opera fecit omnia, & de malis quæ in bonis ab eo factis orta sunt, bene operatur per omnia.

Cap. XXIX
Iulianus.

In uno, inquit, homine iure uituperatur intentio, & origo laudatur, quia duo sunt quæ cōtrarijs applicētur: in paruulo autem unum est natu-

B ra tantum, quia uoluntas non est, Illud ergo unum, inquit, aut deo ascribitur aut dæmoni. Si à diabolo, nihil erit per quod homo diuino operi uindicetur. Si natura, inquit, per deum est, nō potest in ea esse originale malum. Perfecte itaque Manichæus est, qui malum originale defendit.

Augustinus.

Audiat potius aduersum ista quod uerum est, In uno homine iure uituperatur intentio, & natura laudatur, quia duo sunt quæ contrarijs applicentur, sed etiam in paruulo, non unum est tantum, id est, natura, in qua creatus est homo à deo bono, habet enim & uitium quod per unum in omnes homines pertransijt, sicut sapit Apostolus, non sicut desipit Pelagius, uel Celestius, uel eorum quicunque discipulus. Horum itaque duorum quæ in paruulo esse diximus, unum ascribitur deo, alterū diabolo. Et quod utrunque propter unū horum, id est, propter uitium subijcitur potestati diaboli, ideo non est incongruum, quia non fit ipsius diaboli potestate, sed dei. Subijcitur autem uitium uitio, natura naturæ, quia & in diabolo utrunque est, ut cum dilecti & electi de potestate tenebrarum eruuntur, cui iure subduntur, appareat quid donetur iustificatis bonis à deo, bona bene operante de malis. Quod autem isti sibi quasi religiose dicere uisus est, Si natura per deum est, nō potest in ea esse originale malum, nónne religiosius sibi alius uidetur dicere, si natura per deum est, non potest in ea oriri ullum malum, & tamen falsum est, hoc enim Manichæi asserere uolunt, & non creaturam dei factam de nihilo, sed ipsam naturam dei malis omnibus implere conati sunt. Non enim ortum est malum, nisi in bono, nec tamen summo & immutabili quod est natura dei, sed facto de nihilo per sapientiā dei. Est itaque per quod homo diuino operi uendicetur, quia non esset homo, nisi diuino opere crearetur: malum aūt non esset in paruulis, nisi uoluntate primi hominis peccaretur, & ex origine uitiata, peccatū originale traheretur. Non ergo sicut iste ait, perfecte Manichæus est, qui malum originale defendit, sed perfecte Pelagianus est, qui malum originale non credit. Neque enim ex quo esse cœpit Manichæi pestilentiosa doctrina, ex illo cœperunt in ecclesia dei, paruuli baptizandi exorcizari & exufflari, ut ipsis mysterijs ostenderetur non eos in regnū Christi nisi erutos à tenebrarū

potestate transferri. Aut quãdo in libris Manichæi legitur, q uenerit filius hominis quære re & saluare quod perierat? Aut q per unũ hominem peccatũ in hunc mundum intrauit, & C
Exo. 20 cætera ad eandem sententiã pertinentia, quæ supra cõmemorauimus? Aut q reddidit deus
Psal. 50. 143. et. 38 peccata patrũ in filios, aut quod in psalmo scriptũ est, Ego in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis mater mea in utero me aluit, aut, Homo uanitati similis factus est, dies eius uelut umbra prætereunt? Aut, Ecce ueteres posuisti dies meos, & substantia mea quasi nihil ante te est, ueruntamen uniuersa uanitas, omnis homo uiuens, aut quod Apostolus dicit,
Roma. 8 Omnis creatura uanitati subiecta est? Aut in libro ecclesiaste, Vanitas uanitatũ, & omnia
Ecclẽs 1 uanitas, quæ abundantia est homini in omni labore suo, quẽ ipse laborat sub sole? Aut in
Eccl 40 libro ecclesiastico, Iugum graue super filios Adam à die exitus de uentre matris eorũ usq in diẽ sepulturæ in matrem omniũ? Aut quod dicit Apostolus, In Adam moriuntur, Aut
1. Cor. 15
Iob 14 quod dicit sanctus Iob, ubi de peccatis suis loquit, Homo enim natus ex muliere breuis uitæ & plenus iracundiæ, sicut flos fœni decidit, fugit aũt sicut umbra & non stabit, nõnne & huius curam fecisti, & hunc fecisti intrare in conspectu tuo in iudicium? Quis enim erit mũdus à sordibus? ne unus quidẽ, etiam si unius diei fuerit uita eius super terrã? Quas enim dixerat sordes, quia peccata intelligi uoluit, ipsa lectio indicat, ubi prorsus unde loquat appa ret. Vnde est & illud apud prophetã Zachariam, ubi aufertur à sacerdote uestis sordida, &
Zacha. 3 dicit ei, Ecce abstuli peccata tua. Puto q ista omnia & cætera huiusmodi, quæ indicãt omnẽ hominem sub peccato & maledicto nasci, non leguntur in tenebris Manichæorũ, sed in luce catholicorũ. Quid aũt dicam de ipsis diuinarũ scripturarum tractatoribus, qui in catholica ecclesia floruerunt? quomodo hæc non in alios sensus conati sunt uertere, quoniã stabiles erant in antiquissima & robustissima fide, non aũt nouitio mouebãtur errore. Quos si colligere & eorũ testimonijs uti uelim, & nimis longum erit, & de canonicis autoritatibus, à
Ambrosius. quibus nõ debemus auerti, minus fortasse uidebor præsumpsisse q debui. Veruntamen ut omittã beatissimũ Ambrosium cui Pelagius, sicut iã cõmemoraui, tam magnum integritatis in fide perhibuit testimoniũ, qui tamen Ambrosius nihil aliud defendit in paruulis, ut D
Cyprianus. haberent necessariũ medicum Christũ, nisi originale peccatũ. Nunquid & gloriosissimæ coronæ Cyprianus dicetur ab aliquo, non solũ fuisse, sed uel esse potuisse Manichæus, cũ prius iste sit passus, q illa in orbe Romano pestis apparuit, & tamen in libro de baptismate paruulorũ, ita defendit originale peccatũ, ut propterea dicat, & ante octauũ diem si necesse sit, paruulũ baptizari oportere, ne pereat anima eius. Quem tanto uult intelligi ad indulgentiam baptismi facilius peruenire, quanto magis ei dimittuntur non propria, sed aliena peccata. Hos iste audeat dicere Manichæos, & antiquissimã ecclesiæ traditionẽ isto nefario crimine aspergat, qua exorcizantur, & ut dixi, exufflantur paruuli, ut in regnum Christi à potestate tenebrarum, hoc est diaboli & angelorum eius eruti transferantur. Nos autem paratiores sumus cũ istis uiris, & cum ecclesia Christi in huius fidei antiquitate firmata, quælibet maledicta & cõtumelias perpeti, q Pelagiani cuiuslibet eloquij prædicatione laudari.

Caput XXX

Iulianus. Ais iterum, inquit, & dicis, Nulla esset concupiscentia, nisi homo ante peccasset, nuptiæ uero essent etiã si nemo peccasset. Augustinus. Non dixi, nulla esset concupiscentia, quia est & glorianda concupiscentia spiritalis, qua concupiscitur sapientia, sed dixi nulla esset pudenda cõcupiscentia. Relegantur uerba mea quæ etiã ipse posuit, ut quanta ab illo fraude cõmemorentur appareat. Sed quo uoluerit nomine eã appellet, Illa dixi q nõ esset nisi homo ante peccasset, de qua erubuerunt in paradiso, qui pudẽda texerunt, quam nemo negat, quoniã peccatũ inobedientiæ præcesserat, ideo subsecutã. Qui aũt uult intelligere quid senserint, debet consyderare quod texerint. Succinctoria quippe sibi de folijs ficulneis, non uestimenta fecerunt, quæ succinctoria græce περιζώματα uocantur. Quid autẽ cooperiant perizomata, omnibus notum est, quæ nonnulli latini campestria sunt interpretati. Quis aũt ignorat qui campestrantur, quas partes corporis contegant? Has enim tegebant Romani iuuenes, quando nudi exercebantur in campo, unde hoc genus tegminis tale nomen accepit.

Ille

Caput XXXI

A Illæ ergo nuptiæ, inquit, quæ sine concupiscentia, sine motu corporum, sine necessitate sexuum, ut dicis, esse potuerunt, à te pronuntiantur laudabiles. Ista uero coniugia quæ nunc aguntur, à diabolo esse definis inuenta. Illa itaq;, inquit, quæ institui potuisse somnias, bona deliberas, Ista uero de quibus dicit diuina scriptura, Relinquet homo patrem & matrem & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una, profiteris mala diabolica, morbum postre/mo debere non coniugium nuncupari. Gen. 2 AVG. Non est mirum si Pelagiani dicta nostra in sensus quos uolunt detorquere conantur, quando de scripturis sanctis, non ubi obscure ali/qnid dictum est, sed ubi clara & aperta sunt testimonia, id facere consueuerunt, more qui/dem hæreticorum etiam cæterorum. Quis enim diceret sine motu corporum, sine necessita/te sexuum nuptias esse potuisse? Deus enim fecit sexus, quia masculum & fœminam fecit eos, sicut scriptum est, Vnde autem fieri posset, ut qui fuerant coniungendi, & ipsa coniuncti one generaturi, sua corpora non mouerent, quandoquidem nullus fit hominis ad hominē corporalis accessus si desit corporis motus? Non ergo hic quæstio est de motu corporum si ne quo non possent omnino misceri, sed de pudendo motu genitalium, qui profecto non esset, & tamen seminatrix cōmixtio non deesset, si genitalia non libidini, sed uoluntati sicut cætera membra seruirent. An non etiam nunc in corpore mortis huius imperatur pedi, bra/chio, digito, labro, linguæ, & ad nutum nostrum continuo porriguntur? Humori denique quod est mirabilius, in uesica intus posito, qui & quando eius copia nos urgemur, impera/tur ut profluat & obtemperat. Imò ipsis abditis uisceribus & neruis, quibus idem humor continetur, imperatur ut eum propellant, exprimant, eijciant, & si sanitas adest, sine difficul/tate seruiunt uoluntati. Quanto ergo facilius atque tranquillius obedientibus genitalibus corporis partibus & ipsum membrum porrigeretur & homo seminaretur, nisi hominibus illis inobedientibus, membrorum istorum inobedientia iusto supplicio redderetur. Quod supplicium casti sentiunt, qui proculdubio mallent si possent, iubente uoluntate quàm pru/

B riente uoluptate filios seminare, Immundi autem qui propter istum morbum, non solum meretrices, uerumetiam coniuges amant, de hoc supplicio carnis, grauiore supplicio mentis exultant. Caput XXXII Absit ergo ut dicamus quod nos dicere iste confingit, ista coniu/gia quæ nunc aguntur à diabolo inuenta. Prorsus ipsæ sunt nuptiæ, quas ab initio deus in/stituit, Hoc enim bonum suum quod ad hominum generationem institutum etiam dam/natis hominibus non detraxit, quibus non detraxit sensus carnis & membra, proculdubio munera sua, quamuis iam debita damnatione moritura. Istæ, inquam, sunt nuptiæ de qui/bus dictum est, excepto quod hic figuratum est magno illo Christi & ecclesiæ sacramento, Propterea relinquet homo patrem & matrem & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in car/ne una. Hoc enim ante peccatum dictum est, & si nemo peccasset sine pudēda libidine pos/set fieri. Et nunc quamuis sine illa non fiat in corpore mortis huius, ipsum est tamen quod non cessat fieri, ut adhæreat homo uxori suæ, & sint duo in carne una. Quamobrem & si di/citur nunc alias esse nuptias, alias uero si nemo peccasset esse potuisse, non secundum earum naturam, sed secundum quandam in deterius mutatam dicitur qualitatem. Sicut alius dici/tur, quamuis idem ipse sit homo, qui mutauerit uitam siue in melius, siue in deterius. Aliud est enim iustus, aliud peccator, quamuis idem ipse sit homo. Sic aliæ nuptiæ sine pudenda libidine, aliæ cum pudenda libidine, cum tamen secundum constitutionem suam, qua le/gitime coniungitur mulier uiro, & fides carnalis debiti ab adulterorum peccato seruatur immunis, & hoc more legitimo filij seminantur, eædem sunt nuptiæ quas deus instituit, quamuis diabolus non ipsas, sed homines ex quibus nuptiæ fiunt, antiqua peccati per/suasione sauciauerit, inobedientiæ persuadendo peccatum, cui per diuinum iudicium ino/bedientia membrorum reciproca redderetur, in qua coniugati, quamuis erubuerint nudita/tem suam, nuptiarū tamen à deo institutā non omnimodo potuerunt amittere bonitatē. Caput XXXIII

Hinc iste pergit ab eis qui coniunguntur ad eos qui gignuntur, propter quos in hac

quæstione, tantis aduersus nouos hæreticos disputationibus laboramus, & occulto dei com pulsus instinctu dicit aliquid, ubi totum istum nodum sua confessione dissoluit, uolés enim nobis maiorem inuidiam commouere, quia dicimus etiam de legitimis nuptijs sub peccato paruulos nasci, Illos ergo, inquit, qui nunquam nati sunt, bonos potuisse esse dicis, istos uero qui mundum impleuerunt, pro quibus Christus mortuus est diaboli opus, & de morbo natos, & ab exordio reos definis. Probaui itaq; ,inquit, nihil te aliud agere, quàm ut deum

Augustinus. neges horum, qui sunt, hominum conditorem. Ego quidem conditorem hominum omnium, quamuis omnes sub peccato nascantur & pereant nisi renascantur, non dico nisi deum, Vitiũ quippe inseminatum est persuasione diaboli, per quod sub peccato nati sunt, non natura condita qua homines sunt. Libido autem pudenda non moueat membra, nisi quando uolumus, & non est morbus, Non de illa erubescat licitus & honestus coniugatorum concubitus, uitando conspectum & appetendo secretum, & non est morbus. Non prohibeat Apostolus in hoc morbo possideri uxores, & non est morbus. Quod enim græcus habet, ἐν πάθει ἐπιθυμίας, alij latine interpretati sunt, in morbo desyderij uel concupiscentiæ, alij uero in passione concupiscentiæ, uel si quo alio modo in alijs atq; alijs codicibus inuenitur, sed passio in lingua latina maxime usu loquendi ecclesiastico, non nisi ad uituperationem consueuit intelligi. Quodlibet autem de pudenda concupiscentia carnis iste sentiat de paruulis, pro quibus laboramus ut saluatore indigere credantur, ne sine salute moriantur,

Iulianus. attende quid dixerit, Verba eius repeto, Illos ergo, inquit, qui nũquam nati sunt, bonos potuisse esse dicis, istos uero qui mundum impleuerunt, pro quibus Christus mortuus est, dia

Augustinus. boli opus & de morbo natos, & ab exordio reos definis. O si nodũ soluat etiã contentionis, quomodo nodum soluit istius quæstionis. Nunquid enim se modo de maioribus ista locutum esse dicturus est? De paruulis agitur, de nascentibus agitur, de his nouis, quia rei ab exordio definiuntur à nobis, ab illo inuidia commouetur, quia eos dicimus reos, pro quibus Christus mortuus est. Cur ergo pro illis Christus mortuus est, si non sunt rei? Inde prorsus, inde obtinebimus causam, unde excitandam putauit inuidiam, Ipse dicit, quomodo rei sunt paruuli, pro quibus Christus mortuus est? Nos respondemus, imò paruuli quomodo rei non sunt, pro quibus Christus mortuus est? Ista controuersia iudicem quærit, Iu

Matth. 26 dicet ergo Christus, & cui rei mors eius profecerit ipse dicat. Hic est, inqt, sanguis meus qui pro multis effundetur in remissionem peccatorũ. Iudicet cum illo & Apostolus, quia & in

Roma. 8 Apostolo ipse loquitur Christus, clamat & dicit de deo patre, Quia proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum. Puto quod ita dicat Christum traditum pro omnibus nobis, ut in hac causa paruuli non separẽtur à nobis. Sed quid opus est hinc satagere unde nec iam iste contendit, quãdoquidem, non solum confitetur mortuũ fuisse etiam pro paruulis Christum, uerumetiam inde nos arguit, q eosdem paruulos reos dicimus pro

Roma. 4 quibus mortuus est Christus? Iam itaq; Apostolus qui dixit pro nobis omnibus traditum Christum, dicat etiã quare sit pro nobis traditus Christus. Traditus est, inquit, propter delicta nostra, resurrexit propter iustificationem nostram. Si igitur sicut iste & cõfitetur & profiteť, & dicit & obijcit, in eis sunt & paruuli pro quibus traditus est Christus, & propter delicta nostra traditus est Christus, habent profecto & paruuli delicta originalia, pro quibus

Matth. 9 traditus est Christus, Habet quod in eis sanet, qui sicut ipse ait, Non est opus sanis medicus,

1. Timoth. 1 sed male habentibus. Habet cur eos saluos faciat, qui uenit in mũdum sicut dicit apostolus Paulus, peccatores saluos facere. Habet quod in eis remittat, qui sanguinem se fudisse testa

1. Ioan. 3 tur in remissionem peccatorum. Habet quod in eis soluat filius dei, qui propterea uenit sicut dicit apostolus Ioannes, ut soluat opera diaboli, Habet propter quod eos quærat qui uenit ut dicit, quærere & saluũ facere quod perierat. Huic ergo paruulorũ saluti inimicus est, qui eorum sic asserit innocentiam, ut sauciatis & uulneratis neget necessariam medicinam,

Caput XXXIIII

Iam quod sequitur & adiungit attende. Si autem peccatum, inquit, per deum creatum est,

A est,unde homines nascerentur, per diabolum autem unde parentes commouerētur,ascribe/ *Iulianus.*
retur sine dubio sanctitas nascentibus & culpa generantibus. O , quia manifestissi/ *Augustinus.*
me nuptias damnat,amoueto hūc sensum precor de ecclesiarum medio & uere credito,quia
per Iesum Christum facta sunt omnia , & sine ipso factum est nihil.Ita hoc dicit quasi nos
dicamus per diabolum aliquid substantiæ creatum in hominibus. Persuasit malum diabo/
lus tanquam peccatum,non creauit tanquam naturam.Sed planè naturæ persuasit, qua ho
mo natura est,& ideo eam persuadendo uitiauit . Qui enim uulnerat,nō creat membra sed
uexat.Sed uulnera quæ corporibus infliguntur,membra faciunt claudicare, uel ægre moue/
ri , non eam uirtutem qua iustus est homo : uulnus autem quod peccatum uocatur ipsam
uitam uulnerat,qua recte uiuebatur.Hoc uulnus autem tunc maius atq; altius diabolus in
flixit , quàm sunt ista hominibus nota peccata. Vnde illo magno peccato primi hominis,
natura ibi nostra in deterius commutata,non solum facta est peccatrix,uerumetiam genuit
peccatores , Et tamen ipse languor quo bene uiuendi uirtus perijt, non est utiq; natura sed
uitium,sicut certe mala in corpore ualetudo, non est ulla substantia uel natura,sed uitium,
& licet non semper,tamen plærunq; malæ ualetudines parētum ingenerantur quodammo
do,& apparent in corporibus filiorum.Hoc autem peccatum quod ipsum hominem in pa/
radiso in peius mutauit,quia multo est grandius quàm iudicare nos possumus, ab omni na
scenti trahitur,nec nisi in renascente remittitur,ita ut etiam de parentibus iam renatis,in qui
bus remissum atq; tectum est,trahatur in reatum nascentium filiorum, nisi & eos quos pri/
ma carnalis natiuitas obligauit,secunda spiritalis absoluat. Cuius rei mirabilis,mirabile cre
ator in oliua & oleastro produxit exemplum,ubi non solum ex oleastri,uerumetiam ex oli/
uæ semine non nisi oleaster exoritur.Quapropter quamuis & in omnibus natura generatis,
gratia regeneratis,sit ista carnalis concupiscentia repugnans legi mentis,tamen quia remis/
sa est in remissionem peccatorum,non iam illis in peccatum reputatur,nec nocet aliquid,ni/
B si eius motibus ad illicita consentiatur.Proles uero eorum quia non per spiritalē,sed per car
nalem concupiscentiam seminatur,uelut ex illa oliua quidam nostri generis oleaster,sic inde
reatum nascendo trahit,ut nisi renascendo liberari ab illa peste non possit.Quomodo ergo
affirmat iste nos ascribere sanctitatem nascentibus,& culpam generantibus, cum potius ue
ritas monstret,& si fuerit sanctitas in generantibus, originalem culpam inesse nascentibus,
quæ non aboleatur nisi in renascentibus. Quæ cum ita sint de ista carnis concu/ *Caput XXXV*
piscentia & de libidine imperiosa impudicis† domanda, pudenda tamen & pudicis & impu *al. damnanda.*
dicis,sentiat iste quod libet ,quia ei sicut uideo multum placet, non eam laudare cunctetur,
quam nominare confunditur,appellet eam sicut appellauit membrorum uigorē , nec casta/
rum aurium uereatur horrorem , appellet membrorum potentiam,nec caueat impuden/
tiam.Dicat si non erubescit,in paradiso si nemo peccasset,hunc ibi uigorem uelut florem ui/
rere potuisse,nec opus fuisse ut tegeretur, quòd ita moueretur, ut inde nemo cōfunderetur,
sed parata coniuge semper exerceretur,nunquam reprimeretur, ne aliquando uoluntas tan
ta,tantæ felicitati negaretur. Absit enim ut beatitudo illa posset aut in loco illo non habere
quod uellet,aut in suo corpore uel animo sentire quod nollet , ac per hoc si motus libidinis
uoluntatē hominū præueniret,uoluntas cōtinuo sequeretur,uxorq; propter hoc nunq; ab/
sens esse debebat,siue cōceptura,siue iā grauida,ilico admoueret̃,& aut proles seminaretur,
aut uoluptas naturalis , & laudabilis expleretur,& periret semen hominis,ne appetitus tam
bonæ cōcupiscentiæ fraudaretur, tantum nō se cōuerterent cōiuges in eū usum,qui est cōtra
naturā,sed quotiēs delectaret,mēbris ad hoc creatis,& genitalibus uterent̃. Veruntamē qd
si & ille usus contra naturā forsitan delectaret,quid si & in hanc uoluptatē laudabilis illa li/
bido adhinniret,utrum sequerētur eā quoniā suauis esset,repugnarent, quoniā turpis esset?
Si sequerentur,ubi esset cogitatio qualiscunq; honestatis ? Si repugnarent,ubi est pax tan/
tæ felicitatis ? Hinc si forte erubuerit & dixerit tantam pacem felicitatis illius , tantumque

ordinem in his rebus esse potuisse, ut nunquam carnis cõcupiscentia uoluntatem illorũ hominum præueniret, sed cum ipsi uellent, tunc illa consurgeret, tunc autem uellent, quando ad seminandos filios opus esset, ita ut nullus seminis esset irritus iactus, nullus fieret concubitus, quem non sequeretur conceptus & partus ad nutum seruiente carne, ad nutum seruiẽte libidine. Hoc si dicit, saltem consyderet nunc in hominibus non esse quod dicit. Et si nõ uult concedere uitium esse libidinem, dicat saltem per illorum hominum inobedientiam etiam ipsum uitiũ esse carnis concupiscentiã, ut illa quæ obediẽter & ordinate moueret, nũc inobediẽter inordinateq́ moueat, ita ut ipsis quoq́ pudicis ad nutũ non obtemperet cõiugatis, sed & quãdo non est necessaria moueatur, & quãdo necessaria est aliquãdo citius, aliquãdo tardius, non eorum sequatur nutus, sed suos exerat motus. Hanc ergo eius inobedientiam inobedientes illi tunc homines receperunt, & in nos propagine transfuderuut. Neq́ enim ad eorum nutum, sed utiq́ inordinate mouebatur, quando membra prius glorianda, tunc iam pudenda texerunt. Sed ut dixi, sentiat de ista libidine iste quod libet, prædicet ut libet, laudet quãtum libet, sicut enim multis locis significat multum libet, ut eius si non usibus, saltem laudibus Pelagiani oblectentur, quicunq́ eorum proposito continentiæ carnali coniugio non fruuntur, tantum paruulis parcat, non ut eos laudet inutiliter, defendatq́ crudeliter, saluos esse non dicat, non ad laudatorem Pelagium, sed ad saluatorem Christum uenire permittat. Nam ut iam liber iste claudatur, quoniam ita sermo illius terminatus est, qui
Ioan.1 in chartula quã misisti, scriptus est, ut diceret, Vere credito, quia per Iesum facta sunt omnia & sine ipso factum est nihil, concedat Iesum etiam paruulis esse Iesum, & ut per eum facta
Matth.1 omnia fatetur per id quod est uerbum deus, ita etiam paruulos ab eo saluos fieri fateatur per id quod est Iesus, si uult esse catholicus Christianus. Sic enim scriptum est in Euãgelio, Et uocabunt nomen eius Iesum, Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Ideo ergo Iesum, quoniam Iesus latine saluator est, Ipse enim saluum faciet populũ suum, in quo populo sunt utiq́ & paruuli. Saluum autem faciet à peccatis eorum, Sunt ergo & in paruulis peccata originalia, propter quæ Iesus, id est saluator possit esse & ipsorum.

De nuptijs & concupiscentia ad Valerium libri secundi, Finis.

D. AVRELII AVGVSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI, CONTRA DVAS EPISTOLAS Pelagianorum ad Bonifacium, liber Primus.

Caput I

NOVERAM te quidem fama celeberrima prædicante, & frequentissimis atq́ ueracissimis nuntijs, quanta esses dei gratia plenus acceperam, beatissime atq́ uenerande papa Bonifaci. Sed posteaq́ te etiam præsentia corporali frater meus uidit Alipius, acceptusq́ à te benignissime ac syncerissime, mutua miscuit dictante dilectione colloquia, tecumq́ conuiuẽs, & paruo licet tempore, magno tamen tibi iunctus affectu, se simul & me refudit animo tuo, teq́ mihi reportauit in suo, tanto maior in me tuæ sanctitatis est facta notitia, quãto certior amicitia. Neq́ eñ dedignaris qui nõ alta sapis, quãuis altius præsideas, esse amicus humiliũ, & amorẽ rependere impẽsum. Quid est eñ aliud amicitia, quæ nõ aliũde q́ ex amore nomẽ accepit, & nusq́ nisi in Christo fidelis est, in quo solo esse etiã sempiterna ac felix potest? Vnde accepta per eum fratrem, per quem te familiarius didici, maiore fiducia, ausus sum aliquid ad tuã beatitudinẽ scribere de his rebus, quæ hoc tẽpore episcopalem curã (si qua in nobis est) ad uigilantiam pro grege dominico stimulo recentiore sollicitant. Noui quippe hæretici, inimici gratiæ dei, quæ datur pusillis & magnis, per Iesum Christum

A stum dominum nostrum, & si iam cauendi euidentius apertiore improbatione monstran-
tur, non tamen quiescunt scriptis suis minus cautorum uel minus eruditorum corda tẽtare.
Quibus utique esset respondendum, ne se uel suos in illo nefando errore firmarent, etiam
si non metueremus, ne quenquam catholicorum uerisimili sermone deciperent. Cum ue-
ro non desinant fremere ad dominici gregis caulas, atque ad diripiendas tanto precio
redemptas oues, aditus undecunque rimari, communisq́ue sit omnibus nobis qui fungi-
mur episcopatus officio, quamuis ipse in eo præmineas celsiore fastigio speculæ pastoralis,
facio quod possum pro mei particula muneris, quantum mihi dominus adiuuantibus ora-
tionibus tuis donare dignatur, ut pestilentibus & insidiantibus eorum scriptis, medentia &
munientia scripta prætendã, quibus rabies qua furiunt, aut etiam ipsa sanetur, aut à læden-
dis alijs repellatur. Hæc autem quæ duabus epistolis eorum respondeo, uni scilicet quã dici-
tur Romam misisse Iulianus, credo ut per illam quos posset, suos aut inueniret, aut faceret:
alteri aũt quam decem & octo, uelut episcopi participes eius erroris, non ad quoslibet, sed
ad loci illius episcopum sua calliditate tentandum, & ad suas partes, si posset fieri traducen-
dum, ausi sunt Thessalonicam scribere. Hæc ergo quæ istis, ut dixi, duabus epistolis illorũ,
ista disputatione respondeo, ad tuam potissimum dirigere sanctitatem, non tam discenda
q̃ examinanda, & ubi forsitan aliquid displicuerit, emẽdanda constitui. Indicauit enim mi-
hi frater meus, q eas illi dare ipse dignatus es, quæ in tuas manus, nisi uigilantissima diligẽ
tia fratrum nostrorũ, filiorũ tuorum uenire non possent. Ago autem gratias syncerissimæ in
nos beneuolentiæ tuæ, q eas me latere noluisti litteras inimicorum gratiæ dei, in quibus re-
peristi nomẽ meũ calumniose atq; euidẽter expressum. Sed spero de domino deo nostro,
q̃ non sine mercede quæ in cœlis est, illi me lacerãt dente maledico, quibus me pro paruulis,
ne fallaci laudatori Pelagio perditi relinquantur, sed ueraci saluatori Christo liberandi offe
rantur, oppono. Iam itaq; Iuliani respondeamus epistolæ. Dicunt, inquit, illi *Liberum arbitriũ etiã in impio manet. Caput II*
B Manichæi, qbus modo nõ cõmunicamus, id est, toti isti cũ quibus dissentimus, qa primi ho
minis peccato, id est, Adæ liberũ arbitrium perierit, & nemo iam potestatẽ habeat bene ui-
uendi, sed omnes in peccatũ carnis suæ necessitate cogantur. Manichæos appellat catho-
licos, more illius Iouiniani, qui ante paucos annos hæreticus nouus, uirginitatẽ sanctæ Ma
riæ destruebat, & uirginitati sacræ nuptias fideliũ coæquabat. Nec ob aliud hoc obijciebat
catholicis, nisi quia eos uideri uolebat accusatores uel damnatores esse nuptiarum. Liberũ
autem arbitriũ defendendo præcipitant, ut de illo potius ad faciendã iustitiam q̃ de domi
ni adiutorio confidatur, atq; ut in se quisq;, nõ in domino glorietur. Quis aũt nostrũ dicat,
q̃ primi hominis peccato perierit liberũ arbitriũ de humano genere? Libertas quidẽ perijt
per peccatum, sed illa quæ in paradiso fuit, habendi plenã cum immortalitate iustitiã, pro-
pter quod natura humana diuina indiget gratia, dicente domino, Si uos filius liberauerit, *Ioan.8*
tunc uere liberi eritis, utiq; liberi ad bene iusteq; uiuendum, Nam liberũ arbitriũ usq; adeo
in peccatore nõ perijt, ut per illud peccẽt, maxime omnes qui cum delectatione peccant, &
amore peccati, hoc eis placet quod eis libet. Vnde & Apostolus, Cum essetis, inquit, serui *Roma.6*
peccati, libere fuistis iustitiæ. Ecce ostendũtur etiam peccato minime potuisse, nisi alia liber
tate seruire. Liberi ergo à iustitia non sunt, nisi arbitrio uoluntatis: liberi autẽ à peccato non
fiunt nisi gratia saluatoris. Propter quod admirabilis doctor, etiam uerba ipsa discreuit.
Cum enim serui essetis, inquit, peccati, liberi fuistis iustitiæ, Quem ergo fructum habuistis,
tunc in his in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est, Nunc autem liberati à
peccato, serui autem facti deo, habetis fructum uestrum in sanctificatione, finem uero ui-
tam æternam, Liberos dixit iustitiæ, non liberatos. A peccato autem nõ liberos, ne sibi hoc
tribuerẽt, sed uigilantissime maluit dicere liberatos, referens hoc ad illam domini senten-
tiam, Si uos filius liberauerit, tunc uere liberi eritis. Cum itaque non uiuant bene homi-
nes, nisi effecti filij dei, quid est quòd iste libero arbitrio uult bene uiuendi tribuere potesta
tem, cum hæc potestas non detur nisi gratia dei, per Iesum Christum dominum nostrum,
dicẽ

Ioan.1 dicente Euangelio. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios dei fieri. C

Libertas ad malũ. Caput III Sed ne forte dicant ad hoc esse adiutos, ut haberẽt potestatem fieri filij dei. Vt autem hanc accipere mererentur, prius eum libero arbitrio, nulla adiuti gratia receperunt. Hæc est quippe intentio qua gratiam destruere moliuntur, ut eam dari secundũ merita nostra contendant. Ne forte ergo hanc euangelicam sententiam sic diuidant, ut meritum ponãt in eo quod dictũ est, Quotquot autem receperunt eũ, ac deinde non gratis datam, sed huic merito redditã gratiam in eo quod sequitur. Dedit eis potestatẽ filios dei fieri, nunquid si quæratur ab eis, quid sit receperunt eũ, dicturi sunt aliud, nisi crediderunt in eũ? Vt igitur & hoc sciant ad gratiam pertinere, legant quod ait Apostolus, Philip.1 In nullo expauescatis ab aduersarijs, quæ quidẽ est illis causa perditionis, uestræ aũt salutis. Et hoc à deo, quia uobis donatũ est pro Christo, non tantum ut credatis in eũ, sed ut etiam patiamini pro eo. Nẽpe utrunq; dixit esse donatũ. Item quod ait, Pax fratribus & charitas cũ fide à deo patre & domino Iesu Christo. Ephe.6 Legãt etiã quod ipse dominus ait, Ioan.6 Nemo potest uenire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eũ. Vbi ne quisq; putet aliud dictum esse, uenire ad me, q̃ credere in me, paulopost cũ de suo corpore & sanguine loqueretur, & scandalizati essent plurimi in sermone eius, ait, Verba quæ ego locutus sum uobis, spiritus & uita sunt. Sed sunt quidam ex uobis qui non credunt. Deinde subiunxit Euangelista, Sciebat enim Iesus ab initio qui essent credentes, & quis traditurus esset eũ, & dicebat, Propterea dixi uobis, quia nemo potest uenire ad me, nisi fuerit ei datũ à patre meo, sententiã scilicet iterauit qua dixerat, Nemo potest uenire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eũ. Et hoc propter credentes & non credentes se dixisse manifestauit, exponens qđ dixerat, Nisi pater qui misit me traxerit eũ, idipsum alijs uerbis repetendo in eo quod ait, nisi fuerit ei datũ à patre meo. Ille quippe trahitur ad Christũ, cui datur ut credat in Christum. Datur ergo potestas ut filij dei fiant, qui credunt in eũ, cum hocipsum datur ut credant in eũ. Quæ potestas nisi detur à deo, nulla esse potest ex libero arbitrio, quia nec liberũ in bono erit, quod liberator non liberauerit, sed in malo liberum habet arbitriũ, cui delectationẽ malitiæ uel occultus uel manifestus deceptor inseruit, uel sibi ipse persuasit. D Non itaq; sicut dicũt nos quidem dicere, & iste audet insuper scribere, omnes in peccatũ ueluti inuiti carnis suæ necessitate cogũtur, sed si iã in ea ætate sunt, ut propriæ mẽtis utant̃ arbitrio, & in peccato sua uolũtate retinent̃, & à peccato in peccatũ sua uoluntate præcipitantur. Neq; enim agit in eis etiam qui suadet & decipit, nisi ut peccatum uolũtate cõmittant, uel ignorantia ueritatis, uel delectatione iniquitatis, uel utroq; malo & cæcitatis & infirmitatis. Sed hæc uoluntas quæ libera est in malis, quia delectatur malis, ideo libera in bonis non est, quia liberata non est. Nec potest homo boni aliquid uelle, nisi adiuuetur ab eo qui malũ non potest uelle, hoc est gratia dei per Iesum Christum dominũ nostrum. Roma.14 Omne enim quod non est ex fide, peccatũ est. Ac per hoc bona uoluntas quæ se abstrahit à peccato, fidelis est, Abac.2 quia iustus ex fide uiuit. Ad fidem aũt pertinet credere in Christum. Et nemo potest credere in eũ, hoc est uenire ad eũ, nisi fuerit illi datũ. Nemo igitur potest habere uoluntatẽ iustam, nisi nullis præcedentibus meritis acceperit ueram, hoc est gratuitam desuper gratiã.

Caput IIII Hoc isti nolunt elati & superbi, nec purgando defensores, sed extollendo præcipitatores liberi arbitrij. Qui non ob aliud nobis hæc dicentibus indignantur, nisi quia gloriari in domino dedignãtur. Timuit tamen Pelagius episcopale iudiciũ Palæstinum. Et cum ei fuisset obiectũ, q̀ diceret gratiam dei secundũ merita nostra dari, negauit se dicere, & eos qui hoc dicerent, anathematizando damnauit. Nec aliud tamen defendere inuenitur in libris quos postmodum scripsit, fraudẽ se putans hominibus iudicãtibus fecisse mentiẽdo, aut nescio quo modo suũ sensum uerbis ambiguis obtegẽdo.

Calumniæ Iuliani. Caput V Sed iã uideamus quod sequitur. Dicunt etiã, inquit, istas quæ modo aguntur nuptias à deo institutas nõ fuisse, quod in libro Augustini legitur, cõtra quẽ ego modo quatuor libellis respõdi. Cuius Augustini dicta inimici nostri in ueritatis odiũ susceperũt. His eius calũniosissimis uerbis breuiter uideo respõdendũ, Quia repetit ea postea, ubi uult ipse insinuare, quasi cõtra nostra

A nostra ista quid dicant, Vbi cum illo quantū res postulare uidebitur, domino adiuuāte cer/
tandum est. Nunc ergo respondeo, à deo nuptias esse institutas, & tunc quādo dictum est, Gen. 2
Propterea relinquet homo patrem suum & matrem suam, & adhærebit uxori suæ, & erūt
duo in carne una, & nunc propter quod scriptum est, à domino iungitur uiro mulier, Neq;
enim aliud fit etiam nūc q̄ illud, ut adhæreat homo uxori suæ, & sint duo in carne una. De
ipsis quippe nuptijs, quæ nunc quoq; fiunt, consultus est dominus à Iudæis, utrū liceret qua Matth. 19
cunq; causa dimittere uxorem. Et isto commemorato testimonio legis adiunxit, Quod er/ Ephe. 4
go deus coniuxit, homo non separet. Hoc testimonium legis adhibuit etiā apostolus Pau/
lus, cum uiros moneret, ut ab eis diligerentur uxores. Absit ergo ut in libro meo contra hæc
testimonia diuina iste aliquid legerit. Sed uel non intelligēdo, uel magis calumniando, in
alium sensum conatur detorquere quod legit. Librum autem meum, contra quem se quatu/
or libellis respondisse commemorat, post damnationem Pelagij Celestijq; cōscripsi. Quod
ideo dicendum putaui, quoniam iste dicit ab inimicis suis in odium ueritatis dicta mea suis
se suscepta, ne ideo quisquam existimet propter hunc librum meum, inimicos gratiæ Chri/
sti nouos hæreticos fuisse damnatos. In eo autem libro defensio est potius, quàm reprehen
sio nuptiarum. Dicunt etiam, inquit, motum genitalium & commixtionem coniugum, à di/
abolo fuisse repertam, & propterea eos qui nascuntur innocentes, reos esse, & à diabolo fie/
ri, non à deo, quia de hac diabolica commixtione nascuntur. Hoc autem sine aliqua ambi/
guitate Manichæum est. Imò sicut dicimus, à deo nuptias institutas propter ordinatam ge
nerationē filiorum, ita dicimus filiorum gignendorum seminationem sine motu genitaliū,
& sine commixtione coniugum, nec in paradiso si filij gignerentur, esse potuisse. Sed utrum
talis eorum motus atq; commixtio fuisset, si nemo peccasset, qualis nunc est cum pudenda
libidine, hinc est quæstio, de qua diligentius postea, si deus uoluerit disputabimus. Caput VI

Quid tamen isti uelint, quid intendant, quò rem perducere moliantur, adiūcta istius
B uerba declarant, ubi ait nos dicere, propterea eos qui innocentes nascuntur reos esse, & à di/
abolo fieri non à deo, quia de hac diabolica commixtione nascuntur. Cum itaq; nos nec di/
abolicam dicamus coniugum commixtionem, maxime fidelium, quæ fit causa generando/
rum, qui postea regenerandi sunt filiorum, nec homines ullos à diabolo fieri, sed à deo in
quantum homines sunt, & tamen etiam de coniugibus fidelibus reos nasci, tanquam ex oli
ua oleastrum, propter originale peccatum, & propter hoc esse sub diabolo, nisi renascantur
in Christo, quoniā diabolus culpæ autor est, non naturæ, contrà illi paruulos dicētes, nullū
trahere originale peccatum, & ideo non esse sub diabolo, quid efficere laborant, nisi ut illa Col. 1
dei gratia euacuetur in paruulis, qua eruit nos sicut dicit Apostolus, de potestate tenebra-
rum, & trāstulit in regnum filij charitatis suæ? Quandoquidem paruulos negant esse in po
testate tenebrarum, etiam ante domini liberatoris auxilium, ita in eius laudantes opus crea
toris, ut misericordiam destruant redemptoris. Quam nos quoniam & in maioribus & in
paruulis cōfitemur, hoc dicit sine aliqua ambiguitate esse Manichæū, cum sit antiquissimū Caput VII
catholicum, unde nouum istorum dogma euertitur hæreticū. Dicunt, inquit, sanctos al. liberatos
in ueteri testamēto nō caruisse peccatis, id est, nec per emendationē à criminibus fuisse † libe
ros, sed in reatu à morte fuisse deprehensos. Imò dicimus uel ante legem uel tempore
ueteris testamēti à peccatis fuisse liberatos, nō uirtute propria, qa maledictus homo omnis Psal. 48
qui spē suā ponit in homine, & in hoc sine dubio maledicti sunt, quos etiā psalmus diuinus
notat, Qui confidūt in uirtute sua: nec uetere testamēto, quod in seruitutem generat, quāuis Exo. 20
certæ dispensationis gratia diuinitus datū sit: nec in ipsa lege sancta & iusta & bona, ubi scri
ptū est, Nō concupisces, quoniā nō est data quæ posset uiuificare, sed præuaricationis gratia
posita est, donec ueniret semē cui promissum est: sed liberatos esse per sanguinē ipsius redē/
ptoris, qui est unus mediator dei & hominum homo Christus Iesus. Isti aūt inimici gratiæ
dei, quæ data est pusillis & magnis, per Iesum Christū dominū nostrū, ideo dicūt antiquos
homines dei perfectæ fuisse iustitiæ, ne Christi incarnatione, passione, resurrectione, cuius fi
de salui facti sunt, credantur eguisse. Aposto/

Concupiscentia in Paulo qd. Ca. VIII Roma. 7

Apostolum etiam Paulum, inquit, uel omnes apostolos dicunt semper immoderata libidine fuisse pollutos. Quis hoc uel prophanus audeat dicere? Sed nimirum isti propterea sic calumniantur, quia contendunt de hoc quod dixit Apostolus, Scio quia non habitat in me, hoc est in carne mea bonum, Velle enim adiacet mihi, perficere autem bonum nó inuenio, & cætera talia non eum dixisse de seipso, sed nescio cuius alterius, qui illa pateretur induxisse personam, propter quod locus ipse in eius epistola diligenter considerandus est & scrutandus, ne in eis aliqua obscuritate delitescat error istorum. Quamuis ergo latius hinc Apostolus disputet, & magno diuturnoq; conflictu gratiam defendens aduersus eos, qui gloriabantur in lege, tamen ad rem pertinentia pauca contingimus. Vnde ait, Quia nó iustificabitur ex lege omnis caro coram illo. Per legem enim cognitio peccati, Nunc autem sine lege iustitia dei manifestata est, testificata per legem & prophetas, Iustitia autem dei per fidem Iesu Christi, in omnes qui credunt, Nó est enim distinctio, Omnes enim peccauerũt, & egent gloria dei, iustificati gratis per gratiam ipsius per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, Et iterum, Vbi est gloriatio tua? exclusa est. Per quam legem? Factorum? Nó, sed per legem fidei, Arbitramur enim iustificari hominem per fidem sine operibus legis. Et iterum, Non enim per legem promissio Abraæ aut semini eius facta est, ut hæres esset mũdi, sed per iustitiam fidei. Si enim qui per legem hæredes sunt, exinanita est fides & euacuata promissio. Lex enim iram operatur, Vbi enim non est lex, nec præuaricatio, Et alio loco, Lex enim subintrauit ut abundaret delictum, Vbi autem abundauit delictum, superabundauit gratia. Item alio loco, Peccatum enim uobis non dominabitur, non enim estis sub lege, sed sub gratia. Itemq; alio loco, An ignoratis fratres, sciẽtibus enim legem loquor, quia lex dominatur homini inquãtum tempus uiuit? Mulier enim sub uiro, uiuo marito iuncta est legi, Si autem mortuus fuerit uir eius, euacuata est à lege uiri. Et paulopost, Itaq; fratres mei, & uos mortui estis legi per corpus Christi, ut sitis alterius, qui ex mortuis resurrexit, ut fructificemus deo. Cum enim essemus in carne, passiones peccatorum, quæ per legem sunt, operabantur in membris nostris, ut fructum ferrent morti, Nunc uero euacuati sumus à lege mortis, in qua detinebamur, ita ut seruiamus in nouitate spiritus, & non in uetustate litteræ. His atq; huiusmodi contestationibus doctor ille gentium, satis euidenter ostendit, legẽ non potuisse auferre, sed potius auxisse peccatum, quod aufert gratia, quoniam lex iubere nouit, cui succumbit infirmitas: gratia iuuare, qua infunditur charitas. Ne quis eñ propter hæc testimonia uituperet legem, & malam esse contendat, uidit Apostolus male intelligentibus quid posset occurrere, & eandem sibi ipse proposuit quæstionem. Quid ergo dicemus, inquit? Lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognoui nisi per legem. Hoc iam superius dixerat. Per legem enim cognitio peccati. Non ergo abolitio, sed cognitio. Hinc autem iam incipit propter quod ista considerãda suscepimus, introducere personam suã, & tanquam de seipso loqui, ubi nolunt Pelagiani ipsum Apostolum intelligi, sed q; in se alium transfigurauerit hominem sub lege adhuc positum, nondum per gratiam liberatum, Vbi quidem iam debent cõcedere, q; in lege nemo iustificatur, sicut alibi idem Apostolus dicit, sed ad cognitionem peccati, & ad ipsius legis præuaricationem ualere legẽ, ut cognito auctoq; peccato, per fidem gratia requiratur. Non autem timent ista de Apostolo intelligi, quæ posset & de præteritis suis dicere, sed ea quæ sequũtur timẽt. Hic enim concupiscentiã, inquit, nesciebam, nisi lex diceret. Non concupisces. Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Sine lege enim peccatum mortuum est. Ego autem uiuebam aliquando sine lege: Adueniente autem mandato peccatum reuixit, ego autem mortuus sum, Et inuentum est mihi mandatum quod erat in uitam, hoc esse in mortem. Peccatum enim accepta occasione per mandatum fefellit me, & per illud occidit. Itaq; lex quidem sancta, & mandatum sanctum & iustum & bonum. Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? Absit. Sed peccatum ut appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem, ut fiat super modum peccãs peccatum per mandatũ, Hæc omnia, sicut

Roma. 3 · Roma. 4 · Roma. 5. 6. & 7 · Rom. 7 · Exo. 20 · C · D

A sicut dixi, potest uideri Apostolus de sua uita cōmemorasse præterita, ut illud quod ait, Ego autem uiuebam aliquādo sine lege, ætatem suam primā ab infantia ante rationales annos uoluerit intelligi, quod aūt adiunxit, Adueniente aūt mādato peccatū reuixit, ego aūt mortuus sum, iā se præcepti capacē, sed non efficacem, & ideo præuaricatorem legis ostenderet.

Nec moueat quod ad Philippenses scripsit, Secundum iustitiā quæ in lege est, q̄ fuerit sine querela. Potuit enim esse intus in affectionibus prauis præuaricator legis, & tamen conspicua opera legis implere, uel timore hominū uel ipsius dei, sed pœnæ formidine, non dilectione & delectatione iustitiæ. Aliud est enim uoluntate benefaciendi benefacere, aliud aūt ad malefaciendū sic uolūtate inclinari, ut etiam faceret si hoc posset impune permitti. Nam sic profecto in ipsa intus uoluntate peccat, qui non uoluntate, sed timore non peccat. In quibus interioribus suis talem se fuisse sciens Apostolus ante gratiam dei, quæ per Iesum Christū dominū nostrū est, alibi hoc apertissime confitetur, scribēs quippe ad Ephesios, Et uos, inquit, cum essetis mortui delictis & peccatis uestris, in quibus aliquando ambulastis secundū seculū mundi huius, secundū principē potestatis aëris spiritus eius, qui nunc operatur in filijs diffidentiæ, in quibus & nos omnes aliquādo cōuersati sumus in desyderijs carnis nostræ, facientes uoluntatē carnis & affectionum, & eramus naturaliter filij iræ, sicut & cæteri, deus aūt qui diues est in misericordia, propter multam dilectionē qua dilexit nos, & cū essemus mortui peccatis, cōuiuificauit nos Christo, cuius gratia sumus salui facti, Rursus ad Titum, Fuimus enim & nos, inquit, stulti aliquādo & increduli errantes, seruiētes desyderijs & uoluptatibus uarijs, in malicia & inuidia agentes, abominabiles, inuicē odio habentes: talis Saulus fuit, quando secundū iustitiā quæ in lege est, sine querela fuisse se dicit, Nā quia non post hanc abominabilē uitā ut esset sine querela, in lege profecerat, mores q̄ mutauerat, cui dēter in his quæ sequūtur ostēdit, quandoquidē mutatū se nō dicit ab his malis, nisi per gratiā saluatoris. Adiungēs enim hocipsum etiā hic sicut ad Titū ait, Cū aūt benignitas & hu-

B manitas illuxit saluatoris nostri dei, nō ex operibus iustitiæ, quæ nos fecimus, sed secūdum suā misericordiā saluos nos fecit per lauacrū regenerationis & renouationis spiritussancti, quem ditissime effudit super nos, per Iesum Christū saluatorē nostrum, ut iustificati gratia ipsius, hæredes efficiamur secūdum spē uitæ æternæ. Quod aūt ait in hoc epistolæ loco ad Romanos, Peccatū ut appareat peccatū, per bonū mihi operatū est mortē, congruit superioribus ubi dixit, Sed peccatū nō cognoui, nisi per legē, Nam cōcupiscentiā nesciebā, nisi lex diceret, Non cōcupisces. Et superius, Per legē cognitio peccati: hoc enim & hic dixit, ut appareat peccatū, ut illud quod dixerat. Sine lege enim peccatū mortuū est, non intelligamus nisi tanq̄ non sit, latet, nō apparet, penitus ignoratur tanq̄ in nescio quibus ignorantiæ tenebris sit sepultū. Et quod ait, Ego aūt uiuebā aliquādo sine lege, quid ait, nisi uiuere mihi uidebar? Et quod adiunxit, Adueniente aūt mandato peccatū reuixit, quid est aliud q̄ eminuit & apparuit? Nec tamen ait uixit, sed reuixit. Vixerat enim aliquando in paradiso, quādo contra datū præceptū satis apparebat admissum. Cum aūt à nascentibus trahitur, tanq̄ mortuū sit latet, donec repugnās iustitiæ, malū eius prohibitione sentiatur, cū aliud iubetur atq; approbatur, aliud delectat atq; dominat̄, tunc peccatū quodāmodo in notitia nati hominis reuiuiscit, quod in notitia primi facti hominis aliquando iā uixerat. Sed quod sequitur nō ita expeditū est, quomodo de Paulo possit intelligi. Scimus enim, inquit, q̄a lex spiritalis est, ego aūt carnalis sum. Nō ait, fui, sed sum. Nunquid ergo Apostolus cū hæc scriberet, carnalis fuit, an secundū corpus hoc dicit? Adhuc enim erat in corpore mortis huius, nondū facto spiritali, quod alibi dicit, Seminat̄ corpus animale, surget corpus spiritale. Tūc enim ex toto se, id est, ex utraq; parte qua constat, spiritalis homo erit, quando etiā spiritale corpus erit, Neq; enim absurdū est, ut sit in illa uita etiā caro spiritalis, si potuit esse in hac uita, in his qui adhuc carnalia sapiūt, etiā spiritus ipse carnalis. Sic ergo ideo dixit, ego aūt carnalis sum, quia nondū spiritale corpus habebat apostolus, Sicut posset dicere, Ego aūt mortalis sum. Quod utiq; nō nisi secundū corpus intelligeretur dixisse, quod nondū fuerat immor-

Peccatū reuiuiscere quid. Caput IX

Philip. 3

Ephe. 2

Ad Titum 3

Roma. 7

Exo. 20

Roma. 3

Corpus mortis ob cōcupiscētiā. ca. X

Roma. 7

1. Cor. 15

Dd mor-

Roma.7 mortalitate uestitum. Item quod adiũxit, Venũdatus sub peccato, ne quisq̃ cum nondũ re C
demptũ Christi sanguine existimet, etiã hoc secũdum illud potest intelligi quod ait, Et nos
primitias habentes spũs, & ipsi in nobismetipsis ingemiscimus, adoptionem expectantes, re
demptionẽ corporis nostri. Si eñ secundũ hoc se dicit uenundatũ sub peccato, q̃ adhuc non
est redemptũ à corruptione corpus eius, uel uenundatum aliquãdo in prima transgressione
præcepti, ut haberet corpus corruptibile quod aggrauat animã, quid prohibet hic Aposto
lũ intelligi de seipso dicere, quod ita dicit, ut etiã in ipso posset intelligi, etiã si in sua persona
non se solũ, sed omnes accipi uelit, qui se nouerunt spiritali delectatione cũ carnis affectione
sine consensione cõfligere? An forte metuimus ea quæ sequuntur, Quod enim operor, igno
ro, nõ enim quod uolo hoc ago, sed quod odi illud facio, ne forte ex his uerbis quispiam con
sentire carnis cõcupiscentiæ ad opera mala suspicet Apostolũ? Sed consyderandũ est quod
adiungit, Si aũt quod nolo hoc facio, consentio legi quoniã bona est. Magis enim se dicit le
gi consentire q̃ carnis cõcupiscentiæ, Hanc eñ peccati nomine appellat. Facere ergo se dixit
& operari, non affectu consentiẽdi & implendi, sed ipso motu cõcupiscendi. Hinc ergo, inqt,
Consentio legi quoniã bona est, consentio, quia nolo quod nõ uult. Deinde dicit, Nunc aũt
iam nõ ego operor illud, sed id quod habitat in me peccatũ. Quid est, nunc aũt, nisi iã nunc
sub gratia, quæ liberauit delectationẽ uoluntatis à consensione cupiditatis? Non eñ melius
intelligitur, nõ ego operor, nisi quia non consentit exhibere mẽbra sua arma iniquitatis pec
cato. Nã etsi concupiscit & consentit & agit, quomodo nõ ipse illud operat, etiã si se operari
doleat, & uinci grauiter ingemiscat? Iã illud quod sequitur, nõnne unde loquat, apertissime
ostendit? Scio enim quia non habitat in me, hoc est in carne mea bonũ. Si eñ non expone
ret adiũgendo, hoc est in carne mea, aliter fortasse acciperetur quod dixit, in me, Ac per hoc
uersat hoc idẽ repetens & inculcãs, Velle enim adiacet mihi, perficere aũt bonum non. Hoc
est enim perficere bonũ, ut nec concupiscat homo. Imperfectũ est aũt bonum, quãdo concu
piscit, etiã si concupiscẽtiæ non cõsentit ad malũ. Non eñ quod uolo facio bonũ, inquit, sed D
quod nolo malũ hoc ago. Si aũt quod nolo ego hoc facio, iã non ego operor illud, sed quod
habitat in me peccatũ. Id repetiuit inculcans, & tanq̃ tardissimos de somno excitans, Inue
nio ergo legem, inquit, mihi uolẽti facere bonum, quoniam mihi malũ adiacet. Illa ergo bo
num est uolenti facere, adiacet aũt malum ex concupiscentia, cui non consentit qui dicit, Iam
non ego operor illud. Apertius autem quod sequitur utrũq; declarat, Condelector enim le
gi dei secũdum interiorem hominem. Video aũt aliam legem in membris meis, repugnan
tem legi mẽtis meæ, & captiuantẽ me in lege peccati, quæ est in membris meis. Sed q̃ dixit,
captiuantem me, potest mouere, si nulla consensio est, Vnde propter tria ista, duo scilicet de
quibus iam disputauimus, quo ait, Ego aũt carnalis sum, & uenundatus sub peccato, & hoc
tertiũ, captiuantẽ me in lege peccati quæ est in mẽbris meis, potest uideri Apostolus eũ de
scribere qui sub lege adhuc uiuit, nõdum sub gratia. Sed sicut illa duo exposuimus propter
carnem adhuc corruptibilem dicta, sic & hoc potest intelligi ut captiuantem me, dixerit car
ne, non mente: motione, non consensione, & ideo captiuantẽ me, quia & in ipsa carne nõ est
aliena natura, sed nostra. Sicut ergo exposuit ipse quid dixerit, Scio enim quia nõ habitat
in me, hoc est in carne mea bonum, sic iam ex illius expositione hunc locum debemus acci
pere, tanq̃ dixerit, captiuantem me, hoc est carnem meam in lege peccati, quæ est in mẽbris
meis. Deinde subiungit, propter quod dicta sunt omnia, Miser ego homo, quis me libera
bit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christũ dominũ nostrũ. Atq; inde con
cludit, Igitur ipse ego mente seruio legi dei, carne autẽ legi peccati. Carne scilicet legi peccati,
concupiscẽdo: mente aũt legi dei, eidẽ concupiscẽtiæ nõ cõsentiendo. Nulla ergo condẽnatio
est nũc his qui sunt in Christo Iesu. Non eñ damnat, nisi qui concupiscentiæ carnis consen
tit ad malũ, Lex enim spũs uitæ in Christo Iesu liberauit te à lege peccati & mortis, ne scili
cet consensionẽ tuã concupiscẽtia sibi uindicet carnis. Et ea quæ sequũtur eundẽ sensum ma
gis magisq; demõstrant, Sed adhibẽdus est modus. Visum aũt aliquãdo etiã mihi fuerat,
hominem

A hominem sub lege, isto Apostoli sermone describi. Sed uim mihi fecerūt postea ista uerba ꝗ ait, Nunc autē iam non ego operor illud. Ad hoc enim pertinet illud quod ait & postea. Nulla ergo cōdemnatio est nunc his qui sunt in Christo Iesu. Et quia non uideo quomodo diceret homo sub lege, Cōdelector legi dei secundū interiorē hominē, cū ipsa delectatio boni, qua etiā non cōsentit ad malum, non timore pœnæ, sed amore iustitiæ, hoc est enim condelectari, non nisi gratiæ deputanda sit. Nam & illud ubi ait, Quis me liberabit de corpore mortis huius, quis neget Apostolum cum hæc diceret, adhuc fuisse in corpore mortis huius? A quo utiq; impij non liberantur, quibus eadē corpora ad tormēta æterna reddūntur. Liberari ergo est à corpore mortis huius, omni sanato languore cōcupiscentiæ carnis, non ad pœnam corpus recipere, sed ad gloriā. Huic loco & illud satis consonat, Etiā nos ipsi primitias habētes spiritus, & ipsi in nobismetipsis ingemiscimus, adoptionē expectātes, redemptionē corporis nostri. Nimirū enim gemitu isto ingemiscimus in quo dicimus, Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Illud etiam ubi ait, Quod enim operor, ignoro, quid est aliud, quàm nolo, non approbo, non consentio, nō facio. Alioquin contrarium est his, quæ superius dixit, Per legē enim cognitio peccati. Et, Peccatum non cognoui nisi per legem. Et, Peccatū ut appareat peccatum, per bonū mihi operatum est mortem. Quomodo enim peccatū per legem cognouit quod ignorat? Quomodo apparet peccatum quod ignoratur? Sic ergo dictū est ignoro, non facio, quia nulla consensione id ego ipse cōmitto. Quomodo dicturus est dominus impijs, Nō noui uos, quem proculdubio latere nihil potest. Et sicut dictū est, Eum qui nō nouerat peccatum, quod est, nō fecerat. Neq; enim nō nouerat quod arguebat. His atq; huiusmodi in ista scripturæ apostolicæ circūstantia diligenter cōsyderatis, recte intelligitur Apostolus, nō quidem se solum in sua persona, uerum alios etiam sub gratia cōstitutos significasse, sed secum nondum in illa cōstitutos pace perfecta, in qua absorbebitur mors in uictoriam. De qua post dicit, Si autem Christus in

Quid sit liberari de corpore mortis huius. Caput XI

Rom.7

Rom.8

Rom.3 & 7

σκληρὸν

Matth.7

2.Cor.15

Rom.8

B uobis, corpus quidem mortuum est, propter peccatum, spiritus autem uita est, propter iustitiam. Si ergo spiritus eius qui suscitauit Iesum ex mortuis, habitat in uobis, qui suscitauit Christū Iesum à mortuis, uiuificauit & mortalia corpora uestra ꝑ inhabitātem spiritū eius in uobis. Viuificatis igitur mortalibus corporibus nostris, non solum ad peccandū cōsensio nulla erit, sed nec ipsa cui cōsentiatur carnis cōcupiscentia remanebit, Quam spiritui resistentem, nō habere in carne mortali, ille tantummodo homo potuit, qui nō per ipsam ad homines uenit. Et ideo apostolos, quia homines erāt, & corpus quod corrūpitur & aggrauat animam in huius uitæ mortalitate portabant, absit ut dicamus, sicut iste calumniatur, semper immoderata libidine fuisse pollutos, sed dicimus à cōsensione prauarum libidinum liberos, de cōcupiscentiā tamen carnis, quam moderando frenabant, tanta humilitate & pietate gemuisse, ut optarent eam non habere potius, quàm domare. Proinde iste quod addidit nos dicere, Christum & à peccatis liberum non fuisse, sed carnis necessitate mentitum, & alijs maculatum fuisse delictis, uiderit à quibus audierit, uel in quorum litteris legerit, quod quidem fortasse non intellexit, & in sensus calumniosos malicia fallenti conuertit.

Caput XII

Dicunt etiam, inquit, baptisma nō dare omnem indulgentiam peccatorū, nec auferre crimina, sed radere, ut omnium peccatorū radices in mala carne teneantur. Quis hoc aduersus Pelagianos, nisi infidelis affirmet? Dicimus enim baptisma dare omnium indulgentiā peccatorum, & auferre crimina, non radere, nec ut omnium peccatorū radices in mala carne teneantur, quasi rasorum in capite capillorū unde crescant, iterum resecanda peccata. Nam & istam similitudinē cōperi, suæ illos adhibere calumniæ, tanquā hoc nos sentiamus atq; dicamus. Sed de ista cōcupiscentia carnis falli eos credo uel fallere, cum qua necesse est ut etiā baptizatus, & hoc si diligentissime proficit, & spiritu dei agitur, pia mente cōfligat. Sed hæc etiam si uocatur peccatū, nō utiq; quia peccatum est, sed quia peccato facta est sic uocatur, sicut scriptura manus cuiusq; dicitur, ꝗ manus eam fecerit, Peccata autem sunt, quæ secundum carnis concupiscentiā uel ignorantiam illicite fiunt, dicuntur, cogitātur, Quæ transacta

Cōcupiscentia peccatum dicitur, quū ex se non sit. Caput XIII

etiam reos tenent si non remittantur. Et ista ipsa carnis concupiscentia in baptismo sic dimit- C
titur, ut quanquam tracta sit à nascentibus, nihil noceat renascentibus. Ex quibus tamē si fi-
lios carnaliter gignunt, rursus trahitur, rursusq; & nocitura nascētibus, nisi eadem forma re-
nascētibus remittatur, & insit nihil obfutura uitæ futuræ, quoniam reatus eius generatione
tractus, regeneratione dimissus est, Et ideo iam non sit peccatum, sed hic uocetur, siue quod
peccato facta sit, siue quod peccandi delectatione moueatur, & si ei uincēte delectatione iu-
stitiæ non cōsentiatur. Nec propter ipsam cuius iam reatus lauacro regenerationis absum-
Matth.6 ptus est, dicunt in oratione baptizati, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus
debitoribus nostris, sed propter peccata quæ fiūt, siue in eius cōsensionibus, cū ab eo quod-
libet uincitur quod placet, siue cum per ignorantiā malum quasi bonum placet. Fiunt autē,
siue operando, siue loquendo, siue quod facillimum atq; celerrimum est, cogitando. A qui-
bus omnibus quis etiā fidelium gloriabitur castum se habere cor, aut quis gloriabitur mun-
dum se esse à peccato? Illud sane quod in oratione sequitur, propter ipsam dicitur, Ne nos
inferas in tentationē, sed libera nos à malo. Vnusquisq; enim sicut scriptū est, tentatur à con-
Iacobi 1 cupiscentia sua abstractus & illectus. Deinde concupiscentia cum conceperit parit peccatū.

Caput XIIII Hi omnes cōcupiscentiæ partus, & ipsius cōcupiscentiæ reatus antiquus, qui baptisma-
tis ablutione dimissi sunt, & quicquid parit nunc ista concupiscentia, si nō sint illi partus, qui
non solū peccata, uerumetiā crimina nuncupantur, pacto illo quotidianæ orationis ubi dici-
mus, Dimitte nobis debita nostra sicut & dimittimus, & eleemosynarū synceritate mūdan-
tur. Neq; enim quisquā sic desipit, ut dicat ad baptizatos dominicū illud nō pertinere præce-
Lucæ 6 ptum, Dimittite & dimittetur uobis, date & dabitur uobis. Nullus autē in ecclesia recte pos-
1.Timot.3 set ordinari minister, si dixisset Apostolus, Si quis sine peccato, ubi ait, Si quis sine crimine
est. Aut si dixisset, nullum peccatū habentes, ubi ait, Nullū crimen habentes. Multi quippe
baptizati fideles sunt sine crimine, sine peccato autē in hac uita neminem dixerim, quantali- D
bet Pelagiani, quia hæc dicimus aduersum eos, inflentur & dirūpantur insania, nō quia pec-
cati aliquid remaneat, quod in baptismate nō remittatur, sed quia in nobis in huius uitæ in-
firmitate manentibus quotidie fieri non quiescunt, qui fideliter orantibus & misericorditer
Motus genitalium operātibus quotidie remittantur. Hæc est fidei catholicæ sanitas, quā sanctus ubiq; seminat
à deo. Caput XV spiritus, nō prauitatis hæreticæ uanitas & præsumptio spiritus. Iam itaq; de cætero
uideamus, quemadmodū posteaquàm nobis calūniose putauit obijcienda quæ credimus,
& fingenda quæ non credimus, suā ipse uel Pelagianorū fidem profiteatur. Contra hæc, in-
quit, nos quotidie disputamus, & ideo nolumus præuaricatoribus adhibere cōsensum, quia
nos dicimus liberum arbitriū in omnibus esse naturaliter, nec Adæ peccato perire potuisse.
Quod scripturarū omniū autoritate firmatur. Hæc si quemadmodū oportet non contra
dei gratiā diceretis, nec cōsensum præuaricatoribus adhiberetis, sed uestrū sensum corrigere-
tis. Hinc autē quantū potuimus, & quātum sufficere uisum est, superius disputauimus. Dici-
mus, inquit, has quæ nunc agūtur in orbe terrarū, à deo nuptias institutas, nec reos esse con-
iuges, sed fornicatores & adulteros cōdemnandos. Hoc uerū & catholicū est. Sed quod uos
hinc uultis efficere de cōmixtione masculi & fœminæ, q; nihil peccati nascētes trahant, quod
lauacro regenerationis expietur, hoc falsum est & hæreticū. Motum, inquit, genitaliū, id est,
ipsam uirilitatē, sine qua nō potest esse cōmixtio, à deo dicimus institutā. Ad hoc responde-
mus, motū genitalium, & ut uerbo eius utar, uirilitatē, sine qua nō potest esse cōmixtio, deus
sic instituit, ut nihil haberet pudendum. Nō enim fas fuit, ut eius erubesceret creatura de sui
opere creatoris, sed inobediētia mēbrorum supplicio iusto primis hominibus inobedienti-
bus reddita est, de qua erubuerunt quando folijs ficulneis pudenda texerunt, quæ prius pu-
Caput XVI denda non fuerunt. Neq; enim sibi tunicas ut totū corpus tegerent post peccatū, sed
succinctoria cōsuerunt, quæ nōnulli interpretes nostri minus diligētes tegmina interpretati
sunt. Quod quidē uerum est, sed generale nomē est tegmen, quod indumentū & operimen-
tum omne possit intelligi. Et ideo debuit ambiguitas euitari, ut quemadmodū Græcus pe-

rizomata

rizomata poſuit,quibus nõ tegũtur niſi pudendæ corporis partes, ſic & Latinus, aut ipſum
A Græcũ poneret,quia & ipſa iam conſuetudo utitur pro latino, uel ſicut quidã ſuccinctoria
uel ſicut alij melius cãpeſtria nominarunt. Ex illo quippe hoc nomẽ eſt,ꝙ pudenda iuuenes
tegebãt antiquo more Romano,quãdo nudi exercebãtur in cãpo,unde campeſtrati appel-
lantur hodie,qui eadẽ mẽbra cingendo cooperiunt. Quanq̃ ſi ea quibus peccatũ eſt tegen
da fuerãt poſt peccatũ,ne tunicis quidẽ indui debuerunt,ſed manũ & os tegere,quia ſumen
do & ueſcẽdo peccauerũt. Quid ſibi ergo uult,ꝙ accepto prohibito cibo,cũ fuiſſet præcepti
facta tranſgreſſio,in illa mẽbra aſpectus intenditur? Quæ ibi nouitas ignota ſentitur,& ſe
cõpellit aduerti,quod apertione ſignificatur oculorũ? Neq; enim eis, uel quando ille nomi
na pecoribus & uolucribus imponebat,uel quando illa pulchrũ lignũ uidit & bonum,oculi
non patebant,ſed aperti,hoc eſt,intenti ad intuendũ facti ſunt. Sicut ſcriptũ eſt de Agar an *Gen.16*
cilla Saræ,ꝙ aperuit oculos ſuos,& uidit puteũ,quos clauſos utiq; nõ habebat. Vt ergo nu-
ditatis ſuæ,quã quotidie profecto intuebãtur,nec cõfundebantur,eos ſubito ſic puderet,ut
mẽbra illa iam nuda ferre nõ poſſent,ſed ſtatim operire curarẽt,nónne & ille in motu aper
to,& illa in occulto,cõtra ſuæ uoluntatis arbitriũ inobedientia illa mẽbra ſenſerunt, quibus
utiq; nutu uolũtario ſicut cæteris dominari debuerũt? Quod merito paſſi ſunt,quia & ipſi
obedientes ſuo domino nõ fuerunt. Erubuerunt ergo ita ſe creatori ſuo nõ exhibuiſſe ſerui-
tium,ut in eis mẽbris ex quibus eſſent filij procreãdi,mererẽtur accipere dominatũ. Hoc pu
doris genus,hæc erubeſcendi neceſſitas certe cũ omni homine naſcitur,& ipſis quodãmodo
naturæ legibus imperatur,ut in hoc uerecũdentur etiã ipſa pudica cõiugia,nec quiſquã tam
male turpiterq; proficiat,ut quia cognouit deũ eſſe conditorẽ naturæ,autoremq; nuptiarũ,
ideo etiã miſcendus uxori,ſi quis eum uideat,nõ de his motibus erubeſcat,quæratq; ſecretũ
ubi non ſolũ alienorũ,uerumetiam ſuorum omniũ poſſit uitare cõſpectum. Itaq; ſua culpa
ſibi accidẽs malũ,natura humana permittatur agnoſcere,ne cogatur aut quod eſt impuden
B tiſſimũ,de his ſuis motibus non erubeſcere,aut quod eſt ingratiſſimũ, de ſui creatoris operi
bus erubeſcere. Quo tamen malo propter bonũ generationis filiorũ,bene utũtur pudica cõ-
iugia. Solius autem carnalis uoluptatis cauſa,libidini conſentire peccatũ eſt,quãuis cõiuga- *An libido ante pec*
tis ſecundum ueniam cõcedatur Sed conſtituite Pelagiani ſeruata honeſtate ac fœcun *catum. Cap. XVII*
ditate nuptiarũ,ſi nemo peccaſſet,qualem uelitis in paradiſo uitam illorũ hominum cogita
re,& unũ de his quatuor rebus eligite. Proculdubio enim,aut quotienſcunq; libuiſſet,totiẽs
concubuiſſent,aut frenarẽt libidinẽ, quando concubitus neceſſarius non fuiſſet,aut tunc ad
nutũ uoluntatis libido conſurgeret,quãdo eſſe concubitũ neceſſariũ caſta pudentia præſen
ſiſſet,aut nulla ibi omnino exiſtente libidine,ut cætera membra quæq; ad opera ſua, ſic ad
opus propriũ etiam genitalia iuſſis uolentiũ ſine ulla difficultate ſeruiſſent. Horũ quatuor
quod uultis eligite. Sed puto ꝙ duo priora reſpuetis, quibus libidini,aut ſeruitur, aut repu-
gnatur. Namq; illud primũ,tam præclara honeſtas,hoc aũt ſecũdum, tam magna felicitas
non uult. Abſit enim ut tantæ illius beatitudinis decus,aut præcedentẽ ſemper ſequẽdo libi
dinem ageret turpiſſimã ſeruitutẽ, aut ei reſiſtendo nõ haberet pleniſſimã pacem. Abſit in-
quam,ut carnis concupiſcentiã non oportune ad generandũ,ſed inordinata cõmotione ſur-
gentem,aut illi menti placeret conſentiendo ſatiare, aut illi quieti neceſſe eſſet diſſentiendo
cohibere. Duarũ uero reliquarũ quamlibet elegeritis,non eſt aduerſus uos ulla contentione
laborandũ. Et ſi enim quartã uolueritis eligere,ubi eſt omnium obedientia membrorũ,ſine
ulla libidine ſumma tranquillitas,quoniã iam uos ei fecit ueſtrarũ diſputationũ impetus ini
micos,illud uobis ſaltem placebit,quod tertio loco poſuimus,ut illa carnalis concupiſcentia,
cuius motus ad eam poſtremã,quæ uos multum delectat,peruenit uoluptatẽ,nunquam in
paradiſo niſi cũ ad gignendũ eſſet neceſſaria,ad uolũtatis nutum exurgeret. Hanc ſi placet
uobis in paradiſo collocare,& per talẽ concupiſcentiã carnis,quæ nec præueniret,nec tarda-
ret,nec excederet imperiũ uoluntatis, uobis uidetur in illa felicitate filios potuiſſe generare,
nõ repugnamus, Ad hoc enim quod agimus,ſufficit nobis, quia nũc talis in hominibus nõ

est,qualem in illius felicitatis loco esse potuisse conceditis. Qualis quippe nunc sit, profecto omniũ sensus mortaliũ,etsi cum uerecũdia cõfitetur,quia & castos etiã nolentes, eamq; per temperantiã castigantes,inquietudine inordinata importunaq; sollicitat, & plerũq; sese uolẽtibus subtrahit,nolẽtibus ingerit,ut nihil aliud inobediẽtia sua,q̃ illius priscæ inobedien-
Gen.3 tiæ pœnã se esse testetur. Vnde merito de illa & tũc primi homines,quãdo pudẽda texerũt, & nunc qui se utcunq; hominẽ esse cõsyderat, omnis pudẽs impudensq; confunditur,absit ut de opere dei,sed de pœna primi ueterisq; peccati. Verũ uos nõ pro religiosa ratione,sed pro animosa contẽtione,nec pro humano pudore,sed pro uestro furore,ne uel ipsa concupiscentia carnis uitiata credatur,& ex ea trahi originale peccatũ,talem prorsus qualis nunc est in paradiso conabimini disputãdo reuocare,eamq; illic esse potuisse cõtendere,quã uel semper sequeretur inhonesta cõsensio,uel aliquando coërceret miserãda dissensio. Nos autẽ nõ multum curamus quid uos de illa sentire delectet. Quicquid tamẽ hominũ per illã nascitur, si nõ renascatur,sine dubitatione dãnatur,& necesse est esse sub diabolo,si non liberetur in-
Caput XVIII de à Christo. Hominem,inquit,dei opus defendimus,nec ex illius potẽtia uel in malum uel in bonum inuitũ aliquem cogi,sed propria uoluntate,aut bonũ facere,aut malũ, In bono uero opere à dei gratia semper adiuuari,in malũ uero diaboli suggestionibus incitari. Ad hæc respondemus,homines esse opus dei,inquantũ homines sunt,sed sub diabolo esse,inquantũ peccatores sunt,nisi eruantur inde per eum,qui nõ ob aliud factus est inter deũ & homines mediator,nisi quia ex hominibus nõ potuit esse peccator, nec ex dei potẽtia,uel in malũ uel in bonum inuitũ aliquem cogi,sed deo deserente pro meritis ire in malũ,& deo adiuuante,sine meritis conuerti ad bonũ. Non enim est homo bonus si nolit,sed gratia dei
Phil.2 etiam ad hoc adiuuatur ut uelit,quoniã non inaniter scriptum est, Deus est enim qui operatur in uobis & uelle & operari pro bona uoluntate, Et præparatur uoluntas à domino.

Volũtas excitatur à domino. Caput XIX Vos autẽ in bono opere sic putatis adiuuari hominẽ gratia dei,ut in excitãda eius ad ipsum bonũ opus uoluntate,nihil eam credatis operari, Quod satis ipsa tua uerba declarãt. Cur enim non dixisti,hominẽ dei gratia in bonum opus excitari,sicut dixisti,in malũ diaboli suggestionibus incitari? Sed dixisti,in bono opere à dei gratia semper adiuuari, tanquã sua uoluntate,nulla dei gratia bonũ opus aggressus,in ipso iam opere diuinitus adiuuetur, pro meritis uidelicet uoluntatis bonæ,ut reddatur debita gratia,nõ donetur indebita,ac sic gratia iam nõ sit gratia,sed sit illud quod Pelagius in iudicio Palæstino ficto corde damnauit,gratiã dei secũdum merita nostra dari. Dic mihi obsecro,quid boni Paulus adhuc Sau-
Act.9 lus uolebat,ac nõ potius magna mala,quãdo spirans cædẽ pergebat,ad uastandos horrenda mentis cæcitate ac furore Christianos? Quibus meritis bonæ uoluntatis deus illũ ab his malis ad bona,mirabili & repentina uocatione cõuertit? Quid ergo dicam, quibus meritis,
Ad Titum 3 cum ipse clamet, Non ex operibus iustitiæ quæ nos fecimus,sed secundũ suam misericordiã
Ioan.6 saluos nos fecit? Quid illud quod iam cõmemoraui dixisse dominũ, Nemo potest uenire ad me,quod intelligitur,credere in me,nisi ei datũ fuerit à patre meo? Vtrũ iam uolenti credere pro meritis bonæ uolũtatis hoc datur, an potius ut credat ipsa uolũtas,sicut Sauli, desuper excitatur,etiã si tam sit auersus à fide,ut credentes etiã persequatur? Vt quid enim nobis dominus præcepit,ut oremus pro eis qui nos persequũtur? Nũquid hoc oramus ut eis pro bona eorũ uoluntate gratia dei retribuatur,ac nõ potius ut mala in bonũ uoluntas eorum mutetur? Sicut credimus tũc à sanctis quos persequebatur,nõ inaniter oratũ esse pro Saulo,ut ad fidẽ quã uastabat,uoluntas eius conuerteretur. Et illius quidẽ cõuersio desuper facta,manifesto etiam miraculo apparuit, Quàm multi inimici Christi quotidie,subito dei occulta gratia trahũtur ad Christũ. Quod uerbũ si nõ ex Euãgelio posuissem,quãta de me propter hoc iste dixisset,cũ etiã nũc obluctetur nõ mihi,sed illi qui clamat, Nemo potest uenire ad me,nisi pater qui misit me traxerit eum? Non enim ait,duxerit,ut illic aliquo modo intelligamus præcedere uoluntatẽ. Quis trahitur si iam uolebat? Et tamen nemo uenit nisi uelit. Trahitur ergo miris modis ut uelit ab illo,qui nouit intus in ipsis hominum cordibus operari,

A operari,non ut homines quod fieri non potest nolentes credant,sed ut uolentes ex nolenti bus fiant. Caput XX

Hoc uerum esse nō coniectura suspicamur humana,sed euidentissima diuinarum scripturarū autoritate dignoscimus. Legitur in Paralipomenon libris, Et quidem in 2.Para.30 Iuda facta est manus dei,ut daret illis cor unū,ut facerent præceptū regis & principū in uerbo domini. Item per Ezechielē prophetā dominus dicit, Dabo eis cor aliud,& spiritū nouū Ezech.36 dabo eis,& euellam cor eorū lapideum de carne eorū,& dabo eis cor carneū,ut in præceptis meis ambulēt,& iustificationes meas obseruent & faciāt eas. Quid est autē quod Hester illa regina orat & dicit, Da sermonē concinnū in os meū,& uerba mea clarifica in cōspectu leo- Hester 14 nis,& cōuerte cor eius in odiū inpugnantis nos? Vt quid ista in oratione dicit deo, si nō operatur deus in cordibus hominū uoluntatē? Sed forte hæc mulier insipienter orauit. Videamus ergo utrū inaniter præmissus fuerit orantis affectus,& cōsecutus nō fuerit exaudientis effectus. Ecce ingreditur ad regē. Ne multa dicamus, Et quia nō ordine suo ingrediebatur, magna necessitate cōpulsa, intuitus est eam, sicut scriptū est, uelut taurus in impetu indignationis suæ. Et timuit regina,& conuersus est color eius per dissolutionē,& inclinauit se super caput delicatæ suæ, quæ præcedebat eam. Et cōuertit deus,& transtulit indignationē eius in lenitatē. Iam sequentia cōmemorare quid opus est, ubi deū cōpleuisse quod illa rogauerat, diuina scriptura testatur operando in corde regis? Quid aliud, quā uoluntatē, qua iussit & factum est, quod ab eo regina poposcerat? Quam deus iam ut fieret, exaudierat, qui cor regis anteq̄ mulieris sermonē poscentis audisset, occultissima & efficacissima potestate cōuertit, & transtulit ab indignatione ad lenitatē, hoc est, de uoluntate lædēdi ad uoluntatem fauendi, secundū illud Apostoli, Deus est enim qui operatur in uobis & uelle. Nūquid homines Phil.2 dei qui hæc scripserūt, imò ipse spiritus dei, quo autore per eos ista cōscripta sunt, oppugnauit liberū hominis arbitrium? Absit, Sed omnipotentis in omnibus & iudiciū iustissimū, & auxilium dei misericordissimū cōmendauit. Sufficit enim scire homini, q non est iniquitas Rom.9

B apud deū. Iam quomodo ista dispenset, faciēs alios secūdum meritum uasa iræ, alios secundum gratiā uasa misericordiæ, Quis cognouit sensum domini, aut quis cōsiliarius eius fuit? Rom.11 Si ergo ad honorem gratiæ pertinemus, nō simus ingrati, tribuēdo nobis quod accepimus. Quid enim habemus quod nō accepimus?

Dicimus, inquit, sanctos ueteris testamenti, perfecta hinc iustitia ad æternā trāsisse uitam, id est, studio uirtutis ab omnibus recessisse peccatis, quia & illi quos legimus aliquid peccasse, postea tamē eos emēdasse cognouimus. Nullus iustus nisi per Christum, Caput XXI

Quantælibet fuisse uirtutis antiquos prædices iustos, nō eos saluos fecit, nisi fides mediatoris, qui in remissionem peccatorū sanguinem fudit. Ipsorū enim uox est, Credidi propter Psal.115 quod locutus sum. Vnde ait & apostolus Paulus, Habētes aūt eundē spiritū fidei, secundū 2.Cor.4 quod scriptū est, Credidi propter quod locutus sum,& nos credimus, propter quod & loquimur. Quid est eundē spiritū, nisi quē iusti quoq; illi habuerunt, qui ista dixerūt? Dicit etiā Act.15 apostolus Petrus, Quid uultis iugū imponere gentibus, quod neq; nos portare potuimus, neq; patres nostri? Sed per gratiā domini nostri Iesu Christi credimus nos salui fieri quēadmodum & illi: hoc uos non uultis inimici gratiæ Christi, ut eadē gratia Iesu Christi salui facti credantur antiqui, sed distribuitis tēpora secundū Pelagiū, in cuius libris hoc legitur, & ante legē dicitis saluos factos esse per naturā, deinde per legē, postremo per Christū, quasi hominibus, duorū superiorū temporum, ante legē scilicet,& in lege sanguis Christi non fuerit necessarius, euacuantes quod dictū est, Vnus enim deus, unus & mediator dei & homi- 1.Timoth.2 num homo Christus Iesus. Caput XXII

Gratiā Christi, inquiūt, omnibus necessariā & maioribus & paruulis cōfitemur & eos qui dicūt de duobus baptizatis natū nō debere baptizari, anathematizamus. Nouimus quomodo non secundum Paulū apostolū, sed secundum Pelagium hæreticū ista dicatis, paruulis uidelicet baptismū necessariū, nō propter remissionem peccatorū, sed tantūmodo propter regnū cœlorū. Datis enim eis extra regnū dei locū salutis & uitæ æternæ, etiā si nō fuerint baptizati. Nec attēditis q̄d scriptū est, Qui crediderit & baptizatus fuerit saluus erit, qui autē nō crediderit, cōdemnabitur. Propter quod in ecclesia

saluatoris per alios paruuli credũt, sicut ex aliȷs ea, quæ illis in baptismo remittũtur peccata traxerunt. Nec illud cogitatis eos uitã habere nõ posse, qui fuerint expertes corporis & san C guinis Christi, dicente ipso, Nisi mãducaueritis carnẽ meam, & biberitis sanguinẽ meũ, nõ habebitis uitã in uobis. Aut si Euangelicis uocibus cogimini cõfiteri, nec uitã salutemq́ posse habere paruulos de corpore exeũtes, nisi fuerint baptizati, quærite cur cõpellantur nõ baptizati secundæ mortis subire suppliciũ, iudicãte illo, qui neminẽ damnat immeritũ, & inuenietis quod non uultis, originale peccatũ. Etiã eos qui dicunt, inquit, baptisma nõ omnia peccata delere, cõdemnamus, quia scimus plenam purgationem per ipsa mysteria conferri.

Eucharistia paruulis necessaria

Ioan. 6

Hoc dicimus & nos, sed paruulos quoq; per ipsa mysteria primæ natiuitatis, & obnoxiæ successionis uinculis solui, nõ dicitis uos. Propter quod de ecclesia Christi, quæ hoc antiquitus tenet, oportet ut sicut cæteri hæretici segregemini & uos. Iam uero q̃ ita cõcludit epistolã ut dicat, Nemo ergo uos seducat, nec se negent impȷȷ ista sentire. Sed si uerũ dicunt, aut audiẽtia detur, aut certe isti ipsi episcopi, qui nũc dissidẽt dãnent, quæ supra dixi, cũ Manichæis se ista tenere, sicut nos ista damnamus, quæ de nobis iactant, & sit plena cõcordia, quod si nolũt, scitote eos esse Manichæos, & ab eorũ uos abstinete cõsortȷs, cõtemnendum est potius, q̃ refellẽdum. Quis enim nostrum dubitat, anathema dicere Manichæis, qui dicunt à bono deo, nec homines, nec nuptias institutas, nec legẽ datam, quæ per Moysen Hebræo populo ministrata est? Sed & Pelagianis non immerito anathema dicimus, qui tam sunt inimici gratiæ dei, quæ uenit per Iesum Christũ dominũ nostrũ, ut eam dicãt non gratis, sed secundũ merita nostra dari, ac sic gratia iam nõ sit gratia, tantũq; constituunt in libero arbitrio, quo in profundũ demersus est homo, ut eo bene utendo dicant hominẽ mereri gratiã, cum nemo bene illo uti possit, nisi per gratiã, quæ nõ secundũ debitum redditur, sed deo gratis miserãte donatur. Paruulos autem ita contendũt esse iam saluos, ut saluatori audeant negare saluandos. Et hæc execrabilia dogmata tenentes & seminãtes, adhuc insuper flagitant audientiam, cum damnati debeant agere pœnitentiam. D

Caput XXIII

Libri primi finis.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI, contra duas epistolas Pelagianorum Liber secundus.

Caput I

IAM nunc aliam, non Iuliani tantũ, sed & cõmunem cum pluribus Pelagianis episcopis, quã Thessalonicã miserunt, consyderemus epistolam, eiq; domino adiuuãte respõdeamus ut possumus. Quod opus nostrũ ne longũ fiat, q̃ causæ ipsius necessitas postulat, quid opus est ea quoq; refellere, quæ dogmatis eorum insidiosa uenena non cõtinent, sed tantũ in auxilium suũ, uel pro catholica fide cõtra Manichæorũ sicut loquuntur prophanitatem, consensionẽ orientalium episcoporum uidẽtur exposcere, nihil aliud nitentes, nisi ut horribili hæresi obiecta, cuius se aduersarios esse confingũt, lateãt inimici gratiæ in laude naturæ. Quis enim eis hinc commouit aliquando quæstionem? Aut cui catholicorum propter ea displicent, quia damnãt eos quos prædixit Apostolus recessuros à fide, cauteriatam habentes conscientiam, prohibentes nubere, abstinentes à cibis, quos immundos putant, nec putantes à deo cuncta esse condita? Quis eos aliquando negare compulit, quòd omnis creatura dei bona sit, & nulla substantia sit, quã nõ summus fecerit deus, nisi ipse deus qui non est ab aliquo factus? Non ista in eis, quæ constat esse catholica reprehenduntur atque damnantur. Impietatem quippe Manichæorum nimiam, stultam & noxiam, non solum fides catholica detestatur, uerumetiam hæretici omnes, qui nõ sunt Manichæi. Vnde & isti Pelagiani hoc bene faciunt, Manichæis anathema dicere, & eorum erroribus contradicere, Sed faciunt duo mala quibus & ipsi anathematizãdi sunt. Vnum, q̃ catholicos Manichæorũ nomine criminantur: alterum, q̃ etiam ipsi hæresim noui erroris inducunt. Neque enim quia Manichæorũ morbo non laborant, propterea fidei sanæ sunt.

A Nó unum pestilentiæ est genus, quemadmodum in corporibus,ita & in mētibus. Sicut er
go medicus corporis non cōtinuo pronuntiasset à mortis periculo liberum,quem negasset
hydropicum,si alio lœtali morbo perspexisset ægrotum: ita istis non ideo ueritas gratula/
tur,quia Manichæi nō sunt,si alio genere peruersitatis insaniūt. Quapropter aliud est quod
anathematizamus cum eis,aliud quod in eis. Detestamur enim cum eis,quod recte displi/
cet etiā ipsis,ita tamen ut detestemur in eis,unde recte displicēt ipsi. Manichæi dicūt, *Confert Manichæos cum Pelagianis.*
deum bonū non omnium naturarū esse creatorem: Pelagiani dicunt,deum nō esse omniū *Caput II*
ætatum in hominibus mundatorē,saluatorem,liberatorem: Catholica utrosq; redarguit,&
contra Manichæos defendens dei creaturam,ne ab illo instituta negetur ulla natura,& con
tra Pelagianos,ut in omnibus ætatibus perdita requiratur humana natura. Manichæi car/
nis concupiscentiā non tanquam accidens uitiū,sed tanquā natura ab æternitate malam ui
tuperant. Pelagiani eam tanquā nullum uitium,sed naturale sit bonum insuper laudāt. Ca
tholica utrosq; redarguit, Manichæis dicens,non natura,sed uitium est, Pelagianis dicens,
non à patre, sed ex mundo est,ut eam uelut malam ualetudinem sanari utriq; permittant,
desinendo illi tanquam insanabilem credere,isti tāquam laudabilem prædicare. Manichæi
negant homini bono ex libero arbitrio fuisse initium mali: Pelagiani dicunt etiam hominē
malum sufficienter habere liberum arbitrium ad faciēdum præceptum bonum, Catholica
utrosq; redarguit,& illis dicens, Fecit deus hominem rectum. Et istis dicens, Si uos filius li/ *Eccl's 7*
berauerit,uere liberi eritis. Manichæi dicunt,animam particulam dei,naturæ malæ commi/ *Ioan. 8*
xtione habere peccatum: Pelagiani dicunt,animam iustam,non quidē particulam,sed crea
turam dei,etiam in ista corruptibili uita non habere peccatum: Catholica utrosque redar/
guit, Manichæis dicens, Aut facite arborem bonam,& fructum eius bonum,aut facite ar/
borem malam,& fructum eius malum,quod non diceretur homini, qui naturam facere nō
potest,nisi quia peccatum non natura,sed uitium est: Pelagianis dicens, Si dixerimus quia
B peccatum non habemus,nosipsos seducimus, & ueritas in nobis non est. His morbis inter
se contrarijs Manichæi Pelagianiq; confligunt dissimili uoluntate, simili uanitate,separati
opinione diuersa,sed propinqui mente peruersa. Iam uero gratiā Christi simul oppugnāt,
baptismum eius simul euacuant, carnem eius simul exhonorant, sed etiam hæc modis cau/
sisq; diuersis. Nam Manichæi meritis naturæ bonæ,Pelagiani autem meritis uolūtatis bo
næ perhibent diuinitus subueniri. Illi dicunt,debet hoc deus laboribus membrorum suorū,
Isti dicunt,debet hoc uirtutibus seruorum suorum. Vtrisq; ergo merces non imputatur se/
cundum gratiam,sed secūdum debitum. Manichæi lauacrum regenerationis,id est,aquam
ipsam dicunt esse superfluam,nec prodesse aliquid prophano corde contendunt,Pelagiani
autem quod in sacro baptismate ad expiāda peccata dicitur,nihil opitulari infantibus nul/
lum peccatum habentibus asserūt, Ac per hoc in paruulis baptizandis,quantum ad remis/
sionem attinet peccatorum,Manichæi uisibile destruunt elementum, Pelagiani autem etiā
inuisibile sacramentum. Manichæi carnem Christi exhonorant,partum uirginis blasphe/
mando,Pelagiani autem carnem redimendorum carni redemptoris æquando, Propterea
quippe natus est Christus, non utique in carne peccati, sed in similitudine carnis peccati,
quia cæterorum hominum nascitur caro peccati. Manichæi ergo omnem carnem penitus
detestantes,auferunt carni Christi perspicuam ueritatem: Pelagiani uero nullam carnē pec
cati nasci asseuerantes, auferunt carni Christi propriam dignitatem. Desinant itaque Pe/
lagiani catholicis obiectare quod non sunt, nec ideo se uelint haberi amabiles, quia odio/
so Manichæorum aduersantur errori, sed merito se agnoscant odibiles, quia suum nō auer
santur errorem. Possunt enim duo errores inter se esse contrarij, sed ambo sunt detestan/
di,quia sunt ambo contrarij ueritati. Nam si propterea sunt diligendi Pelagiani, quia ode
runt Manichæos, diligendi sunt & Manichæi, quia oderunt Pelagianos. Sed absit ut ca/
tholica mater propter alterorum odium,alteros eligat amare,cum monēte atque adiuuan/
te domino debeat utrosque uitare,& cupiat utrosque sanare.

Quinetiam

Lenitas in hæreti/cos de quibus spes est. Caput III

Quinetiã Romanos clericos arguũt scribentes eos iussionis terrore perculsos,non eru
buisse præuaricationis crimẽ admittere, ut contra priorẽ sententiã suã,qua gestis catholico C
dogmati affuerant,postea pronuntiarent malam hominũ esse naturã,imò uero Pelagiani
spe falsa putauerant, nouũ & execrabile dogma Pelagianũ uel Celestianũ persuaderi quo/
rundam Romanorũ catholicis mentibus posse, quãdo illa ingenia quãuis nefando errore
peruersa,nõ tamẽ contemptibilia cum studio se corrigenda potius,q̃ facile damnãda uide
rentur,aliquãdo lenius,q̃ seuerior postulabat ecclesiæ disciplina,tractata sunt. Tot enim &
tantis inter apostolicã sedem & Afros episcopos currẽtibus & recurrẽtibus scriptis ecclesia/
sticis,etiã gestis de hac causa apud illam sedem,Celestio præsente & respondẽte confectis,
quæ nam tandẽ epistola uenerãdæ memoriæ papæ Zosimi,quæ interlocutio reperitur,ubi
præceperit credi oportere sine ullo uitio peccati originalis hominem nasci,nusquam prorsus
hoc dixit,nusquam omnino conscripsit. Sed cum hoc Celestius in suo libello posuisset inter
illa duntaxat,de quibus se adhuc dubitare & instrui uelle confessus est,in homine acerrimi
ingenij,qui profecto si corrigeretur,plurimis profuisset, uoluntas emẽdationis, non falsitas
dogmatis approbata est. Et propterea libellus eius catholicus dictus est,quia & hoc catho/
licæ mentis est,si qua forte aliter sapit,quàm ueritas exigit,non ea certissime definire,sed de/
tecta ac demõstrata respuere. Nõ enim hæreticis,sed catholicis, Apostolus loquebatur, ubi
Phil. 3 ait, Quotquot ergo perfecti hoc sapiamus,& si quid aliter sapitis,id quoq; deus uobis reue
labit. Hoc in illo factum esse putabatur,quando se litteris beatæ memoriæ papæ Innocẽtij,
quibus de hac re dubitatio tota sublata est,consentire respondit, Et hoc ut plenius & mani
festius in illo fieret,expectabatur uenturis ex Africa litteris, in qua prouincia eius calliditas
aliquanto euidentius innotuerat. Quæ Romanæ litteræ posteaquàm uenerunt,id cõtinen/
tes non sufficere hominibus tardioribus & sollicitioribus,quòd se generaliter Innocẽtij epi/
scopi litteris cõsentire fatebatur, sed aperte eum debere anathematizare, quæ in suo libello
praua posuerat,ne si id non fecisset,multi parum intelligentes,magis in libello eius illa fidei D
uenena à sede apostolica crederent approbata,propterea quod ab illa dictũ erat, cum libel
lum esse catholicum, quàm emendata, propter illud quòd se papæ Innocentij litteris con/
sentire ipse respõderat. Tunc ergo cũ eius præsentia posceretur,ut certis ac dilucidis respon/
sionibus, uel astutia hominis uel correctio dilucesceret, & nulli ambigua remaneret,se sub/
traxit,& negauit examini. Nec differendũ iam fuerat,sicut factum est,quod alijs prodesset,
si nimium peruersorum pertinaciæ dementiæq; non posset. Sed si quod absit,ita tunc fuis/
set de Celestio uel Pelagio in Romana ecclesia iudicatũ, ut illa eorũ dogmata, quæ in ipsis
& cum ipsis papa Innocentius dãnauerat,approbanda & tenenda pronuntiarentur,ex hoc
potius esset præuaricationis nota Romanis clericis inurenda. Nunc uero cum primitus bea
tissimi papæ Innocentij litteræ episcoporum litteris respondentes Afrorum,pariter hunc er
rorem,quem conantur isti persuadere damnauerint,successor quoq; eius sanctus papa Zo
simus hoc tenendum esse,quod isti de paruulis sentiunt,nunquam dixerit, nũquam scripse
rit, Insuper etiam Celestium se purgare molientem ad cõsentiendum supradictis sedis apo/
stolicæ litteris crebra interlocutione cõstrinxerit,profecto quicquid interea lenius actum est
cũ Celestio,seruata duntaxat antiquissimæ & robustissimæ fidei firmitate,correctionis fuit
clementissima suasio,non approbatio exitiosissima prauitatis, Et quòd ab eodem sacerdote
postea Celestius & Pelagius repetita autoritate damnati sunt , paululum intermissæ, iam
necessario præferendæ ratio seueritatis fuit,non præuaricatio prius cognitæ uel noua cogni/
tio ueritatis.

Damnatio Celestij. Caput IIII

Sed quid opus est nos de hac re loquendo diutius immorari, cũ extent
hinc atq; inde gesta & scripta directa,ubi possint cuncta illa quemadmodũ acta sint,uel co
gnosci uel recognosci? Interrogationibus enim sancti prædecessoris tui,& Celestij respõsio/
nibus,quibus se beati papæ Innocentij litteris cõsentire professus est,quis nõ uideat quem/
admodum sit Celestius colligatus & uinculo saluberrimo obstrictus, ne ulterius defendere
auderet in baptismate paruulorum nõ dimitti originale peccatũ? Venerabilis quippe In/
nocentij

A nocentij episcopi de hac re ista sunt uerba ad Carthaginense concilium, Liberum, inquit, ar
bitriũ olim ille perpessus dum suis inconsultius utitur bonis, cadens in præuaricationis pro-
funda demersus, nihil quemadmodũ exinde surgere posset inuenit, uacq; inæternum liber-
tate deceptus, huius ruinæ latuisset oppressu, nisi eum post Christi pro sua gratia liberasset
aduentus, qui per nouæ regenerationis purificationẽ omne præteritum uitiũ sui baptisma-
tis lauacro purgauit. Quid ista sedis apostolicæ sententia clarius atq; manifestius? Huic
se Celestius consentire professus est, quando cum illi à sancto præcessore tuo dictum esset,
Illa omnia damnas quæ iactata sunt de nomine tuo? Ipse respondit, Damno secundũ sen-
tẽtiam beatæ memoriæ præcessoris tui Innocentij. Inter cætera autem quæ de nomine eius
iactata fuerant, diaconus Celestio Paulinus obiecerat, quòd diceret peccatum Adæ ipsi so-
li obfuisse & nõ generi humano, & quòd infantes nuper nati in eo essent statu in quo Adã
fuit ante peccatum. Proinde si obiecta Paulini secundum sententiam beati papæ Innocen-
tij, ueraci corde atq; ore damnaret, quid ei remaneret deinceps unde contẽderet, nullum es-
se ex præterita primi hominis transgressione in paruulis uitium, quod per nouæ regenerati
onis purificationem sacro baptismate purgaretur? Sed illud se respondisse fallaciter nouissi-
mo exitu ostendit, cũ se subtraxit examini, ne secundum Africana rescripta ipsa omnino de
hac quæstione uerba commemorare & anathematizare, quæ in libello suo posuit, cogere-
tur. Quid illud quòd idem Papa de hac ipsa causa etiam Numidiæ rescripsit episcopis, quia
de utroq; concilio & de Carthaginensi scilicet & Mileuitano scripta susceperat, nónne aper
tissime de paruulis loquitur? Hæc enim eius uerba sunt, Illud uero, quod eos uestra fraterni
tas asserit prædicare, paruulos æternæ uitæ præmijs etiam sine baptismatis gratia posse do
nari, perfatuum est. Nisi enim manducauerint carnem filij hominis & biberint sanguinem
eius, non habebunt uitam in semetipsis. Qui autem hãc eius sine regeneratione defendunt,
B uidentur mihi ipsum baptismum uelle cassare, cum prædicãt hos habere, quod in eos credi
mus non nisi baptismate conferendum. Quid ad hæc dicit ingratus, cui sedes aposto-
lica iam sua professione quasi correcto, benignissima lenitate pepercerat? Quid ad hæc di-
cit, utrum post huius uitæ finem paruuli etiam si dum uiuunt, non baptizentur in Christo,
in uita æterna erunt, an non erunt? Si dixerit, erunt, quomodo ergo quæ de nomine eius
iactata sunt secundum sentẽtiam beatæ memoriæ Innocentij se damnasse respondit? Ecce
beatæ memoriæ Innocentius papa, sine baptismo Christi, & sine participatione corporis &
sanguinis Christi uitam non habere paruulos dicit. Si dixerit non erũt, quomodo ergo nõ
accipientes æternam uitam, utiq; consequenter æterna morte damnantur si nullũ trahunt
originale peccatum? Quid ad hæc dicunt isti qui suas calumniosas impietates scribere au-
dent, etiam orientalibus episcopis mittere? Tenetur Celestius litteris uenerabilis Innocentij
præbuisse consensum, Leguntur ipsæ memorati antistitis litteræ scribentis non baptizatos
uitã paruulos habere non posse. Quis aũt negabit id esse consequẽs ut mortẽ habeant, qui
nõ habẽt uitã? Vnde ergo in infantibus ista miserabilis pœna, si nulla originalis est culpa?
Quomodo igitur ab istis fidei desertoribus & oppugnatoribus gratiæ, Romani clerici præ
uaricationis arguũtur sub episcopo Zosimo, quasi aliud senserit in damnatione posteriore
Celestij & Pelagij, q̃ qđ sub Innocẽtio in priore senserũt? Quia utiq; cũ litteris uenerabilis
Innocentij de paruulis, nisi baptizarentur in Christo, in æterna morte mãsuris catholicæ fi
dei clareret antiquitas, profecto ecclesiæ Romanæ præuaricator potius esset quicũq; ab illa
sentẽtia deuiasset, qđ deo propitio, quoniã factũ non est, sed ipsa constãter repetita Celestij
& Pelagij dãnatione, seruata est, se intelligant esse unde alios criminãtur & aliquãdo à fidei
præuaricatiõe sanent. Malã quippe hominũ esse naturã, non dicit catholica fides, inquantũ
homo à creatore primitus institutus est, neq; nũc q̃ in illa deus creat, cũ homines ex homini
bus facit, hoc est malum eius, sed quod ex illo uitio primi hominis trahit. Iam nũc illa Fatum pro gratia. Caput V
uidẽda sunt, quæ in epistola sua nobis obijcientes, breuiter posuerũt, quibus hæc est nostra
respon-

responsio, Peccato Adæ arbitrium liberum de hominum natura perisse nō dicimus, sed ad C
peccandū ualere in hominibus subditis diabolo, ad bene aūt pieq; uiuendum nō ualere, ni
si ipsa uoluntas hominis dei gratia fuerit liberata, & ad omne bonum actionis, sermonis, co
gitationis adiuta. Neminem nisi dominum deum dicimus nascentium cōditorem, nec à di
abolo, sed ab ipso nuptias institutas, omnes tamen sub peccato nasci propter propaginis ui
tium, & ideo esse sub diabolo donec renascantur in Christo, Nec sub nomine gratiæ fatum
asserimus, quia nullis hominum meritis dei gratiam dicimus antecedi. Si autem quibusdā
omnipotentis dei uoluntatem placet fati nomine nuncupare, prophanas quidem uerbo
rū nouitates euitamus, sed de uerbis contendere non amamus. Vnde autem hoc eis uisum
fuerit nobis obijcere, q; fatum asseramus sub nomine gratiæ, cum aliquanto attentius cogi
tarem, prius eorum uerba quæ consequuntur inspexi. Sic enim hoc nobis obijciēdum puta
runt, Sub nomine, inquiunt, gratiæ ita fatum asserunt, ut dicant, quia nisi deus inuito & re
luctāti homini inspirauerit boni & ipsius imperfecti cupiditatem, nec à malo declinare, nec
bonum posset arripere. Deinde aliquanto post, ubi ipsi quæ defendant, commemorāt, quid
de hac re ab eis diceretur, attendi. Baptisma, inquiunt, omnibus necessarium esse ætatibus cō
fitemur, gratiam quoq; adiuuare uniuscuiusq; bonum propositū, non tamen reluctanti stu
dium uirtutis immittere, quia personarum acceprio non est apud deum. Ex his eorum uer
bis intellexi, ob hoc illos uel putare uel putari uelle fatum nos asserere sub nomine gratiæ,
quia gratiam dei non secundum merita nostra dicimus dari, sed secundum ipsius misericor
Exo.33 dissimam uolūtatem, qui dixit, Miserebor, cui misertus ero, & misericordiam præstabo, cui
Roma.9 misericors fuero. Vbi consequenter adiunctum est, Igitur non uolentis neq; currētis, sed mi
serentis est dei. Posset etiam hinc quispiam similiter stultus fati assertorem Apostolum pu
tare uel dicere, Verum hic se isti satis aperiunt. Cum enim propterea nobis calumniātur, di
centes nos fatum gratiæ nomine asserere, quia non secundū merita nostra dari dicimus dei
gratiam, proculdubio confitentur, q; ipsi eam secundum nostra merita dari dicunt, Ita cæci D
tas eorum occultare ac dissimulare non potuit hoc se sapere atq; sentire, quod sibi obiectū
Pelagius in episcopali iudicio Palæstino subdolo timore damnauit. Obiectum quippe illi
est ex uerbis quidem discipuli sui Celestij, q; etiam ipse diceret, gratiam dei secundum me
rita nostra dari. Quod ille detestās, uel quasi detestans ore duntaxat, anathematizare non
distulit, Sed sicut eius libri posteriores indicāt, & istorum sectatorum eius nudata assertio,
ficto corde seruauit, donec postea quod tunc metu texerat negātis astutia, etiam in litteras
proferret audacia, Et adhuc non reformidant, nec saltem uerecundātur episcopi Pelagiani
litteras suas catholicis orientalibus episcopis mittere, quibus nos assertores fati esse criminā
tur, quia non dicimus gratiam dei secundum merita nostra dari, quod Pelagius episcopos
Caput VI orientales metuens, dicere non ausus, & damnare compulsus est. Itá ne uero filij
superbiæ, inimici gratiæ dei, ò noui hæretici Pelagiani, quisquis dicit, gratia dei omnia ho
minis bona merita præueniri, nec gratiam dei meritis dari, ne non sit gratia, si nō gratis da
tur, sed debita merentibus redditur, fatum uobis uidetur asserere? Nónne etiā uosipsi qua
libet intentione necessarium baptismum omnibus ætatibus dicitis? Nónne in hac ipsa epi
stola uestra istam de baptismo sententiam, & de gratia iuxtà posuistis? Cur non uos bapti
smus qui datur infantibus, ipsa uicinitate commonuit quid sentire de gratia debeatis? Hæc
enim uerba sunt uestra, Baptisma omnibus necessarium esse ætatibus confitemur, gratiam
quoq; adiuuare uniuscuiusq; bonū propositum, nō tamen reluctanti studium uirtutis im
mittere, quia personarum acceptio non est apud deū. In his omnibus uerbis uestris de gra
tia quod dixistis, interim taceo, de baptismate reddite rationem, cur illud dicatis omnibus
esse ætatibus necessarium, quare sit necessariū paruulis dicite, profecto quia eis boni aliquid
confert, & idem aliquid nec paruum nec mediocre, sed magnum est, Nā si eos negatis attra
here quod in baptismo remittatur originale peccatū, tamen illo regenerationis lauacro ad
optari ex filijs hominum in filios dei non negatis, imò etiam prædicatis, dicite ergo nobis
quicun

A quicunq; baptizati in Christo paruuli de corpore exierũt, hoc tam sublime donum quibus
præcedentibus meritis acceperunt? Si dixeritis hoc eos parentum pietate meruisse, Respon
debitur uobis, cur aliquando piorum filijs negatur hoc bonum & filijs tribuitur impiorũ?
Nonnunq; enim de religiosis orta proles in tenera ætate atq; ab utero recentissimo præue
nitur morte, antequam lauacro regenerationis abluatur, & infans natus ex inimicis Christi
misericordia Christianorum baptizatur in Christo, plangit baptizata mater non baptiza-
tum proprium, & ab impudica expositum, baptizãdum casta fœtum colligit alienum. Hic
certe merita parentum uacant, uacãt uobis fatentibus ipsorum etiam paruulorum. Scimus
enim uos non de anima humana credere, quod ante corpus terrenum alicubi uixerit & ali-
quid operata sit uel boni uel mali, unde istam in carne differentiam mereretur. Quæ igitur
causa huic paruulo baptismum procurauit, illi negauit? An ipsi fatum habent quia meritũ
non habent? aut in his est acceptio à domino personarum? Nam utrunque dixistis, prius
fatum, acceptionem postea personarum, ut quoniam utrunque refutandum est, remaneat
quod uultis aduersus gratiam introducere meritum. Respondete igitur de meritis paruu-
lorum, cur alij baptizati, alij non baptizati de corporibus exeant, nec parẽtum meritis uel
polleant uel careant tam excellenti bono, ut fiant filij dei ex hominum filijs, nullis parẽtum,
nullis meritis suis. Nempe reticetis, & uos ipsos potius in eo quod nobis obijcitis inuenitis.
Nam si ubi non est meritum, consequenter esse dicitis fatum, & ob hoc in gratia dei meritũ
hominis uultis intelligi, ne fatum cogamini confiteri, ecce uos potius asseritis fatum in bapti
smate paruulorum, quorum nullum esse fatemini meritum. Si autem in baptizandis paruu
lis, & nullũ meritum omnino præcedere, & tamen fatum non esse conceditis, cur nos quãdo
dicimus gratiam dei propterea gratis dari, ne gratia non sit, & non tanquam debitam meri
tis præcedentibus reddi, fati assertores esse iactatis, non intelligentes iustificandis impijs, si-
cut propterea merita non sunt, quia dei gratia est, ita propterea non esse fatum, quia dei gra
B tia est, ita propterea non esse acceptionem personarum, quia dei gratia est? Fatum quippe
qui affirmant de syderum positione ad tempus quo concipitur quisq; uel nascitur, quas con
stellationes uocant, non solum actus & euenta, uerumetiam ipsas nostras uoluntates pende
re contẽdunt, Dei uero gratia non solum omnia sydera & omnes cœlos, uerumetiã omnes
angelos supergreditur. Deinde fati assertores & bona & mala hominũ fato tribuunt, Deus
autem in malis hominum merita eorum debita retributione persequitur, bona uero per in-
debitam gratiam misericordi uoluntate largitur, utrunq; faciens non per stellarum tempo-
rale consortium, sed per suæ seueritatis & bonitatis æternum altumq; consilium, Neutrum
ergo pertinere uidemus ad fatum. Hic respondetis, hanc ipsam dei beniuolentiam
qua non merita sequitur, sed bona indebita gratuita bonitate largitur, fatum potius esse di-
cendum, cum hanc Apostolus gratiam uocet dicẽs, Gratia salui facti estis per fidem, & hoc
non ex uobis, sed dei donum est, non ex operibus, ne forte quis extollatur. Nónne attendi-
tis, nónne perspicitis, non à nobis diuinæ gratiæ nomine fatum asseri, sed à uobis potius di-
uinam gratiam fati nomine nuncupari? Item quæ acceptio personarum ibi recte dicitur,
ubi ille qui iudicat relinquens causæ meritum, de qua iudicat alteri, contra alterum suffraga-
tur, quia inuenit aliquid in persona quod honore uel miseratione sit dignum? Si autem
quispiam duos habeat debitores, & alteri uellet dimittere debitum, alterum exigere, cui
uult donat, sed neminem fraudat, nec acceptio personarum dicenda est, quando iniquitas
nulla est. Alioquin eis qui parum intelligunt, potest acceptio personarum uideri, ubi uineæ
dominus operarijs, qui una hora illic opus fecerũt, tantum dedit, quantũ illis qui pertulerũt
pondus diei & æstus, æquales faciens in mercede, quorum tam magna distantia fuerat in la
bore, Sed quid respondit de hac uelut acceptione personarũ aduersus patremfamiliâs mur
murantibus? Amice, inquit, non facio tibi iniuriam, Nónne ex denario conuenisti mecum?
Tolle quod tuum est, & uade, uolo autem & huic nouissimo dare sicut & tibi. An non licet
mihi quod uolo facere? An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? Nempe hic tota

Quid sit acceptio personarũ. Ca. VII

Ephe. 2

iustitia est, Hoc uolo, tibi, inquit, reddidi, huic donaui, neq; ut huic donarem, tibi aliquid abstuli, aut quod debebam uel minui uel negaui. An nō licet mihi facere quod uolo? An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? Sicut ergo hic nulla est acceptio personarū, quia sic alius gratis honoratur, ut alius debito non fraudetur: sic etiam cum secundum propositū dei uocatur alius, alius non uocatur: uocato datur gratuitum bonum, cuius boni est uocatio ipsa principium: non uocato redditur malū, quia omnes rei sunt ex eo, q; per unum hominē peccatum intrauit in mundum. Et in illa quidem operariorum similitudine, ubi unum denarium acceperunt qui una hora, & qui duodecies tantum laborauerunt, qui utiq; secundum rationes humanas, sed uanas, pro quātitate laboris sui duodecim denarios accipere debuerunt, utriq; in bono coæquati, non alij liberati, alij damnati sunt, quia & illi qui plus laborauerunt, & q; sic uocati sunt ut uenirent, & sic pasti ut nō deficerent, ab ipso patrefamilias habuerūt. Vbi aūt dicitur, Ergo cui uult miseretur, & quem uult obdurat, qui facit aliud uas in honorem, aliud in contumeliam, bonum quidem immerito & gratis datur, quia ex eadem massa est cui datur, malum uero merito & debitum redditur, quia in massa perditionis malum malo non male creditur, & ei cui creditur malum est, quia supplicium est: ei uero à quo redditur, bonum est, quia recte factum eius est. Nec ulla est acceptio personarū in duobus debitoribus, æqualiter reis, si alteri dimittitur, alter exigitur, quod pariter ab utroq; debetur. Sed ut id quod dicimus alicuius exempli manifestatione clarescat, cōstituamus aliquos ab aliqua meretrice geminos æditos, atq; ut ab alijs colligerentur expositos, horum sine baptismo expirauit unus, alius baptizatus, qđ hic fatū fortunā fuisse dicamus, quæ omnino nulla sunt, q̄ personarū acceptionem, quæ apud deum nulla est, etiam si in istis ulla esse potuisset, qui utiq; nihil habebant, unde alter alteri præferretur, meritaq; nulla propria, siue bona, quibus mereret̃ alius baptizari, siue mala, quibus alius sine baptismate mori? An aliqua parentū fuerunt, ubi fornicator pater, meretrix mater? Sed qualiacunq; illa fuerint, nō utiq; istis tam diuersa conditione moriētibus ulla diuersa, sed utriq; communia. Si ergo nec fatū, quia nullæ stellæ ista decernunt, nec fortuna, quia non fortuiti casus hæc agunt, nec personarum, nec meritorum diuersitas hoc fecerunt, quid restat quantum ad baptizatum attinet, nisi gratia dei quæ uasis factis in honorem gratis datur, quantum autem ad non baptizatum: ira dei, quæ uasis in contumeliam pro ipsius massæ meritis redditur. Sed in illo qui baptizatus est, gratiam dei uos confiteri cogimus, & meritum eius nullum præcessisse conuincimus: de illo autem sine baptismate mortuo, cur ei defuerit sacramentum, quod & uos fatemini omnibus ætatibus necessarium, & quid isto modo in eo fuerit uindicatum, uos uideritis qui non uultis esse originale delictum. Nobis in duobus istis geminis unam procul dubio habentibus causam, difficultatem quæstionis, cur alius sic, alius uero sic mortuus est, uelut non soluendo soluit Apostolus, Qui cum & ipse de duobus geminis tale aliquid proposuisset, propter quos non ex operibus, quia nondum operati fuerant aliquid boni uel mali, sed ex uocante dictum est, Maior seruiet minori, Et, Iacob dilexi, Esau autem odio habui, & huius profunditatis horrorem usq; ad hoc perduxisset ut diceret, Ergo cuius uult miseretur, & quem uult obdurat, sensit continuo quid moueret & sibi uerba contradicentis, quæ apostolica autoritate coërceret, opposuit. Ait enim, Dicis itaq; mihi, quid adhuc conqueritur, Nam uoluntati eius, quis resistit? Respondit q; ista dicenti, O homo tu quis es qui respōdeas deo? Nunquid dicit figmentum ei qui se finxit, quare sic me fecisti? An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere, aliud quidem uas in honorem, aliud in contumeliam. Deinde secutus tam magnum absditumq; secretum, quantum aperiendum esse hominibus iudicauit, aperuit dicens, Si autem uolens deus ostendere iram & demonstrare potentiam suam, attulit in multa patiētia uasa iræ quæ perfecta sunt in perditionē, & ut notas faceret diuitias gloriæ suæ in uasa misericordiæ, quæ præparauit in gloriam, hoc est, gratiæ dei non solum adiutorium, uerumetiam documentum, Adiutorium scilicet in uasis misericordiæ, in uasis autem iræ documentum, in eis enim ostendit iram & demonstrat patientiam suam

Roma. 9
Malach. 1

A suam,quia tam potens est bonitas eius ut bene utatur etiam malis,& in eis facit diuitias glo
riæ suæ in uasa misericordiæ,quoniam quod ab iræ uasis exigit iustitia punientis, hoc uasis
misericordiæ dimittit gratia liberantis. Nec beneficium quod quibusdã gratis tribuitur ap/
pareret,nisi deus alijs ex eadẽ massa pariter reis iusto supplicio condẽnatis,quid utrisq; de/
beretur,ostenderet. Quis enim te discernit? ait idem Apostolus,homini tanquam de semet/ 1.Cor.4
ipso & de suo proprio bono glorianti. Quis enim te discernit? utiq; ab iræ uasis,à massa per σκληρόρ.
ditionis,quæ per unum omnes misit in damnationem. Quis te discernit? Et tanquã respon
disset,discernit me fides mea, propositum meum, meritum meũ, Quid enim habes,inquit,
quod non accepisti? Si autẽ & accepisti, quid gloriaris quasi nõ acceperis, hoc est, quasi de
tuo sit, unde discerneris? Ergo ille discernit qui unde discernaris impertit pœnã debitam re
mouendo, indebitam gratiam largiendo: ille discernit qui cũ tenebræ essent super abyssum, Gen.1
dixit, Fiat lux & facta est lux, & diuisit, hoc est, decreuit inter lucem & tenebras. Non enim
cum solæ essent tenebræ quid discerneret inuenit, sed lucem faciendo decreuit ut iustificatis Ephe.5
impijs dicatur, Fuistis enim aliquando tenebræ,nunc autẽ lux in domino,ac sic qui gloria/ Hiere.9
tur non in seipso,sed in domino glorietur. Ille discernit qui de nondũ natis neq; qui aliquid
egerint boni aut mali,ut secũdum electionem propositum eius maneret, non ex operibus,
sed ex seipso uocante dixit. Maior seruiet minori, atq; idipsum cõmendans postea per pro
phetam, Iacob,inquit,dilexi, Esau autem odio habui, electione quippe dixit,ubi deus non
ab alio factum quod eligat inuenit,sed quod inueniat ipse facit,sicut de reliquijs Israel scri/ Roma.11
ptum est, Reliquiæ per electionem gratiæ factæ sunt. Si autem gratia iam nõ ex operibus,
alioquin gratia iam non est gratia. Propter quod profecto desipitis,qui dicente ueritate,nõ
ex operibus, sed ex uocãte dictum est,uos dicitis ex futuris operibus,quæ deus illũ facturũ
esse præsciebat, Iacob fuisse dilectum,atq; ita contradicitis Apostolo dicenti,non ex operi Malach.1
bus,quasi non posset dicere,non ex præsentibus,sed ex futuris operibus, sed ait non ex ope Roma.11
B ribus,ut gratiam commendaret: si autem gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam
non est gratia, Gratia utiq;,ut per illã fiant bona opera,ne si præcesserint bona opera,tan/
quam operibus reddatur gratia, ac si gratia iam non sit gratia, Sed ut uobis auferretur omnis
uestræ caliginis latebra,propterea geminos tales proposui,qui neq; parentum meritis iuua
rentur,& ambo infantiæ primordio unus baptizatus, alter sine baptismate morerentur,ne
diceretis deum,sicut de Iacob & Esau cõtra Apostolum dicitis,opera eorum futura præscis/
se. Quomodo enim præsciuit ea futura, quæ illis in infantia morituris, quia præscientia eius
falli non potest,præsciuit potius non futura? Aut quid prodest eis qui rapiuntur ex hac ui/
ta,ne malitia mutet intellectum eorũ, aut ne fictio decipiat animam eorum,si peccatũ etiã
quod non est factum, dictum, cogitatum tanquam commissum fuerit,sic punitur? Quod
si absurdissimum,insulsissimum,dementissimũ est,quoslibet homines ex his peccatis, quo/
rum nec reatum ex parentibus trahere,sicut dicitis,nec ea non solum committere,sed nec sal
tem cogitare potuerunt,esse damnandos,redit ad uos frater ille geminus baptizati non ba
ptizatus & tacitus quærit à uobis,unde fuerit à fraterna felicitate discretus,cur illa infelicita/
te punitus,ut illo in dei filium adoptato ipse non acciperet omnibus ætatibus necessarium,
sicut fatemini,sacramentum,si quemadmodum nulla est fortuna uel fatum,uel apud deum
acceptio personarum,ita nullum est gratiæ meritis donum,nullum originale peccatũ. Huic
prorsus infanti linguam uestram uocemq; submittitis,huic nõ loquenti quid loquamini nõ
habetis. Iam nunc uideamus ut possumus hocipsum quod uolunt præcedere in homine, ut
adiutorio gratiæ dignus habeatur,ac sic gratia iã non sit gratia. Videamus tamẽ quid illud
sit. Sub nomine,inquiunt,gratiæ ita fatũ asserunt,ut dicant,quia nisi inuito & reluctanti ho
mini inspirauerit boni, & ipsam imperfecti cupiditatem, nec à malo declinare,nec bonum
possit arripere.

Quomodo præpa/ret homo cor. Caput VIII

Iam de fato & gratia quàm inania loquãtur ostendimus,nunc illud est
quod debemus aduertere,utrum inuito & reluctanti homini deus inspiret boni cupiditatẽ,
ut iam non sit reluctans,non sit inuitus,sed consentiens bono & uolens bonũ. Isti enim uo/

 lunt in

lunt in homine ab ipso homine incipere cupiditatem boni, ut huius cœpti meritum etiam perficiendi gratia consequatur, si tamen hoc saltem uolunt. Pelagius enim facilius dicit impleri quod bonum est, si adiuuet gratia, Quo additamento, id est, addendo facilius, utiq; significat hoc se sapere quod etiam si gratiæ defuerit adiutorium, potest quamuis difficilius impleri bonum per liberum arbitrium. Sed istis quid in hac re sentiunt, non de illo autore huius hæresis præscribamus, permittamus eos cũ suo libero arbitrio esse liberos, & ab ipso Pelagio, ad quem ista uerba eorum, quæ in hac cui respondemus epistola posuerunt, potius attendamus. Hoc enim nobis obijciendum putarunt, q inuito & reluctãti homini deum dicamus inspirare, non quanticunq; boni, sed & ipsius imperfecti cupiditatem. Fortassis ergo ipsis eo modo saltem seruant locum gratiæ, ut sine illa putent hominem posse habere boni, sed imperfecti cupiditatem: perfecti autem non facilius per illam posse, sed nisi per illã omnino non posse, uerum & sic gratiã dei dicunt secundum merita nostra dari, quod in oriente Pelagius ecclesiasticis gestis damnare timẽdo damnauit, Si enim sine dei gratia per nos incipit cupiditas boni, ipsum cœptum erit meritum, cui tanq̃ ex debito gratiæ ueniat adiutorium, ac sic gratia dei non gratis donabitur, sed meritum nostrum dabitur. Dominus aũt
Ioan. 15 ut responderet futuro Pelagio, non ait, sine me difficile potestis aliquid facere, sed ait, Sine me nihil potestis facere, Et ut respõderet futuris etiam istis in eadem ipsa euangelica sententia, non ait, sine me nihil potestis perficere, sed facere. Nam si perficere dixisset, possent isti dicere, non ad incipiendum bonum, quod à nobis est, sed ad perficiendum esse dei adiutorium necessarium. Verum audiant & Apostolum. Dominus enim cum ait, Sine me nihil potestis facere, hoc uno uerbo initium finemq; cõprehendit, Apostolus uero tanq̃ sen-
Philip. 1 tentiæ dominicæ expositor apertius utrunq; distinxit, dicens, Quoniam qui in uobis opus bonum cœpit, perficiet usq; in diẽ Christi Iesu. Sed in scripturis sanctis apud eundẽ Apostolum isto unde loquimur, amplius inuenimus. Loquimur enim nunc de boni cupiditate,
2. Cor. 3 quam si uoluntario uis incipere, à domino perfici, uideant quid respondeant dicenti Apostolo, Non quia idonei simus cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis, sed sufficiẽtia nostra ex deo est. Cogitare ait aliquid, utiq; bonũ, minus est autem cogitare q̃ cupere. Cogitamus quippe omne quod cupimus, nec tamen cupimus omne quod cogitamus, quoniam nonnũquam & quod non cupimus cogitamus. Cũ igitur minus sit cogitare q̃ cupere, potest enim homo cogitare bonum, quod nondũ cupit, & proficiendo postea cupere, quod antea nõ cupiendo cogitauit, quomodo ad id quod minus est, id est, ad cogitandum aliquid boni non sumus idonei tanq̃ ex nobismetipsis, sed sufficiẽtia nostra ex deo est, & ad id quod est amplius, id est, ad cupiendum aliquid boni sine diuino adiutorio idonei sumus ex libero arbitrio? Neq; enim & hic Apostolus ait, non quia idonei sumus cogitare quod perfectum est, tanq̃ ex nobismetipsis, sed cogitare ait aliquid cui contrarium est nihil. Vnde est illud domini, Sine me nihil potestis facere, sed nimirum quod scriptum est, Hominis est præparare
Prouer. 16 cor, & à domino respõsio linguæ, non bene intelligendo falluntur, ut existiment cor præparare, hoc est bonum inchoare sine adiutorio gratiæ dei, ad hominem pertinere. Absit ut sic intelligant filij promissionis, tanq̃ cum audierint dominum dicentem, Sine me nihil potestis facere, quasi conuincant eum dicentes, Ecce sine te possumus cor præparare: aut cum audierint à Paulo apostolo, Nõ quia idonei sumus cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex deo est, tanq̃ & ipsum conuincant dicentes, Ecce idonei sumus ex nobismetipsis præparare cor, ac per hoc & boni aliq̃d cogitare. Quis enim potest bona cogitatione ad bonum cor præparare? Absit ut sic intelligant, nisi superbi sui arbitrij defensores, & fidei catholicæ desertores. Ideo quippe scriptum est, Hominis est præparare cor, & à domino responsio linguæ, quia homo præparat cor, non tamen sine adiutorio dei, qui tãgit cor. Homo præparat cor, in respõsione autem linguæ, id est, in eo quod præparato cordi lingua diuina respondit, nihil operis habet homo, sed totum est à domino deo, Nam sicut dictum est, Hominis est præparare cor & à domino responsio linguæ, ita etiam dictum est, Aperi os, &

A os,& adimplebo illud. Quamuis enim nisi adiuuante illo sine quo nihil possumus facere, os Psal. 80
non possumus aperire, tamen nos aperimus illius adiumento & opere nostro, implet autē
illud dominus, sine opere nostro, Nam quid est præparare cor & os aperire, nisi uolūtatem
parare? & tamen in eisdē litteris legitur, Præparatur uolūtas à domino, Et, Labia mea ape- Psal. 50
ries, & os meum annuntiauit laudem tuam. Ecce dominus admonet, ut præparemus uolun
tatem in eo quod legimus, Hominis est præparare cor, & tamen ut hoc faciat homo, adiu-
uat deus, quia præparatur uoluntas à domino, Et aperit os, ita iubendo ut nemo possit nisi
ipse id faciat adiuuando, cui dicitur, Labia mea aperies. Nunquid istorum qui desipiunt
ut aliud os, aliud labia esse contēdant, & mirabili uanitate hominem dicāt os aperire, labia
hominis deum. Quanquam deus illos & ab hac absurditate compescit, ubi ad Moysen fa-
mulum suum dicit, Ego aperiam os tuum & instruam te quæ debeas loqui. In sententia er- Exo. 4
go illa ubi dicitur, Aperi os, & adimplebo illud quasi unum uidetur ad hominem pertinere,
alterum ad deum. In hac autem ubi dicitur, Ego aperiam os tuum & instruam te, utrunque
ad dominum. Quare hoc? Nisi quia in uno istorum cooperatur homini facienti, alterum so
lus facit. Quapropter multa deus facit in homine bona, quæ non facit homo: nulla uero fa-
cit homo, quæ non facit deus, ut faciat homo. Proinde cupiditas boni nō ho Secundum proposi tū quid sit. Ca. IX
mini à domino esset, si bonum non esset, si autem bonum est, non nisi ab illo nobis est, qui
summe atque incommutabiliter bonus est. Quid est enim boni cupiditas, nisi charitas de qua 1. Ioan. 4.
Ioannes apostolus sine ambiguitate loquitur dicens, Charitas ex deo est, Nec initium eius
ex nobis & perfectio eius ex deo, sed si charitas ex deo, tota nobis ex deo est. Auertat enim
deus hanc amentiam, ut in donis eius nos priores faciamus, posteriorem ipsum, quoniā mi-
sericordia eius præueniet me, & ipse est cui fideliter ueraciterque cantatur, quoniā præuenisti Psal. 20
eum in benedictione dulcedinis, & quid hic aptius intelligitur quàm ipsa de qua loquimur
cupiditas boni? Tunc enim bonum concupisci incipit, quando dulcescere cœperit, quando
B autem timore pœnæ, non amore iustitiæ fit bonum, nondum bene fit bonum, nec fit in cor-
de quod fieri uidetur in opere, quando mallet homo non facere, si posset impune. Ergo be-
nedictio dulcedinis, est gratia dei, qua fit in nobis ut nos delectet & cupiamus, hoc est ame-
mus quod præcipit nobis, in qua si nos non præuenit deus, non solum nō perficitur, sed nec
inchoatur ex nobis, Si enim sine illo nihil possumus facere, profecto nec incipere, nec perfice Psal. 58. & 22
re, quia ut incipiamus, dictum est, Misericordia eius præueniet me: ut perficiamus dictum
est, Misericordia eius subsequetur me. Quid est ergo quod in cōsequentibus ubi ea quæ ipsi
sentiunt, cōmemorant, dicunt se cōfiteri gratiā quoque adiuuare uniuscuiusque bonum propo-
sitū, non tamen reluctāti studiū uirtutis immittere? Hoc quippe ita dicūt, uelut homo à se
ipso sine adiutorio dei habeat propositum bonum studiumque uirtutis, quo merito præce-
dente dignus sit adiuuari dei gratia subsequente, putant enim fortasse ita dixisse Aposto- Roma. 8
lum, Scimus quia diligentibus deum omnia cooperantur in bonum, his qui secundum pro-
positum uocati sunt, ut propositum hominis uellet intelligi, quod propositum tanquam bo
num meritum sequatur misericordiam uocantis dei, ignorantes ideo dictum esse, qui secun-
dum propositum uocati sunt, ut dei, non hominis propositū intelligatur, quo eos quos præ
sciuit & prædestinauit conformes imaginis filij sui, elegit ante mundi constitutionem. Non
enim omnes uocati, secundum propositum sunt uocati, quoniam multi uocati, pauci ele-
cti. Ipsi ergo secundum propositum uocati, qui electi ante constitutionē mundi. De hoc pro
posito dei dictum est & illud, quod iam commemoraui de geminis Esau & Iacob, ut secun-
dum electionem propositum dei maneret, non ex operibus, sed ex uocante dictum est, Ma
ior seruiet minori, Hoc propositum dei & illo commemoratur loco, ubi ad Timotheum scri 2. Timoth. 1
bens ait, Collabora Euangelio secundum uirtutem dei saluos nos facientis & uocantis uoca
tione sua sancta, non secundū opera nostra, sed secundū suum propositum & gratiam, quæ
data est nobis in Christo Iesu ante secula æterna, manifestata autem nunc per aduentum
saluatoris nostri Iesu Christi. Hoc est ergo propositum dei unde dicitur, Omnia cooperan-

tur in bonum,his qui secundum propositum uocati sunt. Hominis autem propositum bonum adiuuat quidem subsequēs gratia,sed nec ipsum esset nisi præcederet gratia. Studium quoq; hominis quod dicitur bonum, quamuis cum esse cœperit adiuuetur gratia, non tamen incipit sine gratia,sed ab illo inspiratur,de quo dicit Apostolus, Gratias autē deo qui dedit idem studiū pro uobis in corde Titi, Si studium quisq; ut pro alijs habeat deus dat, ut pro seipso habeat,quis alius est daturus?

1.Cor.8

Ex prædictis conclusio. Caput X

Quæ cum ita sint,nihil in scripturis sanctis homini à domino uideo iuberi, propter probandum liberū arbitrium,quod nō inueniat uel dari ab eius bonitate,uel posci propter adiutoriū gratiæ demonstrādum. Nec omnino incipit homo ex malo in bonum per initium fidei commutari, nisi hoc in illo agat indebita & gratuita misericordia dei. De qua suam cogitationem recolens quidam,sicut legimus in psalmis,Nunquid obliuiscetur,inquit, misereri deus,aut continebit in ira sua † misericordias suas? Et dixi,nūc cœpi,hæc mutatio dexteræ excelsi. Cum ergo dixisset,nunc cœpi,non ait,hæc mutatio arbitrij mei,sed dexteræ excelsi. Sic itaq; dei gratia cogitetur, ut ab initio bonæ mutationis suæ usq; in finem consummationis, qui gloriatur in domino glorietur. Quia sicut nemo potest bonum inchoare sine domino,sic nemo perficere sine domino. Sed hic sit huius uoluminis terminus, ut legētis reficiatur intentio, & ad sequētia reparetur.

Psal.76

al.miserationes

Libri secundi finis.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI, contra duas epistolas Pelagianorum ad Bonifacium,Liber tertius.

Caput I

al.sequimur.

ADHVC ea† sequuntur quæ calūniose nobis obijciunt,nondū ea quæ ipsi sentiunt pertexere incipiunt. Sed ne prolixitas uoluminum offenderet, hæcipsa quæ obijciunt in duos libros partiti sumus, quorum superiore finito,qui totius huius operis liber secundus est,hinc ordimur alterum, & eum tertiū primo secundoq; coniungimus.

Lex & gratia. Caput II

Legem ueteris testamenti nos aiunt dicere, non ob hoc datam fuisse,ut iustificaret obedientes,Sed ut grauior fieret causa peccati. Prorsus non intelligunt quid de lege dicamus,quia id quod dicit Apostolus,quem non intelligunt,dicimus, Quis enim dicat non iustificari eos qui sunt legi obedientes,quando si non iustificarentur, non possent esse obedientes? Sed dicimus lege fieri,ut deus quid fieri uelit,audiatur, gratia uero fieri,ut legi obediatur. Non enim auditores legis,ait Apostolus,iusti sunt apud deum,sed factores legis iustificabuntur. Lex ergo auditores iustitiæ facit,gratia factores. Quod enim impossibile erat legi,ait idem Apostolus,in quo infirmabatur per carnem,misit deus filium suum in similitudinem carnis peccati,& de peccato damnauit peccatum in carne,ut iustitia legis impleretur in nobis,qui non secundum carnem ambulamus,sed secundum spiritū. Ecce quod dicimus, orent ut aliquando intelligant,non litigent ut nunquam intelligant. Impossibile est enim legem impleri per carnem,hoc est per carnalem præsumptionem,qua superbi ignorantes dei iustitiam,id est,quæ ex deo est homini,ut sit iustus, & suam uolentes constituere,tanquam per eorum non adiutū diuinitus arbitrium,lex posset impleri,iustitiæ dei non sunt subiecti. Ideo iustitia legis in eis impletur,qui non secundum carnem ambulant,id est,secundum hominem ignorantem dei iustitiam & suam uolentem constituere,sed ambulant secundū spiritum. Quis autem ambulat secundum spiritum,nisi quisquis agitur dei spiritu? Quotquot enim dei spiritu aguntur,hi filij sunt dei. Ergo littera occidit,spiritus autem uiuificat. Nec littera malum est,quia occidit,sed malos præuaricatione conuincit. Lex enim sancta,& mandatum sanctum & iustum & bonū. Quod ergo bonum est,inquit,mihi factum est mors? Absit

Rom.2

Roma.8

A Absit, Sed peccatum ut appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem, ut fiat
supra modum peccans peccatum per mandatum, Ecce quid est, littera occidit. Aculeus enim
mortis est peccatum, uirtus autem peccati lex. Auget quippe prohibendo peccati desyderia
& inde occidit, nisi subueniendo uiuificet gratia. Ecce quod dicimus, Ecce unde nobis obijci/
unt, quòd sic legem dicamus datam ut grauior sit causa peccati, non audientes Apostolum
dicentem, Lex enim iram operatur, ubi enim non est lex, nec præuaricatio. Et, Lex præuari/ Roma. 4
cationis gratia posita est, donec ueniret semen cui promissum est. Et, Si data esset lex quæ
posset uiuificare, omnino ex lege esset iustitia, Sed conclusit scriptura omnia sub peccato, ut
promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Hinc est quòd uetus testamentũ ex mon Gal. 4
te Sina, ubi lex data est in seruitutem generans quod est Agar. Nos autem, inquit, non su/
mus ancillæ filij, sed liberæ. Non sunt itaq; liberæ filij qui legem acceperunt litteræ, qua pos/
sent non solum peccatores, uerumetiam præuaricatores insuper demonstrari, sed qui spiritũ
gratiæ, quo lex ipsa sancta & iusta & bona possit impleri. Ecce quod dicimus, Intendant, &
non contendant, illuminentur, & non calumnientur. Baptisma quoq;, inquiunt, Peccãt & filij dei.
non uere homines nouos facere asserunt, id est, non plenam dare remissionem peccatorum, Caput III
sed ex parte filios dei fieri, ex parte autem filios seculi, id est, diaboli remanere contendunt.

Mentiuntur, insidiantur, tergiuersantur. Non hoc dicimus, Omnes enim homines qui
sunt filij diaboli, etiam filios seculi, non autem omnes filios seculi etiam filios diaboli dici/
mus. Absit enim ut filios diaboli dicamus fuisse sanctos patres, Abraam, Isaac & Iacob, &
alios huiusmodi, quando per nuptias generabant, & eos fideles qui usq; nunc & deinceps
adhuc generant. Nec tamen possumus domino cõtradicere dicenti, Filij seculi huius nubũt Lucæ 20
& tradunt ad nuptias. Quidã ergo filij seculi huius sunt, & tamen filij diaboli non sunt, Quã
uis enim diabolus sit autor & princeps omniũ peccatorũ, nõ tamen filios diaboli faciũt quæ
cunq; peccata. Peccant enim & filij dei, quoniã si dixerint se nõ habere peccatũ, seipsos sedu/
B cunt & ueritas in eis non est. Sed ea cõditione peccãt, qua sunt filij adhuc huius seculi, Qua
uero gratia sunt filij dei, nõ utiq; peccant, quia omnis qui natus est ex deo, nõ peccat. Filios
aũt diaboli infidelitas facit, quod peccatũ proprium uocatur, quasi solum sit si non exprima
tur quale peccatũ sit. Sicut Apostolus cum dicitur, si non exprimatur quis apostolus, nõ in/
telligitur nisi Paulus, quia pluribus est epistolis notior, & plus omnibus illis laborauit. Vn/ 1. Cor. 15
de quod ait dominus de spiritusancto, Ipse arguet mundum de peccato, infidelitatem intel Ioan. 16
ligi uoluit. Hoc enim cum exponeret ait, de peccato quidem, quòd non crediderunt in me.
Et ubi ait, Si non uenissem & locutus eis fuissem, peccatum non haberent, Non enim pecca Ioan. 15
tum antea non habebant, sed ipsam uoluit intelligi diffidentiam, qua nec præsenti & lo/
quenti crediderunt, pertinentes ad eum, de quo dicit Apostolus, Secundum principem po Ephe. 2
testatis aëris, qui nunc operatur in filijs diffidentiæ. Ergo in quibus non est fides, filij sunt
diaboli, quia non habent in interiore homine cur eis dimittatur quicquid hominis uel infir
mitate uel ignorantia, uel omnino aliqua mala uoluntate committitur. Illi autem filij dei,
qui utiq; si dixerint se non habere peccatum, seipsos decipiunt, & ueritas in eis non est. Pro
fecto quod sequitur, Cum confitentur peccata sua, quod filij diaboli non faciunt, uel non se
cundũ fidem quæ filiorum dei propria est faciunt, fidelis est & iustus qui dimittat eis pecca/
ta, & mũdet eos ab omni iniquitate. Vt aũt plenius intelligatur quod dicimus, audiat ipse
Iesus qui filijs dei utiq; loquebatur dicẽs, Si aũt uos cum sitis mali, nostis bona data dare fi Matth. 7
lijs uestris, quanto magis pater uester qui in cœlis est, dabit bona petentibus se, Si enim fi/
lij dei non essent, non eis diceret, pater uester qui in cœlis est. Et tamen eos malos esse dicit,
& nosse bona dare filijs suis, Nunquid inde mali, unde filij dei? Absit. Sed inde mali, unde
adhuc filij seculi, iam tamen filij dei facti pignore spiritussancti. Baptismus igitur abluit
quidẽ peccata omnia, prorsus omnia, factorũ, dictorũ, cogitatorũ, siue originalia, siue addi/
ta, siue quæ ignoranter, siue quæ scienter admissa sunt, sed nõ aufert infirmitatẽ cui regenera
tus resistit, quãdo bonũ agonem luctatur, cõsentit aũt, quãdo sicut homo in aliquo delicto

præoccupatur, propter illud gaudens in actione gratiarum, propter hoc autẽ gemens in al- C
Psal.115 legatione orationum, Ibi dicens, Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mi-
Matth.6 hi? Hic dicens, Dimitte nobis debita nostra. Propter illud dicẽs, Diligam te domine uirtus
Psal.17.et 6.et 24 mea, propter hoc dicens, Miserere mei domine, quoniam infirmus sum. Propter illud dicẽs, Oculi mei semper ad dominum, quoniam ipse euellet de laqueo pedes meos, propter hæc dicẽs, Turbatus est præ ira oculus meus, Et innumerabilia, qbus diuinæ litteræ plenæ sunt, quæ alternis uicibus, uel exultando de dei bonis, uel mœrẽdo de nostris malis à filijs dei dicuntur ex fide, quamdiu adhuc filij sunt etiam seculi pro uitæ huius infirmitate, quos tamẽ deus à filijs diaboli nõ solum lauacro regenerationis, sed ipsius etiam quæ per dilectionem operatur, fidei probatæ discernit, quia iustus ex fide uiuit. Hæc est autem infirmitas cum qua usque ad corporis mortem defectu & profectu alternante contendimus, magniq; in-
Matth.19 terest, quid uincat in nobis, donec regeneratione alia consumetur, De qua dominus dicit, In regeneratione cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & uos super sedes duodecim. Regenerationem quippe hoc loco ambigente nullo, nouissimam resurrectionẽ uocat, Quam Paulus quoq; apostolus & adoptionem & redemptionem nuncupat dicens,
Roma.8 Sed etiam nosipsi primitias spiritus habentes & ipsi in nobismetipsis ingemiscimus adoptionem expectantes, redemptionem corporis nostri. Nunquid non per lauacrum sanctum regenerati, adoptati & redempti sumus? Et tamen restat regeneratio, adoptio, redemptio, quã in fine uenturam nunc patienter expectare debemus, ut tũc filij huius seculi ex nulla parte iam simus. Quisquis igitur baptismati derogat, quod modo per illud percipimus, corrumpit fidem, Quisquis autem iam nunc ei tribuit quod quidem per ipsum, sed tamen postea accepturi sumus, amputat spem. Nam si à me quisquam quæsierit, utrum per baptismũ sal-
Ad Titum 3 ui facti fuerimus, negare non potero, dicente Apostolo, Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis spiritussancti. Sed si quæsierit, utrum per idem lauacrum omni protsus modo iam nos fecerit saluos, respondebo, non ita est. Idem quippe item dicit Apo- D
Roma.8 stolus, Spe enim salui facti sumus, Spes autem quæ uidetur non est spes, quod enim uidet quis, quid sperat? Si autem quod non uidemus speramus, per patientiam expectamus. Salus ergo hominis in baptismate facta est, quia dimissum est quod peccatum à parentibus traxit, uel quicquid etiam proprie ante baptismum peccauit, Salus uero hominis tanta esse poterit, ut peccare omnino non possit.

Quid inter testamentum nouum & uetus. Cap. IIII

Quibus ita se habentibus ex his etiam illa quæ deinceps nobis obijciunt refelluntur. Quis enim catholicus dicat, quod nos dicere iactitant, spiritumsanctum adiutorem uirtutis in ueteri testamento non fuisse, Nisi cum uetus testamentum sic intelligimus, quemadmodum Apostolus dixit, A monte Sina in seruitutem generans? Sed quia in eo præfigurabatur nouum, qui hoc intelligebant tunc homines dei, secundum distributionem temporum, ueteris quidem testamenti dispensatores & gestatores, sed noui demonstrantur hæredes. An uero illum ad testamentum nouum negabimus pertinere, qui dicit, Cor mundum crea in me deus, & spiritum rectum innoua in ui-
Psal.50.& 39 sceribus meis? Aut illum qui dicit, Posuit supra petrã pedes meos, & direxit gressus meos & immisit in os meum canticũ nouum, hymnum deo nostro? Vel illũ ante testamentũ ue-
Gal.3 tus, quod est à monte Sina, patrem fidelium, de quo dicit Apostolus, Fratres, secundum hominẽ dico, tamẽ hominis confirmatũ testamentũ nemo irritũ facit, aut supordinat, Abrææ dictæ sunt promissiones & semini eius, Non dicit, & seminibus, tanq; in multis, sed tanq̃ in uno, & semini tuo qd' est Christus? Hoc aũt dico, inquit, testamentũ confirmatũ à deo, quæ post quadringentos & triginta annos facta est, lex nõ infirmat ad euacuandã promissionẽ. Si enim ex lege hæreditas, iã nõ ex promissione, Abrææ aũt per promissionẽ donauit deus. Hic certe si quæramus utrũ hoc testamentũ, quod dicit confirmatũ à deo, non infirmari à lege, quæ post quadringentos & triginta annos facta est, utrum nouum, an uetus intelligendum sit, Quis respõdere dubitet nouum, sed in propheticis latebris occultatum, donec ueniret tẽpus quo reuelaretur in Christo? Nam si dixerimus, uetus, quid erit illud à mõte Sina in serui-

A in seruitutem generans: Ibi enim facta est lex post quadringentos & triginta annos, Qua
lege hoc testamentum promissionis Abrææ infirmari non posse confirmat, & hoc quod fa-
ctum est ad Abraam, uult potius ad nos pertinere, quos uult esse filios liberæ, non ancillæ,
hæredes ex promissione, non lege, cum dicit, Si enim ex lege hæreditas, iam non ex promis- Gal. 3
sione, Abrææ autem per promissionem donauit deus, ut quòd facta lex est post quadringē
tos & triginta annos, ad hoc subintrauerit, ut abundaret delictum, cum per peccatum præ-
uaricationis conuincitur hominis superbia de sua iustitia præsumentis, Et ubi abūdauit de-
lictum, superabundauit & gratia, per fidē iam humilis hominis in lege deficientis, & ad dei
misericordiam fugientis, Ideo cum dixisset, Si enim ex lege hæreditas, iam non ex promissi
one, Abrææ autem per promissionem donauit deus, tanquam ei diceretur, ut quid ergo po-
stea facta est lex, subiunxit atq; ait, Quid ergo lex: Cui mox interrogationi reddidit, Præ- Roma. 4
uaricationis gratia proposita est, donec ueniret semen cui promissum est. Hoc idētidem ita
dicit, Si enim qui ex lege, hæredes sunt, exinanita est fides, & euacuata est promissio, Lex
enim iram operatur, Vbi enim non est lex, nec præuaricatio. Quod ait in illo testimo-
nio, Si enim ex lege hæreditas, iam non ex promissione, Abrææ autem per promissionem
donauit deus, hoc in isto ait, Si enim per legem hæredes sunt, exinanita est fides & euacu-
ta promissio, satis ostendit ad fidem nostram pertinere, quæ noui utiq; est testamēti, quod
per promissionem donauit deus Abrææ. Et quod ait in illo testimonio, Quid ergo lex, atq;
respondit, Præuaricationis gratia proposita est, hoc in isto subdidit similiter, Lex enim irā
operatur, Vbi enim non est lex, nec præuaricatio. Siue igitur Abraam, siue ante illum iusti,
siue post eum usq; ad ipsum Moysen, per quem datum est testamentum à monte Sina in
seruitutem generans, siue cæteri prophetæ post eum & sancti homines dei usq; ad Ioānem
baptistam, filij sunt promissionis & gratiæ secundum Isaac filium liberæ, non ex lege, sed ex
promissione hæredes dei, cohæredes autem Christi, Absit enim ut Noē iustum & prioris
B temporis iustos, & quicunq; ab illo usq; ad Abraam iusti esse potuerunt, uel conspicui uel
occulti, negemus ad supernam Hierusalem, quæ mater nostra est, pertinere, quamuis ante-
riore tempore inueniātur esse quàm Sara, quæ ipsius liberæ matris prophetiam figuramq;
gestabat. Quanto euidentius ergo post Abraam, cui sic declarata est ipsa promissio, ut pa-
ter multarum gentium diceretur, quicunq; deo placuerunt filij promissionis habendi sunt:
Non enim ex Abraam & deinceps iustorum generatio uerior, sed prophetia manifestior re
peritur. Ad testamentum autem uetus, quod est à monte Sina in seruitutem generās, quod
est Agar, illi pertinent, qui cum acceperint legem sanctam & iustam & bonam, putant sibi
ad uitā litteram posse sufficere. Et ideo qua fiant factores legis, diuinam misericordiam non
quærunt, sed ignorantes dei iustitiam, & suam iustitiam uolentes constituere, iustitiæ dei nō
sunt subiecti. Ex hoc genere fuit illa multitudo, quæ aduersus deum in eremo murmurauit
& idolū fecit, & illa quæ iam in ipsa terra promissionis fornicata est post deos alienos. Sed
hæc quoq; in ipso uetere testamēto ualde reprobata est multitudo. Illi etiā quicūq; ibi erāt,
sola quæ ibi deus pollicetur terrena promissa sectātes, & quid pro nouo testamēto ea ipsa
significent ignorantes, eorū adipiscendorū amore & amittendorū timore, dei præcepta ser-
uabant, imò nō seruabant, sed sibi seruare uidebātur. Neq; enim fides in eis per dilectionē
operabat, sed terrena cupiditas metusq; carnalis. Sic aūt præcepta qui facit proculdubio
inuitus facit, ac ꝑ hoc in animo nō facit, Mauult enim omnino nō facere, si secundū ea quæ
cupit & metuit, permittat impune, Ac per hoc in ipsa uolūtate intus est reus, ubi ipse q præ
cipit inspicit deus. Tales erāt filij terrenæ Hierusalē, de qua dicit Apostolus, Seruit enim cū Gal. 4
filijs suis, pertinēs ad testamentū uetus à mōte Sina in seruitutē generās, quod est Agar. Ex
ipso genere fuerūt qui dñm crucifixerunt, & in eadē infidelitate manserūt. Inde sunt adhuc
etiā filij eorū in ingenti multitudine Iudæorū, quamuis iā nouo testamento, sicut propheta
tum est per Christi sanguinē patefacto atq; firmato, & à flumine ubi baptizatus magiste-
riumq; professus est, usq; ad terminos terræ Euangelio diffamato. Qui Iudæi secundū pro
phetias

phetias quas legunt per omnes sunt terras ubiq; dispersi, ut ex eorũ quoq; codicibus Chri- C
stianæ non desit testimonium ueritati. Et uetus igitur testamentũ deus condidit, quia deo placuit usq; ad plenitudinem temporis, promissis terrenis tanquam in præmio constitutis promissa uelare cœlestia, & populo terrenis bonis inhianti, & propterea durum cor habenti, quãuis spiritalem, tamen in tabulis lapideis legem dare. Exceptis quippe librorum ueterũ sacramentis, quæ sola significandi ratione præcepta sunt, quanq; & in eis spiritaliter intelligenda sunt, recte lex dicitur spiritalis. Cætera certe quæ ad pietatem bonosq; mores pertinentia, non ad aliquam significationem ulla interpretatione referenda, sed prorsus ut sunt dicta, facienda sunt. Profecto illam dei legem, non solum illi tunc populo, uerumetiam nũc nobis ad instituendam recte uitam necessariam nemo dubitauerit. Si enim Christus nobis abstulit illud grauissimum multarum obseruationum iugum, ne carnaliter circũcidamur, ne pecorum uictimas immolemus, ne sabbato septeno dierum uolumine redeunte ab operibus etiã necessarijs quiescamus, & cætera huiusmodi, sed ea spiritaliter intellecta teneamus, remotisq; umbris significantibus in rerum ipsarum quæ significantur luce uigilemus, nunquid propterea dicturi sumus, non ad nos pertinere quod scriptum est, ut alienũ quodcũq; perditum quisquis inuenerit, reddat ei qui perdidit, & alia multa similia, quibus pie recteq; uiuere discitur, maximeq; ipsum decalogum, qui duabus illis lapideis tabulis cõtinetur, excepta sabbati obseruatione carnali, quæ spiritalẽ sanctificationem quietẽq; significat? Quis enim dicat nõ debere obseruare Christianos, ut uni de religionis obsequio seruiatur, ut idolum non colatur, ut nomen domini non accipiatur inuanũ, ut parentes honorentur, ne adulteria, homicidia, furta, falsa testimonia perpetrentur, ne uxor, ne omnino res ulla concupiscatur aliena? Quis est tam impius, qui dicat ideo se ista legis non custodire præcepta, quia est ipse Christianus, nec sub lege, sed sub gratia cõstitutus? Verum hæc plane magna distãtia est, quod faciunt ista sub lege positi, quos littera occidit, terrenam felicitatem uel cupiditatẽ adipiscendi uel timore amittendi, & ideo non uere faciunt, quoniã carnalis cupiditas, qua D
peccatum augetur, cupiditate alia non sanatur. Hi ad uetus pertinent testamentũ, quod in seruitutem generat, quia facit eos carnalis timor & cupiditas seruos, non euangelica fides, spes & charitas liberos. Sub gratia uero positi quos uiuificat spiritus, & fide ista faciũt, quæ per dilectionem operatur in spe bonorum, nõ carnalium, sed spiritalium, non terrenorum, sed cœlestium, non temporalium, sed æternorum, præcipue credentes in mediatorem per quem sibi non dubitant, & spiritũ gratiæ subministrari, ut bene ista faciant, & ignosci posse cum peccant, Hi pertinent ad testamentum nouum filij promissionis, & regenerati à deo patre & libera matre. Huius generis fuerũt antiqui omnes iusti, & ipse Moyses testamenti minister ueteris, hæres noui, quia ex fide qua nos uiuimus una eadẽq; uixerũt, incarnationẽ, passionẽ, resurrectionemq; Christi credẽtes futuram, quã nos credimus factam usq; ad ipsum Ioannem baptistam, tanq; præteritæ dispensationis limitem quendam, qui mediatorẽ ipsum nõ aliqua umbra futuri, uel allegorica significatione, uel ulla prophetica prænuntiatione uenturũ esse significans, sed digito demõstrans ait, Ecce agnus dei, ecce qui tollit pec-
Ioan. 1 catũ mundi, Tanq; dicens, Quẽ multi iusti uidere cõcupierunt, in quem uẽturum ab ipsius
Gal. 4 humani generis initio crediderunt, de quo Abraæ dictæ sunt promissiones, de quo scripsit Moyses, de quo lex & prophetæ sunt testes, Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccatum mundi. Ab hoc Ioanne & deinceps cœperunt de Christo fieri præterita uelut præsentia, Quæ ab illis omnibus anterioris temporis iustis credebantur, sperabantur, desyderabãtur futura. Eadem igitur fides, & in illis qui nondũ nomine, sed re ipsa fuerunt antea Christiani, & in istis qui nõ solũ sunt, uerũetiam uocant, & in utrisq; eadẽ gratia per spiritumsanctũ. Vnde dicit
2. Cor. 4 Apostolus, Habẽtes aũt eundẽ spiritũ fidei, secundũ quod scriptũ est, Credidi propter qd'
Psal. 115 locutus sum, & nos credimus, ꝓpter qd' & loqmur. Aliter itaq; dicit' iã obtinẽte loquẽdi cõsuetudine uetus testamentũ, lex & ꝓphetæ oẽs, qui usq; ad Ioannẽ prophetauerũt, qd' distinctius uetus instrumentũ, q̃ uetus testamentũ uocat'. Aliter aũt sicut apostolica appellat autoritas

A autoritas,siue hoc nomen exprimens siue significans, Exprimit enim ubi dicit, Vsq; in hodi- 2.Cor.
ernum diem quamdiu legitur Moyses, idipsum uelamen in lectione ueteris testamenti ma-
net, Quod non reuelatur quia in Christo euacuatur, Sic enim utiq; uetus testamentum ad Roma. 7
Moysi retulit ministerium. Item dicit, Vt seruiamus in nouitate spiritus & non in uetustate 2.Cor.3
litteræ, idipsum significans testamentum nomine litteræ. Idem dicit alio loco, Qui & idone-
os nos fecit ministros noui testamenti non littera, sed spiritu: Littera enim occidit, spiritus
autem uiuificat. Et hic per commemorationem noui, illud utiq; uetus intelligi uoluit. Mul-
to autem euidentius, quamuis non dixerit, aut uetus, aut nouum, duo ipsa testamenta di-
stinxit per duos filios Abraæ, unum de ancilla, alium de libera, quod iam superius comme- Gal. 4
morauimus. Quid enim expressius quàm ut diceret, Dicite mihi sub lege uolentes esse, le- Gen. 21
gem non audistis? Scriptum est enim, quoniam Abraam duos filios habuit, unum de an-
cilla, & unum de libera. Sed ille quidem qui de ancilla, secundum carnem natus est, qui aũt
de libera, per repromissionem quæ sunt in allegoria. Hæc enim sunt duo testamenta, unum
quidem in mõte Sina in seruitutem generans, quod est Agar. Sina enim mons est in Ara-
bia quæ coniuncta est huic quæ nunc est Hierusalem. Seruit enim cum filijs suis. Quæ aũt
sursum est Hierusalem, libera est, quæ est mater nostra. Quid clarius, quid certius, quid ab
omni obscuritate atque ambiguitate remotius promissionis filijs? Et paulopost, Nos au-
tem fratres, inquit, secundum Isaac promissionis filij sumus. Item paulopost, Nos autẽ fra-
tres non sumus ancillæ filij, sed liberæ, qua libertate Christus nos liberauit. Eligamus igitur
utrum antiquos iustos ancillæ filios dicamus, an liberæ? Absit autem ut ancillæ, ergo filij li-
beræ ad nouum pertinent testamẽtum in spiritusancto, quem uiuificantem litteræ occiden-
ti opponit Apostolus. Nã quo pacto ad gratiam noui testamenti non pertinent hi, de quo-
rum dictis & libris istos eiusdem gratiæ demẽtissimos & ingratissimos inimicos refellendo
conuincimus? Sed dicit aliquis, Quomodo uetus appellatur, quod post quadringẽtos & tri-
B ginta annos factũ est per Moysen, & nouũ dicitur, quod ante tot annos factũ est ad Abra-
ham? Qui ex hoc non litigiose, sed studiose mouetur, intelligat primũ, quia ex anteriore tẽ-
pore dicitur uetus, ex posteriore aũt nouum, reuelationes eorum consyderãtur in his nomi-
nibus, non institutiones, Per Moysen quippe reuelatum est testamentum uetus, per quem
data est lex sancta & iusta & bona, per quã fieret non abolitio, sed cognitio peccati, qua con-
uincerentur superbi suam iustitiam uolentes constituere, quasi diuino adiutorio non egen-
tes, & rei facti litteræ, confugerent ad gratiæ spiritum, non sua iustitia iustificandi, sed dei, Roma.3
hoc est quæ illis esset ex deo. Nã sicut idẽ Apostolus loquitur, Per legem cognitio peccati,
Nunc autem sine lege iustitia dei manifestata est, testificata per legẽ & prophetas. Lex quip-
pe eo ipso quo in ea nemo iustificatur, testimonium perhibet iustitiæ dei. Quod in lege ne-
mo iustificatur apud deũ, manifestum est, Quia iustus ex fide uiuit. Sic ergo cũ lex nõ iusti-
ficat impium de præuaricatione conuictum, mittat ad iustificãtem deum, atq; ita iustitiæ
dei perhibet testimonium. Prophetæ uero testimonium perhibent iustitiæ dei, prænuntian-
do Christum, qui factus est nobis sapiẽtia à deo & iustitia & sanctificatio & redemptio, ut Hiere.9
quemadmodum scriptum est, Qui gloriatur, in domino glorietur. Erat autem occulta ista
lex ab initio, cum homines iniquos natura ipsa conuinceret, alijs facientes quod sibi fieri no-
luissent. Reuelatio autem noui testamẽti in Christo facta est, cũ est manifestatus in carne, Roma.3
in quo apparuit iustitia dei, id est, quæ hominibus ex deo est. Sic enim ait, Nunc autem si-
ne lege iustitia dei manifestata est. Ecce qua causa illud dicitur uetus testamentum, quia pri-
ore, hoc autem nouum, quia posteriore tempore reuelatum est. Deinde, quia testamẽtum
uetus pertinet ad hominẽ ueterẽ, à quo necesse est hominem incipere, nouũ aũt ad hominẽ
nouũ, quo debet homo ex uetustate trãsire, ideo in illo sunt promissa terrena, in isto promis-
sa cœlestia, quia & hoc ad dei misericordiã pertinuit, ne quisq; uel ipsam terrenã qualẽcunq;
felicitatẽ, nisi à domino creatore uniuersitatis putet cuiq; posse cõferri. Sed si propter illã co-
latur deus, seruilis est cultus, pertinens ad filios ancillæ. Si autem propter ipsum deum, ut in

æterna

æterna uita sit deus omnia in omnibus, liberalis est seruitus, pertinens ad filios liberæ, quæ C
est mater nostra æterna in cœlis, quæ prius tanquam sterilis apparebat, quando perspicuos
Esaiæ 54 filios nō habebat. Nunc autem uidemus quod de illa prophetatum est, Lætare sterilis quæ
non paris, erumpe & clama quæ non parturis, quia multi filij desertæ magis quàm eius quæ
habet uirum, id est, magis quàm illius Hierusalem, quæ legis quodammodo uinculo mari-
tata est, & seruit cū filijs suis. Tempore igitur ueteris testamenti spiritum sanctum in eis, qui
etiam tunc secundum Isaac promissionis filij erant, non solum adiutorem, quod isti suo do-
gmati sufficere existimant, uerumetiam largitorem dicimus fuisse uirtutis, quod isti negant,
libero eam potius arbitrio tribuentes, contradicentibus illis patribus qui sciebant ad domi-
Psal. 17 num ueraci pietate clamare, Diligam te domine uirtus mea. Aiunt etiam,
Perfecta iustitia quæ. Caput V quod omnes apostoli uel prophetæ non plene sancti definiantur à nobis, sed in compara-
tione peiorum minus eos malos fuisse dicamus, & hāc esse iustitiam cui deus testimonium
Ezech. 16 perhibet, ut quomodo dicit Propheta, Iustificatam Sodomam comparatione Iudæorum,
sic etiam nos criminosorum comparatione dicamus aliquos sanctos exercuisse uirtutem.

Absit ut ista dicamus. Sed aut non ualent intelligere, aut nolunt aduertere, aut calum-
niādi studio dissimulant se scire quod dicimus. Audiāt ergo, uel ipsi, uel potius hi quos idio
tas & ineruditos decipere moliuntur. Nostra fides, hoc est catholica fides iustos ab iniustis,
non operum, sed ipsa fidei lege discernit, Quia iustus ex fide uiuit, Per quā discretionem fit,
ut homo ducens uitā sine homicidio, sine furto, sine falso testimonio, sine appetitu rei ullius
alienæ, parentibus honorem debitum reddens, castus usq; ad continentiam ab omni omni
no concubitu, etiam coniugali, eleemosynarum largissimus, iniuriarum patientissimus, qui
non solū non auferat aliena, sed nec sua reposcat ablata, uel etiā uenditis omnibus suis ero-
gatisq; in pauperes, nihil suū proprium possideat, cum suis tamen istis uelut laudabilibus
moribus, si non in deum fidem rectam & catholicam teneat, de hac uita damnandus absce
dat. Alius autem habens quidem opera bona ex fide recta, quæ per dilectionem operatur, D
non tamen ita ut ille benemoratus incontinentiam suam sustentat honestate nuptiarum,
coniugij carnalis debitum & reddit & repetit, nec sola propagationis causa, uerumetiam uo
1. Cor. 7 luptatis, quamuis cum sola uxore concūbit, quod cōiugatis secundum ueniam cōcedit Apo
stolus, iniurias tamen non patienter accipit, sed ulciscendi cupiditate fertur iratus, quamuis
Matth. 6 ut possit dicere, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, rogatus ignoscat, possidet rem
familiarem, faciens inde quidem eleemosynas, non tam largas, quàm ille, nō auferat aliena
sed quamuis ecclesiastico iudicio, nō forensi, tamen repetit sua. Nempe iste qui moribus illo
uidetur inferior, propter rectam fidem quæ illi est in deum, ex qua uiuit, & secundum quam
in omnibus delictis suis se accusat, in omnibus bonis operibus deum laudat, sibi tribuens
ignominiam, illi gloriam, atq; ab ipso sumens & indulgentiam peccatorum & dilectionem
recte factorum, de hac uita liberandus, & in consortium cum Christo regnaturorū recipien
dus emigrat. Quare, nisi propter fidem? Quæ licet sine operibus neminem saluat, ipsa enim
est non reproba fides, quæ per dilectionem operatur, tamē per ipsam etiam peccata soluun
tur, quia iustus ex fide uiuit. Sine ipsa uero etiam quæ uidentur bona opera, in peccata uer-
tuntur. Omne enim quod non est ex fide, peccatum est. Et fit propter hanc maximam diffe
rentiam, ut cum dubitante nullo, perseuerans uirginalis integritas coniugali castitate sit po-
tior, tamen mulier etiam bis nupta, catholica, professæ uirgini hæreticæ præferatur. Nec ita
præferatur, ut ista melior sit in dei regno, sed ut illa ibi omnino non sit. Nam & ille quem ue
lut melioribus descripsimus moribus, si assit ei fides recta, superat illum alterum, si ambo il-
lic erunt. Si autem fides ei desit, sic ab illo superatur, ut ipse ibi nō sit. Cum itaq; iusti omnes
& antiquiores & apostoli ex fide uixerint recta, quæ est in Christo Iesu domino nostro,
moresq; tam sanctos cum fide habuerint, ut licet nō tam perfectæ uirtutis in hac uita esse
potuerint, q̄ post hanc uitam quæ futura est, tamen quicquid peccati ex humana infirmita
te surrepserit, pietate ipsius fidei continuo deleretur. Vnde fieri potest, ut in comparatione
iniquorum

A iniquorum,quos damnaturus est deus,iustos eos fuisse dicendum sit, cum per piam fidem
tam in contrarium ab illis impijs sint remoti,ut clamet Apostolus,Quæ pars fideli cum in/ *2.Cor.6*
fideli? Sed uidelicet noui hæretici Pelagiani,religionis amatores & laudatores uidentur si/
bi esse sanctorum,si non audeant dicere imperfectæ illos fuisse uirtutis,cum hoc confiteatur
uas electionis,qui cõsyderans ubi adhuc esset,& quia corpus quod corrumpitur, aggrauat
animam,Non quia iam acceperim,ait,aut iam perfectus sim,Fratres ego meipsum non ar/ *Philippen.3*
bitror apprehendisse. Et paulopost tamẽ qui se negauerat esse perfectum, Quotquot ergo
perfecti,inquit,hoc sapiamus,ut ostenderet secundum istius uitæ modum esse quandã per/
fectionem,eiꝗ perfectioni hoc quoꝗ deputari, si se quisꝗ nouerit nõdum esse perfectum.
Quid enim excellentius in ueteri populo sacerdotibus sanctis? Et tamen eis præcepit deus
sacrificiũ primitus pro suis offerri peccatis. Et quid sanctius in nouo populo apostolis? Et
tamen præcepit eis dominus in oratione dicere, Dimitte nobis debita nostra. Omnium igi *Matth.6*
tur piorum sub hoc onere corruptibilis carnis,& in istius uitæ infirmitate gementium spes
una est,quòd aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustũ, & ipse est exora/
tio peccatorum nostrum. Istum aduocatum non habent illi,qui sunt à iustis, etiam *Christus quomodo in similitudine peccati, Caput VI*
si sola ista esset differentia,in contrarium longeꝗ discreti.Quem iustum aduocatũ absit,ut
dicamus,sicut isti calumniantur,carnis necessitate mentitum,sed dicimus eum in similitudi/
ne carnis peccati de peccato damnasse peccatum.Quod fortasse isti nõ intelligentes & calu/
mniandi cupiditate cæcati, quàm diuersis modis peccati nomẽ in scripturis sanctis poni so
leat ignorantes,peccatum Christi affirmare nos iactant.Dicimus itaꝗ Christum, & nullũ
habuisse peccatum,nec in anima, nec in carne, & suscipiendo carnem in similitudine carnis
peccati de peccato damnasse peccatum. Quod subobscure ab Apostolo dictũ duobus mo
dis soluitur,Siue quia rerum similitudines solent earum rerum nominibus nuncupari,qua/
rum similes sunt,ut ipsam similitudinem carnis peccati uoluisse intelligatur Apostolus ap/
B pellare peccatum,Siue quia sacrificia pro peccatis peccata appellabãtur in lege, quæ omnia
figuræ fuerunt carnis Christi,quod est uerum & unicũ sacrificium pro peccatis,non solũ his
quæ uniuersa in baptismate diluũtur,uerumetiã his quæ post ex huius uitæ infirmitate sur
repũt,propter quæ quotidie uniuersa in oratione ad deũ clamat ecclesia,Dimitte nobis de/
bita nostra,& dimittunt nobis per singulare sacrificiũ pro peccatis.Quod Apostolus secun
dum legem loquens,nõ dubitauit appellare peccatũ. Vnde est etiã illud eius multo euiden
tius,nec aliquo biuio cuiusquã ambiguitatis incertũ, Obsecramus pro Christo reconciliari
deo,Eum qui non nouerat peccatũ,pro nobis peccatũ fecit,ut nos simus iustitia dei in ipso.
Nam quod superius commemoraui,de petcato damnauit peccatum,quia non dictum est,
de peccato suo,potest quispiam sic intelligere, ut dicat eum de peccato Iudæorũ damnasse
peccatum,quia de peccato eorum,qui eum crucifixerunt,factũ est ut sanguinem suum in re/
missionẽ funderet peccatorum.Hoc uerbo ubi dicitur deus ipsum Christum,qui non noue
rat peccatum fecisse peccatum,nõ mihi conuenientius uidetur intelligi,quàm Christum fa/
ctum sacrificium pro peccatis,& ob hoc appellatum esse peccatũ. Quis autem ferat *Quomodo perficitur iustitia in uita futura. Caput VII*
eos obijcere nobis,quòd post resurrectionem tales processus futuros esse dicamus,ut ibi in/
cipiant homines,quæ hic noluerint,dei mãdata complere,quoniã dicimus,ibi omnino nul/
lum futurũ esse peccatũ,nec cum aliqua peccati cupiditate conflictũ,tanquam ipsi audeant
hoc negare? Sapientiã quoꝗ & cognitionẽ dei tunc perfici in nobis, & in domino tantam
exultationem,ut ea sit plena & uera securitas,quis negabit,nisi tam auersus sit à uero,ut ob
hoc ad eam peruenire nõ possit? Verum hæc non erunt in præceptis,sed in eorum quæ hic
obseruanda sunt præmio præceptorum.Quorum quidem præceptorũ contemptus illò nõ
perducit ad præmium,sed hic studiũ præcepta seruandi gratia dei tribuit.Quæ si quid etiã
in eis præceptis minus seruatur,ignoscit,propter quod orãdo dicimus:&,Fiat uolũtas tua:
&,Dimitte nobis debita nostra.Hic ergo præceptum est,ut non peccemus:ibi præmiũ,non
posse peccare.Hic præceptum est,ut desyderijs peccati non obediamus,ibi præmiũ, ut desy

deria peccati non habeamus. Hic præceptum est, Intelligite ergo qui insipientes estis in populo, & stulti aliquando sapite, ibi præmium est, plena sapientia & perfecta cognitio. Videmus enim nunc per speculum in ænigmate, ait Apostolus, tunc autem facie ad faciem, Nũc scio ex parte, tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum. Hic præceptum est, Exultate deo adiutori nostro: Et, Exultate iusti in domino, Ibi præmium est, exultare perfecto & ineffabili gaudio. Postremo in præcepto positum est, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, In præmio autem, Quoniam ipsi saturabuntur. Vnde quæso saturabũtur, nisi quòd esuriunt & sitiunt? Quis igitur ita, nõ solum à diuino, sed à sensu quoq; abhorret humano, qui dicat in homine tantam esse posse iustitiam, cum ab illo esuritur & sititur, quanta erit, cum ex illa saturabitur? Quãdo esurimus autem sitimusq; iustitiã, si fides Christi uigilat in nobis, quid nos nisi Christum esurire ac sitire credendum est? Qui factus est nobis sapiẽtia à deo & iustitia & sanctificatio & redemptio, ut quemadmodũ scriptũ est, Qui gloriatur, in domino glorietur, Et quia modo in eum non uidentes credimus, ideo sitimus esurimusq; iustitiam. Quãdiu enim sumus in corpore, peregrinamur à domino, per fidem enim ambulamus, nõ per speciem, Quem cum inuenerimus peruenientes utiq; ad speciem, exultabimus gaudio inenarrabili, & tunc iustitia saturabimur, quia nunc ex desyderio dicimus, Saturabor cũ manifestabitur gloria tua. Quàm uero est, non dico impudens, sed insana superbia, nondũ esse æquales angelis dei, & putare se iam posse habere iustitiam æqualem angelis dei, nec intueri tam magnum & spiritalem uirum, qui utiq; ipsam iustitiæ perfectionem esuriebat atq; sitiebat, quando magnitudine reuelationum noluit extolli, Nec tamen ut nõ extolleretur arbitrio suo uolũtatiq; cõmissus est, sed accepit stimulum carnis angelum satanæ, qui eum colaphizaret? Propter quod dominũ ter rogauit, ut discederet ab eo, Et dixit ei dominus, Sufficit tibi gratia mea, nam uirtus in infirmitate perficitur, Quæ uirtus, nisi ad quam pertinet non extolli? Et quis dubitat hoc ad iustitiam pertinere? Huius igitur iustitiæ perfectione sunt præditi angeli dei, qui semper uidẽt faciem patris, ac per hoc totius trinitatis, quia per filium uident in spiritu sancto. Nihil est autem ista reuelatione sublimius, nec tamen angelorum quisquam illa contemplatione lætantium necessarium habet angelũ satanæ, quo colaphizetur, ne illum tanta magnitudo reuelationis extollat. Hanc perfectionem uirtutis utique nondum habebat apostolus Paulus, nondum æqualis angelis dei, sed inerat illi extollendi se infirmitas, quæ per angelum etiam satanæ fuerat comprimenda, ne reuelationum magnitudine extolleretur. Quanquam itaque ipsum satanam elatio prima deiecerit, tamen summus ille medicus, qui bene uti nouit etiam malis, de angelo satanæ adhibuit contra elationis uitium salubre, quamuis molestum medicamentum, sicut fieri consueuit antidotum etiam de serpentibus contra uenena serpentium. Quid est ergo, Sufficit tibi gratia mea, nisi ne deficiendo succumbas sub colapho angeli satanæ? Et quid est, Virtus in infirmitate perficitur, nisi quia in isto loco infirmitatis hactenus perfectio potest esse uirtutis, ut in ipsa infirmitate præsente elatio reprimatur? Quæ utiq; infirmitas, futura in mortalitate sanabitur. Quomodo est enim dicẽda sanitas plena, ubi etiam de angeli satanæ colapho adhuc est necessaria medicina? Ex quo factum est uirtutẽ, quæ nunc est in homine iusto, perfectam hactenus nominari, ut ad eius perfectionem pertineat etiam ipsius imperfectionis & in ueritate cognitio, & in humilitate confessio. Tunc enim est secundum hanc infirmitatẽ pro suo modulo perfecta ista parua iustitia, quando etiam quid sibi desit intelligit. Ideoq; Apostolus & imperfectum & perfectum se dicit. Imperfectum scilicet cogitando quantum illi ad iustitiã desit, cuius plenitudinem adhuc esurit ac sitit. Perfectum autem, quòd & suã imperfectionẽ confiteri non erubescit, & ut perueniat bene procedit, Sicut possumus dicere perfectum esse uiatorem, cuius bene promouetur accessio, quamuis nõ perficiatur intentio, nisi fuerit facta peruentio. Propterea cum dixisset, Secundum iustitiam, quæ in lege est qui fuerim sine querela, mox addidit, Quæ mihi lucra fuerunt, hæc propter Christũ damna esse duxi, Veruntamen & arbitror omnia damnum esse propter eminentem scientiam Christi Iesu

[Margin notes: 1. Cor. 13 — Psal. 80 — Psal. 32 — Matth. 5 — Hier. 9 — Psal. 16 — Imò Grece est δύναμις non ἀρετὴ — θηριακὴ — Phil. 3]

A Iesu domini nostri, Propter quem omnia non solum detrimenta credidi, uerumetiam ster/ cora æstimaui esse ut Christum lucrifaciam, & inueniar in illo non habens meam iustitiam, quæ ex lege est, sed eam quæ est per fidem Christi, quæ est ex deo iustitia in fide. Ecce Apo/ stolus secundum iustitiam quæ ex lege est, sine querela se fuisse non utique mēdaciter dicit, & tamen hæc quæ illi lucra fuerunt, abijcit propter Christum, & damna & detrimēta & ster cora existimat, non solum hæc, sed & cætera omnia quæ supra commemorauit, propter nō qualemlibet, sed eminentem, sicut ipse dicit, scientiam Christi Iesu domini nostri, quā pro/ culdubio adhuc in fide habebat, nondum in specie. Tunc enim erit eminens Christi scien/ tia, quando fuerit ita reuelatus, ut quod creditur, uideatur, Vnde alio loco ita dicit, Mortui enim estis, & uita uestra abscondita est in Christo in deo. Cum Christus apparuerit, uita uestra, tunc & uos apparebitis cum illo in gloria. Hinc & ipse dominus, Qui diligit me, in/ quit, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo meipsum illi. Hinc Ioan/ nes euangelista, Dilectissimi, inquit, filij dei sumus, & nondum apparuit quod erimus, Sci/ mus autem quia cum apparuerit similes ei erimus, quoniam uidebimus eum sicuti est. Tunc erit eminens Christi scientia, Nunc enim est quidem abscondita in fide, sed nondum emi/ nens apparet in specie. Abijcit ergo illa beatus Paulus præterita iustitiæ suæ tanquam de/ trimenta & stercora, ut Christum lucrifaciat, & inueniatur in illo non habens suam iustitiā, quæ ex lege est, † Neque enim lex illa dei non est. Quis hoc nisi Marcion & Manichæus & aliæ similes pestes dixerint? Cum ergo lex illa, ut dixi, dei sit, iustitiam suam dicit esse quæ ex lege est, Quam iustitiam suam noluit habere, sed proiecit ut stercora. Cur ita? nisi quia hoc est, quod etiam superius demonstrauimus, eos esse sub lege, qui ignorātes dei iustitiam & suam uolentes constituere, iustitiæ dei non sunt subiecti? Putant enim se arbitrij sui uiri/ bus implere legem iubentem, & ista implicati superbia ad gratiam non cōuertuntur iuuan tem. Sic eos littera occidit, aut aperte etiam sibi reos, non faciendo quod præcipit, aut pu/

B tando se facere quod spiritali, quæ ex deo est, non faciunt charitate, ita remanent aut aper/ te iniqui, aut fallaciter iusti, in aperta iniquitate euidenter elisi, in fallaci iustitia insipienter elati, ac per hoc miro quodam modo, sed tamen uero, iustitiam legis non implet iustitia, quæ in lege est, uel ex lege, sed quæ in spiritu gratiæ. Iustitia quippe legis impletur in eis si/ cut scriptum est, qui non secundum carnem ambulant, sed secundum spiritum. Secundum iustitiam uero quæ in lege est, se fuisse sine querela in carne nō in spiritu dicit Apostolus, & iustitiam quæ ex lege est, suam dicit fuisse, non dei. Intelligendum est igitur iustitiam legis non impleri secundum iustitiam quæ in lege est, uel ex lege, id est, secundum iustitiam homi nis, sed secundum iustitiam, quæ est in spiritu gratiæ, Ergo secundum iustitiam dei, hoc est, quæ homini ex deo est. Quod planius & breuius ita dici potest, iustitiam legis dei non im/ pleri cum lex iubet, & homo quasi suis uiribus facit, sed cum spiritus adiuuat, & hominis nō libera, sed dei gratia liberata uoluntas facit. Legis itaque iustitia est iubere quod deo pla/ cet, uitare quod displicet, In lege autem iustitia est, seruire litteræ, & extra eam nullum dei adiutorium ad recte uiuendum requirere. Cum enim dixisset, Non habens meam iusti/ tiam, quæ ex lege est, sed eam quæ est per fidem Christi, addidit, quæ est ex deo. Ipsa est er go iustitia dei, quam superbi ignorantes, suam uolunt constituere. Non enim propterea iu stitia dei dicitur, quoniam deus iustus est, sed quia homini ex deo est. Secundum hanc au tem iustitiam dei, hoc est, quæ ex deo nobis est, nunc fides operatur per dilectionem, id est, operatur quomodo perueniat homo ad eum, in quem modo nō uidens credit, quem cum uiderit, tunc quod erat in fide per speculum in ænigmate, iam erit in specie facie ad faciem, tunc perficietur & ipsa dilectio. Nimis quippe insipienter dicitur, tantum amari deum ante quàm uideatur, quantum amabitur cum uidebitur. Porrò si in hac uita pio nemine dubi/ tante, quanto amplius diligimus deum, tanto sumus utique iustiores, quis dubitet, piam uerámque iustitiam cum fuerit dilectio dei perfecta, tunc perfici? Tunc ergo lex ita ut nihil omnino desit, implebitur, cuius legis, secundum Apostolum, plenitudo dilectio est. Ac per

Ff 2 hoc

Aduersus Hierony mum disputās, ster/ cora interpretatur uitia, non obserua/ tionem legis.

Col. 3

Ioan. 14

1. Ioan. 3

al'. Quare sua, si ex lege est?

Rom. 8

Rom.13 hoc cum dixisset, non habens meam iustitiam, quæ ex lege est, sed eam quæ est per fidem C
Phil 3 Christi, quæ est ex deo iustitia in fide, Deinde subiũxit, Ad cognoscendũ eum, & uirtutem resurrectionis eius, & cõmunicationem passionum eius. Hæc omnia nondum plena & perfecta in Apostolo erant, sed tanquam in uia positus ad eorum plenitudinẽ perfectionemq́;
1.Cor.13 currebat. Nam quomodo iam perfecte cognouerat Christum, qui dicit alio loco, Nũc scio ex parte, tunc autem cognoscam, sicut & cognitus sum? Et quomodo iam perfecte cognouerat uirtutem eius resurrectionis, cui restabat eam plenius tempore resurrectionis carnis experiendo cognoscere? Et quomodo iam perfecte cognouerat communicationem passio
Phil.3 num eius, nondum pro illo passionem mortis expertus? Denique addit & dicit, Si quo modo occurram in resurrectionem mortuorum. Ac deinde ait, Non quia iam acceperim, aut iam perfectus sim. Quid ergo se confitetur nondũ accepisse, & in quo nõdum esse perfectũ, nisi ex ea iustitia, quæ ex deo est, quam concupiscens noluit suam habere, quæ ex lege est? Hinc enim loquebatur, & hæc fuit causa ut hæc diceret, resistens inimicis gratiæ Christi, pro qua largienda crucifixus est Christus. Ex quorum genere etiam isti sunt, Nam ex quo loco
Phil.3 suscepit hæc dicere, sic exorsus est, Videte canes, uidete malos operarios, uidete cõcisionem. Nos enim sumus circuncisio, qui spiritu deo seruimus, uel sicut nonnulli codices habent, qui spiritui deo, uel spiritui dei seruimus, & gloriamur in Christo Iesu, & non in carne fidentes. Hinc manifestum est aduersus Iudæos eum agere, qui carnaliter obseruãtes legem, & suam iustitiam uolentes constituere, occidebantur littera, non uiuificabantur spiritu, & in se gloriabantur, cum apostoli & omnes promissionis filij gloriarentur in Christo. Deinde subiecit, Quãquam ego habeam fiduciam in carne, Si quis alius in carne putat se fiduciam habere, magis ego. Et enumerans omnia quæ secundum carnem habent gloriam ad illud terminauit, ubi ait, Secundum iustitiam quæ in lege est, qui fuerim sine querela. Et cum hæc sibi omnino damna & detrimenta & stercora fuisse dixisset, ut Christum lucrifaceret, adiecit, Et inueniar in illo non habens iustitiam meam, quæ ex lege est, sed eam quæ est per fi- D
dem Christi, quæ est ex deo. Huius ergo iustitiæ perfectionem, quæ non erit nisi in illa eminenti scientia Christi, propter quã sibi dixit omnia damnũ esse, nondum accepisse se confessus est, & propterea nondum esse perfectum. Sequor autem, inquit, si apprehẽdam, in quo & apprehensus sum à Christo Iesu. Tale est apprehendam in quo & apprehensus sum,
1.Cor.13 quale est, Cognoscam sicut & cognitus sum. Fratres, inquit, ego meipsum non arbitror ap
2.Cor.12 prehendisse. Vnum autem, quæ retro sunt oblitus, in ea, quæ ante sunt extentus, secundum intentionem sequor ad palmam supernæ uocationis dei in Christo Iesu. Ordo uerborum
Philippen.3 est, Vnum autẽ sequor, De quo uno bene intelligitur & dominus admonuisse Martham,
Lucæ 10 ubi ait, Martha Martha sollicita es, & turbaris circa plurima, Porrò unum est necessarium. Hoc iste uolens apprehendere, tanquam in uia constitutus, sequi se dixit ad palmam supernæ uocationis dei in Christo Iesu. Quis autem cunctetur cum hoc quod sequi se asseuerat apprehenderit, tunc habiturum eum iustitiam æqualem iustitiæ sanctorum angelorum, quorum neminem utique ne magnitudine reuelationum extollatur, satanæ angelus colaphizat? Deinde admonens eos, qui possent illius iustitiæ plenitudine iam se putare perfe
Phil.3 ctos, Quotquot ergo, inquit, perfecti, hoc sapiamus, tanquam diceret, Si secundum hominis mortalis capacitatem pro huius uitæ modulo perfecti sumus, ad ipsam perfectionem hoc quoq; pertinere intelligamus, ut angelica illa quæ in Christi manifestatione nobis erit iustitia, nondum nos perfectos esse sapiamus. Et si quid aliter sapitis, inquit, hoc quoque uobis deus reuelabit. Quomodo, nisi ambulantibus & proficientibus in uia rectæ fidei, donec ista peregrinatio finiatur & ad speciem ueniatur? Vnde consequenter adiunxit, Verum tamen, inquit, in id quod peruenimus, in eo ambulemus. Deinde concludit ut caueantur illi, de quibus hic locus sermonis eius sumpsit exordiũ, Imitatores mei, inquit, estote fratres, & intendite eos qui sic ambulant, sicut & habetis formam nostram. Multi enim ambulant, de quibus sæpe dicebam uobis, nunc etiam flens dico inimicos crucis Christi, quorum finis est

A est interitus, & cætera. Illi ipsi sunt, de quibus incipiens dixerat, Videte canes, uidete malos
operarios, & sequentia. Omnes itaq; sunt inimici crucis Christi, qui uolētes cōstituere suam
iustitiā, quæ ex lege est, idem littera tantū iubente, non spiritu implente, iustitiæ dei nō sunt
subiecti. Si enim qui per legem hæredes sunt, exinanita est fides, Si per legem iustitia, ergo Rom.4
Christus gratis mortuus est, ergo euacuatum est scandalū crucis, Ac per hoc illi inimici sunt Gal.2 & 5
crucis eius, qui per legem dicunt esse iustitiam, ad quā iubere pertinet, non iuuare, Gratia ue
ro dei per Iesum Christū dominum nostrū in spiritu sancto, adiuuat infirmitatem nostrā.
Quamobrem qui secundum iustitiam, quæ in lege est sine fide gratiæ Christi uiuit, sicut se
Apostolus sine querela uixisse cōmemorat, nullam ueram putandus est habere iustitiam,
nō quia lex uera & sancta non est, sed quia obedire uelle litteræ iubēti, sine uiuificante spiri
tu dei, ueluti ex uiribus liberi arbitrij, iustitia uera non est. Iustitia uero, secundū quā iustus
ex fide uiuit, quoniam per spiritum gratiæ homini ex deo est, uera iustitia est, Quæ licet nō Abac.2
immerito in aliquibus iustis pro huius uitæ capacitate perfecta dicitur, parua tamen est ad
illam magnam, quam capit æqualitas angelorum. Quam qui nondum habebat, & pro/
pter illam, quæ iam inerat præfectum: & propter istam quæ adhuc deerat, imperfectū se es/
se dicebat. Sed planè minor ista iustitia facit meritum, maior illa fit præmium. Vnde qui
istam non sequitur, illam non assequitur. Quocirca post resurrectionem hominis, futuram
negare iustitiæ plenitudinem, & putare tantam futuram esse iustitiam in corpore uitæ illius,
quanta esse potest in corpore mortis huius, dementiæ singularis est. Non autem illic inci/
pere homines, quæ hic noluerint dei mandata complere, uerissimum est, Erit enim perfectis/
simæ plenitudo iustitiæ, non tamen hominum mandata sectantium, & ad eam plenitudi/
nem proficiendo nitentium, sed in ictu oculi, sicut ipsa futura est resurrectio mortuorum,
quoniam illa perfectæ magnitudo iustitiæ, eis qui hic mandata fecerunt, præmium dabi/
tur, non & ipsa facienda mandabitur. Sed ita dixerim, mandata fecerunt, ut ipsa manda/
B ta meminerimus pertinere ad orationem, in qua quotidie ueraciter dicunt sancti filij pro/ Matth.6
missionis, Fiat uoluntas tua: Et, Dimitte nobis debita nostra. Cum igitur Pe/ Caput VIII
lagiani, his atque huiusmodi ueritatis testimonijs & uocibus urgeantur, ne negent origina/
le peccatum, ne gratiam dei qua iustificamur, non gratis, sed secundum merita nostra dari
dicant, ne in homine mortali quamlibet sancto, & bene agente tantam dicant esse iustitiā,
ut ei non sit necessaria etiam post regenerationis lauacrum, donec istam uitam finiat remis/
sio peccatorum, Ergo cum urgentur ne ista tria dicant, & per hæc homines, qui eis credunt
à gratia saluatoris alienent, & elatos in superbiam, in iudicium diaboli præcipites ire persua
deant, immittunt aliarum nebulas quæstionū, in quibus eorū apud homines simpliciores,
siue tardiores, siue sanctis litteris minus eruditos impietas delitescat. Hæ sunt nebulæ de lau
de creaturæ, laude nuptiarum, laude legis, laude liberi arbitrij, laude sanctorum, quasi quis/
quam nostrum ista uituperet, ac non potius omnia in honorem creatoris & saluatoris de/
bitis laudibus prædicet. Sed neq; creatura ita uult laudari, ut nolit sanari, Et nuptiæ quan/
to magis laudandæ sunt, tanto minus eis imputāda est pudenda carnis cōcupiscentia, quæ 1.Ioan.2
non est à patre, sed ex mundo est, Quam profecto inuenerunt in hominibus, nuptiæ non
fecerūt, quia & illa in plurimis sine ipsis est, & ipsæ si nemo peccasset, sine illa esse potuerūt.
Et lex sancta & iusta & bona, nec ipsa est gratia, & nihil ex ea recte fit sine gratia, quia non
est data quæ possit uiuificare, sed præuaricationis causa posita est, ut conuictos conclude/
ret sub peccato, & promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Et liberum arbitrium
captiuatū non nisi ad peccatū ualet, ad iustitiam uero nisi diuinitus liberatum adiutumque
non ualet. Ac per hoc & sancti omnes, siue ab illo antiquo Abel, usque ad Ioannem Bapti
stam, siue ab ipsis apostolis usque ad hoc tempus, & deinceps usque ad terminum seculi, in
domino laudandi sunt, non in seipsis, quia & illorum anteriorum uox est, In domino lau/ Psal.33
dabitur anima mea, Et istorum posteriorū uox est, Gratia dei sum quod sum, Et ad omnes 1.Cor.15
pertinet, Vt qui gloriatur in domino glorietur. Et confessio communis est omnium, Si di/ 1.Ioan.1

xerimus, quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus & ueritas in nobis non est. C

Αὖθις αὖ confert Manichæos, Pelagianos & catholicos. Caput IX

Sed quoniã in his quinq; rebus quas proposui, in quibus quærunt latebras, & de quibus connectunt calumnias diuinis documentis, produntur atq; uincuntur, excogitauerunt Manichæorũ detestabili nomine imperitos, quos potuerint deterrere, ne aduersus eorum peruersissima dogmata aures accommodent ueritati, quia scilicet Manichæi quinque istorum tria priora blasphemando condemnant, dicentes, neque humanam creaturam, neque nuptias, neque legem à summo & uero deo esse instituta. Non autem accipiunt quod ueritas dicit, à libero arbitrio exordium sumpsisse peccatum, & ex illo esse omne uel angeli uel hominis malum, quia mali naturam semper malam & deo coæternam nimis à deo exorbitantes credere maluerunt. Sanctos quoque patriarchas & prophetas, quantis possunt execrationibus insectantur. Ecce unde se putant hæretici noui Manichæorum nomine obiecto uim subterfugere ueritatis, sed non subterfugiunt. Insequitur quippe illa & simul Manichæos Pelagianosq; subuertit. Homo enim dum nascitur, quia bonum aliquid est, inquantum homo est, Manichæum redarguit, laudátque creatorem: inquantum uero trahit originale peccatum, Pelagium redarguit, & habet necessarium saluatorem. Nam & quod sananda dicitur ista natura, utrumque repercutit, quia nec medicina opus haberet si sana esset, quod est contra Pelagium: nec sanari posset omnino, si æternum atq; immutabile malum esset, quod est contra Manichæum. Item quòd nuptijs, quas laudamus à domino constitutas, concupiscentiam carnis imputandam esse non dicimus, & contra Pelagianos est, qui eam in laudibus ponunt: & contra Manichæos, qui eam malæ naturæ tribuunt, cum sit nostræ naturæ accidens malum, non dei distinctione separandum, sed dei miseratione sanandum. Item quòd dicimus legem sanctam, iustam & bonam, non iustificandis impijs, sed conuincendis superbis, præuaricationis gratia positã, & contra Manichæos est, quia secundum Apostolum laudatur: & contra Pelagianos, quia secundum Apostolum, nemo ex lege iustificatur. Et ideo iustificandis eis, quos littera occidit, id est, quos lex bona præcipiens præuaricatione reos facit, spiritus gratiæ gratis opitulatur. Item quòd arbitrium, sui in malum liberum dicimus, ad agendum bonum gratia dei esse liberandum, contra Pelagianos est: quòd autem dicimus ab illo exortum, quod antea non erat malum, contra Manichæos est. Item quòd sanctos patriarchas & prophetas debitis in deo laudibus honoramus, aduersum est Manichæis: quòd uero & ipsis quamuis iustis & deo placentibus propitiationem domini fuisse dicimus necessariam, aduersum est Pelagianis. Vtrosque igitur catholica fides sicut & cæteros hæreticos aduersarios inuenit, utrosq; diuinorum testimoniorum autoritate & luce ueritatis conuincit.

Rom. 3 (margin) · D (margin)

Caput X

Addunt sanè ad latebrarum suarum nebulas Pelagiani, de origine animæ non necessariam quæstionem, ad hoc, ut res manifestas aliarum rerum obscuritate turbãdo, moliantur latendi locum. Aiũt enim nos animarũ traducem, cum peccati traduce contueri. Quod ubi & quando in eorum, qui defendunt aduersus istos catholicam fidem, uel sermonibus audierint, uel litteris legerint, nescio. Quia etsi inuenio à catholicis de hac re aliquid scriptum, nondũ contra istos fuerat ueritatis suscepta defensio, neq; id agebatur ut eis respõderetur. Sed hoc dico tam manifestum esse secundum scripturas sanctas originale peccatum, atq; hoc dimitti lauacro regenerationis in paruulis, tanta fidei catholicæ antiquitate atque autoritate firmatum, tam clare ecclesiæ celebritate notissimũ, ut quicquid de animæ origine cuiuslibet inquisitione uel affirmatione differatur, si contra hoc sit, uerum esse non possit. Quapropter quisquis uel de anima, uel de quacunq; re obscura id astruit, unde hoc quod uerissimum, fundatissimum, notissimum est destruat, siue sit ille filius, siue inimicus ecclesiæ, aut corrigendus est, aut cauendus. Sed hic sit huius uoluminis finis, ut aliud habeant quæ sequuntur exordium.

Libri tertij finis.

A

DIVI AVRELII AVGV
STINI HIPPONENSIS EPISCOPI, CONTRA DVAS epistolas Pelagianorum ad Bonifacium Liber Quartus.

OST HAEC QVAE tractauimus quibusq; respondimus, ea- *Caput I*
dem repetunt quorum redarguimus epistolam, sed diuerso mo-
do, Nam prius ea proposuerunt nobis obijcientes, quæ uelut per-
peram sentiamus, postea uero quid ipsi sentiant exponentes, eadẽ
à contrario reddiderunt, addentes duo quædam quæ non dixerãt,
id est, baptismum se dicere omnibus ætatibus necessarium, & per
Adam mortem ad nos transisse, nõ crimina. Quæ suo loco & ipsa
tractanda sunt. Proinde quia superiore libro, quẽ modo explicaui
mus, quinque rerum eos obtendere obstacula diximus, in quibus eorum dogmata inimi-
ca gratiæ dei & catholicæ fidei delitescant, laude scilicet creaturæ, laude nuptiarum, laude le
gis, laude liberi arbitrij, laude sanctorum, commodius esse arbitror omnia quæ defendunt,
quorum contraria nobis obijciunt, generatim distinguere, & quæ illorum ad quid istorum
quinque pertineant demonstrare, ut dilucidior & probabilior ipsa distinctione possit esse
nostra responsio. Laudem creaturæ, quod ad genus humanum attinet, unde nũc
quæstio est, his sententijs exequuntur, quòd nascentium conditor deus sit, filijq; hominum *Latebræ Pelagia-*
opus sint dei, & peccatum omne non de natura, sed de uoluntate descendat. Huic laudi *norum. Cap. II*
creaturæ applicãt, quod omnibus ætatibus dicunt esse baptismũ necessarium, ut scilicet illa
creatura in dei filios adoptetur, non quòd aliquid ex parẽtibus trahat, quod sit lauacro re-
B generationis expiandũ. Huic laudi adiungunt, & quòd Christi dominum nulla dicunt ma
cula peccati fuisse respersum, quantum attinet ad eius infantiam, quia eius carnem ab omni
peccati contagione purissimam, non excellentia propria & gratia singulari, sed communio-
ne naturæ, quæ omnibus inest infantibus asseuerant. Eò pertinet etiam quòd de animæ
origine inserunt quæstionem, sic animæ Christi coæquare molientes omnes animas par-
uulorum, quas uolunt esse similiter nulla peccati macula aspersas. Propter hoc etiam dicunt
ex Adam nihil mali transisse per cæteros, nisi mortem, quæ non semper est malum, inqui-
unt, cum & martyribus sit causa præmiorum, & uel bonam uel malam mortem dici faciat
non resolutio corporum, quæ excitabuntur in omni genere hominum, sed meritorum di-
uersitas, quæ de humana libertate contingit. Hæc scribunt in hac epistola de laude crea-
turæ. Nuptias uero secundum scripturas laudant, quia dominus in Euangelio loquitur, *Matth. 19*
Qui fecit ab initio masculum & fœminam fecit eos, & dixit, Crescite & multiplicamini & re *Gen. 1*
plete terram, Quamuis hoc non in eo loco Euangelij, sed tamen in lege sit scriptum. Ad-
dunt etiam, Quod ergo deus coniunxit, homo non separet, Quæ uerba euangelica agno- *Matth. 19*
scimus. In laude legis dicunt ueterem legem secundum Apostolum iustam & sanctam, &
bonam custodientibus mandata sua, ac per fidem iuste uiuentibus, sicut prophetis & pa-
triarchis omnibusque sanctis uitam potuisse conferre perpetuam. In laude liberi arbitrij
dicunt liberum arbitrium non perijsse, cum loquatur dominus per prohetam, Si uolueri- *Esaiæ 1*
tis & audieritis me, quæ bona sunt terræ edetis, si nolueritis & non audieritis, gladius uos
comedet, Ac per hoc & gratiam uniuscuiusque bonum propositum adiuuare, non tamen
reluctanti studium uirtutis immittere, quia personarum acceptio non est apud deum. Lau *Rom. 2*
de sanctorum sese contegunt, dicentes baptisma perfecte homines innouare. Siquidem
Apostolus testis sit, qui per lauacrum aquæ ecclesiam de gentibus sanctam fieri immacula *Eph. 5*
támque testatur, Sanctum quoque spiritum mentes bonas in antiquis adiuuisse tempori-

Psal.142 bus dicente propheta ad deum, Spiritus tuus bonus deducet me in uiam rectam. Omnes C quoque prophetas & apostolos uel sanctos tam noui, quàm ueteris testamenti, quibus dominus testimonium perhibet, non in comparatione sceleratorum, sed regula uirtutum iustos fuisse, in futuro autem tempore mercedem esse tam bonorum, quàm malorum. Cæterum neminem posse quæ hic contempserit illic mandata perficere, quia dixerit Apostolus, Oportet nos manifestari ante tribunal Christi, ut reportet unusquisque propria corporis secundum quod gessit, siue bonum, siue malum. In his omnibus quicquid dicunt de laude creaturæ atque nuptiarum, ad hoc referre conantur, ut non sit originale peccatum. Quicquid de laude legis & liberi arbitrij, ad hoc, ut gratia non adiuuet nisi meritum, ac sic gratia iam non sit gratia. Quicquid de laude sanctorum, ad hoc, ut uita mortalis in sanctis uideatur nō habere peccatum, nec sit eis necessarium pro dimittendis debitis suis precari deum.

2.Cor.5

Liberum arbitriū, Caput III

Ista nefaria & damnabilia dogmata in hac tripertita diuisione, quisquis mente catholica exhorret, illius quinque partitæ latebras insidiásque deuitet, atque ita inter utrumque sit cautus, ut sic declinet Manichæum, ne se inclinet in Pelagium, rursusque ita se seiungat à Pelagianis, ne coniungat Manichæis, aut si in alterutris iam tenetur, nec sic se à quibuslibet alteri seruet, ut in alteros irruat. Videntur quippe inter se esse contrarij, quoniam quinque illa Manichæi uituperando se manifestant, Pelagiani laudando se occultant, Quapropter utrosque damnat atque deuitat, quisquis secundum regulam catholicæ fidei sic in hominibus nascentibus de bona creatura carnis & animæ glorificat creatorem, quod nō uult Manichæus, ut tamen propter uitium, quod in eos per peccatum primi hominis pertransijt, fateatur & paruulis necessarium saluatorem, quod non uult Pelagius. Sic discernit malum pudendæ concupiscentiæ à bonitate nuptiarum, ut neque Manichæis similis unde nascimur, culpet, neque Pelagianis similis unde confundimur, laudet. Sic legem per Moysen sanctam & iustam & bonam à deo sancto & iusto & bono datam esse defendit, quod contra Apostolum negat Manichæus, ut eam dicat & peccatum ostendere, non tamen tollere, & D iustitiam iubere non tamen dare, quod rursus contra Apostolum negat Pelagius. Sic asserit liberum arbitrium, ut non ex natura nescio qua semper mala, quæ nulla est, sed ex ipso arbitrio cœpisse dicat & angeli & hominis malum, quod euertit hæresim Manichæam, nec ideo tamen posse captiuam uoluntatem, nisi dei gratia respirare in salubrem libertatem, quod euertit hæresim Pelagianam. Sic laudat in deo sanctos homines dei non solum ex manifestato in carne Christo & deinceps, uerumetiam superiorum temporum, quos audent blasphemare Manichæi, ut tamen de ipsis plus credat ipsis confitentibus, quàm Pelagianis mentientibus. Sanctorum enim uox est, Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus, & ueritas in nobis non est.

1.Ioan.1

Caput IIII

His ita se habentibus, quid prodest nouellis hæreticis, inimicis crucis Christi & diuinæ oppugnatoribus gratiæ, quòd à Manichæorum errore sani uidentur, & alia sua pestilentia moriuntur? Quid eis prodest, quòd in laude creaturæ dicunt deum bonum, nascentium conditorem, per quem facta sunt omnia, eiusque opus esse filios hominum, quos Manichæi dicunt opus esse principis tenebrarum, cum inter utrosque, uel apud utrosque dei creatura, quæ est in infantibus pereat? Vtrique enim nolunt eam Christi carne & sanguine liberari, illi quia ipsam carnem & sanguinem Christi tanquam hæc omnino in homine uel ex homine non susceperit, destruunt, isti autem, quia nullum malum inesse infantibus asserunt, unde per sacramentum carnis huius & sanguinis liberentur. Iacet inter illos in paruulis humana creatura institutione bona, propagatione uitiata, bonis suis confitens optimum conditorem, malis suis quærens misericordissimum redemptorem, Manichæos habens bonorum suorum uituperatores, Pelagianos habens malorum suorum negatores, utrosque persecutores. Et quamuis per infantiam loqui non ualeat, specie tamen tacita & infirmitate abdita, impiam uanitatem utrorumque compellat, & illis dicens, ab eo qui bona creat

A creat credite me creari, & istis dicens, ab eo qui me creauit, sinite me sanari. Manichæus di/
cit, nihil est huius infantis, nisi anima bona liberanda, cætera non ad deum bonum, sed ad
principem tenebrarum pertinent respuenda. Pelagianus dicit, imò huius infantis nihil est
liberandũ, quia totũ ostendimus saluum. Ambo mentiuntur. Sed mitior est iam carnis so
lius accusator, q̃ qui in uniuersum cõuincitur sæuire laudator. Sed neq; Manichæus huma
næ animæ subuenit blasphemãdo autorẽ totius hominis deum, nec Pelagianus humanæ
infantiæ diuinam gratiam subuenire permittit, negando originale peccatum. Deus ergo
miseretur per catholicam fidem, quæ utramque redarguendo perniciem infantibus subue/
nit ad salutem, Manichæis dicens, Audite Apostolum clamantem, Nescitis quia corpus ue 1.Cor.3
strum templum est in uobis spiritus sancti? & deum bonum creatorem credite corporum,
quia non potest esse templum spiritus sancti opus principis tenebrarum. Pelagianis dicẽs,
In iniquitatibus conceptus est, & in peccatis eum mater eius in utero aluit, quem conspicitis Psal. 50
paruulum. Quid eum tanquam ab omni noxa liberum defendendo nõ permittitis per in/
dulgentiam liberari? Nemo mundus à sorde, nec infans cuius diei unius uita sit super ter/ Iob 25
ram. Sinite miserum remissionem accipere peccatorum per eum, qui solus nec paruus nec
magnus potuit habere peccatum. Quid eis igitur prodest, quòd dicunt omne peccatum nõ
de natura, sed de uoluntate descendere, & Manichæis malam naturam dicentibus causam
esse peccati, huius sententiæ ueritate resistere, quando nolentes admittere originale pecca/
tum, cum & ipsum sine dubio de primi hominis uoluntate descendat, faciunt reos paruulos
de corpore exire? Quid eis prodest baptismum omnibus ætatibus necessarium confiteri,
quod Manichæi dicunt in omni ætate superfluum, cum isti dicant esse in paruulis falsum,
quantũ ad remissionẽ attinet peccatorũ? Quid eis prodest, quòd carnem Christi, quã Ma/
nichæi nullã uel simulatam fuisse contendunt, aduersus eos isti nõ solum uerã, sed & ipsam
animam nulla peccati macula respersam fuisse defendunt, cum eius sic infantiæ cæteri ab
B eis coæquentur infantes, non impari puritate, ut & illa non uideatur seruare istorum com/
paratione propriam sanctitatem, & isti ex illa nullam consequantur salutem? In eo sanè
quòd dicunt per Adam mortem ad nos transisse, non crimina, nõ habent aduersarios Ma/
nichæos, quia nec ipsi astruunt originale peccatum ex homine primo prius puro & recto
corpore ac spiritu, & postea per arbitrium liberum deprauato, deinceps in omnes transisse
cum morte & transire peccatum, sed carnem dicunt ab initio malam de malo corpore & à
spiritu, & cum malo spiritu creatam, animam uero bonam partẽ scilicet dei pro meritis in/
quinationis suæ per cibos & potum, in quibus antea colligata est, uenire in hominem, atq;
ita per concubitum etiã carnis uinculo colligari. Ac per hoc Manichæi consentiunt Pelagia
nis, non crimen primi hominis transisse in genus humanum, neq; per carnẽ, quam nunquã
fuisse dicunt bonã, neq; per animam, quam perhibent cum meritis inquinamentorum suo/
rum, quibus polluta est ante carnem, uenire in hominis carnẽ. Sed Pelagiani quomodo di/
cunt solã mortẽ ad nos transisse per Adam? Si enim propterea morimur, quia ille mortuus
est, ille autem mortuus est, quia peccauit, pœnã dicunt transire sine culpa, & innocentes par
uulos iniusto iudicio puniri trahẽdo mortẽ sine meritis mortis. Quod de uno solo mediato
re dei & hominũ homine Christo Iesu catholica fides nouit, qui pro nobis mortẽ, hoc est,
peccati pœnam sine peccato subire dignatus est. Sicut enim solus ideo factus est hominis fi
lius, ut nos per illum dei filij fieremus, ita solus pro nobis suscepit sine malis meritis pœnã,
ut nos per illũ sine bonis meritis consequeremur gratiam, Quia sicut nobis non debebatur
aliquid boni, ita nec illi aliquid mali. Cõmendans ergo dilectionẽ suam in eos, quibus erat
daturus indebitã uitã, pati pro eis uoluit indebitã mortẽ. Hanc singularẽ mediatoris præro
gatiuã Pelagiani euacuare conantur, ut hoc iam nõ sit in domino singulare, si Adã ita pro/
pter culpam mortẽ passus est debitam, ut paruuli ex illo nullam trahẽtes culpam, mortẽ pa
tiantur indebitam. Quãuis enim bonis conferatur per mortẽ plurimũ boni, unde nonnulli
congruenter

congruenter etiam de bono mortis disputauerunt, tamen & hinc quæ prædicanda est nisi C
misericordia dei, quòd in bonos usus conuertitur pœna peccati? Sed hoc ideo dicunt isti,
dum uolunt ex uerbis Apostoli in suum sensum homines detorquere. Vbi enim ait Apo-
Rom. 5 stolus, Per unum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in
omnes homines pertransit, ibi uolunt intelligi nõ peccatum pertransisse, sed mortem. Quid
est ergo quod sequitur, in quo omnes peccauerunt? Aut enim in illo uno homine peccasse
dicit omnes Apostolus, de quo dixerat, per unum hominem peccatum intrauit in mundũ,
aut in illo peccato, aut certe in morte. Non enim mouere debet, quia non dixit, in qua, sed in
θάνατος. quo omnes peccauerunt, Mors quippe in Græca lingua generis masculini est. Quodlibet er-
go eligant, aut enim in illo homine peccauerunt omnes, & ideo dictum est, quoniam quan-
do ille peccauit, in illo erant omnes, aut in illo peccato peccauerunt omnes, quia generaliter
omnium factum est, quod nascentes tracturi erant omnes, aut restat ut dicant, quòd in illa
morte peccauerint omnes. Sed hoc quemadmodum possit intelligi, nõ planè uideo. In pec-
cato enim moriuntur omnes, non in morte peccant, Nam peccato præcedente, mors sequi-
1. Cor. 15 tur, non morte præcedente, peccatum. Aculeus quippe mortis est peccatum, id est, aculeus cu-
ius punctione fit mors, non aculeus quo pungit mors, Sicut uenenum si bibitur appellatur
poculum mortis, quòd eo poculo facta sit mors, non quòd morte sit poculum factum, aut
Rom. 5 à morte sit datum. Quod si propterea non potest illis uerbis Apostoli peccatum intelligi, in
ἁμαρτία quo omnes peccauerunt, quia in Græco unde translata est epistola, peccatum fœminino ge-
nere positum est, restat ut in illo primo homine peccasse omnes intelligãtur, quia in illo fue-
runt omnes quãdo ille peccauit, unde peccatũ nascendo trahitur, quod nisi renascendo non
Hilarius. soluitur. Nam & sic sanctus Hilarius intellexit quod scriptũ est, in quo omnes peccauerunt,
ait enim, In quo, id est, in Adam, omnes peccauerunt. Deinde addidit, Manifestũ in Adam
omnes peccasse quasi in massa. Ipse enim p peccatũ corruptus, omnes quos genuit nati sunt
sub peccato. Hæc scribẽs Hilarius sine ambiguitate cõmonuit, quomodo intelligendũ esset, D
in quo omnes peccauerunt. Propter quid autem idem Apostolus dicit nos per Christum re-
conciliari deo, nisi propter quod facti fuimus inimici? Et hoc quid est, nisi peccatum? Vn-
Esaiæ 59 de & propheta dicit, Peccata uestra separãt inter uos & deũ. Propter hanc ergo separationẽ
mediator est missus, ut tolleret peccatũ mũdi, per quod separabamur inimici, & reconciliati
ex inimicis efficeremur filij. Hinc utiq; Apostolus loquebatur, hinc factum est ut interpo-
neret quod ait, per unum hominem intrasse peccatum. Hæc enim sunt superiora uerba eius,
Rom. 5 Commendat autem, inquit, suam charitatem deus in nobis, quoniam cum adhuc peccato-
res essemus, Christus pro nobis mortuus est, multo magis iustificati nũc in sanguine ipsius,
salui erimus ab ira per ipsum, Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus deo per mor-
tem filij eius, multo magis reconciliati, salui erimus in uita ipsius. Non solum autem, sed &
gloriantes in deo per Iesum Christum dominum nostrum, per quem & nunc reconciliatio-
nem accepimus. Deinde subiungit, Propter hoc sicut per unum hominem peccatũ in hunc
mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes pertransijt, in quo omnes peccaue-
runt, Quid tergiuersantur Pelagiani? Si omnibus necessaria est recõciliatio per Christum,
per omnes transijt peccatum, quo inimici fuimus ut opus reconciliari haberemus. Hæc re-
conciliatio est in lauacro regenerations & Christi carne & sanguine, sine quo nec paruuli
Eucharistia infantum. possunt habere uitam in semetipsis. Sicut enim fuit unus ad mortem propter peccatum, sic
est unus ad uitam propter iustitiam. Quia sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chri-
sto omnes uiuificabuntur, Et sicut per unius delictum in omnes homines ad condemnatio-
nem, ita & per unius iustificationem in omnes homines ad iustificationem uitæ. Quis ad-
uersus hæc apostolica uerba tanta duricia nefandæ impietatis obsurduit, ut his auditis mor-
tem sine peccato in nos per Adam transisse contendat, nisi oppugnatores gratiæ dei, inimi-
Phil. 3 ci crucis Christi? Quorũ finis est interitus, si in hac obstinatione durauerint. Verum hæc di-
xisse

A xisse sufficiat propter eorum illam uersutiam serpentinam, qua uolunt mentes corrumpere simplices, & auertere à catholicæ fidei castitate ueluti laude creaturæ.

Porrò autem de laude nuptiarũ quid eis prodest, quod aduersus Manichæos, qui nuptias non deo uero & bono assignant, sed principi tenebrarum, isti uerbis ueræ pietatis obsistunt dicentes, quia dominus in Euangelio loquitur, Qui fecit ab initio masculum & fœminam fecit eos, Et dixit, Crescite & multiplicamini, & replete terram. Quod ergo deus cõiunxit, homo non separet, Quid eis hoc prodest per uerum seducere ad falsum? Hoc enim dicunt, ut ab omni noxa liberi nasci credantur infantes, ac sic non eis opus sit reconciliari per Christum, non habentibus ullum originale peccatum, propter quod recõciliatio necessaria est omnibus per unum, qui sine peccato uenit in mundum. Sicut enim inimicitiæ factæ sunt per unum, per quem peccatum intrauit in mundum, quod catholice creditur, pro saluanda natura hominum salua laude nuptiarum, quia nuptiarum laus est iusta copulatio sexuum, nõ iniqua defensio uitiorũ, Ac per hoc cũ isti laudando nuptias à Manichæis homines ad seipsos uolunt traducere, mutare illis morbum cupiunt, non sanare. Rursus in laude legis quid eis prodest, quod contra Manichæos uerum dicũt, quando ex hoc ad illud uolunt ducere, quod falsum contra catholicos sentiunt? Dicunt enim, Legem etiam ueterem secundũ Apostolum iustam & sanctam & bonam fatemur, quæ custodientibus mãdata sua, ac per fidem iuste uiuentibus, sicut prophetis & patriarchis omnibusq; sanctis uitam potuit conferre perpetuam. Quibus uerbis callidissime positis legem contra gratiam laudant. Neque enim lex illa quamuis & iusta & sancta & bona omnibus illis hominibus dei, sed fides quæ in Christo est, uitam potuit conferre perpetuam. Hæc enim fides per dilectionem operatur, non secundum litteram quæ occidit, sed secundum spiritum qui uiuificat, ad quam dei gratiam lex de præuaricatione terrendo tanquam pædagogus perducit, ut sic cõferatur homini, quod conferre ipsa non potuit. Istis namque uerbis eorum, quibus dicunt legem pro-
B phetis & patriarchis omnibusq; sanctis mandata eius seruantibus, uitam potuisse conferre perpetuam, respondet Apostolus, Si per legem iustitia, Christus gratis mortuus est. Si ex lege hæreditas, iam non ex promissione. Si hi qui per legem hæredes sunt, exinanita est fides, euacuata est promissio. Quia autem in lege nemo iustificatur apud deum, manifestũ est, quia iustus ex fide uiuit. Lex autem non est ex fide, sed qui fecerit ea, uiuet in illis. Quod ex lege testimonium commemoratum ab Apostolo propter uitam temporalem intelligitur, propter cuius amittẽdæ timorem faciebant homines legis opera non ex fide, quæ transgressores legis eadem lege à populo iubebat occidi. Aut si altius intelligendum est, propter uitam æternã scriptum esse, qui fecerit ea uiuet in illis, ideo sic expressum est legis imperiũ, ut infirmitas hominis in seipsa deficiens ad facienda, quæ lex imperat, de gratia dei potius ex fide quæreret adiutoriũ, cuius misericordia etiã fides ipsa donatur. Ita quippe habetur fides sicut unicuique deus partitus est mensuram fidei. Si enim non à seipsis habent, sed accipiunt homines spiritum uirtutis & charitatis & continentiæ. Vnde dicit idem ipse doctor gentium, Non enim accepimus spiritum timoris, sed uirtutis & charitatis & continentiæ. Profecto accipitur etiam spiritus fidei, de quo dicit, Habẽtes autem eundem spiritum fidei. Verum ergo dicit lex, Qui fecerit ea, uiuet in illis. Sed ut faciat ea & uiuat in eis, non lex quæ hoc imperat, sed fides est necessaria, quæ hoc impetrat. Quæ tamẽ fides ut hæc accipere mereatur ipsa gratis datur. Nusquam autem isti inimici gratiæ ad eandem gratiam uehementius oppugnandam occultiores moliuntur insidias, quàm ubi legem laudant, quæ sine dubitatione laudanda est. Legem quippe diuersis locutionum modis & uarietate uerborum in omnibus disputationibus suis uolunt intelligi gratiam, ut scilicet à domino deo adiutorium cognitionis habeamus, quo ea quæ facienda sunt nouerimus non inspirationem dilectionis, ut cognita sancto amore faciamus, quæ propria gratia est. Nam scientia legis sine charitate inflat, non ædificat secundũ eundem Apostolum apertissime dicẽtem, Scientia inflat, charitas uero ædificat. Quæ sententia similis est ei qua dictum est, Littera occidit, spiritus

Lex bona, quia mittit ad gratiam. Caput V
Matth. 19
Gen. 1
Rom. 7
Gal. 2
Rom. 4
2. Timot. 1
1. Cor. 8

dominũ qui fecit nos, quia ipse est deus noster, & nos populus pascuæ eius & oues manus eius. Ipse igitur facit oues quibus desolatas impleat ciuitates. Quid mirum? Quandoquidẽ illæ unicæ oui dicitur, hoc est ecclesiæ, cuius membra sunt omnes oues homines, Quoniam ego sum dominus qui facio te? Quid mihi obtendis liberum arbitrium quod ad faciendam iustitiam liberum non erit, nisi ouis fueris? Qui facit igitur oues homines, ipse ad obedientiam pietatis, humanas liberat uoluntates, Sed quare istos homines oues facit, & istos non facit, apud quẽ non est acceptio personarum? Ipsa est quæstio quam beatus Apostolut curiosius quàm capacius proponentibus ait, O homo tu quis es ut respondeas deo? Nunquid dicit figmentum ei qui se finxit, quare sic me fecisti? Ipsa est quæstio quæ ad illam pertinet altitudinem, quam perspicere uolens idem Apostolus, quodammodo expauit & exclamauit, O altitudo diuitiarum sapientiæ & sciẽtiæ dei, quàm inscrutabilia sunt iudicia eius & inuestigabiles uiæ eius. Quis enim cognouit sensum domini, aut quis consiliarius eius fuit? Aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniã ex ipso & per ipsum & in ipso sunt omnia, ipsi gloria in secula seculorũ. Non itaque istã scrutari audeant inscrutabilẽ quæstionẽ, qui meritum ante gratiã, & ideo iã contra gratiã defendẽtes, priores uolunt dare deo ut retribuatur eis, priores utique dare quodlibet ex libero arbitrio, ut sit gratia retribuẽda pro præmio, & sapienter intelligant, uel fideliter credant etiã quod se putant priores dedisse, ab illo ex quo sunt omnia, per quem sunt omnia, in quo sunt omnia percepisse, Cur autem iste accipiat, ille non accipiat, cum ambo non mereantur accipere, & quisquis eorum acceperat indebite accipiat, uires suas metiãtur, & fortiora se non scrutentur, Sufficiat eis scire, quod non sit iniquitas apud deum. Cum enim nulla merita inuenisset Apostolus, quibus Iacob geminum apud deum præcederet fratrem, Quid ergo dicemus, inquit? Nũquid est apud deum iniquitas? Absit. Moysi enim dicit, Miserebor, cui misertus ero, & misericordiam præstabo, cui misericors fuero. Igitur non uolentis, neque currentis, sed miserentis est dei. Grata sit ergo nobis eius gratuita miseratio, etiam si hæc profunda insoluta sit quæstio. Quæ tamen hactenus soluitur, quatenus eam soluit idem Apostolus dicens, Si autem deus uolens ostendere iram & demonstrare potentiam suam, attulit in multa patientia uasa iræ, quæ perfecta sunt in perditionẽ, & ut notas faceret diuitias gloriæ suæ in uasa misericordiæ, quæ præparauit in gloriam. Ira quippe nõ redditur, nisi debita, ne sit iniquitas apud deũ, misericordia uero etiam cum præbetur indebita, nõ est iniquitas apud deum. Et hinc intelligunt uasa misericordiæ, cum gratuita illis misericordia præbeatur, quod iræ uasis cum quibus est eis perditionis causa & massa communis, ira debita & iusta repẽditur. Hæc iam satis sint aduersus eos, qui per arbitrij libertatem destruere uolunt gratiæ largitorem.

Sancti ueteris testamenti, Caput VII

Quod uero laude sanctorum, nolunt nos affectu illius publicani esurire & sitire iustitiã, sed uanitate illius pharisæi tanquam saturatos plenosque ructare, quid eis prodest quod aduersus Manichæos, qui baptisma destruunt, isti dicunt baptismo perfecte homines innouari, atque ad hoc Apostoli adhibent testimonium, qui per lauacrum aquæ ecclesiam de gentibus sanctam fieri immaculatamque testatur, cum superbo sensu atque peruerso contra orationes ipsius ecclesiæ suas exerãt disputationes? Hoc enim propterea dicũt ut credatur ecclesia post sanctum baptismũ, in quo fit omnium remissio peccatorum, ulterius non habere peccatum, cũ aduersus eos illa à solis ortu usque ad occasum omnibus suis membris clamet ad deũ, Dimitte nobis debita nostra. Quid quod etiam de seipsis in hac causa si interrogentur, quid respondeant non inueniunt? Si enim dixerint se non habere peccatum, respondet eis Ioannes quod seipsos decipiant & ueritas in eis non sit. Si autem confiteantur peccata sua, cum se uelint esse Christi corporis mẽbra, quomodo erit illud corpus, id est, ecclesia in isto adhuc tẽpore perfecta, sicut isti sapiũt, sine macula & ruga, cuius mẽbra nõ mẽdaciter cõfitentur se habere peccata? Quapropter & in baptismate dimittuntur cuncta peccata, & per ipsum lauacrum aquæ in uerbo exhibetur Christo ecclesia sine macula & ruga. Quia nisi esset baptizata, infructuose diceret, Dimitte nobis debita nostra donec perducatur ad gloriam, ubi ei perfectius nulla insit macula

Roma. 2. & 9

Roma. 11

Exo. 33

Ephe. 5

Math. 6

1. Ioan. 1

A macula & ruga, Et spiritum sanctum fatendum est etiam antiquis temporibus non solum mentes bonas adiuuasse, quod & isti uolunt, uerum etiam bonas eas fecisse, quod nolunt. Omnes quoque prophetas & Apostolos uel sanctos & euangelicos & antiquos, quibus deus testimonium perhibet, non in comparatione sceleratorum, sed regula uirtutum iustos fuisse nō dubiū est, quod aduersum est Manichæis, qui patriarchas prophetasque blasphemāt, Sed quod aduersum est & Pelagianis, Interrogati omnes de seipsis cum in hoc corpore degerēt, una uoce concordissima respōderent, Si dixerimus quia peccatū nō habemus nosipsos seducimus & ueritas in nobis nō est. 1.Ioan.1 In futuro aūt tēpore negandū non est mercedem esse tam bonorum operum quam malorū, & nemini præcipi quæ hic contēpserit, illic mandata perficere, sed plane istam saturitatem, ubi peccatum esse non possit, quæ hic à sanctis esuritur, & sititur, hic sperari in præcepto, ibi percipi in præmio eleemosynis & orationibus impetrātibus, ut quod hic minus impletū fuerit mandatorū, fiat impunitum per indulgētiam peccatorum. Quæ cū ita sint, desināt Pelagiani quinque istarū rerū inuidiosissimis laudibus, id est, laude creaturæ, laude nuptiarū, laude legis, laude liberi arbitrij, laude sanctorū quasi Manichæorum tendiculis fingere se homines uelle eruere, ut possint eos suis retibus implicare, id est, ut negent originale peccatum, & paruulis inuideant Christi medici auxiliū, & ut dicant, gratiam dei secundū merita nostra dari, ac sic gratia iam non sit gratia, & ut dicant sanctos in hac uita non habuisse peccatū, ac si euacuetur oratio quam sanctis tradidit, qui non habebat peccatū, & per quem sanctis orantibus dimittitur omne peccatū. Ad hæc tria mala homines incautos & ineruditos quinque illorū bonorū fraudulenta laude seducunt. De quibus omnibus satis me existimo respondisse eorum crudelissimæ & impijssimæ & superbissimæ uanitati.

Cypriani testimonia. Caput VIII

Sed quoniam dicunt inimicos suos dicta nostra in ueritatis odium suscepisse & toto penitus occidente, non minus stultum quam impiū dogma esse susceptū, & simplicibus episcopis sine congregatione synodi in locis suis sedentibus ad hoc confirmandū subscriptionem queruntur extortam, cum potius eorum prophanas uocum nouitates ecclesia B Christi & occidentalis & orientalis horruerit, ad curam nostram existimo pertinere, non solum scripturas sanctas canonicas aduersus eos testes adhibere, quod iam satis fecimus, uerū etiam de sanctorū litteris, qui eas ante nos fama celeberrima & ingenti gloria tractauerunt, aliqua documenta proferre, non quo canonicis libris à nobis ullius disputatoris æquetur autoritas, tanquam omnino non sit, quod melius seu uerius ab aliquo catholico, quam ab alio itidem catholico sentiatur, sed ut admoneātur qui putāt istos aliquid dicere, quemadmodū de his rebus ante noua istorū uaniloquia, catholici antistites eloquia diuina secuti sint, & sciant à nobis rectā & antiquitus fundatā catholicā fidem aduersus recentē Pelagianorum hæreticorū præsumptionē perniciemque defendi. Cyprianus. Beatissimū, corona etiā martyrij gloriosissimū Cyprianū, nec Africanis atque occidentalibus tantū, uerum & orientalibus ecclesijs fama prædicante, & scripta eius longe lateque diffundēte notissimū, etiam ipse hæresiarches istorū Pelagius cū debito certe honore cōmemorat, ubi testimoniorū librum scribens, eū asserit imitari, hoc se dicēs facere ad Romanū, quod ille fecerit ad Quirinum. Videamus ergo quid de originali peccato quod per unū hominem intrauit in mundū, senserit Cyprianus. Roma.5 In epistola de opere & eleemosynis ita loquitur, Cū dominus adueniens sanasset illa, quæ Adā portauerat uulnera, & uenena serpentis antiqua curasset, legē dedit sano & præcepit, ne ultra iā peccaret, ne quid peccāti grauius eueniret. Coartati eramus & in angustum innocentiæ præscriptione conclusi, nec habebat, quid fragilitatis humanæ infirmitas atque imbecillitas faceret, nisi iterū pietas diuina superueniēs iustitiæ & misericordiæ opibus ostensis, uiā quādam tuēdæ salutis aperiret, ut sordes postmodū quascunque cōtrahimus, eleemosynis abluamus. Hoc testimonio duas istorū falsitates testis iste redarguit, Vnā qua dicunt nihil uitiorū ex Adam trahere genus humanū, quod sit curandū sanandumque per Christū, Alterā qua dicunt nullū post baptismum sanctos habere peccatū. Rursus in eadē epistola, ponat, inquit, unusquisque ante oculos suos diabolū cum suis seruis, id est, cū populo perditionis ac mortis

medium prosilire, plebem Christi præsente ac iudicante ipso comparationis examine pro- C
uocare dicētem, Ego pro istis quos mecum uides, nec alapas accepi, nec flagella sustinui, nec crucem pertuli, nec sanguinem fudi, nec familiam meam præcio passionis & cruoris redemi, sed nec regnum illis cœleste promitto, nec ad paradisum restituta immortalitate denuo reuoco. Respondeant Pelagiani, quando fuerimus in immortalitate paradisi, & quomodo inde fuerimus expulsi, ut ex eo Christi gratia reuocemur. Et cum inuenire nequerint, quid hic pro sua peruersitate respondeant, attendant quemadmodum intellexerit Cyprianus quod ait Apostolus, In quo omnes peccauerunt, & Pelagiani hæretici noui de Manichæis ueteribus hæreticis nulli catholico audeant irrogare calumniam, ne tam sceleratam etiam martyri antiquo Cypriano facere conuincantur iniuriam. Hoc enim & in epistola, cuius de mortalitate titulus inscribitur, ita dicit, Regnum dei fratres dilectissimi esse cœpit in proximo, præmium uitæ & gaudiū salutis æternæ, & perpetua lætitia & possessio paradisi nuper amissa, mundo transeunte iam ueniunt. Hoc rursus in eadem, Amplectamur, inquit, diem qui assignat singulos domicilio suo, qui nos istinc ereptos & laqueis secularibus exolutos paradiso restituat & regno. Item in epistola de patientia dei, Sententia cogitetur, inquit, quam in origine mundi statim & generis humani, Adam præcepti immemor, & datæ legis trāsgressor accepit, tunc sciemus q̄ patientes in illo seculo esse debeamus, qui sic nascimur ut pressuris
Gen. 3 istis & conflictationibus laboremus, Quia audisti, inquit, uocem mulieris tuæ, & manducasti ex illa arbore, ex qua sola præceperam tibi ne manducares, maledicta terra erit in omnibus operibus tuis. In tristitia & gemitu edes ex ea omnibus diebus uitæ tuæ, spinas & tribulos eijciet tibi, & edes pabulum agri. In sudore uultus tui edes panem tuum, donec reuertaris in terram de qua sumptus es, quoniam terra es & in terram ibis. Huius sententiæ uinculo colligati omnes & constricti sumus, donec morte expuncta de isto seculo recedamus. Itēq; in eadem, Nam cū in illa, inquit, prima transgressione præcepti firmitas corporis cū immortalitate discesserit, & cum morte infirmitas uenerit, nec possit firmitas recipi, nisi cū recepta & immortalitas fuerit, oportet in hac fragilitate atq; infirmitate corporis luctari semper & congredi. Quæ luctatio & congressio nō nisi patientiæ potest uiribus sustineri. In epistola autem quam scripsit ad episcopum Fidum, cum sexaginta sex coëpiscopis suis à quo fuerat consultus propter circuncisionis legem, utrum ante octauum diem baptizari liceret infantem. Hæc causa sic agitur, tanq; prouisione diuina tam longe futuros hæreticos Pelagianos iam catholica confutaret ecclesia. Neq; enim qui consulerat inde dubitabat, utrum nascentes traherent originale peccatum, quod renascendo diluerent. Absit enim ut hinc aliquādo fides Christiana dubitauerit. Sed ille dubitabat, utrum regenerationis lauacrū, quo non dubitabat soluendum originale peccatum, ante diem tradi deberet octauuum. Ad quā consultationem respondens beatissimus Cyprianus, Quantum uero, inquit, ad causam infantum pertinet, quos dixisti intra secundum uel tertium diem quo nati sunt cōstitutos baptizari non oportere, & consyderandum esse legem circuncisionis antiquæ, ut intra octauū diem eum qui natus est baptizandum & sanctificandum non putares, longe aliud in concilio nostro omnibus uisum est. In hoc enim q̄ putabas esse faciendum, nemo consensit, sed uniuersi potius iudicauimus, nulli hominum nato misericordis dei gratiam denegandam.
Luce 9 Nam cū dominus in Euangelio suo dicat, Filius hominis non uenit animas perdere, sed saluare, quantum in nobis est, si fieri potest, nulla anima perdenda est. Et paulopost, Nec aliquis, inquit, nostrum id debet horrere, quod dominus dignatus est facere. Nam etsi adhuc infans à partu nouus est, non ita est tamen ut quisq; illum in gratia danda atq; in pace facienda horrore debeat osculari, quando in osculo infantis unusquisq; nostrum pro sua religione ipsas adhuc recentes dei manus debeat cogitare, quas in homine modo formato & recens nato quodammodo exosculamur, quando id quod deus fecit amplectimur. Item paulopost, Cæterum si homines, inquit, impedire aliquid ad consecutionem gratiæ posset, magis adultos & prouectos & maiores natu possent impedire peccata grauiora. Porrò aūt si
etiam

A etiam grauissimis delictoribus, & in deum multo ante peccātibus, cum postea crediderint, remissa peccatorum datur, & à baptismo atq; gratia nemo prohibetur, quanto magis prohiberi non debet infans, qui recens natus nihil peccauit, nisi q; secūdum Adam carnaliter natus, contagium mortis antiquæ prima natiuitate contraxit. Qui ad remissam peccatorū accipiendam, hoc ipso facilius accedit, quod illi remittuntur non propria, sed aliena peccata.

Quid ad ista dicturi sunt gratiæ dei, nō solum desertores, sed etiam persecutores? Quid ad ista dicturi sunt? Quo pacto nobis paradisi possessio redditur? Quomodo paradiso restituimur, si nunq; ibi fuimus? Aut quomodo ibi fuimus, nisi quia in Adā fuimus? Et quomodo ad sententiā quæ in transgressorem dicta est, pertinemus, si noxam de transgressore non trahimus? Postremo si baptizandos etiam ante diem censet octauū, ne per contagium mortis antiquæ prima natiuitate contractum pereant animæ paruulorū, quomodo pereūt si ex hominibus etiam fidelibus qui nascuntur, non tenētur à diabolo donec renascantur in Christo, & eruti de potestate tenebrarū in regnum illius transferantur? Et quis dicit nascentium nisi renascantur, animas perituras? Nempe ille qui sic laudat creatorem atq; creaturā, opificem atq; opus, ut humani sensus horrorem quo dedignantur homines recentes ab utero paruulos osculari, creatoris ipsius interposita ueneratione compescat & corrigat dicens, in illius ætatis osculo recentes dei manus esse cogitandas. Nunquid ergo confitens originale peccatum, aut naturam damnauit, aut nuptias? Nunquid quoniam nascenti ex Adam reo adhibuit regenerationis purgationem, ideo deū negauit nascētium conditorem? Nunquid quia metuens animas cuiuslibet ætatis perire, etiam ante diem octauum liberādas esse sacramēto baptismi cum collegarum cōcilio iudicauit, ideo nuptias accusauit, quādoquidem in infante siue de coniugio, siue adulterio, tamē quia homo natus est, recentes dei manus dignas etiā osculo pacis ostendit? Si ergo potuit sanctus episcopus & martyr gloriosissimus Cyprianus peccatū originale in infantibus medicina Christi cēsere sanandum, salua laude B creaturæ, salua laude nuptiarum, cur nouitia pestilentia, cum istum nō audeat dicere Manichæum, catholicis q ista defendunt, ut obtegat propriū, putat obijciendū crimen alienum? Ecce prædicatissimus tractator diuinorū eloquiorum, anteq; terras nostras uel tenuissimus odor Manichæi pestilentiæ tetigisset, sine ulla uituperatione diuini operis atq; nuptiarum, confitetur originale peccatum, non dicens Christū ulla peccati macula aspersum, nec tamen ei comparans carnem peccati in nascentibus cæteris, quibus per similitudinem carnis peccati mundationis præstet auxilium, nec originis animarum obscura quæstione terretur, quo minus eos qui Christi gratia liberantur, in paradisum remeare fateatur. Nūquid ex Adā dicit in homines mortis conditionem sine peccati contagione transisse? Non enim propter corporis mortē uitandā, sed propter peccatū, quod per unū intrauit in mundū, dicit per baptismum paruulis ab utero quamlibet recentissimis subueniri.

Iam uero gratiā dei *Ex eodem. Ca.IX* quemadmodū aduersus istos prædicet Cyprianus, ubi de oratione dominica disputat, euidenter apparet. Ait enim, Dicimus, Sanctificetur nomē tuū, non q; optemus deo ut sanctificetur *Matth. 6* orationibus nostris, sed q; petamus à deo, ut nomen eius sanctificetur in nobis. Cæterum à quo deus sanctificatur, qui ipse omnes sanctificat? Sed quia ipse dixit, Sancti estote, *Leuit. 19* quoniā ego sanctus sum, id petimus & oramus, ut qui in baptismo sanctificati sumus, in eo quod esse cepimus, perseueremus. Et alio loco in eadem epistola addimus quoq;, inquit, & dicimus, Fiat uoluntas tua, sicut in cœlo & in terra, non ut deus faciat quod uult, sed ut nos facere possimus quod deus uult, Nam deo quis obsistit, quo minus quod uelit faciat? Sed quia nobis à diabolo obsistitur, quo minus per omnia noster animus atq; actus deo obsequatur, oramus & petimus, ut fiat in nobis uoluntas dei. Quæ ut fiat in nobis, opus est dei uolūtate, id est, ope eius & protectione, quia nemo suis uiribus fortis est, sed dei indulgētia & misericordia tutus est. Item alio, Fieri aūt petimus, inquit, uolūtatem dei in cœlo & in terra, quod utrūq; ad consummationem nostræ incolumitatis pertinet & salutis, Nam cū corpus è terra, & spiritum possideamus è cœlo, ipsi terra & cœlum sumus, & in utroq;, id est, in

corpore & spiritu, ut dei uoluntas fiat, oramus. Est enim inter carnẽ & spiritum colluctatio, C & discordantibus aduersus se inuicem quotidiana congressio, ut nõ quæ uolumus ipsa faciamus, dũ spiritus cœlestia & diuina quærit, caro terrena & secularia concupiscit. Et ideo petimus inter duo ista ope & auxilio dei concordiã fieri, ut dum & in spiritu & in carne uoluntas dei geritur, quæ per eũ renata est, anima seruet̃. Quod aperte atq; manifeste apostolus
Gal. 5 Paulus sua uoce declarat, Caro, inquit, concupiscit aduersus spiritũ, & spiritus aduersus carnem, hæc enim inuicem aduersantur, ut non quæ uultis ipsa faciatis, Et paulopost, Potest &
Matth. 5 sic intelligi, inquit, fratres dilectissimi, ut quoniam mãdat & docet dominus etiam inimicos diligere, & pro his quoq; qui nos persequuntur orare, precemur & pro illis qui adhuc terra sunt, & nec dum cœlestes esse cœperunt, ut & circa illos uoluntas dei fiat, quam Christus hominem conseruando & reintegrãdo perfecit. Itẽq; alio, Hunc aũt panem, inquit, dari nobis quotidie postulamus, ne qui in Christo sumus & eucharistiam quotidie ad cibũ salutis accipimus, intercedente aliquo grauiore delicto, dũ absentes, & non cõmunicantes à cœlesti pane prohibemur, à Christi corpore separemur. Et aliquanto post in eadem, Quando aũt rogamus, inquit, ne in tentationẽ ueniamus, admonemur infirmitatis & imbecillitatis nostræ, dum sic rogamus, ne quis se insolẽter extollat, ne quis sibi superbe atq; arrogãter aliquid assumat, ne quis aut confessionis, aut passionis gloriam suam ducat, cũ dominus ipse humili-
Matth. 26 tatem docẽs dixerit, Vigilate & orate ne ueniatis in tentationẽ, Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma, ut dum præcedit humilis & submissa confessio, & datur totum deo quicquid suppliciter cum timore & honore dei petitur, ipsius pietate præstetur. Itẽ ad Quirinum, in quo opere se Pelagius uult eius imitatorem uideri, ait in libro tertio, In nullo gloriandum, quando nostrũ nihil sit. Cui proposito testimonia diuina subiungens, inter cætera
1. Cor. 4 posuit apostolicum illud, quo istorum maxime ora claudẽda sunt, Quid enim habes quod non accepisti? Si aũt accepisti, quid gloriaris, quasi nõ acceperis? Item in epistola de patientia, Est enim nobis, inquit, cum deo uirtus ista communis. Inde patiẽtia incipit, inde claritas D & dignitas caput sumit, origo & magnitudo patientiæ deo autore procedit. Nunquid iste sanctus tam memorabilis ecclesiarum in uerbo ueritatis instructor, liberum arbitriũ negat esse in hominibus, quia deo totum tribuit q; recte uiuimus? Nũquid legem dei culpat, quãdo non ex ipso iustificari hominẽ significat, quandoquidem quod illa iubet à domino deo precibus impetrandum esse declarat? Nunquid sub nomine gratiæ fatum asserit, quamuis dicat in nullo gloriandum, quando nostrũ nihil sit? Nunquid sicut isti spiritumsanctũ adiutorium ita credit esse uirtutis, tanq; ipsa uirtus quæ ad hoc adiuuatur oriatur ex nobis, quando nostrum nihil esse asserens, propter hoc Apostolum dixisse cõmemorat, Quid enim habes quod non accepisti? uirtutemq; excellentissimam, hoc est patientiam, non à nobis dicit incipere, ac deinde adiuuari spiritu dei, sed ab ipso caput, ab ipso originem sumere? Postremo nec propositum bonũ, nec studium uirtutis, nec mentes bonas sine gratia dei incipere &
Exo. 20 esse in hominibus confitetur cum dicit, in nullo gloriandum, quãdo nostrum nihil sit. Quid tam in libero arbitrio constitutum, q; q; lex dicit, non adorandũ idolum, nec mœchãdum, non homicidiũ perpetrandũ? Ista aũt sunt atq; huiusmodi crimina, quæ si quisq; cõmiserit, à corporis Christi cõmunione remouetur, Et tamen si beatissimus Cyprianus his nõ cõmittendis existimaret nostrã sufficere uoluntatẽ, nõ sic intelligeret quod in oratione dominica dicimus, Panem nostrũ quotidianũ da nobis hodie, ut hoc nos petere asseueraret, non intercedente aliquo grauiore delicto, dũ absentes & non cõmunicantes, à cœlesti pane prohibemur, à Christi corpore separemur. Respondeant certe hæretici noui, quid bonorũ meritorũ præcedat in hominibus inimicis nomini Christiano, Non solũ enim non habent bonũ, sed habent etiã pessimũ meritum, Et tamen etiam sic Cyprianus intelligit, quod in oratione dicimus, Fiat uoluntas tua sicut in cœlo & in terra, ut & pro ipsis qui propter hoc terra intelliguntur oremus. Oramus ergo non solũ pro nolentibus, uerumetiã pro repugnãtibus & oppugnantibus, Quid ergo petimus, nisi ut fiant ex nolentibus uolentes, ex repugnantibus cõsentientes,

A sentientes, ex oppugnantibus amantes? A quo, nisi ab illo de quo scriptum est, Præparatur uoluntas à deo? Discant ergo esse catholici qui dedignantur; si quid mali non faciunt, & si quid boni faciunt, non in seipsis, sed in domino gloriari.

Perfecta iustitia. Caput X

Illud iam tertium uideamus, quod nō minus in istis omne Christi membrum & totum eius corpus exhorret, quia contendunt esse in hac uita, uel fuisse iustos, nullum habentes omnino peccatum, Qua præsumptione apertissime orationi dominicæ contradicunt, in qua omnia membra Christi, Dimitte nobis debita nostra, ueraci corde, & quotidianis uocibus clamāt. *Matth. 6* Videamus ergo quid etiam in hoc Cyprianus in domino gloriosissimus senserit, quid ad instruendas ecclesias non utiq; Manichæorū, sed catholicorū, non solum dixerit, uerumetiam litteris memoriæq; mandauerit in epistola de opere & eleemosynis agnoscimus. Itaq; fratres, inquit, dilectissimi diuini indulgentiæ salubre munus, ut emundandis purgādisq; peccatis nostris, qui sine aliquo conscientiæ uulnere esse non possumus, medelis spiritalibus uulnera nostra curemus, Ne quisq; sic sibi de puro atq; immaculato pectore blandiatur, ut innocētia sua fretus medicinam non putet adhibendam esse uulneribus, cum scriptum sit, *Prouer. 20* Quis gloriabitur castum se habere cor, aut quis gloriabitur mūdum se esse à peccatis? Et iterū in epistola Ioannes ponat & dicat, *1. Ioan. 1* Si dixerimus, qa peccatū non habemus nosipsos decipimus, & ueritas in nobis non est. Si autem nemo sine peccato esse potest, & quisquis se inculpatum dixerit, aut superbus aut stultus est, cum sciat non deesse sanatis quædam postmodū uulnera, dedit curandis denuo saluandisq; uulneribus remedia salutaria. Rursus in eadem, Et quoniā quotidie, inquit, deesse non potest quod peccetur in conspectu dei, sacrificia quotidiana non deerunt, quibus possent peccata tergi. Item in epistola de mortalitate, Cum auaritia, inquit, nobis, cū impudicitia, cum ira, cum ambitione congressio est, cū carnalibus uitijs, cū illecebris secularibus assidua & molesta luctatio est, obsessa mens hominis & undiq; diaboli infestatione uallata, uix occurrit singulis, uix resistit. Si auaritia prostrata est, exurgit libido, si libido

B cōpressa est, succedit ambitio, si ambitio contēpta est, ira exasperat, inflat superbia, uinolētia inuitat, inuidia concordiā rumpit, amicitiā zelus abscindit, cogeris maledicere, quod diuina lex prohibet, cōpelleris iurare quod nō licet. Tot persecutiones animus quotidie patitur, tot periculis pectus urgetur, & delectat hic inter diaboli laqueos diu stare, cum magis concupiscendū & optandū ad Christum subueniente uelocius morte propreare. Itē in ipsa, Beatus, inquit, apostolus Paulus in epistola sua ponit & dicit, *Philip. 1* Mihi uiuere Christus est, & mori lucrū, lucrum putans maximū iam secularibus laqueis non teneri, iam nullis peccatis & uitijs carnis obnoxiū fieri. Item de oratione dominica exponens quod petimus dicentes, Sanctificetur nomē tuū, ait inter cætera, Opus est enim nobis quotidiana sanctificatiōe, ut qui quotidie delinqmus, delicta nostra sanctificatione assidua repurgemus. Rursus in eadē cū exponeret, quod dicimus, Dimitte nobis debita nostra. Quàm necessarie aūt, inquit, q̄ prouidenter & salubriter admonemur, qp peccatores sumus, qui pro peccatis rogare cōpellimur, ut dū indulgentia de deo petitur, conscientiæ suæ animus recordetur. Et ne quis sibi quasi innocēs placeat & se extollēdo plus pereat, instruitur & docetur peccare se quotidie, dum quotidie pro peccatis iubetur orare. Sic deniq; & Ioannes in epistola sua monet, dicēs, *1. Ioan. 1* Si dixerimus quia peccatū nō habemus, nosipsos decipimus, & ueritas in nobis non est. Si aūt confessi fuerimus peccata nostra, fidelis & iustus est qui nobis peccata dimittat. Merito & ad Quirinū de hac re absolutissimā sententiā suam proposuit, cui testimonia diuina subiungeret, neminem sine sorde & sine peccato esse, ubi etiam illa testimonia posuit, quibus confirmatur originale peccatum, quæ conantur isti in nescio quos alios nouos sensus prauosq; conuertere. Siue quod ait sanctus Iob, *Iob. 25* Nemīnē esse sine sorde, nec cuius sit uita diei unius super terrā: siue quod in psalmo legit, *Psal. 50* In facinore conceptus sum, & in peccatis mater mea in utero aluit. Quibus testimonijs propter eos etiā qui iā in ætate maiori sunt sancti, quia nec ipsi sunt sine sorde atq; peccato, adiunxit etiam illud beatissimi Ioānis, q̊d multis & alijs locis sæpe cōmemorat, Si dixerimus qa peccatū non habemus, & cætera eiusdē sentētiæ, quæ ab omnibus ca

tholicis non tacentur aduersus istos, qui seipsos decipiunt, & in eis ueritas non est. Dicant si C audent Pelagiani hunc hominem dei, Manichæorũ errore peruersum, quia ita laudat sanctos, ut tamen fateatur neminẽ in hac uita ad tantam perfectionẽ peruenire iustitiæ, ut nullum habeat omnino peccatũ, sententiam suã testimoniorũ canonicorum perspicua ueritate & diuina autoritate confirmans. Nunquid enim negat in baptismo uniuersa peccata dimitti, quia fatetur manere fragilitatẽ atq; infirmitatem, unde nos dicit peccare post baptismũ

Ephe. 5 & usq; in huius uitæ finem cũ carnalibus uitijs indesinenter habere conflictũ? Aut ideo nõ meminerat, quid de immaculata ecclesia dixisset Apostolus, qa præcepit neminẽ sic sibi de puro atq; immaculato pectore debere blandiri, ut innocentia sua fretus, medicinam nõ putet adhibendam esse uulneribus? Puto q̃ concedãt noui hæretici huic homini catholico, scire spiritũsanctum mentes bonas etiã antiquis temporibus adiuuisse, imò etiã, quod ipsi nolunt, nec mentes bonas eos nisi per spiritumsanctũ habere potuisse. Puto q̃ omnes prophetas & apostolos uel quoslibet sanctos, qui domino quocũq; tẽpore placuerũt, non in cõparatiõe sceleratorũ, sicut nos isti dicere calũniantur, sed regula uirtutũ, sicut se dicere gloriãtur iustos fuisse nouerat Cyprianus, qui tñ dicit, Nemo esse sine peccato potest, & quisqs se in-

Prouer. 20 culpatũ dixerit, aut supbus, aut stultus est. Nec propter aliud intelligit scriptũ. Quis gloriabitur castũ se habere cor, aut quis gloriabitur mundũ se esse à peccatis? Puto q̃ non ab istis docendus fuerat Cyprianus, quod optime sciebat, in futuro tempore mercedẽ esse bonorũ operũ, malorum aũt suppliciũ, cæterum neminem posse, quæ hic contẽpserit mandata perficere, & tamen ipsum apostolũ Paulum mandatorũ diuinorum non utiq; contemptorẽ, nõ

Philip. 1 ob aliud intelligit asseritq; dixisse, Mihi uiuere Christus est, & mori lucrũ, nisi quia lucrum maximũ computabat iã post hanc uitã secularibus laqueis nõ teneri, iã nullis peccatis & uitijs carnis obnoxiũ fieri. Sensit ergo beatissimus Cyprianus, atq; in diuinarũ scripturarum ueritate perspexit, etiam ipsorũ apostolorũ quamuis bonã sanctã iustãq; uitam, nonnullos nexus seculariũ laqueorum fuisse perpessam, nonnullis peccatis & uitijs carnis obnoxiã, & D ideo eos mortẽ desiderasse, ut his malis carerent, & ut ad illã, quæ ista non pateretur, nec iam in mandato facienda sed in præmium percipiẽda esset, perfectã iustitiã peruenirent. Neq;

Matth. 6 enim cũ uenerit quod oramus dicentes, Adueniat regnũ tuum, non erit in illo dei regno ul-

Roma. 14 la iustitia, cũ dicat Apostolus, Non est enim regnum dei esca & potus, sed iustitia & pax & gaudiũ in spũsancto. Nempe ista tria inter cætera præcepta diuina præcipiũtur. Hic nobis

Esaiæ 56 præcipitur iustitia cũ dicitur, Facite iustitiam. Præcipitur pax cũ dicitur, Pacem habete inter

Marci 9

Philip. 4 uos. Præcipit̃ gaudiũ cum dicitur, Gaudete in domino semper. Negẽt ergo Pelagiani hæc futura in regno dei, ubi sine fine uiuemus, aut usq; adeo si uidetur insaniant, ut iustitiã, pacẽ, gaudiũ, qualia sunt hic iustis, talia & illic futura esse contendant. Quod etsi erunt, & non talia erunt, profecto eorũ hic in præcepto curanda est actio, illic in præmio sperãda perfectio, ubi secularibus ullis laqueis nõ erũt retenti, nullisq; peccatis & uitijs carnis obnoxij. Propter

Philip. 1 quod Apostolus, sicut hoc testimoniũ accepit Cyprianus, mori lucrũ sibi esse dicebat, Perfecte diligemus deũ, cuius erit facie ad faciẽ contẽplatio. Perfecte diligemus & proximũ, cum manifestatis cogitationibus cordis nulla ullum de ullo mali ullius possit sollicitare suspicio.

Ambrosij testimonia. Caput XI

Sed & iã gloriosissimo martyri Cypriano, ad istos cumulatius redarguẽdos beatissimũ addamus Ambrosiũ, quoniã & ipsum Pelagius ita laudauit, ut ne ab inimicis quidẽ in eius libris quod reprehenderet, diceret inueniri. Quoniã ergo Pelagiani dicunt, nõ esse originale peccatũ, cũ quo nascant̃ infantes, & catholicis qui eis pro antiquissima ecclesiæ fide resistunt, hæresis Manichææ crimen obijciunt, Respõdeat eis de hac re homo dei catholicus, & ab ipso Pelagio in ueritate fidei laudatus Ambrosius, qui cũ Esaiã prophetã exponeret, ait, Idcirco Christus immaculatus, qa nec ipsa quidẽ nascendi solita conditione maculatus est.

Ioan. 13 Et alio loco in eodẽ opere, loquẽs de apostolo Petro. Ipse se, inqt, obtulit, qd' ante putabat esse peccatũ, lauari sibi non solũ pedes, sed & caput poscẽs, q̃ ilico intellexisset lauacro pedũ, qui in primo lapsi sunt homine, sordem obnoxiæ successionis aboleri. Item in eodẽ opere,

Seruatum

A Seruatum est igitur, inquit, ut ex uiro & muliere, id est, per illam corporũ commixtionẽ ne/
mo uideatur expers esse delicti, qui aũt expers est delicti, expers etiam huiusmodi concepti/
onis. Item contra Nouatianos scribẽs, Omnes homines, inquit, sub peccato nascimur, Quo
rum ipse ortus in uitio est, sicut habes lectum dicente Dauid. Ecce enim in iniquitatibus cõ *Psal. 50*
ceptus sum, & in delictis peperit me mater mea. Item in apologia prophetæ Dauid, Anteq̃ *Ambrosius in apo/*
nascamur, inquit, maculamur contagione & ante usuram lucis, originis ipsius excipimus in/ *logia Dauidica*
iuriam, in iniquitate concipimur. Item de domino loquens, Dignum etenim fuit, inquit, ut *capite 11*
qui non erat habiturus corpore peccatum prolapsionis, nullum sentiret generationis natu/
rale contagium. Merito ergo Dauid flebiliter in se deplorauit ipsa inquinaméta naturæ, &
ꝙ prius inciperet in homine macula quàm uita. Item de archa Noẽ, Per unũ igitur, inquit,
dominum Iesum salus uẽtura nationibus declaratur, qui solus potuit iustus esse, cum gene/
ratio omnis erraret, nisi esset natus ex uirgine, qui generationis obnoxiæ priuilegio minime
teneretur. Ecce, inquit, in iniquitatibus cõceptus sum, & in delictis peperit me mater mea, di/
citis qui iustus præ cæteris putabatur. Quem igitur iam iustum dixerim, nisi horum liberũ
uinculorum, quem naturæ communis uincula non teneant? Ecce uir sanctus, Pelagij quoq;
testimonio in fide catholica probatissimus, Pelagianos negantes originale peccatum tanta
manifestatione redarguit, nec tamen cũ Manichæis uel deum nascẽtium conditorẽ negat,
uel nuptias quas deus instituit & benedixit, accusat. Pelagiani dicũt ab homine incipere me
ritum per liberum arbitrium, cui deus subsequens gratiæ retribuat adiumentum. Etiam hic
eos refellat uenerãdus Ambrosius dicens in expositione Esaiæ prophetæ, Quia humana na *Ambrosius in li/*
tura sine diuina ope imbecilla est, ad medendum deum auxiliatorem requirit. Item in libro *bro de fuga seculi*
qui inscribitur de fuga seculi, Frequens nobis, inquit, de effugiẽdo seculo isto sermo, atq; uti *capite 1*
nam ꝗ̃ facilis sermo, tam cautus & sollicitus affectus. Sed quod peius est, frequenter irrepit
terrenarum illecebra cupiditatum & uanitatum offusio mentem occupat, ut quod studeas
B uitare, hoc cogites animoq; uoluas. Quod cauere difficile est homini, exuere aũt impossibi/ *Psal. 118*
le. Deniq; uoti magis eã esse rem ꝗ̃ effectus, testatur propheta dicendo, Declina cor meum
in testimonia tua & non in auaritiam. Non enim in potestate nostra est cor nostrum, & no
stræ cogitationes, quæ improuiso offusæ mentẽ animumq; confundunt, atq; aliò trahũt ꝗ̃
tu proposueris, Ad secularia reuocant, mundana inserunt, uoluptaria ingerũt, illecebrosa in
texunt, ipsoq; in tempore, quo eleuare mentẽ paramus, insertis inanibus cogitationibus ad
terrena plærunq; deijcimur. Quis aũt tã beatus qui in corde suo semper ascendat? Sed hoc
sine auxilio diuino, qui fieri potest? Nullo profecto modo. Deniq; supra eadẽ scriptura di/ *Psal. 83*
cit, Beatus uir cuius est auxilium eius abs te domine, ascensus in corde eius. Quid aper
tius & sufficientius dici potest? Sed ne Pelagiani forte respondeant, eoipso quo diuinũ auxi
lium possit præcedere hominis meritũ, idipsum meritũ esse dicẽtes, quia orando fit dignus,
cui gratia diuina subueniat, attendãt quid idẽ uir sanctus dicat in expositione Esaiæ. Et ora
te deum, inquit, gratia spiritalis est. Nemo enim dicit dominũ Iesum, nisi in spiritusancto. *1. Cor. 12*
Vnde & exponens Euangelium secundũ Lucam, Vides utiq;, inquit, quia ubiq; domini uir
tus studijs cooperatur humanis, ut nemo possit ædificare sine domino, nemo custodire sine
domino, nemo quicꝗ̃ incipere sine dño. Nunquid quoniã hæc dicit uir tãtus Ambrosius &
gratiã dei sicut filio promissionis congruit, grata pietate cõmendat, ideo destruit liberũ arbi
triũ, aut eam uult intelligi gratiã, quam diuersis locutionibus Pelagiani nolũt, nisi legem ui/
deri, ut uidelicet non ad faciendũ quod cognouerimus, sed ad agnoscendum quid faciamus
nos, deus adiuuare credatur? Si hoc istum hominem dei sapere existimãt, quid de ipsa lege *Ambrosius de fu/*
dixerit, audiant in libro de fuga seculi, Lex, inquit, os omnium potuit obstruere, non potuit *ga seculi, ca. 3. et 7*
mentem conuertere, Item alio loco in eodem libro, Lex, inquit, factum damnat, non aufert
maliciam. Videant fidelem & catholicum uirum Apostolo consentire dicenti, Scimus aũt, *Roma. 3*
quia quæcũq; lex loquit̃ his qui in lege sunt loquit̃, ut omne os obstruat̃, & reus fiat omnis
mũdus deo, quia nõ iustificabitur ex lege, omnis caro corã illo. Ex hoc enim apostolico sensu
illa

illa sumpsit & scripsit Ambrosius. Iã uero quoniam Pelagiani dicũt, iustos in hac uita ideo C
uel esse uel fuisse, qui sine nullo peccato uixerunt, intantũ ut uita futura, quæ in præmio spe/
randa est, profectior & pfectior esse non possit, etiã hic eis respõdeat, eosq; refutet Ambro
Esa. 1 sius, Nam exponens Esaiã prophetam propter id quod scriptũ est, Filios genui & exaltaui,
ipsi aũt me spreuerũt, suscepit de generationibus quæ ex deo sunt disputare, atq; in ipsa di/
1. Ioan. 3 sputatione cõmemorauit testimoniũ Ioannis, ubi ait, Qui natus est ex deo, nõ peccat. Et eã
dem quæstionem difficillimã tractans, Cũ in hoc mũdo, inquit, nullus sit, qui immunis sit à
peccato, cum ipse Ioannes dicat, Si dicimus, quia non peccauimus, mẽdacem facimus illum,
si autem ex deo nati non peccant, & de his intelligimus qui in mũdo sunt, innumeros neces/
se est æstimemus, qui per lauacri regenerationem dei gratiam consecuti sunt, Sed tamen cũ
Psal. 103 dicat propheta, Omnia à te expectant, ut des illis cibum in tempore, dante te his, colligent
sibi, Aperiente te manum tuam, uniuersa implebuntur bonitate, Auertẽte autem te faciem,
turbabuntur, auferes spiritũ eorũ, & deficient, & in puluerem suũ conuertentur, Emittes spi/
ritum tuum & creabuntur, & innouabis faciem terræ, possunt non de quocunq; tempore ui
deri dicta, sed de futuro, quo erit noua terra & nouum cœlum. Turbabuntur ergo ut prin/
cipium sumant, atq; aperiente te manum tuam implebuntur uniuersa bonitate, quæ non
Psal. 13 facile huius seculi est. Nam de hoc seculo scriptura quid dicit? Nõ est qui faciat bonitatem,
non est usq; ad unum. Si igitur diuersæ generationes sunt, & hic introitus in hanc uitam re/
ceptor est delictorum, intantum ut spernatur etiam ipse qui genuit, alia autem generatio
peccata non recipit, uideamus ne qua sit post huius uitæ curriculum nostra regeneratio, de
Matth. 19 qua dictum est, In regeneratione cũ sederit filius hominis in throno gloriæ suæ. Sicut enim
regeneratio lauacri dicitur, per quam detersa peccatorum colluuione renouamur, ita regene
ratio dici uidetur, per quam ab omni corporeæ concretionis purificati labe, mundo animæ
sensu in uitam regeneramur æternã, eo q; purior quædam qualitas sit regenerationis q̃ la/
uacri istius, ut non solũ in actus eius, sed ne in ipsas quidẽ cogitationes nostras aliqua ca/ D
dat suspicio peccatorũ. Item alio loco in eodem opere, Videmus, inquit, impossibile esse, ut
perfecte quis immaculatus esse possit in corpore cõstitutus, cũ etiam Paulus imperfectum
Philip. 3 se dicat, sic enim habet, Non q; iam acceperim, aut iam perfectus sim. Et tamen post paulu
lum ait, Quicunq; ergo perfecti sumus, nisi forte quia est perfectio alia in hoc mundo, alia
1. Cor. 13 post hanc uitam. Illud perfectum de quo dicit ad Corinthios, Cum uenerit quod perfectũ
Ephe. 4 est. Et alibi, Donec occurramus omnes in unitatem fidei & agnitionẽ filij dei in uirum per/
fectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Vt ergo perfectos secum multos ait Apo
stolus in hoc mundo sitos, qui si ad perfectionẽ ueram respicias, perfecti esse nõ poterant,
1. Cor. 13 quia ipse dixit, Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nũc
cognosco ex parte, tunc autẽ cognoscam sicut & cognitus sum, ita & immaculati sunt in hoc
mundo, & immaculati erunt in regno dei, cum utiq; si minutias discutias, immaculatus esse
nemo possit, quia nemo sine peccato. Item in ipso, Videmus, inquit, dũ in hac uiuimus uita
q; nos mũdare debemus, & quærere deũ & incipere ab emundatione animæ nostræ, & qua
si fundamenta cõstituere uirtutis, ut perfectionẽ purificationis post hãc uitã mereamur adi/
Roma. 7 pisci. Itẽq; in ipso, Grauatus aũt & ingemiscẽs, inquit, quis non loquatur, Infelix ego homo
quis me liberabit de corpore mortis huius? Ita eodẽ magistro omnes uarietates interpreta
tionis absoluimus. Nã si omnis infelix qui se corporis implicatũ molestijs recognoscit, utiq;
omne corpus infelix, neq; enim felicẽ dixerim illũ, qui confusus quibusdã mẽtis suæ tenebris
conditionẽ suã nescit. Illud quoq; nõ absurdũ ad intellectũ accessit. Si enim homo qui se co
gnoscit, infelix est, infelices profecto omnes, quia unusquisq; suã infirmitatẽ, aut per sapien
Ambrosius de bo/no mortis. cap. 3 tiam recognoscit, aut per insipientiam nescit. Item in libro de bomo mortis, Operet, inquit,
mors in nobis, ut operetur & uita bona, uita post mortẽ, hoc est bona uita post uictoriã, bo
De bono mortis, capite 11 na uita absoluto certamine, ut iã lex carnis, legi mentis repugnare non nouerit, ut iã nobis
nulla sit cũ corpore mortis contẽtio. Rursus in eodem, Ergo, inquit, quia iusti hãc remunera
tionem

A tionem habent, ut uideant faciem dei, & ut lumen quod illuminat omnem hominē, ab hinc
induamus huiusmodi studiū, ut appropinquet anima nostra deo, adhæreat illi desyderium
nostrū, non separemur ab eo, Et hic quidem positi, meditando, legendo, quærendo copule/
mur deo, cognoscamus eū, ut possumus, Ex parte enim hic cognoscimus, qa hic imperfecta,
illic perfecta omnia, hic paruuli, illic robusti. Videmus, inquit, nūc per speculū in ænigmate, 1.Cor.13
tunc aūt facie ad faciem. Tunc reuelata facie gloriā domini speculari licebit, quā nūc animæ
corporis huius concretis uisceribus inuolutæ, & quibusdam carnis huius maculis & colluuio
nibus obūbratæ syncere uidere nō possunt. Quis enim, inquit, uidebit uultū meū & uiuet? Exo.33
Et recte, Nā si solis radios oculi nostri ferre nō possunt, & si quis diutius è regione solis intē/
derit, cæcari solere perhibetur. Si creatura creaturā sine fraude atq; offensione sui nō potest
intueri, quomodo potest sine periculo sui uibrantem cernere uultum creatoris æterni, corpo
ris huius opertus exuuijs? Quis enim iustificatur in cōspectu dei, cū unius quoq; diei infans
mundus esse non possit, & nemo possit de sui cordis integritate & castimonia gloriari.

Nimis longum erit si omnia uelim commemorare, quæ sanctus Ambrosius aduersus Caput XII
hanc hæresem Pelagianorum tanto post exorturam, non eis quidem respondēs, sed prædi/
cans catholicam fidem, atq; in ea homines ædificans dixit & scripsit. Sed nec illa omnia cō/
memorare potui uel debui, quæ gloriosissimus in domino Cyprianus posuit in epistolis
suis, quibus demonstratur, quomodo sit hæc quam tenemus fides, uera uereq; Christiana
atq; catholica, sicut per scripturas sanctas antiquitus tradita, sic à patribus nostris, & usque
ad hoc tempus, quo isti eam conuellere tentauerunt, retenta atq; seruata & deinceps propi/
tio deo retinēda atq; seruanda. Nam sic Cypriano & à Cypriano tradita hæc atq; huius/
modi ex eius litteris testimonia prolata testantur, Sic autem usq; ad tempora nostra serua
ta, ea quæ de his rebus antequam isti ebullire cœpissent Ambrosius conscripsit, ostendunt,
& quòd eorum prophanas nouitates catholicæ aures quæ ubiq; sunt, horruerunt, sic porrò
B deinceps esse seruanda, satis salubriter istorum partim damnatio, partim correctio declara/
uit. Quodlibet enim mutire audeant aduersus sanam fidem Cypriani & Ambrosij, nō eos
puto in tam magnum prorupturos furorem, ut memoratos & memorabiles homines dei
audeant dicere Manichæos. Quid est ergo quod rabiosa mentis cæcitate nunc iactant toto
penitus occidente, non minus stultum quàm impium dogma susceptum? Quandoquidem
domino miserante suamq; ecclesiam misericorditer gubernāte, sic uigilauit catholica fides,
ut non minus stultum quàm impium dogma, quemadmodum Manichæorum, ita etiā nō
susciperetur istorū. Ecce sancti & docti uiri fama totius ecclesiæ contestāte catholici, & creatu
rā dei, & nuptias ab illo institutas, & legem per sanctum Moysen datam, & liberū arbitriū
naturæ hominis insitum, & sanctos patriarchas & prophetas debitis ac cōgruis prædicatio
nibus laudant, quæ omnia inique Manichæi, partim negando, partim etiā detestando con/
demnāt. Vnde apparet istos doctores catholicos longe à Manichæorum sensibus alienos,
& tamen asserūt originale peccatū, asserunt gratiam dei super liberum arbitriū, omne ante/
cedere meritum, ut uere gratuitū diuinum præbeat adiutorium. Asserūt sanctos ita iuste in
hac carne uixisse, ut eis esset necessarium, quo dimitūtur quotidiana peccata, orationis auxi/
lium, perfectamq; iustitiam, quæ non possit habere peccatum, in alia uita futuram eis, qui
iuste hic uixerunt præmium, Quid est ergo quòd dicunt de simplicibus episcopis, sine con/
gregatione synodi in locis suis sedētibus extorta subscriptio est? Nunquid beatissimis & in
fide catholica excellentissimis uiris Cypriano & Ambrosio ante istos, aduersus istos extorta
subscriptio est, qua eorum impia dogmata tanta manifestatione subuertunt, ut quæ contra
eos manifestiora dicamus, uix nos inuenire possimus? Aut uero cōgregatione synodi opus
erat, ut aperta pernicies damnaretur, quasi nulla hæresis aliquando nisi synodi congrega
tione damnata sit, cum potius rarissimæ inueniantur, propter quas damnandas necessi/
tas talis extiterit, multóque sint atque incomparabiliter plures, quæ ubi extiterunt, illic im
probari dānariq; meruerunt, atq; inde per cæteras terras deuitandæ innotescere potuerunt.

Verum istorum superbia, quæ tantum se extollit aduersus deum, ut non in illo uelit, sed potius in libero arbitrio gloriari, hanc etiam gloriam captare intelligitur, ut propter illos orientis & occidentis synodus congregetur. Orbem quippe catholicum, quoniam domino eis resistente peruertere nequeunt, saltem commouere conantur, cum potius uigilantia & diligentia pastorali post factum illis competens, sufficiensq́ue iudicium ubicunq; isti lupi apparuerint, conterendi sint, siue ut sanentur atq; mutentur, siue ut ab aliorum salute atq; integritate uitentur, adiuuante pastore pastorum, qui ouem perditam & in paruulis quærit, qui oues sanctas & iustas gratas facit, qui eas quamuis sanctificatas & iustificatas, tamen in ista fragilitate atq; infirmitate pro quotidianis peccatis, sine quibus hic non uiuitur, etiam cum bene uiuitur, quotidianam remissionem, & ut petant prouidenter instruit, & petentes clementer exaudit.

Libri quarti finis.

REDDIT CAVSAM QVVR DENVO RESPONDEAT IVLIANO.

Beatissimo fratri & coëpiscopo Claudio, Augustinus in domino salutem. Quoniã mihi fraterno excitatus affectu Iuliani quatuor libros, quos aduersus unum meum scripsit, priusq; peterem, ipse misisti, nihil cõuenientius putaui esse faciendum, q; ut ea quæ respondeo, potissimum tu legens iudices, utrũ recte congruenterq; respõderim. Nã de his quatuor libris nõnulla decerpta scripserat nescio quis, ad illustrem & religiosum uirum, comitẽ Valerium, aduersus eundem librũ meum, quem me aduersus illum scripsisse cognouerat, quæ cum in manus meas eodem sublimi uiro curante uenissent, illi primo non distuli secũdum uolumen adiungere, in quo illa omnia sicut potui refutaui, Sed nunc cum eosdem libros diligẽtius inspicerem, comperi illũ qui nonnulla inde selegerat, non omnia ita posuisse, ut in his libris leguntur, Vnde uideri poterit Iuliano, uel cuilibet illorum me potius fuisse mentitum, quia non utiq; sicut hi quatuor libri, ita illa quæ de his excerpta, & memorato comiti missa sunt, innotescere potuerũt. Quisquis ergo & illũ secundum librum meum ad comitem identidem Valerium sicut primum conscriptũ legit, nouerit me in quibusdam non respondisse Iuliano, sed ei potius qui de libris eius illa selegit, & non ita posuit ut inuenit, sed aliquantum putauit esse mutanda, fortasse ut eo modo quasi sua faceret, quæ aliena esse constaret. Nunc autem ueriora credẽs exemplaria, quæ tua sanctitas misit, ipsi autori uideo respondendum, qui unum meum quatuor libris suis refellisse se iactat, & usq;quaq; spargere fidei uenena non cessat. Aggressus sum igitur hoc opus in adiutorio saluatoris pusillorum atq; magnorum, & scio te ut id implerem orasse pro me, & pro his quibus huiuscemodi labores nostros profuturos credimus. Attende ergo iam responsionem meam, cuius principium hanc epistolam subsequetur. Vale in domino memor nostri beatissime frater. D

D. AVRELII AVGVSTINI

HIPPONENIS EPISCOPI, CONTRA IVLIANVM liber Primus.

Caput I

ONTVMELIAS TVAS & uerba maledicta Iuliane, quæ ardens iracundia libris quatuor anhelasti, si me contemnere dixero, mentiar. Quomodo enim possum ista contẽnere, ubi testimoniũ conscientiæ meæ cogitãs, uel gaudere me uideo debere pro me, uel dolere pro te, & pro eis qui decipiuntur abs te? Quis autem cõtemnat siue exultationis suæ materiam, siue mœroris? Nam unde partim lætamur, partim contristamur, nulla ratione contẽnimus. Meorũ quippe causa gaudiorum est promissio domini dicẽtis, Cum dicunt omne malum aduersum uos mentientes propter me, gaudete & exultate, quoniam merces

Matth. 5

A merces uestra multa est in cœlis. Et rursus mei causa mœroris est Apostoli affectus ubi lego, Quis infirmatur & ego nõ infirmor? Quis scandalizatur, & ego nõ uror? Sed hæc pro tuo dogmate, quã ueritatẽ putas, etiã tu potes dicere, Auferamus itaq; de medio si placet, ista communia, quæ dici ex utraq; parte possunt, quamuis ueraciter ex utraq; parte dici nõ possunt. Primum abs te quæro, cur libro meo saltem specietenus te respõdisse glorieris, cum tuis libris quatuor unius mei partem, nec quartam reprehendendo tetigeris, eosq; saltus in prætereũdis meis disputationibus feceris, quasi omnino desperares utriusque operis, & mei scilicet & tui quenquã esse posse lectorem, qui ista deprehẽderet? Deniq; etiam pauca ipsa, in quibus uix est, ut dixi, quarta pars uoluminis mei, quæ uelut infirmiora existimans, quatuor tuorum grandiorũ uoluminum strepitu, quasi quadrigarum impetu prosternere & cõculcare molitus es, consyderatione multo plurium cæterorum, quæ attingere timuisti, inconcussa manere monstrantur, Quod ostendere penè superfluum est, Admonendi enim sunt potius, qui hoc nosse desyderant, ut non eos pigeat utrumq; legere, & quod scripsi, & quod respondere uoluisti, Ita enim se res ipsa declarat atq; indicat, ut nimium tardi sint, qui hoc à nobis postulent demõstrari. Nũc ergo quia uideo te à ueritate desertum, ad maledicta esse conuersum, ita distribuam disputationem meam, ut ostendã prius quãtis & qualibus ecclesiæ catholicæ doctoribus nomine Manichæorum intolerabilẽ facere non cuncteris iniuriã, & cum me appetis, in quos tela sacrilega iaculeris. Deinde monstrabo, quòd tu ipse sic adiuuas Manichæorum damnabilem & nefandæ impietatis errorẽ, ut nullum talem patronum nec in suis dilectoribus ualeant inuenire. Tertio loco quantum breuiter potuero sententijs non meis, sed eorum qui fuerunt ante nos, & aduersus impios fidem catholicã defenderũt, inanes argutias tuas & elaborata argumenta conuincam. Postremo quoniam si te non correxeris, necesse tibi erit etiam illos ecclesiæ catholicæ oppugnare doctores, atque cõtendere, nec ipsos in hac quæstione catholicam tenuisse ueritatẽ, defendam contra te deo adiuuante
B & ipsorum & nostram fidem, ubi etiam id poterit apparere, non solum tu uerbis tuis, quod secundo loco me demonstraturum esse promisi, sed ipsum dogma Pelagianum, quod commune est omnibus uobis, quantũ adiuuet Manichæos.

Distributio operis. *1. Cor. 11*

Testimonia doctorum de peccato originali. Caput II

Primam itaq; partem distributionis meæ, quemadmodũ exequar parumper aduerte. Nempe inter nos, quantũ attinet ad intentionem libri mei, cui te respondisse quatuor tuis iactas, ista uertitur quæstio, q; ego dico sic nuptias esse laudandas, ut nullo modo ad eorum culpam uituperationemq; pertineat, quòd omnes homines primorum illorum hominum peccato nascantur obnoxij. Hoc enim qui negat, ipsa Christianæ fidei subuertere firmamẽta conatur. Hinc quippe factum est, ut de nuptijs & concupiscentia librum scriberem nuptiarum, scilicet bonum discernens ab eo malo, unde trahitur originale peccatum. Tu autem dicis nuptias sine dubitatione damnari, nisi quod ex eis nascitur, ab omni sit liberũ obligatione peccati, Propter quod libris quatuor te unum meum refutasse gloriaris. In quibus libris uolens homines auertere à fide catholica fundatissima, & ad nouitatem uestri erroris adducere, sæpe incutis legentiũ sensibus Manichææ pestis errorẽ, quasi malum naturale cum Manichæis sapiat, qui dicit infantes secundum Adam carnaliter natos, contagium mortis antiquæ prima natiuitate contrahere, & ob hoc secunda indigere, ut per lauacrum regenerationis prius peccati originalis remissione purgentur, & in dei filios adoptati in regnum unigeniti transferãtur. Hoc de Manichæorum nomine & crimine faciebat etiam Iouinianus, negans Mariæ sanctæ uirginitatem, quæ fuerat dum conciperet, permansisse dum pareret, tanquam Christum cum Manichæis phantasma crederemus, si matris incorrupta uirginitate diceremus exortũ. Sed in adiutorio ipsius saluatoris, sicut spreuerũt catholici uelut acutissimũ, quod Iouinianus exerue rat argumentum, & nec sanctam Mariam pariendo fuisse corruptam, nec dominum phantasma fuisse crediderunt, sed & illam uirginem mansisse post partum, & ex illa tamen uerũ Christi corpus exortũ, sic spernent uestra calumniosa uaniloquia, ut neq; cum Manichæis astruant mali naturale principium, & secundum antiquam & ueram, catholicam fidẽ, nullo

modo dubitent Christum in euacuando chirographo paterni debiti liberatorem credere paruulorum. Sed tu qui tam crebro nobis Manichæorum nomen opponis, quos & quales uiros & quantos fidei catholicæ defensores tam execrabili criminatione appetere audeas, si euigilas intuere, Non quidem omnium de hac re sententias, nec omnes eorum, quos cōmemorabo, me congregaturum esse polliceor, quia nimis longū est, & necesse esse nō arbitror, sed ponam pauca paucorum, quibus tamen nostri contradictores cogātur erubescere & cedere, si ullus in eis uel dei timor, uel hominum pudor tantum malū peruicaciæ superauerit, C

Irenæus episcopus. Irenæus Lugdunensis episcopus, non longe à tēporibus apostolorum fuit. Iste ait, non aliter saluari homines ab antiqua serpentis plaga, nisi credāt in eum, qui secundū similitudinē carnis peccati in ligno martyrij exaltatus à terra, & omnia traxit ad se, & uiuificauit mortuos. Item idem ipse, Quemadmodū astrictū est, inquit, morti genus humanum per uirginē, soluatur per uirginem, æqua lance disposita uirginalis inobediētia per uirginalem obedientiam, Adhuc enim protoplasti peccato per correptionem primogeniti emendationem accipiente, serpētis prudentia deuicta per simplicitatem columbæ, uinculis illis resoluti sumus, per quæ alligati eramus morti. Videsne antiquum hominem dei, quid de antiqua serpētis plaga sentiat? Quid de similitudine carnis peccati, per quam sanatur plaga serpentis in carne peccati? Quid de protoplasti peccato, per quod alligati fueramus? Multo autem apertius de eadem fide beatissimus martyr & episcopus Cyprianus, *Cyprianus.* Si homines, inquit, impedire aliquid ad consecutionē gratiæ posset, magis adultos & prouectos & maiores natu possent impedire peccata grauiora. Porrò autem si grauissimis delictoribus & in deum multo ante peccātibus, cum postea crediderint remissio peccatorum datur, & à baptismo atq; gratia nemo prohibetur, quanto magis prohiberi non debet infans, qui recens natus nihil peccauit, nisi quòd secundum Adam carnaliter natus, cōtagium mortis antiquæ, prima natiuitate cōtraxit. Qui ad remissionem peccatorum accipiendam hoc ipso facilius accedit, quòd illi remittuntur, non propria, sed aliena peccata. *Reticius episcopus.* Reticium ab Augustuduno episcopū magnæ fuisse autoritatis in ecclesia tēpore episcopatus sui, gesta illa ecclesiastica nobis indicāt, quando in urbe Romana Melchiade apostolicæ sedis episcopo præsidente, cum alijs iudex interfuit, Donatumq; damnauit, qui prior autor Donatistarum schismatis fuit, & Cæcilianum episcopū ecclesiæ Carthaginensis absoluit. Is cum de baptismo ageret, ita locutus est, Hanc igitur principalem esse in ecclesia indulgentiam neminem præterit, in qua antiqui criminis omne pondus exponimus, & ignorantiæ nostræ facinora prisca delemus, ubi & ueterem hominē cum ingenitis sceleribus exuimus. Audis antiqui criminis pondus, audis prisca facinora, audis cum sceleribus ingenitis hominem ueterē, & audes aduersus hæc ruinosam cōstruere nouitatem? *Olympus episcopus.* Olympus Hispanus episcopus, uir magnæ in ecclesia & in Christo gloriæ, in quodam sermone ecclesiastico, Si fides, inquit, unquam in terris incorrupta mansisset, ac uestigia defixa tenuisset, quæ signata deseruit, nunquā protoplasti mortifera transgressione uitiū sparsisset in germine, ut peccatum cum homine nasceretur. Habesne aliquid quod aduersus nos tibi dicere uidearis, quod non etiam in istum dicere compellaris, uel potius in istos? Vna est enim omnium catholica fides, qui per unum hominem peccatum intrasse in mundū, in quo omnes peccauerunt, uno corde credunt, ore uno fatentur, & uestras nouitias præsumptiones catholica antiquitate subuertunt. Audi adhuc quod te possit amplius commouere, atq; turbare, & utinam in melius cōmutare. D *Hilarius episcopus.* Ecclesiæ catholicæ aduersus hæreticos acerrimum defensorem uenerādum quis ignorat Hilarium episcopum Gallum? Qui cum de Christi carne ageret, attende quid dixerit, Ergo cum missus est, inquit, in similitudinem carnis peccati, non sicut carnem habuit, ita habuit & peccatum, Sed quia ex peccato omnis caro est, à peccato scilicet Adam parente deducta, in similitudine peccati carnis est missus, existente in eo non peccato, sed peccati carnis similitudine. Rursus idē ipse in expositione centesimi duodeuigesimi Psalmi, *Psal. 118* cum ad id uenisset quod scriptum est, Viuet anima mea, & laudabit te, uiuere se, inquit, in hac uita non reputat, quippe qui dixerat, Ecce in *Psal. 50*

iniquitatibus

A iniquitatibus cõceptus sum,& in delictis cõcepit me mater mea, Scit sub peccati origine, & sub peccati lege esse se natũ. Sentísne quid audias? Quærísne quid dicas? Hunc uirũ tanta in episcopis catholicis laude præclarũ,tanta noticia famáq; conspicuũ,de peccato originali aude si quid tibi frontis est criminari. Sed adhuc audi aliũ excellentem dei dispensatorẽ, quẽ ueneror ut patrẽ,in Christo enim Iesu per Euangeliũ ipse me genuit, & eo Christi ministro lauacrũ regenerationis accepi,beatũ loquor Ambrosiũ, cuius pro catholica fide gratiam,constantiã,labores,pericula,siue operibus,siue sermonibus & ipse sum expertus,& mecum nõ dubitat orbis prædicare Romanus. Hic uir cum secundũ Lucam exponeret Euãgelium, Iordanis,inquit,conuersus est retrorsum,significauit salutaris lauacri futura mysteria, per quæ in primordia naturæ suæ,qui baptizati fuerint paruuli à malicia reformantur. Rursus idem ipse in eodẽ opere, Non enim uirilis coitus, inquit,uuluæ uirginalis secreta reserauit,sed immaculatũ semen inuiolabili utero spiritus sanctus infudit. Solus enim per omnia ex natis de fœmina sanctus dominus Iesus,qui terrenæ cõtagia corruptelæ immaculati partus nouitate nõ senserit,& cœlesti maiestate depulerit. Idémq; in eodẽ ipso, Omnes,inquit, in Adam morimur, quia per unum hominẽ peccatũ intrauit in mundum, & per peccatum mors,& ita in omnes homines pertrãsijt,in quo omnes peccauerũt. Illius igitur culpa,mors omniũ est. Item loco alio in eodẽ Euãgelio, Caue ergo,inquit,ne ante nuderis, sicut Adam nudatus est,mandati cœlestis custodia destitutus,& exutus fidei uestimẽto, & sic lœtale uulnus accepit,in quo omne genus occidisset humanum,nisi Samaritanus ille descendens uulnera eius acerba curasset. Rursus in opere ipso, alio loco, Fuit,inquit, Adã & in illo fuimus omnes. Perijt Adam,& in illo omnes perierũt. Rursus idẽ ipse in apologia prophetæ Dauid, Antequàm nascimur,inquit,maculamur contagio,& ante usurã lucis,originis ipsius excipimus iniuriã & in iniquitate cõcipimur. Non expressit,inquit,utrum parentũ an nostris, & in delictis unumquẽq; generat mater sua. Nec hic declarauit, utrũ in delictis suis mater

Ambrosius super Lucam.

Rom. 5

Ambrosius in apologia Dauid ca. 11

B pariat,an iam sint aliqua delicta nascentis, Sed uide ne utrumq; intelligendũ sit. Nec conceptus exors iniquitatis est,quoniã & parentes nõ carent lapsu. Et si nec unius diei infans sine peccato,multo magis nec illi materni cõceptus dies sine peccato sunt. Cõcipimur ergo in peccato parentum,& in delictis eorũ nascimur. Sed & ipse partus habet cõtagia sua,nec unum tantummodo habet ipsa natura cõtagium. Idem ipse in expositione libri Tobiæ. Quis iste peccati est fœnerator nisi diabolus, à quo Eua maculata peccato,obnoxiæ successionis usuris omne genus defœnerauit humanum? Rursus in eodẽ, Diabolus,inquit, Euam decepit ut supplantaret uirũ,obligaret hæreditatẽ. Idem ipse in expositione Psalmi quadragesimi octaui, Alia est,inquit,iniquitas nostra,alia calcanei nostri, in quo Adam dente serpẽtis est uulneratus,& obnoxiam hæreditatẽ successionis humanæ suo uulnere dereliquit,ut omnes illo uulnere claudicemus. I nunc & mihi obijce originale peccatũ,dissimula ab istis,finge te nescire quid dicant,& sanctæ ecclesiæ tot tantosq; doctores,qui uita optime gesta,debellatisq; suorum temporũ erroribus,gloriosissime de hoc seculo,antequam uos ebulliretis exierunt,uelut eis non uisis,in me impetũ faciens,& uelut nesciens,q illi sub meo nomine lacerẽtur,tanquã securus insulta. Crederem te, fateor,quid mali facias ignorare,nec impudentiæ,sed imprudentiæ tuæ tribuerẽ,quòd hæc lumina ciuitatis dei audes hostiliter insectari, quæ sectari fideliter debuisti, Crederem te,inquam,hoc tantũ nefas cõmittere nescientẽ,nisi in eo libro cui te respõdisse uel existimas, uel existimari cupis, apertissimũ testimonium de sancti Ambrosij disputatione posuisses. An ibi non legisti,quòd cum Christi natiuitatem de uirginis partu supradictus insinuaret episcopus, Ideo,inquit,& quasi homo per uniuersa tentatus est,& in similitudine hominũ cuncta sustinuit,sed quasi de spiritu natus abstinuit à peccato. Omnis enim homo mendax,& nemo sine peccato nisi unus deus. Seruatũ est igitur ut ex uiro & muliere,id est,per illã corporũ cõmixtionem nemo uideatur expers esse delicti. Qui autem expers delicti,expers etiam huiusmodi cõceptionis. Si hæc ibi uerba uenerandi Ambrosij nõ legisti,quomodo redarguendũ librum,in quo ea sunt posita suscepisti?

Si autē legisti, quid aduersus me furis, & illum in me primitus carpis? Quid nomē dilaniare niteris meum, & Ambrosiū facis tacito eius nomine Manichæū? Cernis nempe cū quibus tua maledicta sustineam, cernis cum quibus mihi sit causa cōmunis, quam nulla consyderatione sobria pulsare calūnijs & expugnare conaris? Cernis quàm tibi pernitiosum sit, tam horribile crimen obijcere talibus, & q̄ mihi gloriosum sit, quodlibet crimē audire cum talibus? Si cernis cerne, & tandē tace, Pelagianā linguam tot linguis catholicis deprime, tot uenerandis oribus proterua ora submitte. Si scholam Xenocratis sicut Polemo ex antelucano cōuiuio temulentus intrasses, non tanta quanta in isto cœtu tot sanctorū, deberes uerecundia coërceri. Hic enim certe tanto maior debet esse uerecundia, quanto uerior addiscitur sapientia. Tanto amplius reuerendi sunt tot memorabiliū episcoporū, quàm unius Xenocratis uultus, quāto Platone Xenocratis doctore, doctor istorū maior est Christus. Ego certe beatæ memoriæ Memoris patris tui nō immemor, qui mecū non paruam inierat amicitiam colloquio litterarū, téq; ipsum mihi charissimū fecerat, cum te uiderē in libris tuis nō antelucano conuiuio temulentū, sed insano cōuitio turbulentum, introduxi te sedandū atq; sanandum, non in alicuius philosophi auditoriū, sed in sanctorum patrū pacificum honorandumq; conuentū. Sit operæprecium obsecro te, aspice illos quodammodo aspiciētes te, & mansuete ac leniter dicentes tibi, Itáne nos fili Iuliane Manichæi sumus? Rogo quid respondebis? Quibus eos oculis intueberis? Quæ tibi argumēta succurrēt? Quæ Aristotelis categoriæ, quibus ut in nos uelut artifex disputator insilias, uideri appetis elimatus? Quæ tuorum argumentorū uel acies uitrea, uel plumbei pugiones in illorū conspectu exeri audebunt? Quæ abs te arma non fugiēt nudumq; destituent? An forte dicturus es, neminem illorum te in isto crimine nominasse? Et quid facies cum tibi dixerint, tolerabilius dēte maledico nomina concideres nostra, quàm fidē nostram, cuius merito in cœlo nomina scripta sunt nostra? An forte dices eis, nec fidem uestram ullo tali crimine uiolaui? Sed qua confidētia id dicere audebis homo, qui dicis manichæū esse sensum, cōfiteri ex Adam trahere nascentes originale peccatum, quod isti confessi atq; professi sunt quod in Christi ecclesia suorum rudimentorū tempore didicerunt, quod Christi ecclesiā suorum bonorū tempore docuerunt, qui per spiritū sanctū tam multa peccata omnibus, quos baptizare potuerunt, tam multis paruulis sola originalia remiserunt? Iterū te admoneo, iterum rogo aspice tot ac tales ecclesiæ catholicæ defensores atq; rectores, uide quibus tam grauem, támq; nefariam irrogaris iniuriā. An ideo contēnendos putas, quia occidentalis ecclesiæ sunt omnes, nec ullus in eis est cōmemoratus à nobis orientis episcopus? Quid ergo faciemus cum illi Græci sint, nos latini? Puto tibi eam partem orbis sufficere debere, in qua primū apostolorum suorū uoluit dominus gloriosissimo martyrio coronare. Cui ecclesiæ præsidentē beatum Innocentium si audire uoluisses, iam tunc periculosam iuuentutē tuam Pelagianis laqueis exuisses. Quid enim potuit uir ille sanctus Africanis respondere concilijs, nisi quod antiquitus apostolica sedes & Romana cum cæteris tenet perseueranter ecclesia? Et tamē eius successorem crimine præuaricationis accusas, quia doctrinæ apostolicæ & sui decessoris sentētiæ noluit refragari. Sed de hoc interim taceo, ne animū tuum, quē sanare potius cupio, quàm iritare, laudibus tui damnatoris exulcerem. Sancto Innocentio uide quid respondeas, qui nihil aliud de hac re sapit, quàm quod isti in quorū te conuentū, si tamē prodest aliquid, introduxi, cum his etiā ipse considet, etsi posterior tēpore, prior loco? De miseris paruulis ab originali malo, quod trahitur ex Adam per Christi gratiam liberādis, unam cum eis tenet Christianam uerámq; sententiā, Qui omne præteriti uitiū primi scilicet hominis, qui libero arbitrio est in profunda demersus, Christum dixit sui lauacro purgasse baptismatis. Qui deniq; paruulos definiuit, nisi manducauerint carnē filij hominis, uitam prorsus habere nō posse. Huic responde, imò ipsi domino, cuius ille antistes usus est testimonio, & dic unde imago dei tam capitali supplicio puniatur, ut uita priuetur, si peccatum à nascentibus originale nō trahitur, Sed quid dicas, aut quid respondeas, qui etiam si beatū audias Innocentium, non audebis

Margin notes: C; D; Innocentius.; Ioan. 6

audebis tamen Christũ dicere Manichæum. Non est ergo cur prouoces ad orientis antisti
A tes, quia & ipsi utiq; Christiani sunt, & utriusq; partis terrarũ fides ista una est, quia & fides
ista Christiana est, & te certe occidentalis terra generauit, occidentalis regenerauit ecclesia.
Quid ei quæris inferre, quod in ea non inuenisti quãdo in eius membra uenisti? Imò quid
ei quæris auferre, quod in ea tu quoq; accepisti? Nam peccatum originale quod in aliorum
perniciem paruulorũ negas, quacunq; ætate sis baptizatus, aut ipsum tibi remissum est, aut
& ipsum. Sed si uerũ est, q; audiuimus te infantulũ baptizatũ, etiã tu quãuis à tuis proprijs
peccatis innocẽs, tamẽ quia ex Adam carnaliter natus, cõtagium mortis antiquæ prima na
tiuitate traxisti, & in iniquitate conceptus es, profecto exorcizatus & exufflatus es, ut à pote
state erutus tenebrarũ transferreris in regnũ Christi. O fili male ex Adam nate, sed bene in
Christo renate, sacramẽta quibus te peperit, tuæ matri conaris auferre. Nũquid Manichæa
fuit quãdo isto modo te peperit, quomodo iam nõ uis ut pariat, & ingeris ei natiuitatis op
probria, ut in ea cæteris claudas, ex quibus ipse natus es, uiscera pietatis? Diuidis ei nomen
uiri sui, ut ad regenerandos paruulos tantũmodo Christus sit, ad maiores autẽ Christus Ie
sus, quia Iesus saluator interpretatur. Quod cum paruulis esse nõ uultis, quia nihil eos habe
re, unde illos saluos faciat prædicatis. Sed non tibi deerit magni nominis & fama celeberri-
ma illustris episcopus etiã de partibus orientis, cuius eloquia ingentis merito gratiæ, etiã in
linguã latinã translata usq;quaq; claruerũt. Sedeat ergo cũ istis patribus etiã sanctus Gre-
gorius, & cum eis tuæ criminationis inanẽ patiatur inuidiã, dum tamen cum eis contra noui
tiam pestem uestrã, medicinalẽ proferat & ipse sententiã. Audi ergo quid dicat, Imago, in- *Gregorius.*
quit dei, labem corporeæ inundationis expurget, & cõiunctam sibi carnẽ uerbi dei subleuet
†pennis. Et quãuis melius fuisset, ne egere quidẽ huiuscemodi expurgatiõe, sed in illa prima *al. pinnis.*
dignitate permãsisse, ad quã & refestinamus post præsentem emendationẽ, & melius fuisset
nõ excidere à ligno uitæ gustu amarissimo peccati, tamẽ in secundo loco expedit emendari,
& corrigi post lapsum, q; in nequitijs permanere. Itemq; idem ipse, Sicut in Adam omnes, *1. Cor. 15*
B inquit mortui sumus, ita & in Christo omnes uiuificemur. Cũ Christo ergo nascamur, & cũ
Christo crucifigamur, & cõsepeliamur ei in mortẽ, ut cum ipso etiã resurgamus ad uitã. Ne
cesse est enim nos perpeti utilem hãc & necessariam uicissitudinẽ, ut sicut ex bonis ad tristia
deuoluti sumus, ita ex tristibus ad meliora reparemur. Vbi enim abundauit peccatũ, super- *Rom. 5*
abundauit gratia, Vt quos gustus ligni uetiti cõdemnauit, Christi crux gratia largiore iusti
ficet. Idem rursus, Venerare, inquit, natiuitatẽ, per quã terrenæ natiuitatis uinculis liberatus
es. Honora Bethleem pusillam & minimã, per quã tibi regressus ad paradisum patefactus
est. Itemq; alibi de baptismo loquẽs, Persuadeat, inquit, tibi de hoc quoq; sermo Christi di
centis, neminẽ posse introire in regnũ cœlorũ, nisi renatus fuerit ex aqua & spiritu. Per hunc *Ioan. 3*
primæ natiuitatis maculæ purgantur, per quas in iniquitatibus cõcipimur, & in delictis ge-
nuerunt nos matres nostræ. Nunquid & istum Manichæi sapere uel iacere uenena dictu *Augustinus.*
rus es? Audis omnes uno corde, uno ore, una fide id ipsum dicere, & hanc esse catholicã fi-
dem nõ dissonante cõtestatione firmata. An tibi parua in uno Gregorio episcoporũ orien-
talium uidetur autoritas? Est quidem tanta persona, ut neq; ille hoc nisi ex fide Christiana
omnibus notissima diceret, nec illi eum tam clarũ haberẽt atq; uenerandum, nisi hæc ab illo
dicta ex regula notissimæ ueritatis agnoscerent. Sed si uis addimus huic & sanctũ Basiliũ, *Basilius magnus.*
imò uel nolis addendus est, maxime quia & tu de libro eius, quẽ scripsit aduersus Manichæ
os, in quarto uolumine huius operis tui aliquid putasti esse ponendũ, q; ad causam peccati
originalis per unũ intrantis in mundũ, & per omnes homines transeuntis omnino nõ perti
net. Ibi quippe agit, ne malum substantiale credatur, habens quandã suam materiã, sicut sa
piunt Manichæi. Dicit ergo nõ esse substantiã, sed conuersationẽ, quæ de sola uoluntate cõ-
tingat, non his, qui contagiũ mortis antiquæ prima natiuitate traxerunt, sed his qui ægritu
dinem cõuersationis de uoluntate propria collegerunt, id est, iam maioribus ratione utenti-
bus & arbitrio uoluntatis. Hanc conuersationẽ ex accidẽti uenientẽ facillime dicit posse ab
ægrotantiũ uoluntate separari. Dicit etiam si euenisset malum, ita ut non ualeret ulterius à

uoluntate remoueri, id est, quamuis accidisset, si ita accidisset ut separari ulterius à uoluntate non ualeret, merito dici posset, substantiale quidẽ malum non esse, sed ipsam substantiam sine malicia quæ accidit, iam esse non posse. Si autẽ accessit, inquit, & principium accessionis non substantiã habuit, sed uoluntatem, facile potest malum à substantia separari, ut & subiecta uoluntati substantia, munda possit per omnia possideri, ita ut nullius mali uel signa remaneant. G

Augustinus. Ista ita recte dixit sanctus Basilius, ut etiã de ipso malo, quod per Adã intrauit in mundum, & per omnes homines pertrãsijt, bene possit intelligi, quia & ipsum accessit naturæ humanæ. Non enim sic est primitus condita, & principium accessionis nõ substãtiam habuit, sed uoluntatẽ, siue mulieris, quæ à serpente seducta est, siue uiri eius, qui seductæ ad peccandum cõsensit uxori. Sed quod ait, facile posse malũ à uolũtate, uel à substantia separari, nõ humanæ facile est uoluntati, sed misericordiæ dei. Quod aduersus Manichæos utique sufficit, qui putant esse impossibile mutari in bonũ naturam mali. Ideo nõ ait Basilius, ipsam uoluntatem hominis, siue substantiã, uel naturam, malum à se posse facile separare, sed ab ea posse facile separari, sic uerba sua librans, ut & Manichæos, contra quos agebat refelleret, & contra diuinã gratiam humanam superbiam non extolleret. Ille quippe omnipotens cui secundũ Euangelium facile est, quod hominibus impossibile est, malũ quod nobis accidit, uel ex primi hominis, uel ex nostra insuper uoluntate, ita suæ gratiæ largitate consumet, ut subiecta substantia uoluntati, quemadmodũ cõmemorasti dixisse Basilium, munda possit per omnia possideri, sic omnino, ut nullius mali uel signa remaneant. Fiet hoc, & ipsa spes est indubitata fidelium. Sed quando perficiatur, in promptu est catholicæ fidei. Tunc

1. Cor. 15 enim dicetur nouissime inimicæ morti, Vbi est contentio tua, ubi est aculeus tuus? Item ꝙ cõmemoras dixisse Basilium, si castitas uirtus est, corpus uero substantialiter malum esset, impossibile erat castum corpus inueniri, quia corpus turpitudinis, uirtutis nõ fieret corpus, cum autem sanctificatur, uirtutis efficitur, & ita cõmunicat uirtus corpori, corpusq́ uirtuti, per quam & templũ efficitur dei. Vnde si omne corpus fornicationis esset, impossibile utiq; erat castitatẽ in corporibus inueniri, tumq́; demum naturæ corporũ possemus malum substantiale deputare. Si uero eousq; corporis merita processerunt, tantóq; honore decoratum est, ac tale indumentũ pudicitiæ suscepit, ut domus sui factoris esse mereretur, ac fieret thalamus filij dei, ut uenientes pater & filius habitationem corporũ eligere dignarentur, quomodo non execrabilis & ridendus Manichæi sermo conuincitur? Quid potuit dici uerius & catholicæ regulæ conuenientius? Dictum est enim aduersus Manichæos, putantes atq; affirmantes de gente tenebrarum, quã malam naturã dicunt, deo bono coæternam habere originem corpora, & esse etiam ipsa immutabilia mala, nõ aduersus eos, qui tenentes ueram & uere Christianam fidem, nunc quidem corruptibile esse corpus & aggrauare animam cõfitentur, sed nec tale primitus cõditum, atq; in paradiso cõstitutum, nec tale semper futurum, sed in corruptione atq; immortalitate mutandum, & nunc iam esse incipere templũ dei, coniugali, uel uiduali, uel etiã uirginali pudicitia decoratũ. Quando etsi caro concupiscit aduersus spiritum, sic tamen spiritus concupiscit aduersus carnem, ut nec ipsius corporis membra exhibeat iniquitatis arma peccato. Sed audi quod ad rem præsentẽ spectat, quid de peccato primi hominis ad nos etiam pertinente dicat, iste sanctus sine ulla ambiguitate Basilius. D

Basilius magnus. Quod etsi reperi interpretatum, tamẽ propter diligentiorem ueri fidẽ, uerbum è uerbo malui transferre de Græco. In sermone de ieiunio, Ieiunium, inquit, in paradiso lege constitutũ

Gen. 2 est. Primũ enim mandatum accepit Adam, A ligno sciendi bonum & malum non manducabis. Non manducabis autẽ, ieiunium est & legis constitutionis initiũ. Si ieiunasset à ligno Eua, nõ isto indigeremus ieiunio. Nõ enim opus habent ualentes medico, sed male habentes. Ægrotauimus per peccatum, sanemur per pœnitentiã. Pœnitentia uero sine ieiunio uacua est.

Gen. 3 Maledicta terra, spinas & tribulos pariet, Contristari ordinatus es, nunquid delitiari? Et paulo post in eodem sermone, idem ipse, Quia nõ ieiunauimus, inquit, decidimus de

Augustinus. paradiso. Ieiunemus ergo ut ad eum redeamus. Hæc atq; huiusmodi alia sancti Basilij si legisses, uel si lecta fideliter cõsyderare uoluisses, nunquã profecto de litteris eius ad effundendas

das nebulas ignorantibus ea, quæ nihil ad quæstionem, quæ inter nos uertitur, pertinent, in
A his tuis libris, nescio qua mente posuisses. Audis quod isto nõ indigeremus ieiunio, si homo ieiunij legem nõ fuisset in paradisi felicitate transgressus, & negas peccato illorum hominum obnoxios cæteros nasci? Audis adiunctũ, Non enim sani indigent medico, & negas nos sanitatẽ, in qua creati sumus, peccato illorũ hominum perdidisse? Audis sententiã, quæ prolata est in primum hominem peccatorem, Spinas & tribulos terra pariet tibi, ad nos etiam pertinere, & negas obnoxios esse peccato, quos eidem cernis obnoxios esse sentẽtiæ. Audis ad paradisum nos, unde decidimus, redire debere, & negas ad nos eorum peccatum, qui soli tunc homines in paradiso fuerãt, in quibus & nos fuimus, pertinere. Quid hinc plura? Vide iam utrum sufficiant tibi ex orientis partibus duo isti tam insignes uiri, & tam clara præditi sanctitate, & sicut fertur etiam carne germani. Sed dic non sufficere, Habemus alios orientales episcopos quatuordecim, Eulogiũ, Ioannem, Ammonianum, Porphyriũ, Eutoniũ, Porphyrium, Fidum, Zozinum, Zoboẽnũ, Nymphidium, Ebromatiũ, Iouinum, Eleutherium, Clematium, quos uno loco simul inuentos in istum cõsessum introducere ualeamus, illos ipsos, qui Pelagio iudices præsederunt, cumque ut homines nullo ex altera parte urgente aduersario putantes catholicum, tanquã catholicũ pronuntiarunt. Nisi enim in eorũ conspectu audituque damnasset eos, qui dicunt quod peccatũ Adæ ipsum solum læserit, & nõ genus humanũ, & quòd infantes nuper nati in eo statu sint, in quo Adam fuit ante peccatũ, & infantes etiã si nõ baptizentur, habere uitam æternã, nullo modo inde nisi damnatus exisset. Quid enim uobis prodest, quod nescio quas ansas atque uncos, arte nescio cuius perplexitatis inseritis, ne simplicia pateant, & clara luceãt? Quis enim nõ uideat, quomodo ista illi iudices accipere potuerunt, scilicet secundũ catholicã fidem, quæ ubique paruulos exorcizando & exufflando de potestate eruit tenebrarũ, non sicut exponuntur, uel potius componũtur à uobis? Et tamẽ dicere potuistis Adæ peccatum nõ propagatione, sed imitatione læsisse genus humanũ, & infantes nuper natos non in eo statu esse, in quo fuit Adam ante peccatũ, quòd
B ille præcepti capax fuerit, isti adhuc nõ sint, his nebulis illud iudicium se putat illusisse Pelagius, uósque ad hoc nefas toto capite annuitis, & tot ab illo episcopos irrisos esse ridetis. Sed nunquid infantes etiam si nõ baptizentur, habere uitam æternã ulla calliditate in aliud detorquere, uel ullis folijs ficulneis operire potuistis? Eos enim qui hoc dicũt, nõ potuit apud catholicos iudices nisi damnare Pelagius? Et quod sentiebat, damnauit corã hominibus, damnari metuens ab hominibus. Nam si hoc non sentitis, nobis utique cõsentitis. Sed quia nobis non cõsentitis, illud sine dubitatione sentitis. Ac per hoc orientales uos iudices damnẽt, à quibus Pelagius damnari timẽs, eos, qui sentiunt ista damnauit, cum eis quos damnauit profecto damnandus, quia id quod negauit ore, corde seruauit. Nam quod uerbis eius anathematizatur, in litteris eius inuenitur. Sed nũc cum illo nõ ago, Tu quid dicis, cum quo mihi nunc res est? Ecce assunt tot iudices orientales, leguntur gesta ecclesiastica, quæ apud eos sunt habita, Legitur obiectũ esse Pelagio, quòd dicat infantes etiam non baptizatos habere uitam æternam. Legitur Pelagius eos damnasse, qui hoc dicunt. Neque enim illos iudices aliter potuisset euadere. Nunc ipse quid dicis? Habebunt uitam æternam paruuli etiam si non baptizati ex hac uita emigrauerint, an non habebunt? Si dixeris habebunt, Pelagij tui te uerba damnabunt, & illi omnes à quibus timuit ipse damnari. Si autem dixeris, non habebunt, quæro qua causa innocens imago dei uitæ priuatione punietur, si nullum peccatum ex humana propagatione contrahitur? Si uero contrahitur, cur Manichæi dicuntur, qui hoc sentiunt, à quibus Pelagius dãnatus fuisset, nisi hoc se sentire finxisset? Tu interim habes in cõspectu, non solũ occidentis, uerumetiam orientis episcopos. Nam qui nobis deesse uidebantur plures oriẽtis inuenimus. Omnes uno eodemque modo credũt, per unũ hominẽ peccatũ intrasse in mundũ, & per peccatũ mortẽ, & ita in omnes homines pertransisse, in quo omnes peccauerunt. Qui modus hic est? Vt peccato illius primi unius hominis omnes nasci credantur obnoxij. Si hoc quod dicit Manichæus, abs te dicitur, istos aspice, istos erubesce, istis parce, uel tibi potius, ne rector & habitator illorũ tibi forte nõ parcat. Si aũt istos

Manichæos esse nõ dicis, nec me poteris inuenire cur dicas. Neq; enim me ob aliud esse dicis, nisi quia de peccato primi hominis, cui omnis carnalis natiuitas obligauit, nec inde quẽquam nisi spiritalis natiuitas soluit, quod credũt, credo: quod tenent, teneo: quod docent, doceo: quod prædicãt, prædico. Istis cede, &[†] mihi cedes. Acquiesce istis & quiescis à me. Postremo si mihi per eos amicus fieri nõ uis, saltẽ peto, ne p me illorũ efficiaris inimicus. Sed quomodo nõ efficieris, si in isto errore permanseris? Quanto ergo melius ut his accedas, ab illo recedas. Tantumne apud te possunt Pelagius & Celestius, ut à solis ortu usq; ad occasum tot ac tantos catholicæ fidei doctores & defensores antiquos, & nostræ ætati contiguos, dormientes & manẽtes, nõ solũ deserere, uerumetiam Manichæos audeas appellare? Miror si hoc aliquando ex tuo poterit ore procedere, quod te tamẽ clamare prauitas tui cõpellit erroris. Sed mirũ si in facie hominis tantũ interuallum est inter frontẽ & linguam, ut in hac causa frons nõ cõprimat linguã. Sed quid mussites, noui. Dic iam dic, audiamus, in extremo tui operis, de quo nunc agimus, id est, in quarti libri parte nouissima est. Sanctus Ioannes, inquis, Constantinopolitanus, negat esse in paruulis originale peccatũ. In ea quippe homilia, quã de baptizatis habuit, Benedictus, inquit deus, qui fecit mirabilia solus, qui fecit uniuersa, & cõuertit uniuersa. Ecce libertatis serenitate perfruũtur, qui tenebantur paulo ante captiui, & ciues ecclesiæ sunt, qui fuerunt in peregrinationis errore, & iustitiæ in sorte uersant, qui fuerũt in cõfusione peccati. Non enim tantũ sunt liberi, sed & sancti: non tantũ sancti, sed & iusti: nõ solũ iusti, sed & filij: non solũ filij, sed & hæredes: nõ solũ hæredes, sed & fratres Christi: nec tantũ fratres Christi, sed & cohæredes: nõ solũ cohæredes, sed & mẽbra: non tantum mẽbra, sed & templũ: nõ tantũ templũ, sed & organa spiritus. Vides quot sunt baptismatis largitates, & nõnulli deputant cœlestẽ gratiã in peccatorũ tantum remissione cõsistere. Nos aũt honores cõputauimus decẽ, Hac de causa etiã infantes baptizamus, cũ non sint coinquinati peccato, ut eis detur uel addatur sanctitas, iustitia, adoptio, hæreditas, fraternitas Christi, ut eius mẽbra sint. Itáne ista uerba sancti Ioãnis episcopi audes tanq; ecõtrario tot taliumq; sentẽtijs collegarũ eius opponere, eumq; ab illorũ cõcordissima societate seiũgere, & eis aduersariũ cõstituere? Absit, absit hoc malũ de tanto uiro credere aut dicere. Absit, inquã, ut Cõstantinopolitanus Ioãnes de baptismate paruulorũ eorũ, quæ à paterni chirographi liberatione per Christũ tot ac tantis coẽpiscopis suis, maximeq; Romano Innocentio, Carthaginẽsi Cypriano, Cappadoci Basilio, Gregorio Nazianzeno, Gallo Hilario, Mediolanensi resistat Ambrosio. Alia sunt in quibus inter se aliquãdo etiã doctissimi atq; optimi regulæ catholicæ defensores, salua fidei cõpage non cõsonant, & alius alio de una re melius aliquid dicit & uerius, Hoc autẽ unde nunc agimus, ad ipsa fidei pertinet fundamẽta. Quisquis in Christiana fide uult labefactare, quod scriptũ est, Per hominẽ mors, & per hominẽ resurrectio mortuorũ, Sicut enim in Adã omnes moriũtur, ita & in Christo omnes uiuificabuntur, totũ quod in Christũ credimus auferre molitur. Omnino & paruulorũ saluator est Christus, Omnino, nisi ab illo redimãtur peribũt, quoniã sine carne eius, & sanguine uitam habere non possunt. Hoc sensit, hoc credidit, hoc didicit, hoc docuit & Ioannes. Sed tu eius uerba in uestrũ dogma conuertis, Peccata dixit paruulos nõ habere, sed propria. Vnde illos innocentes merito nuncupamus, secundum id quod ait Apostolus, Nondum natos nihil egisse boni siue mali, non secũdum id quod ait, Per unius inobedientiã peccatores constituti sunt multi. Poterat etiã noster Cyprianus hoc dicere de paruulis quod Ioannes, quandoquidem ait, q infans natus nihil peccauerit, & quòd ei remittantur non propria, sed aliena peccata. Comparans ergo eos Ioannes maioribus, quorum propria peccata dimittuntur in baptismo, dixit illos non habere peccata, non sicut uerba eius ipse posuisti, non coinquinatos esse peccato, dum uis utiq; intelligi, non eos peccato primi hominis inquinatos. Verum hoc non tibi tribuerim, sed interpreti, quanquã in alijs codicibus eandem interpretationem habentibus, non peccato, sed peccatis legatur. Vnde miror si nõ aliquis ex numero uestro singularẽ maluit numerũ scribere, ut illud acciperetur unum. Vnde dicit Apostolus, Nam iudiciũ quidem ex uno in condemnationẽ, gratia aũt ex multis delictis in iustificationẽ, Ibi quippe

Marginalia: al. me non cedes. — Ioannes episcopus. — 1. Cor. 15 — Eucharistia in paruulis. — Rom. 9 — Rom. 5 — Rom. 5 — C — D

A quippe unũ, nõ nisi unum delictũ uult intelligi, quo nolentes credi paruulos inquinatos, nõ eos peccata non habere, quod ait Ioannes, ne intelligerẽtur propria, uel peccatis, sicut habet in alijs codicibus eadem interpretatio. Sed peccato nõ inquinatos dicere maluistis, ut unũ primi hominis peccatum ueniret in mentẽ. Sed suspicionibus nõ agamus, & hic uel scriptoris error, uel uarietas putetur interpretis. Ego ipsa uerba Græca, quæ à Ioãne dicta sunt ponam, Διὰ τοῦτο καὶ τὰ παιδία βαπτίζομεν, καί τοι ἁμαρτήματα οὐκ ἔχοντα, Quod est latine, Ideo & infantes baptizamus quãuis peccata non habẽtes. Vides certe non ab eo dictũ esse paruulos non coinquinatos esse peccato, siue peccatis, sed non habere peccata, intellige propria, & nulla cõtentio est. At inquies, Cur non ipse addidit propria? Cur putamus, nisi quia disputans in catholica ecclesia, nõ se aliter intelligi arbitrabatur, tali quæstione nullus pulsabatur, uobis nondũ litigantibus securius loquebatur. Nam uis audire quid etiã ipse de hac re apertissime dixerit, Ecce etiam ipsum numero illi adiũgo sanctorũ, Ecce inter meos testes, uel inter nostros constituo iudices, quẽ putasti patronum tuum, Ecce & ipsum dicturus es Manichæum. Ingredere sancte Ioannes ingredere, & cõside cum fratribus tuis, à quibus nulla ratio, nulla tentatio te separauit, Opus est & tua, & maxime tua sentẽtia, quoniam in tuis litteris iste iuuenis inuenisse se putat, unde tot tantorumq́ coẽpiscoporũ tuorum se arbitratur percellere & euacuare sententias. Quòd si uere tale aliquid inuenisset, & quod ipse sentit, te sentire claruisset, nunquã te unum, pace tua dixerim, tot & talibus præferre in ea causa possemus, de qua nunquã fides Christiana & ecclesia catholica uariauit. Sed absit ut tu aliud saperes, & in ea tam præcipuus emineres. Dic ergo & tu aliquid, unde iste iuuenis cõfundatur & reuereatur, qui quærit maculam meã, & ignosce mihi, quia cum illi de hac re quid sentias demonstrauero, quæsiturus est & tuã. Dicit enim sensum esse Manichæũ, credere paruulos indigẽtes esse Christi liberatoris auxilio, ut à dãnatione liberẽtur, quia ex peccato primi hominis obligati sunt, Ac per hoc cum te hoc sentire cognouerit, aut ipse se corriget ab errore

B Pelagij, aut & tibi crimen obijciet Manichæi. Sed ut conferamus ei uerũ beneficium, falsum eius nõ curemus opprobriũ. Audi iam Iuliane quid etiam Ioannes cum cæteris catholicis doctoribus dicat, ad Olympiã scribens. Quãdo enim Adã peccauit, inquit, illud graue peccatum, & omne genus hominũ in cõmune damnauit, de mœrore pœnas luebat. Item de resuscitatione Lazari flebat Christus, inquit, cur usq́ ad hoc mortalitas deliquisset, ut discussa de perennitatibus inferos adamaret. Flebat Christus, q́ eos qui immortales esse potuerũt, diabolus fecit esse mortales. Quid dici posset expressius? Quid ad ista respõdes? Si Adã grandi peccato suo omne genus humanũ in cõmune damnauit, nunquid nisi dãnatus paruulus nascitur? Et per quẽ, nisi per Christum ab ista damnatione liberatur? Si & in Lazaro dicitur excussa de perennitatibus mortalitas inferos adamasse, quis mortaliũ non ad istã culpam casumq́ pertineat, quo cecidit primus homo de uitæ perennitate, quã si non peccaret, acceperat? Si diabolus omnes, qui immortales esse poterãt, fecit esse mortales, unde etiã paruuli moriuntur, si obnoxij peccato primi illius hominis nõ sunt? Nũquid ergo, nisi per eum in quo omnes uiuificabũtur, etiã paruuli de regno mortis eruunt? Tractat idem Ioannes in sermone quodã huiusmodi quæstionẽ, cur bestiæ uel lædãt homines, uel interimant, cũ sentẽtia dñi manifesta sit, qua eas homini subdidit, ut earũ habeat potestatẽ? Quã quæstionẽ sic soluit, ut dicat ante peccatũ omnes bestias homini fuisse subiectas, q́ aũt nũc hominibus nocẽt, pœnã primi esse peccati. Prolixa tractatio est, ideo huic operi nõ à me inseritur, sed tamẽ aliquid inde oportet ut ponã. Timemus, inquit, bestias & pauemus, nõ cõtradico, Et à principatu decidimus, & hoc dico ipse etiã, Sed nõ hoc ostẽdit legem dei esse mendacẽ. Ab initio enim nõ ita res erant dispositæ, sed timebãt & tremebãt, & subijciebãtur domino. Et quoniã à fiducia decidimus, profecto & ab honore, Vnde hoc manifestũ est, Adduxit bestias ad Adã uidere quid eas uocaret, & nõ resiluit Adã tanq́ timẽs. Et paulo post, Hoc unum, inquit signũ, quod non fuerint homini ab initio terribiles bestiæ, secundũ aliud isto manifestius, quæ fuit ad mulierem per serpentẽ disputatio. Si enim essent terribiles hominibus

Rom. 5

Ioannes episcopus.

Idem ad Olympiã.

Augustinus.

Ioannes episcopus.

minibus bestiæ, nō utiq; mulier uiso serpente mansisset, non accepisset consiliū,non ei cum C
tanta sermocinaretur fiducia,sed statim ad ipsum & expauisset & resiluisset aspectū. Nunc
autē & disputat & nō timet. Nondū enim erat timor iste,sed quia peccatum ingressum est,
ablata sunt ea,quæ honoris erant. Item'q; post paululū,Quamdiu quidem,inquit,habebat
ad deum fiduciā,terribilis bestijs erat,sed quia offendit,extremos etiā cōseruorum suorum
iam pauet. Quòd si hoc nō est,inquit,tu mihi ostēde ante peccatū,q̃ terribiles erāt homini
bus bestiæ,sed nō habebis. Si aūt post tāta,ingressus est timor,tutela domini est. Si enim
Augustinus. mandato uel quod datū est moto ab homine & soluto,honor qui ei datus erat à deo,man
sisset immobilis,non facile resurrexisset. Nempe manifestū est sanctum Ioannē hac di
sputatione monstrasse illud,quod per unum hominē peccatū ingressum est,cōmune omni
bus hominibus factū esse peccatū,quādoquidem in omnibus terror cōmunis est bestiarū,
quæ utiq; nec infantibus parcūt. Quos profecto secundum istū tractatū Ioannis,nullo mo
do læderent siue terrerent,nisi essent ueteris illius peccati obligatione cōstricti. Dic Iuliane,
dic etiam istū,quid enim iam dubitas dicere,Manichæū,qui tantam naturæ cuius innocen
tiam defenditis,fecit mihi iniuriā,& propagationē damnationis asseruit, Imò uero cohibe
teipsum,si quid tibi est sanabilis mentis,& corrige,& aliquādo intellige,quomodo potuerit
dicere Ioannes paruulos nō habere peccata, Non q̃ peccato primorū hominū non tenean
tur obstricti,sed quòd sua nulla cōmiserint. Et hoc quidē in eadem ipsa homilia si totam le
gisses,inuenire potuisti. Aut si legisti,nescio quemadmodū te potuit præterire. Aut si præte
rire nō potuit,miror cur te non correxerit,si tamen aliquid apud te ualet Ioannis autoritas.
Aut si illo sermone perlecto,eo'q; loco eius quem cōmemoraturus sum,cognito atq; perspe
cto in opinione tua manendū putasti, ut quid inde uerba quælibet inseruisti operi tuo? An
forte ut nos totum legere cōmoneres,& inuenire unde tuas deprehenderemus & cōuincere
mus insidias? Quid enim apertius,q̃ id quod tibi dixit, Venit semel Christus, & paternis
nos cautionibus inuenit astrictos,quas cōscripsit Adam, Ille initium obligationis ostēdit, D
peccatis nostris fœnus accreuit. Audisne hominē in fide catholica & eruditū & erudien
tem,distinguentē debitum paterni chirographi,quod hæreditariū nobis inhæsit,ab eis de
bitis,quorū per nostra peccata fœnus accreuit? Audis quid paruulis relaxetur in baptismo,
qui nondū propria debita cōtraxerunt,nec tamen à paterno chirographo immunes esse po
tuerunt? Verba quippe eius nō interpretata sic leguntur in Græco, ἔρχεται ἅπαξ ὁ χριστὸς, εὗρεν
ἡμῶν χειρόγραφον πατρῷον, ὅτι ἔγραφεν ὁ ἀδὰμ, ἐκεῖνος τὴν ἀρχὴν εἰσήγαγεν τοῦ χρέους, ἡμεῖς τὸ δανεισ
μὸν ηὐξήσαμεν τοῖς μεταγενεστέραις ἁμαρτίαις. Quæ uerba è uerbo interpretata sic se habēt, Venit
semel Christus,inuenit nostrū chirographū paternū,quod scripsit Adam. Ille initiū indu
xit debiti,nos fœnus auximus posteriorbus peccatis. Nunquid cōtentus fuit dicere,paternū
chirographum,nisi adderet,nostrū? Vt sciremus antequā fœnus peccatis nostris posteriori
bus augeremus,iam illius chirographi paterni ad nos debitū pertinere. Lege etiā quemad
Rom. 5 modum exponat idem ipse uir sanctus eundē ipsum Apostoli locū ubi scriptū est, Per unū
hominē peccatum intrauit in mundū. Ibi enim luce clarius in huius fidei catholicæ ueritate
Ioannes episcopus. uersatur. Quod totū quia lōgum est huic operi intexere,pauca inde cōtingam. Manifestū
est,inquit,quoniā non ipsum peccatū, quod ex legis transgressione,sed illud peccatū,quod
ex Adæ inobedientia,hoc erat quod omnia cōtaminauit. Et paulo post, Regnauit,inquit,
mors ab Adam usq; ad Moysen,& in eos qui non peccauerunt. Quomodo regnauit? In si
militudine trāsgressionis Adæ,qui est forma futuri, propterea & forma est Christi Adam.
Quomodo forma est aiunt? Quoniā sicut ille ex semetipso nascentibus,quāuis nō māduca
uerint de ligno,factus est causa mortis,quæ per cibū inducta est,ita & Christus his, qui ex
ipso sunt,tāetsi nihil iuste egerint, factus est prouisor iustitiæ,quā per crucē nobis omnibus
condonauit. Alio loco in eodē sermone, Vt cū dixerit tibi Iudæus,inquit,quomodo unius
uirtute Christi mundus saluatus est,possis ei dicere,quemadmodū uno inobediēte Adam,
mundus damnatus est,quanquam nō sint æqualia,gratia atq; peccatum, neque paria sint,
mors

A mors atq; uita, non æqualis deus, ac diabolus. Item post paululum, Sed non quemadmodum delictũ, inquit, ita & gratia. Si enim unius delicto multi mortui sunt, multo magis gratia dei, & donum in gratia unius hominis Iesu Christi in multos abũdauit. Quod enim dicit, inquit, huiusmodi est, Si peccatum ualuit, & peccatum unius hominis gratia, & dei gratia & non solum patris, sed etiam filij, quemadmodũ nõ amplius præualebit, Multo enim hoc rationabilius, Nam alium pro alio damnari non ualde uidetur habere rationẽ, alium autẽ pro alio saluari, & decentius magis & rationabilius apparet. Si igitur illud factum est, multo magis hoc. Itemq; alibi in cõsequentibus. Iudiciũ, inquit, ex uno in condemnationẽ, gratia autẽ ex multis delictis in iustificationẽ, Hoc quidẽ, inquit, quod dicitur, quoniamquidem mortẽ & damnationẽ potuit peccatum inducere, gratia autẽ non unum illud tantummodo interfecit peccatũ, sed etiam post illud introëuntia peccata. Et paulopost de hoc ipso. Quomodo ergo, inquit, plura introducta sunt bona, & non solũ illud interfectum est peccatum, sed etiam omnia reliqua ostendit dicens, Gratia autẽ ex multis delictis in iustificationem. Et post paululum ait, Primo enim dixit, quoniã si unius peccatũ interfecit omnes, multo magis & unius gratia poterit saluare. Post hæc autẽ ostẽdit, inquit, quoniam nõ illud solum interfectum est peccatũ per gratiam, sed etiã omnia reliqua. Et non solũ peccata interfecta sunt, sed etiã & tributa iustitia est. Et non tantũ solum profuit Christus, quantũ nocuit Adam, sed multo amplius atq; magis. Post hæc in eodẽ cũ de baptismo ageret, interposuit uerba Apostoli dicentis, An ignoratis, inquit fratres, quoniã quicunq; in Christo baptizati Rom. 6 sumus, in morte eius baptizati sumus? Consepulti ergo sumus illi per baptismũ in morte. Quid est, in morte illius baptizati sumus? Vt & ipsi moriamur sicut & ille, Crux enim est baptisma. Quod ergo crux Christo & sepulchrũ, hoc nobis baptisma factũ est, tametsi non in eisdẽ ipsis. Ipse nãq; carne & mortuus est & sepultus, nos aũt peccato in utroq;, quapropter nõ dixit, Cõplantati morti, sed similitudini mortis. Mors namq; & hoc & illud, sed nõ eidẽ
B ipsi subiacet. Sed hæc quidẽ carnis Christi, nostra autẽ peccati. Quemadmodũ ergo illa uera & hæc. Nunquid dubitare iam poteris sanctũ Ioannẽ tam longe esse à sensu uestro, quàm nõ recedit à sensu catholico? Nũquid in eius disputatiõe qua exponit Apostoli locũ huic quæstioni, quæ inter nos uertitur pernecessariũ, ubi scriptum est, Per unũ hominẽ peccatum intrauit in mundũ, & cætera quæ cõnexa sunt alicui redolet, quod uos dicitis, propter imitationem hoc esse dictũ, nõ propter carnalem natiuitatẽ? Nõnne illo uno peccato cõtaminata dicit esse omnia, & sic illud distinguit à cæteris postea cõmissis introductisq; peccatis, quæ uos dicitis ad imitationẽ, non ad propaginem pertinere, ut non illa tantũ, sed hoc & illa per gratiam Christi dicat interfici? Nõnne de baptismate Apostoli uerba, ubi ait, Quicunque baptizati sumus in Christo, in morte illius baptizati sumus, sic exponit, ut dicat ita eum peccato mori, qui baptizat in Christo, sicut carne mortuus est Christus, Quia in morte Christi baptizari, nihil est aliud, quàm peccato mori? Cui ergo peccato paruulus moritur, si originale non traxit? An forte nõ in Christi morte paruuli baptizãtur, cum Apostolus non dixerit quidam, sed quicunq; baptizati sumus in Christo in morte ipsius baptizati sumus? An quando baptizãtur baptismate Christiano, dicturi estis, quòd nõ baptizentur in Christo, ne uos episcopus Ioannes sua definitione suffocet, qui dicit hoc esse baptismum eis, qui baptizãtur in Christo, quod crux & sepulchrum fuit Christo, ut quemadmodũ ille mortuus est carne, sic & istos intelligamus mortuos esse peccato? Ecce cui uiro tã magno Christianæ fidei, atq; huius catholici dogmatis defensori, uoluisti uestrũ dogma supponere, quasi dixerit, paruulos primi hominis non inquinatos esse peccato, cum dixerit eos non habere peccata, quæ nõ eũ intelligi, nisi propria uoluisse, eius tam multa testimonia tamq; manifesta declarant. Quid te igitur adiuuit, quod Ioannis Constantinopolitani tanquam tibi suffragaretur testimonium posuisti? An ut unum uerbum quasi ab eo prætermissum, uelut acuta calliditate captares, & tot uerborum eius quibus obruereris, tam ingentem tibi aggerem cõmoueres? Intantum improuidus & incautus, ut nec in ipsa homilia, ubi uix unũ de quo

de quo male intellecto decepti deciperetis, testimoniũ reperire potuistis, aduerteres sanctũ C
Ioannem Constantinopolitanum satis euidenter expressisse, omnes homines exceptis debitis proprijs paterni esse chirographi debitores, & tamen posteaquàm uerba eius interposuisti, quibus intentionẽ tuam putasti aliquid adiuuari, sequeris & dicis, *Verba Iuliani.* Cum igitur liquido clareat hanc sanam & ueram esse sententiam, quam primo loco ratio, deinde scripturarum muniuit autoritas, & quam sanctorum uirorũ semper celebrauit eruditio, qui tamẽ ueritati autoritatem non suo tribuere consensu, sed testimonium & gloriam de eius suscipere consortio, nullum prudentũ cõturbet conspiratio perditorum. *Augustinus.* Hæc uerba tua quò proficiunt, nisi ut appareat, uel quomodo de hac causa scire neglexeris catholicorum sententias sermonesq; doctorũ, uel si eos nosse curasti, qua fraude coneris circũuenire nesciẽtes? Nam de ratione, & sanctarũ scripturarũ autoritate, ut nunc interim taceã, hanccine sententiã qua negatis peccato primi hominis obnoxios paruulos nasci, sanctorũ uirorum semper celebrauit eruditio? Nõ hoc istis tot tantorumq; sanctorũ & eruditorũ, quæ cõmemoraui testimonijs indicatur, imò ècontrario puto, ꝙ iam uideas quantum te opinio ista fefellerit, si tamen non dolo agis atq; id ante iam noueras. Sed ut melius de te credam, si nũc primum ista cognoscis, si de peccato primi hominis, quòd eo sint obligati, qui carnaliter generantur infantes, nec eo nisi spiritali regeneratione soluuntur. Nunc primum perspicis hoc didicisse & docuisse tot sanctos, quod & nos didicimus & docemus, muta iam istam mentem, obliuiscere huius erroris, & propemodum furoris, quo in tot ac tales patres Manichæũ iaculabaris opprobrium. Si nesciens hoc fecisti, cur non miseram respuis imperitiam? Si sciens, cur non sacrilegam deponis audaciam? Conuinceris undiq;, luce clariora sunt testimonia tanta sanctorum, In quorum conuentũ te introduxerim conspice. Hic est Mediolanẽsis Ambrosius, quem magister tuus Pelagius tãta prædicatione laudauit, ut diceret in libris eius præcipue fidem lucere Romanam, qui scriptorũ inter latinos flos quidã speciosus enituit, ita ut eius fidẽ & purissimũ in scripturis sensum reprehendere nec inimicus auderet. Hic est & Cõstan D
tinopolitanus Ioannes, quem tu in numero eruditorum ac sanctorum excellentissimum in hac ipsa tua, cui respõdeo disputatione posuisti. Hic est Basilius, cuius te uerbis ad id, quod nunc agitur non pertinentibus, putasti aliquid adiuuari. Hinc sunt & cæteri quorum te mouere debet tanta cõsensio. Non est ista, sicut stilo maledico scribis, conspiratio perditorum. In ecclesia catholica doctrinæ sanè studijs claruerunt, spiritalibus armis muniti & accincti, strenua contra hæreticos bella gesserũt, perfunctis fideliter suæ dispensationis laboribus in pacis gremio dormierũt. Vnum dicis egressum, meipsum significãs, qui in se summã prælij sitam optat intelligi. Ecce nõ ego unus, sed tot ac tãti sancti eruditiq; doctores, tibi pro me uel mecum proq; omniũ nostrum & tua ipsius, si sapis salute respondent. Nõ tibi sicut calumniaris solum populi murmur opponimus, quanquam & ipse populus aduersus uos propterea murmuret, quia non est talis quæstio, quæ possit etiam cognitionem fugere popularem. Diuites & pauperes, excelsi atq; infimi, docti atq; indocti, mares & fœminæ nouerũt, quid cuiq; ætati in baptismate remittatur. Vnde etiam matres quotidie toto orbe terrarũ non ad Christum tantum, id est, ad unctum, sed ad Christum Iesum, id est, etiam saluatorem cum paruulis currunt. Sed ecce quò te introduxi, conuentus sanctorum istorum nõ est multitudo popularis, non solum filij, sed & patres ecclesiæ sunt. Ex illo numero sunt, de qui-
Psal. 44 bus prædictum est, Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, cõstitues eos principes super omnẽ terram, Ex qua filij regenerati sunt, ut hæc discerent, eius patres facti sunt, ut docerent. Quid est quod uos gaudere iactas, quòd ista ueritas, quam tu errorem putas, uel putari cupis, de tanta multitudine assertorem nõ potest inuenire, quasi parua sit eius assertio, ꝙ in hoc fidei firmissimo & antiquissimo fundamẽto ipsa toto orbe diffusa nõ à se discrepat multitudo? Si autem assertores eos flagitas, quorum aliquid etiam litterarũ inueniri potest, illustrisq; doctrina est, En adest assertorum eius memorabilis & uenerabilis consessus atq; cõsensus.
Irenæus. Sanctus Irenæus dicit, antiquã serpentis plagam fidẽ Christi & cruce sanari, & quòd pro-

toplasti

A toplasti peccato fuimus tanquam uinculis allegati. Sed Cyprianus dicit, perire paruulum, nisi fuerit baptizatus, quamuis ei non propria dimittantur, sed aliena peccata. Sanctus Retitius dicit, ueteris hominis quo per lauacrum regenerationis exuimur, non tantum uetera, sed ingenita esse peccata. Sanctus Olympus dicit uitium de protoplasto in germine sparsum, ut peccatum cum homine nasceretur. Sanctus Hilarius dicit, ex peccato esse omnem carnem, praeter illius, quae uenit in similitudine carnis peccati sine peccato. Dicit sub peccati origine, & sub peccati lege natum esse, cuius uox est, Ego in iniquitate conceptus sum. Sanctus Ambrosius dicit eos, qui baptizati fuerint, paruulos in primordia naturae suae à malitia reformari. Dicit solum ex natis de foemina sanctum dominum Iesum, nulla terrena contagia corruptelae immaculati partus nouitate sensisse. Dicit quod in Adam omnes morimur, quia per unum hominem peccatum intrauit in mundum, & illius culpa mors omnium est. Dicit quod in eius uulnere omne genus occidisset humanum, nisi Samaritanus ille descendens uulnera eius acerba curasset. Dicit fuisse Adam, & in illo fuisse omnes, perisse Adam, & in illo perisse omnes. Dicit nos contagio maculari antequam nascimur, nec humanum conceptum esse iniquitatis exortem, quia concipimur, inquit, in peccato parentum, & in delictis eorum nascimur, Sed & ipse partus habet contagia sua, nec unum tantummodo habet ipsa natura contagium. Dicit diabolum foeneratorem, à quo Eua maculata obnoxiae successionis usuris, omne genus defoenerauit humanum. Dicit à diabolo Euam deceptam, ut supplantaret uirum, obligaret haereditatem. Dicit Adam ita morsu uitiatum esse serpentis, ut omnes illo uulnere claudicemus. Dicit per corporum uiri & foeminae commixtionem neminem expertem esse delicti, Qui autem expers delicti est, idem dominus Christus, etiam huiusmodi esse conceptionis expertem. Dicit sanctus Innocentius, lauacro regenerationis praeteriti uitium omne purgari, quod per illum accidit, qui libero arbitrio cadens, in profunda demersus est. Dicit, nisi manducauerint carnem filij hominis, id est domini, & sanguinem biberint, uitam paruulos ha-

B bere non posse. Sanctus Gregorius dicit, melius fuisse non excidere à ligno uitae gustu amarissimo peccati, sed emendari nos debere post lapsum. Dicit nos ex bonis ad tristia deuolutos, & uult à tristibus ad meliora reparari, ut quos gustus ligni uetitus condemnauit, Christi crux gratia largiore iustificet. Dicit uenerandam esse natiuitatem, per quam terrenae natiuitatis uinculis liberamur. Dicit regeneratione ex aqua & spiritu purgari maculas primae natiuitatis, per quas in iniquitatibus concipimur. Dicit tibi sanctus Basilius, nos aegritudinem contraxisse peccati, quoniam Eua noluit à ligno prohibito ieiunare. Dicit postremo nos de paradiso decidisse, quia non ieiunauimus, atque ut illò redeamus, praecepit ut ieiunemus, Dicunt tibi ore uno tot sancti episcopi, Eulogius, Ioannes, Ammonianus, Porphyrius, Fidus, Zozinus, Zoboenus, Nimfidius, Chromatius, Iouinus, Eleutherius, Clematius, Nos Pelagium non absoluimus, nisi quia damnauit eos, qui dicunt paruulos etiam si non baptizentur habere uitam aeternam. Iam tu responde, utrum deus iustus nulli obnoxiam peccato imaginem suam priuare uita possit aeterna? Postremo sanctus episcopus Ioannes dicit, quem tu honorabiliter commemorasti, quem tu sicut sanctum eruditumque laudasti, quem tu testimonium & gloriam de consortio ueritatis suscepisse dixisti, etiam ipse dixit Adam sic peccasse illud graue peccatum, ut omne genus humanum in commune damnaret. Dixit in Lazari morte ideo fleuisse Christum, quia de perennitatibus excussa mortalitas inferos adamauit, & quia eos qui immortales esse poterant, diabolus fecit esse mortales. Dicit ante peccatum primi hominis omnimodo bestias homini fuisse subiectas, posteaquam uero peccatum illud intrauit, coepisse à nobis bestias formidari, Vsqueadeo peccatum illud primi hominis intelligi uoluit ad omnes homines pertinere, ubi quis non uideat esse consequens, ut nulla bestiarum paruulos laederet, nisi & ipsos illius peccati uinculo natiuitas carnalis obstringeret. Dicit in eodem sermone, ex quo tu incautus obrepere uoluisti, quod nos Christus inuenerit in paterno chirographo nostro quod scripsit Adam, & posterioribus proprijs debitis obligatis. Exponit Apostoli locum in quo tota ista causa consistit, ubi scriptum est, Per unum hominem pec-

Cyprianus. *Reticius.* *Olympus.* *Hilarius.* *Psal. 50* *Ambrosius.* *Innocentius.* *Gregorius.* *Basilius magnus.* *Ioan. episcopus.* *Ioan. 11* *Rom. 5*

peccatum intrauit in mundum,& cætera huic sententiæ cohærentia. Nec in tam prolixa sua C
disputatione quod dicitis,dicit nó propagatione generis hoc peccatum in omnes homines,
sed imitatione transisse, imò econtrario quàm se res aliter habeat in coëpiscoporũ suorum
sententijs non dissentiendo demonstrat. Dicit enim omnia peccata primi hominis esse con
taminata,& ne hoc non generatione carnali,sed imitatione mortali factum putetur, dicit
Adam propterea dictũ formam futuri,qa sicut ille ex semetipso nascentibus,quamuis non
manducauerint de ligno,factus est causa mortis,quæ per cibum inducta est,ita & Christus
his qui ex ipso sunt,tametsi nihil iuste egerint,factus est prouisor iustitiæ, quam per crucem
nobis omnibus condonauit. Dicit Iudæum negantem uirtute unius Christi,mundum pos-
se saluari,de ipsius primi hominis peccato refutandum,quo uno inobediente damnatus est
mundus. Dicit non ualde uideri habere rationem,ut alius pro alio damnetur, & tamen fa-
ctum esse per Adam. Vnde magis persuadet esse credendum, q; decentius & rationabi-
lius apparet,saluari alium pro alio,quod impletur in Christo. Quis autem non uideat,si
peccatum primi hominis non propagatione,sed imitatione per omnes homines pertrãsijt,
neminem pro alio,sed suo damnari unumquenq; peccato,quod non alius in eo generando
transmisit,sed ipse imitando sua uoluntate commisit? Dicit per gratiam non illud unum tã
tummodo primi hominis,sed etiam post illud introëuntia interfecta esse peccata. Vbi satis
utiq; distinguit peccata posteriora, quæ dici possunt imitatione cõmissa,ab illo uno, quod
propagatione pertransijt,& ostendit utraq; interfecta esse per gratiam,ut secundum Apo-
stoli intentionem plus appareat profuisse regeneratio, quàm nocuerat generatio. Sic enim
Roma. 5 exponit quod dictum est, Et non sicut delictum,ita est & donum, Nam iudicium quidem
ex uno in condemnationem: gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Qua sen-
tẽtia imitatio illa uestra,quod est nouitium Pelagiani erroris machinamẽtum, Paulo apo-
Roma. 6 stolo scribente,& Ioanne episcopo exponente subuertitur. Dicit etiam de ipso baptismo, ex
ponens quod ait Apostolus, Quicunq; baptizati sumus in Christo,in morte ipsius baptiza D
ti sumus, nihil esse aliud in morte Christi baptizari,quàm peccato mori,sicut ille mortuus
est carne. Vnde necesse est, paruuli aut in Christo baptizentur,aut si baptizantur,in mor-
te eius baptizentur,ac sic peccato ipsi quoq; moriantur,& quia nó habent proprium,ab ali-
eni illius,id est,originalis quod omnium commune factum est, contaminatione munden-
tur. His tot ac tantis molibus uirorum sanctorum doctorumq; uallatus, adhuc causam no
stram putabis nullum assertorem de tanta multitudine inuenire potuisse? An tantam con-
sensionem sacerdotum catholicorum,conspirationem dicturus esses perditorum? Nec san
S. Hieronymi probata eruditio. ctum Hieronymum,quia presbyter fuit,contemnendum arbitreris,qui græco & latino insu
per & hebræo eruditus eloquio,ex occidentali ad orientalem transiens ecclesiam,in locis san
ctis atq; in litteris sacris, usq; ad decrepitam uixit ætatem. Hic omnes uel penè omnes qui
ante illum ex utraq; parte orbis de doctrina ecclesiastica scripserant,legit, nec aliam de hac
Hieronymus super Ionam. re tenuit prompsitq; sentẽtiam. Qui cum exponeret Ionam prophetam, apertissime dixit,
q; etiam paruuli peccato offendentis Adam tenentur obnoxij. Itá ne tuum sic amabis erro-
rem,in quem iuuenili confidentia & humano lapsu incautius decidisti, ut ab istis catholicæ
unitatis & ueritatis sacerdotibus,ex diuersis orbis terrarum partibus tanta inter se fidei cõ
cordia congruentibus, in tam magna causa, ubi Christianæ religionis summa consistit,
non solum dissentire,sed eos audeas Manichæos insuper nuncupare. Quod si hoc non fa-
cis,nec mihi hoc iuste facis,quẽ cernis in eadem causa disputationibus meis, quibus aduer-
sus me ferociter iritaris, illorum secutum fuisse uestigia. Si autem me solum tali aspergis op
probrio,non ob aliud,quia nisi de peccato primi hominis quod sentiũt,sentio,quod tenent
teneo, quod prædicant prædico,quis te non uideat in me apertũ iactare conuitium, de illis
occultum quidem,sed tamen simile habere iudicium? Et tamen cõsyderatis,ut alia taceam,
uel Ioannis episcopi uerbis de nostro paterno chirographo,quod scripsit Adam, quæ uer-
ba in eo sermone,unde quod uoluisti protulisti, inuenisse te credo, uel episcopi Ambrosij,
quòd

A quòd de commixtione maris & fœminæ nullus potest expers esse peccati, quæ in meo libro legisti, sed in tuis attingere timuisti, etsi coram hominibus sit dura frõs tua, erubescit coram deo mẽs tua. Ego quidem pro dilectione, quæ mihi est erga te, quam deo propitio quibuslibet conuitijs absit, ut de medullis mei cordis extirpes, mallem fili Iuliane, ut iuuentute meliore atq; fortiore te uinceres, & animositatem quid aliud quàm humanam, qua cupis tuam qualiscunq; sit, quoniam tua iam facta est, præualere sententiam, potentiore pietate superares. Et sicut Polemo luxuriæ coronis sensim capite detractis, eisq; abiectis, manum pallio subdidit, os & uultum formauit ad uerecundiam, ad extremum totum se illi, ad quem deridendum uenerat, discipulum tradidit, sic & tu loquentibus tibi tot uenerabilibus uiris, maximeq; episcopo Ambrosio in integritate catholicæ fidei, etiam tui mali doctoris & deceptoris ore laudato, & episcopis Basilio, & Ioãne, quos tu quoq; in sanctis eruditis ueridica attestatione posuisti, tãquam coronas ebriosorum abijceres laudes Pelagianorũ, quibus tanq; magnus eorum defensor extolleris, & stilum, ut mitius dixerim, contumeliosum non tanq; pallio pudoris absconderes, sed tanquam manu emendatiore confringeres, tuumq; pectus ueritate complendum, non Platonico Xenocrati, sed istis sacerdotibus Christianis, uel potius in eis ipsi domino Christo, non uelut qui nunc primum ueneris, traderes, sed uelut qui recesseras, redderes. Quod si tibi consilium meum displicet, age ut placet. Ego enim etsi correctus fueris, in quo maiora uota mea sunt, abundantius cumulatiusq́ue gaudebo, etsi quod abominor, in hac prauitate permanseris, ex opprobrijs tuis fructuosum habebo, & pro me cœlestis mercedis augmentum, & de te misericordis doloris aculeum.

Quàm Pelagiani adiuuent Manichæos. Caput III

Sed quoniam iam ostendi quot & quales & quantos uiros fidei catholicæ defensores atq; doctores falsos facias Manichæos, audi iam parumper, inerudita temeritate quantum ueros adiuues Manichæos. Hoc enim me secundo loco disputationis meæ demonstraturũ esse promisi. Manichæi quòd etiam te satis nosse indicasti, duas naturas, unam boni, al-
B teram mali ex diuersis atq; inter se aduersis coæternisq; principijs, uanitate sacrilega nefandi erroris inducunt. Contra quos catholica fides tantummodo sine initio naturam prædicat, summi scilicet atq; incõmutabilis boni, hoc est illius ineffabilis trinitatis, à quo summo, ut dictum est, atq; incommutabili bono uniuersam conditam dicit esse creaturã, naturasq; omnes bonas, quãuis impares creatori, quia ex nihilo creatas, ideoq; mutabiles, ita ut omnino nulla natura sit, quæ non aut ipse sit, aut ab ipso facta sit, ut quantacunq; aut qualiscũq; natura sit, & inquantum natura est, bonum sit. Quærunt itaq; à nobis, unde sit malum, Respondemus ex bono, sed non summo & incommutabili bono. Ex bono igitur inferioribus atq; mutabilibus orta sunt mala, Quæ mala licet intelligamus non esse naturas, sed uitia naturarum, tamen simul intelligimus ea, nisi ex aliquibus & in aliquibus naturis esse nõ posse, nec aliquid esse malum, nisi à bonitate esse defectum. Sed cuius defectum, nisi alicuius sine dubitatione naturæ? Quia & ipsa uoluntas mala, non nisi alicuius uoluntas est profecto naturæ. Et angelus quippe & homo naturæ sunt, Non enim potest esse nullius uoluntas, quando est uoluntas, Et tantum ualent eædem uoluntates, ut earum naturarum, quarum sunt, faciant qualitates. Nam si quæratur, qualis sit angelus uel homo malæ uoluntatis, rectissime respondetur malus, magis accipiens qualitatis nomen ex uoluntate mala, quam ex natura bona, Quoniam natura est ipsa substantia & bonitatis & malitiæ capax. Bonitatis capax est, participatione boni à quo facta est, Maliciam uero capit non participatione mali, sed priuatione boni, id est, non commiscetur naturæ, quæ aliquid malum est, quia nulla natura inquantum natura est, malum est, sed quia deficit à natura, quæ summum atq; incõmutabile est bonum, propterea quia non de illa, sed de nihilo facta est, Alioquin nec malã uoluntatẽ habere posset, nisi mutabilis esset. Mutabilis porrò natura nõ esset, si de deo esset, non ab illo de nihilo facta esset. Quapropter bonorum autor est deus, dum autor est naturarum, Quarum spontaneas defectus à bono, nõ indicat à quo factæ sunt, sed unde factæ sunt, Et hoc non est aliquid, quoniam penitus nihil est, & ideo non potest autorem habere

quod nihil est. Quapropter sicut aduersatur catholicæ fidei Manichæus, hoc est fidei ueritatis, ueræq; pietatis, qui bonum & malum sic inter se dicit esse contraria, ut nō naturam, cum deficit à bono, dicat fieri malam, ipsumq; defectum eius, esse malum eius, sed potius ipsum malum dicat esse naturam, & quod est insanius, sine initio sempiternā, eamq; appellat corpus & spiritum, corpus uidelicet, unde spiritus operetur, spiritum uero, qui operetur ex corpore, ita hunc aduersarium fidei dici non potest quantum adiuuet, qui mala ex bonis oriri negat, & in eundem sensum accipit quod ait dominus, Arbor bona fructus malos non facit, cum ille magister deus, non utiq; naturam constituat arborem, ex qua fructus de qua loquebatur, existat, sed uoluntatem seu bonam seu malam, fructus autem opera, quæ nec bona uoluntatis malæ, nec mala possunt esse uoluntatis bonæ. Hoc est enim quod ait, Arbor mala fructus bonos nō facit, & arbor bona fructus malos non facit, tanq; diceret, Nec opera bona uoluntas mala, nec mala opera facit uolūtas bona. Nam ipsarum arborum, id est, ipsarū uoluntatū si quærant origines, quæ occurrūt nisi naturæ, quas bonas deus cōdidit? Ac per hoc ex bonis orta sunt mala, non ex bonis uolūtatibus opera mala, sed ex bonis naturis uoluntates malæ. Quid ergo sic optat audire Manichæus, nisi ex bonis mala esse non posse, ut quoniam negari nō potest esse mala, nihil restet nisi ut ex malo sint, si ex bonis naturis esse non possunt? Ac sic sine initio habeant originem suam, mala naturam mali, quæ sine initio semper fuerit, & sint duæ naturæ, una boni, altera mali. Necesse est enim ut aut nulla sint mala, aut ex bonis naturis sint, aut ex malis. Si dixerimus nulla esse mala, frustra dicimus deo, Libera nos à malo. Si autem dixerimus non oriri mala nisi ex malis, Manichæa pestilentia triumphabit, totumq; uastabit, & ipsius dei tanquam mutabilem naturam malæ naturæ commixtione uiolabit. Relinquitur ergo, ut mala ex bonis esse fateamur, quia si hoc negauerimus, ex malis erunt, & Manichæis utiq; suffragabimur. Tu itaq; ubi dicis, cum secundum sententiam Euangelij, ex fructibus suis arbor debeat cognosci, hic audiendus putetur, qui dicit bonum esse cōiugium, de quo nihil aliud, quàm malum prodire definit. Vis utiq; arborē bonā coniugium deputari, de qua uelut fructum malū nasci non uis, hominem contagio peccati originalis obstrictum, nec uides necesse tibi esse adulterium constituere arborē malā, si cōiugium est arbor bona, Ac per hoc si de coniugio, qui nascitur, coniugij fructus est, & ideo debet esse sine uitio, ne fructus malus nascatur ex arbore bona, sequitur, ut qui de adulterio nascitur, non debeat nasci sine uitio, ne fructus bonus nascatur ex arbore mala, quoniam dominus nec à bona arbore fieri fructus malos, nec à mala bonos diuina autoritate definit. Vt ergo hinc exeas, quia nec de adulterio dicis hominē nasci posse cum uitio, negabis adulterium esse arborem malam, ne ille qui secundum te sine uitio de adulterio nascitur, contra definitionem domini, bonus fructus nasci de mala arbore uideatur. Nega ergo etiam coniugium esse arborem bonam, & errasse te ut hoc diceres, confitere. Sed dicturus es, non de adulterio nasci hominē, qui per adulterinū concubitum gignitur. Vnde igitur? De natura, inquis, humana, quæ in adulteris quoque dei opus est, non ipsorum. Cur ergo eodem modo non intelligis, nec de coniugio nasci hominem, qui per concubitū gignitur cōiugalem, sed de natura similiter humana, quæ in cōiugibus quoq; dei opus est, non ipsorū, atq; ita bonitati non tribui nuptiarū, quod malū nascentes trahunt de uitio naturæ, sicut non tribuitur iniquitati adulterorum, quod bonum nascentes trahunt, de institutione naturæ? Tu autem intelligis arborem bonam, non quam Christus intelligi uoluit, id est, hominis uoluntatem bonam, sed ipsum opus dei, id est hominum, uel nuptias, uel naturam. Et quia bona sunt hæc opera dei, malum inde non posse dicis existere, quia malum fructū bona arbor non potest facere, Ac sic aduersus te ratiocinationē suam concludit, pro suo dogmate Manichæus, quem uerbis istis tuis sic adiuuas, ut nihil magis optet audire, q; mala ex bonis esse non posse, hoc enim accepto, infert & dicit tibi, Si malum esse nō potest ex bono, unde erit, nisi ex malo? Neq; enim mala per seipsa repēte autore nullo existere potuerunt. Tu aūt dicis malum ex bono esse non posse, ne contra Euangelij sententiam, arbor

bona

Marginalia: Matth. 7 (beside "negat"); Matth. 6 (beside "dicimus deo"); Iulianus. (beside "quia si hoc negauerimus"); Augustinus. (beside "finit."); C (top right); D (right, beside "endus putetur")

A bona faciat fructus malos, Remanet, inquit, ut mali natura fuerit sempiterna, quæ potuerit
mala generare, quia ex bonis ea nō posse fateris existere. Placet ne tibi iā mutare sententiā,
quam non Manichæis fauendo, sed quid loquaris nesciēdo, ad adiuuandam Manichæorū
pestilentiā protulisti? Quomodo enim diceret Christus, Aut facite arborem bonā & fructū *Matth. 12*
eius bonū, aut facite arborem malā, & fructū eius malū, quandoquidē hoc dicebat homini-
bus, quos ipse creauerat, si ex eius opere bono, quod est homo, malum nō posset existere, si-
cut tu sapis, arborē bonā constituens bonū opus dei, id est, nuptias hominū, uel naturā, &
ideo dicēs, malū inde nasci nō posse, quia si ex bono malū nasci dixerimus, resistemus, ut pu
tas, ei qui dixit, Arbor bona fructus malos nō facit, cū scias ex angeli & hominis naturis bo *Matth. 7*
nis, quas nulli parētes mali genuerāt, sed deus summe bonus de nullis parētibus fecerat, nō
fructus malos, sed ipsas malas arbores extitisse, ex quibus fructus nascerentur mali? Domi
nus aūt Iesus & Manichæos uincit, quia unus homo, hoc est una natura potest utramq; ar
borem facere, & te uincit, quia ex natura bona potest mala arbor existere. Ex quo falsum es-
se monstratur, quod in Manichæorū suffragiū dicis, mala ex bonis esse non posse, ut nisi ex
natura mali, quam nefarius illorū error inducit, nō putentur mala esse potuisse. Neq; enim
uno tantum loco tibi ex Euangelio arborē bonam commemorandā putasti, sed alijs etiam
locis disputationis tuæ ista peruersitate suffragatus es Manichæis, sicuti est illud, ubi rursus
dixisti, trahi peccatum per naturā non potest, quia per opus dei opus diaboli transire nō si-
nitur. Ad quod tibi ego respondeo, quomodo in opere dei opus diaboli manere sinitur, si
per opus dei transire non sinitur? Quis enim putet peius esse ut illic maneat, ꝗ̃ ut illinc tran
seat? Quæris fortasse, quomodo opus diaboli maneat in ope dei. Noli alibi quærere, ipsum
diabolū recole opus dei esse, natura utiq; angelica, Inuidia uero opus est ipsius diaboli, qđ
opus & processit ex illo, & manet in illo: uanū est igitur quod dixisti, opus diaboli per opus
dei non transire, ubi perspicis & manere. Manichæus aūt, quantas tibi gratias agat, itá ne
B nondū respicis, nondum expergisceris? Laborat enim Manichæus, ut ostendat ex bono dei
opere malū oriri non posse, ut quod ipse uult, malum, nisi ex malo esse non posse credatur.
Hic tu mirabilis eius adiutor, per opus, inquis, dei malum transire non sinitur, ut ille tota fa
cilitate concludat, multo minus inde oriri posse, per quod nec transire permittitur. Audi ta-
le aliud, imò grauius, ubi Manichæis identidem suffragaris. Euanuit, inquis, originale pecca
tū, quia nō potest mala radix in eo quod donum dei uocas, locari. Quod ego uide ꝗ̃ mani
festa ueritate conuincā. Nónne sensus hominis donū dei est? Et tamen ibi locauit inimicus
seminator radicem mali, quando peccatū homini serpentina fraude persuasit. Nisi enim ra- *Gen. 2*
dicē mali humanus tunc reciperet sensus, nullo modo male suadenti accōmodaretur assen-
sus. Quid dicam de radice omniū malorū auaritia? Et ubi est hæc, nisi in hominis anima?
Et quid est hominis anima, nisi donū dei? Quomodo ergo tu dicis, nisi non consyderando
quid dicas, radicē mali locari non posse in dono dei? Sed Manichæus cui per istas inconsy
deratas sententias tuas plurimū suffragaris, quid tibi dicat attende. Si etiam esse rationalē
creaturā, dei donū est, & dicis locari non posse radicē mali in dono dei, quanto probabilius
dicitur, oriri nō posse radicē mali ex dono dei? Ac sic te suffragatore introducit Manichæus,
radicē mali ex illa quam nō à deo creatam, sed deo coæternā fingit naturam mali. Quoniā
si dixeris ex libero arbitrio naturæ bonæ à deo creatæ, ortam mali radicē, quod catholica ue
ritas dicit, illis uerbis tuis te facillime superat, ubi ais, radicem mali locari non posse in dono
dei, quia & liberū arbitrium proculdubio est donum dei. Ac per hoc cū mali radicē in dono
dei locari non posse dixisti, Manichæo quid contra te diceret, tu dedisti, Quia si non potest
in bono locari malū, quod tu dicis mihi, multo minus potest oriri ex bono malū, quod ille
dicit tibi. Ac sic concludet non esse malū nisi ex malo, ubi uictor uidebitur sibi, & erit profe-
cto, nisi & illi resistat & tibi: ueritas ergo fidei catholicæ in his uerbis uestris, ideo uincit Ma
nichæum, quia uincit & teipsum. Nā si te non uinceret dicentē, non posse in dono dei locari
radicem mali, multo minus Manichæū posset uincere dicentē, non posse ex dono dei oriri

radicē mali. Sed ut uincat ambos, nec aliūde oriri, nec alicubi esse posse dicit radicē mali, nisi ex natura & in natura rationali, cui esse naturā rationalē, non est nisi donū dei. Sed quoniā à summo atq; incōmutabili bono de nihilo facta est, ut esset quāuis mutabile, tamē bonū, deficere à bono, à quo facta est, hæc est ex illa, uel in illa radix mali, quia nihil est aliud malū, nisi priuatio boni. Iam porrò ubi dicis, rerū ratio non sinit, ut de bono malum, & de iusto iniquū aliquid proferatur, prorsus Manichæorum uerba dicis, hoc enim asserunt, non posse malū proferri nisi de malo, & ibi tota eorū nefanda secta consistit, quia prius contendūt malum proferri nō posse de bono. Quod si eis te autore concesserimus, nihil nobis penitus remanebit, unde illorum nefaria dogmata redarguere ualeamus. Hoc est aūt iniquū de iusto, quod est malum de bono. Catholica igitur fides, ut & tibi & illis resistat, hoc dicit, non prolatum esse malū nisi de bono, & iniquū nisi de iusto. Quia prius angelus & homo, de quibus ista prolata sunt, boni erāt utiq; & iusti, Nō igitur resistimus Manichæis, nisi obtineamus, non esse mala orta nisi ex bonis, nec ea mala substantias esse, sed substantiarum uitia creatarum, quibus deficiunt à bono, quoniam mutabiles sunt, eo q; ex nihilo factæ sunt. Hæc est doctrinæ catholicæ sanitas, qua Manicheæ pestilentiæ uirus expellitur. Vnde ille doctor meus, tui etiam mali doctoris ore laudatus Ambrosius, in eo libro quem de Isaac & anima scripsit. Quid ergo est, inquit, malitia, nisi boni indigentia? Et iterum ait, Ex bonis igitur mala orta sunt. Non enim sunt mala, nisi quæ priuantur bonis, per mala tamen factum est, ut bona eminerent. Ergo indigētia boni, radix malitiæ est. Vides q̄ uera catholicæ fidei ratione redarguit beatus Ambrosius Manichæos. Vides quemadmodū eos, quamuis in eadem disputatione nō nominauerit, tamē ista sentētiarum ueritate ac breuitate conuicerit. Ecce cui homini dei ꝓpter originale peccatū, quod catholicus catholice asseruit, obijcis nomine Manichæorū instinctu, maledici furoris opprobriū, qui contra suffragium, quod eis tu præstas, tam inuictū ad eos debellandos, catholicis disputationibus præbet auxiliū. Ille quippe aduersus Manichæos clamat, Ex bonis mala orta sunt, & aduersus eum pro Manichæis tu reclamas, Necesse est malum esse, ex quo & per quod malus fructus apparuit, & per opus dei opus diaboli transire non sinitur, & in dono dei radix mali locari non potest, & rerum ratio non sinit, ut de bono malū, ac de iusto iniquū proferat. Hæc clamas pro Manichæis contra uocē per sacerdotē dei prolatā catholicæ ueritatis, ut si tu audiaris, Manichæi uincant, ut alia taceam, dicentes, Si rerū ratio non sinit, ut de bono malū aliquid proferatur, nō ergo ex bonis sicut dicit Ambrosius, sed sicut nos dicimus, ex mali natura orta sunt mala: ecce in quātā uoraginē decidisti male intelligendo dominū dicentē, Arbor bona fructus malos non facit, cū hoc non sit dictū de natura, uel de nuptijs, quas instituit deus, sed de uoluntate hominis bona, à qua non fiunt opera mala. Sed ne forte uel tu, uel quispiam dicat, quomodo de arbore quā facit homo, id est uoluntate bona nō fiunt fructus mali, & fiunt de natura, quā fecit deus, ipsa quæ faciat fructus malos, nascitur arbor mala, quasi aliquid melius faciat homo, unde non possit malus fructus existere, q̄ est illud quod facit deus, unde possit mala arbor existere? Ne quis ergo sic erret, audiat diligēter Ambrosiū dicentē, Quid est malitia, nisi boni indigētia? Nō enim sunt mala nisi quæ priuanť bonis, qa indigētia boni, radix malitiæ est. Et hinc intelligat ideo esse arborē malā, uoluntatē malam, quia defectus est à summo bono, ubi bonum creatū bono creante priuatur, ut sit in eo radix mali, nil aliud q̄ indigentia boni. Arbor aūt bona ideo est uoluntas bona, quia per ipsam conuertitur homo ad summū atq; incōmutabile bonū, & impletur bono, ut faciat fructū bonū. Ac per hoc deus autor est omniū bonorū, hoc est & naturæ bonæ, & uoluntatis bonæ, quam nisi deus in illo opetur, nō facit homo, quia præparať uoluntas à dn̄o. Sed iā ordinē dispositionis meæ uideo postulare, ut faciā deo donāte, quod tertio loco me facturum esse promisi, hoc est ut catholicorū, qui fuerūt ante nos episcoporū sententijs, quascunq; rebus de quibus agiť, cognoscentes potero repire, uitreas argutias tuas, & fragilia, qbus tibi multū uideris acutus & nitidus, argumēta cōfringā. Qď ab alio aggrediemur exordio, hic istius libri ꝓlixitate cōclusa.

Libri primi finis.

Diui

Marginal notes: C (right, line 1); Ambrosius in libro de Isaac et anima. cap. 7; D (right); Iulianus.; Augustinus.; Matth. 7; Ambrosius.

A DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI, contra Iulianum, liber secundus.

NVNCIAM mihi aggrediendum est, quod tertio loco posui disputationis meæ, ut sententijs episcoporum, qui scripturas sanctas ingẽti gloria tractauerunt, tua Iuliane, domino adiuuante, machinamenta subuertam. Non ut eos ostendam secundum catholicam fidem de originali sensisse peccato, hoc enim iam in primis huius operis partibus feci, ut inde monstrarem, quot & quantis uiris ecclesiæ, sanctis clarisq; doctoribus, Manichæorum crimen impingas. Et cum me cupis apud imperitorum decolorare iudicia, eos qui catholicam fidem contra hæreticos defenderunt, hæresis nefariæ nomine accuses. Sed nunc argumẽta ipsa uestra, quibus agitis, ne hominũ prima natiuitas originali peccato credatur obstricta, eloquijs sunt redarguenda sanctorũ. Quos oportet, ut populi Christiani, uestris prophanis nouitatibus anteponant, eisq; potius eligant adhærere q̃ uobis. Hæc sunt certe uelut capita argumẽtorum, quasi formidanda uestrorum, quibus terretis infirmos, & minus q̃ contra uos expedit, sacris litteris eruditos. Dicitis em̃ nos asserẽdo originale peccatum, diabolum dicere hominum nascentiũ conditorem, dãnare nuptias, negare in baptismo dimitti uniuersa peccata, deum crimine iniquitatis arguere, desperationem perfectionis ingerere. Hæc quippe omnia consequentia esse contenditis, si credamus nasci paruulos, peccato primi hominis obligatos, & ob hoc esse sub diabolo, nisi renascantur in Christo, Diabolus enim creat dicitis, si ex hoc uulnere creantur, quod diabolus naturæ, quæ primum condita est, inflixit humanæ, & damnantur nuptiæ, si aliquid, unde damnabiles generantur, habere credantur, nec omnia peccata dimittuntur in baptismo, si aliquod in baptizatis coniugibus remanet malum, ex quo generentur mali. Quemadmodum aũt non est ini- *Quæ obijciunt Pelagiani.*

8 quus deus, qui cum baptizatis dimittat peccata propria, paruulum damnat, quia cũ ab illo crearetur, nesciens nec uolens etiam ex illis parentibus, quibus remissa fuerant, traxit aliena. Nec uirtus, cui uitiositas intelligitur esse cõtraria, posse creditur perfici, quia ingenerata uitia incredibile est posse consumi, quæ iam nec uitia deputanda sunt, Non enim peccat qui non potest aliud esse q̃ creatus est. Hæc si fideli diligentia quæreretis, nec ea quæ catholicæ fidei ueritate atq; antiquitate fundata sunt, infideli oppugnaretis audacia, in ea quæ abscondita sunt sapientibus & prudentibus, & reuelata sunt paruulis, nutriti Christi gratia ueniretis, Multa enim multitudo dulcedinis domini, quam profecto non inuidit, & tamen abscõdit timentibus eum, perfecit aũt sperantibus, nõ in seipsos, sed in eũ. Nos ergo dicimus quod ea fides habet, de qua scriptũ est, Nisi credideritis nõ intelligetis, nec diabolũ, sed deũ uerum & uere bonũ esse hominum conditorẽ, munda de immundis ineffabiliter operantẽ, quãuis hominũ nemo mũdus nascatur, & ideo donec mũdetur spũsancto, sub spiritu immũdo esse cogatur, Nec quantamcunq; immunditiam naturarũ, ullũ crimen esse nuptiarũ. Bonũ quippe discernitur propriũ nuptiarũ, à quolibet uitio naturarũ, Nec ullius reatum remanere peccati, qui nõ ea, quæ in Christo fit, regeneratione soluat, quamuis infirmitas restet, cõtra quã in se ipso constitutã, regeneratus si proficit pugnet. Nec iniquus est deus, cũ peccatis, siue originalibus siue proprijs digna retribuit, magisq; iniquus aut infirmus ostẽditur, si iugũ graue super filios Adam, à die sicut scriptum est, natiuitatis eorum usq; in diem sepulturæ, in matre omnium, sub quo iugo imago eius atteritur, aut ipso nullo uel originali peccato, uel proprio præcedente, aut quilibet alius ipso imponit inuito. Nec perfectio est desperãda uirtutis, per eius gratiam, qui ex origine uitiatam mutare potest & sanare naturam. Aggrediar igitur implere pollicitationem meam. Nec ista quinq; argumenta uestra, ex quibus cuncta connectitis, quæ & in hac quæstione aduersus catholicã fidem multipliciter disputatis, singillatim testimonijs sanctorum refutanda suscipiam, sed quantum potuerit eorum percuti & deijci, etiã cum à me de litteris catholicorũ episcoporũ singula proferẽtur, tãtum percutietur atq; deijcietur, siue unum eorũ, siue duo, siue plura, siue omnia, sicut ualuerit quod profertur.

Catholicorum sententia.
Esaiæ 7
Eccli 40

Ambrosius de arca Noe. Veluti est illud in libro quem de arca Noë cõscripsit beatus Ambrosius, Per unum, inquit, C dominum deum salus uentura nationibus declaratur, qui solus potuit iustus esse, cum generatio omnis erraret, nisi natus ex uirgine generationis obnoxiæ priuilegio minime teneret. Psal. 50 Ecce, inquit, in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea, dicit is qui iustus præ cæteris putabatur. Quem igitur iam iustum dixerim, nisi horum liberum uinculorum, quem naturæ communis uincula non teneant? Omnes sub peccato ab Adam, in omnes regnabat mors. Veniat solus iustus in conspectu dei, de quo iam non cum exceptione dicatur, non peccauit in labijs suis, sed peccatum non fecit. Augustinus. Huic dic si audes, quod diabolum fecerit hominum conditorem, qui utriusque sexus cõmixtione nascuntur, quãdoquidem solũ Christum quia sit natus ex uirgine, à uinculis obnoxiæ generationis excepit, omnibus cæteris ex Adam sub peccati obligatione nascentibus, quod utique peccatum diabolus seminauit. Hunc damnatorem redargue nuptiarum, qui sine peccato natum solum dicit uirginis filium, istum negatorem percipiendæ criminare uirtutis, qui asserit ingenerare uitia generi humano in ipso conceptionis exordio, & dic ei quod aduersus me in primo tuo uolumine, uideris tibi satis alte acuteque dixisse, nec peccare eos omnino, qui peccare dicuntur. Siquidem à quocunque creati sunt, secundum id quod creati sunt, necesse habent uiuere, nec suæ repugnare naturæ. Hæc omnia dic Ambrosio, siue de Ambrosio, quæ mihi tam superbe, tã contumeliose, tam procaciter & petulanter obiectas. Nam his uerbis suis infamare etiam baptismatis sacramentum, quòd in eo plena non fiat remissio peccatorum, & iniquũ deum facere, qui peccata in filijs damnat, alienáque in parentibus relaxauit, fortasse non potest dici, quoniam cum hæc loqueretur, non de baptizatorum propagine loquebatur. Porrò si sanctus Ambrosius non ex his erat, qui diabolum faciũt hominum creatorem, uel nuptias damnant, uel incapacem uirtutis naturam opinantur humanam, sed ex his potius qui deum summum ac summe bonũ totius hominis, id est, totius animæ, totiusque corporis agnoscunt & confitentur autorem, & honorant in sui gradus bonitate coniugia, nec hominẽ perfecte iustificari posse desperant, hæc interim tria uestra argumenta tanta illius uiri autoritate subuersa sunt, nec ulterius obijcienda sunt nobis, qui de originali peccato ea dicimus, quæ dixit ille, qui neque hominis creationem diabolo attribuit, neque nuptias condemnauit, neque iustitiæ perfectionem in natura hominis desperauit. De duobus uero residuis argumentis D uestris, quæ ad baptismum pertinẽt, mox uidebimus quid ille uir senserit, & quomodo uos Ambrosius i libro cõtra Nouatianos ingenti mole autoritatis obtriuerit. Dicit enim in libro contra Nouatianos, Omnes homines sub peccato nascimur, quorum ipse ortus in uitio est, sicut habes lectum dicente Dauid, Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea. Ideo Roma. 7 Pauli caro corpus mortis erat, sicut ipse ait, Quis me liberabit de corpore mortis huius? Christi autem caro damnauit peccatum, quod nascendo non sensit, quod moriendo crucifixit, ut in carne nostra esset iustificatio per gratiam, ubi erat ante colluuio per culpam.

Augustinus. Hic sanè omnia simul uestra argumenta subuersa sunt. Si enim omnes homines sub peccato nascimur, quorum ipse ortus in uitio est, cur mihi ex hoc obijcis, quòd dicam diabolum hominum creatorem, cũ hoc me dicere uideas quod ille dixit, qui hominum creatorem diabolũ esse non dixit? Si quoniam hominis ortus in uitio est, ideo dicit Dauid, Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea, nec accusat uox ista nuptiale consortium, sed originale peccatum, cur me damnatorem dicis esse nuptiarum, quod dicere nõ audebis Ambrosium? Si quoniam omnes homines sub peccato nascimur, & ipse ortus noster in uitio est, ideo Pauli caro corpus mortis erat, sicut ipse ait, Quis me liberabit de corpore mortis huius? iam tandem perspicis etiam seipsum in his suis uerbis uoluisse intelligi Apostolum. Ipsius ergo interior homo cum condelectaretur legi dei, uidebat aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ, & propterea carnem suam corpus mortis esse dicebat. In ipsius ergo carne non habitabat bonum, propter quod non quod uolebat, faciebat bonũ, sed malũ quod oderat, hoc agebat. An nõ tota uestra causa impulsa, pstrata,

A contrita, & sicut puluis quem proijcit uentus à facie terræ, sic à cordibus eorum quos deci/pere cœperatis, si hæc uoluerint deposito studio contentióis cogitare, proiecta est. Nunquid enim Paulus Apostolus non erat baptizatus? aut aliquid ei uel originalium, uel propriorũ, uel ignorantiæ uel scientiæ remissum non fuerat peccatorum? Vnde ergo talia loquebatur, nisi quia id quod dixi in libro meo, cui te respondisse gloriaris, omnino uerum est? Lex quippe ista peccati, quæ in membris est corporis mortis huius, & remissa est regeneratione spiri/tali, & manet in carne mortali, Remissa scilicet, quia reatus solutus est sacramento, quo renascuntur fideles, manet aũt, quia operatur desyderia, contra quæ dimicant & fideles. Hoc est omnino quod funditus subruit hæresim uestram. Quod usq; adeo uidetis & timetis, ut nõ aliter ex his apostolicis uocibus exire conemini, nisi quanta potestis contẽtione asseueretis, nõ illic ipsius Apostoli accipiendam esse personã, sed adhuc sub lege, nondũ sub gratia po/siti cuiuspiam Iudæi, cõtra quẽ suæ malæ cõuersationis consuetudo pugnaret, quasi uis ipsa consuetudinis deponatur in baptismo, & non aduersus eã confligant etiam baptizati, tãto fortius atq; uehemẽtius, quãto magis placere student oculis eius, cuius gratia adiuuant, ne in tali certamine superẽtur. Quod si attente sine peruicacia cõsyderare uoluisses, profecto in ipsa etiam ui cõsuetudinis inuenires, quomodo concupiscẽtia remittatur in reatu, & maneat in actu. Neq; enim nihil in homine agitur, quãdo concupiscẽtiarum suarũ etiã, quibus non consentit, stimulis inquietatur, Sed tamen nõ propter uim consuetudinis appellabat carnẽ suã corpus mortis Apostolus, sed propter quod rectissime intellexit Ambrosius, qa omnes sub peccato nascimur, & ipse ortus in uitio est, huius uitij reatum, iam sibi in baptismate fu/isse dimissum dubitare non poterat, sed contra eius inquietudinem pugnans, primum ab eo uinci subiugariq; metuebat. Deinde licet inuicte non diu pugnare, sed hostem non habe re malebat, quando dicebat, Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Roma. 7

B Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Sciebat enim gratia nos sanari ab isto concupiscentiali motu, qui nos ab eius originali reatu, spiritali regeneratione sanauit. Hoc bellum quod in nobis ipsis aduersum nosipsos gerendum suscipimus, experiuntur in se, ne/que negare possunt libidinis acerrimi expugnatores, nõ impudẽtissimi laudatores. Deniq; dicit etiam uictoriosissimus Cyprianus in epistola de oratione dominica, Fieri autem peti/mus uoluntatẽ dei in cœlo & in terra, quod utrunq; ad consummationem nostræ incolumitatis pertinet & salutis. Nã cum corpus è terra, & spiritum possideamus è cœlo, ipsi terra & cœlum sumus, & in utroq;, id est, in corpore & in spiritu, ut dei uoluntas fiat, oramus. Est enim inter carnem & spiritum colluctatio, & discordantibus aduersus se inuicem, quotidia/na congressio, ut non ea quæ uolumus ipsa faciamus, dum spiritus cœlestia & diuina quæ/rit, caro terrena & secularia concupiscit. Et ideo petimus inter duo ista, ope & auxilio dei concordiam fieri, ut dum & in spiritu & in carne uolũtas dei geritur, quæ per eum renata est anima seruetur. Quod aperte atq; manifeste apostolus Paulus sua uoce declarat. Caro, inquit, concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Hæc enim inuicẽ aduersantur si/bi, ut nõ ea quæ uultis, illa faciatis. Vide queãdmodũ instruat baptizatũ populũ doctor egregius. Quod ad baptizatum enim pertineat oratio dominica, quis Christianus ignorat, ut humanam uolũtatem, incolumitatẽ, salutemq; naturæ in hoc esse intelligant constitutã, non ut caro & spiritus, tanq; inter se naturaliter inimica, sicut Manichæus desipit, separent, sed potius tanq; ex uitio discordiæ sanata, concordẽt. Hoc est enim liberari à corpore mortis huius, ut uitæ fiat, quod modo corpus est mortis, ipsa in ea morte moriente, finita discordia non natura. Vnde dicitur etiam illud, Vbi est mors contentio tua? Quod non in hac uita perfici, idem quoque testis est martyr in epistola de mortalitate, ubi apostolum Paulum propterea dicit concupiscere dissolui, & esse cum Christo, ut nullis iam fieret peccatis & uitijs carnis obnoxius. Quàm uero uigilanter aduersus illud dogma uestrum, quo in ue/stra uirtute confiditis, hoc in oratione dominica exponit. Sic enim docet petendum, id po

Cyprianus in epi/stola de oratione dominica.

Gal. 5

Augustinus.

1. Cor. 15
Cyprianus.

id potius à domino, quàm de proprijs uiribus præsumendum, ut inter carnem & spiritũ nõ C
humana uirtus, sed gratia faciat diuina concordiam, consonans omnino Apostolo dicenti,
Roma. 7 Quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominum no-
Gregorius. strum. His & sanctus Gregorius attestatur dicens, Anima nanq; cum in laboribus fuerit, &
in angustijs cum hostiliter urgetur à carne, tunc ad deũ refugit & cognoscit unde debeat au-
Augustinus. xilium poscere. Ac ne quisq; in his uerbis episcopi Gregorij hostiliter urgeri carnẽ tanquã
ex contraria natura mali, secũdum Manichæorũ insaniam suspicetur, etiam ipse uide, quem
admodum suis fratribus & condoctoribus concinat, docens non ob aliud aduersus carnem
spiritum cõcupiscere, nisi ut suo utrumq; reuocetur autori, post grauissimum in hac uita rei
Gregorius in apologetico. utriusq; conflictum, in quo laborat omnium uita sanctorum, In libro quippe apologetico,
Illorum uero, inquit, uerborum nondum facio mentionem, quibus intra nosmetipsos pro-
prijs uitijs ac passionibus impugnamur, & die noctúque ignitis stimulis corporis humilita
tis huius, & corporis mortis urgemur, nunc latenter, nũc etiam palàm prouocantibus ubiq;
& iritantibus rerum uisibilium illecebris, luto huius fecis, cui inhæsimus, sensim fœtorem ue
nis capacioribus exhalante, Sed & lege peccati, quæ est in membris nostris repugnante legi
spiritus, dum imaginẽ regiam, quæ intra nos est, captiuã ducere studet, ut spolijs eius cedat,
quicquid illud est, quod in nos beneficio diuinæ ac primæ illius cõditionis influxit, unde uix
aliquis fortasse longa se & districta regẽs philosophia, & paulatim nobilitatem animæ suæ
recolens, naturam lucis quæ in se est, humili huic & tenebroso luco coniuncta, reuocet ac re-
flectat ad deum, uel si certe propitio deo agat, utrumq; pariter reuocabit, si tamen longa &
assidua meditatione insuescat sursum semper aspicere, & deorsum male trahẽtem ac degra-
Augustinus. uãtem materiam sibimet astrictam, frenis arctioribus subleuare. Agnosce fili Iuliane conso
nas catholicas uoces, & ab eis desine dissonare. Cum dicit beatus Gregorius, intra nosmet-
ipsos proprijs uitijs ac passionibus impugnamur, & die noctuq; ignitis stimulis corporis
humilitatis huius, & corporis mortis urgemur, baptizatus loquitur, de baptizato loquitur. D
Cum dicit, lege peccati quæ est in mẽbris nostris legi spiritus repugnante, baptizatus loqui-
tur, de baptizatis loquitur, christianorum est ista pugna fidelium, non infideliũ Iudæorum
Crede, si non pugnas, agnosce, si pugnas, & in ista pugna rebellẽ quoq; superbiam Pelagia
ni erroris expugna. Iám ne discernis, iám ne perspicis, iám ne respicis, & in baptismate fieri
omnium remissionem peccatorum, & cũ baptizatis quasi ciuile bellum interiorũ remanere
uitiorum? Non enim talia sunt uitia, quæ iam peccata dicenda sint, si ad illicita opera spiri-
tum concupiscentia non trahat & concipiat, pariatq; peccatũ: Nec tamen extra nos sunt, qui
bus uincendis, cum in hoc certamine proficienter laboramus, instãdum est, nostra sunt, pas-
siones sunt, uitia sunt frenanda, cohibenda, sananda sunt, sed dum curantur infesta sunt, Et
si nobis ad meliora proficientibus, magis magisq; minuũtur, tamen dũ hic uiuitur, esse non
desinunt, Discedente hinc anima pia peribũt, in resurgẽte corpore nõ redibunt, Ergo ad bea
Ambrosius. tum redeamus Ambrosium. Etiam Pauli caro, inquit, corpus mortis erat, sicut ipse ait, Quis
me liberabit de corpore mortis huius? Ita intellexit Ambrosius, ita Cyprianus, ita Gregori-
us, ut de alijs interim taceam simili præditis autoritate doctoribus. Huic morti dicetur in fi
1. Cor. 15 ne, Vbi est mors contentio tua? Sed regeneratorum est hæc gratia, non generatorum: Chri
sti enim caro qđ adiungit Ambrosius, dãnauit peccatũ, quod nascendo nõ sensit, quod mo
riendo crucifixit, nascendo nõ sensit in se, moriẽdo crucifixit in nobis. Lex itaq; peccati repu-
gnans legi mentis, quæ in tanti quoq; Apostoli membris erat, remittitur in baptismate, nõ
finitur. Ex hac lege carnis repugnante legi mentis, nihil Christi corpus attraxit, quia non ex
illa uirgo concepit. Ex hac lege carnis repugnante legi mentis, eandem legem prima nati-
uitate nemo non traxit, quia nisi ex illa mulier nulla concepit. Et ideo uenerandus Hilarius,
Hilarius. ex peccato esse omnem carnem nõ cunctatus est dicere, Sed nunquid ideo negauit ex deo?
Quomodo dicimus, & ex carne carnem, & ex homine carnem, nunquid etiam sic negamus,
generamur ex deo? Ergo & ex deo, quia creat, & ex homine, quia generat, & ex peccato,
quia

A to,quia uitiat.Sed deus qui genuit filium sibi coæternum,quod in principio erat uerbũ, per quod creauit omne quod non erat,etiam ipsum creauit hominem sine uitio,non ex semine hominis per uirginem natum,in quo regenerat hominem generatum, sanatq; uitiatum, à reatu statim,ab infirmitate paulatim,Contra quam regeneratus sua ratione utitur, illo spectante atq; adiuuante uelut in agone confligit,quia uirtus in infirmitate perficitur, dũ contra hoc nostrum quod à iustitia deficit,illo nostro,quod ad iustitiam proficit,dimicatur, ut uincente profectu,totum surgat in melius,non uincente defectu,totum uergat in peius.Paruulus uero in quo adhuc rationis nullus est usus,uoluntate quidẽ propria nec in bono est, nec in malo,quia nulla alterutrò cogitatione uersatur,sed utrunq; in illo consopitum uacat, &†ab omni naturale rationis, & malũ originale peccati, Sed annis accedẽtibus,euigilãte ra- *Forte arbitrium*
tione,uenit mandatum,& reuiuiscit peccatum,quod aduersus crescentem cum pugnare cœperit,tunc apparebit,quid in infante latuerit,& aut uincit & dominabitur,aut uincitur & sanabitur.Non tamen ideo malũ hoc nihil nocuisset, etiam si priusq; in illo apparere cœpisset,paruulus hac uita exisset,quia reatus eiusdem mali, non quo reum malum est, sed quo reum facit in quo est,sicut generatione cõtrahitur,ita nisi regeneratione nõ soluitur.Hoc est propter quod paruuli baptizantur, ut non solum regni Christi fruantur bono,uerum & à malo regni mortis eruantur. Neq; hoc fieri potest, nisi per eum,qui peccatum in sua carne damnauit,quod nascendo nõ sensit,quod moriendo crucifixit, ut in carne nostra esset iustificatio per gratiam,ubi erat ante colluuio per culpam. His itaq; beati Ambrosij uerbis,nec diabolus bonitate hominem creauit, sed hominem malignitate uitiauit, nec concupiscentiæ malum nuptiarum abstulit bonum,nec in baptismatis sacramento peccati alicuius reatus relinquitur insolutus,Nec iniustus est deus,qui eum damnat lege iustitiæ,qui peccati lege fit reus,etiam si ex illa natus est, quæ parentem eius propterea iam reum facere non potest,quia renatus est. Virtus porrò quæ in infirmitate perficitur,quare si hæc uera sunt de-
B speranda est,cum per carnem Christi, quæ damnat peccatum quod nascendo non sensit, quod moriendo crucifixit,fiat etiam in ea carne nostra iustificatio per gratiam, in qua erat ante colluuio per culpam? Ac per hoc quinq; ista uestra,in quibus maxime terretis homines argumenta,nec alios poterũt perturbare,nec uos,si credatis Ambrosio,Cypriano, Gregorio, alijsq; catholicis sanctis clarisq; doctoribus,imò uero etiam uobisipsis, legẽ peccati quæ inest hominis membris,repugnans legi mentis,qua caro cõcupiscit aduersus spiritum, etiam baptizatis sanctis,ingerere pugnandi necessitatem, contra quid? nisi contra malum, non substantiam,sed substantiæ uitium,dei gratia nos regenerante non imputandum, dei gratia iuuante frenandum,dei gratia remunerante sanandum? Sed ne forte dicas cõtra hoc potius pugnare baptizatos, quod sibiipsi prioris uitæ mala consuetudine fecerunt,non contra id cum quo nati sunt.Quanquàm si hoc dicis,iam proculdubio cernis atq; concedis esse in homine aliquid mali,quod non ipsum,sed reatus qui ex illo contractus fuerat, auferatur in baptismo. Tamẽ quia parũ est,ad huius quæstionis absolutionem,nisi nobis ex peccato primi hominis ingeneratum esse monstretur, audi quid inde in alio loco expressius dicat sanctus Ambrosius in expositione Euangelij secũdum Lucam, cum diuersis modis ab una *Lucæ 15*
tamen regula fidei non abhorrentibus, tractaret illum locum, ubi dominus ait, in una do- *Ambrosius super*
mo diuidi tres aduersus duo, & duo aduersus tres, Possunt etiam uideri, inquit, caro atq; *Lucam.ca.58*
anima ab odore,tactu, gustuq; luxuriæ separatæ in una domo se aduersus incursantia uitia diuidentes, subijcientes se legi dei, remouẽtes se à lege peccati, quorũ licet dissensio per præuaricationem primi hominis se in naturam uerterit,ut nequaquam sibi paribus ad uirtutem efficaciam studijs conuenirent, tamen per crucem domini saluatoris, tam inimicus quàm etiam mandatorum lege uacuatis, in societatis concordiam congruerunt, posteaq; *Ephe.2*
Christus è cœlo pax nostra descendens,fecit utraq; unum.Rursus in eodem opere, cum de spiritali atq; incorruptibili loqueretur cibo,Et enim misericors cibus mentis est,inquit, præclaraq; alimonia suauitatis ratio,quæ mẽbra non oneret,neq; in naturæ pudenda, sed orna

menta

menta conuertat, cum libidinum uolutabrum commutatur in dei templum, diuersoriumq; uitiorum, sacrarium incipit esse uirtutum. Quod utiq; tunc facit, cum caro in naturā regressa uigoris sui agnoscit altricem, atq; ausu deposito contumaciæ, moderatoris animæ coniugatur arbitrio, qualis fuit cum inhabitanda paradisi secreta suscepit, antequam ueneno pestiferi serpentis infecta, sacrilegam famem sciret, diuinorumq; memoriam præceptorum animæ sensibus inhærentem, edacitatis studio præteriret. Hinc peccatum manasse proditur, tanquam corpore animaq; genitoribus, dum corporis natura tentatur, anima malesana cōpatitur. Quæ si appetentiam corporis refrenasset, in ipso ortu esset extincta origo peccati, quam uelut uirili infusa corporis motu male fœta anima, etiam uigore corrupto, alienis grauis oneribus parturiuit.

Augustinus. Hic certe apertissime atq; satiatissime, ille tam excellēter tui doctoris ore laudatus doctor Ambrosius declarauit, & quid esset, & unde esset originale peccatum, & unde contigerit illa prima confusio, quæ inobedientia carnis fuit dissentientis ab anima, quam discordiam sanat dei gratia per Iesum Christum dominum nostrum. Vides unde caro concupiscit aduersus spiritum, uides unde sit lex in membris repugnans legi mentis. Vides uertisse se in naturā, animæ carnisq; discordiam, & per has inimicitias nobis abūdare miserias, non nisi dei misericordia finiendas. Noli mihi iam aduersari, Nam si adhuc facis, cui uel quibus simul aduerseris, aduertis. Me nempe dixisti nihil magis laborare, q; ut non intelligar. Et in quibusdam locis sensus meos ad tuum potius interpretaris arbitrium, abutens tardiusculis cordibus hominum, qui te non intelligunt tacere potius uoluisse, q; respondere potuisse uni meo, quatuor uoluminibus tuis. Ecce fundit eloquentiæ lucidum ac perspicuum flumen Ambrosius. Non est ut hæreat lector, ubi caliget auditor. Manifestissime dicit Apostolum ideo dixisse, Quis me liberabit de corpore mortis huius, quia omnes sub peccato nascimur, & ipse ortus in uitio est, Manifestissime dicit dominū Christum propterea fuisse sine peccato, q; natus ex uirgine, uinculis obnoxiæ generationis naturæq; communis minime teneretur, & damnasse peccatum, quod nascendo non sensit. Apertissime dicit, q; dissensio carnis & animæ per præuaricationem primi hominis in naturam se uerterit. Apertissime dicit, carnem libidinum uolutabrum diuersoriumq; uitiorum ita mutari in dei templum, sacrarium q; uirtutum, cum in natutam regressa uigoris sui agnoscit altricem, atq; ausu deposito contumaciæ, moderatoris animæ coniugatur arbitrio, qualis fuit cum inhabitāda paradisi secreta suscepit, anteq; esset ueneno pestiferi serpentis infecta. Quod si adhuc quod aduersus meos libros moliaris, inquiris, illū aspice, aduersus illū aliquid aude, qui hæresis uestræ uenenis antequam nascerentur occurrit, & unde possunt expelli, hæc antidota præparauit. Quæ si satis non sunt, adhuc audi. In libro de Isaac & anima idem dicit,

Ambrosius in libro de Isaac & anima. Bonus ergo rector malos equos restringit & reuocat, bonos incitat. Boni equi sunt quatuor, prudentia, temperantia, fortitudo, iustitia. Mali equi, iracundia, concupiscentia, timor, iniquitas. Nunquid ait, Bonus rector bonos equos habet, malos nō habet? Sed ait, bonos incitat, malos restringit & reuocat. Vnde isti sunt equi? Nēpe si eos substātias dicimus uel putamus, Manichæorum fauemus uel hæremus insaniæ, quod ut absit à nobis, catholice istos æquos intelligimus uitia nostra, quæ legi mentis ex lege peccati resistunt. Non à nobis hæc uitia separata, alicubi alibi erunt, sed in nobis sanata nusquam erunt. Veruntamen quare non in baptismate perierunt? An nondum fateberis q; reatus eorum perierit, infirmitas manserit, non reatus quo ipsa rea fuerant, sed quo nos reos fecerant in malis operibus, quo nos traxerant. Nec ita eorum mansit infirmitas, quasi aliqua sint animalia, quæ infirmantur, sed nostra infirmitas ipsa sunt. Nec in his equis malis iniquitatem nominasse putandus est illam, quæ deletur in baptismo, Illa nanq; peccatorum quæ fecimus, fuit, quæ cuncta remissa sunt, atq; omnino iam non sunt, quorum reatus manebat, quando ipsa fiebant atq; transibant. Istam uero legem peccati (cuius manentis reatus in sacro fonte remissus est) propterea uocauit iniquitatem, quia iniquum est, ut caro concupiscat aduersus spiritū, quamuis assit in nostra renouatione iustitia, qua iustum est, ut aduersus carnem spiritus concupiscat,

A ut spiritu abulemus,& concupiscentias carnis non perficiamus. Hanc quippe iustitiam nostram inter bonos equos inuenimus nominatam. Audi adhuc quid dicat in libro, quē scripsit de paradiso, Fortasse, inquit, ideo dixit Paulus, quæ non licet homini loqui, quia adhuc in corpore cōstitutus, hoc est, uidebat istius corporis passiones, uidebat legem carnis suæ repugnantem legi mentis suæ. Itemq; in eodē, Cum dicit, inquit, sapientiorem serpentē, intelligis quem loquatur, id est, illum aduersarium nostrum, qui tamen habet huius sapiētiam mundi. Sed & uoluptas & delectatio bene sapiens dicitur, quia & carnis appellatur sapientia, sicut habes, quia sapientia huius carnis inimica est deo. Et ad exquirenda delectationū genera astuti sunt, qui appetentes sunt uoluptatum. Siue ergo, inquit, delectationem intelligas, quædā est diuino aduersa mandato, & inimica sensibus nostris. Vnde sanctus Paulus ait, Video aliam legem in membris meis, repugnantē legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati. Qualem uoluptatem dicat hoc loco iste doctor, in promptu est, quia ut intelligeremus adhibuit Apostoli testimonium dicentis, Video aliam legem in mēbris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati. Hæc est uoluptas illa suscepta tua, quamuis & tu reprehendas eius excessum. Vbi qualis sit planè fateris, sed tantis uerborum ornamentis eam moderatam defendis & laudas, quasi istum modū sibi ipsa cōstituerit, & non spiritus, qui aduersus eius impetum concupiscit. Aduersus quem fortiter stabat ille, qui clamabat, Video aliā legē in membris meis, repugnantem legi mētis meæ. Iste repugnantis impetus si laxetur, in quæ declinabit immunda? In quæ non pertrahet, & præcipitabit abrupta? Verum nunc quod potius instat, ecce non secundum uos quicunq; Iudæus, sed secūdum beatissimū Ambrosiū de seipso Paulus apostolus dicit, Video aliam legem in membris meis, repugnantē legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati. Rursus in eodem opere alio loco, doctor idem, Impugnatur, inquit Paulus, & uidet legem carnis suæ, repugnantem legi mentis suæ, & captiuantē se in lege peccati, nec de conscientia sua

B præsumit, sed per Christi gratiam confidit se à mortis corpore liberandum, & tu quēquam opinaris scientē non posse peccare. Paulus dicit, Nō enim quod uolo facio bonū, sed quod nolo malum hoc ago, & tu arbitraris homini prodesse scientiā, quæ delicti augeat inuidiā. Itémq; in ipso opere, idem ipse episcopus ad omnes nos referens eloquium, causámq; communem sedulo agens, Repugnat enim lex carnis, inquit, legi mentis, & laborandum nobis est ac desudandum, ut castigemus corpus & seruituti redigamus, & quæ sunt spiritalia seminemus. In alio quoq; libro suo de sacramento regenerationis, uel de philosophia quem scripsit, ita loquitur, Beata igitur mors quæ nos peccato eripit, ut reformet deo. Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato. Nūquid naturæ fine, inquit, iustificatur à peccato aliquis? Non utiq; quoniā qui peccator moritur, in peccato manet, Ille autē iustificatur à peccato, cui per baptismū peccata remittūtur omnia. Habes ad ista quid dicas? Videsne quemadmodum expresserit uir uenerabilis in baptismo fieri hominis mortē beatam, ubi remittuntur peccata omnia? Sed attende aliud, attende quod non uis. Aduertimus, inquit, cuiusmodi sit mors mystica, nunc cōsyderemus cuiusmodi sepultura esse debeat. Non ergo satis est ut moriantur uitia, nisi marcescāt corporis luxus, & omnium uinculorum carnalium compago soluatur, omnis nodus corporei laxetur usus. Nemo sibi blandiatur, quod aliam figuram induerit, mystica præcepta acceperit, ad cōtinentiæ disciplinam applicuerit animū, Nō quod uolumus hoc agimus, sed quod odio habemus hoc facimus. Multa operatur in nobis peccatum, Nobis reluctantibus rediuiuæ plerumq; uoluptates resurgunt. Luctandū nobis aduersus carnem est, luctatus est aduersus eam Paulus, deniq; ait, Video autem aliā legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, Nunquid tu, inquit, fortior Paulo? Nec tanquam sedulæ carni tuæ confidas, & te ei credas, cum Paulus clamet, Scio enim quia non habitat in me, id est, in carne mea bonū, Nam uelle adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio, Non enim quod uolo facio bonū, sed quod nolo malū, hoc ago. Si autem quod nolo hoc ago, iam nō ego operor illud, sed quod

Ambrosius in libro de paradiso.
Ambrosius in libro de paradiso. cap. 12
Rom. 7
Augustinus.
Ambrosius in libro de paradiso. cap. 12 in fine.
Rom. 7
Ambrosius ubi supra cap. 15
Idem in libro de sacramēto regenerationis.
Augustinus.
Ambrosius.
Rom. 7

Augustinus. habitat in me peccatū. Quantalibet feraris animi obstinatione Iuliane, quantalibet aduersus nos peruicacia pro Pelagiano errore cōsistas, tanta per beatum Ambrosium circumuallaris rerum euidentia, tanta uerborū eius manifestatione contunderis, ut profecto si nulla te ratio, cogitatio, consyderatio religionis, pietatis, humanitatis, atq; in te ipso aduertēdæ ueritatis à pertinaci intentione reuocauerit, ostendas quantum in malis humanis ualeat, eò quenquā fuisse progressum, ubi manere non libeat, unde iam redire pudeat. Sic enim te credo affici, cum ista legeris. Sed ô si pax Christi in tuo corde uincat, & bona pœnitētia de mala uerecundia palmam ferat. Sed iam nunc parumper attende, quomodo ex ista lege peccati, cuius motum mortalitas etiam continentiū cogitur ferre, cui modum castitas nuptiarum laborat imponere, ubi cōcupiscentia carnis uoluptasq;, quam laudas, contra propositū uoluntatis agit suos impetus, cum excitatur, etiam si actus non peragit, cum frenatur, Attēde ergo paulisper, quomodo ex hac lege peccati omnem generari hominē, & ideo trahere originale peccatū, sanctus eloquatur Ambrosius in eo ipso de sacramento regenerationis, siue de philosophia libro suo, Est, inquit, domus quam sapientia ædificat, & mensa cœlestibus referta sacramētis, in qua iustus cibum diuinæ uoluptatis epulatur, suauem gratiæ potum bibens, si perpetuorum meritorum uberi posteritate lætetur. Hos filios generans Dauid partus illos corporeæ cōmixtionis horrebat, & ideo mundari sacri fontis irriguo desiderabat, ut carnalem ac terrenam labem gratia spiritalis ablueret, Ecce, inquit, in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea. Male Eua parturiuit, ut partus relinqueret mulieribus hæreditatem, atq; unusquisq; cōcupiscentiæ uoluptate concretus, & genitalibus uisceribus infusus, & coagulatus in sanguine, in pannis inuolutus, prius subiret delictorū cōtagium, quàm uitalis spiritus munus hauriret.

Ambrosius in libro de sacramento regenerationis.

Psal. 50

Augustinus. Si te non deseruit qualiscunq; saltem sensus humanus, uides quid de concupiscentiæ uoluptate hac ipsa, cui præbes impudentissimū patrocinium, pronuntiauerit, tui quod sæpe dicendum est doctoris testimonio prædicatus tam memorabilis doctor Ambrosius, quòd ea quisq; cōcretus, ea genitalibus uisceribus infusus, & coagulatus in sanguine, & in pannis, nō utiq; laneis, aut lineis, aut huiuscemodi talibus, qualibus iam nati obuoluūtur infantes, sed pannis uitiatæ originis tanq; hæreditarijs inuolutus, prius subeat cōtagium delictorum, quàm uitalis huius aëris aurā spirando percipiat, in quem ueluti immensum fontem communis & non desistentis alimenti, post occulta spiramenta uiscerum maternorū, qui nascitur, funditur, in ortu ploraturus reatum, quem contraxit ante ortum. Ergo ne huius cōcupiscentiæ ex motu illi non erubescerent homines primi, quo & ipsi apparebant noxij, & eorum filij peccato parentum pronuntiabantur obnoxij? Vtinam sicut illi erubuerunt eas partes corporis, in quibus libidinis inobedientiam sentiebant, nudas relinquere, ita tu fidei catholicæ obediens erubesceres erubescenda laudare. Quid autem etiam de ipso ficulneorum tegmine foliorū in libro de paradiso idem ipse scripsit doctor aduerte. Quod ergo grauius est, inquit, hac se Adam interpretatione succinxit eo loco, ubi fructu magis castitatis se succingere debuisset. In lūbis enim quibus præcingimur, quædam semina generationis esse dicūtur, Et ideo male ibi succinctus est Adam folijs inutilibus, ubi futuræ generationis non fructum futurum, sed quædam peccata signaret.

Ambrosius in libro de paradiso. cap. 13

Augustinus. Hic certe frustrauit iste uir sanctus tam elaboratam disputationem tuam nimisq; sollicitam, ne post peccatum Adam & Eua oculis apertis lumbos præcinxisse credantur. Vt enim tanta ibi loquacitate laborares, contra sensus ueniebas omnium, & eos multiloquij strepitu perstringere cupiebas. Quid enim tam in promptu est, q̃ succinctorijs, uel præcinctorijs, quæ Græco περιζώματα nuncupantur, lumbos hominū contegi uel præcingi, quas uulgus etiam munituras uocat? Neq; hoc ille homo dei, cuius te urgemus eloquio, tanquam obscurū esset exposuit, sed quod omnes intelligebant, quid significaret ostēdit. In lumbis enim quibus præcingimur, ait, quædam semina generationis esse dicuntur, & ideo male ibi succinctus est Adam folijs inutilibus, Quare male? Sequitur & dicit, ubi futuræ generationis, nō fructum futurum, sed quædam peccata signaret. Habesne ad ista quod dicas? Ecce unde illa

A illa confusio, ecce unde contextio & succinctio foliorum, ecce unde in posteris originale peccatum. Sanctus uero Ioannes Constantinopolitanus episcopus, quantum uerecundia permittere potuit, totum illud primorum hominum erubescentium factum, duobus uerbis euidenter expressit dicens, Folijs autem ficus erant cooperti, tegentes speciem peccati. Cui non apparet, quæ uel qualis peccati species à confusis tegēda fuerat in regione lumborum, qui de sui corporis nuditate non confundebantur ante peccatum? Obsecro intelligite, imò uero permittite homines, quod uobiscum intelligunt intelligere, & nolite nos cogere de pudendis penè impudenter diutius disputare. Merito idem beatus Ioannes, etiam ipse sicut martyr Cyprianus, circūcisionem carnis, in signo præceptam commendat esse baptismatis. Et uide quomodo Iudæus, inquit, circuncisione non differt propter comminationem, quia omnis anima, quæcunq; nō fuerit circuncisa die octauo, exterminabitur de populo suo. Tu autem, inquit, non manufactam circuncisionem differs, quæ in expoliatione carnis in corpore perficitur, ipsum dominū audiens, Amen amē dico uobis, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non introibit in regnum cœlorum. Cernis quemadmodum circuncisionem circuncisioni, comminationem cōminationi, uir ecclesiastica doctrina præditus cōparauit. Quod ergo est, octauo die circuncidi, hoc est, in Christo nō baptizari. Et quod est, perire de populo suo, hoc est, non intrare in regnum cœlorum. Et tamen uos in baptismate paruulorum expoliationem carnis, hoc est circuncisionem nō manufactam, celebrari negatis, cum nihil eos, quo expoliari debeant, habere contenditis, Non enim eos fatemini mortuos in præputio carnis suæ, quo peccatum significatur, maxime quod originaliter trahitur, per hoc enim est corpus nostrum corpus peccati, quod euacuare dicit Apostolus, per crucem Christi. Sed nunc sententijs episcoporum qui fuerunt ante nos, & hæc diuina eloquia fideliter & memorabiliter tractauerunt, urgere te institui. Proinde ad episcopum Ambrosium reuertamur, Qui cum homines, id est, & animas & corpora hominum, opus dei esse non dubitet, & nu-

B ptias honoret, & in baptismo Christi prædicet omnia peccata dimitti, & deum nouerit esse iustum, & capacem uirtutis atq; perfectionis, per dei gratiam humanā non neget esse naturam, quæ uestra quinq; facitis argumenta, intendentes nullum istorum quinq; uerum esse posse, nisi falsum sit trahere nascentes originale peccatum, tamē hocipsum, quod his quinq; argumētis auferre conamini, sic ille ubi opus est, in suis sermonibus ponit, ut cuiuis satis eluceat, quid catholica ueritas soleat prædicare, quid prophana nouitas conetur euertere. An forte ipsum quoq; Ambrosium scisse ac docuisse dubitabis, deum esse hominem, eruditorē & animæ & corporis? Audi ergo quid dicat in libro de philosophia contra Platonem philosophū, qui hominum animas reuolui in bestias asseuerat, & animarum tantummodo deum opinatur autorem, corpora aūt dijs minoribus facienda decernit. Ergo sanctus Ambrosius, Miror, inquit, tantū philosophum, quomodo animam, cui potestatem cōferendæ mortalitatis attribuit, in noctuis includat aut ranulis, feritate quoq; induat bestiarū, cum in Timæo eā dei opus esse memorauerit, inter īmortalia à deo facta, corpus aūt non uideri opus summi dei asserit, quia natura carnis humanæ, nihil à natura corporis bestialis differt. Si ergo digna est, quæ dei opus esse credatur, quomodo indigna est quæ dei opere uestiatur? Ecce non solum animam, quod & illi dicunt, uerumetiam corpus quod illi negant, cōtra Platonicos dei opus esse defendit Ambrosius. An dicturus es, q; nuptijs ingerat crimen, quia & inde quod nascitur cōcupiscentiæ uoluptate cōcretum, dicit subire cōtagium delictorum? Audi ergo de nuptijs Ambrosij sententiam in apologia sancti Dauid, Bonum, inquit, coniugium sancta copula. Sed tamen qui habent uxores, ita sint ac si nō habentes, Ipse est thorus incoinquinatus, & nemo alterū fraudare debet eo, nisi forte ad tempus, ut uacent orationi. Tamen secundum Apostolum, nō uacat orationi, qui eo tempore usum corporeæ illius conuentionis exercet. Audi & alterā in libro de philosophia, Bona, inquit, continentia quædam uelut crepido pietatis. Namq; in præcipitijs uitæ huius labentium, statuit uestigia speculatrix sedula, ne quid obrepat illicitū. Mater aūt uitiorū omniū incontinentia, quæ etiam

Ioannes episcopus Cōstātinopolitan9 Augustinus.

Circuncisio carnis præcepta in signo baptismatis.

Gen. 17

Ioan. 3

Circuncisio & baptismus cōparātur

Platonis opinio.

Ambrosius in libro de philosophia contra Platonem. Augustinus.

Ambrosius in apologia Dauid. ca. 11

1. Cor. 7

Idem in libro de philosophia.

licita uertat in uitiũ. Ideoq; Apostolus non solũ à fornicatione nos retrahit, uerumetiam in C ipsis coniugijs modũ quendam docet, & tẽpora præscribit orandi. Intemperans enim in cõiugio, quid aliud nisi quidã adulter uxoris est? Cernis quemadmodũ uelit etiam inter se ipsa uera & honesta esse cõiugia? Vides quemadmodũ dicat incontinentiã etiam licita uertere in uitiũ, ubi & licitũ demonstrat esse connubiũ, & in ipso nõ uult incontinentia fœdari quod licitũ est? Aduertis quomodo intelligere nobiscũ debeas, in quo morbo desyderij noluerit Apostolus unũquenq; uas suũ possidere, sicut gentes quæ ignorant deũ? Tibi aũt libido non nisi præter uxorẽ, uidetur esse culpabilis. Quid ergo de Ambrosio iudicabis, qui intemperantẽ in coniugio, adulterũ quendã appellat uxoris? Tũ ne melius nuptias honoras, in quibus libidini licẽtiosissimum spatiũ præbuisti, ne fortassis offensa defensorem sibi aliũ prouideret? Neq; enim quod ego cõmemoraui, secundum ueniã cõiugibus concedere Apostolũ, ubi proculdubio notatur, etsi ignoscitur culpa, saltẽ uerbotenus attingere uoluisti, aut q; ab illo opere, ut orationi uacent, cessare coniuges admonentur, quod ego totũ cõmemoraui, ausus es in tua responsione refricare, credo formidans, ne tua uideretur præuaricata defensio, si & te cõfitente appareret, quod per libidinẽ, cui te patrocinari non pudet, etiã coniugũ impediretur oratio. Ita cũ mihi pro illa respõdere cuperes, sed Apostolo resistere nõ auderes, nec in aliã sententiã sicut soletis, ipsum apostolicũ testimonium detorquere potuisses, omnino inde tacere maluisti. Tu ergo melius honoras nuptias, quarũ dignitatẽ tanq̃ omnino irreprehensibili uolutabro carnalis concupiscentiæ decoloras, an ille qui cũ dicat, non solum licitũ, sed etiam bonũ coniugium, sanctamq; copulã, tamen cessante libidinis uoluptate, tẽpora orandi ab Apostolo præscripta cõmemorat, atq; iã ita non uult illi morbo esse deditos cõiuges, unde trahit̃ originale peccatũ, ut eos qui habẽt uxores, secundũ eundẽ Apostolũ, ita esse uelit, ac si non habentes. Nec uocare dubitat etiã uxoris adulterum, intẽperantẽ maritũ, omne connubij bonum pensans nõ cupiditate carnis, sed fide potius castitatis, nõ morbo passionis, sed fœdere coniunctionis, non uoluptate libidinis, sed uoluntate propagi D nis. Nam mulierem uiro non nisi generandi causa perhibet institutam, unde tam diu frustra (quasi quisquam hoc nostrum negaret) disputandũ putasti. Hæc enim sunt, de hac re uerba eius in libro de paradiso, Si igitur uiro, inquit, culpæ autor est mulier, quemadmodũ pro bono uidetur adiecta? Verum si consyderes, quia deo uniuersitatis est cura, inuenies plus placere domino debuisse id, in quo esset causa uniuersitatis, quàm condemnandum fuisse illud, in quo esset causa peccati. Ideo quia ex uiro solo non poterat humani esse generis propagatio, pronuntiauit dominus, nõ esse bonum solum hominẽ esse. Maluit enim deus plures esse, quos saluos facere posset, quibus donaret peccatum, quàm unum solum Adam, qui liber esset à culpa. Deniq; quia idem, inquit, utriusq; autor est operis, uenit in hunc mundum, ut saluos faceret peccatores. Postremo nec Cain parricidij reum priusquam generaret filios, passus est interire. Ergo, inquit, propter generationẽ successionis humanæ, debuit mulier adijci uiro. Habes ecce Ambrosiũ doctorem meum, & à tuo mirabiliter prædicatũ, & opus dei esse omnẽ hominem atq; hominis carnem, & bonas esse nuptias, inquantum sunt nuptiæ, non solum fatentem, uerumetiã disserentem, uel defendẽtem. Iam uero quod per originale peccatum sacro baptismati nihil deroget, superius demonstraui, quando eius posui uerba, ubi dicit illũ iustificari à peccato, cui per baptismũ peccata remittuntur omnia. Iustũ porrò ille deum ubi nõ prædicat, aut quis de hoc potest catholicus dubitare Christianus, quod penè & omnes impij cõfitentur? Quintũ illud restat, utrũ uideatur Ambrosio humanã capacẽ iustificationis & perfectionis esse naturã, nec ab hac sentẽtia propterea reuocetur, quia sæpe ac multis modis dicit omnem hominem sub peccato nasci & esse ipsum ortũ eius in uitio. Verũ & hoc iam supra docui, ubi eũ loco ipso paulopost dixisse memoraui, à Christi carne damnatũ esse peccatũ, quod nascendo non sensit, quod moriẽdo crucifixit, ut in carne nostra esset iustificatio per gratiã, ubi erat ante colluuio per culpã. Ibi enim naturã demõstrauit humanã etiã istã, quæ sub peccato nascit̃, & cuius ortus in uitio est, esse iustificationis

Adulterium in coniugio.
Augustinus.
1. Thessa. 4
1. Cor. 7
Ambrosius in libro de paradiso capite 10
Augustinus.
An capax sit iustificationis humana natura

A tionis capacem,sed sanè per gratiam,quod inimicū est uobis, eidem gratiæ crudelibus ini/
micis. Verum si hoc parū est,rursus quid dicat,attende in expositione Esaiæ prophetæ, Vi/ *Ambrosius super Esaiam.*
deamus,inquit,ne qua sit post huius uitæ curriculū nostra regeneratio,de qua dictū est, In *Matth. 19*
regeneratione cum sederit filius hominis in throno gloriæ suæ. Sicut enim regeneratio laua *Regeneratio*
cri dicitur,per quam detersa colluuione peccatorum,in regeneratione cum sederit filius ho/ *duplex.*
minis renouamur ,ita regeneratio dici uidetur,per quā ab omni corpore concretionis purifi
cati labe,mundo animæ sensu in uitā regeneramur æternā. Nempe distinxit uir sanctus *Augustinus.*
& uerax,iustificationem uitæ huius,quæ fit per lauacrū regenerationis:& illius perfectiorē,
cū & nostra corpora fuerint immortalitate renouata. Nō itaq; fuit Ambrosio,quamuis fate
retur nascentis originis uitium,iustificationis desperata perfectio. Quia sicut est humana na
tura creatori deo formabilis,ita sanabilis redēptori. Sed uos festinatis, & præsumptionem
uestram festinando præcipitatis. Hic enim uultis hominem perfici,atq; utinam dei dono,&
non libero,uel potius seruo propriæ uoluntatis arbitrio. A qua perfectione quidem longe
uos esse sentitis. Sed dolus est in ore uestro,siue peccatores uos esse dicatis,& iustos credi ue
litis,siue profiteamini perfectionem iustitiæ, quā profecto in uobis non esse sentitis. Iustifi/
catio porrò in hac uita,nobis secundum tria ista cōfertur. Prius lauacro regenerationis,quo
remittūtur cūcta peccata. Deinde congressione cum uitijs,à quorum reatu absoluti sumus.
Tertio dum nostra exauditur oratio,qua dicimus,Dimitte nobis debita nostra,Quoniam *Matth. 6*
quamlibet fortiter contra uitia dimicemus,homines sumus, dei autem gratia sic nos in hoc
corruptibili corpore adiuuat dimicantes,ut non desit,propter quod exaudiat ueniam postu
lantes. Istam super nos dei misericordiam,uobis necessariam nō putatis, quoniam ex eo nu *Psal. 48*
mero estis,de quibus in psalmo dictum est,Qui confidunt in uirtute sua. Sed quāto melius
audimus Ambrosium,in libro de fuga seculi dicentem, Frequens nobis de effugiendo isto
seculo est sermo,atq; utinā ꝙ facilis sermo,tā cautus & sollicitus affectus. Sed quod peius *Ambrosius in libro de fuga seculi,cap. 1*
B est,frequenter irrepit terrenarum illecebra cupiditatum, & uanitatum effusio mentem occu
pat,ut quod studeas uitare, hoc cogites, animoq; uoluas. Quod cauere difficile est ho/
mini,exuere autem impossibile. Deniq; uoti magis eam esse rem ꝙ effectus, testatur pro/ *Psal. 118*
pheta dicendo,Declina cor meum in testimonia tua,& non in auaritiam. Non enim in po/
testate nostra est cor nostrum,& nostræ cogitationes, quæ improuiso offusæ, mentem ani
mūq; confundunt,atq; aliò trahunt ꝙ tu proposueris, ad secularia reuocant,mundana in/
ferunt, uoluptuaria ingerunt, illecebrosa intexunt,ipsoq; in tempore quo eleuare mentem
paramus,insertis inanibus cogitationibus,ad terrena plerunq; deijcimur. Hæc si uos nō
patimini,ignoscite,nō uobis credimus,& in his potius sancti Ambrosij uerbis quoddā spe/
culum,& hoc si proficimus, communis humanæ infirmitatis agnoscimus. Vobis aūt etiam
si credamus & dicamus,orate pro nobis,ut nec nos ista patiamur,ita uos inuenimus elatos
& alta sapientes,ut respondeatis nobis, non solum ista uos non pati,uerumetiam in homi/
nis esse potestate,ne ista patiatur,nec esse causam,cur ad hoc dei poscatur auxilium. Quāto
ergo melius identidem audiuimus Ambrosium dei gratiam confitentē, nec de sua uirtute
confidentē,qui cū hæc dixisset,adiecit, Quis aūt tam beatus, qui in corde suo semper ascen/
dat? Sed hoc sine auxilio diuino qui fieri potest? Nullo profecto modo. Deniq;,inquit,su/ *Psal. 83*
pra eadem scriptura dicit, Beatus uir cuius est auxilium eius abs te domine, ascensus in cor
de eius. Itemq; idem ipse in libro de sacramento regenerationis, Quis igitur est, inquit, qui *Ambrosius libro de sacramento regenerationis.*
carne utitur ad operandum,nisi anima? Ergo princeps & domina carnis naturaliter anima
est,quæ domare carnē debet & regere. Ideoq; spiritussancti fulta præsidio,dicit in psalmo, *Psal. 35*
Non timebo quid faciat mihi caro. Ipsa eadem dicit in Paulo, Sed castigo corpus meū,& *1. Cor. 9*
seruituti redigo. Castigat ergo Paulus,quod ipsius est,non quod ipse est. Castigat quod *Augustinus.*
ipsius est,ut mortē in se lasciuiæ corporalis iustus operetur. Nūquid sanctus Ambrosius
quando ista dicebat,non cū uitijs confligebat? non uitia uincebat? Non exercitū quendam
uariarū cupiditatū intra semetipsum, tanꝙ Christi miles egregius debellabat? Nō corpus

proprium castigabat? Nunquid non superatis & oppugnatis diaboli operibus, opus dei cum opere dei, hoc est anima cum carne pacem iustitiæ requirebat, ut non in sua uirtute confidens, sed sicut ait, spiritussancti fulta præsidio diceret, Nõ timebo quid faciat mihi caro? Ecce quomodo natura humana capax iustificationis ostenditur, Ecce quomodo uirtus in

Cyprianus. infirmitate perficitur. Sed audiamus de hac re etiam uictoriosissimum martyrem Cyprianum in epistola de mortalitate. Cum auaritia nobis, inquit, cum impudicitia, cum ira, cum ambitione cõgressio est, cum carnalibus uitijs, cum illecebris secularibus assidua & molesta luctatio est. Obsessa mens hominis, & undiq; diaboli infestatione uallata, uix occurrit singulis, uix resistit. Si auaritia prostrata est, exurgit libido, si libido compressa est, succedit ambitio. Si ambitio contempta est, ira exasperat, inflat superbia, uinolentia inuitat, inuidia concordiam rumpit, amicitiam zelus abscindit, Cogeris maledicere, quod diuina lex prohibet, compelleris iurare, quod non licet. Tot persecutiones animus quotidie patitur, tot periculis pectus urgetur, & delectat hic inter diaboli gladios diu stare, cum magis concupiscendũ sit,

Augustinus. & optandum, ad Christum subueniente uelocius morte properare. Absit autem ut sanctũ Cyprianum, aut auarũ existimemus fuisse, quia cũ auaritia, aut impudicum, quia cum impudicitia, aut iræ subditum, quia cum ira, aut ambitiosum, quia cum ambitione, aut carnalem, quia cũ carnalibus uitijs, aut seculi huius amatorem, quia cum illecebris secularibus, aut libidinosum, quia cum libidine, aut superbum, quia cum superbia, aut uinolentum, quia cum uinolentia, aut inuidum, quia cum inuidia cõfligebat. Imò uero ideo nihil eorum erat, quia his malis motibus partim de origine, partim de consuetudine uenientibus fortiter resistebat, non acquiescens esse, quod eum esse cogebant. Nec ideo tamen in tam periculoso la-

Cyprianus. boriosoq; certamine nullo telo feriebatur hostili, cũ dicat in epistola sua de eleemosynis, Ne quisq; sic sibi de puro atq; immaculato pectore blandiatur, ut innocentia sua fretus, medici-

Prouer. 20 nam non putet adhibendam esse uulneribus, cum scriptum sit, Quis gloriabitur castum se habere cor? Aut quis gloriabitur mundum se esse à peccatis, Et iterum in epistola sua Ioan- D

1. Ioan. 1 nes ponat & dicat, Si dixerimus quia peccatum nõ habemus nosipsos decipimus, & ueritas in nobis non est. Si autem nemo esse sine peccato potest, & quisquis se inculpatum esse dixerit, aut superbus, aut stultus est, q; necessaria, q; benigna est diuina clementia, quæ cum sciat non deesse sanatis quædam postmodum uulnera, dedit curandis denuo sanandisq; uulne-

Augustinus. ribus remedia salutaria. O doctor præclarissime & testis gloriosissime, sic docuisti, sic emi-nuisti, uel monuisti, sic te audiendum imitandumq; præbuisti. Merito finitis alijs omnium cupiditatum certaminibus, sanatisq; uulneribus cum extrema & omniũ maxima uitæ huius cupiditate, pro Christi ueritate pugnasti, & eius in te gratiæ largitate uicisti. Secura est corona tua, uictoriosa est doctrina tua, in qua & istos uincis, qui cõfidunt in uirtute sua, Ipsi enim clamant, Perfectio nobis uirtutis à nobis est, tu autẽ reclamas, Nemo suis uiribus fortis est, sed dei indulgentia & misericordia tutus est. Audi & beatissimum Hilarium, ubi spe-

Hilarius. ret hominis perfectionem, Cum enim loqueretur de pace euangelica, ubi dominus ait, Pa-

Ioan. 14 cem meam do uobis, Quia lex, inquit, umbra est futurorum bonorũ, idcirco per hanc præfiguratam significationem docuit nos in hoc terreni & morticini corporis habitaculo mũdos esse non posse, nisi per ablutionem cœlestis misericordiæ emũdationem consequamur, post demutationem resurrectionis terreni corporis nostri, effecta gloriosiore natura. Rursus in eodem sermone, Ipsis, inquit, apostolis uerbo licet iam fidei emendatis atq; sanctificatis, non deesse tamen malitiam, per conditionem communis nobis originis docuit dicẽs, Si uos

Matth. 7 cum sitis mali, nostis bona data dare filijs uestris. Vides quemadmodum uenerabilis catholicus disputator, nec in hac uita mundationem nostram neget, & tamen humanam perfectionẽ speret, id est perfectioris mundationis in ultima resurrectione naturam. In quadã uero homilia de libro sancti Iob, attende quid dicat, quemadmodum ipsius diaboli aduersus nos indesinens bellum ex hoc fieri asserat, cum ea mala quæ in nobis sunt excitat contra nos, quod in nostram fieri utilitatẽ uult docere, conuertente scilicet diuina misericordia malitiam

A litiam diaboli ad purgationem nostram. Tanta enim & tam admirabilis, inquit, in nos misericordiæ dei bonitas est, ut per quem in Adæ offensa generositatem primæ & beatæ illius creationis amisimus, per eũ rursum id quod amisimus, obtinere mereamur: tũc enim diabolus inuidens nocuit, nunc aũt cum nocere nititur, uincit. Mouet enim per infirmitatem carnis nostræ omnia potestatis suæ tela, cum ad lasciuiam accendit, cum ad ebrietatem illicit, cum ad odia stimulat, cum ad auaritiam prouocat, cum ad cædes instruit, cum ad maledicta exacerbat, Sed cum per infirmitatem animi, horum omnium surrepentia incentiua reprimuntur, emundamur à peccato per huius uictoriæ gloriam. Dictum enim ita est, Aut quomodo se emundabit natus ex muliere? Quia non extante hoste non erit bellum, cessante deinde bello, uictoria deerit. Collidentium autem aduersus nos uitiorum uictoria non adepta, non erit emundatio ulla uitiorum, quia his insidijs corporis nostri pirata uicto, colluctantiũ aduersus nos passionum concertatione purgamur. Memores igitur, inquit, & conscij, illa ipsa corpora nostra omnium uitiorum esse materiem, pro qua polluti & sordidi nihil in nobis mundum, nihil innocens obtinemus, gaudeamus nobis esse hostem, in cuius concertatione, quodam concertationis nostræ bello dimicemus. In expositione autem primi psalmi idem doctor non dubitat dicere naturam nostram utique istam, quæ de morbo morbum trahit, ad peccandum ferri, ac sic ne peccemus, aduersus eam nos quodammodo fidei religione pugnare. Plures enim sunt, inquit, qui cum per confessionem dei ab impietate discreti sint, non tamen à peccato per id liberi sunt, ecclesiæ disciplinam non tenentes, ut auari, ebriosi, tumultuosi, procaces, superbi, æmulatores, mendaces, & rapaces. Et ad hæc quidem nos uitia naturæ, inquit, nostræ propellit instinctus, sed utile est nos à uia hac ad quam ferimur, abscedere, neque consistere illic, adhibito decedendi ex ea non moroso recursu. Et idcirco, Beatus uir qui in uia peccatorum non stetit, Natura quidem in uiam hanc ferente, sed ex uia hac fidei religione referente. *Psal. 1* Nunquid nam istum putabimus accu-

B satorem fuisse naturæ, quam condidit deus? Non utique. Non enim dubitabat homo catholicus humanam dei opus esse naturam, sed profecto uitia, cum quibus nascimur accusauit, Apostolicum illud tenens, Fuimus enim & nos natura filij iræ, sicut & cæteri. Veruntamen hæc uerba, quæ de sermone sancti Hilarij posui, si mea essent, quanta in me diceres, Manichæorúmque nomen & crimen, quanto buccarum strepitu uentilares? Nunc ergo ne tui stomachi follis indigesta maledictorum cruditate rumpatur, in hunc euome, si audes, calumniosas tuas uanitates, & insanias mendaces. Ad hæc, inquit, nos uitia naturæ nostræ propellit instinctus. Quæ ista natura est? Nunquid gens tenebrarum, quam Manichæorum fabula inducit? Absit, Catholicus loquitur, insignis ecclesiarum doctor loquitur, Hilarius loquitur. Nostra ergo natura est primi hominis præuaricatione uitiata, non ab alia natura ulla diuisione separanda, sed ipsa sananda, cui diabolum à nobis constitui calumniaris autorem, dum tu ei Christum inuides saluatorem, & eius hic uitam, ita ut sine ullo sit omnino peccato, perfectam duci posse contendis. Sed audi quid etiam hinc te admoneat beatus Hilarius. Cum enim exponeret psalmum quinquagesimumprimum, Spes, inquit, in misericordia dei, in seculum & in seculum seculi est. Non enim ipsa illa iustitiæ opera sufficient ad perfectæ beatitudinis meritum, nisi misericordia dei etiam in hac iustitiæ uoluntate, humanarum demutationum & motuum non reputet uitia. Hinc illud prophetæ dictum est, Melior misericordia tua super uitam. Vides ne hominem dei, ex illo numero esse beatorum, de quibus prædictum, Beatus uir cui non imputauit dominus peccatum, neq; est in ore eius dolus? Confitetur enim etiam peccata iustorũ, magis eos asserẽs in dei misericordia spẽ ponere, q̃ de iustitia sua fidere, & ideo nõ est in ore eius dolus, imò in ore illorum omniũ, in quibus huius ueracis humilitatis, uel humilis ueritatis perhibet testimoniũ. Qui dolus abundat in ore uestro. Vbi enim uirtus non est, & tãta iactantia est, hypocrisis est, Et ubi hypocrisis, utiq; dolus: prsus quantum sancti de misericordia dei, quæ magna est, tantum uos de uestra, quæ nulla est uirtute præsumitis. Et quantũ ipsi aduersus

Ephe. 2 *Hilarius.* *Psal. 51* *Psal. 62. & 31*

ingenerata uitia bellum gerunt, adiuti per dei gratiam, tantum uos bellum geritis aduersus ipsam dei gratiam. Sed utinam sicut uos uincit in suis, ita suos faciens, uos quoq; ipsos uincat in uobis. Itáne in corde uestro dicere audetis, quòd cum uos audiunt, accenduntur homines ad uirtutem, cum autem istos audiunt tantos ac tales uiros, Cyprianum, Hilarium, Gregorium, Ambrosium, cæterosq; sacerdotes domini, desperatione franguntur, ac renuntiant studijs perfectionis? Hæccine monstra cogitationum ascendunt in cor uestrũ, & non elidũt frontem uestrã? Ergó ne uos honoratis sanctos dei patriarchas, prophetas, apostolos laude naturæ, & decolorant eos ista lumina ecclesiæ uituperatione naturæ, quia eos dicũt in corpore mortis huius, ut tenerent castitatis bonum, dimicasse contra ingenitum concupiscẽtiæ malum, per dei gratiam prius conflictatione uincendum, postea nouissima regeneratione
Roma.7 sanandum? Tu intelligis Iudæum esse qui dicit, Non enim quod uolo bonum hoc ago, & hoc præclaro intellectu, nec conuersationis sordes in naturæ refundit inuidiam, nec earum obscœnitates apostolorum & sanctorum omniũ consolaris iniurijs, & hæc mala quæ nõ tu facis, faciebat Ambrosius cum collegis suis eadem sentientibus, qui beatum Apostolum de seipso dixisse intelligit, Nõ quod uolo facio bonum, sed quod nolo malum hoc ago, Et, Video aliam legem in membris meis, repugnãtem legi mentis meæ, & cætera huiusmodi. Isti ergo sancti talia docendo suffodiunt, sicut mihi obijcis, murum pudoris, & uos ob perfectionis prædicationem patimini inuidiam? Sed te, ut scribis, plurimum consolaris, quoniam laudis genus est ei displicuisse, qui apostolis non pepercit. Si ergo apostolis dicendo talia non peperci, ergo nec Ambrosius pepercit apostolis, nec coëpiscopi eius eadem sentientes. Si autem illi & ex apostolis ista didicerunt, & secundum apostolos ista docuerunt, quid me unum appetis? Ipsos aspice, ipsos etiam atq; etiam deposito paulisper tumore ceruicis intuere, Itá ne tandem iuuenis confidentissime, consolari te debes, quia talibus displices, an lugere? Sed iam quid egerimus, per totum istum librum in summam, sicut possumus breuiter
Epilogus. colligamus. Proposuimus hic autoritatis molem sanctorum, qui episcopi ante nos, non solum sermone, cum hic uiuerent, uerumetiam scriptis, quæ posteritate relinquerent, fidem catholicam strenue defenderunt, ut uestra argumenta confringerent, quibus dicitis, Si deus homines creat, non possunt cum aliquo malo nasci, Si nuptiæ bonum sunt, nihil ex eis oritur mali, Si in baptismate peccata omnia remittuntur, non possunt nati de renatis trahere originale peccatum, Si iustus est deus, non potest in filijs parentum damnare peccata, cum ipsis parentibus dimittat & propria, Si perfecte iustitiæ capax est humana natura, habere non potest uitia naturalia. Ad hæc nos dicimus, & deum esse hominum creatorem, hoc est & animæ & corporis, & bonum esse nuptias, & per baptisma Christi omnia peccata dimitti, & iustum esse deum, & perfecte iustitiæ capacem humanam esse naturam, & tamen cum hæc omnia uera sint, obnoxios nasci homines origini uitiatæ, quæ trahitur ex homine primo, & ideo ire in damnationẽ, nisi renascantur in Christo. Hoc autem probauimus catholicorum autoritate sanctorum, qui & hoc asserunt, quod de originali peccato dicimus, & illa quinq; esse uera omnia confitentur. Ac per hoc non est consequens, ut hoc falsum sit, quia uera sunt illa. Tales quippe ac tanti uiri secundum catholicam fidem, quæ ubiq; toto orbe diffunditur, & hoc, & illa uera esse confirmant, ut uestra fragilis, & quasi argutula nouitas sola autoritate conteratur illorũ, prætereq; quòd ea dicunt, ut se per eos loqui ueritas ipsa testetur. Sed nunc autoritate primitus eorum, uestra est contumacia comprimenda, ut à præsumptionis impetu repercussi, & quodãmodo sauciati, dũ tales homines dei sic in fide catholica errare potuisse non creditis, ut aliquid dicerent, unde esset consequens, deum non esse hominum creatorem, nuptias esse damnandas, in baptismo non omnium remissionem fieri peccatorum, deum esse iniustum, nullã spem nobis remansisse uirtutis perficiendæ, quæ omnia uel aliquid eorum nefas est opinari, ausus præcipites refrenetis, & tanquam ex furore resipiscentes, incipiatis in qua nutriti estis, recolere & aduertere & resumere ueritatem. Dicit bea-
Ambrosius. tus Ambrosius, unum solum hominem mediatorem dei & hominum, eo quòd sit natus ex uirgine

A uirgine, nec senserit nascẽdo peccatũ, generationis obnoxiæ uinculis non teneri. Omnes aũt
homines sub peccato nasci, quorum ipse ortus in uitio est, quia concupiscentiæ uoluptate cõ-
creti, prius subirent contagia delictorum, q̃ uitalem de hoc aëre spiritũ ducerẽt, ipsamq́ cõ
cupiscentiam tanq́ legem peccati in corpore mortis huius, legi mẽtis usq́ adeo repugnare,
ut aduersus eam, non solũ quicũq́ boni fideles, sed apostolicæ etiã uirtutis magnitudo pu
gnauerit, ad hoc ut per Christi gratiam caro animæ subiugata, in concordiam reuocetur.
Quorum duorum quæ primitus sine peccato creata sunt, ex primi hominis transgressione
facta discordia est. Et quis hæc dicit? Homo dei catholicus, & catholicæ ueritatis aduersus
hæreticos usq́ ad periculum sanguinis defensor acerrimus, sic tui doctoris testimonio præ-
dicatus, ut diceretur, ꝙ eius fidem & in scripturis purissimũ sensum, ne inimicus quidem au-
sus est reprehendere, qui creatorem deum nõ solum animarum, uerumetiam corporum, ad-
uersus Platonicorum philosophorum asseuerauit errorem: qui nuptiarum bonum & cau-
sa propagandi generis humani diuinitus institutum, & pudicitia coniugali sanctam eius co
pulam prædicauit. Qui neminẽ dixit iustificari à peccato, nisi cui fuerint per baptismum di
missa omnia peccata. Qui coluit iuste iustum deum, Qui perfectionem hominis in uirtute
atque iustitia, absit ut impediat desperando, sed eam tamen perfectionem, cui nihil adijcien
dum sit, in alia uita sperat, quæ implebitur resurrectione mortuorum. In hac autem uita
humanam iustitiã in quadã militia belloque constituit, non solum aduersus æmulas aëre-
as potestates, sed aduersus ipsas nostras cupiditates, per quas & illi exteriores inimici nos
deijcere, uel penetrare moliuntur. In hoc bello & ipsam carnem aduersariam grauem dicit,
cuius utique natura sicut primitus condita est, nobiscũ concordissima permaneret, nisi pri
mi hominis præuaricatione uitiata, suo nobiscum languore confligeret. In hoc bello
ille uir sanctus monet nos seculum effugere, & in ea fuga quanta sit difficultas, imò impos-
B sibilitas, nisi dei gratia opituletur, ostendit. Dicit mortua quædam uitia, per remissionem
in baptismate omnium peccatorum, sed eorum nos curare debere quodammodo sepultu-
ram. Et in hoc ipso opere talem describit, cum uitijs mortuis nos habere conflictum, ut
non quod uolumus agamus, sed quod odio habemus, hoc faciamus, Multa in nobis pec-
catum nobis reluctantibus operari, rediuiuas plerunq́ resurgere uoluptates, Luctandum Róma. 7
nobis esse aduersus carnem, aduersus quam luctatus est Paulus quando dicebat, Video
aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Præcipit ne carni nostræ cõ-
fidamus, ne nos ei credamus, cum Apostolus clamet, Scio quia non habitat in me, id est, in
carne mea bonum, Velle enim adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio. Ecce quã
tam nos pugnam cum mortuis habere peccatis, ille strenuus Christi miles, & ecclesiæ fide
lis doctor ostendit. Quomodo enim peccatum mortuum est, cum multa operetur in no 1. Timoth. 6
bis, reluctantibus nobis. Quæ multa? nisi desyderia stulta & noxia, quæ consentientes mer
gunt in interitum & perditionem, quæ utique perpeti, eisq́ue non consentire, certamen
est, conflictus est, pugna est. Quorum pugna? nisi boni & mali, non naturæ aduersus natu-
ram, sed naturæ aduersus uitium iam mortuum, sed adhuc sepeliendum, id est, omnino sa-
nandum. Quomodo ergo mortuum dicimus hoc peccatum in baptismate, sicut etiam iste
uir dicit, & quomodo habitare in membris fatemur, & multa operari desyderia reluctanti-
bus nobis, quibus nõ consentiendo resistimus, sicut etiam hic uir fatetur, nisi quia mortuum
est in eo reatu, quo nos tenebat, & donec sepulturæ perfectione sanetur, rebellat & mortu-
um? Quamuis iam non eodem modo appelletur peccatum, quo facit reum, sed quod sit rea
tu primi hominis factum, & quod rebellando nos trahere nititur ad reatum, nisi adiuuet
nos gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum, ne sic etiam mortuum peccatum re
bellet, ut uincendo reuiuiscat & regnet. In hoc bello laborantes, quamdiu uita humana ten
tatio est super terram, nõ ideo sine peccato non sumus, quia hoc quod eo modo peccatũ dici
tur, operatur in mẽbris repugnans legi mentis, etiã non sibi ad illicita consentiẽtibus nobis.

Quantum

Quantum enim ad nos attinet, sine peccato semper essemus, donec sanaretur hoc malum, C si ei nunquam consentiremus ad malum. Sed in quibus ab illo rebellante, etsi non lætaliter, sed uenialiter, tamen uincimur, in his contrahimus, unde quotidie dicamus, Dimitte nobis debita nostra. Sicut coniuges quando modum generationi necessarium, causa solius uoluptatis excedunt, sicut continentes, quando in talibus cogitationibus cum aliqua delectatione remorãtur, non quidem decernentes flagitiũ, uel gerentes decernentis, sed intentionẽ mẽtis, non sicut oportet, ne illò incidat inde auertentes, aut si inciderit inde rapientes. De hac lege peccati, quæ alio modo etiam peccatum uocatur, quæ repugnat legi mentis, de qua multa beatus Ambrosius dixit, attestantur etiam sancti Cyprianus, Hilarius, Gregorius, aliiq; plurimi. Qui ergo generatur in Adam, regenerandus in Christo, mortuus in Adam, uiuificandus in Christo, ideo peccato est obstrictus originis, quia de malo nascitur, quo caro concupiscit aduersus spiritũ, non de bono, quo spiritus cõcupiscit aduersus carnem. Quid ergo mirũ est, si renasci debet homo ex illo malo natus, cõtra quod pugnat homo renatus, quo reus & ipse teneretur, nisi renascendo liberaretur? Non est hoc malũ materies dei creantis, sed uulnus diaboli eandem materiam uitiantis. Non est hoc malum nuptiarum, sed primorum hominũ peccatum, in posteros propagatione traiectũ. Etiam huius mali reatus, baptismi sanctificatione remittitur. Deus aũt iustus, si tanta paruulis mala, quãta nunc dicere nõ sufficio, nihil peccati trahentibus irrogaret, magis appareret iniustus. Iustitiæ uero perfecta capacitas hominis nõ negatur, quia nec uitiorum omnium plenissima sanitas sub omnipotenti medico desperatur. Propter quam catholicam ueritatem sancti ac beati, & in diuinorũ eloquiorũ pertractatione clarissimi sacerdotes, Irenæus, Cyprianus, Reticius, Olympius, Hilarius. Ambrosius, Gregorius, Innocentius, Ioannes, Basilius, quibus addo presbyterum uelis nolis Hieronymum, ut omittam eos qui nondum dormierunt, aduersus uos proferunt de omnium hominum peccato originali, obnoxia successione sentẽtiam, unde nemo eruit, D nisi quem sine lege peccati repugnante legi mentis, uirgo concepit. Quid est quod exultas, & mihi si in conspectu iudicum essemus, quasi uictor insultas, tanquam non inuenirem quid facerem, quò cõfugerem, si iudicum premerer potestate, si in medio eruditorũ consisterem tecũ, si uere quam dicis rationis tuba, à te scilicet magno tubicine inflata, si auditorũ arma circumstantium & tibi fauentium concreparent? Ita enim tibi ponis ante oculos, nostrũ in disputatione certamen, & te argumentante, me quid respondeam non habentem, fingis ut placet. Sic tecum uana & insana tui cordis imaginatio fabulatur, quasi me ante Pelagianos iudices tecum constituas, quibus plaudentibus tibi liceat exaltare tanquam tubam uocem tuam, & prædicare contra catholicam fidem, & contra gratiam Christi, qua pusilli cum magnis liberantur à malo, communem tibi & illis nouitiæ huius impietatis errorem. Tales iudices in ecclesia dei, nec sine aduersario ex parte altera stante potuit eruditor uester Pelagius inuenire. De quo iudicio, ipse quidem, quantum ad hominum cõspectum attinet, uelut absolutus, uestro tamen palàm damnato dogmate egressus est. At ego ubicunq; sis, ubicunq; legere ista poteris, te ante istos in tuo corde constituito, quos non amicos meos & inimicos tuos, aliqua in meam partem gratia propendẽtes, aliquo abs te merito tuæ offensionis auersos, & ob hoc tibi aduersos, in hac nostra disceptatione constitui cognitores. Nec eos qui nunq; fuerunt, aut non sunt, aut quorum sententiæ, de hoc quod inter nos disputatur, incertæ sunt, inani cogitatione confinxi, sed sanctos, & in sancta ecclesia illustres antistites dei, nõ Platonicis & Aristotelicis & Zenonicis aliisq; huiuscemodi, uel græcis uel latinis, quanq; & istis aliquos eorum, uerum omnes sacris litteris eruditos, nominatim, sicut oportebat expressi, eorumq; sententias, quantum sufficere uidebatur, sine ulla editas ambiguitate digessi, ut in eis timeas non ipsos, sed illum qui sibi eos utilia uasa formauit, & sancta templa construxit, qui tunc de ista causa iudicauerunt, quando in eos nemo potest dicere perperã cuiq;, uel aduersari, uel fauere potuisse. Nondũ enim extiteratis, cõtra quos susciperemus de hac quæstione conflictũ. Nondũ enim eratis qui diceretis, quod in libris tuis ponis, quia de uo-

Matth. 6

Hieronymus ultimus.

A de uobis multitudini mentiti fuerimus, & quòd Celestianorum, uel Pelagianorum nomine homines terreamus, & quòd terrore ab omnibus extorqueamus assensum. Certe ipse dixisti, quòd omnes iudices ab odio, amicitia, inimicitia, ira uacuos esse deceat, pauci tales potuerũt inueniri, Sed Ambrosiũ aliosq́; collegas eius, quos cum illo cõmemoraui, tales fuisse credendum est, Verũ & si tales non fuerunt in his causis, quas ad se delatas & inter partes cognitas, cum hic uiuerent, suo iudicio definierunt, ad hanc tamen causam tales erant, quando de illa sentẽtias protulerunt, nullas nobiscũ, uel uobiscũ amicitias attenderũt, uel inimicitias exercuerunt, Neq; nobis, neq; uobis irati sunt, neq; nos, neq; uos miserati sunt. Quod inuenerunt in ecclesia, tenuerũt, quod didicerunt, docuerunt, quod à patribus acceperũt, hoc filijs tradiderunt. Nondũ uobiscum apud istos iudices aliquid agebamus, & apud eos acta est causa nostra. Nec nos, nec uos eis noti fueramus, & eorum pro nobis latas contra uos sententias recitamus, nondum uobiscum certabamus, & eis pronuntiãtibus uicimus. Dicis me si sub potestate iudicum premerer, quales tibi ipsi componis, non habiturum fuisse, quid facerem, quò cõfugerem, cum tuis argumentationibus unde occurrerem, reperire nõ possem. Ego planè haberem quod facerẽ, haberem quò cõfugerem, à Pelagianis enim tenebris ad hæc tam clara catholica lumina prouocarẽ, quod & nunc iam facio. Tu ergo responde, quid facias, dic quò confugias. Ego à Pelagianis ad istos, tu ab istis ad quos? An quia nõ numerandas, sed ponderandas censes esse sentẽtias, & addis, quod quidẽ & ego uerum esse cõsentio, ad aliquid inueniendũ, multitudinem nihil prodesse cæcorum, etiã istos cæcos dicere audebis? Et usq; adeo permiscuit imis summa longus dies, usq; adeo tenebræ lux, & lux tenebræ esse dicuntur, ut uideant Pelagius, Celestius, Iulianus, & cæci sint Hilarius, Gregorius, Ambrosius? Sed qualiscunq; homo sis, tamen quia homo es, uidere mihi uideor uerecundiam tuam, si tamen non in te spes est omnis emortua sanitatis, & quodãmodo audio uocem tuam, respondes, Absit ut audeam cæcos istos uiros, uel cogitare, uel dicere. Eorũ ergo *Obiectio.* *Responsio.*

B appende sententias. Nolo esse plures, ut eas te pigeat numerare. Sed non sunt leues, ut eas dedigneris appendere, imò tam sunt graues, ut te uideam sub earum onere laborare. Nunquid & de istis dicturus es, me imbellem tibi opinionem consortis opponere, & uelut consternatum metu, conscios nominare? Dicis, in causa iudicandi amoto strepitu turbarum de omni ordine conuersationis hominum, siue sacerdotum, siue administrantium, siue præuaricatorum, ad discussionem talium rerum non sola nomina, sed eligendam esse prudentiam, & honorãdam esse paucitatem, quam ratio, eruditio, libertasq́; sublimat, Ita uero est, ut dicis. Sed nec ego te ullius multitudinis numerositate perturbo, quamuis propitio deo, de hac fide, cui contradicitis, catholica sanum sapiat etiam multitudo. In qua usquequaq; plurimi ubi possunt, quomodo possunt, sicut diuinitus adiuuãtur, uana uestra argumenta cõfutant. Vnde absit à me ista, quam mihi obijcis arrogantia, ut me istam causam contra uos, unum pro omnibus agere pollicerer. Quod cum tu inter Pelagianos facis, nõ erubescens dicere & scribere maioris tibi esse apud deum gloriæ, destitutam ueritatem tueri, multum abiecti & uere destituti sunt, multumq́; obstupendi, si hanc intolerabilem arrogãtiam esse nõ iudicant, qua te etiam ipsis Pelagio scilicet & Celestio uestrum omnium doctoribus anteponis, quasi & illi iam cesserint, & tu remanseris, qui destitutam tuearis, quam ueritatem putatis. Verum quia te delectat non numerare multitudinẽ, sed appendere paucitatem, exceptis iudicibus, Palæstinis, qui hæresim uestrã in absoluto Pelagio damnauerũt, quẽ timore cõpressum, Pelagiana ipsa dogmata damnare coëgerunt, decem episcopos iam defunctos, & unum presbyterũ tibi huius causæ opposui iudices, qui de illa cum hic uiuerent, iudicauerũt, Si uestra consyderetur paucitas, multi sunt, si multitudo catholicorũ episcoporum, pauci sunt. Ex quibus papam Innocentiũ, & presbyterũ Hieronymũ retrahere fortasse tentabis, istũ, quia Pelagiũ Celestiumq́; damnauit, illũ, quia in oriente cõtra Pelagiũ catholicã fidẽ pia intentione defendit. Sed lege, quæ dicat in laudẽ beatissimi papæ Innocentij Pelagius, & uide utrũ tales facile possis iudices inuenire. De illo aũt sancto presbytero, qui secundum *Obiectio.* *Obiectionis responsio.* *Hieronymi laus.*

dum gratiam quæ data est ei, sic in ecclesia laborauit, ut eruditionẽ catholicam multum in latina lingua, multis & necessarijs litteris adiuuaret, non solet Pelagius iactitare, nisi quòd ei tanquam æmulo inuiderit. Sed nolo ex hoc tibi uideatur de istorum iudicum numero retrahendus, Non enim eius sententiam posui, quam tempore inimicitiarum contra uestrũ tenuit & defendit errorem, sed quam posuit in scriptis suis, liber ab omni studio partium, antequam uestra damnabilia dogmata pullularent. De reliquis sanè non habes omnino quod dicas. Nunquid Irenæus, Cyprianus, Reticius, Olympius, Hilarius, Gregorius, Basilius, Ambrosius, & Ioãnes de plebeia fece Sellulariorum, sicut Tulliane iocaris, in uestram inuidiam concitati sunt? Nunquid milites, nunquid scholastici auditoriales? Nũquid nautæ, tabernarij, cetarij, coquilani? Nunquid adolescentes ex monachis dissoluti? Nunquid postremo de qualiũcunq; clericorum turba isti sunt, quos urbana exagitatos dicacitate, uel potius uanitate contemnis, quia non possunt secundum categorias Aristotelis de dogmatibus iudicare? Quasi tu, qui maxime quereris examen uobis & episcopale iudicium denegari, peripateticorum possis inuenire consilium, ubi de subiecto & his quæ sunt in subiecto contra originale peccatum dialectica sententia proferatur. Isti episcopi sunt docti, graues, sancti, ueritatis acerrimi defensores aduersus garrulas uanitates, in quorum ratione, eruditione, libertate, quæ tria bona iudici tribuisti, non potes inuenire quod spernas. Si episcopalis synodus ex toto orbe congregaretur, mirum si tales possent illic facile sedere tot, quia nec isti uno tempore fuerũt. Sed fideles & multi, excellentiores paucos dispensatores suos deus per diuersas ætates, temporum locorumq; distantias, sicut ei placet atque expedire iudicat, ipse dispensat. Hos itaq; de alijs atque alijs temporibus, atq; regionibus ab oriente & occidente congregatos uides, non in locum quo nauigare cogantur homines, sed in librum, qui nauigare possit ad homines. Quanto tibi essent isti iudices optabiliores, si teneres catholicam fidẽ, tanto tibi sunt terribiliores, quia oppugnas catholicam fidem, quam in lacte suxerunt, quam in cibo sumpserunt, cuius lac & cibum paruis magnisq; ministrauerunt, quam cõtra inimicos etiam uos tunc nondum natos, unde nunc reuelamini, apertissime ac fortissime defenderunt. Talibus post apostolos sancta ecclesia plantatoribus, rigatoribus, ædificatoribus, pastoribus, nutritoribus creuit. Ideo prophanas uoces uestræ nouitatis expauit, & cauta ac sobria ex admonitione apostolica, ne sicut serpens Euam seduxit astutia sua, sic & mens eius corrumperetur à castitate, quæ est in Christo, catholicæ fidei uirginitati insidias uestri dogmatis surrepentis exhorruit, & tanquam caput colubri calcauit, obtriuit, abiecit. His igitur eloquijs & tanta autoritate sanctorum, profecto aut sanaberis dei misericordia donante, quod quãtum tibi optem uidet qui faciat, aut si quod abominor, in eadẽ quæ tibi uidetur sapientia, & est magna stulticia, perduraueris, non tu iudices quæsiturus es, ubi causam tuam purges, sed ubi tot sanctos doctores egregios atque memorabiles catholicæ ueritatis accuses, Irenæum, Cyprianũ, Reticium, Olympium, Hilariũ, Gregorium, Ambrosium, Basilium, Ioannem, Innocentium, Hieronymum, cæterosq; socios ac participes eorũ, insuper & uniuersam Christi ecclesiam, cui diuinæ familiæ dominica cibaria fideliter ministrantes, ingenti in domino gloria claruerunt. Aduersus hanc autem miserabilem, quam deus auertat insaniam, sic respondendum esse uideo libris tuis, ut fides quoque aduersus te defendatur istorum, sicut contra impios & Christi professos inimicos, etiam ipsum defenditur Euangelium.

Libri secundi finis.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI, contra Iulianum Liber tertius.

IAM NVNC quia sine dubio tot tantorumq; sanctorũ & in sacris litteris eruditorum, & in ecclesiæ regimine tam clara memoria, & laude pollentium autoritati si non cesseris, nec acquieueris, siue contumeliosissime sicut me, siue illos uerecundius & mitius cum aliqua personarum acceptione tractaueris, tamen etiã ipsos

A ipsos errare dicturus es, ita tibi dilecte fili Iuliane, domino donante, respondere debeo, & sic
tuos libros atq; argumenta refellere, ut si possis, intelligas male tibi fuisse persuasum, quod
alijs persuadere moliris, Teq; salubriter pœniteat incautæ ac temerariæ, iuuenilis progressi-
onis & prolapsionis tuæ, nō tantum tibi tua correctione, uerum etiam pluribus profutura,
cognoscentibus uobis atq; fatentibus ꝙ non inaniter, quanq; ueraciter tot & tanti Chri-
stianorum rectores doctoresq; populorū, hoc in ecclesia dei didicerint & docuerint, quod
uerisimili nouitate decepti, cupiebatis euertere. Si autem, quod abs te dominus euertat, uel
sic tenebratum cor habueris, ut intelligere ista non possis, uel ex eo numero fueris, quos in
sanctis psalmis ueritas notat dicens, Noluit intelligere, ut bene ageret, uel ex eo, de qualibus *Psal. 35*
item scriptū est, Verbis non emēdabitur seruus durus, si enim & intellexerit, non obaudiet, *Prouerb. 29*
nec sic erit iste infructuosus labor, uel meus, uel aliorum fratrum, qui per Christi gratiā con
tra hunc errorem, catholicam defendunt fidem. Multo amplius enim erunt, quos antiqua
ueritas uel instruat defensa, uel corrigat, si non defuerunt, quos irrepens error insolutus aut
subuerteret, aut moueret. Ac ne longum faciam, nō omnia uerba tua ponā, sed si dominus
adiuuerit, tuarum uelut acutarum argumentationum, nihil non solutum destructumq;
dimittam. De iudicibus, apud quos propterea dicis non potuisse uos agere causam uestrā, *Ad primū causationum Iuliani.*
quia nemo de rebus dubijs bene consultat, nisi qui ab odio, ira, & amicitia, uacuum pectus
attulerit, quales non fuisse dicis, qui de causa uestra iudicauerunt, quia prius eam cœperūt
odisse q̃ nosse, iam quidem superiore libro respondi, quia si tales iudices, quales definiunt
unde hoc dixisti, salubrius quæreretis, sancto Ambrosio & coēpiscopis eius, qui de hac re
ab odio uestri uel amicitia, uel ira, uel quod tu nō posuisti, sed salubrius posuit misericordia
pro uobis, uel contra uos uacuum pectus habuerunt, quando de hac re ueras tranquillasq;
sententias protulerunt, utiq; cederetis, Quos nunc uobis parum est, iudices nolle, nisi etiam
reos facere insuper audeatis. Sed obsecro te quomodo causam uestrā qui damnauerūt, an-
B te cœperunt odisse quàm nosse? Quia eam proculdubio nouerant, oderant. Nouerāt enim
uos dicere, nihil mali paruulos habere nascendo, quod purgari debeat renascendo. Noue-
rant uos dicere, gratiam dei secūdum merita nostra dari, ut iam gratia nō esset gratia, quia *Roma. 11*
non gratis daretur, sed secundum debitum redderetur. Nouerant uos dicere, hominem in
hac uita posse nullum habere peccatum, ut non ei sit necessarium, quod in oratione domini *Matth. 6*
ca tota dicit ecclesia, Dimitte nobis debita nostra. Hæc in uobis nouerant, & rectissime ode
rant. Deniq; si ab eis uos correctos nouerint, & amabunt. Quoniam non sicut dicis, Si quis
aut liberum in hominibus arbitrium, aut deum esse nascentium conditorem dixerit, Pelagi
anus & Celestianus uocabitur, sed qui libertatem, in quam uocati sumus, non gratiæ dei tri
buerit, & qui paruulorum liberatorem Christum negauerit, & qui cuiq; in hac uita iusto ali
quam in dominica oratione petitionem, non propter ipsum dixerit necessariam, ipse huius
erroris accipit nomen, quia errori communicat crimen. Iam uero Manichæorum crimine,
quæ catholica lumina audeas, uel te nescias, uel nescire fingas, infamare, non opus est & hic
dicere. Sanè ut dicis, si pro uobis potius ab Imperatore responsum est, cur non in medium
prosilitis, & hoc ultrò publicis potestatibus allegatis, uos esse monstrantes, quorum Christi
anus princeps approbauit fidem? Verū si dei legem non sicut sese habet, sed sicut uobis pla
cet, intelligitis: quid mirum si & de lege imperatoris hoc facitis? Sed hæc te aliâs executurū
plenius polliceris. Quod si feceris, aut redarguetur sicut insidiosum, aut contemnetur, sicut in
ane, quod fateris. Quàm uero lauta & lepida est gratulatio tua, ꝙ unum dicis egressum, qui
in se summam prelij sitam optat intelligi, uidelicet ut Pelagianis tu uidearis Dauid, ego aūt
Golias. Videris, si tu hoc induxisti pactum & placitū cum Pelagianis, ut si uictus fueris, ni
hil ulterius illi audeant, Ego autem, absit, ut ad monomachiam uos prouocē, quos ubicūq;
apparueritis, ubiq; diffusus Christi debellat exercitus, qui debellauit apud Carthaginem
Celestium, quando illic ipse non eram, & rursus Constantinopolim tam longe à regioni-
bus Africanis, qui debellauit in palæstina Pelagium, ubi causam uestram suæ damnationis

timore damnauit,ibi enim omnino cecidit hæresis uestra. Et quia ille, cuius figura erat Dauid,contra suos aduersarios,in suis omnibus militibus oppugnat errorem uestrum, etiã Pelagij linguam tanquam prostrati & iacentis,gladio detruncauit. Nam q; tu dedignaris,propterea uos nouos hæreticos dici,quia omne malum quod peccatum definitur, asseritis non in natura,sed in sola uoluntate consistere,iam uobis Pelagius, imò per linguam Pelagij dominus amputauit. Timens quippe ille damnari,damnauit eos,qui dicunt infantes etiam si non baptizentur,habere uitam æternam. Qui ergo negatis esse in paruulo malũ,quod baptismate diluatur,dicite quo merito paruulus non baptizatus,æterna morte plectatur? Sed quid estis dicturi,nisi forte Pelagio maledicatis? Qui tamen si uobis maledicentibus dicat, Et quid uelletis,ut facerem? An dicente Christo,Si non mãducaueritis meam carnem & biberitis meum sanguinem,nõ habebitis uitam in uobis, dicturus fueram paruulum habiturum uitam,qui sine isto sacramento finisset hãc uitã? Puto q; uos maledixisse homini pœnitebit. Iam uos ergo totius pœniteat huius erroris,ne argumento miserrimo utamini,quo uniuersi utuntur hæretici, quos à perniciosa licentia leges Imperatorum catholicorum premunt. Omnes quippe huiusmodi dicunt, quod ipse dixisti,laborare illam partem rationis inopia,quæ in disserendo cum terrorem surrogat, nullum à prudentibus impetrat,sed secũ à meticulosis extorquet assensum. Noui deniq; hæretici uos estis,sed istam penè omniũ hæreticorum ueterem uocem cum cæteris agnouistis atq; tenuistis, nec uos & alios decipiatis, uelut talem uocem habentes aduersus nos,qualem nos aduersus Donatistas,quos ad collationem nobiscũ uenire per imperialia iussa compulimus. Illorum enim furor occupauerat Africam totam,nec prædicari à catholicis ueritatem,contra suum patiebantur errorem, uiolentis aggressionibus, latrocinationibus ,itinerum obsidionibus, rapinis,ignibus,cædibus multa uastantes,cuncta terrentes. Cum quibus apud episcopos, quos communes nõ habebamus,nihil agere poteramus. Quod uero ante centum fermè annos maiores nostri cum eis egerant,iam populorum memoria non tenebat. Hæc igitur necessitas compulit,ut saltẽ gestis nostra collatione confectis, eorum contunderemus inuerecundiam,& reprimeremus audaciam. Vestra uero apud competens iudicium communiũ episcoporum, modo causa finita est. Nec amplius uobiscum agendum est, quantum ad ius examinis pertinet,nisi ut prolatam de hac re sententiã cum pace sequamini. Quod si nolueritis,à turbulenta uel insidiosa inquietudine cohibeamini. Similes autem estis potius Maximinianistis, qui cupiẽtes exiguitatem suam nomine saltem certaminis consolari,& ideo uideri aliquid apud eos, quibus contemptibiles erant,quia inire nobiscum sinerentur examen,interpellantes eos,& libellum dantes,prouocantesq; contempsimus. Magis enim de certamine nominari desyderabant,q̃ formidabant in certamine superari. Nec sperabant uictoriæ gloriam,sed famam requirebant collationis,quia multitudinis non habebant. Si ergo putatis,ideo uos esse uictores,quia non uobis datum est, quale desyderatis examen,Maximinianistæ uos ad ista uaniloquia præcesserunt, quamuis dederit uobis ecclesia catholica iudicium,quale debuit, ubi causa uestra finita est:illis autem nullũ dare dignata est,quia non à nobis sicut uos, sed à Donatistis fuerant segregati. Si autem in Maximinianistis uidetis non esse consequens, ut qui conferre in aliquo iudicio non sinuntur,putari debeant de ueritate confidere,nolite ulterius hæc uana iactare, uobisq; sufficiat,q; uos ecclesia catholica & materna lenitate sustinuit,& iudiciaria seueritate, uel potius medicinali necessitate damnauit. Sed ne superfluis immoremur, omitto tumultus maledictorum & cõuitiorum tuorum,siue quæ in principio cõgessisti operis tui, siue quæ p̃ omnes eosdẽ quatuor libros penè nusq; spargere destitisti, ne grauibus hominibus neuter nostrũ disputator grauis,sed leuis uterq; litigator appareat. Videamus iam potius q̃d afferas,unde me sicut promittis, ostẽdas homines & nuptias diabolo autori tribuere.

Ad primum Iuliani argumentum. Caput II

Certe redarguenda tibi mea uerba proponis,quibus proposi sitis uelut respondens persuadere conaris,contra meipsum locutum me fuisse. Qui cum propter meam defensionem dixerim,ab hæreticis nouis dici, nos damnatores esse nuptiarum, operisq;

A operisq́ diuini, postea id abstulerim, dicendo in senis uncijs possideri hominē nascētem à deo & à diabolo, uel potius totum à diabolo possideri, prorsus excluso deo, uelut ab uniuersa sua possessione, quod est homo. Vbi est acumē tuum, quo tibi uideris, & categorias Aristotelicas assecutus, & aliam dialecticæ artis astutiam? Itá ne non attendis hoc, quod mihi de paruulis obiecisti, de quibuslibet maioribus, malis hominibus, utriq; nostrum obijci posse ab aliquo aduersario ueritatis? Interrogo enim te, quid de nondum regenerato homine pessimo quocunq; respondeas, saltem istum confiteris esse sub diabolo, nisi renascatur in Christo, an & hoc negas? Si negas, qui sunt ergo, quos deus eruit de potestate tenebrarum, & transfert ad regnum filij charitatis suæ? Si autem confiteris, quæro utrum in tali homine in potestate adhuc posito, tenebrarum habeat deus aliquam potestatem. Si dixeris non habet, respōdebitur tibi, Ergo deus de sua possessione à diabolo exclusus est. Si dixeris habet, respondebitur tibi, Ergo deus & diabolus in senis uncijs hominem possident, & tibi ab imperitis talis inuidia concitabitur, qualem tu mihi, qui uis peritus putari, de paruulis ab ortu recentibus concitare uoluisti. Ecce primū argumentum tuum, quanta facilitate destructum est, dum attendere negligis, sic esse homines sub diaboli potestate, antequam redimantur à Christo, ut tamen dei potestati, non solum hi, sed ne ipse quidem diabolus subtrahatur.

De baptisimi sanè quæstione, quam uobis apud ignaros inuidiosam mēdacijs nostris factam fuisse conquestus es, uix dici potest, q̄ eleganter existi, hanc à uobis amolitus inuidiam, eo quòd paruulos baptizandos esse fateamini, quia gratiam baptismatis dicitis, non pro causis esse mutandam, quòd ipsa dona sua pro accedentium capacitate dispensat, Ideoqúe Christus qui est sui operis redemptor, auget, inquis, circa imaginem suam continua largitate beneficia, & quos fecerat condendo bonos, facit innouando adoptandoq́ meliores. Hoccine est totum, cur uobis de baptismate paruulorum faciendam non existimatis inuidiam, quasi quisq; nostrum uos dixerit negare, paruulos baptizari oportere. Nō eos

B dicitis non debere baptizari, sed pro magnitudine sapientiæ uestræ, res mirabiles dicitis, In sacramento saluatoris baptizantur, sed non saluantur: redimuntur, sed non liberantur: lauātur, sed non abluuntur: exorcizantur & exufflantur, sed à potestate diaboli non eruuntur. Hæc sunt sententiarum portenta uestrarum, hæc inopinata mysteria dogmatum nouorū, hæc paradoxa Pelagianorum hæreticorum, mirabiliora q̄ Stoicorū philosophorum. Vt enim hæc dicatis, timetis audire, Si saluātur, quid in eis ægrotabat? Si liberātur, quid in eis seruitutis uinculo tenebat? Si abluunt, quid in eis latebat immundū? Si eruunt, quo merito erāt sub diaboli potestate, qui propria iniquitate nō erāt rei, nisi quia trahūt, quod negatis, originale peccatū? Et ad hoc negatis, nō ut eos saluos, liberos, mūdos, nulli hosti subditos asseratis, nō enim aliquid eis opitulat uestrū testimoniū falsum, ante iudicē uerū, sed ut illis in mala uetustate remanētibus, uos nouā sectemini uanitatē. Nō enim uestra, sed illius est uera sentētia, qui dixit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest intrare in regnū dei. Verū uos excellentissimi amatores illius uitæ, quæ futura est æterna cū Christo, nullam pœnam putatis esse, imaginem dei inæternum exulare à regno dei, cum si paruam pœnam esse diceretis, non esset hæc uox beata amatoris illius regni, sed miseri contēptoris. Porrò autem, si quod huic sufficit causæ, paruam saltem pœnam fatemini esse, quæ magna est, ut imago dei non sinatur intrare in regnum dei, obsecro aperite qualescunq; oculos, & uidete, qua iustitia pœna ista infligenda sit paruulo, quem clausis oculis originali obnoxium negatis esse peccato. Omitto commemorare, quæ mala in hac ipsa trāsitoria uita, penè omnes patiātur infantes, & quomodo explicetur, quod dictum est, Graue iugū super filios Adam à die exitus eorum, de uentre matris eorum, usq; in diem sepulturæ in matrem omniū, Quæ utiq; mala sub iusto, & omnipotente deo non irrogarentur eius imagini, quibus malis in uirtute exerceri infantilis ætas non potest dici, si nulla ex parentibus mala merita traherentur. Hæc autem mala paruulorum, non ea quæ habere negantur à uobis, sed quæ perpeti cernuntur ab omnibus nobis, tu prætermittis omnino, nec respicis, expatiaris ibi uir disertissimus, &

De baptismo. Caput III

Ioan. 3

Exo. 40

mus,& exerces ingenium ac linguam tuam in laude naturæ. Natura ista in tantas & tam manifestas collapsa miserias, saluatorem, liberatorem, mundatorem, redemptorem Christum habet necessarium, non Iulianum, non Celestium, non Pelagium laudatorem. Quam quidem redimi non fatereris in paruulis, nisi quia hoc Celestius apud Carthaginem gestis ecclesiasticis, ora Christiana non sustinens, fassus est. Cæterum rogo te, quomodo potest intelligi ista redemptio, nisi à malo redimente illo, qui redemit Israël ab omnibus iniquitatibus eius? Vbi enim redemptio sonat, intelligitur & precium, Et quod est hoc, nisi preciosus sanguis agni immaculati Iesu Christi? De hoc autem precio quare sit fusum, quid interrogamus alium? Redemptor ipse respondeat, dicat ipse mercator. Hic est, inquit, sanguis meus, qui pro multis effundetur in remissionẽ peccatorũ. Pergite, adhuc pergite, & sicut dicitis, in sacramento saluatoris baptizantur, sed non saluantur: redimuntur, sed non liberantur: lauantur, sed non abluuntur: exorcizantur & exufflantur, sed à potestate diaboli non eruuntur: sic etiam dicite, funditur pro eis sanguis in remissionem peccatorum, sed nullius peccati remissione mundant. Mira sunt quæ dicitis, noua sunt quæ dicitis, falsa sunt quæ dicitis, mira stupemus, noua cauemus, falsa cõuincimus.

Matth. 26

Morbi infantium unde. Caput IIII

Nónne ipse dixisti, administrationẽ corporis sic animo esse cõmissam, ut fructus opis fieret utriq; cõmunis, & uel uirtutis exercitæ gaudia, uel insolẽtiæ pœnas cũ eius quã hic non bene rexerat, carnis afflictione sentiret? Respóde igitur, quare in hac ipsa uita, afflictione carnis anima crucietur infantis, cuius ei meritũ, quia non bene rexerit carnem, adhuc non potest imputari? Naturam dicis humanam in exordijs nascentium innocentiæ dote locupletem, Fatemur sanè, quantum ad peccata pertinet propria. Cum autem etiam originali negatis obnoxios, respondete, quo merito tanta innocentia nonunquam cæca, nonnunquam surda nascatur? Quod uitium etiam ipsam impedit fidem, Apostolo teste qui dicit. Igitur fides ex auditu, Iam uero quis ferat, quod ad ipsum spectat animum, imaginem dei innocentiæ sicut asseris dote locupletem, fatuam nasci, si nulla ex parentibus mala merita in paruulos transeunt? An ita est quisq; uestrum fatuus, ut fatuitatem nullum malum putet, cum scriptura dicat, mortuum septem diebus, fatuum uero omnibus diebus esse lugendum? Quis autem nesciat, quos uulgo moriones uocant, natura ita fatuos, ut quibusdam eorum penè sensus pecorum conferatur? Et non uultis fateri genus humanum ex initio quo deseruit deum, trahere damnatæ originis noxam his omnibus dignissimam pœnis, nisi ubi parcit ratione dispositionis occultæ inscrutabilis sapientia conditoris, qui nec ab ipsa uniuersa massa perditionis abstinet sui operis bonum, ut ex malis uitiorum condat, licet cum malis, inquantum bona est, rationalem mortalemq; naturam, cuius nemo esse potest conditor, præter ipsum, & in generatione damnata, præbeat uasis misericordiæ regenerationis auxiliũ.

Roma. 10

Eccles 22

Caput V

Frustra itaq; putas ideo in paruulis non esse delictum, quia sine uoluntate, quæ in eis nulla est, esse non potest. Hoc enim recte dicitur propter proprium cuiusq; peccatum, non propter primi peccati originale contagium. Quod si nullum esset, profecto nulli malo paruuli obstricti, nihil mali uel in corpore, uel in anima, sub tanta iusti dei potestate paterent, Quod tamẽ & ipsum à mala uoluntate priorum hominum sumpsit exordium. Sicut uoluntas mala ipsa est origo peccati, id est, à uoluntate mala peccatum exortum est, & peccati origo uoluntas mala est, ita nisi uolũtas mala, non est cuiusq; ulla origo peccati. Hæc si sapias, simpliciter & ueraciter gratiam Christi erga paruulos confiteberis. Nec cogeris res impijssimas atq; absurdissimas dicere, aut baptizãdos non esse paruulos, quod quidẽ postea estis fortasse dicturi, aut tã magnũ sacramẽtũ sic in eis esse ludibriũ, ut in saluatore baptizẽtur, sed non saluentur: à liberatore redimant, sed nõ liberentur: lauacro regenerationis lauentur, sed non abluant: exorcizent & exufflentur, sed à potestate tenebrarũ non eruantur, sic eorũ preciũ sanguis, qui in remissionẽ fusus est peccatorum, sed nullius peccati remissione purgentur. Hoc totum propterea, quia timetis dicere, non baptizentur, ne non solum facies uestræ sputis oblinãtur uirorum, uerumetiam capita sandalijs muliercularum commitigentur. Nos certe causam, cur sub diabolo sit, qui nascitur

A nascitur, donec renascatur in Christo, peccati ex origine dicimus esse cōtagium, Vos aūt qui
hoc negatis, ea saltem quæ aperta sunt intuemini, cur nonnulli etiam dæmonem patiantur
infantes, nisi forte & ipsos, aut esse, aut sub diabolo esse negabitis. Nec uos Euangelium cō/
mouebit, at forsitan propter uos interrogauit dominus quod sciebat, ut pater pueri respon
deret filiū suū ab infantia sua dæmonio tā graui grauiterq; uexari, ut à Christi discipulis
nō posset expelli. Ecce ego, ut sint paruuli in diaboli potestate, causam nuptias esse nō dico,
quod me dicere calumniaris. Nuptiæ quippe habēt ordinem suum, & benedictionē suam,
bonumq; suum, nec subintrante peccato amittere potuerunt. Tu autem quare sit sub diabo
lo ille saltem infans, qui manifestissime uexatur à diabolo, ita ut aliquando ipsa uexatione
moriatur, responde si potes. Non uis enim quenquam ullam pœnam pro alienis subire pec
catis. Ne hinc fiat credibile, etiam contagia peccatorum in nascentes ex gignentibus posse
transire. Sed uidelicet ut egregius dialecticus non me patieris elabi, sed presse Caput VI.
interrogabis & breuiter, in paruulis actionem ream, an naturam putem. Et ad utrunq; re/
spondes. Si actionem, inquis, ostende quid fecerint. Si naturam, ostende quis eos fecerit.

Quasi & actio mala faciat† nisi naturam ream. Actione quippe qui reus est, homo est, al. non faciat natu ram ream.
homo autē natura est, homines igitur sicut peccati actione maiores, ita minores maiorum
contagione sunt rei, Isti ex eo quod faciunt, illi ex quibus originem ducunt. Quocirca par/
uuli bonum est, quòd homines sunt, quod omnino nō essent, nisi eos ille qui summe bonus
est, creauisset. Malum uero si nullum ex origine traherent, nunquam cum uitijs uel corpora/
libus nascerentur. Deus enim qui est animarum, ipse est etiam corporum cōditor, qui utiq;
humanæ in ipsa conditione naturæ uitia non infligit immeritæ. Neq; enim de innumerabi
libus paruulis, qui & in animo & in corpore cum tanta uitiorum uarietate nascuntur, hoc di
ci potest, quod dominus ait de illo, qui cæcus est natus, nō propter peccatū ipsius, uel paren/ Ioan. 9
tū id esse factū, sed ut manifestarent opera dei in illo. Multi quippe nec sanantur omnino,
B sed cū eisdem uitijs, siue in qualibet ætate, siue in ipsa moriuntur infantia. Nōnullis etiā par
uulis iā renatis, uel permanēt cū quibus sunt nati, uel accidūt huiusmodi mala, Absit ut dica
mus indigne, sed hinc potius intelligamus eis ad alterum seculum prodesse, q renascuntur.
Huius autem seculi dispositionem, propter initium superbiæ hominis, per quod apostata/ Eccli. 10. & 40.
uit à deo, diuersis malis hominum peragi in iugo graui super filios Adam, à die exitus de
uentre matris eorum, usq; in diem sepulturæ in matrem omnium.

Quod autem in hoc opere tuo, quomodo fiant à dialecticis syllogismi, unde quæstio/ Eludit Iuliani syllo gysmos. Cap. VII
nem tibi nullus obiecit, docere conaris, quantum tibi places, tantum grauibus lectoribus di
splices. Et quod est peius, fingis me dicere quod non dico, concludere sicut non concludo, cō/
cedere quod non concedo, & concludis tibi ipse, quod renuo. Quando enim ego negaui na/
turam hominum esse laudabilem, inquantum homines sunt? Quando dixi, ob hoc ipsum
reos esse, quia sunt, cum profecto essent, nec rei essent, si nemo peccasset? Quādo dixi, fœcun
ditatem esse reprobandam, cum ad benedictionem pertineat nuptiarum? Quomodo à te
peterem ut hocipsum concederes, quod ipse non dixi? Iam uero quod me dicis assumere,
omnis commixtio corporum mala, nihil minus est, quàm ut dicas me etiam uini & aquæ
accusasse commixtionem, quando potio nobis temperatur, quia & ibi coporum est sine du
bitatione commixtio. Et si omnem commixtionem corporum malam dixi, neq; hanc utiq;
prætermisi. Sed nec ipsam commixtionem sexus utriusq; reprehendi, si legitima atq; nupti
alis est. Sine hac enim non fieret hominum generatio, etiam nullo cuiusquam præcedente
peccato. Proinde illud aliud quod me dicere adiungis, Filij autem de corporum commixtio
ne nascuntur, dico sanè, Sed conclusio quam uelut meam inferre uoluisti, non est mea, Non
enim dico, nequam igitur filij, qui de mala operatione procedunt, quandoquidem ipsam
coniugum operationem, quæ fit gignendorum gratia filiorum, non dico malam, sed potius
bonam, quia bene utitur libinis malo, per quod generantur homines, bonum opus dei, non
sine malo, propter quod regenerandi sunt, ut liberentur à malo. Deinde contexis alterum

syllogismum tuum,quoniam tuus est,& prior iste non meus,Dicis ergo,causa sexuum commixtio corporum,& uis ut hoc concedam tibi.Ecce concedo. Pergis inde & adiungis,Si mala semper commixtio , deformis etiam cōditio corporum,in sexuum diuersitate positorum. Hoc si esset consequens,me non premeret,qui commixtionem nuptialem , id est liberorum procreandorum causam,non solam malam non dico,uerumetiam bonam dico . Huc accedit , quia & consequēs non est,ut si semper est mala sexus utriusq; commixtio,propterea sit deformis etiam cōditio corporum,in sexuum diuersitate positorum.Profecto enim si intantum homines essent malo libidinis subiugati,ut remota honestate nuptiarū, omnes indifferenter ac passim canino more concumberent , non ideo deformis esset conditio corporum, cuius deus autor est,quoniam mala esset omnium hominum maris fœminaeq; commixtio: sicut etiam nunc de adulterina commixtione utiq; mala, bonum est in corporum conditione opus dei, Vides nempe,quàm dialectice nihil dixeris, & nulla quidem culpa est dialecticæ disciplinæ,quantum à tramite eius exorbitaueris. Videris illius artis uerbis ad hoc te uti, ut eis inflatus attonitos facias imperitos,uolendo uideri esse,quod non es, Quod & si esses, ad eum modum quo ista disputanda sunt, nihil esses. Sed planè nunc & ineptus & imperitus,tunc autem ineptus artifex esses , & tamen dialecticorum,quasi iaculis oneratus acutis, in certamen procedis,& iactas plumbeos pugiones,dicens, Si mala semper commixtio, deformis etiam conditio corporum in sexuum diuersitate positorum . Nec uidens quàm non sit consequens,quod pro argumento necessario posuisti,adiungis & dicis,Quod cum negare nequiueris.Quid est quod nequeo negare? Hoc nempe,quod tu iam si uel sero sapis,non potes nisi negare,quia non utiq; si mala est commixtio adulterorum , propterea ex illis nascentium conditio deformis est hominum , Illa quippe est hominum,male operantium de membris bonis: ista uero dei est , bene operantis de hominibus malis . Quod si dixeris, etiam cum fit adulterium , bona est per seipsam commixtio,quia naturalis est,sed ea male utuntur adulteri , Cur non uis acquiescere ita posse esse libidinem malam, qua bene tamen utantur gignendi gratia coniugati? An potest bonorum esse usus malus,& non potest malorum bonus? Cum inueniamus ipso satana,quàm bene usus fuerit Apostolus, tradens ei hominem in interitum carnis,ut spiritus saluus esset in die domini, & alios ut discerent non blasphemare. Quod uero superaddis & dicis , Rei autem malæ deus autor esse non potest,quomodo id dicis,cum sint quædam mala,quorū autor est deus? Melius enim loqui nouit ipse quàm tu,qui per prophetā dicit,creare se mala.Deinde quomodolibet sese habeat hæc superadditio tua, quid ad me pertinet,cū illud cui cōnectitur,nō concesserim, eo quod inconsequens esse monstrauerim,ut deformis sit conditio corporum,etiam si omnem commixtionem corporum,uel utriusq; sexus malam esse cōcederem? Vt enim concedamus deū nullius esse autorē mali:nunquid ideo non est autor cōditionis corporum,quam nullo modo malam esse concessi,quia nulla me ad hoc superius concessa cogebant? Inanis ergo & ridenda tua remansit illatio , qua concludis & dicis , Omnia igitur corpora,malo reputantur autori, Multo enim uerius ita cōcluditur,ut dicamus,Si nec mala commixtio adulterorum, facit esse malam conditionem corporum , aut si bona est & in adulteris sexus utriusq; commixtio,sed ea mali utuntur male, quoniam multo magis ex hoc nō potest corporum mala esse conditio? Recte igitur corpora deo reputantur autori.Nulla est itaq; fouea,quam metuens quasi,reuertar in uiam,quò uideris me uelle reuocare.Dic tamen quæ nam illa uia sit, & explica ratiocinationē tuam. Deus,inquis bonus,per quem facta sunt omnia, ipse corporis nostri membra formauit , Hoc uerissimum esse cōcedo. Sequeris & adiungis, Qui autem corpora fecerat, diuisit & sexum, diuisit in specie,quod in operatione coniungeret,fecitq; causam coniunctionum dissimilitudo membrorum.Et hoc assentior. Deinde infers.Ab ipso igitur commixtio corporum , à quo est origo corporum, Quis hoc negauerit? Quod cum ingratis,inquis,concesseris,sequitur tot rerum bonarum,corporum,sexuum cōiunctionum malos fructus esse non posse.Et hoc uerum dicis,horum enim bonorū fructus homo

Margin notes (left): Plūbeus pugio. — 1. Cor. 5 — Cap. VIII — Esaie 45 — Caput IX
Margin letters (right): C — D

A homo est, quod inquantum homo est, bonum est, quod autem in illo malum est, à quo sanandus est per saluatorem, & liberandus per redemptorem, & abluendus per lauacrum, & eruendus per exorcismum, & absoluendus per sanguinem, qui in remissionem fusus est peccatorum, non est fructus corporum, sexuum, coniunctionum, sed originalis ueterisq; peccati. Sicut enim de prole adulterorum, si ego dicerem, tot malorũ, id est lasciuiæ, turpitudinis, criminis bonus fructus esse non potuit, recte mihi responderes, hominem qui de adulteris natus est, non esse fructum lasciuiæ, turpitudinis, criminis, quorum malorum autor est diabolus, sed corporũ, sexuum, cõiunctionum, quorum bonorum autor est deus, Sic ergo tibi rectissime dico, malũ cum quo nascitur homo, non esse fructũ corporũ, sexuum, coniunctionum, quorum bonorum autor est deus, sed primæ præuaricationis, cuius autor est diabolus. Absit autem ut quemadmodum calumniaris, dicamus homines ad hoc à deo fieri, ut à diabolo legitimo iure teneantur, quãuis enim & hoc diuinæ sit magis, q̃ diabolicæ potestatis, ut immundo principi generatio immunda subdatur, nisi regeneratione mundetur, tamen non ad hoc facit deus homines, ut familiam quodãmodo diabolus habeat, sed ea bonitate, qua naturis omnibus præstat ut sint, qua etiam ipsum facit subsistere diabolũ, Quã bonitatem si rebus subtraheret, continuo nihil essent. Sicut non ideo creat pecora in armentis, & gregibus impiorum, ut dæmonibus immolentur, quamuis hoc eos nouerit esse facturos: sic etiam ubi generationem peccato cernit obnoxiam, secundum pulcherrimum, quem deposuit ordinem seculorum, suam non abstinet ab eius conditione bonitatem.

Caput X

Sed post hanc argumentationem qua te fallis, & confecisse te aliquid arbitraris, ingeris solitum maledictum, ac deinde subnectis, quod forsitan dicam scripturarum, nõ syllogismorum debere testimonio comprobari, filios de corporum commixtione nascentes, reputari diuino operi, quasi qui hoc negauerit, possit esse Christianus. Proinde rem, quam promptissime confitemur, & libentissime prædicamus, uelut habeat inter nos controuersiam, ita

B per scripturarum testimonia conaris ostendere, & laboras inaniter, non ut respondere nobis, sed ut libros possis implere. Veruntamen quod dixisti, ut exprimeret fidem operum Propheta, prope periculum pudoris accessit, quia dixit, Erunt duo in carne una, satis te debuit admonere, nihil pudendum futurum fuisse in operibus dei, nisi præcessisset, cur natura humana deberet de sui meriti deformitate confundi.

Gen. 2

Senectus Abrae.

Caput XI

Roma. 4

Dicit etiam in laude libidinis hanc fuisse redditam dei munere Abraæ & Saræ, senio confectis emortuisq; corporibus, & inuidiosa uoce proclamas, ut asserã si possim, ad opus diaboli pertinere, quod deum uideam interdum conferre pro munere. Quasi uero si claudum hominem resuscitet deus, uiuentibusq; restituat, qui utiq; mortuus iam claudicare non poterat, etiam claudicationem debet uideri pro munere cõtulisse. Ita ergo si restitutus est, qui fuerat in uiridioribus corporum uigor, sic utiq; restitutus est, ut se habet cõditio corporis mortis huius. Non enim eos ad illum statum reuocari oportebat, in quo Adam fuit ante peccatum, ut possent sine lege in membris, quæ repugnat legi mentis, filios procreare. Quamuis ad hoc intelligendũ sit, emortuum fuisse corpus Abraæ, ut non ualeret de omni fœmina filios gignere, quæ parere posset. Dicitur enim facere hoc ætatis accessus, ut ex fœmina generare senex possit adolescentula, cum iam de grandiore non possit, quamuis illa de iuuene possit. Qui enim tam prolixo tempore tunc uiuebant, proculdubio serius fiebant ita decrepiti, ut ad concubitum moueri omnino non possent, si tamen cuiquam uiro sano potest id accidere per ætatem. Nam cum hoc opus in manibus haberem, nuntiatus est nobis senex octoginta & quatuor agens annos, qui religiose cum coniuge religiosa iam uigintiquinq; annos uixerat cõtinenter, ad libidinẽ sibi emisse Lyristriã, qui utiq; pro modulo, quo isto tempore uiuunt homines, grauioris senectutis est, quàm fuerat Abraam in annis centum, adhuc uicturus alios septuaginta. Vnde Prudentius creditur fœcunditatem quæ defuit, suis deum famulis præstitisse. Duæ quippe causæ dicuntur, propter quas parere

Quare Sara parere non potuit. Sara non poterat, & erat uulua eius emortua, Vna est sterilitatis, quæ ab ipsa inerat iuuentute. Altera ætatis, nõ quia nonaginta annos agebat, sed quia iam destiterant ei fieri muliebria. Constat enim si mulierum menstrua secreta cessauerint per ætatem, nõ eas iam posse cõcipere, etsi fœcundæ fuerunt, anteq̃ illa cessassent. Et ideo scriptura noluit hoc tacere, ut augeretur miraculi gloria, quod erat deus in eorum prole facturus. Quando autem suo uiro ancillam dedit, de qua uoluit, quia de se non poterat suscipere filios, non ætate fuerat, sed
Gen. 16 sua sterilitate permota. Sic enim ait scriptura. Sara autem uxor Abraam non pariebat illi. Et uerba eius ad uirum ista sunt, Ecce conclusit me deus, ut non pariam. Tunc autem si ætatem consyderemus amborum, decrepiti essent, si nostri temporis homines essent. Erat enim Abraam annorum circiter octogintaquinque, Sara autem annorum septuagintaquinque. scriptum est enim, Abraam autem erat octoginta sex, cum peperit Agar Hismaël Abraæ. Proinde ante annum fermè mixtus inuenitur ancillæ, quando conceptus est Hismaël, quia tandem coniuges in hac ætate generant temporibus nostris, nisi diuinitus fiat tale miraculum, & tamen illi poterant, si Sara sterilis non fuisset, quia & ille potuit de Agar, & illa non
Abraæ corpus emortuum. dum erat sic ætate progressa, ut ei cessarent fieri muliebria. Ad hoc ergo erat Abraæ corpus emortuum, ut de Sara iam generare non posset, etiam si esset illa ita fœcunda, ut tamẽ iam propinquaret ætati, qua cruor ille menstruis interuallis uenire desisteret, Quibus enim iam omnino non fluit, eas ab autoribus medicinæ definitum est, non posse concipere. Quod si
Gen. 18 falsum esset, nullo modo dicere scriptura curaret, Defecerunt autem Saræ fieri muliebria, cũ superius iam dixisset, Abraam autem & Sara seniores progressi in diebus suis. Pro modo ergo temporis, cuius longe prolixiore spatio tunc uiuebant, generare iam illa ætate non poterant, cum esset Abraam centenarius, Sara nonagenaria, etiam si sterilis non fuisset, & ante annum concũberent, quando adhuc ei fluebant fortasse muliebria. Et ideo adhuc concipere posset, si iuuenis esset maritus, tunc autem non posset, propter corpus Abraæ sic emortuum D
senectute, ut ex illius ætatis fœmina gignere non ualeret, qui tamen & ipse de adolescentula ualeret, sicut postea de Cethura ualuit, quamuis & illic dici possit, fœcunditatis munus in eo
Aetas coniugum. dem perseuerasse, quod acceperat ut nasceretur Isaac. Pro modo autem nũc temporis, quo longe breuiore spatio uiuunt homines, intra centum annos amborum coniugum, generare posse dicuntur. Si uero in summam ducti amborum anni, centenarium numerum excesse-
Ius liberorum. rint, sic asseuerantur non posse filios procreare, etiam si fœcunda sit mulier, & fluentibus adhuc muliebribus possit ex iuuene, Vt iure fuerit etiam constitutum, ne quisq̃ ius liberorum haberet, nisi cum amborum anni computati & simul ducti, centum non transisse docerẽtur. Miraculum ergo dei factum est, ut conciperetur Isaac, non parentibus eius libidine reddita, sed fœcunditate donata, Nam illa esse poterat etiam in illis annis, hæc uero esse nõ poterat, tot impedientibus causis, Quanquam & libido, sicut superius disseruimus, si emortuis membris senilibus munere dei quodammodo reuiuiscentibus, etiam ipsa reuiuisceret, conditionem profecto carnis corruptibilis sequeretur, ut esset in corpore mortis huius, quæ in paradiso esse non posset ante peccatum in corpore uitæ illius. Secundum conditionẽ autem pœnalis huius corporis, munus fœcunditatis nunc deus unicuiq; largitur, non secundum illam felicitatem, ubi nihil erat in carne, quod aduersus spiritum concupisceret, & concupiscente aduersus se spiritu frenaretur, quia in natura hominis ante peccatum, pacem decebat esse, non bellum. In ea uero parte ratiocinationis tuæ frustra laborasti, tanq̃ dicere possemus, Isaac sine concupiscentia carnis, uel semine uiri fuisse procreatum, hoc enim non dicimus, & ideo quicquid inde disputasti, prætereundo contemnimus.

Caput XII

Quod aũt tibi præclaro acumine uisus es inuenisse, ut diceres, etiã si diabolus crearet homines, nulla culpa sua mali essent, & ideo iam nec mali essent, quia esse quisq̃ nisi quod natus est, nõ potest, nec ab eo iustũ est, aliquid amplius flagitare q̃ potest. Solemus & nos aduersus Manichæos ista dicere, qui nõ uitiatã bonã dicũt esse naturã, sed sine initio & immutabiliter

A tabiliter malā, quam secundū suas fabulas opinantur malā. Natura uero humana secundū catholicā fidem bona instituta, sed uitiata peccato meritoq; dānata est. Nec mirum aūt nec iniustū est, q admirabilis radix profert dānata damnatos, nisi cui manus nō defuit creātis, nō desit & misericordia liberātis, quā uos miseri inuidetis, cū malū paruulos, à quo liberent, habere nō dicitis, Sed certe uos qui miseriā falsa defensione premitis, & perniciosa laude oppugnatis infantiā, quare nihil mali merētes, tot in paruulis imagines dei, si non baptizētur, non admittitis ad regnum dei? Nunquid ipsi sibi defuerunt, ut priuentur regno, ut tam luctuoso puniantur exilio, cum id non fecerint, quod facere omnino nō poterant? Vbi etiam ponis, quia & uita carebunt, quoniam non manducauerunt carnem, nec biberunt sanguinē filij hominis. Vnde Pelagius, quod supra cōmemoraui, eos qui dicunt infantes, etiam si nō baptizentur, habere uitam æternam, in ecclesiastico iudicio nisi damnasset, dānatus exisset. Qua iustitia quæso, à regno dei, aut à uita dei alienatur imago dei, in nullo transgressa legē dei? Nonne audis quemadmodum detestetur Apostolus quosdam, quos dicit alienatos à uita dei per ignorantiam, quæ est in illis, propter cæcitatem cordis eorum? Tenebitur hac sententia non baptizatus paruulus, an non tenebitur? Si dixeritis, non tenebitur, Euangelica ueritate, lingua etiam Pelagij teste uincemini atq; puniemini. Vbi est enim uita dei, nisi in regno dei, quo nisi renati ex aqua & spiritu, intrare non possunt? Si autem dixeritis, tenebitur, fatemini pœnam, culpam dicite, fatemini supplicium, meritum dicite, Nihil in uestro dogmate reperitis, quod proferre possitis. Iam igitur aliquando si ullus est Christianus sensus in uobis, etiam in paruulis propaginē mortis & damnationis agnoscite, debita iustitia puniendam, gratis gratia dei liberādam. In quorum redemptione laudari dei misericordia potest, in quorum perditione accusari dei ueritas non potest, quia uniuersæ uiæ domini misericordia & ueritas. Diuidis, definis, differis quasi medicinaliter de genere, & specie, & modo, & excessu concupiscentiæ, huius genus esse asserens in igne uitali, speciem in motu genitali, modum in opere coniugali, excessum in intemperantia fornicandi. & tamē post istam totam, quasi subtilem atq; prolixam disputationem tuam, cum te breuiter & aperte interrogauero, cur ignis iste uitalis bellum in homine radicauerit, ut eo caro concupiscat aduersus spiritum, & spiritui necesse sit concupiscere aduersus carnem, cur uulnere feriatur mortali, qui uoluerit igni consentire uitali, puto q ipsum libri tui atramentum erubescendo conuertetur in minium. Et ignis uitalis, qui nostræ animæ, quæ uita est uera carnis, non solū ad arbitriū non obsequitur, sed plerunq; contra eius arbitriū inordinatis, & turpibus motibus excitatur, & nisi aduersus eum spiritus concupiscat, bonam uitam nostram ignis iste uitalis occidit. Post longam disputationem uelut concludens, merito igitur, inquis, concupiscentiæ origo definitur in igne uitali, quo collecto necesse est, ut ei reputetur concupiscentia carnalis, per quam cōstituta est uita carnalis. Ita hoc dicis, quasi probare possis. An uero cuiuscunq; frontis sis, audeas suspicari, in prima hominum constitutione, priusq; culpam debita damnatio sequeretur, istā carnalem cōcupiscentiā aut extitisse in paradiso, aut inordinatis, sicut eā nunc uidemus motibus, pugnas aduersus spiritū fœdissimas ædidisse. Deinde subnectis & dicis, Huius itaq; appetitus non in genere suo, non in specie, nō in modo culpa est, sed in excessu, quia genus eius & species ad conditoris operam pertinent: modus eius ad arbitriū honestatis: excessus ad uitium uoluntatis. Quàm concinne tibi uerba inania sonuerūt, utiq; homini, qui non cogitas quid dicas. Si modus appetitus huius ad arbitrium pertinet honestatis, cuius tandem honesti arbitrium coniugati uelit hūc appetitum, nisi quando opus est commoueri, & tamen quod uult non potest? Cuius honeste continentis arbitrium uelit aliquando hunc appetitum moueri, & tamē quod uult non potest? Vnde clamat homo, Velle adiacet mihi, perficere autem bonum nō inuenio. Cum ergo in ipso motu pro nostræ uoluntatis arbitrio nō habeat ullum modum, in effectu autem non sit ipse moderatus, sed ei modum uigili certamine spiritus honestus imponat, quid est quod laudatis homines mali, & ad deum non clamatis, Libera nos à malo?

Eucharistia. Ephe. 4 Psal. 24 Caput XIII B Roma. 7

Quid

Cap. XIIII Quid te aũt iuuat quod dicis, intercipi debilitate libidinẽ, quasi nõ morte prorsus extin/ C guatur, quando iam homini, qui ab illa fuerit superatus & subiugatus, non certamen indici/ tur, sed uicto redditur, quod debetur? Hoc est amarius, hoc est ubi non intelligis, contẽden tis propaginem mortis, quod quando sani sumus, tunc est iste motus insanus. Aut in coniu gibus, inquis, cum honestate exercetur, aut in castis uirtute frenatur. Itá ne uero, ita tu expertus es? Ergó ne à coniugibus non frenatur hoc malum, uel hoc tuum bonum? Pror/ sus cum libitum fuerit, sternunt se coniuges, & inuadunt quandocũq; titillauerit, nec ad ho/ ram cubandi appetitus iste differtur, sed tunc uidetur legitima corporum esse commixtio, quando istud naturale tuum bonum fuerit sponte commotum. Si talem duxisti uitam con iugalem, desine te tuis experimentis in disputatione committere, & de alijs potius quemad/ modum sit ducenda, uel docenda, perquire. Miror tamẽ si adulterina saltem desideria non frenasti, nec frenanda sensisti. Si uero etiam pudicitia coniugalis, & propter immoderata in ipso quoq; connubio uolutabra libidinis, & propter damnabiles concupiscentias, ne præ ter coniugis naturalem usum aliquid perpetretur, frenat hanc pestem, quid est quod dicis, in coniugibus cum honestate exercetur, quasi honestus sit appetitus iste semper in coniuge, & nihil ei saltem secundum ueniam, sicut dicit Apostolus cõcedatur? Quanto melius dice/

1. Cor. 7 res, in coniugum moderatione cum honestate exercetur? An timuisti ne illic quoq; intelliga tur malũ, cui etiã coniuges frenũ cura moderationis imponunt? Postremo nunc saltẽ iam continenter uiuens, agnosce in quadrigis illis Ambrosianis equum malum, & noli corde uel

Iulianus. ore laudare, quem cogeris uirtute frenare. Quartum, inquis, à lasciuientibus perpetratur, id est illius uoluptatis excessus, & quia de insolentia, non de natura contingit, inquis, iure dam/

Augustinus natur. De cuius quæso insolentia contingit? lasciuiæ, an concupiscentiæ? Ne offendas susce/ ptam, respondebis lasciuiæ. Sed omnes homines iudicant lasciuiæ non esse peccatum, nisi quia concupiscentiæ consentitur. Nullúm ne ergo malum est, cui cõsentiendo peccatur? At D hoc malum inest in carne contra spũm concupiscente, etiam si non sit in spiritu nõ consen/

Matth. 6 tiente, & contra etiam concupiscente. Exclama ergo, Libera nos à malo, & noli malum fallæ laudis, huic addere malo. Diserte sanè inter lasciuiẽtes & continentes tanquam in medio pu

Cap. XV dicitiã constituis coniugalem, quæ illos illicita commisisse indignatur. Hos etiam licita

Iulianus. contempsisse miratur ultimi limitis sortitus regionem, ultra se proruentium execrata barba riem, supra se micantium uenerata fulgorem, quæ uerecundis manibus, & confouet æstu/

Augustinus. antes, & laudat tali remedio non egentes. Multum delector eloquẽtissima ueritate, sed obsecro te, nempe sicut dicis, & disertissime ac uerissime dicis, propterea continentes laudat pudicitia coniugalis, quod tali remedio non egeant, quo se ipsam perspicit eguisse, id est ut secundũ Apostolum, qui se non continet nubat. Cur ergo quando ego istam concupiscen/ tiam morbum esse dico, tu negas, qui tamen ei necessarium remedium confiteris? Si agno/ scis remedium, agnosce morbum. Si negas morbum, nega remedium. Rogo cede aliquan/ do etiam per os tuum tibi loquenti ueritati, Nemo prouidet remedium sanitati. Illud

Caput XVI etiam recte dicis, examinate non posse placere connubium, si mali conparatione laudetur. Hoc uerum est. Omnino enim in genere suo nuptiæ bonum sunt, sed ideo bonum, quia fi/ dem thori seruant, quia prolis suscipiendæ causa, sexum utrumq; commiscent, quia impieta tem superationis exhorrent. Hæc sunt bona nuptialia, quibus nuptiæ bonum sunt, quæ sæ/ pissime diximus esse potuisse, etiam si nemo peccasset. Post peccatum autem accessit eis, nõ de fœlicitate, sed de necessitate certamen, ut sub bono pugnent etiã ipsæ contra concupiscen tiæ malũ, ad nihil eam sinentes illicitũ peruenire, quãuis ipsa in hæc nunc remissioribus, nũc concitatioribus motibus instigare non cesset & eius malo bene utentes, in propagatione fi/ liorum, Illud uero quis neget malum, nisi qui nõ audit Apostolum monẽtem. Hoc autem dico secundum ueniam, non secundum imperium. Quãdo coniuges nõ prolis suscipiendæ, sed carnalis uoluptatis explendæ uicti cupiditate concumbunt, hoc non laudatur, sed igno/ scitur in comparatione peioris, interuenientibus & deprecantibus nuptijs. Post hæc

A Post hæc autem ad exemplũ Abraæ & Saræ, nescio qua ratione reuerteris, de quo iam satis respondisse me existimo. Sed nescio quid te fugerat, q̊d addere uoluisti, cũ postea uenisset in mentem, Humanum est, solet euenire. Quid ergo illud est audiamus. Dicis factum fuisse propheticum, quod tunc ostensum est in regione Africæ, pulchræ & sanctæ mulieris, quæ ecclesiæ formam tenebat, tuũ non esse, uel coniugem, uel pudorem, & quia ibi diuinitus intacta seruata est, Ne in omnibus tuis uerbis frustra immorer, ad eũ cui scribis, te conuertis & dicis, Orandus est hic deus frater beatissime Turbanti, consacerdos dilectissime, ut paribus etiam hac tempestate uirtutibus ecclesiam catholicam filij sui sponsam, maturã, fœcundam, castam, decoram à Manichæorum constupratione in Africa, uel ex Africa latrocinantiũ eruere nõ moretur. Hæc nostra potius oratio est aduersus Manichæos, & Donatistas, & alios hæreticos, uel quoslibet Christiani & catholici nominis inimicos, in Africa constitutos, Contra uos autem, quia nobis estis pestilentia transmarina, Christo saluatore uincenda, Ideó ne latrocinamur ex Africa, quia unum martyrem hinc opponimus Cyprianum, per quem probemus antiquam nos defendere fidem, contra uestri erroris uanam prophanamq; nouitatem? O nefas. Defuerunt ecclesiæ dei quæ in Africa constituta est, defuerunt orationes tuæ, quando ista quæ oppugnas, Cyprianus beatissimus prædicabat? Quãdo ille dicebat, multo magis à baptismate prohiberi non debet infans, qui recens natus nihil peccauit, nisi quod secundum Adam carnaliter natus, cõtagium mortis antiquæ prima natiuitate cõtraxit, ut ei remittantur non propria, sed aliena peccata, quando hæc Cyprianus didicerat & docebat, defuit auxilium precum tuarũ, quo Sara in regione Africæ seruaretur intacta, & à Manichæorum constupratione, qui secundum intellectum tuum, anteq; Manichæi nomen Romanis sonuisset in terris, etiam ipsum deceperant Cyprianum, libera retur ecclesiæ pulchritudo? Vide quæ monstruosa & furiosa dicas contra antiquissimam catholicam fidem, non habendo quid dicas. Sed quamtumlibet tergiuerseris ô hæresis Pelagiana, quæ cõtra muros antiquissimæ ueritatis, nouas construis machinas, nouas moliris insidias, Pœnus disputator, quod me contumeliose tuus † defensor appellat, Pœnus inq; disputator non ego, sed Cyprianus, Pœnis te hoc uulnere Pœnus immolat, & pœnã scelerato ex dogmate sumit. Quid si tot episcopos ex Africa nominassem, q̊t ex alijs orbis partibus nominaui, aut quid si in eisipsis plures Afri essent? Vnus hinc est, cæteri aliũde, quorum ab oriente & occidente cõsensione confoderis, & tamen tanta obstinatione cæcaris, ut non uideas, te potius uelle corrumpere antiquũ ecclesiæ decorem, id est, antiquam fidem, tanq; Saræ aniculæ pulcherrimæ castitatem. Si enim per sanctos antistites dei, memorabilesq; doctores Irenæum, Cyprianum, Reticium, Olympium, Hilarium, Ambrosium, Gregoriũ, Basilium, Ioannem, Innocentium, & Hieronymum constuprauerunt ecclesiam Manichæi, dic mihi Iuliane, quæ te peperit? Vtrum te casta, an uero meretrix in lucem, quã deseruisti, per uterũ gratiæ spiritalis enixa est, an ut dogmata Pelagiana defendas, coniugis Christi & matris tuæ uiscera, instinctu nefario non erroris, sed furoris infamas? Vsque adeo enim contra uetustam pulchritudinem Saræ non inuenit, quid nouitia deformitas mentiatur, ut tot episcoporum gloriosorũ, catholicorũ in tanta suarum sentẽtiarum manifestatione cõsensum, in quibus sunt qui Manichæi nec nomẽ audierũt, Manichæorũ blasphemia criminet. Sed ab hoc digressu, quò te impetus, non ut dicis doloris, sed perditi pudoris abstulerat, ad ea quæ institueras deliberare, reuerteris, & adhibito ex Apostolo testimonio illud, quod de Abraæ & Saræ emortuis mẽbris dixeras, cõfirmare conaris. Vnde iã superius, quantũ satis uisum est, me disseruisse suffecerit, Quis aũt Christianus ignorat, q̃ ille, q primũ hominẽ fecit ex puluere, oẽs fabricet ex semine? Sed ex semine iã uitiato atq; dãnato, qui partim per ueritatẽ remaneat in supplicio, partim p̱ misericordiã liberet à malo. Nõ igit ut putas atq; cõcludis, ullis laqueis tuis peccati naturalis suffocat assertio. Deprauatã quippe primi transgressoris uoluntate naturã, non tua defensio uerbis inanibus purgat, per nouitiũ dogma uestrum, sed gratia dei, per Iesum Christũ dominũ nostrũ. Quamobrem nec puto, sicut

Caput XVII

Iulianus.

Augustinus.

B

al. error

Roma. 4

Caput XVIII

cut calumniaris, quòd coniuges sine corporum calore generauerint, nec puto quòd hominem deus non fecerit, aut diabolo fecerit, aut diabolus fecerit, quia nec ipsi parentes possunt hominem facere, sed ex parentibus deus. Cuius potestati nec seipsum diabolus subtrahit, quanto minus naturam humanam, quam sibi per peccati meritum illo damnante subiecit. Quæ cum ita sint, tu potius & si non cultor, quod esse dicis me, tamen quãtumlibet eum accusare uidearis, diaboli adiutor esse cõuinceris, quod omnes paruulos ab eo malo, per quod tenentur à diabolo, sanari per Christum non debere contendis, cum doctrina non sana sanos esse defendis. Ego autem secundum sanam fidem, ex eadem concupiscentiæ uoluptate concretum etiam Isaac dico, ex qua & homines cæteri, uno solo excepto ab hoc malo, per quem liberamur à malo, peccatorum quoq; genitalibus manum diuinæ prouidentiæ interesse nõ nego: Attingit enim à fine usq; in finem fortiter, & disponit omnia suauiter, & nihil inquinatum in eam incurrit. Et ideo etiam de immundis & contaminatis, quæ uoluerit operatur, munda tamen ipsa & incontaminata persistens. Nec opus est, ut anfractibus longis ea quæ concedo, mihi probare coneris, sed ad hoc responde si potes, cur ipse Isaac nisi baptismatis Christi signo circũcisus die octauo fuisset, perisset anima eius de populo suo. Explica si potes, tanta pœna quo merito plecteretur, nisi ab hac illo sacramẽto liberaretur? Emortuam uuluam Saræ ad emissionem seminis, & emortuum corpus Abrææ ad generandum sicut iuuenes generant, deum uiuificasse negari non potest, ut proles de illa parentum nasceretur ætate. Sed Isaac quantum ad propria peccata, etiam si ex adulteris nasceretur, innocens natus, quid meruerat, ut anima eius de populo suo periret, nisi circũcisio subueniret? Noli euagari per multa obscura, perplexa, superflua, ad hoc unum apertum, simplex, necessarium q; respõde. Interponis Apostoli testimonium, nõ ad quod ab ipso positum est, sed ad quod ipse arbitraris. Vnde nunc quoniam non inde agimus, & longum & superuacaneum est disputare, tamen interponis ubi ait, Et quomodo iudicauit deus mundum? Si enim ueritas dei in meo mendacio abundauit in gloriam ipsius, quid adhuc, & ego tanq̃ pecca- tor iudicor? Ac deinde subiungis, per hæc sua uerba Apostolum ostendere, amisisse deum autoritatem iudicandi, si modum non tenuit imperandi. Si ergo sicut putas, ad hoc ista dixit Apostolus, ut sese cohiberẽt, qui asserebant laudi dei proficere peccato mortalium, eũq; ideo impossibilia præcepisse, ut miserendi sibi materiam præpararet, & per hanc apostolicã sententiam, sicut existimas demonstratur, propterea recte iudicare homines, quia præcepta possibilia non fecerunt, iniuste autem iudicarentur, si ea non fecissent, quæ impossibilia iuberentur, quid de Isaac dicturus es, cui quicq̃ nec possibile, nec impossibile est imperatum, & tamen perditionis animæ suæ pœna feriretur, si octauo die nõ circuncideretur? An uero nec sic tandem respicis illud primitus in paradiso datum, possibile ac facile fuisse præceptũ, quo contempto atq; uiolato omnes ex uno homine, tanq̃ in massa originis commune illud habere peccatum, & hinc esse iugum graue super filios Adam, à die exitus de uẽtre matris eorum, usq; in diem sepulturæ in matrẽ omnium. Et quoniam ex ista in Adam generatione damnata nemo liberatur, nisi regeneretur in Christo, propterea signũ eiusdem regenerationis Isaac nisi accepisset, perisset, nec immerito perisset, quia ex hac uita, quo per generationem dãnatam dãnatus intrauerat, sine signo regenerationis exisset. Aut si non est ista causa, dic alterã. Bonus est deus, iustus est deus, potest aliquos sine bonis meritis liberare, quia bonus est, non potest quenq̃ sine malis meritis dãnare, quia iustus est. Nullũ meritũ malũ octo dierum infans de proprijs peccatis habebat, quare damnaretur, nisi circuncideretur, si ex origine non trahebat? Perge ad cætera, & uanis uaniora contexe, non scripturarum sanctarum eloquia, quæ commemoras, dico, sed ex his quæ conficere niteris. Quandoquidem dicis, ex hoc intelligi debere perfectam ignorantiam, iustitiam nominari, quia dixit deus ad Abimelech, qui cũ Sara erat cõcubiturus, ignorans q; uxor esset aliena, Et ego sciebã, quia in corde mundo fecisti hoc, & ideo nascentium statum, generantium uoluptate non lædi. Quia etsi mala esset, inquis, tamẽ ad illorum nullo genere scientiam perueniret. Cur ergo eos

Margin: C; D; Roma. 3; Caput XIX

A eos non nominas iustos, si perfecta ignorantia iustitiæ nomine nuncupanda est? Nihil est
namq; perfectius ignorantia paruulorum, nihil ergo uocetur & iustius, Vbi est quod supe-
rius asserendũ putasti, nec iustos nasci paruulos, nec iniustos, quod futuri sunt actibus suis,
sed tantũmodo infantiã innocentiæ dote locupletẽ? An nõ uerba tua sunt ubi dicis, Homo
igitur innocẽtia quidẽ plenus, sed uirtutis capax nascit̃, aut laudẽ, aut reprehensionẽ ex pro
posito accedẽte meriturus? Nunquid uirtutẽ dicturus es nõ esse iustitiã? Quomodo igitur
infans nondũ plenus est uirtute, sed capax, cũ plenus sit ignorãtia, quã dicis esse iustitiã, nisi
uirtutem neges esse iustitiam? Itá ne nondum euigilabis hac absurditate percussus, & te
hoc dixisse pœnitebit? Nam domini uerba uigilant, sed tu dormis. Neq; enim ait regi, Sci- Matth. 5
ebam quia cor habes iustum, aut quia cor habes mundum, cum scriptum sit, Beati qui mun al. istum.
do sunt corde, quoniam ipsi deum uidebunt, tu aũt † iustum Abimelech ad peccatoris pro-
ponis exemplum, Sed sciebam, inquit deus, quia in corde mundo fecisti hoc, Non omnia
uel quæcunq; alia, sed hoc, in quo adulterij conscientiam non habebat. Miror tamen q̃ isto
exemplo à te commemorato, quod non potes, conaris efficere, & non ibi uides, quod nõ uis
audire. Conaris enim ut credatur orante Abraam, libido reddita esse mulieribus, quia scri Gen. 20
ptum est, Concluserat deus à foris omnem uuluam in domo Abimelech, propter Saram
uxorem Abraæ. Hanc enim conclusionem sic uis intelligi, tanquam libido fuerit illis fœmi-
nis deo indignante detracta, cum magis indicetur his uerbis, aliqua ualetudine uulua con-
clusa, ut aut impræg nãda concũbere fœmina, aut parere imprægnata non posset, & non at-
tendisti homo, qui non uis iudicio diuino quenquam non alienis, sed suis plecti posse pec-
catis, quomodo fieri potuerit ut Abimelech peccaret, quamuis nec ipse adulterino corde pec
cauerit, & deus quantulumcumq; peccatum eius in mulieribus ad eum pertinentibus uindi-
caret. Vides contagionem transire peccati de uiro in fœminas, quibus miscebatur, uel qui-
bus dominabatur, & in prolem de parentibus nõ uis, ex quorum seminibus propagatur. Roma. 11

B Consydera igitur, q̃ sit inscrutabilis altitudo iudiciorum sapientiæ & scientiæ dei, & garrire Caput XX
desine contra originalis secreta peccati. Deinde incipis disputare de excessu
concupiscentiæ, quem reprehensibilem dicis, quasi in eius moderatione cum ea bene utitur
coniugatus, equus ipse qui malus est, & non potius sit eius auriga laudandus. Quid ergo te
adiuuant testimonia de scripturis, quibus ostenditur, quemadmodum deus uel prohibeat
libidinis uel damnet excessum, Illud potius intuere, quicquid in quorũlibet flagitiorum tur
pitudine, quæ genitalibus membris perpetratur, horremus concupiscentiam carnis, nisi tene
atur efficere ipsis motibus suis, quos in corporibus etiam castorum usq; ad ingemiscendum
effectum perducit in somnis. Sic autem dicis, qua ratione quæreret iustos in Sodomis de-
us, si illos tales natura faciebat, tanquam nos dicamus mentis excellentiore natura, concu-
piscentiam carnis non posse frenari. Sed dicimus, usq; adeo malum est, ut repugnans expu-
gnando uincatur, donec sicut uulnus in corpore, ita perfecta curatione sanetur. Si autem pu Roma. 8
tas Apostolum ex hoc laudasse libidinem, quia usum fœminæ dixit esse naturalem, ubi ait,
quosdam relicto naturali usu fœminæ, exarsisse in appetitum suum in inuicem, omnem pro
fecto usum fœminæ laudare compelleris, ac per hoc & ea, quæ cum fœminis committuntur
stupra, laudabis, quia & illic usus utiq; naturalis est, quamuis damnandus, quia legitimus
non est. Vnde & filij non legitimi, sed naturales uocantur, qui inde nascuntur. Non utiq; cõ
cupiscentiam carnis, illo uerbo laudauit Apostolus, sed naturalẽ appellauit usum, unde na-
tura humana potest nascendo subsistere. Dicit etiam Sodomitas, & in panis ac uini peccas-
se creatura: atq; ita uis intelligamus libidinem bonam, sed homines qui ea male utũtur, esse
culpabiles, sicut bona est natura panis & uini, quamuis ea male utẽdo peccetur. Ita enim nõ
intelligis quid loquaris, ut non uideas creaturam panis & uini, non concupiscere aduersus
spiritũ, sed ipsam potius inhoneste à male utentibus concupisci, & eam forinsecus in nostrũ
corpus intrare. Qua ideo parcius & restrictius est utendum, ne ipsa quoq; concupiscentia,
quod malum intus ac nostrum est, mentem corruptibili corpore ex abundantiore materia,

multo magis aggrauante, aduersus nos uehementius & inuictius concitetur. Hoc igitur malo, quod indicat malum esse, siue qui aduersus illud dimicat, siue quem subiugat, & parens bene utitur, cum pudice filium gignit, & deus, cum prouide hominem condit. C

Caput XXI Nunc ergo consydera, rogo te, Nunc, inquam, ut te salubriter ueritas uincat, deposita uincēdi cupiditate, consydera utrū nostræ, an tuæ sententiæ debeas acquiescere. Bene quod breuiter admonere te dicis, ut lectoris pectori hæreat, quod toto libro abs te gestum est.

Iulianus. Etquæ sit ipsa breuis admonitio, subinferens, Concupiscentiæ naturalis, qui modum tenet, inquis, bono bene utitur, qui modum non tenet, bono male utitur: qui autem etiam ipsum modum sanctæ uirginitatis amore contempserit, bono melius non utitur, Confidētia quippe suæ salutis, inquis, & roboris contempsit remedia, ut gloriosa posset exercere certamina.

Augustinus. Ego uero sic ad tua ista respondeo, Concupiscentiæ carnalis, qui modum tenet, malo bene utitur, qui modum non tenet, malo male utitur, qui autem etiam ipsum modum sanctæ uirginitatis amore contempserit, malo melius non utitur, Confidentia quippe diuinæ opitulationis & muneris cōtempsit infima remedia, ut gloriosa posset exercere certamina. In hac controuersia de bene utēdo isto, utrum bono an malo, tota inter nos causa uersatur. In qua uellem quidem egregios iudices non repudiares, quos tibi meis superioribus libris sana doctrina eruditos, sine ullo studio partium, de hac causa sententias protulisse monstraui. Sed quoniam si te non correxeris, ipsorum quoq; accusationem, uel ut mitius dixerim, reprehensionem sine dubio præparabis, te potius utar iudice, pro mea sentētia cōtra tuam, non alicubi alibi, sed in eodem libro tuo, nec eius alio, sed eoipso loco. Dixisti enim sanctā uirginitatem confidentia suæ salutis & roboris contempsisse remedia, ut gloriosa posset exercere certamina. Quæro quæ remedia contempserit? Respondebis nuptias. Quæro, Ista remedia, contra quem morbum sint necessaria? Remedium quippe à medendo, id est, à medicando nomen accepit. Simul itaq; uidemus ambo remedium nuptiarum, Cur laudas tu libidinis morbum, quo perueniri cernis ad mortem, si ei non resistat, aut continentiæ retinaculum, aut coniugale remedium? Iam hoc & superius egi tecum, ubi disertissime pudicitiam coniugalem inter lasciuientes & continentes ita posuisti, quæ uerecundis manibus, & confouet æstuantes, & laudat tali remedio non egentes. Eadem itaq; repeto, Iterum audi, quod illic tibi breuiter dilucideq; respondi. Quādo ego istam concupiscentiā morbū esse dico, quare tu negas, qui tamen ei necessarium remedium confiteris? Si agnoscis remedium, agnosce morbum, Si negas morbum, nega remedium. Rogo cede aliquando etiam per os tuum tibi loquenti ueritati, nemo prouidet remedium sanitati. Quæ sunt autem sanctarum uirginū, sicut appellas gloriosa certamina, nisi quia non uincuntur à malo, sed uincunt in bono malum? Quæ nō gloriosa ego, sed gloriosiora dicere malui, Habet enim palmam de huius mali subiectione, quamuis minorem pudicitia etiam coniugalis. Belligerat enim ipsa cōtra carnalem concupiscentiam, ne limites thori nuptialis excedat, Sed belligerat, ne definitum ex consensu coniugum orandi tempus irrumpat. Et si tantas uires habet ista pudicitia coniugalis, tantumq; dei donum est, ut faciat quod præscribunt tabulæ matrimoniales, in ipso quoq; thoro coniugali conflictu fortiori belligerat, ne ultra q̄ꝫ generandis filijs satis est, etiā ipsum coniugis corpus attractet. Talis pudicitia nec menstruatis, nec grauidis utitur fœminis, nec eius ætatis, qua certum est eas iam concipere non ualere. Nec eam prorsus concumbendi uincit affectus, sed tunc relaxatur, cum speratur regenerationis effectus. Si quid uero fit in coniuge, non quidem contra naturam, sed tamen quod tabularum matrimonialiū limitem transeat, ueniale apud Apostolum reperitur, quia nequaquam limes cōiugalis carnis exceditur, sed tamen ut etiam ipse non excedatur, contra malum concupiscentiæ dimicatur. Quod usq; adeo malū est, ut ei ne noceat pudicitiæ certamine resistatur, & tu nisi fallor, in isto es certamine constitutus. Et quia te fideliter pugnare existimas, uinci times. A quo quæso te uinci times? A bono, an malo? An forte à me uinci times, ut adhuc malū neges, & tanquam bonum laudes, à quo uinci times? Inter duos aduersarios, constitutus in magnas D

A coartaris angustias,& me uis uincere per eloquentiam, & libidinem per continentiam, sed pugnando aduersus eam confiteris malum,laudãdo eam deseris ueritatis bonum. Sed ego te uinco,& expugnatorem & laudatorem mali. Constitues te ante iudicem non alium, sed teipsum. Vis enim uincere concupiscentiam expugnatione eius, me uero laude eius. Sed ego respondeo, Vt uincatur qui laudat,iudicet qui pugnat. Si enim malum est,cur laudat? Si bonum est,cur expugnat? Si autem nec bonum nec malum est,ut quid laudat? ut quid expugnat? Quamdiu igitur expugnator libidinis eris, tamdiu pro me cõtra teipsum iudex eris. An forte aduersus libidinem non certabis,ne in isto quod mecum habes certamine supereris,dicens tibiipsi, melius non pugno,quàm ostendo pugnando malum esse quod laudo. Noli obsecro te, Quid enim sum ego,quem pro magno desideras uincere? Vincat te potius ueritas,ut tu libidinem uincas. Nam si aduersus eam pugnare destiteris,uinceris,& ad immunda omnia pertraheris. Quod cum sit horrendum malum, nec ad hoc quod desideras tibi proderit hoc etiam, sic enim uinceris à me, imò ab ipsa, quam prædico ueritate. Sed concupiscentiæ debellator etiam tuo iudicio uinceris,cum id malum laudas,de cuius debellatione gloriaris. Si autem ne certamine dimicantis uincatur lingua laudãtis, pugnare iam desinis,captiuum concupiscentiæ,desertorem continentiæ uincam, non iam suo,sed iudicio sapientiæ, Causa utique nostra finita est. Quantumlibet enim laudes concupiscẽtiam carnis, quamdiu pugnas aduersus eam,cernis quàm uerum de illa,nec nisi de illa dixerit apostolus Ioannes,quod non est à patre. Nam si ut dicis,qui modum eius non tenet, bono male utitur,etiã in male utentibus bonum est ipsa. Quæ igitur est illa,quæ nõ est à patre? An etiam ipsam quomodolibet intelligas,laudare dispones? Porrò si malum est ipsa, ubi erit quando erit, quandoquidem ista etiam si male quis utatur,bonum erit, Nec ipsa,ut dicis,sed ille erit malus,qui bono utitur male,ac per hoc frustra dixit Ioannes, concupiscentiam carnis non esse à patre. Hanc enim tu bonam,& ob hoc à patre esse contendis etiam, cum ea quisque male *1. Ioan. 2*

B utitur,quia bono male utitur, Nec dicere poteris,quando moderata est,à patre est,quando immoderata est,nõ est à patre,quia & tunc,ut dicis bonum est,quo male utitur malus. Sed ab his angustijs liberaberis, si credideris non linguæ tuæ,sed pugnæ tuæ. Continentia est enim à patre,qua non expugnaretur cõcupiscentia, nisi non esset à patre. Hæc ipsa ergo cõtra quam si continenter uiuis,acriter pugnas,non est à patre, Non enim contra eam pugnares,nisi repugnaret. Nec uero repugnaret tibi agenti, quod donatur & amatur à patre,si esset à patre. Ex ista & cum ista nascitur homo, bonum dei opus, non sine malo,quod trahit origo generationis,& sanat gratia regenerationis, Ac per hoc recte à me dictum est, ita nuptiarum bonũ malo originali, quod inde trahitur, nõ potest accusari,sicut adulteriorum & fornicationum malum,bono naturali,quod inde nascitur, nõ potest excusari. Bonum enim naturale dixi,quod mecum ipse collaudas,malum autem originale dixi,cuius motibus mecum repugnas,& cuius contra me laudibus pugnas. Hoc nõ est malum,quòd natus es,sed cum quo natus es,& contra quod spiritaliter dimicas,quia renatus es. Quod natus es,pertinet ad dei conditionem, parẽtum fœcunditatem,contra quod autem dimicas, quia renatus es,pertinet ad præuaricationem, quam diaboli astutia seminauit,unde te Christi gratia liberauit,ut prius hoc malo bene utereris in coniuge, nunc illi aduerseris in te, non iam reus ex illo,sicut eras natus,sed ab eodem reatu nõ erutus,nisi quia renatus, ut possis redemptus regnare cum Christo,si tamen ista hæresis non te faciat perire cum diabolo, Sed quod potius cupimus,confitearis malum, contra quod bellum geris,ut eo nõ ita separato,quasi alia natura sit,sed in te omni ex parte sanato,in perpetua pace læteris. Non igitur sum pharmacopolæ similis ut dicis,qui promittebat bestiam,quæ seipsam comesset,sed obserua ne bestialis iste motus,contra quem uideris in tua carne confligere, sicut te peruertit laudatus,sic te consumat postea relaxatus. Non enim ut calumniaris,ego dixi nuptias & magnum bonũ, & magnũ malũ tanquam eo modo seipsam cõmendat ista sententia, sed dixi in uno homine naturam bonam,uitium malum, quod esse tuipse certe in adulteris confiteris, nec propter

eorum uitium improbans naturam, nec propter eorum naturam approbans uitium. Bonum dixi nuptias, ex quibus es natus, malum autem de nuptijs, sed de uitiato origine attractum, contra quod geris bellum renatus. Ridiculum est autem, quòd me dicis Epicuri uias gradientem, habenas omnes, quibus cupiditates frenantur incidere. Quid si ego laudarem corporis uoluptatem, hoc enim tu satis eloquenter facis, quod ineruditè atque impolitè faciebat Epicurus, quasi propterea sis eius aduersarius, quia diserte dicere non nouerat ille, quæ dicis. Rursus ut sentio laboraturus es, quomodo te ostẽdas, & laudatorem uoluptatis esse, & Epicureum non esse. Sed noli laborare, ego te ista cura liberabo. Non es Epicureus, quia ille totum hominis bonum in corporis posuit uoluptate, tu autem magnam partem huma-
Iob.28 ni boni ponere in uirtute conaris, quam ueram, id est, ueræ pietatis ignoras. Dixit enim homini deus, Ecce pietas est sapientia. Et hæc unde homini, nisi ille det, de quo scriptum est,
Iaco.1 Dominus sapientes facit cæcos, & de quo item legitur, Si quis indiget sapientia, postulet à deo. Verum si tu non es Epicureus, qui ex illo aliquam partem in uoluptatis laude sumpsi-
Ambrosius. sti, quãto minus ego, qui de uoluptate carnis hoc sentio, quod sentit Ambrosius, inimicam scilicet esse iustitiæ, & quod homo concupiscentiæ uoluptate concretus, priusquam nascitur, subeat contagia delictorum. Quod autem ad mores pertinet nostros, quemadmodum uiuamus, in promptu est eis, cum quibus uiuimus, Nunc de catholico agitur dogmate ac fide, perfidia non sit desertoris in te. Nam tua me non terret, uelut lingua censoris. Fateor me docere homines, quod in apostolicis litteris didici, quia si dixerimus quod peccatum nõ ha-
1.Ioan.1 bemus, nosipsos decipimus, & ueritas in nobis non est. Fateor me in populo, & cum popu-
Matth.6 lo dei pectus tundere, & ueraciter dicere, Dimitte nobis debita nostra. Nec insultetis hinc nobis, Inde quippe estis hæretici, quia hæc displicent uobis. Nos in dei uera misericordia, uos in in uestra falsa uirtute confiditis. Vos gratiam dei secundum merita uestra dari dicitis, quod tamen nisi damnasset Pelagius, à catholicis episcopis damnaretur, Nos uero eam gratis dari, & propterea gratiam nuncupari, & ex illa esse omnia sanctorum merita confite- D
1.Cor.15 mur, dicẽte Apostolo, Gratia dei sum, id quod sum. Ideo nos irridetis, & præ uobis alta ceruice contemnitis. Facti enim sumus opprobrium his qui abundant, & despectio superbis.
Psal.122. & 13 Consilium quippe inopis confudisti, cum dominus spes eius est. In hac tamẽ re, unde nunc agimus, non uideo cur dicas me habenas omnes, quibus cupiditates frenantur incidere, qui omni uirtute secundum gratiam dei, quæ datur hominibus, omnes cupiditates frenandas esse decerno. Sed abs te quæro utrum bonæ an malæ sint istæ cupiditates, quas esse frenandas prædicas, & uelut à me relaxentur, accusas? Puto enim nõ eas equorũ uel quorumcunque animalium præter nos esse, sed nostras. In nobis sunt ergo malæ cupiditates, quas bene uiuendo frenamus. Habenas igitur, quibus non bonæ, sed malæ frenãtur cupiditates, me præcidere criminaris. Harum est una concupiscentia carnis, ex qua & cum qua nascuntur, & propter quam renascuntur infantes, Eo malo coniuges castos dico bene uti, adulteros male, tu contrà eo bono adulteros dicis uti male, castos coniuges bene, continentiam melius eo non uti ambo dicimus, sed ego eo malo, tu eo bono. Ac per hoc, quamuis de nostra conscientia, conuersatio uero etiam hominibus, inter quos uiuimus, nota sit, tamen ambo continentiam profitemur. Et si quod profitemur agimus, istam concupiscentiam profecto ambo frenamus, aduersus eius repugnantes motus ambo bellamus, ambo eam si proficimus debellamus, Verum hoc interest, quòd ego dico me malum frenare, tu autem te bonum. Ego dico mihi malũ repugnare, tu tibi bonum. Ego bello aduersus malum, tu aduersus bonum, Ego cupio malum debellare, tu bonum. Vnde putari potes, quòd istam concupiscentiam magis incitare laudando, quàm frenare studeas continendo. Gloriosa te per continentiam profiteris exercere certamina, Contra quid rogo? Quid dicturus es, nisi contra carnis concupiscentiam? Sed utrum amicam, an aduersariam? Nunquid nisi aduersariam respondebis? Caro enim concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, Hæc enim in-
Gal.5 uicem aduersantur, sicut Apostolus testis est. Fortassis ergo eã laudare te fingis, si pugnare non

A non fingis. Nam quomodo fideliter simul agas duo ista, non uideo, ut & laudes uelut ami-
cam, & expugnes uelut inimicam. Vnũ eorũ credimus, sed elige quid credamus. Si ex ani-
mo pugnas, non ex animo laudas, Si autem simpliciter agis in præconio, colludis in prælio.
Ego sanè quia inimicus tibi nõ sum, sicut inimicum tibi est illud, quod habitat in carne tua
malum, quamuis potissimũ cupiam, ut hoc malum & doctrinæ sanitate uituperes, & uitæ
sanctitate debelles, tamen ex his duobus, quorum putari potes unum ex animo facere, alte
rum fingere, malim te fallaciter laudare concupiscentiam, quàm fallaciter impugnare. Tole
rabilius enim lingua tua, quàm uita mentitur, tolerabilius sententia, quàm continentia
simulatur. Fingis quippe laudem, qua sis aduersarius sentẽtiæ meæ, si non fingis castitatem,
qua es aduersarius concupiscentiæ tuæ. Ita fiet, ut nec contra me diutius proferas fallaciter
uerbum, si ueraciter geris cõtra libidinem bellum. Sed siue unũ horum fingas, siue utrunq;,
quod nescio, quemadmodum possis ex animo facere, id est, sine ulla simulatione, & pugnes
contra quod laudas, & laudes contra quod pugnas, ego tamen id quod est mitius de te cre
dens, uelut cum debellatore libidinis ago, & nuptias nõ dico malas, sed bene uti malo, quas
tu dicis bene uti bono, bonam esse dicens concupiscentiam carnis, quam tamen in te debel-
lando malum esse conuincis. Quomodo autem cum illa etiam, qui ea bene utuntur, bellige-
rant coniugati, iam superius disputaui. Quæ cum ita sint, & coniugiũ bonum Caput XXII
inquantum coniugium est, & homo siue de coniugio, siue adulterio nascatur, inquantum
homo est, bonũ est, quia inquãtum homo est, opus dei est, & tamen quia cum illo & ex illo
malo generatur, quo bene pudicitia coniugalis utitur, necessarium illi est, ut ab eius mali ne
xu regeneratione soluatur. Quid ergo ex me quæris, ubi sit originale malum, cum in teipso
uerius tibi loquatur libido, contra quam pugnas, quàm tuipse, quando eam laudas? Quid
quæris, unde sit homo sub diabolo, quem deus fecit? Vnde enim est in morte, quam deus
non fecit? Quid ibi cognoscit, inquis, diabolus suum, si nec quod factum, nec unde factum
B est, ipse cõdidit? Planè quod factum est, homo est, Vnde factũ est, semen est hominis, utrũ
que bonum est, nihil horum diabolus condidit, sed uitium seminis ipse seminauit. Non ibi
cognoscit suum bonum, quia non est eius, quod ambo laudamus, sed cognoscit suum ma-
lum, contra quod ambo pugnamus. Nec recte laudatur ab altero nostrum, cõtra quod ab
utroq; pugnatur. Vide sanè, quemadmodum quæras à me inter tot bona, unde sit in par-
uulis malum, & taceas quod ego posui in eodem libro, cui respondes, & inter ipsa uerba, qui
bus nunc respondes, quod ait Apostolus, Per unum hominem peccatum intrauit in mun- Roma. 5
dum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerũt,
Hoc enim non uis ut audiant uel legant homines isto loco, ubi maxime opus erat, ne agno
scant fidem suam, & contemnant argumẽtationem tuam. Definisse me dicis hominẽ, Caput XXIII
si de fornicatione nascatur, reum non esse: si de coniugio innocentem nõ esse. Hæc uero ni-
mia est & aperta calumnia, Imò definiui hominẽ undecunq; nascatur secũdum catholicam
fidem, quam patres contra uos antequam nasceremini, euidentissime defenderunt, & in-
nocentem esse paruulum per proprium, & reum per originale peccatũ, Naturæ autem sub-
stantiam, cuius autor est deus, etiam in grandibus esse peccatoribus bonam, qui utiq; pro-
pter peccata etiam sua propria mali sunt, quæ illi malo cum quo nati sunt addiderunt. Cur
autem timerem ne mihi obijceretur ut dicis, quia peccata omnium parẽtum, omnibus filijs
imputarem, cum etiam si hoc uerum sit, non quantum attinet ad uiuentes iam suæ uolunta
tis arbitrio, sed quantum attinet ad nascentes, nullo modo naturæ substantia malum esset,
cuius autor est deus, sed ea quæ insunt ei uitia, contra quæ tu quoq; (ut uerbis tuis utar) exer
ces gloriosa certamina? Sicut autem quemadmodum dicis, quando adulteri gignunt, na-
scitur homo de uirtute seminum, non de turpitudine flagitiorum: ita quando coniuges gi-
gnunt, nascitur homo de uirtute seminum, non de honestate nuptiarum. Aut si hic de utro-
que, & ibi de utroq;, fructus aũt nuptiarum est, quantum ad ipsas prorsus attinet nuptias,

non hominum generatio, qui possunt etiam de adulteris nasci, sed ordinata susceptio filiorum, cur ergo sententiæ meæ pars falsissima est, qua dixi, nuptiarnm bonum malo originali, quod inde trahitur, non potest accusari, cum eo malo, contra quod pugnas, & quo bene usi fuerint coniugati ut nascereris, & hoc inde abs te tractum reum teneret nisi renascereris? Itaque nec accusandi sint coniuges, qui bene utuntur malo, & regenerandi sunt filij ut liberentur à malo. Si enim nuptiarum bonum non esset, nisi bonus usus boni, tunc mirandum esset, quomodo inde traheretur malum, cum uero sit bonum, nuptiarum bonus usus mali, quid mirum si de ipso malo, quo bene utitur bonitas nuptiarum, trahitur malum quod est originale peccatum? Illud mirabile est, quòd cũ essent apostoli bonus odor Christi, trahebatur inde bonum, trahebatur & malum, Alijs enim erant odor uitæ in uitam, alijs odor mortis in mortem, cũ odor ille non esset usus mali, sed boni. Ideo quippe bonus odor erant Christi, quia bene utebantur gratia Christi. Falsum est igitur quod dixisti, si malum inde trahitur, accusari potest, excusari non potest, quia trahitur inde originale malum, cum trahatur inde etiam bonũ, ordinata scilicet propagatio filiorũ. Nec malum illud inde ideo trahitur, quia bonæ sunt nuptiæ, sed quia in bonis earum est etiam usus mali. Non enim copula nuptialis, sicut putas, propter carnis cõcupiscentiam, sed propter bonum, quod de isto malo fit, instituta est, Quod quidem bonum, sine isto malo fieret, si nemo peccasset. Nunc ergo sine isto malo esse non potest, sed non ideo malum est, Sicut econtrario, nullum malum sine aliquo bono esse potest, nec ideo bonum est, Opus enim dei bonum est in natura, sine quo tamen esse non potest uoluntas mala. Ac per hoc, sicut adulterium non potest esse sine bono naturæ, nec ideo bonum est: ita connubium non potest esse sine malo concupiscẽtiæ, nec ideo malum est. Quapropter etiam si tibi concedatur, omnem causam mali esse expertem boni, nihil hinc refertur ad nuptias, quæ non sunt causa mali, Neq; enim concupiscentiæ malũ, nuptiæ fecerunt, sed quo bene uterentur paratũ inuenerunt.

1. Cor. 2

Caput XXIIII

Non euadit, inquis, res illa suppliciũ, cuius participatione etiã alia trahunt reatũ. Hoc si de concupiscẽtia carnis sentis, nõ absurde sentis, Hoc enim malo bene utũtur fideles coniugati, & ex hoc qui generantur reatum trahunt, ideoq; & ipsi regenerãdi sunt, Id aũt malum non euadit supplicium, hoc est enim eius supplicium ut eo generat si regenerati non fuerint, puniatur, in regeneratis autẽ, cum ex omni parte sanati fuerint, consumatur. Si trahitur, inquis, & de nuptijs originale malum, causa mali est conuẽtio nuptiarum. Quid si alius dicat, si trahitur de natura uoluntas mala, causa mali est constitutio naturarum, nónne falsissimum est? Sic ergo & quod ipse dixisti, quamuis originale malum non de nuptijs trahatur, sed de carnali concupiscentia, contra quod malum & ipse confligis, quo malo coniugati bene utũtur, si sola coniuges propagationis gratia misceantur, & si peccatum non præcessisset, quod in omnes homines pertransijt, nec fuisset profecto malum quo bene uterentur, & tamen ut procrearẽt filios miscerentur. De arboribus autem bona & mala, quantum erraueris, puto me satis demonstrasse in primo huius operis libro, Et cum eosdem nodos repetis, qui iam soluti sunt, non est in superfluis immorandum. Quæris per quid peccatũ inueniatur in paruulis, & enumeras multa bona, tacens de malo, contra quod pugnas, sed cum taces clamas, Parentes, inquis, qui conuentu suo causam fecere peccato, iure damnabiles, quorũ labore actum est, ut ad dominatum exercendum in homines diabolus perueniret. Potes hoc & ipsi deo dicere, nõ dico, quia creat homines trahentes originale peccatum, quia id tu negas, sed quia nutrit & uestit innumerabiles impios, etiam quos nouit in ipsa impietate mansuros. Quod profecto si non fecisset, seruos homines diabolus non haberet. Sed forsitan dicas, Deus in eis pascendis non attendit, nisi bonũ, cuius ipse autor est, quo homines sunt. Sic ergo & parẽtes in filijs gignendis, non attendunt nisi bonum, quod homines sunt, maxime nescientes quales futuri sunt. Nempe quòd etiam tu confiteris, peccatum nullum esset, si nulla præcessisset uoluntas mala, quia & originale peccatũ, quod nos dicimus, uos negatis, nullum esset utiq; nisi

Obuiatio.

Responsio.

A nisi natura ex primi hominis mala uoluntate uitiata. Sed nulla esset etiam uoluntas mala, si nulla præcessisset natura, uel angelica, uel humana, Nunquid propter hoc deum causam dicturus es peccatorum, quia uolũtas eius causa est mutabilium naturarum? Sicut ergo creanti deo non imputatur, quod rationales naturæ à bono deficiunt, sed quod bonum sunt, sic parentibus gignentibus & malo concupiscentiæ bene utentibus, non imputandum est, quòd cum eo malo filij nascuntur, sed quòd bonum sunt. Non autem ideo sicut putas, à diabolo ducitur origo nascentium, inquantum homines sunt, quia dicitur à diabolo esse origo peccati, sine quo nullus nascitur hominum. Neq; enim quia origo mortis à diabolo est, ideo ab illo est origo mortalium, Rimam quæris inter tot innocentiæ præsidia, qua potuerit intrare peccatum, cum tibi ostendat apostolus Paulus non rimam, sed apertissimam ianuam dicẽs, Per unum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransijt. Sed hæc tacens uerba, dicis tua, quia per opus dei, opus diaboli transire nõ sinitur, cum homines sint opus dei, peccatum autem opus diaboli, quod dicit Apostolus in omnes pertransisse, Clamas, si natura per deum est, non potest in ea esse originale malum, quasi non alius religiosius sibi clamare uideatur, Si natura per deum est, non potest ex ea nasci ullum malum, aut non potest in ea esse ullum malum. Et tamen falsum est, quia nec oriri malum potest, nisi ex natura, nec ubi sit habet, nisi fuerit in natura. Cõfiteor igitur opus dei esse qui nascitur, etiam trahens originale malum, quoniam quod in illo dei opus est, bonum est, quia bonum est opus dei etiam cum malo, non solum in paruulis, uerumetiã in quibuslibet ætatibus, hoc est, substantia, forma, uita, sensus, ratio cæteraq; omnia bona, etiam in quocunq; homine malo. Quis autem operatur ut uiuat homo, nisi in quo uiuimus, mouemur & sumus? Id autem operatur occulto quodam opere beneficentiæ suæ, exceptis alimentis perspicuis, quibus extrinsecus sustinemur. Qui ergo operatur ut uiuat homo, quamuis conuersatione uitiosa ipse operatur ut nascatur homo, quamuis origi- *Roma. 5*

B ne uitiata. Quid est autem quod propositis alijs ex libro meo uerbis meis fingis, quòd dixerim aliam fuisse nuptiarum institutionem ante peccatum Adæ, quæ sine concupiscentia, sine motu corporum, sine necessitate sexuum esse potuissent? Detrahe nuptijs cõcupiscentiam, quia caro concupiscit aduersus spiritum, detrahe malum cõtra quod pugnas, gloriosa exercens continentiæ uirtute certamina, & non opus est, ut cætera detrahas. Si nuptias quæris, quales ante peccatum primorum hominum esse docuerunt, sine motu corporum, & sine necessitate sexuum, quis unquam ullas nuptias cogitauit? Sed bellum quod in se casti sentiunt, siue continentes, siue etiam coniugati, hoc dicimus in paradiso ante peccatum nullo modo esse potuisse. Ipsæ ergo etiã nunc sunt nuptiæ, sed in generandis filijs, tunc nullo modo uterentur, nunc concupiscentiæ malo bene uterentur. Quo malo sua bona non perdiderunt in castitatis fide, in coniunctionis fœdere, in propaginis germine. Adhæreret ergo tunc etiam uir uxori ut gignerent filios, non tamen haberent in carne motum libidinis turbidæ, sed tranquillæ tantummodo uoluntatis, quam spectamus in cæteris membris. *Caput XXV*

Arguis me, quòd eos paruulos qui mundũ impleuerunt, pro quibus Christus mortuus est, diaboli opus & de morbo natos, & ab exordio reos definiam. Paruuli opus diaboli substantialiter non sunt, sed opere dei originaliter rei sunt, Et ideo Christus, quod & ipse confiteris, etiam pro paruulis mortuus est, quia & ad ipsos pertinet sanguis, qui in remissionem fusus est peccatorum, A quo illo sanguine facitis alienos, cum eos negatis trahere originale peccatum. Nec succenseas, quòd concupiscentiam dixi morbum, cui & tu confessus es, prouisum fuisse remedium. Exordium uero paruulorum, ex quo nascerentur, in Adam fuit, quo per peccatum uitiato atque damnato, alterum eis Christus, ex quo renascerentur instituit. *Eucharistia.*

Si ante peccatum, inquis, per deum creatum est, unde homines nascerentur, per diabolum autem unde parentes commouerentur, ascribitur sine dubio sanctitas nascentibus, & culpa generantibus. Quid dicis, parentes commouerentur? Si pietate uoluntatis, quæ optat filios quisq; suscipere, & hoc per deum institutũ, si autem *Caput XXVI*

perturbatione libidinis,cui nec excitandæ nec auferendæ sufficit uoluntatis arbitrium,natu C
ræ uulnus est de præuaricatione, quã diabolus persuasit inflictum. Recte itaq; à me dictũ
est,fieret sine isto morbo seminatio filiorum in corpore uitæ illius, sine quo nunc fieri non
potest in corpore mortis huius. Quod autem argumentaris ad bonum fœcunditatis paruu
los pertinere,quæ dei benedictione ante morbum libidinis instituta est,non ad ipsum libi/
dinis morbum,qui postea peccantibus accidit, atq; ideo sanctitatem ascribendam esse na/
scentibus,& generantibus culpam, non attendis peccato illo magno,uniuersam in deterius
mutatam fuisse naturam,unde fuerat propago ducenda. Sic enim posses dicere Euam so/
lam,non cæteras fœminas dolores parturitionis sentire debuisse,quoniam benedictio,qua
Gen.1.& 3 dictum est,Crescite & multiplicamini & replete terram, ex qua filij procreantur, ante facta
est,quàm fuisset muliebris sexus illa maledictione punitus. Sed si hoc dixerimus,utique re/
spondebitur sicut ex peccato illo,ita & ex maledicto in peius totam mutatã fuisse naturam,
unde trahitur originale peccatum,& iugũ graue super filios Adam. Nõ enim sicut tu argu/
Roma.7 mentaris,Iudæum sub lege positum, describit Apostolus dicentem, Scio quia non habitat
in me,hoc est in carne mea bonum,&,Non ego operor illud,sed quod habitat in me pecca/
tum,&,Mihi malum adiacet,&,Video aliam legem in membris meis repugnãtem legi mẽ
tis meæ,sed describebat humanam in hac corruptibili carne naturam, nõ opere dei cum ui
tio primitus institutam,sed ex uoluntatis arbitrio ueniente,priorum hominum uitio sauci
atam. Cuius enim uox est, Infelix ego homo,quis me liberabit de corpore mortis huius?
Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrũ. Nũquid Iudæi? Absit,sed sine dubitati
one Christiani. Eius ergo uoces sunt etiam illæ superiores, ex quibus hæc consequenter ex/
pressa est,Ipse enim dixit,Gratia me liberabit de corpore mortis huius, per Iesum Christũ
dominum nostrum,qui dicebat, Video aliam legem repugnantem legi mentis meæ. Sed
ne forte istam catechumeni existimes uocem,lauacrũ regenerationis adhuc sperantis, post
quod lauacrũ nullam legem peccati resistentẽ legi mentis,habiturus esset in membris,quan D
quã tuipse,siquid de te tibi credimus, aduersus huius concupiscentiæ malum,per continen/
tiæ bonum,gloriosa certamina post lauacrum regenerationis exerceas, recole tamen quid
Gal.5 scribat ad Galatas,certe homines baptizatos, Dico autem,inquit,spiritu ambulate,& con/
cupiscentias carnis non perfeceritis,Non ait,ne feceritis,quia eas non habere non poterant,
sed ne perfeceritis,id est,ne opera earum consensu uoluntatis impleatis. Caro enim,inquit,
concupiscit aduersus spiritum,& spiritus aduersus carnem. Hæc enim inuicem aduersantur,
ut non ea quæ uultis faciatis. Vide si non hoc est ad Romanos,Non enim quod uolo facio
bonum,sed quod nolo malum,hoc ago,Deinde ad Galatas addit & dicit. Quod si spiritu
Roma.6.& 7 ducimini,non adhuc estis sub lege. Vide si non hoc est ad Romanos,Iam non ego operor
illud, &, Condelector legi dei secundum interiorem hominem,&,Non regnet peccatum in
uestro mortali corpore,ad obediendum desiderijs eius. Si enim nõ obediatur concupiscen
tijs,quas necesse est esse in carne peccati,atq; in corpore mortis huius, non perficietur quod
perfici uetat Apostolus dicens,Concupiscentias carnis ne perfeceritis. Ipsa quippe sunt ope
ra,de quibus totum mire sequitur,& dicit, Manifesta autem sunt opera carnis,quæ sunt for
nicationes,immundiciæ,luxuriæ,idolorum seruitus,& cætera. Si ergo non consentiatur con
cupiscentijs carnis, quamuis agantur motibus, non tamen perficientur operibus, Proinde
cum caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, ut non ea quæ uolu/
mus faciamus, nec carnis perficiuntur concupiscentiæ quamuis fiant, nec nostra perficiun/
tur bona opera, quamuis fiant. Sicut enim tunc perficitur carnis concupiscentia, cum con/
sentit ei spiritus ad operãda,ut non concupiscat aduersus illam,sed cum illa:sic & bona ope/
ra nostra tunc perficientur, quando ita spiritui caro consenserit, ut aduersus eum etiam
ipsa non concupiscat. Hoc enim uolumus, cum perfectionem iustitiæ concupiscimus. Hoc
intendere concupiscentijs carnis non perficiendis, & bonum perficere non inuenio, hoc in/
tentione non intermissa uelle debemus, sed quia id perficere in ista corruptibili carne non
possumus,

A possumus, ideo dixit ad Romanos, Velle adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio. Vel sicut habent codices græci, Velle adiacet mihi, perficere autem bonum non, id est, non mihi adiacet perficere bonum. Nõ ait facere, sed perficere bonum, quia facere bonũ, est post concupiscentias non ire, Perficere autem bonum, est non concupiscere. Quod ergo est ad Galatas, Concupiscentias carnis ne perfeceritis, hoc econtrario est ad Romanos, Perficere autem bonum nõ inuenio, Quia nec illæ perficiuntur in malo, quãdo eis non accedit nostræ uoluntatis assensus, nec nostra uoluntas perficitur in bono, quamdiu illarum cui non consentimus permanet motus. Ipse autem conflictus, in quo etiam baptizati uelut in agone decertant, cum caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, ubi & spiritus facit bonum opus, non consentiendo concupiscentiæ malæ, sed non perficit, quia ipsa mala desideria non absumit, & caro facit malum desiderium, sed nec ipsa perficit, quia nõ sibi consentiẽte spiritu, & ipsa ad opera damnanda non peruenit. Iste ergo conflictus non Iudæorum, nec quorumlibet aliorum, sed planè Christianorum fidelium, & bene uiuendo in hoc certamine laborantium, breuiter ostenditur ad Romanos ubi ait, Igitur ipse ego mente seruio legi dei, carne autem legi peccati. Roma. 7 Si ergo hæc est conditio in corpore mortis huius, quæ utiꝗ non fuit in paradiso, in corpore uitæ illius, proculdubio satis euidenter apparet, unde trahant paruuli obligationẽ peccati, cũ carnaliter nascunt᷑, quæ non soluitur nisi cũ spiritaliter renascunt᷑. Non enim hanc trahunt ex opere, quo humanã deus naturã fecit, sed ex uulnere, quod naturæ humanæ hostis inflixit. Nõ hostis secundũ Manichæos prosiliẽs ex natura mali, quã non condidit deus, sed hostis angelus quondã ex opere dei bonus, ex opere suo factus malus. Qui se primum uulnerando prostrauit, ut elisus elideret, & per malam suasionem præuaricationis uulnus infligeret, unde genus humanum etiam in his, qui uiam dei ambulant, claudicaret. Et tamen succenses mihi quia dixi, Hæc enim quæ ab impudentibus impudenter laudatur, pudenda concupiscentia, & iratus impudentius multa dicis, uos

B extollens, tanquã scripturis sanctis, & rationi certissimæ congruentes, eo proposito non esse in natura malum defendatis, ut ad uirtutum studia homines incitetis, inculcantes nullũ culmen ita arduum esse uirtutis, ut non ad illud adiuuante deo, mens queat fidelis euadere, Atꝗ ob hoc dicatis, nõ esse in carne mali necessitatem, ut erubescat unusquisꝗ laudabiliter conditus, deformiter uiuere, ac si pudor turpi occurrat ignauiæ, de commendatione nobilitatis ingenitæ, & cætera huiusmodi, quæ satis eloquẽter in uestra prædicatione iactasti, nos cõtrà deprimens & dicens, quòd dubium non sit euersionem sanctitatis, cõtaminationem pudicitiæ, morum labem nostris conuenire, imò inesse dogmatibus, neꝗ id esse me negaturũ, qui ideo sicut dicis, in naturæ inuidiam malæ conuersationis sordes refundo, ut peccantibus metum demam, quorum obscœnitatẽ, apostolorum & sanctorum omnium consolor iniurijs, eo ꝙ uas aureum apostolum Paulum sæpe dixisse commemorem, Non enim quod uolo bonum hoc ago, sed quod odi malum illud facio, & cætera huiusmodi. Veruntamen uos laudans, nos arguens, aduersus concupiscentiæ malum pugnas, & pugnando confiteris, qđ loquendo negas, Atꝗ ita uis uideri culmen ascendisse uirtutis, ut in ipso culmine, quo te existimas euasisse, cum persequente concupiscentia, tanꝗ in arce confligas, & quantũlibet ex loco superiore, tamen cũ hoste interno dimicare non desinas. Nec erubescis concupiscentiam, quæ te amplius perdet sine dubitatione si uicerit, laudare aduersus eum, qui te perditũ etiã cum uincit, inquirit, Maxime quia in fine eiusdem libri tui dicis, quòd non sit alia mei sensus intentio, quàm ad inferendum uirtutibus bellum, uitiorum sacramenta † iuuare, & ad excidium ciuitatis dei, omni astu, omni furore conari, adipiscendæ castitatis desperatione, repugnantes turpitudini territare, mentiri tantas obscœnæ libidinis uires, ut eam ratio regere ac frenare nõ possit, cui nec apostolorum legio repugnauerit. Hæc de me prorsus ipse mẽtiris. Ego enim nõ infero uirtutibus bellũ, sed uitijs, quantũ adiuuor infero, & inferendũ esse proclamo. Quod si & tu facis, quid est quod laudas? cum quibus pugnas? Quomodo uirtute hostes debellare te credam, quos uerbo lacerare non audes? Si ambo concupiscentiam debella-

† al. iurare.

bellamus, quare non ambo uituperamus? Quam te iactas expugnare continentia, quare C non uis damnare sententia? Mentiri me dicis tantas libidinis uires, ut eam ratio regere ac frenare non possit. Ecce ego non dico tantas libidinis uires, ut humana ratio diuinitus accensa & adiuta, eam regere ac frenare non possit. Sed tu quare negas malum esse, quod si non frenetur occidit? Ecce ego uoce qua possum, quod me negare asseris clamo, apostolorum legionem repugnasse libidini, uti repugnante. Tu qui nos fecisse apostolis calumniaris, & uelut indignaris iniuriam, cur & illorum & tuam exornas laudibus inimicam? Quis eam defendat, cui legio repugnauit apostolorum, nisi hostis apostolorũ? Itá ne habere tecum libido & amicitiam meretur & bellũ, ut abs te & expugnetur in te, & defendatur aduersus me? Bellum uestrum latet, amicitia patet. Ex hoc quod patet, suspectum facis esse quod latet. Quid enim uis credamus de bello, quod geritis in operto, quorum amicitiam cernimus in aperto? Quomodo uis ut arbitremur aduersus aculeũ te dimicare libidinis, cum libros impleas laude libidinis? Verum ecce uinco suspicionem meam, Expugnare te credo quod laudas, sed laudare te doleo quod expugnas. Ex isto igitur & cum isto malo, quod à te quoque credimus expugnari, homo generatur, quem negas regeneratione saluari. Isto enim cõiugati bene utuntur, quo continentes melius non utuntur. Porrò si malum est, quo caro concupiscit aduersus spiritum, cui malo sicut fateris, apostolorum legio repugnauit, hoc utẽtes coniugati, proculdubio non bono bene utuntur, sed malo. Ex hoc igitur, & cum hoc filij generati regenerandi sunt, ut liberentur à malo. Hoc enim originali malo etiam parentes illorum renati sunt, etsi ab hoc reatu renascendo sunt liberati. Quid autem uellemus ut gignerent, non unde renati, sed unde nati sunt, nisi quod & ipsi nati sunt? Reos ergo, quia & ipsi rei nati sunt, & generantes inde unde nati sunt, non aliud potuerunt generare quàm nati sunt. Vnde autem renati, inde à reatu, cum quo nati sunt liberati. Ac per hoc & illi, quos reatu liberati generauerunt, eadem sunt regeneratione liberandi. Ex hoc enim malo rei nati sunt, quo bene utuntur renati, ut nascantur regenerãdi, D Contra quod malum si non pugnas, pugnantibus crede. Si pugnas, aduersarium confitere, & noli laudando morbum habere amicum, quem pugnando experiris inimicum.

Libri tertij finis.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI, contra Iulianum, Liber quartus.

IAM NVNC ab alterius uoluminis exordio cætera uideamus, quibus librum meum refellere niteris, omittentes sicut instituimus ea, quæ nodos non faciunt quæstionum, quibus soluendis curam nos oportet impendere, nec immorando superfluis, ipsa prolixitate operis, à laborioso negocio deterrere lectorẽ. Superiore igitur libro satis egimus, quo recte iudicantibus appareret, cum deus uerus & bonus sit hominũ conditor, bonæque sint nuptiæ, quas & conditione atque copulatione utriusque sexus instituit, & fœcunditatis munere benedixit, malum tamen esse concupiscentiam carnis, qua concupiscit aduersus spiritum, eoque malo bene uti pudicitiam cõiugalem, meliusque non uti continentiã sanctiorem, quod malũ non ex alia substãtia, quã deus non condidit, sicut Manichæus insanit, nobis esse permixtum, sed per inobedientiam unius hominis exortum atque traductum, & per obedientiam unius hominis expiandum atque sanandum, cuius obligatione implicat debita pœna nascentem, soluit indebita gratia renascentem. Hoc malum contra me laudando, aduersarius meus uideris, sed in te debellando, meus testis es, si autem hoc non debellas, tuus hostis es. Proinde quia primo tuo libro sufficienter me respondisse existimo, quamuis ibi tota causa finita sit, tamen ne cæteris tribus respõdere non potuisse uideamur,

in eis

A in eis etiam quàm uana dixeris intuere. Propositis ex meo libro uerbis meis exultas, quòd teste Apostolo dixerim, donum dei esse pudicitiam coniugalem, quasi propterea laudauerit Apostolus malum quod tu laudas, quo caro concupiscit aduersus spiritum, quo malo utitur bene pudicitia coniugalis, sicut iam in libro superiore monstraui. Non itaq; paruum donum dei est, ita frenari hoc malum, ut ad nihil relaxetur illicitum, sed generationi tantum regenerandorum seruiat filiorum. Eius quippe impetus non sua sponte moderatus est, A nullo namque illicito sese abstinet, si membra desiderio eius inseruiant. Ac per hoc eius modus, nõ in ipso cuius inquietus est motus, sed in refrenante ac bene utẽte laudatur. Itaq; isto malo cum bene utuntur coniugati fideles, à cuius reatu soluti sunt munere saluatoris, profecto quicunq; inde nascuntur, eiusdem munere creatoris, non sicut nobis obijcis in regnum diaboli præparãtur, sed ab illo potius eruendi, & in regnum unigeniti trãsferẽdi. Hæc enim est, & esse debet piorum coniugum intentio, ut regenerationi generatio præparetur. Si autem hoc malum, quod in seipsis parentes sentiũt, cui malo, ut tuis uerbis utar, apostolorum legio repugnauit, non pertineret ad filios, sine illo utiq; nascerentur. Nunc uero quandoquidem cum hoc nascantur, quid miraris, quia propter hoc renascuntur, ut ab eius obligatione soluantur, & aut ex ista uita ab illo liberati rapiantur, aut in ista uita aduersus illud liberi prælientur, uictoresq; in fine remunerentur. Quis autem nostrum suspicatus est usum coniugum à diabolo fuisse repertum? Quis commixtionem corporum, per malum præuaricationis credit accidisse, cum sine his nuptiæ prorsus esse non possent? Sed malum quo bene utuntur, nullum esset, si nemo peccasset. Quod dixi, mihi obijce ut purgem, Nam si & quod non dixi, mihi obijcis, quando finimus? Consequens putas esse, ut munus dei noceat, si homo cum malo nascitur, Nemo enim nisi dei munere nascitur. Audi ergo & intellige, Munus dei nulli nocet, quo quisq; est & uiuit, sed concupiscentiæ malum non potest esse, nisi in eo quod est & uiuit. Quapropter potest esse malum in munere dei, sanãdum alio munere dei.

B. Potest igitur in homine, qui munere dei est, ut uiuat, malum esse generatione contractum, regeneratione sanandum. Nam utiq; nullus infans cum dæmone nasceretur, si non nasceretur, nec ideo mali huius ipsa est causa, qua nascitur. Nascitur ergo munere dei, cum dæmone autem, iudicio dei sanè occulto, sed nunquid iniusto?

In eo uero quod dixi, bonum coniugale etiam si non habetur, à domino esse poscendum, quibus utiq; nisi quibus est necessarium, uisus sum tibi dicere, pro concũbendi uiribus supplicandum, Sed ego pro ipsa pudicitia coniugali dixi rogandum deum, in qua est concũbendi non liber usus, sed licitus modus, Nam homo si concumbere non potest, potius non quærat uxorẽ, quandoquidem Apostolica sententia ubi ait, Si se non continet nubat, remedium uoluit esse nuptias, quod & ipse confessus es, contra morbum concupiscentiæ, quod confiteri non uis, qui remedium confiteris. Hoc autem remedium est, non ut sit concupiscentia, si non est, sed ut non rapiat ad illicita, cuius motus infrenis est. Pertinet enim ad hoc quoque petitionis genus, quod in oratione dominica dicimus, Ne nos inferas in tentationem, quoniam unusquisq; tentatur à concupiscentia sua, sicut ait apostolus Iacobus. Conuenit huic & quod dicimus, Libera nos à malo. Dicũt enim hoc de hac re coniuges, ut interim mente liberi à malo, bene utantur malo quod habẽt in carne. Sciunt enim quia in carne eorũ nõ habitat bonũ, ut omni postea corruptibilitate sanata, nullũ in eis quo utãtur, remaneat malum. Quid est quod triũphas tanq̃ de hoste uicto? Internũ potius uince quod laudas, Nã uictoria de te mea, illo malo tecum pugnante secura est. Neq; enim dicere audebis eum uinci, qui uerum dicit ab eo, qui falsum dicit. Ego autem concupiscentiam, contra quam pugnas, malum dico, tu bonum, sed pugna tua malum fatetur, quod bonum lingua mentitur, augens mendacium alio mendacio, quo affirmas & à me illam dictam bonam. Neq; enim concupiscentiam carnis, quam Ioannes apostolus dixit à patre non esse, ego dicerem bonum, sed bonum dixi esse pudicitiam cõiugalem, quæ resistit malo concupiscentiæ, ne ad illicita rapiat cum mouetur. Verum sciens quàm inaniter argumentatus fueris, pulsas ut dicis alterum defini-

Caput II

1. Cor. 7

Matth. 6

Iaco. 1

1. Ioan. 2

definitionis meæ latus,& inquis,Si calor genitalis coniugalis honestatis minister ab immo C
deratis procursibus, tam studio fidelium q̃ doni uirtute retinetur,nec extinguitur per gra/
tiam,sed frenatur,probabilis est in genere suo & in modo suo,& solis accusatur excessibus.
Hæc dicens,non attendis coniugum conuentionem causa generandi, ideo bonum esse lau/
dabile,quia in eo limes præfigitur licitus malo concupiscendi. Cur enim non potius malum
uocetur,quod fateris esse frenandum? Cur quæso frenandum,nisi ne noceat,nisi ne ad illici/
ta,quæ desyderat,relaxetur? Et utiq; desiderij mali malum est, etiam si ei non consentiatur,
donec eò ueniamus,ubi nec habeatur. Non igitur quid boni de concupiscentia carnis fiat,
sed ipsa quid mali faciat,cogitandũ est. Nam pudicitia coniugalis inhiantẽ concupiscentiã,
siue de illicito,siue de licito percipere uoluptatẽ,frenat ab illicito, permittit ad licitũ, hoc est
bonũ non tamen eius,sed bene utentis bonũ est. Quod aũt ipsa concupiscentia facit,siue ad
licitum, siue ad illicitũ indifferenter ardescere, utiq; malum est. Hoc itaq; malo bene utitur
pudicitia coniugalis,melius non utitur continentia uirginalis. Si posset,inquis,calor genita/
lis malum esse,naturaliter extirpandus erat,non componendus. Vide quemadmodum no
luisti dicere,quod supra dixeras frenandus,sed maluisti componendus. Sensisti enim q̃ eũ
nemo frenaret, nisi cui repugnaret,& ob hoc mutato uerbo,timore ipso fassus es malũ, qđ
repugnat bono. Appellas etiam calorem genitalem,quia pudet appellare libidinem,siue si/
cut eam diuinus sermo appellare consueuit,carnis concupiscentiam. Sic ergo loquere & dic,
Si posset carnis concupiscentia mala esse naturaliter,extirpanda erat,non componenda. Sic
enim possunt,qui latine sciũt tardiores intelligere quid loquaris. Sed ita hoc dicis,quasi nõ
eam mallent extirpare si possent,omnes qui propterea coniugantur, quia continentiæ labo/
rem, quo huic malo resistitur,non ferunt,& ideo malunt eo bene uti,quam melius omnino
nõ uti. Sed si in corpore mortis huius hoc malum necessarium est coniugatis, quia sine illo
fieri non potest bonum generationis,continenter extirpent concupiscẽtiam carnis. Tu ipse, D
tu qui loqueris,nec quid loquaris attendis,extirpa libidinem de membris tuis. Non enim &
tibi necessaria est,aut bona sunt eius desyderia, quibus si consenseris uel cesseris, interibis.
Porrò si malum est in te cui repugnas,quod oppugnas,quod cũ uincis expugnas, hoc ma/
lo melius non uteris,quo malo bene utuntur,in quibus hoc bonum esse contendis,ubi pro/
fecto mentiris,aut falleris. Neq; enim dicturus es in coniugibus bonum esse libidinẽ, in san
ctis autem,uel uirginibus, uel continentibus malum. Iam sententiam teneamus tuam, ubi
aisti,Concupiscentiæ naturalis,qui modum tenet,bono bene utitur, Qui modum nõ tenet,
bono male utitur, Qui autem etiam ipsum modum sanctæ uirginitatis amore contempse/
rit,bono melius nõ utitur,Confidẽtia quippe suæ salutis,inqs,& roboris contẽpsit remedia,
ut gloriosa posset exercere certamina. His uerbis tuis sine ambiguitate declaras,cõcupiscen/
tiã carnis hoc esse in utrisq;,id est,& cõiugatis & cõtinentibus. Quo enim cõiugati bene utũ
tur,& cõtinentes melius nõ utunť,bonũ tu dicis,ego malũ,sed in sanctis uirginibus & conti
nẽtibus, carnis cõcupiscentia malũ se esse manifestat,cõtra quã fateris eos gloriosa exercere
certamina,proculdubio ergo nõ bono, sed malo melius nõ utuntur,Hoc igitur utentes cõ/
iuges,nec ipsi utiq; bono,sed malo bene utuntur. Proinde tota controuersia non remansit,si
tamen remansit aliqua,nisi utrum in eis qui continentiam deo uouerunt,bonum sit ista, de
qua disputamus concupiscẽtia carnis,an malum. Quod enim horum duorum repertum in
his fuerit,hoc & in coniugibus apparebit, quoniam hoc illi bene utuntur,quo isti melius nõ
utuntur. Collige itaq; totas uires acuti tui cordis,ac liberæ frontis, & aude respondere si po
tes,hoc bonum esse,cui sicut libro superiore confessus es,apostolorum legio repugnauit,mi/
hi scilicet exprobrans, quòd tantas esse dixerim libidinis uires,ut ei nec apostolorum legio
repugnauerit,cum potius pro causa mea faciat,quia ei malo quod tu bonum dicis, legio nõ
qualiumcunq; sanctorum,sed ipsorum quoq; repugnauit apostolorum. Cui malo tantum
licere posse,quis crederet,ut sibi laudatorem etiam de suis expugnatoribus prouideret? Ab
sit quidem ut antiquorum aliquem,uel apostolorum,uel quorumcunq; sanctorum,mirabi
liter

A liter tamen, si uel quenquam hæreticorum nouorum, qui simul utrumq; se esse profiteatur inexplicabilibus modis expugnatorem scilicet defensoremq; libidinis, & conetur ostendere manens in hæresi Pelagiana, & ex animo se laudare, quod ipsum eius animum nisi expugnetur occidit, & ex animo expugnare quod eius dogma nisi laudetur, absumit. Rogo si est in uobis ullus sensus humanus, non potest, & malum esse peccatum, & bonum esse desiderare peccatum. Quid autem agit in carne sanctorum continentium ista cõcupiscentia, nisi peccandi desideria, quibus non consentientes exercent ut cõfiteris gloriosa certamina? Neq; enim saltem connubij desiderium in illa continentiæ professione potest esse non malum. Quid ergo illic agit, ubi malum est quicquid agit, ac si ei consentiatur, & peragit? Quid ibi agit hæc concupiscentia, ubi nihil boni concupiscitur ex illa? Quid ibi agit libido, ubi nihil boni libebit ex illa? Non importune in coniugatis esse dicatur. Si enim summũ culmen obtinent pudicitiæ coniugales, faciunt boni aliquid per illam, quamuis nihil faciãt propter illam. In sanctis autem uirginibus & continẽtibus, quid agit obsecro te? Quid agit tua ista suscepta, cum desipis, aduersaria? Si sapis, quid agit, ubi nihil boni agit ipsa, nihil boni agitur de ipsa? Quid agit in eis, in quibus quicquid secundum ipsam cõcupiscitur malum est? Quid agit in eis, quos contra se compellit uigilare atq; pugnare, & si quando ab eis ullum uel in somnis furatur assensum, cum euigilauerint gemere & inter gemitus dicere, quomodo impleta est anima mea illusionibus? Quid cum sopitos deludunt somnia sensus: nescio quomodo etiam castæ animæ in turpes labũtur assensus, quæ si imputaret altissimus, quis uiueret castus? Hoc ergo malum quod non dicturus es bonum, nisi aduersus omnem ueritatis tubam sic obsurdueris, ut clames bonum esse cõcupiscere malum, quod nec inter surdos dicere audebis. Hoc inquam malum, cur non extirpatur de continentium carne sanctorum? Cur non totum opere mentis aufertur? Hoc enim dicis fieri debuisse si malum esset. Et quia non fit in coniugatis, ubi eius modus est necessarius, ideo putas bonũ cum uideas,

B nec ibi fieri ubi modus eius nullus necessarius est, & inquantum inest nocet, & si non ad perdendum de sorte sanctorum, si non ei consentiatur, tamen ad minuendam spiritalem delectationem sanctarum mentium, illam scilicet de qua dicit Apostolus, Cõdelector enim legi dei secundum interiorem hominem. *Rom. 7* Hæc delectatio profecto minuitur, quãdo & si non ad explendam, certe ad oppugnandam carnalis concupiscentiam uoluptatis, bellantis animus occupatur, & ita exercet gloriosa certamina, ut à delectatione intelligibilis pulchritudinis ipsis certaminibus auocetur. Sed quia in ista humana miseria peior hostis est cauenda superbia, ideo nimirum non penitus extinguitur in carne continentium sanctorum ista cõcupiscentia, ut dum pugnatur aduersus eam, periculorum suorum animus admoneatur, ne securus infletur, donec humana fragilitas ad tantam perfectionem perueniat sanitatis, ubi nulla putredo lasciuiæ, nullus tumor superbiæ formidetur. Sic uirtus in infirmitate perficitur, *2. Cor. 12* quia & pugnare infirmitatis est, Quanto enim quisq; uincit facilius, tanto pugnat minus. In semetipso autem quis pugnaret, si nihil ex semetipso eidem repugnaret? Et quid nobis repugnat ex nobis, nisi quod adhuc curatur ut sanetur in nobis? Ergo in nobismetipsis sola est infirmitas causa pugnandi: & rursus infirmitas admonitio est non superbiendi. Proinde uirtus qua hic ubi superbiri potest, ut non superbiatur, in infirmitate perficitur. Quamobrem quoniam hoc coniuges bene utuntur, quo cõtinentes melius non utũtur malo, continentes melius non utuntur. Malum igitur est quo coniuges bene utuntur, & inest coniugibus quo bene utantur: inest & continentibus quo melius non utantur. Ideo quippe inest, ut non extollantur. Solis ergo libidinis excessibus accusatur, sed ille à quo non refrenatur. Nam ipsa per seipsam rectissime omnino suis ipsis motibus accusatur, quibus ne excedat obsistitur. Non itaq; ut dicis, nihil ad innocẽtiam promouet modestia rei per ipsum genus nocentis. Promouet quippe ad innocentiam non consentire malo: nec ideo & illud cui non consentitur, nõ est malum, immo propterea sine dubitatione malum est, quia non ei consentire bonum est. Quid enim mali faceret qui bonæ concupiscentiæ consentiret, cum

mali nihil faciat, etiam qui opere coniugali, non sine ipsius malo seminat hominem, qui est C
dei opus bonum? Nec confectricem seminum libidinem dixeris, Ille quippe creat homi-
nis semen, qui hominem ex semine, sed unde interest, quia mali huius occulta sunt, & dira
contagia, nec his hominibus qui malo carent, deus uel semen, uel homines creat, etiam si
quidam ab eiusdem mali noxa regeneratione soluti sunt, sicut soluendi sunt, qui inde na-
scuntur. Dixi sanè, nec pœnitet, de pudicitia cõiugali, quæ mea uerba posuisti, quia cum do
na dei esse monstrantur, à quo petenda sunt, discitur si non habentur, & cui agendæ gratiæ,
si habentur. Aguntur enim gratiæ non de origine, ut dicis cõcupiscentiæ, cuius origo est pri-
mum malum hominis, sed de regimine, quod uerum dicis, Vtrumq; enim dicis, uel regimi-
ne, uel origine. Ideo autem aguntur gratiæ de regimine concupiscentiæ, quia repugnans uin
citur. Quod autem repugnat uoluntati bonæ, non est bonum, imò malum esse quis ne-
get, nisi qui non habet uoluntatis bonum, cui quod repugnat, fateatur malum?

Caput III Interponis alia de libro meo, ubi cum dixissem donum dei pudicitiam esse coniuga-
lem, & hoc Apostolo teste docuissem, occurrentẽ deinde quæstionem tacitus nolui præteri-
re quid dicendum sit, cum uidentur etiam nonnulli impij pudice cum coniugibus uiuere.
Soletis enim negantes dei dona esse uirtutes, quibus recte uiuitur, & eas naturæ uolũtatiq;
humanæ, non gratiæ dei tribuentes, hoc uti argumento, quòd eas nonnunquam habeant
infideles: ita conantes euacuare quod dicimus, neminem recte uiuere, nisi ex fide per Iesum
Christum dominum nostrum, unum dei & hominum mediatorem, ubi uos eius aduersa-
rios apertissime profitemini. Denique longe nõ eamus, si forte fallor, ad ista responde. Ego
dixi pudicum non ueraciter dici, qui non propter deum ueram fidem connubij seruat uxo-
ri. Vnde autem id ostenderem paulopost adhibui, quod mihi uisum est grande documen
tum. Cum enim uirtus sit, inquam, pudicitia, cui uitium cõtrarium est impudicitia, omnesq;
uirtutes etiam quæ per corpus operantur, in animo habitent, quomodo uera ratione pudi-
cum corpus asseritur, quando à uero deo ipse animus fornicatur? Deinde ne quisquam no D
strum negaret animum infidelium fornicari, adhibui testimonium de scriptura sancta, ubi
Psal. 72 legitur, Ecce enim qui longe se faciunt à te peribũt, perdidisti omnem qui fornicatur abs te.
Sed tu qui mea sicut dicis, quæ mihi uidentur acuta persequeris, hoc totum tanquam mihi
obtusum uisum fuerit præteristi. Vide ergo quid horum negandum arbitreris. Virtutem
esse pudicitiam coniugalem promptissime confiteris: omnes uirtutes etiam quæ per corpus
operantur, in animo habitare non negas. Porrò infidelis animum fornicari à deo ille po-
test negare, qui se palàm sanctarum scripturarum aduersariũ profitetur. Ex quibus omni-
bus hæc summa conficitur, ut aut in animo fornicante pudicitia uera esse possit, quod cer-
nis quàm sit absurdum: aut in animo infidelis pudicitia uera esse non possit, quamuis hoc
cum assererem, te finxeris surdum. Non igitur ut calumniaris, studio uituperandi substan
tiam, dona collaudo, Non enim diuinorum donorum capax esset, nisi bona esset humana
substantia, cui uitia quoque ipsa bonitatis perhibent testimonium naturalis. Quid enim
aliud in uitio recte displicet, nisi quia detrahit uel minuit, quod in natura placet? Cum er-
go diuinitus adiuuatur homo, non tantum ad capessendam perfectionẽ adiuuatur, quod
ipse posuisti, utiq; uolẽs intelligi eum per se incipere sine gratia, quod perficit gratia: sed po-
Phil. 1 tius quod Apostolus loquitur, ut qui in uobis opus bonum cœpit, perficiat usq; in finem.
In quo enim uis hominem sicut loqueris, ad aliquid laudabile generosi cordis stimulis inci
tari, in hoc eum non uis in domino, sed in libero arbitrio gloriari, ac sic priorem dare ut re-
Rom. 11 tribuatur illi, eoq; modo gratia iam non sit gratia, quia non est gratuita. Bonam dicis ho-
minum naturam, quæ talis gratiæ opitulationem meretur. Quod gratãter audirem, si hoc
propterea quia rationalis natura est, diceres, Neq; enim gratia dei, per Iesum Christum no
strum lapidibus aut lignis pecoribusue præstatur, sed quia imago dei est, meretur hãc gra-
al's ipsa tiam: non tamen ut eius bona uolũtas possit præcedere præter gratiam, ne uel† ipsum prior
det ut retribuatur illi, ac sic gratia iam non sit gratia, dum non datur gratuito, sed redditur
debita.

A debita. Quid est ergo quòd secundum modum uestrum, effectum uoluntatis humanæ dona cœlestia me credideras nuncupasse, tanquam uoluntas hominis sine dei gratia moueretur ad bonum, ut ei debitus à deo retribueretur effectus? Itáne oblitus fueras nos cum scriptura dicere contra uos, præparatur uoluntas à domino, uel quod in nobis deus operetur Phil. 2
& uelle? O ingrati gratiæ dei, ô inimici gratiæ Christi, & solo uocabulo Christiani, Nónne pro inimicis suis orat ecclesia? Quid orat obsecro, si ut eis sanæ uoluntatis retribuatur precium, quid eis orat, nisi grande supplicium? Quod iam contra eos est, non pro eis. Orat autem pro eis. Non ergo quia est illis uoluntas bona, sed ut conuertatur in bonam uoluntas mala, quoniam præparatur uoluntas à domino. Et deus est enim ut ait Apostolus, qui operatur in uobis & uelle. Sed acerbissimi gratiæ huius inimici exempla nobis opponitis impiorum, quos dicitis alienos à fide abundare uirtutibus, in quibus sine adiutorio gratiæ, solum est naturæ bonum, licet superstitionibus mancipatum, qui solis libertatis ingenitæ uiribus, & misericordes crebro, & modesti, & casti inueniuntur & sobrij. Hæc dicens ecce iam & illud quod gratiæ dei tribueras, abstulisti, ipsum scilicet uoluntatis effectum. Nō enim aisti uelle eos esse misericordes, modestos, & castos, & sobrios, & ideo nō esse quod nondum per gratiam fuerint consecuti, bonæ huius uoluntatis effectum: sed si & esse uoluerunt & sunt, iam in eis uoluntatem & effectum uoluntatis inuenimus, quid remansit quod gratiæ reseruemus in tam euidentibus, quibus dixisti eos abundare uirtutibus? Quanto satius si te impios ita laudare delectat, ut nō audiens dicentem scripturam, Qui dicit impium iustum es- Prouerb. 24
se maledictus erit in populo, & odibilis in gentibus, etiā uirtutibus ueris eos prædices abundare, Quanto, inquam, satius hæc ipsa in eis dona dei esse fatereris, sub cuius occulto iudicio nec iniusto, alij fatui, alij tardissimi ingenij, & ad intelligendum quodammodo plumbei, alij obliuiosi, alij acuti memorésue nascuntur, alij utroq; munere præditi, & acute intelligentes, & tenacissimæ memoriæ thesauro cognita recondentes, alij naturales, alij leuissimis
B causis ira facillima ardentes, alij ad uindictæ cupiditatem inter utrosq; mediocres, alij spadones, alij in concubitu ita frigidi ut uix omnino moueātur, alij libidinosissimi, ut uix omnino teneātur, alij inter utrosq; & moueri faciles, & teneri, alij timidissimi, alij audacissimi, alij neutrum, alij hilares, alij tristes, alij ad nihil horum procliues, nec eorum quæ commemoraui aliquid instituto ac proposito, sed natura, unde medici audent ista tribuere temperationibus corporum. Quod si & probari, uel nulla existente, uel omni finita quæstione potuisset, nunquid sibi quisque corpus condidit, & hoc eius tribuendum est uoluntati, quòd mala ista naturalia magis minusue perpetitur? Nam prorsus ea non perpeti cum hic uiuitur, nullo modo, nulla ratione quisquam potest. Nec tamē siue maximus, siue minimus urgeatur, fas est ut dicat ei qui se finxit quamuis omnipotenti iusto & bono, quare sic me feci- Esaiæ 45
sti? Et de iugo graui quod est supra filios primi Adam, nemo liberat nisi secūdus Adam. Rom. 9
Quāto ergo tolerabilius illas, quas dicis in impijs esse uirtutes, diuino muneri potius, quàm Eccli 40
eorum tribueres tantummodo uoluntati, licet ipsi hoc nesciant donec si ex illo sunt prædestinatorum numero accipiant spiritum, qui ex deo est, ut sciant quæ à deo donata sunt eis. Sed absit ut sit in aliquo uera uirtus, nisi fuerit iustus, Absit autem ut sit iustus uere, nisi ui- Rom. 1
uat ex fide, iustus enim ex fide uiuit. Quis porrò eorum qui se Christianos haberi uolunt, nisi soli Pelagiani, aut in ipsis etiam forte tu solus, iustum dixerit infidelem, iustum dixerit impium, iustum dixerit diabolo mancipatum? Sit licet ille Fabritius, sit licet Fabius, sit licet Scipio, sit licet Regulus, quorum me nominibus tanquā in antiqua Romana curia loqueremur, putasti esse terrendum. Verum tu in hac causa & si ad scholam Pythagoræ prouoces uel Platonis, ubi eruditissimi atque doctissimi uiri multo excellentiore cæteris philosophia nobilitate ueras uirtutes non esse dicebant, nisi quæ menti quodammodo imprimuntur à forma illius æternæ immutabilisq; substantiæ, quod est deus, etiam illic aduersus te quātum donat, qui nos uocauit, pietatis libertate clamabo. Nec in istis est uera iustitia, qua

Rom.1 iustus ex fide uiuit. Fides ex auditu, auditus autem per uerbum Christi, finis legis Christus C
Rom.10 ad iustitiam omni credenti. Quomodo sunt uere iusti, quibus uilis est humilitas ueri iusti?
Rom.1 Quò enim propinquauerunt intelligentia, inde superbia recesserunt, quia cognoscentes de-
um, non sicut deum glorificauerunt, aut gratias egerunt: sed euanuerunt in cogitationibus
suis, & obscuratum est insipiens cor eorum, Dicẽtes enim se esse sapientes, stulti facti sunt.
Quomodo est in eis uera iustitia, in quibus nō est uera sapientia? Quã si eis tribuemus, ni
Sap.6 hil erit causæ cur eos nō ad illud regnũ peruenire dicamus, de quo scriptũ est, Concupiscen
tia sapiẽtiæ deducit ad regnũ. Ac per hoc Christus gratis mortuus est, si homines sine fide
Christi ad fidem uerã, ad uirtutẽ ueram, ad iustitiam ueram, ad sapientiã ueram, quacunq;
Gal.2 re alia, quacunque ratione perueniunt. Prorsus sicut de lege uerissime ait Apostolus, Si per
legem iustitia, ergo Christus gratis mortuus est: ita uerissime dicitur, Si per naturam uolun
tatemq́; iustitia, ergo Christus gratis mortuus est, Si per doctrinas hominum qualiscunq;
iustitia, ergo Christus gratis mortuus est. Per quod enim uera iustitia, per hoc etiam regnũ
dei. Deus namq; ipse quod absit, erit iniustus, si ad eius regnum uerus nō admittitur iustus,
Rom.14 cum & ipsum eius regnum iustitia sit, quemadmodum scriptum est. Non est regnum dei
esca & potus, sed iustitia, & pax, & gaudium. Porrò si ueram iustitiam non habent impij,
profecto nec alias uirtutes comites eius & socias: quia cum nō ad suum referuntur autorem
dona dei, hoc ipso mali his utentes efficiuntur iniusti: si quas habent, ueras non habent, ac
per hoc nec continentia siue pudicitia uera uirtus est impiorum. Tu uero tam male accipis,
1.Cor.9 quod ait Apostolus, Nam qui in agone contendit, ab omnibus continens est, ut continen-
Sap.8 tiam tam magnam uirtutẽ, de qua scriptum est, quod nemo esse potest continens nisi deus
det, etiam choraulas & huiuscemodi turpes infamesq́; personas habere cõtendas. Hi enim
quando in agone decertant, ab omnibus continent ut corruptibilem coronam accipiant: à
cuius tamẽ uana cupiditate non continent. Hæc enim cupiditas uana ac per hoc praua, uin
cit in eis & frenat alias prauas cupiditates, propter quod dicti sunt continentes. Sed ut gra- D
uissimam faceres iniuriam Scipionibus, continentiam quam in eis tanto eloquio prædica-
sti, dedisti & histrionibus, ignorans Apostolum cum exhortaretur homines ad uirtutem,
sic exemplum de uitiosa hominum affectione sumpsisse, quemadmodum alio loco scriptu-
Prouer.2 ra, cum ad amorem sapientiæ homines hortaretur, quærendam dixit esse sicut pecuniam,
Nunquid propterea sancta scriptura dicenda est laudasse auaritiam? Sed quia notum est,
amatores pecuniæ, quantis patienter laboribus doloribusq́; subdantur, à quantis se conti-
neant uoluptatibus, siue cupiditate augendi pecuniam, siue timore minuendi, quanta lucrũ
sagacitate sectentur, & prudenter damna deuitent, quàm timeant plerumque aliena diripe
re, & aliquando sua sibi ablata contemnant, ne repetendo & litigando plus perdant: recte
admoniti sumus sic amare sapientiam, ut eam nobis thesaurizare auidissime cupiamus, at-
que ut nobis magis magisq́; acquiratur, nec aliqua ex parte minuatur, & perferamus mo-
lestias, & libidines refrenemus, & prospiciamus in posterum, & innocentiã beneficẽtiamq́;
seruemus. Quod cum facimus, ideo ueras uirtutes habemus, quia uerum est propter quod
facimus, id est, hoc naturæ nostræ consentaneum est ad salutem & ueram felicitatem. Non
Quid sit uirtus. enim absurde uirtus definita est, ab eis qui dixerunt, Virtus est animi habitus naturæ mo-
do atque rationi consentaneus. Verum dixerunt, sed quid sit consentaneum liberandæ ac
beatificandæ naturæ mortalium nescierunt, Neq; enim omnes homines naturali instinctu
immortales & beati esse uellemus, nisi esse possemus. Sed hoc summum bonum præstari
hominibus non potest, nisi per Christum & hunc crucifixum, cuius morte mors uincitur, cu
Roma.1 ius uulneribus natura nostra sanatur. Ideóque iustus ex fide Christi uiuit, Ex hac enim fi-
de prudenter, fortiter, temperanter, & iuste, ac per hoc his omnibus ueris uirtutibus, recte sa
pienterque uiuit, quia fideliter uiuit. Si ergo ad consequendam ueram beatitudinem, quam
nobis immortalem fides quæ in Christo est uera, promittit, nihil prosunt homini uirtutes,
nullo

A nullo modo ueræ possunt esse uirtutes. An placet tibi ut ueras uirtutes auarorum esse dicamus, cum lucrorum uias prudenter excogitant, cum pro acquirenda pecunia sæua atque aspera multa fortiter tolerant, cum uarias cupiditates quibus sumptuose uiuitur temperanter sobrieque castigant, cum abstinent ab alieno, & de suo sæpe amisso contemnunt, quod uidetur ad iustitiam pertinere, ne iurgijs & iudicijs plura consumant? Cum enim agitur aliquid prudenter, fortiter, temperanter & iuste, omnibus quatuor uirtutibus agitur, quæ secundũ tuam disputationẽ ueræ uirtutes sunt: sed ad cognoscẽdum utrum ueræ sint, hoc tantummodo intuetur quod agitur, nec causa quærenda est cur agatur. Vnde ne tibi uidear calumniari, ipsa tua uerba iam ponam. Cunctarum, inquis, origo uirtutum in rationabili animo sita est, & affectus omnes per quos, aut fructuose, aut steriliter boni sumus, in subiecto sunt mentis nostræ, prudentia, iustitia, temperantia, fortitudo. Horum igitur affectuũ uis cum insit omnibus naturaliter, inquis, non tamen ad unum finem in omnibus properat, sed pro iudicio uoluntatis, cuius nutui seruiunt, aut ad æterna, aut ad temporalia diriguntur. Quod cum fit, non in eo quod sunt, non in eo quod agunt, sed in eo solo uariant quod merentur. Nec nominis sui igitur, inquis, possunt, nec generis sustinere dispendium, sed solius quod appetiuerunt præmij, aut amplitudine ditantur, aut exilitate frustrantur. *Iulianus.*

Hæc ubi didiceris nescio: iam tamen cernis, ut arbitror, consequens esse, ut uera sit uirtus auarorum: prudentia, qua excogitant genera lucellorum & thesaurorum: iustitia, qua grauium damnorum metu facilius sua nonnunquam cõtemnunt, quàm usurpant aliquid alienum: & auarorum temperantia, qua luxuriæ, quoniam sumptuosa est, cohibẽt appetitum, solóque necessario uictu tegumentoq; contenti sunt: & auarorum fortitudo, qua ut ait Horatius, Per mare pauperiem fugiunt, per saxa, per ignes: qua deniq; cognouimus quosdã irruptione barbarica, ad ea prodenda quæ habebant nullis hostium tormentis potuisse cõpelli. Ergo uirtutes istæ tali fine turpes atque deformes, & ideo nullo modo germanæ ueræq; uirtutes: tibi tamen ita ueræ uidentur & pulchræ, ut nec nominis sui possint, nec generis sustinere dispendium, sed solius quod appetiuerunt præmij exilitate frustrentur, id est, terrenorum commodorum fructu, non cœlestium præmiorum. Nec aliud erit quàm uera iustitia Catilinæ, comprehendere multos amicitia, tueri obsequio, cum omnibus communicare quod habebat: & fortitudo uera erit eius, quòd frigus, famẽ, sitim, ferre poterat: & uera patientia, quòd patiens erat inediæ, algoris, uigiliæ, supra quàm cuiquam credibile est. Quis hæc sapiat, nisi desipiat? Sed uidelicet homo eruditus eorum uitiorum uerisimilitudine falleris, quæ finitima uidẽtur & propinqua uirtutibus, cum absint ab eis quàm longe absunt à uirtutibus uitia. Nam sicut constantia est uirtus, cui contraria est inconstantia: uitium est tamen ei quasi finitimum pertinacia, quæ constantiam uidetur imitari, Quo utinam uitio careas, cum hæc quæ dico uera esse cognoueris, ne tibi in errore uelut amando constantiam, manendum pertinaciter arbitreris: Ita omnibus uirtutibus non solũ sunt uitia manifesta discretione contraria, sicut prudentiæ temeritas: uerumetiam uicina quodammodo, nec ueritate, sed quadam specie fallente similia, sicut ipsi prudentiæ non temeritas uel imprudentia, sed astutia: quod tamen uitium est, quamuis in scripturis sanctis & in bono accipiatur quod dictum est, Astuti ut serpentes: & in malo, quòd in paradiso erat serpens prudentissimus omnium bestiarum. Nec istorum uitiorum, quæ finitima uirtutibus diximus, possunt omnium facile nomina reperiri, Verum & si non inuenitur quemadmodum nuncupentur, cauenda sunt. Noueris itaque non officijs, sed finibus à uitijs discernendas esse uirtutes. Officium est autem quod faciendum est, finis uero propter quod faciendum est. Cum itaq; facit homo aliquid ubi peccare non uidetur, si non propter hoc facit propter quod facere debet, peccare conuincitur, Quæ tu non attendens, fines ab officijs separasti, & uirtutes ueras officia sine finibus appellãdas esse dixisti. Ex quo te tanta absurditas sequitur, ut ueram cogaris appellare iustitiam, etiam cuius dominam reppereris auariciam.

Augustinus. *Horatius lib. 1 epistolarum.* B *Salustius.* *Matth. 10* *Gen. 3* *Officium.* *Finis.*

riciam. Siquidem manus abstinere ab alieno, si officium cogites, potest uideri esse iustitiæ. C
Sed cum quæritur, quare fiat, & respōdetur, ne plus pecuniæ litibus pereat, quomodo iam hoc factum ueræ poterit esse iustitiæ, cum seruiat auariciæ? Quales uirtutes Epicurus induxit uoluptatis ancillas, quæ omnino quicquid facerent, propter illam uel adipiscendam facerent uel tenendam. Absit autem ut uirtutes ueræ cuiquam seruiant, nisi illi uel propter illū
Psal.79 cui dicimus, Deus uirtutum conuerte nos. Proinde uirtutes quæ carnalibus delectationibus, uel quibusq; commodis & emolumentis temporalibus seruiunt, ueræ prorsus esse non possunt. Quæ autem nulli rei seruire uolunt, nec ipse ueræ sunt. Veræ quippe uirtutes deo seruiunt in hominibus, à quo donantur hominibus. Deo seruiunt in angelis, à quo donantur & angelis. Quicquid autem boni fit ab homine, & non propter hoc fit, propter quod fieri debere uera sapientia præcipit, & si officio uideatur bonum, ipso non recto fine peccatum est. Possunt ergo aliqua bona fieri, non bene facientibus à quibus fiunt. Bonum est enim ut subueniatur homini periclitanti, præsertim innocēti. Sed ille qui hoc facit, si amando gloriam hominum magis quàm dei facit, non bene bonum facit: quia non bonus facit, quod non bona uoluntate facit. Absit enim ut sit uel dicatur uoluntas bona, quæ in alijs uel in seipsa, non in domino gloriatur. Nec esse fructum eius à quo fit bonum, nisi bona factum fuerit uoluntate: sed dei opus bonum, à quo etiam per malos fit bonum: ac per hoc nec eius fructus iste dicendus est, quomodo arbor mala bonos fructus facere nō possit. Arbor enim mala bonos fructus non facit, sed potius bonum opus est illius, qui etiam per malos bene facit. Quapropter dici non potest quantum te fallat ista opinio, qua dixisti, omnes uirtutes affectus esse, per quos aut fructuose, aut steriliter boni sumus. Fieri autem non potest ut steriliter boni simus, sed bonum non sumus quicquid steriliter sumus. Arbor enim bona bonos fructus facit. Absit autem ut deus bonus, à quo securis paratur arboribus non facientibus fructum bonum, excidat & in ignem mittat arbores bonas. Nullo modo igitur homines sunt steriliter boni, sed qui boni non sunt, possunt esse alij minus, alij magis ma- D
Rom.2 li. Vnde & illi quos commemorare uoluisti, de quibus ait Apostolus, Gentes legem non habētes ipsi sibi sunt lex, qui habent opus legis scriptum in cordibus suis, quid te adiuuent omnino non uideo. Per hos enim probare conatus es, etiam alienos à fide Christi, ueram posse habere iustitiam, eo quòd isti teste Apostolo, naturaliter quæ legis sunt faciunt. Vbi quidem dogma uestrum quo estis inimici gratiæ dei, quæ datur per Iesum Christum dominum nostrum, qui tollit peccatum mundi, euidentius expressisti: introducens hominum genus quod placere deo possit sine Christi fide lege naturæ. Hoc est unde uos maxime Christiana detestatur ecclesia. Sed quid uis esse istos? Vtrum ueras uirtutes habent & steriliter boni sunt, quia non propter deum: an etiam deo ex his placent, atque ab illo uita remunerantur æterna? Si steriles dixeris, quid ergo eis prodest, quòd secundum Aposto-
Rom.2 lum defendent eos cogitationes suæ, in die qua iudicabit deus occulta hominum? Si autem qui defendentur cogitationibus suis, eo quòd naturaliter opera fecerint legis, non sunt steriliter boni, & ob hoc inueniunt æternam mercedem apud deum, proculdubio propterea iusti sunt, quia ex fide uiuunt. Nam testimonium illud quod ex Apostolo posui,
Rom.14 Omne quod non est ex fide, peccatum est: sicut tibi uisum est accepisti & exposuisti, non ut sapit, sed ut sapis. De cibis enim Apostolus loquebatur. Verum cum dixisset, Qui autem discernit, si manducauerit damnatus est, quia non ex fide: hanc peccati speciem de qua agebat, generali uoluit probare sententia, mox inferens, Omne enim quod non est ex fide, peccatum est. Sed ut hoc tibi de cibis tantum intelligendum esse concedam: quid de alio dicturus es testimonio quod identidem posui, nec inde aliquid disputasti, quia non inue-
Heb.11 nisti quomodo in tuam possis detorquere sententiam, quod ad Hebræos scriptum est, Sine fide enim impossibile est deo placere? Nempe ut hoc diceretur, de tota uita hominis agebatur,

A agebatur, in qua iustus ex fide uiuit: & tamen cum sine fide impossibile sit placere, tibi uirtutes sine fide sic placent, ut eas ueras prædices, eisque bonos esse homines: & rursus, quasi te pœnituerit laudis earum, steriles pronuntiare non dubites. Isti ergo qui naturali lege sunt iusti, aut placent deo, & ex fide placent, quia sine fide impossibile est placere: & ex qua fide placent nisi ex fide Christi: quoniam sicut legitur in Actibus apostolorum, In illo de- Act. 2
us definiuit fidem omnibus, suscitans eum à mortuis, Ideóque dicuntur sine lege naturaliter quæ legis sunt facere, quia ex gentibus uenerunt ad euangelium, non ex circumcisione, cui lex data est: & propterea naturaliter, quia ut crederent, ipsa in eis est per dei gratiam correcta natura: nec per eos potes probare quod uis, etiam infideles ueras posse habere uirtutes: sunt quippe isti fideles: Aut si fidem non habent Christi, profecto nec iusti sunt, nec deo placent, cum sine fide placere impossibile sit. Sed ad hoc eos in die iudicij cogitationes suæ defendent, ut tolerabilius puniantur, quia naturaliter quæ legis sunt utcunque fecerunt, scriptum habentes in cordibus opus legis hactenus, ut alijs non facerent quod perpeti nollent, Hoc tamen peccantes, quòd homines sine fide, non ad eum finem ista opera retulerunt ad quem referre debuerunt. Minus enim Fabricius quàm Catilina punietur, non quia iste bonus, sed quia ille magis malus: & minus impius quàm Catilina Fabricius, non ueras uirtutes habendo, sed à ueris uirtutibus non plurimum deuiando. An forte & istis qui exhibuerunt terrenæ patriæ Babylonicam dilectionem, & uirtute ciuili, non uera, sed uerisimili dæmonibus uel humanæ gloriæ seruierunt, Fabricijs uidelicet, & Regulis, & Fabijs, & Scipionibus, & Camillis, cæterisque talibus, sicut infantibus qui sine baptismate moriuntur, prouisuri estis aliquem locum inter damnationem regnúmque cœlorum: ubi non sint in miseria, sed in beatitudine sempiterna, qui deo non placuerunt, cui sine fide placere impossibile est, quam nec in operibus, nec in cordibus habuerunt? Non opinor perditionem uestram usque ad istam posse impudentiam prosilire. Erunt ergo, inquis,
B in damnatione sempiterna, in quibus erat uera iustitia? O uocem impudentia maiore præcipitem, Non erat, inquam, in eis uera iustitia, quia non actibus, sed finibus pensantur officia. Sed facete ac lepide homo elegātissimus & urbanissimus, si dicatur, inquis, quia castitas infidelium castitas non est, eadem fronte dicetur, quia corpus paganorum corpus non sit, & oculi paganorum sensum non habeant intuendi, & frumenta quæ in paganorũ nascuntur agris frumenta non sint: & multa, inquis, alia quæ tantæ absurditatis sunt, ut risum possint intelligentibus commouere. Non planè risum, sed fletum potius intelligentibus uester cõmouet risus, sicut mentibus amicorum sanorum, fletum commouet risus phreneticorum. Itáne aut contra scripturas sanctas infidelis animum fornicari negas, aut esse in animo fornicante ueram castitatem dicis, & rides & sanus es? Vnde, quomodo, qua ratione istud fieri potest? Prorsus nec illa est castitas uera, nec sanitas uestra, Prorsus, inquam, nec uera est castitas animi fornicantis, & uera insania est hominis dicentis hoc dedecus & ridentis, Nos autem absit ut dicamus quòd corpus paganorum corpus non sit, & cætera huiusmodi. Neque enim est consequens, ut si non est uera uirtus qua gloriatur impius, non sit uerum corpus quod operatur deus. Sed planè possumus dicere hæreticorum frontem non esse frontem, si non membrum quod fecit deus, significare intelligamur frontis nomine, sed pudorem. Quid si non in eo ipso libro, cui respondisse te iactas, ante præstruerem, ne in hac sententia, qua dicimus, Omne quod non est ex fide peccatum est, etiam illa intelligan- Rom. 14
tur infidelium, quæ dona sunt dei, siue in animi, siue in corporis bonis? Ibi enim sunt & ista quæ inaniter garris, corpus, & oculi, & membra cætera. In eo genere sunt etiam quæ in agris paganorum frumenta nascuntur, quorum deus creator est, non pagani. An nõ tu ipse inter cætera etiam ista uerba mea posuisti, ubi dixi, Anima enim & corpus &

quæcunq; bona animæ & corporis naturaliter insita, etiam in peccatoribus dona dei sunt, C quoniam deus, non ipsi ista fecerunt? De his autem quæ faciunt dictum est, Omne quod non est ex fide, peccatum est. Hanc breuem, sed utique apertam sententiam meam si mente tenuisses, puto quòd tam improbus non fuisses, ut nos posse dicere assereres, quia corpus paganorum corpus non sit, & oculi paganorum sensum non habeant intuendi, & frumenta quæ in paganorum nascuntur agris, frumenta non sint. Vt enim tibi tanquam de somno excitato eadem uerba mea repetam, quæ tuæ memoriæ fortassis ut hæc diceres exciderunt, hæc etiam in peccatoribus dona dei sunt, quoniam deus, non ipsi ista fecerunt. De his autem quæ faciunt dictum est, Omne quod non est ex fide, peccatum est. Sed cum insana dicis & rides, phrenetico es similis. Cum autem uera quæ dico abs te pauloante commemorata, & huic ipsi operi tuo quo mihi respondere uideris, inserta, sic non attendis, sic obliuisceris, non iam phreneticis, sed lethargicis compararis. Mirari te dicis, quòd tam excellens meum uidelicet (sicut irridenter loqueris) non uidit ingenium quantum uos in hoc quoque iuuerim, quia dixi alijs peccatis alia peccata uincuntur, Continuo quippe subditis atque concluditis dicentes, Perfacile igitur studio sanctitatis, quod deus adiuuat, potest homo carere peccatis. Si enim uincuntur, inquis, peccata peccatis, quanto magis possunt uirtutibus peccata superari, Quasi nos negemus adiutorium dei tantum ualere, si uelit, ut hodie nullas concupiscentias malas habere possimus, contra quas uel inuictissime dimicemus, Et tamen non fieri nec tu negas. Cur autem non fiat, quis cognouit sensum domini? Non tamen parum scio, cum scio, quæcunque illa causa sit, quod nec iusti dei sit iniquitas, nec omnipotentis infirmitas. Est igitur aliquid in eius abdito altoq; consilio, cur quamdiu uiuimus in hac carne mortali, est in nobis cõtra quod mens dimicet nostra. Est etiam propter quod dicamus, Dimitte nobis debita nostra. Sed ut tibi sic loquar tanquam homini homo, & talis homo cuius terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem, nihil est in creaturis, quod attinet ad institutarum diuinitus merita naturarum, rationali mẽte præstantius. D Vnde fit consequens, ut mens bona magis sibi placeat, magisque seipsa delectet, quàm quælibet alia creatura. Quàm uero periculose, imò perniciose sibi placeat, cum per hoc tumescit typho, & morbo inflationis extollitur, quamdiu non uidet sicut uidebit in fine summum illud & immutabile bonum, in cuius comparatione se spernat, sibiq; illius charitate uilescat, tantóque spiritu eius impleatur, ut id sibi non ratione sola, sed æterno quoque amore præponat, multum est, disputando uelle monstrare. Sapit hæc qui fatigatus fame
Lucæ 15 reuertitur ad semetipsum & dicit, Surgam & ibo ad patrem meum. Vnde itaque scimus, ne forte quia hoc superbiæ malum tunc animum tentare non poterit, & contra quod decertemus omnino nullum erit, quando tanta satiabitur uisione, & tanta inflammabitur charitate superioris boni, ut ad seipsum sibi placendo deficere ab illius delectatione non possit: ideo factum est in loco infirmitatis huius, ne superbe uiueremus, ut sub quotidiana peccatorum remissione uiuamus? Propter quod superbiæ malum, nec apostolus Paulus est arbitrio suo creditus, Sed quia nondum uenerat ad tantam participationem superioris
1. Cor. 12 illius boni, ut illic iam non posset extolli, hic illi est angelus satanæ colaphizator, ne hic ubi poterat extolleretur, appositus. Sed siue ista causa sit, siue alia quæ multo amplius me latet, tamen quod dubitare non possum, quantumlibet proficiamus sub hoc one-
1. Ioan. 1 re corruptibilis corporis, si dixerimus quia peccatum non habemus nosipsos decipimus & ueritas in nobis non est. Propter quod & sancta ecclesia etiam in talibus suis membris, ubi maculam criminis & rugam non habet falsitatis, licet contradicente superbia uestra, non desinit deo dicere, Dimitte nobis debita nostra. Tu autem quanta arrogantia & de uestræ præsumptione uirtutis dixeris, Perfacile igitur studio sanctitatis, quod deus adiuuat, potest homo carere peccatis: ille non agnoscit, qui dogmata uestra non nouit. Nam & studium sanctitatis sine adiutorio dei uultis in hominis uolũtate præcedere, quod merito

A merito deus debeat adiuuare, non gratis, & sic creditis hominem in hac erumnosa uita posse carere peccatis, ut non in se habeat quare dicat, Dimitte nobis debita nostra. Quamuis aliquanto timidius id posuisse uidearis, quia non dixisti, potest omnibus carere peccatis. Verum nec quibusdam dicere uoluisti, sed tanquam tibijpse de nimia uestra præsumptione erubueris, ita sententiam temperasti, ut & uestra, & nostra posset uoce defendi, Nam si apud Pelagianos discutiatur, respondebitur ideo non dictum quibusdam, quia omnibus peccatis hominem carere posse dixisti. Si autem apud nos, & hic respondebitur, ideo non dictum omnibus, quoniam quemlibet hominem uolueris intelligi, pro quibusdam peccatis necesse habere ueniã postulare: sed qui scimus quid sentiatis, nescire non possumus, quomodo ista dicatis. Si gentilis, inquis, nudum operuerit, nunquid quia non est ex fide peccatum est? Prorsus inquantum non est ex fide peccatum est, nõ quia per se ipsum factum, quod est nudum operire, peccatum est: sed de tali opere non in domino gloriari, solus impius negat esse peccatum. Quod ut intelligas, quamuis iam satis inde fuerit disputatum, tamen quia magna res est, adhuc paulisper ausculta. Ecce eadem commemoro quæ ipse posuisti, Si gentilis qui non uiuit ex fide, nudum operuerit, periclitantem liberauerit, ægri uulnera fouerit, diuitias honestæ amicitiæ impenderit, ad testimonium falsum nec tormentis potuerit impelli, quæro abs te, utrum hæc opera bona bene faciat, an male? Si enim quamuis bona, male tamen facit, negare non potes eum peccare, qui male quodlibet facit. Sed quia eum nõ uis cum facit ista peccare, profecto dicturus es, & bona facit, & bene. Fructus ergo bonos facit arbor mala, quod fieri non posse ueritas dicit. Noli præcipitare sententiã, diligenter consydera quid te respondere conueniat, An dicis hominem infidelem arborem bonam? Placet ergo deo, Neque enim bono potest non placere quod bonum est. Et ubi erit quod scriptum est, Sine fide impossibile est deo placere? An respondebis, non inquantum infidelis est, sed inquantum homo est, arbor bona est? De quo ergo dominus ait, Nõ

Matth. 7

Heb. 11

B potest arbor mala bonos fructus facere, quandoquidem quicunque erit, aut homo, aut angelus erit. Sed si homo, inquantum homo est, arbor bona est, profecto & angelus inquantum angelus, arbor bona est, Hæc enim dei sunt opera, qui naturarum conditor est bonarum, Ac per hoc nulla erit arbor mala, de qua dictum est, quòd nõ possit facere fructus bonos. Quis infidelis ita infideliter sapiat? Non itaque inquantum homo est, quod est opus dei, sed quantum malæ uoluntatis est, quisq; arbor mala est, & bonos fructus facere non potest. Vide itaque utrum infidelem uoluntatem, audeas bonam dicere uoluntatem. Sed forte dicturus es, Misericors uoluntas bona est. Recte istud diceretur, si quemadmodum fides Christi, id est, fides quæ per dilectionẽ operatur, semper est bona, ita misericordia semper esset bona. Si autem reperitur & misericordia mala, qua persona pauperis accipitur in iudicio, propter quam postremo rex Saul meruit à domino utiq; misericorde dãnari, quia contra eius præceptum captiuo regi per humanum pepercit affectum, attentius cogita, ne forte misericordia bona non sit, nisi quæ huius bonæ fidei fuerit, Imò responde ut hoc sine dubitatione perspicias, utrum bonam misericordiam existimes infidelem. Porrò si uitium est male misereri, proculdubio uitium est infideliter misereri. Quod si & ipsa per seipsam naturali compassione opus est bonum, etiam isto bono male utitur qui infideliter utitur, & hoc bonum male facit, qui infideliter facit: qui autem male facit, aliquid profecto peccat. Ex quo colligitur, etiam ipsa bona opera quæ faciunt infideles, non ipsorum esse, sed illius, qui bene utitur malis. Ipsorum autem esse peccata, quibus & bona male faciunt, quia ea non fideli, sed infideli, hoc est, stulta & noxia faciunt uoluntate. Qualis uoluntas nullo Christiano dubitante arbor est mala, quæ facere non potest nisi fructus malos, id est, sola peccata. Omne enim, uelis nolis, quod non est ex fide, peccatum est. Et ideo deus istas arbores non potest diligere, & si tales permanserint, disponit excidere, quia sine fide impossibile est placere. Sed ita hic immoror, quasi istas arbores non iam tu ipse steriles pro

Gal. 5

1. Reg. 15

les pronunciaueris, Quomodo igitur obsecro nõ aut iocaris in his disputationibus, aut deliras, qui sterilium fructus arborum laudas? Qui utiq; aut nulli sunt, aut si mali sunt, laudandi nõ sunt: aut si fructus boni sunt, profecto steriles arbores nõ sunt, imò & bonæ sunt, quarum fructus boni sunt, & debent deo placere, cui bonæ arbores non possunt nisi placere, falsumq; erit quod scriptum est, Sine fide impossibile est placere. Sed responsurus es, quid, nisi uana? Ego, inquis, steriliter bonos dixi homines, qui non propter deum faciendo bona quæ faciunt, non ab eo uitam consequũtur æternam. Iustus ergo deus & bonus, bonos est in mortem missurus æternam? Piget iam dicere quàm multa te sequãtur insana talia sentientem, talia dicentem, talia scribentem, in talibus me quòd similiter non desipiam uelut censorie reprehendentem. Sed breuiter accipe, ne forte cum in rebus ipsis tantum erres quantũ errari plurimum potest, uidear tecum certare de uerbis, Aut ergo intellige quod ait dominus, Si oculus tuus nequã est, totũ corpus tuũ tenebrosum erit: si autẽ oculus tuus simplex est, totum corpus tuum lucidum erit, & hunc oculum agnosce intentionem, qua facit quisque quod facit, & per hoc disce eum, qui non facit opera bona intẽtione fidei bonæ, hoc est, eius quæ per dilectionem operatur, totum quasi corpus quod illis uelut mẽbris operibus constat, tenebrosum esse, hoc est, plenum nigredine peccatorum, Aut certe quoniam saltem concedis opera infidelium, quæ tibi eorum uidentur bona, nõ tamen eos ad salutem sempiternam regnumq; perducere, scito nos illud bonum hominum dicere illam uoluntatem bonam, illud opus bonum, sine dei gratia, quæ datur per unum mediatorem dei & hominum, nemini posse conferri per quod solum homo potest ad æternum dei donum regnumq; perduci. Omnia proinde cætera quæ uidentur inter homines habere aliquid laudis, uideantur tibi uirtutes ueræ, uideantur opera bona, & sine ullo facta peccato. Quod ad me pertinet, hoc scio, quia non ea facit uoluntas bona. Voluntas quippe infidelis atque impia, non est bona. Dicantur secundũ te huiusmodi uoluntates arbores bonæ, sufficit quòd apud deũ steriles sunt, ac per hoc non bonæ. Sint inter homines fructuosæ inter quos sunt & bonæ, te autore, te laudatore, si uis etiam plantatore: dum tamen illud uelis nolis obtineam, quòd amor mundi, quo quisque amicus est huius mundi, non est à deo, amorq; fruendi quibuscunque creaturis sine amore creatoris, non est à deo. Amor autem dei quo peruenitur ad deum, non est nisi à deo patre per Iesum Christum cum spiritu sancto. Per hunc amorem creatoris, bene quisq; utitur etiam creaturis, Sine hoc amore creatoris, nullis quisquam bene utitur creaturis. Hoc ergo amore opus est, ut bonum beatificum sit & pudicitia coniugalis, ut sit eius intentio quando utitur coniugis carne non in uoluptate libidinis, sed in uoluntate propagationis. Si autem uicerit, & propter seipsam non propter filios propagandos fieri aliquid extorserit, & uoluntas ueniale peccatũ sit propter nuptias Christianas.

Heb.11 · Matth.6 · C · D

Caput IIII

Non autem dixi, quod interpositis alijs ex libro meo uerbis me dixisse, dixisti, ideo filios esse sub diaboli potestate, quia de corporum commixtione nascuntur. Aliud est enim dicere, de corporum commixtione nascũtur: aliud, quia de corporum commixtione nascuntur. Non autem ibi causa mali est, quia de corporum commixtione nascuntur. Neque enim etiam si natura humana primorum hominum peccato uitiata non esset, possent filij nisi de corporum commixtione generari, Sed ideo sub diaboli potestate sunt, qui de corporum commixtione nascuntur, antequam per spiritum renascantur, quia per illam nascuntur cõcupiscentiam, qua caro concupiscit aduersus spiritum, & aduersum se cogit concupiscere spiritum. Quæ pugna boni & mali nulla esset si nemo peccasset. Sicut autem ante hominis iniquitatem nulla erat, ita post infirmitatem nulla erit.

Galat.5

Caput V

Saluſtius in prologo Catili.

Sed alia rursus mea uerba proponis, & copiosissime disputas, quoniam ex imparibus bonis compositi sumus, animum corpori debere dominari. Quorum alterum nobis cum diuinis, alterum cum beluis commemoras esse commune, Et ideo id quod est melius, id est, animum uirtute præditum dicis, & membris corporis bene & cupiditatibus imperare.

A tare. Nec consyderas, quòd cupiditatibus non sic imperatur ut membris: Cupiditates enim malæ sunt, quas ratione frenamus, cótra quas méte pugnamus: Membra uero bona sunt, quæ uoluntatis mouemus arbitrio, exceptis genitalibus, quamuis & ipsa ex dei opere bona sint. Quæ ideo pudenda dicuntur, quia plus in eis mouendis potestatis habet libido, quàm ratio. Quæ tamen non sinimus perpetrare quò prouocat ipsa commotio, cum membra cætera facili tenemus imperio. Quando autem male utitur homo membris bonis, nisi quando consentit eis, quæ in nobis habitant cupiditatibus malis? In quibus libido præ cæteris turpis est, cui nisi resistatur, horrenda immunda committit. Quo malo bene non utitur, nisi sola pudicitia coniugalis. Hæc autem libido ideo malum non est in beluis, quoniam non repugnat rationi qua carent. Cur autem non creditis hominibus in paradiso constitutis ante peccatum, diuinitus potuisse concedi, ut tranquilla motione & coniunctione uel commixtione membrorum sine ulla libidine filios procrearent: aut in eis saltem libido talis esset, cuius motus nec præcederet nec excederet uolútatem? An uobis libido parum est, quia placet, nisi & talis placeat, quæ nolentes etiam repugnantesq; sollicitet? De qua Pelagiani quidem etiam litibus gloriantur tanquam de aliquo bono, sed eam sancti gemitibus confitentur, ut liberentur à malo.

Caput VI

Ridenda contrarietate me dixisse calumniaris, alios reos ex bono, alios sanctos ex malo opere, quoniam dixi nuptiarum bonum homines infideles infideliter utendo, in malum peccatumq; conuertere, Eoq; modo cócupiscentiæ malum conuertere fidelium nuptias in usum iustitiæ. Ac per hoc non dixi alios reos ex opere bono, sed ex opere malo, quo male utuntur bonis, Nec alios sanctos ex opere malo, sed ex opere bono, quo bene utuntur malis. Si non uis intelligere, aut si te fingis non intelligere, noli obstrepere uolentibus & ualentibus intelligere.

Caput VII

Si aliquis malus condi posset, inquis, nunquam in bonum ablutione transiret, Eo modo diceres corpus quod mortale conditum est, fieri immortale non posse: & tamen ut illud, ita & hoc falsum diceres. Nó

B enim deus malum condidit, cum hominem condidit: sed bonum quod ipse condidit, malum trahit ex peccato, quod ipse non condidit: & sanat hoc malum quod ipse non códidit, in bono quod condidit. Cum autem nos non dicamus dæmones instituisse connubium, nec seminalem sexus utriusque mixtionem, nec diabolicum opus esse causa generandi concubitum coniugum, quoniam hæc omnia deus instituit, & possent esse sine concupiscentiæ malo, si uulnus præuaricationis unde sequeretur discordia carnis & spiritus, inflictum non fuisset à diabolo, Nónne te respicis, & de tua garrula loquacitate, qua inania fabulatus es, erubescis, quòd scilicet deprehendant dæmones in concubitu coniugatos, & tãquam in sua operatione deprehensos, non sinant generare filios regeneratione liberandos, Quasi diabolus si quod uellet faceret, non ipsos maiores impios adhuc in eiusdem diaboli positos potestate quando cognosceret disponere fieri Christianos, continuo suffocaret. Non est ergo cósequens, ut parentibus regenerandos generantibus, & propter hoc concumbentibus dæmones minaciter & terribiliter contradicant, sicut tibi ipse confingis: quia per uulnus à diabolo inflictum, in quo claudicat genus humanum, aliquid creante deo gignitur, quod ex Adam transferatur ad Christum: cum legio dæmonum, nec porcos in potestate habere potuerit, nisi petentibus permitteret Christus, & nouerit etiá de ipsis quos eum facere permittit, diaboli persecutionibus coronas suscitare martyribus, utens bene omni genere malorum ad utilitaté bonorú. Sed in illis quoq; coniugibus, qui filiorú regenerationem, uel nó cogitant, uel etiam detestantur, bonú opus est nuptiarum generandi causa, cómixtio legitima sexuú, cuius operis fructus est ordinata susceptio filiorú, quamuis eo bono male utant', & in eo peccét, q de impia uel propaganda uel propagata prole gloriátur. Homines enim qualibet peccati cótagione uel perpetratione polluti, inquantú homines sunt, bonum sunt, & ideo bonum est ut nascantur, quia bonú sunt. Nec tamen ut gignátur, ideo adulteria uel quæq; stupra faciéda sunt, ad quã nos absurditatem putas posse compelli, quia nuptias de malo libidinis, bonum prolis dicimus operari. Sed nullo modo ex hac nostra uera rectaq;

Matth. 8

sententia

Lucæ 16 sententia illud peruersum falsumq́ conficitur. Neque enim quia dominus ait, Facite uobis amicos de mammona iniquitatis, ideo adhuc addere iniquitatem debemus, & furta rapinasq́ committere, ut plures pauperes sanctos misericordia largiore pascamus. Sicut ergo de mammona iniquitatis faciendi sunt amici, qui recipiant in tabernacula æterna: ita cõiugibus de plaga peccati originalis gignendi sunt filij, qui in uitam regenerentur æternam. Et quemadmodum furta, fraudes, deprædationes adijciendæ non sunt, ut per iniquitates aucta pecunia plures amici iusti inopes comparētur: sic adulteria, stupra, fornicationes malo cum quo nati sumus addenda non sunt, unde filij numerosiore stirpe nascantur. Aliud quippe est malo bene uti, quod iam inerat: & aliud est malum perpetrare, quod non erat. Illud enim est de malo tracto ex parentibus uoluntarium bonum facere: hoc uero est malũ à parentibus tractum alijs malis iam proprijs & uoluntarijs augere. Sanè interest quòd mammona iniquitatis cum laude indigentibus erogatur: carnalis autem concupiscentia laudabilius continentiæ uirtute frenatur, quàm fructibus impenditur nuptiarum. Tam magnum est enim malum eius, ut eo non uti, quàm bene uti sit melius. C

Caput VIII Alia deinde mea uerba proponis, & multum aduersus ea nihil dicis, replicans quædã quæ superiore disputatione consumpta sunt, Quæ si & ego repetere uelim, quis erit finis? Inter quæ dicis etiam illud uestrum contra Christi gratiam, sæpe à uobis inaniter dictum, quòd scilicet appellatione gratiæ, bonos fieri homines fatali necessitate dicamus, cũ uobis ora obstruant & linguas premant, qui loqui nondum ualent. Cum enim loquacissime laboretis astruere ac persuadere, quod Pelagius in Palæstinorum episcoporum cognitione damnauit, gratiam dei secundum merita nostra dari, nulla tamen merita potestis asserere paruulorum, per quæ discernantur, qui eorum in dei filios adoptantur, ab eis qui sine huius gratiæ consecutione moriuntur. Calumniaris me dicere nihil studij expectari ab humana Matth. 7 uoluntate debere, contra illud euangelicum quo ait dominus, Petite, & accipietis, quærite & inuenietis: pulsate & aperietur uobis, Omnis enim qui petit accipit, & qui quærit inuenit, & pulsanti aperietur. Ibi enim uos ut uideo, ponere iam cœpistis merita gratiam præcedentia, quod est petere, quærere, pulsare, ut his meritis debita illa reddatur, ac sic gratia inaniter nuncupetur, tanquam gratia nulla præcesserit, & cor tetigerit, ut beatificum bonũ pe- D Psal. 58 teretur à deo, ut quæreretur deus, ut pulsaretur ad deum, frustraq́ sit scriptum, Misericordia eius præueniet me, Frustra etiam nos pro inimicis nostris iubeat orare, si non est eius auersa, & aduersa corda cõuertere. Sed ponis apostolicum testimonium, & ab eo dicis pul- 1 Timot. 2 santibus aperiri, qui omnes homines uult saluos fieri, & in agnitionem ueritatis uenire, ut uidelicet intelligamus docentibus uobis ideo non omnes saluos fieri, & in agnitionem ueritatis uenire, quia ipsi nolunt petere, cũ deus uelit dare: nolunt pulsare, cum deus uelit ostendere: nolunt quærere, cum deus uelit aperire. Sed hunc sensum uestrum infantes illi ipsa sua taciturnitate conuincunt, qui nec petunt, nec quærunt, nec pulsant, imò etiã cum baptizãtur reclamant, respuunt, reluctantur, & accipiũt tamen & inueniunt, pulsant & aperitur eis, & intrant in regnũ dei, ubi fit eis æternitatis salus & agnitio ueritatis, longe pluribus infantibus in istam gratiã non adoptatis ab eo, qui uult omnes homines saluos fieri, & in agnitionem ueritatis uenire. Quibus dicere non potest, uolui & noluistis, quia si uoluisset, quis eorũ qui nondum habent uoluntatis suæ arbitriũ, uoluntati eius omnipotentissimæ restitisset? Cur ergo nõ sic accipimus quod dictũ est, Qui omnes uult homines saluos fieri, & in agnitionẽ Rom. 5 ueritatis uenire, quomodo & illud accipimus, quod idem dixit Apostolus, Per unius iustificationẽ in omnes homines ad iustificationẽ uitæ? Hos enim omnes uult deus saluos fieri, & in agnitionẽ ueritatis uenire, in quos omnes per unius iustificationem gratia peruenit ad iustificationem uitæ, ne dicatur nobis, Si deus uult omnes homines saluos fieri, & in agnitionem ueritatis uenire, sed ideo non ueniunt quia ipsi nolunt: cur tot milia paruulorum, qui non percepto baptismate moriuntur, non ueniunt in regnum dei, ubi certa est agnitio ueritatis? Nunquid aut homines nõ sunt, ut nõ pertineant ad id quod dictũ est, omnes homines?

A mines ? Aut aliquis poterit dicere, deus quidem uult, sed ipsi nolunt, qui nondum uelle, seu nolle ista nouerunt, quando nec hi, qui paruuli baptizantur atq; moriuntur, & per illã gratiam ad agnitionem ueritatis quæ in regno dei est, certissimam ueniunt, ideo ueniunt, quia ipsi renouari Christi baptismate uoluerunt ? Cum ergo nec illi propterea nõ baptizentur, quia noluerunt: nec isti propterea baptizentur quia nolunt: cur deus qui uult omnes homines saluos fieri, & in agnitionem ueritatis uenire, tam multos in regnum suum, ubi est certa ueritatis agnitio, qui nullo ei resistunt uoluntatis arbitrio, patitur non uenire ? Nisi forte dicturus es, ideo paruulos non in eorum numero deputandos, quos deus omnes uult saluos fieri, quia ea salute, quæ hic intelligẽda est, salui sunt ipsi, nihil trahẽtes omnino peccati. Atque ita te intolerabilior sequetur absurditas. Isto enim modo beneuolentiorem facis deum omnibus impijssimis & sceleratissimis hominibus, quàm innocentissimis & purissimis ab omni labe peccati, Quandoquidẽ illos, quia uult eos omnes saluos fieri, uult etiam intrare in regnum suũ, Hoc est enim illis consequens si salui fuerint: sed qui nolunt, ipsi sibi obsunt. Immensum uero numerũ paruulorum, qui sine baptismate moriuntur, suo regno adijci nõ uult, quos neq; ulla peccata sicut putatis impediũt, & quod nullus ambigit, eius resistere uoluntati contraria uoluntate non possunt. Sic fit, ut esse Christianos omnes uelit, quorũ multi nolunt: non omnes uelit, quorũ est nemo qui nolit. Quod abhorret à uero, Nouit dominus qui sunt eius, & in eorum salute atq; in suum regnum introductione certa est uoluntas eius. Sic ergo debet intelligi quod dictum est, Omnes homines uult uenire, quemadmodũ intelligitur quod dictum est, Per unius iustificationem in omnes homines ad iustificationem uitæ. Quod apostolicum testimonium si eo modo intelligendũ putas, ut dicas omnes positos esse pro multis, qui iustificantur in Christo, multi quippe alij nõ uiuificãtur in Christo, Respondebitur tibi sic etiam illic ubi dictum est, omnes homines uult saluos fieri, & in agnitionem ueritatis uenire, omnes positos esse pro multis, quos ad istam gratiã uult uenire. Quod multo conuenientius propter hoc intelligitur dictum, quia nemo uenit, nisi quem uenire ipse uoluerit, Nemo potest uenire ad me, inquit filius, nisi pater, qui misit me traxerit eum. Et, Nemo potest uenire ad me, nisi fuerit ei datum à patre meo. Omnes ergo qui salui fiunt, & in agnitionem ueniunt ueritatis, eo uolente salui fiunt, eo uolente ueniunt, Quia etsi nondum, sicut paruuli utuntur uoluntatis arbitrio, eo uolente regenerantur, quo creante generantur. Et qui iam utuntur uoluntatis arbitrio, nisi eo uolente ac subueniente à quo præparatur uoluntas, uelle non possunt. Vbi si dixeris mihi, Cur ergo nõ cõuertit omnium nolentium uoluntates ? Respondebo, Cur non omnes morituros adoptat lauacro regenerationis infantes, quorũ adhuc nullas, & ideo nec contrarias inuenit uoluntates ? Si hoc profundius esse perspicis, quàm ut abs te ualeat inueniri, utriq; nostrum profundũ sit, cur & in maioribus & in minoribus deus uelit alteri, & nolit alteri subuenire: dum tamen certum & immobile teneamus, non esse iniquitatem apud deum, qua quẽquam sine malis meritis damnet: & esse bonitatem apud deum, qua multos sine bonis meritis liberet, demonstrans in eis, quos damnat quid omnibus debeatur: ut hinc discant quos liberat, quæ sibi pœna debita relaxetur, & quæ indebita gratia condonetur. Hæc ut Christianis cordibus conuenit cogitare nescitis, & uos potius secundum uestram sententiam fato ista dicitis fieri. Vestra quippe non nostra sententia est, fato fieri quod merito nõ fit. Et ne secundum istam definitionẽ fato fiant hominibus, si meritis nõ fiant, quæcũq; fiunt, ideo merita uel bona uel mala quantum potestis asseritis, ne fatum sit cõsequens, si merita negaretis. Ac per hoc dicitur uobis, si ea quæ nullis meritis præstant᷑ hominibus, fato fieri iam necesse est, & ideo merita astruenda sunt, ne fatum sit consequens: si merita non sunt, fato baptizantur, fato intrant in regnũ dei paruuli, quorum bona merita nulla sunt. Et rursus, Fato nõ baptizantur, fato nõ intrant in regnum dei paruuli, quorũ mala merita nulla sunt. Ecce pusilli qui fari nequeunt, uos potius assertores fati esse cõuincunt. Nos autẽ cum uitiatæ originis mala merita esse dicamus, gratia dicimus intrare paruulum in regnum dei, quoniam bonus est deus: & alium merito

2 Timot. 2

B Ioan. 6

non intrare, quoniam iustus est deus:& in neutro esse fatum, quoniã quod uult facit deus. C
Sed cum sciamus ab eo,cui misericordiam & iudicium fideli uoce cantamus,istum secundũ iudicium damnari,illum secundum misericordiam liberari:cur istum potius,quàm illum damnet aut liberet,nos qui sumus qui respondeamus deo? Nunquid dicit figmentum ei,qui se finxit,quare me sic fecisti? An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa originis uitiatæ atq; damnatæ facere aliud uas in honorem secũdum misericordiam, & aliud in contumeliam secundum iudicium? Ideo non utrumq; in honorem,ne hoc meruisse se existimet tanquam inculpata natura,Ideo nõ utrumq; in cõtumeliam,ut iudicio superexultet misericordia:Ac per hoc nec dãnatus ex debito, de supplicio iuste queritur,nec liberatus gratis,de merito superbe gloriatur,sed potius humiliter gratias agit,quando in illo à quo debitum exigitur,quid in eadem causa sibi donetur agnoscit. Asseris me in alio libro meo dixisse,negari liberum arbitrium,si gratia commendetur:& iterum negari gratiam,si liberũ commendetur arbitrium calumniaris. Non hoc à me dictum est,sed propter ipsius quæstionis difficultatem uideri hoc potest dictum esse & putari. Non est multũ,ut ipsa uerba mea ponam,unde uideant qui hæc legunt,quemadmodum scriptis meis insidieris,& qua conscientia,uel tardis,uel ignaris cordibus abutaris,ut ideo te existiment respondere,quia nõ uis tacere. In nouissimis enim partibus primi libri mei ad sanctum Pinianũ,cuius est titulus,De gratia dei contra Pelagium,Ista,inquam quæstio,ubi de arbitrio uolũtatis & dei gratia disputatur,ita est ad discernendum difficilis,ut quando defenditur liberũ arbitriũ,negari dei gratia uideatur:quãdo autẽ asseritur dei gratia,liberum arbitriũ putetur auferri,& cætera. Tu autem uir honestus & uerax,abstulisti uerba quæ dixi,& dixisti quod ipse finxisti. Ego enim dixi,istam quæstionem ad discernendum esse difficilem,non autem dixi non posse discerni. Multo minus ergo dicerem,quod me dixisse mentiris,negari liberum arbitriũ,si gratia cõmendetur:& negari gratiam,si liberũ commendetur arbitrium. Redde uerba mea, & D
uanescet calumnia tua. Repone suis locis ubi dixi,uideatur ubi dixi,putetur,ut appareat de re tanta quibus abs te fraudibus disputetur. Non dixi negari gratiam,sed ut negari gratia uideatur. Non dixi negari arbitriũ liberũ uel auferri,sed dixi ut putetur auferri,Et promittis cum libri ipsi uentilari cœperint,quòd abs te illa sententiarũ mearũ & nudabitur & cõfodietur impietas. Quis non expectet sapientiã differentis,qui fidem cognouerit mentientis? Quid est autem quod loqueris nihil pertinere ad laudem gratiæ si id donet suis, quod peccata impijs largiuntur? Propter pudicitiam scilicet coniugalem,quam tibi habere uidentur & impij. Homo cõtentiose, uirtus donatur uera per gratiam, non quæ uocatur, & non est. Vt quid autem pudicitiam & uirginitatem quasi eiusdem generis iungis? Pudicitia est res animi,uirginitas corporis. Deniq; illa integra in animo permanente,potest ista de corpore uiolenter auferri,Et cum ista integra manet corpori, potest illa in animo lasciuiæ uoluntate corrumpi. Propter quod ego non dixi uerum cõiugium,siue uiduitas,siue uirginitas,sed uera pudicitia,siue coniugalis,siue uidualis,siue uirginalis,dicenda non est,nisi quæ ueræ fidei mancipatur. Coniuges enim & uiduæ & uirgines possunt esse,& pudicæ non esse,si contaminata uoluntate mœchantur, si spiritu impuro stupra perpetranda decernunt. In quibus tamen ueram pudicitiam dicis esse,etiam si animo fornicentur, quod facere omnes impios eloquia diuina testantur. Quis autem nostrum dicit cõiugalium membrorum malum esse consertum,in quo nuptiæ bene utuntur ad propagandos filios concupiscentiæ malo? Quæ concupiscentia malum non esset, si sola generandi causa ad licitum cõcubitum moueretur. Nunc uero cum ei resistit coniugalis pudicitia,limes est mali,& ideo bonum est, Vnde non crimen eius sicut calumniando loqueris,impunitum fit per religionem,quia nullius est criminis,quãdo per fidei bonum bene utitur libidinis malo. Neq; hic dici potest ut putas, Faciamus mala ut ueniant bona,quia ex nulla sui parte malum sunt nuptiæ, Non enim earũ malum est,quod in hominibus quos parentes gignunt,non fecerunt,sed inuenerũt. In primis autem coniugibus,qui ex nullis parentibus nati sunt,per peccatum accidit carnalis concupiscentiæ

August. libro 1. de gratia dei contra Pelagium cap. 47

Rom. 3

A scentiæ discordiosum malum, quo nuptiæ bene uterentur, non per ipsas nuptias, unde merito damnarentur. Quid ergo quæris, utrum in coniugibus Christianis conuẽtum uoluptatem, pudicitiã, an impudicitiam nominem? Ecce respondeo, non ipsa nominatur pudicitia, sed eius mali usus bonus, quo usu bono fit, ut illud malum, nec impudicitia dici possit. Impudicitia est enim eiusdem mali usus flagitiosus: sicut pudicitia uirginalis eiusdem mali usus nullus. Salua igitur pudicitia coniugali, malum de malo nascendo trahitur, quod renascendo purgetur. Sed si propter hoc, inquis, libidinis malũ etiam de coniugibus Christianis proles criminosa profertur, sequitur ut pudicitia uirginalis sit felicitatis illatrix. Et quia in impijs inuenitur, inquis, antecellunt infideles pudicitiæ uirtute sublimes, Christianis libidinis tabe pollutis. Non est ita ut dicis, Multum falleris. Nec libidinis enim tabe polluuntur, qui libidine bene utuntur, quamuis generent libidinis tabe pollutos, & ideo regenerandos. Nec in impijs inuenitur pudicitia uirginalis, quãuis inueniatur uirginitas carnis, quia uera pudicitia non potest † haberi in animo fornicante, Ac per hoc non anteponitur uirginale bonum impiorum, bono coniugali fidelium. Sed coniuges bene utentes malo, anteponuntur uirginibus male utentibus bono. Et ideo cum fideles coniugati bene utuntur malo libidinis, nõ apud eos ut calumniaris propter fidem exercetur impunitas criminis, sed in eis propter fidem ueram non falsa uirtus est castitatis. Quid autem ad nos pertinet, quia Manichæos dicere affirmas, si quis homicidium conscientia formidante cõmiserit, reus est, quia timuit: si autem aliquod facinus exultante perpetrauerit audacia, uelut credens se ex fide facere quod male facit, euasit culpam? Quod quidem nunquam audiui dicere Manichæos. Sed quid ad nos, siue dicant, siue etiam ipsis calumnieris: cum hoc catholica fides non dicat, quam tenemus, & cuius te pondere urgemus. Nos enim ea quæ uidentur opera bona, dicimus non esse uere bona sine fide, quoniam opera uere bona necesse est deo placere, cui sine fide quia impossibile est placere, profecto quod uere opus est bonum, sine fide non potest

aliâs habitare.

B esse. Veruntamen illa opera quæ apertissime mala sunt, non facit fides, quæ per dilectionẽ operatur: quia dilectio proximi malum non operatur. Bona igitur concupiscentia naturalis, inquis, erubescis enim dicere carnalis, quæ cum intra modum suum tenetur, inquis, nulla mali aspersione turbatur. Quomodo tenetur intra modum suum quæso te, quomodo tenetur, nisi cum ei resistitur? Cur autem resistitur, nisi ne impleat desideria mala? Quomodo est igitur bona? Venisti etiam ad uerba illa libri mei ubi dixi, Nónne illic coniuges primi, quorum nuptias benedixit deus, dicens, Crescite & multiplicamini, nudi erant, & non confudebantur? Cur ergo ex illis membris confusio post peccatum, nisi quia extitit illic indecens motus, quem nisi homines peccassent, proculdubio nuptiæ non haberent? Hæc uerba mea cum uideres secundum scripturas ita posita, ut quicunque eundem locum libri Geneseos legit aut legerit, approbet sine dubitatione quod dixi, prolixa contradicendi disputatione multũ sudasti, sed nõ synceraſti. Perstitisti quippe in sententia tua praua, quamuis meam rectam ipso experimento probares non abs te potuisse conuelli. In qua tua contradictione prætereo gestus & iactationes tuas, tanquam hominis anhelantis & peruenire quò nititur non ualentis: & in nebulis tamen quas perturbatus offundit, se peruenisse fingentis. Sed necessarios articulos sermonis tui, quantum me adiuuat dominus comprehendo atque confringo, ut totum corpus uictum iacere conspiciat, qui & illa tua & hæc nostra perlegerit, præsertim quia illa quæ abs te multis modis repetuntur, etiam à nobis sæpe destructa sunt. Dicis hic inter cætera, in hoc quòd post peccatum primi homines erubescentes membra illa in quibus est libido texerunt, inuenisse me unde persuaderem, deum aërea constituisse coniugia. Si ergo aërea essent coniugia sine libidine, aërea erunt te autore corpora, quando libido non erit. An istam libidinem sic amatis, ut quomodo eam prius ante peccatum in paradiso positis, ita etiam resuscitatis corporibus ingeratis? Ego autem non dico ut me dicere affirmas, naturale non esse sine quo natura non est, sed dico naturale appellari uitium, sine quo nunc natura humana non nascitur, quæ tamen sic instituta est ab

Gal. 5
Roma. 13
Caput IX
Gen. 1

initio, Ideoq; & hoc malum nō ab illa prima institutione naturæ, sed à primi hominis mala uoluntate originem ducit. Nec permanebit, sed aut damnabitur, aut sanabitur. Sententiam meam cimicem dicis, qui ut molestiam uiuus, sic fœtorem præstat attritus, quasi uerecunderis ut loqueris, uincendo me atterere, uel tanquam uictus ad loca ut dicis, cœnosa confugerim, exhorreas consequi atque perimere, quia uidelicet partes disputationis tuæ, quibus atterendus uel perimendus sum, quoniam de pudēdis loqui cogeris, uelut quidam ædituus pudor tuus à uerborum sicut perhibes libertate submouit. Quare non potius de bonis quæ laudas, libere loqueris? Quare non est de opere dei uerborum libertas, si eius intemerata permanet dignitas, nec aliquid ibi egit peccatum, unde potius incuteret pudorem, C.

Caput X & uerborum cōprimeret libertatem? Si non sunt, inquis, nuptiæ sine libidine, & generaliter à uobis libido damnatur, damnatis & nuptias. Posses dicere, quia damnabitur mors, omnes damnandos esse mortales. Si autem libido de connubio esset, profecto ante connubium uel præter connubium nulla esset. Non potest, inquis, dici morbus sine quo nō est connubium, quia potest esse connubium præter peccatum, Morbus autem, inquis, ab Apostolo peccatum dicitur. Sed respondetur tibi, Non omnis morbus peccatum dicitur, Iste autem morbus pœna peccati est, sine qua non potest esse humana natura, nondum ex omni parte sanata. Si autem propterea libido malum non est, quia sine illa non fit nuptiarum bonum: econtrario nec corpus bonum est, quia sine illo non fit adulterij malum. Hoc

1. Thessal. 4 autem falsum est, sic ergo & illud. Quis autem nescit coniugatis Apostolum præcepisse, ut sciret unusquisque eorum suum uas possidere, hoc est, uxorem suam, non in morbo desiderij, sicut gentes quæ ignorant deum. Qui ergo de hac re Apostolum legit, te negligit. Et nō erubescis istum morbum, uel quod tu quamuis pudibundus fateris, istam libidinem introducere in paradisum, & tribuere coniugibus ante peccatum? Ideóne tu non in cœno abscōditus latitas: quia libidine carnis & sanguinis quasi paradisi flore roseo te coronas, & tan

Caput XI quam libenter tali colore perfusus, & erubescis, & laudas. Quid quod te tantum delectat loqui, ut quod confitemur & docemus, tanquā negemus superflua prolixitate sermonis probare coneris? Quis enim negat futurum fuisse concubitum, etiam si peccatum non præcessisset? Sed futurus fuerat, sicut alijs membris, ita etiam genitalibus uoluntate motis, non libidine concitatis, aut certe etiam ipsa libidine, ut non uos de illa nimium contristemus, non qualis nunc est, sed ad nutum uoluntarium seruiente. Verum uos pro susce pta uestra tam fideliter laboratis, ut uim patiamini, nisi eam qualis nunc est etiam in paradiso collocetis, non ibi de peccato dicentes talem factā, sed talem nullo peccante fuisse mansuram, cum qua in illa pace dimicaretur, aut ne dimicaretur quotienscunque surgeret expleretur. O sanctas paradisi delitias, O frontem qualiumcunque episcoporum, O fidem qua D

Caput XII liumcunq; castorum. Sed uolens ostendere non omnia quæ teguntur, ex peccato erubescenda putari oportere, multum inhianter multa commemoras, quæ in nostro corpore naturaliter tecta sunt, quasi post peccatū tecta sint, sicut illi homines unde inter nos quæstio est, quæ ante peccatum nec pudenda, nec tecta fuerant, post peccatum pudenda texerunt. Balbus, inquis, apud Tullium cum Cotta uere diligenterque disseruit. Vnde ob hoc pauca ponis, ut dicis, ut oneres pudorem meum, non ea me intellexisse sub magisterio sacræ legis, ad quorum notionem gentiles solo rationis ductu peruenire potuerunt, & ponis Balbi uerba ex Ciceronis libro, per quæ nos doceas, quid senserint Stoici de animaliū mutorum masculinis & fœmininis diuersitatibus, de partibus corporis genitalibus, & miris cō miscendorum corporum libidinibus. Quæ tamen uerba, uel Tulliana, uel cuiuslibet alterius antequam interponeres, cautissime prælocutus es, quòd ideo sub bestiarum occasione sexuum tangat effectum, quia propter honestatem hoc in hominis descriptione præterijt. Quid est propter honestatem? An in sexu hominis honestas confunditur, ubi deus tanquam in excellentiore natura dignius operatur? Sed docuerunt te Stoici disputare de occultis, nec docuerunt erubescere de pudendis. Adiūgis deinde quomodo ipsum hominem oratione

A oratione depingat ut dicis, & quomodo differat alui naturā stomacho esse subiectā, quòd
cibi & potionis sit receptaculum: pulmones autem & cor extrinsecus spiritum adducāt, mul
ta in aluo mirabiliter effecta, quæ constarent ex neruis, & quòd sit multiplex & tortuosa, ar
ceátque & contineat, siue illud aridum sit, siue humidum quod receperit, & cætera huiusmo
di usque ad illud quemadmodum reliquiæ cibi depellantur, tum à stringētibus se intesti-
nis, tum relaxantibus. Cum ergo posset etiam in bestijs ista describere, cur inde ad homi-
nem transitum fecit, nisi quia ista pudenda non sunt: sicut nec in bestijs illa de sexuum geni-
talibus atque naturis: quæ tamen in homine pudenda sunt? Ea causa utique, qua primitus
post peccatum folijs ficulneis adoperta sunt. Nam cum in descriptione humani corporis us
que ad illa extrema uenisset, qua cibi reliquiæ depelluntur, Quemadmodū, inquit fiat, haud
sanè difficile dictu est: sed tamen prætereundum, ne quid habeat iniucunditatis oratio. Nō
dixit confusionis, uel ne quid pudendum habeat oratio, sed ne quid iniucūditatis. Alia sunt
enim quæ horrorem ingerunt sensibus, uel deformia sunt: alia quæ pudorem mentibus etiā
si formosa sint, quia illa offendunt delectationem: commouent autem ista libidinem, uel li
bidine commouentur. Quid igitur te adiuuant hæc? Quia ipse, inquis, opifex noster nul-
lum suæ artis crimen agnouit, ut uitalia nostra tam diligenter occuleret. Absit planè ut ar-
tis suæ tātus artifex ullū agnouerit crimen. Sed cur ista texerit, iam paulo superius ipse dixi-
sti, ne scilicet uel intereant, uel horreant publicata. Illa uero quæ folijs ficulneis texerunt cō-
iuges primi, nec interibant utique nec horrebant, quando nudi erant & non confundeban-
tur. Et nunc pudicitiæ cautio potius ne libeat, quàm ne horreat illa species, eorundem mem
brorum deuitat aspectum. Frustra igitur testimonio Stoicorum iuuandam putasti tuam
esse susceptā, non sanè illis amicam, qui nullam particulam boni humani in corporis uolu-
ptate posuerunt. Deniq; elegerunt in pecoribus potius quàm in hominibus, quod tu facis, lau
dare libidines. Eorum quippe opinioni conuenienter ait quodam loco Tullius, se non puta
B re idem esse arietis & Publij Africani bonum. Qua magis sententia te oportuit admoneri,
quid de humana libidine sentire deberes. Sed si talibus litteris ut aliquid agamus placet,
quia & in ipsis reperiuntur nōnulla uestigia ueritatis, interim quæ ipse posuisti nihil aduer-
sus nos ualere puto, quod iam debeas confiteri. Vide nunc utrum ista quæ dicam, nō euer
tant assertionem tuam. In libro tertio de republica, idem Tullius hominem dicit non ut à Tullius de repub.
matre, sed ut à nouerca natura æditum in uitam, corpore & nudo & fragili, & infirmo: ani-
mo autem anxio ad molestias, humili ad timores, molli ad labores, prono ad libidines: in
quo tamen inesset tanquam obrutus quidam diuinus ignis ingenij & mentis. Quid ad hæc
dicis? Non hoc autor iste male uiuentium moribus dixit effectum, sed naturam potius
accusauit. Rem uidit, causam nesciuit, Latebat enim eum cur esset graue iugum super filios Eccli 40
Adam a die exitus de uentre matris eorum, usque in diem sepulturæ in matrem omnium,
quia sacris litteris non eruditus, ignorabat originale peccatum. Si autem de libidine quam
defendis bene sentiret, non ei pronus in libidines animus displiceret. Sed si hæc tanquam
minora bona defendis, in quæ non debet à supernis animus inclinari, non quia libido uiti-
um est, sed quia infimum bonum, audi manifestiora quæ dicat in eodem ipso libro de re-
publica tertio, cùm ageret de causa imperandi, An non, inquit, cernimus optimo cuiq; do-
minatum ab ipsa natura cum summa utilitate infimorum datum? Cur igitur deus homi-
ni, animus imperat corpori, ratio libidini iracundiæq; & cæteris uitiosis eiusdem animi par
tibus? Iámne saltem docente isto has, quas bonas esse defendis, uitiosas partes animi con
fiteris? Adhuc audi. Paulopost enim, Sed & imperandi & seruiendi, inquit, sunt dissimili-
tudines cognoscendæ, Nam ut animus corpori dicitur imperare, dicitur etiam libidini: sed
corpori, ut rex ciuibus suis, aut parēs liberis: libidini autē, ut seruis dominus, quo eam coēr-
cet & frangit. Sic regum, sic imperatorum, sic magistratuum, sic patrum, sic populorum im-
peria ciuibus socijsq; præsunt, ut corporibus animus. Domini autem seruos ita fatigant, ut

optima pars animi, id est, sapientia eiusdem animi uitiosas imbecillásque partes, ut libidines, ut iracundias, ut perturbationes cæteras. Habésne adhuc quod contra nos de secularium litterarum autoribus garrias? Sed si contra episcopos eloquiorum diuinorum præclarissimos tractatores, pro isto quē à te deus auertat errore quæsiturus es, quid dicas, quóue modo illorum sanctitati resistas, quid tibi erit Tullius, ut non eum in hac sententia desipuisse ac delirasse contendas? Tace ergo de illius generis libris, & noli nos inde aliquid contumeliose docere conari, ne quorum te inaniter subleuari credis, eorum testimonijs cōprimaris. C

Caput XIII Quid autem de motu fœminæ, cuius & ipsam puduit, inaniter argumentandum putasti? Non utiq; fœmina motum uisibilem texit, sed cum in eisdem membris tale aliquid sentiret occultius, quale uir senserat, ambo texerunt, quod alterutrum uidendo in alterutrū commoti ambo senserunt, & uel unusquisque sibi, uel alter alteri erubuerunt. Sed loquens uana, petis ut ignoscant uerecundæ aures, & congemiscant potius, quàm indignentur necessitati tuæ. Quare confunderis de dei operibus disputare? Quare petis ut ignoscatur tibi? Nónne abs te ueniæ postulatio, etiam est ipsa libidinis accusatio? Sed si poterat, inquis, uirile membrum & antea moueri, nihil ergo nouitatis inuexit delictum. Poterat planè etiam antea moueri, sed non erat indecens ut puderet, quando id mouebat uoluntatis imperium, non caro concupiscens aduersus spiritum, In hoc enim extitit nouitas pudenda, quā defendit impudenter nouitas uestra. Nunquam uero ego motum genitalium reprehendi generaliter, quod tu dicis dedicatiue, sed illum motum reprehendi quem facit concupiscentia, qua caro concupiscit aduersus spiritum, quam uelut bonum cum defendat error tuus, nescio quemadmodum aduersus illam uelut aduersus malum, concupiscat spiritus tuus. Si in fructu ligni illius, inquis, hæc fuit libido, à deo facta esse mōstratur, & per hoc bona quoque ipsa defenditur. Sed respondetur tibi, Non in fructu ligni fuit libido, & ideo bonum erat lignum: sed mala est inobedientia libidinis, quæ aduersus hominis inobedientiam quā in ligno admisit, deo deserente surrexit. Absit enim ut deus de ligno bono cuicunque ætati illorum hominum, quocunque tempore beneficium tale conferret, ut haberent in membris aduersarium cōtra quem pudicitia dimicaret. Nouimus autem Ioannem apostolum, non mundum istum, id est, cœlum & terram & omnia quæ in eo substantialiter sunt, qui mundus factus est à patre per filium, reprehendisse, cum diceret, Omnia quæ in mundo sunt, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & ambitio seculi, quæ non est à patre, sed ex mundo est, Nouimus hæc, nolo nos doceas, Sed quam concupiscentiam carnis dixerit à patre non esse, tu uolens exponere, luxuriam intelligendam esse dixisti. Sed cum abs te quæro, cui consentiatur, ut sit luxuries, uel cui repugnetur ut non sit: tua tibi suscepta occurrit in faciem, utrum adhuc laudando tu uideris, cui consentire luxuria est, cui repugnare continentia est. Vbi miror si deliberas, utrum eam magis debeas cum luxuria uituperare, quæ fit per eius assensum, an eam laudare cum continentia, quæ illi ingerit bellum. In quo bello pudicitia est uictoria cōtinentiæ: & luxuria uictoria concupiscentiæ. Tu autem iudex incorruptus atque integer, cum laudes continentiam, uituperesq; luxuriā: sic tamen accipis personam cōcupiscentiæ, quam tu uideris cur offendere timeas, ut eam non erubescas cum sua laudare aduersaria, nec audeas cum sua uituperare uictoria. Sed absit ut quilibet homo dei sic te audiat uituperatorem luxuriæ, ut approbet concupiscentiæ laudatorem: & ex tuo sermone arbitretur bonum, quod in seipso experitur malum. Denique qui concupiscentiam quam praue laudas, confligendo uicerit, luxuriam quā recte uituperas non habebit. Quomodo autem Ioanni apostolo obtemperamus, si concupiscentiam carnis diligimus? Respondebis, non est ipsa quam laudo, Et quæ illa est quam Ioannes dicit à patre nō esse: Luxuria inquies. Sed luxuriosi non erimus, nisi istam quā laudas concupiscentiam diligamus, Ac per hoc, nolite diligere carnis cōcupiscentiam cum dicebat, luxuriosos nos esse nolebat.

1. Ioan. 2

Luxuria.

D

Ab hac

A Ab hac igitur abs te laudata carnis concupiscentia diligenda prohibemur, quando à luxuria prohibemur. Hæc autem quam diligere prohibemur, non est à patre. Duo enim bona quæ à patre sunt, inter se pugnare non possunt, Pugnant autem inter se continentia & concupiscentia. Quid horum à patre magis uelis esse responde. Video quas patiaris angustias, faues quidem concupiscentiæ, sed erubescis continentiæ. Vincat pudor tuus, eóque uincatur error tuus. Cum igitur à patre sit continentia qua debellatur carnis concupiscentia, sume à patre continentiam, cui recta fronte erubuisti, & uince concupiscentiam, quam peruerso ore laudasti. *Caput XIIII* Quinetiam putasti, omnium sensuum uoluptatem in auxilium conuocandam, tanquam uoluptas genitalium nec tanto patrono sibi sola sufficeret, nisi sociarum cuneus subueniret, Consequens enim existimas, ut sensum uidendi, audiendi, gustandi, olfaciendi, atque tangendi, non à deo, sed à diabolo nobis fateamur esse collatum: si concesserimus eam concupiscentiam carnis, cui per continentiam repugnamus, nō fuisse in paradiso ante peccatum, & ex illo accidisse peccato, quod primum primo homini diabolus persuasit. Sic ignoras uel ignorare te fingis per quemlibet corporis sensum aliud esse sentiendi uiuacitatem, uel utilitatem, uel necessitatem, aliud sentiendi libidinem. *Quid sit uiuacitas, utilitas, necessitas, & libido sentiendi.* Viuacitas sentiendi, qua magis alius, alius minus in ipsis corporalibus rebus pro earum modo atque natura quod uerum est percipit, atque id à falso magis minusue discernit. Vtilitas sentiendi est per quam corpori uitæque quam gerimus, ad aliquid approbādum, uel improbandum, sumendum, uel reijciendum, appetendum, uitandumue consulimus. Necessitas sentiendi est, quando sensibus nostris etiam quæ nolumus ingeruntur. Libido autem sentiendi est, de qua nunc agimus, quæ nos ad sentiendum, siue consentientes mente, siue repugnantes, appetitu carnalis uoluptatis impellit. Hæc est contraria delectationi sapientiæ, hæc uirtutibus inimica. Hoc malo quantum attinet ad eius partem, qua sibi sexus uterque miscetur, bene utuntur nuptiæ, cum coniuges procreant filios per illam, B nihilq́ faciunt propter illam. Hanc si uoluisses, uel ualuisses asentiendi uiuacitate, utilitate discernere, uideres quàm superfluo tam multa dixisses. Non enim ait dominus, Qui uiderit mulierem, sed qui uiderit ad concupiscendum, iam mœchatus est iam in corde suo. *Matth. 5* Ecce sensum uidēdi à libidine sentiendi, si peruicax non sis, breuiter apertéq́ discreuit. Illud deus condidit, instruendo corpus humanum, illud diabolus seminauit persuadendo peccatum. Laudent ergo cœlum & terram & omnia quæ in eis sunt, homines pij, & ex his omnibus deum, cōsyderatione pulchritudinis, non ardore libidinis. Sicut auri decus aliter laudat religiosus, aliter auarus, Iste cum pietate uenerandi creatorē, ille cū libidine possidendi creaturam. Mouetur certe animus ad pietatis affectum, diuino cantico audito: tamen etiam illic si sonum non sensum libido audiendi desideret, improbatur, quanto magis si cantiunculis inanibus uel etiam turpibus delectatur. Cæteri tres sensus corpulētiores, & quodāmodo grossiores sunt, nec se foras proijciūt, sed interius quod ad eos pertinet agūt. Odor ab olfaciente discernitur, sapor à gustante, tactus à tangente plurima. Nō enim hoc est calidum & frigidum, quod leue & asperum, aut ista hoc sunt quod molle ac durum, & ab his omnibus distat, quod dicitur leue seu graue. *Differētia inter olfactum, gustum & tactum.* In his omnibus quando molesta uitantur, ut putores, amaritudines, æstus, frigora, & quæque aspera & dura & grauia, commoditatis prouisio, non libido est uoluptatis. Ea uero quæ his contraria commode sumimus, si nihil eorum interest ad salutem, uel ad declinandam doloris laborisue molestiam, etiam si cum aliqua sumuntur delectatione cum præsto sunt, tamen cum absunt nulla sunt desideranda libidine. Si autem desiderantur non est bonum. In quibuslibet enim rebus talis domandus & sanandus est appetitus. Quis enim quantuscunque sit carnalis concupiscentiæ castigator, si locum thymiamate intrauerit odoratum, possit efficere ut ei non suauiter oleat, nisi nares claudat, aut intentione uehementi alienetur à corporis sensibus? Sed nunquid cum inde fuerit egressus, id domui suæ uel quacunque pergit desiderabit? Aut si desiderauerit,

uerit, satiare debet istam libidinem, non frenare, & contra concupiscentem carnẽ spiritu concupiscere, donec ad illam redeat sanitatem, qua nihil tale desideret. Minimum hoc quidẽ, C
Eccli.19 sed qui minima spernit, sicut scriptum est, paulatim decidit. Alimentorum sustentaculis indigemus, Si suauia non sint quæ ore sumuntur, nec sumi possunt, & nauseando sæpe respuuntur & perniciosa sunt cauenda fastidia. Non solum ergo cibo, sed etiam cibi sapore indiget infirmitas corporis nostri, non propter exaturandam libidinem, sed propter tuendam salutem. Cum ergo natura quodammodo poscit supplementa quæ desunt, non uocatur libido, sed fames aut sitis. Cum uero suppleta necessitate, amor edendi animum sollicitat, iam libido est, iam malum est, cui cedendum non est, sed resistendum. Hæc duo, id est, famem & edendi amorem etiam poëta discreuit, qui post maris iactationem, socijs Æneæ naufragis & peregrinis satis esse iudicans tantum sumere alimentorum, quantum refectio-
Aeneid.8 nis indigentia postularet, ait, Postquam exempta fames epulis mensæq; remotæ. Cum uero Æneas ipse ab Euandro rege susceptus est hospes, decentius arbitratus ampliores exhiberi epulas regias, quàm necessitas posceret, non satis fuit ut diceret, Postquã exempta fames, sed addidit, & amor compressus edendi. Quanto magis nos discernere ac nosse debemus, quid necessitas refectionis, quid libido edacitatis exposcat, quorũ negocium est contra concupiscentem carnem spiritu concupiscere, & condelectari legi dei secundum interiorem hominem, eiusq; delectationis serenitatem nullis libidinosis delectationibus nubilare. Nam iste amor edendi, non edendo, sed continendo est comprimendus. Quis autem mente sobrius non mallet si fieri posset sine ulla mordaci uoluptate carnali, uel arida sumere alimenta, uel humida, sicut sumimus hæc aëria, quæ de circumfusis auris respirando & spirando sorbemus & fundimus? Quod alimentũ, cum ore ac naribus sine cessatione sumamus, nec sapit nec olet quicquam: nec tamen sine illo uel tantillo spacio temporis, sicut tam prolixe sine cibo & potu possumus uiuere, nec eius indigentia sentitur, nisi molestia, si ora, narésque claudantur, uel nutu uoluntatis quãtum sinit ipsa molestia, paulisper pulmonum inhibeamus officium, quibus uelut follibus alternante motu uitales flatus haurimus, & reddimus. D
Quanto esset felicius, si spaciosis quidem interuallis, sicut etiam nunc, uel quantumcunq; spaciosioribus sine ulla saporis illecebrosa suauitate cibũ perciperemus & potum, quo tantam molestiam, uel perniciem pelleremus, Nam si in præsenti uita temperanter alimenta sumentes, continentes uocantur & sobrij, meritóque laude habentur: nec desunt huiusmodi qui quantum natura petat, aut minus refectionis assumant, malentes si modo necessitatis congruo falluntur, minus id sumpsisse quàm amplius: quanto magis in illa dignitate honestum modum fuisse credendum & sumendorum alimentorum, quo & animali corpori necessaria præberentur, & modus naturalis nullatenus excederetur, sicut in paradiso primos homines uixisse credendum est? Quamuis nonnulli, neque hi contemptibiles diuini eloquij tractatores, nullo huiuscemodi uictu eos indiguisse potius opinentur, ut ea sola in paradiso uoluptas, uel alimonia existimetur fuisse, qua delectantur & aluntur corda sa-
Gen.1 pientium. Sed ego cum eis sentio, qui sicut illud quod dictum est, Masculum & fœminam fecit eos, & benedixit illos deus dicens, Crescite & multiplicamini, & implete terram, secundum sexum corporalem atque conspicuum intelligunt dictũ, ita etiam quod paulopost sequitur, & dixit deus, Ecce dedi uobis omne fœnum satiuum seminans semen, quod est super omnem terram, & omne lignum quod habet in se fructũ seminis satiui, uobis erit in escam, & omnibus bestijs terræ, & omnibus uolatilibus cœli, & omni serpenti reptanti super terrã, quod habet in se animã uitæ, & omne fœnum uiride in escam, non aliter accipiunt, nisi quia ille uterq; sexus his alimẽtis quibus & animalia cætera corporaliter utebatur, & habebat ex hoc uictu sustentaculum cõgruum, licet modo quodam immortali, tamen animali corpori necessariũ, ne indigẽtia læderetur: de ligno autẽ uitæ, ne senectute perduceretur ad mortẽ. Sed nulla ratione crediderim in illo tantæ felicitatis loco, aut carnẽ cõcupiuisse aduersus spiritum,

A ritum,& spiritum aduersus carnem,atque in ista conflictatione sine interna pace uixisse,aut spiritum desiderijs non repugnasse carnalibus,sed quicquid undecunqꝫ libido suggesserat, turpi seruitio peregisse. Remanet igitur,ut aut nulla ibi fuerit carnalis concupiscentia,sed ille fuerit uiuendi modus,ut omnia necessaria congruis membrorum officijs sine ullius motu libidinis implerentur, Non enim quia terra non libidine, sed uoluntate motis agricolarum manibus seminatur, ideo suos pariendos non concipit fœtus: aut ne nimium uideamur offendere homines,qui uoluptatem corporis quomodocunque defendunt, ita ibi credatur carnalium sensuum fuisse libidinem, ut omnimodo rationali subdita uoluntati, non aliâs adesset, nisi cum per illam uel saluti esset corporis,uel stirpis propagini consulendum: & tanta adesset, ut nulla ex parte mentem de supernarum cogitationum delectatione deponeret, nullus superuacuus siue importunus motus esset ex illa: nihil nisi quod prodesset fieret per illam,nihil omnino fieret propter illam. Nunc uero quàm se aliter habeat,qui dimicant aduersus eam, hi maxime sentiunt. Ingerit se uidentibus uel audientibus aliquid, quamuis propter aliud uideant & audiant, ut etiam si tangendi non inde percipit uoluptatem,saltem uoluptariam cogitationem inter necessaria,quæ ad eam non pertinẽt,motu obrepente furetur. In ipsis porrò cogitationibus, etiam quando nihil illecebrosum adiacet oculis,aut insonat auribus,quæ non conatur etiam obsoleta atque sopita, recordationibus inquietis cum turpi delectatione refricare,& castis sanctisqꝫ intentionibus tumultu quodam sordidæ interpellationis obstrepere ? Iam uero cum ad usum uentum fuerit necessariæ uoluptatis,per quam reficimus corpus,quis uerbis explicet quemadmodum nos modum necessitatis sentire non sinat, & ipsum limitem procurandæ salutis, si qua assunt delectabilia, rapiendo abscondat & transeat, putantibus nobis satis non esse quod satis est,dum libenter eius prouocationibus ducimur, existimantes nos adhuc agere negocium ualetudinis,cũ agamus potius cruditatis ? Quid enim mali fecerimus crapula pœnitendo testatur, quod

B metuentes plerumque minus,quàm eximendæ fami sufficit, uescimur,Ita nescit cupiditas, ubi finiatur necessitas.Et hæc quidem uescendi atqꝫ potandi tolerabilis est uoluptas,quanta possumus intentione uigilantibus nobis,ut facilius nõ impleat,quàm modum aliquando uictus sufficientis excedat, Contra cuius concupiscentiam, & ieiunando & parcius alimenta sumendo pugnamus. Eoqꝫ malo bene tunc utimur,quando per illam nõ nisi quod saluti conducibile est,agimus. Ideo autem hanc uoluptatem dixi tolerabilem,quia uis eius tanta non est, ut nos à cogitationibus ad sapientiam pertinentibus, si in eis sumus mentis delectatione suspensi, abrumpat & deijciat, Nam sæpe de magnis rebus inter epulas non solum cogitamus,uerumetiam disputamus, atqꝫ inter ipsos ciborum morsus & potionum gluctus,nihil remissius audiendo,dicendoqꝫ colloquimur,& quod nosse, uel recolere uolumus,intentissime omnino si nobis legatur accipimus. Illa uero pro qua mecum tantis contentionibus litigas,etiam quãdo ad eam bona intentione,hoc est,causa propagandæ prolis acceditur:tamen in ipso opere suo,quem permittit aliquid non dico sapientiæ, sed cuiuslibet rei aliud cogitare ? Nónne illi totus animus,& corpus impẽditur,& ipsius mẽtis quadam submersione illud extremum eius impletur ? Cum uero uincit etiam coniugatos ut non propagationis,sed delectationis carnalis cupiditate misceãtur,quod Apostolus secundum ueniam,non secundum imperium se dixisse testatur,ita hinc emergitur,& quasi in auram cogitationis post illum gurgitem respiratur, ut fiat consequens, quod uerum ait quidam, & pœnitendi quæ est cum uoluptate uicinitas. Quis ergo amator spiritalis boni, etiam sola causa sobolis coniugatus non mallet, uel sine ista si possit, uel sine tam magna ui eius filios procreare ? Quod ergo mallent sancti coniuges in hac uita, puto nos hoc debere de illa paradisi uita,quæ multo melior erat,credere,si nihil melius inde possumus cogitare. Obsecro te,non sit honestior philosophia gentium, quàm nostra Christiana, quæ una est uera philosophia,quandoquidem studium uel amor sapientiæ significatur hoc nomine. Vide enim

Vis libidinis,

1.Cor.7

Hortensius. de enim quid in Hortensio dialogo dicat Tullius, quæ magis uerba te delectari debuerunt, C
quàm Balbi Stoicorum partes agentis, Quæ licet uera, tamen de parte hominis inferiore, hoc est, de corpore fuerunt, & te nihil adiuuare potuerũt. Vide quid iste pro uiuacitate mentis contra uoluptatem corporis dicat, An uero, inquit, uoluptates corporis expetendæ, quæ uere & grauiter à Platone dictæ sunt illecebræ esse atque escæ malorum? Quæ enim confectio est, inquit, ualetudinis, quæ deformatio coloris & corporis, quod turpe damnum, quod dedecus, quod non euocetur atque eliciatur uoluptate? Cuius motus ut quisque est maximus, ita est inimicissimus philosophiæ. Cõgruere enim cum cogitatione magna uoluptas corporis non potest. Quis enim cum utatur uoluptate ea, qua nulla possit maior esse, attendere animo, inire rationem, cogitare omnino quicquam potest? Quis autẽ tantus est gurges, qui dies & noctes sine ulla minimi temporis intermissione uelit ita moueri suos sensus, ut mouentur in summis uoluptatibus? Quis autem bona mente præditus, non mallet nullas omnino nobis à natura uoluptates datas? Hæc ille dixit, qui nihil de primorum hominum uita, nihil de paradi felicitate, nihil de corporũ resurrectione crediderat. Erubescamus interim ueris disputationibus impiorum, qui didicimus in uera ueræ pietatis sanctaq; philosophia, & contra spiritum carnem, & contra carnem concupiscere spiritum. Sed hoc unde acciderit, Cicero nesciebat: & tamen carnis concupiscentiæ nõ fauebat, quod tu facis, imò uehementer urgebat, quod tu non solum non facis, sed facientibus uehementer irasceris: qui concupiscentias & spiritus & carnis inter se belligerantes tanquam in bello timidus ambas laudare conaris, uelut inimicam metuens habere, quæ potuerit alteram uincere. Quin age potius ne formides, & lauda concupiscentiam spiritus, aduersus concupiscentiam carnis, tanto acrius, quanto castius dimicantem. Illam uero repugnantem legi mẽtis, sine pauore ullo eadem cui repugnat, lege mentis condemna. Aliud est consyderatio pulchritudinis etiã corporalis, siue uisibilis, sicut est in coloribus & figuris: siue audibilis, sicut est in cantibus atque modulis, quam consyderationem, nisi rationale animal habere non potest: & aliud est com- D
1. Ioan. 2 motio libidinis, quæ ratione frenanda est. Ioannes enim apostolus illam concupiscentiam non esse dixit à patre, quæ concupiscit aduersus spiritum. Quam nemo potest bonam dicere, nisi cuius aduersus eam non amat concupiscere spiritus. Quod si talis non est in motu & in ardore genitalium, non aduersus eam concupiscit spiritus, ne aduersus donum dei concupiscendo inueniatur ingratus, sed quicquid appetiuerit detur, tanquam illi quæ ex patre est. Si autem non est quod detur, hoc potius petatur à patre, non ut auferat uel comprimat, sed ut expleat cõcupiscentiam quam donauit, Quod sapere, desipere est. Vt quid eam comparamus uino & cibo, & aliquid nobis dicere uidemur, quia dicimus, nec uinum ebrietas, nec cibum condemnet crapula, nec concupiscentiam infamet obscœnitas, quando nec ebrietas, nec crapula, nec obscœnitas ulla committitur, si carnis concupiscentia spiritu aduersus eam concupiscente uincatur? Excessus, inquis, eius in culpa est, Nec perspicis quod facillime potuisses, si magis ipsam, quàm me uincere uoluisses, ut non fiat malum excedendi, resistendum esse malo concupiscendi. Duo ergo mala sunt, quorum unum habemus, alterũ facimus, si ei non resistimus quod habemus. Ideo in pecoribus malum nõ est concupiscentia, quia non aduersus spiritum cõcupiscit, sed eorum potius oblectat spiritum. Cõcupiscentia enim sapientiæ carentia, carnali concupiscentiæ resultant, & à bono uitæ rationalis aliena, hoc bonum habent quo delectantur. Iam uero & antea diximus, propterea hoc nõ esse in pecoribus malum, quia in eis non concupiscit aduersus spiritum, Non enim habent rationem, qua libidines subiugent superando, fatigẽtue pugnando. Quis autem tibi dicit semper pecorum imitatione peccari? Quam sententiam non tibi obiectam tanta loquacitate refellere laborasti, ut superflua multa colligeres, quæ in pecoribus animaduersa, etiam medicinæ disciplina sectatur. Sed ne propterea putaretur, non esse malum concupiscentia carnis, quia bonum est in pecore ut eo se oblectet illa natura, cui non potest inesse cõcupiscentia

A concupiscentia sapientiæ, ideo dictum est bonum esse pecoris, cuius sine ulla repugnantia
delectat spiritum: malum autem hominis, quo concupiscit aduersus spiritum.

Caput XV

Conuocasti etiam in auxilium turbam philosophorum, quasi susceptæ tuæ si nõ pos-
sint pecorum solertiæ naturales, saltem doctorum hominum opitulētur errores. Sed quis
non uideat doctrinæ te quæsisse iactantiam, in commemorãdis nominibus doctorum ho
minum sectisque diuersis, quando perspicit quicunq; ista tua legit, ad quæstionem quæ in-
ter nos uertitur, hæc nullatenus pertinere? Quis enim audiat quod abs te commemoratur
Thales Milesius unus è septem sapientibus, deinde Anaximander, Anaximenes, Anaxa-
goras, Xenophanes, Parmenides, Leucippus, Democritus, Empedocles, Heraclitus, Me-
lissus, Plato, Pythagorei, unusquisque cum proprio dogmate suo de naturalibus rebus?
Quis, inquam, hæc audiat, & non ipso nominum sectarumq; conglobatarum strepitu ter-
reatur, si est ineruditus, qualis est hominum multitudo, & existimet te aliquem magnum,
qui hæc scire potueris? Ecce quod appetis, quandoquidem in his omnibus abs te coacerua
tim cõmemoratis, quod ad rem quæ inter nos agitur pertineat, nihil omnino dixisti. Nam
prælocutus es ista dicturus, & aisti, Omnes philosophi in scholis licet aliud differentes, ta-

Iuliani uerba.

men idola cum plebe uenerantes, qui de naturalibus causis aliquid excogitare conati sunt,
inter multas opinionis suæ uanitates aliquas tamen ueritates, uelut iam ferè pares, per
caliginem uani, huic tamen dogmati contra quod agimus iure anteferri possunt. Atque ut
hoc probares, subdidisti ea quæ à me quoq; modo commemorata sunt, philosophorũ no
mina physicorum cum opinionibus suis, quas de naturalibus causis habuerunt: nec tamen
cõmemorare omnes siue uoluisti, siue potuisti. Qua in re homines imperitos nullo docto-
rum dubitante fraudasti. Hoc enim demõstrare susceperas, omnes philosophos qui de na
turalibus causis aliquid excogitare conati sunt, iure posse huic dogmati contra quod age-
res anteferri. Cur ergo, ut de alijs plurimis taceã, cum cõmemorasses Anaximenem eiusq;
B discipulum Anaxagoram, tacuisti alterum eius discipulũ Diogenem, qui & à magistro &
condiscipulo suo in rerum naturæ opinione dissensit, propriumq; dogma constituit? Quid
si tale aliquid ipse sensit, ut nobis non esset anteponendus, quibus omnes qui de rerum na-
tura philosophati sunt anteponendos esse dixisti? Atq; ut hoc quasi ostenderes, te in com
memorãdis frustra nominibus & dogmatibus philosophorũ insipienter inflasti. Ecce præ-
teristi unum quem uel ex magistro, uel ex condiscipulo quos nominasti, iuxta attẽdere de-
buisti. An forte timuisti ne Diogenes Cynicus putaretur, aut ille etiam legentibus propter
idem nomen occurreret, & ueniret in mẽtem, quod melior te patronus libidinis fuerit, de qua
exercenda non uerecundabatur in publico? Vnde illa secta caninum nomen accepit. Tu au
tem defensorẽ quidem libidinis profiteris, sed de tua suscepta, quod fidem libertatẽmq; pa
troni non decuerat, erubescis. Verũ obsecro te, si philosophos nobis anteponere gestiebas,
cur nõ potius eos cõmemorasti, qui de moribus quæ pars ab eis philosophiæ uocatur ethi
ca, quã nos moralem dicimus, solertissime disputarũt? Hoc enim tibi potissimũ cõgruebat,
qui honestate quidem mentis inferius, tamen bonũ hominis esse censes corporis uolupta
tem. Sed quis nõ quid prospexeris cernat? Ne scilicet in ipsa de uoluptate quæstione unde
tecũ agimus, honestiores philosopi te obruerent, quos Cicero propter ipsam honestatẽ tan
quam cõsulares philosophos nũcupauit, & ipsi Stoici maxime inimicissimi uoluptatis, quo-
rum testimoniũ ex persona Balbi apud Ciceronem disputantis, uerum quidem, sed quod
tibi prorsus nihil prodesset, interponendum putasti. Quòd autem nullum hominis bonũ
censeant corporis uoluptatem cupiens abscondere, nulla de quæstione morali nomina &
dogmata philosophorũ, quod maxime ad rem pertinebat, si aliquid de philosophis pro-
bandum fuit, commemorare uoluisti. Non enim te aduersus istos defenderet, non dico
Epicurus, qui totum bonum hominis in uoluptate corporis posuit, quia nõ quod ille tu sen
tis: sed Dinomachus, huius quippe dogma tibi placuit. Nam ipse cõiungendam uoluptatẽ
arbitratus est honestati, ut quemadmodum honestas, ita uoluptas per seipsa appetẽda ui-
deretur,

deretur. Hanc ergo partem ubi de moribus disputatur, cum tibi infensam cerneres, attingere timuisti. Nam ubi maxime controuersia ista uersatur, quanti & quales, & cuius apud gentes gloriæ philosophi tibi præferantur, uides: maximéq; ipse Plato, quem Cicero appellare nō dubitat, penè philosophorum deum, cuius nec tu nomen præterire potuisti, cum de naturalibus, nō de moralibus philosophorum nobis dogmata inferres siue præferres, qui corporis uoluptates uere & grauiter dixisse perhibetur illecebras atq; escas malorum. Nūquid autem quid de hominis cōditione senserint quos nominasti philosophi, quia & hoc ad naturalem pertinet quæstionem, quod qualitercunq; causa poscebat, cōmemorandum putasti? Nō utiq; fecisti, & recte. Quid enim illi didicerant, uel quid locuti fuerant de primo homine Adam & eius coniuge, de prima eorum præuaricatione, de serpentis astutia, de nuditate corporis ante peccatum sine cōfusione, & cum cōfusione continuo post peccatū? Quid deniq; tale audierunt, quale illud est quod ait Apostolus, Per unum hominem peccatū intrauit in mundum, & per peccatū mors, & ita in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt? Harum litterarum illi atq; huius ueritatis expertes, quid de hac re sapere potuerunt? Verum si de hominis conditione dogmata hominum à sacris litteris nostris abhorrentium nihil iudicasti esse ponendum, & rectissime iudicasti: quanto minus te, quæ posuisti adiuuare potuerunt, quid de principijs mundi huius uisibilis senserint, unde inter nos nulla quæstio uertitur? Sed mens tua potius tanquā magnum aliquid de philosophorum libris didiceris, iactantiæ uanitate subuertitur. Videtur autem non frustra Christianæ fidei propinquasse, qui uitam istam fallaciæ miseriæq; plenissimam non opinati sunt, nisi diuino iudicio contigisse, tribuentes utiq; iustitiam conditori, à quo factus est & administratur hic mundus. Quāto ergo te melius ueritatiq; uicinius de hominum generatione senserūt, quos Cicero in extremis partibus Hortensij dialogi uelut ipsa rerum euidentia ductus compulsusq; cōmemorat? Nam cum multa quæ uidemus & gemimus, de hominum uanitate atq; infelicitate dixisset, ex quibus humanæ, inquit, uitæ erroribus & erumnis fit, ut interdum ueteres illi, siue uates, siue in sacris initijsq; tradendis diuinæ mentis interpretes, qui nos ob aliqua scelera suscepta in uita superiore, pœnarum luendarū causa natos esse dixerūt, aliquid uidisse uideantur, uerumq; sit illud quod est apud Aristotelem, simili nos affectos esse supplicio, atq; eos qui quondam, quū in prædonum Hetruscorum manus incidissent, crudelitate excogitata necabantur, quorum corpora uiua cum mortuis, aduersa aduersis accommodata, quàm aptissime colligabātur: sic nostros animos cum corporibus copulatos, ut uiuos cum mortuis esse coniunctos. Nónne qui ista senserunt multo quàm tu melius, graue iugū super filios Adam & dei potentiam iustitiámq; uiderunt, etiam si gratiam, quæ per mediatorem liberandis hominibus concessa est, non uiderunt? Ecce ego inueni quod tibi de illis gentilium philosophorum litteris posset iure præponi, te instigāte, qui nihil tale de illis inuenire potuisti, & ut me admoneres, quod aduersus te inuenirem tacere noluisti.

Rom. 5

Tullius in dialogo Hortēsio.

C

D

Caput XVI

Quid quòd de Apostoli testimonio pro te esse existimas, quod est cōtra te, & mēbra nostra quæ utiq; ante peccatum nuda erant, nec confundebant eos quibus inerant, pudenda fuisse asseris, nesciens quid loquaris? Ego enim debui adhibere testimonium, quod ipse adhibuisti, ubi ait Apostolus, Multo magis quæ uidentur infirma esse corporis nostri, hæc necessaria sunt, & cætera quæ pro nobis ipse posuisti. Sed operæpreciū est cōsyderare, quomodo eò ueneris ut hæc diceres. Iam igitur inquis tempus est, ut ostendamus extra naturæ testimonium etiā aliqua autoritate legis, sic nostra membra fuisse formata, ut alia uerecundia, alia libertate gauderent. Ad quod confirmandum, inquis, gentium citetur magister, qui scribens ad Corinthios, ait, Corpus nostrum non est unum membrum, sed multa. Deinde cum apostolica uerba subtexeres, quibus ille mirifice explicauit unitatē consensumq; membrorum, Et quia pauca, inquis, totius corporis membra nominauerat, atq; pro sua honestate genitalia loca directe appellare nolebat, Nónne his uerbis tuis te ipse redarguis? Honestas ergo erat non apellare directe, quod deus facere dignatus est recte. Et quod creare nō puduerat

1. Cor. 12

1. Cor. 12

A puduerat ipsum iudicem, pudebat enunciare præconem. Quando istud ita esset, nisi quæ ille fecerat honesta condendo, nos fecissemus inhonesta peccando? Inde subiungis de hac re apostolicum testimonium, quod ita scriptum esse commemoras. Multo enim magis quæ uidentur infirma esse corporis nostri, hæc necessaria sunt: & quæ putamus inhonorabilia esse membra corporis, his honorem abundantiorem circundamus. Et quæ uerecunda sunt nostra, maiorem honestatem habent. Quæ autem sunt honesta nostra, nullo egent: sed deus temperauit corpus, ei cui deerat, abundantiorem dando honorem, ut non sit scissura in corpore, sed eadem ipsa pro se inuicem cogitent membra. Quibus dictis tanquam uictor exclamas, En uerum intellectorem operis dei, en fidelem sapiētiæ eius prædicatorem, Verecundiora, inquit, nostra maiore honestate conteguntur. Ad hoc certe unum uerbum totam causam tuam religandam putasti, quod Apostolum dixisse legisti, uerecundiora nostra. Si autem legisses inhonesta nostra, nullo modo utiq; hoc testimonium ponere auderes. Nullo modo enim deus & hoc quod est peius ante peccatum aliquid faceret in membris humani corporis inhonestum. Disce ergo quod nescis, quia diligēter quærere noluisti. Inhonesta dixit Apostolus: sed nonnulli interpretes, in quibus & iste est quantum arbitror quem legisti, credo uerecundati uerecundiora dixerunt, quæ ille dixit inhonesta: quod probatur ex uerbis in ipso codice scriptis, unde ista uerba apostolica transtulisti. Quod enim abs te positum est uerecundiora, in græco legitur ἀσχήμονα. Quod autem sequitur, maiorem honestatem habent, in græco est εὐσχημοσύνην, quod integre interpretatum est, honestatem. Vnde apparet illa quæ ἀσχήμονα dicta sunt, inhonesta latine appellari. Postremo quod adiunctum est, quæ autem sunt honesta nostra, græcus habet εὐσχήμονα. Vnde manifestum est illa quæ ἀσχήμονα dicta sunt, inhonesta esse. Quamuis & nulla græcorum consyderatione uerborum eo ipso debuisti admoneri, inhonesta esse illa quæ abundantiorem honestatem habent uelaminis, quando ea quæ hoc opus non habent, honesta sunt dicta.

B Quid est enim, Quæ autem honesta sunt nostra, non opus habent, nisi illa inhonesta sunt, quæ opus habent? Honestas ergo adhibetur inhonestis, cum rationalis naturæ sensu ipso uerecundante uelantur. Eorum quippe honestas & honor est uelamentum, tanto abundantius, quanto magis inhonesta sunt. Quod profecto nō diceret Apostolus si corpus tale describeret, quale habebant homines quando nudi erant & non confundebātur. Vide igitur quàm impudēter ideo dicas homines fuisse primitus nudos, quia ad solertiæ humanæ operam ut se tangerent pertinebat, quæ nondum in illis fuit. Vnde fit consequens, ut ante peccatum inertes, peccato autem factos credas esse solertes. Quàm porrò multis inaniter dictis quasi eleganter acuteq; concludis dicens, Non igitur quia peccauerant genitalia, uel diabolica, uel inhonesta fecerunt, sed quia pauitabant, in ea qua primum fuerant honestate permanentia membra texerunt. Ad quod respondeo, diabolica quidem mēbra non esse, quantum ad eorum substantiam, figuram, qualitatemq; pertinet, quam condidit deus: sed si eadem membra in qua prius fuerant honestate manserunt, cur ea dixit Apostolus inhonesta? Bene quod ipse confessus es illa membra fuisse prius honesta: non enim aliud posses nisi blasphema opinione sentire. Quæ igitur deus honesta fecerat, dixit Apostolus inhonesta. Causam requiro. Si hoc non peccato factum est, unde factum est? Quis honesta dei opera dehonestauit, ut ea inhonesta sanctus Apostolus diceret? Vtrum habitudo in qua est solertia creantis, an libido in qua est pœna peccantis? Nam etiam nunc quod deus ibi facit, honestum est: quod origo contrahit, inhonestum. Et tamen ne sint scissuræ in corpore, contributum est diuinitus sensui naturali, ut pro inuicem sollicita sint membra: & quod dehonestauit concupiscentia, contegat uerecundia. Sed dicis, Cur audita uoce dei deambulantis in paradiso, absconderunt se Adā & mulier eius, cū perizomata sufficere potuissent, si de genitaliū nuditate erubuissent? Quid est quod dicis, non inueniendo quod dicas: nec attendis, quod animo trepidante à facie domini, abstrusiora latibula quæsierunt? Illa uero lumbis circumposita tegmina, motum qui ibi sentiebatur erubescendo uelarunt. Si cum nu- Gen. 3.

 di essent

di essent non confundebantur: restat ut confusione se texerint, Confusionem inhonestatis c esse, non dubium. Ideoq; ibi dictum est, (Gen.2) Nudi erant & non confundebantur, ut appareat confusione factum, quòd postea pudenda texerunt. Hic autem ubi se absconderunt in medio ligni paradisi, (Gen.3) respondit Adam, Vocem tuam audiui deambulantis in paradiso, & timui quia nudus sum. Illud manifesta confusio, istud occulta conscientia, qua delinquente intrinsecus accidit manifesta confusio. Illud ergo fecit pudor, hoc timor. Illud erubescēda concupiscentia, hoc punienda conscientia, dementi scilicet similis, quando eum qui cordis cernebat interna, corporis occultatione fugiebat. Quid est autem quod ait dominus, Quis nunciauit tibi quia nudus es, nisi de ligno de quo præceperam tibi ne manducares, manducasti? Quid est gustato cibo prohibito nuditas indicata, nisi peccato nudatum, quod gratia contegebat? Gratia quippe dei magna ibi erat, ubi terrenum & animale corpus bestialem libidinem non habebat. Qui ergo uestitus gratia non habebat in nudo corpore quod puderet, spoliatus gratia sensit quod operire deberet. Fugienda inquis, opinio est quæ putat uel in membris hominum, uel in sensibus membrorum aliquid diabolum condidisse. Quid nobis obijcis uanas exorbitationes tuas? Non aliquid diabolus quod ad naturam hominis pertinet condidit, sed quod deus bene cōdiderat, peccati persuasione uiolauit, ita ut illo uulnere, quod factum est per duorum hominum liberum arbitrium, totum genus claudicaret humanū. Ecce circumstat sensus tuos miseria generis humani, Homo es, humani nihil abs te alienum puta, & in his quæ non pateris, compatere patientibus. Quamuis & ipse quantalibet terrena felicitate præpolleas, nullum sine bello intestino diem ducis, si tamen quod profiteris implere conaris. Sed in his quæ meminisse iā nō potes, paruulos intuere, quot & quāta mala patiantur, in quibus uanitatibus, cruciatibus, erroribus, terroribus crescant. Deinde iam grandes, etiam deo seruientes tentat error ut decipiat: tentat labor, aut dolor, ut frangat: tentat libido, ut accēdat: tentat mœror ut sternat: tentat typhus ut extollat. Et quis explicet omnia festinanter, quibus grauatur iugum super filios Adam? Huius euidentia miseriæ gentium philosophos nihil de peccato primi hominis siue scientes, siue credētes compulit dicere, ob aliqua scelera suscepta in uita superiore, pœnarum luendarū causa nos esse natos, & animos nostros corruptibilibus corporibus eo supplicio quo Hetrusci prædones captos affligere consueuerant, tanquam uiuos cum mortuis esse coniunctos. Apostolus autem amputat opinionem, qua creduntur singulæ animæ pro meritis anteactæ uitæ diuersis corporibus inseri. Quid igitur restat, nisi ut causa istorum malorum sit, aut iniquitas uel impotentia dei, aut pœna primi ueterisq; peccati? Sed quia nec iniustus, nec impotēs est deus, (Eccli.40) restat quod non uis, sed cogeris confiteri, quòd graue iugum super filios Adam à die exitus de uentre matris eorum usq; in diem sepulturæ, in matrem omnium non fuisset, nisi delicti originalis meritum præcessisset.

Libri quarti finis.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI, contra Iulianum, Liber quintus.

Caput I

ORDO ipse postulat, quoniā primo secūdoq; respondimus, quid liber tuus tertius contineat: deinde uideamus & respondeamus pestilentiosis laboribus tuis, quantum dominus opitulatur salubribus laboribus nostris, tenentes institutum modum, ut ea quæ non habent ad rem quæ inter nos agitur, pertinentem controuersiam, transeamus: ne qui hæc nostra nosse uoluerint, plus laboris & temporis in opere legendi quàm in discendi utilitate consumant. Quid ergo opus est, ut aliquid aduersus ea dicam, quæ in principio posuisti libri huius (solita & uana, de inuidia quam uos sustinere pro ueritate iactatis, & de paucitate uelut prudētium quibus uos placere gaudetis? Hæc enim & ueterum & nouorum omniū uox est hæreticorum, ipsa consuetudine iam sordidata atq; pertrita. Et tamen necessitate compellitur talibus pan tis

A nis indui tã magna etiã uestra superbia, quæ sic tenditur & inflatur, ut eos deformius, dum
gestit ostentare, dirumpat. Tuas etiam calumniosissimas contumelias, non est necesse sæ/
pius refutare, quibus me unum nominatim uideris appetere: & in tot ac tanta catholica lu
mina, tacitis eorũ nominibus, uel insanus insilis, uel cæcus offendis. Vnde tibi duobus prio
ribus libris sic me respondisse arbitror, ut à nullo amplius requiratur. Exaggeras quàm sit
difficilis paucisq; conueniens eruditis, sanctarum cognitio litterarum, uidelicet, ut deus ho
minum sicut uniuersorum cõditor & iustus & uerax ac pius, id est, donorum suorum in ho
mines cumulator probetur, quia una est, ut fateris, optima causa studiorum bonorum, ut
honoretur deus. Quem tamen sic honoras, ut paruulorum liberatorẽ neges per Christum
Iesum, id est, saluatorem, qui eos baptismate sic ablui dicis, ut non consequãtur salutem, tan
quam medico non indigeant Christo, humanæ originis uenam sagaciter inspiciente, & eos
sanos pronunciante Iuliano. Quanto melius nihil omnino didicisses, quàm per istam ue/
lut scientiam legis in qua te turgidus iactas, non sanè duce dei lege, sed uestra potius uani/
tate, ad hãc impiam præsumptionem inimicã fidei Christianæ & tuæ animæ peruenisses.
Sententia inquis, uestra tam deformis & uana est, quæ & deo iniquitatem, & diabolo con/
ditionem hominum, & peccato substantiam, & conscientiam sine scientia paruulis conatur
ascribere. Breuiter respondeo, Sentẽtia nostra nec deformis est, quia speciosum forma præ Psal. 44
filijs hominum saluatorem prædicat omnium hominum atque etiam paruulorum: nec ua
na est, quæ non frustra, sed præcedente peccato dicit hominem uanitati similem factum, cu Psalm. 143
ius dies sicut umbra prætereunt. Nec deo ascribit iniquitatem, sed potius æquitatem, quia
non iniuste tot & tantis malis, quæ sæpissime cernimus, etiam paruulus plectitur. Nec dia/
bolo conditionem hominum, sed humanæ originis deprauationem: nec peccato substan/
tiam deputamus, sed in primis hominibus actum, in eorum uero posteritate contagium.
Nec paruulis conscientiam sine scientia, in quibus nec scientia est nec conscientia: sed sciuit
B ille quid fecerit in quo omnes peccauerunt, & singuli malum inde traxerunt. Tu autem qui
multitudinem præstruis idiotarum, quos appellas simplices, qui alijs occupati negocijs, ni/
hil de eruditione cœperunt, sola tamen fide ad ecclesiam Christi peruenire curarunt, ne fa/
cile obscuris quæstionibus terreantur, sed credẽtes deũ uerum conditorem esse hominum,
indubitanter quoq; teneãt quia pius est, quia uerax, quia iustus, atq; hanc existimationem
de illa trinitate seruantes, quicquid audierint huic conuenire sententiæ, amplexentur atque
collaudent: nec hoc eis ulla uis argumentationis euellat, sed detestentur omnem autorita/
tem atq; omnem societatem contraria persuadere nitentem. Si hæc ipsa tua uerba consyde/
ras, aduersus te illos firmissimos reddis. Neq; enim alia causa est, cur nouitatem uestram
detestetur etiam multitudo Christiana, à cuius uelut imperito iudicio ad paucos uestros,
quos uideri cupis prudẽtissimos & doctissimos, prouocas, nisi quia deum & hominem con
ditorem & iustissimum cogitant, & suorum tantos cruciatus conspiciũt paruulorum, ut sub
deo creatore optimo atq; iustissimo nullo modo imago eius in illa ætate tanta mala patere
tur, si non esset originale peccatum. Quorum si quisquam gestans paruulum filium, te sine
clamore inuidioso, & in parte ubi nullus audiret, compellaret, ac diceret, Ego ea mente, in/
telligentia, ratione, in qua sum factus ad imaginem dei, tantum amo regnum dei, ut homi
nis magnam iudicem pœnam, si eò nunquam possit intrare. Itá ne uero tu nõ homo de tur
ba imperitorum, sed inter paucos prudentissimos regni illius amator, tanto utiq; ardentior
quanto magis te flagrantissima paucorum societas in illud accendit, nec facit inde torpesce/
re frigidior multitudo, responsurus es homini atq; dicturus, Non solum magna non est,
sed nulla omnino pœna est imaginis dei, nunquam posse intrare in regnum dei? Puto
quòd nec uni homini, cuius nec uim, nec testimonium formidabis, hoc dicere audebis. Te
itaque siue respondente quod libet, siue quod magis à te exigeret si non Christiana, certe
humana uerecundia, reticente, ingereret aspectibus tuis paruulum suum dicens, Si iustus
est deus, quid mali est, quòd innocentem hanc eius imaginem prohibet intrare in regnum

 eius, si

eius,ſi non hoc eſt peccatũ quod per unũ hominẽ intrauit in mundũ? Puto quod nulla tibi C
Rom.5 aderit ſapiẽtia,qua tibi uidearis illo indocto homine doctior,ſed ſi à te receſſerit impudẽtia,
Caput II illo infante remanebis infantior. Sed procemio terminato quo imperitos admonitos
remouiſti,& paucorũ tibi aures eruditiſſimas præparaſti,quid diſputationis aggrediaris,ui
deamus. Neſcio quid em̃ ſatis acutũ tibi uenit in mẽtẽ,quod te in ſecũdo libro tuo fugerat,
cũ de mẽbris pudẽdis,quæ poſt peccatũ rationali uerecundante natura ficulneorũ adoperta
ſunt tegmine foliorũ, multa dixiſſes: fruſtra refutare conatus quod ego dixerã, Cur ergo ex
illis membris confuſio poſt peccatum, niſi quia extitit illic indecens motus? Quid igitur ex-
cogitaſti quod ita tibi placuit, ut nec finito uolumine ubi hanc quæſtionem tam diuturna
Gen.3 loquacitate uerſaſti, iam hoc putares omittendum? Scriptum eſſe dicis, Et fecerunt ſibi ue-
ſtimenta, aliamq́ꝫ interpretationem habere commemoras: perizomata & ueſtimenta per-
hibes totius corporis indumentũ intelligi poſſe, quod ad pudoris refertur officium. Vbi mi
ror iſtum interpretem quem legiſti, ſi Pelagianus non fuit, ex eo quod græcus ait perizo-
mata, ueſtimenta potuiſſe transferre. Verum & hic ſi pudor aſſit, ad cuius officium ueſtimẽ
ta aſſeris pertinere, nequaquã perſuadere conaberis homines primos peccato magiſtro iſta
pudoris officia didiciſſe, & in eis prius duas quaſi ſocias & amicas, conuenienter habitaſſe
innocentiam & impudentiam. Quando enim nudi erant & non confundebãtur, inuerecun-
di erant ſecundum tuam diſputationem, & à naturali pudoris ſenſu abhorrebant. Sed ui-
delicet ab iſta prauitate peccando correcti ſunt, & ſenſus reprobus præuaricationis factus
eſt in eis doctor pudoris. Pudentes quippe fecit nequitia, quos impudentes iuſtitia facie-
bat, Immo uero tua iſta ſententia ita eſt indecenter impudens & deformiter nuda, ut cá
quantalibet folia uerborum conſuas, operire non poſſis: à pictoribus me didiciſſe derides,
quod Adam & mulier eius pudenda contexerint, & Horatianum illud decantatum audire
Horatius in arte poëtica. me præcipis, Pictoribus atque poëtis, Quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas. Ego
alìàs ſcripturarũ. uero non à pictore inanium figurarum, ſed à ſcriptore diuinarum didici † litterarum: quia D
illi primi homines antequam peccarent nudi erãt, & non confundebantur. In quibus abſit,
ut tanta innocentia tam impudens eſſet, ſed nondum inerat quod puderet. Peccauerunt,
attenderunt, erubuerunt, operuerunt, & adhuc clamas nihil illic indecẽs nouumq́ꝫ ſenſerũt.
Hanc plane impudentiam tuam nimis incredibilem, abſit ut dicam, nullus te apoſtolus aut
propheta, ſed nec pictor docuit, nec poëta. Illi quippe ipſi quibus quidlibet audẽdi, ſicut ele-
ganter dictum uidetur, ſemper fuit æqua poteſtas, cõfunderẽtur tale aliquid ridendum fin-
gere, quale tu credendum non confunderis diſputare. Duas enim ſimul habitantes, quarũ
altera eſt optima, altera eſt peſſima, uelut inter ſe conuenientes atqꝫ concordes, innocenti-
am ſcilicet atqꝫ impudẽtiam, nullus pictor pingere, nullus poëta canere auderet: nec eorum
Eccli.40 quiſquam ita de ſenſibus deſperaret humanis, ut etiam hoc ſibi audendi æquam crederet
poteſtatem, ſed inſanam potius uanitatem. In eo uero quod aiſti, ſi illi interpretationi quæ
perizomata, id eſt præcinctoria poſuit fauetur, latera magis dicam tecta fuiſſe quàm femo
ra. Primum doleo, ſic te abuti eorum ignorantia, qui græce neſciunt, ut eorum qui ſciunt iu-
dicium reueritus non ſis. Sed commodius accidit, ut ipſa perizomata quæ leguntur in co-
dicibus græcis, tanquam uerbum ſuæ linguæ mos latinus uſurpet. Proinde cum perizoma-
ta non femora, ſed latera contegi potuiſſe aſſeueraſti, puto quod te etiam ipſe riſiſti. Quis
enim doctus uel indoctus ignoret, quas perizomata contegant corporis partes? Quod no-
men tegminis etiam in fœminarum dotibus frequentari & æſtimari ſolet, neqꝫ id alligari ni
ſi zona quæ lumbos cingit. Interroga & diſce, quod te non credo neſcire. Quamuis etiam ſi
neſcias, non uſque adeo te arbitror non humanum eloquium, ſed humanum habitum uel
le peruertere, ut perizomata etiam ſuper humeros leuare coneris: aut eis ita latera illorũ ho-
minum fuiſſe contecta, ut genitalia totæqꝫ lumborum cum femoribus partes nudæ relin-
querentur. Quid ergo te adiuuat, & non me potius, ex quantáuis parte corporis ſuperioris
Roma.7 inferiora uelata ſint, ubi lex in membris repugnans legi mentis affectu ſentiebatur ambo-rum, &

A tum,& alterno excitabatur aspectu,inobedientium prauitatem suæ inobedientiæ nouitate
confundens? Quæ quanto turbulentius mouebatur, tanto uerecundius fieret,si caro cuius
eam stimulabat aspectus,aliquanto spaciosius uelaretur. Siue igitur à lumbis,siue à lateri-
bus dimissa sint tegmina,pudenda sunt tecta,quæ pudenda non essent,nisi legi mentis lex
peccati inuide repugnaret. Sed ubi manifesta res est,scripturæ diuinæ sensui nostrum sen-
sum addere non debemus. Non enim hoc fit humana ignorantia, sed præsumptione per-
uersa. Adam & mulier eius, qui nudi erant ante peccatum,& non confundebantur,mox ut Gen.3
peccauerunt quas partes corporis amicierunt,perizomatum nomine satis euidenter expres
sum est. Videmus quid texerint, nimiæ insipientiæ est adhuc quærere,nimiæ impuden-
tiæ,adhuc negare quid senserint. Nam tu quoque cum obstinatissime contradicas, usq; a-
deo iudicasti nihil aliud humanis occurrere sensibus,nisi concupiscentialem motum erube-
scentes illos homines in genitalibus tegere uoluisse,ut perizomata erigere ad latera conare
ris,aut operias latus ubi peccatores nihil male sensisse cōtēdis,aut deformiter nudes,quod
magis tegendum esse consentis. Inseris alia de libro meo uerba,ubi dixi car- Caput III
nis inobedientiam inobediēti homini dignissime retributam, quia iniustum erat ut obtem
peraretur à seruo suo, id est à corpore suo, ei qui non obtemperauerat domino suo: &
conaris ostendere hanc inobedientiam carnis potius esse laudabilem, si pœna peccati est:
& tanquam persona sit aliqua,quæ peccatorem scienter affligat,sic eam uelut ultricem sce-
leris, & in hoc dei ministram,tanquam magnum aliquod bonum cothurno sermonis ex-
ornas. Nec cogitas posse te isto modo laudare angelos malos,qui utique nō sunt nisi præ-
uaricatores atque impij, per quos tamen deum meritas pœnas irrogare peccantibus,san-
cta scriptura testatur,dicens, Misit in eos iram indignationis suæ,indignationem & iram Psal.77
& tribulationum immissionem per angelos malos. Lauda etiam istos,lauda eorum princi
pem Sathanam,quia & ipse uindex peccati fuit,quando ei tradidit Apostolus hominem 1.Cor.5
B in interitum carnis. Valde enim disertus es contra gratiam Christi, & idoneus dicere pa-
negyricum Sathanæ & angelis eius, per quos multorum deus iudex atque ultor est pecca-
torum,retribuens eis secundum opera sua, eos ipsos pessimos & damnabiles spiritus pu-
niendorum supplicia faciens, qui bene iusteq; utitur & bonis & malis. Prædica igitur ini-
quissimas potestates,quia per ipsas mala retribuuntur malis: qui propterea concupiscenti-
am prædicas carnis,quia inobediētia retributa est inobedientiæ peccatoris. Lauda iniquū Osee 13
regem Saulem, quia & ipse fuit pœna peccantium domino dicente, Dedi tibi regem in ira 1.Reg.16
mea. Lauda dæmoniū quod rex ipse patiebatur, quia & hoc pœna fuerat peccatoris, Lau- Roma.11.
da cæcitatē cordis que ex parte Israël facta est. Nec taceatur de cæcitate Israël. Quare? Do-
nec plenitudo, inquit,gentium intraret. Nisi forte & istam pœnam negabis esse,quam si lu
cis internæ amator esses,non solum aliquam,sed ualde magnam pœnam esse clamares. At
ista cæcitas fuit Iudæis grande incredulitatis malum,& grandis causa peccati ut occiderent
Christū. Iam istā cæcitatem si pœnā fuisse negaueris, similem te perpeti etiā non confitens
indicabis. Si autem pœnam quidem fuisse,sed peccati pœnam non fuisse contēdis, iterum
fateris, quod unum aliquid & peccatū esse possit & pœna: si autē nō est hæc pœna peccati,
profecto iniqua pœna est,& iniustū facis deum,quo iubēte uel sinente: aut infirmū,quo nō
auertente,infligitur innocenti. Quod si etiā pœnā peccati esse concedis,ne hoc non cōceden-
do tu ipse corde cæcus appareas,uide iam quod uidere nolebas,istā quam mouisti solutam
esse quæstionē,quia sicut diabolus atq; angeli eius & mali reges, non solum ipsi peccatores
sunt,sed per iustitiā dei fiunt etiā supplicia peccatorū,nec ideo laude sunt digni, quia pœna
ex illis iusta infligitur dignis: sic lex in membris repugnans legi mentis, non ideo ipsa iuste
agit,quia eius qui egit iniuste,pœna fit iusta: & sicut cæcitas cordis,quā solus remouet illumi
nator deus,& peccatum est quo in deum non creditur, & pœna peccati qua cor superbū di
gna animaduersione punitur, & causa peccati cū mali aliquid cæci cordis errore cōmittitur:
ita concupiscentia carnis,aduersus quam bonus cōcupiscit spiritus,& peccatum est, quia in-

est illi inobedientia contra dominatum mentis: & pœna peccati est, quia reddita est meri- C
tis inobedientis: & causa peccati est, defectione consentientis uel contagione nascentis. Pro
inde omnia quæ pro hac tua cæca & inconsyderata opinione dixisti, qua carnis concupiscen
tiam eo ipso quòd eam pœnam diximus esse peccati, non solum non uituperandam, uerũ
etiam laudandam putasti, quamlibet prolixa disputatione in eo fueris immoratus, euanu-
isse certissimum est. Nam quod aisti, Si libido pœna peccati est, abijciendam esse pudicitiã
ne rebellis in deum castitas, illatam ab eo dicatur eneruare sententiam, & cætera huiusmodi
quæ hanc uanitatem consequentia atq; hinc religata contexis, totidem uerbis de cæcitate
cordis errore simillimo dici potest: Si cæcitas cordis est pœna peccati, est abijcienda doctri-
na, ne rebellis in deum mentis illuminatio illatam ab eo dicatur eneruare sententiã. Quod
si absurdissimũ est dicere, quamuis sit cæcitas cordis pœna peccati, eo modo absurdissimũ
est etiam quod ipse dixisti, quamuis sit libido, id est inobedientia carnis pœna peccati: quo
niam cæcitati cordis debet resistere scientia, & libidini continentia: eam uero pœnam quæ
nec error est, nec libido, debet tolerare patientia. Quapropter quando deo donante ex uera
uiuitur fide, ipse deus adest & menti illuminandæ, & cõcupiscentiæ superandæ, & molestiæ
perferendæ. Hoc enim totum recte fit, quando fit propter ipsum, id est, quando gratis ama-
tur ipse, qualis amor nobis esse non potest, nisi ex ipso. Alioquin quando sibi homo mul-
tũ placet & de sua uirtute confidit, si traditur in desideria superbiæ suæ, tanto amplius auge
tur hoc malum, quanto magis ei cupiditates cæteræ cesserint, easq; uelut laudabilis hãc unã
oblectando compresserit. Quod ergo in alijs opusculis meis legisse te dicis, atq; id frustra
refutare conatus es, esse nonnulla peccata quæ pœnæ sint etiam peccatorum, deposito uin-
cendi studio diligenter attende, & inuenies esse uerissimum secundum ea quæ de cordis cæ-
citate tractata sunt. Quid enim egisti quæso te, quid egisti, commemorãdo apostolicum te-
stimonium, quo ego illud probaui, quod in alia mea disputatione legisti, quia de quibusdã
Roma. 1 scripsit dicens, Tradidit illos deus in reprobum sensum, ut faciant quæ non conueniunt? D
Hoc enim uoluisti uideri hyperbolicum dictum, quod fit cum ad permouendos animos fi
dem rerum qui sermocinatur excedit, Vbi ergo id Apostolus fecerit, non graueris ostende
re. Cum inueheretur inquis, in impiorum crimina, pœnarum ea nominibus aggrauauit,
quantumq; pectori suo uirtutum omnium domicilio turpitudo horreret, ostendens non
tam reos quàm damnatos sibi tales ait, uideri, imò sicut ipse loquitur, non sicut tu loqui fin-
gis, & damnatos demonstrauit reos, nec solum de præteritis reos propter quæ damnatos,
sed inde etiam reos unde etiam damnatos, Nam reos ostendit, ubi ait, Et coluerunt, & ser-
uierunt creaturæ potius quàm creatori, qui est benedictus in secula. Amen. Deinde damna
tos propter istum reatum. Sequitur enim, Propter hoc tradidit illos deus in passiones igno
miniæ. Audis, propter hoc, & quæris inaniter, quomodo intelligendus sit tradere deus, mul
tum laborans, ut ostendas eum tradere deserendo. Sed quomodolibet tradat, propter hoc
tradidit, propter hoc deseruit, & uides eius traditionem, qualemlibet & quomodolibet in-
telligas quæ cõsecuta sunt. Curauit enim Apostolus dicere quãta pœna sit à deo tradi pas-
sionibus ignominiæ, siue deserendo, siue alio quocunq; uel explicabili, uel inexplicabili mo-
do, quo facit hæc summe bonus & ineffabiliter iustus. Nam fœminæ eorum inquit, immu-
tauerunt naturalem usum in eum usum qui est contra naturam: Similiter autem & masculi
relinquentes naturalem usum fœminæ, exarserunt in appetitum suum in inuicem, masculi
in masculos deformitatem operantes, & mercedem mutuam quam oportuit erroris sui in
semetipsis recipientes. Quid hoc euidentius, quid apertius, quid expressius? Mercedem mu
tuam recepisse dicit utique damnatos, ut tanta operarentur mala, & tamen ista damna-
tio etiam reatus est, quo grauius implicantur: Ita & peccata sunt ista, & pœnæ præceden-
tium peccatorum. Et quod est mirabilius, etiam oportuisse dicit èos istam mutuam mer-
Roma. 1 cedem recipere. Ita se habent etiam superiora uerba Apostoli, quæ ipse posuisti, Mutaue-
runt gloriam incorruptibilis dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & uolu-
crum &

A crum & quadrupedum & serpentium. Propter quod tradidit illos deus in desideria cordis eorum in immundiciam, & cætera quæ sequuntur. Et hic utiq; uides causam propter quam traditi sunt, sine ulla ambiguitate monstratam. Dixit quippe quid mali ante fecissent, & adiunxit, Propter quod tradidit illos deus in desideria cordis eorum. Proinde præcedentis est hæc pœna peccati, & tamen etiam ipsa peccatum est, quod uerbis consequentibus explicat. Sed tu contrà disserens, eo modo tibi uideris istam soluisse quæstionem, quia desiderijs suis Apostolus traditos dixit. Iam enim flagitiorum inquis, desiderijs æstuabant. Et adiungis ac dicis, Quomodo ergo per potentiam tradentis dei putandi sunt in talia facta cecidisse? Quid ergo plus factum est obsecro te, aut ut quid diceret, Tradidit illos deus in desideria cordis eorum, si iam erant possessi quodammodo malis desiderijs cordis sui? *Rom.1* Nunquid autem consequens est, ut si habet aliquis cordis desideria mala, iam etiam consentiat eis ad committenda eadem mala? Ac per hoc aliud est habere mala desideria cordis, aliud tradi eis, utique ut consentiendo eis possideatur ab eis, quod fit cum diuino iudicio traditur eis. Alioquin frustra dictum est, Post concupiscentias tuas non eas, si iam quisque reus est, *Ecci 18* quòd tumultuantes, & ad mala trahere nitentes sentit eas, nec eas sequitur si non eis traditur, exercens aduersus eas gloriosa certamina si uiuit in gratia. Quid tibi enim uidetur, qui obseruat quod scriptum est, si præstes animæ tuæ concupiscentias eius, quod quid est aliud, *Eccli. 18* quàm desideria eius mala, faciet te gaudium inimicis & inuidis tuis? Nunquid iam iste reus est, habendo tales animæ concupiscentias, quas ei præstare non debet, ne in gaudium ueniat diabolo & angelis eius, qui sunt inimici atque inuidi nostri? Cum ergo dicitur homo tradi desiderijs suis, inde fit reus, quia desertus à deo cedit eis atque consentit, uincitur, capitur, trahitur, possidetur. A quo enim quis deuictus est, huic & seruus addictus est. *2.Petri 2* Et fit ei peccatum consequens, præcedentis pœna peccati. An non est peccatum & pœna peccati, ubi legitur, Dominus enim miscuit illis spiritum erroris, & seduxerunt Aegyptum *Esaiæ 19*
B in omnibus operibus suis, sicut seducitur ebrius? Non est peccatum & pœna peccati, ubi deo dicit propheta, Quid errare fecisti nos domine à uia tua, obtudisti corda nostra ut non *Esaiæ 63* timeremus te? Non est peccatum & pœna peccati, ubi rursus deo dicitur, Ecce tu iratus es, & *Esaiæ 64.* nos peccauimus, propterea errauimus, & facti sumus sicut immundi omnes? Non est peccatum & pœna peccati, ubi legitur de gentibus quas debellauit Iesus Naue, Quia per do- *Iosue 11* minum factum est confortari cor eorum ut obuiam irent ad bellum ad Israël, ut exterminarentur? Non est peccatum & pœna peccati, quod non audiuit Roboam rex plebem bene monentem, quoniam sicut scriptura loquitur, Erat conuersio à domino, ut statueret uerbum *3.Reg.12.* suum quod de illo locutus est in manu prophetæ? Non est peccatum & pœna peccati, in eo quod scriptum est Amasiam regem Iuda noluisse audire Ioas regem Israël bene monentē, ne procederet ad bellandum? Sic enim legitur, Et non audiuit Amasias quoniam à deo erat *2.Para.25* ut traderetur in manu, quoniam quæsierunt deum Edom. Et multa alia commemorare possemus, in quibus liquido appareat occulto iudicio dei fieri peruersitatem cordis ut non audiatur quod uerum dicitur & inde peccetur, & sit ipsum peccatum præcedētis etiam pœna peccati. Nam credere mendacio, & non credere ueritati utiq; peccatum est. Venit tamen ab ea cæcitate cordis, quæ occulto iudicio dei, sed tamen iusto etiam pœna peccati monstratur. Quale est etiam illud quod ad Thessalonicenses scribit Apostolus, Pro eo quod dilectio- *2.Thes.2* nem ueritatis non receperunt, ut salui fierent: ideo mittet illis deus operationem erroris, ut credant mendacio. Ecce pœna peccati, peccatum est. Vtrunq; claret, breuiter dictum est, aperte dictum est, ab eo dictum est, cuius alia uerba in tuam sententiam frustra detorquere conatus es. Quid est autem quod dicis, cum desiderijs suis traditi dicuntur, relicti per diuinam patientiam intelligendi sunt, non per potentiam in peccata compulsi, quasi non simul posuit hæc duo idem Apostolus & patientiam & potentiam, ubi ait, Sic autem uolens *Roma.9* deus ostendere iram & demonstrare potentiam suam, attulit in multa patientia uasa iræ, quæ perfecta sunt in perditionem. Quid horum tamen dicis esse quod scriptum est,

Et propheta si errauerit & locutus fuerit, ego dominus seduxi prophetam illum & extendam manum meam super eum, & exterminabo eum de medio populi mei Israël, patientia est, an potẽtia? Quod libet eligas, uel utrumq; fatearis, uides tamen falsa prophetantis peccatum esse, pœnamq; peccati. An & hic dicturus es quod ait, Ego dominus seduxi prophetam illum, intelligendum esse deserui, ut pro eius meritis seductus erraret? Age ut uis, tamẽ eo modo punitus est pro peccato, ut falsum prophetando peccaret. Sed illud intuere quod uidit Micheas propheta, dominum sedentem super thronum suum, & omnis exercitus cœli stabat circa eum à dextris eius & à sinistris eius. Et dixit dominus, Quis seducet Achab regem Israël, & ascẽdet, & cadet in Ramoth Galaad? Et dixit, iste sic, & iste sic, Et exijt spiritus & stetit in conspectu domini & dixit, Ego seducam eum. Et dixit dominus ad eum, In quo? Et dixit, Exibo & ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum eius. Et dixit, Seduces & præualebis, exi & fac sic. Quid ad ista dicturus es? Nempe rex ipse peccauit, falsis credendo prophetis. At hæc ipsa erat & pœna peccati, deo iudicante, deo mittente angelum malum, ut apertius intelligeremus, quomodo in psalmo dictum est, misisse iram indignationis suæ per angelos malos. Sed nunquid errando, nunquid iniuste quicquam uel temere iudicando, siue faciendo? Absit, Sed non frustra illi dictum est, Iudicia tua sicut abyssus multa. Non frustra exclamat Apostolus, O altitudo diuitiarum sapiẽtiæ & scientiæ dei quàm inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles uiæ eius. Quis enim cognouit sensum domini, aut quis consiliarius eius fuit? Aut quis prior dedit illi ut retribuatur ei? Nullum elegit dignum, sed eligendo effecit dignum, nullum tamẽ punit indignum. Ait inquis, Apostolus, Bonitas dei ad pœnitentiam te adducit. Verum esse constat, sed quem prædestinauit adducit, quamuis secundum duriciam & cor impœnitens, quantum ad ipsum attinet, thesaurizet sibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet unicuique secundum opera eius. Quantumlibet enim præbeat patientiam, nisi ipse dederit, quis agit pœnitentiam? An oblitus es quod idem ipse doctor ait, Ne forte det illis deus pœnitentiam ad cognoscendam ueritatem, & resipiscant à diaboli laqueis? Sed iudicia eius sicut multa abyssus. Nos certe si eos in quos nobis potestas est, ante oculos nostros perpetrare scelera permittamus, rei cum ipsis erimus. Quàm uero innumerabilia ille permittit fieri ante oculos suos: quæ utique si noluisset nulla ratione permitteret, & tamen iustus & bonus est, & quod præbendo patientiam dat locum pœnitentiæ, nolens aliquem perire, nouit dominus qui sunt eius, & omnia cooperantur in bonum, sed his qui secundum propositum uocati sunt, Multi enim uocati, pauci uero electi. Qui ergo electi, hi secundum propositum uocati. Vnde & alibi dicit, Secundum uirtutem dei saluos nos facientis & uocantis uocatione sua sancta, non secundum opera nostra, sed secundum suum propositum & gratiam, quæ data est nobis in Christo Iesu ante secula æterna. Denique & hic cum dixisset, Omnia cooperantur in bonum, his qui secundum propositum uocati sunt, cõtinuo subdidit, quoniam quos ante præsciuit & prædestinauit, conformes imaginis filij eius ut sit primogenitus in multis fratribus: quos autẽ prædestinauit, illos & uocauit: quos autẽ uocauit, ipsos & iustificauit: quos autem iustificauit, ipsos & glorificauit, hi sunt secundum propositum uocati. Ipsi ergo electi, & hoc ante mundi cõstitutionẽ, ab eo qui uocat ea quæ nõ sunt tanquam sint. Sed electi, per electionem gratiæ. Vnde dicit idem doctor & de Israël, Reliquiæ per electionem gratiæ factæ sunt. Et ne forte ante constitutionem mundi ex operibus præcognitis putarentur electi, secutus est, & adiunxit: si autem gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia. Ex isto numero electorum & prædestinatorum etiã qui pessimã duxerunt uitam, per dei benignitatem adducuntur ad pœnitentiã, per cuius patientiam non sunt huic uitæ in ipsa scelerũ perpetratione subtracti, ut ostẽdatur & ipsis & alijs cohæredibus eorum, de quàm profundo malo possit dei gratia liberare. Ex his nemo perit, quacunq; ætate moriatur. Absit enim ut prædestinatus ad uitã, sine sacramẽto mediatoris finire permittatur hanc uitam. Propter hos dominus ait, Hæc est autem uoluntas eius qui misit

Marginal references: 3.Reg.22; Psal.77; Psal.35; Rom.11; Roma.2; 2.Tim.2; Psalm.35; 2.Tim.2; Roma.8; Matth.22; 2.Tim.1; Roma.8; Ephesios 1; Roma.4; Roma.11; Ioan.6

A misit me patris, ut omne quod dedit mihi, non perdam ex eo. Cæteri autem mortales,
qui ex isto numero non sunt,& ex eadem quidẽ massa ex qua & isti,sed uasa iræ facti sunt,
ad utilitatem nascuntur istorum. Non enim quenquam eorũ deus temere ac fortuito creat,
aut quid de illis boni operetur ignorat,cum & hoc ipsum bonum operetur quod in eis hu-
manam creat naturam, & ex eis ordinẽ seculi præsentis exornat. Istorum neminem addu-
cit ad pœnitentiã salubrem & spiritualẽ,qua homo in Christo recõciliatur deo,siue illis am-
pliorem patientiã,siue nõ imparem præbeat. Quamuis ergo omnes ex eadem massa perdi
tionis & damnationis secundum duritiam cordis sui,& cor impœnitens quantum ad ipsos
pertinet,thesaurizent sibi iram in die iræ,quo redditur unicuiq; secũdum opera sua:deus ta
men alios inde per misericordem bonitatẽ adducit ad pœnitentiã,alios secundũ iustum iu-
dicium non adducit. Habet enim potestatem adducendi & trahendi, ipso domino dicẽte,
Nemo uenit ad me,nisi pater qui misit me traxerit eum. Nunquid autem Achab regem sa Iob.9
crilegum & impium adduxit ad pœnitentiã,aut saltem per mendacem spiritum iam sedu- 3.Reg.22
cto atq; decepto,patientiã & longanimitatem præbuit? Nõnne in eo statim propter quod
erat seductus,morte rapiente completum est? Quis eũ dicat nõ peccasse,spiritui credendo
mendaci? Quis dicat hoc peccatũ pœnam nõ fuisse peccati, ueniẽtem de iudicio dei,ad quẽ
legit mẽdacem spiritũ,siue missum,siue permissum? Quis horum aliquid dicit,nisi qui dicit
quod uult,& quod uerũ est audire nõ uult? Quis uero ita desipiat ut cum audierit quod in Psalm.139
psalmo canitur,Ne tradas me domine à desiderio meo peccatori,hoc dicat orasse hominẽ,
ne deus sit patiens erga illum, si deus nõ tradit ut mala fiant,nisi patientẽ bonitatẽ præben
do cũ fiunt? Quid est autẽ quod quotidie dicimus: Ne nos inferas in tentationẽ, nisi ut nõ Matth.6
tradamur concupiscentijs nostris? Vnusquisq; enim tentatur à concupiscentia sua abstra- Iaco.1
ctus & illectus. An forte hoc à deo petimus, ut non sit erga nos patiens bonitas eius? Non
ergo eius inuocamus misericordiam, sed potius iracundiam prouocamus. Quis ista sapiat
B sanus: immo quis uel furiosus hæc dicat? Tradit ergo deus in passiones ignominiæ,ut fiant
quæ non conueniunt,sed ipse conuenienter tradit,& fiunt eadem peccata, & peccatorũ sup- 3.Reg.22
plicia præteritorum,& suppliciorum merita futurorũ. Sicut tradidit Achab in pseudopro-
phetarũ mendacium: sicut tradidit Roboam in falsum consilium. Facit hæc miris & ineffa- 3.Reg.12
bilibus modis,qui nouit iusta iudicia sua,nõ solũ in corporibus hominũ,sed & in ipsis cor-
dibus operari. Qui non facit uoluntates malas, sed utitur eis ut uoluerit, cum aliquid ini-
que uelle non possit,quæ deus pro uotis humanis propitius annuat,iratus ne non annuat:
ac rursus quæ iratus annuat,propitius ne non annuat: atq; iterum quæ contra uota huma-
na propitius faciat,quæ iratus non faciat,& in his omnibus bonus perseuerat & iustus. Ex-
audit propitius,nõ exaudit iratus: Et rursus nõ exaudit propitius,exaudit iratus. Parcit pro
pitius,nõ parcit iratus: Et rursus non parcit propitius,parcit iratus: atq; in his omnibus bo-
nus perseuerat & iustus. Sed ad hæc quis idoneus,utiq; ad hæc eius perscrutanda & inuesti Sap.9
ganda iudicia? Quis homo idoneus quem corruptibile aggrauat corpus, etiam si habeat
sancti spiritus pignus? Sed homo intelligens & acutus,iustam dicis esse libidinem, & laudis
præconio prædicandã,si eum qui deo nõ obediuit, nõ illi obediendo puniuit. Si prudenter
hic saperes,profecto esse iniquitatem uideres,qua pars inferior hominis repugnat superio
ri atq; meliori, & tamen iuste iniquum suæ carnis iniquitate punitum: sicut est rex iniquus
maligni spiritus iniquitate punitus. An & ipsum malignum spiritum laudare disponis? Eia
quid moraris? Decet enim te inimicum gratuitæ dei bonitatis, laudatorem spiritus esse mẽ
dacis. Nec laborabis inuenire quid dicas, laudes eius paratas habes. Si hæc ipsa in eum uer
ba transtuleris, quæ posuisti in laude libidinis,uelut consequentia sententiam meam,quia
ego dixi: Iniustum enim erat, ut obtemperaretur à seruo suo, hoc est à corpore suo ei, qui
non obtemperauerat domino suo. Quod tu negans,& falsum esse deridens,uelut ostende
re uoluisti quæ sequeretur absurditas: tanquam ultricem peccati,si hoc ita est, libidinem lau
dans,certe istum mendacem spiritum quia impium regem sicut merebatur, fallendo traxit
ad mor-

ad mortem, non negas iniquitatis ultorem. Ecce ego & hic dico: Iniustum enim erat ut qui non crediderat deo uero, non deciperetur à falso. Lauda ergo & istius iustitiam falsitatis & dic quæ dixisti in laude libidinis, quia nihil ea potest laudabilius æstimari, si iniquitate ulta commissa est, si uindicauit iniuriam dei, & quia ita consortium peccati non habuit, ut officium uindicantis assumeret: omnia hæc secundum tuos acutissimos sensus recte dicuntur, & in illius immūdi spiritus laude. Ergo præconium* laudis tuæ in simili causa, aut mendaci redde spiritui, aut cōtumaci tolle libidini. Quid fugis ad obscurissimam de anima quæstionem in paradiso? Ab animo quidem cœpit elatio, & ad præceptum transgrediendum inde consensio, propter quod dictum est à serpente, Eritis sicut dij, sed peccatum illud homo totus impleuit. Tunc est caro facta peccati, cuius uitia sanantur sola similitudine peccati. Vt ergo & anima & caro pariter utrumq; puniatur, nisi quod nascitur, renascendo emendetur, profecto aut utrumq; uitiatum ex homine trahitur, aut alterum in altero tanquam in uitiato uase corrumpitur, ubi occulta iustitia diuinæ legis includitur. Quid autē horum sit uerum, libētius disco q̄ dico, ne audeam docere quod nescio. Hoc tamen scio id horum esse uerum quod fides uera, antiqua, catholica, qua creditur & asseritur originale peccatum, non esse conuicerit falsum. Ista fides non negetur, & hoc quod de anima latet, aut ex ocio discitur, aut sicut alia multa in hac uita sine salutis labe nescitur. Magis enim curādum est, siue in paruulis, siue in grādibus, quo anima sanet auxilio, quàm quo uitiata sit merito. Quæ tamen si uitiata negabitur, nec sanabitur. Illud sane cur dixeris, excogitare non potui, in eo quod commemorasti dixisse Apostolum, Et tenebris oppletum insipiens cor eorum. Addidisti enim notandum esse, quoniam insipientiam causam dicat omnium malorum. Hoc quidem dixisse Apostolum non satis constat. Sed non inde contendo: tu potius cur hoc dixeris quæro, An forte quia paruuli non recte dicuntur insipientes, qui nondum sapientiæ possunt esse participes: ideo nullum malum in eis inesse uis credi, quod esse consequens arbitraris, si malorum omnium causa insipiētia est? Sed si disputatione subtilissima & elimatissima opus est, ut sciamus utrum primos homines insipientia superbos, an insipientes superbia fecerit: nunc propter id quod inter nos agitur, quis ignorat omnes homines quicunque sapientes fiunt, ex insipientibus fieri? Nisi forte aliqui ex præconibus mediatoris magna eius multumq; insolita gratia ad sapientiam, non ex insipientia, sed ex infantia transire potuerint. Quod si natura, sine fide mediatoris fieri posse cōtenditis, arcanum uirus panditis hæresis uestræ, Nihil enim uos agere apparet tanta defensione & laude naturæ, nisi ut Christus gratis mortuus sit, cuius nos dicimus fidem quæ per dilectionem operatur, etiam natura insipientibus opitulari. Sunt enim, qui tanta cordis obtusitate nascuntur, ut similiores pecoribus, quàm hominibus uideantur. Quorum tantæ fatuitatis quæ in illis naturalis apparet, non potestis ullū dicere meritū, qui nullū esse dicitis originale peccatum. Quis autem non quotidie probet testibus rebus humanis, paruulum prius nihil sapere, deinde crescendo uana sapere, & postea si ad sapientiæ sortem pertinet, recta sapere, atque ita ab infantia ad sapientiam, per insipientiam mediam peruenire? Quapropter humana natura quæ iacet in paruulis, cui laudibus uestris saluatorem tāquam sana sit inuidetis, quemadmodum prius proferat insipientiæ quàm sapientiæ fructum uidetis, & radicis eius uitium uidere non uultis, aut uidetis, quod peius est, & negatis.

Margin notes: *aliâs, uocis* — Gen. 3 — Rom. 1 — Gal. 2 — Gal. 5

Cap. IIII

Deinde alijs uerbis meis interpositis calumniaris, quod ego ipse mihi contrarius fuerim, qui cum dixissem inobedienti homini pœnam inobedientiam sui corporis redditam, continuo alia membra corporis nominatim expresserim dicens, quod ad nutum nostræ seruiant uoluntati. Hoc ergo dixi, genitalibus uticq; exceptis, quæ corporis nomine nuncupaui: ac per hoc & corpus uoluntati seruit in aliorum motione membrorum, & corpus uoluntati non seruit in motibus genitalium, Non sunt ergo uerba mea inter se contraria, quāuis te patiantur, uel non intelligendo, uel alios intelligere non sinendo, contrarium. Si enim pars corporis nō posset nomine corporis nuncupari, nō diceret Apostolus, Mulier non habet sui

A bet sui corporis potestatem, sed uir: similiter & uir non habet sui corporis potestatē, sed mu-
lier. Ipsa utiq; membra sic appellans corporis nomine, quibus discernitur sexus, peragiturq;
concubitus. Quis est enim qui dicat uirū sui potestatē corporis non habere, si in his uerbis
Apostoli totum corpus intelligas, quod constat omnibus mēbris? Ac per hoc ego secundū
Apostolū, etiā solum genitale membrū nomine corporis nūcupaui, quod non uoluntate,
sicut manū uel pedē, sed libidine moueri agnoscit sensus humanus, qui te deridet in rebus
manifestis impudentes nebulas excitantē, ut nos diutius de pudendis rebus cogat & neces-
sitas loqui, & honestas circumloqui. Sed qui uerba mea legit quæ refellere niteris, eisq; te in
sidiantem perspicit, sufficit mihi quia loco illo quid dixerim corpus, intelligit. Verum tu qui
me uerbis meis repugnasse dixisti, quod esse falsissimum uidebit quisquis te audito ea rele
gerit, & Apostolum genitalia nomine corporis appellasse recoluerit: tu ergo qui in me quasi
sententias inter se pugnantes notasti & momordisti, expone quemadmodum tibi ipse con
stiteris, nec tibi ipse restiteris, ubi primum dixisti, cum uentum fuerit ut filij seminentur, ad
uoluntatis prorsus nutum membra in hoc opus creata famulari, & nisi eorum impedimen-
ta, aut de infirmitate, aut de immoderatione proueniant, seruire animi imperio, cum prius
dixeris membra genitalia ad nutum uoluntatis seruire, & animi imperio subiacere: postmo
dum inter has corporis partes eadem deputasti, quæ non uoluntatis imperium, sed con-
sensum requirunt, in quo sibi aduersus manifestissime comprobaris. Postea uero hoc ge-
nus motus in his habendum putasti, quæ multa in nostro corpore ordine suo ac dispensa-
tione secreta, uoluntatis nòn imperium, sed consensum requirunt magis, uerius enim mem
bra genitalia uoluntatis non imperium, sed consensum requirere, quàm uoluntatis imperio
aut animi subiacere. Vnde apparet hæreticum & cōtrarium sibimet extitisse, prius illa & po
sterius ista definiendo, & quia erubuerit prioribus, posterioribus ueriora confessum, perui-
cacia tamen impudenti seu imperitia quæ prius praue dixerat non mutasse. Vbi quidē per
B spicuæ ueritati ex aliqua parte cessisti, sed illud quod prius dixeras delere debuisti. Quomo
do enim secundum priorem sententiam tuam ad uoluntatis prorsus nutum ista, de quibus
agimus, membra famulantur atq; imperio animi seruiunt, si secundum posteriorem senten
tiam tuam: sicut fames, & sitis, & digestio, non uoluntatis imperium, sed consensum requi-
runt? Multum quidem laborasti ut hæc inuenires, quæ cōtra te potius quàm contra me di-
ceres. Sed in tali causa non tibi esset necessarius labor, si adesset pudor. Quid enim prodest,
quia uerecundari te dicis, & de rebus loqui talibus horrore prohiberi, sed necessitate cōpelli:
quando non erubuisti sententiam tuam relinquere scriptam, contra quam tu ipse perspi-
cua ueritate turbatus, mox aliam sententiam protulisti? Quanquam & ipsa commemora-
tio uerecundiæ tuæ nimis inuerecunda est. Sed ideo mihi placet, quia contra te loquitur.
Homo es enim qui non erubescis libidinem laudare, & erubescere te dicis de libidinis mo-
tibus disputare. Quid autem magnum fuerat intueri, quod posteaquam dixi ut alia mem-
bra moueantur positum in potestate est, continuo subieci, quando ab impedimentis cor-
pus liberum habemus & sanum? Somnus enim quando inuitos premit & lassitudo, utique
impedimenta sunt, quibus membrorum agilitas impeditur. Deinde quod aisti, nec in eam
partem sequi membra quam uolumus, si ita uelimus ut habitus ipse non patitur, non atten
disti propterea me prædixisse, ut ad opera sibi cōgrua moueātur: Ac per hoc si ea uolumus
flectere quò eorum natura non patitur, ad opera sibi congrua non sequuntur, tamen quan
do ea sequentia uoluntario motu agimus, libidinis adiutorio non egemus. Et cū ab eis mo
uendis cessare uolumus, continuo cessamus, nec contra uoluntatem nostram stimulo libidi
nis excitantur. Sanè quod dicis etiam genitalia seruire animi imperio, nouam quandam li-
bidinem dicis, aut forte nimis antiquam qualis & in paradiso esse potuisset, si nemo pec-
casset. Sed quid hinc tecum agam, quando posterioribus uerbis hoc tollis, quibus dicis
non moueri hæc ad animi imperium, sed potius expectare consensum? Nec tamen ideo
debes istam libidinem fami, uel alijs molestijs nostris comparare. Quòd enim nemo
cum

cum uult esurit, aut sitit, aut digerit: indigentiæ sunt istæ reficiendi, uel exonerandi corpo- O
ris, quibus subueniendum est, ne lædatur, aut occidat. Nunquid autem læditur aut occidit
corpus, si libidini non adhibeatur assensus? Discerne ergo mala quæ per patientiam susti-
nemus, ab eis malis quæ per continentiam refrenamus. Nam & illa mala sunt, quæ in cor-
pore mortis huius potuimus experiri. Quantæ autem & quàm tranquillæ potestatis esse-
mus etiam de his motibus, quibus alimenta sumuntur & digeruntur, in illa felicitate para-
disi, quis possit ut certum est indagare: quis ut dignum est explicare? Vbi absit ut creda-
mus aliquid fuisse unde sensum nostrum, siue intrinsecus, siue extrinsecus aut dolor punge-
ret, aut labor fatigaret: aut pudor cõfunderet, aut ardor ureret: aut algor stringeret, aut hor
ror offenderet. Quid quod istam pulcherrimam famulam tuam, quam me pudet assidue
uel uituperando nominare, te autem prædicare non pudet, commendatiorem fieri putas,
quòd ei seruiunt ut ardentius excitetur, etiam cæteræ corporis partes, siue oculi uidentes ad
concupiscendum, siue alia membra in osculis & amplexibus? Aures quoque hominis quo-
modo ei subderes inuenisti, & erexisti eius uetustissimũ quidem, sed planè gloriosissimum
titulum, commemorãs quod in expositione consiliorum suorum Tullius posuit, quia cum
uinolenti adolescentes tibiarum etiam cantu, ut fit, instincti, mulieris pudicæ fores frange-
rent, admonuisse tibicinã ut spondeum caneret, Pythagoras dicitur, Quod cum illa fecisset,
tarditate modorum, & grauitate cantus, illorum furentem petulantiam resedisse. Vides er-
go quanto congruentius ego dixerim, sui iuris hanc esse quodammodo cui seruitur ab aliis
sensibus, ut in opus suum dignetur assurgere, uel à sua commotione requiescere. Hoc enim
ego ideo dixi, quia sicut ipse confessus es, consentitur ei potius quàm imperatur. Nam &
quòd aliis concitatur stimulis, uel modulamine frangitur & sedatur, sicut ipse prosequeris,
profecto non fieret, si seruiret hominis uoluntati. Fœminas autem quas ab isto motu im-
munes facis, quamuis possint uirili cõcupiscentiæ subiacere, & quando nõ patiuntur suam,
tamen quantum eius etiam ipsæ sufferant impetum, cui repugnat decus honestasque casta- D
Gen.39 rũ, interrogetur Ioseph. Debuisti sanè homo ecclesiastice, ecclesiastica musica potius quàm
Pythagorica commoneri, quid Dauidica cithara egerit in Saule quando malo spiritu ue-
1.Reg.16 xabatur, & tangente citharam sancto ab illa molestia respirabat: ne ideo bonum aliquid
existimes concupiscentiam carnis, quia nõnunquam musicis cohibetur sonis. Quod autem
dicis exclamans, O quàm digne Hieremias cum prophetarum choro & sanctorum omniũ
Hiere.9 exclamaret, Quis dabit capiti meo aquam & oculis meis fontem lachrymarum, ut insipien
tis populi peccata defleret. Quia ecclesia Christi doctores Pelagiani erroris expellit, si flere
salubriter uelles, hoc fleres, quòd illo es implicatus errore, eisque te lachrymis ab eadem no-
ua peste dilueres. An ignoras uel oblitus es, uel consyderare detrectas, sanctã ecclesiam unã
Roma.7 catholicam etiã paradisi significatam fuisse uocabulo? Quid ergo miramini, si de isto para
diso foras mittimini, qui legem quæ est in membris nostris repugnans legi mentis, in illum
paradisum uultis inducere, de quo foras à domino missi sumus, nec ad eum redire poteri-
mus, nisi hanc in isto paradiso uicerimus? Si enim non ista concupiscentia quam defendis
repugnat legi mentis, nullum aduersus eam certamẽ quisquam sanctus exercet. Tu autem
Rom.7 confessus es, aduersus istam quam tueris, exercere sanctos gloriosa certamina. Ipsa est igi-
tur quæ repugnat legi mentis in corpore mortis huius, de qua se gratia dei per Iesum Chri
stum dominum nostrum liberari dicebat Apostolus. Sentis ne iam tandem gratiæ huius
inimici quanto sint fonte lachrymarum plangendi, & ne alios ad interitum secum trahant,
quanta pastoralis curæ obseruatione uitandi? Vos enim augetis ista nouitate eam quæ in
omnibus est hæreticis, occidui temporis prauitatem. Vos estis ruina morũ, qui ipsius fidei
supra quam mores ædificandi sunt, molimini fundamenta subuertere. Vos pudoris interi-
tus, quos laudare non pudet, contra quod pugnat pudor. Hoc potius audire debet ecclesia,
quæ uirgo dicitur, ut uos caueat: hoc matronæ, hoc uirgines sacræ, hoc omnis pudicitia Chri
stiana. Non enim sicut insimulas cum Manichæis dicunt, inesse carni suæ mali necessitatẽ:
quod

A quod malum illi substantiale, & deo coæternum esse mentiuntur, sed dicunt sanè cum Apostolo, Video aliam legem in membris meis repugnãtem legi mentis meæ, esse tamen eam sub animi potestate, gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum, in mortis corpore castigandam, in morte corporis resoluendam, in corporis resurrectione & mortis morte sanandam. Tenent enim sanctam professionem, non solo habitu uestis, sed & mentis & corporis resistendo concupiscentiæ carnis, quod hic fieri potest, non ea prorsus carendo, quod hic fieri nõ potest. Hoc ergo audiant, ut donec illa careãt, uos caueant. Nam si ab omnibus sanctis quæras tanq; in sancto auditorio duobus recitare cupiẽtibus, utrũ uituperatorem, an laudatorem malint audire libidinis, quid de illis responsurum putas, continentium laborem, coniugatorum pudorem, omnium castitatem? Itá ne abijcerent ab auribus suis libidinis uituperationem, & libenter audirent libidinis laudem? Non usqueadeo putandum est perisse frontem de rebus, ut hoc dedecus, nisi in tali forte auditorio fieret, ubi te recitaturo confidentibus discipulis suis magister Celestius aut Pelagius præsideret.

Rom.7 *Horá.*

Cap.V

Hinc ad alia uerba mea transis, ubi dixi, Hunc itaque motum ideo indecentem, quia inobedientem, cum illi primi homines in sua carne sensissent & in sua nuditate erubuissent, folijs ficulneis eadem membra texerunt, ut saltem arbitrio uerecundantium uelaretur, quod non arbitrio uolentium mouebatur: Et quoniã pudebat quod indecenter libebat, operiẽdo fieret quod decebat. His uerbis meis propositis hoc te iam destruxisse in secundi tui libri disputatione, & in huius tertij cui nunc respondeo parte superiore, inani iactatione cõmemoras. Nunc autem quia istum motum libidinis dixi, ideo indecentem, quia inobedientem, dixisse me uis putari, non eã corpori, non animo esse subiectam, sed uera uirtute semper indomitam. At ego illam uirtutem nunquam dixi esse, sed uitium. Quod si non mouetur concupiscendo, quid est quod aduersus eam castitas dimicat continẽdo? Vbi sunt illa quæ aduersus eam confessus es exerceri sanctorum gloriosa certamina? Quantum ergo attinet ad pu-

B dicitiam, quòd eius libidinis expugnatione, oppressione, frenatione, & ad nihil illicitum permissione seruetur, hoc dicis quod ego: sed quod expugnãdũ, opprimẽdum, refrenãdum est, ne ad illicita rapiat, quibus inhiare non cessat, bonum esse tu dicis, non ego. Quis autem nostrum uerum dicat, iudicent casti, auscultantes non linguæ tuæ, sed experientiæ suæ. Iudicet Apostolus, dicens, Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Sed Paterniani, inquis, idemq; Venustiani hæretici similes Manichæis, dicũt à lumbis usq; ad pedes diabolũ fecisse corpus hominis, superiores uero partes deum, uelut supra basem aliquam collocasse, adduntq; nihil ab hominis studio requiri, q̃ ut anima quam in stomacho & capite habitare dicunt, munda seruetur. Pubem uero si omniũ flagitiorum sordibus oblinatur, aiunt ad suam non pertinere curam. Ita semper, inquis, ut ipsi libidini turpiter seruiant, titulũ ei propriæ potestatis affigunt. Cuius cognatione sententiæ, posuisse me in libro meo asseris, Arbitrio uerecundantium uelabatur, quod non arbitrio uolentium mouebatur, & quod non seruiens uoluntati, suo iure corpus libido succendit. Nunquid ideo uim ueritatis effugere poteris, quia nobis calumniãdo importas socios falsitatis? Quod enim ego in libro meo posui, cui cedere utinam q̃ resistere maluisses, longe distat ab istis Paternianis seu Venustianis. Ego enim secundũ catholicam fidem, totum hominem, totam scilicet animam, totumq; corpus eius deo summo & uero tribuo creatori: Diabolum autem dico humanam uel aliquid eius non creasse, sed uitiasse naturam, contraq; ipsam diabolicam plagam, quæ dei opitulatione sananda est, donec ab ea penitus liberemur, nobis esse pugnandum. Nec animam qua corpus uiuit uniuersum mundum, quantum in hac uita mũdus homo est, posse seruari, si concupiscentiæ carnis ad flagitia perpetranda & quæq; immunda consenserit. Quãtum ergo attinet ad istam calumniam tuam, nunquid habes aduersus ista quæ dicas? Quod si parum est, ecce damno & anathematizo ea quæ Paternianos seu Venustianos sentire dixisti: Addo etiam Manichæos: Vtrosq; cum cæteris hæreticis execror, damno, anathematizo, detestor. Quid quæris amplius? Exue te calumnijs, uiribus luctare,

Rom.7

Hæresis Paternianorũ & Venustianorum

non fraudibus: Respóde unde sit, cui nisi repugnetur, nulla castitas custoditur. Nó est certe C
natura atque substantia, secundum Venustianos & Manichæos. Si nec uitium naturæ est,
quid est? Exurgit, opprimo: renititur, refreno: repugnat, expugno. In tota anima & toto cor
pore conditorem habeo pacis deum: Quis in me seminauit hoc bellum? Solue Apostoli
Rom. 5 quæstionem atq; responde, Per unum hominem peccatum intrauit in mundum & per pec
catum mors, & ita in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt. Sed non uult
Gal. 1 Iulianus. Et ad hoc Apostole beate responde, Si quis uobis annunciauerit præter quod ac
cepistis, anathema sit. Sed si cohibuero, sicut dicis, inuictum libidinis malum, profitebor me
esse turpitudinis aduocatum. Si autem dixero malum me quidem hoc dixisse naturale, sed
quod uinci possit, id est possit caueri, protinus tu ex alia parte sententiæ tuæ tripudias. Pos
sunt enim homines, inquis, omne uitare peccatum, cum possint uincere concupiscentiæ ma
lum. Si enim libido naturale malum est, & uincitur amore uirtutis, multo magis dicis illa
omnia uitia superari, quæ de sola uoluntate contingunt. Iam multis modis ad ista uestra,
& sæpe respósum est, Quia dum hic uiuimus, ubi caro concupiscit aduersus spiritum, & spi
ritus aduersus carnem, quantumlibet in isto cóflictu superiores simus, nec membra nostra
exhibeamus arma iniquitatis peccato, obediétes desiderijs eius, tamen ut taceam de corpo
poribus sensibus & in rebus quibus licite utimur, surrepentis uoluptatis excessibus, in ipsis
1. Ioan. 1 certe nostræ cogitationis motibus & affectibus, si dixerimus, quia peccatum nó habemus,
nosipsos seducimus, & ueritas in nobis non est. Frustra igitur in alia tuæ sententiæ parte tri
pudias, nisi forte sententiam apostoli Ioannis repudias sacrilega præsumptione. Quod au
tem nunc agitur, naturalem esse libidinem, & ego dico, quia cum illa nascitur omnis homo,
& tu multo amplius, qui dicis, quod cum illa sit conditus primus homo: ita uincendam esse libi
dinem atq; ut uincatur ei resistendum esse & repugnandum, & ego dico, & tu, ne à me au
dias quod mihi ipse dixisti, profiteri te turpitudinis aduocatum, si libidinem negaueris esse D
uincendam, quæ utiq; non uincitur, si nullum cum ea geritur bellum. Cum igitur libidinem
& naturalem esse, & uinci posse ambo dicamus, utrum bonum uincamus, an malum, ipsa
inter nos uertitur quæstio. Sed uide quàm sis absurdus, & sicut hostem uis expugnare libidi
nem, & de malo eius non uis finire quæstionem, ut si te in concupiscentiæ diabolus aduer
sitate non uicerit, uincat te in peruersitate sentétiæ. Adhuc nó euigilas, ut intelligas nostram
naturam nó esse sed uitium, contra quod uirtute pugnamus. Neq; enim bono bonum, sed
bono utiq; malum uincimus. Cósydera cum quo uincat, cum quo uincatur. Quando enim
libido uincit, uincit & diabolus. Quando libido uincitur, & diabolus uincitur. Quem ergo
uincit libido, & à quo uincitur, est hostis eius. Cum quo aũt uincit & uincitur, autor est eius.
Rogo te oculos aperi, & cerne quæ aperta sunt. Nulla pugna est sine malo. Quando enim
pugnatur, aut bonum pugnat & malum, aut malum & malum, aut si duo bona inter se pu
gnant, ipsa pugna est magnum malum. Quod in corpore quando contingit, ut ea quibus
constat, id est humidum & siccum, calidum & frigidum, quamuis sint inter se contraria, pa
cem secum concordiamq; non teneant, morbi ægrotationesq; nascuntur. Et quis audeat di
cere aliquid eorũ non esse bonum, cum omnis creatura dei bona sit, & benedicát in hymno
trium puerorum frigus & æstus dominum, quæ inter se sunt contraria, seruant tamen pro
rerum incolumitate concordiam: Cum uero in nostro corpore discrepant seseq; inuicem
oppugnant, ualetudo turbatur. Et hoc totum sicut ipsa mors, de peccati illius propagatione
descendit. Neq; enim & hæc quisq; dixerit si nemo peccasset, nos in illa beatitudine para
disi fuisse passuros. Sed aliæ sunt rerum corporalium qualitates, quæ secum à cótrarijs tem
perantur ut bene ualeamus: & cum sint in diuerso genere bonæ, tamen cum discordant, ma
lam ualetudiné faciunt: & aliæ sunt animæ cupiditates, quæ propterea carnis dicuntur, quia
secundũ carnem anima cócupiscit, cum si concupiscit, ut ei spiritus, id est pars eius melior &
superior debeat repugnare. Deniq; ista uitia nó medicos ullos corporũ quærunt, sed gratia
Christi medicante curantur, prius ut reatu non teneant, deinde ut conflictu non uincant,
postremo

A postremo ut omni ex parte sanata, nulla omnino remaneant. Proinde cum mala concupi/scere malum sit, & bona concupiscere bonum sit, atq; hoc bellum quamdiu hic uiuitur non quiescat, cum caro cõcupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnẽ, quis me liberabit de corpore mortis huius, nisi gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum? Cui gra tiæ nimis inimicum dogma horrescimus uestrũ. Sed uir fortissimus nocturnorũ & si non administrator, certe exhortator prædicatorq; bellorum, eneruem & mollem esse dicis opi/nionem, qua creditur in paradiso ad nutum uolũtatis genitalia potuisse seruire. Tãto enim tibi tanq; uiro casto, effœminatior uidetur esse animus, quãto plus habet potestatis in cor/pore. Sed ecce non uobiscũ de libidinis absentia præsentiáue contendimus: nec dilectionem quam debere uos ei uidemus offendimus, saltem ipsam subdite uolũtatis imperio in illo fe licitatis loco. Auferte inde euidentissimam pugnam, quæ fit eius motioni mente renitente: Auferte inde turpissimam pacem, quæ fit eius dominationi mente seruiẽte. Et certe quia nõ eam talẽ uidetis, qualẽ ibi cõstituere si ratione nõ reuocamini, pudore cogimini, in ea qualis nunc est uitium originale fatemini, cui si seruimus, perimus, cui repugnamus ne seruiamus. Ecce quod laudas, nec times, ne tibi potius admoneas esse dicendum, q; ad flagitia concites homines ne resistãt concupiscentiæ, quam sicut bonum naturale commẽdas. Quid enim te adiuuat quod reprehẽdere uideris eius excessum, cuius approbas motũ? Tũc enim excedit licitum limitẽ, quãdo eius motibus ceditur. Mala est tamen & quãdo nõ ceditur, quia malo resistitur, ne bonũ castitatis intereat, si huic malo non resistatur. Quã tu cũ bonã naturaliter dicis, astute illi semper consentiẽdum esse decernis, ne renisu improbo repugnetur naturali bono. Ita quippe potest facillime uera esse etiã illa uestra sententia, qua dicitis hominẽ sine peccato esse si uelit. Nõ est enim quomodo faciat quod nõ licet, quãdo licet quicquid libet, quia bonũ est q̃d naturaliter libet. Si ergo assunt, uoluptatibus pfruatur, si aũt non assunt, ipsis earum cogitationibus sicut Epicuro uisum est, oblectetur, & erit sine peccato, nec se ullo

B fraudabit bono, nec cuiusq; doctrinæ opinionibus resistat naturalibus motibus, sed sicut ait Hortẽsius, tũc obsequatur naturæ, cũ sine magistro senserit quid natura desideret. Non enim potest quæ bona est desiderare quod malũ est, aut negandũ est bonæ aliquod bonũ. Fiat itaq; totũ quod desiderat libido bona, ne ipse sit malus qui resistit bono. Non hoc di/co, inquies, & iniustum est ut aliud me suspiceris sentire q̃ loquor. Noli ergo facere quod pati non uis, & dicere q; inuitemus ad dulcia furta, quibus Apostolum recitamus dicẽtem, Scio quia non habitat in me, hoc est, in carne mea bonum. Et si enim non hoc perficiunt Rom.5 bonum quod uolunt, ut non concupiscant: faciunt tamen bonum, ut post concupiscentias suas non eant. Si enim uos castitatem uobis uidemini docere, cum dicitis, Noli uinci à bo/no, sed uince in bono bonum, quanto magis eam nos docemus, cum dicimus, Noli uinci à malo, sed uince in bono malum. Vide quam sit iniustum ut nos quod uituperamus, expu/ 1.Cor.12 gnare non credas, qui te credi non uis eo frui uelle quod laudas. Quomodo casti esse non possunt inimici libidinis, si casti esse possunt & eius amici? Quòd ergo negantes originale peccatum, & inuidentes paruulis saluatorem Iesum, legem peccati repugnantem legi men/tis introducere uultis & in paradisum ante peccatum, hoc in uobis isto opere confutamus. Eorum quæ non uidemus in uobis nec audiuimus ex uobis, nolumus esse iudices. Nihil no stra interest, quid in occulto agant aperti libidinis laudatores.

Cum uero alijs uerbis meis propositis, illam distinctionem meam, quam de nuptijs Cap.VI & concupiscentia priorum hominum posui, dicens, Quod enim illi postea propagatione fe cerunt, hoc est connubij bonum: quod uero prius confusione texerunt, hoc est concupiscen/tiæ malum, sic refellendum putasti, ut diceres fieri nõ posse, ut quod bonum est non habeat communem cum eo laudem, sine quo esse non potest, ita uolens unam eandemq; laudem nuptijs & libidini esse communem: quomodo corruat ista tua uelut definitiua sententia, paulisper attende. Primum q; uniuersitas rerum quam condidit deus, non potest esse sine malis, nec ideo tamen mala cõmunem laudem possunt habere cum bonis. Deinde si fieri

non potest, ut quod bonum est non habeat communem cum eo laudem, sine quo esse non potest: profecto & quod malum est, sic fieri non potest, ut non habeat communem cum eo uituperationem, sine quo esse non potest. Vituperemus igitur opera dei, sicut uituperamus mala, quæ sine illis esse non possunt. Nullum enim malum est nisi in aliquo opere dei, nec sine illo esse omnino alicubi potest. Vitupera ergo, ut non te longius mittam, membra humana sicut uituperas adulteria, quæ sine illis membris esse non possunt, quod si non facis, ne tibi quoque ipsi manifestus appareas insanus, potest igitur nuptiarum bonum non habere laudem communem cum libidine, sine qua esse nunc non potest, sicut quodlibet malum potest nō habere communem uituperationem cum opere dei, sine quo esse nunquam potest. Sicut autem ista definitio tua falsa & inanis est, ita omnia quæ ex illa tanquam consequentia nexuisti. Inuictam sanè nunquam ego uoluptatem carnis sicut solere me insimulas, dixi. Ambo eam & debere & posse dicimus uinci: sed tu tanquam bonum repugnāte alio bono, ego tanquam malum repugnante bono, & tu uiribus proprijs, ego gratia saluatoris, ut non alia reproba cupiditate, sed dei charitate uincatur, quæ non uiribus nostris diffunditur in cordibus nostris, sed per spiritumsanctum qui datus est nobis. De confusione autem illorum hominum pudendisque coopertis frustra te commemoras aliquid Apostolo attestāte mōstrasse. Tu enim uerecūdiora dicis, quæ ille dixit inhonesta, unde iam quātum satis uisum est disputauimus. Tu itaque frustra refugis rursus ad Balbum, atque philosophorum litteras, quasi Balbus te faciat loquentem, quando de illa confusione primorum hominum non potes inuenire quid dicas. Si autem in quibusdam ueris sententijs saltem philosophorum litteris cederes, non surdo corde illud audires, quod uoluptates illecebras atque escas malorum & uitiosam partem animi dixerunt esse libidinem. Nam quod in nostro corpore loca digestionis Balbus remota dixit à sensibus, ideo uerum est, quoniam sensus nostros ea quæ digerimus non alliciunt, sed offendunt: Propterea pars qua egeruntur, naturaliter alijs partibus altrinsecus prominentibus occultatur, sicut etiam tunc erant quando nudi non confundebantur, qui post peccatum continuo non occulta, sed planè in promptu posita memba texerunt. Quibus quanto magis non horrore offendebatur, sed delectatione allicebatur aspectus & mouebat susceptam tuam, tanto magis ea tegere ad pudoris officium pertinebat. Quod autem de claudicatione & peruentione dixi, si fraude non agis, non intellexisti. Non enim peruentionem accipi uolui hominem qui nascitur de concubitu coniugali, quod me sensisse arbitraris aut fingis, sed peruētionem dixi quod bonum habent in fine officij sui nuptiæ, etiā si nullus inde nascatur. Seminare quippe ad uirum pertinet, excipere ad fœminam. Hucusque coniuges opere suo possunt. Ad hoc dixi sanè sine claudicatione non posse, hoc est sine libidine perueniri. Vt autem concipiatur fœtus atque nascatur, diuini est operis, non humani, qua tamen intentione ac uoluntate, etiam illud bonum quod ad earum opus pertinet, peragunt nuptiæ. Sed quia ipse fœtus damnationi nascitur si non renascatur, eo usque pertendunt non operis sui uelut ambulationis, sed uoluntatis fine Christiana coniugia, ut regenerandos generent, propter quod in eis uera, hoc est deo placens est pudicitia. Sine fide enim impossibile est deo placere.

Cap. VII Venis deinde ad illud, ubi egimus ex Apostoli testimonio, Vt sciat unusquisque suū uas,
1. Thes. 4 id est suam coniugem possidere, non in morbo desiderij sicut gentes, quæ ignorant deum: Quod exponens dixi, non coniugalem, hoc est licitum honestumque concubitum fuisse prohibitum, sed ut operis huius causa sit uoluntas propaginis, non carnis uoluptas: & quod sine libidine fieri non potest, sic tamen fiat, ut non propter libidinem fiat. Ibi tu exclamas,
Rom. 11 O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei, qui extra futuram operum retributionem ex multa parte liberum arbitrium formam uoluit implere iudicij. Iustissime enim sibi bonus homo, inquis, malusque committitur, ut & bonus se fruatur, & malus se ipse patiatur. Quæ prorsus exclamatio tua ad rem non pertinet, qua te sentis urgeri, nec tuo clamore pondus quo premeris subleuas, impium dogma uestrum mordicus tenens, quo uobis placeat etiam

A etiam bonum hominem diuino iudicio sibi quemq; committi, ne scilicet ei sit necessaria dei gratia, uelut idoneo qui semetipsum agat. Sed absit ut ita sit. Prorsus qui sibi committuntur, & à semetipsis aguntur, non sunt boni, quia nō sunt filij dei: Quotquot enim spiritu dei aguntur, hi filij sunt dei. Rom. 8 Puto ꝙ agnoscas in hac sententia dogma apostolicum, quo illud subuertitur uestrum. Veruntamen dicis aliquid contra te, quod tacitus præterire non debeo. Meministi ne quamdiu disputaueris contra lucidissimā quæ per Apostolum deprompta est ueritatem, affirmans nullo modo esse posse aliquid quod & peccatum sit & pœna peccati? Quid est ergo nunc, ꝙ oblitus tantæ loquacitatis tuæ, ideo laudas altitudinem diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei, quia extra futuram operum retributionem, ex multa parte liberum arbitrium formam uoluit implere iudicij? Iustissime enim sibi sicut definis, bonus homo malusq; cōmittitur, ut & bonus se fruatur, utiq; in opere bono: & malus se ipse patiatur, utiq; in opere malo. Quod profecto illi & peccatum est, quia malum facit, & pœna peccati, quia malum se patitur, ut ex multa parte formam iudicij quo bona bonis, & mala malis retribuuntur, iam impleat liberum arbitrium, quo recte agendo se fruitur bonus, & peccando se patitur malus. Cernis nempe cum arma tua uana quidem & obtusa iactanter uentilas, quomodo qua ferireris, nudaueris: imò teipse percusseris. Et insuper iactas mea inter se dicta esse cōtraria, quia dixi, non quidem ut tu calumniaris, concubitum corporum à diabolo fuisse repertum, cum etiam si nemo peccasset non nisi concumbente utroq; sexu filij nascerentur: sed dixi inobedientiam carnis, quæ in carne concupiscente aduersus spiritum apparet, diabolico uulnere cōtigisse. Et rursus, quia dixi, hanc legem peccati repugnantem legi mentis à deo illatam propter ultionem, & ideo pœnam esse peccati. Hæc inter se asseueras esse contraria. Quasi fieri non possit ut unum atq; idem malum & diaboli iniquitate & dei æquitate peccantibus ingeratur: cum etiam ipse diabolus & propria malignitate sit infestus hominibus, & dei iudicio sinatur nocere peccantibus. Neq; hinc sibi ipsa diuina

B aduersantur eloquia, quia scriptum est, Deus mortem non fecit. Sap. 1 Item scriptum est, Vita & Eccli 11 mors à domino deo, quia deceptor hominis causa mortis est diabolus, quam non ut primus autor eius, sed ut peccati ultor intulit deus. Verum istam quæstionem satis dilucide ipse soluisti, qui hominē malum dixisti sibi esse commissum, ut ꝙ sibi est ipse supplicium, & diuinum sit iudicium, & ipse liberum arbitrium, nec sint inter se duo ista contraria, quòd in pœna sua & ipse autor est & ultor deus. Abuteris autē ingenijs tardioribus: Nolo enim dicere, quia & tu non intelligis, ut non discernas hæc duo, & maligna calliditate aut tenebrosa cæcitate confundas uoluntatem & uoluptatem: & sicut ipsa nomina surdastris auribus unum atq; idem sonant, ita res ipsas surdastris cordibus unum idemq; esse persuadere te posse confidas. Hinc est quòd sententias meas inter se contrarias putas uel putari cupis, tanquam improbem quod ante approbauerim, aut amplectar quod ante respuerim. Audi ergo apertam sententiam meam, & intellige uel sine intelligere alios, non offundendo caligines nebulosæ disputationis serenitati syncerissimæ ueritatis. Sicut bonum est bene uti malis, ita honestum est bene uti inhonestis. Vnde & ipsa membra non propter diuini operis pulchritudinem, sed propter libidinis fœditatem inhonesta dicit Apostolus. Nec ad stupra coguntur necessitate qui casti sunt, quia resistunt inhonestæ libidini, ne compellat eos inhonesta committere, sine qua tamen non possunt honeste filios procreare: Ita fit, ut coniugibus castis & uoluntas sit in sobolis procreatione, & necessitas in libidine. De inhonesto quippe honestas agitur procreandi, quando libidinem non amat, sed tolerat castitas concumbendi. Soles libenter commemorare quibus te adiuuari putas, autorum sententias secularium. Intuere honesto corde si potes, quid de Catone poëta cecinerit,

Vrbi, inquit, pater est, urbiq; maritus:
Iustitiæ cultor rigidi seruator honesti.
In commune bonus, nullosq; Catonis in actus
Surrepsit, partemq; tulit sibi nata uoluptas.

Qualis enim uir Cato fuerit, & utrum in eo uera uirtus honestasq; laudata sit, alia quæstio C
est, ad quemlibet tamen finem sua referret officia, non utiq; sine uoluptate filios procreauit,
& tamen nullos Catonis in actus surrepsit, partemq; tulit sibi nata uoluptas: quoniam &
quod non faciebat sine uoluptate, non faciebat propter uoluptatem: nec in morbo huius
desiderij suum uas possidebat, quamuis ignoraret deum, si talis fuit qualis prædicatur. Et
1. Thessal. 4 non uis intelligere, quod ait Apostolus, Vt sciat unusquisq; uestrum suum uas possidere,
non in morbo desiderij, sicut gentes quæ ignorant deum. Bene discernis inter bonum mi/
nus coniugale, & bonum amplius continẽtiæ, sed tuum dogma non deseris inimicissimum
gratiæ. Dicis enim, ꝙ dominus continentiæ gloriam libertate electionis honorauerit, di/
Matth. 19 cens, Qui potest capere capiat: tanquam hoc capiatur non dei munere, sed arbitrij liberta/
te, & taces quod supra dixerit, Non omnes capiunt uerbum hoc, sed quibus datum est. Vi
de quæ taceas, quæ dicas. Puto ꝙ te pungat cõscientia, sed uincit rectum timorem, cum in/
gerit peruersum pudorem, quoquo modo iam defendenda præcipitata sentẽtia. Tantum/
modo excessum libidinis identidem culpas, ipsam laudare non cessas. Nec attendis, sentis,
intelligis, malum esse cui ne limitem necessitatis excedat, cogitur temperantia repugnare.
Quamuis tu quod monuit Apostolus, ne in morbo desiderij suum uas quisque possideat,
non de coniugio, sed de fornicatione accipiendum putaueris, atque ita temperantiæ totam
honestatem de concubitu coniugum abstuleris, ut nemo sibi uideatur in morbo desiderij
suum uas possidere, quantacunque libidine in uxoris genitalibus potuerit insanire, si recte
de temperantia coniugali sapuisset hæreticus, quid sentire debuerit, quid de Apostoli te/
stimonio intelligere integra fide potuerit. Si enim ullum ibi tenendum existimares mo/
dum, potuisti & illic concupiscentiæ reprehendere excessum, eumq; dicere ab Apostolo
significatum morbum desiderij, & non improbe negare, suum uas dictum fuisse cuique
coniugem suam. Quo uerbo in eadem re etiam Petrus apostolus utitur, ubi monet ut uiri
uxoribus suis tanquam infirmiori uasi tribuant honorem, uelut cohæredibus gratiæ, ad/ D
1. Pet. 3 iungens & dicens, Et uidete ne impediantur orationes uestræ. Sicut & coapostolus eius
tempora præscribit orandi temperantiæ coniugali: & secundum ueniam concedit, quam/
uis cum coniuge, non utique illum prolis, sed qui fit uoluptatis intentione concubitum.
Hunc audiant Christiana coniugia, non te, qui uis in eis quam defendis, nunquam frenari
concupiscentiam, sed quotienscunq; se commouerit satiari auidam, regnare securam. Hunc
audiant, inquam, fideles Christi qui sunt connubio colligati, ut ex consensu temperent,
quo uacent orationi: & cum adipsum redeunt propter intemperantiã suam, nouerint etiam
Matth. 6 inde dicere deo, Dimitte nobis debita nostra. Quod enim secundum ueniam, non secun/
dum imperium à tanto doctore dicitur, utique ignoscitur non iubetur.

Cap. VIII Sed insertis alijs uerbis meis, ubi uoluntatem uere piorum Christianorum coniu/
gum commendaui, qui filios ad hoc generant in hoc seculo, ut propter alterum seculum
regenerentur in Christo, commemoras te iam in secundo libro istam meam destruxisse sen
tentiam: ubi quid tibi responderim, ibi potius legant qui uolunt. Sic enim non sunt facien/
da adulteria, etiam uoluntate generandi regenerandos, quemadmodum nec furta facien/
da sunt, etiam uoluntate pascendi pauperes sanctos: quod tamen faciendum est, non fur/
ta perpetrando, sed bene utendo mammona iniquitatis, ut & ipsi recipiantur in taber/
nacula æterna: sicut non adulteria committendo, sed coniugaliter bene utendo malo libi/
dinis, ea uoluntate generandi sunt filij, ut cum eis regnetur in æternum. Verum eleganter
laudas susceptam tuam dicens, & uerum dicens, quod nihil tale possit dum concumbi/
tur, cogitari. Prorsus ita est. Quid enim cogitari potest tunc quando mens ipsa qua co/
gitatur, illa carnali delectatione submergitur? Vnde optime ille de uoluptate dispu/
tans, quæ uerba in libro superiore iam posui, Cuius motus, inquit, ut quisque est ma/
ximus, ita est inimicissimus philosophiæ. Congruere enim cum cogitatione, magna uo/
luptas corporis non potest. Quis enim cum utatur uoluptate, inquit ea, qua nulla possit
maior

A maior esse, attendere animo, inire rationem, cogitare omnino quicquam potest? Non igitur etiam tu potuisti grauius accusare quam laudas, nisi fatendo in eius impetu neminem posse sancta cogitare. Sed utique religiosus animus isto malo bene utens, hoc cogitat, ut libidinem concumbendo patiatur, quod non potest cogitare cum patitur. Sicut salutem homo cogitat, ut somno se impertiat, quod utique non potest cogitare cum dormit: sed somnus cum occupat membra ea non facit inobedientia uoluntati: quia & ipsam uoluntatem ab huiuscemodi alienat imperio, auertendo animam ad uisa somniorum, in quibus sæpe etiam futura monstrata sunt. Vnde si erat in paradiso uicissitudo uigilandi atque dormiendi, ubi non erat malum concupiscendi, tam felicia erant somnia dormientium, quàm uita uigilantium. Quòd autem te iactas, & inaniter spumeum diffundis eloquium, parentes comparans parricidis, in eis asserens esse causam ut filij cum damnatione nascantur: fereris omnino linguæ tuæ uelut exultantibus & plaudentibus †pennis, nec in isto strepitu, *al's, pinnis* quem tibi ipse facis, respicis deum. Cur enim non ista uel tale aliquid, ipsi potius hominum creatori quàm genitoribus dicitur, qui certe omnium bonorum est autor & conditor? Et tamen quos ignibus æternis præsciuit arsuros, creare non desinit: nec ei quia eos creat, nisi bonitas imputatur. Et quosdam infantes etiam baptizatos, quos futuros præsciuit apostatas, non aufert ex hac uita in æternum regnum adoptatos, nec eis confert magnum beneficium, quod ei, de quo legitur, Raptus est ne malicia mutaret intellectum eius: Nec *Sap. 4.* tamen deo tribuitur, nisi bonitas atque iustitia, qua de bonis & malis omnia bene ac recte facit. Quanto facilius intelligitur parentibus non esse tribuendum, nisi quod filios uolunt, qui proculdubio quæ illis futura sunt nesciunt. Quod autem commemorasti ex Euangelio, Melius erat homini illi non nasci, nónne ut nasceretur plus opere dei actum est, quàm pa *Matth. 26.* rentum? Cur nõ ipse imagini suæ præstitit, quod melius erat, qui malum quod ei futurum fuerat præsciebat, quod parentes nosse non possunt? Et tamen ab eis qui recte intelligunt,
B non tribuuntur deo, nisi quod benignitati tribuendum est creatoris: Sic & parentibus sine nodo difficilis quæstionis hoc tribuitur, ꝙ filios uoluerunt quorum futura nesciuerunt. Ego autem non dico paruulos sine Christi baptismate morientes tanta pœna esse plectendos, ut eis non nasci potius expediret, cum hoc dominus non de quibuslibet peccatoribus, sed de scelestissimis & impijssimis dixerit. Si enim, quod de Sodomis ait, & utique non de solis intelligi uoluit: Alius alio tolerabilius in die iudicij punietur, quis dubitauerit paruulos non baptizatos qui solum habent originale peccatum nec ullis proprijs aggrauantur, in *Infantum damnatio leuissima* damnatione omnium leuissima futuros? Quæ qualis & quanta erit quamuis definire non possim, non tamen audeo dicere, quòd eis ut nulli essent quàm ut ibi essent, potius expediret. Verum uos quoque qui eos uelut liberos ab omni damnatione esse contenditis, cogitare nõ uultis, qua illos damnatione puniatis, alienando à uita dei & à regno dei tot imagines dei. Postremo separando à parentibus pijs, quos ad eos procreandos tam disertus hortaris: Hæc autem iniuste patiuntur, si nullum habent omnino peccatum, aut si iuste, ergo habent originale peccatum.

Alijs deinde propositis meis uerbis quibus *Cap. IX.* commemoraui quàm honeste sancti antiqui patres coniugibus usi fuerint, dicis eos non hoc intuitu operam dedisse propagini, ut tanquam reos gignerent filios baptismate diluendos, eo quòd baptisma quo nunc adoptamur, nondum fuerat institutum. Hoc de baptismate uerum dicis: Nec ideo tamen credendum est, & ante datam circumcisionem famulos dei (quandoquidem eis inerat mediatoris fides in carne uenturi) nullo sacramento eius opitulatos fuisse paruulis suis: quamuis quid illud esset aliqua necessaria causa scriptura latere uoluerit. Nam & sacrificia eorum legimus quibus utique sanguis ille figurabatur, qui solus tollit peccata mundi. Apertius etiam legis iam tempore nascentibus paruulis, offerebantur sacrificia pro peccatis. Responde, pro quibus peccatis. Respice illis etiam generantibus patribus perituram fuisse animam paruuli de populo suo, si die non circumcideretur

octauo, & responde quo merito periret, quem negas originali obnoxium fuisse peccato. C
Iam uero de Ioseph, cuius Mariam teste Euangelio coniugem dixi, multa diu disputas contra sententiam meam, & conaris ostendere, quia concubitus defuit, nullo modo fuisse coniugium: Ac per hoc secundum te cum destiterint concumbere coniuges, iam non erunt coniuges, & diuortium erit illa cessatio. Quod ne contingat, agant sicut possunt decrepiti quod iuuenes agebant, & ab hoc opere quo etiam continens nimium delectaris, nec essoetis ætate corporibus parcant. Non se cogitent quantum ad libidinis attinet incentiua, senuisse, ut possint coniuges permanere. Si hoc tibi placet, tu uideris. Ego autem, quia liberorum procreandorum causa uxores esse ducendas honestas consentit humana, quolibet modo libidini cedat infirmitas, præter fidem quam sibi debent coniuges, ne fiant adulteria, & prolem, cuius generandæ causa sexus uterq; miscendus est: aduerti etiam tertium bonum quod esse in coniugibus debet, maxime pertinentibus ad populum dei, quod mihi uisum est esse aliquod sacramentum, ne diuortium fiat uel ab ea coniuge, quæ non potest parere, uel sicut fecisse Cato perhibetur, ne ab eo uiro qui plures non uult suscipere filios, alteri fœtanda tradatur. Propter hoc in illo quod secundum Euangelium coniugium nuncupaui, omnia tria bona nuptiarum dixi esse completa. Fidem, quia nullum adulterium. Prolem, ipsum dominum Christum. Sacramentum, quia nullum diuortium. Non ergo quia dixi omne nuptiarum, id est, hoc tripertitum bonum, in illis Christi parentibus fuisse completum, propterea hoc dixisse putari debeo, sicut insimulas, ut quicquid aliter fuerit, malum esse uideatur. Dico enim & aliter bonum esse coniugium, ubi proles nisi per concubitum non potest procreari. Si enim aliter posset, & tamen concumberent coniuges, apertissime libidini cederent, atque illo malo uterentur male. Cum uero propter quod sexus ambo sunt instituti, nisi eorum commixtione non nascitur homo, propter hoc mixti coniuges, illo malo utuntur bene. Si autem de libidine quærunt etiam uoluptatem, uenialiter male. Quasi maritus, inquis, Ioseph in opinione omnium erat, secundum hanc opinionem, non secundum ueritatem locutam fuisse scripturam uis intelligi, ut uirginem Mariam eius cõiugem diceret. Hoc putemus Euangelistam facere potuisse, cum uel sua uel cuiuslibet alterius hominis uerba narraret, ut secundum opinionem hominum loqueretur. Nunquid & angelus loquens unus ad unum, contra conscientiam & suam & ipsius cui loquebatur, secundum opinionem potius quàm secundum ueritatem fuerat locuturus, qui ei dixit, Noli timere accipere Mariam coniugem tuam? Deinde quid opus erat ut usq; ad Ioseph generationes perducerentur, si non ea ueritate factum est, qua in coniugio sexus uirilis excellit? Quod ego in libro cui respondes, cum posuissem, tu prorsus attingere timuisti. Dicit autem Lucas euãgelista de domino, q; putabatur filius Ioseph, quia ita putabatur, ut per eius concubitum genitus crederetur. Hanc falsam uoluit remouere opinionem, non Mariam illius uiri negare coniugem, contra angelum testem: quanquam & tu ipse etiam ex desponsionis fide, eam nomen cõiugis accepisse fatearis. Quæ fides utiq; inuiolata permansit. Neq; enim cum eam uidisset iam uirginem sacram, diuina fœcunditate donatam, ipse aliam quæsiuit uxorem: cum utiq; nec istam quæsisset, si necessariam coniugem nõ haberet: Sed uinculum fidei coniugalis non ideo iudicauit esse soluendum, quia spes commiscendæ carnis ablata est. Verum de isto coniugio quod uis existima, nos tamen nõ ut calumniaris dicimus, sic fuisse primos coniuges institutos, ut sine cõmixtione utriusq; sexus coniuges essent: sed utrum in paradiso ante peccatum caro cõcupiuerit aduersus spiritum: uel utrũ nunc in coniugibus hoc non fiat, quãdo eiusdẽ concupiscẽtiæ etiã per pudicitiam cõiugalem cohibetur excessus: & utrum malum nõ sit, cui repugnanti consentiẽdum non est, ne in suum pergat excessum: & utrũ non ex ipsa & cũ ipsa concupiscẽtia nascatur, cui malũ inesse ullum negas: & utrũ ab ingenerato malo possit hominũ quisq; nisi regeneratione liberari: hoc inter nos differitur. In his quæstionibus catholica ueritate antiquitus tradita, uestra impia nouitas suffocatur. Quod

(margin: D — beside "uenialiter male"; Matth. 1 — beside "cundum opinionem")

A Quod autem putasti congerẽda esse sacrarum testimonia litterarũ, quibus probares unde inter nos nulla quæstio est, à deo creari hominẽ, quod de quolibet uermiculo negare fas nõ est, quò pertinuit, nisi ut te appareret campos quæsisse uerborum, ubi uentose atq; inaniter curreres? Sed cum etiam sancti Iob testimonium tam loquaciter adhiberes, quare non tibi uenit in mẽtem, quod ait idẽ homo dei, cũ de peccatis sermo eius esset humanis, neminem mundum à sorde, nec infantem cuius est unius diei uita super terram? Nam misericordiam & magnis & pusillis omnibus præstari ab illo à quo salus est & hominũ & pecorum, & qui facit solem suum oriri super bonos & malos, quis abnuat, nisi qui deum esse, aut terrena curare nõ credit? Quod tu quasi inde contenderemus, per testimonium sancti Iob docere uoluisti, quia dixit, Ossibus & neruis compegisti me, uitã & misericordiam tribuisti mihi. Vbi quidẽ ille potuit nõ omnem significare hominem, sed de seipso gratias agere, q eum carnaliter natum nõ deseruerit, sed ei misericordiã ut uere uiueret, id est iuste uiueret, qui eum condidit, ipse præstiterit. Aut certe quia parum erat uita quã nascẽdo sortitus est, ideo addidit, & misericordiam, ne remaneret naturaliter filius iræ sicut cæteri, atq; inter uasa iræ nõ inter uasa misericordiæ fieret. Cur autẽ de malo quod ei adiacet atq; inest membris eius reus nõ sit fidelis, & ex eo malo tamen qui nascitur reatum trahat, iã nescio quotiens diximus, fideli enim hoc beneficium regeneratio cõtulit, nõ generatio: Inde ergo ab isto reatu soluenda est proles, unde solutus est parens. Sed magnum aliquid te dialectica docuit, rem quæ in subiecto est, sine illa re esse nõ posse, in qua subiecta est: Et ideo putas malum quod est in parẽte utiq; in subiecto, alij rei, id est proli, ad quam non peruenit, reatum non posse transmittere. Recte hoc diceres, si malũ concupiscẽtiæ de parente nõ perueniret ad prolem. Cũ uero sicut sine illo nemo seminatur, ita sine illo nemo nascatur, quomodo dicis eò nõ peruenire quò transit? Nõ enim Aristoteles, cuius categorias insipiẽter sapis, sed Apostolus dicit, Per unũ hominem peccatum intrauit in mũdum, & per omnes homines trãsijt. Nec sanè tibi dialectica illa mẽtitur, sed tu nõ intelligis. Verum enim est quod ibi accepisti, ea quæ in subiecto sunt, sicut sunt qualitates, sine subiecto in quo sunt esse nõ posse, sicut est in subiecto corpore color aut forma: Sed afficiẽdo trãseunt non emigrando, quẽadmodum Æthiopes, quia nigri sunt nigros gignunt, nõ tamen in filios parẽtes colorem suum uelut tunicã trãsferunt, sed sui corporis qualitate, corpus quod de illis propagatur afficiunt. Mirabilius est autem quando rerum corporalium qualitates in res incorporales trãseunt, & tamen fit, quãdo formas corporum quas uidemus, haurimus quodãmodo, & in memoria recondimus, & quocunq; pergimus nobiscũ ferimus, nec illæ recesserunt à corporibus suis, & tamen ad nos mirabili modo affectis nostris sensibus transierunt. Quomodo autẽ de corpore ad spiritum, eo modo trãseunt de spiritu ad corpus. Nã colores uirgarum quas uariauit Iacob, afficiẽdo transierunt in animas pecorum matrum, atq; inde rursus eadẽ affectione transeundo apparuerunt in corporibus filiorum. Tale uero aliquid etiã in fœtibus humanis posse cõtingere, Soranus medicinæ autor nobilissimus scribit, & exẽplo cõfirmat historiæ. Nã Dionysium tyrãnum narrat, eo q ipse deformis esset, nec tales habere filios uellet, uxori suo in cõcubitu formosam proponere solere picturam, cuius pulchritudinem concupiscendo quodãmodo raperet, & in prolem quã concipiebat, afficiendo transmitteret. Neq; enim deus ita naturas creat, ut leges auferat quas dedit motibus uniuscuiusq; naturæ. Sic & uitia quamuis sint in subiecto, ex parentibus tamen in filios nõ quasi transmigratione de suo subiecto in subiectum alterum, quod fieri nõ posse categoriæ illæ quas legisti uerissimũ ostẽdunt, sed quòd non intelligis affectione & contagione pertranseunt. Quid est q laboras magnis argumentationibus peruenire ad impietatis abruptũ, ut Christi caro quia de Maria natus est, cuius uirginis caro sicut cæterorũ omniũ ex Adam fuerat propagata, nihil distet à carne peccati, & sine ulla distinctione Apostolus dixisse credatur, eum fuisse missum in similitudine carnis peccati: aut nullam carnem esse peccati, aut si sit quia inde uenit, inde etiã esse Christi contendit hæreticus, imò potius instas ut nulla sit caro peccati, ne hoc sit & Christi? Quid est ergo

Marginal references: Iob 25 (beside "uenit in mẽtem"); Iob 10 (beside "luisti, quia dixit"); Rom. 5 (beside "transit? Nõ enim"); B (beside "ctica illa mẽtitur"); Gen. 30 (beside "eo modo trãseunt").

ergo carnis similitudo, si nulla est caro peccati? Sed hanc apostolicam sentẽtiam me non intellexisse dixisti, nec eam tamen exposuisti, ut te doctore nossemus, quod aliqua res possit esse similis ei rei, quæ non est. Quod si dementis est dicere, & sine dubio caro Christi non est caro peccati, sed similis carni peccati: quid restat ut intelligamus, nisi ea excepta omnem reliquam humanam carnem esse peccati? Et hinc apparet illam concupiscentiã per quam Christus concipi noluit, fecisse in genere humano propaginem mali: quia Mariæ corpus quamuis inde uenerit, tamen eam non traiecit in corpus, quod non inde concepit. Cæterum corpus Christi inde dictum esse in similitudine carnis peccati, quia omnis alia hominum caro peccati est, quisquis negat, & carnem Christi ita carni comparat nascentium hominum cæterorum, ut asserat utramq; esse puritatis æqualis, detestãdus hæreticus inuenitur. Magnum porrò aliquid inuenisse tibi uideris & copiosissime disputas, etiam si nascentes mali aliquid ex parentibus trahere possent, quòd expiarentur manibus dei, quia eos ipse format in uteris matrum: ab ipso autem formari homines, quasi hoc negaremus, instantissime probas, multa de scripturis adhibens testimonia, in quibus cũ ea uerba ex libro ecclesiastico posuisses quibus dei opera dicuntur occulta, continuo tua subiecisti atque dixisti, Quæ sentẽtia eorum arguit uanitatem, qui putant naturalem profunditatem posse inuestigatione aliqua cõprehendi. Hoc tibi dic, & noli de animæ origine temere aliquid definire, quod uel ratione uerissima uel diuino eloquio minime ambiguo non potest comprehendi, sed potius quod sapiẽtissima mulier mater Machabæorum sapε: Nam & eius uerba posuisti, quæ filijs suis, ait, Nescio qualiter in utero meo apparuistis. Quod utiq; non putanda est dixisse de corporibus eorum, quæ corpora se non dubitabat ex uirili semine concepisse, sed utrum animæ filiorum de paterna anima tractæ fuerint, an aliũde in utero eius esse cœperũt, hoc nimirum illa nesciebat, nec eam pudebat, ut temeritatẽ caueret, ignorãtiam confiteri. Quid est ergo quod causaris, cur non ipsi filij mundentur effectu, ut à pollutionibus, inquis, quæ dicuntur parentum, maiestate opificis expientur? Nec attendis hoc dici etiam de manifestis uitijs corporum posse, cũ quibus nõ pauci nascuntur infantes. Quamuis absit ut dubitetur deum uerum & bonum esse omnium corporum formatorem, & tamen ex opificis tanti manibus tam multa, non solum uitiosa, uerumetiam mõstruosa procedunt, ut naturæ à nonnullis appellentur errores. Qui cum operantem uim diuinã & quid cur faciat indagare non possint, fateri eos pudet nescire quod nesciunt. Quod autem attinet ad peccati originalis in omnes homines transitum, quoniam per concupiscentiã carnis transit, transire in eam carnem non potuit, quam non per illam uirgo concepit. Quod enim & de alio libro meo quem scripsi ad sanctæ memoriæ Marcellinũ, uelut mihi præscribens ponere uoluisti de Adam dictum, quòd tabificauit in se omnes de sua stirpe uenturos, unde utique ille tabificauit, non inde Christus in matris uterum uenit. Sed uerba quæ ad rem maxime pertinent in eadem sententia mea, ego dicam, quia tu dicere noluisti, & statim cur nolueris apparebit. Occulta, inquam, tabe carnalis concupiscentiæ suæ tabificauit in se omnes de sua stirpe uenturos. Non utique carnem tabificauit, in cuius conceptu tabes ista non fuit. Caro itaque Christi mortalitatem de mortalitate materni corporis traxit, quia mortale corpus eius inuenit: contagium uero peccati originale non traxit, quia concumbentis concupiscentiam non inuenit. Si autem nec mortalitatem, sed solam substantiam carnis de matre sumpsisset, non solum caro eius caro peccati, sed nec similitudo carnis peccati esse potuisset. Sed comparas me & coæquas Apollinaris errori, qui carnis sensum fuisse negauit in Christo, ut imperitis nebulas undecunque commoueas, ne lucem ueritatis attendant. Aliud est sensus carnis, sine quo nullus fuit, aut est, aut erit in corpore uiuens homo: & aliud est concupiscentia qua caro concupiscit aduersus spiritum, sine qua fuit ante peccatum primus homo, qualem nobis exhibuit humanam naturam Christus homo: quia sicut ille ex terra, sic iste sine tali concupiscentia est creatus ex fœmina. Assumens tamen ex illa etiam mortalitatis infirmitatem, qualis non erat ante peccatum in carne hominis primi, ut esset ista quod tunc illa non fuit, similitudo

Mariæ cõceptio.

2. Machab. 7

A similitudo carnis peccati. Vt ergo nobis patiendi præberet exemplum, nō habuit ille mala
sua, sed pertulit aliena: In doloribus pro nobis, nō in cupiditatibus fuit. Quapropter natos
ex Adam, transferri renatos oportet ad Christum, ne à regno dei pereant imagines dei,
quod sine malo fieri qui dicit, nec amorem habet nec timorem dei. Cum hoc autem malo
necesse est hominem de damnata origine generari. Regeneratos autē absit ut redigamus,
sicut calumniaris, sub necessitate criminum, deo largiente dona uirtutum. Quamuis ergo
aliam legem uideamus in membris nostris repugnantem legi mentis nostræ, nō solum ta-
men necessitatem criminis non habet, sed habet potius honorem laudis, cuius spiritus spi-
ritali munere adiutus, aduersus carnis concupiscentiam concupiscit. Sed quacunq; te uerses,
quacunq; te iactes, quæcunq; undecunq; colligas, infles, uentiles, spargas, contra quod con-
cupiscit spiritus bonus, non est bonū. Non potuit, inquis, exemplum dare natura dissimilis.
Potuit quidem. Nā quid est quod nos ad imitationē patris hortatur, qui facit solem suum
oriri super bonos & malos, ut eius exemplo nostros diligamus inimicos? Veruntamen
natura hominis Christi, nostræ naturæ dissimilis non fuit, sed uitio nostro dissimilis fuit.
Ille quippe sine uitio natus est homo, quod hominum nemo. Quantum autem ad uitam
pertinet, qua Christum debemus imitari, hoc quoq; ad distātiam plurimum ualet, q unus-
quisq; nostrum homo est, ille autem etiam deus. Neq; enim tantum potest iustus homo
esse qui homo est, quātum homo qui & deus est. Illud sanè magnum uerum q dixisti cum
posuisses testimonium apostoli Petri, dicentis, Qui peccatum non fecit, notandum esse q iu- 1. Pet. 2
dicauerit apostolus sufficere ad ostēdendum in Christo nullum fuisse peccatum, quia dixit
nullum eum fecisse peccatum: Vt doceret, inquis, quia qui non fecit, habere non potuit.
Omnino uerissimum est. Profecto enim peccatum etiā maior fecisset, si paruulus habuisset:
Nam propterea nullus est hominum præter ipsum, qui peccatum non fecerit grandioris
ætatis accessu: quia nullus est hominum præter ipsum, qui peccatum nō habuerit infantilis
B ætatis exortu. Tolle, inquis, exempli causam, tolletur & precij, quod pro nobis factus est.
Non est mirum q solum exemplum ponis in Christo, qui præsidium gratiæ, quo erat ple-
nus, oppugnas. Spe, inquis, malo carendi ad fidei præsidia conuolamus, non autē caremus
innatis. Siquidem post baptisma uirilitas ipsa perdurat, quia uirilitatis nomine concupi-
scentiam carnis appellas. Perdurat utiq; quod negari non potest, contra quod debet con-
cupiscere spiritus, ne homo renatus iam concupiscentia sua trahatur illectus: & utiq; concu-
piscentia quæ repugnat ut trahat, etiam si spiritu contra eam cōcupiscente & resistente non
trahat, ac propterea nec concipiat pariatq; peccatum, non est bonum. Et ipsa est, de qua di
cit Apostolus, Scio quia nō habitat in me bonum, hoc est, in carne mea. Hoc autem quod Rom. 7
non est bonum, Christus in natura si haberet sua, non sanaret in nostra.

Interponis aliud de libro meo, & quoniam dixi coniugalem concubitum qui fit inten Cap. X
tione generandi, nō ipsum esse peccatum, eo q bona uoluntas animi sequentem ducat, non
ducentem sequatur corporis uoluptatē: tu contrà refers de ea re quæ à peccato libera est, pec
cata non nasci, isto modo existimans te posse destruere originale peccatum, quod non de-
struit nisi saluator, quem paruulis inuidetis: Destruit autem soluēdo q rei sunt, non negan-
do, Ideo quippe concubitus cōiugalis, qui fit intentione generandi, non est peccatum, quia
bene utitur lege peccati, id est concupiscentia, quæ est in membris repugnans legi mentis.
Quæ si propterea reum parentem nō tenet, quia regeneratus est, quid mirum si propterea
reum tenet nascentem, quia inde generatus est? Et ideo ne reus remaneat, etiam ipse rege-
nerandus est. Hæc uero sententia tua qua dixisti, de ea re quæ à peccato libera est, peccata
non nasci, quantum adiuuet Manichæos, si cogites uoles eam delere de libro tuo, & de cor-
dibus omnium qui legerunt librum tuum. Si enim non de ea re quæ à peccato libera est,
peccata nascuntur, habent aliam naturam suam secundū Manichæos unde nascātur. Quos
& alijs similibus sententijs tuis quantum adiuuares, iam in primo huius nostri operis uolu-
mine demōstraui. Ecce & hic quod dixisti tantūdem ualet. Vidés ne nobis operā dandam

præter

præter errorem proprium, quo Pelagiani estis, ut quasdam tuas sentẽtias qualis & ista est, C
euertamus, si Manichæos uincere uolumus? De ea re quæ à peccato libera est, dicis peccata non nasci. Sed ueritas contradicit, quæ te & Manichæos euertit, cũ quibus tibi uox ista communis est. Angelus quem creauit deus, res à peccato libera fuit: homo quẽ primum creauit deus, res à peccato libera fuit. De rebus igitur à peccato liberis, nata esse peccata qui negat, aut Manichæus est manifestus, aut Manichæis suffragatur incautus. Deinde ponens alia uerba mea sic argumẽtaris, quasi ego dixerim, cũ seruit coniugatis ad propagandã prolem, tunc honorari libidinem. Dicis tibi ipse quod uis: Nam ego hoc nõ dixi omnino, nec sensi. Quomodo enim libido cum seruit honoratur, quando ne pergat in liberos excessus, dominatione mẽtis opprimitur? Nos itaq; nõ diximus semper ad reatum pertinere uti libidine. Quod uelut dixerimus, ita colligis minus peccare adulteros q̃ maritos, quia maritis, inqs, libido seruit ut peccẽt, adulteris imperat. Sed cũ ego illud nõ dixerim, qualecũq; hoc sit tuũ, q̊d tanq̃ consequẽs esse uoluisti, nihil ad me attinet. Ego enim dico uti libidine nõ semper esse peccatum, quia malo bene uti non est peccatum. Nec quæcunq; res ideo bona est, quia ea bene utitur bonus. Nam & de duobus hominibus scriptum est, Filius eruditus sapiens erit, imprudente autem ministro utetur. Nunquid ideo bonum est esse imprudentem, quia
1. Ioan. 2 bene illo utitur sapiens? Inde & apostolus Ioannes nõ ait, nolite uti mundo, sed, Nolite diligere mundum, ubi posuit & concupiscentiam carnis. Qui enim non diligens utitur, quasi non utens utitur, quia nõ eius rei causa utitur, sed alterius quam diligens intuetur, ut etiam non diligens hac utatur. Propter quod Paulus coapostolus eius, Et qui utuntur, inquit, hoc mundo, quasi nõ utantur. Quid est, quasi nõ utantur, nisi nõ diligãt quo utuntur, quoniam tale est, ut bene aliter nõ utantur. Et hoc quidem etiam in his rebus obseruandum est, quæ in hoc mundo sic bonæ sunt, ut tamen eas diligi nõ oporteat. Quis enim malum esse pecuniam recte dixerit? Et tamen nemo ea bene utitur qui dilexerit, quanto magis libidinem?
Nam pecuniam malus quidem spiritus concupiscit, sed ipsa cõtra bonum spiritum nõ concupiscit, quod libido facit, atq; ideo & qui hoc esse malum negat, peccat, & qui hoc malo bene utitur, nõ peccat. Recte igitur argumentareris, dicens, libidinem si mala est, maiori reatu obstringere quibus obsequitur, coniuges, q̃ quibus dominatur, adulteros, si diceretur à nobis, eos coniuges qui seruiente concupiscẽtiæ malo ad solum generandi utuntur officium, ad aliqua mala opera eos illo uti, sicut ad facinus perpetrandũ seruo utitur homicida. Cum autem dicamus bonum esse in cõiugibus officium procreandi, quamuis uulnus quod in renato sanari potest, trahat natus de primi contagione peccati, restat ut sic utantur coniuges boni malo concupiscẽtiæ, sicut sapiẽs ad opera utiq; bona ministro utitur imprudẽte. Sed homines acutissimi ideo nõ modum, non genus, sed excessum uoluptatis arguitis & exprobrandum censetis obscœnis: quia eum nostis, ut dicis, intra concessos fines animi potestate posse retineri. Faciat animi potestas si potest, ut ad transgrediẽdos fines à quibus transgrediendis eam reuocat, non se libido commoueat. Quod si facere nõ potest, profecto ut fines non trãsgrediatur, improbo hosti resistitur, qui eos transgredi nititur. Sed uniuersum contemptum eius, inquis, uirginibus continentibusq; inesse testamur. Nunquid ideo uirgines & continentes contra concupiscentiam carnis non pugnant? Et quid est contra quod exercent abs te quoq; prædicata illa gloriosa certamina, ut uirginitatem continentiamq; custodiant? Si ergo pugnant, malum est quod expugnant. Et ubi est hoc malum, nisi in ipsis? Ergo nõ habitat in me, hoc est, in carne mea bonũ, ueraciter dicitur & ab ipsis. Nihil aliud dicis esse nuptias q̃ corporum commixtionem: & dicis postea, quod & uerum est, sine appetitu mutuo & sine opere naturali, propagationem esse nõ posse. Nunquid tamen negas sibimet etiã adulteros appetitu mutuo & opere naturali, & corporum cõmixtione cõiungi? Non est ergo ista definitio nuptiarum. Aliud est enim quod nuptiæ sunt, & aliud est sine quo etiam nuptiæ filios propagare non possunt. Nam & sine nuptijs possunt nasci homines, & sine corporum commixtione possunt esse coniuges: Alioquin non erunt coniuges, ut nihil

A nihil aliud dicam, certe cum senuerint sibiq; misceri uel nō potuerint, uel sine spe suscipiendæ prolis erubuerint atq; noluerint. Vides ergo q̄ inconsyderate nuptias definieris, dicēdo eas aliud non esse nisi corporum commixtionem. Tolerabilius forte diceres, non eas inchoari nisi per corporum commixtionem, quia filiorum procreādorum causa utiq; ducuntur uxores, & aliter non possunt filij procreari. Sed procreandi causa commixtio corporum aliter q̄ nunc est fuisset, si nemo peccasset. Absit enim ut honestissima illa felicitas in paradiso commotæ libidini semper obtemperaret: absit ut illa pax animi & corporis haberet aliquid, propter quod aduersus seipsam prima hominis natura pugnaret. Si ergo ibi nec seruiendum libidini, nec aduersus eam bellandum fuit, aut non ibi fuit, aut non talis qualis nunc est fuit: Nunc enim libidini necesse est, ut repugnet qui seruire noluerit: necesse est ut seruiat, qui pugnare neglexerit. Quorum duorum unum est molestum, & si laudabile: alterum turpe & miserabile. Itaq; in hoc seculo unum horū castis est necessarium, in paradiso autē utrumq; à beatis fuerat alienum. Sed iterum me dicis mihimetipsi esse contrariū, propositis uidelicet alijs uerbis meis, ubi propagationis officiū à carnalis delectationis appetitione discernens, aliud esse dixi non concumbere nisi uoluntate generandi, quod non habet culpam: aliud concumbendo carnis appetere uoluptatem, sed nō præter coniugem, quod uenialem habet culpam. Nihil habent duo ista quantum mecum omnes uidēt qui uerum uident, unde me ostendas mihi esse contrarium. Audi tamen identidem quod eorum sensibus inculcatius intimetur, quos fallere affectas. Calumniaris enim nos excusationem præbere turpibus & flagitiosis hominibus, ut cum infanda immunda commiserint, cōtra uoluntatem se dicant fecisse, & ideo nullum habere peccatum, quasi nos non multo exertius adhortemur contra libidinem esse pugnandum. Nam si uos cum id bonum esse dicatis, non uultis tamen, ut uestra aduersus istud bonum frigescere, uel certe tepescere bella credamus: quanto uigilantius & ardentius contra malum nos censemus esse pugnandum? Nos dicimus illud esse contra

Idētidē, aliquoties usurpare uidetur, pro uicissim

B uoluntatem, ut caro concupiscat aduersus spiritum, non illud, ut spiritus aduersus carnem. Per quam concupiscentiam bonam fit, ut nisi causa generandi non utantur coniuges carnis libidine, ac sic malo utantur bene: Qui usus bonus mali, facit honestum concubitum uereq; nuptialem. Voluptatis autem causa nō prolis, facit concubitum culpabilem, sed in coniuge uenialem. Ideo autē & de honesto concubitu qui nascitur, trahit quod renascendo diluatur, quia & in concubitu honesto inest malū, quo bene utitur bonitas nuptiarum. Sed nō obest renatis, quod oberat natis. Vnde fit consequens ut qui ex eis nascitur, & illi obsit si non renascatur. Tu sanè inter argumentationes tuas, quibus te inaniter aduersus mea uerba contorques, identidem te Manichæos adiuuare non uides. Ideo quippe tibi uidetur natus de concubitu coniugali, non trahere originale peccatum, quia de hoc opere quod non habet culpam, nasci sicut dicis, culpa non potest. Cur ergo de opere dei quod nō habebat culpam, nata est culpa angeli, nata est culpa hominis? Cernis quantum eis suffrageris quorum detestationem conaris obtegere, quòd aduersus catholicam fidem fundatissimam sentis. Si enim secundum definitiuam tuam, de hoc opere quod non habet culpam, nasci culpa non potest, ecce nulla opera dei habent culpam. Vnde igitur culpa nata est? Hic Manichæus te adiuuāte aliam naturam, sicut desipit, malam molitur inducere, ut sit, unde culpa nata esse credatur, quia de opere dei, secundum tua uerba, culpa non nascitur. Nunquid potest uinci Manichæus, nisi cū illo & ipse uincaris, quia & angelus & homo dei sunt opera sine culpa? Ex quibus tamen culpa nata est, dū ab eo qui culpa caret, per liberum arbitrium recesserūt, quod eis datum est sine culpa: & facti sunt mali, non per admixtionem mali, sed per defectionem boni. Dicis ob hoc à me Christiani temporis continentiā fuisse laudatam, non ut ad uirginitatem incenderentur homines, sed ut bonum nuptiarum quod à deo institutum est damnaretur. Sed ne puteris de animo meo maleuola suspicione torqueri, uelut probare me uolens, dicis mihi, Si fideliter inuitas homines ad studium continentiæ, fateris ergo ita uirtutem pudicitiæ à uolentibus posse seruari, ut sit quicunque uoluerit corpore sanctus &

ſpiritu. Reſpõdeo me fateri, ſed non ſicut uos. Nam uos ipſius animi uiribus hoc tribuitis, C
ego adiutæ per dei gratiam uoluntati. Veruntamen quid comprimitur animi imperio ne peccetur, niſi malum, quo uincente peccatur? Quod malũ ne dicamus cũ Manichæis tanq̃ ex aliena mali natura nobis eſſe cõmixtum, reſtat ut in noſtra natura tanq̃ uulnus aliquod fateamur eſſe ſanandũ, cuius reatum iam fatemur regeneratione ſanatum. Ecce fruſtra enumeraſti, quibus me cõpares, tot hæreticorũ fraudes, quorum utinã numerum non augeres: apoſtolica ſententia, qua notat hæreticos prohibentes nubere, etiã me aſſeris tangi, quaſi dicam poſt aduentum Chriſti turpia eſſe coniugia. Audi ergo quod dicimus, ut hoc ipſum multis modis ac ſæpius audiendo, non diſſimules ueritatem, ſimulans quodãmodo ſurditatem. Non dicimus turpia eſſe cõiugia, quandoquidem ne incõtinentia in damnabile cadat flagitiũ, fulcienda eſt honeſtate nuptiarum. Sed quod uos dicitis, Chriſtiana doctrina non dicit, id eſt, ut uerba tua ponam, hominem ſufficere ingenitis ſibi motibus dare leges, hoc
1. Cor. 7 non dicimus, ſed dicimus quod dixit Apoſtolus, cũ hinc loqueretur, Vnuſquiſq; proprium
Ioan. 15 donum habet à deo. Et quod dixit dominus, Sine me nihil poteſtis facere. Et nõ omnes ca
Matth. 19 piunt uerbum hoc, ſed quibus datum eſt: cum poſſet dicere, nõ omnes capiũt uerbum hoc, ſed qui uoluerit, ſi uerũ eſſet quod dicitis uos. Quæro ſanè qualibus ingenitis ſibi motibus hominẽ dicatis eſſe idoneum dare leges? utrũ bonis an malis? Si bonis aduerſus bonum, ergo ſpiritus concupiſcit aduerſus ſpiritũ, & duo bona inuicem ſibi aduerſantur in homine. Quod ſi ita eſſet, ipſa duorum bonorum inter ſe aduerſitas bona eſſe non poſſet. Si autem malis, fatere igitur ingenitos eſſe homini motus malos, cõtra quos caſtitas dimicat. Et ne dicere cum Manichæis cogaris alienæ mali naturæ nobis ineſſe commixtionem, noſtrum potius originalẽ confitere languorem: Cuius languoris malo coniugalis bene utitur pudicitia, contra quod languoris malum, adhibentur ab incontinẽtibus nuptiarum remedia, exercentur à continẽtibus glorioſa certamina. Arbitror pollicitationem meã ex quo tibi ad omnia D
reſpondere cœpi, in quibus ſoluendos quæſtionum nodos aliquos attuliſti, commodius impleri, ſi numerum tuorum uoluminum non exceſſero. Sit ergo hic finis huius mei, ut nouiſſimum tuum ab alio refellamus exordio.

Libri quinti finis.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI, contra Iulianum, Liber ſextus.

Cap. 1

RESPONSVM eſt iam libro tuo tertio, reſpõdeatur & quarto: aderit dominus, ut non ſolum ueritas, ſed etiam charitas tibi exhibeatur à nobis. Quæ duo quiſq; tenuerit, nec fatuus, nec inuidus erit. De quibus uitijs in principio memorati tui libri multa dixiſti. Nam & error ueritate, & liuor charitate pellẽdus eſt. In hac autẽ tua diſputatione cũ de ſtulticia loquereris, dicens eam matrẽ eſſe omnium uitiorum, adhibuiſti teſtimo
Sap. 7 nium de ſcriptura, ubi legitur, Neminem diligit deus, niſi eum qui cum ſapientia habitat. Quære itaq; diligẽter, utrũ habitare cum ſapiẽtia puerilis uanitas poſſit, per quã neceſſe eſt ex infantia paruulus tranſeat, qui tamen tranſit: & conſydera qui primus fructus naſcatur de radice quam laudas: & quanta in cõtrarium mutatione opus habeat ut diligatur à deo, qui niſi eum qui habitat cum ſapiẽtia neminẽ diligit, in prædeſtinatis utiq; paruulis quod odit abſumens, ut etiam ipſos à uanitate liberatos cum ſapientia diligat habitantes: quos certe ſi ab ubere raptos abſtulerit ultimus dies, miror ſi audes dicere habitaturos cum ſapientia præter regnum dei, quò eos bonum ſecundũ te inuiolatæ inculpatæq; naturæ non permittit accedere, niſi ueri ſaluatoris gratia redemptos liberet à falſi inſipiẽtia laudatoris, ut omittam natura fatuos, multo amplius lugendos ſcriptura teſte q̃ mortuos. Quos quidem & ab iſto tanto malo poteſt dei gratia per ſanguinem mediatoris eruere. Sed unde potuerunt in tantum malum ruere, ſi diuino iudicio nulla origini debetur pœna uitiatæ?

A uitiatæ? Ecce merito reprehendisti eos & grauiter, qui uel supersederunt scienda cognoscere, uel nō formidant ignorata culpare. Nunqd hoc de his qui excordes nati sunt, potes dicere? Nec tamen eis sub deo iusto unde hoc accidere potuerit inuēturus es, si nulla ex parētibus trahuntur merita filiorum. Sed inuidendo tibi, in quadam meridie compertæ ueritatis sine obumbramento ignorationis ut loqueris, insanimus. Itá ne uero tanta in paruulis mala, tu qui non inuides, nō uides? Bonus est deus, iustus est deus. Extranea prorsus mali est nulla natura, quæ nostræ naturæ secundū Manichæos credatur admixta. Vnde sunt non dico in moribus, sed in ipsis ingenijs cum quibus nascuntur tanta hominū mala, si nō est humana origo uitiata, non est massa damnata? Quid q homo fatuitatis expers sit, & ab inuidiæ stimulis alienus, ipsam sic describis inuidiā, ut in tua descriptione hoc uitium & peccatum appareat & pœna peccati? An non est peccatū diabolicum inuidia? An nō est pœna peccati, quæ protinus ipsum de quo oritur uexat autorem? Hæc uerba tua sunt, & tamen diuturna loquacitate uisus tibi es acutissime disputasse, unum idemq; uitium peccatū pœnamq; peccati esse nō posse. Sed forte quia inuidus non es, uix tandem inuidiam in alio libro uidere potuisti de qua hæc diceres, & tibi pro me quia mihi non inuides, contradiceres. Finito autem proœmio, ubi etiam laborasti sicut soles, probare quòd prædico deum esse hominum conditorem, mea deinde uerba proponis, ubi dixi, mundo non deo nasci hominem, qui de concupiscētia carnis nascitur, deo autē nasci cum ex aqua & spiritu renascitur. Quibus meis uerbis sic insidiaris, ut asseras hinc intelligi me debere dixisse, quod ad diabolum pertineat quicquid ad mundum pertinet: quia scilicet alibi dixeram, eos qui de corporum cōmixtione nascuntur ad ius diaboli pertinere, asserendo utiq; de potestate erui tenebrarum cum regenerantur in Christo. Respōdeo ergo calumniæ tuæ. Ita enim me uis putari appellasse mundum ad potestatem diaboli pertinentem, tanq; cœlum & terram & omnia quæ in eis sunt, uel diabolus fecerit uel diabolus teneat. Hoc nō dico, sed detestor, redarguo, & damno qui

B dicit. Sed hoc loco sic appellaui mūdum, quemadmodum dominus, ubi ait, Ecce uenit princeps mundi: Non enim cœli & terræ & omnium quæ per uerbum, hoc est per eundē ipsum Christum facta sunt: unde scriptū est, Mundus per eū factus est, principem uoluit intelligi diabolum: sed sicut dictum est, Mundus in maligno positus est. Et iterum, Omnia quæ in mundo sunt, concupiscētia carnis est & cōcupiscentia oculorum, & ambitio seculi, quæ non est à patre, sed ex mundo est. Non enim cœlum & terra non sunt à patre per filium, aut angeli, sydera, arbusta, animalia, homines non sunt à patre per filium, quantum quidē attinet ad ipsam substantiā qua homines sunt: sed mundi princeps est diabolus, & mundus in maligno positus est, omnes utiq; homines qui rei sunt dānationis æternæ, si nō inde liberētur, ut nō iam pertineant ad principem peccatorum, redempti eo sanguine qui in remissionem fusus est peccatorum. Huic ergo mundo cuius princeps est, de quo ait qui uicit mundū, Ecce uenit princeps mundi & in me nihil inueniet: huic, inquam, mundo nascitur homo donec renascatur in eo qui uicit mundū, & in quo nihil inuenit princeps mundi. Quis est enim mundus, de quo dicit saluator mundi & uictor mundi, Non potest mundus odisse uos, me autē odit, quia ego testimonium perhibeo de illo, quia opera eius mala sunt? Nunquid terræ ac maris, cœli ac syderum mala sunt opera? Sed utiq; mundus iste homines sunt. Nec ab isto mundo quisq; liberandus eligitur, nisi gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum, qui dedit carnem suam pro mundi uita, quod non fecisset, nisi mūdum inuenisset in morte. Quis est mundus, de quo dicebat Iudæis, Vos de hoc mūdo estis, ego nō sum de hoc mundo? Postremo quis est mundus de quo elegit Iesus discipulos suos, ut iam de mundo non essent, & eos de quo iam nō erant, ipse mundus odisset? Sic enim loquitur saluator mundi, lux mundi, sic, inquam, loquitur, Hæc mādo uobis ut diligatis inuicē. Si mundus uos odit, scitote quia me priorem uobis odio habuit. Si de mundo essetis, mundus quod suum erat diligeret. Quia uero de mūdo nō estis, sed ego elegi uos de mūdo, propterea odit uos mundus. Si non addidisset, ego elegi uos de mundo, putari posset, ita dixisse, de mundo non

Ioan. 14
Ioan. 1
1. Ioan. 5
1. Ioan. 2
Ioan. 14
Ioan. 7
Ioan. 8
Ioan. 15

estis, quemadmodum de seipso dixerat, Ego non sum de hoc mundo. Neque enim & ipse C
fuit de mundo, & electus est inde, ut non esset de mundo. Quis hoc dixerit Christianus?
Nec secundum hoc enim q homo esse dignatus est, filius de mũdo fuit. Quid ita? nisi quia
in illo peccatum nunquam fuit, propter quod omnis homo prius mundo nõ deo nascitur,
& ut deo nascatur de mũdo eligitur qui renascitur, ut iam nõ sit de mundo? Propter quod
Ioan. 12 ab eo princeps mundi eijcitur foras, sicut ipse testatur, dicens, Nunc iudiciũ est mundi, nunc
princeps huius mundi eijcietur foras. Nisi forte eo usq; uestra progredietur audacia, ut dicatis non de mundo eligi paruulos quando baptismo eius abluuntur, de quo dictum est,
2. Cor. 5 Deus erat in Christo, mundũ recõcilians sibi. Ad istam recõciliationem, si negatis paruulos pertinere, negãtes eos esse de mundo, qua fronte nescio uiuatis in mundo. Porrò si eos fatemini cũ in corpus Christi trãseunt de mũdo eligi, necesse est ut ei nascãtur de quo eligũtur, ut renascantur. Nascuntur enim per carnis concupiscentiam, renascuntur per spiritussancti gratiam. Illa de mundo est, hæc uenit in mundum, ut de mundo eligantur qui prædestinati sunt ante mundum. Cum autem dixisset Apostolus, Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi, quomodo id faciat, mox adiunxit atq; ait, Non reputãs illis delicta eorum. Totus ergo mundus ex Adam reus, deo non negante manum formationis opere suo seminibus institutis, quamuis paterna præuaricatione uitiatis: & cum per Christum reconciliatur mundus, de mundo liberatur, eo liberante qui uenit in mundum, nõ de mundo eligendus, sed electurus, non meritorum electione, sed gratiæ: quia reliquiæ per electionẽ gratiæ saluæ factæ sunt. Deinde propositis alijs meis uerbis, ubi dixi, Huius concupiscentiæ reatum regeneratio sola dimittit, ac per hoc generatio trahit, moxq; subiunxi, Ergo quod generatũ est regeneretur, ut similiter, quia nõ potest aliter, quod tractũ est remittatur, frustra identidem conaris obtegere quod superfluum baptismum putatis in paruulis, dicentes mysteriorum Christi gratiã multis locupletẽ esse muneribus: Velitis nolitis, paruulos credere confitemini D
in Christum per corda & ora gestantium. Ergo & ad illos pertinet dominica illa sententia,
Marci. 16 Qui non crediderit, cõdemnabitur. Qua causa, qua iustitia si nullum trahunt originale peccatum? Quod autẽ dicis, hinc potius suos approbat, quòd ante proprium uoluntatis obsequium, hoc quod in eis fecit beneficiorũ sublimat argumẽtis: Si ergo hinc suos istos approbat, profecto illos quibus hoc nõ donat, nõ approbat suos. Porrò cum & ipsi eadem causa sint eius, quia condidit eos, cur non & ipsos eodem modo approbat suos? Hic de fato, uel de acceptione personarum nihil negatis. Iam ergo nobiscum gratiam cõfitemini. Quid est enim aliud, ubi nihil illorum est? In una igitur eademq; causa, alius relinquitur iustitia iudicante nõ fato, alius assumitur gratia præstante nõ merito. Frustra omnino contenditis, nec
Rom. 6 ab originali peccato paruulos regeneratione mũdari. Non hoc ostẽdit, qui dixit, Quicunq; baptizati sumus in Christo, in morte eius baptizati sumus. Dicẽdo enim, quicunq;, nõ utiq; paruulos fecit exceptos. Quid est autẽ in morte Christi baptizari, nisi peccato mori? Vnde etiã de ipso idem alio loco dicit, Quòd enim mortuus est peccato, mortuus est semel. Quòd enim mortuus est peccato, utiq; dictũ est propter similitudinẽ carnis peccati, propter quod & magnum mysterium est crucis eius, ubi & uetus homo noster simul crucifixus est, ut euacuetur corpus peccati. Si ergo in Christo paruuli baptizantur, in morte eius baptizantur. Si in morte eius baptizantur, mortis eius similitudini complantati, peccato utiq; moriũtur. Quòd enim mortuus est peccato, mortuus est semel, quod autem uiuit, uiuit deo. Et quid est complantari similitudini mortis eius, nisi quod sequitur, Sic & uos existimate uos mortuos esse peccato, uiuere autem deo in Christo Iesu? Nunquid dicturi sumus, peccato mortuum fuisse Iesum, quod nullum habuit unquam? Absit. Et tamen q mortuus est peccato, mortuus est semel. Mors enim eius peccatum nostrum significauit, quo utiq; ipsa mors accidit, cui morti mortuus, id est, ut mortalis nõ esset ulterius, peccato dicitur mortuus. Quod ergo ipse significauit, in similitudine carnis peccati, hoc per eius gratiam nos agimus in carne peccati: Vt quomodo ille moriendo similitudini peccati, peccato mortuus prædicatur,

A catur,ita quicumq; in illo fuerit baptizatus,idē peccato,cuius in Christo similitudo non ue-
ritas, eidem rei cuius illa fuerit similitudo, moriatur. Et quomodo in illius uera carne uera
mors fuit,sic fiat in ueris peccatis uera remissio. Totus itaq; iste epistolæ apostolicæ locus si
te ab ista prauitate non corrigit,nimis obduruisti. Quamuis enim sibi connexa sint omnia
quibus ait,scribens ad Romanos, ut gratia dei commendetur per Iesum Christum, tamen
quia epistolam totam hic recolere & pertractare non possumus,ualde enim longum est, ex
isto capite quod agitur cōsyderemus, ubi ait, Commendat autem suam charitatem deus in Rom.5
nobis,quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Hoc tu di
ctum exceptis paruulis uis putari. Vbi si abs te quæram,si non sunt inter peccatores haben-
di,quomodo pro eis mortuus est,qui pro peccatoribus mortuus est? Respondebis non pro
solis peccatoribus mortuum,quamuis sit etiam pro peccatoribus mortuus. Quod quidem
nusquam legis in diuinis autoritatibus, mortuum scilicet esse Christum etiam pro eis qui
nullum habuerunt omnino peccatum. Sed attende quàm ualidis testimonijs urgearis. Tu
dicis etiam pro peccatoribus mortuum,ego dico non nisi pro peccatoribus mortuum,ita ut
respondere cogaris,si nullo peccato paruuli obstricti sunt, non esse pro paruulis mortuum.
Dicit enim ad Corinthios,Quoniam unus pro omnibus mortuus est. Ergo omnes mortui 2.Corinth.5
sunt,& pro omnibus mortuus est. Nullo modo hic negare permitteris, non nisi pro his qui
mortui sunt,mortuum fuisse Iesum. Quos igitur hoc loco intelligis mortuos? Nūquid eos
qui de corpore exierunt? Quis ita desipiat ut hoc sapiat? Eo modo itaq; intelligimus mor-
tuos,pro quibus omnibus unus mortuus est Christus,quomodo alibi dicit, Et uos cū esse- Col.2
tis mortui in delictis & præputio carnis uestræ,uiuificauit cum illo. Ac per hoc unus,inquit,
pro omnibus mortuus est,ergo omnes mortui sunt, ostendens fieri non potuisse ut more-
retur,nisi pro mortuis. Ex hoc enim probauit omnes mortuos esse,quia pro omnibus mor-
tuus est unus. Impingo,inculco,infercio recusanti. Accipe, salubre est, nolo moriaris. Vnus
B pro omnibus mortuus est,ergo omnes mortui sunt. Vide quia cōsequens esse uoluit, ut in-
telligantur omnes mortui,si pro omnibus mortuus est. Quia ergo non in corpore, restat ut
in peccato esse mortuos omnes,si pro omnibus Christus mortuus,nemo neget,nemo dubi
tet,qui se non negat aut dubitat esse Christianum. Quapropter si nullum trahunt peccatū
paruuli,non sunt mortui. Si non sunt mortui,non est mortuus pro eis,qui nō est mortuus,
nisi pro mortuis. Tu autem iam in primo tuo libro contra nos clamans,dixisti Christū etiā
pro paruulis mortuum. Nullo modo igitur negare permitteris eos trahere originale pecca-
tum. Nam mortui unde,si non inde? aut propter quam mortem paruulorum mortuus est,
qui non est mortuus nisi pro mortuis? Eumq; tu mortuū pro paruulis confiteris. Redi ergo
mecū ad illud quod ad Romanos cœperā dicere, Cōmēdat,inquit,suā charitatē deus in no Roma.5
bis,quoniā cū adhuc peccatores essemus,Christus pro nobis mortuus est. Cū peccatores,in
quit,essemus,hoc est,cū mortui essemus,Christus pro nobis mortuus est:multo magis iusti
ficati nūc in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cū inimici essemus recon
ciliati sumus deo per mortem filij eius, multo magis reconciliati,salui erimus in uita ipsius.
Hoc est illud quod alibi dicitur,Deus erat in Christo,mundum recōcilians sibi. Deinde hic 2.Corinth.5
sequitur,Nō solum autem,sed & gloriantes in deo,per dominum nostrum Iesum Christū, Roma.5
Non solū,inquit,salui,sed & gloriātes, per quē nunc & reconciliationē accepimus. Et tanq;
causa quæreret, quare per unū mediatorē hominū fiat ista recōciliatio. Propter hoc,inquit,
sicut per unum hominē peccatū in hunc mundū intrauit, & per peccatum mors, & ita in o-
mnes homines pertransijt,in quo omnes peccauerunt. Quid ergo egit lex? Itá ne illa recōci- Roma.3 Rom.5
liare non potuit? Non inquit. Vsq; enim ad legē,peccatū in mundo fuit,hoc est,nec lex po-
tuit auferre peccatū, Peccatū autē non deputabatur cum lex non esset. Erat quidē peccatum,
sed non deputabatur,quia non cognoscebatur, Per legē enim cognitio peccati,sicut alio loco
dicit, Sed regnauit mors ab Adā,usq; ad Moysen,quia nec per Moysen, id est,nec per legē
regnū eius ablatū est. Regnauit autē & in his qui non peccauerunt. Quare igitur,si non pec

cauerunt? Audi quare, In similitudinem, inquit, præuaricationis Adæ, qui est forma futuri. C
Dedit enim ex se formam posteris suis, quamuis peccata propria non habentibus, ut pecca
ti paterni contagione morerentur, qui per eius carnalem concupiscentiam gignebantur. Sed
non sicut delictum inquit, ita & donum, ob unius delictum. Si enim multi mortui sunt, mul
to magis gratia dei, & donum in gratia unius hominis Iesu Christi in multis abundauit.
Multo magis utique abundauit, quia in quibus abundat temporaliter moriuntur, in æternū
uicturi sunt. Et non, inquit, sicut per unum peccantem, ita est & donum. Nam iudicium qui-
dem ex uno in condemnationē: gratia autē ex multis delictis in iustificationē. Et unū quip-
pe illud ad damnationem trahere potuit, sed gratia non hoc unū tantum, uerumetiam plu
ra, quæ superaddita sunt peccata deleuit. Si enim ob unius delictum, inquit, mors regnauit
per unū, multo magis qui abūdantiā gratiæ & iustitiæ accipiūt, in uita regnabūt per unū Ie
sum Christū. Superior repetitus est sensus, quia multo magis in uita regnabūt, qui sine fine
regnabūt: quam mors in eis regnauit, quæ cū fine regnauit. Itaque sicut per unius, inquit, delictū
in omnes homines ad condemnationē, ita & per unius iustificationem in omnes homines
ad iustificationem uitæ. Ideo & ibi omnes, & hic omnes, quia nemo ad mortem nisi per illū,
nemo ad uitam nisi per istum. Sicut enim per inobediētiam unius hominis peccatores con
stituti sunt multi, ita per unius obedientiam iusti constituentur multi. Lex autem subintra-
uit, ut abundaret delictum. Vbi autem abundauit delictum, superabundauit gratia: ut quē
admodum regnauit peccatum in morte, sic & gratia regnet per iustitiā in uitam æternā, per
Rom.6 Iesum Christum dominum nostrum. Quid ergo dicimus inquit, Permanebimus in pecca-
to, ut gratia abundet? Absit. Quid enim præstitit gratia, si permanendū est in peccato? De-
nique sequitur & dicit, Qui mortui sumus peccato, quomodo uiuemus in eo? Hinc nunc dili-
genter attende, & quod sequitur ut intelligas, intentus ausculta. Cum dixisset, qui mortui su
mus peccato, quomodo uiuemus in eo? An ignoratis, inquit, quoniam quicunque baptizati
sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Hic sunt paruuli qui baptizantur, D
an non sunt? Si non hic sunt, falsum est ergo quod ait, Quicunque baptizati sumus in Chri
sto Iesu, in morte ipsius baptizati sumus, quia non in morte illius baptizantur paruuli. Sed
quoniam uerum dicit Apostolus, nulli intelliguntur excepti. Nam si de solis maioribus di-
Ioan.3 ctum putatis, qui iam utuntur libero arbitrio, cum dicat ille, quicunque, frustra uos terret do
minica illa sententia, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu. Habetis enim magnū com-
pendium. Asseuerate & hoc de solis maioribus dictum, nequaquā paruulos ista generalita-
te concludi. Et quid uobis est de quæstione baptismatis laborare, utrum sit uita æterna præ
ter regnum dei, an uita æterna priuandi sint innocentes tot imagines dei, ac per hoc æterna
morte plectendæ? Si autem hoc dicere non audetis, quoniam uniuersaliter prolata sen-
tentia est, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest intrare in regnum dei, eadē
Roma.6 uos uniuersitas comprimit dicente Apostolo, Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu,
in morte illius baptizati sumus. Ergo & paruuli qui baptizantur in Christo, quoniā in mor
te ipsius baptizantur, peccato moriuntur. Inde enim connexa sunt ista sequentia, cum supe
rius dictum esset, Qui mortui sumus peccato, quomodo uiuemus in eo? Nam uelut quære
retur, quid est mori peccato? An ignoratis, inquit, quoniā quicunque baptizati sumus in Chri
sto Iesu, in morte illius baptizati sumus? Hinc probās quod supra dixerat, Si mortui sumus
peccato, quomodo uiuemus in eo, ut qui se non ignorarent in morte Christi baptizatos, cū
baptizarentur in Christo: scirēt etiam se mortuos esse peccato, quia nihil est aliud in morte
Christi baptizari, nisi peccato mori, hoc diligentius exponens adiungit & dicit. Consepulti
enim sumus cū illo per baptismum in mortē, ut quemadmodū surrexit Christus à mortuis
per gloriā patris, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus. Si enim cōplantati sumus similitu-
dini mortis eius, sic & resurrectionis erimus, hoc scientes quia uetus homo noster simul cru-
cifixus est, ut euacuetur corpus peccati, ut ultra non seruiamus peccato. Qui enim mortuus
est, iustificatus est à peccato: si autem mortui sumus cum Christo, credimus quia simul uiue
mus

A mus cum illo,scientes quia Christus surgens ex mortuis iam non moritur,mors illi ultra nō
dominabitur.Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel, Quod autem uiuit,ui/
uit deo,Ita & uos existimate uos mortuos quidem esse peccato:uiuere autem deo in Chri/
sto Iesu. Si ergo peccato non moriuntur paruuli, proculdubio in Christi morte non bapti/
zantur.Si in Christi morte non baptizantur,non in Christo baptizantur. Quicumq; enim
baptizati sumus in Christo Iesu,in morte ipsius baptizati sumus. In Christo autem bapti/
zantur,peccato ergo moriuntur.Cui peccato quæso te,nisi quod originale traxerunt? Argu/
mentationes hominum conticescant,dominus nouit cogitationes hominum quoniā uanæ
sunt,Abscondit hæc à sapientibus & prudentibus,& reuelauit ea paruulis. Si tibi Christia- *Psal.93*
na fides displicet,apertius cōfitere:nā Christianā fidē aliā nō potes iuenire. Vnus homo est *Matth.11*
ad mortē,unus ad uitā.Ille tantū homo,iste deus & homo. Per illū est mundus inimicus fa
ctus deo:per istū mūdus recōciliatus deo,electus ex mundo.Sicut enim in Adā omnes mo/ *1.Corinth.15*
riūtur,sic & in Christo omnes uiuificabunt.Sicut portauimus imaginē terreni,portemus &
imaginē eius qui in cœlo est.Hæc stabilitamēta fidei Christianæ qui subuertere nititur,stan
tibus eis ipse subuertitur. Prorsus quod in libro meo dixi,cui resistis,uerū est.Nā *Caput II*
quod dimissum est in parente ut trahatur in prole,miris quidem modis fit,sed tamen fit.Et
quia modus ipse non facili ratione indagatur,nec sermone explicatur,ab infidelibus nō cre/
ditur.Quibus uerbis meis insidiaris mendaciter,quasi dixerim,nec ratione comprehēdi,nec
sermone explicari,subtrahens inde quod dixi,non facili siue ratione siue sermone.Aliud est
nulla,quod tu dicis:aliud est,nō facili,quod ego dixi: ubi quid aliud quàm calumniosus ap
pares? Sed etsi nulla ratione indagetur,nullo sermone explicetur,uerum est tamen quod an
tiquitus ueraci fide catholica prædicatur,& creditur per ecclesiam totam:quæ filios fidelium
nec exorcizaret nec exufflaret,si non eos de potestate tenebrarum,& à principe mortis eru/
eret, quod in libro meo cui uelut respondens à me positum est : sed id tu commemorare ti/
B muisti,tanquam ipse ab orbe toto exufflandus esses.Si huic exufflationi qua princeps mun
di & à paruulis eijcitur foras,cōtradicere uoluisses, frustra te intorques argumentationibus
uanis,non aduersus me,sed aduersus cōmunem matrem spiritalem:quæ non te aliter pepe/
rit quàm sicut iam non uis ut pariat,cōtra cuius uiscera satis acutis telis tibi uideris armatus:
de iustitia dei,contra iustitiam dei , de gratia dei , contra gratiam dei colligens argumenta.
Tunc enim est dei uera iustitia,si graue iugum super filios Adam à die exitus de uentre ma *Ecci 40*
tris eorum non sit iniustum . Quomodo autem nō est iniustum iugum graue,si nullum est
in paruulis malū,propter quod iuste iugo premātur graui? Tūc uera est dei gratia,si hoc re
bus exhibeat,quod uerbis sonat. Quomodo autē hoc facit,si eum exufflat in quo nouit nō
esse quod pellat:si eum lauat in quo nouit non esse quod abluat? Nunquid uel tibi uel qui/
buslibet consectaneis tuis,aliquid dicere uidereris,si quantum sit, ut ex ea natum necesse sit
renasci,non renatum sit necesse damnari,malum concupiscentiæ carnis,sanctitate mētis co/
gitare possetis? Et quid conferat gratia, cum reatum eius absoluit, quo faciebat originali/
ter hominem reum , quando fit in illo plena remissio peccatorum : quamuis ipsa remane/
at, contra quam regenerati spiritus concupiscat, aut bene usurus hoc malo in minore cer/
tamine , aut omnino usurus in maiore certamine? Inest enim sensus huius mali , dum re/
luctatur atque cohibetur reatus carnalis concupiscentiæ, sed non sentitur dum est, ita eius
ablatio fide creditur , non carne uel mente sentitur . Reatus autem ille , qui sola regenera/
tione dimittitur, quemadmodum cum inesset non sentiebatur , ita eius ablatio fide cre/
ditur , non carne uel mente sentitur . Ideo in huius rei obscuritate te iactas, & aduer/
sus ueritatem quæ ostendi hominum maxime carnalium sensibus non potest , quanto ma
gis ut putas acriter , tanto magis infideliter pugnas . Sed uerte omnes tete in facies,& con *Roma 6.*
trahe quicquid siue animis , siue arte uales , quicumque baptizati sumus in Christo Ie
su , in morte ipsius baptizati sumus . Ergo uerum est nos mortuos esse peccato in morte
Christi,quæ fuit sine peccato: ac per hoc & maiores & paruuli . Neque enim illi & non isti,

aut isti, & nō illi, sed quicumq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte illius baptizati sumus. Consepulti ergo sumus illi per baptismum in mortem non sine paruulis, quoniam quicūq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte illius baptizati sumus: ut quemadmodum surrexit Christus à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus. Si enim conplantati fuimus similitudini mortis eius, sed & resurrectionis erimus, hic sunt & paruuli complantati similitudini mortis eius. Hoc enim ad omnes pertinet quicumq; baptizati sumus in Christo Iesu, hoc scientes, quia uetus homo noster simul crucifixus est. Quorū uetus homo, nisi quicūq; baptizati sumus in Christo? Hic itaq; agnoscamus & paruulos, quia & ipsos baptizatos non negamus in Christo. Et ut quid simul crucifixus est uetus homo no C
Roma.8 ster? Vt euacuetur, inquit, corpus peccati, ut ultra nō seruiamus peccato. Propter hoc corpus peccati, misit deus filium suum in similitudine carnis peccati. Qua igitur impudentia negamus etiam paruulos corpus habere peccati, cum hoc dicit, omnium sit quicūq; baptizati su
Roma.6 mus in Christo? Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato. Si autem mortui sumus cū Christo, credimus quia simul uiuemus cū Christo, scientes, quia Christus resurgens ex mortuis iam non moritur, mors ei ultra nō dominabitur. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel, quod autem uiuit, uiuit deo. Ita & uos, inquit, existimate uos mortuos esse peccato: uiuere autem deo in Christo Iesu. Quibus hoc dicit? Euigilás ne & attendis? Eis utique quibus dicebat, Si autē mortui sumus cum Christo. Et qui sunt hi, nisi quibus dixerat, Vetus homo noster simul crucifixus est, ut euacuet̄ corpus peccati, nisi quibus dixerat, Cōplantati sumus similitudini mortis eius, nisi quibus dixerat, Consepulti ergo sumus illi per baptismum in mortem? Et hoc quibus, uel de quibus dixerat, lege superiora uerba mea, quibus hæc cuncta cōnexa sunt, & inuenies. An ignoratis quoniam quicumq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte illius baptizati sumus? Et cum hoc diceret, probare quid uoluit? Lege adhuc paulo superius & inuenies. Si mortui sumus peccato, quomodo uiuemus in eo? Aut ergo agnoscite paruulos in baptismate mortuos esse peccato, & fatemini habuisse cui D morerentur originale peccatum, aut aperte dicite non eos in morte Christi baptizatos cum baptizarentur in Christo, & Apostolum mendacio redarguite, dicentem, Quicumq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte illius baptizati sumus. Ego hæc arma cœlestia, quæ uincunt scelestium, non dimitto, his fidem meam sermonemq; committo. Argumēta quæ pro
Psal.18 fertis humana sunt, hæc munimenta diuina sunt. Delicta quis intelligit, Nunquid ideo delicta non sunt? Ita & originale delictum quod in parente regenerato remittitur, & transit in prolem & manet, nisi & ipsa regeneretur, quis intelligit? Nunquid ideo non est delictum? Vnus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt. Quo corde, quo ore, qua fronte paruulos mortuos negatis, pro quibus Christum mortuum nō negatis? Si non est pro eis Christus mortuus, ut quid baptizantur? Quicumq; enim baptizati sumus in Christo Iesu, in morte illius baptizati sumus. Si autē etiam pro eis mortuus est, qui unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt, & isti cum omnibus. Et quia in peccato mortui sunt, moriuntur & peccato ut uiuant deo, quando renascuntur ex deo. Quod si explicare nō possim, quomodo uiuus generet mortuum: mortuus enim peccato parens, & uiuens deo, generat tamen in peccato mortuū, nisi & ipse peccato regeneratione moriatur ut uiuat deo. Nūquid ideo falsum est, quia explicari uerbis, uel non potest, uel difficillime potest? Tu nega si
2.Corinth.5 audes, natum mortuum, pro quo Christum non negas mortuū. Vnus enim pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt. Verba sunt apostolica, sed arma sunt nostra, quibus tamen si repugnare nolis, intelligis quod sine dubitatione credendū est, etiam si non intelligas. Homo enim qui spiritaliter natus, carnaliter gignit, utrumq; habet semen, & immortale unde se gaudeat uiuū, & mortale unde generet mortuū. Cui uiuificando nullo modo necessaria Christi mors esset, nisi mortuus natus esset. Vnus enim pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt. Nec eos de ista morte excitatis, quos mortuos non esse clamatis, sed ne uiuant potius impeditis, quando in eorum parentibus fidem, qua una possunt reuiuiscere

A uiscere,impiorum argumentorum machinis oppugnatis. Sed iam ueniamus ad Cap.III
prolixam & operosam disputationē tuam,qua illud quod quantulæcunq; similitudinis gra
tia in re ad perspiciendum difficili adhibendum putaui, de olea scilicet q eius semen dege/
neret in oleastrum,refutare molitus es,prius affirmās,q ei rei quæ per se defendi nō potest,
nihil suffragentur exempla. Cur ergo Apostolus mox ut proposuit quæstionem quomodo
resurgant mortui,quo autē corpore ueniant, cōtinuo rem incognitam & inexpertam exem
plo probare suscepit,adiūgens, Stulte tu quod seminas,nō uiuificatur nisi prius moriatur? 1.Cor.15
Quod quidem exemplum & huic rei de qua agitur,non omnimodo est inconueniens. Pur
gatur enim à palea triticum,sicut homo à peccato,& tamen inde cū palea nascitur alterum.
Quid est autē quod de crocodilo uoluisti,solum esse in omnibus animalibus,cui superiores
mandibulas moueri Albinus affirmat:& ignem cū sit omnibus exitio, salamandræ esse lu/
dibrio? Nōnne ista cōtra uos potius protulisti,quando inuenitur aliquid unde monstretur
esse possibile quod generaliter negabatur? Cum ergo uos generaliter negaueritis posse gi/
gnentes in prolem traijcere quod nō habent ipsi, si fuerit inuentum quod possit hoc facere,
ita superamini sicut ille qui dixerat, non posse animalia nisi inferiores mouere mādibulas,
inuento crocodilo sine ambiguitate superatur, & qui dixerit nullum animal in igne uiuere
demōstrato quod de salamādra perhibetur, sine ambiguitate cōuincitur. Cū igitur definis
naturalia per accidens non conuerti,si uel unus quispiam fuerit inuētus qui uitiatus aliquo
casu cum eodē uitio genuerit filium,factumq; sit proli naturale quod parenti accidens fuit,
nempe tua definitio etiam ista destruetur & frustrabitur. Item cum definis parentem quod
ipse non habet,in suā prolem nō posse transmittere, nōnne definitio etiam ista destruetur,
cum tibi fuerint demōstrati nati homines integerrimis omnibus mēbris ex his parentibus,
qui nonnulla membra perdiderant? Audiebamus à maioribus nostris,qui se id nosse ac ui
disse dicebāt,Fundanum Carthaginis rhetorem, cū pater accidēti uitio luscus esset, luscum
B filium procreasse:Quo exēplo euertitur illa tua sentētia,qua dicis naturalia per accidēs non
conuerti. Accidens quippe fuit in patre,quod factū est in filio naturale. Illam uero alteram,
qua dicitis parentes in filios ea quæ nō habent nō posse transfundere,alius Fundani filius,
quod maxime usitatum est,cum duobus oculis de lusco natus euertit,& innumerabiles qui
nascuntur oculati de parētibus cæcis. Transmittēdo quippe in eos quos gignunt quod ipsi
non habent, uos potius q̄ suos filios sibi similes esse demōstrant, qui tam fuistis in uestris
definitionibus cæci. Sanè cum ea quæ ad rem non pertinent multū loqueris,dixisti aliquid
unde me quiddā quod ad rem pertinet admoneres,ubi aisti, curiositatē quod comprehen/
derit,minus solere mirari, & aduersus eā diuinitus fuisse prouisum, ut multa de terra innu/
meris discreta proprietatibus gignerentur. Et reuera hæc est utilitas occultorum operū dei,
ne propterea uilescāt, ne comprehēsa mira esse desistant. Vnde & scriptura dicit,Sicut ossa Eccl.11
in uentre prægnantis,ita nō agnoscis opera dei quæcunq; faciet uniuersa. Recte itaq; & ipse
dixisti,contra curiositatem,quæ minus solet mirari quod potuerit comprehendere,incom/
prehensibilia esse opera dei : Cur ergo humana opinatione conaris euertere, quod minus
uales in diuina ratione comprehendere? Ego quidem non,ut tu calumniaris,dixi,nulla ra/
tione comprehendi posse,sed dixi,non facili ratione posse. Veruntamen q si contra uitium
curiositatis humanæ, cui solent,ut ipse commemoras,comprehēsa uilescere,etiam hoc deus
quemadmodum multa,sic occultare uoluit,ut id inuestigare atq; comprehendere humana
coniectura non possit:ideó ne contra ecclesiā matrem uestram ratiunculis uestris quasi par
ricidalibus pugiunculis debetis armari, ut uim sacramenti eius occultam , qua purgandos
concipit paruulos,quamuis de purgatis parentibus natos,tāquam ossa in uentre prægnan/
tis,non contrectando,sed laniando quæratis? Nisi autem sermonis longitudine nollem fa
tigare lectorem,iam te mille rerum generibus quarum incomprehensibilis est ratio, contra
usitatas naturæ uias quasi per deserta opaca obruerem,in quibus etiam degenerantia semi
na,non quidem in dissimillimum genus : quia nec oleaster sic est ab olea discretus, ut uitis,
sed

sed in quandam, si dici potest, similem dissimilitudinem: sicut uiti est labrusca dissimilis, C quæ tamen de semine uitis gignitur, multa monstrarem. Et cur non credamus hoc ideo uoluisse creatorem, ut crederemus etiam semen hominis posse uitium de gignentibus trahere, quod in eis à quibus gignitur non est, ut sic ad eius gratiam qua homines eruuntur à potestate tenebrarum & in regnum illius transferuntur, etiam baptizati cum suis paruulis currerent, sicut tecum cucurrit pater sanctus, nesciens eidem gratiæ quod esses futurus ingratus. Sed naturæ scrutator acerrimus limites eius inuenis, & regulas figis, dicens per rerum naturam fieri non posse, ut illud probentur tradere parentes, quo caruisse creduntur. Quod si tradunt, inquis, non amiserunt. Istæ sunt Pelagianæ definitiones, quas lecto ad religiosæ memoriæ Marcellinum quod commemoras, opusculo nostro, iam respuere debuisti. Prior enim Pelagius de parētibus fidelibus dixit, non eos potuisse in posteros transmittere, quod ipse minime habuerunt. Sed quàm sit falsum, exemplis euidentissimis perdocetur, quorum aliqua supra dixi, unde est & hoc, quod & nunc dicam. Quid enim præputij retinet circumcisus, de quo præputiatus tamen gignitur, & quod iam nō est in homine, trahitur in hominis semine? Nec ob aliud credēdum est antiquis patribus hoc diuinitus fuisse præceptum, ut octauo die circumciderent paruulos, ad significandam regenerationem quæ fit in Christo, qui post diem septimum sabbati, quo die iacuit in sepulchro, traditus propter delicta nostra, sequenti, id est octauo die in hebdomadibus resurrexit propter iustificationem nostram. Quod sacramentum circumcisionis in figura præcessisse baptismatis, quis uel mediocriter sacris litteris eruditus ignoret, cum apertissime de Christo dicat Apostolus, Qui est caput omnis principatus & potestatis, in quo etiam circumcisi estis circumcisione non manufacta, in expoliatione corporis carnis, sed in circumcisione Christi, consepulti ei in baptismo, in quo & consurrexistis per fidem operationis dei, qui suscitauit illum à mortuis, & uos cum essetis mortui in delictis & præputio carnis uestræ, uiuificauit cum illo donans nobis omnia delicta. Huius ergo circumcisionis non manufactæ, quæ nunc fit in Christo D similitudo, præmissa est illa circumcisio manufacta quæ data est Abrææ. Non enim dici potest, præputium corpus est, hoc autem quod trahitur in origine uitium, & illo quidem absciso uim eius tamen nequaquam tolli potuisse de semine: hoc uero uitium quod non est corpus, sed accidēs cum indulgētia sit remissum, in semine nō potuisse residere: hoc inquam, à quouis callidissimo dici non potest, cum autoritate diuina superetur, qua ipsa pars corporis ob hoc iussa est amputari, ut hoc uitium purgaretur. Quod nisi esset in semine, ad paruulos quibus circumcisione illa corporis auferendum est, nullatenus perueniret. Neque si minime peruenisset, indigeret nullatenus hac corporis circumcisione semoueri. Cum autem paruulos prorsus nullum habeat omnino peccatum, restat ut nullum eidem aliud auferatur nisi originale illo remedio, sine quo perit anima eius de populo suo, quod sub iusto deo non fieret, nisi esset culpa qua fieret. Quæ quoniam propria nulla est, restat ut sola originis uitiata sit culpa. Ecce circumcisus tradit nascenti de se, quo caruit in se. Quid est ergo quod dicis, per rerum naturam fieri non posse, ut illud homines probentur tradere, quo caruisse creduntur? Bonum est præputium, non est malum, quia deus illud fecit, sicut de oleastro copiosissime disputasti. Respondetur tibi, Bonus est oleaster in rerum natura, sed in mysteriorum scriptura malum significat: sicut lupi, sicut uulpes, sicut sus lota in uolutabris cœni, sicut canis conuersus ad suum uomitum. In rerum natura bona sunt omnia, sicut oues. Omnia quippe deus fecit bona ualde, sed in sanctis libris lupi malos significant, oues autem bonos. Nec secundum id quod sunt, sed secundum id quod significant, de illis similitudines damus, quando de bonorum malorumque differentia disputamus. Sic & præputium quoniā particula est humani corporis, quod totum est bona substantia, utique bonum est per naturā, sed malum significat per figurā, cum die octauo circumcidi præcipitur paruulis propter Christū, in quo sicut Apostolus dicit, Circumcisi sumus circumcisione non manufacta, quam sine dubio præfigurauit circumcisio manufacta. Præputium itaque nō est peccatum,

Circūcisio figura fuit baptismatis

Col. 2

A pecatum, sed significat peccatum, per quod peccatum dicti sumus natura filij iræ: Nam & ipsum membrum natura proprie dicitur. Proinde circumcisio carnis, non solum illam quasi generalem sententiam uestram sine ambiguitate subuertit, qua dicitis, per rerum naturam fieri nō posse, ut quo ipse caruit, tradat proli parens: uerumetiā quia præputium peccatum significat, & inuenitur in nascente, quod iam non erat in parente, profecto originale peccatum quod iam remissum est parentibus baptizatis, manere demonstrat in paruulis, nisi & ipsi baptizentur, id est spiritali circumcisione mundentur, uosq; conuincit, esse uerissimum Gen.17 quod negatis, quia & ipse paruulus, de quo dictum est, Peribit anima eius de populo suo si octauo die non fuerit circumcisus, inuenire sub iusto iudice cur pereat, non potestis negātes originale peccatum. Relinquamus syluas oleastrorum & montes uel Africanos uel Italos oliuarum, nec interrogemus agricolas qui cum tibi aliud, mihi aliud forte responderint, neu Verg. tros possumus celeri exploratione conuincere, si ad hoc experiēdum seminetur arbor, seris factura nepotibus umbram. Habemus oleam non Africanam, non Italam, sed Hebræam: cui nos qui fuimus oleaster, insitos esse gaudemus. Illi oleæ data est circumcisio, quæ nobis soluit istam sine disceptatione quæstionem. Trahit præputium proles, quod iam nō habet parens. Caruit & tamen tradidit, amisit & tamen transmisit. Et hoc præputium peccatum significat. Ergo & ipsum potest in parentibus interire, & tamen ad filios pertransire. Attestetur etiam ipse infans, & tacens dicat, Peritura est anima mea de populo meo, si non fuero circumcisus octauo die. Qui ergo & originale malum diffitemini & iustum deum fatemini, quid peccauerit dicite huic infanti tacite clamanti. Quoniā loquacitas uestra nulla rationabili uoce respōdet: uoces potius uestras apostolicis nobiscum iungite. Quæ sint enim ex pa- Rom.5 rentibus, uel utrum sint etiam alia contagia peccatorum, liberum nobis est quærere, siue sit facile, siue difficile, siue impossibile reperire, Per unum tamen hominem in hunc mundum intrasse peccatum, & per peccatum mortem, & ita in omnes homines pertransisse, in quo

B omnes peccauerunt, aliter nobis fas esse non existimemus accipere, nisi ut omnes mortuos Cap.IIII esse credamus in primi hominis peccato, pro quibus mortuus est Christus, & omnes mori peccato quicunq; baptizātur in Christo. Sed in alijs uerbis meis quæ uelut refellenda interponis disputationi tuæ, dicis me uulgum tibi excitare conatum, quoniam dixi fidem non dubitare Christianam, quam noui hæretici oppugnare cœperunt, & eos qui lauacro regenerationis abluuntur redimi à diaboli potestate, & eos qui nondum tali regeneratione redempti sunt, etiam paruulos filios redemptorum, sub eiusdē diaboli esse potestate Col.1 captiuos, nisi & ipsi eadē gratia redimātur. Quod ut apostolico testimonio comprobarem, ad omnes ætates dixi pertinere illud, de quo Apostolus loquitur beneficium dei, Qui eruit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij charitatis suæ. Si hac sentētia contra uos uulgus mouetur, nónne hinc te potius oportet aduertere, ita esse uulgatam & apud omnes confirmatam istam catholicam fidem, ut nec noticiam possit fugere popularem? Necesse quippe fuerat quicqd in paruulis suis ageret, quod attinet ad mysteria Christiana, omnes nosse Christianos. Cur autem dicis, q; certaminis singularis oblitus in uulgum refugerim? Quis tibi promisit meum singulare certamen? Vbi, quādo, quomodo, quibus præsentibus, quibus arbitris, Oblato (sicut loqueris) placuit componi fœdere bellum, ut pugnas omnium contentio nostra dirimeret? Absit ut mihi apud catholicos arrogem, quod tibi apud Pelagianos arrogare nō pudet, Vnus sum è multis, qui prophanas uestras nouitates ut possumus refutamus, sicut unicuiq; nostrum deus partitus est mēsuram fidei. Antequam essem natus huic mundo, & antequam essem renatus deo, multa catholica lumina uestras futuras tenebras redarguendo præuenerunt. De quibus iam duobus superioribus libris meis, quanta potui manifestatione disserui. Habes quò te auoces, si te aduersus catholicam fidem adhuc insanire delectat, nec nomine sellulariorū opificum derideas mem- 1.Cor.1 bra Christi, Memento quia infirma mundi elegit deus, ut cōfundat fortia. Quid est autem quod eis cum ostendere cœperis, in me acerbiores fient? Mentiri eis noli, & non fient. Ego enim

enim non eos, sicut calumniaris, asseuero peculiũ diaboli quos redemptos Christi sanguine C scio, nec diabolo coniugia, inquantũ coniugia sunt, ulla transcribo, nec eum genitalium commentor artificem, nec excitatorem uirorum, nisi ad illicita, nec fœcundatorem mulierum, nec conditorẽ assero paruulorũ. Hæc ergo quæ à me aliena sunt si eis de me dixeris, mentieris, & si quisq; eorum tibi credens acerbior in me fuerit factus, deceptus poterit esse, nõ doctor. *aliàs doctior.* Hi uero qui & utrumq; nostrum, & fidem catholicam sciunt, discere abs te aliquid nolunt, sed cauent potius ne auferas quod nouerunt. Multi quippe sunt in eis qui nõ solum præter me, uerumetiam priores me ista didicerunt, quæ uester nouus error oppugnat. Cum ergo non eos ipse fecerim, sed inuenerim huius quam negatis socios ueritatis, quomodo eis ego sum autor huius quẽ putatis erroris? Explica, inquis, quomodo peccatum personæ illi iuste possit ascribi, quæ nec uoluit peccare nec potuit. Aliud est perpetratio propriorum, aliud alienorum contagio peccatorum, quantum quidem ad suæ cuiusq; uitæ pertinet actionem. Nam si uos sentẽtiam rectam, in uestrum tortum sensum torquere nolletis, audiretis Apostolum hoc breuiter explicantem, qui unum dixit fuisse in quo omnes peccauerunt. In illo uno mortui sunt omnes, ut moreretur unus pro omnibus. Vnus enim pro omnibus mortuus est: Ergo omnes mortui sunt, pro quibus Christus mortuus est. *Rom. 5* Nega igitur Christum etiã pro paruulis mortuum, ut eximas eos de numero mortuorum, hoc est de contagio peccatorum. Qui fieri potest, inquis, ut res arbitrij conditioni seminum misceatur? Si fieri non posset, non esset unde paruulos nondum de corpore egressos mortuos diceremus. Quia si Christus & pro ipsis mortuus est, ergo & ipsi mortui sunt. Quomodo si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt. Audis ne Iuliane? Hæc Apostoli uerba, non mea sunt. Quid à me quæris, quo sit factum modo, cum uideas factum esse quocunq; modo, si Apostolo credis aliquo modo, qui de Christo & de his pro quibus mortuus, mẽtiri potuit nullo modo? Potest autẽ dici deus ab alio quales estis peruerso, sed errore diuerso, potest prorsus dici deus quod nos sentire de paruulis dicis, ad inimici sui lucrũ semper industrius: D quia eos quos nouit non ad tempus sub diabolo futuros, sed cum illo semper arsuros non desinit creare, nutrire, uestire, eisq; pertinacissima iniquitate peccantibus uitam salutemq; subministrare. Sed facit hoc quomodo sciens bene uti & bonis, cuius maiestatis usibus, nõ solum eos quos premit aut decipit, sed nec seipsum malignitatis ullius arte diabolus subtrahit: Ac per hoc nõ pertinent ad diabolum, qui eruuntur de diaboli potestate. Qui uero ad eum pertinẽt, in dei sicut ipse, sunt potestate. Quàm uanum est igitur quod acute te dixisse arbitraris, quasi asseramus hoc inter se fœdus inisse diabolum & deum, ut quicquid perfunditur, deus, quicquid nascitur, diabolus sibi uendicet, ea tamen lege, sicut dicis, ut ipsam commixtionem quam diabolus instituit, deus obnoxia uirtute fœcundet. Prorsus nec instituit diabolus commixtionem, quoniam esset & si nemo peccasset: Sed ita esset, ut tua ibi susceptà uel nulla esset, uel quieta esset. Nec obnoxia uirtute, sed libera & potentissima deus fœcundat uteros fœminarum, etiam uasa diabolica parituros: Sicut enim hominibus malis, ita & seminibus ex origine uitiatis in quibus bona est ab illo creata substãtia, incremẽtum, formam, uitã salutemq; largitur gratuita bonitate, nulla necessitate, insuperabili potestate, irreprehensibili ueritate. Cum ergo utrumq; in potestate sit dei, & quod perfunditur scilicet, & quod nascitur, à cuius potestate alienus nec ipse diabolus inuenitur, tu duo ista quomodo posuisti? Vtrum melius esse uoluisti nasci q̃ perfundi? An melius esse perfundi, quia ibi est & nasci? Non enim perfundi poterit qui natus non fuerit. An utrumq; æqua lance perpendis? Si nasci putas esse melius, regenerationi spiritali facis iniuriam, cui generationem carnalem sacrilego errore præponis. Non enim frustra crederis noluisse dicere, quod renascitur, sed quod perfunditur: ut quoniam diabolum & deum quasi partes inter se fecisse per nostrum sensum demonstrare cupiebas, partem dei faceres uerbi uilitate uiliorem. Potuisti enim dicere, quod renascitur, potuisti, quod regeneratur, potuisti postremo, quod baptizatur. Hoc enim uerbum ex græco latina consuetudo sic habet, ut non soleat alibi nisi in sacramento

A mento regenerationis intelligi. Nihil horum dicere uoluisti, sed elegisti uerbum, quo fieret contemptibile quod dicebas. Nemo enim legentium præferre potest natum renato, uel regenerato, uel baptizato, sed facile putasti natum præferri posse perfuso. Si autem quantum distat cœlum à terra, tanto melius est perfundi, ut portetur hominis imago cœlestis, quàm nasci ut portetur hominis imago terreni, euanuit iam tua ista inuidiosa partitio. Neq; enim mirandum est, si cœlestis hominis imaginem, quæ sacra perfusione suscipitur, sibi uindicat deus: imaginem uero terreni hominis terrena labe sordentem sinit esse sub diabolo, donec ad suscipiendam cœlestis hominis imaginem renascatur in Christo. Porrò si perfundi & nasci æquali abs te pensantur examine, ut ideo paruuli nondum renati non credantur esse sub diabolo, ne partes æquales inter se deus & diabolus facere uideantur, si deus sibi perfusos, diabolus autem uindicat natos: profectò quia secundum istum sensum tantum ualet perfundi quantum ualet nasci, superfluum persuadetis esse perfundi, quoniam quod tantundem ualet, sufficit nasci. Et tamen agimus gratias, quia non hoc putatis. Nõ enim ad regnũ dei natos, nisi perfundantur admittitis: atq; ita perfundi multo melius iudicatis esse quàm nasci. Iam itaq; uobis ipsi reddite rationem, ne putetis indignum, ut qui non admittũtur in regnum dei, sint sub illo qui cecidit de regno dei, Et qui non habent uitam, sint sub illo qui perdidit uitam, Non autem habere paruulos uitam, nisi habeant Christum, quem procul dubio habere non possunt, nisi induerint eũ, eo modo quo scriptum est, Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. Non ergo eos habere uitam, nisi habeant Christum Ioannes euangelista testatur dicens in epistola sua, Qui habet filium, habet uitam, qui non habet filium, uitam non habet. Merito ergo intelliguntur mortui qui non habent uitã, pro quibus est Christus mortuus ut habeant. Vnus em̃ pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt. Ideo autem mortuus est, sicut legitur ad Hebræos, ut per mortem euacuaret eum qui potestatem habebat mortis, id est diabolum. Quid ergo mirum si paruuli quãdiu

Gal.3

1.Ioan.5

2.Corinth.5

Hebr.2

B mortui sunt antequam incipiant eum habere qui mortuus est pro mortuis, sub eo sunt qui potestatem habet mortis? Enumeras quæ fides uere non dubitet Christiana, in quibus ea commemoras, quæ penè omnia prædicamus & nos, & de quibus nullo modo dubitandum esse censemus, usqueadeo ut etiam illud quod dicis, sine opere liberi arbitrij nullum hominis esse posse peccatum, uerum esse fateamur. Non enim & hoc esset peccatum quod originale traheretur sine opere liberi arbitrij, quo primus homo peccauit, per quem peccatum intrauit in mundum, & in omnes homines pertransijt. Quod autem dicis, alienis peccatis alterum obnoxium nõ teneri, interest quatenus recte possit intelligi. Neq; nunc ago quod peccauit Dauid, & pro peccato eius tot hominum milia ceciderunt: & quod de anathemate cõtra interdictum, quia usurpauit unus, in eos qui hoc non fecerant, nec factum fuisse nouerãt uindicta processit. Alia disputatio est neq; nunc terrere nos debet, de hoc genere peccatorũ siue pœnarum. Parentum autem peccata modo quodam dicuntur aliena, & rursus modo quodam reperiuntur & nostra. Aliena quippe proprietate sunt actionis, & nostra sunt contagione propaginis. Quod si falsum esset, profectò graue iugum super filios Adam, à die exitus de uentre matris eorum, nullo modo iustum esset. Quod autem Apostolum dixisse commemoras, Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut reportet unusquisque propria corporis sui prout gessit siue bonum siue malũ, quomodo in paruulis accipis? Vtrũ & ipsi ante tribunal Christi manifestabuntur, an non? Si non manifestabuntur, quid te adiuuat ista sententia, quando ad eos nõ pertinet, quorum nunc agitur causa? Si autem manifestabũtur, quomodo reportat eorum quisq; quod gessit, qui nihil gessit, nisi quia pertinet ad eos, quod per corda & ora gestantium, siue credunt, siue non credunt? Propria corporis sui enim dixit, quod ad unumquemq; in seipso iam uiuentem pertinet. Nam quomodo reportat bonum ut intret in regnum dei, si hoc reportat quisq; quod gessit, nisi quia pertinet ad paruulum etiam quod per alterum gessit, id est credidit? Sicut itaq; quod credidit, pertinet ad eum ut reportet bonum, hoc est percipiat dei regnum: sic ad eum pertinet etiã si

Roma.5

2.Reg.24

Iosue 7

Eccl.40

2.Corinth.5

non credidit, ut reportet condemnationis iudicium, quia euangelica est & ipsa sententia di- C
Mar.16 cendo, Qui non crediderit cõdemnabitur. Et Apostolus dicendo, Omnes nos manifestari
2.Cor.5 oportet, ut recipiat unusquisq; pro ut gessit, siue bonum siue malũ, nihil uoluit intelligi me-
dium. Vide ergo quàm importune nolis paruulum de alieno peccato reportare malum, & uelis eum de alieno recte facto reportare bonum, non qualecunq;, sed dei regnum. Alienũ quippe opus est cum credit per alterum, sicut alienum opus fuit cum peccauit in altero. Nec nos dubitamus, quia baptismate delictum omne mundetur, sed renascendo quisq; mundatur. Quod ergo non admittit nisi regeneratio, non cessat trahere generatio. Sanè dicendo concupiscentiam non usquequaq; animo rebellem, proculdubio confiteris rebellem, & supplicium non fateris, quod aduersus teipsum bellum geris. Dicatur, inquis, paruulorum creator deus talium, quales dei manibus digni sunt, & addis, id est innocentium. Nónne te pietate, & dei laudatione uincere uidetur, qui dixerit etiam pulchra & sana opera decere manus dei? Et tamen multi deformes, multi orbi uel morbidi, multi horridi monstruosiq; nascuntur, nec ideo illam tantam substantiam, omnesq; partes eius, & quicquid in ea substantialiter existit & uiuit, potuit creare nisi unus bonus & uerus deus. Iubes ut asseram, quemadmodum in Christo, id est in uirtute eius creatos paruulos sibi audeat diabolus uendicare. Tu assere si potes, quomodo sibi non obscure sed aperte uendicet paruulos, quos immundi spiritus uexant. Si ei traditos dicis, uidemus ambo supplicium, tu dic meritum. Ambo cernimus pœnam, tu qui nulla mala merita dicis ex parentibus trahi, cum deum iustum ambo
Eccli.40 fateamur, demõstra ista pœna dignam si potes in infantibus culpã. An uero non agnoscis etiam hoc ad illud graue iugum pertinere, quod est super filios Adam à die exitus de uentre matris eorum, usq; in diem sepulturæ in matrem omnium. Sub quo iugo diuersis cladibus ita conteritur genus humanum, ut appareat hoc quod ex filijs iræ fiunt homines tanquam pignore accepto filij misericordiæ, in futurum seculum præparari: in hoc autem seculo à die ortus usque ad diem obitus, etiàm ipsos sub eodem graui iugo conteri. Quando- D
quidem etiam baptizati paruuli inter alia mala uitæ huius, nonnunquam & istos dæmonum patiuntur incursus: quamuis eruti de potestate tenebrarum, ne ab eis trahantur in supplicium sempiternum. Iterum dicis, quod iam quidem dixisti, ad quæ respondi, sed etiam nunc non debeo præterire, quod cum deus paruulis nihil de proprio tam boni quàm mali merentibus gloriam regenerationis attribuit, hoc ipso eos ad suam curam, ad suum ius, ad suum dominium pertinere docet, quòd eorum uoluntatem ineffabilis præuenit beneficij largitate. Quid igitur eum offenderũt quos pariter innocentes, mundos, à se ad imaginem suam creatos, innumerabiles ab isto munere alienat, nec eorum uoluntatẽ huius ineffabilis præuenit beneficij largitate, separans tot imagines suas à regno suo? Si hoc eis non erit malum, nõ ergo amabunt regnũ dei tot innocentes imagines dei. Si autem amabunt, & tantũ amabunt quantum innocentes amare debent regnum eius, à quo ad ipsius imaginem creantur, nihil ne mali de hac ipsa separatione patientur? Postremo ubilibet sint, quomodolibet sint sub deo iudice, qui nec fato premitur, nec personarum acceptione corrumpitur, in illius regni fœlicitate non erunt, ubi erunt qui pariter nihil boni, maliúe meruerunt. Sed si nihil meruissent mali, nunquam priuarentur in communi causa communione tanti boni. In
Roma.9 eis ergo ut sæpe diximus, iræ uasis notas fecit secundum Apostolum, deus diuitias gloriæ suæ in uasa misericordiæ, ne glorientur tanquam de meritis uitæ suæ, cum cognoscunt hoc
Ephe.2 sibi iustissime reddi potuisse, quod uident reddi paribus consortibus mortis suæ. Mire complexis Apostolus testimonijs asserit, paruulos & de potestate tenebrarum erui cum cæteris, & natura esse filios iræ sicut & cæteri, quia peccato moriuntur, cum in morte Christi baptizantur, quando baptizantur in Christo. Si ergo recte uis sapere, etiam de paruulis sape
Col.1 quod ait Apostolus de deo patre, Qui eruit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in re-
Ephes.2 gnum filij charitatis suæ. Et illud alterum, Fuimus enim & nos aliquando natura filij iræ sicut & cæteri. Omnes enim eruuntur de potestate tenebrarum, nec filij erunt iræ qui peccato moriuntur

A moriuntur,qui in morte Christi baptizantur.Omnes autem ut deo uiuant,peccato moriun tur, qui in morte Christi baptizantur. Omnes porrò in morte eius baptizantur, quicunq; baptizantur in Christo. Ergo quia & paruuli baptizantur in Christo, peccato moriuntur, & à potestate tenebrarum, ubi natura filij iræ fuerant,eruuntur. Quod autem dicis,ubi ait Apostolus, Natura filij iræ,posse intelligi prorsus filij iræ,Nónne hinc admoneri debuisti, *Ephes.2* antiquam contra uos defendi catholicam fidem: quia non ferè inuenitur latinus codex si non à uobis nunc incipiat emendari, uel potius in mendum mutari, ubi non natura sit scri- *Indicat hoc Hieronymus.* ptum? Quod utiq; cauere debuit interpretum antiquitas,nisi etiam fidei hæc esset antiqui- tas,cui cœpit uestra resistere nouitas.Sed homo egregius, in grege nō uis esse uulgari.Rur- sus enim sententiam uulgi respuis,post tanta quibus eum reddita ratione aduersus me con citaueras grauius,quàm in te fuerat concitatus.Sed nimirum tua disputata consyderans,ni hil te talibus argumentis apud populum in catholicæ fidei ueritate & antiquitate funda- tum, agere potuisse uel posse sensisti. Vnde ad eum spernendum contumacia rursus ora conuertis, eiusq; partes quibus constat non immerito uobis Christianorum infensissima multitudo,singillatim describendo & deridendo percurris,in quibus & auditoriales schola- sticos tangis & dicis contra me clamaturos, O tempora, ô mores, & tamen uulgi iudicium reformidas. Vbi tā clamosos tibi suffragatores inuenire potuisti,qui Tullianis me uocibus territent,quod aliunde quàm unde totum est,esse putem genitalem corporis partem? Qui bus ego cum retulero: non hoc dico,mentitur:libidinem culpo,non membra:uitium deno- to,non naturam: iste autem qui mihi apud uos calumniatur, audet in ecclesia Christi ante magistrum in cœlo sedētem recitare libidinis laudem,quod ei recitandum si uobiscum stu- deret, magistrorum nemo proponeret, ne offenderet omnium uestrum pudorem, nónne alia in te Tulliana uere conuenientia uerba conuertent,dicētes tibi,Ex hac parte pudor pu- gnat,abs te petulantia: hinc continentia, illinc libido? Nescio quos etiam quasi desertores

B dogmatis uestri,ad fidem catholicam conuersos arguis uel reuersos,Quos tamen significa- sti ita te metuere, ut eorum nomina exprimere non auderes, ne forte audientes abs te sua falsa crimina,mox tibi si non uera,certe credibiliora reponerent. Quod quidem quicunque sunt isti,qui grauiter sapiunt,non facerent,& parcerent tibi secundum Apostolum,non red *1.Petri 3* dentes maledictum pro maledicto. Tu autem saltem illum monentem ne dedigneris audi re,de cuius litteris exclamare te libuit,O tempora,ô mores, Saltem,inquam,ipsum audi,ut quantum à rerum turpitudine abes, si tamen abes, tantum te à uerborum libertate seiūgas, & ea in alteros ne dicas,quæ cum tibi falso obiecta sint,erubescas. Talia te sanè in istos ne- scio quos,dixisse qui legunt,sciunt, qualia in aliquibus omnino non nouimus, quos in pro- posito continentiæ recessisse à Pelagianis hæreticis nouimus. Tui uero,uel tuæ quales sint, nihil mea interest,quos tu uel quas tu sic fallis,ut dicas me definire nec in curioso quidē cor- pore libidinem posse frenari,Imò quia frenari posse & frenari oportere decerno,ideo malū intelligo. Quod qui negat malum,uiderit quomodo habeat bonum,cui repugnantem, ue- lit nolit,fatetur frenandam esse libidinem.Ego itaq; non solum à senibus, uerum & à iuue- nibus dico libidinem posse frenari, sed multum miror à continentibus libidinem posse lau dari.Quis autem uestrum dicit malum hoc quod paruuli originaliter trahunt,sine substan tia in qua est,aut esse posse aut unquam fuisse? Quod tanquam dicamus, ita quæris diale- cticos iudices,&irrides uulgum,quasi ad ipsum te iudicem adducam,à quo iudicari ista nō possunt:quæ tu si non didicisses,Pelagiani dogmatis machina sine architecto necessario re mansisset.Si uis uiuere,noli amare sapientiam uerbi,qua euacuatur crux Christi. Quomo- do de alijs substantijs in alias substantias uel bonæ uel malæ transeant qualitates, non mi- grando sed afficiendo,iam libro superiore tractauimus.Si uulgi spernis iudicium,illos iudi ces intuere,quos tibi duobus prioribus meis libris,luculentissima in ecclesia Christi prædi- tos autoritate proposui. Quale est autem, quod beatæ memoriæ Zosimum apostolicæ se- dis episcopum, ut in tua prauitate persistas, præuaricationis accusas: qui non recessit à suo

prædecessore Innocentio, quem tu nominare timuisti, sed maluisti Zosimum, quia egit primitus lenius cum Celestio: quoniam se in his sensibus uestris, si quid displiceret paratum esse dixerat corrigi, & Innocentij litteris consensurum esse promiserat. Memento sanè quemadmodum de constituendo episcopo, dissensionem populi Romani insultabundus obiectas. Quod abs te quæro, utrum homines sua fecerint uoluntate. Quod si negas, quomodo liberum defendis arbitrium? Si autem fateris, quomodo eam uocas ultionem dei, atque à uestro dogmate exorbitas, dum putari diuinitus uindicatum affectas? An tandem aliquando concedis, quod obstinatissima contentione negaueras, occulto dei iudicio fieri, ut in ipsis hominum uoluntatibus inueniatur aliquid, quod & peccatũ sit & pœna peccati? Hoc enim nisi in ista tua sententia sapuisses, nullo modo factum hominum ultionem dei esse dixisses. Sed quando ante annos plurimos tale ibi quiddam de beato Damaso & Vrsino contigit, nondum Pelagianos ecclesia Romana damnauerat. Dicis me quoq; ipsum innouasse sensus meos, & initio conuersionis meæ hoc sensisse quod tu. Sed fallis, aut falleris, siue calumniando his quæ nunc dico, siue non intelligendo, uel potius non legendo ea quæ tunc dixi. Nã ego per unum hominem in mundum intrasse peccatum, & per peccatum mortem, & ita in omnes homines pertransisse, in quo peccauerunt omnes, ab initio conuersionis meæ sic tenui semper, ut teneo. Extant libri quos adhuc laicus recentissima mea conuersione conscripsi, & si nondum sicut postea sacris litteris eruditus, tamen nihil de hac re iam tunc sentiẽs, & ubi disputandi ratio poposcerat dicens, nisi quod antiquitus discit & docet omnis ecclesia, in has uidelicet magnas manifestasq; miserias, in quibus homo uanitati similis factus
Psalm. 143 est, ut dies eius sicut umbra prætereant, & sit uniuersa uanitas omnis homo uiuens, merito
Psal. 38 peccati originalis genus humanum fuisse collapsum, unde non liberat nisi qui dixit, Veritas liberabit uos. &, Ego sum ueritas. &, Si uos filius liberauerit, tunc uere liberi eritis. Non
Ioan. 8 enim à uanitate nisi ueritas liberat, sed secundum gratiam, non secundum debitum: per misericordiam, non per meritum. Sicut enim iudicij fuit, ut uanitati subijceremur, ita misericordiæ est, ut ueritate liberemur, & ipsa bona merita nostra non nisi dei dona esse fateamur.

Ioan. 14

Caput V

Iam nunc illam tuam discutiamus calumniã, qua me dixisse criminaris, baptizatos ex parte mundari. Quod melius dicis meis sermonibus apparere, eosq; sermones meos quibus hoc apparere posse asseueras, cõsyderandos in tua disputatione proponis. Ago gratias. Nempe isti sunt, Carnis, inquam, concupiscentia non est nuptijs imputanda, sed toleranda. Non enim est ex naturali connubio ueniens bonum, sed ex antiquo peccato accidẽs malum. Propter hanc ergo fit, ut etiam de iustis & legitimis nuptijs filiorũ dei, non filij dei, sed filij seculi generentur: quia & hi qui generant, si iam regenerati sunt, non ex hoc generãt, quo filij dei sunt, sed ex quo adhuc filij seculi. Dominica quippe sententia est, Filij huius se-
Lucæ 20 culi generant & generantur. Ex quo itaq; sumus adhuc filij huius seculi, exterior homo no-
2. Cor. 4 ster corrumpitur, ex hoc & huius seculi filij generantur. Et ex quo sumus filij dei, interior homo renouatur de die in diem, Quamuis & ipse exterior per lauacrum sanctificatus sit, & spem futuræ incorruptionis acceperit, propter quod & templum dei merito dicitur, sed hoc
1. Cor. 3 nõ solum propter præsentem sanctificationem, sed propter illam spem dictum est de qua
Roma. 8 dicitur, Et nosipsi primitias habentes spiritus ingemiscimus, expectantes redemptionem corporis nostri. Si ergo redemptio corporis nostri secũdum Apostolum expectatur, profecto quod expectatur adhuc speratur, nondum tenetur. Nihil habent hæc uerba mea quod nõ ipse baptizatus agnoscat, qui cum Apostolo dicit, & ipsi in nobismetipsis ingemiscimus.
2. Cor. 5 Vnde & alibi ait, Etenim qui sumus in hac habitatione, ingemiscimus grauati. Quò perti-
Sap. 9 net etiã illud, quod in libro sapiẽtiæ legimus. Corpus enim corruptibile aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Sed tu tanquam in cœlo iam inter angelos immoraliter habitans, uerba infirmitatis & mortalitatis irrides, & ea exponens non secundum meum sensum, sed secundum dolum tuum, dixisse me affirmas, quod gratia non perfecte hominem nouum faciat. Non hoc dico. Attende quod dico. Gratia perfecte ho-

A ꝯte hominem nouum facit, quandoquidem & ad corporis immortalitatem plenamq́ fe/
licitatem ipsa perducit. Nunc etiam perfecte innouat hominem, quantum attinet ad libe/
rationem, ab omnibus omnino peccatis, non quantum ad liberationem attinet ab omni/
bus malis, & ab omni corruptione mortalitatis, qua nunc corpus aggrauat animam. Vn/
de est gemitus, quem suum quoque confitetur Apostolus dicens, Et ipsi in nobisметipsis
ingemiscimus. Sed ad illam quoque perfectionem quæ speratur, eodem baptismate quod
hic accipitur, peruenitur. Non autem omnes filij seculi filij sunt diaboli, quamuis omnes fi/
lij diaboli filij sunt seculi. Sunt enim etiam filij dei, qui tamen adhuc filij sunt seculi: propter
quod & coniugio copulantur, sed filios dei carne non gignunt, quia & ut ipsi essent filij dei,
non ex carne, non ex sanguine, non ex uoluntate uiri, neque ex uoluntate carnis, sed ex deo Ioan.1
nati sunt. Sanctificatio ergo per baptismum etiam nunc confertur & corpori, non tamen
nunc corruptio eius aufertur, quæ ipsam quoque aggrauat animam. Et ideo quamuis ca/
sta sint corpora, cum desiderijs peccati membra non seruiunt, propter quod ad templum
dei pertinere cœperunt: est tamen quod gratia in tota ista ædificatione perficiat, quamdiu Gal.5
caro concupiscit aduersus spiritum, ut motus malos qui refrenandi sunt indicet: & spiritus
aduersus carnem, ut sanctitas perseueret. Ideo dicis carnem concupiscere, quia carnaliter
anima concupiscat. Siquidem sine anima, caro nec sentiat. Concupiscere autem uiuentis sen
tientisq́ naturæ est, sine quo sensu membra moueri non possunt, id est per semetipsa con/
cupiscere nequeant. Et quis sensus concupiscit etiam sine membris, ut in spadonibus? Quis
autem nescit quod nobis egregius doctor inculcas, ideo dici carnem concupiscere, quia car/
naliter anima concupiscit? Non enim sine anima ulla potest esse carnis concupiscentia.
Nam utique concupiscere uiuentis sentientisq́ naturæ est, ita ut non desit concupiscentia,
quam spadonum quoque castitas frenat, minus quidem laboriosa, quia ubi materiam de
qua operetur non inuenit, minus aduersus eam libido consurgit. Est tamen, pudiceq́ com/
B primitur, ne concumbendi quamuis irritus ipse conatus, in eam turpitudinem ueniat, Pro/
pter quam Calligonum Valentiniani iunioris eunuchum gladio nouimus ultore puni/
tum, meretricis confessione conuictum, Neque enim & in libro Ecclesiastico adhiberetur in
de similitudo atque diceretur, Videns oculis & ingemiscens, quasi spado complectens uir/ Ecci 30
ginem & suspirans: nisi & ipsi mouerentur concupiscentiæ carnalis affectibus, licet destituti
carnis effectibus. Motibus igitur suis anima quos habet secundum spiritum, aduersatur
alijs motibus suis, quos habet secundum carnem: & rursus motibus suis quos habet secun
dum carnem, aduersatur alijs motibus suis, quos habet secundum spiritum: & ideo dicitur Gal.5
caro concupiscere aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Sed propter hoc & de
ipsa anima dictum est, Renouatur de die in diem. Neque enim ipsa in sanctitate non 2.Cor.4
proficit, cum magis magisque minuit eas quibus non consentit, carnales cupiditates.
Iam baptizatis quippe dicebat Apostolus, Mortificate membra uestra quæ sunt super ter Col.3
ram. Ibi & fornicatio & mala concupiscentia, & auaritia nominatur. Quomodo ergo mor/
tificat iam baptizatus fornicationem, quam non iam perpetrat, & secundum te nec habet
aliquid quod mortificet? Quomodo, inquam, obtemperat Apostolo dicenti, mortificate
fornicationem, nisi cum desideria eius quibus non consentit expugnat, quæ in bene facien/
tibus, & omnino non fornicantibus nec consensione, nec opere, & si non desunt, tamen quo/
tidie minuuntur? Hoc agitur in templo dei, quando adiuuante deo agitur quod præcepit
deus. Opera spiritus eriguntur, opera carnis mortificantur. Si enim secundum carnem uixe Roma.8
ritis inquit, moriemini, Si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, uiuetis. Et ut scirent se
hoc non facere nisi gratia dei, continuo subdidit, Quotquot enim spiritu dei aguntur, hi fi/
lij sunt dei. At per hoc quicunque aguntur dei spiritu, ipsi facta carnis mortificant spiritu.
Habent ergo iam baptizati quid agant in seipsis, hoc est in dei templo, quod ædificatur
hoc tempore, ut dedicetur in fine, Ædificatur autem post captiuitatem, de psalmo qui prius

dedicationem domus prædicat,& post ædificationem. Sed dedicatio ad caput domus per C tinet,hoc est ad Christum:ædificatio ad corpus totum domus,id est ad ecclesiam.Ideo prior dedicatio quàm ædificatio est,sicut huius rei index titulus psalmi,eiecto scilicet foras qui captiuauerat, inimico. In ordine quippe psalmorum,quod mirum uideri potest, prior est psalmus dedicationis domus, & posterior,ædificationis. Sed dedicationis ideo prior est,
Ioan.2 quia illam domum cantat,de qua eius architectus ait,Soluite templum hoc, & in tribus diebus exuscitabo illud. Iste autem posterior,quādo domus ædificabatur post captiuitatem,
Psal.95 ecclesiam prophetauit.Deniq; & sic incipit,Cantate domino canticum nouum, cantate domino omnis terra. Nemo igitur ita desipiat, ut unumquenque baptizatum ideo existimet
1.Cor.3 iam esse perfectum,quia dictum est, Templum dei sanctum est,quod estis uos. Et,Nesci-
1.Cor.6 tis quia corpora uestra templum in uobis est spiritussancti,quem habetis à deo. Et in alio
2.Cor.6 loco,Nos enim templum dei uiui sumus. Et cætera huiusmodi. Iam enim hoc uocatur,& cum ædificatur,mortificantur hic membra nostra, quæ sunt super terram. Quamuis enim iam peccato mortui, deo uiuamus: est tamen quod in nobis mortificemus, ut non regnet
Roma.6 peccatum in nostro mortali corpore, ad obediendū concupiscētijs eius, à quibus nos soluit ne his essemus obnoxij, plena atq; perfecta remissio peccatorum, & remanserunt in nobis cum quibus generantur bella castrorum.Ex his est & illa qua pudicus bene utitur coniugatus,sed cum bene fit,de malo nascitur bonum non sine malo, & ideo renascitur ut liberetur à malo. Quod enim deus creat & homo generat,profecto bonum est, inquantum homo est,Sed ideo nō sine malo,quia sola regeneratio soluit à malo, quod trahit generatio de primo magnoq; peccato. Sic autem incredibile uis uideri,quòd in utero baptizatæ, cuius corpus est templum dei,formatur homo futurus sub diabolo,nisi deo renascatur ex deo:quasi non maioris admirationis sit, quod deus & ubi non habitat,operatur. Non enim habitat
Sap.1 in corpore subdito peccatis,& tamen operatur hominem in utero meretricis. Attingit enim
Sapien.7 ubique propter suam munditiam, & nihil inquinatum in eum incurrit: & quod multo est D mirabilius, aliquando adoptat in filium,quem format in utero immundissimæ fœminæ: & aliquando non uult esse suum filium,quem format in utero suæ filiæ. Ille quippe ad baptismum nescio qua prouisione peruenit:iste repentinam mortem non præuenit. Atque ita deus,in cuius potestate sunt omnia,facit esse in Christi consortio,quem formauit in diaboli domicilio,& non uult esse in regno suo,quem formauit in templo suo. Aut si uult,cur non facit quod uult? Non enim quod soletis de maioribus dicere, deus uult, & paruulus non uult. Certe hic ubi fati nulla est immobilitas,nulla fortunæ temeritas,nulla personæ dignitas,quid restat nisi misericordiæ & ueritatis profunditas? Vt sciamus,& ex hoc incōprehensibili comprehendamus iuxta duos homines,unum, per quem peccatum intrauit in mundum:alterum qui tulit peccatum mundi,omnes filios concupiscentiæ carnalis undecunque nascantur,ad iugum graue filiorum Adam merito pertinere, & ex his omnes filios gratiæ spiritalis undecunque nascantur,ad iugum suaue filiorum dei sine merito peruenire. Proinde conditionem suam gerit, qui in alterius corpore quod est templum dei ita construitur,ut non ideo sit & ipse templum dei,quia ædificatur in templo dei. Matris quippe corpus ut esset templum dei,gratiæ beneficium est, non naturæ: quæ gratia non conceptione, sed regeneratione confertur. Nam si ad matris corpus id quod in ea cōcipitur pertineret,ita ut eius pars deputaretur,non baptizaretur infans, cuius mater baptizata est, aliquo mortis urgēte periculo,cum eum gestaret in utero. Nunc uero cum etiam ipse baptizatur,non utiq; bis baptizatus habebitur. Non itaque ad maternum corpus cum esset in utero pertinebat, & tamen creabatur in templo dei,non templum dei. Ita in fœmina fideli creatus est infidelis, & in eum parentes infidelitatem traiecerunt, quam non habebant,quando ex ipsis natus est, sed tunc habebant quando & ipsi similiter nati sunt. Traiecerunt ergo quod iam non erat in eis,propter semē spiritale quo regenerati sunt,sed erat in eorum carnali semine, quo eum generauer

A generauerunt. Quamuis itaq; sacro baptismate sanctificetur & corpus, ad hoc tamen san/
ctificatur, ut per remissionem peccatorum non solum præteritis peccatis omnibus, ue/
rumetiam ipsi quæ inest carnis concupiscentiæ non sit obnoxium, cui necesse est obno/
xius omnis homo nascatur, etiam moriturus obnoxius, si non renascatur. Vbi ergo me
audisti siue legisti dicentem, non innouari homines per baptismum, sed quasi innouari:
non liberari, sed quasi liberari: nō saluari, sed quasi saluari, absit ut ego inanem dicerem gra
tiam lauacri illius, in quo renatus sum ex aqua & spiritu, qua liberatus sum à reatu omnium
peccatorum, uel quæ nascendo traxeram, uel quæ male uiuendo contraxeram? Qua gra/
tia liberor ut scio, ne intrem in tentationem, à concupiscentia mea abstractus & illectus, at/
que ut exaudiar dicens cum consortibus meis, Dimitte nobis debita nostra. Qua liberabor, *Matth.6*
ut spero, in æternum, ubi iam nulla lex in membris meis repugnet legi mentis meæ. Nō igi/ *Rom.7*
tur ego inanē facio dei gratiam: sed tu eius inimicus inanem quæsisse uideris iactantiã, ut in
tuam disputationem introduceres Epicurum, qui negauit esse corpus deorum, sed tanquã
corpus, nec sanguinem, sed tanquam sanguinem, & hac occasione de philosophorũ litteris
ad rem quæ inter nos agitur, non pertinentibus, tanto ineptius, quanto uelut doctius delira
res. Quis aũt nostrum dicit quicquid in præsenti seculo agitur esse culpandum, cum hic ipse
Christus tanta egerit bona, sed ut nos erueret de præsenti seculo malo? Quàm porrò dili/
genter & congruenter exponas apostolicum testimonium, ubi ait, Sæpe salui facti sumus, *Roma.8*
& cætera usq; ad redemptionē corporis nostri, operæpreciũ est intueri. Dicis enim quòd illa
resurrectio non peccata dimittat aliquorum, sed expurget merita singulorũ. Reddit enim
unicuiq;, inquis, secundum opera sua, nec tamen dicis, secundum quæ opera sua regnũ dei
paruulis reddat, Et peccata quidem nulla remittũtur in regno, Sed si nulla remitterentur in
iudicio illo nouissimo, puto quod dominus non dixisset de quodam peccato, Non remitte *Matth.12*
tur neq; in hoc seculo, neq; in futuro: quando sibi remitti sperabat latro ille, qui dicebat, Me *Lucæ 23*
B mento mei cum ueneris in regnum tuum. De qua re quoniam profundissima quæstio est,
non est modo præcipitanda sententia. Cur autem in regno nulla peccata remittit deus filijs
suis, nisi quia non inuenit quod remittat? Nō enim poterũt ibi esse peccata, ubi spiritus nō
dico non consentit concupiscentiæ carnis, sed nec concupiscit aduersus carnem, quia nec caro
aduersus eum, illa ineffabili salute perfecta: quæ nunc non fit in baptismo, ubi remittuntur
quidem cuncta peccata, sed remanent carnalium concupiscentiarũ mala, cum quibus post
baptismũ, si tamen proficiunt, exerceant siue coniugati gloriosa, siue continentes gloriosiora
certamina, quod & ipse confiteris. Sed nescio qua miseria quando pro ueritate loqueris, tũc
te ipse non audis, Describens quippe illam summã resurrectionis felicitatem, dicis neminē
iam ibi iustorum liuidum facere corpus suum, & seruituti subijcere, neminem humiliare ani/
mam suam stratis duris & pedore membrorũ. Responde ergo cur hic ista faciat, qui omni
malo in baptismate caruit, cur audet liuidum facere templum dei? Nónne mēbra eius mē/
bra sunt utiq; templi dei? Cur ergo non suaui odore, sed pedore, templi eius aut inuitat præ
sentiam, aut impetrat misericordiã, aut placat iram eius? Nihil ne mali castigat, domat, uin
cit, opprimit in templo dei, etiam liuore & pedore ipsius templi dei? Nónne attendis, nónne
perspicis, quia tam uehementer corpus suum persequens, si nihil ibi persequitur quod displi
cet deo, frustra persequendo templum eius, facit iniuriam magnam deo? Quid tergiuersa/
ris, quid cunctaris apertius confiteri? Illud profecto, illud est quod iste cuius liuorem pe/ *Roma.7*
dorémque prædicas, in sua carne persequitur. Vnde dicebat Apostolus, Scio quia non
habitat in me, hoc est in carne mea bonum. Quam uocem baptizati esse cur negas, cum
opera uocis huius in liuore corporis, & membrorum pedore cognoscas? Neque enim hæc
sancti, uel dei flagellis, uel ab inimicis tolerant patiendo, sed ipsi sibi ingerunt continen/
do. Et ut quid hoc, nisi contra carnis concupiscentiam spiritu concupiscendo? Quod nimi/
rum & ipse sensisti. Cum enim describens felicitatem futuræ uitæ, addidisses atque dixisses,

Nemo conuicijs fęlicem impudentiam, nemo maxillas palmis, nemo subijciet terga uerberibus, nec conflare studebit de infirmitate uirtutem, nec cum inopia frugalitatem, nec cum mœroribus magnanimitatem, quare dicere noluisti, nec cum carnis concupiscentia castitatem, sed festinasti sensum concludere, atque dixisti, nec patientia cum dolore luctabitur, nihil aliud commemorans nisi quod forinsecus irruens fortitudine toleratur, non quod intus se commouens castitate comprimitur? An forte nos arguis tarditatis quòd non intellexerimus, hoc te iam significasse superius, cum de liuore corporis diceres & labore ac pedore membrorum? Quando enim ab hoste, sed à seipso affligitur fortis, in ipso intus est, qui
Rom. 8 uincendus est hostis. Memento sanè non te exposuisse cur Apostolus dixerit, Adoptionem expectantes, qui iam in lauacro regenerationis fuerat adoptatus. Iterum dicis quòd carnem suam nullus oderit, Quis enim hoc negat? Sed tamen disciplinæ rigore asseris conterendam. Iterum ergo pro ueritate loqueris, & audire te non uis. Cur enim caro conteritur à fidelibus, si nihil remansit in baptismo quod aduersus spiritum concupiscat? Cur inquam, conteritur à seipso templum dei, si nihil ibi est quod resistat spiritui dei? Non autem tantum inesset, uerum & grauiter obesset, nisi reatus qui nos obstrinxerat, per remissionem peccatorum solutus esset. Soluitur ergo per indulgentiam, quia tenebat in noxa, conteritur per continentiam, ne uincat in pugna. Agitur itaque ne obsit, donec ita sanetur ut non sit. Quapropter dimittuntur in baptismate cuncta peccata, & originaliter tracta, & igno-
Iacobi 1 ranter uel scienter adiecta. Sed cum dicit apostolus Iacobus, Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus, deinde cōcupiscentia cum conceperit, parit peccatum, profecto in his uerbis partus à pariente discernitur. Pariens enim est concupiscentia, partus peccatū. Sed concupiscentia non parit, nisi conceperit, nō cōcipit nisi illexerit, hoc est, ad malum perpetrandum obtinuerit uolentis assensum? Quòd ergo aduersus eam dimicatur, hoc agitur, ne concipiat, pariatq; peccatum. Dimissis itaque in baptismo peccatis omnibus, id est, omnibus concupiscentiæ fœtibus, si illic etiam ipsa consumpta est, quomodo D contra eam ne concipiat, dimicant sancti liuore corporis, pedore membrorum, contritione carnis? Quæ uerba tua sunt. Quomodo inquam liuore, pedore, contritione templi dei contra eam belligeratur à sanctis, si & ipsa est ablata baptismate? Manet igitur. Nec ea regenerationis lauacro caruimus, si non ibi caruimus sensu, quo eam manere sentimus. Quis autem ita sit imprudens atque impudens, ita procax, pertinax, peruicax, ita postremo insanus & demens, qui cum peccata mala esse fateatur, neget esse malam concupiscentiam peccatorum, etiam si aduersus eam concupiscente spiritu, peccata concipere ac parere non sinatur? Tale porrò ac tam magnum malum, tantum quia inest, quomodo nō teneret in morte, & pertraheret in ultimam mortem, nisi & eius uinculum, in illa quæ fit in baptismo remissione peccatorum omnium solueretur? Propter hoc enim uinculum quod connectitur ex primo Adam, nec solui potest nisi in secundo Adam: propter hoc, inquam, uinculum mortis, mortui reperiuntur infantes, non ista morte notissima, quæ à corpore animam sepa-
2. Cor. 5 rat, sed ea morte, qua tenebantur omnes, pro quibus mortuus est Christus. Scimus enim, ait Apostolus, quod à nobis sæpissime repetendum est, quoniam unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt, & pro omnibus mortuus est, ut qui uiuunt iam non sibi uiuāt, sed ei qui pro omnibus mortuus est, & resurrexit. Illi ergo uiuūt, pro quibus ut uiuāt mortuus est qui uiuebat. Quod apertius ita dicitur, Illi sunt à mortis uinculo liberi, pro qui-
Psalm. 87 bus mortuus est inter mortuos liber. Vel sic multo apertius, Illi sunt liberati à peccato, pro quibus mortuus est, q nunq̃ fuerat in peccato. Et cū semel sit mortuus, tamē pro unoquoq; tūc moritur, quādo in eius morte quātælibet ætatis fuerit baptizatur, id est, tunc ei proderit mors eius, qui fuit sine peccato, quādo in eius morte baptizatus, mortuus fuerit etiā ipse peccato, qui mortuus fuerat in peccato. Ingeris Apostoli testimoniū, ubi ait, Nolite errare, ne-
1. Cor. 6 que fornicari, neq; simulacris seruiētes, & cætera quibus cōmemoratis, cōcludit, quod regnū dei non

A dei non possidebunt. Sed agunt talia qui cõcupiscentiæ quam laudas, motibus ad mala & turpia quæque consentiunt. Quod ergo ait, Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, mutatos eos dixit in melius, non ut ea carerent, quod in hac uita fieri non potest, sed ut ei non obedirent, quod in bona uita fieri potest: atque ut ab eo quo erant uinculo eius obnoxij, liberatos se esse cognoscerent, quod nisi regeneratione fieri non potest. Tu autem qui putas, quod si malum esset concupiscentia, careret ea qui baptizatur, multum erras. Omni enim peccato caret, non omni malo. Quod planius ita dicitur, Omni reatu omnium malorum caret, non omnibus malis. Nunquid enim caret corruptione corporis? An non est malum quod aggrauat animam, & errauit qui dixit: corpus enim corruptibile aggrauat animam? Nunquid caret ignorantiæ malo, per quod à nescientibus innumerabilia perpetrant mala? An paruũ malũ est, per quod homo nõ percipit quæ sunt spiritus dei? De baptizatis nempe dicebat Apostolus, Animalis homo autem non percipit quæ sunt spiritus dei: stultitia est enim illi, & non potest scire quoniam spiritaliter dijudicatur. Deinde paulopost, Et ego, inquit, fratres, non potui loqui uobis quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus: quasi paruulus in Christo, lac uobis potum dedi, non escam. Nondum enim poteratis, sed nec adhuc quidem potestis, Adhuc enim estis carnales. Cum enim sint inter uos æmulatio & contentio, nónne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? Vide quæ dicat mala de ignorantiæ malo uenientia. Et puto quod non de catechumenis ista dicebat, Paruuli quippe in Christo quomodo essent, nisi iam renati essent? Quod si nõdum credis, quid eis post pauca dicat attende, Nescitis quia templum dei estis, & spiritus dei habitat in uobis? An adhuc dubitabis uel negabis, non eos potuisse esse templum dei, in quo habitaret spiritus dei, nisi baptizatos? Saltem ergo illud respice quod eis dixit, Nunquid in nomine Pauli baptizati estis? Non igitur caruerant tanto ignorantiæ malo in lauacro regenerationis, ubi tamen omnibus caruerãt sine dubitatione peccatis. Et per hoc ignorãtiæ

Sapien,9

1.Cor.2

1.Corinth.3

1.Corinth.3

1.Corinth.1

B malum templo dei in quo habitabat spiritus dei, stultitia erant quæ sunt spiritus dei, sed de die in diem si proficerent, & in quod peruenerant, in eo ambularent, sana profecto accedente doctrina minueretur hoc malum. Credamus etiam non tantum minui, uerumetiam in hac uita posse consumi, tamen post baptismum. Nunquid in baptismo? Concupiscentiam uero quis ambigat in hac uita posse minui, non posse cõsumi? Horum itaque malorũ præteritus omnis reatus sacro fonte diluitur. Remittuntur ergo in renascentibus, minuuntur in proficientibus. Ignorantia minuitur ueritate magis magisq; lucente, Concupiscentia minuitur charitate magis magisq; feruente. Nihil boni horum duorum est à nobis, Non enim spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex deo est, ut sciamus quæ à deo donata sunt nobis. Ex hoc autem concupiscentia peior est quàm ignorantia: quia ignorantia sine concupiscentia minus peccat, concupiscentia uero sine ignorantia grauius peccat. Et nescire malum, non semper est malum: concupiscere autem malum, semper est malum. Bonum quoque ipsum utiliter aliquando ignoratur, ut opportune sciatur, Nullo autem modo fieri potest, ut carnali concupiscentia bonum hominis concupiscatur, quandoquidem nec ipsa proles libidine corporis, sed uoluntate animi concupiscitur, quamuis non sine libidine corporis seminetur. De hac quippe agimus concupiscentia, qua caro concupiscit aduersus spiritum, non de illa bona, qua spiritus concupiscit aduersus carnem, & qua concupiscitur continentia, per quam concupiscentia uincatur, si uoluptas corporis non est hominis bonum. Hac ergo concupiscentia carnis, quæ autor quidam est & uoluptatis, nullum concupiscitur hominis bonum. Hac ergo concupiscentia carnis nunquam concupiscitur hominis ullum bonum, si uoluptas carnis non est hominis bonum. Si autem ut aliquo loco significasti, placet tibi secta Dinomachi, honestatem uoluptatémque coniungens, quod philosophi quoque huius mundi qui honestiores uidebantur, scylleum bonum esse dixerunt, ex humana scilicet natura beluinaq; compactũ. Si hoc ergo monstrũ tua opinione sectaris, satis est nobis, quod confiteris aliã esse illicitã, aliã licitã uoluptatem. Ac per hoc mala est concupiscẽtia

1.Ioan.2

Concupiscẽtia quare peior sit ignorantia.

Galat.5

Opinio Dinomachi

quæ

quæ indifferenter utrumq; appetit, nisi ab illicita uoluptate licita uoluntate frenetur. Hoc C
autem malũ nõ in baptismate punitur, sed baptizatis per gratiã regenerationis ab eius obligatione iam liberis, ne ad illicita pertrahat, salubriter uincitur. Vt autẽ resurrectionis tempore, non sit omnino in uiuente corpore nec dolente, præmium est eorum qui contra eam fideliter certauerunt, qui languore sanato, immortalitate sana & beatissima uestietur. In eis uero qui non ad uitam resurgent, non feliciter, sed pœnaliter erit, non quia tunc ab ea quisquam mundabitur, sed quia tunc malis non in delectamenta excitatis, sed in tormenta uertetur.

Caput VI Iam uideamus illud excellentissimum acumen tuum, quo uidisti quẽadmodum refelleres quod à me dictum est, dimitti concupiscentiam carnis in baptismo, nõ ut non sit, sed ut in peccatum non imputetur, quamuis autem reatu suo iam soluto, manet tamen. Aduersus hæc mea uerba sic argumentaris homo acutissimus, tanquam ipsam concupiscentiam dixerim per baptismum reatu liberari, quoniam dixi, reatu suo iam soluto, uelut suo dixerim, quo ipsa rea est, eóque soluto illa permaneat absoluta. Quod utique si sensissem, profecto eam malam esse non dicerem, sed fuisse, Ac per hoc secundum mirabilem intelligentiam tuam, quando audis in aliquo homicidij reatum solutum, non hominẽ sed ipsum homicidium à reatu existimas absolutum. Sic intelligat quis, nisi qui non erubescit laudare, cum qua compellitur dimicare? Et quomodo te iactas exultasq; in redarguenda ista sententia, non mea planè, sed tua. Talia quippe dicis, qualia dicenda sunt in eos, qui per baptismum sanctificatam & fidelem factam concupiscentiam carnis affirmant in eis, in quibus regeneratis manet tamen. Sed hoc tibi potius qui eam bonam prædicas, conuenit dicere, ut bono eius naturali, sicut de infantibus dicitis, bonum sanctificationis accedat, & sit carnis concupiscentia sancta dei filia. Nos autem qui eam malam dicimus, & manere tamen in baptizatis, quamuis reatus eius non quo ipsa erat rea (neque enim aliqua persona est) sed quo reum hominem originaliter faciebat, fuerit remissus atque uacuatus, D
absit ut dicamus sanctificari, cum qua necesse habent regenerati si non inuacuum dei gratiam susceperunt, intestino quodam bello tanquam cum hoste confligere, & ab ea peste desiderare atque optare sanari. Nam si propterea dicis nulla mala remanere in baptizatis, ne ipsa mala baptizata & sanctificata credantur, uide quanta te sequatur absurditas. Si enim quicquid est in homine quando baptizatur, baptizari & sanctificari putandum est, dicturus es & ipsa in illo baptizari & sanctificari, quæ in intestinis & uesica sunt per digestiones corporis egerenda. Dicturus es baptizari & sanctificari hominem in matris utero constitutum, si ad hoc sacramentum accipiendum grauidam necessitas cogat, & ideo baptizari iam non debere qui nascitur. Postremo dicturus es & ipsas baptizari & sanctificari febres, quando baptizantur ægroti, ac per hoc baptizari & sanctificari etiam opera diaboli. Velut si mu-
Luc.13 lier illa baptizaretur antequam curaretur, quam Satanas in infirmitate alligauerat per decem & octo annos. Quid de malis ipsis ipsius animi loquar? Cogita quantum mali sit stul-
1.Cor.3 titiam putare quæ sunt spiritus dei, & tamen tales erant, quos Apostolus alebat lacte, nõ cibo. Nunquid & stultitiæ illius tam magnum malum, quia non fuerat baptismate ablatũ, baptizatum sanctificatumq; dicturus es? Sic ergo & cõcupiscentia quæ manet oppugnanda atq; sananda, quamuis in baptismo dimissa sint cuncta omnino peccata, non solum nõ sanctificatur, sed potius ne sanctificatos æternæ morti obnoxios possit tenere euacuatur: quia & illi qui lacte alebantur non solido cibo, & adhuc animales, non percipientes quæ sunt spiritus dei, quoniam stultitia illis adhuc erat: si in illa mentis ætate, in qua ætate noui homines appellabantur, non carnis, de corpore exissent paruuli in Christo, nullo reatu stultitiæ illius tenerentur: quia hoc eis beneficium fuerat regeneratione collatũ, ut omniũ malorum, quibus & postea uel moriẽdo uel proficiendo fuerant exuendi, reatus continuo solueretur remissione peccatorum omniũ, nondũ omniũ sanitate morborũ. Qui tamẽ reatus te-
1.Tim.2 neat necesse est eũ, qui secundũ carnẽ generatur, quia non nisi ei remittitur qui secundũ spiritum regeneratur. A morte quippe iustissimæ dãnationis per unũ mediatorẽ dei & hominũ liberatur

A liberatur genus humanum, non à morte corporis tantum, sed à morte qua mortui sunt, pro quibus unus mortuus est. Et quia pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt. 2. Corinth. 5

Caput VII

Quod uero te libuit tam multum de qualitatum differentia disputare, quia ego semel nominaui qualitatem, dicens non substantialiter manere concupiscentiam, sicut corpus ali/ quod aut spiritum, sed esse affectionem quandam malæ qualitatis, sicut est languor, itá ne nihil ad rem pertinere non sentis? Primo enim dicis me mutasse sententiam, & immemoré totius libri mei, professum fuisse substantiam esse libidinem. Reuera euoluto & enucleato li bro meo non reperturus es me libidinem substantiam dixisse uel semel. Dixerunt eam quidam philosophi partem animi esse uitiosam. Et utique pars animi substátia est, quia sub/ stantia est ipse animus. Sed ego ipsum uitium quo animus uel ulla pars eius isto modo ui/ tiosa est, libidinem dico, ut omni uitio sanato salua sit tota substantia. Quia & illi philoso/ phi locutione tropica mihi uidētur uitiosam partem animi appellasse libidinem, in qua par te est uitium quod uocatur libido, sicut appellatur domus pro eis qui sunt in domo. Dein/ de te nimis acutis dialecticorum telis incautius exercendo, nosque iactantius territando, se/ ctam uestram lætaliter uulnerasti. Diuidens quippe ac definiens uel etiam describens diffe rentias qualitatum, inter cætera, Tertia species qualitatis est, inquis, affectio & affectionalis qualitas. Affectio autem in qualitate ob hoc ponitur ais, quia principium qualitatum est, cui etiam reputantur ad momentum accedentes recedentesque aut animi aut corporis passi/ ones. Affectionalis uero qualitas, inquis, omnibus quibus euenerit, ex maioribus orta cau/ sis ita inhærescit, ut aut magnis molitionibus, aut nullis omnino separetur. Hæc quidem sa/ tis explicasti scientibus, sed quia contemnendi non sunt, qui lecturi libros nostros discipli/ næ huius ignari sunt, quod deesse uideo, faciam ut à me illustrētur exemplis. Quantum ad animum attinet, Affectio est timere, affectionalis qualitatis timidum esse. Sic aliud est ira/ tus, aliud iracūdus: aliud ebrius, aliud ebriosus. Illæ affectiones, istæ affectionales sunt qua litates. Quantum autem ad corpus, sicut aliud est pallens, aliud pallidus, aliud rubens, aliud rubicundus, & si qua huiusmodi, quorum plurimis desunt usitata uocabula. Cum itaque di xeris affectionalem qualitatem ortam ex maioribus causis, atque ita inhærescere, ut aut ma gnis molitionibus, aut nullis separetur, quando secundum eam dicitur animus malus, uel potius homo malus, nónne metuis ne uoluntas bona, aut non ibi esse possit, aut ualere ni/ hil possit? Nónne concedis hominem miserum quicunque ille sit uel fuerit, certe aduersus ta/ lem clamasse qualitatem, Velle adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio? Hic sal/ tem fatemini esse istorum uerborum gemitum necessarium, Quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Quapropter quan/ tolibet te aduersus oculos imperitorum dialectico tegmine inuoluas, manifesta ueritate nu daberis. Ego tanquam ualetudinem malam, ex origine uitiata ingenitum esse homini dico uitium, quo caro concupiscit aduersus spiritum, & hoc malo bene uti pudica coniugia, cum eo utuntur generandi causa, sed isto mali usu bono laudari utentem, nō ipsum malum. Ne/ que enim malū ipsum est innocēs, sed homo qui facit, ut malum suū quo bene utitur ei no/ cere non possit. Sicut mors cum sit supplicium peccatoris, bono mali usu accedente fit me/ ritum martyris. Percipitur autem in baptismate Christiano perfecta nouitas, & perfecta sanitas ab eis malis nostris quibus eramus rei, non ab eis cum quibus adhuc confligen/ dum est ne simus rei, cum & ipsa in nobis sint, nec aliena sed nostra sint. Nam & uino/ lentiæ consuetudini utique malæ, quam sibi homines fecerunt, non nascendo traxerunt, resistunt post baptismum, ne eos ad mala solita pertrahat: & tamen malo resistitur, dū con cupiscentiæ per continentiā denegatur, quod per consuetudinē cōcupiscitur. Vnde etiā cōtra istā genitaliū cōcupiscentiā quæ ingenita nobis est per originale peccatū, uehemētius uidua quàm uirgo, uehemētius meretrix quādo casta esse uoluerit, quàm quæ semper fuit casta confli git: & tāto amplius in ea superāda uolūtas laborabit, quāto maiores ei cōsuetudo uires de dit. Ex isto & cum isto hominis malo nascitur homo, quod malū per seipsum tam magnū est, &

Habitus.
Dispositio.
B
Rom. 7
Galat. 5

est, & ad hominis damnationem atq; à regno dei separationem tantũ habet obligationis, C ut etiam si de parentibus regeneratis trahatur, non nisi quemadmodum in illis sola regeneratione soluatur, atq; isto unico remedio præpositus mortis à prole pellatur, quo à parentibus est pulsus. Qualitas affectionalis mali de substantia ad substantiam non emigrando transit, sed quodã operante contagio, id est concupiscentiæ affectu, sicut de parentibus morbidis morbida soboles procreatur. Qualitas autem mali non in substantiam de substantia tanquam de loco in locũ migrat, ut deserat ubi erat, & quæ fuit ibi, ipsa sit alibi: sed alia eiusdem generis quodam operante contagio, quod etiam de morbidis parentum corporibus solet euenire nascentibus. Quid autem dicere uoluisti, quasi claudens ut loqueris, Aristotelis palæstram, ut inde ad sacras litteras reuertaris? Ais enim, Sensus est igitur concupiscẽtia, & mala qualitas non est: dum concupiscentia minuitur, sensus dicatur imminui. Ergo quando minuitur concupiscentia, sensus minuitur. An non per concupiscentiam castitatis & continentiæ, quotidie carnis concupiscentia magis magisq; minuitur? Vellem itaq; mihi diceres, utrum à morbo fornicationis sanior non fiat quem fornicari minus minusq; delectat, quamuis opus illud malũ una cõuersione sibi amputauerit, nec unquã hoc fecerit ex quo lauacrum regenerationis accepit. Itemq; post consuetudinem uinolentiæ baptizatus, & nunquam se deinceps prorsus inebrians, uellem diceres, utrum ab isto morbo non fiat indies sanior quàm fuerat, cum potationis gurgitem minus minusq; desiderat quàm solebat. Sensus est igitur non ipsa concupiscentia, sed ille potius quo nos eam maiorem minorémue habere sentimus, Sicut in corporis passionibus non sensus est dolor, sed ille sensus est quo sentitur dolor. Nec sensus est morbus, sed ille sensus est, quo nos morbum habere sentimus. Porrò si continuo fit bonus, & utiq; bona qualitate fit bonus, qui fornicationi uinolentiæq; renuncians ab huiusmodi operibus sese abstinet, nónne recte audit, Ecce sanus factus es, iam noli peccare, rectéq; appellatur castus & sobrius? Deinde si prouectu concupiscentiæ bonæ, qua concupiscentias malas fornicandi potandiq; debellat, talis efficitur qualis recenti conuersione nondum fuit, ut illorum in eo desideria peccatorum minus minusq; moueantur, ut aduersus ea mala non tanta quanta prius exerceat, sed minora certamina, non uirtutum diminutione, sed hostium, nec deficiente pugna, sed crescẽte uictoria, dubitabis eum pronunciare meliorem? Vnde obsecro, nisi quia bona qualitas aucta, & mala minuta est? Auctum est igitur quo bonus esse cœpit, minutum est quo malus fuit, & hoc egit post baptismũ, nõ peregit in baptismo. Ita quãuis ibi peracta fuerit plena peccatorũ remissio: remãsit tamẽ qua proficeretur in melius, aduersus cateruas desideriorũ malorũ in nobisipsis utiq; tumultuantiũ uigilãter exerẽda & instanter exercẽda luctatio, propter quam dicitur etiã baptizatus, Mortificate mẽbra uestra quæ sunt super terrã, &, Si spiritu facta carnis mortificaueritis uiuetis. &, Exuite uos ueterẽ hominẽ. Nullo modo reprehẽditur baptisma, quia adhibetur curatio quæ fit post baptisma: quia potius totũ hoc per baptisma actũ est, id est, ut & à præteritis lãguoribus sanaretur, & à futuris incipiat, studeat, mereatur sanari. Ita baptismũ totius fit causa sanitatis, per quod & incipitur omnis sanitas & impletur. Nempe dicuntur hæc magna consensione ueritatis, nulla reprehensione baptismatis. Si ergo nolis esse contentiosus, puto quod iam uideas quàm recte intelligatur, quod aliter conaris exponere, quòd propheta cum dixisset, Qui propitius fit omnibus iniquitatibus tuis, quod fit utiq; remissione omnium peccatorum, continuo subiecit, Qui sanat omnes languores tuos, ea mala uolens intelligi, cum quibus donec sanentur, uel quantum possunt in hac uita magis magisq; minuantur, non quiescunt intestina bella sanctorum. Neq; enim nullus est languor quo caro cõcupiscit aduersus spiritum, etiam manente uirtute castitatis inuicta. Si nullus languor est, non ergo aduersus eum spiritus concupiscat. Ad hoc enim concupiscit, ut si non potest, non certandi, sed saltem nõ cõsentiendi obtineat sanitatẽ. Hocquippe unde nunc agimus, quod nobis resistere sentimus in nobis, aut aliena est natura separanda, aut nostra sanãda. Si alienam dicimus separandam, Manichæis fauemus, Fateamur ergo nostram esse sanandam,

Margin notes: Ioan. 5 (beside "renuncians ab huiusmodi…"); D (right margin, beside "bonæ, qua concupiscentias…"); Col. 3 (beside "ptizatus, Mortificate…"); Roma. 8 (beside "ueritis uiuetis…"); Psalm. 102 (beside "propheta cum dixisset…").

A dam, ut Manichæos simul Pelagianosq́ uitemus. Hoc ergo generi humano infli Cap.VIII
ctum uulnus à diabolo, quicquid per illud nascitur, cogit esse sub diabolo, tanq̃ de suo fruti ce fructum iure decerpat. Hæc uerba de libro meo tibi refellenda posuisti. Quibus ita insi diaris, tanq̃ naturæ humanæ autorem dixerim diabolum, & ipsius qua homo constat sub stantiæ conditorem, quasi uulnus in corpore possis appellare substātiam. Sed si propterea me putas dixisse diabolum substantiæ conditorem, quia in ea similitudine quæ à me adhi bita est, fruticē dixi, frutex quippe nullo dubitāte substantia est: cur usqueadeo te uel osten dis uel fingis indoctum, ut eis rebus quæ substantiæ non sunt, adhibendas de substantia si militudines non existimes? Nisi forte & ipsi domino dialectice calumniaberis, quia dixit,
Arbor bona bonos fructus facit, & arbor mala malos fructus facit: Quis enim maliciā siue Matth.7
bonitatem, uel opera bona seu mala, quos uelut fructus illarum arborum uoluit intelligi, di cat esse substantias, nisi nesciens quid loquatur? Quis uero arbores & earum fructus neget esse substantias, si nouit quod loquitur? De his ergo rebus quæ substantiæ sunt, uidemus adhibitas similitudines eis rebus, quæ non sunt substantiæ. Quòd si arbor bona, uel mala, non bonitas hominis uel malicia, sed ipsi homines accipiendi sunt, in quibus subiectis istas esse intelligimus qualitates, bonitatē scilicet in homine bono, maliciamq́ in homine malo, ut ipsæ substantiæ sint arbores, id est ipsi homines, certe fructus earum quæ nihil aliud q̃ opera intelliguntur, nemo nisi imperitus dicit esse substantias: cum omnium arborum fru ctus, unde istæ similitudines datæ sunt, nemo nisi imperitus neget esse substantias. Ac per hoc ei rei quæ non est substantia, fas est adhibere similitudinē de substantia. Propter quod ego uitio q̃d generi humano diabolus tanq̃ uulnus inflixit, quamuis nullo modo substan tia sit, recte tamen adhibui de substantia similitudinem, ut fruticem dicerem, & fructus eius uitia etiam illa, cum quibus homines uobis quidem negātibus, sed ueritate conuincente na scuntur, & ex quibus in æternum dei regno pereunt, si ueritate liberante non renascantur.

B Proinde uitiatorem, non conditorem substantiæ diabolum dixi: Subdit autem sibi quod non condidit, per id quod inflixit, deo iusto tribuente hanc potestatem, cuius nō subtrahit potestati, nec quod sibi est subditum, nec seipsum. Ideo est enim secūda natiuitas instituta, quia natiuitas est prima damnata. Cui tamen etiam damnatæ dei bonitas exhibetur, ut de maledicto semine rationalis natura formetur, qua eius affluentissima bonitate apertis sime malorum hominum tāta multitudo nutritur, & occulto dei opere uegetatur. Quæ bo nitas operationis eius si subtrahatur formandis promouendisq́ seminibus, & uiuificandis quibusq́ uiuentibus, non solum gignenda non aguntur, sed ad nihilum penitus etiā genita rediguntur. Cum ergo deum nisi stulta impietas non reprehendat, q̃ homines uitiosa uo luntate damnabiles illo uiuificante uiuunt, qui uiuificat omnia: cur putamus ab eius operi bus abhorrere, q̃ origine uitiata damnabiles illo creante nascūtur, qui creator est omnium, & per mediatorem regenerati à damnatione liberātur debita, sed gratuita miseratione non debita, quos elegit ante constitutionem mundi per electionem gratiæ, non ex operibus uel præteritis, uel præsentibus, uel futuris? Alioquin gratia iam non est gratia. Quod maxime apparet in paruulis, quorum nec præterita dici possunt opera, quia non fuerunt, nec præsen tia, quia nihil operantur, nec futura, quando in illa ætate moriuntur. Dixi sanè quomodo manent peccata reatu, quæ præterierunt actu, sic econtrario fieri potest, ut concupiscētia ma neat actu, & prætereat reatu. Quod error quidem tuus falsum esse dicit, sed ueritas uerum esse conuincit: Nam tu id non ualendo refellere, primo dialecticas tenebras imperitis cona ris offundere, dicens te cogitare nō posse in qua dialexi inuenerim contrariorum omnium reciprocationem. Quam sententiam tuā si exponere uoluero, & ad eorum perducere intelli gentiā, qui nunq̃ ista didicerunt, opus erit pleno fortasse uolumine. Sed nūc satis est, quod ipse dixisti, in nulla dialexi posse inueniri cōtrariorum omniū reciprocationem. Hinc enim ostendisti aliquorum esse posse, non omnium. In his ergo aliquibus & hoc reperi. Si enim dixisses, contrariorum reciprocationem esse nullorum, & per hoc ostenderes ea quæ posui

contraria reciproca esse non posse, quia nulla esse possunt: ego aliqua esse posse ostendere C
debui, ac deinde in his esse quod posui. Sed esse aliqua iam ipse concedis, qui non dicis nullorum cōtrariorum esse reciprocationem, sed nō omnium. Est igitur aliquorum. Sed utrum in his etiã hoc sit quod à me positum est, restat ostendere, id est, utrũ sicut uerũ est, reatu manere peccata, quæ præterierunt actu: ita sit uerũ, quòd concupiscentia maneat actu, & prætereat reatu. Quod tu fieri non posse uolens ostendere, hoc dixisti quod ego non dixi. Ego enim de concupiscentia dixi, quæ est in membris repugnans legi mentis, quamuis reatus eius in omnium peccatorũ remissione trãsierit: sicut ecõtrario, sacrificium idolis factum, si deinceps nõ fiat, præterijt actu, sed manet reatu, nisi per indulgẽtiã remittatur. Quiddã enim tale est sacrificare idolis, ut opus ipsum cũ fit prætereat, eodẽq; præterito reatus eius maneat uenia resoluendus: Tale est carnis cõcupiscentia, ut maneat in homine, secũ per continentiã confligente, quamuis eius reatus qui fuerat generatione cõtractus, iã sit regeneratione transactus. Actu enim manet, non quidẽ abstrahẽdo & illiciendo mentem, eiusq; cõsensu concipiẽdo & pariẽdo peccata, sed mala quibus mẽs resistat, desideria commouẽdo. Ipse quippe motus actus est eius, quamuis mente nõ consentiente desit effectus. Inest enim homini malum & præter istũ actum, id est præter hũc motum, unde surgit hic motus: quem motum dicimus desiderium. Nõ enim semper est desideriũ contra quod pugnemus, sed si tunc nõ est, quãdo non occurrit quod cõcupiscatur, siue animo cogitãtis, siue sensibus corporis, fieri põt ut insit qualitas mala, sed nulla sit tentatione cõmota: sicut inest timiditas homini timido, & quãdo nõ timet. Cũ uero occurrit quod cõcupiscatur, nec desideria mala nobis etiã nolẽtibus commouentur, sanitas plena est. Hoc ergo uitium nõ potest nisi reatu tenere hominẽ, quamuis eiusdẽ mali bono usu de castis cõiugibus procreatũ: Qui reatus quamuis eo manẽte malo, soluitur in remissione omniũ peccatorũ per dei gratiã qua liberamur ab omni malo: cũ dominus non solũ propitius sit omnibus iniquitatibus nostris, uerumetiã sanat omnes lãguo
Luc. 13 res nostros. Dñs in Euãgelio, Ecce, inquit, eijcio dæmonia & sanitates perficio hodie & cras, D
& tertio die cõsummor. Post multũ tẽpus ẽq; hoc dictũ est, passus est dñs. Mentiri nõ potuit. Intelligitur ergo sic, Expulsio dæmoniorũ, remissio peccatorum est, eo utiq; quo diabolus peccatorũ pater atq; origo sit, per id quod efficitur id quod efficit. Et utiq; expulsio dæmoniorũ est remissio peccatorũ, tanq̃ resoluta causa, per quã hominis animam possidebat. Perfectio sanitatũ, dum de die in diem proficit ecclesia, & corruptionis cuius reatus ablatus est, passio quotidiana renouatiõe minuitur. Tertia cõsummatur, dũ resurrectionẽ in seipso initiandã mõstrauit ecclesiæ, qua ad incorruptionis cõsummationẽ, summamq; perueniat sanitatem. Se uero cõsummari dixit, Et initiũ & finis ipse, ipse caput & plenitudo corporis, in membris suis ipse perficitur. Nam recole quid respõderit liberator ipse atq; saluator his qui ei dixerant, ut exiret de Hierosolymis. Ecce, inquit, eijcio dæmonia & sanitates perficio hodie, & cras & tertia cõsummor. Lege Euangelium & uide post quantũ passus fuerit & resurrexerit. Ergo mentitus est? Absit: Sed significauit aliquid, quod ista inter nos quæstione uersatur. Expulsio quippe est dæmoniorum remissio peccatorum: perfectio sanitatum, quæ fit proficiẽdo post baptismũ. Tertia cõsummatio est, quã suæ quoq; carnis immortalitate mõstrauit incorruptibilium beatitudo gaudiorum. Tu autẽ in exemplũ rei de qua loquebaris, sacrilegum sacrificium posuisti, atq; dixisti, quicquid ad hoc genus pertinet de isto uno posse mõstrari, quoniã si semel aliquis idolis sacrificauerit, potest donec consequatur ueniã, premi iniquitate cõmissi, & manet reatus actione finita. Nullo autẽ pacto, inquis, fieri põt, ut maneat actio & abscedat reatus, id est ut dæmonibus, inquis, sacrificare non desinat, & tamen liber à prophanitate uideatur. Hoc de sacrificio idolis oblato uerissime dicis: Actus est enim qui opere ipso peragitur, & nõ erit, & si iterum fit, alterũ fit. Impietas uero ipsa qua hæc fiunt, tã diu manet, donec idolis renuncietur & credatur in deũ. Idolis itaq; sacrificatum factũ est transiens, non uitiũ manens. Impietas uero qua sacrificatũ est, quia & illo peracto manet, uidetur esse concupiscẽtiæ similis, qua commissum est adulteriũ. Sed errore sublato, quo

A quo illa impietas pietas etiã putabatur, nũquid idolis aliquem sacrificare delectat, & in illo huiusmodi desiderium commouetur? Nullo modo igitur simile est, quod pro simili ponendum putasti. Nullo modo, inquam, simile est sacrificium transiens manenti concupiscẽtiæ, quæ hominẽ iam non committentẽ quod solet ei consentiendo committere, iã plena fide & cognitione retinentẽ non esse talia facienda, stimulus tamen illicitorum desideriorũ, quibus resistit castitas, inquietare non cessat: neq; sciẽtia finitur ut non sit, sed continẽtia refrenatur, ut quò tendit peruenire nõ possit. Quapropter sicut idolis immolatio quæ iã nec in actione est, quia præterijt, nec in uolũtate, quia error quo fiebat absumptus est, manet tamen reatus eius donec in lauacro regenerationis peccatorũ omnium remissione soluatur: sic econtrario quamuis reatus malæ concupiscentiæ eodẽ baptismate sit solutus, manet tamen ipsa, donec ab eo q post eiecta dæmonia perficit sanitates, medicina perficiente sanetur. Sed quæso te, cũ & ipse cõcedas peccati facti atq; transacti reatũ manere, nisi sacro fonte diluatur: dic mihi reatus iste quis sit, & ubi maneat iã homine correcto recteq; uiuente, nondum tamen peccatorum remissione liberato? Subiectũ est reatus iste, id est substantia, sicut spiritus, sicut corpus: an in subiecto, sicut febris, aut uulnus in corpore: siue auaritia, uel error in animo, in subiecto esse dicturus es? Neq; enim reatum affirmabis esse substantiã: In q̃ igitur tibi uidetur esse subiecto? Cur quærã quid respondeas, & non potius uerba tua ponam? Actu, inquis, prætereunte, manet eius reatus in illius conscientia qui deliquit, donec dimittatur. Ergo in subiecto est, hoc est in animo eius qui deliquisse se meminit, & scrupulo agitur conscientiæ, donec fiat delicti remissione securus. Quòd si obliuiscatur se deliquisse, nec eius cõscientia stimuletur, ubi erit reatus ille quem transeunte peccato manere concedis donec remittatur? Non est certe in corpore, quia non est eorum accidentium, quæ accidũt corpori. Non est in animo, quia eius memoriã deleuit obliuio: Et tamen est. Vbi est igitur cum iam bene uiuat homo, nihil tale cõmittens? Nec dici possit eorũ peccatorũ eius reatũ manere qui meminit,
B eorum uero qui oblitus est nõ manere. Manet quippe omnino donec remittatur. Vbi ergo manet, nisi in occultis legibus dei, quæ conscriptæ sunt quodãmodo in mẽtibus angelorum, ut nulla sit iniquitas impunita, nisi quã sanguis mediatoris expiauerit, cuius signo crucis cõsecratur unda baptismatis, ut ea diluatur reatus tanq; in chirographo scriptus, in noticia spiritalium potestatum, per quas pœna exigitur peccatorũ? Huic chirographo nascuntur obnoxij omnes in carne, de carne carnaliter nati, eius ab hoc debito sanguine liberandi, qui in carne quidem & de carne, nõ tamen carnaliter, sed spiritaliter natus est: Natus est enim de spiritusancto, ex uirgine Maria. De spiritu scilicet sancto, ne esset in illo caro peccati: Ex uirgine autẽ Maria, ut esset in illo similitudo carnis peccati. Ideo illi chirographo nõ uenit obnoxius, & ab illo soluit obnoxios. Neq; enim nulla est iniquitas, cũ in uno homine uel superiora inferioribus turpiter seruiũt, uel inferiora superioribus contumaciter reluctãtur, etiam si uincere non sinãtur. Hanc iniquitatẽ si homo ab homine altero forinsecus aduersante pateretur, quia in illo nõ esset, sine illo utiq; puniretur. Quia uero in illo est, aut cum illo punietur, aut illo ab eius reatu liberato, sic in certamine aduersus spiritũ perseuerat, ut hominem iam nõ reum ad nulla post mortẽ tormenta transmittat, nõ alienet à regno dei, nulla damnatione faciat detineri, neq; ut ea penitus careamus, uelut aliena natura seiungatur à nobis, sed quia nostræ naturæ lãguor est, sanetur in nobis. Propter hoc ergo uitiũ, sicut Cap. IX in eo libro cui resistis, à me positũ est, humana natura damnatur, & propter quod dãnatur, damnabili diabolo subiugatur, quia & ipse diabolus spiritus immũdus est. Et utiq; bonum q; spiritus, malum q; immundus, quoniã spiritus est natura, immundus est uitio. Quorum duorum illud à deo est, hoc ab ipso. Non itaq; tenet homines siue maioris siue infantilis ætatis, propter quod homines, sed propter quod immundi sunt. His uerbis meis ex libro meo abs te positis, ita resistẽdum putasti, ut diceres hanc formã etiã in homine malo debuisse seruari, quæ seruatur in diabolo, ne quisq; damnetur nisi ex uitijs propriæ uoluntatis, atq; ideo nullũ sit originale peccatũ: Alioquin opus eius, ut dicis, qui etiã diabolum bonum

 condidit,

condidit,non potest approbari. Nec attendis q̄ diabolū non ex alio diabolo creauit deus, C
nec ex aliquo angelo licet bono,cuius tamen lex esset in membris repugnās legi mentis,per quā & cum qua,de homine nascitur omnis homo. Adiuuaret itaq; te fortasse hoc argumē/tum,si ut homo ita diabolus gigneret filios, eosq; paterno peccato negaremus obnoxios. Nūc uero aliud est ille, qui homicida erat ab initio, quia hominem ab initio quo est homo institutus,occidit per fœminæ seductionem, & in ueritate per liberum arbitrium non stetit, cadensq; deiecit hominem: & aliud est quod per unum hominē peccatum intrauit in mundum,& per peccatū mors,& in omnes homines pertransijt,in quo omnes peccauerunt. Vbi euidēter expressum est, exceptis cuiusq; hominis proprijs,commune omnibus hominibus originale peccatum. Quod autem dixi, Qui miratur quia creatura dei subditur diabolo, nō miretur,subditur enim creatura dei creaturæ dei,minor maiori:cur ita posuisti,ut sequentia mea uerba nō adderes,quibus ostendi queādmodum dixerim, minor maiori,humana scilicet angelicæ, nisi ut minus intelligeretur sensus meus, ut faceres tibi locū, ubi sicut soles, de Aristotelicis categorijs obtēderes nebulas imperitis, in quibus latēter putarēt te aliquid dicere,quid diceres nesciētes. Ad hoc enim redacta est hæresis uestra,ut gemant sectatores uestri nō inueniri dialecticos iudices in ecclesia,de scholis Peripateticorum siue Stoicorum, à quibus possitis absolui. Quò enim pertinet,quid sibi uult,ut quid dictū est quod dixisti, quia maior & minor ad finitam speciem pertinet quantitatis? Sed quantitas, inquis, non solum cōtrariorum capax non est,quod ei cū qualitate atq; alijs prædicamentis, uerumetiā nec contrarium habet,quod ei cum substātiæ est definitione cōmune:Bonū uero & malum cōtraria sunt. Hæc profecto nunq̄ diceres,si lectores uel auditores librorū tuorum putares intellecturos esse quod dicis. Itá ne uero ideo immūdus homo immūdo angelo subdēdus non fuit,quoniā quātitas qua homine maior est angelus,nō solū contrariorū capax nō est, uerumetiā nec cōtrarium habet:quasi tunc diabolo fuisset homo subdēdus,si ei reperiretur esse cōtrarius:& mala subdēda non sunt malis, quia bona malis,nō mala malis uidētur con D
traria? Quid uanius cogitari, quid ineptius dici potest? Nónne dn̄o subditur seruus, & bonus bono, & malus malo, & malus bono, & bonus malo? Nónne uxor subditur uiro, & bono bona,& malo mala,& bono mala,& malo bona? Quid igitur pertinet ad uim siue rationem, qua quidq; cuiq; subdēdum est,utrū hæc res aut illa possit uel nō possit capere uel habere cōtrarium? Verū tu plane incōsyderate ista non cōfunderes,si stultitiæ quæ tibi ista suggerit,sapientiā contrariā cogitares. Iā porrò illa qualis est argumentatio tua, Si res,inqs, quæ decēter ordinata est,ad deum pertinet,& res quæ ad deum pertinet bona est,bonū est itaq; subditū esse diabolo,quoniā qui institutus est à deo, p hoc ordo seruatur. Seqtur q;, inquis,ut malū sit rebellare diabolo,quoniā per resultationē institutus à deo ordo turbatur. Posses dicere deo resistere agricolas,eiusq; ordinē perturbare,purgādo agros à spinis & tribulis,quæ ille peccatoribus nasci iussit in pœnā. Quid q̄ ista tua ratiōe dici potest:si res quæ decēter ordinata est ad deum pertinet,& res quæ ad deū pertinet bona est,bonū est malos esse in gehēna,quoniā institutus à deo per hoc ordo seruatur? Quod uero tu addis,sequi q; ut malum sit rebellare diabolo, quoniā per resultationē institutus à deo ordo turbatur:cur hoc dicis? Quis enim rebellat diabolo, nisi ab eius potestate per mediatoris sanguinē libe/ratus? Melius ergo fuerat hostem nō habere,q̄ uincere. Sed quia peccati merito,humana natura subdita est hosti,prius homo ut aduersus eū pugnare possit,ab eius eruitur potestate. Deinde si uita est in hac carne prolixior, certans adiuuatur, ut superet. Postremo uictor beatificatur,ut regnet dicturus in fine, Vbi est mors contentio tua? Vel sicut dicit Aposto/
1.Cor.15 lus, Vbi est mors uictoria tua,ubi est mors aculeus tuus? Quin etiā uisa sunt tibi de Manichæi libris nonnulla esse ponenda,quibus meā sententiā comparares, cum ego cōmixtione duarum naturarum,boni scilicet & mali,unde illorum tota fabulosa manat insania,non solum fide uerboq; detester & damnem, uerumetiam tibiipsi suffragatori eorum resistendo, teq; refellendo conuincā. Cum enim contra eos ueritas clamet,mala nisi de bonis orta non esse,

A esse, nónne tu pro ipsis & cum ipsis contra ueritatem reclamas, per opus dei opus diaboli transire non sinitur? Non potest mala radix in domo dei locari. Rerum ratio non sinit, ut de bono malum, & de iusto iniquum aliquid proferatur. Non nascuntur peccata de ea re, quæ libera est à peccato. De hoc opere quod non habet culpã, nasci culpa non potest. Quibus omnibus uocibus tuis conficitur, non esse mala exorta de bonis, ut restet secũdum Manichæos, nõ esse mala exorta nisi de malis. Quomodo ergo quenq; Manichæorum nomine, tanq; eorum aduersarius criminaris, cum sic ab eorum parte consistas, ut uinci omnino non possint, nisi cum illis & ipse uincaris? Quod in primo huius operis libro aliquanto copiosius, & in quinto breuius, & hic hactenus nos egisse suffecerit. Ipsa uero quæ communis est uobis hæresis uestra, quantum Manichæos adiuuet, iam quidem sæpe mõstraui, sed ne hic quidem est omittendum. Enumerant Manichæi mala quæ in paruulis monstrant, quæ Cicero quoq; cõmemorat in libris de republica, unde ipsa eius uerba iã trãstuli. In quorum malorum commemoratione dicit, nõ ut à matre natura, sed ut à nouerca hominem in has erumnas esse proiectum. Huc accedunt etiã illa quæ non quidẽ omnes paruulos, sed tamen plurimos cernimus perpeti multa & uaria mala, usq; ad dæmonũ incursus. Atq; cõcludunt dicentes, cum sit iustus & omnipotens deus, unde ista mala patitur imago eius in paruulis, nisi quia uera est, inquiunt, quã nos asserimus duarum naturarum, boni scilicet maliq; commixtio? Hos catholica redarguit ueritas, cõfitens originale peccatum, per quod factum est dæmonũ ludibrium genus humanũ, & laboriosæ miseriæ destinata propago mortalium. Non autem ita esset, si humana natura per liberum arbitrium in quo statu primum condita est, perstitisset. Vos autẽ negantes originale peccatũ, profecto aut cogemini dicere deum, uel inualidum, uel iniustũ, sub cuius potestate imago eius in paruulis sine ullo, uel proprij, uel originalis peccati merito tãtis affligitur malis. Nõ enim per hæc exercetur uirtus, quod recte de bonis hominibus maioribus dicitur, in quibus rationis est usus: aut quia deum uel
B impotentem uel iniquum dicere non potestis, Manichæi contra uos errorem suum nefarium de duarum inter se inimicarum substantiarum permixtione firmabunt. Non igitur me ab inuectione Manichæorum, ulla, sicut dicis, mundat herba fullonis. Quibus petulantibus uerbis facis lauacro regenerationis iniuriã, quod in sinu catholicæ matris accepi. Sed uobis tã maliciosum uenenum antiqui draconis irrepsit, ut & catholicos horrore Manichæi nominis infametis, & Manichæos peruersitate uestri dogmatis adiuuetis.

Cap. X

Illud uero de alio libro meo quod ad Marcellinum scribens, dixi, Filios mulieris quæ serpenti credidit ut libidine corrumperetur, non liberari, nisi per filium Virginis, quæ angelo credidit ut sine libidine fœtaretur, ita posuisti, atq; ita uoluisti accipi, tanquam dixerim q; Euæ serpens commixtus fuerit concubitu corporali, sicut Manichæi principem tenebrarum eiusdem mulieris patrem cum illa concubuisse delirant. Hoc ego de serpente non dixi. Sed nunquid tu contra Apostolum negas, mentem mulieris à serpente corruptam? An eum non audis, ubi dicit, Timeo ne sicut serpens Euam fefellit in uersutia sua, corrumpãtur mentes uestræ à simplicitate & castitate, quæ est in Christo. (2.Cor.11) Ex ista utiq; corruptione serpentis, qualis fit etiam quando corrumpunt mores bonos colloquia mala, peruenit libido peccandi in mentem mulieris & uiri: ut præuaricationis corruptio deinde illa, de qua erubuerunt & pudenda texerunt, sequeretur in carne, non de diaboli accedente concubitu corporali, sed spiritali dei gratia recedente.

Cap. XI

Non igitur tota disputatione tua contriuisti, sicut te iactas, assertionem meam, de malo carnalis concupiscentiæ originalisq; peccati, manente laude nuptiarum, quæ bene utuntur malo, non quod fecerunt, sed quod inuenerunt: uerum nec ipsos Manichæos cõtriuisti, quos potius adiuuisti, tum maxime & in commune omnes Pelagianæ nouitatis errorisq; participes, sicut iam demonstraui. De testimonijs etiam tractatorum catholicorum sancti Basilij Cæsariensis, & sancti Ioannis Constantinopolitani, quorum dixisti sensum uestris cõuenire sententijs, in primo huius mei operis libro, tibi sufficientissima & certissima ueritate respondi, ostendens quemadmodum non intelligendo

quædam uerba eorum,aduersus dogma eorum, quod est dogma catholicum,mirabili cæcitate pugnetis. In secundo quoq; libro satis egimus, ut appareat q̃ non sit quẽadmodum conuiciaris,conspiratio perditorum,sed sanctorũ & eruditorum ecclesiæ catholicæ patrum pius fidelisq; consensus, qui hæreticæ uestræ nouitati resistunt, pro antiquissima catholica ueritate. Vnde etiam populi murmur,quod solum uobis à nobis dicis opponi:nec solũ est, quia tantorum nititur autoritate doctorum,& iustũ est,quia nõ uult ut euertatis sibi quoq; notissimã salutem paruulorum,quæ in Christo est.Quòd autẽ uerba Apostolica,ubi dicit, C
Rom.7 Scio quia nõ habitat in me,hoc est,in carne mea bonũ,& cætera usq; ad illud,ubi ait,Miser ego homo,quis me liberabit de corpore mortis huius,me affirmas aliter intelligere q̃ totũ ipsum caput debet intelligi,nesciens mihi plurimum tribuis.Nõ enim ego solus aut primus sic istum locum intellexi,quo euertitur hæresis uestra,quemadmodum uere intelligẽdus est, imò uero ego prius eum aliter intellexeram,uel potius non intellexerã,quod mea quædam illius temporis etiam scripta testantur. Non mihi enim uidebatur Apostolus & de se ipso dicere potuisse, Ego autẽ carnalis sum, cum esset spiritalis, & q; captiuus duceretur sub lege peccati,quæ in membris erat eius.Ego enim putabam dici ista nõ posse,nisi de his quos ita haberet carnis concupiscentia subiugatos, ut facerent quicquid illa cõpelleret,quod de Apostolo dementis est credere:cum etiam innumerabilis multitudo sanctorum,ne concupiscentias carnis perficiat, contra carnem spiritu concupiscat. Sed postea melioribus & intelligentioribus cessi,uel potius ipsi quod fatẽdum est ueritati, ut uiderem in illis Apostoli uocibus gemitum esse sanctorum,contra carnales concupiscentias dimicantium.Qui cum mẽte sint spiritales,adhuc tamen isto corruptibili corpore quod aggrauat animam,recte intelligũtur esse carnales, quia erunt & corpore spiritales, quando seminatum fuerit corpus animale,& resurget corpus spiritale. Et recte adhuc intelliguntur ea parte captiui sub lege peccati,quæ desideriorum quibus non consentiunt,motibus subiacet.Hinc factum est ut sic ista intelligerem,quemadmodum intellexit Hilarius,Gregorius,Ambrosius,& cæteri ecclesiæ sancti noti q; doctores, qui & ipsum Apostolum aduersus carnales concupiscẽtias quas habere nolebat,& tamẽ habebat,strennue cõflixisse, eũdemq; conflictũ suũ illis suis uerbis cõtestatum fuisse senserunt.Contra quos motus prius utiq; debellãdos ne dominẽtur,& postea sanandos ut penitus extinguãtur,etiã ipsa gloriosa certamina sanctos exercere cõfessus es. Simul itaq; cognoscamus uerba pugnantium,si pugnamus.Hoc enim modo nõ uiuimus nos,sed uiuit Christus in nobis, si & ad pugnam contra concupiscẽtias exercẽdam,& ad uictoriam usq; ad cõsumptionem eorundẽ hostiũ capessendã,in illo fidimus,nõ in nobis. Ipse quippe factus est nobis sapientia à deo,& iustitia,& sanctificatio,& redẽptio,ut quẽadmodum scri- D
Hiere.9 ptum est,Qui gloriatur,in dño glorietur. Non est ergo cõtrarium sicut putas, ut qui dicit,
Gal.2 Viuo nõ ego iam,uiuit uero in me Christus:dicat etiã, Scio quia nõ habitat in me,hoc est, in carne mea bonum.Inquantũ quippe in illo uiuit Christus,intãtum expugnat & superat, quod nõ habet bonũ in eius carne, sed malũ.Neq; enim recte cuiusq; spiritus cõcupisceret aduersus carnem suã,nisi habitaret in illo spiritus Christi. Absit ergo ut dicamus,quod nos dicere insimulas,Apostolũ sic ista dixisse,quasi qui se uellet intelligi renitentem,in scorto aliqua manu pestiferæ uoluptatis abduci:cum dicat,Nõ ego operor illud,ostendens concupiscentias carnis solũ impulsum libidinis operari,sine cõsensione peccati. Quid est quod in Iudæorum superbiã frustra conaris ista uerba transferre,tanq; ipsos in se transfigurarit Apostolus, qui contemnebant dona Christi, uelut sibi non necessaria? Sic enim suspicaris,atq; utinã ipsa dona Christi saltem ita saperes,ut ad uincendã concupiscentiã ualere aliquid crederes.Sed ideo dicis à Iudæis fuisse contempta,q; ueniã daret ille peccatis,quæ ipsi legis admonitione uitassent.Quasi hoc cõferat homini remissio peccatorum, ut caro nõ cõcupiscat aduersus spiritũ,unde illa uerba nata sunt,Scio quia nõ habitat in me,hoc est in carne mea bonum,& cætera eiusmodi. Verũ tu à uestro dogmate nõ recedis, quo putatis gratiam dei per Iesum Christũ dominum nostrũ sic in sola peccatorũ remissione uersari, ut nõ adiuuet ad

A ad uitanda peccata, & desideria uincenda carnalia, diffundendo charitatem in cordibus
nostris per spiritumsanctum, qui ab illo datus est nobis. Neque consyderas eum qui dicit,
Video aliam legem in membris meis repugnantem legi meæ, & ab hoc malo nō se liberari Rom.7
clamat, nisi gratia dei per Iesum Christū dominū nostrū, nec Iudæū esse, nec quia peccauit,
sed ne peccet potius laborare. Exasperat, inquis, Apostolus uim consuetudinis. Tu ergo re-
sponde, utrum contra hostem istā uim non dimicet baptizatus? Quod si negas, omnibus
Christianis sensibus cōtradicis. Si autē dimicat, cur nō in uerbis Apostoli uocem dimicantis
agnoscis? Per legem, inquis, bonam & per mādatum sanctum prauorū animi feroces erāt,
quoniā sine uolūtate propria, nulla eruditio poterat inspirare uirtutē. O acutū intellectorē.
O diuinorum eloquiorum egregium tractatorem. Quid agis de uerbis dicētis, Non quod
uolo ago: &, Velle adiacet mihi: &, Quod nolo hoc ago: &, Condelector legi dei secundum
interiorem hominē? Audis hæc & dicis, quia uoluntas defuit, ideo defuisse uirtutem. Quid
ꝙ non solū uoluntas, uerumetiā uirtus affuit, ne consentiret concupiscentiæ carnis, quæ legi
peccati prauis ipsis motibus seruiebat? Quibus ille non cedens, nec arma iniquitatis exhi-
bens membra peccato, & tamen quod nollet sentiēs, in carne contra spiritum concupiscēte,
& aduersus eā uicissim spiritu concupiscens, uerissima castitatis uoce dicebat, Igitur ipse ego
mente seruio legi dei, carne autē legi peccati. Illa sanè uerba quæ posuisti, ubi ait Apostolus,
Lex sancta, & mādatum sanctum & iustum & bonum, quod ergo bonū est, mihi factū est
mors? Absit, Sed peccatum ut appareat peccatum, per bonum mihi operatū est mortem,
ut fiat supra modum peccatum peccans per mandatum, bene intelligitur de uita sua dixisse
præterita, quādo sub lege fuerat, nondū sub gratia. Nā & uerbis præteriti temporis utitur,
dicendo, Peccatum nō cognoui, nisi per legem: &, Concupiscentiā nesciebam: &, Operatum [illegible]
est in me omnē concupiscētiam: &, Viuebam aliquādo sine lege, utiq; quando nondum po
terat usum habere rationis: &, Adueniēte mandato, peccatū reuixit, ego autē mortuus sum,
B & peccatum occasione accepta per mādatum fefellit me, & per illud occidit, & per bonū mi-
hi operatum est mortem. His omnibus tēpus significare intelligitur, quo sub lege uiuebat,
& nondum adiutus gratia, concupiscentijs carnalibus uinciebatur. Vbi uero iam dicit, Lex
spiritalis est, ego autē carnalis sum, iam quod cōfligens patiebatur ostendit: Non enim di-
xit, carnalis fui uel eram uel sim: Et apertius tēpora ipsa distinguit, ubi dicit, Nunc autē iam
non ego operor illud, sed id quod in me habitat peccatum. Iam enim motus desideriorum
malorum nō ipse operabatur, quibus non consentiebat ad perpetranda peccata. Peccati au
tem nomine quod in illo habitabat, ipsam nuncupabat concupiscētiam, quia peccato facta
est, & si consentiētem traxerit atq; illexerit, concipit paritq; peccatum, & cætera usq; ad eum
locum, ubi ait, Igitur ego ipse mēte seruio legi dei, carne autem legi peccati: uerba sunt iam
sub gratia constituti, sed adhuc contra cōcupiscentiam suam dimicantis, nec ei consentientis
ut peccet, sed tamen quibus renititur, peccati desideria patientis. Nemo nostrū substantiam
corporis, nemo naturam carnis accusat, frustra purgatur abs te, quod non culpatur à nobis.
Concupiscentias malas, quibus si bene uiuimus non consentimus, tamen esse non negamus
in nobis: castigandæ sunt, frenandæ sunt, expugnandæ sunt, uincendæ sunt, tamen sunt, nec
alienæ sunt. Nec bona ista nostra, sed mala sunt. Nec sicut dicit Manichæa uanitas, sepa-
rata extra nos erunt, sed sicut dicit catholica ueritas, sanata, non erunt. Cap.XII

De illis quoq; apostolicis uerbis in quibus impudentia mirabili, imò dementia resi- Rom.5
stitis fundatissimæ fidei, ubi ait, Per unum hominem peccatum intrauit in mundum, & per
peccatum mors, & ita in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt, frustra sen
sum alium nouum atq; distortum, & à uero abhorrentem moliris exculpere, affirmans ea
locutione dictum esse, in quo omnes peccauerunt, ac si diceretur, propter quod omnes pec-
cauerunt: sicut dictum est, In quo corrigit iunior uiam suam: ut scilicet, non in uno homine
omnes homines peccasse intelligantur originaliter, & tanq; in massæ unione communiter,
sed propterea quia primus hominum ille peccauit, id est cum imitantur illum, nō cum gene

rantur ex illo. Non ergo huic sensui cõuenit illa locutio, ita dictum esse, in quo, uelut dictum C
esset, propter quod. Nam propter hoc quisq; peccat q sibi proponit ut peccet, uel quoquo modo quod illi est causa peccandi. Quis uero ab omni humano sensu tam sit absurdus, ut dicat, propter hoc fecit homo iste homicidium, quia in paradiso Adam de ligno prohibito cibum sumpsit, cum iste latrocinando occiderit hominem nihil de Adam cogitans, sed propter hoc ut aurum quod ferebat, auferret? Sic & cætera cuncta peccata, quæ propria quisq; committit, habent causas propter quas fiant, etiam si nemo cogitet quod ille primus homo commisit, neq; illud sibi ad peccandum proponat exemplum. Propter hoc itaq;, id est, quoniam peccauit Adam, nec ipse Cain peccasse dicendus est, qui eundem patrem suum nouerat. Propter quid enim fratrem suum occiderit notum est, quia nõ propter hoc quod perpetrauit Adam, sed quia bono eius inuidit. Deniq; nec ipsa tibi ad hunc uestrum sensum, quæ
Psal. 118 posuisti testimonia suffragantur. Recte enim dicitur, In quo corrigit iunior uiam suam: Propter quod corrigit? quoniam sequitur, in custodiendo uerba tua. Propter hoc enim corrigit uiam suam, quia uerba dei sicut cogitanda sunt cogitat, & cogitando custodit, custodiendo recte uiuit. Ipsa ergo illi causa est ut uiam suam corrigat, quia dei uerba custodit. Et
Act. 7 quod ait beatissimus Stephanus, Fugit Moyses in uerbo hoc, bene intelligitur, propter uerbum hoc: quia hoc audiuit, hoc timuit, hoc cogitauit ut fugeret, hæc illi causa fugiẽdi. Nunquid in his locutionibus aliquid dictum est, quod pertineat ad imitationẽ, qua sic alterum alter imitatur, ut eum omnino non cogitet: & ideo nullo modo dici possit propter hoc peccasse, quia ille peccauit in quo nec originaliter fuit, nec de illo quicquam in peccato proprio cogitauit? Sed, inquis, si de peccati traduce loquebatur, nusquam congruẽtius diceret, ideo pertransijt peccatum, quia omnes sunt de coniugum uoluptate generati: & adderet, in eo transijt, in quo ex tabida primi hominis carne fluxerãt. Nec uides eodem modo tibi posse dici: Si de imitatione peccati Apostolus loquebatur, nusquam congruentius diceret, ideo
pertransijt peccatum, quia primi hominis præcessit exemplum: & adderet, in eo transijt in D
quo omnes illius unius imitatione peccauerũt. Aliquo enim duorum istorum modo loqueretur Apostolus hoc loco, si ad tuum uel meum loqueretur arbitrium. Quia ergo nec illud dixit quod tu, nec illud quod ego, nunquid uis ut credamus in his eius uerbis, nec originale secundum catholicos, nec imitatorium secundũ Pelagianos intelligendum esse peccatum? Puto quod nolis. Remoue igitur ista quæ possunt ex utraq; parte momentis æqualibus dici, & si tibi placet sine contentione quid Apostolus dixerit intueri, aduerte, ut hoc diceret, quid agebat, & inuenies per unum hominem reconciliationem deo, eorum qui ex condemnatione totius generis liberantur gratis. Ille est primus Adam factus ex terra, iste est secundus Adam factus ex fœmina. Sed ibi per uerbum caro factum est, hic autẽ ipsum uerbum caro factum est, ut per eius mortem uiuamus, quo relicto, mortui fueramus. Commendat, inquit Apostolus, suam charitatem deus in nobis, quoniã cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est, multo magis iustificati nunc in sanguine ipsius, salui eri-
Ephes. 2 mus ab ira per ipsum. De hac ira dicitur, Eramus & nos natura filij iræ sicut & cæteri. De
Hiere. 20 hac ira dicit Hieremias propheta, Maledictus dies ille in quo natus sum. De hac ira dicit
Iob 3 sanctus Iob, Pereat dies ille in quo natus sum. De hac ira autem dicit idẽ ipse, Homo enim
Iob 14 natus ex muliere, breuis uitæ, & plenus iracundiæ, sicut flos fœni decidit, fugit autẽ sicut umbra & non stabit. Nónne & huius curam fecisti, & hunc fecisti intrare in cõspectu iudicium?
Iob 24 Quis enim erit mundus à sordibus? Ne unus quidem, etiã si unus diei fuerit uita eius super
Ecci 14 terram. De hac ira dicit liber Ecclesiasticus, Omnis caro sicut uestis ueterascit, testamentum
Ecci 25 enim à seculo, morte morieris. Itemq; ipse, A muliere, inquit, initium est peccati, & propter
Eccli 1 illam morimur omnes. Et alio loco, Occupatio magna creata est omni homini, & iugũ graue super filios Adam à die exitus de uẽtre matris eorum, usq; in diem sepulturæ in matrem
Eccl's 1 omnium. De hac ira dicit Ecclesiastes, Vanitas uanitatum, & omnia uanitas: Quæ abũdantia hominis in omni labore suo, quo ipse laborat sub sole? De hac ira uox Apostolica est, Omnis

A Omnis creatura uanitati subiecta est. De hac ira plangit psalmista, Ecce ueteres posuisti
dies meos & substantia mea tanq̃ nihil ante te, uerūtamen uniuersa uanitas omnis homo
uiuens. De hac re plangit & alius, Quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt: Mane sicut Psal. 89
herba transeat, mane floreat & prætereat, uespere decidat, durescat, & arescat: Quoniā defe/
cimus in ira tua, & in indignatione tua cōturbati sumus. Posuisti iniquitates nostras in con
spectu tuo, seculū nostrū in illuminatione uultus tui. Quoniā omnes dies nostri defecerunt,
& in ira tua defecimus. Anni nostri sicut aranea meditabūtur. Nemo liberabitur ab hac ira
dei, nisi per mediatorem recōcilietur deo. Vnde dicit etiā ipse mediator: Qui nō credit filio, Ioan. 3
non habebit uitā, sed ira dei manet super eum. Nō dixit, ueniet, sed manet super eum. Ideo
ergo creduntur atq; confitentur & maiores per cor & os proprium, & paruuli per alienum,
ut reconciliētur deo per mortē filij eius, ne ira dei maneat super eos, quos etiā origo uitiata
efficit reos. De hac itaq; loquēs Apostolus, Cū adhuc, inquit, peccatores essemus, Christus Rom. 5
pro nobis mortuus est, multo magis iustificati nunc in sanguine ipsius, salui erimus ab ira
per Christum. Si enim cū inimici essemus, reconciliati sumus deo per mortē filij eius, multo
magis reconciliati salui erimus in uita ipsius, non solum autem, sed & gloriantes in deo per
dominum nostrū Iesum Christum, per quē & nunc reconciliationē accepimus. Propter hoc
sicut per unū hominē peccatū in hunc mundū intrauit, & per peccatū mors, & ita in omnes
homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt. Nempe manifestū est, ut hoc diceret quod
agebat Apostolus. Itē adhuc & huic reconciliationi quæ fit per mortem filij dei, qui sine pec
cato uenit in mūdum, subtrahite paruulos, ut propter eū per quē peccatum intrauit in mun
dum, ira dei maneat super eos. Quid hic facit imitatio, quæso te ubi audis, Nam iudicium
quidem ex uno in condemnationē, gratia autē ex multis delictis in iustificationem? Vnde
gratia ex multis delictis in iustificationē, nisi quia præter unum illud originis, addita multa
quæ simul deleret inuenit? Alioquin sic esset ex multis condēnatio, quæ homines unum imi
B tando commiserāt, sicut ex eisdē multis iustificatio, quibus remissis in gratiam respirabant.
Sed quia unū illud sufficiebat, propter quod etiā solum fieret cōdemnatio, gratiæ uero non
sufficiebat illud unum delere, sed & multa quæ adiecta sunt, ut omniū remissione fieret iu/
stificatio, ideo utiq; dictum est, Iudicium ex uno in cōdemnationem, gratia autē ex multis
delictis in iustificationem. Nam sicut nō imitātur Christum paruuli, quia nondū possunt,
& tamen ad eius gratiā spiritalem pertinere possunt, ita sine imitatione primi hominis, con
tagione tamē ex ipso carnalis generationis obstricti sunt. Si autē propterea uis eos à primi
hominis alienos esse peccato, quia cum non sunt imitati propria uoluntate, ista ratione alie
nabis eos & à iustitia Christi, quia nec ipsum imitati sunt propria uolūtate. Cum uero mul
tos, quod dixit postea, non uis intelligi omnes, quod prius dixerat, ideo existimans dictum
fuisse, multos, ne omnes intelligerētur: poteris hoc dicere & de semine Abraæ cui promissæ
sunt gentes, non omnes gentes ei fuisse promissas, quia dictū est alio loco, Patrē multarum Gen. 17
gentium posui te. Est autē sanus intellectus, ideo sic locutā scripturam, quia possunt esse ali/
qua omnia, quæ nō sunt multa. Sicut omnia dicimus euāgelia, & tamē breui numero, id est
quaternario continētur. Et rursus possunt aliqua esse multa, nō tamen omnia: Sicut multos
dicimus credere in Christum, nec tamen omnes credūt. Non enim omniū est fides, ait Apo 2. Thessal. 3
stolus: Quod autē dictū est, In semine tuo benedicētur omnes gētes: &, Patrem multarum
gentium posui te, easdem omnes, multas, & easdem multas, omnes esse mōstratum est. Ita
etiam cum dictū est, Per unum in omnes trāsisse peccatum, & postea per unius inobedien/
tiam peccatores constitutos multos, ipsi sunt multi qui & omnes. Similiter cum dictum est,
Per unius iustificationē in omnes homines, ad iustificationē uitæ: & rursus dictum est, Per
unius obedientiā iusti constituētur multi, non aliquibus exceptis, sed eosdē multos, omnes
oportet intelligi: nō quia omnes homines iustificātur in Christo, sed quia omnes qui iustifi
cantur, non aliter possunt iustificari q̃ in Christo. Sicut possumus dicere, in aliquā domum
per unā ianuam intrare omnes, non quia omnes homines intrant in eandem domum, sed
quia

quia nemo intrat nisi per illam. Omnes ergo ad mortem per Adam, omnes ad uitam per Christum. Quia sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes uiuificabuntur, id est, ex prima origine generis humani: Nemo ad mortẽ nisi per Adã, & nemo per Adam nisi ad mortem. Et nemo ad uitam nisi per Christum, & nemo per Christum nisi ad uitam. Vos autẽ dum nõ omnes, sed multos, siue per Adã condemnatos esse, siue per Christũ liberatos uultis intelligi, horrenda peruersitate Christianæ religioni estis infesti. Si enim salui erunt aliqui sine Christo, & iustificantur aliqui sine Christo, ergo Christus gratis mortuus est. Erat enim & alius modus, sicut uultis, in natura, in libero arbitrio, in lege naturali, siue cõscripta, quo possent salui & iusti esse qui uellent. Iustas autẽ imagines dei, quis nisi iniustus prohiberet à regno dei? Hic forte dicis, Sed facilius per Christum: Nunquid nõ posset etiã
Gal. 2 de lege dici, Est per legẽ iustitia, sed facilius per Christum? Et tamen ait Apostolus, Si per legem iustitia, ergo Christus gratis mortuus est. Non est itaq; præter unum mediatorẽ dei & hominum, hominẽ Christum Iesum, aliud nomen sub cœlo, in quo oporteat saluos fieri
1. Cor. 15 nos. Et ideo dictũ est, In Christo omnes uiuificabuntur, quoniã in illo deus definiuit fidem omnibus, suscitãs illum à mortuis. Vestrum autẽ dogma id persuadere conatur, uelut inculpatæ prædicatione naturæ, & potentiæ liberi arbitrij, & legis siue naturalis siue per Moysen datæ, ut & si opus sit, necesse tamen non sit ad Christum pro æterna salute trãsire: eo q; per sacramẽtum mortis & resurrectionis eius, si tamen uel hoc putatis, cõmodior uia sit, non q; alia uia esse non possit. Vnde quãtum uos detestari debeãt Christiani consyderãtes, renunciant uobis etiã tacẽtibus nobis. Quod uero causæ tuæ postremum & quasi fortissimum firmamentum, propheticum testimonium esse uoluisti, ubi per Ezechielem dictum legimus, quod erit parabola, qua dicebant uuas acerbas edisse, & dentes obstupuisse filiorũ: Nec morietur filius in peccato patris, nec pater in peccato filij, sed anima quæ peccat ipsa morietur: non intelligis hanc esse promissionem testamenti noui & spiritalis hæreditatis, ad alterum seculum pertinentis. Id enim agit gratia redemptoris, ut paternum chirographum deleat, D
& unusquisq; pro se rationem reddat. Cæterum q̃ multa sunt diuinarũ testimonia litterarum quæ parentũ peccatis obligant filios, numerare quis possit? Cur enim peccauit Cham,
Exodi 20 & in eius filium Chanaan uindicta prolata est? Cur pro peccato Salomonis filius eius diminutione regni punitus est? Cur peccatorum Achab regis Israël in eius posteros pœna dilata est? Vt quid legitur in sanctis libris, Reddens peccata patrum in sinu filiorum eorum post eos, & reddens peccata patrum filijs usq; in tertiam & quartã progeniem? Qui numerus etiam pro uniuersitate accipi potest. Nunquid hæc falsa sunt? Quis hoc dixerit, nisi diuinorum eloquiorum apertissimus inimicus? Sed carnalis generatio etiam populi dei pertinens ad testamentum uetus, quod in seruitute generat, parentum peccatis obligat filios: spiritalis autẽ generatio, sicut hæreditatẽ, ita pœnarum atq; præmiorum comminationes promissionesq; mutauit. Quod prophetæ in spiritu præuidẽtes ista dixerunt, sed apertius Hie-

Ipse alicubi exposuit, imitantes patrum malicia

Hiere. 31 remias, In diebus illis, inquit, non dicent, Patres manducauerunt uuam acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt, sed unusquisq; in suo peccato morietur, ut eius qui manducauerit uuam acerbam, obstupescant dẽtes ipsius. Nempe manifestum, ita hoc prophetice pronunciari, sicut ipsum testamentum nouũ quod prius occultum fuit, & per Christum postea reuelatum est. Deniq; ne nos mouerẽt ea quæ commemoraui, & cætera huiusmodi plurima de reddendis in filios peccatis parẽtum, quæ utiq; ueraciter scripta sunt, ne huic prophetiæ contraria putarentur, continuo soluit istam molestissimam quæstionem, coniungendo atq; dicendo, Ecce dies ueniunt dicit dominus, & consummabo domui Israël & domui Iuda testamentum nouum, non secundũ testamentum quod disposui patribus eorum. In hoc igitur testamẽto nouo per sanguinem mediatoris deleto paterno chirographo, incipit homo paternis debitis nõ esse obnoxius renascẽdo, quibus nascẽdo fuerat obligatus, ipso mediatore
Matth. 23 dicente, Ne uobis patrẽ dicatis in terra, secundũ hoc utiq;, q; alios natales quibus non patri succederemus, sed cum patre semper uiueremus, inuenimus.

Ad

A Ad omnia me tibi respondisse Iuliane,& omnia refellisse,quibus putasti uoluminibus quattuor credendum non esse originale peccatum,& concupiscentiam carnis non posse culpari sine damnatione nuptiarum,puto quod perspicis,si peruicax non sis. Demonstratum enim est,eum paterno antiquo debito non teneri, qui hæreditatem patremq; mutauit:ubi cohæredem inuenit unicum per naturam, adoptatus ipse per gratiam,eiq; tãtum concupiscentiã carnalem mortem nõ inferre post mortem, qui in Christi morte inuenerit mortem, qua moriatur peccato,& euaserit mortẽ,qua natus fuerat in peccato. Vnus enim pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt. Et pro omnibus mortuus est : Nec aliqui poterunt uiuere pro quibus non est mortuus,quia pro mortuis unus est mortuus. Hæc negans, his repugnans, ista conuellere moliens catholicæ fidei munimenta,ipsosq; neruos dirumpere Christianæ religionis,ueræq; pietatis:audes insuper dicere, q cõtra impios bella susceperis, cum aduersum matrem quæ te spiritaliter peperit, armis impietatis induaris. Audes te agmini sanctorũ patriarcharum,prophetarum, apostolorum,martyrum sacerdotumq; miscere : cum tibi dicant patriarchæ,etiam paruulis natis oblata sacrificia pro peccatis,eo q non sit mundus à sordibus, nec infans diei unius super terram:Cum tibi dicant prophetæ, In iniquitatibus concepti sumus. Cum tibi dicant apostoli,Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus, ut existimemus nos mortuos quidem esse peccato,uiuere autem deo in Christo Iesu. Cum tibi dicant martyres,secundum Adam carnaliter natos,colluuionem mortis antiquæ prima natiuitate cõtrahere,unde paruulis dimittantur in baptismo,non propria sed aliena peccata. Cum tibi dicant sacerdotes,carnali uoluptate concretos prius subire delictorum contagium,q uitæ huius haurire munus. His te consociari præsumis , quorum fidem debellare conaris . Audes dicere,q à Manichæorum consortio uincaris,qui Manichæos inuictos facis,nisi cum eis & ipse uincaris. Falleris fili,miserabiliter falleris, uel etiã detestabiliter falleris : quando animositatem qua teneris uiceris, Cap.XIII Psal.55 Gal.5

B tunc ueritatem poteris tenere, qua uinceris.

Libri sexti & ultimi, Finis.

D. AVRELII AVGVSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI, DE ANIMA ET EIUS origine, ad Renatum, liber Primus.

SYNCERITATEM tuam erga nos Renate frater charissime,& fraternam beneuolentiam, ac mutuæ dilectionis affectum,probatum quidem & antea tenebamus,uerum nunc probatiorem nobis amica diligẽtia demonstrasti,q mihi duos libros eius quidem hominis quem penitus ignorabam,nec tamen ideo cõtemnendi. Vincentij Victoris,sic enim prænotatum ibi nomen eius inueni,proxime præterita æstate misisti . Quamuis mihi eo q absens fuissem, in autumni fine sint redditi. Quomodo enim tu charissimus meus posses uel deberes in meam non perferre noticiam, cum in manus tuas uenissent cuiuslibet hominis qualescunq; litteræ,licet ad alium scribentis,ubi tamen nomen commemoraretur & legeretur meum,ita ut cõtradiceretur uerbis meis,quæ in quibusdã opusculis ædidissem? Hoc itaq; fecisti,quod syncerissimus & dilectissimus amicus meus facere debuisti. Cap.I

Sed hinc angor paulolum,q adhuc tuæ sanctitati minus q uellẽ cognitus sum,quandoquidem putasti me sic accepturum, quasi tu mihi iniuriam feceris,notum faciendo quod alius fecit.Quãtum autem hoc absit ab animo meo,uide, ut nec ab illo quidem me passum iniuriam cõquererer. Cum enim aliter quædã q ego saperet,nunquid nam debuit reticere? Cap.II

Vnde

Vnde mihi gratum esse debet, quod ita nõ tacuit, ut id etiã legere possimus. Deberet quidem tantum scribere potius ad me, quàm ad alterum de me, sed ille qui mihi esset ignotus, non est ausus se mihi ingerere, in meorum refutatione dictorum. Nec consulendũ me putauit, ubi sibi uidetur minime dubitandum, sed plane cognitam & certam tenere sententiam. Obtemperauit autem amico suo, à quo se, ut scriberet, dicit esse compulsum. Et si quid inter disputandum, quod in meam contumeliam redundaret expressit, non eum conuitiantis uoluntate crediderim, sed diuersa sentiẽtis necessitate fecisse. Vbi enim mihi animus erga me hominis ignotus est & incertus, melius arbitror meliora sentire quàm inexplorata culpare. Fortassis enim amore mei fecit, sciens ad me peruenire posse quod scripsit, dum in eis rebus errare me non uult, in quibus se potius errare nõ putat. Et ideo debeo etiam eius habere gratam beneuolentiam, cuius me necesse est improbare sententiam: Ac per hoc in eis quæ non recte sapit, adhuc leniter corrigẽdus mihi uidetur, non aspere detestandus, præsertim quia sicut audio, nuper catholicus factus est, quod ei gratulandũ est. Caruit enim Donatistarum, uel potius Rogatistarum diuisione & errore, quo antea tenebatur: Si tamen catholicam ueritatem sicut oportet intelligat, ut uere de illius conuersione gaudeamus. C

Cap. III Habet enim eloquium quo possit explicare quæ sentit. Vnde cum illo agendũ est, eique optandum ut recta sentiat, ne faciat esse delectabilia quæ sunt inutilia, & quæ diserta dixerit, uera dixisse uideatur. Quamuis & in ipso eloquio habeat multa emendenda, & à nimia exundantia reprimenda. Quod in illo tibi quoque ut uiro graui, sicut tua indicant scripta, displicuit. Sed hoc ut facile corrigitur, uel sine detrimento fidei à leuibus mentibus amatur, toleratur à grauibus. Habemus enim iam quosdam spumeos in sermone, sed in fide sanos. Non itaque desperãdum est, etiam hoc in isto, quamuis sit intolerabile si permanserit, posse tamen expurgari & temperari, atque ad integrũ & solidũ, uel perduci, uel reuocari modum: præsertim quia iuuenis esse perhibetur, ut quod minus habet peritia, suppleat diligentia, & quod cruditas loquacitatis eructat, ætatis maturitas decoquat. Illud est molestũ & periculosum uel perniciosum, si cum laudatur eloquẽtia, persuadetur insipiẽtia, & in precioso poculo bibatur pestifera potio. D

Cap. IIII Vt enim iã incipiã demonstrare, quæ præcipue sint in eius disputatione uitanda, Animã dicit à deo quidẽ factam, nec dei esse partẽ siue naturã, quod omnino uerum est. Sed cum eam nõ uult ex nihilo factam fateri, & aliã nullam creaturam unde sit facta cõmemorat, atque ita illi dat autorẽ deum, ut neque ex nullis extantibus, id est, ex nihilo, neque ex aliqua re, quæ nõ est quod deus est, sed de seipso eã fecisse credatur, nescit eò se reuolui, quod declinasse se putat, ut scilicet nihil aliud anima quàm dei natura sit: ac sic consequenter & dei natura fiat aliquid ab eodem deo, cui faciendo materia de qua facit, sit ipse qui facit: Ac per hoc & dei sit natura mutabilis, & mutata in deterius, eiusdem ipsius dei, ab eodem ipso deo natura damnetur. Quod pro tua fideli intelligentia quàm non sit opinãdum, & quàm sit à corde catholico secludendum longeque fugiẽdum, uides. Ita quippe anima, uel dei flatu facta, uel dei flatus factus est ipsa, ut non de ipso sit, sed ab ipso de nihilo creata sit. Neque enim sicut homo quãdo sufflat, non potest de nihilo flatum facere, sed quem de isto aëre ducit hunc reddit, ita deo putandum est auras aliquas circumfusas iam fuisse, quarum exiguam quandam particulam spirando traheret, & respirando refunderet, quando in hominis faciem sufflauit, eique illo modo animam fecit. Quod & si ita esset, nec sic de ipso, sed de subiacenti re aliqua flabili posset esse quod flauit. Sed absit ut negemus omnipotẽtem de nihilo flatum uitæ facere potuisse, quo fieret homo in animam uiuam: atque in eas contrudamur angustias, ut uel iam fuisse aliquid, quod ipse non esset, unde flatum faceret opinemur, uel quod mutabile factum uidemus, de seipso fecisse credamus. Quod enim de ipso est, necesse est ut eiusdẽ naturæ sit cuius ipse est, ac per hoc etiam immutabile sit: Anima uero quod omnes fatẽtur, mutabilis est. Non ergo de ipso, quia nõ est immutabilis sicut ipse. Si autem de nulla re alia facta est, de nihilo facta est proculdubio, sed ab ipso.

Quod

A Quòd uero eam nō spiritum,sed corpus esse contendit,quid aliud uult efficere,quàm Caput V
nos nō ex anima & corpore,sed ex duobus uel etiā tribus constare corporibus? Cum enim
spiritu,anima,& corpore constare nos dicit,& omnia hæc tria corpora esse asserit,profecto
ex tribus corporibus nos putat esse compactos. In qua opinione quanta eum sequatur ab/
surditas,illi potius quàm tibi demonstrandum puto. Verum iste tolerabilis error est homi
nis,qui nondum cognouit esse aliquid,quod cum corpus non sit,corporis tamen quandam
similitudinem gerere possit. Illud planè quis ferat,quod in secundo libro,cū Caput VI
quæstionem difficillimam soluere conaretur, de originali peccato,quatenus ad corpus ani/
mamq; pertineat,si anima non de parentibus trahitur,sed à deo noua insufflatur? Hanc er
go tam molestam & tam profundam nitens enodare quæstionē , merito, inquit, per carnē,
priscam reparat habitudinem,quam uisa fuerat paulisper amisisse per carnē, ut per eam in/
cipiat renasci,per quam meruerat inquinari . Cernis nempe hominē ausum suscipere,quod
uires eius excedit,in tam immane præcipitium decidisse,ut diceret inquinari animam meru/
isse per carnem, cum dicere nullo modo possit , unde hoc meritum traxerit ante carnem.Si
enim à carne incipit meritum habere peccati, dicat si potest , unde ante peccatum suum car/
ne meruerit inquinari. Nam hoc meritum quo in carnem peccatricē missa est , ut inquinare/
tur ex illa , profecto aut ex semetipsa habuit, aut quod à uero multo amplius abhorret , ex
deo. Ex carne quippe meritum nō potuit habere ante carnem, quo merito inquinanda mit
teretur in carnem.Si ergo à semetipsa hoc meritum habuit,quomodo habuit quæ ante car
nem nihil mali fecit ? Si autē hoc meritum ex deo dicitur habuisse,quis hoc audiat,quis fe/
rat,quis dici impune permittat? Non enim hoc loco quæritur,quid meruerit, ut iudicaretur
damnando post carnem,sed quid meruerit ante carnem ita damnari, ut inquinanda mitte/
retur in carnem. Explicet hoc si potest,qui est ausus dicere , inquinari animam meruisse per
carnē. Item alio loco, cum eandē qua se ipse implicuerat, uelut explicandā propo Caput VII
B neret quæstionē,tanquā ex persona aduersariorū ait, Cur,inquiūt, deus animā tam iniusta
animaduersione mulctauit,ut in corpus eam peccati relegare uoluerit,cū cōsortio carnis pec
catrix esse incipit,quæ peccatrix esse non potuit? In huius quæstionis tanquā scopuloso gur
gite,debuit utiq; cauere naufragiū, nec eò se cōmittere,unde se nō erueret transeūdo,sed for
te redeundo,id est,pœnitendo.Nam de præscientia dei se nititur liberare,sed frustra. Præsci
entia quippe dei eos quos sanaturus est,peccatores prænoscit,non facit,Nam si eas animas
liberat à peccato,quas innocentes & mundas implicuit ipse peccato, uulnus sanat quod in/
tulit nobis,non quod inuenit in nobis. Auertat aūt deus,& omnino absit,ut dicamus quan
do lauacro regenerationis deus mundat animas paruulorum,tunc eum mala sua corrigere
quæ illis ipse fecit,cum eas nullum habentes peccatum peccatrici carni,cuius originali pecca/
to contaminarentur,admiscuit . Quas tamen iste accusans,dicit inquinari meruisse per car/
nem,nec potest dicere unde tantum malum meruerint ante carnem. Hanc er Caput VIII
go quæstionem frustra se putans de præscientia dei posse dissoluere, adhuc se inuoluit & di
cit,Anima si peccatrix esse meruit,quæ peccatrix esse non potuit, tamen neq; in peccato re/
mansit,quia in Christo præfigurata,in peccato esse non debuit,sicut esse non potuit. Quid
est quod dicit,peccatrix esse non potuit,uel in peccato esse non potuit,nisi credo , si non ue/
niret in carnem? Neq; enim potuit originali peccato esse peccatrix,aut quoquo modo in ori
ginali peccato esse nisi per carnem,si de parente non trahitur . Videmus ergo eam per gra/
tiam liberari à peccato,sed nō uidemus unde meruerit hærere peccato. Quid est ergo quod
dicit,Si peccatrix esse meruit,non tamen in peccato remansit ? Si enim ab illo quæram, cur
non in peccato manserit,rectissime respondebit,quòd eam Christi gratia liberauerit . Si/
cut ergo dicit,unde anima paruuli fuerit liberata peccatrix,sic etiam dicat unde meruerit es/
se peccatrix.Sed quid dicit,cui hoc quod prælocutus est,contigit? Nanq; ut istam quæstio/
nem sibi proponeret,ait, Alia subtrahūtur opprobria querulis murmurationibus oblatran
tium,& excussi quasi quodam turbine,identidē inter immania saxa collidimur . Hoc si ego

de illo dicerem, forsitan succenseret. Verba sunt eius. Quibus præmissis proposuit quæstionem, in qua ipsa saxa quibus collisus naufragauit, ostenderet. Ad hoc enim perductus est, & tam horrendis cautibus illisus, impulsus, infixus, ut eruere se nisi emendando quod dicit, omnino non possit, non ualens ostendere quo merito anima sit facta peccatrix, quam dicere non timuit ante omne suum peccatum meruisse fieri peccatricem. Quis tam immane supplicium meretur sine peccato, ut in aliena iniquitate conceptus, antequàm exeat de uisceribus matris, iam nõ sit sine peccato? De hac aũt pœna, paruulorũ animas qui regenerãtur in Rom.11 Christo, nullis eorum præcedẽtibus meritis, gratuita liberat gratia, Alioquin gratia iam nõ est gratia. Proinde iste homo ualde intelligens, cui displicet in tanta profunditate, etsi nõ docta, tamẽ cauta nostra cunctatio, dicat si potest, in hanc pœnam quo peruenerit anima merito, de qua pœna liberat gratia sine merito. Dicat, ut quod dicit aliqua si uoluerit, ratiõe defendat. Nõ enim hoc exigeremus, nisi ipse dixisset, quòd anima meruerit esse peccatrix. Dicat meritũ eius, utrum bonũ fuerit, an ne malũ? Si bonũ, quo merito bono uenit in malũ? Si malum, unde aliquod malum meritum ante omne peccatum? Item dico. Si bonum, nõ ergo eam gratuita gratia, sed secũdum debitum liberat gratia, cuius præcessit meritũ bonũ: ac sic gratia iam nõ erit gratia. Si autem malum, quæro quod sit, An quod uenit in carnem, quò nõ uenisset, nisi apud quem non est iniquitas ipse misisset? Nunquã igitur nisi se in peiora præcipitans, hanc suam sententiam moliretur astruere, qua dicit quòd anima meruit esse peccatrix. Quod de his quidem paruulis, quorum in baptismo diluitur originale peccatum, inuenit qualitercunq; quod diceret, quoniam præsciẽtia dei prædestinatis in uitã æternam nihil obesse potuisset, paulisper alieno inhærere peccato. Quod tolerabiliter diceretur, si non iste uerbis suis implicaretur, dicẽs, quòd meruerit anima esse peccatrix, Vnde se omnino non liberat, nisi hoc eum dixisse pœniteat.

Caput IX

De illis autem paruulis qui morte præueniuntur priusq; baptizentur in Christo, cũ respondere uoluisset, ausus est eis promittere, non solum paradisum, uerumetiam regnum cœlorũ: non inueniens qua exiret, ne deũ animas innocentes dicere cogeretur æterna morte damnare, quas nullo merito præcedente peccati, carni inserit peccatrici. Sed utcunq; sentiens quid mali dixerit, sine ulla Christi gratia animas redimi paruulorũ in æternã uitã regnũq; cœlorũ, & in eis posse solui originale peccatum sine baptismo Christi, in quo fit remissio peccatorũ, Videns ergo, in quã se profunditatem naufragiosi gurgitis iecerit, sanè, inquit, pro eis oblationes assiduas, & offerenda iugiter sanctorũ censeo sacrificia sacerdotũ. Ecce aliud unde nunquã exiturus est, nisi eũ dixisse pœniteat. Quis enim offerat corpus Christi, nisi pro eis qui mẽbra sunt Christi? Ex quo aũt Ioan.3 ab illo dictũ est, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritusancto, non potest intrare regnũ Matth.10 dei. Et alio loco, Qui perdiderit animã suã propter me, inueniet eã, nemo fit membrũ Chri Lucæ 23 sti, nisi aut baptismate in Christo, aut morte pro Christo. Vnde & latro ille, non ante crucẽ domini sectator, sed in cruce confessor, de quo nonnunquã præiudiciũ captatur, siue tẽtatur contra baptismatis sacramentũ: à Cypriano sancto inter martyres cõputantur, qui suo sanguine baptizantur, quod plerisq; non baptizatis feruente persecutione euenit. Tanto nãq; pondere appensum est, tantũq; ualuit apud eũ qui hæc nouit appẽdere, quod confessus est dominũ crucifixũ, quantũ si fuisset pro dño crucifixus. Tũc eñ fides eius de ligno floruit, quãdo discipulorũ marcuit, nisi cuius mortis terrore marcuerat, eius resurrectione reuirescere t. Illi enim desperauerunt de moriente, ille sperauit in cõmorientẽ. Refugerunt illi autorẽ uitæ, rogauit ille consortẽ pœnæ. Doluerunt itaq; tanquã hominis mortẽ, credidit ille regnaturũ esse post mortẽ. Deseruerunt illi sponsorẽ salutis, honorauit ille sociũ crucis. Inuẽta est in eo mensura martyris, qui tunc in Christũ credidit, quando defecerũt qui futuri erãt martyres. Et hoc quidẽ oculis domini clarũ fuit, qui nõ baptizato, tanquã martyrij sanguine abluto, tantã felicitatẽ statim contulit. Sed etiã nostrũ quis non consyderet, quanta fide, quãta spe, quanta charitate mortẽ pro Christo uiuente suscipere potuit, qui uitã in moriente quæsiuit. Huc accedit, quia non incredibiliter dicitur latronẽ, qui tunc credidit iuxta dominũ crucifixum,

A cifixum, aqua illa quæ de uulnere lateris eius emicuit, tanquā sacratissimo baptismo fuisse perfusum, Vt omittā quòd eum antequàm damnaretur, baptizatum non fuisse, quoniam nemo nostrum nouit, nemo conuincit. Verum hæc ut uolet quisq; accipiat, dum tamen de baptismo non præscribatur saluatoris præcepto, huius latronis exemplo: & non baptizatis paruulis nemo promittat inter damnationē regnumq; cœlorū, quietis uel felicitatis cuiusli-bet atq; ubilibet quasi mediū locū. Hoc enim eis etiā hæresis Pelagiana promisit, quia nec damnationem metuit paruulis, quos nullum putat habere originale peccatū, nec sperat eis regnum cœlorum, si non perueniunt ad baptismatis sacramentum. Iste autem cum confite-atur paruulos originali obstrictos esse peccato, eis etiam regnum cœlorum non baptizatis ausus est polliceri, Quod nec illi ausi sunt, qui eos asserunt sine ullo prorsus esse peccato. Ec-ce qualibus se laqueis præsumptionis innectat, nisi eum talia scripsisse pœniteat.

De fratre autē sanctæ Perpetuæ Dinocrate, nec scriptura ipsa canonica est, nec illa sic scripsit uel quicunq; illud scripsit, ut illū puerū qui septennis mortuus fuerit, sine baptismo diceret fuisse defunctū: pro quo illa imminente martyrio creditur exaudita, ut à pœnis trās-ferretur ad requiem. Nam illius ætatis pueri, & mentiri & uerū loqui, & confiteri & negare iam possunt. Et ideo cū baptizantur, iam & symbolū reddunt, & ipsi pro se ad interrogata respondent. Quis igitur scit, utrū puer ille post baptismū persecutionis tēpore, à patre impio per idololatriā fuerit alienatus à Christo, propter quod in damnationē mortis ierit, nec inde nisi pro Christo morituræ sororis precibus donatus exierit? Caput X

Sed etiam si hoc isti concedatur, quod salua fide catholica & ecclesiastica regula, nulla ratione conceditur, ut pro nō baptizatis cuiuslibet ætatis hominibus offeratur sacrificium corporis & sanguinis Chri-sti, tanquā per huiusmodi pietatē suorū, ad regnū cœlorū quò perueniant adiuuentur: quid responsurus est de tot milibus infantū, qui nascūtur ex impijs, nec in manus piorum aliqua uel diuina uel humana miseratione perueniunt, & de ista uita in illa tenerrima ætate, sine la-

B uacro regenerationis abscedunt? Dicat si potest, unde istæ animæ sic peccatrices fieri merue-runt, ut à peccato saltē nec postea liberētur? Si enim quærā, quare dānari mereātur si nō ba-ptizantur, recte mihi respondetur, propter originale peccatū. Itē si quærā, unde traxerint ori-ginale peccatū, iste respondebit, ex carne utiq; peccatrice. Si ergo quærā, unde dānari merue-rint in peccatricē carnē, qui nihil mali fecerant ante carnem, hic inueniat quid respondeat, & sic damnari ad alienorū peccatorū subeunda contagia, ut nec baptisma regeneret male ge-neratos, nec sacrificia expient inquinatos. Ibi enim & de talibus hi paruuli nati sunt, siue ad hucusq; nascuntur, ut eis nullo tali possit adiutorio subueniri. Hic certe omnis argumētatio deficit. Non enim quærimus, unde animæ damnari meruerint post carnis consortiū pecca-tricis, sed quærimus unde animæ dānari meruerint ad subeundū carnis consortium pecca-tricis, nullum peccatū habentes ante carnis consortium peccatricis. Non est ut dicatur, Nihil eis obfuit alieni peccati paulisper cōmunicata contagio, quibus in dei præscientia fuerat pa-rata redemptio. De his enim nunc loquimur, quibus ante baptismū de corpore exeuntibus redemptio nulla succurrit. Non est ut dicatur, Eas quas baptisma non abluit, sacrificia pro eis crebra mundabunt, quod præsciens deus, paululum illas uoluit alienis hærere peccatis, sine ullo exitio damnationis æternæ, & cum spe felicitatis æternæ. De his enim nunc loqui-mur, quarū natiuitas apud impios & ex impijs, nulla talia potuerit inuenire præsidia. Quæ quidem si adhiberi possent, proculdubio non baptizatis prodesse non possent, Sicut nec il-la quæ de libro Machabæorum commemorauit sacrificia, facta pro peccatoribus mortuis, eis aliquid profuissent, si circuncisi nō fuissent, Inueniat ergo si potest iste quid dicat, cum ab illo quæritur, quid meruerit anima sine ullo peccato, uel originali, uel proprio sic ad subeun-dum alienum peccatum originale damnari, ut non ab illo ualeat liberari: & uideat quid eli-gat è duobus, utrum dicat etiam eas animas morientium paruulorum, quæ hinc sine laua-cro regenerationis abscedunt, & pro quibus nullum sacrificium corporis dominici offertur, à nexu peccati originalis absolui, cum Apostolus doceat, ex uno ire omnes in condemnatio- Roma. 5

nem, quibus utiq; nō subuenit gratia, ut per unum eruantur in redemptionem: an dicat animas non habentes ullū uel propriū, uel originale peccatum, & omnimodo innocentes, simplices, puras à iusto deo, cum eas ipse non liberandas carni inserit peccatrici, æterna damnatione puniri? C

Caput XII Ego nihil istorum duorum dicendum esse cōfirmo, nec illud tertiū, alibi peccasse animas ante carnē, ut damnari mererentur in carnē. Apostolus quippe apertissime definiuit, nondum in carne natos nihil egisse boni, seu mali, Vnde constat paruulos ut remissione indigeant peccatorum, non nisi originale traxisse peccatum. Nec illud quartum, eas animas paruulorum sine baptismate moriturorū, à iusto deo in carnē peccatricē religari atq; dānari, quas præsciuit si ad ætatē peruenissent, in qua libero uterentur arbitrio, male fuisse uicturas. Hoc nanq; nec iste ausus est dicere, in tantis angustijs constitutus. Imò etiā contra istam uanitatem, iam satis manifeste ac breuiter est locutus, ubi ait, Iniustum deum esse futurum, si non perfectis propriæ uoluntatis operibus, uellet hominē iudicare nō natū. Hoc enim respōdit, cum tractaret quæstionē aduersus eos qui dicunt, Cur deus hominē faciebat, quē utpote præscius sciebat futurū non bonū? Nō natum enim iudicaret, si propterea creare noluisset, quia nō bonum futurum esse præscisset. Et utiq; sicut & huic uisum est, de perfectis eius operibus debuisset hominē iudicare, non de præcognitis, nec fieri aliquādo permissis. Nā si peccata, quæ si homo uiueret cōmissurus esset, etiā nō cōmissa damnātur in mortuo, nullū beneficiū collatum est illi, qui raptus est ne malicia mutaret intellectum eius, quādoquidē iudicabitur secundū eam, quæ in illo fuerat futura malicia, nō secundū eā, quæ in illo inuenta est innocētia. Et de nullo mortuo baptizato poterit esse securitas, quia & post baptismū, non qualitercunq; peccare, uerumetiā apostatare homines possunt. Quid si ergo qui baptizatus hinc raptus est, apostata erat futurus si uiueret, nullū ne illi beneficiū putabimus esse collatū, quod raptus est ne malicia mutaret intellectū eius: & propter dei præscientiā, non sicut fidele membrum Christi, sed sicut apostatā iudicandū esse censebimus? Quanto enim melius si peccata nondū facta, nondū cogitata, sed præcognita & futura puniūtur, proijcerentur illi duo de paradiso ante peccatū, ne in loco tā sancto & beatifico peccarentur? Quid quod ipsa exinanitur omnino præsciētia, si quod præscitur nō erit. Quomodo em̄ recte dicitur præsciri futurū, quod non est futurū? Quomodo ergo puniūtur peccata quæ nulla sunt, id est, quæ nec uita ista nondū incipiente cōmissa sunt ante carnē, nec morte præueniente post carnē?

Rom.9

Sap.4

D

Caput XIII Hoc itaq; mediū ex quo anima missa est in carnē, quousq; soluetur à carne, quoniā paruuli anima est, nec liberi arbitrij gessit ætatē, nō inuenit unde dānaretur nō percepto baptismo, nisi originale peccatū. Ex hoc peccato iuste dānari animā nō negamus, quia peccato suppliciū lex iusta constituit. Sed ad hoc peccatū subeundū, cur dānata sit quærimus, si nō ex illa una trahit̄, quæ in generis humani primo patre peccauit. Quāobrem si deus non dānat innocentes, nec facit nocentes quos perspicit innocentes: & si animas nō liberat siue ab originalibus, siue à proprijs peccatis, nisi in ecclesia Christi baptismus Christi: & si animæ ante carnē nullū habuerunt omnino peccatū, & si peccata anteq̄ cōmittantur, & multo magis quæ nunquā cōmissa sunt, dānari iusta lege nō possunt, nihil horum quatuor iste dicit. Et si potest explicet, paruulorū animæ quæ sine baptismo exeuntes in damnationē mittūtur, quo merito in carnē peccatricē quæ nihil peccauerūt, missæ sunt, ut illic inuenirēt peccatū, propter quod merito dānarētur. Porrò si quatuor ista deuitās, quæ sana doctrina cōdēnat, id est, si nō audeat dicere, uel sine ullo peccato existētes, à deo fieri animas peccatrices, aut sine Christi sacramēto in eis solui originale peccatū, aut eas alicubi peccasse, anteq̄ mitterētur in carnē, aut ea quæ nunq̄ habuerūt in eis peccata dānari. Si hæc nolēs dicere, quoniā nō sunt utiq; dicēda, dixerit paruulos nō trahere originale peccatū, nec habere unde dānentur, si nō accepto sacramēto regeneratiōis hinc exeāt, in hæresim Pelagianā sine dubitatione damnabilē, dānandus incurrit. Quod ei ne cōtingat, quāto melius teneat de animæ origine cūctationē meā, ne audeat affirmare quod nec humana ratione cōprehēdit, nec diuina autoritate defendit, ne cogatur insipientiā profiteri, dum ueretur ignorantiā cōfiteri.

Hic forte

A Hic forte dicat sententiam suam diuina autoritate defendi, quando sanctarum scriptu- Cap. XIIII
rarum testimonijs probare se existimat, animas à deo, non ex propagine fieri, sed nouas sin-
gulis insufflari. Probet, si potest, & fatebor me didicisse ab illo, quod magna intẽtione quæ-
rebam. Sed quærat alia, ne fortassis inueniat, nam hoc istis testimonijs quæ iam posuit,
non probauit. Omnia quippe quæ hic adhibuit, ad aliquid certa sunt, ad hoc uero, quod de
animæ origine quæritur, demonstrantur ambigua. Certum est enim deum dedisse homini- Esa. 42
bus flatum & spiritum, dicente propheta, Hæc dicit dominus qui fecit cœlum & fundauit
terram, & quæ sunt in ea, qui dat flatum populo super eã, & spiritum calcantibus eam. Hoc
testimonium iste in eam sententiam uult accipi quam defendit, ut quod ait, dat flatum po-
pulo, non ex propagine facere animas populo, sed nouas insufflare credatur. Audeat ergo
dicere non ipsum nobis dedisse carnem, quia de parentibus origo carnis attracta est. Et ubi
ait Apostolus de frumẽti grano, Deus illi dat corpus quomodo uoluerit, neget si audet de 1. Cor. 15
tritico triticũ nasci, & herbã eius ex semine secundũ genus. Quod si negare non audet, unde
igitur scit quomodo dictum sit, dat flatum populo, utrum eam trahens de parentibus, an
insufflans nouum? Vnde etiã scit utrum repetitio sentẽtiæ sit, qui dat flatum populo super
eam, & spiritum calcãtibus eam, ut de una re utrumq; dictũ intelligatur, & nõ animam uel
spiritum, quo natura uiuit humana, sed spiritumsanctũ significare uoluerit? Si enim flatu Ioan. 20
non posset significari spiritussanctus, non dñs post resurrectioné insufflasset discipulis, & di-
xisset, Accipite spiritumsanctũ. Neq; scriptũ esset in actibus apostolorum, Factus est subito
de cœlo sonus, quasi ferretur flatus uehemens, & uisæ sunt illis linguæ diuisæ sicut ignis, qui Act. 2
& insedit super unumquemq; eorum, & impleti sunt omnes spiritusancto. Quid si hoc pro-
pheta prænunciauit, dicens, Qui dat flatum populo super eam? Et tanq; exponens quid Esa. 42
dixerit flatum, repetiuit atq; ait, & spiritum calcantibus eam. Tunc enim euidentissime fa-
ctum est, quando impleti sunt omnes spiritusancto. Aut si nondum dicendus est populus,
B centũ uiginti homines, qui tunc in loco uno aderant, certe quãdo simul quattuor uel quinq;
milia crediderunt, & baptizati acceperunt spiritũsanctum, quis dubitauerit simul populum
accepisse spiritumsanctum, & multitudiné quæ ambulabat in terra, id est, homines calcãtes
terram? Nã ille qui datur ad naturã hominis pertinens, siue ex propagine detur, siue nouus
insuffletur, quorum nihil affirmãdum esse dico, donec alterutrũ sine ulla dubitatione clare-
scat, non datur calcantibus terram, sed adhuc materno utero inclusis. Dedit ergo flatum po-
pulo super terram, & spiritum calcantibus eam, quando multi simul credentes, simul repleti
sunt spiritusancto. Et ipse dat eum populo suo, & si nõ simul omnibus, sed suo cuiq; tẽpore,
donec discedendo de hac uita, & succedendo in hanc uitam, uniuersus eiusdẽ populi nume-
rus compleatur, ut hoc sanctæ scripturæ loco non aliud sit flatus, aliud spiritus, sed eiusdem
sentẽtiæ repetitio. Sicut nõ est alius qui habitat in cœlis, & alius dñs: Nec aliud est irridere, Psal. 2
& aliud subsannare, sed eadẽ sentẽtia repetita est, ubi legitur, Qui habitat in cœlis irridebit
eos, & dominus subsannabit eos. Vel cũ dictum est, Dabo tibi gentes hæreditatem tuam,
& possessionem tuam fines terræ: Non utiq; aliud dixit hæreditatem, aliud possessionem,
nec aliud gentes, aliud fines terræ, sed eiusdem sententiæ repetitio est. Et innumerabiles inue-
niet huiusmodi locutiones diuinorum eloquiorum, si aduertit quod legit. Quod autẽ græ-
cus dixit πνεῦμα, hoc Latini uarie interpretati sunt. Aliquando flatum, aliquando spiritum,
aliquando inspirationem. Nam hoc uerbum habent codices græci in isto prophetico testi-
monio, de quo nũc agimus, ubi dictum est, Qui dat populo flatum super eã. hoc est πνοήν.
Ipsum uerbũ est & ubi homo animatus est, Et insuflauit deus in faciem eius flatũ uitæ. Sed
ipsum uerbum est & in psalmo ubi canitur, Omnis spiritus laudet deum. Ipsum est & in li- Psal. 50
bro Iob, ubi scriptum est, Aspiratio autẽ omnipotentis est quæ docet, Noluit dicere flatus
sed aspiratio, cũ in græco sit πνοήν. Quod etiam in illis uerbis prophetæ, de quibus nunc di-
sputamus, & certe hoc loco nescio, utrum debeat dubitari spiritumsanctum esse significa-
tum. Agebatur enim de sapientia unde sit in hominibus, quia nõ ex numero annorum, sed

spiritus,inquit,est in hominibus:aspiratio autem omnipotentis quæ docet,ut intelligeretur C
ista repetitione,non se de spiritu hominis dixisse,quod ait,spiritus est in hominibus. Volebat enim ostendere unde habeant sapientiam, quia non à seipsis, & repetendo id exposuit
Iob 27 dicens,Aspiratio omnipotentis est quæ docet.Itē alio loco in eodē libro, Intellectus,inquit, labiorum meorum pura intelligit.Spiritus diuinus qui fecit me, aspiratio aūt omnipotētis, quæ docet me.Et hic quod ait,aspiratio uel inspiratio,in græco est πνοὴ,qui in illis prophetæ uerbis interpretatus est flatus.Quamobrem cum temere negetur de anima hominis,uel de
Esaiæ 42 spiritu hominis esse dictum, Qui dat flatum populo super eam,& spiritum calcantibus eā, quamuis ibi & spiritussanctus multo credibilius possit intelligi, qua tandem ratione audebit aliquis definire,animam uel spiritum,quo natura nostra uiuit,loco illo uoluisse significare prophetam:cum profecto si apertissime diceret,qui dat animā populo super terram, adhuc quærendum esset, utrum eam deus ex origine præcedentis generis det, sicut ex origine præcedentis generis,ipse tamen dat corpus,non solum homini aut pecori, sed etiam semini tritici,aut alicuius cæterorum quomodo uoluerit: an uero nouam sicut homo primus accepit,insufflet.Sunt etiam qui hæc uerba prophetica sic intelligant,ut quod ait,Dedit flatum
Aliàs uelint populo super eam,id est super terram,nō nisi animā hominis † uoluerit accipi flatū. Quod uero adiunxit,Et spiritum calcantibus eam,spiritumsanctum significatum arbitrantur, Illo
1.Cor.15 scilicet ordine,quo & Apostolus dicit,Nō primum quod spiritale est,sed quod animale,postea spiritale.Nam ex hac prophetica sentētia etiam elegans ille sensus exculpitur, quod ita dixerit calcantibus eam,ut uellet intelligi,contemnentibus eam,Qui enim accipiunt spiritūsanctum,amore cœlestium terrena contemnunt. Hæ omnes sentētiæ non sunt contra fidē, siue utrūq;,id est,& flatum & spiritum qui pertinet ad humanam naturam, quis intelligat, siue utrumq; dictum accipiat de spiritusancto,siue flatum ad animā, spiritum uero ad spiritumsanctum referat.Sed si anima & spiritus hominis & hic intelligendus est,sicut non dubitandum est, quod eam deus det:ita quærēdum est adhuc unde det, utrum ex propagine, D
sicut ipse quidem dat,sed tamen ex propagine dat corporis membra:an uero nouum, neq; propagatum singulis insufflando distribuat:quod non ambigua, sicut iste facit, sed aliqua certissima uolumus diuinorum eloquiorum autoritate defendi.Eadem ratione etiam quod dicit deus,Spiritus à me exiet,& omnem flatum ego feci:de spiritu quidem sancto accipien
Esaiæ 57 dum est quod ait,Spiritus à me exiet.De quo & saluator ait,A patre procedit.Sed quod di
Ioan.15 ctum est, Omnem flatum ego feci. de omni anima dictum negari non potest, Sed omne etiam corpus ipse facit. Quòd autem ex propagine corpus humanum faciat,nullus ambigit.Ac per hoc de anima cum eam constet ab illo fieri,unde eam faciat,utrum ex propagine sicut corpus,an insufflando sicut primam fecit,adhuc utiq; requirendum est. Adiecit etiam
Zach.12 tertium testimonium,quia scriptum est, Qui fingit spiritum hominis in ipso,quasi hoc negetur. Sed unde eum fingat,hoc quæritur. Nam & corporalem hominis oculum quis nisi deus fingit? Et puto quod non extra,sed in seipso,& tamen ut est,certum est ex propagine. Cum ergo & spiritum hominis in ipso fingat,quærendum est utrum noua insufflatione,an tractum ex propagine.Nouimus etiam Machabæorum iuuenū matrem, fœcundiorē uirtutibus quando filij passi sunt,quàm fœtibus quādo nati sunt, eos sic fuisse adhortatam ut
2.Mach.7 diceret,Filij,nescio quomodo apparuistis in uentre meo,Neq; enim ego spiritum &animā donaui uobis,nec singulis uobis uultus & membra formaui, sed deus qui fecit mundum & omnia quæ in eo sunt,fecitq; hominum genus,& omnium inquirit actum, ipse uobis spiritum & animā reddet cum magna misericordia. Nouimus hæc quidem,sed huic quomodo suffragentur ad id quod asserit, non uidemus. Quis enim Christianorum neget deum donare hominibus animam & spiritum? Sed eodem modo existimo istum negare non posse, deū donare hominibus linguā,aurem,manum,pedē,omnesq; corporis sensus, & omnium formam naturamq; membrorum.Quomodo enim hæc dei dona esse negaturus est,nisi se obliuiscatur esse Christianū? Sed sicut cōstat ex propagine ab illo hæc fieri atq; donari, ita quærendum

A quærendum est etiam, spiritus & anima hominis unde ab illo efficiatur, à quo efficiente do/
natur, utrum ex parentibus, an ex nihilo, an quod iste affirmat, sed omnimodo cauendum Caput XV
est, ex aliqua flatus eius existente natura, non de nihilo creata, sed de ipso?
Cum igitur scripturarum testimonia quæ commemorat, nequaquam doceât id quod
persuadere conatur, quod enim ad hanc quæstionem attinet, omnino non exprimunt: quid
est quod dicit, animam ex flatu dei constanter asserimus, non ex traduce, quia ex deo da/
tur? Quasi corpus ex alio detur quàm ex illo à quo creatur, ex quo omnia, per quẽ ómnia, Rom. 11.
in quo omnia: quamuis non de eius natura, sed ex eius opificio. Neq; ex nihilo inquit, quia
ex deo proficiscitur. Hoc planè non adhuc quærendum monemus, utrum ita sit, sed prorsus
uerum nõ esse quod dicit, id est, quod anima nec ex traduce sit, nec ex nihilo. Hoc, inquam,
uerum non esse sine dubitatione firmamus. Vnum est enim è duobus, si ex traduce non
est, ex nihilo est, ne ita sit ex deo ut naturæ sit dei, quod omnino sacrilegum est credere. Sed
adhuc utrum non sit ex traduce certa testimonia flagitamus aut quærimus, non qualia iste
posuit, quibus hoc quod quærimus non ostẽditur. Qui utinam in tanta profunditate quæ/
stionis, quandiu quid dicat ignorat, imitaretur Machabeorum matrem, Quæ cum sciret de
uiro se filios concepisse, & à creatore omnium, siue secundum corpus, siue secundum animã 2. Machab. 7
& spiritum sibi creatos esse, ait tamen, Nescio quomodo apparuistis in uentre meo. Vel/
lem iste diceret quid ista nesciebat. Hæc enim quæ dixit, utique sciebat, quomodo secun/
dum corpus in eius uterum uenerint, quia de uiro eos concepisse dubitare non poterat.
Confitebatur etiam, quia & hoc utique sciebat, quòd deus illis animam & spiritum dede/
rit, quòd ipse illis uultus & membra formauerit. Quid ergo nesciebat? An forte quod nesci/
mus & nos, utrum animam & spiritum quem deus illis sine dubio dedit, de parentibus tra/
xerit, an nouum sicut homini primo insufflauerit? Sed siue hoc, siue aliud aliquid de natu/
ræ humanæ institutione nesciebat, nescire se dicebat, non quod nesciebat temere defende/ Psal. 48
B bat. Nec tamen iste huic diceret, quod nobis dicere non erubuit, Homo in honore positus
non intellexit, comparatus est pecoribus insensatis, & similis factus est illis. Ecce ista mulier
dixit de filijs suis, Nescio quomodo apparuistis in uentre meo, nec tamen comparatur pe/
coribus insensatis, aut similis facta est illis. Nescio dixit, Et quasi quærerent ab ea, cur ne/
sciret, adiunxit, Neque enim ego spiritum & animam donaui uobis. Ille ergo qui donauit,
scit unde fecerit quod donauit, utrum ex propagine attraxerit, an nouum insufflauerit.
Quod ego, inquit, nescio, nec singulis uobis uultus & membra formaui, ille scit qui forma/
uit, utrum simul animam formauerit, an uero iam formatis animam dederit. Quo ergo
modo, utrum illo an isto in eius uentrem uenerint filij nesciebat, & illud tamen sciebat, to/
tum quod dedit, redditurum esse eum qui dedit. Sed eligat iste in naturæ humanæ tam
profundo abditóque secreto, quid mulier ista nescierit, tantum non iudicet mentientem,
nec pecoribus insensatis comparet nescientem. Quicquid erat quod illa nesciebat, pro/
fecto ad naturam hominis pertinebat, quod tamen sine culpa homo nesciebat. Quapro/
pter dico etiam ego de anima mea, nescio quomodo uenerit in corpus meum, neque
enim ego illam mihi donaui, scit ille qui donauit, utrum illam de patre modo traxerit, an Caput XVI
sicut primo homini nouam creauerit.
Sciam etiam ego si ipse docuerit, quandocunque uoluerit. Nunc autem nescio, nec
me pudet, ut istud fatear nescire, quod nescio. Disce, inquit, ecce Apostolus docet, Di/
scam planè si Apostolus docet. Non enim nisi deus per Apostolum docet. Sed quid est Act. 17
tandem quod docet Apostolus? Ecce, inquit, cum Atheniensibus loqueretur, hoc con/
stanter exposuit, dicens, Cum ipse det omnibus uitam & spiritum. Quis enim hoc ne/
gat? Sed intelligite, inquit, quod ait Apostolus, Det inquit, non dedit, ad infinitum &
iuge tempus reuocans, non de præterito & perfecto pronuncians. Et quod sine cessatio/
ne dat, semper dat: sicut semper est ipse qui dat. Verba eius posui, sicut in eorum quos
misisti, secundo libro eius inueni. Vbi primum uide quò progressus fuerit, dum nititur af/

firmare quod nescit. Ausus est enim dicere, deum nõ nunc solum atq; in isto tantummodo seculo, sed per infinitum tempus sine cessatione, atq; omnino semper animas nascentibus dare. Semper, inquit dat, sicut semper est ipse qui dat. Quid Apostolus dixerit, qa satis apertum est me intelligere, absit ut negem, quod autem iste dicit, debet etiam ipse intelligere cõtra fidem esse Christianam, atq; ulterius cauere ne dicat. Cum enim mortui resurrexerint, iam nemo nascetur, atq; ideo tunc non dabit nascentibus animas, sed eas quas dat in isto seculo, cum corporibus iudicabit. Non ergo semper dat, quamuis ipse semper sit qui nũc dat. Nec tamen quoniã beatus apostolus non dixit, dedit, sed det: inde cõficitur quod uult iste cõficere, nõ eum ex propagine animas dare. Ipse quippe dat, etiã si de propagine dat, Quia & corporis membra, & corporis sensus, & corporis formam, & corporis omnino substantiam ipse hominibus dat, quamuis ex propagine det. Neq; enim quia dominus ait, Si fœnum agri quod hodie est, & cras in clibanum mittitur, deus sic uestit, nec ait, uestiuit, sicut primum quando instituit: sed ait, uestit, quod & nunc facit, ideo negabimus lilia de origine sui generis procreari. Quid si ergo sic etiam anima & spiritus hominis & à deo datur quandiu datur, & tamẽ ex propagine sui generis datur? Quod ego nec defendo, nec refello. Sed si defendendum est, uel refellendum, perspicuis non ambiguis testimonijs id agendum esse commoneo. Nec propter ea pecoribus insensatis sum comparandus, quia hoc me nondum scire pronuncio, sed potius cautis hominibus, quia non audeo docere quod nescio. Istũ autem non ego uicissim quasi rependens maledictum pro maledicto, pecoribus comparo, sed tanquam filium moneo, ut quod nescit, se nescire fateatur, neq; id quod nondum didicit, docere moliatur, ne comparetur nõ pecoribus, sed illis hominibus quos dicit Apostolus, Volentes esse legis doctores, non intelligentes, neq; quæ loquuntur, neq; de quibus affirmant.

Matth. 6 · 1. Tim. 1

Caput XVII

Nam unde est quod ita scripturas de quibus loquitur, non curat aduertere, ut cũ legerit homines esse ex deo, non eos etiam secundum corpus, sed tantum secundum animã & spiritum ex deo esse contendat? Quod enim ait Apostolus, Ex ipso sumus, non uult iste ad corpus, sed tantum ad animam & spiritum esse referẽdum. Si ergo ex deo non sunt corpora, falsum est quod scriptum est, Ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia. Deinde ubi dicit idem Apostolus, Sicut enim mulier ex uiro, ita & uir per mulierem: exponat nobis iste quam propaginẽ significare uoluerit, animæ, an corporis, an utriusq;? Sed non uult esse animas ex propagine, Restat ergo ut secundum ipsum, atq; omnes qui animarũ propaginem destruunt, corpus tantũ masculinum & fœmininum significauerit Apostolus dicens, Sicut enim mulier ex uiro, ita & uir per mulierẽ, quia mulier ex uiro facta est, ut etiã uir per mulierem postea nasceretur. Si ergo hæc Apostolus dicens, non etiã animas & spiritus, sed tantum corpora utriusq; sexus uolebat intelligi, cur continuo subiunxit, Omnia aũt ex deo, nisi quia & corpora ex deo? Ita quippe ait, Sicut enim mulier ex uiro, ita & uir per mulierẽ, omnia autẽ ex deo. Eligat ergo iste unde sit dictum. Si de corporibus, profecto & corpora ex deo sunt. Quid est ergo quod ubicunq; iste in scripturis legit ex deo, quando de hominibus agitur, non & corpora, sed tantum animas & spiritus uult intelligi? Si uero quod dictũ est, Omnia aũt ex deo, & de corpore utriusq; sexus, & de anima ac spiritu dictũ est, ergo secundũ omnia est mulier ex uiro, Mulier enim ex uiro, uir per mulierem, omnia ex deo. Quæ omnia, nisi de quibus loquebatur, id est, & ille uir ex quo mulier, & illa mulier quæ ex uiro, & ille uir qui per mulierẽ? Neq; enim ille uir per mulierẽ, ex quo uiro mulier, sed uir qui natus est postea ex uiro per mulierẽ, quemadmodũ hodieq; nascũtur, Ac per hoc si cum ista diceret Apostolus, de corporibus loquebatur, proculdubio corpora utriusq; sexus sunt ex deo. Porrò si non uult esse ex deo hominum nisi animas & spiritus, profecto etiã secundum animam & spiritum mulier erit ex uiro, & nihil iam relinquetur eis, qui contra animarũ propaginẽ disputant. Si autẽ ita diuidit, ut dicat mulierẽ ex uiro esse secundũ corpus: ex deo aũt secundũ animã & spiritũ, quomodo erit uerũ, quod ait Apostolus, Omnia autẽ ex deo, si mulieris corpus ita est ex uiro, ut nõ sit ex deo? Quapropter ut Apostolus potius uerum loquatur, quàm

Rom. 11 · 1. Cor. 11 · 1. Cor. 11

A tur,quàm iste Apostolo præferatur,mulier ex uiro est,siue secundum solum corpus, siue se-
cundũ totũ,quo constat humana natura,Nihil enim horũ tanquã certum affirmamus,sed
quid horum uerũ sit adhuc quærimus,& uir per mulierẽ,siue ex parte tota hominis natura
ducatur,quæ per mulierẽ nascitur,siue sola caro, unde adhuc quæstio est , omnia tamen ex
deo,unde nulla quæstio est,id est,& corpus & anima & spiritus,& uiri & mulieris.Et si enim
non ex deo nata uel tracta sunt,uel manarunt,ita ut eius naturæ sint,tamen ex deo sunt . A
quo enim creata, condita,facta sunt,ab illo habent ut sint, Sed dicendo,inquit Apostolus,
Et ipse det omnibus uitã & spiritum, Deinde addẽdo,fecitq; ex uno sanguine omne genus Act.17
hominum,animã &spiritum originaliter retulit ad autorẽ,corpus ad traducẽ.Imò uero qui
non uult temere animarũ negare propaginẽ, anteq; liquido clareat,utrum ita an nõ ita sit,
habet quod in istis uerbis Apostoli intelligat,Ex uno eũ sanguine dixisse, ex uno homine,
à parte totum significante locutionis modo . Si enim ipsi licet intelligere à parte totũ quod Gen.1
scriptum est,Et factus est homo in animã uiuã,ut illic intelligatur & spiritus,de quo scriptu
ra ibi tacuit,cur alijs nõ liceat sic accipere quod dictum est,Ex uno sanguine,ut illic & anima
& spiritus possit intelligi,quoniã homo significatus nomine sanguinis , non solum constat
ex corpore,uerumetiã ex anima & spiritu? Sicut enim qui propaginẽ defendit animarũ,nõ
hinc istum debet opprimere,quia de primo homine scriptũ est,In quo omnes peccauerunt, Rom.5
non enim dictum est,in quo omniũ caro peccauit,sed omnes dictum est, id est omnes ho-
mines,cum homo non solum sit caro.Sicut ergo hinc iste non debet opprimi,quia forte ita
dictum est,omnes homines,ut secundum solã carnẽ intelligerentur : sic iste non hinc debet
premere defensores propaginis animarũ,quia dictũ est, omne genus hominũ ex uno san-
guine , tanquã propterea sola caro pertineat ad propaginẽ . Si enim hoc est uerũ,quod isti
asserunt,ut non sit anima ex anima,sed caro ex carne sit tantum , ita dictum est ex uno san-
guine,ut non totus homo significaretur à parte,sed tantum unius hominis caro. Illud uero
B quod dictum est,in quo omnes peccauerunt,sola omnium hominum caro intelligenda est,
quæ inde transfusa est,à toto partẽ significante scriptura . Si autẽ illud est uerum,quod to-
tus homo ex toto homine propagatur,id est,corpus,anima & spiritus,ibi proprie dictũ est
in quo omnes homines peccauerunt: hic autẽ tropice ex uno sanguine totum significatur à
parte,id est totus homo,qui ex anima constat & carne,uel potius ut iste amat loqui, ex ani-
ma & spiritu & carne,Nam & ex parte totum,& ex toto partẽ diuina eloquia significare cõ- Psal.64
sueuerunt.Ex parte enim totum significatũ est,ubi legitur. Ad te omnis caro ueniet,quia ex
carne intelligitur totus homo.Ex toto autem pars, cum dicitur Christus sepultus, cum sola
eius caro sepulta sit . Iam illud quod in hoc Apostoli testimonio positum est , quia ipse dat
omnibus uitã & spiritum,secundum superiorẽ disputationẽ puto quod neminem moueat,
Ipse enim dat.Sed adhuc quærimus unde det, utrum ex noua insufflatione, an ex propa-
gine? Ipse quippe dare etiã carnis substantiã rectissime dicitur, quam tamen dare ex propa
gine non negatur.   Nunc uideamus illud de Genesi testimonium,ubi facta muli- Caput XVIII Gen.2
er de latere uiri,adducta est ad eum & dixit, Hoc nunc os ex ossibus meis , & caro de carne
mea.Hoc quippe putat iste,quòd dicere debuerit Adam, anima ex anima mea, uel spiritus
de spiritu meo,si etiam hoc de illo tractum esset.Sed illi qui propaginem asserunt animarũ,
hinc se putãt inuictius suam munire sententiam, quia cum scriptum sit, detraxisse deum co-
stam de latere uiri,eamq; ædificasse in mulierem,non est additum,quod in eius faciem suf-
flauerit flatum uitæ,ideo inquiunt,quia de uiro fuerat animata. Nam si non fuisset,nequa- Gen.2
quam nos,inquiũt,sancta scriptura huius rei cognitione fraudasset. Ad illud uero quod ait
Adam,Hoc nunc os ex ossibus meis,& caro de carne mea, nec ait spiritus uel anima de spi-
ritu meo,uel anima de anima mea,sic ab eis responderi potest , quemadmodũ superius de-
monstratũ est, ut à parte totũ intelligatur hoc dictũ,os & caro mea , sed quæ animata fue-
rint detracta, nõ mortua,Neq; eñ hoc omnipotẽtem facere potuisse,ideo negandũ est,qa
nullus hominum potest aliquid cũ anima de humana carne præcidere. Nã quod Adã secu-

tus adiun-

tus adiunxit, Hæc uocabitur mulier, quia de uiro suo sumpta est, cur nõ ait potius, unde opi nio cõfirmaretur istorũ, quoniã de uiro suo caro eius sumpta est? Hic utiq; illi qui cõtra sen tiunt, possunt dicere, quia non est scriptum carnem mulieris, sed mulierẽ de uiro sumptam suo, totã debere accipi cum anima & spiritu. Nam etsi anima sexu caret, non tamẽ quando appellantur mulieres, excepta anima eas necesse est intelligi, Alioquin nõ ita se admoneren tur ornare, Non intortis crinibus, aut auro, uel margaritis, aut ueste preciosa, sed quod de cet, inquit, mulieres, promittẽtes pietatem per bonã conuersationẽ. Vtiq; pietas intus est in anima uel spiritu, & tamen mulieres appellatæ sunt etiã ut se intus ornarent, ubi nullus est sexus. Cum itaq; isti sic inter se alternante sermone certauerint, ego inter eos sic iudico, ut ne incognitis fidant, & temere audeant affirmare quod nesciunt, utrosq; cõmoneam. Si enim scriptum esset, insufflauit flatum uitæ in faciem mulieris, & facta est in animam uiuam, nec sic esset iam consequens, ut non propagaretur ex parentibus anima, nisi etiam de filio eorũ hoc scriptum similiter legeretur. Fieri enim potuit, ut membrum nõ animatũ de corpore ex tractum indigeret animari, Filij uero anima ex patre per matrẽ propaginis trãsfusione tra heretur. Cum uero tacitum est, occultatum est, non negatum, sed neq; affirmatũ. Ac per hoc sicubi forte non tacitum est, clarioribus documentis est astruendum. Vnde nec illi qui defen dunt animarum propaginem, ex eo quod non sufflauit deus in faciem mulieris, aliquid ad iuuantur: nec illi qui eam negant, ideo quia non dixit Adam, anima de anima mea, debent sibi persuadere quod nesciunt. Sicut enim eadem non soluta, sed manẽte quæstione potuit tacere scriptura, quòd mulier deo sufflante sicut uir eius acceperit animam: sic eadem non so luta, sed manente quæstione potuit tacere scriptura, ut Adam non diceret, anima de anima mea. Ac per hoc si primæ mulieris anima ex uiro est, à parte totum significatum est, ubi legi tur, Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea, cum tota ex uiro, nõ caro sola sit sum pta. Si autem non est ex uiro, sed eam deus insufflauit sicut uiro, à toto pars significata est, ubi legitur, De uiro suo sumpta est, cum caro eius non tota sit sumpta. Quapropter cum his testimonijs, quæ ad hanc rem pertinent, utiq; ambiguis non soluatur hæc quæstio: illud ta men scio sic argumentari homines, qui ex hoc putant animam mulieris non esse de anima uiri, quia non est dictum, anima de anima mea, sed caro de carne mea, quemadmodum ar gumentantur Apollinaristæ, uel quicunq; sunt alij, aduersus animam domini. Quam pro pterea negant, quia scriptum legunt, Verbum caro factum est. Si enim & anima, inquiunt, ibi esset, debuit dici, Verbum homo factum est. Sed istis propterea dicitur, carnis nomine solere scripturam totum hominem nuncupare, sicuti ibi, Et uidebit omnis caro salutare dei, non enim caro sine anima aliquid uidere potest, Quia plurimis alijs sanctarum scripturarũ locis, non solum carnem, uerumetiam animam humanam, id est, rationalem inesse homini Christo, sine ulla ambiguitate monstratur. Vnde & isti à quibus animarum propago defen ditur, possunt accipere à parte totum esse dictum, Os de ossibus meis, & caro de carne mea, ut illic intelligatur & anima, quemadmodum uerbum carnem factum non sine anima acci pimus: si quemadmodum alia testimonia docent habere humanam animam Christum, ita & isti aliquibus non ambiguis testimonijs propaginem astruerent animarum. Pari uice admonemus etiam hos, qui animarum propaginem destruunt, ut nouas à deo sufflari ani mas certis documentis asserant, & tunc illud quod dictum est, Os ex ossibus meis, & caro de carne mea, non tropice à parte totum ut simul intelligatur & anima, sed proprie de sola carne dictum esse defendant.

Caput XIX

Quæ cum ita sint, uideo librum istum iam es se claudendum. Omnia quippe quæ mihi maxime necessaria uidebantur, continet. Quibus hi qui legerint, sciant se cauere debere, ne huic homini cuius duos libros mihi misisti, in hoc consentiant, ut credant animas sic ex flatu dei esse, ut non sint ex nihilo. Hoc enim qui credidit, etsi uerbis neget, re ipsa clamat animas dei habere substantiam, & ipsius ge nus esse, non munere, sed natura, Nam de eo quo quisque naturæ suæ originem da cit, de illo naturæ suæ genus ducere negari sobrie nullo pacto potest. Iste autem ita sibi est

Marginalia: 1. Tim. 2 (beside "tur ornare"); Gen. 2 (beside "tur, Hoc nunc os"); Ioan. 1 (beside "pterea negant"); Esaiæ 40, Luc. 3 (beside "solere scripturam"); C, D (right margin section letters).

A sibi est ipse contrarius,ut genus dei esse animas dicat,non natura sed munere, & tamen non
factas ex nihilo,sed ex illo dicat originem ducere, ac sic eas quod prius negauerat, ad dei na
turam reuocare non dubitat. Animarum autem nouarum sine propagine insufflationem,
defendi quidem minime prohibemus,sed ab eis qui potuerint aliquid inuenire,uel in cano/
nicis libris,quod non sit ambiguum dissoluendæ huic obligatissimæ quæstioni,uel in ratio/
cinationibus suis,quod non sit contrarium catholicæ ueritati,non à talibus qualis iste appa
ruit:qui non inueniendo quid diceret,& deliberationem suã nolendo suspendere,uires suas
omnino non metiens ne taceret,ausus est dicere,inquinari animam meruisse,& per carnem
meruisse esse animam peccatricem,cuius nullum meritum,seu bonum seu malum ante car/
nem potuit inuenire,Et paruulis sine baptismo de corpore exeuntibus,solui posse originale
peccatum,& offerendum pro eis sacrificium corporis Christi,qui Christo non sunt incorpo
rati per eius sacramenta in eius ecclesia, eosq; sine lauacro regenerationis de hac uita emi/
grantes,non ad requiem tantum ire,sed ad regnum cœlorum posse etiam peruenire.Et alia
multum absurda,quæ omnia colligere,atq; in isto libro digerere,longũ uisum est. Absit er/
go ut animarum propago si falsa est,à talibus refellatur,& animarum nouarum insufflatio
si uera est,à talibus defendatur.Quamobrem quicunq; uolunt defendere, quòd dicũtur ani
mæ nouæ nascentibus insufflari,non de parentibus trahi, aliquid illorum quatuor quæ su/
pra commemoraui,caueant omnimodo.Hoc est, Ne dicant à deo fieri animas peccatrices,
per alienum originale peccatum,Ne dicant paruulos qui sine baptismo exierint, peruenire
posse ad uitam æternam regnumq; cœlorum,originali peccato per quodlibet aliud resolu/
to,Ne dicant animas peccasse alicubi ante carnẽ,&hoc merito in carnem peccatricẽ fuisse de
trusas,Ne dicant peccata quæ in eis inuenta non sunt,quia præscita sunt,merito fuisse puni/
ta,cum ad eam uitam ubi ea committerent,permissæ non fuerint peruenire.Nihil ergo isto
rum quatuor dicentes,quoniam quodlibet eorũ falsum atq; impiũ est, inueniant etiam scri
B pturarum de hac re certissima testimonia, & hanc sententiam suã,nõ solum me nõ uetante,
uerumetiã fauente & gratias agente,defendant. Si autem nõ inueniunt certissimã de hac re
autoritatẽ diuinorũ eloquiorum , & aliquid illorũ quatuor per inopiam dicere cõpelluntur,
cohibeant se , ne per ipsam inopiam etiam paruulorum animas non habere originale pec/
catum , secundũ Pelagianam hæresim olim damnabilem , nuperrimeq; damnatam,dicere
cõpellantur,Melius est enim homini fateri se nescire quod nescit,quàm in hæresim uel dam
natã incurrere,uel nouam condere,dum temere audent defensare,quod nesciunt . Alia hu/
ius hominis falsa & absurda,in quibus non tam periculose , ueruntamen à tramite ueritatis
exorbitat, quoniam multa sunt , & ad ipsum etiã si dominus uoluerit,aliquid de libris eius
uolo scribere,ibi forsitan omnia,uel si omnia non potuero, plurima ostendam.

Caput XX

Istum autem librum quem ad te potius , qui curam & fidei nostræ,& existimationis
meæ,ut uerus catholicus & bonus amicus fideliter benigneq; gessisti , quàm ad aliũ quen/
quam scribendum putaui , tu legendum dabis uel describendum quibus potueris , uel qui/
bus dandum esse iudicaueris . In quo istius iuuenis præsumptionẽ ita reprimendam & re/
darguendam putaui,ut tamen eum diligam,nec damnari,sed emendari uelim. Atq; ita pro
ficere in domo magna , quæ est ecclesia catholica, quò eum misericordia diuina perduxit,ut
sit in illa uas in honore sanctificatum,utile domino,ad omne opus bonum semper paratũ, 2. Tim. 2
& bene uiuendo,& sana docendo. Porrò autẽ si ipsum oportet ut diligam,sicut facio, quãto
magis te frater,cuius erga me beneuolentiam,& cuius catholicam fidem cautam & sobriam
optime noui. Vnde factum est,ut eos libros qui tibi displicuerũt, & in quibus nomen meũ
aliter quàm uelles positum comperisti , describendos mihiq; mittendos uera fraterna pla/
neq; syncera dilectione curares. Tantum ergo abest,ut hinc tuæ charitati succenseam,quia fe
cisti,ut potius nisi fecisses,integro iure amicitiæ succensere deberem. Ago itaq; uberes grati/
as. Quemadmodum autem acceperim factum tuum,hinc manifestius indicaui,quod hunc
ad te librum mox ut illos legi,sine aliqua dilatione conscripsi.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI, C
de anima & eius origine, ad Petrum presbyterum epistola, siue Liber secundus.

Caput I. DOMINO dilectissimo, fratri & compresbytero Petro, Augustinus episcopus in domino salutem. Peruenerunt ad me duo libri Vincentij Victoris, quos ad sanctitatem tuam scripsit, mittente mihi eos fratre nostro Renato, homine quidem laico, sed pro sua fide & eorum quos diligit, prudenter religioseque sollicito. Quibus lectis, uidi hominem in sermone quidem, nó solum usque ad sufficientiam, uerumetiam usque ad redundantiam profluentem, sed in rebus de quibus loqui uoluit, nondum sicut oportet instructum, quod si ei fuerit domino donante collatum, poterit esse utilis pluribus. Habet enim non minimum facultatis, qua possit explicare atque ornare quæ sentit, si prius det operam recta sentire. Valde quippe sunt noxia praua diserta, quia hominibus minus eruditis, eo quod diserta sint, uidentur & uera. Quomodo autem eosdem libros ipse acceperis, nescio. Veruntamen si uerum est quod audiui, diceris eis recitatis ita exiluisse lætitia, ut caput iuuenis illius senex, & laici presbyter osculatus, didicisse te quod ignorabas, gratias egeris, Vbi quidem non improbo humilitatem tuam, imò uero etiam laudo quod honorasti doctorem tuum, nec hominem, sed ipsam quæ tibi per illum loqui dignata est ueritatem, si tamen potueris demonstrare, quid per illum ueritatis acceperis. Vellem itaque rescriptis tuis, quid te docuerit me doceres. Absit enim ut erubescam à presbytero discere, si à laico tu non erubuisti prædicanda & imitanda humilitate uera didicisse.

Caput II Proinde frater dilectissime, quid ab eo didiceris, nosse cupio, ut si iam id sciebam, gratuler pro te, si autem nesciebam, discam per te. Itá ne tu ignorabas duo quædam esse, animam & spiritum, secundum id quod scriptum est, Absolui sti à spiritu meo animam meam, & utrumque ad naturam hominis pertinere, ut totus homo sit, spiritus & anima & corpus? Sed aliquãdo duo ista simul nomine animæ nuncupari, quale est illud, Et factus est homo in animam uiuam. Ibi quippe & spiritus intelligitur. Itemque aliquãdo utrumque nomine spiritus dici, sicuti est, Et inclinato capite tradidit spiritum, ubi & anima necesse est intelligatur, & utrũque unius esse substantiæ. Puto quod ista iam sciebas. Si autem nesciebas, non te aliquid quod magno periculo nescitur, didicisse scias. Et si quid hinc subtilius disputandum est, melius cum ipso agitur, cuius iam nouimus & eloquium, utrum cum dicitur anima, ita ut simul intelligatur & spiritus, utrumque anima sit: spiritus autem aliquid animæ sit, an sicut ei uisum est, à parte totum appelletur hoc nomine, siue etiã utrũque spiritus sit: pars uero eius sit quæ proprie dicitur anima, an & hoc à parte totum uocetur, quando ita dicitur spiritus, ut simul intelligatur & anima, sic enim huic placet. Verum ista, ut dixi, & subtiliter disserũtur, & sine ullo uel certe sine magno periculo nesciuntur. Itéque alios esse corporis, alios autem animæ sensus, miror si iste te docuit, & tu homo id ætatis & honoris antequàm istum audires, unum atque idem putabas esse, quo album nigrumque discernitur, quod nobiscum uident etiam passeres: & quo iustum atque iniustum dijudicatur, quod uidebat Tobias, etiam carnis luminibus perditis. Hoc si ita est, profecto quando audiebas uel legebas, Illumina oculos meos ne unquam obdormiam in morte, non nisi carnis oculos cogitabas: aut si hoc obscurum est, certe quando illud Apostoli recolebas, Illuminatos oculos cordis uestri, nos sub frõte & supra buccas cor habere credebas? Absit ut de te hoc sentiam. Neque hoc te igitur iste docuit. Aut si forte ante huius doctrinam, quam modo te inuenisse lætaris, animæ naturam dei putabas esse portionem, hoc planè cũ horrendo periculo falsum esse nesciebas. Et si ab isto didicisti, quòd anima portio dei nõ sit, age deo gratias quantas potes, quòd non antequàm hoc didicisti, de corpore existi, Exisses em̃ magnus hæreticus, & blasphemator horrẽdus. Nullo tamẽ modo etiã id de te existimauerim, quod homo catholicus neque cõtẽptibilis presbyter, animæ naturã portionẽ dei sentiebas esse. Vnde fateor dilectioni tuæ, timeo ne forte hoc te iste docuerit, quod potius sit cõtrariũ ei fidei quam

Margin notes: Gen. 2 (beside "le est illud, Et factus est homo in animam uiuam"); D (right margin, beside "sit, spiritus & anima & corpus"); Ioan. 19 (beside "anima necesse est intelligatur"); Tobiæ. 4 (beside "quod uidebat Tobias"); Psal. 12 (beside "diebas uel legebas"); Ephe. 1 (beside "nis oculos cogitabas").

A Sicut enim arbitror, te nunquam in catholica animam credidisse dei esse portionem, Cap.III
uel ullo modo animæ & dei eandem esse naturam, ita metuo ne forte consenseris huic homini, quòd animam deus non de nihilo fecerit, sed ita ex ipso sit, ut ab ipso emanauerit. Hoc enim etiam uerbum iste posuit inter cætera, quibus in hac quæstione ad immane præcipitium exorbitauit. At uero hoc si te docuit, nolo me doceas: Imò etiā uolo ut quod didiceras, ipse dediscas. Parum est enim nō credere neq; dicere, ꝙ pars dei sit anima: Neq; enim & filium uel spiritumsanctum partem dei esse dicimus, & tamen dicimus patrem & filium & spiritumsanctum unius eiusdemq; esse naturæ. Parum est ergo ut non dicamus animam esse partem dei, sed hoc etiā opus est, ut dicamus non eam & deum unius eiusdemq; esse naturæ. Vnde ille recte quidem ait, genus dei esse animas munere, non natura, ac per hoc non omnium, sed fidelium. Sed rursus ad id quod declinauerat deuolutus est, & deum atq; animam eiusdem dixit esse naturæ, non quidem his uerbis, sed aperta manifestaq; sententia. Cum enim animam ita esse dicit ex deo, ut eam nec ex alia natura, nec ex nihilo, sed ex semetipso creauerit, quid persuadere conatur, nisi id quod alijs uerbis negat, animam scilicet eiusdem cuius deus est, esse naturæ? Omnis quippe natura uel deus est, qui nullum habet autorem, uel †deus non est, quia ipsum habet autorem. Sed quæ habet autorem deum *al's, ex deo est* ex quo est, aliqua facta nō est, aliqua facta est. Porrò quæ facta nō est, & tamen ex ipso est, aut genita est ab illo, aut procedit ex illo. Quæ genita est, filius est unicus, quæ procedit, spiritussanctus, & hæc trinitas unius est eiusdemq; naturæ: Nam hæc tria unum sunt, & singulum quodq; deus, & simul omnia unus deus, immutabilis, sempiternus, sine temporis ullo initio, sine termino. At uero illa natura quæ facta est, creatura nūcupatur, creator autē deus, illa scilicet trinitas. Creatura ergo ita esse dicitur ex deo, ut nō ex eius natura facta sit. Ex illo enim propterea dicitur, quia ipsum autorem habet ut sit, non ita, ut ab illo nata sit, uel processerit, sed ab illo creata, condita, facta sit: partim ex nulla alia, id est, omnino ex nihilo, sicut

B cœlum & terra, uel potius uniuersæ mundanæ molis uniuersa cum mundo concreata materia: partim uero ex alia iam creata atq; existente natura, sicut uir ex limo, mulier ex uiro, ex parētibus homo, creatura tamen omnis ex deo, sed creante uel ex nihilo uel ex aliquo, non autem gignente uel producēte de seipso. Sed hæc cum catholico loquor, magis commonēs q̃ docens: Neq; enim esse tibi arbitror noua, uel audita quidem & antea, non tamen credita, sed, ut existimo, sic legis epistolam meam, ut hic agnoscas etiā fidem tuam, quæ nobis in catholica ecclesia, domino donante, communis est. Si ergo hæc ut dicere cœperam, cum catholico loquor, unde obsecro credis esse animam, non uniuscuiusq; nostrum dico, sed primam primo illi homini datam? Si ex nihilo, & factā tamen insufflatamq; à deo, id credis quod ego. Si autem ex aliqua alia creatura, quæ anima unde fieret, tanq̃ materies subiacebat artifici deo, sicut puluis unde fieret Adam, uel costa eius unde Eua, uel sicut aquæ unde pisces & uolucres, uel sicut terra unde animalia quæq; terrestria, nō est catholicum, non est uerū. Quòd si neq; ex nihilo, neq; ex alia quacunq; creatura, sed ex semetipso deū, hoc est, ex natura sua fecisse uel facere animas, quod absit, existimas, hoc quidem ab isto didicisti, sed non tibi gratulor neq; blandior, longe quippe cum illo à fide catholica exorbitasti. Tolerabilius enim quod quidem falsum est, tamen, ut dixi, tolerabilius, ex aliqua alia creatura, quam quidem iam fecerat deus, q̃ ex dei natura animam conditam crederes, ut ꝙ est mutabilis, ꝙ peccat, ꝙ fit impia, ꝙ etiam si impia perdurauerit in fine, sine fine damnabitur, nónne ad dei naturam cum horrenda blasphemia referetur? Abijce frater, abijce obsecro istam non plane fidem, sed execrandæ impietatis errorem, ne homo grauis seductus à iuuene, & à laico presbyter, cum istam catholicam fidem esse arbitraris, de numero fidelium (quod à te auertat dominus) eximaris. Non enim tecum sic agendum est ut cum illo, aut ea uenia tuus iste tam horrēdus, q̃ iuuenis illius, licet ab illo ad te transierit, error est dignus. Ille ouili catholico sanandus nuper accessit, tu in catholicis pastoribus deputaris. Nolumus ita curetur quæ uenit ab errore ad dominicum gregem, ut prius pestifera contagione disper

dat ouis ulcerosa pastorẽ. Quòd si dicis, hoc me ille non docuit, nec huic errori eius ullo modo, qualibet diserti & ornati sermonis illectus suauitate consensi. Ago ingentes deo gratias. Sed quæro, unde illi caput exosculatus, ut dicitur, gratias egeris te didicisse, quod usq; ad auditam disputationem illius ignorabas: aut si falsum est, hoc te fecisse atq; dixisse, hoc ipsum peto nobis intimare digneris, ut inanis rumor tuis litteris refellatur. Si autem uerum est, illa humilitate te homini egisse gratias, gaudeo quidem, si te illud nõ docuit, quod superius q̃ sit detestandũ cauendumq; monstraui. C

Cap. IIII At non reprehẽdo q; gratus fueris tanta humilitate doctori, si aliquid aliud disputante illo, uerum atq; utile didicisti. Sed hoc quid sit inquiro. An forte animam non spiritum esse, sed corpus. Non quidẽ magnum doctrinæ Christianæ arbitror esse detrimẽtum ista nescire. Et si de corporũ generibus subtiliter disputetur, hoc maiore difficultate q̃ utilitate perdiscitur. Si autẽ dominus uoluerit ut ad illum ipsum iuuenẽ scribam, sicut desidero, ibi sciet fortasse dilectio tua, q; hoc etiã nõ te docuerit, si tamen id te ab illo didicisse lætaris. Sed ne quid forte aliud sit quod cõstat esse utile, & ad fidem necessarium pertinere, peto, rescribere nõ graueris. Nã illud quod rectissime & ualde salubriter credit, iudicari animas cũ de corporibus exierint, anteq; ueniãt ad illud iudicium, quo eas oportet iã redditis corporibus iudicari, atq; in ipsa qua hic uixerunt, carne torqueri, siue gloriari, hoc itá ne tandẽ ipse nesciebas? Quis aduersus Euãgelium tanta obstinatione mentis obsurduit, ut in illo paupere qui post mortem oblatus est in sinum Abraæ, & in illo diuite cuius infernus cruciatus exponitur, ista non audiat, uel audita non credat? Sed nunquid te docuit, quomodo anima sine corpore de digito pauperis aquæ stillã desiderare potuerit, cũ ipse confessus sit, alimenta corporea nõ nisi propter fulciendas ruinas corruptibilis corporis sui, animam quærere? Verba eius ista sunt, Nũquid quia anima, inquit, aut cibum quærit aut potum, ad ipsam transire credimus pastum? Et paulopost, Vnde intelligitur, inquit & probatur, non ad animam pertinere ciborum sustentacula, sed ad corpus, cui etiam præter cibum, procuratur simili ratione uestitus: ut illi necessarius uideatur pasturæ suggestus, cui competit & ipsos habere uestitus. Hanc ille sentẽtiam suã satis euidẽter expositam, nonnulla etiam similitudine illustrans, adiecit atq; ait, Quid autem putamus inquilinum quenq̃ suæ habitationi prospicere? Nónne si eam senserit aut tecto tremere, aut nutare pariete, aut labare fundamine, destinas quærit, strues congerit, quibus imminentem possit ruinam sedulo diligenterq; fulcire, ne sub periculo mansionis discrimen uideatur impendere mansori? Ita ergo & animam recognosce, inquit, carni suæ desiderare cibum, ex qua ipsum concupit sine dubio desiderium. Hæc nempe ille iuuenis sua sensa, uerbis luculentissimis & sufficientissimis explicauit, asserens non animæ requiri alimenta, sed corpori, cura quidem illius, sed tanq; habitantis in domo, & moribundæ carnis imminentes ruinas prouida refectione fulcientis. Et illud ergo explicet tibi, quid anima illa diuitis ruiturum destinare cupiebat, quæ mortale corpus iam utiq; nõ habebat, & tamen sitiebat, & aquæ stillam de digito pauperis requirebat. D

Cap. V Habet ubi se exerceat iste doctor senum: Quærat ut inueniat si potuerit, cur ei anima illa apud inferos humidum alimentum, uel tam exiguum mendicaret, cum ruinoso habitaculo iam careret. Incorporeum sanè deum esse q; credit, gratulor eum hinc saltem à Tertulliani deliramentis esse discretum. Ille quippe sicut animam, ita etiam deum corporeum esse contẽdit. A quo iste in hoc dissentiens, mirabiliora persuadere molitur, deum incorporeũ non de nihilo facere, sed de semetipso flatũ exhalare corporeum. O doctrinam cui omnis ætas aures surrigat, †quæ hominis annos scripsit, notos atq; ignotos, doctos atq; indoctos recitaturus inuitet. Seniores cum iunioribus conuenite, quod nesciebatis discite, quod nunq; audieratis audite. Ecce isto docente, non aliunde quod aliquo modo est, nec ex eo quod omnino non est, deus flatum creat, sed ex eo quod ipse est, cum sit incorporeus, corpus suflat. Naturam ergo suam anteq; mittatur, in peccati corpore ipse mutat in corpus. An dicit q; ex sua natura non mutat aliquid cum flatum facit? Non ergo eum de seipso facit: Non enim aliud est ipse, aliud natura eius. Quis hoc insanissimus opinetur?

Corpus dixit substantiam

forte legendum, hominis qui nouis scriptis notos &c.

A netur? Quòd si dicit ita deum de sua natura facere flatum, ut ipse integer maneat, non inde quæstio est, sed utrum ꝙ non aliunde, nec de nihilo, sed de illo est, nō hoc sit quod ille, id est, eiusdē naturæ & essentiæ: Nā & filio genito integer manet, sed quia eum genuit de seipso, non aliud genuit q̄ꝫ id quod ipse est. Excepto enim ꝙ hominem assumpsit, & uerbum caro factum est, alius quidē uerbum dei filius, sed non est aliud, hoc est, alia persona est, sed non diuersa natura. Et unde hoc, nisi quia nō creatus ex alio, uel ex nihilo, sed natus ex ipso est, non ut melior q̄ꝫ erat esset, sed omnino ut esset, & quod est ille unde natus est, esset, hoc est, unius eiusdemq; naturæ, æqualis, coæternus, omnimodo similis, pariter immutabilis, pariter inuisibilis, pariter incorporeus, pariter deus, hoc omnino quod pater, nisi quod filius est ipse, non pater? Si autem manet quidem ipse integer deus, nec tamen de nullo, uel de alio, sed de seipso diuersum aliquid in deterius creat, & de incorporeo deo corpus emanat, absit ut hoc catholicus animus bibat: Non enim est fluentum fontis diuini, sed figmentum cordis humani.

Cap. VI

Iam uero ꝙ inepte laboret animam quam putat esse corpoream, uindicare à passionibus corporis, disputans de animæ infantia, de paralyticis & oppressis animæ sensibus, de amputatis membris corporis absq; animæ sectione, nō tecum, sed cum illo potius agere debeo. Illi quippe insudandum est, ut rationem reddat dictorum suorum, ne de opere iuuenis uelle fatigare uideamur grauitatem senis. Quòd autem similitudines morum qui reperiuntur in filijs, non ex animæ semine uenire disputat, consequens est quidem ut hoc sentiant quicunq; animæ propaginem destruunt: sed nec illi qui hanc astruunt, ibi constituunt pondus assertionis suæ: Vident enim & filios parētum dissimiles moribus. Quod ideo fieri putant, quia & ipse unus homo plerunq; suis moribus alios mores dissimiles habet, non utiq; anima altera accepta, sed uita in melius, uel in deterius commutata. Ita dicunt non esse impossibile, ut anima non habeat eos mores, quos habet ille à quo propagata est, quandoquidem ipsa una nunc alios, aliâs alios habere mores potest. Quare si hoc B te credis ab isto didicisse, ꝙ anima non sit ex traduce, utinam id uere didicisses, me tibi docendum libentissime traderem. Sed aliud est discere, aliud uideri sibi didicisse. Si ergo te didicisse arbitraris quod adhuc nescis, non plane didicisti, sed temere credidisti quod libenter audisti, & surrepsit tibi falsiloquium per suauiloquium. Quod non ideo dico, quia falsum esse iam certus sum, animas potius insufflari nouas, q̄ de origine parentum trahi, hoc enim adhuc ab eis qui docere id possunt, existimo requirendum: sed quia iste de hac re ita disseruit, ut non solum eam quæ adhuc discutienda est, non solueret quæstionem, uerumetiam talia diceret quæ falsitatis non habeant dubitationem. Cum enim uellet probare dubia, ausus est dicere, sine dubio reprobanda.

Cap. VII

An uero tu reprobare dubitabis, ꝙ cum de anima loqueretur, Non uis, inquit, animā ex carne peccati contrahere ualetudinē, ad quam uicissim sanctificationem uideas trāsire per carnem, ut per ipsam reparet statum, per quam perdiderat meritum? Aut nunquid quia baptismo corpus abluitur, nō transit ad animam uel spiritum, quod creditur conferri per baptismum? Merito ergo per carnem, priscam reparat habitudinem, quam uisa fuerat paulisper amisisse per carnem, ut per eam incipiat renasci, per quam meruerat inquinari. Vide in his uerbis, quātum iste tuus errauerit doctor. Dixit animam per carnem reparare statum, per quam perdiderat meritum. Habuit ergo anima aliquem statum & aliquod meritum bonum ante carnem, quod uult eam reparare per carnem, quādo caro lauacro regenerationis abluitur. Vix erat itaq; alicubi ante carnem in statu & merito bono, quem statum & quod meritum perdidit cum uenisset in carnem, dixit eam per carnem reparare habitudinem priscam, quam uisa fuerat paulisper amisisse per carnem. Habuit ergo ante carnē habitudinem antiquam, hoc est enim priscam: Et ista qualis esse potuit, nisi beata atq; laudabilis habitudo? Quam reparari per sacramētum baptismatis asseuerat, cum eam nolit ex illa originem trahere, per originem quam constat in paradiso aliquando fuisse felicem. Quomodo igitur alio loco animam se dicit constanter asserere, nō ex traduce, neq; ex nihilo, neq; per semetipsam, neq; ante corpus? Ecce isto loco

uult animas ante corpus alicubi uiuere tam beate, ut eadem illis per baptismum beatitudo reddatur. Et tanquam sui rursus oblitus, adiungit & dicit, Vt per eam, id est per carnem incipiat renasci, per quam meruerat inquinari. Superius meritum significauerat bonum perditum fuisse per carnem, nunc autem significat malum meritum, quo factum est ut ueniret uel mitteretur in carnem, dicendo, Per quam meruerat inquinari. Si enim meretur inquinari, non est utique meritum bonum. Dicat quid peccauit antequam per carnem inquinaretur, & per carnem inquinari mereretur. Dicat si potest, quod nullo modo potest, quia inuenire hic quid uerum dicat, omnino nõ potest. Item aliquanto post ait, Anima itaque si peccatrix esse meruit, quæ peccatrix esse non potuit, tamen neque in peccato remansit, quia in Christo præfigurata, in peccato esse non debuit, sicut esse non potuit. Rogo te frater, putás ne si ista saltem postea legisti & considerasti, & quid in recitante laudaueris, uel unde post recitationem gratias egeris, cogitasti? Quid est obsecro te, anima itaque si peccatrix esse meruit, quæ peccatrix esse non potuit? Quid est meruit & non potuit, cum mereri hoc nõ potuisset nisi peccatrix fuisset, non autẽ fuisset nisi esse potuisset, ut ante omne malum meritum peccans, inde sibi meritum faceret, unde ad alia peccata, deserente domino, perueniret? An ideo dixit, quæ peccatrix esse non potuit, quia nisi in carnẽ ueniret, peccatrix esse non posset? Quid ergo meruit, ut eò mitteretur ubi peccatrix esse posset, quò nisi uenisset, alibi peccatrix esse non posset? Dicat quid meruit, Si enim meruit esse peccatrix, aliquid iam peccauerat, unde mereretur iterum esse peccatrix. Sed hæc fortassis obscura esse uideantur, aut obscura esse iactentur, cum sint apertissima: Neque enim dicere debuit, quod anima meruerit peccatrix esse per carnem, cuius nec bonum nec malum meritum reperire potuit ante carnem.

Cap. VIII

Cap. IX

Sed ad manifestiora ueniamus. Cum enim magnis coartaretur angustijs, quomodo animæ originalis peccati uinculo teneantur obstrictæ, si non ex illa trahunt originem quæ prima peccauit, sed eas puras ab omni contagione & propagatione peccati, peccatrici carni creator insufflat: ne dicatur illi quod sic insufflando eas deus efficit reas, primo de præscientia dei hanc opinionem munire tentauit, quod eis præparauerit redemptionem. In cuius redemptionis sacramento paruuli baptizantur, ut abluatur originale peccatum quod de carne traxerunt, quasi facta sua deus emendet, quod eas insontes fecerat inquinari. Sed posteaquam uentum est, ut de illis loqueretur quibus tali non subuenitur auxilio, & antequam baptizentur, expirant: In hoc, inquit, loco non me quasi autorẽ spondeo, sed aliquid de exemplo cõijcio. Habendam dicimus de infantibus istiusmodi rationem, qui prædestinati baptismo uitæ præsentis, antequam renascantur in Christo, præueniuntur occiduo. Legimus enim, inquit, de talibus scriptum, Raptus est, ne malicia mutaret illius intellectũ, aut ne fictio deciperet animam eius: Propter hoc properauit de medio iniquitatis illum educere: Placita enim erat deo anima eius. Et consummatus in breui, repleuit tempora longa. Quis istum dedignetur habere doctorem? Ergó ne paruuli quos plerunque uolunt homines baptizari, & dum curritur, ante moriuntur, si retardarentur in ista paululum uita, ut baptizati continuo morerentur, malicia mutaret intellectum illorum, & fictio deciperet animam eorum: & ne hoc eis contingeret, subuentũ illis est, ut ante raperentur quam baptizarentur? In ipso ergo baptismate mutarentur in peius, & fictione deciperentur, si post baptisma raperentur. O admiranda atque sectanda doctrina. Sed hoc de uestra prudẽtia qui affuistis, cum recitaret iste præsumpsit, & de tua maxime ad quem scripsit, & cui recitatos libros tradidit, ut credituros uos esse confideret, & de non baptizatis infantibus esse scriptum, quod de omnium sanctorum immaturis ætatibus scriptum est, cum quibus male actum stulti arbitrantur, si de hac uita celeriter rapti fuerint, nec ad annos, quos homines pro magno diuino munere sibi exoptant, peruenire potuerint. Quale est autem dicere, infantes prædestinatos baptismo uitæ præsentis antequam renascantur in Christo, occiduo præueniri, uelut aliqua uis fortunæ, siue fati, siue cuiuslibet rei, nõ permittat deum quod prædestinauit implere? Et quomodo ipse illos rapit, quia placuerũt ei. An eos ipse prædestinat baptizari, & ipse quod prædestinauit non sinit

Sap. 4

A sinit fieri? Sed attende quid adhuc audeat, cui displicet in tanta huius profunditate quæ/
stionis, cautior q̃ scientior nostra cunctatio. Ausim dicere,inquit,istos peruenire Cap.X
posse ad originalium indulgentiã peccatorũ,non tamen ut cœleste inducantur in regnum:
sicut latroni confesso quidem , sed non baptizato,dominus non cœlorum regnum tribuit,
sed paradisum, cum utiq; iam†manaret, Qui non renatus fuerit ex aqua & spiritusancto, al's,maneret
non intrabit in regnum cœlorum:præcipue quia multas esse mãsiones apud patrem suum Ioan.3
dominus profitetur, In quibus designantur merita multa & diuersa mansorum,ut hic non Ioan.14
baptizatus perducatur ad ueniam, baptizatus ad palmam,quæ est parata per gratiã. Cer/
nis hominem,æque mansiones quæ sunt apud patrem à regno separare cœlorum,ut etiam
non baptizatis abundent loca sempiternæ felicitatis. Nec uidet cum ista dicit,ita se nolle ba
ptizati cuiuspiam paruuli mansionem à cœlorum regno separare, ut ipsam dei patris do/
mum,uel aliquas partes eius inde separare non timeat. Neq; enim dominus in uniuersitate
creaturæ,uel in qualibet uniuersitatis parte, sed in domo patris mei dixit,mansiones multæ
sunt. Quomodo ergo erit in dei patris domo non baptizatus, cum deum patrem habere
non possit nisi renatus? Non sit ingratus deo,qui eũ dignatus est à Donatistarum uel Ro
gatistarum diuisione liberare,ut ipsam domum dei patris quærat diuidere,& aliquam eius
partem extra regnum cœlorum ponere, ubi non baptizati ualeant habitare. Et quo pacto
ipse regnum cœlorum se intraturum esse præsumit, de quo regno in quanta uult parte,do/
mum ipsius regis excludit. Sed de latrone illo,qui iuxta dominum crucifixus sperauit in do
minum etiam crucifixum,& de fratre sanctæ Perpetuæ Dinocrate argumẽtatur,q; etiã non
baptizatis dari possit indulgentia peccatorum , & sedes aliqua beatorum, quasi quisq; cui
non credere nefas esset,huic indicauerit,q; non fuerint baptizati. De quibus tamen in eo li/
bro quem scripsi ad fratrem nostrum Renatum,plenius quid mihi uideretur exposui,quod
tua dilectio poterit nosse , si non spreueris legere , nam ille petenti non poterit denegare:
B æstuat tamen iste, atq; horrendis suffocatur angustijs. Attentius enim fortasse Cap.XI
q̃ tu quid mali dicat attendit, præter Christi scilicet baptismum solui in paruulis originale
peccatum. Deniq; ut aliquatenus in hac causa uel sero ad ecclesiæ sacramẽta confugiat, pro
his sane,inquit,oblationes assiduas, & offerenda iugiter sanctorum censeo sacrificia sacer/
dotum. Habeto istum si placet etiam censorem, si parum fuerat habere doctorem,ut sacrifi
cium corporis Christi etiam pro his offeras,qui Christo nõ sunt incorporati. Rem quippe
tam nouam,atq; à disciplina ecclesiastica & à regula ueritatis alienã,cum libris suis auderet
inserere,non ait,puto,non ait,existimo,non ait,arbitror,nõ ait saltem suggero uel dico, sed
censeo,ut scilicet si offenderemur nouitate seu peruersitate sententiæ, terreremur autoritate
censuræ. Videris tu frater, quomodo sustinere possis ista docentem. Catholici tamen qui sa
num sapiunt sacerdotes,quibus & te oportet adiungi,absit ut acquiescant istum audire cen
sentem,quem potius optant resipiscentẽ,ac dolentem q; ista senserit, imò uero etiam quòd
scripserit,correptione saluberrima pœnitentem. Sed hoc,inquit, exemplo Machabæorum
in prælio cadentium astruo faciendum,qui cum furtim de interdictis auferrent,atq; in ipso
certamine cecidissent,à sacerdotibus,ait,inuenimus hoc initum consilium fuisse,ut quorum
animas ex uetito reatus obstrinxerat, sacrificiorum oblatio repararet. Ita istud dicit quasi
pro incircuncisis illa oblata legerit sacrificia,sicut hæc nostra pro non baptizatis censuit offe
renda. Circuncisio quippe fuit illius temporis sacramẽtum, quod præfigurabat nostri tem/
poris baptismum. Veruntamen iste in sui comparatione qualis posterius appa/ Cap.XII
ruit,tolerabilius adhuc errat: Nam uelut pœnituerit eum non quod debuit pœnitere,id est,
q; ausus fuerit asserere non baptizatis relaxari originale peccatum, atq; indulgentiam dari
omnium peccatorum, ut in paradisum, hoc est, locum tantæ felicitatis mittantur,& beatas
mansiones in domo patris habere mereantur: sed illud eum potius pœnituerit, q; eis mino/
ris beatitudinis extra regnum cœlorũ concesserit sedes,adiũxit atq; ait, Aut si forte quispiã
reluctetur,latronis animæ uel Dinocratis interim temporarie collatum paradisum,iam su/

peresse illis adhuc præmium regni cœlorum, quanquam sententia illa principalis obsistat, quia C
qui nó renatus fuerit ex aqua & spiritusancto, nó intrabit in regnũ cœlorum: tñ teneat etiá
meum in hac parte nó inuidétis assensum, modo misericordiæ præsciétiæque diuinæ & effe
ctũ amplificet & affectũ. Hæc uerba in secũdo eius libro lecta descripsi. Nunqd in hac causa
erroris audaciã, temeritatem, præsumptionem habere quispiã posset ampliorem? Ipse sen-
tentiam dominicã recordatur, ipse cõmemorat, ipse suis litteris interponit, ipse dicit, quanquam
sententia illa principalis obsistat, quia qui non renatus fuerit ex aqua & spiritusancto, non
intrabit in regnum cœlorum, & audet tamen suæ censuræ leuare ceruicem, cõtra sententiam
principalem. Teneat, inquit, etiam meum nó inuidentis assensum, qui dicit animas non ba-
ptizatorum tẽporarie mereri paradisum. Propter has enim latronẽ atque Dinocratẽ, tanquam
præscribẽdo uel potius præiudicãdo cõmemorat: in resurrectione autẽ in meliora trãsferri
& regni cœlorũ percipere præmiũ, quanquam sententia, inquit, principalis obsistat. Iã ergo ipse
consydera quæso te frater, quisquis cuipiam præbet assensum aduersus autoritatẽ sententiæ
principalis, quã sententiam merebitur principis? Nouellos hæreticos Pelagianos iustissime
conciliorũ catholicorũ, & sedis apostolicæ dãnauit autoritas, eo quod ausi fuerint nó baptizatis
paruulis dare quietis & salutis locum, etiã præter regnum cœlorum: Quod ausi nó fuissent,
nisi negarent eos habere originale peccatum, quod opus esset absolui per baptismatis sacra
mentum. Iste autẽ sicut catholicus dicit, paruulos originali obstrictos esse peccato, & tamen
eos ab huiusmodi uinculo sine lauacro regenerationis absoluit, & post mortem in paradi-
sum misericors mittit, post resurrectionem uero etiã in regnum cœlorũ misericordior intro-
ducit. Talis sibi Saul misericors uisus est, quando pepercit regi quem deus præcepit occidi.
Sed merito inobediens misericordia, uel misericors inobediẽtia reprobata atque dãnata est,
ut caueat homo, ne ab illo misericordiã mereatur homo contra eius sententiã, à quo factus
est homo. Intonat per os proprij corporis ueritas, Si quis non fuerit renatus ex aqua & spi-
ritu, non potest introire in regnum dei. Atque ut ab hac sententia exceptos martyres faciat, D
quibus cõtigerit ante pro Christi nomine occidi, quam Christi baptismate dilui, dicit alio loco,
Matth. 10 Qui perdiderit animam suam propter me, inueniet eam. Et ne cuiquam qui nó renatus fuerit
Christianæ fidei lauacro, promittatur peccati originalis abolitio, clamat Apostolus, per uni
Rom. 5 us delictũ in omnes homines ad cõdemnationem. Contra quã cõdemnationem dominus
Marci 16 unum esse ostẽdens salutis auxiliũ, Qui crediderit, inquit, & baptizatus fuerit saluus erit, qui
uero nó crediderit, condemnabitur. Cuius mysteriũ credulitatis in paruulis per eorũ respon
sionẽ à qbus gestãtur, impletur, ne si factũ nó fuerit, eant ex uno omnes in condemnationẽ:
Et tamen cõtra tã manifestas uoces quas cõcinit ueritas, procedit in mediũ magis uecors quam
misericors uanitas, & dicit, Non solum nó eunt in damnationẽ paruuli, & si nullũ eos Chri
stianæ fidei lauacrũ à uinculo originalis peccati absoluat, uerumetiã felicitate paradisi post
mortẽ interim perfruũtur, post resurrectionẽ uero etiã regni cœlorũ felicitatem possidebũt.
Hæc iste cõtra catholicã fundatissimã fidem nũquid dicere auderet, si quæstionẽ soluẽdam
Cap. XIII de animæ origine, uires suas excedentẽ suscipere nó auderet? Horrendis est enim
coartatus angustijs ab eis qui dicũt, Cur deus animã tã iniusta animaduersione mulctauit,
ut in corpus eã peccati relegare uoluerit, cũ consortio carnis peccatrix esse incipit, quæ pecca
trix esse nó potuit? Vtique enim dicũt, nó potuit anima esse peccatrix, nisi eã deus miscuisset
carnis cõsortio peccatricis. Qua ergo iustitia id fecerit deus, cũ iste inuenire nó posset, maxi-
me propter æternã damnationẽ morientiũ paruulorũ, quibus non baptizatis expiatũ non
fuerit originale peccatũ: cur itaque deus iustus & bonus, paruulorũ animas quibus præsciuit
nó subuenturũ Christianæ gratiæ sacramentũ, ab omni noxa propaginis liberas, mittẽdo
in corpus qd ex Adam trahitur, uinculo peccati originalis obstrinxerit, atque isto modo reas
æternæ dãnationis effecerit, cũ inuenire non posset: nec uellet dicere etiã ipsas ex illa una ori
ginẽ trahere peccatricẽ, maluit per naufragium miserabile exire, quam temerariũ cursum uelis
depositis, & remis suæ disputationis inhibitis, prouida deliberatione frenare. Viluit quippe
iuueni

A iuueni senilis nostra cunctatio,quasi huic molestissimæ ac periculosissimæ quæstioni magis
fuerit impetus eloquentiæ,q̃ consiliũ prudentiæ necessariũ.Et præuidit hoc etiã ipse,sed fru
stra.Nã hæc sibi uelut ab aduersarijs propositurus obiecta, exhinc alia,inquit,substruũtur
opprobria querulis murmurationibus oblatrantiũ,& excussi quasi quodã turbine,identidẽ
inter immania saxa collidimur. His prædictis quæstionẽ supradictã scopulosissimã sibi pro
posuit,ubi à fide catholica naufragauit,nisi refecerit pœnitẽdo quod fregit. Illũ ergo turbinẽ
atq; illa saxa deuitãs,nauẽ illis cõmittere nolui.Et de hac re ita scripsi,ut rationẽ potius cun/
ctationis meæ,q̃ temeritatẽ præsumptionis ostenderẽ. Quod opusculũ meum cũ apud te
inuenisset,irrisit,seq; illis cautibus animosiore impetu q̃ cõsultiore cõmisit.Sed quò eũ præsi
dentia ista perduxerit, puto q; nunc uideas. Vberius aũt ago deo gratias,si & antea iã uide
bas.Cũ enim nollet cohibere præcipitẽ cursum, propter ancipitẽ excursum,miserabilẽ inue
nit incursum,asserẽs deũ paruulis sine Christiana regeneratione defunctis,& modo paradi Cap. XIIII
sum,& postea regnũ conferre cœlorũ. Scripturarũ uero testimonia quæcunq; posuit,
qbus animas deũ non ex illius primæ propagine attrahere, sed sicut ipsam primã suas qui/
busq; singulis insufflare, uelut probare conatus est,ita sunt quod ad istã quæstionẽ attinet,
incerta & ambigua,ut etiã aliter accipi q̃ ipse uult,facillime possint . Quod iam in eo libro
quẽ scripsi ad amicum nostrũ,cuius commemorationẽ superius feci, satis quantũ existimo,
demõstraui. Testimonia quippe ipsa quæ adhibuit,ubi legitur deus animas,uel dare,uel fa
cere,uel fingere:unde illas det,uel unde faciat siue fingat, nõ ostendũt,utrum ex propagine
illius primæ,an insufflãdo sicut ipsam primã. Iste autẽ ex eoipso quod legitur animas deus
dare,siue facere,siue fingere,iã putat animarũ negatã esse propaginẽ,cum deus eadẽ scriptu
ra teste,etiã corpora det,siue faciat,siue fingat,quæ tamẽ ab illo ex propagine seminis dari,
fieri,fingi nemo ambigit. Itẽ quod scriptum est,ex uno sanguine deũ fecisse omne genus ho
minũ,uel quod ait Adam, Hoc nunc os ex ossibus meis,& caro de carne mea,quia neq; ibi
B dictũ est,ex una anima,neq; hic,anima de anima mea,putat negari animas filiorum ex pa
rentibus,uel illius mulieris ex uiro:quasi uero si nõ ex uno sanguine,sed ex una anima dice/
retur,aliud q̃ totus homo intelligeretur,nec corporis propagatio negaretur. Sic etiam si di
ctũ esset,anima de anima mea,nõ utiq; negaretur caro,quã de illo exemptã fuisse cõstabat:
A parte enim totũ,sicut etiã à toto partẽ plerunq; scriptura significat. Nã certe si nõ ex uno
sanguine, sed ex uno homine,illo loco scriptũ esset institutũ esse genus humanũ, unde iste
adhibuit testimoniũ,nõ præiudicaret istis qui negãt animarũ propaginẽ,quamuis nõ sola
anima nec sola caro,sed utrũq; sit homo. Respõderent enim à toto partẽ,id est,ab homine
solã hominis carnẽ,scripturã significare potuisse. Sic ergo & hi qui defendunt animarũ pro
paginẽ,illud quod dictũ est,ex uno sanguine,per sanguinẽ scilicet hominẽ,id est à parte to
tum significatum esse contẽdunt. Sicut enim uidetur illos iuuare quod dictũ est,ex uno san Rom. 5
guine,nec dictũ est ex uno homine:sic uidet̃ & istos iuuare quod dictũ est,Per unũ hominẽ
peccatũ intrauit in mundũ,& per peccatũ mors,& ita in omnes homines pertransijt,in quo
omnes peccauerũt,nec dictũ est,in quo omniũ caro peccauit. Itemq; sicut illos uidet̃ iuuare
quod dictũ est,Hoc nũc os ex ossibus meis,& caro de carne mea,quia pars est dicta,non to
tum:sic iterũ istos, quod ibi continuo seqtur,Hæc uocabitur mulier,quoniã de uiro sumpta
est.Debuit enim dici,aiunt,quoniã de uiro suo caro eius sumpta est,si nõ tota mulier,id est,
cũ anima,sed sola caro sumeretur ex uiro. Porrò autẽ utrisq; auditis,q sine studio partiũ iu
dicat,uidet profecto,nec cõtra istos q propaginẽ animarũ defendũt,proferẽda illa testimo
nia ubi pars nominatur,quia potuit scriptura significare illic à parte totũ:sicut uerbum caro
factũ est,cũ legimus,nõ utiq; carnẽ solam,sed hominẽ totũ intelligimus. Nec cõtra illos qui
propaginẽ animarũ destruũt,ista proferẽda, ubi nõ pars hominis, sed totũ cõmemoratur,
quia potuit ibi scriptura à toto partẽ significare,sicut sepultum cõfitemur Christum,cũ eius
caro sola sepulta sit. Ac p hoc propaginẽ animarũ nec temere astruendã,nec temere destru
endã dicimus,sed admonemus alia testimonia esse quærẽda,quæ nõ inueniãtur ambigua,

Cap.XV Quamobrem quid te iste docuerit, & unde gratias egeris, nondum scio. Manet quippe illa quæstio sicut erat, in qua quæritur de animarum origine, utrum illas deus ex propagine illius unius quam primo insufflauit homini, an ex flatu suo sicut primo homini, det, faciat, fingat hominibus, quas eum dare, facere, fingere, fides Christiana nõ dubitat. Quam quæstionem iste cum soluere conaretur, nec uires suas intueretur, destruens animarum propaginem, & asserens eas puras ab omni contagione peccati, non de nihilo, sed de seipso insufflare creatorem, & naturam dei mutabilitatis opprobrio, quod necesse non fuerat, infamauit. Et dum uult reddere rationem, ne deus credatur iniustus si puras ab omni peccato animas, etiam illas quas Christiana regeneratione non redemit, uinculo peccati originalis innectit, ea dixit quæ te nolo docuerit. Tantum enim salutis & felicitatis non baptizatis paruulis tribuit, quantum nec Pelagiana hæresis potuit. Et tamen de tot milibus paruulorum qui nascũtur ex impijs, & inter impios moriuntur, nõ quibus homines per baptismum cum uelint, subuenire non possunt, sed de quibus baptizandis nemo potuit, uel poterit cogitare, nec quisquam pro eis obtulit uel oblaturus est sacrificium, quod iste etiam pro non baptizandis censuit offerẽdum, quid diceret non inuenit. De quibus si fuerit interrogatus, eorum animæ quid meruerint, ut illas deus nec abluendas baptismo, nec expiandas Christi corporis & sanguinis sacrificio, & in æternum damnandas carni inserat peccatrici, aut omnino hærebit, & ei nostra cunctatio uel sero placebit, aut simul pro omnibus paruulis, qui toto orbe terrarum sine Christiano baptismate moriuntur, etiam eorum nominibus tacitis, quoniã nesciuntur in ecclesia Christi, non incorporatis corpori Christi, offerendum corpus Christi esse censebit.

Cap.XVI Absit à te frater, ut hæc tibi placeãt, absit ut ista uel didicisse gaudeas, uel docere præsumas, alioquin longe melior inuenietur ipse quàm tu: Quia in exordio primi sui libri modeste atque humiliter prælocutus est, dicens, Cum tibi parere desidero, notam præsumptionis incurri. Et paulo post, Quandoquidem, inquit, nec mihi ipse sim credulus, ea quæ dixero posse probari, studeamque semper etiam propriam sententiam non tueri, si improbabilis detegatur, & sit mihi cordi proprio iudicio damnato, meliora magis & quæ sunt ueriora sectari. Nam ut est optimi propositi laudandique consilij, facile ad ueriora traduci, ita improbi obstinatique iudicij est, nolle citius ad tramitem rationis inflecti. Hæc quippe ille si ueraciter dixit, atque ut locutus est sentit, magnæ profecto spei animum gerit. Itẽ in fine libri secundi, Nec putes, inquit, ad inuidiam tuam forsitan reuocandum, quod in tua dictorum meorum constituam potestate iudicium: At ne forte cuiusque curiosi lectoris obtutus, inter illitas fibras elementorum uestigia remanentia sollicitent & offendant, contextam paginæ seriem pollice seuero discerpe, meque huius censionis expertem puni atramento quæ indigna eloquia significauerunt, ne hac occasione & tuum erga me iudicium, quo mihi uehementer indulges, & meæ quæ latebant ineptiæ rideantur.

Cap.XVII Isto igitur modo cum ille suos libros & initio præmunierit, & termino communierit, atque tuis humeris imposuerit onus religionis, correctionis & emendationis suæ, hoc apud te inueniat quod petiuit, ut emendes eum iustus in misericordia & arguas eum, oleum autẽ peccatoris quo impinguetur caput eius, absit à manibus atque oculis tuis, id est, assentatio indecens adulantis, & deceptoria lenitudo blandientis. Quòd si emendare negligis, cum uideas emendandum, aduersus charitatem facis. Si autẽ tibi emendandus propterea nõ uidetur, quia putas eum recte ista sensisse, aduersus ueritatem sapis: Et ideo ille melior qui emendari est paratior, si non defuerit emendator, quàm tu, si uel sciens irridẽter contemnis errãtem, uel nesciens pariter sectaris errorem. Omnia itaque in eisdẽ libris ad te scriptis & tibi traditis sobrie uigilanterque consydera, & plura quàm ego inuenies fortasse culpãda. Et quæcunque ibi sunt approbãda atque laudãda, si quid in eis reuera forsitan ignorabas, atque isto disserente didicisti, euidẽter profitere quid illud sit, ut de hoc te gratias egisse, nõ de his quæ illic improbãda tam multa sunt, omnes nouerint, qui uel recitante illo, tecum simul audierunt, uel eosdem postea libros legerunt, ne in eius ornato eloquio tãquam in precioso poculo te inuitante, & si non bibente, uenenum

A uenenum bibant, si tu quid inde biberis, & quid nō biberis nesciūt, & propter laudem tuam
omnia illic bibēda salubriter arbitrātur. Quamuis & audire & legere, & quæ dicta sunt hau
rire memoria, quid est nisi bibere? Sed prædixit dominus de fidelibus suis, ꝙ & si mortife-
rum quid biberint, non eis nocebit: Ac per hoc qui cum iudicio legunt, & secundū regulam
fidei approbanda approbant, & improbant improbanda, etiam si commēdant memoriæ
quæ improbanda dicuntur, nulla uenenata sententiarū prauitate lædūtur. Hæc me grauita
tem & religionem tuam, siue mutua, siue præuia charitate monuisse uel commonuisse mini
me pœnitebit, domino miserante quomodolibet accipias, quod tibi prærogādum putaui.
Agam uero ei uberes gratias, de cuius misericordia saluberrimum est fidere, si ab his praui-
tatibus & erroribus, quos ex libris huius hominis ostendere his litteris potui, alienam atq;
integram fidem tuam, uel inuenerit epistola ista, uel fecerit.

Libri secundi Finis

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI,
de anima & eius origine, ad Vincentium Victorem, Liber Tertius.

VOD mihi ad te scribendum putaui, hoc prius cogites fili dilectissime Vi Cap. I
ctor uolo, si te contemnerem, nequaꝙ id me fuisse facturum. Nec ideo ta-
men humilitate nostra sic abutaris, ut propterea te existimes approbatū,
quia cernis nō fuisse contemptum. Non enim sequēdum, sed corrigēdum
te diligo. Et quoniā nec corrigi posse despero, nolo mireris me cōtemnere
non posse quem diligo. Si enim te anteꝙ nobis communicares, diligere
debui, ut esses catholicus, quanto magis te iam communicantem diligere debeo, ne sis no-
uus hæreticus, & ut sis talis catholicus, cui resistere nullus possit hæreticus. Quantum enim
apparet ex donis ingenij, quæ iam tibi largitus est deus, profecto sapiens eris, si te non esse
B credideris: atque ut sis, ab illo qui facit sapientes, pie, suppliciter, instanterq; poposceris, &
malueris errore non decipi, quàm errantium laudibus honorari.

Prius me in libris tuis titulus tui nominis pro te sollicitum reddidit. Cum enim quis Cap. II
esset Vincentius Victor, ab eis qui te nouerant, & forte aderant, requisissem, audiui te fuisse
Donatistam, uel potius Rogatistam, nuper autem communicasse catholicæ. Et cum gaude
rem tantum, quantum de his solemus quos ab illo errore liberatos esse cognoscimus, imò
uero etiam multo amplius, ꝙ ingenium tuum quo delectabar, in litteris tuis uidebam non
remansisse apud aduersarios ueritatis: additum est à referētibus, quod me inter illa gaudia
contristaret, ideo te cognominari uoluisse Vincentium, ꝙ Rogati successorem, qui hoc no-
mine appellatus est, adhuc tanquam magnum & sanctum uirum animo teneas, & ob hoc
illius nomen, tuum uolueris esse cognomen. Nec defuerūt qui dicerent etiam hoc à te fuisse
iactatum, quod ipse tibi nescio qua uisione apparuerit, atq; ad hos conficiendos libros, de
quibus tecum agere isto nostro opusculo institui, si adiuuerit dominus, ut ea tibi scribenda
quantum ad res ipsas rationesq; attinet, ipse dictaret. Quod si uerum est, iam te illa dicere
potuisse non miror, quæ si patienter ausculites admonitioni meæ, & eos libros catholica
mente consyderes atq; pertractes, te dixisse proculdubio pœnitebit. Ille quippe qui se, sicut
eum prodit Apostolus, transfigurat in angelum lucis, in eo tibi est transfiguratus, quem tu
fuisse, uel esse tanquam lucis angelum credis. Et eo quidem modo minus ad decipiendos ca
tholicos ualet, quādo se nō in lucis angelos, sed in hæreticos transfigurat. Sed te ab eo falli
iam catholicum nollem. Crucietur ergo te didicisse quæ uera sunt, quanto magis lætatus
fuerat, se tibi persuasisse quæ falsa sunt. Vt autem non diligas hominem mortuum, cuius di
lectio tibi obesse potest, prodesse illi non potest: hoc breuiter intuearis admoneo. ꝙ utique
ille non est sanctus & iustus, si tu hæreticorum Donatistarum uel Rogatistarum laqueos
euasisti. Si autem illum sanctum & iustum arbitraris, tu communicādo catholicis interisti.
Profecto enim te catholicum fingis, si animo illud es, quod erat ille quem diligis. Et nosti
ꝙ ter-

quàm terribiliter scriptum sit, quod spiritussanctus disciplinæ fugiet fictum. Si autē ueraciter communicans, non te catholicum fingis, quid adhuc hæreticum mortuum sic diligis, ut eius uelis te iactare adhuc nomine, cuius iam non teneris errore? Nolumus te habere tale cognomentum, tanquam sis hæretici mortui monumentum. Nolumus talem titulum habere librum tuum, qualem falsum esse diceremus, si in eius sepulchro legeremus. Non enim Vincentium Victorem scimus esse, sed uictum, & utinam fructuose, sicut te uinci uolumus ueritate. Astute autem putaris & callide, cum libros tuos quos credi cupis illo tibi reuelante dictatos, appellas Vincentij Victoris, non tam Vincentium te quàm illum uocari uoluisse Victorem, uelut tibi reuelādo quæ scriberes, uicisset errorem. Vt quid sibi ista fili? Esto potius uerus, non fictus catholicus, ne te fugiat spiritussanctus, & nihil tibi possit prodesse Vincentius, in quem se ad te fallendum transfigurauit malignissimus spiritus, eius quippe sunt illa, qualibet tibi fraude persuasa. Quæ si admonitus pia humilitate & catholica pace correxeris, errores fuisse iudicabuntur studiosissimi iuuenis, emendari potius quàm in eis remanere cupientis. Si autem pro eis tibi etiam contentionem, quod absit, persuaserit peruicacem, iam tanquam hæretica dogmata, cum suo necesse erit autore damnari, cura scilicet pastorali & medicinali, priusquam per incautum uulgus serpant dira contagia, cum dilectionis non ueritate sed nomine, salubris negligitur medicina.

Cap. III Si quæris quæ nam illa sint, poteris quidē legere mea scripta ad fratres nostros Renatum dei seruum, & presbyterum Petrum, ad quem tu eadem ipsa de quibus agimus, scribēda existimasti, eius, ut asseris, uoluntati petentis obtemperans. Dabunt enim tibi ut legant proculdubio si uolueris, & ingerent etiam non petenti. Veruntamen etiam hic quæ maxime in eisdem libris tuis, & in fide tua emendari cupiam, nō tacebo. Primum est, quod animam non ita uis à deo esse factam, ut eam ex nihilo fecerit, sed ex semetipso, Vbi non putes esse consequens, ut naturæ sit dei, quia profecto quàm sit impiū & ipse cognoscis. Qua impietate ut careas, ita oportet ut dicas animæ autorem deum, ut ab illo facta sit, non de illo: Quod enim de illo est sicut unigenitus filius, eiusdem naturæ cuius & ille est. Vt autem anima eiusdē naturæ nō sit cuius est ille, facta est quidem ab illo, sed nō de illo. Aut ergo dic unde, aut fatere de nihilo. Quid est quod dicis eam particulam esse quandam halitus naturæ dei? Nunquid nam ipsum halitum naturæ dei, cuius halitus est ista particula, negas eiusdem cuius deus est esse naturæ? Si negas, ergo de nihilo & istum halitum fecit deus, cuius halitus animam uis esse particulam. Aut si non de nihilo, dic unde illum fecerit deus? Si de seipso, ergo ipse est, quod absit, materies operis sui. Sed dicis, Cum de seipso halitum uel flatum facit, ipse integer maneat, quasi non & ignis lucernæ integer maneat, cum de illa altera accenditur, & tamen eiusdem, non alterius sit naturæ.

Cap. IIII Sed, inquis, cum à nobis uter inflatur, non aliqua portio nostræ naturæ uel qualitatis infunditur, cum hoc ipso quo spiritu hausto uter impletus extenditur, sine aliqua nostri diminutione geratur. His uerbis tuis adhuc addis & immoraris, & inculcas similitudinem quasi necessariam, qua intelligamus quomodo deus sine suæ naturæ aliquo detrimento & de seipso animam faciat, & facta de ipso, non sit quod ipse. Dicis enim, Nunquid animæ nostræ est portio utris inflatio, aut homines fingimus cum utres inflamus, aut detrimentum nostri in aliquo patimur, cum flatus nostros in diuersa partimur? Sed nullum patimur detrimentum, cum ex nobis ad aliquid transmittimus flatum, & manente in nobis plena flatus proprij qualitate & integra quantitate, nullum nos meminimus damnum ex utris inflatione sentire. Ista similitudine quæ satis elegans & congruens tibi uidetur, quantum fallaris attende. Deum quippe dicis incorporeum, non de nihilo à se factam, sed de seipso animam sufflare corpoream, cum flatum nos licet corporeum, subtiliorem tamen emittamus, quàm nostra sint corpora, nec eum de anima nostra, sed de hoc aëre per uiscera corporis exhalemus. Pulmones nanque anima, cuius nutu mouentur etiam cætera corporis membra, ad hunc aëreum spiritum ducendum atque reddendum, sicut folles mouet. Præter enim alimenta solida & fluxa, unde est cibus & potus, hoc

A hoc tertium nobis deus alimentum circunfudit aurarum, quas ita carpimus, ut sine cibo
& potu diu esse possimus: sine autem alimento tertio, quod aura nobis quæ undique cir-
cunsistit, spirantibus & respirantibus exhibet, nec exiguo temporis spacio possimus uiuere.
Sicut autem cibus & potus non solum ingerendi, uerumetiã per meatus ad hoc institutos
egerendi sunt, ne utroq; lædant, uel non intrando, uel non execundo: ita hoc tertium flabile
alimentũ, quia in nobis manere non sinitur, nec immorando corrumpitur, sed egeritur mox
ut ingeritur: non alios, sed eosdem meatus, id est os, aut nares, aut utrumq;, & quã intraret,
& qua exiret accepit. In teipso tibi proba, ipse quod dico: Emitte spiritum flando, & uide
utrum dures, si non receperis: Recipe respirando, & uide quas patiaris angustias, si non rur-
sus emiseris. Hoc igitur facimus, quando utrem, sicut dicis, inflamus, quod facimus ut uiua-
mus: Nisi quod tũc pauloplus ducimus, ut pauloplus emittamus, ut spiritum flabilẽ, id est,
uentum in utrem implendum & extendendum, non quiete spirandi & respirandi, sed anhe
landi impetu coartemus, Quomodo ergo dicis, nullum patimur detrimentum, cum ex no-
bis ad aliquid transmittimus flatum, & manente in nobis plena flatus proprij qualitate &
integra quantitate, nullum nos meminimus damnum ex utris inflatione sentire? Apparet
te fili, si aliquando utrem inflasti, non aduertisse quid egeris. Quod enim insufflando emit-
tis, statim recipiendo non sentis. Sed potes hoc facillime discere, si hoc potius uelis q̃ tua di
cta, quia iã dicta sunt, nõ inflans utrem, sed inflatus ipse defendere, & auditores tuos quos
ueris rebus ædificare debes, inani strepitu uentosi sermonis inflare. In hac causa non te ad
magistrum mitto, sed ad teipsum. Emitte flatum in utrem, & os claude continuo, naresq;
detine, & sic saltem senti uerum esse quod dico. Cum enim cœperis angustias intolerabiles
perpeti, quid cupies ore aperto naribusq; recipere, si quãdo sufflasti, nihil te existimas ami-
sisse. Vide in quo malo sis, nisi hauriẽdo resumas quod effundendo reddideras. Vide illa
insufflatio qualia damna & detrimenta fecisset, nisi ea respiratio reparasset. Nisi enim quod
B impenderis ad utrem implendum, ad te itidem alendum, aditu patefacto redierit, quid ti-
bi non solum unde illum inflare, sed unde tu possis uiuere remanebit? Hæc debuisti consy-
derare cum scriberes, & non ista similitudine utrium inflatorum uel inflandorum introdu-
cere nobis deum, aut ex alia natura quæ iam erat, sicut nos ex isto circumfuso aëre flatum
facimus, animas flare: aut certe quod & abhorret ab ista similitudine & abũdat impietate,
deum sine ullo quidem sui detrimento, sed tamen de sua natura mutabile aliquid uel pro-
ferre, uel quod est peius, tanquam sui operis materies ipse sit, facere. Vt ergo aliquam de nõ
stro flatu ad hanc rem adhibeamus similitudinem, id potius est credẽdum: quòd sicut nos
non de natura nostra, quia omnipotentes non sumus, de isto aëre circumfuso quem trahi-
mus & reddimus, cum spiramus & respiramus, flatum facimus quãdo sufflamus, nec uiuen
tem nec sentientem, quamuis nos uiuamus atq; sentiamus: ita deum non de sua natura, sed
quia sic omnipotens est, ut possit creare quod uult, etiam ex eo quod omnino nõ est, id est
de nihilo flatum facere posse uiuentem atq; sentientem, sed planè cum sit immutabilis, ipse Cap. V
mutabile facit. Quid autẽ sibi uult, quod huic similitudini addendum putasti ad
exemplum de beato Helisæo, qui flando in eius faciem mortuum suscitauerit? Itá ne tu fla
tum Hælisæi fuisse putas animam pueri? Non usqueadeo te à uero exorbitare crediderim.
Si ergo anima illa quæ uiuẽti ablata fuerat ut moreretur, eadẽ ipsa illi ut reuiuisceret reddi-
ta est: quid ad rẽ pertinet quod dixisti, nihil Helisæo fuisse diminutum, quasi ab illo aliquid
transisset unde uiuere credatur, in puerũ? Quod si propterea dictũ est, quia flauit & integer
mansit, quid opus erat, ut hoc de Helisæo mortuũ resuscitãte diceres, quod de quouis flante
& neminẽ suscitãte dicere nihilominus posses? Incautè sanè locutus es, cũ absit ut credas fla
tum Helisæi factũ fuisse reuiuiscentẽ animã pueri, quid primũ dei factũ, ab istius prophetæ
facto hoc distare uoluisti, q, ille semel, iste ter flauerit. Dixisti quippe Helisæũ in faciẽ defun
cti filij illius Sunamitis, adinstar primœuæ originis insufflasse, Et cũ emortua mẽbra, inquis,
in uigorem pristinum redanimata, per halitum prophetæ diuina uirtus accenderet, nihil
Helisæo

Helisæo fuerit imminutum, per cuius flatum corpus emortuum rediuiuam animā reciperet C
& spiritum, nisi q́ semel dominus in faciem hominis insufflauit & uixit, tertio Helisæus in faciem mortui aspirauit & reuixit. Sic sonant tua uerba ista, quasi flandi tantum numerus interfuerit, ut nō quod fecit deus, etiam propheta fecisse credatur. Et hoc ergo emēdandum est. Tam multum quippe interfuit inter illud opus dei, & hoc Helisæi, ut ille flauerit flatum uitæ, quo fieret homo in animam uiuentem: iste autē flauerit flatum, neq; sentientem neq; uiuentē, sed aliquid significandi gratia figurantem. Deniq; ut puer iste reuiuisceret, nō eum animādo propheta fecit, sed eum amando ut hoc deus faceret impetrauit. Quòd autē illum ter sufflasse dicis, aut memoria sicut fieri solet, aut mēdositas codicis te fefellit. Quid plura? Nō sunt tibi ad hoc astruēdū aliqua exempla & argumēta quærēda, sed potius emendāda & mutanda sententia. Noli ergo credere, noli dicere, noli docere, q́ non de nihilo, sed de sua
Cap. VI natura fecerit animam deus, si uis esse catholicus. Noli dicere, nec credere, nec docere, per infinitum tempus atq; ita semper deum animas dare, sicut semper est ipse qui dat, si uis esse catholicus. Erit enim tempus quando nō dabit animas deus, cum tamen esse ipse nō desinat. Poterat quidem sic accipi, quod aisti, semper dat, ut intelligeretur sine cessatione
2. Thimoth. 6 dare, quamdiu homines generant & generātur, sicut dictum est de quibusdam, Semper discentes, & ad ueritatis scientiam nunq̃ peruenientes. Non enim sic accipitur quod hic positum est, semper, uelut nunq̃ desinant discere, cum proculdubio non discant, quando in hoc corpore destiterint uiuere, uel cum cœperint supplicio gehennalis ignis ardere. Sed tu non permisisti sic accipi uerbum tuum, cum dixisti, semper dat, quandoquidem id ad infinitum tempus reuocandum putasti. Et parum hoc fuit. Sed tanq̃ quæreretur abs te, ut apertius explicares, quomodo dixeris, semper dat, addidisti atq; dixisti, Sicut semp̄ est ipse qui dat. Hoc sanè & catholica fides omnino condemnat. Absit enim ut credamus, q́ animas deus semper det, sicut semper est ipse qui dat. Sic enim semper est ipse, ut nunq̃ ipse esse desistat: Animas autem non semper dabit, sed eas finito generationis seculo, non iam nascentibus D
Cap. VII quibus dandæ sint, proculdubio dare cessabit. Noli credere, nec dicere, nec docere, animam meritū aliquod perdidisse per carnem, tanq̃ boni meriti fuerit ante carnem, si uis esse catholicus: Nondum enim natos, Apostolus nihil egisse dicit boni uel mali. Vnde ergo anima potuit ante carnē habere meritum bonum, ubi nihil egerat boni? An forte audebis eam dicere ante carnem bene uixisse, quam non potes ostēdere uel fuisse? Quomodo ergo dicis, non uis animam ex carne peccati contrahere ualetudinem, ad quam uicissim sanctificationem uideas transire per carnē, ut per ipsam reparet statum, per quam perdiderat meritum? Hæc dogmata quibus putatur anima ante carnem habuisse aliquem statum bonum & meritum bonum, si forte nescis, exceptis antiquis hæreticis, etiā recētius in Priscillianistis iam catholica damnauit ecclesia. Noli credere, noli dicere, noli docere, animam per carnem reparare habitudinem priscam, & per illam renasci, per quam meruerat inquinari, si uis esse catholicus. Vt enim omittam in eo quod dixisti, merito ergo per carnem, priscam reparat habitudinem, quam uisa fuerat paulisper amisisse per carnem, ut per eā incipiat renasci per quam meruerat inquinari, tam in proximo tu ipse tibiipsi extitisti contrarius, ut homo qui pauloante dixeras, animā per carnem reparare statum per quam perdiderat meritum, ubi nullo modo potest nisi bonum meritum intelligi, quod uis utiq; per carnem in baptismate reparari: rursus eam diceres inquinari meruisse per carnem, ubi iam non potest bonum, sed malum meritum intelligi, ut ergo id omittam prorsus, uel bonum, uel malum meritum cre-
Cap. VIII dere habuisse animam ante carnem, catholicum non est. Noli credere, nec dicere, nec docere, q́ anima meruerit esse peccatrix ante omne peccatū, si uis esse catholicus. Valde enim malum meritum est, meruisse fieri peccatricem. Et utiq; tam malum meritum nullo modo habere potuit ante omne peccatum, præsertim priusq̃ ueniret in carnē, quando meritum nec malū potuit habere, nec bonum. Quomodo igitur dicis, Anima itaq; si peccatrix esse meruit: quæ peccatrix esse nō potuit, neq; in peccato remansit, quia in Christo præfigurata

A rata, in peccato esse non debuit, sicut esse non potuit. Attende quid dicas, & desiste iam dice
re. Quomodo enim meruit, & quomodo non potuit esse peccatrix? Quomodo quæso te,
peccatrix esse meruit, quæ male non uixit? Quomodo quæso te, peccatrix facta est, quæ pec
catrix esse non potuit? Aut si non potuit, ideo dicis, quia præter carnem non potuit: quomo
do ergo meruit esse peccatrix, quo merito in carnem mitteretur, quandoquidem ante carnē
non potuit esse peccatrix, unde mali aliquid mereretur. Noli credere, noli dicere, *Caput IX*
noli docere, infantes antequàm baptizētur morte præuentos, peruenire posse ad originaliũ *Lucæ 23*
indulgentiam peccatorum, si uis esse catholicus. Exempla enim quæ te fallunt, uel de latro/
ne, qui dominum est confessus in cruce, uel de fratre sanctæ Perpetuæ Diuocrate, nihil tibi
ad huius erroris sententiam suffragantur. Latro quippe ille, quamuis potuerit iudicio diui/
no inter eos deputari, qui martyrij confessione purgantur, tamen etiam utrum non fuerit
baptizatus ignoras. Nam ut omittam quod creditur, aqua simul cum sanguine exiliente de
latere domini, iuxta confixus potuisse perfundi, atq; huiusmodi sanctissimo baptismate di
lui, quid si in carcere fuerat baptizatus, quod & post persecutionis tempore nonnulli clan/
culo impetrare potuerunt? Quid si & antequàm teneretur? Neq; enim propterea illi publi
cæ leges parcere poterant, quantum attinet ad corporis mortem, quoniam diuinitus remissi
onem acceperat peccatorum. Quid si iam baptizatus in latrocinij facinus & crimen incurre/
rat: & non expers baptismatis, sed tanquam pœnitens accepit scelerum ueniam quam bapti
zatus amisit, quandoquidem pietas tam fidelis, & domino in animo eius, & nobis in eius
uerbis apparuit? Nam si eos de quibus non scriptum est, utrum fuerint baptizati, sine ba/
ptismo de hac uita recessisse contendimus, ipsis calumniamur apostolis, qui præter aposto/ *Act. 9*
lum Paulum quando baptizati fuerint, ignoramus. Sed si ipsos baptizatos esse per hoc no *Ioan. 13*
bis innotescere potuit, qđ beato Petro dominus ait, Qui lotus est, nō indiget nisi ut pedes
lauet. Quid de alijs, de quibus uel tale nihil legimus dictum, de Barnaba, de Timotheo, de
B Tito, de Silea, de Philemone, de ipsis euangelistis Marco & Luca, de innumerabilibus cæte
ris: quos absit ut baptizatos esse dubitemus, quamuis non legamus? Diuocrates autem se/
ptennis puer, in quibus annis pueri cum baptizantur, iam symbolum reddunt, & pro se ipsi
ad interrogata respondent, cur non tibi uisus fuerit baptizatus potuisse ab impio patre ad
gentilium sacrilegia reuocari, & ob hoc fuisse in pœnis, de quibus sorore orāte liberatus est,
nescio. Neq; enim & ipsum uel nunquam fuisse Christianum, uel catechumenum defunctũ
fuisse legisti: quanquam ipsa lectio nō sit in eo canone scripturarũ, unde in huiusmodi quæ *Caput X*
stionibus testimonia proferēda sunt. Noli credere, nec dicere, nec docere, quos do
minus prædestinauit ad baptismum, prædestinationi eius eripi posse, & ante defungi quàm
in eis fuerit, quod omnipotens prædestinauit impletum, si uis esse catholicus. Nescio quæ
hic enim potestas contra potestatem dei casibus datur, quibus irruentibus quod ille præde
stinauit fieri non sinatur. Hic error quanta errantem uoragine impietatis absorbeat, exagge
rare non opus est, cum prudentem uirum & corrigi paratum breuiter admonuisse sufficiat.
Tua quippe ista sunt uerba, Habendam dicimus, inquis, de infantibus istiusmodi rationē,
qui prædestinati baptismo uitæ præsentis antequàm renascantur in Christo, præueniũtur
occiduo. Ergó ne prædestinati baptismo uitæ præsentis antequàm ad eum perueniant, præ
ueniuntur occiduo, & prædestinaret deus quod futurum non fuisse præsciuit? Aut hoc fu/
turum fuisse nesciuit, ut eius aut prædestinatio frustraretur, aut præscientia falleretur? Vides
quanta hinc dici possent, nisi quod pauloante dixi tenerem, ut hinc te breuiter admonerem.
Noli credere, nec dicere, nec docere, de infantibus qui priusquam renascātur in Christo, præ/ *Sap. 4*
ueniũtur occiduo, scriptum esse, Raptus est ne malicia mutet intellectum illius, aut ne fictio
decipiat animā eius, propter hoc properauit de medio iniquitatis illũ educere, Placita em̄
erat deo anima eius, & consummatus in breui expleuit tempora longa, si uis esse catholicus.
Hoc enim ad illos omnino non pertinet, sed ad eos potius qui baptizati & pie uiuentes, diu
non permittuntur hic uiuere, non annis, sed sapientiæ gratia consummati. Iste uero error

quo putatur hoc de paruulis, antequam baptizentur morientibus esse dictum, ipsi sacro- C sancto lauacro intolerabilem facit iniuriam, si paruulus qui baptizatus rapi poterat, propterea prius rapitur, ne malicia mutet illius intellectum, aut ne fictio decipiat animam eius: quasi in eodem baptismo hæc esse malicia credatur, & fictio qua in peius mutetur & decipiatur, si nõ ante rapiatur. Deinde quoniam placita erat deo anima eius, properauit de medio iniquitatis illum educere, ita ut nec paululum remoraretur, ut quod in eo prædestinauit, impleret: sed contra suam prædestinationem facere maluit, tanquam festinans, ne quod ei placuerat in non baptizato, exterminaretur in baptismo: tanquam moriturus infans ibi pereat, quò currendum est cum illo ne pereat. Quis ergo hæc uerba scripta in libro sapientiæ, de paruulis sine baptismate mortuis dicta esse crederet, diceret, scriberet, recitaret, si ea sicut oportuerat, cogitaret?

Caput XI Noli credere, nec dicere, nec docere, aliquas mansiones esse extra regnum dei, quas esse dominus dixit in domo patris sui, si uis esse catholicus. Non enim ait, sicut hoc testimonium ipse posuisti, multæ mansiones sunt apud patrem meum. Quòd si ita dixisset, non alibi essent intelligendæ quàm in domo patris eius. Sed aperte ait, In domo patris mei mansiones multæ sunt. Quis itaq; audeat aliquas partes domus dei separare à regno dei: ut cum reges terræ non tantum in domo sua, nec tantum in patria sua, sed longe lateq; etiam trans mare regnare inueniãtur, rex qui fecit cœlum & terram, nec in tota domo sua regnare dicatur? Sed forte dicas, omnia quidem pertinere ad dei regnũ, quia regnat in cœlis, regnat in terris, in abyssis, in paradiso, in inferno. Vbi enim non regnat, cuius ubiq; summa potestas est? sed aliud esse regnum cœlorum, quò fas non est accedere nisi lauacro regenerationis ablutos, propter dominicam ueram fixamq; sententiam: aliud autem esse regnum terrarum, uel aliarum creaturæ partium, ubi possunt esse aliquæ mansiones domus dei, quamuis pertinentes ad regnum dei, non tamẽ ad regnum cœlorum, ubi excellentius & beatius est regnum dei: ita fieri, ut nec aliquæ domus dei partes atq; mansiones, à regno dei nefarie separentur, & tamen non omnes in regno cœlorũ man- D soribus præparentur: atq; in his quæ in regno cœlorum non sunt, possint feliciter habitare, quibus eas etiam non baptizatis deus dare uoluerit, ut in regno dei sint, quamuis in regno cœlorum quia baptizati non sunt, esse non possint. Hoc qui dicunt, uidẽtur quidem sibi dicere aliquid, quia scripturas negligenter attendunt, & quomodo regnum dei dicatur, unde

Matth. 6 oramus dicentes, Adueniat regnum tuum, non intelligunt: quia regnũ dei dicitur, ubi cum illo fidelis familia eius, beate & sempiterne tota regnabit. Nam secundum potestatem quæ illi super omnia est, etiam nunc utiq; regnat. Quid ergo est quod oramus ut ueniat, nisi ut cum illo regnare mereamur? Sub eius aũt potestate etiam illi erunt, qui pœna æterni ignis ardebũt. Nunquid nam ob hoc etiam ipsos, in regno dei futuros dicturi sumus? Aliud est enim regnum dei muneribus honorari, aliud regnum dei legibus coherceri. Vt autem tibi manifestissime appareat, non esse regnum cœlorum distribuendum baptizatis, & alias partes regni dei dandas quibus tibi uisum est, non baptizatis: ipsum dominum audi, qui non ait, Si quis nõ renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest intrare in regnum cœlorum: sed non potest, inquit, intrare in regnũ dei. Nam uerba eius de hac re ista sunt ad Nicodemũ,

Ioan. 3 Amen amen dico tibi, nisi quis natus fuerit denuo, non potest uidere regnum dei. Ecce non hic dixit regnum cœlorum, sed dei. Et cum respondisset Nicodemus atq; dixisset, Quomodo potest homo nasci cum senex sit? nunquid potest in uentrem matris suæ iterato introire, & nasci? Eandem dominus sententiam planius apertiusq; repetens, ait, Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, nõ potest introire in regnum dei. Ecce nec hic dixit regnum cœlorum, sed regnum dei. Quod enim dixerat, Nisi quis natus fuerit denuo, hoc quid esset exposuit dicens, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu. Et quod dixerat, non potest uidere, hoc exposuit dicendo, non potest introire. Illud autem quod dixerat, regnũ dei, non alio nomine repetiuit. Neq; nunc opus est quærere atq; disserere, utrum regnum dei, regnumq; cœlorum cum aliqua differentia sit intelligendum; an res una sit duobus

A duobus appellata nominibus: Sufficit ꝙ non potest introire in regnum dei, qui non fuerit lauacro regenerationis ablutus. Mansiones autem aliquas cōstitutas in domo dei separare à regno dei, q̃ sit à ueritate deuium, puto ꝙ iam intelligas. Et ideo ꝙ putasti, in aliquibus mansionibus quas dominus multas esse dixit in domo patris sui, mãsuros quosdam etiam non renatos ex aqua & spiritu, ut fidem catholicam teneas, admoneo si permittis, emẽdare non differas. Noli credere, nec dicere, nec docere, sacrificium Christianorum pro his qui non baptizati de corpore exierint offerendum, si uis esse catholicus. Quia nec illud quod de Machabæorum libris commemorasti sacrificium Iudæorum, pro eis qui non circuncisi de corpore exierint, ostendis oblatum. In qua tua sententia tam noua, & contra ecclesiæ totius autoritatem disciplinamq; prolata, uerbo etiam insolentissimo usus es, dicens, Pro his sanè oblationes assiduas, & offerẽda iugiter sanctorum cẽseo sacrificia sacerdotum, ut te homo laicus sacerdotibus dei, nec discendo subderes, nec saltem simul quærendo misceres, sed censendo præponeres. Aufer tibi ista fili: Non sic in uia quam Christus humilis seipsum esse docuit, ambulatur: Nullus cũ hoc tumore per angustam portã eius ingreditur. Cap. XII

Noli credere, nec dicere, nec docere, aliquos eorũ qui sine baptismo Christi ex hac uita emigrauerint, interim non ire in regnum cœlorum, sed in paradisum, postea uero in resurrectione mortuorum, etiam ad regni cœlorum beatitudinem peruenire, si uis esse catholicus. Hoc enim eis dare nec Pelagiana hæresis ausa est, quæ opinatur paruulos non trahere originale peccatum: Quos tu quamuis sicut catholicus cum peccato nasci fatearis, nescio qua tamen peruersioris nouitate opinionis, sine baptismate salutari, & ab hoc peccato cum quo nascuntur absolui, & in regnum cœlorum asseris introduci. Neq; consyderas in hac causa, quanto deterius sapias q̃ Pelagius. Ille quippe dominicam sententiam pertimescens, qua non baptizati in regnum cœlorum non permittuntur intrare, licet eos quos ab omni peccato liberos credit, non illò audet paruulos mittere: Tu uero sic contemnis, quod dictum est, Cap. XIII

B Si quis non renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest intrare in regnum dei, ut excepto Ioan. 3 errore quo audes à regno dei paradisum separare, quibusdam quos reos nasci sicut catholicus credis, sine baptismate mortuis, & illius reatus absolutionem, & regnum cœlorum non dubites insuper polliceri: quasi cõtra Pelagiũ in originali peccato astruendo, tunc esse possis catholicus uerus, si cõtra dominum fueris in destruenda eius de baptismo sententia hæreticus nouus. Nos te dilectissime, non sic uolumus hæreticorum esse uictorem, ut error uincat errorem, & quod est peius, maior minorem. Dicis enim, Aut si forte quispiam reluctetur, latronis animæ uel Dinocratis interim temporarie collatum esse paradisum, nã superesse illis adhuc in resurrectione præmium regni cœlorum: quanq; sententia illa principalis obsistat, quia qui non renatus fuerit ex aqua & spiritusancto, non intrabit in regnum cœlorum, tamen teneat etiam meum in hac parte, non inuidentis assensum, modo misericordiæ præscientiæq; diuinæ & effectum amplificet, & affectum. Hæc uerba tua sunt, ubi te cõfiteris consentire dicẽti, quibusdam non baptizatis sic temporarie collatum esse paradisum, ut supersit illis in resurrectione præmium regni cœlorum, contra sententiam principalem qua constitutum est, non intraturum in illud regnum, qui non renatus fuerit ex aqua & spiritusancto. Quam sententiam principalem timens uiolare Pelagius, nec illos sine baptismo in regnum cœlorum credidit intraturos, quos nõ credidit reos: Tu autem & originalis peccati reos paruulos confiteris, & tamen eos sine lauacro regenerationis absoluis, & in paradisum mittis, & postea etiam regnum cœlorum intrare permittis. Cap. XIIII Hæc & huiusmodi, si & alia forsitan in tuis libris attẽtior & ociosior inuenire potueris, sine ulla dilatione iam corrige, si animum catholicum geris, id est, si ueraciter prælocutus es, dicẽs, ꝙ tibiipsi credulus non sis ea probare posse quæ dixeris, & ꝙ semper studeas etiam propriam sententiam non tueri, si improbabilis detegatur, & sit tibi cordi, propriò iudicio damnato, meliora magis & quæ sunt ueriora sectari. Modo proba charissime, non te fallaciter ista dixisse, ut de tua indole, nõ solum ingeniosa, uerumetiã pia, modesta gaudeat catholica ecclesia, non de contentiosa

pertinacia hæretica, exardescat insania. Nunc est ut ostendas quanta post hæc bona uerba C quæ tua commemoraui, synceritate pectoris dixeris, quod continuo subiecisti. Nam ut est inquis, optimi propositi, laudandiq; cōsilij facile ad ueriora traduci, ita improbi obstinatiq; iudicij est, nolle citius ad tramitem rationis inflecti. Est igitur optimi propositi laudandiq; consilij, & facile ad ueriora traducere. Nec sis improbi obstinatiq; iudicij, ut nolis citius ad tramitem rationis inflecti. Si enim hæc liberaliter elocutus es, si non in labijs ista sonuisti, sed intus & germanitus in corde sensisti, in tuæ correctionis tanto bono etiam moras odisti. Parum quippe tibi fuit dicere, improbi obstinatiq; esse iudicij, nolle ad tramitem rationis inflecti, nisi adderes, citius: ut hinc ostenderes quàm sit execrandus qui † bonum nunquam facit, quandoquidem qui tardius facit, tanta tibi uidetur seueritate culpandus, ut merito improbi iudicij obstinatiq; dicatur. Audi ergo teipsum, tuq; potissimum & maxime eloquij tui fructibus utere, ut citius te ad rationis tramitem grauitate mētis inflectas, quàm te inde minus erudite parumq; consulte lubrico ætatis auerteras, Nimis longum est omnia quæ in tuis libris, uel potius in teipso uolo emendari, pertractare atq; discutere, & saltem breuem tibi de singulis corrigendis reddere rationem. Nec ideo tamen te contemnas, & arbitreris ingenium & eloquium tuum parui esse pendendum. Nec sanctarum scripturarum memoriam in te paruam esse cognoui, sed eruditio minor est, quàm tantæ indoli laboriq; congruebat. Itaque te nec amplius quàm oportet tibi tribuendo uanescere uolo, nec rursus te abijciēdo ac desperando frigescere. Vtinam tua scripta tecum legere possem, & colloquendo potius quàm scribendo, quæ sint emendanda monstrarem. Facilius hoc negocium per-ageretur nostra inter nos sermocinatione, quàm litteris. Quæ si scribenda esset, multis uoluminibus indigeret. Verum ista capitalia, quæ certo etiam numero comprehendere uolui, instāter admoneo ne corrigere differas, & ea prorsus à fide & prædicatione tua facias aliena. Vt quanta tibi facultas est disputandi, munere dei utaris utiliter ad ædificationem, non ad destructionem sanæ salubrisq; doctrinæ.

Aliâs hoc

Caput XV Sunt autem ista de quibus ut potui iam disserui, sed breuiter ea repetendo percurram. Vnum est, quod animam non ex nihilo, sed de seipso deum fecisse dixisti. Alterū, per infinitū tempus, atque ita semper deū animas dare, sicut semper est ipse qui dat. Tertium, animam meritum aliquod perdidisse per carnem, quod habuerit ante carnem. Quartum, animam per carnem reparare habitudinem priscam, & per eandem carnem renasci, per quam meruerat inquinari. Quintum, quòd anima meruerit esse peccatrix ante omne peccatum. Sextum, infantes antequàm baptizentur morte præuentos, peruenire posse ad originalium indulgentiam peccatorum. Septimum, quos dominus prædestinauit ad baptismū, prædestinationi eius eripi posse, & ante defungi quàm in eis fuerit, quod omnipotens prædestinauit impletum. Octauum, de infantibus qui priusquàm renascantur in Christo, præueniuntur occiduo, scriptum esse, Raptus est ne malicia mutaret intellectum, & cætera quæ in eam sententiam in sapientiæ libro leguntur. Nonum, aliquas māsiones esse extra regnum dei, earum quas dominus esse dixit in domo patris sui. Decimum est, sacrificium Christianorum, pro eis qui non baptizati de corpore exierint offerēdum. Vndecimum, aliquos eorum qui sine baptismo Christi ex hac uita emigrauerint, interim non ire in regnū, sed in paradisum, postea uero in resurrectione mortuorum etiam ad regni cœlorum beatitudinem peruenire. Hæc interim undecim multū aperteq; peruersa, & fidei catholicæ aduersa, nunc iam nihil cuncteris extirpare atq; abijcere ab animo, à uerbo, ab stilo tuo, si uis ut te non solum ad altaria transisse catholica, sed uere catholicum esse gaudeamus, Nam hæc si pertinaciter singula defendantur, tot hæreses facere possunt, quot opiniones esse numerantur. Quocirca cōsydera quàm sit hoc horrendum, ut omnes sint in uno homine, quæ damnabiles essent in singulis singulæ. Sed si tu pro eis nulla contentione pugnaueris, imò uero eas fidelibus uerbis & litteris expugnaueris, laudabilior eris censor in teipsum, quàm si quemlibet alium recta ratione reprehenderis, & mirabilior eorum emendator, quàm si nunquam illa sensisses. Assit dominus tuæ menti, & D

Sap. 4

tantam

A tantam spiritui tuo spiritu suo,facilitatem humilitatis,lucem ueritatis , dulcedinem charita/tis,pacem pietatis infundat,ut uictor tui animi malis esse in ueris,quàm cuiuslibet contradicentis in falsis. Absit autem ut te arbitreris hæc opinādo à fide catholica recessisse , quamuis ea fidei sint aduersa catholicæ,si coram deo cuius in nullius corde oculus fallitur,ueraciter te dixisse resipiscis,non te tibiipsi esse credulum,probari ea quæ dixeris posse,ac studere te semper etiam propriam sententiam non tueri , si improbabilis detegatur, eo quod sit tibi cordi, proprio dānato iudicio, meliora magis & quæ sint ueriora sectari . Iste quippe animus etiā in dictis per ignorantiam non catholicis, ipsa est correctionis præmeditatione ac præpara/tione catholicus. Sed iste sit modus huius uoluminis , ubi requiescat paululum lector, ut ad ea quæ sequuntur,eius intentio ab alio renouetur exordio.

Libri tertij finis.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI, de anima & eius origine,ad Vincentium Victorem Liber quartus.

ACCIPE nunc iam etiam de meipso quæ tibi dicere cupio,si possim,hoc est, Caput I si ille donauerit,in cuius manu sunt & nos & sermones nostri. Reprehen/disti enim me bis numero,exprimens etiam meum nomen. Et cum te in principio libri tui imperitiæ tuæ admodum conscium, & doctrina & ad/miniculo destitutum , me uero ubi nominasti , doctissimū ac peritissimū dixeris:tamen quibus in rebus tibi uisus es nosse,quod ego uel nescire me fateor,uel quamuis nesciam scire præsumo:libertate qua oportebat,non tantum senem iu/uenis,& episcopum laicus,uerumetiam hominem tuo iudicio doctissimum & peritissimum B non dubitasti reprehēdere.Ego autem & me doctissimū ac peritissimū nescio,imò uero me non esse certissime scio.Et fieri posse non ambigo,ut aliquid imperito & indocto cuipiā sci/re cōtingat,quod aliquis laicus doctus & peritus ignorat.Et in hoc te planè laudo,quod ue/ritatem etsi nunquam percepisti,certe quā putasti,homini prætulisti. Ideo quidem temere, quia existimasti scire te quod nescis : sed ideo libere,quia personam nō ueritus,elegisti ape/rire quod sentis. Vnde te intelligere oportet, quanto esse nobis debeat cura maior, domini/cas oues reuocare ab erroribus,si & ouibus turpe est uitia pastorū,si qua cognouerunt,eisdē occultare pastoribus. O si illa reprehenderes mea,quæ iusta reprehēsione sunt digna . Neq; enim negare debeo,sicut in ipsis moribus,ita multa esse in tam multis opusculis meis , quæ possint iusto iudicio,& nulla temeritate culpari.Ex quibus si aliqua reprehenderes,illic & ti/bi fortassis ostenderem,qualem te esse,in quibus non perperam reprehenderes uellē,meq; tibi iuniori maior,&præpositus subdito,correctionis exemplum,quanto humilius,tanto sa/lubrius exhiberem. Sed ea in me reprehendisti,quæ non corrigere humilitas,sed partim fa/teri,partim defendere ueritas cogit.

Caput II Hæc autem sunt, Vnum,quòd de origine animarum,quæ post primū hominē datæ sunt,uel dantur hominibus,non sum ausus aliquid definire,quia fateor me nescire. Alterum,quòd animam scire me dixi spiritū esse,nō corpus. Sed in hoc altero duo reprehendisti, Vnum,quòd non eam crederem corpus esse. Alterum quòd eam spiritum crederem. Tibi enim uidetur & corpus esse animā, & non esse spiritum. Audi igitur purgationē meā cōtra reprehensionē tuam,& ex hac occasione qua me tibi purgo,in teipso disce quæ purges. Recole uerba libri tui, ubi me primitus nominasti, Scio, in/quis,plerosq; & facile peritissimos uiros,insuper & consultos tenuisse silentium,aut nihil ex/pressius elocutos,cum definitionē disputationibus suis inchoata expositione subtraherent, sicuti nunc nuper apud te Augustini doctissimi uiri prædicatiq; episcopi cōprehensum litteris lectitaui : modestius quidem ut reor,ac uerecundius huiusce rei arcana rimantes,intra se/ipsos tractatus sui deuorasse iudicium , neq; se posse exhinc aliquid determinare professos.

Sed mihi crede, satis superq́ue uidetur absurdum atque incongruum rationi, ut homo ipse expers sui sit, aut is qui rerum omnium creditur adeptus esse noticiam, sibiipsi habeatur ignotus. Quid autem differt homo à pecore, si nescit de sua qualitate naturaq́ue disquirere atque C
Psalm. 48 disserere, ut merito in illum conueniat quod scriptum est, Homo cum esset in honore nõ intellexit, assimilatus est iumentis, & comparatus est eis. Nam cum deus bonus nihil non ratione condiderit, ipsumq́ue hominem animal rationale, intellectus capacem, rationis compotem, sensuq́ue uiuacem, qui omni rationis experientia, prudẽtiq́ue ordinatione distribuat, procreauerit, quid tam inconuenienter dici potest, quàm ut eum sola sui notione fraudauerit? Et cum sapientia mundi, quæ sese usque ad ueri cognitionem superuacua quidem inuestigatione protendit, quia scire nequit per quem licet, quæ sunt uera cognosci, aliqua tamen uicina, imò affinia ueritati tentauerit super animæ natura despicere: quàm indecens atque pudendum est, religiosum quenquam de hocipso aut nihil sapere, aut penitus sibi interdixisse ne sapiat. Ista tua nostræ ignorantiæ disertissima & lucculẽtissima castigatio, omnia quæ ad naturam hominis pertinent, sic te scire compellit, ut si eorum aliquid ignoraueris, non meo, sed tuo iudicio pecoribus compareris. Quamuis enim nos insignius uidearis attingere, eo quod dixisti, Homo cum esset in honore non intellexit, quia in quo tu non es, honore sumus ecclesiæ, tamen etiam tu in eo es honore naturæ, ut pecoribus præferaris, Quibus secundum tuũ iudicium comparandus es, si aliquid eorum quæ ad naturam tuam constat pertinere, nescieris. Neque enim eos aspersisti hac reprehensione tantummodo qui hoc nesciunt quod ego
Gen. 2 nescio, hoc est, humanæ animæ originem: quam quidem non penitus nescio, scio enim deũ flauisse in faciem primi hominis, factumq́ue esse hominem in animam uiuam, quod tamen nisi legissem, per meipsum scire non possem. Sed dixisti, Quid autem homo differt à pecore, si nescit de sua qualitate naturaq́ue disquirere atque disserere? Quod sensisse ita uideris, tanquã de uniuersa sua qualitate atque natura sic homo disquirere atque disserere debeat, ut nihil eum D sui lateat. Quod si ita est, iam te pecoribus comparabo, si mihi non responderis tuorum numerum capillorum. Si autem quantumcunque proficiamus in hac uita, aliqua nos ad nostrã naturam pertinentia nescire concedas, quæro id quantum quatenusq́ue concedas, ne forte & hoc ibi sit, quod animæ nostræ non omnimodo scimus originem: quamuis quod ad salutẽ pertinet fidei, diuinitus animã datã, eamq́ue non eius cuius deus est esse naturæ, remotis ambagibus nouerimus. An forte hactenus putas naturam suam cuique nesciendam, quatenus tu nescis: hactenus sciendam, quatenus eam tu scire potueris, ut si paulo amplius te quis nescierit, eum pecoribus compares, quòd scientior illo esse potuisti: atque ita si quis eam paulo plus te scierit, eadem iustitia te ille pecoribus comparabit? Dic ergo quatenus nobis naturã nostrã nescire cõcedas, ut à pecoribus salua sit nostra distantia. Et consydera tamen ne plus à pecoribus distet, qui eius aliqd nescire se scit, quàm qui se putat scire quod nescit. Natura certe tota hominis est spiritus, anima & corpus. Quisquis ergo à natura humana corpus alienare uult, desipit. Medici tamen qui appellantur anatomici, per membra, per uenas, per neruos, per ossa, per medullas, per interiora uitalia etiam uiuos homines quamdiu inter manus rimantiũ uiuere potuerũt, disiiciẽdo scrutati sunt, ut naturã corporis nossent, Nec tamẽ nos quia ista nescimus pecoribus cõpararunt. Nisi forte dicturus es, eos pecoribus cõparandos qui animæ naturã, nõ qui corporis nesciũt. Nõ ergo ita præloqui debuisti. Neque enim aisti, Quid differt homo à pecore, si nescit de animæ suæ qualitate atque natura: sed aisti, si nescit de sua qualitate naturaq́ue disquirere atque disserere. Qualitas utique nostra, & natura nostra cũ corpore cõputatur, quãuis de his qbus cõstamus, singillatim singulis disserat. Verũ ego q̃ multa possim de hominis natura sciẽtissime disputare, si explicare uelim, plura uolumina implebo, multa me tamen ignorare cõfiteor.

Caput III Tu autẽ quò uis pertinere quod in superiore libro de flatu hominis disputauimus, Vtrum ad animæ naturam, quia ipsa id agit in homine: an ad corporis, quod ab ea mouetur ut id agat: an ad huius aëris, cuius reciprocatu id agere declaratur; an potius ad omnia tria, ad animam scilicet quæ corpus mouet, &

A uet,& ad corpus quod motu flatum recipit atque reddit,& ad auram istam undiq; circum
fusam, quæ intrando alit,releuat exeundo, Et tamen hoc litteratus homo atque facundus
utique nesciebas,quando credebas,dicebas & scribebas,& in conuentu multitudinis congre
gatæ legebas,& de natura nostra utrem inflare,& naturam nostram in nos minus nihil ha
bere:cum hoc unde faciamus,facillime posses,non diuinas & humanas paginas perscrutan
do,sed in te aduertendo nosse cum uelles. Quomodo igitur tibi committam ut me doceas
de origine animarum,quod me nescire confiteor, qui quod tuis naribus atq; ore sine inter/
missione facis,unde facias ignorabas? Et præstet dominus ut à me commonitus, cedas po/
tius quàm resistas tam in promptu positæ atq; apertissimæ ueritati. Nec de utre inflādo sic
interroges pulmones tuos, ut eos aduersus me habere malis inflatos, quàm eis acquiesce/
re te docentibus, & responsum tibi uerum,non loquendo & altercando, sed spirando & re/
spirando reddentibus. Proinde ignorantiam meam de origine animarum te corripientem
atq; obiurgantem,non moleste ferrem,imò insuper & gratias magnas agerem,si eam mihi
non solum duris percuteres conuicijs,sed ueris etiam excuteres dictis.Si enim me posses do
cere quod nescio,non solum te uerbis, sed & pugnis cædentem deberem patientissime susti
nere. Nam fateor dilectioni tuæ, quantum attinet ad istam quæstionem,unū de Caput IIII.
duobus ualde cupio nosse si possim,uel de animarum origine,quod ignoro,uel utrum per/
tineat ad nos hoc nosse cum hic uiuimus.Quid si enim ex illis rebus est,de quibus nobis di
citur,Altiora te ne quæsieris,& fortiora te ne scrutatus fueris,sed quæ præcepit tibi dominus Eccli. 3
illa cogita semper? Verum hoc nosse cupio,aut ab ipso deo sciente quod creat,aut etiam ab
aliquo docto sciente quod dicat, non ab homine nesciente quod anhelat. Infantiam suam
quisq; non recolit,& putas hominem nisi deo docente posse cognoscere,unde in matris ute
ro uiuere cœperit, præsertim si usq; adeo illum adhuc lateat humana natura, ut non solum
quod intus habeat, uerūetiam quid ad eam forinsecus accedat, ignoret. Itá ne dilectissime
B tu me docebis aut quēquam,unde homines nascentes animentur, qui nesciebas adhucusq;
unde uiuentes sic alantur,ut illo alimento paulum subtracto cōtinuo moriantur? Tu me
docebis aut quemquam, unde homines animentur, qui nesciebas adhucusque unde utres
quando inflantur,impleantur? Vtinam quemadmodum nescis unde origo sit animarum:
sic ego saltem scirem utrum mihi in hac uita sciendum esset. Si enim ex illis est altioribus,
quæ inquirere scrutariq; prohibemur, timendum est ne hoc non ignorando, sed quæren/
do peccemus.Neque enim propterea non esse de illis altioribus putare debemus,quia non
ad dei naturam pertinet,sed ad nostram.

Quid quòd nonnulla in operibus dei, quàm ipse deus inquantum cognosci potest, Caput V
difficilius cognoscuntur? Nam didicimus deum esse trinitatem: quot autem animalium
genera creauerit, saltem terrestrium, quæ in arcam Noë intrare potuerunt, adhucusq; ne/ Sap. 13
scimus. Nisi forte hoc tu iam didicisti. In libro etiam sapientiæ scriptum est, Si enim tan
tum potuerunt ualere ut possent æstimare seculum, quomodo eius dominum non facilius
inuenerunt? An quia hoc intra nos est,ideo non altius nobis est? Interior enim est animæ
nostræ natura quàm corpus. Quasi uero corpus ipsum nō facilius nosse potuerit anima ex
trinsecus per oculos ipsius corporis, quàm intrinsecus per seipsam. Quid enim est in inte/
stinis corporis ubi non est ipsa? Et tamen etiam quæq; interna atque uitalia oculis cor/
poris inquisiuit, & quicquid ex eis discere potuit, per oculos corporis didicit. Et certe ibi
erat etiam quando illa nesciebat. Et cum uiscera intrinsecus nostra non possint sine ani/
ma uiuere, facilius ea potuit anima uiuificare quàm nosse. An forte ad eius cognitionem
altius illa est corpus eius quàm ipsa, & ideo si uelit inquirere atque differere, quando se/
men hominis conuertatur in sanguinem,quando in solidam carnem, quando ossa durari,
quando incipiant medullari : quot sint genera uenarum atque neruorum,quibus discursi/
bus & amfractibus uniuersum corpus illæ irrigent,illi alligent: utrum in neruis deputanda
sit cutis:utrum in ossibus dentes,distant enim quòd medulla carent: & quid ab utrisq; diffe

rant ungues, quoniam his duricia similes sunt: præcidi autem & crescere, commune illis C est cum capillis: quisnam sit usus uenarum, non sanguinis, sed aëris, quas arterias uocāt, hæc atq; huiusmodi de natura corporis sui, si anima nosse desideret, tunc certe dicendum est ho-
Eccl 3 mini, Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris: si autem de sua origine quod nescit, inquirat, non est altius neq; fortius, quàm ut id possit apprehēdere: & absurdum existimas atq; incongruum rationi, ut nesciat anima, utrum nam diuinitus insufflata sit, an de parentibus tracta, cum hoc iam præteritum non meminerit, & inter illa deputet, quæ irreuocabiliter, sicut infantiam, & cætera recentis ab utero ætatis oblita est, si tamen cum sensu eius aliquo factum est quando factum est: nec putas absurdum atq; incongruum, ut corpus sibi subditum nesciat, & quod non est de præteritis eius, sed de præsentibus prorsus ignoret, utrum uenas moueat ut uiuat in corpore: neruos aūt, ut membris corporis operetur, & si ita est, cur neruos non moueat, nisi uelit: pulsus autem uenarum etiamsi nolit, sine intermissione agat: de qua parte corporis cæteris dominetur, quod ἡγεμονικὸν uocant, utrum de corde, an de cerebro, an dispertitis de corde motibus, de cerebro sensibus, an de cerebro & sensibus & uoluntarijs motibus, de corde autem non uoluntarijs uenarum pulsibus: & si de cerebro illa duo facit, cur sentiat, & si nolit, membra uero non moueat nisi uelit? Cum igitur hæc in corpore nisi ipsa non faciat, cur nescit quod facit, uel unde facit? Nec ei turpe est ista quòd nescit, & turpe esse existimas, si nesciat unde uel quomodo facta sit, cum seipsa nō fecerit? Anima uero, nulli sciunt quomodo hæc, & unde agat in corpore, ideo ad altiora ac fortiora id
Caput VI pertinere non putas? At ego hinc tibi maiorem moueo quæstionem, cur paucissimi nouerint unde agant, quod omnes agunt? Fortasse dicturus es, Quia illi didicerunt artē anatomicam uel empiricam, quas medicinalis continet disciplina, quam pauci assequūtur. Cæteri uero ista discere noluerunt, cum potuissent si utiq; uoluissent. Vbi omitto dicere, cur multi conentur discere ista, nec possint, quia tardo, quod multum mirum est, impediūtur ingenio, ea discere ab alijs, quæ agūtur ab eis ipsis, & in eis ipsis. Sed hæc ipsa est maxima quæ D stio, cur arte nō mihi opus sit, ut esse in cœlo solē sciā, & lunā, & alia sydera: & arte mihi opus sit, ut sciam quando digitum moueo unde incipiam, à corde, an à cerebro, an ab utroq;, an à neutro, Et doctore nō egeam, ut sciam quid sit tam longe altius super me: ab alio autem homine discere expectē, unde agatur à me quod agitur in me. Nam cum in corde cogitare dicamur, & quod cogitamus, nullo alio homine sciente sciamus, ipsum tamen cor ubi cogitamus, nescimus in qua parte corporis habeamus, nisi ab alio discamus qui nescit quod cogitamus. Nec ignoro cum audiuimus, ut ex toto corde diligamus deū, nō hoc dici de illa particula carnis nostræ quæ sub costis latet, sed de illa in qua cogitationes fiunt. Quæ merito appellatur hoc nomine, quia sicut motus non cessat in corde, unde se pulsus diffundit usq; quaque uenarum, ita non quiescimus aliquid cogitando uersare. Veruntamen cum omnis sensus ab anima insit corpori, cur etiam in tenebris & oculis clausis, sensu corporis qui uocatur tactus, membra forinsecus nostra numeremus: ipsius autem animæ interiore præsentia, qua cunctis quæ uiuificat atq; animat præsto est, nulla intrinsecus nostra uiscera nouerimus, nō medicos empiricos, nec anatomicos, nec dogmaticos, nec methodicos, sed hominem scire arbitror neminē. Et quisquis fuerit conatus hæc discere, nō frustra ei dicitur, Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris. Neq; enim altiora sunt quàm potest nostra statura contingere, sed quàm potest nostra coniectura comprehendere, & fortiora quàm potest uis humani ingenij penetrare, & tamen non est cœlum cœli, nō dimensio syderum, non modus maris atq; terrarum, non infernus inferior. Nos sumus qui nos comprehendere non ualemus, Nos modulum scientiæ nostræ altiores fortioresq; superamus. Nos nō possumus capere nos, & certe nō sumus extra nos. Nec ideo comparandi pecoribus, quia id quod sumus non penitus inuenimus: & comparandos nos pecoribus putas, si quod fuimus obliti sumus, si tamen id aliquando noueramus. Neque enim nunc anima mea trahitur ex parentibus, aut insufflatur à deo. Vtrumlibet horum fecerit, tunc fecit quando me creauit, non etiam nunc de

A nunc de me, uel in me facit. Actum illud atq; transactum est, nec præsens mihi est nec recẽs.
Ne id quidem scio utrum id scierim, oblitusq; sim, an uero nec tunc quando factum est, id
sentire ac nosse potuerim. Ecce modo dum sumus, dum uiuimus, dum nos uiue/ Caput VII
re scimus, dum meminisse nos, & intelligere & uelle certissimi sumus, qui nos naturæ nostræ
magnos cognitores esse iactamus, quid ualeat memoria nostra, uel intelligentia, uel uolun
tas, omnino nescimus. Amicus quidam meus iam inde ab adolescẽtia Simplicius nomine,
homo excellentis mirabilisq; memoriæ, cum interrogatus esset à nobis, quos uersus Virgi/
lius in omnibus libris supra ultimos dixerit, continuo, celeriter memoriterq; respõdit. Quæ
siuimus etiam superiores ut diceret, dixit, Et credimus eum posse retrorsum recitare Virgi/
lium. De quocunq; loco uoluimus, petiuimus ut faceret, fecit. Prosam etiam de quacunque
oratione Ciceronis, quam memoriæ commendauerat, id cum facere uoluimus, quantum
uoluimus, sursum uersus secutus est. Cum admiraremur, testatus est deum, nescisse se hoc
posse ante illud experimentum, ita quantum ad memoriam attinet, tunc se eius animus di/
dicit, & quandocunq; discere nisi tentando & experiendo non posset. Et utique antequàm
tentaret, idem ipse erat. Cur se igitur nesciebat? Sæpe nos præsumimus aliquid memoria
retenturos, & cum id putamus, non scribimus: nec nobis postea cum uolumus uenit in men
tem, nosq; pœnitet credidisse uenturum, uel litteris non illigasse ne fugeret, & subito rursus
cum id non quæramus, occurrit, Nunquid nos non eramus, quando id cogitabamus? Nec
tamen hoc sumus quod fuimus, quando id cogitare non possumus. Quid est ergo quod ne
scimus? Quomodo subtrahimur negamurq; nobis? Itaque nescio quomodo proferimur
ad nos, reddimurq; nobis, quasi alij simus, & alibi simus, quando quærimus, nec inuenimus
quod in memoria nostra posuimus: neq; nosipsi ad nosipsos ueluti alibi positos peruenire
possimus, & tunc perueniamus quando inuenimus. Vbi enim quærimus nisi apud nos? Et
quid quærimus nisi nos? quasi non simus in nobis, & aliquo modo recesserimus à nobis.
B Nónne attendis, & exhorrescis tantam profunditatem? Et quid est hoc aliud quàm nostra
natura, nec qualis fuit, sed qualis nunc est? Et ecce magis quæritur quàm comprehenditur.
Sæpe mihi propositam quæstionem putaui me intellecturum, si inde cogitarem, Cogitaui,
nec potui. Sæpe non putaui, & tamen potui. Vires itaq; intelligentiæ meæ non sunt mihi
utiq; cognitæ, & credo quia nec tibi. Sed me contemnis forsitan confitentem, & propter hoc
quoque pecoribus comparabis. Ego autem monere, uel si non dignaris, certe admonere nõ
desinam, ut agnoscas potius communem infirmitatem, in qua uirtus perficitur, ne pro co/
gnitis incognita præsumendo, ad ueritatem peruenire non possis. Puto enim esse aliquid,
quod & tu intelligere quæris, nec potes, nec tamen quæreres, nisi te posse sperares. Ac per
hoc & tu uires intelligentiæ tuæ nescis, qui naturæ tuæ scientiam profiteris, nec mecum igno
rantiam cõfiteris. Quid dicam de uoluntate, ubi certe liberum à nobis prædicatur arbitriũ? Ioan. 13
Nempe beatissimus apostolus Petrus uolebat pro domino animam ponere. Planè uole/
bat, Neque enim deum id pollicendo fallebat, sed quantas uires haberet, uoluntas ipsa ne/
sciebat. Proinde uir tantus qui filium dei esse cognouerat, se latebat. Scimus nos itaque ali/
quid uelle, seu nolle, sed uoluntas nostra etiam cum bona est, quantum ualeat, quantas ui/
res habeat, quibus tentationibus cedat, quibus non cedat, si nos non fallimus, fili dilecte ne/ Caput VIII
scimus. Vide igitur quàm multa non præterita, sed præsentia de natura no/
stra, nec tantum quod ad corpus, uerumetiam quod ad interiorem hominem pertinet
ignoremus, nec tamen pecoribus comparemur. Et tu, quia præteritam originem animæ
meæ non omnino nescio, sed non plene scio, nam scio mihi datam esse à deo, nec tamẽ esse
de deo, tanto me cõuicio dignũ putasti. Et quando possum de natura spiritus & animæ no
stræ cõmemorare omnia quæ nescimus? Vbi potius exclamare debemus ad deũ, quod ille Psal. 138
exclamauit in psalmo, Mirificata est sciẽtia tua ex me, inualuit, nõ potero ad illá. Cur eñ ad
iecit ex me, nisi quia ex seipso quàm incomprehensibilis esset dei scientia conijciebat, quãdo
quidem seipsum comprehendere non ualebat? Rapiebatur Apostolus in tertium cœlũ, &
audiebat

audiebat ineffabilia uerba, quæ non licet homini loqui, & utrum in corpore hoc illi accidis- C
2.Cor.12 set, an extra corpus, nescire se dicit, nec à te comparari pecoribus pertimescit. Sciebat se spiritus eius esse in tertio cœlo, esse in paradiso, & utrum esset in corpore nesciebat, Et utiq; tertium cœlum, & paradisus non erat ipse apostolus Paulus, Corpus uero eius & anima atque spiritus eius ipse erat. Ecce sciebat magna, alta atq; diuina quæ ipse nō erat, & hoc nesciebat quod ad naturam ipsius pertinebat. Quis in tanta occultarum rerum scientia, tantam sui ipsius ignorantiam nō miretur? Quis postremo crederet, nisi qui nō fallit, hoc diceret, Quid
Roma.8 oremus sicut oportet nescimus, ubi esse nostra maxime debet intentio, ut nos in ea quæ ante sunt extendamus: & me si in eis quæ retro sunt, aliquid de mea origine oblitus sum, peco-
Phil.3 ribus comparas, cum audias eundem Apostolum dicentem, Quæ retro oblitus, in ea quæ ante sum extentus, secundum intentionem sequor ad palmam supernæ uocationis dei in
Caput IX Christo Iesu? An forte etiam hoc quia dixi, Quid oremus sicut oportet nesci-
Roma.8 mus, irridendum me arbitraris, & irrationabilibus similem animantibus iudicas? Et forte tolerabilius. Cum enim recto sanoq; iudicio futura nostra præteritis præferamus, & oratio nobis non propter quod fuimus, sed propter quod erimus sit necessaria, multo est utiq; molestius nescire quid oremus, quàm quemadmodum exorti fuerimus. Sed ueniat tibi in mentē ubi hoc legeris, uel relegendo recole, & noli in me huius conuicij lapidem iacere, ne ad quem nō uis, perueniat. Ille ipse quippe doctor gentium Apostolus dixit, Quid enim oremus, sicut oportet nescimus. Quod non tantum uerbo docuit, sed suo quoq; demonstrauit exem-
2.Cor.12 plo, Nam contra utilitatē & salutis suæ perfectionem nesciēs orabat, ut discederet ab eo stimulus carnis quē sibi datū dixit, ne magnitudine reuelationū suarū extolleretur. Et quia illum dominus diligebat, non fecit quod ignoranter petebat. Sed tamen ubi ait, Quid enim oremus sicut oportet nescimus, mox adiunxit, Sed ipse spiritus interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus, Qui autem scrutatur corda, scit quid spiritus sapiat, quia secundū deū D
interpellat pro sanctis, id est, interpellare facit sanctos. Ille utiq; spiritus quem deus misit in corda nostra, clamantem abba pater, & in quo clamamus, abba pater, utrūq; enim dictū: & accepisse nos spiritum clamantem, abba pater, ut exponeretur quomodo dixit clamantē, hoc est clamare facientem, ut ipso faciente clamemus. Doceat ergo & hoc me quando uoluerit, si hoc mihi expedire nouit, ut sciam unde secundum animam originem ducam. Sed ille hoc me doceat spiritus, qui altitudinem dei scrutatur, non homo qui spiritum nescit, unde uter inflatur. Absit tamē ut ego hinc te pecoribus cōparem. Nō enim hoc quia nō poteras, sed quia non aduerteras, nesciebas. Verum tu fortasse quamuis altiora sint, quæ de animarum origine requiruntur, quàm est unde ducimus & reddimus flatum, tamen eadem altiora de scripturis sanctis te didicisse cōfidis, de quibus per fidem didicimus, quæ nulla possent humana ingenia inuestigare. Nam longe utiq; præstantius est, nosse resurrecturam carnē, ac sine fine uicturam, quàm quicquid in ea medici scrutando discere potuerunt, quod in illo sensu anima percipit, cum præsentia sua uegetet cuncta quæ nescit. Et longe est melius nosse animam, quæ in Christo renata & renouata fuerit, in æternum beatam futuram, quàm quicquid de illius memoria, intelligentia, uoluntate nescimus. Hæc autem quæ dixi præstantiora atque meliora nullo modo nosse ualeremus, nisi diuinis crederemus eloquijs, His ergo eloquijs fidere te fortassis existimas, ne de origine animarum sententiam definitā proferre cuncteris. Primum si ita esset, non ipsi humanæ naturæ tribuere debuisti, quod scit homo de sua qualitate atq; natura disquirere atq; differere, sed dei muneri. Dixisti enī, Quid differt homo à pecore, si hoc nescit? Quid igitur opus est aliqd legere ut hoc sciamus, si eoipso quo à pecore distamus, iam hoc scire debemus? Sicut enim nihil mihi legis ut me uiuere sciam, habet enim natura mea ut hoc nescire nō possim: ita & si illud scire naturæ est, cur mihi de hac re profers quibus credam, testimonia scripturarum? Nunquid soli distant à pecore qui eas legunt? Nónne ita creati sumus ut distemus à pecoribus, & antequàm ad aliquas litteras peruenire possimus? Quid est quæso quod tantum naturæ nostræ arrogas, ut eoipso

A ipso quòd distat à pecore, iam norit de origine animarum disquirere atq; disserere: & rursus eam sic facis huius cognitionis expertem, ut hoc scire humanitus nequeat, nisi diuinis testibus credat? Deinde & in hoc falleris, Nam diuina testimonia quæ ad istam quæ- Caput XI stionem soluendam referre uoluisti, non id aperiunt. Aliud est quod illa demonstrant, sine quo uere nõ possumus pie uiuere, quòd scilicet animarum nostrarum deũ habeamus datorem, creatorẽ, formatorẽ. Sed quomodo id faciat, utrũ nouas eas flando, an de parentibus trahendo non exprimunt, nisi de illa una, quam primo homini dedit. Lege diligenter, quod scripsi ad fratrem nostrum dei seruum Renatum, Ibi enim quia id ostendi, non fuit necesse & hic scribere. Velles autẽ me definire quod ipse definisti, ut in tales angustias contruderer, in quales ipse contrusus, aduersus catholicam fidem tot & tanta locutus es, ut eas si fideliter atq; humiliter recolas atq; consyderes, uideas profecto quantum tibi profuisset, si scisses nescire quod nescis, & quantum tibi prosit, si uel nunc scias, Nam si intelligentia tibi placet in natura hominis, quoniam reuera si eam nõ haberet, nihil quantũ ad animas pertinet, à pecoribus distaremus, intellige quid non intelligas, ne totum non intelligas, Et noli despicere hominem, qui ut ueraciter intelligat quod non intelligit, hoc se non intelligere intelligit. Vnde autem dictum sit in sacro psalmo, Homo in honore cum esset non intellexit, cõparatus Psal. 48 est pecoribus insensatis, & similis factus est illis, lege & intellige, ut hoc opprobrium humiliter potius ipse caueas, quàm superbe alteri obijcias. De his enim dictũ est, qui istam uitã solam deputant uitam, secundum carnem uiuentes, & post mortem nihil sperantes ueluti pecora: non de his qui neq; negant se scire quod nesciunt, & cõfitentur se nescire quod nesciũt, & potius intelligunt hanc infirmitatem suam, quàm de sua uirtute confidant. Non itaq; displiceat præsumptioni tuæ iuuenili, meus senilis timor fili, Ego enim si hoc quod de animarum origine quærimus, nec deo nec aliquo spiritali homine docente scire potuero, paratior sum defendere, quàm recte etiam hoc deus, sicut alia multa nos scire noluerit: quàm teme-

B re dicere quod aut ita sit obscurum, ut hoc non solum ad aliorum intelligentiam perducere nequeam, sed nec ipse intelligam: aut certe etiam hæreticos adiuuet, qui propterea persuadere conãtur ab omni noxa puras esse animas paruulorum, ne scilicet eadem noxa in autorẽ deum recurrat & redeat, quòd insontes animas quibus nec lauacrum regenerationis subuenturum esse præsciuit, dãdo carni peccatrici esse compulerit peccatrices, nulla baptismatis gratia subuentura, qua liberentur à damnatione perpetua, Quandoquidem innumerabiles animæ infantum antequàm baptizentur, de corporibus exeunt. Absit enim ut hoc uolens diluere, dicam quæ ipsi dixisti, Quòd anima per carnẽ meruerit inquinari & esse peccatrix, nullũ habẽs ante peccatũ, quod recte id meruisse dicatur. Et quòd etiã sine baptismo originalia peccata soluãtur, Et quòd regnũ quoq; cœlorũ nõ baptizatis in fine tribuatur. Hæc atq; huiusmodi uenena fidei, nisi timerẽ dicere, fortasse de hac re definire aliquid nõ timerẽ. Quanto melius igitur nõ separatim de anima disputo & affirmo quod nescio: sed quod apertissi- Rom. 5 me Apostolũ uideo docuisse, simpliciter teneo, Ex uno homine omnes homines ire in cõdemnationẽ qui nascũtur ex Adã, nisi ita renascãtur in Christo, sicut instituit ut renascãtur, anteq; in corpore moriãtur, quos prædestinauit ad æternã uitã misericordissimus gratiæ largitor: qui est & illis quos prædestinauit ad æternã mortẽ, iustissimus supplicij retributor, nõ solũ propter illa quæ uolẽtes adijciũt, uerumetiã si infãtes nihil adijciãt, præter originale peccatũ. Hæc est in hac quæstione diffinitio mea, ut occulta opera dei habeãt suũ secretũ, salua fi- Caput XII de mea.

Nũc iã quantũ dominus donare dignat', etiã ad illud debeo respõdere, ubi de anima loquẽs, nomẽ meũ iterasti atq; dixisti, Nõ eñ sicut Augustinus peritissimus episcopus profitet', incorporeã & eandẽ spiritũ esse permittimus. Prius itaq; utrũ anima incorporea, sicut ego dixi, an corporea sicut tu, existimanda sit disputemus. Deinde utrũ etiã ipsa secundũ scripturas nostras dicatur spiritus, quãuis etiã proprie spiritus nũcupetur, non uniuersa, sed aliquid eius. Ac primũ scire uellẽ, corpus quid esset diffinias. Si eñ nõ est corpus nisi quod mẽbris carnalibus constat, nec terra erit corpus, nec cœlũ, nec lapis, nec aqua, nec sydera,

dera, nec si quid huiusmodi est. Si autem corpus est quicquid maioribus & minoribus suis C
partibus, maiora & minora spacia locorum obtinentibus constat, corpora sunt etiam ista
1. Cor. 15 quæ commemoraui. Corpus est aër, corpus est lux ista uisibilis, & omnia, sicut dicit Apostolus, corpora cœlestia, & corpora terrestria. Sed utrum tale aliquid sit anima, scrupulosissime ac subtilissime quæritur. Veruntamen tu, unde tibi maxime gratulor, deum corpus nõ esse confirmas. Sed me rursus sollicitum facis ubi dicis, Si anima caret corpore, ut sit sicut quibusdam placet, cassæ inanitatis, aërea futilisq; substantia. His enim tuis uerbis uideris credere, omne quod caret corpore, inanis esse substantiæ. Quod si ita est, quomodo deum audes dicere carere corpore, nec times ne sequatur inanis eum esse substantiæ? Porrò si & corpore caret deus, quod iam confessus es, & eum inanis esse substantiæ, absit ut dicas, Non ergo inanis substantiæ est, quicquid corpore caret. Et ideo qui incorpoream dicit esse animam, nõ est consequens ut eam uelit uideri inanis futilisq; substantiæ, quia & deum qui non est inane aliquid, simul incorporeum confitetur. Vide autem quantum intersit inter id quod dico, & quod tu me existimas dicere. Ego enim nec aëreæ substantiæ animam dico, alioquin corpus esse cõfiteor, Aër enim corpus est secundum omnes qui de corporibus cum loquuntur, quid loquantur sciunt. Tu autem propter id quod incorpoream dixi animam, non solum cassæ inanitatis, sed ob hoc aëream me putasti eam dixisse substantiam, cum & corpus eam non esse dixerim quod est aër, & quod aëre impletur, inane esse non possit. Quod nec utres tui te admonere potuerunt. Quid enim aliud in eos, nisi aër quando inflantur, artatur? Qui usq; adeo inanes non sunt, ut eadem plenitudine etiã pondera sufferant. Quod si forte aliud tibi uidetur esse flatus, aliud aër: cum aër motus ipse sit flatus, quod & flabello agitato doceri potest, certe uasa quælibet cõcaua quæ putas inania, ut plena esse cognoscas, ab ea parte qua implentur, deprime in aquam, & uide quòd nihil humoris possit intrare repellente aëre, quo plena sunt. Cum autem ore sursum uersus collocantur, siue ex latere, tũc recipiunt liquorem, si quis infunditur uel ingreditur, exeunte atq; euadẽte aëre, qua exitus patet. Hoc præsenti facilius posset demonstrari facto quàm scripto, Sed nõ est hic diutius immorandum, cum siue intelligas aëris naturam esse corpoream, siue non intelligas, me tamẽ putare non debes uel aëream dixisse animã, sed omnino incorporeã, Quod & tu esse confiteris deum, quem dicere non audes inane esse aliquid, sed negare non potes omnipotẽtis & immutabilis esse substantiæ. Cur ergo metuimus, ne sit cassæ inanitatis anima, si sit incorporea, cum deũ incorporeũ fateamur esse, nec eũ cassæ inanitatis esse dicamus? Sic itaq; potuit incorporeus deus incorporeã creare animã, quemadmodũ uiuens uiuentẽ, quãuis immutabilis mutabilẽ, & omnipotens longe imparẽ.

Caput XIII
Spiritus & anima.
1. Thess. 5

Cur autẽ animã nolis esse spiritum, sed corpus eam uelis esse, non uideo. Si enim propterea spiritus nõ est, quia distincte Apostolus nominauit spiritum, dicẽs, Et integer spiritus uester, & anima & corpus, eadem causa est, cur ea nõ sit corpus, quia distincte nominauit & corpus. Si autem affirmas quod & anima & corpus sit, quãuis distincte corpore nominato, permitte ut etiam spiritus sit, quãuis distincte spiritu nominato. Multo enim magis tibi debet uideri anima spiritus esse quàm corpus, quia spiritũ & animã unius fateris esse substantiæ: unius aũt substãtiæ animã corpusq; esse nõ dicis. Quo igitur pacto corpus est anima, cũ eius & corporis sit diuersa natura: & spiritus nõ est anima, cũ eius & spiritus sit una eadẽq; natura? Quid quod ista tua ratione etiã spiritũ corpus esse cogeris dicere? Alioquin si spiritus corpus nõ est, & anima corpus est, nõ sunt spiritus & anima unius eiusdẽq; substantiæ. Tu aũt utrũq; quãuis duo quædã sentias, unã fateris habere substantiã. Ergo & spiritus corpus est, si anima corpus est, neq; aliter possunt unius eiusdẽq; esse naturæ. Proinde secundũ te, illud quod ait Apostolus, Spiritus uester & anima & corpus, tria sunt corpora, sed ex his duo, anima & spiritus unius naturæ sunt corpora: corpus aũt quod etiã dicitur caro, diuersæ naturæ est. Et ex his tribus ut opinaris corporibus, quorũ unũ diuersæ, duo uero sunt unius eiusdẽq; substantiæ, cõstat totus homo, una quædã res, atq; una substãtia. Ista cũ asseras, nõ uis tamẽ ut duæ res uniuseiusdẽq; substantiæ

A substātiæ,id est anima & spiritus habeāt unū spūs nomē: cū duæ res nō unius eiusdēq;,sed imparis diuersæq; substātiæ,id est anima & corpus habeāt unū sicut putas,corporis nomē.

Sed hoc omitto, ne de nominibus inter nos sit potius controuersia,q̃ de rebus,quisnā Cap.XIIII
sit homo interior uideamus,utrum anima,an spiritus,an utrunq;. Sed sicut te scripsisse uideo, hominem interiorem animam dicis. De hac enim loquebaris,cum diceres,Et gelante substantia quod comprehendi non poterat, efficeret corpus aliud infra corpus naturæ suæ & spiramine conglobatum,exindeq; inciperet homo interior apparere, quem ueluti in forma uaginæ corporalis inclusum, ad similitudinem sui deliniauit exterioris hominis habitudo.Deinde infers,flatus ergo dei animā fecit, imò flatus ex deo anima factus est, effigiata substantialis,& secundum naturam suam corporea,& sui corporis similis,imaginiq; conformis.Post hæc incipiens loqui de spiritu:Hæc, inquis, anima quæ ex flatu dei haberet originem,sine sensu proprio atq; intellectu intimo esse non potuit, quod est spiritus.Sicut ergo uideo,interiorē hominē uis esse animam:intimum,spiritum,tanq̃ & ipse interior sit animæ, sicut illa corpori. Ita fit,ut quēadmodū corpus per interiora cōcaua sua recipit aliud corpus, quod est anima,sicut putas:sic & anima credenda sit habere interiora inanima,qua corpus tertium receperit spiritum, atq; ita totus homo cōstet ex tribus,exteriore,interiore,intimo. Itá ne nondum respicis,quanta te absurdissima consequantur, cum animam conaris asseuerare corpoream? Deinde dic mihi, Quis eorum renouabitur in agnitionem dei,secundum imaginem eius qui creauit illum? Interior, an intimus? Apostolus quidem præter interiorem & exteriorem,non uideo q; sciat alium interioris interiorem,id est,totius hominis intimum.Sed elige quem uolueris, qui renouetur secundū imaginem dei,quomodo hanc recipiet, qui iam sumpsit exterioris imaginē? Si enim per membra exterioris cucurrit interior & gelauit,hoc enim etiam uerbo usus es ,tanquam figmentum fusile fieret ex forma lutea, quæ de puluere facta est,quomodo eadem manēte forma quæ impressa illi est uel expressa
B de corpore,potest reformari ad imaginem dei? An duas habebit imagines,à summo quidem dei,ab imo autē corporis:sicut in nummo dicitur caput & nauia? An forte dicis q; anima cœperit imaginem corporis,& spiritus capiat imaginem dei:tanquam illa contigua corpori,& ille sit deo , ac sic ad imaginem dei homo ille intimus , non iste interior reformetur? Sed frustra hoc dicis, Nam & si homo ille intimus ita est per animæ omnia membra diffusus,ut illa per corporis, iam etiam ipse per animam cœpit imaginem corporis,sicut illa eum forma formauit,ac per hoc non habet ubi capiat imaginem dei,manente in se ista imagine corporis,nisi quemadmodum nummus,ut dixi, aliter ex inferiore, aliter ex parte superiore formetur. Ad ista te absurda quando de anima cogitas,carnalis cogitatio corporum,uelis nolis,compellit.Sed deus ut etiam ipse rectissime confiteris,nō est corpus,quomodo igitur capiat eius imaginem corpus? Obsecro te frater ut non conformeris huic seculo, sed reformeris in nouitate mentis tuæ,nec sapias secundū carnem,quoniam mors est.

Sed,inquis, Si anima caret corpore, quid est quod apud inferos diues ille cognoscit? Cap.XV
Certe,inquis,nouerat Lazarum,nō nouerat Abraam. Vnde illi tanto ante tempore defuncti Abraæ prouenit agnitio? Hæc dicens,si agnitionem hominis non putas prouenire sine corporis forma, ut noueris teipsum, credo q; assidue speculum attendis, ne si fueris oblitus faciem tuam,nō te possis agnoscere. Rogo te quē magis hominū nouit homo q̃ seipsum, & cuius faciem potest uidere minus q̃ suam? Quis autem potest cognoscere deum, quem tu quoq; incorporeum esse non dubitas,si præter corporis formam,sicut putas,non potest cognitio prouenire,id est,si corpora possunt sola cognosci? Quis autē Christianus de tam magnis difficillimisq; rebus disputans,animum in uerba diuina tam negligenter intendat, ut dicat,si incorporea est anima, necesse est careat forma? Oblitus es te formam legisse doctrinæ? Ergo corporea est forma doctrinæ. Oblitus es scriptum esse de Christo Iesu anteq; hominem fuisset indutus, q; in forma dei erat? Quomodo ergo dicis, si incorporea est anima,necesse est careat forma,cum audias formam dei,quem non esse corporeum confiteris,&

ris:& ita loqueris tanq̃ forma,nisi in corporibus esse non possit? Dicis etiam cessare illic no- C mina,ubi non distinguitur forma,& nihil illic agere appellationem nominum,ubi nulla est designatio personarum. Hinc uolens probare Abrææ animam fuisse corpoream, quia dici potuit pater Abraam. Iam diximus etiam ubi corpus nullum est,esse formam. Si autem appellationem nominum nihil putas agere,ubi non sunt corpora,numera ista nomina quæso te: Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax,longanimitas,benignitas,bonitas, fides,mansuetudo,continentia: & dic mihi utrum res ipsas non agnoscas quarum ista sunt nomina,uel sic agnoscas ut aliqua lineamenta corporum uideas. Ecce ut alia taceam,dic mihi quam figuram,quæ membra,quem colorem charitas habeat, quæ certe si ipse inanis nõ es,inane aliquid tibi uideri non potest. Cuius auxilium imploratum est,inquis, corporeus utiq; uisus est atq; formatus. Audiant te homines,& dei nemo imploret auxilium,quia nemo eũ potest uidere corporeum.

Gal.5

Cap.XVI Deniq; dicis,Membra illic animæ describũtur,ut uere sit corpus: Et uis per oculum totum caput intelligi, quia dictus est leuasse oculos suos, per linguam fauces,per digitum manum, quia dictum est, Mitte Lazarum ut intingat extremum digiti sui in aquã,ut refrigeret linguã meam. Tamen ne per membrorum nomina de deo tibi corporeo præscribatur, dicis per hæc corporeas intelligendas esse uirtutes, quia deum rectissime defendis non esse corporeum. Quid igitur causæ est,cur nomina ista membrorum in deo tibi corpus non faciant,in anima faciant? An uero quando de creatura hæc dicuntur,proprie accipiẽda sunt: quando autem de creatore,tropice atq; translate? Pennas itaq; corporeas daturus es nobis, quoniam non creator, sed creatura, id est homo dicit, Si assumpsero pennas meas sicut columba? Porrò si propterea linguam habebat diues ille corpoream,quoniam dixit,refrigeret linguam meam: in nobis quoq; adhuc in carne uiuentibus, manus habet ipsa lingua corporeas, quia scriptum est, Mors & uita in manibus linguæ. Puto etiam non tibi uideri, uel esse creaturã,uel corpus esse peccatum. Cur ergo habet faciem? An non audis in psalmo, Non est pax ossibus meis, à facie peccatorum meorum? D Quòd uero illũ Abrææ sinum existimas esse corporeũ,& per ipsum asseris totũ corpus eius agnosci,uereor ne in re tanta ioculariter atq; irridenter, non serio grauiterq; agere credaris. Neq; enim usqueadeo desiperes, ut arbitrareris corporeũ sinũ unius hominis ferre tot animas,imò ut secundũ te loquar, ferre tot corpora bene meritorum,quot illuc angeli sicut Lazarum perferunt. Nisi opinaris fortasse illam unam animam solam,ad eundem sinum peruenire meruisse. Si non iocaris,& errare pueriliter non uis,sinum Abrææ intellige,remotam sedem quietis atq; secretam,ubi est Abraam. Et ideo Abrææ dictum,non q̃ ipsius tantum sit,sed q̃ ipse pater multarum gentium sit positus,quibus est ad imitandum fidei principatum propositus. Sicut deum Abraam, & deum Isaac,& deum Iacob,se deus uocari uoluit, cum sit innumerabilium deus.

Luc.16

Psal.138

Prouerb.18

Psal.37

Cap.XVII Neq; hæc ita me disserere existimes,tanq̃ negem fieri posse,ut anima mortui sicut dormiẽtis,in similitudine corporis sui sentiat,seu bona,seu mala: Nam & in somnis quãdo aliqua dura & molesta perpetimur,nos utiq; sumus,& nisi euigilãtibus nobis illa prætereant, pœnas grauissimas pendimus. Sed corpora esse credere, quibus hac atq; illac quasi ferimur & uolitamus in somnis,hominis est qui parũ uigilanter de rebus talibus cogitauit, De his quippe uisorum imaginibus, maxime anima probatur non esse corporea: Nisi uelis & illa corpora dicere quæ præter nosipsos tã multa uidemus in somnis,cœlum,terram,mare,solem,lunam,stellas,fluuios,mõtes,arbores,animalia. Hæc qui corpora esse credit, incredibiliter desipit: Sunt tamen corporibus omnino simillima. Ex hoc genere sunt etiam, quæ alia significantia diuinitus demõstrantur,siue in somnis,siue in ecstasi: Quæ unde fiant, id est,quæ nam sit uelut materies eorum, quis indagare potest aut dicere? Proculdubio tamen spiritalis est, non corporalis. Nanque huiusmodi species uelut corporum,non tamen corpora, & uigilantium cogitatione formantur,& profunditate memoriæ continentur, & ex eius abditissimis sinibus, nescio quo mirabili & ineffabili modo cum recordamur prodeunt,& quasi ante oculos prolata uersantur. Tã multas igitur & tam magnas

A magnas corporũ imagines, si anima corpus esset, capere cogitando uel memoria retinendo nõ posset. Secundũ tuã quippe definitioné, corporea substãtia sua corpus hoc exterius non excedit: Qua igitur magnitudine quæ nulla illi est, imagines tã magnorũ corporum & spaciorum atq; regionũ capit? Quid ergo mirũ si & ipsa sibi sui corporis similitudine apparet, & quãdo sine corpore apparet? Neq; enim cũ suo corpore sibi apparet in somnis, & tñ in ea ipsa similitudine corporis sui, quasi p ignota loca & nota discurrit, & læta sentit multa uel tristia. Sed puto q tu nec audeas dicere figurã illã corporis atq; membrorũ, quam sibi habere uidet in somnis, uerũ corpus esse. Nã isto modo erit uerus mons quẽ sibi uidetur ascẽdere: & corporea domus quã sibi uidetur intrare, & arbor uera lignumq; uerũ habẽs corpus, sub qua sibi uidetur iacere: & aqua uera quã sibi uidetur haurire, & omnia in qbus quasi corporibus uersatur, corpora erũt, si & ipsa corpus est, quæ simili imagine inter cũcta illa uersatur.

De cõscriptis uisionibus martyrũ dicẽdum est aliqd, quoniã tu etiã inde testimonium adhibẽdum putasti. Nempe sancta Perpetua uisa sibi est in somnis, cũ quodã Ægyptio in uirum cõuersa luctari. Quis autẽ dubitet in illa similitudine corporis, animam eius fuisse nõ corpus, quod utiq; in suo fœmineo sexu manens, sopitis sensibus iacebat in stratis, quando anima eius in illa uirilis corporis similitudine luctabatur? Quid hic dicis? Verúm ne erat corpus illa uiri similitudo, an nõ erat corpus, quãuis haberet similitudinẽ corporis? Elige qd uelis. Si corpus erat, cur nõ seruabat uaginæ suæ formã? Neq; enim in illius fœminæ carne uirilia repererat genitalia, unde ita posset sese coartando, & ut tu loqueris, gelãdo formari. Deinde obsecro te, cũ corpus dormiẽtis adhuc uiueret, quãdo eius anima luctabatur, in sua uagina erat, utiq; omnibus mẽbris uiuẽtis inclusa, & in eius corpore suã formã de quo fuerat formata seruabat, nondũ quippe artus illos sicut fit in morte reliquerat, nondũ membra ex membris formata ex formãtibus cogẽte ui mortis extraxerat, unde igitur erat uirile animæ corpus, in quo sibi luctari cũ aduersario uidebatur? Si autem nõ erat corpus, & tñ erat

B aliqd simile corporis, in quo sanè uerus labor aut uera lætitia sentiretur, iám ne tandẽ uides quẽadmodũ fieri possit, ut sit in anima similitudo quædã corporis, nec ipsa sit corpus? Quid si tale aliqd apud inferos geritur, & in eis se nõ corporibus: sed corporũ similitudinibus animæ cognoscũt? Cũ enim tristiciã patimur, quãuis in somnis, & si membrorũ corporeorũ sit illa similitudo, nõ membra corporea, non est tñ pœnæ similitudo, sed pœna: sic etiã ubi læta sentiũtur. Sed quoniã sancta Perpetua nondũ erat mortua, nõ uis hinc tibi fortasse præscribi, cũ ualde ad rẽ pertineat, cuius esse naturæ existimes illas similitudines corporũ quas habemus in somnis, & tota causa ista finita sit, si eas & similes corporibus, & non esse corpora cõfiteris. Verũtamen Diuocrates frater eius mortuus erat, hũc uidit cũ illo uulnere quod uiuus habuit, & unde est perductus ad morté. Vbi est quod tãtis conatibus laborasti, cũ ageres de præcisione membrorum, ne simul cõcidi anima putaretur? Ecce uulnus erat in anima Diuocratis, quod eam ui sua quãdo erat in eius corpore, exclusit è corpore. Quomodo ergo anima secundũ tuã opinionẽ quando mẽbra corporis præcidũtur, ab ictu se subtrahit, & in alias partes densando se colligit, ne aliqua pars eius uulnere corporis amputetur, etiã si dormienti atq; nescienti membrorũ aliqd præcidatur? Tantã quippe illi tribuisti uigilantiã, ut etiã uisis occupata somniorum, si plaga irruerit ignorãti, qua caro feriatur, se illa prouidẽter perniciterq; subducat, ne possit feriri atq; uexari siue cõcidi: nec attẽdis homo prudens, q si se anima inde subduceret, nec illa percussio sentiretur. Sed inueni quod potueris, quid inde respondeas, quomodo anima partes suas abripiat & recondat introrsus, ne ubi præciditur seu percutitur corporis membrũ, amputetur & ipsa atq; uexetur. Diuocratẽ aspice, & dic cur eius anima nõ se subtraxerit ab eo corporis loco, q mortifero uulnere uastabatur, ne in illa fieret quod in eius facie etiã post morté ipsius corporis appareret? An forte etiã tibi placet, ut istas potius similitudines corporũ q; corpora esse credamus, ut quomodo apparet quasi uulnus, quod nõ est uulnus: ita quod nõ est corpus quasi corpus appareat? Nam si anima uulnerari potest ab eis q uulnerant corpus, nihil ne metuendũ est, ne possit occidi ab eis qui

Cap. XVIII

occidunt corpus? Quod dñs apertissime fieri nõ posse testatur. Et tamen anima Diuocratis C mori nõ potuit, unde corpus eius est mortuũ: & quasi uulnerata uisa est sicut corpus fuerat uulneratũ, quoniã corpus nõ erat, sed habebat in similitudine corporis etiã similitudinẽ uulneris. Porrò aũt si in nõ uero corpore uera miseria fuit animæ, quæ significabatur adũbrato corporis uulnere, de qua sororis sanctæ orationibus meruit liberari, iã illud quale est dicere, ꝙ anima formã de corpore accipiat, & cũ incremẽto corporis protẽdatur & crescat? Et non attẽdis ꝙ̃ monstruosa euadat anima iuuenis siue senis, si eius brachiũ præcidatur infantis. Contrahit enim se, ut dicis, animæ manus, ne ipsa etiã cum manu corporis amputetur, & in alias se partes corporis dẽsando cõcludit. Ac per hoc illud animæ brachiũ ꝙ̃ breue corporis fuit unde cœperat formã, tã breue seruabitur ubicunq; seruetur: quia perdidit formã, cuius incremẽto posset pariter crescere. Exit ergo anima iuuenis aut senis, qui manum cũ esset paruus amisit, habẽs quidem duas manus, quia una refugiens nõ est amputata cũ corpore, sed alterã iuuenilẽ uel senilem, alterã uero sicut primum fuerat infantilẽ. Tales animas crede mihi, nõ forma corporis facit, sed erroris deformitas fingit. Nõ mihi uideris ab isto errore posse erui, nisi deo adiuuante diligẽter consyderaueris uisa somniãtium, & inde cognoueris esse quasdã quæ non sint corpora, sed similitudines corporũ. Quãuis enim & ea quæ similia corporibus cogitamus ex eo genere sint, tamen quod ad mortuos attinet, aptior cõiectura de dormiẽtibus ducitur. Neq; enim frustra eos qui mortui sunt, appellat sancta scriptura dormiẽtes, nisi quia est quodã modo cõsanguineus læti sopor. Proinde si anima corpus esset, &

Aeneidos 6 corporea esset figura in qua se uidet in somnis, eo ꝙ de corpore eius fuisset expressa, nullus hominũ membro corporis amputato, sicut eo caret, ita sine illo se uideret in somnis, sed potius semper integrũ, eo ꝙ animæ ipsius nihil fuerit amputatũ.

Cap. XIX

Cũ uero aliquando se integros uideãt, aliquando aũt sicut sunt ex quacunq; parte truncatos, quid aliud ista res docet, nisi animã sicut aliarum rerũ quas sentit in somnis, ita & corporis, modo sic, modo sic nõ ueritatẽ sed similitudinẽ gerere? Gaudiũ uero eius siue tristicia, delectatio uel offensio, D siue sit in corporibus, siue in corporũ similitudinibus, uera est. Tu ipse nónne dixisti, uereq; dixisti, alimẽta & uestimenta nõ esse animæ, sed corpori necessaria? Cur ergo aquæ stillam desyderauit apud inferos diues? Cur Samuel sanctus post mortẽ, ut ipse quoq; cõmemorasti, solito uestimẽto uestitus apparuit? Nunqd ille ruinas animæ sicut carnis, per humoris alimentũ reficere cupiebat? Nunquid iste de corpore uestitus exierat? Sed in illo uera erat molestia qua cruciabatur in anima, nõ tamen uerũ corpus, cui quæreret alimẽta. Et iste sicut potuit apparuit uestitus, ut non corpus esset, sed similitudinẽ corporis haberet & anima & habitus. Neq; enim se anima sicut in mẽbra corporis, ita & in uestimẽta porrigit & coartat, ut etiã inde formetur. Post mortẽ uero quã uim cognitionis corruptibilibus exoneratæ corporibus animæ accipiãt etiã non bonæ, ut uel pariter malas, uel etiã bonas ualeãt interioribus sensibus intueri & cognoscere, siue in ipsis nõ corporibus, sed similitudinibus corporũ, siue in bonis aut in malis affectionibus mentis, in quibus nulla sunt quasi lineamẽta membrorũ, quis ualeat indagare? Vnde est & illud, ꝙ patrẽ Abraam diues ille cum in tormẽtis esset agnouit, cui figura corporis eius non erat nota: Cuius corporis similitudinẽ quãuis incorporea potuit anima retinere. Quis autẽ recte dicat se aliquem hominem cognouisse, nisi inquantũ potuit eius uitã uoluntatemq; cognoscere, quæ utiq; moles nõ habet uel colores? Sic enim & nosipsos certius ꝙ̃ cæteros nouimus, quia nobis cõscientia nostra nota est & uoluntas. Quã plane uidemus, & in ea tamẽ aliquã corporis similitudinẽ nõ uidemus. Hãc in alio quãuis præsente non cernimus, etiã cuius absentis faciẽ nouimus, recolimus, cogitamus. Nostrã uero faciẽ eo modo nosse, recolere, cogitare nõ possumus, & tamen nosipsos nobis magis q̃ illud cognitũ uerissime dicimus: Ita clarũ est, ut sit potior hominis uerior q; noticia.

Cap. XX

Cũ ergo aliud sit in anima, quo corpora uera sentimus, quod facimus quinq; sensibus corporis: aliud quo præter ipsos similia corporibus non corpora cernimus, ubi & nosipsos nõ aliter ꝙ̃ similes corporibus contuemur: aliud quo nec corpora nec similitudines corporũ, sicut

A sicut fidem, spem, charitatem, sine ullis coloribus & tumoribus eorumq́ similitudinibus, certius sanè firmiusq́ cóspicimus: ubi magis esse & quodammodo familiarius habitare debemus, ubi renouari in agnitionem dei secundũ imaginem eius qui creauit nos, nónne in hoc quod tertio loco posui? Ibi enim certe neq; ullum sexum, neq; ullã sexus similitudinem gerimus. Nam illa masculinæ uel fœmininæ animæ forma, membris uirilibus muliebribusq́ distincta, si non corporis similitudo sed corpus est, uelis nolis est masculus, uelis nolis est fœmina, quæcunq; aut masculus apparet aut fœmina. Sed tamen secundũ tuam opinionem & corpus est anima, & uiuum corpus est, & habet mammas protumidas & propédulas, & non habet barbam, & habet uuluam & genitalia quæ habent fœminæ corporis membra, & non est fœmina. Ergo ne non dicam uera constãtius, & habet oculum, & habet linguam, & habet digitum, & habet cætera similia corporis membra, & hæc tota est corporis similitudo nó corpus? Cum ergo hoc quod ego dico probet apud se quisq;, cum corpora imaginatur absentium, probet certe, cum figuras & suam & alias suorum recolit somniorum: à te autem huius monstri, ubi & uerum est & uiuum est, & fœmineum corpus est, & fœmineus non est sexus, nullũ in natura rerũ proferatur exemplum. Quod enim de phœnice loqueris, ad rem de qua agitur omnino non pertinet. Resurrectionem quippe illa significat corporũ, non sexum destruit animarum, si tamen ut creditur de sua morte renascitur. Sed arbitror q; tuũ sermonem parũ putaueris fore plausibilẽ, si non multa de phœnice more adolescẽtium declamares. Nunquid enim sunt in eius corpore genitalia masculina, & nó est masculus uel fœmina? Tu autẽ attende quid dicas, quid astruere, quid persuadere coneris. Animã dicis per cũcta membra diffusam gelãdo riguisse, & à uertice usq; ad ima uestigia, à medullis intimis usq; ad superficiem cutis, totã totius accepisse corporis formã, ac per hoc accepit in fœmineo corpore quicquid habent fœmineorũ uiscerũ fœminæ, & uerũ est hoc corpus, & hæc uera sunt membra, & tamen nó est fœmina. Cur obsecro te, in uero & uiuo corpore omnia
B sunt membra fœminea, & nó est fœmina? In uero & uiuo corpore mẽbra sunt masculina, & nó est masculus? Quis ista credere, dicere, docere præsumat? An quia nó generãt animæ? Ergo nec muli & mulæ sunt masculi & fœminæ. An quia nec concumbere poterant sine carneis corporibus animæ? Sed hoc aufertur & his qui castrantur. Et tamen cum eis adimatur & opus & motus, non adimitur sexus, figura quantulacunq; masculinorum manente membrorum. Nemo unq; masculũ negauit eunuchũ. Quid q; apud te animæ etiã eunuchorum testes integros habent, & si cuiq; genitalia prorsus tota tollãtur, tota in eius anima secundũ opinionem tuã, & omnino integra permanebũt? Nouit enim se subtrahere, sicut dicis, cũ ea pars carnis cœperit execari, ut ea forma quæ inde sumpta est, quãdo illud unde sumpta est amputatur, non pereat, sed quamuis infusa gelauerit, motu tamen celerrimo rapiatur, & interius recondatur ut salua seruetur: Et tamen nó sit masculus apud inferos, masculinorũ genitalium secũ auferens totũ, qui cũ illa in corpore nó haberet, masculus fuit propter eorum solum locum. Falsa sunt hæc fili: si non uis ut sit in anima sexus, non sit & corpus. Cap. XXI

Non omnis similitudo corporis corpus est: Dormi & uidebis, sed cum euigilaueris, uigilanter discerne quod uideris. In somnis enim tibi uelut corporeus apparebis. Neq; id corpus tuum, sed anima tua, nec uerũ corpus, sed similitudo corporis erit. Iacebit enim corpus tuum, ambulabit ipsa. Silebit lingua corporis tui, loquetur illa. Clausi erũt oculi tui, uidebit illa. Et utiq; uiuentia iacebũt tui corporis membra, nó mortua. Ac per hoc nondũ extracta est uelut de uagina sua, gelata illa forma sicut putas animæ tuæ, & in ea tamen tota atq; integra cernitur similitudo carnis tuæ. Ex hoc genere similitudinum corporalium, quæ nó corpora sicut corpora apparent, sunt omnia quæ sanctos libros legens in propheticis etiam uisionibus nó intelligis: Quibus significantur ea quæ gerũtur in temporibus, uel præsenti, uel præterito, uel futuro. Falleris aũt in eis, nó quia sunt ipsa fallacia, sed quia nó ea sicut accipiẽda sunt accipis. Vbi enim uisæ sunt animæ martyrũ, in eadẽ reuelatione uisus est & agnus quasi occisus, habẽs cornua septem. Ibi equi, aliaq; animalia sicut oportuit figurata. Ibi po-

stremo & stellæ ceciderunt, & cœlum plicatum est ut liber, nec tamen tunc cōcidit mundus. C
Ista itaq; omnia si sapiēter accipimus, quāuis dicamus uisa ueracia, nō tamen uera dicimus corpora. Prolixioris autē sermonis est, de isto genere similitudinū corporalium diligētissima disputatio, utrū & angeli, seu boni, seu mali sic appareant, quando specie hominum uel quorumlibet corporū apparēt: an habeāt aliqua uera corpora, & in ipsorum potius ueritate uideātur: an uero in somnis uel in ecstasi, in istis cernantur nō corporibus, sed similitudinibus corporum: uigilātibus autē uera cernenda, & si opus est, etiā tangenda ingerāt corpora. Sed ista in hoc libro requirēda & pertractanda esse nō arbitror. Nunc de anima incorporea satis dictum sit. Quam si corporeā mauis credere, prius tibi definiendū est quid sit corpus: ne forte cū de re ipsa inter nos cōstet, incassum de nomine laboremus. Quanta te tamen absurda secuta sint tale corpus in anima cogitantē, qualia sunt quæ ab omnibus eruditis corpora nuncupātur, id est, quæ per distātiam longitudinis, latitudinis, altitudinis, locorum occupāt spacia, minora minoribus suis partibus, & maiora maioribus, puto q̄ iā prudēter aduertas.

Cap. XXII Restat ostendere quemadmodum, quamuis & proprie dicatur spiritus, non uniuersa
1. Thessal. 5 anima, sed aliquid ipsius, sicut Apostolus dicit, Et integer spiritus uester, & anima & corpus: uel illud multo expressius in libro Iob: Absoluisti animam meam à spiritu meo, tamen & uniuersa anima appelletur hoc nomine: quamuis multo magis hæc quæstio nominū uideatur esse, nō rerū. Cum enim constet esse aliquid in anima, quod proprie spiritus nominetur, quo excepto proprie nominatur & anima, iam de rebus ipsis nulla contentio est: præsertim quia illud etiā ego dico proprie uocari spiritum, quod & tu dicis, id est, quo ratiocinamur & intelligimus, quādo ita distincte ista dicūtur, quēadmodum Apostolus ait, Et integer spiritus uester & anima & corpus. Hunc autē spiritum etiā mētem uidetur appellare, cum dicit,
Rom. 7 Mente seruio legi dei, carne autē legi peccati: Nam ipsa sentētia est, Et caro cōcupiscit aduer
Gal. 5 sus spiritū, & spiritus aduersus carnem: ut quod ibi dicit, mentem, hoc intelligatur hic spiritum dicere, non sicut existimas uniuersam mentem uocari, quæ constat ex anima & spiritu, D quod ubi legeris nescio: mentem quippe nostrā, nisi rationale & intellectuale nostrū dicere
Ephes. 4 nō solemus, ac per hoc quod ait idē Apostolus, Renouamini autē spiritu mētis uestræ, quid aliud dicit, nisi renouamini mēte uestra? Sicut enim spiritus mentis nihil est aliud q̄ mens,
Col. 2 quomodo corpus carnis nihil aliud potest esse q̄ caro: nā & hoc scriptū est, In expoliatione corporis carnis, ubi carnē corpus carnis appellat. Dicit sanè & alio modo spiritū hominis, quē prorsus à mente discernit. Si enim orauero lingua, inquit, spiritus meus orat, mens aūt mea infructuosa est. Verum nunc de isto spiritu loquimur, qui à mēte distinctus est. Habet iste suā eandemq; difficilē quæstionē: Multis enim modis atq; in diuersis significationibus scripturæ diuinæ spiritū nomināt. Sed de quo nūc agimus, quo ratiocinamur, intelligimus, sapimus: cōstat inter nos sic eum etiā proprie spiritū nūcupari, ut nō sit uniuersa anima, sed aliqd eius. Tamen animā etiā spiritum esse si propterea negas, quia eius intelligentia distincte dicitur spiritus: poteris negare uniuersum semen Iacob appellari Israël: quoniā excepto Iuda, etiā distincte appellatus est Israël in tribubus decem, quæ in Samaria tūc fuerūt. Sed
Cap. XXIII quid opus est hic diutius immorari? Iam nūc unde facilius ostēdamus, attēde eam quæ anima est, etiā spiritū dici, cū audis uel legis dn̄o morientē, quod scriptū est, Et inclinato capite tradidit spiritū: ita uis intelligi, tanq̄ à parte significauerit totū, non q̄ ea quæ anima est, possit & spiritus nuncupari. At ego ut possim expeditius probare quæ dico, teipsum testem citius & cōmodius adhibebo. Sic enim spiritū definisti, ut pecora appareāt nō spiritū, sed animā habere. Irrationalia quippe ideo dicūtur, q̄ uim nō habeant intelligētiæ atq; rationis. Vnde cū hominē ipsum admoneres suā nosse naturā, ita locutus es, Nam cum deus bonus nihil nō ratione condiderit, ipsumq; hominē animal rationale, intellectus capacem, rationis compotem, sensuq; uiuacē, qui omnia rationis expertia prudēti ordinatione distribuat, procreauerit. His tuis uerbis satis asseruisti, q̄ omnino uerissimū est, hominē esse compotē rationis, atq; intelligētiæ capacē, quod utiq; nō sunt animalia rationis expertia. Vnde & testi

A & testimonio diuino eos qui non intelligunt, pecoribus comparasti, non utiq; habentibus intellectũ: Quod & alio loco scriptũ est, Nolite esse sicut equus & mulus, qbus nõ est intel- *Psal.31*
lectus. Quæ cũ ita sint, attẽde etiã quibus uerbis spiritũ definieris atq; descripseris, cũ illum ab anima distinguere niteretis. Hæc anima, inquis, quæ ex flatu dei habet originẽ, sine sensu proprio atq; intellectu intimo esse non potuit, quod est spiritus. Et paulo post, Et quamuis anima, inquis, animet corpus, tamen q sentit, q sapit, q uiget, spiritus sit necesse est. Item paulo post, Aliud erit, inquis, anima, & aliud spiritus, sapientia & sensus animæ. His uerbis satis indicas, quid esse spiritũ hominis sentias, id est rationale nostrum, quo sentit atq; intel git anima: non sicut sentit corporis sensibus, sed sicut est ille intimus sensus, ex quo est appel lata sententia. Hinc autẽ pecoribus sine dubitatione præponimur, eo q sunt illa rationis ex- pertia. Non habent itaq; spiritum pecora, id est intellectum, & rationis ac sapiẽtiæ sensum, sed animã tantũ. Nam & de illis dictũ est, Producant aquæ repẽtia animarum uiuẽtium, & *Gen.1*
producat terra animã uiuentẽ. Vt ergo plenissime ac planissime noueris eã quæ anima est, in ore diuinorum eloquiorũ etiã spiritum dici, appellatur pecoris spiritus. Et utiq; nõ habẽt pecora illũ spiritum, quẽ tua dilectio discernens ab anima definiuit. Vnde manifestũ est, q generali uocabulo anima pecoris recte potuit sic uocari: Sicut legitur in libro Ecclesiastæ, *Eccl.3*
Quis scit spiritus filiorum hominis si ascẽdat ipse sursum, & spiritus pecoris si descẽdat ipse *Gen.8*
deorsum in terra. Itẽq; in diluuij uastitate ita scriptũ est, Et mortua est omnis caro quæ mo uebatur super terrã, uolatilium, pecorũ & iumẽtorum & ferarũ, & omnis serpẽs qui mouetur super terrã, & omnis homo, & omnia quæcunq; habẽt spiritũ uitæ. Vbi remotis omnibus dubitationis ambagibus, generale nomẽ animæ esse intelligimus spiritum. Cuius quidem nominis significatio tã late patet, ut etiã deus uocetur spiritus. Et iste flatus aëreus quamuis sit corporeus, appellatur in psalmo spiritus tempestatis. Quapropter & eam quæ anima est etiã spiritũ nuncupari puto, quod admonitus his quæ cõmemoraui diuinarum testimonijs
B paginarum, ubi & anima pecoris, cui non est intellectus, appellata legitur spiritus, nõ nega- bis ulterius. Quocirca si & illa quæ de anima incorporea disputata sunt, capis & sapis, non est unde tibi displiceã, q eam me scire dixi non corpus esse, sed spiritum: quia & corpus non esse mõstratur, & generali nomine spiritus nũcupatur. Quamobrẽ si nostros ad te *Cap.XXIIII*
libros impensa dilectione conscriptos, repensa dilectione sumis & legis: si in principio primi tui libri audis & teipsum, & studes, sicut dixisti, tuã sententiã non tueri, si improbabilis dete *Errores Vincẽtij iterum recitãtur*
gatur: illa præcipue undecim caue, de quibus te in libro superiore cõmonui. Ne animã sic di cas ex deo, ut eam non de nulla, nec de alia, sed de sua natura creauerit: aut q per infinitum tẽpus, atq; ita semper animas det, sicut semper est ipse qui dat. Aut animã meritũ aliquod *Ohe*
perdidisse per carnem, quod habuerit ante carnẽ: Aut animã per carnẽ reparare habitudinẽ priscam, perq; ipsam carnem renasci, per quã meruerat inquinari: Aut q anima ante omne peccatum meruerit esse peccatrix: Aut infantes sine regeneratione baptismatis mortuos, ad indulgentiam peruenire originalium peccatorum: Aut quos dominus prædestinauit ad ba *Sap.4*
ptismum, prædestinationi eius eripi posse, & ante defungi q̃ in eis quod omnipotens præ- destinauit impleri: Aut de his qui priusq; baptizentur expirant, dictum esse quod scriptum est, Raptus est ne malicia mutaret illius intellectũ, atq; ad hunc sensum cætera pertinentia: Aut earum aliquas mansiones extra regnum dei esse, quas multas dixit in domo patris sui dominus esse: Aut sacrificium corporis & sanguinis Christi, pro his qui non baptizati de corpore exierint offerẽdum: Aut aliquos eorum qui sine baptismate Christi moriuntur, in paradisum interim recipi, ac postmodum & regni cœlorum beatitudinem consequi. Hæc præcipue caue fili, nec cognominari Vincentius delecteris, si uis esse uictor erroris, Nec te quãdo aliquid nescis existimes scire, sed ut scias disce nescire. Neq; enim aliquid inocultis dei operibus ignorãdo, sed temere incognita p̃o cognitis astruẽdo, & falsa pro ueris profe rendo ac defendendo peccatur. Ignorantiã uero meam, utrũ animæ hominum nouæ fiant, an de parẽtibus, quas tamen à creatore deo nõ de ipsius substãtia fieri dubitare fas nõ est,

aut non debere reprehēdi, aut ab eo debere à quo potest docēte auferri: & habere in se animas corporum similitudines incorporeas, ipsas autem non esse corpora: & salua distinctione animæ & spiritus, etiam uniuersaliter animam spiritum nuncupari, puto ꝙ persuaserim charitati tuæ. Si autem persuadere non potui, utrum tamen ea dixerim quæ persuadere debuerim, qui legent potius iudicabunt. Si qua sanè alia quæ plurima in tuis libris emendanda mihi uidentur, scire fortasse desideras, uenire tibi non sit onerosum, non tanquam discipulo ad magistrum, sed primæuo ad grandæuum, forti ad infirmū. Et si enim non eos ædere debuisti, maiore tamen & ueriore gloria quisq; correctus sua confessione reprehenditur, ꝙ cuiuslibet errantis ore laudatur.

Cap. XXV Quamuis in eorundem recitatione librorum auditores & laudatores tuos nō omnes ista quæ sana doctrina improbat, uel ante sensisse, uel ad ea tibi consensisse crediderim: sed acie mentis, ipso tuæ recitationis impetu cursuq; perstricta, hæc parum aduertere potuisse: aut certe etiam illos qui aduertere potuerunt, non in te rerum liquidissimam ueritatem, sed uerborum affluentiam, & ingenij facultatem indolemq; laudasse. Plerunq; enim laudatur, prædicatur & amatur eloquium in spe iuuenis, & si nondum habeat maturitatem fidemq; doctoris. Quapropter ut & tu recte sapias, & alios non tantummodo delectare possis, uerumetiam ædificare quod loqueris, curam te oportet gerere de sermonibus tuis, remotis plausibus alienis.

Libri quarti Finis.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI, liber de prædestinatione & gratia, qui intitulatur de uoluntate dei.

Cap. I

VVM IN sacris uoluminibus litterarū, seu futurorum quid prophetico spiritu pronunciātibus, seu præteritorum historica ueritate narrātibus, seu uitæ monita apostolica autoritate tradentibus, aliqua ueluti diuersum sonante sententia uel mouetur lector, uel sollicitatur auditor, certa & inconcussa fide cognitum teneri debet, unius atq; eiusdem spiritus, & eius præter quem nihil est ueritatis, apertius alibi, paulo occultius alibi sonare mysteria. Ac proinde si quid occulta significatione suspēsum, aut à conscribente breuiter indicatum, minusq; ꝙ humani cordis obtusio poscebat, expositum est, hic lucidius apparere, ibi altius latere, nusq; deesse nouerit ueritatem. Quòd si etiā pro magnitudine rei de qua quæritur, nō facile intellectus sensibus quærētis occurrit, maxime si de incōmutabili uolūtate omnipotētis dei, diuersum sonet canonicæ autoritatis utraq; sententia: ita illa omnia ad pietatis regulā dirigēda sunt, ut nec iniustum deum esse, nec merita singulorū confusa quadā personarū acceptione taxātem, nec infirmū, ut quicquid uoluerit nō ualuerit explicare, incōcussa definitione teneatur.

Cap. II Sub huius igitur definitionis iugo, ne in sacrilegam temeritatē male libera colla luxurient, quæstionis huius quātum deo donāte possumus, occulta memoremus: Quā beatus apostolus Paulus diuersis in locis, nō parum discrepātibus uerbis, studiosis proponit scrutatoribus, eisq; per ipsam loquitur ueritatem. Sententiā siquidem in dei gratia præcedente, latissima & robustissima disputatione

Rom. 9 confectā ita concludēs, ait, Ergo cuius uult miseretur, & quē uult indurat: Quū in alia epistola

1. Timoth. 2 de diuina beneuolētia, ipse sic dicat, Qui uult omnes homines saluos fieri, & in agnitionē ueritatis uenire. Occurrit enim, quur pereāt ex his aliqui, quū omnipotēs deus omnes homines saluos fieri uelit, & in agnitionē ueritatis uenire: deinde quur rursus induret alios, misertus aliorū, aut quomodo omnes saluos fieri uelit homines, quū ipse nōnullos ne saluentur induret. Hoc quantum ad humanam iustitiam, uidetur iniustum. Sed quis ita desipiat, uel potius quis ita blasphemet, ut dicat de iustitia dei, lege humanæ iustitiæ disputandū: quæ profecto si iustitiæ dei aduersatur iniusta est. Ab illo enim q summe iustus est, omne quod qualitercunq; iustū est, manare manifestū est. Quis ergo erit qui incōmutabiliter manētem, & omnia

A & omnia quæ sunt condẽtem, regentẽ atq; seruãtem dei sapiẽtiam, pẽdat humanæ sapien
tiæ arbitrio? De qua idẽ Apostolus dicit, Quia sapiẽtia carnis inimica est deo. Et alibi, Sapi 1.Cor.3
entia huius mũdi stultitia est apud deum. Nõ est ergo de illa maiestate diuinæ sapiẽtiæ, hu
manæ uanitatis arbitrio disputãdum. Si quis autẽ peccata sua ita nutriẽdo, figura Cap.III
uel umbra uel typho superbiæ blandiẽte decipitur, ut dicat, quod nonnullos esse dicturos
statim uidit beatus Paulus apostolus. Subiunxit enim, Dicet aliqs, Si cuius uult miseretur Rom.9
& quem uult indurat, quid adhuc queritur? Voluntati enim eius quis resistit? Nouerit hac
plus nos ad humilitatẽ ac pietatem cogi atq; arctari sentẽtia. Quũ enim totũ ad deum refe
rens humanis uiribus neget doctor amplissimus, quid aliud q̃ ut in deũ toto corde suspẽsi,
ab eo salutis auxilia postulemus, hortatur? Quem ergo mouet hæc in diuinæ gratiæ di-
spensatione diuersitas, & iniustum putat, negari alteri quod alter acceperit, intelligat queãd
modũ diuinitus dixerit Psalmista, Vniuersæ uiæ domini misericordia & ueritas, atq; agno Psal.24
scat tali deũ agitare res humanas iudicio, ut debitas pœnas aut iuste reddat, aut misericor-
diter donet. Vitiatæ enim radicis macula, ita propaginis traduce per generationũ sarmenta
diffusa est, ut nec infans quidẽ unius diei à culpa sit primæ præuaricationis alienus, nisi per
indebitam saluatoris gratiã fuerit liberatus. Quod si nec hic quidẽ sine peccato est, qui pro-
priũ habere nõ potuit, cõficitur ut illud traxerit aliẽnũ, de quo Apostolus dicit, Per unũ ho
minẽ peccatũ intrauit in mundũ, & per peccatũ mors, & ita in omnes pertrãsijt, in q̃ omnes
peccauerũt. Quod qui negat, negat profecto primũ nos esse mortales. Si enim ut dicit Apo
stolus, Per unũ hominẽ peccatum intrauit in mũdum, & per peccatũ mors: mors intrare nõ
potuit, nisi intrãte peccato. Et quoniã mors nõ naturæ cõditio, sed pœna peccati est, sequat̃
necesse est pœna peccatũ. Quia uero in omnes homines mors pertransijt, in omnes necesse
est pertrãsisse peccatũ. Peccatũ quomodo cũ paruulis originale nascatur, carnis oculis uidere
nõ possumus: Quia uero omnes ex Adam carnaliter natos, & si illi iam etiã qui in Christo
B renati sunt, uidemus mortis lege cõstringi: p hoc q̃d uidemus semp paruulos mori, cogimur
confiteri semp paruulos nasci cũ peccato originali. Facilius enim fieri posset, ut quãuis tran-
seunte peccato, pœna minime sequeretur, q̃ ut nulla cõmunicatione peccati partẽ sumat pœ
næ, q non habet culpæ. Si ergo, ut apparuit, de præuaricatoris semine omnes nascimur debi
tores, quoniã in ipso omnes, ut ait Apostolus, peccauerũt, & ipsa iã in principio unde descen
dimus, massa dãnata est, nullus de duricia sua, nullus de pœna sua cõqueri audeat, quæ etiã
non existẽtibus peccatis proprijs, sola nascẽdi cõditione debetur. Quòd uero deus alijs gra-
tuita uocatione cõuersis, misericordiã largitur indebitã, non ad dispẽsatoris iniustitiã, sed ad
donãtis misericordissimã †largitatẽ, ueritatis ratione referendũ est. An audebit debitor cre- al's libertatem
ditorẽ iniquitatis arguere, si alteri donans, ab eo quod debebat exegerit? Si ergo inter con-
tractus hominum, nullus ex hoc præscriptionis locus est, ut à se dicat debitor iniuste exigi,
quia scit alteri debitori ab eodẽ quod debebat creditore donatũ, quis in tantã insaniã pro-
phanæ uocis erumpat, ut iniustitiæ deũ arguat, si uni indebitã donauerit gratiã, alteri reddi Cap.IIII
derit debitã pœnam? Itaq; ex superiori huius parte sentẽtiæ, quæ dicit, Cuius uult
miseretur, puto q; nullus nisi indignus misericordia audeat disputare. Quod uero sequitur,
Quẽ uult indurat, ibi paululũ humanæ mẽtis intẽtio uerbi nouitate cõfunditur. Sed nõ ita
intelligendum est, quasi deus in homine ipsam quæ non esset, duriciã cordis operetur. Quid
enim aliud est duricia, q̃; dei obuiare mandatis? Vnde illud beatus Stephanus dicebat ad Act.7
populũ, Dura ceruice, & nõ circũciso corde & auribus, uos semper spũisancto resistitis. Quã
qui à deo fieri putat, propterea quod dictũ est, quẽ uult indurat, ipsum præuaricationis in-
tueatur exordiũ, & deo donãte mãdatum, per quod trãsgressionis culpã in corde fuerit ope
ratus attẽdat, quamuis ne ab ipso quidẽ si negaret assensum, potuit tentatore cõpelli. Ergo
quicqd post illã præuaricationẽ natus supplicij homo patitur, iuste reddi meritoq; fateat̃.
Indurare enim deus dicitur eũ, quẽ mollire noluerit. Sic etiã excæcare dicitur eũ quẽ illumi-
nare noluerit. Sic etiã repellere eũ, quẽ uocare noluerit. Quos enim prædestinauit illos & uo

cauit,& quos uocauit,illos iustificauit. Ipse enim dedit ut simus, ipse ut boni esse possimus. C
Cap.V Præsciuit enim nos eius diuinitas,sapiētia cōdidit,iustitia dānauit,gratia liberauit.Mundus enim quāuis pro tēpore ex quo factus est cœperit,in illa diuinæ præsciētiæ luce faciēdus, nullū potuit habere principiū:& quāticunq; uel ex Adā usq; in hodiernū diē homines nati sunt,uel post nostrā ætatē generationis sunt propagine nascituri,apud deū nati sunt iam,& decurso totius uitæ tēpore transierūt,in illo nihilominus diuini obtutus lumine permanentes.Deus enim q nec loco clauditur,nec tēpore præuenitur,omniū rerū tam præteritarū memoria,q; imminentiū sciētia plenus est,nec reminiscēs uoluitur in præteritū,nec sperans tenditur in futurū.Et quæcunq; omnino sunt, quæ temporū motibus agitātur,ab eo principio in quo erat uerbū,& uerbū erat apud deū,& deus erat uerbū,usq; in finē omnium seculorū. De q° fine,cū diceret beatus Moyses,Dñe,inquit,q regnas in seculum & seculū,& adhuc nec sperātur futura,nec præterita transierunt,sed in præsentia diuinitatis præsenti semp luce cernūtur.Ab illo ergo quia æternus & præscius,quia & iustus & pius est,q exercet debitā seueritatē,& exhibet indebitā pietatē,& habet in creandis atq; eligēdis hominibus,sicut in luto figulus potestatē,facta sunt alia quidē uasa in honorē,alia uero in contumeliā.Anteq; faceret nos, præsciuit nos,& in ipsa nos præsciētia cum nondū fecisset, elegit.Sed à quo hoc fieri
Ephes.1 potuit,nisi ab eo q uocat omnia quæ nō sunt,tanq ea quæ sunt? Apostolus enim dicit,Qui elegit nos ante mūdi constitutionē.Intra mūdum facti sumus,& ante mundū electi sumus: atq; ita uno eodemq;,nec trāseunte nec futuro,sed cōtinuo tēpore,uel si quo alio modo dici potest,si tñ apud deum est,& præscire & facere & eligere,& præsciētia sua incommutabiliter permanēte eligere faciēdos,quos facturus fuerat eligēdo.Hæc quidē quantū ad fidei regulā,
Cap. VI deo illumināte prædicta sint, Sed iā uideo qd etiā hinc calūniosa prauitas possit opponere.Sequitur enim, ut si eos quos prædestinauit,illos & uocauit, & si eos quos uocauit, illos & iustificauit,q nec prædestinati nec uocati,ac p hoc nec iustificati sunt,ab omni culpa debeāt esse innocētes,iniusteq; ab eis pro uitæ prauitate trāsactæ, in illo agnitionis die sint D
Rom.9 poscēda supplicia.Dicat istis Paulus apostolus, Nūquid iniquitas apud deū? Statim ipse respōdeat,Absit.Cūq; hoc fuerit in hominis mēte,sana pietate fundatū, q nulla sit iniqtas apud deū,ita intelligat,Cuius uult miseretur,& quē uult indurat,quasi diceret,cuius uult miseretur,& cuius nō uult,nō miseretur.Itemq; hocipsum rursus intelligat, quasi diceretur,cui uult donat,& à quo uult debitū poscit.Quod qui dicere perseuerat iniustū,ab Apostolo audiat,O homo,tu quis es qui respōdeas deo? Cōgrue siquidē huiusmodi impietatē apostolica reprehēdit autoritas,tantū de exaggeratione nominū pondus incutiens,cū dicit,O homo,tu quis es qui respōdeas deo?O homo deo,lutū figulo.Subiūxit enim idē Apostolus, Nunqd dicit figmentū ei q se finxit,quare sic me fecisti? An nō habet potestatē figulus luti ex eadē massa facere aliud quidē uas in honorē, aliud uero in cōtumeliam? Si ergo habet, imò quia habet potestatē figulus luti facere ex eadē massa,aliud quidē in honorē,aliud uero in contumeliā,ô homo,tu quis es qui respōdeas deo, quia cuius uult miseret̃,& quē uult indurat?Sed priusq; ad huiusmodi conclusionem beatus Apostolus disputationis ordine perueniret, hoc potissimū de ueteribus litteris sumpsit exemplū, in quo indurationē quæ à
Exo.9 deo fieri dicitur,edoceret.Dicit,inquit,scriptura Pharaoni,Quia in hoc ipsum excitaui te,ut ostēdam in te uirtutē meā,& ut annūcietur nomen meū in uniuersa terra.Indurasse autem cor eius,deus in eadē scriptura apertissime dicitur,cū Moysi de signis quæ in Ægyptios per
Exo.4 eum faciēda fuerāt loqueretur.Sic enim dicit,Ego autē indurabo cor Pharaonis ne dimittat populum.Hinc iam per aperta se iactans calumniator astutus, iustitiā dei ad suū libret arbitrium,& quanta potest uociferatione respondeat,Si cuius uult miseretur, & quem uult indurat,quid adhuc queritur? Voluntati enim eius quis resistit? Huius elationi Apostolus dicat,O homo, tu quis es,qui respōdeas deo? Qui autē pie quærens aliquid desiderat inuenire,illum locum eiusdem scripturæ relegat,ubi primo Moysi in rubo ignis apparuit,atque ita cor eius ardore diuinæ charitatis igniuit,ut in cōspectu regum,sicut Dauid dicit,testimonia eius

A nía eius sine confusione loqueretur,& ibi inueniet totum hoc,q induraſſe deus cor Pharao/
nis præmittit,non ad operationem dei,sed ad præscientiam pertinere. Loquens enim domi
nus de rubo, sic dicit, Ego autem scio, q non dimittet uos Pharao rex Ægypti,nisi per ma/ Exo.4
num magnam. Sed extendens manum meã,percutiam Ægyptios in omnibus mirabilibus
quæ faciã,& postea dimittet uos Pharao rex Ægypti. Hæc prima uox dei est,qua futuram
uoluntatẽ Pharaonis,sicut præuiderat indicabat. Postea iam inter ipsos miraculorũ imbres
dixisse legitur,Ego autẽ indurabo cor Pharaonis,ne dimittat populũ: Vbi iam aperte intel
ligitur primam iterasse sententiam. Quid est enim,indurabo cor,nisi nõ molliam? Apparet
enim in alios manẽte iustitia,in alios gratia profluẽte,scripturæ illius sentẽtiam fuisse com/
pletam:quia dixit deus Pharaoni,In hoc ipsum excitaui te,ut ostẽdam in te uirtutẽ meam,
& ut annuncietur nomen meum in uniuersa terra. Vtente enim deo bene etiã malis,indura
tione Pharaonis,flagellis Ægypti,& tot ac tãtis in illa gente miraculis pariter aceruatimq;
peractis,quid aliud gestũ est,q̃ ut dei uirtus apud se magna,in se plena,ad humani generis
notitiam perueniret, nõ deo,sed ipsis relegentibus & credẽtibus profutura? Pharaonẽ non
esse mutãdum, & illã omnem gentem, quæ post tot uerbera,uix sibi erutum populum dei,
armis etiã insectari conabatur & bello,alta illa deus prouidẽtiæ suæ luce præsciuit. Sed peri
turorum interitũ prædestinatis à se uasis misericordiæ, salutis uoluit esse argumentũ,& alio
rum perditione ad salutẽ usus est aliorũ, quia potestatem habet figulus luti ex eadẽ massa,
aliud quidẽ uas in honorem,aliud uero in contumeliam facere. Hoc etiã diuinæ Cap.VII
potestatis in hominum electione iudiciũ,pauloante cõmemorans beatus Apostolus robu
stissimis mõstrauit exemplis,cũ de Rebeccæ partu,adhuc intra uterũ cõstituto,totũ ad gra Rom.9
tiam dei referens loqueretur. Sic enim ait,Sed & Rebecca ex uno concubitu habẽs Isaac pa
tris nostri,cũ nondũ nati fuissent,nec aliquid boni egissent nec mali, ut secundũ electionem
propositum dei maneret,nõ ex operibus,sed ex uocãte dictũ est,quia maior seruiet minori: Malach.1
B sicut scriptũ est,Iacob dilexi,Esau autẽ odio habui: Statimq; subiecit,Quid dicemus? Nun
quid iniquitas apud deũ? Negansq; respondit, Absit. Vt iã cætera quæ sequũtur ad hanc
sententiam suspensa referãtur , & relata soluantur,qua negauit apud deũ esse iniquitatem.
Sed hic quid egerit hæc apostolicæ disputationis intẽtio,satis admodum claret. Nõ solum
enim fratres,sed & geminos,nec solũ geminos,sed uno etiã concubitu fusos in utero compa
rauit,ut quoniã in nondum natis nondumq; aliquid operatis,nulla esse poterãt momenta
meritorum, nec ex parentũ quidẽ meritis quæ diuerso tẽpore uaria esse potuerunt,aliquod
contra gratiã relinqueretur obstaculum. Quæ utiq; parẽtum merita,etiã si permittamus di/
uinum paruulis uel auertisse uel cõciliasse præsidium, seu bona,seu mala circa geminã pro/
lem,quæ eodẽ concepta concubitu, eodemq; in lucẽ proiecta momẽto est,paria esse debue
runt. Quòd si futuros eorũ mores dicitur diuinum discreuisse iudiciũ,profecto illud euacua Rom.9
bitur,quod præmisit Apostolus, dicens,Nõ ex operibus,sed ex uocãte dictum est,quia ma
ior seruiet minori. Nõ enim ait ex præteritis operibus,sed cũ generaliter dixerit,Nõ ex ope
ribus,ibi & præterita intelligi uoluit & futura:præterita scilicet quæ nulla erant, futura quæ
nondũ erant. Prædestinatus est Iacob uas in honorẽ,quia nõ ex operibus,sed ex uocãte di
ctum est,Maior seruiet minori. Et ne forte uasa in honorẽ prædestinata,suis ali/ Cap.VIII
quid uiribus tribuendo,negarent gratiam creatoris,alio eos loco Apostolus uasa misericor
diæ nominauit, ut totum quicquid essent, secundũ misericordiam se esse cognoscerent. Sic
enim & alibi dicit idem Apostolus, Et hoc non ex uobis, sed dei donum est. Beatus etiam Exo.2
Moyses in Deuteronomio dicit ad populum,Et ne dicas in corde tuo:Fortitudo mea & po Deut.8
tentia manus meæ,fecit mihi uirtutẽ magnam hanc, sed memoraberis domini dei tui,quia
ipse tibi dat fortitudinem,facere uirtutẽ,ut statuat testamentum suũ quod iurauit patribus
uestris. Item paulopost ibidem ad eos,Ne dicas,inquit, in corde tuo,cum consumpserit do
minus deus tuus gentes istas ante faciem tuam, dicens, Propter iustitias meas induxit me
dominus hæreditare terram bonam istam: Non propter iustitiam tuam,neque propter
sanctita/

sanctitatem cordis tui intras hæreditare terram eorum, sed propter iniquitatem gentium istarum, dominus disperdet eas à facie tua. Ecce quod antiquum spiritussancti dogma, non solum in apostolicis litteris prædicatum, sed etiã in propheticis, atque in ipsis Israëlitici populi exordijs, sanctispiritus uoce firmatum, nouellæ præsumptionis impetus conatur euertere. Clare siquidem in uno atque eodem scripturæ loco, bonitatem & seueritatem dei propheta beatus ostẽdit, dicens, Non propter iustitias populi hæreditatem terræ illius reddi, sed gratia tantum miserantis donari, illos autem propter iniustitias suas pelli. Ecce in illis iuste punitur iniquitas, in istis gratis nulla iustitia muneratur. Nec sufficit beato Moysi quod dixerat, non propter merita ipsorum, hæreditatẽ terræ illius Israëlitico populo fuisse concessam, nisi etiã adderet quod adiunxit, unde eos omni bono monstraret indignos. Sequitur enim post illud quod supra memorauimus, Et scies hodie, quia non propter iustitias tuas dominus deus tuus dat tibi terram istam bonam hæreditare, quoniam populus duræ ceruicis es tu. Quis hic secundũ debitum præcedentium meritorum mercedem redditam dicat? Quis non gratiam fateatur indebitam? Quotiens ait propheta, Tentauerunt eum in deserto? Quotiens iracundiã dei cordis auersione meruerunt, & saluauit eos propter misericordiam

Rom.9 suam, ut notam faceret potentiam suam? Hoc iterum Apostolus dicit, Sustinuit in multa patientia uasa iræ apta in interitum, ut ostenderet diuitias suas in uasa misericordiæ, quæ

Cap.IX præparauit in gloriam. Ne uero rursus homo in ultimam fecem desidiæ resolutus, arduum uirtutis iter, & quamuis adiuuante gratia dei, non nisi labore gradiendum, inerti sibi crederet posse deferri, & nullius laboris industriã studio sui profectus adhiberet, ita inter se atque homines deus tempora officiaque distribuens ordinauit, ut uocatione ipsius bonorum principia sumeremus, uocati autẽ atque illuminati, uias mãdatorum eius boni ingenij intelligẽtia nosceremus, & eas libero uel eligeremus uel relinqueremus arbitrio. Quas tamen si ipsius fulti adiutorio, continua deuotione sequeremur, in fine rursus non repugnantem mandatis suis, subiectam in nobis obedientiam coronaret. Liberum uero quod ab eo habemus arbitrium, prono ad nequitiã lapsu fluit, & cum ad uirtutis indolem, dei auxilio deserente, nihil possit, ad genus omne peccati idonea fultũ uirtute subsistit: Trahit enim lex in membris nata peccati, & deus à leni iugo mãdatorum suorum leuique sarcina recedentes: atque in peccati durissimam seruitutem, libero à iustitia uoluntatis arbitrio defluentes, secundum suam iustitiam derelinquet: Eos uero qui uocationis munus congrua pietate susceperint, qui carnalibus non subiugãtur illecebris, qui iactantiæ uitio, auaritiæ facibus, uento superbiæ caruerunt, & quantum in homine est, dei in se bona seruantes ad spiritalia exercitia omne studium contulerunt, & in agone huius uitæ certantes adiuuat, & coronas uincẽtibus largitur æternas: ipse rursus delinquẽtes deserit, resistẽtes indurat, contemnẽtes condemnat.

Cap.X De horum graduum distributione, quam uel in nobis deus operatur, uel nos iubet aliquid operari, ipsum interrogemus de cuius uerbis orta est quæstio, quã si dominus assit, enodare conamur, ut eius sensibus per diuersa uolumina uaria quidem locutione, sed una atque eadem intẽtione digestis, si quid in hoc loco latet, alterius sentẽtiæ collatione reseretur. Vocatum à deo apostolum Paulum, uel in eo libro legimus, ubi eius gesta cum omni ueri-

Rom.1 tate narrantur, uel ipse in epistola sua confitetur, dicens, Paulus seruus Iesu Christi, uocatus Apostolus. Secundo autem loco uocationem secutus, & totum quod in homine fuerat ope-

1.Cor.15 ratus, ipse sic dicit, Plus omnibus illis laboraui. Sed ne hoc ipsum quidem sibi tribuens, sollicita pietate subiunxit, Non ego autem, sed gratia dei mecum. Iam ergo & uocato & uocationẽ per opera iustitiæ subsecuto, quid supererat aliud, nisi ut liberatus de corpore mortis huius, ad illius alterius uitæ, quæ sanctis omnibus ueritatis ore promissa est, beatitudinẽ perueniret? Quod nullis humanis meritis reddi, sed dei donantis gratia largiente donari,

Rom.7 sibi ipse respondet post gemitus, quibus dixerat, Miser ego homo, quis me liberabit de corpore huius mortis? Gratia dei, inquit, per Iesum Christum dominum nostrum. Hanc itaque distributionem qua diximus à deo homines nullis existentibus meritis uocari, & uocatos ut boni

A ut boni aliquid operētur, dei adminiculis indigere, sumpto de ueteribus litteris Apostolus
mōstrat exemplo, postquam illam de duobus geminis electionem omni repulsa laude me
ritorum, ad dei gratiam iudiciumq; contulerat, uidens quid impia posset blasphemare gar/
rulitas, dixit, Nunquid iniquitas est apud deum? Et sequitur, Absit. Et quasi diceretur ei, un/ Roma. 9
de probas? Parum putauit autoritatem suæ ualere doctrinæ, nisi sententiam suam etiam le
gis doceret exemplo. Sic enim intelligi uoluit quod Moyses dixerat, Misereor, cuius misere/ Exod. 33
bor, & misericordiam præstabo, cui misericors fuero, ut primam misericordiam uocatione
credamus hominibus prærogari, quæ sola ad recte uiuendum non sufficit, si deserat qui uo/
cauit. Ideoq; additum est, Et misericordiā præstabo cui misericors fuero, ut à deo accipi ma/
nifestum sit & ipsa misericordiæ opera, quæ cum uidemur impēdere, dei misericordiam pro Math. 5
meremur. Sic enim in euangelio dicit, Beati misericordes, quoniam ipsis miserebitur deus.
Quod nisi sic intellexisset Apostolus, nunquā pro bonis gratiæ, disputationi suæ hoc testi/ Caput XI
monium curasset inserere. Si quem uero mouet, quod non omnes, etiam de his
qui iam uocati sunt, ad secundam gratiam, id est ad recte uiuendi donum peruenire mere/
antur, sicut dominus in euangelio dicit, Multi sunt uocati, pauci uero electi, Hinc intelligat, Matth. 20
quale sit quod cōtra dei gratiā defensare molitur, qui de libero sibi blāditur arbitrio, Quicū/
que enim diuinæ uocationis munere derelicto, ad impiam rursus fluxere perfidiā, ipsis dei
gratiam deserentibus, ad implendum quod uoluerant sufficit arbitrium, Vidit enim quem
admodum psalmista, misericordiarum dei ordinē quem ex Moysi sensu interpretatur Apo
stolus, prophetici spiritus ueritate decantet, Audi, inquit, popule meus, & testificabor tibi. Psal. 80
Quid eos uolebat audire, quod cum testificatione loquebatur? Quid utiq;, nisi mandata ui
tæ? Sicut alius propheta dicit, Audi Israël mandata uitæ. Sed quæ sint ista mandata uitæ,
Psalmista subiūgit, & sequitur, Ego enim sum dominus deus tuus, qui eduxi te de terra Ae/
gypti. Et hæc esse mandata uitæ, in oratione qua discipulos suos patri dominus commenda
B bat, ostendit dicens, Hæc est enim uita æterna, ut cognoscant te solum uerum deum, & quē Ioan. 17
misisti Iesum Christum. Post hanc uocationem illud sequitur, quod & uult ad conatus ho/
minum pertinere, & ostendit sine se nō posse compleri, hoc est enim quod dicit Apostolus,
Quoniam ab ipso habemus uelle & perficere, pro bona uoluntate. Ab ipso enim habemus Phil. 2
uelle, quia uocat & illuminat: ab ipso perficere, quoniam ad nos pertinet conari bona, quæ
& uelle donauit. Nec incaute ab Apostolo cum dixisset, Quia ab ipso habemus & uelle &
perficere, additum est, pro bona uoluntate, ut etiam atq; etiam uideant, ubi habeant à dei
iustitia liberum de quo gloriantur, arbitrium. Sed illum ordinem quo misericordias diuer/
sa dominus temporum dispensatione distribuit, sicut Moysen dixisse sensit Apostolus, eti/
am in continuata psalmi huius oratione uideamus. Quid enim ait, postquam uocatos do/
cuerat dicens, Ego enim sum dominus deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti? Dilata, in/
quit, os tuum, & ego adimplebo illud. Hic aliquid rursus apparet homini fuisse seruatum,
quod per liberum facere debeat arbitrium. Dilatare enim iubetur os suum, sed deus se im/
plere promittit. Sicut etiam discipulis suis in euangelio dixerat, Nolite cogitare, quomodo Matth. 10
aut quid loquamini: nō enim uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri, qui loquitur
in uobis, Hoc solum ad illos retulit, ut omnē tribulationis necessitatem libenter pro uerita/
te susciperent, penes se autem promisit effectum. Libero ergo qui locus seruatur arbitrio, ut
sine dei adiutorio ad explendum quid uoluerit rationali dignitate suffulta, sibijpsi nō suffi
ciat humana natura, continuo psalmista ostendit, Et non audiuit populus meus uocē meā, Psal. 80
& Israël non intendit mihi. Quid dixerat cum uocaret, Audi popule meus & loquar, Israël
& testificabor tibi. Quid testificans commendauerat mentibus audiētium? Dominus deus
tuus ego sum. Quid etiam ab ipsis fieri iusserat, quos de terra Aegypti & ignorantiæ tene/
bris liberatos, in luce mandatorum suorum splendore uocationis eduxerat? Dilata, inquit,
os tuum. Statimq; quasi diceret, si dilatare te deserente me uolueris, nihil proderit, ita addi/
dit, & implebo illud. Quid ergo qui uocauerat, & uocatos docuerat, querula de hisdem uoce

subiungit, Et non audiuit, inquit, populus meus uocem meam, & Israël non intendit mihi? Exeat nunc liberi contra dei gratiam defensor arbitrij, audiat dicentem Apostolum, 1.Cor.15 cum de bonis suis laboribus loqueretur, Non ego autem, sed gratia dei mecum. Audi- Psal.80 at dei uocem in psalmo, de his quos deseruerat dicentem, Et dimisi eos secundum desideria cordis eorum, ibũt in uoluntatibus suis. Audiat unum eundemq; Apostolum, de uitæ suæ 1.Tim.1 uarijs temporibus sibi tantum mala, gratiæ autem dei bona omnia tribuentem. Qui prius 1.Cor.15 fui blasphemus, inquit, & persecutor. Et alio loco, Gratia dei sum id quod sum. Cum diceret, Qui prius fui blasphemus & persecutor, nulla gratiæ mentio, iniquo operi copulabatur: quia sufficit sibi, sicut dictũ est, ad nequitiam natura libertatis humanæ. Cum uero de præsentis uitæ beatitudine loqueretur, Gratia, inquit, dei sum id quod sum. Et illum ordinem quo miseretur deus uocando, miseretur deinceps in ceptis conatibus adiuuando: sicut serie psalmi narratum atque digestum est, beatus etiam apostolus Paulus continua narratione seruauit, Si enim in ordine quem posuit, excepta testimonia religantur, ita loquitur, Gratia dei, inquit, sum id quod sum. Hæc est prima misericordia, quam liberæ uolũtatis opera consequuntur. Sed ut apostoli Pauli uocationem bona opera sequerentur, quid ait, Et gratia eius in me uacua non fuit. Quid enim fecisti? Plus, inquit, omnibus laboraui. Ne multũ superbias ô liberi defensor arbitrij, audiens Paulum de suis laboribus gloriantem, attende quod sequitur, Nõ ego autem, sed gratia dei mecum. Puto sanè quod nullus de his qui contra dei gratiam exaltato ante ruinam, sicut scriptum est, corde blasphemant, tantũ arrogantiæ impudentis assumat, ut beati prophetæ Dauid meritis aut æquandũ se, aut etiam existimet præferendũ. Cuius, ut de illa prima remuneratione quã nullus nõ fateatur ut indebitã, delati scilicet regni interim taceã, orationũ & confessionũ eius intentiones, affectusq; pense- Psal.93 mus. Ipse siquidem definit in psalmo, Beatus homo quem tu erudieris domine, & de lege Psalm.118 tua docueris eum. Sed uideamus utrum ipsi iam erudito, & omni legis scientia secundum instructionem Iudaicam sufficienter instructo, ad beatitudinem res hæc sola suffecerit. Cur D ergo rursus idem clamauit ad dominum, Da mihi intellectum & scrutabor legem tuam, & custodiam illam in toto corde meo? Parum erat quod ad scrutandam legem poposcerat intellectum, nisi etiam ad custodiendam necessarium significaret auxilium, dicẽs, Et custodiã illam in toto corde meo, quasi diceret, Tunc custodiam illam in toto corde meo, si tu dederis intellectum.

Caput XII Adhuc superbus ille propriæ uoluntatis defensor ad ista respondeat, quòd propheta ad intelligendum tantum mandata diuina, quæ tamen propria uirtute impleturus fuerat, opẽ diuini postulauerit auxilij. Quæ si ita sunt, à te paululum libet beate Dauid, sensuum tuorum occulta perquirere. Vnde ergo rogo te, pugna carnis & spiritus? Vnde apostolicum sicut ipse fateris certamen? Etiam utiq; illuminatus atq; eruditus intelligentiæ munere, quam diuinitus postulaueras, clamas & dicis, Auerte oculos meos ne uideant uanitatem. Nam intellectu certe discernẽdæ uanitatis à ueritate, sicut poscebas accepto, cur oculos tuos à uanitate quæ displicet, non auertis? Si auaritiam reprehendis, cur non ab ea proprio separatus arbitrio, cor tuum ad mandata salutis inclinas, sed tanquam infirmus in omnibus clamas ad deum, Inclina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam, nisi Gal.5 quia suggerit auaritiã in membris nata lex peccati? Et adhuc uult oculos suos, nec per se po- Rom.7 test uir sanctus auertere: ac sic caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnẽ: ex qua lite non liberat, nisi gratia, quæ per dominũ nostrum Iesum Christum paruis ma- Philip.2 gnisq; donatur. Velle enim adiacet, perficere autem nõ inuenio: quamuis & ipsum uelle nõ ex nobis, sed dei donum est, quoniã ab ipso habemus & uelle & perficere, pro bona uoluntate. Beatus ergo es, quoniam cum apostolis Christi, & doctrinæ & pugnæ æqualitate concordas: quia & in scriptis tuis, apostolorum bella cognoscimus, & tua certamina in apostolicis litteris inuenimus.

Caput XIII Vnde ista in uno eodemq; homine, qui ex anima & corpore constat, rerum uoluntatumq; diuersitas, nisi quia iusta dei iudicia contemnens, homo deum, creatura creatorem, infimus summum, intra semetipsum inobediẽtiæ pœnas & contumaciam

A tumaciam inferioris inuenit? Qua enim iustitia, quamuis meliori deterior, creaturæ tamen creatura seruiret, si ipsi qualiscunque creatura seruire noluit creatori? Sed ne hoc quidem suf ficit ad pœnam, ut pars illa deterior melioribus repugnaret cordis affectibus, nisi etiam ple runq; superaret, in captiuitatem duceret, possideret, non solum uel natos in Adam homi nes, sed lex ipsa peccati ad motus sui ministerium uendicaret, nisi etiam renatos in Christo, manente suggestione pulsaret: quia reuera per id regenerationis munus reatus dimissus est, non soluta conditio gratiæ est: ueterum delens chirographa debitorum, non à passione carnali iam separans adhuc hominem in carne uiuentē, ut omnis homo futuro tempore di uinum per singulos imploret auxilium. Et quoniam lex non tam auferre potuit quàm mon strare peccatum, quod peccatum in se nascentes passim sibi homines uendicabat, & concu piscentiæ consensione possessos, in æternum mergebat interitū: dominus noster Iesus Chri stus filius dei, uerbum patris, æquale & coæternum patri, semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, & cum peccatum ipse non esset, factus assumpta carne peccatum, ut peccato carnis homine sanato, peccatum damnaret in carne: uenit quærere quod perierat, sanare quod ægrotabat, erigere quod iacebat, potestatem habens dimittendi peccata, quod non debebat donare, quod ei debebatur dimittere, deletisq; omnibus ueteris culpæ maculis quam fecerat, reparare naturam. De his quibus pœnam seueritas iusta decreuerat, secundū ineffabilem dispositionis occultæ misericordiam, elegit uasa quæ faceret in honorem, & alios à uentura ira dono gratuitæ uocationis absoluit: alios derelinquens ad æqualitatis iudicium reseruauit, nulli tamen agnoscēdæ ueritatis abstulit facultatem: & ita plenitudo diuinæ præ scientiæ in alios manante iustitia, in alios gratia profluente cōpleta est: ut pereuntibus quos præscierat deus esse perituros, & saluatis quos in illa secreta electione præscierat esse saluan dos, toto orbe diffusa multiplicaretur ecclesia. Gratulare igitur ô quicunq; il luminatus es, & gratiam quam non merebaris agnosce: geme quicunq; induratus es, & iu

Philip.2

Luc.19

Caput XIIII

B stitiam confitere. Dic quicunque ab originali contagio, lauacro gratiæ te gratularis ablu tum, Misericors & miserator dominus, patiens & multæ misericordiæ. Non secundum pec cata nostra fecit nobis, neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis. Dic quicunque damnaris, Iustus es domine in omnibus quæ fecisti nobis, & omnia iudicia tua uera: quia in ueritate & iudicio superinduxisti omnia hæc, propter peccata nostra: & noli iniustitiæ dei culpam tuæ indurationis ascribere: quia omnes uiæ domini misericordia & ueritas, ut nec hi qui misericordiam fuerint consecuti à deo, iudicio ueritatis de meritis suis aliquid glo rientur: nec hi qui indurati atq; damnati sunt, excusationem culpæ ex hoc habere posse se credant, quòd nullam qua conuerterentur, sint misericordiam consecuti. Hanc ergo Pharao misericordiam non accepit, & ideo ei ad pereundum, liberum suffecit arbitrium, quem qui dem nullus ita ignarus diuinarum scripturarum erit, qui audeat dicere illa omnia iniuste es se perpessum. An forte si pie de deo sicut expedit sentiamus, etiam Pharaoni datam miseri cordiam reperimus? Patientia enim dei ualere ei debuit ad salutem, qua differens iustum meritumq; supplicium, miraculorum uerbera crebra densabat. Nunquid non potuit, sicut flagellis cædens expulit populum, ita miraculis credens, deum tantæ uirtutis agnoscere?

Psal.144

Psal.102

Caput XV

Si dicitur iam, Pharaonem non potuisse mutari, quia eum præsciuerat deus non esse mutandum, Respondetur, dei præscientiam non cogere hominem ut talis sit, qualem præ sciuit deus: sed præscire talem futurum, qualis futurus est, quamuis eum non sic fecerit deus. Quem si cogeret esse, hoc utique cogeret quod non est. Porrò si hoc præscierat futurum es se quod non est, præscientia non est. Quod de deo quàm impie dicatur, aduertit quisq; qui peccatis suis inde blanditur, quòd deus eum peccatorem futurum esse præscierit. Existere ni hilominus fortasse aliquem reor qui dicat, minus idoneam ad salutem uiam, si nulla intrin secus uocatione pulsatus, tamen quispiam flagelletur. Vnde Nabuchodonosor pœniten tiam meruit fructuosam? Nónne post innumeras impietates flagellatus pœnituit, & re gnum quod perdiderat rursus accepit? Pharao autem ipsis flagellis est durior effectus &

Daniel 4

Exo.14

 perijt.

periјt. Hic mihi rationem reddat, qui diuinum consilium nimium altum sapienti corde diiudicat, cur medicamentum unius medici confectum, alij ad interitum, alij ualuerit ad salutem, nisi quia Christi bonus odor, alijs est odor uitæ in uitam, alijs odor mortis in mortem? C Quantum ad naturam, ambo homines erant: quantum ad dignitatem, ambo reges: quantum ad causam, ambo captiuum populum dei possidentes: quantum ad pœnam, ambo flagellis clementer admoniti. Quid ergo fines eorum fecit esse diuersos, nisi quod unus manum dei sentiens, in recordatione propriæ iniquitatis ingemuit: alter libero contra dei misericordissimam ueritatem pugnauit arbitrio? Hic quicunque respondet, illi ut mutaretur affuisse diuinum, huic ut induraretur defuisse præsidium, & hoc contendit iniustum, propter quod rerum ipsarum fines in dei uoluntate constituens, dixit Apostolus, Cuius uult miseretur, & quem uult indurat: dicente domino, Sine me nihil potestis facere, intelligat illa omnia, uel adiuuante domino perfici, uel deserente permitti, ut nouerit tamen, nolente domino nihil prorsus admitti.

Rom. 9 · Ioan. 15

Caput XVI

Sed reditur ad paruulos, reditur ad geminos, parum est quod dixi, reditur ad necdum natos, qui & eodem concubitu seminati, & eodem momento in lucem fuerant proferendi. Eis discrepans diuersumq; iudicium diuinæ uoluntatis apparens, sensus hominum de uoluntate dei superbe nimium disputantes, magnitudo quæstionis obturbat. Exalta iam uiribus uocem tuam ô iniuste accusator iusti, & dic mihi, quid ille mali commisit, quid boni ille meruit? Et respondet tibi, non ego, sed Paulus apostolus, nihil quidem ambo meruerunt: sed habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem uas in honorem, aliud quidem in contumeliam. Dicturus es, quare? Quæ est iudicij huius tam confusa diuersitas? Rursus hanc præsumptionem ille confutet & dicat, O homo tu quis es, qui respŏdeas deo? maxime, quia ad illam humanorum actuum comparationem rursus intentio conuersa respondet, iniustitiæ non posse argui creditorem, qui duobus debitoribus tale uoluerit habere iudicium, ut uni donet, ab alio exigat, quod ab utrisque debetur. Et certe in omnibus humanæ conuersationis actibus atque D contractibus ad discernendum aliquid, ad dijudicandum hanc, qua uidemur aliquam probare iustitiam, ex ineffabili diuinæ iustitiæ plenitudine in humilitatis nostræ corda manare manifestum est, beato Ioanne hoc in euangelio suo confirmante, Quoniam omnes de plenitudine eius accepimus. Quod si ita est, qua tandem impudentia homo de deo, lutum de figulo iudicabit, non solum dicens, quid me fecisti sic: sed etiam de alijs damnabili curiositate perscrutans & dicens, quare de eadem massa fecisti, alium quidem sic, alium uero sic? Si humanum genus quod creatum primitus constat ex nihilo, non cum debita mortis & peccati origine nasceretur, & tamen ex eis creator omnipotens in æternum nonnullos damnare uellet interitum: quis omnipotenti creatori diceret, quare fecisti sic? Qui enim cum non essent, esse donauerat, quo fine essent habuit potestatem: nec dicerent cæteri, cur paribus omnium meritis diuinum discreparet arbitrium: quia potestatem habet figulus luti ex eadem massa facere, aliud quidem uas in honorem, aliud uero in contumeliam. Nunc autem cum damnatis pœna iusta reddatur, saluatis autem gratia donetur indebita: quis usque adeo humanæ conditionis oblitus, diuini sensus arcana discutiat, ut cum ipse pœnam merito fuerit consecutus, quærat cur alius gratiam quæ non debebatur ei acceperit? Hanc itaq; diuinam electionem, non meritis reddi, sed sola uoluntatis munificentia donari hominibus, Moyses cum iam tunc quamuis carnalem populum doceret, ostendit. Sic enim euidenter in Deuteronomio dicit ad populum, Ecce domini dei tui cœlum est, & cœlum cœli, terra & omnia quæ sunt in ea, Veruntamen patres uestros elegit dominus diligere eos & semen eorum, elegit post ipsos uos præ omnibus gentibus. Et adiecit, Circumcidimini ergo à duricia cordis uestri, & ceruicem uestram ne induretis amplius. Sed hanc in eis mansisse duriciam cordis, sicut supra iam diximus, beatus Stephanus cum Iudæos increparet, ostendit, In actibus enim Apostolorum sicut ipse dicit, Dura ceruice & incircumcisi corde & auribus, uos semper spirituisancto restitistis. Vnde dura ceruix in illo populo, qui ex omni mundo

Roma. 9 · Ioan. 1 · Deut. 10 · Act. 7

A mundo electus est, qui de seruitute decem miraculis meruit liberari, cui lex data est, cuius saluti ora prophetarum omnium militarunt, ex quo factus secundum carnem, & ad quos missus est Christus: nisi quia cæcitas ex parte in Israël facta est, donec Israël adoptatus ex plenitudine gentium intraret in regnum, & cōclusit in incredulitate omnes dominus, ut omnes indigerent misericordia saluatoris? Cuius diuini consilij sacramenta perstringens, & maiestatis mysterium, quæ quamuis magnitudine reuelationum nouerat, tamen pro humana infirmitate succumbens, etiam ille qui pro persecutionibus & blasphemijs uas electionis meruit nominari, miratus exclamat, O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei: & inscrutabiles uias eius, & inscrutabilia confitens dei esse iudicia. Cum illo ergo quando de talibus quæritur, admiremur, & manente sententia, quod nō sit iniquitas apud deum, si quid est illud quod quæritur, quod modum nostri sensus excesserit, & intellectus nostri non dignatur angustias, in illa iustitiæ, misericordiæ præscientiæq; diuinæ plenitudine permanere inconcussa æquitate fateamur: ne de superioribus diuinæ uolūtatis arcanis aliter quàm modus conditionis nostræ patitur disputantes, dei iustitiam relinquamus, & nostram statuere cupientes, in imam contumaciæ uoraginem decidamus.

Rom.11
σκληρὸν
Roma.9

Libri de prædestinatione & gratia finis.

PROSPERI EPISTOLA AD AVGVSTINVM, DE RELIQVIIS Pelagianæ hæreseos.

OMINO beatissimo Papæ, ineffabiliter mirabili, incomparabiliter honorando, præstātissimo patrono, Augustino Prosper. Ignotus quidem tibi facie, sed iam aliquatenus si reminiscaris, animo ac sermone compertus, nam per sanctum fratrem meum Leontium diaconum misi epistolas & recepi. Nunc quoq; beatitudini tuæ scribere audeo, non solum salutationis ut tūc studio, sed etiam fidei, quæ ecclesiæ uiuit effectu. Excubante enim pro uniuersis membris corporis Christi uigilantissima industria tua, & aduersus hæreticarum doctrinarum insidias ueritatis uirtute pugnante, nullo modo mihi uerendum putaui, ne onerosus tibi, aut importunus essem in eo, quod ad multorum salutem, ac perinde ad pietatem tuam pertinet: cum potius reum futurum esse me crederem, si ea quæ ualde perniciosa intelligo, uel ad specialem patronum fidei non referrem. Multi ergo seruorum Christi qui in Massiliensi urbe consistunt, in sanctitatis tuæ scriptis quæ aduersus Pelagianos hæreticos condidisti, contrarium putant patrum opinioni & ecclesiastico sensui, quicquid in eis de uocatione electorum secundum dei propositum disputasti. Et cum aliquandiu tarditatem suam culpare maluerint, quàm non intellecta reprehēdere, quidamq; eorum lucidiorem super hoc atque apertiorem beatitudinis tuæ expositionem uoluerint postulare: euenit ex dispositione misericordiæ dei, ut quum quosdam intra Africam similia mouissent, librum de correctione & gratia, plenum diuinæ autoritatis emitteres. Quo in notitiam nostram insperata opportunitate delato, putauimus omnes querelas resistentium sopiendas: quia uniuersis quæstionibus, de quibus consulenda erat sanctitas tua, tam plene illic absoluteq; responsum est, quasi hoc specialiter studueris, ut quæ apud nos erant turbata componeres. Recensito autem hoc beatitudinis tuæ libro, sicut qui sanctam atque apostolicam doctrinæ tuæ autoritatem antea sequebantur, intelligentiores multo instructioresq; sunt facti: ita qui persuasionis suæ impediebantur obscuro, auersiores quàm fuerant recesserunt. Quorum tam abrupta dissensio primum propter ipsos metuenda est, ne tam claris tamq; egregijs in omnium uirtutum studiosis uiris spiritus Pelagianæ impietatis illudat: ne simpliciores quiq; apud quos horum magna est de probitatis contemplatione reue-

B

 rentia,

rentia, hoc tutissimum sibi æstiment, quod audiunt eos quorum autoritatem sine iudicio se- C
quuntur, asserere. Hæc enim ipsorum definitio ac professio est: omnem quidem hominem Adam peccante, peccasse, & neminem per opera sua, sed per dei gratiam regeneratione salvari: universis tamen hominibus propiciationem quæ est in sacramento sanguinis Christi, sine exceptione esse propositam, ut quicunq; ad fidem & ad baptismum accedere uoluerint, salui esse possint. Qui autem credituri sunt, quiúe in ea fide quæ deinceps per dei gratiam sit iuuanda, mansuri sunt, præscisse ante mundi constitutionem deum, & eos prædestinasse in regnum suum, quos gratis uocatos, dignos futuros electione, & de hac uita bono fine excessuros esse præuiderit. Ideoq; omnē hominē ad credendū & ad operandū diuinis institutionibus admoneri, ut de apprehendenda uita æterna nemo desperet, cum uoluntariæ deuotioni remuneratio sit parata. Hoc autem propositum uocationis dei, quo uel ante mundi initium, uel in ipsa conditione generis humani, eligendorum & reijciendorum dicitur facta discretio, ut secundum quod placuit creatori, alij uasa honoris, alij uasa contumeliæ sint creati, & lapsis curam resurgendi adimere, & sanctis occasionem teporis afferre: eo quod in utramque partem supetfluus labor sit, si neque reiectus ulla industria possit intrare, neque electus ulla negligentia possit excidere. Quoquo enim modo se egerint, non posse aliud erga eos quàm deus definiuit accedere, & sub incerta spe cursum non posse esse constantem: cum si aliud habeat prædestinantis electio, cassa sit annitentis intentio. Remoueri itaque omnem industriam, tolliq; uirtutes, si dei constitutio humanas præueniat uoluntates: & sub hoc prædestinationis nomine, fatalem quendam induci necessitatem: aut diuersarum naturarum dici dominum conditorem, si nemo aliud possit esse quàm factus sit. Atq; ut breuius ac plenius quod opinantur exponam: quicquid in libro hoc ex contradicentium sensu, sanctitas tua sibi opposuit, quicquid etiam in libris contra Iulianum ab ipso sub hac quæstione obiectum potentissime debellasti, hoc totum ab istis sanctis intētiosissime conclamatur. D
Et cum contra eos scripta beatitudinis tuæ, ualidissimis & innumeris testimonijs diuinarum scripturarum instructa proferimus, ac secundum formam disputationum tuarum, aliquid etiam ipsi quo concludantur astruimus, obstinationem suam uetustate defendunt: ut ea, quæ de epistola apostoli Pauli Romanis scribentis, ad manifestationem diuinæ gratiæ præuenientis electorum merita proferuntur, à nullo unquam ecclesiasticorum ita esse intellecta ut nunc sentiuntur, affirment. Cumq; ut ipsi ea exponant, secundum quorum uelint sensa deposcimus, nihil se profitentur inuenisse quod placeat, & de his taceri exigunt, quorum altitudinem nullus attigerit, Eò postremo peruicacia tota descendit, ut fidem nostram ædificationi audientium contrariam esse definiant, ac sic etiam si uera sit, non promendam: quia & perniciose non recipienda tradantur, & nullo periculo quæ intelligi nequeant, conticeantur. Quidā uero horum intantum à Pelagianis semitis non declinant, ut cum ad confitendam eam Christi gratiam, quæ omnia præueniat merita humana, cogantur, ne si meritis redditur, frustra gratia nominetur: ad cōditionem hanc uelint uniuscuiusq; hominis pertinere, in qua eum nihil prius merentem, quia nec existentem liberi arbitrij, & rationalis gratia creatoris instituat, ut per discretionem boni & mali, & ad cognitionē dei, & ad obedientiam mandatorum eius possit suam dirigere uoluntatem: atq; ad hanc gratiam qua in Christo renascimur, peruenire per naturalem scilicet facultatem, petendo, quærendo, pulsando, ut ideo accipiat, ideo inueniat, ideo introëat, quia bono naturæ bene usus, ut ad istā saluantem gratiam, initialis gratiæ ope meruerit peruenire. Propositum autem uocantis gratiæ in hoc omnino definiunt, quod deus cōstituerit nullum in regnum suū, nisi per sacramentum regenerationis assumere, & ad hoc salutis donum omnes homines uniuersaliter, siue per naturalem, siue per scriptam legem, siue per euangelicam prædicationem uocari. Vt & qui uoluerint fiant filij dei, & inexcusabiles sint qui fideles esse noluerint: quia iustitia dei in eo sit, ut qui non crediderint pereant: bonitas in eo appareat, si neminem repellat à uita, sed indifferenter

A ferenter uniuersos uelit saluos fieri,& in agnitionem ueritatis uenire. Iam hic proferunt testimonia, quibus diuinarum scripturarum cohortatio ad obediendum incitat hominum uoluntates,qui ex libero arbitrio,aut faciant quæ iubentur,aut negligant:& consequens putant,ut quia præuaricator ideo dicitur non obedisse,quia noluit: fidelis quoque non dubitetur ob hoc deuotus fuisse,quia uoluit:& quantum quisq; ad malum,tantum habeat facultatis ad bonū, pariq; momento animum se uel ad uitia, uel ad uirtutes mouere: quem bona appetentem, gratia dei foueat: mala sectantem damnatio iusta suscipiat. Cumq; inter hæc innumerabilium illis multitudo obijcitur paruulorum,qui utiq; excepto originali peccato,sub quo omnes homines similiter in primi hominis damnatione nascuntur,nullas adhuc habentes uoluntates,nullas proprias actiones,nō sine dei iudicio secernuntur: ut ante discretionem boni ac mali de usu uitæ istius auferendi, alij per regenerationem intra cœlestis regni assumantur hæredes: alij sine baptismo inter mortis perpetuæ transeant debitores: tales aiunt perdi,talesq; saluari, quales futuros illos in annis maioribus si ad actiuam seruarentur ætatem,scientia diuina præuiderit. Nec considerant se gratiam dei,quam comitem,non præuiam humanorum uolūt esse meritorū,etiam illis uoluntatibus subdere, quas ab ea secundum suam phantasiam, nō negant esse præuentas. Sed in tantum quibuscunq; commentitijs meritis electionem dei subijciunt, ut quia præterita, quæ non extant, futura quæ non sint futura confingant, nouoq; apud illos absurditatis genere,& non agenda præscita sint,& præscita non acta sint. Hanc sanè de humanis meritis præscientiam dei, secundum quam gratia uocantis operetur,multo sibi rationabilius uidentur astruere,cum ad earum nationum contemplationem uenitur,quæ uel in præteritis seculis dimissæ sunt ingredi uias suas,uel nunc quoque adhuc in ueteris ignorantiæ impietate deperiunt,nec ulla eis aut legis aut euangelij illuminatio coruscauit: cum tamen inquantum prædicatoribus ostium apertum est,& uia facta est, gentiū populus qui sedebat in tenebris & in umbra mortis,lu-
B cem uiderit magnam:& qui quondam nō populus,nunc autem populus dei sit, & quorum aliquando non misertus est, nunc autem misereatur, præuisos inquiunt à domino credituros:& ad unamquamq; gentem ita dispensata tempora ac ministeria magistrorum, ut exoritura erat bonarum credulitas uolūtatum. Nec uacillare illud,quod deus omnes homines uelit saluos fieri, & in agnitionem ueritatis uenire: quandoquidem inexcusabiles sint,qui & ad unius ueri dei cultum potuerint instrui intelligētia naturali, & euangelium ideo non audierint,quia nec fuerant recepturi. Pro uniuerso autem humano genere mortuum esse dominum nostrum Iesum Christum, & neminem prorsus à redemptione sanguinis eius exceptum,etiam si omnem hanc uitam alienissima ab eo mente pertranseat: quia ad omnes homines pertineat diuinæ misericordiæ sacramentum: quo ideo plurimi non renouentur,quia quod nec renouari † utile habeant prænoscātur. Itaq; quantum ad deum pertinet,omnibus (Aliàs uelle) paratam uitam æternam: quantum autem ad arbitrij libertatem, ab his eam apprehendi, qui deo sponte crediderint,& auxilium gratiæ merito credulitatis acceperint. In istam uero talis gratiæ prædicationem hi,quorum contradictione offendimur,cum prius meliora sentirent,ideo se uel maxime cōtulerunt: quia si profiterentur ab ea omnia bona merita præueniri,& ab ipsa ut possint esse,donari: necessitate concederent deum secundum propositum & consilium uoluntatis suæ,occulto iudicio, & opere manifesto, aliud uas condere in honorē, aliud in contumeliam: quia nemo nisi per gratiam iustificatur,& nemo nisi in præuaricatione nascatur. Sed refugiunt istud fateri, diuinoq; ascribere operi sanctorum merita formidant,nec acquiescunt prædestinatum electorum numerum, nec augeri posse,nec minui: ne locum apud infideles ac negligentes cohortantium incitamenta non habeant: ac superflua sit industriæ ac laboris indictio,cuius studium cessante electione frustrandum sit. Ita demū enim posse unumquenq; ad correctionem, aut ad profectum uocari, si se sciat sua diligētia bonum esse posse,& libertatem suam ob hoc dei auxilio iuuandam, si quod deus mandat,

elegerit. Ac sic cum in his qui tempus acceperunt liberæ uoluntatis, duo sint quæ humanam operentur salutem, dei scilicet gratia & hominis obedientia: priorem uolunt obedientiam esse quàm gratiam: uel initium salutis ex eo qui saluatur, non ex eo credendum sit stare qui saluat: & uoluntas hominis diuinæ gratiæ sibi pariat opem, non gratia sibi humanam subijciat uoluntatem. Quod cum peruersissimum esse reuelante dei misericordia, & instruente nos tua beatitudine nouerimus, possumus quidem ad non credendum esse constantes, sed ad autoritatem talia sentientium non sumus pares: quia multum nos & uitæ meritis antecellunt, & aliqui eorum adepto nuper summo sacerdotij honore supereminent: nec facile quisquam præter paucos perfectæ gratiæ intrepidos amatores, tantis superiorum disputationibus ausus est contraire.. Ex quo non solum his qui eos audiunt, uerumetiam ipsis qui audiuntur, cum dignitatibus creuit periculum: dum & multos reuerentia eorum, aut inutili cohibet silentio, aut incurioso ducit assensu: & saluberrimum ipsis uidetur, quod penè nullius contradictione reprehenditur. Vnde quia in istis Pelagianæ prauitatis reliquijs nō mediocris uirulentiæ fibra nutritur, si principium salutis male in homine collocatur: si diuinæ uoluntati impie uoluntas humana præfertur, ut ideo quis adiuuetur quia uoluit, non ideo quia adiuuatur uelit: si originaliter malus receptionem boni non à summo bono, sed à semetipso inchoare male creditur: si aliunde deo placetur, nisi ex eo quod ipse donauerit: tribue nobis in hac causa Papa beatissime, pater optime, quantum donante domino potes diligentiam pietatis tuæ obsecro, ut quæ in istis quæstionibus obscuriora, & ad percipiēdum difficiliora sunt, quàm lucidissimis expositionibus digneris aperire, Ac primum, quia plerique non putant Christianam fidem hac dissensione uiolari, quantum periculi sit in eorum persuasione patefacias. Deinde quomodo per istam præoperantem & cooperantem gratiam liberum non impediatur arbitrium. Tum utrum præscientia dei, ita secundum propositum maneat, ut ea ipsa quæ sunt, proposita sint accipienda præscita: an per genera causarum, & species personarum ista uarientur: ut quia diuersæ sunt uocationes in his, qui nihil operaturi saluantur, quasi solum dei propositum uideatur existere: in his autem qui aliquid boni acturi sunt, per præscientiam possit stare propositum: an uero uniformiter, licet diuidi præscientia à proposito temporali distinctione non possit, præscientia tamen quodam ordine sit subnixa proposito: & sicut nihil sit quorumcunque negociorum, quod non scientia diuina præuenerit: ita nihil sit boni, quod in nostram participationem non deo autore defluxerit. Postremo quemadmodum per hanc prædicationem propositi dei, quo fideles fiunt qui præordinati sunt ad uitam æternam, nemo eorum qui cohortandi sunt impediatur, nec occasionem negligentiæ habeant, si se prædestinatos esse desperent. Illud etiam qualiter diluatur, quæsumus patienter insipientiam nostram ferendo demonstres, quod retractatis priorum de hac re opinionibus, penè omnium par inuenitur & una sentētia, qua propositum & prædestinationem dei secundum præscientiam receperunt: ut ob hoc deus alios uasa honoris, alios contumeliæ fecerit, quia finem uniuscuiusque præuiderit, & sub ipso gratiæ adiutorio, in qua futurus esset uoluntate & actione præscierit. Quibus omnibus enodatis, & multis insuper quæ altiore intuitu ad causam hanc pertinentia magis potes uidere discussis: credimus & speramus nō solum tenuitatem nostram, disputationū tuarum præsidio roborandam, sed etiam ipsos quos meritis atque honoribus claros caligo istius opinionis obscurat, defecatissimum lumen gratiæ recepturos. Nam unum eorum præcipuæ autoritatis & spiritalium studiorum uirum, sanctum Hilarium Arelatensem episcopum, sciat beatitudo tua admiratorem sectatoremque in alijs omnibus tuæ esse doctrinæ: & de hoc quod in querelam trahit, iampridem apud sanctitatem tuam sensum suum per litteras uelle cōferre. Sed quia utrum hoc facturus, aut quo fine sit facturus incertum est, & omnium nostrū fatigatio prouidēte hoc præsenti seculo dei gratia, in tuæ charitatis & sciētiæ uigore sperat, adde eruditionem humilibus, adde increpationem superbis. Necessarium & utile est etiam quæ

A quæ scripta sunt scribere, ne leue existimetur quod non frequenter arguitur. Sanum enim putant esse quod non dolet, nec uulnus superducta cute sentiunt: sed intelligant peruentu/ rum ad sectionem, quod habuerit perseuerantem tumorem. Gratia dei & pax domini no/ stri Iesu Christi coronet te in omni tempore, & ambulantem de uirtute in uirtutem glorifi/ cet in æternum domine Papa beatissime, ineffabiliter mirabilis, incomparabiliter honoran/ de, præstantissime patrone.

HILARIVS AVGVSTINO DE EADEM MATERIA.

Domino beatissimo ac toto affectu desiderando, & multum in Christo suscipiendo, patri Augustino Hilarius. Si cessantibus cótradicentium quæ/ stionibus gratæ sunt plerunque studiosorum inquisitiones, ut etiam illa quæ absque periculo ignorarentur, ediscant: arbitror gratiorem fore seduli/ tatem nostræ relationis, quæ dum indicat secundum quorundam prosecu/ tiones quædam aduersantia ueritati, non tam sibi quàm illis qui turbantur & turbant, per consilium sanctitatis tuæ satagit prouideri, domine beatissime ac toto affectu desiderande, & multum in Christo suscipiende pater. Hæc sunt itaque quæ Massiliæ, uel alijs etiam locis in Gallia uentilantur. Nouum & inutile esse prædicationi, quòd quidam secundum propo/ sitũ eligendi dicãtur, ut id nec arripere ualeant nec tenere, nisi quòd credẽdi uoluntate dona ta, excludi putant omnem prædicandi uigorem, si nihil quod per eum excitetur, in homini/ bus remansisse dicatur. Consentiunt omnem hominem in Adam perisse, nec inde quen/ quam posse proprio arbitrio liberari: sed id conueniens asserunt ueritati, uel congruum præ dicationi, ut cum prostratis, & nunquam suis uiribus surrecturis annunciatur obtinendæ sa lutis occasio, eo merito quo uoluerint & crediderint, à suo morbo se posse sanari, & ipsius fi

B dei augmentum, & totius sanitatis suæ consequantur effectum. Cæterum ad nullum opus uel incipiendum, nedum perficiendum, quenquam sibi sufficere posse consentiunt: neque enim alicui operi curationis eorum annumerandum putant, exterrita supplicij uolunta/ te unumquenq; ægrotum uelle sanari. Quod enim dicitur, Crede & saluus eris, unum horũ exigi asserunt, aliud offerri, ut propter id quod exigitur si redditum fuerit, id quod offertur deinceps tribuatur. Vnde non consequens putant, exigendam ab eo fidem, cuius naturæ id uoluntate conditoris concessum est: & nullam ita deprauatam uel extinctam putant, ut non debeat, uel possit se uelle sanari. Propter quod ut sanetur quis à sua, uel si noluerit cum sua ægritudine puniatur. Nec negari gratiam, si præcedere dicatur talis uoluntas, quæ tantum medicum quærat: non autem quicquam ipsa iam ualeat: nam illa testimo/ nia ut est illud, Sic unicuique partitus est mensuram fidei, & similia, ad id uolunt ualere, Rom. 12 ut adiuuetur qui cœperit uelle, non ut etiam donetur ut uelit. Reiectis ab hoc dono alijs pariter reis, & qui possent similiter liberari, si ea quæ pariter indignis præstatur credendi uoluntas, etiam ipsis similiter præstaretur. Si autem aiunt, dicatur uel talem omnibus re/ mansisse, qua uel contemnere quis ualeat, uel obedire: de compendio putant rationem reddi electorum uel reiectorum, in eo quod unicuique meritum propriæ uoluntatis ad/ iungitur. Cum autem dicitur eis, quare alijs uel alicubi prædicetur, uel non prædicetur: uel nunc prædicetur quod aliquando penè omnibus, sicut nunc aliquibus gentibus non prædi/ catum sit: dicunt id præscientiæ esse diuinæ, ut eo tempore, & ibi, & illis ueritas annunciare/ tur uel annuncietur, quando & ubi prænunciabatur esse credenda: & hoc non solum alio/ rum catholicorum testimonijs, sed etiam sanctitatis tuæ disputatione antiquiore se proba/ re testantur. Vbi tamen eandem gratiam non minore ueritatis perspicuitate docueris, ut est illud quod dixit sanctitas tua in quæstione contra Porphyrium, de tempore Christia/ næ religionis: tunc uoluisse hominibus apparere Christum, & apud eos prædicari doctri/ nam suam, quando sciebat & ubi sciebat esse, qui in eum fuerant credituri. Vel illud de libro

libro in epistola ad Romanos, Dicis itaq; mihi quid adhuc conqueritur? Nam uoluntati C
Roma.9 eius quis resistit? Cui sanè inquisitioni, inquis, sic respõdet, ut intelligamus spiritalibus uiris, etiam non secundum terrenum hominem uiuentibus, patere posse prima merita fidei & impietatis, quomodo deus præscientia eligat credituros, & damnet incredulos: nec illos ex operibus eligens, nec istos ex operibus damnans: sed & illorum fidei præstans, ut bene operentur, & istorum impietatem deserendo obdurans, ut male operentur. Et iterum in eodem libro superius, Aequales omnes sunt ante meritum, nec potest in rebus omnimodo æqualibus electio nominari, quoniam spiritussanctus non datur nisi credentibus. Non quidẽ deus eligit opera quæ ipse largitur, cum dat spiritumsanctũ, ut per charitatem bona operemur: sed tamen eligit fidem, quia nisi quis credat, & in accipiendi uoluntate permaneat, non accipit donum dei, id est spiritumsanctum, per quem infusa charitate bonum possit operari. Non ergo eligit deus opera cuiusquam in præscientia, quæ ipse donaturus est: sed fidem eligit in præscientia, ut quem crediturum esse præsciuit, ipsum elegerit, cui spiritumsanctum da-
1. Cor. 12
2. sen. dis. 28 ret, ut bona operando etiam æternam uitam consequeretur. Dicit enim Apostolus, Idem deus qui operatur omnia in omnibus, Nusquam autem dictum est, deus credit omnia in omnibus. Quod enim credimus nostrum est, quod autem operamur, illius, & cætera in eodem opere, quæ se acceptare & probare testantur, tanquam conuenientia euangelicæ ueritati. Cæterum præscientiam & prædestinationem, uel propositum ad id ualere contendunt, ut eos præscierit, uel prædestinauerit, uel proposuerit eligere, qui fuerant credituri: nec de hac
1. Cor. 4 fide posse dici, Quid habes quod non accepisti? cum in eadem natura remanserit, licet uitiata, quæ prius sana ac perfecta donata sit. Quòd autem dicit sanctitas tua, neminem perseuerare nisi perseuerandi uirtute percepta, hactenus accipiunt, ut quibus datur inerti licet, præcedenti tamen proprio arbitrio tribuatur: quod ad hoc tantum liberum asserunt, ut uelit uel nolit amittere medicinã. Cæterum & ipsos abominari se & damnare testantur, si quis quicquam uirium in aliquo remansisse quo ad sanitatem progredi possit, existimet. Nolunt au- D
tem ita hanc perseuerantiam prædicari, ut non uel suppliciter emereri, uel amitti contumaciter possit. Nec ad incertum uoluntatis dei deduci se uolũt, ubi eis quantũ putãt ad obtinendum uel amittendum, euidens est qualecunq; sit initium uoluntatis. Illud etiam testimoniũ
Sapien. 4 quod posuisti, Raptus est ne malicia mutaret intellectum eius, tanquam non canonicum definiunt omittendum, Vnde illam præscientiam sic accipiunt, ut propter fidem futuram intelligẽdi sint præsciti: nec cuiquã talem dari perseuerantiam à qua non permittitur? præuaricari, sed à qua possit sua uoluntate deficere & infirmari. Asserunt inutilem exhortandi consuetudinem, si nihil in homine remansisse dicatur quod correctio ualeat excitare: quod quidem inesse naturæ sic se dicere confitentur, ut hoc ipso quod ignoranti ueritas prædicatur, ad beneficium præsentis gratiæ referendum sit. Nam si sic prædestinati sunt, inquiunt, ad utramq; partem, ut de alijs ad alios nullus possit accedere, quò pertinet tanta extrinsecus correctionis instantia? Si ab homine, & si non fides integra, saltem uel dolor compunctæ infirmitatis exoritur, aut periculum demonstratæ mortis horretur, Nam si non potest timere quis unde terretur, nisi ea uoluntate quæ sumitur, non ex eo culpandus quod nunc non uult, sed in eo & cum eo, qui sic aliquando noluit ut eam damnationem cum suis posteris mereretur incurrere, ut nunquam recta, semper autem praua uellet appetere. Si autem est qualiscunque dolor qui ad exhortationem corripientis oriatur, hanc ipsam dicunt causam propter quam uel reijciatur alius, uel alius assumatur: atque ita non opus esse partes constitui, quibus nec adijciendum sit aliquid, nec detrahendum. Deinde moleste ferunt, ita diuidi gratiam, quæ uel tunc primo homini data est, uel nunc omnibus detur, ut ille acceperit perseuerantiam, non qua fieret ut perseueraret, sed sine qua per liberum arbitrium perseuerare non possit: nunc uero sanctis in regnum per gratiam prædestinatis non tale adiutorium perseuerantæ detur, sed tale ut eis perseuerantia ipsa donetur, non solum ut sine isto dono perseuerantes esse non possint, uerumetiam ut per hoc donum

A donum non nisi perseuerantes sint. His uerbis sanctitatis tuæ ita mouentur, ut dicant
quandam desperationem hominibus exhiberi. Si enim aiunt, ita Adam adiutus est, ut &
stare posset in iustitia, & à iustitia declinare: & nunc ita sancti iuuantur, ut declinare non
possint, siquidem eam acceperunt uolendi perseuerantiam, ut aliud uelle non possint: uel sic
quidam deseruntur, ut aut nec accedant, aut si accesserint & recedant: ad illam uoluntatẽ per
tinuisse dicunt exhortationis, uel comminationis utilitatem, quæ & persistendi & desistendi
obtinebat liberam potestatem: non ad hanc, cui nolle iustitiam ineuitabili necessitate con-
iunctum est: præter illos qui sic concreati sunt his, qui cum uniuersa massa damnati sunt, ut
exciperentur per gratiam liberandi. Vnde in hoc solo uolunt à primo homine omnium di-
stare naturam, ut illum integris uiribus uoluntatis iuuaret gratia uolentem, sine qua perse-
uerare non poterat: hos autem amissis & perditis uiribus credentes tantum, non solum eri-
gat prostratos, uerumetiam suffulciat ambulantes. Cæterum quicquid libet donatum sit
prædestinatis, id posse & amittere & retinere propria uoluntate contendunt. Quod tunc fal
sum esset, si ueram putarent eam quosdam perseuerantiam percepisse, ut nisi perseuerantes
esse non possint. Inde est quod & illud pariter non accipiunt, ut eligendorum reijciẽdorũq;
esse definitum numerũ uelint: atq; illius sententiæ expositionẽ, nõ ea, in quæ ac esse deprom
pta suscipiunt, id est, ut non nisi omnes homines saluos fieri uelit, & non eos tantum qui ad
sanctorum numerum pertinebunt, sed omnes omnino, ut nullus habeatur exceptus, Nec
hoc timendum, quod quidam eo inuito perire dicantur. Sed quomodo aiunt, non uult à
quoquam peccari uel deseri iustitiam, & tamen iugiter illa deseritur contra eius uolunta-
tem, committunturq; peccata: ita eum saluare omnes homines, nec tamen omnes homines
uelle saluari? Testimonia etiam scripturæ quæ de Saule uel de Dauid posuisti, non pertine
re putant ad quæstionem, quæ de exhortatione uersatur. Alij autem ad id referunt, ut ex
his eam gratiam accipiant commendari, qua unusquisque post uoluntatem iuuatur: uel ad
B ipsam uocationem, quæ præstatur indignis. Hoc enim & illis locis tuorum opusculorum &
aliorum quæ persequi longum est, se demõstrare testantur. Paruulorum autem causam ad
exemplum maiorum non patiuntur afferri. Quam tuam sanctitatem dicunt eatenus atti-
gisse, ut incertum esse uolueris, ac potius de eorum pœnis malueris dubitari. Quod in libro
tertio de libero arbitrio ita posuisse meministi, ut hanc eis occasionem potuerit exhibere.
Hoc etiam de aliorum libris quorum est in ecclesia autoritas, faciunt, quod respicit sancti-
tas tua non parum posse iuuare contradictores, nisi maiora, aut certe uel paria proferantur
à nobis. Non enim ignorat prudentissima pietas tua, quanto plures sint in ecclesia, qui auto
ritate hominum in sententia teneantur, aut ad sententiam transferantur. Ad summum fati
gatis omnibus nobis, ad id prosecutio eorum, uel potius querela conuertitur, consentienti-
bus etiam his qui hanc definitionem improbare non audent, ut dicant, Quid opus fuit hu-
iuscemodi disputationis incerto, tot minus intelligentium corda turbari? Neque enim mi-
nus utiliter sine hac definitione, aiunt tot annis à tot tractatoribus, tot præcedentibus libris
& tuis & aliorum, cum contra alios, tum maxime contra Pelagianos, catholicam fidem fuis-
se defensam. Hæc mi pater & alia interminabiliter plura, si ut summa mea uota confitear,
per me deferre maluissem, uel quia hoc nõ merui, saltem prolixiore tempore omnia, quibus
mouẽtur, collecta dirigere: ut quicquid de hac re cõtradicitur quatenus refelli, uel si id nõ po
test, tolerari debere audirẽ. Sed quia neutrũ ex uoto prouenit, malui quomodo potui hæc
comprehensa dirigere, quàm penitus de tanta quorundam contradictione reticere. Sunt ex
parte tales personæ, ut his consuetudine ecclesiastica laicos summam reuerentiam necesse
sit exhibere. Quod quidem ita curauimus deo iuuante seruare, ut cum opus fuit non tace-
remus, quæ ad quæstionis huius assertionem exiguitas nostrarum uirium suggerebat. Sed
nunc summatim quantum festinatio perlatoris admisit, hæc uelut commonendo suggessi.
Tuæ sanctæ prudentiæ est, dispicere quid facto opus sit, ut aliorum ex tantis superetur, uel
temperetur intentio. Cui ego iam parum prodesse existimo te reddere rationem, nisi

& ad-

& addatur autoritas, quam transgredi infatigabiliter contentiosa corda non possint. Sed C
planè illud tacere non debeo, quod se dicant tuam sanctitatem hoc excepto, in factis & dictis omnibus admirari. Tuum erit decernere, quomodo sit in hoc eorum contradictio tolleranda. Nec mireris quod aliter uel aliqua in hac epistola addidi, quantum puto, quæ in superiore non dixeram, Talis est enim nunc eorum definitio, præter illam quæ per festinationem aut obliuionem fortasse præterij. Libros cum æditi fuerint, quos de uniuerso opere moliris, quæso habere mereamur, maxime ut per eorum autoritatem, si qua tibi in tuis displicent, à dignitate tui nominis iam non trepidi sequestremus. Librum etiam de gratia & libero arbitrio non habemus: superest ut eum quia utilem quæstioni confidimus, mereamur accipere. Nolo autem sanctitas tua sic me arbitretur hæc scribere, quasi de his quæ nũc ædidisti, ego dubitẽ. Sufficiat mihi pœna mea, quòd à præsentiæ tuæ delitijs exulatus, ubi salubribus tuis uberibus nutriebar, non solum absentia tua crucior, uerumetiam peruicacia quorundam qui non tantum manifesta respuunt, sed etiam non intellecta reprehendunt. Cæterum hac suspicione intantum careo, ut potius infirmitatem meam qua tales parum patienter fero, notabilem putem. Qualiter autem ad hæc consulendum iudices, ut dixi, tuæ sapientiæ derelinquo. Nam ad me hoc pertinere credidi, pro ea quã Christo uel tibi debeo charitate, ut quæ in quæstionem ueniunt non tacerem. Quicquid pro ea gratia quam in te pusilli cum magnis miramur, uolueris aut ualueris, gratissime accipiemus tanquam à nobis charissima & reuerendissima autoritate decretum. Sanè quia urgente perlatore, timui me uel non omnia, uel hæc ipsa minus digna conscius mearum uirium, posse dirigere, egi cum uiro, cum moribus, tum eloquio & studio claro, ut quanta posset collecta suis litteris intimaret, quas coniunctas his destinare curaui: Est enim talis qui etiam præter hanc necessitatem, dignus tuæ sanctitatis notitia iudicetur. Sanctus Leontius diaconus cultor tuus, cum meis parentibus multum salutat. Memorem mei paternitatem tuam dominus Iesus ecclesiæ suæ annis pluribus donare dignetur domine pater. Et infra, sciat sanctitas tua, fratrem D
meum cuius maxime causa hinc discessimus, cum matrona sua ex consensu perfectam deo continẽtiam deuouisse. Vnde rogamus sanctitatem tuam, ut orare digneris, quo hocipsum in eis dominus confirmare & custodire dignetur.

AD LECTOREM.

NE quem moueat, quòd huius operis quod sequitur, nõ meminit in retractationibus suis. Retractationum libros habebat in manibus, quum hæc scriberet, quemadmodum ipse testatur libro secundo huius argumenti.

D. AVRELII AVGVSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI, DE PRAEDESTINATIONE sanctorum Liber primus.

Caput I
Philip. 3
Gal. 6

DIXISSE quidem Apostolum scimus in epistola ad Philippenses, Eadem scribere uobis, mihi quidem non pigrum, uobis autẽ tutum est. Idem tamẽ scribens ad Galatas, cum se satis apud eos egisse perspiceret, quod illis per ministerium sermonis sui necessarium esse cernebat. De cætero, inquit, laborem mihi nemo præstet, uel sicut in plerisque codicibus legitur, Nemo mihi molestus sit. Ego autem quamuis me moleste ferre confitear, quod diuinis eloquijs quibus dei gratia prædicatur, quæ omnino nulla est, si secundũ merita nostra datur, tam multis manifestisque nõ ceditur: uestrum tamen studium, fraternamque dilectionẽ filij charissimi Prosper & Hilari, quo eos qui tales sunt, ita nõ uultis errare, ut post tot libros de hac re atque epistolas meas, adhuc me desideretis

A desideretis hinc scribere:tãtum amo,quantũ non possum dicere:& tantum me amare,quan
tum debeo, nõ audeo dicere. Quapropter ecce rescribo uobis,& licet iam non uobiscum,ta
men etiam per uos adhuc ago, quod me satis egisse credebam. Cõsyderatis enim litteris ue
stris uidere mihi uideor eos fratres pro quibus geritis piam curam,ne teneant poëticam sen
tentiam qua dictum est,Spes sibi quisq;:& in illud incurrant quod non poëtice,sed prophe
tice dictũ est:Maledictus omnis qui spem habet in homine,eo modo esse tractandos, quo Hiere.17
tractauit Apostolus quibus ait:Et si quid aliter sapitis,hoc quoq; uobis deus reuelabit. Ad/ Phil.3
huc quippe in quæstione caligant de prædestinatione sanctorum. Sed habent unde si quid
aliter in ea sapiunt,hoc quoq; illis reuelet deus,si in eo ambulent in quod peruenerunt:Pro/
pter quod Apostolus cũ dixisset: Si quid aliter sapitis hoc quoq; uobis deus reuelabit: ue/
rũtamen,inquit,in quod peruenimus,in eo ambulemus. Peruenerunt autem isti fratres no/
stri,pro quibus sollicita est pia charitas uestra,ut credant cum ecclesia Christi, peccato pri/
mi hominis obnoxium nasci genus humanum,nec ab isto malo nisi per iusticiam secundi
hominis aliquem liberari. Peruenerunt etiam,ut præueniri uoluntates hominum dei gratia
fateantur,atq; ut ad nullum opus bonum uel incipiendum uel perficiendũ sibi quenq; suf/
ficere posse consentiant. Retenta ergo ista in quæ peruenerunt,plurimum eos à Pelagiano/
rum errore discernunt. Proinde si in eis ambulent & orent eum qui dat intellectum, si quid
de prædestinatione aliter sapiunt,ipse illis hoc quoq; reuelabit:tamen etiam nos impenda/
mus eius dilectionis affectum ministeriumq; sermonis,sicut donat ille quem rogamus,ut
in his litteris ea quæ illis essent apta & utilia diceremus. Vnde enim scimus,ne forte deus
noster per hanc nostrã uelit efficere seruitutem,qua eis in Christi libera charitate seruimus?

Caput II

Prius itaq; fidem qua Christiani sumus,donum dei esse debemus ostendere,si tamen
diligentius id facere possumus,quàm in uoluminibus tot tantisq; iam fecimus. Sed nũc eis
respondendum esse uideo,qui diuina testimonia quæ de hac re adhibuimus,ad hoc dicunt
B ualere,ut nouerimus ex nobis quidẽ nos habere ipsam fidem,sed incremẽtum eius ex deo:
tanq; fides non ab ipso donetur nobis,sed ab ipso tamen augeatur in nobis eo merito,quo
cœpit à nobis. Non ergo receditur ab ea sententia,quam Pelagius ipse in episcopali iudicio
Palæstino, sicut eadẽ gesta testantur damnare compulsus est,gratiam dei secundum meri/
ta nostra dari:q̃si non pertineat ad dei gratiã quòd credere cœpimus,sed illud potius quod
propter hoc nobis additur,ut plenius perfectiusq; credamus:ac per hoc initium fidei no/
stræ priores damus deo,ut rettribuatur nobis & supplementum eius,& si quid aliud fideli/
ter poscimus. Sed contra hæc cur non potius audimus: Quis prior dedit illi & retribuetur Rom.11
ei? quoniam ex ipso & per ipsum & in ipso sunt omnia. Et ipsum igitur initium fidei nostræ,
ex quo nisi ex ipso est? Neq; enim hoc excepto ex ipso sunt cætera,sed ex ipso,& per ipsum,
& in ipso sunt omnia. Quis autem dicat eum qui iam cœpit credere,ab illo in quem credi/
dit nihil mereri? Vnde fit,ut iam merenti cætera dicantur addi retributione diuina,ac per
hoc gratiam dei secundum merita nostra dari. Quod obiectum sibi Pelagius ne damnare/
tur,ipse damnauit. Quisquis igitur hanc damnabilem uult ex omni parte uitare sentẽtiam, Phil.1
ueraciter intelligat dictum quod Apostolus ait: Vobis donatum est pro Christo,non solũ
ut credatis in eum, uerumetiam ut patiamini pro eo. Vtrumq; ostendit dei donum,quia
utrũq; dixit esse donatum. Nec ait ut plenius & perfectius credatis in eum, sed ut credatis
in eum. Nec seipsum misericordiam consecutum dixit ut fidelior,sed ut fidelis esset:quia scie
bat non se initium fidei suæ priorem dedisse deo,& retributũ sibi ab illo eius augmentum,
sed ab eo se factum fidelem,à quo Apostolus factus est:Nam scripta sunt etiã fidei eius ini
tia,suntq; ecclesiastica celebri lectione notissima. Auersus quippe à fide quam uastabat,eiq;
uehementer aduersus,repente est ad illam gratia potentiore conuersus : conuertente illo cui
hoc ipsum facturo per prophetiam dictum est: Tu conuertens uiuificabis nos,ut non solum Psal.84
ex nolente fieret uolens credere, uerũetiam ex persecutore persecutionem in eius fidei quam
persequebatur,defensione pateretur. Donatum quippe illi erat à Christo,non solum ut cre

deret in eum, uerumetiam ut pateretur pro eo. Et ideo cõmendans istam gratiam, quæ non C
2. Cor. 3 datur secundum aliqua merita, sed efficit omnia bona merita: Non quia idonei sumus, inquit, cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex deo est. Attendant hic, & uerba ista perpendant, qui putant ex nobis esse fidei cœptum, & ex deo esse fidei supplementum. Quis enim non uideat, prius esse cogitare quàm credere? Nullus quippe credit aliquid, nisi prius cogitauerit esse credendum. Quàmuis enim raptim, quàmuis celerrime credendi uoluntatem quædam cogitationes anteuolent, moxq; illa ita sequatur, ut quasi coniunctissima comitetur, necesse est tamen ut omnia quæ creduntur, præueniente cogitatione credantur: quanquàm & ipsum credere, nihil aliud est quàm cũ assensione cogitare. Non enim omnis qui cogitat, credit: cũ ideo cogitent pleriq;, ne credant: sed cogitat omnis qui credit, & credendo cogitat, & cogitando credit. Quod ergo pertinet ad religionem atq; pietatem, de qua loquebatur Apostolus: si non sumus idonei cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex deo est: profecto non sumus idonei credere aliquid quasi ex nobismet ipsis, quod sine cogitatione non possumus, sed sufficientia nostra qua credere incipimus, ex deo est. Quo circa sicut nemo sibi sufficit ad incipiendum uel perficiendum quodcunque opus bonum, quod iam isti fratres sicut uestra scripta indicant, uerum esse consentiunt: unde in omni opere bono, & incipiendo & perficiendo, sufficientia nostra ex deo est: ita nemo sibi sufficit uel ad incipiendam uel ad perficiendam fidem, sed sufficientia nostra ex deo est: quoniam fides si non cogitetur, nulla est, & nõ sumus idonei cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex deo est. Cauendum est fratres dilecti à deo, ne homo se extollat aduersus deum, cum se dicit facere quod promisit deus. Nónne fides gen
Rom. 4 tium promissa est Abraæ, & ille dans gloriam deo, plenissime credidit? Quoniam qui promisit, potens est & facere. Ipse ergo fidem gentium facit, qui potens est facere quod promisit. Porrò si operetur deus fidem nostram, miro modo agens in cordibus nostris ut credamus: nunquid metuendum est, ne totum facere non possit: & ideo homo sibi primas eius D uendicat partes, ut nouissimas ab illo accipere mereatur? Videte si aliud agitur isto modo, nisi ut gratia dei secundum merita nostra detur quolibet modo, ac sic gratia non sit gratia. Redditur nanq; hoc pacto debita, non donatur gratis: debetur enim credenti, ut à domino ipsa fides augeatur, & sit merces fidei cœptæ, fides aucta: nec attenditur cum hoc dicitur, nõ secundum gratiam, sed secundum debitum istam mercedem credentibus imputari. Cur autem non totum tribuatur homini, ut qui sibi potuit instituere, quod nõ habebat: ipse quod instituit, augeat, omnino non uideo: nisi quia resisti non potest diuinis manifestissimis testi
Rom. 12 monijs, quibus & fides, unde pietas exordium sumit, donum dei esse monstratur. Quale
Rom. 1 est illud, quòd unicuiq; deus partitus est mensuram fidei. Et illud: Pax fratribus & charitas cum fide à deo patre, & domino Iesu Christo, & cætera talia. Nolens ergo his tam claris testimonijs repugnare, & tamẽ uolens à seipso sibi esse quod credidit homo: quasi componat cum deo, ut partem fidei sibi uendicet, atq; illi partem relinquat: & quod est elatius, primam tollit ipse, sequentẽ dat illi: & in eo quod dicit esse amborũ, priorem se facit, posteriorẽ deũ.

Cap. III. Non sic pius atq; humilis doctor ille sapiebat, Cyprianum beatissimum loquor, qui dixit in nullo gloriandum, quando nostrum nihil sit. Quod ut ostẽderet, adhibuit Apostolum
1. Cor. 4 testem dicentem: Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Quo præcipue testimonio etiam conuictus sum, cum similiter errarem, putans fidem qua in deum credimus, non esse donum dei, sed à nobis esse in nobis, & per illam nos impetrare dei dona, quibus temperanter, & iuste, & pie uiuamus in hoc seculo. Neq; enim fidem putabam dei gratia præueniri, ut per illam nobis daretur quod posceremus utiliter, nisi quia credere non possemus, si non præcederet præconium ueritatis. Vt autem prædicato nobis euangelio consentiremus, nostrum esse proprium, & nobis ex nobis esse arbitrabar. Quem meum errorem nonnulla opuscula mea satis indicant, ante episcopatum meum scripta. In quibus est illud quod cõmemorastis in litteris uestris, ubi est ex

A positio quarundam propositionum ex epistola quæ est ad Romanos. Deniq; cum mea cũ/
cta opuscula retractarem, eamq; retractationem stilo prosequerer, cuius operis iam duos
absolueram libros, anteꝙ scripta uestra prolixiora sumpsissem, cum ad hũc librum retractã
dum in primo uolumine peruenissem, sic inde locutus sum. Item disputans quid, inquã, ele/
gerit deus in nondum nato, cui dixit seruiturum esse maiorem: & quid in eodem maiore si/
militer nondum nato reprobauerit: de quibus propter hoc cõmemoratur, ꝙuis longe post/
ea prolatum sit propheticum testimonium: Iacob dilexi, Esau autẽ odio habui, ad hoc per/ Malach.1
duxi ratiocinationẽ, ut dicerem: Nõ ergo elegit deus opera cuiusq; in præscientia quæ ipse
daturus est: sed fidem elegit in præscientia, ut quem sibi crediturum esse præsciuit, ipsum ele/
gerit, cui spiritum sanctum daret: ut bona operando, etiam æternam uitam consequeretur.
Nondum diligentius quæsiueram, nec adhuc inueneram qualis sit electio gratiæ: de qua idẽ
dicit Apostolus: Reliquiæ per electionem gratiæ saluæ factæ sunt. Quæ utiq; non est gra- Rom.11
tia, si eam ulla merita præcedant: ne iam quod datur non secundum gratiam, sed secundũ de
bitum, reddatur potius meritis ꝙ donetur. Proinde quod continuo dixi: Dicit enim idem 1.Cor.12
Apostolus: Idem deus qui operatur omnia in omnibus, nusꝙ autem dictum est: deus cre/
dit omnia in omnibus, ac deinde subiunxi: Quod enim credimus nostrum est: quod autem
operamur bonum, illius est, qui credentibus dat spiritũ sanctum: profecto non dicerem, nisi
iam scirem etiam ipsam fidem inter dei munera reperiri, quæ dantur in eodem spũ. Vtrũq;
ergo nostrum est, propter arbitrium uoluntatis, & utrũq; tamen datum est per spiritũ fidei
& charitatis. Neq; enim sola charitas, sed sicut scriptum est: Charitas cum fide à deo patre, & Eph.6
domino Iesu Christo. Et quod paulo post dixi: Nostrum enim credere & uelle: illius autẽ,
dare credentibus & uolentibus facultatem bene operandi per spiritum sanctum, per quem
charitas diffunditur in cordibus nostris: uerum est quidem, sed eadẽ regula, & utrũq; ipsius
est, quia ipse præparat uoluntatẽ: & utrũq; nostrum, quia non fit nisi uolentibus nobis. Ac
B per hoc quod etiam postea dixi: Quia neq; uelle possumus, nisi uocemur: & cum post uoca
tionem uoluerimus, non sufficit uoluntas nostra & cursus noster, nisi deus & uires currenti/
bus præbeat, & ꝑducat quò uocat. Ac deinde subiũxi: Manifestũ est ergo nõ uolentis neq;
currentis, sed miserentis dei esse quòd bene operamur, omnino uerissimum est. Sed parũ de
ipsa uocatione disserui, quæ fit secundum propositum dei. Non enim omnium qui uocantᷣ
talis est, sed tantũ electorum. Itaq; quod paulopost dixi: Sicut enim in his quos elegit deus
non opera, sed fides inchoat meritũ, ut per munus dei operentur: sic in his quos damnat in/
fidelitas & impietas inchoat pœnæ meritum, ut per ipsam pœnam etiam male operẽtur, ue
rissime dixi: Sed fidei meritũ etiam ipsum esse donũ dei, nec putaui quærendum esse, nec di/
xi. Et alio loco: Cuius enim miseretur, inquã, facit eum bene operari: & quem obdurat relin-
quit eum ut mala operetur. Sed & illa misericordia præcedenti merito fidei tribuitur, & ista
obduratio præcedenti iniquitati. Quod quidem uerum est, sed adhuc quærendũ erat, utrũ
& meritũ fidei misericoricordiam dei præueniat: id est, utrum ista misericordia ideo tantum
modo fiat in homine, quia fidelis est: an etiam facta fuerit ut fidelis esset. Legimus enim di
cente Apostolo: Misericordiam consecutus sum, ut fidelis essem: non ait, quia fidelis eram. 1.Timoth.1
Fideli ergo datur quidẽ, sed data est etiam ut esset fidelis. Rectissime itaq; in alio loco eodẽ
libro dixi: Quoniam si non ex operibus, sed misericordia dei uocamur ut credamus, & credẽ
tibus præstatur ut bene operemur, non est gentibus ista inuidenda misericordia: quamuis
minus ibi diligenter de illa, quæ per dei propositum fit uocatione tractauerim.

Videtis certe quid tunc de fide atq; operibus sentiebam, ꝙuis de cõmendãda dei gra Caput IIII
tia laborarem, in qua sententia istos fratres nostros esse nunc uideo, quia non sicut legere li/
bros meos, ita etiã in eis curauerũt ꝓficere mecũ. Nam si curassent, inuenissent istã quæstio/
nẽ secundũ ueritatẽ diuinarũ scripturarũ solutam, in primo libro duorũ quos ad beatæ me/
moriæ Simplicianum scripsi episcopũ Mediolanensis ecclesiæ, sancti Ambrosij successorẽ, in
ipso exordio episcopatus mei: nisi forte nõ eos nouerunt. Quod si ita est, facite ut nouerint.

De hoc primo duorũ illorum libro, in secundo retractationũ primum locutus sum, qui sermo meus ita se habet: Librorũ, inquã, quos elaboraui episcopus, primi duo sunt ad Simplicianũ ecclesiæ Mediolanensis antistitem, qui beatissimo successit Ambrosio, de diuersis quæstionibus: quarũ duas ex epistola Pauli ad Romanos in primũ librũ cõtuli. Harũ prior est C
Rom. 7 de eo quod scriptũ est: Quid ergo dicemus, lex peccatũ est? Absit, usq; ad illud ubi ait: Quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christũ dñm nostrum. In quæ illa apostoli uerba: Lex spiritalis est, ego aũt carnalis sum, & cætera quibus caro cõtra spiritũ cõfligere ostẽdit, eo modo exposui tanq̃ homo describat adhuc sub lege, nõdũ sub gratia cõstitutus. Longe em̃ postea etiã spiritalis hoĩs & hoc ꝓbabilius, esse posse illa uerba cognoui. Posterior in hoc libro quæstio est ab eo loco ubi ait: Nõ solũ autẽ, sed & Rebecca ex uno
Rom. 9 cõcubitu habẽs Isaac patris nostri: usq; ad illud, ubi ait: Nisi dñs sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma fuissemus, & sicut Gomorra similes fuissemus. In cuius quæstionis solutione elaboratũ est pro libero arbitrio uoluntatis humanæ, sed uicit dei gratia. Nec nisi ad
1. Cor. 4 illud potuit perueniri, ut liquidissima ueritate dixisse intelligatur Apostolus: Quis enim te discernit? Quid autem habes quod nõ accepisti? Si autem & accepisti quid gloriaris, quasi non acceperis? Quod uolens etiã martyr Cyprianus ostendere, hoc totum ipso titulo definiuit, dicens in nullo gloriandum, quando nihil nostrũ est. Ecce quare dixi superius, hoc apostolico præcipue testimonio etiã meipsum fuisse conuictũ: cũ de hac re aliter saperem q̃ mihi deus in hac quæstione soluenda, cũ ad episcopũ Simplicianũ sicut dixi, scriberem, reuelauit. Hoc igitur Apostoli testimonium, ubi ad reprimendam hominis inflationẽ dixit: Quid enim habes quod non accepisti? nõ sinit quenq̃ fideliũ dicere: habeo fidẽ quã nõ accepi, reprimiturq; omnino his apostolicis uerbis tota huius responsionis elatio. Sed ne hoc quidẽ potest dici: quãuis non habeam perfectã fidem, habeo tamẽ eius initiũ quo in Christũ primitus credidi: quia & hic respondet: Quid autem habes quod non accepisti? Si autem & ac
Caput V cepisti, quid gloriaris quasi nõ acceperis? Illud uero quod putant de hac fide ideo D nõ posse dici: Quid enim habes quod nõ accepisti: quia in eadẽ natura remanet, licet uitiata, quæ prius sana ac perfecta donata sit, nihil ad id quod uolunt ualere intelligitur, si cur hoc Apostolus dixerit cogitetur: agebat enim, ne quisq̃ gloriaret̃ in homine, quoniã dissensio
1. Cor. 1 nes exortæ fuerant inter Corinthios Christianos, ita ut unusquisq; diceret: Ego quidẽ sum Pauli: alius autem, ego Apollo: alius uero, ego Cephe: & inde uentum est, ut diceret: Stulta mundi elegit deus, ut confundat sapientes: & infirma mundi elegit deus, ut cõfundat fortia: & ignobilia mundi & cõtemptibilia elegit deus: & ea quæ non sunt tanq̃ sint, ut quæ sunt euacuet, ut nõ gloriet̃ coram deo omnis caro. Hic certe cõtra humanam superbiã satis clara est Apostoli intentio: ne in homine quisq̃ gloriet̃, ac per hoc nec in seipso. Deniq; cũ dixisset: ut nõ gloriet̃ coram deo omnis caro: ut ostẽderet in quo debeat homo gloriari, mox addidit: Ex ipso aũt, inquit, uos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapientia à deo, & iu
Hiere. 9 sticia & sanctificatio & redẽptio: ut quẽadmodũ scriptũ est: Qui gloriat̃ in dño gloriet̃, in
1. Cor. 3 de peruenit ista eius intentio, ut postea increpans dicat: Adhuc enim carnales estis, cũ enim sint inter uos æmulatio & contentio, nónne carnales estis, & secundũ hominem ambulatis? Cũ enim quis dicat, ego quidem sum Pauli: alius autem, ego Apollo: nõne homines estis? Quid ergo est Apollo, quid aũt Paulus? Ministri per quos credidistis: & unicuiq; sicut dñs dedit. Ego plantaui, Apollo rigauit: sed deus incrementũ dedit. Itaq; neq; qui plantat est aliquid, neq; qui rigat: sed qui incrementũ dat deus. Videtis ne nihil agere Apostolum, nisi ut humilietur homo, & exaltetur deus solus? Quandoquidẽ in eis qui plantant̃ & qui rigant̃, nec ipsum plantorẽ & rigatorem dicit esse aliquid, sed qui incrementũ dat deus: q̃uis & hoc ipsum quod ille plantat, hic rigat, nõ ipsis, sed dño tribuat dicens: Vnicuiq; sicut dñs dedit, ego plantaui, Apollo rigauit. Hinc ergo in eadẽ intentione persistens, ad hoc uenit ut diceret, Itaq; nemo glorietur in homine. Iam enim dixerat: Qui gloriatur, in domino glorietur. Post hæc & alia nõnulla quæ his cõnectuntur, perducitur illuc eadẽ ipsa eius intentio ut dicat: Hæc

A cat:Hæc autem fratres transfiguraui in me & Apollo propter uos:ut in nobis discatis,ne su 1.Cor.4
pra ꝙ scriptũ est,unus pro altero infletur aduersus alterum. Quis enim te discernit? Quid
autẽ habes quod nõ accepisti? Si autẽ & accepisti,quid gloriaris quasi nõ acceperis? In hac
apostoli euidentissima intentione,qua cõtra humanã superbiã loquitur,ne quisq; in homi-
ne,sed in dño glorietur:dona dei naturalia suspicari,siue ipsam totam perfectamq; naturã
qualis in prima conditione donata est,siue uitiatæ naturæ qualescunq; reliquias,nimis quã
tum existimo absurdum est. Nunquid enim per hæc dona quæ omnibus cõmunia sunt ho βίαιον
minibus,discernuntur homines ab hominibus? Hic autem prius dixit:Quis enim te discer-
nit? & deinde addidit:Quid autem habes quod nõ accepisti? Posset quippe dicere homo in
flatus aduersus alterũ:discernit me fides mea,iusticia mea,uel si quid aliud. Talibus occur-
rens cogitatiõibus bonus doctor:Quid aũt habes,inquit,quod nõ accepisti? A quo,nisi ab
illo qui te discernit ab alio,cui nõ donauit,qđ donauit tibi. Si aũt & accepisti ait:qđ gloriaris
quasi nõ acceperis? Nũquid quæso ait aliud,nisi ut qui gloriat in dño glorietur? Nihil aũt
huic sensui tam contrarium est,ꝙ de suis meritis sic quenq; gloriari,tanꝙ ipse sibi ea fece-
rit,non gratia dei:sed gratia quæ bonos discernit à malis:non quæ cõmunis est, & bonis &
malis. Sit ergo gratia naturæ attributa,qua sumus animantia rationabilia,discernimurq; à
pecoribus: sit etiam gratia naturæ attributa,qua in ipsis hominibus à deformibus pulchri,
uel ingeniosi discernuntur à tardis,ac si quid eiusmodi est. Sed non se ille quem coërcebat
Apostolus aduersus pecus inflabat,nec aduersus hominem alterum,de aliquo naturali mu
nere quod inesse posset & pessimo,sed aliquod bonum quod pertineret ad uitam bonam,
sibi non deo tribuens inflabatur,quando audire meruit:Quis enim te discernit? Quid autẽ
habes quod non accepisti? Vt enim sit naturæ fidem posse habere,nunquid & habere? Nõ 2.Theßal.3
enim omnium est fides,cum fidem posse habere sit omnium. Non aũt ait Apostolus, quid
autem potes habere quod nõ accepisti,ut posses habere,sed ait: Quid aũt habes quod nõ
B accepisti? Proinde posse habere fidem,sicut posse habere charitatem,naturæ est hominum:
habere autem fidem quẽadmodum habere charitatem,gratiæ est fidelium. Illa itaq; natura
in qua nobis data est possibilitas habendi fidem,non discernit ab homine hominem,ipsa
uero fides discernit ab infideli fidelem. Ac per hoc ubi dicitur:Quis enim te discernit? Quid
autem habes quod non accepisti,quisquis audet dicere, habeo ex meipso fidem, non ergo
accepi,profecto contradicit huic apertissimæ ueritati:non quia credere uel non credere,non
est in arbitrio uolũtatis humanæ,sed in electis præparatur uoluntas à dño. Ideo ad ipsam
quoq; fidẽ,quæ in uolũtate est pertinet:Quis em̃ te discernit? Quid aũt habes quod non ac
cepisti? Multi audiunt uerbũ ueritatis:sed alij credũt,alij cõtradicũt. Volunt ergo Caput VI
isti credere:nolunt autem illi. Quis hoc ignoret? quis hoc neget? Sed cum alijs præparetur,
alijs non præparetur uoluntas à domino:discernendum est utiq; quid ueniat de misericor-
dia eius,quid de iudicio. Quod quærebat Israël ait Apostolus, hoc non est consecutus,ele- Rom.11
ctio autem consecuta est:cæteri uero excæcati sunt,sicut scriptum est:Dedit illis deus spiritũ Esa.6
compunctionis,oculos ut non uideant,& aures ut nõ audiant,usq; in hodiernum diem. Et
Dauid dicit:Fiat mensa eorum in laqueum & uenationem & in scandalum & in retributio Psal.68
nem illis,obscurentur oculi eorum ne uideant,& dorsum eorum semper incurua. Ecce miseri
cordia & iudicium:misericordia in electione,quæ consecuta est misericordiam dei:iudicium
uero in cæteros qui excæcati sunt:& tamen illi qui uoluerunt,crediderunt:illi quia noluerũt,
non crediderunt. Misericordia igitur & iudicium in ipsis uoluntatibus facta sunt. Electio
quippe ista gratiæ est,non utiq; meritorum. Superius enim dixerat:Sic ergo & in hoc tem- Rom.11
pore,reliquiæ per electionem gratiæ saluæ factæ sunt. Si autem gratia, iam non ex operi-
bus:alioquin gratia iam non est gratia. Gratis ergo consecuta est,quod consecuta est ele-
ctio:nõ præcessit eorum aliquid quod priores darent , & retribueretur illis:pro nihilo enim
saluos fecit eos. Cæteris autem qui excæcati sunt,sicut ibi non tacitum est,in retributione fa

ctum est. Vniuersæ uiæ domini misericordia & ueritas. Inuestigabiles sunt autem uiæ C
eius. Inuestigabiles igitur sunt, & misericordia qua gratis liberat, & ueritas qua iuste iudicat.

Cap. VII Sed forsitan dicunt: ab operibus fidem distinguit Apostolus: gratiam uero nō ex operibus esse dicit: non autem dicit, quòd non sit ex fide. Ita uero est: sed ipsam quoq; fidem Ioan. 6 opus dei dicit esse Iesus, & hanc ut operemur iubet. Dixerunt enim ad eum Iudæi: Quid faciemus ut operemur opera dei? Respondit Iesus & dixit eis: Hoc est opus dei, ut credatis in eum quem misit ille. Sic ergo distinguit Apostolus ab operibus fidem, quemadmodum in duobus regnis Hebræorum distinguitur Iudas ab Israël, cum & ipse Iudas sit Israël. Ex fide autem dicit iustificari hominem, non ex operibus: quia ipsa prima datur, ex qua impetrentur cætera, quæ proprie opera nuncupantur, in quibus iuste uiuitur. Nam dicit etiam Eph. 2 ipse: Gratia salui estis facti per fidem, & hoc non ex uobis, sed dei donum est: id est, & quod dixi per fidem non ex uobis, sed dei donum est. Et iam fides non ex operibus, inquit, ne forte quis extollatur: solet enim dici, ideo credere meruit, quia uir bonus erat, & antequàm cre-Act. 10 deret: Quod de Cornelio dici potest, cuius acceptæ sunt eleemosynæ & exauditæ orationes Rom. 10 antequam credidisset in Christum: nec tamē sine aliqua fide donabat & orabat. Nam quomodo inuocabat in quem non crediderat? Sed si posset sine fide Christi esse saluus, non Psal. 126 ad eum ædificandum mitteretur architectus apostolus Petrus: quàmuis nisi dominus ædificauerit domum, inuanum laborauerunt ædificantes eam. Et dicitur à uobis, fides est à nobis, cætera à domino ad opera iusticiæ pertinentia: quasi ad ædificandum non pertineat fides, quasi ad ædificium, inquam non pertineat fundamentum. Quòd si in primis & maxime pertinet, inuanum laborat prædicando ædificans fidem, nisi eam dn̄s miserando intus ædificet. Quicquid igitur & antequam in Christum crederet, & cum crederet, & cum credidisset, bene operatus est Cornelius, totum deo dandum est, ne forte quis extollatur. Proinde ipse unus magister & dominus cum dixisset quæ supra cōmemoraui: Hoc est opus dei, ut credatis in eum quem misit ille: in eodem ipso sermone suo paulopost, ait: Dixi uobis, quia D & uidistis me & non credidistis: Omne quod dat mihi pater ad me ueniet.

Caput VIII Quid est, ad me ueniet, nisi credet in me? Sed ut fiat, pater dat. Item paulopost: Nolite, inquit, murmurare inuicem: nemo potest uenire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit Ioan. 6 eum: & ego eum resuscitabo in nouissimo die. Est scriptum in prophetis: Et erunt omnes Esa. 54 docibiles dei. Omnis qui audiuit à patre & didicit, uenit ad me. Quid est omnis qui audiuit à patre & didicit, uenit ad me, nisi nullus est qui audiat & discat à patre, & non ueniat ad me? Si enim omnis qui audiuit à patre & didicit, uenit: profecto omnis qui non uenit, non audiuit à patre, nec didicit: nam si audisset & didicisset, ueniret. Neq; enim ullus audiuit ac didicit & non uenit: sed omnis ut ait, ueritas, qui audiuit à patre & didicit, uenit. Valde remota est à sensibus carnis hæc schola, in qua pater auditur, & docet ut ueniatur ad filium. Ibi est & ipse filius, quia ipse est uerbum eius per quod sic docet, nec agit hoc cum carnis aure, sed cordis. Simul est & ibi spiritus patris & filij: neq; enim ipse non docet, aut separatim docet, inseparabilia quippe dicimus esse opera trinitatis. Et ipse est utiq; spiritus sanctus, de quo Apostolus dicit: Habentes autem eundem spiritum fidei. Sed ideo patri hoc potissimum est attributū, quia de ipso est genitus unigenitus, & de ipso procedit spiritus sanctus: unde longum est enucleatius disputare, cum de trinitate quæ deus est, laborem nostrum in quindecim libris ad uos iam existimo peruenisse. Valde, inquam, remota est à sensibus carnis hæc schola, in qua deus auditur & docet. Multos uenire uidemus ad filium, quia multos credere uidemus in Christum, sed ubi & quomodo à patre audierint hoc & didicerint, non uidemus. Nimium gratia ista secreta est, gratiam uero esse quis ambigit? Hæc itaq; gratia quæ occulte humanis cordibus diuina largitate tribuitur, à nullo duro corde recipitur. Ideo quippe tribuitur, ut cordis duricia primitus auferatur. Quando ergo pater intus auditur, & docet ut ueniatur ad filium, aufert cor lapideum, & dat cor carneū: sicut propheta prædicante pro

A te promisit. Sic quippe facit filios promissionis & uasa misericordiæ, quæ præparauit in glo-
riam. Cur ergo non omnes docet, ut ueniant ad Christum, nisi quia omnes quos docet,
misericordia docet, quos autem non docet, iudicio non docet: quoniam cuius uult mise- *Rom.9*
retur, & quem uult obdurat: sed miseretur, bonum tribuens: obdurat, digna retribuens. Aut
si & ista, ut quidam distinguere maluerunt, uerba sunt eius cui Apostolus ait: Dicis itaq; mi-
hi, ut ipse dixisse accipiatur: ergo cuius uult miseretur, & quem uult obdurat, & quæ sequun-
tur, id est: Quid adhuc conqueritur: nam uoluntati eius quis resistit? Nunquid responsum
est ab Apostolo: O homo, falsum est quod dixisti? Non. Sed responsum est: O homo, tu
quis es qui respondeas deo? Nunquid dicit figmentum ei qui se finxit: quare sic me fecisti?
An non habet potestatem figulus luti ex eadem facere massa, & sequentia quæ optime no-
stis: Et tamen secundum quendam modum, omnes pater docet uenire ad suum filium. Nō
enim frustra scriptum est in prophetis: Et erunt omnes docibiles dei. Quod testimonium
cum præmisisset, tunc subdidit: Omnis qui audiuit à patre & didicit, uenit ad me. Sicut er-
go integre loquimur cum de aliquo litterarum magistro, qui in ciuitate solus est, dicimus:
omnes iste hic litteras docet: non quia omnes discunt, sed quia nemo nisi ab illo discit, qui-
cunq; ibi litteras discit: ita recte dicimus, omnes deus docet uenire ad Christum: non quia
omnes ueniunt, sed quia nemo aliter uenit. Cur autem non omnes doceat, aperuit Aposto- *Rom.9*
lus quantum aperiendum iudicauit: quia uolens ostendere iram, & demonstrare potentiam
suam, attulit in multa patientia uasa iræ quæ perfecta sunt in perditionem, & ut notas faci-
at diuitias gloriæ suæ in uasa misericordiæ, quæ præparauit in gloriam. Hinc est quòd uer- *1.Cor.1*
bum crucis pereuntibus stulticia est: his autem qui salui fiunt uirtus dei est. Hos omnes do-
cet uenire ad Christum deus, hos omnes uult saluos fieri, & in agnitionem ueritatis uenire. *1.Timoth.2*
Nam & si illos quibus stulticia est uerbum crucis, ut ad Christum uenirent docere uoluisset,
proculdubio uenirent & ipsi. Non enim fallit aut fallitur qui ait: Omnis qui audiuit à patre
B & didicit, uenit ad me. Absit ergo ut quisq; non ueniat, qui à patre audiuit & didicit. Qua-
re, inquiunt, non omnes docet? Si dixerimus, quia nolunt discere quos non docet, responde- *Psal.84.*
bitur nobis: Et ubi est quod ei dicitur? Domine tu conuertens uiuificabis nos: Aut si nō fa-
cit uolentes ex nolentibus deus, quid orat ecclesia secundum præceptum domini pro perse-
cutoribus suis? Nam sic etiam uoluit intelligi sanctus Cyprianus quod dicimus: Fiat uolun- *Matth.6*
tas tua sicut in cœlo & in terra: hoc est, sicut in eis qui iam crediderunt & tanq; cœlum sunt,
ita & in eis qui non credunt, & ob hoc adhuc terra sunt. Quid ergo oramus pro nolentibus
credere, nisi ut deus in illis operet & uelle? De Iudæis certe Apostolus ait: Fratres, bona uo- *Rom.10*
lūtas quidē cordis mei, & deprecatio ad deum pro illis fit in salutem. Orat pro non creden-
tibus, quid, nisi ut credant? Non enim aliter consequuntur salutem. Si ergo fides orantium
dei præuenit gratiam: nunquid eorum fides pro quibus oratur ut credant, dei præuenit gra-
tiam? Quandoquidem hoc pro eis oratur, ut non credentibus, id est fidem non habētibus,
fides ipsa donetur. Cum igitur euangelium prædicatur, quidam credunt, quidā non credūt:
sed qui credunt prædicatore forinsecus sonante, intus à patre audiunt atq; discūt, qui autem
non credunt, foris audiunt, intus non audiunt, neq; discunt: hoc est, illis datur ut credant, illis
non datur: quia nemo, inquit, uenit ad me, nisi pater qui misit me traxerit eum, quod aper-
tius postea dicitur. Nam post aliquantum cum de carne sua manducanda & bibendo san-
guine loqueretur, & dicerent etiam quidā discipulorū eius: Durus est hic sermo, quis potest
eū audire? Sciens Iesus apud semetipsum, quia murmurarēt de hoc discipuli eius, dixit eis:
Hoc uos scandalizat? Et paulopost: Verba, inquit, quæ ego locutus sum uobis, spiritus & ui-
ta sunt: sed sunt quidam ex uobis qui non credunt. Et mox euangelista, Sciebat, inquit, ab
initio Iesus qui essent credentes, & quis traditurus esset eum, & dicebat: Propterea dixi uo-
bis, quia nemo potest uenire ad me, nisi fuerit ei datum à patre meo. Ergo trahi à patre
ad Christum, & audire ac discere à patre, ut ueniat ad Christum, nihil aliud est, quàm

donum accipere à patre, quo credat in Christum. Neq; enim audientes euangelium à non audientibus, sed credentes à non credentibus discernebat qui dicebat: Nemo uenit ad me nisi fuerit ei datum à patre meo. C

Cap. IX Fides igitur & inchoata & perfecta, donum dei est: & hoc donum quibusdam dari, quibusdam non dari, omnino non dubitet qui non uult manifestissimis sacris litteris repugnare. Cur autem non omnibus detur, fidelem mouere non debet, qui credit ex uno omnes esse in condemnationem, sine dubitatione iustissimam: ita ut nulla dei esset iusta reprehensio, etiam si nullus inde liberaret. Vnde constat magnam esse gratiam, quòd plurimi liberantur, & quid sibi deberetur, in eis qui non liberantur agnoscunt: ut qui gloriantur non in suis meritis, quæ paria uident esse damnatis, sed in domino glorientur. Cur autem istum potius quàm illum liberet, inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles uiæ eius. Melius enim & hic audimus aut dicimus: O homo, tu quis es qui respondeas deo, quàm dicere audeamus quasi nouerimus quod occultum esse uoluit: qui tamen aliquid iniustum uelle non potuit. Illud autem quod in opusculo meo quodam contra Porphyrium sub titulo: De tempore Christianæ religionis, me dixisse recolitis: ita dixi, ut hanc diligentiorem & operosiorem disputationem de gratia præterirem, nó sanè omissa significatione, quòd eam loco illo explicare uoluissem, quæ posset aliâs uel ab aliјs explicari. Nam ita locutus sum inter cætera, respondens propositæ quæstioni: cur Christus post tam longa tempora uenerit. Proinde, inquam, cum Christo non obiјciant quòd eius doctrinam non omnes sequuntur: sentiunt enim & ipsi, nequaquam hoc recte obiјci posse, uel sapientiæ philosophorum, uel etiam numini deorum suorum: quid respondebût si excepta illa altitudine sapientiæ & scientiæ dei, ubi fortassis aliud diuinum consilium longe secretius latet, sine præiudicio etiam aliarum forte causarum, quæ à prodentibus inuestigari queunt? Hoc solum eis breuitatis gratia, in huius quæstionis disputatione dicamus: tunc uoluisse hominibus apparere Christum, & apud eos prædicari doctrinam suam, quando sciebat & ubi sciebat esse, qui in eum fuerant credituri. His enim temporibus & his locis D quibus euangelium eius non est prædicatum, tales omnes in eius prædicatione futuros esse præsciebat: quales non quidem omnes, sed tamen multi in eius corporali præsentia fuerût, qui in eum nec suscitatis ab eo mortuis credere uoluerût. Quales etiam nunc multos uidemus, cum tanta manifestatione de illo compleantur præconia prophetarû, nolle adhuc credere, & malle humana astutia resistere, quàm tam claræ atque perspicuæ tamq; sublimi & sublimiter diffamatæ, diuinæ cedere autoritati. Quamdiu paruus & infirmus est intellectus hominis, diuinæ accedere ueritati non poterit. Quid ergo mirum, si tam infidelibus plenum orbem terrarum Christus prioribus seculis nouerat, ut eis apparere uel prædicari merito nollet, quos nec uerbis, nec miraculis suis credituros esse præsciebat? Neq; enim incredibile est tales tunc fuisse omnes, quales ab eius aduentu usque ad hoc tempus tam multos fuisse atque esse miramur: & tamen ab initio generis humani, aliâs occultius, aliâs euidentius, sicut congruere temporibus diuinitus uisum est, nec prophetari destitit, nec qui in eum crederent defuerunt: & ab Adam usq; ad Moysen, & in ipso populo Israël, quæ speciali quodam mysterio gens prophetica fuit: & in aliјs gentibus antequàm uenisset in carne. Cum enim nonnulli cômemorentur in sanctis Hebraicis libris, iam ex tempore Abraæ, nec de stirpe carnis eius, nec ex populo Israël, nec aduenticia societate in populo Israël, qui tamen huius sacramenti participes fuerunt: cur non credamus etiam in cæteris hac atq; illac gentibus, alios atq; alios fuisse, quàmuis eos commemoratos in eisdem autoritatibus non legamus? Ita salus religionis huius per quam solam ueram, salus uera ueraciterq; promittitur nulli unquàm defuit, qui dignus fuit, & cui defuit dignus non fuit. Et ab exordio propagationis humanæ usque in finem, quibusdam ad præmium, quibusdam ad iudicium prædicatur: ac per hoc & quibus omnino annuntiata non est, non credituri præsciebantur: & quibus non credituris tamen annûtiata est, in illorû exemplû demonstrant. Quibus

Marginal notes: Hiere. 9 — Rom. 11 — Rom. 9 — Quare Christus post tot tempora tandem in carne apparuerit.

A bus aūt credituris annūciatur, in regno cœlorū & ſanctorū angelorū ſocietati præparantur. Cernitis ne me ſine præiudicio latentis cōſilij dei aliarumq́ꝫ cauſarū, hoc de præſciētia Chri/ ſti dicere uoluiſſe, quod cōuincendæ Paganorū infidelitati qui hanc obiecerant quæſtionē, ſufficere uideret? Quid enim eſt uerius qꝫ præſciſſe Chriſtū, qui & quādo & quibus locis in eum fuerant credituri? Sed utrum prædicato ſibi Chriſto à ſeipſis habituri eſſent fidem, an deo donante ſumpturi: id eſt, utrū tantūmodo eos præſcierit, an etiā prædeſtinauerit deus, quærere ac diſſerere tūc neceſſariū nō putaui. Proinde quod dixi tūc uoluiſſe hominibus ap parere Chriſtum, & apud eos prædicari doctrinā ſuam, quādo ſciebat & ubi ſciebat eſſe q in eū fuerant credituri: poſſet etiā ſic dici, tūc uoluiſſe hominibus apparere Chriſtū, & apud eos prædicari doctrinā ſuam: quādo ſciebat & ubi ſciebat eſſe, qui electi fuerant in ipſo, ante mundi cōſtitutionē. Sed quoniā ſi ita diceret, lectorē faceret intentū ad ea requirenda, quæ nūc ex admonitiōe Pelagiani erroris neceſſe eſt copioſius & laborioſius diſputari: uiſum mi hi eſt quod tūc ſatis erat, breuiter eſſe dicendū, excepta ut dixi altitudine ſapiētiæ & ſcientiæ dei, & ſine præiudicio aliarū cauſarū, de quibus nō tūc ſed aliâs opportunius diſputandum putaui.

Item quod dixi ſalutem religionis huius nulli unqꝫ defuiſſe qui dignus fuit, & dignum non fuiſſe cui defuit: ſi diſcutiatur & quæratur, unde quis ſit dignus, non de/ ſunt qui dicant, uoluntate humana: nos autem dicimus, gratia uel prædeſtinatione diuina. Inter gratiam porrò & prædeſtinationē hoc tantū intereſt, q prædeſtinatio eſt gratiæ præ/ paratio: gratia uero iam ipſa donatio. Quod itaqꝫ ait Apoſtolus: Non ex operibus ne for/ te quis extollat: ipſius enim ſumus figmentum, creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis, gra tia eſt. Qđ aūt ſequit: Quæ præparauit deus, ut in illis ambulemus, prædeſtinatio eſt, quæ ſine præſcientia non poteſt eſſe: poteſt aūt eſſe ſine prædeſtinatione præſcientia. Prædeſti/ natione quippe deus ea præſciuit, quæ fuerat ipſe facturus. Vnde dictum eſt: Fecit quæ fu/ tura ſunt. Præſcire autem potens eſt etiam quæ ipſe non facit, ſicut quæcunqꝫ peccata: quia

B & ſi ſunt quædam quæ ita peccata ſunt, ut pœnæ etiam ſint peccatorū, unde dictū eſt: Tra/ didit illos deus in reprobam mentē, ut faciant quæ non conueniunt, nō ibi peccatum dei eſt, ſed iudicium. Quocirca prædeſtinatio dei quæ in bono eſt, gratiæ eſt, ut dixi, præparatio: gratia uero eſt ipſius prædeſtinationis effectus. Quando ergo promiſit deus Abraæ in ſe/ mine eius fidem gentium, dicens: Patrem multarum gentium poſui te: Vnde dicit Apoſto/ lus: Ideo ex fide, ut ſecundū gratiam firma ſit promiſſio omni ſemini: non de noſtræ uolun tatis poteſtate, ſed de ſua prædeſtinatione promiſit. Promiſit enim quod ipſe facturus fue/ rat, non quod homines: quia & ſi faciunt homines bona quæ pertinent ad colendum deum, ipſe facit ut illi faciant quæ præcepit: nō illi faciunt, ut ipſe faciat quod promiſit: alioquin ut dei promiſſa compleantur, nō in dei, ſed in hominum eſt poteſtate, & quod à domino pro miſſum eſt, ab ipſis redditur Abraæ. Non autē ſic credidit Abraam, ſed credidit dans glo/ riam deo, quoniam quæ promiſit potens eſt & facere: non ait, prædicere: non ait, præſcire: nam & aliena facta poteſt prædicere atqꝫ præſcire, ſed ait: potens eſt & facere, ac per hoc fa/ cta non aliena, ſed ſua. An forte opera bona gentiū deus promiſit Abraæ in ſemine ipſius, ut hoc ꝓmitteret quod ipſe facit? Non aūt promiſit fidem gentiū, quā ſibi homines faciūt, ſed ut promitteret quod ipſe facit, illam præſciuit homines facturos. Non quidē loquit ſic Apoſtolus. Filios quippe promiſit deus abraæ, qui fidei eius ueſtigia ſectarētur: quod aper tiſſime dicit. Sed ſi opera gentiū promiſit, non fidem: profecto quoniā nō ſunt bona opera niſi ex fide: Iuſtus enim ex fide uiuit: & omne quod nō eſt ex fide, peccatū eſt, & ſine fide im poſſibile eſt placere deo: nihilominus ut impleatur quod promiſit deus, in hominū eſt po/ teſtate: Niſi enim homo faciat quod deo nō donante ad hominē pertinet, non faciet ipſe quod donet: hoc eſt, niſi habeat homo fidem ex ſeipſo, non implet deus quod promiſit, ut opera iuſticiæ dentur ex deo: Ac per hoc ut promiſſa ſua deus poſſit implere, non eſt in dei, ſed in hominis poteſtate. Quod ſi ueritas & pietas nos credere uetat: credamus cū Abraam, quoniam quæ promiſit, potens eſt & facere. Promiſit autem filios Abraæ: quod eſſe non poſſunt,

Cap. X

Quid interſit inter prædeſtinationem & gratiam.

Eph. 2

Rom. 1

Gen. 17

Rom. 4

Abacuc. 2

Rom. 14

Heb. 11

Rom. 4

Cap. XI possunt, si non habeant fidem. Ergo ipse donat & fidem. Sanè cum Apostolus dicat: Ideo ex fide, ut secundũ gratiã firma sit ꝓmissio: miror homines infirmitati suæ se malle cõmittere, q̃ firmitati promissionis dei. Sed incerta est mihi, inquit, de meipso uoluntas C
1. Cor. 10 dei. Quid ergo? Tua ne tibi uolũtas de teipso certa est, nec times? Qui uidetur stare, uideat ne cadat. Cum igitur utraq; incerta sit, cur non homo firmiori q̃ infirmiori fidẽ suam, spem charitatemq; cõmittit? Sed cum dicitur inquiunt: Si credideris saluus eris: unum horum exigitur, alterũ offertur. Quod exigitur in hominis, quod offertur in dei est potestate. Cur non utrũq; in dei est, & quod iubet, & quod offertur? Rogatur enim ut det quod iubet, rogant credentes, ut sibi augeatur fides: rogant pro nõ credẽtibus, ut eis donet fides, ut & in suis incrementis, & in suis initijs dei donum sit fides. Sic autẽ dicitur: Si credideris, saluus eris: quẽ
Rom. 8 admodũ dicitur: Si spiritu facta carnis mortificaueritis, uiuetis. Nam & hic ex his duobus unum exigitur, alterum offertur. Si spiritu, inquit, facta carnis mortificaueritis, uiuetis. Vt ergo spiritu facta carnis mortificemus, exigitur: ut autem uiuamus, offertur. Num igit placet, ut facta carnis mortificare non donum dei esse dicamus, neq; id donum dei esse fateamur: quoniam exigi audiuimus à nobis, præmio uitæ si hoc fecerimus oblato? Absit ut hoc placeat participibus & defensoribus gratiæ. Pelagianorum est error iste damnabilis: quorum mox Apostolus ora obstruxit, adiungens: Quotquot enim spiritu dei aguntur, hi sunt filij dei, ne facta mortificare nos carnis, non per dei, sed per nostrum spiritum crederemus.
1. Cor. 12 De quo dei spiritu etiam ibi loquebatur ubi ait: Omnia autem hæc operatur unus atq; idẽ spiritus, diuidens propria unicuiq; prout uult. Inter quæ omnia sicut scitis, nominauit & fidem. Sicut ergo q̃uis donum dei sit, facta carnis mortificare: exigitur tamen à nobis proposito præmio uitæ, ita donum dei est & fides, quàmuis & ipsa cum dicitur: Si credideris saluus eris, proposito præmio salutis exigatur à nobis. Ideo enim hæc & nobis præcipiuntur, & dona dei esse monstrãtur, ut intelligatur quòd & nos ea faciamus, & deus facit ut illa faciamus: sicut per prophetam Ezechielem apertissime dicit: quid enim apertius quàm ubi D dicit: Ego faciam ut faciatis? Locum ipsum scripturæ fratres charissimi attendite, & uidebitis illa deum promittere facturum se, ut faciant, quæ iubet ut fiant. Non sanè ibi tacet etiã merita eorum, sed mala, quibus se ostendit reddere pro malis bona: hoc ipso quòd eos facit habere deinceps opera bona, cum ipse facit, ut faciant diuina mandata.

Cap. XII Sed omnis hæc ratio qua defendimus gratiam dei per Iesum Christum dominum nostrum, uere esse gratiam, id est non secundum merita nostra dari, quamuis euidentissime diuinorum eloquiorum testimonijs asseratur: tamen apud eos, qui nisi aliquid sibi assignent, quod priores dent ut retribuatur eis, ab omni studio pietatis reprimi se putant. Laboratur aliquando in ætate maiorum, iam utentium uoluntatis arbitrio: sed ubi uenitur ad paruu-
1. Timoth. 2 los, & ad ipsum mediatorem dei & hominum, hominem Christũ Iesum, omnis deficit præcedentium gratiã dei humanorum assertio meritorum: quia nec illi ullis bonis præcedentibus meritis discernuntur à cæteris, ut pertineant ad liberatorem hominum: nec ille ullis humanis præcedentibus meritis, cum & ipse sit homo, liberator factus est hominum. Quis enĩ audiat quòd dicuntur paruuli pro suis futuris meritis in ipsa infantili ætate baptizati exire de hac uita: & ideo alij non baptizati in eadem ætate mori, quia & ipsorum præscita sunt merita futura, sed mala, non eorum uitam bonam uel malam deo remunerãte uel damnante? Sed nullum Apostolus quidem limitem fixit, quem transgredi non debeat hominis, ut
Rom. 14 mitius loquar, incauta suspicio. Ait enim: Omnes stabimus ante tribunal Christi, ut referat unusquisq; secundum ea quæ per corpus gessit, siue bonum, siue malum. Gessit, inquit, non adiunxit, uel gesturus fuit. Sed unde hoc talibus uiris in mentem uenerit nescio, ut futura quæ non sunt futura, puniantur aut honorentur merita paruulorũ. Cur autem dictũ est, secundũ ea quæ per corpus gessit hominẽ iudicandũ, cũ gerant multa solo animo, nõ per corpus, nec per ullũ corporis membrũ, & plerũq; tam magna, ut talibus cogitationibus pœna iustissima debeatur: sicuti est, ut alia taceam, quòd dixit insipiens in corde suo, non est deus?

Quid

A Quid est ergo, secundum ea quæ per corpus gessit: nisi secundum ea quæ gessit eo tempore quo in corpore fuit, ut per corpus intelligamus corporis tempus? Post corpus autem nemo erit in corpore, nisi resurrectione nouissima, non ad ulla merita cōparanda, sed ad recipienda pro bonis meritis præmia, uel pro malis luenda supplicia. Hoc autem in medio tempore inter depositionē & resurrectionem corporis, secundum ea quæ gesserunt per corporis tempus, siue cruciantur animæ, siue requiescunt. Ad quod tempus corporis pertinet etiam quod Pelagiani negant, sed Christi ecclesia confitetur, originale peccatū: quo siue soluto per dei gratiam, siue per dei iudicium non soluto, cum moriuntur infantes: aut merito regenerationis, transeunt ex malis ad bona: aut merito originis transeunt ex malis ad mala. Hoc catholica fides nouit, in hoc etiam nonnulli hæretici sine ulla contradictione consentiunt. Iudicari autem quenquam nō solum secundum merita quæ habuit q̃diu fuit in corpore, sed secundum merita quæ fuerat habiturus si diutius fuisset in corpore: unde opinari potuerint homines, quorū ingenia non esse contemptibilia uestræ indicant litteræ, mirans & stupens reperire non possum: nec credere auderem, nisi uobis non credere nō auderem: sed spero affuturum deū, ut cōmoniti cito uideant ea quæ dicūtur futura fuisse peccata, si per dei iudiciū in nō baptizatis possunt iure puniri, etiam per dei gratiā baptizatis posse dimitti. Quicūq; enim dicit puniri tantū posse, deo iudicante futura peccata, dimitti autem deo miserante nō posse, cogitare debet quantam deo faciat gratiæq; eius iniuriam: quasi futurū peccatū præsciri possit, nec possit ignosci. Quod si absurdum est, magis ergo futuris si diu uiuerent peccatoribus, cum in parua ætate moriuntur, lauacro quo peccata diluuntur debuit subueniri.

Quod si forsitan dicunt, pœnitentibus peccata dimitti: & ideo istos non baptizari in Cap. XIII
paruula ætate morientes, quia præsciti sunt, pœnitentiam si uiuerent nō acturos: eos autem qui baptizantur, & paruuli de corporibus exeunt, deum præscisse acturos pœnitentiam fuisse si uiuerent. Attendant & uideant si ita est, non iam in paruulis sine baptismate morienti-
B tibus peccata originalia uindicari, sed sua cuiusq; futura si uiueret. Item baptizatis non origi
nalia dilui, sed sua futura si uiuerēt, quoniā nō possent nisi in maiore ætate peccare: sed alios Ioan.6
acturos pœnitentiam, alios non acturos fuisse præuisos: ideoq; alios baptizatos, alios sine
baptismo exisse de hac uita. Hoc si audierint Pelagiani, non iam laborarent negando origi
nale peccatū, & quærere paruulis extra regnū dei nescio cuius suæ felicitatis locum: maxime
quando cōuincuntur nō eos habere posse uitam æternam, qui nō manducauerunt carnem,
nec biberunt sanguinē Christi: & quia in eis qui nullū habent omnino peccatū, falsus est ba
ptismus qui in remissionē traditur peccatorū. Dicerent enim prorsus nullum esse originale
peccatū, sed pro suis futuris si uiuerent meritis uel baptizari uel nō baptizari eos, qui de cor
pore soluuntur infantes: & pro suis futuris meritis eos uel accipere uel nō accipere corpus &
sanguinē Christi, sine quo uitā prorsus habere nō possunt: & in uera remissione peccatorū
baptizari, q̃uis nullū ex Adā traherent: quoniā remittunt̃ eis futura peccata, de q̄bus illos
deos pœnitentiā præsciuit acturos. Ita facillime agerēt atq; obtinerēt causam suā qua negāt
esse originale peccatū, & gratiā dei nō dari nisi secundū merita nostra cōtendunt. Sed quia
hominū futura quæ nō sunt futura, ꝓculdubio nulla sunt merita, & hoc uidere facillimū est.
Ideo nec Pelagiani hoc dicere potuerunt, & multo magis nec isti dicere debuerūt. Dici em̄
nō potest q̃ moleste feram, quod uiderūt Pelagiani esse falsissimū & absurdissimū, hoc nō
uidisse istos, qui nobiscū errorem illorū hæreticorum catholica autoritate condemnant. Cap. XIIII

Scripsit librum de mortalitate Cyprianus, multis ac penè om̄ibus qui ecclesiasticas litteras amant laudabiliter notū, in quo ꝓpterea dicit nō solū nō esse fidelibus inutilē mortē, uerūetiam utilem reperiri, quoniā peccandi periculis hominē subtrahit, & in nō peccandi securitatē cōstituit. Sed quid ꝓdest si etiā futura quæ cōmissa non sunt, peccata puniunt̃? Ait tamē ille copiosissime atq; optime, peccandi pericula nec deesse in ista uita, nec superesse post istā. Vbi & illud testimoniū ponit de libro sapiētiæ: Raptus est, ne malicia mutaret intellectū eius. Quod à me q̄q; positū, fratres istos ita respuisse dixistis, tāq; nō de libro canonico adhibitum

adhibitum: quasi & excepta huius libri attestatione res ipsa non clara sit, quam uolumus hinc doceri. Quis enim audet negare Christianus, iustum si morte præoccupatus fuerit in refrigerio futurũ? Quilibet hoc dixerit, quis homo sanæ fidei resistendũ putabit? Item si dixerit iustũ si à sua iusticia recesserit in qua diu uixit, & in ea fuerit impietate defunctus, in qua nõ dico unũ annum, sed unum diem duxerit, in pœnas iniquis debitas hinc iturũ: nihil sibi præteritam suam iusticiam profuturam, huic perspicuæ ueritati, quis fidelium contradicit? Porrò si quæratur à nobis, utrum si tunc esset mortuus quando erat iustus, pœnas esset inuenturus an requiem, nunquid requiem respondere dubitamus? Hæc est tota causa cur dictum est, à quocunq; sit dictum: Raptus est ne malicia mutaret intellectum eius: Dictũ est enim secundum pericula uitæ huius, non secũdum præscientiam dei: qui hoc præsciuit quod futurum erat, non quod futurum non erat, id est quòd ei mortem immaturam fuerat largiturus, ut tentationum subtraheretur incerto: non q; peccaturus esset, qui mansurus in tentatione non esset. De hac quippe uita legitur in libro Iob: Nunquid non tentatio est uita humana super terram? Sed quare alijs concedatur, ut ex huius uitæ periculis dum iusti sunt auferantur, alij uero iusti donec à iusticia cadunt, in eisdem periculis uita productiore teneantur, quis cognouit sensum domini? Et tamen hinc intelligi datur, etiam illis iustis qui bonos piosq; mores usq; ad senectutis maturitatem, & diem uitæ huius ultimũ seruant, nõ in suis meritis, sed in domino esse gloriandum: quoniam qui uitæ breuitate rapuit iustum ne malicia mutaret intellectum eius, ipse inquantumcunq; uitæ longitudine custodit iustum, ne malicia mutet intellectum eius. Cur autem non tenuerit, quem casurum iustum priusq; caderet hinc posset auferre, iustissima omnino, sed inscrutabilia sunt iudicia eius. Quæ cum ita sint, non debuit repudiari sententia libri sapientiæ: q meruit in ecclesia Christi, de gradu electorum ecclesiæ Christi tam longa annositate recitari, & ab omnibus Christianis, ab episcopis, usq; ad extremos laicos fideles, pœnitentes catechumenos, cum ueneratione diuinæ autoritatis audiri. Certe enim si de diuinarum scripturarum tractatoribus qui fuerunt ante nos, proferam defensionem huius sententiæ, quam nunc solito diligentius atq; copiosius cõtra nouum Pelagianorum defendere urgemur errorem: hoc est, gratiam dei non secundum merita nostra dari, & gratis dari cui dat: quia neq; uolẽtis neq; currẽtis, sed miserẽtis est dei: iusto autem iudicio non dari cui nõ datur, quia non est iniquitas apud deum, Si huius ergo sententiæ defensionem ex diuinorum eloquiorum nos præcedentibus catholicis tractatoribus promerem, profecto hi fratres, pro quibus nunc agimus, acquiescerẽt: hoc enim significastis litteris uestris. Quid igitur opus est, ut eorum scrutemur opuscula, qui priusq; ista hæresis oriretur, non habuerunt necessitatem in hac difficili ad soluendũ quæstione uersari, quod proculdubio facerent, si respondere talibus cogerentur? Vnde factũ est, ut de gratia dei quid sentirent, breuiter quibusdam scriptorum suorũ locis & transeunter attingerẽt: immorarentur uero in eis, quæ aduersus alios inimicos ecclesiæ disputabant, & in exhortationibus ad quasq; uirtutes, quibus deo uiuo & uero pro adipiscenda uita æterna & uera felicitate seruitur: frequentationibus aut orationibus simpliciter apparebat dei gratia quid ualeret: Non enim poscerentur à deo quæ præcepit fieri, nisi ab illo donaretur ut fierent. Sed q sententijs tractatorum instrui uolunt, oportet ut istum librũ sapientiæ ubi legitur: Raptus est ne malicia mutaret intellectum eius, omnibus tractatoribus anteponant: quoniam sibi eum anteposuerunt etiam temporibus proximi apostolorum egregij tractatores, qui cũ testem adhibentes, nihil se adhibere nisi diuinum testimonium crediderunt. Et certe beatissimum Cyprianum disputasse constat, ut celerioris mortis beneficium cõmendaret, à peccatorum periculis eos eripi, qui hanc uitam finiunt in qua peccari potest. In eodem libro ait inter cætera: Cur non cum Christo futurus, & de domini pollicitatione securus, quòd ad Christum uocaris, amplecteris, & quòd diabolo careas gratularis? Et alio loco: Pueri, inquit, periculum lubricæ ætatis euadunt. Itemq; alio loco: Quid non, inquit, properamus & currimus, ut patriam nostram uidere, ut parentes salutare possimus? Magnus illic nos charorum numerus

Marginalia: C (beside line 1); Iob. 7 (beside "tione non esset"); Rom. 11 (beside "tur, quis cognouit"); D (beside "autoritatis audiri"); Rom. 9 (beside "merita nostra dari"); Sap. 4 (beside "sententijs tractatorum"); Cyprianus in libro de mortalitate. (beside "mum Cyprianum")

A merus expectat, parentum, fratrum, filiorum, frequens nos & copiosa turba desiderat, iam
de sua incolumitate secura, adhuc de nostra salute sollicita. His atq; huiusmodi doctor ille
sententijs in catholicæ fidei luce clarissima, satis aperteq; testatur, usq; ad huius corporis de
positionem peccandi pericula tentationesq; metuendas, deinceps nulla talia quenq; esse
passurum. Quod & si non testaretur, quando de hac re Christianus qualiscunq; dubitaret?
Quomodo igitur homini lapso, & in eodem lapsu istam uitā misere finienti, atq; ad pœnas
eunti talibus debitas: quomodo, inquam, huic nō plurimum summeq; prodesset, si ex hoc
tentationū loco priusq; laberetur, morte raperetur? Ac per hoc si absit nimis inconsyderata
contentio, tota quæstio ista finita est de illo, qui raptus est ne malicia mutaret intellectum
eius. Nec ideo liber sapiētiæ, qui tanta numerositate annorū legi meruit in ecclesia Christi,
in quo & hoc legitur, pati debet iniuriam: quoniā resistit eis qui pro meritis hominum fal/
luntur, ut ueniant contra dei manifestissimam gratiam, quæ maxime apparet in paruulis:
quorum cum alij baptizati, alij non baptizati uitæ huius terminum sumunt, satis indicant
misericordiam & iudicium: misericordiam quidem gratuitam, iudicium debitum. Si enim
iudicarentur homines pro meritis suæ uitæ, quæ non haberent morte præueniente, sed ha/
bituri essent, si uiuerent: nihil prodesset ei, qui raptus est ne malicia mutaret intellectū eius:
nihil prodesset eis qui lapsi moriūtur, si ante morerētur, quod nullus dicere Christianus au
debit. Quocirca non debent fratres nostri, qui nobiscum pro catholica fide perniciem Pela
giani erroris impugnant, huic Pelagianæ intantum fauere opinioni, qua opinātur gratiam
dei secundum merita nostra dari, ut quod illi audere non possunt, sentētiam ueram plane,
& antiquitus Christianam: Raptus est ne malicia mutaret intellectum eius, destruere moli/
antur: & id astruere quod non dico crediturum, sed somniaturum neminem putaremus, se/
cundū ea scilicet iudicari quenq; mortuorum, quæ gesturus fuerat si tempore prolixiore ui/
xisset. Ita quippe claret inuictum esse, quod dicimus, Gratiam dei nō secundum merita no/
B stra dari, ut huic ueritati contradicentes ingeniosi homines hæc ab omnium auribus & co/
gitationibus abigenda dicere cogerentur. Est etiam præclarissimum lumen præ/ Cap. XV
destinationis & gratiæ, ipse saluator, ipse mediator dei & hominum, homo Christus Iesus:
qui ut hoc esset, quibus tādem suis uel operum uel fidei præcedētibus meritis natura huma
na quæ in illo est, comparauit? Respondeatur quæso, ille homo ut uerbo patri coæterno in
unitatem personæ assumptus, filius dei unigenitus esset, unde hoc meruerit? Quod eius bo
num qualecunq; præcessit? Quid egit ante, quid credidit, quid petiuit, ut ad hāc ineffabilem
excellentiam perueniret? Nōnne faciente ac suscipiente uerbo, ipse homo ex quo esse cœpit
filius dei, unicus esse cœpit? Nōnne filium dei unicum fœmina illa gratia plena concepit?
Nōnne de spiritusancto & uirgine Maria dei filius unicus natus est, nō carnis cupidine, sed
singulari dei munere? Nunquid metuendum fuit, ne accedente ætate homo ille libero pec/
caret arbitrio? An ideo in illo nō libera uoluntas erat, ac non tanto magis erat, quanto ma
gis peccato seruire non poterat? Nempe ista omnia singulariter admiranda, & alia si qua
eius propria uerissime dici possunt, singulariter in illo accepit humana, hoc est nostra natu/
ra, nullis suis præcedentibus meritis. Respondeat hic homo deo si audeat, & dicat, Cur non
& ego? Et si audierit, O homo, tu quis es qui respōdeas deo: nec sic cohibeat, sed augeat im/ Rom. 9
prudentiam & dicat, Quomodo audio: Tu quis es ô homo? cum sim quod audio, id est ho
mo quod est & ille de quo ago, cur non sim quod & ille? At enim gratia ille talis ac tantus
est. Cur diuersa est gratia, ubi natura communis est? Certe non est acceptio personarum
apud deum. Quis nō dico Christianus, sed insanus hæc dicat? Appareat itaq; nobis in no
stro capite ipse fons gratiæ, unde secundū uniuscuiusq; mensuram se per cuncta eius mem/
bra diffundit. Ea gratia fit ab initio fidei suæ homo quicunq; Christianus, qua gratia ho/
mo ille ab initio suo factus est Christus: de ipso spiritu & hic renatus, de quo est ille natus:
eodem spiritu fit in nobis remissio peccatorū, quo spiritu factum est ut nullum haberet ille
peccatum. Hæc se deus esse facturum profecto præsciuit. Ipsa est igitur prædestinatio san/

ctorum quæ in sancto sanctorum maxime claruit, quã negare quis potest recte intelligentium eloquia ueritatis? Nã & ipsum dominũ gloriæ inquãtum homo factus est dei filius, C
Rom.1 prædestinatum esse dicimus: Clamat doctor gentiũ in capite epistolarum suarum, Paulus seruus Iesu Christi, uocatus apostolus, segregatus in Euangelium dei, quod ante promiserat per prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo, qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem, qui prædestinatus est filius dei in uirtute, secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum. Prædestinatus est ergo Iesus, ut qui futurus erat secundũ carnem filius Dauid, esset tamen in uirtute filius dei secundũ spiritum sanctificationis, quia natus est de spiritusancto & uirgine Maria. Ipsa est illa ineffabiliter facta hominis à deo uerbo susceptio singularis, ut filius dei & filius hominis simul, & filius hominis propter susceptum hominem, & filius dei propter suscipiẽtem unigenitum deum ueraciter & proprie diceretur, ne non trinitas, sed quaternitas crederetur. Prædestinata est ista naturæ humanæ tanta & tam celsa & summa subuectio, ut quo attolleretur altius, non haberet: sicut pro nobis ipsa diuinitas quousq; se deponeret humilius, non habuit, quàm suscepit à natura hominis, cum infirmitate carnis usq; ad mortem crucis. Sicut ergo prædestinatus est ille unus, ut caput nostrũ esset: ita multi prædestinati sumus, ut membra eius essemus. Humana hic merita conticescant, quæ perierunt per Adam: & regnet quæ regnat dei gratia per Iesum Christum dominum nostrum, unicum dei filium dominum nostrum. Quisquis in capite nostro præcedentia merita singularis illius generationis inuenerit, ipse in nobis mẽbris eius precedentia merita multiplicatæ regenerationis inquirat. Neq; enim retributa est Christo illa generatio, sed tributa, ut alienus ab omni obligatione peccati, de spiritu & uirgine nasceretur. Sic & nobis ut ex aqua & spiritu renasceremur, non tributũ est pro aliquo merito, sed gratis tributum: & si nos ad lauacrum regenerationis fides duxit, nõ ideo putare debemus, priores nos dedisse aliquid, ut retribueretur nobis regeneratio salutaris. Ille quippe nos fecit credere in Christum, qui nobis fecit in quẽ credimus Christum: ille facit in hominibus principium fidei & perfectionem in Iesu, qui fecit hominem principem fidei & perfectorem Iesum: sic enim est appellatus ut scitis, in epistola quæ est ad Hebræos. D

Cap.XVI Vocat enim deus prædestinatos multos filios suos, ut eos faciat membra prædestinati unici filij sui, non ea uocatione qua uocati sunt qui noluerunt uenire ad nuptias: illa quippe uocatione & Iudæi uocati sunt, quibus Christus crucifixus scandalum est: & gentes, quibus Christus crucifixus stulticia est: sed ea uocatione prædestinatos uocat, quam distinxit
1Cor.1 Apostolus, dicens ipsis uocatis Iudæis & Græcis prædicare se Christum dei uirtutem & dei sapientiam. Sic enim ait, ipsis autem uocatis, ut illos ostenderet non uocatos, sciens esse quandam certam uocationem eorum qui secũdum propositum uocati sunt, quos præsciuit
Rom.9 & prædestinauit conformes imagines filij sui. Quam uocationem significans, ait, Non ex operibus, sed ex uocante dictum est ei, Quia maior seruiet minori. Nunquid dixit, non ex operibus, sed ex credente? Prorsus etiam hoc abstulit homini, ut totum daret deo. Dixit ergo, sed ex uocante, non quacunq; uocatione, sed qua uocatione fit credens. Hanc etiã intuebatur, cum diceret, Sine pœnitentia sunt dona & uocatio dei. Nam & ibi quid agebatur
Rom.11 paulisper aduertite. Cum enim dixisset, Nolo enim uos ignorare fratres sacramentum hoc, ut non sitis uobis sapientes: quia cæcitas ex parte in Israël facta est, donec plenitudo gentiũ
Esaiæ 5 intraret, & sic omnis Israël saluus fieret, sicut scriptũ est, Veniet ex Sion qui eripiat, & auertat impietatem ab Iacob, & hoc illis à me testamẽtum, cum abstulero peccata eorum: mox addidit quod diligenter intelligendum est: Secundum euãgelium quidem inimici propter uos, secundum electionem autem dilecti, propter patres. Quid est secundum euangelium inimici propter uos, nisi q eorum inimicitia qua occiderunt Christum, in euangelio sicut uidemus sine dubitatione profecit? Et hoc ostendit ex dei dispositione uenisse, qui bene uti nouit etiam malis, non ut ei prosint uasa iræ: sed ut ipso illis bene utente, prosint uasis misericordiæ. Quid enim apertius dici potuit, q̃ id quod dictum est, Secundum euangelium inimici

A inimici propter uos? Est ergo in malorum potestate peccare. Vt autem peccando hoc uel hoc illa malicia faciat, non est in eorum potestate, sed dei diuidentis tenebras & ordinantis eas, ut hinc etiam quod faciunt contra uoluntatem dei, non impleatur nisi uoluntas dei. Legimus in actibus apostolorum, cum dimissi à Iudæis apostoli uenissent ad suos, & indicassent quanta eis sacerdotes & seniores dixissent, leuauerunt illi uocem unanimes omnes ad dominum, & dixerunt, Domine tu es qui fecisti cœlum & terram, & mare & omnia quæ in Act.4
eis sunt, qui per os patris nostri Dauid, sancti pueri tui dixisti, Quare fremuerunt gentes, & Psal.2
populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ & principes conuenerunt in unum, aduersus dominum & aduersus Christum eius. Conuenerunt enim in ueritate in ciuitate ista, aduersus sanctum puerum tuum Iesum quē unxisti, Herodes & Pilatus & populus Israël, facere quāta manus tua & consiliū prædestinauit fieri. Ecce quod dictum est, secundū euan Rom.11
gelium quidē inimici propter uos. Tanta quippe ab inimicis Iudæis manus dei & cōsilium prædestinauit fieri, quanta necessaria fuerant euangelio propter nos. Sed quid est quod sequitur, Secundum electionem autē dilecti propter patres? Nunquid illi inimici qui in suis inimicitijs perierunt, & aduersantes Christo de gente ipsa adhuc pereūt, ipsi sunt electi atq; dilecti? Absit. Quis hoc uel stultissimus dixerit? Sed utrumque licet sit inter se contrarium, id est inimici & dilecti, quamuis non in eosdem homines, tamen in eandem gentem conuenit Iudæorum, & ad idem carnale semen Israël, alijs eorum ad claudicationem, alijs ad benedictionem Israël ipsius pertinentibus. Hunc enim sensum apertius superius explicauit, ubi ait, Quod quærebat Israël hoc non est consecutus, electio autem consecuta est, cæteri uero excæcati sunt, in utrisq; tamen idem ipse Israël. Vbi ergo audimus, Israël non est consecutus, uel cæteri excæcati sunt, ibi intelligendi sunt, inimici propter uos: ubi audimus, electio autem consecuta est, ibi intelligendi sunt, dilecti propter patres, quibus patribus utiq; ista promissa sunt. Abraæ quippe dictæ sunt promissiones & semini eius. Vnde & in ista oliua
B oleaster inseritur gentium. Iam porrò electio quam dicit, quia secundum gratiam, nō secundum debitum, debet utiq; occurrere, quoniam reliquiæ per electionem gratiæ factæ sunt. Hæc electio consecuta est, cæteris excæcatis. Secundum hanc electionem Israëlitæ dilecti propter patres. Non enim uocatione illa uocati sunt, de qua dictum est, Multi uocati: sed illa, qua uocantur electi. Vnde & hic posteaq; dixit: secundum electionem autem dilecti propter patres: continuo subiecit, unde agimus, sine pœnitentia enim sunt dona & uocatio dei, id est sine mutatione stabiliter fixa sunt. Ad hanc uocationem qui pertinēt, omnes sunt docibiles dei, nec potest eorum quisq; dicere, credidi ut sic uocarer: præuenit eum quippe misericordia dei, qua sic uocatus est ut crederet. Omnes enim docibiles dei ueniunt ad filium, Ioan.6
quoniam audierunt & didicerunt à patre per filium, qui euidentissime dicit, Omnis qui audiuit à patre & didicit, uenit ad me. Istorum autem nemo perit, quia omne quod dedit ei pater, non perdet ex eo quicquam. Quisquis ergo inde est, omnino non perit, nec erit inde 1.Ioan.2
qui pereat: Propter quod dictum est, Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, mansissent utiq; nobiscum.

Cap.XVII

Intelligamus ergo uocationem qua fiunt electi, non qui eliguntur quia crediderunt, sed qui eliguntur ut credant. Hanc enim & dominus ipse satis aperit, ubi dicit, Non uos me elegistis, sed ego elegi uos. Nā si propterea Ioan.15
electi erant quoniam crediderant, ipsi eum prius utiq; elegerant credendo in eum, ut eligi mererentur. Aufert autem hoc omnino, qui dicit, Non uos me elegistis, sed ego uos elegi. Et ipsi quidem proculdubio elegerunt eum, quando crediderunt in eum. Vnde non ob aliud dicit, Non uos me elegistis, sed ego uos elegi: nisi quia non elegerūt eum ut eligeret eos, sed ut eligerent eum elegit eos: quia misericordia eius præuenit eos secundum gratiam, non secundum debitum. Elegit ergo eos de mundo cum hic ageret in carne, sed iam electos in seipso, ante mundi constitutionem. Hæc est immobilis ueritas prædestinationis & gratiæ. Nam quid est quod ait Apostolus, Sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem? Ephe.1
Quod profecto si propterea dictum est, quia præsciuit deus credituros, non quia facturus

fuerat ipse credentes, contra istam præscientiã loquitur filius, dicens, Non uos me elegistis, C
sed ego uos elegi: cum hoc potius præscierit deus q ipsi eum fuerant electuri, ut ab illo me-
rerētur eligi. Electi sunt itaq; ante mundi constitutionē ea prædestinatione, in qua deus sua
futura facta præsciuit: electi sunt autē de mundo ea uocatione, qua deus id quod prædesti
nauit, impleuit. Quos enim prædestinauit, ipsos & uocauit, illa scilicet uocatione secundum
propositum: non ergo alios, sed quos prædestinauit, ipsos & uocauit: nec alios, sed quos ita
uocauit, ipsos & iustificauit: nec alios, sed quos prædestinauit, uocauit, iustificauit, ipsos &
glorificauit, illo utiq; fine qui nō habet finem. Elegit ergo deus fideles, sed ut sint, non quia
iam erant. Apostolus Iacobus dicit, Nónne deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites in
fide, & hæredes regni, quod repromisit deus diligentibus se? Eligendo ergo facit diuites in
fide, sicut hæredes regni. Recte quippe in eis hoc eligere dicitur, quod ut in eis faciat, eos ele
git. Rogo quis audiat dominum dicentem, Non uos me elegistis, sed ego uos elegi: & au-
deat dicere, credere homines ut eligantur, cum potius eligantur ut credant, ne contra senten
Ioan.15 tiam ueritatis priores inueniantur elegisse Christum, quibus dicit Christus, Non uos me
Cap.XVIII elegistis, sed ego elegi uos? Quis audiat Apostolum dicentem, Benedictus deus
Ephes.1 & pater domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spiritali, in
cœlestibus in Christo, sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti
& immaculati in cōspectu eius, in charitate prædestinans nos in adoptionem filiorum per
Iesum Chrium in ipsum, secundum placitum uoluntatis suæ, in qua gratificauit nos in dile-
cto filio suo, in quo habemus redemptionem per sanguinem ipsius, remissionem pecca-
torum secundum diuitias gratiæ eius, quæ abundauit in nos in omni sapientia & pruden-
tia, ut ostenderet nobis mysterium uoluntatis suæ, secundum bonam uoluntatem suam,
quam proposuit in illo, in dispositione plenitudinis temporum instaurare omnia in Chri-
sto, quæ in cœlis sunt & quæ in terris in ipso: in quo etiam sortem consecuti sumus, præde-
stinati secundum propositum eius, qui uniuersa operatur secundum consilium uoluntatis D
suæ, ut simus in laudem gloriæ eius: Quis, inquam, hæc audiat diligenter & intelligenter, &
audeat de hac quam defendimus, tam clara ueritate dubitare? Elegit deus in Christo ante
constitutionem mundi membra eius: & quomodo eligeret eos qui nondum erant, nisi præ-
destinando? Elegit ergo prædestinans nos: nunquid eligeret impios & immūdos? Nam
si quæstio proponatur, utrum hos eligat, an potius sanctos & immaculatos, quid horum
respondeat qui requiratur, ac non statim ferat pro sanctis immaculatisq; sententiam? Præ
sciebat ergo, ait Pelagianus, qui futuri essent sancti & immaculati per liberæ uoluntatis ar-
bitrium, & ideo eos ante mundi constitutionem in ipsa sua præscientia, qua tales futuros
esse præsciuit: Elegit ergo, inquit, antequam essent, prædestinans filios, quos futuros sanctos
immaculatosq; præsciuit: utiq; ipse nō fecit, nec se facturum, sed illos futuros esse præuidit.
Intueamur ergo uerba Apostoli, atq; uideamus utrum propterea nos elegerit ante mundi
constitutionē, quia sancti & immaculati futuri eramus, an ut essemus? Benedictus, inquit,
deus & pater domini nostri Iesu Christi, qui nos benedixit in omni benedictione spiritali
in cœlestibus in Christo: sicut elegit nos in ipso, ante mundi constitutionem, ut essemus san
cti & immaculati. Non ergo quia futuri eramus, sed ut essemus. Nempe certum est, nempe
manifestum est, ideo quippe tales eramus futuri, quia elegit ipse, prædestinans ut tales per
gratiã eius essemus. Ita ergo nos benedixit benedictione spiritali in cœlestibus in Christo
Iesu, sicut elegit nos in ipso ante mūdi constitutionē, ut essemus sancti & immaculati in con
spectu eius, in charitate prædestinans nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum in
ipsum. Deinde quid adiungat, attendite, Secundum placitum, inquit, uoluntatis suæ, ne in
tanto beneficio gratiæ dei, placito gloriaremur uoluntatis nostræ: In qua gratificauit nos,
inquit, in dilecto filio suo: in qua utiq; uoluntate sua gratificauit nos. Sic dictum est gratifi-
cauit à gratia, sicut iustificauit dicitur à iustitia: In quo habemus, inquit, redemptionem per
sanguinem ipsius, remissionem peccatorum secundum diuitias gratiæ eius, quæ abundauit
in nos

A in nos in omni sapientia & prudentia, ut ostenderet nobis mysterium uoluntatis suæ, secundum bonam uoluntatem suam. In hoc mysterio uoluntatis suæ posuit diuitias gratiæ suæ, secundum bonam uoluntatem suam, non secundum nostram: quæ bona esse non posset, nisi ipse secundum bonam uoluntatem suam ut bona fieret, subueniret. Cum autem dixisset, Secundum bonam uoluntatem suam, subiecit, Quam proposuit in illo, id est in dilecto filio suo, in dispensatione plenitudinis temporum instaurare omnia in Christo, quæ in cœlis sunt & quæ in terris in ipso, in quo etiam & sortem consecuti sumus, prædestinati secundum propositum eius, qui uniuersa operatur secundum consilium uoluntatis suæ, ut simus in laudem gloriæ eius. Nimis longum est de singulis disputare. Cernitis autem proculdubio cernitis, quanta manifestatione apostolici eloquij defendatur hæc gratia, contra quam merita extolluntur humana, tanquam homo aliquid prior det, ut retribuatur ei. Elegit ergo nos deus in Christo ante mundi constitutionem, prædestinans nos in adoptionem filiorum, non quia per nos sancti & immaculati futuri eramus, sed elegit prædestinauitque ut essemus. Fecit autem hoc secundum placitum uoluntatis suæ, ut nemo de sua, sed de illius erga se uoluntate glorietur: fecit hoc secundum diuitias gratiæ suæ, secundum bonam uoluntatem suam, quam proposuit in dilecto filio suo, in quo sortem consecuti sumus, prædestinati secundum propositum non nostrum, sed eius qui uniuersa operatur, usqueadeo ut ipse in nobis operetur & uelle. Operatur autem secundum consilium uoluntatis suæ, ut simus in laudem gloriæ eius. Hinc est autem quod clamamus, ut nemo glorietur in homine, ac per hoc nec in seipso, sed qui gloriatur, in domino glorietur, ut simus in laudem gloriæ eius. Ipse quippe operatur secundum propositum suum, ut simus in laudem gloriæ eius, utique sancti & immaculati, propter quod nos uocauit prædestinans ante mundi constitutionem. Ex hoc proposito eius est illa electorum propria uocatio, quibus omnia cooperantur in bonum: quia secundum propositum uocati sunt sancti, & sine B pœnitentia sunt dona & uocatio dei.

Cap. XIX *Ephes. 1*

Sed hi nostri de quibus uel pro quibus nunc agimus, forsitan dicunt, Pelagianos hoc apostolico testimonio refutari, ubi dicit ideo nos electos in Christo, & prædestinatos ante mundi constitutionem, ut essemus sancti & immaculati in conspectu eius in charitate. Ipsi enim putant, acceptis præceptis iam per nosipsos fieri liberæ uoluntatis arbitrio sanctos & immaculatos in conspectu eius in charitate: quod futurum deus quoniam præsciuit, inquiunt, ideo nos ante mundi constitutionem elegit & prædestinauit in Christo: cum dicat Apostolus, Non quia futuros tales nos esse præsciuit, sed ut essemus tales per ipsam electionem gratiæ suæ, qua gratificauit nos in dilecto filio suo: cum ergo nos prædestinauit, opus suum præsciuit, qui nos sanctos & immaculatos facit. Vnde recte hoc testimonio Pelagianus error arguitur. Nos autem dicimus, inquiunt, nostrum deum non præscisse nisi fidem, qua credere incipimus, & ideo nos elegisse ante mundi constitutionem ac prædestinasse, ut iam sancti & immaculati gratia atque opera eius essemus. Sed audiant & ipsi in hoc testimonio, ubi dicit, Sortem consecuti sumus, prædestinati secundum propositum, qui uniuersa operatur. Ipse ergo ut credere incipiamus operatur, qui uniuersa operatur: uocationem quippe illam de qua dictum est, Sine pœnitētia sunt dona & uocatio dei, & de qua dictum est, Non ex operibus, sed ex uocante, cū posset dicere, sed ex credente: & electionem quam significauit dominus, dicens, Non uos me elegistis, sed ego uos elegi, nec fides ipsa *Ioan. 15* præcedit. Non enim quia credimus, sed ut credamus elegit nos, ne priores eum elegisse dicamur, falsumque sit, quod absit, Non uos me elegistis, sed ego uos elegi. Nec quia credidimus, sed ut credamus uocamur, atque illa uocatione quæ sine pœnitentia est, id prorsus agitur & peragitur, ut credamus. Nec omnia replicanda sunt, de hac re tam multa quæ diximus. Denique & in huius testimonij consequentibus, deo gratias agit Apostolus pro his qui crediderunt, non utique quia eis annuntiatum est euangelium, sed quoniam crediderunt. Ait enim,

Ephes.1 In quo & uos audientes uerbum ueritatis euangelium salutis uestræ, in quo credentes si- C
gnati estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ in redemptionem
acquisitionis, in laudem gloriæ ipsius: propter hoc & ego audita fide uestra in Christo Iesu
& in omnes sanctos, non cesso gratias agere pro uobis. Noua erat & recens eorum fides
prædicato sibi euãgelio, qua fide audita, gratias deo pro eis agit Apostolus. Si homini gra-
tias ageret pro eo, quod illũ uel putaret non præstitisse uel nosset, adulatio uel irrisio uerius
Gal.6 quàm gratiarumactio diceretur, Non erremus, deus non irridetur: donum enim eius est
etiam incipiẽs fides, ne Apostoli falsa uel falsarum gloriarum gratiarumactio merito iudi
cetur. Quid illud? Nónne initium fidei apparet Thessalonicensium, de quo tamen idem
1.Thessal.2 Apostolus deo gratias agit, dicens, Propterea & nos gratias agimus deo sine intermissio-
ne, quoniam cum percepissetis à nobis uerbum auditus dei, excepistis non ut uerbum ho-
minum, sed sicut est uere uerbum dei, quod operatur in uobis, cui credidistis. Quid est q
hinc deo gratias agit? Nempe uanum est atque inane, si cui gratias agit de hoc, quod ipse
non fecit. Sed quia hoc uanum & inane nõ est, profecto deus cui de hoc opere gratias agit,
ipse fecit: ut cum percepissent ab Apostolo uerbum auditus dei, exciperent illud non ut uer-
bum hominum, sed sicut est uere uerbum dei. Deus igitur operatur in cordibus hominum,
uocatione illa secundum propositum suum, de qua multum locuti sumus, ut non inaniter
audiant euangelium, sed eo audito conuertantur & credant, excipientes non ut uerbum ho
minum, sed sicut est uere uerbum dei.

Cap.XX Illud etiam initium fidei hominum do
Col.4 num dei esse nos admonet, cum hoc significet Apostolus in epistola ad Colossenses, Ora-
tioni instate, uigilantes in illa in gratiarumactione, orantes simul & pro nobis, ut deus ape-
riat nobis ostium uerbi ad loquendum mysterium Christi, propter quod etiam uinctus
sum, ut manifestẽ illud ita ut oportet me loqui. Quomodo aperitur ostium uerbi, nisi cum
sensus aperitur audientis ut credat, & initio fidei facto, ea quæ ad ædificandam salubrem
doctrinam prædicantur & disputantur, admittat, ne per infidelitatem corde clauso ea quæ D
1.Cor.16 dicuntur, improbet ac repellat? Vnde ad Corinthios ait, Permanebo autem Ephesi usque
ad Pentecosten, ostium enim mihi apertum est magnum & euidens, & aduersarij multi.
Quid hic aliud potest intelligi, nisi prædicato ibi per eum primitus euãgelio credidisse mul-
tos, & multos eiusdem fidei aduersarios extitisse, secundum illud domini, Nemo ad me ue
Ioan.6 nit, nisi cui datũ fuerit à patre meo: Et, Vobis datum est nosse mysterium regni cœlorum,
Luc.8 illis autem non est datum? Ostium ergo apertum est in eis quibus datum est: aduersarij
autem multi ex eis, quibus nõ est datum. Itemq; ad eosdem in secunda epistola, idem Apo
2.Cor.2 stolus, Cum uenissem, inquit, in Troadem in euangelio Christi, & ostium mihi apertum
esset in domino, non habui requiem spiritui meo, eo quòd non inueni Titum fratrem
meum, sed uale illis faciens exij in Macedoniam. Quibus ualefecit, nisi eis qui crediderant,
in quorum scilicet cordibus euangelizanti apertum est ostium? Quid autem adiungat at-
tendite, Deo autem, inquit, gratias qui semper triumphare nos facit in Christo, & odorem
noticiæ suæ per nos manifestat in omni loco: quia Christi bonus odor sumus deo, in his
qui salui fiunt: & in his qui pereunt, quibusdam quidem odor mortis in mortem, quibus-
dam autem odor uitæ in uitam. Ecce unde gratias agit miles acerrimus & defensor inui-
ctissimus gratiæ: ecce unde gratias agit, quia Christi bonus odor sunt apostoli deo, & in
his qui salui fiunt gratia eius, & in his qui pereunt iudicio eius. Sed ut minus succenseatur
ab hæc parum intelligẽtibus, ipse admonet, cum adiungit & dicit, Et ad hæc quis idoneus?
Veruntamen redeamus ad ostij apertionem, qua initium fidei audientium significauit
Apostolus. Quid est enim, Orantes simul & pro nobis, ut deus aperiat nobis ostium uer-
bi, nisi apertissima demonstratio etiam ipsum initium fidei esse donum dei? Non enim
orando peteretur ab eo, nisi ab ipso tribui crederetur. Hoc donum cœlestis gratiæ in illam
Act.16 purpurariã descẽderat, cui sicut scriptura dicit in actibus apostolorum, deus aperuerat sen-
sum

A sum eius, & intendebat in ea quæ à Paulo dicebantur, sic enim uocabatur ut crederet. Agit quippe deus quod uult in cordibus hominum, uel adiuuando, uel iudicando, ut etiam per eos impleatur quod manus eius & consilium prædestinauit fieri. Frustra itaq; etiam illud, quod Regnorum & Paralipomenon scriptura teste probauimus, cum deus uult fieri quod non nisi uolentibus hominibus oportet fieri, inclinari eorum corda ut hoc uelint, eo scilicet inclinante, qui in nobis mirabili modo & ineffabili operatur & uelle, ad causam de qua disserimus, non pertinere dixerunt. Quid enim est aliud, nihil dicere, & tamen contradicere, nisi forte cur eis hoc uisum sit, rationem uobis aliquam reddiderunt, quam uos in litteris uestris tacere maluistis? Sed quæ illa esse possit ignoro. An forte quia ostendimus hoc deum egisse in cordibus hominum, & ad hoc perduxisse quorum ei placuit uoluntates, ut rex constitueretur Saul siue Dauid? Ideo hæc exempla causæ huic conuenire non putant, quoniam non hoc est temporaliter regnare in hoc seculo, quod est in æternum regnare cum deo: ac per hoc existimant ad regna terrena facienda deum inclinare: ad regnum uero cœleste obtinendum, deum non inclinare quorum uoluerit uoluntates? Sed puto propter regnum cœlorum, non propter regnum terrenum esse dictum, Inclina cor meum in testimonia tua. Vel, A domino gressus hominis diriguntur, & uiam eius uolet. Vel, Paratur uoluntas à domino. Vel, Fiat dominus noster nobiscum, sicut erat cum patribus nostris: non derelinquat nos, nec auertat nos à se: inclinet corda nostra ad se, ut eamus in omnibus uijs eius. Vel, Dabo eis cor cognoscendi me, & aures audientes. Vel, Dabo eis cor aliud, & spiritum nouum dabo eis. Audiant etiam illud, Spiritum meum dabo in uobis, & faciam ut in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis & faciatis. Audiant, A domino diriguntur gressus uiri, mortalis autem quomodo intelliget uias suas? Audiant, Omnis uir uidetur sibimetipsi iustus, dirigit autem corda dominus. Audiant, Crediderunt quotquot erant ordinati in uitam æternam. Audiant hæc & alia quæcunq; non dixi, quibus ostenditur deus ad regnum etiam cœlorum, & ad uitam æternam parare & conuertere hominum uoluntates. Cogitate autem quale sit, ut credamus ad constituenda regna terrena hominum uoluntates operari deum, & ad capessendum regnum cœlorum homines operari uoluntates suas. Multa diximus, & fortasse iam dudum potuimus persuadere quæ uolumus, & adhuc tam bonis ingenijs sic loquimur quasi obtusis, quibus & quod nimium est non est satis. Sed dent ueniam, noua enim quæstio ad hoc nos compulit: quia cum in prioribus opusculis nostris, satis idoneis testimonijs egissemus donũ dei esse etiam fidem, inuentum est quod contradiceretur, & ad hoc ualere illa testimonia, ut ostendant dei donum esse incrementum fidei: initium uero fidei quo in Christum primitus creditur, ab homine ipso esse, nec esse donum dei: sed hoc exigere deum, ut cum id præcesserit, cætera tanquam hoc merito consequantur quæ dei dona sunt, nec ullum eorum dari gratis, cum in eis dei gratia, quæ non nisi gratuita est, prædicetur. Quod uidetis quàm sit absurdum, propter quod institimus quantum potuimus, ut etiam ipsum initium fidei donum dei esse ostenderemus. Quod & si diutius fecimus, quàm forsitan uellent hi propter quos fecimus, hinc ab eis reprehendi parati sumus: dum tamen & si multo diutius quàm uellent, & si cum fastidio ac tædio intelligentium, fateantur nos fecisse quod fecimus, id est etiam initium fidei, sicut continentiam, patientiam, iustitiam, pietatem, & cætera de quibus cum his nulla contentio est, donum dei esse docuisse. Hic ergo sit huius uoluminis terminus, ne offendat unius nimia longitudo.

Marginalia: Psal. 118 | Psal. 36 | 3. Reg. 8 | Ezech. 36 | B (beside "tur deus ad regnum") | Cap. XXI (beside "est satis. Sed dent ueniam")

Libri primi Finis.

C

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI, liber secundus, de bono perseuerantiæ.

Cap.I
AM de perseuerantia diligentius disputandum est. Nam & in priore libro cum ageremus de initio fidei, etiam de hac aliqua diximus. Asserimus ergo donum dei esse perseuerantiam qua usqꝫ in finem perseueratur in Christo: finem autem dico quo uita ista finitur, in qua tantummodo periculum est ne cadatur. Itaqꝫ utrũ quisqꝫ hoc munus acceperit, quamdiu hanc uitam ducit, incertum est. Si enim priusꝙ moriatur cadat, non perseuerasse utiqꝫ dicitur, & uerissime dicitur. Quomodo ergo perseuerantiam qui non perseuerauerit, accepisse uel habuisse dicendus est? Nam si habeat aliquis continẽtiam, & ab ea decidat atqꝫ incontinens fiat, si iustitiam, similiter si patiẽtiam, si ipsam fidem, recte dicitur habuisse & non habere. Continens enim fuit uel iustus fuit, uel patiens uel fidelis fuit, quamdiu fuit. Cum uero esse desistit, non est quod fuit: qui uero non perseuerauerit, quomodo perseuerans fuit, cum perseuerãdo quisqꝫ ostendat perseuerãtem, quod iste nõ fecit? Sed ne quisꝙ reluctetur & dicat, si ex quo fidelis quisqꝫ factus est, uixit uerbi gratia, decem annos, & eorum medio tempore à fide lapsus est, nónne quinqꝫ annos perseuerauit? Non cõtendo de uerbis, si & illa perseuerãtia putatur esse dicenda tanꝙ temporis sui, hanc certe de qua nunc agimus perseuerantiã qua in Christo perseueratur usqꝫ in finem, nullo modo habuisse dicẽdus est, qui nõ perseuerauerit usqꝫ in finem: potiusꝙ hanc habuit unius anni fidelis, & quantum infra cogitari potest, si donec moreretur fideliter uixit: ꝙ multorum annorum, si exigui temporis ante mortem à fidei stabilitate defecit.

Cap.II Quo constituto uideamus utrum hæc perseuerantia, de qua dictum est, Qui perseue-
Matth.10 rauerit usqꝫ in finem, hic saluus erit, donũ sit dei. Quòd si nõ sit, quomodo uerum est, quod
Philip.1 Apostolus ait, Vobis donatum est pro Christo, nõ solum ut credatis in eum, uerumetiam D
ut patiamini pro eo? Horum quippe unum pertinet ad initium, alterum ad finem: utrunqꝫ tamen est dei donum, quia utrunqꝫ dictũ est esse donatum, sicut & superius iam diximus. Quod enim est initiũ uerius Christiano, ꝙ credere in Christum? Quis finis melior est ꝙ pati pro Christo? Sed quod ad id pertinet ut credatur in Christum, qualiscunqꝫ inuẽta est contradictio, ut donum dei nõ initium, sed augmentũ fidei diceretur: cui opinioni donante domino satis superꝙ respondimus. Quid autem dici potest, cur perseuerãtia usqꝫ in finem nõ donetur in Christo, cui donatur pati pro Christo, aut ut expressius eloquar, cui donetur mori pro Christo? Nã & Petrus apostolus donũ dei hoc esse demõstrans, Melius est, inqt, benefacientes, si uelit uolũtas dei pati ꝙ malefaciẽtes. Cũ dicit, si uelit uoluntas dei, ostendit diuinitus donari omnibus sanctis, ut pro Christo patiantur: neqꝫ enim quos nõ uult deus peruenire ad experientiã gloriamqꝫ passionis, nõ perueniũt ad regnũ dei, si perseuerauerint in Christo usqꝫ in finem. Sed quis dicat istis nõ donari hanc perseuerantiã, qui ægritudine corporis, uel quocunqꝫ casu moriuntur in Christo, cũ longe difficilior donetur illis, à quibus suscipitur & mors ipsa pro Christo? Multo quippe difficilius perseueratur, ubi hoc agit qui persequtur ne perseueretur, & propterea usqꝫ ad mortẽ sustinetur, ut pseueretur. Illã proinde difficilius perseuerantiã, istã facilius est habere: sed cui nihil difficile est, facile est utranqꝫ do-
Hiere.32 nare. Hãc enim promisit deus, dicens, Timorẽ meum dabo in cor eorũ, ut à me nõ recedãt. Quod quid est aliud, ꝙ talis ac tãtus erit timor meus quẽ dabo in cor eorum, ut mihi perseuerãter adhæreant? Cur autẽ perseuerantia ista poscitur à deo, si nõ datur à deo? An & ista irrisoria petitio est, cum id ab eo petitur quod scitur ipsum nõ dare, sed ipso nõ donãte esse in hominis potestate: sicut irrisoria est etiam illa actio gratiarum, si ob hoc gratiæ aguntur deo, quod nõ donauit ipse nec fecit? Sed quod ibi dixi, hoc & hic dico. Nolite errare, inquit, Apostolus, deus non irridetur. O homo nõ uerborum tuorum tantum, uerumetiam cogitationum tuarum testis est deus: si aliquid à tanto diuite ueraciter ac fideliter poscis, ab illo à quo

A à quo poscis, te accipere crede quod poscis. Noli eum labijs honorare,& super eum corde te
extollere, credēs à teipso tibi esse, quod ab illo te fingis orare. An ab illo perseuerātia nostra
forte non poscitur? Iam hoc qui dicit, nō meis disputationibus refellendus, sed sanctorum
orationibus reuocandus est. An uero quisq; eorum est, qui non sibi poscat à deo ut perse/
ueret in eo, cum ipsa oratione quæ dominica nuncupatur, quia eandem dominus docuit,
quando oratur à sanctis, nihil penè aliud q̃ perseuerātia posci intelligatur? Legite aliquan
do intensius eius expositionem in beati Cypriani martyris libro, quem de hac re condidit,
cuius est titulus de dominica oratione: & uidete ante quot annos cōtra ea quæ futura erant
Pelagianorum uenena, quale sit antidotum præparatum. Nam tria sunt, ut scitis, quæ ma/
xime aduersus eos catholica defendit ecclesia. Quorum est unum, gratiā dei non secundum
merita nostra dari: quoniam dei dona sunt, & dei gratia etiam conferuntur merita uniuer/
sa iustorum. Alterum est, in quantacunq; iustitia sine qualibuscunq; peccatis in hoc corru/
ptibili corpore neminem uiuere. Tertium est, obnoxium nasci hominem peccato primi ho
minis, & uinculo damnationis obstrictum, nisi reatus qui generatione contrahitur, regene/
ratione soluatur. Horum trium hoc quod loco ultimo posui, solum non tractatur in supra/
dicto gloriosi martyris libro. De duobus uero cæteris tanta illic perspicuitate disseritur, ut
supradicti hæretici noui, inimici gratiæ Christi longe ante reperiantur conuicti esse q̃ nati.
In his ergo meritis sanctorum, quæ nulla nisi dei dona sunt, etiam perseuerantiam donum
dei esse sic loquitur. Dicimus, inquit, Sanctificetur nomen tuum: nō q optemus deo ut san/
ctificetur orationibus nostris, sed q petamus ab eo, ut nomen eius sanctificetur in nobis.
Cæterum à quo deus sanctificatur, qui ipse sanctificat? Sed quia ipse dixit, Sancti estote, *Leuit. 19*
quoniā & ego sanctus sum: id petimus & rogamus, ut qui in baptismo sanctificati sumus,
in eo quod esse cœpimus, perseueremus. Et paulopost de hac re ipse adhuc disputans, & do
cens nos perseuerantiam petere à domino, quod nullo modo recte & ueraciter faceret, nisi
B eius donum etiā hoc esset: hæc, inquit, sanctificatio ut in nobis permaneat oramus, & quia
dominus & iudex noster, sanato à se & uiuificato comminatur nō delinquere, ne quid ei de/
terius fiat: hanc continuis orationibus precē facimus, hoc diebus & noctibus postulamus,
ut sanctificatio & uiuificatio quæ de dei gratia sumitur, ipsius protectione seruetur. In san/
ctificatione igitur perseuerantiam, hoc est, ut in sanctificatione perseueremus, nos ab eo pe
tere iste doctor intelligit, cū sanctificati dicimus, Sanctificetur nomen tuum. Quid est enim
petere aliud quod accepimus, nisi ut id quoq; nobis præstet, ne habere desinamus? Sicut er
go sanctus, cum deum rogat ut sanctus esse permaneat, ita utiq; & castus, cum rogat ut ca/
stus sit, continens, ut continens sit, iustus, ut iustus, pius, ut pius sit: & cætera quæ contra Pe/
lagianos dona dei esse defendimus, hoc sine dubio petunt ut in eis perseuerent bonis, quæ se
accepisse nouerunt. Quod si accipiunt, profecto & ipsam perseuerātiam magnū dei donum
quo cætera dona eius conseruātur, accipiunt. Quid cum dicimus, Adueniat regnum tuum,
num aliud poscimus, nisi ut ueniat & nobis, quod esse uenturum non dubitamus omnibus
sanctis? Ergo & hi qui iam sancti sunt, quid orant, nisi ut in ea sanctitate quæ illis data est,
perseuerēt? Neq; enim aliter eis ueniet regnū dei, quod nō alijs, sed his qui perseuerāt usq;
in finem, certum est esse uēturum. Tertia petitio est, Fiat uoluntas tua in cœlo & *Cap. III*
in terra: uel quod in plerisque codicibus legitur, magisq; ab orantibus frequentatur, sicut in
cœlo & in terra. Quod pleriq; intelligunt, sicut sancti angeli faciunt, & nos faciamus uolun
tatem tuā. Vult autē ille doctor & martyr, cœlum & terram intelligi spiritum & carnem, &
hoc nos orare, ut uoluntatē dei re utraq; concordāte faciamus. Vidit in his uerbis & alterū
sensum sanissimæ fidei congruētem, de quo iā supra locuti sumus, ut scilicet pro infidelibus
qui sunt adhuc terra, terrenum tantū hominē prima natiuitate portātes, orare intelligantur
fideles, q cœlesti homine induti, nō immerito cœli nomine nuncupātur. Vbi euidēter osten
dit, & initium fidei esse donū dei, quādo nō tantū pro fidelibus ut augeatur in eis uel perse
ueret fides, uerumetiā pro infidelibus ut habere incipiāt eam, quam penitus nō habebāt, &
contra

contra quam corda insuper inimica gestabāt, sancta orat ecclesia. Verum nunc nō de initio fidei, de quo in superiori libro multa iā diximus: sed de illa quæ habenda est usq; in finem perseuerantia disputamus, quam petunt utiq; etiā sancti qui faciunt uoluntatem dei, dicentes in oratione, Fiat uolūtas tua. Cum enim iam facta sit in eis, cur fieri petunt, nisi ut perseuerent in eo, quod esse cœperunt? Quamuis hic dici possit, non petere sanctos, ut uoluntas dei fiat in cœlo, sed ut fiat in terra sicut in cœlo: in terra scilicet, ut imitetur cœlū, id est, ut homo angelum, uel infidelis fidelem: ac per hoc id sanctos poscere, ut sit quod nondū est, non ut perseueret quod est. Quantalibet enim homines sanctitate præpolleant, nondum sunt æquales angelis dei, nondum ergo sicut in cœlo, in eis fit uoluntas dei. Quod si ita est, in ea quidem parte qua optamus, ut homines ex infideli bus fiant fideles, non perseuerantia, sed initiū uidetur optari. In ea uero qua optamus, ut homines in facienda uoluntate dei æquentur angelis dei, cum hoc orant sancti, perseuerantiam demōstrantur orare: quoniam nemo peruenit ad illā summam quæ in regno est, beatitudinem, nisi in ea sanctitate quā sumpsit in terra, perseuerauerit usq; in finem. C

Cap. IIII Quarta petitio est, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Vbi beatus Cyprianus ostēdit quomodo & hic intelligatur perseuerātia postulari. Ait quippe inter cætera, Hūc autē panē dari nobis quotidie postulamus, ne qui in Christo sumus, & eucharistiā quotidie ad cibum salutis accipimus, intercedēte aliquo grauiore delicto, dū absentes & non cōmunicantes à cœlesti pane prohibemur, à Christi corpore separemur. Hæc uerba sancti hominis dei, perseuerātiam prorsus à dño sanctos indicant poscere, quando hac intentione dicunt, Panem nostrum quotidianū da nobis hodie, ne à Christi corpore separentur, sed in ea sanctitate permaneant, qua nullum quo inde separari mereātur, crimen admittāt.

Cap. V Quinto orationis loco dicimus, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: in qua sola petitione non inuenitur posci perseuerātia. Præterita enim sunt peccata quæ nobis ut dimittantur oramus: perseuerantiam uero quæ in æternum saluos facit, tempori quidem huius uitæ, non tamen peracto, sed ei quod usq; ad eius finē restat, est necessaria. Operæpreciū est tamē paulisper intueri, quomodo & in hac petitione iam tunc lingua Cypriani, tanq̃ telo inuictissimæ ueritatis longe postea futuri cōfodiebantur hæretici. Etiam hoc Pelagiani audent dicere, hominem iustum in hac uita nullum habere omnino peccatum: & in talibus hominibus esse iam in præsenti tempore, ecclesiam non habentem maculam neq; rugam, aut aliquid eiusmodi, quæ una & sola sponsa sit Christi: tanq̃ sponsa eius non sit, quæ per uniuersam terrā quod ab eo didicit, dicit, Dimitte nobis debita nostra. Sed attendite quomō istos gloriosissimus Cyprianus interimat, Cū enim locū ipsum dominicæ orationis exponeret, ait inter cætera, Quàm necessarie aūt, q̃ prouidēter & salubriter admonemur q; peccatores sumus, qui pro peccatis rogare cōpellimur: ut dum indulgētia de deo petitur, consciētiæ suæ animus recordetur, ne quis sibi quasi innocēs placeat, & se extollendo plus pereat, instruitur & docetur se peccare quotidie, dum quotidie pro peccatis iubetur orare. Sic deniq; & Ioānes in epistola D

1. Ioan. 1 sua ponēs dixit, Si dixerimus quia peccatum nō habemus, nosipsos decipimus, & ueritas in nobis nō est, & cætera quæ hic inserere longū est.

Cap. VI Iam uero cū dicūt sancti, Ne nos inferas in tentationē, sed libera nos à malo: quid aliud q̃ in sanctitate perseuerēt, precātur? Nam profecto cōcesso sibi isto dei dono, quod esse dei donum, cū ab illo poscitur, satis aperteq; monstratur: isto igitur cōcesso sibi dono dei, ne inferātur in tentationē, nemo sanctorū est, qui nō teneat usq; in finē perseuerātiam sanctitatis: neq; enim quisq̃ in proposito Christianitatis pseuerare desistit, nisi in tentationē primitus inferatur. Si ergo cōcedatur ei quod orat, ut nō inferatur in tentationē, in sanctificatione utiq; quā deo donāte percepit, deo donante persistit. Sed nolūt, ut scribitis, isti fratres ita hanc perseuerantiā prædicari, ut non uel suppliciter emereri, uel amitti cōtumaciter possit, ubi quid dicant parū diligenter attēdunt: De illa enim perseuerātia loquimur qua perseueratur usq; in finem, quæ si data est, perseueratum est usq; in finem: si autē non est perseueratum usq; in finem, non est data, quod iam & superius

A & superius satis egimus. Non itaq; dicant homines perseuerantiam cuiq; datam usq; in fi-
nem, nisi cum ipse uenerit finis, & perseuerasse cui data est, repertus fuerit usq; in finem. Di
cimus quippe castum quem nouimus castum, siue sit, siue non sit in eadem castitate mansu-
rus: & si quid aliud diuini muneris habeat quod teneri & amitti potest, dicimus eũ habere
quamdiucunq; habet, & si amiserit, dicimus habuisse. Perseuerantiam uero usq; in finem,
quoniam non habet quisq;, nisi qui perseuerauerit usq; in finem: multi eam possunt habe-
re, nullus amittere. Neq; enim metuendum est, ne forte cum perseuerauerit homo usque in
finem, aliqua in eo mala uoluntas oriatur, ne perseueret usq; in finem. Hoc ergo dei donum
suppliciter emereri potest, sed cum datum fuerit, amitti contumaciter nõ potest. Cum enim
perseuerauerit quisq; usq; in finem, neq; hoc donum potest amittere, nec alia quæ poterat
ante finem. Quomodo enim potest amitti per quod fit, ut non amittatur etiam quod pos-
set amitti? Sed ne forte dicatur, usq; in finem perseuerantiam nõ amitti quidem, cum data
fuerit, id est cum perseueratum fuerit usq; in finem: sed tunc amitti quodammodo, quando
agit homo per contumaciam, ut ad eam peruenire non possit: sicut dicimus hominem qui
non perseuerauerit usq; in finem, amisisse uitam æternam, uel regnum dei, non quod iam ac
ceperat uel habebat, sed quod acciperet & haberet, si perseuerasset: uerborum controuersias
auferamus, & nonnulla etiã quæ non habentur, sed haberi sperantur, posse dicamus amitti.
Dicat mihi quisquis audet, utrũ deus dare non possit quod à se posci imperauit? Hoc certe
qui sapit, non dico desipit, sed insanit. Imperauit autẽ deus, ut ei sancti eius dicant orantes,
Ne inferas nos in tentationem. Quisquis igitur exauditur hoc poscens, non infertur in cõtu *Matth. 6*
maciæ tentationem, qua possit uel dignus sit perseuerantiam sanctitatis amittere. At enim
uolũtate sua quisq; deserit deum, ut merito deseratur à deo. Quis hoc negauerit? Sed ideo
petimus, ne inferamur in tentationẽ, ut hoc nõ fiat. Et si exaudimur, utiq; non fit, quia deus
non permittit ut fiat. Nihil enim fit nisi quod aut ipse facit, aut fieri ipse permittit. Potens
B ergo est, & à malo in bonum flectere uoluntates, & in lapsum pronas cõuertere, ac dirigere
in sibi placitum gressum. Cui nõ frustra dicitur, Deus tu cõuertens uiuificabis nos. Non fru *Psal. 84*
stra dicitur, Ne des ad mouendum pedem meum. Non frustra dicitur, Ne tradas me dñe *Psal. 65*
à desiderio meo peccatori. Postremo ne multa cõmemorem, cũ nobis plura fortasse occur- *Psal. 139*
rant, non frustra dicitur, Ne nos inferas in tentationem. Nam quisquis in tentationem non
infertur, profecto nec in tentationẽ suæ malæ uoluntatis infertur. Et qui in tentationem suæ
malæ uoluntatis non infertur, in nullam prorsus infertur. Vnusquisq; enim tentatur ut scri
ptum est, à concupiscentia sua abstractus & illectus. Deus autẽ neminem tentat, tentatione
scilicet noxia. Nam est & utilis quando non decipimur uel opprimimur, sed probamur, se-
cundũ quod dictum est, Proba me domine & tenta me. Illa ergo noxia tentatio est, quam *Psal. 25*
significat Apostolus, dicens, Ne forte tentauerit uos is qui tentat, & inanis sit labor uester. *1. Thessal. 3*
Deus, ut dixi, neminem tentat, hoc est, neminem infert uel inducit in tẽtationem. Nam ten-
tari & in tentationem nõ inferri non est malum, imò etiã bonum est, hoc est enim probari.
Quod itaque dicimus deo, Ne nos inferas in tentationem: quid dicimus, nisi ne nos inferri
sinas? Vnde sic orant nonnulli, & legitur in codicibus pluribus, & hoc sic posuit beatus Cy
prianus, Ne patiaris nos induci in tẽtationem. In euãgelio tamen græco nusq; inueni, nisi,
Ne nos inferas in tentationem. Tutiores igitur uiuimus, si totũ deo damus. Non autẽ nos
illi ex parte, & nobis ex parte committimus, quod uidit iste uenerabilis martyr. Nam cum
eundem locum orationis exponeret, ait post cætera, Quando autẽ rogamus, ne in tentatio-
nem ueniamus, admonemur infirmitatis & imbecillitatis nostræ: dum sic rogamus, ne quis
se insolenter extollat, ne quis sibi superbe arrogãterq; aliquid assumat, ne quis aut cõfessio-
nis aut passionis gloriam suam dicat: cũ dominus ipse humilitatẽ docens, dixerit, Vigilate *Matth. 26*
& orate, ne ueniatis in tentationem, spiritus quidem promptus est, caro autem infirma: ut
dum præcedit humilis & submissa confessio, & datur totum deo quicquid suppliciter cum
timore dei petitur, ipsius pietate præstetur.

Si ergo

Cap. VII Si ergo alia documēta non essent, hæc dominica oratio nobis ad causam gratiæ quam defendimus, sola sufficeret: quia nihil nobis reliquit, in quo tanq̃ in nostro gloriemur. Siquidem & ut non discedamus à deo, nō ostendit dandum esse nisi à deo, cum poscēdum ostendit à deo: Qui enim non infertur in tentationem, non discedit à deo. Non est hoc omnino in uiribus liberi arbitrij, quales nūc sunt: fuerat in homine anteq̃ caderet. Quæ tamen libertas uoluntatis in illius primæ cōditionis præstantia quantum ualuerit, apparuit in angelis, qui diabolo cum suis cadente in ueritate steterunt, & ad securitatem perpetuam non cadendi, in qua nunc eos esse certissimi sumus, peruenire meruerunt. Post casum autem hominis, non nisi ad gratiam suam deus uoluit pertinere, ut homo accedat ad eum: neq; nisi ad gratiam suam uoluit pertinere, ut homo non recedat ab eo. Hanc gratiam posuit in illo in quo sortem consecuti sumus, prædestinati secundū propositum eius qui uniuersa operatur: Ac per hoc sicut operatur ut accedamus, sic operatur, ne discedamus. Propter quod ei per prophetam dictum est, Fiat manus tua super uirum dexteræ tuæ, & super filiū hominis quem confirmasti tibi, & non discedimus à te. Iste certe non est Adam primus, in quo discessimus ab eo: sed Adam nouissimus, super quem fit manus eius, ut nō discedamus ab eo. Christus enim totus cum membris suis est propter ecclesiā, quæ est corpus eius, plenitudo eius. Cum ergo fit super eum manus dei, ut nō discedamus à deo, ad nos utiq; peruenit opus dei. Hoc est enim manus dei, quoniam opere dei fit ut simus in Christo permanentes cum deo, non sicut in Adā discedētes à deo. In Christo enim sortē consecuti sumus, prædestinati secundū propositū eius qui uniuersa operatur. Manus igitur dei est ista, nō nostra, ut nō discedamus à deo. Manus, inquam, eius est ista, qui dixit, Timorem meum dabo in cor eorum, ut à me non recedant. Propter quod & posci à se uoluit, ne inferamur in tentationem: quia si nō inferimur, nulla ab eo ratione discedimus. Quod poterat nobis etiam non orantibus dari, sed oratione nostra nos uoluit admoneri, à quo accipiamus hæc beneficia. A quo enim, nisi ab illo accipimus, à quo iussum est ut petamus? Prorsus in hac re non operosas disputationes expectet ecclesia, sed attendat quotidianas orationes nostras. Orat, ut increduli credant. Deus ergo conuertit eos ad fidem. Orat, ut credentes perseuerent. Deus ergo donat perseuerātiam usq; in finem, hoc deus futurum esse præsciuit. Ipsa est prædestinatio sanctorum, quos elegit in Christo ante constitutionem mundi, ut essent sancti & immaculati in conspectu eius in charitate, prædestinās eos in adoptionē filiorum per Iesum Christum in ipsum, secundū placitum uoluntatis suæ in laudem gloriæ gratiæ suæ, in qua gratificauit eos in dilecto filio suo, in quo habent redemptionem per sanguinē ipsius, remissionem peccatorum secundū diuitias gratiæ eius, quæ abundauit in eos in omni sapientia & prudentia, ut ostenderet eis mysterium uoluntatis suæ secundum bonam uoluntatem suam, quam proposuit in illa dispositione plenitudinis temporum, instaurare omnia in Christo quæ in cœlis sunt, & quæ in terris in ipso, in quo etiam & sortem consecuti sumus, prædestinati secundum propositum eius qui uniuersa operatur. Contra istam ueritatis tam claram tubam, quis homo sobriæ uigilātisq; fidei uoces ullas admittat humanas?

Psal. 79

Hiere. 32

Cap. VIII Sed cur, inquit, gratia dei non secundū merita hominum datur? Respondeo, quoniam deus misericors est. Cur ergo inquit, non omnibus? Et hic respondeo, Quoniam deus iudex iustus est: Ac per hoc & gratis ab eo datur & gratia: & iusto eius in alijs iudicio demonstratur, quid eis quibus datur, conferat gratia. Nō itaq; simus ingrati, q; secundū placitum uoluntatis suæ, in laudē gloriæ gratiæ suæ tam multos liberat misericors deus de tā debita perditione, ut si inde neminem liberaret, non esset iniustus. Ex uno quippe omnes in condemnationem, non iniustitia iudicati sunt filij iræ, sed iustitia. Qui ergo liberatur, gratiam diligat: qui non liberatur, debitum agnoscat. Si in remittēdo debitum bonitas, in exigēdo æquitas intelligitur, nusq; esse apud deum iniquitas inuenitur. Sed cur, inquit, non solum in paruulorum, uerum etiam in geminorum una atq; eadem causa, tam diuersum iudicium? Nōnne similis quæstio est, cur in diuersa causa idē iudicium? Recolamus igitur illos operarios, in uinea qui tota die laborauerunt,

runt, & eos qui hora una, nempe causa diuersa est impensi laboris, & tamen idem iudiciū in redditione mercedis. Num quid & hic audierunt murmurantes à patrefamiliâs, nisi hoc uolo? Ita quippe eius erga alios fuit largitas, ut erga alios nulla esset iniquitas. Et isti quidē utriq; in bonis sunt: ueruntamen quantum ad iustitiam spectat & gratiam, potest & de reo qui liberatur recte dici, uolo: potest & de eo qui damnatur, Tolle quod tuum est & uade: huic autem uolo quod non debetur donare. An non licet mihi facere quod uolo? An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? Hic ille si dicat, cur non & mihi? merito audiet, O homo tu quis es qui respondeas deo? Quem certe in uno uestrum benignissimum largi torem, in te uero exactorem iustissimum, in nullo tamen cernis iniustum. Cum enim iustus esset, etiam si utrūq; puniret: qui liberatur, habet unde gratias agat: qui damnatur, non habet quod reprehendat. Sed si iam, inquit, hoc oportebat, ut damnatis non omnibus, quid omnibus deberetur ostenderet, atq; ita gratius suam gratiam in uasis misericordiæ cōmendaret: cur in eadem causa me potius quàm illum puniet, aut illum quàm me potius liberabit? Hoc non dico si quæris quare, quia fateor me non inuenire quid dicam. Si & hoc quæris quare, quia in hac re sicut iusta est ira eius, sic & magna est misericordia eius, ita inscrutabilia iudicia eius. Adhuc pergat & dicat, cur quibusdam qui eum coluerunt bona fide, perseuerare usq; in finem non dedit? Cur putas, nisi quia non mentitur qui dicit, Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis mansissent utiq; nobiscum? Nunquid ergo hominum naturæ duæ sunt? Absit. Si duæ naturæ essent, gratia ulla non esset: nulli enim daretur gratuita liberatio, si naturæ debita redderetur. Hominibus autem uidetur, omnes qui boni apparent fideles, perseuerantiam usq; in finem accipere debuisse. Deus autem melius esse iudicauit, miscere quosdam nō perseueraturos certo numero sanctorum suorum, ut quibus nō expedit in huius uitæ tentatione securitas, nō possint esse securi: multos enim à perniciosa elatione reprimit, quod ait Apostolus, Quapropter qui uidetur stare

Rom.11

1.Ioan.2

1.Cor 16

B uideat ne cadat. Voluntate autem sua cadit qui cadit: & uoluntate dei stat, qui stat. Potens est enim deus statuere illum, non ergo ipse seipsum, sed deus. Veruntamen bonum est non altum sapere, sed timere. In cogitatione autem sua uel cadit quisq; uel stat. Sicut autem Apostolus ait, quod & in libro superiori memoraui, Nō sumus idonei cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex deo est. Quem secutus beatus Ambrosius audet & dicit, Non enim in potestate nostra est cor nostrum, & nostræ cogitationes: quod omnis qui humiliter & ueraciter pius est, esse uerissimum sentit. Hoc autem Ambrosius ut diceret, in eo libro loquebatur quem de fuga seculi scripsit, docens hoc seculum non corpore, sed corde esse fugiendum, quod nisi auxilio dei fieri non posse disseruit. Ait enim, Frequens nobis de fugiendo seculo isto est sermo, atq; utinam quàm facilis sermo, tam cautus & sollicitus affectus: sed quod peius est, frequenter irrepit terrenarum illecebra cupiditatum, & uanitatum offusio mentem occupat, ut quod studeas euitare, hoc cogites animoq; uoluas, quod cauere difficile est homini, exuere autē impossibile. Deniq; uoti magis eam esse rem quàm effectus, testatur propheta dicendo, Declina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam: non enim in potestate nostra est cor nostrum & cogitationes nostræ, quæ improuiso offusæ mentem animumq; confundunt, atq; aliò trahunt quàm tu proposueris: ad secularia reuocant, mundana inserunt, uoluptuaria ingerunt, illecebrosa intexūt, ipsoq; in tēpore quo eleuare mentē paramus, inserti inanibus cogitationibus, ad terrena plerūq; deijcimur. Nō itaq; in hominum, sed in dei est potestate, ut habeant homines potestatē filij dei fieri. Ab ipso quippe accipiūt eam, qui dat cordi humano cogitationes pias, per quas habeāt fidē, quæ operetur per dilectionē: ad quod bonū sumendū & tenendū, & in eo perseuerāter usq; in finē proficiendū, nō sumus idonei cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex deo est: in cuius est potestate cor nostrum, & cogitationes nostræ. Ex duobus itaq; paruulis originali peccato pariter obstrictis, cur iste assumatur, ille relinquatur: & ex duobus ætate iam grandibus impijs, cur iste ita uocetur, ut uocantem sequatur, ille

Rom.11

2.Cor.3

Ambrosius de fuga seculi cap.1

Psalm.118

Ioan.1

Gal.5

2.Cor.3

tur, ille autem aut non uocetur, aut nõ ita uocetur, ut uocantem sequatur: inscrutabilia sunt C
iudicia dei. Ex duobus autẽ pijs, cur huic donetur perseuerantia usq; in finẽ, illi autem non
donetur: inscrutabiliora sunt iudicia dei. Illud tamen fidelibus debet esse certissimum, hunc
esse ex prædestinatis, illũ non esse. Nam si fuissent ex nobis, ait unus prædestinatorum, qui
de pectore domini bibebat hoc secretum, mansissent utiq; nobiscum. Quid est quæso, non
erant ex nobis, nam si fuissent, mãsissent utiq; nobiscum? Nónne utriq; à deo creati, utriq;
1.Ioan.2 ex Adam nati, utriq; de terra facti erant, & ab eo qui dixit, Omnem flatum ego feci, unius
Esaiæ.57 eiusdemq; naturæ animas acceperãt? Nónne postremo utriq; uocati fuerant, & uocantem
secuti, utriq; ex impijs iustificati, & per lauacrum regenerationis utriq; renouati? Sed si hoc
audiret ille qui sciebat proculdubio quod dicebat: respõdere posset & dicere, uera sunt hæc,
secundũ hæc omnia ex nobis erãt, ueruntamen secundum aliam quandã discretionem non
erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, mansissent utiq; nobiscum. Quæ nam est tandem
ista discretio? Patent libri dei, non auertamus aspectum. Clamat scriptura diuina, adhibea-
mus auditum. Non erant ex eis, quia non erant secundũ propositum uocati: non erant in
Christo electi ante constitutionem mundi: non erant in eo sortem consecuti: non erant præ
destinati secũdum propositum eius, qui uniuersa operatur. Nam si hoc essent, ex illis essent,
& cum illis sine dubitatione mansissent. Vt enim non dicam, quàm sit possibile deo, auersas
& aduersas in fidem suam hominum conuertere uoluntates, & in eorum cordibus operari,
ut nullis aduersitatibus cedant, nec ab ipso aliqua superati tentatione discedant: cũ possit,
1.Cor.10 & quod ait Apostolus facere, ut non eos permittat tentari super id quod possunt.

Caput IX Vt ergo id non dicam, certe poterat illos deus præsciens esse lapsuros, antequàm id fie
ret auferre de hac uita. An eò redituri sumus, ut adhuc disputemus, quanta absurditate dica
tur iudicare homines mortuos etiam de his peccatis, quæ præsciuit eos deus perpetraturos
fuisse, si uiuerẽt? Quod ita abhorret à sensibus Christianis, aut prorsus humanis, ut id etiam
refellere pudeat. Cur enim non dicatur & ipsum euangeliũ, cum tanto labore, passionibusq; D
sanctorum frustra esse prædicatum, uel adhuc etiam prædicari, si iudicari poterant homi-
nes etiam non audito euangelio secundum contumaciam uel obedientiam, quam præsci-
Luc.10 uit deus eos habituros fuisse si audissent? Nec damnarentur Tyrus & Sidon, quamuis re-
missius, quàm illæ ciuitates, in quibus nõ credentibus, à domino Christo mirabilia & signa
sunt facta: quoniam si apud illas facta essent, in cinere & cilicio pœnitẽtiam egissent: sicut se
habent eloquia ueritatis, in quibus uerbis suis dominus Iesus altius nobis mysterium præ-
destinationis ostẽdit. Si enim quæratur à nobis, cur apud eos tanta miracula facta sint, qui
uidentes ea non fuerant credituri: & apud eos facta non sint, qui crederent si uiderent: quid
respondebimus? Nunquid dicturi sumus quod in libro alio dixi, ubi sex quibusdam quæ
stionibus paganorum, sine præiudicio tamen aliarum causarum, quas prudẽtes possunt in-
uestigare, respondi. Hoc quippe ut scitis, cum Christus quare post tam longa tempora ue-
nerit, quæreretur: dixi quod his temporibus & his locis, quibus euangelium eius nõ est præ
dicatum, tales omnes in eius prædicatione futuros esse præsciebat: quales multi in eius cor-
porali præscientia fuerunt, qui in eum nec suscitatis ab eo mortuis credere uoluerunt. Item
paulopost in eodem libro, atq; in eadem quæstione. Quid mirũ, inquam, si tam infidelibus
plenum orbem terrarum Christus prioribus seculis nouerat, ut eis prædicari merito nollet,
quos nec uerbis nec miraculis suis credituros esse præsciebat? Hæc certe de Tyro & Sidone
non possumus dicere, & in eis cognoscimus ad eas causas prædestinationis hæc diuina iudi
cia pertinere, sine quarum causarum latentiũ præiudicio, tunc ista respondere me dixi. Faci-
le est quippe ut infidelitatẽ accusemus Iudæorũ de libera uolũtate uenientẽ, qui factis apud
se tã magnis uirtutibus credere noluerũt. Quod & dominus increpãs arguit & dicit, Væ tibi
Corozaim & Bethsaida, quia si in Tyro & Sidone factæ fuissent uirtutes, quæ factæ sunt in
uobis, olim in cinere & cilicio pœnitentiam egissent. Sed nunquid possumus dicere, etiam
Tyrios & Sidonios talibus apud se uirtutibus factis credere noluisse, aut credituros non
fuisse,

A fuisse, si fierent cum eis? Ipse dñs attestatur ꝙ acturi essent magnæ humilitatis pœnitẽtiam, si in eis facta essent diuinarum illa signa uirtutũ. Et tamen in die iudicij puniẽtur, quamuis minore supplicio q̃ illæ ciuitates, quæ apud se uirtutibus factis credere noluerunt. Secutus enim dñs ait, Verũtamen dico uobis, Tyro & Sidoni remissius erit in die iudicij q̃ uobis. Seuerius ergo puniẽtur isti, illi remissius, sed tamen punientur. Porrò si etiam secundũ facta quæ facturi essent si uiuerẽt, mortui iudicãtur, profecto quia fideles futuri erãt isti, si eis cum tantis miraculis fuisset euangelium prædicatum, nõ sunt utiq; puniẽdi: puniẽtur autem.

Falsum est igitur & secundũ ea mortuos iudicari, quæ facturi essent si ad uiuẽtes euan- Cap. X
geliũ perueniret. Et si hoc falsum, nõ est cur dicatur de infantibus qui pereũt sine baptismate moriẽtes, hoc in eis merito fieri, quia præsciuit eos deus si uiuerẽt prædicatum q̃ illis fuisset euangeliũ, infideliter audituros. Restat igitur ut solo peccato originali teneãtur obstricti, & propter hoc solũ eant in damnationẽ: quoniã uidemus alijs eandẽ habẽtibus causam, non nisi per dei gratuitã gratiã regeneratione donari: & eius occulto, iusto tñ iudicio, quoniã nõ est iniquitas apud deũ: quosdã etiã post baptismũ pessime uiuẽdo perituros, in hac tamen uita quousq; pereant detineri: qui nõ perirent si eis corporis mors lapsum eorũ præueniens subueniret, quoniã nullus mortuus iudicatur ex bonis seu malis, quæ fuerat si nõ moreretur acturus: alioquin Tyrij & Sidonij non secundũ ea quæ gesserunt pœnas luerẽt, sed potius secundũ ea quæ gesturi fuerãt, si in eis illæ uirtutes euãgelicæ factæ fuissent, per grãdem pœnitentiã, & per Christi fidẽ consequerẽtur salutẽ. Quidã disputator catholicus nõ ignobilis hunc euãgelij locum sic exposuit, ut diceret se præscisse dñm Tyrios & Sidonios à fide fuisse postea recessuros, cũ factis apud se miraculis credidissent, & misericordia potius non eũ illic ista fecisse: quoniã grauiori pœnæ obnoxij fierẽt, si fidẽ quã tenuerant, reliquissent, q̃ si eam nullo tempore tenuissent. In qua sentẽtia docti hominis & admodũ acuti, quæ sint adhuc merito requirẽda, qd me nũc attinet dicere, cũ & ipsa nobis ad id quod agimus suffragetur?

B Si enim miseratione dñs non fecit in istis uirtutes, per quas fieri possent fideles, ne grauius punirẽtur cũ postea fierẽt infideles, quod eos iterum infideles futuros fuisse præsciuit: satis apertèq; demonstratur de his peccatis neminẽ iudicari mortuorum, quæ præsciuit fuisse facturũ, si aliquo modo ei ne illa faciat subuenitur: sicut Tyrijs & Sidonijs, si sentẽtia illa uera est, subuenisse dicitur Christus, quos maluit nõ accedere ad fidẽ, q̃ scelere multo grauiore discedere à fide: quod eos si accessissent, præuiderat fuisse facturos. Quãuis si dicatur, cur non factum est ut crederẽt potius, & hoc eis præstaretur, ut anteq; fidẽ relinquerent ex hac uita migrarẽt, quid respõderi possit, ignoro. Qui enim dicit, relicturis fidem beneficiũ fuisse concessum, ne habere inciperẽt quod grauiore impietate desererent, satis indicat nõ iudicari hominẽ ex eo quod prænoscitur male fuisse facturus, si ei quocunq; beneficio ut id non faciat, consulatur. Consultum est igitur & illi, qui raptus est, ne malicia mutaret intellectum eius. Sed cur nõ ita consultum fuerit Tyrijs & Sidonijs ut crederẽt & raperẽtur, ne malicia mutaret intellectũ eorum, forsitan responderet ille, cui placuit isto modo hãc soluere quæstionẽ. Ego uero quantũ ad hoc quod ago attinet, sufficere uideo, ut secundũ istã quoq; sententiã, demonstrẽtur homines nõ iudicari de his quæ nõ fecerunt, etiã si facturi fuisse præuisi sunt: Quanq;, ut dixi, hanc opinionẽ, qua putãtur in moriẽtibus uel morituris uindicari peccata, quæ præsciti sunt facturi esse si uiuerẽt, etiã refellere pudeat, ne uideamur & nos existimasse alicuius esse momenti, quã maluimus disputatione cohibere, q̃ silentio præterire.

Proinde sicut Apostolus ait, Non uolẽtis neq; currẽtis, sed miserẽtis est dei: qui & par Cap. XI Roma. 9
uulis quibus uult, etiã nõ uolẽtibus neq; currẽtibus subuenit, quos ante constitutionẽ mũdi elegit in Christo, daturus etiã eis gratiã gratis, hoc est nullis eorũ uel fidei uel operum meritis præcedẽtibus: & maioribus etiã his quos præuidit, si apud eos facta essent, suis miraculis credituros: quibus nõ uult subuenire, nõ subuenit, de quibus in sua prædestinatione occulte quidẽ, sed iuste aliud iudicauit: nõ enim est iniquitas apud deũ, sed inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles uiæ eius: Vniuersæ aũt uiæ dñi misericordia & ueritas. Inuestigabilis

ergo est misericordia,qua cuius uult miseretur, nullis eis præcedẽtibus meritis: & inuestiga C
bilis ueritas,qua quẽ uult obdurat,eius quidẽ præcedentibus meritis:sed cũ eo cuius misere
tur plerũq; cõmunibus.Sicut duorũ geminorũ,quorũ unus assumit',alius relinquit', dispar
est exitus,merita cõmunia.In quibus tamẽ sic alter magna dei bonitate liberat',ut alter sine
eius iniquitate damnet'.Nunquid enim iniquitas est apud deũ? Absit. Sed inuestigabiles
sunt uiæ ipsius. Itaq; misericordiã eius in his qui liberantur, & ueritatẽ in his qui puniũtur,
sine dubitatione credamus: neq; inscrutabilia scrutari, neque inuestigabilia uestigare cone-
mur. Ex ore quippe infantium & lactentiũ suam perfecit laudem:ut quod in his uidemus,
quorum liberationẽ bona eorũ merita nulla præcedũt: & in his quorũ damnationẽ utrisq;
cõmunia originalia sola præcedũt:hoc & in maioribus fieri nequaq; omnino cũctemur, id
est,non putantes,uel secundũ sua merita gratiam cuiq; dari, uel nisi suis meritis quenq; pu
niri,siue pares qui liberant' atq; puniuntur,siue dispares habeãt causas malas ,ut qui uidet'
stare uideat ne cadat:& qui gloriatur,nõ in seipso,sed in domino gloriet'.Cur autẽ causam
paruulorũ ad exemplum maiorũ,sicut scribitis,non patiuntur afferri homines,qui cõtra Pe
lagianos nõ dubitant esse peccatũ originale,quod per unũ hominem intrauit in mundũ,&
ex uno oẽs isse in condẽnationem? Quod & Manichæi nõ accipiũt, qui nõ solum oẽs uete
teris instrumẽti scripturas in nulla autoritate nõ habent,uerũetiam eas quæ ad nouũ perti-
nent testamentũ,sic accipiunt,ut suo quodã priuilegio,immo sacrilegio,quod uolũt sumãt,
quod nolũt reijciant.Contra quos agebã in libris de libero arbitrio,unde isti nobis præscri-
bendum putant.Ideo quæstiones operosissimas incidẽtes enucleate soluere nolui,ne nimiũ
longũ opus esset,ubi me aduersus tã peruersos testimoniorũ diuinorum nõ adiuuabat au-
toritas.Et poterã,sicut feci,quodlibet horũ uerum esset, quæ nõ definite interponebã, certa
tamen ratione cõcludere,in omnibus deũ esse laudandũ,sine ulla necessitate credendi duas,
sicut illi uolũt,coæternas boni & mali permixtas esse substãtias.Deniq; in primo Retracta
tionũ libro,quod opus meũ nondũ legistis, cum ad eosdem libros retractandos uenissem, D
hoc est de libero arbitrio ita locutus sum. In his, inquã, libris ita multa disserta sunt,ut inci
dentes nõnullas quæstiones quas uel enodare nõ poterã, uel longã sermocinationẽ in præ-
senti requirebant:ita differrẽtur ut ex utraq; parte, uel ex omnibus earundẽ quæstionũ par
tibus,in quibus non apparebat quid potius congrueret ueritati, ad hoc tamen ratiocinatio
nostra concluderet',ut quodlibet eorũ uerum esset,laudandus crederet' uel etiam ostendere
tur deus.Propter eos quippe disputatio illa suscepta est,qui negant ex libero uoluntatis ar-
bitrio mali originem duci:& deũ, si ita est,creatorem omniũ naturarum culpandũ esse con
tendunt,eo modo uolentes secundũ suæ impietatis errorem (Manichæi enim sunt) immu
2.sen.dis.27 tabilem quãdam & deo coæternam introducere naturam mali.Item post aliquantum alio
ca. si igitur. loco.Deinde dictum est,inquam, ex qua miseria peccantibus iustissime inflicta liberet dei
gratia,quia homo sponte,id est,libero arbitrio cadere potuit,non etiam surgere: ad quam
miseriam iustæ damnationis pertinet ignorantia & difficultas,quam patitur omnis homo
ab exordio natiuitatis suæ,nec ab isto malo liberatur quisquã,nisi dei gratia. Quam mise-
3.sen.dis.15 riam nolũt Pelagiani ex iusta damnatione descendere,negantes originale peccatũ. Quãuis
ca.sed forte ignorantia & difficultas,etiam si essent hominis primordia naturalia,nec sic culpandus, sed
laudandus esset deus,sicuti in eodem libro tertio disputauimus. Quæ disputatio cõtra Ma
nichæos habenda est,qui non accipiunt scripturas sanctas ueteris instrumẽti,in quibus pec
catum originale narratur. Et quicquid inde in litteris apostolicis legitur, detestabili impu-
dentia immissum fuisse contendunt à corruptoribus scripturarum, tanquam non fuerit ab
apostolis dictum.Contra Pelagianos autem hoc defendendum est, quod utraq; scriptura
cõmendat, quam se accipere profitentur.Hæc dixi in primo libro Retractationum, cum re
tractarẽ libros de libero arbitrio. Nec sola sanè ista ibi à me dicta sunt de his libris,uerum
& alia multa,quæ huic ad uos operi inserere longum putaui & nõ necessarium,quod & uos
existimo esse iudicaturos,cum omnia legeritis . Quamuis ergo in libro tertio de libero ar-
bitrio

A bitrio ita de paruulis disputauerimus,ut etiã si uerum esset quod dicunt Pelagiani,ignoran
tiam & difficultatẽ sine quibus nullus homo nascitur, primordia,nõ supplicia esse naturæ:
uincerẽtur tamen Manichæi, qui uolunt duas boni scilicet & mali coæternas esse naturas:
nunquid ideo fides in dubium uocanda uel deserenda est, quã contra ipsos Pelagianos ca-
tholica defendit ecclesia,quæ asserit originale esse peccatum,cuius reatus generatione cõtra-
ctus, regeneratione soluendus est? Quod si & isti fatentur nobiscum, ut simul in hac causa
Pelagianorum destruamus errorem, cur putant esse dubitandum, ꝙ etiam paruulos deus
quibus dat suam gratiam per baptismatis sacramẽtum, eruat de potestate tenebrarum, &
transferat in regnũ filij claritatis suæ? In eo ergo ꝙ alijs eam dat,alijs nõ dat,cur nolunt can
tare dño misericordiam & iudicium? Cur autem illis potius quàm illis detur, quis cognouit
sensum domini? Quis inscrutabilia scrutari ualeat? Quis inuestigabilia uestigare?

Conficitur itaq; gratiam dei non secundũ merita accipientium dari,sed secundum pla Cap. XII
citum uoluntatis eius,in laudem & gloriam ipsius gratiæ eius,ut qui gloriatur, nullo modo
in seipso,sed in domino glorietur: qui hominibus dat quibus uult,quoniam misericors est,
ꝙ & si non det, iustus est: & non dat quibus non uult,ut notas faciat diuitias gloriæ suæ in
uasa misericordiæ. Dando enim quibusdã quod non merentur, profecto gratuitam,& per
hoc ueram suã gratiam esse uoluit. Nõ omnibus dando,quid omnes mererentur ostendit.
Bonus in beneficio certorum, iustus in supplicio cæterorum:& bonus in omnibus,quoniã
bonum est cum debitum redditur:& iustus in omnibus,quoniã iustum est cum debitũ sine
cuiusquam fraude donatur. Defenditur autẽ sine meritis dei gratia, id est uera gratia, etiam si
paruuli baptizati,sicut Pelagiani sentiunt,nõ eruuntur de potestate tenebrarum,quia nulli
peccato sicut putant,tenentur obnoxij,sed tantum in regnum domini transferuntur:etiã sic
enim sine ullis bonis meritis datur eis regnum quibus datur, & sine ullis malis meritis non
datur eis,quibus non datur. Quod aduersus eosdẽ Pelagianos dicere solemus,quãdo nobis
B obijciunt,ꝙ fato tribuamus dei gratiam,dicendo eam non secundũ merita nostra dari. Ipsi
enim potius dei gratiam fato in paruulis tribuũt,qui dicunt fatum esse,ubi meritũ non est.
Nulla quippe merita etiã secundũ ipsos Pelagianos,possunt in paruulis inueniri,cur alij eo-
rum mittantur in regnum,alij alienẽtur à regno. Sicut autẽ nunc ut ostenderem gratiã dei
non secundũ merita nostra dari,secundũ utrunq; sensum hoc defendere malui: & secundũ
nostrũ scilicet,qui obstrictos originali peccato paruulos dicimus: & secũdum Pelagianorũ
sensum,qui originale negant esse peccatum: nec tamen ideo mihi est ambigendum,habere
paruulos quod eis dimittat qui saluũ facit populum suũ à peccatis eorũ:ita & in tertio libro Lib.3.de li.ar.c.23
de libero arbitrio secundũ utrunq; sensum restiti Manichæis, siue supplicia,siue primordia
naturæ sint ignorantia & difficultas, sine quibus nullus hominum nascitur,& tamen unum 3.sen.di.15.cap. sed forte
horum teneo. Ibi quoq; à me satis euidenter expressum est,ꝙ nõ sit ista natura instituti ho
minis, sed pœna damnati. Frustra itaq; mihi de illius libri mei uetustate præscribitur, ne
agam causam sicut debeo agere paruulorum, & inde gratiã dei non secundũ merita homi-
num dari, perspicuæ ueritatis luce conuincã. Si enim quãdo libros de libero arbitrio laicus
Romæ cœpi,& in Africa presbyter explicaui, adhuc de damnatione infantiũ non renascen
tium,& de renascentiũ liberatione dubitarẽ:nemo,ut opinor,est tam iniustus atq; inuidus,
qui me proficere prohiberet,atq; in hac dubitatione remanendũ mihi esse iudicaret. Cũ ue
ro rectius possit intelligi,non me propterea de hac re dubitasse credi oportere:quia contra
quos mea dirigebatur intentio, sic mihi uisi sunt refellendi: ut siue pœna esset peccati origi-
nalis in paruulis,quod ueritas habet:siue nõ esset,quod nonnulli errantes opinantur, nullo
modo tamen quã Manichæorum error inducit,duarum naturarũ boni scilicet & mali per-
mixtio crederetur:absit ut causam paruulorum sic relinquamus,ut esse nobis dicamus incer
tum,utrũ in Christo regenerati,si moriãtur paruuli,transeant in æternam salutem:nõ rege-
nerati autem trãseant in mortem secundã, quoniãquidem scriptũ est, Per unum hominem Rom.9
peccatum intrauit in mundum,& per peccatũ mors, & ita in omnes homines trãsijt. Aliter

recte intelligi non poteſt: nec à morte perpetua quæ iuſtiſſime eſt retributa peccato, liberat C
quenquã puſillorũ atq; magnorũ,niſi ille qui propter remittẽda & originalia & propria no
ſtra peccata mortuus eſt,ſine ſuo ullo originali proprióue peccato. Sed quare illos potius q̃
Rom.9 illos? Iterũ atq; iterũ dicimus,nec nos piget,O homo tu quis es,qui reſpõdeas deo? Inſcru/
Rom.11 tabilia ſunt iudicia eius,& inueſtigabiles uiæ eius,Et ad hoc adijciamus,Altiora te ne quæſie
Eccli.3 ris,& fortiora te ne ſcrutatus fueris. Videtis ne chariſſimi quàm ſit abſurdũ, & à fidei ſanita
te atq; ſynceritate ueritatis alienũ , ut dicamus paruulos mortuos ſecundũ ea iudicari, quæ
præſciti ſunt facturi eſſe ſi uiuerent? In hanc autẽ ſententiam, quam certe omnis ſenſus hu
manus quãtulacũq; ratione ſubnixus,maximeq; Chriſtianus exhorret , ire cõpulſi ſunt qui
ſic à Pelagianorũ errore alieni eſſe uoluerũt , ut tamẽ gratiã dei per Ieſum Chriſtũ dominũ
noſtrũ qua nobis una poſt lapſum primi hominis,in quo oẽs cecidimus,ſubuenitur,ſecun/
dũ merita noſtra dari ſibi adhuc æſtimẽt eſſe credendũ, & diſputatione inſuper proferẽdũ.
Quod ipſe Pelagius ante orientales epiſcopos iudices,dãnationis ſuæ timore dãnauit. Hoc
autẽ ſi nõ dicatur de mortuorũ ſcilicet operibus, quæ facturi erãt ſi uiuerẽt bonis aut malis,
ac per hoc nullis,& in in ipſa dei præſciẽtia nõ futuris: hoc ergo ſi nõ dicatur, quod cernitis
quãto errore dicatur,quid reſtabit,niſi ut gratiã dei nõ ſecundũ merita noſtra dari, quod cõ
tra hæreſim Pelagianã catholica defendit eccleſia,remota cõtentionis caligine fateamur:at/
que id maxime in paruulis euidẽtiore ueritate cernamus. Neq; eñ fato cogitur deus illis in
fantibus ſubuenire:illis autẽ nõ ſubuenire,cũ ſit utriuſq; cauſa cõmunis:aut res humanas in
paruulis nõ diuina prouidẽtia,ſed fortuitis agi caſibus opinabimur, cũ rationales uel dam/
nandæ uel liberãdæ ſint animæ, quandoquidẽ nec paſſer cadit in terrã ſine uoluntate patris
noſtri qui in cœlis eſt:aut parentũ negligẽtiæ ſic tribuendũ eſt, quod paruuli ſine baptiſmo
moriuntur,ut nihil ibi agãt ſuperna iudicia:tanquam ipſi qui hoc modo male moriũtur,pa
rẽtes ſibi negligẽtes uolũtate propria de quibus naſcerẽtur,elegerint. Quid dicã,quod par/
uulus aliquãdo anteq; illi per miniſteriũ baptizantis ſuccurri poſſit,expirat? Plerũq; enim D
feſtinãtibus parẽtibus & paratis miniſtris,ut baptiſmus paruulo detur,deo tamẽ nolente nõ
datur,qui eũ paululũ in hac uita nõ tenuit ut daretur. Quid etiã,quod aliquãdo paruulis in
fideliũ filijs potuit,ne irẽt in perditionẽ,& filijs fideliũ nõ potuit baptiſmate ſubueniri? Vbi
certe oſtẽditur,quod perſonarũ apud deũ nõ ſit acceptio , alioquin cultorũ ſuorũ potius q̃
Caput XIII inimicorũ filios liberaret. Iam uero quoniã de bono perſeuerãtiæ nũc agimus,quid
eſt quod morituro nõ baptizato ſubuenitur,ne ſine baptiſmate moriatur,& baptizato caſu
ro nõ ſubuenitur,ut ante moriatur? Niſi forte illi adhuc abſurditati ſtabimus,qua dicitur ni
hil prodeſſe cuiquã mori antequã cadat,quia ſecundũ eos actus iudicabitur,quos eũ præſci
uit deus acturũ fuiſſe ſi uiueret. Hãc peruerſitatẽ ſanitati fidei tã uehemẽter aduerſam,quis
patiẽter audiat,quis ferat? Et tamẽ hoc dicere urgẽtur,qui nõ fatẽtur gratiã dei nõ ſecundũ
merita noſtra dari. Qui autẽ uolunt dicere unumquẽq; mortuorũ ſecundũ ea iudicari,quæ
deus illũ præſciuit acturũ fuiſſe ſi uiueret,intuẽtes quàm manifeſta falſitate,& quãta abſur/
ditate dicatur,non eis remanet cur dicãt quod Pelagianus damnauit,& ab ipſo Pelagiano
damnari fecit eccleſia,gratiã dei ſecundũ merita noſtra dari:cũ uideãt alios paruulos nõ re/
generatos ad æternã mortẽ,alios aũt regeneratos ad æternã uitã tolli de hac uita. Ipſos quo
que regeneratos,alios perſeuerãtes uſq; in finẽ hinc ire : alios quouſq; decidãt hic teneri,qa
utiq; nõ decidiſſent,ſi anteq̃ laberẽtur hinc iſſent : & rurſus quoſdã lapſos quouſq; redeant
nõ exire de hac uita,qui utiq; perirẽt ſi anteq; redirẽt, exirẽt . Vnde ſatis dilucide oſtẽditur,
& inchoãdi & uſq; in finẽ perſeuerãdi gratiã dei nõ ſecundũ merita noſtra dari, ſed donari
ſecundũ ipſius ſecretiſſimã eandẽq; iuſtiſſimã,beneficẽtiſſimã,ſapientiſſimã uoluntatẽ:quo
niã quos prædeſtinauit,ipſos & uocauit uocatione illa,de qua dictũ eſt,Sine pœnitẽtia ſunt
dona & uocatio dei: ad quã uocationẽ pertinere nullus eſt homo ab hominibus certa aſſe/
ueratione dicẽdus,niſi cũ de hoc ſeculo exierit: in hac aũt uita humana quæ tẽtatio ſuper ter
1.Cor.10 rã,qui uidetur ſtare uideat ne cadat. Ideo quippe ſicut iam ſupra diximus,non perſeueratu/
ri perſe

A ri perseueraturis prouidentissima dei uoluntate miscentur, ut esse discamus non alta sapien
tes, sed humilibus cõsentiẽtes, & cũ timore & tremore nostrã ipsorũ salutẽ operemur, Deus
est enim qui operatur in nobis, & uelle & operari pro bona uoluntate. Nos ergo uolumus,
sed deus in nobis operatur & uelle: nos ergo operamur, sed deus in nobis operatur & opera
ri pro bona uoluntate. Hoc nobis expedit & credere & dicere, hoc est piũ, hoc uerũ, ut sit hu
milis & submissa confessio, & detur totũ deo. Cogitãtes credimus, cogitantes loquimur, co-
gitãtes agimus quicquid agimus: quod autẽ attinet ad pietatis uiã & uerũ dei cultũ, non su 1. Cor. 3
mus idonei cogitare aliquid tanquã ex nosmetipsis, sed sufficiẽtia nostra ex deo est. Nõ eñ
est in potestate nostra cor nostrũ & nostræ cogitationes: unde idẽ q hoc agit, itẽ dicit Am-
brosius, Quis autẽ tam beatus qui in corde suo semper ascendat? Sed hoc sine diuino auxi-
lio qui fieri potest? nullo profecto modo. Denique inquit: supra eadẽ scriptura dicit, Beatus Psal. 83
uir cuius est auxiliũ eius abs te domine, ascensus in corde eius. Hoc utique ut diceret nõ solum
in litteris sacris legebat, sed sicut de illo uiro sine dubitatione credẽdum est, etiã in corde suo
sentiebat Ambrosius. Quod ergo in sacramentis fideliũ dicitur, ut sursum corda habeamus
ad dominũ, munus est domini: de quo munere ipsi domino deo nostro gratias agere à sa-
cerdote post hanc uocẽ quibus hoc dicitur, admonentur, & dignũ & iustũ esse respondent.
Cũ enim non sit in nostra potestate cor nostrũ, sed diuino subleuetur auxilio, ut ascendat,
& quæ sursum sunt sapiat, ubi Christus est in dextera dei sedens, nõ quæ super terrã: cui de Col. 3
hac tanta re agendæ sunt gratiæ, nisi hoc facienti domino deo nostro, qui nos per tale bene
ficiũ liberando, de profundo huius mũdi elegit, & prædestinauit ante constitutionẽ mundi?

Sed aiũt prædestinationis definitionẽ utilitati prædicationis aduersam, quasi uero ad Caput XIIII
uersata sit Apostolo prædicãti. Nónne ille doctor gentiũ in fide & ueritate prædestinatio-
nem totiens cõmendauit, & uerbũ dei prædicare nõ destitit? Nunquid quia dixit, Deus est
qui operatur in nobis & uelle & operari pro bona uoluntate sua, ideo nõ ipse, & ut uelimus
B quæ deo placeant, & ut operemur hortatus est? aut qui dixit, Qui in uobis bonũ opus cœ-
pit, perficiet usque in diem Christi Iesu, ideo ut inciperent homines & perseuerarent usque in fi
nem, ipse non suasit? Nẽpe ipse dominus hominibus præcepit ut crederent, atque ait, Credite Ioan. 14
in deũ, & in me credite: nec tamen ideo falsa sententia est, nec uana definitio, ubi ait, Nemo Ioan. 6
uenit ad me, id est nemo credit in me, nisi fuerit ei datum à patre meo. Nec rursus, quia uera
est hæc definitio, ideo uana est illa præceptio. Cur ergo prædicationi, præceptioni, exhorta-
tioni, correctionique, quæ omnia frequentat scriptura diuina, existimamus inutilem defini-
tionem prædestinationis, quam cõmendat eadem scriptura diuina? An quisquã dicere au-
debit deũ nõ præscisse, quibus esset daturus ut crederẽt? Aut quis daturus esset filio suo, ut
ex eis non perderet quenquã? Quæ utique si præsciuit, profecto beneficia sua quibus nos di-
gnatur liberare præsciuit. Hæc prædestinatio sanctorũ nihil aliud est, quàm præsciẽtia scili-
cet & præparatio beneficiorũ dei, quibus certissime liberãtur, quicunque liberãtur. Cæteri au
tẽ ubi nisi in massa perditionis iusto diuino iudicio relinquuntur? Vbi Tyrij relicti sunt &
Sidonij, qui etiã credere potuerunt, si mira illa Christi signa uidissent. Sed quoniã ut crede-
rẽt nõ erat eis datũ, etiã unde crederẽt est negatũ. Ex quo apparet habere quosdã in ipso in
genio diuinũ naturaliter munus intelligẽtiæ, quo moueãtur ad fidẽ, si cõgrua suis mẽtibus,
uel audiãt uerba, uel signa cõspiciãt: & tamẽ si dei altiore iudicio, à perditionis massa nõ sunt
gratiæ prædestinatione discreti, nec ipsa eis adhibentur uel dicta diuina uel facta, per quæ
possent credere, si audirent utique talia uel uiderent. In eadẽ perditionis massa relicti sunt etiã
Iudæi, qui nõ potuerũt credere factis in cõspectu suo tã magnis clarisque uirtutibus. Cur eñ
nõ poterãt credere non tacuit euangeliũ dicens, Cũ autẽ tanta signa fecisset corã eis, non cre Ioan. 12
diderunt in eũ, ut sermo Esaiæ prophetæ impleretur, quẽ dixit, Domine quis credidit audi Esaiæ 53
tui nostro, & brachium domini cui reuelatum est? Et ideo nõ poterant credere, quia iterum Esaiæ 6
dixit Esaias, Excæcauit oculos eorum, & indurauit cor illorum, ne uideant oculis, nec intelli-
gant corde, & conuertantur & sanem illos. Non erant ergo sic excæcati oculi, nec sic indu-

 ratum

ratum cor Tyriorum & Sidoniorum, quoniã credidissent, si qualia uiderunt isti signa uidis- C
Roma.11 sent: sed nec illis profuit quod poterant credere, quia prædestinati non erant ab eo; cuius inscrutabilia sunt iudicia, & inuestigabiles uiæ: nec istis obfuisset quod non poterant credere, si ita prædestinati essent, ut eos cæcos deus illuminare, & induratis cor lapideum uellet auferre. Verum quod dixit dominus de Tyrijs & Sidonijs, aliquo alio modo potest fortassis intelligi: neminem tam uenire ad Christum, nisi cui fuerit datũ, & eis dari qui in illo electi sunt ante constitutionẽ mundi, proculdubio confitetur, à quo non surdis auribus cordis eloquiũ diuinũ auribus carnis auditur: & tamẽ hæc prædestinatio quæ satis aperte etiã uerbis euangelicis explicatur, non prohibuit dominũ & propter incipiendũ dicere, quod pauloante cõ-
Ioan.14 memoraui, Creditis in deũ, & in me credite, & propter perseuerandũ oportere semper orare & non deficere. Audiunt enim hæc & faciunt quibus datũ est, non aũt faciũt siue audiant
Matth.13 siue non audiant, quibus non datũ est. Quia uobis, inquit, datũ est nosse mysteriũ regni cœlorũ, illis aũt non est datũ, quorũ alterũ ad misericordiã, alterũ ad iudiciũ pertinet illius: cui
Psalm.100 dicit anima nostra, Misericordiã & iudiciũ cãtabo tibi domine. Nec prædestinationis igitur prædicatione impediẽda est prædicatio fidei perseuerantis & proficientis, ut quod oportet
Roma.10 audiant, & quibus datũ est ut obediant. Quomodo enim audient sine prædicante? Nec rursus prædicatione fidei proficientis, & usq; ad ultimũ permanẽtis, impediẽda est prædicatio prædestinationis, ut qui fideliter & obedienter uiuit, nõ de ipsa obedientia tanq; de suo nõ
Hiere.9 accepto bono extollatur, sed qui gloriatur, in domino glorietur. In nullo enim gloriandum, quando nostrũ nihil sit. Quod uidit fidelissime Cyprianus, & fidẽtissime definiuit, per quod utiq; prædestinationẽ certissimã pronũciauit. Nã si in nullo gloriandũ est, quãdo nostrũ nihil est, profecto nec de obedientia perseuerantissima gloriandũ est. Nec ita nostra, tanquã nõ sit nobis desuper donata dicẽda est. Et ipsa igitur dei donũ est, quod se daturũ deus uocatis suis ista uocatione, de qua dictum est, Sine pœnitentia sunt dona & uocatio dei, omni Christiano confitendũ præsciuit. Hæc est igitur prædestinatio quam fideliter atq; humili- D
ter prædicamus. Nec tamen idẽ doctor & factor qui & in Christũ credidit, & in sancta obediẽtia usq; ad passionẽ pro Christo perseueranter uixit, ideo cessauit prædicare euangelium, exhortari ad fidẽ pios'q; mores, atq; ad ipsam usq; in finẽ perseuerantiam, quoniã dixit in nullo gloriãdũ, quãdo nostrũ nihil sit: ubi uerã dei gratiã, id est quæ nõ secundũ merita nostra datur, sine ulla ambiguitate declarauit, quã se daturũ præsciuit deus. His Cypriani uerbis proculdubio prædestinatio prædicata est, quæ si Cyprianũ à prædicatione obedientiæ non prohibuit, nec nos utiq; debet prohibere. Quãuis ergo dicamus dei donũ esse obedientiã, tamen homines exhortamur ad eam. Sed illis qui ueritatis exhortationẽ obediẽter audiunt, ipsum donũ dei datũ est, hoc est obediẽter audire: illis aũt qui non sic audiunt, non est
Ioan.6 datũ. Nõ enim quicunq;, sed Christus, Nemo inquit, uenit ad me, nisi fuerit ei datũ à patre meo. Et, Vobis datum est nosse mysteriũ regni cœlorũ, illis autẽ non est datũ. Et de cõtinen-
Matth.19 tia, Non omnes, inquit, capiunt uerbũ hoc, sed quibus datũ est. Et cũ Apostolus ad pudici-
1.Cor.7 tiam coniugalẽ coniuges hortaretur, Vellẽ, inquit, omnes homines esse sicut meipsum, sed unusquisq; propriũ donũ habet à deo, alius sic, alius autẽ sic. Vbi satis ostẽdit nõ tantũ continentiã donũ dei esse, sed coniugatorũ etiã castitatẽ. Quæ cum uera sint, hortamur ad hoc quantũ cuiq; nostrũ datũ est ut possit hortari, quia & hoc eius donũ est, in cuius manu sunt
1.Cor.3 & nos & sermones nostri. Vnde & Apostolus, Secundũ gratiã, inquit, quæ data est mihi, ut sapiẽs architectus fundamentũ posui: & alio loco, Vnicuiq;, inquit, sicut dominus dedit, Ego plantaui, Apollo rigauit, sed deus incrementũ dedit. Itaq; neq; qui plantat aliquid est, neq; qui rigat, sed qui incrementũ dat deus. Ac per hoc sicut exhortatur & prædicat recte, sed ille qui accepit hoc donũ: ita exhortantẽ atq; prædicantẽ profecto ille obediẽter audit, qui accepit hoc donum. Hinc est quod dominus cum eis loqueretur qui carnales aures aper-
Luc.8 tas haberẽt, dicebat tamen, Qui habet aures audiendi audiat, quas non omnes habere proculdubio nouerat. A quo autem habeant, quicunq; habent, ipse dominus ostendit ubi ait,

A Dabo eis cor cognoscendi me & aures audiẽtes. Aures ergo audiẽdi, ipsum est donum obe
diendi, ut qui id haberẽt uenirent ad eum, ad quem nemo uenit, nisi fuerit ei datum à patre
ipsius. Exhortamur ergo atq; prædicamus: sed qui habẽt aures audiẽdi, obediẽter nos au/
diunt: qui uero eas non habent, fit in eis quod scriptũ est, ut audientes non audiant: audien
tes uidelicet corporis sensu, nõ audiant cordis assensu. Cur autẽ illi habeant aures audiendi,
illi nõ habeant: hoc est, cur illis datũ sit à patre ut ueniant ad filium, illis aũt non sit datum,
Quis cognouit sensum domini, aut quis eius cõsiliarius fuit? Aut tu quis es homo, ut respon
deas deo? Nunquid ideo negandum est quod apertum est, quia comprehẽdi non potest
quod occultum est? Nunquid, inquam, propterea dicturi sumus quod ita esse perspicimus,
non ita esse, quoniã cur ita sit nõ possumus inuenire? Sed, aiunt, ut scribitis, nemi/ Cap. XV
nem posse correctionis stimulis excitari. Si dicatur in cõuentu ecclesiæ audiẽtibus multis, ita
se habet de prædestinatione definita sentẽtia uolũtatis dei: ut alij ex uobis de infidelitate, ac
cepta obediẽdi uoluntate ueneritis ad fidem, uel accepta perseuerantia maneatis in fide: cæ/
teri uero qui in peccatorũ delectatione remoramini, ideo nõdum surrexistis, quia necdum
uos adiutorium gratiæ miserantis erexit. Veruntamen si qui estis necdum uocati, quos gra
tia sua prædestinauerit eligendos, accipietis eandem gratiam, qua uelitis & sitis electi. Et si
qui obeditis, si prædestinati estis reijciendi, subtrahentur obediẽdi uires ut obedire cessetis.
Ista cũ dicunt, ita nos à confitenda dei gratia, id est, quæ non secundũ merita nostra datur,
& à confitenda secundũ eam prædestinationem sanctorũ deterrere non debent: sicut nõ de
terremur à confitẽda præsciẽtia dei, si quis de illa populo sic loquatur, ut dicat, Siue nunc re/
cte uiuatis siue non recte, tales uos eritis postea, quales uos deus futuros esse præsciuit, uel
boni si bonos, uel mali si malos. Nũquid enim si hoc audito nõnulli in torporẽ segniciemq;
uertãtur, & à labore procliues ad libidinem post concupiscẽtias suas eant, propterea de præ
sciẽtia dei falsum putandũ est esse, quod dictũ est? Nõnne si deus illos bonos futuros esse
B præsciuit, boni erunt, in quantalibet nũc malignitate uersentur: si autem malos, mali erunt,
in quantalibet nunc bonitate cernantur? Fuit quidã in nostro monasterio, qui corripiẽtibus Monasteriũ Augustini
fratribus cur quædam non faciẽda faceret, & facienda non faceret, respondebat, qualiscunq;
nũc sim, talis ero qualem me deus futurũ esse præsciuit. Qui profecto & uerũ dicebat, & hoc
uero non proficiebat in bonum: sed usqueadeo profecit in malum, ut deserta monasterij so
cietate fieret canis reuersus ad suum uomitum, & tamen adhuc qualis sit futurus incertũ est.
Nunquid ergo propter huiusmodi causas ea quæ de præsciẽtia dei uera dicũtur, uel negan
da sunt uel tacenda, tunc scilicet quando si non dicantur, in alios itur errores?

Sunt etiam qui propterea uel non orant uel frigide orant, quoniam domino dicente Cap. XVI
didicerunt, scire deum quid nobis necessariũ sit priusq; petamus ab eo. Num propter tales
huius sententiæ ueritas deserenda, aut ex euangelio delenda putabitur? Imò cum constet
deum, alia danda etiã non orantibus, sicut initium fidei, alia nõ nisi orantibus præparasse,
sicut usq; in finem perseuerãtiam: profecto qui ex ipso hanc se habere putat, non orat ut ha
beat. Cauendum est igitur ne dum timemus tepescat hortatio, extinguatur oratio, accenda
tur elatio. Dicatur ergo uerum, maxime ubi aliqua quæstio ut dicatur impellit, & capiãt qui
possunt: ne forte cum tacetur propter eos qui capere nõ possunt, non solum ueritate † nuden al's. fraudẽtur
tur, uerumetiam falsitate capiantur, qui uerum capere quo caueatur falsitas, possunt. Facile
est enim, imò & utile ut taceatur aliquod uerum propter incapaces. Nam unde est illud do
mini, Adhuc multa habeo uobis dicere, sed non potestis illa portare modo. Et illud Apo/ Ioan. 16
stoli, Non potui uobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus: quasi paruulis in 1. Cor. 3
Christo, lac uobis potum dedi, non escam: nondum enim poteratis, sed nec adhuc quidem
potestis. Quamuis modo quodam dicendi fieri possit, ut id quod dicitur, & paruulis lac,
& grandibus esca sit. Sicut, In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus Ioan. 1
erat uerbum. Quis Christianus tacere potest? quis capere? Aut quid in doctrina sana
potest inueniri grandius? Quod tamen & paruulis non tacetur, & nec grandibus nec par/
uulis

uulis occultatur. Sed alia est ratio uerũ dicendi, alia uerum tacẽdi necessitas. Causas uerum C
tacendi longum est omnes quærere uel inserere, quarũ tamen est & hæc una, ne peiores fa-
ciamus eos qui non intelligunt, dum uolumus eos qui intelligũt facere doctiores: qui nobis
aliquid tale tacentibus doctiores quidẽ non fiunt, sed nec peiores fiunt. Cũ aũt res uera ita
se habet ut fiat peior, nobis eam dicentibus, ille qui capere nõ potest: nobis aũt tacẽtibus ille
qui potest, quid putamus esse faciendũ? Nonne potius est dicendũ uerũ, ut qui potest ca-
pere capiat, quàm tacendũ, ut nõ solũ id ambo non capiãt, uerumetiã qui est intelligentior,
ipse sit peior? Qui si audiret & caperet, per illũ etiã plures discerent. Quo enim est capacior
ut discat, eo magis est idoneus ut alios doceat. Instat inimicus gratiæ atq; urget modis o-
mnibus, ut credatur secundũ merita nostra dari, ac sic gratia iam non sit gratia. Et nos nolu
mus dicere, quod teste scriptura possumus dicere: timemus enim uidelicet ne loquẽtibus no
bis offendatur, qui ueritatẽ non potest capere, & non timemus ne tacentibus nobis qui ueri
tatẽ potest capere, falsitate capiatur? Aut enim sic prædestinatio prædicanda est, quemad-
modũ eam sancta scriptura euidenter loquitur, ut in prædestinatis sine pœnitentia sint do-
na & uocatio dei: aut gratiã dei secundum nostra dari merita confitendũ, quod sapiũt Pela
giani, quãuis ista sentẽtia quod sæpe iam diximus, legatur in gestis episcoporũ orientalium
etiã ipsius Pelagij ore damnata. A Pelagianorũ porrò hæretica peruersitate tantũ isti remo
ti sunt, propter quos hæc agimus, ut licet nondum uelint fateri prædestinatos esse, qui per
dei gratiã fiant obedientes atq; permaneãt, iam tamen fateantur, quod eorũ præueniat uo
luntatẽ quibus datur hæc gratia? Ideo utiq; ne gratis dari credat̃ gratia, sicut ueritas loqui-
tur, sed potius secundũ præcedentis merita uoluntatis, sicut cõtra ueritatẽ Pelagianus error
obloqtur. Præuenit ergo & fidẽ gratia, alioqn si fides eã præuenit, proculdubio præuenit &
uolũtas: qm̃ fides sine uolũtate nõ potest esse. Si aũt gratia præuenit fidẽ, quoniã præuenit
uolũtatẽ, profecto præuenit omnẽ obediẽtiã, præuenit etiã charitatẽ, qua una deo ueraciter
& suauiter obedit̃, & hæc omnia gratia in eo cui datur, & cuius hæc omnia præuenit, opatur. D

Caput XVII Restat in his bonis usq; in finẽ perseuerantia, quæ frustra quotidie à domino poscitur,
si nõ eam dominus per gratiã suã in illo cuius orationẽ exaudit, operatur. Videte iã à ueri-
tate quàm sit alienũ, negare donũ dei esse perseuerantiã usq; in finẽ huius uitæ, cũ uitæ huic
quãdo uoluerit ipse det finẽ, quẽ si dat ante imminentẽ lapsum, facit hominẽ pseuerare usq;
in finẽ. Sed mirabilior & fidelibus euidentior largitas bonitatis dei est, q etiã paruulis qui-
bus obediẽtia nõ est illius ætatis ut detur, datur hæc gratia. Ista igitur sua dona quibuscũq;
deus donat, proculdubio donaturũ se esse præsciuit, & in sua præscientia præparauit. Quos
ergo prædestinauit, ipsos & uocauit uocatione illa, quã me sæpe cõmemorare non piget: de
qua dictũ est, Sine pœnitentia sunt dona & uocatio dei. Nã in sua quæ falli mutariq; non
potest præscientia, opera sua futura disponere, id omnino nec aliud quicquã est nisi præde-
stinare. Sicut aũt ille quẽ castũ futurũ esse præsciuit, quãuis id incertũ habeat, agit ut castus
sit: ita ille quem castũ futurum prædestinauit, quamuis incertũ habeat, nõ ideo nõ agit ut ca
stus sit, quoniã dei dono se audit futurum esse quod erit, imò etiã gaudet eius charitas, nec
inflatur, tanquam id non acceperit. Non solum ergo prædicatione prædestinationis ab hoc
opere non impeditur, uerum ad hoc adiuuatur, ut cũ gloriatur in domino glorietur. Quod
aũt dixi de castitate, hoc de fide, hoc de pietate, de charitate, de perseuerãtia, & ne pergã per
singula, hoc de omni obedientia qua obeditur deo, ueracissime dici potest. Si hi qui solum
initium fidei, & usq; in finem perseuerantiã sic in nostra constituunt potestate, ut dei dona
esse non putẽt, neq; ad hæc habenda atq; continenda deum operari nostras cogitationes
& uoluntates, cætera uero ipsum dare concedunt, cum ab illo impetrantur credentis fide: cur
ad ipsa cætera exhortationem eorumq; cæterorum prædicationem, definitione prædesti-
nationis non metuunt impediri? An forte nec ipsa dicunt prædestinata? Ergo nec dantur à
deo, aut ea se daturum esse nesciuit. Quod si & dantur, & ea se daturum esse præsciuit, profe
cto prædestinauit. Sicut ergo ipsi hortantur quoq; ad castitatem, charitatem, pietatem, &

A cætera quæ dei dona esse cōfitentur, eaq; ab illo esse præcognita, ac per hoc prædestinata ne
gare nō possunt, nec dicūt exhortationes suas impediri prædicatione prædestinationis dei,
hoc est prædicatione de his donis eius futuris præscientiæ dei: sic uideant nec ad fidē, nec ad
perseuerātiā impediri exhortationes suas, si & ipsa opera, quod uerū est, esse dei dona, eaq;
præcognita, id est ad donandū prædestinata esse dicātur: sed impediri potius atq; subuerti
hac prædestinationis prædicatione illū tantūmodo perniciosissimū errorē, quo dicitur gra/
tia dei secundū merita nostra dari, ut qui gloriat᷑ nō in domino, sed in seipso gloriet᷑. Quod
ut apertius propter tardiusculos explicemus, rememorationē meā ferāt, quibus ingenio præ
uolare donatū est: dicit apostolus Iacobus, Si quis uestrū indiget sapiētia, postulet à deo q Iacobi 1
dat omnibus affluēter, & nō improperat, & dabitur ei. Scriptū est in prouerbijs Salomonis, Prouer. 2
Quoniā dominus dat sapientiā. Et de cōtinentia legitur in libro Sapiētiæ, cuius autoritate
usi sunt magni & docti uiri, qui lōge ante nos eloquia diuina tractarūt: ibi ergo legitur, Cū Sap. 8
scirē, quia nemo esse potest continēs, nisi deus det: & hoc ipsum erat sapiētiæ scire, cuius esset
hoc donū. Hæc ergo dei dona sunt, id est, ut de alijs taceā, sapiētia & cōtinentia. Acquiescūt
& isti: neq; enim Pelagiani sunt, ut aduersus istā perspicuā ueritatē dura & hæretica peruer
sitate cōtendant. Sed hæc, inquiūt, ut à deo dētur nobis, fides impetrat, quæ incipit à nobis:
quā fidē & incipere habere, & in ea usq; in finē permanere, tanquā id nō à domino accipia/
mus, nostrū esse cōtendunt. Hic proculdubio cōtradicitur Apostolo dicēti, Quid eñ habes, 1. Cor. 4
quod nō accepisti? Cōtradicitur & martyri Cypriano dicēti, in nullo gloriandū, quando no
strū nihil sit. Cū hoc & alia multa quæ piget repetere, dixerimus, atq; ostēderimus & initiū
fidei, & usq; in finē perseuerantiā dei dona esse, nec ulla futura esse sua dona, & quæ danda
essent, & quibus dāda essent, deū nō præscire potuisse, ac per hoc prædestinatos ab illo esse,
quos liberat & coronat: respondendū putāt, prædestinationis definitionē utilitati prædica/
tionis aduersam, eo quod hac audita, nemo possit correctionis stimulis excitari. Hæc dicētes
B nolūt hominē prædicare dona dei esse, ut ueniatur ad fidē, & permaneat in fide, ne plus de/
speratio q̃ exhortatio uideatur afferre, dū cogitant qui audiūt, incertū esse humanæ igno/
rantiæ, cui largiatur deus, cui nō largiatur hæc dona. Cur ergo & ipsi nobiscū prædicāt, dona
dei esse sapientiā & cōtinentiā? Quòd si hæc cū dei dona esse prædicātur, nō impeditur hor/
tatio qua homines hortamur esse sapiētes & cōtinentes: quæ tandē causa est ut existimēt im
pediri exhortationē, qua exhortamur homines uenire ad fidē, & in ea permanere usq; in fi/
nē? Et si hæc dona dei esse dicātur, quod scripturis eius testibus cōprobatur, ecce ut de conti
nentia taceamus, & de sola in hoc loco sapiētia disputemus. Nēpe supra memoratus aposto Iaco. 3
lus Iacobus dicit, Quæ desursum est sapiētia, primū quidē pudica est, deinde pacifica, mode
sta, suadibilis, plena misericordiæ & fructibus bonis, inæstimabilis, sine simulatione. Cerni alias, fulta
tis ne obsecro, à patre luminū sapientia q̃ multis & magnis bonis referta descēdat? Omne
quippe datū optimū, sicut idē dicit, & omne donū perfectū desursum est, descendēs à patre
luminū. Cur ergo ut omittā cætera, corripimus impudicos & cōtentiosos, quibus tamē præ/
dicamus donum dei esse sapiētiam pudicā atq; pacificam: nec timemus ne permoti diuinæ
uoluntatis incerto, plus in hac prædicatione desperationis q̃ exhortationis inueniant, nec
correptionis stimulis aduersus seipsos, sed potius aduersus nos excitentur, quia eos corripi/
mus, hæc non habentes, quæ ipsi dicimus non humana uoluntate proferri, sed diuina lar/
gitate donari? Cur deniq; ipsum apostolum Iacobum huius gratiæ prædicatio non deter
ruit corripere inquietos, & dicere, Si zelum amarum habetis, & contentiones sunt in cordi/
bus uestris, nolite gloriari & mendaces esse aduersus ueritatem: non est ista sapientia desur
sum descendens, sed terrena, animalis, diabolica. Vbi enim zelus & contentio, ibi inconstan
tia, & omne opus prauum. Sicut ergo corripiendi sunt inquieti, & diuinis eloquijs testibus,
& ipsis quos nobiscum isti communes habent actibus nostris: neq; hanc impedit correptio
nem, quod sapientiam pacificam qua contentiosi corriguntur atque sanantur, donum dei
esse prædicamus: ita corripiendi sunt infideles, uel in fide non permanentes, non impe/
diente

diente istam correptionem prædicatione gratiæ dei, quæ fidē quoq; ipsam & in ea permansionem, donum dei esse commendat: quia & si ex fide impetratur sapiētia, sicut ipse Iacobus C
Iacobi 1 cum dixisset, Si quis uestrum indiget sapientia postulet à deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei, mox addidit, Postulet autem in fide, nihil hæsitans: nó tamen quoniam fides datur priusquam postuletur ab illo cui datur, ideo dicenda est non esse donū dei, sed esse à nobis, quia data est nobis, non petentibus nobis. Apostolus enim aper
Ephe. 6 tissime dicit, Pax fratribus & charitas cum fide à deo patre & domino Iesu Christo. A quo ergo pax & charitas, ab illo est & fides: propter quod ab illo eam non solum augeri habentibus, uerumetiam non habētibus poscimus dari. Neq; isti propter quos hæc dicimus, qui prædicatione prædestinationis & gratiæ, exhortationem clamitant impediri, ad sola illa exhortantur dona quæ non à deo dari, sed à nobis esse contendunt: sicut sunt initium fidei, & in ea usq; in finem perseuerantia: quod utiq; facere deberent, ut tantummodo infideles hortarentur, ut crederent: & fideles, ut credentes permanerēt. Ea uero quæ nobiscum dei dona esse non negant, ut nobiscum Pelagianum demoliantur errorem: sicut est pudicitia, continentia, patientia, & cætera quibus recte uiuitur, & ex fide impetrantur, à domino oranda monstrare & orare solum uel sibi uel alijs debuerunt, non autem quenquam ut ea capesceret & retineret hortari. Cum uero & ad hæc exhortantur ut possunt, atq; exhortando se esse homines confitentur, satis utiq; ostēdunt, nec ea prædicatione impediri exhortationes, siue ad fidem, siue ad perseuerantiam usq; in finem: quia & ista dei dona esse nec à seipso cuiquā, sed ab illo tribui prædicamus, At enim quod uitio suo quisq; deserat fidem, cum cedit tentationi atq; consentit, qua cum illo agitur ut deserat fidem, quis negat? Sed non ideo dicenda
Matth. 6 est in fide perseuerantia nō esse donum dei. Hanc enim quotidie poscit, qui dicit, Ne nos inferas in tentationem, & si exauditur, hanc accipit: ac per hoc quotidie ut perseueret petens, profecto perseuerantiæ suæ spem non in seipso, sed in deo ponit. Ego aūt nolo exaggerare meis uerbis, sed illis cogitandum potius relinquo, ut uideāt quale sit quod sibi persuaserūt, D prædicatione prædestinationis audiētibus plus desperationis quàm exhortationis afferri: hoc est enim dicere, tunc de sua salute hominem desperare, quando spem suam non in se-
Hiere. 17 ipso, sed in deo didicerit ponere: cum propheta clamet, Maledictus omnis qui spem ponit in homine. Hæc utiq; dona dei, quæ dantur electis secūdum dei propositum uocatis, in quibus donis est & incipere credere, & in fide usq; ad uitæ huius terminū perseuerare: sicut tanta rationum atq; autoritatum contestatione probauimus, Hæc, inquā, dei dona si nulla est prædestinatio quam defendimus, nó præsciuntur à deo: præsciuntur autem: hæc est igitur
Caput XVIII prædestinatio quam defendimus. Vnde aliquando eadem prædestinatio signifi
Roma. 11 catur etiam nomine præscientiæ, sicut ait Apostolus, Non repulit deus plebem suam, quam præsciuit. Hoc quod ait, præsciuit, non recte intelligitur nisi prædestinauit, quod circumstantia ipsius locutionis ostendit, loquebatur enim de reliquijs Iudæorū, quæ saluæ factæ sunt,
Esaiæ 65 pereuntibus cæteris. Nam superius dixerat ad Israël dixisse prophetam, Tota die expandi
Roma. 10 manus meas ad populū nō credentem & contradicentem, & tanquam responderetur, Vbi sunt ergo factæ promissiones dei ad Israël, continuo subiunxit. Dico ergo, nunquid repulit deus plebem suam? Absit, nam & ego Israëlita sum ex semine Abraam de tribu Beniamin: tanquam diceret, nam & ego ex ipsa plebe sum. Deinde addidit unde nunc agimus, Non repulit deus plebem suam quam præsciuit. Atq; ut ostenderet dei gratia fuisse relictas reliquias, non meritis operum eorum, secutus adiunxit, An nescitis in Helia quid dicat scri-
3. Reg. 19 ptura? quemadmodū interpellat deum aduersus Israël, & cætera, Sed quid dicit illi, inquit,
Roma. 11 responsum diuinum, Reliqui mihi septem milia uirorum, qui non curuauerunt genus ante Baal. Non enim ait, relicta sunt mihi, aut reliquerunt se mihi, sed reliqui mihi. Et sic ergo inquit, Et in hoc tempore reliquiæ per electionē gratiæ saluæ factæ sunt. Si autem gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia. Et connectens illa quæ iam supra posui, Quid ergo & huic interrogationi respondens, quod quærebat, inquit Israël, hoc non est consecutus,

A consecutus:electio autem consecuta est,cæteri uero excæcati sunt. In hac ergo electione & in
his reliquijs,quæ per electionē gratiæ factæ sunt,uoluit intelligi plebem, quā ꝓpterea deus
nō repulit,quia præsciuit. Hæc est illa electio qua eos quos uoluit elegit in Christo ante con
stitutionē mūdi,ut essent sancti & immaculati in cōspectu eius in charitate,prædestinās eos
in adoptionē filiorum. Nullus igit̃ qui hæc intelligit,negare uel dubitare permittit̃,ubi ait Eph.1
Apl̃s: Nō repulit deus plebem suā quā præsciuit,prædestinationē significare uoluisse. Præ
sciuit enim reliquias,quas secundū electionē gratiæ fuerat ipse facturus:hoc est ergo,præde
stinauit,sine dubio em̄ præsciuit,si prædestinauit:sed prædestinasse,est hoc præscisse quod
fuerat ipse facturus. Quid ergo nos prohibet,quando apud aliquos uerbi dei tractatores
legimus dei præscientiam,& agitur de uocatione electorum,eandem prædestinationē intel
ligere? Magis autē fortasse uoluerunt hoc uerbo in ea re uti, quod & facilius intelligitur &
non repugnat,immo & congruit ueritati quæ de prædestinatione gratiæ prædicatur: Hoc
scio neminem contra istam prædestinationem quam secundū scripturas sanctas defendi-
mus,nisi errando disputare potuisse. Puto tamen eis qui de hac re sententias tra- Cap.XIX
ctatorum requirunt,sanctos & in fide atq; doctrina Christiana laudabiliter usqꝫquaq; dif
famatos uiros,Cyprianum & Ambrosium, quorū tam clara testimonia posuimus,debere
sufficere,& debere ad utrūq;,id est ut gratiam dei gratuitā sicut credenda atq; prædicanda
est,per omnia credētes per omnia prædicēt:& eandē prædicationē prædicationi qua horta-
mur pigros,uel corripimus malos,nō opinent̃ aduersam:quia & isti uiri cū sic prædicarent
dei gratiam,ut unus eorū diceret in nullo gloriandum,quādo nostrum nihil sit:alter autem,
non esse in potestate nostra cor nostrum,& nostras cogitationes:nō tamen hortari & corri
pere destiterunt,ut fierent præcepta diuina. Nec timuerūt,ne diceretur eis: Quid nos horta-
mini? Quid corripitis, si nihil boni habeamus quod sit nostrum, & si non est in potesta-
te nostra cor nostrum? Hæc ne dicerentur eis, nequaquā illi sancti ea mente timere po
B tuerunt,qua intelligebant paucissimis esse donatum,ut nullo sibi homine prædicante,per
ipsum dominū uel per angelos cœlorum doctrinam salutis accipiāt:multis uero id esse do-
natum,ut deo per homines credant. Quolibet tamen modo dicatur homini uerbū dei,pro
culdubio qui sic audit ut illi obediat,donum dei est. Vnde supradicti tractatores excellentis
simi diuinorum eloquiorum,& gratiam dei ueram sicut prædicanda est, prædicarunt,id est
quam nulla merita humana præcedunt,& ad facienda diuina præcepta instanter hortati
sunt,ut qui haberent donum obedientiæ,quibus iussis obediendum esset,audirent:si enim
gratiam merita nostra ulla præcedunt,profecto aut facti alicuius,aut dicti aut cogitationis
est meritū,ubi & ipsa intelligitur uoluntas bona. Sed breuissime cōplexus est omnium ge-
nera meritorum,qui dicit in nullo gloriandum,quādo nostrū nihil sit. Qui uero ait: Nō est
in nostra potestate cor nostrum,& nostræ cogitationes,nec ipse facta & dicta præterijt:nō
em̄ est dictū factum ue hominis, quod non ex cordis cogitatione procedat. Quid autē am
plius de hac re agere Cyprianus martyr gloriosissimus & doctor lucidissimus potuit,q̃ ubi
nos in oratiōe dominica etiam pro inimicis fidei Christianæ orare oportere cōmonuit:ubi
de initio fidei ꝙ etiam hoc donum dei sit, quid sentiret ostēdit,& pro perseuerantia usq; in
finē,quia & ipsam non nisi deus eis qui perseuerauerūt donat,ecclesiā Christi quotidie ora-
re monstrauit. Beatus quoq; Ambrosius cū exponeret quod ait Lucas euangelista: Visum Ambrosius super Lucam,in expositione procemij.
est mihi: Potest,inquit,non solum uisum esse,quod sibi uisum esse declarat:non enim uolū-
tate tantū humana uisum est,sed sicut placuit ei qui in me loquitur Christus,qui ut id quod
bonum est,nobis quoq; uideri bonū possit,operatur:quē enim miseratur & uocat. Et ideo
qui Christū sequitur,potest interrogatus cur esse uoluerit Christianus,respōdere: uisum est
& mihi:quod cū dicit,nō negat deo uisum:à deo enim præparat̃ uoluntas hominum. Vt
enim deus honorificetur à sancto,dei gratia est. Itemq; in eodem opere,hoc est in exposi-
tione eiusdem euangelij,cū ad illum uenisset locum,ubi dominū ad Hierusalē pergentem
Samaritani recipere noluerūt: Simul disce,inquit,quia recipere noluit nō simplici mente cō

 uersos:

uersos. Nam si uoluisset, ex indeuotis fecisset deuotos. Cur autem nō receperunt eū, euange C
Luc. 9 lista ipse demonstrat dicens: Quia facies eius erat euntis in Hierusalē, discipuli aūt recipi in-
tra Samariā gestiebant. Sed deus quos dignat' uocat, & quē uult religiosum facit. Quid eui-
dentius, quid illustrius à uerbi dei tractatoribus quærimus, si & ab ipsis quod in scripturis
clarum est, audire delectat? Sed his duobus qui sufficere debuerunt, sanctū Gregorium ad-
Gregorius Nazianzenus, non Gregorius papa. damus & tertium, qui & credere in deum & quod credimus cōfiteri, donum esse testatur di-
cens: Vnius deitatis quæsumus uos, confitemini trinitatem. Si uero aliter uultis, dicite unius
esse naturæ, & deus uocem dari uobis à sancto spiritu deprecabitur, id est rogabitur deus ut
permittat uobis dari uocem, qua quod creditis cōfiteri possitis. Dabit enim, certus sum: qui
dedit quod primū est, dabit & quod secundū: qui dedit credere, dabit & confiteri. Isti tales
tantiq; doctores dicentes non esse aliquid, de quo tanq̄ de nostro, quod nobis deus nō de-
derit gloriemur: nec ipsum cor nostrū & cogitationes nostras in potestate nostra esse, & to-
tum dantes deo, atq; ab ipso nos accipere cōfitentes, ut permansuri cōuertamur ad eū, ut id
quod bonum est, nobis quoq; uideatur bonū, & quòd uelimus illud, ut honoremus deū &
recipiamus Christū, ut ex indeuotis efficiamur deuoti & religiosi, ut in ipsam trinitatem cre-
damus, & confiteamur etiā uoce quod credimus: hæc utiq; gratiæ dei tribuunt, dei munera
agnoscunt, ab ipso nobis, nō à nobis esse testantur. Nunquid autē quisq̄ eos dicturus est,
ita confessos istam dei gratiā, ut auderent negare eius præscientiam, quā non solū docti, sed
indocti etiam cōfitentur? Porrò si hæc ita deum nouerant dare, ut nō ignorarent eum datu-
rum se esse præscisse, & quibus daturus esset nō potuisse nescire, proculdubio nouerant præ-
destinationem, quam per apostolos prædicatam contra nouos hæreticos operosius diligē-
tiusq; defendimus: nec tamen eis obedientiam prædicantibus, & ad eam sicut quisq; pote-
rat feruenter hortantibus, ullo modo recte diceretur: Si non uultis obedientiam ad quam
nos accenditis, in nostro corde frigescere, nolite nobis istam dei gratiam prædicare, quā deū
Cap. XX dare fatemur, quam & nos ut faciamus hortamini. Quamobrem si & apostoli & D
doctores ecclesiæ, qui eis successerunt eosq; imitati sunt utrūq; faciebant: id est & dei gratiā
quæ non secundum merita nostra datur, ueraciter prædicabant: & piam obedientiam præ-
ceptis salubribus instruebant: quid est q̄ inuicta uiolentia ueritatis recte se isti nostri dicere
existimant? Et si uerum est quod dicitur de prædestinatione beneficiorum dei, nō est tamē
populis prædicandum. Prædicandū est prorsus, ut qui habet aures audiendi audiat. Quis
autem habet, si non accepit ab illo qui ait: Dabo eis cor cognoscendi me, & aures audien-
tes? Certe qui non accipit, reijciat: dum tamen qui capit, sumat & bibat & uiuat. Sicut enim
prædicanda est pietas, ut ab eo qui habet aures audiendi, deus recte colatur, prædicāda est
pudicitia, ut ab eo qui habet aures audiendi, nihil genitalibus membris illicitum perpetret',
prædicanda est charitas, ut ab eo qui habet aures audiendi, deus & proximus diligatur: ita
& prædicanda est ista prædestinatio beneficiorum dei, ut qui habet aures audiendi non in
seipso, sed in domino glorief'. Quòd autem dicunt, nō opus fuisse huiuscemodi disputatio-
nis incerto minus intelligentium tot corda turbari, quoniam nō minus utiliter sine hac defi-
nitione prædestinationis, per tot annos defensa est catholica fides, tum cōtra alios, tum ma-
xime contra Pelagianos, tot catholicorum & aliorum & nostris præcedentibus libris. Mul-
tum miror eos dicere, nec attendere ut de alijs hic taceam, ipsos libros nostros & anteq̄ Pe-
lagiani apparere cœpissent, conscriptos & æditos, & uidere q̄ multis eorum locis futurā ne-
scientes Pelagianam hæresim, credebamus prædicando gratiā: qua nos deus liberat à ma-
lis erroribus & moribus nostris, non præcedentibus bonis meritis nostris, faciens hoc secun-
dum gratuitam misericordiā suam. Quod plenius sapere cœpi in ea disputatione quā scri-
psi ad beatæ memoriæ Simplicianū, episcopū Mediolanēsis ecclesiæ, in mei episcopatus ex-
ordio, quando & initium fidei donum dei esse cognoui & asserui. Quid autem meorū opu-
sculorum frequentius & delectabilius innotescere potuit, q̄ libri confessionum mearum, cū
& ipsos æfiderim anteq̄ Pelagiana hæresis extitisset? In eis certe dixi deo nostro, & sæpe
dixi

A dixi: Da quod iubes, & iube quod uis. Quæ mea uerba Pelagius Romæ, cum à quodam fratre coëpiscopo meo fuissent eo præsente cõmemorata, ferre non potuit, & contradicens aliquanto cõmotius, penè cum eo qui illa cõmemorabat litigauit. Quid uero nobis primitus & maxime deus iubet, nisi ut credamus in eum? Et hoc ergo ipse dat, si bene illi dictum est, da quod iubes. Et in eisdem etiam libris quo de mea conuersione narraui, deo me cõuertente ad eam fidem, quam miserrima & furiosissima loquacitate uastabam: nõne ita narratum esse meministis, ut ostenderem me fidelibus & quotidianis matris meæ lachrymis ne perirem fuisse† confessum? Vbi utiq; prædicaui, nõ solum auersas à recta fide, sed aduersas etiã rectæ fidei, deum sua gratia ad eam conuertere hominum uoluntates. De proficiente porrò perseuerantia quemadmodum deum rogauerim, & scitis & potestis recensere cum uultis. Omnia itaq; dei dona quæ in eodem opere siue optaui, siue laudaui, quis non dicam negare, sed dubitare saltem audeat deum daturum se esse præscisse, & quibus daturus fuerit, nũq̃ potuisse nescire? Hæc est prædestinatio manifesta & certa sanctorum: quam postea diligentius & operosius cum iam contra Pelagianos disputaremus, defendere necessitas compulit. Didicimus enĩ singulas quasq; hæreses intulisse ꝓprias quæstiones, cõtra quas diligẽtius defenderetur scriptura diuina, q̃ si nulla talis necessitas cogeret. Quid autem coëgit loca scripturarum quibus prædestinatio cõmendata est, copiosius & enucleatius isto nostro labore defendi, nisi quòd Pelagiani dicunt, gratiam dei secundum merita nostra dari, quod quid est aliud q̃ gratiæ omnino negatio?

† al's conuersum.

Cap. XXI

Hæc ergo ut ingrata deo sententia destruatur, gratuitis dei beneficijs quibus liberamur inimica, & initium fidei, & in ea usq; in finem perseuerantiã secundum scripturas, unde iam multa diximus, dona dei esse defendimus: quoniam si à nobis esse dicimus initium fidei, ut eo cætera dona mereamur accipere, concludunt Pelagiani gratiam dei secundum merita nostra dari. Quod ita exhorruit catholica fides, ut damnari timens, hoc Pelagius ipse damnauerit. Itemq; si dicimus à nobis esse B perseuerantiam nostram, non à domino, respondent illi, ita nos à nobis habere initiũ fidei sicut finẽ: sic argumentantes, multo magis nos habere à nobis illud initiũ fidei, si à nobis habemus permanere usq; in finem: cum perficere q̃ inchoare sit maius: ac sic identidem concludunt, gratiam dei secundum merita nostra dari. Si autem utrũq; dei donum est, & hæc deus dona sua (quod negare quis potest?) daturũ se esse præsciuit, prædestinatio prædicanda est, ut possit uera dei gratia: hoc est, quæ non secundum merita nostra datur, insuperabili munitione defendi. Et ego quidem in illo libro cuius est titulus, de correptione & gratia, qui sufficere non potuit omnibus dilectoribus nostris: puto me ita posuisse donũ dei esse, etiã ꝑseuerare usq; in finẽ, ut hoc antea si me nõ fallit obliuio, tam expresse atq; euidẽter, uel nusq̃, uel penè nusq̃ scripserim. Sed ita hæc non dixi, ut nõ ante me quispiã dixerit: Beatus quippe Cyprianus in oratione dominica, sicut iam ostendimus, petitiones nostras ita exposuit, ut in ipsa prima petitione perseuerantiam nos diceret poscere: id nos orare asserens dicendo: Sanctificetur nomẽ tuũ, cum iam in baptismate sanctificati fuerimus, ut in eo quod esse cœpimus, perseueremus. Videant tamen hi quibus amantibus me ingratus esse non debeo, qui præter hoc quod in quæstionem uenit, omnia mea sicut scribitis, se profitentur amplecti: uideant, inquã, utrum in primi libri posterioribus partibus, eorũ duorum quos mei episcopatus initio anteq̃ Pelagiana hæresis appareret, ad Simplicianum Mediolanensem episcopum scripsi, remanserit aliquid quod uocetur in dubium, gratiam dei non secundum merita nostra dari: & utrum ibi nõ satis egerim etiam initium fidei esse donum dei: & utrũ ex his quæ ibi dicta sunt, non consequenter eluceat: & si nõ sit expressum etiam usq; in finẽ perseuerantiam non nisi ab eo donari, qui nos prædestinauit in suum regnum & gloriam. Deinde ipsam epistolam quam iam contra Pelagianos ad sanctum Paulinum Nolanum episcopum feci, cui epistolæ contradicere modò cœperunt, nónne ante annos plurimos ædidi? Eam quoq; inspiciant quam dedi ad Sixtum Romanæ ecclesiæ presbyterũ, quando aduersus Pelagianos acerrima cõflictione certauimus: & talẽ reperient, qualis illa est ad Pau-

linum. Unde recolant aduersus hæresim Pelagianã iam ante aliquot annos ista dicta esse C atq; conscripta, quæ nunc eis displicere mirandum est: quāquis neminem uelim sic amplecti omnia mea ut me sequatur, nisi in his quibus me nõ errare perspexerit. Nam propterea nunc facio libros in quibus opuscula mea retractanda suscepi, ut nec meipsum in omnibus me secutum fuisse demonstrem, sed proficienter me existimo deo miserante scripsisse, nõ tamen à perfectione cœpisse: quandoquidẽ arrogantius loquor quã uerius, si uel nunc dico me ad perfectionẽ sine ullo errore scribẽdi iam in ista ætate uenisse. Sed interest quātũ & in quibus rebus erretur, & quã facile quisq; corrigat, uel quanta pertinacia suum defendere conetur errorẽ. Bonæ quippe spei est homo, si eum sic proficientẽ dies ultimus uitæ huius inuenerit, ut adijciantur ei quæ proficienti defuerũt, & perficiendus quã puniendus potius iudicet. Quocirca, si hominibus qui ꝓpterea me dilexerunt, quia peruenit ad eos antequã me diligerẽt aliqua mei laboris utilitas, nolo existere ingratus: quanto magis deo, quẽ non diligeremus, nisi prius dilexisset nos, & fecisset dilectores suos, quoniã charitas ex ipso est: sicut dixerũt quos fecit magnos, non solũ oratores, uerũetiã prædicatores suos. Quid est autem ingratius, quã negare ipsam gratiã dei, dicendo eam secundũ merita nostra dari? Quod in Pelagianis fides catholica exhorruit, quod ipsi Pelagio capitale crimen obiecit, quod ipse Pelagius nõ quidẽ amore ueritatis dei, sed tamẽ suæ damnationis timore damnauit. Quisquis autẽ diceret gratiã dei secundũ merita nostra dari, sicut catholicus fidelis exhorret, nec ipsam fidẽ subtrahat dei gratiæ, qua misericordiã cõsecutus est ut fidelis esset. Ac per hoc gratiæ dei tribuat perseuerantiã quoq; usq; in finẽ, qua misericordiã cõsequit, quã poscit quotidie ut nõ inferat in tẽtationẽ. Inter initiũ autẽ fidei & perfectionẽ perseuerantiæ, media sunt illa quibus recte uiuimus, quæ ipsi etiã donari nobis à deo fide impetrante cõsentiunt. Hæc autẽ omnia initium scilicet fidei & cætera usq; in finem dona sua, deus largiturũ se uocatis suis esse præsciuit. Nimiæ igit cõtentionis est, prædestinationi cõtradicere, uel de prædestinatione dubitare. Quæ D tamen nõ ita populis prædicanda est, ut apud imperitã uel tardioris intelligentiæ multitudinẽ redargui quodãmodo ipsa sua† prædestinatione uideat: sicut redargui uidetur & præscientia dei, quã certe negare non possunt, si dicatur hominibus, siue curratis siue dormiatis quod uos præsciuit qui falli nõ potest, hoc eritis. Dolosi autem uel imperiti medici est etiã utile medicamentũ sic alligare, ut aut nõ prosit, aut obsit: sed dicendũ est: Sic currite, ut cõprehendatis, atq; in ipso cursu uestro ita uos esse præcognitos noueritis, ut legitime curratis, & si quo alio modo dei præscientia prædicari potest, ut hominis segnicia repellatur.

al's prædicatione.

Cap. XXII

Quamuis ergo ita se habeat de prædestinatione definita sentẽtia uolũtatis dei, ut alij ex infidelitate, accepta uoluntate obediẽdi cõuertant ad fidem, uel perseuerent in fide: cæteri uero qui in peccatorũ damnabiliũ delectatione remorantur, si & ipsi prædestinati sunt, ideo nondũ surrexerũt, quia nõdũ eos adiutoriũ gratiæ miserantis erexit. Si qui em̃ nondũ sunt uocati, quos gratia sua prædestinauit eligendos, accipiant eandẽ gratiã, qua electi uelint esse & sint. Si qui aũt obediunt, sed in regnũ eius & gloriã prædestinati nõ sunt, tẽporales sunt: nec usq; in finẽ in eadẽ obedientia permanebũt. Quãuis ergo hæc uera sint, non tñ isto modo dicenda sunt audientibus multis ut sermo ad ipsos etiã cõuertat, eisq; dicatur illa istorũ uerba quæ uestris litteris indidistis, & quæ superius interposui: Ita se habet de prædestinatione definita sententia uolũtatis dei, ut alij ex uobis de infidelitate, accepta obediendi uoluntate ueneritis ad fidem. Quid opus est dici, alij ex uobis? Si enim ecclesiæ dei loquimur, si credentibus loquimur, cur alios eorũ ad fidem uenisse dicentes, cæteris facere iudicamur iniuriam: cum possimus congruentius dicere, ita se habere de prædestinatione definitã sententiam uoluntatis dei, ut ex infidelitate ueneritis ad fidem accepta uolũtate obediendi, & accepta perseuerãtia maneatis in fide? Nec illud quod sequitur est omnino dicendũ, id est, cæteri uero qui in peccatorũ delectatione remoramini, ideo nondũ surrexistis, quia necdũ uos adiutorium gratiæ miserantis erexit: cũ bene & cõuenienter dici possit & debet: Si qui autẽ adhuc in peccatorũ damnabiliũ delectatione remoramini, apprehẽdite saluberrimam disciplinã, Quod

A Quod tamen cũ feceritis, nolite extolli quasi de operibus uestris, aut gloriari quasi hoc nõ acce/
peritis: Deus est enim qui operať in uobis & uelle & operari ꝓ bona uolũtate: & à dño gressus Phil.2
uestri dirigãtur ut eius uiam uelitis. De ipso autẽ cursu uestro bono recto ꝗ; condiscite uos ad
prædestinationẽ diuinæ gratiæ pertinere. Item quod sequiť & dicitur: Verũtamẽ si qui estis nõ
dũ uocati, quos gratia sua prædestinauerit eligendos, accipietis eandẽ gratiam qua uelitis &
sitis electi: durius diciť ꝗ; dici potest, si nos nõ quibuslibet hominibus loqui, sed Christi ecclæ
cogitemus. Cur enim nõ potius ita diciť: Et si qui sunt nondũ uocati, ꝓ eis ut uocẽtur oremus?
Fortassis enim sic prædestinati sunt, ut nostris orationibus concedanť, & accipiant eandẽ gra/
tiã, qua uelint esse atq; efficianť electi. Deus enim qui omnia quæ prædestinauit impleuit, ideo
& pro inimicis fidei orare nos uoluit: ut hinc intelligeremus ꝙ etiã ipse infidelibus donet ut cre
dãt, & uolentes ex nolentibus faciat. Iam uero quod illis uerbis cõnectiť, miror si ullo modo
potest in populo Christiano quisq; infirmus patiẽter audire, cũ diciť eis: Et si ꝗ obeditis, si præ
destinati estis reijciendi, subtraheniť uobis obediendi uires, ut obedire cessetis. Hoc enim dicere
quid uideť aliud esse, ꝗ; maledicere, aut mala quodãmodo ꝓphetare? Sed si & de his qui non
perseuerãt aliquid placet dicere, uel necesse est, cur nõ potius ita saltẽ diciť, ut pauloante dictũ
est: primũ, ut nõdũ de ipsis qui in populo audiũt, hoc dicatur, sed de alijs ad ipsos: id est, ut nõ
dicatur: Si qui obauditis, si prædestinati estis reijciendi, sed si qui obaudiũt, & cætera per uerbi
personã tertiã dicatur, nõ per secundã? Res enim nõ optabilis, sed abominabilis diciť, & duris
sime atq; odiosissime ꝗ̃si in audientiũ frontẽ cõpellando colliditur, qñ quis eis quibus loquiť,
dicit: Et si qui estis qui obeditis: si prædestinati estis reijciẽdi, subtrahẽtur obediẽdi uires ut obe
dire cessetis. Quid enim sentẽtiæ deperit, si ita dicatur: Si qui aũt obediũt, sed in regnũ eius &
gloriã prædestinati nõ sunt, tẽporales sunt, nec usq; in finẽ in eadem obediẽtia permanebunt?
Nõne & uerius eadẽ res & cõgruentius diciť, ꝗ; ut nõ ipsis tantũ malũ tãꝗ; optare uideamur,
sed de alijs referre quod oderint, nec ad se existimẽt pertinere sperando, orandoꝗ; meliora? Il
B lo aũt modo quo id dicendũ putãt eadẽ sententia eisdẽ penè uerbis etiã de præscientia dei, quã
certe negare nõ possunt, pronũciari potest, ut dicatur: Et si qui obeditis, si præsciti estis reijciẽdi,
obedire cessabitis. Nempe hoc uerissimũ est: ita sanè, sed improbissimũ, importunissimũ, incon
gruentissimũ, nõ falso eloquio, sed nõ salubriter ualetudini humanæ infirmitatis apposito. Illũ
etiã modũ quo utendũ esse in prædestinationis prædicatione nos diximus, loquẽti ad populũ
nõ existimo debere sufficere, nisi hoc uel huiusmodi aliqd addat, ut dicat: Vos itaq; etiã ipsam Iaco.1
obediẽdi ꝑseuerantiã à patre luminũ, à quo descẽdit omne datũ optimũ, & omne donũ ꝑfectũ
sperare debetis, & quotidianis orationibus poscere, atq; hoc faciẽdo cõfidere, nõ uos esse à præ
destinatiõe populi eius alienos, quia etiã hoc ut faciatis, ipse largiť. Absit aũt à uobis ideo de/
sperare de uobis, quoniã spem uestrã in ipso habere iubemini, nõ in uobis. Maledictus enim Hiere.17
omnis homo qui spem habet in homine. Et, Bonũ est cõfidere in dño ꝗ̃ cõfidere in homine, qa Psal.117
beati omnes qui cõfidũt in eũ. Et hãc spem tenentes, seruite dño in timore, & exultate ei cũ tre
more. Quoniã de uita æterna quã filijs promissiõis ꝓmisit nõ mendax deus ante tẽpora æter/
na, nemo potest esse securus, nisi cũ cõsummata fuerit ista uita quæ tentatio est sup terrã, sed fa
ciet nos ꝑseuerare in se usq; in eius uitæ finẽ, cui quotidie dicimus: Ne nos inferas in tẽtationẽ. Math.6
Hæc atq; huiusmodi cũ dicunť siue paucis Christianis, siue multitudini ecclesiæ, cur metuimus
sanctorũ prædestinationẽ & ueram dei gratiã: id est, quæ nõ secundũ merita nostra datur, sicut
eã sancta scriptura prædicat prædicare? An uero timendũ est, ne tũc de se homo desperet, quã
do spes eius ponenda demonstrať in deo, nõ aũt desperaret, si eam in seipso supbissimus & in/
felicissimus poneret? Atq; utinã tardi corde & infirmi qui nõ possunt, uel nondũ possunt scri/
pturas, uel earũ expositiones intelligere, sic audirent uel nõ audirent in hac quæstione disputa/
tiões nostras, ut magis intuerẽtur orationes suas, quas semper habuit & habebit ecclesia ab ex Cap. XXIII
ordijs suis donec finiatur hoc seculũ. ¶De hac enim re quã nũc aduersus nouos hæreti
cos, non cõmemorare tantũ, sed planè tueri & defensare cõpellimur, nũꝗ; tacuit in precibus su
is, & si aliquãdo in sermonibus exerendã nullo urgẽte aduersario putauit. Quãdo enim nõ ora
tũ est in ecclesia pro infidelibus atq; inimicis eius ut crederẽt? Qñ fidelis quisq; amicũ proxi/

 mum

mum,coniugẽ habuit infidelẽ,& nõ ei petiuit à dño mentẽ obedientẽ in Christianã fidẽ? Quis C aũt sibi unq̃ nõ orauit ut in dño permaneret? Aut quis sacerdotẽ super fideles dñm inuocantem,si qñ dixit:Da illis dñe in te perseuerare usq; in finẽ,non solũ uoce ausus est,sed saltẽ cogitatione rep̃hendere,ac nõ potius super eius talẽ benedictionẽ,& corde credẽte & ore cõfitente respõdit,amẽ:cũ aliud in ipsa oratiõe dñica nõ orent fideles,dicẽtes maxime illud:Ne nos inferas in tentationẽ,nisi ut in sancta obediẽtia perseuerent? Sicut ergo in his orationibus,ita & in hac fide nata est & crescit & creuit ecclesia,qua fide credit̃ gratiã dei nõ secundũ merita accipientiũ dari.Quandoquidẽ nõ oraret ecclesia ut daret̃ infidelibus fides,nisi deũ crederet & auersas & aduersas hominũ ad se cõuertere uolũtates:nec oraret ecclesia ut p̃seueraret in fide Christi, nõ decepta uel uicta tentationibus mũdi,nisi crederet dñm sic in potestate habere cor nostrũ, ut bonũ qđ nõ tenemus nisi ꝓpria uolũtate,nõ tñ teneamus nisi ipse in nobis operet̃ & uelle. Nã si hæc ab ipso quidẽ poscit ecclesia,sed à seipso sibi dari putat,nõ ueras,sed persũctorias orationes habet,quod absit à nobis.Quis eñ ueraciter gemat,desiderãs accipere quod orat à dño, si hoc à seipso se sumere existimet nõ ab illo:præsertim,quoniã quid oremus sicut oportet nescimus,sed ipse spũs ait Ap̃ls,interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus? Qui enim scrutatur corda,scit quid sapiat spũs,quia secũdũ deũ interpellat pro sanctis.Quid est,ipse spũs interpellat,nisi interpellare facit gemitibus inenarrabilibus sed ueracibus,quoniã ueritas est spũs? Ipse est enim de quo alio loco dicit:Misit deus spiritũ filij sui in corda nostra, clamantẽ Abba pater.Et hoc quid est,clamantẽ,nisi clamare facientẽ,tropo illo quo dicimus lætũ diem,qui lætos facit? Quod alibi manifestat ubi dicit:Nõ enim accepistis spiritũ seruitutis iterũ in timore, sed accepistis spiritũ adoptionis filiorũ,in quo clamamus Abba pater.Ibi dixit,clamãtem: hic uero,in quo clamamus:aperiens uidelicet quomodo dixerit,clamantẽ,id est,sicut iam exposui, clamare facientẽ.Vbi intelligimus & hoc ipsum esse donũ dei,ut ueraci corde & spiritaliter clamemus ad deũ.Attendãt ergo quõ fallũtur,qui putant esse à nobis,nõ dari nobis ut petamus, D quæramus,pulsemus:& hoc esse dicũt quo gratia prædicet̃ merito nostro ut sequatur illa,cũ accipimus petentes,& inuenimus quærentes,aperiturq; pulsantibus.Nec uolũt intelligere etiam hoc diuini muneris esse ut oremus,hoc est petamus,quæramus atq; pulsemus.Accipimus eñ spiritũ adoptionis filiorũ,in quo clamamus Abba pater.Quod uidit beatus Ambrosius: Ait enim:Et orare deũ,gratiæ spiritalis est,sicut scriptũ est:Nemo dicit dñs Iesus,nisi in spũ sancto. Hæc igit̃ quæ poscit à dño,& semper ex quo esse cœpit poscit ecclesia,ista deus uocatis suis daturũ se esse præsciuit,ut in ipsa prædestinatiõe iã dederit,quod Ap̃ls sine ambiguitate declarat.Scribens quippe ad Timotheũ:Collabora,inquit,euãgelio secũdũ uirtutem dei saluos nos facientis,& uocãtis uocatiõe sua sancta,nõ secundũ opera nostra,sed secundũ suũ propositũ & gratiã,quæ data est nobis in Christo Iesu ante tp̃a æterna,manifestata aũt nũc per aduentum saluatoris nostri Iesu Christi.Ille itaq; dicat ecclesiã aliquãdo in fide sua nõ habuisse ueritatem prædestinationis huius & gratiæ, quæ nũc cõtra nouos hæreticos cura diligẽtiori defendit̃:Ille,inquã,hoc dicat,qui dicere audet aliqñ eã nõ orasse,uel nõ ueraciter orasse,siue ut crederẽt infideles,siue ut perseuerarẽt fideles.Quæ bona si semper orauit,semper ea dei dona esse utiq; credidit,nec ab illo semper cognita unq̃ ei negare fas fuit.Ac per hoc prædestinatiõis huius fidẽ, quæ cõtra nouos hæreticos noua sollicitudine nũc defendit̃,nunq̃ ecclesia Christi nõ habuit.

Cap.XXIIII Sed quid plura? Satis docuisse me existimo,uel potius plusq; satis, dona dei esse & incipere in dño credere,& usq; in finẽ in dño permanere.Cætera uero bona ad uitã piã,qua deus recte colitur pertinentia,etiã ipsi propter quos hæc agimus,dei dona esse cõcedũt.Omnia porrò dona sua & quibus ea fuerat largiturus,deũ præscisse negare nõ possunt. Sicut ergo cætera prædicãda sunt,ut qui ea prædicat obedienter audiatur:ita prædestinatio prædicãda est,ut qui obedienter hæc audit,nõ in homine,ac per hoc ut nõ in seipso,sed in dño glorietur,quia & hoc dei præceptũ est obediẽter audire:id est,ut qui gloriatur in dño glorietur,similiter ut cætera dei donũ est.Quod donũ qui nõ habet,nõ dubito dicere,alia quæcũq; habet,inaniter habet. Hoc Pelagianis optamus ut habeant,istis aũt nostris ut plenius habeãt.Nõ itaq; simus in disputationibus prompti,& in orationibus pigri.Oremus dilectissimi,oremus,ut deus gratiã det etiã inimicis nostris,maximeq; fratribus & dilectoribus nostris,intelligere & cõfiteri post ingentẽ & in

Margin notes: Rom.8 (beside "mus,sed ipse spũs ait Ap̃ls"); Gal.4 (beside "Ipse est enim de quo alio loco dicit"); 1.Cor.12 (beside "enim:Et orare deũ"); 2.Timoth.1 (beside "rat.Scribens quippe ad Timotheũ"); 1.Cor.11 (beside "dei præceptũ est obediẽter audire").

A & ineffabilē ruinam qua in uno oēs cecidimus,neminē nisi gratia dei liberari,eamq; nō secūdū merita accipientiū tanq̃ debitā reddi,sed tanq̃ uerā gratiā nullis meritis præcedētibus gratis dari. Nullū aūt est illustrius prædestinatiōis exemplū q̃ ipse Iesus: Vnde & in primo libro iā disputaui,& in huius fine cōmendare delegi: Nullū est,inquā,illustrius prædestinationis exemplū q̃ ipse mediator. Quisquis fidelis uult eā bene intelligere,attēdat ipsum,atq; in illo inueniat & seipsum: Fidelis,inquā,qui in eo uerā naturam credit,& cōfitetur humanā,id est nostrā, q̃uis singulariter suscipiēte deo uerbo,in unicū filiū dei sublimatā,ita ut qui suscepit & quod suscepit,una esset in trinitate persona: Neq; em̄ homine assumpto quaternitas facta est,sed trinitas mansit,assumptione illa ineffabiliter faciēte personæ unius in deo & homine ueritatem. Quoniā nō deū tantū dicimus Christū,sicut hæretici Manichæi: nec hominē tātū,sicut hæretici Photiniani: nec ita hominē ut aliquid minus habeat,quod ad humanā certū est pertinere naturā: siue animā,siue in ipsa anima mentē rationalē,siue carnē,nō de fœmina sumptā,sed factā de uerbo in carnē conuerso atq; mutato,quæ omnia falsa & uana hæreticorū Apollinaristarū, tres partes uarias diuersasq; fecerūt: Sed dicimus Christū deū uerū,natū de deo patre sine ullo initio tēporis,eundemq; hominē uerū,natū de homine matre certa plenitudine tēporis,nec eius humanitatē qua minor est patre,minuere aliq̃d eius diuinitatē,qua æqualis est patri: hoc aūt utrūq; unus est Christus, qui & secūdū deū uerissime dixit: Ego & pater unū sumus,& secūdū hominē uerissime dixit: Pater maior me est. Qui ergo hūc fecit ex semine Dauid hominē iustū,q nūq̃ est iniustus,sine ullo merito præcedētis uolūtatis eius, ipse ex iniustis facit iustos, sine ullo merito præcedētis uolūtatis ipsorū,ut ille caput,hi mēbra sint eius. Qui ergo fecit illū hominē sine ullis eius præcedētibus meritis,nullū quod ei dimitteretur,uel origine trahere,uel uolūtate perpetrare peccatū: ipse nullis eorū præcedētibus meritis facit credētes in eū,q̃bus dimittat omne peccatū. Qui fecit illū talē ut nunq̃ habuerit habiturus uoluntatē malā, ipse fecit in membris eius ex mala uolūtate bonā. Et illū ergo & nos prædestinauit, quia in illo ut esset

B caput nostrū,& in nobis,ut eius corpus essemus,nō præcessura merita nostra,sed opera sua futura præsciuit. Qui legūt hæc si intelligūt,agāt deo gratias: q aūt nō intelligūt,orēt ut eorū ille sit doctor interior,à cuius facie est sciētia & intellectus. Qui uero errare me existimāt,etiā atq; etiā diligenter quæ sunt dicta cōsyderent,ne fortassis ipsi errent. Ego autē cū per eos qui meos labores legūt,non solū doctior, uerū etiā emēdatior fio,propitiū mihi deū agnosco: & hoc per ecclesiæ doctores maxime expecto,si & in ipsorū manus uenit,dignenturq; nosse quod scribo.

Ioan. 10.
Ioan. 14.

AD LECTOREM.

Hoc opusculū de præstinatione dei,nō esse Augustini uel ipsa breuitas arguit. Deinde hoc docet, quod Augustinus fortiter refellit prædestinationē esse ex operibus nostris, uidetur fragmentū alicuius libri,cuius studiosus quispiam,prooemium & clausulam attexuit.

D. AVR. AVG. HIPPON. EPIS. LIB. DE PRAEDESTINATIONE DEI.

DE prædestinatiōe dei locuturi,anxietatibus quibusdā inuoluimur,quia dū cōscientiā nostræ stoliditatis perscrutamur,ab appetitu tā arduæ disputationis reprimimur. Sed dū ad om̄ipotentiā illius q̃ p os asinæ irrationalis,rōnali sessori uerba uolūtatis suæ mōstrauit,mentē reducimus,sub spe sup̄ni adiutorij, ad audendū uires accipimus,sciētes quia quicq̃d boni loq̄mur uel facimus,nō ex nobis hoc,sed ex deo accipimus. Cap. I Num. 22

In primis nefas est dicere,deū aliquid nisi bonū prædestinare. Sed prædestinationū, aliæ sunt alligationis,aliæ cōditionis: istæ sunt iusticiæ,illæ potētiæ. Vt lucidius fiat quod dicit,quæ sunt alligationis & potētiæ,quæ cōditionis & iusticiæ demonstret. Creauit deus cœlū & terrā, solē & lunā,diē & noctē,prædestinauit insuper ut cœlū semper uolueretur,terra immobilis,circūuolventi cœlo loco centri haberetur,sol & luna diei noctiq; præessent,dies & nox certis temporibus uicissim succederent. Hæ prædestinationes potentiæ sunt & alligationis. Vnūquodq; enim eorum quæ prædiximus,sic alligatum est suo operi per prædestinationem dei,ut ab eo dimoueri non possit. Creauit deus hominē,& prædestinauit ut si obediens esset,ac à gustu uetiti pomi se abstineret, in uita permaneret: sin autē inobediens esset,sententiā mortis subiret. Hæc prædestinatio cōditionis est & iusticiæ. Nō em̄ deus ante casum hois sic eū per potentiā alligatiōis prædestinauit mori,ut necesse esset eū mori,sed sub ea conditione,si peccaret. Quia igitur peccauit homo,iustū erat ut moreretur: si nō peccaret,nullo uinculo prædestinatiōis diuinæ,mor Caput II

Cap.III næ morti alligaretur. Mortis itaq; prædestinatio sub cõditiõe fixa fuit in deo, ꝓpter casus hũani præscientiã: nõ tñ uim faciẽs in homine per potẽtiã, ut duceret eũ ad mortis sententiã. Ergo prædestinatio huiusmodi nõ absolute est causa mortis, sed peccatũ causa prædestinatiõis & mortis. Nõ enim sic dicitur de hominis morte, ut de cœli uolubilitate. Interrogãti eñ alicui, quare cœlũ uoluit? respõdemus, quia deus prædestinauit. Hæc rñsio absoluta est, nec aliã quærit. Si aũt aliquis quærit, quare homo moritur? nõ absolute respõdere possumus, quia deus prædestinauit: nõ enim prædestinaret, nisi eum peccaturũ præsciret. Peccatũ quippe in homine, in deo incitat zelũ iusticiæ: zelus uero iusticiæ, prædestinationẽ: prædestinatio aũt attrahit mortẽ. Et huius concatenationis initium & finis in homine est. Quare enim homo moritur? Quia deus prædestinauit. Quare deus prædestinauit? Quia iustus est, & iuste facit. Quare iuste facit? Quia homo peccauit. Ecce ex homine peccatũ, & in homine mors. Est qui dicat: quomodo possit esse peccatũ causa prædestinationis, cũ esset prædestinatio anteq̃ peccaret homo? Ille audiat, quia omnia anteq̃ fiant, deus quasi facta pertractat, & siue sint punienda, siue muneranda, in præscientia sua dijudicat. Ecce homo infelix alligatur morti, nõ per dei prædestinationẽ, sed per suã offensionẽ. Quãuis eñ prædestinatio offensionẽ præcurrat tẽpore, offensio tñ prædestinationẽ præcedit effectione: Nam prædestinatio nõ fieret, nisi offensio futura esset, quam offensionẽ qui præsciuit esse, offensionis ultionẽ ut iustus iudex prædestinauit. Ex præsciẽtia igitur offensiõis, prædestinatio emanauit ultionis: sicut ex præscientia uirtutis, prædestinatio fieri

Rom.8 solet remunerationis. Vnde Aplus ad Romanos: Quos præsciuit, hos & prædestinauit.

Cap.IIII Fortassis est qui dubitet ultionẽ offensionis à deo esse, quia grauis est & mala: uirtutis autem remunerationẽ à deo esse manifeste fateat᷑, quia dulcis est & bona, cum deus nullius mali, sed totius boni sit autor. Huic dicẽdũ est, quia offensio, & si homini est mala dũ pœnã ingerit, apud deũ est iusta dũ peccata punit. Quod aũt iustũ est, bonũ est. Prædestinatio igit᷑ ultionis,

Esa.45 quia iusta est, & bona. Vnde fons & origo boni ꝑ Esaiã sic loquit᷑: Ego dñs formãs lucẽ, & creãs tenebras, pacẽ faciẽs, & creans malũ. Quasi dicat: Ego dñs faciens pacẽ ex me, creans malũ ex te tibi. Pro peccatis eñ tuis bellum tibi tribuo quod mereris, quod & si apud me sit iustũ, ex te tñ tibi fit malũ: qa nõ ex me, sed ex te peccasti, & ꝓ peccato pœnã tibi creo, quæ apud me est iusta, tibi aũt mala. Huiusmodi ergo malũ creat deus, quod ꝑ se sibi sit iustũ, ex homine fit homini malũ. Vna eñ eadẽq; res aliter atq; aliter inter homines etiã accepta, bona est & mala: Vt bellũ de q̃ supra diximus, uictis est malum, uincentibus bonũ. Quapropter & mors, quæ est ultio præuaricationis, & iusta est & mala. Iusta quidẽ ex iusto iudice, mala aũt ex misero peccatore. Hæc etiã eadẽq; mors quibusdã hominibus est mala, quibusdã aũt bona, quia hos de ignominia ducit ad gloriã, illos uero de gloria ad ignominiã. Ignis quoq; lignis, stipulis, uestimẽtis est nociuus, cupro aũt & argento & auro ꝓficuus: quia hæc excoquit & puriora reddit, illa uero inflãmat, & penitus cõsumit. Cũ hæc ita sint, nõ uereamur dicere, mortẽ esse prædestinatã à deo,

Psal.61 quia & si nobis est mala, à deo tamen ꝓpter præscientiã præuaricationis prædestinata est iusta. Vnde & Psalmista: Quia tu reddis unicuiq; iuxta opera sua. Vnde eñ & bonis gloria perennis, & malis mors infelix, nisi ab eo qui reddit unicuiq; secundum opera sua? Non tñ pure à deo mors, sed fit ex hominis præuaricatione, per iusticiã dei in hominis pœnã. Hoc ideo, quia sunt nõnulli qui diabolũ sic ponũt mortis autorẽ, q̃si ultionis iudicẽ. Autor est quidẽ mortis ꝑ suggestionẽ peccati, sed per potentiã retributiõis, nec autor, nec creator. Est & pœnarũ custos &

Cap.V exhibitor, nec tñ ex ꝓpria potẽtia, sed ex cõcessiõe diuina. Sed his quæ præscripsimus

Sap.1 quidã opponũt quod scriptũ est: Mortẽ deus nõ fecit unq̃. Quibus nõ surda aure prætereũdũ est, quod aliãs scriptũ est: Mors & uita à deo est. Nã opponẽti, mortẽ deus nõ fecit unq̃, oppono, mors & uita à deo est. His quippe oppositionibus in litteratura nulla recõciliatio est, in intelligẽtia nulla repugnãtia. Mors eñ sicut & uita, nõ tantũ dupliciter, sed etiã tripliciter intelligi potest, In primo nãq; homine, & animã & carnẽ deus creauit immortalẽ. Ante peccatũ ergo uixit anima, uixit caro, nõ sub interitus timore, sed sub immortalitatis cõditiõe. At dum homo peccauit, anima obijt. Hæc est mors quã deus nõ fecit. Caro tamẽ uixit post mortẽ animæ, sed sub mortis expectatiõe. Mors ergo animæ pctm̃, mors carnis dissolutio elemẽtorum, mors animæ

A animæ & carnis,pœna infernalis.Sic & uita,alia est carnis & animæ ante peccatũ,alia carnis post peccatũ,alia animæ & carnis post dissolutionẽ elementorũ.Vita quidẽ oĩs à deo est, sicut & mors carnis,quæ est dissolutio elementorũ:& mors animæ & carnis,quæ est ultio offensionis.Mortẽ autẽ animæ,quæ est cæterarũ principiũ & causa,nunꝙ fecit deus,quia scriptum est:Qui peccatũ nõ fecit.Sed mortẽ animæ nõ sic intelligas ut mortẽ carnis. Moritur caro,solutionẽ sui patiendo:moritur autẽ anima nõ sic,sed uitã mutando.Iam quæ sint prædestinationes alligationis,quæ conditionis,satis ut reor dictũ est.Sed earũ quæ cõditionis sunt,aliæ ad gloriam,aliæ ad pœnam.Quos enim deus suos fidei opere futuros esse præno uit,hos prædestinauit ad gloriã:quos absꝗ correctione diabolicæ persuasioni militaturos esse præsciuit, hos pro certo prædestinauit ad pœnam.Nauis mentis nostræ,nisi exercitio bonæ meditationis regatur,uentis uanarũ cogitationũ afflatibus,per diuersa fluctuabit, & demum sub periculo demersionis conquatietur. 1.Pet.2

Finis.

AD LECTOREM.

Præcedebant hoc opus duæ ad eundem Valentinum epistolæ,uerum eas reperies in epistolarum uolumine, 46 & 47.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI, LIBER de gratia & libero arbitrio,ad Valentinũ,& cũ illo monachis.

PROPTER eos qui liberũ hominis arbitriũ sic prædicãt & defendũt,ut dei gratiã qua uocamur ad eũ,& à nostris malis meritis liberamur,& ꝑ quã bona merita cõparamus,quibus ad uitã perueniamus æternam,ne gare audeant & conentur auferre,multa iam disseruimus,litterisꝗ man dauimus,quantũ nobis dñs donare dignatus est.Sed quoniã sunt qui- B dam qui sic gratiã dei defendunt,ut negent hominis liberũ arbitriũ:aut quando gratia defenditur,negari existiment liberũ arbitriũ:hinc aliquid scribere ad uestrã charitatem Valentine frater & cæteri qui simul deo seruitis,cõpellente mutua charitate cura ui.Nunciatũ est enim mihi de uobis fratres,ab aliquibus qui in uestra cõgregatione sunt, & ad nos inde uenerũt,per quos & ista direximus,ꝙ de hac re dissensiones in uobis sint. Itaꝗ dilectissimi,ne uos perturbet huius quæstionis obscuritas:moneo uos primũ,ut de his quæ intelligitis,agatis deo gratias:quicquid est autẽ quò peruenire nondũ potest uestræ mentis intentio,pacẽ inter uos & charitatẽ seruantes, à dño ut intelligatis orate:Et donec uos ipse perducat ad ea quæ nondũ intelligitis,ibi ambulate quò peruenire potuistis.Hoc admonet aplus Paulus,qui cũ dixisset nondũ se esse perfectũ,paulopost ait:Quotquot ergo perfecti hoc sapiamus:id est,ita nos esse perfectos,ut nondũ ad perfectionẽ quæ nobis sufficit uene timus,continuoꝗ subiunxit:Et si quid aliter sapitis,hoc quoꝗ deus reuelabit:uerũtamen in quod peruenimus,in eo ambulemus.Ambulando quippe in quod peruenimus, & quò nondum peruenimus,peruenire poterimus,deo nobis reuelante,si quid aliter sapimus,si ea quæ iam reuelauit,nõ relinquamus. Reuelauit aũt nobis ꝑ scripturas suas sanctas, esse in homine liberũ uolũtatis arbitriũ:Quomodo aũt reuelauit cõmemoro uos,nõ humano eloquio,sed diuino.Primũ quia ipsa diuina præcepta homini non prodessent, nisi habe ret liberum uoluntatis arbitriũ,quo ea faciens ad ꝓmissa præmia perueniret.Ideo enim data sunt,ut homo excusationem de ignorantia non haberet:sicut dominus dicit in euãgelio de Iudæis:Si non uenissem & locutus eis fuissem,peccatũ nõ haberent:Nunc autẽ excusatio nẽ non habent de peccato suo.De quo peccato dicit,nisi de illo magno,quod præsciebat eorum futurum quando ista dicebat:id est,quo eum fuerãt occisuri?Neꝗ enim nullum habe bãt peccatũ,anteꝗ Christus uenisset in carne ad eos.Itẽ dicit Apostolus:Reuelatur ira dei de cœlo in oẽm impietatẽ & iniusticiã hominũ eorũ, qui ueritatẽ in iniquitate detinẽt,quia quod notũ est dei, manifestũ est in illis:deus enim illis manifestauit.Inuisibilia enim eius à

Caput I

Phil.3

Cap. II

Cõmemoro pro cõmonefacio.

Ioan.15

Rom.1

creatura

creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta cõspiciunt, sempiterna quoq; uirtus eius ac C
diuinitas, ut sint inexcusabiles. Quomodo dicit inexcusabiles, nisi de illa excusatione qua so
let dicere humana sup̃bia: Si scissem, fecissem: ideo nõ feci, quia nesciui: Aut, si scirem facerem:
ideo non facio, quia nescio? Hæc eis excusatio tollitur, quãdo præceptum datur, uel scientia
non peccandi manifestatur. Sed sunt homines qui etiam de ipso deo se excusare conantur,
Iaco.1 quibus dicit ap̃lus Iacobus: Nemo cũ tentatur, dicat quoniã à deo tentor: Deus enim inten
tator malorũ est: ipse autẽ neminẽ tentat: unusquisq; uero tentatur à concupiscentia sua ab
stractus & illectus. Deinde cõcupiscentia cũ conceperit, parit peccatũ. Peccatũ uero cum con
summatũ fuerit, generat mortẽ. Itẽ de ipso deo se excusare uolentibus, respondet liber ꝓuer
biorum Salomonis: Insipientia uiri uiolat uias eius, deum autẽ causat in corde suo. Et liber
Eccl.15 Ecclesiasticus dicit: Ne dixeris quia ꝓpter deum recessi, quæ enim odit ne facias: Ne dixeris,
quia ipse me induxit: nõ enim opus habet uiro peccatore, omne execramentum odit dñs, &
nõ est amabile timentibus eũ. Ipse ab initio fecit illũ, & reliquit illũ in manu cõsilij sui: Si uo
lueris conseruabis mandata, & fidem bonã placiti: Apponet tibi ignem & aquam, ad quod
cunq; uolueris extendere manũ tuam. In cõspectu uita & mors, & quodcũq; placuerit dabi
tur ei. Ecce apertissime uidemus expressum liberũ humanæ uoluntatis arbitriũ. Quid illud
q̃ tam multis locis omnia mandata sua custodiri & fieri iubet deus? Quomodo iubet si nõ
Psal.1 est liberũ arbitriũ? Quid beatus ille, de quo psalmus dicit, q̃ in lege dñi fuit uoluntas eius,
nõne satis indicat uoluntate sua hominem in lege dei consistere? Deinde tam multa man-
Rom.12 data quæ ipsam quodammodo nominatim conueniunt uoluntatem: sicut est, Noli uinci à
Psal.31 malo: & alia similia: sicut sunt: Nolite fieri sicut equus & mulus, in quibus nõ est intellectus:
Prouer.1 Et, Noli repellere consilia matris tuæ: Et, Noli esse sapiens apud teipsum: Et, Noli deficere
Prouer.3 à disciplina dñi: Et, Noli negligere legẽ: Et, Noli abstinere benefacere egenti: Et, Noli fabri-
care in amicum tuum mala: Et, Noli intendere fallaci mulieri: Et, Noluit intelligere ut bene
ageret: Et, Noluerunt accipere disciplinam, & innumerabilia talia in ueteribus libris diuino D
rum eloquiorum quid ostendunt, nisi liberum arbitriũ uoluntatis humanæ? In libris etiam
Matth.6 nouis euangelicis & ap̃licis, quid aliud ostenditur ubi dicit: Nolite uobis cõdere thesauros
Matth.10 in terra: Et, Nolite timere eos qui occidunt corpus: Et, Qui uult uenire post me, abneget se-
Matth.16 metipsum: Et, Pax in terra hominibus bonæ uoluntatis: Et quod dicit apostolus Paulus:
Luc.2 Quod uult faciat, non peccat si nubat: qui autem statuit in corde suo non habens necessita-
1.Cor.7 tem, potestatẽ aũt habens suæ uoluntatis, & hoc statuit in corde suo seruare uirginem suã,
1.Cor.9 bene facit. Item dicit: Si autem uolens hoc facio, mercedem habeo. Et alio loco: Sobrij esto-
1.Cor.15 te, iusti, & nolite peccare. Et iterum: Vt quẽadmodum promptus est animus uoluntatis, ita
2.Cor.8 sit & perficiendi. Et ad Timotheum dicit: Cum enim in delitijs egerint in Christo, nubere
1.Timoth.5 uolunt. Et alibi: Sed & omnes qui pie uolunt uiuere in Christo Iesu, persecutionem patien-
2 Timoth.3 tur. Et ipsi Timotheo: Noli negligere gratiam quæ in te est. Et ad Philemonem: Ne bonũ
1.Timoth.4 tuum uelut ex necessitate esset, sed ex uoluntate. Seruos etiam ipsos monet, ut dominis suis
Ad Philemonẽ.c ex animo seruiant cũ bona uolũtate. Itẽ Iacobus: Nolite itaq; errare fratres mei, & nolite in
Iaco.2 personarum acceptione habere fidem domini nostri Iesu Christi, & nolite detrahere de al-
1.Ioan.2 terutro. Item Ioannes in epistola sua: Nolite diligere mundum, & cætera huiusmodi. Nem
pe ubi dicitur: Noli hoc, & noli illud, & ubi ad aliquid faciendũ, uel nõ faciendum in diuinis
monitis opus uolũtatis exigit, satis liberũ demonstrat arbitriũ. Nemo ergo deum causetur
in corde suo, sed sibi imputet quisq; cũ peccat. Neq; cum aliquid secundũ deũ operatur, alie
net hoc à propria uoluntate. Quãdo enim uolens facit, tunc dicendũ est opus bonũ, tũc spe-
Matth.16 rãda est boni operis merces ab eo, de quo dictũ est: Qui reddet unicuiq; secundũ opa sua:
Rom.2 Qui ergo nouerũt diuina mãdata, aufert eis excusatio, quã solent homines habere de igno
Caput III rantia. Sed nec ipsi sine pœna erũt qui legem dei nesciunt. Qui enim sine lege pecca-
Rom.2 uerunt, sine lege peribũt: q autẽ in lege peccauerũt, p legẽ iudicabũtur. Quod mihi nõ uidet
Apostolus ita dixisse, tanq̃ peius aliquid significauerit esse passuros qui legem nesciunt in
peccatis

A peccatis suis, ꝙ illos qui sciunt: Peius enim uidet esse perire, ꝙ iudicari. Sed cũ hoc de genti
bus & de Iudæis loqueretur, quia illi sine lege sunt, isti autem legem acceperunt: quis audeat
dicere Iudæos qui in lege peccant, non esse perituros, cum in Christũ non crediderunt, quan
doquidẽ de illis dictũ est, per legem iudicabuntur? Sine fide enim Christi nemo liberari po
test, ac per hoc ita iudicabuntur ut pereant. Nam si peior est cõditio nescientiũ ꝙ scientium
legem dei, quomodo uerum erit, quod dñs in euangelio ait: Seruus qui nescit uoluntatẽ dñi
sui, & facit digna plagis, uapulabit pauca: seruus autẽ qui scit uoluntatẽ domini sui, & facit *Luc.12.*
digna plagis, uapulabit multa. Ecce ubi ostendit grauius peccare hominẽ scientẽ ꝙ nescien-
tem: nec tamen ideo confugiendũ est ad ignorantiæ tenebras, ut in eis quisq; requirat excu
sationem. Aliud est enim nescisse, aliud scire noluisse. Volũtas quippe in eo arguitur, de quo
dicitur: Noluit intelligere ut bene ageret. Sed & illa ignorantia quæ non est eorum qui scire *Psal.35*
nolunt, sed eorum qui tanꝙ simpliciter nesciunt, neminem sic excusat, ut sempiterno igne *Ignorantia simpliciter non exc*
non ardeat: si propterea non credidit, quia non audiuit omnino quod crederet, sed fortassis
ut mitius ardeat: non enim sine causa dictum est: Effunde iram tuam in gentes quæ te non *Psal.78*
nouerunt. Et illud quod ait Apostolus: Cum uenerit in flamma ignis dare uindictam in *2.Thessal.1*
eos, qui ignorant deum. Verũtamen ut habeamus & ipsam scientiam, ne dicat unusquisq;,
nesciui, non audiui, non intellexi, uoluntas conuenitur humana ubi dicitur: Nolite esse sicut *Psal.31*
equus & mulus, quibus non est intellectus: quamuis peior appareat de quo dictũ est: Ver- *Prouer.29*
bis non emendabitur seruus durus: si enim & intellexerit, non obaudiet. Quando autem di
cit homo: Non possum facere quod præcipitur, quoniam concupiscentia mea uincor, iam
quidem de ignorantia nõ habet excusationem, nec deum causatur in corde suo, sed malum
suum in se cognoscit & dolet: cui tamen dicit Apostolus: Noli uinci à malo, sed uince in bo- *Rom.12*
no malum. Et utiq; cui dicitur, noli uinci, arbitrium sine dubio uoluntatis eius conuenitur:
uelle enim & nolle propriæ uoluntatis est. Sed metuendum est ne ista omnia di *Cap. IIII*
B uina testimonia, & quæcunq; alia sunt quæ sine dubitatione sunt plurima, in defensione li-
beri arbitrij sic intelligantur, ut ad uitam piam & bonam conuersationem, cui merces æter-
na debetur, adiutorio & gratiæ dei locus non relinquatur: & audeat miser homo quãdo be-
ne uiuit & bene operatur, uel potius bene uiuere & bene operari sibi uidetur, in seipso non
in domino gloriari, & spem recte uiuendi in seipso ponere, ut sequatur eum maledictũ Hie *Hiere.17*
remiæ prophetæ dicentis: Maledictus homo qui spem habet in homine, & firmat carnem
brachij sui, & à domino discedit cor eius. Intelligite fratres hoc propheticum testimonium:
quia enim non dixit propheta: Maledictus homo qui spem habet in seipso, posset alicui
uideri ideo dictũ esse: Maledictus homo qui spem habet in homine, ut nemo habeat spem
in altero homine, sed in se. Vt ergo ostenderet sic se admonuisse hominem, ut nec in seipso
haberet spem: ꝑpterea cũ dixisset: Maledictus homo qui spem habet in homine: mox addi
dit, & firmat carnem brachij sui. Brachium pro potentia posuit operandi: In nomine autẽ
carnis intelligenda est humana fragilitas: ac per hoc firmat carnem brachij sui, qui poten-
tiam fragilem atq; inualidam, id est humanam sibi sufficere ad bene operandum putat, nec
adiutorium sperat à domino: Propter hoc enim subiecit: Et à domino discedit cor eius. Ta-
lis est hæresis Pelagiana, non antiqua, sed ante non multum tempus exorta: contra quam
hæresim cum fuisset diutius disputatum, etiam ad concilia episcopalia nouissima necessita-
te peruentum est: unde uobis non quidem omnia, sed tamen aliqua legenda direxi. Nos
ergo ad bene operandum spem non habeamus in homine, firmantes in carnem brachij no *Psal.26*
stri, nec à domino discedat cor nostrum, sed ei dicat: Adiutor meus esto, ne derelinquas
me neque despicias me, deus salutaris meus. Proinde charissimi, sicut superioribus testimo-
nijs scripturarum probauimus sanctarum, ad bene uiuendum & recte agendum esse in ho
mine liberum uoluntatis arbitrium: sic etiam de gratia dei, sine qua nihil boni agere possu-
mus, quæ sint diuina testimonia uideamus. Ac primum de ipsa uestra professione ali-
quid dicam: neque enim congregaret uos ista societas in qua continenter uiuitis, nisi uo-
luptatem

luptatem coniugalem contemneretis. Hinc autem domino loquenti cum dixissent disci- C
Matth.19 puli: Si talis est causa homini cum uxore, non expedit nubere: Respondit eis: Non omnes capiunt uerbum hoc, sed quibus datum est. Nunquid non liberum arbitrium Timothei
1.Timoth.5 est exhortatus Apostolus, dicens: Contine teipsum? Et in hac re potestatem uoluntatis
1.Cor.7 ostendit, ubi ait: Non habens necessitatem: potestatem autem habens suæ uoluntatis, ut seruet uirginem suam, & tamen non omnes capiunt uerbũ hoc, sed quibus datũ est: quibus eñ non est datũ, aut nolunt, aut nõ implent quod uolunt: quibus autem datũ est, sic uolũt ut impleant quod uolunt. Itaq; ut hoc uerbũ, quod non ab omnibus capitur, ab aliquibus capiatur, & dei donũ est, & liberum arbitriũ. De ipsa quoq; pudicitia cõiugali nempe Apostolus ait: Quod uult faciat, non peccat si nubat: & tamen hoc dei donum est, dicẽte scriptu-
Prouer.19 ra: A domino iungitur mulier uiro. Ideo doctor gentium & pudicitiam coniugalem per quam non fiunt adulteria, & perfectiorem continentiam, per quam nullus cõcubitus quæritur, sermone suo cõmendans: & hoc & illud donum dei esse monstrat, scribens ad Corinthios, & admonens coniuges ne seinuicem fraudent: quos cum admonuisset, adiecit: Vellem autem omnes homines esse sicut meipsum, quia utiq; ipse ab omni concubitu continebat. Et continuo subiunxit: Sed unusquisq; proprium donum habet à deo, alius sic, alius aũt sic. Nunquid tam multa quæ præcipiuntur in lege dei, ne fornicationes & adulteria cõmittantur, indicant aliud q̃ liberum arbitrium? Neq; enim præciperentur, nisi homo haberet propriam uoluntatem, qua diuinis præceptis obediret, & tamen dei donum est, sine quo
Sap.8 seruari castitatis præcepta non possunt. Vnde ait ille in libro sapiẽtiæ: Cum scirem quia nemo esse potest continens nisi deus det: & hocipsum erat sapiẽtiæ, scire cuius esset hoc donũ. Vt autem ista non seruentur castitatis sancta mandata, unusquisq; tentatur à concupiscen-
Iaco.1 tia sua abstractus & illectus. Vbi si dixerit: uolo seruare, sed uincor à concupiscentia mea: respondet scriptura libero eius arbitrio, quod iam superius dixi: Noli uinci à malo, sed uince
Rom.12 in bono malum: quod tamen ut fiat, adiuuat gratia, quæ nisi adiuuerit, nihil lex erit nisi uir- D
1.Cor.15 tus peccati. Augetur enim concupiscentia, & maiores uires accipit lege prohibente, nisi adiuuet spiritus gratiæ. Hoc est quod dicit ille ipse doctor gentium: Aculeus autẽ mortis est peccatum, uirtus uero peccati lex. Ecce unde dicit homo: Volo legis seruare mandatum, sed uirtute concupiscentiæ meæ uincor: Et cum uoluntas eius conuenitur & ei dicitur: Noli uinci à malo, quid ei prodest nisi gratia succurrente fiat? Quod ipse Apostolus secutus adiunxit: nam & cum dixisset, uirtus peccati lex, continuo subiecit: Gratias autem deo, qui dat nobis uictoriam per dominum nostrum Iesum Christum. Ergo & uictoria qua peccatum uincit̃, nihil est aliud q̃ donum dei, in isto certamine adiuuantis liberum arbitrium. Propter quod
Matth.26 dicit & cœlestis magister: Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Ergo unusquisq; contra suã concupiscentiã dimicans oret, ne intret in tentationẽ: id est, ne sit ab illa abstractus & illectus. Non autem intrat in tentationem, si uoluntate bona uincat concupiscentiam malam. Nec tamen sufficit arbitrium uoluntatis humanæ, nisi à domino uictoria concedatur oranti, ne intret in tentationẽ. Quid uero euidentius q̃ dei ostẽditur gratia, ubi quod orat̃, accipitur? Si enim dixisset saluator noster: Vigilate ne intretis in tentationem, admonuisse uideretur tantummodo hominis uoluntatem: cum uero addidit, & orate, ostendit deũ ad-
Prouer.3 iuuare, ne intretur in tentationem. Dictum est libero arbitrio: Fili noli deficere à disciplina
Luc.22 domini, & dominus dicit: Ego rogaui pro te Petre, ne deficeret fides tua. Homo ergo gratia
Caput V iuuatur, ne sine causa uoluntati eius iubeatur. Cum dicit deus: Conuertimini ad
Zach.1 me, & conuertar ad uos, unum horum uidetur esse nostræ uoluntatis: id est, ut cõuertamur ad deum, alterum uero ipsius gratiæ: id est, ut etiam ipse cõuertatur ad nos: ubi possunt putare Pelagiani suam obtinere sententiam, qua dicunt gratiam secundum merita nostra dari. Quod quidem in Oriente, hoc est in prouincia Palæstina, in qua est ciuitas Hierusalẽ, cũ ipse Pelagius ab episcopis audiretur, affirmare non ausus est. Nam inter cætera quæ illi obiecta sunt, & hoc obiectum est, quòd diceret gratiam dei secundũ merita nostra dari: quod sic

A sic alienum est à catholica doctrina, & inimicum gratiæ Christi, ut nisi hoc obiectum sibi
anathematizasset, ipse inde anathematizatus exisset. Sed fallaciter eum anathematizasse
posteriores eius indicant libri, in quibus omnino nihil aliud defendit, q̃ gratiam dei secun
dum merita nostra dari. Talia ergo de scripturis colligunt, quale est hoc unum quod pau/
loante dixi, Conuertimini ad me & conuertar ad uos, ut secundum meritum conuersionis Zach.1
nostræ ad deum, detur gratia eius, in qua ad nos & ipse conuertitur. Nec attendunt qui hoc
sentiunt, quia nisi donum dei esset etiam ipsa ad deum nostra conuersio, non ei diceretur,
Deus uirtutum conuerte nos. Et, Deus tu conuertens uiuificabis nos. Et, Conuerte nos deus Psal.79 Psal 84
sanitatum nostrarum, & huiusmodi alia quæ commemorare lõgum est. Nam & uenire ad
Christum, quid est aliud nisi ad eum credẽdo cõuerti, & tamen ait, Nemo potest uenire ad Ioan.6
me, nisi datum fuerit ei à patre meo? Item quod scriptum in libro secũdo Paralipomenon,
Dominus uobiscum, cum uos estis cum eo, & si quæsieritis eum, inuenietis: si autem dereli/ 2.Paralip.15
queritis eum, derelinquet uos. Manifestat quidem liberum uolũtatis arbitrium. Sed illi qui
dicunt gratiam dei secundum merita nostra dari, ista testimonia sic accipiunt, ut dicant me
ritum nostrum in eo esse q̃ sumus cum deo: eius autem gratiam secundum hoc meritum
dari, ut sit & ipse nobiscum. Item meritum nostrum in eo esse q̃ quærimus eum, & secundũ
hoc meritũ dari eius gratiam, ut inueniamus eum. Et in libro Paralipomenon primo quod 1.Paralip.128
dictum est, Et tu Salomon fili mi cognosce deum, & serui ei in corde perfecto, & anima uo/
lente: quia omnia corda scrutatur dominus, & omnẽ cogitationem mentium nouit: si quæ/
sieris eum, inuenietur tibi, & si dimiseris eum, repellet te in perpetuum, declarat uolũtatis ar/
bitrium. Sed illi in eo ponunt meritum hominis, quod dictũ est, Inuenietur tibi, & omnino
laborant quantum possunt, ostendere gratiã dei secundum merita nostra dari, hoc est, gra/
tiam non esse gratiam. Quibus enim secundum meritum redditur, non imputatur merces
secundum gratiam, sed secundũ debitum, sicut apertissime dicit Apostolus. Meritum enim
B fuit quidem in apostolo Paulo, sed malum, quando persequebatur ecclesiam: Vnde dicit,
Non sum idoneus uocari apostolus, quia persecutus sum ecclesiã dei. Cum ergo haberet 2.Cor.6
hoc meritum malum, redditum est ei bonum pro malo, in eo q̃ secutus adiũxit, Sed gratia
dei sum quod sum. Atq; ut ostẽderet & liberũ arbitrium, mox addidit, Et gratia eius in me
uacua non fuit, sed plus omnibus illis laboraui. Hoc enim liberũ arbitrium hominis exhor
tatur & in aliis, quibus dicit, Rogamus ne inuacuum gratiam dei suscipiatis. Vt quid enim
eos rogat si gratiam sic susceperunt, ut propriam perderent uoluntatem, tamen ne ipsa uo/
luntas sine gratia dei putetur boni aliquid posse, continuo cum dixisset, Gratia eius in me
uacua nõ fuit, sed plus omnibus illis laboraui: subiunxit atq; ait, Non ego autem, sed gratia
dei mecũ, id est non solus, sed gratia dei mecum: ac per hoc nec gratia dei sola, nec ipse solus,
sed gratia dei cũ illo. Vt autem de cœlo uocaretur, & tam magna & efficacissima uocatione
cõuerteretur, gratia dei erat sola, quia merita eius erãt magna, sed mala. Deniq; & alibi dicit 2.Timoth.8
ad Timotheum, Collabora euangelio secũdum uirtutẽ dei saluos nos facientis, & uocantis
uocatione sua sancta, nõ secundũ opera nostra, sed secundũ suum propositum & gratiam,
quæ data est nobis in Christo Iesu. Itẽ merita sua, sed mala commemorans dicit, Fuimus Ad Titum 3
enim stulti & nos aliquãdo & increduli, errãtes, seruiẽtes desideriis & uoluptatibus uariis, in
malicia & inuidia agẽtes, abominabiles, inuicẽ odio habentes. Quid istis tam malis meritis
nisi pœna utiq; debebatur? Sed deo reddẽte bona pro malis, per gratiã quæ non secundũ
merita nostra datur, factum est quod deinde subiunxit, & dicit, Cum autem benignitas &
humanitas illuxit saluatoris nostri dei, non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secun
dum suam misericordiam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis & renouationis spi
ritus sancti, quem ditissime effudit super nos, per Iesum Christum saluatorem nostrum, ut
iustificati ipsius gratia, hæredes efficiamur secundum spem uitæ æternæ.

Cap.VI

His & talibus testimoniis diuinis probatur gratia dei non secundũ merita nostra dari,
quandoquidẽ non solum nullis bonis, uerumetiã multis meritis malis præcedentibus uide

mus datam,& quotidie dari uidemus. Sed plane cum data fuerit,incipiunt esse etiã merita C
nostra bona, per illam tamen:nam si se illa subtraxerit,cadit homo nõ erectus,sed præcipitatus libero arbitrio. Quapropter quãdo cœperit homo habere merita bona,nõ debet sibi
Psal.26 tribuere illa, sed deo,cui dicitur in psalmo, Adiutor meus esto ne derelinquas me:dicendo, ne derelinquas me,ostendit quia si derelictus fuerit,nihil boni ualet ipse per se: unde & ille
Psal.29 ait,Ego dixi in abundãtia mea,non mouebor in æternum. Putauerat enim suum fuisse bonum,quod ei sic abundabat ut non moueretur:sed ut ostẽderetur illi cuius esset illud bonũ, de quo tanq̃ suo cœperat gloriari,paululum gratia dei deserente admonitus dicit,Domine in uolũtate tua, præstitisti decori meo uirtutem:Auertisti faciem tuam à me,& factus sum conturbatus.Ideo necessarium est homini,ut gratia dei nõ solum iustificetur impius,id est, ex impio fiat iustus, cum reddũtur ei bona pro malis: sed etiam cum fuerit iam iustificatus ex fide, ambulet cum illo gratia, & incumbat super ipsam ne cadat.Propter hoc scriptũ est
Cant.8 in canti cocanticorum de ipsa ecclesia,Quæ est ista quæ ascendit dealbata,incumbens super fratruelem suũ? Dealbata est enim quæ per seipsam alba esse nõ posset.Et à quo dealbata est,nisi ab illo, qui per prophetã dicit, Si fuerint peccata uestra ut phœnicium, sicut niuem dealbabo? Quãdo ergo dealbata est,nihil boni merebatur:Iam uero alba facta,bene ambulat,sed si super eum à quo dealbata est,perseueranter incũbat:Propter quod & ipse Iesus
Ioan.15 super quẽ incumbit dealbata, dixit discipulis suis, Sine me nihil potestis facere.Ergo redeamus ad apostolum Paulum, quem certe inuenimus sine ullis meritis bonis, imò cũ multis meritis malis dei gratiã consecutum,reddẽtis bona pro malis:uideamus quid dicat sua iam
2.Timoth.4 propinquãte passione,scribens ad Timotheum, Ego enim iam immolor,inquit,& tempus resolutionis meæ instat:Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui.Ista utiq; iam merita sua bona commemorat,ut post bona merita cõsequatur coronã, qui post merita mala consecutus est gratiam.Deniq; attendite quid sequatur, Superest,inquit,mihi corona iustitiæ,quam reddet mihi dominus in illa die iustus iudex. Cui redderet coronam D iustus iudex,si nõ donasset gratiã misericors pater? Et quomodo esset ista corona iustitiæ, nisi præcessisset gratia quæ iustificat impium? Quomodo ista debita redderetur, nisi prius illa gratuita donaretur? Sed cum dicunt Pelagiani hanc esse solam,non secundum merita nostra gratiam,qua homini peccata dimittuntur:illam uero quæ datur in finem,id est æternam uitã,meritis nostris præcedentibus reddi,respondẽdum est eis, Si enim merita nostra sic intelligerent,ut etiã ipsa dona dei esse cognoscerent,non esset reprobanda ista sententia: quoniã uero merita humana sic prædicant,ut ea ex semetipso habere hominem dicãt,pror
1.Cor.4 sus rectissime respondet Apostolus,Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti,quid gloriaris quasi non acceperis? Prorsus talia cogitanti uerissime dicitur,Dona sua coronat deus,nõ merita tua:si tibi à teipso,nõ ab illo sunt merita tua,hæc enim si talia sunt,mala sunt, quæ mala sunt,non coronat deus:si autem bona sunt,
Iacobi 1 dei dona:quia sicut dicit apostolus Iacobus, Omne datum optimũ & omne donum perfectum desursum est,descendens à patre luminum. Vnde dicit & Ioannes præcursor domini
Ioan.3 nostri,Non potest homo accipere quicq;, nisi fuerit ei datum de cœlo:utiq; de cœlo, unde etiam uenit spiritussanctus, quando Iesus ascendit in altum,captiuauit captiuitatem,dedit
Cap.VII dona hominibus. Si ergo dei dona sunt bona merita tua,non deus coronat merita tua tanq; merita tua, sed tanq; dona sua.Proinde consyderemus ipsa merita apostoli Pauli,quibus dixit coronã redditurum iudicẽ iustum,& uideamus utrũ merita ipsius tanq;
2.Timoth.4 ipsius,id est ex ipso ei comparata, an dona sint dei.Bonum,inquit,certamen certaui,cursum consummaui,fidẽ seruaui.Primo ista bona opera,si nõ ea præcessissent cogitationes bonæ, nulla essent. Attendite itaq; quid de ipsis cogitationibus dicit, ait enim scribens ad Corin
2.Cor.3 thios,Non quia idonei sumus cogitare aliquid à nobis tanq̃ à nobismetipsis,sed sufficiẽtia nostra ex deo est.Deinde singula inspiciamus, Bonũ,inquit, certamen certaui. Quæro qua uirtute certauerit,utrũ quæ illi ex semetipso fuerit,an quæ desuper data sit? Sed absit ut tan

tus

A tus doctor gẽtium ignorauerit legẽ dei, cuius uox est in Deuteronomio, Ne dicas in corde Deut.8
tuo, fortitudo mea & potentia manus meæ fecit mihi uirtutem magnam hanc, sed memo/
raberis domini dei tui, quia ipse tibi dat fortitudinem facere uirtutem. Quid autẽ prodest
bonũ certamen, nisi sequatur uictoria? Et quis dat uictoriam, nisi ille de quo dicit ipse, Gra 1.Cor.15
tias deo qui dat nobis uictoriã, per dominum nostrũ Iesum Christum. Et alio loco cũ com
memorasset testimonium de psalmo, Quoniam propter te mortificamur tota die, deputati Psal.54
sumus ut oues occisionis: subiecit atq; ait, Sed in his omnibus superuincimus per eũ qui di/
lexit nos: non ergo per nos, sed per eum qui dilexit nos. Deinde dixit, Cursum cõsummaui:
sed ille hoc dixit, qui alio loco dicit, Igitur non uolentis neq; currentis, sed miserẽtis est dei. Rom.9
Quæ sentẽtia nullo modo potest etiam sic conuerti ut dicatur, non miserentis dei, sed uolen
tis & currentis est hominis: quisquis enim hoc ausus fuerit dicere, aperte se ostẽdit Aposto
lo cõtradicere. Postremo dixit, Fidem seruaui: sed ille hoc dixit, qui alibi ait, Misericordiam 2.Timoth.4
consecutus sum ut fidelis essem. Non enim dixit, Misericordiam cõsecutus sum quia fidelis 1.Timoth.1
eram, sed ut fidelis essem, hinc ostẽdens etiã ipsam fidem haberi nisi deo miserãte nõ posse,
& esse donum dei. Quod apertissime docet, dicens, Gratia salui facti estis per fidem, & hoc Ephe.2
nõ ex uobis, sed dei donum est. Possent enim dicere, ideo accepimus gratiã, quia credimus,
tanq; sibi fidem tribuẽtes, gratiã deo: propter hoc Apostolus cũ dixisset, per fidem, & hoc,
inquit, nõ ex uobis, sed dei donum est. Rursus ne dicerent se suis operibus donum tale me/
ruisse, continuo subiecit, Non ex operibus, ne forte quis extollatur: nõ quia negauit, aut eua
cuauit opera bona, cum dicat deũ unicuiq; reddere secundũ opera eius: sed quia opera sunt
ex fide, nõ ex operibus fides, ac per hoc ab illo sunt nobis opera iustitiæ, à quo est ipsa fides, Abac.2
de qua dictũ est, Iustus ex fide uiuit. Homines autẽ nõ intelligentes, quod ait ipse Aposto Rom.3
lus, arbitramur iustificari hominẽ per fidem sine operibus legis, putauerunt eũ dicere suffi
cere homini fidem, etiam si male uiuat & bona opera non habeat. Quod absit ut sentiret
B uas electionis: qui cum dixisset quodam loco, In Christo enim Iesu neq; circuncisio aliquid Gal.5
ualet, neq; præputiũ: mox addidit, Sed fides quæ per dilectionẽ operatur. Ipsa est fides quæ
fideles dei separat ab immundis dæmonibus: nam & ipsi, sicut dicit apostolus Iacobus, cre/ Iaco.2
dunt & cõtremiscunt, sed non bene operãtur. Non ergo habent istã fidem ex qua iustus ui/
uit, id est, quæ per dilectionẽ operatur, ut reddat ei deus uitã æternam secundũ opera eius.
Sed quia & ipsa bona opera nobis ex deo sunt, à quo nobis & fides est & dilectio, propte/
rea idem ipse doctor gentium, etiã ipsam uitam æternam gratiam nuncupauit.

Cap.VIII

Et nascitur inde non parua quæstio, quæ domino donante soluenda est: Si enim uita
æterna bonis operibus redditur, sicut apertissime dicit scriptura, Quoniam deus reddet uni/
cuiq; secundũ opera eius: quomodo gratia est uita æterna, cũ gratia nõ operibus reddatur,
sed gratis detur, ipso Apostolo dicente, Ei qui operatur, merces nõ imputatur secundũ gra/ Rom.4
tiam, sed secundũ meritum. Et iterũ, Reliquiæ, inquit, per electionẽ gratiæ saluæ factæ sunt. Rom.11
Et mox addidit, Si autẽ gratia, iam nõ ex operibus: alioquin gratia iam nõ est gratia. Quo
modo est ergo gratia uita æterna, quæ ex operibus sumitur? An forte uitã æternam non di
xit Apostolus gratiã? Imò uero sic dixit, ut negari omnino nõ possit, nec intellectorem acu
tum, sed tantũmodo intentũ desiderat auditorẽ. Cũ enim dixisset, Stipendiũ peccati mors: Rom.6
continuo subdidit, Gratia autẽ dei uita æterna in Christo Iesu dño nostro. Ista ergo quæ/
stio nullo modo mihi uidetur posse dissolui, nisi intelligamus & ipsa bona opera nostra qui
bus æterna redditur uita, ad dei gratiã pertinere: propter illud quod ait dñs Iesus, Sine me Ioan.15
nihil potestis facere. Et ipse Apostolus cũ dixisset, Gratia salui facti estis per fidem, & hoc
non ex uobis, sed dei donũ est, non ex operibus, ne forte quis extollatur: uidit utiq; putare
posse homines hoc ita dictum, quasi necessaria nõ sint opera bona credẽtibus, sed eis fides
sola sufficiat: & rursus posse homines de bonis operibus extolli, uelut ea facienda sibi suffi/
ciant: mox itaq; addidit, Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Iesu in operibus
bonis, quæ præparauit deus, ut in illis ambulemus. Quid est hoc, q; cum dei gratiã commẽ

dans dixisset, non ex operibus, ne forte quis extollatur: cur hoc dixerit rationem reddens, C ipsius enim sumus, inquit, figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis? Quomodo ergo non ex operibus, ne forte quis extollatur? Sed audi & intellige, nō ex operibus dictū, tanq̄ tuis ex teipso tibi existentibus, non tanq̄ his in quibus te deus finxit, id est formauit & creauit. Hoc enim ait, Ipsius sumus figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis, non illa creatione qua homines facti sumus, sed ea de qua ille dicebat, qui utiq; iam homo

Psal.50 erat, Cor mundum crea in me deus: & de qua dicit Apostolus, Si qua ergo in Christo noua

2.Cor.5 creatura, uetera transierunt: Ecce facta sunt noua, omnia autē ex deo. Fingimur ergo, id est, formamur & creamur in operibus bonis, quæ nō præparauimus nos, sed præparauit deus ut in illis ambulemus. Itaq; charissimi, uita bona nostra nihil aliud est q̄ dei gratia: sine dubio & uita æterna, quæ bonæ uitæ redditur, dei gratia est: & ipsa enim gratis datur, quia gratis data est illa cui datur. Sed illa cui datur tātummodo gratia est, hæc autē quæ illi datur, quoniā præmiū eius est, gratia est pro gratia, tanq̄ merces pro iustitia, ut uerum sit quoniā

Cap.IX uerum est, quia reddet unicuiq; deus secundum opera eius. Vtrum autem legerimus in libris sanctis, gratiam pro gratia, forsitan quæritis: sed habetis euangelium secun-

Ioan.1 dum Ioannem tanta luce clarissimum, ubi Ioānes Baptista de domino Christo dicit, Nos omnes ex plenitudine accepimus, & gratiā pro gratia. Ex eius itaq; plenitudine accepimus pro modulo nostro tanq̄ particulas nostras, ut bene uiuamus: sicut deus partitus est mensuram fidei, quia unusquisq; proprium donū habet à deo, alius sic, alius autē sic, & ipsa est gratia: & insuper accipiemus & gratiam pro gratia, quando nobis uita æterna reddetur. De

Rom.6 qua dixit Apostolus, Gratia autē dei uita æterna, in Christo Iesu domino nostro: cū prius dixisset, Stipendium peccati mors. Merito enim stipendium, quia militiæ diabolicæ mors æterna tanq̄ debitum redditur. Vbi cū posset dicere, & recte dicere, Stipendium autem iustitiæ uita æterna: maluit dicere, Gratia autē dei uita æterna: ut hinc intelligeremus, nō meritis nostris deum nos ad æternam uitam, sed pro sua miseratione perducere. De quo in psal D

Psal.102 mo dicit homo animæ suæ, Qui coronat te in miseratione & misericordia. Nunquid nō corona bonis operibus redditur? Sed quia ipsa bona opera ille in bonis operatur, de quo di-

Philip.2 ctum est, Deus est enim qui operatur in uobis & uelle & operari pro bona uoluntate: ideo dixit psalmus, Coronat te in miseratione & misericordia: quia eius miseratione bona operamur, quibus corona reddetur. Non enim, quia dixit, Deus est enim qui operatur in uobis & uelle & operari pro bona uolūtate, ideo liberū arbitrium abstulisse putandus est. Quod si ita esset, nō superius dixisset, Cum timore & tremore uestram ipsorum salutem operamini. Quando enim iubetur ut operentur, liberum eorum conuenitur arbitrium: sed ideo cum timore & tremore, ne sibi tribuendo q̄ bene operantur, de bonis tanq̄ suis extollantur operibus. Tanq̄ ergo interrogaretur Apostolus, & diceretur ei, quare dixisti cum timore & tremore: horum uerborum rationem reddidit, dicens, Deus est enim qui operatur in uobis. Si enim timetis & tremitis, non extollimini tanq̄ de uestris operibus bonis, quia deus est qui operatur in uobis. Itaq; fratres debetis quidem per liberum arbitrium nō facere mala, & facere bona, hoc enim nobis lex dei præcipit in libris sanctis, siue ueteribus, siue nouis.

Cap.X Sed legamus & adiuuante domino intelligamus Apostolum dicentem, Quia non iu-

Gal.2 stificabitur ex lege omnis caro coram ipso: per legem enim cognitio peccati. Cognitio dixit, non consummatio. Quando autē cognoscit homo peccatum, si nō adiuuat gratia ut cognitum caueatur, sine dubio lex irā operatur. Quod alio loco ipse Apostolus dicit, ipsius enim uerba sunt, Lex iram operatur. Hoc autem dixit, quia ira dei maior est in præuaricatore, qui per legē cognoscit peccatum, & tamen facit: talis quippe homo præuaricator est legis: sicut

Rom.7 & in alio loco dicit, Vbi enim lex non est, nec præuaricatio est. Propter hoc & alibi ait, Vt seruiamus in nouitate spiritus, & non in uetustate litteræ: legem uolens intelligi litteræ uetustatem, nouitatem uero spiritus quid nisi gratiam? Et ne putaretur accusasse legem uel reprehendisse: cōtinuo sibi opposuit quæstionē, & ait, Quid ergo dicemus, Lex peccatum est? Absit,

A Absit. Deinde subiunxit, Sed peccatum non cognoui, nisi per legem, hoc est quod dixerat,
per legem cognitio peccati. Nam concupiscentiam, inquit, nesciebã, nisi lex diceret, Non con Exo.20
cupisces: occasione autẽ accepta peccatum per mandatum operatum est in me omnem con
cupiscentiam: sine lege enim peccatum mortuum erat, ego autẽ aliquando uiuebã sine lege:
adueniente autẽ mandato, peccatum reuixit: ego autem mortuus sum, & inuẽtum est mihi
mandatum quod erat in uita, hoc esse in morte, peccatum enim occasione accepta per man
datum fefellit me, & per illud occidit. Itaq; lex quidem sancta, & mandatum sanctum & iu
stum & bonum. Quod ergo bonum est mihi, factum est mors? Absit. Sed peccatum ut ap-
pareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem, ut fiat supra modum peccatum
per mandatum. Et ad Galatas dicit, Scientes autẽ quoniã non iustificatur homo ex operi- Gal.2
bus legis, nisi per fidem dñi nostri Iesu Christi: & nos in Christo credimus, ut iustificemur
ex fide Christi, & non ex opibus legis, quoniã ex opibus legis nõ iustificabitur omnis caro.

Quid est ergo ꝙ uanissimi homines & peruersissimi Pelagiani legem dicunt esse dei Cap.XI
gratiam, qua iuuamur ad non peccandum? Quid est miseri quod dicunt, qui sine ulla dubi
tatione tanto Apostolo contradicunt? Ille dicit peccatum uires aduersus hominẽ accepisse
per legem, & eum per mandatum quamuis sanctum & iustum & bonum, tamen occidere,
& per bonum operari ei mortem, de qua nõ liberaretur, nisi uiuificaret spiritus eum quem
littera occiderat: sicut alio loco dicit, Littera occidit, spiritus autem uiuificat. Et isti indociles, 2.Cor.3
contra legem dei cæci, & contra uocem dei surdi, occidentem litteram uiuificare dicunt, & ui-
uificanti spiritui contradicunt: ergo fratres, ut ipsius potius Apostoli uerbis uos moneam,
debitores sumus non carni ut secundũ carnem uiuamus: si enim secundũ carnem uixeritis, Rom.8
moriemini: si autem spiritu actiones carnis mortificaueritis, uiuetis. Hæc dixi, ut apostolicis
uerbis liberum arbitrium uestrum à malo deterrerem, & exhortarer ad bonum: nec tamen
ideo debetis in homine, hoc est in uobisipsis, non in domino gloriari, quando non secundũ
B carnẽ uiuitis, sed spiritu actiones carnis mortificatis. Vt enim non se extollerent quibus ista
dicebat, existimantes se suo spiritu tanta hæc bona opera facere posse, non dei, propterea cũ
dixisset, Si autẽ spiritu actiones carnis mortificaueritis, uiuetis: cõtinuo subiecit, Quotquot
enim spiritu dei aguntur, hi filij sunt dei. Quãdo ergo spiritu actiones carnis mortificatis ut
uiuatis, illũ glorificate, illum laudate, illi gratias agite cuius spiritu agimini, ut ista ualeatis,
ut uos filios dei esse monstretis: quotquot enim spiritu dei aguntur, hi filij sunt dei.

Quotquot ergo adiuncto solo adiutorio legis, sine adiutorio gratiæ confidentes in uir Cap.XII
tute sua, suo spiritu aguntur, non sunt filij dei. Tales sunt de quibus idem dicit Apostolus,
ꝙ ignorantes dei iustitiam, & suam uolentes constituere, iustitiæ dei non sunt subiecti. De
Iudæis hoc dixit, qui de se præsumẽtes gratiam repellebant, & in Christum propterea non
credebant. Suam uero iustitiam dicit eos uolentes constituere, quæ iustitia est ex lege, non
quia lex ab ipsis constituta, sed in lege quæ ex deo est suam iustitiam constituerũt, quando
eandem legem suis uiribus se implere posse credebant, ignorantes dei iustitiam, non qua iu
stitia deus iustus est, sed quæ iustitia est homini ex deo. Et ut sciatis hãc illum eorum dixisse
iustitiam quæ est ex lege, hanc autem dei quæ homini est ex deo, audite quid alio loco di- Philip.3
cat, cum de Christo loqueretur, Propter quem omnia, inquit, nõ solum detrimenta esse cre-
didi, uerumetiam ut stercora existimaui esse ut Christum lucrifaciam, & inueniar in illo nõ
habens meam iustitiam quæ ex lege est, sed eam quæ est per fidem Christi, quæ est ex deo.
Quid est, non habens meam iustitiam quæ ex lege est, cum sua non esset lex ipsa, sed dei: ni
si quia suam dixit iustitiam, quamuis ex lege esset, quia sua uoluntate legem se posse puta-
bant implere sine adiutorio gratiæ, quæ est per fidem Christi? Ideo cum dixisset, Non ha-
bens meam iustitiam quæ ex lege est, secutus adiunxit, Sed eam quæ est per fidem Christi,
quæ est ex deo. Hanc ignorabant, de quibus ait, Ignorantes dei iustitiam, id est, quæ est ex
deo: hanc enim dat, non littera occidens, sed uiuificans spiritus. Et suam uolentes cõstituere,
quam dixit ipse ex lege iustitiam, cum diceret, Nõ habens meam iustitiam quæ ex lege est:

 iustitiæ

iustitiæ dei nõ sunt subiecti, hoc est, gratiæ dei nõ sunt subiecti, sub lege enim erant, nõ sub gratia: & ideo eis dominabatur peccatum, à quo nõ fit homo liber lege, sed gratia. Propter quod alibi dicit, Peccatum enim uobis non dominabitur, non enim estis sub lege, sed sub gratia: non quia lex mala est, sed quia sub illa sunt quos reos facit iubendo, nõ adiuuando. Gratia quippe adiuuat ut legis quisq; sit factor, sine qua gratia sub lege positus tãtummodo erit legis auditor. Talibus itaq; dicit, Qui in lege iustificamini, à gratia excidistis.

C

Rom.6

Gal.5

Cap.XIII Quis ita sit surdus aduersus apostolicas uoces, quis ita desipiat, imò insaniat nesciens quid loquatur, ut audeat dicere, legem esse gratiã, cum clamet qui sciebat quid loqueretur, Qui in lege iustificamini à gratia excidistis? Si autem lex non est gratia, quia ut ipsa lex fiat, non potest lex adiuuare sed gratia, nunquid natura erit gratia? Nam & hoc Pelagiani ausi sunt dicere, gratiam esse naturam, in qua sic creati sumus ut habeamus mentem rationalem qua intelligere ualeamus, facti ad imaginẽ dei, ut dominemur piscibus maris & uolucribus cœli, & omnibus pecoribus quæ repunt super terram. Sed nõ hæc est gratia, quam commendat Apostolus per fidem Iesu Christi. Hanc enim naturam etiam cum impijs & infidelibus certum est nobis esse communem: gratia uero per fidem Iesu Christi eorum tantummodo est, quorum est ipsa fides. Non enim omnium est fides. Deniq; sicut eis qui uolentes in lege iustificari à gratia exciderunt: uerissime dicit, Si ex lege iustitia, ergo Christus gratis mortuus est: sic & his qui gratiam quam commendat & percipit fides Christi, putant esse naturam, uerissime dicitur, Si ex natura iustitia, ergo Christus gratis mortuus est. Iam hic enim erat lex, & non iustificabat, iam hic erat & natura & non iustificabat, ideo Christus non gratis mortuus est, ut & lex per illum impleretur, qui dixit, Non ueni soluere legẽ, sed adimplere: & natura per Adam perdita, per illum repararetur, qui dixit uenisse se quærere & saluare quod perierat: in quem uenturum antiqui etiam patres crediderunt, qui diligebant deum. Dicunt etiam gratiam dei quæ data est per fidem Iesu Christi, quæ neq; lex est neque natura, ad hoc tantum ualere, ut peccata præterita dimittantur, non ut futura uitentur, uel repugnantia superentur. Sed si hoc uerum esset, utiq; in oratione dominica cum dixissemus, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: non adderemus, Et ne nos inferas in tentationem. Illud enim dicimus ut peccata dimittantur, hoc autem ut caueantur, siue uincantur: quod à patre qui in cœlis est nulla ratione peteremus, si uirtute uolũtatis humanæ hoc possemus efficere. Commoneo autem charitatem uestram, & multum exhortor ut beati Cypriani librum quẽ scripsit de oratione dominica, diligenter legatis, & quantum uos dominus adiuuerit, intelligatis memoriæq; mandetis. Ibi uidebitis quemadmodum sic alloquatur liberum arbitrium eorum quos conscriptione sui sermonis ædificat, ut ostendat tamen ea quæ implenda uidentur in lege, in oratione esse poscenda. Quod utiq; uanissime fieret, si ad illa agenda sine diuino adiutorio uoluntas humana sufficeret.

Matth.5

D

Cap.XIIII Sed cum fuerint conuicti non defensores, sed inflatores & præcipitatores liberi arbitrij, quia neq; scientia diuinæ legis, neq; natura, neq; sola remissio peccatorum est illa gratia, quæ per Iesum Christum dominum nostrum datur, sed ipsa facit ut lex impleatur, ut natura liberetur, ne peccatum dominetur. Cum ergo in his conuicti fuerint, ad hoc se conuertunt, ut quocunq; modo conentur ostendere gratiã dei secundum merita nostra dari. Dicunt enim, & si non datur secundum merita bonorum operum, quia per ipsam bene operamur, tamen secundum merita bonæ uoluntatis datur: quia bona uoluntas, inquiunt, præcedit orantis, quam præcessit uoluntas credentis, ut secundum hæc merita gratia sequatur exaudientis dei. Iam quidem de fide, hoc est, de uoluntate credentis superius disputaui, usqueadeo eam demonstrans ad gratiam pertinere, ut Apostolus non diceret, Misericordiam consecutus sum, quia fidelis eram: sed diceret, Misericordiam consecutus sum, ut fidelis essem. Sunt & alia testimonia, in quibus est quod ait, Sapite ad temperantiam, sicut unicuiq; deus partitus est mensuram fidei. Et quod iam commemoraui, Gratia salui facti estis per fidem, & hoc non ex uobis, sed dei donum est. Et illud quod scripsit ad Ephe-

Voluntas bona

1.Timoth.1

Rom.12

Ephe.2

A ad Ephesios, Pax fratribus & charitas cũ fide à deo patre, & domino Iesu Christo. Et illud, Ephe.1
ubi ait, Quia uobis donatum est pro Christo, nõ solum ut credatis in eum, sed etiam ut pa Philip.1
tiamini pro eo. Vtrunq; ergo ad dei gratiam pertinet, & fides credentium, & tolerantia pa-
tientium, quia utrunq; dixit esse donatum: & illud maxime, ubi dicit, Habentes eundem spi
ritum fidei: non enim ait, scientiam fidei, sed spiritum fidei: quod propterea dixit ut intelli-
geremus, quia fides & non petita cõceditur, ut ei petenti alia concedantur, Quomodo enim Rom.10
inuocabunt, inquit, in quem nõ crediderunt? Ergo spiritus gratiæ facit ut habeamus fidem,
ut per fidem impetremus orãdo, ut possimus facere quæ iubemur: ideo ipse Apostolus assi
due legi præponit fidem, quoniã quod lex iubet, facere nõ ualemus nisi per fidem rogando
impetremus, ut facere ualeamus. Nã si fides liberi est tãtummodo arbitrij, nec datur à deo,
propter quid pro eis qui nolunt credere, oramus ut credant? Quod prorsus faceremus ina-
niter, nisi rectissime crederemus etiam peruersas & fidei contrarias uoluntates, omnipoten
tem deum ad credendum posse cõuertere. Liberum quidẽ hominis arbitrium pulsatur, ubi
dicitur, Hodie si uocẽ eius audieritis, nolite obdurare corda uestra. Sed nisi posset deus etiã Psal.94
duriciam cordis auferre, non diceret per prophetam, Auferam ab eis cor lapideum, & dabo Ezech.11
eis cor carneum: quod de nouo testamento fuisse prædictum, satis Apostolus ostendit, ubi
ait, Epistola nostra uos estis, scripta nõ atramẽto, sed spiritu dei uiui, nõ in tabulis lapideis, 2.Cor.3
sed in tabulis cordis carnalibus. Quod nõ ideo dictum putemus ut carnaliter uiuãt qui de-
bent spiritaliter uiuere: sed quia lapis sine sensu est, cui comparatũ est cor durũ: cui nisi carni
sentiẽti cor intelligens debuit comparari? Sic enim hoc dicitur per Ezechielem prophetam,
Et dabo eis, inquit, cor aliud, & spiritũ nouũ dabo eis, & euellã cor lapideum de carne eorũ,
& dabo eis cor carneum, ut in præceptis meis ambulẽt, & iustificationes meas obseruent, &
faciant eas, & erunt mihi in populũ, & ego ero eis in deum, dicit dominus. Nunquid ergo
possumus nisi absurdissime dicere, bonũ meritũ bonæ uoluntatis in homine præcessisse, ut
B auelleretur ab eo cor lapideũ: quandoquidẽ ipsum cor lapideũ non significat nisi durissimã
uoluntatem, & aduersus deum omnino inflexibile est? Vbi enim præcedit bona uolũtas,
iam non est cor utiq; lapideum. Nam & alio loco per eundẽ prophetam deus manifestissi-
me ostendit, nõ propter eorum aliqua bona merita, sed propter nomen suũ ista facere, ubi
ait, Nõ propter uos ego facio domus Israël, sed propter nomen meũ sanctũ quod propha- Ezech.36
nastis in gẽtibus, quo intrastis illuc, & sanctificabo nomen meũ magnũ quod prophanatũ
est in gẽtibus, quod prophanastis in medio eorum, & scient gentes quia ego sum dñs, dicit
Adonai dñs, cum sanctificatus fuero in uobis ante oculos eorũ, & accipiã uos de gẽtibus, &
cõgregabo uos ex omnibus terris, & inducã uos in terrã uestrã, & aspergã uos aqua mũda,
& mundabimini ab omnibus immundítijs uestris, & ab omnibus idolis uestris mundabo
uos, & dabo uobis cor nouũ, & spiritũ nouũ dabo in uobis, & auferetur cor lapideũ de car-
ne uestra, & dabo in uobis cor carneũ, & spiritũ meũ dabo in uobis, & faciã ut in iustificatio
nibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis & faciatis. Quis ita sit cæcus ut non uideat,
quis ita lapideus ut non sentiat istã gratiam nõ secundũ merita bonæ uoluntatis dari, dño
dicẽte atq; testãte, Nõ propter uos ego facio domus Israël, sed propter nomen meũ sanctũ,
quod prophanastis in gẽtibus? Quare enim dixit, ego facio, sed propter nomẽ meũ sanctũ,
nisi ne illi putarẽt propter bona merita sua fieri, quod nõ erubescũt dicere Pelagiani? Non
solum autẽ bona merita eorũ nulla, uerumetiã mala merita præcessisse demõstrat, dicẽdo,
sed propter nomen meũ sanctũ, quod prophanastis in gẽtibus. Quis nõ uideat horrẽdum
malũ esse nomen sanctum dñi prophanare? Et tñ propter ipsum nomen meũ, inquit, quod
prophanastis uos, ego faciã uos bonos, nõ propter uos, & sanctificabo, inqt, nomẽ meũ ma
gnũ, quod prophanatũ est in gẽtibus, q̃d prophanastis in medio eorũ. Sanctificare se dicit
nomẽ suũ, quod supius dixerat sanctũ. Hoc est ergo q̃d oramus in oratione dñica dicẽtes,
Sãctificetur nomẽ tuũ, ut sanctificet in hominibus, q̃d p seipm sine dubio semp est sanctũ.
Deniq; sequitur, Et sciẽt omnes gẽtes q̃m ego sum dñs dicit Adonai dñs, cum sanctificatus

fuero in uobis. Cum ergo ipse semper sit sanctus, sanctificatur tamen in eis quibus largitur C
gratiam suam, auferendo ab eis cor lapideum, per quod nomen domini prophanauerunt.
Cap.XV Ne autē putetur nihil ibi facere ipsos homines per liberum arbitrium, ideo in psalmo
Psal.94 dicitur, Nolite obdurare corda uestra. Et per ipsum Ezechielem, Proijcite à uobis omnes
Ezech.18 impietates uestras quas impie egistis in me, & facite uobis cor nouum & spiritum nouum,
& facite omnia mandata mea. Vt quid moriemini domus Israël dicit dominus, quia nolo
mortem morientis dicit Adonai dominus, sed cōuertimini & uiuetis: meminerimus deum
dicere, sed conuertimini & uiuetis: cui dicitur, Conuerte nos deus. Meminerimus deum di-
cere, Proijcite à uobis omnes impietates uestras: cum ipse iustificet impium. Meminerimus
ipsum dicere, Facite uobis cor nouum & spiritum nouum: qui dicit, dabo uobis cor nouum,
& spiritum nouum dabo uobis. Quomodo ergo quod dicit, facite uobis, hoc dicit, dabo uo
bis? Quare iubet si ipse daturus est? Quare dat si homo facturus est, nisi quia dat quod iu
bet, & adiuuat ut faciat cui iubet? Semper est autem in nobis uoluntas libera, sed non sem-
per est bona. Aut enim à iustitia libera est, quando seruit peccato, & tunc est mala: aut à pec
cato libera est, quando seruit iustitiæ, & tunc est bona. Gratia uero dei semper est bona, &
per hanc fit ut sit homo bonæ uoluntatis, qui prius fuit uoluntatis malæ. Per hanc etiam
fit, ut ipsa bona uoluntas quæ iam esse cœpit, augeatur, & tam magna fiat ut possit implere
diuina mandata quæ uoluerit, cum ualde perfecteq; uoluerit. Ad hoc enim ualet, quod scri
Ecci 15 ptum est, Si uolueris, conseruabis mādata, ut homo qui uoluerit & non potuerit, nondum
se plene uelle cognoscat, & oret ut habeat tantam uoluntatem, quanta sufficit ad implenda
mandata. Sic quippe adiuuatur ut faciat quod iubetur, tunc enim utile est uelle, cum possu
mus, & tunc utile est posse, cum uolumus: nam quid prodest, si quod non possumus, uolu-
Cap.XVI mus, aut si quod possumus, nolumus? Magnum aliquid Pelagiani se scire putāt,
quādo dicunt, Non iuberet deus quod sciret non posse ab homine fieri. Quis hoc nesciat? D
Sed ideo iubet aliqua quæ nō possumus, ut nouerimus quid ab illo petere debeamus. Ipsa
est enim fides, quæ orando impetrat quod lex imperat. Deniq; ipse qui dixit, Si uolueris,
Ecci 22 conseruabis mandata: in eodem libro Ecclesiastico aliquanto post dicit, Quis dabit in ore
meo custodiam, & super labia mea signaculum astutum, ne forte cadā ab eo, & lingua mea
Psal.33 perdat me? Iam certe mandata acceperat, Cohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne lo
quantur dolum. Cum ergo uerum sit, quod dixit, Si uolueris, conseruabis mandata: quare
quærit ori suo dari custodiā, similis ei qui dicit in psalmo, Pone domine custodiā ori meo?
Non ei sufficit mandatum dei & uoluntas sua, quandoquidem si uoluerit conseruabit man
data? Quàm multa dei mandata sunt contra superbiam? iam nouit ea, si uoluerit conserua
Psal.140 bit ea. Quare ergo paulopost dicit, Domine pater & deus uitæ meæ, elationem oculorum
ne dederis mihi? Iam dixerat ei lex, Non cōcupisces: uelit ergo & faciat quod iubetur, quo-
niam si uoluerit, conseruabit mandata. Quare sequitur & dicit, Concupiscentiam auerte à
me? Contra luxuriam deus q̄ multa mandauit? faciat ea, quia si uoluerit, conseruabit man
Eccli 23 data. Quid est quod clamat ad deum, Ventris appetitio & concubitus ne apprehēdat me?
Si hoc ei in præsenti diceremus, rectissime nobis respōderet & diceret, Ex ista oratione mea
qua hæc à deo peto, intelligite quomodo dixerim, si uolueris cōseruabis mādata. Certū est
enim nos mandata seruare si uolumus, sed quia præparatur uoluntas à domino, ab illo pe
tendum est ut tantum uelimus, quantum sufficit ut uolendo faciamus. Certum est nos uelle
cum uolumus, sed ille facit ut uelimus bonum, de quo dictum est, quod pauloante posui, q;
Psal.36 præparatur uoluntas à domino, de quo dictum est, A domino gressus hominis dirigētur,
Philip.2 & uiam eius uolet: de quo dictum est, Deus qui operatur in uobis & uelle & operari. Cer-
tum est nos facere cū facimus, sed ille facit ut faciamus, præbendo uires efficacissimas uolun
tati, qui dixit, Faciam ut in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis & fa-
ciatis. Cum dicit, faciam ut faciatis: quid aliud dicit, nisi auferam à uobis cor lapideum, unde
non faciebatis, & dabo carneum unde faciatis? Et hoc quid est, nisi auferam cor durū, unde
non

A non faciebatis,& dabo cor obediens unde faciatis: ille facit ut faciamus,cui dicit homo,Po
ne domine custodiam ori meo:hoc est enim dicere,fac ut ponam custodiam ori meo:quod Psal.140
beneficium dei iam fuerat consecutus,qui dixit,Posui ori meo custodiam.

Qui ergo uult facere dei mandatum & non potest, iam quidem habet uoluntatem bo Cap.XVII
nam,sed adhuc paruam & inualidam:poterit autem,cum magnam habuerit & robustam.
Quando enim martyres magna illa mandata fecerunt, magna utiq; uoluntate,hoc est,ma
gna charitate fecerunt: de qua charitate ipse dominus ait, Maiorem hac charitatem nemo Ioan.15
habet,q̃ ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Vnde & Apostolus dicit,Qui diligit Rom.13
proximum, legem impleuit: nam non adulterabis, non homicidium facies,non furaberis,
non concupisces:& si quod est aliud mandatum,in hoc sermone recapitulatur, Diliges pro Exo.20
ximum tuum sicut teipsum. Dilectio proximi malum non operatur:plenitudo ergo legis,
dilectio. Ipsam charitatem apostolus Petrus nondum habuit,quãdo timore dominum ter
negauit. Timor enim non est in charitate: sicut ait Ioannes euangelista in epistola sua,sed
perfecta charitas foras mittit timorem:& tamen quamuis parua & imperfecta,non deerat,
quando dicebat domino, Animam meam pro te ponam: putabat enim se posse, quod se Ioan.13
uelle sentiebat. Et quis istam &si paruam dare cœperat charitatem,nisi ille qui præparat uo
luntatem,& cooperando perficit, quod operando incipit? Quoniam ipse ut uelimus,ope-
ratur incipiens, qui uolentibus cooperatur perficiens. Propter quod ait Apostolus,Certus Philip.1
sum quoniã qui operatur in uobis opus bonũ, perficiet usq; in diem Christi Iesu. Vt ergo
uelimus,sine nobis operatur,cum autem uolumus,& sic uolumus ut faciamus,nobiscum co
operatur:tamen sine illo uel operãte ut uelimus,uel cooperante cum uolumus,ad bona pie-
tatis opera nihil ualemus. De operante illo ut uelimus,dictum est,Deus est enim qui ope- Philip.2
ratur in uobis & uelle. De cooperante illo cum iam uolumus,& uolendo facimus,Scimus, Rom.8
inquit,quoniam diligẽtibus deum,omnia cooperantur ad bonum. Quid est omnia,nisi &

B ipsas terribiles sæuasq; passiones? Sarcina quippe illa quæ infirmitati grauis est,leuis effi-
citur charitati. Talibus enim dominus dixit esse suam sarcinam leuem: qualis Petro fuit
quando passus est pro Christo,nõ qualis fuit quãdo negauit Christum. Istam charitatem,
id est,diuino amore ardentissimã uoluntatẽ commendans Apostolus,dicit, Quis nos sepa
rabit à charitate Christi,tribulatio, an angustia, an persecutio,an fames, an nuditas,an pe-
riculum,an gladius:sicut scriptum est,Quoniam propter te mortificamur tota die,deputati Psal.43
sumus uelut oues occisionis? Sed in his omnibus superuincimus per eum qui dilexit nos.
Certus sum enim,quia neque mors, neq; uita,neque angeli,neque principatus,neque præ-
sentia,neq; futura,neq; altitudo,neq; profundum,neq; creatura alia poterit nos separare à
charitate dei,quæ est in Christo Iesu dño nostro. Et alio loco dicit,Adhuc supereminentio 1.Cor.13
rem uiam uobis demonstro, si linguis hominum loquar & angelorũ,charitatẽ autem non
habeam, factus sum uelut æramẽtum sonans, aut cymbalũ tinniens:Et si habuero prophe
tiam,& si sciero omnia sacramẽta,& si habuero omnẽ fidem, ita ut mõtes transferam,chari
tatem autẽ non habeam,nihil sum. Et si distribuero omnia mea pauperibus,& si tradidero
corpus meum ut ardeã,charitatem autẽ non habeã,nihil mihi prodest. Charitas magnani-
mis est,benigna est,charitas nõ æmulatur,nõ agit perperam,nõ inflatur,nõ dehonestatur,
non quærit quæ sua sunt,nõ iritatur,nõ cogitat malum,nõ gaudet super iniquitate,congau
det autẽ ueritati: omnia tolerat,omnia credit, omnia sperat,omnia suffert,charitas nunq;
cadit. Et paulopost,Manet,inquit,fides,spes,charitas,tria hæc:maior autem horum est cha
ritas,sectamini charitatem. Item dicit ad Galatas, Vos enim in libertatem uocati estis fra- Gal.5
tres, tantum ne libertatem in occasionem carnis detis, sed per charitatem seruite inuicem:
Omnis enim lex in uno sermone impletur, in eo q; diliges proximum tuum sicut teipsum:
hoc est,quod ad Romanos ait,Qui diligit alterum, legẽ impleuit. Itẽ dicit ad Colossenses, Rom.13
Super omnia autem hæc charitatem, quæ est uinculum perfectionis. Et ad Timotheum, Collos.3
Finis, inquit, præcepti est charitas: & adiungens qualis charitas, De corde,inquit,puro,& 1.Timoth.1
conscien

2.Cor.16 & conscientia bona, & fide non ficta. Ad Corinthios autem, cum dicit, Omnia uestra cum G
charitate fiant, satis ostendit etiam ipsas correptiones, quas asperas & amaras sentiunt qui
1.Thessal.5 corripiuntur, cũ charitate esse faciendas. Vnde & alibi cum dixisset, Corripite inquietos, con
solamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes: mox subiunxit, Videte
ne quis malum pro malo alicui reddat. Ergo & quando corripiuntur inquieti, non malum
pro malo, sed potius bonum redditur. Hæc autẽ omnia quæ nisi charitas operatur? Et apo
1.Pet.4 stolus Petrus, Ante omnia, inquit, mutuam inter uos charitatem perpetuo habentes, quia
Iaco.2 charitas cooperit multitudinem peccatorum. Dicit etiam apostolus Iacobus, Si tamen le-
Leuit.19 gem perficitis regalem secundũ scripturas, Diliges proximum tuum tanquam teipsum, benefa
1.Ioan.2 citis. Item Ioannes apostolus, Qui diligit, inquit, fratrem suum, in lumine manet. Et alio lo-
1.Ioan.3 co, Qui non est iustus, non est ex deo, & qui non diligit fratrem suum: quia hæc est annun-
tiatio quam audiuimus ab initio, ut diligamus inuicem. Itemque alibi, Hoc est, inquit, mãda-
1.Ioan.4 tum illius, ut credamus nomini filij eius Iesu Christi, & diligamus inuicem. Et iterum, Hoc,
inquit, mandatum habemus ab ipso, ut qui diligit deum, diligat & fratrem suum. Et paulo-
1.Ioan.5 post, In hoc, inquit, cognoscimus, quia diligimus filios dei cum deum diligimus, & mãdata
eius facimus: hæc est enim dilectio dei, ut præcepta eius seruemus, & præcepta eius grauia
2.Ioan. non sunt. Et in epistola secunda scriptum est, Non quasi præceptum nouum scribam tibi,
sed quod habuimus ab initio, ut diligamus inuicem. Dicit etiã ipse dominus Iesus in duo-
bus præceptis dilectionis dei & dilectionis proximi, totam legem prophetasque pendere.
Marci 12 De quibus duobus præceptis, in euãgelio secundum Marcum scriptum est, Et accessit unus
de scribis qui audierat illos perquirentes, & uidens quoniam illis bene responderit, interro-
Deut.6 gauit eum, Quod est primum omnium mandatum? Iesus autẽ respondit ei, Primum omni
um mandatum est, Audi Israël, dominus deus tuus deus unus est. Et, Diliges dominum
deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua: hoc est primum
mandatum. Secundum autem simile illi, Diliges proximum tuum tãquam teipsum: maius D
Ioan.13 horum aliud non est mandatum. Dicit etiã in euangelio secundũ Ioannem, Mãdatum no
uum do uobis ut diligatis inuicem, sicut dilexi uos, ut & uos diligatis inuicem. In hoc cogno
scent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem.

Cap.XVIII Hæc omnia præcepta dilectionis, id est charitatis, quæ tanta & talia sunt, ut quicquid
se putauerit homo facere bene, si fiat sine charitate, nullo modo fiat bene: hæc ergo præce-
pta charitatis inaniter darentur hominibus, nõ habentibus liberum uoluntatis arbitrium:
sed quia per legẽ dantur & ueterem & nouam, quãuis in noua uenerit gratia quæ promitte
batur in uetere, lex autẽ sine gratia littera est occidens, in gratia uero spiritus uiuificans, un-
de est in hominibus charitas dei & proximi, nisi ex ipso deo? Nam si non ex deo sed ex ho
minibus, uicerunt Pelagiani: si autem ex deo, uicimus Pelagianos. Sedeat ergo inter nos iu
dex apostolus Ioannes, & dicat nobis, Charissimi, diligamus inuicem. In his uerbis Ioãnis
cum se illi extollere cœperint & dicere, Vt quid nobis hoc præcipitur, nisi quia ex nobis ha-
bemus ut inuicem diligamus: sequitur continuo idem Ioannes, confundens eos & dicens,
quia dilectio ex deo est. Non itaque ex nobis, sed ex deo est. Cur ergo dictum est, diliga-
mus inuicem, quia dilectio ex deo est, nisi quia præcepto admonitum est liberum arbi-
trium, ut quæreret dei donum? Quod quidem sine suo fructu prorsus admoneretur, nisi
prius acciperet aliquid dilectionis, ut addi sibi quæreret, & unde quod iubebatur impleret.
Cum dicitur, diligamus inuicem, lex est: cum dicitur, quia dilectio ex deo est, gratia est.
Sapientia quippe dei legem & misericordiam in lingua portat. Vnde scriptum est in psal-
Psal.83 mo, Etenim benedictionem dabit qui legem dedit. Nemo ergo uos fallat fratres mei, quia
nos non diligeremus deum, nisi nos prior ipse diligeret. Idem Ioannes apertissime hoc
1.Ioan.4 ostendit & dicit, Nos diligamus, quia ipse prior dilexit nos. Gratia nos facit legis dilecto-
res: lex uero ipsa sine gratia, non nisi præuaricatores facit. Et quod discipulis suis dicit
Ioan.15 dominus, Non uos me elegistis, sed ego elegi uos, nihil aliud indicat nobis, Si enim nos
prius

A prius dileximus, ut hoc merito nos ipse diligeret, prius illum nos elegimus, ut ab illo eligi
mereremur. Sed ipse qui ueritas est aliud dicit, & huic uanitati hominum apertissime con-
tradicit, Non uos me elegistis, inquit, Si ergo non elegistis, sine dubio nec dilexistis: quo-
modo enim eum eligerent quem non diligerent? Sed ego, inquit, uos elegi. Nunquid non
& ipsi postea elegerūt eum, & omnibus bonis huius seculi prætulerūt? Sed quia electi sunt,
elegerunt: non quia elegerunt electi sunt. Eligentium hominum meritum nullum esset, nisi
eos eligentis gratia dei præueniret. Vnde & Apostolus benedicens Thessalonicenses, Vos, 1. Thessal. 3
inquit, dominus multiplicet, & abundare faciat in charitate inuicem & in omnes: hanc be-
nedictionem dedit, ut nos inuicem diligeremus, qui legem dedit ut inuicem diligamus. De-
niqꝫ alio loco ad eosdem, quia sine dubio in quibusdam eorum iam erat, quod eis ut esset
optauerat, Gratias, inquit, agere debemus deo semper pro uobis fratres, sicut dignum est, 2. Thessal. 1
quoniã supercrescit fides uestra, & abundat charitas uniuscuiusqꝫ uestrum in inuicem: Hoc
dixit, ne forte de tanto bono quod ex deo habebant, tanqꝫ ex seipsis id habẽtes extolleren-
tur. Quòd ergo supercrescit fides uestra, inquit, & abundat charitas uniuscuiusqꝫ uestrũ in
inuicem, gratias agere debemus deo de uobis, non ita uos laudare tanqꝫ hoc habeatis ex
uobis. Et ad Timotheum dicit, Non enim dedit nobis deus spiritum timoris, sed uirtutis &
charitatis & continentiæ. In quo sanè Apostoli testimonio cauere debemus, ne nos arbitre-
mur non accepisse spiritum timoris dei, quod sine dubio magnum est dei donum: de quo
dicit propheta Esaias, Requiescet super eum spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij Esaiæ 11
& fortitudinis, spiritus sciẽtiæ & pietatis, & spiritus timoris domini: non quo timore Petrus
Christum negauit: sed illius timoris spiritũ accepimus, de quo dicit ipse dominus Christus,
Eum timete qui habet potestatem, & animam & corpus perdere in gehennam: ita dico uo- Luc. 12
bis hunc timete. Hoc autem dixit, ne illo timore negaremus eum, quo turbatus est Petrus.
Hunc enim auferri uoluit à nobis, cum prius dixit, Nolite timere eos qui corpus occidunt,
B & postea non habent quid faciant. Huius timoris non accepimus spiritum, sed uirtutis &
charitatis & continentiæ. De quo spiritu idem ipse, ad Romanos ait, Gloriamur in tribula- Rom. 5
tionibus, scientes quoniam tribulatio patiẽtiam operatur, patientiam probationem, proba-
tio spem: spes autem non confundit, quia charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spi-
ritumsanctũ, qui datus est nobis. Nõ itaqꝫ per nos, sed per spiritũsanctum qui datus est no-
bis, ipsa charitate fit, quã dei donũ esse manifestat, ut tribulatio non auferat, sed potius ope-
retur patientiã. Ad Ephesios etiam, Pax, inquit, fratribus & charitas cum fide, magna bona. Ephe. 6
Sed dicat unde? A deo, inquit, patre & dño Iesu Christo: Ergo hæc magna bona, non sunt
nisi dei dona. Sed non est mirum, si lux lucet in tenebris, & tenebræ eam nõ com- Cap. XIX
prehẽdunt. In Ioãne lux dicit, Ecce qualẽ dilectionem dedit nobis pater, ut filij dei uocemur 1. Ioan. 3
& simus. Et in Pelagianis tenebræ dicũt, Dilectio nobis ex nobis est. Quam si ueram, id est,
Christianã dilectionẽ haberẽt, scirent & unde haberẽt, sicut sciebat Apostolus qui dicebat,
Nos autẽ nõ spiritũ huius mũdi accepimus, sed spiritũ qui ex deo est, ut sciamus quæ à deo 1. Cor. 2
data sunt nobis. Ioannes dicit, Deus dilectio est. Et Pelagiani etiã ipsum deum nõ ex deo, 1. Ioan. 4
sed ex semetipsis habere se dicũt: & cum scientiã legis ex deo nobis esse fateãtur, charitatem
ex nobisipsis uolunt. Nec audiunt Apostolũ dicentẽ, Scientia inflat, charitas autẽ ædificat. 1. Cor. 8
Quid est ineptius, imò uero quid est amẽtius, & ab ipsa sanctitate charitatis alienius, qꝫ cõfi-
teri ex deo esse scientiã, quæ sine charitate inflat: & ex nobis esse charitatẽ, quæ facit ut sciẽtia
inflare nõ possit? Item cũ dicit Apostolus, Supereminentẽ sciẽtiæ charitatẽ Christi: quid est Ephe. 3
insanius q̃ putare ex deo esse sciẽtiã, quæ subdẽda est charitati: & ex hominibus charitatẽ,
quæ supereminet sciẽtiæ? Fidem autẽ ueram & doctrinã sanã ambas esse dicit ex deo, quia
scriptũ est, A facie eius sciẽtia & intellectus procedit. Et scriptũ est, Charitas autẽ ex deo est.
Et legimus, Spiritũ sciẽtiæ & pietatis: legimus, Spiritum uirtutis & charitatis & continẽtiæ:
sed maius est donũ charitas qꝫ scientia: nã scientia quãdo est in homine, charitas est necessa-
ria ne infletur: charitas autẽ nõ æmulatur, non agit perperam, non inflatur.

Satis

Cap. XX Satis me disputasse arbitror aduersus eos, qui gratiã dei uehementer oppugnant, qua uoluntas humana non tollitur, sed ex mala mutatur in bonam, & cum bona fuerit adiuuatur: & sic disputasse, ut nõ magis ego, quàm diuina ipsa scriptura uobiscum locuta sit euidẽtissimis testimonijs ueritatis: quæ scriptura diuina si diligẽter inspiciatur, ostẽdit non solum bonas hominum uoluntates quas ipse facit ex malis, & à se factas bonas in actus bonos, & in æternam dirigit uitã: uerumetiã illas quæ conseruant seculi creaturã, ita esse in dei potestate ut eas quò uoluerit, quando uoluerit faciat inclinari, uel ad beneficia quibusdam præstãda, uel ad pœnas quibusdã ingerendas, sicut ipse iudicat occultissimo quidem iudicio, sed sine dubitatione iustissimo. Nam inuenimus aliqua peccata etiam pœnas esse aliorum peccatorum, sicut sunt uasa iræ, quæ perfecta dicit Apostolus in perditionem: sicut est induratio Pharaonis, cuius & causa dicitur ad ostendendam in illo uirtutem dei: sicut est fuga Israëlitarum à facie hostium de ciuitate Hai: in animo enim factus est timor ut fugerent, & hoc factum est ut uindicaretur peccatum eo modo, quo fuerat uindicãdum: unde dicit dominus ad Iesum Naue, Non poterunt filij Israël subsistere à facie inimicorum suorum. Quid est, non poterunt subsistere? Quare non subsistebant per liberum arbitrium, sed per timorem turbata uoluntate fugiebant, nisi quia deus dominatur & uoluntatibus hominum, & quos uult, in formidinem conuertit iratus? Nunquid nõ hostes Israëlitarum aduersus populum dei quem ducebat Iesus Naue, sua uoluntate pugnarunt? Et tamen dicit scriptura, quia per dominũ factum est cõfortari cor eorum, ut obuiam irent ad Israël ad bellum, ut exterminarentur. Nunqd nõ sua uoluntate homo improbus filius Gemini maledicebat regi Dauid? Et tñ quid ait Dauid, plenus uera & alta & pia sapiẽtia? Quid ait illi qui maledicentẽ percutere uoluit? Quid mihi, inquit, & uobis filij Saruiæ, dimittite eũ ut maledicat, quia dñs dixit illi maledicere Dauid, Et quis dicet ei, quare fecisti sic? Deinde scriptura diuina plenã sententiã regis uelut ab alio initio repetẽdo cõmendãs, Et dixit, inquit, Dauid ad Abisai & ad omnes pueros eius, Ecce filius meus qui exijt de utero meo quærit animã meã, quãto magis hic filius Gemini? Sinite illũ ut maledicat, quoniã dixit illi deus, ut uideat dñs humilitatem meã, & retribuet mihi bona pro maledicto eius in die isto. Quomõ dixerit dñs huic homini maledicere Dauid, quis sapiens & intelliget? Non enim iubendo dixit ubi obediẽtia laudaretur, sed quòd eius uoluntatem proprio uitio suo malam, in hoc peccatum iudicio suo iusto & occulto inclinauit, ideo dictum est, dixit ei dominus. Nam si iubenti obtemperasset deo, laudandus potius quàm puniendus esset, sicut ex hoc peccato postea nouimus esse punitũ. Nec causa tacita est, cur ei dominus isto modo dixerat maledicere Dauid, hoc est, cor eius malũ miserit uel dimiserit, ut uideat, inquit, dominus humilitatem meam, & retribuat mihi bona pro maledicto eius in die isto. Ecce quomodo probatur deum uti cordibus etiã malorum, ad laudem atque adiumentum bonorum. Sic usus est Iuda tradente Christum: sic usus est Iudæis crucifigentibus Christum. Et quanta inde bona præstitit populis credituris? Qui & ipso diabolo utitur pessimo, sed optime ad exercendam & probandam fidem & pietatem bonorum, non sibi, qui omnia scit antequàm fiant, sed nobis quibus erat necessarium, ut eo modo ageretur nobiscũ. Nunquid nõ sua uoluntate Absalon elegit consiliũ quod sibi oberat? Et tamen ideo fecit, quia exaudierat dominus eius patrem orantem, ut hoc fieret. Propter quod scriptura ait, Et dominus mandauit dissipare consilium Achitofel bonum, ut inducat dominus super Absalon omnia mala. Bonum consilium dixit, quod ad tempus proderat causæ, quia pro ipso erat cõtra patrem eius, contra quem rebellauerat ut posset eum opprimere, nisi dominus consilium dissipasset quod dederat Achitofel, agẽdo in corde Absalon, ut tale consilium repudiaret, & aliud quod ei non expediebat, eligeret.

Iosue 7 · 2. Reg. 16 · 2. Reg. 17 · C · D

Cap. XXI Quis non ista iudicia diuina contremiscat, quibus agit deus in cordibus etiã malorum hominum quicquid uult, reddens eis tamen secundum merita eorum? Roboam filius Salomonis respuit consilium salubre seniorum quod ei dederant, ne cum populo dure ageret, & uerbis coæuorum suorum potius acquieuit, respondendo minaciter quibus leniter debuit. Vnde

A Vnde hoc,nisi propria uoluntate? Sed hinc ab eo recesserunt decẽ tribus Israël,& alium re/
gem sibi constituerunt Hieroboam,ut irati dei uoluntas fieret, quod etiam futurũ esse præ
dixerat. Quid enim scriptura dicit? Et non audiuit rex plebem, quoniam erat cõuersio à do
mino, ut statueret uerbum suum quod locutus est in manu Ahiæ Silonitæ de Hieroboam 3.Reg.12
filio Nabath. Nẽpe sic factũ est & illud per hominis uoluntatẽ,ut tamen cõuersio esset à do
mino. Legite libros Paralipomenon,& inuenietis in secũdo libro scriptũ,Et suscitauit domi
nus spiritũ super Iorã,spiritũ Philistijm & Arabũ,qui finitimi erant Aethiopibus,& ascen/ 2.Paral.12
derũt in terrã Iuda,& dissipauerũt eam,&cœperũt omnẽ substantiã,quæ in domo regis in/
uenta est. Hic ostenditur deum suscitare hostes eis terris uastandis, quas tali pœna iudicat
dignas. Nunquid tamen Philistijm & Arabes in terram Iudæam dissipandam,sine sua uo
luntate uenerunt: aut sic uenerunt sua uoluntate,ut mendaciter scriptum sit, quod dominus
ad hoc faciendum eorum spiritum suscitauit? Imò utrunq; uerum est,quia & sua uoluntate
uenerunt, & tamen spiritum eorum dominus suscitauit. Quod etiam sic dici potest,ut eorũ
spiritum dominus suscitauit, & tamen sua uoluntate uenerunt. Agit enim omnipotẽs in cor
dibus hominũ etiã motũ uoluntatis eorũ, ut per eos agat quod per eos agere ipse uoluerit,
qui omnino iniuste aliquid uelle nõ nouit. Quid est quod homo dei dixit ad Amasiã regẽ,
Nõ ueniat tecũ exercitus Israël, non est enim dominus cũ Israël & omnibus filijs Ephrem:
quoniam si putaueris obtinere te in illis,in fugam conuertet te deus ante inimicos,quoniam
uirtus est deo uel adiuuare uel in fugam uertere? Quomodo uirtus dei alios iuuat in bello
dando eis fiduciam,alios immisso timore uertit in fugam,nisi quia ille qui in cœlo & in ter/
ra omnia quæcunq; uoluit fecit,etiam in cordibus hominum operatur? Legimus quid dixe
rit Ioas rex Israël,mittens nuncium ad Amasiam regem,uolentem pugnare cum illo. Nam
post aliqua dixit, Nunc sede in domo tua. Quid prouocas in malum,& cadis tu & Iuda te/ 4.Reg.14
cum? Deinde scriptura subiunxit, Et non audiuit Amasias,quoniam à deo erat ut tradere/
B tur in manu eius,quoniam quæsierunt deos Edom. Ecce deus idololatriæ peccatum uolens
uindicare, hoc operatus est in eius corde: cui itaq; iuste irascebatur,ut admonitionem salu/
brem non audiret,sed ea contempta iret in bellum, ubi cum suo exercitu caderet. Per Eze/
chielem prophetam dicit deus, Et propheta si errauerit & locutus fuerit,ego dominus sedu/ Ezech.14
xi prophetam illũ, & extendam manũ meam super eum, & exterminabo eũ de medio po/
puli mei Israël. In libro Hester scriptum est, quæ mulier ex populo Israël in terram captiui/ Hester 15
tatis facta fuerat uxor alienigenæ regis Assueri, Ergo in eius libro scriptum est,quòd cũ ha/
beret necessitatem interueniendi pro populo suo,quem rex ubicunq; in regno eius esset, ius
serat trucidari, orauit ad dominum: cogebat enim eam magna necessitas, ut præter iussum
regis,& præter ordinem suum ad illum auderet intrare. Et uidete quid scriptura dicat, Et in/
tuitus est eam tanquam taurus impetu indignationis suæ, & timuit regina, & conuersus est
color eius per dissolutionem,&inclinauit se super caput delicatæ suæ quæ præcedebat eam,
& conuertit deus,& transtulit indignationem eius in lenitatem. Scriptum est in prouerbijs
Salomonis, Sicut impetus aquæ, sic cor regis in manu dei, quocunq; uoluerit declinabit il/ Prouer.21
lud. Et in psalmo centesimoquarto legitur dictũ de Aegyptijs,quid eis fecerit deus, Et con/
uertit cor eorum ut odissent populum eius,ut dolum facerent in seruos eius. In litteris etiam Psal.104
apostolicis uidete quæ scripta sunt,in epistola Pauli apostoli ad Romanos, Propterea tra/
didit illos deus in desideria cordis eorum in immunditiam. Item paulopost. Propterea tra/ Roma.1
didit illos deus in passiones ignominiæ. Item paulopost, Sicut non probauerunt deum ha
bere in notitiam,tradidit illos deus in reprobam mentem, ut faciant quæ non conueniunt.
Et ad Thessalonicenses in epistola secunda ait de quibusdam,Pro eo quod dilectionem ue
ritatis non receperunt ut salui fierent, ideo mittet illis deus operationem erroris ut credant 2.Thes.2
mendacio,ut iudicentur omnes qui non crediderunt ueritati,sed consenserunt falsitati. His
& talibus testimonijs diuinorum eloquiorum,quæ omnia commemorare nimis longũ est,
satis quantum existimo manifestatur, operari deum in cordibus hominum,ad inclinandas

eorum uoluntates quocunq; uoluerit, siue ad bona pro sua misericordia, siue ad mala pro meritis eorum, iudicio utiq; suo aliquando aperto, aliquando occulto, semper autem iusto. C
Rom.9 Fixum enim debet esse & immobile in corde uestro, quia non est iniquitas apud deum. Ac per hoc quando legitis in litteris ueritatis à deo seduci homines, aut obtundi uel obdurari corda eorum, nolite dubitare præcessisse mala merita eorum, ut iuste ista paterentur: ne incurratis in illud prouerbiũ Salomonis, Insipiẽtia uiri uiolat uias eius, deum aũt causatur in corde suo. Gratia uero non secundum merita hominum datur, alioquin gratia iam non est gratia: quia ideo gratia uocatur, quia gratis datur. Si autem potens est, siue per angelos uel bonos uel malos, siue quocunq; alio modo operari etiam in cordibus malorum, pro meritis eorum, quorum malitiam non ipse fecit, sed aut originaliter tracta est ab ipso Adã, aut creuit per propriam uoluntatem: quid mirum est si per spiritum sanctum operatur in cordibus electorum suorum bona, qui operatus est ut ipsa corda essent ex malis bona?

Caput XXII Sed suspicentur homines quælibet merita bona, quæ putant præcedere, ut iustificẽtur per dei gratiam, non intelligentes cum hoc dicunt, nihil aliud dicere quàm se negare gratiã: sed ut dixi, quod uolunt de maioribus suspicentur, de paruulis certe Pelagiani quid respondeant non inueniunt, quorum nec uoluntas ulla est in accipienda gratia, cuius uolũtatis meritum præcessisse dicãt, & insuper eos etiam cum fletu reluctari uidemus, quando baptizantur & diuina sacramenta percipiunt. Quod eis ad magnum impietatis peccatum imputaretur, si iam libero uterentur arbitrio: & tamen hæret etiam in reluctantibus gratia apertissime, nullo bono merito præcedente, alioquin gratia iam non esset gratia. Et aliquando filijs infidelium præstatur hæc gratia, cum occulta dei prouidentia in manus piorum quomodocunq; perueniunt: aliquando fidelium filij non eam consequuntur, aliquo impedimento existente, ne possit periclitantibus subueniri. Fiunt uero ista per occultam dei prouidentiam, cuius inscrutabilia sunt iudicia, & inuestigabiles uiæ: quod ut Apostolus diceret, quid prædixerit intuemini. Agebat enim de Iudæis & gentibus cum scriberet ad Romanos, id est ad gentes, & ait, Sicut enim aliquãdo uos nõ credidistis deo, nunc aũt misericordiã cõsecuti estis in illorũ incredulitate: ita & hi nunc nõ crediderũt in uestra misericordia, ut & ipsi misericordiã consequantur: conclusit enim deus omnes in infidelitate, ut omnium misereatur. Et cum attendisset quid dixerit, admirans sententiæ suæ certam quidem ueritatem, sed magnam profunditatem, quomodo concluserit deus omnes in infidelitate ut omniũ misereatur, quasi faciens mala ut uenirent bona, mox exclamauit atq; ait, O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei, quàm inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles uiæ eius. Hæc enim inscrutabilia iudicia, & inuestigabiles uias peruersi homines non cogitantes, & procliui ad reprehendendum, non idonei ad intelligendum, putabant & iactitabant apostolos dicere, faciamus mala ut ueniant bona. Quod absit ut apostoli dicerent, sed homines non intelligentes hoc putabant dici, quando audiebant quod dixit Apostolus, Lex autem subintrauit ut abundaret delictum: ubi autem abundauit delictum, superabundauit gratia. Sed utiq; gratia id agit, ut iam fiant bona ab eis qui fecerunt mala, non ut perseuerent in malis, & reddi sibi existiment bona. Non itaq; debent dicere, faciamus mala ut ueniant bona, sed fecimus mala & uenerũt bona: iam faciamus bona, ut in futuro seculo recipiamus pro bonis bona, qui in hoc seculo recepimus pro malis bona. Propter quod scriptũ est in psalmo, Misericordiã & iudiciũ cãtabo tibi domine. Prius itaq; nõ ideo uenit filius hominis in mundũ, ut iudicet mundũ, sed ut saluetur mũdus per ipsum, hoc propter misericordiã: postea uero propter iudiciũ uẽturus est iudicare uiuos & mortuos, quãuis & in hoc tempore ipsa saluatio nõ fiat sine iudicio sed occulto, ideo ait, In iudicium ueni in hunc mundum, ut qui non uident uideant, & qui uident, cæci fiant.

D (right margin, at "prædixerit intuemini")

Marginal references: Rom.11 (at "rit intuemini"); Rom.5 (at "hoc putabant dici"); Psalm.100 (at "in hoc seculo recepimus"); Ioan.3 (at "& iudiciũ cãtabo"); Ioan.9 (at "ne iudicio sed occulto")

Cap. XXIII Ad occulta ergo dei iudicia reuocate, quando uideritis in una causa quam certe habent omnes paruuli, hæreditarium malum trahentes ex Adam, huic subueniri, ut baptizetur: illi nõ subueniri, ut in ipsa obligatione moriatur: illum baptizatum in hac uita relinqui, quem præsciuit deus impium futurum: istum uero baptizatum rapi

A tum rapi ex hac uita, ne malitia mutet intellectum eius, & nolite in istis dare iniustitiam uel insipientiam deo, apud quem iustitiæ fons est & sapiētiæ. Sed sicut uos exhortatus sum ab initio sermonis huius, in quod peruenistis, in eo ambulate, & hoc quoq; uobis deus reuelabit, & si non in hac uita, certe in altera: nihil est enim occultum quod non reuelabitur. Quando ergo auditis dicētem dominum, Ego dominus seduxi prophetam illū: & quod ait Apostolus, Cuius uult miseretur, & quem uult obdurat: in eo quem seduci permittit uel obdurari, mala eius merita credite: in eo uero cuius miseretur, gratiam dei non reddentis mala pro malis, sed bona pro malis, fideliter & indubitanter agnoscite. Ezech.14 Roma.9 Nec ideo auferatis à Pharaone liberum arbitriū, quia multis locis dicit deus, Ego indurauí Pharaonem, uel indurauí, uel indurabo cor Pharaonis. Non enim propterea ipse Pharao nō indurauit cor suum. Nam & hoc de illo legitur, quando ablata est ab Ægyptijs cynomyia, dicente scriptura, Et ingrauauit Pharao cor suum & in isto tempore, & noluit dimittere populum, Ac per hoc & deus indurauit per iustum iudicium, & ipse Pharao per liberum arbitrium. Exod.8 Certi ergo estote, quia non erit inanis labor uester, si in bono proposito proficientes perseueretis usq; in finē. Deus enim qui modo illis quos liberat non reddit secundum opera eorum, tunc reddet unicuiq; secundum opera eius. Reddet omnino deus & mala pro malis, quoniam iustus est: & bona pro malis, quoniam bonus est: & bona pro bonis, quoniā bonus & iustus est. Tantummodo mala pro bonis non reddet, quoniam iniustus nō est. Reddet ergo mala pro malis, pœnam pro iniustitia: & reddet bona pro malis, gratiam pro iniustitia: & reddet bona pro bonis, gratiam pro gratia.

Caput XXIIII Repetite assidue librum istum, & si intelligitis, deo gratias agite: ubi autem non intelligitis, orate ut intelligatis, dabit enim uobis dominus intellectum. Mementote scriptū esse, Si quis uestrū indiget sapiētia, postulet à deo qui dat omnibus affluenter, & nō improperat, & dabitur ei, Ipsa est sapiētia de sursum descendens, sicut ipse apostolus Iacobus dicit. Iacobi 1 Illā uero sapientiā repellite à uobis, & orate ut non sit in uobis B quā detestatus est, ubi ait, Quod si zelū amarū habetis, & cōtentiones in uobis sint, nō est ista sapientia desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica. Vbi enim zelus & contentio est, ibi inconstantia & omne opus prauū. Quæ autem desursum est sapientia, primū quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, plena misericordia & fructibus bonis, inæstimabilis, sine simulatione. Quid boni ergo non habebit qui hanc sapientiam postularit & impetrarit à domino? Et hinc intelligite gratiam, quia si ex uobis esset ista sapientia, desursum non esset, nec ab ipso qui nos creauit deo postulanda esset. Fratres, orate & pro nobis, ut temperanter & pie & iuste uiuamus in hoc seculo, expectātes illam beatam spem, & manifestationem domini & saluatoris nostri Iesu Christi, cui est honor & gloria & regnū cum patre & spiritusancto in secula seculorum, Amen.

Finis.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI, DE CORREPTIONE & gratia ad Valentinum, & cum illo monachis, liber unus.

Caput I

LECTIS litteris uestris, Valentine frater dilectissime, & qui simul seruitis deo, quas per fratrem Florum & eos qui cum illo ad nos uenerunt, misit charitas uestra, egi deo gratias, quod uestram in domino pacē, & in ueritate cōsensionem, & in charitate flagrantiam, uestro nobis reddito sermone cognoui. Quod autem ad subuersionem quorundam apud uos molitus est inimicus, deo miserante, & eius insidias in suorum seruorum prouectu cum mirabili bonitate uertente, ad hoc potius ualuit, ut nulli uestrum destrueren-

tur in peius,sed nõnulli instruerentur in melius. Nõ itaq; opus est omnia identidẽ retracta C
re,quæ sufficienter uobis pleno libro disputata trãsmisimus,quẽ quomodo susceperitis scri/
pta indicant uestra. Veruntamen semel lectum nullo modo arbitremini satis uobis innote/
scere potuisse. Si ergo eum fructuosissimum habere uultis,non uos pigeat relegendo habe
re notissimum, ut diligentissime sciatis quibus & qualibus quæstionibus soluendis atq; sa/
nandis,non ibi humana,sed diuina occurrat autoritas,à qua recedere non debemus, si uolu
mus peruenire quò tendimus. Dominus autem ipse non solum ostendit nobis,à quo malo
declinemus,& quod bonum faciamus,quod solum potest legis littera:uerumetiam adiuuat
nos,ut declinemus à malo, & faciamus bonũ, quod nullus potest sine spiritu gratiæ: quæ si
2.Cor.3 desit,ad hoc lex adest,ut reos faciat & occidat. Propter quod dicit Apostolus, Littera occi/
dit,spiritus autem uiuificat. Qui ergo legitime lege utitur, discit in ea malum & bonum, &
non confidens in uirtute sua,cõfugit ad gratiam,qua præstante declinet à malo,& faciat bo
Psal.36 num. Quis autem confugit ad gratiam, nisi cum à domino gressus hominis diriguntur,&
uiam eius uolet? Ac per hoc & desiderare auxilium gratiæ,initium gratiæ est:de quo ait ille,
Psal.76 Et dixi nunc cœpi:hæc est immutatio dexteræ excelsi. Liberum itaq; arbitrium,& ad malũ
& ad bonum faciendum confitendum est nos habere: sed in malo faciendo liber est quisq;
iustitiæ,seruusq; peccati: in bono autẽ liber esse nullus potest, nisi fuerit liberatus ab eo qui
Ioan.8 dixit, Si uos filius liberauerit,tunc uere liberi eritis. Nec ita ut cum quisq; fuerit à peccati da/
mnatione liberatus,iam non indigeat sui liberatoris auxilio,sed ita potius ut ab illo audiẽs,
Ioan.15 Sine me nihil potestis facere,dicat ei & ipse, Adiutor meus esto,ne derelinquas me. Hanc fi
dem quæ sine dubio uera & prophetica & apostolica fides est,etiam in fratre nostro Floro
inuenisse me gaudeo:unde hi potius corrigendi sunt, quos quidem propitio deo correctos
Caput II esse iam existimo,qui eum non intelligebant. Intelligẽda est enim gratia dei
per Iesum Christum dominum nostrum, qua sola homines liberantur à malo, & sine qua
nullum prorsus siue cogitando, siue uolendo & amando,siue agendo faciunt bonum. Non D
solum ut monstrante ipsa quid faciẽdum sit sciant, uerumetiã ut præstante ipsa faciant cum
dilectione quod sciunt. Hanc quippe inspirationem bonæ uoluntatis atq; operis, poscebat
2.Cor.13 Apostolus eis quibus dicebat, Oramus autẽ ad deum,ne quid faciatis mali,non ut nos pro
bati appareamus,sed ut uos quod bonum est faciatis. Quis hoc audiat & non euigilet,atq;
fateatur à domino deo nobis esse,ut declinemus à malo,& faciamus bonum? Quandoqui/
dem non ait Apostolus,monemus,docemus,hortamur,increpamus,sed ait, Oramus ad de
um ne quid faciatis mali,sed quod bonum est faciatis. Et tamen etiam loquebatur eis,& fa/
ciebat illa omnia quæ commemoraui:monebat,docebat,hortabatur, increpabat. Sed scie/
bat hæc omnia non ualere,quæ plantando & rigando faciebat in aperto, nisi eum pro illis
1.Cor.3 exaudiret orantem,qui dat incrementũ in occulto. Quoniã sicut idẽ doctor dicit, Neq; qui
plantat est aliquid,neq; qui rigat,sed qui incrementum dat deus:non se itaq; fallant qui di/
cunt, Vt quid nobis prædicatur atq; præcipitur, ut declinemus à malo & faciamus bonũ, si
Phil.2 hoc nos non agimus,sed id uelle & operari deus operatur in nobis:sed potius intelligant si
filij dei sunt,spiritu dei se agi,ut quod agendum est agant, & cum egerint, illi à quo agũtur
gratias agant: aguntur enim ut agant, non ut ipsi nihil agant, & ad hoc eis ostenditur quid
agere debeant:ut quando id agunt sicut agendũ est,id est cum dilectione & delectatione,iu
stitiæ suauitatem quam dedit dominus,ut terra eius daret fructum suum, accepisse se gau/
deant. Quando autem non agunt,siue omnino non faciendo,siue non ex charitate faciẽdo,
orent ut quod nondũ habent accipiant. Quid enim habebunt quod nõ accepturi sunt, aut
Caput III quid habent quod non acceperunt? Ergo,inquiunt,præcipiant tantũmodo no/
bis quid facere debeamus qui nobis præsunt,& ut faciamus orent pro nobis: non autẽ nos
corripiant & arguant si nõ fecerimus. Imò omnia fiant,quoniam doctores ecclesiarum apo
stoli omnia faciebant,& præcipiebant quæ fierent,& corripiebant si non fierent,& orabant
1.Cor.16 ut fierẽt. Præcipit Apostolus dicens, Omnia uestra in charitate fiant. Corripit dicens, Iam
quidem

A quidem omnino delictum est in uobis, quia iudicia habetis uobiscum. Quare enim nō ma 1.Cor.6
gis iniquitatem patimini, quare non potius fraudamini? Sed uos iniquitatem facitis & frau
datis, & hoc fratribus, An nescitis quia iniusti regnum dei non possidebunt? Audiamus &
orantem, Vos autem, inquit, dominus multiplicet & abundare faciat in charitate in inuicem 1. Thes. 3
& in omnes. Præcipit, ut habeatur charitas: corripit, quia non habetur charitas : orat, ut ab/
undet charitas. O homo in præceptione cognosce quid debeas habere : in correptione co/
gnosce, tuo te uitio non habere: in oratione cognosce, unde accipias quod uis habere. Quo/
modo, inquit, meo uitio non habetur, quod non accepi ab illo, à quo nisi detur, non est o/
mnino alius unde tale ac tantū munus habeatur? Patimini me paululum fra/ Caput IIII
tres mei, non aduersum uos, quorum rectum est cor cum deo, sed aduersus eos qui terrena
sapiunt, uel aduersus ipsas humanas cogitationes, pro cœlestis & diuinæ gratiæ charitate
certare. Hoc enim dicunt, qui in suis malignis operibus ab huius gratiæ prædicatoribus cor/
ripi nolunt, Præcipe mihi quid faciam, & si fecero age pro me gratias deo, qui mihi ut face/
rem dedit. Si autem non fecero, non ego corripiendus sum, sed ille orandus est ut det quod
non dedit, id est ipsam qua præcepta eius fiant, fidelem dei & proximi charitatem. Ora er/
go pro me ut hanc accipiam, & per hanc ex animo cum bona uoluntate, quæ præcepit fa/
ciam. Recte autem corriperer si eam mea culpa non haberem, hoc est, si eam possem mihi
dare uel sumere ipse, nec facerem: uel si dante illo accipere noluissem Cum er/ Caput V
go & ipsa uoluntas à domino præparetur, cur me corripis, quia uides me eius præcepta face
re nolle, & non potius ipsum rogas, ut in me operetur & uelle? Ad hæc respondemus, Qui/
cunqꝫ dei præcepta iam tibi nota non facis, & corripi non uis, etiam propterea corripiēdus
es, quia corripi non uis. Non uis enim tibi tua uitia demonstrari: non uis ut feriantur, fiatqꝫ
tibi utilis dolor, quo medicum quæras: non uis tibi tuipse ostendi, ut cum deformem te ui/
des, reformatorem desideres, eiqꝫ supplices ne in illa remaneas fœditate. Tuum quippe ui/
B tium est quòd malus es, & maius uitium corripi nolle, quia malus es: quasi laudanda uel in
differēter habēda sint uitia, ut neqꝫ laudētur neqꝫ uituperētur: aut uero nihil agat timor cor
repti hominis, uel pudor, uel dolor: aut aliud agat cū salubriter stimulat, nisi ut rogetur bo/
nus, & ex malis qui corripiuntur, bonos faciat qui laudentur. Quod enim uult pro se fieri
qui corripi non uult, & dicit, ora potius pro me, ideo corripiēdus est ut faciat etiam ipse pro
se. Dolor quippe ille quo sibi displicet, quando sentit correptionis aculeum, excitat eum in
maioris orationis affectum, ut deo miserante, incremento charitatis adiutus desinat agere
pudenda & dolenda, & agat laudanda atqꝫ gratanda. Hæc est correptionis utilitas, quæ
nunc maior, nūc minor pro peccatorum diuersitate salubriter adhibetur, & tunc est salubris,
quando supernus medicus respicit. Non enim aliquid proficit, nisi cum facit ut peccati sui
quenqꝫ pœniteat. Et quis hoc dat nisi qui respexit Apostolum Petrum negantem, & fecit
flentem? Vnde & apostolus Paulus posteaquam dixit, cum modestia corripiendos esse di
uersa sentientes, protinus addidit. Nequando det eis deus pœnitentiam ad cognoscendam 2.Tim.2
ueritatem, & resipiscant de diaboli laqueis. Cur autem isti qui corripi nolunt dicunt, Tantū
præcipe mihi & ora pro me, ut quod præcipis faciam? Cur non potius secundum suum pra
uum sensum & ista duo respuunt, & dicunt, Nec ut præcipias mihi, nec ut ores pro me uo/
lo? Quis enim hominum ostenditur orasse pro Petro, ut daret ei deus pœnitentiam, qua se
negasse dominum fleuit? Quis hominum Paulum diuinis præceptis ad fidem Christianā Galat.2
pertinentibus erudiuit? Cum ergo audiretur prædicans euangelium & dicēs, Notum enim
uobis facio fratres euangelium quod euangelizatum est à me, quia nō est secundum homi/
nem, neqꝫ enim ego ab homine accepi illud, neqꝫ didici, sed per reuelationem Christi Iesu.
Responderetur ei, Quid nobis molestus es, ut abs te accipiamus atque discamus, quod tu
non ab homine accepisti neque didicisti? Potens est enim ille qui tibi dedit, sic & nobis dare
quomodo tibi. Porrò si hoc non audent dicere, sed patiuntur sibi euangelium ab homine
prædicari: quamuis etiam possit non per hominem homini dari, concedunt etiam corripi

se debere à præpositis suis, à quibus Christiana gratia prædicatur: quamuis non negetur deus posse quem uelit, etiam nullo homine corripiente corrigere, & ad dolorem salubrem pœnitentiæ occultissima & potentissima medicinæ suæ potestate perducere. Et sicut non est ab oratione cessandum pro eis quos corrigi uolumus, etiam si nullo hominũ orãte pro Petro, dominus respexit eum, & fecit eum suũ peccatũ flere: ita non est negligẽda correptio, quamuis deus quos uoluerit etiam nõ correptos, facit esse correptos. Tunc aũt correptione proficit homo, cum miseretur atq; adiuuat, qui facit quos uoluerit etiã sine correptione proficere. Sed quare isti sic, illi aliter, atq; alij aliter diuersis & innumerabilibus modis uocentur ut reformentur, absit ut dicamus iudicium luti esse debere, sed figuli. Apostolus inquiunt, ait, Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Cur ergo corripimur, arguimur, reprehendimur, accusamur? Quid facimus, qui non accepimus? Qui hæc dicunt, extra culpã se uideri uolũt, in hoc quod non obediunt deo, quia utiq; ipsa obedientia munus eius est: quæ necesse est ut insit ei cui charitas inest, quæ sine dubio ex deo est, & dat eam pater filijs suis: hanc, inquiunt, non accepimus, quid itaque corripimur, quasi nos eam nobis dare possimus, & nostro arbitrio dare nolimus? Nec attendũt si nondum regenerati sunt, primã esse causam, cur obiurgati quòd sint inobedientes deo, sibi debeant displicere, quia fecit deus hominem rectum ab initio humanæ creaturæ, & non est iniquitas apud deum. Ac per hoc prima prauitas qua deo non obeditur, ab homine est, quia ex rectitudine in qua eum deus primitus fecit, sua mala uoluntate decidens, prauus effectus est. An uero ideo prauitas ista corripiẽda non est in homine, quia non eius propria qui corripitur, sed communis est omnibus? Imò uero corrripiatur & in singulis, quod est omnium. Non enim propterea cuiusquam nõ est, quòd ab ea nullus immunis est. Peccata quidem ista originalia ideo dicuntur aliena, quod ea singuli de parentibus trahunt, sed nõ sine causa dicũtur & nostra, quia in illo uno omnes sicut dicit Apostolus, peccauerunt. Corripiatur ergo origo damnabilis, ut ex dolore correptionis uoluntas regenerationis oriatur, si tamen qui corripitur, filius est promissionis, ut strepitu correptionis forinsecus insonante atq; flagellante, deus in illo intrinsecus occulta inspiratione operetur & uelle. Si autem iam regeneratus & iustificatus in malam uitam sua uoluntate relabitur, certe iste non potest dicere, non accepi, quia acceptã gratiã dei suo in malũ libero amisit arbitrio. Qui si correptione compunctus salubriter ingemit, & ad similia bona opera uel etiã meliora reuertitur, nempe hic apertissime utilitas correptionis apparet. Sed per hominem correptio siue ex charitate fit, siue non fit, tamen ut correptio prosit, non nisi per deum fit. An adhuc & ista nolens corripi, potest dicere, Quid ego feci qui non accepi, quem constat accepisse, & sua culpa quod acceperat amisisse? Possum, inquit, possum omnino, quando me arguit, quod ex bona uita in malam mea uoluntate relapsus sum, dicere adhuc, Quid ego feci qui non accepi: accepi enim fidem quæ per dilectionem operatur, sed in illa usq; in finem perseuerantiam nõ accepi: an quisquam dicere audebit istam perseuerantiam non esse donum dei, & hoc tam magnum bonum ita esse nostrum, ut quisquis id habuerit, non ei possit Apostolus dicere, Quid enim habes quod non accepisti, quoniam hoc sic habet ut non acceperit? Ad hæc nos negare quidem non possumus etiam perseuerantiã in bono proficiẽtem usq; in finem, magnum esse dei munus: nec esse nisi ab illo, de quo scriptum est, Omne datum optimum & omne donum perfectum desursum est, descendens à patre luminum. Sed non ideo est eius qui non perseuerauerit, negligenda correptio, ne forte det illi deus pœnitentiam, & resipiscat de diaboli laqueis. Correptionis quippe utilitati hanc sententiam subiunxit Apostolus dicens, sicut supra commemoraui, Cum modestia corripientem diuersa sentientes, nequando det illis deus pœnitentiam. Nam si dixerimus istam perseuerantiam tam laudabilem tamq; felicem sic esse hominis, ut ei non sit ex deo, illud primitus euacuamus, quod ait dominus Petro, Rogaui pro te, ne deficiat fides tua. Quid enim ei rogauit, nisi perseuerantiam usque in finem? Quæ profecto si

A cto si ab homine homini esset, à deo poscenda non esset. Deinde cum dicat Apostolus, Oramus autem ad deum ne quid faciatis mali: proculdubio perseuerantiam eis orat ad 2.Cor.13
deum. Neque enim nihil mali facit qui bonum deserit, & à quo declinare non debet, incli/natur in malum, non perseuerans in bono. Illo etiam loco ubi dicit, Gratias ago deo in o/ Philip.1
mni memoria uestri, semper in omni prece mea pro omnibus uobis cum gaudio depreca/tionem faciens, super communicatione uestra in euangelio à prima die usque nunc, confi/dens hoc ipsum, quoniam qui cœpit in uobis opus bonum, perficiet usque in diem Christi Iesu. Quid aliud eis quàm perseuerantiam in bono usque in finem, de dei miseratione pro/mittit? Itemq; ubi dicit, Salutat uos Epaphras, qui ex uobis est seruus Christi Iesu, sem/ Col.4
per certans pro uobis in orationibus, ut stetis perfecti & pleni in omni uoluntate dei: quid est, ut stetis, nisi ut perseueretis? Vnde dictum est de diabolo, In ueritate non stetit, quia Ioan.8
fuit ibi, sed non permansit. Nam utique isti in fide iam stabant. Nec aliud oramus cum ora mus, ut qui stat stet, nisi ut perseueret. Item Iudas apostolus cum dicit, Ei autem qui potens Iudæ
est conseruare uos sine offensione, & constituere ante conspectum gloriæ suæ immaculatos in lætitia: nónne apertissime ostendit donum dei esse in bono perseuerare usque in finem? Quid enim aliud donat qui conseruat sine offensione, ut constituat ante conspectum glo/riæ suæ immaculatos in lætitia, nisi perseuerantiam bonam? Quid est etiam quod in apo/stolorum actibus legimus, Audientes autem gentes gauisæ sunt, & exceperunt uerbum do Act.13
mini, & crediderunt quotquot erant ordinati in uitam æternam. Quis in æternam uitam potuit ordinari, † nisi perseuerãtiæ dono? Quandoquidem qui perseuerauerit usque in fi/ al's, sine
nem, hic saluus erit. Qua salute, nisi æterna? Cum uero in oratione dominica deo patri di/cimus, Sanctificetur nomen tuum: quid aliud dicimus, quàm ut nomen eius sanctificetur in nobis? Quod cum iam per lauacrum regenerationis effectum sit, quare quotidie à fi/delibus poscitur, nisi ut in eo quod factum est in nobis, perseueretur à nobis? Nam & bea/
B tus Cyprianus hoc sic intelligit, exponens quippe eandem orationem, Dicimus, inquit, san ctificetur nomen tuum: non quòd optemus deo ut sanctificetur orationibus nostris, sed quòd petamus à deo ut nomen eius sanctificetur in nobis: cæterum à quo deus sanctifica/tur, qui ipse sanctificat? Sed quia ipse dixit, Sancti estote quoniam & ego sanctus sum: id Leuit.19
petimus & rogamus, ut qui in baptismo sanctificati sumus, in eo quod esse cœpimus perse ueremus. Ecce gloriosissimus martyr hoc sentit, quod in his uerbis quotidie fideles Christi petunt, ut perseuerent in eo quod esse cœperunt.

Caput VII

Nullo autem dubitante, quis/quis à domino ut in bono perseueret, precatur: donum eius esse talem perseuerantiam con fitetur. Quæ cum ita sint, corripimus tamen eos, iusteq; corripimus, qui cum bene uiuerent, non in eo perseuerarunt. Ex bona quippe in malam uitam sua uoluntate mutati sunt, & ideo corripiuntur: & si nihil eis correptio profuerit, sed in uita perdita usq; ad mortem per/seuerauerint, etiam diuina in æternum damnatione sunt digni. Nec se excusabunt dicentes, sicut modo dicunt, quare corripimur: ita tunc, quare damnamur, quandoquidem ut ex bo/no reuerteremur ad malum, perseuerantiam non accepimus qua permaneremus in bono: nullo modo hac excusatione à iusta damnatione se liberabunt. Si enim sicut ueritas loqui/tur, nemo liberatur à damnatione quæ facta est per Adam, nisi per fidem Iesu Christi, & ta/men ab hac damnatione non se liberabunt qui poterunt dicere, non se audisse euangelium Christi, cum fides ex auditu sit: quanto minus se liberabunt qui dicturi sunt, perseuerãtiam non accepimus. Iustior enim uidetur excusatio dicentiũ, non accepimus audientiã, quàm di centiũ, non accepimus perseuerantiã: quoniã potest dici homini, in eo quod audieras & te/nueras, in eo pseuerares si uelles: nullo modo aũt dici potest, id quod nõ audieras, crederes si uelles. Ac p hoc & q euangeliũ non audierũt: & q eo audito in melius cõmutati pseueran tiam nõ acceperunt: & qui euãgelio audito uenire ad Christũ, hoc est in eum credere nolue Ioan.6
runt, quoniam ipse dicit, Nemo uenit ad me, nisi ei datum fuerit à patre meo: & qui per æta tem paruulam nec credere potuerunt, sed ab originali noxa solo possent lauacro regenera/

tionis absolui, quo tamen non accepto mortui perierunt, non sunt ab illa conspersione di- C
screti, quam constat esse damnatam, euntibus omnibus ex uno in condemnationem. Discer-
nuntur autem non meritis suis, sed per gratiam mediatoris, hoc est in sanguine secundi A-
1. Cor. 4 dam iustificati gratis. Itaq; cum audimus, Quis enim te discernit, quid autem habes quod
non accepisti, si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis: ab illa perditionis massa
quæ facta est per primum Adam, debemus intelligere neminem posse discerni, nisi quòd
hoc donum habet quisquis habet, quod gratia saluatoris accepit. Hoc autem apostolicum
testimonium tam magnum est, ut beatus Cyprianus ad Cyrinum scribens, ipsum subiece-
rit illi titulo, in quo ait in nullo esse gloriandum, quando nostrum nihil sit. Quicunq; ergo
ab illa originali damnatione ista diuinæ gratiæ largitate discreti sunt, non est dubium quod
& procuratur eis audiendum euangelium: & cum audiunt credunt, & in fide quæ per dile-
ctionem operatur, usq; in finem perseuerãt: & si quando exorbitant, correpti emendantur,
& quidam eorum etsi ab hominibus non corripiantur, in uiam quam reliquerant, redeunt:
& nõnulli accepta gratia, in qualibet ætate periculis huius uitæ, mortis celeritate subtrahun-
tur. Hæc eñ omnia operatur in eis, qui uasa misericordiæ operatus est eos, qui & elegit eos
Rom. 11 in filio suo, ante constitutionem mundi per electionem gratiæ. Si autem gratia, iam non ex
operibus, alioquin gratia iam non est gratia. Non enim sic sunt uocati, ut non essent electi,
Matth. 20 propter quod dictum est, Multi sunt uocati, pauci uero electi: sed quoniam secundum pro-
positum uocati sunt, profecto electi sunt per electionem, ut dictum est gratiæ, nõ præceden-
tium meritorum suorum, quia gratia illis est omne meritum. De talibus dicit Apostolus,
Rom. 8 Scimus quoniam diligentibus deum omnia cooperantur in bonum, his qui secundum pro-
positum uocati sunt: quoniam quos ante præsciuit, & prædestinauit conformes fieri imagi-
nis filij sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus: quos autem prædestinauit, illos &
uocauit: quos autem uocauit, ipsos & iustificauit: quos autẽ iustificauit, ipsos & glorificauit.
Ex istis nullus perit, quia omnes electi sunt, Electi sunt autem, quia secundum propositũ uo- D
Roma. 9 cati sunt: propositum autem nõ suum, sed dei. De quo alibi dicit, ut secundum electionẽ pro-
positum dei maneret, & nõ ex operibus, sed ex uocante dictum est ei, quia maior seruiet mi-
nori: & alibi, Non secundũ opera nostra, inquit, sed secundum suũ propositũ & gratiã. Cum
ergo audimus, Quos aũt prædestinauit, illos & uocauit, secundũ propositũ uocatos debe-
mus agnoscere, quoniã inde cœpit dicẽs, Omnia cooperantur in bonũ, his qui secundũ pro-
positum uocati sunt: ac deinde subiunxit, Quoniã quos ante præsciuit, & prædestinauit con-
formes imaginis filij sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Atq; his præmissis sub-
didit, Quos autẽ prædestinauit, illos & uocauit, Eos itaq; uult intelligi, quos secundũ pro-
positum uocauit, ne putentur in eis esse aliqui uocati & non electi, propter illã dominicã sen-
tentiã, Multi uocati, pauci electi. Quicunq; enim electi, sine dubio etiã uocati: non autẽ qui-
cunq; uocati, consequenter electi. Illi ergo electi, ut sæpe dictum est, qui secundũ propositũ
uocati, qui etiã prædestinati atq; præsciti. Horũ si quisquã perit, fallitur deus: sed nemo eorũ
perit, quia nõ fallitur deus: horũ si quisquã perit, uitio humano uincitur deus: sed nemo eo-
rũ perit, quia nulla re uincitur deus. Electi autẽ sunt ad regnandũ cũ Christo, nõ quomodo
electus est Iudas ad opus cui cõgruebat. Ab illo quippe electus est, q nouit bene uti etiã ma-
lis, ut & per eius opus dãnabile illud propter quod ipse uenerat, opus uenerabile cõpleretur.
Ioan. 6 Cũ itaq; audiuimus, nõne ego uos duodecim elegi, & unus ex uobis diabolus est: illos debe-
mus intelligere electos per misericordiã, illũ per iudiciũ. Illos ergo elegit ad obtinẽdũ regnũ
suũ: illũ ad effundendũ sanguinẽ suũ. Merito sequitur uox ad regnũ electorũ, Si deus pro
nobis quis contra nos? Qui filio proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eũ,
quomodo non & cũ illo nobis omnia donauit? Quis accusabit aduersus electos dei? Deus
qui iustificat. Quis cõdemnat? Christus Iesus qui mortuus est, magis autẽ qui & resurrexit,
qui est in dextera dei, qui & interpellat pro nobis. Quàm fortis autẽ perseuerantiæ usque in
finem munus acceperint, sequantur & dicant, Quis nos separabit à charitate Christi, tribu-
latio,

A latio,an angustia,an persecutio,an fames, an nuditas,an periculum,an gladius ? Sicut scri/
ptum est, Quia propter te mortificamur tota die, æstimati sumus ut oues occisionis. *Psalm.43*
Sed in his omnibus superuincimus per eum qui dilexit nos. Certus sum enim quia neque
mors,neq; uita,neq; angelus,neq; principatus,neq; præsentia,neq; futura,neq; uirtus,neq;
altitudo,neq; profundum,neq; creatura alia poterit nos separare à charitate dei,quæ est in
Christo Iesu domino nostro.Isti significati sunt ad Timotheũ,ubi cum dictum fuisset Hy/ *2.Tim.2*
menæum & Philetum fidem quorundam subuertere,mox additum est, Firmũ autem fun/ *Gal.5*
damentum dei stat,habens signaculum hoc,Sciuit dominus qui sunt eius, Horũ fides quæ
per dilectionem operatur,profecto aut omnino non deficit:aut si qui sunt quorum deficit,
reparatur antequàm uita ista finiatur,& deleta quæ intercurrerat iniquitate, usq; in finẽ per
seuerantia deputatur.Qui uero perseueraturi non sunt,ac sic à fide Christiana & conuersati
one lapsuri sunt,ut tales eos uitæ huius finis inueniat,proculdubio nec illo tempore,quo be
ne pieq; uiuunt,in isto numero computandi sunt. Non enim sunt à massa illa perditionis
præscientia dei & prædestinatione discreti, & ideo nec secundum propositum uocati, ac per *Matth.20*
hoc nec electi:sed in eis uocati de quibus dictum est,Multi uocati:& non in eis de quibus di
ctum est,pauci uero electi.Et tamen quis neget eos electos,cum credunt & baptizantur, &
secundum deum uiuunt ? Planè dicuntur electi à nescientibus quid futuri sint, non ab illo
qui eos nouit non habere perseuerantiam,quæ ad beatam uitam perducit electos,scitq; il/ *Caput VIII*
los ita stare,ut præscierit esse casuros. Hic si à me quæratur,cur eis deus perse/
uerantiam non dederit, qui eam qua Christiane uiuerent dilectionem dedit, me ignorare
respondeo. Non enim arroganter, sed agnoscens modulum meum, audio dicentem Apo *Roma.9*
stolum, O homo,tu quis es qui respondas deo ? Et,O altitudo diuitiarum sapientiæ & sci/ *Roma 11*
entiæ dei,quàm inscrutabilia sunt iudicia eius,& inuestigabiles uiæ eius.Quantum itaq; no
bis iudicia sua manifestare dignatur, gratias agamus: quantum uero abscondere, non ad/
B uersus eius consilium murmuremus,sed hoc quoq; nobis saluberrimum esse credamus.Tu
autem quisquis inimicus eius gratiæ sic interrogas, ipse quid dicis ? Bene, quod te non ne-
gas esse Christianum,& catholicum iactas.Si ergo confiteris donum dei esse perseuerare in
bono usq; in finem,cur hoc donum ille accipiat,ille non accipiat,puto quod mecum pariter
nescis,& ambo hic inscrutabilia iudicia dei penetrare non possumus. Aut si ad liberum ar/
bitrium hominis,quod non secundum dei gratiam,sed contra eam defendis,pertinere dicis
ut perseueret in bono quisq;,uel non perseueret,non deo donante si perseueret, sed huma/
na uoluntate faciente: quid moliturus es contra uerba dicentis, Rogaui pro te Petre,ne de/ *Lucæ 22*
ficiat fides tua ? An audebis dicere etiam rogante Christo ne deficeret fides Petri, defectu/
ram fuisse si Petrus eam deficere uoluisset, hoc est, si eam usq; in finem perseuerare noluis/
set: quasi aliud Petrus ullo modo uellet, quàm pro illo Christus rogasset ut uellet ? Nam
quis ignorat tunc fuisse perituram fidem Petri,si ea quæ fidelis erat,uoluntas ipsa deficeret:
& permansuram,si eadem uoluntas maneret ? Sed quia præparatur uoluntas à domino,
ideo pro illo nõ posset esse inanis oratio.Quando rogauit ergo ne fides eius deficeret, quid
aliud rogauit nisi ut haberet in fide liberrimam,fortissimam,inuictissimam,perseuerantissi
mam uoluntatem ? Ecce quemadmodum secundum gratiam dei, non contra eam libertas
defenditur uoluntatis.Voluntas quippe humana non libertate consequitur gratiã,sed gra/
tia potius libertatem,& ut perseueret delectabilẽ perpetuitatem,& insuperabilem fortitudi
nem.Mirandum est quidem,multumq; mirandum, quòd filijs suis deus quibusdam quos
regenerauit in Christo, quibus fidem, spem,dilectionem dedit, non dat perseuerantiam:
cum filijs alienis scelera tanta dimittat, atque impertita gratia sua, faciat filios suos. Quis
hoc non miretur ? Quis hoc non uehementissime stupeat ? Sed etiam illud non mi/
nus mirum est, & tamen uerum, atque ita manifestum, ut nec ipsi inimici gratiæ dei,quo
modo id negent ualeant inuenire, quod filios quosdam amicorum suorum, hoc est rege-
neratorum bonorumq; fidelium, sine baptismo hinc paruulos exeuntes, quibus utique si
uellet,

uellet, huius lauacri gratiam procuraret, in cuius potestate sunt omnia, alienet à regno suo, C
quò parẽtes mittit illorum: & quosdam filios inimicorũ suorũ facit in manus Christianorũ uenire, & per hoc lauacrum introduci in regnum, à quo eorum parentes alieni sunt, cum & illis malum, & istis bonum meritum nullum sit paruulis, ex eorum propria uoluntate. Certe hic iudicia dei, quoniam iusta & alta sunt, nec uituperari possunt, nec penetrari: in his est &
Roma.11 illud de perseuerantia, de qua nunc disputamus: de utrisq; ergo exclamemus, O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei, quàm inscrutabilia sunt iudicia eius. Nec miremur nos uestigare non posse inuestigabiles uias eius. Vt enim alia innumerabilia taceam, quæ alijs
Roma.2 dantur, alijs non dantur hominibus à domino deo, apud quem non est acceptio personarum, nec tribuuntur ista meritis uoluntatum, sicut sunt celeritates, uires, bonæ ualetudines, & pulchritudines corporum, ingenia mirabilia, & multarum artium capaces naturæ mentium: uel quæ accidunt extrinsecus, ut est opulentia, nobilitas, honores, & cætera huiusmodi, quæ quisq; ut habeat, non nisi in dei est potestate: ut non nisi etiam in baptismate paruulorum, quod nullus istorum potest dicere, sicut illa ad regnum dei non pertinere, cur illi paruulo detur, illi nõ detur, cum sit utrunq; in potestate dei, & sine illo sacramento nemo intret in regnum dei. Vt ergo hæc taceam uel relinquam, illos ipsos intueantur de quibus agitur. De his enim disserimus, qui perseuerantiam bonitatis non habent, sed ex bono in malum deficiente bona uoluntate moriuntur. Respõdeant si possunt, cur illos deus cum fideliter & pie uiuerent, non tunc de uitæ huius periculis rapuit, ne malitia mutaret intellectum eorum, & ne fictio deciperet animas eorum. Vtrum hoc in potestate non habuit, an eorum mala futura nesciuit? Nempe nihil horum nisi peruersissime atq; insanissime dicitur. Cur ergo non fecit? Respondeant qui nos irrident, quando in rebus talibus exclamamus, Quàm inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles uiæ eius. Neq; enim hoc non donat deus quibus uo
Sapien.4 luerit, aut uero scriptura illa mentitur, quæ de morte uelut immatura hominis iusti ait, Raptus est ne malitia mutaret intellectum eius, aut ne fictio deciperet animam eius. Cur igi D
tur hoc tam magnum beneficium alijs dat, alijs nõ dat deus, apud quem non est iniquitas, nec acceptio personarum, & in cuius potestate est quandiu quisq; in hac uita maneat, quæ tentatio dicta est super terram? Sicut ergo coguntur fateri donum dei esse, ut finiat homo uitam istam, antequàm ex bono mutetur in malum, cur autem alijs donetur, alijs non donetur, ignorãt: ita donum dei esse in bono perseuerantiam secundum scripturas, de quibus testimonia multa iam posui, fateantur nobiscum, & cur alijs detur, alijs nõ detur, sine murmu
Caput IX re aduersus deum dignentur ignorare nobiscum. Nec nos moueat, quod filijs suis quibusdam deus non dat istam perseuerantiam. Absit enim ut ita esset, si de illis prædestinatis essent, & secundum propositum uocatis, qui uere sunt filij promissionis. Nam isti cum pie uiuunt dicuntur filij dei, sed quoniam uicturi sunt impie, & in eadem impietate morituri, non eos dicit filios dei præscientia dei. Sunt enim filij dei, qui nondum sunt nobis: &
Ioan.11 sunt iam deo, de quibus ait euangelista Ioannes, quia Iesus moriturus erat pro gente: nec tantum pro gente, sed etiam ut filios dei dispersos congregaret in unum, quod utiq; credendo futuri erant per euangelij prædicationem, & tamen antequàm esset factum, iam filij dei erant in memoriali patris sui inconcussa stabilitate conscripti. Et sunt rursus quidam qui filij dei propter susceptam uel temporaliter gratiam dicuntur à nobis, nec sunt tamen à deo.
1.Ioan.2 De quibus ait idem Ioannes, Ex nobis exierũt, sed non erant ex nobis. Quod si fuissent ex nobis, permansissent utiq; nobiscum. Non ait ex nobis exierunt, sed quia non manserũt nobiscum, iam non sunt ex nobis: uerum ait, ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis, hoc est, & quando uidebantur in nobis, non erant ex nobis. Et tanquam ei diceretur, unde id ostendis? Quod si fuissent, inquit, ex nobis, permansissent utiq; nobiscum. Filiorum dei uox est: Ioannes loquitur in filijs dei loco præcipue constitutus. Cum ergo filij dei dicunt de his qui perseuerantiam non habuerunt, ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis, & addunt, quod si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum: quid aliud dicunt, nisi non erant

A erant filij, etiam quando erant in professione & nomine filiorum? non quia iustitiam si/
mulauerunt, sed quia in ea non permanserunt. Neq; enim ait, Nam si fuissent ex nobis, ue
ram nō fictam iustitiam tenuissent utiq; nobiscum: sed si fuissent, inquit ex nobis, perman
sissent utiq; nobiscum. In bono illos uolebat proculdubio permanere. Erant itaq; in bono,
sed quia in eo non permanserunt, id est, non usq; in finem perseuerauerunt, non erant, in/
quit, ex nobis: & quando erant nobiscum, hoc est, non erant ex numero filiorum, & quan/
do erant in fide filiorum: quoniam qui uere filij sunt, præsciti & prædestinati sunt confor/
mes imaginis filij eius, & secundum propositum uocati sunt ut electi essent. Nō enim perit
filius promissionis, sed filius perditionis. Fuerunt ergo isti ex multitudine uocatorum: ex ele
ctorum autem paucitate nō fuerunt. Nō igitur filijs suis prædestinatis deus perseuerantiā
non dedit, haberēt enim eam si in eo filiorum numero essent. Et quid haberēt quod nō acce 1. Cor. 4
pissent secundū apostolicam ueramq; sententiam? Ac per hoc tales filij filio Christo dati
essent: quemadmodū ipse dicit ad patrē, ut omne quod dedisti mihi nō pereat, sed habeat
uitam æternā. Hi ergo Christo intelligūtur dari, qui ordinati sunt in uitā æternam. Ipsi sunt
illi prædestinati, & secundū propositum uocati, quorum nullus perit. Ac per hoc nullus eo/
rum ex bono in malū mutatus finit hāc uitam, quoniā sic est ordinatus, & ideo Christo da
tus ut non pereat, sed habeat uitā æternam. Et rursus quos dicimus inimicos eius, uel paruu
los filios inimicorū eius, quoscunq; eorū sic regeneraturus est, ut in ea fide quæ per dilectio/
nem operat' hanc uitā finiant, iam & anteq̄ hoc fiat, in illa prædestinatione sunt filij eius, &
dati sunt Christo filio eius, ut nō pereant, sed habeant uitā æternam. Deniq; ipse saluator,
Si manseritis, inquit, in uerbo meo, uere discipuli mei estis, Nunquid in his cōputandus est Ioan. 8
Iudas, qui nō mansit in uerbo eius? Nunquid in his cōputandi sunt illi de quibus euange/
lium sic loquitur, ubi dominus cū cōmendasset manducandā carnem suam, & bibendū san
guinem suū, ait euangelista, Hæc dixit in synagoga docēs in Capharnaum. Multi ergo au Ioan. 6
B dientes ex discipulis eius dixerunt, Durus est hic sermo, quis potest eū audire? Sciens autē
Iesus apud semetipsum, quia murmurabant de hoc discipuli eius, dixit eis, Hoc uos scanda
lizat, Si ergo uideritis filium hominis ascendentem ubi erat prius? Spiritus est qui uiuifi/
cat, caro autem non prodest quicquam, Verba quæ ego locutus sum uobis, spiritus & uita
sunt, Sed sunt quidam ex uobis qui non credunt: sciebat enim ab initio Iesus qui essent cre/
dentes, & quis traditurus esset eum, & dicebat, Propterea dixi uobis, quia nemo uenit ad
me, nisi fuerit ei datum à patre meo. Ex hoc multi discipulorum eius abierunt retro, & iam
non cum illo ambulabant. Nunquid non & isti discipuli appellati sunt loquente euange/
lio, & tamen non erant uere discipuli, quia non manserunt in uerbo eius, secundum id quod
ait, Si manseritis in uerbo meo, uere discipuli mei estis. Quia ergo non habuerunt perseue
rantiam, sicut nō uere discipuli Christi, ita nec uere filij dei fuerūt, etiā quando esse uideban
tur, & ita uocabantur. Appellamus ergo nos & electos Christi discipulos & dei filios, quia
sic appellandi sunt quos regeneratos pie uiuere cernimus: sed tunc uere sunt quod appellan
tur, si manserint in eo propter quod sic appellantur. Si autem perseuerantiā non habent, id
est in eo quod cœperunt esse non manent, non uere appellantur quod appellantur, & non
sunt: apud eum enim hoc non sunt, cui notum est quod futuri sunt, id est ex bonis mali. Pro
pter hoc Apostolus cum dixisset, Scimus quoniam diligētibus deum omnia cooperantur Roma. 8
in bonum: sciens nōnullos diligere deū, & in eo bono usq; in finem nō permanere, mox ad/
didit, his qui secundum propositum uocati sunt. Hi enim in eo quod diligunt deum, perma
nent usq; in finem, & qui ad tempus inde deuiant reuertuntur, ut usq; in finem perducant,
quod in bono esse cœperunt. Ostendens autem quid sit secundum propositum uocari, mox
addidit ea quæ iā supra posui, Quoniā quos ante præsciuit, & prædestinauit cōformes ima/
ginis filij eius, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Quos autem prædestinauit, illos
& uocauit, scilicet secundum propositum: quos autem uocauit, ipsos & iustificauit, quos au/
tem iustificauit, ipsos & glorificauit, Illa omnia iam facta sunt, præsciuit, prædestinauit, uo/
cauit,

cauit, iustificauit, Quoniam & omnes iam præsciti ac prædestinati sunt, & multi iam uocati C
atq; iustificati. Quod autem posuit in fine, illos & glorificauit, Siquidem illa gloria est hic
Col.2 intelligẽda de qua idem dicit, Cum Christus apparuerit uita uestra, tunc & uos cum illo ap
parebitis in gloria: nondum factum est, quamuis & illa duo, id est uocauit & iustificauit, nõ
in omnibus facta sint, de quibus dicta sunt. Adhuc enim usq; in finem seculi multi uocandi
& iustificandi sunt: & tamen uerba præteriti temporis posuit de rebus etiam futuris, tanquã
iam fecerit deus, quæ iam ut fierent ex æternitate disposuit. Ideo de illo dicit propheta Esa-
ias, qui fecit quæ futura sunt. Quicunq; ergo in dei prouidentissima dispositione præsciti,
prædestinati, uocati, iustificati, glorificati sunt, non dico etiam nondum renati, sed etiam nõ-
dum nati, iam filij dei sunt, & omnino perire nõ possunt. Hi uere ueniunt ad Christum, quia
Ioan.6 ita ueniũt quomodo ipse dicit, Omne quod dat mihi pater ad me ueniet, & eum qui uenit
ad me, non eijciam foras. Et paulopost, Hæc est, inquit, uoluntas eius qui misit me patris, ut
omne quod dedit mihi non perdam ex eo. Ab illo ergo datur etiam perseuerantia in bono
usq; in finem: neq; enim datur, nisi eis qui non peribunt, quoniam qui non perseuerant pe-
ribunt. Talibus deus diligentibus eum omnia cooperatur in bonum, usq; adeo prorsus o-
mnia, ut etiam si qui eorum deuiant & exorbitant, etiam hocipsum eis faciat proficere in bo
num, quia humiliores redeunt atq; doctiores. Discũt enim in ipsa ista uita iusta cum tremo
re se exultare debere, non sibi arrogando tanquam de sua uirtute fiduciam permanendi,
Psal.29 nec dicendo in abundantia sua, non mouebor in æternum, propter quod eis dicitur, Serui-
Psal.2 te domino in timore, & exultate ei cum tremore, nequãdo irascatur dominus, & pereatis de
uia iusta. Neq; enim ait, & ne ueniatis ad uiam iustam, sed ne pereatis, inquit, de uia iusta:
quid ostendẽs, nisi eos esse commonitos qui iam ambulant in uia iusta, ut in timore deo ser
uiant, id est non altum sapiant, sed timeant quod significat non superbiãt, sed humiles sint:
Roma.12 unde & alibi dicit, Non alta sapientes, sed humilibus consentientes exultent deo, sed cũ tre-
Hiere.9 more, in nullo gloriantes, quando nostrum nihil sit, ut qui gloriatur in domino glorietur. D
Non pereant de uia iusta, in qua iam ambulare cœperũt, dũ sibi hocipsum assignant, quod
Phil.2 in ea sunt: his uerbis usus est & Apostolus ubi ait. Cum timore & tremore uestram ipsorũ
salutem operamini. Et ostendens quare cum timore & tremore, ait, Deus est enim, inquit,
qui operatur in uobis & uelle & operari pro bona uoluntate. Nõ enim habebat hunc timo
rem & tremorem, qui dicebat in abundantia sua, non mouebor in æternum, sed quia filius
erat promissionis, non perditionis: expertus deo paululum deserente quid esset ipse, Domi
ne, inquit, in uolũtate tua præstitisti decori meo uirtutem, Auertisti faciem tuam à me, & fa-
ctus sum conturbatus. Ecce doctior, & ob hoc etiam humilior, tenuit uiam iam uidẽs & con
fitens in uoluntate sua, deum decori eius præstitisse uirtutem, quod sibiipsi tribuens & de
se præsumens, in tali abundantia quam præstiterat deus, non de illo qui eam præstiterat di-
cebat, non mouebor in æternum. Factus est ergo conturbatus, ut se inueniret & humiliter
sapiens, non solum æternæ uitæ, uerumetiam in hac uita piæ conuersationis & perseueran-
tiæ, in quo spes habẽda esset addisceret. Hæc uox & apostoli Petri esse potuit: dixerat quip
Ioan.13 pe & ipse in abundantia sua, Animam meam pro te ponam, sibi festinando tribuens, quod
ei fuerat à domino postea largiendum. Auertit autem ab illo faciem dominus, & factus est
conturbatus, ita ut eum mori pro illo metuens ter negaret. Sed rursus conuertit ad eum fa-
ciem suam dominus, & culpam lachrymis diluit. Quid est enim aliud, Respexit in eum, nisi
faciem suam quam paululum ab illo auerterat, reuocauit ad eum? Factus ergo fuerat cõtur
batus. Sed quia didicit non de seipso fidere, etiam hoc ei profecit in bonum, faciente illo qui
diligentibus eum omnia cooperatur in bonum, quia secundum propositum uocatus erat,
ut nemo eum posset eripere de manu Christi, cui datus erat.

Caput X Nemo ergo di-
cat, non esse corripiendum qui exorbitat de uia iusta, sed ei reditum & perseuerantiam à do
mino tantum esse poscendam: nemo prudens & fidelis hoc dicat. Si enim secundum pro-
positum uocatus est iste, proculdubio illi etiam quod corripitur, deus cooperatur in bonũ.
Vtrum

A Vtrum autē sic sit uocatus, quoniā qui corripit nescit, faciat ipse cum charitate quod scit esse faciendum, scit enim talem corripiēdum facturo deo, aut ad misericordiam, aut ad iudiciũ. Misericordiam quidē, si à massa perditionis ille qui corripitur, gratiæ largitate discretus est, & non est inter uasa iræ quæ perfecta sunt in perditionem, sed inter uasa misericordiæ, quæ præparauit deus in gloriam. Iudicium uero, si in illis est damnatus, in his non est prædestinatus. Hinc exoritur alia quæstio non sanè contemnenda, sed in adiutorio domini, in cuius manu sunt & nos & sermones nostri, aggredienda atq; soluenda. Quæritur enim à nobis, quantum attinet ad hoc donum dei, quod est in bono perseuerare usq; in finē, quid de ipso primo homine sentiamus, qui certe sine ullo uitio factus est rectus. Nec dico, si perseuerantiam nō habuit, quomodo sine uitio fuit, cui tamen necessarium dei donũ fuit: huic nanq; interrogationi facile respōdetur, eum perseuerantiā non habuisse, quia in eo bono quo sine uitio fuit nō perseuerauerit: cœpit enim habere uitium ex quo cecidit, & si cœpit, anteq̃ cœpisset utiq; sine uitio fuit. Aliud est enim nō habere uitiũ, & aliud est in ea bonitate in qua nullum uitium est, non manere. Eo quippe ipso q; non dicitur nunq̃ sine uitio fuisse, sed dicitur sine uitio nō permansisse, proculdubio demonstratur sine uitio fuisse, in quo bono nō permansisse culpatur. Sed illud magis quærendũ operosiusq; tractandũ est, quomodo respondeamus eis, qui dicunt, Si in illa rectitudine in qua sine uitio factus est, habuit perseuerantiam, proculdubio perseuerauit in ea. Et si perseuerauerit, utique non peccauit, nec illam suam rectitudinem deumq; deseruit. Eum autem peccasse, & desertorem boni fuisse, ueritas clamat. Non ergo habuit in illo bono perseuerātiam, & si nō habuit, nō utiq; accepit. Quomodo enim & accepisset perseuerantiā, & non perseuerasset? Porrò si propterea nō habuit quia non accepit, quid ipse non perseuerādo peccauit, qui perseuerantiā non accepit? Neq; enim dici potest ideo non accepisse, quia non est discretus à massa perditionis gratiæ largitate: Nondũ quippe erat illa in genere humano perditionis massa anteq̃ peccasset, ex quo

B tracta est origo uitiata. Quapropter saluberrime confitemur, quod rectissime credimus, deum dominumq; rerũ omniũ qui creauit omnia bona ualde, & mala ex bonis exoritura esse præsciuit, & sciuit magis ad suā omnipotentissimam bonitatem pertinere, etiā de malis bene facere, q̃ mala esse nō sinere: sic ordinasse angelorũ & hominum uitam, ut in ea prius ostenderet quid posset eorum liberũ arbitrium, deinde quid posset suæ gratiæ beneficium iustitiæq; iudicium. Deniq; angeli quidam, quorum princeps est qui dicitur diabolus, per liberum arbitrium à domino deo refugæ facti sunt. Refugientes tamen eius bonitatem qua beati fuerunt, nō potuerunt eius effugere iudicium, per quod miserrimi effecti sunt. Cæteri autē per ipsum liberum arbitrium in ueritate steterunt, eamq; de suo casu nunq̃ futuro certissimam scire meruerũt. Si enim nos de scripturis sanctis nosse potuimus sanctos angelos iam nullos esse casuros, quanto magis hoc ipsi reuelata sibi sublimius ueritate nouerũt. Nobis quippe beata sine fine uita promissa est, & æqualitas angelorum. Ex qua promissione certi sumus, cum ad illā uitam post iudcium uenerimus, nō inde nos esse lapsuros: quod si de se ipsis angeli nesciunt, nō æquales sed beatiores erimus. Veritas autē nobis eorũ promisit æqualitatem. Certũ est igitur hoc eos nosse per speciē, quod nos per fidem, nullā scilicet iam ruinam cuiusq; sancti angeli futurā. Diabolus uero & angeli eius, & si beati erāt anteq̃ caderent, & se in miseriā casuros esse nesciebant, erat tamen adhuc quod eorum adderetur beatitudini, si per liberũ arbitrium in ueritate stetissent, donec istam summæ beatitudinis plenitudinem, tanq̃ præmium ipsius permāsionis acciperent, id est, ut magna per spiritum sanctum data abũdantia charitatis dei, cadere ulterius omnino nō possent, & hoc de se certissime nossent: hanc plenitudinē beatitudinis nō habebant: sed quia nesciebāt suā futuram miseriam, minore quidē, sed tamen beatitudine sine ullo uitio fruebantur. Nam si suum casum futurum nossent æternumq; supplicium, beati utiq; esse non possent, quos huius tanti mali metus iā tunc miseros esse cōpelleret. Sic & hominē fecit cũ libero arbitrio, & quamuis sui futuri casus ignarũ, tamen ideo beatum, quia & non mori & nō miserum fieri in sua po/

testate esse sentiebat. In quo statu recto ac sine uitio, si per ipsum liberũ arbitrium manerẽ C
uoluisset, profecto sine ullo mortis & infelicitatis experimento, acciperet illam merito huius
modi permansionis, beatitudinis plenitudinem, qua & sancti angeli sunt beati, id est, ut ca-
dere non posset ulterius, & hoc certissime sciret. Nam neq; ipse posset etiam in paradiso bea
tus esse, imò ibi non esset, ubi esse miserũ non deceret, si eum sui casus præsciẽtia timore tan-
ti mali miserum faceret. Quia uero per liberum arbitrium deum deseruit, iustum iudiciũ dei
expertus est, ut cũ tota sua stirpe quæ in illo adhuc posita, tota cum illo peccauerat, damna-
retur. Quotquot enim ex hac stirpe gratia dei liberantur, à damnatione utiq; liberãtur, qua
iam tenentur obstricti: unde etiam si nullus liberaretur, iustum dei iudicium nemo iuste re-
prehenderet. Quòd ergo pauci in comparatione pereuntiũ, in suo uero numero liberantur
Hier.9 multi, gratia fit, gratis fit, gratiæ sunt agẽdæ quia fit, ne quis uelut de suis meritis extollatur,
Caput XI sed omne os obstruatur, & qui gloriatur, in domino glorietur. Quid ergo? Adam
non habuit dei gratiam? Imò uero habuit magnã, sed disparem. Ille in bonis erat, quæ bo
nitate sui cõditoris acceperat. Neq; enim ea bona & ille suis meritis cõparauerat, in quibus
prorsus nullum patiebatur malũ. Sancti uero in hac uita ad quos pertinet liberationis hæc
Matth.6 gratia, in malis sunt, ex quibus clamant ad deum, Libera nos à malo. Ille in illis bonis Chri-
sti morte non eguit: istos à reatu & hæreditario & proprio, illius agni sanguis absoluit. Ille
Rom.7 non opus habebat coadiutorio, quod implorant isti cum dicunt, Video aliam legẽ in mem
bris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ est in mem
Gal.5 bris meis. Infelix ego homo quis me liberabit de corpote mortis huius? Gratia dei per Ie-
sum Christum dominum nostrum: quoniam in eis caro concupiscit aduersus spiritũ, & spi-
ritus aduersus carnem, atq; in tali certamine laborantes ac periclitantes, dari sibi pugnandi
uincendiq; uirtutem per Christi gratiam poscunt. Ille uero nulla tali rixa à seipso aduersus
seipsum tentatus atq; turbatus, in illo beatitudinis loco, sua secum pace fruebatur. Proinde
etsi non interim lætiore nunc, ueruntamen potentiore gratia indigent isti: & quæ potentior D
quàm dei unigenitus filius, æqualis patri & coæternus pro eis homo factus, & sine ullo uel ori-
ginali uel proprio peccato ab hominibus peccatoribus crucifixus? Qui quamuis die tertio
resurrexit, nunquã moriturus ulterius, pertulit tamen pro mortalibus mortem, qui mortuis
Rom.8 præstitit uitam, ut redẽpti eius sanguine, tanto ac tali pignore accepto dicerent, Si deus pro
nobis, quis contra nos? Qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eũ,
quomodo non & cum illo omnia nobis donauit? Deus ergo naturam nostram, id est, ani
mam rationalem carnemq; hominis Christus suscepit, susceptione singulariter mirabili uel
mirabiliter singulari, ut nullus iustitiæ suæ præcedentibus meritis filius dei sic esset ab initio
quo esse homo cœpisset, ut ipse & uerbũ quod sine initio est, una persona esset. Neq; enim
quisquam tanta rei huius & fidei cæcus est ignorantia, ut audeat dicere, quamuis de spiritu
sancto & uirgine Maria filium hominis natum, per liberum tamen arbitrium bene uiuen-
do, & sine peccato bona opera faciendo meruisse, ut esset dei filius, resistente euangelio atq;
Ioan.1 dicẽte, Verbũ caro factum est, Nam ubi hoc factum est, nisi in utero uirginali, unde fuit ini
tium hominis Christi? Itemq; uirgini requirenti, quomodo fieret quod ei per angelũ nun-
Lucæ.1 tiabatur, angelus respondit, Spiritus sanctus superueniet in te, & uirtus altissimi obumbra-
bit tibi, Propter hoc quod nascetur ex te sanctum, uocabitur filius dei. Propterea, inquit, nõ
propter opera, quæ nõdum nati utiq; nulla sunt, sed propterea quia spiritus sanctus super-
ueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi. Quod nascetur ex te sanctũ, uocabitur filius
dei. Ista natiuitas profecto gratuita coniunxit in unitate personæ hominem deo, carnẽ uer-
bo. Istam natiuitatem bona opera secuta sunt, non bona opera meruerunt. Neq; enim me-
tuendum erat, ne isto ineffabili modo in unitatẽ personæ à uerbo deo natura humana su-
scepta, per liberum uolũtatis peccaret arbitrium, cum ipsa susceptio talis esset, ut natura ho-
minis à deo ita suscepta, nullum in se motum malæ uolũtatis admitteret. Per hunc media-
torem deus ostendit eos quos eius sanguine redemit, facere se ex malis deinceps in æternũ
bonos,

A bonos: quem sic suscepit, ut nunq̃ esset malus, ne ex malo factus semper esset bonus. Istam gratiã non habuit homo primus, qua nunq̃ uellet esse malus: sed sanè habuit in qua si per manere uellet, nunq̃ malus esset, & sine qua etiã cũ libero arbitrio bonus esse nõ posset, sed eam tamen per liberũ arbitriũ deserere posset. Nec ipsum ergo deus esse uoluit sine sua gra tia, quẽ relinquit in eius libero arbitrio: quoniã liberũ arbitriũ ad malũ sufficit, ad bonũ aũt †parum est, nisi adiuuetur ab omnipotenti bono: quod adiutoriũ si homo ille per liberum *Alibi. nihil* non deseruisset arbitrium, semper esset bonus: sed deseruit, & desertus est. Tale quippe erat adiutorium quod desereret cum uellet, & in quo permaneret si uellet, nõ quo fieret ut uellet. Hæc est prima gratia quæ data est primo Adã, sed hæc potẽtior est in secundo Adam. Pri ma est enim qua fit, ut habeat homo iustitiã si uelit: secunda ergo plus potest, quã etiã fit ut uelit, & tantũ uelit, tantoq̃ ardore diligat, ut carnis uoluptatẽ cõtraria concupiscentẽ, uolun tate spiritus uincat. Nec illa quidem parua erat qua demõstrata est etiã potẽtia liberi arbi trij, quoniã sic adiuuabatur, ut sine hoc adiutorio in bono nõ maneret, sed hoc adiutorium si uellet desereret. Hæc autẽ tanto maior est, ut parũ sit homini per illã reparare perditam li bertatem, parũ sit deniq̃ nõ posse sine illa, uel apprehẽdere bonũ, uel permanere in bono si uelit, nisi etiã efficiatur ut uelit. Tũc ergo dederat homini deus bonã uoluntatẽ: in illa q̃ppe eũ fecerat qui fecerat rectũ. Dederat adiutoriũ, sine quo in ea nõ posset permanere si uellet, ut autem uellet, in eius libero reliquit arbitrio. Posset ergo permanere si uellet, quia dederat adiutoriũ per quod posset, & sine quo nõ posset perseuerãter bonũ tenere quod uellet. Sed quia noluit permanere, profecto eius culpa est, cuius meritũ fuisset, si permanere uoluisset: *ob* sicut fecerunt angeli sancti, qui cadẽtibus alijs per liberũ arbitrium, per idẽ liberũ arbitrium steterũt ipsi, & huius mãsionis debitã mercedẽ recipere meruerũt, tãtam scilicet beatitudinis plenitudinẽ, qua eis certissimũ sit semper se in illa esse mãsuros. Si autẽ hoc adiutorium uel angelo uel homini quamprimum facti sunt defuisset, quoniã non talis natura facta erat, ut

B sine diuino adiutorio posset manere si uellet, nõ utiq̃ sua culpa cecidissent. Adiutoriũ quip pe defuisset, sine quo manere nõ possent. Nunc autẽ quibus deest tale adiutorium, iã pœna peccati est: quibus autẽ datur, secundũ gratiã datur, non secundũ debitum: & tãto amplius datur per Iesum Christum dominũ nostrũ, quibus id dare deo placuit, ut nõ solũ assit sine quo permanere non possumus, etiã si uelimus, uerumetiã tantum ac tale sit, ut uelimus. Est quippe in nobis per hãc dei gratiã in bono recipiẽdo & perseuerãter tenẽdo, nõ solũ posse quod uolumus, uerumetiam uelle quod possumus. Quod nõ fuit in homine primo: unum enim horũ in illo fuit, alterum nõ fuit. Nanq̃ ut reciperet bonũ, gratia nõ egebat, quia non dum perdiderat: ut autẽ in eo permaneret, egebat adiutorio gratiæ, sine quo id omnino nõ posset: & acceperat posse si uellet, sed nõ habuit uelle q̃ posset, nã si habuisset, perseuerasset. Posset enim perseuerare etiã si uellet: quod ut nollet, de libero descendit arbitrio, quod tunc ita liberum erat, ut bene uelle posset & male. Quid erit autẽ liberius libero arbitrio, quando non poterit seruire peccato, quæ futura erat & homini, sicut facta est & angelis sanctis mer ces meriti? Nunc autẽ per peccatũ perdito bono, merito in his qui liberãtur, factum est do nũ gratiæ, quæ merces meriti futura erat. Quapropter bina ista quid inter se differãt, diligẽ ter & uigilãter intuẽdum est, posse nõ peccare, & nõ posse peccare: posse nõ mori, & nõ posse mori: bonũ posse nõ deserere, bonum nõ posse deserere. Potuit enim nõ peccare primus ho *Gen. 2* mo, potuit nõ mori, potuit bonum nõ deserere. Nunquid dicturi sumus, nõ potuit peccare qui tale habebat liberũ arbitrium? Aut non potuit mori, cui dictũ est, Si peccaueris morte morieris? Aut non potuit bonum deserere, cũ hoc peccãdo deseruerit, & ideo mortuus sit? Prima ergo libertas uoluntatis erat, posse nõ peccare: nouissima erit multo maior, nõ posse peccare. Prima immortalis erat posse nõ mori: nouissima erit multo maior, nõ posse mori. Prima erat perseuerãtiæ potestas, bonum posse nõ deserere: nouissima erit felicitas perseue *Cap. XII* rantiæ, bonum nõ posse deserere. Nunquid quia erunt bona nouissima potiora atq̃ meliora, ideo fuerũt illa prima uel nulla uel parua? Itemq̃ ipsa adiutoria distinguẽda

sunt. Aliud est adiutoriũ sine quo aliquid nõ fit, & aliud est adiutoriũ, quo aliquid fit. Nam C
sine alimẽtis nõ possumus uiuere, nec tamen cum affuerint alimẽta, eis fit ut uiuat qui mori
uoluerit. Ergo adiutorium alimẽtorum est, sine quo non fit, nõ quo fit ut uiuamus. At uero
beatitudo quã non habet homo, cũ data fuerit, cõtinuo fit beatus. Adiutoriũ est enim non
solũ sine quo nõ fit, uerumetiam quo fit propter quod datur. Quapropter hoc adiutorium
& quo fit est, & sine quo nõ fit. Quia & si data fuerit homini beatitudo, cõtinuo fit beatus:
& si data nunquam fuerit, nunquam erit. Alimẽta uero nõ consequẽter faciunt ut homo uiuat, sed
tñ sine illis nõ potest uiuere. Primo itaque homini qui in eo bono quo factus fuerat rectus,
acceperat posse nõ peccare, posse nõ mori, posse ipsum bonũ nõ deserere, datũ est adiutoriũ
perseuerãtiæ, nõ quo fieret ut perseueraret, sed sine quo per liberũ arbitrium perseuerare nõ
posset. Nunc uero sanctis in regnũ dei per gratiã dei prædestinatis, nõ tantũ tale adiutorium
perseuerẽtiæ datur, sed tale ut eis perseuerãtia ipsa donetur, nõ solũ ut sine isto dono perse-
uerãtes esse nõ possint, uerumetiã ut per hoc donũ non nisi perseuerãtes sint. Nõ solũ enim
Ioan. 15 dixit, Sine me nihil potestis facere: uerũetiã dixit, Non uos me elegistis, sed ego elegi uos, &
posui uos, ut eatis & fructũ afferatis, & fructus uester maneat. Quibus uerbis eis nõ solum
iustitiã, uerumetiã in illa perseuerantiã se dedisse mõstrauit, Christo enim sic eos ponẽte ut
eant & fructum afferãt, & fructus eorum maneat, quis audeat dicere, forsitan nõ manebit?
Sine pœnitentia sunt enim dona & uocatio dei, sed uocatio eorũ qui secundũ propositũ uo
cati sunt. Pro his ergo interpellãte Christo ne deficiat fides eorũ, sine dubio nõ deficiet usque
in finẽ, ac per hoc perseuerabit usque in finẽ, nec eam nisi manentem uitæ huius inuenit finis.
Maior quippe libertas est necessaria aduersus tot & tãtas tentationes, quæ in paradiso non
fuerũt, dono perseuerãtiæ munita atque firmata, ut cũ omnibus amoribus, terroribus, errori-
bus suis uincatur hic mũdus: hoc sanctorũ martyria docuerũt. Denique ille Adam & terrẽte
nullo, & insuper cõtra dei terrẽtis imperium libero usus arbitrio, nõ stetit in tãta felicitate, in
tanta nõ peccãdi facilitate. Isti aũt non dico terrẽte mũdo, sed sæuiẽte ne starent, steterũt in D
fide, cum uideret ille bona præsentia quæ fuerat relicturus: isti futura quæ accepturi fuerant
non uiderunt. Vnde hoc, nisi donãte illo à quo misericordiã cõsecuti sunt ut fideles essent, à
quo acceperũt spiritũ non timoris, quo persequẽtibus cederẽt, sed uirtutis & charitatis & cõ
tinẽtiæ, quo cũcta minãtia, cuncta inuitãtia, cũcta cruciãtia superarẽt? Illi ergo sine peccato
ullo data est, cũ qua cõditus est, uolũtas libera, & eã fecit seruire peccato: horũ uero cũ fuisset
Ioan. 8 uolũtas serua peccati, liberata est per illũ, qui dixit, Si uos filius liberauerit, tũc uere liberi eri
tis. Et accipiũt tantã per istã gratiam libertatẽ, ut quãuis quamdiu hic uiuũt, pugnent cõtra
Matth. 6 concupiscẽtias peccatorũ, eisque nõnulla surrepãt, propter quæ dicãt quotidie, Dimitte nobis
debita nostra: non tñ ultra seruiãt peccato quod est ad mortẽ, de quo dicit Ioãnes apostolus,
1. Ioan. 5 Est peccatũ ad mortẽ, non pro illo dico ut roget quis. De quo peccato quoniã nõ expressum
est, possunt multa & diuersa sentiri: ego aũt dico id esse peccatũ, fidem quæ per dilectionem
operatur, deserere usque ad mortẽ. Huic peccato ultra nõ seruiũt, nõ prima cõditione sicut ille
liberi, sed per secundũ Adam dei gratia liberati, & ista liberatione habẽtes liberũ arbitrium
quo seruiãt deo, nõ quo captiuẽtur à diabolo. Liberati enim à peccato serui facti sunt iusti-
tiæ, in qua stabũt usque in finẽ, donãte sibi illo perseuerantiã, qui eos præsciuit & prædestina
uit, & secundũ propositũ uocauit & iustificauit & glorificauit: quoniã illa quæ his promisit,
etiã futura iã fecit, cui promittẽti credidit Abraã, & deputatũ est illi ad iustitiã. Dedit enim
gloriã deo plenissime credẽs, sicut scriptũ est, quia quæ promisit, potẽs est & facere. Ipse ergo
illos bonos facit, ut bona faciãt. Neque enim propterea eos promisit Abraæ, quia præsciuit à
seipsis bonos futuros. Nã si ita est, non suũ sed eorũ est quod promisit. Non ait sic, credidit
Abraã: sed non est infirmatus in fide, dans gloriã deo & plenissime credẽs, quia quæ promi
sit deus, potẽs est & facere. Nõ ait, quæ præsciuit potẽs est promittere, aut quæ prædixit po-
tẽs est ostẽdere, sed quæ promisit potẽs est & facere. Ipse ergo eos facit perseuerare in bono
qui facit bonos. Qui autẽ cadunt & pereũt, in prædestinatorũ numero nõ fuerũt. Quamuis
ergo

A ergo de omnibus regeneratis & pie uiuētibus loqueretur Apostolus, dicens, Tu quis es qui *Rom.14*
iudices seruū alienū, suo dño stat aut cadit: cōtinuo tamen respexit ad prædestinatos, & ait,
Stabit autē: & ne hoc sibi arrogarēt, Potēs est enim deus, inquit, statuere eū. Ipse itaq; dat
perseuerantiā, qui statuere potēs est eos qui stant, ut perseuerātissime stent, uel restituere qui
ceciderint, dñs enim erigit elisos. Vt ergo non acciperet hoc donū dei, id est in bono perseue *Psal.14*
rantiā primus homo, sed perseuerare uel nō perseuerare, in eius relinqueretur arbitrio, tales
uires habebat eius uolūtas, quæ sine ullo fuerat instituta peccato, & nihil illi ex seipsa concu
piscētialiter resistebat, ut digne tantæ bonitati & bene uiuēdi facilitati, perseuerādi commit
teretur arbitriū, deo quidē præsciente quid esset facturus iniuste, præsciēte tamen nō ad hoc
cogēte, sed simul sciēte quid de illo ipse faceret iuste. Nunc uero posteaq; est illa magna pec
cati merito amissa libertas, etiā maioribus donis adiuuāda remāsit infirmitas. Placuit enim
deo quo maxime humanæ superbiā præsumptionis extingueret, ut nō glorieť omnis caro
coram ipso, id est omnis homo. Vnde autē nō glorietur caro corā ipso, nisi de meritis suis?
quæ quidē potuit habere, sed perdidit: & per quod habere potuit, per hoc perdidit, hoc est,
per liberū arbitrium, propter quod nō restat liberādis nisi gratia saluatoris. Ita ergo nō glo
riatur omnis caro corā ipso. Nō enim gloriātur iniusti, qui nō habēt unde: nec iusti, quia ex
ipso habēt unde, nec habent gloriā suā nisi ipsum, cui dicunt, Gloria mea & exaltans caput
meū. Ac p hoc ad omnē hominē pertinet, quod scriptū est, Vt nō glorietur omnis caro corā *1.Cor.1*
ipso. Ad iustos autē illud, Qui gloriatur, in dño glorietur. Hoc etiā Apostolus apertissime
ostendit, qui cū dixisset, ut nō glorietur omnis caro corā ipso, ne putarēt sancti sine gloria se
remāsisse: mox addidit, Ex ipso autē uos estis in Iesu Christo, qui factus est nobis sapientia
à deo & iustitia & sanctificatio & redemptio, ut quēadmodum scriptū est, Qui gloriatur, in
dño glorietur. Hinc est q; in hoc loco miseriarū, ubi tentatio est uita humana super terram,
uirtus in infirmitate perficitur: quæ uirtus, nisi ut qui gloriatur, in dño glorietur? Ac per hoc
B nec de ipsa perseuerantia boni uoluit deus sanctos suos in uiribus suis, sed in ipso gloriari:
qui eis non solū dat adiutoriū quale primo homini dedit, sine quo nō possint perseuerare si
uelint: sed in eis etiā operatur & uelle, ut quoniā nō perseuerabūt, nisi & possint & uelint, per
seuerandi eis possibilitas & uolūtas diuinæ gratiæ largitate donetur. Tantū quippe spiritu
sancto accēditur uoluntas eorū, ut ideo possint, quia sic uelint, ideo sic uelint, quia deus ope
ratur ut uelint: nā si in tāta infirmitate uitæ huius, in qua tamē infirmitate propter elationē
reprimēdam perfici uirtutem oportebat, ipsis relinqueretur uolūtas sua, ut in adiutorio dei
sine quo perseuerare nō possent, manerēt si uellent, nec deus in eis operaretur ut uellēt: inter
tot & tantas tentationes infirmitate sua uolūtas ipsa succūberet, & ideo perseuerare nō pos
sent, quia deficiētes infirmitate nec uellēt, aut non ita uellēt infirmitate uolūtatis ut possent.
Subuentū est ergo infirmitati uoluntatis humanæ, ut diuina gratia indeclinabiliter & inse
parabiliter ageretur, & ideo quamuis infirma, non tñ deficeret, neq; aduersitate aliqua uin
ceretur. Ita factū est, ut uoluntas hominis inualida & imbecilla, in bono adhuc paruo perse
ueraret per uirtutē dei, cū & uolūtas primi hominis fortis & sana, in bono ampliore nō per
seuerauerit, habens uirtutē liberi arbitrij, quamuis nō de futuro adiutorio dei, sine quo non
posset perseuerare si uellet, nō tñ tali quo in illo deus operaretur ut uellet. Fortissimo quippe
dimisit atq; permisit facere quod uellet: infirmis seruauit, ut ipso donante inuictissime quod *Luc.22*
bonū est uellent, nec hoc deserere inuictissime nollent. Dicēte ergo Christo, Rogaui pro te
ne deficiat fides tua, intelligamus ei dictum, qui ædificatur super petrā. Atq; ita homo dei
non solū quia misericordiā consecutus est ut fidelis esset, uerumetiā quia fides ipsa nō defi *Cap.XIII*
cit, qui gloriatur, in dño glorietur. Hæc de his loquor, qui prædestinati sunt in regnū
dei, quorū ita certus est numerus, ut nec addatur eis quisq;, nec minuatur ex eis: non de his,
qui cū annuntiasset & locutus esset, multiplicati sunt super numerū. Ipsi autē uocati dici pos
sunt, nō autē electi, quia non secundū propositū uocati. Certum uero esse numerū electorū
neq; augēdum neq; minuēdum, quāuis & Ioannes Baptista significet, ubi dicit, Facite ergo
dignum fructū pœnitētiæ, & nolite dicere apud uosmetipsos, Patrē habemus Abraam: Po

tens est enim deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ: ut ostẽdat sic istos esse amputandos si nõ fecerint fructũ, ut nõ desit numerus qui promissus est Abrahæ: tñ apertius in Apo- C
Apoc.3 calypsi dicitur, Tene quod habes, ne alius accipiat coronã tuã. Si enim alius non est accepturus nisi iste ꝑdiderit, certus est numerus. Quòd autẽ etiã perseueraturis sanctis sic ista dicuntur, quasi eos perseueraturos habeatur incertũ: nõ aliter hoc audire debent, quibus expedit nõ altũ sapere, sed timere. Quis enim ex multitudine fideliũ quãdiu in hac mortalitate uiuitur, in numero prædestinatorum se esse præsumat, quia id occultari opus est in hoc loco, ubi sic cauẽda est elatio, ut etiam per satanæ angelũ ne extolleretur, tantus colaphizaretur Apo-
Ioan.15 stolus. Hinc apostolis dicebatur, Si mãseritis in me, dicẽte illo qui illos utiꝙ sciebat esse mã-
Esaiæ 1 suros. Et ꝑ prophetã, Si uolueritis & audieritis me, cũ sciret ipse in qbus operaretur & uelle. Et similia multa dicuntur propter huius utilitatẽ secreti, ne forte quis extollatur, sed omnes etiã qui bene currunt timeant, dũ occultum est quò perueniãt: propter huius ergo utilitatẽ secreti credendũ est quosdã de filijs perditionis, nõ accepto dono perseuerãdi usꝙ in finẽ, in fide quæ per dilectionẽ operatur, incipere uiuere, & aliquãdiu fideliter ac iuste uiuere, & postea cadere, neꝙ de hac uita priusꝙ hoc eis cõtingat auferri. Quorũ si nemini cõtigisset, tãdiu haberẽt homines istũ saluberrimũ timorẽ quo uitiũ elationis opprimitur, donec ad Christi gratiã qua pie uiuitur peruenirent, deinceps iã securi nunꝙ se ab illo esse casuros. Quæ præsumptio in isto tentationũ loco nõ expedit, ubi tanta est infirmitas, ut superbiã possit generare securitas. Deniꝙ etiã hoc erit: sed tunc, quod iam est in angelis, etiã in hominibus erit, qñ ulla superbia esse non poterit. Numerus ergo sanctorũ per dei gratiã dei regno prædestinatus, donata sibi etiã usꝙ in finẽ perseuerantia, illuc integer perducetur, & illic integerrimus iã sine fine beatissimus seruabitur, adhærẽte sibi misericordia saluatoris sui, siue cũ conuertũtur, siue cũ præliãtur, siue cũ coronãtur. Nã & tunc esse illis dei misericordiã necessariã
Psal.102 sancta scriptura testatur, ubi sanctus Dauid de dño deo suo dicit animæ suæ, Qui coronat
Iaco.2 te in miseratione & misericordia. Dicit etiã Iacobus apostolus, Iudiciũ sine misericordia illi D
qui nõ fecit misericordiã: ubi ostẽdit etiã in illo iudicio in quo iusti coronãtur, iniustiꝙ damnãtur, alios cũ misericordia, alios sine misericordia iudicandos. Propter quod etiam mater
2.Machab.7 Machabeorum filio suo dicit, Ut in illa miseratione cũ fratribus tuis te recipiã. Cũ enim rex iustus sicut scriptũ est, sederit in throno, nõ aduersabitur ante eũ omne malũ. Quis gloriabitur castũ se habere cor, aut quis gloriabitur mundũ se esse à peccato? Ac per hoc etiã ibi dei misericordia necessaria est, qua fiet beatus, cui nõ imputauit dñs peccatum: sed tunc pro bonorũ operũ meritis iusto iudicio etiã ipsa misericordia tribuetur. Cũ enim dicitur, Iudicium misericordia illi qui nõ fecit misericordiam, manifestatur in his in quibus inueniũtur bona opera misericordiæ, iudiciũ cum misericordia fieri, ac per hoc etiã ipsam misericordiã meritis bonorũ operũ reddi. Non sic est nũc, quando nõ solũ nullis bonis, sed etiã multis malis operibus præcedẽtibus, misericordia eius præuenit hominẽ ut liberetur à malis, & quæ fecit, & quæ facturus fuerat, nisi dei gratia regeneraretur, & quæ passurus fuerat in æternum, nisi erueretur à potestate tenebrarũ, & trãsferretur in regnum filij charitatis dei. Veruntñ quia & ipsa uita æterna quã certum est bonis operibus debitã reddi, à tãto Apostolo gratia dei dicitur, cũ gratia non operibus reddatur, sed gratis detur, sine ulla dubitatione confitẽdum est ideo gratiam uitã æternam uocari, quia his meritis redditur, quæ gratia cõtulit homini. Recte quippe ipsa intelligitur, quæ gratia in euangelio legitur, Gratiã pro gratia, id est pro his meritis quæ cõtulit gratia. Hi uero qui non pertinent ad hunc prædestinatorũ numerũ, quos dei gratia siue nondũ habẽtes ullum liberũ suæ uoluntatis arbitriũ, siue cũ arbitrio uoluntatis, ideo uero libero, quia ꝑ ipsam gratiã liberato ꝑducit ad regnũ. Hi ergo qui nõ pertinẽt ad istũ certissimum & felicissimũ numerũ, pro meritis iustissime iudicãtur: aut enim iacent sub peccato, quod originaliter de generatione traxerũt, & cum illo hæreditario debito hinc exeũt, quod nõ est regeneratione dimissum: aut ꝑ liberũ arbitriũ alia insuꝑ addiderũt. Arbitriũ, inquam, liberũ, sed non liberatũ, liberum iustitiæ, peccati autẽ seruũ, quo uoluũtur ꝑ diuersas noxias cupiditates, alij magis, alij minus: sed omnes mali, & pro ipsa diuersitate diuersis

A diuersis supplicijs iudicādi:aut gratiam dei suscipiunt,sed temporales sunt,nec perseuerant,
deserunt & deserūtur. Dimissi enim sunt libero arbitrio,nō accepto perseuerātiæ dono iudi
cio dei iusto & occulto. Patiantur ergo homines se corripi quando peccāt,nec de ipsa corre/
ptione cōtra gratiā argumententur,nec de gratia contra correptionē: quia & peccatis iusta
pœna debetur, & ad ipsam pertinet iusta correptio quæ medicinaliter adhibetur, etiam si
salus ægrotantis incerta est. Vt si is qui corripitur ad prædestinatorū numerū pertinet,sit ei
correptio salubre medicamētum:si autē non pertinet,sit ei correptio pœnale tormentū. Sub
isto ergo incerto ex charitate adhibēda est,cuius exitus ignoratur:& pro illo cui adhibetur,
orādum est ut sanetur. Cum autē homines per correptionē in uiā iustitiæ seu ue/ Cap. XIIII
niūt seu reuertuntur,quis operatur in cordibus eorum salutē,nisi ille qui quolibet plantante
atq; rigante,& quolibet in agris atq; arbustulis operante dat incremētum deus,cui uolenti
saluum facere,nullū hominū resistit arbitrium? Sic enim uelle uel nolle in uolētis aut nolen
tis est potestate,ut diuinā uoluntatem nō impediat,nec superet potestatē. De his enim qui
faciunt quæ non uult,facit ipse quæ uult. Et quod scriptū est,q; uult omnes homines saluos
fieri,nec tamen omnes salui fiūt,multis quidē modis intelligi potest,ex quibus in alijs opu/
sculis nostris aliquos commemorauimus:sed hic unum dicā,ita dictū est, Omnes homines
uult saluos fieri,ut intelligātur omnes prædestinati, quia omne genus hominū in eis est,si/
cut dictū est pharisæis, Decimatis omne olus:ubi nō est intelligendum, nisi omne quod ha Luc. 11
bebant. Neq; enim omne olus quod erat in toto terrarū orbe decimabant. Secundū istum
locutionis modū,dictū est, Sicut & ego omnibus per omnia placeo. Nūquid enim qui hoc 1. Cor. 10
dixit,placebat etiā tā multis persecutoribus suis? Sed placebat omni generi hominū quod
Christi cōgregabat ecclesia,siue iam intus positis,siue introducēdis in eā. Non est itaq; du/
bitandū,uolūtati dei qui in cœlo & in terra omnia quæcunq; uoluit fecit,& qui etiā illa quæ
futura sunt fecit, humanas uoluntates non posse resistere, quo minus faciat ipse quod uult,
B quandoquidē etiā de ipsis hominū uoluntatibus, quod uult cum uult facit. Nisi forte,ut ex
multis aliqua commemorem, quando deus uoluit Sauli regnum dare, sic erat in potestate
Israëlitarum subdere se memorato uiro,siue nō subdere,quod utiq; in eorum erat positum
uoluntate,ut etiā deo ualerent resistere. Qui tamen hoc non fecit,nisi per ipsorū hominum
uoluntates,sine dubio habens humanorum cordium quò placeret inclinādorum omnipo/
tētissimam potestatem. Sic enim scriptū est, Et dimisit Samuël populū,& abijt unusquisq; 1. Reg. 10
in locū suum:& Saul abijt in domū suā in Gabaa:& abierunt potētes quorum tetigit deus
corda cum Saule. Et filij pestilentes dixerunt, Num saluabit nos hic? Et inhonorauerūt eū,
& non obtulerunt ei munera. Nūquid aliquis dicturus est,nō iturum fuisse cū Saul quenq;
corum, quorum tetigit corda deus ut irent cum illo: aut isse aliquem pestilentium,quorum
ut hoc facerent corda non tetigit? Item de Dauid,quē dominus in regnum successu prospe 1. Paralip. 11
riore cōstituit,ita legitur, Et ambulabat Dauid proficiens, & magnificabatur, & dominus 1. Paral. 12
erat cum illo. Hoc cum præmissum fuisset,paulopost dictum est, Et spiritus domini induit
Abisai principem inter triginta, & dixit, Tui sumus Dauid, & tecum futuri filij Iesse. Pax
pax tibi, & pax adiutoribus tuis, quia auxiliatus est tibi deus. Nunquid ille posset aduer/
sari uoluntati dei, & non potius eius facere uoluntatem, qui in eius corde operatus est per
spiritum suum quo indutus est, ut hoc uellet, diceret & faceret? Item paulopost ait eadem
scriptura, Omnes hi uiri bellatores, dirigentes aciem corde pacifico uenerunt in Hebron,
ut constituerent Dauid super omnem Israël: sua uoluntate utiq; isti constituerunt regem
Dauid. Quis non uideat? Quis hoc neget? Non enim hoc non ex animo,aut non ex bo/
na uoluntate fecerunt corde pacifico, & tamen hoc in eis egit, qui in cordibus hominum
quod uoluerit operatur. Propter quod præmisit scriptura, Et ambulabat Dauid proficiens,
& magnificabatur, & dominus omnipotens erat cum illo. Ac per hoc dominus omnipo/
tens qui erat cum illo, adduxit istos ut eum regem constituerent. Et quomodo adduxit?
Nunquid corporalibus ullis uinculis alligauit? Intus egit, corda tenuit,corda mouit,eosq;
uolūtatibus eorum,quas ipse in illis operatus est,traxit. Si ergo cum uoluerit reges in terra

deus constituere, magis habet in potestate uolũtates hominũ, q̃ ipsi suas, quis alius facit ut salubris sit correptio, & fiat in correpti corde correptio, ut cœlesti constituatur in regno? C

Cap. XV Corripiantur itaq; à præpositis suis subditi fratres correptionibus de charitate uenientibus, pro culparũ diuersitate diuersis, uel minoribus uel amplioribus: quia & ipsa quæ damnatio nominatur, quã fecit episcopale iudiciũ, qua pœna in ecclesia nulla maior est, potest si deus uoluerit, in correptionẽ saluberrimã cedere atq; proficere. Neq; enim scimus quid contingat sequenti die: an ante finẽ uitæ huius de aliquo desperandũ est, aut cõtradici deo põt ne recipiat & det pœnitentiã, & accepto sacrificio spiritus cõtribulati cordisq; cõtriti, à reatu quamuis iustæ dãnationis absoluat, dãnatumq; ipse non damnet? Pastoralis tñ necessitas habet ne per plures serpant dira cõtagia, separare ab ouibus sanis morbidã, ab illo cui nihil est impossibile, ipsa forsitã separatione sanandã, Nesciẽtes enim quis pertineat ad prædestinatorũ numerũ, quis non pertineat, sic affici debemus charitatis affectu, ut omnes uelimus saluos fieri. Hoc quippe fit, cũ singulos quosq; ut occurrerint, cũ quibus id agere ualeamus ad hoc conamur adducere, ut iustificati ex fide pacẽ habeãt ad deũ, quem prædicabat etiã
2. Cor. 5 Apostolus, cũ dicebat, Pro Christo ergo legatione fungimur, tanq̃ deo exhortãte per nos: obsecramus pro Christo recõciliari deo, Quid est enim ei recõciliari, nisi pacẽ ad illũ habere,
Luc. 10 propter quã pacem etiam ipse dñs Iesus Christus dixit discipulis, In quamcunq; domum intraueritis, primũ dicite, Pax huic domui: & si ibi fuerit filius pacis, requiescet super eũ pax uestra: sin autẽ, ad uos reuertetur? Cũ hãc euãgelizant pacẽ, de quibus prædictũ est, Quàm
Esa. 52 speciosi pedes eorum qui annuntiãt pacẽ, qui annuntiãt bona: nobis quidẽ tunc incipit esse quisq; filius pacis, cũ obedierit & crediderit huic euãgelio, & ex fide iustificatus pacẽ ad deũ habere cœperit: secundũ aũt prædestinationẽ dei, iam filius pacis erat. Neq; enim dictũ est, Super quẽ requieuerit pax uestra, fiet filius pacis: sed, Vbi fuerit, inquit, filius pacis, requiescet super eũ pax uestra. Iã ergo & anteq̃ illi annũtiaretur hæc pax, filius pacis ibi erat, sicut eum nouerat atq; præscierat non euangelista, sed dñs. Ad nos ergo qui nescimus quisnã sit filius pacis, aut nõ sit, pertinet nullũ exceptum facere nullumq; discernere, sed uelle omnes saluos fieri quibus prædicamus hãc pacẽ. Neq; enim metuendũ est ne perdamus eã, si ille cui prædicamus nõ est filius pacis ignorãtibus nobis. Ad nos enim reuertetur, id est nobis proderit hæc prædicatio, nõ & illi: si autẽ super eũ pax prædicata requieuerit, & nobis, & illi. Quia ergo nos qui salui futuri sint nesciẽtes, omnes qbus prædicamus hanc pacẽ saluos fieri uelle deus iubet, & ipse in nobis hoc operatur, diffundẽdo istã charitatẽ in corda nostra p spm̃ sanctũ qui datus est nobis. Potest etiã sic intelligi, q̃ omnes homines deus uult saluos fieri, quoniã nos facit uelle, sicut misit spiritũ filij sui clamantẽ abba pater, id est nos clamare facientẽ. De D
Rom. 8 ipso quippe spiritu, alio loco dicit, Accepimus spiritũ adoptionis filiorũ, in quo clamamus abba pater. Nos ergo clamamus, sed ille clamare dictus est, qui efficit ut clamemus. Si ergo clamãtem spiritum recte dixit scriptura, à quo efficitur ut clamemus, recte etiã & uolentem deũ, à quo efficitur ut uelimus: ac per hoc quia & corripiẽdo nihil aliud debemus agere, nisi ut ab ista pace quæ est ad deum non recedatur, aut ad eã qui recesserat, reuertatur, nos agamus sine desperatione quod agimus. Si filius pacis est quẽ corripimus, requiescet super eũ pax nostra, sin autẽ, ad nos reuertetur. Quamuis itaq; etiã dũ quorũdam fides subuertitur, firmũ dei fundamentũ stet, quoniã scit dñs qui sunt eius, nõ tñ ideo nos pigri & negligẽtes
1. Cor. 15 esse debemus in corripiẽdis, qui corripiẽdi sunt. Neq; enim frustra dictum est, Corrumpũt
1. Cor. 8 mores bonos colloquia mala: &, Peribit infirmus in tua sciẽtia frater, propter quẽ Christus mortuus est. Non argumentemur & contra ista præcepta salubremq; terrorem dicentes, &, Corrumpunt bonos mores colloquia mala: &, Pereat infirmus, quid ad nos pertinet? Firmum fundamentum dei stat, & nemo perit nisi filius perditionis.

Cap. XVI Absit ut ista garrientes, securos nos in hac negligẽtia esse debere credamus. Verum est
Ezech. 3 enim, quia nemo perit, nisi filius perditionis, sed ait deus per Ezechielẽ prophetã, Ille quidẽ in peccato suo morietur, sanguinẽ uero eius de manu speculatoris inquirã. Proinde quãtum ad nos ptinet, q prædestinatos à nõ prædestinatis discernere nõ ualemus, & ob hoc omnes saluos

A salvos fieri uelle debemus, omnibus ne pereāt, uel ne alios perdāt, adhibēda est à nobis me
dicinaliter seuera correptio: dei est autē illis eā facere utilem, quos ipse præsciuit & prædesti
nauit cōformes imaginis filij sui. Si enim aliquando timore nō corripimus, ne aliquis inde
pereat: cur nō etiā timore corripimus, ne aliquis inde plus pereat? Neq; enim dilectionis ui
scera maiora gestamus q̃ beatus Apostolus, qui dicit, Corripite inquietos, cōsolamini pu 1. Thessal. 2
sillanimes, suscipite infirmos, patiētes estote ad omnes, uidete ne quis malū pro malo alicui
reddat. Vbi intelligendū est tūc potius malū pro malo reddi, si corripiēdus nō corripiatur,
sed praua dissimulatione negligatur. Dicit enim, Peccantes corā omnibus corripe, ut cæteri 1. Timoth. 5
timorē habeāt. Quod de his peccatis accipiendū est quæ nō latēt, ne contra dn̄i sententiam
putetur locutus. Ille enim dicit, Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipsum. Matth. 18
Verūtamen & ipse seueritatē correptionis eousq; perducit, ut dicat, Si nec ecclesiā audierit,
sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Et quis magis diligit infirmos, q̃ ille qui pro omnibus
est factus infirmus, & pro omnibus ex ipsa est infirmitate crucifixus? Quæ cum ita sint, nec
gratia prohibet correptionē, nec correptio negat gratiā: & ideo sic est præcipiēda iustitia, ut
à deo gratia qua id quod præcipitur fiat, fideli oratione poscatur, & hoc utrunq; ita facien
dum est, ut neq; iusta correptio negligatur. Omnia uero hæc cum charitate fiant, quoniam
charitas nec facit peccatum, & cooperit multitudinem peccatorum.

Libri de correptione & gratia Finis.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI liber, refellens articulos aliquot falsò ipsi impositos.

VIDAM Christianæ ac fraternæ charitatis obliti, intantū existimationem
nostrā quoquo mō student lædere, ut suā se euertere nocēdi cupiditate nō
uideāt. Contexūt enim, & qualibus possunt sentētijs comprehēdi, ineptissi
B marum quarundā blasphemiarū prodigiosa mēdacia, eaq; ostendēda &
ingerēda multis publice priuatimq; circumferunt, asserētes talia in nostro
esse sensu, qualia diabolico indiculo cōtinentur. Quæ falsò in nos ad excitā
dam inuidiā iactitari facile & sufficiēter subscriptione unius probaremus anathematis, nisi
malignitas eorū qui se grauari putāt, si de nobis bene sentiatur, ipsam subscriptionis nostræ
breuitatē suspectam esset habitura. Vnde ne huius querelæ inueniretur occasio, necessariū
conueniēsq; credidimus, ut siue ad calumniātium animos mitigādos, siue ad eos quorū au
ribus tale aliquid insonuit, instruēdos, quantū adiuuāte dn̄o fieri poterit, plene lucideq; pā
damus, qd de puersis definitionibus iudicē. Propositis ergo singillatim sedecim articulis, sub
uno quoq; eorū sensus nostri & fidei quā contra Pelagianos ex apostolicæ sedis autoritate
defendimus, uerba ponemus, ut qui paululū sese ad hæc legēda dignati fuerint occupare, eui
denter agnoscāt impiarū prophanarumq; opinionū nullū cordibus nostris inhæsisse uesti
giū: & blasphemias quas perspexerint nostra professione dānari, in earundē repertoribus cē ART. 1
seant debere puniri. Quòd dn̄s noster Iesus Christus non pro omniū hominū redem RESPON.
ptione sit passus. Cōtra uulnus originalis peccati, quo in Adā omniū hominū corrupta
& mortificata est natura, & unde omniū concupiscētiarum morbus inoleuit, uerū & potens
& singulare remediū est, mors filij dei domini nostri Iesu Christi, qui liber à mortis debito,
& solus absq; peccato pro peccatoribus & debitoribus mortuus est. Quòd ergo ad magni
tudinē & potentiā precij, & quod ad unā pertinet causam generis humani, sanguis Christi
redemptio est totius mūdi. Sed qui hoc seculū sine fide Christi, & sine regenerationis sacra
mēto pertrāseunt, redēptionis alieni sunt. Cū itaq; per unā omniū naturā, omniū causam à
dn̄o nostro in ueritate susceptā, redempti omnes recte dicātur, nō tamen omnes captiuitate
sunt eruti: redēptionis proprietas haud dubiꝰ penes illos est, de qbus princeps huius mūdi
missus est foras, & iā nō uasa diaboli sed mēbra sunt Christi. Cuius mors nō impēsa est hu
mano generi, ut ad redemptionē eius etiā q regenerādi nō erāt, pertinerēt, sed ita quod per
unicum

unicum exemplum gestum est pro uniuersis, per singulare sacramentum celebraretur in sin- C
gulis. Poculum quippe immortalitatis, quod confectum est de infirmitate nostra & uirtute
ART. 2 diuina, habet quidẽ in se ut omnibus prosit, sed si nõ bibitur, non proficit. Quòd deus
RESPON. nolit omnes saluare, etiã si omnes saluari uelint. Cum ueritas dicat, Si uos cũ sitis mali, nostis bona data dare filijs uestris, quanto magis pater uester cœlestis dabit bona petentibus se? Quomodo fieri potest ut deus, qui etiã illos saluat de quibus dici non potest quod saluari uelint, nolit aliquos saluare qui etiã saluari uelint, nisi aliquæ causæ existant? De quibus quamuis sint nobis incognoscibiles, ita tamen iudicat, de quo dici nõ potest aliter eũ quicquam facere debuisse quam fecerit. Remota tamen ergo hac discretione quã diuina sciẽtia intra secretum iustitiæ suæ continet, syncerissime credẽdum est atque profitẽdum, deum uelle ut omnes homines salui fiant. Siquidem Apostolus cuius ista est sententia, sollicite præcipit quod in omnibus ecclesijs pijssime custoditur, ut deo pro omnibus hominibus supplicetur. Ex quibus quod multi pereũt, pereuntium est meritum: quod multi saluãtur, saluãtis est donum: ut enim reus damnetur, inculpabilis est dei iustitia: ut autẽ reus iustificetur, ineffabilis dei gratia est.

ART. 3 Quòd deus maiorem partẽ generis humani ad hoc creet, ut illã perdat in æternum.

RESPON. Omnium quidẽ hominum deus creator est, sed nemo ab eo ideo creatus est ut pereat: quia alia causa est nascẽdi, & alia pereũdi. Vt enim nascãtur homines, est beneficiũ: ut autẽ pereãt, præuaricatoris est uitiũ. In Adam quippe in quo omniũ hominum præformata est natura, omnes peccauerũt, eademque sentẽtia quã ille accepit, obstricti sunt: neque ab hoc uinculo, etiã si proprijs peccatis careant resoluuntur, nisi in sacramento mortis & resurrectionis Christi, per spiritũsanctum renascãtur. Nimis ergo impius & indoctus est, qui uitiũ naturæ nõ discernit ab autore naturæ, à quo prorsus alienũ est quicquid in uno quoque damnandum est. Creat enim ut sint homines, nec multiplicandis generationũ successionibus opificiũ suũ subtrahit: secundũ consiliũ bonæ uolũtatis suæ reparaturus in multis quod ipse fecit: punitu- D
rus in multis quod ipse nõ fecit. Sicut per inobedientiã unius hominis peccatores cõstituti
ART. 4 sunt multi, ita per unius hominis obedientiam iusti cõstituentur multi. Quòd maior pars generis humani ad hoc creetur à deo, ut non dei, sed diaboli faciat uoluntatem.

RESPON. Insanũ & omnino contra rationẽ est dicere, uoluntatem dei fieri nõ ex uolũtate dei, & damnatorẽ diaboli eiusque famulorũ uelle, ut diabolo seruiatur. Sed catholicis Pelagiani cõsequẽter se obijcere existimãt, qui Adæ peccatũ in omnes trãsisse diffugiũt: quoniã si primã natiuitatẽ originalis culpa nõ obliget, nõ sunt obnoxij diabolo paruuli, nec indigẽt erui de potestate tenebrarum, qui nunquam à suo autore discesserunt. Nos autẽ qui omnes in Adã pe-
Luc. 19 rijsse profitemur, uenit enim filius hominis quærere & saluare quod perierat: nec dicimus ideo creari hominẽ quenquam ut diaboli faciat uoluntatẽ, & agnoscimus nõ redemptum diabolo esse captiuũ: præuaricatio enim hòminũ dispositæ à seculis creationis ordinẽ turbare non potuit: & merito creatura peccatrix pœnalẽ quidẽ illius damnationẽ patitur, cui relicto uero deo spõte se uẽdidit. Hæc scilicet seruitus nõ institutio dei est, sed iudiciũ, quo fraus deceptoris diaboli facta est decepto & male credulo homini pœna peccati, de quo nemo eruitur nisi per mediatorẽ dei & hominũ, hominẽ Iesum Christũ: cuius gratuita gratia & mul-
ART. 5 torũ malis meritis nõ tribuitur, & nullorũ bonis meritis præuenitur. Quòd peccatorũ nostrorũ autor sit deus, & quod malã uoluntatẽ faciat hominũ, plasmet substantiã quæ natura-
RESPON. li motu nõ possit non peccare. Huius quoque obiectionis uanitas de illa procedit schola, in qua natura humana immunis à peccato Adæ & illæsa defenditur: ut quia omnes homines præuaricationis reos & damnationis obnoxios nasci, perituros que nisi in Christo renascantur, asserimus, eundẽ uideamur autorẽ dicere culpæ, quẽ profitemur esse cõditorem naturæ. Quod nos à sensu nostro penitus abdicamus, qui deũ iustum, bonũ, sic humanæ substãtiæ & interiorum exteriorumque sensuũ nouimus creatorẽ, ut prorsus ab illo sit quicquid pertinet ad naturã: & prorsus ab illo nõ sit quicquid est contra naturã. Peccatũ autẽ contra naturam est, de quo mors & omnia quæ sunt mortis oriũtur. Quibus malis tunc se homo induit,

A induit,quando illum fide obedientiaq; priuatum, in suas promissiones diabolus à lege dei
traduxit, omniaq; sibi posteritatis eius germina,per conditionē deprauatæ stirpis extinxit.
Vnde si qua in Christo noua creatura est, libera sit à diabolo & subijciatur deo,reformata
à deformitate sua ad imaginem eius,qui creauit eam. Quod nisi fiat,remanet in illo in quo
omnes moriuntur, non habens sortem in eo,in quo omnes uiuificantur. Non ergo cuiusq;
peccati autor deus est,sed naturæ creator. Quæ cū potestatē habuerit nō delinquēdi,sponte
deliquit,& deceptori suo propria uoluntate se subdidit. Nec naturali,sed captiuo motu uer
satur in uitio,donec moriatur peccato & uiuat deo. Quod sine gratia dei facere non potest,
quia libertatem quam perdidit,nisi Christo liberante nō capit. Non est enim aliud nomen
sub cœlo datū hominibus,in quo oporteat saluos fieri. Quòd deus in hominibus tale ART.6
plasmet arbitrium quale est dæmonum,quod proprio motu nihil aliud possit uel uelit,nisi
malum. Totus quidē mundus, sicut ait apostolus Ioannes,in maligno positus est,& RESPON.
multorum hominū talis est malicia,qualis & dæmonū,qualibus dicebat Ioānes,Progenies Matth.3
uiperarū,quomodo potestis bona loqui cū sitis mali? Et uos de diabolo patre estis, & con
cupiscentias patris uestri facere uultis. Sed hoc inter malos homines & dæmones distat,q;
hominibus etiam ualde malis superest si deus misereatur,recōciliatio:dæmonibus nulla ser
uata est cōuersio. Sicut ergo præuaricatoribus angelis nō indidit deus illā,in qua in ueritate
non steterunt uoluntatē:ita nec hominibus hunc affectum quo diabolum imitarētur,inse-
ruit. Mendaciū enim de proprio loquitur,& liber à mēdacio non erit, nisi eum ueritas libe-
rauerit. Quòd hæc sit uoluntas dei, ut magna pars Christianorum salua esse nec uelit ART.7
nec possit. Si de his hoc dicitur qui pietatem Christianæ cōuersationis & fidei deseren RESPON.
tes,in prophanos errores,aut in dānabiles mores irreuocabiliter transierunt,non dubiū est,
q; talem uoluntatē habentes salui esse nolūt, & quamdiu salui esse nolunt,salui esse nō pos-
sunt. Sed nullo modo credendū est huiusmodi homines in hanc desperationem ex dei uo-
B luntate cecidisse,cum potius dn̄s alleuet omnes qui corruunt,& erigat omnes elisos. Nemo
enim nisi illius gratia erigitur,nemo nisi illius gratia stabilitur. Dei ergo est uoluntas ut in
bona uoluntate maneat,qui & priusq; deseratur,neminem deserit,& multos desertores ad ART.8
se conuertit. Quòd nolit deus ut omnes catholici in fide catholica perseuerēt, sed uelit RESPON.
ut magna pars exinde apostatet. Nō est dissimilis impietas huius blasphemiæ à præ-
cedenti sententia. Quod ergo ad illā, hoc etiā ad istā quæ in nullo est diuersa, respōsum sit. ART.9
Quòd uelit deus ut magna pars sanctorum à sanctitatis proposito ruat. RESPON.
Nec huius definitionis insania aliud sonat,q; gemina præcedens obiectio prætende-
bat. Vnde mirandum est obijcientem tertio repetisse,quod semel dixisse suffecerat. Sed ut
res est,numerum criminationis augere uoluit, quia sensum uariare non potuit. ART.10
Quòd adulteria & corruptela uirginum sacrarum ideo contingant, quia illas deus ad RESPON.
hoc prædestinauit,ut caderent. Detestanda & abomināda opinio est, quæ deū cuiusq̄
malæ uoluntatis aut malæ actionis credit autorem,cuius prædestinatio nunq̄ extra bonita
tem,nunq; extra iustitiā est. Vniuersæ enim uiæ domini misericordia & ueritas. Adulteria
enim matronarum & corruptelas uirginum non instruere nouit sancta diuinitas,sed dam
nare,nec disponere,sed punire. Quæ mala homines cū admittūt,suis cōcupiscentijs & cupi-
ditatibus seruiunt,quas ab illa prima uolūtariæ præuaricationis labe traxerunt. Cū autem
declinant à malo & faciūt bonum,à dn̄o gressus hominis dirigūtur,ut uiam eius uelit. Pro 2.Cor.13
pter quod dicit Apostolus,Oramus autē ad dominum,ut nihil mali faciatis,nō ut nos pro
bati appareamus,sed ut uos quod bonū est faciatis. Non ergo casus ruentiū,nec malignita
tem iniquorū,neq; cupiditates peccantiū prædestinatio dei aut excitauit,aut suasit,aut im-
pulit:sed plane prædestinauit iudicium suū,quo unicuiq; retributurus est prout gessit,siue
bonum siue malū. Quod iudicium futurum non esset,si homines dei uolūtate peccarēt. Erit
autē iudicium manifestissime:& omnis homo quē discretio diuinæ sentētiæ in sinistra con-
stituerit parte,damnabitur,q; nō dei,sed suam executus est uoluntatem.

Quòd

ART. 11 Quòd quando patres incestant filias, & matres filij, uel quando serui dominos occidũt, C
RESPON. ideo fiat, quia deus prædestinauit ut ita fieret. Si diabolo obijceretur, q; taliũ facinorũ ipse autor, ipse esset inuẽtor, puto q; aliqua ratione hac se posset exonerare inuidia, & taliũ scelerum patratoré de ipsorũ uoluntate uinceret: quia & si delectatus sit furore peccantium, probaret tamen se nõ intulisse uim criminum. Qua ergo insipientia, quáue dementia defini tur, ad dei referendũ esse concilium, quod nec diabolo in toto ascribi potest: qui in peccantiũ flagitijs illecebrarum adiutor, non uoluntatum credẽdus est esse generator? Nihil ergo talium negociorum deus prædestinauit ut fieret, nec illã animã turpiter nequiterq; uicturam ad hoc ut taliter uiueret, præparauit, sed talem futuram non ignorauit, & de tali se iuste iudi caturum esse præsciuit. Atq; ita ad prædestinationem eius nihil amplius referri potest, nisi quod aut ad debitam iustitiæ retributionem, aut ad indebitam pertinet gratiæ largitatem.

ART. 12 Quòd dei prædestinatione de filijs dei efficiantur filij diaboli, & de templo spiritus sancti templa dæmonum, & de membris Christi membra meretricis.

RESPON. Prædestinatio dei & si apud nos, qui dũ præsentis uitæ periculis uersamur incerta est, apud illum tamen qui fecit quæ futura sunt, incõmutabilis permanet, nec quæ illuminauit obcæcat, nec quæ ædificauit destruit, nec quæ plantauit euellit. Sine enim pœnitentia sunt dona & uocatio dei: Et firmum fundamentum dei stat habens signaculum hoc. Cognouit dominus qui sunt eius. Nullo ergo modo prædestinatio dei facit, ut aliqui ex filijs dei sint filij diaboli, aut ex templo spiritussancti templa fiant dæmonum, aut ex membris Christi membra meretricis: sed potius prædestinatio facit, ut ex filijs diaboli fiant filij dei, & ex templo dæmonũ templum spiritussancti, & ex membris meretricis membra fiant Christi: quia ipse alligat fortem, & uasa eius rapit, eruens ea de potestate tenebrarum, & transferens de
1. Ioan. 2 contumelia in gloriam. Hi autẽ de quibus dicitur, Ex nobis exierunt, sed non fuerunt ex nobis: si enim fuissent ex nobis, mansissent utiq; nobiscum, uoluntate exierunt, uoluntate ceciderunt. Et quia præsciti sunt casuri, nõ sunt prædestinati: essent autem prædestinati, si essent D reuersuri, & sanctitate ac ueritate mãsuri: ac per hoc prædestinatio dei multis est causa stan
ART. 13 di, nemini causa labẽdi. Quòd omnes fideles illi & sancti qui ad æternam mortẽ prædestinati sunt, qui ad uomitum suum relabuntur, uitio quidem suo id facere uidentur, sed ipsius uitij causa est diuina prædestinatio, quæ illis latenter subtrahit bonas uoluntates.

RESPON. Idem spiritus blasphemiarum perseuerat, & à præcedentibus mẽdacijs subsequens impietas non recedit. Quam prorsus uera ratio reprobat, & incunctanter sana doctrina condemnat: quia omnibus quidẽ à fide ad infidelitatem, à sanitate ad turpitudinem relapsis, & ante finem uitæ nulla emũdatione purgatis, nihil aliud q̃ æterna mors debetur. Sed nefas est deo ascribere causas taliũ ruinarum: qui & si ex æterna scientia præcognitum habet, quid uniusquisq; meritis retributurus sit, nemini tamen per hoc q; falli nõ potest, aut necessitatem, aut uoluntatem intulit delinquendi. Si ergo à iustitia & pietate quis deficit, suo in præceps fertur arbitrio, sua concupiscentia trahitur, sua persuasione decipitur. Nihil ibi pater, nihil filius, nihil spiritussanctus. Nec in tali negocio quicq̃ diuinæ uoluntatis interuenit: cuius ope scimus multos ne laberentur retentos, nullos autem ut laberentur impulsos.

ART. 14 Quòd pars illa magna Christianorum catholicorũ fidelium atq; sanctorum, quæ ad ruinam ac perditionem prædestinata est, etiã si petat à deo sanctitatis perseuerantiam, non impetrabit, eo q; mutari non potest diuina prædestinatio, quæ illos præordinauit, præopta
RESPON. uit, præaptauit ut caderent. Ad præuaricationem legis, ad neglectum religionis, ad corruptelam disciplinæ, ad desertionẽ fidei, ad perpetrationem qualiscunq; peccati nulla est omnino prædestinatio dei, nec fieri potest, ut per quem à talibus malis surgitur, per eum in talia decidatur. Si ergo in sanctitate uiuitur, si in uirtute proficitur, si in bonis studijs permanetur, manifestum est munus dei, sine quo nullius boni operis fructus acquiritur. Si autem ab his receditur, & ad uitia atq; peccata transitur, nihil ibi deus malæ tentationis immittit, & recessurum non deserit anteq̃ deserat, & facit plerunq; ne deserat, aut etiã si discesserit ut redeat.

A redeat. Cur autem illum retineat, illum non retineat, nec possibile est comprehendere, nec li
citum inuestigare, cũ scire sufficiat, & ab illo esse q; statur, & nõ esse ab illo q; ruitur.

Quòd omnes illi fideles & sancti qui ad æternam morté prædestinati sunt, postq́; ce/ ART. 15
ciderunt sic ab eo dispensentur, ne possint uel uelint per pœnitentiam liberari.

Non ueraciter, nec sapienter hoc dicitur, Qui enim à fide & sanctitate exciderunt, sicut RESPON.
uoluntate prolapsi sunt, ita uoluntate nõ surgunt, & dominatum concupiscẽtiarum quibus
succubuerunt, sponte patiuntur. Si qui autẽ captiuitatem suam gemũt, & iudicantes semet/
ipsos, ad misericordiã domini mutato corde cõfugiunt, non sine spiritu diuinæ uisitationis
hoc faciunt. Hæc enim est mutatio dextræ excelsi, qui innumeris lapsis dat pœnitentiam,
ut resipiscant à laqueis diaboli, à quo captiui detinebantur ad ipsius uoluntatem. Nemini
autem deus correctionis adimit uiam, nec quenq́; boni possibilitate dispoliat: quia qui se
à deo auertit, ipse & uelle quod bonum est, & posse sibi sustulit. Non est ergo consequens, si
cut putant qui talia obijciunt, ut deus quibus pœnitentiam non dederit, resipiscentiã abstu/
lerit, & quos non leuauerit, alliserit: cum aliud sit insontem crimen egisse, quod alienum est
à deo: aliud criminoso ueniam non dedisse, quod de peccatoris est merito

Quòd magna pars illa fidelium atq; sanctorum, quæ ad æternam mortem prædesti/ ART. 16
nata est, quando dicit in oratione dominica: Fiat uolũtas tua, nihil aliud agit q̃ cõtra se pe
tit: id est, ut cadant & ruant, quia uoluntas dei est, ut morte æterna pereant.

Non hoc ueritas dicit, q; hæc uoluntas dei sit, ut fideles & sancti à fide atq; innocẽtia RESPON.
ruant & pereant in æternum. Sed ueritas dicit, Hæc est uoluntas eius qui misit me patris,
ut omne quod dedit mihi, non perdam ex eo quicq́;, sed resuscitem illud in nouissimo die. Ioan. 6
Quod ergo pater filio dedit, filius omnino nõ perdidit. Idem enim dicit, Omne quod dat
mihi pater, ad me ueniet, & non eijciam foras. Quòd si per generalitatem uocationis & per
abundantiam bonitatis dei, etiam non perseueraturi perseueraturis admixti sunt, hi cum à
B pietate deficiunt, non ex dei opere, sed ex sua uoluntate deficiunt, nec impellũtur ut cadant,
nec eijciuntur ut deserant. Casuri tamen & recessuri ab eo qui falli non potest, præsciuntur.
Quàmdiu itaq; in oratione dominica dicunt: Fiat uoluntas tua, non hoc contra se petunt, Matth. 6
quod deus nulla ratione facturus est, ut cadant & ruant: Hæc enim ipsorum nequitia, ipso/
rum est consummatura libertas. Sed planè illud contra se petunt quod diuinæ uoluntatis
esse dubium non est, ut scilicet cum uenerit filius hominis in maiestate sua, & sederit super
thronum gloriæ suæ, congregantur ante eum om̃es gentes, ut separet eos ab inuicem, alios
ad dexteram, alios statuens ad sinistram: Et audient eum dextri dicẽtem: Venite benedicti Matth. 25
patris mei, possidete regnum paratum uobis à constitutione mundi. Audient & sinistri: Di
scedite à me maledicti in ignem æternum, quem præparauit pater meus diabolo & angelis
eius. Igitur qui facturi non sunt uoluntatem dei, & petunt ut fiat uolũtas dei, in eo quod uo
luntate dei faciendum est, audiuntur, ut imitatores diaboli cũ diabolo iudicentur: Qui enim
spreuerunt uoluntatem dei inuitantem, uoluntatem dei sentient uindicantem.

Finis.

AD LECTOREM

Hoc opus non esse Augustini primum illud arguit, quod quum sit iusti uoluminis non cõmemo
ratur in retractationibus, deinde titulus insolens ὑπογνωστικῶν, quasi dicas subnotationum: neque
enim solet ille titulos Græcos indere suis libris, multo minus eos qui non indicant argumentum,
postremo nec stilus per omnia congruit, licet hominis eruditi facundiq; uideatur. Clamoris plus
habet, solidæ argumentationis minus quàm Augustinus. Videtur fuisse quispiam qui quæ spar/
sim ab Augustino disserta sunt contra Pelagianos, studuerit in unum contrahere.

DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI, IN LIBROS Hypognosticon contra Pelagianos & Celestianos, prologus.

DVERSARII fidei catholicæ, dum cõtra regulã ueritatis diabolicis armis pugnare nitunt, nos sollicitudine respondẽdi faciũt cautiores: se uero decipiũt, antequam nostrorum ualeant aliquem uulnerare. Cum enim cæci euacuare thesauros fidei concertant, spe fidei uacuati, faciunt plenitudinem fidei ecclesiæ opitulante dei gratia gloriari: & dum in hypocrisi uigilant nocituri: de quibus propterea dictum esse puto per prophetam: Ablatus est somnus ab oculis eorum, non enim dormiunt nisi male fecerint: nos quodammodo excitant dormiẽtes, ut arrepto clypeo ueritatis, falsitati eorum corde resistere uigilemus, euangelica tuba nostris auribus insonante: Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Cõfidunt ergo hæretici, catholicam fidem impugnantes in uirtute sua, id est, in audacia cordis sui, gratia desolati, & in abundantia diuitiarum suarum, in operibus scilicet uoluntatis suæ gloriantes: Sed deus dissipauit ossa hominum sibi placentium, confusi sunt, quia dominus spreuit eos. Confidamus & nos, resistentes eis in gratia domini, quæ est gloria nostra, rediments nos à circũdantibus nos, & intellectum dans nobis, & instruens nos in uia hac quam ingredimur, confirmando super nos oculos suos, quia in deo salutare nostrum & gloria nostra, deus auxilij nostri, & spes nostra in deo est. Sed iam de quibus uel cõtra quos ista prædixerim, oportet consequenti narrare sermone, atque eorum peruersis dogmatibus, inquantum nos sua gratia dominus dignatus fuerit instruere, respondere. Igitur cõtra Pelagianos & Celestianos hæreticos, quos dñs tales futuros suo uitio ante constitutionem mũdi præsciuit, & exortos in mundo iudicio iusto damnauit, sermo nobis est respondẽdi. Istos ostendebat apostolus Petrus in epistola sua secunda futuros, dicens: Fuerũt uero & pseudoprophetæ in populo, sicut & in uobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, & eum qui emit eos deum negant, superducentes sibi celerem perditionẽ: Et multi sequent eorum luxurias, per quos uia ueritatis blasphemabitur, & in auaricia fictis uerbis de uobis negociabuntur. Quibus iudicium iam olim non cessat, perditio eorum nõ dormitat. Igitur de[†] magnitudine gratiæ dei cõfidens his respondendũ, tanquam hypognosticon abbreuiatum hunc facere libellum curaui. Quem si quis legere uoluerit, non uerborũ mediocritatẽ contempletur, sed fidei rationẽ: Et si placet, ad deum qui docet hominem scientiam, gratias referat. Si qua uero sunt in quibus nolentes errauimus, si tamen aliqua sint corrigenda intuitu charitatis, deo iudice corrigat, sed is cui sensus est catholicus corrigendi. Si autem nihil sciens uel inuidiosus fuerit, uitiare quæ sana sunt non præsumat, quia mecũ stabit ante tribunal Christi, rationẽ redditurus quisquis ille fuerit. Huiusmodi ergo dogmatis ista est nefanda blas-
1 phemia. Adam, inquiunt, siue peccasset siue non peccasset moriturum fuisse. Tamen pecca-
2 tum eius neminem nisi solũ nocuit ipsum. Et posse hominẽ per liberũ arbitrium tanquam per
3 se, sibi sufficienter implere quod uelit: uel etiam meritis operum à deo gratiã unicuique dari.
4 Libidinem naturale esse bonum: nec in ea esse quod pudeat. Et paruulos baptizatorũ filios
5 nõ trahere originale peccatũ, neque perituros à uita æterna, si sine sacramẽto baptismi ex hac
uita migrauerint. O malum dogma quod pacis inimicus inuenit. O dogma per quod scinditur matris unitas ecclesiæ[†] regeneratis. O dogma quod sub nomine Christi euertere, & mutare nititur Christi fundamenta. O dogma cui nefanda sunt nomina mille, mille nocendi artes. Arma contra legem sumit ex lege: impugnat euangelium ex euangelio, pugnans & in sui perniciem, de ueris mendacia fingens, prouocat ad mendacia, fingens prouocat ad mendacium ueritatem. Sed hæc sunt sibi pœna, quæ inordinate proferens putat esse uictoriam: ut in

Marginalia: Prouer. 4 · Marci. 14 · Psal. 52 · 2. Pet. 2 · al's magisterio. · al's renatorum. · C · D

A ut in eis quod scriptum est impleatur: Per quæ enim quis peccat, per hæc & torquetur.

CONTRA PRIMVM ARTICVLVM LIBER I

DAM ergo, inquiūt, siue peccasset, siue non peccasset, moriturum fuisse: Respódemus, Falleris hæretice, falleris: nó ita est. Aut si ita est & nó falleris, diuinis astrue documentis. Sed absit ut in scripturis sanctis autorem mortis deum ualeas repe-
rire. Scriptum est enim: Nolite zelare mortem in errore uitæ uestræ, quoniá deus Sap.1
mortem non fecit, nec lætatur in perditione uiuorum. Creauit enim ut essent omnia, & sana
biles fecit nationes orbis terrarum. Item & in eodem libro: Deus, inquit, creauit hominē in- Sap.2
exterminabilem, & ad imaginem suam fecit illum: Inuidia autem diaboli mors introiuit in
orbem terrarum. Si uides, uide mortem non à deo autore, sed per errorem uitæ uenisse ho-
minibus in paradiso delitiarum positis, id est cum per rationem animæ qua boni & uitales
erant instituti, errauerunt à mandato diuino, inuidia scilicet & seductione serpentis. Audis
testante propheta, deum mortem non fecisse, sed in libro Geneseos protoplasto futuram, si
contigisset lignum uetitum, prædixisse. Sic enim scriptum est: Et dixit dn̄s Adæ: De omni Gen.2
ligno quod est in paradiso edetis: de ligno autem scientiæ boni & mali non edatis: qua
die autem manducaueritis, morte moriemini. Hæc audis, & autorem mortis dicere deum
audes? Mors igitur ex inuidia diaboli ueniens introiuit in orbem terrarum, & †ideo iudicio al's deo iudice iusto
iusto pro pœna in peccatorem permissa est dominari. Recte enim perdidit uitam qui mor
tem noluit cauere prædictam, ne uitam perderet. Tamen uerax & misericors dn̄s non lætat
in perditione uiuorum. Quæ est enim perditio uiuorum nisi mors? Sed uiuorū male uiuen
tium, qui in secunda morte peribunt: non uiuorum iustorum, id est requirentiū deū, quibus
tantum propter peccatum Adæ quod traxere nascentes, mors non secunda, sed prima debe
tur. Si ergo secundum uos deus autor est mortis, lætari debet in occasu uiuorū tanq̃ in ope Psal.103
re suo bono: Quia scriptum est: Lætabitur dn̄s in operibus suis, & quia nihil odiens fecit, sed Gen.1
B omnia quæ fecit ualde bona sunt. Sic enim scriptū est: Diligis enim omnia quæ sunt, & nihil Sap.11
odisti eorū quæ fecisti, nec enim odiens aliquid cóstituisti. Vel cur cótra eā de eius obnoxio
peccato corpore, carnē suā absq; noxa suscepit, si eā ipse corporis iaculū fecit? Nihil enim in
cótrariū sibi dū mundū faceret, deū fecisse cognouimus. Nam ut inimicā mortem uinceret,
uel eius matrē peccatū, ideo dei filiū hominē suscepisse, si oculos caligine mortis nó perdidi- Rom.8
stis, attendite: Nam quod impossibile erat legi, inqt Paulus uas electionis, in q̊ infirmabat
per carnē, misit deus filiū suū, in similitudinē carnis peccati, & de peccato dānauit peccatū in
carne. Quid est aūt impossibile legi, nisi q; sibi nec obedientē nec perfectū facere poterat de-
putatū: nec peccatū tollere, nec mortē uincere præualebat? Sed q̃re id implere nó possit sub
iungens ait: In quo infirmabatur per carnem. Iubendo enim infirmo & non iuuando infir-
matur, quia per carnem, id est per cócupiscentias carnis ex peccato uenientes, quas solo arbi
trio libero homo uincere nó potest: nisi enim præcedéte gratia dei, legis factor esse nó pote- Heb.7
rit, sicut & ait idem Apostolus: Lex enim ad perfectū nihil adduxit. Quid est ergo filiū dei
uenisse in similitudine carnis peccati, nisi non habens caro eius ullum peccatum sicut nostra, 1.Pet.2
dicente Petro apostolo: Qui peccatum nó fecit, id est non habuit, nec inuentus est dolus in
ore eius. Dicendo enim, in similitudine carnis peccati, illam absq; peccato, nostram uero pec
catricem ostendit. Nam ille ideo in similitudine, quia non per libidinis usum ut nos, sed in
spiramine mystico ex uirginis utero in uera natus est carne. Et de peccato, inquit, damnauit
peccatum in carne: de humana uidelicet peccatrice naturam peccatricem: peccatricē dico nó
deo autore, sed homine delinquente: Carnem ut dixi suscipiēs absq; culpa, & hanc innoxiā,
crucifigens peccatum, quod nos damnauerat per inobediētiam in Adam terreno, in Adam
cœlesti obediente damnatur. Nos enim peccato morimur uicti, Christus aūt innocens mo-
ri uoluit, ut moriendo mortē captiuaret & uinceret. Quodāmodo enim eam sibi passus est
dominari, cū patienter se occidendū eius obtulit uolūtati. Sed cū mors in inferno cū iniquis
uideret & iustū, non habens unde eidē sicut & cæteris insultaret, resurgentē tenere nó ualuit,

 quin

quinimmo uicta prostrata est atq; damnata. Et ideo Apostolus extollens uictoriã Christi C
Rom.6 de morte, seruis eius gaudens annunciat: Christus resurgens à mortuis iam nõ morit, mors
illi ultra non dñabitur: Quòd enim mortuus est, peccato mortuus est semel, q aũt uiuit, ui-
uit deo. Hoc dicendo quid aliud intelligere nos uoluit, q deũ mortẽ non fecisse, nec lætari in
Sap.1 perditione uiuorũ, qui absq; peccato ut eam uinceret in infirmitate carnis, noluit habere con
Sap.2 sortiũ mortuorũ. Vnde si inuidia diaboli per peccatũ mortẽ in orbẽ terrarũ introisse nõ cre
dideritis, nihil aliud astruitis nisi deum mortẽ fecisse: propterea ut peremptis hominibus q-
bus suam donauit imaginẽ, nasceret ei cum ea necessitas dimicandi uel etiam moriẽdi & re
surgendi. Sed absit hoc à fide catholica, quæ per unum hominẽ peccatũ intrasse in mũdum,
Rom.5 & per peccatũ mortẽ, & ita in omnes homines pertransisse credit, Paulo fideli magistro do
cẽte, ac Christũ mortuũ ꝓpter peccata nostra, & resurrexisse ꝓpter iustificationẽ nostram,
reconciliantẽ nos in suo corpore deo patri per crucẽ. Erubescite rogo & cõticescite. In uestrã
enim mortem perpetuã deum accusatis, in morte diabolũ excusatis, & hoc ideo, quia non
deũ, sed diabolũ timetis offendere. Dicite ergo: Si deus mortẽ fecit, cur Christus deus mor-
Ioan.11 tuum fleuit Lazarũ secundũ carnẽ? Non enim quod ipse fecerat dolere debuit, sed dolens
eũ & plorans ostendit quos deus uitales fecerat, diabolũ per culpam fecisse mortales. Quẽ
ideo suscitat, ut diabolus nihil se occidendo profecisse cognoscat: nec quisq; hominũ ad deũ
pertinens de morte desperet, quia deo dormiunt quos diabolus perisse putabat. Nolo, in-
Ezech.18 quit per prophetã Ezechielem dñs, mortẽ peccatoris, sed ut reuertat & uiuat. Si eius ut præ
dicatis autor est deus: cur eam, dicendo, nolo, repellit à peccatore, & nõ patitur quod suũ est
permanere? Mortem nolo, inquit, peccatoris, quã ego ei non feci, sed ipse eam sibi, dũ in me
præuaricator extitisset inuenit: Sed reuertatur & uiuat, id est uitã me miserante recipiat, quã
se peccante perdiderat. Nulli itaq; fideliũ dubiũ esse potest, primos homines factos sic fuis-
se uitales, ut si in libertate animæ qua immaculati creati sunt, serpentis contempsissent sedu-
ctionem mortiferam, uita fruerentur æterna: si uero secuti essent, amitterent. Quibus propte D
rea prædixit deus, ne uetita cõtingerent, ut quicquid uictis postea cõtigisset aduersum, non
præmonenti, sed sibi inobedientibus imputarent. Nunquid enim cũ delinquentibus mortẽ
futuram prædixisset, quod futurũ erat ipsum fecisse credendũ est? Quid enim eam cauendũ
præmonuit, si eius in eorũ occasu factor est ipse? Sed nec eis per diabolũ ueniens peccãtibus
succedere ualuisset, nisi dñs iudicio iusto in uindictã propter inobedientiã permisisset. Igit
ut moriant homines, pœna peccati est: ut reuertãtur ad uitam, dñi miserantis est. Sed ille re
dit ad ueram uitã, qui per bonã conuersationẽ ex gratia dei uenientẽ, sanguine Christi san-
ctificatus ingredit in regnũ cœlorũ, & quasi reuersus in regionẽ suã dño placiturus, de quo
Psal.114 peccato fuerat exulatus, gaudens & insultans morti, dicit animæ suæ: Cõuertere anima mea
in requiem tuã, quia dñs benefecit mihi: Quoniã eripuit animã meã de morte, oculos meos
à lachrymis, pedes meos à lapsu: Placebo dño in regione uiuorũ. Placebo: unde? Quia dñs
benefecit mihi: Nam & peccator recipit uitã, non aũt redit ad uitam. Reditus enim uitæ in
regno cœlorũ est, quod omnis in peccatis suis, uel sine baptismo moriens nõ potest posside
re. Recipit enim uitã in corpore nõ moriturus, sed ita uicturus in corpore, ut sit mortuus ui-
ta, uel corpore uiuens semper in pœna, & uita & corpore cũ diabolo mortis autore damna-
to. Vnde & dñs in euãgelio his qui ad sinistram erũt in die iudicij, id est impijs & peccatori-
Matth.25 bus: Ite, inquit, in ignẽ æternũ, quẽ præparauit pater meus diabolo & angelis eius. Iustis ue
ro qui à dextris erũt: Venite benedicti patris mei, percipite regnũ paratũ uobis ab origine
mundi. Et tũc illi, ait, ibunt in suppliciũ æternũ, iusti uero in uitam æternã. In qua uita glori-
ficati, id est mutati de corruptiõe in incorruptionẽ, de mortalitate in ĩmortalitatẽ, fulgebũt,
1.Cor.15 ac cum Christo in perpetuũ regnantes, insultabunt damnatæ morti dicentes: Absorpta est
mors in uictoria. Vbi est mors uictoria tua, ubi est mors stimulus tuus? Mors itaq; priua-
tio uitæ est, nomen tantũ habens, nõ essentiam: & ideo deus eius autor esse dici non potest.
Quicquid enim deũ fecisse dicimus, habet essentiã, id est, species est. Essentia enim dicit ab
eo

A eo quod est, quæ tantum de solo deo dici debet,secundũ illud quod scriptum est in Exodo
Moysi:Dices eis, id est populo: Qui est,misit me ad uos. Tamen & de cæteris creaturis di/ Exodi.3
ci potest quod habeant essentiam, sed non sicut de deo,qui initium non habet quod est,
sed ex quo accipientes initium quod sunt esse cœperunt.Mors ergo nihil est nisi nomen re/
cedente uita:Sicuti fames,escarum defectus:sitis,egentia potus:tenebræ absentia lucis:steri/
litas,defectus†fructus:silentium,uocis absentia:inopia,priuatio facultatũ,& si qua sunt alia al's fœtus
quæ rerum priuatione nihil esse nisi nomen inueniuntur.Opinor nãq; q̃ ideo mors hoc uo
cabulũ accepit,eo q̃ morsu quodãmodo uenenosi serpentis,id est diaboli in paradiso Adã
fuerit interemptus.Tũc enim serpens morsu decepit Adã,quãdo per cõcupiscentiam morde
re,hoc est edere suasit illicita,& ut dixit,propterea mors quasi à morsu nomẽ accepit. Vnde
& dñs in Osee ꝓpheta morti minitans dicit:Ero mors tua ô mors,ero morsus tuus inferne. Osee.13
Mors & infernus in diaboli persona dicta intelligũtur,quia per ipsum delinquenti homini
accedit mors,id est priuatio uitæ,& per ipsum peccatores cõuertuntur in infernum,tanq̃ in
eius carcerẽ ubi damnatus est ipse.Sed quærendũ est,quemadmodũ Christus deus dei fi/
lius mors extitit mortis,& morsus inferni. Sine dubio deus in suscepta carne in qua suum
mors nihil habebat,ut ipse ait: Venit princeps mundi huius,& in me nõ habet quicq̃:Ten Ioan.14
tatus post baptismũ in deserto,eius nõ obediuit cõcupiscentijs,ubi ait:Dic lapidibus istis ut Matth.4
panes fiant,& cætera. Vel q̃ se clauorũ morsu iustus & innocens affigi passus est cruci,& ore
lanceæ transforari.Os aũt lanceæ dixi,secundũ q̃ dictũ est de peccatoribus:Et cadẽt in ore Luc.21
gladij.Et lancea utiq; gladius est.Et q̃ descendens in infernũ uelut in os mortis. Vnde dicit
in psalmo:Nõ absorbeat me profundũ,neq; urgeat sup me puteus os suũ,id est infernus. Psal.68
Detineri eũ fuit à diabolo impossibile. Vnde hominẽ quẽ susceperat pro homine,id est car/
nem suã quæ nõ uidit corruptionẽ,die tertia suscitans,tanq̃ Ionã ex ore cæti ꝓduxit: Quia
hoc fuit infernus Christo quod Ionæ cætus,dicente ipso dño suo:Sicut enim Ionas fuit in Matth.12
B uẽtre cœti tribus diebus & tribus noctibus:ita erit & filius hominis in corde terræ tribus die
bus & tribus noctibus. Morsus ergo factus est inferni,cũ se ab eo tanq̃ escam,id est, carnẽ
suam suscipi passus est,qua nõ satiaret̃ sicut de peccatoribus,sed absorberet̃,ꝓpter quod di
ctum est:Absorpta est mors in uictoria. Sed & illud testimoniũ quod est in Amos prophe 1.Cor.15
ta,puto propterea dictũ esse,cũ peccanti populo dñs promittens futura mala dicit:Et si ce/ Amos.9
lauerint se ab oculis meis in fundo maris,ibi mandabo serpenti & mordebit eos. Quid est
enim:Et si celauerint se ab oculis meis in fũdo maris,id est,&si permãserint in operibus ma
lis,auertentes se ab oculis meis,à præceptis scilicet spiritalibus,quia oculi dei sunt spũs dei,
qui legẽ,id est,præcepta dedit in fũdo maris,in altitudine uidelicet desperationis,ibi mãda/
bo serpenti & mordebit eos,ibi in eadem desperatione cõtemptus mandabo,potestatẽ da/
bo serpenti,hoc est diabolo,qui ab initio serpẽs est nominatus,& mordebit,eo morsu utiq;
diuersarũ cõcupiscentiarũ quo peccantes occidit,mortificabit eos,sed morsu mortẽ facit. Nõ
aũt mors est sicuti feræ bestiæ,uel omne genus animaliũ iracũdorũ,quæ morsu suo nõnũq̃
mortificant homines,& tamẽ nõ ipsa sunt mors,sed morsu insanabili mortẽ,id est priuatio/
nem faciũt uitæ,quẽadmodũ etiã ictus gladij,percussio lapidis,uel quicquid potest hominẽ
occidendo uita priuare. Illud præterea prætermittere nõ debeo,ne forte aliquis inimicorum
ueritatis,q nõ sit rationũ certarũ quæsitor,sed quæstionũ perplexarũ ad subuersionẽ audien
tium inuentor atq; propositor dicat:Si nihil est mors nisi nomẽ,quẽadmodum superius di
sputasti,eo q̃ mors Christũ iustũ in inferno cũ iniquis uiderit,& quia in eo peccatũ nõ fuit,
resurgentẽ tenere nõ ualuerit,ut eidẽ sicut cæteris peccãtibus insultaret,& ideo uicta,prostra
ta atq; damnata est. Si ergo nihil est,uidere,tenere,insultare,uel uinci,prosterni & damnari,
quomodo potest quod nihil est? Respõdemus: Ipsum nihil quod est,quia interdũ cũ nomi Ioan.1
namus,nihil,addimus,est,Sicut est illud de euangelio:Et sine ipso factũ est nihil:insubstan
tiale est nomen substantia carens. Solet enim dici,ut præfatus sum,à plurimis,dum aliquid
despicitur,aut pro paruo æstimatur,uel certe quod penitus non sit,nihil est. Cum ergo dici/

mus,nihil,nomen insubstantiale nominamus:cũ uero addimus, est,rem significamus. Cur C ergo nomen insubstantiale,id est,nihil,tanq̃ uere aliquid sit dicimus,addendo est? Omne enim quod dicimus est,esse aliquid æstimamus,tamen cũ aliquotiẽs dicimus,nihil est,pro consuetudine locutionis addimus,est ad nihil:cum nomen tantum sit nihil,& nõ res.Sic & de morte pro cõsuetudine uerbi,uel ad cõparationem agentis dicimus:uidet mors aliquid, agit,insultat,uel damnata est,uicta est,& quicquid illud est quod dici possit,quia mors faciat aut patiat̃.Cũ ergo hæc de morte dicãtur,omnia ad autorẽ mortis,per quã priuatio uitæ facta est,diabolũ referũtur.Ipse enim quæ ad mortẽ pertinent,aut facit,dum captiuat & & perimit:aut patitur,dũ uincitur & damnat̃.Diabolus enim natura est angelus,sed quod natura est,opus dei est:q̃ uero diabolus,uitio suo est,utendo male naturæ suæ bono.Opera uero eius mala quæ uitia dicũtur,actus sunt,nõ res,quæ tanq̃ p se agere dicũtur aliquid, cũ ea & per ea totum agit diabolus:Vel damnatio dicunt̃,cũ ipse pro his damnat̃ pro quibus damnatur & homo,cũ per liberũ arbitriũ his intellectis tradit assensum:Et ideo hæc in futuro seculo iam non erunt,quia in autore suo diabolo damnabũtur,cum ille scilicet damnatus in gehenna ut peccent homines amplius,potestatem hæc agere non habebit.

AD ARTICVLVM SECVNDVM, LIBER II.

TEM peccatum Adæ,aiunt,neminem nocuit,nisi solum ipsum.Respondemus: Si peccatum primorum hominum solis obfuit illis, & nemini nostrum: quemadmodum quæ in illos pro peccato lata est,in nos sententia pertrãsiuit,in quos non transiuit & culpa? Nisi forte secundum uos iniustus deus,qui expertes corũ delicti,passus est nos eorum pœnæ astringi uinculo.Hæc est enim in illis post peccatum diuina sententia,postq̃ scilicet suasor præuaricando maledictus est serpens.Mulieri autẽ di-
Gen.3 xit deus:Multiplicans multiplicabo mœrores tuos,& gemitum tuum. In tristicia paries filios,& ad uirum tuum conuersio tua,& ipse dominabitur tui.Et Adæ dixit:Quoniam audisti uocem mulieris tuæ,& manducasti de ligno,de quo præceperam tibi de hoc solo ne man D ducares:maledicta terra in operibus tuis,in mœroribus manducabis ex illa omnibus diebus uitæ tuæ:Spinas & tribulos germinabit tibi, & edes fœnum agri:In sudore uultus tui edes panem tuum,donec reuertaris in terram de qua sumptus es,quia terra es,& in terram ibis.Hac nos pœnæ sententia colligatos,ipsa sibi humana natura totum per orbem terrarum diffusa testimonium perhibet, dum se paternis cruciatibus sanctæ legis testimonio peruidet laborare.Quod qua iusticia,si hæredes parentum non sumus, patimur? Si uobis solis æquitas suppeditat naturalis,qua iustiora sint iudicia uestra q̃ dei,inter nos & deũ residentes in superbiæ solio iudicate.Nullum enim hominem tam amatorem uel defensorẽ sui erroris,ad dei iudicia reprehendenda,uel etiam refellenda diabolus potuit inuenire,nisi Pelagium & Celestium nouæ legis iura tradentes.Adam igitur factus est absq; peccato natura:cum uero peccauit homo, natura peccauit,& facta est natura iam peccatrix,id est,uitium habens peccati,non ipsa effecta uitium uel peccatum.Post peccatum ergo homo peccator dictus est,non homo peccatum.Peccator enim à peccando,nõ homo à peccando dicitur.Et ideo peccator homo genuit hominem,sine dubio peccatorem:quia de natura ut dixi peccato uitiata,nõ nisi natura nascitur uitiosa,id est,peccatrix: secũdum quod ait aplus Pau-
1.Cor.15 lus:Qualis terrenus,tales & terreni.Et hoc quomodo nisi p seminis sparsionẽ? Sed ais mihi ediuerso ueniens:Ergo semen peccatũ est? Iam superius dixi,quia cũ peccauit homo, natu-
Sap.12 ra peccauit,cuius sunt semina:& semen ergo uitiatũ est,non uitiũ,sicut scriptum est:Semen
Gen.3 enim maledictũ erat ab initio:Maledictũ uidelicet post peccatũ,quia maledicta,inquit,terra in operibus tuis.Sed uitiũ trahi non potest protoplasti,neq; esse homini sine seminis ef-
Rom.5 fusione.Quod cõfirmat Apostolus dicens:Per unũ hominẽ peccatũ intrauit in mundum,& per peccatũ mors,& ita in omnes homines mors pertransiuit,in quo omnes peccauerũt:Solus autem dñs Iesus Christus absq; semine ex uirgine factus est homo,& expers delicti natus est deus & homo.Audis itaq; per unũ hominẽ peccatũ intrasse in mundum,& per peccatum

A catum mortē,& ita in omnes homines pertrāsisse,in quo omnes peccauerūt:& audes dicere
hæretice,Adæ peccatū nulli nisi soli nocuit ipsi? Et uere tūc soli nocuit,cū solus esset ipse &
Eua mulier eius.Sed in illis unis omnes eramus,quia natura humani generis erant, sicut in
nobis omnibus illi uni sunt,quia natura eorū sumus.Sed respondentes dicitis,ut dicere cō-
sueuistis:Apl̄us si uoluisset intelligi,quia per seminū conceptionē dicebat peccatū in omnes
homines ptransisse,nō per unū hominē dixisset,sed per duos homines,quia sine fœmina de
solo masculo homo nasci nō potest.Si cordis oculos nō amisistis,attendite dictū esse: Iam Gen.2
nō sunt duo,sed una caro.Et iterū:Erunt duo in carne una.Nam ideo per unum hominē di
xit Apostolus,quia cū in uiro suo mulier una sit caro,in semine progenies imputat᷑.Audite
adhuc & aliū sapientissimū dicentē ad uestram confusionē:Ex muliere initiū factum est pec Eccl.25
cati,& per illā omnes morimur.Ecce hæretice,factū est tibi satis,per duos homines in huma
num genus peccatū uel mortē pertransisse.Sed quid adhuc dicturus sis, sicut soletis dicere,
noui.Peccatū,inquis,per unū hominē in mundū intrasse,Apl̄us non seminis propagatiōe,
sed morū imitatione dixit.Respōdeo:Si peccatū morum imitatione cōstat,quē imitatus est
diabolus ut delinqueret,dicite:qui primus inuenit᷑ esse peccator? Quia si de Adam interro-
gauero,respondebitis forsitan,ꝙ sit diabolū imitatus.Esto,Adam ut peccaret diabolū fuis-
se imitatū:dicite mihi,diabolus quē imitatus sit,quia peccatū morum imitatione cōstare de
fenditis.Sed quid immoror,sciens nihil uos responsuros? Quē enim dicturi estis imitatum
fuisse,cū autor sui lapsus ipse sit? Adā certe peccasse nihil aliud legimus in libro Geneseos,ni
si ꝙ inobediens extitit diuinū seruare præceptū.Cain ergo primogenitus filius eius quē sit i- Gen.4
mitatus dū fratrē occidit,homicidiū facere,ut ostendatis interrogo.Quatuor eīm tunc homi
nes fuisse legimus,Adā scilicet & Euā,ipsum Cain & Abel fratrē suū,& ex his neminē fecisse
primo homicidiū inuenimus,nisi ut dixi Cain.Dic ergo hæretice,unde hoc didicerit,quem
ue fuerit imitatus,si morū ex altero in alterū transire cōstat imitatione peccatū,& non conce
B ptione contractū? Omne enim quod imitandū est,aut uidet᷑ oculis,aut certa relatione cōci
pitur.An excusabis homicidiū non esse peccatū? Et quid nequius? Dic iam,dic totiēs inter-
roganti mihi:Cain quē uiderit,à quo narratū audierit homicidiū perpetrandū? Sed cōstri-
ctus uinculo ueritatis,nec ianuā tuæ propositionis patentē inuenies exeundi,ad ianuam ser
monis apostoli Pauli repedabis,ut iter rectum,si uelis,possis incedere,atq; mihi interrogan
ti dicere ueritatem.Vere non morum imitatione,sed seminis sparsione constat per unum Rom.5
hominē peccatū intrasse in mundum,& per peccatū mortē,& ita in omnes homines pertrā
sisse,in quo omnes peccauerunt.Ex peccatore ergo Adam genitore suo,Cain primus pecca
tum in utero matris contraxit:& tertius homo,natus est peccator ex utero eius.Mens inter
na patrio peccato erat iam captiuata,à diabolo inde imbutus est in zelum, inde inuidiam
habuit & liuorem:inde non morum imitatione homicidium,sed uoluntate præcipitatus ad
misit.Qui enim unum peccatum idem diabolus,præuaricantibus primis inflixit homini-
bus,& ipse per hoc quod omnes absq; solo (ut supra dictum est) Christo nascēdo traxerūt,
illicite etiam cætera,dum ei per liberum arbitrium consentitur,cōmittit peccata.Peccatū er-
go protoplasti oēs trahimus,nō morum imitatione,sed seminis cōceptione, sicut scriptū psal.50
est:Ecce enim in iniquitatibus cōceptus sum,& in delictis peperit me mater mea. Constant
etiam & imitatione morum peccata,imitādo scilicet malos.Sed ut quis imitetur malos,na-
turæ est uitium deprauatæ quo factus est malus & maliciosus,nō natura à deo cōditus ma Eph 2
lus.Ob hoc enim & natura filij iræ,ab Apostolo iā baptizati fuisse dicimur.Omnis enim
carnaliter nascens,natura filius iræ recte dicit᷑:quia natura est protoplasti,quæ prior in illo
propter delictum iram iudicis dei iuste suscepit.Si enim delictum eius per quod,ut dixi,ad
iram dn̄m prouocauit,nō traheremus,nunq; natura filij iræ diceremur. Et ideo peccatum Rom.5
eius non solū ipsum,sed omne nocuit genus hūmanū,cū eius damnatione,simul & culpā su
scepimus.Eius enim nos uulneratos esse delicto,uas probat electionis,cū dicit:Nō enim est
distinctio,oēs enim peccauerūt,& egent gloria dei.Dicēdo,oēs,nullū excipit,quinimmo

totum declarauit genus humanum. Peccauerũt enim omnes, cũ ex uno peccatore omnes na C
Rom.5 scimur peccatores: Propter quod iterũ idem dicit Apostolus: Nam iudicium ex uno in condemnationem. Ex quo uno, nisi ex Adam, uel eius uno peccato? In qua condemnatione, nisi in culpa eius, qua ille est cõdemnatus? Quid est aũt, & egent gloria dei, nisi gratia dei patris, per Iesum Christũ qui est gloria dei patris? Et quid est, egent: id est, nemo idoneus per se ꝗ nascitur carnaliter uel operibus meritorũ uitam recipit perditam, nisi per dñm nostrũ Iesum Christũ spiritaliter renascat̃, qui uenit patris & sua, sanctiq́ꝫ spũs indebita misericordia, saluare & quærere quod perierat? Quid enim perierat? Nunquid animalia irrationa-
1.Cor.9 lia? Aut nunquid de bobus cura est deo? Vtiq́ꝫ humanũ genus per peccatũ, ꝑpter quod se sponte immaculatus morti tradens atq́ꝫ resurgens, gratiæ gratuitæ largitate à peccato uel morte redemit.

AD ARTICVLVM TERTIVM, LIBER III.

TERVM posse dicũt hominẽ per liberum arbitriũ tanq́ꝫ per se sibi sufficientem implere quod uelit, uel etiam meritis operũ à deo gratiam unicuiq́ꝫ dari. Respondemus: Neminẽ posse per se sibi, id est per liberum arbitrium sufficere implere quod uelit. Recte dicimus, nisi protoplastũ solũ potuisse, cũ uoluntas liberi arbitrij fuisset sana eidẽ ante culpam: Lex enim eidem in paradiso cõstituto nõ pone-
Gen.2 ret̃ secũda, nisi liber esset tam uelle eademq́ꝫ nolle seruare, sicut scriptũ est: Et locutus est dñs Adæ, dicens: De omni ligno quod est in paradiso edetis: de ligno autẽ scientiæ boni & mali non edetis & cætera. Dicendo ergo dñs: De omni ligno quod est in paradiso edetis, taliter uelle permisit. Et uetando: De ligno autẽ scientiæ boni & mali non edetis, huiusmodi nolle præmonuit. Sed cum & uelle & nolle prædocuit, cui ad utrũq́ꝫ posse liberum donaret arbitrium, quod male utens incautus, dum sponte serpenti præbet suadenti consensum, domini præterijt præceptum, amisso possibilitatis bono, solum arbitrium ad uelle potitus est uul- D
neratum. Hoc ergo uulnere cuncti libero claudicamus arbitrio, nec implere nobis naturaliter sufficit posse bonum, quia iam, ut superius disputaui, de natura uitiata peccato, id est, de protoplastis hominibus, quorum sumus & ipsi natura, in quibus est uitiata libertas, homo uoluntatis sanè perfecto uidelicet libertatis arbitrio quo sibi sufficiat, non potest exoriri. Nam ut calcatius liberum arbitrium cum possibilitatis bono, quo ualeret implere quod uo-
Ecci.15 luisset, Adam factum intelligas, audi quid dicit scriptura sancta in libro Ecclesiastico: Deus, inquit, ab initio fecit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui, adiecit mandata & præcepta: Si uolueris mandata seruare, conseruabunt te, & fidem facere beneplacitam in perpetuum: Apposui tibi ignem & aquam, ad quod uolueris porrige manum tuam. Ante hominem est uita & mors, bonum & malum, & quod uoluerit, dabitur illi. Quid est autem: Et reiq uit illum in manu consilij sui, nisi dimisit eum in possibilitate liberi arbitrij sui? In manu eñ possibilitas arbitrij intelligitur: Ipsa est prima gratia qua primus homo stare potuisset, si seruare mandata domini uoluisset. Hac ergo per inobedientiã desolatus homo, iudicio iusto factus est serpenti, id est, diabolo cui maluit obedire quàm deo, captiuus. Et ideo scriptũ
2.Pet.2 est: A quo enim quis superatus est, huic & seruus addictus est. Et iterũ: Omnis qui facit pec-
Ioan.8 catum, seruus est peccati. Quod cõfirmat aplus Paulus iam baptizatis dicẽs: Cũ essetis serui
Rom.8 peccati, liberi fuistis iusticiæ, uidelicet alieni eratis à iusticia. Per se ergo homo lapsum facere potuit, quia uoluit, sed non sicut per se lapsus est, continuo à lapsu per se, id est per ꝓpriam uoluntatẽ cõsurgere ualuit, nisi manu dñi misericordissima. quando eius placuit pietati, fuis-
Psal.144 set erectus: Propter quod scriptũ est: Alleuat dñs omnes qui corruũt, & erigit omnes elisos. Quod si homo ꝓpriæ uolũtatis uirtute, & nõ per dñm sufficit elisus assurgere, qua in paradi-
Gal.2 sum, de quo inobediens pulsus est, deo recõciliandus redeat, ergo Christus gratis mortuus est: Et ut quid ad sanos medicus uenire uoluit, uel cur se ad saluandũ atq́ꝫ quærendum quod perierat, uenisse dixit, quia secũdũ dogma uestrũ, nihil perditũ, nihil quod sanaret, inuenit?

Te igitur

A Te igit̃ sancte Paule apostole, uas electiōis, magister gentiū quæso, cur Christus in mundū
uenerit: dicas, ut sciamus quid hæreticis qui aduentū eius nihil ꝓfuisse hūano generi, quod
ꝑ se sibi sufficere prædicāt, respōdeamus? Fidelis sermo, inquit, & omī acceptione dignus, qa 1. Timoth. 1
Iesus Christus uenit in hunc mundū peccatores saluos facere: quorū primus ego sum. Audi
Pelagiane hæretice, pelago perditionis demerse, siue Celestiane, cœlesti iudicio peritur uas
electionis ueritatis tuba canentem, Christus Iesus uenit in hunc mundū peccatores saluos
facere, quorum se primum esse dicit: & conaris astruere cum prædicas hominem naturaliter
posse quod uelit, Christum nullum in eo uulnus quod curaret, nullam infirmitatem inuenis
se, quam gratiæ suæ gratuito medicamento sanaret? Intantū estis in stulticiæ profundū de/
mersi, ut non intelligatis Christū dn̄m ad nostram reparationem, reformationē, redemptio
nem, reconciliationemq́ formā serui suscipere uoluisse? Quid enim opus erat deo, si status
integer naturæ maneret humanæ, carnem suscipere nostrā, contumelias sustinere à Iudæis,
perpeti mortem: quæ utiq; omnia pro nostra salute dignatus est sustinere, dn̄s bonus & mi
sericors pro seruis malis & impijs, liber pro captiuis, iustus pro iniustis, uita ꝓ mortuis, spes
pro desperatis, reconciliatio pro offensis: sicut dicit Ioannes Apostolus de eo: Ipse est propi 1. Ioan. 2
tiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tātum, sed etiam pro totius mundi. Item 1. Pet. 2
apostolus Petrus: Qui peccata, inquit, nostra ipse pertulit in corpore suo super lignū, ut pec/
catis mortui iusticiæ uiueremus, cuius liuore sanati estis: Eratis enim sicut oues errantes. Itē
ipse in eadem epistola: Quia & Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus ꝓ in
iustis, ut nos offerret deo mortificatos carne, uiuificatos autem spiritu. Audis electos & ido/
neos testes spiritu dei loquentes, Christum propitiationem pro peccatis mundi uenisse, pec
cata nostra propterea pertulisse in corpore suo super lignum, ut iusticiæ uiueremus, eius liuo
re nos esse sanatos, qui eramus sicut oues errantes. Audis semel pro peccatis nostris mortuū
iustum pro iniustis, ut nos offerret deo, id est peccato exules reuocaret ad deum: & in tene/
B bris conscientiæ tuæ tractans eructas nebulas, quibus lumen uerum detrahere conaris, & di
cis posse hominem per liberum arbitrium tanq̃ per se sit idoneus, implere quod uelit? Idē
ipsum est enim & illud quod flagitatis uoce superba: Si uolo, sanctus sum: si uolo, pecco: si
nolo, non pecco: Nihil uidelicet aliud astruitis ista dicendo, nisi ut superius iam dictum est,
Christus ueniens nihil nobis præstitit, nihil salutis, nihil adiutorij contulit, mors eius nihil
profuit nobis, salus nostra naturalis nobis. Talia prædicantibus fides catholica dicit anathe
ma: credit enim, quòd salus hominis ex deo sit Christo, cuius uulnere liberum nostrum cu/
ratur & reformatur arbitrium uulneratū, qui auersos à se gratuita gratia sua cōuertit ad se,
& ut deo placeant, operibus bonis operatur in eis & uelle & posse: quorum cursum in hac ui
ta propter futuram ueram uitam, misericordia præueniendo & subsequendo perficit. Ipsum
igit̃ liberū arbitriū hominibus esse, certa fide credimus & prædicamus indubitāter. Sed cur
dicat̃ liberū arbitrium, est paululū differendū. Arbitriū ab arbitrando rationali consydera/ Liberum arbitriū quid.
tione uel discernendo quid eligat, quid ue recuset, puto ꝙ nomē accepit: uel ideo liberum ar/
bitrium dictū, ꝙ in sua positū sit potestate, habens agendi quod uelit possibilitatē, quod est
uitalis & rationalis animæ motus. Sed huiusmodi, ut ante iam dixi, fuit in homine ꝓtopla
sto, cum ante peccatū maneret illæsus. Non enim per aliud cōtraxit offensam, nisi per id quo
potuit ne delinqueret resistere suadenti. Per uelle ergo malū recte perdidit posse bonū, qui
per posse bonū, potuit uincere uelle malū. Quē iuste deus iam delicto captiuū uoluntati de/
prauatæ dimisit, ut hæc eidē esset pœna in nō faciendo quod uelit, q semꝑ si deo fuisset obe
diens, sufficere potuisset ad omne bonū quod uoluisset. Malū itaq; uelle nō ex naturæ suæ
cōditione bona habuit, tanq̃ ex congenito malo, ut Manichæus credit: sed ex accedēti desi/
derio prauo cōcepit, uidelicet cū ut iam superius dixi, ad mādúcandū uetitū lignū, quod nol
le debuit, assensum serpēti, id est diabolo præbuit: quod tanq̃ à radice uitiata om̄is ex illa or
ta hūana ꝓpago cōtraxit, absq; solo Christo, q aduentu sp̄us sancti nō humano semine, ex
carne uirginis factus est caro. Per peccatū ergo, liberū arbitriū hominis possibilitatis bonū
perdidit

perdidit non nomen & rationẽ. Esse fatemur liberũ arbitriũ omnibus hominibus, habens q̃ C
dem iudiciũ rationis, non per quod sit idoneum quæ ad deũ pertinent, sine deo aut inchoa/
certe re, aut certe peragere: sed tantũ in operibus uitæ præsentis, tam bonis q̃ etiã malis. Bonis di
co quæ de bono naturæ oriunt̃: id est, uelle laborare in agro, uelle manducare & bibere, uel/
le habere amicum, uelle habere indumenta, uelle fabricare domum, uxorem uelle ducere, pe
cora nutrire, artem discere diuersarum rerum bonarum, uelle quicquid bonum ad præsentẽ
pertinet uitã, quæ omnia nõ sine gubernaculo diuino subsistunt, immo ex ipso & per ipsum
sunt, uel esse cœperunt. Malis uero dico, ut est, uelle idolũ colere, uelle homicidium, uelle adul
terium facere, res alienas uelle diripere, deum uiuentem in secula blasphemare, uelle turpi/
ter uiuere, uelle maleficia discere, uelle inebriari & luxuriose uiuere, uelle quicquid non licet
uel non expedit operari. Sed ista non pertinent ad substantiã uitæ præsentis, quia non sunt
à deo, immo male desiderata maculant uitam quæ est à deo. Ista sunt zizania animæ car/
nisq̃, quæ inimicus homo, id est diabolus dormitante Adam, dei uidelicet præceptum non
conseruante, in liberum seminauit arbitrium, in quibus procliuior & paratior est q̃ in pro/
speris uulnerata & deprauata uolũtas. Ista sunt diaboli opera, quæ Christus dei patris uer/
bum, quod est gladius bis acutus, in hunc mundum ueniens, ex uirgine natus, de credẽtium
libero arbitrio gratuita sua gratia amputat, idoneam in eisdem ad credẽdum præparãs uo/
luntatem, per quam possint tam dei patris q̃ suam sanctiq̃ spũs iustam peragere uolunta
tem. Nam ea esse opera diaboli & per Christum tolli, dilectus Christi Ioannes apostolus
1.Ioan.3 probat in epistola sua dicens: Qui facit peccatum, ex diabolo est, quoniam ab initio diabo/
lus peccat. In hoc apparuit filius dei, ut dissoluat opera diaboli. Itẽ apostolus Petrus in acti
Act.10 bus apostolorũ inter cætera de Christo ait: Qui pertransiuit benefaciẽdo & sanando om̃es
oppressos à diabolo, quoniam deus erat in illo. Item apostolus Paulus ad Hebræos: Qui
Heb.1 cum sit, inquit, splendor gloriæ & figura substantiæ eius, portansq̃ omnia uerbo uirtutis
Heb.9 suæ, purgationem peccatorum faciens sedet ad dexteram patris. Item in eadem epistola: Si D
enim sanguis hircorum & taurorum & cinis uitulæ aspersus, inquinatos sanctificat ad emũ
dationem carnis, quanto magis sanguis Christi, qui per spiritum sanctum semetipsum ob-
tulit immaculatum deo, & mundauit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad seruiẽ
dum deo uiuenti. Perge adhuc hæretice, & tantis doctoribus ueritatis resistens, dic liberum
arbitrium sic ex Adam susceptũ, ut medicina Christi non indigens, per se sibi sufficiat imple
re quod uelit. Audis dei filium apparuisse, ut opera dissolueret diaboli. Audis ideo eum per
transisse, ut benefaciendo sanaret omnes oppressos à diabolo. Audis uerbo uirtutis suæ pur
gationem peccatorum fecisse. Audis sanguinem suum offerendo se immaculatam hostiam
deo, mundasse conscientiam nostram ab operibus mortuis ad seruiendum deo uiuenti: &
gratiæ eius ingratus existens, sanum te naturaliter putas liberum arbitrium possidere? Si sa
nus est homo ut Adam à deo primum fuerat institutus, &, ut ais, nullum uitium postea ex
illo delinquente contraxit exortus, interrogo de quo dei filius apparens opera dissoluit dia/
boli, quem pertranseundo & benefaciendo sanauit oppressum à diabolo? In quo purgatio
nem peccatorum fecit? Cuius emundauit conscientiam ab operibus mortuis ad seruiendũ
deo uiuenti? Nisi forte falsa hæc apostolos qui sunt in ecclesia catholica clarissima lumi/
2.Cor.13 na, prædicasse dicatis, experimentum uidelicet quærentes eius, qui in eis locutus est Chri/
stus. Quid enim orbati lumine ueritatis non dicere præsumatis, qui nec legi dei, nec pro/
phetis, uel euangelio Christi, eiusque apostolis spiritu dei canentibus credere uultis, pecca/
to primi hominis humanum genus mortale factum, cæterisq̃ libero arbitrio deprauato
obnoxium subiacere peccatis, dei quoque filium ad hoc saluandum, reparandum, ac uiuifi/
candum uenisse in similitudine carnis peccati, sustinuisse mori, resurrexisse à mortuis? Igitur
cum de libero arbitrio agimus, non de parte hominis agimus, sed de toto, quia cum pecca/
uit homo primus, non in parte aliqua, sed tota qua conditus est, natura deliquit. Nun/
quid enim interdum cum tantum animam nominamus, corpus aut spiritũ separamus ab
anima

A anima:aut cum spiritum dicimus,animam separamus & corpus à spiritu:uel cum corpus ap
pellamus,seiungimus spiritum animamq; à corpore? Vitiato ergo libero arbitrio,totus ho
mo est uitiatus,per quod absq; adiutorio gratiæ quod deo placeat, nec ualet incipere,nec
perficere sufficit:Præuenitur autem medicina,id est Christi gratia,ut sanetur,& reparetur in
eodem uitiata atq; præparetur uoluntas,quæ semper indigens adiutorio,illuminante gra-
tia saluatoris possit tam deum cognoscere,quàm secundum eius uiuere uoluntatem:cum
enim dicat per prophetam dñs:Et dabo in uos cor nouum & spiritum nouum, quid aliud Ezech.36
significat,nisi uoluntates hominum lapsas præuaricatione ueteris hominis,per Christũ no
uum hominem reparari,& præparari ad dei uoluntatem,sicut scriptum est:Præparatur uo-
luntas à domino? Iterum apostolus Paulus:Deus est,inquit,qui operatur in uobis & uelle phil.2
& perficere pro bona uolũtate:ea utiq; quæ est in eis ut dixi,à domino tam reparata quàm
præparata,ut esset bona in qua se iam fidelis homo cognoscens illuminatum,ut ad dei sem
per sit paratior uoluntatem,securus clamat ad eum dicens:Cor mundum crea in me deus, Psal.50
& spiritum rectũ innoua in uisceribus meis.Et,Reuela oculos meos, & consyderabo mira- Psal.118
bilia de lege tua.Et,Notam fac mihi domine uiam in qua ambulem.Et,Domine ad te cõ- Psal.142
fugi,doce me facere uoluntatem tuam,quia tu es deus meus.Quòd si uox ista iam creden-
tis non est,quomodo inuocabunt in quem non crediderunt? Non ergo homo uoluntate Rom.10
sua adhuc in uitio liberi arbitrij claudicante,præuenit deũ ut cognoscat,& quærat eam gra-
tiam tanquàm pro meritis accepturus:sed præcedit ut iam dixi,misericordissima gratia sua
deus hominis ignorantis,& nondum se quærentis uoluntatem liberi arbitrij, ut eum se sci-
re & quærere faciat,sicut dixit Ioannes apostolus in epistola sua:Scimus,quoniam filius dei 1.Ioan.5
uenit,& dedit nobis sensum, ut cognoscamus uerum deũ,& simus in uero filio eius.Hic est
uerus deus & uita æterna . Et Dauid in psalmo:Deus meus misericordia eius præueniet psal.58
me.Et,Deus tu conuertens uiuificabis nos. Et dominus in euangelio discipulis suis:Non psal.87 Ioan.15

B uos me elegistis,sed ego uos elegi.Item Ioannes apostolus:In hoc,inquit,apparuit charitas 1.Ioan.4
dei in nobis,quoniam filium suum unigenitum misit deus in mundum,ut uiuamus per eũ.
In hoc est charitas,nõ quasi nos dilexerimus deũ,sed quoniam ipse prior dilexit nos,& mi-
sit filium suum propitiationem pro peccatis nostris.Nullum autem esse hominis meritum
in accipienda gratia ad salutem, Paulus apostolus docet, scribens ad Ephesios:Deus au- Eph.2
tem ait,qui diues est in misericordia,propter nimiam charitatem suam qua dilexit nos, &
cum essemus mortui peccatis,conuiuificauit nos Christo,cuius gratia estis saluati. Propter
nimiam ait charitatem suam qua dilexit nos,non propter nostrã,quasi priores dilexerimus
eum,cum essemus mortui peccatis.Item post pusillum in eadem epistola:Gratia enim estis
saluati per fidem,& hoc non ex uobis:Dei enim donum est,non ex operibus,ut ne quis glo
rietur.Item ad Timotheum:Noli ita erubescere testimonium dñi nostri,neq; me uinctum 2.Timoth.1
eius,sed collabora euangelio secundum uirtutem dei,qui nos liberauit & uocauit uocatione
sancta,non secundum opera nostra,sed secundũ propositum suũ & gratiam,quæ data est
nobis in Christo Iesu ante tempora secularia.Audis ante tempora secularia,quando in dei
erat homo præscientia,& non in seculo,quia nondum erat seculum:& proponis dono eius
opera uoluntaria,cæcus ueritati resistens:Quærens enim tuã iusticiam statuere,iusticiæ dei Rom.10
subiectus esse non potes.Item ad Titũ: Cũ autẽ benignitas,inquit,& humanitas apparuit Titum.3
saluatoris nostri dei,nõ ex operibus iusticiæ quæ fecimus nos,sed secundũ suam misericor-
diam saluos nos fecit,per lauacrũ regenerationis & renouationis spũs sancti,quem effudit
in nos abunde per Iesum Christũ. Quid ad hæc hæretice adhuc respõdebis? Quid muni-
tæ gratiæ adhuc cõtra gratiam tanto magistro gentiũ teste,q nullis hominũ meritis detur,
excogitabis apponere? Rogo,qd conamini resistere uera prædicãti,tam excellenti doctori,
qui nõ de se in se,sed ex deo corã deo in Christo euãgeliũ prædicãs loquit,id est in simplici-
tate & synceritate dei,& nõ in sapientia carnali? Nam q uera annũciet,audite eũ attestantẽ,
& nolite esse increduli,sed fideles:Deus,ait,& pater dñi nostri Iesu Christi scit,q est benedi

ctus

Rom.9 ctus in secula, quòd non mentior. Et iterum: Veritatem dico in Christo Iesu, non mentior, C
1.Timoth.2 testimonium mihi perhibente conscientia mea in spiritu sancto. Itemq; Veritatem dico,
non mentior, doctor gentium in fide & ueritate. Audistis, non mentior, & tanq; mentientē
redarguitis, cum ex uestro dogmate peruerso, quod ille nō ita esse prædicat, meritis hominū
gratiam dari annunciatis. Immo uidete, quia non tantum Paulum, sed & Christum in eo
loquentem redarguitis. Sed respondens mihi inquies: Si non unusquisq; pro sua uolunta-
te qua nos dicimus eum inquisisse deum, accipit gratiam, sed præuenit uoluntatem eius sua
gratia, qua in eum credere possit: cur non hoc ergo in omnibus operatur? An personarum
acceptor est deus? Si gratiæ illuminatione sensus tuus hæretice à tenebris insipientiæ esset
detectus, crederes tantum testimonijs diuinis quæ ante iam dixi, uel quæ non dixi, & in san
ctis scripturis reperiuntur innumerabilia, deum nullis meritis hominum gratiam suam da-
re, per quam se eis ostendat ad credendum & seruiendum sibi: & non quæreres immo non
discuteres, deus quare id non in omnibus operetur, qui bene & iuste semper omnia quæ-
cunq; uult operatur, & uoluntati eius nemo resistit: propter quod omnia quæcunq; uoluit,
fecit. Ideo cur hoc illi operetur, illi non operetur, metuentem me & trementem iudicia eius
inscrutabilia & incomprehensibilia, nolo interroges: quia quod lego, credo & uereor, non au
tem discutio. Quis est enim homo qui respondeat deo? Nunquid dicit figmentum ei qui se
finxit, quare me sic fecisti? Habet enim potestatem figulus luti, ex eadem massa aliud qui-
Ioan.6 dem uas facere in honorem, aliud in contumeliam. Sed interroga eum qui dixit: Nemo ue-
Matth.19 nit ad me, nisi pater qui misit me attraxerit eum: Et, Non omnes capiunt uerbum, nisi qui-
Matth.13 bus datum est. Et, Vobis datum est nosse mysterium regni cœlorum: cæteris autem non
Matth.11 est datum. Et, Nemo nouit filium, nisi pater: neque patrem quis nouit nisi filius, & cui
Ioan.5 uoluerit filius reuelare. Et, Sicut pater suscitat mortuos & uiuificat: sic & filius suscitat mor-
Ioan.3 tuos, & uiuificat quos uult. Et, quia spiritus ubi uult spirat: Et, quia non potest homo à se fa-
Ioan.16 cere quicquam, nisi datum fuerit illi desuper. Item interroga eum qui dixit: Vobis donatum D
Phil.11 est pro Christo non solum ut in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini. Et, Non uo-
Rom.9 lentis neq; currētis, sed miserentis est dei: & cui uult miseretur, & quem uult indurat. Et quia
1.Cor.12 spiritus sanctus dona charismatum suorum diuidit singulis prout uult, non prout uolunt.
Et quibus uoluerit, non qui uoluerint notas facere diuitias gloriæ sacramenti sui. Istæ sunt
uniuersæ uiæ domini inuestigabiles, misericordia & ueritas, quas si scire quæris, Paulum in-
Rom.11 terroga, & respondebit tibi dicens: Altum sapere noli, sed time: quia quis cognouit sensum
domini, qui instruat eum? aut quis consiliarius eius fuit? aut quis prior dedit illi & retribue-
Psal.106 tur ei? Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi gloria in secula. Interroga
Psal.105 etiam Dauid & dicet tibi: Quis sapiens & intelliget hæc? Aut quis loquetur potentias domi
ni, auditas faciet omnes laudes eius? Ista igitur cum facit deus incomprehensibilis & inue-
stigabilis atq; inenarrabilis, non personarum acceptione facit, nec iniusto iudicio, sed planè
iusto altoq́; secreto: quia hæc est fides catholica, quam si sequi uelis, non eris de iudicijs dei
incomprehensibilibus curiosus & contentiosus, sed eris cum catholicis humilis & mansue-
tus. Non ut dicas deo, interrogando quæ est uoluntas tua: sed tremendo, fiat uoluntas tua,
Matth.6 quia potestas dei est, & tibi domine misericordia. Modo enim quia iudicia dei in operibus
Psal.61 eius ab homine narrari non possunt, ideo iniustus est deus? Immo iustus est & incompre-
hensibilis iudicio iusticiæ suæ, & irreprehensibilis operatione uoluntatis suæ. Taceat repre-
hensibilis, mendax & iniustus homo, ut faciat irreprehēsibilis uerax & iustus deus quæcun-
que uoluerit. Si tantū attendas ad peccatum primorum hominum, quo massa humani ge
Rom.5 neris damnari meruit, quia secundum testimoniū Pauli Apostoli: Ex quo uno omnes tran-
sierunt in condemnationem, poteris cognoscere iudicia dei esse iustissima: Inde est enim ma
lum meritum in hominibus, tam in paruulis quàm in maioribus præcedens iudicia dei, ut
iusto eius iudicio puniantur. Quare autem in hoc ut dixi malo merito præcedēti, nō omnes
puniuntur, aut cur inde non omnes saluantur: ego seruiens domino in timore & exultans
cum

A cum tremore misericordiam ei & iudicium cantabo: quia iudicium facit præcedente causa:
salutem uero donat ac misericordiam, præueniendo malam causam. Res igitur eius sumus,
Oculus tuus hæretice, ut quid nequam est? habet potestatem paterfamiliás iustus & miseri
cors de re sua facere quod uult: de reo mortis, iudicis est quam uult ferre sententiam. Audi
tamē adhuc calcatius, ut ad propositū superioris disputationis reuertamur, quia homo uul/
neratus libero arbitrio per Adæ peccatū, sine gratia dei, id est per se solum sanare se non po
test, nec sponte ad paradisum reuerti, sanctorum numero sociandus, nec eum gratiam meri
tis ullis accipere, sed totū sua misericordia deū peragere. Homo quidā, ait dominus in euan/ Luc.16
gelio, descendebat ab Hierusalem in Hiericho, & incidit in latrones, qui etiam despoliaue/
runt eum, & plagis impositis abierunt, semiuiuo relicto. Accidit autem ut sacerdos quidam
descenderet eadem uia, & uiso illo, præteriuit. Similiter & leuita cum esset secus locum & ui/
deret eum, pertransijt. Samaritanus autem quidam iter faciens, uenit secus eum, & uidens
eum, misericordia motus est, Et appropians alligauit uulnera eius, infundens oleum & ui/
num, & imponens illum in iumentum suum, duxit in stabulum, & curam eius egit. Et altera
die protulit duos denarios, & dedit stabulario & ait, Curam eius habe, & quodcunque super
erogaueris, ego cum rediero reddam tibi. Homo iste quidam ipse est genus humanum, de/
scendens ab Hierusalem in Hiericho, id est de paradiso in hunc mundum. Hierusalē enim
Hebraice dicitur, latine autem uisio pacis interpretatur. Recte ergo in uisione pacis pa/
radisum dicimus. Ante enim quàm peccaret homo, in uisione pacis erat, hoc est in paradiso,
ubi quicquid uidebat, pax erat & lætitia. Inde descendens, id est humiliatus & miser factus
per peccatum, in Hiericho in mundum uidelicet. Hiericho enim in qua mundus ponitur, lu
na interpretatur. Quia sicut luna oritur & occidit, ita & mundus cum in ea orta occidunt, &
iterum oriuntur. Incidit in latrones, id est in diabolum & angelos eius, Per inobedientiam
enim ut sæpe dictum est, primi hominis, diabolus humanum genus despoliauit & uulnera/
B uit, morum scilicet ornamentis, & bono possibilitatis liberi arbitrij perdito. In illo enim pec/
cante plagam fecit, in nos uero plagas, cum per unum illius peccatum quod nascentes trahi
mus, superaddimus multa peccata. Quid est autem relicto eo semiuiuo abierunt? Recte di/
ctus est semiuiuus: habebat enim uitalē motū, id est liberum arbitrium uulneratū, quod ei
solum ad æternam uitam quam perdiderat, redire non sufficiebat, ideo & semiuiuus dici/
tur. Iacebat ergo humanum genus uulneratum in mundo. Sed cur iacebat, dicite, si per se
surgere poterat uel sanari, nullius indigens adiutorio? Sed iacebat uulneratus, quia uires ei
propriæ ad surgendum, quo ad sanandum se, medicum, id est deum requirere non sufficie/
bant. Descendens sacerdos eadē uia cū uideret illū, præteriuit. Similiter & leuita cum uideret
eum, pertransijt. In his duobus, id est sacerdote & leuita, duo tempora intelliguntur, legis
scilicet & prophetarum. In sacerdote lex, per quam sacerdotium & sacrificia instituta sunt.
In leuita uaticinium prophetarum, quorum temporibus omne humanum genus saluari
non potuit: quia regnauit mors ab Adam usque ad Moysen, etiam in eos qui non peccaue
runt in similitudine præuaricationis Adæ, qui est forma futuri, id est etiam in omnibus
sanctis & in paruulis, qui præuaricati nō sunt sicut Adam: & tamen propter peccatum præ
uaricationis, quod nascentes ex eo traxerunt, tanquam chirographo paterno constricti, sti/ Roma.6
pendium peccati moriendo soluerūt. Stipendium enim peccati mors. Et quia per legem co Roma.5
gnitio peccati, non abolitio. Lex enim iubet ut cognoscat se homo peccatorem esse, quod Roma.7
antea ignorabat, non peccatum tollit: ideo & Apostolus, Nam concupiscentiam, inquit, ne/ Exod.20
sciebam, nisi lex diceret, Non concupisces. Lex itaque nihil ad perfectum adduxit, quia si ex
lege iustitia, ergo Christus gratis mortuus est. Si em̄ data esset lex, quæ posset uiuificare, ue Gal.2
re ex lege esset iustitia. Sed conclusit scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Iesu
Christi qui omnia peccata tollit, daretur credentibus. Plenitudo enim legis & prophetarū Matth.5
Christus, qui uenit non soluere legem & prophetas, sed adimplere. Sacerdote ergo & leui/
ta prætereuntibus, iter faciens Samaritanus uenit secus eum. Samaritanus iste, ipse est sal
Kkk uator

Psal.16 uator Christus,quia Samaritanus custos interpretatur,cui recte dicimus, Custodi me do/ C
mine ut pupillam oculi,sub umbra alarum tuarum protege me.Quid est autem,uenit secus
eum? Id est, uenit in similitudine carnis peccati, non ut ille qui latebat in carne peccati, sed
secus eum,quia in similitudine.Et uidens eum misericordia motus est:uidens eum,quid? ia/
centem.Nunquid surgentem & currentem? Et ideo misericordia motus est,quia in eo quo
curari dignus esset, meritum nullum inuenit. Et appropians alligauit uulnera eius. Quid
2.Cor.5 est,alligauit uulnera eius? Sicut scriptum est, Qui non nouerat peccatum, pro nobis pecca/
tum fecit:de peccato scilicet damnauit peccatum in carne. Infundens oleum & uinum, hoc
est chrisma sanctum & sanguinem suum.Et imposuit illum in iumentum suum, in adiuto/
Esaiæ.53 rium uidelicet gratiæ incarnationis suæ,quia sicut scriptum est,Hic peccata nostra portauit,
& pro nobis doluit. Et duxit in stabulum,scilicet donans ei fidem ad credendum in se. Du/
xit in ecclesiam suam, quæ omnibus ambulantibus in uia fidei, tanquam stabulum patet
ad succedēdum. Et altera die,quasi tempore alio,post resurrectionem utiq; & ascensionem
suam,protulit duos denarios:duo uidelicet, uetus & nouum testamenta, in quibus unum
numisma dei regis est.Et dedit stabulario,Paulo apostolo,qui est uas electionis, cui sollici/
tudo est omnium ecclesiarum.Et ait,Curam eius habe,id est,quæ ad fidem meam pertinēt,
quomodo eum oporteat ad plenam sanitatem peruenire,doce illum. Et quodcunq; super/
erogaueris,dum rediero reddam tibi, Si quid ergo super euangelium meum, tanquam mi
sericordiam meam consecutus ut esses fidelis,ad eius utilitatem sapueris, dum rediero iudi/
caturus mundum & unicuiq; redditurus secundum opera sua,reddam tibi.Quid est autem
quod super legē &euangeliū plus Paulus erogauit? Illud puto quod ipse ait ad Corinthios,
1.Cor.7 De uirginibus autem præceptum domini non habeo,consilium autem do tanquam miseri
cordiam consecutus à domino ut sim fidelis:uel illud, & ubi de coniugibus ait, Nam cæte/
ris ego dico,non dominus, &c. Ista interim iam à maioribus ecclesiæ catholicæ tractatori/
bus dicta uel exposita sunt: sed tunc à nobis limes fidei sanæ defenditur, quando termini D
quos posuerunt sancti patres non transferuntur à nobis, imò obseruantur & defensantur.
Ecce quemadmodum curatur hominis liberum arbitrium uulneratum.A die ergo aduētus
sui dominus,quo uenit sanare uulneratum iacentem,usq; ad diem reditus sui,quo iudicatu/
rus est mundum, stabulario curam habere iubet sibi traditi sauciati: significans quòd à die
quo datur homini à deo per motum misericordiæ eius, non per meritum quod in uulnera/
to nō inuenitur ut sanetur,usq; ad diem assumptionis eius,sub cura nisi gratia fuerit,ad per/
fectum peruenire non possit.Sicut stabularius eius Paulus docet,scribens ad Philippenses,
Philip.1 Confidens hocipsum,quia qui cœpit in uobis opus bonum,perficiet usque in diem Christi
1.Petri 5 Iesu.Item Petrus apostolus in epistola sua prima,Deus autem omnis gratiæ,inquit,qui uo
cauit nos in æternam gloriam suam in Christo Iesu,modicum passos ipse perficiet, confir/
Lucæ 15 mabit solidabitq;,ipsi gloria & imperium in secula seculorum amen.Quid etiā aliud osten/
ditur & in oue illa perdita ex centum ouibus, nisi liberum arbitrium possibilitatis bono ui/
tio primi hominis perdito,à iustorum errasse consortio:nec per se ad curtem,id est ad para/
disum de quo exiuit, fidelium numero resociandum posse reuerti, nisi indebita gratia sua,
utiq; uoluntate sua,bonus pastor Christus, qui pro nobis animam suam posuit,de deser/
to errantem,hoc est de isto mundo in quo homo diuini præcepti desertor exulatus est,& er
rat libero arbitrio in operibus diaboli, humeris suis superimpositum in adiutorium scilicet
fidei & charitatis suæ reuocauerit? Hoc enim,ut dixi,ipse dominus probat, cum in parabo/
la uolens hominem intelligi,ouem dicit errasse,quæ non sponte redierit,sed à pastore requi
sita ad ouile proprium eius sit humeris reportata. Vel cum uulneratum à latronibus, non
proprio gressu,sed iumēto superimpositum ad stabulum dicit esse delatum,quod magister
ille gentium gratia fidei illuminante uidens, de se præsumentibus dicit, Igitur non uolentis,
Rom.9 neq; currentis,sed miserentis est dei.Sed ais mihi,Si non uolentis neq; currentis est inueni/
Psal.27 re deum,quomodo scriptum est in psalmis, Et ex uoluntate mea confitebor illi: Et item in
Aposto

A Apostolo,cum in figura uasorũ de peccatoribus dicit, Si quis ergo emundauerit se ab istis,
erit uas in honorem sanctificatum & utile domino ad omne opus bonum semper paratũ? 2.Tim.2
Accipe fidei rationem. Alia causa est adhuc non credentis in deo, alia iam credentis. De non
credente,id est adhuc deũ ignorãte,ut cognoscat & credat in quo opera bona nulla sunt,di-
ctum est,Non uolentis neq; currentis,sed miserentis est dei, quia in uanitate sensus atq; in Roma.9
tenebris obscuratum habẽs intellectum, liberi arbitrij lumen uerum quod illuminat omnẽ
hominem uenientem in hunc mundum , uidere non potest, nisi deus propter suam miseri-
cordiam,qui dixit de tenebris lumen splendescere,illuxerit in corde eius,ad illuminationem
scientiæ claritatis dei in facie Christi Iesu , ut ablato uelamine , id est nebula peccati de cor-
de eius,conuerti possit ad dominum,qui spiritus est. Cum autem acceperit spiritum domi-
ni,erit in eo libertas ad capessenda domini præcepta , quia ubi spiritus domini, ibi libertas.
Habet autem thesaurum istum in uase fictili,in corpore uidelicet suo terreno,ut sublimitas
sit uirtutis dei,& non ex ipso,& ideo non uolentis,neq; currentis,sed miserentis est dei . Fiet
hoc etiam multifarie multisq; modis, & in his qui iam deo seruiunt, cum gratiæ eius mise-
ratione subito ad ea perueniunt bona quæ non uoluerunt, neq; cucurrerunt . Iam uero cre-
dẽtis, id est illuminati atq; reparati in libero arbitrio per gratuitam gratiam saluatoris uox
est,& ex uoluntate mea confitebor illi. Sed ut possit eidem confiteri,non in se,sed gloriatur
in domino,cum dicit,Dominus adiutor meus & protector meus,& in ipso sperauit cor me- Psal.27
um & adiutus sum,& refloruit caro mea, propterea sequitur , Et ex uoluntate mea confite-
bor illi. Sua est utiq; omnis uoluntas bona,cum in eo per Christum ut esset bona,de lapsu
est reparata. Quapropter quicquid uult bonũ,quicquid potest, à domino est, quia sine me
(ait dominus in euangelio discipulis suis) nihil potestis facere. Item in eodem euangelio, id Ioan.15
est secundum Ioannem, Non potest homo à se facere quicquam,nisi datum fuerit illi desu- Ioan.19
per . Item apostolus Paulus ad Corinthios , Fiduciam autem talem, inquit , habemus per 2.Cor.3
B Christum ad deum, non quod sufficientes simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis,
sed sufficientia nostra ex deo est,qui & idoneos nos fecit ministros noui testamenti, non lit-
tera,sed spiritu, Littera enim occidit, spiritus autem uiuificat : ita ergo & illud est quod dicit
Apostolus,Si quis ergo mundauerit se ab istis,erit uas sanctificatũ in honorem & utile do- 2.Tim.2
mino ad omne opus bonum paratum. Cum enim deliquerit iam redemptus per gratiã ba-
ptismi propria uoluntate,& in peccatis suis permanens,ex hoc migrauerit mundo, efficitur
uas ligneũ,quod facile deuorabitur ab igne gehẽnæ: aut certe fictile, quod comminui pos-
sit uirga recta,uirga regni Christi,id est iudicio æquitatis eius,quem, sicut dicit Apostolus,
benignitas dei saluandum ad pœnitentiam adduxerit , secundum quod item ad Timo-
theum dicit,Ne forte det illis deus pœnitentiam ad cognoscendam ueritatem, & resipiscãt
à diaboli laqueis,à quo captiui tenentur ad ipsius uoluntatem,& cibauerit eum pane lachry- Psal.79
marum,potumq; dederit ei in lachrymis & mensura,emundat se ab huiusmodi uasis,quia
cum dei misericordia se præueniente,agit & ipse satis per liberum arbitrium,ut emendetur.
Sola autem uoluntate sua si præsumat,mundari non potest, immo nec ex corde pænitere
compellitur,quia Petrum nisi dominus respexisset, nunq; pœnitentia motus amare fleuis- Matth.26
set. Pœnitentia ergo res est optima & perfecta,quæ defectos reuocat ad perfectum. Sed o-
mne datum optimum,Iacobus inquit Apostolus, & omne donũ perfectum desursum est Iaco.1
descendens à patre luminum,apud quem non est commutatio,nec momenti obumbratio.
Oportet ergo ea orare pœnitentem,quæ ad eius emundationem expediunt,Quod ut faci-
at unde sit audi. Similiter autem ait Paulus apostolus, Et spiritus adiuuat infirmitatem no- Roma.8
stram,Nam quid oremus sicut oportet nescimus,sed ipse spiritus postulat pro nobis, id est
spiritus postulare nos facit gemitibus inenarrabilibus . Est igitur liberum arbitrium,quod
quisquis esse negauerit,catholicus nõ est, Et quisquis sic esse dixerit, quod sine deo bonũ o-
pus,id est quod ad eius sanctum propositũ pertinet,nec incipere,nec perficere possit, catho-
licus est. Quibus enim dicitur in psalmis,nisi liberum arbitrium habentibus, Venite filij,au- Psalm.33

Matth.7 dite me, timorē domini docebo uos? Item à domino in Euāgelio discipulis, Omnis qui au C
Ioan.15 dit uerba mea hæc, & faciet ea. Et item, Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego mando uo-
2.Cor.8 bis. Et ab Apostolo Corinthijs, Hoc enim uobis utile est, qui non solum facere, sed & uelle cœpistis ab anno priore: nunc uero & facto perficite, ut quemadmodum promptus est animus uoluntatis, ita sit & perficiendi. Et multa alia quæ tam in ueteri quàm in nouo testamento continentur, quæ nimis propter fastidium lectionis, longum est enarrare. Quomodo autem unicuiq; secundum sua opera redderetur in die iudicij, nisi liberum esset arbitriū? Et ideo non est personarum acceptio apud deum. Quicunq; enim sine lege peccauerunt, sine lege peribunt: & quicunq; in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. In omni itaque opere sancto prior est uoluntas dei, posterior liberi arbitrij: id est, operatur deus, cooperatur homo. Quòd si dicas, ut dicere consuestis, quia ego prior uolui, deus uoluit. Iam meritum facis, ut gratia ex operibus iam non sit gratia, sed merces. Hoc loco redarguit te Apo-
Rom.11 stolus dicens, Si autem gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam nō est gratia. Gratia igitur donatur, non redditur: quia si redderetur quasi ex debito, non ab Apostolo ex gratia, sed ex operibus diceretur. Omnis ergo Christianus cui iam donatum est posse per gratiam ut dei faciat uoluntatem, abundare debet in operibus bonis, quia labor eius non erit inanis in domino: sic tamen ut non in se, sed semper in domino glorietur, cuius ut dixi gratia eruditur abnegare impietatem & secularia desideria, ut sobrie, iuste & pie uiuere
ad Titum 2 possit in hoc seculo: sicut dicit Apostolus scribens ad Titum, Apparuit enim gratia dei saluatoris nostri in omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem & secularia desideria, sobrie & iuste & pie uiuamus in hoc seculo, expectantes beatam spem & aduentum gloriæ dei magni, & saluatoris nostri domini Iesu Christi. Nemo sit segnis & remissus ad seruiendum deo, nec sic de gratia confidat, tāquam deus liberi arbitrij eius, quod per mortem filij sui reparauit & sibi præparauit, opera non requirat, immo declinet à malo D
& faciat bonum. Vigilet, quærat, petat, pulset, contendat uincere seculum, deo placere sic, ut dum per mundi pelagus currit, quemadmodum sæpe dictum est, ancoram gratiæ ceruicibus reuectam fiducia liberi arbitrij non soluat: quia siue in prospero cursu ne extollatur, siue in tempestate tentationum ne mergatur eius gubernaculo, quoadusq; ad portum paradisi perueniat, non poterit permanere securus: & cum impleuerit cursum fidenter dicat cum
2.Tim.4 apostolo Paulo, Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. Hæc enim
1.Cor.1 ille cum diceret, nō in se, sed in domino gloriabatur. Ipse enim dixit, Vt qui gloriatur, in do-
1.Cor.15 mino glorietur. Quomodo enim potuit bonum certamen certare, cursum consummare, fidem seruare, ante iam dixerat, Non ego autem, sed gratia dei mecum. Amputauit autem
2.Cor.1 omnem humanam gloriam, & dedit soli deo, cum iterum dicit, Vt non simus fidentes in
1.Cor.15 nobis, sed in deo qui suscitat mortuos. Et item, Gratia autem dei sum id quod sum. Recte
Psal.72 nanq; arbitror comparari liberum arbitrium iumento: unde & dictum est, Velut iumentum factus sum apud te: gratia uero sessori: quia sicut iumentum animal uiuacissimum ut dometur ad opus homini necessarium, de armento uagum apprehēditur, & incipit per curam domantis se ad eius proficere uoluntatem: ita & liberum arbitrium quod uulneratum uiuit in homine, gratia dei apprehenditur de armēto luxuriæ seculi, in quo sub pastore dia-
Zach.11 bolo uagabatur per incongruas uoluntates. Pastorem diabolum dixi secundum Zachariam prophetam de eo dicentem, O pastor & idolum. Apprehenditur ergo gratia, ut dixi, ad domandum liberum arbitrium, ut & malæ conuersationis deposita feritate humilietur, & ut ad obediendum in opus domino necessarium corrigatur, & ita per eius semper curam incipiat in dei proficere uoluntate. Sicut enim iumentum illud dum in uia dirigitur, sessoris manu regitur, ut iter rectum siue leniter seu cursim, secundum sedentis in se uolūtatem possit incedere quoadusq; ad locum perueniat destinatum: ita & liberum arbitrium dum in
Ioan.14 uia, id est, in Christo, quia ipse ait, Ego sum uia, ueritas & uita, cœperit esse, gratiæ regimine regitur, ut in semitis domini recto corde, siue patientia charitatis, siue feruente spiritu, id est,

A est,secundum diuisiones gratiarum spiritus,qui per gratiam diuidit singulis prout uult, pos 1.Cor.12
sit ambulare quoadusq; ad promissum regnum cœlorum perueniat: ideo & in psalmis ait,
Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam.Et ut illud cum aliquotiēs sub sessore pa/ psal.143
stum largioribus cibarijs incumbēs freno,cursu extollitur, sessoris flagello cæditur,ut secun/
dum eius ambulet uoluntatem : similiter & liberum arbitrium dum homo gratiæ dei im/
memor in prosperis efficitur,& tanquam de sui possibilitate gloriatus extollitur,eius flagel
lo corripitur,cum in uarijs tribulationibus & afflictionibus paululum subiugatur,ut humi/
liatus homo in sua † humilitate ad gratiæ recurrat auxilium. Sicut ergo homo sedens in iu/ al's, infirmitate
mento,dum peregerit iter quod incessit,dicit,Feci hodie utputa triginta miliaria,cum illo se
dente,iumentum cucurrerit triginta miliaria,sed non ea cucurrisset nisi à sessore tam directū
in uia quàm gubernatum fuisset,Recte ergo sessor quē gratia figurat dicit, feci triginta mi/
liaria.Ipse enim fecit qui iumentum facere fecit,& tamen utrisq; labor itineris imputatur:ita
& gratia & liberum arbitrium peragit sine dubio iter fidei liberū,dum dei Christianus facit
præcepta,sed non ut supra dixi,sine gratia dirigente uel gubernāte : propter quod dicitur in
psalmis,Dirige in conspectu tuo uiam meā:& à domino gressus hominis diriguntur. Itaq; psal.36
nec gratia sine libero arbitrio facit hominē habere beatā uitā: nec liberū arbitriū sine gratia:
Et tamē paruulos sine usu liberi arbitrij facit gratia habere beatā,& perpetuā æternāq; uitā.
Eos autē qui iā rationis capaces sunt præuenit atq; docet,ut bonū uelint & possint.Scriptū
est em in actibus Apostolorū,Et aperuit deus cor Lydiæ purpurariæ,ut audiret ea quæ di/ Act.16
cebantur à Paulo. Itē in euāgelio post resurrectionē de duobus euntibus in uia,Tūc illis,in Luc.24
quit,aperuit sensum ut intelligerent scripturas:& in psalmis,Beatus homo quem tu erudie/ psal.93
ris domine,& de lege tua docueris eum.Et in propheta Ezechiele dominus,Et facio,ait,ut fa
ciatis uoluntatē meā,& in præceptis meis ambuletis.Dono igit̄ gratiæ dei patris & Christi
eius sanctiq; spiritus,iustos qui fuerūt ante legē,uel sub lege tā electos q̄ gubernatos fuisse,
B ex multis testimonijs accipe pauca in libro Genesis , Noē autē iustus & consummatus erat Gen.6
in genere suo & placuit deo.Nota igitur post inuentam gratiā,deo donante iustum & con/
summatum dictum esse & placuisse deo,non ante gratiā.Saluandum ergo per electionem
gratiæ assumpsit eum à cōsortio iniquorum , quibus iuste iratus inducturus erat diluuium
deus, non actu meritorum,cum in Adæ præuaricatione natus sit reus:aqua enim diluuij ba
ptismus illi fuit,& arca ecclesia . Non solum autem illi fuit, sed uxori eius & filijs & mulieri/
bus secum in reparationem hominum conseruatis: licet hanc illi salutis fuisse fidem per gra
tiam habenti præputium,quæ nunc est per Christum in præputio gentiū,quia & ille & nos
gratia salui facti sumus,ut dicit Apostolus,non ex operibus,ne quis glorietur.Item illic do/ Ephes.2
minus ad Abraam,Noli timere Abraā,Ego protegam te , & merces tua magna erit nimis. Gen.15
Protegam te,gratia utiq; mea,quia priusquam me inuocares,uocaui te ut exires de terra et Gen.12
cognatione tua & inuocares me . Ideo & ipse Abraam ad dominum cum ei apparuisset ad
ilicem mambræ,Domine,ait,si inueni gratiam ante te,ne trāseas puerum tuum,&c.Per gra Gen.18
tiam ergo quæ non est ex operibus,dictum est ei,Merces tua magna erit nimis:quia nemo Roma.11
prior dedit deo & retribuetur ei:quod confirmat Apostolus dicens , Quid ergo dicemus in Roma.4
uenisse Abraam patrem nostrum secundum carnem ? Si enim Abraam ex operibus iustifi
catus est,habet gloriam,sed non apud deum. Item in Genesi de Ioseph cum uenditus esset
Phutiphar spadoni , Vidit autē dominus eius, inquit, quod esset dominus cum eo,& quia
quæcunq; faciebat,dominus prosperabat in manibus eius, & inuenit Ioseph gratiam ante Gen.39
dominum suum . Non ex se habuit, sed inuenit:domino utiq; donante,qui erat cum eo &
prosperabat opera eius,& somniorum interpretationem ei donauerat.Item cum missus es/
set in carcerem, ait scriptura, Et erat dominus cum Ioseph, & perfudit eum misericordia, & Gen.41
dedit ei gratiam ante principem carceris.De qua gratia non in se gloriabatur, sed in domi/
no,cuius donum esse sciebat,cum dicit Pharaoni de interpretādo somnio eius,Sine deo nō
respondebitur salutare Pharaoni:item in Exodo , Dominus autem dedit gratiam populo Exo.12

corã Ægyptijs,& accõmodauerũt illis & prædati sunt Aegyptios. Quomodo eñ eis dedissent quos odio habebãt,uasa sua aurea & argẽtea uel uestẽ, nisi donũ gratiæ fuisset? Itẽ in C
Exo.33 eodem libro Moyses ad dominũ, Ecce tu mihi dicis inquit,Deduc populũ tuũ hunc,tu aũt nõ demonstrasti mihi quẽ simul dimittas mecũ,& dixisti mihi,Scio te præ omnibus & gratiã habes apud me, Nunc ergo si inueni gratiã in cõspectu tuo:ostende mihi temetipsum manifeste ut uideã te, ut sim inueniens gratiã apud te,ut sciã quia populus tuus & gens hæc habeat gratiã apud deũ,sed ex deo,non ex se:deniq; cum dicit,Si inueni gratiã in cõspectu tuo,inuenisse se,nõ habuisse gloriatur.Et cũ dicit,Ostende mihi temetipsum manifeste,ut uideã te,ut sim inueniẽs gratiã ante te:quid aliud indicat,nisi ut dũ te uideo manifeste,cognoscã nõ mei fuisse meriti,sed dono gratiæ tuæ: ideo & ait,ut sim inueniens gratiã ante te. Itẽ post pusillũ ait ad dominũ,Nisi & ipse exeas nobiscũ,ne me educas hinc: & quomodo scietur uere,quia inueni gratiã apud te ego & populus tuus,nisi tu pariter nobiscũ fueris,& gloriabimur ego & populus tuus præ omnibus gentibus quæ sunt super terrã? Quoniã non in nobis,sed in te,à quo accepimus gratiã gloriandi.Itẽ dominus ad Moysen,Et hoc uerbum tibi quod dixisti faciã,Inuenisti enim gratiam in cõspectu meo,& scio te præ omnibus,Sed ideo faciã, quia miserante me inuenisti gratiã meã, nõ ex Adã peccante natus habuisti tuã.
Iosue 1 Nã & cũ dicit dominus ad Iesum filiũ Naue,Sicut erã cũ Moyse,sic ero & tecũ,& non derelinquã te,neq; despiciã te:quid aliud dicit,nisi ut ait Moysi,Inuenisti gratiã in cõspectu meo & scio te præ omnibus? Nõ eñ Moysi locũ accepisset,nisi ut ille ante deũ gratiã inuenisset:
Iudic.6 Itẽ in libro Iudicũ,Dixit angelus domini ad Gedeon,Quoniã dominus erit tecũ & percuties Madian tanquã uirũ unũ.Et dixit ad eũ Gedeon, Si inueni gratiã ante oculos tuos,ut facias secundũ ea quæ loqueris mihi &c.Id est, quoniã me idoneũ nõ agnosco implere quæ promittis,& uidisse te,nõ fuit meritorũ meorũ,nisi esset donũ dei:ideo & ait, Si inueni gratiã ante oculos tuos,Dono enim dei eũ uidisse angelũ uox diuina confirmat, cũ pauentẽ & trementẽ cõsolatur dicẽs, Pax tibi sit,ne timeas, nõ morieris,id est,ut uideres angelũ,gratiæ D meæ fuit,quapropter in pace uiues,& facies quæ tibi annũciauit: itẽ in Regnorũ libro,Et di
1.Paral.15 xit rex Dauid ad Sadoch sacerdotẽ,Circũage arcã domini in ciuitatẽ,Si inuenero gratiã ante dominũ,reduces me & uidebo eã,&decorẽ eius:id est,Nõ eñ cõfido in uirtute mea liberare me,sed in gratia dei,quã donare in eius est potestate: ideo & ait, Si inuenero gratiã ante
psal. 83 dominũ,qđ cõfirmat in psalmis ipse dicẽs. Gratiã & gloriã dabit dñs. Quid eñ euidẽtius de gratiæ operibus dici potuit, uel probari, q̃ quod dictũ est Hieremiæ prophetæ, Aut si nomẽ eius in eodẽ loco tacuit,nunquid nõ gratia sua gratuita hoc operatus est deus in illo,
Hiere.1 cum ei dicit,Priusq̃ te formarẽ in utero,noui te,& priusq̃ exires de uulua,sanctificaui te,& prophetã in gẽtibus posui te? Planè manifestũ gratiæ donũ,& nõ ex opibus.Quæ eñ erãt eius opera necdũ formati in utero,necdum nati ex utero? Igitur nõ ex operibus,sed ex uocante dictũ est ei,Priusquã te formarẽ in utero noui te,& priusquã exires de uulua sanctificaui te,& prophetã in gentibus posui te. Ecce uero non uolentis neq; currentis, sed miserẽtis
11 est dei:Itẽ in Hieremia,Et det,ait dominus,uirtutẽ nobis,&illuminet oculos nostros,ut uiuamus sub umbra Nabuchodonosor regis Babylonis,& sub umbra Balthasar filij eius, & seruiamus eis multis diebus,& inueniamus gratiã in cõspectu eorũ, quia in peccatis scilicet nostris,quibus traditi sumus in manus eorũ,requiẽ inuenire nõ meremur, donec inueniamus gratiã,per quã ueniã possimus accipere.Ideo itẽ subsequens dicit. Exaudi domine orationẽ nostrã & deprecationẽ nostrã,& eripe nos propter te, & da nobis gratiã ante faciẽ eorũ qui nos abduxerũt.Eripe nos,ait,propter te,& da nobis gratiã,id est,quia potestas & misericordia tibi est,& iuste humiliasti nos, ob hoc gratiam ut dones petimus propter te,nõ propter
Eccli.21 nos,quos in captiuitatẽ malis præcedentibus meritis tradidisti.Itẽ in Salomone, Labia,inquit,iustorum distillant gratiã,hoc est dono gratiæ grata & iusta loquuntur. Non enim di
Al's scientiam stillarẽt gratiã,nisi fonte gratiæ rigarẽtur. Item illic, Qui diligit disciplinam,diligit † sensum: qui autem odit increpationes,insipiens est,Melior qui inuenit gratiam ante dominũ: quia

uidelicet

A uidelicet diligere disciplinam & obedire increpāti se propter dominū, per se solū nō potest, nisi dono gratiæ fuerit eruditus: ideo itē ipse dicit, Cor uiri cogitat rectū, ut à deo corrigātur gressus eius, Cogitat enim iam recta, qui inuenit gratiam ante dominū: & corrigit gressus eius dominus, cum in eo & non in se confidens dicit, Perfice gressus meos in semitis tuis, ut non moueantur uestigia mea: itē in libro sapientiæ, Quoniā gratia dei, ait, est in sanctis illius, Ecce generaliter dictum, neminem sanctorum sine gratia dei fuisse uel esse, sed ut in eis sit ad confirmandos eos, acceperunt gratis per fidē quæ à deo est, non habuerunt ante fidē: quia ut ait Dauid, Pro nihilo saluos facies eos: itē in libro Tobiæ, Ego aūt, ait, custodiui animam meā, ne manducarē de escis eorum. Et quoniam memor fui dei in toto corde meo, dedit mihi summus deus gratiam ante Salamanasar regem & emebam illi omnia, iens in regionem Mediam, usq; dum mortuus est. Quod uero præposuit dicens, Quoniam memor eram dei in toto corde meo: ne proprium esse uideretur & non donum, quod memor esset dei, continuo subiungens ait, Dedit mihi summus deus gratiam: ut confirmaret eius dono, non merito suo, dei memorem fuisse, & locum dilectionis ante regem Salamanasar inuenisse. Præparatur enim uoluntas à domino, à quo omne datum optimum, & omne donū perfectum est, ut omne os obstruatur, & subditus fiat omnis mūdus deo, quia ex operibus nō iustificabitur omnis caro corā illo: quia iustitia dei† præuētu misericordiæ per fidē Iesu Christi apparuit super omnes qui crediderunt. Ideo & subiungēs, inquit, idē Apostolus, Iustificati gratis per gratiā ipsius, per redemptionē quæ est in Christo Iesu, quē proposuit deus propitiationem per fidē in sanguine ipsius, &c. Ecce audisti, iustificati gratis per gratiā dei. Noli ei præponere opera propria, nec ex eisdem gloriari, quia ut iam superius dictum est, ex operibus nō iustificabitur omnis caro coram illo. Ergo, inquies, damnas opera liberi arbitrij bona, quia dicis iustitiam ex operibus non deberi. Si ita est, cur nobis præcipit Apostolus, abundare in operibus bonis, quia labor noster non erit inanis in domino? Audi hæretice stulte

Prouer. 16 — *psalm. 16* — *Sap. 4* — *psal. 55* — *Tobiæ. 1* — *Al's, per aduentum*

B & inimice fidei ueritatis, Opera liberi arbitrij bona, quæ ut fiant præparantur per gratiæ præuentum, nullo liberi arbitrij merito, & ipso faciente, gubernante & perficiente ut abundent in libero arbitrio, non damnamus, quia ex his uel huiusmodi homines dei iustificati sunt, iustificantur, iustificabuntur in Christo. Damnamus uero autoritate diuina opera liberi arbitrij, quæ gratiæ præponūtur, & ex his tanquam meritis, in Christo iustificari extolluntur. Quis enim prior dedit ei, & retribuetur illi? Paulus hoc dicit non à se, sed in se Christo loquente. Pelagius non credit, Dic hæretice, cui est dicendum anathema? Imò dicat Paulus ore suo, proferente Christo sententiam, Sed licet nos, aut angelus, ait, de cœlo euāgelizet uobis, præterquàm quod euangelizauimus uobis, anathema sit: sicut prædiximus & nūc item dico, Si quis uobis euāgelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit. Ille in spiritu dei dicit extollentibus se de se. Quis prior dedit ei & retribuetur? Tu in sapiētia carnis, quæ inimica est deo, respondes, Ego prior dedi deo, & retribuet mihi. Quid deinde restat ut audias, nisi anathema? Sed clamas item & dicis, Si nullum est meritum operantis, quomodo scriptum est, Et tu reddes unicuique secundum opera sua? Ausculta & intellige, si tamen aures habes audiendi, & cor non sit induratum intelligendi. Propter liberum arbitriū quo bona & mala operantur homines, dictum est, Vnicuiq; reddes secundum opera sua: habet enim homo malū meritū, cum uitio suo iam baptizatus declinat à bono, & facit malum, id est cum derelinquit deum, & diligit seculū, sicut fecisse Demā & Hermogenem testatur Apostolus, Vel cum etiam quis in toto spem habens in uanis simulacris, deum uerum agnoscere non uult, quem cognoscendi in hoc seculo habet potestatem, si uelit summus deus, tam per indebitam gratiam qua iustificat impium, saluare, quàm etiam cum se auertit, iudicio iusto traditum in reprobum sensum, futuro gehennæ supplicio reseruare, ut reddat ei secundum opera sua. Habet nihilominus & bonum meritum, cū in omnibus gratiæ dei bona in se operanti non resistit, sed cooperator existit, & omnem spem suā habet in illum, cum aurem suam & cor deo loquenti intus, hoc est in interiore homine præbet, & non foris in

Gal. 1

malis ſeculo perſtrepenti,quod meritum non habet propter præſentem uitam,tanquam in C
præſenti ſeculo recepturus,ſed propter futurã ueram uitam,quæ erit in ſecula ſeculorũ:quia
ſi in hac uita tantũ in Chriſto ſperamus,miſerabiliores ſumus omnibus hominibus, Spes
1.Cor.15 enim quæ uidetur,non eſt ſpes:nam quod uidet quis,quid ſperat?ſi autem quod non uide/
Roma.8 mus,ſperamus,per patientiam expectamus. Quapropter de meritis Chriſtianus extolli in
hoc ſeculo non debet,quia nemo in hac uita poſitus, gloriabitur ſe habere purum cor, nec
quiſquam dicit ſe eſſe ſine peccato.In præſenti nanq; labor indictus eſt, ut fiant merita per
auxilium gratiæ,non præmiſſorum redditio meritorum:ideo & Apoſtolus,Nõ quod iam,
Philip.3 inquit,acceperim,aut iam perfectus ſim,ſequor autem ſi comprehendam, in quo & compre
henſus ſum à Chriſto Ieſu &c. Quicquid ergo homo in præſenti fuerit conſecutus, donum
eſt,non meritum. Cum autem corruptibile hoc induerit incorruptelam, & mortale hoc in/
duerit immortalitatẽ,ubi iam nulla erit malorum cupiditas, ſed perfecta iuſtitia, ut ſit deus
omnia in omnibus, tunc meritum reddetur iuſtis ſecundum opera ſua,quorum per totam
ſeculi uitam meritum omne fuit gratia,ut gaudentes iam, merito dicant animæ ſuæ, Bene/
Pſal.102 dic anima mea dominum, & omnia interiora mea nomen ſanctum eius. Benedic anima
mea dominũ,& noli obliuiſci omnes retributiones eius. Qui propitius fit omnibus iniqui/
tatibus tuis,qui ſanat omnes languores tuos,qui redemit de interitu uitam tuam,qui coro
nat te in miſericordia & miſeratione. Audis Pelagiane,in miſeratione & miſericordia,& cæ/
cus extolleris pro meritis ſolarum uirium tuarum te coronandum. Intellige miſeratione &
miſericordia dei,non in factione meritorum animã coronari. Omnes igitur ſancti dei quos
ſuperius memoraui,uel non memoraui,qui ante aduentum fuere incarnationis domini no
ſtri Ieſu Chriſti,fide non alia niſi quæ nunc eſt ſaluificati ſunt. Quod cum diceret Apoſto/
Heb.11 lus in epiſtola ad Hebræos,Fide intelligimus aptata eſſe ſecula uerbo dei,ut ex inuiſibilibus
uiſibilia fierent:Fide plurimam hoſtiam Abel quàm Cain obtulit deo, per quam teſtimo/
nium conſecutus eſt eſſe iuſtus,teſtimonium perhibente muneribus eius deo,& per illã de/ D
Gen.5 functus adhuc loquitur. Fide Enoch translatus eſt ne uideret mortem,& non inueniebatur
quia tranſtulit illum deus:ante translationem enim teſtimonium habebat placuiſſe deo:ſi/
ne fide autem,ait,impoſſibile eſt placere deo:ſic & de cæteris quos electionis ordo cõmemo
rat,ſed non ſolũ fide,imò & gratia quæ nunc per Chriſtũ donata eſt: quia nec fides ſine gra
1.Tim.1 tia,nec gratia ſine fide,dicẽte Apoſtolo ad Timotheũ,Superabũdauit aũt gratia domini no
ſtri cũ fide & dilectione quæ eſt in Chriſto Ieſu. Nã eandẽ, ut dixi,eſſe fidẽ quæ ſalutẽ con/
tulit in cognoſcendo deum,& illis & nobis,apertiſſime demonſtrat Apoſtolus,ſcribens ad
Gal.3 Galatas,Prius autẽ ait quàm ueniret fides,ſub lege cuſtodiebamur, concluſi in eã fidẽ quæ
reuelãda erat. In eã utiq; quæ ſemper tẽporibus tacitis erat in dei ſeruis per dei uerbũ,& reue
landa erat in gentibus per incarnatũ idẽ uerbũ,quia ut ait iterũ Apoſtolus ad Hebræos,Ie
Heb.13 ſus Chriſtus heri & hodie,& ipſe in ſecula. Tẽpora itaq; mutata ſunt,nõ fides. Iuſtificatio er
go per fidẽ Ieſu Chriſti data eſt,datur,dabit credẽtibus: quæ fides donũ eſt ſicut & gratia,
nõ merces:quia ut ſuperius cõmemoraui dixiſſe Apoſtolũ,Superabundauit gratia domini
noſtri cum fide,In quo enim noſtra fides priuſquàm ueniret erat,quoniam ſicut dixit Apo
ſtolus,reuelanda erat. Nemo penitus glorietur ſe fidem ex proprio ſenſu genuiſſe in ſe,per
quam poſſit credere deo:ſed agnoſcat tam ante legem quàm ſub lege & poſt legem, fidem
quæ eſt in Chriſto Ieſu, per illuminationem gratiæ quæ à deo patre eſt,unicuique reuela/
tam ad ſalutem, ut apertiſſime in euangelio dominus noſter & ſaluator oſtendit, ubi dicit
Matth.16 diſcipulis ſuis,Quem dicunt homines eſſe filium hominis &c. Vos autem,inquit,quem me
eſſe dicitis? Reſpondens Petrus ait, Tu es Chriſtus filius dei uiui. Et dominus, Beatus es Si
mon Bar Iona, quia non caro & ſanguis reuelauit tibi, ſed pater meus qui eſt in cœlis. Ec/
ce clarum fidei donum. An non eſt donum cum dicitur, quia non caro & ſanguis reuelauit
Gal.1 tibi,ſed pater meus qui eſt in cœlis? Item apoſtolus Paulus ad Galatas, Cum autẽ placuit,
ait,ei qui me ſegregauit de utero matris meæ,& uocauit per gratiã ſuam,ut reuelaret filium
ſuum in

A suum in me,ut euangelizarē eum in gētibus, Cognouerat quippe in euangelio quid Petro responderit dominus se confitenti, ideo & dixit, Cum autē placuit ei qui me segregauit de utero matris meæ,& uocauit per gratiā suā,ut reuelaret filiū suū in me,tanquā diceret. Non caro & sanguis mihi filiū dei reuelauit,sed pater qui in cœlis est::ideo nō dixit,cū uoluissem, ego,sed cū placuit ei qui me segregauit de utero matris meæ,& uocauit,non per meritū meum,sed per gratiā suam: unde & idē dicit in alia epistola sua, Misericordiā consecutus sum, 1.Cor.7
ut essem fidelis. Itē ad Ephesios ubi dicit, Huius rei gratia ego Paulus uinctus Christi Iesu Ephe.3
pro uobis gentibus:& inter cætera sequētia, Per euangeliū ait, cuius factus sum minister secundū donū gratiæ dei,quæ data est mihi. Audi & crede Pelagiane secundū donum gratiæ unūquenq; fidelē esse,nō secundū meritū propriæ uoluntatis. Sed ais mihi,quia oculis hæretico dolore turbatis,intendere lumen ueritatis non potes,& nullū est prorsus meritū propriæ uoluntatis. Si discernas inter uoluntatē & gratiā, est, Audi ergo breuiter,propriæ uoluntatis tunc est meritū bonum,quando gratiæ donū præcedit uniuscuiusq; uoluntatem,et operatur ut meritum faciat homo per propriā uoluntatē. Vt euidentius ergo cognoscas donum esse gratiā & fidē,qui perditū hominē reuocauit ad salutē,audi Apostolū ad Ephesios prædicantē, Gratia salui facti estis per fidē,& hoc non ex uobis,dei donū est, non ex operi Ephe.2
bus,ne quis glorietur. Omnes igitur qui fuere uel sumus, & futuri sunt, per unitatē fidei & gratiā quæ est in Christo Iesu, in deū credimus & credituri sunt. Sine Christo enim nemo hominū poterit in deū credere uel adipisci salutē,sicut dicit in actibus Apostolorum Petrus Act.4
apostolus de Christo,increpans infideliū insaniā Iudæorū, Hic est lapis qui reprobatus est à uobis ædificantibus,qui factus est in caput anguli,& non est in alio aliquo salus, Nec eñ nomen aliud est sub cœlo datū hominibus,in quo oporteat nos saluos fieri. Quamobrē & apostolus Paulus scribens Corinthijs,id est ostendens eandē fidē, hisdē sacramētis quibus 1.Cor.10
& nos,& patres nostros omnes fuisse redēptos dicit, Nolo eñ uos ignorare fratres,ait,quo
B niam patres nostri omnes sub nube fuerunt,& omnes mare transierunt, & omnes in Moyse,hoc est per Moysen baptizati sunt in nube & in mari, & omnes eandē escā spiritalē manducauerūt,& omnes eundē potū spiritalē biberūt. Biberunt autē de spiritali,cōsequente eos petra: petra autē erat Christus. Itē ad Corinthios secunda, Habentes autē eundē spiritū fidei,sicut scriptū est, Credidi propter quod locutus sum:& nos credimus propter quod & lo- Psal.115
quimur, Omnē uero amputauit imperitorum suspicionem ancipitem,& nostrā defensionē nullo hæreticorū ariete quassandā muro uallauit,cum scribit Ephesijs, Vnū corpus & unus spiritus,sicut uocati estis in una spe uocationis uestræ, Vnus dominus,una fides,unū baptisma,unus deus & pater omnium, qui super omnes & per omnia & in omnibus nobis. Item illic post pusillū, Donec occurramus ait, omnes in unitatē fidei & agnitionis filij dei in uirū perfectum,in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Nota dictū hæretice,omnes, & in unitatem fidei,sed fidei quæ est in Christo Iesu,quæ cum gratia, ut superius probauimus, gratis,nō meritis à deo patre ad salutē omnibus credētibus est tributa. Hæc de magisterio gratiæ quæ est in Christo Iesu domino nostro,de gratiæ & libero arbitrio dicta sufficiant,imò gratias deo qui quantum uoluit donando, quod uoluit fari permisit, & ubi uoluit tacendum,linguæ terminum posuit.

LIBER QVARTVS AD ARTICVLVM QVARTVM.

Item aiūt libidinem naturale in homine esse bonū,nec in ea esse quod pudeat. Et respondemus, Libido non est naturale bonū in hominibus,sed per peccatū primorum hominum accidens malum , atque pudendum , cuius non deus autor est,sed diabolus. Quod uos errantes,& alios in errorē mittētes ideo naturale bonū esse dicitis,qa deū pestis huius autorē creditis,nō diabolū. Omne eñ quod naturale bonū est, deus summe bonus ex nihilo fecit, nō diabolus: nos aūt libidinē nō naturale bonū, sed naturale esse malū dicimus credimusq;. Naturale aūt malū sic dicimus,nō qa sit naturæ deo opifice congenitū, sed quod à peccāte natura trāsierit in peccatricē naturā,id est qđ sit natu-

sit naturæ peccantis uitium,non ipsa natura, Omne enim malum non est natura, sed actus C
accidens defectu boni. Quamobrem quod natura non est, deus non fecit, quia natura est omne quod fecit.Et hoc ergo malo in Adam, qui male bonum illicitum concupiuit,ut dixi, humana natura est uitiata,quod omnis trahit ex semine natus. Sed forsitan quæris à me dicens,Quemadmodũ potuit malũ serpentis, hoc est diaboli, in bonum hominis transire naturæ? Ausculta, Serpentis nonnunquam uenenato flatu hominem & mori nouimus statim,& ut mori possit grauiter perurgeri: quapropter interrogo,responde,quomodo potest alienæ naturæ uirus flatile humanæ sic præualere naturæ,ut omnes artus eius flatu mortifero farciat,& uitalem flatũ ex ea cogat exire? Sed noui,quia nihil dicturus eris. Per peccatũ enim protoplasti si credis miserã esse factã humanã naturã &mortalẽ,unde potest qualibet accidente infirmitate facile deprimi uel occidi? Audi ergo,Sicut nunc in peccatore serpentis flatu pestifero uenenũ infligitur,& per illũ mori cõpellitur, & idẽ morsus ab incantatore inspectus afflatus esse dicitur,quia serpens illũ, inquit, afflauit, & statim pro salute eius parat antidotũ quo possit uenenũ superare:ita tunc in peccante Adã,cũ serpenti, hoc est diabolo malũ suadenti quàm deo præmonenti ne faceret,sese incautus præbuisset, auertente se ab illo irato deo, fraudifero flatu uenenosa & mortifera libido inflicta est, tanto eum deinceps opprimens dominatu,ut etiã peccare nolentẽ,sicut uenenũ trahit ad mortem, peccare,id est malũ uelle,incitaret inuitũ.Hinc peccator,hinc uitiatus uitiosusq; factus & dictus est, hinc priuationem meruit uitæ.Contra hoc uenenatum malum ne præualeat,misericordia inspiciente dei remedium, id est antidotũ,per Iesum Christũ donata est gratia, ne omnis homo penitus interiret.Quod si non credere uis,quæso ut dicas,quomodo potest molli sibilo serpens uenenũ ut perimat,homini propinare,quod contingere hominũ nullus ignorat? Sed quantumlibet tergiuerseris,intercedente peccato sub diaboli serpẽtis malo natura humana potuit captiuari,sicut serpentis terreni potest flatili ueneno exanimari:quia sic illud potuisse transire credimus,sicut istud posse fieri cognoscimus & uidemus, quod penitus nec illic potuisset,nec hic,si natura nostra inculpabilis permansisset.Quærendũ est igitur,cur hoc malũ de quo agitur,libido dicatur. Sine dubio à libendo, id est à libitu per deriuationẽ libido est nuncupata:sed ais mihi,Ergo omne quod libet libido est? Respondeo,Non omne quod libet,libido est,sed omne quod male libet,libido est. In bono enim libitu libido dici non potest,sed uoluntas de ratione scilicet mentis naturalis exoriens. In malo uero libitu non uoluntas est,sed uoluptas,quam fecit transgrediens protoplasti uoluntas,cum scilicet illicitum male libuit suadente serpente, cuius sibilo uenenoso, ut supra iam dixi, hunc morbum quem non habuit ante culpam eius delinquens natura concepit, & per coitum semen transiuit in posteros. Factos enim primos homines absque libidinis malo scriptura sancta te-
Gen.2 statur cum dicit,Et erant ambo nudi, Adam & mulier eius,& non confundebantur, Quid est,non confundebantur? Id est nullis ad peccandum,sicut contigit post peccatum,libidinis stimulis urgebantur. In uoluntate enim eorum creatus erat licitus genitalium usus ad gignendos uidelicet filios,non in uoluptate luxuriæ:post peccatum uero hanc eisdem accidis-
Gen.3 se ipsa itẽ scriptura demõstrat,dicẽs,Et aperti sunt oculi eorum, & sciuerũt quia nudi erant, & consuerunt folia ficus,& fecerunt sibi tegumenta.Sed nunquid clausis oculis erant creati, quia dictum est,& aperti sunt oculi eorum? Quòd si clausi fuerunt oculi eorum, quomodo uerum erit quod scriptum est.Et uidit mulier,quia bonũ est lignũ ad escã,&quia optimũ est uideri oculis,& speciosum ad intuendum? Aperti ergo erant oculi eorũ ad intuendũ opera domini, quæ ualde bona creauit: clausi uero erant ignorantia mali, quod creator bonorũ omniũ non creauit. Et aperti sunt cõscientia delicti pulsante,uel cũ in se uiderent,id est sentirent iam nudati,animæ carnisq; pace, motum quendã turpissimũ atq; præcipitẽ nouiter accidisse, unde confusi ad fici folia cucurrerunt, & his libidinis pudore sollicitata membra texerunt. Quòd si naturale bonum est secundum uos ista libido, & nihil est in ea quod pudeat,quæro qua ex causa post transgressionem naturalia mẽbra texerunt, & non sicut ante

peccatum

D

A peccatum fuerant permanserunt,quando utiq; nudi erant & confundebantur? Nihil enim deus unde confunderetur homo cũ plasmaret ad suã imaginẽ,in eius forma creauit. Quòd si non secundũ fidem nostrã de accidentis malo libidinis post peccatũ confusi sunt, secundũ dogma uestrũ deus in eis fecit unde confunderentur:nec enim aliud dicitis, cũ turpissimæ libidinis deũ esse autorẽ prædicatis. Sed respondes forsitan, Absit ut deus fecerit quempiã in protoplastis pudorẽ. Iterũ ergo,iterumq; percontor, Si nihil unde pudeat deus fecit,& plena fide dicitur,quia penitus non fecit , & malũ libidinis ex diabolo non est,quod recta fide nõ dicitur,quia ex ipso est:dicite,cur texerũt genitalia mẽbra post culpã,quæ à die institutionis suæ inuicẽ uidebant & nõ tegebant? Si dixeris,propter peccatum,ergo cõfitere & accusa malã libidinem,cuius impudentiã pudentes folijs fici texerunt. Quod si dicere nequis,aperte deũ pudoris huius autorẽ esse criminaris: quia cũ ex malo libidinis à uobis negatur cõfusio contigisse,deus apertissime hominũ opifex accusatur. Sed utinã sic uos istã libidinẽ laudare erubesceretis,sicuti tunc illi cũ se peccasse eius conuincente motu deprehẽderent, erubuerunt. Quid uero indicant folia fici,quibus,ut dixi,non deo autore pudenda mẽbra,sed per peccatũ factũ texerũt,nisi quendã pruritũ libidinis turpẽ? Imò cur illas corporis partes texerunt,& non potius manus quibus prohibita attrectauerũt,aut ora quibus mala desiderata ederunt? Sed illa mẽbra texerunt, in quibus peccati cupiditas exardescẽs concupiscentiã incontinentis gutturis accusabat . Ista est uestra laudabilis atq; dilecta cupido, per quã,ut ait Gal.5
Apostolus,Caro concupiscit aduersus spiritũ,Cõtra quã spiritus spem habẽs in deo,nisi for 2.Cor.15
titer concupiscat,nec caro nec spiritus uitã possidebũt æternã. Sic stulti estis,ut istam discordiã carnis & spiritus,diabolũ excusantes,deũ accusantes fecisse credatis. Sed absit hoc malũ à catholicis sensibus,ut deũ autorẽ libidinis esse audeant cogitare uel dicere. Contra hoc uenenũ de gratiæ antidoto confidẽtes, omnes sancti castigantes corpus suũ, & in seruitutẽ redigentes,ne forte à fide Christi reprobi efficerentur , fortiter pugnauerunt & pugnant . De 1.Cor.9
B hac enim congressione loquebatur apostolus Paulus,cũ dixit,Ego igitur sic curro,non quasi in incertũ,sic pugno non quasi aërẽ uerberans:sed tanquã econtrario responderetur ei,quis est,uel ubi est aduersarius tuus,contra quẽ pugnas,respondẽs ait, Castigo corpus meũ & in seruitutẽ redigo,id est in corpore meo est,non in aëre cõtra quẽ pugno : libido est scilicet inimica uitæ meæ,quæ me currentẽ & placere per ducatũ gratiæ eius nolentẽ , diuersorũ libitu malorũ per momenta aculeis impugnat & prouocat,quo agonis mei cursum impediẽs,autorẽ suũ diabolũ faciat esse uictorẽ . Ideo castigo corpus meũ, ubi porto hostẽ meũ in me, 2.Cor.12
pugnantẽ contra me,uirtute gratiæ confortatus repugno pro me. Sed tunc hostis potentiã destruo,cũ castigans corpus meũ infirmor in me. Cũ enim infirmor,tunc fortior sum & potens, Gratias autẽ deo,qui dedit nobis uictoriã per dominũ nostrũ Iesum Christũ . Quòd si nõ propterea castigabat corpus suũ,quo malarũ concupiscentiarũ appetitus uel stimulos superaret libidinũ,cur hoc facere dicebat,illo melius sapientes & docentes? Exponite . Non enim naturale esse bonũ libidinẽ prædicaretis,si castitatis uirtutẽ intuentes,ut Paulus corpora uestra castigaretis:imò impudẽti fronte lasciuiẽtes,in eius motũ sic procaci lingua laudatis in publico,ut cũctis pateat quid à uobis geratur in secreto. Si tamẽ quæ laudare publice non pudeat,eligant uel secretum,rogo erubescite,unde protoplasti,ut iam dictum est , post Roma.7
peccatum erubuerũt,quorum & ipsi peccatores sumus filij,& credite malum ex diabolo, nõ bonum ex deo esse libidinẽ. Quam Apostolus legem,hoc est malam consuetudinem nominat,& esse dicit in membris cõtrariam legi mentis,ne obediatur legi dei. Audite ergo quan- Exo.20
ta sit iniquitas huius mali,quidue hinc homo patiatur infirmus,Apostolo dicente & disputante inter cætera, Nam concupiscentiam,inquit,nesciebã,nisi lex diceret , Non cõcupisces. Nõ dixit, Concupiscentiã nõ habebam,sed nesciebam,quid? utrum malum esset. Habebã igitur,sed tanquam naturale bonum esse credebam:cum autem lex diceret, Nõ cõcupisces, cognoui non naturale bonum,sed per peccatum accidens esse malum concupiscentiam. Occasione aũt accepta,peccatũ per mandatũ operatũ est in me omnẽ concupiscentiã. Cũ ergo

sperarem,

sperarem, ꝙ uiribus proprijs iubente lege possem concupiscentiã uincere, maioribus magis C
eius urgebar stimulis, & infirmante me, eius cupiditas augebatur. Sine lege enim peccatum mortuum erat. Quod peccatum? Libido utiq; quæ & concupiscẽtia mala dicitur. Nõ dixit, non erat, sed mortuum erat, id est, cum præceptum legis, quod est ei contrarium, adhuc non esset, in peccatore latebat, quia legis imperio demõstratum est. Ego autẽ sine lege uiuebam aliquãdo: priusq̃ scirem legis mandatum, in operibus totius cupiditatis me uiuere arbitrabar. Sed cum uenisset mandatum, peccatum reuixit, ego autem mortuus sum. Vixit enim intẽtione mortifera prima lege, id est, quãdo in paradiso captiuauit Adam, & reuixit eadẽ fallacia secunda lege, & occidit me tanq̃ captiuum filium transgressoris: quia per legem cognitio peccati, nõ uictoria de peccato. Et inuentum est mihi mandatum quod erat ad uitã, hoc esse ad mortem. Optime dixit, inuentum est mihi, id est, non mandatum deus ad mortem dedit, sed uisum est mihi tanq̃ mortiferum, eo ꝙ illud uirtute propria implere nõ possem: cum ego non mandati uitio, sed stimulo concupiscentiæ mortis percussus moriar. Stimulus enim mortis peccatum. Nã peccatum occasione accepta per mandatum seduxit me, & per illud occidit. Videns peccatum, quod est, ut sæpe dictum est, cupiditas, unde libido exorta est, de legis autoritate nihil me ualere contra se: sicut Adam, interiecto mandato ad
Gen. 3 præuaricandum de quo uitium peccandi contraxi, seduxit & me, tanq̃ denuo dicens, Non morte morieris, si de ligno mãducaueris interdicto, imò aperiẽtur oculi tui, & eris sicut dij, sciens bonum & malum. Ideo & per illud occidit. Itaq; lex quidẽ sancta, & mandatum sanctum & iustum & bonum. Non igitur imputo legi dei, ꝙ uitio meo factus infirmus, præceptum eius implere nequeo: quæ & si iubendo non iuuat, tamen sua sanctitate & iustitia malum esse concupiscentiã, quod nesciebam, ostendit: quia peccatum, ait, non cognoui, nisi per legem: & docuit ad superandos eius illicitos appetitus, cum in me deficio, debere diuinum auxilium implorare. Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? Absit. Nunquid enim mandatum bonum, quod cõtra mortis opera datum est, in mortẽ mihi est commutatum? D
Absit. Ego uidelicet ꝙ morior, non mãdati boni uitio morior, sed mãdato bono uitio meo transgresso. Sed peccatum ut appareat peccatum, per bonũ mihi operatum est mortem, ut fiat supra modum peccans peccatum per mandatum. Vt ergo concupiscentiæ malum quæ radix est omnium malorum, cognoscatur malum, per mãdatum bonum præualuit in me magis, nõ deficit, quia lex subintrauit ut abũdaret delictum. Mortem ergo mihi operatum est delictum, cum ex delicto, id est, ex concupiscentia mala, infirmante me uirtute propria ad obediendum legi, delicta creuerunt. Et factum est supra modum peccans peccatum per mandatum, cum per legem, ut dixi, nõ deficit, sed magis immoderatis cupiditatibus crescit: quia uirtus peccati lex est, prohibendo, & non auxiliando. Scimus enim ꝙ lex spiritalis est, ego autẽ carnalis sum uenundatus sub peccato. Spiritu igitur dei tam docente q̃ iuuante, quo lex lata est, non solũ uoluntate carnalis legis possunt impleri præcepta, quia per legem uitia mea tãtum agnosco, non aufero. Frustra de carnis infirmitate præsumo, hostẽ meum cui dei iudicio iusto sum traditus propter peccatum, cui me uoluntas uendidit protoplasti, solus superare non ualeo. Iubet deus, imò faciat ut fiat quod iubet. Venundatus sum sub peccato iuxta suam sententiam, qua me peccantem damnauit: in misericordiam mutare dignetur. Lex spiritalis est, ego autem carnalis sum: ipse me compotem suæ faciat legis, ut spiritus uirtute præcinctus, perfecte legis tuba gratia præcedente, possim inimicum in corpore superare. Quod enim operor, non intelligo, quod mala uidelicet cõcupisco, non ea ut ueniãt quæro uel opto, quia natura non tali sum institutus: sed hoc malum quod est per noxam uitiata natura, autorẽ præbeo legi, caliginosis subito ac prauis desiderijs conturbor illectus. Non enim quod uolo hoc ago, sed quod odi illud facio. Legis mandato de propriæ uoluntatis conatu parere uolo, & non ualeo. Peccato uero dum resisto, consentire delector. Si autem quod nolo illud facio, cõsentio legi quoniam bona est. Cum ergo nolo, ut nullum concupiscentiæ malum concipiam appetitu, & magis hoc facio: magnum uero malum esse con

cupiscentiam

A cupiscentiam in membris meis agnosco,quæ me peccare cum quadā delectatione sollicitat,
legi cōsentio,id est credo,& per ipsam agnosco,quia cū sua bonitate mihi dicit,Nō concupi Rom.7
sces,uenenū mortis in cōcupiscentia esse designat. Nunc autē iam nō ego operor illud, sed
quod habitat in me peccatū . Igitur hoc malū quod discordare facit corpus & spiritū,ut sit
in me,non ego opto uel facio,qui illud demonstrāte lege,ex qua malū esse cognoui,ne sit in
me cōsentire legi cōtendo. Sed dū de meo uelle & posse id superare nō ualeo,idē peccatum
quod in me inflictum est per peccatū,manens in me,ea quæ nolo operatur aduersum me.
Scio enim quia nō habitat in me,hoc est in carne mea bonū. Certus sum ergo,ꝙ hæc cōcu/
scētia quæ est conatui meo aduersa in corpore meo,non est bonū.Cū enim resistitur ei & de
fecisse putatur, magis magisq; sua malicia in uarijs appetitionibus innouatur. Nam uelle
adiacet mihi,perficere autē bonum non inuenio. Volo quidem tam hoc peccatum uincere
ꝙ legis præcepto parere. Quòd utrunq; bonum ut perficiā,posse mihi de me cū uelle meo
non sufficit, quia sufficiētia nostra nō ex nobis,sed à deo est.Non enim quod uolo bonum
hoc facio,sed quod nolo malum hoc ago.Ad bonum igitur peragendum uoluntas mea de
se præsumens,& non de deo,nihil proficit,ad malum uero etiam quod non uult aliquoties
inclinatur ut uelit. Si autem quod nolo, illud facio, non ego operor illud,sed quod habitat
in me peccatū.Cum utiq; nolle meū concupiscere prouocatur,ut uelit,nō uoluntas resistens
id agit,sed peccati cupiditas, quæ à sola mea uoluntate superari nō potest, quia sine me,ait Ioan.15
dominus,nihil potestis facere.Inuenio igitur legem uolēti mihi facere bonum,quoniā mihi
malum adiacet.Cōdelector enim legi dei secundū interiorē hominem.Quia igitur malum
concupiscentiæ adiacet mihi,id est sponte,& cum non desideratur occurrit,& ut perpetretur
est uolūtati deprauatæ possibile,quia sine deo,ut iam dictū est, non potest eneruari,tamen
uidetur mihi de me præsumenti ad perficiēdum bonum, legis uidelicet mādatum,ut cœpi,
fore possibile,si secundū interiorem hominem,hoc est animæ rationem,cōtra mortales cor
B poris mei motus tota uoluntatis meæ intentione totisq; naturæ meæ uiribus nō destitero
repugnare. Video autē aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ,& ca
ptiuantem me in lege peccati,quæ est in membris meis:& ecce uideo in me,id est sentio con
trariam legem, concupiscentiam scilicet malam, morbum libidinis sordidatum,obuiantem
& resistentem & præualentem legi mentis meæ,intentioni uidelicet animæ meæ naturali,&
captiuum me ducentē in lege peccati,hoc est,in præuaricatione protoplasti,quæ est in mem
bris meis:quia per unum hominem peccatū intrauit in mundum, & per peccatum mors,&
ita in omnes homines pertrāsiuit, in quo omnes peccauerunt.Ecce quanta mortifera bella,
ecce quæ pericula quantaq; naufragia,de malo laudabilis & dilectæ uestræ concupiscentiæ
diabolo seminante exorta sint. Ecce cuius onus leue esse prædicatis, & iugum suaue. Sed
Paulus, cuius estis apertissimi inimici,nō cum illo malum libidinem esse sentientes,legerat
scriptum esse de isto malo iugo, Graue iugum super filios Adam à die exitus de uētre ma/ Ecci 40
tris eorum usq; in diem sepulturæ in matrem omnium. Et ideo prædicabat fidelibus cōtra
uos de isto iugo,dicens, Nolite iugum ducere cū infidelibus,id est,nolite æquales effici infi/ 2.Cor.6
delibus,laudantes cum illis quod est execrabile, & dicentes quod malū est bonum,quia uæ
eis qui dicunt quod dulce est,amarum:& quod amarū est,dulce.Bella igitur ista doctor ille Esa.5
gentium in fide & ueritate secundū datam sibi sapientiam, contra uos,in omni esse genere
humano in se deprehēdit,& contra ea fortiter dimicauit:cum enim in persona sua dicit,Pec
catum nō cognoui,nisi per legem:&,Concupiscentiā nesciebā:&,Peccatum per mandatum
operatum est in me omnem concupiscentiam:&,Ego autē uiuebam sine lege aliquando:&,
Ego autem mortuus sum:&,Inuentum est mihi mādatum quod erat ad uitam,hoc esse ad
mortem:&,Peccatū per mandatū seduxit me,& per illud occidit:&,Quod ergo bonum est,
mihi factum est mors? Absit.&,Peccatum per bonum mihi operatum est mortem:&, Lex
spiritalis est,ego autē carnalis sum uenūdatus sub peccato:&,Quod operor nō intelligo:&,
Non quod uolo hoc ago,sed quod odi illud facio:&,Si autē quod nolo illud facio,consen/

tio legi, quoniã bona est: &, Nunc autẽ iam non ego operor illud, sed quod habitat in me C peccatum: &, Scio enim quia nõ habitat in me, hoc est in carne mea bonum: &, Velle enim adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio: &, Non enim quod uolo bonum hoc facio, sed quod nolo malum hoc ago: &, Si autem quod nolo illud facio, nõ ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum: &, Inuenio legem uolenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adiacet: &, Condelector legi dei: &, Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ est in membris meis. Manifeste hæc se contra concupiscentiã bella peregisse testatur, nec tamen gloriatur de proprijs uiribus se fuisse triumphum uictoriæ consecutum. Et ideo cum de se, pro se, in se, contra tantum malum infirmatus nullum uictoriæ adiutorium inuenisset, displicens sibi, oculos ad Christi propugnacula quibus defendi possit eleuauit, dicens, Infelix ego homo, quis me liberabit de morte corporis huius? Gratia dei per Iesum Christũ dominũ nostrum. Gratia est hæretice, qua liberamur de corpore mortis, id est, de motibus cõcupiscentiæ, quibus corpus nostrũ percutitur, ut anima perimatur, non sola uirtus propriæ uoluntatis. Pergite adhuc per campos loquacitatis uestræ, qua tantæ turpitudinis squalorem laudare non erubescitis, & clamate secundũ consuetudinem uestram, dicẽtes, Libido calor bonus est genitalis, nec est in ea quod pudeat: quia si malum esse dicatur, nuptiæ iã damnabũtur, sine illa enim non poterit proles existere. Ex hoc aduertãt dilectæ uestræ castissimi expugnatores quantum libet, quod tãtum laudare delectat: aut si non libet, cur suadetis ut libeat, & castitas expugnatur à uobis? Cur bonum prædicatis, quod in uobis aduersum esse sentitis? Rogo erubescite. Nemo unq̃ quod sibi est inimicum, bonum dicere delectatur & laudum preconijs adornare. Fallimini prorsus, & fallitis, imò decepti estis & decipitis. Nõ est iste calor bonus, nec genitalis in bonis genitalibus membris, quæ formauit deus, sed malus ut sæpe dictum est, autore diabolo præcedente peccatum. Isto calore si uigor mentis uestræ ad illicita non D dissolueretur, non à uobis tam licite laudaretur, quin potius à catholicis damnaretur. Sed iterum respondetis, ut superius dixi, tanq̃ clypeo uestro dogmati adhærentes, ne uobis ualeant simplices quos decipitis resistere, & dicitis, Nuptiæ damnabũtur, si libido dãnabitur, quia absq; illa soboles nõ gignitur. Quid præstigiosissimis assertionibus uestris diem in noctem mutare tentatis? Quid nebulis serena conuoluitis? Quid intuentibus lucem feruentes in calore turpi, quem optimum prædicatis, ut cordis eorum oculos perturbetis fumi amaritudinem eructatis? Nuptiæ autore deo ualde sunt bonæ, nec damnantur prorsus, cum uoluptuosa libido damnatur. Nuptiæ filiorum procreandorum causa sunt institutæ, sicut scri-
Gen. 1 ptum est, Crescite & multiplicamini, & replete terram: quarum licitus usus, non in luxuria libidinis institutus est, sed sine illa imperio honestissimæ uoluntatis, tantum, ut dixi, causa natorum. Quia Adæ & Euæ ante peccatum cũ adhuc scilicet in eis morbus iste nõ esset, dixit deus, Crescite & multiplicamini, & replete terram. Post peccatũ uero, ut iam superius disputatum est, sibilo uenenosi serpentis, cuius callidis decepti sunt blandimentis, hãc inquietam & mortiferam pestem eorum corpora cõceperunt: & per licitũ usum posteaq̃ de paradiso proiecti sunt, in posteros transmiserunt, tanq̃ peccati sui testimonium hæreditario iure dimittentes nobis, ut ex hoc præuaricatorum nos esse filios cognoscentes non gloriemur de nobis, id est, de natura nostra peccatrice in conspectu iudicis iusti dei: sed eius misericordiæ, quæ non in meritis constat, semper colla flectamus, quo dignetur nos in paradisum reuocare, unde illos merito exules fecit. Et in cõiugatis igitur & in omni homine libido mala est: nonnunq̃ enim ad illicita trahit, quia uolũtati peccatrici, qua factũ est ut esset in membris, contraria est intantum, ut ipsorum coniugatorum ad illicitum usum ardore sui sic anhelantes præcipitet mentes, quo eadem licentia acti potius q̃ agentes agant. Fit enim uoluntas incontinens dum illicita uincitur uoluptate, sed uenialis est in cõiugatis, malo bene utentibus. Quod ostendit Apostolus cum causa cõtinentiæ orationis tempus indicat coniugatis, & ad ipsum item reuertẽdum propter incontinentiam tentationis satanæ præcipit, dicens, Nolite

A Nolite fraudare inuicem, nisi ex cōsensu ad tempus, ut uacetis orationi, & iterū reuertimini 1.Cor.7
in idipsum, ne tentet uos satanas propter incontinentiam uestram: Hoc autē dico secundū
indulgentiam, non secundū imperium. Damnabilis est uero in adulteris & fornicatoribus,
malo male utentibus. Iam ergo cognoscite utrum Apostolus de malo ueniam promiserit
coniugatis, an de bono: de malo ad tempus orationi uacādum abstinere præceperit, an de
bono? Erratis prorsus, quia deus qui iussit fieri bonum, nusq̄ à bono prohibuit, sed à malo, Psal.36
dicens per Dauid, Declina à malo & fac bonum. Incunctanter omnino dicitur, bene uti hoc
malo ueniali coniugatos filiorum gignendorum uidelicet causa, qui nascuntur deo opifice,
non de accidētis libidinis malo, sed de bono licentia nuptiarum. Nunquid enim cum uitis
undiq; deserēte agricola fuerit sentibus occupata, & tempore suo iacens in dumis produxe-
rit botros, de contrarijs sibi spinis quibus premitur, uuam produxit? Absit. Sed de naturæ
suæ bono, licet spinarum aculeis corruptos, bonos attulit fructus. Similiter & triticum, si na
tum circumquaq; zizanijs operiatur, inquantum spicam produxerit, de naturæ suæ bono,
nō de zizaniorum malo quibus impeditur, bonum intulit germen: sic filij de naturæ bono
boni sunt fructus, non de malo libidinis corrumpentis & uitiantis, cum quo nascitur omnis
homo. Vnaquæq; ergo res manens in naturæ suæ bono, accidētibus sibi aduersitatibus mi
serescit atq; torpescit, cultoris semper indigens manu uel diligentia, ut naturæ suæ, cui nihil
est contrarium ab autore suo deo congenitum, ualeat respondere. Hoc agitur & in nostra
peccatrice natura, semper indiget autore & cultore suo atq; conseruatore deo, ut spinis & tri
bulis zizanijsq; libidinis, uel omnium malarum concupiscentiarum, quæ, ut sæpe diximus,
non autore deo, sed peccando contraxit, manu gratiæ suæ quamdiu in terram de qua sum-
ptus est redeat, expietur, de terra iterum in nouū seculum purissima reditura, per eundem
dominum nostrum Iesum Christum suscitata. Iterum ergo iterumq; repeto: Libido mala
nihil bonis impendit nuptijs, quia non ab initio in eius sordibus sunt, sicut iam supra dixi-
B mus, ordinatæ. Deus enim qui sine cōcubitu apes fœtare creauit, & agrorum cuncta semina
absq; libidine seminare uel nasci decreuit: hominem quoq; ex homine si non peccasset, per
concubitum uoluntarium, non per libidinis scortū exoriri in paradiso permisisset. Cui qua-
liter id contigerit in huius disputationis capitulo, quātum dominus reuelauit, iam me arbi-
tror ostēdisse: Ideoq; nuptiarum licētiam bonam ualde fatemur, & malam cōcupiscentiam
in coniugatis damnabilē & uoluptuosam esse catholico ore clamamus, uestrumq; dogma
in eius turpitudine horrēdum, sanctarum scripturarum autoritate damnamus. Paulus apo
stolus Christi est, non Pelagius discipulus antichristi, qui dicit concupiscētiam in carne sua Rom.7
non bonum habitare, imò apertissime malum dicit esse. Peccatum esse testatur, stimulum
carnis suæ nominat, à quo colaphizari se clamat, ne magnitudine reuelationum extollatur:
cuius malum consyderans in corpore mortis suæ, in quo bellum intestinum cum inuisibili
hoste gerebat, remedium salutis suæ nullum penitus, nisi solam gratiam dei in Christo Iesu
liberantem se inuenisse testatur: ipse dicit scribens ad Colossenses, Mortificate membra ue- Col.3
stra quæ sunt super terrā, fornicationem, immundiciam, libidinem, concupiscentiā malā &c.
Respondete huic tanto doctori: cur ea mortificanda præcipit, si naturalia bona sunt? Sed
melius in uobis Pelagio & Cœlestio loquentibus, q̄ Christus in Paulo, econtrario prædi-
catis cum laudabili plausu, dicentes, Viuificate membra uestra quæ sunt super terram, forni
cationem mundam, libidinem bonam, concupiscentiam optimam. Demens & secundū uo
luntatem tuam in reprobum sensum dimisse hæretice: de istarum sordium malo item dicit
idem Apostolus scribens ad Romanos, Non regnet peccatum in uestro mortali corpore, ut Rom.6
obediatis concupiscentijs eius. Ille in ueritate docendo prohibet his immundicijs obedire,
tu in errore Pelagiano suades: ille cōcupiscentiam menti cōtrariam, peccatum uocat, tu eam
laudando, uel in ea delectādo, bonum asseris naturale. Stulti, iam aliquādo sapite, & nolite
de tanto malo gloriari, neq; mēdaces esse aduersus ueritatē, quæ per os sanctorum suorum
laudabilem dilectamq; uestram concupiscentiam malam, & libidinem punit immundam,

Ex his enim diuersæ tentationes oriuntur, quibus per momenta cum deo placere contendimus, præpedimur, ut ait apostolus Iacobus, Nemo cum tentatur, dicat quoniam à deo tentatur: deus enim intentator malorum est, ipse autem neminem tentat, unusquisq; uero tentatur à concupiscẽtia sua abstractus & illectus. Deinde concupiscentia cum conceperit parit peccatum: peccatum uero cũ cõsummatũ fuerit, generat mortem. Videte dilectam uestram simul & laudatam uestram, concipientem dolorem, parturiẽtem peccatum, generantẽ mortem. Cuius autorẽ cum deũ esse prædicatis, sine dubio arguitis tãtum apostolum, & deum esse malorum dicitis tentatorem: quia ipse creauit secundum uos, unde tentantur homines, abstrahuntur & illiciuntur: ac per hoc ipse unde pereãt, fecit: Quod si ita nõ sentiretis, deum mortem fecisse minime diceretis. Sed audite adhuc repercutientem uirga sapiẽtiæ cœlestis, uaniloqua ora uestra eundem apostolum Iacobum, Vnde, inquit, bella & lites in uobis? Nónne ex concupiscentijs uestris, quæ militant in membris uestris? Auditis quale officium habeat nimium dilecta uestra cõcupiscentia, id est, bella & lites, quibus discordare facit corpus & spiritum uestrum: & in eius castris hostilibus, atq; sub lege mortifera te hæretice militare delectat? Si pacem fidei catholicæ sequeris, à turbine bellorum horum & litium, quo in cordis tui pelago circumquaq; iactaris, ne ad portum peruenias ueritatis, facile gratia gubernante poteris liberari, & cognoscere malum, quod in malo positus putas esse pulcherrimum. Audi & alium super Iesu pectus recumbentem, & contestantem concupiscentiã non esse ex patre deo, sed ex mũdo, & eam cũ mũdo transiturã, Ioannẽ dico Apostolũ, Nolite, ait, diligere mundũ, neq; ea quæ in mũdo sunt. Si quis diligit mundũ, nõ est charitas patris in eo: quoniã omne quod est in mũdo, concupiscẽtia carnis est & concupiscentia oculorũ, & superbia uitæ, quæ nõ est ex patre, sed ex mũdo est: & mũdus transit & concupiscentia eius. Qui autẽ facit uoluntatẽ dei, manet in æternũ. Claudite adhuc, si placet, oculos cordis uestri ad uidendũ, & obturate aures ad audiendum tanti apostoli ueritatẽ, & clamate dicentes, ne forte dilectæ uestræ faciatis iniuriã, Ex deo est concupiscẽtia carnis, nõ ex mundo, & ideo calor bonus est genitalis. Sed quid ultra in proferẽdis testimonijs, quibus defensio uestra probatur esse dãnabilis, nitar promulgare sermonem? Quia si omnia de legis diuinæ thesauris producantẽ, tẽpus me deficiet enarrantẽ. Audite ergo breuiter, nõ breuia, sed crimine ingẽtia caloris uestri amãtissimi opera, quibus in illicitũ coire præcipitat hebetata corda mortaliũ, & erubescite & cõticescite tandẽ. Isto calore succẽsus & turpiter illectus nonnunq̃ pater inclinat filiã, & operatur incestũ: filius etiã patris thorũ maculat, quũ matri uel nouercæ aliquando miscetur: In sororẽ frater cupidine ductus incurrit: cognatã nõ erubescit opprimere: Virgo licentiã nõ sustinet nuptiarũ, sed stuprũ tẽpore cõcupiscit illicito: Maritus minime cõtentus licitis uxoris amplexibus, uteros cõtaminat alienos: Similiter & uxor immemor proprij mariti cubilis, adulterino amore uxoris thorũ occupat alienæ. Nã masculi relicto naturali usu fœminæ, exardescũt in desiderijs suis in inuicẽ, masculi in masculos turpitudinẽ operantes. Horret etiã plus his quæ diximus, dicere, q̃ dũ homo immemor suæ naturæ, rationalis irrationali naturæ, & alienæ à sua natura pecudi coire cõpellitur. Quid de ruina aliquantorũ seruorũ dei & sacrarum uirginũ dicã, quæ hac tẽpestate naufragia patiũtur? Quidúe de diuersis immũdicijs, in quibus eorũ autorẽ ipsum sibi puto pro uobis diabolũ displicere? Ecce calor ille amantissimus uester in quas ignominiarũ sordes humanas ire illicit & præcipitat mentes? Ecce quã illuuiem etiã in sanctis Christi membris fuisse dicere nõ tremuistis: Ecce cuius obscœnitatis & turpitudinis estis acerrimi laudatores, impudentissimi defensores, & si non fallor, cum adhuc non displicet, forsitan & factores. Quis enim de uobis bene sentiat, quos de tãto malo bene sentire cognoscit? Si igitur in uobis ullus est pudor, si honestas aliqua, si castitatis intẽtio, tantã mali necessitatẽ, id est, concupiscentiã carnis sordibus libidinis mixtam, bonã dicere & laudare desinite: cuius autorẽ non deũ, sed diabolũ esse credite, præcedente protoplasti peccato: & q̃ eã uolũtas humana in turpissimis motibus refrenare non ualeat, nisi singularis gratia per Christum dominum nostrũ subuenerit saluatoris.

Iac. 1 · Iac. 4 · I. Ioan. 2 · C · D

ITEM, inquiunt, paruulos non trahere originale peccatum, neq; perituros à uita
æterna, si sine sacramento baptismatis ex hac uita migrauerint. Respondemus.
Multum quidé iam de originali peccato, quo & paruuli tenentur astricti, supe-
rius disputauimus: à luce ueritatis ostédimus omne humanum genus hoc uitio
claudicare. Dei etiam filium in similitudine carnis peccati ob hoc uenisse, ut morte sua per
crucem uinceret morté, & gratia sua gratuita, nostra uulnera curaret. Veruntamen falsa esse
de paruulis hæretice quæ prædicas, nó solũ nostra, sed & eorum, saluatore Christo iuuante
scripturarum autoritate conuincam. Quid igitur apertius, q; paruuli Adæ peccato nascãtur
obnoxij dici potuit, q̃ quod dictum est per Dauid, Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & Psa.50
in delictis peperit me mater mea? Ille enim cum adulterium defleret, & homicidium quod
Bersabee causa cómisit, hanc ueritaté in suæ cófessionis gemitu eructauit: tanq̃ diceret, Non
q; ex hoc solo facinore perpetrato peccator sum, qui anteq̃ id facere sine peccato nó eram,
imò iam peccator ab utero matris meæ eram: Ecce in iniquitatibus cóceptus sum, & in deli
ctis peperit me mater mea, Vitiũ ergo peccati seminatus & cóceptus sumpsi, per quod adul
terium & homicidiũ proprio peccato peregi. Cũ enim subiungens, inquit, Ecce ueritaté dile
xisti: peccata propria uolũtate cómissa fatetur, quia ueritaté dicit deo pœnitens, quãdo nihil
illi de cómissis suis sceleribus celat: non q; si uoluntaté celauerit, deus ignoret, sed ueritatem
sibi ab eo dici uult, ut ueniã cósequatur. Si uero aliqua mente exciderint, cófiteatur ueritaté Psal.68
dei, & cũ generaliter dixit, Deus qui nosti occulta cordis, tu scis opera mea, & delicta mea à
te non sunt abscódita, quibus ueniam largiaris: & hæc utiq; est ueritas confitétis quã diligit
deus. Eua ergo peccatũ à diabolo mutuauit, Adam cósensu cautioné fecit, usura posteritati
creuit. Hinc est, q; infans in utero matris hæreditario iure cóstrictus ante promittat debitũ
q̃ cautionem patris agnoscat, uel debitorem etiã genitoré. Huius chirographi usuræ sunt,
B scilicet malignissimæ passiones, quibus tã maiorũ ætate q̃ paruulorũ animæ deprimuntur,
à quibus liberari neminé posse nisi per Christũ Dauid ipse, qui in iniquitatibus cóceptum
& in delictis natũ se esse dicit, ostédit, cũ septuagesimoprimo psalmo de persona Christi lo Psal.71
quitur, dicens, Liberauit pauperé à potente, & inopem cui nó erat adiutor, id est, humanum
genus à diaboli dominatu: Parcet pauperi & inopi, & animas pauperũ saluas faciet: Ex usu
ris & iniquitate liberauit animas eorũ: Christus utiq; Adæ debitũ, quod nos usuris obliga
uerat, soluit, cum nullus suũ corpus peccatis obnoxium in patibulo crucis suspédi permisit: Psal.58
ipsius uero in psalmo uox est, Quæ nó rapui, tũc exoluebam. Quapropter ipse ex usuris & 2.Cor.5
iniquitate & paruulorum liberat animas, quia ut dicit Apostolus, Mortuus est, omnes mor
tui sunt, & si omnes mortui sunt, stimulo utiq; mortis percussi, mortui sunt, quia stimulus
mortis peccatũ. Dic ergo quærenti mihi, Si peccatũ paruulus nullus carnaliter natus abstra
xit, cur breuis dierũ sorte mortis astringitur? Quia ubi peccatũ nó est, utiq; mors esse nó de Rom.5
bet. Non enim me fingente, sed Apostolo prædicante dictum est, Per peccatũ mors: ac per
hoc secundũ errorem uestrũ, iniquus deus, ut mori paruulũ patiatur nó habenté peccatum
per quod posset uita priuari. Sed aliã fallaciam dogmatis uestri respiciens, cui iam superius
responsum est, inquies mihi, Deus morté fecit, quia mortalem hominem fecit, peccatum au-
tem non fecit, quia in primordio hominé prohibuit ne peccaret: imò quid aliud dicitis cum
deum morté fecisse creditis, nisi & peccatũ deus fecit, ut per peccatum mors intrare possit in
mundũ, quia ut quod idé est repetédum dicente magistro gentiũ, Per peccatũ mors: respon
detis, Absit, deus peccatũ non fecit: ergo occasioné peccãdi homini tribuit, ut opus eius, sicut
dicitis, mors homini possit contingere. Sine peccato enim mors esse nó poterat, quia uelitis Sap.1
nolitis, per peccatũ mors. Nec occasionem, ut dicitis, peccandi deus homini dedit, quo mori Sap.2
posset, sed mortalé fecit. Iam respósum est scriptũ esse, Deus mortem nó fecit, nec lætatur in
perditione uiuorum. Et ité, Deus creauit hominé inexterminabilem. Si ergo peccatum non
fecit, nec occasionem peccãdi homini dedit, quod recte dicitur: bonum mortis secundũ uos,

quod recte nõ dicitur, quomodo per malũ peccati ad hominẽ potuit peruenire? Quid enim luci cũ tenebris, aut quæ pars iustitiæ cũ iniquitate? Videte infelices, si tamẽ uidere potestis, quas amicitias inter deum & diabolũ faciatis, quod absit à dño. Deum enim mortẽ fecisse dicitis: diabolũ, peccatũ, si tamen uel hoc assignatis diabolo, miscuerũt opera sua, & cõsensu tanq̃ sibi in auxiliũ uenientes, ut hominẽ uita priuare possint, & ideo dictũ est, Per peccatũ mors. Iã hoc aduertite, imò qui sani sunt sensu aduertãt, quia soletis nos dicere Manichæos, quis nostrũ sit Manichææ pestis assensor: nos, qui nihil cõmune luci ad tenebras dicimus: an uos, qui opus lucis, ut putatis, id est mortẽ, opere tenebrarum diabolo, id est peccato confunditis? Nisi enim credideritis mortem & peccatũ utraq; esse mala, & nullius horum autorem esse deũ, sed diabolũ delinquentibus protoplastis, prorsus Manichæos adiuuatis, imò
Rom. 5 estis similes Manichæis. Manichæus autẽ non credit, sed catholicus dicẽti Paulo, q; per unũ hominẽ peccatũ intrauit in mũdum, & per peccatũ mors, & ita in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerũt. Hæc est fides nostra, fatemur incunctãter peccatũ in paruulis, & per peccatum mortẽ pertrãsisse in omnes homines: Et paruuli natura homines sunt, quia propter peccatum quod in eos nõ actione, sed ultima cõceptione pertrãsijt, moriũtur. Non enim morerẽtur, si cœno peccati nõ alerẽtur. Per peccatũ enim, ut sæpe est repetendũ, mors: Non sine peccato hac morte, ne in æternũ pereant, morte dñi redimũtur. Hoc cœno peccati quo nascũtur squalidi, ut in regnũ cœlorũ ingrediãtur, immaculato per baptismũ sanguine Christi mundantur. Audi & alterũ, dei sapientiã inquirẽtem, & per illã ueritatẽ mortalibus prædicantẽ. Audi alterũ quidẽ q̃; Dauid loquẽtem, sed nõ aliter prophetantẽ, in uno unico spiritu uera dicentem, q; Adæ peccato & paruuli nascẽdo premãtur. Dauid enim, inquit, ut
Psal. 50 supra iam dictum est, Ecce enim in iniquitatibus cõceptus sum, & in delictis peperit me ma
Ecci 40 ter mea: iste ait in libro Ecclesiastico, Graue iugũ super filios Adam, à die exitus de uentre matris eorũ, usq; in diẽ sepulturæ in matrẽ omniũ. Quod est hoc graue iugũ, nisi peccatũ? Et quare dictũ est iugũ, nisi quia ex duobus Adam & Eua ueniat, uel duorũ premat & conterat colla, id est, masculi & fœminæ, malorũ uidelicet atq; impiorũ, quia in utroq; sexu iugum sunt. Ideo ait generaliter, Graue iugũ super filios Adam. Dicẽdo ergo, super filios, ætates nõ discreuit uel sexus, & comparãdo iugũ peccato, propter Christũ: qui ut cæteri ex usu coniugato natus non est, omnes cæteros esse peccatores æquauit. Hoc iugo, id est originali peccato reuincti maiores atq; minores, uitio ex ipso orti, tanq̃; aratrũ trahimus quamdiu sumus in mortis corpore, cuius cupiditatis uomere proscinditur, hoc est corrũpitur terra no
Sap. 11 stra. Propter quod in libro Sapientiæ dictũ puto, Corpus autẽ quod corrũpitur, aggrauat animã. A cuius uita, labore & onere, uel aratri corruptione ut requiescat, nemo soluitur pro
Matth. 11 pria uoluntate & potestate, nisi ab illo iuste iudicãte & indebite miserãte, qui ait, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiã uos. Tollite iugũ meũ super uos, & discite à me quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiẽ animabus uestris. Iugũ enim
Ioan. 6 meũ suaue est, & onus meũ leue: quomodo ad eũ uocati essent, ipse ostendit, dicens, Nemo uenit ad me, nisi pater qui misit me traxerit eum, iugo peccati aspero & graui, quo carnaliter nati premũtur. Vocatis, tollẽdum super se iugũ suaue, & onus leue præcipit. Superius iam diximus, cur peccato iugũ sit comparatũ: nũc spiritale Christi iugũ & onus intelligere debemus, charitatẽ, qua iubemur diligere deũ & proximũ, quia in his duobus præceptis tanq̃ in iugo, lex omnis pẽdet & prophetæ. Quid enim suauius ac lenius charitate, qua nos diligẽs deus, p mortẽ filij sui ex duobus populis Iudæis scilicet & gẽtibus uinculo gratiæ in unitate fidei cõiugauit, & fecit utraq; unũ. Christi itaq; iugũ ceruices, quas presserit iugũ peccati, suspendit, nõ premit, ad cœlũ leuans: quia charitas sine qua nemo promeretur deum, nunq̃ cadit, & cooperit multitudinẽ peccatorũ. Ipsa est etiã onus leue quã qui habuerit, deũ portat,
1. Cor. 6 quia charitas deus est. Ideo & Apostolus, Glorificate, inquit, & portate deum in corpore uestro. In hac uocatione sunt & paruuli, quia sumũtur in fide credẽtium, non obediẽtia uoluntatis, sed dilectione nimia charitatis. Propter quod in psalmis dictum est de ipsis, Etenim non

A non credétes inhabitare dominum deum. Super quos nisi fuerit dono gratiæ charitatis iu/
gum suaue & onus leue Christi, requiescere à labore originalis iugi nó possunt. Grauantur
enim in labore & onere diuersarum passionum, quas eos in lacte positos perpeti uidemus
& stupemus. Vexãtur enim nonnunquam à dæmonibus, diuersis doloribus & uulneribus cru
ciãtur, multis, ut dixi, erumnarum generibus affliguntur: & in his omnibus cũ quid patian
tur, hoc dicere nó possint, tamen pœnis se cruciari uarijs quodãmodo loquuntur, cũ aculeo
puniti dolorum, cófusos uocum eiulatus emittunt. Qui si minime stimulo peccati protopla
storum percussi, ex quorum peccatrice carne caro sunt, patiũtur secundũ errorem uestrum,
deus qui talẽ fecit naturã, ut pœnalibus anima passionibus cõuexetur, crudelis est, aut certe
iniustus, ut innocentiã sanctam & nullius penitus erroris obnoxiam tãtis permittat urgeri
periculis, & in ipsis nonnunquam uita priuari. Quod nisi eos peccati originalis causa pati credi
deritis, sine dubio deum, qui ualde bona omnia fecit, arguitis. Sed absit ut sit iniquus, infe
rens iram, imò iustus iudicia faciens. Pœna enim peccati est ut pœnis plectãtur, nó in actu
sed ortu paruuli peccatores. Quia, Ecce enim in iniquitatibus cõceptus sum, & in delictis pe
perit me mater mea: &, Graue iugũ super filios Adam à die exitus de uẽtre matris eorum,
usque in diẽ sepulturæ in matrẽ omniũ: nó ego fingẽs, sed prophetæ dei spiritu ueritatis san/
cto acti dixerũt. Audi & aliũ athletam fortissimũ per omnia diaboli flagella transeuntẽ, &
patiẽtia sua eius impatientiã superantẽ, beatum Iob dico, quid spiritu dei quo probatus &
fortis est factus, de humanæ naturæ senserit labe, etiã & paruulos dicens à peccati sordibus
immunes esse nó posse, hosque adducendos in iudiciũ corã deo, Homo, inquit, natus ex mu Iob.14
liere, breuis uitæ & plenus iracũdia, & sicut flos cũ floruerit, decidit, fugitque ut umbra, & non
permanet. Nónne & huiusmodi curam habuisti, & hũc fecisti uenire in iudicium coram te?
Quis enim erit mundus à sorde? Ne unus quidem, etiam si unius diei fuerit uita eius super
terrã. Est ne aliquid dubitandũ, tã clarissima autoritate, paruulos peccati illuuie maculatos
B esse nascẽtes? Cũ enim dicit, Nónne etiã hmôi curã habuisti, & hunc fecisti uenire in iudiciũ
corã te, statim propter iudicia iustissima dei cur in iudiciũ ueniat, causam præcedentẽ osten
dit, Quis enim, inquiẽs, mũdus à sorde? Ne unus quidẽ est, etiã si unius diei fuerit uita eius
super terrã. Id autẽ est propter peccati sordem, quã trahit à peccãte natura, qua nascitur im
mũdus in mũdo. Hæc secundũ Septuaginta interpretũ æditionẽ quæ ex græco in latinũ ser
monẽ uersa est, posuimus. Audite aptius ad sugillationẽ idipsum, qualiter ex Hebræo uer
bo sit in latinum translatum. Quis, ait, potest facere mundũ de immũdo conceptũ semine?
Nónne tu qui solus es? Est ne deinceps cõtentio? Imò esse debet à uobis nulla cõtradictio.
Audis de paruulo dici, Quis potest facere mundũ de immũdo cõceptum semine, nónne tu
qui solus es: & adhuc dubitas baptismũ Christi per gratiã habere, quod mũdet in paruulo?
Nisi enim esset immũdus, nó diceret, Quis potest facere mundum, scilicet cũ addidit, de im
mundo conceptũ semine: parentũ sordidatũ dicit esse peccato, quorũ sunt immũda semina,
non cõditione naturæ, sed præuaricatricis uitio protoplasti. Siue igitur Septuaginta habe/
antur è græco, siue alius similiter ex Hebræo in latino sermone, unum atque idẽ, & si mutatis
uerbis, non tñ ueritate, paruulos peccati sorde reos esse dixerũt. Quã enim iniustitiam, sicut
sæpe pro diuersitate propositarũ à me causarũ interrogaui, apud deũ dicitis, ut nulla existẽ/
te causa secundũ errorem uestrum, sicut supra diximus dixisse Iob, paruulus breuis uitæ &
plenus iracũdia sit: cũ qd sit ira ratio huius omnino nesciat: uel quare ut flos decidit, fugitque
ut umbra, cũ in uita multorũ dierũ siue annorũ non permanet: sicut nouimus multis cõtin/
gere paruulis: uel cur eũ ad iudiciũ uenire corã se facit, cũ mandatũ legis eius nó cognouerit
faciendũ, nó contempserit uoluntatẽ? Hoc utique secundũ uos, ut dixi, iniuste paruuli patiun
tur à iusto iudice, si nulla peccati cõmotione tenẽtur obnoxij. Sed quantũlibet latitudinem
mãdatorum uestrorum uerbis muros hæresis uestræ circunquaque cõstruatis, uẽtus cuius est
impulsus gratiæ, in omnibus totũ quassat & destruit. Vnde repugnatis atque cõfiditis? Quia
iustus dñs nihil facit iniustũ, & uerax nó põt esse mendax. Paruuli utique, ut dicit Apostolus,

beatitudinis uitæ æternæ diuisum à gehenna dici tantum potest, unde impij & peccatores C omnisq; non baptizatus est separatus, & parti gehennæ est mancipatus: dei autē potentia non in parte est, quia & sanctorum requiei & peccatorum damnationi ipse regnat in secula seculorū. Sinite itaq; paruulos uenire ad Christum uitā, ut eis perditā per Adam medicina sua redonet uitam. Venit enim non inaniter quærere & saluare quod perierat: uos uidebat
Luc.18 præscientia sua futuros hæreticos, uosq; notabat in apostolis suis, dicens, Sinite infantes uenire ad me, & nolite eos prohibere: talium est enim regnum cœlorum. Talium, ad comparationem uidelicet ad se uenientium dixit, non omnium paruulorum generaliter, etiā & qui in eo renati non sunt: ideo, inquit, Sinite paruulos uenire ad me, id est, nolite eos credere me non indigere, non enim possunt uenire in regnum patris mei nisi per me. Denique ait, Ego
Ioan.14 sum uia & uita, nemo uenit ad patrem, nisi per me. Quomodo eos ergo non baptizatos in domo mānsionum patris mansuros creditis, cum nemo uadat ad patrem, nisi per Christum, qui uia est: nemo æternā habeat uitam, nec maneat in ueritate, nisi per ipsum qui uita est &
Ioan.15 ueritas? Sine me, inquit, nihil potestis facere. Nā sicut nemo uenit ad patrem, nisi per Chri
Ioan.6 stum: sic nemo saluādus uenit ad Christū, nisi attrahēte patre. Ipse enim dixit, Nemo uenit ad me, nisi pater qui misit me attraxerit eū. Et uenire ad patrem & filium nemo potest nisi operāte spiritusancto patris & filij, qui ubi uult spirat, & gratiā diuidit singulis prout uult: quam gratiā non à se dissociatā, sed indiuisa manu atq; potētia in homine tota unus deus & trinitas operatur. Quisqs ergo opus in se nō habet trinitatis, quia ipse est, dicēte apostolo
Col.2 Paulo, Plenitudo diuinitatis: & nō est, sicut & Petrus dicit in actibus apostolorū, in aliquo
Act.4 alio salus, Nec enim nomen aliud datū est sub cœlo hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Ecce princeps apostolorū Petrus in ueritate loquitur ueritatē, in nullo alio nomine hominibus datā sub cœlo salutē, nisi in Christo. Tu in mēdacio da nomē aliud quod saluare possit paruulos, minime in Christi nomine q est, ut dixi, plenitudo diuinitatis, baptizatis. Quisquis enim in Christo tingitur, in nomine patris & filij & spiritussancti, quod est pleni- D tudo diuinitatis, in remissionē peccatorum salutis gratia baptizatur. Et nos, inquies, sicut aliquoties à uobis audimus, in remissionē peccatorum, tā maiores ætate q; paruulos baptizamus. Et cū uobis ita contradictum fuerit à nobis, ergo est peccatū in paruulis quod eis in sacro baptismate remittatur: respōdetis, ut tantū in adoptione filiorū baptizātur, habet enim in eis gratia quod adoptet, nō habet unda quod diluat: propter solā uero symboli formulā ut tradita cōsuetudo seruetur, tingūtur in remissionē peccatorum. Maiores autē propter q usu liberi arbitrij peccata cōtrahere potuerūt, in remissionē peccatorum baptizātur. O cæca uestrorū sensuū corda. O magisteriū quod obuolutū mortali nebula uobis diabolus propinauit. Quis hæc catholicorū sapiētissimus ferat? Quis uos nō horreat potius nominare q; cernere, ut uerbū dei fidele in patre ueri, & in patre mēdacij esse prædicetis, id est, in maioribus uerax, quia uere in remissionē peccatorū baptizantur: in paruulis autē mendax, quia sic in remissionē peccatorū, uel nō in remissionē peccatorū tingātur: quando iam uel quid à uobis dicitur uerū, aut dicetur, q in illo loco ubi ueritas Christus in spūsancto baptizās curat omnes ad se uenientes peccati uulnere sauciatos, deo mēdaciū dicere nō timetis? Vera nanq; dei sunt symboli uerba, nō refellit deus tradēs per apostolos suos ecclesiæ suæ sanctæ catholicæ, credētes in remissionē peccatorū baptizari. Vt quid enim iussit remissionē peccatorum
Psal.115 si nō facit uere remissionē? Imò ideo iussit, quia facit. Est enim deus uerax, omnis autem homo mēdax. Omnino in remissionē baptizantur & paruuli, alioquin nō habebunt in regno cœlorū uitā. Dimittitur eis regeneratione spiritali, quod traxerūt, ut sæpe dixi, ex Adā generatione carnali. Stulte hæretice, respice ad Iesum, qui propterea uocatus est Iesus, id est sal-
Matth.1 uator: quia sic dicit euangelista, Ipse saluum faciet populū suum à peccatis eorū. Attende edi
Matth.9 ctui eius, Nō opus est sanis medicus, sed male habētibus, & aduersus eū falsum de paruulis conticesce, qui eis potū non sanis, sed ægrotātibus baptismū in suo sanguine procurauit, qui propterea catechizantur & exufflantur ac baptizātur, ut princeps huius mūdi diabolus ex eis

A cis foras mittatur. Aut si non in illis diabolus exufflatur, cuius opere, id est, uitio peccati per Adam tenentur obnoxij, dicite cur imagini dei fit iniuria? Verum opinor, q eis baptismo uestro baptizandis minime exuffletis, ne non imagini dei, sed diabolo faciatis iniuriā. Aut si exufflatis nullum, ut putatis, crimen habentibus, quem in eis lugeatis edicite. Exufflatur ergo & increpatur in eis in catholica ecclesia opus diaboli, non quod ipsi sunt, sed quod in ipsis est. Ipsi enim q homines, opus dei sunt: quod uero in ipsis est peccatū, opus diaboli est: hoc est quod in illis odit deus, nō ipsos opus suū. Ob hoc si indebita gratia eius per baptismum mundati nō fuerint, penitus Christianorum uitā nō habebunt, in regnum cœlorum nō ingredientur. Erunt autē illic ubi incircuncisi paruuli Iudæorum. Duas sanè fides & duo baptismata uos habere, si ipsi in tenebris ambulantes non cognoscitis, catholicorum nullus ignorat. Alia enim fide, ut superius ostendi, uobis dicentibus, baptizatis ætate maiores: alia paruulos, cum scilicet uerbum eos in remissione peccatorum baptizatos percipere corde nō credatis. Nos uero anathematizātes uos, Paulum in quo locutus est Christus, auscultamus prædicantem & sequimur, qui unum corpus & unum spiritum, & dixit ecclesiæ catholicæ in Christo, unam fidem, unum baptismum, unum deum & patrē omnium, qui super omnes & per omnia, & in omnibus nobis. Ephe. 4

LIBER SEXTVS RESPONDENS ARTICVLO SEXTO.

Licet latius de gratia & arbitrio superius disputatum sit, tamen addere etiā nōnihil quammaxime huic operi oportet, ut & uestra calumnia quam nobis obijcere soletis, per illuminationem gratiæ saluatoris reuincatur, imò confutetur, & nostræ fidei integritas corroboretur. Credere quippe nos uel prædicare suggillatis, quia cum lege dei & prophetis, cum euangelio Christi eiusq; apostolis prædestinationem dicimus, eo q deus quosdam hominum sic prædestinet ad uitam regni cœlo-

B rum, ut si nolint orare, aut ieiunare, aut in omni opere diuino uigiles esse, eos omnino perire non posse, nec prorsus debere sui esse sollicitos, quos deus quia uoluit, semel iam eligendo prædestinauit ad uitam: quosdam uero sic prædestinauit in gehennæ pœnam, ut etiam si credere uelint, si ieiunijs, orationibus omniq; se uoluntati diuinæ subiecerint, in his deū non delectari, & uitam illis æternam in toto dari nō posse, sic electione prædestinatos esse ut pereant. Deum nos taliter operantem personarum esse acceptorem dicere. Non miramur uos de nobis, id est, homines de hominibus falsa posse confingere, cum uideamus uos sic à diabolo esse fascinatos, ut scripturas sanctas & ueridicas, ad uoluntatis uestræ intellectum mutare nitamini, fidē Christi apostolorū prædicatione fundatam euertere, falsum dogma uestrum anteponere ueritati. Hinc est utiq;, ut non possitis agnoscere ueritatē, imò hinc est, ut corrupti & abominabiles facti sitis in uolūtatibus uestris. Inclinate igitur aliquantulum patiēter aurem cordis uestri, & qualiter mysterium prædestinationis credamus, qualitérue prædicemus, audite. Animositatē etiā contradicēdi diuinis eloquijs deponite. Potestis enim dono dei ueritatē facile reperire uel agnoscere, si cōtentiosi disciplinæ silētio esse destiteritis. Prius ergo ipm nomē prædestinationis quid indicet, exponamus: deinde esse apud deū, qui sine acceptione personarū est, prædestinationē, diuinarum scripturarū autoritate probabimus. Prædestinatio quippe à præuidēdo & præueniēdo uel præordinando futurū aliquid dicitur: & ideo deus cui præsciētia non accidēs est, sed essentia fuit semper & est, quicquid antec̄q; fit, sic præscit, prædestinat, & propterea prædestinat, quia quale futurū sit præscit. Ideo & Apostolus, Nā quos præsciuit, inquit, & prædestinauit. Sed nō omne quod præscit, prædestinat: Mala enim tantū præscit, & non prædestinat: Bona uero & præscit & prædestinat. Quod ergo bonū est præsciētia prædestinat, id est, priusq; sit in re præordinat. Hoc cū ipso autore esse cœperit, uocat, ordinat, & disponit. Vnde & sequr, Nā quos prædestinauit, hos & uocauit: & quos uocauit, illos & iustificauit: quos autē iustificauit illos & glorificauit. Iam igitur apertius disseramus quod loqmur, quomodo erga humanū genus præscientia sua & prædesti- *Prædestinatio & præscientia* Rom. 8

prædestinatione deus generaliter, in quo iniquitas non est, utatur. Massæ itaq; humani generis, quæ in Adam & Eua præuaricatione damnabilis mortalisq; facta est, nõ conditione diuina generaliter, sed ex debito pœna cruciatusq; gehẽnæ debetur: uenia uero nõ merito, sed dei iusti iudicis misericordiæ largitate cõfertur. Quia uero iustus & misericors dominus deus præsciusq; futurorum, ex hac damnabili massa non personarũ acceptione, sed iudicio æquitatis suæ irreprehensibili, quos præscit misericordia gratuita præparat, id est prædestinat ad æternam uitam, cæteros autẽ pœna, ut prædixi, debita punit. Quos ideo punit, quia quid essent futuri præsciuit, nõ tamen ipse fecit puniendos uel prædestinauit, sed tamen, ut dixi, in damnabili massa præsciuit. Quòd si à me quæris scire, cur duos ita differentes fecit deus si personarum acceptor nõ est, quia generaliter, aut punire debet iustitia, aut misericordia liberare, contẽde cum Paulo, imò si audes, argue Paulũ, qui dixit Christo in se loquẽte,

C

Rom.9 O homo tu quis es qui respondeas deo? Nunquid dicit figmentum ei qui se finxit, ut quid me sic fecisti? An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere, aliud quidẽ uas in honorem, aliud uero in contumeliam? Ego autẽ hoc dico quod dixi, quia quicquid deus agit, misericorditer, iuste sancteq; facit, quia solus ipse præsciendo scit quod homo nesciẽdo

Rom.11 nescit. Quis enim cognouit sensum domini? Quis instruxit eum? Aut quis consiliarius eius fuit? Aut quis prior dedit ei & retribuetur illi? Aut quis dicit ei quid fecisti? Non potest tantum iustus dici deus aut solũ misericors, sed iustus & misericors. Sic legimus, sic credimus, Propterea quando illi cum Dauid misericordiam & iudicium cantamus, cãtamus metuentes, non interrogamus quæ sit uoluntas eius, de iudicio & misericordia conquirẽtes. Quòd si adhuc animositati tuæ, qua contentionis curru raptus per quæstionum campos inanis efferreris, hæc minime respõsa sufficiunt: audi & alia quæ de altitudine diuitiarum sapiẽtiæ & scientiæ dei, expauentes incomprehensibilia iudicia eius & inuestigabiles uias eius, sola tantum fidei consyderatione proferimus: quia si scrutari uoluerimus secretum dei, quod iustitiæ ipsius solius notum est, comprehendere non ualemus, & impletur in nobis quod scri- D

Psal.63 ptum est, Defecerunt scrutantes scrutinio. Quare? Quia accedit, inquit, homo ad cor altum & exaltabitur deus. Sed forte cum sitis reprehensibiles, iudiciorum dei esse uos comprehensibiles iactitatis, melius scilicet deo placẽtes q̃ Paulus apostolus, qui esse incomprehẽsibilia per spiritumsanctum eius iudicia prædicauit. Perpẽdite itaq; quo iudicio dictũ est à Paulo

Act.14 & Barnaba prædicantibus uerbũ dei in Listris, In præteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi uias suas, ut in idololatria simulacrorum perirent, & unam tantum gentem, id est, Iacob elegit sibi dominus, & Israël in possessionem sibi, cui soli utiq; legem ad cognoscendum se, postpositis, ut dixi, cæteris generationibus dedit, uel cui iterum amissio facta est

Rom.11 Iudæorum, ut mundi fieret reconciliatio, id est omnium gentium, sicut dicit Apostolus, Si enim amissio eorum recõciliatio est mundi, quæ assumptio nisi uita ex mortuis? Quasi impossibile erat deo omnipotenti uno tempore uniuerso mundo legem dare, salutem gratiæ Christi conferre, uel, ut ita dicã, ab initio lapsus Adæ id agere, quod diuersitate temporum fieri eius arbitrio cedit. Docete etiã quare misso à spiritusancto Paulo & Barnaba portare

Act.16 nomen domini salutis causa in gentibus, cum transirent prædicantes Phrygiam & Galatiæ regionem, uetiti sunt à spiritusancto loqui uerbum dei in Asia? Et cũ uenissent in Mysiam uolentes ire in Bithyniam, non permisit eos, inquit, spiritus Iesu. Sciebat, inquies, deus, quia credituri non essent, & ideo non eos ire permisit ad loquẽdum uerbum dei. Stulte, deus est qui iustificat impium, non præuentus humana uoluntate, sed ipse præueniens hominis uo-

Psal.58 luntatẽ misericordia sua, Deus enim, inquit, meus, misericordia eius præueniet me. Audi &

Hier.17 alium prophetã dicentem, Conuerte me domine, & conuertar: sana me domine & sanabor.

Rom.3 Vnde Apostolus, Iustificati, inquit, gratis per gratiam ipsius per redemptionem, quæ est in Christo Iesu. Audi, gratis, & tace de meritis. Nõnne prohibitio ista sanctispũs aliud ostendit q̃ uerbum domini Iesu dicentis in euangelio, Spiritus ubi uult spirat? Hinc cogita, hinc pande aliquid, quare spirat ubi uult, & nõ ubiq;? Dicite etiã, quare prædicãtibus prædictis

A Paulo & Barnaba apud Antiochiam Pisidiæ Iudæis ac gētibus salutem, nullus credidit, ni
si quos exinde dominus præordinauit ut crederent: Sic enim de ipsis pagina sancta testat:
Et crediderunt, inquit, quotquot erant præordinati ad uitam æternam, hoc est prædestina/ Act.13
ti. Ecce in omnibus quæ ex autoritate diuina protulimus, habes misericordiam & iudicium:
& certum est, quia personarum acceptor non est deus, nec cuiusq; personam reueretur. De/
scende ergo si uales in profundum misericordiæ dei: Ascende si sufficis in altitudinē iusticiæ
iudicij eius: Descende in longitudinē & latitudinē inuestigabiliū uiarum eius, & si liquidò pe
netraueris, hæc nobis tā metuenda & incōprehensibilia secreta, de qbus Paulus expauit, ipse
intrepidus pande. Si autem ut superius dixi, iactatus curru inanium quæstionū cadis in flu
ctus uanæ contentionis, & uelut nauis deserta gubernaculo per diuersa & incognita littora
uolueris, nec prorsus ibi prospere nauigare potes, reuertere & sede in portu fidei catholicæ,
ubi te nulla possit fluctuosæ curiositatis tempestas turbare uel mergere. Quantūlibet enim
scire coneris, iudicia dei comprehendere non uales, nec ualebis: quia sicut nemo scit hominū
quæ sunt hominis, nisi spiritus qui in ipso est: ita quæ dei sunt nemo scit nisi spiritus dei. Si
qua ergo attingere ualuerimus, nō nostra solertia, sed dono spūs sancti reuelata esse debe/
mus agnoscere. Si autem scire non datur quod supra nos est, nec à nostra pusillanimitate
quærat. Præceptū est enim à scriptura sancta: Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scru/ Eccl.3
tatus fueris in uanitate: Et, Altū sapere noli, sed time. Timendum est prorsus & uenerandū Rom.11
profundum dei, quod nos rite fatemur inuestigare non posse. Omnia, inquit, in mensura & Sap.11
numero & pondere constituisti dñe. Quis igitur hanc mensuram, hunc numerū, & hoc pon
dus dei sufficit comprehendere, ut cōstitutiones eius uniuersas in his tribus definitionibus
ualeat enarrare: In mensura puto q; constet qualitas, in numero quātitas, in pondere ratio
peræquata. Sed hæc tria, id est, qualitas & quātitas & ratio peræquata, in iudicio & miseri/
cordia dei cōstant: quia in his duobus terminis sanctis conclusa sunt, in quibus per hæc mū
B dū cōstituit, gubernat & iudicaturus est. In his deus iudex iustus cōprehendi non potest, nō
potest rephendi. Oīa ergo quæ superius diximus, uel dicemus, in claustro horū triū nobis
abscondita nūc latent: quæ solis clauibus iudicij & misericordiæ dei tūc reserabūtur ut scian
tur, quando in aduentu dñi illuminabuntur abscondita tenebrarum, & reuelabuntur consi/
lia cordium, ut sit laus unicuiq; à deo uel pœna. Oportet igitur ut ad ea quæ superius dispu/
tare cœpimus, reuertamur. Diximus nāq; de damnabili humani generis massa deum præ/
scisse misericordia, nō meritis, quos & electione gratiæ prædestinauit ad uitam: Cæteros ue
ro qui iudicio iusticiæ eius ab hac gratia efficiūtur expertes, præscisse tantū uitio ꝓprio peri
turos, non ut perirent prædestinasse. Sed, ut dixi, quos in opera impietatis & mortis præsci/
uit, non præordinauit, nec impulit, in quibus deum prouocantes ad iracundiam, salutis fidē
aut prædicatam sibi accipere nolunt, aut deo iudice nō possunt, uel accepta male utuntur, &
ob hoc traduntur in reprobum sensum, ut faciant ea quæ nō cōueniunt: his pœnam præde/
stinatam esse rite fatemur. Quod ut probare ualeamus, solum reor ad exemplū sufficere Iu
dam: Hūc enim deus cū præscisset in uitijs propriæ uoluntatis pessimū fore, id est, electione
discipulatus sui bene à Christo cōferenda male usurum, & auaricia ardētem precio Iudæis Psal.108
dñm traditurum, pœnam ei prædestinauit ex merito, dicente per Dauid spū sancto: Deus,
laudem meam ne tacueris, quia os peccatoris & dolosi super me apertū est, id est, Iudæ uel Matth.26
Iudæorū in Christū. Inde cū dicit: Quid uultis mihi dare, & ego uobis eū tradam: Et post
pecuniæ sponsionē dans signū traditionis: Quēcunq;, inquit, osculatus fuero, ipse est, tenete
eū: Ideo super me, ait, apertū est. Cū enim signū dedit, ore doloso aperuit quē tenerēt. Iudæi
quoq; cū eum uolentes dolo perdere, ut euangeliū pandit, clamauerūt dicētes: Crucifige, cru Ioan.19
cifige eū. Et post pusillū sequit: Cōstitue super eū peccatorē, id est, super Iudam, & diabolus
stet à dextris eius. Cū iudicatur, exeat condemnatus, & oratio eius fiat in peccatū. Fiant dies
eius pauci & episcopatū eius accipiat alter. Et post cætera quæ de eo sequūtur: Pro eo, inqt,
q; nō sit recordatus facere misericordiā: Et persecutus est hominē pauperē & egenū, & com/
Mmm punctum

punctum corde morti tradidit,& sequẽtia reliqua quæ in eius prædicta sunt persona. Nam C sicut narrat liber actuum apostolorũ,de eo prædicta & in ipso cõpleta esse, sanctus probat apostolus Petrus,cũ loco eius unũ ex his qui cũ apostolis cõgregati erãt, ꝓpter testimoniũ

Act.1. resurrectionis Iesu Christi subrogari oportere denũciat,dicens: Viri fratres,oportet impleri scripturã quã spũs sanctus prædixit per os Dauid de Iuda,qui fuit dux eorũ qui comprehenderunt Iesum,qui cõnumeratus erat in nobis,& sortitus est sortem ministerij huius. Et hic quidẽ possedit agrum de mercede iniquitatis,& suspensus crepuit medius,& diffusa sunt omnia uiscera eius. Notũ autem factũ est omnibus habitãtibus Hierusalẽ,ita ut appellaretur ager ille lingua eorũ, Acheldemach: hoc est, ager sanguinis. Scriptũ est em̃ in libro Psalmorum: Fiat cõmoratio eius deserta,& non sit qui inhabitet in ea,& episcopatũ eius accipi-

Psal.68 at alter. Et post pauca sequentia: Statuerunt,inquit,duos, Ioseph qui uocabat͛ Barsabas,q cognominabatur iustus,& Matthiam,& orantes dixerũt: Tu dñe qui corda hominũ nosti, ostende quem elegeris ex his duobus unũ,accipere locũ ministerij huius & apostolatus,de quo præuaricatus est Iudas ut abiret in locum suum,& cætera. Vbi ergo cõmemoratio operum eius malorũ à sancto fit spiritu in psalmis,priusq̃ esset præscitus est, nõ factus,ꝙ talis aduersus filium dei futurus esset, Si enim factus esset,inculpabilis esset,& dei opificio reputaretur,non Iudæ: Iniuste etiam in eum prolata damnatio esset. Sed absit hoc à summo bono iudice,autore omniũ bonorum deo,damnatore uero cũctorum malorum: quia mala Iudæ,ut prædixi,præsciuit,non fecit: Et tamen in quibus præsciuit,iudicio iusto tradens eũ in reprobum sensum,ut impleret permisit. Et ideo permisit,quia per spiritum sanctum eũ periturum ante prædixit: Quia sicut Christum oportebat pati per Iudam,præcinente per prophetas sancto spiritu: ita oportebat Iudam perire eodem sancto spiritu prædicente: de eo

Ioan.17 enim dictum est: Nemo perijt,nisi filius perditionis. Nam pœnam illi prædestinatam pro malis suis,in quibus ut sæpe dixi præscitus est tantum,non prædestinatus,illic planè agnoscimus,ubi de eo dicitur ab apostolo Petro: Vt iret in locum suum,translato scilicet in alterũ D honore episcopatus eius: Vel certe ubi legitur,quòd damnatus sit anteq̃ natus,secundũ id quod disputatiõe prædiximus. Talis ergo periturorum omniũ causa est,licet culpa sit à culpa dissimilis. Verum autẽ esse quod diximus,licet plene sit disputatum,id est,perituris pœnam esse prædestinatam, audi Petrum apostolum ,cum futuros esse pseudoprophetas &

2.Pet.2 magistros mendaces & apostatas in ecclesia dicit,sicut fuerũt in populo ueteri: Quibus iudi-

Iudæ cium,inquit,iam olim nõ cessat,& perditio eorũ nõ dormitat. Item Iudas apostolus: Subintroierunt,ait,quidã homines,qui olim præscripti sunt in hoc iudiciũ impij,dñi nostri gratiam transferentes in luxuriam,& solum dñatorem & dñm Iesum Christum negantes. Et

Matth.25 dñs in euangelio peccatoribus: Ite in ignem æternum,quem præparauit pater meus diabolo & angelis eius. Prædestinatis autem: Venite benedicti patris mei,percipite regnum paratum uobis ab origine mundi: id est,prædestinatum. Tenenda est igitur inconcusse huius disputationis regula,quæ diuinis testimonijs claruit,peccatores in malis ꝓprijs anteq̃ essent in mundo,præscitos esse tantũ,non prædestinatos: pœnam enim eis esse prædestinatã secũdũ quod præsciti sunt. Paruulos quoq; nõ renatos ex aqua & spũ sancto,prædestinatæ pœnæ esse obnoxios,qui præsciti sunt nõ ꝓprijs uoluntatibus,quorũ nullæ uel bonæ uel malæ sunt,nisi tantũ in Adæ peccato,quod traxerunt nascentes,& in hoc manentes soluerunt tempus uitæ præsentis. Quid enim de his iudicium iusticiæ faciat,quibus misericordia non sub-

Ioan.6 uenit? Qui pura fide credit dicente dño: Qui nõ manducat carnem meam,& bibit meũ sanguinem,non habebit in se uitam: intelligit,& à cõtentione recedit. Qui uero secundũ propositum dei uiuunt,præscitos esse & prædestinatos electione gratuitæ gratiæ eius, & regnum eis cœlorũ esse prædestinatũ sine dubitatione dicendũ est. Hoc enim apostolus Paulus probat,cũ ante eos prædestinatos & electos esse testat͛,q̃ mũdus cõstitueretur. Scribens enim

Eph.1 Ephesijs dicit: Sicut elegit nos in ipso,id est,in Christo,ante mũdi constitutionẽ,ut essemus sancti & immaculati in cõspectu eius in charitate,qui prædestinauit nos in adoptionem filiorum

A liorum per Iesum Christum in ipsum. Taceat humana lingua, nec prorsus in prædestinatio
ne de meritis extollatur. Attendat dictum, ante mundi constitutionem: Diuinæ uoluntatis
est hoc donum, non humanæ fragilitatis meritũ. Deniq; attende quid sequatur: In quo ha-
bemus, ait, redemptionem per sanguinem eius in remissionem peccatorũ secũdum diuitias
gratiæ eius, quæ superabundauit in nobis in omni sapientia & prudentia, ut notum faceret
nobis sacramentum uoluntatis suæ, secundũ beneplacitum eius quod proposuit in eo, in di
spensationem plenitudinis temporum instaurare omnia in Christo quæ in cœlis, & quæ in
terra sunt in ipso. In quo etiam sumus prædestinati secundũ propositũ eius, qui omnia ope
ratur secundũ consiliũ uoluntatis suæ, ut simus in laudem gloriæ eius, qui ante sperauimus
in Christo. Audi, secũdum diuitias, inquit, gratiæ eius quæ superabundauit in nobis, id est,
qua præuenit nos, inquit, ut notum faceret nobis sacramentũ uolũtatis suæ. Audi, qui om̃ia
operatur secundũ consiliũ uoluntatis suæ: Nunquid meæ uel tuæ aut alterius, ut meritis con
stet? Absit, sed suæ. Qua etiam in his quos prædestinauit opera bonæ præparat uolũtatis,
ut in his ambulent, secundũ quod idem in eadẽ epistola dicit. Gratia enim estis saluati per Eph.2
fidẽ, & hoc non ex uobis: Dei enim donũ est, nõ ex operibus, ne quis glorietur. Ipsius enim
sumus factura, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit deus ut in illis am-
bulemus. Audi, in operibus bonis quæ præparauit deus. Et si quid te boni posse uides, age
gratias præparanti q̃ potes, nõ propriæ uoluntati: quia omnino sine illo nihil potes, qui di-
xit: Sine me nihil potestis facere. Nolite itaq; putare quòd hæc & huiusmodi dicentes, libe- Ioan.15
rum uoluntatis amputemus arbitrium: cum tamen constet ea quæ loquimur ex autoritate
diuina pendere, uelut nobis calumniam obijcitis, quòd operari bona, & oportere esse in dei
proposito sollicitos prohibeamus: Quin potius, qui se dono gratiæ ad dei misericordiã sen
tiunt peruenire, hortamur oportere incumbere orationibus, obsecrationibus, ieiunijs, uigi-
lijs, omniq; operi uoluntatis diuinæ: Prædestinatis enim dicit Apostolus, cum tamen gene-
B rale sit quod illis dicitur à Christo prædestinato secundum carnẽ ex semine Dauid, præde Matth.26
stinante autẽ secundũ potentiam dei patris cum patre & spiritu sancto: Vigilate & orate ne Luc.21
intretis in tentationem. Item: Vigilate in omni tempore orantes, ut digni habeamini fuge-
re ista omnia quæ futura sunt & stare ante filium hominis. Item: Contendite intrare per an
gustam portã. Item: Vos amici mei estis, si feceritis quæ præcipio uobis. Et multa alia quæ
longum est enarrare: Sed ut superius nominaui, qui eis dixit: Sine me nihil potestis facere,
per ipsum quæ iubemur facere possunt. Huiusmodi in Christo esse electos dei, ait Aposto-
lus, in quo prædestinati sunt secundum propositũ eius qui omnia operatur. Intellige dictũ,
qui omnia operatur, & crede opus esse dei, opera eorũ qui ambulãt secundũ propositũ dei.
Qui ergo absq; prædestinationis gratia sunt, id est alieni à ꝓposito dei & perdurãt in ope-
ribus malis, si etiam ex hac uita migrauerint, nõ eos dicimus ut uos putatis, ita à deo omniũ
opifice ordinatos ut perirent, tanq̃ ipse illis mores malæ uitæ creauerit, ipse ad omne opus Psal.5
mortis inuitos præcipitauerit. Absit hoc à diuino ꝓposito: Non enim uolens est iniquitatẽ
deus, nec mandauit cuiq; impie agere, nec alicui dedit laxamentum peccandi. Fecit enim ut
essent omnia, & sanabiles nationes orbis terrarũ. Inuidia autem diaboli mors intrauit in or
bem terrarũ: Imitantur ergo illũ qui sunt ex parte illius. Nec dicimus, ut fingitis, & si credere
uelint uel bonis operibus dei uacare, deũ hæc illis nolle præstare, cũ huiusmodi uelle dei sit
donum. Si ergo ex deo est quod uolunt, uult deus perfectũ fieri quod donauit. Si autem ex
deo non est, sed est de iactantia propriæ uoluntatis, qua se meritis deum æstimant prome-
reri, manifeste quod uolunt capere nõ possunt, quia nõ uolentis, inquit Apostolus, neq; cur
rentis, sed miserentis est dei: Et quia nõ potest homo à se facere quicq̃ nisi datũ illi fuerit de
super, nõ hoc agit deus summe bonus malicia, sed iusticia, nec personarũ acceptiõe, sed cau
sarũ secretarũ discretione. Nouimus nõnunq̃ quosdã uolentes æternæ uitæ fidem accipere,
& eam adipisci: quosdam autem non. Aliquos etiam nolentes cõsequi, cum in eis diuina gra
tia, aut dederit, uel immutauerit uoluntatẽ: aliquos non. Nouimus aliquos etiam perfectos

 ex la-

ex labore multorum annorum, prolapsos in ultimo uitæ suæ & perijsse: Aliquos uero ab in eunte ætate sua in omni scelere & damnabilitate usq; ad decrepitam ætatem perdurasse, & repente cœlitus inspirata salute, raptos esse ad requiem regni cœlorum, Nouimus etiã paruulos, quibus usus liberi arbitrij non est, ut de bonis aut malis eorum meritis iudicemus, parentum manibus ad gratiam sacri baptismatis deportatos, & cum in uno eorũ per manus sacerdotis mysteriũ fidei adimpleretur, aliquoties alterum in parentũ manibus factum exanimem, fraudatum gratia saluatoris. Quis sapiens & intelligens hæc? Aut quis idoneus erit horum reddere rationem? Dicamus cum Dauid: Iustus dominus in omnibus uijs tuis, & sanctus in omnibus operibus suis. Et: Quàm magnificata sunt opera tua dñe, nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ. Dicamus etiam cum apostolo Paulo: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei, q̃ incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles uiæ eius. Sed si adhuc hac reddita ratione uultis esse contentiosi, nec acquiescere ueritati, nobis tamẽ eo quòd male de deo iusto ac misericordissimo sentiamus, calumniari desinite: sed ipsum potius dñm Iesum Christum, cuius euangelium sequimur, si audetis arguite: cũ illo iurgiũ sumite litigandi: illi quod absit, male sensisse de deo patre suo calumniamini, qui ait: Multi quidem uocati, pauci uero electi: Et, Nemo potest uenire ad me, nisi pater qui misit me traxerit eũ. Et, Nemo potest uenire ad me, nisi datũ ei fuerit à patre meo: Et, Non omẽs capiunt uerbũ hoc, nisi quibus datũ est. Cætera etiam q̃ plurima. Falsum est ergo, inquies, quod ait Apostolus de deo: Qui uult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem ueritatis suæ uenire? Omnino non est falsum, quia omne quod uult deus facere potest, nec prorsus humana uoluntate quod uult præpeditur. Sed quæro à uobis ut dicatis, quare deus qui uult omnes homines saluos fieri, quorundã, ut dicit Esaias propheta, excæcat oculos ne uideant, & obdurat corda ne intelligant, ne cõuertantur & sanentur? Quod uerum esse Ioannes euãgelista cõfirmat dicens de Iudæis. Propterea nõ poterant credere, quia dixit Esaias: Excæcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum, ut non uideant oculis & intelligant corde, & cõuertantur & sanem eos. Item in euangelio secundũ Marcum, cum Iesum interrogarent discipuli sui de parabola seminis: Vobis, inquit, datum est nosse mysteriũ regni dei: illis autẽ qui foris sunt, in parabolis omnia fiunt, ut uidentes uideant & non uideant, & audientes audiant & non intelligant, ne quando cõuertantur & dimittant eis peccata. Dicite igitur, quare deus qui personarũ acceptor non est, & uult omnes homines saluos fieri, aliquorũ corda reserat ad credendum, oculos illuminat ad uidendum, & ad sciendum mysterium regni cœlorum, quo scilicet salui fieri possint: aliorum uero, ut lectionis textus dixit, inuoluens in parabolis ueritatem, obtundit cor, excæcat oculos, claudit aures, ne euangelium salutis agnoscant, ne remissionẽ accipiant peccatorũ? Dicite quæso, qualiter hæc loca euangelij accipitis: docete quid hic de deo, qui uult oẽs homines saluos fieri, sentitis. Ecce iam omẽs generaliter salui non sunt, cũ alijs datur uiam nosse salutis, alijs non datur. Hæc itaq; cũ facit deus, non personarum acceptione facit, non iniusticia, sed iusticia inenarrabili, & misericordia indebita. Quoniã uero hinc liquidò utraq; pars dicere nihil ualemus, credamus tãtum reum mortis ex iudicis uoluntate pendere. Ne quisq; aũt putaret diuino iudicio fieri, nõ omnes homines saluari, dixit Apostolus, qui uult omnes homines saluos fieri. Quapropter omnes homines qui saluant̃, dei uolũtate saluãtur. Deus enim noster, deus saluos faciendi, & dñi dñi exitus mortis: Et, Quia ira in furore eius, & uita in uolũtate ipsius. Intelligite itaq; in furore iusticiam, in uolũtate misericordiã. Prædestinationẽ igit̃ negare quã apud deum esse breuiter ꝓbauimus, immanis blasphemia est: quã nõ tantũ sicut soletis dicere, in apostolis debemus accipe, sed à patriarchis & prophetis, & martyribus & cõfessoribus, in omĩbus sanctis & digne seruiẽtibus deo. Hinc nemo glorieť, nemo desperet. Solus em̃ dñs scit q̃ sunt eius. Inquãtum aũt possumus, omẽs homines ad bonũ opus exhortemur, nulli desperationẽ demus, ꝓ inuicẽ oremus, in cõspectu dei nos humiliemus dicẽtes: Fiat uolũtas tua. Ipsius erit potestatis, iudiciũ in nobis debitũ mutare damnationis, & gratiã prædestinationis indebitã prærogare.

Hypognosticon finis.

Marginalia: Psal. 144; Psal. 91; Rom. 11; Matth. 22; Ioan. 6; Matth. 19; 1 Timoth. 2; Ioan. 12; Esaiæ. 6; Marci. 4; Psal. 67; Psal. 29; Matth. 6. Section letters: C, D.

A AD LECTOREM

Huius operis Augustinus non meminit in Catalogo suarum lucubrationum, sed
omnia sic referunt ingenium illius, ut de autore nihil sit dubitandum.

DIVI AVRELII AVGV
STINI HIPPONENSIS EPISCOPI, AD EVTRO-
pium & Paulum episcopos, liber de perfectione iusti-
ciæ contra Celestium.

ANCTIS fratribus & coẽpiscopis, Eutropio & Paulo Augusti-
nus. Charitas uestra, quæ in uobis tanta est, & tam sancta ut etiã
iubenti seruire delectet, petiuit ut defensionibus, quæ dicũtur Ce
lestij esse, respondeam. Sic enim prænotata est eadem chartula
quam dedistis: Definitiones ut dicitur Celestij. Quæ prænotatio
credo, quòd non illius, sed eorum sit qui hoc attulerũt de Sicilia,
ubi Celestius non esse perhibetur. Sed multi talia garrientes, &
sicut ait Apostolus, ipsi errantes & alios in errorem mittentes, ex 2. Timoth. 3
illius tamen hoc esse doctrina uel etiam quorundam sectatorum eius, & nos possumus arbi
trari. Nam neq; istæ breues definitiones, uel potius ratiocinationes ab illius abhorrent inge
nio, quod in opere alio eius inspexi, cuius eum esse constat autorem: & non frustra istos fra-
tres qui hoc attulerunt, in Sicilia existimo audisse, quòd ipse docuerit ista uel scripserit. Vel-
lem autem si possem, ita obtemperare uestræ fraternæ beneuolentiæ, ut etiam ego tam bre-
uiter responderem. Sed nisi & illa cõmemorem quibus respondeo, quis poterit quẽadmo-
dum respõderim iudicare? Conabor tamen quantum ualuero, adiuuantibus me apud dñi

B misericordiam etiam orationibus uestris, ut non ultra q̃ necesse est meus sermo ꝓcurrat. Ratiocinatio 1

Ante omnia, inquit, interrogandus est qui negat hominẽ sine peccato esse posse, quid
sit quodcunq; peccatum, quod uitari potest, an quod uitari non potest. Si quod uitari po-
test, potest homo sine peccato esse, quod uitari potest. Nulla enim ratio uel iusticia patitur
saltem dici peccatum, quod uitari nullo modo potest. Responsio

Respõdemus, uitari posse peccatum, si natura uitiata sanetur gratia dei per Iesum Chri-
stum dominum nostrum. Intantum enim sana non est, inquantum id quod faciendum est, Gal. 5
aut cæcitate non uidet, aut infirmitate non implet: Dum caro concupiscit aduersus spiritũ,
& spiritus aduersus carnem, ut ea quæ non uult homo faciat. Ratiocinatio 2

Iterum, ait, quærẽdum est, peccatum uoluntatis, an necessitatis est? Si necessitatis est, pec- Responsio
catum non est: si uoluntatis est, uitari potest. Respondemus quod supra, & ut sanemur
inuocamus eũ, cui dicitur in psalmo: De necessitatibus meis educ me. Ratiocinatio 3

Iterum, inquit, quærendum est, quid est peccatum? Naturale, an accidens? Si naturale,
peccatum non est. Si autem accidens est, & recedere potest: & quod recedere potest, uitari
potest: & quod uitari potest, potest homo sine eo esse quod uitari potest. Responsio

Respondetur, naturale non esse peccatum, sed naturæ præsertim uitiatæ: unde facti su- Eph. 2
mus natura filij iræ: parumq; esse ad non peccandum uoluntatis arbitrium, nisi adiuta sa-
netur gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Ratiocinatio 4

Iterũ, ait, quærendum est, quid est peccatũ, actus, an res? Si res est, necesse est ut autorem
habeat: & si autorẽ habere dicit, iam alter præter deũ rei alicuius autor induci uidebit: at si
hoc dici impiũ est, & confiteri necesse est peccatum omne actum esse, nõ rem. Si igitur actus Responsio
est, immo quia uere actus est, uitari potest. Respondemus, peccatũ quidem actũ dici &
esse, nõ rem. Sed etiã in corpore claudicatio eadẽ rõne actus est, nõ res. Qm̃ res, pes ipse uel
corpus uel homo est, qui pede uitiato claudicat, nec tamẽ uitare potest claudicationẽ, nisi ha
beat sanatũ pedẽ. Quod etiã in interiore homine fieri potest, sed gratia dei p Iesum Christũ

dominum nostrum. Ipsum sanè uitium quo claudicat homo, nec pes est, nec corpus, nec ho C
mo, nec ipsa claudicatio, quæ utiq; non est quãdo nõ ambulat, cum tamen insit uitiũ quo fit
claudicatio quando ambulat. Quærat ergo quod eidem uitio nomen imponat: utrum rem
uelit dicere, an actum, an rei potius qualitatẽ malã, qua deformis actus existat. Sic & in ho/
mine interiore animus res est, rapina actus est, auaricia uitium est, id est, qualitas secũdum
quam malus est animus, etiam quando nihil agit unde auariciæ uel rapinæ seruiat, etiam
Exod.20 quando audit: Non cõcupisces, seq; uituperat, & tamen auarus manet, sed per fidẽ renoua/
2.Cor.4 tur, id est, sanatur de die in diem, nec tamen nisi gratia dei per Iesum Christũ dñm nostrũ.

Ratiocinatio 5 Iterum, inquit, quærẽdum est: utrum ne debeat homo sine peccato esse. Proculdubio de/
bet. Si debet, potest: si nõ potest, ergo nõ debet. Et si nõ debet homo esse sine peccato, debet
ergo cum peccato esse, & iam peccatũ nõ erit, si illud deberi cõstiterit. Aut si hoc etiã dici ab/
surdum est, confiteri necesse est, debere hominẽ sine peccato esse, & constat eum nõ aliud de
Respons. bere q̃ potest. Respondet̃ eadem similitudine qua superius iam respondimus. Cũ enim
uidemus claudum qui sanari potest, recte utiq; dicimus, debet homo iste esse sine claudica/
tione, & si debet, potest: nec tamen cum uult continuo potest, sed cum fuerit adhibita cura/
tione sanatus, & medicina adiuuerit uoluntatem. Hoc fit in interiore homine, quod ad pec/
catum attinet tanq̃ ad eius claudicationẽ, per eius gratiam, qui uenit nõ uocare iustos, sed
peccatores: quia non est opus sanis medicus, sed male habentibus.

Ratiocinatio 6 Iterum, ait, quærendum est: utrum præceptum sit homini sine peccato esse: Aut enim nõ
potest, & præceptum nõ est: aut quia præceptũ est, potest. Nam cur præciperetur, quod fie/
Responsio. ri omnino non posset? Respondetur: Consultissime homini præcipi, ut rectis passibus
ambulet, ut cum se non posse perspexerit, medicinam requirat, quæ interioris hominis ad sa
nandam peccati claudicationem, gratia dei est per Iesum Christum dominum nostrum.

Ratiocinatio 7 Iterum, ait, quærendum est: an uelit deus hominem sine peccato esse. Proculdubio uult,
& proculdubio potest. Quis enim tam demens est, ut uel dubitet fieri posse quod deũ uelle D
Responsio. non dubitat? Respondetur: Si nollet deus hominem sine peccato esse, non mitteret filiũ
suũ sine peccato, qui sanaret homines à peccatis. Hoc fit in credentibus & proficientibus re
nouatione interioris hominis de die in diem, donec fiat pfecta iusticia tanq̃ sanitas plena.

Ratiocinatio 8 Iterum, ait, quærendum est: quomodo uult deus hominẽ esse, cum peccato, an sine pecca
to? Proculdubio nõ uult esse cum peccato. Quãta hæc impietatis blasphemia sit, cogitandũ
est, ut dicatur hominẽ posse esse cũ peccato, quod deus nõ uult: & neget̃ posse esse sine pec/
cato, quod deus uult: quasi aliquem ad hoc deus creauerit ut possit esse quod nolit, & non
posset esse quod uelit, & ut contra suam magis q̃ ut secundũ suam existeret uoluntatem.

Respons. Iam superius responsum est, sed addendum uideo, quòd spe salui facti sumus: Spes aũt
quæ uidetur non est spes: Quod enim uidet quis, quid sperat? Si autem quod nõ uidemus
speramus, per patientiam expectamus. Tunc ergo erit plena iusticia, quando plena sani/
tas, quando plena charitas. Plenitudo enim legis charitas. Tunc autem plena charitas,
quando uidebimus eum sicuti est. Neque enim non erit quod addatur ad dilectionem,
cum fides peruenerit ad uisionem.

Rõcinatio 9 Iterum quærendum est, inquit, per quid efficitur homo cum peccato, per naturæ necessi
tatem, an per arbitrij libertatem? Si per naturæ necessitatẽ, culpa caret: si per arbitrij liber/
tatem, quærendum est à quo ipsam arbitrij libertatem acceperit. Proculdubio à deo. Deus
aũt quod dedit, certe bonum est, negari enim non potest. Qua igitur ratione bonum proba
tur, si magis ad malum q̃ ad bonum pronum est? Magis enim ad malum quàm ad bonũ
pronum est, si homo per illud potest esse cum peccato, & non potest esse sine peccato.

Respons. Respondet̃: Per arbitrij libertatẽ factũ ut esset homo cũ peccato, sed iã pœnalis uitiosi/
tas subsecuta, ex libertate fecit necessitatẽ. Vnde ad deũ fides clamat: De necessitatibus meis
educ me. Sub qbus positi, uel nõ possumus quod uolumus intelligere: uel quod intellexeri/
mus, uolumus, nec ualemus implere. Nã & ipsa libertas credẽtibus à liberatore ꝓmittit̃: Si
uos

A uos,inquit,filius liberauerit,tũc uere liberi eritis. Victa em̃ uitio in quod cecidit uolũtate,ca
ruit libertate naturæ. Hinc alia scriptura dicit: A quo enim quis deuictus est, huic & seruus 2.Pet.2
addictus est. Sicut ergo non est opus sanis medicus,sed male habentibus:ita non est opus
liberis liberator,sed seruis,ut eis dicat gratulatio libertatis: Saluasti de necessitatibus animã
meam. Ipsa enim sanitas est uera libertas,quæ non perisset,si bona permansisset uoluntas.
Quia uero peccauit uolũtas,secuta est peccantem peccatum habendi dura necessitas, donec
tota sanetur infirmitas: & accipiatur tanta libertas,in qua sicut necesse est permaneat beate
uiuendi uoluntas:ita sit etiam bene uiuendi & nunq̃ peccandi uoluntaria felixq; necessitas.

Proinde,inquit,Deus bonũ hominẽ fecit,& præterq̃ illũ bonũ fecit,bonum ei insuper ut Ratiocinatio 10
faceret imperauit. Quàm impiũ,ut confiteamur hominẽ malũ esse,quod nec factus est,nec
ei præceptũ est, si negamus eũ bonũ posse esse,quod factus est,& quod ei ut faceret impe-
ratum est. Respondemus. Quia ergo nõ seipse homo,sed deus bonum hominem fecit: Responsio
deus eum,non seipse ut sit bonus reficit, dum uolentem, credentem, inuocantem liberat à
malo,quod sibiipse fecit. Hoc autem fit,dum gratia dei per Iesum Christum dominum no-
strum renouatur homo interior de die in diem,ut ad sempiternam, non pœnam, sed ui-
tam resurgat homo exterior in nouissimo die.

Iterum ait,quærendum est,quot modis constat omne peccatum? Duobus nisi fallor, si Ratiocinatio 11
aut illa fiant quæ prohibentur,aut illa non fiant quæ iubentur. Tam certe omnia illa quæ p
hibita sunt uitari possunt,q̃ quæ præcepta sunt perfici. Nam frustra aut prohiberetur aut
iuberetur,quod uel caueri uel impleri non possit. Et quomodo negabimus posse esse homi-
nem sine peccato,cum confiteri necesse sit,eum tam omnia illa quæ uetantur posse cauere,
q̃ quæ imperantur efficere? Respondetur: Multa esse in scripturis sanctis diuina præce- Responsio
pta,quæ omnia cõmemorare nimis operosum est: Sed dñs qui uerbũ consummans,& bre-
uians fecit super terram,in duobus præceptis dixit legem prophetasq; pendere: ut intellige
B remus quicquid aliud diuinitus præceptũ est,in his duobus habere finẽ,& ad hæc duo esse Matth.22
referendum: Diliges dñm deum tuũ ex toto corde tuo,& ex tota anima tua,& ex tota men-
te tua: & diliges proximũ tuũ tanq̃ teipsum. In his,inquit,duobus præceptis tota lex pen-
det & prophetæ. Quicquid ergo dei lege prohibemur,& quicquid iubemur facere,ad hoc
prohibemur & iubemur,ut duo ista compleamus. Et forte generalis prohibitio est: Nõ con Exo.20
cupisces: & generalis iussio: Diliges. Vnde breuiter & apostolus Paulus quodã loco utrũq;
complexus est. Prohibitio enim est: Nolite cõformari huic seculo: Iussio autem, Sed renoua Rom.12
mini in nouitate mentis uestræ. Illud pertinet ad non concupiscere: hoc ad diligere: Illud ad
continentiam: hoc ad iusticiam: Illud ad declinandum à malo: hoc ad faciendum bonũ. Nõ
concupiscendo enim uetustate expoliamur,& nouitate induimur diligendo. Sed nec quisq;
potest continens esse,nisi deus det,& charitas dei diffundatur in cordibus nostris, non per
nosipsos,sed per spiritum sanctum qui datus est nobis. Hoc autem fit de die in diem in his
qui uolendo & credendo & inuocando proficiunt,& præterita obliuiscentes,in ea quæ ante
sunt extendũtur. Ad hoc enim lex ista præcipit,ut cũ in his implendis homo defecerit, non
se extollat superbia tumidus,sed ad gratiam confugiat fatigatus,ac sic eum lex terrendo,ad
Christum diligendum pædagogi perducat officio.

Iterum quærendum est,inquit, Quomodo non potest homo sine peccato esse, uolunta- Ratiocinatio 12
te,an natura? Si natura,peccatũ nõ est: si uolũtate,pfacile potest uolũtas uoluntate mutari.

Respondemus admonẽtes esse cogitandũ quanta sit ista præsumptio,qua dicitur nõ so- Responsio
lum posse,quod quidẽ adiuuante gratia dei negandũ nõ est,sed etiam perfacile posse uolũ
tatẽ uoluntate mutari,cũ dicat Apłus: Caro cõcupiscit aduersus spiritũ,& spũs aduersus car Gal.5
nem: Hæc enim sibi inuicem aduersantur,ut nõ ea quæ uultis faciatis. Non enim ait: Hæc in
uicem aduersantur,ut quæ potestis facere,nolitis: sed,ut nõ ea quæ uultis faciatis. Cur ergo
concupiscentia carnis quæ utiq; culpabilis atq; uitiosa est,nihilq; est aliud quàm desideriũ
peccati,quod idẽ Apłus præcipit,ne regnet in nostro mortali corpore,ubi satis ostendit esse

tamen

tamen in nostro mortali corpore, quod permittendum non sit ut regnet. Cur ergo ista concupiscentia non mutata est ea uoluntate, quã uolũtatẽ satis euidẽter expressit Apostolus dicens: ut non ea quæ uultis faciatis, si facile potest uolũtas uolũtate mutari? Nec sanè isto modo naturam, siue animæ, siue corporis, quã deus creauit & quæ tota bona est, accusamus, sed eam dicimus propria uoluntate uitiatam, sine dei gratia non posse sanari. C

Ratiocinatio 13 Iterum autem quærendũ est: Si non potest homo sine peccato esse, cuius culpa est, ipsiusne hominis, an cuiuslibet alterius? Si ipsius hominis, quomodo culpa hominis est, si hoc nõ est quod esse non potest?

Responsio. Respondetur ideo esse culpam hominis quod non est sine peccato, quia sola hominis uoluntate factum est, ut ad istam necessitatem ueniret, quam sola hominis uoluntas superare non possit.

Ratiocinatio 14 Iterum ait quærẽdum est. Si natura hominis bona est, quod nullus negare nisi Marcion aut Manichæus audebit, quomodo igit᷑ bona est, si malo ei carere nõ est possibile? Omne enim peccatum malum esse quis dubitet?

Responsio Respondemus, Et naturã hominis bonã esse, & eam malo carere posse. Nam ideo clamamus: Libera nos à malo, quod nõ perficit᷑, q̃diu corpus quod corrumpit᷑, aggrauat animã. Sed hoc agitur gratia per fidem, ut aliquando dicatur: Vbi est mors contentio tua, ubi est mors aculeus tuus? Aculeus autem mortis peccatum, uirtus uero peccati lex: quoniam lex prohibendo auget peccati cupiditatem, nisi diffundat spiritus charitatem, quæ plena & perfecta tunc erit, cum uidebimus facie ad faciem. (*Matth.6*; *Sap.9*; *1.Cor.15*)

Ratiocinatio 15 Et hoc, inqt, dicendũ est. Certe iustus deus, negari enim nõ potest. Imputat autẽ deus homini omne peccatũ. Et hoc quoq; cõfitendũ puto, quia neq; peccatũ est quicquid nõ imputabit᷑ in peccatũ. Et si est aliquod peccatũ quod uitari nõ possit, quõ iustus deus dicit᷑, si imputare cuiq; credit᷑, quod uitari non possit?

Responsio Respõdemus, iam olim cõtra superbos esse clamatũ: Beatus cui nõ imputauit dñs peccatũ. Non enim imputat his qui fideliter ei dicũt: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Et iuste nõ imputat, quia iustũ est quod ait: In qua mensura mensi fueritis, in eadẽ remetiet᷑ uobis. Peccatum est aũt, cũ uel nõ est charitas quæ esse debet, uel minor est q̃ debet, siue hoc uoluntate uitari possit, siue nõ possit: quia si potest, præsens uolũtas hoc facit: si aũt non potest, præterita uolũtas hoc fecit, & tñ uitari potest, nõ quãdo uolũtas sup̃ba laudat᷑, sed qñ humilis adiuuat᷑. (*Psal.31*) D

Ratiocinatio 16 Post hoc ille qui ista conscripsit, introducit personam suam quasi cum altero disputantem, & facit se interrogari, & quasi ab interrogante sibi dici: Da mihi hominem sine peccato. Et respondet: Do tibi qui esse possit. Et rursus ab interrogante dicitur ei: Quis est? Et respondet: Ipse tu. Quòd si dixeris, inquit, ego esse non possum, respondendum est cuius culpa est? Quòd si dixeris mea, dicendum est: Et quomodo tua est, si ipse non potes?

Iterum facit se interrogari, & dici sibi: Tu ipse sine peccato es, qui dicis hominem sine peccato esse posse? Et respondet quòd non sum sine peccato. Cuius culpa est? Quòd si dixerit, inquit, tua est: respondendum est: Quomodo mea, si esse non possum?

Responsio. Nos respondemus nullũ cũ eis de his uerbis esse debere cõflictũ, quia nõ est ausus dicere hominem esse sine peccato, uel aliquem, uel seipsum, sed tantũmodo esse posse, quod respondit, neq; nos negamus: Quãdo autem possit & per quẽ possit, hoc quæritur. Si enim modo est, nõ omni animæ fideli positæ in corpore mortis huius orandũ est, & dicendum: Dimitte nobis debita nostra, cũ iam in sancto baptismo uniuersa fuerint dimissa præterita. Quisqs aũt membris fidelibus Christi hoc nõ esse orandũ p̃suadere conat᷑, nihil aliud q̃ seipsum Christianũ nõ esse profitet᷑. Porrò si per seipsum potest homo esse sine peccato, ergo Christus gratis mortuus est: Non aũt gratis Christus mortuus est, non igit᷑ potest homo esse sine peccato, etiã si uelit, nisi adiuuet gratia dei per Iesum Christũ dñm nostrũ. Quod ut perficiatur, & nũc in proficientibus agitur, omnimodo implebitur cõtentione mortis assumpta, & charitate, quæ credendo & sperando nutritur, uidendo & obtinendo perfecta. (*Gal.2*)

Deinde instituit diuinis testimonijs agere quod intendit. Quod q̃le sit diligentius aduertamus. Testimonia, inquit, quibus probatur præceptum esse homini ut absq; peccato sit. Ad

A Ad hoc respondemus:Nō utrum præceptum sit quæritur,quod ualde manifestū est, *Responsio.*
sed hocipsum quod præceptum esse constat,utrum in corpore mortis huius possit impleri,
ubi caro concupiscit aduersus spiritū,& spiritus aduersus carnem,ut nō ea quæ uolumus fa- *Gen.5*
ciamus.De quo corpore mortis huius,non omnis liberatur qui finit hanc uitam,sed qui in
hac uita susceperit gratiam,& ne in uanum suscipiat bonis operibus egerit.Aliud est enim
exire de hoc corpore,quod omnes homines dies uitæ huius ultimus cogit:aliud est autem
liberari de corpore mortis huius,quod sola dei gratia per Iesum Christum dominum no-
strum,sanctis & fidelibus eius impertit.Post hanc autem uitam merces perficiens redditur,
sed eis tantum à quibus in hac uita eiusdem mercedis meritum comparatur.Non enim ad
saturitatem iusticiæ, cum hinc exierit quisq; perueniet,nisi ad eam cum hic est,esuriendo &
sitiendo cucurrerit.Beati quippe qui esuriunt & sitiunt iusticiam,quoniam ipsi saturabunt̄. *Matth.5*
Quàmdiu ergo peregrinantes à domino,per fidem ambulamus,nō per speciem. Vnde di- *2.Cor.5*
ctū est:Iustus ex fide uiuit.Hæc est nostra in ipsa peregrinatione iusticia,ut ad illam perfe- *Abacuc.2*
ctionē plenitudinemq; iusticiæ ubi in specie decoris eius iam plena & perfecta charitas erit,
nunc ipsius cursus rectitudine & perfectione tendamus,castigando corpus nostrū & serui-
tuti subijciendo, & eleemosynas in dandis beneficijs,& dimittēdis quæ in nos sunt cōmissa
peccatis,hilariter & ex corde faciendo,& orationibus indesinenter insistendo,& hoc facien-
do in doctrina sana qua ædificatur fides recta,spes firma,charitas pura.Hæc est nūc nostra
iusticia qua currimus,esuriētes & sitientes ad pfectionē plenitudinemq; iusticiæ,ut ea post-
ea saturemur. Vnde dominus in euangelio cum dixisset:Nolite facere iusticiā uestrā coram *Matth.6*
hominibus ut uideamini ab eis,ne istum nostrum cursum fine humanæ gloriæ metiremur,
non est in expositione iusticiæ ipsius executus,nisi tria ista:ieiuniū,eleemosynas, orationes:
Ieiunio scilicet uniuersam corporis castigationem significans: eleemosynis omnem bene-
uolentiam & beneficentiam,uel dandi,uel ignoscendi:& oratione insinuans omnes regulas
B sancti desiderij:ut quoniam in castigatione corporis frenatur concupiscentia,quæ non fre-
nari,sed omnino esse non debet,nec erit in illa perfectione iusticiæ,ubi nullum erit omnino
peccatum,& sæpe in usu rerum etiam concessarum atq; licitarum exerit immoderationem
suam:in ipsa uero beneficentia qua iustus consulit proximo,quædam fiunt quæ obsunt cū
prodesse putata sint,& aliquando per infirmitatem,uel cum minus sufficitur necessitatibus
aliorum,uel parum in eis proficit quod benignitatis ac laboris impenditur, surrepit tædiū,
quo fuscetur hilaritas,in qua datorem diligit deus.Surrepit autem tāto magis,quanto mi- *2.Cor.9*
nus quisq;,& tanto minus,quanto magis profecerit.His atq; huiusmodi cōsyderatis meri-
to in oratiōe dicimus:Dimitte nobis debita nostra,sicut & nos dimittimus debitoribus no- *Matth.6*
stris:si tamen quod dicimus,faciamus,ut uel ipsi etiam diligātur inimici,uel si quisq; adhuc
in Christo paruulus hoc nondum faciat,pœnitentia tamen quod in eum quisq; peccauit,
& ueniam petenti ex intimo cordis ignoscat,si uult ut eius orationem pater cœlestis exau-
diat.In qua oratione si contentiosi esse nolimus,satis nobis propositū speculum est,ubi in-
spiciatur uita iustorum qui ex fide uiuunt,& perfecte currunt,q̄uis sine peccato non sint.
Vnde dicunt:Dimitte nobis,quia nondum quò curritur peruenerunt. Hinc dicit Aposto-
lus:Non quia iam acceperim,aut iam perfectus sim,fratres ego non me arbitror apprehen *Phil.3*
disse:unum autem,quæ retro sunt obliuiscens,in ea quæ ante sunt extentus,secūdum inten
tionem sequor ad palmam supernæ uocationis dei in Christo Iesu.Quotquot ergo perfe-
cti hoc sapiamus,id est,quotquot perfecte currimus,hoc sapiamus quod nondum perfecti
sumus,ut illic perficiamur quò perfecte adhuc currimus: Vt cum uenerit quod perfectum *1.Cor.13*
est,quod ex parte est destruatur,id est,nō iam ex parte sit,sed ex toto:quia fidei & spei iam
res ipsa non quæ credatur & speretur,sed quæ uideatur teneaturq; succedet: Charitas autē
quæ in his tribus maior est,non auferatur,sed augeatur & impleatur,cōtemplata quod cre-
debat,& quod sperabat indepta.In qua plenitudine charitatis præceptum illud implebit̄:
Diliges dominum deum tuū ex toto corde tuo,& ex tota anima tua,& ex tota mente tua. *Deut.6*

Nam cum est adhuc aliquid carnalis concupiscentiæ, quod uel continendo frenetur, non C
omnimodo ex tota anima diligitur deus. Non enim caro sine anima concupiscit quamuis
Rom.7 caro concupiscere dicatur, quia carnaliter anima concupiscit. Tunc erit iustus sine ul-
lo omnino peccato, quia nulla lex erit in membris eius repugnans legi mentis eius, sed
prorsus toto corde, tota anima, tota mente diligit deum, quod est primum summumq́;
præceptum. Cur ergo non præciperetur homini ista perfectio, q̃uis eam in hac uita nemo
habeat? Non enim recte curritur, si quò currendum est nesciatur. Quomodo autem sciretur
si nullis præceptis ostenderetur? Sic ergo curramus, ut comprehendamus. Omnes enim qui
1.Cor.9 recte currunt, comprehendent: Non sicut in agone theatrico, omnes quidẽ currũt, sed unus
accipit palmam. Curramus credendo, sperando, desiderando, curramus corpus castigando,
& eleemosynas in dandis bonis malisq́; ignoscendis, hilariter & ex corde faciendo, & currẽ
tium uires ut adiuuentur orando, & sic audiamus præcepta perfectionis, ne currere negliga
mus ad plenitudinem charitatis. His præmissis ea testimonia quæ posuit iste cui respon-
Deut.18 2 demus, tanq̃ nos ea protulerimus diligenter audiamus. In Deuteronomio: Tu autẽ per-
Matth.5 3 fectus eris coram domino deo tuo. Item illic: Et non erit inconsummatus in filijs Israël.
4 Item saluator in euangelio: Estote perfecti, quia pater uester qui in cœlis est, perfectus est.
2.Cor.13 5 Item Apostolus ad Corinthios secũda. De cætero fratres gaudete, perfecti estote. Item
Col.1 6 ad Colossenses. Corripientes omnem hominem & docentes in omni sapientia, ut exhibea
Phil.2 7 mus omnem hominem perfectum in Christo. Item ad Philippenses. Omnia facite sine
murmuratione & hæsitatione, ut sitis irreprehensibiles & simplices, sicut filij dei immaculati.
Eph.1 8 Item ad Ephesios. Benedictus deus & pater dñi nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in
omni benedictione spiritali, in cœlestibus in Christo Iesu, sicut elegit nos in ipso ante mun-
Col.1 9 di constitutionem, ut essemus sancti & immaculati. Item ad Colossenses. Et uos cum esse
tis aliquando alienati & inimici sensu in operibus malis, nunc autem reconciliati in corpore
carnis eius, per mortem eius, exhibete uos sanctos & immaculatos & irreprehensibiles. D
Eph.5 10 Item ad Ephesios: ut exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiã, non habentẽ maculam aut ru
gam aut aliquid huiusmodi, ut sit sancta & immaculata. Item ad Corinthios prima: So-
1.Cor.15 11 brij estote, & iusti & nolite peccare. Item in epistola sancti Petri: Propter quod succincti
1.Pet.1 12 lumbos mentis uestræ, sobrij, perfecti sperate in eam quæ offertur uobis gratiam, quasi filij
obedientiæ, non configurati prioribus ignorantiæ uestræ cõcupiscẽtijs, sed secundũ eũ q uo
cauit uos sanctũ, & ipsi sancti in omni cõuersatione sitis, quia scriptũ est: Sancti eritis, quia
Leuit.19 ego sanctus sum. Vnde & beatus Dauid dicit: Dñe quis habitabit in tabernaculo tuo,
13
Psal.14 14 aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam.
Psal.17 15 Et alibi: Et ero immaculatus cum eo. Et alibi. Beati immaculati in uia, qui ambulant in
Psal.118 16 lege dñi. Item apud Salomonem. Diligit dominus sancta corda, accepti sunt autem illi
omnes immaculati. Horum testimoniorum aliqua currentes exhortantur, ut perfecte cur
Responsio rant, aliqua ipsum finem cõmemorant quò currendo pertendant. Ingredi autem sine macu-
la non absurde etiam ille dicitur, non qui iam perfectus est, sed qui ad ipsam perfectionem
irreprehensibiliter currit, carens criminibus damnabilibus, atq; ipsa peccata uenialia non ne
gligens mundare eleemosynis. Ingressum quippe hoc iter nostrum quo tendimus ad perfe
Matth.6 ctionem, mũda mundat oratio. Munda est autem oratio ubi ueraciter dicitur: Dimitte no
bis, sicut & nos dimittimus: ut dum reprehenditur, quod non imputatur, sine reprehẽsione,
hoc est sine macula noster ad perfectionem cursus habeatur. In qua perfectione cũ ad eam
peruenerimus, iam non sit omnino quod ignoscendo mundetur. Deinde iste adhibet te
stimonia quibus ostendat, non esse grauia diuina præcepta. Quis autem nesciat, cum præce
ptum sit generale charitas, quia finis præcepti est charitas, & plenitudo legis est charitas, nõ
Rom.13 esse graue quod diligendo fit, non timendo? Laborant autem in dei præceptis, qui ea timẽ-
do conantur implere: sed perfecta charitas foras mittit timorem, & facit præcepti sarcinam
leuem, non solum non prementem onere ponderum, uerumetiam subleuantem uice pœna
rum.

A rum. Quæ tamen charitas, ut habeatur, etiam tanta quanta in corpore mortis huius habe/
ri potest, parum est nostræ uoluntatis arbitrium, nisi adiuuet gratia dei per Iesum Chri/
stum dominum nostrum. Diffunditur quippe in cordibus nostris, quod sæpe dicendũ est, Rom.5
non per nosipsos, sed per spiritum sanctum qui datus est nobis. Nec aliam ob causam scri/
ptura cõmemorat, non esse grauia diuina præcepta, nisi ut anima quæ illa grauia sentit, in/
telligat se nondum accepisse uires, quibus talia sint præcepta domini qualia cõmendantur,
leuia scilicet atq; suauia, & oret gemitu uoluntatis, ut impetret donum facilitatis. Qui enim
dicit: Fiat cor meum immaculatum, Et: Itinera mea dirige secundum uerbum tuum: Et, Ne Psal.118
dominetur mihi omnis iniquitas: Et, Fiat uoluntas tua, sicut in cœlo & in terra, & ne nos in/ Matth.6
feras in tentationem, & cætera huiusmodi quæ cõmemorare longum est, hoc utiq; orat, ut
præcepta dei faciat: quæ ut fierent nec iuberet, si nihil ibi nostra uoluntas ageret: nec oraret,
si sola sufficeret. Cõmendantur ergo non esse grauia, ut cui grauia sunt, intelligat nondum
se accepisse donum, quo grauia non sint, nec arbitretur ea se perficere, quãdo ita facit, ut gra
uia sint: Hilarem enim datorem diligit deus. Nec tamen cũ ea grauia sentit desperando frã/ 2.Cor.9
gatur, sed ad quærendum, petendum, pulsandumq; cogatur. Audiamus ergo & in his testi/
monijs quæ deinde posuit, deum sua præcepta non grauia cõmendantem, quòd dei man/
data, inquit, non modo impossibilia non sint, uerum ne grauia quidem. In Deuteronomio,
Et conuertetur dominus deus tuus epulari in te super bonis, sicut epulatus est super patres Deut.30
tuos, si audieritis uocem domini dei uestri, custodire & facere omnia mandata eius, & iusti/
cias, & iudicia quæ scripta sunt in libro legis huius. Si conuersus fueris ad dominum deum
tuum, ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, quia mandatum hoc, quod ego mando tibi
hodie, non est graue, neque longum à te est: Non est in cœlo, ut dicas, quis ascendet in cœ/
lum, & accipiet illud nobis, & audientes faciamus? Non est trans mare, ut dicas, quis trans/
fretabit mare & accipiet illud nobis, & audiẽtes faciamus? Iuxta te est enim uerbum in ore
tuo, in corde & in manibus tuis facere illud. Item dominus in euãgelio: Venite ad me omẽs Matth.11
B qui laboratis & onerati estis, & ego uos requiescere faciã. Tollite iugum meũ super uos & di
scite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus uestris: Iugum
enim meum suaue est, & onus meum leue est. Item in epistola sancti Ioannis: Hæc est cha/ 1.Ioan.5
ritas dei, ut mandata eius obseruemus, & mandata eius grauia non sunt. His auditis legiti/
mis & euangelicis & apostolicis testimonijs ædificemur ad gratiam, quam non intelligunt,
qui ignorantes dei iusticiam & suam uolentes constituere, iusticiæ dei non sunt subiecti. Si
enim non intelligunt illud in Deuteronomio, quemadmodum apostolus Paulus comme/ Rom.10
morauerit, ut corde credatur ad iusticiam, ore fiat confessio ad salutem, quia non est opus Matth.9
sanis medicus, sed male habentibus: isto certe Ioannis apostoli testimonio quod ad istam
sententiam posuit ultimum, ubi ait: Hæc est charitas dei ut mandata eius seruemus & man
data eius grauia non sunt: debent utiq; cõmoneri, charitati dei non esse graue mandatum
dei, quæ non nisi per spiritum sanctum diffunditur in cordibus nostris: non humanæ uolun
tati, cui plus dando quàm oportet, ignorant iusticiam dei: Quæ tamen charitas tunc perfe/
cta erit, cum pœnalis timor omnis abscesserit. Post hæc proposuit testimonia quæ cõ/
tra eos dici solent, nec ea soluit, sed commemorando quasi contraria, quæstiones artius illi/
gauit. Ait enim, testimonia scripturarum quæ ediuerso ponenda sunt his, qui arbitrij liber/
tatem, uel non peccandi possibilitatem imperite existimant se scripturarum autoritate pos/
se destruere. Obijcere enim solent, inquit, quòd sanctus Iob dixerit: Quis mundus est à pec/
cato? Nec infans, cuius est unius diei uita super terram. Deinde quasi respondet huic testi/
monio alijs testimonijs, quòd ipse Iob dixerit: Iustus enim uir & sine querela, factus sum in
derisum: Nõ intelligens, posse dici hominem iustũ, qui perfectioni iusticiæ plurimũ accessit, Ioan.19
ita ut ei proximus fieret, quod multos etiam in hac uita potuisse, in qua ex fide uiuitur, nõ
negamus. Hoc & illo testimonio confirmatur, quod iste consequenter adiunxit ab eodem
Iob dictum: Ecce ipse proximus sum iudicio meo, & scio quia iustus inueniar. Hoc enim est

Psal.36 iudicium,de quo alibi dicitur:Et educet quasi lumen iusticiam tuam,& iudicium tuum ue- C
lut meridiem.Deniq; non dixit,ubi sum,sed proximus sum:Quòd si iudicium suum illud
intelligi uoluit, non quo ipse iudicauit,sed quo in fine est iudicandus, iusti in illo iudicio
Matth.6 inuenientur omnes,qui non fallaciter dicunt:Dimitte nobis debita nostra,sicut & nos dimit
timus debitoribus nostris.Per hanc enim dimissionem iusti inuenientur, eo quòd ea quæ
Luc.11 hic habebant peccata eleemosynis deleuerunt. Vnde dominus dicit: Date eleemosynam,
& ecce omnia munda sunt uobis.Deniq; hoc dicetur iustis in regnum promissum ituris:Esu
Matth.25 riui enim,& dedistis mihi manducare,& cætera huiusmodi. Sed aliud est, esse sine peccato,
quod de solo in hac uita unigenito dictum est:aliud,esse sine querela,quod de multis iustis
etiam in hac uita dici potuit,quoniã est quidam modus bonæ uitæ,de quo etiam in ista hu
mana cõuersatione,iusta querela esse nõ possit.Quis enim iuste queritur de homine,q̃ nemi
ni male uult,& q̃bus potest fideliter cõsulit,nec cõtra cuiusq; iniurias tenet libidinẽ uindicã
di,ut ueraciter dicat:Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris:Et tamẽ eoipso quod uerũ
dicit:Dimitte,sicut & nos dimittimus,sine peccato se nõ esse declarat.Inde est quod dicit:Ni
hil iniquum erat in manibus meis,sed munda oratio mea. Hinc enim erat munda ora-
tio,quia ueniam non iniuste petebat qui ueraciter dabat,& quod dicit de domino: Multas
enim contritiones meas fecit sine causa:non ait,nullas fecit cum causa,sed,multas sine causa.
Non enim propter multa peccata eius,factæ sunt ei multæ contritiones,sed propter proba-
tionem patientiæ.Nam propter peccata sine quibus,ut alibi confitetur,non fuit,pauciora se
Iob.23 pati debuisse iudicat.Item quod dicit: Vias enim eius custodiui,& non declinaui à manda-
tis eius,neq; discedam:Custodit uias dei,qui nõ sic exorbitat,ut eas relinquat,sed in eis cur-
rendo proficit,& si aliquando ut infirmus offendit aut titubat, proficit autem minuendo
peccata,donec perueniat ubi sine peccato sit.Non enim aliter potest eo modo proficere,nisi
custodiendo uias eius.Declinat autem à mandatis domini atque discedit apostata,non ille
qui etiam si habeat peccatum, confligendi tamen cum eo perseuerantiam non relinquit,do D
nec eò perueniat,ubi nulla cum morte contentio remanebit.In isto ergo cõflictu induimur
ea iusticia qua hic ex fide uiuitur,& ea quodammodo loricamur.Assumimus quoque iudi-
cium,quod etiam contra nos pro nobis facimus,quando peccata nostra accusando damna
Prouer.18 mus. Vnde scriptũ est:Iustus ipse sui accusator est in primordio sermonis.Hinc itẽ dicit:Iu-
Iob.29 sticia uestitus eram,& circumdedi mihi iudicium,sicut chlamydem:Nam & ista uestis,belli
magis solet esse quàm pacis,ubi adhuc expugnatur concupiscentia,non ubi erit plena sine
aliquo prorsus hoste iusticia,nouissima inimica morte destructa. Quòd autem iterum ait
idem sanctus Iob:Non enim reprehendit me cor meum in omni uita mea:tunc nos in ista
uita in qua ex fide uiuimus,non reprehendit cor nostrum,si eadem fides in qua corde cre-
ditur ad iusticiam, non negligit reprehẽdere peccatum nostrum. Vnde dicit Apostolus:
Rom.7 Non enim quod uolo facio bonũ,sed quod odi malum hoc ago.Bonũ est enim nõ cõcupi-
Abacuc.2 scere,& hoc bonum uult iustus,qui ex fide uiuit,& tamen facit quod odit,quia cõcupiscit,q̃
Ecci.18 uis post concupiscentias suas non eat.Quod si fecerit,tunc uere ipse fecit ut cedat & consen-
tiat,ut desiderio peccati obediat.Tũc eñ cor eius reprehẽdit,quia ipsum rep̃hendit,nõ illud
peccatũ eius quod habitat in mẽbris eius. Cũ uero non sinit regnare peccatũ in suo mortali
corpore ad obediendũ desiderijs eius,nec exhibet membra sua arma iniquitatis peccato,in-
est quidẽ peccatum in membris eius,sed non regnat, quia non obeditur desiderijs eius. Et
ideo dum quod non uult agit,id est,non uult concupiscere & concupiscit,consentit legi,quia
Exod.20 bona est:Hoc enim uult & ipse quod lex,quia non uult ipse concupiscere, & lex dicit: Non
concupisces. In hoc quoniam uult,quod & lex uult,proculdubio consentit legi:cõcupiscit ta-
men quia non est sine peccato,sed iam non ipse operatur illud,sed id quod in illo habitat
peccatũ. Ideo non ipsum reprehendit cor eius in omni uita eius:hoc est in fide eius, quia iu
stus ex fide uiuit:& ideo fides eius est uita eius. Scit enim quia non habitat in carne eius bo
num,ubi habitat peccatum:sed non ei consentiendo uiuit ex fide,quia inuocat deum ut ad-
iuuetur

A iuuetur pugnans contra peccatū, quod ut omnino ibi nō sit, adiacet ei uelle, sed perficere bo-
num non adiacet: non facere bonum non adiacet, sed perficere. Nam in eo quòd non cōsen
tit, bonum facit: & in eo ꝙ odit concupiscentiam suam, bonum facit: & in eo ꝙ eleemosynas
facere non cessat, bonum facit: & in eo ꝙ illi qui in eum peccat ignoscit, bonum facit: & in eo
ꝙ petit sibi dimitti debita sua, & ueraciter dicit, quòd dimittit etiā ipse debitoribus suis, &
orat ut non inferatur in tentationem, sed liberetur à malo, bonum facit: ei tamen perficere
bonum nō adiacet, quod tunc erit quando illa cōcupiscentia quæ habitat in membris eius,
nulla erit. Non ergo cum reprehendit cor eius, quando reprehendit peccatum quod habi-
tat in membris eius, & non habet quam reprehendat infidelitatē. Ita nec in uita sua, id est in
fide sua, à corde suo reprehenditur, & sine peccato non esse cōuincitur. Quod & ipse Iob de Iob.14
se confitetur ubi dicit: Nihil te latuit peccatorum meorum. Signasti iniquitates meas in sac-
culo, & annotasti si quid in uitijs transgressus sum. Testimonia ergo quæ posuit de uerbis
sancti uiri Iob, nos sicut potuimus, quemadmodum sint accipienda monstrauimus. Nec ta
men ille soluit quod eundem Iob dixisse proposuit: Quis enim mundus est à peccato? Nec
infans cuius est diei unius uita super terram. Iterum proponere solent, inquit, Omnis 2
homo mendax. Neq; hoc contra seipsum à seipso propositum soluit, sed cōmemorādo alia Psal.115
uelut contraria testimonia, apud eos qui non intelligunt sanctam scripturā, diuina eloquia
in lite dimisit. Ait enim: Quibus respondendum est, quod in Numeri libro scriptum est: Ho
mo uerax: Et de sancto Iob legitur ita: Erat uir habitās in regione Ausitide nomine Iob, ue Iob.1
rax, sine crimine, iustus dei cultor, abstinens se ab omni re mala. Miror quòd ausus est po-
nere hoc testimonium, ubi dictum est: abstinens se ab omni re mala, cum hoc ab omni pec-
cato uellet intelligi: cum superius dixerit, peccatum actum malum esse, non rem. Reminisca-
tur ergo qui etiam si actus sit, res potest dici. Abstinet se autem ab omni re mala, qui pecca-
to, sine quo non est, uel nunquam omnino consentit, uel si aliquando premitur non opprimit,
B sicut luctator fortior, & si aliquando tenetur non ideo perdit, quod superior inuenitur. Le-
gitur sanè homo sine crimine, legitur sine querela: at non legitur sine peccato, nisi filius ho-
minis unus idemq; dei filius unicus. Item, inquit, apud ipsum Iob: Et miraculū tenuit ue-
racis hominis. Item apud Salomonem de sapientia: Viri mendaces non erunt illius memo Eccl.15
res, uiri autem ueraces inuenientur in illa: Item in Apocalypsi: Et in ore ipsorum non est in- Apoc.14
uentum mendacium, sine macula sunt. Ad hæc & nos respondemus, admonentes, quomo-
do dicendus sit homo uerax per dei gratiam atq; ueritatē, qui per seipsum sine dubio men
dax est. Vnde dictum est: Omnis homo mendax. Hoc testimonium sonat de sapientia
quod ipse posuit: Viri autem ueraces inuenientur in illa, qui proculdubio nō in illa, sed in se- Eph.5
ipsis inuenientur esse mendaces. Sicuti est: Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in do
mino. Cum diceret, tenebræ, non addidit in domino: cum autem dixisset, lux, addidit utiq;
in domino, quia in seipsis lux esse non possent, ut qui gloriatur in domino glorietur. Illi ue-
ro in Apocalypsi propterea tales dicti sunt, ꝙ non sit inuentum in ore eorum mendacium,
quia non dixerunt se non habere peccatum, quod si dicerent, seipsos deciperent, & ueritas in
eis non esset. Porrò si ueritas in eis non esset, inueniretur in ore eorum mendacium. Quòd
si propter inuidiam cum essent sine peccato, dicerent se non esse sine peccato, hocipsum esset
mendacium, falsumq; esset quod dictum est: Non est inuentum in ore ipsorum mendaciū.
Ideo ergo sine macula sunt, quia sicut ipsi dimiserunt debitoribus suis, sic illis deo dimitten-
te mundati sunt. Ecce nos, ut ualuimus, exposuimus quomodo accipiēda essent testimonia,
quæ pro sua causa cōmemorauit. Ipse autem quomodo sit accipiendum quod scriptum est: Psal.115
Omnis homo mendax, omnino nō soluit, nec soluere potuit, nisi correcto errore, quo credit
hominem sine adiutorio gratiæ dei, per solam propriam uoluntatem posse esse ueracem. 3
Sic aliam quæ sequitur quæstionē proposuit, nec soluit, immo uero auxit, & difficiliorem Psal.13
reddidit, proponendo aduersum se probatū testimonium: Non est qui faciat bonum, non
est usque ad unum: & quasi contraria testimonia referendo, quibus ostenderet esse homines

qui faciunt bonum,quod quidem ostendit.Sed aliud est,non facere bonum:aliud,non esse C
sine peccato,etiam si homo faciat multa bona.Quapropter ea testimonia quæ posuit,non
sunt contra illud quod dicitur,non esse in hac uita hominem sine peccato. Ipse autem non
ostendit quemadmodū dictum sit:Non est qui faciat bonum,nō est usqꝫ ad unū.Ait enim
Psal.36 sanctus Dauid:Spera in domino,& fac bonitatem.Hoc præceptum est,non factum.Quod
præceptum non utiqꝫ faciebant,de quibus dictum est:Non est qui faciat bonum, non est
Tobiæ.4 usque ad unum.Ait etiam dixisse sanctum Tobiam: Noli timere fili,pauperem uitam ge-
rimus,sed multa bona habebimus,si timuerimus deum & recesserimus ab omni peccato,&
fecerimus bona. Verissime tunc erunt homini multa bona,cum recesserit ab omni peccato.
Matth.6 Tunc enim ei nulla erunt mala,ut non opus habeat dicere:Libera nos à malo.Quamuis &
nunc omnis qui proficit recta intentione proficiens, recedat ab omni peccato,& tanto inde
longinquior,quanto plenitudini iusticiæ perfectioniqꝫ propinquior:quia & ipsa est cōcupi-
scentia,quod est peccatum habitans in carne nostra,& si manet adhuc in membris morta-
libus,minui tamen non desinit in proficientibus.Aliud est ergo recedere ab omni peccato,
quod nunc in opere est:aliud,recessisse ab omni peccato,quod in illa perfectione tunc erit.
Sed tamen & qui iam recessit,& qui adhuc recedit,non est negandus facere bonum. Quo-
modo ergo dictum est:Non est qui faciat bonum,non est usqꝫ ad unum,quod ille propo-
suit & non solutum reliquit,nisi quia populum quendā psalmus ille culpat,in quo nec unus
erat qui faceret bonum,dum uolunt remanere filij hominum,& non esse filij dei,cuius gra-
tia homo fit bonus,ut faciat bona,De illo enim bono dictum hic debemus accipere, quod
Psal.13 ibi ait:Deus de cœlo prospexit super filios hominum,ut uideat si est intelligens aut requi-
rens deum.Hoc ergo bonum,quod est requirere deum,non erat qui faceret,non erat usque
ad unum,sed in eo genere hominum quod prædestinatum est ad interitū.Super hos enim
4 respexit dei præsciētia ꝓtulitqꝫ sententiā. Itē dicunt,inquit,illud quod saluator ait:Quid
Luc.18 me dicitis bonum? Nemo bonus,nisi solus deus.Hanc item propositionem omnino nō sol- D
uit,sed opposuit uelut ex aduerso alia testimonia,quibus probaret esse & hominem bonū:
Matth.12 Dixit enim esse respondendum quod idem dominus alibi ait:Bonus homo de bono the-
sauro cordis sui profert bona.Et iterum:Qui solem suum oriri facit super bonos & malos.
Eccl.39 Et alibi scriptum est:Bona bonis creata sunt ab initio.Et iterum:Qui sunt boni,erunt habi-
Marci.10 tatores terræ.Cui sic respondendum est,ut & illud intelligatur quomodo dictum sit:Ne-
mo bonus,nisi unus deus.Siue quia omnia quæ creata sunt,q̄uis ea deus fecerit bona ual-
de,creatori tamen comparata,nec bona sunt:cui comparata,nec sunt.Altissime quippe & ꝓ-
Exodi.3 prio modo quodam de seipso dixit:Ego sum qui sum, sicut dictum est: Nemo bonus,nisi
Ioan.1 unus deus:Quemadmodum de Ioanne dictum est:Non erat ille lumen,cum dominus cū
Matth.5 dicat lucernam:sicut discipulis, quibus dixit: Vos estis lumen mundi.Nemo accendit lucer-
nam & ponit eam sub modio: sed in comparatione luminis illius,quod est uerum lumen
illuminans omnem hominem uenientem in hunc mundum,non erat ille lumen.Siue quia
ipsi etiam filij dei comparati sibijpsis quales in illa perfectione æterna futuri sunt, ita boni
sunt,ut adhuc & mali sint.Quod de illis dicere non auderem,Quis enim audeat dicere ma-
los esse,quorum pater est deus,nisi ipse dominus diceret:Si ergo uos cum sitis mali, nostis
bona data dare filijs uestris:quanto magis pater uester,qui in cœlis est,dabit bona petenti-
bus se? Cum ait utiqꝫ,pater uester,filios dei esse iam monstrauit,quos tamen adhuc malos
non esse tacuit.Ille tamen non soluit,quomodo & isti boni sint,& nemo sit bonus,nisi unus
deus:unde est ille admonitus qui interrogauerat quid boni faceret,ut illum quæreret cuius
gratia bonus esset,cui bonum esse,hoc est ipsum esse,quia incōmutabiliter bonus,& nō po-
5 test omnino malus esse. Item dicunt,inquit:Quis gloriabitur castum se habere cor? Et ad
Prouer.50 hoc respondit multis testimonijs,uolens ostendere posse esse in homine castum cor:nec ta-
men dicit quomodo accipiendum sit,quod proposuit contra se dici:Quis gloriabitur castū
se habere cor,ne scriptura diuina in hoc testimonio & in his per quæ respondit,sibi ipsa ad-
uersaria

A uersaria uideatur. Nos autem huic respondentes dicimus ideo secutum esse, quis glo/ Responsio
riabitur castum se habere cor, quoniam præcessit, cum rex iustus sederit in throno. Quanta
libet enim iusticia sit prȩditus homo, cogitare debet ne aliquid in illo quod ipse non uidet
inueniatur esse culpandum, cum rex iustus sederit in throno, cuius cogitationem fugere de/ Psal. 18
licta non possunt, nec illa de quibus dictum est: Delicta quis intelligit? Cum ergo rex iu/
stus sederit in throno, quis gloriabitur castum se habere cor? Aut quis gloriabitur mūdum
se esse à peccato? Nisi forte isti qui uolūt in sua iusticia, non in ipsius iudicis misericordia glo
riari. Tamen etiam illa uera sunt quæ respondendo subiecit, quod saluator ait in euan 6
gelio: Beati mundo corde, quoniam ipsi deum uidebunt: Et quod Dauid dicit: Quis ascen/ Matth. 5 Psal. 23
det in montem domini, aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus & mundo Psal. 124
corde: Et alibi: Bene fac domine bonis & rectis corde.
Item apud Salomonem. Bona est substantia, cui non est peccatum in conscientia. 7
Item illic: Auerte te à delicto, & dirige manus, & ab omni delicto munda cor tuum. 8
Item in epistola Ioannis: Si cor nostrum nos reprehenderit, fiduciam habemus ad deum, 9
& quæcunq; petierimus accipiemus ab eo. Hoc enim agitur uoluntate, credendo, sperando, 1. Ioan. 3
diligendo, corpus castigando, eleemosynas faciendo, iniurias ignoscendo, instanter oran/
do, & proficiendi uires precando, ueraciterq; dicēdo: Dimitte nobis, sicut & nos dimittimus,
& ne inferas nos in tentationem, sed libera nos à malo. Hoc prorsus agitur ut cor munde/
tur, & peccatum omne tollatur, & quod iudex iustus cum in throno sederit occultum inue/
nerit minusq; mundatum, eius misericordia remittatur, ut deo uidendo totum sanum mun
dumq; reddatur. Iudicium enim sine misericordia est, sed illi qui non fecit misericordiā. Su/
perexultat autem misericordia iudicio. Quod si non esset, quæ spes esset? Quandoquidem
cum rex iustus sederit in throno, quis gloriabitur castum se habere cor, aut quis gloriabitur
mundum se esse à peccato? Tunc ergo per eius misericordiā iusti plene perfecteq; munda/
B ti, fulgebunt sicut sol in regno patris sui. Tunc plena atq; perfecta erit ecclesia, non habens
maculam aut rugam aut aliquid huiusmodi, quia tunc etiam erit uere gloriosa. Cum enim
non tātum ait, ut exhiberet sibi ecclesiā non habentē maculam aut rugam, sed addidit, glo/
riosam: satis significauit, quando erit sine macula aut aliquid huiusmodi, tunc utiq; quādo
gloriosa: Nō enim modo in tantis malis, in tantis scandalis, in tanta permixtione hominū
pessimorū, in tantis opprobrijs impiorū dicendū est eam esse gloriosam: quia reges ei serui/
unt, ubi est periculosior maiorq; tentatio, sed tūc potius gloriosa erit, quādo fiet quod idem Col. 3
ait Aplus: Cū Christus apparuerit uita uestra, tūc & uos apparebitis cū ipso in gloria. Cum
enim dn̄s ipse secundū formā serui, per quā se mediator cōiunxit ecclesiæ, nō fuerit glorifica/ Ioan. 7
tus nisi resurrectionis gloria: Vnde dictū est: Spūs nō erat datus, quia Iesus nondū fuerat
glorificatus: quomodo dicēda est ante resurrectionē suā ecclesia eius esse gloriosa? Mundat
ergo eam nūc lauacro aquæ in uerbo abluens peccata præterita, & pellens ab ea dn̄ationem
malorū angelorum: deinde perficiens eius sanitates, facit eā occurrere in illā gloriosam, sine
macula & ruga. Quos enim prædestinauit, illos & uocauit: & quos uocauit ipsos & iustifica Luc. 13
uit: quos aūt iustificauit, illos & glorificauit. In hoc mysterio dictum arbitror: Ecce eijcio dæ
monia & sanitates pficio hodie & cras, & tertia die cōsūmor, id est perficior. Dixit enim hoc
ex psona corporis sui, quod est ecclesia dei: ponens p distinctis ordinatisq; tēporibus, quod
& in sua resurrectione significauit in triduo. Puto aūt interesse inter rectū corde, & mūdum
corde. Nam & rectus corde in ea quæ ante sunt extendit̄, ea quæ retro sunt obliuiscēs, ut re/
cto cursu, id est recta fide atq; intētione perueniat, ubi habitat mundus corde. Sicut illa sin Psal. 23
gula reddenda sunt singulis, ubi dictū est: Quis ascendet in montē dn̄i, aut quis stabit in lo
co sancto eius? Innocēs manibus, & mūdus corde. Innocēs manibus ascēdet, & mūdus cor
de stabit. Illud in opere est, illud in fide: Et illic magis intelligendū quod dictū est: Bona est
substantia, cui nō est peccatū in cōscientia. Tūc enim erit uere bona substātia, id est, ueræ di
uitiæ, cū transierit tota paupertas, id est consūmata fuerit oīs infirmitas. Nūc uero auertat

se homo à delicto, cum proficiendo inde discedat, & renouetur de die in diem, & dirigat ma C
nus in opera misericordiæ, & ab omni delicto mundet cor suum, misereatur, ut quod restat,
per ueniam dimittatur. Hoc enim salubriter & sine uana inaniq; iactantia bene intelligitur
Ioan.3 in eo, quod dixit sanctus Ioannes: Si cor nostrum nos non reprehēdat, fiduciam habemus
ad deum, & quæcunq; petierimus ab eo accipiemus. Hoc enim uidetur isto loco admonuis-
se, ne cor nostrum nos in ipsa oratione & petitione reprehēdat, hoc est ne forte cum cœperi
mus dicere: Dimitte nobis, sicut & nos dimittimus: compungamur non facere quod dici-
mus, aut etiam non audeamus dicere quod non facimus, & fiduciam petendi amittamus.
10 Item sibi apposuit testimonium sanctarum scripturarum, quod eis dici solet, Quia nō est
Ecc̄s.7 homo iustus in terra qui faciat bonum & non peccet. Et quasi respondit alijs testimonijs,
Iob.1 quia dominus de sancto Iob ait: Nunquid consyderasti seruum meum Iob? Non enim est
ei similis quisq; in terris homo sine querela, uerus dei cultor, abstinēs se ab omni opere ma-
lo. Vnde iam superius disseruimus. Nec tamen ipse ostendit nobis quomodo & Iob, si hæc
uerba ita intelligenda sunt, sine ullo peccato fuerit in terra, & uerum sit quod scriptū esse di-
11 xit: Non est homo iustus in terra qui faciat bonum & non peccet. Item dicunt, inquit,
Psal.142 quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Et huic testimonio quasi respondit
ad nihil aliud, nisi ut scripturæ sanctæ inter se litigare uideantur, quarum concordiam nos
debemus ostēdere. Ait enim, quibus respondendum est quod de sancto Zacharia euāgeli
Luc.1 sta testatur dicens: Erat autem Zacharias & Helisabeth uxor eius iusti ambo in conspectu
dn̄i, & in omnibus mādatis incedētes & iustificationibus dn̄i sine querela. Qui iusti ambo
utiq; legerant inter ipsa mandata, quemadmodum sua peccata mundarent: Nam Zacha-
rias, quod de omni sacerdote ex hominibus accepto in epistola ad Hebræos dicitur, etiam
pro suis peccatis utiq; hostias offerebat. Quomodo ergo intelligendum sit quòd dicitur si-
12 ne querela, iam supra satis, quātum opinor, ostēdimus. Et beatus, inquit, Apostolus ait:
Eph.1 Vt simus sancti & immaculati in conspectu eius. Hoc agitur, ut hoc simus, si immaculati in- D
telligendi sunt qui omnino sunt sine crimine etiam in hac uita. Si autem immaculati sunt q
sunt sine crimine, etiā in hac uita fuisse atq; esse negare nō possumus, quia nō ideo sine ullo
peccato est aliquis, quoniā nō habet maculā criminis. Vnde & Apostolus cū ministros eli-
Ad Titum.1 geret ordinandos, nō ait, si quis sine peccato, quod inuenire nō posset: sed ait: Si quis sine cri
mine, quod utiq; posset. Nec tamen ipse ostendit quēadmodum secundū suam causam de-
beamus accipere, quod scriptum est: Quoniā nō iustificabit' in cōspectu tuo omnis uiuens.
Aperte quippe sententia est de superiore uersu illustrius declarata: Non intres, inquit, in iu-
diciū cuū seruo tuo, quia nō iustificabit' in cōspectu tuo omnis uiuēs. Iudiciū timet, quia mi
sericordiā desiderat, quæ supexultat iudicio. Hoc est enim ne intres in iudiciū cū seruo tuo,
noli me iudicare secundū te qui es sine peccato, quia nō iustificabitur in cōspectu tuo omnis
uiuēs: quod de hac uita dictū sine difficili quæstione intelligitur. Et quod ait, nō iustificabit',
13
1.Ioan.5 ad illā pfectionē iusticiæ retulit quæ in hac uita nō est. Itē dicūt, inquit: Si dixerimus quia
peccatū nō habemus, ipsi nos seducimus, & ueritas in nobis nō est. Et huic euidentissimo te-
stimonio quasi cōtrarijs testimonijs respondere conatus est, q̄ idē sanctus Ioannes in eadē
1.Ioan.3 epistola dicat: Hoc autem dico fratres, ut non peccetis. Omnis qui natus est ex deo, peccatū
14 nō facit, quia semen ipsius in eo manet, & nō potest peccare. Item illic: Qui natus est ex
deo nō peccat, quia generatio dei conseruat eum, & malignus non tanget eum.
15 Item illic, inquit, ubi de saluatore ait: Quoniam ille apparuit, ut peccata tolleret. Omnis
qui in eo manet, non peccat. Omnis qui peccat, non uidit eum nec cognouit eum.
16 Itē illic: Charissimi, nūc filij dei sumus, & nondū apparuit quod erimus. Scimus quoniā
cū apparuerit, similes ei erimus, quoniā uidebimus eū sicuti est, & om̄is qui habet spem hāc
in eū, sanctificat se, sicuti & ipse sanctus est. Et tamen cū hæc omnia testimonia uera sint, ue-
rū est & illud quod ꝓposuit, & nō soluit: Quòd si dixerimus quia peccatū nō habemus, nos
ipsos seducimus, & ueritas in nobis nō est. Ac ꝑ hoc secūdū id q̄ ex deo nati sumus, in eo q
apparuit

A apparuit ut peccata tolleret, id est in Christo manemus, & non peccamus: hoc est autē, q̄ in/terior renouatur de die in diem. Secundum autem q̄ de homine illo nati sumus per quem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, sine peccato non sumus: quia sine illius infirmitate nondum sumus, donec illa renouatione, quæ fit de die in diem, quoniam secundū ipsam ex deo nati sumus, infirmitas tota sanetur, in qua ex primo homine nati sumus, & in qua sine peccato non sumus, cuius reliquiis in ho/mine manentibus interiore, q̄uis de die in diem minuantur in proficiētibus, Si dixerimus, quia peccatū nó habemus, nosipsos seducimus, & ueritas in nobis nō est. Quomodo em̄ ue/rum est: Omnis qui peccat, non uidit eum, neq̄ cognouit eum: cum secundū uisionem & co/gnitionem quæ erit in specie, nemo eum in hac uita uideat atq̄ cognoscat: secundū autē ui/sionem atq̄ cognitionem quæ est in fide, multi sunt qui peccent, certe ipsi apostatæ, qui ta/men in eū aliquando crediderunt, ut de nullo eorū dici possit, secundū uisioné & cognitioné quæ adhuc in fide est, non uidit eum neq̄ cognouit eum? Sed intelligendū arbitror, quia re/nouatio perficienda uidet eum & cognoscit: infirmitas uero absumenda non uidet, neq̄ co/gnoscit eum. In cuius quantiscūq̄ reliquiis cōstitutis interius: Si dixerimus, quia peccatū nō habemus, nosipsos seducimus, & ueritas in nobis nō est. Cū ergo per gratiā renouationis fi/lii dei simus, tamen ꝓpter reliquias infirmitatis nondū apparuit quod erimus, scimus quo/niam cū apparuerit similes ei erimus, quoniam uidebimus eum sicuti est: Tunc peccatum nullū erit, quia infirmitas nec interior nec exterior ulla remanebit, & omnis qui habet hanc spem in eū, sanctificat seipsum sicut & ipse sanctus est. Sanctificat enim se non per seipsum, sed credendo in illū & inuocando illū, qui sanctificat sanctos suos: Cuius sanctificationis ꝑ/fectio, quæ nunc proficit & crescit de die ad diē, omnes infirmitatis reliquias ablatura est. 1. Ioan. 3

Item dicūt, inquit, Non uolentis neq̄ currentis, sed miserentis est dei. Quibus respondē/dum esse dicit: quod idem Apostolus alibi de quodam ait. Quod uult faciat. Item, inquit, ad Philemoné de Onesimo: Quē ego uolueram apud me detinere, ut pro te mihi ministra/B ret, sed sine consilio tuo nihil uolui facere, ut non quasi ex necessitate bonum tuum esset, sed uoluntarium. Item in Deuteronomio. Vitam & mortem dedit ante faciem tuam, bonū & malum, elige uitam ut uiuas. Item apud Salomonem. Deus ab initio constituit hominē, & reliquit eū in manu consilii sui, adiecit ei præcepta & mandata, si uoles, præcepta seruabunt te, & in posterum fidem placitam facere. Apposuit tibi aquā & ignem, ad quod uis porrige manum tuam. Ante hominē bonum & malum, uita & mors, paupertas & honestas à dn̄o deo sunt. Item apud Esaiam. Et si uolueritis & audieritis me, quæ bona sunt terræ manduca/bitis: Si aūt nolueritis, nec obaudieritis me, gladius uos comedet: Os em̄ dn̄i locutū est hæc. Rom. 9 1. Cor. 7 Ad Philemonem Deut. 30 Eccl. 5 Esa. 1

Hic uero quantūlibet isti se obtegāt, aperiunt. Declarant enim se contra dei gratiam uel misericordiam disputare, quā uoluimus impetrare cum dicimus: Fiat uoluntas tua sicut in cœlo & in terra: Et ne nos inferas in tentationem, sed libera nos à malo: Vt quid enim ista orando tanto gemitu petimus, si uolentis hominis & currētis, & nō miserentis est dei? Non q̄a hoc sine uolūtate nostra agit, sed quia uolūtas nō implet quod agit, nisi diuinitus adiu/uet. Hæc est fidei sanitas quæ nos facit orare, quærere ut inueniamus, petere ut accipiamus, pulsare ut aperiat nobis. Cōtra istā q̄ disputat, cōtra seipsum claudit ostiū misericordiæ dei. Nolo plura dicere de re tāta, quia melius ea cōmitto fideliū gemitibus q̄ sermonibus meis. Videte tamē obsecro quale sit, uolēti & currēti misericordiā dei nō necessariā, quæ illū etiam præuenit, ut curreret, quia de quodā ait Ap̄ls: Quod uult faciat. Ibi ut arbitror ubi sequit & dicit: Nō peccat, si nubat, quasi ꝓ magno habendū sit, uelle nubere, ubi de adiutorio diuinæ misericordiæ operosius disputat: Aut uero etiā ibi ꝓdest aliqd uelle, nisi deus ꝓuidentia, q̄ gubernat omnia, marē fœminamq̄ cōiungat: Aut quoniā ad Philemonē scripsit Ap̄lus, ut nō quasi ex necessitate bonū eius esset, sed uolūtariū: q̄si aliter sit uolūtariū bonū, nō cū deus operatur in nobis, & uelle & operari ꝓ bona uolūtate: Aut quia in Deuteronomio scriptū est: Vitā & mortē dedit ante faciē hominis, bonū & malū, & admonuit, ut eligeret uitā, q̄si et Responsio. Matth. 6

ipsa

ipsa admonitio non de misericordia ueniat:uel aliquid prodesset eligere uitam,nisi deus elio
Psal.29 gendi charitatem inspiraret,& electam habere præstaret.De quo dictum est:Quoniam ira
Esa.1 in indignatione eius,& uita in uoluntate eius:Aut quia dictum est:Si uoles,præcepta serua
bunt te,quasi non debeat deo agere gratias,quia præcepta uoluit,qui desertus omni lumine
ueritatis,hæc uelle non posset.Positis ante hominem igne & aqua,quò uult quidem porri-
get manum,sed altior est qui uocat altius quàm omnis humana cogitatio:Quandoquidem ini
tium corrigendi cor fides est,sicut scriptum est:Venies & pertransibis ab initio fidei,& quis-
Rom.12 quis ita elegerit bonũ sicut unicuique deus partitus est mẽsuram fidei.Et nemo potest ad me
Ioan.6 uenire,ait princeps fidei,nisi pater meus qui misit me traxerit eum.Quod de fide dictũ esse
qua in eum creditur,satis euidenter postea explanat,ubi dicit:Verba quæ ego locutus sum
uobis,spiritus & uita sunt,sed quidam sunt ex uobis qui non credunt.Sciebat enim ab ini-
tio Iesus,qui essent credentes,& quis eum traditurus esset,& dicebat:Propterea dixi uobis,
quia nemo potest ad me uenire,nisi fuerit ei datum à patre meo.Magnum aliquid pro sua
Esa.1 causa se inuenisse arbitratus est apud Esaiam prophetam,quia deus dixit: Si uolueritis &
audieritis me,quæ bona sunt terræ manducabitis:Si autem nolueritis & non audieritis me,
gladius uos comedet.Os enim domini locutum est hæc.Quasi non lex tota huiusmodi con
ditionibus plena sit:aut ob aliud superbis præcepta ista data sint,nisi quia lex præuaricatio
Gal.3 nis gratia posita est,donec ueniret semen cui promissum est.Vnde subintrauit,ut abunda-
Rom.5 ret delictum,& ubi abundauit delictum, superabundauit gratia:id est ut acciperet homo
præcepta superbe de suis uiribus confidens,in quibus deficiens & factus etiam præuarica-
tor,liberatorem saluatoremque requireret,atque ita eum timor legis humilem factum, tanquam
pædagogus ad fidem gratiamque perduceret.Ita multiplicatis infirmitatibus postea accele-
rauerunt,quibus sanandis opportune Christus aduenit.In cuius gratia etiam iusti antiqui
crediderunt,eadem ipsa gratia eius adiuti,ut gaudentes eum prænoscerent, & quidam etiã
prænunciarent esse uenturum:uel in illo populo Israël sicut Moyses,& Iesu Naue, & Sa- D
muel,& Dauid,& cæteri tales,uel extra ipsum populum,sicut Iob:uel ante ipsum populũ,
sicut Abraam,sicut Noë & quicunque alij sunt quos cõmemorat uel tacet diuina scriptura.
Vnus enim deus,& unus mediator dei & hominum,homo Christus Iesus,sine cuius gra-
tia nemo à condemnatione liberatur,siue quam contraxit ex illo,in quo omnes peccauerũt,
siue quam postea suis iniquitatibus addidit.Quale est autem quod iste posuit in extremo:
Si quis dixerit, potest fieri,ut homo uel uerbo nõ peccet,Respondendũ est,inquit,Si uult
deus,potest:uult enim deus,ergo potest.Item ait:Si quis dixerit:fieri potest,ut homo in co-
gitatione non delinquat:Respondendum est.Si uult deus potest,uult enim deus, ergo po-
Psal.17 test. Videte quemadmodum noluerit dicere,si deus adiuuet, potest, cui dicitur:Adiutor
meus esto,ne derelinquas me.Non utique ad corporalia bona capessenda & mala cauen-
Matth.6 da,sed ad gerendam perficiendamque iusticiam,propter quod dicimus:Ne nos inferas in
tentationem,sed libera nos à malo.Nec adiuuatur,nisi qui & ipse aliquid agit: Adiuuatur
autẽ si inuocat,si credit,si secundũ propositũ uocatus est,quoniã quos ante præsciuit & præ
destinauit cõformes fieri imaginis filij sui,ut sit ipse primogenitus in multis fratribus,Quos
Rom.8 autem prædestinauit,illos & uocauit:quos autem uocauit, illos & iustificauit:quos autem
iustificauit,illos & glorificauit.Currimus ergo cum proficimus,dum sanitas nostra in profi-
cientibus currit:sicut etiam cicatrix currere dicitur,quando bene uulnus diligenterque cura-
tur,ut ex omni parte perfecti sine ulla simus omnino infirmitate peccati, quod non solum
uult deus,uerumetiam ut impleatur facit atque adiuuat.Et hoc nobiscum agit gratia dei per
Iesum Christum dominum nostrum,non solum præceptis,sacramẽtis,exemplis,sed & spũ
sancto,per quẽ latenter diffundit charitas in cordibus nostris,quæ interpellat gemitibus in
enarrabilibus,donec in nobis pficiat sanitas,& deus sicut uidẽdus est in æterna ueritate mõ
stret.Quisquis ergo fuisse uel esse in hac uita aliquẽ hominẽ,uel aliquos homines putat, exce
pto uno mediatore dei & hominũ,quibus necessaria nõ fuerit remissio peccatorũ, cõtrarius
est di-

A est diuinæ scripturæ, ubi Apostolus ait: Per unum hominem peccatum intrauit in mūdum, Rom. 5
& per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerūt: Et ne/
cesse est, ut impia contentione asserat, esse posse homines, quo sine mediatore Christo libe/
rante atq; saluante sint liberi saluiq; à peccato, cū ille dixit: Non est opus sanis medicus, sed Matth. 9
male habentibus: Non ueni uocare iustos, sed peccatores. Quisquis autem dicit, post acce/
ptam remissionem peccatorum ita quenq; hominem iuste uixisse in hac carne, uel uiuere, ut
nullum habeat omnino peccatum, contradicit apostolo Ioanni qui ait: Si dixerimus, quia 1. Ioan. 1
peccatum non habemus, nosipsos seducimus, & ueritas in nobis non est. Non enim ait, ha/
buimus, sed habemus. Quod si quis asserit de illo peccato esse dictum, quod habitat in car/
ne mortali nostra secundum uitium quod peccantis primi hominis uoluntate contractum
est, cuius peccati desiderijs ne obediamus, Paulus apostolus præcepit: nō autem peccare, qui
eidem peccato quãuis in carne habitãti ad nullum opus malum omnino consentit uel facti,
uel dicti uel cogitati, quãuis ipsa concupiscentia moueatur, quæ alio modo peccati nomen ac
cepit, quod ei cōsentire peccare sit, nobisq; moueatur inuitis, subtiliter quidem ista discernit,
sed uideat quid agatur de dominica oratione, ubi dicimus: Dimitte nobis debita nostra. Matth. 6
Quod nisi fallor, non opus esset dicere, si nunq̃, uel in lapsu linguæ, uel in oblectanda cogi/
tatione eiusdem peccati desiderijs aliquantulum consentiremus, sed tantummodo dicendū
esset: Ne nos inferas in tentationem, sed libera nos à malo. Nec Iacobus apostolus diceret: Iaco. 5
In multis offendimus omnes. Non enim offendit, nisi cui mala concupiscentia contra iusti/
ciæ rationem appetendo seu uitando, faciendum uel dicendum uel cogitandū aliquid, quod
non debuit, siue fallens, siue præualens persuadet. Postremo si excepto illo capite nostro sui
corporis saluatore, asseruntur uel fuisse, uel esse in hac uita aliqui homines iusti sine ali/
quo peccato, siue nunq̃ consentiendo desiderijs eius, siue quia pro nullo peccato habēdum
est, quod tantum est, ut hoc pietati non imputet deus, quãuis aliter sit beatus sine peccato, ali/
B ter autem beatus, cui non imputat dominus peccatum, non nimis existimo reluctandum.
Scio enim quibusdam esse uisum, quorum de hac re sententiam non audeo reprehendere,
quanq̃ nec defendere ualeam. Sed planè quisquis negat nos orare debere, ne intremus in ten/
tationem: negat autem hoc qui contendit ad non peccandum gratiæ dei adiutorium non
esse homini necessarium, sed sola lege accepta humanam sufficere uoluntatem, ab auribus
omnium remouendum, & ore omnium anathematizandum non dubito.

TOMI SEPTIMI FINIS.

BASILEAE IN OFFICINA IO. FROBENII
MENSE OCTOBRI, ANNO M. D. XXVIII.

INDEX TERNIONVM.

a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u x y z A B C D E F G H I K L M N O P Q R
S T V Y X Y Z Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vu
Xx Yy Zz Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn.

Omnes sunt terniones, præter Mmm duernionem.

